

035°Cm 44, N 7628
G3R.10.2

Rao, Nageshwar, Ed.
Bharati'

7628

• • • • •

[illegible]

1-13-0

భారతి

సంపు. ౧౦

శ్రీమంతు వం. రామధమ్మ

సంపు. ౭

మొదటి సంపుటము

ఆంధ్ర విజ్ఞాన సర్వస్వము

(రెండవ ముద్రణము)

సంపుటము వెల రూ. ౧౦-౦-౦. ప్రవేశరసుము రూ. ౧-౦-౦. మొ. రూ. ౧౧-౦-౦.

ప్రతి సంపుటమున ౬౦౦ పుట లుండును. సంపుటము వెల పదిరూపాయలు.

విజ్ఞాన విజిగీసాయ త్తమైన వర్తమానసమయమునందు సకలజాతులను విజ్ఞానోపార్జనవ్యాపనమునం దహమహామికను జూపుచు పురోవృద్ధిని బహయుచున్నవి. ప్రపంచమునందలి ప్రధానభూమలందు విశ్వకోశములు, జ్ఞానకోశములు, విజ్ఞానసర్వస్వములు వెలువడి జాతీయాభ్యుదయమునకును, విశ్వవికాస మునకును సకలవిధములను వినియోగపడుచున్నవి.

భగవదనుగ్రహమువలనను, ఆంధ్రలోకాదరణ సాహాయ్యములవలనను ఆంధ్రవిజ్ఞానసర్వస్వము యొక్క మొదటిసంపుటము ప్రచురింపబడినది. ఆంధ్రవిజ్ఞానసర్వస్వమును నీమహాకార్యనిర్వహణమునకుఁ దోడ్పడుటకు ఆంధ్రాభ్యుదయాభిలాషులును, విజ్ఞానసంపన్నులును, విజ్ఞానప్రియులును, విజ్ఞానపోష కులునునైన తమసాహాయ్యదరణములను సకలవిధములను నపేక్షించుచున్నది. తాము కాశ్యోచందా దారులుగను చెరియును, ఇతరులను చేర్చియును నితరవిధములను పోషణసాహాయ్యములఁ జేసియును మా యీ యుద్యమమును సఫలముచేయుటకు నిర్వాహకులపక్షమునను విన్నవించుచున్నాను.

వి థే యు డు :

కా. నా గే శ్వ ర రా షి.

డెమ్మి నాలుగుపుటలపైజూన ౬౦౦ పుటలు, మేలైనకాగితము, బంగారురేకు చెక్కడపు అచ్చుఁట్టు, పేరు మొదలయినవి కల చక్కని స్వదేశపు పోలులైండు.

ఇందు 'అ' నుండి 'అధ్వర్యము' వఱకు గల నాలుగువందల పదములకు సంబంధించిన విషయములు చక్కగా వివరింపబడినవి. అందముగ ముద్రితములయిన రంగుల బొమ్మలు ఎనిమిది, సాదాబొమ్మలు ౧౦౫ ఉన్నవి.

తపాలు న్యయము ఒకటిన్నర రూపాయ. రైలుద్వారా అయిన, ఖర్చు దూక నునుబట్టి ఎచ్చును, తగ్గనువచ్చును. ౧౧-౮-౦ మణిఆర్థరుద్వారా పంపినవారికి పుస్త కము రిజిస్టరు తపాలుద్వారా పంపబడును. వి. పి. గా పంపగోరువారు అయిదు రూపాయలు అడ్వాన్సు పంపవలెను. చిరున మా (అడ్రసు) స్పష్టముగా వ్రాయ వలెను. రైలుద్వారా పంపగోరువారు తమగ్రామమునకు దగ్గరనుండు స్టేషన్ పేరు తెలుపవలెను.

మేనేజరు, ఆంధ్ర విజ్ఞానసర్వస్వ కార్యాలయము,

నెంబరు 7, తంబు శెట్టివీధి, మదరాసు.

భారతి

సచిత్ర మాసపత్రిక

అధిపతి

కా. నాగేశ్వరరావు

K. Nageshwar Rao

సంపాదకుడు

గన్నవరపు సుబ్బరామయ్య

సంపుటము ౧౦. భాగము ౨.

10

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము, మద్రాసు.

౧౯౩౩ 1933

0356cm 44, N

G3R.10.2

Printed at the
ANDHRAPATRIKA PRESS,
G. T., Madras.

ADGURU VISHWARADHYA

SIMHASAN JNANAMANDIR

LIBRARY

Jangamwadi Math, Varanasi

Acc. No. 7628

భారతి - ద శ మ స ం పు ట ము - భా. ౨.

వ్యాసముల అకారాది సూచి

	సం.	పుట
అజ్ఞామలై విశ్వవిద్యాలయము—ఒంగోలు పద్మరాజు ...	౧౧	౩౨౪-౩౩౦
అనంతపంతుల రామలింగస్వామిగారి శుక్లపక్షము—విశ్వనాథ నరసింహం ...	౯	౩౬౫-౩౬౮
అరవమునకు ప్రోత్సాహము (మ. మా) ...	౮	౩౩౧
అర్ధరాత్రి—పిలకా గణపతి (శే) ...	౧౦	౫౨౨
అశ్రుతర్పణము: కీ. శే. ఆ. వేం. సాంఖ్యాయనశర్మగారు (మ. మా.) ...	౮	౩౩౦-౩౩౧
అశ్లీలపకటనములు (మ. మా.) ...	౮	౩౩౩
అసమానదాంపత్యం—'చాదరి' (క) ...	౩	౪౩-౫౪
అహింసయొక్క విజయము (కల) ...	౧౦	౬౪౫
ఆంగ్లప్రధానోపాధ్యాయుని నేటికాలపు విద్యార్థులవర్ణనము (కల) ...	౮	౩౧౨
ఆంధ్రకవుల ఛాయాచిత్రప్రదర్శనము (మ. మా.) ...	౧౧	౮౩౦
ఆంధ్రగ్రంథములపట్టిక ...	౩	౧౨౩-౧౩౧
“ ...	౮	౨౯౦-౨౯౩
“ ...	౯	౪౨౨-౪౨౫
“ ...	౧౧	౩౩౦-౩౮౦
ఆంధ్రచిత్రకళాపరిషత్తు—ఏలూరు (మ. మా) ...	౩	౧౬౬-౨౬౮
ఆంధ్రదేశము-పరిశ్రమలు (మ. మా.) ...	౧౨	౯౯౬-౯౯౮
ఆంధ్రనాటకకళాపరిషత్తు (౧౯౩౩) (మ. మా) ...	౮	౩౨౫-౩౨౭
ఆంధ్రప్రతిక రజతోత్సవము (మ. మా) ...	౧౦	౬౫౮-౬౬౧
ఆంధ్రభాషాప్రవీణ—ఉన్నవ. లక్ష్మీనారాయణ(మీ. త) ...	౯	౪౫౮-౪౫౯
ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రము: యుగవిభజనము—కోరాడ రామకృష్ణయ్య ...	౧౨	౮౬౦-౮౬౫
ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు ప్రాచ్యవిద్యాపరిక్షలు (మ. మా) ...	౮	౩౨౨-౩౨౫
ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తువారి దేశభాషాపరిక్షలు—తు. వేంకటరామయ్య (మీ.త) ...	౧౧	౮౧౫-౮౧౬
ఆంధ్రునిస్వదేశీ—శాస్త్రి (మీ. త) ...	౧౦	౬౩౯-౬౪౦
ఆగడపలు—సన్నిధానం సూర్యనారాయణశాస్త్రి (ప) ...	౯	౪౮౨
ఆత్మహత్య—'ప్రసాద్' ...	౩	౧౧౪-౧౧౫
ఆధునికచిత్రకళయందలి లోపమేమి ? ...	౮	౨౫౫-౨౫౯
ఆధునికప్రపంచమున బానిసత్వము (కల) ...	౯	౪౩౧-౪౩౨
ఆధునికాంధ్రవాఙ్మయము—శాస్త్రి (మీ. త) ...	౯	౪౫౬-౪౫౮
“ ఈసంఘమే మమ్మల్ని పాకివాళ్లనిచేసింది”—మద్దూరి హనుమంతరావు (క) ...	౧౦	౫౩౯-౫౯౦
‘ఉచ్చారణసంజ్ఞలకు’ జవాబు—ఓ. కామేశ్వరరావు (పు. వి) ...	౯	౪౯౩-౪౯౮
ఉపేక్షితము—కొంపెల్ల జనార్దనరావు. (ప) ...	౧౧	౮౦౬
ఉరిశిక్ష—తంగిరాల రాధాకృష్ణయ్య (క) ...	౮	౨౩౯-౨౪౨

	సం.	పుట
ఉరుస్వతీ విజ్ఞానమందీరము	౯	౪౫౧-౪౫౫
ఎత్తయిన గోపురము (కల)	౯	౪౭౯-౪౮౦
ఒట్టు—కనుపర్తివరలక్ష్మమ్మ (క)	౧౨	౯౬౮-౯౮౦
బహురకం—'గిరి' (క)	౭	౫౫-౬౦
కన్యాశుల్కనాటక విమర్శనము—శ్రీపాద కామేశ్వరరావు	౮	౧౯౧-౧౯౮
... ..	౯	౩౪౧-౩౫౫
... ..	౧౦	౫౧౦-౫౨౧
కప్పతల్లి పెల్లి—చావలిబంగారమ్మ (కే)	౯	౪౧౬
కవికాండలవారి కవిత—ఆచంట శేంకటరావు	౧౦	౫౨౩-౫౨౫
కాగితముల తోరణములు—కొ. నరసింహాచారి (వి. శి.)	౧౧	౭౩౧-౭౩౭
కావ్యవతనము—శ్రీపాదగోపాలకృష్ణమూర్తి	౮	౧౮౫-౧౯౦
కీ. శే. అనీబెంటు	౧౦	౬౧౭-౬౧౮
కీ. శే. పిల్లలమర్రి సుందరామయ్య—ఎ. వి. సీతారామయ్య (నా. క)	౮	౩౦౬-౩౦౭
కీ. శే. బసవరాజు వెంకటప్పారావు, అశ్రుబిందువులు (మ. మా)	౭	౧౬౯-౧౭౦
కుట్టుపని—కొ. నరసింహాచారి (వి. శి)	౮	౨౪౫-౨౪౬
కేళి—శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు (కే)	౯	౪౮౨
కోహినూరువజ్రము (కల)	౯	౪౭౩-౪౭౫
కోహినూరు రత్నము—పెండ్యాల వేంకటసుబ్బాస్వామిశాస్త్రి (కల)	౧౦	౬౪౯-౬౫౧
గరమధనము—బాలాంత్రపు వేంకటరావు (ప)	౯	౪౨౭-౪౩౪
ఖాన్ ఖానా అబ్దుల్ రహీమ్ ఖాన్—రామమోహనరాయ్	౮	౨౦౭-౨౧౦
గణపతి (కల)	౯	౪౭౮-౪౭౯
గన్నేరుపూలు—'గిరి' (క)	౧౦	౫౫౧-౫౬౦
గర్వభంగము—కీ. శే. కొడాలి వేంకటసుబ్బారావు (ప)	౧౨	౯౨౨
గ్రంథపాఠము—'భాషాభిమాని'	౮	౨౫౩-౨౫౪
చందన వృక్షము—క్రమధాటి వేంకటగిరి	౭	౯౯-౧౦౪
చంద్రునిమచ్చ—జి. జాషువ (ప)	౭	౧౯
చేతిపనులు—దశిక నూర్యప్రకాశరావు	౮	౨౭౭-౨౮౦
చందోలంకారములు: దోషప్రకరణము—దువ్వూరి నూర్యనారాయణమూర్తి	౭	౩-౧౦
జమిందారుల ఆదాయము (కల)	౯	౪౭౮
జర్మనీయందు స్వయంసహాయము (కల)	౯	౪౭౩-౪౭౪
జర్మనువిద్యాలయములలో వారాపత్రికలు (కల)	౮	౩౧౧
జాతకరాశియము—మల్లాది నూర్యనారాయణశాస్త్రి	౭	౨౦-౨౧
జాతీయత్వము—అంతర్జాతీయత్వము—జొన్న అగడ్త సత్యనారాయణమూర్తి	౧౨	౯౩౧-౯౩౪
జీవితరహస్యము—కీ. శే. జనమంచి వేంకటరామయ్య(ప)	౯	౪౨౬
“తప్పంతా నాదేనా?”—బుర్రా అప్పారావు (క)	౧౨	౮౯౭-౯౧౩
తక్షశిల (కల)	౯	౪౭౭-౪౭౮

తాజ్ మహల్—క్రమనాటి జానకీగిరి	౮	౨౪౭-౨౪౮
తెనుగున తెనుగుదనము (మ. మా)	౧౨	౯౯౨-౯౯౩
తెరచాపలు—కొ. నరసింహాచారి (వి. శి)	౧౨	౯౧౫-౯౧౬
తెరువదగు వం తెన—కొ. నరసింహాచారి (వి. శి)	౧౦	౬౩౧-౬౩౨
తెలుగుటాకిలు : ఆంధ్రులపరిశ్రమ—ఏ. వి. సీతారామయ్య	౧౨	౯౨౩-౯౨౪
తోటమాలి—కృత్తివెంటి వేంకటసుబ్బారావు (ప)	౯	౩౮౫-౩౮౭
దయ్యము—కొ. శశిశేఖరరావు (క)	౭	౪౧-౪౬
దస్తూరీ—ఏలేశ్వరపు కృష్ణమూర్తి	౭	౨౩-౨౪
దాంపత్యసౌఖ్యము (మ. మా.)	౮	౩౩౨-౩౪౩
దేవుడితో ముగ్ధరం, ఇళమి?—అక్కరాజు ఆంజనేయులు (క)	౧౧	౭౧౧-౭౨౩
దేవుడు-మనుజుడు-కోతి—విశ్వనాథ సత్యనారాయణ (ప)	౭	౧౦
దేవునిపై విశ్వాసరాహిత్య తీర్మానము—నందివాడ చిదంబరం	౧౧	౭౩౩-౭౪౩
దొంగపెండ్లి—కీ. శే. జనమంచి వేంకటరామయ్య (ప)	౭	౯౦
దొర్లనయ్య—ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి (క)	౧౨	౮౯౧-౮౯౬
ధన్యవాదము (మ. మా.)	౧౦	౬౬౧
సత్కృతమండలము (ఆషాఢమాసము)—గొబ్బూరి వేంకటానందరాఘవరావు	౭	౧౩౯-౧౪౩
“ (శ్రావణమాసము) ”	౭	౨౯౫-౨౯౯
“ (భాద్రపదమాసము) ”	౯	౪౮౨-౪౮౯
“ (ఆశ్వయుజము—కార్తికము) ”	౧౦	౬౦౭-౬౧౦
“ (కార్తికము—మార్గశిరము) ”	౧౧	౮౦౯-౮౧౧
“ (మార్గశిరము—పుష్యము) ”	౧౨	౯౩౯-౯౪౨
నాగార్జునకొండ—బౌద్ధ స్తూపము—కపిలకాశీపతిరావు	౧౧	౮౧౭-౮౨౩
నానాజాతి సమితిఅనగానేమి? అది చేయునదేమి?—సి. యస్. లక్ష్మి	౭	౮౪-౮౯
నాలాటరీమోటారు—పెద్దాడ రాజలింగమూర్తి (క)	౯	౪౪౩-౪౪౮
నిశ్చించావలి బంగారమ్మ (కే)	౭	౧౧౫
నూతనాదర్శము (కల)	౧౦	౬౪౩
నేటిరమ్య—నార్ల వేంకటేశ్వరరావు	౭	౭౬-౮౩
“ ”	౮	౨౭౧-౨౭౫
“ ”	౯	౪౦౧-౪౦౬
“ ”	౧౦	౫౬౫-౬౦౦
“ ”	౧౨	౯౫౧-౯౫౩
“ ”	౧౨	౮౩౭-౮౩౮
నేను—మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి (ప)	౮	౧౮౧-౧౮౩
పంప—కుందుర్తి నరసింహరావు (ప)	౯	౩౩౭-౩౪౦
పద్మావతీ చరణచారణచక్రవర్తి—శివశంకరశాస్త్రి (ప)	౧౨	౫౦౫-౫౦౯
“ ”	౧౧	౬౬౭-౬౭౪
“ ”	౧౧	౬౬౭-౬౭౪

			సం.	పుట
పిచ్చితలపులు—హనుమదింద్రకంటి (నే)	౯	౪౧౩
పిపాసువు—దివాకర్ణ వేంకటాచార్య (ప)	౯	౪౪౧-౪౪౨
పిరదొసి—చిరుమామిళ్ళ శివరామకృష్ణప్రసాదు	౧౧	౬౭౫-౬౮౩
పిల్లలగండములు (కల)	౯	౪౮౦-౪౮౧
పేరు—నీలేశ్వరపు కృష్ణమూర్తి	౯	౩౫౬-౩౬౨
ప్రపంచ-ఆర్థికమహాసభ—కపిలకాశీపతిరావు	౧౦	౫౬౩-౫౭౧
ప్రభుత్వవ్యాపార పరిమితి—శ్రీపాద గణపతిరావు	౧౧	౭౪౬-౭౪౮
ప్రస్థానభేరి—డి. రాజశేఖర శతావధాని (ప)	౧౧	౭౪౪-౭౪౫
ప్రాచ్యనిద్యాపరిశోధనాలయము, చెన్నపురి. సహాయాంధ్రపరిశోధకనియామకము (మ. మా.)			౮	౩౨౭-౩౨౮
ప్రేమపాశం—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి (నా)	౭	౨౯-౩౯
“ “ “	౮	౨౧౧-౨౨౩
“ “ “	౯	౩౭౫-౩౮౪
“ “ “	౧౦	౫౩౯-౫౫౦
“ “ “	౧౧	౬౯౫-౭౧౨
“ “ “	౧౨	౮౭౧-౮౯౦
బసవరాజు అప్పారాయనికత—మున్నంగి—శర్మ	౭	౧౨౫-౧౨౬
బాలక్రీడలు—మంగిపూడి వేంకటశర్మ	౭	౧౩౩-౧౩౮
“ “ “	౮	౩౦౦-౩౦౪
“ “ “	౯	౪౬౦-౪౬౪
“ “ “	౧౦	౬౦౧-౬౦౫
“ “ “	౧౧	౮౦౧-౮౦౪
“ “ “	౧౨	౯౪౩-౯౫౦
బిచ్చము—నీలేశ్వరపు కృష్ణమూర్తి	౧౨	౯౧౭-౯౨౨
బిల్లాణకథ—డి. ఏ. నరసింహము	౭	౧౧-౧౯
“ “ “	౮	౧౯౯-౨౦౬
బ్రహ్మశ్రీ చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రిగారు—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి	౧౦	౬౧౧-౬౧౫
బ్రాహ్మణముల ప్రశంస—మల్లాది నూర్యనారాయణశాస్త్రి	౧౨	౮౫౦-౮౫౧
బ్రాహ్మణుడు—కీ. శే. కొడాలి వేంకటసుబ్బారావు (ప)	౧౦	౬౨౫
భక్తిగీతము—కూచి రామలక్ష్మమ్మ (ప)	౮	౭౫
భవానుభవము—బాలాంధ్రపు వేంకటరావు (ప)	౭	౧-౨
భారతదేశగ్రామములయందు బ్రాదు కాష్టింగు (కల)	౯	౪౭౬
భారతదేశపు తొలిచిత్తరువులు—తలిశెట్టి రామారావు	౭	౧౧౬-౧౨౪
భారతదేశము : నానాజాతిసమితి—లంకాసత్యం	౧౨	౯౨౭-౯౩౦
భారతమహిళాసంఘము (మ. మా.)	౧౨	౯౯౮
భారతము—శతమార్గ ప్రదర్శనము—నండూరి బంగారయ్య	౯	౪౩౫-౪౪౦

	సం.	పుట
భారతము—పరమార్థ ప్రదర్శనము—నం. హరి బంగారయ్య ...	౧౧	౭౯౭-౮౦౦
భారతి—తల్లిశెట్టి రామరావు ...	౧౨	౯౫౪-౯౫౮
భారతీయ విద్యాచరిత్రము—మారేమండ రామరావు ...	౭	౬౩-౭౫
భోజనశృంగార ప్రకాశము—నూ. రాధాకాంతయ్య ...	౮	౨౬౦-౨౭౦
భూమి వ్యవసాయము—దువ్వూరి బాలకృష్ణమూర్తి ...	౯	౩౯౫-౪౦౦
మంధుకత—ప్రశంసా లేశము—బులుసు వేంకటరమణయ్య ...	౧౦	౬౧౯-౬౨౪
మధువ్రత—పాటిబండ మాధవశర్మ (ప) ...	౧౧	౭౮౯-౭౯౬
మహమ్మదుదారాషి కూ రాకొమరుడు—అకుండి వేంకటశాస్త్రి ...	౧౨	౯౫౯-౯౬౭
మాయజగత్తు—లంకలపల్లి గోపాలరావు ...	౧౩	౫౨౬-౫౩౨
మాలతి—కనకదండి గోపాలకృష్ణశాస్త్రి (గో) ...	౧౪	౫౩౩-౫౩౮
మాసంసారాలు—చేకుమళ్ల కామేశ్వరరావు (క) ...	౧౫	౫౪౭-౫౫౪
‘మిస్ లైలా’—గొల్లపూడి జోగారావు (క) ...	౧౬	౫౬౭-౫౭౪
మెల్లనినారినిచూస్తే...—జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి (కల) ...	౧౭	౫౮౩-౫౮౯
మేఘుడు—జి. జాషువ (ప) ...	౧౮	౫౯౭-౬౦౪
మొహంజోదారో: ప్రాచీనసిర్యాణావిష్కరణము (కల) ...	౧౯	౬౧౩-౬౧౯
యశోనూర్తి ఆనీబెసంటు—అశ్వత్థనారాయణరావు ...	౨౦	౬౨౩-౬౨౯
యుగలక్షణసమన్వయము—బులుసు వేంకటరమణయ్య ...	౨౧	౬౩౩-౬౩౯
రంగ్రమలఅట్టపై కుట్టుట—కొ. నరసింహాచారి (వి. కి.) ...	౨౨	౬౪౩-౬౪౯
రాజకీయవిధేయత—శ్రీపాద గణపతిరావు ...	౨౩	౬౫౩-౬౫౯
రాజరామమోహనసమృత్తి—వోలేటి పార్వతీశం ...	౨౪	౬౬౩-౬౬౯
రాజోపుయుగమునకు ఫోర్డుగారిఉపాయము (కల) ...	౨౫	౬౭౩-౬౭౯
రొమ్మనకు బలముకూర్చుట (కల) ...	౨౬	౬౮౩-౬౮౯
రోగవారసత్వము—వడ్డాని సీతారామరావు ...	౨౭	౬౯౩-౬౯౯
రాండుపైబిత్ సభల సంస్కరణవిధానము—చా. వెం. హనుమంతరావు ...	౨౮	౭౦౩-౭౦౯
లక్ష్మీకల్యాణము (మ. మా.) ...	౨౯	౭౧౩-౭౧౯
లాంఛనములు—మల్లాది రామకృష్ణశాస్త్రి (మి. తి.) ...	౩౦	౭౨౩-౭౨౯
వచనవాఙ్మయము—శాస్త్రి (మి. తి.) ...	౩౧	౭౩౩-౭౩౯
వర్ణాశ్రమము—వోలేటి పార్వతీశం (ప) ...	౩౨	౭౪౩-౭౪౯
వావిళ్ల వారికి సమాధానము (మి. తి) ...	౩౩	౭౫౩-౭౫౯

	సం.	పుట
వికలభాయి పతేలు నిర్మాణము (మ. మా.)	౧౧	౮౩౦-౮౩౧
విద్యాప్రమాణము-సి. పి. రామచంద్రరావు	౯	౩౮౮-౩౯౨
విద్యాలయములలో ఆటలు (కల)	౮	౩౧౩-౩౧౪
విద్యావిధానమున నూతనాభిప్రాయములు (కల)	౧౦	౬౪౮
వినాయకచవితి-కర్ణ పాలెము కుటుంబశాస్త్రి (ప)	౯	౪౮౬
వీరభద్రవిజయములు-కట్టి సాంబశాస్త్రిశాస్త్రి	౧౧	౭౪౯-౭౫౭
వేణీసంహారము-ద్రౌపది-కపిస్థలం కృష్ణమాచార్యులు	౧౧	౬౮౫-౬౮౯
వైరాగ్యం-వనవాసి (ప)	౭	౨౮
వోటు-సోమంచి యజ్ఞన్నశాస్త్రి	౯	౪౧౭-౪౨౧
వ్యవసాయ పరిశోధనాలయముల ఆవశ్యకత-నువ్వారి బాలకృష్ణమూర్తి	౧౧	౭౮౧-౭౮౭
వజ్రనిగూఢరసము-యలమంచిలి శ్రీరాములు	౭	౧౧౧-౧౧౩
శరదృతువు-వడ్డాది సుబ్బారాయడు (ప)	౧౨	౯౨౫-౯౨౬
శర్వరి-పెమ్మరాజులక్ష్మీపతి (ప)	౯	౪౪౯-౪౫౦
శిక్షణమువలనని ప్రయోజనము (కల)	౯	౪౭౫-౪౭౬
శిఖండి-జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి	౧౧	౭౭౩-౭౭౬
శృంగారము-మల్లాది రామకృష్ణశాస్త్రి	౧౦	౫౭౨-౫౭౭
శైలి-కాంచనపల్లి కనకాంబ (ప)	౧౦	౬౩౧
శ్మశానవాటి-జి. జాషువ (ప)	౧౨	౯౮౧-౯౮౩
శ్రీకృష్ణనవరత్న గీతులు-శ్రీ విక్రమదేవవర్మ (ప)	౧౨	౯౧౪
శ్రీ గిడుగు వెంకటరామమూర్తిపంతులుగారికి సమ్మానము (మ. మా.)	౭	౧౬౮-౧౬౯
శ్రీమంతుడా?-మం. వేంకటశర్మ (ప)	౭	౧౬౦-౧౬౨
శ్రీయుత చంద్రుపట్టారామరావు -మారెళ్ల పూడి పుత్రసత్యశర్మ (ఆం. ఆ)	౧౧	౮౨౫-౮౨౬
షష్టిపూర్తి-శాస్త్రి (మీ. త)	౧౧	౮౧౩-౮౧౪
సంస్కృతము దేశభాషగమండినదా?-వంగోలు వేంకటరంగయ్య	౯	౩౬౯-౩౭౪
సనాతనధర్మమనసేమి? (కల)	౮	౩౧౨
సహకారమహాసభ ౧౯౩౩-జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి (కల)	౮	౩౧౪-౩౧౫
సాంప్రదాయికవిజ్ఞానం-తేకుమళ్ల కామేశ్వరరావు	౧౨	౮౫౨-౮౫౯
సారంగధరచరిత్ర-బులుసు పాపయ్యశాస్త్రి	౯	౩౬౩-౩౬౪
సారస్వతము-స్కారు-కర్ణపాలెం కృష్ణారావు (మీ.త)	౧౨	౯౩౬-౯౩౭
సింహావళాకనం-కొల్లూరు ధర్మారాయకవి	౧౨	౮౬౬-౮౭౦
సూరన-అయినంపూడి గురునాథరావు (ప)	౮	౨౩౭
సూర్యగ్రహణము-చివుకుల వేంకటరమణశాస్త్రి	౧౦	౬౨౭-౬౨౯
పెలవు-మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి (ప)	౭	౯౬-౯౭
సౌందర్యమంజరీ కృతిసమర్పణము (మ. మా.)	౭	౧౬౫-౧౬౬
స్త్రీవిద్య (కల)	౧౦	౬౪౩-౬౪౫
స్వర్గీయ జతీంద్రమోహనుడు (మ. మా.)	౮	౩౨౮-౩౩౦

	సం.	పుట
స్వాతంత్ర్యపరిచయము (కల)	౮	3౧౨-3౧3
స్వాభావికాసౌకర్యములు—శాస్త్రీ (వి. త.)	౭	౧౦౮-౧౧౦
హిందూదేశము - రిజర్వ్ బ్యాంకు—చా. వెం. హనుమంతరావు	౭	౯౦-౯౫
హిందూమతాచారములు : ప్రభుత్వపు అధికారబాధ్యతలు—కొమాండ్మారి శతగోపాచార్యులు	౮	౨౮౧-౨౮౫
హిట్లరు—జర్మనుమిల్ల సాంబశివరావు	౧౧	౭౫౯-౭౬౪

ఆంధ్ర గ్రంథ మాల లో ని వున్న క ము లు

శతకమంజరి	1 8 0	జీవనప్రభాతము	1 8 0
బసవపురాణము	2 8 0	తంజాపుగాంధ్రనాయకరాజ చరిత్రము	2 0 0
బెల్లాము కాంగ్రెసు అధ్యక్షోపన్యాసము	0 4 0	గీతాబోధ	0 4 0
జీర్ణవిజయనగరచరిత్రము	1 0 0	సబర్మతీ ఆశ్రమ నియమములు	0 4 0
ధమ్మపదము	0 10 0	మేఘదూత	0 12 0
భీష్ముడు	1 0 0	అళియరామభూపాలుడు	1 8 0
ఆత్మకథ (1-వ భా.)	0 12 0	నందనారుచరిత్రము	0 8 0
(2-వ భా.)	1 0 0	ఆత్మచరిత్రము	1 0 0
ఆంధ్రవాఙ్మయసూచిక	1 0 0	శతకములు:-వృషాధిప, సర్వేశ్వర,	
ఆంధ్రభారత కవితావిమర్శనము	2 0 0	దేవకీనందన శతకములు.	
భారతీయచిత్రకళ	1 0 0	ఒక్కొక్క శతకము వెల	0 1 0

ఆంధ్ర గ్రంథమాల, 2, తంబునెట్టిపేథి, మద్రాసు.

భారతి - దశమ సంపుటము - భా. ౩.

త్రివర్ణచిత్రముల అకారాదినూచి

సంచిక

ఇంటికి—వరదావెంకటరత్నం	౧౦
డిబ్బె—గుట్టం మల్లయ్య	౧౨
కన్నప్ప—టి. జి. గుప్త	౮
గణపతి—యస్. వి. యస్. రామారావు	౯
చాకలి—మద్దాలి సూర్యప్రకాశరావు	౮
తీయనితలపులు—ది. బుచ్చికృష్ణమూర్తి	౧౧
దీపావళి—మాధవపెద్ది గోపాలకృష్ణగోఖలే	౧౦
పకీరు—వై. సుబ్బరావు	౧౧
మేరాబూ—సి. యస్. వెంకటరావు	౯
రాజాప్రతాపసింహ—గుండిమెడ వెంకటసుబ్బారావు	౭
వడిసెల—సునర్ల వెంకటరామయ్య	౧౨
శుక్లప్రతిపత్తు—(కాశీనాథరావుగారి ప్రాచీనచిత్ర సంఘమునుండి)	౭
శుక్లద్వితీయ—	,,	,,	,,	...	౭

ఆంధ్రగ్రంథమాల.

నూతన కుసుమము.

ఆలసింపక త్వరపడవలెను

ప్రార్థన గీతావళి

సబర్యతీ ఆశ్రమమునందు నిత్యపారాయణమునకు మహాత్ముడు అనుమోదించిన ప్రార్థనగీతములు తెలుగు తాత్పర్యములోనహా ఇందు గలవు. ఆధ్యాత్మిక, సారమయిన గీతములను ప్రతివారు నిత్యము పారాయణము చేయుట శ్రేయోజ్ఞానదాయకము.

మేనేజరు, ఆంధ్రగ్రంథమాల, 7, తంబుశెట్టి వీధి, మద్రాసు.

భారతి

సచిత్ర మాసపత్రిక

అధిపతి

కా. నాగేశ్వరరావు

సంపాదకుడు

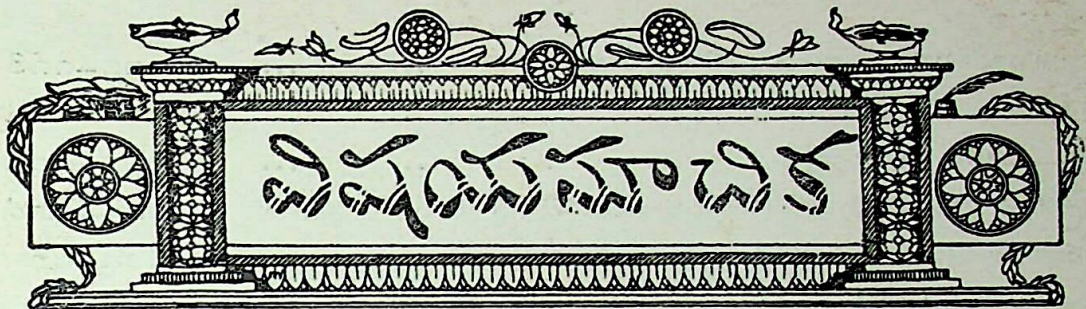
గన్నవరపు సుబ్బరామయ్య

సంపుటము ౧౦. సంచిక 2.

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము, మద్రాసు.

౧౯౩౩

Printed at the
ANDHRAPATRIKA PRESS.
[G. T., Madras.

భవానుభవము—బాలాంత్రపు వెంకటరావుగారు	౧-౨
ఛందోలంకారములు-దోషప్రకరణము—దువ్వూరి సూర్యనారాయణ	౩-౧౦
మూర్తిగారు	౧౦
దేవుడు-మనుజుడు-కోతి—విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు	౧౧-౧౯
బిల్వణకథ—జి. ఎ. నరసింహంగారు	౧౯
చంద్రునిమచ్చ—జి. జాషువగారు	౨౦-౨౧
జాతకరాజీయము—మల్లాది సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు	౨౩-౨౭
దస్తూరీ—ఏలేశ్వరపు కృష్ణమూర్తిగారు	౨౮
వైరాగ్యము—'వనవాసి'	౨౯-౩౯
ప్రేమపాశం—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు...	౪౧-౪౬
దయ్యము—కొ. శశిశేఖరరావుగారు	౪౭-౫౪
అసమానదాంపత్యం—'చౌదరి'	౫౫-౬౦
ఒహరకం—'గిరి'	౬౧-౬౨
వినోదశిల్పము : రంధ్రముల అట్టపై కుట్టుట—కొ. నరసింహాచారిగారు	౬౩-౭౫
భారతీయవిద్యాచరిత్రము—మారేమండ రామారావుగారు	౭౫
భక్తిగీతము—కూచి రామలక్ష్మమ్మగారు	౭౬-౮౩
నేటిరమ్యా—నార్ల వెంకటేశ్వరరావుగారు	౮౪-౮౯
నానాజాతినమితి అనగా నేమి? అది చేయునదేమి?—సి. యస్. లక్ష్మీగారు	౯౦
దొంగపెద్ది—కీ. శే. జనమంచి వెంకటరామయ్యగారు	౯౧-౯౫
హిందూదేశము : రిజర్వ్ బ్యాంకు—చా. వెం. హనుమంతరావుగారు	౯౬-౯౮
సెలవు—మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారు	౯౯-౧౦౪
చందనవృక్షము—క్రమభాటి వెంకటగిరిగారు	౧౦౫-౧౦౮
మంచిన్యవసాయము—దువ్వూరి బాలకృష్ణమూర్తిగారు	౧౦౯-౧౧౦
మొగడపాటలు : న్యాయవికాసాకర్యములు—శాస్త్రి	౧౧౧-౧౧౨

వజనిగూఢరసము—యలమంచిలి శ్రీరాములుగారు	౧౧౧—౧౧౩
ఆత్మహత్య—“ప్రసాద్”	౧౧౪—౧౧౫
నిశ—చావలి బాగారమ్మగారు	౧౧౫
చిత్రకళ : భారత దేశపు తొలిచిత్రపులు—తలిశెట్టి రామారావుగారు	౧౧౬—౧౨౪
బసవరాజు అప్పరాయని కత !—మున్నంగి...శర్మ	౧౨౫—౧౨౬
ఆంధ్రగంధములపట్టిక	౧౨౭—౧౩౧
భాలక్రీడలు—మంగిపూడి వేంకటశర్మగారు	౧౩౩—౧౩౪
నక్షత్రమండలము (ఆషాఢమాసము)—గొబ్బూరు వేంకటానందరావువ	౧౩౫—౧౪౩
రావుగారు	౧౪౩—౧౪౩
భారతీయమహిళామండలి : శ్రీమతి సోరాజి ఆనందరావు సతిగారు ;	౧౪౪
శ్రీమతి సుందరమ్మగారు	౧౪౪
కలగూరగంప : విశ్వవిద్యాలయములన్నియు తొలగిపోవలయును; ఇంగ్లాండు, రష్యా,	౧౪౫—౧౪౬
ఇండియా ; ఆఫ్రికా నిష్క్రమణము-ఎంతకాలమువరకు? ; భారతీయ	౧౪౬—౧౪౭
రాజకీయఖియిదీల యిడుములు ; ‘స్వదేశీ’మతము ; శృంగారనాయకులు ;	౧౪౭—౧౪౮
గాంధీమహాత్ముడు	౧౪౮—౧౪౯
విమర్శనము	౧౪౯—౧౫౦
శ్రీమంతుడా ?—మం. వేంకటశర్మగారు	౧౫౦—౧౫౧
మనవిమాటలు	౧౫౧—౧౫౨

చిత్రములు

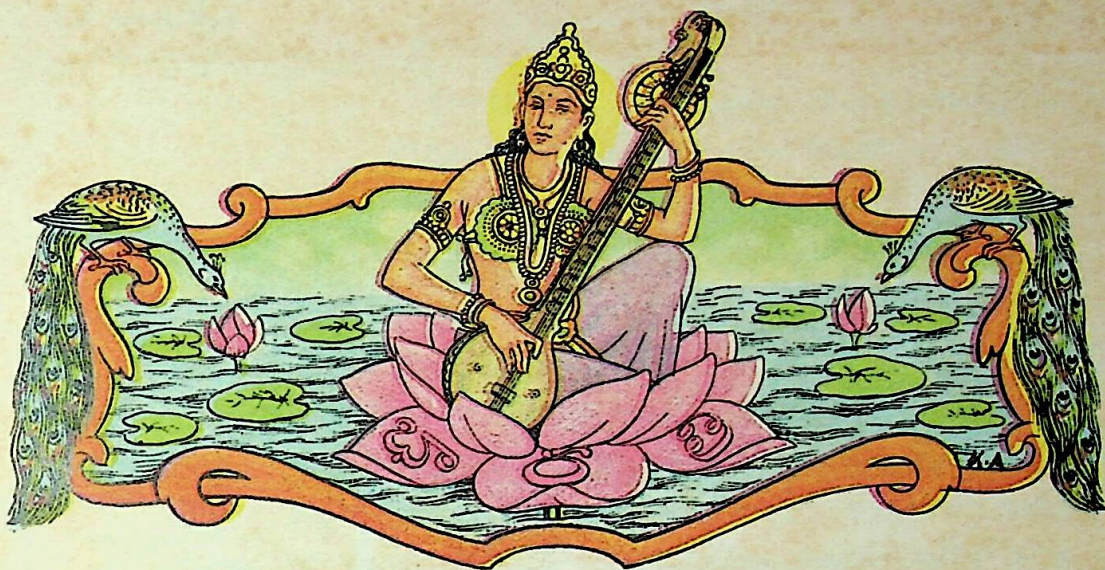
త్రినర్ణ చిత్రములు :—రాణా ప్రతాపసింహ ; శుక్లప్రతిపత్తు ; శుక్లద్వితీయ.

సాధారణ చిత్రములు :— శృంగారనాయకులు (ప్రాచీనచిత్రములు) ౧౬ ; వ్యంగ్య చిత్రములు ౨ ; అలప్పి-ఎర్నాకులం మార్గమందలి లంక ; ప్రతిబింబము (ప్రకృతిచిత్రము) ; కాశీ-పడమటివైపు ; గంగానదిలో పడవలు ; పంచగంగాఘట్టము-కాశీ ; చంద్రభాగానది-పండరిపురము ; దశాశ్వమేధఘట్టము-కాశీ ; కాశీ-ఉత్తరపువైపు ; సింధియాఘట్టము - కాశీ ; తిరుచూరు దేవాలయము ; కన్యాకుమారి మొన (సముద్రములోనుండి) ; కన్యాకుమారి దేవాలయము ; కన్యాకుమారి స్నానఘట్టము ; ఇతర చిత్రములును.

రాణా ప్రతాపసింహ

—నండిమెడ వెంకటసుబ్బారావు.

సంపు. ౧౦ శ్రీముఖ సంవత్సరము, ఆషాఢమాసము (జూలై ౧౯౩౩) సంఖ్య ౭

భవానుభవము

కవిరాజహంస, బాలాంత్రపు వెంకటరావు

స్వానుభవము, గుణగణ సహితానుభవము విశ్వదర్శనానుభవము, జ్ఞానానుభవము, నిత్యబ్రహ్మానుభవముఁ గాంతు గురుభవానుభవమతిన్.

వనివని మిన్ను వంకఁ దలవాల్చి తపించెద వంతరాత్మ నే
చలిమలశట్టి నిఁ దలఁచి సామయి మేను కృశింపఁజేయఁగాఁ
దెలియవు, మన్మథార్థులకుఁ దియ్యము నెయ్యము నేల? నిన్ను నేఁ
గొలిచెద విభ్రమాత్ముఁ డనుకోక ఊమింపు భుజంగభూషణ!

తలతిక్కగాకున్నఁ జిలువఁ జట్టుదురయా సవతుల నోదార్పఁజాలకున్న,
కొనవెట్టిగాకున్న కొండ లెక్కుదురయా కొడుకుల సవరింపఁగూడకున్న,
వేడురు గాకున్న విషము మెక్కుదురయా ప్రకృతులఁ బోషింపఁ బడయకున్న,
మతిపోక కాకున్న మ్రాను వట్టుదురయా లోకముల్ భరియింప రాకయున్న,
జ్ఞానఖనివయ్యుఁ బ్రాకృత జనునిఁబోలి - యేల విఠరీతకార్యంబు లిట్లు జేసి
తభవ, యిది నీకు సహజమో యనుకరణ మొనిజ మెఱిసింది నన్ను మన్నింపుమయ్య!

బామ్మకపాల మేమిటికి భోజనపాత్రగఁ జేసికొంటివో ?
 యెమ్ములనేల నేమిటికి నిష్టగృహమ్ముగఁ జూచికొంటివో ?
 నెమ్మది లేక యేమిటికి నిత్యతపంబును జేయుచుంటివో ?
 నమ్మతిఁ దెల్పి నామది విచారముఁ బాపవె విశ్వనాయకా !

నెలవంకదరి మించుతలవంక నృపతిపా లేసి, భాగీరథిఁ జేసినావు,
 సామేనుదాల్చిననతి యజ్ఞవాటిపా లేసి, యహార్యజఁ జేసినావు,
 తన్నుమించినయాత్మతనయుని సురలపా లేసి, నేనానినిఁ జేసినావు,
 భక్తి నర్చించునబృలిఁ ద్రివిక్రమునిపా లేసి, విశ్వత్యాగిఁ జేసినావు,
 పరులు తనవార నెడిభేదభావ మేది - యింతయభిమానశూన్యుడ వేటికైతి
 వభవ, నీచేయకార్యంబు లడుగవలెనె ? - నీకు నీవె పరుండవు నిశ్చయముగ.

హిమవంతునకు రత్న హేమభాగ్యం బిచ్చి పునుకపేరులు మెడఁ బూనినావు,
 అలకాధినాథున కైశ్వర్య మందించి జోగివై భిక్షుల కేఁగినావు,
 హరిపదంబున కున్నయంబరం బర్పించి గజచర్మమును గట్టి గట్టినావు,
 విబుధుల కమృతంబు విందునేయఁగ నిచ్చి హాలాహలంబును గ్రోలినావు,
 భోగివా విఘ్నవాని నన్నుఁ బోషిరాదు - త్యాగివా వియోగివాని నన్నుఁ దలఁపరాదు,
 నీచరిత లవాఙ్మనసగోచరములు - విశ్వకల్యాణగుణగణవిభవ ! అభవ !

కల్లరి గావు, కర్మఫల కాంక్షలు లేవు, స్వయంభువుండ వై
 తల్లియుఁ దండ్రివై, విభవదత్తుండవై, జగమేలుకోక, నీ
 యెల్లధనంబు లిట్లొనఁగు టీశ్వర, నీకు వినోదమాత్రమై
 చెల్లె, నెఱింగి నిక గొలువఁ జెల్లవె జీవుల కర్మబంధముల్ ?

పరుండవు నినుఁజేరి భజించుకొను పెట్టు లభిమానహీనుండ నైనదాఁక,
 గుణశూన్యుడవు నిన్ను గణుతించుకొను పెట్టు నేను నీయంతవాఁడైనదాఁక,
 అణువునుగావు నిన్నర్చించుకొను పెట్టు లాతట నే నుండునంతదాఁక,
 రూపంబు గనవు నీదాఁపుఁ జేరుట యెట్లు నేను నీ వొక్కటి యైనదాఁక,
 వాడునేయ నాతోడ నీవల్లఁ గాదు, - చెలిమినేయ నీతోడ నాచేతఁగాదు,
 శ్రుతుల వినఁబడ్డమాటలే చూచియిట్లు - లగ్వయించుకొన్నాడ భవానుభవము.

ఛందోలంకారములు - దోషప్రకరణము

దువ్వూరి సూర్యనారాయణమూర్తి

“ముఖ్యార్థనిహతి దోషః”

“దోషః కావ్యాపకర్తస్య హేతు శ్శబ్దార్థ గోచరః.”

ఈరీతిని దోషస్వరూపమును బూర్వులు నిరూపించియున్నారు. సామాన్యముగా గుణదోషము లనునవి సర్వకవిసామాన్యములు, సర్వగ్రంథసామాన్యములు నని యనవచ్చును. వాఙ్మయమున దోషములేని గ్రంథములుంట యసంభవము. అట్లని కావ్యము రచించు కవి తన యిష్టానుసారము పోరాదనియు, ముందటివాఁడు దోషగుణముల బాగుగఁ జెలిసి దోషముల త్యజింపవలె ననియు, తన కావ్య ముత్కర్షవహించి చిరస్థాయి కావలెనన్న నయ్యది నిర్దుష్టముగా నుండవలెనని యూహించి యీదోషముల పూర్వులు నిరూపించి యున్నారు. ఈదోషము లనునవి కావ్యాశ్రయములగుటచే తన్నిరూపణమువిషయమున ఛందోలంకార కర్త లకు సమానమున హక్కుండుట నీదోషములవిషయము గూడ నిరువురకు నిరూపింపవలసివచ్చినది. ఇట్టి కావ్యాపకర్తకు హేతువులైన కొన్ని దోషములు చెలిసియు, కవులు తమ గ్రంథముల నిశ్శంకముగాఁ బ్రయోగించి యుంటను, కొన్నిదోషములవిషయమున లక్షణకర్తలలో మతభేదము లుండుటను, శాసించిన లక్షణకర్తలే యీదోషముల వాడుటను, మూర్తికవి చెప్పిన దోషములలోఁ గొన్ని యనవసరములగుటను ప్రకృతమున నావ్యాసము తన్నిరూపణమే ఫలముగా వ్రాచుటచున్నది.

ఏనిలో దోషములు పదియే యని దగడి చెప్పి యున్నాఁడు. విద్యానాథుఁడు “శబ్దగతేష్వే నార్థగతేష్వేన ద్వైవిధ్యం, శబ్దగతానామపి పదవాక్యగతేష్వేన ద్వైవిధ్యమ్” అని విభాగించి ౫౬ దోషములవఱకు నిరూపించియున్నాఁడు. కవిజనాశ్రయకర్త దండిమత

మునే యంగీకరించి దశవిధదోషముల నిరూపించి యున్నాఁడు. మూర్తికవి తన కావ్యాలంకారసంగ్రహమున ప్రతాపరుద్రీయానుసారముగాఁ జెప్పియున్నాఁడు. ఇందు దండిభీమనమతములఁ గొన్నిదోషములు గుణములగు. నరసభూపాలీయమతమున నదిలేదు. మఱియు విరోధము నెడి దోషమును దండాదు లనేక భేదములఁ జేసియున్నారు. ఈతఁడొక రెండుభేదములుగానే విభాగించెను.

౧. నరసభూపాలీయకర్త నేయార్థమనియు, నసమర్థమనియు, రెండు దోషములఁ జెప్పియున్నాఁడు. “ఇల తన సంకేతంబున నిలిపిన పద మెంచిమాడ నేయార్థం బా”, “ధర నప్రసిద్ధయోగం బరసి ప్రయోగించు పదమ యసమర్థంబా.” అని వాని లక్షణములు గూడఁ జెప్పఁబడినవి. ఈరెంటిని నొక్కటిగా పరిగణింపవచ్చును. ఏమందురా, తనకుండప్పు మఱియొకరి కర్థముగానిరీతి స్వసంకేతప్రసిద్ధార్థముగా కవి యొక పదము నెప్పుడు ప్రయోగించెనో యయ్యది యప్రసిద్ధమే యగునుగాని పదుగురకు సుబోధముగాదు. తన సంకేతమున నిలిపిన పదమైన దన కర్థము చెలియును. అప్రసిద్ధయోగపదమున కర్థము కవికే తెలియదన వీలులేదు. తన కర్థము తెలియనిపదమును కవి ప్రయోగించు ననుట యనుభవవిరుద్ధము. కాఁగాఁ బై రెండుదోషములలో నెదియే నొక్కదాని నంగీకరించినఁ జాలును.

౨. నిరర్థకమనఁగాః—“ఇలఁ బదపూరణమాత్రం బలవడిన పదంబు కృతి నిరర్థక మయ్యెన్” అని లక్షణము నెప్పియున్నాఁడు. ఈదోషము ముఖ్యముగాఁ జెప్పఁదగినదైనను మహాకవిప్రయోగానుసారము శాస్త్రమనురీతినిఁ జూడ నియ్యది యనవసరమే. సంస్కృతమున నియ్యది నాలివిధముగా నున్నది. “కుహిచస్య హవై పాదపూరణే” ఇత్యాదులవలన నేకైకాక్షర

రూపముననే దాన నిరర్థకపదము లున్నవి. అట్టియత్తురముల చెంటిమూటినిఁ గలిపి యొక్కచోఁ బ్రయోగించుట యసంభవముగావుటను, నట్టిప్రయోగములు సంస్కృతవాఙ్మయమున మృగ్యములగుటను నేకాత్మరనియమమట్టిపట్టులఁ బ్రయోగింపఁబడినను బెద్దలోటుగా నుండదు. మన యాంధ్రవాఙ్మయమందుననో యతిప్రాస నియమములవలన లేనిపోని పడికట్టురా శ్లనేకములు పాదపూర్తియతిప్రాసల స్థానముల వాడుచుండుటరుదు. అట్టితఱి నొక్కపదముగాదుగదా, చెండుమూడు పదము లేయప్రసిద్ధప్రాస నిలిపినప్పుడో వేసి నిర్వహింపక తప్పదు. కాఁగా నీదోష ముండవలసినదే. కాని కవి త్రయమువారి కబ్బములనైత మిదోష మున్నదని యంగీకరింపకతప్పదు.

3. గ్రామ్యము:—“పామరుల భాష గ్రామ్యము భామినికటిగిల్లములు విభాసిల్లు ననన్, కోమలికన్నులు చన్నులు” ఇత్యాదిపదప్రయోగములను నీదోషమని లక్షణము చెప్పఁబడినది. ఇయ్యదిగూడఁ బైరీతి ననవసరమే యనఁచగును. ఏమనఁ, బ్రయోగములే ప్రమాణములు. పైపదముల వీడి మన కవు లొక్కనిమిషమైన నిలువలేరు. మన ప్రబంధవాఙ్మయమంతయు పైపదములమీఁదనే నిలిచియున్నది. లక్షణగ్రంథముల వ్రాయునపుడు నిరర్థకదోషము లున్నను దోషముగాదుగాని గ్రామ్యపదప్రయోగము దోషమని యొకమూలఁ జెప్పుచు మూర్తికవియే యీపదము లచ్చటచ్చట వాడియున్నాఁడు. చూడుఁడు:—“వింకపుం జన్నులమీఁదఁ జేర్చుకొని” (3 ఆ. ౪౫ ప.), “చనువున నేవుఁ జూపఁగల చన్నులు చన్నులు” (౪ ఆ. 2౮ ప.), మఱియు ౫ ఆ. ౧౧3-వ పద్యము స్వభావోక్త్యలంకారముగా వర్ణింపఁబడినదట. కొనకు “వలుద వలిగుబ్బచున్న లోవలపులాడి” అని తన యసభ్యత వెల్లెఱచుచ్చియున్నాఁడు. ఇట్టి వింకను బ్రబంధములఁ జూపవలెనన్న నయుతము లున్నవి. కవిత్రయగ్రంథములలోమాత్రము గానరావు. మన ప్రబంధకర్త లీమాత్రపు సహ్యాంగములేగాక ఇంకను రహస్యాంగవర్ణనము, తన్నామోచ్చారణముగూడ జేసియుంట నీదోషము

సంతగా పాటించిరనుట కల్ల. దండి యీదోషము కేవలపదాశ్రయమేగాక యర్థాశ్రయముగఁగూడఁ జూపియున్నాఁడు. “కశ్యే కామయమానం మాం న త్యం కామయనే కథం” ఇత్యాదులలో నట్లు భాసింపుటయే దోషమని చెప్పియున్నాఁడు. పదవిషయమునఁగూడ యభిన, నిష్ఠ్యాత, ఉద్గీర్ణ, వాంత-ఇత్యాదులయం దీదోష మున్నదనియు, వీనికి గౌణవృత్త్యాశ్రయమువలన దోష ముండదనియుఁ జెప్పి,

“ఉష్ణరశ్మి మయూఖంబు లుమియుచుండె
నిప్పుతుంపురులను దావిసీరజములు,
రక్తరేణువులే గ్రక్కు వక్త్రములనుండి
మరల వెడలంగఁ గ్రక్కెడు మాడ్కి” (తె.కా.)

ఇత్యాదులు జూపియున్నాఁడు. శృంగారవైషధాదిప్రబంధములనైతము “గల్లపాలీలతామ్రముద్రాంకురా” అని గల్లశబ్దప్రయోగ మున్నది. మఱియు నీగ్రామ్యమున కన్నిపట్టులను దోషము లేదు. పాత్రముఖభాషణములలో నీచపాత్రయైన తక్కువభాషలోనే మాట్లాడింపవలెను. అట్లుగాక యేగొడ్డుగ్రాంథికమో మాట్లాడించిన నయ్యది పరిహాసాస్పదముగా నుండి స్వభావసిద్ధముగా నుండదు. కాఁబట్టియే “గ్రామ్యంబు తత్తజ్జాతివర్ణనములం బ్రయోగార్హంబు” అని “మొక్కముసామి” (రామా) “ఇతని నూసినా మేలుబాగము నేసినాము” (యయాతిచరిత్ర) అనియు ప్రాథవ్యాకరణకర్త సాధించియున్నాఁడు. రామరాను నేటియుగమున గ్రామ్యమునకే ప్రాధాన్యము వచ్చుట తటస్థించినది. కాఁగా పైపదప్రయోగములమాత్రమే దోషమని చెప్పిన నిది యనవసరము.

౪ చ్యుతసంస్కారము:—అనఁగా వ్యాకరణదుష్టమును భాషయే యాపేరుగలది. ఈదోషమును సామాన్యముగ నందఱు పాటించియే యున్నారు. ఈ దోషము ముఖ్యముగా సంస్కృతభాషకుసంబంధించినది. ఏలయన నయ్యది వ్యవహారభ్రష్టత నంది నిలిచిపోయిన భాషగాన నద్దానిని వైయూకరణులు శాసించినరీతిఁ బ్రయోగింపనిచో నప్పు డీదోషముండుట యుక్తము.

కావుననే కాళిదాసాదిమహాకవులలోగూడ నీచ్యుత సంస్కారము లుండుట మన మెఱుంగుచును. తెనుగు భాషగతి యిట్టిదిగాదు. దినదినము నూతనాంశరము లతో వేడలలెత్తి పెరుగు భాషా లికిక సంస్కార మొక్కపరి చేసి యాపందిరిగలుగు మేఱలోనే నీవు ప్రాకులాడవలెనుగాని దీనిని దాటరాదనిన నందెట్టిమిడి యుండును? కాన నొక్కకాలమున సంస్కరించిన భాష కొన్నివత్సరములకు నశింపవచ్చును. అప్పటికిఁ గొన్ని కొత్తపదములు, కొత్తప్రయోగములు నాటి జనుల రుచిభేదము ననుసరించి మారనగును. అప్పుడు పూర్వవ్యాకరణానుసార మిప్రయోగము లన్నియు దోషయుక్తము లనుట యసంభవము. భారతకాలము నాటి భాషలోని పదములు చాలవఱకు నేడు నశింప లేదా? ఆ ప్రయోగములప్రకారము నేడున్న సర్థ మగుటగూడ దుర్బలము. కాఁగా జీవద్భాషయగుట మనవాఙ్మయమున కీదోషసంపర్కము లేదు. కాని యొక వ్యాకరణముచే నియమింపఁబడినవెనుక కొంత కాలమువఱకును మారని భాషాసంప్రదాయముల వీడి నాటివారు తద్వ్యతిరేకముగాఁ బ్రయోగింపనప్పు డీ దోషమునకు స్థానము దొరకును. ప్రకృతమున దోషమని శాసించిన తత్తదలంకారచ్ఛందోగ్రంథములలోనే యీ సంస్కారచ్యుత లున్నవి. చూడుఁడు—“దేహి యనం గనీక మనుచుం బ్రజలన్” (కావ్యాలం. సం.). ఇచ్చట ‘దేహి’యనునది సంస్కృతభాషువు. ఇయ్యది యనుకరణాదులేమియు లేక నాంధ్రమునఁ బ్రవేశించుట యెట్లు? ఇది వాడుక ననుసరించి యద్దానియం దంద మున్నదని వ్యాకృతుల నొకచో నుంచి కవి ప్రయోగించి యున్నాడు. “దివిజేంద్రతటినియో యన” — ఇచ్చట ‘ఓ’ యను సూక్తికళబ్ద ముట్పేయవాచిగాని యుపమావాచి గానేరదు. ఐన సుపమావాచిగా కవి ప్రయోగించియున్నాడు. ఇట్టివలి వ్యాకృతు లీనియమమును జెప్పినవి. ఇట్లే చ్యుతసంస్కృతులు తీసిన ప్రతిప్రబంధమునందును కొల్లలుగా నున్నవి. మఱియు నీ చ్యుత సంస్కృతి సరియగు నర్థముతో గ్రహించి లక్షణము చెప్పిన ఛందోభంగ, యతిభంగ, శబ్దహీన, విరస, అస్థా

నసమాస, గ్రామ్యాదు లనేకము లిం దంతర్భవించును. వీని విషయమున వ్యాకరణఛందోలంకారగ్రంథములే సంస్కరించి నియమించినపు డానియమము నుల్లంఘింప నవన్నియు చ్యుతసంస్కారములే యగునుగాని యన్యములు గావు. అయినను కష్టవిభాగమున భిన్నభిన్న నామములఁ జెట్టి గ్రంథవిస్తృతిఁ జేయ లక్షణకర్తలు పూనుకొనిరి. కొందఱు లాక్షణికులు “విరోధ” మనెడి దోషమును జెప్పి యయ్యది దేశ, కాల, కలా, న్యాయ, ఆగమ, శాస్త్రాది విరోధములుగా విభాగించి యింక నెన్ని గలవో యవన్నియు విరోధ మొక్కటిచే గతార్థము చేయలేదా? అట్లే యీచ్యుతసంస్కృతి విషయమునఁగూడఁ జేసిన యుక్తముగా నుండెడిది. లేనిచో ననేకవిధము లింకను జెప్పి కొత్తపేరులు చెట్ట వలసివచ్చును.

౫. అశ్లీలము:—“ప్రీడజుగుప్పామంగళ, శీలములగు పదము లొకటఁ జేర్చిన నది యశ్లీలము” అని లక్షణము చెప్పఁబడినది. ఇట్టి దోషముల ముఖ్యముగా కవులు పాటించవలసినదే? దీనివలన నొకొక్కస్థలమున విపరీతార్థస్ఫూర్తి కలిగి సామాజికల కనన్యము గలిగించును. ఇట్టిదోషము లరుదుగ వాఙ్మయమున నున్నవి. “వారలలో లక్కాంబ కుమారుడు” — ఇయ్యది కంద పద్యపాదము. ఇందు, కుమారుడనెడి పదమందలి యాదిమవర్ణము మొదటిపాదమున మిగులటచే లక్కాంబకు మారుడు—లక్కాంబకు మన్మథుడై అనఁగా మన్మథునివంటివాడై, భర్తయై అను నశ్లీలార్థము గలుగుచున్నది. “పండువెన్నెలఁ జిమ్మి వైరులఁ బండించి ధరణి కన్నముపెట్టు ధర్మరాజు” ఇచ్చట భూప్రజకు నన్నదానము చేయువాఁడనునర్థము చెడి “భూమికే కన్నముత్రవు మహాత్ముఁ” డను నశ్లీలార్థము వచ్చుచున్నది. మఱియు “ఈకలహంసయాన నను నెక్కడి కెక్కడినుండి తెచ్చె” ఇత్యాదులలో వివరింప నవసరములేకయే యేకపదాభాసమువలనఁ గలుగు నశ్లీలార్థము సర్వవేద్యము. మఱియు, “కుడువన్ కుడువన్”, “ప్రాంచమ్మపణబాహుమాలరుచితో”, “నట్టసియాడ”, “మూడువలపుతో వలచెన్...కన్యకన్”.

ఇత్యాదులలో నపారమగు దుర్ధము స్ఫురించుచున్నది. ఇట్టిదోషముగూడ సర్వసామాన్యముగ నేయున్నది. ఈయవి తత్తత్కాలములఁ గల కవుల రుచి భేదముఁబట్టి నిర్దోషము లగుచున్నవి. మఱియు సర్థదోషములలోని పరుషమును దోషముగూడ నిద్దానియందంతర్భవించును. “ఈరాజు సౌందర్యము మంటబడ్డ మదనుని సౌందర్యమువంటిది” అని దాని లక్ష్యము. ఇట్లైనతోడన నమంగళప్రదముగు సర్థము స్ఫురించుట నిదియు నొకవిధమున నశ్లీలమేయగునుగాన నియ్యది యనవసరము.

౬. అప్రతీతము:—శాస్త్రపురాణ ప్రసిద్ధపద మప్రతీతము. “వృషాకపి”, “అజావృతము” ఇత్యాదులు. పురాణమాత్రప్రసిద్ధత యిట్టివాని కెప్పుడు గలిగెనో యప్పుడే కవిప్రయోగములనుండి విశిష్టమైనవని తేలుచున్నది. లేనిచో నాయాపదములకు వాఙ్మయమున స్థాన ముండెడిదే. ఇట్టితేటి “కవులు ప్రయోగింపని పద మవనిం దగ నప్రయుక్తమున” అని మరల శాస్త్రపురాణప్రసిద్ధములు గొన్ని, కవిప్రయోగప్రసిద్ధములు గానివి కొన్ని యని విభాగింప నవసరములేదు. ఈగణ మంతయు ఒకటిగాఁ జేర్చవచ్చును. శాస్త్రమాత్రప్రసిద్ధములగు ౫౦ సకారములతోఁ గూడిన “సంస్కృత” యనునదియు, “పుపుత్రీయియిషేవతి”, “రామాత్” “రామాద్” ఇత్యాదులు ప్రథమమున నప్రతీతములై యట్టివి కవులుప్రయోగింపమి యప్రయుక్తములు కావుటలో సందేహమా? కాన నీరెంటినిభేదింప నవసరము.

౭. అప్రయోజనము:—ఒకపదము విశేషవిధా యిగాక యనవసరముగా కదిసిన నది అప్రయోజనము. “భూతి విభాధవళిత హరసుతుఁ గొలుతును” — ఇచ్చట హరసుతు సేవనమునకు భూతివిభాధవళితత్వ మున్నను, లేకున్న నొక్కటియే. వ్యర్థదోషముగూడ నిట్టిదియే. దీని లక్షణముననే నీరెంటికి నైక్య మున్నట్లు విదితము. చూడుడు: “అప్రయోజనంబు వ్యర్థమా” అని చెప్పి యున్నాడు. ఇచ్చటఁగూడఁ బ్రయోజనములేని విశేషణమే వ్యర్థము. “ఘేనిలంబైన జలధి దాఁచె యనిలతనయుడు” అని దీని లక్ష్యము. ఇచ్చట అనిల

తనయ జలనిధితరణమునకు ఘేనిలత్వ విశేషణ మున్న, లేకున్న నొక్కటియే. ప్రకృతమున కావిశేషణము వలన పరిపాఠాతిశయ మేమియు లేదుగాన నిదిగూడ వైయప్రయోజనమువంటిదే యగును. కాఁగా నిందొకటి యనవసరము. ఈ వ్యర్థదోషమువిషయమున కవిజనాశ్రయకర్తమతము వేరుగ నున్నది.

“మొదలఁ గ్రియతో నమర్చక
విదితవిరుద్ధార్థయుక్తి విపరీతంబై
తుడఁ గ్రియ రాఁ జెప్పిన, వ్య
ర్థదోషము.....”

అని చెప్పెను. అనఁగా ప్రథమమున నేవాక్యమును ప్రారంభించెనే ఆవాక్యమును గ్రియతో సమాప్తినందింపక నడుమును ప్రారంభవాక్యార్థవిరుద్ధముగా మఱియొక వాక్యమును జొనిపి మొదటివాక్యమును దదనంతరము సరిపుచ్చుట యని దాని యర్థము. చూడుడు—

“పాడిచి యొడువంగఁ బగరను
గడుఁ గరుణాపరుడఁ పీపు గావున నీక
లైదువారు లేరు పగర
క్కడ.....”

అని లక్ష్యము. ఇందు ప్రారంభవాక్యము “శత్రువులను బాడిచి యొడింపఁగా నీకల్గెడి పగ రిక నెక్కడను లేరు” అనెడిది. దీని నిట్లు కొసవఱకుఁ జెప్పక నడుమును “కడుకరుణాపరుడఁ పీపు గావున” అనెడి వాక్యమును జొనిపియున్నాడు. దయాపరత యున్న శత్రు హననక్రియోపయోగి యగుట యసంభవము గాన నీ వాక్యము విరుద్ధార్థయుక్తము. ఇట్టిద వ్యర్థమని యాతని మతము. ఇయ్యది విరోధములేనిచో నరసభూపాలీయ మతమున వాక్యగర్భితమగును. ఇయ్యది విరహిణీవాక్యములలో గుణత్వ మందుననిగూడఁ జెప్పియున్నాడు. దండిగూడ గుణత్వవిషయమున నేకీభవించినను లక్షణమును భేదముగాఁ జెప్పియున్నాడు. చూడుడు—

“ఒకప్రబంధంబునందైన నొక్కవాక్య
మందునైనను బూర్వాపరార్థములు ప
రాహతిం గాంచినను విరుద్ధార్థము లయి
వ్యర్థమనుచు దోషంబుల పల్కఁబడియె”

ఇందు విరుద్ధములైన యర్థములు గలుగుటయే స్వర్థముని చెప్పబడినది. ఈ విషయమున మతభేదము లిట్లున్నవి.

ఇక వాక్యదోషములు—

౮ విసంధి:—

“అపగతలక్షణమును గ్రా

మ్యపు సంధియుఁ దగ విసంధి యనఁదగు”

అని లక్షణముఁ జెప్పి “అరిగ న్నపరగిరి కినుఁడు” అని లక్ష్య మిచ్చియున్నాఁడు. ఇది యీతఁడు సెప్పుట యనఁవలయు. ఇయ్యది వ్యాకృతులే చెప్పెడివి. అట్టి వ్యాకృతినయమును దాఁటెనా, చ్యుతసంస్కృతాఖ్య దోషమే సిద్ధమగును. మఱియు నీలక్ష్యము సరిగ లేదు. ఇచ్చట పాదాంతము గాన “అరిగన్” “అపరగిరి కినుఁ డనంగా” అని కంఠపద్యపాదారంభ మనుకొనిన నీ దోషము వారించును. కాని పైదోషము ద్రుతద్విత్యస్థల ములన కవిదృష్టి గలదు. అట్లయ్య నట్టి ద్రుతద్విత్యము నంగీకరించి వ్యాకరణకర్తలు ప్రమాణత నిచ్చి యుండుట నీదోషమును దీనివేయనగును. ఈవిషయ మున దండి,

“సంహితావివక్ష జనునందుఁ బాదవా

క్యముల మధ్యభాగమందు సంధి

పదములకు నొనర్పఁబడకుండుటను విసంధి.”

అని చెప్పియున్నాఁడు. అనఁగా నియ్యది తెనుఁగున “అలసగతులఁ దిరుగు-అనిలంబుచేతను” అని యుండరా దనియే యాతనిమతమని ప్రామాణికులు చెప్పియున్నారు. ఇట్టివే న్యాయమైన విసంధిలక్ష్యములు. మూర్తికవి లక్ష్యము వ్యాకృతినమృతిగానినాఁడు దుస్సంధి యగును గాని విసంధి గానేరదు. పాదాంతవిసంధివిషయము వ్యాకృతు లొప్పుకొన్నదే.

౯. పునరుక్తి:—“ఎనయఁగ శబ్దార్థంబులు పున రుక్తములయిన నదియే పునరుక్తి”, “చక్రాంచల మునఁ జక్రగరుఁడు శత్రుల ద్రుంచె” అని లక్షణ లక్ష్యములు జూపెను. ఇది సరిపడదు. ఏమన చక్రగరశబ్దము కేవలవ్యక్తిగతమై, యావ్యక్తి చక్రాం

చలమున శత్రువుల ద్రుంచెనను నర్థము వచ్చుచున్నది. అంతియేగాని యిందు పునరుక్తి లేదు. దీనికి భీమన “దినకరుఁడని మఱి దినకరుఁ డనఁగా శబ్దపునరుక్తి, దినకరుఁడని యాదిత్యుండున నర్థపునరుక్తి” యని స్పష్టముగాఁ జూపెను. మూర్తికవిమతమున నర్థపున రుక్తిలక్ష్యములేదు. దీనిని దండి ఏకార్థ మనునామమున వాడియున్నాఁడు. గుణత్వకల్పనమందు వీరిరువురకు భేద మున్నది. దండి,

“అక్కటిక మాదిగాఁగల యట్టివారి

యతిశయము వివక్షిత మైనయెడల

.....దోషముగదా

ఆరయగ నీదృశం బలంకార మగును”

అని చెప్పి కనికరముగలవా రీపునరుక్తిగ మాట్లాడిన దోషము లేదని చెప్పెను. ఇక భీమన “వీప్సాభీక్ష్ణ క్రియాసమభిహారమైన క్రియల్ గృహుల్” అని చెప్పి,

“వినువసతివసతిదప్పక

వనమనఁగా వీప్సచచ్చి వచ్చిచనుదా

ననఁగను నభీక్ష మిమ్మి

మృనఁగాఁ గృతులక్రియాసమభిహార మగున్.”

అని చూపియున్నాఁడు. ఈగుణత్వకల్పనము స్వభావ సిద్ధముగా నున్నది. మూర్తికవి యీదోషమునకు గుణత్వ కల్పన చేయనేలేదు.

౧౦ అధికపదము:—

“తలఁపఁగ మిక్కిలి పదములు

గలిగిన నది యధికపదము కమలారికలా

కలితవిలాసనమల్లన

దలఁఁఁయశో విభవశాలి.....”

అని లక్ష్యలక్షణములఁ జూపియున్నాఁడు. ఇచ్చటఁ గను లారికలాకలితుఁడనఁగా లేజశాలి యనునర్థము వెంటనే స్ఫుగించుచున్నది. మిగిలినపదము లధికముగా నుండి యా యర్థమునే చెప్పుచున్నవి. కాన నధికపదయుక్త మగుట నీదోషము సార్థకము. ఇయ్యది వ్యర్థముకన్న భిన్నముగాదు. ఆయధికపదమువలన ప్రకృతార్థమున

కాధిక్యములేదు గానఁ దక్కిన పదములు వ్యర్థములు. కాఁగా నధికపదవ్యర్థప్రయోజనములలో నొక్కదాని నంగీకరించినఁ జాలును. ఇట్టి యధికపదములు చాల చోటుల ప్రయుక్తములై యున్నవి. “నశనాశీకమృతాలనాలలికానవ్యప్రణాళీమిల్లలనాలాపకథాసుధానురసలీలాలోలచేతస్కులై” —దీని నెన్ని వ్యర్థపదములున్నవో పుష్టమే.

౧౧ అస్థానసమాసము:—“అపదస్థసమాసం తత్సమాసో యత్ర నోచితః” అని లక్షణము. ఎచ్చట సమాస ముచితమో యచ్చో నీదోష ముండును. అనఁగా నట్టిపట్టుల కవి సమాసవచనముగాఁ జెప్పరాదు.

“కుతో నై ముఖ్య మస్మాకం బ్రహ్మణః పరమాత్మనః, ఇ త్యుదగ్రతరభ్రామ్యద్భుక్తుకీకటిలాసనాః”

ఇచ్చట దైన్యభావము జూపుటకుబదులుగా రాద్ర రసమున నుపయోగించు ఖరసమాసము నుపయోగించి యున్నాఁడు. దీనికి నరసభూపాలీయకర్త చూపిన లక్ష్యము సరిపడియుండలేదు. “రిపుల నని దునిమెద నే నపు డని వికటభ్రమటీవిపుక్రోధాంధుఁ డయ్యో పీరుండు” అని యిచ్చినాఁడు. యుద్ధసన్నద్ధుడగు పీరుని లక్షణము వర్ణ్యము. అట్టిసమయమున పైరీతి యవస్థ సంభవమే యగును. ఎట్లన “ఈమాత్రపు శత్రునేనల మీరు సమయఁజేయలేకపోయితిరా?” అని తనసైన్యముపై కోపపడుచు “నేనే పోయెదను లెం”డని తాదృశ కోపాదిభావములఁ జూపించుట సంభవించునుగాన నయ్యది సమంజసముగా లేదు. మఱియు నీదోషమును జెప్పనపుడు అస్థానవృత్తకల్పన అనెడి దోషముగూడ జెప్పవలసినదే. ఈదోషముగూడ నచ్చటచ్చట నున్నది. చూడుఁడు శృం. నై. ద్వి. ఆ. ౪౩ పద్యము. ఇచ్చట పురవర్ణన సందర్భమున మహాస్రగ రావృత్తమును వాడి యున్నాఁడు. నన్నయ యిట్టివృత్తముల పీరరసవయముల నుపయోగించును. మఱియు నందే ద్వి. ఆ. ౩౨ పద్యమున నీయస్థానసమాసదోషము పట్టును.

౧౨. యతిచ్ఛందోభంగములు:—ఈనియమము నతిజాగరూకతతో కవు లందఱు పాటించియున్నారు. పారపాటున నేగ్రంథమునందైనను పాసగిన నయ్యది దోషమన వీలులేదు. అట్టిని మూర్తికవిప్రయోగములనే గానుపించెడిని. “అస్థానపటుసమాసంబు రిపుల నని దునిమెద” —ఇందు తా నంగీకరింపని యఖండయతి నిలుపఁబడినది. ఇయ్యది యతిభంగమే. పూర్వలాక్షణికుల మతమే యంగీకరించిన, నీతని గ్రంథములయందెచ్చటనైన నీయతః లుండకుండునా? కాన నాతని కసమృతయతిగాన నయ్యది యతిభంగమే యగును. “పాలుపుగ మితి లేనిమాడ్కి మొలబంటై” —ఇది లక్షణ విరుద్ధముగాన యతిభంగము. “అవధరింపును దోషంబు లను వచింతు” —ఇచ్చటఁగూడ యతిభంగమే. కాని కొందఱు “అనువచింతు” అనెడి చంతయు సోప సర్గధాతునని యందురు. వచింతుననుదానికి “అను” అనెడి యుపసర్గతో ప్రయోగము లెచ్చటను గాఁరావు. అట్టి వున్నను ప్రచురప్రయోగములలేమి మఱి యే యప్రసిద్ధదోషమునకో గఱియవును. కాన సవరించుట కన్న ప్రమాదమునుట యుక్తము. ఇట్టిదోషములు ప్రాచీన గ్రంథములలో దిద్దని ప్రతులలోఁ గాననగును. చూడుఁడు:

“మొదల సంఘటియించిన బొందికార్యము”
 “బొడ్డుపల్లెను గొడ్డేరి మోసపోతి”
 “చ ర్లాటకును శలవులు మధురాపురిచెంతన్”
 “డీకొనివచ్చు..... దిక్పవనమును”
 “తగవుగాదిందులోన నేకతర గర్వ”
 “రాయంచకాళ్లు దౌలకయమున్ను”
 “కోలంబాలక యోర్తు...బిసవల్లుతో దున్ని”
 “ఎండకు వాన కోర్చి తనయిల్లు.....నా కొంటి నలంగితిన్” (ఇచ్చట ప్రాస చింత్యము)

ఇట్టి వనేకములు ప్రమాణగ్రంథముల యతిప్రాస భంగరూపమున విరుద్ధము లున్నవి. మఱియు రేఫ, శకట రేఫల విషయమై చెప్పనక్కరనే లేదు. ఇవన్నియు దోషము లనవచ్చు. వారి మతములు వాని నంగీకరింపమి దోషములని గ్రహించునది. ఛందోభంగదోషముమాత్ర

మెచ్చటను గానరాదు. చూర్ణికవి ఛందోయతిభంగము లనియె జెప్పెనుగాని ప్రాసభంగముగూడ జెప్పవలసిదే; మఱివిపోయినాడు. ఈవిషయము కవిజనాశ్రయముగూడ మఱివిపోయినాడు.

౧౩ ఆశరీరము:—“క్రియాపదేన రహిత మశ రీరం ప్రకీర్త్యతే” అనగా క్రియాపదములేని వాక్య మశరీరమని యర్థము. ఇట్టిక్రియ యధ్యాహారమునకొన్న నీదోషము చెప్పబ యనవసరము. ఈవిషయము వ్యాక రణకర్తలు చెప్పియున్నారు. “కొన్నియెడల కర్తృ కర్మక్రియ లభ్యాహార్యంబులను” (ప్రాథ. వాక్య. ౧౮ నూ.) ఇట్టి యధ్యాహారప్రక్రియ మన వాఙ్మయమునకుఁ గూడ స్వభావముగట నీదోషమును జెప్పవక్కరలేదు.

౧౪ వాక్యగర్భితము:—“త ద్వాక్యగర్భితం యస్య మధ్యే వాక్యాంతరం భవేత్” అనగా వాక్యము వాక్యాంతరగర్భిత మగుట యని భావము. ఇదిగూడ దోషముగా నంగీకరింప నవసరములేదు. ప్రామాణిక ప్రయోగము లంట వ్యాకృతికర్తలే వీనిని సాధించి యున్నారు. “కొన్నియెడల వాక్యము వాక్యాంతర గర్భితంబై యుండు” (ప్రాథ. వాక్య. ౨౧ నూ.) “ఇందుల కెంత కాలం బయ్యె రానికారణం చేమి” అని లక్ష్యము. ఈ వాక్యమున ‘ఎంతకాలంబయ్యె’ ననెడి వాక్యాంతరముతో “ఇందులకు రానికారణం చేమి” అనెడి వాక్యము గర్భితమయ్యెను. కాన నీదోష మనా వశ్యకము.

మఱి యర్థదోషములు:—ఇందు నరసభూపా లీయమున హీన, అధిక, అసమ, అఖ్యాత-అనెడి యుప ములును మరల వాక్యదోషములలోఁగూడ న్యూనాధి కోపములును మొత్తము ౬ విభాగములుగా నుపమాదోష ముల విభాగించియున్నాఁడు. ఇం దాదోషములు వాక్య, అర్థ గతములగుట నిన్ని పేరులు వచ్చెగాని వాక్యగత ములలోఁ జెప్పి యవ్వయే మరల నర్థగతములలోఁ జెప్పట యనవసరము. కాఁగా న్యూనాధికోపము లెచ్చ టనో యొక్కచోట నుండిన చాలును. కాన రెండు తగ్గింపనగును. ఇంక నసమోపమయన వర్ణ్యముకన్న

నుపమ న మెక్కుడో, తక్కువయో యగును. అప్పు డధికమైన నధికోపమయన, హీనమైన హీనోపమయన ను చుండ మరల నసమోపమాదోషకల్పన మనవసరము. మిగిలిన, హీన, అధిక, అఖ్యాతోపమలలోఁ జిదిరానిని గూడఁ జెప్ప నక్కఱలేదు. “నీమోము కలువవలె నున్నది” అని ఖ్యాతముగాని యుపమానము చెప్పిన ప్రాకరణికమునకు ప్రకర్ష తగ్గినది. కాఁగా పతత్వ కర్తృమనెడి దోషముం దిది యంతర్భవించును. హీనాధి కోపములును నరసభూపాలీయవాక్యగతములలోని భిన్న లింగవచనములును దండి యుపమాదోషములే యనియు, నీనాల్గును ప్రయోగ నైపుణిచే నుత్తముగూడ నంద వచ్చుననియు చెప్పియున్నాఁడు. చూడుడు:

“మండుఁ డీతఁడు స్త్రీవలెఁ జనుచునుండె
ఈయమ పురుషువలె వచించుచుండె }
—భిన్న లింగోపమలు

ఇతఁడు ప్రాణములవలె నా కిష్టఁ డగును
విద్య లార్జింపఁ బడియెను విత్తముబలె }
—భిన్న వచనోపమలు

దేవతాసార్వభౌముండు లేజరిల్లు
నీవలెన్ ధరణీరమణీకళత్ర }
—హీనోపమ

ఉర్వి నేత లేజంబున నున్మథాను
కక్ష్య నారోహణముచేయఁ గలిగియుండె }
—అధికోపమ

ఇట్టి పట్టుల నాయాదోషంబులు రమ్యముగా నుండునని చెప్పి దోషస్థానములఁగూడఁ జూపియు న్నాఁడు. విస్తరదృష్టి సుదాహరింపమానితి. ఇట్టి యధి కోపమును శ్రీనాథుఁడు వాడియున్నాఁడుగాని యది దండి నిర్దుష్ట తాధికోపమవలె లేదు.

“మనము గారానఁ బోషించి కనకపంజ రమున నిడ్డ కేళీదళోరవజంబు
వీనివెన్నెల తెగఁగ్రోలుఁగాని విడువుఁ
డొక్కఁగ్రుక్కను కుంభజుఁ డుదధివోలె”

ఇచ్చట కుంభజుఁడు దధి నెట్లు త్రావెనో యట్లే చకోరము చెన్నెలఁ దినివేయునని యన్వయము. ఉపమేయ భూతచకోరమునకును నుపమానభూతుఁడగు నగస్త్యునకును నుపమానోపమేయభావముగాన నధికోపమాదోపమేయనవలెను.

ఇట్లు నరసభూపాలీయమున మూర్తికి విచెప్పిన దోషములలో ౧౩ వఱకు గతార్థములు, ననవసరములు గూడ నయ్యెను.

కావ్యకన్యకకు జీవితము రసము; గుణములు సౌఖ్య్యాదిగుణములవంటివి; శబ్దార్థము లుజ్జ్వలశరీరము వంటివి; అలంకారములు సువర్ణమయాలంకారములు. ఇట్టి సౌందర్యభినియగు కావ్యకన్యకు సృజించిన కవిబ్రహ్మ దోషముల నెడి శ్రితి కాణతలనిడిన నాకన్య నిర్భాగ్యయై, అయోగ్య యగునుగాని సర్వాంగసుందరియై సర్వజనాహ్లాదిని కానేరదు. కాన సాధ్యమైనంతలో నిట్టి దోషములఁ జొరనీకుంట యుచితము. అట్లయ్యు “ప్రమాదో ధీమ

తామసి” అన్నరీతి నెవ్వరికైన పొరపాటు సహజము. కాళిదాసాదిమహాకవులకే యీ ప్రమాదములు తప్పినవి గాదు. సామాన్యముగా నీదోషములలో నెద్దియే నొక దోషము జొరని గ్రంథమొకటి యున్నదనుట సాహసము. అట్లయ్యు దండిభీమనాథులు చెప్పిన రీతిని కొన్ని దోషములు గుణము లగుచున్నవి. ఈగుణత్వ విషయము ధ్వనికావ్యము, సాహిత్యదర్పణము మొదలగు నవి చెప్పియున్నవి. లేనిచో నీదోషము లెల్లప్పుడు దోషములే యైన వాఙ్మయమంతయు దోషరూపితమే యగును. ప్రకృతమున నరసభూపాలీయదోషముల విషయమునఁ గలుగు నాయూహ తేటపఱచితి. మఱియు శ్లేషాదికావ్యములందును, రెండుమూఁడర్థములు జోడించి చెప్పు కావ్యములందును ననేకదోషము లుండవచ్చును. అట్టివన్నియు దోషము లనఁగూడదని “స్యాత్తా మదోషా శ్లేషాదౌ-నిహతార్థా ప్రయుక్తతే” ఇత్యాదివాక్యములవలన తేలుచున్నది. ఇట్టివానిని సాదాహరణముగాఁ జూపిన విపుల మగునన నూహతో విరమించితిని.

దేవుఁడు—మనుజుఁడు—కోఁతి

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

అర్థహీనమ్ము సర్వవేదాంతపరిష.

దుగ్రవిజ్ఞానధూత నిజోల్బాణమ్ము
ఈ ప్రపంచంబు సృజించి యేమొలీల
యంచు మురిసెను భగవంతుఁ డన్నవాఁడు.

సర్వభాసర్వతోవినష్టమ్ము యయిన
యట్టి మాయనుగతస్సప్తి ననుగమించి

వ్యర్థమైనదానిని మఱివ్యర్థపరచి

తనకుఁదా తొమ్మువిరిచెను మనుజవరుఁడు.

ఈవృథాస్సప్తినర్జన నింతకన్న

చెడి వృథాయైన మనుజుని సృజనఁ గొక్కి-

రింపుపట్టి నజీవపు దృష్టిభామ్ము

విధి నిరంతమ్ముగాఁ గోఁతి వెక్కిరించు.

I

మన భారతదేశమున పురాణగాథలతో తుల్య ప్రఖ్యాతిగాంచిన మనోహరములగు చరిత్రాత్మకకథలలో ముఖ్యమైనవి రెండు: మిడిటిది వత్సరాజ వాసవదత్తల ప్రేమకథ. రెండవది శశికలాబిల్లాణల ప్రేమకథ. వీనిలో మన ఆంధ్రదేశమున ఎక్కువ ప్రచారముగలది యీ రెండవది. ఇందలి రాజకన్యా సౌందర్యవర్ణనము సంస్కృతమునను, ఆంధ్రమునను మన నర్మప్రసంగములలో తరుచుగా వినబడుచుండును.

“కిమిందుః కింపద్మం కిముముకురచింబం కిము ముఖం కిమద్భై కింమీనా కిము మదనబాణౌ కిము దృశౌ, భిగౌ వా గుచ్ఛౌ వా కనకకలశౌ వా కిము కుచ్ఛౌ తటి ద్వా తారా వా కనకలలికా వా కిమబలా”

“రాకేందులింబమో రాజీవమో మించు
టద్దమో లేక నెమ్మద్దు మొగమొ
చెలువొందు కల్యలో చేపలో మరుని నా
రాచంబులో లేక లోచనములూ

కోకంబులో విరిగుత్తులో బంగారు
కుండలో లేక వక్షోరుహములూ
సాదామినియు నక్షత్రమో నున్నపైడి
తీగయో లేక సతీలికమొ.

యవుర యీకళ యీతావి యీరమణత
యీవిధంబును ఈబెక్కు ఈకుళలత
యీసువృత్తత యీసాంపు ఈమెటుంగు
ఈతగుకునిస్త ఈచాయ యెందుగలదు?”

తక్కినపద్యము లంతగా వ్యాప్తినొందకపోవుటకు కారణము ఈపాటి లాలిత్యము లేకపోవుట గాదు. అశ్లీలవర్ణనలు మినహాయించబడినను సంస్కృతమునను, ఆంధ్రముననుమాడ కవికృతచంద్రవర్ణనము,

ఆంధ్రప్రబంధమున పురవర్ణనము, ఉద్యానవర్ణనము మొదలగు మిక్కిలి మనోహరములగు వర్ణనలు గలవు.

ఈకథకు నాయకుడు సుప్రసిద్ధుడగు బిల్వాణకవి. ఈతడు తనదేశము విడిచి ఇంకొకదేశమున రాజసన్మానమును బడసి ఆ రాజకుమార్తెకు సాహిత్యాలంకార శాస్త్రములను నేర్పుటకు నియమింపబడి, అన్యోన్యానురాగ ప్రేరణలన ఆమెను గాంధర్వవిధి రహస్యముగా పెండ్లియాడి, సంగతులు బయలుపడగా రాజుచే మరణదండన విధింపబడి తనయొక్క నిశ్చల నిర్మలానురాగము “వోరపంచాళిక” యను ఏబది వసంత తిలకావృత్తములుగల ప్రణయసీస్మృతి గీతరూపమున వెలువరచి పౌరుల మనములను, చారిద్వారా రాజుయొక్క మనస్సును కరగించినందున విడుదలయైనాడు; రాజుచే మెప్పుండసి రాజకన్యను పరిణయమాడి సుఖింబున నుండినాడు. కథ సుఖాంతమైనది.

ఈ కథ నాయెదుట నిప్పుడు నాల్గవీతుల కనపడుచున్నది:

౧. బిల్వాణకావ్యము

ఇది సంస్కృతగ్రంథము; ౧౬౪ శ్లోకములు గలది. ఇది కాశ్మీరగ్రంథ మని ఏ. బి. కీత్ (A. B. Keith) పండితుని యభిప్రాయము. కావ్యాంతగద్య యిది బిల్వాణకవీరచిత్ర మని చెప్పుచున్నది. కావ్యమాలాగ్రంథములలో త్రయోదశగుచ్ఛమున నున్నది. ఒక వ్రాతప్రతిలో నీకావ్యము బిల్వాణకవీచే స్వకథా సంకలితమై వ్రాయబడిన నవ్యకావ్యమనియు, మొదటి ౩౪ శ్లోకములు నొకభాగమును, తక్కిన శ్లోకము లన్నియు రెండవభాగముగను ఉన్నట్లు చెప్పబడి యున్నదని సంపాదకుడు తెలిపియున్నాడు. ఈరెండవ భాగము “వోరపంచాళికతో” నారంభమైనది. ఈకావ్యమును వ్రాసిన కవి మొదటిపద్యములో,

“ధ్యాత్వా గణేశ మఖిలాగమసారభూతం
శ్రీశారదాం సురనమస్తృతపాదపద్మాం;
కించి త్వక్తియమతిసంస్ఫురితేన నవ్యం
కావ్యం కరోమి వినుషాం సుఖబోధనార్థమ్.”

గణేశుని, శారదను ధ్యానించి తన మతిస్ఫురణచే నూతనకావ్య మల్లినట్లు చెప్పుకొనుచున్నాడు.

ఇంచు కవి కాశ్మీరదేశములో శారదావిషయము నుండి వచ్చినట్లు చెప్పబడియున్నది. శారదాపీఠ మున్న చోటునుండి యని అభినవభట్టబాణ R. V. కృష్ణ మాచారిగారి అభిప్రాయము. కవియొక్క కులదేవత యును, రాజుయొక్క కులదేవతయును శారదయే అని కూడ ఊహించవచ్చును. రాజు

“పృష్ట్యా సమస్తకుశలం కులదేవతాయాః
ఆదిప్రవాక్ నిజపురోహిత మస్య తృప్త్యై.”

కులదేవతయొక్కయు, అందరియొక్కయు శ్రేమముడిగి, యీతనికి తృప్తియగు నేర్పాటులను చేయించుమని పురోహితుని నియమించెను.

రాజు వీరసింహుడు. రాజధాని మహిలప త్తనము. దీనినే “కర్ణసుందరీ” నాటకపీఠికయందు అనహిల పట్టణమని సంపాదకుడు వ్రాసినాడు. ఇది సుందరులగు గుర్జరులచే నేవేంపబడుచుండెనట.

“స్వర్ణావనీ విమలసుంధల ఖండతుల్యే
భూమండలే మహిలప త్తననామధేయే,
వారాంగగుర్జరజన్తైః పరిసేవ్యమానే
భోగీ బభూవ నృపతిః కిల వీరసింహః.”

ఈరాజు భోగి, వీరుడు, విద్యావిసోది, సద్గుణ సంపన్నుడు, రాజధర్మపరుడు అని వర్ణింపబడినాడు. ఈతని ముఖ్యరాజ్య అవంతిరాజకుమారి “సుతారా” యను పేరు గలది. వీరి కుమార్తెపేరు ‘శశికలా’; కావ్య ములో చంద్రకల, చంద్రలేఖ, శశాంకకల యని కూడ పిలువబడును. తాతగారింట జననమై కొలది దినముల తరువాత తండ్రియింటికి తీసుకురాబడినది. మంచిగుణ ములు, సౌందర్యము కలిగి, గానమందు సహజకాశలము,

మధురమైన స్వరము కలిగియున్నందున తండ్రికి ఆనంద మాయెను. మంచివిద్య చెప్పించవలెనని తగిన గురువు కొరకు వెదకు చుండెను. ఇంతట కాశ్మీరదేశమునుండి బిల్వణకవి గుణవంతుడగు రాజును చూచుటకు వచ్చెను. పురోహితునిచే రాజున కరిగింపబడెను. రాజుచే విద్య యందు, కవితయందు పరీక్షింపబడి ప్రశంసింపబడి కుమారీవిద్యకొరకు నియమింపబడెను. వీరిరువురియొక్క రహస్యప్రణయవృత్తాంతమును రాజు విని తొందరపడక పురోహితునిద్వారా కవిని మండలించెను. మండలింపు లను లక్ష్యపెట్టనందున తనకు ప్రియుడైనను కవిని చోరునకు తగిన శూలారోపణమును శిక్షకు పంపెను. కాని జనుల విజ్ఞప్తిని, తన పట్టపురాణిమాటలను, అనూత్యపురోహితుల హితమును విని బ్రహ్మహత్యా శ్రీహత్యాదోషముల కొడిగట్టుట మాని, కివిని శిక్షిం పక గౌరవించి, మాతునిచ్చి పెండ్లిచేసెను. నూరుకన్న నెక్కువపురములగుల నొక మంచి రమ్యదేశమును ఆరణ్యముగా నిచ్చి అక్కడ సుఖముగా నుండుమని పంపెను. కవియును రాజసన్మానితుడై, తన మందిరమునుచేరి అతిథిసత్కారములను చేయుచు శశికలతో ఆనందముగా నుండెను. కవిరాజునుచేరి ఆమెయును ప్రమోదము నొందెను.

ఇందులో నొక వ్రాతప్రతిలో కవి “శశికలా, ఇక జననిక (తెర) ఎందులకు? తీసివేయుము. లేదా, ఇదియే మనకు ద్వారముగా నుండును గాక” అని చెప్పగా, రాజకన్య తెరనుతీసెను అని యున్నది. ఆప్రతి లోనే రాజు ప్రశ్నింపగా రాజకన్య గద్గదస్వరముతో “నాగురువు విద్యాధికుడు. గుణవంతులలో ప్రశంసింప బడుచున్నాడు. అట్టివానిని చూచుటకు గుణవంతులు కూడ కుతూహలపడుచుందురు.” అన్నట్లున్నది. దీనినే ఇకముందు విమర్శింపబడబోవు బిల్వణచరిత్ర మను సంస్కృతకావ్యము రాజు కట్టించిన కపటోపాయపు కాండపటముగా మార్చినదని నమ్మెదను. జవనికా ప్రశంస ముఖ్యమని యెంచి కావ్యమాలలో ముద్రింప బడిన “బిల్వణకావ్య” ప్రతిలో లేదు.

౨. బిల్వణ చరిత్రము

ఇది దక్షిణదేశమందలి గ్రంథము; ౧౫౮ శ్లోకములు గలది. ఇందులో కూడ చోరపంచాశిక యిమిషియున్నది. తాను చూచిన ప్రతులలో ౩౭ చోరపంచాశిక శ్లోకములుమాత్రము ఈ ఉత్తరదక్షిణ గ్రంథములలో సరిగా ఋజువుపడుచున్నట్లు కీతు (Keith) పండితుడు చెప్పుచున్నాడు. దక్షిణగ్రంథములో “అద్యాపి” యను ప్రారంభపదము గల శ్లోకములు ౫౭ గలవు. నేను సరిచూడగా ఇందులో పాత భేదము లున్నను ౫౦ శ్లోకములు సరిపడుచున్నవి.

ఈ చరిత్రయందు దేశము పాంచాలము; మేరువున కుత్తరముగా నున్నదట. పట్టణము లక్ష్మీమందిరమని పేరుగలది. రాజు మదనాభిరాముడు. రాణి మందారమాల. రాజకన్య యామినీపూర్ణతిలక. నాయకుడు బిల్వణకవి, ఆయామివాడే యని యీ శ్లోకమువలన తెలియనగును.

“సదృష్టపూర్వో నాఽస్మాభిః కుత్రాస్తేఽతైః పతిష్ఠతి” (వానిని మేము చూచియుండలేదు. ఎక్కడ నున్నాడు? ఇక్కడనే యున్నాడు.) కాని ఆయారనే యుండి అంతప్రఖ్యాతి గలిగినట్లు చెప్పబడిన కవి పండితసభగల రాజునకుగాని, మంత్రికి గాని తెలియబడకుండుట చిత్రము. చరిత్రలో నిది యొక లోపముగా తోచుచున్నది. అతడు నిజముగా అన్యదేశీయుడై యుండును. తక్కిన కథయంతయు మీదికావ్యము లోనిదే. ఈ బిల్వణచరిత్రకర్త ఎవరో తెలియదు.

౩. బిల్వణీయము

అను మూడాశ్వాసములుగల ఆంధ్రప్రబంధము, పండిపెద్ది కృష్ణస్వామి ప్రణీతము. ప్రథమాశ్వాసము చినరనున్న చక్రబంధమునుపరికిలించి దీనిని క్రొత్త పల్లి సింగరార్యకవి చెన్నభూపాలుని కంకితముగా మొదలు రచించియుండెననియు, అతని కుమారుడు సరసింహార్యకవి ధనకాంక్షచేత రామాంకితముగా పండిపెద్ది కృష్ణస్వామి రచించినట్లు మార్చె ననియు వేదం వేంకట

రాయశాస్త్రిగారు తమ జ్యోతిష్కృతీ ముద్రణమందు నిర్ణయించినారు. దీని నిజమయినకర్త శిష్ట కృష్ణమూర్తి కవియని నేను ఒకచర్చలో వినియున్నట్లు జ్ఞాపకము. వై నుదాహరింపబడిన సంస్కృత బిల్వణచరిత్రము దీనికి మూలము. పేర్లన్నియు అందులోనివే. వర్ణనలు పెంపు జేయబడుటయేగాక, కథలో మూడుముఖ్యములైన మార్పులుగూడా చేయబడినవి:—

౧. నాయికానాయకుల సమాగమమునకు నాయిక గన్న కల ప్రేరేపకముగా కల్పింపబడియున్నది.

౨. కవిని రాజు మన్నించుటకు కారణము శాపగర్భితమున నంత్యసందేశముని కల్పింపబడియున్నది.

౩. నాయికానాయకులకు వివాహసంతరము ప్రభాకరుడను పుత్రుడు కలిగి రాజుచే దన వంశకర్తగా గ్రహింపబడినట్లు కల్పింపబడియున్నది.

ఈ కల్పన లన్నియు ప్రబంధనియమముల ననుసరించుటకు. అందుకే పురవర్ణనము, ఋతుకాలాదివర్ణనము, పుష్పద్యానవివరవర్ణనము చేర్చబడియున్నవి.

౪. బిల్వణీయము

అను నాటకము మారేపల్లి రామచంద్ర శాస్త్రిగారిచే ౧౯౧౦-వ సంవత్సరములో విశాఖపట్టణమున “కలాభిలాషకావ్యమాలిక” లో మూడవదిగా ప్రచురింపబడియున్నది. గ్రాంథికగ్రామ్యభాషావివాదములో రాజీనాచకముగా విసంధిపదముల నుపయోగించినారు. నాయికానాయకుల సమాగమమునకు వారిద్దరును అన్యోన్యసందర్శనస్వప్నములను గనుటయును, పూర్వజన్మసంబంధమును, భవానీదేవివరమును ప్రేరేపకములుగా నున్నట్లు కల్పించినారు. కథ నీతిబాహ్యము కాదని పీఠికలో వాదించిరి. ఈమార్పులను చేయుట కథలోని అవినీతిని సద్దుబాటుచేయుటకే యనియు, శిష్యురాలిని వివాహమాడుట స్వయం కృతమైతే తప్పే, దైవకృతమైతే తప్పులేదు అనియు వారి యభిప్రాయము. కవితాలాటిత్య మంతగా లేకపోయినను శృంగార రసమునకు అద్భుతరసమును జోడించు

రచన పెంపును, బోధింపదలచిన నీతి కనువన పాత్ర పోషణమునుకలిగి ఆకర్షకముగనే యున్న దీనాటకము.

II

బిల్వణకవి రచించిన గ్రంథములు మూడు: విక్రమాంక దేవచరితము, కర్ణసుందరియనునాటిక, చోరపంచాశిక. తైలి సరసమృదులముగాను, సులభముగాను ఒకేరీతిని ఉండుటవల్ల చోరపంచాశిక విక్రమాంక దేవచరితమును వ్రాసిన కవి బిల్వణునిదే యని కీత్ పండితుడు అభిప్రాయపడుచున్నాడు. కర్ణసుందరి నాటికయుక్క నాందీశ్లోకము జనదేవుని స్తుతించుట వలన దీనిని వ్రాసిన బిల్వణుడును తక్కిన రెండిటిని వ్రాసిన బిల్వణుడును వేరుపురుషుల యని నాకు సందేహము కలుగుచున్నది. తైలివట్టుకు ఈ మూడు గ్రంథములలోను ఒకేరీతిని ఉన్నదని తోచుచున్నది. విక్రమాంక దేవచరితమున బిల్వణకవి తన కెక్కడను రాజకుటుంబములతో సంబంధ మున్నట్లు సూచనగానైనను చెప్పలేదుగనుక చోరపంచాశికలోని నాయకుడు ఈ కవి గాదని కీత్ పండితునికి తోచెనుగనుక ఒక చోర ముఖ్యునకును ఏదో ఒక రాజకన్యకును గలిగిన రహస్య లాంఛనమునుగురించి యీ చోరపంచాశిక (చోరీసురత పంచాశిక) వ్రాయబడియుండునని అభిప్రాయపడుచున్నాడు. ౧౭౯౮ ప్రాంతమున ఈ చోరపంచాశికకు వ్యాఖ్యానము వ్రాసిన రామతర్కవాగీశుని అభిప్రాయ మింకొకరీతి నున్నది: "దీని నొక "చార" యను కవి వ్రాసినాడు. అందుచే చారపంచాశిక యని పేరు కలిగెను. ఇందలి కథ చారపల్లి పాలకుడగు సుందరుడనురాజ కుమారుడు "విద్యా" యనుపేరుగల రాజకుమార్తెతో తనకు గల రహస్యప్రణయసంబంధమును గురించి కాలికాదేవికి చేసిన ప్రార్థనను ఆశ్రయించుకొని యున్నది." కాని నేను విమర్శించుచున్న బిల్వణకావ్య మందును, బిల్వణచరితయందును విద్యకును, విద్యను బోధించుటకును ప్రాధాన్య మివ్వబడియున్నది. చోరపంచాశికలోని ప్రణయమునకు విద్యాభిమానమే కారణముగా నిరూపింపబడియున్నది. ఇందులోని నాయకుడు

తన ప్రియురాలిని స్మరించుటలో ఆమెను ఒకచోట "ప్రమాదముచే మరచిన విద్య" కును, ఇంకొకచోట పవిత్రమైన "గురూపదేశము" నకును పోల్చుటవల్ల స్మరించు నాయకుడు పండితుడనియు, రసితన ముత్రమేగాక అత్యుత్తమజాతి ప్రేమనుగూడ గలిగియున్నాడనియు తోచుచున్నది. ఈ చోరపంచాశిక యిముడ్యబడియున్న రెండు సంస్కృతకావ్యములను బిల్వణకవియే నాయకుడనియును, విద్యాసంబంధమే రాజకన్యతో రహస్యప్రణయమునకు కారణమనియు విశదపరుచుచున్న వి. బిల్వణకావ్యము బిల్వణకవివరచరితమనియే చెప్పుకొనుచున్నది. అందులో నొకప్రతి "చారపంచాశిక" శ్లోకములకు ముందున్న ౭౪ శ్లోకములను "పూర్వ చతుస్సప్రతి" యను రెండవపేరుగల బిల్వణకవిచేత తన అనుభవమును ఆశ్రయించి రచించిన లఘుకావ్యము" అని చెప్పుచున్నది. ఇందులో ౭౪-వ శ్లోకము చోరపంచాశికాశ్లోకముల కుపోద్ఘాతమువలె కనపించుచున్నది. దానిలో నాలకపాదము "అద్యాపి" యను శబ్దముతో అరంభించుట చూడగా చోరపంచాశికయను ప్రణయస్మృతిగీతమునకు ఎత్తుబడిని సూచించుచున్నదని నాకు తోచుచున్నది:—

లోకోక్తిఘ స్థితవత్తిఘ జనేఘ సత్తు
తామేవ పశ్యతి పురోఽపిచ పృథ్వతోఽపి,
చిత్తే స్థితా మథ నరేశసతాం విచింత్య
హృద్యాపి తా మిహాపి వేద్మి న దేవ మాద్యమ్.

(లోకుల మాటలు, లోకులు అట్లుండగా వధ్య స్థానముననున్న ఆకవి ముందును వెనుకను ఆమెను ముత్రమే చూచుచున్నాడు. చిత్తమున నున్న రాజపుత్రిని ధ్యానించి "ఆమెనుముత్రమే నేనిక్కడ చూచుచున్నానుగాని ఆదిదేవునిగారు" అన్నాడు.)

ఈ బిల్వణకావ్యములో చాలచోట్ల ఘదో వ్యాకరణలోపములును, అన్యయలోపములును కనబడుచున్నవి. ఇది ఘనపండితులచే పరిష్కరింపబడవలసియున్నది. ఈ ప్రణయస్మృతిగల చోరపంచాశికా భాగముగాక తక్కినకావ్యము ప్రథమపురుషులలో చెప్ప

బడియుండుట చేతను, “శ్రీబిల్వణ స్సతగ్రహః”, “కవి శేఖరః” అని కవిని సరించి పొగడ్తగా వ్రాయుటవల్లను ఇది అన్యకవిరచితమై యుండవచ్చును. చివరశ్లోకములో బిల్వణుడు చనిపోయినట్లు చెప్పబడియున్నదని కీత్ పండితుడు చెప్పియున్నాడు. ఆయన చదివిన ప్రతి ఏదో? కావ్యమాలలోని బిల్వణకావ్యమం దట్టేమియు లేదు. ప్రారంభశ్లోకములో “స్వమతిస్ఫురితేన నవ్యం కావ్యం కరోమి విదుషాం సుఖబోధనార్థమ్” అనుటనుబట్టి ఇది అన్యకవిచే స్వకపోలకల్పితముగా వ్రాయబడి యుండవచ్చునని తెలియును. విద్వాంసులకు సుఖబోధనచేయుటకొరకు వ్రాసినట్లంటాడు. కామశాస్త్రము చనువుకొను ఆరితేరిన విద్వాంసులకు పాఠపుస్తకమనియో? ఉద్దేశము సరిగా బోధపడలేదు.

అయినను ఇదంతయు బిల్వణుని రచనయే కావచ్చును. పూర్వచతుస్సప్తతియందును, చారపంచాశికాభాగమందును శైలి ఒకేరీతి సదములను, సమాసరళిని, రసపుష్టిని గలిగియున్నది. “ఉన్నిద్ర” యను విశేషణ మొకవికి ప్రియుముగా నున్నట్లు తోచుచున్నది:

ఉన్నిద్రబుద్ధికుసుమః కవిశేఖరో ఽయమ్

—(పూర్వభాగము)

ఉన్నిద్రచంపకవిశుద్ధ సమానవర్ణామ్

—(పూ. భా.)

ఉన్నిద్రతామరసపత్రవికాసేత్రామ్

—(చారపంచాశిక)

అందుచే మొదటిశ్లోకమున “స్వమతిస్ఫురితేన” అనుటకు బదులుగా “స్వగతి” అనిగాని, “స్వరతి” అనిగానియుండినచో నిస్సంశయముగా బిల్వణ కవియే యీ కావ్యమును వ్రాసెనని యనుకొనవచ్చును. కాని యిట్టి పాఠాంతరములు కావ్యమాలలో నూచింపబడలేదు. కనుక ఎవరైనా పండితకవి అలంకారశాస్త్రాధ్యాపనకై తనవద్ద చదువుకొను విద్వాంసులకొరకు వ్రాసియుండనేమో? తన చరిత్రోదంతమునే ఆధారముగా గైకొన్నట్లు కావ్యములో చెప్పుకొనలేదుగాని

కావ్యాంతగద్యలో అట్లున్నది. ఇది ప్రతిని చూచి వ్రాసిన పండితుని యభిప్రాయము కావచ్చును. లేక నిజమే కావచ్చును.

ఇక దక్షిణదేశబిల్వణచరిత్రము నేకవి రచించెనో తెలియదు. బిల్వణకవిని మిక్కిలిగా పొగడుచున్న దీకావ్యము. కాని బిల్వణకృతమని చెప్పుకోలేదు. ఇందులోని చంద్రవర్ణనలయందు కొన్ని ఉత్పేక్షలు అన్యత్ర చాటువులుగా వినబడుచున్నవి. చంద్రునిలోని మచ్చను సూరించిన “ఈ చంద్రుడనిలోని నీలచ్ఛాయగల అంకము సముద్రపు బురదయూ, లేడియూ, భూచ్ఛాయయూ, లేక మ్రింగబడిన చీకటి బొజ్జలొనుండి కనుపడుటయూ?” అను నుత్పేక్షలు గల శ్లోకము భోజచరిత్రలో కాళిదాసున కతకబడియున్నది. శైలి ఉత్పేక్షాతిశయోక్తి భూమివై భోజచరిత్రలోని శ్లోకముల ననుసరించుచున్నది. బహుశా ఆభోజచరిత్రను సమూహర్చినవారి పరంపరలోని కవి యీ బిల్వణచరిత్రనుగూడా రచించి యుండవచ్చునని నాకు తోచుచున్నది. సమర్థులు విమర్శింతురుగాక.

మొత్తముమీద కథానాయకుడగు బిల్వణకవి కాశ్మీరదేశీయుడనియు, యౌవనముననే దేశాటనము జేసియుండుననియు, పాంచాలదేశముననో, గుర్జరదేశముననో ఈకథలోని అనుభవ మాతనికి గలిగియుండుననియు లేలుచున్నది. విక్రమాంకదేవచరిత్రమున తన యింటిలోని సొత్తునంతను కుంతలాధిపతి తీసుకొనినట్టుకచోటను, గుర్జరదేశములో తాను శ్రమలుపడినట్లొకాకచోటను కవి చెప్పుకొనినాడు. చారపంచాశికకు ముందలిశ్లోకములో “దేవతాస్త్రీల చూపుల వలల యందు దగుల్కొనిన బిల్వణుడు తిరిగి యెటుల వచ్చును?” అని తనవైపు చూచుచున్న ప్రియురాలితో ననినట్లున్నది. కవి బిల్వణు డనుభవించిన రాజదండనము ఈచారపంచాశికకు ప్రేరేపకమై యుండవచ్చును. విక్రమాంకదేవచరిత్రమును వ్రాసిన బిల్వణుడు పశ్చిమ చాళుక్యరాజుగు విక్రమునివద్ద క్రీస్తు పదునొకండవ శతాబ్దమున నుండె నని నిర్ధారణచేయబడియున్నది.

అప్పుడు అనహిలపట్టణమును కర్ణరాజు పాలించుచుండెను. ఈతడు చాళుక్య భీమనేనుని తనయుడు; వైరి సింహుడనురాజు శ్రీ. వె. ౯౨౦ ప్రాంతమున అనహిల పట్టణమును పాలించుచుండెను. కనుక వైరిసింహుని (వీరసింహుని) వద్ద బిల్వణుడును, అట్లు పాసగును? ప్రసిద్ధపురుషులకు ఎన్నికథలైనను పుక్కిడిపురాణము అతుకుచునేయుండునుగదా? ఈకథయును మన సారంగధరుని కథవలె నిజమైన చారిత్రికమాలములేనిదై యుండునా? బిల్వణకవిమాత్రము మిథ్యాపురుషుడు గాడు. కథ నిజమా కల్పమో, మానవప్రకృతి కనువుగాను, మనోహరముగాను ఉన్నది. ఇట్టిఘటన అసంభావ్యమని తలచుటకు వీలులేదు. వైరిసింహుడును పేరు కర్ణసుందరీ నాటికలో నేనానాయకునికి గలడు. ఇంకెందరు భూపతులకు, సామంతభూపతులకు ఇట్టి పేరుండెనో?

III

కథకు నాయకుడు ప్రసిద్ధకవి, రసికుడు. కథాంశము రహస్యప్రణయము. అదియును రాజకుమార్తెతో, మీదు మిక్కిలి తన శిష్యురాలితో. శృంగారోపాసకుల కిశేమికావలయును? మృత్యుముఖమునుండి వెలువడు టయేకాక, రాజసన్మానమును బడసి తన ప్రియురాలిని వివాహ మాడగల్గుట. అద్భుతరసపివాసువుల కింతకన్న ఎక్కువ ఏది? తప్పి, ఒప్పి ప్రణయ మేర్పడినది. రాజువెరసింపుకు, మృత్యువునకు, జననింలకు వెరువ లేదుగదా—ఈప్రణయలంపటులు! ఏకాగ్రచిత్తములతో ప్రణయమహామంత్రజపము చేయుచు వీరు మృత్యువును లెక్కింపలేదుగదా! అన్యోన్యాయురగామును పీట పీడలేదు గదా! “ముక్తిప్రసాదగు దేవుని ధ్యానింపుము. నీవు చంపబడుచువు” అను తలవరిమాటలకు “ఇప్పటికిని ఆమెను మాత్రమే ఇచ్చట చూచుచున్నాను. ఆదిదేవునిగాదు.”

‘అద్యాపి తా మిహాహి వేద్మి న దేవ మాద్యమ్’.

అని బదులుచెప్పినాడు, నాయకుడు. గురూపదేశమును స్మరించునట్లు పవిత్రప్రేమతో స్మరించుచున్నాడు, నాయకను. తన హృదంతస్థితయై, తన మనస్సుకు సుఖము నిచ్చుచున్న వీరసింహరాజునుతారూపధారి

యైన ప్రణయదేవతను చిద్రూపిణి, సర్వవ్యాపినిగా స్మరించుచున్నాడు:

“ప్రాసాదే సా పశిపశిచ సా పృష్ఠతః సా పురః సా పర్యంకే సా దిశి విదిశి సా చోర్ధ్వతః సా హ్యః సా, హృద్వంతః సాబహిరపిచ సా నాస్తద్వశ్యంద్వితీయం సాసాసాసా త్రిభువనగతా తస్మయం విశ్వమేతత్.”

(మేడమీదను, మార్గమందును, ముందును, వెనుకను, మంచముమీదను, దిక్కులయందును, విదిక్కులయందును, మీదను, క్రిందను, హృదయమగ్గమునను, వెలుపలను ఆమెయే. వేరువస్తువు కనుపడలేదు. త్రిభువనములందు నామెయే. విశ్వమంతయు తస్మయము) ఇట్టి ప్రణయైకాగ్రతను పరిషియాదేశపు “లైలా మజ్నూన్” అను ప్రణయగాథ సినిమాద్వారా మన కందరకు పరిచితముచేసియున్నది. ఇది శృంగారరసమును దాటి ఉపనిషదుద్దిష్టనిర్మలానందరసములోనికి గొంపోవును. “ఇట్టి అపాయప్రసంగమును విడిచిపెట్టు” మని జనులు చెప్పగా

“అద్యాపి నోఽస్మి తి హరఃకిల కాలమాటం
కూర్మో బిభర్తి ధరణీంఖలు పృష్ఠభాగే,
అంభోనిధి ర్వహతి దుస్సహబాడచాగ్ని
మంగీకృతం సుకృతినః పరిపాలయంతి.”

తన మనస్సు పూర్ణముగా అంగీకరించిన ప్రణయమును విడుచుట సుజనునకు పాడిగాదని పౌరాణికప్రమాణములతో నిశ్చయించుకున్నాడు. అటు నాయకయగు శశికలయును కవి రాజానుచరులచే పాశబద్ధుడగుట చూచి విలపించి ఇట్లు వితర్కించుకొనినది:

“విద్యుత్ప్రగచ్ఛతి సమం సహ సాంబుజేన
చంద్రంయథా కుముదినీ వరకాముదీచ,
ప్రాణేశ్వరం సమనుగచ్ఛతి వంశజా శ్రీ
వేదా వదంతి ఇతి మే దృఢనిశ్చయోఽస్తి”

(మెరుపు మేఘముతో వెంటనే పోవును. వెన్నెలయు, కలువలును చంద్రుని ఆనుగమించును. మంచి వంశమున జనించిన శ్రీ తన ప్రాణేశ్వరుని వెంట బోవును.

వేదము లిట్లు చెప్పుచున్నవని నాకు దృఢనిశ్చయము.) అని నిశ్చయించుకొని, సప్తావనియను తన మేడతలు పులు లోన బిగించి, వస్త్రమును గట్టిగా గట్టికొని, మేడమీదనుండి క్రిందకు దుమికి ప్రాణత్యాగముచేసి పతి ననుగమించుట కుద్యుక్తురాలై సమయమును నిరీక్షించుచున్నది. బిల్వణుని ఏకాగ్రతను జూచి పురజనులు, విలాసవంతులను, గుణవంతులను “రాజా, ఇట్టి ప్రణయమును ద్రెంపకుము. బ్రహ్మహత్య గావించకుము” అని విజ్ఞాపనచేసిరి. కవియొక్క ధీరతను, నిశ్చలప్రేమను చూచిన స్త్రీ లొకవంకను, శశికలయొక్క అచంచల సతీత్వమును, మరణదీక్షను చూచిన స్త్రీ లింకొకవంకను రాణి కిట్లనిరి:

“బ్రహ్మహత్యలన స్త్రీహత్యకూడా కలుగును. వలదు, వలదని రాజునకు చెప్పుము.”

రాణి సుతార మార్పిల్లి కుమార్తెచరిత్రకును, సిరికిని భిన్నతనొంది మెల్లమెల్లగా రాజువద్దకు పోయి సమాచారమును తెలిపి వలదని విన్నవించెను. ఇంతయును చూచి అమాత్యపురోహితులు “మన్నించుటయే శ్రేయస్కరము. అదియే రాజసీతి” యని బోధింప సాహసించిరి. రసికుడు, ధర్మజ్ఞుడు నగు రాజు తనకు ప్రియుడగు కవిని విడిపించి, సన్మానించి మాత్రు నిచ్చెను. ఇది బిల్వణకావ్యములోని సంగతి. బిల్వణచరిత్రలో కవియొక్క ప్రణయస్ఫూర్ణగీతమును విని పురజనులు రాజుతో చెప్పగా రాజు విని కవిని మన్నించెనని యున్నది. ఆంధ్రప్రబంధములో రాజుకు మూర్ఖత చేర్చబడినది. ఈగుణము రాణికిన్ని అంటినది. అందుచే యామినీపూర్ణతిలక

“తండ్రి నాపయి నింత దియ నింపఁదాయెగా
దాయగా బోయి నే దండ మిడిన
తల్లి యడ్డుపడి తా దప్పింపదాయెగా
దాయగా దలచెనో తనయయనక”

అని విలపించి కవిని వెదకికొనుచు రాజమార్గమున బోయెనని యున్నది. ఈ రాజయొక్క మూర్ఖత కవితే పంపబడిన కావగర్భితమగు ఆఖరుసందేశమువలన వీడెనని

ప్రబంధకల్పన. ఇక నాటకములో ఈ మూర్ఖత మరింత ఎక్కువగా వర్ణింపబడియున్నది. భవానీదేవి ప్రత్యక్షముగా వచ్చి వారించువరకు వదలలేదు. ఇదియంతయు పూర్వజన్మకర్మమువలన గలిగినది గనుక ఎవరివలనను తప్పులేదని భవానీముఖమున నాటకకర్త తీర్మానించి అందరిని సుఖముగా నుండుడని ఆదేశించి ముగించినాడు.

ఇన్నికల్పనలలోను కాశ్మీరబిల్వణకావ్యమందలి కల్పనయే స్వాభావికముగాను, రసవంతముగాను, ఉత్తమనీతిబోధకముగాను, ఉన్నత ప్రణయాచర్యముగాను ఉన్నదని నేను తలచుచున్నాను.

దక్షిణదేశబిల్వణచరిత్ర రాజుచే కవి జాత్యంఘుడనియు, రాజకన్య కుష్టాంగియనియు అబద్ధమాడించినది. ఇట్టివారలను చూడమని వారలకు ప్రేమలను కల్పించినది. గురువునకు శిష్యురాలికిని మధ్య గట్టితెరకట్టించినది. బిల్వణకావ్యములో నిట్టికల్పన లేనేలేదు. ఏదో ఒకస్రతిలో నాయకుడు “మన కిక జవనిక ఎందుకు?” అని అన్నందున రాజకన్య తెరను తీసి నట్లును చెప్పబడియున్నది. సహజముగా రాజకన్యలు తెరచాటున చదువుకొనునట్లు మన మాహింపవచ్చును. సాహిత్యపక్షనానంతరము రాజకన్యలు కామశాస్త్రమును కూడ పఠించుట ఆకాలములో నుండెనని యిద్దరు ఘన పండితులవలన నేను తెలుసుకొంటిని. అట్టి పక్షములో శశికల బుద్ధిమాత్మతచే అన్నియును గ్రహించి, సుందరుడును, చతురుడును, యౌవనవంతుడును అగు గురువు నెడ విలాసానురాగములను గనుపరచి వానిని వశపరచుకొనియెనని కావ్యమున నున్నది. వారిరువురకు భావగర్భితములగు మాటలు నడచినవి:

“నిరర్థకం జన్మ గతం నలిన్యాః
యయా నచ్చక్షం కుహినాంకు బింబస్,
ఉత్పత్తి రిందోరపి నిష్ఫలైవ
దృష్టా ప్రహృష్టా నలినీ న యేన.”

(చంద్రబింబమును చూడని పద్మసరస్సుయొక్క జన్మము నిరర్థకము - అని కవివాక్యము. హర్ష పూరితమగు పద్మ

సరస్వతోభను చూడని చంద్రునియొక్క జన్మయు నిష్ఫలము - అని శశికలానాథ్యము).

ఇట్టి మాటలు తెరచాటున చదువుచుండుటవలననే కలుగును. తెర రాజాంతఃపురమున సామాన్యమే. కాని కవిని చూడనేహడదను ఏర్పాటు కాశ్మీరకావ్యమున గానరాదు. చోరపంచాశికలో నైనను నూచింపబడలేదు. ఏనుగు నెక్కబోవుచు మార్గమున పోవుచున్న తనను చూచినదనియు, వసంతోత్సవ సందర్భమున అందరి మధ్యను తనను చూచినదనియు కవి స్మరించినాడు.

దక్షిణదేశబిల్వణచరిత్ర రాజుచే బొంకులాడించినది. తెలుగుప్రబంధము రాజకన్యచేతనూడ బొంకులాడించినది. తండ్రి యడుగగా మొదట తా నేమియు ఎరుగనని చెప్పినది. ఎవరికైన ఇచ్చి పెండ్లి చేసెదనని రాజునగా తప్పొప్పుకొని గురువునకు తాను ఆత్మార్పణ చేసియున్నందున పెళ్లి జీవములేని కట్టెకుగాని తనకుగా దన్నది. నాటక మిట్టి పొరబాటు పడలేదు. నాయికా పాత్రను హీనపరచలేదు. కాని కాశ్మీరకావ్యమునందలి ధీరతను నాయికయందు కనుపరచలేదు.

కథ పెంపులో బిల్వణచరిత్ర తలారికి కొంచెము ప్రాముఖ్యము నిచ్చినది. రాజాజ్ఞను పొందియు తిరిగి ఆలోచించుట రాజునకు యుక్తమని విజ్ఞాపింప సాహసింపినాడు, తలారి. రాజు కోపింపగా నూరకున్నాడు. తెలుగు ప్రబంధములో ఈనూచన విపులముచేయబడినది. తలారి దండనను నిలుపసాహించి, కవిని ప్రేరేపించి కవిచెప్పినపద్యము లన్నిటిని రాజునకు పంపును. రాజు కోపించినను మరలమరల నట్లు చేయును. తలారినిర్బంధమువలన కవి తుదకు కావగర్భితమగు పద్యమును వ్రాసి పంపును:

“రవిజుడు భాగుణింప విధు

రంబుగ భట్టి నశించె భారవి

ప్రవరు డడంగ దీర్ఘమున

బ్రాణముబాసె గుడియ్య భిక్షు డీ

యవనికి దప్పె భీముడు త

దంతగలిన్ మరకొమ్ముచెట్ట ని

కుక్కువముగ నే భుకుండుడను

కొమ్మున దీర్ఘము నెట్టకుండుడీ

భువి సత డెన్న నిర్దయుడు

భూపతి నీవు దలంప భూవరా.”

ఇది సంస్కృతమున చాటువుగా వినబడుచున్న యీ దిగువశ్లోకమునకు విపులాంధ్రీకరణము :

“భట్టి ర్మప్తే భారవీయోఽపి నప్తః

భిక్షు ర్మప్తే భీమసోఽపి నప్తః,

భుక్కుండోఽహం భూపతి స్త్వం హి రాజన్

బభౌవశ్యా మంతక స్సన్నివిప్తః.”

సంస్కృతమాతృకలలో నిది గానరాదు. భుక్కుండు డనుపేరు బిల్వణకవి కెట్లు వచ్చినది? ఈతని ఊరు కాశ్మీరములో ప్రవరపురమునకు దగ్గరగా నున్న భోణముఖమున గ్రామము. ఈయన తండ్రిపేరు జ్యేష్ఠకలకుడు. తాతపేరు రాజకలకుడు. అని విక్రమాంకదేవచరిత్రవలన తెలియుచున్నది. వంశమును బట్టి గాని, ఊరినిబట్టిగాని యీపేరు రాలేదు. వేరే ఆధారము తెలియలేదు.

“ప్రభురత్నహారి యగుటకు కవిని “చోరు” డని ప్రజ లనిరి.” అని బిల్వణకావ్యమందు గలదు :

“చోరః కిషేష సుకవిః ప్రభురత్నహారి.”

ప్రబంధమునందు

“చోరు డనునామ మింకవి

కారయగా నేటికిని యథార్థం బయ్యెక,

జారుడనియు ; రెండుం దగె

శూరులు నైపుదురె జారచోరత్వంబుల్.”

బిల్వణచరిత్రలో లేని యీ ‘చోర’ శబ్దప్రయోగము ప్రబంధకవి కెట్లు లభించెను? బిల్వణకవి కిట్టి యుపనామ ముండెనా? ‘చోరపంచాశిక’ వ్రాసినందుననే ఇట్టి బిరుదము వచ్చినని ప్రబంధకవి యూహించి యుండునా? సమర్థులు నిర్ణయింతురుగాక.

ఈ శాపకల్పన మదనాభిరామధూపాలుని ధీరతకును, బుద్ధికిని కొరత తెచ్చిపెట్టినదేకాని కథలో సరిగా యతుకుకొనలేదని నా అభిప్రాయము.

బిల్వణకావ్యము కవి రాజుచే సన్మానింపబడి “నూటికి మించిన పురములను గల రమ్యులగు దేశమును”, దాసదాసీజనంబులను, పరివారంబును, ధనములను ఆరణ్యముగా గైకొని రాజుజ్ఞచేతన కివ్వబడిన దేశములోని తన మంజరమును పంచవిధములగు శుభనాదములతో ప్రవేశించి మార్గమందు తనను చూచుటకు వచ్చిన యతిగులను పూజించెననియును, శశికలయు కవి రాజును పొంది ప్రమోద మందెననియు చెప్పి, ఈకథ విచిత్రముగా, చమత్కారముగా రాజసన్మానమును, ముక్తియును కలుగునను ఫలశ్రుతితో ముగింపబడి యున్నది. ఇట్టి ముగింపు పురాణపునాడుక ననుసరించుచున్నది. ఆఖ్యాయికలకు న్యాయమే ఇది.

బిల్వణచరిత్ర వివాహము జరిగినట్లు చెప్పి కొంచెము ముతకశృంగారముతో రసికులకు వేడుక

జూపి, రాజు, రాజకుమార్తె, కవి - అందఱును సుఖముగా రాజ్యమును పాలించుచుండిరని ముగించినది.

ఆంధ్రప్రబంధము వివాహమును తృప్తితీర రసవంతముగా వర్ణించినపిమ్మట నాయక మగబిడ్డను నూర్వోదయవేశముందు కనెననియు, అందుచే వానికి ప్రభాకరుడను పేరుపెట్టబడెననియు, నాడు తాతగారిచే రాజ్యమునకు వారసుగా స్వీకరింపబడెననియు చెప్పి కథను ముగించెను. ఇది ప్రబంధనియమము కాబోలు.

నాటకకర్త నాయకానాయకులకు వివాహము చేయవలసినదని రాజునకు భవానీదేవి ఆజ్ఞ యిచ్చుచు, వారికి వరము లిచ్చి వారి నుతులు గైకొనుటతో ముగించినాడు. నాటకము అద్భుతాంతముగా నుండుటకు వారిట్లు చేసియుండురని తలచెదను.

కవుల అభిరుచులు కాలానుగుణముగా మారుచుండును. ఫలశ్రుతి వదలినచో బిల్వణకావ్యముయొక్క సమాప్తియే బాగున్నట్లు నాకు తోచినది. చదువరులు విమర్శింతురుగాక. [సశేషము]

చంద్రునిమచ్చ

జి. జామువ.

అనందంబునఁ జంద్రమండలమునఁ దాసీనవై, యన్నముక

బాసీయులును మాని, రాత్నమున జ్యోత్స్నాసూత్రముల్ దీయు న
వ్వా! నీ కెవ్వరు జుట్టపక్కములు లేరా? సంశయంబయ్యె నా
కాసీరేజవిరోధిలో నలుపు, నీవా? మజ్జియా? మజ్జియా?

ఇది యొక జ్యోతిషగ్రంథము. జాతకఫల బోధకమగు నిది జైమినిసూత్రభాష్య మనుపేర సంస్కృత పద్యాత్మకవ్యాఖ్యగా నున్నది. ఇది జైమినిసూత్రములకు సరియైన వ్యాఖ్యానమనఁదగి లేదుగాని, యందలి భావము మాత్ర మిందలి శ్లోకముల స్ఫురించుచుండును. దీని వ్రాతప్రతి యొకటి నాయెద్దఁ గలదు. * కాని గ్రంథము సంపూర్ణముకాదు. మొదటినుండి మూడవ యధ్యాయములోఁ గొంతవఱకుమాత్రమే యున్నది. ఉన్నంత వఱకైనను గ్రంథము నిర్దుష్టముకాదు. పైగా సందండు కొన్ని పదములు, వాక్యములుగూడ లోపించినవి. అయినను, ఈకృతి జాతకభాగమున నుత్తమముగాఁ గనవచ్చుటంజేసి పూర్వోత్తరసందర్భములనుబట్టియు, గ్రంథాంతరసాహాయ్యమునుబట్టియుఁ గొన్ని దోషములను సవరించి, కొన్ని లోపములను బూరించితినిగాని సంపూర్ణగ్రంథము లభింపమి నట్టివి చాల వఱకు మిగిలియున్నవి. †

“శ్రీకాశ్యపకులీనేన సింగరాశ్యేణ ధీమతా,
నామ్నా జాతకరాజీయం బాలబోధాయ
తస్యతే”

“ఇత్యనఘసింగరార్యకృతౌ”

* ఇది, అమలాపురముతలూకా భట్న విల్లిలోనున్న యొక ప్రాతప్రాతపుస్తకమునకు నకలు.

† ఈగ్రంథము సంపూర్ణప్రతి యెవరివద్దనైన నున్నయెవల దయచేసి దానిని బంపినచో శిష్టభాగము వ్రాసికొని వారి పుస్తకము వారికిఁ బంపెదను.

అనువాక్యములనుబట్టి, అనఘ(అశఘః)సింగ రాశ్యఁ డాంధ్రుడని తెలియవచ్చునుగాని యితఁ డెక్కడివాఁడో, యెప్పటివాఁడో విచారణీయము.

గ్రంథవిషయము

జాతకఫలవివరణవిషయమునందు పరాశరమతమువలెనే జైమినిమతమును సుప్రసిద్ధమై యున్నది. ప్రాచీనమునియగు జైమిని జ్యోతిష్యాస్త్రనిష్ఠాతుఁడై జాతకభాగమును నాలుగధ్యాయములుగా సూత్రములు నిర్మించెనని ప్రతీతి కలదుగాని, రెండధ్యాయములు మాత్రమే లభించినట్లు ముద్రితగ్రంథముల వలనఁ దెలియును. పూర్వమిమాంసాసూత్ర కర్తయగు జైమినియు, నితఁడు నొకఁడే యని పెక్కుండు తలంచుచున్నారు.

ఈజైమినిసూత్రములకుఁ బూర్వులు కొందఱు వ్యాఖ్యానములు, వృత్తులు, కారికలు రచించినట్లు కొందఱి వ్రాతలవలనఁ దెలియవచ్చునుగాని యవియన్నియులభ్యములుగా లేవు. జయపురమహారాజాశ్రితులు, మహామహోపాధ్యాయబిరుదాంకితులు నగు దుర్గా ప్రసాద ద్వివేదపండితులు జైమినిపద్యామృత మనుపేర శ్లోకరూపవ్యాఖ్య వ్రాసి, దానికి మూలకందళియనుపేర వృత్తి వ్రాసిరి. ఇట్టి

వ్యాఖ్యానవృత్తులతోడి సూత్రములుబాంబాయి నిర్ణయసాగరముద్రాలయమున ముద్రితము లైనవి.

మన యుద్దిష్టమైన యీ జాతకరాజీయ మనెడి జైమిని సూత్రశ్లోకరూప వ్యాఖ్య పూర్వోక్తజైమినిపద్యామృతముకంటె మిక్కిలి పూర్వమైనదనుట నిరాక్షేపము. అంతేకాదు, దానికంటె నిది సుఖబోధకముకూడ నగును. ఆంధ్ర దేశదైవజ్ఞశిఖామణియగు సింగరార్యుడు రచించిన యీజాతకరాజీయము ముద్రిత మైనట్లు కనబడదు.

ఇందు మొదటి యధ్యాయమునఁ బెక్కు విశేషవిషయములు తెలుపఁబడినవి. అందు దృష్టిఫలములలో—

“శనే ర్దశమదృష్టేశ్చ తృతీయా ప్రబలా మతా, నవమ్యాః పంచమీ దృష్టి ర్గ్రహాః ప్రబలతాం గతా.”

గ్రహస్థితిఫలములలో—

“ఆరూఢతత్పంచమయో రవిశుక్రౌ స్థితౌ యది, నాటకాలంకృతిప్రాజ్ఞో వాచాలః కావ్యవిద్య వేత్.”

గురుణా తత్రసంబంధేనర్వవిద్ధాంధికోభవేత్” “కారకాంశస్య దశమే ససూర్యే గురుపీక్షితే, స భవేద్ధరణీపాలో నాత్ర కార్యా విచారణా”

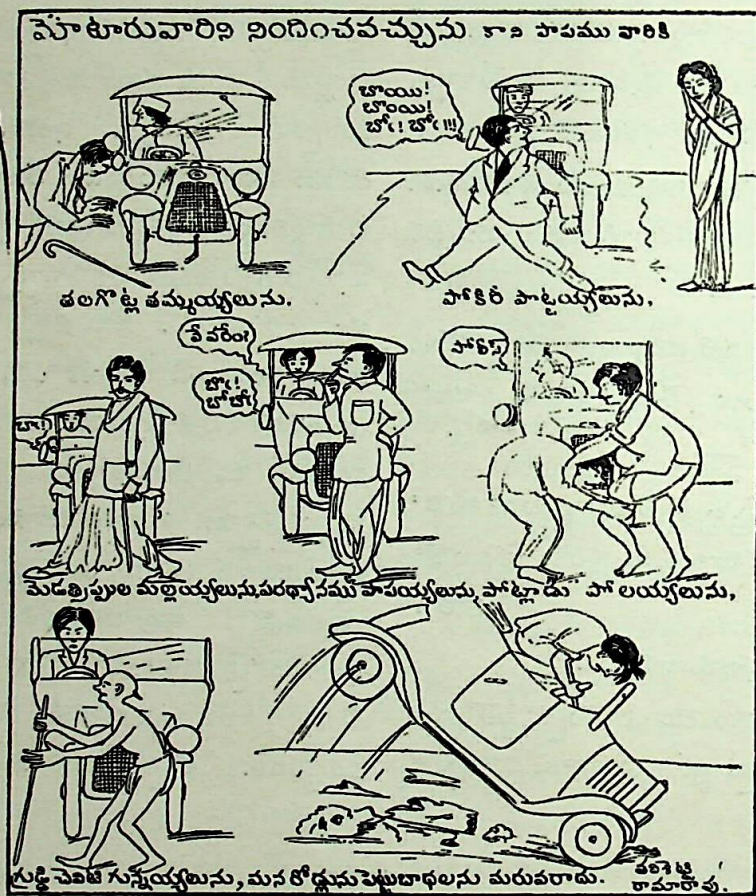
ఇట్లు దారపదాంతము ఫలములనుదెలుపు చున్న యీప్రథమాధ్యాయమున 33 శ్లోక ము లున్నవి. ద్వితీయాధ్యాయము మిక్కిలి చిన్నది. ఇందు సుమారు 27 శ్లోకములు మాత్రమే యున్నవి. ఇందు, ఆయుర్విషయము విచారించఁబడినది. మూడవదానిలో భాగ్యాదివ్యయాంతస్థానముల ఫలములు కన వచ్చునుగాని యొకదానినిగూర్చియు నవిస్తర ముగాఁ గనరాదు. కడపటిశ్లోక మకస్మాత్తుగా ఆగినట్లుండుటచే మఱికొంతగ్రంథ మండి యుండవలెనని తోచుచున్నదిగాని, యెట్లయిన నిదియే కడపటియధ్యాయ మనిమాత్రము చెప్పవచ్చును. మూడవదానిలో ౪౪ శ్లోక ములుమాత్ర మున్నవి. శిష్టగ్రంథ మెంత యుండునో! ఇపు డచ్చుపడియున్న జాతక ఫలబోధకగ్రంథములలో లేని కొన్నిఫలము లిందు కనవచ్చుననుటయే యీవ్యాసము నుద్దేశము. ఈగ్రంథము ముద్రణభాగ్యము గాంచుగాక.

ఒ క స వ ర ణ

జ్యేష్ఠమాసపు ‘భారతి’యందలి ‘రలయతి’అను నావ్యాసమున ౮23-వ పేజీ ౨-వ కాలము ౫-వ పంక్తి నీవిధముగ నవరించుకొన పాఠకులు ప్రార్థితులు :

“అట్లు రేఫలకారము లేకస్థానజములుగాకున్నను పరస్పర-ఆదేశాదులఁబట్టి యతి పొనఁగవచ్చును.”

సూ. రా.

దస్తూరి

ఏలేశ్వరపు కృష్ణమూర్తి, బి. ఏ., బి.యల్.

దస్తూరి వ్రాతరూపం, నుదుటి వ్రాతరూపం కాదు.

మనం నుల్లో విగ్రహం దేవుడి రూపం అనం! అల్లాసు. భావప్రకటనకోసం ఉపయోగింపబడే అక్షరాలు, సంఖ్యలు, సంజ్ఞలు, గుర్తులు, అన్నీ వ్రాసేటప్పుడు ధరించేరూపం దస్తూరి అంటారు. వ్రాశాకాని దస్తూరి కనబడదు; మనిషి పైసలైతేగాని క్రితేషించనట్టుగా. దిగాకాగాని లోతు తెలియదు లెండి. వ్రాత ఎందుకు అంటే భావప్రకటనకే. కవిత్వం అందుకే. నాట్యం అందుకే. కళా అందుకే. దస్తూరి ముఖం చూస్తే భావములున్న ముఖమా, లేని ముఖమా అని సందేహం ఒక్కొక్కప్పుడు తోస్తుంది. సామూద్రిక శాస్త్రంకో, హస్తశాఖలు విమర్శిస్తారు గదా. దస్తూరి పరీక్షించేటప్పుడు హస్తశాఖనం చూస్తారు. కాని సేవ్య లేదే ఎక్కడా పని జరుగను. దస్తూరికి రూపం ఉంటే కాళ్లు చేతులు ఉంటాయా? తలా తోకా ఉంటాయా? అంటే కొందరి దస్తూరిలలో ఉంటాయి. భావ ఎందుకంటే భావాల్ని ఒకరికొకరు తెలియజేసుకోడానికి. ఒక్కళ్ళొక్కరికోసం కాదు భావ. కాబాలదుమాడాను. మనఅందరికోసం — రాజ్యాంగంలాగు, చట్టశాసనములలాగు. భావకు ప్రధానంగా ప్రాణం పోనేవి మాటలు, వ్రాతలు. మాటలు ఎంతగ్రామ్యమైనా మన దినచర్య జీవంయిస్తుంది. ఇక వ్రాతమగుర్చి అలోచిద్దాం. సంపూర్ణంగా బుర్రని తెగేసి కాగితంమీద భావాలని తేల్చడం, పరవడం, పేర్చడం, ఇదిగోచూడండి, మేము అనుకుంటూన్నది ఇది అని నిరూపించడం అరుదే. కాని ఆమాటకి వస్తే కాగితాలు లేకుండా వున్నకాలంలోనే భావాలు బాగుండే వేమా! చెప్పలేం. మూగవాడు కూడ చేయూపి, తలూపి, సంజ్ఞలు చేసి భావాలని కొంచెం కొంచెంగా ప్రకటిస్తాడు. వాడిసంజ్ఞలు కోర్టులు వింటాయి. లేఖరి మాడా కాగితంమీద వ్రాస్తాడనుకోండి, అయినా మూగవానికంటే కొంతమేలు.

గుడ్డిలో మెల్ల. ఇక విద్యాధికులు చుమతా-
రంగా భావాలకి మంచి చక్కదనాల తోడుగు-
తోడుగుతారు; ఉత్సవాల్లో దేవునికి తోడిగనట్టు.
మెరుపులు, తపస్కులు, చాలాఉంటాయి. ఇక కవులు
భావముతో భావను పోటీపందెమునకు దింపుతారు.
అదేమిటో వారికి కలము, బుర్ర ఒకేమాటు ఆడుతాయి.
ఒకటి తీసిపోవు. ఈ పోటీపందెములో గుర్రపుపందే-
లల్లోలాగు చాలామందికి నష్టం ఉంటుంది. పేరు
పోతుంది. వెర్రిపరుగులు ఎత్తితే కాళ్లు విరిగిపోతాయి.
ఒకరో యిద్దరో బాగా కొడతారు, లాభం. కాని
లాభం వచ్చునని వారికే తెలియదు. కాని వారిది కేవలం
గుడ్డిపరువుకాదు. ఇప్పటి భావకవులనిగూర్చి యిక్కడ
వ్రాయలేం. కాని ఒకరు లోగడ,

“భావము భావయు నవినా

భావం బగు మైతి నుంట భావను వినుచో

భావము స్ఫురింపవలె ద

ద్వావంబును దెలుప నుచిత భాషయు వలయున్”

అని ఆదర్శాన్ని నిర్దేశించారు. అంతలో డొరుజోక
పేరుపడ్డ భావకవివ్రాతను చూపి, చిరునవ్వు నవ్వి,

“ నీదు పద్యభాష నే నెంత గనినను

భావ మొక్క(డేని బయలుపడను”

ఆసి విమర్శించారు. ఇంకోరై తే ఏంచేసేవారో చెప్పలేం. కలం లాక్కుందురేమో! ఇన్నివిధాలగ వున్నావ్రాత భావములను వెల్లడించడానికి గొప్ప రాజబాట. ఇది దండోరాలాంటిది. సాధారణంగా మనం చూస్తున్నాం. భావ లనేకములున్నాయి. భావలతో ఈడుజోడుగా లిపులున్నాయి. లిపిలేని భావ రేడుకద! లిపిలో అక్షరాలు ఆరంభం, ఆంతర్వ్యంకూడాను. సంక్షిప్త రేఖసంలూ అక్షరాలు ఆడుగంటి, చుక్కలు, సున్నలు, కొక్కెములు, గీతలు, సంజ్ఞలు ఉన్నాయి. చిత్రలేఖ

నంబో ఓనమాలు, పిటిటిడిలు లేవు; కచటతపలూ లేవు. కాని కన్నులముందు బ్రహ్మాండమైన భావప్రపంచం ఉంటుంది. ఇంతకు ప్రపంచంలో మానవప్రకృతి ఒకటి; దైవం ఒక టన్నట్టు. భావాలు ఒకటి. భావ మాత్రం ఒకటి కాదు. లిపి, దస్తూరీ వేరని వేరే చెప్ప నక్కరలేదు. ఏభాషలో దస్తూరీ ఆ భావదే. ఏమనిషి కర్మం వాడిదే అన్నట్టు.

ఒకరు వ్రాసినట్లు మరొకరు వ్రాయరు. పులిని చూచి నక్క వాత పెట్టుకొంటే లాభం ఏమంది? ఎవరివ్రాత వారిదే. దస్తూరీలో మార్పు లుండును. జీవ తంలో ఉన్నట్టు. వ్రాతలో మార్పు, లిపివిశేషములు, అసాధారణములు, వ్యక్తిని ప్రకటిస్తాయి. సంక్షిప్త లిపిలోమాడా ఒకరిలిపివలెనే వేరొకరు వ్రాసినా, దస్తూ రీలు వేరు. ప్రతివ్యక్తి దస్తూరీ ఎల్లప్పుడు ఒక్కలాగు ఉండదు, ఎక్కడోగాని. రసము, స్థితిగతులు, మనో వృత్తి—వీటినిబట్టి వ్రాత మారును. రాద్రసంలో వ్రాతలో ఉండేకం; కాంతంగా ఉన్నప్పుడు అక్షరాల నిదానం; ప్రేమజాలులలో ఒక పొందిక, మరుపు, హాయి; హాస్యరసంలో వ్రాతలో వెక్కిరింపు, కొక్కిరిగీతలు; భీతి కలిగినవ్రాతలో వణుకు. ఇల్లా దస్తూరీలో మార్పు లుంటాయి. కోపం, ధైర్యం, సాహ సం, సంతోషం, ఆందోళన, ఆవేశం, ఉండేకం, ఉన్మాదం వ్రాతలో దస్తూరీమూలంగా తెలుస్తాయి.

దస్తూరీరూపం అంటే ఏదో బాగుందిగాని మని షిని పగలుచూస్తే రాత్రి కలలోకి వస్తాడు సుమంషి అని ఒకాయన అన్నాడు. దానికి తగినట్లు ఆ వ్రాసిన మనిషిని నేను తొంగిచూస్తే మాఝోల్లో చెట్టుమీద తిరిగే కొండమచ్చేమో అనిపించింది. లోకంలో చెడ్డదస్తూరీ గలవారు కేవలం కురూపులుగా కనబడడం లేదు. దస్తూరీ రూపంచూచి మనిషిరూపం నిర్దేశించేవారున్నారు. వారు ఎంతో కృషిచేసి ఉంటారు. మన పరిచితుడు వ్రాసిన దస్తూరీ చూడగానే మనకు వెంటనే స్ఫురణకు వస్తుంది. అతడే మాట్లాడాడా అనిపిస్తుంది. రెండు రూపాల్ని బాగా సరిపోల్చి చూస్తే దస్తూరీ ఒకే మని షిది అవునో కాదో తేల్తుంది. అక్షరాలు తాటికాయ

లంత ఉన్నదీ, చీమలబారులా గున్నదీ, నిశివిగా ఉన్నదీ, బలిసి అడ్డంగా ఉన్నదీ, లేలికగా వున్నదీ, నీరసంగా ఉన్నదీ, నిబూరుగాఉన్నదీ, చతికిలబడి లేవకుండాఉన్న దీ చూడాలి. పరిమాణం కొలవాలి. మనిషి ఎత్తు ఛాతీ దర్జీకొలిచినట్టు. లేఖన తీరు మారిందేమో కను క్కొవాలి. వ్రాతలో వ్యక్తిత్వం అలవాట్లు దృగ్గో చరం అవుతాయి. మారువేషం యిట్టే పోలేవువారున్నారు. నాగరికం ఎక్కువైనకొద్దీ దగాకోరులకి నిజంమీద మనసుపోయింది. దగా ఎక్కువైనది నారు తత్వబోధ చేస్తున్నారు. దగాతోబాటు దస్తూరీని తీవ్రంగా పరీక్షిస్తున్నారు. కోర్టుల్లో అన్నీ చూస్తు న్నారు. రాజు దగా నొల్లడు; దైవమైన నొల్లును. స్త్రీలు పురుషులవలె స్వతంత్రించి వ్రాయ పీలుంది. దస్తూరీకి లింగం ఉంది; పోలికను చూచి మోసపోవడం సులభం. చూచే చూడడంలో ఈ వ్యక్తి దని నిరూ పించడం గొప్ప పారబాటు. విచారణ లేందే వీడే నేరస్థుడు అన్నట్టు; కామమృమెగుడు కామమృమెగు డంటే కాబో లనుకున్నట్టు. ఓర్పు, అభ్యాసం, దస్తూరీపరీకిలనలో ముఖ్యంగా కావాలి.

వ్రాత ఎప్పటినుంచి ప్రారంభింపబడినదో మనకు తెలియరాదు. వ్రాయడం మనకు తెలుసును. కాని జ్ఞానోదయం అయినప్పటినుంచి అని ఒకాయన వాదం. కాదుకాదు, అంతకు పూర్వంనుంచి అని ఒక యోగి అన్నాడు. బ్రహ్మవ్రాత అని మనం అంటూం టాం. బ్రహ్మ మనకు, మనతాతలకి, వ్రాత నేర్పాడని ఒకరు. ఛీఛీ! బ్రహ్మపేరెత్తడం ఎందుకు, సరస్వ తుండగాను అని చుకోరు. ఎంతనేపూ ముక్కుపట్టుకు మార్చుంటే రాజుకి కోపంరాదా, రాజపోషణతోనే వ్రాత బయల్దేరిందని ఇంకోరు. శిలాశాసనములే వ్రాతకు మొదలు అని ఒకరు. అక్షరాభ్యాసం మొట్టమొదట ఎల్లా వచ్చిందో? చెప్పలేం. ఎల్లాగైనా, ఎప్పుడైనా, లేఖకుడు, వ్రానేవిషయం, వ్రాయుభావ, వ్రాయ డానికి ప్రత్యం, కలం, ద్రవ్యం ముఖ్యం. ద్రవ్యంలో కరక్కాయసిరానుంచి నీమసిరావరకు మందుకు జరిగి పోయాం. రుచిచూచాం. ఇప్పుడిప్పుడు మళ్ళీ దేశవాళి

సిరాలో పడ్డాం, నల్లబడ్డాం మాడాను. పంకులు రక రకాలనీ ఉపయోగించాం. కరక్కాయసిరాయుగంలో బాతుకలం ఉపయోగించేవారని నాడుక. ఇప్పుడూ ఈ యుగంలో బాతు లున్నాయి; బాతుకభ లున్నాయి. కాని బాతుకలం యింటి కెళ్లింది. కథ కంచి కెళ్లింది. మరీ పూర్వం తాళపత్రం, ఘంటం ఉపయోగింపబడేవి. వెనుక కాగితం, ఊటకలాలు సామాన్యం అయినవి. అవీ మోటు అవుతున్నాయి, అయినాయి. కొన్ని మూలల్లో నాజాకుగా దోకెడోసాక వేళ్లు కొంకరోయే టైప్ రైటింగ్ బయలుదేరింది. అందులో రెండు చేతులు ఉపయోగించాలి. ఉన్నా, బుర్ర ఆట్టే వుపయోగించక రలేదు. తేకపోతే చిక్కులేనేలేదు. మరీ కృషిచేసినవాళ్లు కళ్లుమాసుకొని టక టక చెవులు గుయ్యిమునేట్టు, కాగితాలు కన్నంపడేట్టు కొట్టగలరు. దీనితో వ్రాతే మూలపడింది. కొందరు చిత్రంగా పాలతోను, నిమ్మరసంతోను, సబ్బుతోను కాకితాలపై వ్రాస్తారు. మరికొందరు గుడ్డలపై వ్రాస్తారు. తిరుపతికొండ మెట్టమీద వ్రాతలు కనబడతాయి. యాత్రికులభక్తిశ్రద్ధలు ఇతరులు స్మరించుకునేలాగు శాశ్వతంగా పడివున్నాయి. చెట్టమీద వ్రాయడం ఉంది. పూర్వం శకుంతల దువ్యంతునికి ఆకుమీద వ్రాసిందిట. మరోవిషయం. భోజరాజు అరణ్యంలో కత్తి దూసి, తన నడిమివేలు నిరర్థకం అని పరపర కోసి ఆ రక్తంతో ఒక మట్టిఆకుమీద ఈక్రిందిశ్లోకం వ్రాసి నత్సరాజునకు ఇచ్చి ముంజునకు ఇమ్మన్నట్టు చరిత్రలో ఉంది:

మాంధాతాచ మహీపతిః కృతయుగా
లక్ష్మరభూతోగతః
నేతుర్యేన మహాదధౌ విరచితః
క్వాసౌ దశాస్యాస్తకః,
అన్యేచాపి యుధిష్ఠిర ప్రభృతయో
యాతా దివం భూపతే
నైకేనాపి సమం గతా వసుమతీ
నూనం త్వయా యాస్యతి.

ఈ కాలంలో నేరము చేసే గుంపులవాళ్లు చరిత్రలు పెరిగిపోతున్నాయి; నేరాలు పెరిగిపోతున్నాయి; నేరస్థుల తెలివి కొండంత అవుతోంది; నేరములవిచారణ కొండెక్కుతోంది. ఇట్టి సమయాలల్లో దస్తూరీ చాల ఉపయోగకరంగా ఉంది. వారి దస్తూరీ వొక దొంగ దారి. విశేషంగా విమర్శించాలి. నేరస్థులు నడిపిధులలోను, గోడలమీదను, రాళ్లగుట్టలలోను గుర్తులు వ్రాసుకోడం మామూలు.

దస్తూరీతీరు కొంచెం ఆలోచిద్దాం. అచ్చా ఏమిటి అని భ్రమ కలుగజేసే దస్తూరీలు కొన్ని. కంక మాలా ఆనిపించే మత్యాల కోవలు కొన్ని. నయనోత్సవంగా ఉండే నిసిండావ్రాతలు కొన్ని. కళ్లల్లో సూదు లాడిచినట్టు ముళ్లగుత్తులు కొన్ని. అనేకములు: పొందికవ్రాతలు, పొగరుబోతు వ్రాతలు, ఎగుడుదిగుడు వ్రాతలు, అడ్డదిడ్డపు వ్రాతలు, పిచ్చిగీతలు, సాఫీ వ్రాతలు ఎన్నోఉన్నాయి. కొందరి దస్తూరీ తెగ మెలికలు తిరిగి చంపుతుంది. కొందరిది నీటిప్రవాహంలా పారుదల. గోదావరి ఉప్పెనలాగు పొంగి ప్రవహిస్తాయి కొన్ని. కొందరిది ఒకే హంసపాదు. గొలుసులిపి, శీఘ్రలిపి, మిశ్రమలిపి, బ్రహ్మలిపి ఉన్నాయి. వ్రాతలో బలుపు అలుపు. ఇల్లా ఎన్నోరకాలు. వ్రాసిన దెవరో ఏమిటో అని అడిగించుకునే పెద్దలు కొందరు. వ్రాయడానికి ఏమీ తోచకుండా ఉన్నప్పుడు పిన్నలు వ్రాసే లిపి ఒకటి. పెద్దలు పిన్నలకు వ్రాసే వ్రాతోటి; పిన్నలు పెద్దలకు వ్రాసే వ్రాతోటి. పరీక్షల్లో ప్రశ్నలకు జవాబు తెలియనప్పుడు ఓ వింత లిపి; ఉద్యోగానికి మొరపెట్టేటప్పు డో దస్తూరీ; డాక్టరుగారి మందు చీట్లో ఒకలిపి; సంజాయిషీలలో వినయం, ఒక్కొక్కప్పుడు అతివినయం అభినయస్తూ వ్రాసే దో దస్తూరీ. ఇక సంతకములలో వింతవింత తమాషాలు ఉన్నాయి. సంతకంమాత్రం నేర్చుకొన్నవారి జంకు: ఉద్యోగస్థుల దర్జా నిదర్శనం. సంతకం రానివారికి నిశాని. చేతి వ్రాతసుబట్టి వయసు, వృత్తి, మనసు, దేశభాష, చిత్తస్వభావం, స్థితిగతులు, నడత, ఆశయములు చెప్పగల వారున్నారు. పండితుల చేతి నగిషీపని; పామ

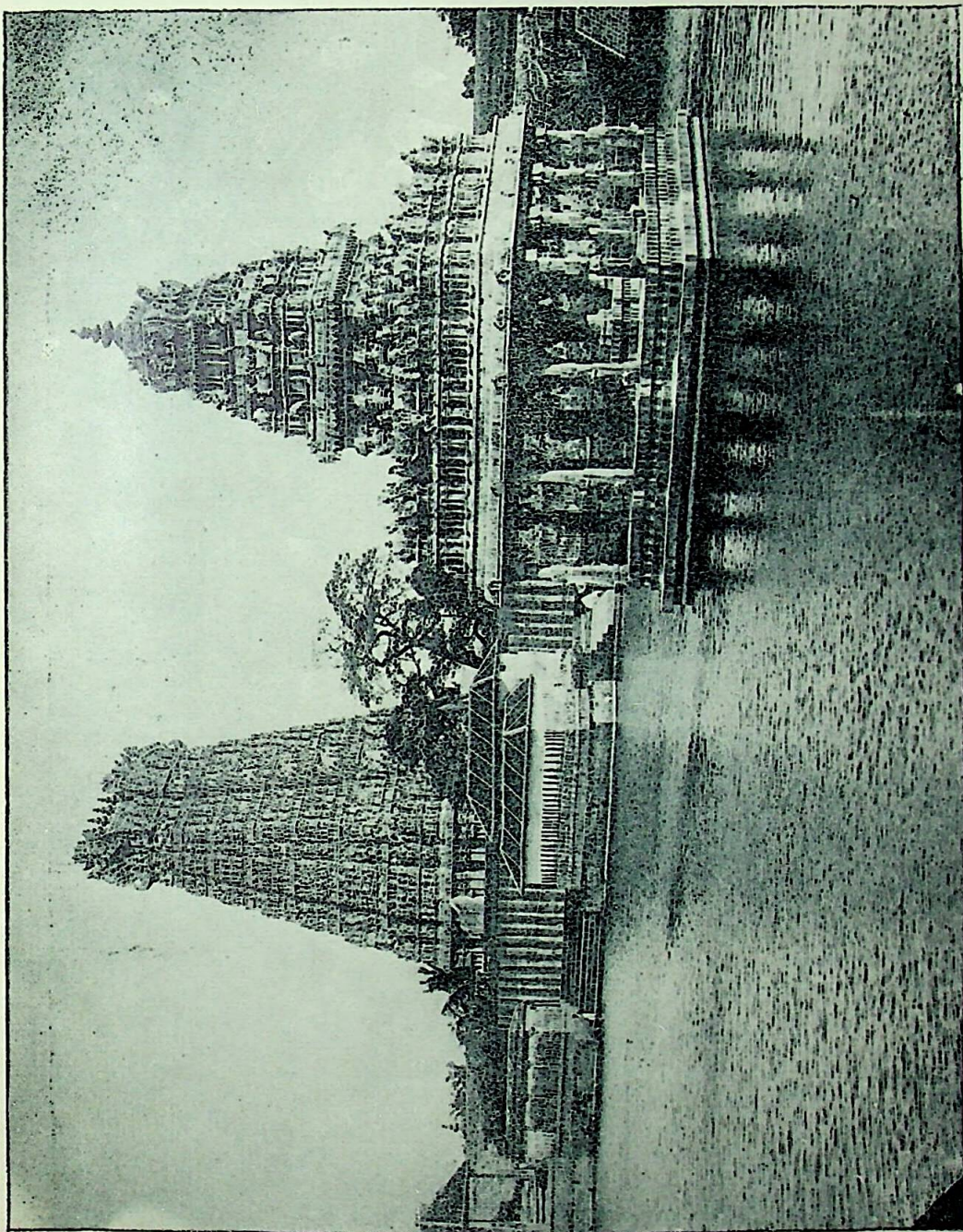
రుని గుండెచెరురు; బడిపంతులు బరవడిఘక్కి; పత్రికా సంపాదకుని ఖండన; గుమాస్తాలచేతి గొలుసుడు; విద్యార్థుల వ్రాతపడి; ఆడవారి వ్రాతనిరుకు; న్యాయాధిపతి వ్రాతపాడి; వర్తకుని వ్రాతలో లాభం; ఘనవంతుని వ్రాతలో ధైర్యం; బీదవాని వ్రాతలో బింకం; వక్త్రవ్రాతలో వక్రం; యుద్ధభటుని వ్రాతలోని కరుకు; కవుల కత్తిపోటు; రోగినీరసం; హాస్యగాని వ్రాతలో ఎత్తిపాడుపు; ముసలివాని మాధ్యం; పడుచు వాని పగ; లోభి బిగింపు; విటుని మైమరుపు; వేదాంతి వాగుడు; దైవజ్ఞుని ధోరణి; దేశభక్తుని శీలం; దేశోద్ధారకుని త్యాగం; మహాత్ముని సత్యవ్రతం; రాజకీయుని అధికారం; వ్రాతలో ఎంత వద్దన్నా తొంగి చూస్తుంది. కాని దస్తూరీ కడుజాగ్రత్తగా పరీక్షించాలి.

దస్తూరీని బట్టి నేరస్థులు పట్టుపడడంలో వింత లేదు. న్యాయస్థానాలలో దస్తూరీ రుజువునకు సామాన్యంగా వచ్చును. ధనాగారాలలో “చెక్” లపై దస్తూరీ కంటో కన్నెట్టుకొని పరిశీలిస్తే గాని డబ్బు చేతికి అందనివ్వరు, మరీ మోట చచ్చినాళ్లు ఉంటారేమో అని. పూర్వం బళ్లల్లో దస్తూరీ పరీక్షలు కొన్ని ప్రజ్వరిల్లేవి. ఆపరీక్షల్లో ప్రయోజకత్వం లేదని ఆ పరీక్షతో చిరపరిచితుడై బాధపడ్డ ఆత్మజ్ఞుని సెలవిచ్చాడు. ఈరోజు లలో ఉద్యోగములకు అర్జీలు స్వదస్తూరీతో ఉండాలి. మారుచేతులు పనికిరావని ప్రకటనలు అగుపడుతాయి. ఆల్బార్ రాజుగారు మాత్రం ఫోటోలు పంపమంటారు. వారికి వ్రాతతో పనిలేదుట. రాజకార్యములలో సంతకం ఉద్యోగం చేయవలయును గదా! కొన్ని పత్రాలలో దస్తూరీ స్వహస్తం అని చివర కనబడుతుంది. టైప్ రైటింగ్ ఎంత ప్రాముఖ్యం వహించినా, న్యాయస్థానాలలో వ్రాతకీ, దస్తూరీకీ ఇంకా విశాలమైన చోటుంది. క్రీ. శ. ౧౮-వ శతాబ్దంలో గోడ్, రెడెడర్, జిమ్మలీ, మెంటియస్, మేక్ మర్ మెడలగువారు అంతా నేరములు పరిశీలించుటకు వ్రాత ఎంతో ఉపయోగకారి అన్నారు. మన వ్రాత మనకు ఉపకారి; అపకారిమాడదు. వాక్కు, వ్రాత — ఈ రెంటికీ ఒకటే మాత్రం; జారీచే మాడతీసుకోడం అంటూ

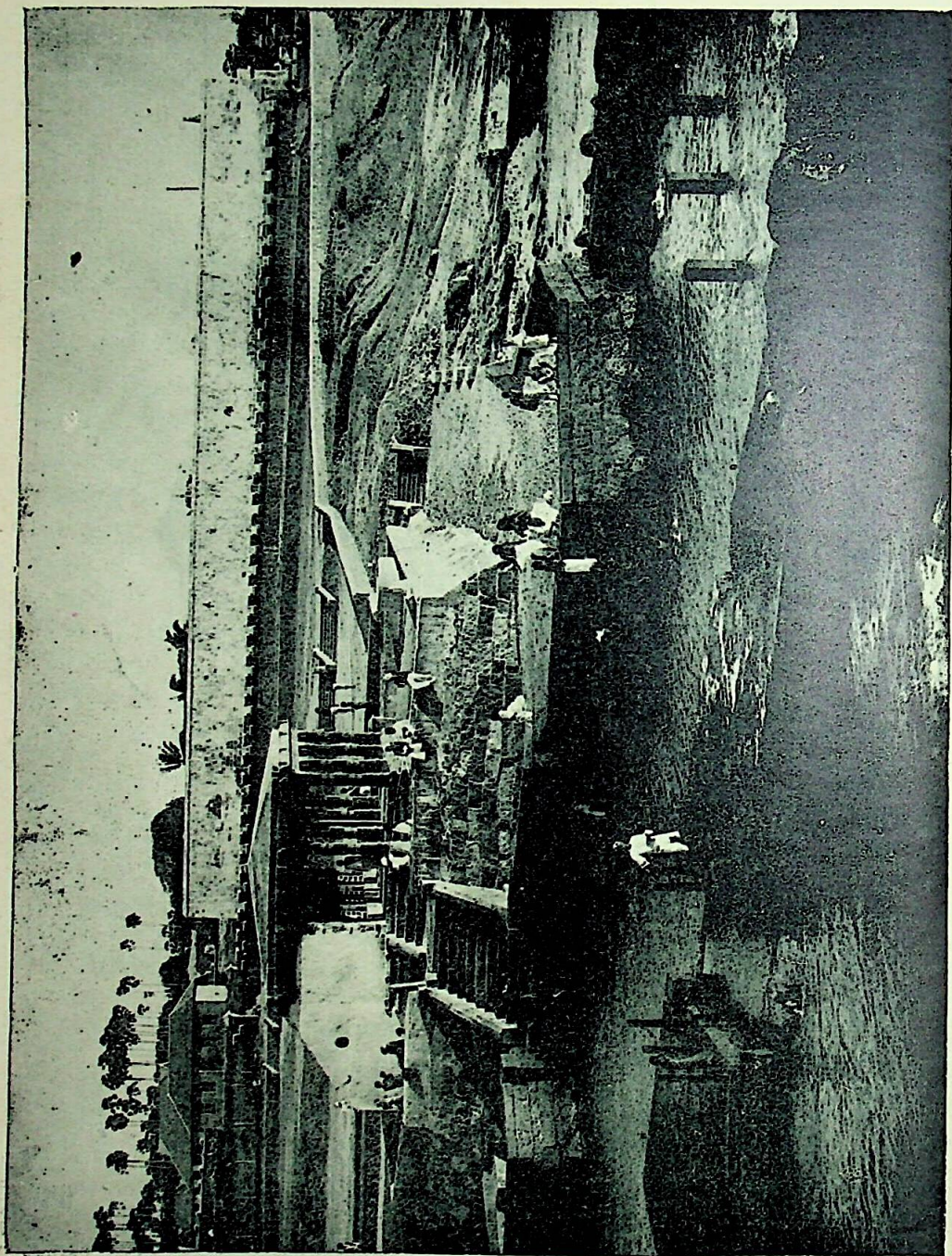
లేదు. అది వ్రాత. అందుచేత ఆలోచిస్తేగాని గ్రాయ మాడ దని వాడుక.

నేరస్థులు అసాధారణ మనిపించే పనులను చేస్తారు; చేయడానికి ప్రయత్నిస్తారు. చేసినది, ఉద్దేశించినది, ఫలించవచ్చును, ఫలించకపోవచ్చును. సాధారణమైన పనులనే అసాధారణంగా చేస్తారు. పట్టుబడకుండా ఉండడం వారి ఆశయం; ఇతరులకు నష్టం కలుగజేయడం వారి వుద్దేశం! కొత్తతోవ తొక్కడం వారిమతం, తెగున సాహసం వారికి ఆధారం; న్యాయ తిరస్కారం వారికి అభిలాష; దండింపబడమని గాంభీర్యం; పట్టుపడిన శిక్షితుల ముందు మని మనసులో కొరత; తెలివిలేటలు మనకు లోపేమి అని అహం; పట్టుబడితే రాజవంశన నిశ్చయం అని సిరికిరెనం; గెలుస్తే లాభం అని ఆనందం; ఇన్నీ మనసును ఆపరిస్తే మనిషిలో జడి కలుగుతుంది. మతి స్థిమితము పోగొట్టాయి; తుపాను బయలుదేరుతుంది. నేరస్థుడు పట్టాలు తప్పిన రైలులా దారి తప్పుతాడు. బోల్తా కొట్టాడు. చేతిని మార్చి వ్రాస్తాడు. కలము మార్చి వ్రాస్తాడు. చేతిపిలు మారుస్తాడు. సిరాను నేరే ఉపయోగిస్తాడు. బుర్రను మార్చి ఆలోచిస్తాడు. కాని నేరస్థుడు మనిషే కదా! నిదానముగ కలము చేతబూనినను, లోపలి ఆందోళనమూ, కలవరం చేతిని వణికించడంలో ఆశ్చర్యం లేదు. ఎంతజాగ్రత్తగా వ్రాసినా దస్తూరీ నేను నేను అంటుంది. త్రాగుబోతులగు దస్తూరీ వదరు బో తగుతుంది. అలవాటుపడ్డ వ్రాతను మార్చుకోడం ఎంతకష్టం! ఈ విషయం ప్రతి అపరాధపరిశోధకుడు బాగా గమనించి నేరస్థులను పట్టుకుంటాడు. అది అపరాధి తెలివితక్కువా? పరిశోధకుని ప్రజ్ఞ? రెండూను.

వ్రాతనుబట్టి నేరస్థుడు ఏ పరిస్థితులలో వ్రాసింది, నానుపుడుగా నీళ్లు నములుతూ వ్రాసినది, పరపర మెయిల్ స్పీడుతో గీసినది తెలియును. లిపినిబట్టి కలం ఏలా పట్టినదీ తెలుసుకోవాలి. వ్రాతవాలు, ఏటవాలు గ్రహించాలి. వేరేవ్రాతలు సన్నని పుల్లముక్కతో దిద్దుతే లిపిలో తేడాలు, చేతిపిళ్లు, వదుపులు బాగా పట్టుపడవచ్చును. నెపోలియన్ జీవితం

శుచీంద్రము

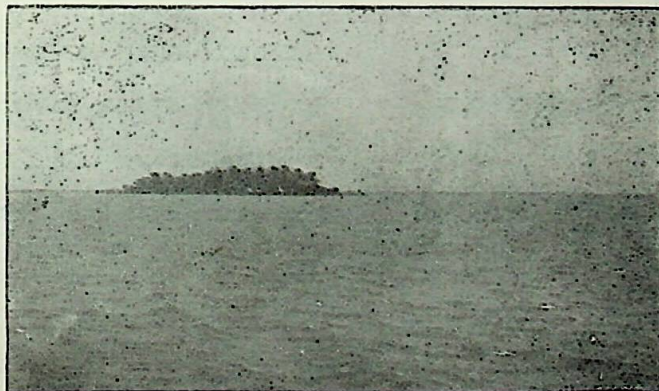
కన్యాకుమారి స్నానస్థుట్టము

అత్యగ్రుభతం కదా! ప్రతినిమిషం వింతమార్పులను చెందెను కదా! అందులో అయినారు సంవత్సరములలో ఎనిమిదివేలుగా అతడు వ్రాసిన దస్తూరీ ప్రదర్శన శాలలలో ఇప్పటికి గలదు.

కవుల్లా కదపాలు; దొంగసంతకాలు; ఘోర రీలు; తప్పుడు వ్రాతలు; పత్రములలో మార్పులు; పత్రముల పునఃసృష్టి; ప్రేమ జాబులు; విల్లులు — ఇట్టివి న్యాయవాదులకు దస్తూరీతో కొంత జోక్యం కలదని చెప్పగలవు. పదముల నిర్ణయం, పదములవాడుక, ఉపయోగించు కాగితం, అద్దకాగితం, వ్రాసిన వ్రాత, సిరా, అక్షరముల పరిమాణం, వాలు, ఇతరపరికరాలు, సందర్భాలు, వాటికి మద్దాయికీ గల సంబంధం తరుచు రుజువునకు వచ్చును. దొంగసంతకములు చేయడానికి ఉల్లిపొరకాగితాలు ఉపయోగించుట ఒకవాడుక. కొన్ని కేసులలో పెన్సిలుతో కావలసిన సంతకం చేసి

దానిని సిరాచేయడం కలదు. కొన్నిచోట్ల రబ్బరు ఉపయోగించినట్లు గుర్తు లుంటాయి. వ్రానేటప్పుడు వ్రాతలో మధ్య కలయిక లేకపోవడంకూడా కలదు. ఈ విషయాల్ని నూత్నదర్శిని యంత్రంతో చూచి దస్తూరీని, లేఖరిని నిర్ణయించుట యుక్తం. దస్తూరీని పరిశీలించి, విమర్శించుటకు కేంద్రస్థానములు అమెరికా బోలు దేశములలో లెక్కలేనన్ని కలవు. అది నాగరిక చిహ్నము కావచ్చును, కాకపోవచ్చును. దగాలు, నేరాలు విశేషము పరిశీలించుటకు సహాయం కావచ్చును, కాకపోవచ్చును. కాని దస్తూరీ నేరాలని గుర్తించడంలో ఉపయోగకారి అని న్యాయవాదుల అభిప్రాయం. తగు ప్రయత్నములు మనదేశమున శాస్త్రోక్తముగ ఇంకా మొదలిడలేదు. వెంటనే మొదలిడుదురు గాక!

అలప్పి - ఎర్నాకులం మార్గమందలి లంక

(విస్తీర్ణమయిన యీ కాలువలో యిట్టి లంక లనేకములుగలవు. అందు నివసించు జనులొక లంకనుండి యింకొక లంకకు చిన్నదోనెలలో ప్రయాణము చేయుదురు.) చిత్రకారుడు : ఎ. వి. యస్. సుబ్బారావు.

పూలవయసుగుబ్బెతల కప్పురపు టెదల
ముమ్మరపు వలపుల్ భారముగ తలంచి,
ఈ వసంతోదయముల రాగిల్లు మనసు
కేమి వై రాగ్యమాధుర్య మిది కుమార ?

ఏ వసంతవిలాసిని హృదయమధువు
పూలపొత్తిళ్లలో వడపోసికొనెనో,
నరళసుమపుటంజలుల విషాదరేఖ
లవధరింపవో ఆర్ద్రదృగంచలముల ?

తెలుగుతోటల సాంధ్యరక్తిమ, వసంత
మాడియాడి చల్లని గాలిమేడలందు,
చైత్రలక్ష్మీకటాక్షపాశముల జిక్కి,
నవపరీమళశయ్యల నవసినావో!

పాలమబ్బుల కోనలోపలను బెళికి,
మోహవివశ యేయచ్చరముద్దులాడి,
మేలిముసు గెడలించెనో సోలి; తూర్పు
మధురపూర్ణిమాసుషమాసమగ్రమయ్యె.

దివ్యతేజస్సు ప్రణయవతీప్రసన్న
హృదయరుచియై, పలుకరించునదియె ప్రాచి!
విరహపాండురవదనేందుబింబ శోభ
నీరసమని నిషేధింతువా రసికుడ ?

ఇప్పు డాశాపథాల పాలించు కిరణ
బాలికలను ప్రేమింతువా పడుచువాడ ?
విరియు కడలినవ్వుల పాలవెల్లి దేలు
ప్రాణకల్లోలడోలికాపంక్తి నూగి.

దివిజనందన పుష్పవతీ సురభిశ
హృదయపాటచ్చరముల, తాళెదవో లేదో!
నాలిగాలిదూతికల; నుద్వేలదీప్తి
తరళసందేశముల దడితడిగ తారు.

అమరఋషివాటికలు ప్రజ్వలముగ వలయు
తపసికన్యల లావణ్యతరళితములు,
గాంగసంగీతముల జొక్కి కరుగవలతొ!
సుధ లుపాసించు పున్నమచుక్కవోలే!

ప్రేమ పాశం

పండిత శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

మొదటి అంకం

మొదటి రంగం

[రాజమహేంద్రవరం, ఇన్నిసుపేటలో స్వగృహమున, వీధి ఆరుగుమీద మెట్లమీదకి కాళ్లు వుంచుకొని వెంకటశాస్త్రి వొకపక్కనీ, కాంతమ్మ వొకపక్కనీ కూచుని వుంటారు. బంగారమ్మ తండ్రి వొడిలో వుంటుంది.]

బంగారమ్మ — చదువు మరిచిపోలేదు నాన్నా! మేష్టారు అప్పడే పాఠం చెప్పేసి వెళ్లిపోయారు. వెంకటమ్మ తగారు పిలవగా మా అమ్మ అప్పడే పని ముగించుకొని యివతలికి వచ్చింది. ముగ్గురమూ గవ్వలాడుకుందామని కూచున్నాం.

వెంకటశాస్త్రి — ఎవరు పురమాయించారు తల్లీ గవ్వలాటా?

బంగారమ్మ — అత్తగారే. ఉండు నాన్నా! చెప్పేదంతా విను.

వెంకటశాస్త్రి — చెప్పుచెప్పు.

బంగారమ్మ — మా అమ్మ పచ్చీసుగళ్లు గీస్తోంది. అత్తగారు చిన్నగవ్వలా తనవని యేరుకుంటున్నారు. నేను గువ్వలు తీసుకుంటున్నాను. అంతట్లో వాళ్లు సూరమ్మ వచ్చి “మాయింట్లో సంగీతం పాడుతున్నారు, రా” అంటూ అమాంతంగా చెయ్యి పట్టుకొని లాక్కుపోయింది.

వెంకటశాస్త్రి — ఆపశంగా వెళ్లావు. కదూ?

బంగారమ్మ — వెళ్లక తప్పిందికాదు. పోనీ, వెళ్లకుండా వుండలేకపోయా ననుకో.

కాంతమ్మ — అమ్మాయికి సంగీతం అంటే సరదా గదా అని నేను వెళ్లమన్నానుమాడాను.

బంగారమ్మ — అవును. అన్నట్లు మరిచిపోయాను. అమ్మమాడా వెళ్లమంది నాన్నోయి!

వెంకటశాస్త్రి — మీ అమ్మ వెళ్లమందూ మరి?

కాంతమ్మ — ఎంచేతో?

వెంకటశాస్త్రి — ఆశమ్మా, బోశమ్మా అంటూ లోకంలో వుండి మొగుమా పెళ్లాలనందన్నీ పేరు వరసలని యెక్కిరిపిస్తూ కూచోడానికి.

కాంతమ్మ — అమ్మాయి వుంటే ఆపని కేమి అడ్డంకీ?

వెంకటశాస్త్రి — కొన్ని తెలిసీ, కొన్ని తెలవకా యేవో అడ్డండ్డంగా ప్రశ్నలువేసి—

కాంతమ్మ — పులకం. అలాంటి భయం మీ కుండేమో గాని మాకు లేదు సుమండీ!

వెంకటశాస్త్రి — ఉంటే లోకంలోవాళ్ల నందన్నీ అలా యెందు కాడిపోసుకుంటారు?

బంగారమ్మ — అబ్బా! నన్ను చెప్పనిస్తు నాన్నా!

వెంకటశాస్త్రి — సరే వెళ్లావు. ఎవరో పాడారు. నువ్వు విన్నావు. కొంతనేపు ఆపాటతోకూడా నీ మనస్సు సృత్యం చేసింది. ఇంటికి వచ్చి కూనిరాగాలా తీస్తూ కొంతనేపు నువ్వు సొంతంగా పాడుకున్నావు. అవునా అమ్మ?

బంగారమ్మ — ఇంకా వుంది నాన్నా!

వెంకటశాస్త్రి — ఉంటే అదేమిటో చెప్పు.

కాంతమ్మ — ఊకొడుకూ వూరుకోరాదూ, అంతా చెప్పేదాకానూ?

వెంకటశాస్త్రి — నువ్వెందు మారుకున్నావు కామా?

కాంతమ్మ — మీరు బిడ్డ వుత్సాహాన్ని చెడ
కొడుతూ వుంటే—

బంగారమ్మ — అబ్బా, ఉండు నాన్నా!
నువ్వు మాట్లాడకే అమ్మా! నే సంతా చెప్పేదాకా
నువ్వుకూడా మాట్లాడకు నాన్నా!

వెంకటశాస్త్రి — అలా అయితే మరికానియ్యి.

బంగారమ్మ — హాలంతా కిటకిటలాడుతూ
కూచున్నారు మొగాళ్లు. ఆడాళ్లు వసారాలో కూచు
న్నారు. పిల్లలంతా ఆడాళ్లలోనూ, మొగాళ్లలోనూ
యొక్కడ వీలుంటే అక్కడ కూచున్నారు. నేనూ,
వాళ్ల నూరమ్మా ముందే కూచున్నాం నాన్నోయి.

వెంకటశాస్త్రి — (వినీ, చూసీ వూరుకొం
టాడు)

బంగారమ్మ — ఊరుకుంటావేం నాన్నా?

వెంకటశాస్త్రి — నువ్వు మాట్లాడవద్దన్నావు
కామా మరి?

బంగారమ్మ — సరే. అదా యేమిటి?

కాంతమ్మ — మీగుణం పోనిచ్చుకున్నార
కాదు.

వెంకటశాస్త్రి — ఊరుకో మన్నప్పడు మా
ట్లాడితే అప్పుడేమంటావో నువ్వు?

బంగారమ్మ — ఊ కొట్టవద్దన్నానా?

వెంకటశాస్త్రి — మాట్లాడవద్దన్నావు; గాని
వూకొట్టుకున్నావా మరి?

బంగారమ్మ — అన్నీ చెప్పడం యెలాగ
నాన్నా? ఊహించుకోవద్దా?

కాంతమ్మ — మీ నాన్న యెప్పుడూ ఇంచేనే
అమ్మయ్యా!

బంగారమ్మ — నువ్వుండవే అమ్మా! ఏం
నాన్నా? “ఊ” అనూ.

వెంకటశాస్త్రి — ఊ.

బంగారమ్మ — పాడీనా రెవరో అనుకున్నాను.
మన పేరుభట్టు బావే నాన్నోయి!

వెంకటశాస్త్రి — ఊ.

బంగారమ్మ — ఇప్పుడు “ఊ” అంటే చాలదు
నాన్నా! మధ్యమధ్య మాట్లాడుతూవుండాలి.
పిడుక్కి బియ్యానికి ఒకటేమంత్రమా యేమిటి?

వెంకటశాస్త్రి — మాట్లాడితే “అదిగో మాట్లా
డతా” వంటావు. లేకపోతే లే దంటావు. నీవుద్దేశం
ప్రకారం యెప్పు డేంచెయ్యాలో నా కెలా తెలుస్తుం
దమ్మా?

బంగారమ్మ — వుడ్డూరాలు చెబుతా వేమిటి
నాన్నా? కథ మామూలుగా వెల్లి పోతూవుంటే “ఊ”
అంటే చాలు. ఏదేనా విశేషం వచ్చినప్పుడు తోచిన
మాట అనాలి. అసలు తోచకుండా వుండనే వుండదా.

కాంతమ్మ — నిజంగా మీ నాన్న కిప్పు డేమీ
తోచనే లేదనుకున్నావులే బంగారం?

వెంకటశాస్త్రి — అమ్మాయిని నువ్వు చెప్ప
నియ్యనా యేమిటి?

కాంతమ్మ — మీరు దాని సరదా తీరనివ్వరా
యేమిటి?

బంగారమ్మ — మధ్యమధ్య మీతగువేమిటరా
రామాయణంలో పిడకల వేట్లాట లాగా?

వెంకటశాస్త్రి — మా బాగా అడిగావమ్మా!

కాంతమ్మ — అనూటయెవరికి తగులుతుందో?

బంగారమ్మ — ఎవరికో వొకరికీ. ఆశశంగా
వూరుకోండి, కజ్జా పెంచుకోక. అమ్మా, నాన్న యే
మన్నా ను వూరుకో. నాన్నా, నువ్వు కొంటితనం
లేకుండా విను.

కాంతమ్మ — మీ నాన్న గిల్లి కజ్జా పెడతారు.

వెంకటశాస్త్రి — చూశావా తల్లీ?

బంగారమ్మ — ఊ: మీకు చెప్పడం నాదే
తప్పు. నేను లేచిపోతాను బాబూ. (లేచిపోతుంది).

వెంకటేశాస్త్రి — (ఆమెని గట్టిగా పొదివి పట్టుకుని) ఇక సరిగ్గా వింటానులే. ఈమాట చెప్పు.

బంగారమ్మ — ఎందు కేమిటి పూరికేసు?

వెంకటేశాస్త్రి — మా అమ్మవు కాదా? ఇక బాగా —

బంగారమ్మ — ఒక్కక్షణం బాగావింటావు. తరవాత మళ్ళీ మొదలూ.

వెంకటేశాస్త్రి — ఇక అలా చెయ్యనులే.

కాంతమ్మ — అంత నిలకడ వుంటేనా?

వెంకటేశాస్త్రి — మీయమ్మని నేనిప్పుడేమేనా అన్నానా ఏంతల్లీ?

కాంతమ్మ — నే నేంతప్పుమాట అన్నానూ? ఊరుకోండి అన్నాయికి వినువెత్తించిక.

వెంకటేశాస్త్రి — చెప్పవే తల్లీ!

బంగారమ్మ — ఆపశంగా బావ వచ్చి ముందు కూచున్నాడు.

వెంకటేశాస్త్రి — ఇప్పుడేమేనా అనాలా యేమిటమ్మా?

కాంతమ్మ — మొదలూ —

బంగారమ్మ — అయితే లేదే అమ్మా! ఒక్కక్షణం కూచుని, తరవాత కంతం సవరించుకొని బావ పాట మొదలుపెట్టాడు. ఒక అర గంటదాకా గొంతుకు వొకమోస్తరుగా వుంది. తరవాత కమ్మెచ్చున తీసి నట్లుంది నాన్నా!

వెంకటేశాస్త్రి — అంత బాగుందిటమ్మా?

బంగారమ్మ — కోయిల కూసినట్టుంది. కంతం సాఫయినకొద్దీ బావకి సంతోషం యెక్కువయింది. సంతోషం యెక్కువయిన కొద్దీ తల చమత్కారంగా పూపుకుంటూ, యించక్క కళ్లు లేలవేసుకుంటూ, మధ్యమధ్య తొడమీద తాళం వేసుకుంటూ — ఎంత అందంగా పాడా డనుకున్నావు బావా!

వెంకటేశాస్త్రి — ఎప్పుడూ విసలేదుసుమా నేనూ.

బంగారమ్మ — ఆపాట హాలంతా పాకి పోయింది నాన్నా!

కాంతమ్మ — అంత బాగుందిటే?

బంగారమ్మ — గోదావరి కెరటాలమీద మన కేపులూ వున్న చిన్న స్త్రీమ రెలా ఆడిపోతుందో, పెద్ద గాలివేస్తే గులాబీచెట్టుమీద పువ్వు ఎలా పూగి పోతుందో ఆపాటతో నామనస్సు ఆలా ఆడిపోయింది.

వెంకటేశాస్త్రి — ఆ?

బంగారమ్మ — ఆపశంగా వెళ్లి బావ వొళ్లొ కూచుందా మన్నంత సరదా అయింది నాకు.

వెంకటేశాస్త్రి — అంత ఊగదా?

కాంతమ్మ — లేకపోతే యే మనుకున్నారు? మొగపిల్లల్లాగ ఆడపిల్లలు తొందరపడరు.

వెంకటేశాస్త్రి — మీయమ్మతో మాట్లాడవద్ద న్నావు, కదూ తల్లీ?

కాంతమ్మ — అక్కరలేమా.

బంగారమ్మ — మళ్ళీ మీరు కజ్జా పెంచుకుంటా రేమిటరా? ఏం నాన్నా! బావచేత నాకు ఫిడేలు నేర్పించా? వెళవహార్యనీ నాకు వద్దు బాబూ!

కాంతమ్మ — అంత అద్భుతమా అమ్మా నీకూ?

బంగారమ్మ — ఏమే? ఏం నాన్నా?

వెంకటేశాస్త్రి — బావ మనయింటికి రాడమ్మా.

బంగారమ్మ — అయితే నేను బానబసకే వెడతాను.

కాంతమ్మ — మనతో మాట్లాడమ్మా.

బంగారమ్మ — ఏం?

కాంతమ్మ — వాళ్లవాళ్లు ఏమేనా అంటారనీ.

బంగారమ్మ — చూడవచ్చారా యేమిటి ఇక్కడికి?

వెంకటేశాస్త్రి — నీ పులూటమేగాని అక్కడికి వెళ్లి నా బావ నీతో మాట్లాడమ్మా.

బంగారమ్మ — నేను పలకరిస్తే మాట్లాడకుండా వుండగలదా?

వెంకటేశాస్త్రి — అంతదైర్యమే నీకు?

బంగారమ్మ — ఓ! చూసుకో యీమాట.

కాంతమ్మ — సాహసించకమ్మా! అతను మాట్లాడకపోతే మనస్సు చివుక్కు మంటుంది నీకు.

బంగారమ్మ — చూస్తాను గామా!

వెంకటేశాస్త్రి — (మందుకు చూసి) ఆ వచ్చేవారు — పేరుభట్టేనా?

బంగారమ్మ — ఆ! రానీ. (చిటికెటవేస్తూ) నిమిషంలో రప్పించేస్తాను చూసుకోండి బావని.

కాంతమ్మ — వద్దు సుమా.

వెంకటేశాస్త్రి — నామాట వినుసుమా.

(పేరుభట్టు బసకు పోతూ ఆదారి నే ఎస్తాడు. చేతిలో గుప్పెడు తమలపాకు లుంటాయి).

పేరుభట్టు — ముగ్గురూ వీధిలోనే కూచున్నారు. ఏంచెయ్యను? మాట్లాడమా? మానడమా?

బంగారమ్మ — (తల్లిని, తండ్రిని చూసి, కనుసన్న చేసి కంఠం నొక్కుకొని) బావోయి!

పేరుభట్టు — (స్వగతము) అనుకున్నంత అయింది. అస లిందాకా సభలోనే పలకరిస్తుం దనుకున్నాను. సమయానికి అత్తా, మామాగూడా దగ్గరే వున్నారూడానూ.

బంగారమ్మ — ఏమి తక్కుతావు, రావోయి బావా.

పేరుభట్టు — (స్వగతము) ఏమయితే కానీ, (గుమ్మంలోకి వెడతాడు.)

వెంకటేశాస్త్రి — ఇంకెందుమా? వచ్చిపూచో రా.

కాంతమ్మ — బావకి కాళ్లు కడుక్కోడానికి నీలియ్యి తల్లీ!

బంగారమ్మ — అవునవును. మరిదిపోయాను. (ఇంటోకి వెళుతుంది.)

కాంతమ్మ — మీవాళ్లకి మేము పగవాళ్ల మైపోయాము. ను వ్యక్తికి వచ్చినట్లు తెలిస్తే యేమంటుందో మీయమ్మ.

వెంకటేశాస్త్రి — దాని మొఘం. ఏమంది అనడానికి? అయినా వీ డలాంటి బెదిరింపులికి జడినీ వాడు కాదు. ఏమిరా పేరుభట్టా?

పేరుభట్టు — జడవడాని కేంవుంది మామా? సంసారంలో వున్నతరవాత యేవో తవ్వాయిలు వస్తూనూ వుంటాయి, పోతూనూ వుంటాయి.

కాంతమ్మ — ఇంతకీ: మీయమ్మకి మేమేమి లోటు చెయ్యలేదు. ఏటా విజయనగరమికి, సంకు రాత్రికి, సంవత్సరానికి తీసుకువచ్చి, యేదో, మాతా హతుకి లోపం లేకుండా పచ్చంచుల బట్టలు పెడు తూనే వచ్చాము. మీచిన్నయ్య పెళ్లికి మూడువందలు అప్పిచ్చలేదని ఆవిడికి మామిద కోపం. అక్కడ గడవక యిక్కడికి వచ్చి యేదో ముక్తసరుగా కాలం గడుపుకొంటున్నాం; గాని మాదగ్గర యేంవుందోయి?

పేరుభట్టు — ఉన్నంత వుంది, లేనంత లేదు. ఉన్నా యివ్వడాని కిష్టం వుండాలి. పైగా పీటమాడా వుండాలి. ఇవ్వకపోడాని కనేక కారణాలు లుండవచ్చు. దానికోసం యింత రగడ పెంచుకోవలసిన పనేమీ లేదు. అయినా, అదంతా యిప్పు డెందుమా? ఈ తగువులతో నాకేమీ సమ్మంభంలేదు. నామిద యెవళ్లకి ప్రేమ ఉంటే వాళ్లు నాకుదేవుళ్లు. తక్కిన గొడవలు నా కక్కలేదు. కాకపోయినా, ఏవో నాలుగు ముక్కలు వస్తే చాలు, నాకంతకంటే వేరే ధ్యానం లేదు.

వెంకటేశాస్త్రి — అవునురా. నీ సంగతి నాకు తెలుసు. మొదలైందీ ను వ్యవసరం ప్రసంగా లంటే దూరంగానే ఉంటావు. ఈ తగువుల కన్నీంటికి మూలం మీ చిన్నన్నయ్య. ఎక్కడచూసినా ప్రతీ వాళ్ళ కొడుకుల్లోనూ రెండోవాల్లింటే. పెద్దా డప్పటి కప్పుడే యేదో సంసారంలో పడతాడు, ఇక రెండో వాడు — తనకి చేతగామా, ఊరుకోలేమా. నింపా దిగా తల్లిదగ్గర తానీకలు మొదలుపెడతాడు. క్రమ క్రమంగా తండ్రిని కూడా లోపు చేసుకుంటాడు. ఇక చెప్పే దేమిటి? ఆడిస్తా డాట.

(అప్పుడు బంగారమ్మ నీళ్లు తెచ్చి అక్కడ పెడుతుంది. పేరుభట్టు చెంబు తాకి ఊరుకుంటాడు.)

బంగారమ్మ — కాళ్లు కడుక్కో బావా!

పేరుభట్టు — కడుక్కున్నట్టే లే. కూనో నువ్వు.

బంగారమ్మ — ఎక్కడ కూనోమంటావు బావా?

పేరుభట్టు — నీయిష్టం వచ్చిన చోట. నీమనస్యమిచ్చోట. నీ కడ్డేమిటి?

బంగారమ్మ — అయితే నామనసు వచ్చిన చోట టిడి. (అతని వొడిలో కూచుంటుంది.)

పేరుభట్టు — (ఆమెని పొదివి పట్టుకుని) దయ వుందన్నమాటే.

కాంతమ్మ — తప్పుకాదుతల్లీ? చనువిస్తే నెత్తెక్కడనూ?

వెంకటశాస్త్రి — పెంకిపిల్ల ననుకోడుటమ్మా బావ?

పేరుభట్టు — తప్పేమిటి మామా? నాకు నచ్చిన పని చేశావు బంగారం నువ్వు.

బంగారమ్మ — మరే, మానాన్నా, మా అమ్మా మరీనీ.

కాంతమ్మ — పేరుభట్టుకి భేషజాలులేవునుమండీ.

వెంకటశాస్త్రి — వాడి మనస్సు నవనీతం లాంటిది. మంచియోగ్యత సంపాదించాడు. సంగీతంలో యీచుట్టుపట్ల యింతటివాడు లేడుట.

బంగారమ్మ — నాకు సంగీతం చెప్పతూ బావా?

పేరుభట్టు — ఓ! ఇంతకంటేనా?

బంగారమ్మ — నాకు సిద్దేలు నేర్పాలి బాబూ!

బొయ్యమంటూ — హర్మనీ యేమందమేమిటి?

పేరుభట్టు — మంచిమాట అన్నావు. నీకు తప్పకుండా సిద్దేలే నేర్పతాను.

కాంతమ్మ — ఇందాకా నీపాట విందిట. తన మనస్సు నీపాటతో సరిగ్గా ఆడిపోయిందిట. నున్నీ తంగా తల ఆశించుకుంటూ, కళ్లు కేలవేసుకుంటూ పాడేవుట నువ్వు.

పేరుభట్టు — (ఆనందంతో బంగారమ్మ ముంగరులు సవరిస్తాడు.)

బంగారమ్మ — సిగ్గులేదూ బావా నీహా?

వెంకటశాస్త్రి — ఆపశంగా నీవొళ్లొకి వచ్చి కూనోవా లనుకుందిట, మాచిట్టితల్లీ. ఏమమ్మా కదూ?

బంగారమ్మ — (పేరుభట్టుబుగ్గ గిల్లుతుంది.)

పేరుభట్టు — కూచున్నావు కాదేమేమరీ?

బంగారమ్మ — నువ్వు పిలిచావు కాదేం?

పేరుభట్టు — సెబాస్!

కాంతమ్మ — వెట్టిపిల్ల, ఉబలాటంతప్ప యేమీ యెరగదు.

పేరుభట్టు — నోట్లో వేలుపెట్టినా కొరక లేనిదీ పాపం నీ కూతురు!

బంగారమ్మ — ఏదీ బావా చూస్తాను. (కొరక బోయినట్లు: పేరుభట్టుచెయ్య నోటితో అందుకోబోతుంది.)

పేరుభట్టు — ఓహోయి! అసాధ్యురాలవే నువ్వు? (చెయ్యి వెనక్కి తీసేసుకుంటాడు.)

వెంకటశాస్త్రి — అది మోటుతనం అనిసించుకోదూ తల్లీ?

కాంతమ్మ — తప్పు కాదులే?

పేరుభట్టు — కరవ్వేమరీ. (చెయ్యియిస్తాడు.)

బంగారమ్మ — ఇప్పటికి ధైర్యం వచ్చింది బావకి. అయితేలే. కరిపించుకున్నంత పనిచేశావు. అంతే చాలులే.

కాంతమ్మ — భోజనం యెక్కడ అల్లుడా?

పేరుభట్టు — వారాలు చేసుకుంటున్నానత్తా.

వెంకటశాస్త్రి — పోనీ, మాయింట్లో భోజనం చెయ్యరాదుట్రా?

బంగారమ్మ — అవును. ఏంబావా! మాయంటో భోం చేస్తూవుండు. ఏమే అమ్మా?

పేరుభట్టు — మహాపెట్టేదానిలాగే అడుగు తున్నావు?

బంగారమ్మ — ఏమయ్యే? నాకు వంట చేతగా దనుకున్నావా యేమిటి? బంగారాదుంపలహార నేను వంశిసట్లు మా అమ్మకూడా వండలేదు. మల్లెపువ్వుల్లా వుంటుంది నేను వండిలేను, అన్నం.

కాంతమ్మ — ఊరికే అలా వూరిస్తాడు; కాని మనయింటికి వస్తాడులే అతను?

పేరుభట్టు — మీయమ్మ యేమంటోందో విన్నావా బంగారం?

కాంతమ్మ — రాకూడ దనుకొనేవార్లకి అన్నీ వంకరే.

బంగారమ్మ — ను వీవారో మాయంటోనే భోం చెయ్యాలి. ఎక్కడికీ వెళ్లడానికి ఎల్లకాదు. లేవ్వే అమ్మా! ఆ రవుతోంది. పెందరాళే వంటచెయ్యి.

పేరుభట్టు — నువ్వు చేస్తా నన్నావు కాదులే వంటా?

బంగారమ్మ — అవునవును. నేనే వండుతాను. నువ్వు నిప్పుచెయ్యవే అమ్మా! మా అమ్మ నిప్పుచేసి, హారతిగి, బియ్యంకడిగిలోపున నేను తమలపాకులికి సున్నంరాసి, చిలకలు చుట్టి అట్టెపెడతాను. ఏం బావా?

పేరుభట్టు — నీ కన్నీ తెలుసును. మహామంచి దానవు నువ్వు. (గుచ్చి కవుగిలించుకొంటాడు.)

కాంతమ్మ — అల్లుడికి వింమా. బజారుకి వెళ్లి రండి మీరూ.

వెంకటశాస్త్రి — ఏం తెమ్మంటావమ్మా?

బంగారమ్మ — బంగారాదుంపలు వీసెనూ —

వెంకటశాస్త్రి — అన్ని కావాలిలే బావకి?

బంగారమ్మ — తెస్తూ, మిగిలితే వుండవూ?

పేరుభట్టు — అదీయెత్తు, రవ్వారట్టూ గంగా నమ్మదీ, అట్టూ, పిట్టూ ఆసాదాడిదీనీ.

బంగారమ్మ — సంగీతం పాడీవార్లకి యెంత యినా చాలనూ. ఏం? సరిపోయిందా? ... ఇలా విను నాన్నా! పాతిక బంగినపిల్లి పళ్లూ, మునక్కాడలూ, వంకాయలూ, పనసపెయ్యూ, పచ్చిమిరప కాయలూ, కొత్తిమీరీ, గుమ్మడిబద్దా, అరిటాకులూ —

పేరుభట్టు — పులుసులోకే?

బంగారమ్మ — నేను వంటచేశానంటే ఆవంట కాలిలోపాటు విస్తరాకుమాడా తినేస్తావు నువ్వు.

పేరుభట్టు — విస్తరాకు తింటేగాని కడుపు నిండినంత చక్కగా వండుతా వన్నమాట నువ్వు.

బంగారమ్మ — వేశాకోళం చేస్తున్నావు. నాకు తెలుసునోయి, బావా, నీచమత్కారాలు.

వెంకటశాస్త్రి — లేవరా యింటోకి వెడదామూ.

పేరుభట్టు — బసకివెల్లి, డ్రెస్సు తీసేసి, గోదావరిలో స్నానంచేసి, పట్టుపంచె తెచ్చుకుంటాను మామా!

కాంతమ్మ — మీమామ తాపితాయిస్తారు లేనోయి!

బంగారమ్మ — అవునుబావా! నేను వేస్తీళ్లు పెడతాను మాడానూ.

పేరుభట్టు — వేసవిలో వేస్తీళ్లూ, శీతాకాలంలో చస్తీళ్లూ యిస్తావుకామాను నువ్వు.

బంగారమ్మ — అయితే కావలసినన్ని నీళ్లు తోడేస్తాను, నూతికిరా.

పేరుభట్టు — నువ్వు నీళ్లతోడతావా, వంటే చేస్తావా?

వెంకటశాస్త్రి — అయితే గోదావరికే వెళ్లి రారా. ఇదిగో అంగాస్త్రం. (ఇస్తాడు)

పేరుభట్టు — (పుచ్చుకొని చొక్కాతీస్తాడు.)

బంగారమ్మ — ఇలా లే బావా! (పుచ్చుకొని) నిమిషంలో వంటచేసేస్తాను లేవ్వే అమ్మా!

(అందరూ నిష్క్రమిస్తారు.)

రెండోరంగం

[రాత్రి భోజనానంతరం తాంబూలం నేసు కొంటూ వెంకటేశాస్త్రి, పేరుభట్టు వీధిఅరుగుమీద నుంచుని వుంటారు.]

పేరుభట్టు — బసకి పెడతాను మామా.

వెంకటేశాస్త్రి — అప్పుడే వెళ్లాలా?

పేరుభట్టు — కళావంతుల కుర్రాడొకడు పాతానికి వస్తాడు. నెలకి పదిరూపాయలిస్తాడు. ఒక రోజున పాతం లేకపోతే యేమీ అనుకోడుగానీ — అయినా యెందుకూ మానెయ్యడం?

వెంకటేశాస్త్రి — సరే మనీ. ఎప్పుడేనా వచ్చి కనపడుతూ వుంటావుకానూ?

పేరుభట్టు — తప్పకుండానూ.

వెంకటేశాస్త్రి — చూడూ, బంగారం నీదగ్గర సంగీతం చెప్పుకుంటానంటోందిరా. వీలయితే —

పేరుభట్టు — వీలయితేయేమిటి? వీలుచేసుకోవాలన్నమాట. నువ్వు చెప్పాలా? ఇందాకా బంగారం అడిగినప్పుడే నిశ్చయించుకున్నాను. కాని పదిపాను రోజులు కొంచెం తొందరపనులున్నాయి. అమావాస్య వెళ్ల నియ్య.

వెంకటేశాస్త్రి — సరే.

పేరుభట్టు — బంగారం చూస్తే వెళ్ల నివ్వదు. దాంతో నేను వెళ్లాననిచెప్పు. అత్తతో చెప్పే వచ్చానులే.

వెంకటేశాస్త్రి — పద.

(పేరుభట్టు వెళ్లిపోతాడు.)

వెంకటేశాస్త్రి — (స్వగతం) కాలగతి యెంత చమత్కారంగా వుంటుంది! ఎప్పుడో జరుగుతుందో యెవరికీ తెలవదుకదా? నాలుగేళ్లయింది, వీడుమాట్లాడే నాతోటి. నాటికి మళ్లీ నేనూ, ఎంతవీంతా? మాట్లాడమే కాకుండా భోజనం చెయ్యడంకూడానూ వీడిగుణం యెప్పుడూ మంచిదే. ఇదంతా మారన్న చేస్తు

న్నాడు. వాడంత వివశ్యుచ్ఛాలు లోకంలో మరీ లేరు. కానయితే వీడు మాట్లాడడం మంచిదే. ఏం కాశ్యకమూ? ఇంతకీ: యెటొచ్చి యెటుపోయినా, నాలుగురాళ్లు సంపాదించు కొనేవాడూ, పేరు తెచ్చుకొనేవాడూ, సుఖపడేవాడూ వాళ్లలో కల్లా వీడొక్కడే.

(తెరలో.)

కాస్తులుగారూ!

వెంకటేశాస్త్రి — ప్రకాశం బావగారా? వయ చెయ్యాలి.

(తెరలో)

భోజనా లయినాయా?

వెంకటేశాస్త్రి — ఇప్పుడే చేతులుకడుక్కున్నాం. వచ్చారుకారు.

(ప్రకాశం వస్తాడు)

ప్రకాశం — మాయింట్ నూ యిప్పుడే భోజనా లయినాయి ... ఎవరో చుట్టాలు వచ్చారని తెలిసింది?

వెంకటేశాస్త్రి — మామేనల్లుడండీ. మాచి న్నక్క కొడుకు. నాలుగు నెలలుంచి యీవూళ్లోనే వుంటున్నాడు వాడు.

ప్రకాశం — ఎందుకూ?

వెంకటేశాస్త్రి — మేఘసందేశం చదువుతున్నా డిక్కడ. విజయనగరంలో యేడెనిమిదేళ్లుండి సంగీ తంలో చాలా పనిచేశాడు. సంగీతానికి సాయం సాహిత్యంకూడావుంటే బాగుంటుందని కావ్యాలు ప్రారంభించాడు. రఘువంశం విజయనగరంలోనే ఆయి పోయింది. కుమారసంభవం తునిలో పూర్తిచేశాడు. ఈవూళ్లో స్థిరంగా మకాంపెట్టదలచి, చదువుపూర్తి అయిపోవున కొందరు గృహస్థుల్ని పరిచయం చేసుకోవచ్చుగదా అనీ, గొప్పసాహిత్యగాళ్లకి మొన గాడని పేరుపడిన రామవీక్షితులుగారి వుపదేశం పొందాలనే వుబలాటంతోటీ యీవూళ్లో ప్రవేశించాడు.

ప్రకాశం — గాత్రపాటా, లేక —

వెంకటేశాస్త్రి — గాత్రపాటు అభిమానవిషయం. ఫిడేలు వాయించడంలో మంచి నాజూకుతనం అబ్బిందిట. ఇందాకా మల్లాదివారి యింట్లో పాడేడుట. మీరువెల్లి వినలేమా?

ప్రకాశం — ఆయనేనా? మంచి పాట గాడండీ. చాలా రోజులయింది ఆనాత్ర పాటువినీ. ఒక వెలుగు వెలిగించగల పద్యే.

వెంకటేశాస్త్రి — కానైతే, వాడిపాట నేనెప్పుడూ వినలేదు; కానీ అలాగే చెప్పాడు, విన్నవాళ్లు చాలామంది.

ప్రకాశం — నాలుగు నెల్లనుంచి యిక్కడే వుంటున్నారంటిరి. వైగా మేనల్లుడుకూడానూ. అలా చెబుతున్నారే?

వెంకటేశాస్త్రి — మాకూ వాళ్లకీ నాలుగేళ్ల నుంచి రాకపోకలూ, ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలూ — చివరికి ముఖావలోక నాలూమాడా లేవు. ఇవాళే కలిసింది. వాడికి మాకూనూ, మల్లాదివారి యింటిదగ్గరనుంచే కాబోలూ, యీదారి నే వెడుతున్నా డిందాకాను. వాడి పాట మాటే చెబుతోంది అప్పుడు బంగారం. వాణ్ణి చూసి, సాహసించి పిలిచింది. ఒక్కక్షణం నుంచుని అనుమానించాడు; గాని మళ్లీ పిలిచాటప్పటికి గుమ్మం లోకి వచ్చాడు. ఏమి శాశ్వతం అని నేను పలకరించాను. కత్తు కలిసిపోయింది.

ప్రకాశం — మంచిపని చేశారు.

వెంకటేశాస్త్రి — వాళ్లలోకల్లా చాలా మంచి వాడండీ వీడూ.

ప్రకాశం — అసలు పట్టింపు లెందుకువచ్చాయీ వారికి మీకూనూ?

వెంకటేశాస్త్రి — వాళ్ల మృతి — అంటే మాచిన్న క్రిట్టిల్లు గోకయ్య లని దురాశ. రెండోకొడుకు మాఅక్క ఆశకి పదునుపట్టాడు. వాడి పెళ్లి వచ్చింది. మాబావసంపాదనవల్ల సంసారం దిగదీసిందిగాని చిగిరించలేదు. అప్పు చెయ్యవలసివచ్చింది. బదులని మాఅక్క

నన్ను మూడువందలరూపాయ లడిగింది. నాసంగతి మీకు తెలిసిందేగా? పాలకొల్లులో కొన్నతోటకి నాకప్పటికింకా మూడువందల అప్పేవుంది. కాకపోయినా మా అక్కకి మూడువందలాయినై వాట్లకోసం నీళ్లువదులు కోవలసిందే. పోతే పోయాయని యెలాగేనా యివ్వడానికి నాయెంట్లో ధనం మూలగడం లేదు.

ప్రకాశం — మూలుగుతున్నా, అప్పనియిచ్చాక వొదులుకోడం కష్టమే. ఇంతకీ: సాయం చెయ్యమని అడక్క ఆలొక్కం యేమిటి?

వెంకటేశాస్త్రి — చివరికి లొక్కంచెయ్యడానికే.

ప్రకాశం — బాగాచెప్పారు. అయితే మీ రివ్వనన్నారు.

వెంకటేశాస్త్రి — నాదగ్గర దాపరికాలులేవు. మీరే యెరుగుదు రాసంగతి. అప్పుడు నాదగ్గర రూపాయలూ లేవు. ఉన్నా యివ్వడమూ యివ్వలేమా. ఆమాటే చెప్పేశాను.

ప్రకాశం — పచ్చిగడ్డిలో అగ్నిహోత్రం పడిందిన్నమాట.

వెంకటేశాస్త్రి — అక్షరాలానూ. అయితే, నేను వేశానా, వాళ్లువేశారా? ఇది తీరని ధర్మ సూక్ష్మం. నిప్పు సడితే వూరుకుంటుందీ? రవిలింది; భగ్గుమంది. అదిమొవల వాళ్లు సరిగ్గా మాట్లాడడం మానేశారు. తరవాత మాబావ పోయినప్పుడు వెడితే మా అక్క దుర్భాష లాడింది. అయినా లోకానికి జడిసి, పదిరోజు లట్టే పెట్టుకుని వొకబట్ట పెడదామని మాయెంటికి రమ్మని యెంతచెప్పినా గిజాలంది; గాని వచ్చిందికాదు.

ప్రకాశం — అంతదాకా వెల్లిందీ?

వెంకటేశాస్త్రి — అదలా ముదురుతూనే వుండగా యిప్పుడు వీడు రాకపోకలు మొవలపెట్టాడు. దీనివల్ల వీడికిచిక్కలు — అంటే కుటుంబకలహాలు

రావచ్చు ... యింకోటిహూడా వుంది. వీణ్ణి విడతీశాసని మా అక్క, రెండోవాడూ ఇక గోలచేస్తారు.

ప్రకాశం — కాని మీరు చేసినపనిలో తప్పేమీ లేదు. అయితే: యితగాడికి పెళ్లి —

వెంకటశాస్త్రి — ఇంకాలేదండీ.

ప్రకాశం — అయితే యిక యితణ్ణి విడిచి పెట్టవద్దు.

వెంకటశాస్త్రి — అలా అన్నారా?

ప్రకాశం — తప్పకుండానూ.

వెంకటశాస్త్రి — మీ రన్నమాట ఆలోచించ తగ్గదే.

(అప్పుడు 'బావోయి' అనిపిలుస్తూ బంగారమ్మ వస్తుంది.)

బంగారమ్మ — బావేడి నాన్నా?

వెంకటశాస్త్రి — బసకీ వెళ్లిపోయాడు తల్లీ! నీతో చెప్పమన్నాడు మాడానూ.

బంగారమ్మ — చూశావా? నాతో చెప్ప కుండా వెళ్లిపోవడమూ, పైగా నిన్ను చెప్పమనడ మూనా? నాక్కళ్ల దీరూపాయలు. ఈమాటు కన బడితే బావకిచ్చెయ్యి నాన్నా! (ఇవ్వబోతుంది.)

వెంకటశాస్త్రి — తప్పుకాదుటమ్మా!

బంగారమ్మ — నాతో చెప్పకుండా వెళ్ల డమేం మరీ? ఈరాత్రి యిక్కడ పనుకోకపోతే పోయింది. నేను వచ్చిదాకానేనా వుండగూడదూ?

ప్రకాశం — మొగళ్లకి అనేక పనులుంటాయి. నువ్వు వచ్చిదాకా మాచోమంటే యేలాగా బంగారం?

బంగారమ్మ — అది కాదండీమామయ్య గారూ! నేను బోంచేసి వచ్చేలోగా వేసుకుంటా వుంటాడని తమలపాకుల చిలకలు సొంతంగా చుట్టియిచ్చాను. అసలు నేను వచ్చి యివ్వవలిసింది.

ప్రకాశం — మీబావ నువ్విచ్చిన తాంబూలం పుచ్చుకుని వేసుకున్నాడు. గనక అతనిచ్చిన రూపా యలు నువ్వుపుచ్చుకోవాలి. వద్దనగూడదు.

బంగారమ్మ — పుచ్చుకున్నాను కాదూ మరీ, మాబావ చిన్నపుచ్చుకుంటాడనీ. నేను వచ్చిదాకా వుండకపోడమేం?

వెంకటశాస్త్రి — మళ్లీ వస్తాడు కాదూ? అప్పుడు గట్టిగా అడుగునువుగానిలే.

ప్రకాశం — నీరూపాయలు నాకు బదులిస్తావా కోడలా?

బంగారమ్మ — పుచ్చుకోండి మామయ్యగారూ! (ఇవ్వబోతుంది.)

ప్రకాశం — వడ్డీ యేలాగా?

బంగారమ్మ — మీకు గనక రూపాయికి అణా.

ప్రకాశం — సెబాస్! చాలాచాలాదయ వుం దన్నమాటే.

వెంకటశాస్త్రి — మల్లాదివారు పాడించి యాభై రూపాయ లిచ్చారుట. పరికిణీ, చొక్కా కుట్టించుకో మని అంతులోవి పదిరూపాయ లిచ్చాడు, వద్దింటాం తేనూ బంగారానికి.

ప్రకాశం — వద్దనడం యేమీ? అందచందాలు తెలిసినవాడులా వున్నాడు.

వెంకటశాస్త్రి — మంచి ఆరిందామనినండీ. ఏమాత్రమో నిలవమాడా చేశాట్ట పెళ్లికోసం.

ప్రకాశం — అదీ తెలివంటే.

వెంకటశాస్త్రి — మొదట్లొంచీ వాడి పద్ధతే వేరండీ. పెద్దాడు అత్తారిచ్చిన బట్టలేగాని కట్టడు. రెండోవాడు యింట్లో తడుముల్లాడతాడు. వీడు స్వయంగా కొనుక్కుంటాడు. పట్టంచుల చాపులేగాని కట్టడు. శుచీ, శుభ్రమూ యెక్కువ. దర్జాగా వుంటాడు.

ప్రకాశం — సంపాదించేవాడికి లోకేమిటి?

వెంకటశాస్త్రి — చదువుకో తల్లీ నువ్వనెళ్లి తేకపోతే మీయమ్మకి కొంచెం సాయం చెయ్యరామా?

బంగారమ్మ — మాబావబస యెదురుసురా
మామయ్యగారూ ?

ప్రకాశం — నెడతావా యేమిటి ?

బంగారమ్మ — దగ్గరయితే.

వెంకటశాస్త్రి — శేపు తీసుకువస్తాను లేవమ్మా!

బంగారమ్మ — ఈరాత్రి నిద్రపట్టడం యెలాగా ?
సంగీతం పాడమందా మనుకున్నాను. బావ మంచిపని
చేశాడు కాదు. రానియ్యి శేపు, బుగ్గలచిదిమి చేతిలో
పెడతాను. (వెళ్లిపోతుంది.)

ప్రకాశం — మరిసెలవూ, మామరదలు వచ్చింది
రాకరాక యినాళ. హతుకి సమ్మంధం చూడమం
టుంది. మా తోడెల్లు జైరుకుదురు కామా ? భోంచే
స్తాడు, చీట్లాటలో, కూచుంటాడు.

వెంకటశాస్త్రి — మంచిప్రయోజకుడు.

ప్రకాశం — విస్తరాకుగూడా మామరదలే
కుట్టాలండీ.

వెంకటశాస్త్రి — పుట్టుభోగి అన్నమాట.

ప్రకాశం — అడగక్కర్లేదు.

వెంకటశాస్త్రి — మరి వెళ్లి అదేదోచూడంకి.

ప్రకాశం — సెలవూ.

వెంకటశాస్త్రి — సెలవూ.

(ఇద్దరూ వెళ్లిపోతారు.)

మూడో రంగం

[శేరుభట్టుబస. ఆరుగుమీద

అతను పచారు చేస్తూవుంటాడు]

శేరుభట్టు — (తాదాత్మ్యంతో) రాత్రంతా
వొకశీకల. బంగారం వండి నడ్డించడమూ, నేను
భోంచెయ్యడమూనూ. అది తమలపాకులు చుట్టియివ్వ
డమూ, నేనువేసుకోడమూనూ. అది నావొళ్లో కూచోడ
మూ, నేను ముంగుర్లు సవరిస్తూ దాన్ని ముద్దుపెట్టు
కోడమూనూ. ఎంత మధురమైన స్వప్నమూ ! కాని
యిలా వచ్చిందేమీ యీ కలా ? నాలుగేళ్లయింది బంగా

రాన్నీ, అత్తనీ, మామనీ చూసీ — అంటే వాళ్లతో
మాట్లాడి. అప్పటికిప్పుడు మళ్లీ సమావేశమూ, సల్లాప
మూనూ. అప్పటికి బంగారం యెనిమిదేళ్లపిల్ల. ఇప్పుడు
పన్నెండోయేటూ. ఎంత చురుకైనపిల్లా ! ఎంత నాజూ
కైనబాలికా ! ఎంతనాగరికతగల మరదలూ !

సెబాస్ ! అమాంతంగా వచ్చి వొళ్లోకూచుంది
బంగారామంపల హారతో మల్లెపువ్వులలాంటి అన్నం
పెడుతుందిట. ఆమాటలో అమృతం తొణికిసలాడి
పోవడం లేమా ? నాశీవితానికంతా ప్రేమనిండిన
యీఆనందం చాలమా ?

కాళిదాసు శృంగారం వర్ణించడంలో నాజూ
కైనవాడే ; కాని అతని కవిత్వంలో యిలాంటి సన్ని
వేశం యేదీ ? బంగారం చూడ్డానికి పన్నెండేళ్ల చిన్న
పిల్లే. కవిత్వంఅంటే యేమిటో యెరగని ముద్దరాలే.
కాని నాలుగు చినచిన్నమాటలతో ప్రణయమాధుర్యాన్ని
విరజిమ్మివేసింది. నా ప్రారంభశీవితానికి నూతన
సంస్కారం కలిగించింది. నాహృదయ కుహరంలో
రసమయజగత్తు నంకితంచేసేసింది.

బబా ! బంగారం ! ఎంతప్రతిభావంతురాలవూ
నువ్వు ? నీహృదయంలో యెంత మధురోన్నతభావాలు
పరిమళిస్తున్నాయీ ? పన్నెండేళ్ల ప్రాయంలో భారత
రమణీత్వాన్ని మాంసకంఠంగా ప్రకటించివేశావే ?

నాబంగారం ! నీపరోక్షంలో — నీతల్లిండ్రు
లికి తెలవకుండా నిన్ను నాదాన్నిగా భావించు
కోనియ్యి. అంతే. అంతేచాలు యీ దురదృష్టవంతుడికి.
నీహనామా మధ్య గభీరపరిఘ పున్నది. దాన్ని దాటడా
నికి నాకు శక్తిలేదు. సాధనాలు తొలగించి వెయ్య
బడ్డాయి. ఆశ లేదు లేకపోవడమేనా ? ఉర
కలు వేసుకువచ్చే యీపుత్రాహన్నీ, మెలతలుతిరిగి
పోయే యీమమతనీ తెంచేసుకోవలసిందేనా ?
కాని... ఫలంలేదు. నిజంగా యీశీవితానికి మంచి
వినియోగమే లేదేమో ?

గుణగ్రహణశక్తి లేనివాడు నల్లరాయే. అందుకు
సందేహంలేదు. అయితే ఆశక్తివుండినీ అనుభవించ

దానికి పెట్టిపుట్టనివాడికంటే యీవిశాలజగత్తులో
అధమాగమమస్తువు యేంవుందీ? వాడికంటే కష్టశీవి—
వాడికంటే యీశ్వరవంచితమిది డింకెవడున్నాడూ?

(అప్పుడు తాటాకుగొడుగువేసుకొని,
శాలువ కప్పుకొని, వెంకటేశాస్త్రి వస్తాడు.)

వెంకటేశాస్త్రి — ఒరే పేరుభట్టు!

పేరుభట్టు — (ఉలిక్కిపడి) ఏమామా?

వెంకటేశాస్త్రి — (అరుగెక్కి) గట్టిదిక్కు
వచ్చిందే!

పేరుభట్టు — ఏమిటి మామా?

వెంకటేశాస్త్రి — నిన్నరాత్రి నువ్వు బంగా
రంతో చెప్పుకుండా —

పేరుభట్టు — అది అపరాధమే. కోపం వచ్చిందన్నమాట.

వెంకటేశాస్త్రి — నేను తగ్గించలేకపోయానుగా

ఆ —

పేరుభట్టు — అనుకుంటూనే వున్నాను నేను.

వెంకటేశాస్త్రి — నువ్వు దానితో చెప్పకుండా వచ్చినందుకు నువ్విచ్చినరూపాయలు అక్కర్లేదుట.

పేరుభట్టు — అపరాధానికి తగిన ఆగ్రహమే. ఉదితంగానే వుంది.

వెంకటేశాస్త్రి — ముందొకమాటు నువ్వు మాయింటికి వెళ్లాలి. ఒకగంటదాకా చూస్తుంది. తరవాత ప్రకాశంగారిని తీసుకొని అదే వచ్చేస్తుంది దిక్కడికి.

పేరుభట్టు — అంతయెందుమా? చెక్కలుకట్టు కొని నేనే అక్కడ వాలి తనూపణ చెప్పుకుంటాను.

వెంకటేశాస్త్రి — అది యిలా అందని మరోలాగ అనుకొనుమా. ఏమిటో గారంగా పెరిగింది, మొక్క పిల్లకనకా. కోపం వచ్చినా, పట్టుదలవచ్చినా సరసం తప్పదు. నలుగురుపిల్లలాంటిది కాదు.

పేరుభట్టు — అదంతా నాకు తెలుసును మామయ్యా. నువ్వుపద. నేను నిమిషాలమీద నెడతానులే.

వెంకటేశాస్త్రి — తాలూకా కచేరీకిసి వెళ్లాలి నేను. కానయితే నిన్ను దగ్గిరుండే తీసుకురమ్మని చెప్పిందిగాని బంగారం — నువ్వు వెంటనే బయలుదేరితే నేను ముందుకి నెడతాను. లేకపోతే —

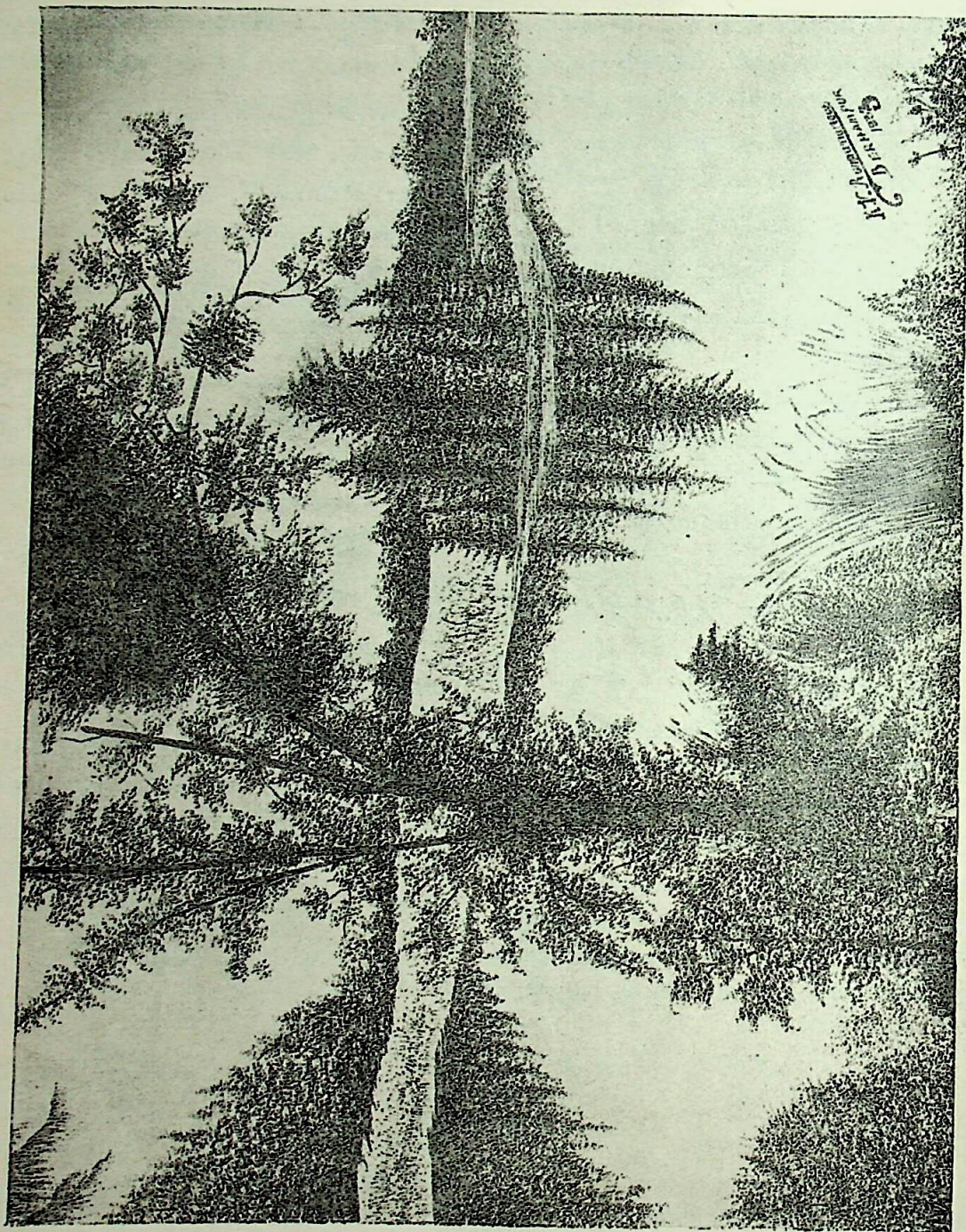
పేరుభట్టు — తప్పకుండా — తాళంవెయ్యడం తరనాయి. నువ్వు ముందుకే వెళ్లవచ్చు.

(వెంకటేశాస్త్రి వెళ్లిపోతాడు. గదికి తాళంవేసి పేరుభట్టు బయలుదేరతాడు.)

పేరుభట్టు — “ప్రళమకబళే మక్షికాపాతః” ఇలా అయింది మనపని. అయితే ప్రేమకి యంతకంటే యేంవుదాహరణ కావాలి?..... “రిక్తహస్తేన నోపేయా” తన్నాడు. ఇది ఆగ్రహసమయం కూడానూ. బజారునుంచే నెడదాం.

(వెళ్లిపోతాడు.)

(సకేమం)

ప్రతిబింబము

(ప్రకృతిచిత్రము)

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri విశ్వానాథుడు : కె. వెంకటరమణరావు.

౧

ఎప్పుడో ఇరవయినవత్సరాలనాటి మాట.
అప్పటి కింకా యెనిమిదోయేడు గడచిందో
లేదో. క్రొత్తనంగతు లేవయినా తెలిస్తే
మనస్సులో కదలకుండా నాటుకొనిపోయే
యీడు.

నాకు అయిదోనవత్సరము వెళ్లగానే
అక్షరాభ్యాసము చేసినదిమొదలు నీలమండు
లన్నీ కాయలుకాచేట్లు మహాదీక్షతో అస్త
మాసమూ బడిలో కూర్చోవటము అలవాటు
గావటముచేత నేచ్చావృత్తి తప్పిపోయింది.
ఎంతసేపటికీ పాఠాలన్నీ గబగబా అప్పజెప్పి
అందరికన్నా తెలివిగలవాడనని అనిపించు
కొనట మెట్లాగా అనే ఆలోచనతప్ప మరేమీ
వుండేదిగాదు. అసలు వేరేఆలోచనకు విరా
మమే వుండేదిగాదు. ఇంతలో మానాయన
గారు నా కింగ్గీ ఘటదువు చెప్పించాలని పక్క
బస్తీనుంచి రామయ్యపంతులుగారిని తీసుకు
వచ్చారు. కొత్తపంతులుధర్మమా అంటూ
ఆరెండుమూడునెలలనుంచీ మధ్యాహ్నము
పూట రెండుగంటలు ఊపిరిపీల్చటానికి కాస్త
ఖాళీ దొరికేది. ప్రొద్దుగూకులూ బడిలోనే
కూర్చోవటము అలవాటయిన నా కావిశ్రాంతి
కాలములో ఏమీ తోచేది కాదు. ఇంటిదగ్గరే
కూచుని ఏదో కాలక్షేపము చేసేవాణ్ణి. అవి

మామిడిపళ్లరోజులు కావటముచేత కాబోలు,
నాకు బల్లోపిల్లలంతా స్నేహమయినారు;
మధ్యాహ్నముపూట ప్రతిరోజూ మాయింటికి
వచ్చేవాళ్లు. దక్షిణపుపొలాన మామిడితోపు
నుంచి తెచ్చి పడమటింట్లో భద్రముగా వరి
గడ్డికుమ్ములో ముగ్గవేసిన పీచుమామిడికాయ
లు నాతోపాటు పిల్లలందరకూ తలాబకటి
పంచివెట్టేది మాఅమ్మ. తినమరిగిన కొత్త
అల్లుళ్లకుమల్లే పిల్లలు రోజూ రావటము
సాగించారు. మామిడికాయలన్నీ వారము
రోజులలో ఎగిరిపోయినయి. చివరిరోజు ఒక
రిద్దరకు తక్కువయినవని మాఅమ్మ దిగులు
పడటము చూసికూడా మర్నాడు అందరూ
మామూలువేళకన్నా కాస్త ముందలే ముసు
రుకున్నారు. మాఅమ్మ జాలిపడి, “నాయనా,
ఇవ్వాల మామిడికాయలు లేవురా. దక్షిణపు
పొలాన వీళ్ల నాన్న ఉన్నారుగాని అబ్బాయిని
గూడా అక్కడికి తీసుకొనిపోయి నాలుగు
కాయలు తినిరండమ్మా!” అని మమ్మందరినీ
ప్రచూణముచేసింది. పిల్లలందరూ కొండెక్కి
నంత సంతోషపడినరేనని బయలుదేరారు.
వీధిలోదాక పోయామో లేదో, ఇంతలో మా
అమ్మ తరుముకునివచ్చి, “అబ్బాయి, చెప్పలు
తొడుక్కొని పోరా. ఎండలో కాళ్లు మాడి
పోతవి” అని విలిచి నాకు చెప్పలు తొడిగి,
మాలోకల్లా కాస్త పెద్దవాడయిన సూరయ్య

తో, “ ఒరే అబ్బాయి, తమ్ముడు ఎన్నడూ బయటికి పోయినవాడు కాదుగాని దారిలో భయపడతాడేమో జాగ్రత్తగా తీసుకుపో అమ్మా. దక్షిణపువేపు గమల్లపాలెములో కుక్కలవీ ఉంటాయిగాని జాగ్రత్త బాబూ ” అనిభద్రము చెప్పి పంపి, కాస్తదూరము సాగేవరకల్లా వెనకనుంచి, “ ఒరేయి, అబ్బాయి బుడిగితోట్లో దడుచుకుంటాడేమో జాగ్రత్తమ్మా. నిమ్మలభావివేపు పోబోకండి! ” అని కేకవేసి చెప్పింది.

బుడిగితోటనంగతి వినగానే పిల్లలందరి తో కలిసి కులాసాగా బయలుదేరిన నా గుండెలు ‘డక్కు’ మన్నయి. మాపాలము పోయే దోవలోనే ఉంది బుడిగితోట. మా నాయనగారితో కలిసి రెండు మూడు సార్లు ఆదోవనే పోయానుగాని, ఆయనప్రక్కన ఉండటముచేతగాబోలు, అప్పుడు అంతభయమనిపించలేదు. ఇప్పు డెందుకో ఊరికే కలవరపడిపోయాను. బుడిగితోటను గురించి, అందులో ఉండే దయ్యాలనుగురించి మాచిన్న జీతగాడు నా కొకరోజు చెప్పినదంతా తలలో గిట్టున తిరిగింది. కొద్దిరోజులక్రిందటే ఒక అబ్బాయి అక్కడే దడిసికొని మంచాన బడి మశూచికము పోసి చనిపోవటము నేను బాగా ఎరిగినసంగతే. పిల్లలతో కలిసి నవ్వుతున్నానన్నమాటేగాని మనస్సు మనస్సు లో లేదు. కీకారణ్యముగా ఒకటిన్నోకటి ఒరసి కొని పట్టపగలుకూడా చీకట్లు క్రమే ఆ మామిడిచెట్లక్రింద కుక్కిమంచంలో గూర్చుని

ముసలిరాట మొకటి త్రిస్వతూ ఉండే బుడిగమ్మే దయ్యాలతల్లి అని మాబుడ్డజీతగాడు చెప్పిన మాటలు తలపుకు వచ్చి నాచిన్ని గుండెలు తటతటా కొట్టుకొన్నాయి

ఇంతలో గమల్లపాలెము వచ్చింది. అదివరకటిదాకా ఒకమాదిరిగా ఉన్న నా భయ మెక్కువయింది. అక్కడి కుక్క లేమి చేస్తవోనని వణికిపోతున్నాను. నాబోటిగాళ్లే కొంతమంది పిల్లలుకూడా భయపడటమూ, అదివరకంతా వెనకా ముందూ పోయేవాళ్లం దరూ ఒకగుంపుగా చేరి, మాటలు తగ్గించి గబగబా నడవటమూ చూసినకొద్దీ, నాకు మరింత భయమయి సూరయ్యవెనకాలనే చేరాను. అతగాడు ఇదే సందనుకొని, “ అబ్బాయి, బసివిగాడి కుక్కను చూశావా ఎప్పుడన్నా? అదిగో, అదిగో, ఆపక్కన డొంకలో పరుగెత్తుతుండే అదే. అదిగనక మనుషులిని చూసిందంటే పీకేస్తుంది ” అన్నాడు. నే నేమి మాట్లాడలేకపోయాను. ఇంతలో ఎక్కడిదో ఒకపాడుకుక్కపిల్ల ‘ఘై’మని అరిచింది. సూరయ్య ఒకగడ్డ తీసుకుని కొట్టేవరకు అది పారి పోయింది. మేమంతా నిట్టూర్పువంటి నవ్వు నవ్వాము. “ చూశావా, ఏంజేశానో. సీమీద కేకుక్క వచ్చినాననే ఇట్లాగే కొడ్తాను ” అని అంటూ సూరయ్య నాదగ్గరకు వచ్చాడు. ఆకుక్కపిల్ల నామీదకే వచ్చినట్లు, నాకోసమయి ప్రత్యేకముగా సూరయ్య దానితో యుద్ధముచేసి ఓడించినట్లు, ప్రస్తుతిము సూరయ్యన్నయ్యే సర్వశరణ్యమయినట్లు తోచింది

నాకు. అతనివెంటనే నక్కినక్కి నడవటము మొదలుపెట్టాను. అతగాడు అది కనిపెట్టి మెల్లగా నాతో, “కుక్కలిని కరవకుండా జేస్తాగాని నాకు నాలుగు మామిడికాయ లిస్తావా మరి” అన్నాడు. నేను ‘సరే’ నని తల ఎగరవేశాను. అతనికి ఉత్సాహ మెక్కువయి అందరికీ వినబడేట్లు పేర్లగా, “ఒరేయి, ఈకుక్కలు మన నేం జేస్తయిరా? చూసుకోండి నాదెబ్బ మరి. బసివిగాడి కుక్క యిండాక నన్ను చూసిగాదూ పారిపోయింది! ఈతడవ కనబడనీ, దాని డొక్క చీల్చేస్తానో లేదో మరి.” అని అంటూఉండగానే గమల్ల పాలెము దాటివచ్చాము.

ఒకగండము తప్పిందిగాని అసలుగండమే ముందున్నది. సూరయ్యగాంభీర్యము చూసి కాస్త తేరుకున్న మనస్సు బుడిగితోట జ్ఞాపకమువచ్చి కిలగిపోయింది. ఇకను బుడిగితోట ఎంతోదూరము లేదు. పదిగజాలలోకి వచ్చాము. తోటను సమీపించినకొద్దీ వెనక్కు తిరిగిపోవా లనిపించింది. కాని వాళ్లంతా సప్రసూతారేమోనన్న సిగ్గు, వెనకకు భోతే బసివిగాడి కుక్క ఎదురవుతుందేమోనన్న భయము ముందుకే నడిపించినయి. ఇంతలో సూరయ్య, “ఒరేయి, నిమ్మలభావిలో పాములే మన్నా ఉంటే చంపుదాము పదండిరా” అని మలుపుతిరిగి, కాలిబాట త్రొక్కగానే పిల్లలంతా అనుసరించారు. నాకయితే నిమ్మల భావంటే భయమేగాని బుడిగిని తప్పించుకోవచ్చునుగదాఅని, మాలమ్మమాట జ్ఞాపక

మున్నా, మరచిపోయినట్లే వారివెంటనే పోయాను. అందరూ భావిలో రెండు నీళ్లకొయ్యలుంటే వాటిని మంటిగడ్డలతో చంపాలనే ప్రయత్నముమీద ఉన్నారు. నేను దూరంగా నిలిచి వినోదముచూస్తున్నట్లు నటించినా, లోపల ‘బిక్కుబిక్కు’ మంటూనే ఉంది. ఇంతలోనే ఎక్కడనుంచో ‘భా’ మని అరుపు వినబడింది. మాలోకల్లా చిన్నవాడయిన సాంబయ్య కెవ్వన కేకవేసి, “అమ్మా! బసివి గాడి కుక్కరో!” అని అరుచుకొంటూ బుడిగితోటవేపు పరుగెత్తాడు. ఇంతలో బసివిగాడి కుక్క రానేవచ్చింది. వెనక్కి తిరిగిచూడకుండా సూరయ్యతోనహా అందరము బుడిగితోట్లోకి ఉడాయించాము. ఈ గోలంతా విని పిల్ల లెవరో మామిడిపళ్ల కెగబడుతున్నారని బాబ్బలుపెడుతూ, ఆదయ్యల తల్లి బుడిగెమ్మ, మంచంలోనుంచి లేవలేక, మామిడ కట్టవిసిరింది. అప్పుడు బుడిగెమ్మను చూస్తే, నేనేమిటి, ఎవరయినా గుండెలుపగిలి చస్తారు. ఆకన్నులలో దయ్యాలాడినయి. ఆ చింపిరి జుట్టులో భూతాలు నాట్యము చేసినయి. ఆ ముసలి ముడతల్లో పిశాచాలు నవ్వినయి. నాకళ్లు తిరిగినయి. మతి చలించింది. బుడిగెమ్మకట్టను తప్పించుకోబోయి మామిడివేరు తగిలి క్రిందబడ్డాను.

అంతే, మల్లా మర్నాటిదాకా నాకు స్పృహలేదు. చావునోట్లోనుంచి తప్పించుకొన్నానుగాని మల్లా ఆరునెలలదాకా మామూలుమనిషిని కాలేదు. అప్పటినుంచి

దయ్యాలంటే నాకు చెడ్డభయము. దయ్యాలు లేవనే నాస్తికుల వాదాలు నాకు నచ్చవు. ఇక ఈజన్మ కింతే ననుకుంటా.

౨

మా పూరిలోకల్లా స్కూలుఫయినలు దాకా వెలగబెట్టింది నేనే. అటు పైచదు వులకు పనికి రాకుండా, ఇటు వ్యవసాయానికి పనికిరాకుండా, మధ్యస్థంగా ప్రేలాడుతూ, పొలము బుట్లా పాలె కిచ్చి, ఉదయ సాయం సంధ్యలందు తూరుపుబజారులో రావిచెట్టు నీడనున్న భావిబొడ్డుమీదను, మధ్యందినాతప వేళలందు రావిచెట్టు నంటియున్న రచ్చ చావడిలోను, శక్తులు ఉడిగిపోయి, పండి ముగ్గుబారిన ముసలివారితో కలసి, ఎలుక మీద పిల్లిఅని, పిల్లిమీద ఎలుకఅని కిబుర్లు చెప్పుకొంటూ కాలము వెళ్లబుచ్చటము ఈ జీవనంవత్సరాలనుంచి పరిపాటి అయింది.

ఒకరోజు ఏదో పనుండి పగలంతా బస్తీలో తిరిగి సాయంకాలమయ్యేవరకు ఇల్లు చేరుకున్నాను. త్వరగా మజ్జనభోజనాదు లయినవనిపించి, దేహమంతా విరగగొట్టి నట్లున్నా, అట్లాగే ఓపికచేసుకొని భావిబొడ్డు మీదికి చేరుకొన్నాను. ఎట్లా మొదలయిందో తెలియదుగాని సాంబయ్య, సూరయ్య పెద్దగా కేకలువేసుకొంటూ దయ్యాలనుగురించి పూర్వ పక్షసిద్ధాంతములు చెప్తున్నారు. దయ్యాలను వనేదానికి తార్కాణగా సాంబయ్య, “అదిగో, అమావాస్యనాటి రాత్రి, ఆమట్టిక్రింద పండు

కుంటే తెలుస్తుంది ఏసంగతీని” అని, అంతటితో ఊరుకోక ఎప్పుడో కాలమునాడు బుడిగితోట లో నేను భయపడి, జబ్బుపడి, ఆరునెలలదాకా బాగుపడకపోవటము చెప్పాడు. అదివరకంతా ఏదో యాదాభాషముగా వింటూ పడుకున్న నాగుండెలు ఒక్కమారు ‘ఝల్లు’మన్నయి. “చల్లనివేళ యీపాడుఆలోచన లేమిటోయ్?” అని సాంబయ్యను కసురుకోగానే వాడూర కున్నాడు. సూరయ్య మరింత రెచ్చిపోతు న్నాడు. కొంతనేపటికి సంభాషణక్రమము మారి ఏదోతోటలు, దొడ్లు మాటలు వచ్చి నయి. నేను ఊరుకోమనగానే సాంబయ్య దయ్యాలసంగతి మాట్లాడటము మానివేశా డనే ఉడుకు పట్టలేక, సూరయ్య, “ఈయేడు బుడిగితోట ఎవరూ తీసుకోరేమో, దయ్యాలకు భయపడి. ఏం సాంబయ్య?” అని కుళ్ల గించాడు. అంతటితో నాఆలోచనలన్నీ వెనక బుడిగితోటలో నేను పడిపోయిన సందర్భాల వెంబడే పరుగెత్తినయి.

* * * *

అట్లా యెంతనేపు ఆలోచిస్తున్నానో నాకు తెలియకుండానే ఆదమరచి నిద్రపో యాను. ఒకరాత్రివేళ ఎందుకో మెలకువ వచ్చింది. ఊరికి ఉత్తరపువైపున స్మశానము ప్రక్కగా పోయే రాస్తామీద దూరపుఉట్ల పోతున్న రెండెడ్లబండ్ల గంటలమోతలు ఆకా శమును భేదించుకొనివచ్చి నాచెవులలో గింగు రుమన్నయి. ఎక్కడా మనిషి అన్నమాట కనపడలేదు. రెండురూములు కావచ్చునను

కున్నాను. భూతాలు తిరిగేవేళ ఇక్కడ ఎందుకు ఉన్నానా అని జ్ఞప్తికి తెచ్చుకోగా సాంబయ్య సూర్యుల వాదము స్మృతిపథములో తోచింది. నెమ్మదిగా ఇంటికి చేరుకుందామని లేవబోతూ ఉండగానే ఆమూల పశువుల చావడి మొత్తమీద ఉన్న దయ్యాలమట్టినిడలో పేడ కుప్పవద్ద ఏదో కదలిసే ట్లయింది. నానవనాడు లూక్రుంగిపోయినయి. ఎరగనట్లుగా కన్నులు మూసుకున్నాను. కానేపుండి కనురెప్పల సందునుంచి దృష్టి సారించి చూశాను. బయటంతా వెన్నెలయినా, చెట్టుక్రింద నీడగావటముచేత, ఆనీడలో ఉన్న ఆకారము నాకు స్పష్టముగా కనుపించలేదు. మోకాళ్లపైదాకా ఏదో చీర, చింపిరితలమాత్రము కనబడినయి. మళ్లా కళ్లు మూసుకున్నాను. ఇంతలో ఏదో 'తప, తప' మని శబ్దమయింది. ఉలికిపడి కళ్లుదెరిచి చూశాను. నీడలో వంగి యేదో దేవులాడుతున్నట్లు కనిపించింది. కళ్లు మూయటానికికూడా శక్తిలేక అట్లనే చూస్తూ పండుకున్నాను. మొత్త దాటి ఏదో చంకన బెట్టుకొని నావేపుకే నడుస్తూఉంది ఆపిశాచి. నాగొంతు ఎండిపోయింది. పొత్తికడుపులో ఏదో 'దడ' మొదలుపెట్టింది. (గుండెకాయ ఏమయిందో నే నెరగను.) పండుకొని ఉన్నా కాళ్లలో నీరసత్వము తోచింది. దేహమంతా చెమటలు క్రమ్మినయి. ప్రాణాలు అయినారు అయిపోయినయి. వస్తూ వస్తూ ఉన్న పిశాచము నిలబడిపోయి, అటూ, చిక్కింది.

ఇటూ దిక్కులుచూస్తూ ఉంది. అదివరకటి దాకా నన్ను చూడలేదుగాబోలు. ఇప్పుడు చూసి ఏంజేస్తుందోనని మరింత భయమయింది. మాయిలవేలుపుభూతనాయకుడు తలపుకు వచ్చాడు. "మహాప్రభో! ఈపిశాచం బారినుంచి యివ్వాలి నన్ను తప్పించితే యీ సంవత్సరము నీకల్యాణమహోత్సవము నే నొక్కడనే కావించుతాను. 'రావే యీశ్వర, కావవే వరద సంరక్షించు భద్రాత్మకా'" అని మ్రొక్కుకొన్నాను.

ఇంతలో ఆపిశాచము నెమ్మదిగా చావడి గుమ్మముదగ్గరకు పోతూఉన్నట్లు కనిపించింది. లోకనాథుడు నా ఆర్తనాదము విన్నాడు. నా గౌరీపతి నన్ను కరుణించాడు. తలుపుగొల్లెము కదిలింది. తలుపులు కిట్టుమన్నయి. పిశాచము లోనికి పోయింది, నాకు ఊపిరాడింది.

వెంటనే వేయిఆలోచనలు తగిలినయి. "అసలది భూతమేనా? కాకపోతే అర్ధరాత్రి వేళ ఎందుకు తిరుగుతుంది? అయితే గొడ్ల చావడిలో ఏమిపని? "...చెట్టుక్రింద పేడ దిబ్బదగ్గర ఏమిటి వెతికింది? "...ఆ..." గొబ్బున నా కొక ఆలోచన తట్టింది. ధైర్యముగా లేచి కూర్చున్నాను. కానేపటిలో పిశాచము బయటికి వచ్చి చంకలోనుంచి ఏదో దించి తలుపు గొల్లెముపెడుతుంది. బాగా తేరిపారజూశాను. పిశాచాలకుమల్లే పాదాలు వెనకకు తిరిగిలేవు. బాగా ధైర్యము

“ఎవ రామనిషి?”

ఆవ్యక్తి చప్పున వెనక్కి తిరిగిచూశింది. పోలికలు తెలియవచ్చినాయి. ధైర్యము చిక్కబడ్డది.

“ఏమది మాట్లాడవు?” అంటూ తొందరగా లేచి దగ్గరకుపోయాను. ఆమనిషి తల వంచుకుంది.

“ఏం సుబ్బమ్మా? ఏంపొయ్యేకాలము వచ్చింది? దొంగప్రొద్దున ఎందు కిట్లా వచ్చావు?”

“.....”

“ఒకలంతా బజారునపోయే గొడ్ల పేడం తా చాలక దొంగవేషాలు మొదలుబెట్టావు! ఇట్లా అయితే ఆసామీ యేమికాను? బలే పనేలే, పదపద. ఆపేడ అక్కడ వేసి మరి కదులు. సుబ్బమ్మ సుబ్బమ్మ అంటే ఏమో ననుకున్నా, బలే సుబ్బమ్మవే!”

“కాదన్నయ్యా, ఆవైపు.....”

“ఛా, అన్నయ్యాఅంటావు! ఏభయ్యేళ్ల తొక్కువు, నీకు అన్నయ్యనా నేను?”

“.....కాదండీ. పడమటిబజారున బట్లు విడిస్తే అక్కడ తుక్కు దూలూ కాస్త పోగు జేసి, ఈబజారున ఒకకడి దొరుకుతుందేమో నని యిట్లా వచ్చాను.”

“వచ్చినదానివి దారిని పోక దొడ్లోకి పోయిన దెందుకు? నీవు ఏరుకువచ్చిన పేడ అందులో వేద్దామనా? వీలయితే లోకుల

సొమ్ము వేసుకుపోదామనా? చాల్లే పద.” అని నే నివతలికి వచ్చేశాను.

“మట్టిచెట్టులో దయ్యమంటే యిదే కామను. దయ్యము దయ్యమంటే భయమే పెద్దదయ్యము. వెనకటికి శాస్త్రము చెప్పినట్లు అనుమానమే పెనుభూతము.” అని అనుకొంటూ నెమ్మదిగా ఇంటికి పోయి పండు కున్నాను. పండుకున్నానేగాని నిద్ర రావటము లేదు. సుందరమ్మమాత్రము విసుకుకుంటూ వచ్చి తలుపుతీసి ఒకప్రక్కన మంచం పట్టెను కరచుకుని నిద్రపోతున్నది.

“రోజూ, సుందరమ్మదగ్గర అంత ధైర్యముగా మాట్లాడేవాణ్ణి. ఇవ్వాళ ఎంతపని అయిందీ” అని నవ్వుకొని సిగ్గుపడ్డాను.

మల్లా(సిగ్గుపడటమువలనగాబోలు) నన్ను నేనే సమర్థించుకున్నాను.

“ఇవ్వాళ నాఅదృష్టము మంచిదయి అది సుబ్బమ్మ అయిపోయిందిగాని, అసలే దయ్యాలు లేవనటాని కెట్లా వీలు? దయ్యాలే లేకపోతే ఉన్నవని చెప్పటానికి ఇంగ్లండులో Conon Doyle వాళ్లూ, నమ్మటానికి కడమవాళ్లందరూ పిచ్చివాళ్లా?.....” అని అనుకునేవరకు కొంచెము మతి చలించింది. పట్టెను ఒత్తుకొని పండు కున్న సుందరమ్మను దగ్గరకు తీసుకున్నాను. “ఇప్పుడు దయ్యాలంటేమాత్రము న న్నేం జేస్తవిలే” అనుకొంటూ.....నిద్రపోయాను కామన్ను, కళ్లుతెరిచి చూసేవరకు అప్పటి కప్పుడే తెల్లవారిపోయింది.

చౌదరయ్యగారు సామాన్యస్థితిపరులు. పూర్వులు సంపాదించిన మాగాణి పదిఎకరాలు, పెంకుటిల్లు ఉన్నాయి. ఋణపణాలు లేవు. సంసారపక్షంగా జరుపుకుంటే భుక్తికి లోటు లేదు. తాను తినావచ్చు, ఇతరుల కింత పెట్టావచ్చు. ఆయన పెద్ద కుమారుడు రామారాయుడు వీధిబళ్లోనే కొంత డొక్కకుడి అయినతరువాత చదువు చాలించి వ్యవసాయపుసనుల్లో తండ్రికి చేవోడుగా ఉంటున్నాడు. రెండో పిల్లవాడు వెంకటరావు చదువువిషయంలోనే కొంతచిక్కు వచ్చింది. వెంకటరావుకు రెండు ఇంగ్లీషుముక్కలు చెప్పిస్తే చీటికిమాటికి బ్రాహ్మణులుతొందరగడం తప్పు తుందని చౌదరయ్యగారు కుఱ్ఱవాణ్ణి ఇంగ్లీషుబళ్లో ప్రవేశపెట్టాడు. వెంకటరావు చాల చురుకైనవాడు. ఒకటిరెండుసంవత్సరాల్లోనే 3-వ ఫారము పూర్తి చేశాడు. ఆరవోళ్లో ఇంగ్లీషుచదువు అంతవరకే ఇంకా చదువుకోవాలంటే ఏ బందరులాంటి బస్తీకో పోవాలి. బస్తీచదువుకు కావలసిన ఖర్చు భరించడానికి చౌదరయ్యగారి స్థితి చాలదు. చదువుచాలించి వ్యవసాయము మాచుకోవని తండ్రి కొడుకుతో అన్నాడు. స్కూలుఫయిలువరకై నా గదవాలని వెంకటరావు పట్టువల. కుఱ్ఱవాడి మాట కాదనలేక చౌదరయ్యగారు వెంకటరావును బందరు హిందూ మైస్కూలులో ప్రవేశపెట్టాడు. వెంకటరావు స్కూలుఫయిలు ప్యాసు అయ్యేసరికి చౌదరయ్యగారి కుటుంబము కొంత ఋణములో పడ్డది. చదువు చాలించి యేదైనా నాకరి సంపాదించుకుంటే ఋణము తీరుతుందని చౌదరయ్యగారి ఆశ. బి. ఏ. ప్యాసు అయితేనేగాని ఉద్యోగం దొరకదనీ, అందుచేత బి. ఏ. చదవాలనీ వెంకటరావు పట్టుపట్టాడు. తండ్రికి ఇష్టము లేక పోయినా వెంకటరావు బందరుకాలేజీలో ప్రవేశించాడు. చౌదరయ్యగారు కొంత భూమిని సామకూరు రామయ్యగారికి తాకట్టుపెట్టి అబ్బాయికి కావలసిన

డబ్బు పంపిస్తున్నాడు. వెంకటరావు యఫ్. ఏ. క్లాసులో ఉండగా వెయ్యిన్నుటపదహార్లు కట్టుము ఇచ్చి బి. ఏ. కు కావలసిన ఖర్చు భరించుతామంటూ సంబంధాలు వచ్చినవి. బి. ఏ. ప్యాసు అయితేగాని పెండ్లి చేసుకో నని వెంకటరావు భీష్మించడంచేత సంబంధాలు తిరిగిపోతూవచ్చినవి. అసలు వెంకటరావు ఉద్దేశ్యం యేమంటే బి. ఏ. ప్యాసు అయి, స్త్రీపునర్వివాహమో, వర్ణాంతర వివాహమో చేసుకొని సామాన్య మార్గదర్శకుడై దేశసేవ చెయ్యాలని. వెంకటరావు బి. ఏ. ప్యాసుఅయ్యేసరికి వారి కుటుంబానికి ఉండు కున్న పదియకరాల మాగాణి ఋణాలక్రింద పోయింది. ఇల్లు మిగిలింది. వెంకటరావు పట్టభద్రుడై ఇంటివద్దనే ఉంటున్నాడు. ఎంతప్రయత్నించినా తగిన ఉద్యోగం దొరకలేదు. చిన్నచిన్న ఉద్యోగాలుచేయడం వెంకటరావుకు ఇష్టములేదు. ఉద్యోగం దొరక్కపోవడంచేత బి. యల్. చదివి చెక్కకట్టలనుకున్నాడు, వెంకటరావు. అయితే డబ్బేదీ?

ఆరోజుల్లో కమ్మవారిలో ఇంగ్లీషు చదువుకున్న వాళ్లు బహు కొద్దిమంది. బి. ఏ. ప్యాసుఅయినవాళ్లు ఎక్కడనోగాని లేరు. స్థితిపరులై, అడపిల్లలు గల తండ్రులు బి. ఏ. లు తమకు అల్లుళ్లు కావాలని ఆశించేవారు. ఎంత రొక్కమయినాయుచ్చి అల్లుళ్లును కొంటూ ఉండేవారు.

వెంకటసుబ్బయ్యగారు కోడూరు కల్లా పెద్దరయ్యకు. సుక్షేత్రమయిన మాగాణి రెండుమందల యకరాలు ఉంది. యాభైవేలకుపైగా కేవలఉంది. ఆయనకు వరలక్ష్మి ఒక్కభేకుమార్తె. ఇద్దరు కుమార్లు. ప్రథమ సంతానమే వరలక్ష్మి. వెంకటసుబ్బయ్యగారిది చాలా గౌరవముగల కుటుంబము. గ్రామపెత్తనం మొదటి నుంచీ వీరికుటుంబములోనే ఉంటూంది. కుటుంబ గౌరవం కాపాడుకుంటూ వెంకటసుబ్బయ్యగారు గ్రామంలో పెత్తనం చలాయిస్తున్నాడు. ఆయన

రెడ్డిగం వేసుకొని, రచ్చ బండవగ్గర కూర్చుని చిల్లర తనవులు విచారించి తీర్పుచెపుతూంటే రాజుగారు కొలువుతీర్చినట్లే ఉంటుంది. ఆయనమాటలధోరణిని బట్టి, ముఖవైఖరినిబట్టిమాస్తే విచారగంధం కలవాడుగా కనబడుతాడు. ఆయన తెనుగుచదువు చదువుతున్నవాడే. రామాయణభాగవతాలు స్వయంగా చదువుకొని అర్థం చేసుకోగలడు. తన తల్లిదండ్రులు తనకు ఇంగ్లీషు చెప్పించనందుకు చాలావిచారపడుతూఉంటాడు. తన స్కూలుదార్లు వగైరా ఉద్యోగస్థలతో మాట్లాడుటకు తనకు ఇంగ్లీషురానందుకు సిగ్గుపడుతూ ఉంటాడు. తనపిల్లనాళ్లకి ఇంగ్లీషుచెప్పించాలని, తనకు ఇంగ్లీషు వచ్చిన అల్లుడు రావాలని ఆయనకోరిక.

వరలక్ష్మి చక్కనిచుక్క. తల్లిదండ్రులు ఆమెను అల్లారుమొదలుగా పెంచారు. ఆమెతల్లి వెంకమ్మగారు ఆమెకు కావలసినన్నిసగలు చేయించి ఆమెను బంగారు బొమ్మగా తయారుచేసింది. వెంకమ్మ వరలక్ష్మిఒంటి నిండా సగలుపెట్టి, చక్కగా శృంగారించి ఆడుకోవడానికి పంపేది. ఒళ్ళు మట్టిచేసుకోవద్దనీ, ఆడుకునే పిల్లలని అంటుకోవద్దనీ చెప్పిపంపేది. వరలక్ష్మి అబలయందు అభిలాషకలది అయినా తల్లి కోప్పడుతుంటేనే భయముతో మారముగా మార్చుని తోడిపిల్లలు ఆడుకుంటూంటేమాచి ఇంటికి తిరిగవచ్చేది. తోడిపిల్లలు ఆమెనగలవంక ఆశ్చర్యముతో చూస్తుండేవారు. ఆమె సగర్వముగా వారివంకచూస్తుండేది. అలంకారప్రియ త్వము ఆమెకోమలహృదయములో అంకురించి, వేరుబారింది.

వరలక్ష్మికి పన్నెండేండ్లురాగానే ఆమెకు వివాహముచేయవలెనని వెంకటసుబ్బయ్యగారు సంకల్పించారు. బి. ఏ. చదివిన కుజ్జివాళ్ల కొరకు దేశమంతా గాలించారు. వాకబుచేయగా చేయగా వెంకటరావు సంగతి తెలిసింది. ఆస్తి యేమీలేకపోయినా వెంకటరావు బుద్ధిమంతుడనీ, రూపమంతుడనీ వెంకటసుబ్బయ్యగారు విని అన్నివిధాలా వెంకటరావు తనకు తగిన అల్లుడని ఆయన నిశ్చయించుకున్నాడు. ఈసంగతి తన భార్య వెంకమ్మతో చెప్పాడు. ఆస్తిలేనివాడికిస్తే నలు

గురిలో తలవంపుగా ఉంటుందని మొదట వెంకమ్మగారు ఇష్టపడలేదు. కాని కుమార్తె వరలక్ష్మిని మాడవకుమారుడుగా భావించి తనఆస్తిలో 3 వ వాటాను పసుపూకుంకుముక్రింద వరలక్ష్మికి ఇస్తాననీ, అమ్మాయికి యేలోటూ జరుగనివ్వననీ వెంకటసుబ్బయ్యగారు నచ్చజెప్పినమీదట వెంకమ్మగారు సంబంధానికి వప్పుకున్నది. వెంకటసుబ్బయ్యగారు చౌదరయ్యగారికి కబురుచేశారు. చౌదరయ్యగారి ఆనం వానికి మేరలేదు. కాని వెంకటరావుమాత్రము దిగుబుపడ్డాడు. సంస్కరణ వివాహము చేసుకునే అవకాశము పోతుందిన్నభయము ఒకవైపు, బి. యల్. చదవడానికి డబ్బు దొరుకుతుందన్న ఆశ రెండవవైపు ఆశని హృదయాన్ని కలవరకెట్టివని. ఆశ గెలుపొందగా అతడు ఈ సంబంధానికి సమ్మతించాడు. ప్రధానం జరిగింది. సుముహూర్తము నిశ్చయించారు.

వెంకటసుబ్బయ్యగారు బ్రహ్మాండముగా పెండ్లి ప్రయత్నాలు చేయిస్తున్నారు. స్వంతశీతగాండ్లు, గ్రామములు వచ్చి పందిళ్లు వేస్తున్నారు. వెంకటసుబ్బయ్యగారు డాబా అరుసమీద తివానీ వేసుకొని కూర్చుని చుట్టకాలుస్తున్నాడు. “మీఅల్లుడుగారు మీతో సమానమైన చెయ్యేవంటే” అన్నాడు రామిరెడ్డి, వెంకటసుబ్బయ్యగారితో. వెంకటసుబ్బయ్యగారు చిరునవ్వు నవ్వాడు. వెంకటసుబ్బయ్యగారి భార్య వెంకమ్మ దర్వాజాలు కడిగి బొట్టు పెడుతూండగా ఇరుగుపొరుగు అమ్మలంతా వచ్చి “ఏమో నమ్మా, రత్నంలాటిపిల్లను బొత్తుగా లేనివాడికి ఇస్తున్నారు. చదువేమి బువ్వ పెడుతుందా? అందం కొరుక్కుంటామా? మగవాళ్ల కేమిగాని కన్నతల్లిని నీవెలా యిష్టపడ్డావమ్మా?” అన్నారు. వెంకమ్మమనస్సు చివుక్కుమంది. ఏమి సమాధానము చెప్పడానికి ఆమెకు తోచలేదు. ఆక్షణంనుంచీ ఆమె మనస్సు కలత జెందింది. పెండ్లి పనులయందు ఆమెకు మనస్సు పోవడం లేదు. కళ్ళకళ్ళలాడే ఆమెముఖాన కారుమబ్బులు కనబడున్నాయి. ఆమె వరలక్ష్మిని చూచి కంట తడిపెట్టడం మొదలుపెట్టింది.

“నిండుకమ్మ ఏడుస్తున్నావు?” అన్నది వరలక్ష్మి. “మీ నాన్నకు పిచ్చిపట్టుదలమ్మా. నే నెంత చెప్పినా వినరు. నిన్ను నిరుపేదకు ఇచ్చి పెండ్లిచేస్తున్నారు. నలుగురు నాలుగుమాటలు నన్నంటున్నారు. నేను పదిమందిలో తల యెత్తుకోవడానికి వీలులేకుండా ఉంది.” అని తల్లి వెంకమ్మ దుఃఖము ఆపుకోలేక యేడ్చింది. వరలక్ష్మియుఖము చిన్నబోయింది. కళ్లవెంట నీళ్లు గిర్రన తిరిగినవి. కళ్లనీళ్లు కళ్ల గ్రుక్కుకుంది. వరలక్ష్మియనుస్సు చెయ్యిపెట్టి కలచినట్లయింది. ఇంతకలవారిఇంట్లో పుట్టి, బొత్తుగా లేనివానిని చేపట్టడం ఆమెకు న్యూనతగా తోచింది. సహజగర్వము ఒక్కసారిగా పైకి ఉబికింది. “నాన్నా, నేను నీకంత బరువయ్యానా” అన్నది వరలక్ష్మి. వెంకటసుబ్బయ్యగారు వెనక్కి తిరిగిచూశాడు. వరలక్ష్మి తలుపునానుకొని తల వంచుకు నిలబడిఉంది. ఈమాట వరలక్ష్మిచేత ఎవరు అనిపించింది వెంకటసుబ్బయ్యగారికి తెలుసు. ఆయన నవ్వి, కుమార్తెను దగ్గరకుతీసుకొని ముద్దుపెట్టుకున్నాడు. “నేనుండగా నీ కేలోటూ జరుగదమ్మా” అన్నాడు, ఆయన నవ్వుముఖముతో. వరలక్ష్మి నవ్వుకూ లోపలికి పోయింది.

వరలక్ష్మివెంకటరావుల వివాహము సుమహారాన అతివైభవంగా జరిగింది. అల్లుడు లేనివాడని తెలిసి ఉభయభర్తలు వెంకటసుబ్బయ్యగారే భరించాడు. 30 యకరాలభూమి, నెయ్యిన్నూటపడహోద్యుగ్గొం వెంకటసుబ్బయ్యగారు అల్లుడుకట్నం చదివించాడు.

వరలక్ష్మినగలకుగాను చాడరయ్యగారు నాలుగు వందలరూపాయలు — అప్పుతెచ్చినబాపతు — చదివించాడు. పెండ్లికివచ్చిన వెంకటసుబ్బయ్యగారి బంధువర్గమంతా వెంకటసుబ్బయ్యగారిని చూచి చూతులు విరిచారు. నగలుక్రిందయిచ్చిన నాలుగువందలుచూచి ఆడంగులంతా చప్పరించారు. ఎవరేమనుకున్నా వెంకటసుబ్బయ్యగారుమాత్రము అల్లుణ్ణి చూచుకొని ఆనందపారవశ్యంచెందాడు. చదువుకున్న తన మిత్రులకు తన అల్లుణ్ణి చూపుకొని ఆయన గర్వింపాడు. ఈ ఆనందమును

అనుభవించడానికి వెంకటసుబ్బయ్యగారు నోచుకోలేదు. పెండ్లిఅయిన కొద్దిరోజులకే వెంకటసుబ్బయ్యగారు అకాలమృత్యువునాత బడ్డాడు. మామగారి మరణకాలమందు వెంకటరావు దగ్గరనేయుండి సర్వోపచారములు చేశాడు. మామగారి అకాలమరణానికి వెంకటరావు చాలా దుఃఖించాడు. అవివేకులైన లోకులంతా వెంకటరావును నిందించారు. “అల్లునిరాకడ, మామపోకడ” అని పదంకట్టారు. వెంకటరావు చాలా చికాకుపడ్డాడు.

వెంకటరావు అత్తవారియింటినద్దనే ఉంటున్నాడు. బి. యల్. చదువవలెనన్న ఆభిలాష అతనిని వీడలేదు. కాని డబ్బుదొరికే మార్గమేదీ? తనను కోరి తెచ్చిన మామగారులేరు. బావమరదులు చిన్నవాళ్లు. ఒకనాడు వెంకటరావు అత్తగారింటి పడమటింటిలో భోజనము చేస్తున్నాడు. ఓరగిలవేసియున్న తొలుచాటున అత్త వెంకమ్మగారు నిలబడియున్నట్లు వెంకటరావు కనిపెట్టాడు.

“మాగోల మాకుకొట్టింది” అన్నది అత్త వెంకమ్మగారు మెల్లగా. “ఏమి” అన్నాడు వెంకటరావు. “మా అమ్మాయిని మీకు ఇవ్వడం మాకెవ్వరికీ ఇష్టము లేదు. మీ మామగారి పట్టుదలయూలాన పెండ్లిఅయ్యింది. లేకుంటే —” అని యేమోచెప్పబోయి వెంకమ్మ యేడ్చింది. వెంకటరావుకు ఇది కొత్తసంగతే. ఆతని మనస్సు కలచినట్లయింది. అభిమానము ఒకసారిగా హృదయాన్ని ఆవహించింది. “మీ కెవ్వరికీ యిష్టము లేదా యేమి?” అన్నాడు వెంకటరావు తెచ్చిపెట్టుకున్న నవ్వుతో. “ఇష్టము లేకుంటే మాత్రము తప్పింది గనుకనా” అన్నది వెంకమ్మ, గద్దనస్వరముతో. “మీకు మా అమ్మాయిని యివ్వడంవిషయంలో మమ్ములను లోకమంతా చీవాట్లు పెట్టినవాళ్లే. ఎవరేమన్నా చేసే దేముంది? పడవెలసిన రోజులు గదా అని నోరు మూసుకుంటున్నాము” అన్నది వెంకమ్మగారు, కొంచెము ధైర్యము తెచ్చుకొని. వెంకటరావుస్వానయానికి ఈ మాటలు ములుకులలాగా తగిలినవి. ఆతనికి దుఃఖము పొర్లివచ్చింది. మగవాడగుటచేతను, కొత్తస్థల

మగుటచేతను దుఃఖములపుకొని తెచ్చుకున్న నవ్వుతో భోజనం పూర్తి చేసి లేచాడు. ఏమి తిన్నాడో అతనికి ఏమీ తెలియదు.

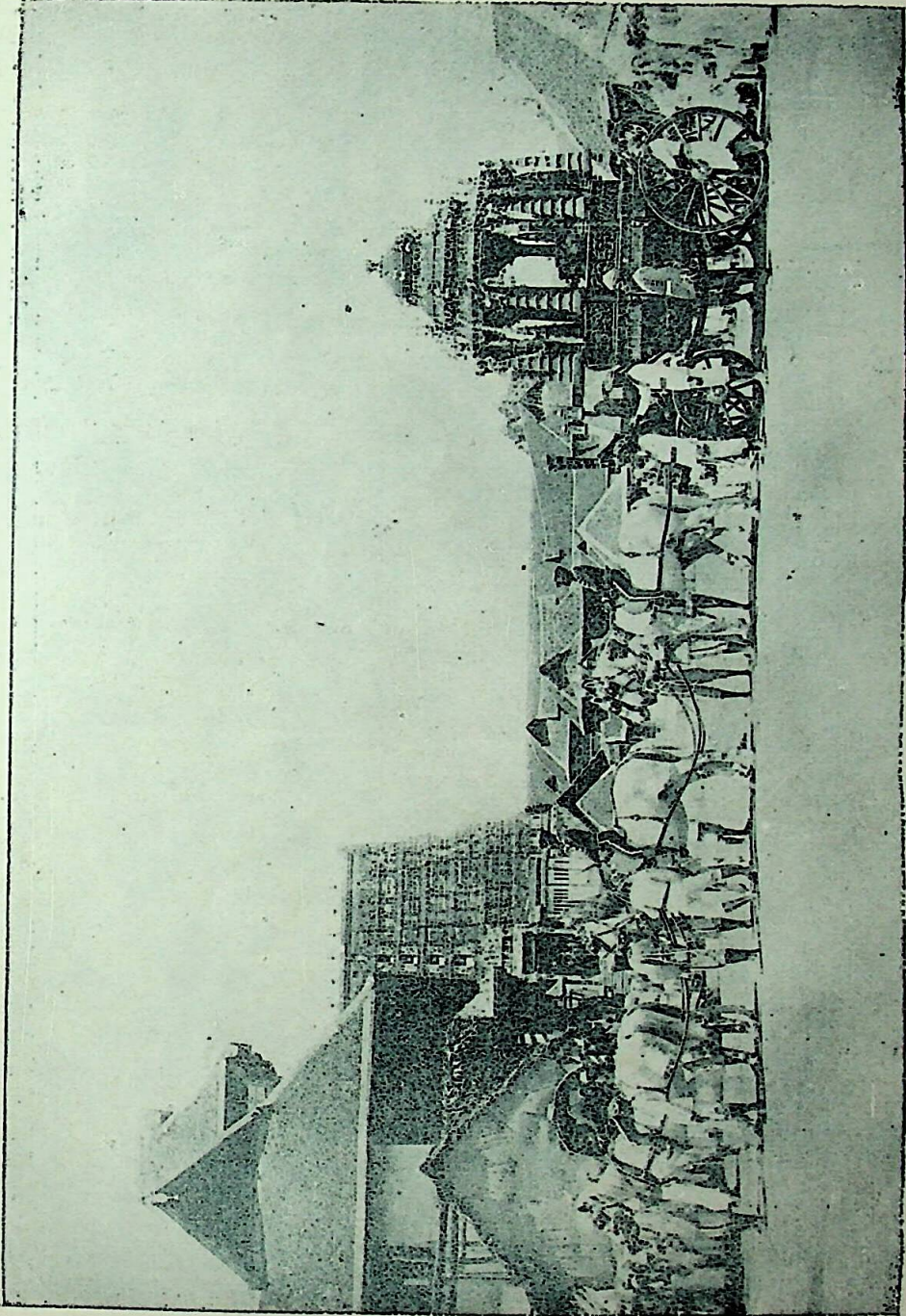
ఒకనాడు వెంకటరావు భోజనముచేసి తాంటూ లము వేసుకుంటూ దాబా అరుగుమీద కూర్చున్నాడు. “భావమరదులు మాస్తే చిన్ననాళ్లు. మాకు బోలి డంత ఉంది. చదువుకున్నా పాట్లకూటికేగదా! మీరు మా యింటిపద్దనే ఉండి వ్యవసాయం చేయించండి. ఏదో మీకు ఇంత ముట్టిచెప్పుతాను” అన్నది వెంకట మెల్లగా. వెంకటరావు నిర్విణ్ణుడై పోయాడు. కొంతసేపటికి తెలివి తెచ్చుకొని “అల్లాగే రెండి” అన్నాడు. మరునాడు ఉదయము లేచి వెంకటరావు స్వగ్రామానికి వెల్లిపోయాడు. సంతోషంగానే వెల్లినట్లు అతడు కనబడ్డాడు. దుఃఖపూరిత హృదయముతో అతడు వెళ్లుచున్నట్లు అనుమానపడడానికి ఎవ్వరికి అతడు అవకాశము ఇవ్వలేదు.

వెంకటరావు స్వగ్రామమునెల్లి తండ్రికి తెలియకుండానే, స్వంతపూచీమీద రెండువేలరూపాయలు అప్పు తీసుకొని మద్రాసునెల్లి లాకారేజీలో ప్రవేశించాడు. రెండుసంవత్సరాలు కష్టపడిచదివి, బి. యల్. పూర్తి చేసి బందరులో ప్రాక్టీసు పెట్టాడు. మద్రాసులో ఉండగా అప్పుడప్పుడూ శలవులలో అత్తగారింటికి వచ్చి వెంటనే పోతూఉండేవాడు.

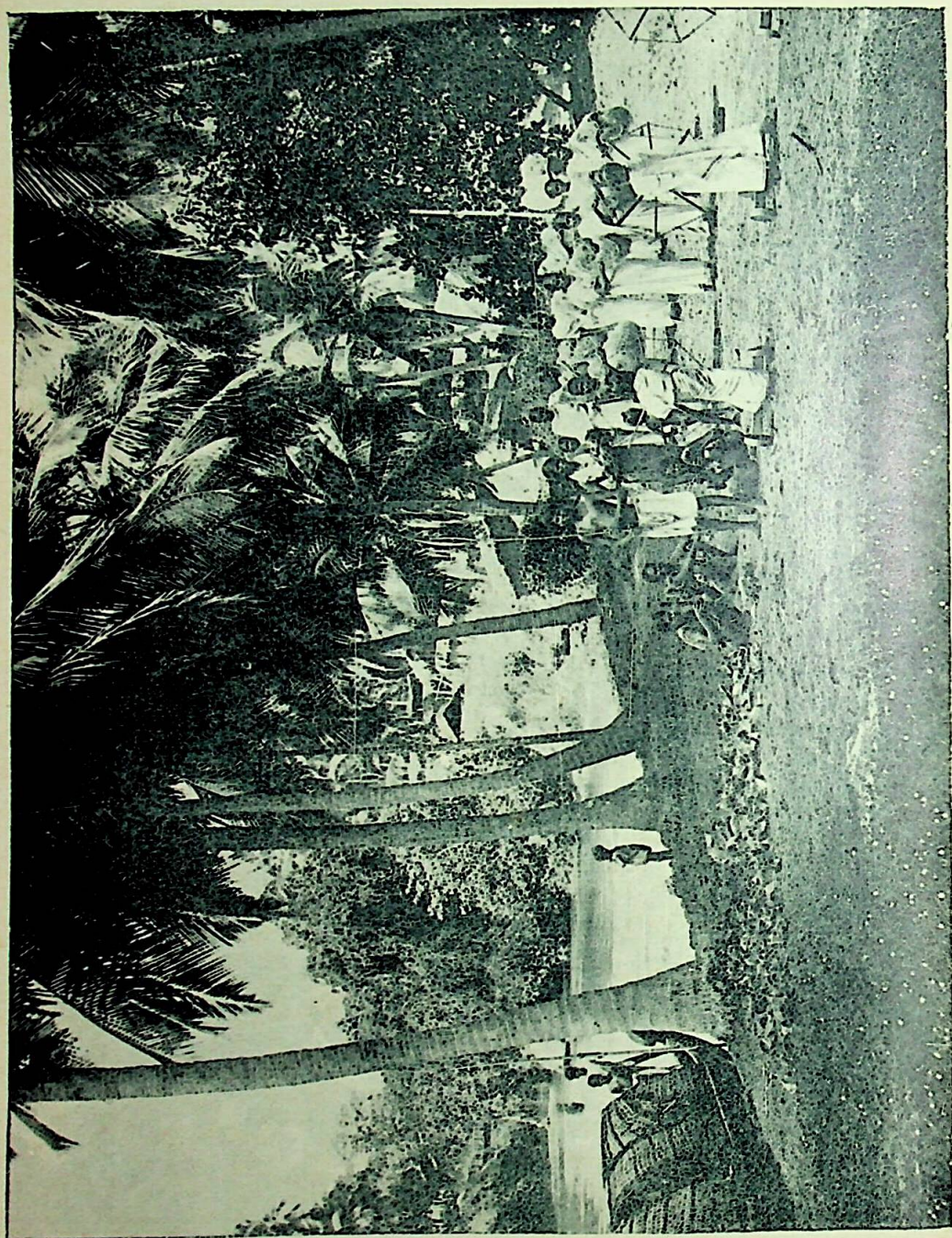
బందరులో ఇల్లు అద్దెకుతీసుకొని, ప్రాక్టీసు పెట్టి, భార్యను పంపవలసినదిగా వెంకటరావు అత్తగారికి కబురుచేశాడు. పంపడానికి అత్తగారు అన్నిప్రయత్నాలుచేసి బయలుదేరడానికి సిద్ధపడింది. “అద్దెయింటికి కాపురానికి పంపడం ఏమిటమ్మా” అన్నారు ఇగగు పొరుగు అమ్మక్కలంతా. వెంకటమ్మగారి మనస్సు చెడిరిపోయింది. ఆమెకు దుఃఖము పొక్కివచ్చింది. కాని పైకిమాత్రము ఉబకనివ్వకుండా ఆపుకొని కుమార్తెను ప్రయాణముచేయించి, వెంటబెట్టుకొనిపోయి బందరులో ప్రవేశపెట్టి పదిరోజులండి తిరిగివచ్చింది. వెంకటరావు ప్రాక్టీసు ఒక మోస్తరుగా ఉంది. మితముగా

నాడుకుంటే కాపురం జరగడం అంతకష్టం కాదు. వెంకటరావు తానుసంపాదించిన రూపాయలూ, అగ్గోపెట్టెలోవేసి తాళముచెరి పెట్టెమీదనే ఉంచుతాడు. ఎవరికికావలసినంత వారు నాడుకోవచ్చును. వెంకటరావుకు ఎట్టిఆక్షేపణ లేదు. కాని జమాఖర్చు వ్రాసుకునేందుకుమాత్రము ఎవరు ఎంతతీసుకుందీ ఆరాయినవ్వాలి.

“ఇరవై రూపాయలు లెఖ్కుకురాలేదు. నీవే మైనా తీశావా?” అన్నాడు వెంకటరావు భార్యతో ఒకనాడు. వరలక్ష్మి మాట్లాడలేదు. “జమాఖర్చు వ్రాయాలి. తీస్తే చెప్పు” అన్నాడు. “నీరలు తెప్పించుకోడానికి తీశాను. ఇవిగో తీసికోండి” అంటూ వరలక్ష్మి చెంగునఉన్న ఇరవై రూపాయలు విప్పి వెంకటరావుముందు పారవేసింది. వెంకటరావు తెల్లపోయి, కొంతసేపటికి తెలివి తెచ్చుకొని, ఆరూపాయలు అక్కడనే విడిచిపెట్టి ఆఫీసులోకి వెల్లి కూర్చున్నాడు. పార్టీలతో మాట్లాడుతున్నాడుకాని యేమి మాట్లాడుచున్నదీ అతనికి తెలియడంలేదు. అతని మనస్సు ఎక్కడనో ఉంది. కోర్టుకు తొందరగా పోనాలె. పది అయ్యింది. పదికొండు అయ్యింది. భోజనానికి పిలుపు రాలేదు. పిలుపుకొరకు కూర్చుంటే వేళ మించిపోతుండేమోనని వెంకటరావు లోపలికి వెల్లి కాళ్లుకడుక్కొని పీటమీద కూర్చున్నాడు. వరలక్ష్మి మాట్లాడకుండా వడ్డించింది. మామూలుగా నేతిగిన్నె దగ్గరపెడుతుంది. ఆరోజున నేతిగిన్నె దగ్గరలేదు. నేయి స్వయముగా వేసిపోతుండేమోనని వెంకటరావు అన్నము కలుపుకొని తినడం ప్రారంభించాడు. నేయి రాలేదు. ఒకవేళ నేయి వేయడం మరచిపోయిందేమోనని “నేయి తీసుకురా” అన్నాడు. “మీరు తెచ్చిన నేయి అయిపోయింది” అన్నది వరలక్ష్మి. “పోనీ, నీవుతెచ్చిందే తీసుకురా” అన్నాడు వెంకటరావు. వరలక్ష్మి మాట్లాడలేదు. నేయిలేకుండానే వెంకటరావు భోజనం పూర్తిచేసి కోర్టుకు పోయాడు. కోర్టులో స్నేహితులంతా అతన్ని చూచి “ఏమిరో వెంకటరావు, సుస్తీగా ఉన్నావా యేమి?” అన్నారు.

రాజరథము, తిరువాన్కూరు

ఔకాయనార పరిశ్రమ, తిరువాన్కూరు

“ఎచ్చే లేదే” అన్నాడు వెంకటరావు.

లక్ష్మమ్మ వరలక్ష్మి పెదతల్లి కుమార్తె. ఆమె అత్తనారు లక్షాధికారులు. వందయకరాల పొలము, మేడా ఉన్నాయి నారికి. లక్ష్మమ్మ అంత అందమైనది కాదు. ఆమె భర్తకు ఆమెకు అంత అనుకూలము లేదు. కాపురానికి వెళ్లిన కొద్దిరోజులకే ఆమె భర్త ఆమె యందు విముఖుడు అయ్యాడు. ఆమెను విడిచిపెట్టాడని చెప్పడానికి వీలులేదు కాని, ఆమె భర్త సంవత్సరానికి యే పదిరోజులకే మాత్రము ఇంటిదగ్గర ఉంటాడు. బస్తీ లలో తిరుగుతూ ఉంటాడు. బస్తీలలో ఆతనికి ఏమి పనో ఎవ్వరికీ తెలియదు.

“ఇంట్లో నలుగురు బీతగాండ్లు, దొడ్లో పది గొడ్లు ఉంటే అందం కాని, ఇవేమికాపురాలయ్యా, మజ్జిగతో సహా కొనుక్కుతాడండ!” అన్నది లక్ష్మమ్మ వరలక్ష్మితో.

“బ్రహ్మచారీ తప్పుకుందా?” అంది వరలక్ష్మి.

వరలక్ష్మికి లక్ష్మమ్మ జడవేస్తూంది. “నాయన చేయించిన నగలేనా, మీ ఆయన యేమైనా చేయించారా?” అన్నది లక్ష్మమ్మ వరలక్ష్మితో.

“నగలు కూడానా, గుడ్డలకు గతిలేకుండా ఉంటే? ఉప్పుతో సహా కోమూరుమంచి రావాలి. లేకపోతే పొయ్యిలో పిల్లి లేవదు” అన్నది వరలక్ష్మి.

“అన్నీ అక్కడనుంచి తెచ్చుకొని ఇక్కడ తినకపోతే, అక్కడే పడిఉంటే వేరేకాపురము, ఖర్చు తప్పుకుందిగా” అన్నది లక్ష్మమ్మ. అక్కగారి సహా వరలక్ష్మి చెపులకు ఇంపుగానే ఉంది.

వెంకటరావు భోజనముచేస్తున్నాడు. లక్ష్మమ్మ వడ్డనచేస్తూంది. “నేనున్నాను కాబట్టి సరిపోయింది. నాకరు లేకపోతే జరగడము ఎల్లాగ? అమ్మాయికి చిన్నతనము. ఎన్నడూ పనిముట్టుకొని యెరుగదు” అన్నది లక్ష్మమ్మ, వెంకటరావుతో. “నాకరును ఉంచవద్దన్నానా” అన్నాడు వెంకటరావు. “మనకు తోడు నాకరుకూడా యెందుకులెండి” అన్నది వర

లక్ష్మి. అసలుసంగతి ఏమిటంటే, వరలక్ష్మి కష్టపడి పోగుంచేమా నని వెంకటరావు నాకరును పెట్టాడు. వరలక్ష్మి నాకరుతో పోట్లాడి నెళ్లగొట్టింది. మరియొక నాకరుకొఱకు వెంకటరావు ప్రయత్నము చేస్తున్నాడు నాకరుగొరకడం కొంత ఆలస్యము అయింది. నాకరు చేస్తూండే పనుల్లో వీలైనవి కొన్ని వెంకటరావే చేస్తున్నాడు. లక్ష్మమ్మ పదిరోజులుండి అత్తగారింటికి వెళ్లి పోయింది. వరలక్ష్మికాపురం తనకు సచ్చలేదనీ, ఆమె చాలాయిబ్బందిపడుతూందనీ, తీసుకొచ్చి యింట్లోనే ఉంచుకోమనీ లక్ష్మమ్మ పినతల్లి వెంకమ్మకు కబురు చేసింది. వెంకమ్మనువస్సులో ఆందోళనకలిగింది.

ఒకనాడు వెంకటరావు జమాఖర్చు వ్రాసుకుంటూ పెట్టెదగ్గర కూర్చున్నాడు. రు ౨౧ లు ఖర్చు చేలలేదు. అడిగితే భార్యకు కోపమువస్తుండేమానని కలంకొన పంటికి కొట్టుకుంటూ, నోసలు పైకెత్తి దీర్ఘముగా ఆలోచిస్తున్నాడు. వరలక్ష్మి వెంకటరావు ఆందోళన గ్రహించింది. కాని అడుగనిదే చెప్పడమెందుకన్న అభిమానము ఆమెను మాట్లాడనివ్వలేదు. వెంకటరావు పుస్తకము అక్కడపెట్టి వెళ్లిపోయాడు. మర్నాడు జమాఖర్చు వ్రాసుకుందామని పుస్తకము తీస్తే “కోమూరుమంచి వచ్చిన నేతిక్రిందఖర్చు” అని రు ౨౧ లు ఖర్చుపద్దు అతనికి కనబడ్డది. అతనిహృదయ భారం కొంత తగ్గినట్లయింది. అతను ఒకవిధమయిన కాంతి, ఆనందం అనుభవించాడు.

ఒకసారి ఇస్త్రీ చాకలివాడు గుడ్డలు లేవడం కొంత ఆలస్యమయింది. వెంకటరావు కోర్టుకు పోవడానికి తల్గునడ్డ లేకపోయింది. పెండ్లివాడు మామగారు ఇదివించిన పట్టుతలనడ్డ ఒకటి తన భార్యపైటెలో నున్నట్లు వెంకటరావుకు జ్ఞాపకమువచ్చింది. “పట్టుతల నడ్డ ఉండాలి నీవద్ద, ఇస్తానా” అన్నాడు వెంకటరావు. “పట్టుతలనడ్డలు చుట్టారా ఇదివరకు” అన్నది వరలక్ష్మి చులకనగా. వెంకటరావు ఖద్దరుఉత్తరీయం తలకు చుట్టుకొని కోర్టుకు పోయాడు.

SRI JAGADGURU VISHWARADHYA
JANANA SIMHASAN JANANAMANDIR
LIBRARY

Jangamawadi Math, Varanasi

పిల్లలు లేకపోవడం వెంకటరావుకు కొంత దిగులు గానే ఉంది. సంతానం భార్యభర్తలను బంధించే సూత్రమనీ, తల్లిదండ్రుల హృదయకాఠిన్యాన్ని తొలగించి, వారి పరస్పరప్రేమలను పవిత్రంచేయు సాధనమనీ ఆయన అభిప్రాయము. సంతానంకొఱకు వెంకటరావు హృదయము పరితపించుచున్నట్లు వరలక్ష్మి కనిపెట్టింది. “ఉన్నవాళ్ళకే తిండిలేకపోతే, పైగా పిల్లలుకూడా ఎందుకులేండి” అన్నది ఆమె భర్తతో. “తిండిలేక చచ్చిపోతున్నామా” అన్నాడు వెంకటరావు. “పిల్లలను కని యేమిపంచిపెడతారు” అన్నది ఆమె. “మానాయన నాకేమిపంచిపెట్టాడు” అన్నాడు వెంకటరావు. “అందరూ మీవలెనే ఉండవలెననా మీకోరిక” అన్నది వరలక్ష్మి. వెంకటరావు వెట్టివస్తుతో “నేనేమి తక్కువగా ఉన్నానా” అన్నాడు. “ఎక్కువగానే ఉన్నారు లేండి, లోకుల పిల్లలను ఏడ్పించడానికి” అన్నది వరలక్ష్మి. వెంకటరావు నివ్వెరపోయాడు. నోట మాటరాలేదు. ముఖాన చిరుచెమ్మటలుపట్టాయి.

వరలక్ష్మి ఒకనాడు ప్రాద్దున్నే లేచి, ఇంటి పనులు తొందరగా ముగించుకొని ఇంటిలో నిత్యకృత్యమునకు కావలసిన సామానుతప్ప తక్కినదంతా ఒక గదిలో స్థించి స్నానముజేసి, తలదువ్వి, బొట్టుపెట్టుకొని ముస్తాబుఅయింది. వెంకటరావు అంతాచూస్తూనే యున్నాడు. కాని ఆమెను ఏమీప్రశ్నించలేదు. గంటలవేళ వెంకటరావు తలవంచుకొని భోజనంచేస్తున్నాడు. వరలక్ష్మి ముఖము ప్రక్కకుపెట్టుకొని క్రిందవంక చూస్తూ తలపునానుకొని నిలబడిఉంది.

“నేను కోడూరువెళ్లుచున్నాను” అన్నది.

“ఎందుకు?”

“పనిఉంది.”

“ఏమిపని?”

“ఊరకనే.”

కొంచెమునేపు ఊరుకొని “ఎప్పుడు?” అన్నాడు వెంకటరావు.

“ఇప్పుడే” అన్నది వరలక్ష్మి.

“ఇప్పుడు బండిలేదు. నేను కోర్టునుంచి వచ్చి సాయంత్రము బండిలో పంపుతాను. వీలైతే నేనే వస్తాను” అన్నాడు వెంకటరావు. వరలక్ష్మి మాట్లాడలేదు. వెంకటరావు భోజనంచేసి కోర్టుకు వెళ్లిపోయాడు. సాయంత్రము ఇంటికి వచ్చేసరికి వరలక్ష్మి మోటారులో కోడూరు వెళ్లినట్లు వెంకటరావుకు తెలిసింది. అతని హృదయంలో ఏయేభావములు పుట్టి గట్టి నవో మనకు తెలియదు.

వెంకటరావు హోటలునుంచి భోజనము తెప్పించుకుంటున్నాడు. వారము రోజులయింది. పది రోజులయింది. వరలక్ష్మి రాలేదు. తాను హోటలులో తింటున్నాననీ, పనులకు ఇబ్బంది కలుగుతుందనీ, భార్యను పంపమనీ, వెంకటరావు అత్తగారికి కబురు చేశాడు. “మీరే వచ్చి తీసుకుపోండి” అని అత్తగారు జవాబు పంపించింది. తీరుబడి చూచుకొని వెంకటరావు కోడూరువెళ్లాడు. అద్దెకొంపలో కాపురముచేయడం తనకు న్యూనతగా ఉందనీ, వెంకటరావేవచ్చి తమయింటిలో ఉండవలసిందనీ అత్తవెంకమ్మగారు చల్లగా అందించింది. వరలక్ష్మి తల్లిప్రక్కనే నిలుచునిఉంది. వెంకటరావు మాట్లాడలేదు.

వెంకటరావు మర్నాడు పెందలాడే లేచి, భార్యఉన్న గదిలోకి వెళ్లి, కంఠము సవరించుకుంటూ, హీనస్వరంతో “వెళ్లుచున్నాను” అన్నాడు. వరలక్ష్మి మాట్లాడలేదు. “పోమ్మన్నావా?” అన్నాడు —

“మీయిష్టము” అన్నది వరలక్ష్మి.

వెంకటరావు తొట్రుబాటుతో బయటికి వచ్చి, అత్తగారితో చెప్పకుండానే బయలుదేరి బందరు చేరాడు. హోటలులో భోజనంచేస్తూ వెంకటరావు ఖులాసాగా కాలము వెళ్లబుచ్చుచున్నాడు. ప్రాజ్ఞీసుకూడా కొంచెము ఎక్కింది. అతనిన్నేహితులు సాయంత్రము అతని ఇంటివద్ద చేరుతారు. సాంఘిక రాజకీయవిషయాలు చర్చించుతూ, స్నేహితులతో వెంకటరావు కాలము ఖులాసాగా గడుపుతున్నాడు. చదువుకునేరోజుల్లో అతనిముఖాన తాండ

వించిన చిటునగవుదొంతరలు, నేత్రాల్లో కాంతులు మరల ఇప్పుడు కనబడుతున్నాయి. భార్యాభర్తలకు కొంతవైషమ్యము కలిగిందని అతని స్నేహితులు వారిలోవారు అనుకుంటూ ఉండేవారు. కాని ఆవిషయమై వెంకటరావును ప్రశ్నించడానికి ఒక్కరైనా సాహసించలేదు. అట్లా ప్రశ్నించడానికి వెంకటరావున్నా అవకాశము ఇవ్వలేదు.

రెండుసంవత్సరాలు గడచినవి. వరలక్ష్మి బందరు రాలేదు. వెంకటరావు ఊహారుపోలేదు. ఒకనాడు వెంకటరావు ఆఫీసులో హార్పుని పనిచూచుకుంటూ ఉండగా పోప్టువాడువచ్చి కవరుఒకటి యిచ్చాడు. చించిచూడగా అందులో వెంకటరావు పెద్దబావమరది నాగయ్య వివాహమహోత్సవాహ్వానపత్రం ఉంది. మర్నాడే పెండ్లి. వెంకటరావు ఆలోచనలో పడ్డాడు. పెండ్లికి వెళ్ళడమా, వెళ్ళకపోవడమా? ఇది సమస్య. తాను పెండ్లికి రావలె నని అత్తగారి కోర్కె అయితే ఉత్తరము వ్రాస్తారా? అందులోను పోప్టుద్వారా పంపుతారా? వెళ్ళకపోతే లోక మేమంటుందో అన్నభయము అతన్ని బాధించడం మొదలుపెట్టింది. పోయిరావడమే మంచినదిని నిశ్చయించుకొని, బావమరదికి చదివించడానికి కొన్ని పుస్తకాలు, అతనిభార్యకు చదివించడానికి పొందూరుఖద్దరుచీర తీసుకొని లగ్న సమయానికి ఊహారువెళ్లాడు. అక్కడ అతనిని పలుకరించినవాళ్లు లేరు. లగ్నంకానేపు అక్కడఉండి చదివించుకొంటున్న తీసుకొనిపోయినవి అక్కడనే విడిచిపెట్టి వెంటనే బందరుచేరాడు. వెంకటరావు బందరుచేరిన కొంచెంసేపటికి పుస్తకాలు, చీరావూడా తిరిగివచ్చినవి. వెంకటరావుకు దుఃఖంపొల్లివచ్చింది. తనలో తానే యేడ్చుకొని, తన్నుతానే ఓదార్చుకున్నాడు. భోజనంచేసి కోర్టుకు వెళ్లాడు. అతనిముఖము కళకళలాడుతుంది. ఆరోజున కోర్టులో బహుశుషారుగా పనిచేశాడు. ఇద్దరుముగ్గురు స్నేహితులకు టిఫినుమాడాయిప్పించాడు.

తరువాత రెండుమాసములకు, “బందరులో అంత శ్యాభావివాహము” అను శీర్షికతో వెంకటరావు

యశోదాబాయిగార్ల వివాహము కృష్ణాపత్రికలోపడ్డది. యశోదాబాయి తెలగ వెంకటస్వామి నాయుడుగారి కుమార్తె. ఆమెకు బాల్యంలో వైధవ్యం సంభవించింది. తండ్రి వెంకటస్వామి నాయుడుగారు కష్టపడి ఆమెకు బి. ఏ. వరకు చదువు చెప్పించాడు. సంఘసంస్కరణ ప్రేములగుటచే తన కుమార్తెను వెంకటరావుకు ఇచ్చి తన సంస్కరణాభిలాషను కార్యరూపంగా చూపించాడు.

వెంకటరావు పెండ్లివార్త వరలక్ష్మిచెనివిబడ్డది. తన తల్లిదండ్రులకంటె తెలివి తక్కువవారు లోకములో ఎవ్వరూలేరని ఆమెజిహ. అందుచేత ఆమె వెంకటరావు వివాహవార్త నిజమని నమ్మలేదు. క్రమముగా నిజమని తెలిసినతరువాత ఉదాసీనభావంతో ఆమె ఊరుకుంది.

వరలక్ష్మి సర్వదా అలంకరించుకొని పూచిన తంకేడులాగా ఉంటుంది. ఏనవలో, స్త్రీల ప్రతకథలో చదువుకుంటూ కాలము గడుపుతూంది. రెండుసంవత్సరాలు గడచినవి. కాపురముచేస్తూ కనీ పెంచవలసిన రోజుల్లో, మాతురు యెప్పుడూ తనకండ్లయెదుట ఉండడం వెంకమ్మకు కొంచెము భారంగా కనుపించడం మొదలుపెట్టింది. కాని కుమార్తెమనస్సు నొచ్చుతుండేమానని ఆమె తనహృదయంలోనున్న భావాన్ని కప్పిపుచ్చేది.

ఒకనాడు వరలక్ష్మి చక్కగా శృంగారించుకొని రామిరెడ్డిగారి యింటికి పేరంటానికి వెళ్లింది. సాహుకారు వెంకటసుబ్బయ్యగారి కుమార్తెఅని వరలక్ష్మిని రామిరెడ్డిగారి ఆడంగులు ఎక్కువగా ఆదరించారు. కాని ఆమెను చూడగానే అక్కడనున్నవారిలో గుసగుసలు బయలుదేరినవి. “మొగుడు విడిచిపెట్టా”డని తనను చూచిన వారంతా అనుకుంటున్నట్లుగా ఆమె ఆలంకుపడ్డది.

పేరంటాండ్రలో చాలమంది పొరుగుగూళ్లవాళ్లు. అరవై సంవత్సరాల ముత్తైదువ గంగమ్మ వరలక్ష్మి మెడలో

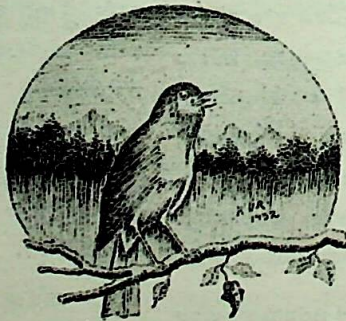
మన్న జంటకాసులదండ చేతితోలాగి పట్టుకొని చూస్తూ “మిత్రత్వం రేపూరమా?” అంది. వరలక్ష్మి సిగ్గుతో తలవంచుకుంది. “పిల్ల లెంతమందమా?” అన్నది మరొక ఆవిడ. వరలక్ష్మిముఖము వివర్ణము కైందింది, ఆమె మాట్లాడలేదు.

వరలక్ష్మి ప్రశ్న పరంపరలకు సురిగావడం, సమాధానము చెప్పలేక బాధపడడం రామిరెడ్డిభార్య గ్రహించి, తెలివిగలది గనుక వరలక్ష్మిని మారంగా తీసుకొనిపోయి తనకుమార్తెతో జతచేసింది. రామిరెడ్డి కుమార్తె నాగమ్మ, వరలక్ష్మి ఒక్కయిడువారే. ఒక బళ్లోనే చదువుకున్నారు. నాగమ్మ అత్తవారు సామాన్య స్థితిపరులే. ఆమె పండువంటి నలుగురు బిడ్డలతోను, భర్తతోను తండ్రీగారియింట్లో శుభకార్యముని వచ్చింది. నాగమ్మచంటిపిల్లవాడు నాగమ్మ ఒళ్లో మార్పుని ఆడుకుంటున్నాడు. ఆ పిల్ల వాణ్ణి వరలక్ష్మి తనదగ్గరకు లాగుకొని, ముద్దుపెట్టుకొని తన ఒడిలో కూర్చోబెట్టుకుంది. చంటిపిల్లవాని స్వర్ణచే ఆమెఒళ్లు పులకరించింది. ఆమె హృదయతాకుపు ఒకటి కదిలింది. అంతపనితోందరలోను నాగమ్మ తనభర్తసౌఖ్యాలను విచారించడం వరలక్ష్మికి ఆశ్చర్యముగా కనబడ్డది. ఆమె నాగమ్మను చూచి సిగ్గుపడ్డది. నాగమ్మ, వరలక్ష్మి గదిలో మార్పుని యుండగా నాగమ్మభర్త కోటిరెడ్డి లోపలికివచ్చాడు. కోటిరెడ్డి కురూపి అంటానికి పీలులేనుకాని నాగమ్మకు తగినభర్తకాదు. వెంకటరావుకు కోటిరెడ్డికి యెక్కడా

పోలికలేదు. నాగమ్మకు కోటిరెడ్డియందు గల భక్తి శ్రద్ధలు వరలక్ష్మికి విపరీతంగా తోచింది. వారి అన్యోన్యము వరలక్ష్మికి అర్థంకాలేదు.

వరలక్ష్మి చిన్నబోయిన ముఖముతో ఇంటికి వచ్చింది. ఆమెఒంటిమీద ఇప్పుడు నగలులేవు. ఆమె పూర్వమువలె అలంకరించుకొనడం మానివేసింది. ఆమెకు అలంకారములయందు ఆసక్తితో పాటు శరీరంకూడా తీజించడం ప్రారంభించింది. అశీర్ల వ్యాధి ప్రవేశించింది. ఎన్నిమందులు ఇప్పించినా రోగము కుదిరేటట్టు కనబడలేదు. ఆమెరోగస్వభావమును చక్కగా గ్రహించింది ఆమెతల్లి వెంకమ్మ ఒక్కతే. తమ తప్పిదములను మన్నించి, తనకుమార్తెను పరిగ్రహించవలసిందని పెద్దమనుష్యులద్వారా వెంకటరావుకు ఆమె కలుగుచేసింది. వరలక్ష్మిని తాను విడిచిపెట్టలేదనీ, తననే వరలక్ష్మి విడిచిపెట్టేదనీ, అయినను వరలక్ష్మియందు తన కెట్టివ్యూషము లేదనీ, కాని తన హృదయంలో వరలక్ష్మికి తావులేదనీ వెంకటరావు అన్నాడు. వచ్చినపెద్దలు వెంకటరావుకు సమాధానము చెప్పలేక వెళ్లిపోయారు.

వెంకటరావు పాలిటిక్సులో ప్రవేశించి శాసనసభాసభ్యుడు అయ్యాడు. యశోదాబాయిని గవర్నమెంటువారు స్త్రీతరఫున శాసనసభకు నామినేషను చేశారు. వెంకటరావు, యశోదాబాయిగార్లు కలిసి ఇప్పుడు విడియానులచట్టముకొరకు కృషిచేస్తున్నారు.

“త్వమసి మమ భూషణం,
త్వమసి మమ జీవనం.....”

౧

నా కిదం తేమా తెలీదు నిజంగా. ఎప్పుడూ నాపూటూ, నాపాటూ, నాగొడవే నాకు గాని యితరుల యొక్క డేం చేస్తోన్నారో కనిపెట్టోండాడం నా స్వభావం కాదు. నాది అట్లాంటి స్వభావమే అయితే మావారు గోపాలకృష్ణుడి అవతారమైనందుకు ఈ కళ్ళతో యింకా యెన్ని దృశ్యాల చూసేదానో, యీ చెవులతో యెన్ని విషయాల వినేదానో!

డాక్టరుగారి కాంపౌండులో ఆపడమరవేపు మూల కున్న పొగడచెట్టుంటే బలేసరదా నాకు. మధ్యాహ్నంపూట దానినీడలో మట్టసంగా కత్తిరించిన గరకమీద చల్లగా అడ్డమొరిగి చదువుతోనో, పాడు తోనో వుంటే నా కమితానందం కలిగేది. ఆవాళ మధ్యాహ్నంమాడా అక్కడే ఉన్నా. వాళ్ళ బుజ్జి ఆమతో ఆమతో అట్లాగే నాపక్కన గరకమీద నిండుగా పూసిన తెల్ల గులాబిమొక్కపక్కన నిదర పోయింది. బోర్లగా ఆచల్లనిగరకమీద పడుకొని గరక పోచ నోహదాన్ని పళ్ళమగ్గ్య కొరుకుతో యేదో ఆలోచిస్తోన్నా. నిశ్శబ్దం అంతటా. ఊరబిచ్చుకలు కొన్ని ‘కిక్, కిక్’ మంటూ యేరుకోతింటోన్నాయి అక్కడక్కడ. అకస్మాత్తుగా కుడివేపుకి మల్లా. దట్టంగా అల్లుకున్న మల్లెతీగల్లోంది నాళ్ళ పడకగది, పెద్దకిటికీ, దానికి దగ్గరగా వున్న పెద్ద మంచంపరుపూ అవుపడు తోన్నాయి. సేనట్లా చూస్తోండగనే జారిపోయే పైటని నైతం లెక్కపెట్టకుండా పద్మావతి రోజుతో వొచ్చి మంచంమీద కూలబడి దిండులో తలదాచుకొని యేడుస్తోంది. వెనకాలే మాత్రమనగూడా వొచ్చి ఆమె పక్కన కూచున్నాడు. ఆమెభుజంమీద చేయ్యేసి తన నమ్మలేదు. మరిప్పుడో? నాళ్ళని నమ్మకండా తోనే

వేపు తిప్పుకుంటో, “యాడవకమ్మా పద్మావతీ!” అంటోన్నాడు. ఏడుపుచూసటంలే దామె. చివరకి బల వంతంగా ఆమెని లాగి తనపై వొరిగించుకొని తన కుడి చేత్తో కళ్ళని తుడుస్తూ మెల్లగా నాలుగుమాట లేవో అన్నాడు. అవి వినపల్లా నాకు గుండె రుట్లుమంది. వాళ్ళు నన్ను చూస్తారేమా నని యీవేపు మల్లా. ఏం మాళానా అని విచారించా. నిజంగా అట్లా చూశానా, లేక భ్రమా? ఆమహూర్తాన నా హృదయం పొందిన అవస్థని వర్ణించడం నాతరంకాదు. ఒక్కనిమిషం తరువాత మళ్ళీ ఆవేపు మాళా. వాళ్ళిద్దరూ....కళ్ళు మానుకున్నాయి. ఎడమవేపు తిరిగి ముఖాన్ని గరక లో దాచి యేడ్చా. ఎందు కేడ్చానా అంటే నాకే తెలీదు. రెండు నిమిషాలు గావును అట్లా వున్నా. తిరిగి ఆకిటికీవేపు చూశా. వట్టి మంచమే వుంది. వాళ్ళు లేచిపోయారు.

మాత్రాన్ని గురించి యెన్నోసార్లు యెంతో చెబ్బే అంతా అబద్ధ మని తోనేనా. సానివాళ్ళకు గూడా డబ్బు తగలేస్తా డని విన్నా. కాని యేవీమాడా నమ్మలేదు. నన్నొక దేవతలా ఆరాధిస్తూ పువ్వులా చూసుకుంటో తిరిగే ఆయాన్ని గురించి యిట్లాంటివి నమ్మటమే! నన్నుమంతం తన రెండుచేతుల్లో యెత్తు కొని తన హృదయానికి అదుముకుంటో, “శువ్వు నా దానివవటం పూర్వజన్మ సుకృతం కామూ, నాది” అంటోంటే యితరుల చెప్పుకునే విషయాలు నిజమేనా అనిమాడా అనుమానపడటానికి గుండె లొస్తాయా? ఆయన నన్ను సంతోష పెట్టడాని కట్లా ప్రేమప్రకటన గావిస్తాడా, లేక నిజంగా హృదయపూర్వకంగానా అని పరీక్షించామాడా యెన్నోసార్లు. ఒక్క శువ్వుగిం జంత కపటమైనా ఆహృదయంలో అవుపడదు. అలాంటాయన యితరస్థ్రీలకోసం ఆశపడ్డాడంటే యేమాత్రం

యటంకూడా సులభంకాదు. ఒకసారి కాదు, రెండు తడవలా చూశా.

ఎంతసే పక్కడున్నానో తెలీదు. “అరే బుజ్జి యిక్కడే నిద్రపోయిందే” అనే డాక్టరుమాటలు విన పడ్డాయి. చప్పున లేచా. ఆయన నాపక్కనే నుంచున్నాడు, బుజ్జివేపు చూస్తో.

“ఇప్పుడే వస్తాన్నారా హాస్పిటాలునుంచి?”

“అవును.”

నావేపు తిరిగి నాపక్కన పడున్న గులాబి రెక్కలకేసి చూసి నిర్భాంతపోయాడు. ఒకటి రెండు రిక్కల్ని చేత్తో యెత్తి, “ఎక్కడి వివి?” “ఏం, ఆ మొక్కని.” చేతిమార్చంలో వున్న ఆ మొక్కని చూపించా. ఉన్నదై తన చేతుల్లోని రిక్కల్ని నేలకికొట్టి, “నా ఆర్పెల్ల కృషిని గంగలో కలిపారు. వందచూపాయిల మందుల్లో నిన్నపాదున్నే ఇంజెక్షన్ ఇచ్చి యీ మొక్కకి. గంటగంటకి పూలల్లో కలుగుతోందే మార్పుని రికార్డు చేస్తాన్నాను.”

“క్షమించండి, నాకు తెలీ దివంతా.”

“ఇదేమిటి పెద్దపెద్ద అక్షరాల్లో చీటిగూడా తగలేకాగా” అంటే ఒక్కఅడు గావేపేసి మొక్కకు వేళ్లాడుతోన్న చీటిని లాగి నాముందు పడేశాడు. ‘ఈచెట్టుని మట్టుకోగూడదు’ అని వుంది దాంట్లో.

“ఏదో ఆలోచనలో వుండి ఆచీటిని చూశ్లేదండీ” అన్నా. నిజంగా చూశ్లేదు. ఆపూలని నాచేతులు తెంపిందికూడా నాకు తెలీదు. ఇంతట్లోకి ఆయనమాటల వల్ల బుజ్జి లేచింది. తోటమాలి వచ్చి, “మీకోస మెవరో వచ్చారు” అన్నాడు. తనకి తెలీనట్టే మెల్లగా వెళ్లిపోయినాడు డాక్టరు. రోగి, గులాబి యీ రెండే యీ ప్రపంచంలో ఆయన గణించేది.

“ఎందు కత్తయ్య, నాన్నకు కోపమొచ్చింది?” అంది బుజ్జి.

ఏమని చెప్పను దాంతో? “మీ అమ్మోరో చెడ్డపని చేసిందట, అందుకని కోప్పడుతోన్నాడు.”

తల కిందికి, మీదికి ఆసిస్తో, “పుస్తకంలోని బొమ్మల్ని చింపిందా?”

“అవును, మీనాన్న బొమ్మని చింపేసింది.”

౨

“నాలుగైదు రోజులుంటా మని వచ్చాంకదా, యీనాళే తిరిగివెళ్ళట మెందుకు?” అన్నా డాయన బుజ్జిని తన కాళ్లపై వుయ్యాలూగిస్తో.

“ఏమో నాకు బాగనిపించటం లే దిక్కడ.”

బుజ్జిని వొదిలి, “అసలు కారణమేమిటో చెప్పు, కామూ. నాతో చెప్పటాని కేం?”

ఆ ‘కామూ’ అనేముక్క ఆ కంఠంలోంచి బైటపడటంతోనే నాహృదయం కరిగిపోయింది. నాపక్కన వచ్చి కూచోని నాముఖాన్ని తనవేపు తిప్పుకుంటూ, “ఎందుకుకామూ, యాడవటం? నాకు తెలుసు, నిజంగా నిన్నేదో బాధిస్తోంది. నాతో చెబ్తావు గదూ!” చప్పున అదృశ్యం మళ్ళీ జ్ఞాపకమొచ్చింది. పద్మావతినికూడా యిట్లానే తనపై వొరిగించుకొని బుజ్జిగించాడు. ఆయనదేహం, చేతులు ముళ్ళకంపలా అని పించాయి. సప్పున ఆయన్ని వొదిలించుకొని కిటికీదగ్గర కెల్లి బైటికి చూస్తో నుంచున్నా. బైట పద్మావతి మల్లెపొదదగ్గర నుంచోని పూలని తెంపుతో, “సత్యాపతి ఆన మీరగలడా...” అనే పాటని, దాంట్లోని భావాన్ని, ప్రాణాన్ని బొత్తిగా చంపేసి తబలామ్రోగుడికి అనుకూలించేట్టు మానరాగంతో పాడుతోంది.

“ఉండు పద్మావతి నేనొస్తాన్నా” అంటే ఆకిటికీలోంచి దూకి పద్మావతిని చేరుకున్నా. ఏమేమిటో మాట్లాడుతో పూలు తెంపుతోన్నాం, అర్థం లేకండా నవ్వుతో, పాడుతో. ఆధోరణిలో పద్మావతింది: “ఇలా మీ రిక్కడి కొచ్చివున్న మాడునాలుగు రోజులు స్వర్గంలా వుంటుంది నాకు. లేకపోలే ఖైదే ఒకవిధంగా.”

“అవును, నేను రాక మాత్రయన వొకడే వచ్చి వుంటే మహాస్వర్గం” అనుకున్నా మనసులో. పై

కన్నా: “అవును మనకి కావాల్సినవాళ్లు లేక యెంద రుంటే సేం?”

“డాక్టర్ గారు పొద్దునా, సాయంత్రం హాస్పి టాలికి వెళ్తారా; మధ్యాహ్నం తీరుబడి వున్నప్పు డంతా ఆకులాబిమొక్కలూ, ఇంజెక్షన్లు ఆవీను. ఇహ యెవరో మాట్లాడను సేను?”

“ఆయన ప్రపంచమే వేరు.”

నిజంగా అట్లాంటి మహానుభావుడు ఇట్లాంటి వాళ్లని ముడిపెట్టుకోడమే తప్ప!

మా ఆయన వొచ్చి పద్మావతి వేపు చూస్తూ ఆన్నాడు: “ఏమండీ డాక్టరుగా రెక్కడ?”

ఆమె వెనక్కి తిరిగి “స్నానం చేస్తోన్నార.”

“మే మెనిమిదిగంటల బండిలో వెళ్తోన్నాం.”

చెట్టుమల్లే నిలిచిపోయింది పద్మావతి. సేను కూడా నిర్ణాంతపోయి ఆవేపు చూశా. “ఏం?” అంది.

“రేపు చాలాముఖ్యమైన పనుంది మా కక్కడ. ఇక్కడి కొచ్చేప్పుడు మరిచా ఆవిషయం.”

“నాలుగురోజు లంటా మన్నారకమా?”

“చెప్పాగా ఆవిషయం ముందు జ్ఞాపకంలేదని.”

“కిన్నెరగుట్టల్లో రేపటిరోజంతా గడుపుదా మనుకున్నాం” అంది దీనంగా. ఆశాభంగం కలిగిన ఆముఖం చూస్తే యెంతటి కఠినహృదయులకైనా దయ కలుగుతుంది; పాప మనిసిస్తుంది.

కిన్నెరగుట్టలు వాళ్ల వూరికి దాదాపు పదిమైళ్ల దూరంలో పెద్ద అడవిమధ్య వుంటాయి. చాలా అంద మైనవి నిజంగా అవి. అన్నిటికన్నా పెద్దవి రెండు గుట్టలు ఒహదానిపక్క నుంకొహ టున్నాయి. వాటి రెండిటి మధ్య విశాలమైన అల్లనేరీడిచెట్లు, వెలగచెట్లు, పారిజాతపుచెట్లు, రకరకాల పూలపొదలు, వాని గాఢ మైన నీడల్లోంచి మెత్తని యిసుకపరుపుల్లో వంకర తింకరగా పారే స్వచ్ఛమైన ఊటకాలువలూ తలుచు

కుంటే హృదయం అనుభవంకోసం తల్లడిల్లుతుంది. ఉడ తలు, కుండేళ్లు, లేడిపిల్లలు, కోతులు ఆకాలవల్లో నీళ్లు తాగటాని కొచ్చి మనల్ని ఒక్కచూపు చూసి వెనక్కి మళ్లి పరుగెత్తుతో మనం నాట్ని వెంబడిస్తో న్నా మేమూనని మెడల్ని మెలేసి వెనక్కి తిరిగి చూస్తూ పరుగెత్తుతోంటే యెంతో బాగుంటుంది. నెమిళ్లు, జంటలుగా తిరిగే అడవిపావురాలు, అడవికోళ్లు, యింకా అనేకరకాల పక్షులు తమదే ప్రపంచం అన్నట్టు విహరిస్తూ మనల్ని చూసి బెదిరిపోతోంటాయి. ఒక రోజంతా అట్లాంటి ఆగుట్టలమధ్య గడపాలనీ, ఆనీ డల్లో పూటకాలవలపక్కనే వంకకోతినాలనీ ఎన్నాళ్ల నుంకొ ఉవ్వెత్తురించుకుంటో ఆనాడు ఏర్పాటుచేసు కున్నాం. అట్లాంటి అమాల్మతరుణం నామాలాన్నే బారిపోతోందని నాకు తెలుసు. అదట్లా బారిపోవడం మా ఆయనకిగూడా విచారంగానే వుంది. అందుచేతే పద్మావతిమాటికి జవాబుచెప్పక మల్లెపొదవేపు చూస్తూ న్నాడు.

“క్యాంపుకి వెళ్లొచ్చి రేపుసాయంత్రం వెళ్లొచ్చు” అన్నా.

ఆయన నావేపు చూశాడు. ఆతని ఆమాపులు నాకళ్లగుండా నా హృదయాన్ని చూశాయి. పద్మా వతికూడా నాకేసి చూసింది, ఆతీర్పంతా నాచేతుల్లోనే వున్నట్టు. అట్లాగే నూటిగా నాలోకి చూస్తూ అన్నా డాయన: “వీల్లేదు, చాలా ముఖ్యమైన పనది.”

డాక్టరు, చంకలో నవ్వుతో బుజ్జి వొచ్చారు. వచ్చే రావటంతోనే బుజ్జి మా ఆయనవేపు చేతులు కొడ్తో, “నువ్వు అమ్మని యెత్తుకో మామయ్య” అంది. పద్మావతి బుజ్జిని పొడిచేసేట్టు ఒక్క వాడిచూపు చూసింది. కాని బుజ్జి ఆవేపు చూస్తేనా! “అమ్మేం బుచ్చి పిల్లా నీమల్లే” అన్నాడు ఆమాయకపు డాక్టరు. “మరి పొద్దునె...” మాటలాచ్చే పసిపిల్లల్లో చాలా కష్టం. వాళ్ల ముందు చాలా జాగ్రతగా వుండాలి. పద్మా వతి అమితంగా తెలివి కల్గి. ఆమెకి తెలుసు, బుజ్జి యే మనబోతోందో. అందుకేనే బుజ్జిని మాట్లాడనివ్వకండా గట్టిగా “వీ ల్లే పూట వెళ్లిపోతారట” అంది డాక్టర్.

ఆయన నావేపు చూసి “ఏం?” అన్నాడు.

“రేపు చాలా ముఖ్యమైన పనుంది” అన్నాను.
నాకడుపులో వుడుకుతోం దనలు.

“ఇక్కడి కొచ్చేటప్పుడు జ్ఞాపకంలేదు. ఈపూట
వెళ్లితీరాలి” అన్నాడు మాతయన.

నన్ను లొంగదీసేపద్ధతి పద్మావతికి బాగా
తెలుసు. “రేపటిదినమంతా ఆటేటనీటికాల్సల యిసు
కల్లో చిన్నిఉడతలమై విహరిద్దా మనుకున్నా” అంది.
అయినా ఆమెకన్నా మొండిదాన్ని నేను మరి. అదీ
ఆబుజ్జిమాట విన్నాకనా లొంగిపోవటం నేను!
“ఏంచేస్తాం మరి వీలుపడనప్పుడు!” అన్నా.

“పోనీ, మళ్ళీ యెప్పుడై నా వెడ్డాం. పర్షియా
నుంచి తెప్పించిన గులాబిబుత్తుల్ని పరీక్షించాల్సింది రేపు
నాకుగూడా.” అని డాక్టర్ అన్నాడు.

ఆయన్ని చంపిపారేయా లన్నంతకోపమొచ్చింది
పద్మావతికి.

రైల్వే కొంతదూరం వెళ్ళాక ఆయనో అన్నా:
“నిజంగా యేంపనండీ రేపు?”

“నాకేం తెలుసు, నీకే తెలియాలి.”

“అంటే?”

“నువ్వు వెళ్ళొద్దా మన్నావు గాబట్టి వచ్చాం.”

“ఎన్నాళ్ళనుంచో తలపెట్టుకున్న క్యాంపింగుని
నిజంగా నాకోసమేనా మానుకుంది మీరు?”

నారెండుచేతుల్ని తన చేతుల్లో పట్టుకొని,
“నిన్ను ప్రసన్నురాలిని జేయటంతప్ప వేరేం కానాలి
నాకు కామా!”

ఆతన్ని వొదిలించుకొని నా రెండుచేతులూ
ఆయనమెడమట్టా అట్లుకున్నాయి.

3

ఎందుచేతోకాని ఆవాళ సాయంత్రం చాలా
అలిసిపోయా. చేతులు, కాళ్ళు కదల్చడం కష్టంగా
తోచింది. చల్లగా స్నానంచేసేసరికి దేహాన్ని పూగిం

చేట్టు నిద్ర కమ్ముకుంది. అలాగే నాలుగుమెతుక్కు
గొంతులో పడేసుకొని గదిలో కెల్లా. ఆయన టేబిల్
ముందు కుర్చీలో కూచున్నాడు. దీపం పెద్దగా వెలుగు
తోంది. ముంద రేదో లావాంటి పుస్తకం తెరిచింది.
కాని దానివేపుగూడా చూట్టంలేదు. ఆ సగం మాత్రబడ్డ
కళ్ళు యెటో చూస్తోన్నాయి. మంచి సారాయిత్రాగిన
వాడి ముఖంమల్లే వుంది ఆయనముఖం. నా చప్పుడు
వినటంతోనే బరువుగా నాలుగడుగులేసి ముందు
నుంచున్నాడు. నారెండురెట్టలూ పట్టుకొని యింకా
మూసుకోపోయే కళ్ళగుండా ఎగాదిగా చూసాడు పెద్ద
పులిలాగ. భయమేసింది. పెల్లిగా చేతుల్ని వొదిలించు
కోపోయా. చప్పున మహాఉద్రేకంతో నిరాకరిస్తోన్నా
వనిపించుకోకుండా నన్నంత తనకి అడుచుకొని నలు
పుతో ముద్దెట్టుకున్నాడు. వొళ్లంతా నోపెట్టింది.
అమాంతం మంచంలో పడిపోయా. మళ్ళీ దెగ్గిరకి రాబో
తోంటే కాలితో తన్నేసా. నిజంగా ఆవొక్కక్షణం
శ్వాస ఆగిపోయింది. వొళ్లంతా ప్రెస్సులో వొత్తిన
ట్టయింది. “ఫీయేమి టీపకుత్వం? ఈపందిబలం వున్నందు
కేనా మొగాడి ఆధిక్యత?” ఇంకా యేమేమో అనేకా
గబాగబా. అట్లాగే వుండిపోయాడు. పెద్దమార్పు.
ఆమత్తు. ఉద్రేకం అన్నీపోయి దయాపూరితదృక్పథంలో
చూస్తోన్నాడు. పశ్చాత్తాపం ఆముఖాన్ని ఆవరించింది.
పెల్లిగా దెగ్గిరి కొచ్చి, “క్షమించు కామా, ఏదో సిచ్చి
ప్రపంచంలో వుండి నువ్వొహ దేవతవని మరిచి అలా
ప్రవర్తించా.” అన్నాడు. నే నావలివేపు ముఖం తిప్పు
కున్నా. లేకపోలే స్త్రీలలో పట్టుడల వుండవలసి మరి!

అట్లాగే స్థూలుమీద కూచున్నాడు.

కాస్త మెలకు వొచ్చేప్పటికి పక్కగదిలోని
గడియారం పన్నెండు కొట్టింది. ఆవేపు చూస్తే స్థూలు
పైన అట్లాగే కూచున్నాడు ఆలోచిస్తా. కనికర మని
పించింది. “పడుకుంటే? మళ్ళీ పొద్దున్నే లేవాలి.”

పెద్ద తప్పుచేసిన కుట్టాడిలాగా లేచొచ్చి నా
పక్కన నన్ను తగలకండా దూరంగా ముడుక్కో పడు
కున్నాడు.

రెండు గంటలకి మెలకువొచ్చింది. ఆయన లేడు. నా కఠినప్రవర్తనకి విసుగెత్తి యేదైనా అగాయిత్యం చేసాడేమో నని భయమేసింది. లేచి గదియైటి కొచ్చా. తోట్లోని బాయివేపు వెళ్లా. తలుపు తెరుచుంది. కాళ్లు వొణికాయి. ఏడ్పు కుత్తుకలో కొచ్చింది. సరాసరి బాయివేపు పరుగెత్తా. మూలవేపు తిరగటంతోనే బాయిదెగ్గిర గచ్చుమీద తోట్లో పనిచేసే మూల లచ్చి, ఆయన.....

* * * *

ఏమిటో అనవ్వుమేసింది. మాటకూడా మాట్లాట్టం మానుకున్నా. కాని ఆయనప్రవర్తనలోమాత్రం భేదం రాలేదు. ఇంకా తన జీవితమంతా నాకోసమే అన్నట్టు మెదిలేవాడు. మొదటిరోజుల్లో నేననుకున్నా యిట్లా నాప్రవర్తనని, నూర్చడంవల్ల పశ్చాత్తాపపడతాడేమో, బాధపడతాడేమోనని. నాదెగ్గిరి కొచ్చి త్రిమించుమని ఏడుస్తాడేమోననికూడా అనుకున్నా. కాని తను కూడా విధిత్రంగా మెదలడం ఆరంభించాడు. సాగ్య మైనంతవరకు నన్ను చూట్టంగాని నాతో మాట్లాట్టంగాని అవసరంకాకుండానే ప్రవర్తించేవాడు. విధిలేక నిప్పుడైనా వొకటిరెండు ముక్క లేవో మాట్లాడాల్సివస్తే తీయగా హృదయం కరిగిపొయ్యేట్టు మాట్లాడేవాడు. తన చిన్నమంచం లైబ్రరీలో వేయించుకొని పడకకూడా అక్కడనే ఆరంభించాడు. “లోప రెండుకు పడుకో” రని నేనూ అడగలా. పంట అయిందంటే రావటం, పెట్టిందేదో తిని వెళ్లటం. మా కారని, ద్రోవరని నాకోసం వొదిలేసి తను నడిచో, లేక నేనే హితుల కార్లలో వెళ్లేవాడు. ఇదంతా యెందుకు, ఆ యిల్లా సంసారం అంతా నాదై తను నా నొకరైనట్టు మెదలటం మొదలెట్టాడు.

నెలరోజులు గడిచా యిట్లా. ఆయేడు యెండలు విపరీతం. తైఫాయిడు వొచ్చింది నాకు. పెద్దపెద్ద డాక్టర్లని తీసుకొచ్చాడు. ఉపచారం చేయటానికి నర్సుకోహామెని ఏర్పాటు చేసాడు. కాని మా ఆయన్ని ఈమధ్య కొంత అర్థం చేసుకున్నప్పటినుంచి ఏ పరస్త్రి మా యింటి కొచ్చినా నానవతిమల్లే అవుపడేది నాకశ్యకి.

దాంట్లో ఇంగ్లీషు చదివి టిప్టాప్గా ఉండే నర్సునా నేను మాయింట్లో భరించడం! నర్సు వొద్దని చెప్పేసా మా ఆయన్తో. తక్షణమే ఆమెని చాలించి ఆఫీసుకి నెలవు కోసం రాసి ఆ నర్సుచార్జి తను పుచ్చుకున్నాడు. శ్రేయైన ఆ నర్సుకన్న యెన్నోరెట్లు శ్రద్ధగా, వోషికగా అన్ని ఉపచారాలు చేయటం ఆరంభించాడు. రాత్రంతా నిద్ర లేకుండా కాదుకో మాచోడంచేత రోజురోజుకీ తీసి పోతోన్న ఆయనముఖం చూస్తే ఆయన చేసిన పనులన్నీ మరచి హృదయం తరుక్కోపోతుంది. కాని యేమిటి చేయడం?

ఆనాడు పొద్దున ఆరుగంటలైవుంటుంది బహుశా. చల్లగా గాలి వీస్తోంది. కళ్లునిప్పి చూసే పుటికి నాకాళ్ల దెగ్గిర కుర్చీలో కూచుని మందుకు వొంగి తలని రెండుచేతుల్లో పట్టుకున్నాడు. పక్కన చిన్న గుండ్రని లేబిల్మీద మందు సీసాలు, ట్రైంపీసు, గర్భామెటరు యింకా యేమేమో వున్నాయి. నేను కాస్త కదిలాను గావున, నాముఖంచేపు చూసాడు. బాబు మల్లె యెట్టిబారిన కళ్లల్లోంచి నీటిచుక్కలు కారుతోన్నాయి. చప్పున లేచి వర్షకప్పుతో కళ్లు తుడుచుకొని నాతలకి దెగ్గిరగా నేలమీది మాచొని ఒకచేత్తో నొసలు ముట్టుకొని నవ్వుసుఖంతో, “ఎలా వుంది కామూ?” అన్నాడు. నేను పెదిమలు కదల్చుకుముందే డాక్టరు మెకస్ట్రీ గదిలోకి రావటంవల్ల ఆయన లేచి నుంచున్నాడు. గదిగుమ్మంలో నొకర్లు నుంచొని నావేపు తొంగి చూస్తోన్నారు. డాక్టరు న నొకపదినిముసాలు పరీక్షించి “చాలా నయంగా వుంది. నాడి సక్రమంగా నడుస్తోంది” అని చెప్పి ఆయన్తోకూడా బైటికెళ్లాడు. ఒక ఐదు నిముసాల తరువాత ఆయన తిరిగొచ్చి ముందటిమల్లే తలదెగ్గిర మాచొని ముఖానికి దెగ్గిరగా “నయంగా వుంది గ మా కామూ?” అని అడిగాడు మెల్లిగా. ఆయనఅదినమైన ముఖాన్ని చూస్తే ఏమిటో అనిపించింది. నావొళ్లు వశంలో వుంటే ఆబుచ్చిముఖాన్ని వత్తుని కదుముకొని కంటి నీ రాతలపై బడేట్టు ఏడ్చేదాన్ని. కాని చేతి వేలిగకూడా కదల్చలేకపోయా. “ఏడ్చేందుకు?”

అన్నా, గొప్ప ప్రయత్నంచేత. తనచేతిని నా మీదేసి మెల్లిగా “ఏమవు గాదు, సంతోషాతిశయం” అన్నాడు.

చిన్ననూత్నతో పాలు తాగిస్తాంటే గదిలో మూలకున్న మురికిగుడ్డల కుప్పమీది కెల్లింది దృష్టి. ఎంతో శ్రేమతో బొంబాయినుండి తెచ్చుకొన్న ఆయన పట్టుకండవాలు దాంట్లో అవుపడ్డాయి, ఆయన నాటిని నాకోసమే పాడుచేసుకున్నాడన్న జ్ఞానమే నాహృదయాన్ని పూపేసింది. ఆయనకోసం యిన్నాళ్లు నాలో దాగుండిన శ్రేమంతా వొక్కసారికే బైటికి పొంగొచ్చినట్టయింది. ఆతని కళ్లకేసి చూస్తూ “మీరు నిజంగా నన్నిట్లా శ్రేమిస్తా రనుకోలే” అన్నా. నూపున్ని కప్పులో వుంచి మెల్లిగా నాచెంపమీది తడిని తుడుస్తూ, “ఈపాల్లో కలిపిన మందువల్ల నిద్ర వస్తుంది. ఒకగంటనేపు నిద్రపోయావంటే చాలా నయమవుతుంది” అన్నాడు మృదువుగా. ఆ విషయమే మరిచిపోవా లనుకున్నా. కాని రెండునిమిషాలతరువాత, “అప్పుడప్పుడు నేను చూసిందంతా అబద్ధమనేయండి, నమ్ముతా.”

“నిజాన్ని అబద్ధమని ఎలా అనను కామూ?”

“మరి?”

నాపీపుమీద చేయేసి ద్వైరగా జరిగి “కోకిలకు ఎంతమాసంమల్లే నాబ్రతుకంతటికీ నువ్వే ఆధారం కామూ. నువ్వే నాసర్వస్వం. నాకు తెలుసు నువ్వు కేవలం మానవశ్రీవి కావని. ఈరూపంలో దాగున్న

నాయిష్టదేవతవి. నేను పూర్వజన్మాన చేసుకున్న ఆమహాపుణ్యానికి ఫలితంగా ఆదేవుడే నీరూపాన యీప్రపంచాని కొచ్చాడు నాకోసం.”

అవి కేవలం నాటకాల్లో అనే మాటలు గావు. ఆతని హృదయాన్ని చీల్చి బైటపడ్డ వాక్కు లవి. “మరి ఆ పన్నేమిటి?” అని అడిగా.

“నేను దుర్బలుడిని కామూ. నాలోని పశుత్వం నన్ను అప్పుడప్పుడు పూర్తిగా దాసుణ్ణి చేసుకొని ఎన్నో గుమ్మరాలని చేయిస్తుంది. ఎంత ప్రయత్నించినా దాన్ని జయించడం నాశరంకాదు.”

మరీ ద్వైరగా జరిగి దీనంగా చూసాడు. నీళ్లు కారే ఆతని కళ్ల నుండా చూస్తే ఏమిటో అనిపించింది. మెల్లిగా వినీ వినపడనట్లు మళ్లీ అన్నాడు: “నాకు తెలుసు. నీహృదయం అమితంగా వికాలమైంది; మహా సముద్రంలాంటిది; మురికినదుల్లో బురదతో కొట్టుకో వొచ్చిన తామరలని కడిగి తనలో లీనం చేసు కుంటుంది.”

మెల్లిగా నాచేతిని లేపి ఆతని చెంపని తాకా. ఆచేతిని అట్లానే పెదిమల కదుముకొని, “దేవతవి. దేవ తని నువ్వు, కామూ.” అన్నాడు, కృతజ్ఞత ఆ కళ్ల నుండి వొలికిపోతోండగా.

అయిపోయింది.

రంధ్రముల అట్టపై కుట్టుట

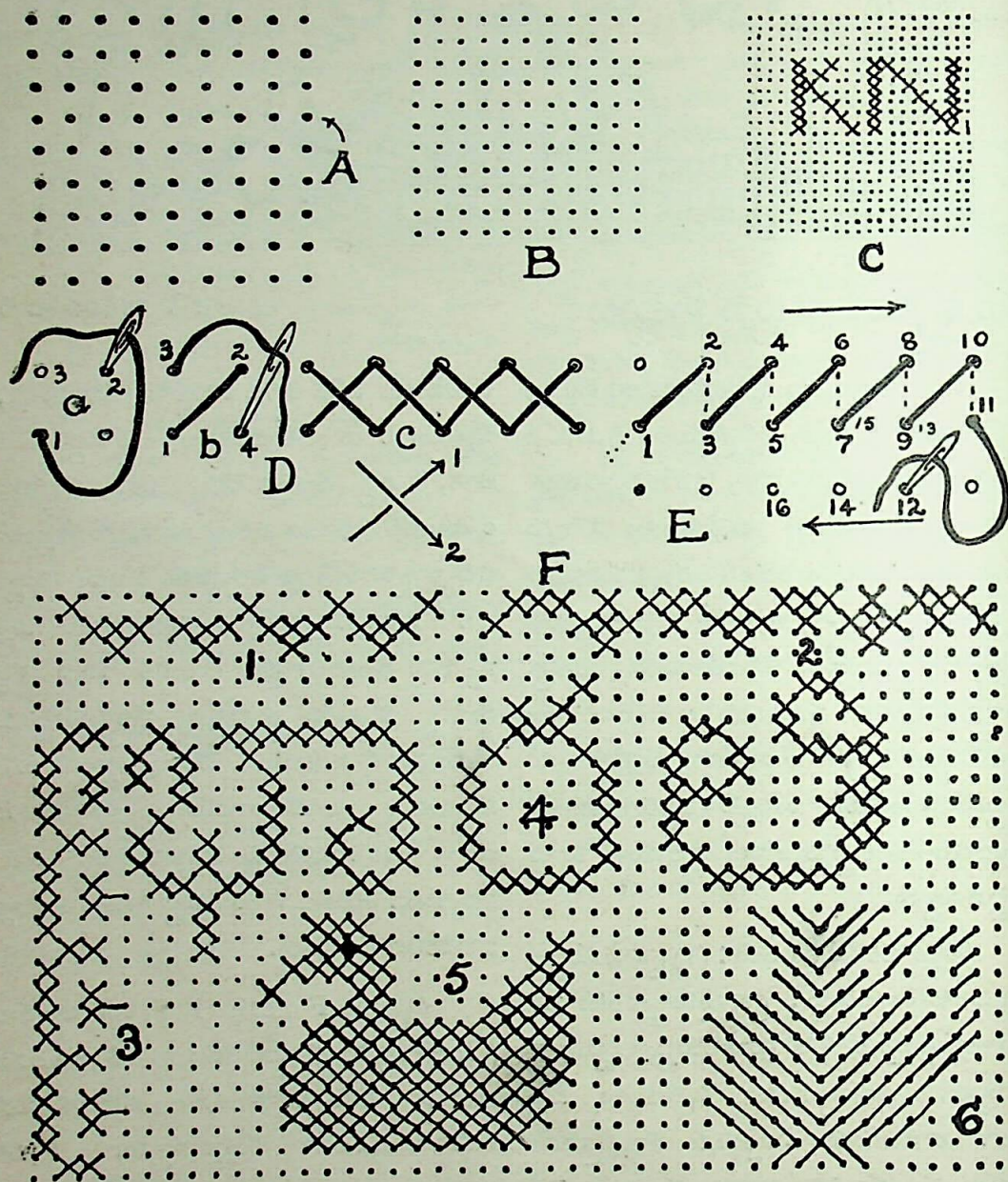
కొ. సరసింహాచారి

రంధ్రముల అట్ట (Perforated card) లనేకవిధములు కలవు (చిత్రములు A,B,C). రంధ్రములు క్రిక్కిరిసిగాని, దూరదూరముగ గాని యుండుటనుబట్టి ఈభేదములు కలుగుచున్నవి. దూరదూరముగ రంధ్రములుగల అట్టపై (చిత్రము A) ఉల్లుతో కుట్టుట చిన్న బిడ్డల కభ్యాసమునకు తగియుండును. రంధ్రములు చిన్నవిగా నుండినయెడల ఉల్లుదారము నందలి పురి విప్పగా వచ్చెడి సన్ననిపోగులతో కుట్టదగియుండును. మిక్కిలి దగ్గరగా నుండు రంధ్రముల అట్టపై పట్టుదారముతోకూడ కుట్టవచ్చును.

కుట్టు రేండువిధములు : (1) క్రాసుకుట్టు, (2) ఒంటిమూలకుట్టు. క్రాసుకుట్టునందు ఒక మూలకుట్టుపై ఇంకొక మూలకుట్టు అడ్డముగా వచ్చును. ఈకుట్టునందు చిత్రములు దట్టముగా కానబడును. ఎప్పుడును కుట్టుప్రారంభమునందు సూదిని అట్టఅడుగునుండి పైకి తేవలెను. అపుడు దారపుకొన అడుగువైపున నుండును. కుట్టెడువిధ మెట్లనగా (చిత్రము D— a, b, c) చిత్రము a యందు వలె 1 వద్ద

దారమును వెలికి లాగి, 2 వద్ద సూదిని గ్రుచ్చి, చిత్రము b యందలి విధముగ 8 వద్ద వెలికి లాగి, 4 వద్ద గ్రుచ్చవలెను. ఇట్లు చిత్రము c యందలి విధముగ సంఖ్యల వరుసను కుట్టుచు వచ్చిన క్రాసుకుట్టు ఏర్పడును. ఇట్లు కుట్టుటలో 1 ఈపై గుర్తుగల మూలకుట్టు ఎల్లప్పుడును ముందుగాను, తర్వాత దాని కడ్డముగా 2 ఈపై గుర్తుగల మూలకుట్టును వేయుచువచ్చినయెడల కుట్టు అందముగా నుండును. ఒంటిమూలకుట్టు చిత్రము E యందు అంకెలవరుసను కుట్టుచువచ్చినయెడల ఏర్పడును. చుక్కగీతలు అట్ట కడుగున ఉల్లు పడెడిరీతిని చూపును.

చిత్రము F నందు 1, 2, 3 అంచుల (Borders) కు దృష్టాంతములు. 4 అక్షరములను కుట్టుటకు దృష్టాంతము. ఈరీతిగ పేరులను అందముగా కుట్టవచ్చును. 5 ఒక బాతుయొక్క చిత్రము. ఇంతవరకును క్రాసు కుట్టు చిత్రములుగా నున్నవి. 6 ఒంటిమూల కుట్టున కుట్టబడిన యొక కూజాచిత్రము. ఈ దృష్టాంతములవలె ఎన్నియైన అందములగు

రూపములను కుట్టవచ్చును. గొప్ప కట్టడము ఆయాభాగములను వాటికి తగిన రంగుదారలనుగాని, భూమిదృశ్యములు (Landscapes) ములతో కుట్టవచ్చును. కుట్టబడిన అట్టలను గాని కుట్టవలెనన్న ముందుగా చిత్రమును అద్దపు చట్టములందు బిగించవచ్చును. పెనసలుతో అట్టపై గుర్తించుకొని, తర్వాత

(All rights reserved)

భారతీయ విద్యాచరిత్రము

మారేమండ రామారావు, బి. ఏ. (ఆనర్సు) బి. ఇడి.

మొదటి అధ్యాయము

[ఆధారములు:—

Macdonell - History of Sanskrit Literature,

Rapson - Cambridge History of India, Vol. I.

Smith - Early History of India.

Kaey - Ancient Indian Education.

Venkateswar - Indian Culture through ages.

Ray Chowdary - Political History of Ancient India.]

హిందూవిద్య

ఆధునిక ప్రపంచమునందలి విశేషభాగ మాదిమ
సితియం దుండి య నాగరికముగ నుండినసమయ
మున సకలవిద్యానిదానమనియు, సర్వవైభవోపేత
మనియు, సుతస్కృష్టమగు నాగరికత కాలవాలమనియు
జేర్చెన్నికగాంచినది భారతదేశము. ఈదేశమునందు
పెక్కువేలసంవత్సరములనుండి మానవసాధ్యములగు విద్య
లన్నియో పెంపొందింపబడుచుండినవి. నేటికిని విదే
శీయు లనేకు లీదేశమున కేతెంచి తమ విద్యావిపాసను
బాపుకొని కృతార్థు లగుచున్నారు. ఇట్టి భారతీయ
విద్యాపైదువ్యముల చరిత్రము విశేషముగ దేశచరిత్రపై
నాధారపడియుండును. కాన నీచరిత్రమునందును దేశ
చరిత్రమునందువలెనే హిందూ, బౌద్ధ, మధ్య, మహమ్మ
దీయ, బ్రిటిష్యుగములను గుర్తింపవలసియున్నది.

భారతదేశచరిత్రమునకు బ్రారంభస్థాన మాధునిక
పరిశోధనలమూలమున నానాటికిని మార్పుజెందుచున్నది.
ప్రాచీనార్య లీదేశమున బ్రవేశించిననాటినుండియు
నీదేశపు చరిత్ర మారంభమగుననియు సంతకుబూర్వపు
స్థితి వేదవాఙ్మయమునుండియు, బూర్వ చారిత్రక
(Pre-historic) శిథిలములనుండియునే దెలియదగిన
దనియు నింతవరకును జరిత్రకారు లభిప్రాయ పడి
యుండిరి. కాని యిటీవల పంజాబుప్రాంతమున
మొహన్ జూడారో, హరప్పా మున్నగుస్థలముల బయలు
పడిన ప్రాచీనశిథిలములనుండి యూర్య లీదేశము
నకు వచ్చుటకుబూర్వమే యిచ్చట మహోన్నతమగు
నాగరికత ప్రబలియుండెననియు, నయ్యది క్రీ.పూ. నాలు
గైదువేల సంవత్సరములకు బూర్వపుదైన నయియుండు
ననియు స్పష్టమగుచున్నది. చరిత్రమున కీనూతనపరిశోధ
నలు ముఖ్యము లేయైనను వానినిగూర్చి సునిశ్చితములగు
విశేషాంశములు దెలియువరకును భారతీయవిద్యాచరిత్ర
మున కార్యులప్రవేశమునే బ్రారంభస్థానముగ గైకొన
వలసియున్నది. ఈ విషయమునుగూర్చియు జరిత్రకారు
లలో నభిప్రాయభేదము లున్నవి. అయినను క్రీ. పూ.
౧౦౦౦ ప్రాంతమునం దార్య లీదేశమునకు వచ్చి
యుండురసుటను సామాన్యముగ నెల్లరు సంగీకరించు
చున్నారు.

నాటినుండి సుమారు క్రీ. పూ. ౨౦౦ వరకు,
ననగా సశోకచక్రవర్తి రాజ్యారంభమువరకును గల కాల
మును హిందూమహాయుగముగ గుర్తింపవచ్చును. ఈకాల
మున వేదములును, వైదికవాఙ్మయమును నిర్మింపబడి,
దత్తబంధమగు విద్యయు, హిందూమతమును బ్రబలినవి.
అశోకునికాలమునుండి క్రీ.పూ. ౨౦౦ రాజ్యారంభమువర
కును (క్రీ. శ. ౬౪౭) గల కాలమున హిందూబౌద్ధ
మతము లీదేశమున ప్రబలినవి. దానజేసి రెండుప్రత్యేక

విద్యావిధానములు బయల్పడలినవి. మొత్తముమీద నీ కాలమున బాధ్యతము విశేష ప్రఖ్యాతి నందియుండుటచే నీకాలమునకు బాధ్యుగ మనునామము నొసంగ వచ్చును. దీనినుండి క్రీ. పూ. ౧౦౦౦ నుండి క్రీ. శ. ౬౪౭ వరకునుగూడ నీదేశమున హిందూవిద్యావిధాన మువిచ్చిన్నముగ సాగినదని స్పష్టమగుచున్నది. ఇటుపై నీవిద్యావిధానమును బైయుగవిభాగము ననుసరించి బరిశీలించవలసి యున్నది.

I. క్రీ. పూ. ౨౦౦౦-౨౦౦

పరిశీలులు:— తమ యాదినునివాసస్థానములను వీడిన యార్యులు కేవల కుక్షింభరులై దేశముల ద్విష్టురుచు బాహుబలముచే నచ్చటివారల డిరిమి వారిదేశమునందు వసించుచుండిరి. ఎచ్చటనైనను సస్యశ్యామలమును, సుఖిక్షుమును నగు దేశము గన్పడినచో నీయగంతుకులలో గొందరచ్చట స్థిరపడుచుండిరి. మిగిలినవారలు యథావార్యముగ శస్త్రోపశీవులై దేశాంతరముల కేగుచుండిరి. ఇట్టివారిలో నొకకాఖి ప్రకృత పక్షి యాదేశమునకు ఎలనవచ్చి యచ్చట స్థిరపడినది. కొంతకాలమునకు బిమ్మట దీనినుండి యొక యువకాఖి బయల్పడలి భారతదేశమునకు బళ్ళిమోత్తరముననున్న బర్వతపంక్తుల నతిక్రమించి పంజాబున ప్రవేశించినది. విశ్వవిఖ్యాతము లగు భారతీయ నాగరికతాధినివేశములను నిర్మించిన దీ యార్యకాఖియే. సింధునదితీరమున కేతెంచిన కొంతకాలము వరకు నీ యార్యులు సుఖమునుదాని నెరుంగక నంతకు బూర్వమే యచ్చట బ్రబలులుగ నుండిన దేశీయులతో నిరంతరమును బోరుచుండిరి. అందువలన వారలు దమ బలశౌర్యములను బెంపొందించుకొని మహాశూరులుగ ప్రఖ్యాతి నందియుండిరి. వేదములనుండి యాకాలమున ఋషులు సహితము ఖడ్గమును, గలమునుగూడ నద్వితీయ సామర్థ్యముతో నుపయోగించుచు, నొకవంక వేదమంత్రములను, మరియొకవంక శత్రుబలముల దెగటార్చుచు, నిర్మించుచు జయించిన భూభాగముల నేద్యము జేయుచు జీవించుచుండిరిని తెలియుచున్నది. కొలదికాలమునకే యార్యుల యదృష్టము బయల్పడ వారిదాడి కొర్ర

జాలక దేశీయులు పలాయితులు కాజొచ్చిరి. దానజేసి యీ యాగంతుకులకు సస్యశ్యామలమును, సువిస్తృతమును నగు నొకభూభాగము లభ్యమయ్యెను. అంతటి నుండియు వారికి విశేష మగు ఔత్సృహతి యనవసరమయ్యెను. పంజాబునందలి శీతోష్ణస్థితి సమముగ నుండుటచేతను, భూమి సారవంత మగుటజేసి సునాయాసముగనే సర్వ వస్తువులును సమకూడుటచేతను ఆర్యులు కాయకష్టమునుమరచి సౌఖ్యమున కలవడజొచ్చిరి. అందువలన వారలమానసిక ప్రవృత్తి యనేకవిధముల బయల్పడలినది. తినుటకు వలసినంత యన్నమును, వసించుటకు జాలినంత దేశమును, శాంతిసౌఖ్యములు నొసగూడుటచే నార్యులు దమ పరిసరములనుండు వస్తువులనుగూర్చియు, దత్త్రస్థము లగు ప్రకృతి వైచిత్ర్యములను గూర్చియు తాత్త్వికవిమర్శనము నారంభించిరి. ఈ యదృచ్ఛిక కాశూహలమే వైదికవాద్యముయనునకు మూలము. వారలకాలమున గృహ్యైక్యజీవనముగ నుండుటవలనను, యీసేద్యము కేవలము బ్రకృతిపై నాధారపడియుండుటచేతను ఆర్యులు ప్రథమమున బ్రకృతి నారాధించుచుండిరి. ప్రకృతిని ప్రసన్ను ను జేసికొని యందలి వైచిత్ర్యములను గనుగొనుటకే వారి బుద్ధికాశల ముపయోగింపబడుచుండెడిది. ఈ ప్రకృత్యాగ్రాధనమే ప్రాచీనార్యుల మతనిర్మాణమునందలి ప్రథమసోపానము. వేదములలో బ్రాచీనతమ మగు ఋగ్వేదమునందలి మంత్రములన్నియు నీవివ.యమునే స్పష్టీకరించుచున్నవి. ఈ యుపాసన మభివృద్ధిపండుటచే తదంగములుగ యజుసాస్సమాధర్వములను మరిమానువేదములు నిర్మింపబడినవి.

పై వైదికయుగ మంతమగునాటికి దేశమునందనేకములగు మార్పు లొదవినవి. ఆర్యులు సింధుమైదానము నతిక్రమించి మధ్యదేశము నాక్రమింప దొడగిరి. క్రమముగ వారికి గంగానదీతీరమునకును, దక్షిణమున వింధ్యపర్వతములవరకును గల భూభాగ మంతయు స్వాధీనమయ్యెను. ఇందనేకరాజ్యము లుత్పన్నము లైనవి. జీవితసౌకర్యార్థమై తమతమ యిచ్ఛాప్రకృతులనుబట్టి యొక్కొక రొక్కొక్కార్యమును నిర్వహించునట్లేర్పరుపబడినది. యజ్ఞ యాగాదికముల నొనర్చి దైవానుకూల్య

మును బడయుటయు, పరిలభము లగు భూభాగములలో శాంతిని నెలకొల్పి యింకను గ్రోత్తభూములను జయించుటయు, భూమినిదున్ని పంటలను పండించుటయు నాకాలమునం దాద్యులకు ముఖ్యకర్తవ్యములుగ గన్పించినవి. వానిని సాధించుటకై యప్పటిసంఘము నాల్గువిభాగములుగ నొనర్చబడినది. ఇవియే చతుర్వర్ణములు. ఈ విభజనము కేవలము వాగువా రొనర్చు పనులనుబట్టియే జేయబడియుండినది. ప్రకృతమున ప్రతివారికిని దమ యిచ్చవచ్చినవృత్తుల ననుగమించుట కైటుల స్వాతంత్ర్యము గలదో యటులే యాకాలమునం దీనర్థ విభజనము వృత్తిభేదమునే నూచించునదిగ నుండెను. అందుచే నేవ్యక్తికిని, నేకార్యమును జేయుటకైనను విధినిషేధములు లేకుండెడివి. ఈకాలమున బ్రత్యేకముగ గొందరు దేవతారాధనమునకై నియోగింపబడి యుండుటచే వీరి నిరంతర కృషివలన వైదికవాఙ్మయము సర్వతోముఖముగ నభివృద్ధి నందినది. వేదములందలి మంత్రములను, కర్మకాండను వివరించి వానిని సుగములు నొనర్చుటకై వేదాంగములు నిర్మింపబడినవి. ఈకాలమునం దాద్యు లెక్కు డభివృద్ధిని గాంచిరి. జాతివైషమ్యము లాకాలమున లేకుండినవి. బుద్ధికుశలతయును, మేధా సంపదయు గలనా రందరును జీవితపరమావధిని గూర్చియు జీవితతత్త్వమును గూర్చియు జర్పించుచుండిరి. త్కత్రిము డగు జనకరాజు నొద్దకు బ్రహ్మనిష్ఠాగరిష్ఠులగు ఋషు లనేకు లేగి పరమార్థ రహస్యములను దెలిసికొనుచుండిరి. వేదాంగములగు సుపనిషత్తులనుండి యాకాలపు టాద్యుల పారమార్థిక జిజ్ఞాసనుగూర్చి విశేషాంశములు దెలియుచున్నవి. స్త్రీలయెడ నాకాలమున విశేషగౌరవము జూపబడుచుండెడిది. వారిలో విద్యావతు లనేకులుండిరి. గార్గి, మైత్రేయి మున్నగువారలు తత్త్వ జిజ్ఞాసలలో బాల్గొనుచుండిరి.

హిందూయుగమునందలి మాడవ యుపవిభాగము సూత్రయుగము. ఈకాలమునం దాద్యులలో వర్ణ భేదములు ప్రబలి శాశ్వతసాంఘికవిభాగములుగ నేర్పడినవి. ఈవర్ణముల కర్తవ్యములను వివరించుటకును,

సంఘమును సంస్కరించుటకును శ్రౌత, ధర్మ, గృహ్యాది సూత్రములు నిర్మింపబడినవి. రాజకీయముగగూడ నీ సమయమునం దనేకపరిణామము లొనవినవి. ఆర్యావర్తమునల దేర్పడిన వివిధరాజ్యము లొండొంటితో గలహించుచుండుటచేతను, విదేశీయులగు పర్షియనుల దండయాత్రలపూలమునను దేశమునం దధికమగు సంక్షోభ మొదలెను. కాలక్రమమున కాశి, కోసలము, మగధ యను మూడురాజ్యములు ప్రబలినవి. అనంతరము మగధ రాజ్య మితరప్రత్యర్థులతోడించి యొకచ్ఛత్రాధిపత్యమును నహించెను. క్రీ. పూ. ౫-వ శతాబ్దమున గౌతమబుద్ధుడు దయించెను. ఇప్పటికే వైదికవాఙ్మయమును, వైదికమతమును అతివిస్తృతములు, బహుళములు నై ప్రజాసామాన్యమున కగమ్యములుగ నుండినవి. దానజేసి బుద్ధుడు ప్రజాసామాన్యము. తమజీవితమును సౌఖ్యముగ సాగించి యిహమున శాంతి ననుభవించుట కుపకరింప గల మార్గము నన్వేషించి యహింసాసౌభ్రాతృమూలక మగు నూతన సిద్ధాంతమును బోధించెను. ఈ మతమును అజాతశత్రుడు మున్నగు మగధ రాజు లాదరించిరి. ఇంతటినుండియు బౌద్ధమత మీదేశమున బ్రబల జొచ్చినది. ఇదేసమయమున ఎర్థమానుడను మరియొక త్కత్రియవీరుడు బహుల్యెడలి, యిచ్ఛారాగములే సర్వ గుణములకును మూల మనియు, వానిని ద్యజించి, గమ్య సహనమూలకముగ మనస్సును నిగ్రహించుటవలననే సౌఖ్య మొనగూడు నని మరియొక సిద్ధాంతమును బోధించెను. ఇదియే జైనమతము. ఉత్తరాపధమునం దిటులు మతసంఘర్షణము జరుగుచుండినకాలమున గ్రీకులు విఖ్యాతవిజేతయగు నలెగ్జాండరు నాయకత్వమున భారత దేశముపై దండెత్తించిరి. తత్ఫలితముగ నీదేశము నందలి పశ్చిమోత్తరప్రాంతమున యవనరాజ్యములు స్థాపింపబడినవి. హిందూమతమును, హైందవస్వాతంత్ర్యమునుగూడ బ్రహదమునకు లోనైయుండిన యాక్లిష్ట సమయమున గౌటిల్యుని సాహాయ్యమున జండ్రుప్రహర్యుడు మగధసింహాసనము నధిష్ఠించెను. ఈతని బాహుబలమువలనను, గౌటిల్యుని రాజనీతివలనను యవనులవలని ప్రమాదము తొలగింపబడి దేశమున శాంతి

సౌఖ్యములు నెలకొల్పబడినవి. చంద్రగుప్తుడు హిందూ మతమునుగూడ నుద్ధరించెను. ఆతని పౌత్రుడగు నశోక చక్రవర్తి బౌద్ధమతమునం దాసక్తిగలిగి యామతము ననేకవిధముల నాదరించెను. ఇదియే హిందూమతమైత్యమునకును బౌద్ధమతప్రాబల్యమునకును భారంభము.

విద్యాచరిత్రము:—ఇంతవరకును క్రీ. పూ. ౨౦౦౦-౨౦౦ నడుమగల భారతదేశచరిత్రమును సంగ్రహముగ జెప్పియుంటిమి. ఇటుపై నీకాలమునందలి విద్యావిధానమును వర్ణింపవలసియున్నది. జాతీయచరిత్రమునకును, దీక్షియవిద్యావైదుష్యములకును సన్నిహిత సంబంధము గలదని ప్రపంచచరిత్రము జెల్పుచున్నది. ఆకాలపు సాంఘికనియమములనుబట్టి యొక్కొక్కవర్గము వారల కొక్కొక్కవిధమగు విద్య విధింపబడియున్నది. ప్రథమమున నైదికవిద్యయే సర్వగమ్యముగ నుండినను, పిమ్మట నేతంచిన జాతిభేదములనుబట్టి యీవిద్య యందును భేదములు కల్పింపబడినవి.

బ్రాహ్మణవిద్య:—ప్రాచీనార్యులు మొదటిలో బ్రహ్మత్యాధకులుగ నుండి యందలి వైచిత్ర్యముల నభివర్ణించుచు బ్రహ్మతిలక్షణములను బ్రత్యేకవ్యక్తులుగ భావించి వానిని గీర్తించుచుండిరి. ఈ సందర్భమునం దనేకములగు మంత్రములు రచింపబడినవి. అటుపై నీ వైయక్తికదేవతల నారాధించుటకై యజ్ఞ యాగాది కములు నిర్ణయింపబడినవి. ఇందు నడుపవలసిన కర్మ కాండనుగూడ మంత్రములతోనే చేర్చొనిరి. అందుచే ఋగ్వేదస్సాహస్రము లను నాల్గువేదములును బ్రాచీన హైందవవాఙ్మయసాధమునకు బునాదులుగ నుండినవి. ఆకాలపుటార్యులకు దమ వైదుష్యమును లిఖించి జాగ్రత పరచుకొను నాచారము లేకుండెడిది. కాన నీ వేద విద్య మాభిక్తముగనే వ్యాపించుచుండెను. తండ్రినుండి పుత్రుడును, గురువునుండి శిష్యుడును దానిని గ్రహించుచుండిరి. కాలక్రమమున వాఙ్మయ మభివృద్ధి నంది కర్మకాండ పెరుగుటచే నెంత మేధావంతుడైనను దాత్కారిక వైదుష్యమునంతటిని యవగరించుట కష్ట సాధ్యముగ నుండెను. అందుచే నీవిద్యాభ్యాసమున బ్రత్యేకపరిశ్రమ మొనర్చు టవసరమయ్యెను. తదను

సారముగ యాగములలో హోతృవృత్తిని నెరవేర్చువారలు ఋగ్వేదమును, అధ్వర్యులు యజుర్వేదమును, ఉద్ధాతలు సామవేదమును బఠించుచుండిరి. వివిధవేద పారగు లగు బ్రాహ్మణులు సుప్రశాంతములగు సరణ్యముల నివసించుచు యజన యాజనాదిక మొనర్చుచుండిరి. బ్రాహ్మణయువకు లీవేదపారగులవద్దకు బోయి యా విద్యను గ్రహించుచుండిరి. సుస్మాతులయి నిశ్చల మనస్కులయి గురుశిష్యులొక ప్రశాంతస్థలమునం దాసీనులగుచుండిరి. పిమ్మట గురువు వేదమంత్రము నొకదానిని బఠింప శిష్యు లాతని ననుసరించుచుండిరి. దీనికి “విధి” యని పేరు. ఇటులు నాల్గుద్రుపర్యాయములు బాతప్రవచనము లయినపిమ్మట నాచార్యుడు మంత్రార్థమును బోధించుచుండెను. దాని “కర్థవాద” మని పేరు. ఈ వాక్యప్రవచనములనుండియే శిష్యాగ్రహణాదివేదాంగములు బయల్పడెదలినవి. ఆకాలమున భాండగారములును, లేఖనసాధనములును ఉపయోగింపబడకుండుటచే విద్యయంతయు గంఠస్థముగనే యుండెడిది. ఇటులు విషయములను మనోగతముల నొనర్చుకొనునెడ నుపకరించుటకై యనేకములగు బునశ్చరణపద్ధతు లాకాలమునం దుండెడివి. ప్రత్యేక, నిర్భుజ, ఉభయమంతరేణ, సంహిత, పద, క్రమ, ఘన, జట-అనున విట్టివే. ఇంతియుగళ శబ్దములన్నియు బాహుళ్యమునుబట్టియు, వత్తు (Accent) ను బట్టియు, నక్షరసంబంధమునుబట్టియు “మాత్ర, బలము, సామము, సంతానము” విధముల విభజింపబడినవి. వేదములందలి యారణ్యకభాగములనుండి ప్రాచీనార్యవిద్యా వికాసమునుగూర్చి తెలియనగున దింతియే.

ఆరణ్యకములకువిమృశ్టు నిర్మింపబడినబ్రాహ్మణములనుండియు, నుపనిషత్తులనుండియు గొన్ని విశేషంశములు తెలియుచున్నవి. ఉపనయనసంస్కారము జరగినపిమ్మటగాని బ్రాహ్మణునికైనను వేదాధ్యయనాధికారము లేకుండెడిది. ఈయుపనిషత్కాలమునకు నైదికవాఙ్మయ మెక్కుడుగ నభివృద్ధి నందినది. నాల్గు వేదములు, ఇతివోపపురాణములు, రాశి యను గణితము, ఏకాయతనమును నీతిశాస్త్రము, దేవవిద్యయను శబ్ద

తాత్త్వము, శిక్ష, వ్యాకరణము, ఛందస్సు, జ్యోతిషము కల్పము, నిరుక్తము నను వేదాంగములు-ఇవియన్నియు నాకాలమున బహుళములుగ నుండెడివి. తలదండ్రులు బాలున కుపనయనమునొసర్చి వానిని యోగ్యుడగు నొక గురునిగృహమునకు గొనిపోయి యచ్చట విడచుచుండిరి. ఆత డచ్చట నుండి గురుశుశ్రూషను జేయుచు బ్రహ్మ చర్యమునూని పండ్రెండుసంవత్సరములవరకును విద్యను నేర్చి యటుపిమ్మట గురునిచే ననుజ్ఞాతుడై స్వగృహము నకు మరలుచుండెను.

సాధారణముగ విద్యాభ్యాసము క్రావణ శుద్ధ పూర్ణిమనాడు ప్రారంభింపబడుచుండెడిది. ఉపాకాలముననే లేచి స్నానసంధ్యావ్యవస్థానములను నిర్వర్తించుకొని బాలురందరును గురువునేద్రకు జేరుచుండిరి. అచ్చట పీఠలు గొన్నినియమములను బాటింపవలసియుండెను. గురునకు భక్తిపూర్వకముగ నమస్కరించి, యాతనిచే ననుజ్ఞాతులై యాత డాసీనుడైనపిమ్మట శిష్యులు దామును గూర్చునుచుండిరి. అప్పుడు తమపాదములను గురునివైపున కుండకుండునటుల జాగరూకతతో నుండవలసియుండెను. పిమ్మట నాచార్యు డుచ్చరించిన మంత్రాదికములను బాలురు జాగరూకతతో ననువదించుచుండిరి. అటుపై నాత డొనర్చు వాక్యార్థములను శ్రద్ధగ నాలకించి దానిని మనోగతముగ జేసికొను చుండిరి. ఈవిధమున ప్రాతః కాలమున విద్యాభ్యాసము ముగియుచుండెడిది. సాయంసమయమునందు బాలు రదయమున నేర్చినదానిని పునశ్చరణచేసి గట్టిపరచుకొనుచుండిరి.

ప్రాచీనార్యులు, విద్యాభ్యాసమువలన విద్యార్థికి కేవలము మనోవికాసమేగాక చక్కని శిలముగూడ నేర్పడవలెనని నిశ్చయించియుండిరి. అందువలననే బ్రహ్మచర్యవ్రతమునకును విద్యాభ్యాసమునకును అవినాభావసంబంధము నేర్పరచిరి. ఇంతియగాక నీకాలమున బయల్పెడలు తామసరాజసప్రవృత్తుల నణచి విద్యార్థియొక్క మానసమును సాత్త్విక మార్గముననే కేంద్రీకరించుటకై యనేకములగు నేర్పాటులు గావింప

బడినవి. ధర్మసూత్రములలో గాంచనగు నిట్టి విధులలో నీక్రిందివి ముఖ్యములు:—

౧. మధురపదార్థములు, సుగంధ ద్రవ్యములు, దివానిద్ర, పాచరక్షలు, వాహనములు మున్నగు రాజసములను వర్జించుట,

౨. ప్రణయమును, కోపమును దరికి రానీయకుండుట,

౩. వాక్కును, హస్తములను, క్షుధను సాధించి స్వనియామకత్వమునం దుంచుకొనుట,

౪. సత్యమునే పలుకుట, పరుషవాక్యముల నాడకుండుట,

౫. నిష్కళంకముగు బ్రహ్మచర్యమును బూనుట,

౬. వినయవిధేయతలతో బ్రవర్తించుట.

౭. గురువును, గురునికుటుంబమును భక్తిగౌరవములతో జూచుట,

౮. అనన్యమనస్కుడై విద్యనేర్చుట.

గురుశిష్యులకు గల సంబంధమును బలపరచి వారి సోమనస్యము నభివృద్ధిపరచుటకుగూడ బ్రాచీనులచే కొన్నినియమము లేర్పరపబడినవి. విద్యార్థి తన విద్యాభ్యాసము పూర్తియగువరకు నాచార్యుని విడువరాదు. గురుని గృహము నూడ్చియు, నాతని దేవతారాధనకై పుష్పములను, సమిధలను, జలమును దెచ్చియు సపర్యల నొనర్పవలెను. భిక్షులన మొనర్చి యన్నమును సంపాదించవలెను. అటులనే గురువులును శిష్యులను దమబిడ్డలవలె ప్రేమాభిమానములతో జూచుకొని, మృదుమధురభాషణములచే వారి మానసములను రంజించజేసి, పరిపూర్ణముగు శ్రద్ధనువహించి వారికి విద్యను నేర్పుచుండిరి. గురుకులమునందుండి బాలురు నేర్చెడి విద్య యుచితముగనే చెప్పుబడుచుండెడిది.

క్షత్రియవిద్య :— విద్యావిధాన మంతయు బ్రాహ్మణుల యధీనమునందే యుండిన వైదికయుగమున సహిత మిశరజాతులవారలలో ననేకులగు విద్వాంసు

లుండిరి. కాని కాలక్రమమున సంభవించిన సాంఘిక రాజకీయాదిపరిణామములచే బ్రాహ్మణుల పలుకుబడి హెచ్చి త్కత్రియ వైశ్య శూద్రుల విద్యాభ్యాసముకూడ వారి యధీనమునందే యుండెను. ఇంతవరకును బ్రాహ్మణబాలకుల విద్యావిధానమును వర్ణించియుంటిమి. ఇటుపై నితరజాతుల కెట్టివిద్య నేర్పబడుచుండెడినో పరిశీలించవలసియున్నది.

గౌతముడు త్కత్రియులకు వేదత్రయమును, తర్కము, ధర్మశాస్త్రము, పురాణములు, నీతిశాస్త్రము మున్నగువానిని నేర్పవలె నని చెప్పియున్నాడు. ఇంతియగాక వారలకు యుద్ధవిద్యయందుగూడ శిక్షణ మొసంగబడుచుండెడిది. క్రీ. పూ. ౫౦౦-౩౦౦ నడుమ నీదేశమున రాజనీతినిగూర్చి యనేకగ్రంథములు రచింపబడినవి. వానిలో నగ్రగణ్యమును గౌటిల్యుని యర్థశాస్త్రమునందీక్షింది త్కత్రియవిద్యాప్రణాళిక యొసంగబడియున్నది:

౧. శైశవమున దలిచుండు లొసగు శిక్షణము.

౨. అక్షరాభ్యాసము - ప్రారంభవిద్య.

౩. ఉపనయనము.

౪. సాంఖ్య, యోగ, లోకాయతనములు గల “అస్త్విక్షీ” విద్య. దీనిని దగు నాచార్యులయొద్ద నేర్పవలసియుండెను.

౫. వార్త - కృషి, గోరక్షణ, వాణిజ్యములు గలది. రాజపుత్రులు వీనిని రాజకీయోద్యోగులవద్ద నేర్చుచుండిరి.

౬. దండనీతి - సుప్రసిద్ధుల రాజ్యాంగవేత్తలు దీనిని నేర్చుచుండిరి.

సాధారణముగ యువకులు ప్రాతఃకాలమున దేహపరిశ్రమను జేయుచు నాయుధవిద్య నభ్యసించుచుండిరి. సాయంసమయములందు వారలు గురువులవద్ద కేగి విద్యను నేర్చుచుండిరి. అట్టి సమయములందు వీరి కితిహాసపురాణములును, ఇతివృత్తమును, నీతిని బోధించు కథలు, ధర్మశాస్త్రము, అర్థశాస్త్రమును

బోధింపబడుచుండెడివి. (cf. విష్ణుశర్మ సుదర్శన రాజపుత్రులకు నేర్పినవిద్య). ఆకాలమున కౌటిల్యుని యర్థశాస్త్రమును, కామందకుని నీతిసారమును, హితోపదేశ పంచతంత్ర కథాసరిత్సాగములును, భారత రామాయణములును బహుశఃగ్రంథములుగ నుండెడివి.

వైశ్యవిద్య: — బ్రాహ్మణబాలకులకు బోధింపబడు వైదికవాఙ్మయమున గొంతమాత్రమే త్కత్రియులకు నేర్పబడి వారల విద్యాప్రణాళికయందు విశేషముగ జాతీయవృత్తి కనుగుణము లగు విషయములే జేర్పబడినవి. వైశ్యులకు నేర్పబడు విద్యలో నేమాత్రమైనను వైదికవాఙ్మయము లేకుండెడిది. వారివృత్తి కనుగుణము లగు వాణిజ్యము, కృషి, భూగోళశాస్త్రము, గణితము, భాషలు మున్నగునవిమాత్ర మిజాతీయమగులకు బోధింపబడవలె నని శుక్రడు, మనువు మున్నగు వారలు వ్రానియున్నారు. వారి నైతికజీవితమును పెంపొందించుటకై పురాణోపదేశములును, నీతిదాయకములగు కథలుగూడ వారలకు బోధింపబడుచుండెడివి. తంద్రులును, పెద్దలును వాణిజ్యమును జేయుచుండ వారి వద్దనే యుండి యువకులు యథార్థజ్ఞానమును సంపాదించుచుండిరి.

ప్రాచీనకాలమున వైశ్యులకు సంఘమునందెక్కుడు ప్రాముఖ్యముండెడిది. ఆకాలమున ఐర్లకసంఘము లనేకము లుండినటుల ప్రాచీనవాఙ్మయమునుండి తెలియుచున్నది. ఈ సంఘముల కనేకనామము లుండెడివి. మనుస్మృతిలోని ‘శ్రేణి’ యను పదమునకు మేధాతిథి, గోవిందరాజ, నందన మున్నగు వ్యాఖ్యాతలు, వర్లకసంఘ మని యర్థముచెప్పిరి. మహాభారతముగూడ నీ యర్థమునే దెలుపుచున్నది. కాశికావృత్తి, వీరమిత్రోదయము, వివాదరత్నాకరము మున్నగువానిలో ‘పూగ’ యను పదమియర్థమునందుపయోగింపబడినది. బౌద్ధవాఙ్మయమునగూడ పదునెనిమిది వర్లకసంఘములు పేర్కొనబడినవి. ఈసంఘము లుత్తమపద్ధతులపై నిర్మింపబడి నేటి నిధులు (Banks) నిర్వహించు కార్యముల నన్ని

టిని జేయుచుండెడిది. వీనికి బాలురను వివిధవ్యాపారములలో శిక్షితుల నొనర్చుటాకకర్తవ్యముగ నుండెడిది.

వృత్తివిద్య:—పరిశ్రమోపజీవులగు తురీయవర్ణపు బాలురకు వాఙ్మయ మనవసర మని తలచి ప్రాచీనులు వారలకు పారంపర్యముగ వచ్చు వృత్తివిద్యనే యేర్పరచిరి. వర్తకసంఘములవలెనే మనదేశమున బూర్వము వృత్తిసంఘము లనేకము లుండెడివి. ధర్మశాస్త్రానులును, శాసనములను వీనినిగూర్చి విశేషాంశములను దెలుపుచున్నవి. కర్షకులు, నర్తకులు, మణికారులు, స్వర్ణకారులు, లోహకారులు, వడంగులు, శిల్పులు, చర్మకారులు, సాలెవారు, తిలఘాతకులు, కుమ్మరులు, మేదరులు, దంతపువనివారు, పశులకాపరులు మున్నగు వారెల్లరకును బ్రత్యేకసంఘము లుండెడివి. కొన్ని కొన్ని గ్రామములు కొన్నికొన్ని పరిశ్రమల నభిమానించుటయు, నగరములలో నొక్కొక భాగమునం దొక్కొక వృత్తియు, పరిశ్రమయు పోషింపబడుటయు గూడ నుండెడివి మానసారము మున్నగు వాఙ్మయ శాస్త్రము లీవిషయమును తెల్పుచున్నవి. ఈవృత్తిసంఘములు వర్తకసంఘములకంటె పాటవము గల్గియుండినవి. వీనికిగూడ సభ్యుల బాలురకు దగినవృత్తి శిక్షణము నొసంగుట ముఖ్యకర్తవ్యముగ నుండెడిది. దీనిని గూర్చి పెక్కు నిబంధనలు గలవు. తనజాతి యొక్క వృత్తిని నేర్చుకొనగోరు యువకుడు బంధువుల యనుమతిని గైకొని, విద్య నభ్యసించవలసినకాలము నేర్పరచుకొని యొకగురువువద్ద కేగి విద్యాభ్యాసాంత తమువరకు నచ్చట నుండవలెనని నారదుడు వ్రాసియున్నాడు. గురువు శిష్యుని తన పుత్రునివలె జూడవలెను. అతని నితరకార్యముల నియోగింపరాదు. నిర్దిష్ట కాలముగుటకుపూర్వమే యువకుడు గురువును విడువగూడదు. అటుల జేసినచో నాతడు శిక్షకుపాత్రుడు. ఆతనిబంధువు లాతనిని రప్పించుకొనినయెడల గురువు వారిపై చర్య తీసికొనవచ్చును. నిర్దిష్టకాలములో బాలునికి విద్యారానిచో నాతడు మరికొంతకాల ముండవలెను. అంతకు బూర్వమే యాతడు తీర్ణుడైనను గురువునాజ్ఞ లేక యింటికి మరలరాదు. ఈ శిక్షణ

కాలమున శిష్యుని పరిశ్రమచే లభ్యములగు వస్తువులపై గురువునకు సర్వస్వావ్యయ ముండెడిది. ఈవిద్య కేవలము మాభికమేగాక వాస్తవముగూడ నైయుండెడిది. గురువు దా నేదేనొక పనిని జేయుచు శిష్యునిచే గూడ జేయించుచు, ప్రమాదములను సరిచేయుచు నాతని కావృత్తిని నేర్చుచుండెను. శిష్యుడు గురువునెడ వినయవిధేయతలను గలిగి యప్రమత్తుడై విద్యను నేర్వవలసియుండెను.

పాదవాఙ్మయమునుండి యొక్కొక రనేక వృత్తులను నేర్చుచుండిరిని తెలియుచున్నది. హేయములును, గ్రార్యముతో గూడినవియు దక్క నితరవృత్తులన్నియు సగౌరవములుగనే బరిగణింపబడుచుండెడివి.

విద్యాసంస్థలు:—ఇంతవరకును క్రీ. పూ. ౮౦౦౦ - ౨౦౦౦ ల నడుమ గల ప్రాచీనార్యవిద్యా విధానమును సంగ్రహముగ జేర్చొనియుంటిమి. ఈ విద్యావిధానమునకు గొన్ని సంస్థలు ముఖ్యాధారములుగ నుండినవి. దైవోపాసనాంగములగు యజ్ఞయాగాది క్రతువులను నిర్వహించుటకై యార్యులు నిర్జనములు, బ్రశాంతములు నగు నరణ్యములలో నేర్పరచిన యాశ్రమములే యీ దేశమునందలి బ్రథమవిద్యాసంస్థలు. ఒక్కొక యాశ్రమమున కొక్కొకఋషి కులపతిగ నుండెను. ఈతనియొద్ద కనేకులగు శిష్యులు జేరి వేదవిద్య నభ్యసించుచుండిరి. అప్పుడప్పు డీ ఋషులు సంచారము జేయుచు నొకరొకరిని గలసికొనుచు వేదార్థమును గూర్చియు, నితరాధ్యాత్మికవిషయములను గూర్చియు వాక్యార్థములను జేయుచుండిరి. ఈసమయములలో శిష్యులు వారి ననుగమించుచుండుటచే వారలకు విశేషాంశములను దెలిసికొన నవకాశము లొదవుచుండెడివి. ఈ యాశ్రమవాసులకు గల్లు బాధలను నివారించి వారివలన రాజులు ధర్మోపదేశము నందుచుండిరి.

కాలక్రమమున వైదికవాఙ్మయ మభివృద్ధి నందుటచే విద్వాంసు లొక్కొకవేదముననో, వేదాంగముననో బ్రత్యేకముగ గృహించుచుండిరి. ఇట్టివారలు

గ్రామములలో నివసించుచు, విద్యనభ్యసించుచు దమ వద్ద కేతెంచిన యువకులకు విద్యను నేర్పుచుండిరి. ఇట్టి పండితుల గృహములు గురుకులము లనుపేరిట వాసికేక్కి ముఖ్యములగు విద్యాసంస్థలుగ నుండినవి. ఇచ్చట విద్యార్థులకు విద్యయు, భోజనము సుచితము గనే లభించుచుండెడివి. గురువునకు కుశ్రూపజేయుచు ననన్యమనస్కులై యిచ్చట బండ్రెండు సంవత్సరము లను గడపి బాలురు విద్యను నేర్చుచుండిరి. ఆటపై నాచార్యుడు వీరినెల్లరకు జేరదీసి వారలు ముందు, గృహముల కేగి గృహస్థాశ్రమమున బ్రవేశించినపిమ్మట బ్రవర్తింపవలసిన రీతులను వారలకు బోధించి యాశీర్వచనపూర్వకముగ వీడుకొలుపుచుండెను. ఇట్టి యుపదేశమే తైత్తిరీయోపనిషత్తునందలి “వేదమనూచ్యాచార్యోఽస్తేవాసిన మనుశాస్త్రి” యను భాగమున జేర్చొనబడియున్నది. ఉపనయనానంతరము వటువులుగ గురుకులమున కేతెంచినబాలురు స్నాతకులుగ వాని నుండి నురలుచుండిరి. ఈ యాచారము ప్రస్తుతము విశ్వవిద్యాలయములలో నేటిటను యువకులకు పట్టుముల నిచ్చుచో జేయబడు సమావేశోపదేశములకు సరి యగును.

ఆశ్రమములకును గురుకులములకును బిమ్మట జేర్చొనవలసిన విద్యాసంస్థలు పరిషత్తులు. ఇందనేక శాస్త్రవేత్తలగు పండితులు జేరి విద్యావిషయ కములును, మతవిషయకములును నగు సమస్యలను నిర్ధారించుచు సామాన్యముగ విజ్ఞానమును వ్యాపింపజేయుచుండిరి. ఈ పరిషత్తులలో తత్త్వసిద్ధాంతధర్మశాస్త్రవేత్తలగు నిరుపదియొక్క బ్రాహ్మణ్యపండితులు సభ్యులుగ నుండిరి. వేదాంతపారగులు నబ్ధరును, ధర్మశాస్త్రజ్ఞులు మువ్వురును, మరిమువ్వురును ఇందుండవలెనని గౌతముని యభిప్రాయము. వసిష్ఠ బోధాయను లీ సమావేశములలో నొకమీమాంసకుడును, ఒక వేదపారగుడును, గృహస్థ వానప్రస్థ సన్యాసాశ్రమముల నుండు వారలు మరిమువ్వురు నుండవలెనని వ్రాసియుండిరి. ఇతర ధర్మశాస్త్రకారులు భిన్నాభిప్రాయముల నొసంగియుండిరి. ఇందలి సభ్యులందరును బండితులు, నధ్యాపకులు

నై యుండిరి. వార లీ పరిషత్తుల కేగునపుడు శిష్యులు కూడ నేగి యాసమావేశములం దొడవు వాదోపవాదములనుండి విశేషాంశముల ననేకములను గ్రహించుచుండిరి. ఈసమావేశములు గ్రామములలోనో, లేక నగరములందో జరగుచుండెడివి. రాజులును, శ్రీమంతులును వీనికి దానధర్మముల నొనర్చుటేకాక, నితరవిధముల ననేకము లగు సౌకర్యముల నొనగూర్చుచుండిరి.

విద్యాపీఠములు :— కాలక్రమమున నీదేశమున గొన్నిప్రత్యేక విద్యాస్థానములు బయల్పెడలినవి. అట్టి వానిలో బహిరకాశ్రమ మగగణ్యము. ఇయ్యది హిమాలయముపై హరిద్వారమునకు ౨౫౦ మైళ్ళ దూరమునందున్నది. వేదాంతవిద్య కీఫలము పెట్టినది పేరుగ నుండెను. వేదాంతసారము లగు బ్రహ్మసూత్రములను, పంచమవేదమున భారతమును వ్యాసమహర్షి యిచ్చటనుండియే బ్రచారముచేసె నని హిందువుల నమ్మకము. గంగోత్పత్తిస్థాన మగుటచే నీఫలము హిందూ పుణ్యక్షేత్రములలో నగగణ్యము. వేదములకును, బ్రహ్మసూత్రమునకును బ్రత్యేకవ్యాఖ్యానములను రచించి బ్రత్యేక సిద్ధాంతములను స్థాపించిన శంకరరామానుజ మధ్వాభిధులగు నాచార్యులు మువ్వురు నిచ్చటి కేతెంచి తమ వ్యాఖ్యానముల నిచ్చట వేదవ్యాసునకు వినిపించి యాతని యనుజ్ఞ నందియే జనులకు బోధించిరి.

వేదాంతమునకు బహిరకాలనే నైమిశారణ్యము బురాణేతిహాసముల కుత్పత్తిస్థానము. యజ్ఞయాగాది సమయములందును, పర్వకాలములందును ఇచ్చట వాని ప్రచారము జరగుచుండెడిది. జను లెల్లరు నిచ్చట జేరి యిచ్చటి ఋషిపుంగవులవలన దమ సందియములను బాపుకొనుచు తత్త్వమును దెలిసికొనుచుండిరి.

చరిత్రకాలమునకు కాశీక్షేత్రమును, బళ్లిమోతరమున దక్షశిలానగరమును ప్రఖ్యాత విద్యాపీఠములుగ నున్నవి. గౌతమబుద్ధుని కాలమునకే తక్షశిలానగరము పేరెన్నిక గాంచుచుండెనని చెప్పబడియుండుటచే దీనియత్పత్తి క్రీ. పూ. ౫-వ శతాబ్దికి బూర్వమైయుండవలెనని స్పష్టమగుచున్నది. మహాపురుషు లనేకు లీ విద్యాపీఠమును పవిత్రమొనర్చిరి. రామానుజ మహా

భారతములలో నీనగరము ప్రశంసింపబడియున్నది. ఇచ్చట వైద్యశాస్త్ర మభిమానవిద్యగ నుండెడిది. నగరము చుట్టును పదునేను మైళ్ళదూరమున మూలికావనము లుండెడివి. జీవకు డనునాత డిచ్చట నేడుసంవత్సరములు గృహింపబడి యాయుర్వేదమునందలి రహస్యముల నెల్ల గ్రహించెను. ఈతడు మగధరాజ్యాధీశుడగు బింబిసారునకును, బుద్ధునకునుగూడ చికిత్సజేసెనని చరిత్రము దెల్పుచున్నది. ఆకాలమునం దాత్రేయు డిచ్చట నాచార్యుడుగ నుండెను. ఆతనికి బిమ్మట చరకు డాచార్యుడనని వహించి వైద్యవిద్యను పెంపొందించెను. కాయచికిత్సామూలక మను నష్టాంగ వైద్య మీతనిచే వ్యాప్తి నందింపబడెను. మూర్ఖ రాజ్యస్థాపకుడగు చంద్రగుప్తునికి గురుడు, మంత్రియు నై, రాజ్యాంగవేత్తలలో నగ్రగణ్యుడుగ నుండిన యాచార్య చాణక్య డీ తక్షశిలానగరముననే విద్య నభ్యసించెను. అశోకునికాలమునం దీ విద్యాలయము విశేషవిఖ్యాతిని బడసియుండె ననుటకు యవనచరిత్ర కారులవ్రాతలును, విశేషము లనేకు లిచ్చట విద్యార్థులుగ నుండుటయునే ప్రబల నిదర్శనములు. సంస్కృత వ్యాకరణమును రచించిన పాణిన్యాచార్యుడుగూడ నిచ్చట జన్మించియుండెను. బుద్ధు డవతరించి తనసిద్ధాంతములను బోధించిన పిమ్మట నీ తక్షశిలావిద్యాలయము బౌద్ధవిద్యనుగూడ బోధించుచుండె నని ఘోషియాక వ్రాసియున్నాడు. ఈ విశ్వవిద్యాలయము క్రీ. శ. ౪-వ శతాబ్దమువరకును నిలచియుండి యటుపై ఊగించెను. చరిత్రకాలమునకు పూర్వమే బయల్పడలి యనేక పరిణామములను గాంచి, నేటికిని సజీవముగ నున్నది కాశీవిద్యాపీఠము. ఇచ్చట గంగానది యుత్తర వాహినియగుటచే నీస్థలము విశేష ఫలప్రదముగ నెంచబడుచున్నది. అనాదినుండియు నీ వారణాశీత్రము హిందూపుణ్యత్రయములలో నగ్రగణ్యముగ నుండినది. వివిధప్రాంతములనుండియు జను లిచ్చటి కేతెంచుచుండిరి. సాధారణముగ నాధ్యాత్మికచింతకులును, పండితులు నిట్టి పుణ్యత్రయములనే వసించుచుండిరి. బుద్ధునికాలమున కీ నగరము వేదశాస్త్రముల కాలనాల

మై ప్రాచీన హిందూ వైద్యమునకు కేంద్రముగ నుండినది. గౌతము డిచ్చటి కనతిదూరమున గల సారనాథ్ వద్దనే తన ప్రథమమతబోధలను గావించెను. పుణ్యత్రయము, పండితనివాసము నగుటచే నిచ్చటి కనేకులగు విద్యార్థు లేతెంచుచుండిరి. విద్యార్థులు యము నౌక ముఖ్యకర్తవ్యముగ నెంచుచుండిన రాజు లీ విద్యాంసుల కనేక సౌకర్యములను గల్పించుచుండిరి. అప్పటినుండి నేటివరకు నీ కాశీత్రయ వైద్యమున కగ్రస్థానముగ నున్నది. నేటికిని పండ్రెండు సంవత్సరములకాలము నిరంతర కృషిజేసినగాని యొకశాస్త్రమున సరియగు నభినివేశము లభింపదని యిచ్చట విద్యాభ్యాస మొనర్చిన పండితులు చెప్పుచున్నారు.

II. క్రీ. పూ. ౨౦౦ నుండి

క్రీ. శ. ౬౪౭ వరకు

ఇంతవరకును క్రీ. పూ. ౮౦౦-౨౦౦ నడుమ నీదేశమునం దభివృద్ధిగందిన విద్యావిధానమును, తదంగములగు విద్యాపీఠములును వర్ణితములయినవి. క్రీ. పూ. ౨౦౦ సంవత్సరప్రాంతమునుండి క్రీ. శ. ౬౪౭ వరకును గలకాలము భారతీయవిద్యాచరిత్రమునందలి రెండవ విభాగము. విషయప్రాముఖ్యమునుబట్టి యీ విభాగమును బౌద్ధయుగమని పేర్కొనదగును. ఈకాలమున రెండు విద్యావిధానము లీదేశమున బ్రబలింపి. కొన్ని సమయములందును, కొన్ని స్థలములందును బౌద్ధమతముతోబాటుగ బౌద్ధవిద్యయు, మరి కొన్నిట హిందూ విద్యయు నభివృద్ధిగందినవి. ఈ హిందూవైద్యము పూర్వోక్తమున వైదికవిద్యయొక్క పరిణామమేయగుట వలనను, విషయము సులభముగ బోధపడుట కనుకూలముగ నుండుటవలనను ఇటుపై బౌద్ధయుగమునందలి హిందూవిద్యాచరిత్రముపేర్కొనబడుచున్నది. రాబోవు సద్యాయమున బౌద్ధవిద్యాచరిత్ర మభివృద్ధింపబడును.

పరిస్థితులు:—ఈయుగమునందలి హిందూవిద్యాచరిత్రమును దెలిసికొనుట కీకాలమునందలి హిందూ మతముయొక్క చరిత్రమును, సాంఘికరాజకీయాదిపరి

నిశ్చలము సంక్షేపముగ గమనింపవలసియున్నది. ఈయుగారంభమున పాటలీపుత్రమునుండి మౌర్యవంశీయులు తరచుచేయుచున్నను, దక్షిణాపభమునందలి విశేషభాగముపైనను ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యమును వహించియుండిరి. కడపటిమౌర్యుల కాలమున బళ్ళిమౌర్యులనుండి విదేశీయుల నేకు లీదేశమున బ్రవేశించి, జాతిభేదములను బాటింపక మానవకల్యాణమును జేహర్చు యత్నించుచుండిన బౌద్ధమతము వీరల నాకర్షించుటవలనను, మౌర్యుల యాచారమును బడయుటవలనను బౌద్ధమతము ప్రబలి తాత్కాలికహింసామతము క్షీణించెను. మౌర్యచక్రవర్తులకు బిమ్మట మగధరాజ్యము నేలిన సుంగకణ్వు వంశజులు హిందూమతమును పునరుద్ధరించి యునులను నిర్ణించిరి. యవనసంపర్కమువలన హిందువుల శిల్పనాటకాదికళలను, గణితకౌశిలీసాదిశాస్త్రములు నభివృద్ధి జెందినవి. క్రీస్తు శకారంభమున యవనశకపష్టాపు లీదేశమున బళ్ళిమౌర్యుల భాగము నెల్ల ఆక్రమించి పాలింపసాగిరి. పిమ్మట కుషాను లీదేశముపై దండెత్తి వీరినెల్లరను, దేశీయపాలకులనుగూడ నిర్ణించి తమ సామ్రాజ్యమును నెలకొల్పిరి. వీరిలో నగ్రగణ్యుడగు కనిష్కచక్రవర్తి బౌద్ధమతము నుద్ధరించెను. ఈకాలమున దక్షిణాపభమున రాజ్యమేలుచుండిన కాతవాహన వంశజులలో నగ్రగణ్యుడగు గౌతమీపుత్రకాతకర్ణి బ్రాహ్మణమతమును పునరుద్ధరించెను. పిమ్మట మగధరాజ్యము గుప్తనంకీయుల పాలనమునకు లోనయ్యెను. వీరికాలమున హిందూమత మపూర్వముగ నభ్యుదయమును గాంచెను. పురాణేశిహాసాదులను, చక్కని ప్రబంధములును, శాస్త్రము లనేకములు నీకాలమున రచింపబడినవి. హిందూమతమును, సంస్కృతభాషను గుప్తచక్రవర్తులు విశేషముగ నాదరించి వానికి నూతనతేజమును గల్గించిరి. పిమ్మట హూణుల లీదేశముపై దండెత్తినచ్చి క్రీ. శ. ౬-వ శతాబ్దమున గుప్తసామ్రాజ్యము సంతమొందించిరి. అటుపై ౬౦౬-౬౪౭ నడుమ శ్రీహర్షుడు తరచుచేయును పాలించి హిందూ బౌద్ధమతముల రెండింటిని, సంస్కృతభాషనుగూడ విశేషముగ నభివృద్ధి జెచ్చెను. ఈకాలమునం దేతెంచిన విదేశీయులందరు

నిచ్చటనే స్థిరపడి దేశీయులతో గలసి వారి మతాచారవ్యవహారముల నవలంబించి భారతదేశమునే దమ మాతృభూమిగ జేసికొనిరి. అందుచే నీకాలమున హిందూదేశమునకు విదేశపాలన దౌర్భాగ్యము లేకుండినది. మతాచారవ్యవహారముల సంఘర్షణమువలనను, మహాకవుల వాఙ్మయసేవనమువలనను, శాంతిసౌఖ్యము లెల్లడలను ప్రబలుటచేతను జాతీయజీవితము నూతనోత్సాహముతో నూతనమార్గముల సాగుచుండెను. ఇప్పటి సాంఘికజీవితము నిర్దుష్టముగ నుండినది. వర్ణభేదములు వైషమ్యకారకములుగ నుండక వృత్తిభేదమునే జూపుచుండెడివి. స్త్రీలలో బాల్యవివాహములు లేవు. వారిలో ననేకులు విద్యావతులుగ నుండిరి. ఇప్పటికే హిందూమత తత్త్వము పరమగూహనమగుటచే జనసామాన్యము యొక్క యుపయోగార్థమై విగ్రహారాధన మాచరణలోనికి వచ్చెను.

విద్యాచరిత్రము :— క్రీ. పూ. ౨౦౦ - క్రీ. శ. ౬౪౭ నడుమ హిందూవిజ్ఞాన మనేకవిధముల నభివృద్ధి నందినది. అదియంతయు విద్యలనియు, కళలనియు రెండుగ విభజింపబడెను. నాల్గుచేదములు, షడంగములు, మిమాంస, న్యాయము, ధర్మశాస్త్రము, పురాణము, ఆయుర్వేదము, గణితము, గాంధర్వము, అర్థశాస్త్రము ననునవి అష్టాదశవిద్యలు. స్మృతి, నాస్తిక వాదము, కామశాస్త్రము, శిల్పము, అలంకారశాస్త్రము, కావ్యము, యవనసిద్ధాంతము, తంత్రము మున్నగునవి కళలు. కాళిదాసాది మహాకవు లీ విద్యలను, కళలను పేర్కొని యున్నారు. అప్పటి హిందువులు మహాస్మృతముగ నాగరికత ననుభవించుచుంటిమని తలంచు నాధునికులకు సహిత మాశ్చర్యమును గల్గించు విశేషములను గన్గొని యుండిరి. ఆధునిక వైద్యవిజ్ఞానమునందలి Anatomy, Physiology అను భాగములు “ఆకూతి” యను పేరిటను, Therapeutics, Medicine అనునవి “చేది” యనుపేరిటను ప్రాచీన వైద్యశాస్త్రమున గాంచవగుచున్నవి. చరకుడు, సుశ్రుతుడు ననువార లీ శాస్త్రము నభివృద్ధిపరచిరి. మన ప్రాచీనులు ధ్వనులను స్వర (Voice), కాల (Time), స్థాన (Vocal position),

ప్రయత్న (Muscular effort) ము లనువానినిబట్టి విభజించి శబ్దశాస్త్రమును నిర్మించియుండిరి. సాంఘిక నైతికజీవితమును చక్కజేయుటకై ధర్మశాస్త్రము లాకాలమున నిర్మింపబడినవి. కాళిదాసభవభూత్యాది మహాకవులు నాటకముల నభివృద్ధిపరచిరి. ఇటీవల ల్యూడర్స్ అను పండితుడు కనిష్ఠనికాలమున రచింప బడిన 'రెండు నాటకములను గన్గొనినటుల దెలియు చున్నది. నాటకకళ యాకాలమున రాజాదరమును బడసెను. చరిత్రమును దెల్పుటకును, బ్రహ్మసామాన్య మునకు బ్రబోధమును గల్గించుటకునుగూడ నీ కళ యొక్కడుగ నుపయోగించుచుండెడిది. (cf. మాళవి కాగ్నిమిత్రము, ముద్రారాక్షసము etc.) ఇటుల విద్యలును, కళలు నేకాక ఈయుగమున పరిశ్రమలుగూడ విశేషముగ నభివృద్ధి జెందినవి.

హిందూవిజ్ఞాన వివిధమున సర్వతోముఖాభి వృద్ధిని బడయుటకు బ్రత్యేకపరిశ్రమ మొక ముఖ్యకారణము. ఒక్కొక్కచో నొక్కొక్కశాస్త్రమున గృహీతయ బడుచుండెడిది. ఇహ్యుది సారస్వతమునగూడ గాంచ నగును. ఉత్తరదిశ క్షేమకాన్యములకును, పశ్చిమ మర్ధగౌరవమునకును, దాక్షిణాత్య లుత్పేక్షకును, గౌడులు అక్షరజంబరమునకును బ్రసిద్ధులగు నుండిరిని దండిమహాకవి చెప్పియున్నాడు. ఉత్తరదేశమున నాజ్ఞయమును, దక్షిణమున కావ్య, శిల్ప, చిత్రలేఖన, సంగీతములును వ్యాప్తి నందినవి. పల్లవమహేంద్రవర్య శిల్పకళాపోషణము దక్షిణదేశమున చేరెన్నికగాంచినది. మొత్తముమీద నీకాలమున వైదుష్యము సర్వసామాన్య ముగ నుండెను. సంగీతసాహిత్యకళావిహీనులు ద్విపాద పశువు లని యీకాలపు కవి యొకడు వ్రాసియున్నాడు.

ఈకాలపు కవులయొక్కయు, వారి రచనముల యొక్కయు బ్రశంసలేనిదే యీకాలపు హిందూవిద్యా వైదుష్యముల చరిత్రము సమగ్రము కానేరదు. ఇప్పటికపు లభో కాళిదాసమహాకవి కగ్రస్థానము నొసంగవలసియు న్నుది. కవితా మాధురియందును, పదప్రయోగము నందును, ప్రకృతిసిద్ధములగు ఇంద్రనలయందును, భావనాశక్తికి నీత

నికి సరియగు కవి నేటివరకు నీదేశమున బుట్టలేదు. ప్రపంచమునందలి కవికుంజరులలో నీతని కగ్రస్థాన మొసగబడియున్నది. ఈతడు రచించిన కుమారసంభవ, మేఘమత, రఘువంశాదికావ్యములును, శాకుంతల, మాళవికాగ్నిమిత్ర, విక్రమార్కతీయ నాటకములును సంస్కృతసారస్వత ముండునంతకాలము నుండగలవు. కిరాతార్జునీయరచయితయగు భారవియును, దశకుమార చరిత్రమును రచించిన దండియు, కాదంబహర్ష చరిత్ర ములను నిర్మించిన బాణకవియునుగూడ నీకాలమునందే యుండిరి. నీతిబోధకములగు కథలలో నగ్రగణ్యమై యనేకభాషలలోనికి బరివర్తింపబడిన పంచతంత్రమును, హైందవసాంఘికనైతికజీవితములకు బట్టుకొమ్మయన దగు మనుధర్మశాస్త్రము నీకాలపు రచనములే. సంస్కృత సారస్వతముతోబాటుగ జ్యోతిశ్శాస్త్రముగూడ నీకాల మునం దభివృద్ధినందినది. ప్రఖ్యాతజ్యోతిషీకులగు గర్గ పరాశరు లీకాలముననే యుండిరి. క్రీ. శ. ౬-వ శతాబ్ది నాటివాడగు వరాహమిహిరుడు తనకు బూర్వ మీదేశ మున బ్రహ్మ, వైశ్య, సూర్య, వాసిష్ఠ, అత్రి, కాశ్యప, నారద, మరీచి, మను, ఆంగీరస, కోమక, పులిక, చ్యవన, యవన, భృగు, శౌనకులపేరిట వేరువేరు సిద్ధాంతము లుండినవని వ్రాసియున్నాడు. ఆతనికి బూర్వ ముండిన ఆర్యభటటుడు మిగుల ప్రజ్ఞశాలి. భూమియే సూర్యునిచుట్టును దిరుగుచుండుననియు, సూర్యచంద్ర గ్రహణములకు జంద్రుడును, భూచ్ఛాయయునే గారణములనియు నీతడు కనిపెట్టెను. వరాహమిహిరుని బృహత్సంహిత, పంచసిద్ధాంతము ఖ్యాతమిహించిన జ్యోతిష గ్రంథములు. గణితశాస్త్రమునగూడ నీదేశమున విశేష పరిశ్రమ జరిగినది. బీజగణితమునను, ఖగోళశాస్త్రమునను, రేఖాగణితమునను దాని నుపయోగించువిధము నీదేశ ముననే గన్గొనబడినది. భారతవర్షము వైద్యశాస్త్రమున కాచార్యత్వమును వహించినది. వేదములలోగూడ దీని ప్రశంస గలదు. అశ్వరేషదమునం దాయుర్వేదము శల్య తంత్ర, శాలాక్యతంత్ర, కాయచికిత్స, భూతవిద్యా, కుమారభృత్య, అగద, రసాయన, వాచికరణములును నెనిమిదిభాగములుగ విభజింపబడినది. తరువాతి కాల

మునం దగ్నివేశల, ఘోల, జతుకర్ణ, పరాశర, హరిత, ఔరపాణులనువారలు వైద్యగ్రంథములను రచించిరి. కుషాన్ చక్రవర్తియగు కనిష్ఠుని యాస్థానవైద్యుడుగ నుండిన చరకుడు తనపేరిట నొకసంహితను రచించెను. ఇందు వ్యాసులును, వానిని వారించు నౌషధక్రియలును వర్ణింపబడియున్నవి. పిమ్మట సుశ్రుతునిచే రచింపబడిన సుశ్రుతసంహిత వైద్యప్రపంచమున మిగుల బ్రఖ్యాతమగు గ్రంథము. శస్త్రచికిత్సను వివరించు నీగ్రంథము శస్త్రసాధనములనుగూర్చియు, వాని యుపయోగమునుగూర్చియు విశేషాంశములను దెల్పుచున్నది. ఇంతవరకు నీశాస్త్రముగమనందలి విద్వాంసులను గూర్చి సంక్షేపముగ వ్రాసియుంటిమి. ఇంక ననేకు లాకాలమున జీవించియుండి యెన్నియో యుద్ధగ్రంథములను రచించిరి.

ఈ వైద్యప్రాచుర్యావస్థను విద్వాంసులు, రసజ్ఞులు నగు రాజు లొసంగిన యాదరణమే కారణము. ఈకాలమున పువ్యమిత్ర, హేల, గౌతమీపుత్ర, సముద్రగుప్త, చంద్రగుప్త, విక్రమాదిత్య, శ్రీహర్ష, మహేంద్రవర్మది విద్వద్రాజులగు విద్వాంసుల ననేకవిధముల గౌరవించి వారిచే ననేకగ్రంథములను వ్రాయించుచుండిరి. ఇట్టి విద్యత్సన్నుత మానాటి రాజాస్థానములకు ముఖ్యకర్తవ్యముగ నుండెడిది. పండిత, కవి, గాయకులు రాజసభలకు ముఖ్యాంగములుగ నుండెడివారు. పాండితీ ప్రదర్శనములును, శాస్త్రవాదములును ఆకాలమునం దాయాస్థానములందు జరుగుచుండెడికార్యక్రమమున ముఖ్యభాగములుగ నుండెడివి. సర్వవిధముల నీ రాజాస్థానములు విద్యాస్థానములుగ నుండినవి.

విద్యావీరములు:—శాస్త్రముగమనందలి హిందూ విద్యాచరిత్రమును ముగించుటకుబూర్వ మీకాలపు విద్యావీరములనుగూర్చి ప్రశంసించు టవసరము. ఈ కాలమునం దార్యావర్తమున శాస్త్ర విశ్వవిద్యాలయములు విఖ్యాతి నందుచుండ దక్షిణాపభమున ఘటికలును, ద్రవిడదేశమున సంగమమును విద్యావ్యాపనము నొనర్చుచుండినవి.

ఘటికలు:—వీనిప్రశంస విశేషముగ దక్షిణాపభమునందలి శాసనములలో గన్పడుచున్నది. వేంగినగరమునుండి యాంధ్రదేశమును బాలించిన తూర్పుచాళుక్య రాజగు మొదటిజయసింహవల్లభుని (క్రీ. శ. ౬౩౩-౬౬౬) కాలమునాటి నిడమట్టుశాసనమునుండి అననపుర మనుస్థలమున నొకఘటిక యుండెడివనియు, నందుపై జయసింహునినుండి నిడమట్టుగ్రామమును దానముగ బొందిన కాటిశర్మతాతయగు మండేశర్య “ఘటికాసామాన్యుడు”గ నుండెననియు దెలియుచున్నది. దక్షిణమున కాంచీపురముగూడ నొకఘటికాస్థానముగ నుండెనని మరీకొన్ని శాసనములనుండి తెలియుచున్నది. కదంబకంశి నిర్మాతయగు మయూరశర్మ తానొక సుప్రసిద్ధతార్కికుడు గావలెనను నుద్దేశ్యముతో ననేకఘటికాస్థానముల కేగెనని యొక కదంబశాసనము దెల్పుచున్నది. కాంచీనగరమున రాజ్యముచేసిన రెండవనరసింహవర్మయను పల్లవరాజు కంచీలో నొక బ్రాహ్మణఘటికను నిర్మించెను. పై యాధారములనుండి యీఘటికాస్థానములు విద్యులకు, విద్వాంసులకు నాలలాలములై యుండెడివనియు, వీనిని రాజు లనేకవిధముల బోషించి బ్రోత్సహించుచుండిరినియు స్పష్టమగుచున్నది. ఈఘటికలలో జరిగెడి నావప్రతివాదములలో జయమునందినవారికి “ఘటికాసాహసు” లను బిరుద మొసంగబడుచుండెడిదట.

సంగము:—‘సంగము’ అనునది ‘సంఘ’ మను సంస్కృతశబ్దమునకు ద్రవిడరూపము. ప్రాచీనకాలము నుండియు ద్రవిడదేశము ప్రత్యేకముగనుండి, యుత్తరాపభమునను, బిమ్మట దక్షిణాపభమునను జరిగిన సాంఘిక, రాజకీయ పరిణామములతో సంబంధము లేకుండినది. ద్రవిడవాఙ్మయము ప్రత్యేకముగ నభివృద్ధి నందినది. భక్తులు, కవులు ననేకులు ద్రవిడమునం దుత్కృష్టములగు గ్రంథములను రచించిరి. ప్రాచీన ద్రవిడరాజవంశములలో పాండ్యవంశము మిగుల ముఖ్యమైనది. ఈవంశమువారికి మధుర ముఖ్యపట్టణము ఈరాజు లనేకులు విద్వాంసులుగను, విద్యాభిమానులుగను నుండిరి. వీరి ప్రోత్సాహముచే విద్యత్సంఘములు

శుక్ర ప్రతిపత్త

దేశమున బయ్యెడలినవి. ఇవియే సంగములు. ద్రవిడ వాఙ్మయమునుండి యిట్టివి మూడుసంగము లుండెడివని తెలియుచున్నది. ఇందు సుప్రసిద్ధులగు కవులు, నితర పండితులు సభ్యులుగ నుండిరి. ద్రవిడమున రచింపబడిన ప్రతికావ్యము నీసంగములయొందుట బ్రకటింపబడు చుండెడిది. అందలి విద్యాంసు లీగ్రంథములను విమర్శించి యవి నిర్దుష్టములుగ నుండినచో బ్రకటనార్హములుగ నిర్ణయించుచుండిరి. అంతయుగాక కావ్యపురాణాదులను రచింపవలసిన పద్ధతులనుగూడ నీవిద్యత్సంఘములు నూచించుచుండెడివి. పెరియపురాణము, మణిమేఖలై మున్నగు సుప్రసిద్ధద్రవిడగ్రంథము లీసంగములచే బ్రకటింపబడినవే.

(సశేషము)

భ క్తి గీ త ము

కూచి రామలక్ష్మమ్మ

భక్తిగీతాల నెన్నెన్నో పాడుకొనెడు
కవిముఖంబున, నెల్లజగంబులందు,
లలితగంగాతరంగిణీనలిలమందు,
త్రావ్యసుమనోజ్ఞసంగీతరవమునందు,
పారమేలేని నీదయాభావమెకద
వింతమహిమముతో ప్రభవించుచుండు?—
మబ్బుటుయ్యెలలూగగ మనసుపుట్టి
మాయమేఘాలచాటున మాయమగుచు
నాశలూరెడు నీలిమాకాశసాధ
నీమ వెలుగొందు హిమకరు నేమ మరయ

నీమహోన్నతశాసననియతిగాదె?—
దుఃఖరాసులు కొండలై దొరలుగాక
శోకవాఙ్మలు మిన్నంటి లోకములను
ముంచి యుప్పొంగి పైపైని పొరలుగాక
మధురమధురంపు భవదీయకథలె స్వామి!
హృదయమును మోగవార్ధిలో నెపుడు దేల్పు;
దేవ, నీసుధామధురంపు దివ్యచూర్తి
పరమభక్తిని నాహృదబ్జమున నిలిపి
పతితపావన, నీకయి పవలురేలు
వేచియుండెద నీజాడ జూచుకొరకు.

[అధారములు

తొలి పలుకు

1. New Russia by A. De Monzie.
2. The Economic Organisation of the Soviet Union by Scott Nearing & Jack Herdy.
3. Soviet Russia and her Neighbours by R. Page Arnot.
4. Village Life under the Soviets by Karl Borders.
5. Liberty under the Soviets by Roger N. Baldwin.
6. Soviet Trade Unions by Robert W. Dunn.
7. Health Work in Soviet Russia by Anna J. Haines.
8. How the Soviets Work by H. N. Brailsford.
9. Religion under the Soviets by Julius F. Hecker.
10. New Schools in New Russia by Lucy L. W. Wilson.
11. Soviet Russia by Jawharlal Nehru.
12. The Mind & Face of Bolshevism by Rene Fulop-Miller.
13. Modern Review.
14. Indian Review.
15. People.
16. Free Press Journal.
17. Bombay Chronicle.
18. Indian Express.
19. Advance.
20. Liberty.
21. Swarajya.]

రష్యానుగూర్చి వివిధవ్యక్తులు వివిధవిధములు వక్కాణించుచున్నారు. కొందరు దానిని భూతలస్వర్గ మనుచున్నారు. మరికొందరు దానినే చరకమాప మనుచున్నారు. అసలు సత్యమేమన, రష్యా పైరెంటిలో నేదియును కాదు. నేడు రష్యా ప్రపంచచరిత్రలో నింతవర కెన్నడును ప్రయత్నింప బడియుండని యొక బ్రహ్మాండమైన ప్రయోగమును గావించుచున్నది. అందుచే నా ప్రయోగము నామో దించువారు దానిని కొండపై నెక్కింపజూచుటయు, తద్వ్యతిరేకులు పడపట్టుటయు సంభవించుచున్నది. ఈ పరిస్థితులలో రష్యావిషయమై సంపూర్ణ సత్యము నెరుగగోరువారు అది ప్రస్తుతముగావించుచున్న వినుతమ ప్రయోగమునుగూర్చి స్వకీయాభిప్రాయములను దాతా లికముగనైనను విస్మరించి, దాని నై సర్గిక, రాజకీయ, సాంఘిక, ఆర్థికాదీస్థితిగతులను సమగ్రముగ పరిశీలింప వలసియున్నది. ఇట్టి సమగ్రపరిశీలన గావించుటయే యీవ్యాసముముఖ్యోద్దేశము.

విస్తీర్ణము

సోవియటురష్యా విస్తీర్ణము సుమారు ౨౦ లక్షల చదరపుమైళ్లు. అనగా, అది భూతలములో నారవ వంతును, అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రములకు మూడు రెట్లును, భారతదేశమునకు నాలుగున్నర రెట్లును కలదు. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యముతర్వాత సోవియటు రష్యాయే విస్తీర్ణమైన రాజ్యమని చెప్పవచ్చును. ఇట్లు రష్యా కడువిస్తీర్ణముగ నుండుటయేగాక ఆసియా, యూరపుఖండములమధ్య నున్నది. అందుచేత దాని సభ్యతలో ప్రాచ్య, పాశ్చాత్య సభ్యతాసమ్మేళన చిహ్నములు కానుపించును.

జ న న ం ఖ్య

౧౯౨౬-వ సం. ము డిసెంబరు నెలలో గై కొన బడిన జనాభా లెక్కల ప్రకారము సోవియటురష్యా జనసంఖ్య సుమారు ౧౪౫ కోట్లు. ఈ జనసంఖ్య సగటున సంవత్సరమునకు ౩౫ లక్షల చొప్పున పెరుగుచున్నది. ఇట్లు ౧౯౩౦-వ సం. ము వచ్చుసరి కది ౧౬ కోట్లకుపైగా పెరిగెను. ఇప్పటి కిది మరింతవృద్ధి నంది యుండవలెను.

మొత్తము ప్రజలలో నూటికి ౧౬ మంది పట్టణములలోను, తక్కినవారు గ్రామములలోను నివసించుచున్నారు. ఈవిషయములో రష్యాకును, భారతదేశమునకును చాలదగ్గరపోలిక కలదు. భారతదేశములో కూడ నూటికి సుమారు ౧౦ మందిమాత్రమే పట్టణములలోను, తక్కినవారందరును గ్రామములలోను నివసించుచున్నారు.

రష్యాయొక్క ప్రాచ్యభాగమునందు సగటున చదరపుమైలునకు ౫ గురు చొప్పునను, పాశ్చాత్య భాగమున ౬౫ మంది చొప్పునను, దేశముమొత్తముమీద ౧౨ మంది చొప్పునను నివసించుచున్నారు. ఈయంకెలను క్రిందిపట్టికలోని వానితో సరిపోల్చి చూచినప్పుడు రష్యాలో ప్రజాసాంద్రత (density of population) చాలతక్కువగ నున్నదని తెలియగలదు:—

చదరపుమైలునకు
౫౦ జనసంఖ్య

బెల్జియము	౬౫౪
ఇంగ్లాండు, వేల్సు	౬౪౯
నెదరులాండ్స్	౫౪౪
జర్మనీ	౩౩౨
జపాను	౨౧౫
ఆస్ట్రీయా	౧౯౯
ఫ్రాంసు	౧౮౪
ఇండియా (౧౯౨౧)	౧౭౭
స్పెయిను	౧౦౭
అమెరికాసంయుక్త రాష్ట్రములు	౩౨

ఇట్లు రష్యాలో ప్రస్తుతము విస్తీర్ణతకు తగిన జనసంఖ్య లేదు. కనుక దానిలో ప్రజాభివృద్ధి జరుగుటకు చాలనవకాశము కలదు.

స హ జ న ం ప ద

సోవియటురష్యా|కడుసారవంతమైన రాష్ట్రము. సాగుబడి కుపయుక్తమైన భూమి దానిలోనున్నంత మరెచ్చటనులేదు. దీనిని క్రిందిపట్టికవలన గ్రహింపవచ్చును:—

సాగుబడి కుపయుక్త
మగు భూమి
(లక్షలయొకరములలో)

రష్యా	౧౪౧,౪౭
అమెరికాసంయుక్త రాష్ట్రములు	౮౭,౮౮
ఆర్జెంటైను	౫౩,౭౮
ఇండియా	౪౬,౫౭

సారవంతముగు భూమితోబాటు రష్యాలో సాంద్రారణ్యములుకూడ కలవు. దానిలో మొత్తము ౧౩౦ కోట్ల యొకరములకుపైగా విస్తీర్ణముగల అడవులు కలవు. వీనిలో వెంటనే కలపకొట్టుటకు తగినవాని విస్తీర్ణము ౩ కోట్ల ౯౦ లక్షల యొకరము లన్నవి. వానినుండి యేటేట ౨ కోట్ల ౧౧ లక్షల ఘనపుటడుగుల కలపను కొట్టవచ్చును. ఇట్టియడవులు వివిధప్రాంతములలో నెంతెంత విస్తీర్ణములో నున్నదియు, వానిలో నేటేట నెంతెంత కలప కొట్టవచ్చునదియు క్రిందిపట్టికలో చూపబడినది:—

ఎకరములు, ఘనపుటడుగులు
(లక్షలసంఖ్యలో)

ఉత్తరప్రాంతము	౨,౫౨౦	౧౨౭
మధ్యప్రాంతము	౫౩౦	౬౭
దక్షిణప్రాంతము	౧౪౦	౧౭
	౩,౧౯౦	౨౧౧

కెనడా, అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రముల రెంటి యందును కలసి యెంత అడవి కలగో ఒక్కరష్యాయం

దంత కలదు. ఈ వికాలాటవినుండి సర్వప్రపంచమునకు వలయు కలపను కడుసులభ్యముగ నెగుమతి గావించ వచ్చును.

ఇంతేగాక, రష్యాలో బౌద్ధ, ఇనుము, రాగి, వెండి, బంగారము, ప్లాటినము మున్నగు ఖనిజములు కూడ విరివిగ లభించును. ఆధునిక పరిశ్రమకును, దైనందిన జీవితమునకును ముఖ్యవసరమైన పెట్రోలు, కిరసనాయిలు వగైరా సహితము దానిలో సమృద్ధిగ దొరకును. ఇట్లు రష్యాకు నిరుపమానమైన సహజ సంపత్తి కలను. తదితరములైన కొన్ని పాశ్చాత్య దేశములవలె రష్యా ముడివస్తువులనిమిత్త మన్యదేశములపై నాధారపడనక్కర లేదు. కాని పూర్వదినము లలో దాని సహజసంపత్తి సదుపయోగ మొనర్పబడ లేదు. అందువలననే రష్యాదేశ మధికముగ చాల వెనుక బడియున్నది. ప్రస్తుతము సోవియటురష్యా తన యధీనములో నున్న సహజసంపత్తిసంతయు నెట్లుపయోగించుచున్నదియు మునుగొందు పేర్కొనబడును.

రాజ్యాంగవిధానము

నేడు సోవియటురష్యాలో నాడు స్వతంత్ర రాష్ట్రము లున్నవి. అవేనః—

౧. రష్యను సోషియలిస్టు ఫెడ్రలు సోవియటు రిపబ్లికు,

౨. యూక్రేనియన్ సోషియలిస్టు సోవియటు రిపబ్లికు,

౩. ట్రాన్సుకాకేషియను సోషియలిస్టు ఫెడ్రలు సోవియటు రిపబ్లికు,

౪. వైటురష్యను సోషియలిస్టు సోవియటు రిపబ్లికు,

౫. యూజ్ బెక్ సోషియలిస్టు సోవియటు రిపబ్లికు,

౬. టర్కీనియన్ సోషియలిస్టు సోవియటు రిపబ్లికు.

ఈ ఆరు స్వతంత్రరాష్ట్రములలోను తిరిగి అంత రాష్ట్రము లున్నవి. ట్రాన్సుకాకేషియను సోషియలిస్టు ఫెడ్రలుసోవియటు రిపబ్లికునందు మూడు స్వతంత్ర రాష్ట్రము లున్నవి. అట్లే రష్యను సోషియలిస్టు సోవియటు ఫెడ్రలురిపబ్లికునందు పదకొండు స్వతంత్ర రాష్ట్రము లున్నవి.

ఈవివిధ స్వతంత్రరాష్ట్రముల సమాఖ్యయే సోవియటురష్యా. సమాఖ్యలో నేరాష్ట్రమైన నిచ్చాను సారముగ జేరవచ్చును, లేదా విడిపోవచ్చును. *

సోవియటురష్యాలో జాతి, మత, వర్గాదుల విచక్షణ లేకుండ మైనారిటీదాటిన ప్రతి కర్షకునికి, మైనకునికి, నావికునికి, వేయేల, కాయకృష్టముపై జీవించు ప్రతివానికిని ఎన్నిక హక్కు కలదు. ఎన్నిక హక్కుగల ప్రతివ్యక్తికిని అభ్యర్థిగ నుండుటకుకూడ హక్కు కలదు. అమ్యుల కష్టముపై బ్రతుకువారికిని, వర్తకులకును, సన్న్యాసులకును, పూజారులకును పిచ్చి వారికిని మాత్రము ఎన్నికహక్కు లేదు.

సోవియటు ప్రభుత్వపుపునాది గ్రామముని చెప్పవచ్చును. గ్రామస్థులందరును కలసి నూర్గురి కొక ప్రతినిధిచొప్పున గ్రామసంఘము (Village Soviet) నకు సభ్యుల నెన్నుకొందురు. ఈగ్రామసంఘములన్నియు కలసి ౩౦౦ మంది కొక ప్రతినిధిచొప్పున తాలూకా సంఘము (Cantonal Soviets) లకు సభ్యుల నెన్నుకొందురు. అయితే, తాలూకాసంఘ సభ్యుల సంఖ్య యెప్పుడును ౫౦కి మించరాదు. తిరిగి తాలూకాసంఘములు జిల్లాసంఘము (District Soviets) లకు సభ్యుల నెన్నుకొనును.

గ్రామములలో సంఘము లున్నట్లే పట్టణములలోకూడ కలవు. సాధారణముగ కార్మికులు పట్టణ

* ఇది కడు గమనార్హమైన విషయము. బ్రిటిషువారు మనకు ప్రసాదించునున్న రాజ్యాంగవిధానమునందు సమాఖ్యలో నొకసారి చేరినపిదప విడిపోవుటకు వీలులేదు. ఇది చాల సంకుచితమైన నిబంధన. సమాఖ్యలో చేరకుండునట్లు బర్మాను బెదరించునిమిత్త మిది ముఖ్యముగ గావించబడినదని పెక్కమంది రాజనీతిజ్ఞుల ఆభిప్రాయము.

సంఘము (Town Soviets) లకు సభ్యుల నెన్నుకొందురు. పట్టణపు జనసంఖ్య ౧౦ వేలకు మించినప్పుడు ప్రతి ౧౫ మంది ఎన్నికదారుల కొక ప్రతినిధి యుండును. కాని మాస్కో, లెనిన్ గ్రాడ్ లోవలె జనసంఖ్య ౧౦ వేలకు మించినప్పుడు ప్రతి ౧౦౦ మంది ఎన్నికదారుల కొక ప్రతినిధిచొప్పున నుండును.

జిల్లాసంఘములలో తాలూకాసంఘ ప్రతినిధులు, పట్టణసంఘ ప్రతినిధులు కలసియుండురు. తాలూకాసంఘములు ౧౦౦౦ మంది కొకనిచొప్పునను, పట్టణసంఘములు ౨౦౦ మంది కొకనిచొప్పునను ప్రతినిధులను జిల్లాసంఘములకు పంపుచుండును. సోవియటు ప్రభుత్వము గ్రామములకన్న పట్టణములకును, కర్షకులకన్న కాఠిన్యకులకును ప్రాధాన్య మొసగుచుండును.* ఇది పైన పేర్కొనబడిన యెన్నికపద్ధతియందు స్పష్టముగ గోచరించుచున్నది.

జిల్లాసంఘములు రాష్ట్రీయసభ (Provincial Soviets) లకు ప్రతినిధుల నంపును. రాష్ట్రీయసభ యందు జిల్లా, పట్టణసంఘముల ప్రతినిధు లుండురు. జిల్లాసంఘములు ప్రతి ౧౦ వేల ఎన్నికదారుల కొక ప్రతినిధిచొప్పునను, పట్టణసంఘములు ప్రతి ౨ వేల మంది ఎన్నికదారుల కొక ప్రతినిధి చొప్పునను రాష్ట్రీయ సభకు పంపుచుండును. ఇక్కడహూడ పట్టణముల కొసగ బడిన ప్రాధాన్యము తేటతెల్లముగ కానుపించుచున్నది. పట్టణములు కొందరు ప్రతినిధులను సరాసరి యెన్నిక (Direct election) వలనను, మరికొందరిని తాలూకా సంఘముల (Indirect election) ద్వారాను రాష్ట్రీయ సభలకు పంపవచ్చును. గ్రామముల కిట్టి సౌకర్యము లేదు.

రాష్ట్రీయసభలు సోవియటు యూనియను కాంగ్రెసునకు ప్రతినిధుల నంపును. ఈ కాంగ్రెసునందు ౧౫౦౦ మంది సభ్యులుండురు. దీనికి సర్వాధికారము కలదు. శాసనముల గావించుట, శాసనముల నమలు

నందుంచుట దీని కర్తవ్యములు. సోవియటు రాజ్యాంగ విధానమును మార్చుటకు దీనికి మాత్రమే అధికారము కలదు. కాని సాధారణముగ నిది శాసనముల గావించుట, వాని నమలునందుంచుట మున్నగు కార్యముల నొనర్చుదు. సంవత్సరమున కొకసారి సమావేశమై రాజకీయ, సాంఘిక, ఆర్థికనీతిని మాత్ర మిది నిర్ణయించుచుండును.

శాసనము లొనర్చుట, అమలునందుంచుట మున్నగు కార్యకలాపము లన్నియు సోవియటు యూనియను కాంగ్రెసుచే నియమింపబడు కేంద్రకార్యనిర్వాహకవర్గము (Central Executive Committee) హస్తములలో నుండును. ఈ కేంద్రకార్యనిర్వాహకవర్గము రెండుభాగముల (Chambers) క్రింద నుండును. మొదటిదానిలో 32౧ మంది ప్రతినిధు లుండురు. రెండవదానిలో సమాఖ్య సభ్యులగు వివిధరాష్ట్రములచే నొక్కొక్కదానికి ౫ గురుచొప్పున నెన్నుకొనబడిన ప్రతినిధు లుండురు. కాని పైరెంటిలోను మొదటిదానికే అధికార మధికముగ నుండును.

కేంద్రకార్యనిర్వాహకవర్గపు సమావేశముల మధ్య కాలములో సాధికారమంతయు కార్యనిర్వాహకవర్గపు అధ్యక్షమండలి (Presidium of the Executive Committee) హస్తములలోను, ప్రజాప్రతినిధిసభ (Council of the People's Commissars) హస్తములలోను ఉండును. మొదటిదానిలో ౨౧ మంది సభ్యులుండురు. రెండవదానిలో నొకయభ్యక్షుడును, ఉపాధ్యక్షుడును, పదిమంది సభ్యులును ఉండురు. ఈరెంటిని కూడ కేంద్రకార్యనిర్వాహకవర్గమే యెన్నుకొనును.

కార్యనిర్వాహకవర్గపు అధ్యక్షమండలి శాసనముల గావించుచుండును. అది ప్రధానన్యాయస్థానముగ కూడ వర్తించుచుండును. వివిధరాష్ట్రములలోని న్యాయస్థానముల తీర్పులపై దానికే "ఆప్పీలు" చేసుకొన

* సోవియటురష్యా ప్రస్తుత మొనర్చుచున్న సామ్యవాద ప్రయోగము (Communist Experiment) జయప్రదముగ జరుగవలెనన్న పారిశ్రామికముగ దేశము కడు వృద్ధి నందవలెను. అందువలన సహజముగ కార్మికుల కెక్కుడు ప్రాధాన్య మొసగబడును.

వలెను. ఇక ప్రజాప్రతినిధిసభ శాసనముల గావించుట తోబాటు పరిపాలననుపూడ కొనసాగించుచుండును. ప్రతి ప్రజాప్రతినిధి (Commissar)కి సహాయ మొనర్చుట కొకసలహాసంఘ ముండును. వీరే విదేశ వ్యవహారములు, యుద్ధకార్యాలయము, వ్యాపారము, తంతి - తపాలు మున్నగు ముఖ్యమైన ప్రభుత్వశాఖల నన్నిటిని పరిపాలించుచుండురు.

ఈవిధముగ నధికారము పెక్కుసంస్థలమధ్య విభజింపబడియున్నప్పుడు ప్రభుత్వమెట్లు సక్రమముగ సాగునని కొందరికి సహజముగనే సందేహము కలుగ వచ్చును. ఇట్టివారి సందేహానివృత్తికొరకు విషయ విస్తరమును పాటింపక నాలుగైదువాక్యములను వ్రాయ వలసియున్నది. రష్యాలో సామ్యవాదపక్ష (Communist party) మొకటికలదు. ఇది ప్రభుత్వములో నొకభాగము కాదు. ఐదు దీనికి ప్రభుత్వముపై ప్రబల మగు నధికారము కలదు. ఆవిరియంత్రపు సాదృశ్య మును తెచ్చినచో సామ్యవాదపక్షము ఆవిరియనియు, ప్రభుత్వము యంత్రమనియు చెప్పవచ్చును. ఇందుచే నధికారము వివిధప్రభుత్వసంస్థలయందు చిక్కుకొన్నట్లుగ విభజింపబడియున్నను పరిపాలన సక్రమముగను, నిర్విఘ్నముగను జరిగిపోవుచుండును.

రష్యారాజ్యాంగవిధానమునందు కొన్ని చక్కని విషయములు గనపట్టును. సమాఖ్యలో సభ్యత్వముగల వివిధరాష్ట్రములును అంతరంగికపరిపాలనను నందు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమును కలిగియుండును. రాష్ట్ర విభజన కేవలము పరిపాలనసౌకర్యములనుబట్టిగాక నై సర్గిక, ఆర్థికస్థితిగతుల ననుసరించియుండును. తదితరదేశములందువలెగాక ఏప్రతినిధినైన నతడు ప్రజా విశ్వాసమును గోల్పోయినవెంటనే సభ్యత్వమునుండి తొలగించుటకు వీలుండును. మొత్తముమీద భారత దేశపు కాంగ్రెసు మహాసభా నిర్మాణమునకును, రష్యారాజ్యాంగ విధానమునకును పెక్కువిషయములలో పోలికలున్నట్లు కానుపించును.

వ్యవసాయము

సోవియటురష్యాలో వ్యవసాయమే ప్రధాన వృత్తి. రష్యాప్రజలలో నూటికి ౮౦ మంది కన్నకులే. అందుచే రష్యాదేశసాభాగ్యమునకు వ్యవసాయాభివృద్ధి ముఖ్యవసరమని వేరుగ చెప్పనక్కరలేదు.

గత జర్మనుసంగ్రామమునకుపూర్వము వివిధములైన ధాన్యములను క్రిందపేర్కొనిన ప్రమాణములలో సంపించుచుండెడిది:—

	ప్రపంచపు మొత్తములో (నూటికి)	
గోధుమలు	౨౯.౬	వంతులు
వడ్డు	౨౮.౦	"
ఓట్టు (Oats)	౧౮.౦	"
రై (Rye)	౧౩.౮	"
యవలు (Barley)	౯.౭	"

అప్పు డది క్రిందివిధముగ ధాన్యాదుల నెగుమతి చేయుచుండెడిది:—

	ప్రపంచపు మొత్తపు టెగు మతులలో (నూటికి)	
వడ్డు, గోధుమలువగైరా	౨౮.౦	వంతులు
పెన్న	౨౧.౦	"
కోడిగ్రడ్లు	౩౪.౦	"
ఎల్లగిసెనార (Flax)	౯౯.౦	"

ఈ యంత్రము గాంచి రష్యాలో, నప్పుడు వ్యవసాయము చాల నుచ్చదశలోనున్నదని దురభిప్రాయము పడుట కవకాశము కలదు. కాని రష్యాదేశమునకు గల సహజసంపత్తితో సరిపోల్చిచూచి నప్పుడు పైన పేర్కొనబడినపంట చాలతక్కువయని తెలియగలదు. యూరపుఖండమంతటిలోను రష్యా భూమిలే కడుసారవంతమైనవి. ఐనను వానియందొక యొకరములలో పండినపంటకంటె అప్రీయా, ఫ్రాంసు దేశములం దొకయొకరములలో ౨ రెట్లును, ఇంగ్లండు

జర్మనీదేశములలో 3 రెట్లును, డెన్మార్క్‌లో 4 రెట్లును పండుచుండుట. యుద్ధమునకు పూర్వము అమెరికాలో సగటున యొకరమునకు రు. ౬౦౦ లు సాలీనాఆదాయము వచ్చెడిది. కాని రష్యాలో రు. ౯౦ లకుమించి వచ్చెడిదికాదు.

ఇట్లు రష్యా వ్యవసాయకముగ వెనుకబడి యుండుటకు పెక్కు కారణము లుండెడివి. వానిలో ముఖ్యమైనది సరియైన నీటివసతి లేకుండుట. జారు ప్రభుత్వకాలమున దేశమందంతటను కేవలము ౫౫౦ మైళ్ళ నీటివిగల కాల్య లుండెడివి! దీనినిబట్టియే తక్కిన శోచనీయమును పరిస్థితులనుకూడ మనము కడుసులభముగ నూహించుకొనవచ్చును.

జర్మనుయుద్ధకాలమున పరిస్థితులు మరింత అధ్వాన్న మయ్యెను. భూములను వదలి కోటిమంది రైతులు యుద్ధరంగమున కేగవలసివచ్చెను. అందువలన సాగుబడిలోనున్న భూమివిస్తీర్ణము కొన్నికొన్ని ప్రదేశములలో నూటికి 3౦ వంతులుకూడ తగ్గిపోయెను. పోగా మిగిలిన భూమినైనను సవ్యముగ సాగు చేయుటకు వీలులేకపోయెను. ఆదినములలో రష్యా వ్యవసాయపరికరములను విదేశములనుండి తెప్పించుకొనుచుండెడిది. యుద్ధమువలన వానిని తెప్పించుకొనుట దుస్సాధ్యమయ్యెను. ౧౯౧౭-వ సం. ము సెప్టెంబరు నెలలో ౫౦ లక్షల కొడవళ్లు అత్యవసరముగ కావలసివచ్చెను. కాని ౨౦ వేలకుమించి సప్లయి కాలేదు. ఈ కారణము లన్నిటిచేతను వ్యవసాయ మడుగంటెను. పూర్వమువలె విదేశములకు ధాన్యాదుల నెగుమతి చేయుట కుండు, ప్రజల తృప్తి తీరుటయే కష్టమయ్యెను.

పరిస్థితు లిట్లు కడువిషమముగ నున్నప్పుడు సోవియట్లు ప్రభుత్వ మధికారములోనికి వచ్చెను. అధికారము చేజిక్కినంతనే అంతననుక జమిందారులు, పెద్ద రైతులు మున్నగువారి స్వాధీనములో నున్న భూమి సంతయు ప్రజల క్రమించుకొనవచ్చు నని నూత్న ప్రభుత్వ మొక ప్రకటన గావించెను. తదుపరి ౧౯౧౮-వ

సంవత్సరము ఫిబ్రవరి ౧౮-వ తేదీన రైతుల హక్కులను నిర్వచించునట్టి చట్టమొకటి గావింపబడెను. దానిలో రైతులందరును స్వయముగ కష్టించి నేద్య మొనర్చవలెనే గాని భూమిని కట్టుబడికిచ్చుట, కూలిచే సాగుచేయించుట మున్నగునవి కావింపగూడదనియు, అట్లు గావింపలేక పోయినచో భూమిని వదలుకొనవలెనేగాని, దాని నమ్ముకొనుట, అన్యాయక్రాంత మొనర్చుటవగైరా చేయగూడదనియు విధింపబడెను. ఈ నియమముల నమలులోనికి తెచ్చుబాధ్యత గ్రామసంఘముల (Village Soviets) పై నుంచబడెను.

కాని సోవియట్లు ప్రభుత్వమిట్లు వ్యవసాయమును పునరుద్ధరించుటకు గావించిన ప్రయత్నములు సఫలము కాలేదు. విదేశ ప్రభుత్వములతో ౧౯౧౮ - ౧౯౧౯ సం. ములలో జరిగిన యుద్ధములవలనను, తదుపరి చెలరేగిన అంతఃకలహములవలనను వ్యవసాయమునకు మరింత దెబ్బ తగిలెను. తుదకు ౧౯౨౧-వ సం.మున రష్యా చరిత్రలో నదివర కెన్నడును కానుపింపనంతటి ఘోరమైన కరవువచ్చెను. ఆదినములలో సోవియట్లు ప్రభుత్వము రణరంగముందున్న తన సైనికుల పోషణనిమిత్తము ప్రతికర్షకునివద్దనుండియు నిర్బంధముగ నిర్ణీతప్రమాణములో ధాన్యాదులను ప్రోసజేయ వలసివచ్చెనుకూడ!

ఈక్రింద పేర్కొనబడిన యంకెలవలన రష్యాలో నప్పుడు ప్రబలిన విపరీతపరిస్థితులను కడుసులభముగ నూహింపవచ్చును:—

	ఏయే సం. ముల మధ్య	తగ్గుదల (నూటికి)
సాగుబడిలో నున్న భూమి	౧౯౧౬-౨౧	౪౦ వంతులు
గోధుమలు	౧౯౧౩-౨౧	౭౫ ,,
ప్రత్తి	౧౯౧౩-౨౨	౯౭ ,,
గుట్టములు	౧౯౧౬-౨౨	౪౦ ,,
ఎడ్లు, ఆవులు	,,	౩౪ ,,
మేకలు, గొట్టెలు	,,	౫౧ ,,
పందులు	,,	౫౦ ,,

ఇట్లే తక్కినపంటలు, పశువులు వగైరాలసంఖ్య తగ్గిపోయెను. దేశదీక్షలును తుద్యాధాపీడితుల ఆక్రందనములతో ప్రతిధ్వనింపసాగెను!!

ఇంతలో నదృష్టవశమున విదేశ ప్రభుత్వములతో యుద్ధములును, అంతఃకలహములును సమసిపోయి, దేశమున శాంతి నెలకొనెను. అప్పుడు సోవియటు ప్రభుత్వము వ్యవసాయాభివృద్ధికై కొన్ని సంస్కరణములను గావించెను. వానిలో ముఖ్యమైనదేదన, రైతులు కూలినాలి పెట్టిపూడ నేద్యము గావించుకొనవచ్చుట. ఈ సంస్కరణములపిదపూడ భూమిని కట్టుబడి కిచ్చుట, తాకట్టు పెట్టుట, అమ్మకొనుట, అన్యాయక్రాంత మొనర్చుట వగైరగా పూడవను నియమములుమాత్రము యథాతథముగ నమలునం దుండెను.

ఈ సంస్కరణములను ప్రవేశపెట్టకముందు రైతునకు కుటుంబపోషణ నిమిత్తము కావలసిన ధాన్యమును వదలి తక్కినదాని నంతయును ప్రభుత్వముగైకొనుచుండెడిది. కాని సంస్కరణములు ప్రవేశపెట్టబడినవెనుక పంటతో నిమిత్తము లేకుండ కొంతశిస్తు వేయబడెను. ఈశిస్తులో నూటికి ౯౩ వంతులు ప్రభుత్వమునకును, తక్కిన ౭ వంతులును స్థానిక సంస్థలకును చేరవలెననుకూడ నియమింపబడెను.

తదుపరి సోవియటు ప్రభుత్వము వ్యవసాయాభివృద్ధికి క్రిందివిధముల ప్రయత్నింపసాగెను:—

౧. వ్యవసాయపద్ధతుల సభివృద్ధి గావించుట,
౨. పశుపోషణ శాస్త్రానుగుణముగ నొనర్చుట,
౩. మరనాగళ్లు వగైరాలను వాడుకలోనికి తెచ్చుట,

౪. సాగుబడిలో సహకారపద్ధతుల నవలంబించుట,
౫. వ్యవసాయప్రయోగశాలలను నెలకొల్పుట.

పై పద్ధతుల నవలంబించుటనలన దేశమునకు చాల లాభము కలిగెను. యుద్ధమునకు పూర్వము రష్యాలో ౫౦౦ మరనాగళ్లుమాత్రమే యుండెడివి. కాని ౧౯౨౫-వ సంవత్సరమునకు వానిసంఖ్య ౧౨,౫౦౦

వరకును, ౧౯౨౬-వ సం. మునకు ౩౨,౫౦౦ వరకును హెచ్చెను. ౧౯౧౩-వ సం. ములో దేశము మొత్తము మీద ౧,౭౪౦ వ్యవసాయప్రయోగశాలనము లుండెడివి. కాని ౧౯౨౫-వ సం. మునకు వానిసంఖ్య ౨,౫౧౫ వరకును, ౧౯౨౬-వ సం. మునకు ౩,౧౪౭ వరకును పెరిగెను.

ఇట్లే సహకారవ్యవసాయసంస్థలు (Collective farms) కూడ వృద్ధిపడెను. సోవియటు ప్రభుత్వమే ప్రప్రథమమున సహకారపద్ధతిపై సాగుబడి చేయుటను ప్రవేశపెట్టెను. దేశము మొత్తముమీదనున్న ౨ కోట్ల ౬౦ లక్షలమంది రైతులలోను ౧౯౨౭-వ సం. మునకు ౭౦ లక్షలమంది సహకారసంఘములందు సభ్యులక్రింద చేరిరి. దీనివలన రైతులకును, ప్రభుత్వమునకునుకూడ విశేషలాభము కలిగెను.

తదుపరి ౧౯౨౮-వ సం. ములో “పంచవర్ష పద్ధతి” (Five year plan) యొక్క ప్రవేశపెట్టబడెను. వ్యవసాయమునకు సంబంధించినంతవర కీపద్ధతియొక్క ముఖ్యద్దేశములు క్రింద నుల్లేఖింపబడినవి:—

౧. సహకార వ్యవసాయ సంఘములను విరివిగ నేర్పరుచుట. వానికై ఆధునిక వ్యవసాయపాఠశాలల నన్నిటిని నేకరించుట.

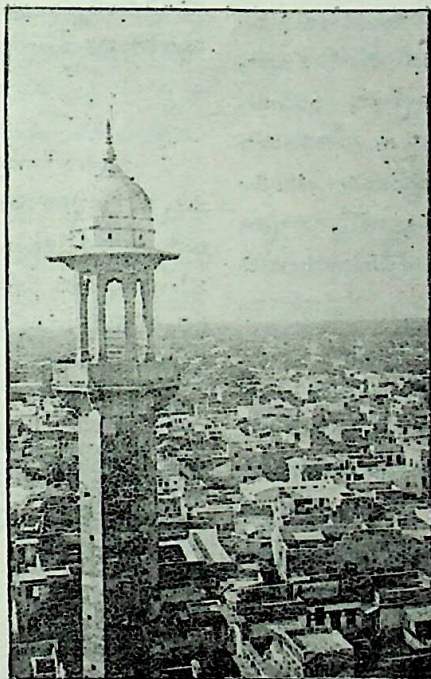
౨. ఆదర్శప్రాయముగ నుండునట్లు ప్రభుత్వము తరపున కొన్ని వ్యవసాయసంస్థలను నెలకొల్పుట.

౩. కూలినాలి పెట్టి వ్యవసాయము చేయించుచు, విపరీతముగ లాభమును బడయు మోతుపరరు రైతుల హత మార్చుట.

ప్రబల ప్రయత్నమువలన పై యుద్దేశములు చాల వరకు నెరవేరినవి. పంచవర్ష పద్ధతి ప్రవేశపెట్టబడిన మూడుసంవత్సరములలోనే దేశమునందు మొత్తము ౨ లక్షల సహకార వ్యవసాయసంఘములు నెలకొల్పబడెను. ప్రభుత్వముతరపున ౫౦ వేల వ్యవసాయ సంస్థలు ప్రారంభింపబడెను. ఈ కాలములోనే మొత్తముమీద సాగుబడిక్రింద నున్న భూమి విస్తీర్ణము ౫ లక్షల

౨౦ వేల యేకరములకుపైగా పెరిగెను. మోతుపరు కలిగెను. అందుచే ద్వితీయపంచవర్ష పద్ధతి త్వరలో రైతుల ప్రాబల్యముకూడ పూర్తిగ నశించిపోయెను. ప్రవేశపెట్టబడనున్నది.

ఈ ప్రభు పంచవర్ష పద్ధతివలన, అంచనావేయ మొత్తముమీద రష్యాదేశము నేను ధాన్య బడినదానికంటె మూడురెట్లు అధికముగ ఫలితము లక్ష్మితో నేత్రానందకరముగ నొప్పురుచున్నది. (సకేషము)

కాళీ - పడమటివైపు

(గంగగట్టుననున్న బౌరంగజేబు మనీదునుండి)

—సి. జి. జగన్నాథదాసు.

నానాజాతిసమితి అనగానేమి? అది చేయునదేమి?

సి. యస్. లక్ష్మి

నిర్మాణము

ప్రపంచయుద్ధము ముగిసినతరువాత జర్మనీకిని మిత్రజాతులకును జరిగిన పారిసు(రాజా) సంధిపత్రమున సంతకములు జరిగిన ౧౦-౧-౨౦ తేదీనే "జాతుల సమితి" మాడ నిర్మింపబడినది. జర్మనీ, ఆస్ట్రీయా, హంగరీ, బల్గేరియా, దేశములతో జరిగిన సంధిపత్రము లన్నియు సమితిప్రణాళికతో ప్రారంభమై సమర మొనరించిన జాతులప్రతినిధుల సంతకములతో ముగియు చున్నవి. అట్లు సంతకములు చేసినవారిలో కనడా, ఆస్ట్రేలియా, న్యూజిలండు, దక్షిణాఫ్రికా, ఇండియా దేశముల ప్రతినిధులుమాడ నున్నారు. ఆవిధమున సమితినిర్మాణమున బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమునకు ఆరింతుల బాధ్యత యున్నది. స్వతంత్ర-హక్కులతో, సామ్రాజ్యాంతర్గత భాగములు సంతకములుచేసిన యానాటి నుండియు బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమున నవీనయుగము ప్రారంభమైనది.

సమితియొక్క విధానమును నిర్ణయించుచు నిర్మింపబడిన 'సూత్రప్రణాళిక' ౧౯౧౯-వసంవత్సరమున పారిస్ నగరమున జరిగిన శాంతిసమావేశమునందలి మిత్రజాతుల ప్రతినిధుల సంఘముచే తయారుచేయబడి నది. దానియం దిరువదియారు సూత్రము లున్నవి. వాటిలో నొకభాగము వివాదముల నిరోధించుటకును, పరిష్కరించుటకును ఉద్దేశింపబడినది. సమితిసూత్ర ప్రణాళికలో వ్రాయబడిన ప్రకారము యుద్ధేతరములైన అన్ని విధానములును, విధులులైన నేగాని యుద్ధమునకు దొరకొనవలసినవియును, సమితితీర్పులకు—కొలదివిషయ ములుదక్క—మారుమాటాడక బద్ధులమగుదుమనియు సమితిసభ్యు లంగీకరించియున్నారు. సమితితీర్పులకు వ్యతిరేకించు సభ్యజాతిని వాణిజ్య ధనవ్యవహారసంబంధము మాని ఆర్థిక ధనహామగ్గరణవలనను, అవసరమైనచో సైనిక సాకాదశముల మార్గమునను, కట్టకడ

పట సమితిలోనుండి వెడలగొట్టుబడుట మూలమునను శిక్షింపవచ్చును. సమితిసభ్యులందరును తమసంధిపత్రములను సమితికార్యస్థానమున ప్రచురణ నిమిత్తము రిజిష్టరు చేయవలయుననియు, తేనివో నవి రహస్య సంధిపత్రములై, ఎవరినిగూడ బాధించవనియు నొక ముఖ్యమైన సూత్రమున్నది. ఆసూత్రము ననుసరించి యిప్పటికి సుమారు ౨౫౦౦ సంధిపత్రములు రిజిష్టరు కాబడియున్నవి. సమితి యాధిక జనహిత వ్యాపారములగురించిన సూత్రములుమాడ కొన్నియున్నవి.

సభ్యుల

సమితిలో నిష్ఠాను ౫౭ రాజ్యములు సభ్యులుగ నున్నవి. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యాంతర్గతాధినివేశరాజ్యములును, భారతదేశమునుమాడ నందు స్వతంత్రసభ్యులై వోటునిచ్చుటకు హక్కుగలిగియున్నవి. సమితియందు సభ్యులగన్న రాజ్యములందలి ప్రజలసంఖ్య ప్రపంచమందలి జనాభాలో మాడవంతు. ప్రపంచమందలి ముఖ్యదేశములలో రష్యా, అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు సమితియందు సభ్యులుగ చేరకయున్నవి. కాని, సమితివారిచే నాహూతియులై లోకసంగ్రహము కొరకు ప్రయత్నించు ఆయుధవిసర్జన, ఆర్థిక, సాంఘిక, పురోవృద్ధి విషయక సమావేశములలో నారాజ్యములును పాల్గొనుట తమమంచికే యని యెరుగ గలిగినవి. జాతులసమితి ప్రారంభించిన కార్యము చాల బాగుగ నిర్వహింపబడుచుండుటచే ఏరాజ్యముగాని సమితిలో నెంతమాత్రమును సంబంధములేకయుండుట సాధ్యముకాదు. అయినను పైనుదాహరించిన రాచకార్యములును, సమితిలో సభ్యులుగజేరి, బాధ్యత వహింపకపోవుటచేత సమితియొక్క కార్యనిర్వాహక సామర్థ్యమును, సమితిపరిష్కారముల గౌరవమును కొంత కుంటువడినదని యొప్పుకొనక తప్పినదికాదు.

సమితి నిర్వహించిన విషయములు

జాతులసమితి ఏమిచేయును?

ఎల్లరకును శాంతిని నిలుపుటకును, ఆర్థికధన సహకారము నభివృద్ధిపరచుటకును, మానవాలోగ్యమును, యోగక్షేమములను నభివృద్ధి నొందించుటకును చేసిన పనులు కొన్ని చూతము:

I రాజకీయము:

సమితి చేయవలసినదానిలో ముఖ్యమైనది యుద్ధ తరమార్గముల వివాదపరిష్కారము. చాలవర కైరోపాఖండమునందే ౧౯౨౬ పర్యాయము లది నిర్వహింపబడినది. స్థానిక కారణములచే ప్రపంచయుద్ధము జరుగవచ్చుననుమాట మనతరమువారికి వేరచెప్పనక్కరలేదు. భుములుచున్నదేశము తన కెంతదూరమున నున్నను ఏమూత్రమాలోచనగల మనుష్యుడైనను, తనసంబంధము కాదని నిశ్చింతగ నుండజాలడు.

౧౯౨౦-వ సంవత్సరములో స్వీడ్, ఫిన్ లాండు రాజ్యము ఆలండ్ ద్వీపముల భుక్తమును గురించి విరోధపడుచుండగా బ్రిటిషురాజ్యము సమితి కావిషయమును దెలిసి పరిష్కరింపుమని కోరెను. సమితి ఇరు తెగలవారి హక్కుభుక్తములను, చట్టమును న్యాయముగ, సంపూర్ణముగ, నిష్పక్షపాతముగ విచారించి ఆద్వీపములను ఫిన్ లాండున కిప్పించి 'స్వీడ్' మాతృభాషగాగల ప్రజలకు ప్రత్యేకహక్కుల నిర్ణయించినది. ఈతీర్పును రెండు రాజ్యములు సంగీకరించినవి. చిటికి చిటికి గాలివానగాకుండనే గోట్రుంచవలసినదానికి గొడ్డలి యవసరములేకుండనే వ్యవహారము శాంతముగ పరిష్కరింపబడినది.

౧౯౧౨-వ సంవత్సరములో జాగోస్లావియా ఆల్బేనియా రాజ్యములు యుయుత్సువులై (యుద్ధసన్నద్ధములై) యుండగా సమితి యుద్ధమును నిరోధించితిరుదునని ఔడరించినంతనే క్రోధములు చల్లారినవి.

ఈ మధ్య ఆక్టోబరునెలలో, అంతకంటె గొప్ప అపాయము సమితి కలుగజేసికొనుటచేత ఆసిపోయి

నది. గ్రీసు, బల్గేరియాదేశముల సరిహద్దువిషయమై వివాదములు సంభవించి, ప్రజ్వరిల్లుటకు సిద్ధమైనవి. రెండురాజ్యముల నైస్యములును, ఒండొరుల రాజ్యములలో ప్రవేశించినవి. గ్రీసుదేశము బల్గేరియాదేశమునకు యుద్ధప్రకటనము పంపినది. బల్గేరియా రాజ్యము సమితికి ఆసంగతి తెలిసి, వ్యవహారము పరిష్కరించుమని కోరినది. వెంటనే యుద్ధమాపివేయవలసినదని అవసరసమావేశపుల్ గ సభవారు ఉత్తర్వులు పంపించగా యుద్ధ ముగిసిపోయినది. తరువాత నిరుపక్షములకు నచ్చునట్టుగా పరిష్కారమైనది. మరల ౧౯౨౦ లోకూడ కొంచెమించుమించుగ నిలులనే జరిగినది.

ఇంకను అనేకవివాదములు పరిష్కరింపబడినవి. టర్కీ-ఇరాక్ దేశముల మోసుల్ సరిహద్దు వివాదము ౧౯౨౧-వ సంవత్సరములో సమితివిధానముమూలమున శాంతిమార్గమున పరిష్కరింపబడినది. ఈసందర్భమున ఒకఉపసంఘము నేర్పరచి, సరిహద్దును, అంతర్జాతీయ శాశ్వతన్యాయస్థానమువారి సలహాయభిప్రాయముతో పరిష్కరింపబడినది.

II న్యాయస్థానము:

ఉపసంఘములద్వారా పరిష్కరించుటకు అంతగా వీలు లేక న్యాయస్థానమున, న్యాయాధిపతులచే పరిష్కరింప బడవలసిన రకముల వివాదములు కొన్ని యున్నవి. వాటిలో చాలవరకు అంతర్జాతీయ శాశ్వతన్యాయస్థానమునకు పంపబడినవి. ఈన్యాయస్థానము ౧౯౨౧-వ సంవత్సరమున స్థాపింపబడినది.

దీనియందు ౧౫ గురు న్యాయాధిపతులున్నారు. వారందరును తమతమదేశములలో అంతర్జాతీయముగ చాల కీర్తిని గడించినారు. వీరియుద్వోగము ౯ సంవత్సరములవరకు నుండును. సామాన్యముగ న్యాయస్థానమున క్రమముగ పనిజరుగుచునే యుండును. అవసరమయినచో అవ్యవధిగ న్యాయాధిపతులను సమావేశపరచి పనిజరిపించవచ్చును.

సామ్రాజ్యాధిపతులయిన ఆంగ్లేయపరామరాజ్యములనడుమ ౧౯౨౩-వసంవత్సరములో ఒకవివాదము

సంభవించినది. ఆవివాదము పరాసుసామ్రాజ్యసంరక్షణములోనున్న మొరార్జీట్యూనిస్ రాజ్యములందలి యాంగ్లేయప్రజలు నైస్యమునజేరి పనిచేయవలయునా, లేదా యను సమస్యవిషయమైనది. మొట్టమొదట పరాసుసామ్రాజ్యము వివాదము, మధ్యవర్తులద్వారా పరిష్కారమునకు ఒప్పుకొనలేదు. కాని జాతుల సమితివారి సమక్షమున నీవిషయము ప్రస్తావించబడినప్పుడు అంతర్జాతీయ శాశ్వత న్యాయస్థానమువారు సలహా నొసంగుటకును ఈ విషయము ఒక పరాసుసామ్రాజ్యమునకే సంబంధించినది మాత్రమే కాదనియు, అందువలన నాన్యాయస్థానమువారి తీర్పునకు తాము కూడ బద్ధులమగుమనియు పరాసుసామ్రాజ్యము ఒప్పుకొనినది. న్యాయస్థానము తీర్పునొసంగినది. వ్యవహారమంతయు శాంతియుతముగ న్యాయస్థానమున బరిష్కరింపబడినది.

“ఇచ్చావిధి” కి సంతకముచేయుటచే తమలో తమకు సంభవించిన ప్రతివివాదమును అంతర్జాతీయ శాశ్వత న్యాయస్థానమునకు పంపుమనియు, వారి తీర్పులకు బద్ధులమగుమనియు రాజ్యములు అంగీకరించుచున్నవి. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యముతోపాటు 3౫ రాజ్యములు ఇచ్చావిధికి సంతకము చేసినవి. ఇంతవరకును ఈ న్యాయస్థానము ౧౭ తీర్పులను, ౧౨ సలహాలను ఒసంగియున్నది. అట్టి కొన్ని సలహాలమూలమున అల్పసంఖ్యాకుల విరోధభావము పోయినది.

III ఆయుధవిసర్జనము :

అనేకశతాబ్దములనుండి ప్రపంచమునందలి మేధావులకు సాధ్యముకాని యీ ఆయుధవిసర్జనసమస్యపై ౧౦ సంవత్సరములకుపైగా “జాతులసమితి” తనదృష్టిని ప్రసరించుచున్నది. ౧౯౨౩-వ సంవత్సరమున ఏడేళ్లమైనను దండెత్తబడినచో నాడేళ్లమునకు తక్కిన యన్ని దేశములను సహాయము చేయుదుమని “పరస్పరసహాయసంధి” జరిగినది. అందువలన నిర్భయముగా గొంతవరకు ఆయుధవిసర్జన జరుగునని యూహింపబడినది. కాని కొన్ని రాజ్యముల కవి చాలినదికాదు. అందువలన

౧౯౨౩-వ సంవత్సరములో అంతకంటె విశాలమైన విధానము “ప్రోహోకోత్” సమితి నూచించినది. దానిప్రకారము ఏడేళ్లము మధ్యవర్తిత్వముద్వారా రాజీగా పరిష్కరించుకొనుట కొప్పుకొనినచో, ఆడేళ్లము దండెత్తినట్లు ఎంచుకొనవలయునని నిరపరుపబడినది. ఈమారు ఇందులోని వరతులవలన తమపై విధింపబడిన ధర్మవిధులు చాలనిక్కువ అని కొన్ని రాజ్యములు అభిప్రాయపడినవి. కాబట్టి ౧౯౨౪-వ సంవత్సరములో ఆరవముహాసభ మధ్యవర్తిత్వము, పరస్పరసహాయము, ఆయుధవిసర్జనము- ఈమూడే ప్రధానకూత్రములని నిర్ణయించినది. ప్రపంచ-ఆయుధవిసర్జనసహాయేతమునకు గావలసిన సమాచారములను సమూర్ధుటకును, ముందుగా జరుగవలసినపనిని చేయుటకును ఆవిషయమున పండితులతో నొక “తయారు ఉపసంఘమును” సమితి స్థాపించినది. ఒకప్రత్యేక ప్రదేశమున సమితి నిర్వహింపగల విషయమును బాగుగా చూపుటకు, వీలైన “లోకార్కో” సంఘాలు ౧౯౨౧-వ సంవత్సరమున జరిగినవి. దండెత్తబడిన సమయమున పరస్పరసహాయ మొనరించుటకును జర్మనీకిని, ఇరుగుపొరుగువారికిని సంభవించేడి ప్రతివివాదమును మధ్యవర్తిత్వముమూలమునను, ఇతరశాంతిమార్గమునను పరిష్కరించుకొనుటకును, సమితి ఆయుధవిసర్జనమువిషయమున చేయు ప్రయత్నములకు సహాయ మొనరించుటకును ఆసంఘుల ప్రకారము బద్ధులయియున్నారు. జర్మనీ ప్రాస్తు డెలియము దేశముల నడుమ యుద్ధమును “వెలివేసిరి.” ఈసంఘులే ౧౯౨౨-వ సంవత్సరమున జరిగిన, కెల్లాగ్ సంధికి బీజము. ఆసంధి ప్రకారము యుద్ధముగాని, మరియేఅశాంతికరమార్గముగాని అంతర్జాతీయ వివాదములను పరిష్కరించుకొనుటకు సాధనము కాదనియు, శాంతిమార్గముల మధ్యవర్తిత్వముద్వారా పరిష్కరించుటయే నిజమగు సాధనమనియు నందు నిర్ణయపరచబడినది. ౧౯౩౦-వ సంవత్సరంతమునకు ౬౧ రాజ్యము లాసంధియందు సంతకము జేసినవి. ౧౯౨౪-వ సంవత్సరముమొదలు ౧౯౩౦ వరకును అమెరికారాజ్యరాజ్యములలో కలిసి, సమితి విశ్వప్రయత్నములు

చేసి ఆయుధవిస్త్రన సమావేశమునకు నొక చిత్తుకార్య క్రమమును విషయనిర్ధారణమును తయారుగావించిరి. ౧౯౩౨-వ సంవత్సరము ఫిబ్రవరిలో ఆయుధవిస్త్రన సమావేశము ప్రారంభమైనది. ఇంకను చుట్టులు జరుగుచునే యున్నవి. ౯ రాజ్యములవ్యవస్థ “జనరల్ ఆక్ట్” అని యొకసంధి జరిగినది. ఆసంధిప్రకారము ఆయా రాజ్యముల వివాదములు పరిష్కరించుటకు మార్గములు ఆదర్శముగా చూపబడినవి. అందువల్ల మరికొంత సంరక్షణమాదా నారాజ్యములకు గలిగినది.

IV జనహిత కార్యములు:

ఒక్కొక్క రాజ్యమే తనంతటతాను, నిర్వహించలేని, అంతర్జాతీయ, జనహితకార్యములకు సహాయమునరించియు, ప్రారంభించియు సమితి నిర్వహించుచున్నది. దేశదేశముల చట్టములను నిర్మించి వ్యభిచారస్త్రీ వ్యాపారమును, నల్లమనుష్యాపారమును, బాలయవజనుల సంరక్షణమును జరుపుచున్నది. మనిషికి ౧౫ రూపాయలు ఖర్చుపెట్టి సుమారు నాలుగువేల యాబైవేలమంది యుద్ధమున బండులుగాగొన్నవారు రష్యా దేశమునుండి వారివారిదేశములకు పంపివేయబడిరి. అంతర్జాతీయ కార్మిక సంఘమువారి సహాయముతో రష్యావిప్లవమునకు జడిసి పారిపోయివచ్చినవారికి తగిన పనులు సమితి చూపినది. అనబోలియా దేశము నందలి గ్రీకుప్రజలను కాపాడినది.

అనేకపర్యాయములు ఈమధ్య యూరపున అంటువ్యాధులు సర్వజనభయంకరముగ వ్యాపించినవి. ౧౯౨౧-వ సంవత్సరములో కరువులో బాధపడుచున్న రష్యాలో “టైఫాయిడ్” తుడిచిపెట్టినది. అచటి పరిస్థితు లభియంకరముగాగ గుములుగుములుగా రష్యా దేశములు పశ్చిమవిరోపాఖండమున బ్రవేశించి ఆచట గూడ నీవ్యాధిని వ్యాపింపజేసిరి. అందువలన ప్రపంచ మందలి ప్రతిదేశమునగూడ నీవ్యాధి వ్యాపించునని భయముగలిగినది. సమితిసహాయముతో పోలండుదేశము వార్సానగరమున సమావేశము నాచ్యవించినది. రాజకీయాభిప్రాయభేదముల మరచి జర్మనీ రష్యా దేశములు

ప్రతినిధులను పంపినవి. సమితి యీవ్యవహారమునంతను తానే పైనవేసికొని నిర్వహించినది. జనీవా సింగపూర్ నగరములలో సక్రమముగ ఆరోగ్యసంరక్షణసమాచారములను పంపుటకుగాను ఒక చారిత్రాగ్రంథ స్థాపింపబడినది. అది వెనుకబడిన రాజ్యములకు సలహాలిచ్చుచు, చలిజ్వరము, రాచ కురుపు మొదలయిన భయంకర వ్యాధులనుగురించి పరిశోధనలను జరుపుచున్నది.

V సంరక్షణములు:

పూర్వపు జర్మన్ అధినివేశరాష్ట్రములును, తురుష్కసామ్రాజ్యమునందలి-టర్కీతత్వ-భాగములును నేడు బ్రిటిష్, ఫ్రెంచి, బెల్జియమ్, జపానురాజ్యముల సంరక్షణలో నున్నవి. స్వరాజ్యావృత్త తనుబట్టి అవి యూదు రకములుగా భాగింపబడినవి. సంరక్షణపద్ధతి రాజ్యమును కలుపుకొనుటకాదు. తమసంరక్షణలోనున్న రాజ్యములను సంరక్షించువారు “నాగరికతకొరకు ధర్మాదాయము” గా సమితితరపున భావించుమని వాదానముగావించియున్నారు. అన్ని సంరక్షణరాష్ట్రములందును సామాన్యవిషయము తమధర్మాదాయము నెట్లు పరిపాలించుచున్నారో సమితి మహాసభవారికి పాలకులు నివేదికను ప్రతిసంవత్సరమును సమర్పించుచుండవలెను. సాధారణముగ పరిపాలనము పాలితుల స్వదేశీయాభివృద్ధికినై యుండవలెను. ఈమధ్యను మరియొక అంగీకారపత్రము బానిసవ్యాపారవిషయమై ౧౭ రాజ్యముల వారు సంతకముచేసిరి. కాని అది సక్రమముగ నమలులోనున్నదా యని సందేహముగనున్నది. లైబీరియా దేశమునందు తప్పనిసరిగ హాలిచేయువిషయమై చాల చెడ్డగా సమితివారి ౧౯౩౦-వ సం.పు నివేదిక తెలుపుచున్నది. నల్లమందు, నిషాద్రవ్యములు, మారణాయుధములు మొదలగునాని వ్యాపారము మితిమీరియుండరాదు. స్వదేశసంరక్షణార్థము మాత్రమే సిపాయిలను తయారు చేయవలయును కాని పాలితులను పైనికులుగ యుద్ధమునకు పాలకులు తయారుచేయరాదు. ఈవిధముగ సంవత్సరాంతము కార్మిక సంఘమువారితో కలిసి సమితి పనిచేయుచు ప్రతిసంగతిని ప్రచురించుచున్నందునను సమితికిని పరిపాలకులకు సంబంధముండుటవలనను, సంరక్షణ

రాష్ట్రములలోని పరిపాలనయు అధినివేశరాష్ట్రముల పరిపాలనతో సరిసమానముగనున్నది.

VI పునర్నిర్మాణవిధానము:

సమితి నిర్వహించుచున్న కార్యములలో ముఖ్యమైనది ఛనసంస్కరణము; అందువలన నార్థికసంస్కరణము. ఆర్థికసంఘమువారు ౨౩-వ నూత్రముప్రకారము పరిశోధన గావించుచు క్రమముగ పురోభివృద్ధికి తోడ్పడుచున్నారు.

ఆస్తియూ దేశమునకు దేశీయసహాయమునో ఆర్థికపునర్నిర్మాణమును సమితి జరిపినది. ఇటువంటి గొప్ప విషయములలో నిదియే మొదటిది. ౧౯౨౨-వ సం.ములో ఆస్తియూదేశము దివాలాతీయుటకు సిద్ధముగ నుండెను. వారి చలామణి పూర్తిగ పడిపోయెను. వారి పరిశ్రమలను నడపుటకు కావలసిన ముడిపదార్థములను కొనుటకు వారికి ధనము లేకపోయెను. ఉద్యోగియులకు జీతములు లేవు. అందువలన దేశమున నశాంతియు, నల్లకల్లోలమును ప్రబలుచుండెను. అందువలన విదేశ దండయాత్రలు వచ్చి తీరెడివి. వారి యార్థికమంత్రి తనదేశపు చట్టనిర్మాణ సభకు నివేదించెను. కాని లాభము లేకపోయెను. అంతట “నానాజాతిసమితి” నామంత్రి యొచ్చెను. రెండునెలలైన కాకముందే సమితి ఆస్తియూస్వాతంత్ర్యమునకు భంగము రాకుండునట్లును, అప్పిచ్చినవారికి జోక్యముండునట్లును ఒక విధానమును తయారుచేసి విదేశములనా రప్పించునట్లుచేసెను. ఆవిధముగ నాదాయవ్యయములు సరిపుచ్చబడెను. ౧౯౨౬-వ సం.ములో సమితి జోక్యము వదలిపోయెను. ప్రస్తుత మాదేశము ఇతర రాజ్యములవలెనే యున్నది.

హంకేరీదేశమున కూడ సమితి యీవిధానమునే ౧౯౨౪-వసం.మున అనుష్ఠించెను. ఒకసంవత్సరమునో దేశపరిస్థితులు బాగుపడెను. సమితి జోక్యము వదలుకొనెను.

బర్మిరాజ్యమునందలి ౧౦ లక్షల గ్రీకుప్రజలు తిరిగిరాగా వారికొరకు సమితి సుమారు ౨౦ కోట్ల రూపాయలు అప్పుయిప్పించి వారికి చక్కని పరిస్థితులను సమ

కూర్చెను. ఇప్పుడు గ్రీకువారే ఆక్రమణచరమును నిర్వహించుకొనుచున్నారు. బల్గేరియా విషయమునగూడ నిదేవిగమున జరిగినది. నార్తావహనము ప్రయాణ విషయమున పరిపూర్ణస్వాతంత్ర్యము సమకూర్చుటకు గాను ఒక శాశ్వతసంఘము పనిచేయుచున్నది. వాణిజ్య వ్యాపారవివాదములు మధ్యవర్తిత్వమున పరిష్కరించుటకును, అక్రమపోబీని, సుంకముల తీసివేయించుట అంతర్జాతీయ కార్మికసంఘమువారి సహకారముతో వ్యాపారమును, నిరుద్యోగమును న్యాయముగ పరిష్కరించుటకును సమితివారి యుపసంఘములు పనిచేయుచున్నవి. అంతర్జాతీయ వాణిజ్యమునకు భంగకరములైన పరిస్థితులను సంస్కరించుటకు జీవీవానగరమున రెండుసమావేశములు జరిగినవి. ౧౯౨౭-వ సం. ములో జరిగిన సమావేశములో నన్ని దేశములవారును-అమెరికాకూడ-పాల్గొనిరి. కొన్ని చర్చలు జరిపి తీర్మానములు గావించిరి. విదేశీ వస్తువులపై విధింపబడు సుంకముల తగ్గించుట మొదలయిన విషయముల తీర్మానములును, పండితుల యభిప్రాయములును అంగీకరింపబడినవి. పండితుల సంఘములు స్థిరముగ స్థాపింపబడినవి. సమితి ఆర్థికసమస్య పరిష్కారవిషయమై యొక విధానమునొసగుచున్నది. అభివృద్ధిమాత్రము అనుకొనినంత లేదు. అంతర్జాతీయ సహకారవిషయమున సమితి యొక మార్గమును త్రొక్కుచున్నది.

అంతర్జాతీయ కార్మికసంఘ :

ఇది నానాజాతిసమితిలో నొక ముఖ్యాంతర్భాగము. సంధిపత్రములో దీనినిర్మాణవిధానము కార్మిక ప్రజాళిక అని ౧౩-వ భాగముగ నున్నది. సమితిలోని సభ్యరాజ్యములు కార్మికశాంతి లేకున్న జగచ్ఛాంతి లేదని గ్రహించి కార్మికులకు న్యాయమైనదియు, దయాపూర్వకమైనదియునగు విధమున మాచెడమనియు, అందుకుగాను న్యాయమైన జీతములనిత్తుమనియు, వారమునకు ర౮౫౦ంట లే పనిచేయించుమనియు, చిన్నపిల్లలను పనిచేయనీయమనియు, కర్మాగారములను తనిఖీ చేయించుమనియు సభ్యరాజ్యములు వాగ్దానముచేసినవి. ఈ కార్మికసంఘ సాధ్యమైనంతవరకు—దేశముయొక్క

శీతోష్ణపరిస్థితులు, ఆచారవ్యవహారముల కనుగుణముగా-
కార్మికచట్టములనన్నింటిని అన్ని దేశములందును, ఏకో
స్థులునునకు చెచ్చుటకు ప్రయత్నించుచున్నది. ఆవిధ
మున ఒక దేశము మరియొక దేశముకన్న ఎక్కువ పని
చేసి పోటీపడకుండుట తలపించును. ప్రతిసంవత్సరీక
సమావేశమునను ప్రభుత్వకార్మిక యజమానుల ప్రతి
నిధులు కొన్ని తీర్మానముల గావించి అవి తమతమ
దేశములందు చట్టములుగా శాసనసభలచే నామోదింప
జేయుటకు పూనుకొందురు. ఆవిషయమై ఏమిచేసిన
నది ప్రతిసంవత్సరమును నివేదింపవలయును. ఇంత
వరకు జరిగిన తీర్మానముల ప్రకారము రోజునకు ౮ గం.
పనిచేయుట, నిరుద్యోగవిషయము, కార్మిక, వ్యవసా
యపు కూలిస్త్రీలయు బాలరయు సంరక్షణ, నావికుల
పరిస్థితుల చక్కబరచుట, కార్మికులకు ఇచ్చు అధీనము,
తెల్ల సీసముతో రంగువేయకుండుట మొదలగునవి పరిష్క
రింపబడినవి. ఇంకను నిరుద్యోగసమస్య, వలస, కార్మిక
రోగములు, నావిక వ్యవసాయపరిస్థితుల విషయమై
సలహా లీయబడినవి. వీనిని సుమారు ౮౦౦ సంస్థ
లంగీకరించినవి. సంధివలన కొత్తగా నిర్మింపబడిన
రాజ్యములమాడ నీవిధానము నంగీకరించినవి. ఇండియా
దేశములో పనికాలము ౧౦. ౮౦-౭౨ నుండి ౬౦ కు
తగ్గించబడినది. ఇంతవరకును ౯ సం. లు దాటిననే
కర్మాగారమున కూలిగనుండవచ్చును. గాని యిపుడు
౧౨ సం. దాటిననేగాని వీలులేదు. ఇంకను చట్టములు
నిర్మింపబడుచున్నవి.

నానాజాతిసమితి విధానము

౧. మహాసభ: సభ్యరాజ్యముల ప్రతినిధులు ప్రతి
సంవత్సరమును సమావేశమగుచుండురు. ఒక్కొక్క రాజ్య
మున కొకవోటున్నది.

౨. సభ: ఇది సం. మునకు మూడుమార్లు సమా
వేశమగును. గ్రేటుబ్రిటను, ఫ్రాన్సు, ఇటలీ, జపాన్,
జర్మనీలు శాశ్వతసభ్యులు. ఇంకను ౯ మంది ఎన్ను
కొనబడుదురు.

౩. కార్యనిర్వాహకవర్గము: సమితి యుద్ధోగ
లన్ని జాతులవారున్నారు. జనీవానగరము కార్యస్థానము.

౪. పండితుల సంఘములు: సభకును మహాసభ
కును అన్ని విషయములలోను సలహాసంగమించుదురు.

౫. అంతర్జాతీయ శాశ్వత న్యాయస్థానము: హేగ్
నగరమున ౧౫ మంది న్యాయాధిపతులతో నున్నది.
అందరును అంతర్జాతీయముగ సుప్రసిద్ధులు.

౬. అంతర్జాతీయ కార్మికసంస్థ: సాధారణముగ
ప్రతిసంవత్సరమును సమావేశమగును. సభ్యరాజ్యముల
నుండి ౨ ప్రభుత్వప్రతినిధులు, ఒక యజమాని, ఒక
కార్మికప్రతినిధి. ఎవరివోటు వారిది. పరిపాలకవర్గము
సాధారణముగ సం. మునకు ౪ సభ్యులు సమావేశ
మగును. ఇండియావంటి ముఖ్యకార్మికజాతులు ౮ స్థిర
సభ్యులు. ౧౬ గురిని ౩ ఏండ్లకొకమారు ఎన్నుకొం
దురు.

అంతర్జాతీయ కార్మికస్థానము, కార్యదర్శి
వర్గము, కమిషన్లు, పండితుల సభలు.

నానాజాతిసమితికి సహాయమొనరించుటెట్లు?

నిజమగు శాంతి స్థిరముగ స్థాపింప బడవలె
నన్నచో సమితియనిన పూర్తిగా తెలిసిన అత్యుత్సాహ
సమన్వితమైన సహాయముండవలెను కావున ప్రతి
చోటను League of Nation Unions స్థాపించి
ప్రజాభిప్రాయమును సమితివైపునకు త్రిప్పుకొనవల
యును.

దొంగపెండ్లి

కీ. శే. జనమంచి వెంకటరామయ్య

దొంగబట్టెద ననుచు బోయి దొంగనే పెండ్లాడితే?

౧

ముంగిలగునఁ బాలుద్రావిన మూతియెంగిలితో నిటుల్
దొంగపెండిలి కూతురా, మముఁ దొంగిచూడఁగ వచ్చితే?
దొంగబట్టెద ననుచు బోయి దొంగనే పెండ్లాడితే?

౨

పెడలఁబెట్టుటో జిహ్వత్పత్తిని, వెక్కిరించుటో మమ్ములన్
తడవికొనుటో మోవికెంపుల నడచిపుచ్చు తలంపుతో?

౩

ఏమి సొమ్ములు వెట్టెనే నీ కేమికోకలు సుట్టెనే
ఏమి అవికెలు తెచ్చెనే యే మిచ్చి ని న్నెద గ్రుచ్చెనే?

౪

ఒడలునిండను నగలుకావే యూరుపల్లెలు దోచిపెట్టెడి
గడనకానిని జెట్టపట్టిన గడుసుదానికి కొదవయే?

౫

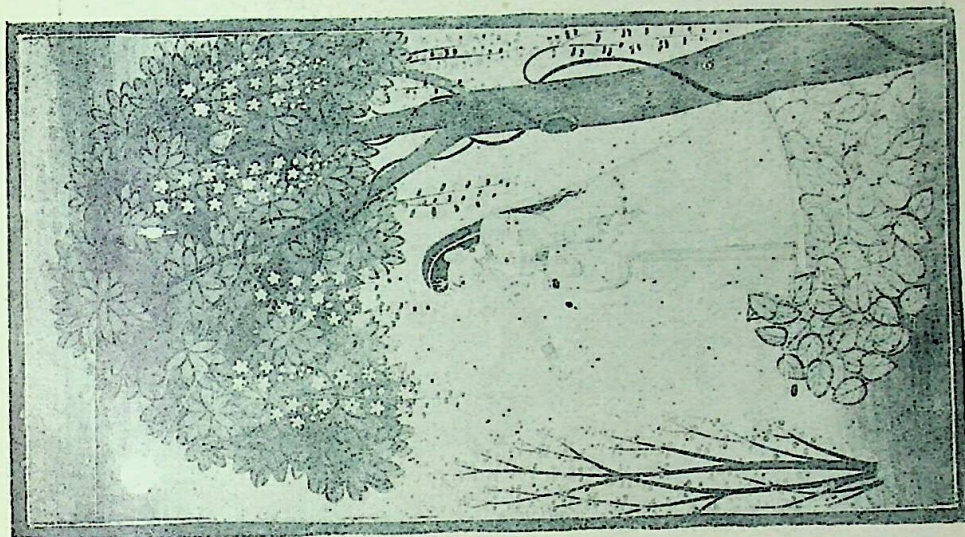
కోకకొంగున దుడిచికొన్నను క్రొత్తరంగులు మాసెడున్
నాకు సొమ్మునరింపనిండును, నీకుఁ గడుపు ఫలించెడున్

౬

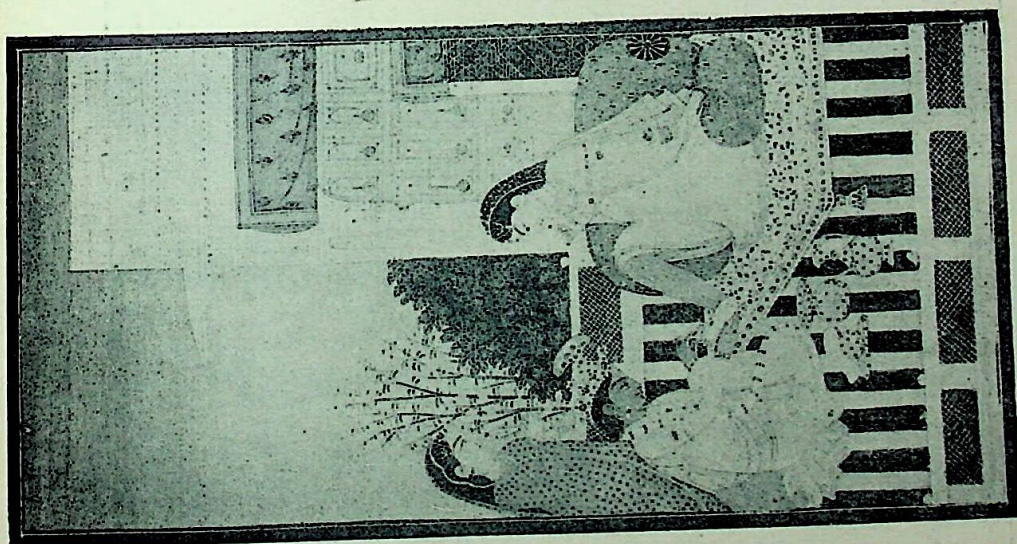
పాయసాన్నము దశరథేశ్వరు పత్ను లొకమెతుకేనియుం
బాయవిడిచిరె కరవుగొంటులపగిదిఁ దినిరేగా కికన్.

శృంగారనాయికలు

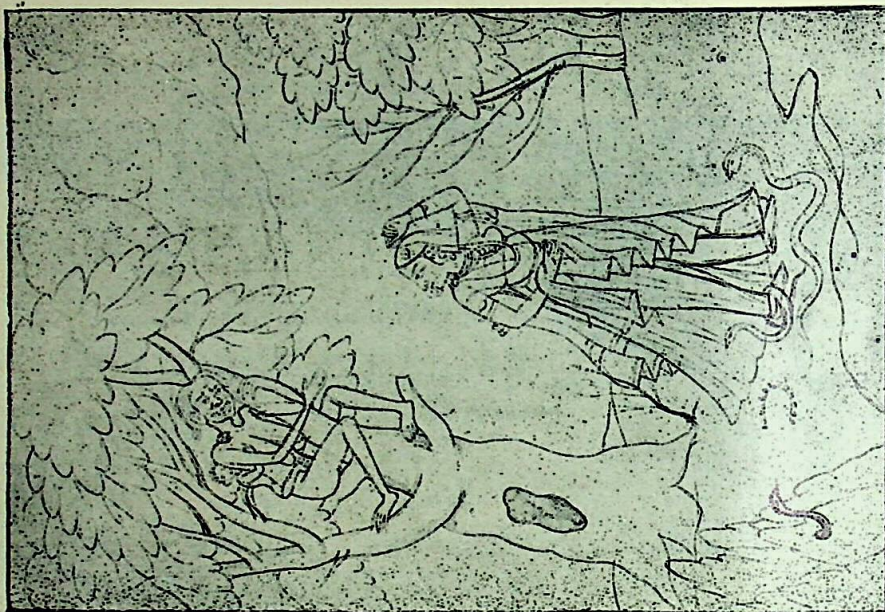
(ప్రాచీన చిత్రములు)

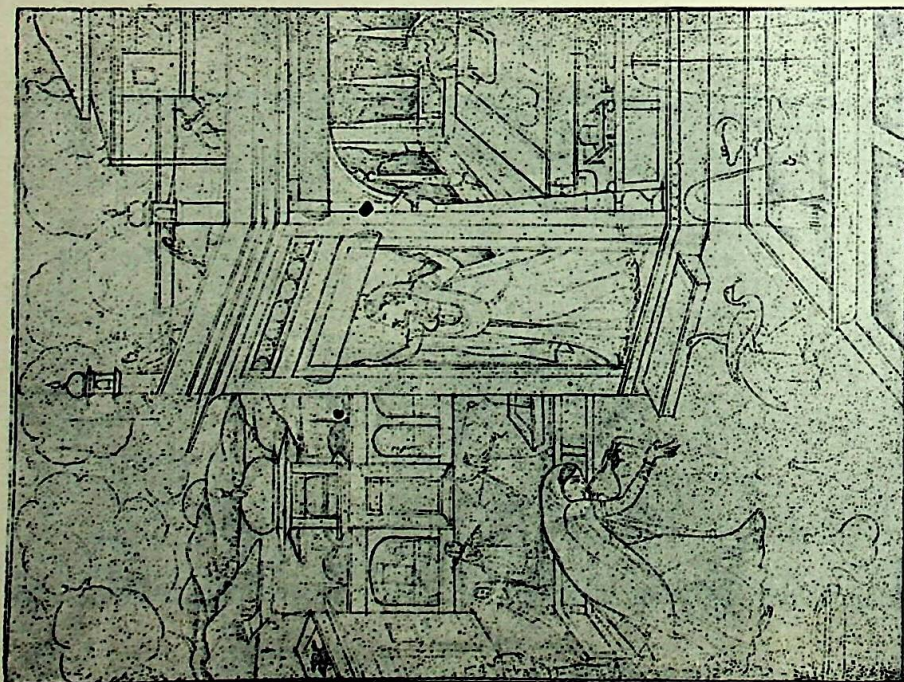
౨. విప్రలబ్ధి

౩. నాగ్నానందము

౪. అభిషేకం

౩. వానకసజ్జనం

మదేశమందు రిజర్వ్ బ్యాంకుసంస్థ సేర్పాటు చేయుటనుగురించి చర్చించుటకును, దాని! అవసరమును విధానము సేర్పాటుచేయుటకును ప్రస్తుతము గట్టిప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. ఈవిషయముల నాలోచించుటకు మనదేశస్థులను కొంతమందిని ప్రభుత్వమువారు లండనునగరమున కాహ్వానించి యున్నారు. కాన రిజర్వ్ బ్యాంకును గురించిన కొన్ని ముఖ్యవిషయములు ప్రజలందఱును తెలిసికొనవలసిన ఆవశ్యకత గలదు.

మొట్టమొదట రిజర్వ్ బ్యాంకు అననేమి యను ప్రశ్నను గురించి చర్చింతము. ప్రస్తుతము మనదేశమందు ఆర్థికసంబంధమును విషయములన్నియు—అనగా రూపాయమారకముకేట్లు నిర్ణయించుట, వాటిని నిలుపజెట్టుట, కరెన్సీనోట్లు అచ్చువేయుట, ప్రభుత్వపు అప్పులవహారములు నిర్వహించుట మొదలగునవి—ప్రభుత్వమువారి ఆర్థికశాఖవారిచే చేయబడుచున్నవి. ఇవన్నియు చాలముఖ్యములగు పనులు. ప్రత్యేకనిపుణత్వముగల వారిచే మాత్రమే ఇవి జయప్రదముగ కొనసాగింపబడగలవు. ప్రభుత్వమువారిచేతనైన సరే, ఆపనులు చేయబడుటవలన దేశమునకు చాలనష్టము కల్గుటకవకాశములు కలవు. అందునను విదేశస్థులచే నశుపబడు ప్రభుత్వముచే ఈ పనులు మనదేశమందు చేయబడుట హిందూదేశమునకు మరింతనష్టము. ఎందువల్లనన ఆ ప్రభుత్వమువారు సాధారణముగ ప్రతివిషయమునందును వారి దేశక్షేమమునమాత్రము ముందిట్లకొని ఆర్థికవిధానము సేర్పాటుచేయుచుందురు. కాని మనదేశక్షేమమును గమనించి చేయరు. మనదేశక్షేమమునే వారు పెంపొందింపవలెననినను, ఆ ప్రయత్నములో వారి దేశక్షేమమున కేమైన నష్టమువచ్చునట్లు తోచినయెడల దానిని విరమించుకొనవలసిన ఆవశ్యకత కలుగుచుండును. ప్రభుత్వము విదేశప్రభుత్వమునుమాట యిటుంచినను మనము వేరొకసంగతికూడ గమనింపవలసియున్నది. ప్రభుత్వ

విషయములు సర్వసాధారణముగ ప్రజాప్రతినిధులగు మంత్రులచే నడుపబడుచుండును. వీరిలో కొంతమందికి పైన నూచింపబడిన ఆర్థికవ్యవస్థలగు విషయములలో కొంతప్రవేశ ముండినప్పటికిని చాలమందికి ఆర్థికవిషయముల నిర్వహించుటలో తగు సమర్థతకాని, తెలివితేటలుకాని లేకుండ యుండవచ్చును. మనదేశమునందు కొలదికాలములో ఇట్టి ప్రజాప్రభుత్వపద్ధతి ఏర్పాటు కాబడనున్నదికాన ఈ నూచన మనదేశపు పరిస్థితులకు కూడ అన్వయించును. అట్టిసందర్భములలో ఆర్థికవిషయములను నిర్ణయించుటకును, వాటినిగురించి క్షేమకరమును విధానము సేర్పాటుచేసి దానిని సమర్థతతో నిర్వహించుటకును, ఆ విషయములను బాగుగ పరిశీలించి, వాటియం దెక్కువ యనుభవము కలవారిచే నడుపబడు సంస్థ యొకటి యుండుట అవసరము. వారు ప్రజాప్రతినిధియగు ఆర్థికమంత్రికి ఏదే సముచయములం దెట్టి ఆర్థికవిధానము సేర్పాటుచేయవలెనో, ఎట్లు దానిని ఆచరణయందుంచవలెనో మొదలగువిషయములనుగూర్చి సలహా నిచ్చుచుండురు. అదియు కాక ఇంకొకవిషయముకూడ జ్ఞాపకముంచుకోవలసియున్నది. ప్రజాప్రతినిధిప్రభుత్వమనిన ఆర్థము పక్షప్రభుత్వము; అనగా ఏ రాజకీయపక్షమువారు తాత్కాలికముగ శాసనసభయందు హెచ్చుబలము కలిగియుండునో, ఆ పక్షమువారు ప్రభుత్వమును నడపుచుండురు. పక్షపుపట్టుదలలో, పోట్లాటలలో ఆర్థికవిధాననిర్ణయముకూడ సాధారణముగ పక్షపద్ధతుల ననుసరించియు, పక్షలాభముల ననుసరించియు నుండును గాని ప్రజల కందరకనుకూలముగ నుండునట్లు, దేశక్షేమమునకు సహాయభూతముగ నుండునట్లు ఉండకపోవచ్చును. కాన ఏదృక్పథమునుండి చూచినను రిజర్వ్ బ్యాంకుసంస్థ ప్రభుత్వాధీనముగాక స్వతంత్రముగ వ్యవహరింపగల సమర్థులగు వారిచే నడపబడవలె ననువిషయము చాలముఖ్యముగ కాన్పించుచున్నది.

యుద్ధానంతరము బయల్పడలిన ప్రపంచ-ఆర్థిక కష్టములలో రిజర్వ్ బ్యాంకు సంస్థపటి సంస్థయొక్క ప్రాముఖ్యము ప్రతిదేశమందును అంగీకరింపబడినది. ఆర్థికదుస్థితి ప్రపంచమనందు ప్రబలుటతో ప్రతిదేశమందును ప్రభుత్వములు తమతమ జాతీయ-ఆర్థిక విధానములను సరియగు కట్టుదిట్టమైన పద్ధతులపై ఏర్పాటుచేసి కొనలేకపోవుటతో, రిజర్వ్ బ్యాంకులు పైన నూచింపబడిన అధికారములతో నెలకొల్పుటయే, ఆ దుస్థితిని బాపుటకు తగుమార్గమని గ్రహించుట ప్రతివారికిని కల్గినది. మనదేశములో సంగతి చూచిన రిజర్వ్ బ్యాంకు ఏర్పాటునుగురించి 1918-వ సంవత్సరమువరకు తీవ్రమైన ఆలోచన లేదనియే చెప్పవచ్చును. ఆ సంవత్సరములో మనదేశపు ఆర్థికవిధానమును గురించి ఆలోచించుట కేర్పరుపబడిన ఛాంబర్లనుకమిషనువారు, వారిలో నొక సభ్యుడగు కేమ్బుగారిచే ప్రతిపాదింపబడిన, అప్పటికున్న మూడు ప్రెసిడెన్ట్ బ్యాంకులను కలిపి ఒక కేంద్రప్రభుత్వ-బ్యాంకును ఏర్పాటుచేయవలెనను విధానమునుగురించి కొంతచర్చ జరిపిరి. ఆ కమిషనువారు కేంద్ర-బ్యాంకింగుసంస్థ ఏర్పాటుచేయుటను గురించి ఇదమిత్తమగు సూచనలుచేయకపోయినప్పటికిని 1920 లో ఏర్పాటుచేయబడిన ఇంసీరియల్ బ్యాంకు సంస్థ వారి ప్రతిపాదనయొక్క ఫలితమేయని తలంపించుచును. అప్పటినుండియు ఆ ఇంసీరియల్ బ్యాంకే హిందూదేశపు కేంద్ర-బ్యాంకింగుసంస్థగా పనిచేయుచున్న దనుటలో తప్పేమియు లేదు. కాని 1927 లో మనదేశమునకు వచ్చిన హిల్టను యంగుకమిషనువారు మరల రిజర్వ్ బ్యాంకువిషయమును ముందునకు తీసుకొనివచ్చిరి. వారు ఇంగ్లండునందు తీసికొనిన సాక్ష్యములో స్వతంత్రముగ నిర్వహింపబడునట్టి కేంద్రరిజర్వ్ బ్యాంకు ఇండియాలో ఏర్పాటుకాబడవలెనను విషయము చాలమంది నొక్కిచెప్పిరి. అట్లు ఆ ప్రతిపాదనను సమర్థించిన వారిలో బ్యాంకులఫం ఇంగ్లండు మేనేజింగు గవర్నరుగ ముంటేగూనార్మన్ గూ రొకరైయుండిరి. అంతకుపూర్వమే ఇండియా ప్రభుత్వమువారు తమకుగల కరెన్సీనోట్లను అచ్చువేయు అధికారము

ఇంసీరియల్ బ్యాంకువారికి మార్చుట కభిప్రాయపడుచుండిరి. కాని హిల్టన్ యంగుకమిషనువారి రిపోర్టులో రిజర్వ్ బ్యాంకు అనుపేరుతో ఒక సంస్థను తప్పక ఏర్పాటుచేయవలెనను సూచనవలన ఏ సంస్థ కాయధికార మియవలెనను విషయమునుగూర్చి కొత్తగ ఆలోచింపవలసివచ్చుటచే ఆ అభిప్రాయము కొనసాగింపబడలేదు.

హిల్టన్ యంగుకమిషనువారి రిపోర్టు అనంతరము రిజర్వ్ బ్యాంకునుగురించిన వ్యవహారములు తీవ్రగతిని దాల్చుటతో 1927 లో అప్పటి ఆర్థికసభ్యుడగు సర్. బాసిల్ బ్లాక్ ట్ గారు రిజర్వ్ బ్యాంకుబిల్లు నొకదానిని తయారుచేసి శాసనసభయందు ప్రవేశపెట్టిరి. “ఆర్థికసంబంధముగు విశాలవృద్ధియును కిడినిదర్శన”మని బిల్లును గురించి బ్లాక్ ట్ గారు చెప్పిన వాక్యమును అసెంబ్లీయందన్ని పార్టీలవారు నామోదించిరి. కాని బ్యాంకు ఏ పద్ధతులపై ఏర్పాటు కాబడవలె ననువిషయమును గురించి ప్రభుత్వప్రజాపక్షములకు తీవ్రభేదాభిప్రాయములుండుటచే, భారతశాసనసభ నెలెత్తుకమిటీవారు బిల్లునందలి సూత్రములను ప్రభుత్వమువారి కెంతమాత్రము ఇష్టములేనివిధముగ మార్చివేసిరి. ప్రభుత్వమువారు వాటాదార్ల యాజమాన్యముక్రింద నుండునట్టి బ్యాంకు ఏర్పాటుకాబడవలెనను అభిప్రాయముతో నుండగా ప్రజాపక్షమువారు పూర్తిగ ప్రభుత్వయాజమాన్యముక్రింద నుండునట్టి సంస్థ కావలెనని పట్టుపట్టిరి. ప్రభుత్వమువారు డైరెక్టర్ల సంఘము ఏర్పడుముగ రాజకీయసంబంధము లేకుండ యుండునట్లు చేయవలెనని చెప్పగా ప్రజాపక్షమువారు శాసనసభాప్రతినిధులకు డైరెక్టర్ల సంఘములో స్థాన ముండవలెనని తీర్మానించిరి. ప్రభుత్వమువారి అభిప్రాయములు కొనసాగకపోవుటచే వారు రిజర్వ్ బ్యాంకు బిల్లును తాత్కాలికముగ నుపసంహరించుకొని తరువాత సమావేశములో వేరొకబిల్లు నుపపాదించుటకు ప్రయత్నించిరి. కాని శాసనసభాధ్యక్షుడు అట్లుచేయుట కంగీకరించకపోవుటచే వారి ప్రయత్నము విఫలమయ్యెను.

పైన చెప్పబడిన విషయములు జరిగినకొంతకాలము నరకు రిజర్వ్ బ్యాంకు విషయము వెనుకబడెను. తరువాత రాండుటేబిల్ సమావేశములందు ఆర్థికపుకట్టుబాట్లనుగురించిన చర్చలలో రిజర్వ్ బ్యాంకు మొట్టమొదట ఏర్పడినకాని ఆర్థికస్వాతంత్ర్యము నిచ్చుటకు పిలులేదని ఫెడరల్ ప్రెస్ బ్యూరోకమిటీవారు తీర్మానముచేయుటచే మరల ఆసనుస్య ప్రాముఖ్యమును వహించెను. ఆకమిటీవారి క్రిందివిధముగ తమ రిపోర్టునందు తెల్పియుండిరి:—

“హిందూదేశపు ఆర్థిక, కరెన్సీనిధానములు సరియగు పద్ధతులపై నడుపబడుచున్న వస్తునమ్మకము కల్గుటకు, రాజకీయసంబంధ మెంతమాత్రమును లేక స్వాతంత్ర్య పద్ధతులపై నడుపబడునట్టియు, గట్టి పునాది కల్గియుండునట్టియు రిజర్వ్ బ్యాంకు ఎంతత్వరలో పిల్లైన అంతత్వరలో ఏర్పాటుచేయబడవలెనని ఈ సంఘమువారు నూచించుచున్నారు. ఆ బ్యాంకునకు ఆర్థికవిధానము, మారకపునిధానము స్థిరపరచు అధికార ముండవలెను. మరియు వెంటనే సరిపోవునట్టి నిల్వబంగారము మూల ధనముగల బ్యాంకును ఏర్పాటుచేయుట కష్టమని ఈకమిటీవారు అభిప్రాయపడుచున్నారు. అందువలన అట్టి పరిస్థితు లేర్పడువరకును ఈవిషయములనుగురించి సరియగు విధానము నేర్పరచి దానిని పరిపాలించుటకు గవర్నరుజనరలుకు కొన్ని ప్రత్యేకాధికారము లిచ్చుట అవసరము.”

రెండవరాండుటేబిల్ సమావేశమునందు సర్. పుగు షోత్తమదాస్ తాకూర్ దాసుగారి పట్టుదలపై రిజర్వ్ బ్యాంకుస్థాపన భారతీయశాసనసభవారి చట్టప్రకారము జరుపబడవలెనను సిద్ధాంత మంగీకరింపబడెను. ఆయననూచనపైననే రిజర్వ్ బ్యాంకు స్థాపింపబడునంత వరకు గవర్నరుజనరలుకు ఆర్థికవిషయములలో ప్రత్యేకాధికారము లుండవలసిన అవసరములేదు, మామూలుగ నున్న అధికారములు చాలునను సిద్ధాంతముకూడ అంగీకరింపబడెను. ఇంకొక్క విషయముకూడ ఇచ్చట చెప్పవలసియున్నది. మొదటి రెండురాండుటేబిల్ సమావేశములందునుకూడ ‘ఫెడరేషన్’ స్థాపింప

బడుటకుముందుగానే రిజర్వ్ బ్యాంకు స్థాపింపబడి పని చేయుచుండవలె ననువిషయ మెవ్వరును నొక్క ఊరి యుండలేదు. కాని మూడవరాండుటేబిల్ సమావేశము నందు ఆర్థికపుకట్టుబాట్ల సంఘమువారు ఈ విధముగ క్రొత్తవరతునుకూడ ఒకదానిని ప్రవేశపెట్టిరి. పైన ఉదాహరింపబడిన వరతుల నన్నిటిని వారంగీకరించుటయే కాక, “ఫెడరేషన్ విషయమై బ్రిటిష్ గవర్న మెంటు వారు పార్లమెంటులో బిల్లు ప్రవేశపెట్టుటకుపూర్వమే హిందూదేశములో రిజర్వ్ బ్యాంకు ఏర్పాటుకాబడి పనిచేయుచుండవలె” ననియు, “రిజర్వ్ బ్యాంకు స్థాపనవిషయమై పిల్లైనంతత్వరలో భారతశాసనసభలో చట్టము ప్రవేశపెట్టబడవలె” ననియు తమరిపోర్టు నందు వ్రాసియుండిరి. ఈ నూచనల యర్థము భారత దేశప్రతినిధులకు గ్రాహ్యముకాకపోలేదు. సర్ లేజ్ బహమూర్ సప్రూ, జయకర్ గార్ల పూజే వాటినిగురించి తీవ్రమగునసమ్మతిని తెల్పియుండిరి. తరువాత బ్రిటిష్ గవర్న మెంటువారి శ్వేతపత్రము వెలువడి దానియందు కూడ పై వరతులే మరింత గట్టిగ వక్కాణింపబడెను. శ్వేతపత్ర నూచనప్రకారము, “ఆర్థికవిషయములందు బాధ్యత హిందూదేశస్థులకు మార్చుటకుముందు వరకుగా మొదటి ఫెడరల్ మంత్రివర్గము వారధికారములోనికి వచ్చునప్పటికే రాజకీయసంబంధ మేమియు లేనట్టి రిజర్వ్ బ్యాంకు హైందవశాసనసభవారి చట్టప్రకారము ఏర్పాటు కాబడియుండవలె” నని యుండెను.

పైన చెప్పబడినదానినిబట్టి మూడవరాండుటేబిల్ సమావేశము ఫలితముగ రిజర్వ్ బ్యాంకుసందర్భములలో ఒక ముఖ్యమైనమార్పు ఏర్పడిన దని తేలుచున్నది. మొదటిసమావేశములో రిజర్వ్ బ్యాంకు ఏర్పాటుకాబడని సందర్భములో కొన్ని ప్రత్యేకాధికారములు గవర్నరు జనరలున కిచ్చుటకు ఆలోచన జరిగెను. రెండవసమావేశములో గవర్నరు జనరలు ప్రత్యేకాధికారములకు బదులు ఒక “ఆలోచనసంఘము” నేర్పాటుచేయుట బాగుండునని ఆలోచింపబడెను. రెండవ సమావేశము సమయమున ఆర్థికపరిస్థితులు చాల క్లిష్టముగ నుండుట వలన రాండుటేబిల్ ప్రతినిధులు రిజర్వ్ బ్యాంకు ఏర్పాటు

తొందరగా జరుగునదికా దని తలంచుటలో ఆశ్చర్య మేమియు లేదు. మాడవసమావేశమునాటికి ఆర్థికస్థితి ఇంగ్లండు ఇండియా దేశములలో చాలవరకు బాగుపడి నప్పటికిని రిజర్వుబ్యాంకువీర్పాటు కాబడకపూర్వము “ఫెడరేషను” రాజ్యాంగవిధానము నేర్పాటుచేయుటకు పిలువలేదని ఎందులకు తలంపబడెనో గ్రహించుట కష్టము. దీనికి ఒక్కకారణముమాత్రము మన మూహించ వచ్చును. ప్రస్తుతపు భారతకానసభవారే రిజర్వు బ్యాంకుచట్టము నేర్పాటుచేయవలెనని వరతు నేర్పాటు చేసిన వారిచే తమ కనుకూలముగ నుండిన పద్ధతులపై బ్యాంకువీర్పాటు చేయించవచ్చునని బ్రిటిష్ ప్రభుత్వము వారు తలంచియుండవచ్చును. అదియుకాక ఫెడరేషను విధానమును, దానితో కేంద్రబాధ్యతయు వెంటనే ప్రవేశ పెట్టకుండ ఆలస్యముచేయుట కిది యొక మిషనుడ అయి యుండవచ్చును.

మన హిందూదేశమునందు రిజర్వుబ్యాంకును పెట్టుటలో బ్రిటిష్ గవర్నమెంటువారు నియమించుచున్న వరతులు నానాజాతీయమితివారు యుద్ధానంతరము ఆర్థిక-చిక్కులలో నున్న దేశములకు సహాయము చేయుటకుమందు నియమించిన వరతులపొలిక నున్నవి. ఆవరతులు యుద్ధమునందోడిపోయిన దేశముల యాత్మ గౌరవమునకు భంగకరములుగ నున్నవనిన వాటి నిజస్థితి తెలిసికొనవచ్చును. కాని హిందూదేశవిషయములో నియమింపబడిన వరతులు కొన్ని విషయములలో అంత కన్న అధ్యాన్నముగ నున్నవినియే చెప్పవలసియున్నది. ఎందువల్లనన యూరపియన్ దేశముల విషయములో సెంట్రల్ బ్యాంకులు ఆయాదేశముల ఆర్థికస్థితిత్వము నేర్పాటుచేయుటకును, దేశముల ఆదాయవ్యయభేదములను సరిచేయుటకును తోడ్పడ నట్టి సంస్థలుగా ఏర్పాటుకాబడిన మనదేశముం దీపరిస్థితులు ముమ్మడి నుండినగాని రిజర్వుబ్యాంకు ఏర్పాటు కాగూడదని ప్రభుత్వమువారు చెప్పుచున్నారు. ఆముందువరతులను మాడవ రాండుటేబిల్ సమావేశపు ఆర్థికరక్షణల సంఘమువా క్రిందివిధమున సంక్షిప్తముగ వ్రాసి యున్నారు:—“రిజర్వుబ్యాంకు ఏర్పాటుకాబడకముందు

హిందూదేశపు ఆదాయవ్యయములు సరిపడియుండ వలెను; లండనులోను, ఇండియాలోను కొద్దికాలము లకు చేసిన జాతీయముణము చాలవరకు తగ్గింపబడ వలెను; మూలధనము హెచ్చుగ నేకరింపబడియుండ వలెను; హిందూదేశపు వర్తకము బాగుపడి మామూలు విధముగ దేశపు ఎగుమతుల ఖరీదు దిగుమతుల ఖరీదు కన్న హెచ్చుగ నుండవలెను.” రిజర్వుబ్యాంకులు ఏర్పాటుచేసికొనిన ఎన్ని దేశములలో ఈవిధముల వరతులు పూర్తిగ ఆచరణయం దేర్పడినవని చూచిన, చాల కొద్దిదేశములందే అట్లు జరిగినదని చెప్పకతీరదు. ఎందువల్లనన, పైన చెప్పినట్లుగా, చాలదేశములలో రిజర్వుబ్యాంకులు ఆయాదేశముల ఆర్థికపునరుద్ధారణ, పునర్నిర్మాణములకు మార్గములుగ ఏర్పాటుకాబడినవిగా నున్నవి. ఇట్టి స్థితిగతులలో, ఆర్థికముగ యూరపియన్ దేశములలో చాలవాటికన్న స్థితిత్వమును, బలమును ఎక్కువగ కల్గియున్నట్టి మనదేశమువిషయములో ఇట్టి వరతులు కొరవడుట చాలదుర్భరవిషయము.

1929 లో హిందూదేశపు ఆర్థికసభ్యుడగు సర్ జాజ్జీ మోక్షగూర్ గారు లెజిస్లేటివ్ అసెంబ్లీలో రిజర్వుబ్యాంకువిషయమై ప్రసంగించుచు కొన్నిసంగతులను చెప్పినట్లు కేంద్రపుబ్యాంకింగు విచారణసంఘము వారు తెలియించిరి. ఆయన చెప్పిన దేమన:—“అధునిక-ఆర్థికానుభవము ననుసరించి కరెన్సీ, ఆర్థికవిధానములను నడపుటకై హిందూదేశములో కేంద్రపుబ్యాంకు నేర్పాటుచేయుట చాలముఖ్యముగు సంస్కరణయై యున్నది. కాని ఈ విషయములో ప్రభుత్వమువారు ముందడుగువైచుటకుమందు రెండువరతులు చాలముఖ్యములని తలంచుచున్నారు: ఒకటి, ఆబ్యాంకు బలమైన పునాదులపై ఏర్పాటుకాబడవలెను; రెండు, ప్రభుత్వమువారు చేయు ఏర్పాట్లకు ప్రజలలో అధిక సంఖ్యాకులు సమ్మతించినట్లు నిదర్శనము లుండవలెను.”

ప్రస్తుతమున్న లెజిస్లేటివ్ అసెంబ్లీవారు ప్రభుత్వమువారి అభిప్రాయములకు వ్యతిరేకముగ నుండుననుభయమునకు కారణము లేనందునను, సంయుక్తరాజ్య

విధానపు టేర్పాటు రిజర్వ్ బ్యాంకుస్థాపనపై ఆధార పడియుండుటవలనను, స్కూప్టర్ గారి వరతులు పరి పూర్తికొందినవి. అదియుకాక 1933-34 సంవత్స రపు ఆదాయవ్యయపట్టికను అసెంబ్లీ లో ప్రవేశపెట్టుచు స్కూప్టర్ గారు హిందూదేశపు ఆర్థికపరిస్థితులు అన్ని విధముల అనుకూలముగ నున్నవనియు, చాల ఇతరదేశ ములకన్న హిందూదేశపు స్థితి వేయిమడుంగులు బాగుగ నున్నదనియు చాలసార్లు చెప్పియుండుటచే వెంటనే రిజర్వ్ బ్యాంకుస్థాపనకు అవసరముగ చర్య తీసికొనుట కెట్టి యభ్యంతర ముండరాదు. దానికి సంబంధించిన విషయము లిదివరలోనే కొంతవరకు చర్చింపబడి వాటిపై చర్య తీసికోబడినది. సెంట్రల్ బ్యాంకింగు విచారణసంఘమువారు “ప్రభుత్వమువారిచే పెట్టుబడి పెట్టబడినట్టియు, స్వతంత్రులగు భారతీయులు డైరె క్టర్లుగాకర్తవట్టియు బ్యాంకు ఏర్పాటుచేయుట మంచి” డని వ్రాసియుండిరి. ఆసంఘపు ఆధికసంఖ్యాకుల రిపోర్టునందు ఈసమస్యనుగురించి ఇంకను అనేకములగు ఇతరనూచనలను, సలహాలునుకూడ నున్నవి. 1928 లో ప్రతిపాదించబడి ఉపసంహరించుకొనబడిన బిల్లును ఈసల హాలనుబట్టి మార్చి వేరొక క్రొత్తబిల్లును తయారుచేసిన దానిని ప్రతివారు నామోదించుటలలో సందేహము లేదు. పూర్వపుబిల్లు సందర్భములో వచ్చిన డైరెక్టర్లు ఎన్నికపద్ధతులనుగూర్చి వచ్చిన ప్రతిఘటన, సంఘర్షణ ఇప్పుడు వచ్చునని తలంచుట కవసరములేదు. ఎందువల్ల నన, ప్రజాపరిపాలన, కేంద్రబాధ్యతాయుత ప్రభుత్వ నూత్రములు కొంతవరకైన రాబోవు సంస్కరణముల వలన వచ్చుటతో, కాననసభవారు డైరెక్టర్లలో కొంత మందిచి ఎన్నుకొనుట కధికార ముండవలెనను విషయ మున కంత ప్రాముఖ్య ముండదు. *

ఈ వ్యాసము ముగింపక పూర్వము ఒక్కరివ యము చెప్పవలసియున్నది. హిందూదేశమునకు రిజర్వ్

బ్యాంకు కావలెననియు, అది వెంటనే స్థాపింపబడవలె ననియు ఏకగ్రీవముగ అంగీకరింపబడిన విషయమే. కాని దానినిబట్టి హైందవులకు ఆర్థికస్వాతంత్ర్య మియ్యబడిన, వారు తమదేశమునకు నష్టముగనుండు ఆర్థిక విధానమును ఏర్పాటుచేయుదురనియు, దానివలన హిందూదేశమునకు అప్పిచ్చినవారికి తీరనినష్టము కల్గ చేయుదురనియుతలంచుట చాలపొరపాటు. ఎంతపొడుగ, తెలివితక్కువగ మనదేశీయులు మన ఆర్థికవ్యవహార ములు నిర్వహించినను, ఇంతవరకును బ్రిటిష్ ఆర్థిక మంత్రులు వ్యవహరించినదానికన్న అరిష్టదాయకముగ విధానమును వా రాచరింతురనుటకు కెట్టి అవకాశము లేదు. కాని ఇప్పుడుకూడ బ్రిటిష్ మంత్రీవర్గమువారు మనదేశస్థుల కక్షిసామర్థ్యములయందు నమ్మకము లేకుండ అనవసరములగు వరతుల నియమించుట వారి అహం భావమును, భారతీయుల మంచితనమును గురించి అప నమ్మకమును తెల్పునుగాని వేరుకాదు. ఈ సందర్భము లలో భారతీయులు ఈవరతులను నియమించుటలో బ్రిటిష్ ప్రభుత్వమువారి అభిప్రాయములు పూర్తిగ ఆర్థికసంబంధముననే కాక రాజకీయములుకూడ-వాటిని పురికొల్పుటలో కొంత పాల్గొన్నవని తలంచుటలో తప్పేమియులేదు. కేంద్రపుబ్యాంకింగు సమస్యలు ఇప్పటి కాలములో పూర్తిగ చర్చింపబడినవనుటచే ఏదేశమైనను ఆచర్యల సారాంశముల నాధారముచేసికొని తమ తమ పరిస్థితులకు సరిపోవునట్టి సంస్థలను చాలతేలికగ తెలిసికొని ఏర్పాటుచేసికోవచ్చును. హిందూదేశపరిస్థి తులు, హిందూదేశపు బ్యాంకుసమస్యలుకూడ ఇదివరకే తుల్యముగ చర్చింపబడియుండుటచే ఇంక మిగిలి పోయినది ఆచర్యలనుబట్టి హిందూదేశపు రాజకీయ పరిస్థితులను ఎట్టిబ్యాంకు మన కవసరమో నిర్ణయించి, దానిని త్వరితముగ ఏర్పాటుచేయుటయే యైయున్నది.

* 1928 బిల్లు ఉపసంహరింపబడుటకైనను ఇది కారణము కాదనియు, దానికి వేరుకారణములు కలవనియు మొదటి రాండులేబిల్ సమావేశమునందు జిన్నాగారు గట్టిగ చెప్పిరి.

పదుగురు నేకమై ముదముగొల్పుచును,
 ననుఁగూడి చరియించు నామిత్రులార,
 దయతప్పెనొక్కొక్క నాపయి నేఁడు మీకు ?
 కనుట కింపగుదానిఁ గనుచున్నవేళ,
 వినుట కింపగుదాని వినుచున్నవేళ,
 నాకుఁ దోడయి నిల్చి ననుఁ బ్రోచినారు;
 నాతోడునీడలై ననుఁ గూడినారు.
 కష్టంబులగు పనుల్ గావించువేళ
 నాయందుఁ దయఁజూపి ననుఁ గాచినారు;
 కాలమెల్లపు డొక్క-గతి నుండఁబోదు;
 కష్టముల్ గల్గెడు కాలంబునందు
 మిత్రులు శత్రులై మెలఁగుచుండెదరు.
 ధైర్యసాహసము లుత్సాహంబుఁగూడి
 నాతోడఁబుట్టులై ననిచినవేళ,
 మీరందఱును నాకు మిత్రులే-కాని,
 కాలంబు మాత్ర, కష్టాలు చేకూఱె;
 ధైర్యసాహసములు తగ్గుచునుండె;
 నుత్సాహశక్తియు నుడిగిపోసాగె;
 మీమైత్రి యేమయ్యె ? మీపని యేమి ?
 కనువేళ, వినువేళ, జనువేళ మీరు
 దవ్వుదవ్వుల నిల్చి తాటుచున్నారు.
 మీరు నామిత్రులు కారంచు నిపుడు
 నిశ్చయంబుగఁ జెప్ప నేరనుగాని,
 నెయ్యంబు క్రమముగా నీరసమాట

కనుపట్టుచున్నది—

కాలంపు మహిమ!—

మీమైత్రి యూతగా మేటికార్యములు
 నలుపఁజాలితిఁ దొల్లి—

జయము నొందితిని,

ఆజయం బుత్సాహ మమరించె నాకు;
 తలకుమించినపనుల్ తలపెట్టినాను,
 చేతవాతనుగాక చెడిపోయినాను,
 కారణం బేమి ?—

మీకారుణ్య మకట

యించుకించుక తగ్గి యిట్లు కావించె.
 అహహ, యాదినముల మహిమ యేమందు?—
 నామాటయే మాటయై మేటియయ్యె !
 చనుట కంతములేదు, చనుచునేయుంటి,
 వినుట కంతములేదు, వినుచునేయుంటి,
 కలమెత్తి వ్రాయంగ గమకించునపుడు
 చేయెత్తి పనినేయ సిద్ధహానపుడు;
 ఆయాస మింతైన నపుడు లేకుండె,
 మీరు నామిత్రులై మెలఁగినా రపుడు.
 కలమెత్తి వ్రాయంగఁ గష్టహా నిపుడు
 చేయెత్తి పనినేయఁ జీకాకు నేఁడు;
 వినుటకుఁ గనుటకుఁ జనుటకు శక్తి
 యుత్సాహమును దగ్గుచున్నవి—మీకు
 నెయ్యంబు నాపైని నీరసించినది.

* * *

ఆడినయాటయే యాటయైనపుడు,
పాడినపాటయే పాటయైనపుడు,
మాట నూరువరాల మూట యైనపుడు,
మూట వేయివరాలపాటి యైనపుడు,
మీరందఱును నాకు మిత్రులే—నాడు—

వినఁగఁ గష్టంబైన వింతను వింటి;
పాడఁ గష్టంబైన పాటపాడితిని;
చేయఁ గష్టంబైన చేత చేసితిని;
చూడఁ గష్టంబైన చోటు చూచితిని;
నాపాటివారు కన్నట్ట రక్షకీర్తి
గడియించినాను మీకరుణ నానాడు—
ఆనాటికరుణ యేమయ్యె మీకిపుడు ?

వినఁగోరెదనుగాని, విన శక్తి తగ్గె;
కనఁగోరెదనుగాని, కన శక్తి తగ్గె;
వ్రాయఁగఁ జేయఁగ బలమును దగ్గె;
శక్తితోఁ దగ్గ నుత్సాహధైర్యములు;
బలముతోఁ దగ్గను గలిమియంతయును—

బలిమి, యుత్సాహంబు, కలిమి, ధైర్యంబు,
తరలుచునున్నవి—దయ మీకుఁ దప్పె—
బ్రతికియున్నాను జీవచ్ఛవంబట్లు
బ్రతికియుండక చేయవలసిన దేమి ?

పోయినదినము లెప్పుడు మఱిరావు,
మఱిరాదు మీతోంటి మైత్రి నాపైని;
ఇంచుకించుక మీరు నేనునుగూడ
దవ్వుదవ్వుగ వీడి తరలిపోయెదము—

ననువీడి దవ్వుగాఁ జనెదరుకాని,
ననుఁ దలంతురె, యెందుఁ జనినను మీరు ?

తలఁతురో మీరు నన్ దలఁపరోకాని,
నే మిమ్ముఁ దలఁపక నిలువఁగాలేను.

మీమైత్రి జేసిన మేటికార్యములు,
మీమైత్రి జూచిన మేటిదృశ్యములు
మరణమోదాఁక నే మఱచిపోలేను;
మిమ్ముఁ దలంపక నేను మెలఁగంగలేను.

మీసహాయములేక మెలఁగినవేళ
మీసహాయపు శక్తి వాసి కన్నట్ట.

అయినది యేమైన నైనదేకాని,
మీరు నొక్కొక్కప్పు మిత్రులే—నిజము—
కనుముక్కుఁజెవులును, దనువు నాలుకయు,
నగుచు నా కుత్సాహ మమరించినారు;
కాలునేయాదియై కరుణ చూపించి,
యేవేళ నాచెంత నే నిల్చినారు.

మఱచిపోలేను మీమైత్రిని, మిమ్ము—
నను వీడిపో మీకు మనసయ్యెఁ గాన
మిము నిల్చుకొనలేను; మీకేల వంత—
ఇచ్చకువచ్చినయెడ కేగుఁ డింక—
పదుగురు మీరు—మీపైనున్న ప్రేమ
యొక్కచోటికిఁ దెచ్చి, యొక్కెడ నుంచి,
యొక్కండఁ గూర్చుండి, యొక్కనిఁ జూచి,
చింతనేయుదు; వేతెచింత నాకేల ?
అతఁడె నామిత్రుఁడౌ నన్ని వేళలను;
కనుగొంటిరో మీరు కనలేదొకాని,
ప్రేమతో మీరు నన్ వీక్షించువేళఁ
బ్రక్కనే యాతండు నక్కి కంచుండె;
నను మీరు దయతోడఁ గనుచున్నవేళ
నాతఁ డాప్రక్కనే యరయుచునుండె.

నేడు మీదయ యిట్లు నీరసంబైన,
నాతండు చేరువ కరుదెంచినాడు.

ఈ కేవల సీతీంపుఁ డిదిగో, యీ కేవల—
నాసుఖంబులయందు ననుఁ గూడినారు,
నాకష్టములయందు నను వీడినారు
మీరందఱును; గాని, మిత్రుఁ డీతండు
కష్టంబులందు, సుఖంబులయందు
నను విడనాడక, నామ్రోల నిల్చి,
నామేలు కోరి, న గ్లాపాడుచుండు;
మీరు నాతో మైత్రి మెలఁగినవేళఁ
దలఁపలేనైతి నాతని ప్రేమమహిమ;
మిమ్ము నమ్మితి—వానినెమ్మి క్రుమ్మితిని.
కడచె నాదినములు—కడచె మీమైత్రి.

సెలవుగైకొనుండు; మీచిత్తమైనపుడు—
సెలవొసంగుండు నాకు—

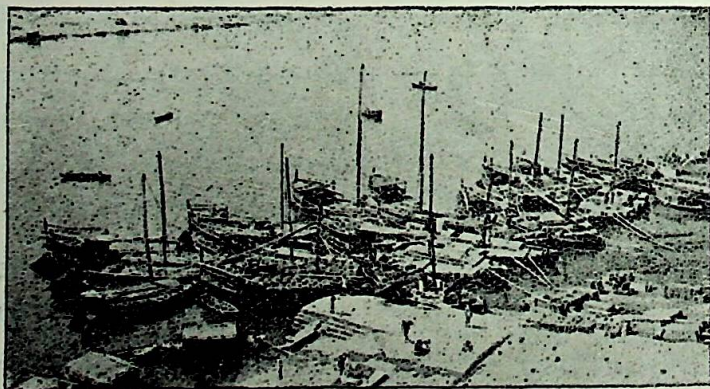
చేతనారీతి

నీయేకమిత్రుని సీతీంచుచుండు;
ఇతనితోఁ గాలంబు నేగించుచుండు;
ఇతనితో నేకమై యెలమిమై నుండు;
ఇతనిలోఁ గరఁగి నే నేమొయై యుండు;
సెలవుగైకొనుండు, నే నిలుతు నొక్కఁడనె—
తలఁచుచుండుండు నన్ను—

సెలవిండు—

సెలవు—

(తేనెపట్టునుండి)

గంగానదిలో పడవలు

—సి. జి. జగన్నాథదాసు,

చందనవృక్షము

(Santalum, album)

క్రమధాటి వెంకటగిరి

చందనవృక్షము హిందూదేశములో అమూల్యమైన వృక్షములలో నొకటి. ఈ చెట్టు నిలువు నిలువెల్ల వాసనావిసితము; నిలువునిలువెల్ల ఉపయోగకారి. పూర్వమునుండి హిందూదేశమునందును, చైనాదేశమునందును ఇది చాలగా కొనియాడబడుచున్నది. ఛీను, దేవదారు మొదలైనవృక్షములకంటె ఇది దీర్ఘకాల ముండును. దీనిని విగ్రహాలు, దేవస్థానములు, రాజనగరాలు మొదలైనవాటి కవాసములు చేయుటకు అమితముగ వాడుచున్నారు. ఇదిగాక హిందూ, చైనాదేశములందు మృతదేహములకు సంస్కారమొనర్చుటకు ఈచందనపు చెక్కలను కొందరు ఉపయోగించుచున్నారు. దీనినుండి తీసిన నూనె పలు విధముల అన్ని దేశములందును వాడబడుచున్నది.

సదా పచ్చనిఆకులతో గూడి రమ్యముగా నుండు ఈ చందనవృక్షము సాధారణముగా 40 అడుగుల ఎత్తుపెరుగును. మరియు భూమి సారవంతమైనచో ఈ చెట్టు 100 అడుగుల ఎత్తును, 6 అడుగుల చుట్టుకొలతయు గలిగి చాలత్వరలో పెరుగును. ఇట్లు శీఘ్రకాలములో పెరిగిన వృక్షములందు సువాసనాయుతమైన చెక్క చాలకొద్దిగా నుండునని తెలియుచున్నది.

మనదేశమున ఈ చందనవృక్షములు నీలగిరి కొండలనుండి ప్రారంభమై, మైసూరుదేశపు పశ్చిమాత్తరదిక్కులవరకు 240 మైళ్ల నిడివియు, 16 మైళ్ల వెడల్పున గల విశాలావరణమును దట్టముగా నలముకొని యున్నవి. ఈ ప్రదేశమందు సముద్రమట్టమునుండి 4000 అడుగుల ఎత్తుప్రాంతములందు ఈ చెట్టు చాలసాంప్రదించి, ఉన్నతముగ పెరుగుచున్నది. ఈ వృక్షముల ఆవరణపు మొత్తమువిస్తీర్ణము 6000 చదరపుమైళ్లు. ఇందులో మూడువంతుల ప్రదేశము మైసూరుదేశము

నందును, తక్కినది (Coorg)లోను కొడగు బొంబాయి రాజధానిలో కొంత, మదరాసునందు కొంతభాగము ఉన్నది. ఉత్తమమైనద్రాసు మైసూరు, కొడగుదేశములందు దొరకును.

ఈ చందనవృక్షముల మూలమున మైసూరురాష్ట్రమునకు చాలాదాయము కలుగుచున్నది. కొన్ని సంవత్సరముల క్రింద వేలమునందు ఈ చెట్లన్నియు అమ్ముబడి, యూరోపు, ఆమెరికాదేశములకు ఎగుమతిచేయబడుచుండెడిది. చందనపునూనె ఆదేశములందలి బట్టిలోనె తయారు చేయబడుచుండెను. ప్రస్తుతము మైసూరు, బెంగళూరులందు కర్మాగారము లేర్పరచి, మైసూరు ప్రభుత్వమువారే చందనపునూనెను తయారుచేయుచున్నారు.

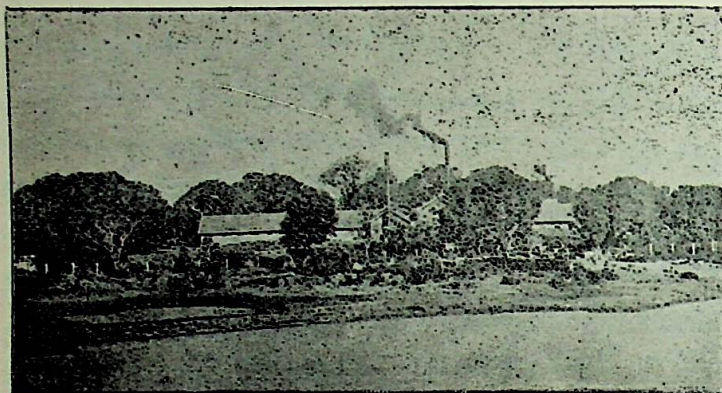
చెట్లను పెంచెడివిధము

ఈ చెట్లను వృద్ధిచేయుటకు, చెట్లయందు బాగుగ పండి, తాజాగానున్న పండ్లను కోసి వర్షాకాలము వరకు భద్రపరచియుంచి, తదనంతరము విత్తులను వేరుచేయవలెను. గంధపుచెట్లు పరాన్నభుక్కు లగుటచే, విత్తులను పోషకవృక్షముల విత్తులతోగూడ నాటవలెను. ఇవి చక్కగా యెదుగుటకు దాదాపు 100 లేక 120 సంవత్సరములకాలము పట్టును. ఈ అవధిలోపుగా ద్రాసుయొక్క ఉపరిభాగమునకు రెండుఅంగుళములలో నుండు మధ్యచెక్క (Heart wood) ఏర్పడును.

ఈ మధ్యచెక్క పసుపుతోగూడిన బూడిదరంగు కలిగి, చాల ఘాటుగా పరిమళించుచుండును. ఈ స్థితికి వచ్చినపిమ్మట ద్రాసును కోసి, చెట్టుయొక్క పట్టను, పసరుభాగములను తీసివేసి, మధ్యచెక్కను ముక్క

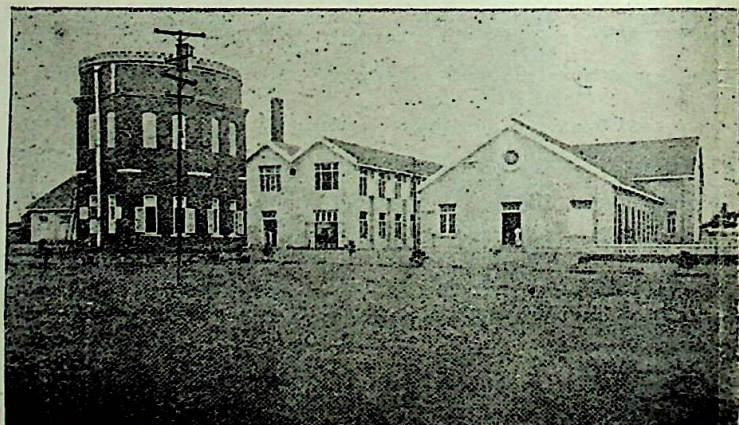
లుగా కోయుదురు. తర్వాత చెక్కముక్కలనుండి నూనె తయారుచేయుదురు.

చందనతైలము

౧. బెంగళూరునందలి చందనపునూనెను తయారుచేయు కార్ఖానా.

ఈ చందనవృక్షము ఇతరవృక్షములపై ఆధార పడి పెరిగెడు స్వభావముకలది. మొలకవచ్చిన కొద్ది మాసములకే దీనివేర్లు సమీపమున పెరిగియుండు గడ్డి మొదలైన చిన్నిచిన్ని మొక్కల వేర్లలో చొచ్చి ఆహారమును గైకొనును. ఇట్టిగుణము కలిగియుండుట వలన ఈ చెట్లను పెంచునపుడు, ఇతర పోషక వృక్షములయొక్క మొక్కలనుగూడ సమీపమున నాటి పెంచవలెను. ఇట్లు ఈ చందన వృక్షమునకు ఆధారముగనుండు వృక్షములు సుమారు 140 కలవని తెలియు చున్నది. వీటిలో ముఖ్యమైన పోషక వృక్షములు - తంగేడు చెట్టు (*Cassia Auriculata*), ప్రత్తి చెట్టు (*Gossypium Herbecum*), వేపచెట్టు (*Melia Azadirachta*), నావిలిచెట్టు (*Vitex Negundo*), రేగుచెట్టు (*Zizyphus Jujuba Plum tree*), జమ్మిచెట్టు (*Acacia Suma*), నూగు తుమ్మచెట్టు (*Acacia Farnesiana*).

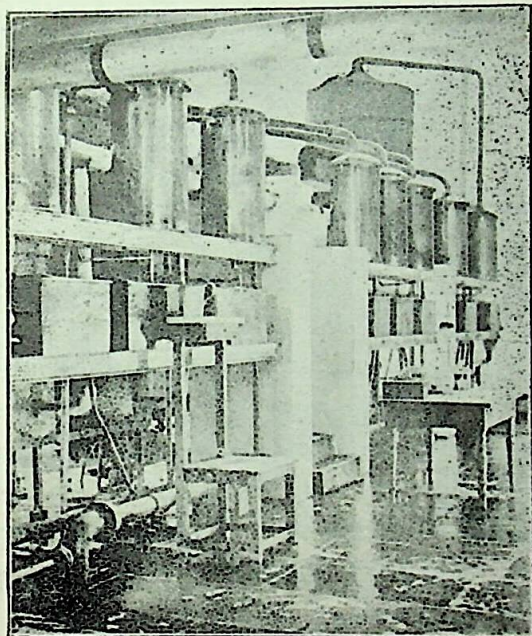
౨. మైసూరునందలి చందనపునూనెను తయారుచేయు కార్ఖానా.

చందనతైలమును తయారు చేయు పరిశ్రమము హిందూదేశ మున, మిక్కిలి అభివృద్ధి గాంచు చున్న దేశీయపరిశ్రమలలో నొక తైయున్నది. 1916-వ సంవత్సర మున మైసూరుప్రభుత్వమువారు శాస్త్రీయములైన నూత్నమార్గము లతో ఈ పరిశ్రమను ప్రారంభించిరి. చందనతైలమును తయారు చేయుటకు, మైసూరుప్రభుత్వవారి కర్మాగారమును బెంగళూరులో ఏర్పరచిరి. ఆ మరుసంవత్సరమే మైసూరునందు కూడ

నట్టిదొకటి యేర్పరుపబడెను. ప్రస్తుతము ఈ రెండు కార్ఖానాలయందు సంవత్సరమునకు 1,500 టన్నుల చెక్కనుండి తైలము తీయుచున్నారు. ఇదిగాక ప్రభుత్వమువారు అమెరికా మొసలగు ఇతరదేశములందును తైలము తయారుచేయుటకు ఏర్పాట్లు చేసినారు. సంవత్సరమునకు 200000 పౌనులనూనె తయారు అగుచున్నది. 1927-28-వ సంవత్సరమున 22½ లక్షల రూపాయల విలువగల చందనతైలము, జపాను,

ప్రాన్సు, అమెరికా మొదలగు దేశములకు ఎగుమతిచేయబడెను. మైసూరుదేశముం దుత్పత్తియగు చెక్క అంతయు, ఈ రెండు కార్ఖానాలలోను, అగ్రవాన్యాయాధ్యక్షుడు (New York) నందుండు టీరి ఏజెంట్ల మూలముగాను బట్టిచేయబడుచున్నది.

చందనతైలము, దుంగలను స్వేదనము (Distillation) చేసి తీయబడును. మొదట చూనంతయు పొడిచేసి నీటిలో నానబెట్టుదురు. అటుపిమ్మట ఆ నానినపొడిని తామ్రపుబ్బటిలో నుంచుదురు. కొద్దిరోజు

3. బెంగళూరు కార్ఖానాలో
తైలమును తీయు యంత్రములు.

లయినపిమ్మట ఆ నూనెను వడియగట్టి, దానియందలి ముడ్డియంతయు అడుగునచేరుటకై ఒకసంవత్సరకాలము అట్టేకదలింపక ఉంచుదురు. ఇట్లు తయారుచేసిన నూనె మిక్కిలి స్వచ్ఛమై, పసుపురంగుతో మంచి సువాసన కలిగియుండును.

రోగము

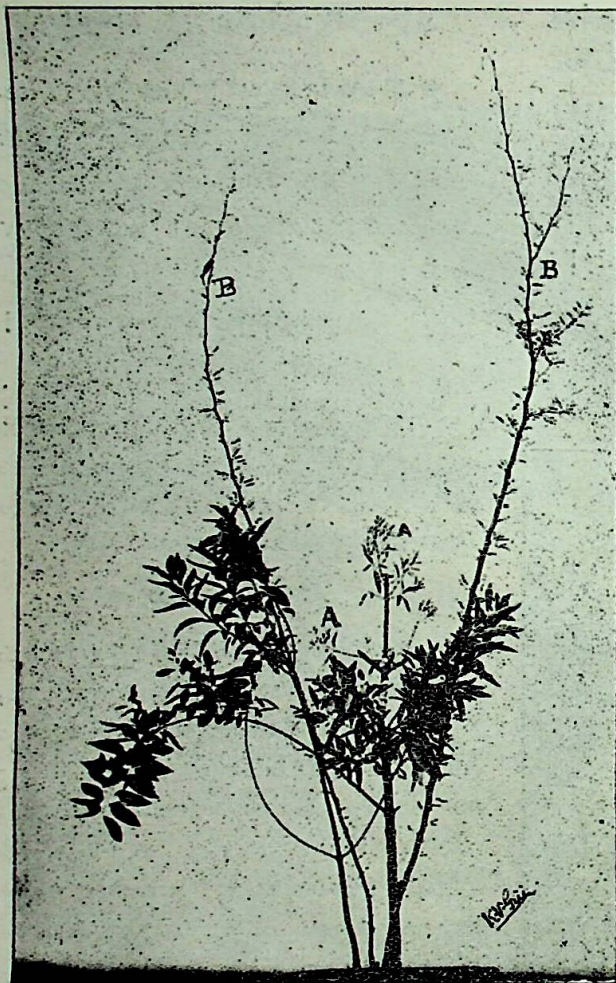
స్పైక్ అను ఒకవిధమైన రోగము (Spike Disease) గంధపుచెట్లకు వచ్చును. 1900-వ సం. నుండి ఈ భయంకరమైన రోగము ఈ మహాపయోగకరమయిన వృక్షమును నాశపరుప మొదలిడెను. ఉపయోగించక పోవుటయే కాక ఉపయోగించువస్తువులను సర్వనాశము చేయు స్వభావము ప్రకృతివస్తువులకు సహజముకాబోలు!

ఈ రోగము ప్రప్రథమమున ఆకులకు, కొమ్మలకు వచ్చి తర్వాత సర్వత్ర వ్యాపించును. ఈ రోగమువలన చందనవృక్షములు నాశనమయి మైసూరు గవర్న మెంటువారికి ప్రతిసంవత్సరము 5, 6 లక్షల రూపాయల నష్టము కలుగుచున్నది.

రోగలక్షణములు

ఈ రోగవ్యాపనమువలన క్రొత్తగాచిగిరించు ఆకులు, కొమ్మలు వాని సహజమయిన ఆకారమును, మృదుత్వమును వీడి బిరుసుబిరుసై తిన్నగా కొయ్యలవలె పెరుగును. ఈ బిరుసుస్వభావమును, ఈ ఆకృతిని అనుసరించియే ఈ రోగమునకు అంగ్లమున స్పైక్ (Spike) రోగము అను పేరు వచ్చెను. ఈ రోగము వ్యాపించినకొలది, రాసురాసు ఆకులు, కొమ్మలు అన్నియు ఇట్లే బిరుసెక్కి మేకులవలె చిన్నచిన్నవిగా, మారి చెట్టు నానాటికి కృశించి నశించిపోవును. ఈ రోగము వచ్చినచో కుదురుట దుష్కరము.

ఈ రోగము వచ్చిన చందనవృక్షములు పూవులను పూయవు; కాయలను కాయవు. ఈ రోగము లేని వృక్షము ఎంతగుబురుగా పెరిగి చూడసాంపుగా నున్నదో, రోగము తగిలిన వృక్షము ఎంతఎండి, వాడి వక్కులయి పోయినదో చిత్రములలో చూడవచ్చును. రోగమువచ్చిన చెట్లనేళ్లు శిథిలములై మ్రగ్గి పండి పోవును.

౪. పైక్ రోగము తగిలిన చందనవృక్షముయొక్క మొదటిస్థితి చూపు చిత్రము.

A. రోగము తగిలిన కొమ్మ.

B. పోషకవృక్షము : నూగు తుమ్మచెట్టు.

ఈ రోగము ఒక చెట్టునుండి ఇంకొక చెట్టునకు అంటుకొని క్రమముగా తోటంతయు వ్యాపించును. రోగమునకు కారణము ఇదమిథిమని ఏకాస్త్రవేత్త నిరూపించలేదు. ఇదివరలో మైసూరు గవర్నమెంటు వారు, ఈ దుష్టరోగమునకు కారణమును సహేతుకముగా కనిపెట్టినవారికి బహుమాన మొసగెడు

నని ప్రకటింప అనేకపరిశోధనలను శాస్త్ర విదులు సలిపిరి. కాని ఆపరిశోధనలన్నియు బూడిదలోపోసిన పన్నీరాయెను.

రోగవ్యాపనముపై పరిశోధనలు

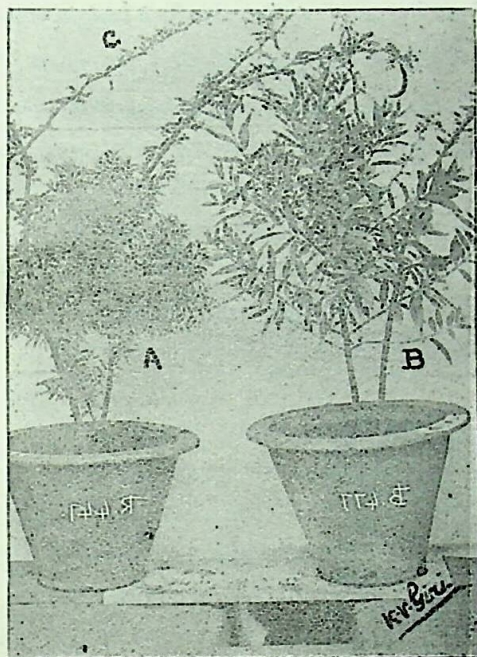
సి. టి. మెకార్తినుచోశయుడు ఈ రోగలక్షణములను, దాని వ్యాపనమును విశేష దీక్షించుచు పత్రికయందు ప్రకటించెను. ఈ రోగవ్యాప్తి మిక్కిలి చిత్రము. వేరుల మూలమున ఒకచెట్టునుండి ఇంకొకచెట్టునకు రోగము వ్యాపించుచున్న దని కొందరు సిద్ధాంతీకరించిరి. కాని రోగమువచ్చిన దగ్గరి చెట్లకేకాక దూరమున నున్న చెట్లకుకూడ ఈరోగము సంక్రమించుచున్నది. దీనికి కారణము తెలియరాలేదు. రోగపు విచిత్ర వ్యాప్తికి కారణములు నిరూపించుటకు ఎన్నియోవిధముల వృక్షశాస్త్రజ్ఞులు పరిశీలనము చేసినారు. కొందరు శాస్త్రజ్ఞులు, ఈ రోగము అంటురోగముయొక్క యుండవచ్చునని అభిప్రాయపడి, రోగపుచెట్ల యూకుల రసమును దీసి ఆరోగ్యముగా నున్న చెట్లలోనికి యా రసమును నూది మూలమున బ్రవేశింపచేసి పరిశోధించిరి. కాని ఈ యుపాయముతో రోగమును ప్రేరేపించుటకు పిలులేకపోవుటచే ఈ రోగము అంటురోగము కా దని దృఢపడెను.

లంటానా

(Lantana)

దీనిని నూరువరవలచెట్టు అని అందురు. ఈ చెట్టు పెరిగియుండు స్థలములందుండు గంధపుచెట్లకు ఈ రోగము విశేషముగా వచ్చుచుండును. అందుచేత లంటానాచెట్టు ఆ తావులనుండి తొలగించిన ఈ రోగవ్యాప్తికి నిరోధము కలుగునని కొందరు పరి

శోధకులు పరిశోధించి నూచించినారు. కాని గంధపు చెట్లు పరాన్నభుక్కు లగుటచే స్వయంవర్ధనములు కావు. తమ ఆహారమును లంటానా చెట్లనుండి తీసికొను చుండును గనుక ఆచెట్లను తీసివేయవలెనన్నచో లంటానాచెట్లవలె ఉపయోగించు మరియొకరకపు చెట్లను ఆసలమున పెంపొందింపవలెను.

౫. A. రోగము తీవ్రముగా తగిలిన చందనవృక్షము.
B. ఆరోగ్యముననుండు చందనవృక్షము.
C. పోషకవృక్షము: నూగు తుమ్మచెట్టు.

1917-వ సం.ములో డాక్టరు కోల్మనుగారు (Dr. Coleman) మైసూరురాజధానిలో కొన్ని ముఖ్యమయిన పరిశోధనలను గావించినారు. వారి పరిశోధనల సారాంశము, రోగమువచ్చిన చెట్లయొక్క చిన్న కొమ్మ నొకదానిని ఆరోగ్యముగానున్న చెట్టుకొమ్మకు అంటకట్టినయెడల దానికి ఈ రోగము అంటుకొనును. ఇట్లు అంటకట్టిన చెట్లకు రోగము మొదట అంటకట్టిన కొమ్మకు వచ్చి నెమ్మది నెమ్మదిగా ఆచెట్టునంతయు వ్యాపించిపోవును. వీరి పరిశోధనలవలన ఈరోగము

వేరులగుండా వ్యాపించునది కాదని తేటతెల్లముగు చున్నది. ఇంతియేగాక డాక్టరు కోల్మనుగారు, ఈ రోగము శీలీంధ్రములవలనగాని, పురుగులవలనగాని వచ్చుటకు నిదర్శనములు ఏమియులేవని నిశ్చయించి బహుశః ఈ రోగము ఒకవిధముయిన విషపునీటివలన పుట్టుచున్నదని యుద్దేశించినారు. ఈ యుద్దేశ్యము ననుసరించి వీరు రోగమువచ్చిన యాకులను, కొమ్మలను మర్దించి రసమును తీసి యారసమును నూదిమాలమున రోగము లేని వృక్షములోనికి ఎక్కించి, రోగమును కల్పింప యత్నించిరి. ఆ యత్నములుకూడ వృథాయాయెను. ఇన్ని పరిశోధనలు చేసినను ఈరోగ వ్యాప్తికి కారణములు తేటతెల్లము కాలేదు.

రోగనిరోధకములు

౧. గంధపుచెట్లను పోషించు చెట్లను జాగ్రత్తగ వృద్ధిపరచవలయును.
౨. గంధపుచెట్ల సమీపమున నున్న ఎండి, వల్లి పోయిన చెట్లను నాశముచేయవలయును.
౩. గంధపుచెట్లు తగినంత నీడగల ప్రదేశములలో పెరుగునట్లు చేయవలయును. ఇట్లు చేసినచో ఎండ వేడిమివలన కలుగునట్లములు తొలగిపోవును.
౪. గడ్డి మొదలగు మొక్కలను ఆప్రదేశమునందు పెరుగకుండ చేయవలయును.

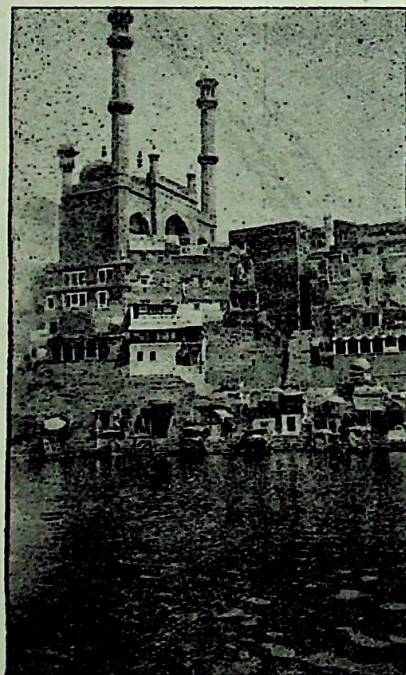
డాక్టరు కోల్మను మొదలగు శాస్త్రవేత్తల శాస్త్రానుసారముగ ఇంకను పరిశోధనలు గావించి రోగముయొక్క మూలకారణములను కనిపెట్టుట అత్యవశ్యకము. ఈ రోగమును నివారించు నుపాయములను కనుగొనవలయును. ఇందువిషయమయి శ్రద్ధవహించి మహిరాసుగవర్మ మెంటువారు బెంగళూరు నందలి భారతవిజ్ఞాన కళాశాలయందు ఈ రోగమునకు సంబంధించిన విషయములపై పరిశోధనలు గావించి ఆశాస్త్రములలో ప్రావీణ్యమును కాంచినవారిని నియమించినారు. వారు 5, 6 వత్సరములనుండి యీ విషయమై శ్రద్ధావిశేషముతో, కుశాగ్రబుద్ధితో పరిశోధనలు

గావించి యీ రోగమును నివారించు సుపాయములను సెమకుచున్నారు.

నూతన పరిశోధనలు

బెంగళూరు భారతవిజ్ఞాన కళాశాలయందు కను గొన్న నవీన పరిశోధనలలో గంధపుచెట్టు పెరుగు ప్రదేశములలో సున్నమును జల్లినయెడల ఈ రోగమునుండి విముక్తి కలుగునని నిరూపించినారు. మరియు గంధపుచెట్టుకు పోషణముగా ఉపయోగపడు చెట్లయొక్క ప్రకృతులను పరిపూర్ణముగా పరిశీలించి, పోషణవృక్షములు రెండు విధములని తెలిసికొన్నారు. ఇంగులో ఒకజాతిచెట్టు గంధపుచెట్టుకు రోగమువచ్చు

నట్లు చేయును. మరియుకజాతిపోషకవృక్షములు రోగమును కలిగింపక పెరుగుదలకు, పుష్టికి మూలకందములగును. ఇంకను ఈ రోగము వ్యాపింపకుండునట్లు యత్నములు సలుపుచున్నారు. ఈ పరిశోధనలే కాక రోగమును తెలిసికొను పద్ధతులను కనిపెట్టినారు. ఈ యుపకరణములవలన రోగము కైకి లేలకుండ గనే ఆరోగ్యముగల వృక్షములనుండి రోగవృక్షములను వేరు చేయుటకు సాధ్యమగుచున్నది. శీఘ్రకాలములోనే పరిశోధకుల పరిశ్రమలవలన ఈ రోగమును సమూలముగా నాశము చేయుటకు మరికొన్ని ఉపాయములు, చికిత్సలు వెలువడును.

అది గులాబుట్టము, కాశీ

— సి. జి. జగన్నాథదాసు.

మంచివ్యవసాయము

(Improved Agriculture)

రావుబహద్దర్ దువ్వూరి బాలకృష్ణమూర్తి

మంచివ్యవసాయమునకు ముఖ్యమార్గములు
మూడే :

౧. మంచివిత్తముల నెంచుట

మంచివిత్తముల విశేషము:—తల్లినిబట్టి పిల్ల విత్తును బట్టి పంట. కులమెరిగి పిల్లను తెచ్చుకొనునట్లు మంచి విత్తనములనే చల్లవలయును. రైతులు విత్తనముల విషయమై తగుశ్రద్ధ తీసుకొనుట లేదు. కోతలకు ముందు వారి చేలను చూచితిమేని మూడు ముఖ్య లోపము లగుపడును: (i) కత్తిపైర్లు, (ii) తెగుళ్ల వల్ల పైర్లు చెడుచుండుట, (iii) జబ్బు మొలకవలన నష్టము.

(i) ఒకేచేలో ఒకేపైరులో అనేకరకము లుండి వేరువేరుకాలములలో పండును. కొన్ని త్వరలో పండునవి, కొన్ని ఆలస్యముగా పండునవి. ఈ రకము లన్నీ చేనంతా చెడరియుండుటచే ఒకేకాలములో పండువాటిని వీరికోయుట దుర్లభము. వ్యయప్రయాస లెక్కువ. ముందుగా పండినవాటితో చేనంతా కోసినయెడల ఆలస్యముగా పండే మొక్కలగింజలు ముదరక చెడిపోవును. ఆలస్యముగా పండే మొక్కలు తయారగువరకు మంచివయెడల ముందు పండినవాటి గింజలు రాలిపోయి నష్టము గలుగును. పైరు చాలా కాలము చేలో నిలవయుండినయెడల కాపలాకూలి పోవును. పక్షులు, ఎలుకలు విశేషనష్టమును కలుగ జేయును. కనుక అనేకరకములతో గూడిన పైరు సరాసరిగా పండక ఒకేకాలమందు కోతకురాదు. కత్తి గింజలకు సరియైన ధరకూడ రానేరదు.

(ii) విత్తనము మంచిది కానప్పుడు తెగుళ్ల వల్ల పైరుచెడి పంటకు చాలానష్టము కలుగును. ఈ తెగుళ్లు చుట్టుప్రక్కల నుండు ఇతరుల చేల

లోనికి ప్రాకి వాటికికూడ నష్టమును కలుగజేయును. “కాలుజారినగాని గంగానమ్మకూడ కొట్టడు” అను సామెత నిజమగును.

(iii) సరియైన మంచివిత్తనముల సేరక కళ్ల ములలో రాశిలోని గింజలను విత్తనముగా నుపయోగించి నప్పుడు అది సరిగా మొలక చేలో పూర్తిఅయిన పైరు పుట్టకపోవుటవల్ల పంట తగ్గుటయేగాక ఖాళీ స్థలములలో విశేషముగా కలుపు పెరిగి నష్టముకలుగ జేయును.

ఈ లోపములను నివారణచేయు మార్గము :
“మంచివూడల కాశపడితే మంచిఆబో తుండవలె;నటె మంచిపంటల కాశపడితే మంచివిత్తన మెండికట్టుడి.”

మంచివిత్తనము మంచిపంట నిచ్చును. రహితులు తమవిత్తనములు కత్తిని అయినయెడల మంచి రకపు విత్తనములను శ్రద్ధతో జాగ్రత్తజేయు ఇతరరైతులవద్ద తీసుకొనవలయును. లేదా, వ్యవసాయపు డిపార్టుమెంటువారి వద్దనుండి ప్రశస్తమైన విత్తనములను తెచ్చుకొనుచుండుట మేలు. తరువాత తగుశ్రద్ధతో తమతమ పంటలలోనుండి మంచివిత్తనములను వీరు కొనుచుండవలెను. ఎన్నడును కళ్లములో రాశిలోని గింజలను ఎంతమాత్రము విత్తనము కట్టకూడదు.

తమచేలు పండినప్పుడు చేనంతా జాగ్రత్తతోపరిశీలించి, బాగా పండినవోట్లను, తెగులులేని ప్రదేశ మందును, బాగుగ పెరిగి చక్కగ దుబ్బుచేసిన మంచి మొక్కలనుండి భారీగా నుండునట్టియు, బాగా గింజలు పట్టినట్టిన్ని గట్టిగానుండి పొల్లులేని గింజలుగల మంచివెన్నులు మాత్రమే యేరి చక్కగ ఎండనిచ్చి, కుండలోగాని, యితరవిధముగాగాని తిరిగి విత్తనము యనువరకు పొడిగా నుండుచోట్ల భద్రపరచి చల్లే

కాలములోనే వెన్నులను నలిపి పొట్టుచెరిగి మంచి గట్టిగింజలనుమాత్రమే చల్లుచుండవలెను.

తనకు కావలసినదానికన్న ఎక్కువగానే విత్తనములను జాగ్రత్త చేసుకొనవలయును. ఏ కారణము చేతనైనను మొదటబిత్తిన విత్తనము చెడిపోయిన అదునుపనును దాటిపోకుండా తిరిగి చల్లుకొనుటకు వలయునంత విత్తనము చేతిలో నుండవలయును.

చల్లకాలమునకు ముందుగానే తమవిత్తనముల మంచిచెడ్డలను కనిపెట్టుటకు కొద్దిగింజలను చిన్నమడిలో గాని, మూకుళ్లలోగాని మొలకకట్టి చూచుకొనుట మేలు. ఈ మహాదర్శము ప్రజలకు బోధపడునిమిత్తము మనపూర్వులు. ప్రతిశుభశోభనాదులలోను నవధాన్యములయొక్క అంకురార్పణ యేర్పరచియుండిరి. రాసురాసు దాని యాభార్థ్యమును గ్రహింపలేక యీ అంకురార్పణపద్ధతి నామమాత్రముగ ఆచరణలో నుండి నిరుపయోగమైనదిగా పరిణమించినది.

ఈ రీతిగా మంచివిత్తనములను భద్రపరచుకొనినయెడల గింజలు సరిగా మొలచి తెగుళ్లులేక మంచిపంట నెక్కువగా నిచ్చును.

“అగ్రేవాసీ సాంద్రవాసీ గోపాసీ బీజసంగ్రహీ”
సాయం ప్రాత స్పృశ్యద్రవీ ప్రళయేసి న శశ్యతి”

అను వరాహమిహిరని హితబోధ ననుసరించి ప్రతిరైతు మంచివిత్తనముల ప్రాముఖ్యమును చక్కగ గ్రహించి బాగుపడవలెను.

“విత్తనములోలేనిది విశ్వములో లేదు.”

౧. కలుపుతీసి నేలను శుభ్రపరచుట

మంచిపంటలు పండుటకు కలుపుతీయుట అగత్యము. దొంగలున్నారు జాగ్రత్త!

కలుపుమొక్కలే చేలలోని దొంగలు.

“రహితు బీద-పాలము బీద.”

చేలలోని కలుపే చెడువ్యవసాయపు లక్షణము.

రైతుఅశ్రద్ధను ఆతనిపైరే మరుగుపరచక, అడుగకనే చెప్పును.

నేలఖామంగులు స్వయముగా వ్యవసాయము చేయక ఇతరత్ర కాపురముండుటవల్లను శ్రద్ధతో, వ్యవసాయము చేయని రైతులకు కవుల్లిచ్చుట వల్లను, పెద్ద వ్యవసాయదారులు నేద్యమును సరిగా గమనించక విద్యాగంధములేని అజ్ఞానులైన బీదలచేతిలో విడిచి పెట్టుటచేతను, అగ్రవర్ణములవారు వ్యవసాయమును నిరసించుటచేతను మనదేశపు నేలలలో కలుపు హెచ్చుగా నుండుట తటస్థమగుచున్నది.

“కలుపు మానుప పంట, మిడుతల మానుప మంట.” పంటలను బాగుచేసి కలుపును బాపవలయును. కలుపు సరిగా తీయకపోవుటవలన మనదేశములో పండుపంటలలో నాల్గవంతుకు పైగా పంట తగ్గిపోవుచున్నది. “పాటేగారవహేతువ” అను పాతమును బాగుగ నేర్చుకొనవలయును. శుభ్రముగా నేద్యముచేసి కలుపును నిర్మూలముచేయవచ్చును.

దైవమతరువాతిది సరిశుభ్రతయే.

(Cleanliness is next to Godliness)

కలుపుతీయక పోవుటవలన పైర్లకు నాలుగుదిగముల నష్టము:

(i) ఆదాయమునిచ్చు పైర్లమొక్కలు పెరుగవలసినచోటును కలుపుమొక్కలూక్రమించుకొని నష్టము కలుగజేయును.

(ii) పైర్లకువలెనే కలుపుమొక్కలకు కూడ ఆహార మవసరము. చేలోని సస్యాహారమును, వేసిన యెరువును కలుపుమొక్కలు హరించి పైర్ల కందనీయక అవి సహజముగా బలవత్తరములగుటచే ముందుగా పెరిగి నీరసముగా నుండువాటిని అణచివేయును.

(iii) పచ్చిమొక్కలన్నిటికి పదును కావలయును కదా! ముఖ్యముగా వర్షములు తక్కువగా కురియుచోట్ల నేలలోని పదునునంతను కలుపుమొక్కలే ఉపయోగ పరచుకొని పైర్లకు లేకుండా జేయును. పదును తక్కువైనప్పుడు నేల బిగిసి పైర్లు సరిగా పెరుగజాలవు. ఆహార సంగ్రామములో ఉపయోగరహితమైన కలుపుమొక్కలే గెలిచి పైర్లను అణగద్రొక్కును.

(iv) అన్ని జీవరాసులకు వలెనే మొక్కలకుగూడ వెలుగుగ, గాలి అవసరము. కలుపుమొక్కలు చురుకుగాను, ఎత్తుగాను పెరుగుటచే పైరుమొక్కలు నీడను పడి బలహీనములై సరిగా పెరుగజాలవు. కనుక పైరుమొక్కలకు బదులుగా కలుపుమొక్కలను పెరుగనిచ్చుట తెలివితక్కువ. రైతులు ముందుగ సమయోచితముగ కలుపుతీసి పైర్లకు కొంత చేయూత యొసగినయెడల తరువాత పైరుమొక్కలు వారికి సహకారులై కలుపును అణచివేయ గలవు. పైర్లను వత్తుగా, నేలను త్వరలో మూసివేయునట్లు చల్లి ఉపద్రవము తగ్గింపవచ్చును.

కలుపుమొక్కలు ముఖ్యముగా రెండురకములు : విత్తులవలన మొలచునవి, నేలలోని దుంపలవలన, కాడలవలన పెరుగునవి. వాటి స్వభావములను సరిగా తెలుసుకొని తగుసాధనములవలన నివారణ చేయవలయును. మొదటిరకమును మొక్కలుపూచి గింజలు కట్టమునుపే కలుపుతీసినయెడల తిరిగి పెరుగజాలవు. కలుపుమొక్కలను లేతప్పుడే తీయుటవలన వ్యయప్రయాసలుకూడ తగ్గను. రెండవరకమును లోతుగా దుక్కి దున్నిగాని, నేలను త్రవ్విగాని వేళ్లను ప్రోగుచేసి యెండనిచ్చి తగులబెట్టవలెను. చేను కోసినవెంటనే యెండకాలములో లోతుదుక్కివల్లను, బెల్లువిరుచుట వల్లను లోతుగ వేళ్లుప్రాకు కలుపుమొక్కలను నశింప చేయవలెను. ఖర్బుకు లోభించి చేలలోని కలుపుతీయక సకాలములో శుభ్రపరచనియెడల కలుపు వృద్ధియై తరువాత వాటి నణచుట కష్టసాధ్యమగును. ఒకకలుపుమొక్కను చేలో విడిచినయెడల దానినుండి చాలగింజలు రాలి కలుపు హెచ్చుట వలన విశేషనష్టము వాటిల్లును. కొన్నిచేలలో కలుపు చాలహెచ్చుగా నుండి పైరు తక్కువగా నున్నప్పుడు కలుపుతీయుటవలన ప్రయోజనముండదు. నేలను శుభ్రపరచుటకుగాను కలుపుమొక్కల సహితముగా పూర్తిగా దున్నివేయుటవలన తరువాత పైర్లకు విశేషాభిము కలుగును. ముందు కొంతనష్టమున్నను తరువాత లాభముకలుగుట నిశ్చయము.

3. పశువుల యెరువును భద్రపరచుట

(i) గోష్ఠము లక్ష్మీస్థానము. గోమయము, మూత్రము పవిత్రములు. కనుకనే "పంట పశువుల ముడ్డిలో నున్నది" అనుసామెత.

(ii) చంటిపిల్లలకు తల్లిపాలవలె అన్ని నేలలకు వివిధములైన పైర్లకు పశువులయెరువు సంజీవి.

(iii) పశువుల యెరువుతో పండిన ధాన్యాదులలో ఎక్కువ సత్తువ కలదు. ఆగింజలు చక్కగ మొలచి మంచిపంట నిచ్చును.

(iv) పంటపండిననేల ప్రసవించిన స్త్రీనలె నుండును. తిరిగి ఫలవంతమగుటకు తగిన ఎరువు వేయవలెను.

(v) పేడకన్న మూత్ర మెక్కువసారము కలది. దానిని పీల్చుటకు చెత్తచెదారములు చేర్చి ఎరువును వృద్ధిచేయవలెను. అవి దొరకనిచోట్ల పొడి మన్నువేసిమూత్రముతో ఊరినదానిని పేడతో కలిపి పెంటగోతిలో వేయవలెను.

(vi) పశువులెరువును ఎండకుఎండి వర్ష పునీటితో సారము కొట్టుకొనిపోకుండునట్లు కాపాడవలెను.

(vii) ఒకజతపశువులవలన ఒకసంవత్సరములో సుమారు యకరమునకు సరిపోవు పదిబండ్ల మంచియెరువు తయారగును. శ్రద్ధలేనిచో సారహీనమైన ఎరువు ఇందులో సగముకూడ దొరకదు.

(viii) పశువులమేతనుబట్టి ఎరువుసత్తువ మారును. పశువులను బాగుగ పోషించిన ఎరువుకూడ సారము కలదిగ నుండును.

(xi) మన నేలలో అంగసంబంధమైన వస్తువులు చాలతక్కువ. పశువుల యెరువుతో ఆలోపముతగ్గి నేలగుల్లపారి పదును చక్కగనిల్చి సరియైనబలము కలుగును.

మంచిపద్ధతులపై పశువుల యెరువును భద్రపరచి పంటలు హెచ్చుచేసి దేశైశ్వర్యమునకు తోడ్పడుదు.

వివరమును వ్యవసాయశాఖవారి వలన తెలిసికొనుడు.

స్వాభావికాసౌకర్యములు!!!

ఆంధ్రోద్యమము ప్రారంభమై యిరువదియే
యైనది; గాని ఆంధ్రరాష్ట్రము ఏర్పడలేదు.

తక్కిన ఆశలును, ఫలింపలేదు.

తుదకు, ఆంధ్రోద్యమమే సన్నగిల్లిపోయినది.

కారణము...?

మనము భావోద్రిక్తులము. మనకు వర్తమానమే
సజీవము. గతము గతమే. మరి భవిష్యత్తు అయో
మయము.

మనకు అలసత్ మెండు. ఉద్యుద్ధుల మైతిమా—
ఆరంభకూరులము!

మనకు స్వయంనిర్ణయశక్తి లేదు. ఏప్రాంతము
నుండియైన ఒక నవీనోద్యమము వచ్చినదా—ప్రవృ
త్తిలో నున్న కార్యక్రమ మెక్కడిక్కడ విడిచి
ఆక్రొత్తదానిని స్వీకరింతుము.

మరల కొన్ని దినములు అందు మునిగిపోదుము.

మనమేయద్యమమును సొంతముగా ప్రారంభించ
లేదు. ప్రారంభించి సొంతముగా పరమావధిని చేర్చలేదు.

అయితే: జాతి యంతయు నిట్టిదగుట సంభవమా?

ఇది గొప్పప్రశ్న. నిజమే; గాని తత్వవిచారము
నట్లుంచిన మన కగుపడునది అట్టిదే.

మనజాతియంతయు నొక్కతీరుననే యున్నది.

అటు బరంపురముమొదలు ఇటు బెంగళూరి
వరకును, మరియు నిట్లు మదరాసువరకును ఈనిర్వచన
మును పూర్వపక్షము చేయగల సన్నివేశము లేదు.

“ఇది అపసిద్ధాంత” మని శంకింపవూరింప
జాలిన పురుషుడు కనపడడు.

మన జాతియొడల నెవరికిని లక్ష్యములేదు.
“అయ్యో, మనల నెవ్వరును పాటిసేయరే” యని
మనకు ఆవేదనయు లేదు.

ఇది ఈశ్వరనిర్ణయమా?

ఇట్టి యాకాంక్షచేసికొనుటకు మనకు అధి
కారములేదు. ఏమంటే? మనము ఎప్పుడూను పురుష
కారమును పూర్తిగా వెల్లడించలేదు.

ఇది మనకుమనమే విమర్శించుకొనవలసిన విష
యము; మనకుమనమే సిగ్గుపడవలసిన పరిణామము.

కాని వాస్తవముగా మనజాతి పునరున్నతిన
పడయజాలకుండుటకు స్వాభావికములగు కొన్ని ఆ
సౌకర్యము లున్నవి.

ఇరుగుపొరుగుజాతుల ప్రవృత్తిని పరిశీలించిన
మనకు అవి విశదములగును.

మహారాష్ట్రులను చూతము:

వారి సామ్రాజ్యము అస్తమించి యెంతోకాలము
కాలేదు.

శివాజీపదాంకములు వారి కింకను స్ఫుటముగనే
కన్పించుచున్నవి.

పీష్వాల యాస్థానమున రాజకార్యములు సవ
రించిన ముస్సద్దీలు వారి కిప్పటికిని అక్షరాభ్యాసము
కావించుచునే యున్నారు.

ప్రతికుటుంబము వారును “మానాయన, మాతాత
ఫలానాయాధమున అంత పరాక్రమముచూపినా” డని

చెప్పుకొని ఉప్పొంగు అవృష్టము వారి కింకనుదూరము కాలేదు.

ఇట్లు “నేను, నాది” అను మమత విస్మయము కాకపూర్వమే ఆదేశమున తిలకు ఆవిర్భవించి ఆజాతికి నవశక్తి సంఘటించినాడు.

గుజరాతీలను చూడుడు:

తురకలతోడి సంఘర్షణము వారికిని మాంద్యము రాకుండజేసినది.

పార్శ్వలతోడి సాహచర్యము వారిని జాగ్రత్తపల్లవ నుంచినది.

కరాచీ బొంబాయిరేవులు ఆంగ్లేయులతో ముందు వారికే పరిచయము కలిగించినవి.

సహజముగ వారు ధనవంతులు.

వారు సోమరులు కారు; సంపాదనా చతురులు.

ఇట్టి స్థితిలో నాగోదీ, పటేలు, గాంధీగారు వారికి తత్త్వదర్శనము గావించినారు.

బంగాళీలసంగతి:

తురకలకు వారికి, తురకలకు ఆంగ్లేయులకు అక్కడ జరిగినంత సంఘర్షణము మరియొక్కడను జరుగలేదు.

వారి ముఖ్యపట్టణము భారతదేశమున కంతకును ప్రధాన నగరముగా నుండినది.

బ్రిటిషిండియా కంపెనీను పెద్దయున్యోగి వారి నందు కొలువు తీర్చినాడు.

కోల్లకొలది పెట్టుబడులతో వ్యాపారమునాగించు విద్యేయవర్తకు లక్కడ అంగడులు తెరచినారు.

ఆంగ్లేయ పండితులు అక్కడ తమ విజ్ఞానమును వెదచల్లినారు.

వివేకానందుడు, సురేంద్రనాథుడు, షివినచంద్రుడు, ఆకుతోషు, చిత్తరంజనుడు వారికి వెన్నెముకగా నిలిచినారు.

అన్నిటికిని జీవగట్టగా కర్ణమప్రభువుకా మాతము వారిని ఉద్బుద్ధులను గావించినది.

నేడు బంగాళము భారతదేశమునకు జ్యోతివలె నున్నది.

అరవల సంగతియు చూడదగినదే:

మొన్నటివరకును నాయకరాజులు వారిని దిద్ది నారు.

అత్యద్భుత శిల్పచాతుర్యముగల అసంఖ్యదేవాలయములు, మ్రోడులను చిగిరింపజేయు త్యాగరాయల వారి గానలహరి వారిని కార్యవాదులను గావించినవి.

తురకలకు ఫ్రెంచివారికి, ఫ్రెంచివారికి ఆంగ్లేయులకు అక్కడ సంకులసమరములు సాగినవి.

సహజముగ ప్రగమనశీలత ఆంగ్లేయులతో వారి కెక్కువ పరిచయము కలిగించినది.

ఇన్ని కారణములవలన, ఇంతవరకు వారిలో నొక్కవహాపురుషుడైన నవతరింపక పోయినను జాతి యంతయు తనమేలు తాను గుర్రెరిగి, సాధించుకొనగల స్థితిలో నున్నది.

ఇట్లు ఆత్మవిజ్ఞానముగల నాలుగుజాతుల అభ్యున్నతికి గల కారణములను దెలిసికొనినపిదప ఇక మన సంగతి.

మన భూతపూర్వచరిత్ర చాల గంభీరమైనదే; గాని దాని ప్రభావము ఇంతవరకును ప్రసరింప జాలదు.

మన విజయనగరసామ్రాజ్య మస్తమించి అనేక శతాబ్దము లైనది.

మనపేరుగా నొక్క స్వతంత్రసంస్థానమున్ను లేదు.

మనదేశమున లక్షజనసంఖ్యగలదైన నొక్క నగరము లేదు.

మహమ్మదీయుల కాలమున ప్రభువు మన నడుమ నివసించలేదు.

అంగ్లేయప్రభువుగూడ మనకు దూరమునందే ఉండిపోయెను.

దత్తులగు యురపియనులతో మనకు పరిచయము లేదు.

రాజధానిలో నివసించుటకు మనకు సాహసము లేదు.

ఇప్పటికిగూడ రాజధానిలో మన కేవిషయము నందును పలుకుబడిలేదు.

మనలను ఎంతనేపును గుడుగుడుగుంచును లాఢా కొనవలసిన పరిస్థితులే ఆవరించియున్నవి.

వీటి కన్నిటికిని సాయము మనకు అలసత మెండు; నా గద్యము చెప్పు.

అయితే: మనకు గొప్పఆశయములు, పెద్దఆశలు గలవు; గాని నాని నాచరణమున పెట్టుటకు అవకాశములు లేవు.

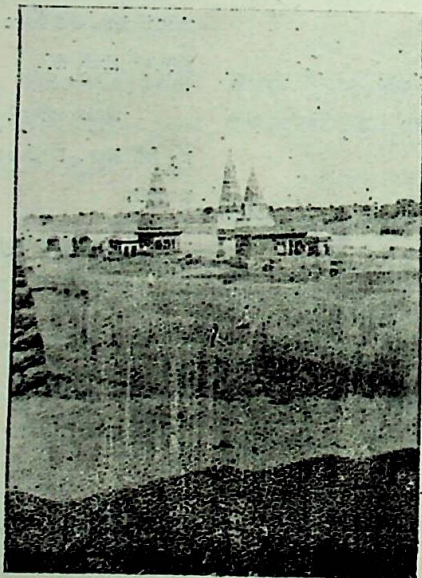
ఇక మనకు నవీనోన్నతి యెట్లు కలుగును?

చూచినకొలది కన్నులు అశ్రుపూరితము లగుచున్నవి. తలచినకొలది హృదయము విదారితమైపోవుచున్నది.

స్వాభావికములగు నిట్టి అసౌకర్యములను సరిపుచ్చుకొనలేని మనము అరవల ప్రతిఘటనములను, ఉత్కృశుల దురాక్రమణములను జయింపగలమా?

అయితే: మనగతి యిక ఇంతేనా?

—శాస్త్రి

చంద్రభాగానది, పండరిపురము

—వి. యస్. గోపాలదేశికాచారి.

ఈచిన్న వ్యాసమున పంగీయ వైష్ణవులకు ప్రజనిగూఢరసమునెడల గల భక్తి విశ్వాసములను వివరింప బూనుకొంటిని, గోపికలు సందనందనుని గూర్చి చేసిన భజనకు ప్రజభజనయని పేరు. గోపికల సనుసరించి భక్తులు భగవంతుని నారాధింప వచ్చును. అందు రాధాభావమున భగవంతుని సేవించుట సర్వోత్తమమైనదని వైష్ణవుల విశ్వాసము. రాధాభావమున సాధ్యము కాక పోయినను ఆమెచెలికత్తెయనుభావమున భగవంతుని సేవింపవచ్చుననియు, యశోదాభావమున శక్యముకాకపోయినను ఆమె చెలికత్తెయను భావమున భగవంతుని కైంకర్యము చేయవచ్చుననియు, నావిధముగ సందనందనునితో ప్రజవాస్తులు నెఱపిన లీలల ననుభవించు నవకాశము గలదనియు వారి దృఢవిశ్వాసము. తానె రాధసనుకొని శ్రీకృష్ణుని గాఢాలింగనము జేసికొనుటగాని, యశోదసనుకొని యాతని పదనమున వెన్నముద్ద నుంచుటగాని సామాన్య మానవునకు ప్రారంభదశలో సాధ్యముకాకపోవచ్చుననియు, రాధచే శ్రీకృష్ణుని గ్రాగిలింపజేసియో, యశోదచే సాత్రుకి వెన్న పెట్టిందియో ప్రజవాస్తు లనుభవించిన మహా సందములో గొంతభాగ మనుభవించవచ్చుననియు, నా కొంతభాగముచేతనే మానవులు

ప్రేమవాహినిలో దేలియాడ నవకాశ ముండు ననియు వా రందురు.

రాధాకృష్ణలీలలు మాపకవర్ణనముకాదనియు, నవి యథార్థములనియు నొకశ్రేణి వైష్ణవుల విశ్వాసము. మఱొకశ్రేణివా రీలీలల యొక్క సత్యాసత్య విచారణతో ప్రయోజనమంతగాలేదనియు, ప్రజనిగూఢరసము ననుభవించుటకు చరిత్రవిచారణ మనసరములేదనియు, నెవరు గాఢముగ భగవంతుని ప్రేమితురో వారి హృదయములలో లీలాస్ఫూర్తి యగుననియు, నాహృదయములే బృందావనక్షేత్రము లగుననియు నందురు.

తాను ప్రీతని భక్తుడు భావించుకొని భగవంతుని భర్తృభావమున తనయెదుట నిలుపుకొని భజింపవలెనేగాని నిరాకారభగవంతుని ప్రాణనాథా యని పిలుచుట నిర్దిష్టకవిత్విమునంటిదని వైష్ణవులుచెప్పెదరు. నిష్కామ ప్రేమభక్తితో సాకారపూజ యెటులచేయవలెనో యాదర్శస్వరూపిణియై రాధ, లోకమునకు బోధించెను. ప్రజనిగూఢరసము రసాస్వాదనపరులగు భక్తుల కమృతతుల్యమైనది. ప్రజనిగూఢరసము నను వింప నవకాశ మొసగు భగవల్లీలలు బుద్ధునివద్దగాని, మహమ్మదువద్దగాని, క్రీస్తువద్దగాని లేకపోయెనని వైష్ణవులు సగర్వముగ బలుకవచ్చును.

ప్రజరసస్ఫూర్తికై నిభృతనికుంజవనములు, మురళీగానము, నవ్యానురాగము, పుష్పశయ్య, అభినరణము, మేలనము, మానము, విరహము. రాసప్రభృతులు శ్రీ నందనందనుని కవసరము లయ్యెను.

ప్రజలీలలు విశ్వసింప జాలకపోయినను ప్రయత్నముతోనయినను భగవంతుని భజింప బూనుకొన్నయెడల క్రమముగా నవిశ్వాసము తొలగిపోయి ప్రజలీలాచిత్రము మనస్సులో నిండిపోవునని వైష్ణవులు చెప్పెదరు. భాగవత గ్రంథమునకు ప్రాణప్రతిష్ఠయొనర్చిన శ్రీ చైతన్యదేవుని బోధకూడ నిదియే.

భగవత్ప్రేమపద్ధతులలోగూడ భేదములు గలవు. దాస్యప్రేమకంటె సఖ్యప్రేమయు, దానికంటె వాత్సల్యప్రేమయు, దానికంటె కాంతాప్రేమయు నున్నతమైనదని వైష్ణవుల విశ్వాసము. కాంతాప్రేమకే మఱొకనామము మధురభావము. మధురభావములో దాస్య సఖ్యవాత్సల్య కాంతాభావములు నాల్గు నిమిడియున్నవి. ఆకారణముచేతనే యిది సర్వోత్తమమైనది. కాంత తన కాంతునకు దాసు రాలివలెను, మిత్రునివలెను, మాతవలెను, విలాసవతివలెను నుపయోగపడునుగదా.

యశోదాభావమున ననగా వాత్సల్యరసమున వల్లభాచార్యమతస్థులు బాలగోపాలుని బూజింతురు. ఆంధ్రుడగు శ్రీ వల్లభాచార్యుడే యీమతప్రబోధకుడు. ఈయన భారత వర్షమంతట పర్యటనముచేసి శిష్యబృందమును

సంపాదించెను. ఆయన తన తుదిరోజులలో వాత్సల్యప్రేమ కాధిక్య మొనగి రచించిన భాగవతవాఖ్యానమున కామోదమును శ్రీ చైతన్య స్వాములనుండి సంపాదించబూని నీలాచలము వచ్చెను. అక్కడ శ్రీ చైతన్యనితో చర్చించి శ్రీ వల్లభుడు తన పూర్వాభిప్రాయములను మార్చుకొని కాంతాప్రేమ సర్వోత్తమమైనదని యంగీకరించెను. ఆయన తన శిష్యులతో తన యభిప్రాయములలో గల్గిన మార్పును జెప్పకపూర్వమే నందనందనుని సొన్నిధ్యమును జేరుటచేత వల్లభాచార్యమతములో మార్పు కలిగినది కాదు. అంతమంది గోపికలు శ్రీ నందనందనుని భజించినను, ఆయనతో రాసలీలలు నెఱపినను భగవంతుని సంపూర్ణముగ సంతృప్తి పఱచునేరక పోయిరి గాని రాధ యాయన ప్రేమపిపాసను శాంతింపజేయగలిగెననియు, నందుల కామెయొక్క పరాకాష్ఠను బొందిన నిష్కామప్రేమయే కారణమనియు వైష్ణవుల విశ్వాసము. నిష్కామప్రేమకే పరమీయప్రేమయని కూడ పేరు గలదు. భార్యాభర్త లొండొరులు ప్రేమించుకొందురు. అయినను పరస్పరలాభముల నాశించి వారు ప్రేమించుకొనుచున్నారు. అట్టి ప్రేమ సహేతుకప్రేమ, లేక స్వకీయప్రేమయని చెప్పబడును. రాధకు స్వార్థమనునది లేదు. ఆమె ప్రీతిపురుషభేదము నెఱుగకుండ, శ్రీ నందనందనునినుండి యేమియు నపేక్షింపకుండ నాయనను ప్రేమించినది. భర్తనుండి భార్య యపేక్షించు సౌఖ్యము లేమియు రాధ యపేక్షించియుండలేదు.

వైష్ణవులలో బహుళవ్యాప్తి నొందిన గీత మొకటి గలదు. శ్రీకృష్ణుని గొనితెండని చెలికత్తెల బంపు సందర్భమున వారితో నా గీతమును రాధ చెప్పినది. దానిభావ మిది: “ఒండొరులము చూచుకొన్నంత నే ప్రేమగలిగినది. ఆప్రేమ నానాట వర్ధిల్లుచున్నది; తుది నీమ గాననగుటలేదు. శ్రీపురుషులు పరస్పరము ప్రేమించుకొందురని జనులందురు. నేనందుకు భిన్నమైనదానిని. ఆయన పురుషుడనిగాని, నేను శ్రీనిగాని జ్ఞానమే నాకు లేకుండెను. సృష్టిలో శ్రీపురుషభేద మున్నదనియే నే నెఱుగను. నాకు కృష్ణునియందు గలప్రేమ కేమని పేడవలెనో తెలియకున్నది.”

శ్రీకృష్ణుని సౌఖ్యమేగదా రాధకు గావలసినది. ఆమెకు స్వార్థమనునది లేదు గదా! ఆయననుండి ప్రతిఫల మామె యపేక్షించినది లేదు. అయినను ఆమెమనము ఆయనను నిమిషమైనను విడిచియుండెడిది కాదు. నేవకు లొకసారి శ్రీ కృష్ణుని మధుర నుండి బృందావనము కొనితెత్తుమనినప్పుడు రాధ యిట్లన్నది: “ఆయనయెడబాటు నాకు దుస్సహముగ నున్న విషయము యథార్థమేగాని స్వర్ణసింహాసనమున నుండి మహారాజభోగముల ననుభవించుచుండిన యాయనను నీయడవికి గొనివచ్చుట స్వార్థపరత్వ మగును గనుక వలదు.”

చెలికత్తెలు శ్రీకృష్ణుని బంధించితెత్తు మన్నపు డొకసారి రాధ విస్మయముతో నిట్లన్నది: “బంధించి తెచ్చుటలో విశేషమేమున్నది? నే నాయనను బంధించుదాననుగాను; నాకై వినియోగించుకొనుదాననుగాను. సార్వభౌమ మధ్య నాయనకు సౌఖ్యము లభింపనేరదు. ఆయనను స్వార్థరహితప్రేమ, అనగా నిష్కామప్రేమ రంజింపజేయును. నిష్కామప్రేమపరుల నన్వేషించుకొనుచు విచ్చేసి ఆయన వారిమధ్య నుఖించును.” నిష్కామప్రేమకు రాధ యాదర్శస్వరూపిణికాదని యెవ్వరనగలరు?

భగవంతుడనగా పురుషప్రకృతుల సమ్మేళన మనియు, నాదు రాధ ప్రకృత్యంత మనియు వైష్ణవులు చెప్పెదరు. భగవంతుడగు శ్రీకృష్ణుని భక్తులు నిష్కామప్రేమభక్తితో రాధాభావమున భజించు టుత్తమమని వైష్ణవులు చెప్పెదరు. రాధ ప్రేమవంటిది జీవులకు గల్గుట మహాభాగ్యమనియు, నెల్లరు బడయ సాధ్యమైనది కాదనియు వైష్ణవు లొప్పుకొందురు. ఐనను సర్వజీవులు రాధాకృష్ణ లీలారసమును గ్రోలి ప్రేమరూప పంచమ పురుషార్థమును బొంద సాధ్యమని వైష్ణవుల విశ్వాసము.

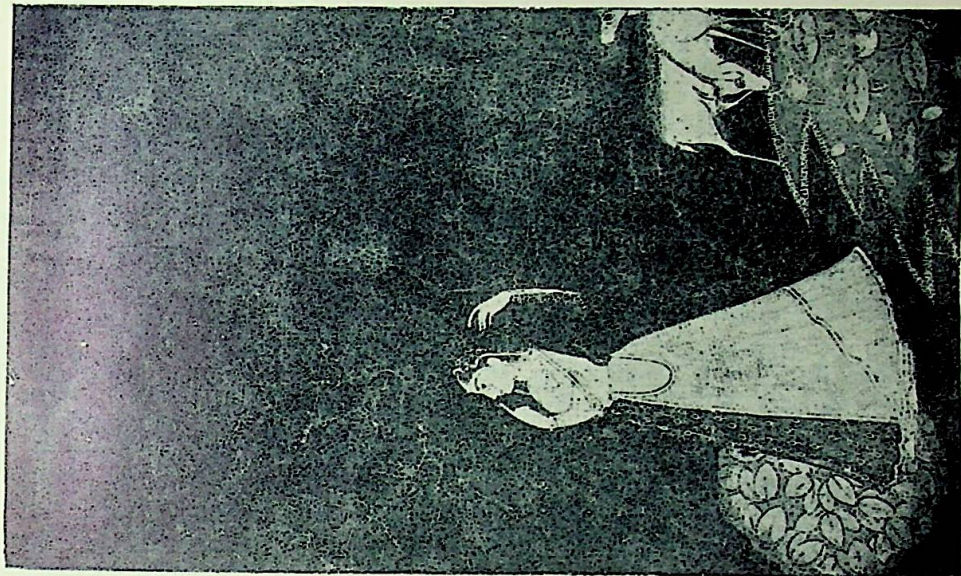
డచిన రెండు సంవత్సరములందు జరిగినన్ని ఆత్మహత్యలు ఈమధ్యకాలమున భారతదేశమునందు, మరేదేశమందుగాని జరిగియుండలేదు. కాని కొందరు ఆత్మహత్య చేసికొనుటయందు కృతకృత్యులు కాలేదు. దీనికి అనేక కారణము లుండును. ఆత్మహత్య చేసికొనెడి సందర్భమున కొందరికి మనోదార్పణము గలుగును. ఏబండకత్తిపీట పెట్టియో గొంతుకకోసికొనబోవ అది తెగకపోవుట సాధారణముగా తటస్థించును. మందు మ్రింగిన అది సరిగా పనిచేయకపోవచ్చును. ఇట్టివే మరి అనేక కారణము లుండును. ఏది యెట్లున్నను ఈ సంవత్సరముమాత్రము ఆత్మహత్యలు విరివిగా జరుగుచున్నవి.

సాధారణముగా ఆత్మహత్యకు మూడు కారణములుండును: బీదతనము, మనశ్శాంతి లేకపోవుట, మనోవైకల్యము. ఈ మూడింటి యందు ఏదో ఒకటి సర్వసాధారణముగా ఆత్మహత్యకు కారణ మగుచున్నది. కాని ఎక్కువగా బీదతనమువలననే. ఆత్మహత్యలు భాగ్యవంతులయందుకన్న బీదవారియందే ఎక్కువ జరుగుచున్నవి. ముఖ్యముగా భారతదేశమునందు ఆత్మహత్య ఒనరించుకొనెడి వారియందు ఎక్కువమంది బీదవారు.

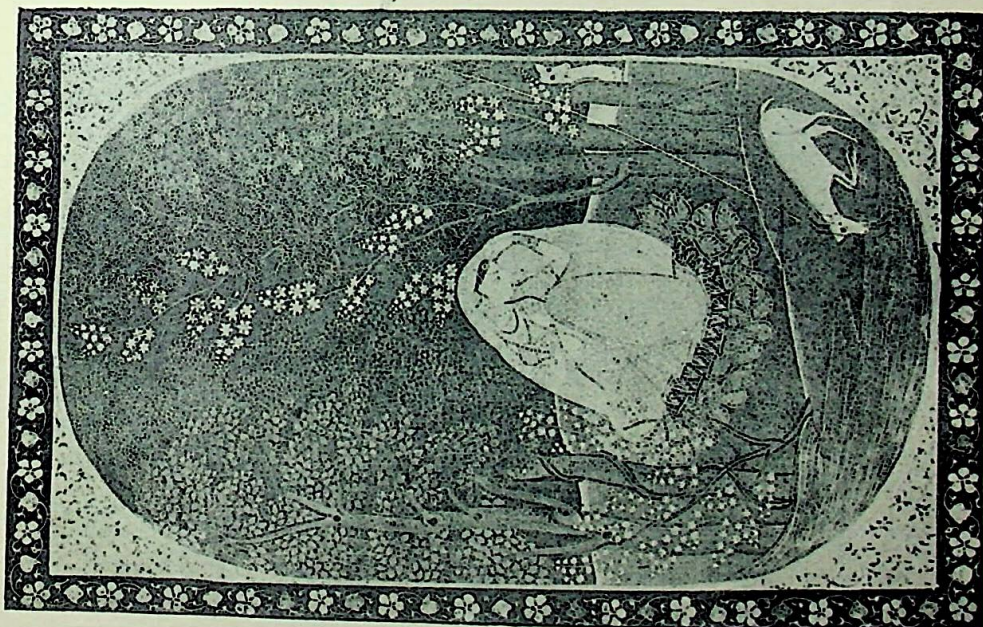
కాని వ్యక్తికి ఆత్మహత్య చేసికొనుటకు హక్కులేదు. సర్వసాధారణముగా “నాప్రాణములమీద ఒకరిపెత్తన మేమిటి నే సాత్మహత్య చేసికొనిన ఒరుల కేమి హాని?” అని అనుట సహజము. కాని చట్టము దాని నొప్పుకొనదు. ఎవరయినను ఆత్మహత్య చేసికొన ప్రయత్నించినట్లు తెలిసిన ప్రభుత్వము వారిని శిక్షించును. దానికి కారణము వ్యక్తి సంఘమునందు ఒకభాగ మగుట. కొందరు వ్యక్తులు గలిసిన గాని ఒకసంఘము కాదు. వ్యక్తి జన్మించినతోడనే సంఘమునకు చెంది సంఘచట్టములకు బద్ధుడై యుండవలెను. స్వవిషయమునందు గాని, పరులవిషయమందు గాని తన ఇచ్చవచ్చినట్లు ప్రవర్తింపగూడదు. సంఘజీవన మనుటతోడనే వ్యక్తియొక్క స్వాతంత్ర్యము కుదించబడును. అదియునుగాక ప్రతివ్యక్తియు ఆత్మహత్య గావించుకొనిన సంఘము కృశించిపోవును. సంఘము వ్యక్తుల అన్యోన్యతమీద ఆధారపడియున్నది. అందువలన ఆత్మహత్య నేరముగా పరిగణింపబడుచున్నది.

ఇది బాగుగనే యున్నది. ఒక విషయము గమనింపవలయును. ఒకవ్యక్తి బీదవాడు; తినుటకేమియు దొరకదు. వానికి జీవితము దుర్భరముగాదోచును. ఆత్మహత్యకు ప్రయ

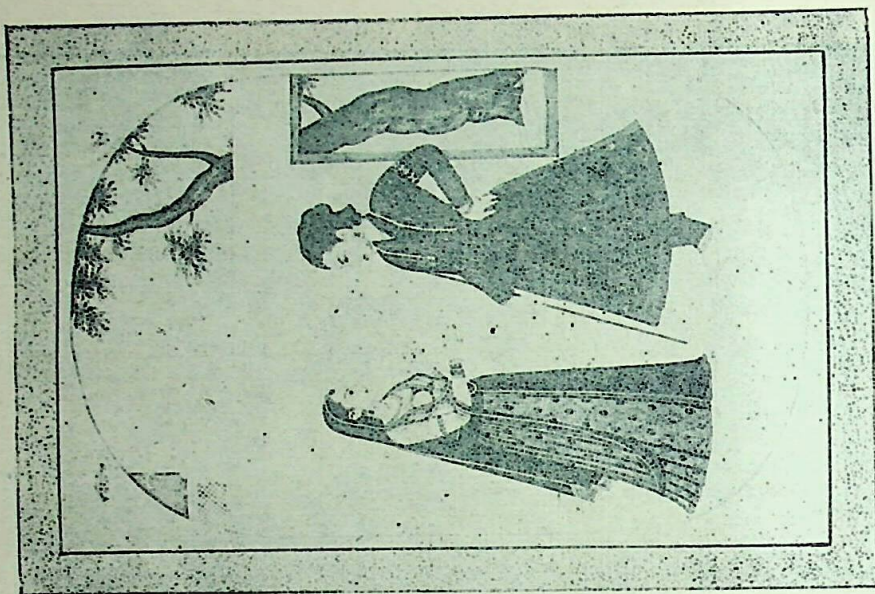
శృంగారనాయికలు
(ప్రాచీన చిత్రములు)

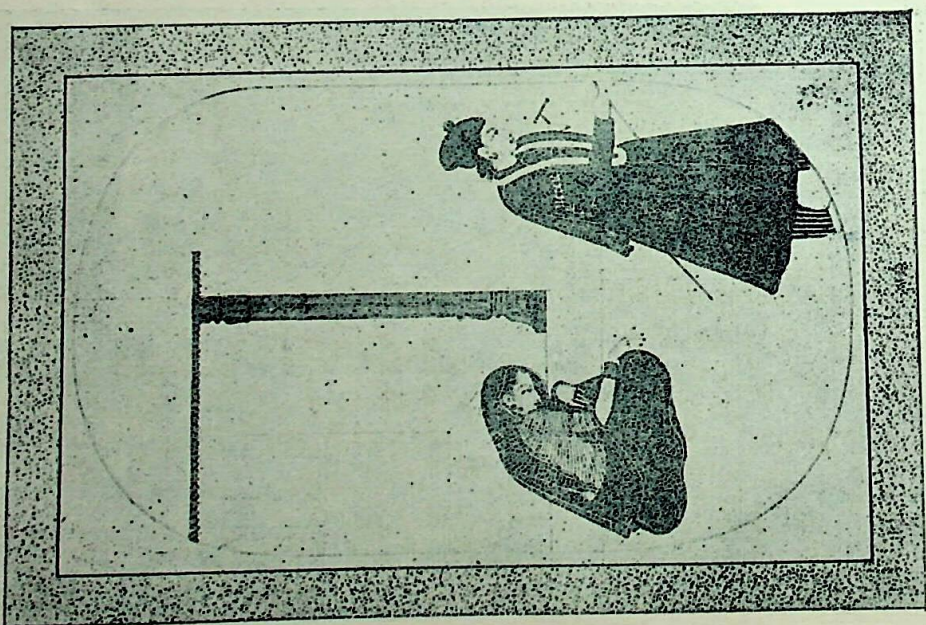
౬. విరహోత్కంఠిత ౨

౫. విరహోత్కంఠిత ౧

౫. శుండిత

౭. అభిసంధి

త్నింపవచ్చును. అటువంటి సమయమున అతని శిక్షించుటయం దర్థము లేదు. శిక్ష అతని జీవితమును ఏమాత్రము సంతోషకరముగా జేయదు. శిక్ష అతనికి ఉద్యోగము నివ్వదు.

ఆర్థికదార్పిద్యము తగ్గిన ఆత్మహత్యలు చాలవరకు తగ్గును. కాబట్టి బీదతనమువలన ఆత్మహత్య కావించుకొన ప్రయత్నించెడి వారిని శిక్షింపక వారికి జీవనోపాధి కల్పించుట ప్రభుత్వపు విధిమై ఉన్నది.

ఇది బీదవానివిషయమున. మనశ్శాంతి లేకను కూడ ఆత్మహత్య గావించుకొనెడి వారు గలరు. కొద్దికాలముక్రిందట లాహోరు నందు ఒక పంటవాడు జీవితమునందు ఆనం

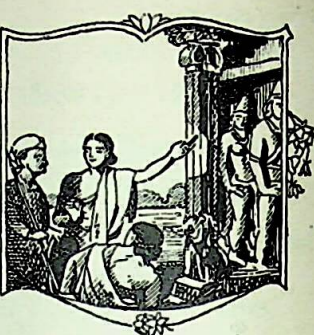
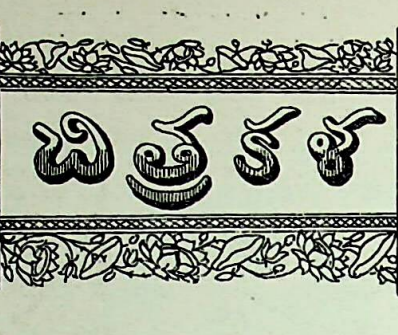
దము లేదని ఆత్మహత్య గావించుకొనెను. ఒకవేళ కృతకృత్యుడు కానియెడల అతనిని శిక్షించినను లాభముండదు. వానికి జీమించిన కొలది జీవితము దుర్భరముగా నుండునే గాని శిక్షమూలమున అతనికి జీవితమునందు ఆనంద ముండదు. భార్యబిడ్డ లున్నవారి గతి యేమి కావలయును? అని ప్రశ్నించుట సహజము. మానవుడు స్వభావసిద్ధముగా స్వార్థపరుడు. తనకు ఉపయోగములేనిదానియందు జోక్యము కల్గించుకొనడు. భార్యబిడ్డలు తనవారయినను తనక్షేమము తరువాతనే వారి క్షేమము. వారివలన సుఖము, ఆనందము లేనపుడు వారివిషయమైకూడ బాధ్యత వహింప జాలడు.

ని శ

చావలి బంగారమ్మ

నిన్ను బోలిన దాన నంచును
నివ్వెరపడిపోయినావ?
చివ్వునను తెల్లారురోజులు
రివ్వున రావ?
ఏది యోచన చేయుచుంటివె
ఎవరి నారాధించుచుంటివె

ఏదె నీలక్ష్యంబు జెప్పము
సాదరంబుగను?
ఎంతనే పిటు వేచియుండెదె?
మితదోచెను నిన్ను జూడగ
చింతతోడనే నాకు తోడై
చెంత నీ వుంటన్.

భారతదేశపు తొలిచిత్రరువులు

తలిశెట్టిరామారావు, బి. ఏ., బి. యల్.,

భారతీయ చిత్రకళ యేనాడు ప్రారంభమయ్యెనో, తన ప్రత్యేకరచనావిధానము నెప్పుడు పొందెనో చెప్పుట కింకను ప్రమాణములు లభించలేదు. కాని, యిది చాలా ప్రాచీనమైనదనియు, తక్కిన దేశముల రచనతోనో, లేక యంతకుపూర్వమో ప్రారంభమైనదనియు చెప్పుట కనేకములగు నిదర్శనములు కలవు. ఇటుల చెప్పుట కిదివరకు వాఙ్మయముపైని, యూహలపైని యాధారపడవలసినచెప్పుకాని యిటీవల భాగవతదేశమునందు చాలచోట్ల అతిప్రాచీనములైన చిత్రములు కానవచ్చుచే ఈ విషయమై సంశయములు చాలవరకు నివృత్తియైనవి.

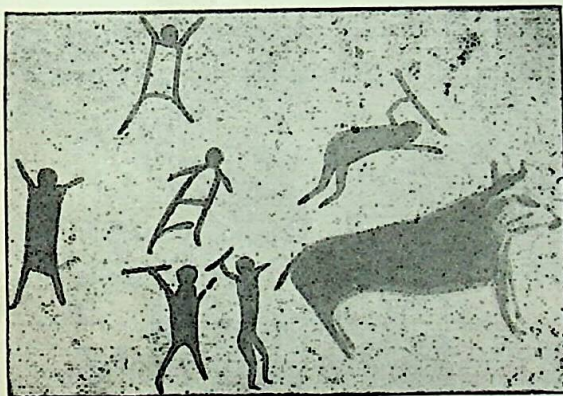
ఇప్పటికి లభించినట్టి చిత్రములు వ్రాయబడిన కాలమున మానవులు గృహములను నిర్మించుకొనుచుండినో లేదో తెలియదు. చిత్రములను వ్రాయజాలినంతటి నాగరికులు గృహములను నిర్మించుకొని యలంకరించుకొనుచుండినని చెప్పవచ్చును. గృహము లుండినను వాటితో వాటియందలి చిత్రపులున్నియు నశించినవి. గుహలలోపల వ్రాయబడినవియు, రాళ్లపైన చెక్కబడినవియు మాత్రమిప్పటికిని నిలిచియుండి సనాతనమానవుల రచనాదివిషయములను తెలిసికొనుటకు కొంత యాధారము లైనవి.

చిత్రరచన మొదట ప్రవీణతాఫలితిము కాదనియు, మతము, హక్కులు, బహుశాభావ యనుభావములు పుట్టకపూర్వపుదనియు, విజ్ఞానము, మానవుని జీవ

యాత్ర లీశతో ప్రారంభమైనవనియు పురాతనచిత్రముల ననేకములను బరిశీలించిన హెర్బెర్టుకున్సు (Herbert Kunhu) గారు వ్రాసియున్నారు. ఇది సత్యము.

తొలియుగములందు వ్రాయబడిన చిత్రములెట్టివి? వాటియుద్దేశము లేవి? అను ప్రశ్నలకు సమాధానము చెప్పుట దుర్లభము. ఈ చిత్రములలో ననేకములు పూర్వుల పూజలకు సంబంధించినవి కావచ్చును. అటుల కానియెడల ఆరచనయొక్క యర్థము నన్యముగ సమర్థింపజాలము. కొన్ని స్థలములందు స్త్రీలను, పురుషులను అర్ధవలయాకారముగను, జంతువులను పూర్ణవలయాకారముగను, త్రోవలను చుక్కలతోను నూచనామాత్రముగ వ్రాయుచుండిరి. సింగన్నురుచిత్రములందు కొందరు మనుష్యులు నిచ్చెనలరూపమున వ్రాయబడిరి. చాలచోట్లగల చిత్రముల కర్థము చెప్పుటయే కష్టము. వారి మంత్ర, పూజాదివిధానములగూర్చి మనకు తెలిసినయెడల వీటి యుద్దేశములును, తద్వారా యా యాదిమవాసుల గూర్చి యనేకములగు నూతనవిషయములును తెలియగలవు. వ్రేళ్లులేని చేతులు పూజను, బల్లెములతో గొట్టబడిన జంతువులు వేటయొక్కయు, అస్త్రములయొక్కయు ఆరాధనమును, సంగమించు స్త్రీలును, రహస్యాంగములును జన్మాద్యంగములను నూచించుచున్నవని యనుకొనవచ్చును. ఇట్టివృత్తికరమునాదినుండియు మానవుల కలవడినటుల కాననగును.

ఇట్టిచిత్రములేకాక ప్రకృతియందు గనబడునటుల జంతువులను, మనుష్యులను వ్రాయుటయు నాకాలమున గలదు. ఈచిత్రములన్నియు నెంతయో సహజములుగ నుందరములుగ నున్నవి. ఆకాలమున క్రూరమృగముల మధ్యను, అడవులలోను మనుష్యులు నివసించుచుండిరి. కనుక వారికి జంతువులయొక్క రూపములను, నైజగుణములను బాగుగ దెలిసికొనియుండుట మిగుల యవసరమై యుండెను. ఇంగు నిపుణులుకానియెడల రాత్రులందు బహిరంగముగను, పగలు శుప్పలచాటునను, మారము నను తిరుగాను వన్యమృగముల బాడలను కనిపెట్టి, చూచి, పోల్చుకొనుటయు, ప్రాణసంరక్షణము చేసుకొనుటయు నలవికాని పనులగును. ఈకారణములవలన నాటిచిత్రము లందు జంతువుల యాకారములు చాలచక్కగ వ్రాయబడియున్నవి. ఈవిషయమును హిందూదేశముననేకాక స్పెయినుదేశమునను కానవచ్చిన సనాతన చిత్రములు స్పష్టముచేయుచున్నవి.

చిత్రము ౧

మానవులు పొట్టపోసుకొనుటకు వేటపై ఆధారపడి యుండిరి. కాన నాటిచిత్రములందనేకములు వేటకును, దానికి సంబంధించిన పూజలకును చెందినవై యున్నవి. వేటకు సన్నాహముగనటుల, జంతువులను వెంబడించుచున్నటుల, క్రూరమృగములను జూచి పలాయితులగునటుల, చచ్చిన మృగముచుట్టును మనుష్యులు నిలవబడి యున్నటుల నీచిత్రములు కలవు. చిత్రరచన యెటు

లున్నను వీటియందు భావప్రదర్శనము, జీవరాసుల “కదలిక” బాగుగ కానవచ్చును.

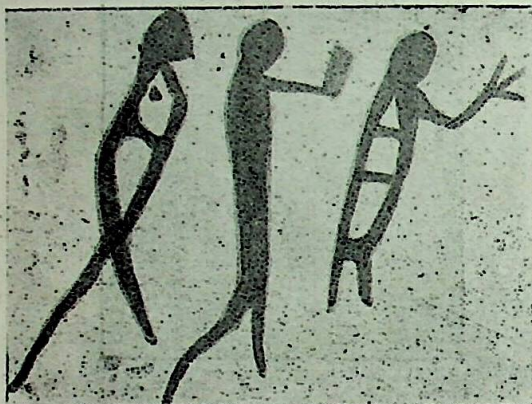
చిత్రము ౨

మనుష్యులు సంఘములుగ జేరి, గ్రామముల నేర్పరచుకొని, క్రూరమృగముల భయమునుండి తప్పించుకొని, నేద్యమువలన జీవనము గడపునంతటి నాగరికులైనప్పటికి వీరి జంతుపరిచయముయొక్క నూత్నత తగ్గి నుండవచ్చును. చిత్రరచనయందుకూడ క్రొత్త భావము లుదయించి, వ్రాయువిషయములును పెరిగి యుండును. ఈ రెండవయుగపు చిత్రములందు నూతన విషయము లనేకములు కానవచ్చుచున్నను తొలిచిత్రపులులందు కల రచనయొక్క సొగసు లేదు.

కానవచ్చిన సనాతనచిత్రము లేనాటివో నిర్ణయముచేయుట కష్టమైన విషయము. ఐరోపాదేశమునంబలి పురాతనపాషాణయుగము (Paleolithic Age) నాటి చిత్రపులునుగూర్చి వ్రాయుచు బర్కిట్టు (Burkitt) గారిటుల నిర్ణయముచేయుటకు కొన్నిమాగ్గములను నూచించిరి:

౧. ఏకాలము నాటివో యని మనము నిర్ణయింపగల పురాతనమానవుని పాషాణపరికరములు లభించు భూమిపొరలక్రింద భూస్థాపితములైన చిత్రపులు, శిల్పములు కానవచ్చినయెడల నవి యాపాషాణపరికరములకు పూర్వపువని నిర్ణయము చేయవచ్చును.

౨. చిత్రములుకల గుహల ద్వారములు చిర కాలముక్రిందకు కప్పుచు పోయినయెడల నందు లభించు పాపాణపరికరములనుబట్టి యాచిత్రపు లేనాటివో కను గొనవచ్చును.

చిత్రము ౩

౩. చిత్రపులుకల స్థలములం దిప్పుచు కానరా నట్టియు, వాతవరణమునందు మార్పులు కలుగుటచే నాస్థలములందు నివసించువారినిబట్టియు మృగముల యెము కలు లభించినయెడల నట్టివి ఏయుగమున నచ్చట నుండుట సంభవమో కనుగొని తద్వారా యాచిత్రపు లు కాలమును నిర్ణయింపవచ్చును.

౪. ఎముకలు మొదలగునాటిపై చెక్కబడిన చిత్ర పులు లభించినయెడల నట్టివి ఏకాలమునందు వాడు కయం దుండెనో, యది లభించు భూమిపార లేక లమునాటివో కనుగొని యాచిత్రముల కాలమును నిర్ణ యింపవచ్చును.

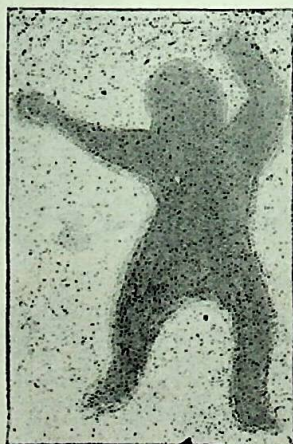
ఈ పరిస్థితులన్నియు భారతదేశమునందున్నను, కానవచ్చిన చిత్రపులుచెంత విశేషముగ నిట్టివిహ్న ములు కానరాకపోవుటచే భూతత్వజ్ఞులు ఊహలపై నాధారపడవలసివచ్చెను. ఈ శాస్త్రపరిశోధనయు మన

దేశమున నింకను ప్రారంభదశ నుండుటవలన ఇది నిజ, విది కల్లయని చెప్పుట కలవికాకున్నది.

కాని వైఖరినిబట్టియు, కైలినిబట్టియు లభించిన చిత్రపులు బహుపురాతనములనిమాత్రము చెప్పగలము. ఇప్పటివరకు మనదేశమున కానవచ్చిన సనాతనచిత్రము లలో సింగన్మృగువద్ద నున్నవి ముఖ్యమైనవి.

*సింగన్మృగుగ్రామము మధ్యపరగణాలలో రాయ ఘరు సంస్థానమున బెంగాలునాగపురము కైల్వేవారి నహరుపాలీయను ప్రేవనుదగ్గర కలదు. చిత్రపులు కల గుహ యీగ్రామముదగ్గర నున్నది. కనుక వీటికి సింగ న్మృగుచిత్రపులుని పేరుకలిగెను.

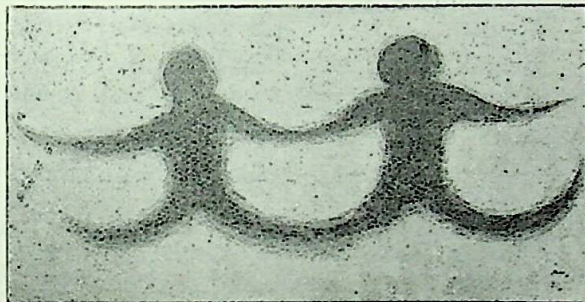
బెంగాలు నాగపురము కైల్వేయువ్యోగియగు సి. డబల్క్ల్యా. ఏండ్లనుగా రీచిత్రములను మొదట ౧౯౧౦-వ సంవత్సరమున జూచి, పండితులు కనుక వాటి విలువను గ్రహించిరి. మరియొకమారు వీ రాగుహ లకు బోయి, చిత్రములను బరిశీలించి, విపులముగ వర్ణించి ఇండియా మ్యూజియమువారికి తెలియజేసిరి. ౧౯౧౩-వ సంవత్సరమున నది యేనాటివో కనుగొనుటకు ప్రయ త్నములు జరిగెనుకాని యప్పటి కాకందరములు లేనె

చిత్రము ౪

* See "Prehistoric India" by Panchanan Mitra, Calcutta University Publication.
Most of the material and all the Illustrations are taken from this work.

టీగలకు నివాసమయ్యెను. అచ్చటికి పోయిన పండితులను, వారి యనుచరులను నాయాగలు వెంటదరుమగా కొండపైనుండి యెటులో సమప్రదేశమును జేరుకొని, సుమారు రెండుమైళ్లదూరమున నున్న ప్రేక్షనును చేరువరకు తిరిగిచూడక, తమ పిక్కిలమునంతను జూసి, డాక్టర్లు వచ్చేవరకు ప్లాటుఫారముమీద మూలుగుచూ ఉష్ణమతోను, బాధతోను దొర్ల వలసివచ్చెను. తరువాత ఏండ్లగు గారును, సుప్రసిద్ధ హైందవచిత్రకళావిమర్శకులును, చిత్రకారులును అను పెన్నీ, బానుగారును కలసి యానుపాలకు పోయి, పరిశీలించి బెంగాలు ఏషియాటికు సొసైటీవారికి రిపోర్టు నర్పించిరి. పిమ్మట కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమువారిచే నియమితులై పాట్నూ మ్యూజియము అధికారులగు రాయసాహెబ్ ఘోష గారును, పంచాననమిత్ర గారును వెళ్లి, చిత్రములను పరిశీలించి, కొన్ని క్రొత్తవిషయములను సంగ్రహించిరి.

చిత్రము ౫

సింగన్నూరు ప్రాంతములం దనేకములగు గుహలు కలవు. దగ్గరనే చక్కని జలము లభించుచున్నది కనుకను, మరికొన్ని కారణములవలనను ఇవి యొకానొకప్పుడు జననాసములై యుండినటుల కానవచ్చును. పూర్వమికందరములు “మందిరము” లుగ నుండెననియు, మనుష్యులచ్చట నివసించుచుండిరనియు, నొకవ్యక్తి యశ్వాసూనుడై నేలవడి యాప్రాంతమున నున్న

వనమునందు మాయనుగుచుండుననియు నచ్చటి ప్రజలు చెప్పుకొనుచుందురు. అజంతకందరములవలె నివియు నైతైన (౬౦౦ అడుగులు) ప్రదేశమున గలవు.

చిత్రములు కల గుహ పూర్వము పెద్దదిగ నుండెను. ఏకాలమునో మునుభాగమంతయు పటిపోవుటచే లోని కెవగును చూరుబకు కీలులేనందున లోపలి యనుూల్యములైన చిత్తరువులు చెడక మనకు లభించుట కలిగెను. ఈమధ్య మరికొంతభాగము శిథిలమగుటచే చిత్తరువులు పైకి కనబడుచున్నవి.

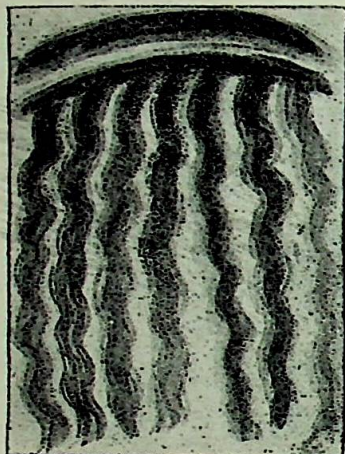
† ఈ చిత్తరువులు రెండువిధములుగ నున్నవి: కొన్ని కుంచెలతోను, చక్కనిరంగులతోను దృఢముగ వ్రాయబడినవి. ఇవి తొలుత వ్రాయబడినటులు కానవచ్చును. పిమ్మట వ్రాయబడినవి రచనయందు మోటుగ నున్నవి.

కొన్నిచిత్తరువులై తయినట్టియు, వ్రాయుటకు సాధారణముగ నలరికానట్టియు స్థలమునందు గలవు. వీటి నిచ్చట, యెటుల, నెందులకు వ్రాసిరో తెలియదు. పురాతనచిత్రములలో ననేకము లిట్టి చోట్లనే వ్రాయబడియుండుటచే దీని కేదో యర్థము, నుపయోగము నుండవలెను. రచనయంతయు చాలినంత వెలుటరుజేనిస్థలమున జరిగెను ఆచిత్రకారులు మానెదీపములను వాడియుందురు.

చిత్రములను వ్రాయుటకు మును రాత్రిపై మన్నునుకాని, సున్నమునుకాని పూసినటుల కానరాదు. రాయి ననువుగ నున్నచోట్ల చిత్రములు విశేషముగ కలవు. అచ్చటచ్చట ఛాయారచన యున్నటుల కలదు కాని యవి స్ఫుటముగ కానవచ్చుటలేదు. చిత్తరువుల యొక్క యంచులందు రంగు తేలికగ నున్నదికాని యటుల చిత్రకారుడే రచించెనో, లేక యచ్చటి రంగు పలుచగనుండుటచే రాతిలోని కింకనో తెలియుటలేదు.

† Notes on the Prehistoric Cave Paintings at Raigarh by Mr. Percy Brown, A. R. C. A.

రెండవయ్యానా నిజముకావచ్చును. పీ రెట్టికుంచెలను వాడితో తెలియుటలేదు. వర్ణలేపనవిధానమును బరిశీలించి చూచినయెడల నేనో మోటుకుంచె యాధారమై నటుల కనబడును.

చిత్రము ౬

ఈ చిత్రరూపులను (౧) వేటచిత్రరూపులు, (౨) మనుష్యచిత్రములు, (౩) భాషాచిత్రములు, (౪) జంతువుల చిత్రములు అని నాలుగువిధముల భాగింపవచ్చును.

(౧) ఈవేట చిత్రములందు మనుష్యులు కొండ పోతులు, ఏనుగులు మొదలగు జంతువులను చెంబడించు నటుల కలరు. ఒక చిత్రరూపునందు (౧-వ చిత్రము) ఎనుపో తోక మనుష్యుని తన కొమ్ములతో విసరునటుల చక్కగ కలదు. తక్కిన మనుష్యు లాజంతువును కొట్టుచున్నటులను, ఆశ్చర్యవిషాదములను జూపునటులను కలదు. ఈ చిత్రరూపుచెంతనే మరియొక చిత్రరూపు పంది వేటను తెలియజేయుచున్నది. దూరమున నిచ్చెనవలె నున్న వ్యక్తి యొకకట్టతో, బల్లెమునో పట్టుకొని యున్నటుల కలదు. (౨-వ చిత్రము). దీనియర్థ మేమియో తెలియుటలేదు. బహుశా వేటకు సంబంధించిన పూజను, మంత్రములను నూచింపవచ్చును. ఒక చోట త్రిశూలాకారము కలదు. అచ్చటి ప్రజ లిప్పటికిని వాడుచున్న “పూను” నిది పోలియున్నదట. ఈశ్వరుని యాయుధమైన త్రిశూల మనాదిమండియు మన

దేశమున నుపయోగపడుచున్నటుల కానవచ్చును. ఆ దేశము లిప్పటికిని ప్రారమ్యముల కాకరమై యున్నవి కనుకను, ఆరునూ బహుశా పూజామందిరములై యుండినవి కనుకను ఇట్టి వేటచిత్రముల నాచోటున

చిత్రము ౭

వ్రాసినటుల నున్నది.

(౨) మనుష్యుల యాకారములందు వివరములు కానరావుకాని యాయంగనిన్యాసమునందు భావము బాగుగ వ్యక్తమగుచున్నది. దీనిని వేటచిత్రములందు చూడనగును. నిచ్చెన లాకారముగ వ్రాయబడిన మనుష్యులేకాక వింతగ వ్రాయబడినవారు నిచ్చట గలరు (౩-వ చిత్రము). ముసుగులను వేసికొనునటుల కొందరు కలరు (౪-వ చిత్రము). వివరములను వ్రాయక ఛాయామాత్రముగ (Silhouette) వ్రాసిన వస్త్రధారులు నిటుల కానవచ్చెదరు. ముగ్గులవలె వ్రాయబడినవారి యరమును తెలియుటలేదు. ఒకచోట నిరువు రొకరితోనొకరు కలసియున్నటుల గలదు. వీరి చేతులు, కాళ్లు సహజముగ లేకపోవుటయేకాక వలయముల భాగములవలె వింతగ నున్నవి (౫-వ చిత్రము).

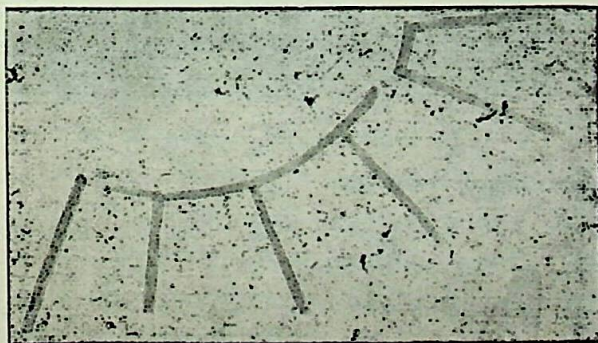
(౩) భాషాచిత్రము లక్షరములకుబడులు వాడుక యందుండుట యొకయీజిప్తనందేకాక, పూర్వ మన్ని దేశములందును సామాన్యమై యుండినటుల యిచ్చటి చిత్రములవలన తెలియుచున్నది. ఇట్టి చిత్రములే రానరాన భాషాచ్చారణమునకు తగినటుల మారి, యిప్పటి

యక్షరములుగ పరిగ రితములై యుండవచ్చును. అన్ని దేశముల భావలకు నాధారభూతములైన యక్షరములు భారతదేశమునందే పుట్టియుండవచ్చునని మహేంజో దారో మొదలగుస్థలములందు నూతనముగ కానవచ్చిన యక్షరములను బాగుగ బరిశీలించిన పండితులలో కొంద రనుచున్నారు. సింగన్పూరునందు లభించిన భాషా చిత్రము లీనాదమును తప్పక బలపరుపగలవు. ఒకచిత్ర మున వంకరగనున్న గీతలు కలవు. ఇట్టి ఈజిప్టుచిత్రపులు ప్రసహించు జలమును సూచించునటుల పండితులు నిర్ణయించిరి కాన దీని యర్థము నిట్టిదియే యైయుండ వచ్చును. మరియొకచోట నేలాడు జడలను బోలు వంకర గీతలు కలవు (౬-వ చిత్రము). ఇది జలపాతమై యుండును. ఇట్టి జలపాత మాప్రాంతములందు కలదట! పక్షియొక్క చుక్క, ఒకమనుష్యుడు, జంతువు (?), పలవలనుపోలు రెండు వింతరేఖలు నొకచోట నరుసగ గలవు (౭-వ చిత్రము). ఇది భాషాచిత్రమునట నిష్పం శయము. దీని యర్థమును తెలిసికొనినయెడల యాగుహ లను గూర్చియు, తక్కిన చిత్రములను గూర్చియు, తద్వారా యప్పటి ప్రజలనుగూర్చియు అనేకములగు విషయములు తెలియవచ్చును. అలంకారార్థము వ్రాయ బడిన చిత్రపులు కొన్ని కలవు. వీటికి నేడియో యర్థ ముండవచ్చును. ఇట్టిచిత్రములు పూర్వకాలపు ఈజిప్టుకలశములపై కానవచ్చును. మన పురాతనపాత్రల పైని, ఇప్పటికిని వివాహములలో వాడుకయందున్న

“అరివేటి” కుండలపైని నిట్టిచిత్రములే యుండును. కొన్నిచిత్రముల యర్థము నూహింపజూచుట యిప్పుడు వ్యర్థప్రయాసముగ దోచుచున్నది. కిరణములవంటి రేఖ లతో నర్థవలయాకారముగ నున్న చిత్ర మొకటి కలదు (౮-వ చిత్రము). చిత్రకారుడు వలయరేఖను కలపియే వ్రాసియుండును కాని యిప్పుడు విడిపోయినటుల నున్నది. కాలగతిని శిలయొక్క పొరలు కదలినవేమో! ఇట్టిమా ర్శేల జరిగెనో, జరుగుట సంభవమైనయెడల నెంతకాలము పట్టునో భూతత్వజ్ఞులు నిర్ణయింపగలిగిన యెడల గుహల కాలమును నిర్ణయించుట కవకాశము కలిగిన గలుగవచ్చును.

చిత్రము F

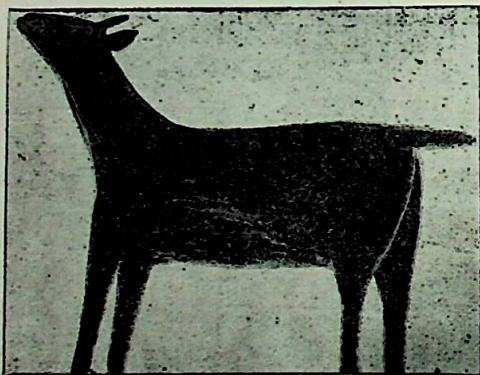
చిత్రము ౮

(౮) జంతువుల చిత్రములు చక్కగ నున్నవి. ఇంపు బల్లులు సొగసుగన, సహముగను చిత్రితము లైనవి (౯-వ చిత్రము). మనుష్యుల యాకారము లందు వలెనే జంతువుల యాకారములందును భావము కనబడుచున్నది (౧౦-వ చిత్రము). ఇప్పు డాస్ట్రేలియానుండిమాత్రము కానవచ్చు కంగారూ (Kangaroo) అనబడు మృగమును బోలున దీచిత్ర ములందు కలదని కొందరి యభిప్రాయము (౧౧-వ చిత్రము). ఇట్టి చిత్రపులు స్పెయినునందును కాన

వచ్చుటచే నీ జంతువులు పూర్వ మన్నిదేశములందు నుండిన నుండవచ్చును. ఇవి యెప్పు డీప్రాంతములందు నివసించుచుండినవో కనుగొనగలిగినయెడల నీచిత్రముల కాలమును నిర్ణయముచేయుట సులభమగును. కాని యా ప్రక్కనోకొయ్యుంటిదికలదు. కాన దానికికట్టబడిన సాధారణమృగమే యటుల కూర్చొనియున్నదేమో! జంతువుయొక్క కొన్నిభాగములు చెరగిపోయినటుల కట్టినతాడును చెరగియుండవచ్చును.

ఒకచోట వింతయైన చిత్రరువు కలదు (౧౨-వ చిత్రము). నలుపుగ నున్నది మరణించి, యాపుచెడిన మృగముకావచ్చును. తక్కిన చిత్రభాగముల కర్థము తెలియుటలేదు. పూర్తిగ వ్రాము నుద్దేశముతో ప్రారంభించి యేకారణమువలనవో చిత్రకారుడు విడచిపెట్టి నటుల కానవచ్చుచున్నది.

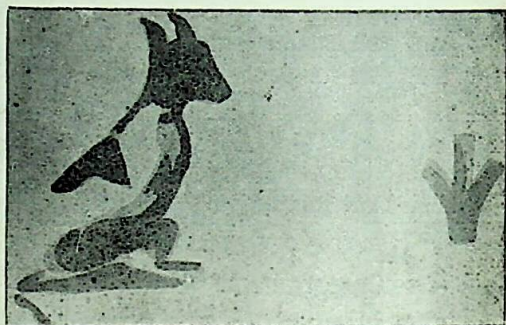
ఇట్టి చిత్రము లనేకములు సింగన్పూరునందు కలవు కాని యెత్తిమాపినవి చాలునని తక్కినవాటి విషయమై వ్రాయలేదు.

చిత్రము ౧౦

ఈ చిత్రరువులందు రచనాప్రవీణత విశేషముగ లేదుకాని, స్పెయిసునందు కోగులు (Cogul) ప్రాంతము లందు కానవచ్చిన చిత్రముల నివి పోలియుండుటవలనను, భారతదేశమలో నింతవరకు కానవచ్చిన చిత్రములలో నతిసాతనము లగుటవలనను చిత్రకళావిమర్శకులకును, చరిత్రకారులకును అమూల్యము లైనవి.

ఈ గుహనద్ద లభించిన పురాతనపాపాణిపరికరములవలన నీచిత్రరువులు బహుశా క్రీ. పూ. ౧౫,౦౦౦ సంవత్సరములనాటివని చెప్పటకు వీలగుచున్నది. చిత్రములు కలగొటి రాతియొక్కట కొన్ని సంగ్రహములైనవి. వీటిని, తక్కిన విషయములను బాగుగ బరీక్షించినయెడల నీచిత్రరువుల కాలమును నిర్ణయింపవచ్చుననెడి యాశకలను.

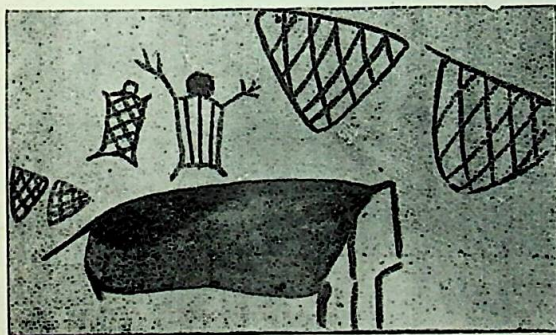
చిత్రము ౧౧

బళ్లారిజిల్లాయందలి కాపుగల్లునద్ద హెన్. నాక్సు గారికి కొన్ని పురాతనములైన చిత్రరువులు కానవచ్చినవి. ఇవి బహుశా క్రీ. పూ. ౧౦,౦౦౦ మొదలు ౨౦,౦౦౦ సంవత్సరములనాటి వై యుండవచ్చును. ఒకహుటమియందు మనుష్యకారములును, ఒకచోట రెం డేనుగుల చిత్రములును, వేరొకచోట నొకపక్షియు, కొమ్ములపోతును, మరియొకచోట రెండు పెద్దకొమ్ముల పోతులును కలవు. ఒకపోతునుజంతువు కాయుధధారులై పోయెడి యిరువురు మనుష్యులు కల వేటచిత్రము కలదు.

వై నాడుచెంత నున్న ఎడకల్లుగుహయందు కానవచ్చిన చిత్రరువులను కొన్నిటిని ఫాసెట్టు (Fawcett) గారు విగ్నించివాసిరి. ఇచ్చట బహుపురాతనములైనట్టి చిహ్నములతోబాటు పిమ్మట చాలకాలమునకు తరువాత చెక్కబడిన శిలాశాసనములు లభించుటచే నీ గుహ చాలకాలమునుండియు ప్రాముఖ్యమును పొందియుండినటుల కానవచ్చును. ఇచ్చటి చిత్రరచనావిధాన

మును, లభించిన పాపాణపరికరములును బరిశీలించి ఈ చిత్రములు బహుశా క్రీ. పూ. ౧౦,౦౦౦ సంవత్సరముల నాటివని చెప్పటకు వీలగుచున్నది. కొన్ని జంతువుల యొక్కయు, మనుష్యులయొక్కయు చిత్రము లిచ్చట గలవు. ఇవి యొకదానికొకటి సమీపమున నుండుటచే అర్థమును తెలిసికొనుటకు జాగరూకతతో పరిశీలింప వలసియున్నది. మనుష్యులకు పాగాలు కలవు. స్వస్తిక మొదలగు చిత్రములును కలవు. కాన పీటిలో నన్నిచిత్రములును నొకేకాలమునాటివి కావని తోచుచున్నది.

సింగభూము జిల్లాయందు ఘటసీలప్రాంతమున రాతిపై రేఖాకారముగ మలచబడిన కొన్ని ప్రాచీన చిత్రములు కనబడెను (౧౩-వ చిత్రము). ఇవి యొక పెద్దరాతిపై గలవు. ఆరుగురుమనుష్యుల యాకారము లును, వారికి సంబంధించిన పాత్రలు, పరికరములును ఈచిత్రపులు రూపించుచున్నవి. కొన్ని పురాతన పాపాణపరికరము లిచ్చట లభించుటవలన నివి సుమారు ౧౦,౦౦౦ సంవత్సరములకు పూర్వపువని నిర్ణయింప నచ్చును. ఆస్ట్రేలియాయందు కానవచ్చిన సనాతన చిత్రముల నివి పోలియున్నవి.

చిత్రము ౧౨

మిఠాపురమునద్ద కొన్ని పురాతనపరికరములతో రేళ్లను వేటాడునటుల చిత్రములు కనబడెను. లోహి గుహనద్ద నిట్టిచిత్ర మొకటి కలదు. సోనునదీతీరమున రాతిమీస కల బల్లెముతో జంతువు నొక మానవుడు పొడచునటుల గలదు. “ఘోరుమంగరు” గుహయందు

దొక ఖడ్గమృగము నారుగురు మనుష్యులు వేటాడునటుల గలదు. ఒకని నాజంతువు తన కొమ్ములతో మీదికి విసరివేయుచుండ, నొకడు వెనుకనుండియు, నిరువురు ముందునుండియు నామృగమును పొడుచునటుల నున్నది. ఈచిత్రమునుబోలు అడవిపండితేటచిత్రపు బురు హూరుపరగజాయుండలి రూపు ఆనుగ్రామముచెంత గలదు. విజయగడమునద్దనున్న “హరిణ హరణ” మన బహు గుహలో ఖడ్గమృగమువేటచిత్రము మరియొకటి కలగు. సరహత్, మాల్యా, కురియాకుండము, కర పాటియా మొదలగు గ్రామములదగ్గర నిట్టిచిత్రములు కానవచ్చెను. వెదకిచూచినయెడల వింగళపర్వతములం దిట్టిచిత్రపు లింక ననేకములు కానరాగలవట.

చిత్రము ౧౩

కనబడిన చిత్రపులు చాయాపటములను దీసి, బాగుగ పరిశీలించి, చూత త్వము, దేశచరిత్రము, ఆర్కియాలజీ మొదలగు శాస్త్రము లర్పించెడి యాధారములవలన నాటి యర్థమును గ్రహించి, యాచుట్టుపట్ల దొరకు పాపాణపరికరములబట్టి వాటి కాలమును నిర్ణయింపవలసి యున్నది. ఇప్పుడు భూతత్వజ్ఞులు, ఆర్కియాలజీవారు నిర్ణయించిన కాలమును హిందూదేశమున అనేకకారణములబట్టి వెనుకకు నెట్టవలసియుండును. ఈపనియంతయు జరిగినపిమ్మట హిందూదేశము నందు మానవుడు తక్కిన దేశముల సోదరులకంటె నాగరికతయందు వెనుకబడలే దనియు, ఆధ్యాత్మికపరివర్తనమునకు తోడ్పడు చిత్ర

కళ ననాదినుండియు నభ్యసించుచుండెననియు స్పష్టపడ గలదు.

భారతీయుల నాగరికత మొన్నటివన్నవారి వాద మెంతటి నిస్సారమైనదో తెలుపుచు వేరొకచోట వ్రాసియుంటిని. పైని పేర్కొనిన శాస్త్రవిమర్శన పూర్తియైనపిమ్మట భారతీయ సనాతనత్వమును చాటుటకు చిత్రకళ యొక యాధారమగును. స్పెయినునందు

లభించిన చిత్రరువులలో కొన్ని సుమారు ౫౦,౦౦౦ సంవత్సరములనాటివని పండితులు చెప్పుచున్నారు. మానవుని యాదిమవాసము దక్షిణహిందూదేశము, ఆఫ్రికా లియాలని చెప్పుటకు కొన్ని యాధారములు కలవు కాన మనదేశమున లభించిన పురాతనచిత్రములలో కొన్ని ప్రపంచములో తొలిచిత్రములు కావలెనని నిర్ధారణ మగుటయు సంభవము.

దశాశ్వమేధఘట్టము - కాశీ.

—సి. జి. జగన్నాథదాసు.

బసవరాజు అప్పరాయనికత!

మున్నంగి—శర్మ

“కత నేయుట, కతి నెప్పట,
కత వ్రాయుట, కతయ నాటకం బాడుటయుఁ,
కతయొలుగుటయును వేతే;
కతయ యగుట వేతే; దైవగతి వింతగదా!”

‘నల పెలుంగక మిగుల గులికి మురిసే కన్న
వలచి విఫలం బంది విలపింప మేలురా!’

ఇందు మూలమున కొంత మరుపు నింది
పెలుంగు చెట్టి నాడు. మచ్చున కొక్కటిచాలును.

అప్పరాయడు తాన నేడు కత యయినాడు!

ఎరవు గొనక, తనలోఁ దలనూపిన తలఁపులను

ఆర్యలని మోగించినవాడు; ఆసవాయతికాడఁ గన్న స్వామిభూతి కనుసందించినాడు; రసావేశమునఁ బరువు
వాడు. నా మరూపములఁ
గొంత మ్రోసినాడు; నలువ
దేండ్లు నట్టుము చేసినాడు.
మనుగడలోని మెలఁకువలకంటె
మనసులోని మెలిక లెక్కుడు.
తెన్నున దిన్నదనమున కంటె
దెలివునఁ గలిమి యెక్కుడు.
ప్రాద్దుగాననిపోకడ; పొదుపు
దెలియని వెచ్చము. దవ్వ పట
వనిచూపు; తగవు నెఱపనియేపు.
చదురు నేరని చదువరి; సంబ
రము దీఱనిచనచరి.

లెత్తుమఁ బాడుకొన్న పాటలకు
ననూనా :

“లోకముతో మన కేటికి,
లోలూక్షీ, రా పోదము!
.....”

“చిలుకలు కొఱికిన
పం దొక్కటి నా
చేతి కందనో దేవా!
.....”

ఇట్టివి విలాసాలాసత్వ
మునందలి తలఁపువరగలు కొన్ని
రేగినవి.

కీ. కే. బసవరాజు అప్పరాయకవి

౧

పడమటిచదువుల నాని
నాడు; పట్టభద్రుడైనాడు;
పత్తికలకు* వరువుడము జేసి
నాడు; పరార్థవాది యనిపించు
కొన్నాడు. తొలిబ్రాహ్మము
ననే కైతవీడిమోజా మొలకెత్తినది. తలఁపులను పదాల
నలవరించి కలవరించినాడు. భౌతికమూర్తియందుఁ
గొఱవడిన యందచందములు భావమునఁ జూపినాడు.
‘కీట్టు’ కవినరుకు జట్టిగొని తెలుఁగురేవున దిగుమతి
చేసినాడు.

౨

కాపురము కుదుట బడి
నది. కడుపు బండినది. ముద్దు
ముచ్చటల నూటినాడు. కాగి
టిలోని ‘చిట్టెమ్మ’ను కాలము
యని మిత్తని
మాటి దు మ్మెత్తి పోసినాడు. బిడ్డల బిచ్చానికి
నోములు వట్టినాడు. ఇల్లాలితో మల్లయ్యను (క్రిశ్నైల
మల్లికార్జునుని) గొలువఁ దఱలినాడు. మల్లేశునిపాదాలు
పదాలతోఁ బూజించినాడు.

* ‘ఆంధ్రపత్తిక’ ‘భారతీ’ కార్యస్థానములలో సంపాదకవర్గమున.

3

‘అనుకరణమే కళయా?’ అను కథావశేషం
డగు కొమ్మజ్జు లక్ష్మణరాయనితో వాదించినాడు.
‘ఎంకిపాటల గాలిదుమారము’ కేపినాడు. ‘కావ్య
మీమాంస’ కేరికవిత్తావిమర్శ విసరినాడు. అడపదడప
ఆవేశమువలన గల మాడించినాడు. తనచిలుకరించిన
తలఁపులచే తెలుగుబాసకు ముస్తాబు చేసినాడు. తన
తెలివిమెఱుంగులను, తనపెంకితనమును, నుడికారము
మీది తనదొరతనమును తెలుగున జొన్పినాడు.
తల్లినుడికిఁ జేసినయూడిగము కొలదియయినను వలతి
తనము వెలుచరించినాడు. నాడుకబాస కెక్కుడు
ఊత మిచ్చినాడు. తనరచనలలో అటనట రస
మొప్పించిన బంతు లున్నవి. కవితయందుకన్న గ్రంథ
విమర్శమునఁ గౌశలము జూపినపట్టు లున్నవి. పాడిన
గీతికలలోఁ బౌరుషమునకన్న స్త్రీ మదనముగఁ గనఁ
బడినది. కవితలోవలె గళరవమునను ఆడంగిరేక లున్నవి.
పనిపాటలు తగ్గించి పదవైనబుద్ధికి సోమరితనము
ముప్పినాడు. కాఁ గలవాడు! కాలనివకుఁ డైనాడు!

౪

బెజవాడలో స్త్రీ డరుబల్ల తగిల్చినాడు. వేడుక
కేని చూనాళ్లు వరుసగా కోర్తునకు హాజరయినపాప
మునఁ బోలేడు. భృతి గిట్ట కున్నను, రతి కుదురని
వర్తకము రక్తి కట్టవని ఎఱిగియు వకీలువేసము వేసి
నాడు. ఆముదానికి హంగుకు అమాంబాబకుఖర్చులు
తాన పెట్టుకొని ఆట మొడలిడినాడు. ‘భారతికి’
పదాలు వ్రాయు నుబలాటమే కాని పాత్రనిర్వహణ
ముంగూర్చి తలపోయెడు. నెలలేని గడవకమునుపు
నిజము దెలిసినాడు. ‘తెర దింపవే!-ఈమాయనాట

కము నిక నాడలేను’ అని అంకాస్థముననే ఆలాపన
కుపక్రమించినాడు.

నాయనగారి చరమదశతో దరిద్రతాదోషము
తొలగినది. నారసత్వము స్థిరపడినది. ధనము చేతి
కందినది. ధార్యారుకాంగ్రెసునకు ధర్మపత్నితో
సెకండ్ క్లాసుబండిలో పికారు వెడలినాడు. ఉత్తర
ధ్రువము ద్రొక్కి మఱిలినాడు. ‘తాజ్-హాలు’
చెలువమునకు ముగ్గుండై గేయముల నల్లినాడు.

౫

మలిచూలు గూడ మలిగినది! కడుపు చెఱు
పుగాఁ గాకిగోసవెట్టినాడు. తీసి చెడి కాఁపురము
చేదు గ్రమ్మినది! తల్లినుడిమీది తగులము బాయలేక
‘శక్తి’లో నూటియగు కలముపోటులఁ గొన్నింటినిఁ
జూప కుండఁ జాలఁ డయ్యెను. పెద్దగంతు వేసి పెన్నిధి
నందికొనఁ జేరాన పెనంగులాడినది. జతనము చితికినది.
వేడుకుగొన్నాడు! గడింపనులేదు; కడమపెట్టనులేదు.

బ్రదుకుమీదనేగాని బడాయిమీద రోతపుట్టినది
కాదు! మనసు కనుగాయముఁ గాదు; కమియఁ
బండను లేదు! విషయములయందు వెట్టితీసియు లేదు;
వెగటు బుట్టను లేదు! గాలిపాటువెంట గదలి గదలి
కాడఁ దొఱగిన యరనిరి యైనాడు!

చివికి చవికినాడు! శ్రుష్టవట్టి తునిగినాడు!
చదివినట్టిచదువు పదమన కొదవయు
బ్రదుకు దెగువు దోచువడక మున్న,
మొదలువెట్టినట్టి పదమల్ చిగిర్చియు
నుడు* తుదకు మెగ్గ విడకమున్న,
కాపురంబు గాలిఁ గలిసె, నీమనుగడ,
యప్పురాయ, స్వస్తి చెప్పి కొనియె.

చెన్నరాజధానియందు ౧౯౩౧-వ సంవత్సరము జనవరి ప్రారంభము మొదలు
మార్చి తుదివరకు గల మూడునెలల కాలమున ముద్రితములయి ప్రకటితములయిన

ఆంధ్ర గ్రంథముల పట్టిక*

కథలు—ఇతిహాసికములు, పౌరాణికములు

ఇతిహాసికథామంజరి—జె. వి. రాధాకృష్ణయ్య.
పరిశీల్తు—పి. వెంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.
భక్తాగ్రేసరుడు—యస్. సూర్యనారాయణమూర్తి.
భరతుడు—వి. రంగస్వామిఅయ్యంగారు.
భారతీతిహాసము, భా ౧—జె. తులశమ్మ.
మహాపురాణసారము, భా ౨—యం. పార్వతీశ్వర

శాస్త్రి.

రామాయణము—వి. సుబ్బారెడ్డి.
వినాయకచరిత్రము—యం. జగన్నాథరావు.
శ్రీరామకథామంజరి—జి. ఇందుమతీదేవి.
సుకళాచరిత్రము—వెంకటాద్రిశర్మ.

—కల్పితములు

ప్రపంచవినోదకథలు—బి. టి. నరసింహాచార్యులు.
బాణగద్యకావ్యకథలు, భా ౧, ౨—యస్. లక్ష్మీపతి
శాస్త్రి.
శ్రీకలభాషిణీచరిత్రము—కె. నరసింహాచార్యులు.

—చారిత్రికములు

రాజచంద్రిక—యం. శంకరరావు.
శ్రీకబీరుదాసుచరిత్రము—పి. యస్. సామర్వాంజి.
హిందూదేశచరిత్రకథలు, భా ౧—డి. సీతారామరావు.

కల్పములు

వనభోజనవ్రతకల్పము—(ప్ర) సి. లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి,
మచిలీపట్టణము.

శ్రీత్రినాథవ్రతకల్పము—జి. లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి.

గణితశాస్త్రము

రేఖాగణితము—చ. బి. శంకరరావు.
శిశుగణితము—యస్. కృష్ణరావు.
సామాన్యగణితము—యస్. వి. రామదాసు.

గేయములు

అంబరీషచరిత్ర—యస్. కృష్ణమూర్తి.
అలీమేలుమంగమ్మఅను లక్ష్మీపద్మావతుల చవుతుల
కొట్లాట—కె. చంగయ్యదాసు.
కాళీయమర్దనము—జంగముకథ—యం. నాగలింగం.
దావీదుకీర్తనలు—యం. డేవిడ్.
నూతనశృంగారకోలాట జావళీలు—యస్. వేదభాష్య
భాగవతులు.
పంచామృతములు—వి. డేనియల్.
పాగల్ మురళి, భా ౧, ౨—(ప్ర) పి. ఆర్. దాస్,
కాకినాడ.

మోహనమురళి—పి. డి. మల్లికార్జున్.
రామదాసుబండిఖానా—బి. కోటిశ్వరరావు.
రామాయణకీర్తనలు—యస్. వీ. నరసింహాచార్యులు.
శ్రీవేంకటేశ్వరమేలుకొలుపులు—కె. చంగయ్యదాసు.
శ్రీనారిభజనరామాయణము—సి. కృష్ణదాసు.
సహకారవిజయము—వి. సుబ్బరాట్ కవి.
పాగల్ పరనాథ్ భజనకీర్తనలు—యం. వెంకటలక్ష్మమ్మ.

* ఈ పట్టికయందుగల సంకేతపదముల వివరణము: అ.—అధ్యాయము. అను.—అనువాదము, అనువాదకులు.
ప.—పద్యము. ప్ర.—ప్రకాశకులు. భా.—భాగము. వ.—వచనము. సం.—సంపాదకులు. సటి.—సటికము.

చరిత్ర

కడపమండలచరిత్ర—జె. శేషాద్రిశర్మ.

చట్టము

మదరాసు హిందూమతాధర్మాదాయముల ఆట్టు—(ప్ర).

కె. యస్. కాశ్యప, మదరాసు.

లఘుదీపిక—(ప్ర). పి. భీమశంకరుడు, అమలాపురము.

వ్యవహారచంద్రిక—జి. నేళుమాధవరావు.

జీవితములు

ఆత్మకథ, భా. ౧—(అను) వి. శివరామశాస్త్రి.

భారతమంత్రులు—యం. నాగలింగశాస్త్రి.

లూయిపాపైరు—(ప్ర) క్రిస్టియన్ లిబరేచర్

సానెటి, మదరాసు.

శ్రీగోపాలకృష్ణగోళ్ల జీవితము—జె. సత్యనారాయణ మూర్తి.

శ్రీదాసులింగమూర్తి జీవితము—పి. సూర్యనారాయణ.

శ్రీరామకృష్ణపరమహంస చరిత్ర యుద్ధోధములు—కె. నరసింహం.

శ్రీలాలజపత్ రాయి జీవితము—జె. సత్యనారాయణమూర్తి.

శ్రీవివేకానందస్వామిజీవితము—బి. వెంకటేశ్వరులు.

దండకము

శ్రీమన్మహాకాళీ దండకము—డి. సూర్యనారాయణ శర్మ.

ధర్మశాస్త్రము

పులస్త్యస్త్రోతి—(ప్ర) వి. రామస్వామికాస్తులు అండ్ సన్స్, మదరాసు.

నవలలు

కథావతి—యం. వెంకటరాఘవాచార్యులు.

జపమాలిక, భా. ౧, ౨—యస్. రామానుజరావు.

ప్రణయచాంచల్యము—టి. రామచంద్రరావు.

మోహన—బి. రామానుజులరెడ్డి.

రాణిభవాని, భా. ౧.—(అను) జె. తులశమ్మ.

నక్రరేఖ—యం. నరసింహారావు.

నవజాషీ—వి. సుందరరామయ్య.

నీమంతునీచరిత్రము—జె. శేషాద్రిశర్మ.

నాటకములు

అంపశయ్య—పి. వెంకటాచలపతిరావు.

ఉత్తరరాఘవము—(అను) బి. లక్ష్మీకాంత్ము.

ఉషాపరిణయము—పి. వెంకటనరసింహాచార్యులు.

ఔత్తానపాదీయనాటకము—యం. లక్ష్మీనృసింహాచారి.

కమల—పి. వెంకటశాస్త్రి, యం. సత్యానందరావు.

దంపతులు—పి. వి. రంగారాం.

ప్రద్యుమ్నవిజయము—చి. పిచ్చయ్యశాస్త్రి.

భక్తత్యాగరాజు—వి. వెంకటరత్నశర్మ.

మదనగోపాల నాటకముఅను పారిశాతము—జి. వెంకటేశము.

మాట్రిక్ లూథరు—యస్. రామమూర్తి.

రఘునాథ్—యం. సత్యనారాయణరావు.

రుక్మాంగదనాటకము—చి. పిచ్చయ్యశాస్త్రి.

నీతి

కథామసుమాంజలి—పి. వెంకటశాస్త్రి, యం. నీతా పతిరావు, కె. వెంకటరావు.

తెనుగునీతిబోధ—వి. వెంకటేశ్వరశాస్త్రి.

నీతికథారత్నావళి—పి. జగన్నాథశాస్త్రి.

నీతికథావళి—జె. శేషాద్రిశర్మ.

సన్మార్గదర్శిని, భా. ౧, ౨, ౩—జి. శ్రీరామశాస్త్రి.

సుభాషితములు—పి. సూర్యప్రకాశశర్మ.

పరిశిష్టము

ఆంగ్ల దేశాటనచరిత్ర—టి. శివశంకరం.

ఆంధ్రబాలవాచకము, భా. ౧, ౨—నీలవేణియమ్మ.

ఆంగ్లోపాఠ్యాధ్యక్షాంగములు—(ప్ర) పెక్రిటెరి, గవ

ర్నమెంటు ట్రైనింగు ఉపాధ్యాయులసంఘము,

బంగోలు.

అతిథిపూజ—జె. స్వామినాయుడు.

ఇప్పటికలి—శ్రీరాములురెడ్డి.
ఉత్తమస్నేహితులు—జె. వి. రాధాకృష్ణయ్య.
ఉపాధ్యాయబోధిని—(ప్ర) ఆంధ్రనివాంజలికల్ ల్యూథ
రన్ సానెటి, తర్లపాడు.
కలియుగప్రబంధమందలి మూడవభాగము—ఏ. శ్రీని
వాసాచారి.
కృష్ణామండల అర్చకసంఘము—(ప్ర) సెక్రిటరీ, కృష్ణా
జిల్లాఅర్చకసంఘము, మచిలీపట్టణము.
కావ్యచంద్రిక—యం. డేవిడ్.
ఖాదీతత్వము—బి. సోజీదేవి, కె. జ్ఞానప్రసూనాంబ.
గర్భిణీస్త్రీ నియమము—సి. వెంకటరత్నం.
గౌతమీవాచకము, తరగతులు, ౧, ౨, ౩—సి. సోమన్న.
గ్రామపరిపాలన, గ్రామాధికారులు—నై. సీతా
రామయ్య.
గ్రామమునసబులపరీక్షా ప్రదర్శిని—బి. లక్ష్మీనరసింహము.
జ్ఞానబోధిని—(ప్ర) డి. శ్రీరామమూర్తిబ్రదర్స్, విడు
రుపాక.
చెన్నరాజధానిభూగోళ వాచకము—వి. పురుషోత్తం.
జంటలు—కె. వెంకటరావు.
తెలుగుపోటీపరీక్షా వ్యాసములు—యం. వెంకటరత్న
కవికుమార్.
దోపిడిదొంగలు—జె. యస్. బెన్ని.
నానాదేశవాసులు—సి. డి. మిస్. పౌజ.
నారాయణవాచకములు, బుక్. ౧, ౨—ఆర్. నారా
యణరావు.
పంచకావ్యకథానిధి—సి. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.
పన్నా—కె. జగ్గయ్యచౌదరి.
పద్యగద్యరత్నావళి—(ప్ర) పద్మావతి అండ్ కో,
ఏలూరు.
పాసము—బి. శ్రీరాములు.
పుణ్యస్త్రీలు, తరగతులు, ౧, ౨, ౩, ౪, ౫—వి. జానకి
పురుషోత్తం, ఏ. వెంకటసీతమ్మ.
ప్రాథమికపాఠశాలారోగ్యబోధిని—యస్. గోపాలన్.
ప్రాథమికపాఠశాలలయందలి పరిశ్రమాధికములు—
యస్. యస్. కే. విలియమ్స్.

భారతసహకారము—(ప్ర) య్. సత్యనారాయణ,
ఆలమూరు.
భావనాయక—బి. రామజోగరావు.
బృందావనపురగణార్చనాభివర్ధనము—యం. అంజయ్య.
బెంగళూరు సిటీ వివాహసహాయ సమాజవిషయములు,
చందాదారుల జాపితాయు అండుప్రకటనలు—
(ప్ర) సి. వి. సుందరరాజరావు, బెంగళూరు.
బ్రాందివలనబెడద—(ప్ర) క్రిష్టియన్ లిబరేచర్
సానెటి, మదరాసు.
బ్రిటిషు పరిపాలనా సాక్షిము—భ. లక్ష్మీపతిశాస్త్రి.
మంథెన సంపూర్ణశతావధానము—జె. సుబ్రహ్మణ్య
శాస్త్రి.
ధర్మశాస్త్రము—సారధి.
మాతృపూజ—జి. వి. వి. సత్యనారాయణ.
మాధవవాద్వి కోత్సన సంధిక—(ప్ర) పి. సత్యనారా
యణ, మచిలీపట్టణము.
మానవభూగోళశాస్త్రము—యం. సీతారామరావు.
ముక్తావళి—(ప్ర) వెంకటరాం అండ్ కో, ఏలూరు.
రామచంద్రుని హంపీయాత్ర—జి. జోగిసోమయాజి.
రామనామము—ఏ. వెంకటదాసు.
రామాశాస్త్రవాచకములు, ఫారం, ౧, ౨, ౩—టి. వి.
నరసింహరావు, బి. హెచ్. పట్టాభిరామయ్య, సి.
భానుమూర్తి.
లంజాట—యం. నారాయణదాసు.
వాచకబోధనము—యస్. భూపణం.
వర్ణాశ్రమధర్మ పరిణామము—వి. మార్కనారాయణ
రావు.
వావిళ్లవాచకపుస్తకము, తరగతి. ౧—జె. గంగన్న.
వివేకవాచకము, బుక్, ౨—సి. లక్ష్మీనరసింహం.
శకుంతలా కరగ్రహణము—(ప్ర) యం. రాజాభుజంగ
రావు, ఏలూరు.
శరీర ఆరోగ్యశాస్త్రము, ఫారం. ౫—యం. సాంబ
శివరావు.
శారదాబిల్లు హడావడి—బి. కోటిశ్వరరావు.
శారదావాచకములు, బుక్, ౫—(ప్ర) టి. రాజగో
పాలరావు, మదరాసు.

కుకవాక్యము—సి. వెంకట సుబ్బయ్య.
శృంగారకంఠాభరణము—(ప్ర) జి. యస్. శాస్త్రి
అండ్ కో, మదరాసు.

శ్రీనివాసాధ్వరీయము—వి. వెంకటాచార్యులు.
శ్రీ రామకృష్ణలీల—వి. రామదాసు.
శ్రీ లక్ష్మీనారాయణసంవాదము—జి. సీతారామయ్య.
శ్రీ లక్ష్మీనారాయణీయము—జి. కూర్మనాథకవి.
సకలసర్వగుణ అద్వైతదీపిక, భా. ౧—సి. చిన్నయ్య.
సప్తవ్యసనములు—భి. నారాయణమూర్తి.
సహకారోద్యమము—సి. రామచంద్రుడు.
సుగుణమణి—వి. నరసింహం.
సువర్ణపదగృహక్షేత్రదర్శనము—వి. కృష్ణమాచారి.
సంక్రాంతి-మనకర్తవ్యము—జి. లింగయ్యచౌదరి.
స్థూలనూత్నపంచపక్షి అష్టదిక్కుల యారూఢ
శాస్త్రము—(ప్ర) కె. చల్లపపిమ్మెదలి, మదరాసు.
హిందువుల ఆధికారము—(ప్ర) సి. నాగరాజు, రాజమ
హేంద్రవరము.

పురాణములు

తెనుగు బ్రహ్మపురాణము—(ప్ర) జె. శేషాద్రిశర్మ, కడప.
తెలుగువామనపురాణము—(ప్ర) ఆర్. కొండయ్య
శాస్త్రి, చుర్రుపల్లి.
వామనచరిత్ర—(ప్ర) ఆర్థిక బుక్ డిపో, రాజ
మహేంద్రవరము.
శివరహస్యఖండము, భా. ౧—(ప్ర) యం. వీరభద్రేశ్వరా
రాధ్యులు, సందిగామ.

ప్రకృతి శాస్త్రము

బాలవిజ్ఞానశాస్త్రము. బుక్, 3—కె. వీరభద్రయ్య.
భౌతికశాస్త్రము, బుక్, ౧—కె. సుందరరాజ
అయ్యంగారు.

ప్రబంధములు

ఆముక్తమాల్యద—కృష్ణ దేవరాయ.
రుబాయత్—(ప్ర) సి. నారాయణరావు, అనంతపురము.
శివలీలావిలాసము—కూచిమంచిమ్మకవి.

హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానము—(ప్ర) వి. రామస్వామి
శాస్త్రి అండ్ సన్స్, మదరాసు.

భూగోళ శాస్త్రము

కాకినాడతాలూకా భూగోళము—చ. అనంతరావు.
గుంటూరుతాలూకా భూగోళము—యం. రాధాకృష్ణ
మూర్తి.
పల్నాడుతాలూకా చరిత్రాత్మక భూగోళము—యస్.
రాధాకృష్ణయ్య.
ప్రపంచభూగోళశాస్త్రము—కె. జగన్నాథం.
బల్లారిజిల్లా భూగోళము—(ప్ర) బుచ్చయ్యకెట్టి
అండ్ సన్స్, బల్లారి.
రాజోలు అమలాపురం తాలూకాల భూగోళ
శాస్త్రము—ఏ. పార్వతీశం.

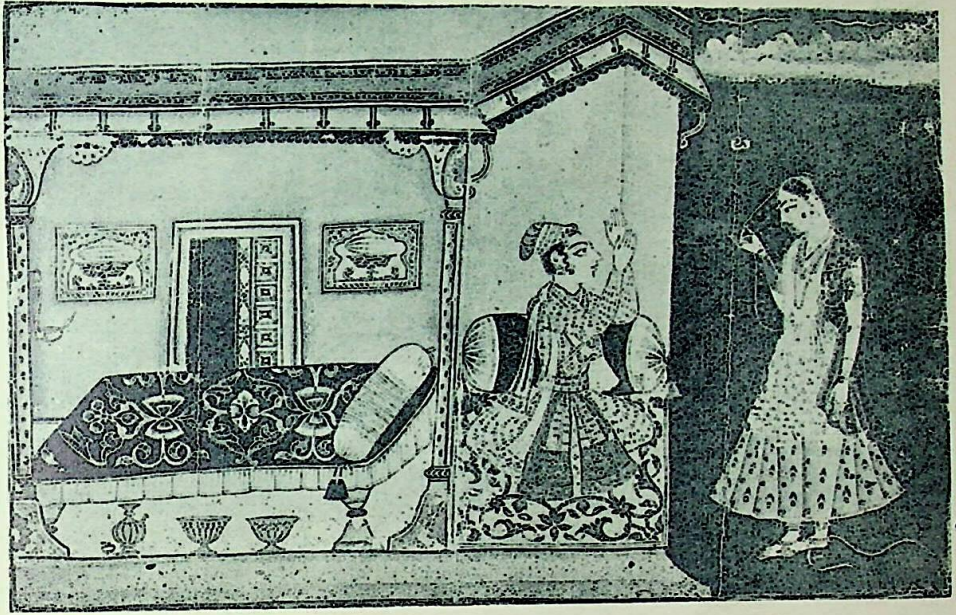
మతము—హిందు

ఆస్తిక్యము—వి. వెంకటశివయ్య, కె. సూర్యనారా
యణమూర్తి.
సర్వము—యం. సూర్యనారాయణ.
బ్రహ్మచర్యము—సి. శేషాచార్యులు, ఏ. వెంకట
రత్నచౌదరి.
మానసదీపిక—వి. రామభద్రశర్మ.
శివరాత్రిచరిత్ర—కె. కోదండరామయ్య.
శ్రీ కృష్ణావతారతత్వము, భా. ౧౦, ౧౧—జె.
శేషాద్రిశర్మ.

—ఇతరములు

క్రిష్టమన్ పూలదండ—కె. యస్. యస్. జ్ఞానచలమయ్య.
జేసుదేవుడు—కె. భోగలింగాచారి.
జ్ఞానోపదేశ సంక్షేపము—ప్రతిరోజు చెప్పతగిన చిరు
మంత్రములు—రెవరెండ్. డి. గ్రాసి, జెజవాడ.
జ్ఞానోపదేశముయొక్క సంక్షేపము—(ప్ర) రెవరెండ్.
డి. గ్రాసి, జెజవాడ.
తల్లివర్ధిల్లుము—యం. ఇగ్నాటిన్.
తెలుగుకీర్తనలు—(ప్ర) క్రిస్టియన్ లిటరేచర్ సొసైటీ,
మదరాసు.

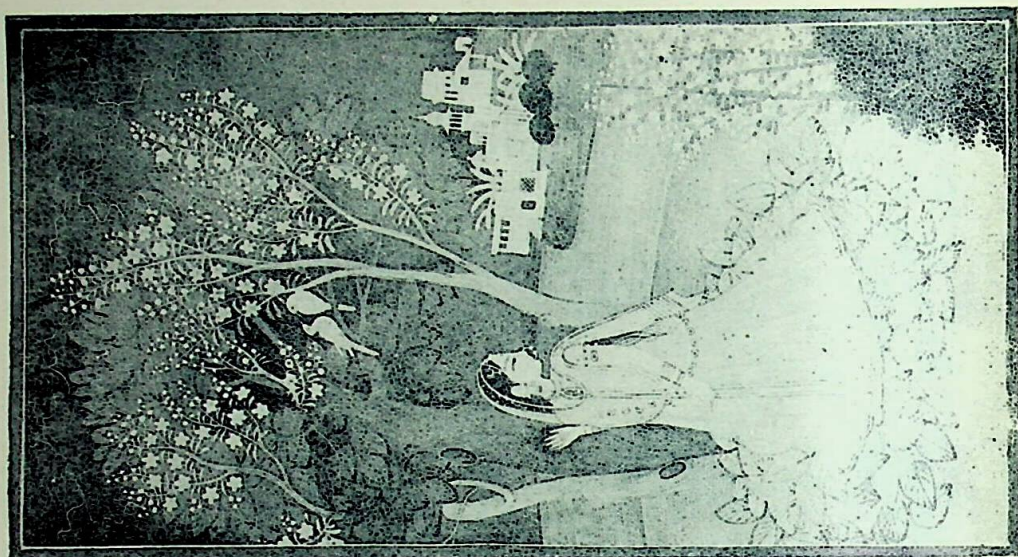
శృంగారనాయకలు
(ప్రాచీన చిత్రములు)

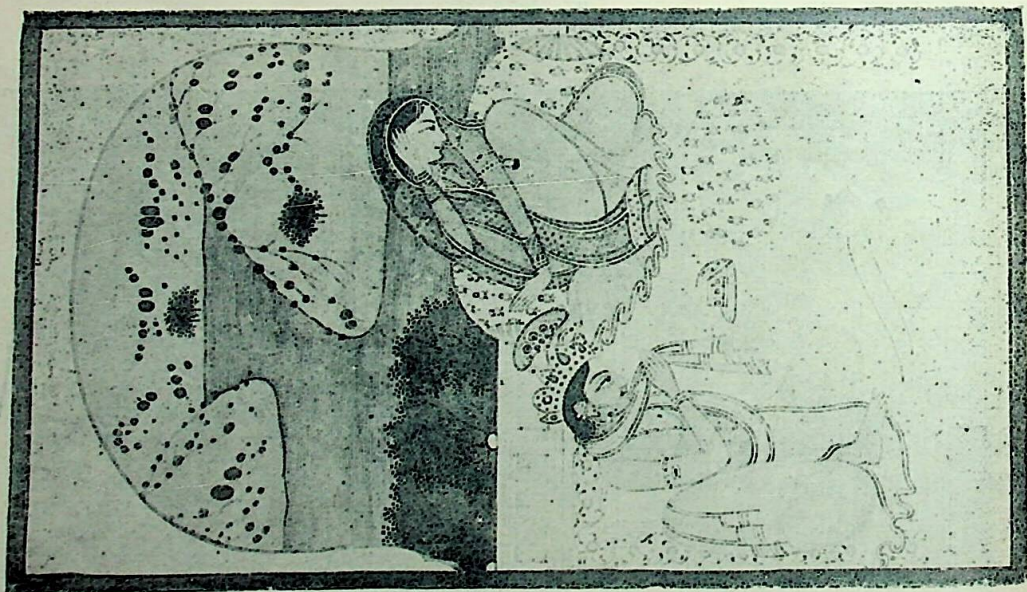
౯. అభినాదిక ౨

౧౦. అభినాదిక ౩

౧౦. విరహోత్కంఠిత 3

౧౧. మానిని

పరమప్రసంగము—(ప్ర) క్రిశ్చియన్ లిటరేచరుసాసైటి,
మదరాసు.

యేసుక్రీస్తుకథావళి—(ప్ర) క్రిశ్చియన్ లిటరేచర్
సాసైటి, మదరాసు.

మాహాత్మ్యములు

అహోబల మాహాత్మ్యము—జి. శ్రీరామశాస్త్రి.
త్రినాథుని వ్రతమహాత్మ్యము—జి. లక్ష్మీనారాయణ.
పంపామాహాత్మ్య సంగ్రహము—కె. వెంకటరామ
శాస్త్రి.

శ్రీమదహోబిలచరిత్రము—పి. సూర్యనారాయణ.
శ్రీ మొగిలీశ్వర మాహాత్మ్యము—ఏ. వీరభద్రపిళ్ల.

రాజకీయములు

మహాత్మగాంధీ సత్యాగ్రహము—బి. కోటిశ్వరరావు.
సత్యాగ్రహోద్యమము—నిమ్న జాతుల నిరసనము—వి.
అమోసు.

వేదాంతశాస్త్రము

గురుశిష్యసంవాదము—షేక్ రోబా హుస్సేన్ యోగి.
తత్వరంజని—కె. వెంకటరెడ్డి.
దైవతాదైవతప్రశ్నోత్తరమాల—బి. రంగస్వామిరెడ్డి
వర్మ.

నిష్కామయోగము—(ప్ర) మానవాదర్శ గ్రంథ
మండలి, అంగలూరు.

ప్రవృత్తిపూర్వప్రదీపిక—యన్. వెంకయ్య.
మాధవసందేశము—పి. సీతారామశర్మ.

విచారసంగ్రహము—(ప్ర) ప్రణవానంద, తిరుపట్టణామలై.
వివేకసింధువు—కొంపనార్యుడు.

శ్రీ శంకరానంద భగవద్గీతాభాష్యము—(ప్ర) ఐ.
వెంకమాంబ, గుంటూరు.

వైద్యశాస్త్రము

అష్టాంగహృదయము, భా. ౧, ౨—(ప్ర) వి. రామ
స్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్, మదరాసు.

వణచికిత్స—కె. సుందరరామయ్య.
స్త్రీజనకల్పవల్లి—యం. భైరవమూర్తి.

వ్యాకరణశాస్త్రము

తెలుగు ప్రారంభవ్యాకరణము—కె. నరసింహాచార్యులు.
త్రిలింగలక్షణము—జి. యగ్గన్న.
శారదావ్యాకరణము—టి. రాజగోపాలరావు.

శతకములు

కుమారీశతకము—(ప్ర) ఏ. లక్ష్మణస్వామినాయుడు,
రాజమహేంద్రవరము.

కృష్ణభక్తకల్పద్రుమ శతకము—ఓ. లింగమూర్తి.
జానకీశతకము—కె. వెంకటరాజేశ్వరరావు.

నవకుమారశతకము—టి. సుబ్బరావు.

భక్తకల్పద్రుమశతకము—కె. నరసింహసోదరులు.
వేమనశతకము—(ప్ర) ఏ. లక్ష్మణస్వామినాయుడు,
రాజమహేంద్రవరము.

శ్రీ కాళహస్తీశ్వరశతకము—(ప్ర) కె. వీరవెంకయ్య
రాజమహేంద్రవరము.

శ్రీ రామలింగశతకము—యన్. సూర్యనారాయణ.
సుమతిశతకము—(ప్ర) పి. నటేశమొదలి, మదరాసు.

సంగీతశాస్త్రము

స్వరవర్ణసుధానిధి—యం. పానకాలరావు.

సాముద్రికశాస్త్రము

హస్తసాముద్రికశాస్త్రము—(ప్ర) పి. త్యాగరాయ
కెట్టి, మదరాసు.

స్తోత్రములు

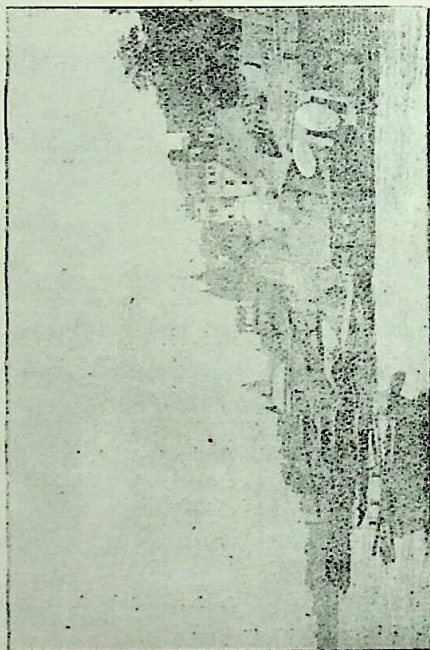
లక్ష్మీస్తవము—యం. వెంకటదాసు.
శివధ్యానామృతము—యం. శివలింగయ్య.
శివానందలహరి—(ప్ర) బి. లక్ష్మీకాంతకవి, గుంటూరు.
శ్రీ చెన్నకేశవ స్వామివారిభక్త చామరములు—పి.
బుచ్చయ్య.

శ్రీ భగవద్వార్ధనములు—జి. సీతారామస్వామి.

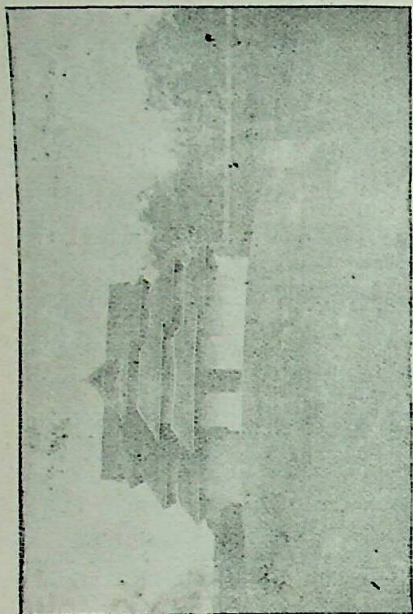
కాళీ - ఉత్తరపువైపు

—సి. జి. జగన్నాథరావు.

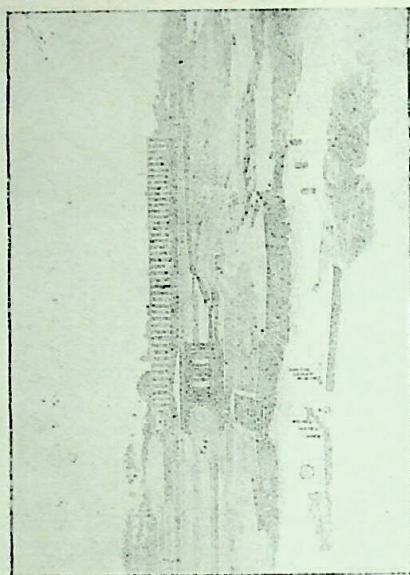
సింధియాపుటము, కాళీ

—సి. జి. జగన్నాథరావు.

తిరుచూరు దేవాలయము

—ఎ. వి. యస్. సుబ్బారావు.

కన్యాకుమారి మొన (నమ్మద్రములోనుండి)

—యస్. శంకరసుబ్బారావు.

[మంగిపూడి వేంకటశర్మ]

౧. దాగుడుమూతలు

క్రిటపెద్ద ఆడవచ్చినవారి నందరిని చూచి ఆటలో
ఆరటిపండు ఎవరికోయి అని అడిగి నా
కోయిఅని ముందుగా అడిగిన బాలికయొక్క కన్నులు

కన్నులుమూయుట కేర్పడినబాలికను తల్లియందురు.
కొందరు తల్లియైనబాలిక కూర్చుండియుండి గుమక
మునుగాని, యరుగునుగాని, చిన్నగోడనుగాని మట్టు
కొనిన చాలునని యేర్పరచుకొని యట్లాడుకొందురు.
ఈయాటకింతమంది యుండవలెనని నియమములేదు.

౨. ఫులి-మేక

కొందరుమనుష్యులు గుండ్రముగా నిల్చి
యుండి యొకరిముంజేయి యొకరు గొలుసువలె
గట్టిగా పట్టుకొందురు. వారినడుమ మేకయని
పేరుపెట్టుకొన్న బాలికయు, ఈవలిప్రదేశ
మున ఫులియని పేరుపెట్టుకొన్న బాలికయు
నిల్చియుందురు. అప్పుడు దొడ్డివలె నిల్చియుం
డినవారు "ఫులివచ్చేమేక" యని కొందరును,
"దాగుకోమేక" యని కొందరును పాడుచు

బాగుగామూయును. తక్కినవారందరును తల యొక
రహస్యస్థలమునకును పోయి దాగియుందురు. అట్లు
దాగియున్నవారిలో ఒకరు అందరిపక్షమున 'సరే
కాచుకొనిరావచ్చును' అని కేకవేసిన తర్వాత కనులు
మూసుకొనియున్న బాలిక తోడిబాలికలను వెదకు
టకైపోవును. ఆసమయమున దాగియున్నవారెవరును
దొరకకుండ పరుగెత్తుకొనివచ్చి కాచుకొనివచ్చువారికి
కండ్లుమూయుట కేర్పడినబాలికను మట్టుకొందురు.
ఎవరైనను చేతితోతాకుదాక మరలమరల కాచుకొని
వచ్చుచుండవలయును. పట్టుబడుటయనగా కదల
కుండ పట్టుకొనినిల్పుట కాదు, చేతికి తగిలినచాలును.

మేకను పట్టుకొనుటకై ఫులి లోపలికి రాకుండ కాచు
చుందురు. ఫులి మేకను పట్టుకొనుటకై యట్టహాసము

చేయుచు గొలుసులవలె నడ్డముగానున్న చేతులక్రిందు నుండి దూరిగాని, పైనుండి ఎగిరి యురికిగాని మేకను పట్టుకొవచ్చును. చేతులగొలుసు జారిపోకుండ నందరును జాగ్రత్తగా నుండవలయును. ఒకవేళ ఆగొలుసు చేతుల పట్టుతప్పి విడిపోయినయెడల ఆనందునుండి వెళ్లి పులి మేకను పట్టుకొవచ్చును. అంతేకాని పులి బలవంతముగా గొలుసుత్రెంపుకొని లోపలికిపోరాదు. పులివచ్చి మేకను పట్టుకొనినతోడనే మరియొకరు పులిగాను, వేరొకరు మేకగాను నుండవచ్చును. లేదా, వారే తమస్వరదాతీయనంతవరకు మరలమరల మేకగాను, పులిగాను నుండవచ్చును.

3. ఒప్పులకుప్ప

ఇద్దరుస్త్రీ లొకరొకరెదురుగా నిలిచియుండి యొకరి కుడిచేయి నొకరు ఎడమచేతితోను, ఎడమచేతిని కుడిచేతితోను పట్టుకొని నాలుగుకాళ్లు దగ్గరగాజేర్చి యేటవాలుగా వెనుకకు కొంచెమువంగి “ఒప్పులకుప్పా! ఒప్పులకుప్పా!” అనిగాని, “గూటిలో రూపాయి

నీముగడు సిపాయి” అనిగాని, “కొబ్బరికుండకలు బెల్లప చుప్పలు” అనిగాని పాడుచు గిరగిరలిరుగుచుందురు. ఇట్లే నలుగురుబాలికలుగూడి యియాట నాడుకొన వచ్చును.

శేషము—వెల్ల అరుగో, చుక్కలుఅవిగో అని గాని, అద్దాలవిగో మేడలవిగో అనిగాని, సన్న బియ్యము, చాయపప్పు అనిగాని, గొట్టమునిండా ముగ్గోసి, కోడు మా బొక్కుదమా అనిగాని, తురకలదొడ్లో తుల్లి

పువ్వు, మావాళ్ల దొడ్లో మల్లి పువ్వు” అనిగాని పాడుచు ఆడుదురు.

౪. బొబ్బట్టు

బాలికలు రెండుసమభాగములుగా ఏర్పడి యొకరి వెనుక మరియొకరుగా నొకసంపువారు కూర్చుండవలయును. వారికి ఎదురుగా రెండవసంపువారు ఒకరి వెనుక నొకరుగానే కూర్చుండివలయును. రెండుసంపులకుమధ్య కొన్నిగజముల యెడ ముండవలయును. తరువాత వారికిని వీరికిని మధ్య నడ్డముగా పాడుగుగా నొకగీతగీచి హద్దుఏర్పరచవలయును. ఇప్పుడు అందరు ఒకబంతిగా కూర్చుండియున్నారా! ఇకను ఆట ప్రారంభించుటకుముందు ఏసంపువారు కాచుకొని రావలసినదియు, ఎవరు ఆడుకొనుచు రావలసినదియు ఈ క్రిందివిధముగా నిర్ణయించవలయును: ఒక చిల్ల పెంకుముక్కును దెచ్చి ఒకప్రక్క నున్న మురాసి ఆట పెద్దలిద్దరును లేచి నిల్చియుండి “తెలుపుకావలెనా, నలుపుకావలెనా!” యనిగాని, “ఎండకావలెనా, వాన కావలెనా” యనిగాని యడగవలయును. ఇక్కడ ఎండ యనగా తెలుపనియు, వానయనగా నలుపనియు ఎరుగవలెను. ఇద్దరిలో నెవరైన నొకరు రెండవవారి నడుగవలయును. రెండవవారు తమఇష్టమువచ్చిన దానిని కోరవలయును. తరువాత అడిగినవారు ఆచిల్ల పెంకును గోటితో మీటి ఆకాశమున కెగురవేయవలయును. అది క్రిందపడినతరువాత పైకి ఏరంగు కను పడునో ఆరంగు రెండవవారు కోరియున్నయెడల మొదటివారి (ఎగురవేసినవారు) సంపువారు కాచుకొని రావలయును. కాని యెడల రెండవవారిభాగమువారు కాచుకొనుచు రావలయును. ఆట ఆశువిధమేమనగా కాచుకొనివచ్చువారును, ఆడుకొనివచ్చువారునుగూడ తమతమ బాలికలయందు వెనుకవారివెనుక నిల్చియుండవలెను. అంతట కాచుకొనివచ్చువారు “చద్దిఅన్నము, ఉల్లిపాయ” అనిగాని, “మంచినీళ్లు, మామిడాకు” అనిగాని, “నక్కచచ్చింది కుళ్లుకంపు” అనిగాని, “చాపచుట్టు చంకబెట్టు”, “వాయిలోపెట్టి బొబ్బర్లరొట్టి” యనిగాని, “ఆకుతెచ్చుకో అన్నంపెడతా” అనిగాని,

“పాగాకుకట్ట తిరగేసికొట్ట” అనిగాని, “చిప్పతెచ్చుకో చిమ్మిలిపెడతా” అనిగాని, “వేడిఅన్నం కందిపచ్చడి” అనిగాని, “ఉట్టిమీదఉరగాయ నీకోబద్ద నాకోబద్ద” యనిగాని, “బిందెలబజారు నీకోబిందె నాకోబిందె” యనిగాని, “నారదబ్బకాయ నీయబ్బతలకాయ నన్నే మంటావు” అనిగాని గ్రుక్కవిడువకుండ పాడుచుపరు గై త్తి రెండవవారిని తరుముకు వెళ్లవలయును. ఇట్లు ఇద్దరును ఒకరవెనుకనొకరు ఏకపంక్తిగా గూర్చుండి యున్న తమరెండుభాగములవారి చుట్టును విడువక తిరుగు చుండవలయును. పరుగెత్తునపుడు ఆడుకొనివచ్చువారికి వరుపు (ఆయాసము) వచ్చినయెడల తనస్థలమునకువచ్చి నిల్చియుండవచ్చును. నిల్చినప్పుడు కాచుకొనివచ్చు వారు ముట్టుకొనరాదు. ముట్టుకొన్నను అటపోదు. కాచు కొనివచ్చువారికి అలసటవచ్చినను తనచోటికి పోయిన తర్వాత నిలువవచ్చును. గ్రుక్కవిడువకుండ పాటపా డుచు, పరుగెత్తుచు కాచుకొనివచ్చువారు ఆడుకొని పోవువారిని ముట్టుకొన్నయెడల ముట్టుకోబడినవారు దూరముగా నుండవలయునుగాని ఆయాట ముగియుదాక మరల అటలోనికి రాగూడదు. ఇట్లే ముట్టుకొనవచ్చు వారుగూడ గ్రుక్కవిడిచినయెడల ఓడిపోయినట్లగును. కాన వారును అటముగియుదాక వేరుగా గూర్చుండవల యును. ఇట్లు రెండుబంతులలోనివారును ఒకరొకరు ఓడిపోయి క్రమముగా తగ్గిపోవుచుండురు. అట్లుతగ్గి పోవుటలో ఏభాగమువారు ఆఖరగుడురో ఆభాగము వారు మొదటి యాటకు కాచుకొనివచ్చువారు (పరు గై త్తిపట్టుకొనువారు) గా నుండవలయును. ఆడుకొను వారు ఒకవైపునుండి పరుగెత్తునట్లగపడి (బెదరించి) మరీయొక్కప్రక్కనుండి పరుగెత్తవచ్చును గాని కూర్చున్నవారి కీవలవల దూరముగా పోరాదు. కాచు కొనివచ్చువారు నడుమగీచిన బద్దకు (గీత) లోపల అనగా తమప్రక్కనున్న పును గ్రుక్కమానినను ఇబ్బంది లేదు. బద్దమీద అడుగు (కాలు) ఉండగా గ్రుక్క విడిచినను అటపోయినట్లేయగును.

గి. వానాలప్ప

బాలికలందఱును చేతులు రెండును బారసాచి కన్నులు మూసికొనిగాని తెరచిగాని, “వానాలప్ప, వడ్డీలప్ప, ఎండ, వాన కుక్కలు నక్కలు పెల్లి” అని పాడుచు ఎవరికివారే గిరగిర తిరుగవలయును. గుండ్ర ముగా తిరుగుటవల్ల కొందఱికి కన్నులుతిరుగును గాన అలవాటగుదాక కన్నులు మూసికొనుట మంచిది. ఈ యాటలో ఒకరికన్న ఇంకొకరు ఎంతనేపు ఎక్కువ

తిరుగుదురోయని పం దెములువేసికొని ఒకరినొకరుమించి జయమును, సంతోషమును పొందుటతప్ప రెండు కక్షలు (పక్షములు లేకభాగములు)గా యేర్పడి ఒకపక్షమువారే నింకొకకక్షవారు ఓడించుట, గెలుచుటయులేవు. సామాన్యముగ ఎండయును, వానయును ఒక్కమారే కాయు వింతసమయములో సంతోషముగా ఆడుకొనుచుండురు. “అల్లి బిల్లిదండ, అరకాసుదండ, జంగంవారితోటలో జాజిపూలదండ” అనికూడ పాడుచు ఆడుదురు.

ఁ. కొర్కు

ఇద్దరుమనుష్యులు కొన్ని గజములయెడముగా నొకరికొకరెదురుగా గూర్చుంచురు. వారికిమధ్య కొంత మంది యొకరినెనుక నొకరు వరుసగా నొకప్రక్కకు తిరిగి నిలిచియుండురు. ఒక మనుష్యుడు ఒకచోట కూర్చుండిన వానియొద్దనుండి బయలుదేరి రెండవవాని యొద్దకు వేగముగా బోవుచు మధ్య నిలిచియుండిన వారిలో నెవరినైన చేతితో నందుకొనబోవును. నిలుచున్నవారు కాచుకొనివచ్చువాని చేతికి తగులకుండ

వెనుకకు తప్పుకొనుచు మరల మధ్యనిల్చియుండురు. కాచుకొనివచ్చువారు అకస్మాత్తుగా వడివడిగా వచ్చి తనయిష్టమువచ్చినట్లు రెండుప్రక్కలనుండియు కాచుకొనిరావచ్చును. అట్లు కాచుకొనివచ్చువానిచేతికి తగినవారు కాచుకొనివచ్చుచుండవలెను. అదివరకు కాచుకొనివచ్చినవారు మరలమరల మధ్యనిల్చియున్న మనుష్యులలో గలిసియుండి యాటపూర్తియగువరకు ఆడుచుండవచ్చును. కాచుకొనివచ్చువారు ఒక్కొక్కమారు కూర్చుండిన మనుష్యులకు మిక్కిలిసమీపముగా నెవరైననిల్చియున్నప్పుడు తాను చప్పునబోయి కూర్చున్నవానిని “కొక్కో” యని మెల్లగా ముందునకుద్రోసి తాను వానిప్రదేశమున గూర్చుండవచ్చును. అట్లు కూర్చుండినవెంటనే త్రోయబడినవాడు తనదగ్గరవానిని ముట్టుకొనవలయును. అట్లు ముట్టుకొన్నయెడల ముట్టుకోబడినవాడు కాచుకొనిరావలయును. వాడు చేతికి దొరకనియెడల త్రోయబడినవాడే కాచుకొనిరావలయును. కాచుకొనివచ్చువాడు కూర్చుండియుండిన ఇద్దరి మనుష్యులచుట్టును దిరుగుచుండవలయునేగాని మధ్యనుండి పోయి ముట్టుకొనరాదు. ఈయాటకే దక్షిణదేశమున పులగలమనిపేరు.

2. జ ల గ

బాలికలందరును చక్రమువలె (గుండ్రముగా) నిల్చియుండి యొకరిచేతులొకరు గొలుసువలె గట్టిగా పట్టుకొనవలయును. ఒకబాలిక ఆ మనుష్యులమధ్యన గూర్చుండి కన్నులుమూసికొని మెల్లగావారికాళ్లు పట్టుకొనబోవలయును. కడియమువలె (గుండ్రముగా) నిల్చియున్న బాలికలు తమకాళ్లు దొరకకుండుటకై యొకచోట నిలువకుండ “జలగమ్మ! జలగ!” అని పాడుచు చుట్టి తిరుగుచుండురు. మండిలోనుండి పట్టుకొనబోవు బాలికకు “జలగ” యనిపేరు. ఇట్లు ఆడుచున్నపుడు జలగకు ఎవరైన దొరకినయెడల అందరు ఆగవలయును. జలగ దొరకినవారికాలు పట్టుకొనియుండవలయును. అప్పుడు ఆటపెద్దగాని, యితరులెవరైన నొకరుగాని “ఎవరని పట్టుకొన్నావు!” అని యడుగవలయును.

అప్పుడు జలగ “చేపనుపట్టుకొన్నాను” అని చెప్పవలయును. “చేపనేమి చేశావు” అని మళ్లీ అడుగవలయును. “కాల్చుకొనితిన్నాను” అని చెప్పవలయును. “చేతికట్టేమిచేశావు?” అని యడుగవలయును. “అంగడివానికిచ్చాను” అని చెప్పవలయును. “అంగడివాడేమిచ్చాడు?” అని యడుగవలయును. “ఆకులు పోకలు ఇచ్చాడు” అని చెప్పవలయును. “ఆకులు పోకలేమిచేశావు?” అని యడుగవలయును. “గుడి కట్టింది దేవతకిచ్చాను” అనవలెను. “గుడ్డో బేవతపేరేమి” అని అడుగవలయును. అప్పుడు జలగ తాను పట్టుకొన్నవారి పేరు చెప్పవలెను. పేరు చెప్పినయెడల అదివరకు జలగగా నున్న బాలిక జట్టులో చేరవలెను. పట్టుపడినబాలిక జలగయై ఆడుకొనిరావలయును. చెప్పలేనియెడల మరల తానే ఆడుకొనిరావలయును.

౩. చిప్పచిప్ప గోళ్లు

ఇద్దరిద్దరుబాలికలు ఒకరికొకరుచురుగా నిలిచి చేతులు ముందరకు వ్రేళ్లుముందరకు సగమువరకు (కొక్కములవలె) వంచి యొకరిపిడికిలి (సూప్టిడి) తో ఒకరి పిడికిలికి లంకెవేయవలెను (తగిలించవలయును). ఈలంకెవేసినపుడు ఒకరి అరచేతులు (పిడికిలియొక్క లోపలిభాగము) తిరుగుబడియు, మరియొకరిసూప్టిడి బోరగిలబడియు నుండును. తరువాత “చిప్పచిప్పగోళ్లు చిలాయి గోళ్లు” “మాతాతగోళ్లు మండపరాళ్లు” అని కొంతనేపు ఎడమకును, కొంతనేపు కుడికిని గిరగిర దిరుగవలయును. ఈయాటకు ఓడుగెలుపులు లేవుగాని ఒకజోటితో ఒకజోడు పంతము వేసికొని ఒకరికన్న నొకరు ఎక్కువనేపు తిరిగియు, ఎక్కువవడిగా తిరిగియు గొలుపు సంపాదించుకొనవచ్చును. ఓడుగెలుపులు లేనిచో ఉత్సాహ మెక్కువగ నుండదు గనుక ఉద్దీలువేసుకొని యొకరితో నొకరు పంతమువేసికొని ఆడుకొనుటయే మంచిది. “ఉలవలు ఉలవలు వేయించి, ఉట్లనిండ పోయించి, కందులు కందులు వేయించి, కడవలనిండా పోయించి, కుడుములు కూలపోసి అట్లు ఆరపోసి,” అని తిరుగకుండ చేతులు కుడి ఎడమప్రక్కలకు వంచుచు ఆడుదురు.

౯. జల్లెడలు

ఇద్దరు ఇద్దరు బాలలు ఒకరికొకరికి ఎదురుగా నిల్చి ఒకరి ఆరచేతి వ్రేళ్ల సందునుండి ఒకరివ్రేళ్లు పోనిచ్చి గట్టిగా వ్రేళ్లతో నొక్కి బిగించవలయును. ఇప్పుడు ఒకరి కుడిచేతివ్రేళ్లు రెండవవారి ఎడమచేతి వ్రేళ్లతోను, ఎడమచేతివ్రేళ్లు కుడిచేతివ్రేళ్లతోను అదిమి

పట్టుకొంటియుండునుగదా! తరువాత వ్రేళ్లచేతులు కట్టితల మీదవరకును పైకెత్తి చేతులపట్టు విడువకుండా చేతుల క్రిందనుండియే తిరుగవలయును. తిరుగునప్పుడు “జల్లెడలమ్మా జల్లెడలు, జల్లెడనిండా ముత్యాలు” అని పాడవలయును. దీనికి “చిప్ప చిప్ప గోళ్లు” అను ఆటవల్లెట్టి జోడుతో ఒకజోడు పందెములు వేసుకొవచ్చును.

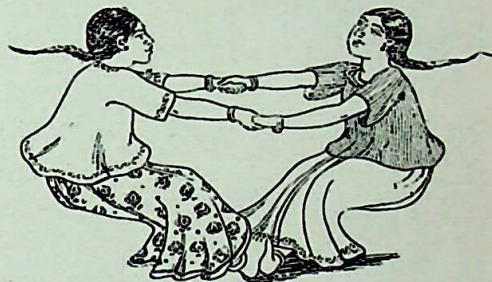
౧౦. అప్పసవరం

ఇద్దరేసిస్త్రీలు ఒకరికొకరు ఎదురుగా నిలువ బియుండి ఒకరిచేతివ్రేళ్ల సందున ఒకరివ్రేళ్లు ఇరికించి గట్టిగాపట్టుకొనవలయును. తరువాత ఎవరికుడిచేతి ఆరచేయి వారి మెడమీదకుండునట్లు వెనుకకు వేసుకొవలయును. ఇప్పుడు ఒకరిఎడమచేయి రెండవవారి ఎడమచేతితో ఎదురుగా నుండునట్లు చేర్చబడి రెండవ వారి మెడమీద వ్రేళ్లుండులాగున నుండును. ఇదివరకు ఒకరికొకరుదురుగా నున్నస్త్రీలు ఒకరు ఉత్తరముఖముగా నున్నయెడల మరియొకరు దక్షిణముఖము గల వారగుదురు. తరువాత “మా అప్పసవరము మాకులే!”

అని యొక్కరును, “మాదేవుని గిన్నె మాకులే!” అని యొకరును పాడుచు తిరుగవలయును. జల్లెడలవలె దీనికి పందెములు వేసికొవచ్చును.

౧౧. కుమ్మరిసారె

ఇద్దరుబాలికలు కాళ్లుచూచుకొని యొకరి అరి కాళ్లకు ఒకరి అరికాళ్లు (పాదములు) తగులునట్లు ఎదురుగా కూర్చుండవలయును. తరువాత ఒకరి ముంజేతు లొకరు పట్టుకొని కాళ్లునుండరకు తన్నిపట్టి మడమలు నేలయందు బిగదన్ని చేతుల యూతమున

కొంచెము ఎత్తువరకు లేచి మెల్లమెల్లగా గిరగిర తిరుగ వలయును. అలవాటు అయినకొలది ఎక్కువవిడిగా (వేగ ముగా) కుమ్మరిసారె (కుండలు ఆనుచక్రము) వలె తిరుగవచ్చును. రెండుప్రక్కలకును అనగా కుడియెడల వలకు తిరుగవచ్చును. రెండవజోడుతో పందెములు వేయవచ్చును.

౧౨. కొంగలబారు

కొందరు కన్యలు బారలుచూచి యొకరిచేయి యొకరు పట్టుకొని వరుసగా నిలిదియుండవలయును. ఇప్పుడు ఆబాలికలు ఉత్తర దక్షిణములుగా నిల్చియుండి పడమరముఖముగా ఉన్నారనుకొందము. అట్లున్న యెడల ఉత్తరమున చివరనున్న మొదటి యిద్దరి చేతులును ద్వారము (గుమ్మము) వలె పైకి ఎత్తవలయును. అప్పుడు దక్షిణముననున్న మొదటి బాలిక మొదలు కొని ఒకరివెనుక నొకరుగా చేతులు వదలకుండగనే “కొంగలబారోయి” అని అందరును ఒక్కసారిగా కేకవేయుచు పాడుచు మెల్లగాను తొందరగాను (నడు

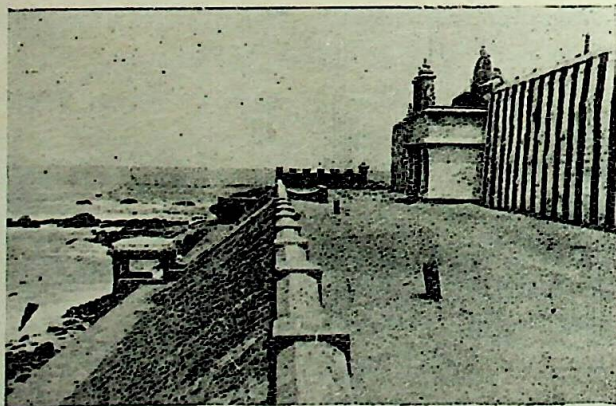
చదును పరుగెత్తుచును కూడా) ఆచేతుల ద్వారములో నుండి అనతలికి దూరిపోవలయును. ఇట్లు చేతులవండ విడిపోకుండా, బారు చెప్పిపోకుండా మరలమరల మును

పటివలెనే నిలిచి యుండవలయును. ఇట్లు ఈ దిక్కు నుండి ఒకసారియు, ఆదిక్కునుండి ఒకసారియుగాని ఈచివర ద్వారముచేసి కొంతనేపును, ఆచివర ద్వారము

చేసి కొంతనేపునుగాని దూరిపోవుచుండవలెను. చాల సారులు ఒకదిక్కుద్వారమునుండియే దూరిపోవు చున్నయెడల బారు చాలామారము సాగిపోవచ్చును. కావున ఒకవీధిమొగనుండి ఆపిధి కొనకు పోవచ్చును. విశాలమైన పొడవైనచోట రేపప్పుడు అటునుంచి యిటూ, ఇటు నుంచి అటూ దూరిపోవుచున్నయెడల ఎంతసేపాడినను మొదట నిలిచియున్న చోట మితమైన స్థలములోనే ఆడుకొ వచ్చును. ఈ యాటకు ఓడుగలుపులు లేవు. ఇది అయిదారుగురికి తక్కువమంది ఆడినయెడల అందముగా ఉండదు. కనుక చాలమంది చేరినగాని పందెములునేయుటకు వీలులేదు. కొంచెముమంది కూడి పంతము

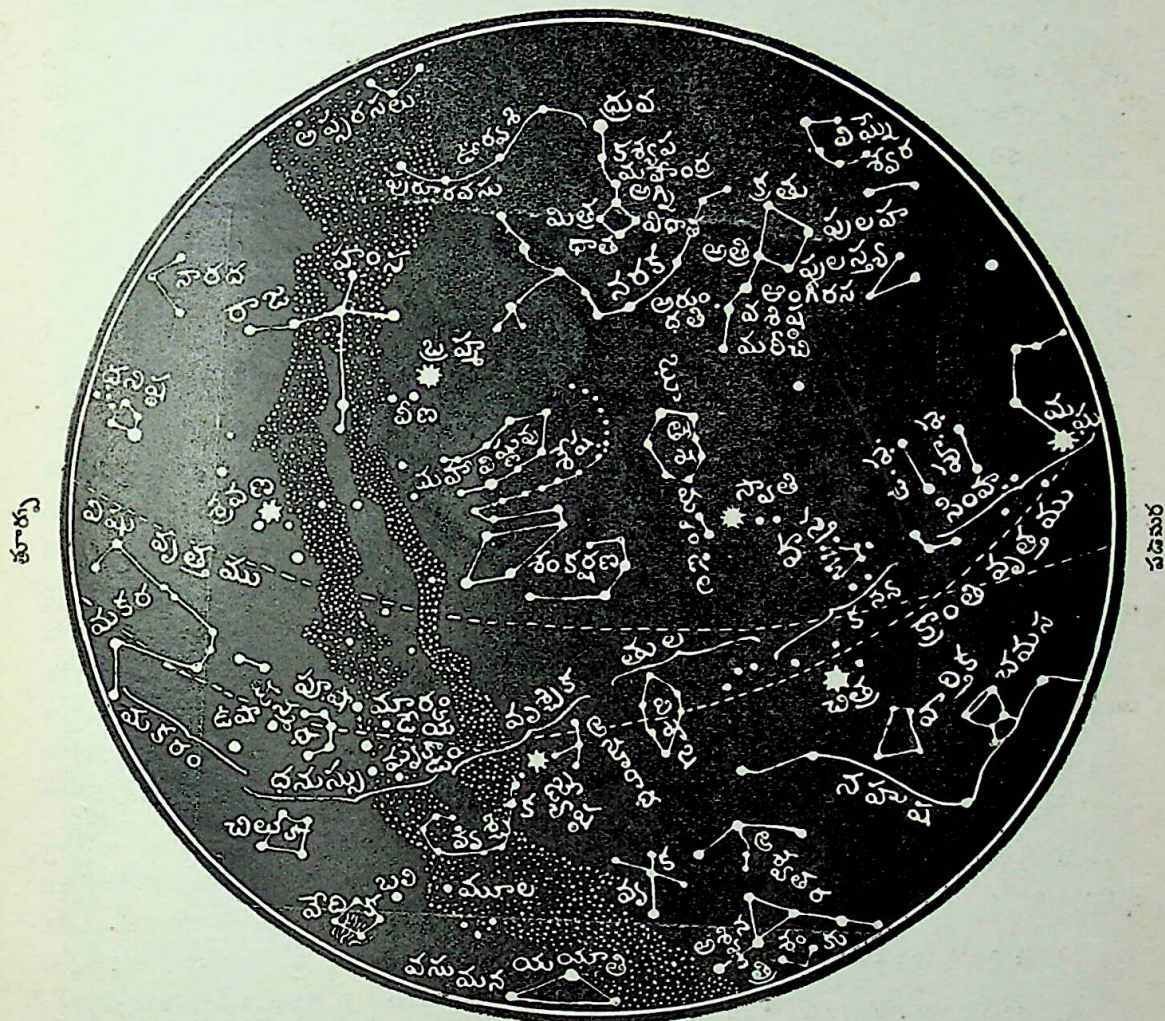
లతో (రెండుజట్టులుగాచీలి) ఆడుకొవడముకంటె అంతా కలిసి చాలామంది అయి ఆడుకొన్నయెడల ఎక్కువ ఎచ్చరికగాను, కన్నులపండువుగాను ఉండును.

కన్యాకుమారి దేవాలయము

—యస్. శంకర సుబ్రహ్మణ్యం.

ఉత్తరము

ఈపటమునందలి నక్షత్రము లిందున్నట్లు

జూలై 22-తేదీని రాత్రి 8 గంటలకును
29 " " 7-30 కును కనబడును.

శ్రీనెల పున్నమనాడు నక్షత్రము పూర్వాషాఢః. చున్నది. ఈమాసమునందు రాత్రి తొలిజామున నాయూ
అందుచేత ఈమాసము ఆషాఢమాసమని చెప్పబడు వేళలందు కనబడు చుక్కలు మొదలగువాని పట

మిందు చేర్చినాము. పడమటనుండి తూర్పునకు వరుసగా సింహము, కన్య, తుల, వృశ్చికము, ధనుస్సు, మకరము అను రాసులును, అందలి నక్షత్రములును మనకు కనబడును. మజియు పాలపుంత (Milky Way) అనబడు క్షీరోదము, ఆకాశగంగ యనువాని రూపము చంద్రవంకవలె వంగినరూపముతో ఈశాన్యదిశనుండి నైరృతిదిగాగమువఱకు వ్యాపించియున్నది. ఇయ్యది యీశాన్యమున నప్పరసమండలము మొదలుగా నూర్వశిపురూపసులపైనుండి, రాజహంస, వీణ, గరుడ, విష్ణుపద్మ, శేష, ధన్విమండలముల గడచి జ్యేష్ఠ, వృశ, వేదికామండలముల నడుమనుండి యయాతిమండలము నంటుచు, నశ్వతరమండలము దాటిపోవుచున్నది.

మిక్కిలి తేజోవంతములైన నక్షత్రము లెనిమిది మాత్ర మిప్పుడు భిగ్గోళమున కానవచ్చుచున్నవి. అవి యనగా:—

౧. పడమట అస్తమింపబోవుచున్న సింహరాశిలోని మఘ.

౨. గగనమధ్యరేఖకును, పడమటి క్షితిజమునకును మధ్య కన్యరాశిలోని దిత్ర.

౩. చిత్రతో సమానముగా తోరణస్తంభమువలె ఎఱ్ఱగా మెరియు స్వాతి నులారాశిలోనిది.

౪. గగనమధ్యరేఖకు స్వల్పము తూర్పుగా, వృశ్చికరాశిలోని జ్యేష్ఠ.

౫. ఉత్తరార్ధమున వీణామండలములో బ్రహ్మ.

౬. ఆదిగువ గరుడమండలములో శ్రవణము.

౭. ౮. డక్షిణమున, త్రిశంకునకు ప్రక్కగా జ్యేష్ఠ ౩ (అశ్వినుల తృతీయస్థానమైన) అశ్వతర మంజుళములోని అల్పా, బీటానక్షత్రగల తేజోవంతమైన రెండు చుక్కలు - ఈయెనిమిది First Magnitude Stars - తేజోవిషయమున నగ్రగణ్యములైన ఇరువదింటిలోనిది.

ఉత్తరాకాశమున, వాయవ్యదిగాగమున విఘ్నేశ్వరుడు మూషికసహితుడై యస్తమింపనున్నాడు. ఈవల సప్తముఖలతో బృహదృక్షము ప్రకాశించుచున్నది. ధాత, విధాత, మిత్ర, అగ్ని, మహేంద్ర, కశ్యపులతో కూడుకొని, ఉదయాస్తమయములు లేక పరిభ్రమించు లఘుముక్షుముక్కుతో కచివరను ధ్రువుకు మెరియుచున్నాడు. ఈముక్షుద్వయముమధ్య మెలికలు తిరిగి నరకుడు మెరియుచున్నాడు. నరకునికి తూర్పుగా నూర్వశిపురూపసులును, అప్పరసలును వెలుగొందుచున్నారు. అప్పరస లింకను పూర్తిగా ఉదయము కాలేదు. ఇక, ఆకాశమధ్యమున పడమటనుండి తూర్పునకు వ్యాపించియున్న చుక్కల నరయుడము.

మఘ త్వరలో నస్తమింపబోవుచున్నది. మఘ కీల మంచపుకోళ్లవలె పూర్వఫల్గుని, ఉత్తరఫల్గునీ నక్షత్రములున్నవి. వాని కీలవ హస్తచుక్కలు మినుకుమనుచున్నవి. వానికి తూర్పున క్రాంతిచక్రముప్రక్కనే ముత్యములూగున చిత్ర మెరియుచున్నది. ఆపైని సప్తమరుత్తులతో కూడుకొనిన ధూతేజమండలమునడుగున పగడమువలె స్వాతి ఎఱ్ఱగా మెరియుచున్నది. వాయుడై వత్సముగు స్వాతి యొకప్రక్కను, గరుడరూపమున శ్రవణ మొకప్రక్కను గొలువ నడుమ శేషశాయియై శ్రీమహావిష్ణువు పరుండియున్నాడు. ఆసాధకుడైకాదశి శయనైకాదశియని మన పురాణములు తెల్పుచున్నవి. చాతుర్మాస్యవ్రత మానాడే యారంభముగుచున్నది. ఆసాధకు ౧౧ ఈ జులై నెల ౪-న లేదియగుచున్నది. ఆనాటికి శ్రీమహావిష్ణుతారారూపము గగనమధ్యరేఖ దాటి శయనించిన యాకారముదాల్చి పండుకొనియున్నాడు. ఆమూర్తిని నూచించు చిత్రపట విప్రప్రక్కపుటలో నీయబడినది. సప్తఫణములతో శేషుడు పాన్ముగాను, నాభీకమలమునుండి బ్రహ్మయు, ఆతని ముఖమున సరస్వతి వీణ ధరించియుండుటయు నిందుగాననగును. బ్రహ్మసరస్వతియు, హంసహంసము నెగురుచుండుట నూచించుపటము వేరొకటి ముందునుండి చూతము.

శేషమూర్తి — సంకర్షణునకు దిగువను, కుమ్మరి సారెవలె అయిదునక్షత్రములతో విశాఖయు, దానికి తూర్పుగ మిత్రు డధిదేవతగాగల అనూగాధ - నొడుగు వంటి యాకారముగల మూడునక్షత్రములును, దానికి తూర్పుగ నట్టియాకారమే గల మరి మూడు నక్షత్రములును, దిగువను తేలుకొండవంటి వక్షాకారముగల గంగ నక్షత్రములును గలవు. ఇదంతయు వృశ్చికరాశి యననొప్పును. మధ్యమూడునక్షత్రములలో మధ్య నెఱ్ఱనినక్షత్రమే శ్రేష్ఠం. అదిగువ గంగను మూలనక్షత్రము. మూలనక్షత్రమునం దైదుచుక్కలని చెప్పిరిగాని, గంగ చుక్కలకు తక్కువకాకుండ నగపడును. మూలకుసమీపముగా మృకండబుడియు, అతనిపుత్రుడు మార్కండేయుడును ఉన్నారు.

వీరికితూర్పుగా ధన్వయని చెప్పబడు మన్మథుడు ధనుర్ధగుడై యున్నాడు. ధన్వి సగము మనుష్యుడు, సగము గుఱ్ఱమునైన వికృతాకారుడని పాశ్చాత్యుల వర్ణన. కాని యాతడు చిలుకవాహనము గలవాడని మన వారు చెప్పుదురు. అదిగువనక్షత్రములు చిలుకయాకారముగలవి. ఆనక్షత్రములును, చిలుకయాకారమును వేరొకపటమున చూపబడును.

అదిగువను “నిరయంబైన నిబద్ధమైన ధరణి న్నిర్మూలనంబైనదుర్మరణంబైన కులాంతిమైననిజము” రానిమ్ముకానిమ్ముపో, హరుడైనన్ పరియైన నీరజభవుం డభ్యాగతుండైన నా, తిరుగన్నేరదు నాదు జివ్యా” అని సత్యపదవీప్రమాణతత్పరుడై ఋజుమార్గవర్తనుడై కాశ్యోతక్తిగొన్న బలిచక్రవర్తి గలడు. అదిగువనే యజ్ఞవేదిక గలదు.

రాజహంసపుతూర్పున నారదు డున్నాడు. ఇతడు బ్రహ్మమానసపుత్రుడు, పరమవిష్ణుభక్తుడు; కలహాభోజనుడు. ఈ మండలమును పాశ్చాత్యులు *Vulpecula* అందురు. అనగా జిత్తులమారి గుంట నక్క (Fox) అని యర్థము. నారిదునికీవల ధనిష్ఠ ఉదయమగుచున్నది. దిగువను—అనగా ఆగ్నేయమూలను మకరము ఉదయించుచున్నది. పూర్వము దీని నజ

మనెడువారు. పాశ్చాత్యులిప్పటికిని దీనిని *Capricornus* అనగా సముద్రపుమేక అనుచున్నారు. దీని స్వరూపాలు ముందునుండి గమనింతుము.

ఇక నైర్వతిదిక్కునను దక్షిణమున గల చుక్కలను గమనింతుము. చమస మింక త్వరలో నస్తమింపబోవుచున్నది. ప్రక్కనే వార్తికపుపక్షి అశ్వినీదేవతలచే రక్షింపబడి వృకమునోట బడకుండ సుఖముగా నున్నది. వీటి దిగువను నహంససర్పము గలదు. దిగువను త్రిశంకుడు అస్తమించుచున్నాడు. మీదుగా అశ్వతరమున్నది. అశ్వతరనునగా కంచరగాడిదె. ఇది అశ్వినీదేవతలకు వాహనము. ఈవాహనముపై నెక్కివచ్చి పండెములు గెల్పుకొనినట్లు వేదగాథ లున్నవి. అశ్వినీలనుగూర్చి ప్రత్యేకవ్యాసమునం దాగాథలు వివరింతుము. మధ్యను 3 అంకయును, ఆఱు నిటుగల పెద్దచుక్కలును అశ్వినీల మూడవస్థానము నూచించును. వీరి శూలముచే బొడువబడి కన్నులు తేలవైచుచున్నట్లున్న రూపముతో వృక, మనగా తోడేలు ఆప్రక్కనే కలను. వృకమునకు దిగువ దక్షిణాతిశోణమండలము (*Triangulum Australis*) అనబడు యయాతి మండలమున్నది. అందు యయాతియు, అతని వంశజుడైన వసుమనుడును కనబడుచున్నారు. శ్రవణనక్షత్రమునుండి నెలుగు మనకు చేరునదికి ౧౪ సంవత్సరములు పట్టును. కనుక శ్రవణము మనకు ౨౨ మహాపద్మముల మైశ్వరూరమున నున్నదని లెక్కవేయబడినది. (ఒకమహాపద్మమనగా పదివేలకోట్లు.)

రాసులలో వృశ్చికరాశిరూపము మనకు స్వచ్ఛముగా వృశ్చికమువలె గోచరించుచున్నది. తక్కిన రాసుల రూపము లంత స్వచ్ఛముగా గానరావు.

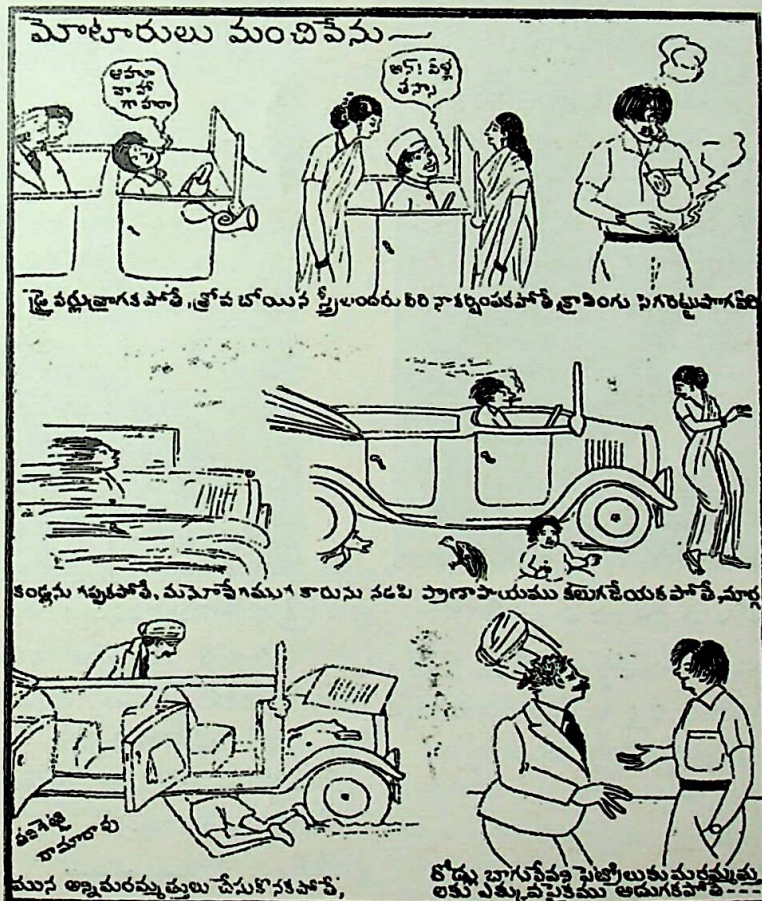
ఉల్కాపాతములు

సూర్యకుటుంబములో చేరి సూర్యునిచుట్టు క్రమవృత్తమార్గముల పరిభ్రమించుచు నున్న తోక చుక్కలనేకము లున్నవి. తోకచుక్క లేకారణము చేతనైన భిన్నములైనపుడు ఆభిన్నతోకలముల మార్గము

నుండి భూమి పోవునపుడు, ఆభూమి కేతుకలములు
ఉల్కలట్లు భూమిమీద పడుచుండుట గమనింపవచ్చును.
ఒక్కొక్క నెలలో కొన్ని తేదీలను, ఆకాశమునందు కొన్ని
నక్షత్రముల ప్రాంతమునుండి ఉల్కలు వర్షించునట్లు
కనబడును. ఈ నెలలో ముఖ్యమైన ఉల్కాపాతములు
కొన్ని గలవు.

ఈనెల ౨౬-వ తేదీ మొదలు 3౧-వ తేదీవరకు
కుంభరాశిలో ఉల్కాపాతము కలుగ గలదు. ఆ
యుల్కలు దీర్ఘకమనముగల్గి మెల్లగా పడుచుండును.

పరశుమండలమునందును స్వల్పముగా నుల్క లగు పడును. ఈనెల ౧౬-వ తేదీ మొదలు ౨౯-వ తేదీవఱకు మకరరాశిలో ముఖ్య నక్షత్రసమీపమున స్వల్పముగా నుల్కపాత ముండును.

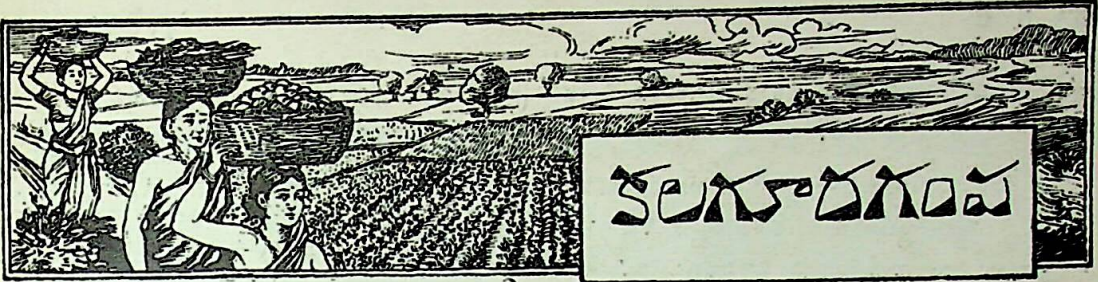
శ్రీమతి సోరాజి ఆనందరావుసతిగారు

చెన్న నగరమున గౌరవన్యామాధికారిణి పదమున నీయమ నియమింపబడినది. భర్త ఆనందరావుగారు వ్యవసాయశాఖయందు డిప్యూటీ డై రెక్టరుగ నున్నారు.

శ్రీమతి సుందరమ్మగారు, యం. ఏ.

ఈయమ మైనూరు విశ్వవిద్యాలయమున యం. ఏ. పరీక్షయందు అగ్రస్థానము నలంకరించెను. బి. ఏ., ఇంటర్ మీడియటు పరీక్షలయందును ప్రథమస్థానము నలంకరించి బంగరుపతకముల పొరి తోషికమును బడసెను.

కలగూదగంప

విశ్వవిద్యాలయములన్నియు
తొలగిపోవలయును

జార్జి బెర్నార్డ్ షా గారి యభిప్రాయములు : జపాను విద్యార్థులతోడి ప్రసంగము :

బెర్నార్డ్ షా నొక అనాగతివేత్తగా తలంచువారు కొందరు గలరు; అతడు అసాంకారి, తెలివిమాలినవాడని తలచువారును గలరు. కాని అతడు వింతనుగొల్పు వ్యక్తి యనియు, ఏవిషయముగూర్చి మాట్లాడ బూనుకొన్నను అతని అభిప్రాయములు వినోదకరములనియు నెల్లరు నంగీకరింపక తీరదు. షా గారు ప్రపంచ మాత్ర చేయుచు నిరీవల చై నాదేశములోని హాంగ్ కాంగ్ విశ్వవిద్యాలయ విద్యార్థులతో సంభాషించిరి. దానినుండి యీ క్రింది భాగము లుద్ధరింపబడినవి :—

ఈ ప్రపంచమున గల సకల విశ్వవిద్యాలయములను పడగొట్టి మంటిపాలు చేసి నాని పునాదులయడుగున నుప్పును పండజేయవలెనని నాకు దృఢాభిప్రాయము గలదు.

ఈమధ్యనే యొక భయంకరమున ఘోరసంగ్రామము వలన నాగరకత నష్టప్రాయమయ్యెనని చెప్పుటకు నాకెన్నడును విసుగు లేదు. ఆసంగ్రామమువలన నాగరకత సంపూర్తిగా నాశనమై పోలేదా యను సంశయమును ఉన్నది కాని దానివలన అంతగా చింత లేదు. అసలు ఉన్న నాగరకతయే అతి స్వల్పమునుట, ఆసంగ్రామము ఋజువుపరిచిన విషయములలో నొకటి.

ఆమహాసంగ్రామమును నడపినది విశ్వవిద్యాలయపు చదువులు గల జనులే. ప్రపంచములో నిజముగా అపాయకరమును రెండుతరగతు లున్నవి. సగము

సగము చదువుకొన్నవారు — తెలిసియు తెలియనివారు—ఉన్నారు; వారు సగము నాగరకతను నాశనమొనర్చిరి. పూర్తిగా చదువుకొన్నవారున్నారు; వారు ప్రపంచమును ఇంచుమించు పూర్తిగా నాశము చేసివైచిరి.

ప్రాఫెసర్ ఫ్లిండెర్స్ పెట్రీ గారి రచనములను మీరు అతిశ్రద్ధగా చదువవలసియున్నది.

ఎన్నియో యేండ్లక్రిందట—నాచిన్నప్పుడు—ప్రాచీన నాగరకతనుగూర్చి యెవ్వరికి నేమియు తెలియదు. మనకు గ్రీసురోములను గూర్చి కొలదిగ తెలియును. రోము ఎట్లొ శిథిలమై అచ్యుత్య మయిపోయినది. కాని ప్రాఫెసర్ ఫ్లిండెర్స్ పెట్రీ గారు ప్రాచీన నాగరకతను త్రవ్వి బయటికి తీయవారంభించువరకును, అచ్చముగ మన నాగరకతవంటివే యగు నాగరకత లేన్ని శిథిలములయి నశించినవో మన మెరుగము. ఇంచుమించుగ అవి అన్నియు చదువులవలననే నశించినవి.

కృత్రిమ మానసములు

అందులకు కారణము : నాకు తోచినది, నాగరకతను కాపాడుకొనుటకు ఇంచుమించు ఉపజ్ఞానంపములు కావలెను.

ఇప్పుడు, విశ్వవిద్యాలయము కృత్రిమ మనస్కులను తయారు చేయుచున్నది. మీరీ విశ్వవిద్యాలయముల ప్రవేశింతురు. అవి మీమనస్సును మీలోనుండి నెడలగొట్టి తత్స్థానమున కృత్రిమమనస్సును నిలుపుచున్నవి. ఇదేప్రకారముగ మన నాగరకతయొక్క సంపూర్ణవినాశమును నాకు దృష్టిగోచర మగుచున్నది.

ఇట్లే మనమును వెనుకబడి అంధకారయుగములని పిలువబడువానిలో చేరిపోవుము.

మీరు ఏమి చేయనున్నారో నే నెరుగనులెందు. “నేను విశ్వవిద్యాలయమును విడిచిపెట్టనా?” లేక “వీధివెంట తిరుగనా?” అని మీరనవచ్చును. అది నాకు తెలియదు! అయితే విశ్వవిద్యాలయమునుండి పాండవలసినదియు కొంత కలను. సాంఘికజీవనము మీకు అలవడును; అది ప్రయోజనకారియే. నాకొక కొడుకు ఉండినయెడల, అతని కిట్టి సలహానే ఇచ్చియుండును.

వానినొక విశ్వవిద్యాలయమునకు పంపుచు నిట్లు చెప్పియుండును: “వారు నీలో నొక కృత్రిమమనస్సును తయారుచేసి పెట్టేరు, జాగ్రత్తకుమీ! నీవు చదువవలసినవని వారు చెప్పు పుస్తకములవిషయమూ, వానిని నీవు చదువనేవద్దు.”

విద్యాలయములోని పాఠ్యపుస్తకమనగా, సరియగు వివరణము, చదువవలసినదని—చదువరాని—పుస్తకము. నేను బొత్తిగా చదువుకొనని మనుష్యుడననుసంగతికి కారణము, ఏవిధమైన బడిపుస్తకములను నే నెన్నడును చదువకాలకపోవుటయే.

బడిపుస్తకములను చదువవలసిన కాలమున నేను నిజమగు గ్రంథములను చదువుచుంటిని—నిజముగా వ్రాయగల్గినవారి వలన రచింపబడిన పుస్తకములనే నేను చదివితిని—పాఠ్యపుస్తకములను వ్రాయువారు అట్టి వారు కారు.

నేను చెప్పునట్లు, నిజమగు గ్రంథములను చదువుటకై జాగ్రత్తపడుదు; మీ విశ్వవిద్యాలయమునుండి మమ్ములను తిరస్కారపూర్వకముగ వెడలకొట్టకుండునట్లు పేరునకు మీపాఠ్యగ్రంథములను చదువుకొనుడు.

మంచి పుస్తకములను చదువుడు, నిజమగు గ్రంథములనే చదువుడు, విప్లవబోధకములను (Revolutionary) నన్ని పుస్తకములను మీరు చదువుడు. సమష్టివాదము మొదలగు నన్ని ఉద్యమములలోనికిని కంఠదఘ్నుముగ

ప్రవేశింపుడు. ఇరవైయేళ్ల వయస్సున మీరు విప్లవవాదులగుటకు ప్రారంభింపకున్నచో, మీ యాత్మైవయే యేటనే మీరు ఎందుకును కొరగాని ప్రాతకుక్కులై పోదురు. మీరు ఇరువదనయేట పీరవిప్లవకారులైనచో, మీ నలువదనయేట వయసుకు తగినట్లుండుటకు మీకు కొంత అవకాశముండును.

మీఅందరకు నేజెప్పగలది యిదియే: నేను నూచించిన మార్గమునంటి నూటిగ ముందుకు సాగి పొందు. మీ ఉపాధ్యాయునితో నెల్లప్పుడును చర్చింపుచుండుడు. వీలయినచో, మీకొక చరిత్రాధ్యాపకుడుండి—అతడు చరిత్రపై తన యభిప్రాయమును మీకు చెప్పుచో, మీరు చెప్పవలసినదేమన, “అయ్యా, మేము మీయభిప్రాయములను వింటిమి. కాని మేము చేయబోవునదేమో తెలియునా? మీయభిప్రాయములతో నేకీభవింపని యింకొక చరిత్రాధ్యాపకుని మేము వెదకితెత్తుము. ఉభయులును చర్చిత్రవిషయమై చర్చించి నిలుపు సిద్ధాంతములను విందుము.”

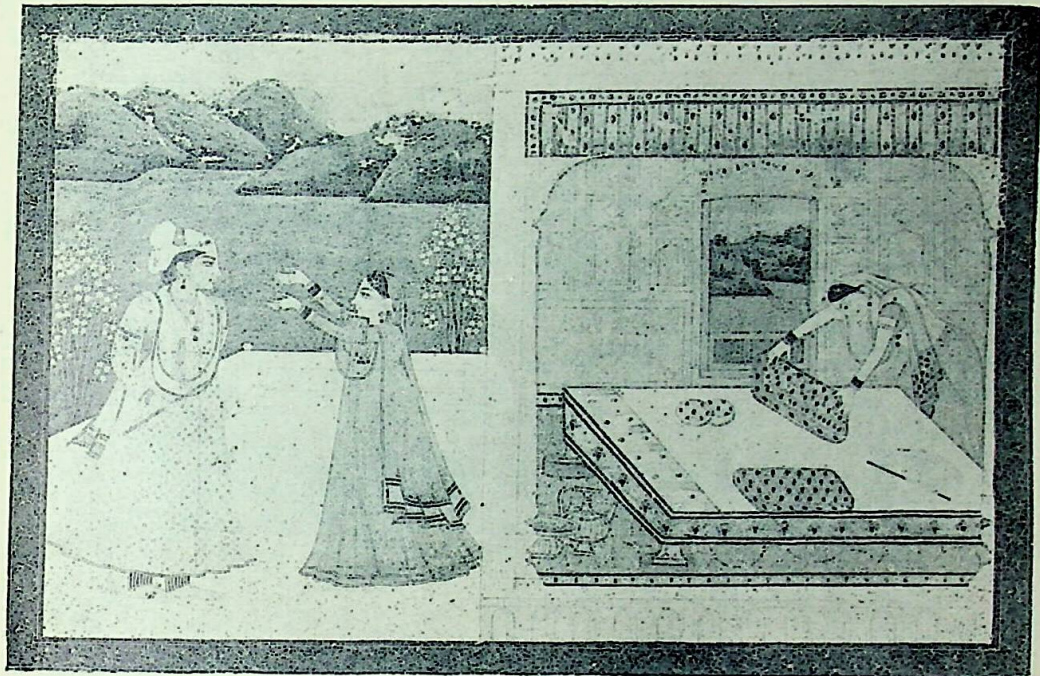
మీరు నేర్చుకొనువానిని సవితరక్రముగ తెలిసికొనుడు. దేనినిగూర్చియైనను ఏకపక్షమునే అపేతుకముగ మీకు బోధించుటకు నిరంతరమును కుట్ర యొకటున్నదని మీరు గ్రహింతురు. బొత్తిగా మేలు పడదు జాలని యువకు లనేకులు విశ్వవిద్యాలయమునకు వత్తురు. అట్టివారికి మీరు పట్టుల నీయగలసియుండును. అందువలన వారు మీ ప్రశ్నలకు ఉత్తరముల నీయగల్గుటకు తగినశ్రేణిలో మీరు వారికి బోధింతురు.

ఏవిషయమునకైనను రెండుమతము లుండునని మీరు వారికి బోధించియున్నచో, వారు తీరని గాభరా పడుదురు. పరీక్షయందు కడలేరుటకు, అడుగబడిన ప్రశ్నలయొక్క తత్త్వమునే నిశ్చయింప బూనవలదు. మీ ఉపాధ్యాయునివద్దకు పోయి యిట్లుడుకుడు: “ఈ ప్రశ్నకు నేనేమి యుత్తర మీయవలసియుండును?” అని.

మీలోనికి ఈవిషయమును ప్రవేశపెట్టుటకు నాకు కలిగిన యీ అవకాశమువలన నాకు సంతస మయినది.

శృంగారనాయకలు

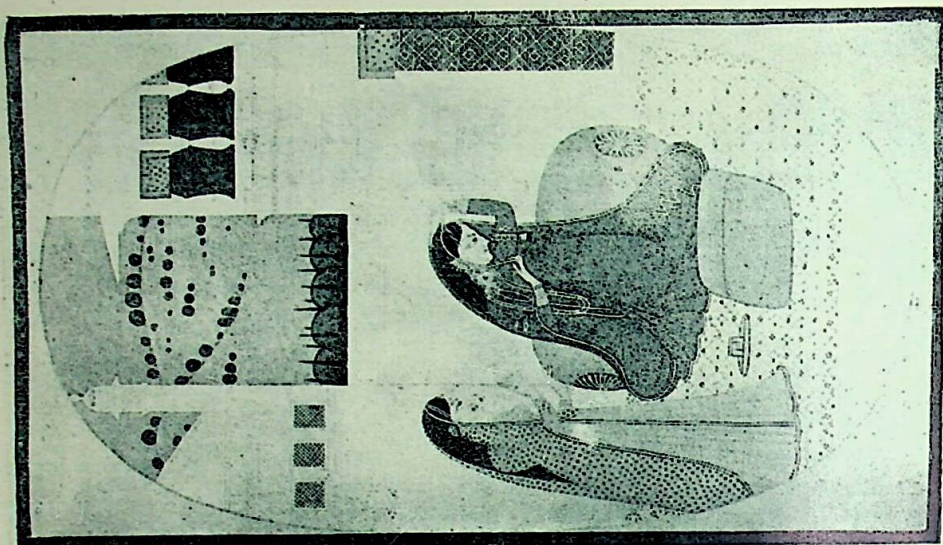
(పాచీన చిత్రములు)

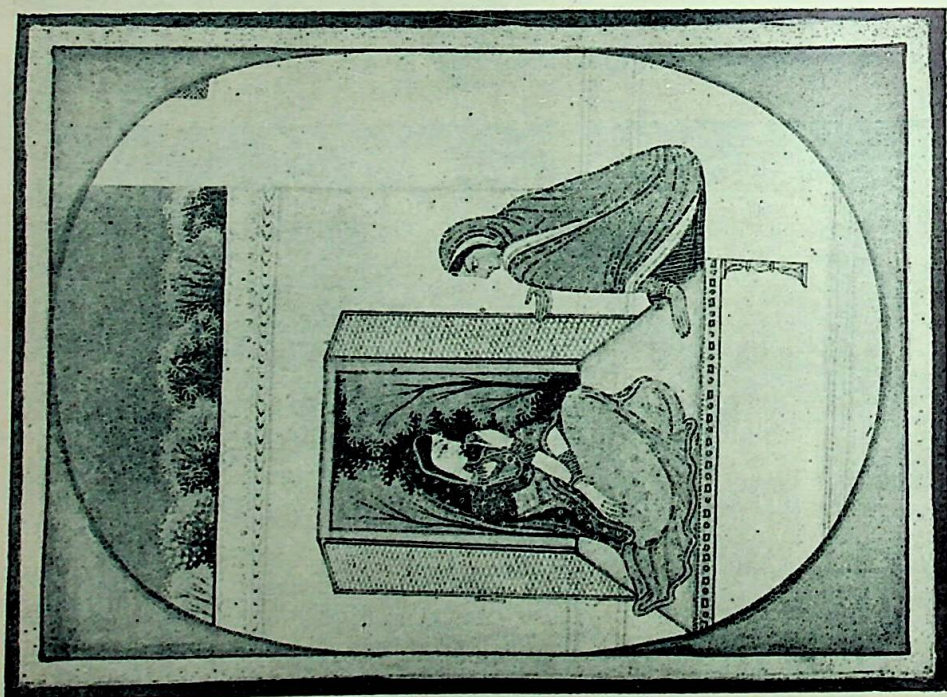
౧౩. వాసకసజ్జిక ౨

౧౪. అభిసారిక ౪

౧౬. సం దేశము

౧౭. ప్రాప్తితథాగత

ఇందువలన మీకు ఖులాసా కలుగుననియు, కాని యొక్కవారములోపలనే మీరు దీనిని మరచిపోవును రనియు నేను నమ్ముదును.

సారవంతమగువానినే ఉంచుకొనుడు

నాచిన్నతనమున నేను విమర్శకుడనుగ నుంటిని. ఒకవారపత్రికకయి నేను చిత్రపటములనుగూర్చియు, నాటకములనుగూర్చియు విమర్శనలను వ్రాయుచుంటిని. ఒక చిత్రకళాప్రదర్శనమును, రాయల్ ఎకాడమి యందలి యొకానొక ప్రదర్శనమును, చూచితిని. దానిని గూర్చి నేను ఒక్కవ్యాసమును మాత్రమే వ్రాయగల నని గ్రహించితిని. అభవా రెండు వ్రాయగలను. ప్ర దర్శనమున రెండుచూడువేల చిత్రములు గలవు. ఇక నేను చేయవలసినదేమి? వాటినిన్నిటిని అతిత్వరితముగ చూచి “చెప్పనక్కరలేని” వానిలో ఏపన్నెండు పది షేను జూమ్మలతో పరిగణించి వానినిగూర్చి పొగడి వ్రాయుటయే!

మీరు చేయవలసినదదియే. సందర్భానుసారముగ మీయుపాధ్యాయులును, బోధకులును మీకు కొన్ని సంగతులను చెప్పచుండునపుడు మీరు చెప్పవలసినది “జ్ఞాపకముంచుకొనవలసిన యొగ్యతలేనిదానితో మాకు ప్రయోజనము లేదు” అని.

చరిత్ర యను పెంటకుప్పలపెంట నడచుచు దొర కిన గుడ్డపేలికను ఏరికొనువానివలె, మీకు దొరకుదాని కెల్లను విలువను కనుగొని, సారగర్భమగువానినే యుంచి కొని మిగిలినవానినెల్ల మరచిపోవలయును.

అవుట మీరు చదువుకొన్నవారివలె ప్రవర్తింప గలరు. జ్ఞాపకముంచుకొనదగిన కొలదిసంగతులతోడ మీరు సంచరింపగలవారుగ ప్రవర్తింపగలరు. పనికి మాలిన విషయములనెల్ల జ్ఞాపకముంచుకొనువాడే తర చుగ విశ్వవిద్యాలయమున ఉన్నతపట్టములను సంపా దించుకొనును. అట్టివానిని మీరు చేయిగలిగినదెల్ల, వానిని పాతిపెట్టుటయే!

‘స్వరాజ్య’

ఇంగ్లాండు, రషియా, ఇండియా

రషియాదేశమున కొలదిమంది ఆంగ్లేయులను వారు చేసిననుకొన్న నేరములకు వారిని బహిరంగముగ విచారణచేయవలెనను తలంపుతో అరెస్టుచేసిరి. సక్రమవిచారణమువలన వారిలో కొందరు నేరమును చేసినని ఏరు పడినది. వారు నేరములను చేసిరో, చేయలేదో తెలియుటకు ముందుగనే బ్రిటిషుపార్లమెంటువారు రష్యా దేశముతోడి వర్తకమును బహిష్కరింపవలెనను శాసనము నమలునకు తెచ్చిరి.

భారతదేశమున, వందలకొలది భారతీయులు అరెస్టుచేయబడి, అంతులేని కాలము నేరము మోపుటగాని, విచారణముగాని లేక నిర్బంధమున నున్నారు. భారతదేశములో బ్రిటిషువస్తువస్తువులను ఆమ్మవద్ద నియు, కొనవద్దనియు శాంతియుతముగ బోధించుటయు, బహిష్కరించుటయు ఘోరముగు నేరమని బ్రిటిషువారు తలంతురు.

‘మాడర్స్ రివ్యూ’

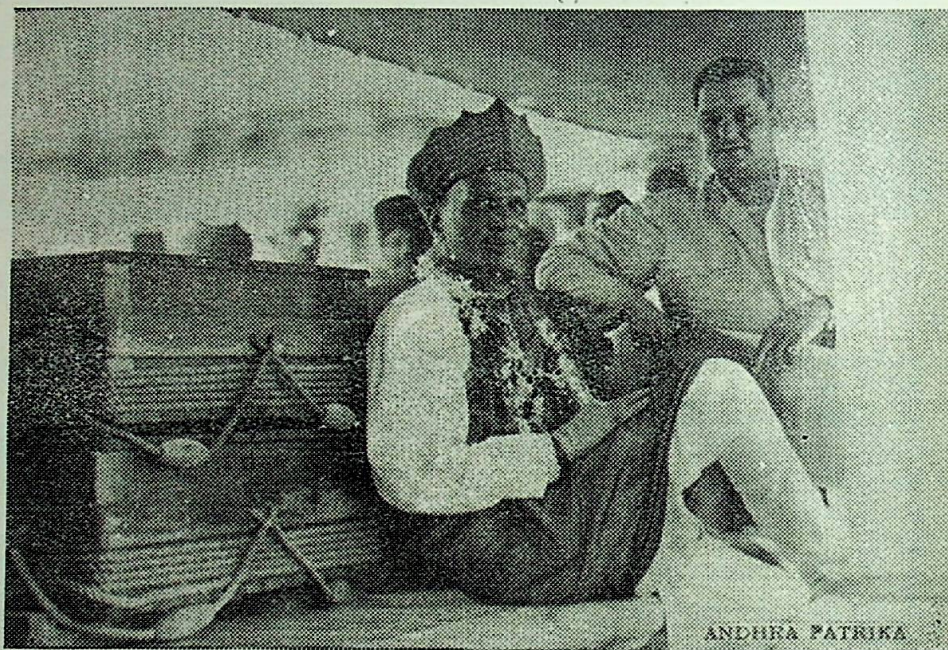
ఆల్వారు నిష్క్రమణము

ఎంతకాలమువరకు?

సిపాయిలయుద్ధము అణచివేయబడినతరువాత భారతదేశములోని ప్రజలను, రాజులను శాంతిపరచుటయును, వారికి తోచినప్పుడు అభయమిచ్చుటయును అవసరములని విక్టోరియామహారాణి సుప్రసిద్ధముగు ప్రకటనను గావించినది. అందలి వాగ్దానములలో నొకటి “భారతీయ సంస్థానాధీశుల హక్కును, ప్రతి ప్తను, మర్యాదను మేము మాసౌంతములుగ భావించి గౌరవింతుము.” సాధారణముగ రెన్యులేషనుక్రింద, ఆర్డినాన్సుక్రింద, ఆర్డినాన్సు-శాసనప్రభుత్వము క్రింద ను కాకున్నను సామాన్య వ్యక్తికి శిక్ష విధింపబడక ముందు స్వసంరక్షణార్థమై ప్రతివాదిగ వాదనచేసుకొనుటకు హక్కుగలరు. ఆల్వారుమహారాజాగారిపై ఏ రెన్యులేషనుక్రిందగాని, ఆర్డినాన్సుక్రిందగాని ఎట్టి

చర్య జరుపబడినట్లు వెల్లడిపరచలేదు. అయితే ఆయన 48 గంటలకాలములోగా తన సంస్థానమును విడిచిపెట్టి పోవలయునని ఆజ్ఞాపింపబడినట్లు చెప్పబడుచున్నది గదా, అతని హక్కు, ప్రతిష్ఠ, మర్యాదయు సామాన్యభారతీయులవానికంటే తక్కువనా? అతడు ప్రతివాదము చేసుకొన వీలీయలేదు. నిజముగ నతడు ప్రవాసమంపివేయబడె నన్నమాట - రెండేండ్ల కాలమో; ఇంకను అధికకాలమో?

ప్రభుత్వమువారు ఈ సంస్థానాధిపతులకు ఒత్తిడి కలిగించి ప్రజలను బాగుగా పరిపాలింపుడనియు, పరిమిత రాజ్యాంగములయొక్క ఆధునికములు, నేటికాలమున కనువగునట్టివియు నను విధానముల నవలంబింపుడనియు నేల సలహా నీయరాదు? అవసరము కలిగినప్పుడు, సకాలమున వారిని ముందుపెచ్చరికగ వీల మందలించుటలేదు? కఠినోపాయమును 'రాజ్యపరిత్యాగము', 'ప్రవాసము' గాక వేరుసాధనము లేదా?

చ్యుతరాజ్యాదై విదేశాటనమునకు ఆశ్వారు మహారాజు

ఈ పెద్దమహారాజులు తమ రాజ్యాంగపు హక్కులనుగూర్చి డాబులు కొట్టుకొనుటయందు చాల సరదా కలిగియుందురు! సామాన్యులకు పలుకుబడి యుండగల, ప్రతిపాదించబడిన ఫెడరల్ ప్రభుత్వము నందు సర్వాధికారము లుంచబడుటను వీరు భరింప జాలరు.

ఆశ్వారువంటి సంస్థానములలో రాజ్యాంగ నిపుణులగు ఉద్యోగు లుంపబడుచున్నారు. వారిద్వారా

ఇంతవరకును మహమ్మదీయేతర సంస్థానాధిపతుల యెడలనే కఠినచర్య జరుపబడుటయు వింత సందర్భమే! అందు రెండిటగల మహమ్మదీయ ప్రజల వలన తిరుగుబాటులు జరిగియుండినవి కూడను. అయితే అందుకు కారణము: హిందూసంస్థానములలోని మహమ్మదీయులును, బ్రిటిషుఇండియాలోని మహమ్మదీయులును రంజితములవంటివారగుటేలేదు; అంటుకొన్న భగ్గుమనువారు.

‘మాడర్న్ రిప్రూ’

భారతీయ రాజకీయఖయిదీల యిడుమలు

భారతదేశములోని జెయిలుజీవనమును గూర్చి 'ధిమాసశిష్టు' పత్రికయందు 'రెండుమారులు ఖయిదీగనున్నయతడు' వ్రాసిన వ్యాసముకటి ప్రకటింపబడినది. దానినుండి యీక్రింద సుద్ధరింపబడిన భాగములవలన భారతదేశములోని నీ, తరగతి రాజకీయఖయిదీలు ఎట్లు ఎన్ని యిబ్బందులను పడుచున్నారో తెలియగలదు. అధికారులు తలంచుకొన్నచో పైయిడుమలను అతిసులుపుగా తొలగింపనుగలరు.

జాగా : ఖాయపుజైల్లలో, ఖయిదీల ఒత్తిడి అధికమయినపుడు, మిక్కిలి తరుచుగ గొట్టెలమందవలె గుంపులు గుంపులుగ ఉంపబడుదురు. ఒక్కొక్కపుడు వార్డులలో మామూలుగకంటె రెండురెట్లు కధికముగ గూడ నుంచుటయు గలదు. దీనివలన ఖయిదీలకు గొప్ప అసౌకర్యమును, మిక్కిలియిబ్బందియు కలుగును. తాత్కాలికపు క్యాంపుజైల్లను గూర్చి ఏమియు చెప్పకుండుటయే ఉత్తమము. తమ చిత్తమునకు వచ్చినట్లెల్ల భారతీయులను జీవితముల గడుపుకొన జేయవచ్చునను నభిప్రాయముతో అధికారులెట్లు చేయుచున్నారని తోచుచున్నది. అసలే భారతదేశములోని జీవయాత్రా విధానపరిమాణము చాల నిరాడంబరమయినది. మరి జైల్లలోనో ఎంతకయినను సద్దుకొనిపోవు ఖయిదీల స్వభావము అత్యంత కఠినపరీక్షకు లోనగుచున్నది.

ఉడుపులు : సామాన్యపుజైలీలకు రెండుజతలు మోకాలుదిగని లాగులు ; చేతులులేని చొక్కా ఒకటి; ఒక తువాలు ; ఒక కుర్చీయి ; చూడు కంబళ్లు ఈయబడును. వీనితో కనీసము ఆరునెలలైన గడుపవలెను. చలికాలములో ఇంకనొక్క కంబళియు, ఒక అరచొక్కాయు హెచ్చుగా ఈయబడును. కాని జోళ్లు ఈయరు. ఈబట్టు చాలవు. అవిహడ అసంపూర్ణముగను, అసౌకర్యముగను ఉండును. పరుచుకొనుటకు, కష్టమొనుటకు తలక్రిందికి అని ఈయబడు చూడుకంబళ్లు చాల వదులుగా నేయబడునవి. వానిలోని పోగులు తెగి ఊడి మనిషివెండుకలవలె వార్డు అంతటను, జెయిలు

ఆవరణమంతటను, ఎప్పుడును ఎగురుచునుండును. దీని ఫలితముగా ఈ రాలినవెండుకలు కొన్ని అయినను కలియని అన్నపానీయములు ఖయిదీలకు లభించేవికావు.

పాత్రములు : ఒక్కొక్క ఖయిదీకిని, పెద్దదొకటి, చిన్నదొకటి, రెండు ఇనుపచట్లు ఇత్తురు. ఒకటి అన్నము తినుటకు, రెండవది నీరుత్రాగుటకు. ఈపాత్రలు త్వరలో క్రుప్తపట్టిపోవును. ఆరగంటలోపుననే మంచినీళ్లు చిలుమూరిపోవును. ఆపాత్రములో కలిపిన అన్నముకూడ చిలుమూరిపోవును. కాబట్టి అడుగునను, ప్రక్కలను అంటిన అన్నమును ఖయిదీ తినకుండ జాగ్రత్తపడవలెను. ఈమధ్యనే 'ఏ' తరగతి, 'బి' తరగతి ఖయిదీలకు ఇనుపచట్ల బదులు ఎల్యూమినియమ్పట్లములును, కప్పులును, టంబ్లరులును ఈయబడుచున్నవి.

పారిశుద్ధ్యము : స్నానాలంకరణాదికార్యసౌకర్యములయందు మనుష్యమర్యాదయే నశించినది. ముందు నైపు మరుగులేని దొడ్లు వరుసగ నుండును. నీరు ఇంకొకచోట ఉండును. శౌచమునకు ఖయిదీ అచటికిపోయి తనకు వంతువచ్చువరకును వేచియుండవలెను. అత్యధిక సంఖ్యాకులగు ఖయిదీల ఉపయోగార్థము అచట నొక్కటో, రెండో తగరపు తపిలెలు మాత్రముండును. మరుగుదొడ్లలోనికి నీళ్లు తీసుకొనిపోరాదు. కావున దొడ్డికి పోవలసినపుడెల్ల ఈ రెండుచోట్లకును పోవలసియేయుండును. ఈయేర్పాటు మిక్కిలి అసభ్యముగనున్నది. దీనికి తత్క్షణమే సంస్కరణ మవసరమయియున్నది.

వైద్యసహాయము : పూర్వోక్తరీతిని కారాగారములలో మందులను ఉపయోగించుట ప్రాణాపాయము నివారించుటకేగాని వ్యాధులను చికిత్స చేయుటకై కాదు. అట్టి సహాయమునకైనను తరచుగ అత్యల్పమును నేర్పాట్లుండును. ముఖ్యముగ కారాగృహములలో వేలకొలదిగ ఉండవలసినవచ్చుచున్న రాజకీయఖయిదీల విషయములో స్థితి యిట్టిది. అపరిశుద్ధములగు క్యాంపు జెయిల్ల పరిస్థితులవలన వందలకొలది ఖయిదీలు సదా రోగపీడితులుగా నుందురు. మరియు వారందరికి వైద్యముచేయుటకయి సాధారణ

ముగ ఒక్కరో యిద్దరో సబ్ అసిస్టెంట్ సర్జనులు ఉండురు. మంసుల నిలువ చాలకొంచెము, అతిప్రమాద స్థితిలోనున్న రోగులు పండుకొనుటకయి ఏ నాలు గయిడుడజనుల మంచములో మాత్రము ఉండును. ఇతర రోగులందరు నేలమీదనే పండుకొనవలయును. ఈలో పముగూర్చిన తీవ్రమగు అసంతృప్తి అందరుఖయిదీలకు ఉన్నదే.

జాబులు: 'సి' తరగతి ఖయిదీలు మూడునెల లకు ఒక్కజాబు వ్రాసుకొన వచ్చును, ఒకే జాబు నందుకొనవచ్చును. ఉత్తరముల రాకపోకలు, తత్ప రీక్షణము కారణముగా, దినములు, వారములు ఆలస్య మగుచుండును. ఇది యెంతయో శోచనీయంశమనియు, ఇంతకంటె తరచుగను, త్వరితమగను జాబుల రాక పోక లుండవలయాననియు చాలసులభముగా తెలుసుకో వచ్చును.

సందర్శన సంభాషణములు: ఈ విషయమున కూడ మూడునెలలలో ఒక్కమారు మాత్రమే ఖయిదీల బంధుమిత్రులు సందర్శించి సంభాషింప ననుమతి గలదు. 'ఏ' తరగతి ఖయిదీలకు పక్షమున కొక తూరియ, 'బి' తరగతికి నెలకొకతూరియు సందర్శింప ననుమతి యుండును. 'సి' తరగతి ఖయిదీల దురవస్థ లను బాపుటకు ఈవిషయమున కూడ ఆతిశ్రేఘ్న సంస్కరణ మవసరము. ఈసంస్కరణము కాలము విషయముననేగాక, పద్ధతివిషయమునకూడ. మామూలు పద్ధతిప్రకారము ఖైదీయును, వానిని చూడబోయిన వారును కలుసుకొనుటకు వీలులేదు. కచేరిగదిలో ఎదు రెదురుగనుండు రెండుగోడలలోని కిటికీలకు అమర్చిన యిసుప తెరగుండా ఒకరినొకరు చూచుకొనవచ్చును. ఈచూపు - మాటలు-కూడ కొన్ని నిమిషములుమాత్రమే. మానవ స్వభావానుగుణముగా చెప్పినచో, ఇంతకన్న తరచుగను, ఎక్కువసేపును నిజముగ నొకరినొకరు చేరువగ చూచికొని మాట్లాడుకొనుటకును ఏర్పాటు చేయబడవలయును. అంతేకాని, నడుమ రెండుగోడ లుండ ఒక్కమారు కొంచెము మిణికిచూచుట కాదు. ఈసందర్శమున గమనింపవలసిన విషయమింకొకటి

కూడ గలదు. సందర్శనమున కధికారు లేర్పాటుచేయు వరకును, ఖయిదీలను చూడపోవువారు నేచియుండుటకు గాని, కూర్చుండుటకుగాని తావు లేదు. ఎండలో మాడుచు, వానలో తడియుచు గంటలకొలది బయట నిలిచియుండురు. ఇందుచేత వారికొరకు ఏదో ఉచిత మగు నేర్పాటు చేయు టత్యావశ్యకము.

'మాడరకొరివూ'.

'స్వదేశీ' మతము

'ది యంగ్ బిల్డర్' పత్రికలో జామైడ్ నస్సెర్ వాన్ జీ గారు స్వదేశీని గూర్చి ప్రబోధకమగు సీక్రింది వాక్యములను వ్రాసిరి:—

అమెరికాలోని సుప్రసిద్ధ రచయితలలో నొకరగు కాలహిల్ గాబ్రియాన్ గారు భావగర్భితమగు తన కథలలో నొకట నిట్లు చెప్పిరి:—ఒకప్పుడొక శుభ్ర మయిన తెల్లని తావుకాగితము తానెప్పుడును శుభ్రము గను, తెల్ల గను, పరిశుద్ధముగనే యుంపబడవలెనని కోరు కోనెనట. ఈవాంఛను వినిన ఆటేబిలుమీది సిరా చిరునవ్వు నవ్వుకొని ఊరకుండెనట. ఆటేబిలుమీదనే కొన్ని రంగుపెన్నిళ్లు ఉండినవట. ఈతెల్ల కాగితము నెల్లడించిన కోరికను అవి కూడ విని చిరునవ్వు నవ్వి ఊరకుండినవట. ఈ కథచివరను కథకు డిట్లు వ్రాసెను: "కాగితము నిజం గా అట్లు శుభ్రముగను, తెల్లగను, పరి శుద్ధముగను ఉండిపోయినది. మరి ఖాలీగాకూడ ఉండి పోయినది!"

ఈపాతమునే చూసగ మనము మన స్వదేశీ ఉద్యమమున నేర్చుకొనగలము. స్వదేశీ యనునది అను భవముతో కూడుకొన్నదై రంగులు సిరాలు రాచిగన్న దైనగాని స్వదేశీయుఁడ్యమము వట్టిదిగను, ఖాలీగానే యుండిపోవలసియుండును. ప్రతివస్తువును సెక్కగను నాజూకుగను- రకము మేలిమిగను, వీలయినంత అందముగ సంపూర్ణతను సంపాదించుటకును, వీలయినంత చవుక గను ఉపయోగకరముగను తయారుచేయుట కనుభవ మును సంపాదించుకొనుటయే స్వదేశీఉద్యమముపట్ల

నభిమానము గలవారికి నిద్రిస్తప్రయత్న మయియుండ వలయును. ఒకవస్తువును ఊరక స్వదేశి దయినంతమాత్ర ముననే ప్రజలు దానిని కొనవలెనని తలచుట మానవ ప్రకృతి నెదిరించి పోకసల్పుటయే యగును. మాతృ భూమియెడల భక్తియునునది మానవ ప్రకృతియొక్క ఒక్క పక్షమే, గాని మనము నిర్లక్ష్యముగా ప్రోసి వేయ తగని యితరపక్షములును ఉన్నవి. అవి మిత వ్యయము, ఉపయోగము, సౌందర్యాభిజ్ఞతయు. ఇతర మాతృదేశముల పుత్రుల ఉదాహరణములను మనము అనుకరింతము. శాస్త్రపరిశోధనలగుర్తింప వారి 'తపస్య' ను, యితర దేశములవారిని తలదన్నుటకయి వారు కావించు త్యాగములను, మనము గమనించుచు ప్రశం సింతము. వస్తువులను వీలయినంత మంచివానినిగను, పనికివచ్చువానినిగను, చవుకగను తయారు చేయుటకు వారు సర్వవిధముల ప్రయత్నించుచున్నారు. ముడివస్తు వులయొక్కయు, వాణిజ్యనిర్మాణము యొక్కయు, వస్తుప్రశస్తిని పత్రికాదులలో ప్రకటించుక శయొక్క యు, మూలమునుగూర్చి వారు గాఢముగ పరిశ్రమించి కావలసినవారెల్ల రికిని సహాయపడునట్టి ఉపయోగకర మగు వస్తువును తయారుచేయుదురు. ఒకానొక శస్త్ర చికిత్సకై జర్మనీలోని హీడెల్ బెర్గ నగరమునకు గొంపో బడిన మాతల్లి యానగరమునుగూర్చి నాకిట్లు చెప్పెను: ఒకరోగమునకు కారణమును ఒక్కసూక్ష్మజీవిని గాని, ఒకరోగమును కుదుర్చు నొక్క చికిత్సనుగాని కనిపెట్టు టకై, శాస్త్రపరిశోధనాలయములలోని ప్రశాంతమగు నేమూలనో రోజులతరబడిని యువకులను డాక్టర్లు కూర్చుండి పరిశ్రమించుచుండుటను ఆమె చూచెనట. ఇట్లు వారు సంవత్సరములకొలదిగను, ఒకప్పుడు నిజముగ నీపరిశోధనలయందు తమ జీవిత మంతయునుకూడ వ్యయముచేయుదురనియు తెలియనగును. వారికి ధనాశ లేదు, మరే ఆశయును లేదు. కాని తత్త్వమును కను గొనవలయుననియు, తమప్రజలకును సర్వమానవకోటికిని సహాయపడు దేనినేని ఉత్పత్తి చేయవలయుననియునే వారి సంకల్పము. మాతల్లి చెప్పినట్లు వారే నిజమయిన సన్నాధులు. వారికాపేరు సార్థకమయినది.

అందువలన, మన స్వదేశి ఉద్యమములో ఈ సిద్ధాంత సూత్రమును మనము అవలంబింపజేయుటలు నెడల, మాతృదేశము మేలుకొరకు తమ జీవితములను పరిశోధన కొరకు కొందరును, సరిశ్రమలకొరకు కొందరును, వాణిజ్యనిర్మాణముకొరకు కొందరును, క్రయ విక్రయ సామర్థ్యసంపాదనముకొరకు కొందరును, వస్తు ప్రచారప్రకటనాది కళార్జనముకొరకు కొందరును తమ జీవితముల నర్పించినయెడల, ఈయందరి మనస్సులలోను అసలు సహకారభావముండునయెడల, మన స్వదేశి ఉద్య మము విజయమును గాంచగలదు. లేకున్న, అది నశించి పోవలసినదే. మన మీస్వదేశిఉద్యమమును లోకమాన్య తిలక్ మహాశయుని రోజులనుండియు అంతకుపూర్వము నుండియు కూడ ప్రారంభించితిమి. భావోద్దేశములు అలలవలె పొంగినవి, క్రుంగినవి. మనము తత్త్వమును గ్రహింపనియెడల, గాంధీమహాత్ముని నాయకత్వమునాటి భావావేశపుటలను అట్టై అణగిపోవును. ఆ మహాను భావునిగాని, తదనుచరులనుగాని తిరస్కరించుట నా ఉద్దేశముకాదు. నిజమును, వెనుకటి అనుభవమును మీ యెరుకకు దెచ్చుచుంటిని. 'మాడరకొ రివ్యూ'

శృంగారనాయికలు
(ప్రాచీనచిత్రములు)

కేశవదాసరచిత్రము 'రసికప్రియ' యను హిందీ శృంగారకావ్యమున గల నాయికావర్ణనల కీ చిత్రము లన్నియు చిత్రరూపము.

కేశవదాసుడు బుందేల్ఖండ్మండలవాసియగు నొకహిందీకవి. రాజామధుకరమ యతనికి తన యాస్థానమున నాశ్రమమిచ్చి సమ్మానించెను. మధుకరుని యనంతర మతనియాసనము నధిష్టించిన యతని కుమారుడు ఇంద్రజిత్తుడ యతని పాండితికి మెచ్చి 21 గ్రామములను బహుమతిగా నొసగెను. కేశవదాసుని రచనలలో రెండవది యీరసికప్రియ. ఇది సుమారు క్రీ. శ. 1591-వ సంవత్సరమున రచింపబడినది. దీని

తరువాతిరచన 'కవిప్రియ' యను నలంకార గ్రంథము. ఆది శ్రీ. శ. 1601 నాటిది.

హిందీభాషయందు గల శ్రేష్ఠకావ్యములలో నీ 'రసికప్రియ' కు చక్కని యెన్నిక గలదు. ౧౭, ౧౮-వ శతాబ్దములనాటి పహారీచిత్రములు చాలవరకు నీ కావ్యమునే యాధారముగా గొనుటయే యాతని ప్రామాణికతకు నిదర్శనము కాగలదు. ఆ చిత్రములలో చాలవనియందు అనుగుభాగమునను, కొన్నిట వెనుక వైపునను ఇతని పద్యములు నుద్భృతము లయినవి.

ఈ సంచికయందు ప్రకటితములయిన చిత్రము లన్నియు ౧౭-వ శతాబ్దపు తొలిభాగమునకు చెందినవి. మొగలు చిత్రకళాశైలి యీ చిత్రముల నాదరించినది.

ఒకప్పుడు అక్బరుచక్రవర్తి ఇంద్రజిత్తుషాకు అవిధేయతకుగా 10 మిలియనుల రూపాయల అపరాధమును విధించెను. ఆ సందర్భమున కేశవదాసుడు అక్బరు నాస్థానమునకు బయలుదేరి, అక్బరు మంత్రి వీరబలునితో నీ విషయమై రహస్యముగ మంతనమాడి యీ రసికప్రియను అతనికి వినిపించెను. వీరబలుడు అతని పాండితికి మిక్కిలిగ నానందించి యా యపరాధమును రద్దు చేసెను.

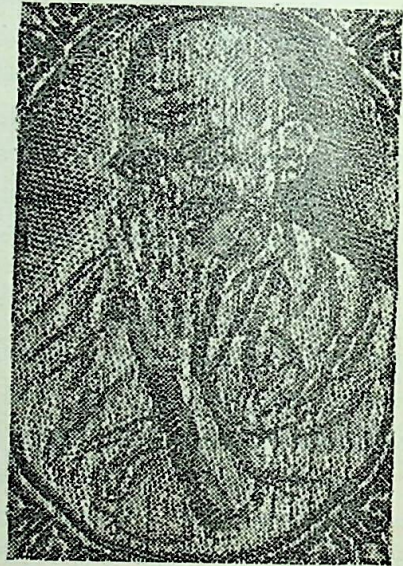
రసికప్రియ ౧౬ అధ్యాయముల కావ్యము. అంసు ద్వితీయ, తృతీయ, సప్తమాధ్యాయములు మాత్రమే యీ చిత్రములకు సంబంధించినవి. నాయక లక్షణమును ద్వితీయాధ్యాయము నాలుగురకముల నాయకులను నిరూపించును. నాయికాజాతివర్ణనమును తృతీయాధ్యాయము నాయికాప్రకరమును పేర్కొనును. అష్టనాయికావర్ణనమును సప్తమాధ్యాయము ఆ యెన ముండుగురు నాయికలనే విశేషించి నిరూపించును. ఇందు ప్రకటితములయిన చిత్రములు చాలభాగము ఈ యధ్యాయముచిత్రణమే.

పహారీచిత్రకారులు అష్టనాయికలను విరివిగ చిత్రించిరి. కాని దురదృష్టవశమున నన్ని చిత్రములును

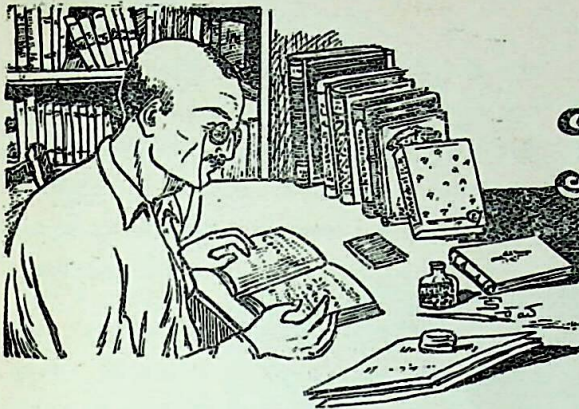
లభించినవి కావు. పలుతెరగుల చిత్రకళాశైలిని సమన్వయించుకొనుటకు ఇవి కొంతకుకొంత యుపకరింపగలవను నాశ నిండుగనుండి దొరకినంతవరకు ప్రకటితములయినవి. ఈ చిత్రములలో చాలవరకు రాధాకృష్ణులే నాయికానాయకులుగ చిత్రీకరింపబడిరి.

ఈ చిత్రములను The Journal of Indian Art and Industry నుండి గ్రహించితిమి. ఆపత్రికవారికిని, సదరుపత్రికను సేకరించియిచ్చిన పి. విశ్వనాథకౌగారికిని కృతజ్ఞులము.

గాంధీమహాత్మ్యం

ఈచిత్రము మాయపట్టు, నూలు గలిసి నేయబడినది. శ్రీ అడాల నారాయణస్వామిగారు చేతి మగ్గముపయి దీనిని నేసిరి. వీరిది నెల్లూరుజిల్లా. చెన్నపురమున ప్రభుత్వప్రతిపత్రికమాలయమున విద్యార్థి, పరిశ్రమాలయముననే దీనిని వారు నేసిరి. పండిత మోతీలాలు చిత్రమును గూడ వీరు నేసిరట.

విమర్శనము

చిత్రప్రభ

భాగవతుల హరిశాస్త్రి విద్యద్వరవిరచితము :
లఘుశబ్దరత్న వ్యాఖ్యానరూపము. *

సంపాదకులు : మహామహోపాధ్యాయ తాతా
సుబ్బారాయశాస్త్రిగారు, ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయ పుస్తక
మాల ౬, ౧౯౩౨.

పాతంజలమహా భాష్యము దురవగాహము కనుక
విద్యార్థులకు సులువుగా వ్యాకరణశాస్త్రంలో
ముఖ్యాంశాలు అంశబాటులో ఉండేట్లుగానూ, అభి
నివేశముమాత్రమేకాకుండా, అభిరుచి కలిగేందుకు
గానూ, భట్టోజీదీక్షితుడు సిద్ధాంత కాముని రచించి
ఉంటాడని ఆ ఆచార్యుని ఉదారాశయాన్ని, వేద
హారనపండితుడు మిగుల ప్రశంసించియున్నాడు : బాల
మనోరమ తత్వబోధినులు ఆశ్చర్యంభములో ఉన్న
విశేషార్థములను చక్కగా వివరించుతూన్నవి :

సాధారణముగా కావ్యాన్ని రచించే దొకరూ,
తద్గతాన్ని-తత్రాపి కవిభావాన్ని-వివరించేది మరొ
కరూ - గ్రంథకారుడూ - వ్యాఖ్యాత - అనే విశిష్టమనీషి
ద్వయ పరస్పరాను యోజనముచేత సాహిత్య - తద్వత్తు,
శాస్త్ర ప్రపంచమంతా, యథానిర్ణీతస్థితిని సదుచు
కుంటూ వస్తూన్నా, జైనాచార్యులు, ఆ త్రోవకు
చాలాచోట్ల వైదొలిగి నడిచారు : చాలామంది-హేమ
చంద్రాదులు-స్వయంగానే, తమ గ్రంథములకు వ్యాఖ్య
లను నిర్మించుకున్నారు.

జౌత్తరాహుల ఆచారాన్ననుసరించి, దీక్షి
తుడుమాడా తన సిద్ధాంతకామునికి ప్రాథమనోరమావ
లంబన మొనగూర్చినాడు : దాక్షిణాత్యప్రాధ, విశే
షించి మనోరమ, -నోరూరించే, ఆమె ఆకారవిశేషము,
పాదుపాల వైభవముతో విశేషపరిచయముచేత-యవనీ
నవనీతకోమలాంగీ శయనీయే యది నీయతే కదాచిత్. ..
అన్న విభ్రమములో ముణిగియున్న ఆంధ్రుణ్ణి - పండిత
రాజును పరవశుణ్ణిగా చేసివైచినది.. గురుకులమునకు
చెందినకన్నె అనిఅయినా యోజించకుండా.. మర్యా
దాత్మికమణానికి దోషతీనే ఆతని ఉద్యమము, - ప్రాథ
మనోరమాకుచమర్దనము - చిరప్రతిష్ఠ నందకపోవడం
పండితరాయల భాగ్యప్రాబల్యాల అనే చెప్ప
వచ్చును : లేకపోతే, మనోరమ మనోరమగా ఈ నాటి
వరకూ ఉండకలిగేదా ?

భట్టోజీదీక్షితుల ప్రాథమనోరమను, ఆతని మను
మడు.. సర్వసమర్థుడగు హరిదీక్షితుడు (లఘు) శబ్దరత్న
సంకలితానర్ఘ భూషావిశేషముతో అలంకరిం
చాడు. ఆతని ఛాత్రసంతతిలోనివాడగు భైరవమిత్రుడు,
గురుపాదుల వివరణమునకు మెరుగులు పెట్టినాడు :
ప్రాథమనోరమ చదవేవారందరికినీ శబ్దరత్నభైరవి
చాలా తోడ్పడుతూన్నది :

హరిదీక్షితుని వృత్తికి వివరణరూపమగు చిత్ర
ప్రభను ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమువారు ప్రకటించి,
శాస్త్రునిదుల కంచరకు మహాపకృతి నొసరించినారు.

భాగవతుల హరిశాస్త్రిలుగారు పేరెన్నికగన్న
పండితుడు : సద్వైదికుడు : విశ్వనాథశాస్త్రి మొద

* నాగరలిపి రాయలునైజా ౪౫౦ పుటలు, వెల రు ౪-౦-౦.

లగువారితో చేర్చి గారవింపదగిన ప్రతిపత్తికల వ్యాకరణాచార్యుడు. పతంజలి కపరావతారమని పొగడ్డ నందిన కాశీనాథశాస్త్రిమహాపాధ్యాయుని శిష్యుడు : కాశీనగరస్థ విద్యాపరిషదంతరముల నప్రతిమాను డని పించుకొన్న విద్వద్గ్రణ్ఠి : విజయనగర మహారాజ శ్రీ విజయరామ గజపతి యాదరణంబున కలరి, వాత్సల్యంబున, ఆతని యాస్థానము నలంకరించి, నాక్యార్థచంద్రిక మొదలగు గ్రంథముల రచించి చిరకీర్తి నందినవాడు :

వాక్యార్థచంద్రిక పుస్తకరూపమున వెలువడిన యాదై సంవత్సరములకు చిత్రప్రభ అందరికీ అందుబాటు లాకి వచ్చినది : పండితులందరికీ యీవాక్యఖ్యాతము సంగతి తెలిసియున్నా, గ్రంథం సమగ్రంగా, అనువైన రూపమున లభియించడం ఇదే మొదటిసారి :

గ్రంథము అచ్చులోనికి వచ్చేటట్లు తయారు చేసింది, మ. మ. తాతాసుబ్బరాయశాస్త్రిగారు : హరి శాస్త్రిలవారి గ్రంథాన్ని సంశోధించి ముద్రణరూపా న్నందించేందుకు, అంతకన్న వేరొకరు సమర్థులు తెలుగు దేశములో లేరనే చెప్పవచ్చును : శ్రీ శాస్త్రిలవారి లఘు టిప్పణి.- అన్వర్థాభిధానయుతమై, విశేషములన్నీ విపులంగా వివరించేందుకు తగిన అవకాశాన్ని కలుగచేసుకో కుండా ఉన్నా—చిత్రప్రభకు సందర్భానుసారంగా తోడ్పడుతూ గ్రంథాన్ని అర్థంచేసుకునేందుకూ, సందేహాలు నివృత్తిచేసుకునేందుకూ, చాలావరకూ ఉపకరిస్తూన్నది : పునర్ముద్రణావసరము లభియించినపుడు, లఘుటిప్పణికి, లఘురూపాన్ని తొలగించి, గురుప్రసాద సంలబ్ధమైన ధిషణావి శేషాన్ని వ్యాకరణజగీషామనీషు లందరికీ ఇతోధికంగా తోడ్పడేపద్ధతిని వెలయిస్తారని ఆశయము : చిత్రప్రభకు, శాస్త్రిలవారు 'లఘు' టిప్పణిని ఏలా రచించినగలిగారో అని ఆశ్చర్యముగా నున్నది :

హరిదీక్షితుడి లఘుశబ్దరత్నం విషయములో— ఆకృతి, సుప్రసిద్ధుడును, తచ్చిష్యుడును అగు నాగేశ భట్టే రచించి, గురువుపేర వెలయించినాడన్న ఒక

గాథ ఉన్నది—కాని దానికి సరియైన ఆధారములు లేవు : శబ్దరత్న గ్రంథప్రస్తావనయందునూ, లఘుశబ్దేందు శేఖర ఉపోద్ఘాతమునందునూ, సంపాదకులు ఈ విషయాన్ని గురించి చర్చనలపి ఆప్రవాదము సరియైనది కావని తెలిపినారు : కాన అది నిశ్చితముగు విషయమే, అన్యతమములగు ప్రమాణములు లభియించనంతవరకునూ :

నాగేశభట్టుకు తరువాతి వారందరూ, ఆతని సిద్ధాంతాలను ఖండించడమే చాలావరకు ముఖ్య ప్రయత్నముగా తలపెట్టినట్లు తోస్తున్నది. కాని, గ్రంథములన్నీ క్రమముగా పఠించితే, అవి నివ్వరికినీ శక్యుమకానివనీ, ఋజువైననీ కానివనీ తెలుస్తుంది. శ్రీసుబ్బరాయశాస్త్రిగారు ఈ మతమునకు చెందిన వారు : హరిశాస్త్రిలవారు. ఇంకొక త్రోవను, ఈగమ్య స్థానమునే చేర నూహించినవారు : కావుననే, చిత్ర ప్రభకు లఘుటిప్పణి తోడ్పడగలుగుతూన్నది :

చిత్రప్రభను విశిగా ముద్రించక, హరిదీక్షితుని గ్రంథముతో చేర్చినచో ఇంకా చాలాబాగుండేది. శబ్ద రత్నమైనది, చిత్రప్రభ, రెండునూ సమానాశయము, సమానవ్యవహారము కల వ్యాఖ్యలు : అందు ముఖ్యముగా, వైరవమిశ్రుశి వ్యాఖ్యతోమాడా ఉంటేనేకాని, చిత్ర ప్రభ సార్థకత వహించదు. ఒకదానిలో లఘువుగా ఉన్న వివరణయు వేరొకదానిలో విపులముగా లభించ డముచేతనున్నూ, ఆలాగే తద్వ్యతిరేకక్రమాన్నీ— రెండు ఒకచోట, ఒకగ్రంథములో లభియిస్తేనేకాని, అంతప్రయోజనము ఉండదు. శబ్దశాస్త్రమంతా పుస్తక సాహాయ్యము లేకుండా తిరుగవేయగల సామర్థ్యమున్న శ్రీరాయదుశాస్త్రిలగారిపంటివారికి గాని, ఈ విధ ములగు ప్రచురణములు సామాన్యలకు—కష్టంమీద కాని—ఉపకరించవు : ద్వితీయ సంస్కరణమునం దీలో పము విధిగా సవరింపబడవలసినది :

నారసింహ సంస్కృత పాఠశాలాధ్యక్షులగు వరదాచార్యులుగారు, హరిశాస్త్రిలగారి జీవనవృత్తాంత మును ఆంగ్లమున భూమికారూపమున వెలయించినారు : శ్రీశాస్త్రిలవారు, సంస్కృతంబున లఘువుగ ఉపోద్ఘా

శు క్ల ద్వి తీ య

తము రచించినారు: విశ్వవిద్యాలయోపాధ్యక్షుల తొలిపలుకు వీనికి ప్రాగ్భాగమున నున్నది:

అనతికాలముననే, హరికాస్తులవారి రత్నాపణమును (లఘుశబ్దేందు శేఖరవ్యాఖ్య) కూడ బయలుపరచుభారము ప్రచురణకార్యాధ్యక్షులదై యున్నది: మల్లాది రామకృష్ణశాస్త్రి

అన్నపూర్ణాదేవిలేఖలు

కీ. శే. శ్రీమతి మాగంటి అన్నపూర్ణాదేవి తన భర్తయగు శ్రీ బాపినీడుగారికిని, మిత్రవర్త్యులగు శ్రీ దండునారాయణరాజుగారికిని వ్రాసిన లేఖలు. ప్రకాశకులు, బాపినీడుగారు. “అన్నపూర్ణకు బదులుగా తనకు దోడునీడయ్యి యుండుట కంగీకరించిన శకుంతలాదేవికి బరిణయసమయమున” (౨౫-౬-౩౩) బాపినీడుగారి సంగిన పారిటోషికము. ఈ సంపుటము, “అనుకూల దాంపత్యము కలిగి దేశసేవాపరాయణులయిన యువతీ యువకులకు ప్రేమపూర్వకమయిన కానుక”గా ప్రచురింపబడినది.

క్రాసునైన ౨౬౦ పుటలు. ఆంటిక్ కాగితములు. మంచయిచ్చు. ఆందమగు ఆర్దురేపరు. లోన నొకఛాయా చిత్రమును గలదు. వెల ౨-౦-౦. ‘ఈగ్రంథమును గొనువారు శ్రీ అన్నపూర్ణాదేవి స్మారకచిహ్నములుగా నడుపబడుచున్న సంస్థలకు సాహాయ్యము చేయుటయే గాక ఆమె చేసిన దేశసేవను, త్యాగమును బ్రశంసించిన వారగుదురు. ఈ పుస్తకము ప్రతులు కావలసినవారు ఈక్రింది చిరునామాకు వ్రాయవలయును:— కార్యదర్శి, అన్నపూర్ణాదేవి స్మారకసంఘము, ఏలూరు, పశ్చిమగోదావరిజిల్లా, లేక, మాగంటి బాపినీడుగారు, ఏలూరు.

కీ. శే. అన్నపూర్ణాదేవి ‘బ్రతికిన కొలది కాలము బలే యనిపించుకొని పుణ్యజీవితయై ధన్యురాలయ్యెను..... దేశయులందరిని ఆకర్షింపగల్గిన ఆదర్శ జీవి అన్నపూర్ణ.’ ఈమెనుగూర్చి గాంధీమహాత్ముడు

“ఎంతయోధైర్యము, చిత్తశుద్ధి, దేశభక్తి గలిగి నిశ్చల భక్తితో, ఫలాపేక్ష వదలి దేశసేవ చేసి, భారతపురంధులలో తనకు గల పుత్రికలలో అత్యుత్తమురాలని భావించుకొను భాగ్యము తనకు గల”దని వ్రాసి యుండెను. ‘ఇట్టి అత్యుత్తమురాలి మనోవికాస మెట్టిదో తెలిసికొనుట పురుషుల కెట్లున్నను స్త్రీలకు అవసరము. కారణము ఈజాబులలో విద్యాకాంక్ష, పరిసరముల ప్రభావము, పండితుల స్నేహము, దేశారాధకుల సహవాసము, దేశసేవకయి వజ్రసంకల్పము, త్యాగము, చివరకు ఆత్మసమర్పణము, తమకథ తామే చెప్పుకొనును.’ ‘భార్యాభర్తల ఆదర్శజీవితము, దాని పత్యసాఖ్యము, స్నేహము, ప్రేమ కనబడుటయేగాక, సదుద్దేశములున్న ఆదరించి ప్రోత్సహపరచిన స్త్రీలెట్లు ఉత్తమురాండ్రయ్యెదరో సజీవముగ దృష్టాంత మిందు గలదు.’ “ఆమెనిబోలి, భారతనారీమణులెల్లరు పవిత్ర హృదయులై, పతివ్రతలై అనురాగబలముననే తమ భర్తల ననుకూలరుగను సన్మార్గప్రవర్తకులుగను గావింప వలయు” నని మహాత్ముడు చెప్పెను. ‘ఈపత్రములలో నామె నిజహృదయము విస్తృతముగా ప్రకటితమగును.’ ‘ఆంధ్రదేశమందు ౧౯౨౦ మొదలు ౧౯౨౩ వరకు రాజకీయాందోళనచే ఆంధ్రులహృదయ మెట్లు మధించబడెనో, గాంధీతత్వ మెట్లు యువతీయువకుల నాకర్షించి మహాయుద్ధమునందు దుమికించెనో, పూస గ్రుచ్చి నట్లు ఈయుత్తరములలో చిత్రింపబడెను.’ ఆమె ‘మానసికస్థితి, భావములును’ ‘ఆధ్యాత్మిక చిత్తప్రవృత్తి’యు వీనివలన తెలియగలవు. ‘లేఖలన్నియు పఠించిన, గాంధీభక్తురాలి క్రమవికాసమును, తన జీవితతత్వ రహస్యమును విశదమగును.’ “ప్రాచీనకాలమున మనదేశ మనుభవించుచుండినట్లు అనేకులు చెప్పు స్వాతంత్ర్యమును మనదేశము తిరిగి పొందుటకుగాను అనేకులగు యువతీయువకులు ఈమెమార్గము ననుసరించి తమ జీవితములను నిజధర్మాచరణమునకు ధారపోయక తప్పదని నేను నిశ్చయముగా జెప్పగలను.” అని గాంధీజీ ఈమెను గూర్చిన ప్రశంససందర్భమున వ్రాసియుండెను.

శ్రీ పున్నవ లక్ష్మీనారాయణ పంతులుగా
 గీసంపుటమునకు 'కడమట' ను వ్రాసిరి. 'తెలుగు
 భాషలో ఇటువంటి ఉత్తరాలు ప్రకటించడానికి ఇది
 మొదలు దేవిగారి ఉత్తరములు చాలమట్టుకు
 ఉన్నవిఉన్నట్టు ప్రకటించడముచేత ఆమె అంతర్భా
 వములును, సమకాలిక విషయములును మరుగులేక
 వెల్లడియైనవి దేవి బ్రహ్మసమాజవాతావరణము
 లో పెరిగిన పిల్ల. సంస్కరణ బీజములు మనసున
 చిన్నతనముననే నాటుకొన్నవి. వలచి వివాహ
 మాడినది. తనవలెనే తన భర్తయును.... దేశసేవ
 యొనర్చి ధీరుడు, వీరుడు, కీర్తిమంతుడు కావలెనని
 ఆశించినది. ... ఈమె రాజకీయభావములు మిక్కిలి
 తీవ్రమయినవి. ఖయిదుకుపోవుట స్వల్పత్యాగముగా
 కనబడినది. దేశమునకై ప్రాణములు సమర్పించి వీర
 వనిత అనిపించుకోవలెనని ఆభిలషించినది. సత్యా
 గ్రహోద్యమమును దేశమోక్షమునకేగాక ఆత్మమోక్ష
 మునకును సాధనముగా గ్రహించినది. సత్యాగ్రహమును
 ధర్మసాధనగా గ్రహించినవారరుదు. ఈసాధన ఆమె
 ఆత్మోపలబ్ధికి మిక్కిలి తోడ్పడినది ఈమె
 తీవ్రమైన సంఘసంస్కరణాభిలాషి. హిందూసంఘము
 నందు స్త్రీలకు అర్హస్థానము సంపాదించవలయునని
 ఆశించినది. ... స్వాతంత్ర్యము కోల్పోవుట కామె
 యిసుమంతయు నంగీకరింపలేదు...' "నేను జనులకు
 భయపడను. ఎవరేమనుకొన్నను నాకు కష్టములేదు.
 ... నేనీభువిపై నెవరికిని భయపడను. కేవల మొక్క
 పరమేశ్వరునకే భయపడుదును." ఈవాక్యము లామె
 పవిత్రతను స్వాతంత్ర్యమును ధైర్యమును చాటగలవు.
 'ఇట్టి ఉత్తమ భావములచే ఉత్తేజితయైన యావ్యక్తి
 ధన్యురాలు.' ఈమె 'భర్తకు సాధనమగుటయే
 స్త్రీజన్మసాఫల్యమని విశ్వసించలేదు. స్త్రీయొక్క
 ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వమునందు ఆమెకు విశ్వాసము గలదు.
 ఆమె రాజోపు స్త్రీత్వమునకు మాతృక' ...
 'ఈలేఖలు ప్రత్యేకించి శ్రీ దేవిగారియొక్క ఆశయము
 లను, వ్యక్తిత్వమును, జీవిత సముదారలక్ష్యమును
 ఆంధ్రలోకమునకు వ్యక్తీకరించు నిమిత్తమే ప్రయత్నింప

బడినది. వీని ప్రచురణమునకయి శ్రీబాపినీడుగారు
 చూపిన ధైర్యస్థైర్యములు, త్యాగము, సత్యియందలి
 శ్రద్ధయు స్తవనీయములు.'

ఆంధ్రనారీమణులకు ఆదర్శప్రాయమైయుండి
 సార్థకముగ కీర్తిశేఖరాలయిన మాగంటి అన్నపూర్ణా
 దేవియొక్క ఈలేఖల సంపుటము ప్రతిస్త్రీయు, బాలిక
 యునేగాక యువకులెల్లరునుమాడ చదివి ఇందలిఉత్తమ-
 ఉన్నత భావములను మననము చేసుకొనవలసినది.

జ. బ్ర.

హరిజనసమస్య

గ్రంథకర్త: శ్రీ సంమారి వేంకటకృష్ణమా
 చార్యులుగారు, బి. ఏ., (కాకినాడ జాతీయ గ్రంథమాల
 మూడవ కుసుము).

కొనునైజా, పుటలు 3౬౬, నెల రు. ౧-౦-౦.

ఈగ్రంథము అయిదుఖండములుగ విభజింపబడి
 యున్నది. మొదటిదానియందు హరిజను లనువారు ఎవ
 రయినదియు, వారిస్థితిగతులు మనదేశమున నే రాష్ట్ర
 మున నెట్లుండునదియు మనపు దృష్టలగు శంకరరామానుజ
 మధ్వాదిమతాచార్యులు హరిజనులపట్ల ఏవిధముగ మెలగు
 చుండినదియు, ఇటీవల మనదేశమున ఆవతరించిన మహా
 నీయులు వీరల నెట్లుయిన మద్దరింప, పడిన పాట్లను
 గురించియు విపులముగ వ్రాయబడియున్నది.

ద్వితీయఖండమందు హరిజనోద్ధరణకై నిరంత
 రము చింతించుచు వారిపాలిటి వేలుపై యవతరించిన
 గాంధీమహాత్ముని వ్యాసములయొక్క ఆంధ్రానువాదము
 గలదు.

మహాత్ముడు హరిజనులస్థితిని చక్కగానెరిగి,
 వారికి నిజమయిన హక్కుల నీయనియెడల తన జీవిత
 శేషమంతయు ఉపవాసముచేసి ప్రాణములపిడెదనని
 ప్రతిజ్ఞ చేసెను. అంతట, రాజకీయసంస్కరణలయందు
 హరిజనులక్షయమై తృప్తికరములగుమార్పులు జరిగినవి.

తృతీయఖండముందు రాజకీయ సంస్కరణములయందు హరిజనులకు తదితరజాతులతో సరిపోవునట్టి సంస్కరణములను సంపాదించుట, మహాత్ముని యుపవాస వృత్తాంతము, దేశనాయకులు హరిజనోద్ధరణకై గావించిన సంస్కరణల వృత్తాంతము గలదు.

చతుర్థఖండముందు హరిజనోద్ధరణకై యుపకరించునట్టివ్యాసములు, సవర్ణులకర్తవ్యములు, శాస్త్రముల యొక్క రహస్యములు మొదలగువానినిగురించి, పూనా ఒశంబశిక్కుతరువాత మహాత్ముడు గావించిన ప్రకటనల కనువాదములు గలవు.

శంఛమఖండమున మహాత్ముని మూడువారముల యుపవాసదీక్షాచరిత్రయు, అందునుగురించి దేశనాయకుల యభిప్రాయములును గలవు.

హరిజనోద్ధరణావశ్యకతనుగురించి సభలు జరిపి తీర్మానముల నామోదించి అంతటితో విరమించుకాలము కా దిది. హరిజనోద్ధరణదీక్షకు యు పూనుకొనినవారు ధనవంతులను, త్యాగశీలురుగను నున్నారు. ఇక మిగిలినది కావ్యధోరణిని కార్యధోరణిగ మార్చుటయే.

అనేకగ్రంథముల శోధించియు, హరిజనసేవ నుపకరించు భాగముల నాయాగ్రంథములనుండి యుద్ధరించియు గ్రంథకర్త గా రీగ్రంథమును రచియించెరి.

హరిజనోద్ధరణమునకయి యందందు ప్రకటితములయిన విషయముల నన్నింటిని ఏర్పి యొక్కచో హర్షి గ్రంథముగ ప్రచురించిన శ్రీమదాచార్యులు గా రభినందనార్హులు. హరిజనోద్ధరణాసక్తులకందఱకు నీగ్రంథము మిక్కిలి యుపయోగకరము.

హిందూజీవనపథము

(The Hindu View of Life)

రాజమహేంద్రవరములోని ప్రాక్ సతీచీ గ్రంథాలయమువారి ౨-వ ప్రచురణ మిది. క్రాను నైజాన ౨౧౬ పుటలు. మంచియట్టు, చక్కని అచ్చు, వెల ౧-౪-౦.

‘ప్రాక్షీయుల యొక్కయు, పాశ్చాత్యుల యొక్కయు ఉత్తమజ్ఞానము ఆంధ్రులలో వ్యాప్తము చేయుట’ ఆశయముగాగల ఈ గ్రంథమాలసంపాదకులగు శ్రీకామరాజు హనుమంతరావుగారు, సర్. డాక్టర్ సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణగారు, ఎమ్. ఏ., ౧౯౨౬-వ సంవత్సరమున ఆక్సుఫర్డులోని మాంచెప్పరు కళాశాల యందు గావించిన అప్రెన్ డిపన్యాసములను, ఆంగ్లము నుండి ఆంధ్రములోనికి అనువదించినారు. దీనివలన ఆంగ్లమురాని యాంగ్రజుల కెంతోఉపకారము చేసినవలెను. ఈ తెనుగురచనము చదివి ముగించినవెనుక ఇది యాంధ్రీకరణమేగాని అసలు తెలుగులోనే వ్రాయబడిన గ్రంథము కాదని స్ఫురించినను అనువాదకులు రాధాకృష్ణపండితుని భావములు పొల్లుపోకుండునట్లు చాల జాగ్రత్తగనే అనువాదకార్యమును సాగించిరని చెప్పక తప్పదు.

ఈగ్రంథము హిందూధర్మముయొక్క విశేషమును లోకమునకు జాటుటకును, హిందూజీవనపథము యొక్క మూలసిద్ధాంతములను వెల్లడించుటకును ఉద్దేశింపబడినది. ఇందు ఈశ్వరానుభవము, తల్లక్షణము, తత్త్వము; మతములసంఘర్షణము; హిందువుల వైఖరి; హిందూధర్మము; అను శీర్షికలక్రింద నాలుగు ఉపన్యాసములు గలవు.

రాధాకృష్ణపండితునివంటివారు తమ మాతృభాష యందు తమఉపన్యాసములను జరిగించుటయు, వ్యాసములనుగాని, గ్రంథములనుగాని రచించుటయు చేయ నప్పుడు వారు ఆంగ్లములో గావించిన అద్భుతరచనములను ఆంధ్రములోనికి పరివర్తనముచేయుట అత్యంతావశ్యకము. అట్టి పనిని నిర్వహించి శ్రీ హనుమంతరావుగారు ఆంధ్రులకు ఉపకారము నొనరించిరి.

ఈగ్రంథముందు రాధాకృష్ణపండితులు, భారతదేశమున ఆదికాలమునుండి నేటివరకును ప్రవర్తిల్లుచు వచ్చిన అసంఖ్యాకములు, వివిధములు, ఒక్కొక్కపుడు పరస్పరవిరుద్ధములునగు మతాచారవ్యవహార సంప్రదాయములను, కర్మకాండను, బహుదేవతారాధనమును, వర్ణ

వ్యవస్థను, ఆశ్రమచతుష్టయమును, జాతి భేదములను—ఇంత యేల, భారతీయజీవనమున గల సర్వమును—భేదములతో సహా—సమర్థించుచు వ్యాఖ్యానముచేసిరి. ఇతర దేశములనుండియు, ఇతరమతములనుండియు, ఇతర నాగరికతలనుండియు కలిగిన ప్రభావమువలన భారత జాతీయమతమున కలిగిన మార్పుకూర్పులనుమాడ రాధాకృష్ణగారు సమర్థించిరి. హిందూమతము అన్నిసంప్రదాయములను నడులను తన లోనికి చేర్చుకొని ఐక్యము చేసుకొను అగాధమును, అపారమును నగు మహానాగరమని మామూలుగ ననుకొను వాక్యము సార్థకమనియు, ఇంత విశాలమగు మతము మరేదియు లేదనియు నచ్చ జెప్పట కీపండితులు చాల శ్రమపడి రనవలెను.

జ. బ్ర.

పత్రికా విమర్శనము

ఆంధ్రభూమి

క్రొత్తసచిత్రమాసపత్రిక. మొగటిసంపుటమున మొదటిసంచిక ౧౯౩౩ మే ౨౧-వ తేదిన వెలువడినది. సంపాదకుడు, ప్రకాశకుడు: ఆంధ్రేశ్వరిరావుగారు, బి. ఏ., ఆంధ్రభూమి ముద్రణాలయము, వేపేరి, మదరాసు. ప్రతివెల ౨౧-వ తేదినాడు ఈపత్రిక వెలువడుచుండును. చందా. సంవత్సరమునకు రు. ౩-౦-౦. విడిసంచిక రు. ౦-౪-౦.

‘సమగ్రమయిన ఆంధ్రజాతీయైక్యమును పెంపొందించుటయు; ఆంధ్రకళ, ఆంధ్రసారస్వతము వీని విశేషాభ్యుదయమునకు పాటుపడుటయు’ నీపత్రిక ‘ప్రధాన సంకల్పము.’ ‘ఇందు ప్రముఖస్థానము నలంకరించు’ నవి ‘సర్వతోముఖమగు ఆధునికవిజ్ఞానమును, అర్వాచీన నాగరికతను ప్రస్తరించు వ్యాసములు.’ ఇంచేకాదు. ‘ఆంధ్రుల ఆర్థికసాంఘికాద్యభివృద్ధులను పెంపొందించు ప్రబోధకవ్యాసములకును, ఆంధ్రక్షేమమునకయి సర్వవిషయములకును’ ఇందు ‘ప్రతిమాసము కొన్ని పుటలు ప్రత్యేకింపబడును.’

‘భీమాన్యాపారమునుగుఱించినవ్యాసము లిందొక విశేషాంశము.’ ‘భారతరమణుల ఔన్నత్యమునకైన ఉద్యమాభివృద్ధికి సముచితసరణిని కృషిసల్పి మహిళల జీవితసమస్యలకు సంబంధించినవిషయములకు ప్రత్యేక వివరణమిచ్చుట’ దీని ‘ఆశయములలో నొకటి’. ఈపత్రిక ‘శ్రద్ధధానయై’ ‘వలసపోయిన ఆంధ్రులస్థితిగతులగూర్చి రాష్ట్రమునందలి ఆంధ్రులకు వివరించును;’ ‘భాషా ప్రచారమునకు మూలభూతములైన గ్రంథాలయసంబంధమును విషయములను క్రోడీకరించు’ను; ‘దేశాభ్యుదయమునకైన జమిందారుల విశేషకృషిని కీర్తించు’ను.

‘ఇట్టి...విశేషాశయములతో వెలువడుచున్నది’ ఈ ‘ఆంధ్రభూమి.’ సంపాదకులు నాలుగేండ్లు ‘గృహలక్ష్మి’ పత్రికాసంపాదనకార్యమును నిర్వహించి మించిన వారగుట యీపత్రికకు గల యుపర్యుక్త ‘విశేషాశయములకు’ వన్నెవెట్టు విశేషము.

ఉద్దిష్టాశయములకు సరిపోవు వ్యాసము లీసంచిక యందు కొన్నిగలవు. గద్యవ్యాసములయందు ‘ఉద్యోగపుటుద్ది’ (కవికొండల వేంకటరావుగారికథ)యు, పద్యవ్యాసములయందు ‘ఆంధ్రభూమి’ (వోలేటి పార్వతీశముగారిది) యు నగ్రగణ్యములు. తక్కినవ్యాసములు రచయితృ సంస్కారానుగుణములయి దేశమునందలి విజ్ఞాన సంపదయొక్క పరిమితికి నిడరవములుగ నున్నవి.

ఆయా వ్యాసకర్తల సంతకములకు ప్రతిబింబములు వారివారి వ్యాసములచివర ముద్రితములయినవి. ఇది యింకొక విశేషము.

ఇందు ‘మహిళాలోక’ మంతయు కీర్తిశేషమయినది. ఇది సరసముగా గాన్పింపదు.

గాంధీమహాత్ముని చిత్రము పత్రికముఖము నలంకరించినది. మరియొండురెండుచిత్రములు—ప్రకృతిచిత్రములుకూడ—గలవు.

మంచిపత్రికలు విజ్ఞానవర్ధకములు; విజ్ఞానసంపద దేశాభ్యుదయహేతువు. విద్య, సంస్కారము, ధనము పత్రికల యుత్పత్తిస్థితులకు సాధనములు. అందును ధనము

ప్రధానము. దేశహితకార్యములకు ధనము లభించుమార్గములు మనదేశమున లేనికాలమున ఏతత్ప్రతికూ ప్రారంభము సంపాదకుల సాహసోత్సాహములకును, దేశాభ్యుదయకాంక్షకును గొప్పనిదర్శనము. సర్వాంగీణముగ స్వీయభ్యున్నతికారకై యవతరించిన ఈ 'అంధభూమి' కాంధ్రభూమి చిరస్థాయిత్వమును సమకూర్చుకొనవలెను.

గ్రంథస్వీకారము

“ అష్టాదశమహాపాపియగు బ్రాహ్మణునితో సహాయనిరాకరణ మొనర్చుము ”

గ్రంథకర్త: దుగ్గిరాల రాఘవ చంద్రయ్య సచ్చాస్త్రి గారు. బెజవాడయందలి సద్బ్రాహ్మణ గ్రంథమాలా ప్రథమకుసుమము.

కొనుపైజు: పుటలు ౪౬౪, వెల రు. ౨-౮-౦.

సముద్రమథనము (విష్ణుమాయూవిలాసము)

గ్రంథకర్త: శ్రీమతి చిల్లిపాటి సీతాంబ గారు. నెల్లూరి శ్రీవాగ్గల్లి గ్రంథమాలాప్రథమకుసుమము, కే. వి. రామానుజాచార్యుల ప్రచురణము.

కొనుపైజు: పుటలు ౧౧౧, వెల రు. ౦-౧౪-౦.

గిరికావరిణయము

గ్రంథకర్త: కంచర్ల వేంకటహనుమయ్యగారు, నరసారావుపేటలోని రాజ్యరమామద్రాక్షరశాలయందు ముద్రాప్రచురణములు.

కొనుపైజు: పుటలు ౬౨, వెల రు. ౦-౧౨-౦.

ధనంజయవిజయము (సైంధవవధ)

గ్రంథకర్త: వేమూరు సుందరరామశర్మగారు, నవాబుపేట, నెల్లూరు.

కొనుపైజు: పుటలు ౮౪, వెల రు. ౦-౧౨-౦.

జ్ఞానాంజనము

కొనుపైజు: పుటలు ౨౦, వెల ౦-౦-౬. హైదరాబాద్, రామకృష్ణ, కేలమంగళము, నేలముజిల్లా.

భక్తరక్షణశతకము

గ్రంథకర్త: వడ్డాది భీమశంకరకవిగారు. పరిశోధకులు: పండిత పురాణం నూర్యనారాయణశ్రీధరగారు. ప్రకాశకులు: వడ్డాది సీతారామాంజనేయగారు, భాగింకోట.

కొనుపైజు: పుటలు ౧౫, వెల రు. ౦-౧-౦.

అద్వైతమతసిద్ధాంతరహస్యం

గ్రంథకర్త: డెందుకూరి నృసింహశాస్త్రిగారు, శ్రీ విద్యామద్రాక్షరశాల, విజయనగరమందు, ముద్రాప్రచురణములు.

కొనుపైజు: పుటలు ౩౩.

గురుదత్త సరస్వతీయము

(జ్ఞాన కర్మ భక్తికాండాత్మకము)

గ్రంథకర్త: నాదెళ్ల మేధావత్తిశాస్త్రిగారు. బందరు సత్యసాధనీ మద్రాక్షరశాలలో ముద్రితము. ఇందు జ్ఞానకాండము అంధ యూనివర్సిటీ ౧౯౩౬ బి. ఏ. పరీక్షకు బనీయము.

కొనుపైజు: పుటలు ౩౮౨, వెల రు. ౧-౮-౦.

భాగవతావతరణము (పద్యనాటిక)

కొనుపైజు: ౧౬ పుటలుపైజు, ౪౦ పుటలు, వెల తెలియదు. నోరి సరసింహశాస్త్రిగారు, సాహితీసమితి, గుంటూరు, తెనాలి, శేషలె.

అద్వైతచంద్రిక

గ్రంథకర్త: శ్రేష్ఠలూరు కృష్ణస్వామయ్యగారు. కొనుపైజు: ౧౩౭ పుటలు, వెల రు. ౧-౦-౦.

ప్రకాశకులు: తరుపతి శ్రీ సూర్యధర్మమండలి.

దేశభక్తుడు

(Kandan The Patriot)

అనువాదకులు: గుఱ్ఱం సుబ్రహ్మణ్యం గారు.

నావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రి అండ్ సన్స్ వారిచే బకటితము. కొనుపైజు: పుటలు ౨౧౮, వెల, ౧-౦-౦.

ఓయి శ్రీమంతుడా, చూడవోయి నీదు
 పరిసరంబులయందు కాపురములున్న
 నీదు సోదరు లెందరో నెవ్వచేత
 పడెడుపాటులు నీకు కన్నడవటోయి
 వారి యేడ్పులు నీకు విన్నడవటోయి
 సీసహోదరు లెందరో బై సిమాలి
 సీచదుర్దశచే తలదాచుకొనగ
 చుట్టుగుడిసెలులేక యేచెట్టుకింద
 చేసుకిందనో పడరాని బాము లొంద
 మిద్దెలందును నద్దాల మేడలందు
 నీవు సుఖియింప నెటులాప్తె నీమనస్సు
 పేదలగు నీదుసోదరుల్ పెంపుమాలి
 చింపిమసిపాతలను గట్టి సిగ్గుపడగ
 విలువలేనట్టి దువ్వలువలను దాల్చి
 పోకుచేయంగ నెటు లొప్తె నీకు మనసు
 సోదరుల కెవ్వరికి లేని సుఖము పొంద
 గోరిగద కట్టుకొన్నావు గొప్పమేడ
 మేడచుట్టును నున్నారు గోడుగోడు
 మనుచు కూటికి గుడ్డ కల్లాడునట్టి
 పేదతమ్ములు వారల రోదనముల
 నడుమ నీ కేమిసుఖము చేపడునో చెపుము
 నీకు సంతోష మున్నదో నిజముచెపుము
 అర్థమే నీకు చుట్టమైనందుచేత
 అర్థమే నీకు శేస్తమైనందుచేత
 అర్థమే నీకు ప్రాణమైనందుచేత
 అర్థమే నీకు పుణ్యమైనందుచేత
 అర్థమే నీకు మోక్షమైనందుచేత
 అర్థమే నీకు ధర్మమైనందుచేత
 అర్థమే నీకు దైవమైనందుచేత
 అర్థమే నీకు సర్వమైనందుచేత
 అర్థమునె నీవు కొల్పించున్నందుచేత
 అర్థమునె నీవు నమ్ముకొన్నందుచేత

అర్థమే నీకు గొప్ప యనర్థమయ్యె
 నిత్యమును నీవు ధనము గణించునపుడు
 నేర్పుతో నీవు దాని గుణించునపుడు
 కరుకుదనము వహించెడుకారణమున
 కనికరము మాపు కైరుగని కారణమున
 క్రూర్యవృత్తిని వర్తించుకారణమున
 ధనమదాంధతచే నీవు కనులుపోయి
 కానిపను లొనరించెడుకారణమున
 కారియలబెట్టి ప్రజ నొంచుకారణమున
 నూనివారెల్ల వైరు లైనారు నీకు
 దూరమైపోయినారు బంధుగులుహూడ
 లేనెలేరుగదా మిత్తులైనవారు
 ఇష్టులొక్కరు లేరు నీ కీ జగాన
 కష్టముల కాదుకొనువారు కానరారు
 మూలబడి లక్ష్మీ నీయింట మూల్గుచుండ
 కనకరాసులు నీయింట కునుకుచుండ
 పోగులై సొమ్ము నీయింట మోగుచుండ
 అకట నీయింట జేరిన యమితధనము
 పెట్టుటలు తినుటలు లేక పెచ్చుపెరిగి
 చెదలవలె లెక్కలిడ నంతుచిక్కకుండ
 మోతుబరులైతులకొ, గొప్పమోటులైన
 యేజవిందార్లతో బగు ల్లిడులైగాని
 అరసి నిరుపేదవారల కప్పుసప్పు
 లిచ్చి పుచ్చుకొనుట లిచ్చగింపనట్టి
 పిల్లికైనను చిచ్చము పెట్టనట్టి
 చిల్లిగవైన దానముచేయనట్టి
 గురుని దేవుని బొత్తిగా మరచినట్టి
 ధర్మదేవత సుతరాము దలపనట్టి
 నెనరుకనికారముల మాట విననియట్టి
 నీకు గలిగిన సిరి జూచి నిన్ను జూచి
 నరుని మనసుగదా యిది నల్లరాయి
 కా దినుముకాదు వజ్రంబు కాదుకాదు

కరుగునగ్గలమగు జాలికతల కనుచు
ఆకలూరగ దరిజేరి యాశ్రయించి
దినదినము వట్టిచాకిరిపనులు చేసి
ఎట్టకేలకు నోర్యెళ్ల బెట్టి తుదకు
అందరానిఫలంబయి పొందరాని
అద్దమందలి యర్థమై యాత్మనొచ్చి
బట్టకును పొట్టకును మాసి బ్రతుకురోసి
నుడువరాని నిరాశలో నడగిపోవు
పాటకజనంబు పనునట్టి పాట్లు చూచి
గండశిలకన్న లోహముకన్న కర్క-
శత్రువున పేరుగన్న వజ్రంబుకన్న
కోటిగుణముల కతివమై కోమలంపు
సరణి నెరుగని నీమది కరుగకున్న
చెల్లరానట్టి కాసైన చేతితోడ
పుణ్యమని దానమిమ బుద్ధి పుట్టకున్న
బలులుగా నిడియైన తోడ్పడకయున్న
వాకిటికి వచ్చి నిలిచినవారితోడ
ఆదరముజూపి మంచిమా టాడినావె
చిన్న పెద్దల మరియొదచేసినావె
పౌరు లెవరైన నిను జూచి పలుకరింప
చిర్రుమనక జవాబులు చెప్పినావె
అధినారలు వచ్చి ని న్నాశ్రయంప
నాలితనమున నోటితో నాస్తియనక
చేతితో లేదనుచు ప్రీతిజేసినావె
జన్మమధ్యమునగుదు నేజనునికైన
చిన్నమంత సహాయము చేసినావె
ఇహిహి | నీవా!! సహాయమా!!! యేటిమాట!!!!
సాయ మెవ్వరికిని నీవు చేయకున్న
మానె, నీచేత వంచితుల్ గానివారు
గాని, నీచే తిరస్కృతుల్ గానివారు
గాని, నీచేత నిందితుల్ గానివారు
గాని, నీపరిసరముల గలరె చెపును
ఇట్టి పీనాసివాడవై యిట్టికటికి
వాడవై యిట్టి ఒంటెత్తువాడ వపుట
వల్ల హింసాపరుడ వౌటవల్ల ఘోర

పాతకంబులు చేయుటవల్ల రోసి
కన్నెడలుజేసి కనువిచ్చి నిన్ను జూడ
మనసు లేడజేసి మనసిచ్చి మాటలాడ
నొల్లకుండియు చనవిచ్చుచున్నరీతి
చెంతచేరి ముఖస్తుతుల్ చేయువారు
సారెకును నిచ్చకా లాడువారెగాని
నిండుమక్కునతో నోటినిండ నిన్ను
పలుకరించెడువారును పలుకరింప
కల్లకపటము లేక వర్తిల్లువారు
కానుపింతురె యొకరైనగాని నీకు
ధనమదాంధుడవై తారతమ్య మరయ
మాని నీతిని మాని ధర్మమును మాని
నీవు చేసిన పనులకు నీవు చేసి
నట్టి పాపములకు నేటికైనగాని
రోతగాని పశ్చాత్తాపభీతిగాని
కలనయిన నీకు గలుగదుగాని నేడు
గాకపోయిన నేనాటికైనగాని
నీదుసిరి నెంచుకొని నీమనోజ జూచి
నీవె బెగడొంది వగనోంది నిలువలేక
పోవురోజులు రాకుండబోవు సుమ్ము
ఎప్పుడో యననేల నీ కిప్పుడైన
మున్ను నీచేత నవమతిగన్నవారు
మున్ను నీచేత నపకృతిగన్నవారు
మున్ను నీచే నధోగతిగన్నవారు
తలపునకు బారినపుడును దారిలోన
నెదురుపడినప్పుడును గుండె లెగిరిపోయి
చేతులారంగ శత్రుల జేసికొన్న
వారు నీచేత బడినట్టి బన్నములకు
కడుపుమంట సహింపక కసినిబూని
యెవ్వ డేరీతి చెలరేగి యెప్పు డెట్టి
క్రూర్యమునకు గడంగునోగద యటంచు
నేయెడరు లేన్నడు ఘటిల్లునో యటంచు
నెడద గడగడలాడగ హడలుతోడ
కుదుటబడనట్టి యెదతోడి బ్రదుకెగాని
మదికి నెమ్మది గలదె నీబ్రదుకునందు

అంత దవ్వేల నీయొద్ద నప్పుగొన్న
 లోకులం దెవ్వ రేవేళ నాకదప్పి
 యప్పు లెగవేతురోయన్న యదటువల్ల
 చేయు వ్యాపారములలోన చేతిగమురు
 భాగవతమానో యన్నట్టి భయమువల్ల
 జొంగలో దొరలో యన్న దుడుకువల్ల
 కంటవత్తిడుకొని వేయకనులతోడ
 కనుచు నిద్దురలేనట్టి కలవరింత
 కలవరించెడు బహుధనకాంక్షువల్ల
 అద్దగడయైన చిట్టికైన నాదమరచు
 గట్టినిద్దుర యున్నదే కడుపునిండ
 హార మున్నదె తిన్నగా నాలితోడ
 గాని, పిల్లలతోగాని తుణికిమైన
 మాటలాడంగ తీరికమాట గలదె
 తీరికైనను మనసుకు స్తిమితమన్న
 మాట యున్నదె బొంకక మాకు చెపుము
 మాటలోమాట ఇంకొకమాట నీకు
 కాపురముమీదగాని, భోగములమీద
 గాని కలనైన నభిలాష గలదె చెపుము
 కలుగనేమాడు మాలాటి కాంక్ష నీకు
 తీర్చుకొనుటకు పాపము, తీరికవునె?
 మనసులో నూట దాచక మాకు చెపుము
 తినక, కట్టక, తొడుగుక దీనజనుల
 కిడక పెంచెద వీధన మేల నీకు
 ఈమహాధన మెల్ల నీదేయటంచు
 చూచుకొని పొంగిపోవుచు దాచుకొనుచు
 ఉత్తరహాప్రపంచాన నూగుకొనుచు

బత్తై మాసింది నమ్మినబంటువోరె
 ఘననిధిని గాచు పెద్దరాకాసివోరె
 పచ్చపైకొబు ముట్టక పగలురాత్రి
 కాడుగాచెడుచందాన గాచుకొనుచు
 తనువు చాలింతువే! ఏమి మనుగడ!! ఇసీ!!!
 అర్థవంతుడు గుణవంతు డయ్యోనేని
 తాను భుజియించు సుఖియించు తనివితీర
 పేదసాదల కనిపెట్టి యాచుకొనును
 దాతయై మెప్పుగొన నధి తతులచేత
 అందరికి తలనాలుకై యతడు వెలయు
 బంధులకు ప్రీతిపాత్రుడై బ్రతుకు నతడు
 హాయిశ్రేయస్సును యశస్సు నందు నతడు
 బుధజనులు గౌరవించు రెప్పుడును నతని
 వేలుపులు ప్రేమమించి దీనింతు రతని
 ఆనరుని జీవితము పూటయైన చాలు
 కాకివలె వేయియేళ్లున్న ఘనత లేదు
 ఘనత లేకున్న మనికికి గణనలేదు
 నీధనము శాశ్వతంబుగా నిలువబోదు
 నీతనువె శాశ్వతంబుగా నిలువబోదు
 ధనము నశియించి తనువున్న తనువునిలక
 ధనము నిల్చిన ధర్మముతో ధరణిమెచ్చ
 తనువు తరియింప జేయంగ దరముకాదు
 గాన వెలుగుండ నిలు దిద్దువానిబోరె
 చేతులారంగ ధర్మముతో చేసిచేసి
 దైవమిచ్చిన ధనము సార్థకముచేసి
 మనుము సిరిమంతుడా, మందిమాటమోసి.

మ న వి మా ట లు

లక్ష్మీకల్యాణము

వృత్తివై విద్యమువలన వర్ణవై విద్య మేరుపడినది. ఒక్కొక్కవర్ణమును పెక్కుసంఘములుగ చీలిపోయినది. దేశకాలావస్థానుగుణములగుభిన్న భిన్న సంప్రదాయములు, ఆచారవ్యవహారములు వర్ణములకు, సంఘములకు నల వడినవి. ఆచారసంప్రదాయములు, ఆచారవ్యవహారములుగలవా రట్టివారితోడనే సంబంధబాంధవ్యములు కుదుర్చుకొనుచుండుట కభిమానము హేతువయినది. 'వివాహశ్చ, వివాదశ్చ సమయోరేవ శోభతే' అను

వధూవరులు

సూక్తి అవతరించినది. తద్విపర్యయము సుతరాం నిషిద్ధమయినది. విషయతత్త్వము, విజ్ఞానము, వివేకము, సంస్కారము దూరమయినకొలది ధర్మతత్త్వమును, ప్రేమతత్త్వమును, వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యమును మానవుడు గ్రహింపజాలకపోయినాడు. ఆచారసంప్రదాయసంబద్ధము కాని సంఘవ్యవహారము నిష్క్రొతిరహితమగు మహాపరాధమయినది. తత్త్వతః ఇట్టి సాంఘికనిర్బంధములకు మనఃప్రవృత్తియే కారణము. లౌకికకారీరిక

మానసికప్రవృత్తు లన్యోన్య్యాకర్షకములయి పరస్పరానురాగమునకు కారణములయినపుడు స్త్రీపురుషులసంబంధమును నిరోధించుటకంటె మహాపాతక మెంత? లేదు. ఇట్లు ఏకైకము, నిత్యము, అకృత్రిమము నగు ప్రేమ అనేకము, అనిత్యము, కృత్రిమము నగు ఆచారసంప్రదాయరూప క్రూరసికాచముబారిని బడి విపరీతపరిణామమును గాంచుచున్నది.

సాంఘికవిభేదములు బూటకము లనియు, మానవాభ్యుదయమునకు మహదంతరాధాయము లనియు విశ్వవిఖ్యాతసచ్చరిత్రుడు, దైవసముడు, లోకహితైకజీవనుడు నగు గాంధీమహాత్ముడు చిరకాలమునుండి లోకమున కనేకవిధముల చాటుచున్నాడు. తన యసువుల నొడ్డి తన్నివారణమునకు దలపడినాడు. పూనా ఒడంబడిక కుదగినది. సంఘములనుబంధించిన పాశములు క్రమముగ సడలుచున్నవి. ఇందుకు లక్ష్మీ దేవదాసుల కల్యాణ ముత్కృప్తనిదర్శనము.

వరుడు దేవదాసు, మహాత్మునికడపటి కుమారుడు; వధువు లక్ష్మీదేవి, రాజగోపాలా

చార్యుల రెండవమాతురు. తండ్రులు వియ్యమున కన్నింటను దగినవారు. దంపతులు సమగుణశీలంతులు; ఏకపథానువర్తులు; అన్యోన్యానురాగసంపన్నులు; నవయావనులు; సుందరులు. వీరి దాంపత్యము నిరుపమానము. ఈ విప్ర వైశ్య వధూవరుల కల్యాణము సర్వధా నిశ్చలకల్యాణసంధాయకము.

మహాత్ముడు పవిత్రోపవాసదీక్షను నిర్విఘ్నముగ నిర్వహించిన పవిత్ర 'పర్ణకుటీ' ధామము పరిణయ

వేదిక యయినది. అత్యంతాప్తవర్గము సదస్యులయినారు. సదస్యుల మహాపూర్వకాశీర్వాదములే మహిత వైనా హిక పారితోషికములు. మహాత్ముని యమూల్యోపదేశ వాక్యములు జీవితరహస్యబోధకమంత్రములు. లక్ష్మీ దేవదాసుల పరిణయమంగళ మిట్లు నిరాడంబరముగ, ఆదర్శకమాగ ప్రవర్తిల్లినది.

మహాత్ముడు దేవదాసును “నీ భాగ్యము ఫలించినది. నీ అదృష్టమునకు అంతులేదు. * * * * * ఇదంతయు నా ఉపవాసదీక్షాఫలితమే. దీక్షను నా ఆత్మలకొరకు చేసితిని. ఇం దితరులకువలె విాకును పాలు గలదు. దీక్ష కేవలము మతసంబంధమయినది. దానిఫలితమును మతసంబంధకార్యమునకే వినియోగించుట ఉత్తమము. దీక్షవలన నీవు నేర్చుకొనవలసినది ధర్మము. సత్యమే ధర్మము. సర్వకార్యములయందును ధర్మమును మనస్సునం దుంచుకొనవలెను. దానిని మరువకుండినచో నది నీకు సర్వకార్యములయందును చేయుతా నోసంగును. * * * * *

* * * * * ధర్మమును పుడమిపయి నుద్ధరించుటకే నీవు జీవించియుండవలెను. అవసరమయినయెడల ప్రాణముల నర్పించుటకుగూడ వెనుదీయకూడదు. విహిక సౌఖ్యములకు ప్రాముఖ్య మిసంగక దేశసేవయందు నేటినుండియు నిమగ్నుడవై యుండుము. ఇదియే నేను మహాపూర్తిగా చేయు నాశీర్వాదము” అని ధర్మస్వరూపమును, తదాచరణావశ్యకతను బోధించుచు నాశీర్వాదించినాడు. మఱియు “నేడు నీవు రాజాజి రాజగోపాలాచారిగా ప్రాణసమానమగు రత్నమును సంగ్రహించితివి. రత్నము లభించినంతమాత్రమున సంతోషింపకూడదు. దానిని ధరించుటకు నీవు అర్హుడ వయియుండవలెను. దానిని భద్రపరచుకొని సామర్థ్యములు కలిగియుండవలెను. లక్ష్మీ నిజముగా లక్ష్మీయే. సృష్టికర్తకు సర్వేశ్వరియగు లక్ష్మీని ఎటులు కాపాడి రక్షింతువో అటులనే యీలక్ష్మీనిగూడ

కాపాడుము. ఈమె సద్గుణసంపన్నురాలు. రూపసి” అని హెచ్చరించి “మీరిద్దరును ధర్మపథకాములయి చిరంజీవులయి నర్ధిల్లుదురుగాక” అని మరల ఆశీర్వాదించినాడు.

తరువాత కోడలి నుద్దేశించి “లక్ష్మీ, నీకు నే నెక్కువగా చెప్ప నవసరము లేదు. దేవదాసు నీకు తగినభర్త యనిపించుకొను నని నేను తలచుచున్నాను. నీపరిచయము గలిగినప్పటినుండియు నీవు సార్థకనామ ధేయురాల వనియే నేను భావించుచున్నాను. * * * మీ అన్యోన్యప్రేమ చాలకాలమునుండి పెరుగుచున్నదని నే నెరుగుదును. ఈ శుభదినమునకయి మీరిద్దరు పవిత్రతపస్సును చేయుచుంటిరనిగూడ నాకు బాగా తెలియును. మాయాశీర్వాదములకయి యిన్నాల్లనుండి వేచియుంటిరని నాకు సంపూర్ణ విశ్వాసము గలుగుట చేతనే నే నీశుభకార్యమునకు హాజరయితిని. మా ఆశీర్వాదములకు మీరు అర్హులు. * * వధూవరుల నాశీర్వాదించి పితోపదేశము చేయుట అత్యవసరమని భావించియే నే నీశ్రమను గైకొంటిని. సర్వేశ్వరుడు మిమ్ము సంరంక్షించుగాక! దేవునకు మించిన ఆత్మలు లేరు. * * * జీవితయాత్రను దేశసేవయందు వినియోగింపుడు. క్రమేణ సర్వమానవసౌభ్రాత్రమును సాధింపుడు. మీరిద్దరును ఎల్లప్పుడు, వినయముతో మెలంగుచు సదా ఈశ్వరునియందే మనస్సును లగ్నముచేసి పాపభీతి గలిగి ప్రవర్తించెదరుగాక!” అని మహాత్ముడు పలికెను.

మహాత్ముడు మహాదేశవాక్యములయందలి పరమార్థమును చక్కగా గ్రహించి, తదనుసారిజీవితమార్గములయి లక్ష్మీదేవదాసులు ధన్యులు కాదగుదురు. ఈ యుపదేశవాక్యము లొక్కయొడంపతులకే కాక సర్వ సామాన్యముగ నెల్ల నూత్నదంపతులకు సమాచరణార్హములు. లోకమునందలి వధూవరుల తలదండ్రులకును ఇవి యుపదేశవాక్యములు.

‘సౌందర్యమంజరి’ కృతినమర్చణము

పూర్వము ప్రభువులు కవులు, పండితులు, కవి పండిత కల్పకములు నయించుండెడివారు. వారియాస్థానములు కవిపండితమండలికి స్థానములయి యొప్పియుండెడివి. మహారాజులు కవులను, పండితులను సకలసంపదలతో గులమాగజేసి వారితో నిరంతరవిద్యావిసోదముల జేలుచుండెడివారు. కవులును, పండితులును సుఖమయ జీవనము

లయినవి; వాఙ్మయ మనంతముగ వృద్ధిజెందినది. అట్టి ప్రభువతంసములు కథాశేషుల ముపోయినను వారి నామములు, వాఙ్మయపోషణగాఢలు చరిత్రప్రసిద్ధములయి వాఙ్మయముతోపాటు చిరంజీవిత్వమును బడసినవి. ఇది యంతయు రెండుశతాబ్దులకు మునుపటిమాట. నేడదియంతయు కథలు, పురాణములు. తరువాత క్రమముగా నట్టి ప్రభువులు, అట్టికవులు, పండితులు దేశమున నరుదు

కృతినమర్చణ సభాధ్యక్షుడు

కృతిపతి

కృతికర్త

లయి సరసములగు కృతులను రచించుచు వాఙ్మయ వికాసమునకు దోహదము చేయుచుండెడివారు. తత్కృతులను ప్రభువు లాదరపూర్వకముగ తమ పేరున కంకితము గావించుకొని కృతికర్తల నగ్రహారదులతోడను, గజాంతైశ్వర్యముతోడను సత్కరించెడివారు. ఈవిధముగ నాయాకాలముల వెలసిన మహారాజులయాదరపోషణములవలననే కావ్యము లనేకము లుత్పన్నము

కాజొచ్చిరి. కావున వాఙ్మయవికాసమును శూన్య ప్రాయ మయినది. కాని నిన్న నేటి, మరల ప్రభువు లాండొకళ్లు వాఙ్మయపోషణమునకు దొరకొనుట దేశసౌభాగ్యవిహ్నుము.

జయపురసంస్థానాధీశులు శ్రీశ్రీశ్రీ విక్రమ దేవవర్మ మహారాజులుంగారు పండితుడు, కవి, కృతికర్త, రసికవతంసము. నిరంతరవాఙ్మయ సమృద్ధి

ణము, కవిపండితపోషణము, జౌదార్యము తత్సహజశీలములు. ఇట్టియు త్రమగుణవంతుని జయపురరాజ్యరమస్వయము పరియించినది. తానయి నలచి చేపట్టిన యాసహధర్మచారిణి బాసటగొని వాఙ్మయారామమున మధురకావ్యఫలముల బంకించి సహృదయహృదయముల కామెతయిడుట యావిద్యత్రపువతంసమునకు ధర్మము. సింహాసనము నధిష్ఠించినది మొదలు చేపట్టిన మేఘదూతాదికావ్యకన్యలుగాక మరల మొనమొన్న శ్రీకాళ్ల కూరి గోపాలరాయని అభినవప్రసవము, సవ్యాంకరరమణీయ, నవనాగరకలక్షణలక్షిత 'సౌందర్యమంజరి' పేరిటి కృతికన్యయు నాప్రభువును పరియించి తతోధిక రూపాలంకారవతియై తనుగన్నతండ్రికి కన్యాశిత్వ కొలగించినది.

కృతికర్త గోపాలరావుగా రాంధ్రసారస్వత ప్రపంచమున కవిపండితగౌరవమునకుపాత్రులయినవారు. తత్కృతులే తత్కవితాపాండితీగౌరవములకు నిదర్శనములు. ఆసుకృతి, తనసుకృతి నమరూపవరుని కరముల నర్పించి చరితార్థుడయినాడు.

కృతి సప్తసంతానములలో నుత్తమము; చిరంజీవము; కన్నవారికి కొన్నవారికి పేరుకీర్తులను పెద్దజేయునది. ఇట్లుభయతరకమగు కృతికారణముగా బాంధవ్యముగలిగిన కవియును, మహారాజును ధన్యులు.

ఇక మిగిలినది కవిసమ్మానము. కృతినీవ్యకరణమునను, వాఙ్మయపోషణమునను పూర్వ మహారాజుల ననుసరించిన 'సౌందర్యమంజరి' కృతిపతి కవిసమ్మానమునను వారిని యనుసరించుట సంభావ్యము. మున్ముందును ఈప్రభువతంసమిట్లే పెక్కుసరస్వతుల చేపట్టి ఆంధ్రవాఙ్మయాభివృద్ధిని గలిగింతురుగాక! ఇతరసంస్థానాధీశులును సమకాలీనులగు శ్రీవారిమార్గము ననుసరించి వాఙ్మయోద్ధారకు లగుదురుగాక!

ఆంధ్రచిత్రకళాపరిషత్తు-ఏలూరు

వెనుక నొకకాలమున మితిమీరిన విజ్ఞానసంపదకు నెలవయి విలసిల్లిన ఆంధ్రదేశము నేడన్నింటను

ఇరుగుపొరుగుదేశములకంటెగూడ వెనుక జిక్కిపోయినది. లలితకళలయం దింకను కొన్నియడుగులు వెనుక బట్టిపోయినది.

ఒకటిరెండుదశాబ్దాలనుండి దేశమున బాతీయతా వికాసమునకు దోహదక్రియ లంపందు తలచూపుచున్నవి. భావుకులు, ఉత్సాహవంతులు నగుయావజను లక్కడ నక్కడ పెక్కుచిక్కులకు లోనగుచు నాయాశాఖల విజ్ఞానము నాజ్ఞించుకొన జూచుచున్నారు. వారిలో చాలమంది తగినప్రాపు లేక విఫలప్రయత్నులయి నడుత్రోవనుండియే తిరుగుమొగము పట్టవలసినవారగుచున్నారు. శిల్పచిత్రాదికళలయం దాపాటిమాటహడ అనుకొనుటకు వీలుకానరాదు.

బాల్యచిత్ర సతిక్రమింపని ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు లలితకళలయెడ నాదరమును చూపజాలకపోవుట యసంభావ్యము కాదు.

బందరుపురమున నెలకొనిన ఆంధ్రబాతీయకళాశాల తొలుత చిత్రకళను చేరదీసినది. తదాలంబనము, ప్రమాదకుమారభట్టిమహాశయుల నిరంతరకృషి ఏకమగుట నొకకొండలు చిత్రకారు లాంధ్రదేశమున బయలుదేరిరి. వారివలన చిత్రకళకు కొంత యుత్తేజ నము గలిగినది. వారిలో శ్రీదామెల్ల రామారావు ప్రథమగణ్యులు. ప్రాచ్యపాశ్చాత్య కళావిధానములకు సామరిస్థము, సమ్యేశనము కుదిర్చి ప్రత్యేకవిధానము నొకదాని నాయన కొనితెచ్చినాడు. ఆయనచిత్రరచన యందుపజ్ఞ, కళాకాశలము వ్యక్త మగుచుండును. ఆయన తూలికయం దంకురించిన నవ్యకళాకాశలము పరిపూర్ణత దాల్చుపూర్వమే ఆయన కాలవశంవదు డయినాడు. దేశమంతట వ్యాపింపగల దనుకొనిన యుత్తేజన మంతట మందగిల్ల జొచ్చినది. తదనుయాయు లాయనవైఖరి నందుకొనజాల కున్నారు. ప్రమాదకుమార భట్టిశిష్యులలో మొత్తమున ఏకొండరో తద్రచనావిధానము నొకింత యనుకరింపగలిగిరి. సాహిత్యాదుల సంస్కారము లేకపోవుటచే తరువాతివారికి దాని అంతు దొరకకున్నది. దానికి తోడు సముచితపోషణము కరవయి

నది; చిత్రకళాలయములును లేకపోయినవి. కొంచెము కొంచెముగా తల యెత్తుచున్న చిత్రకళ యిట్లు మరల నీరఁపబోయినది. నీరసించుచున్న యద్దాని కుజ్జీవనము గలిగించి తద్వారమున జాతీయతను ప్రత్యక్షముచేయుట కయి చిన్న చిన్న చిత్రకళామందిరములొందురెండు యువకుల కళాభిమానముకారణముగా నేడు మొలకెత్తినవి. వానిలో నొక్కటి 'ఆంగ్లచిత్రకళాసరిషత్తు'.

ఈ ఆంగ్ల చిత్రకళాపరిషత్తును ఏలూరున శ్రీవంకమూరిశాస్త్రిగారు నెలకొల్పినారు. గాంధీ మహాత్ము డాంగ్లదేశసంచారనమయము (౧౯౨౯-వ సంవత్సరము) న దానికి కుభారంభమును గావించెను. చిత్రకారులు కొంచ రందు భారతీయచిత్రకళావైఖరి ననుసరించి చిత్రరచనము నభ్యసించుచుండిరి. శ్రీయుతులు చంద్రుపట్లరామరావు, బాపిరాజు, ముకుంబ నరసింహాచార్యులు మొదలగువారు తత్పరిష్కర్తృకారులలో ముఖ్యులు. అచటి చిత్రకారులచిత్రములు నీటి రంగులవి. వానియందు భారతీయకళాసౌభాగ్య మమరియుండును. ఆంగ్లాసారభముల నవి నెలయించుచుండును. మైసూరు, పాటియాల, తిరువాంకూరు, చల్లపల్లి మొదలగు సంస్థానముల అధిపతులు పరిషత్తు చిత్రముల గొన్నింటిని క్రయించి తమ దివ్య సౌధాలంకారముల గావించికొనిరి.* కళాతత్త్వవేత్తలప్రశంస కవి పాత్రములయినవి. భారతీయందు ప్రకటితములయిన చిత్రము లాంగ్లదేశమునకు పరిచితములు.† ఇంకను సుందరచిత్రములు పరిషత్తు సంచయమున గలవు. వికసన శీలము లయిన కళాసౌందర్యఛాయ లీపరిష్కర్తృరచనావిధానమున గాననగును. ఈ ఛాయ లుత్తరోత్తర ఆంగ్లచిత్రకళకు ప్రత్యేకతను, విశిష్టతను సమహర్పగలవని తలపవచ్చును.

కళారాధనాతత్పరులగు పరిష్కర్తృకారులు దేశారాధనాతత్పరులయి కారాగారములపాలయినకారణమున ౧౯౩౦-౩౨ సంవత్సరములయందు పరిష్కర్తృక్రమము లాగిపోయినవి. ప్రతిష్ఠాపకులు సూరిశాస్త్రిగారు మరల దాని నుజ్జీవింపజేయ ప్రయత్నించుచుండుట సంతసమగుచున్నది. కాని తన్నిర్వహణము ఆంగ్లదేశమునందలి సంస్థానాధీశులు, ఇతర శ్రీమంతులు నపారముగ ధనసహాయ్యము నొనరింపకున్న సాధ్యము కాజాలను.

ఈకాలమున నెల్ల దేశములయందును- విశేషించి ఆంగ్లదేశమునందు- శ్రీమంతులలో నధికసంఖ్యాకులు కేవలము ప్రాణమానరక్షణముల కావశ్యకములగు నన్న వస్త్రములకేని నోచుకొనక అంగలార్యులను ప్రజాసామాన్యబాహుళ్యమునెడ అనుకంపాలేకమయినను లేకున్నారు. అట్టి స్వార్థపరులకు సౌందర్యగ్రహణశక్తి, కళాభిమానము లనలే యుండకపోవుట వింతకాదు. పూర్వకాలమున విద్వాంసులు, కళాకోవిదులు, ఉదార హృదయులు నగు మహారాజులయు, ఇతర శ్రీమంతులయు ఆదరణమున నవనవోన్మేషితములయి నెలయుచుండిన విద్యులన్నియు నే డట్టివారులేమిని నెలనెల వోయినవి. మున్నట్లు దేశోన్నతి కుపకరించుచుండిన తదీయసంపదయంతయు నిపుడు అనుటకు వినుటకు ననువుగాని అసభ్యకార్యముల కుపయుక్తమగుచుండుట యనుభవసిద్ధము. ఇట్టి విపరీతపరిణామము దేశదౌర్భాగ్యజన్య మనవలెను.

దేశమున నిపుడేపుడు ఎల్ల విషయములయందు సంస్కారవాంఛ చేలరేగుచున్నది. విజ్ఞానార్జనాసక్తి విస్తరిల్లుచున్నది. కళాతత్త్వజిజ్ఞాసకదలీకను గాంచుచున్నది. భావకులు, ఉత్సాహవంతులు, సాహసికులు నగుచువకు

* పాటియాలమహారాజు రామారావుగారి ()ను; మైసూరుమహారాజు బాపిరాజుగారి 'యాజ్ఞ' వల్క్రవేద గ్రహణము, 'అభిసారిక' ను; తిరువాంకూరు మహారాజి నరసింహాచారిగారి 'నాగబాల'ను; చల్లపల్లి రాజావారు రామారావుగారి 'మహాకాలి' (స్వదేశపు పట్టుబట్టపయి చిత్రించినది) ని కైకొనిరి.

† రామారావుగారి 'అత్తవారింటికి', 'అశ్వత్థామప్రతిజ్ఞ' బాపిరాజుగారి 'యాజ్ఞ' వల్క్ర కుటుంబము'. ప్రకటింప స్వీకరించినవి మరికొన్ని గలవు.

లనేకమార్గముల దేశాభ్యుదయమునకయి తమ సర్వస్వమును, జీవితమును నైతము, ధారవోయ సంసిద్ధులయి యున్నారు. వారికి పోషణప్రాత్సాహములు లభించు నేని దేశాభ్యుదయము నాతివిరప్రాప్త్యముగుట నిక్కము. ఇకనయినను సంస్థానాధీశులు, ఇతరశ్రీమంతులు తమ సంపద సార్థకముగునట్లు ఇట్టి కార్యదీక్షాపరాయణులగు యశోవ్రముగ ధనసాహాయ్యము నొనరించి లుప్తప్రాయముగుదేశపు పూర్వప్రతిష్ఠను తిరుగగడించి, దానిని నిలువబెట్టుటగర్హము, వివేకము. ప్రకృతము (రానున్న నవంబరుమాసమున) పునరుద్ధరణమును గాంచునున్న ఆంధ్రవిశ్రేణిపరిషత్తు చిరంజీవిత్వమున కెట్టి సాహాయ్యము వారివలనలభింపగలదో యారయవలసియున్నది.

(శ్రీ) గిడుగు వెంకటరామమూర్తి

పంతులుగారికి సమ్రాసము

ఆంధ్రదేశంలో కొన్నాళ్లనుండి ఒకక్రొత్తసంచలనం కలిగింది. ఏదో నెపం, ఏదో షేరు పెట్టి కవులను, పండితులను ప్రజలు పూజిస్తూ ఉన్నారు. తమవాఙ్మయానికి వారుచేసిన మహోపకారానికి ప్రతిఫలంగా తృణమో పణమో వారికి సమర్పించి తమకృతజ్ఞతను తెలుపుకుంటూ ఉన్నారు. ఇది ఆనందించవలసిన విషయం.

ఆంధ్రదేశాన భాషాతత్త్వాన్ని ఎరిగినవారిలో ఆగ్రస్థానం రావుసాహేబు గిడుగు వెంకటరామమూర్తి పంతులుగారిది. వారు గడచిన యాభయియేండ్లనుండి శబ్దశాస్త్రాన్ని తరిచితిరిచి శబ్దతత్త్వనిర్ణయంచేశారు. ఆంధ్రభాషను కాసించే వ్యాకరణాదిశాస్త్రాలలో నియమాలు అసంపూర్ణాలనీ, అన్నిపదాలను, భాషను ఆనియమాలు సరిగా కాసించవనీ సహేతుకంగా నిర్ధారణచేశారు. వీరి పరిశోధనకార్యం అంతా కేవలం ప్రతిభామూలకం అయింది. ఈ భాషాతత్త్వనిర్ణయంవల్ల కృతకముగు గ్రాంథికంకంటే సహజమూ, సజీవమూ అయిన వ్యావహారికమే వాఙ్మయాభివృద్ధికి పనికివస్తుందని తేలింది. ఇందుకు విరుద్ధంగా గ్రాంథికవాదులు విరుచు

కొని మీదపడినా సాహసించి వాళ్ల నందరినీ ఎదుర్కొని తమ వాదాన్ని నిలవకెట్టిన వీరశిఖామణి పంతులుగారు. దీంతో వీరిపక్షం బాగా బలకొనింది. అనేకులు విద్యాపంతులు పంతులుగారికి శిష్యులయినారు. ఇంచుమించుగా నేటికాలంలో వాఙ్మయం అంతా వ్యావహారికభాషలోనే పుట్టుతూ ఉంది. గ్రాంథికవాదులుకూడా కొందరు వ్యావహారికంలో ఉండి మాధుర్యాన్ని గుర్తించి తామును వ్యావహారికాన్నే గ్రంథరచనానికి వాడుతూ ఉన్నారు. స్వార్థం అనేది ఇంతైన లేకుండా ఇన్నియేండ్లు, నిరంతరం వీరివలె భాషాసేవచేసిన, చేస్తూఉన్న — ఈఅపరవయస్సునమాడ — వారాంధ్రదేశంలో ఇంకొక్కరు లేరనడం సాహసంకాదు.

గిడుగు వెంకటరామమూర్తి పంతులుగారు

ఇంతేకాదు. వాగ్రూపంతో ఉన్న సవరభాషను పతనలేఖనసాధ్యం అయ్యేట్లు గ్రంథం చేయడానికి ఇరవయి ఏండ్లనుంచి అపారంగా కృషి చేస్తున్నారవీరు.

పంతులుగారికి డెబ్బయియేండ్లు గడచేనాటికియినా వారి భాషాసేవకు ప్రతిఫలంగా వారిని సమ్మానించడానికి పూనుకొన్న వారిని విశేషంగా అభినందించవలసి ఉంది.

శ్రీ పంతులుగారికి సమ్మానం, ఎన్నో శ్లోకయితే నేమి, తలపెట్టారు ఆంధ్రదేశంలో కొందరు పెద్దలు. దానికిగా నిర్వాహకసంఘం ఒకటి ఏర్పడింది. ఆసంఘానికి శ్రీతెలికిచర్ల వెంకటరత్నంగారు పెత్తనం వహించారు. ఈ సమ్మానానికి 'పంతులుగారి డెబ్బదశనాదినోత్సవం' అని పేరు పెట్టారు నిర్వాహకులు. ఉత్సవ కాలం నవంబరు ౧౯ తేది; స్థలం రాజమహేంద్రవరం. దాంతో కూడా (ఒకకోణ ముందుగా ఆరంభించి) అక్కడే అభినవాంధ్రకవిపండితసభాద్వితీయసమావేశం కూడా జరపడానికి ప్రయత్నం చేస్తూ ఉన్నారు. ఈరెండు ఒకమారు, ఒకచోట జరగడంవల్ల భాషనూ, వాఙ్మయానికీ ఎక్కువ మేలు కలుగడం నిశ్చయం. కాబట్టి భాషావాఙ్మయసంస్కారప్రియులందరూ తప్పక అక్కడచేరి మంచిసెబ్బరలు చర్చించి సంస్కారవిధానాన్ని నిశ్చయించుకోవడం అత్యవశ్యకం.

ఇంకా, ఆ ఉత్సవదినంనాటికే శ్రీపంతులుగారి వ్యాసాలూ, ఉపవ్యాసాలూ, (ఒకసంపుటము) 'ఆంధ్ర పండితభివక్తుల భేషజము', 'బాలకవిశరణ్యము', 'గద్యదంతామణి' అనే పంతులవారిగ్రంథాలూ అచ్చు వేయడానికి సంకల్పించారు. మరిన్నీ, ఉత్సవస్మృతి చిహ్నంగా ఒకసంపుటాన్ని ముద్రించతలచారు. దానిలో ఆంధ్రశబరభాషల విషయమయి పంతులుగారు చేసిన కృషిని తెలిసిన పాశ్చాత్యులూ, మనదేశమువారూ వ్రాసిన వ్యాసాలనన్నిటినీ ప్రకటిస్తారు.

దీన్నంతా సరిగా నెరవేర్చడానికి సామూహిక విధానంగా, అంటే వేలకొలదిగా వాలి. దరిద్రదేవత తాండవమాడుతూ ఉన్న యీ దుర్భిక్షకాలంలో కావలసిన సామూహిక దొరకడానికి నిర్వాహకులు చాలా శ్రమ పడవలసిఉంటుంది.

ఏమయినాసరే, పంతులవారిభాషాసేవను, దాని వల్ల తాము పొందిన మేలును, అందుకయి వారిని యథో

చితంగా పూజించి, సమ్మానించి కృతజ్ఞతను తెలుపుకోవలసిన తమబాధ్యతను గుర్తెగి మహోత్సవం సఫలంగా, సాకల్యంగా నెరవేరేటట్లు చూడవలసిన భారం వహించడం ఆంధ్రులకు తప్పనిసరి.

శ్రీ పంతులుగారు భాషారంగంలో భవ్యపరాక్రమాన్ని నెరపుతూఉన్న వీరుడు. వారిపూజ వీరపూజ. వీరపూజవలన సకల శ్రేయస్సులు కలుగుతవి. అన్ని కాలాల్లోనూ, అన్ని దేశాల్లోనూ ప్రజలు తమ మేలు కోసం వీరపూజను నియతంగా చేస్తూఉంటారు. ఆంధ్రులకుమాడ వీరపూజ పరిపాటి అయిందే.

కీ. శే. బసవరాజు వెంకటస్వారావు అశ్రుబిందువులు

అభినవాంధ్రమాల అనుగుబ్ధిలో అస్పారావు గారికరు. అశనిపాతమువలె నాయనకు సంప్రాప్తమయిన అకాలమరణము సంతాపమును గలిగించుచున్నది. నలువది ఏండ్లకే, పాపము, ఆయనకు నూరేండ్లు నిండిపోయినవి.

బ్రదికినన్ని నాళ్లు నవ్యవాఙ్మయాకాశమునచుక్కవలె వెలిగినారు. కాగలవా రనిపించుకొనినారు. అనిపించుకొనినంతవారు కాకుండగనే, కటకా! కాల ప్రవాహమున గలిసిపోయినారు.

అస్పారావుగారు సహజముగ తెలివి తేటలుగల వారు; సంస్కారప్రియులు; రసికులు; మూడుభాషలను ముచ్చటదీర చదివి సారస్వమును గ్రహించినారు; పద్యముల నల్లినారు; పదములు పాడినారు; విమర్శనలు విసరినారు. ఆయన ఒకపాలు కవి; రెండుపాళ్లు విమర్శకులు. ఆయన గ్రంథకర్తకూడ; ఆంధ్ర కవిత్వ చరిత్రమును రచించినారు. దానితత్త్వము భారతీపాతకుల యెరుకకు వచ్చినదియే.

ఆయనస్వభావము నిరంకుశము; 'మరారిపంథి'; నందిని పందిని, పందిని నందిని చేయజూచును. దానికి లోతుపాతులవిచారమున కోపికచాలదు. ఆయన అభి

ప్రాయములు నిగ్రహానుగ్రహములవెంట మార్పును జెందుచుండును.

ఆయన మానసిక ప్రవృత్తి ఆదినుండియు చంచలము; పలు మొగముల పరువులు వారుచుండును. భోగలాలన ఎక్కువ. పాండిక తక్కువ. ఆయనకు కోరికలు కోటి. కొనసాగినది ఒకటియు లేదు. మనోవైకల్యము తలకెక్కినది. చివరకు ఆయనజీవితమే మూన్నాళ్ల ముచ్చట అయిపోయినది.

ఆయన పత్రికాసంపాదన కార్యమునను చేయకలిపినాడు. ఆంధ్రపత్రికకు ఆటపాటలు నేర్పినాడు;

‘భారతి’ పాప కుగ్గవెట్టినాడు. మొనమొన్న నె ‘శక్తి’ని గూడ చేపట్టినాడు. ఇంచుమించుగ ఆంధ్రదేశమున పత్రికల కన్నింటికిని విజ్ఞానమును పంచిపెట్టుచుండినాడు.

ఆయన గండ్రతనముగలవాడయినను స్నేహమునకు పాత్రుడు.

అన్ని లక్షణములు అమరియున్నవి ఆయనయందు. కాని అదృష్టము, ఆయుష్యము లేకపోయినవి.

ఆయన అకాలమరణమువలన అభినవాంధ్రకవి పండితలోకమున దీరనికొరత ఏరుపడినది.

కన్యాకుమారి స్నానఘట్టము

—శంకర సుబ్రహ్మణ్యం.

సాభిషాయ విశేషములు

ప్రపంచవ్యవహారము లతివిచిత్రముగ నుండును. సకలవిషయములందును అంతరమునకు పైయంతరముగలదు. మాటకు పైమాట, యుక్తికి పై యుక్తి, దెబ్బకు పైదెబ్బ యోగమునకు పైయోగము ప్రకృత్యందు పరిపాటియైన విషయములు. కాని ఈయనా దరణస్వభావము విద్యావంతుల నావహించి పీడించునటులు సామాన్యులనుపట్టి బాధింపదు. నిరాశా నిస్పృహ వైరాగ్యము లీయనాదరణమునకు మూలములు. నక్క ద్రాక్షపళ్ల కథయైనను, ఆత్మనిరసనయైనను ఫలము సమానము. నిరాశా నిస్పృహలు వైరాగ్యమును, వైరాగ్యము నిరాదరణమును గలుగజేయుచున్నవి. వైరాగ్యము నిష్కామసిద్ధికి బదులు స్వోత్కర్షకును, పరనిండుకును, స్వార్థారాధనమునకును, పరపీడనమునకును గారణంబగుచున్నది. అభిమాన దేవతను సింహాసనము నుండి బడద్రోయుటకు వేలయేండ్లనుండి జరుగుచున్న ప్రయత్నము లింకను విజయమును బడయలేదు.

ప్రపంచపరిణామమునం దభిమాన దేవతకు పదచ్యుతి గలుగుచున్నను అధికారాభిమానము, రాజ్యాభిమానము, నున్నది.

ధనాభిమానము, కులాభిమానము, వర్ణాశ్రమాభిమానము వర్తమానకాలమునందును బలీయముగ నున్నవి. రాజకీయార్థిక సాంఘిక మత వ్యవస్థలందునం ప్రాప్తమగుచున్న ప్రచండవిస్ఫోటములు సయితము బలిష్ఠమైనయభిమాన దేవతకు పదచ్యుతిని గలుగజేయజాలకున్నవి. రాజులను రాజ్యములను, ధనమును, సంపదలను, కులమును, విద్యాదులను ఆనాశ్రయించినయభిమాన దేవత వ్యక్తులనుండి మరలినను సంఘముల నాశ్రయించుటకు పూనుకొనుచున్నది. అభిమాన దేవత వ్యక్తుల నాశ్రయించినను, సంఘముల నాశ్రయించినను ప్రజాసామాన్యమున కింకను నాత్మోపలబ్ధికి సాధనము దూరస్థముగ నున్నది కాని సన్నిహితముగ గనుపడదు. ఇతరులకు శ్రీరంగనీతులను చెప్పటయును, పరుల తప్పుల నెన్నుటయును సుకరము. ఆనీతినే తానవలంబించుటయును తనతప్పులను దెలిసికొనుటయును దుష్కరము.

అభిమాన పరాయణుల ధర్మోపదేశము లేటు లున్నను సామాన్యుల దుఃఖానుభవమునకు మాత్రము ప్రపంచపరిస్థితులందు పరివర్తనము దురూహ్యముగ నున్నది. ఎండవానలను, శీతోష్ణములను,

నిద్రాహారములను, అన్న పానీయనివాసములను పాటింపకను స్వకర్మనిరతులై నిరంతరము పాటుపడెడి సామాన్యజనుల తరణోపాయ మగమ్యముగ నున్నది. సామాన్యజనుల కష్టములు సకలదేశములందును దుర్భరములుగ నున్నను పారతంత్ర్యదేశములందు దుస్సహ తమములుగ నున్నవి. ప్రజాస్వామ్యము గల స్వతంత్రదేశములందు ప్రజాపోషణమున కేతంత్రములనో పన్నుట రాజ్యాంగపక్షముల కాకవసరం బగుచున్నది. అధిరక్షము, స్వజాతీయులైన నిరుద్యోగులకును స్వదేశవ్యాపార పరిశ్రమలకును, పేరుప్రతిష్ఠలకైనను నుపకృతిని యనివార్యముగ నున్నది.

మాయమర్మము లెరుగని సామాన్యజను లధికారారాధకులైన విద్యావంతుల మాయ తంత్రములను నమ్మి వారల నధికారపదవులం దెక్కించుట యాచారమైనది. అధికార దేవతారాధకులమాటలందుగల పస చేతలందు మృగ్యముగ నుండును.

* * *

అధికారారాధనము

బ్రిటిషుప్రజలు కార్మికప్రభుత్వమునకు పడచుకొని గలుగజేసి జాతీయ ప్రభుత్వమును నెలకొలిపినవిధ మధికారారాధకుల ప్రజ్ఞాపాండిత్యములకు నిదర్శనము. రామైమాక్లానాల్లుగారు స్వీయభ్యుదయమునకు సాధనభూతమైన కార్మికపక్షమును ధ్వంసము చేసి జాతీయపక్షనాయకత్వమును స్వీకరించుట మానవభర్తృదంతమునందు, స్మృతి

భ్రంశాధ్యాయమునకు ప్రమాణముగ నున్నది. రామైమాక్లానాల్లుగారి ప్రభుత్వము స్వదేశమునందును, విదేశములందును, ముఖ్యముగను సామ్రాజ్యాంతర్యాగములైన పారతంత్ర్యదేశములందు ధర్మహ్లానికిని, అధర్మాభ్యుత్థానమునకును వినియోగపడిన రీతిని ధర్మసంరక్షణమునకును, అధర్మసంహారమునకును వినియోగపడజాలకున్నది. అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రములందు రామైమాక్లానాల్లు చూజావెల్లుగారు పొదిగిన ఆర్థికతంత్రములు లంఘనందలి ఆర్థికసమావేశమునందు భగ్నములైనవి. మాక్లానాల్లుగారు హిందూస్థాన స్వపరిపాలనమునకు జేసిన వాగ్దానము లన్నిటిని సర్ సామ్యుయలు హోరుగారివశము చేసిరి. మాక్లానాల్లుగారి ధర్మనిష్ఠకు కార్మికనాయకులకును, రుష్యాప్రభుత్వమునకును, కాంగ్రెసునకును, గాంధీమహాత్మునకును వారు చూపిన నిరాదరణ నిరసనభావములు నిదర్శనములు. గ్రేటుబ్రిటనునందువలెనే యితరదేశములందును అధికారనాటకము బీభత్సోదంతమును ప్రదర్శించుచున్నది. అమెరికాయందు చూజావెల్లుగారి హస్తములందు సంపూర్ణాధికారము చుబడినది. పాపము, విల్పగుణారేపుణ్యలోకమునందు నివసించుచున్నారో! వారు ప్రతిపాదించిన పదునాలుగు ధర్మసూత్రములును వారివెంటనే పుణ్యలోకమునకు బోయినవి. అమెరికాగ్రేటుబ్రిటనులందు వలెనే జర్మనియందు హిట్లరుగారును, ఇటలీయందు ముసోలినిగారు, రుష్యాయందు

స్త్రాలినుగారును, నితర రాజ్యములం దితరనాయకులును పూర్వయుగోదంతములను విస్మరింపజేసెడి నిరంకుశాధికారము నారాధించుచున్నారు. జిజ్ఞాసపరాయణుల కీ యుదంతము విస్మయమును, నిరాశను గలుగజేయుచున్నది. సకలదేశములందును ప్రజలను నావహించిన నిరాశా నిస్సహాయ స్థితిగతులును, ప్రజానాయకుల నావహించిన ధనాధికారలోభములును నీవివరీతస్థితికి మూలములు. స్వపరిపాలనకు బదులు నిరంకుశపరిపాలనము, శాంతి సన్నాహములకు బదులు సమరసన్నాహములు, రక్తసమరములకు బదులు శ్వేతసమరములు, ప్రజాప్రయోజనములకు బదు లధికారప్రయోజనములు, కార్మికప్రయోజనములకు బదులు ధనస్వాములప్రయోజనములు, పరప్రయోజనములకు బదులు స్వప్రయోజనములు ప్రపంచవ్యవహారములం దధికతరముగను ప్రబలుచున్నవి.

*

*

*

ధనరాజ్యము - ఆర్థికసమావేశము

లండనునగరమునందుగూడి భగ్నమైన ఆర్థికసమావేశోదంతము, వర్తమానకాలమునందు ప్రపంచమునందు ధనదేవతకుగల గౌరవాదరణములను వేనోళ్లను చాటుచున్నది. ప్రపంచమునందు వ్యాపారపరిశ్రమవాణిజ్యములకు గ్రేటుబ్రెటను చిరకాలమునుండియును పట్టమును గట్టుకొని ఫలము ననుభవించుచున్నది. ప్రపంచపణ్యములకు లండను కేంద్ర

స్థానమై బంగారు నవరసునాణెములకును, నవరసుపత్రాదులు, నవరసునిధులును ధనమునకు ప్రమాణములైనవి. ఇది గ్రేటుబ్రెటను కపారమైనలాభమును, ప్రతిపత్తిని సమకూర్చినది. ఐరోపా మహా సంక్రామానంతరము కేంద్రస్థానము కొంతవరకు న్యూయార్కునకు సంక్రమించినది. గ్రేటుబ్రెటనునుండియును యూరపు రాజ్యములనుండియును చేరిన స్పర్థప్రవాహములు న్యూయార్కునకు ధనోన్మాదమును గలుగజేసినవి. గతించిన ౧౫ ఏండ్లయం దమెరికాసంయుక్తరాజ్యములందు వర్ధిల్లిన దుష్టదౌర్భాగ్యపరిస్థితులు వర్ధనాతీతములు. ఒక సంవత్సరమునందు ౫౦౦౦ బ్యాంకులు దివాలా తీసినవి. అగ్నిపెట్టెలరాజు కూజరు కోట్లరూప్యములకు రాజ్యములను ప్రజలను ముఖ్యముగాను అమెరికాదేశీయులను మోసగించిన విధము మాయావికథగ గనుపడుచుండును.

అమెరికాదుష్టవాసనలకు ఫలము ననుభవించినది. అమెరికాస్థితి "అన్నియుండియును అల్లుని నోటశని"యను సామెతరీతి మైనది. బ్యాంకులు బంగారపుసంచులతో నిండియున్నను వ్యాపారపరిశ్రమలుక్షీణించినవి; 'నిరుద్యోగమన్యప్రబలి'నది; దౌర్జన్యములు, దుష్కార్యములు నిత్యవ్యవహారము లైనవి; దివాలాలు, మోసములు, దోపిళ్లు, జనాపహరణములు సామాన్యవిషయము లైనవి. మద్యపాననిషేధము నిరాదరణీయమై మద్యపానము సమాదరణీయమైనది. ధర్మదేవతకు పదచ్యుతి గలిగినపు డాస్థానము

నాక్రమించిన ధనదేవతకును పదమృతి గలిగినది. ధనదేవతను తిరిగి ప్రతిష్ఠాపనజేయుటకు రూజువెట్టుగారికి ప్రజలును, సినేటును పూర్ణాధికారమును నొసంగిరి. రూజువెట్టుగారికి సమావేశమును భగ్నము చేసినవిధ మార్థికసాభాగ్యమునకును, ప్రపంచాభ్యుదయ శాంతులకును నాశాసనము గాజాలదు. బంగారునాణెముల చలామణి నిరాకరించిన దేశములకును, నిరాకరించని దేశములకును పోత్తు కుదురుట కేదో ప్రమాణము స్థిరపడ వలసియున్నది. మొదటిమెట్టు లేకను రెండవ మెట్టు కుదరదు. అన్ని దేశములకును సామాన్య ప్రమాణము కుదురనంతవరకును సుంకముల విధానము నిర్ణయముగాజాలదు. బంగారు ప్రమాణమును విసర్జించి వ్యాపారలాభమును బడయుచున్న గ్రేటుబ్రిటను అమెరికాలుపన్నిన ఆర్థికప్రాహములు నిరర్థకములైనవి. ఆంగ్ల భాషాబాంధవ్యమునను, వ్యాపార పరిశ్రమలందును సహజవైరులైన అమెరికా గ్రేటుబ్రిటనులకును నీ విషయమునందు సంయోగము సాధ్యముగాదు. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రము లెటులు ప్రవర్తించినను యూరపురాజ్యముల యోచనల సత్క్రమించుట గ్రేటుబ్రిటనుకు సాధ్యముగాదు. ఇండియా గంగిగోవు స్వాధీనమనందున్నంతకాలము వెండిబంగారములను, బడిపదార్థములను బాండుటకును, నిర్మాణ పదార్థముల నంటగట్టుటకును గ్రేటుబ్రిటనున కెట్టి యాటకములును గలుగజాలవు. ఆర్థిక సమావేశము శాంతికి బదులు సంగ్రామము

నకు సాధనమగుచున్నది. బంగారు ప్రమాణమును నిరాకరించెడి దేశములకును, ఆదరించెడి దేశములకును ఆర్థికవైరుధ్యము సుస్థిరమైనది. ఈ వైరుధ్యము శేషించిన సమస్యలకు ప్రతిబంధకమై యితరసమస్యలును దుస్తరము లగుచున్నవి. ఆయుధవిసర్జన సమస్య, వ్యాపారసమస్య, అప్పలసమస్య, ధరలసమస్య, నిరుద్యోగసమస్య మొదలగు సమస్యలన్నియును నీసమస్యమీద నాధారపడియున్నవి. ఇప్పుడైనను అమెరికా వివేకమును గలిగి, పట్టునువీడి, మొదటను సంయోగమునకు మూలమైన అన్యోన్యప్రమాణ నిర్ణయమున కంగీకరించుట సకలవిధములను శ్రేయస్కరము. ఈనిర్ణయ మితరరాజ్యములకు పలెను అమెరికాకును కాలక్రమమునను లాభదాయకము గాగలదు.

నిరంకుశాధికారరాజ్యము - ప్రజలు

ప్రజాస్వామ్యముగల దేశములందును ప్రజల నిస్సహాయస్థితి నిరంకుశాధికారవ్యాపమునకు కీలకము. ప్రజాపాలితు లేకజాతీయులును, నేకదేశీయులును, నేకాశయులును నైనపు డధికారము నిరంకుశమైనను, నియమితమైనను ప్రజలకు విశేషమైన యుపద్రవము గలుగజాలదు. ఉపద్రవ నివారణోపాయము సామాన్యముగను ప్రజల హస్తములందే యున్నది. మునిగిపోయెడి మనుజుడు భట్టాశమును పట్టుకొని మునిగితేలేడి విధమున నాపత్కాలమునందు ప్రాజ్ఞులకును యుక్తాయుక్త పరిజ్ఞానము దుర్లభము. అన్ని దేశములందును

ఆపదలందు మునిగియున్న ప్రజ లాపదుద్ధార కులనునమ్మి నియమనిషేధములులేకను అధికారసింహాసనాసీనులను జేయుచున్నారు. ధర్మసంస్కారమునందుస్థిత ప్రజలుగానియధికారులును లభ్యవకాశములను స్వయంవికాసమునకును స్వయంసహాయమునకు గాకను పరాక్రమణకును, పరపీడనమునకును వినియోగించుట యాచారమైనది. ఈ దురాచారము ధనాశాపరాయణములైన సకలరాజ్యములకును ననతిక్రమణీయుముగ నున్నది. అమెరికారాజ్యాధికారు లిష్ట దేవతయైన ధన దేవతకు దాసులుగ నున్నారు. వారి రాజ్యాధికారమంతయును నీ ప్రయోజనమునకు వినియోగపడుటకు రూజువెల్టుగారికి సంపూర్ణాధికార మొనంగబడినది. వారి యధికారము మానవకల్యాణమునకుగాకను స్వప్రయోజనములకు వినియోగపడగలవిధమును రూజువెల్టుగారి ప్రకటనము తెలుపుచున్నది. రూజువెల్టుగారి ప్రకటనము స్వజాతీయ ప్రయోజనములను ప్రత్యేకలాభములను నపేక్షించుచున్నది.

యూరపురాజ్యములన్నియును అమెరికాకు బాకీయున్నపుడు డాలరునకును నితరనాణెములకును ప్రమాణమును నిర్ణయించుట పరమావసరము. అమెరికారాజ్యాధికారులు యథేచ్ఛగను బంగారు చలామణిని విసర్జించియును, మారకమును సమర్థించియును ప్రపంచార్థికస్థితికి మహాపకారమును గలుగజేసినది. ఇపుడైనను సంకుచితములైన స్వీయప్రయోజనములను విస్మరించి ప్రపంచప్రయోజనములను సంస్కరించుట

ధర్మము. మాటలందు ప్రపంచప్రయోజనములను, క్రియలందు స్వప్రయోజనములను నడుపుచు ప్రపంచమును మోసగించుట ఎవరికిని సాధ్యముగాదు. బంగారు వాడెడి దేశములప్రతి ఘటనము సకలవిధములను ధర్మముగ నున్నది. రూజువెల్టుగారి నాయకత్వముక్రిందను అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రము లవలంబించుచున్న ఆర్థికనీతిస్వప్రయోజనములకును ప్రత్యేక జాతీయప్రయోజనములకును వినియోగపడునట్లు ప్రపంచసాభాగ్యమునకును ప్రపంచార్థిక ప్రయోజనములకును, వినియోగపడజాలదు. అమెరికామార్గమున గ్రేటుబ్రిటను వేరొకరీతిని నవలంబించుచున్నది.

* * *

గ్రేటుబ్రిటను - సుంకములు

ప్రపంచకావ్యాప్తమైన బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమునకు మాతృస్థానమైన గ్రేటుబ్రిటను కితర రాజ్యములతో నిమిత్తములేకను స్వయంపోషణముసాధ్యమని బ్రిటిషురాజ్యనీతిజ్ఞులునమ్ముచు సుంకముల దుర్గములను నిర్మించుట కుపక్రమించిరి. కన్సర్వేటివునాయకు లేమిప్రగల్భములను పలికినను ఒటావానిర్ణయములు బ్రిటిషు ప్రయోజనములకు నిరుపయోగములైనవి. బర్గినుగారు చూపిన వర్తకపు లెక్కలు భ్రమ ప్రమాదజనకములని, సర్ హార్బర్టు సామ్యుయలుగారి ప్రత్యుత్తర మనవద్యమని ప్రాజ్ఞు లంగీకరింపగలరు.

గ్రేటుబ్రిటను అవలంబించిన స్టర్లింగు విధానము వ్యాపారమునం దభివృద్ధిని జూపి

నను నీయభివృద్ధి కృత్రిమమని అర్థింపండితులు గ్రహింపగలరు. గతించిన ఆరుమాసములందును పెరిగిన ౩౦౦ లక్షల సవరనుల వ్యాపారాభివృద్ధికిని మూలము సుంకములు గాని యథార్థమైన వ్యాపారాభివృద్ధి గాదు. హిందూస్థానమునకు గతించిన ఆరునెలల యందును ఎగుమతులు ౧౦౦-కి ౨ వంతున మాత్రమే అభివృద్ధి నొందుట బట్టావా దుర్ణయములకు నిదర్శనము. హిందూస్థానమునుండి దిగుమతులుమాత్రము బుగారు వెండి ముతకవస్తువుల రూపమునను విశేష మభివృద్ధిని బొందినవి. బ్రిటిషువ్యాపారపరిశ్రమలు, వివిధపరిశ్రమలందును క్షీణించుచున్నవిధమును గ్రేటుబ్రిటను వ్యాపారపరిశ్రమలు రుజువు చేయుచున్నవి. ఈ విషాదావస్థయందు హిందూస్థానమునకు గలుగుచున్న యన్యాయము బ్రిటిషుసామ్రాజ్య ధురంధరుల స్వప్రయోజన పరాయణత్వమును వెల్లడి చేయుచున్నది. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యాధికారుల రాజనీతి స్వప్రయోజనములకు తాత్కాలికము లాభించినను సామ్రాజ్యంతర్భాగములకును ముఖ్యముగ పరాధీనాంతర్భాగములకును సప్టదాయకమని ధర్మజ్ఞులందరును గ్రహించిన విషయము. చర్చిలుగారికిని, బాల్డ్వినుగారికిని, మాగ్డొనాల్డుగారికిని, లాన్సుబరీగారికిని ఈ విషయమున అంతరములున్నను ప్రయోజనముమాత్రము సమానము. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యాధికారులకు జాతీయ లక్ష్యము ప్రధానము గాని అంతర్జాతీయ

లక్ష్యము ప్రధానము గాదు. చర్చిలుగారు చెప్పినట్లు హిందూస్థానమువంటి పరాధీనదేశములు బ్రిటిషుప్రయోజనముల కేర్పడిన గంగిగోవులు. ఇట్టి అన్యాయతంత్రములు తాత్కాలికముగ ప్రయోజనవంతములుగ గన్పడినను కాలాంతరమున నిరుపయోగములే గాకను సప్టదాయకములుగ పరిణమింపగలవు.

* * *

ఇతరరాజ్యవ్యవహారములు

గ్రేటుబ్రిటనునావరించిన విషాదమే ఇతర యూరపురాజ్యములను నావరించినది. హిట్లరు గారి రాజయాగము తాత్కాలికముగ విజయమును వడసినను, చిరకాలసంవర్ధితములైన మానవధర్మములను విధ్వంసముచేయుచున్నది. అన్ని పక్షములును హిట్లరుగారి యాజ్ఞాను సారము నిర్ణయించినవి. ఒక నాజీపక్షము మాత్రమే నిలచియుండుటకు హిట్లరుగారు చేయుచున్న విశ్వప్రయత్నములు ధర్మవిరహితములై ప్రలయబీజములను దాల్చియున్నవి. ఇరువదియవశతాబ్దమునందు విశ్వమానవధర్మాభ్యుదయయుగమునందు సంకరములేని ఆర్యజాతీయతను నిర్మించుటకును, యూదుల సంహరించుటకును, హిట్లరుగారి నాయకత్వముక్రింద నాజీపక్ష మవలంబించుచున్న అధర్మమార్గము మహాప్రళయమునకు మూలముగ నున్నది. నాజీపక్షవిజయము విషాదావస్థయందు మునిగియున్న జర్మనీదేశమును విజయోన్మాదపరము చేసినది. నాజీపక్షవిజయము ప్రాంసు దేశమును విషాదపరమును, ఆస్ట్రీయాదేశమును క్రోధ

పరమును, స్వల్పరాజ్యములను భయభ్రాంతుల
పరమును జేసినది. ఈపరిస్థితులందు ప్రపంచా
ర్థికవ్యవహారములు సంకుచితములును, స్వప్ర
యోజనపరాయణములునునైనజాతీయప్రయో
జనములనుగాడి విశాలములును, పరార్థపరము
లునునైన ప్రపంచప్రయోజనములకు మరలు
నని విశ్వసించుటకు సూచనలు గనుపడుటలేదు.
బలీయములైన యూరపురాజ్యముల సంఘ
ర్షణమునందు పరాధీనములయిన రాజ్యములు
ముఖ్యముగ హిందుస్థానమువలె నిస్సహాయ
ములును దారిద్ర్యగ్రస్తములు నైన దేశము
లనుభవించుచున్న కష్టములు దుస్సహములై
వర్ణనాతీతముగ నున్నవి.

* * *

హిందూస్థానము - శ్వేతపత్రము

బ్రిటిషు సామ్రాజ్యాధికారులు హిందు
స్థానమును సామ్రాజ్యమువెంటను వారి
యిష్టానుసారముగ నీడ్చుకొని పోవుచున్న
విధమును గ్రేటుబ్రిటను వ్యవహారములును,
సామ్రాజ్యంతర్భాగముల వ్యవహారములును
విస్పష్టము చేయుచున్నవి. హిందుస్థానమందలి
రాజకీయాధిక సాంఘిక మతాదివ్యవస్థలను
విభేదములును బ్రిటిషుప్రయోజనములకు
వినియోగపడవలసియున్నవిధమును చర్చిలు
వర్గమువారు ఘంటాపథముగ చాటు
చున్నారు. గతించిన రెండుమాసములందును
జాయింటు పార్లమెంటరీ కమిటీయెదుటను
శ్వేతపత్రమువిషయమై జరిగిన చర్చలు,

విచారణలు, సాక్ష్యములు,వాదప్రతివాదములు
హిందుస్థానమునుండి జాయింటు పార్లమెంటరీ
కమిటీకి వెడలిన ప్రతినిధుల ప్రవృత్తియందే
గాక దేశమునందంతటను నిరాశను గలుగ
జేసినవి. సప్రూగారు నిరాశనుజెంది స్వదేశ
మునకు వెడలుచున్నట్లు వార్తలు తెలుపు
చున్నవి. పురుషోత్తమదాసు తాకూరుదాసు
గారు తనకర్తవ్యమునుగురించి బొంబాయిలోని
తనమిత్రులసలహా కోరినట్లు తెలియుచున్నది.
సౌమ్యస్వభావుడైన జయకరుగారు జాయింటు
కమిటీవ్యవహారములు హిందుస్థానమునకు
ఋణదాతలవ్యవహారములవలె నున్నవని తెలి
పిన భావములు జాయింటుకమిటీప్రహసనమును
చక్కగా వర్ణించుచున్నవి. శ్వేతపత్రనిర్ణయ
ములే సనికిరావని మితవాదనాయకులు కోరు
చున్నపుడు వానిని వెనుకబెట్టుటకై జాయింటు
కమిటీసభ్యులును కన్సర్వేటివులక్షానాయకులును
చేయుచున్న ప్రయత్నములు హిందుస్థానప్రతి
నిధుల హృదయములందును హిందూదేశము
నందును నిరాశా నిరుత్సాహోద్వేగములను
గలుగజేయుటయందు విచిత్ర మేమియును
లేదు. మెస్టనుప్రభువు రాష్ట్రీయ స్వపరిపాల
నముతో హిందుస్థానము సంత్ృప్తినందవలయు
నని చేసిన హితోపదేశము గమనార్హముగ
నున్నది.

యథార్థమైన రాష్ట్రీయ స్వపరిపాలనము
నంగీకరించుటకు తాను సంసిద్ధుడైయున్నట్లు
గాంధీమహాత్ముడు రెండవరౌండుటేబిలు సమా

వేశసమయమునందే తెలిసియుండెను. కాని శ్వేతపత్రమునందు సూచితమైన రాష్ట్రీయ స్వపరిపాలనము, స్థానికస్వపరిపాలనమువలెనే, స్వపరిపాలన బీజములనే గలిగియుండలేదని వ్యవహారములు వెల్లడిచేయుచున్నవి. రాష్ట్రములందు లా, ఆర్థరులవిషయములందే సందియములు గల్గినపుడును, నిరంకుశాధికారులగుగవర్నరులున్నపుడును, రాష్ట్రములకు బాధ్యత వహించని పై యధికారులున్నపుడును పేరునకు స్వపరిపాలనముండినను క్రియయందది విశదమగుచున్నది. శ్వేతపత్రమువలన జాయింట్లపార్లమెంటరీకమిటీ ప్రసాదించున్న రాజ్యాంగసంస్కరణము లేహాసమును దాల్చుచున్నను దేశ మనుభవించుచున్న కష్టపరంపరలకు తరణోపాయము అగోచరముగ నున్నది.

ప్రజలు దుర్భర దారిద్ర్య మనుభవించుచున్నారు. ధరలు పడిపోయినవి. వ్యాపారము క్షీణించినది. బ్రిటిషుప్రయోజనములకై కోట్ల కొలది వెండి బంగారములు ఎగుమతి అగుచున్నవి. దేశమందు ప్రధాన పరిశ్రమయైన వ్యవసాయపరిశ్రమ ప్రజాపోషణమునకును, దేశక్షేమమునకును నిరుపయోగమైనది. పరిశ్రమలు విదేశపరిశ్రమలపోటీకి నిలువజాలకున్నవి. జపాను దేశమునంతను చవుకవస్తువులతో నింపివేయుచు హిందుస్థానపు దూదిని బహిష్కరించుటకు నిశ్చయించినది. గ్రేటు బ్రిటను అవలంబించుచున్న రాజకీయార్థిక వ్యవహారములు స్వప్రయోజనపరాయణము

లైనటులు హిందుస్థానమున కుపయోగపడకున్నవి; మీదుమిక్కిలి యవకారమును గలుగజేయుచున్నవి. రాజకీయార్థిక పారితంత్ర్యమునందు మునిగియున్న హిందూదేశమున కుపయోగభారముమాత్రముతగ్గక అభివృద్ధియగుచున్నది. సకలరాజ్యములును జాతీయప్రయోజనములను రక్షించుచు నభివృద్ధి నొందుచున్న సమయమునందు నిస్సహాయములగు దేశము లారాజ్యములకు బలియగుచున్నవి.

పాశ్చాత్య రాజ్యోదంతములును, చీనా జపాను రాజ్యోదంతములును ప్రపంచము నావరించుచున్న మహాప్రళయమునకు సూచనలుగ నున్నవి. ఈప్రళయవస్థయందు హిందుస్థానమునకు, ఇతరుల దయాదాక్షిణ్యములుగాక స్వల్పమైనను స్వయంసహాయమే శరణ్యము. హిందుస్థానమునందు స్వయంసహాయ బీజములను ప్రతిష్ఠించిన గాంధీమహాత్ముని ఉపదేశాచరణములను విమర్శించి, పరిశోధించి, అనుష్ఠింపవలసిన యవసరము దేశమునకు సంప్రాప్తమైనది. హిందుస్థానప్రజలును, నాయకులును జాతిమతపక్షకులూదిభేదములను వినర్జించి దేశప్రయోజనములను ధర్మలక్ష్యముతో నిర్ణయించి, అనుష్ఠింపవలసిన యవసరమును గమనించి కర్మయోగారూఢులు కావలయును. పునహాయందు జూలై ౧౨-వ తేదీని కూడనున్న నాయకులసభ ఈ పరమార్థమును గ్రహించి కార్యవిధానమును నిర్ణయించుట ప్రయోజనకరము.

* * *

ధర్మసందేశము - గాంధీమహాత్ముడు

పాశ్చాత్యసంస్కారము ప్రపంచము నావరించి ధనాధికారదేవతారాధనమును విశ్వవ్యాప్తము చేసినది. సంస్కారస్వార్థపరత్వము ధర్మమునకు లక్ష్యమైనది. పాశ్చాత్యరాజ్యములు పరాక్రమణావరత్వము నపేక్షించెడి విధము నార్థికసమావేశోదంతిమును, రాజ్యాంగవ్యవహారములును విశేషముచేసినవి. ధర్మాశ్రయము లేని ప్రచండజాతీయపరత్వము పరమసర్వములకును మూలమగుచున్నది. శ్వేత(సుంకముల) సమరము రక్తసమరమును మరపించుచున్నది. రక్తసమరక్రోధావేశము సమరానంతరమున శాంతిని బొందుచున్నది. శ్వేతసమరావేశము శాంతిని పొందకను ప్రపంచము సంతను చిరకాలము పీడించుచున్నది. శ్వేతసమరము సుత్రేత్రములనూపరత్రేత్రములను జేయుచున్నది; ఊపరత్రేత్రములను సుత్రేత్రములను జేసినటులు భ్రమపడుచున్నది; అధర్మమును ధర్మముగను, ధర్మమునధర్మముగను తలపోయుచున్నది. రాజసతామసగుణావృతమైన జాతీయధర్మారాధనము నందు సర్వమును వ్యత్యస్త మగుచున్నది. ఆత్మావలోకనముతో నారంభము గావలసిన ధర్మసంస్కారము పరాక్రమణముతోను, పరపీడనముతోను నారంభ మగుచున్నది. స్వయంసహాయమునను, స్వయంవికాసమునను సాధ్యమైన ధర్మానుభవము పరాక్రమణమూలమునను సాధ్యము గావలసియున్నది. త్యాగరూపమునను సాధ్యము గావలసిన ధర్మము

భోగరూపమునను సాధ్యమగుచున్నది. ధర్మార్థము నియమితములైన యజ్ఞదానతపస్సులును మమకారాహంకారపరములై ధర్మలక్ష్యము సకలవ్యవస్థలందును నిర్గమనమును బొందుచున్నది.

సకలవ్యవస్థలందును ధర్మదేవతారాధనమును సాధ్యముచేయుటకు గాంధీమహాత్ముడు పక్రమించిన సత్యాగ్రహోద్యమము వర్తమానప్రపంచపరిస్థితులందు దుర్గాహ్యముగను దురారాధ్యముగ నున్నను, ధర్మానుష్ఠానమునకు శరణ్యముగ నున్నది. రాజకీయ వ్యవహారములందు గాంధీమహాత్ముడుపక్రమించిన సత్యాగ్రహప్రస్థానమును, హరిజనోద్యమమునందు గాంధీమహాత్ముడువలంబించిన యుపవాసదీక్షయును ఆత్మోపలబ్ధికాత్మోద్ధరణము సాధనముగాగల విధమునకు ప్రమాణములు. ఆత్మోపలబ్ధికి పరాశ్రయము నిరర్థకమనియును, ఆత్మధర్మాశ్రయము సార్థకమనియును నిత్యమైన విశ్వధర్మము విశేషము చేయుచున్నది. ఆ పరమార్థమునే గాంధీమహాత్ముడు తన ధర్మోపదేశాచరణములందు సువ్యక్తము చేయుచున్నాడు. హిందూస్థానమునకు స్వరాజ్యసిద్ధి ధర్మసంస్థాపన కాని దయాదాక్షిణ్యప్రసాదము కాదు; స్వరాజ్యస్థాపనము పరమార్థము కాని స్వాధ్యారాధనము కాదు. స్వరాజ్యోద్యమము ధర్మోద్యమము కాని ధనాధికార సంపాదనోద్యమము కాదు. సత్యాగ్రహోద్యమమునకు హృదయమైన అహింసాధర్మము ఆత్మధర్మోపలబ్ధికి పరమార్థము కాని

సాధనము కాదు. పరాక్రమణపరాయణమైన ప్రపంచపరిస్థితులందు స్వార్థారాధనము పరమార్థముగను గ్రహింపబడుచున్నది.

స్వరాజ్యోద్యమమునకువలెను హరిజనోద్యమమునకును మానవధర్మారాధనము పరమార్థము కాని సాధనము గాదు. హరిజనోద్యమమునకును మానవసేవ పరమార్థము. గాంధీ మహాత్ముడీ పరమార్థమును పొందగలవిధమును నిరశనదీక్షాసాధనమునను సవర్ణులకును, అసవర్ణులకును బోధించెను. సేవకు బదులు ప్రచారకోపన్యాసములును, ధర్మమునకు బదులు ధనమును హరిజనోద్ధరణమునకు సాధనములు గాజాలవు.

హిందూస్థానోదంతమునందు వర్తమాన సమయము విపాదసందిగ్ధసమయముగనున్నది. గాంధీమహాత్ముడు బ్రహ్మత్వమును వహించుచు నాత్మోద్ధరణమునకు పరమార్థములైన స్వయం సహాయమును, ఆత్మవిశ్వాసమును బోధించుచున్నాడు. ప్రపంచపరిస్థితులును, హిందూదేశ పరిస్థితులును ప్రజానాయకుల లక్ష్యములను నాత్మోద్ధరణమునకు ప్రపంచమునకు పరిపాటియైన బాహ్యములైన ధనాధికారాదిసాధనములందు లగ్నము చేయుచున్నది. పునహాసగరమునందు శ్రీయుత ఆనెగారియాధిపత్యము క్రిందను జులై ౧౨-వ తేదిని గూడనున్న మహాసభను మహాత్తరమైన ధర్మసమస్య యెదుర్కొనుచున్నది. గాంధీమహాత్ముడు

౧౩-వ తేదిని మహాసభకు ధర్మసందేశమును తెలుపుట కేర్పాటులు చేయబడినవి. ధర్మ మఖండముగాని ఖండములు గాదు. ధర్మము రాజకీయసాంఘికమతార్థికాది వ్యవస్థలందు భిన్నరూపములను గోచరంబగుచున్నను ప్రయోజనము పరమార్థమైన పురుషార్థము. గాంధీమహాత్ముడు గతించిన పదేండ్లయందును ప్రజాలక్ష్యమును ధర్మలక్ష్యమునందు లగ్నముచేయుటకు చేసిన తపస్సు సఫలము గాకపోయినను ప్రజాహృదయము నాకర్షించినది. పాశ్చాత్యసామ్యరము ప్రతిష్ఠించిన ధనాధికారదేవతలు స్వేచ్ఛావిహారమును జేయుచు ప్రజాహృదయముల నాకర్షించుచున్నవి. పారతంత్ర్యము నందును, దుర్భరదారిద్ర్యమునందును, దురాచారపాశములందును, సాంఘికావరణములందును, మతమీమాంసలందును చిక్కి, ఆత్మసాక్షాత్కారము లేకపోయినను, ఆత్మవిశ్వాసమైనను లేని ప్రజానాయకులకు, గాంధీమహాత్ముని ధర్మోపదేశాచరణము లాత్మవిశ్వాసమును గలుగజేయుట దుర్లభము. ఇతర దేశములందువలెనే హిందూస్థానమునందు నిస్సహాయస్థితియందున్న ప్రజలకు గాంధీమహాత్ముని ధర్మోపదేశములును, ధర్మనిర్ణయములును విశ్వాసము లేకపోయినను, శరణ్యములైనవి. ఈసందిగ్ధదశయందు నాయకులు నిర్ణయించెడి ధర్మనిర్ణయము భగవదనుగ్రహమును బడయుగాత!

భారతి

సచిత్ర మాసపత్రిక

అధిపతి

కా. నాగేశ్వరరావు

సంపాదకుడు

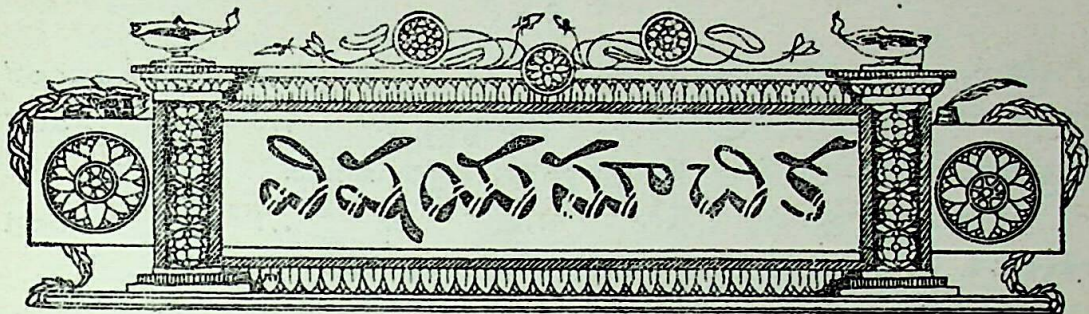
గన్నవరపు సుబ్బరామయ్య

సంపుటము ౧౦. సంచిక ౮.

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము, మద్రాసు.

౧౯౩౩

Printed at the
ANDHRAPATRIKA PRESS
G. T., Madras.

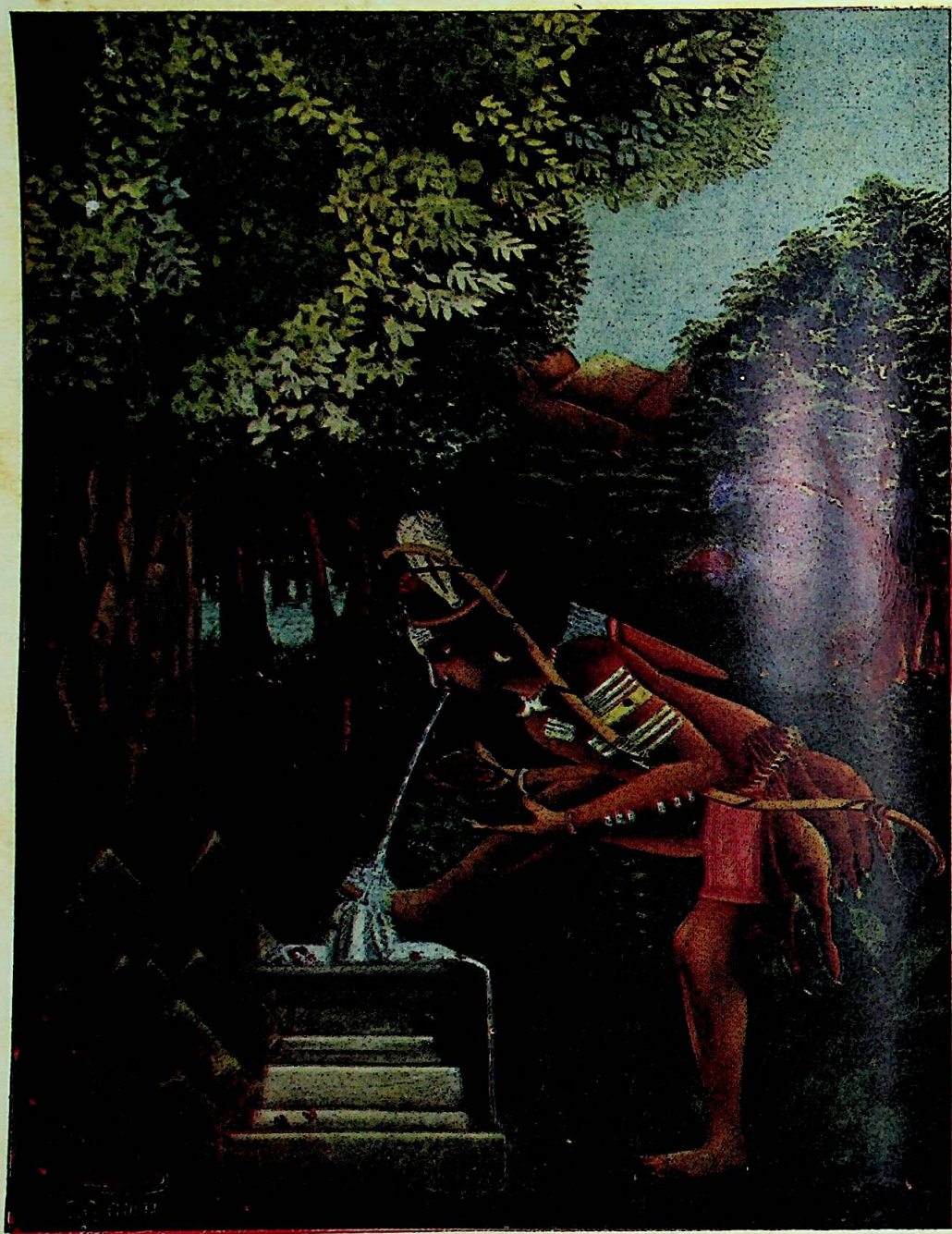
పంప - కుందుర్తి నరసింహరావుగారు	౧౮౧-౧౮౩
కావ్యపతనము - శ్రీపాద గోపాలకృష్ణమూర్తిగారు	౧౮౫-౧౮౯౦
కన్యాశుల్క నాటక విమర్శనము-శ్రీపాద కామేశ్వరరావుగారు	౧౯౧-౧౯౪౮
బిల్వణకథ—జి. ఎ. నరసింహంగారు	౧౯౯-౨౦౬
ఖాన్ ఖానా అబ్దుల్ రహీమ్ ఖాన్—రామమోహనరాయ్	౨౦౭-౨౧౦
ప్రేమపాశం—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	౨౧౧-౨౨౩
మేఘుడు—జి. జాషువగారు	౨౨౪
మానసారాలు—టేకుమళ్ల కామేశ్వరరావుగారు	౨౨౫-౨౨౯
‘మిస్ లైలా’—గొల్లపూడి జోగారావుగారు	౨౩౦-౨౩౫
సూరన—అయినంపూడి గురునాథరావుగారు	౨౩౭
ఉరిశిక్ష—తంగిరాల రాధాకృష్ణయ్యగారు	౨౩౯-౨౪౪
వినోదశిల్పము : కుట్టుపని—కొ. నరసింహాచారిగారు	౨౪౫-౨౪౬
తాజ్ మహలు—క్రమధాటి జానకీగిరిగారు	౨౪౭-౨౫౨
గ్రంథప్రకటనము—‘భాషాభిమాని’	౨౫౩-౨౫౪
ఆధునిక చిత్రకళయందలి లోపమేమి?	౨౫౫-౨౫౯
భారతీయ విద్యాచరిత్రము—మారేమండ రామారావుగారు	౨౬౦-౨౭౦
నేటి రమ్య—నార్ల వెంకటేశ్వరరావుగారు	౨౭౧-౨౭౬
చేతిపనులు—దశిక సూర్యప్రకాశరావుగారు	౨౭౭-౨౮౦
హిందూమతాచారములు : ప్రభుత్వపు అధికారభాధ్యతలు—కొమాండురి				
శతకోపాచార్యులుగారు	౨౮౧-౨౮౫
రాజకీయవిధేయత—శ్రీపాద గణపతిరావుగారు	౨౮౭-౨౮౯
ఆంధ్రగ్రంథముల పట్టిక—	౨౯౦-౨౯౩
నక్షత్రమండలము (శ్రావణమాసము)—గొబ్బూరు వెంకటానంద రాఘవ				
రావుగారు				

బాలక్రీడలు—నుంగిపూడి వేంకటేశ్వరగారు	300-308
భారతీయ మహిళామండలి—శ్రీమతి కె. రామసుబ్బమ్మగారు	308
ఆంధ్రభాష్యదయము—శ్రీ వేముల కూర్మయ్యగారు; డాక్టరు యం. వి.			
రాధాకృష్ణ రావుగారు	307
నాట్యకళ: కీ. శే. పిల్లలమర్రి సుందరామయ్యగారు—పి. వి. నీతా			
రామయ్యగారు	308-302
మీగడతఱకలు: లాంఛనములు—మల్లాది రామకృష్ణశాస్త్రిగారు	305-300
కలగూరగంప : జర్మనువిద్యాలయములలో వార్తాపత్రికలు; ఆంగ్లప్రధానో			
పాఠ్యాయుని నేటికాలపు విద్యార్థుల వర్ణనము; సనాతన ధర్మ			
మనగా నేమి?; స్వాతంత్ర్య పరిచయము; విద్యాలయములలో			
ఆటలు; సహకారమహాసభ-౧౯౩౩; మొహెంజో దారో	300-302
—	302-300
మనవిమాటలు : ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు - ప్రాచ్యవిద్యాపరిషత్తులు; ఆంధ్ర			
నాటక కళాపరిషత్తు (౧౯౩౩); ప్రాచ్యవిద్యాపరిషత్తుగల			
యము, చెన్నపురి - సహాయాంధ్రపరిషత్తుగల నియామకము;			
స్వస్థీయ జతీంద్రమోహనుడు; అశ్రుతర్పణము: కీ. శే. ఆ. వేం.			
సాంఖ్యాయనశర్మగారు; అరవమునకు ప్రోత్సాహము; దాం			
పత్యసాఖ్యము; అశ్లీలప్రకటనములు.	300-333
సాభిప్రాయ విశేషములు—	334-332

చిత్రములు

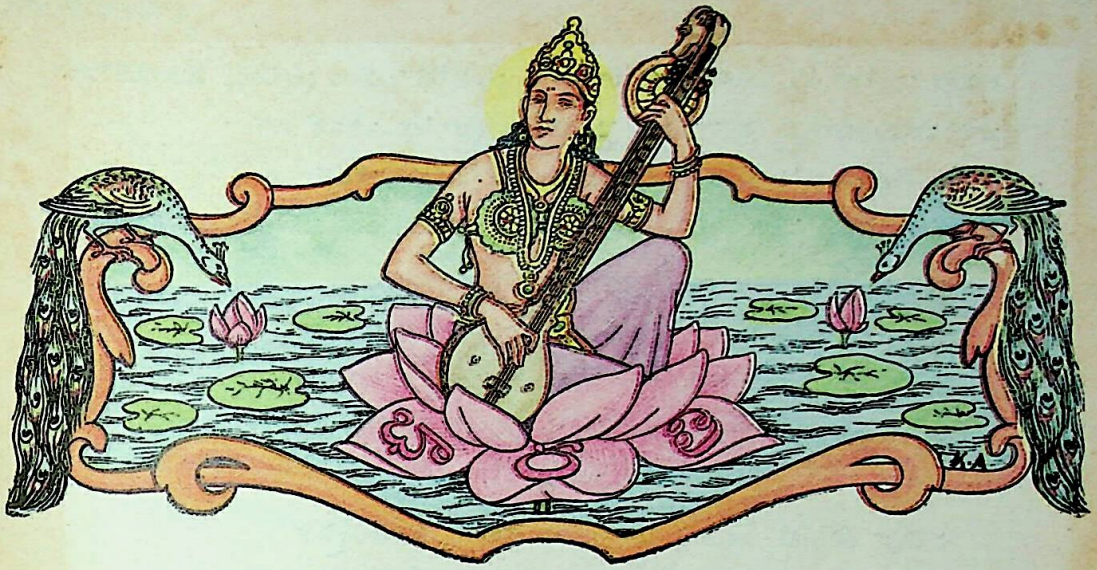
త్రివర్ణ చిత్రములు—కన్నప్ప; చాకలి.

సాధారణ చిత్రములు—ఆధునిక శిరోజనంస్కారచిత్రములు ౮; మొహెంజోదారో; చిత్రములు ౧౨; తిరునీర్ మలై; శ్రీ గోవిందరాజస్వామి దేవాలయ గోపురము, తిరువతి; కోటగిరిలోని బజారు, నీలగిరి; హంటు ప్లేజంటు, కోటగిరి; డచ్చికోట శిథిలములు, అంజెం గోవద్ద; తుంగభద్రానది (హంపి శిథిలములు); జైన దేవాలయములు (హంపి శిథిలములు); ఏనుగుల శాల (హంపి శిథిలములు); కోటలోని రక్షకశాఖామందిరము (హంపి శిథిలములు); ఊరబావి; ఇతర చిత్రములును.

కన్నప్ప

—టి. జి. గుప్త, ఆంధ్రజాతీయకళాశాల, బందరు

సంపు. ౧౦ శ్రీముఖ సంవత్సరము, శ్రావణమాసము (ఆగష్టు ౧౯౩౩) సంఖ్య ౮

పంప

కుందుక్తి సరసింహారావు

౧

త్రైలుంగుపాలాల పంట గుఱుతింపగరాని తెవుళ్ల పాలుగా,
మలచిన పైడిగద్దయల మంటిపొరల్ నునుసిగ్గు దాఁపగా,
కలగిన కాఱుమబ్బులు మికారులు కొట్టెడి గబ్బిలాలుగా—
నిలిచితఁటే, సరోవరము, నీ వొకదానవు నాఁటిసొత్తుగా?

అలల మెఱుంగుటద్దపు హఱాయల్ గులికించిననాఁడు తీవెక
న్నెలు నిను గారవించిరి, కనీకలన్ దొలుకారుమబ్బువ
న్నెల నునుసోగగాఁ దిలకనీలిమ పూవుమొదళ్ల దిద్దుకోఁ
దలచి, భవత్తటంచలపద్రమణక్రమలూస్యలోలలై !

౨

తురకరాడీల కత్తుల కఠారుల వేడి తుంగభద్రదాదేవి నింగి కెగయ,
పగర తేజీల పాపాల హేమాఘోష కోటకొమ్మల గుడ్లగూబ లెగయ,

అరుల 'పారా'ల విహారాల 'సారా'ల ముసలికొండలు ముక్కు మూసికొనంగ,
 పాదుపామిసాలపై చేతిగడగడ పైడి 'దర్వాజా'లు పకపక నగ
 తొల్లి తెలుగుకోటలు పడ్డ దుర్దినమున - తోడికమలాకరములు ని స్వీడి చెదరి
 కొండరా శ్లేవో పైగవ్వకొన్నవోటు! - బావురుమటందు వమ్మ, పంపామతల్లి!

రమ్మనినావటే తెలుగురాయని పిరికి వైరిరాజదు
 గమ్ముల కీర్తికాంతను పరాజయకాంతను తోడుతోడుగా :
 బొమ్మలపెండ్లిగా పగటిపూట జయోత్సుకుండైన రాజులె
 న్నమ్ముల నంటి రేయి సహితేశ్వరు స్వాగత మిచ్చినావటే?

3

చచ్చిన తొంటియేడుల విశాంసతు లెల్లరు తుంగభద్రలో
 ముచ్చటకై నిజాశ్వముల ముందుగ తా మెదురీదువారు; మా
 కచ్చెరువయ్య, నట్టికులమందు జనించియు, 'పుట్టి' గట్టి, యే
 పిచ్చిపథాలనో కడచు వీరుల మైతిమటమ్మ, చూచితే?

ఇందుల కేవే సాక్షివి సఖి, సరసీ, నిజవామలోచన
 స్పందనమాత్ర సూచితవిషయకుల ప్రమదావికస్వరా
 క్రందనకోటివో తెలుగురాణివి: ప్రాక్తనకీర్తినామక
 స్పందన మెక్క నర్హత రవంతయు నున్నదటమ్మ మా కికెక్క?

మా పౌరాణిక పారిశుద్ధ్యమును పంపా, నీ తరంగద్యుతుల్
 స్థాపించె దొలినాళ్ల రామచరణస్పర్శప్రభావంబునకే,
 తేపో మాపో నశించిపోగలుగు మా ప్రేమాభిమానాల న
 ల్లాపా లియ్యవి లెక్కలోనివటె లీలామూర్తివా నీ కిటన్?

నీ కొకమాట చెప్పవలెనే, జలజాకరమా, లెవ్వరినీ
 లోకము పుణ్యహస్తములలో నిను లాలనచేసినట్టి ప్ర
 త్యేకత మంటగల్గి మతిహీనుల నెత్తుటికండ లాజిలో
 ఆకలిగొన్న యట్టు లకటా! దిగమింగుట పాపకార్యమే!

౪

ఆరుబయలిది; మాది కొండంతకోట. ఏదో, రవ్వంత యిది బలహీనపార్శ్వ
 మాయెపో! వైరివీరుల ఆయువులకు - అమృతదాన మొసంగినావటవె నీవు?

౧

నీవు పిశాచివా, ప్రణయినీమణివా ముదునల్ల గుంపులో
కానరమెక్కి-యన్న మొనగానికి వానికి రామరాయమూ
ధావనిభృచ్చిభూమణికి? అంతయు నీదిశ నాశమైన, ఏ
దేవుడు నిన్ను 'మూలమిదియే' యని వ్రేలిడి చూపజాలడే!

అమ్మా, పంప, నిలింపనేవితరంగా, నీకు జోహారు! దుః
ఖమ్మా, దోషబలమ్ము నాకుఁ దెలియంగానీదు, నీపార్శ్వభా
గమ్మానాఁ డెటుచూచినా విడియపాక్షైపండెనా? నేటి కా
'కమ్మేరాకుల' తమ్మలో యెఱుపు రక్తస్రావమా, భోగమా?

౨

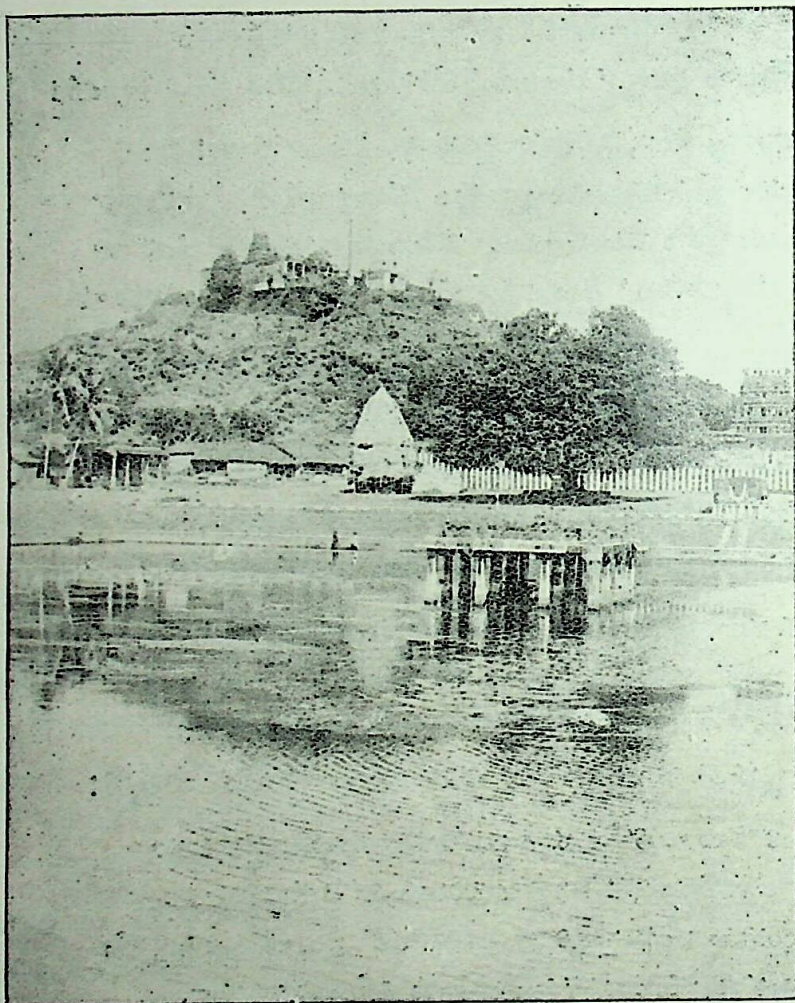
విఱచుకుపడ్డ దేవతల విగ్రహపంక్తులలో దవానలుం
డటచి 'లబోదిబో' యనిన అడ్డపడంగల కోటమీన మె
వ్వరిది? సరోవరేంద్రిర, నివాళులుపట్టిన పల్లెరమ్ముల
తురకలు రత్నహారములతో తెగనింపి అదృశ్యులైరటే?

ఈ సన్నాధినిమతాలు నీగుహలు నిట్లే యుండనీ—వీధుల
రాసుల్ వోసిన పుష్పరాగముల బేరా లిష్ట డున్నట్టులే
యీశైలోపలఖండఖండములు నిట్లే యుండనీ...పేదస
న్నాసుల్ చే నగగాసులేక యిక నానందాశ్రువుల్ రాల్తురే!

ఇంకొకమాటతోడ ముగియించెద నాహృదయస్థదుర్విషా
దాంకురజీవగాథ : సగమైన శరీరమువోలె జీర్ణప
ర్యంకము నంటగట్టుకొని తాతిపారల్ పయిగప్పుకొన్నయే
ణాంకధరప్రతిష్ఠితమహాలయనీమకు దోయిల్లాగుచున్.

౩

జీర్ణవిజయనగర శిథిలాలయప్రాంత - శైలరాశి కటకటాలమధ్య
బందియై వడంకు పంపాసరోవరా - రామ మాతృదేవతామతల్లి!

తిరునీర్మలై

వి. యస్. గోపాలదేశికాచారి.

గ్రంథపఠనములో ఆసక్తి ఉన్నవాళ్లెవరేనా వాఙ్మయసముద్రాన్ని అమృతప్రాయమైన కావ్యాన్ని మరిచిపోలేరు. లలితకళలలో సంగీతమెట్లో, నాటకాలలో కావ్యమెట్లు. నవల చదవడానికి ఓరిమి అవసరము. అది త్వరగా పూర్తికాదు. తొందరపడి పరిశిష్టముచదివేస్తే ఆసక్తి నశించిపోతుంది. వ్యాసము భావమునకుకన్న ఆలోచనకే ప్రాధాన్యమిస్తుంది. చిన్నకథలు, నాటకాలు చదివి ఆనందించడానికి కళానీతులను చాలామట్టుకు తెలుసుకుని ఉండాలి. తాకూరుమహాకవి వ్రాసిన పవిత్రనిశీథము (Supreme night) అనే కథను చదివినవారిని ఆరాత్రి పవిత్రమెందుకయిందని ప్రశ్నిస్తే సరియైనజవాబు సామాన్యంగా రాదు. శాకుంతలాని కామాధుర్యమెలా వచ్చిందో చెప్పగలిగినవారు లెక్కకు తక్కువ. కాని కావ్య రసాస్వాదనం సర్వమానవులకు కదలీఫలభోజనమువంటిది. 'భాష అర్థమైతే భావ మరటిపండే.' అన్నాడుగదా ఉమర్ ఖయ్యామ్.

'ఆనందలేశమైనా నోచుకోని ప్రవాస పాపాణజీవనాలు కూడ కావ్యరసాస్వాదనమువల్ల 'దుఃఖపుంగనటు' నశించి భాగ్యసుమవాసనలను పరిమళిస్తాయి. కంకణవిభూషితమైన అదృశ్యకరసరోజము కావ్యపఠనాన క్లుప్తమైన చదువరిని పాలుబారిన భాగ్యసీమ

లకు తీసుకుపోతుంది. ఆ సీమలలో ఉపాకన్యతన బంగారుచీరచెరగుల్లో తారకారత్నాలని మూటకట్టుకోడానికి హంసనడకలతో బయలుదేరుతుంది. చివురుమేతలచే జేవురించిన కంఠాల్లోపుట్టి తెమ్మెరత్రోవల్లో కోయిల పాటలు పరుగులెత్తుతాయి. బాలసూర్యుడు సయ్యాటలకని చేతులు చాపుతే వరిపంట చిన్నారి సిగ్గున శిరము వంచుతుంది. మనోహరగానసత్కళావిలసితుడైన అళిరాజును వరించిన మల్లెపూవుపరిణయానికి పువ్వులన్నీ గుమికూడుతాయి. తమ యేలికకోసము తుమ్మెదలు విరిచేసే పానకము కూడబెట్టుతాయి. పవనుడు పుప్పొళ్లు కూరుస్తాడు. ఈ వివాహమహోత్సవానికి ఉపశ్రుతిగా సెలయేటిచెలులు నదీకాంతతో కూడితే నదీకాంతలు సముద్రునితో చేరుతాయి. భాస్కరుడు బంగారుతివాచీమీద నడిచి పశ్చిమముచేరగానే మనుజుహృదయాల కగమ్యాలయిన మధురగీతాలతో గాలిదారుల్లో గుంపులై పక్షులు తేలిపోతాయి. సభోమణి పోయిందని సంధ్యాదేవి జేవురిస్తుంది. నిశాకాంత తన నీలిచీరచెరగుల్లో సంధ్యాదేవి ఉంచిన రంగు ముగ్గుల్ని తుడిచేసి ముత్యాలు చల్లుతుంది. ఉదయగ్రావమనే పానవట్టముమీద అభిషేకాంభోధిలోంచి శీతగభస్తిబింబశివలింగముయింది కాముదీ దీప్రభారాశిలో దర్శన

మిస్తుంది. మానవుల ఆశల్తో విధికి నిరంతరం సీకము సాగే ఈ కటికి నేలే మనోజ్ఞమై నంద నములాగ కనబడుతుంది. నీలాభ్రసరసిలో నిండుజాబిల్లి రాయంచవలె విహారము సల్పు తుంది. కమ్మతెమ్మెరలు శాఖాప్రతాలలోనో, కల్లోలిసీతరంగాలలోనో దాక్కుంటాయి. నాట్యమూ, గానమూ మానేశి వైవలిని సుఖ నిద్ర పోతుంది. సర్వేశ్వరుని చేతుల్లో విశ్వమే హాయిగా విశ్రాంతి చెందుతుంది.

ఈ వింత ప్రపంచములో దేశకాల

లేమీ లేవు. చలికి నరాలన్నీ జిల్లాల్లో శీతకాలములో మంచుగడ్డకతప్ప మ రేదీ చూడలేని ఉత్తరసముద్రతీరవాసి “ఆకు బచ్చని చీనిచీనాంబరమ్ము, చారుసుకుమార పుష్పభూషలను దాల్చి, లలితశాద్వలశ్యూ తలమున గూరుచున్న” కుంజసుందరిని చూడ గలడు. పోలీసువారి చేతులలోతప్ప వేరెచ్చ టను కత్తిచూడని నేటి ఆంధ్రుడు కండకండ దీయు పరాసు ఫిరంగిగుండ్రమధ్య సుపు కొంగుల ముసుగు లెడలగ కొనలుదీరిన కోరకత్తులు కనరిపోరిన గండుయోధుల శౌ ర్యాన్ని దర్శించగలడు. నీరవమైన అడవిలో తడియారిన తేటకన్నుల్తో, విడిపోయి జీరాడే జుట్టుకట్టుతో ఒంటరిగా శిలాతలమున నుప విష్టయైన జానకీదేవి మానసపీఠిలో పరుగు లెత్తే భావతరంగాలు కవితాప్రభావంచేత మన మనస్సులకి స్పష్టమౌతాయి. గుండె లవియించే శివరాత్రిప్రభల చప్పుడు దారుల్లో విహరించే కాలకంఠుని ప్రళయస్మత్యాన్ని

కవియొక్క లేఖని మనకన్నులగట్టుతుంది. మోడుచిగిర్చే పచ్చదనముతో గగుర్పూచెం దిన తూర్పుకనుమల పాటను కావ్యము మనకి వినిపిస్తుంది. ఇన్నెందుకు? కావ్యము కామినీ స్వయంగాహములాగ గగుర్పూచెందిస్తుంది. మెరుపులాగ ఈ స్రక్మతికి పాటపూస్తుంది. శ్రీకృష్ణుని వేణువులాగ సంగీతడోలల్లో ఊగులాడిస్తుంది. సరస్వతీదత్త పాత్రములాగ పంచభక్త్యపరమాన్నాలు వడ్డిస్తుంది. ఉద్యాన వనములాగ పరిమళ మెగబోస్తుంది.

కావ్యసతనమువల్ల చదువరుల దృష్టి వైశాల్యము హెచ్చుతుంది. ఈ దృష్టి కేవలము భౌతికమైన బాహ్యదృష్టిమాత్రమే కాదు. ఈ బాహ్యదృష్టిని మన కివ్వడానికి ఫోటోగ్రాఫులు చాలు. దూరదేశాలలోని నదులు, కొండలు, వ్యక్తులు మొదలైనవారి స్వరూపము చూపడములో కవిత చిత్రకళకి తీసిపోతుంది. కాబట్టి వర్ణితవిషయాల రూప చిత్రాన్ని కన్నులకి కట్టించడములోకాదు, కవితాన్ని గౌరవము. చిత్రకళ కందని విచిత్ర వీధులకి కవిత మనలను తీసుకుపోతేనే దాని ఆధిక్యము. పుట్టింటినుండి అట్టింటికి వెళ్లే మాలత లెందరినో మనము చూస్తూంటాము. ఫోటోగ్రాఫులలోని చిత్రములలాగే వారు ఒక క్షణము మనకి కనబడి నిష్క్రమిస్తారు. వారి నిష్క్రమణపహ్లాదయాలు పరిమళించే అ మాయికపు వాసనలు చిత్రకళగానీ, మన చూపులుగానీ చెప్పలేవు. కీ. శే. జనమంచి వేంకటరామయ్యగారి “దారితోడు” చదవండి.

మెత్తగా నున్న గౌతమిపైకతముమీద గమ్యభూమిచేరే కాంక్షతో కవి నడుస్తున్నాడు. అతని వెనుకనే ఎవరో ఒకయింతి నెత్తిని మూటపెట్టుకొని నడుస్తోంది. కవి “ఏమిమూట అమ్మి? ఎందుండి ఎందుల కేగుచున్న దాన విపుడు చెపుమ” అని ప్రశ్నించాడు. “పుట్టినింటినుండి పోదు నల్ల దిగ్గో మామూరి కయ్య గారు” అని జవాబిచ్చింది. కవి ఆమెకు మూట యంకిలై నడని జాలిపడగా ఆమె “మూట వైనమునకు నాటంకమగు గాని పూట గడవ దండి మూటలేక” అని జవాబిచ్చెను. కొత్త కోక పెట్టి కుంకంబుపెట్టి పెరివాడైన ఆమె పెద్దయన్న తనివితీరక పచ్చజొన్నలు మూట గట్టి నెత్తిని పెట్టినాడట. చిన్న బిడ్డపలుకుకన్న ప్రేమార్ద్రము, కోమలమూ అయిన ఆ నిష్కపటురాలి పలుకు కవిహృదయానికి ప్రియము చేసింది. ఇద్దరూ పాటిరేవుపడవని ఏటిపాయను చేరారు. దోనెవాడు “బాపన య్యవారు పాయదాటకమున్ను దాటరాదు మాలదాని” కన్నాడు. కరుణార్ద్రుడగు కవి దోనెవానితో, వెలివాడని పుట్టగానే ఈశ్వరుడు వెలిబెట్టడనీ, పాపనమైన గౌతమికి అటు లేదనీ చెప్పి ఆమెతో దోనె నెక్కినాడు. గౌతమిపాపనతరంగములపై తేలి పోయి మన కవి ధర్మరాజు కుక్కతోవలె స్వర్గానికి తోలిమెట్టు నెక్కినాడు. ఈ ఖండకావ్యము మనము దినదినమూ చూచే మాలతల హృదయమును విప్పిచూపుతున్నది. మన మనస్సులలో మాలత లాక్రమించగలిగే స్థూలరూప

చిత్రాని కీకావ్యము భావవర్ణ మిస్తోంది. ఇప్పటినుంచీ ఈమాలతయమాయకత్వము కవిహృదయములోనే కాక మనహృదయము మీద కూడా అచ్చుపడుతోంది. ఈకావ్యము మన తాకికదృష్టికి భావమనేరంగు పూసి అందముతెస్తోంది. చిత్రకళ కీ భాగ్యము లేదు. ఇట్టి ఖండమే కవికొంకల వేగటరావుగారి “పడవ” కూడా. రాళ్ల పడవలకి చుక్కానిపట్టే కుర్రకుంకలని మనముఎన్ని మార్లులైనా చూచి ఉంటాము. వారు మన హృదయాలదాకా ఎదుకు, కంటికికూడా ప్రత్యేకముగా కనపడరు. కవి మనకి బాహ్యదృశ్యాన్ని అతిక్రమించి వారి ఆంతర్యానిదర్శించగల తపనీయ సులోచనా లిస్తున్నాడు. అప్పుడు, మన హృదయాలమీద నుండే నట్టిభావ్య చిత్రములైన వర్ణాలు పొంది అక్కడే అతుకు కుంటుంది. లక్షలకి మించిన వర్ణచిత్రాలు చూచినా ఈ అమాయకత బోధపడదు. ఇది సజీవ ప్రకృతి సంగతి.

కవితా స్పర్శముచేత జడప్రకృతికూడ సజీవమై భావలహరులు వెలువరించడము కూడా కలదు. తొలిప్రాద్దు తెమ్మెర త్రోవలో పయనమై కోయిలపాట పరువు లెత్తినదట. పచ్చగోరంట పరిమళ మెగబోస్తే పడుచుగేదంగి వైరుగాలికి నవ్విందట. విభుని విడిచిన విరహిణి సెలయేరు శుష్కించినదట. లజ్జవదిలేశిన గోపకాంతలను చూచి తరుణ కరుణావృక్షము పూనవ్వు నవ్విందట. అతిముక్తలతా పరిరంభణమువల్ల తియ్యమామిడి ముకుళితపులకిత

మైనదట. వెన్నెలరేని చల్లని కరముల గిలిగిం
తకు కలువకన్న నవ్వించట. నిర్మలమైన గౌత
మీ సీరమందు తన సొగసు వన్నెలను చూచు
కొనుచు నభశ్రీలతాంగి సందెచెరగులను సర్దు
కున్నదట. నిత్యమూ తమదగ్గరనే వనించే
భుజంగములు కబలించిన క్లేశముచేత మలయ
వాయువులు మంచునీటిలో స్నానము చెయ్య
డానికి హిమవత్సర్వతమువైపు సాగినవట.
ఇలాంటి ఉదాహరణలు లక్షలు. అందరికన్న
లక్ష్మీప్రకృతి అంతా సజీవముగా కనిపించదు.
తపనీయ సులోచనాలు ధరించిన సత్కవికి
ప్రకృతి అంతా సజీవమే. ప్రాచీనులలో కాళి
దాసు, ఆధునికులలో గురజాడకవి ఇట్టివారు.
తక్కినవారికి వారి వ్యుత్పత్తిప్రతిభలనుబట్టి
ప్రకృతిమాత తన చైతన్యాన్ని చూపిస్తూం
టుంది. వారు తమ కావ్యాలలో ఈచైతన్య
మును పొందుపరుస్తారు. కావ్యపఠనానర్హు
డైన చదువరిముందు జడప్రకృతి సజీవమై
తిరుగులాడును. చైతన్యమగు ప్రకృతిని వెల
యించడము కావ్యానికే సాధ్యము కావడము
చేత కావ్యము చదువలేని జడుడు తన భౌతిక
దృష్టితోనే ఆమెను దర్శించి మట్టిపొమ్మ అని
అనుకుంటాడు. కావ్యము చదువరికి కవిదృష్టి
నిస్తోంది. చదువరిదృష్టి విశాలమేకాక ఉదా
త్తముకూడా అవుతున్నది. అప్పుడే అతనికి
నిండారబాటు నఖండగోదావరి దాగిన చాళు
క్యనాగరికతా, పల్లెపదాల జీవము నిల్చికొన్న
పల్నాటి వీరుల రక్తనాళజటిమూ కనబడును.
అప్పు డాతడు తన్మయతతో,

విపినబంధుర వృక్షవాటిక
సుపనివన్మగు వొలిక నిచ్చట
విపుల తత్త్వము విస్తరించిన
విశ్వమణి యిదె తమ్ముడా !

అని పాడును.

సత్కవిత్వము చదువరినికూడా కవిని
చేస్తుంది. కవి అంటే ఎవరు? ప్రకృతిసంగీత
ములోని కళల కన్నిటికీ ప్రతినాదమిచ్చే హృద
యము కలవాడే కవి. భ్రమరనాదము చెవి
కెక్కిన కీటకము తానుకూడా భ్రమరమై
నట్లే కవి హృదయముయొక్క ప్రతినాదమును
తరచు వినే చదువరికూడా మొదట సహృద
యుడై (వ్యుత్పత్తిలో) పిమ్మట రసికుడై,
తర్వాత తానే కవి అవుతాడు. ప్రబంధ కవు
లలో పెక్కు రిలాంటివారే. ఈపాట చూడండి:

యెనకజల్మములోన యెవరమో నంటి
స్వోచ్చి నవ్వింది సెలకనాయెంకి
మందు మన కేజల్మ ముందోలె యంటి
తెలతెల్ల బోయింది పిల్ల నాయెంకి
యెన్నాళ్లు మనకోలె యీసుకము లంటి
కంటనీ రెట్టింది జంట నాయెంకి

ఇలాంటి పాటలు చదివినా, విన్నా, చిత్ర
దర్శనమువల్ల మనకికూడా చిత్రకారుని హృద
యాన్ని జనించిన భావాలు మొలకెత్తినట్లే,
మన హృదయాలు సురభిళులవుతాయి. ఆసమ
యాలలో మనముకూడా కవనము చెప్ప
గలుగుతాము. గేటీ మహాకవి శాకుంతలాన్ని
పఠించి,

తొలిపూవుల కడపండు రేటివరుసకా
తోడ్తోడ నేవంపగా

ఎలతేనిక జెలికాడ, జీవితసుస
 ర్వస్వంబు ప్రాపించి భూ
 తలమున్ స్వర్గము రెండు గూడునెడ నా
 త్మానంద సామ్రాజ్య సం
 కలనన్ నిల్క, మదిన్ శకంతలనె సం
 లక్షింపు లక్ష్యంబుగన్.

అని నర్తించాడట. కృష్ణశాస్త్రి గురజాడ
 అప్పారాయకవిమీద రచించిన ముత్యాల
 సరాలలోని

యోగయగంబులనుండి మ్రోగే
 విశ్వగ న వియత్తరంగిణి
 భంగముల నుప్పొంగు నాతని
 గీతశికరముల్.

అనేది మనహృదయాల్లో జనించే ఉత్సాహవే
 శానికి భాషాయావమేకధూ? కాబట్టి కావ్యము
 పఠించినప్పుడు, కవికి వర్ణనవస్తు సందర్శనవేళ
 జనించిన భావాలే మనకీ కలుగుతాయి. శివ
 శంకరుల “కరస్పర్శ” చదవండి. కాశ్యపీశతనో
 న్ముఖుడైన కవికాయమ ను మనోజ్ఞశీతలహస్త
 ను తో తాకి మెలకువ తెప్పించిన వ్యక్తి యెవ
 రా అని ఆలోచించే చదువరి హృదయము

అరిగె నాసాధ్యి స్థూలదేహమ్ము విడచి
 సప్తవర్ష మ్మృగకు మందు స్వర్గమునకు
 అవ్యయంబైన యాయమదివ్యయాత్మ
 నన్ను గాపాడుచున్న దీనాడు హడ.

అని చదివేసరికి మీటిన వీణతీగెలాగు రింగు
 మంటుంది. ఈమూగసంగీతానికి భాషాయావ
 మిస్తే కవిత్వమూతుంది. శివరాత్రిప్రభల
 చప్పుడు నృత్యాన్ని విన్న కవికొండల వేంకట
 రావు హృదయములో పుట్టిన అవ్యక్త సం

గీతమే అతని గొంతులో చేరి “శివరాత్రి
 ప్రభ” అయింది. ఈరకపు ఆవ్యక్తసంగీతము
 కవిత్వమును చదవడమువల్ల కూడా కలుగు
 తుంది. కవిత చదువరిహృదయతంత్రుల్ని
 మీటి పాడించగలదు. మనుచరిత్రము ఎన్ని
 కావ్యాలకి తల్లిఅయింది? అంతదూర మెం
 దుకు? మన తిరుపతివేంకటేశ్వరు లెందరు
 కవులను చేయలేదు? తోకచిచ్చులాగ ఆంధ్ర
 దేశమంతా రాజసందర్శనముకోసము పర్య
 టించిన వారి కవితాసరస్వతి ఎందరు కావ్య
 కన్యలను కలిగించింది? ఇప్పుడు కృష్ణాజిల్లా
 లోని కవు లించుమించు అందరూ వారు చేసిన
 వారే. నేను మరొక్కమెట్టు పైకెక్కు
 తాను. వారి పద్యపతనపద్ధతే ఎందరినో
 లాగింది కవిత్వములోకి.

కావ్యము గురువుకూడాను. భగవద్గీత
 గొప్ప ఉదాహరణము. అది కావ్యమని నా
 అభిప్రాయముకాదు. అది గ్రంథము. కావ్య
 ముకూడా గ్రంథములాగే శిష్యులు తన నిర్దే
 శాన్ని జవదాటలేకుండా ఉపదేశము చేయ
 గలదు. ఐశ్వర్యలోభముచే దుర్యోధనుడు
 దాయాదుల హక్కులు చులకన చేశాడు.
 అందువల్ల అన్నదమ్ములతో నశించాడు. పరా
 క్రమ గర్వముచేత హిరణ్యాక్ష హిరణ్య
 కశిపులు సమసిపోయారు. పరమ భక్తులైన
 ప్రహ్లాదుడు, అంబరీషుడు నారాయణుని కృపకి
 పాత్రులయారు. అనేసంగతులు పురాణ కవిత
 చెప్పతుంది. ఇది తల్లి, తండ్రి చెప్పిన ట్లుం
 టుంది. భయభక్తు లున్నవారు వింటా రివి.

లేనివాళ్లు “శ్రీరంగ నీతుల్రా” అని తోసి పారేస్తారు. కాని భార్యచెప్పే నీతులుకాని, నిజాలుగానీ ఇలాగుండవు. ఆమె బహిరంగముగా కాక తన ఉద్దేశము పాలించబడేరీతిగా, అన్యవదేశముగా చెప్పతుంది. కావ్యము ఇలాగు చెప్పతుంది తన ఉపదేశము. శాంత శృంగారరసములవిచిత్రసంఘటనములో శాంత రస మద్భుతవిజయము పొందుతుంది. “సతుల మాయలు ధీరచిత్తములను కలంచజాలవు.” లాలసావేశుడైన గంధర్వుని కృత్రిమప్రేమా,

రాలయిన వరూధిని ప్రాణపదమైన వలపూ ఋణానుబంధము తెగినప్పుడు బండ్లరుల బాసిపోవును. వీరి విషరీత సంయోగమునకు ఫలము కామకలావేశుడైన స్వరోచి. స్వరోచి ష మ ను స ం భ వా నికి వనదేవత డేత్రము కాగా, తిర్యగ్గతువుల ఆసన్నవైరాగ్యానికి విస్మితుడైన స్వరోచితేజస్సు బీజమయింది. వీరి సంయోగానికి ఫలితము మనువవశాని కధికారము గల స్వరోచిషమనువు. అనే ఈ సంగతుల్ని మనుచరిత్రము పైకి చెప్పకుండా చెప్పతుంది. ఈ ఉపదేశాన్ని ఇటీవలివార్త లంటున్నారు. తెలుగుదేశపు సిరులని గురించి ముక్తకంఠాన్ని గానముచేసిన రాయప్రోలు కవి “చావలేదు చావలేదు ఆంధ్రుల మహోజ్వలచరిత్ర హృదయములు చీల్చి చదుపు డోసదయులార” అనే సువార్తని బ్రతికిచెడ్డ ఆంధ్రులకిచ్చి జాతీయకవనానికి స్వస్తి చెప్పినాడు. “కష్టాలు వచ్చినాకాలమే తరిమినా కన్నీరు రాల్చకే కలుషమెరుగని

చెలీ” అని “చెలి”నాశ్వాసించిన శురగా వేంకటరామయ్య “ప్రేమలీలా సుధాస్వామి రాధా కృష్ణు వేణువే సత్యమై వెలసె మనకోసమే” అని ఓదార్పుని పూర్తిచేసినాడు. “హేమంత కృష్ణానంతశరవరి” యైన కృష్ణశాస్త్రి “ప్రేమ పట్టునకు” బిచ్చగాని చేయి చాసినాడు. ఫలితము చూడవలసియున్నది. దారిలేని శోకంపు పెడారులందు ఏ విసుగువేసటలులేక తిరిగిన వేదుల సత్యనారాయణశాస్త్రి, “ఏది ఇంకొక్కమా రూదరా నీ మురళి” యని బాలకృష్ణుని వేడినాడు. విశ్వమంతటికీ గొంతువిప్పే గీతి ఇతని గొంతుని ఎలా మధురిస్తుందో చూడాలి.

వ్యాసుడు, వాల్మీకి, కాళిదాసు అను భవమువల్ల గొంతువిడి భరతఖండము పులకింపులతో వినేటట్లు విశ్వగానము వినిపించారు. వీరిగీతాలు కన్న ఆంకారికులు “నా నృషిః కురుతే కావ్యమ్” అని లిఖించారు. జీవన్ముక్తుల సుధామధురోక్తులు విని పాలించగలిగినవారు భ్రమరకీటన్యామూన్ని పునీతులౌతారు. మినుకుమినుకుమని వెలిగే జీవజ్యోతులు సత్కావ్యపఠనమువల్ల చుక్కలై ప్రకాశిస్తాయి. వాగులులాగ ఆరంభించిన మన నాగరికత సిండునదియై నిలచి గంభీరముగా పారుతుంది. దొరకిన ఆధారాన్ని దేసినైనా సరే ఔత్సుక్యముతో గ్రహించే దీనత్వములో నున్న మన జీవలత కావ్యపఠనమువల్ల సత్యసుందరుని చుట్టును అనురాగముతో అల్లుకుంటుంది.

౧. కథానంగ్రహము

కృష్ణరాయపురము అనే అగ్రహారంలో అగ్నిహోత్రావధాని అనే గృహస్థుడు ఉండెను. అతనికి ఇద్దరుపూతులు, ఒకకొడుకు కలరు. అవధాని వేదము జటాంతము అధ్యయనముచేసెను; కాని తద్వారా ధనార్జనము చేయలేక పెద్దమాతురు బుచ్చమ్మను ఒక సహస్రమాసదీవికి పెళ్లిచేసి అతనినద్దరు ౧౬౦౦ లు పుచ్చుకొనెను. ఇట్టి ద్రవ్యమునకు కన్యాశుల్కముని పేరు.

అగ్నిహోత్రుని కొడుకు వెంకటేశము విజయనగరములో ఇంగ్లీషుచదువుకొంటూ ఉండెను. ఇది తండ్రికి ఇష్టములేకపోయినా, కొడుకు గొప్పగొప్ప ఉద్యోగాములు చేసి ధనము గడించగలవనే ఆశ కుర్రవాని చదువుకు వీలుకలుగజేసింది; వాని విద్యమాత్రము అభివృద్ధి నొందలేదు. ఒకసంవత్సరము పరీక్షపోతే గిరిశము అనేవానిచేత ఇంటివద్ద చదువు (tuition) చెప్పించుకొనెను. అదీ వ్యర్థమై పరీక్షపోయింది. ఇంతలో క్రిస్మిసి (Christmas) సెలవులు రాగా ఇంటికి పోతే తండ్రి చావకొట్టుననే భీతిచేత వెంకటేశము మొగము వేలవేసినాడు.

తన పరిస్థితులు బాగుండకపోవడముచేత విజయనగరమునుండి పారిపోవలెనని గిరిశము నిశ్చయించుకొని, వెంకటేశముతో సెలవులు గడుపఁబెంది, వాడు పరీక్ష Pass అయినాడని తండ్రితో చెప్పుతానని ధైర్యము పుట్టించినందున ఇద్దరూ కృష్ణరాయపురం చేరుకొన్నారు.

అక్కడ వెంకటేశముఅక్క బాలవిఠంతువు బుచ్చమ్మ కనపడగానే గిరిశముమన స్సామెపై పోయి ఎలాగైనా బోధించి పునర్వివాహమునకు ఒప్పించి పెళ్లాడవలెననే కోరిక పుట్టించెను. అందుకై వీలున్నప్పు

డెల్ల గిరిశము ఆమెను పెళ్లిచేసుకొమ్మని ప్రోత్సహిస్తూండెను.

రెండోకొమరై సుభద్ర (సుబ్బి)ను బుద్ధావధాని అనే వృద్ధునికి రు ౧౦౦౦ లు శుల్కము నిర్ణయించుకొని వివాహముచేయడానికి అగ్నిహోత్రుడు మాటయిచ్చెను. బుద్ధావధాని గిరిశముపై తల్లికొడుకు. ఈపెళ్లి అగ్నిహోత్రుని కుటుంబములోనివాళ్లకుకాని, గిరిశంకి కాని ఇష్టములేదు. కావున దీని పెట్టయినా కాకుండా చేయవలెనని అనేక విధముల యత్నములు జరుగుతూండేవి.

బుద్ధావధానివియమ్ము అరవైయేళ్లని ఒకరు, నలభై ఆయినని ఒకరూ చెప్పినారు. అతని ఊరు రామచంద్రపురం ఆగ్రహారము. ఆందు రామప్పంతులనే కరణము కలడు. అతడు బోకవ్యవహారమును అరిలేరినవాడని ప్రతీతి. సుబ్బిని పెళ్లాడమని బుద్ధావధానిని తురికొల్పినవాడు ఇతడే. చురురవాణి అనే కేశవుడు గిరిశము ప్రాపకమునందలి తల్లిని తాడుచుకొనెను. బుద్ధావధాని సుబ్బిని పెళ్లాడవను చురురవాణికి కిట్టు. కాటికి కాల్లుచాచుకొన్నవాడు దిన్నట్లడు పెళ్లిచేసుకోవలెను కేవలము ఆన్యాదులు కావున ఈపెళ్లి తప్పించవలసినదని రామప్పంతుల్ని ఆమె విర్రవంధిపెట్టుతూండెను.

సుబ్బితల్లి యీసంబంధము చేయవద్దని ఎంత మొత్తుకొన్నా భర్త ఆమెమాట వినలేదు. పెళ్లి తప్పకుంటే నూతిలో బడి చచ్చిపోతానని ఆమె భీష్మించుకొన్నది.

బుచ్చమ్మమాదా సుబ్బిపెళ్లి తప్పించమని గిరిశమును కోరింది. ఈలూన సర్వత్రా పరిస్థితులు పెళ్లికొరతీహాలముగా నుండెను. మొదట ఈవారితిపినవాడు సుబ్బిమేనమామ కరటకుకాస్త్రీ. ఇతడు తన శిష్యుని కాడనేమము వేసి బుద్ధావధానికి పెళ్లిచేయ నిశ్చ

యించెను. ఈపని తా నొక్కనివల్ల అయ్యేదికాదు. సర్వసిద్ధమైన సుబ్బిపెల్లి లుభావధాని మానుకొంటాడా? ఎదో గొప్పపని వేయవలెను. ఇందుకు తగిన తంత్ర గాడు రామప్పంతులు. అతనిని లోబరుకొంటే అసాధ్యమైనదానిని సాధ్యము చేయగలడు. కావున అతనియింటికి శాస్త్రీ స్త్రీవేషమున ఉన్న తనశిష్యుని వేంటచెబుకొని వెళ్లగా అక్కడ మధురవాణి తానుకూడా సాయపడుతా నన్నది. రామప్పంతులు రాబోయే కన్యాశుల్కములో ఐదోవం తిస్తే పెల్లి సానుకూలముచేస్తా నని పూనుకొని అగ్నిహోత్రావధాని వ్రాసినట్లు లుభావధానికి—“మీరు పిసినిగొట్టులు, ముసలివారు, క్షయరోగపీడితులనీ, మీమాతరు వర్తన బాగులేనందున మిమ్ము వెలివేసినారు అనిన్నీ తెలిసి నందున మీకు మాపిల్ల నివ్వవలదుకోలేదు”—అని ఉత్తరమువ్రాసెను. ఈసమయముననే గిరిశము లుభావధానిపేర—“సుబ్బికి వైధవ్యలక్షణము లున్నవి. మీరు పెల్లి మహావైభవముతో చేసుకొంటారని తెలిసి పెద్ద పటాబోషముతో అగ్నిహోత్రుడు ఏనుగులు, గుఱ్ఱాలు, లాటిపిటలు, పల్లకీలుకాక యాభై బళ్లతో పెల్లికి తర్లివస్తాన్నాడు. ఇందువల్ల మీకు చాలాధనవ్యయ మవునుకావున ఈసంబంధము మానుకోవలెను”—అని వ్రాసెను. రెండు ఉత్తరాలూ ఒక్కనాడే అందినవి. అంతలో లుభావధాని గుండెజారి రు ౧౨౦౦ లు శుల్కమిచ్చి కరటకశాస్త్రీశిష్యుని పెల్లాడ నిశ్చయించెను. శుభముచూర్తము నిర్ణీతమయ్యెను. వివాహ కాలమున నగపెట్టించడని కరటకశాస్త్రీ రామప్పంతుల్ని వేడుకొనెను. కాని లుభావధాని ఒప్పుకోలేదు. రామప్పంతులు మధురవాణికంటే ఎరువుతెచ్చి పెల్లి కూతురి కిచ్చి లెక్కలను పిలువడానికి పొరుగుారికి పోయెను. అతడు తిరిగిరాకుండానే ఏకరాత్రివివాహము చేయించి కరటకశాస్త్రీ తనదారిని పోయెను. రామప్పంతులు వచ్చి తనకు రావలసిన శుల్కభాగము శాస్త్రీ ఎగవేసినాడని గ్రహించి చిందులుతోక్కి లుభావధానిని కంటెయైనా ఇమ్మనుమని గద్దించెను. కాని ఆతడా ఊనే ఎరుగ” ననెను. ఇంతలో మాయసుబ్బి

లుభావధానియింట దెబ్బలుతినలేక కంటే తీసుకొని పారిపోయెను. లుభావధానిమాతరు మీనాక్షీద్వారా కంటే సంపాదించనెంచి గామప్పంతు లొకనాటిరాత్రి ఆమెచెంత జేరి, పెల్లాడెదనని ప్రమాణముచేసి కంటే తెమ్మని బతిమాలుకొనెను. వీరి సల్లాపము లాలించి లుభావధాని ఇద్దరికీ కాయబుద్ధి చేసి మాతరిని ఇంటి నుండి గెంటెను. మీనాక్షీ పంతులునెంటు పడినది. ఇద్దరూ పంతులుగారింటికి వెళ్లగా కంటేతెన్నేనే కాని తలుపుతెరవ నని మధురవాణి పట్టుపట్టింది. అంతలో పంతులు ఊరుపైటికి పరుగెత్తెను. మీనాక్షీ తండ్రి దగ్గరకు పోయెను. ఇంతలో తెల్లవారింది.

ఊరుపైట చెరువుదగ్గర కోలాహలముగా నందెను. అగ్నిహోత్రావధాని ఆర్భాటముతో చెరువు పక్క తోటలో విడిసి, లుభావధాని తనకు స్వాగత మిచ్చుటకు ఎవరినైనా పంపునని ఎదురుచూస్తూండెను. అంతలో రామప్ప లుభావధాని వేరే సంబంధము కుదుర్చుకొని పెల్లాడినాడని చెప్పగా అగ్నిహోత్రుడు మంజీపడి లుబ్ధునితో జగడమాడి నాలుగు తన్నింది చాలక అతనిపై దావాలేవడమునకు రామప్పసాయము కోసెను. ఖర్చులకు సామ్యకావలసి బుచ్చమృత్యునగ తాకట్టుపెట్టడలచి ఆమెను పిలిచేసరికి ఆమె లేదు, గిరిశమూ లేడు. అగ్నిహోత్రుడందుకు చింతించి తాతల నాటి తన చేకడియము తాకట్టుంచి దావా నడిపెనుకాని ఫలములేకపోయింది. పైపెచ్చు కడియము చేతిక్రిందు కొని రామప్ప ఉడాయించెను.

రామప్ప లుభావధానిమీది కనీచేత మాయసుబ్బి నతడు చంపినాడని వాడువేసి పోలీసువాళ్ల సాయము చేత కూనీకే సొకటి బనాయించినాడు. అవధాని ప్రాడేదీ లేక సాజన్యారావనే స్టీడరుశరణుజొచ్చి మనస్సమాధానము చేసుకొనెను.

ఇట్టివేళ నితనికి సాయపడవచ్చి గిరిశము అన్ని విషయములూ చక్క తెట్టుటకు పిలుండేటట్లు తన్ను పెంఛుకోవడముగాని, లేదా Power of attorney ఇవ్వడముగాని తగినకర్తవ్యమని లుభావధానికి బోధించెను.

చగా ఆమెయింక పెడచెవినిపెట్టి “అన్నిటికీ నాకు సౌజన్యరావుగారే ది” క్క ని జవాబిచ్చెను. గిరిశం రావుగారివద్ద జేరి తాను గొప్పస్వార్థత్యాగి, సంఘసం స్కరణపరాయణుడని నచ్చచెప్పి ఆయనమెప్పు వడసి గుంటూరుకాశ్రిప్రతా బయలుతీస్తానని మాటయిచ్చెను.

మధురవాణిమాడా లుబ్ధావధానికష్టములు తొల గించదలచి మగవేషము వేసుకొని ఆర్ధరాత్రివేళ సౌజ న్యరావుగారి యింటికి వెళ్లెను. రావుగారు వేళ్ళలను చూడనేచూడరు. అట్టి యభిప్రాయము కేవలము అయుక్తమనీ, వేళ్ళలలోమాడా గుణవతులు ఉండవచ్చు ననడానికి నిదర్శనముగా గుంటూరు కాశ్రికృత్యమంతా వివరముగా తెల్పి గిరిశము కేవల వాక్కురుడేకావున అతని చర్య సమంజసముగా నుండకపోవడమువల్ల బుచ్చమ్మను పెళ్లాడతగడని సనిదర్శనముగా నూచిం చెను. ఈరీతిగా సుబ్బిపెల్లి తప్పిపోయి లుబ్ధావధాని మీది మానీకేసు తేలిపోయెను.

౨. ఆఖ్యానవస్తువిన్యాసము

ఈకథలోని ముఖ్యాంశము కన్యాశుల్కము. దీని వల్ల కలిగే కీడు చూపించి ఈదురాచారమును మట్టిలో కలుపవలసింది కవిఉద్దేశము. ఈ నాటకములో శుల్క వివాహాలు చూడవలెను. బుచ్చమ్మమీ నాటకాలకు పెల్లి అయింది. సుబ్బికి పెల్లిసన్నాహ మయింది. మొదటి రెండు పెల్లిళ్లు దుష్పరిణామముకలవే. ఇద్దరినీ బాల్యముననే పెద్దవాళ్ళ కిచ్చినందున త్వరలోనే వైధవ్యము ప్రాప్తించింది. బుచ్చమ్మ తల్లిదండ్రులచాటున భయభక్తులు కలిగి మెలగిందికావున సచ్చారిత్ర అయింది. మీనాక్షి తల్లిగతించినపిమ్మట లుబ్ధుడు రెండుమాడు పెల్లిళ్లు చేసుకొన్నందున ఇంటిలో పెద్దఅడవిక్కు లేకపోవడమూ, తండ్రిగారు తరుచు దావాలకై తిరుగుతూండడమూ పట్టి మీనాక్షికి స్వాతంత్ర్యముకలిగి దుర్వర్తన ములవడెను. యావజ్జీవదాస్యమూ, వ్యభిచారమూ శుల్క వివాహముల ఫలములని చూపి సుబ్బిని లుబ్ధుని కిప్పించ కూడదని కవిఉద్దేశము. సర్వసన్నద్ధమైన పెల్లి తప్పిం

చడము సులభసాధ్యముకాదు. కేవలహితోపదేశము కార్య కారికాదు. “శతం శాస్త్ర్యే సమాచరేత్”, “విషానికి విషమే విరుగుడు.” బుచ్చమ్మ, ఆమెతల్లిన్నీ మొత్తో పెల్లిచేయవద్దని ఎంత మొఱపెట్టినా మూర్ఖుడైన అగ్ని హోత్రుడు మానలేదు. లుబ్ధావధానికి కూడా ఎందరో చెప్పియుండురు. అతడూ మానుకోలేదు. ఇక కుట్ర చేసి పెల్లిమాన్వించవలెను. కరటకకాశ్రి తనశిష్యునికి స్త్రీవేషము వేసి లుబ్ధునికి పెల్లిచేస్తే సుబ్బిపెల్లి కాబోదని తలచి కార్యక్రమము కవి మొదలుపెట్టెను.

లుబ్ధుని పెల్లి కొప్పించవలెనంటే రామప్ప సహాయము కావలెను. కాశ్రి రామప్పవద్దకు వెళ్లెనకి తలచనితలంపుగా మధురవాణిసాయముమాడా దొరికింది. అదివరకే ఆమె లుబ్ధునికి సుబ్బిని పెల్లిచేయవద్దని పంతులుతో పోరాటాండును. కాశ్రి రాగానే ఆమె మరింతబిగిసి పంతులుతో మాటలాడడము మానివేసింది; దగ్గర చేరనివ్వలేదు. రామప్ప లంచగొండి, కాశ్రి కూతురికి రు ౧౨౦౦ లు ధరపెట్టి అందులో ఐదోపంతు తనకు ఇచ్చేటట్టు బేరము వుదరెను. బుచ్చమ్మ ప్రేరే పణవల్ల గిరిశముమాడా ఉత్తరమువ్రాసి ఇందు భుజము కలిపెను. లుబ్ధునికి డబ్బుఖర్చుంటే కిట్టుకు-సుబ్బిని పెళ్లాడవలెనంటే శుల్కానికితోడు పెల్లిఖర్చు హెచ్చుననీ, అసలు పెల్లికూతురికి కొన్ని అవకాశాలున్నవనీ భయపెట్టితే పెల్లి మానుకుంటాడని గిరిశంఊహ. ఇది కొంతవరకు నిశ్చయము. ఉత్తరము చూడగానే అడపెల్లివారి ఆర్భాటము చూసి లుబ్ధుడు పెల్లి కిష్టపడలేదు. అప్పుడే రామప్ప బనాయించిన ఉత్తరమూ అందింది. లుబ్ధుడు తమ పిల్లకు తగినవరుడు కాడనే అగ్నిహోత్రుని మాట వినగానే తన ఆత్మగౌరవము తగ్గిందని లుబ్ధుడెంచి సుబ్బిని పెల్లిచేసుకొనితీరుతానని పట్టుబట్టదలచెనుకాని ధనవ్యయమునకు జంకి చవక బేరమని కరటకకాశ్రిశిష్యుని వివాహమయ్యెను. ఇంతవరకు కథ నూటిగా సాగి సుబ్బిపెల్లి కాబాలదన్న నమ్మకము పుట్టించింది.

ఈ మాయపెల్లి జరిగినట్లు కృష్ణరాయపురములో తెలియకపోవడముచేత అగ్నిహోత్రుడు అత్యర్హులముతో తనమాతగుపెల్లికి రామచంద్రపురం తల్లివెల్లి తోటలో దిగెను. కొద్దికాలములోనే జరిగిన స్థితి నెరిగి లుబునివద్ద దారిఖర్చులైనా పుచ్చుకోలేక తహతహపడి అతనితో తగవుగాడి నాలుగుతన్ని పైపెచ్చు దానాలాకి దిగెను. దానావెచ్చమునకు తాకట్టు పెట్టుకోవలసివచ్చింది.

ఇక బుచ్చమ్మచరిత్ర పరిశీలించాము. ఈమె భక్తిశ్రద్ధలతో తల్లిదండ్రులను కొలుస్తూ పూర్వాచార పరాయణయై తదాదర్శములూ, ఆచారములూ జరుపుతూండెను. గిరిశ మామెకంటపడి డాబులు కొట్టి

కు పురికొల్పెను. కాని అట్టిపెల్లి అనైదికము, అశాస్త్రీయము, అనాచారము అపుట వల్ల ఆచరణీయముకాదని ఆమెవృద్ధమైన సమ్మకము. దీనిని తన ప్రతిహతబోధనచేత గిరిశము పూర్వపక్షము చేసి పునర్వివాహము పాపకర్మ కాదని సిద్ధాంతీకరించి దానివల్ల కలిగే లాభము అమితసౌఖ్యదాయకమని నిరూపించెను. బోధన బుచ్చమ్మకు నచ్చింది. కాని ఇంటిలోనుండి రేచిపోవడానికి ఆమె జంకింది. ఈ సమయమున పెల్లికి తల్లి వెళ్లవలసివచ్చింది; అది కనిపెట్టి బుచ్చమ్మ తనతో సుబ్బిపెల్లి కానియేకుండా యత్నముచేయుమని పోగుతూంది కనుక తద్విషయక యత్నము బుచ్చమ్మచేతనే కాగలదని చెప్పెను. ఈ మాట ఆమె కర్ణముకాలేదు. పిమ్మట అతడు—“నీవు నావెంట రావడానికి ఇష్టపడితివా నీబండివానికి లంచమిచ్చి, తోవతప్పించి రామవరము తీసుకొనిపోయి నిన్ను శాస్త్రీయముగా పెళ్లాడుతాను. నీవు కనిపించక పోవడముచేత అందరినడుములూ విరుగుతవి, గుండెలు చెక్కలవుతవి. అంతతో సుబ్బిపెల్లి ఆగిపోతుంది” అని వివరించిచెప్పెను.

చెల్లెలియందలి ప్రేమచేత బుచ్చమ్మ సమ్మగించింది. గిరిశంకోరిక ఇంతవరకు కొనసాగింది—ముందున్నది ముసుగ్ల పండుగ. వితంతువును పెల్లియాడడలచినవాడు ఆమెభరణపోషణమునకు చాలినంత సామ్యుకాని,

తదితర-ఉపపత్తికాని మావలసియుండెను. ఇదికాక నేరొక ఆటంకముమాడా ఉండెను. సుబ్బివివాహ మగి పోయి అగ్నిహోత్రుడు సురక్షితముగా ఇల్లుచేరుకొంటేనేకాని బుచ్చమ్మ పెల్లికి ఒప్పుకోదు. ఈ రెండు ఆటంకములు తీరలేక పలు గిరిశము రామచంద్రపురం వెళ్లవలసివచ్చెను.

లుభావధానికి విషమసంకటము ప్రాప్తించినది. ఒకవైపు మానీకేసు, రెండోవైపు అగ్నిహోత్రావధాని ఒత్తిడి, మాడోవైపు మీనాక్షిగురాచరణము. ఇందొకటైనా తప్పేదారి తోచలేదు, పరవసలేదు. అందుచేతనే సౌజన్యరావు శరణుకొచ్చెను. గిరిశం రావు గారియెదుట డంబములుపట్టి తాను సదాచార సంపన్నుడైన సంస్కరణాభిలాషి అనిన్నీ, బుచ్చమ్మయిది అన్యజప్రేమచేతనే ఆమెను వివాహమాడ నిశ్చయించెనుకాని లాలసచేత కాచనిన్నీ నచ్చుచెప్పి లుబుని అస్త్రితనకు చిక్కునట్లు ఏర్పాటుచేయవలెనని కోరినను. మోసమాటలైన రావుగారు గిరిశం మాటలు నిజమనుకొని గుంటూరుకాస్తుల భోగట్టా తెలుసుకొనివస్తే తగినసాయము చేస్తా ననగా అంగుకాత డొప్పకొనెను. ఇంతవరకూ గిరిశంపాచిక పారింది.

ఈతరుణమున మధురవాణి సౌజన్యరావుగారిని చూడవచ్చెను. ఆమె కనబడగానే గిరిశంగుండెలో రాయి పడ్డది. అన్యాయవర్తనము ఒంటిగా మన్నంతకాలము చెలరేగునుకాని న్యాయపరుల ఎదుట తలమాపలేదు. అందుచేత ఆతడు శీఘ్రముగానే జారెను. మధురవాణి లుభావధానిగండము తప్పించి ప్రసంగవశమున గిరిశము గుట్టు బయలుపెట్టక తీరిందికాదు; ఇందువల్ల అతని వలలోనుంచి బుచ్చమ్మ దాటిపోయింది, గిరిశముగారికి తగినకాస్తీ అయింది.

ఈవిన్యాసమున ముఖ్యములైన ఘటనలుమాత్రమే చెప్పబడినవి. సుబ్బిపెల్లి మొదట స్థిరపడి, తరువాత రద్దుచేయబడి, అనంతరము కొంచెము తడబడి, తుదకు భంగపడెను. ఈకుంతితగతి నిరూపించడమందు కవి చాతుర్యము కానవచ్చును. పెల్లిపక్షాన పనిచేసినవాళ్లు అగ్నిహోత్రావధాని, రామప్పంతులు, లుభావధాని.

వీళ్లయత్నము నిరాటంకమయితే వివాహ మయితీరును. అట్లే జరిగితే వస్తుజటిలత (Complexity of plot) సమకూడదు. అందువల్ల కవి ఈఘటనకు ఘాత చేశాడన్నది. పెళ్లిప్రతిపక్షమున పనిచేసినవాళ్లు కృష్ణరాయ పురముగో బుచ్చమ్మ, ఆమెతల్లి వెంకమ్మ, కరటక శాస్త్రి, గిరిశము; రామచంద్రపురంలో మధురవాణి, రామప్పంతులు. ఈయిరువీడులవారి ప్రయత్నములు ఒకదానితో నొకటి కలియనంతకాలము పెళ్లియొక్క గతి అనుకూలముగా నుండెను. కరటకశాస్త్రి రామప్పంతుల సహాయము సంపాదించి ప్రయత్నములు జోడించగానే పెళ్లి ముప్పాతికపాలు ఆగింది. గిరిశమూ, రామప్పంతులూ వ్రాసిన ఉత్తరాలు లుబ్ధునకు చేరినవెంటనే అడుసునపాతిన స్తంభమువలె ముందుకీ వెనకకీ ఊగులాడింది. గిరిశం ఉత్తరము పెళ్లికి ప్రతిహేళించగా రామప్ప ఉత్తరము పెళ్లిని కొంత ఆపి మాయసుబ్బి పెళ్లి కనుకూలించింది. తరువాత అగ్నిహోత్రుడు తల్లి రావడమునుబట్టి పెళ్లిని కొంచెము ముందుకు నెట్టగా అతనికి లుబ్ధునికీ జరిగిన జగడము దాన్ని వెనక్కి పూర్తిగా నెట్టివేసింది. ఇంతతో ఈఘటన అంతమై మాయసుబ్బి పెళ్లి తలయెత్తింది. ఈసుబ్బి పరాకాష్ఠనుచేత హనీకేసు పుట్టి లుబ్ధావధానిమనస్సు కలతపెట్టి పశ్చాత్తాపము పుట్టింది తలపాణము తోకకు తెచ్చింది. ఇంతవరకూ అగ్రరమూ, అన్యాయమూ, అసత్యమూ ప్రజ్వలిల్లి కార్యక్రమమును వంచనాకలితముగా చేసినది. పాప కార్యము లొకదానినుండి ఇంకొకటి పుట్టినవి. ఇందు పాల్గొన్నవాళ్లందరూ స్వార్థపరులు, మోసగాళ్లు, ఈర్ష్యాపరులు. వీళ్ల ప్రభవెలిగినంతకాలము పాపము చెలరేగి అందరికీ శృంగభంగముచేసి లుబ్ధావధానికీ కురి అయింది. ముసలీవాడు మతిపోయి ప్రాణాలమీద ఆశ విడిచి దిక్కులేనివాడయినాడు. పాపవృక్షముయొక్క ఖేము విషయుక్తమవుట వింతకాదు. ఈసంతతి నిర్మూలముకావలెనంటే ధార్మికులు, పరార్థవ్యాపకులు, స్వాధికార్యాలూ కార్యభారము వహించవలెను. ఇట్టివారీనాటకపాత్రములలో ముగ్గురున్నారు—కరటకశాస్త్రి, మధురవాణి, సౌజన్యరావు. వీరు కార్యనిర్వహణము

మొదలుపెట్టగానే వంచనామేఘము లొక్కొక్కటి విరియబారి క్రమముగా పటాపంచలై స్వార్థధ్వంసము దిశలకు పారెను. “ఒకపాపకృత్యమువల్ల కలిగినవస్తువు ఇంకొక పాపకృత్యమువల్ల నశింపనేరదు. పాపము నాశింపజేసినట్టిది; మొలకలు తెంపినంతమాత్రాన దాని వృద్ధి మానదు; దానిని చంపవలెనంటే దుంప నూడ బెరికి నిర్మూలముచేయవలెను. పాపచిత్తులు ఏకార్యము పూనుకొన్నా భగ్గుమనోరథులై పశ్చాత్తాపదగ్ధులవుతారు.” అని ఈనాటకము బోధిస్తాన్నది. అగ్నిహోత్రుడు, లుబ్ధుడు, గిరిశం, రామప్ప—వీరు నలుగురూ చెడ్డవారే—మొనటివాడు ధనాశాపీడితుడు. రెండవవానిని ధనేషణికాక దారేమణి, పుత్రేషణికూడా పీడించెను. తల్కిన ఇద్దరినీ ఈమణివ్యయమేకాక మోహముద మాత్సర్యములున్నూ పీడించెను. ఇట్టివాళ్లెన్నటికీ సత్కార్యనిర్వాహకులు కానేరరు. కించిత్కాలము లబ్ధిజయలై నా తుదికు వీళ్లకి శృంగభంగము తప్పదు. “సత్యమేవ జయతి నాన్వతమ్”—ఇదే కావ్యన్యాయము (Poetic Justice). ఇట్టి కావ్యములే మన సాహిత్యముగో నుండగలవి. ఇవి మన కానందము కలుగజేయడమేకాకుండా హితముకూడా ఉపదేశించును.

నాటకరచన :—

౧. గీర్వాణాఫక్తి

మన ఆలంకారికులు నాటక కథను రెండుభాగములు చేసినారు:— ౧. ఆధికారికము, ౨. ప్రాసంగికము. మొదటిదానిలో ఫలభోక్త నాయకుడు; రెండోదానిలో ఫలము నాయకేతరులకు చెందును. ప్రాసంగిక కార్యములవల్లనే కథ జటిలమగును. వీటి కన్యోన్య సంబంధము కల్పించినందువల్ల కొన్ని కార్యములు ఆధికారికమునకు అనుకూలించి మరికొన్ని ప్రతిహేళించును. ఈకార్యపరంపర సాగించడమందే నాటకకళాప్రకర్ష వ్యక్తమవుతుంది. ఇందుకే పలురంగములు (స్థలములు—Scenes) కూర్చబడును. అందలి పాత్రములు చెప్పే మాటలు, చేసేపనులు పరికిలిస్తే కథాచమత్కృతి, పాత్రగుణములూ విశదమౌతవి. కొన్నిరంగములలో సమ

కాలిక — ఆచారవ్యవహారములు వ్యక్తమగును. దీనికే Local coloring అనిపేరు. ఈమూడా విషయముల యందున్న దేశకాలపాత్రములు ప్రతిఫలింపజేయడమే నాటకోద్దేశము. కవితాసారమునకు ఇవే నికషపాపాణములు.

కథావిన్యాసఫక్కి వివరిస్తే కన్యాశుల్కము నాటకమవునో కాదో తేలుతుంది. దశరూపకమనే నాటకలక్షణగ్రంథమందు కథ విదుభాగములుగా విభజింపబడినది:—౧. బీజము, ౨. బిందువు, ౩. పతాక, ౪. ప్రకరి, ౫. కార్యము. ఇవి “కన్యాశుల్క”మందు ఈక్రిందిరీతిని వివరించవచ్చును. సుబ్బిని లుబ్ధావధానికి పెల్లిచేసే సంకల్పము బీజము. తద్విషయకప్రయత్నములు, అనగా సంబంధము నిర్ణయముకోవడము, మగ్గ్యవర్తనానములంపడము, శుల్కనిర్ణయము, తాంబూలా లివ్వడము మొదలైన చర్య బిందువు. అగ్నిహోత్రుడు బంధువులను పెల్లికి పిలవడము, ఏనుగులు, గుట్టాలు, ఒంటెలుమొదలైనవి సమహర్షకొని రామచంద్రపురం తల్లివెళ్లడము పతాక. బుచ్చమ్మ కనబడకపోవడము, లుబ్ధావధాని మాయసుబ్బిని పెల్లాడడము ప్రకరి. సుబ్బి పెల్లి తప్పిపోవడము కార్య (భంగ) ము.

ఈ వివరణబట్టి “కన్యాశుల్కము” నాటకమే అని గ్రహించవచ్చునుకదా? ఇది ప్రహసనము (Farce) అనే విమర్శకులు ఈగ్రంథమును చులకనచేసి “It is after all a farce” అనుట విచారకరము. ఈగ్రంథముం దింకోచిత్ర ముంది. పైని వివరించిన నాటకఫక్కి అధికారికకార్యమునందేకాక ప్రాసంగిక కార్యములందు కూడా కనబడుతున్నది.

అగ్నిహోత్రుడు సుబ్బి పెల్లి చేయడానికి ఎంత పాపలాడినాడో కరటకశాస్త్రీ పెల్లి తప్పించడానికి అంతయత్నము చేసినాడు. అట్టియత్నమును కథాసంగ్రహమందు వివరించినాము. కనుక ఇచ్చట విభాగప్రక్రియమాత్రము సూచిస్తాము:—సుబ్బిని లుబ్ధావధాని వెంకట్రావుపట్టు బీజము; బుచ్చమ్మపోరు, కరటక శాస్త్రీచేసిన మాయ బిందువు, మధురవాణిపట్టుదల

పతాక. గిరిశయ్య, రామప్పంతులూ వ్రాసిన ఉత్తరాలు ప్రకరి. మాయసుబ్బినివాసము కార్యము.

ఈరెండుకార్యములనూ పరస్పరవిరోధముఉండుటచేత మొదటిది విఫలమయి రెండోది సఫలమయింది. ఆకార్యము ఖేదాంతము, ఈకార్యము మోదాంతము. మొత్తముపై నాటకము ఖేదమోదాంతము (Tragi-Comedy). మన వాఙ్మయమునందలి ప్రసిద్ధనాటకములు—నళీయము, హరిశ్చంద్ర, కాకుంఠలము, ఉత్తర రామచరిత్రమున్ను ఇట్టివే.

౨. పాశ్చాత్యఫక్కి

ఇప్పటి విద్యాధికులు కొందరు “దశరూపకము” ఆధునికలక్షణగ్రంథము కాదనినీ, అంగ్ల సాహిత్యపరిచయము విదేశాదర్శపక్షపాతము కలిగించడమువల్ల నాటకమునాడెము నెంచే (Appreciate) టప్పుడు పాశ్చాత్యనియమా లుపయోగించవలెననినీ అభిప్రాయపడుతున్నారు. వీళ్లనిమాడా సంతోష పెట్టడ మవసరము. కనుక సుప్రసిద్ధ-అంగ్ల విమర్శకులైన Bradley గారు ఏర్పరచిన నాటకకథావిన్యాస నియమము గీటురాయిగా ఉపయోగించి చూతాము. ఆమహనీయుడు అయిదుభాగములుగా కథావిన్యాసమును విభజించెను:—

ఖేదాంతనాటకము

- ౧ Exposition (కార్యవివరణ)
౨. Complication (కార్యాతిశయము)
౩. Crisis (సంకటావస్థ)
౪. Resolution (కార్యవిజృంభణము)
౫. Catastrophe (చరమవిపత్తి)

మోదాంతనాటకము

౧. Situation (కార్యవివరణ)
౨. Complication or entanglement (కార్యాతిశయము)

3. Denouement (కార్యపరిణతి)

భేదాంతములయందు నిర్దేశించిన ౨,౩,౪ అవస్థలు మోదాంతములలోని రెండో అవస్థయందలి భాగములుగా గణిస్తే రెండవకాల నాటకాలకూ మూడు భాగములే ఏర్పడును. ఏకార్యనిర్వహణమందైనా సర్వసాధారణముగా కనబడే అవస్థలు మూడే:— ఆరంభము, అతిశయము, అంతము. ప్రస్తుతనాటకకథాసంవిధానము ఈమూడుభాగములయందు చక్కగా ఇమిడిపోవును.

ఏనియూలబట్టి పరీక్షించిమానినా “కన్యాశుల్కము” నాటకమనకతీరదు.

ఘటనారచన :—

ఈనాటకమందలి ఘటనలలో ముఖ్యమైనది సుబ్బి వివాహసంకల్పము. దీనికి తక్కిన ఘటనలతో సన్నిహితసంబంధముంది. దీనితోటి దూరసంబంధముండి ఈనాటకపాత్రముల గుణోన్నీలనము చూపించే ఘటనలు చాలా కలవు. అవి పాత్రపోషణకు పనికివచ్చును. మరికొన్ని ఘటనలు దేశకాలపరిస్థితులను సూచించును. వ్యర్థమైన ఘటన కానరాదు. ప్రతిరంగమందలి సంభాషణ సార్థకముగా నుండును. వ్యర్థమైన మాట వెతికినా కనబడదు. మచ్చుకి రెండురంగములు పరిశీలింతాము:—

మొదటి అంకమందు రెండురంగము లున్నవి. వాటియందు పూటకూళ్ల మృగ స్వభావము, గిరీశము బోటి రిజాలాయువకుల చరితము, భోగముదాని చిత్రవృత్తి, కాసుకి గతిలేకున్నా నూటికి పర్వాలేదనే డాంబికులు చిత్రీకరించుచున్నారు.

రెండో అంకములో అగ్నిహోత్రావధానినీ, బుచ్చమ్మనూ పునర్వివాహపక్షమునకు తిప్పవలెనని గిరీశం పాటుబడగా మొదటిప్రయత్నములో అంతా వ్యర్థమైనా రెండోయత్నములో కొంతవరకు జయము ప్రాప్తించెను.

ఈయంకమందు మూడోరంగములో గిరీశం తన అభిప్రాయములను కొంత మార్పుకొనెను. చిన్నబాలికలను ముసలివాళ్లకు పెళ్లిచేయడము మంచిదనీ, శుల్కము

పుచ్చుకోవడము న్యాయమనీ అతని ఇప్పటివాదము. ఈ పరివర్తనము హాస్యరసమును పోషిస్తూ స్వార్థపరులు ఏయెండకు ఆగొడుగు పట్టుటకు కొంకరని బోధిస్తుంది. అగ్నిహోత్రునికి కోర్టులు, దానా లన్న ప్రీతి అని గ్రహించి ఆయనను సంతోషపెట్టడానికిన్నీ, గిరీశం తన కార్యము సాధించుకొనడానికిన్నీ ఈమార్పుసరము.

జ్యోతిషమందూ, భూతాదులయందూ జనుల కెట్టి మూఢవిశ్వాస మున్నదో చూడు, అయిదు అంకములలోని మొదటిరంగములో చూపబడ్డది. జాతికాల బనాయంపు, దయ్యములను సీసాలలోకి దింపి భూస్థాపన చెయ్యడం, లుబ్ధావధాని కొందలమూ దీని కుదాహరణములు.

రామప్పంతులు లేనివేళ పుత్రై ముడిచేయించి రూపాయా లెగవేసి శాస్త్రాన్ని, ఎరువుకంటె పట్టుకొని శిష్యుడున్నా పారిపోయినందుకు ఉగ్రుడై పంతులు లుబ్ధావధానితో “శాస్త్రా నీకు రెండోపెళ్లి ముందని కట్టిపెట్టినా”డని అన్నంతమాత్రాన అవధానికి పీడకలలు వచ్చి అందులో “మాయసుబ్బి (శిష్యుడు) మొదటి మగడు నాసీక నులుముతూన్నా”డని కేకలువేసి గోలపెట్టి దాన్ని ఇంటినుండి గెంటివేయవలెనని నిశ్చయించినాడు. ఇంతకన్న మూర్ఖు డుంటాడా?

పేకాటరంగము (ఐదో అంకము రెండోరంగము) కున్నూ, నాటకమందలి ముఖ్యఘటనలకూ సన్నిహిత సంబంధము అంతగా లేదు. కాని యీరంగమువల్ల తమ్ము పోషిస్తూన్న మహాజను లింటికి రానప్పుడు సానులు కాలయాపన మేలగు చేస్తారో తెలుస్తుంది; పోలిసెట్టి నైజము తేటపడుతుంది. రామప్పంతులుకి తెలియకుండా కరటకశాస్త్రాశిష్యుడు మధురవాణ్ణి కంటె నిచ్చి ముందుకళకు బీజమునాటినాడు. దాని వల్లనే కథ సాగింది. కంటెసంగతి రామప్పకు తెలిస్తే కథ ముగిసినట్టే; మానీకేసుబనాయంపు కవకాశము ఉండదు; లుబ్ధావధానికి ఏదిసలూ ఉండదు, పశ్చాత్తాప మే కలుగదు; కథాపై చిత్రము తగ్గిపోవును.

సారాదుకాణమునీను మాడా అవాంతరఘటనే. దానివల్ల బైరాగుల దురాచారములు, అమాయకులను వాళ్లు వంచించే తీరులూ, వాళ్ల పెట్టవేదాంతాలు, పోలీసువాళ్లు దొంగసాక్ష్యము బనాయించడమూ, పైకి పెద్దమనుష్యులులాగు కనబడేవాళ్లు రహస్యముగా చేసే తప్పుపనులూ తెలుస్తవి.

ఇదేరీతిని జాగ్రత్తతో పరీక్షిస్తే ఈనాటకమందు ఘటనాసార్థకత కనబడుతుంది. ఘటనలు చాలా ఉండడముచేత ఆఖ్యానరస్తువు జటిలమై రసస్ఫూర్తి అలసడినది. ఘటనలలో ఘాతప్రతిఘాత ముందని ఇదివరకే చూపినాము. కొన్ని ఘటనలు కథను ముందుకు నెట్టగా, కొన్ని దానిని వెనుక కీడ్చును. ఇదికాక నాటకము నందలి ముఖ్య పాత్రములకు “ఇది చేయనా? అది చేయనా?” అనే సంకటావస్థ (Crisis) ప్రాప్తించింది.

ఒక్క మధురవాణికిమాత్రము ఈయవస్థ పట్టలేదు. ఆమె కార్యనిపుణ, దుష్కర్మకు పూనుకోలేదు. ఈకారణములచేత ఆమెకు భావసమరము (Internal Conflict) లేదు. నాటకగచనలో భావసమరము ముఖ్యాంశమని Bradley గారి అభిప్రాయము. ఇట్టిగతి ముఖ్యపాత్రములకు కల్పించునట్లు కథను రచించినకవి ఉత్తముడు. ఇట్టివానికి సంస్కృతాలంకారికులు “మహాకవి” అనే సార్థకమైన పేరు పెట్టినారు. “ఆచార్య”, “ఉపాధ్యాయ”, “మహాకవి” మొదలైన బిరుదులు మొదట సార్థకములై నానాటికి నిరర్థకములైనవి. పూర్వము శంకర, రామానుజ, గంగేశ, మొదలగు మహితాత్ముల శుపయోగించిన బిరుదు లిష్టము వంద మూడుటోలకింద వాడబడుతూన్నవి; వంటచేసేవాడూ ఆచార్యుడే!

(సశేషము)

శ్రీ గోవిందరాజస్వామి దేవాలయగోపురము, తిరువతి

—డి, గోపాలరావు,

౧

౨

౩

౪

IV పాత్రపోషణము

బిల్వణకావ్యములోని ముఖ్యపాత్రములు కాశీ
రకవి బిల్వణుడు, రాజకుమార్తెయగు శశికల,
రాజగు వీరసింహుడు, పట్టపురాణియగు సుతారా,
పురోహితుడు. వీరిలో రాజు వీరసింహుడు వీరుడు;
కళలయంగును, విద్యయందును అభిరుచిగలవాడు;
గాంభీర్యము, ధైర్యము, గొప్ప దానగుణము గలిగి లోక
మును పాలించుచుండెను:

“యో వై రివీరవరవారణదర్శసింహో
విద్యావిదోదవివిధాభిరసః కలావాన్,
గాంభీర్యధైర్యగురుదానగుణైః సలోకం
పాతిస్త్య వీరనృపతి ర్నిజరాజనరైః.”

కుమార్తెయొక్క సహజమగు బుద్ధిసూక్ష్మతను,
గానకాశల్యమును చూచి ముదమంది సాహిత్యమును
చెప్పించవలె ననుకొనుచుండగా కాకతాళియముగా
గుణవంతుడగు ఈ రాజును చూచుటకు బిల్వణకవి
వచ్చెను. అతని పాండిత్యమును, కవితాశక్తిని పరీక్షించి
సంతోషించి తనకుమార్తెకు విద్యగరుప నాతని నియ
మించెను. ఆతని నడత తెలిసి పురోహితునిద్వారా పలు
సారులు మందలించెను. కవియును, తన సుతయును
తనకు ప్రియులైనందున చాలాయోచించి విధిలేక
తుదకు కవిని శిక్షింపనాజ్ఞ చేసెను. జను లందరును, రాణి
యును, అమాత్యపురోహితులును చేసి విన్నపములను
మన్నించి కవిని ఆదరించి కూతునిచ్చి పెండ్లిచేసి,
బహుమానములనిచ్చి పంపెను. ఈ రాజు ఔదార్య
సాహసములను, సమయోచితబుద్ధిని, యుక్తాయుక్తవిచక్ష
ణను గలిగియున్నాడు.

బిల్వణచరిత్రమునందు మదనాభిరామనృపాలుడు
అధికముగా వర్ణింపబడలేదు. ‘భూపాలచూడామణిః’

అని ప్రారంభమున పొగడబడినాడు. కుమారీవిద్యా
యత్నములో మంత్రిసలహా ననుసరించి కవికి అంధత్వ
మును, కన్యకు కుష్ఠత్వమును ఆరోపించి కుట్రపన్ని
నాడు. తన ఏర్పాటుకు వారిద్దరిని ఒడబరచినాడు.
రహస్యప్రణయప్రసంగము వినగానే ఉగ్రుడై కవిని
బంధించినాడు. బుద్ధిగా నుండినచో కన్యతప్ప సైరించి
వేరొకని కిచ్చి పెండ్లినేతు నన్నాడు. ఆమెధీరప్రతిజ్ఞను
విని కోపించి కసరివేసినాడు. కోటిపాలుని (తలారి)
యొక్క శాంతిమాటలను నిరాకరించి తగిలివేసినాడు.
కాని తుదకు ప్రజలందరు వచ్చి కవియొక్క ప్రణయైకా
గ్రతను విన్నవింపగా మనసుకరగి కవిని మన్నించి ఆద
రించినాడు.

ఇక ప్రబంధములోని మదనాభిరామము మొదట
కపటి, తరువాత మూర్ఖుడు, చివరకు కవిశాపభీతుడు.
నాయకానాయకులయొక్క స్థితిలో కరుణశోకరస
ములను వృద్ధిపొందించుట కీగుణములు తోడ్పడుననియే
ప్రబంధకవి చూచుకొనినాడుగాని వీనివలన రాజునందు
గౌరవము తగ్గిపోవునని మరచినాడు. కలాభిమానియగు
రాజు తనయూరనున్న ప్రసిద్ధకవివరుని తేలియక
యుండు తెట్లు? ఇట్టి విద్యాభిమాని వధ్యస్థానము
నుండి కవి పాడిన ప్రణయగీతమును, కవి కనుపరచిన
ప్రణయైకాగ్రతను నిరసించు తెట్లు? ఇవి ప్రబంధమున
లోపములని నాకు తోచినది. కాని చివరకు శాపభీతి
వల్ల “తదుభయదృఢతరన్నేహసారంబును; తత్కవితా
మహత్త్వంబును” ఆయనకు బోధపడినపిమ్మట సహజ
మగు ప్రేమను, దయను జూపి తన రాజదర్జాను నిలువ
జెట్టుకొనినాడు.

నాలుకములోని మదనాభిరామనియందు ఈ
మూర్ఖత మిక్కిలి వెగటుగలిగించునట్లుగా ప్రదర్శింప బడి
నది. కుమార్తెతోగాని, రాణితోగాని, చెలికత్తెలతో

గాని మాట్లాడునప్పుడు వీనియందు ప్రాకృతజనోచిత ధోరణియే కనుపడునుగాని రాజోచితధోరణి గను పడదు. రాజు వద్యస్థానమునకు తాను స్వయముగా బోయి తలారిని స్వయముగా తొందరజెట్టుట ఈచెడు గుణమును కడుపేయముగా మార్చెను. షేక్స్పియర్ నాటకమున ఋణస్థునిపై కసిదీర్చుకొనుటకు వాని కండలను గోయ నుద్యమించుచున్న షైలాక్ (Shylock) యూధుని పాత్రము ననుకరించునట్లు చేయబడినాడీమధనాభిరాముడు.

ఇక రాణినిగురించి చరిత్రలోగాని, ప్రబంధములోగాని అధికముగా నేమియు చెప్పబడలేదు. ప్రబంధమునం దీమె హతురిమొర నాలించలేదని మాత్రము రాజకుమార్తె విలాపమువలన తెలియుచున్నది. నాటకమున వసుమతి, రాణి హతురిని మన్నించమని సహజదాక్షిణ్యమును విడనాడవలదని ప్రేమగల తల్లికిని సాధ్యయగు నిల్లాలికిని తగినరీతిగా రాజుకు చెప్పివది. కొంచెము కరుణారసమును తగ్గించినచో ఈమెసంభావనయు రాణి కుండవలసిన ధీరత్వమును కనుపరచి యుండును. బిల్వణకావ్యమున రాణి సుతార, పురస్త్రీలు ఈ ఘోరముల రెండింటిని వారింపుమని చెప్పగా మూర్ఖిల్లినది. హతురినడతను, స్థితిని దలచుకొని భిన్నురాలైనది. అయినను మనస్సును దృఢపరచుకొని రాజును వేడుకొనుటకువెల్లినది. ఈమెయందుగౌరవముచేతనే రాజు తన నిశ్చయమును మార్చుకొనెనని చెప్పవగును. ఈసుతారాదేవియందు తల్లికిని, ఇల్లాలికిని, రాణికిని ఉచితమగు గుణముల ప్రదర్శింపబడియున్నవని నాఅభిప్రాయము.

కావ్యమునందు పురోహితుడు నీతిజ్ఞుడు, స్నేహపాత్రుడు. రాజునునోనువర్తియై సమయోచితమగు సలహానిచ్చి కవిని శిక్షింపుమని చెప్పినను తుదకు మంత్రులతోను, ప్రజలతోను ఏకీభవించి బ్రహ్మహత్యాస్త్రీహత్యలను వర్జింపుమని రాజుకు బోధించెను. చరిత్రమునం దీపాత్రము కనుపడదు. అమాత్యుడు రాజునకు కపటోపాయము చెప్పి తెరపన్నుగడ జేసినపిదప కథలో వాని ప్రసంగ మేమియులేదు. నాటకమునందు ఈకపటో

పాయము రాజుకే స్ఫురించినది. అమాత్యున కీపాటి ప్రాముఖ్యమును ఇవ్వబడలేదు.

ప్రబంధమున తలారికిని, నాటకమున చెలికత్తెయగు కళావతికిని ప్రాముఖ్య మివ్వబడినది. తలారి వీరసేనుడు కవియను చెంటేని సానుభూతిని గనుపరచి, కవిచెప్పిన పద్యములను వ్రాయించి, సాహసముతో సారె సారెకు రాజునకు పంపించి, తుదకు కవియొక్క విడుదలకు కారణభూతుడై, రాజకన్యచే బహుమానము నొందినాడు. పండితుడు కాకపోయినను కవితామహత్త్వమును గ్రహింపగలిగినాడు. దయాగుణము, సాహసము, యుక్తాయుక్తవిచక్షణ గలిగి యువకుల నిశ్చలప్రేమను మెచ్చుకొని వారికి సహాయము చేసినాడు. ఇట్టి ఫలాపేక్షలేని పరోపకారపరాయణుల లక్షణములు కథలలోనేగాక జీవితమందును కనుపడుచుండురు.

నాటకమున నాయకుయొక్క చెలికత్తె కళావతి రాజుకు ధర్మబోధచేసినది. దానిమాటలు యుక్తములని మనస్సులో తెలుసుకొన్నను రాజు వానిని నిరసించెను. ఈపాత్ర నాటకమున నెంతయు బాగున్నది. రాజసభలో పండితుల గోష్ఠి యిటులుగాక ప్రహసనమునకు మాత్రమే తగియున్నది.

ఇక నాయకుని పాత్రను పరిశీలింతును. బిల్వణకవి ధీరలలితుడు, పండితుడు, ఆసమానకవితాశక్తిగలవాడు. కావ్యమునం దీతని సౌందర్యము నూచింపబడినదిగాని వర్ణింపబడలేదు. రాజకన్య “భావ్యర్థభావితమనోభవతుల్యకాంతా” (ముందు సృష్టింపబడునని ఈశ్వరునిచే తలంపబడిన ఈమనస్సుకునకు తగిన కాంత) యని వర్ణింపబడుటలో ఈతడు నవమన్మథుని వలె నున్నాడని ఊహించదగదు. ఒకప్రతిలో రాజకన్య “వక్త్రం విలోక్య సుకవేర్షయ నాభిరామమ్” (సుకవియొక్క నయనాభిరామమగు ముఖమును చూచి) అట్లనే నితంబనిహితపాస్తయై నిలబడిపోయెనని వర్ణింపబడియున్నది. బిల్వణచరిత్ర మీత డసమానశరీరసౌందర్యము గలవాడగుటచే రాజు కుమారివిద్యకొరకు కాండపటరూపమగు కపటోపాయమును పన్నవలసివచ్చెనని

చెప్పుచున్నది. ప్రబంధమునం దీకవి సౌందర్యము మిక్కిలి అతిశయోక్తులచే వర్ణింపబడియున్నది. నాటకమును ఇట్లే నిరూపించినది. కుష్మగాత్రులను చూడననువ్రతము కావ్యమునందు కవికి ఆరోపింపబడలేదు. ధర్మసందేహము గలిగినట్లు, కలగనినట్లు నాటకమున నున్నది. కాని ఇవి తక్కిన కావ్య, చరిత్ర, ప్రబంధములలో కనబడవు.

కావ్యమునందు కవి ఆత్మనిగ్రహము గలిగియున్నను శిష్యురాలియొక్క విలాసదృష్టులకు శిష్యులు లొంగిపోయెనని యున్నది.

‘విద్యాంస మాకు వశించ వశించకార’

ఒకప్రతిలో అన్యోన్యమురాగము ప్రబలగా “తెర ఎందుకిక మనకు” అని కవి యనగా రాజకన్య తెరను తీసివేసి ఆయనదర్శనము చేసెనని యున్నది. అన్యోన్య ప్రయవాక్యములు పలుకు కొనినతరువాత

‘రాజప్రియోఽసి వివిధాగమపారగోఽసి
భుంక్తే స గూఢచరితో నరరాజపుత్రీమ్,
శాస్త్రోదితా న్యమదితానిచ మోహనాని
పశ్యన్నహర్షిత మతీవ నిగూఢచేతాః.’

(రాజుకు ఇట్లుడైనను, సర్వశాస్త్రపారంగతుడైనను అతిరహస్యచరిత్రుడై ఆమెయందు శాస్త్రమున గలవి లేనివి అనేక మోహనకరములగు విలాసములను కనిపెట్టుచు రాజకన్యను అనుభవించుచుండెను.)

రాజువలని భయమున్నను ఇట్టిమోహినిని విడిచిపెట్టలేనని నిశ్చయించుకొన్నాడు. “సింగమయొక్కగుహ యెదుటనున్నదైనను, సుగంధఫలవభూషితమగు శలకీవృక్షమును మాతంగము విడిచిపెట్టునా?” రాజపురోహితుడు రహస్యముగా దూతించే చెప్పించి మందలించినను, తనకుతాను ఎన్ని వేదాంతవైరాగ్యబోధనలు చేసుకొనినను ఆమెను తన యంతరాత్మ మరువజాలదన్నాడు.

‘తదపి న హరిణాక్షీం విస్మర త్యంతరాత్మా.’

ఆపడలో రాజద్వారమువద్ద నిలచి తనను చూచుచున్న ప్రియురాలినిచూచి ‘మరణమందును నీవే నాకు శరణ’ మన్నాడు:

‘బాలే త్వమేవ శరణం మరణేఽసి ధూయాః’

శిక్షకుముందు తలారి ముక్తిప్రదుడగు దేవుని ధ్యానించుకొమ్మనగా “ఇప్పటికిని (అద్యాపి) నా కిక్కడ కనుపడునది ఆమెయేగాని ఆదిదేవుడు గా”దని బదులుచెప్పి “అద్యాపి” అనుశబ్దము ప్రభుమునగల ఏబది వసంతతిలకావృత్తములతో మనోహరప్రణయస్మృతిగీతమునుబాడెను. ఈగీతము మాయూలగీతిని నాయకయొక్క శృంగారచేష్టలను, స్థితులను, ప్రలాపములను స్మరించుచున్నను, ఈప్రణయమును మిక్కిలి పవిత్రముగా గణించుచు తన ప్రియురాలిని స్మరించుట గురూపదేశమును స్మరించుట యనినాడు. అర్జునుడు సర్వత్ర కృష్ణునే గనినట్లు ఈకవి సర్వత్ర తన మనోహరిణీయగు రాజపుత్రినే గనుచున్నాడు. నిశ్చలచిత్తుడై తనలో కొంచెమైన మంచితత్వన, సుగుణము, దేవపూజావికము ఉన్నయెడల జన్మజన్మములయందును శశికలయే తనకు భార్యయగునట్లు గ్రహింపుమని సర్వదేవతలను ప్రార్థించుచున్నాడు:—

‘హరిహరవిధిముఖ్యా లోకపాలాః సమేతాః
వచఇహ మమసర్వైః శ్రూయతాం సాక్షిభిర్యత్,
నివసతి యదిచేష్టం ఛావనాయాం సుతధ్యం
భవతు శశికలా మే జన్మజన్మేఽసి జాయా’

‘మమయది సుకృతంస్యాత్ పూర్వజన్మాన్జితంచేత్
యది సకలసురాణా మర్చనం మేఽస్తి కిందిత్,
యజనహవనవేదాధ్యాసం యన్మహాస్తే
తదపి శశికలా మే ప్రాణనాథా సదాస్తు.’

ఇది చితాగ్నియట్లు ప్రదక్షిణముచేయుచు నీత ‘రాముడే తనకు ప్రియుడు’ అని పాడిన రామాయణము లోని గీతమును జ్ఞాపకముచేయుచున్నది.

ఇట్లు దేవతలకు విన్నవించుకొని, మానమును ధరించి, అంతమును నిరీక్షించుచు కవి నిలబడెను. దేవుని

యం దుండవలసిన భక్తి స్త్రీప్రణయమందు లీనము చేయుట విద్వాంసునకు తగదని కొంద రూహింప వచ్చును. కాని “ప్రేమపాలిత మిజగం”బనియును, ప్రణవస్వరూపి ప్రణయస్వరూపియనియును మన మెన్నడును మరువరాదు. ఈకవిప్రణయము కేవల మైహికవాసనలచే నిండినదిగాదు. ఈశ్వరుడగు జీవుడు తన శక్తికొరకు తపస్సుచేయుటను నిరూపించుచున్నదని నాకు తోచుచున్నది. శక్తి ఈశ్వరునికొర కెట్లుతపస్సు చేయుచున్నది అట్లే తనశక్తిని కలియుటకు ఈశ్వరు డగు జీవుడును “గోవుమంట దనులు కోడెభంగి” తదేక చిత్తుడై తపమాచరించును. ఇదియే యోగపరమరహస్య మని మహనీయులవలన వినియున్నాను. బిల్వణకవి మొదట రహస్యప్రణయముచేత సమీప ప్రభువును మోసగించుటవలన తన నడవడికి కలంకము కలిగినను ఇట్టి నిశ్చలప్రేమ తపస్సువలన అత్యంతధీరతకు, ప్రణ యమునకు ఆదిర్పమైనాడు. బిల్వణచరిత్రగూడ కవి యం దిట్టి తన్మయతను కనుపరచినది. తాను చనిపో యిన తరువాత తన శరీరమునందలి పంచభూతములను తన ప్రియురాలి సన్నిధిని చేర్చుమని బ్రహ్మను వేడు కొన్నాడు. ప్రబంధమునందును ఇట్లే:—

‘తన పృథ్వి యాఘనాఘనవేణి చరియించు
క్షీతిభాగమున సుండజేయుమయ్య,
తన రసం బాసుధాధర క్రీడాడెడు
శృంగారసరసిలో జేర్చుమయ్య,
తన లేజ మాత ప్రకనకాంగి దర్శించు
దర్పణాంతరమున దార్పవయ్య,
తన వాయు వాసుగంధశ్వాస విసరించు
కొను వ్యజనంబున గూర్చవయ్య,
తన నభం బారముజియింట సునుపవయ్య
యీశరీరంబు పంచత్వ మెనసినపుడు,
స్వాంశములతోడ భూతంబు లైదునైదు
గూర్చవయ్య విధాత నాకోర్కిడిట.’

చరిత్రమునను, ప్రబంధములోను రాజకపటమువలన నాయకుని నడవడియందు దోష మంతగా స్ఫురింపదు.

వానిలో నీదోషమంతయు రాజకాపట్టఫలమేయని నాయక యనును. ప్రబంధమునను, నాటకమునను నింద నంతయు నాయక తనపైనే వేసుకొనును. ఇది ప్రేమకు సహజము. బిల్వణకావ్యమునందు రాజుపై నింద లేనేలేదు. నాటకములో కవికి ధర్మసందేహము పొడమగా రాజకన్య యుక్తితో నాసందేహమును పో గొట్టును. నాయకునియొడ దోషము నిది తగ్గించినను, నాయకయం దిట్టి ప్రగల్భత సమంజసమా? మన నాటకములలో చిత్రాంగిపాత్రకు ఇట్టి ప్రాగల్భ్యము, చాతుర్యము అమర్చబడుచుండును గాని ఆ పాత్ర మునకుగూడా ఆమెసీతినీ, ఆమెయొడ లోకమొనర్చిన ద్రోహమును ఆలోచించగా ఇట్టి ప్రాగల్భ్యచాతుర్య ములు అన్యభావికములని నాకు తోచుచున్నది. ఈవిష యయనందు మానవస్వభావమును, కవుల యూహలను విచక్షణులు చర్చించి నిర్ణయమొనర్తురుగాక.

ఇక నాయకనుగురించి చర్చించెదను. కాశ్మీర కావ్యములో శశికల మిక్కిలి సౌందర్యవతి, నూత్న బుద్ధిగలది. మధురమైన కంఠస్వరము గలిగి ఏమాట లాడినను తండ్రికి మిక్కిలి మోడమును గలుగజేయుట వలన తండ్రి యీమెకు తగినవిద్య చెప్పించుటకు తగిన గురువును వెదకుచుండెను. గురువు లభించగానే “కుక శారికలతో నాడుకొనుటను విడిచి గురువునొద్ద శాస్త్ర మభ్యసించు” మని కూతురికి నచ్చజెప్పెను. బిల్వణ చరిత్రలో నీమె ఐదుస్సువచ్చిన కన్యయని వర్ణింపబడి నది. మధురవాక్కు, స్వచ్ఛస్వరము గలిగి సంగీత విద్యయం దారిజేరి ప్రాగల్భ్యగర్వాన్వితయై యున్న దని చెప్పబడినది. అందుచే ఈమెకు అపాయము లేకుండ సాహిత్యము చెప్పించు టెట్లని రాజు ఆందో శనపడుచుండెను. ఆంధ్రప్రబంధము దీనినే అనుకరించు చున్నది:

‘ఈకులపవిత్ర సురుచిరహేమగాత్ర
చంద్రకళగద సంగీతజలధి కిపుడు,
దీనికిని సర్వవిద్యలు తేటపడగ
జేర్చి సాహిత్య మొదవ జెప్పింతు ననుచు.’

ప్రబంధకవి 'చంద్రకళ' యను శబ్దము ప్రయోగించుట "యామినీపూర్ణతిలక" యను నామమున కర్థమును జూచియే గాని కాశ్మీరబిల్వణకావ్యమునుండి గ్రహించినట్లునుకొనుటకు వీలులేదు. వేరునూచన లేవియును లేవు.

విద్యారంభ మైనతరువాత నాయక గురువును, తండ్రిని, సరస్వతిని మెప్పించునట్లు సంస్కృతప్రాకృతములందు శాస్త్రములను నేర్చిననియు, తరువాత కామ శాస్త్రమును పఠించిననియు అన్ని గ్రంథములయందును గలదు. పతనాంతరము శాస్త్రము తెలిసియుండుటను, వయస్సు వచ్చియుండుటను స్మరబాణవిధయై కవికి పూర్వజన్మసతి యగుటవలన ప్రేరితయై, యీ నూతన మన్మథునకు తగిన రతియై కాంతునియందు కటాక్షాదిక శృంగారరసవిలాసములను కనుపరచెను.

‘విజ్ఞాతమన్మథకలా స్మరబాణవిధా
త స్యావ్యజన్మరమణీ సర నాథపుత్రీ,
భావ్యర్థభావిత మనోభవతుల్యకాంతా
కాంతే రసా నిర్వికరతిస్మ దృశో ర్వికారాన్.’

తరువాత వానిని వశముచేసుకొనెను. అతడు మనస్సులో "అన్నియును విచారించి" ఆమెను గాంధర్వవిధిని వివాహమాడెను. ఇది దైవభుటనమని కావ్యము అభిప్రాయపడినది.

‘దైవాత్తయో రఘుతితం ఘటితం బధూవ.’

కవిని చూడవలెనను కుతూహల మామెకు పుట్టించినది కవికృతచంద్రవర్ణనమని చరిత్ర చెప్పుచున్నది. వర్ణన విని, సందేహము గలిగి, తెరతీసి చూచెను. చూచి మోహించెను. ఈవర్ణన వినుటకు ముందు ప్రబంధము ఆమెకు ఉద్యానవిహారసమయమున నొకకలను కల్పించి, అందు సుందరదివ్యపురుషదర్శనము చేయించి ఆమెనునస్సుకు ఉద్వేగము కలిగించినది. అట్టి ఉద్వేగములో చంద్రవర్ణన కుతూహలమునుకలిగించుట న్యాయమేకదా. ఆమెయందు దోషము తగ్గించుటకు ప్రబంధకవి యిట్లు చేసెను. నాటకము ఇద్దరికిని కలలను, అన్యోన్యస్వప్నదర్శనమును, భవానీదేవివర

మును కల్పించి నాయకనాయకులయంగు దోషము నింకను తగ్గించెను. పూర్వము వీరిద్దరును విద్యాధరదంపతులు. కాపోపహతులై ఇట్లు జన్మించి శ్రమల నొందినారని భవానీదేవిచేత చెప్పించి వీరియెడల దోషమే లేకుండజేసెను. ఈకల్పన లన్నిటిలోను బిల్వణకావ్యములోని కల్పనయే స్వాభావికముగా నున్నది. అద్భుతరససాహాయ్యము లేకుండనే స్వాభావికముగా అన్యోన్యప్రేమ గలిగినట్లు నిరూపించునట్టి శృంగారరసమే పూర్వదయంగముగా నున్నదని నాయభిప్రాయము.

ఈరహస్యప్రణయవృత్తాంతము రాజుకు తెలిసి రాజు కవిని శిక్షించునప్పుడు శశికలయొక్క ప్రసర్తన ఉత్తమజాతిస్త్రీకి తగిన ట్లున్నది. దీనతకు లోనుగాక తన కిప్పుడు కర్తవ్య మేమియుని విచారించుకొనినది. పతి ననుకరించి ప్రాణత్యాగముచేయుటయే సద్వంశజాతయగు స్త్రీకి తగు నని నిశ్చయించుకొనినది. కృతనిశ్చయురాలై, తొండరపడక, తలుపులుబిగించి, వస్త్రమును గట్టిగా కట్టుకొని, మేడపైకి పోయి సమయమును నిరీక్షించుచున్నది. చరిత్రమునం దిదేమియు లేదుగాని తండ్రి పెండ్లిచేయుదు ననగా "సరస్వము కవికి సమర్పించియున్న నాయొక్క నిశ్చేతనమైన కాయము నెవరికిత్తువు" అన్నది. అటుతరువాత ఈమె సంగతి వివాహముగువరకు ఎత్తుకొనబడలేదు. ప్రబంధము ఈమెయొక్క విలాపమును అతికరుణముగా ప్రదర్శించినది. అంతే. నాటకములోని నాయక సభిజనుల సలహాపైని కవితో సంప్రతించినపిదప తండ్రికడ్డకు వెళ్లి కవిని మన్నించమని వేడుకొనినది. నిరసింపబడి చావునకు నిశ్చయించుకొనినదిగాని నేలమాళిగలో ఖైదు చేయబడినది. భవానీకృపవలన సంకెల లూడ ఈవలికి వచ్చి వధ్యస్థానమున నున్న ప్రియుని గలసికొనినది. గ్రంథములన్నిటిలోను ఈనాయకపాత్ర మనోహరముగానే యున్నను, బిల్వణకావ్యమందు నాయకనాయక పాత్రలును, వారి ప్రణయమును స్వాభావికముగను, భావాన్విత్యముతోను ప్రదర్శింపబడియున్నవని తలచెదను.

ఈ లోకములో సంఘపుకట్టుబాట్లు పలురీతులుగా నున్నవి. అవియును కాలానుగుణముగా మారుచుండును. ప్రకృతియొక్క కట్టుబాట్లకును పీనికిని సంఘర్షణ ముదయించినపుడు ప్రకృతియే గెలుచుచుండును. శశికలాబిల్వాణుల ప్రణయ మిట్టి ప్రకృతివిజయమున కొక యుదాహరణము. “ప్రణయముయొక్క పద్ధతి ప్రణయముదే. అది యింకొక పద్ధతికి కట్టుపడదు.” అని 14-వ శతాబ్దపు ఆంగ్లేయకవి ఛాసర్ (Chaucer) పాడినాడు. “ప్రేమ కేవలబహిరపాధుల నాశ్రయించి కలుగదు. నిరూపించుటకు వలనుపడని ఆంతరహేతు వేదియో యొకటి పదార్థములను చేరదీయును.”

‘వృత్తివజలి పదార్థా నాంతరః కోఽసి హేతు ర్ముఖిలు బహిరపాధీః ప్రీతయ స్సంక్రయంతే.’

అని భవభూతి పాడినాడు. ఇచ్చట శశికలాబిల్వాణుల ప్రణయమునకు వారి మనోహరరూపములు, యౌవనము ముఖ్యకారణములుగా నిరూపింపబడినను, పూర్వజన్మవాసన ఆంతరకారణముగా నూచింపబడియున్నది. పురుషకార మునో సంఘనీతికి విరుద్ధమై నిరసింపబడదగిన లంపటము దైవకార మగుటచేత ఉత్తేజకమై మనోహరమైన ప్రణయముగా మారినది. తారాశకాంతుల ప్రణయము ఉభయలయెడలను జారత్వమే, ద్రోహపూరితమే. దీనికి మదోన్మత్తత, అవినీతియును మాత్రమే కారణములు. ఈశశికలాబిల్వాణుల కథయన్ననో కులగర్వమును, హ్రస్వదృష్టిభావములను అతిక్రమింపజాలి పొంగిపారలు స్వాభావిక ప్రణయహాసినీని ప్రదర్శించుచున్నది. ప్రబంధకవుల అభిరుచులవలన పచ్చివర్ణనలచే నింపబడినందున అభునాతనయుగసంస్కరణమునకు పాల్పడినది. సందు దొరికితే చాలును, ఉత్ప్రేక్షలు, అతిశయోక్తులు, కవకుచనితంబాదివర్ణనలు, స్మరక్రీడాదివర్ణనలు గుప్పించబడును, ప్రబంధములందు. పక్షపాతములేక అందరునాయకులు, నాయకులును చంద్రబింబమువంటి ముఖముగలవారు, సింహమువంటి నడుముగలవారు, పట్యాక్షులు, పద్మహస్తులు, పద్మపాదులుగా వర్ణింపబడుదురు. ఇట్టి

అభిరుచి కవితకు వేరుపురుగువంటిది. దీనివలననే బిల్వాణచరిత్రములోను, బిల్వాణీయ ప్రబంధములోను కవి నాయకను మొదటిమాపుననే కంటి కనుపడని శరీర భాగములనుగూడ వర్ణించునట్లు చేయబడెను. పచ్చివర్ణనలను ప్రస్తుతకాలాభిరుచినిబట్టి వదలినను ఆంధ్రకవిత యిప్పటికిని ఈ ప్రబంధశైలిని అనుకరించి ఉత్ప్రేక్షాతిశయోక్తిధూయిష్టమై యున్నదనియే నాఅభిప్రాయము.

బిల్వాణకవిమానసమునేగాక నేటివరకు సకల హైందవపాఠకలోకహృదయములను రంజింపజేయు నీశశికల (యామినీపూర్ణతిలక) యొక్క సౌందర్యమునుగురించి కొంచెము తెలిసికొనగోరితిమేని గ్రంథము లన్నిటిలోను ఉత్ప్రేక్షలే కనుపడును. కావ్యములో నీమి పద్ధిని :

‘శ్రీపద్మపత్రనయనాం వరపద్మహస్తాం
పద్మప్రకృష్టచరణాం శుచిపద్మగంధామ్,
తాం పద్మినీమివ సుపద్మనికేతనాంచ
మేనే కవిః శశికలామివ కామవల్లీమ్.’

పరదేవతను “పద్మకాంతిపదపాణిపల్లవపయోరుహోననసరోరుహం” అని ఒకేపద్మనూత్రముతో బంధించి వర్ణించియున్నారగుదా మహానీయులు! చరిత్రలో “ముఖ మఖిలం నయనయుగం” అని యీమెను వర్ణించు నొక యుత్ప్రేక్ష గలను. చూపు లంతటివకళ గలిగియుండి అపూర్వబుద్ధినాక్షుతను తెలియజేయుచున్నవని మనము అర్థముచేసుకొవలయునుగాబోలు. ఇంకొకచోట అప్పుడే స్నానముచేసి తెల్లనిచీర గట్టుకొని, శ్రేణిజుత్తును చేతబట్టుకొని నిలుచున్న ఆమెను జూచి క్రొత్తగా సానబెట్టిన కత్తివలెను, నిండువెన్నెలను వెడజల్లు శారద రాత్రివలెను, శృంగారససమద్రమునుండి నెలవడిన రెండవ లక్ష్మీవలెను ఉన్నదని యామినీపూర్ణతిలక వర్ణింపబడినది. మొదట తెరతీయగా ఆమెను చూచినప్పుడు ఆమెయొక్క మెరుపువిగ్రహమును కవి వర్ణించు స్లోకమును, ప్రబంధములోని పద్యమును ఉత్ప్రేక్షాయము ములయినను నేటికిని పఠింపబడుచున్నవి. ఇవి మొదటనే ఉదాహరింపబడినవి.

[శ్రావణమాసము]

V ము ౧౦ పు

చోరపంచాశికలోని మొదటిశ్లోకము ఈమెను “కనకచంపకదామగారి” (పరమసువర్ణచంపక విభాసురగారి) యని వర్ణించెను. మొదటిచూపున కీమె బంగారులతవలెను, మెరుపుతీగవలెను, చంపకపుష్పముల సరమువలెను గనుపడెనని తేలును. ఇందులో గాత్రసౌష్ఠ్యమును, కాంతియును ద్యోతితము లగుచున్నవి.

ఇక నీమెవిలాసములు పలుతెరగుల చోరపంచాశికలో వర్ణింపబడినవి. ప్రబంధమున తృతీయాశ్వాసమున రమణీయముగానే తిట్టచూ చేయబడియున్నను, మాతృకలోని వసంతతిలకావృత్తములవలె ఈదీర్ఘవృత్తములు స్మృతిభావమున కనువుపడినట్లు నాకు తోచదు. అశ్లీలములు లేని కొన్ని వర్ణనలు మిక్కిలి మనోరంజకములుగా నున్నవి. రాత్రి కవి తుమ్మినప్పుడు, కోపముచే మామూలుగా “చిరంజీవ” యనువాడుకదీవనను ఉచ్చరించక జీవశక్తిని వృద్ధిజేయు బంగారుచెవికమ్మను తనకు తాకించినదట, యొకమారు. ఇంకొకమారు వెనుకనుండి వచ్చి కవి కన్నులుమూయగా, సఖులు ఎవరో చెప్పుకొమ్మని యడిగిరి. సంభ్రమపులకిత కంఠదేశమై, కొంచెము చిరు నవ్వుగల స్వరముతో “అమ్మా, నాకు తెలియదు” (మాత ర్మవిద్యే) అని బదులుచెప్పినదట. తాను తలుపువద్ద నిలుచుండగా, ఆయనను చూడనిదై, ప్రియు డెప్పుడువచ్చునో యని చేయి మోమున జేర్చి ఎదురుగచూచుచు, కవియం దనురాగమును వెల్లడించు పాటను మెల్లగా కాకలీస్వరమున పాడుకొనుచుండుట విని కవి మిగుల మోదమందెనట. ప్రేమ ప్రియురాలి యం దనంతశృంగారలీలను గనిపెట్టుచుండును. ఇవన్నియు శశికల సౌందర్యదేవతయేగాక, విద్యావతి యైనను, రాజవంశజయైనను సహజముగా గర్వములేని ముగ్ధ, ఉత్సాహవతి, ప్రేమమూర్తియు నై యున్నదని చదువరులకు ద్యోతనముచేయుచున్నవి. చోరపంచాశికలో వర్ణింపబడిన ప్రియురాలి లీలలు కావ్య, చరిత్ర, ప్రబంధములలో రమణీయముగా నమర్చబడియున్నను, నాటకరచన ఈప్రణయస్మృతిగీతమునకు చోటివ్వలేదు.

కవిచేత జేయబడిన చంద్రవర్ణన, నాయికా వర్ణన చరిత్రయందును, ప్రబంధమునందును ప్రాముఖ్యమువహించుచున్నవి. నాటకమున చంద్రవర్ణన మాత్ర మమర్చబడినది. నాయికావర్ణన కంతప్రాముఖ్య మివ్వబడలేదు. నాటకముయొక్క ప్లాను నేరు. ప్రబంధమున ద్వితీయాశ్వాసమునందు పూదోట, అందు రాజకన్యావిహారము, ఆమె కలగని లేది విధముమనొందుట మొదలగునవిగల భాగము తైలి శ్లేషభూయిష్టముగా నున్నను అతిలలితముగా నున్నదని తలచెదను. విస్తరభీతిచే నిచట వానిని నే నుదాహరించుటకు సాహసంప లేదు.

ఈ ప్రబంధతైలి కొన్నిచోట్ల మనుచరిత్ర పోకడలను, కొన్నిచోట్ల భాగవతపు పోకడలను అనుసరించుచున్నది.

ఈ వ్యాసమును ముగించుటకుముందు ఇన్నిగ్రంథములు చేర్చి పరిశీలించుటలో నాకు దోచిన రెండు మూడు చిన్నయంశములను పొందుపరచుచున్నాను:—

౧. కాశ్మీరకావ్యమున కవికి శిక్ష చోరునకు తగిన శూలారోపణము (కొరతతీయుట) అని నిర్ణయింపబడినది. తక్కిన అన్నిగ్రంథములలోను శిరశ్చేదమని యున్నది. రాజు మంత్రుల నీవిషయములో సలహా అడిగినట్లు కావ్యమున నున్నది. చరిత్రలో రాజు ఎవరిని సలహాఅడుగకయే నిర్ణయించెను. ప్రబంధములో సభచేసి అభిప్రాయమడిగినను సభ్యులు దండింపుమనిరేగాని దండనస్వరూపమును రాజే నిర్ణయించెను. ఈసభ ప్రబంధకవియొక్క సాంతకల్పనయేగాని కాశ్మీరకావ్య పరిచయఫలమని ఊహించుట కాధారములేవు.

౨. విద్యాభ్యాసముకొరకు “సప్తావని” యను కేరుగల ఒక ప్రాసాదమును ఏర్పాటుచేసి యిచ్చెనని కావ్యమం దున్నది. అచ్చటనే కవినివాసమునకు తగిన ఏర్పాటులును చేయబడినవి. చరిత్రలోను అట్లే. కాని చదువుకొను కాలలో శయ్య లమర్చబడినట్లు చరిత్ర

యం దుండుట వింతగానున్నది. రాత్రివేళ రాజకుమారి తన శయనమునకు వచ్చినట్లును, కవి చంద్రుని వర్ణించుట విని కుతూహలముతో తెరదీసి చూచినట్లును గలదు. శయ్యాగేహము, విద్యాగారము రాజభవనములో నొకటిగా నుండుట అసంభావ్యమని తలచెదను. చరిత్రలో కొన్నిభాగములు సుప్తముగా లేవు.

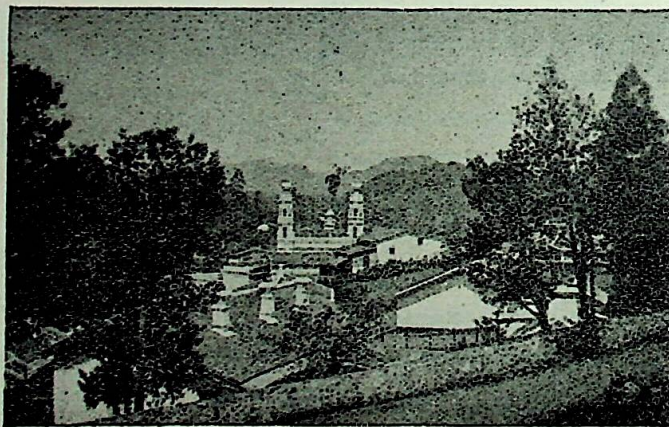
3. కవి “చేతోజాతాకులితహృదయుడై” చంద్రవర్ణన చేసెనని యున్నది. ఈమన్మథ ప్రేరేపణకు దృశ్యకారణము లేదు. శృంగారభావవిలసితమని యనుకొనవచ్చును. వర్ణనలో నొకచో:

‘పశ్యోదితం కారద ముత్పలాక్షి
సంధ్యేందిరాకందుక మిందుబింబమ్’

(సంధ్యాలక్షి యాడుకొను బంతివలె నుదయించిన కరతాలచంద్రబింబమును చూడు మోక్షులక్షి) చంద్రబింబమును చూచునప్పుడు “కలువరేకుల వంటి నేత్రములుగలదానా” యని సంబోధించుట మంచి జౌచిత్యమును గలిగియున్నను ఈ ఉత్పలాక్షి ఎవరు?

ఎవరెను సంబోధించుచున్నా డీకవి? రాజకుమారి సమీపమున నున్నట్లుగూడ తెలియజే. ఇందుచేతనే అనేక చాటుశ్లోకములను చేర్చి యీ దక్షిణదేశ బిల్వణ చరిత్రము కూర్చబడియుండునని నాకు తోచుచున్నది. కాశ్మీరకావ్యములోను అన్వయలోపములు గలవు గాని అవి వ్రాతలలో కాలక్రమేణ సంక్రమించినవని తలచెదను.

బిల్వణకవిప్రణయమునుగురించిన యీగ్రంథము లన్నిటిలోను స్వాభావికవర్ణనలు గలిగి, మృదులమై నాతిక్లిప్తముగు వైదర్భీకైలిని గలిగి, శైలియందును కథాసందర్భములందును చోరపంచాశికను, మిక్కిలిగా అనువర్తించుచున్న కాశ్మీరబిల్వణకావ్యము మన యాంధ్రదేశములోని సమర్థులగు పండితులచే పరిష్కరింపబడి, వ్యాఖ్యానముతో ప్రచురింపబడ తగియున్నదనియును, దీని శైలిని, వృత్తములను అనుకరించు ఆంధ్రీకరణము కూడ వాంఛనీయమనియును చదువరులకు విన్నవించుకొనుచు ఈవ్యాసమును ముగించుచున్నాను.

కోటగిరిలోని బజారు, నీలగిరి

—టి. గోపాలకృష్ణ.

య ద్యాత్రయా వ్యాపకతా హతా శే,
భిదైకతా వాక్పరతాచ నుత్యా,
ధ్యానేన బుద్ధేః పరతా పరేశ,
జాత్యాఽజతా తుంతు మిహార్హ సి త్వమ్.
—“రహీమ్ కావ్యము” నుండి.

(ఓ పరమాత్మా, తీర్థయాత్రలకు బోవుట నీ విచట లేవని యంగీకరించుటయే దీనిచే నీసర్వవ్యాపకత్వము నవమానించిన ట్లగు చున్నది. నమస్కారాదికములచే జీవబ్రహ్మల యైక్యము, స్తోత్రములచే వాగతీతత్వము నంగీకరింపన ట్లగుచున్నది. జీవబ్రహ్మల కైక్యము నంగీకరించుచో న మ స్కార ము చేయు వాడెవడు? చేయుచుకొనువా డెవడు? స్తోత్ర మొనరించుచో వాగతీతు డను టెట్లుచెల్లును? ధ్యానమొనరించుచో బుద్ధికతీతుడ వనుటను త్రోసివైచినట్లే! అవతారము లంగీకరించుచో నీయజత్వమును ధ్వంస మొనర్చినట్లే! పరమ ప్రభూ, మాయాయవివేకమును తుమింపుము.)

పై నుదాహరించిన “రహీమ్ కావ్యము”ను వ్రాసినవాడు అక్బరుపాదుషా ప్రధానమంత్రి యగు అబ్దుల్ రహీమ్ ఖాను. ఈతనిపుణ్యచరిత్ర సంస్కృతపాఠకులకు చిరస్మరణీయము. ఈతని మృదుమధురకవితాకుసుమములు సంస్కృత వాఙ్మయమునకు శిరోభూషణములు.

రహీమ్ ఖాను సుప్రసిద్ధుడుగు ‘కరా కూయలూ’ వంశమున జన్మించెను. ఈతని

పూర్వులందరు జాగీర్దారులు, సర్దారులు నై విఖ్యాతిబడసినవారే. ఈతని పితామహుడు బాబరువద్ద సర్దారుగా నుండి యాతనితో భారతదేశమునకు వచ్చెను. నాటినుండియు ఆతడు భారతభూమిలోనే యుండిపోయెను. హుమాయూనుచక్రవర్తికాలమున ప్రధాన మంత్రిగను, సేనాధ్యక్షుడుగను ఉండి ఆతని యనంతరము అక్బరుపాదుషాకు సంరక్షకుడుగ ఢిల్లీసామ్రాజ్యమును శాసించిన ఖాన్ ఖానా బహ రామ్ ఖానుడు రహీమ్ ఖానునితండ్రియే.

రహీమ్ ఖానుని చిన్నతనముననే యాతని తండ్రియగు బహ రామ్ ఖానుడు చనిపోయెను. పితృమరణమునాటి కీతనివయస్సు నాలుగేండ్లు మాత్రమే. అప్పటినుండియు నక్బరుపాదు షాయే యీతని చేరదీసి విద్యాబుద్ధులు గర పించెను. రహీమ్ ఖానుని సత్యసంధత, బుద్ధి నైశిత్యముల కలరి చక్రవర్తి యీతనికి ‘పాటిన్’ జాగీ రొసగి గౌరవించెను. నాటి కీతని వయస్సు పదునెనిమిదేండ్లుమాత్రమే. బుద్ధినైశిత్యముతోబా టాతని సాహసవిక్రమ ములుగూడ అనుపమానములు. విక్రమశేకము ౧౬౩౩-వ సం. న గుజరాతయుద్ధమున ఖాను చేసిన సహాయమునకు సంతృప్తుడై చిన్నవా డనియైన తలపక చక్రవర్తి ఇరువదేండ్లవాడగు రహీమును గుజరాతునకు సుబేదారుగా నియ మించెను. ఈ దినములలో రహీమ్ ఖానుని

యదృష్ట మత్యున్నతస్థానమందుండెనని చెప్పవచ్చును. ఒకదానివెనుక నొకటిగ నాత డతిశ్రీఘ్రముగ నున్నతస్థానములు బడయసాగెను. సామాన్యముగ నధికానుభవము గలవారికి గాని యొసగబడని 'మిర్-అర్జ్' అనుపదవి నీత డిరువదిన్నావయేటనే బొందగలిగెను. తరువాత ఎనిమిదిమాసములకే 'అజ్జీరు' నకు సుబేదారుగా నియమితుడై దర్బారులో నున్నతస్థానమలంకరించెను. పాదుషా యీతని యోగ్యతకు ముగ్ధుడై యెట్టి యున్నతపద మొసగుటకుగూడ వెనుదీయలేదు. తన యిరువదియారవయేట నీతడు యువరాజసలీమునకు సంరక్షకుడుగను, విద్యాశిక్షకుడుగను నియమితుడయ్యెను. ఇరువది తొమ్మిదవయేటనే 'ఖాన్ ఖానా' యను బిరుదము వహించెను. తరువాత మూడుసంవత్సరములకే ఖాన్ ఖానా అబ్దుల్ రహీమ్ ఖాన్ ప్రధానామాత్యుడుగా నొనర్పబడి సామ్రాజ్యమునం దత్యున్నతాధికార మొందెను. నాటి కీతని వయస్సు ముప్పది మూడేండ్లుమాత్రమే.

అక్కరుపాదుషాయనంతరము జహంగీర్ చక్రవర్తిగూడ ఈ సమర్థుని సముచిత గౌరవ మొసగి పూజించెను.

ఖాన్ ఖానా ప్రధానామాత్యపదవియందించుమించు ముప్పదియేండ్లు పనిచేసెను. ఈమధ్యకాలమందీతడు మహాగౌరవముతో బాటు మహాదైశ్వర్య మనుభవించెను. పాదుషా కుమారుడగు 'షాహజాదాఖుర్రమ్' ఖాన్

ఖానా ప్రథమపుత్రుడగు శాహబాజ్ ఖానుని పుత్రికను వివాహమాడెను. చక్రవర్తితోడి బంధవ్యముగన్న ఖాన్ ఖానాకు ప్రార్థనీయము, గౌరవనీయము నగునది వేరొం డేమున్నది?

యౌవనముతోబాటు రహమానుని యదృష్టచక్రముగూడ తిరిగిపోయెను. ఈయన కుమారులు మువ్వరలో పెద్దవాం డిరువురు మరణించిరి. ఇంతలో మనుమరాలి మగడగు ఖుర్రమ్ పాదుషాపై తిరుగబడుట సంభవించి ఖాన్ ఖానా రాజపుత్రునివత్ మవలంబింప వలసివచ్చెను. యుద్ధమున ఖుర్రమ్ పరాజితుడయ్యెను. ఖాన్ ఖానా మహాబత్తానుచేతిలో బందీయయ్యెను. చెరసాలలో నీవృద్ధుడనేక దుఃఖములకు లోనయ్యెను. అచటనే యీతడు తన తృతీయపుత్రుని శిరమాను విద్రోహచరణమునకు బహుమానముగా బొందెను.

కొంతకాలమునకు జహంగీర్ - ఖుర్రమ్ లకు సంధి జరిగెను. వెంటనే ఖాన్ ఖానా చెరవీడి తిరిగి పూర్వపదమున నియుక్తుడయ్యెను. కాని యీమారు రహీము తనపదవిని చిరకాల మనుభవించలేదు. మరుసటి సంవత్సరముననే యావృద్ధుడు తన డెబ్బది రెండవయేట దివంగతుడయ్యెను.

ఈతని ప్రతిభ యొక్క రాజకీయరంగముననేగాక సాహిత్యపీఠమునగూడ దివ్యద్యుతుల వెలార్చెను. ఖాన్ ఖానా కేవలము రాజనీతివేత్తయేగాదు; పండితకవి. ఈతడు అరబ్బీ, ఫారసీ, హిందీ, సంస్కృతభాషలలో

కూలంకషమగు పాండిత్యముగలిగి రసవంతముగను, ఆశువుగను కవిత చెప్ప నేర్చి యుండెను. ఈతని కవితాశైలి మృదులమై, మధురమై, హృదయంగమమై యుండును.

సంస్కృతభాషలో నీతడు వ్రాసిన గ్రంథములు రెండు:

౧. ఫేటకాతుకజాతకము

ఇది యొక జ్యోతిషగ్రంథము. సారసీ పదయుక్తమగు సంస్కృతభాషలో దీనిని రచించి ఖాన్ ఖానా గ్రంథరచనమున నూతన మార్గము ద్రొక్కెను. ఈ గ్రంథము ముద్రితము. మంగళాచరణానంతర మీక్రింది శ్లోకముతో గ్రంథ మారంభింపబడినది:

“కరో మృద్దుల్ రహీమోఽహం
ఖుదాతాలా ప్రసాదతః,
పారశీకపదై ర్యుక్తం
ఫేటకాతుక జాతకమ్. ”

౨. రహీమ్ కావ్యము

భక్తిరసపూరితమగు గ్రంథము, అలభ్యము.

రహీమ్ ఖాన్ జాతిచే తురుష్కుడైనను కృష్ణభక్తుడు. ఈమహాకవి రసవంతములగు కవితాకుసుమముల తన యిష్టదైవతము నర్పించెను. అపద్యముల సంగ్రహమే ‘రహీమ్ కావ్యము.’

‘రహీమ్ కావ్యము’ యొక్క వైశాల్య మూహించుటకు నేడు మన కెట్టి యవకాశములు లేవు. కాని ప్రస్తుత మారేడుశ్లోక

ములుమాత్రము కాలగర్భమున నశించిన యాయుత్తమగ్రంథముయొక్క యాత్మకృప్త్యమునకు సాక్షిమాత్రములుగ నిలిచియున్నవి రచనామాధుర్యము, విశాలభావములు గలిగి హృదయస్పర్శియగు కళతొలికించుచు యాశే పించిన శ్లోకము లాశిథిలకావ్యముయొక్క యాత్మకృప్త్యనూహించు నవకాశమును గలిగించుచున్నవి.

ఖాన్ ఖానా మహదైశ్వర్య మనుభవించినది ప్రధాన మంత్రియగుటచే గాదు; విస్తృతకీర్తి బొందినది పెద్దబిరుదములచేగాదు. అమృతరసనివ్యండినియగు నాతని కలమే పాదుషాల మన్ననలకు పాలుచేసినది; ప్రజాహృదయమున స్థాన మిప్పించినది. నేటికిగూడ ఉత్తర హిందూస్థానమున నే హిందూకవియొక్క కవితకు లేని వ్యాపనము, కీర్తి ఈతురుష్కుకవికి గలవు. ప్రజ లెల్ల రీతనిని ఖాన్ ఖానాగాకన్న మహాకవిగానే యెరుగుదురనుట సత్యదూరము గాదు. ఇట్టి మహాకవిగ్రంథము సమగ్రముగ లభించకుండుట విచారకరము.

ఈతని కావ్యములో శిథిలశేషములగు శ్లోకములు నాకు లభ్యమైన వీక్రింద వ్రాయుచున్నాను:

“ఆనీతా నటన స్మయా తవపురః
శ్రీకృష్ణ య భూమికా
వ్యోమాకాశ ఖఖాంబరాభినసవ
తృప్తితయేఽద్యావధి,
ప్రీత స్తవం యదీచే న్నిరీక్ష్య భగవత్,
స్వం ప్రార్థితం దేహి మే

నోచే దుప్పిని కదాపి మా నయ పున
స్త్రీతాదృశిం భూమికామ్.”

“రత్నాకరోఽస్తి సదనం గృహిణీచ పద్మా
కిందేయ మస్తి భవతే జగదీశ్వరాయ,
రాధాగృహీతమననే మనసేచ తుభ్యం
దత్తం మయా నిజమన స్తదిదం గృహీణ.”

ఈ క్రింది శ్లోకములుగూడ ఖాన్ ఖానా
విరచితములే:

“ప్రాప్య చలా నధికారాన్
శత్రుషు మిత్రేషు బంధువర్గేషు,

నాపకృతం నోపకృతం
నోపకృతం కిం కృతం తేన.”

“అచ్యుత చరణతరంగిణి
శశిశేఖరమాలిమాలతీమాలే,
మమ తమవితరణసమయే
హారతా దేయా, నమే హరితా.”

“భగవతి, మునికన్యేతారయే పుణ్యవంశం
సతరతి నిజపుణ్యై స్తత్ర కింతే మహత్త్వమ్,
యదిహ యవనజాతం పాపినం మా పునీహి
తదిహ తవ మహత్త్వం తన్మహత్త్వం మహత్త్వమ్.”

మాంటు పైజంటు, కోటగిరి
(నీలగిరి)

—టి. గోపాలకృష్ణ.

(తరువాయి)

రెండో అంకం

మొదటి రంగం

[బంగారమ్మ వీధిఅరుగుమీద గోడకి అనుకొని కూచునివుంటుంది.]

బంగారమ్మ—(స్వగతం) మళ్ళీ యెప్పుడు వస్తాడో బావ! మాయింట్లోనే భోజనంచేస్తూ మాయింట్లోనే వుండరాదా? భోజనంకోసం యియింటికి, ఆగుంటికి పరిగెత్తడం యేం సుఖమా? ఒకచోట పొద్దోతుంది. అప్పుడు పొద్దున్న వుండడం కష్టం. ఒకచోట తొమ్మిదింటికి అవుతుంది. అప్పుడు రాత్రి దాకా వుండడం కష్టం. రూపాయలకి రూపాయలు కాఫీహోటళ్లలో నుమ్మరించాలి. ఇక వారాల లాభం యేమిటి? కాకపోయినా, వొకయింట్లో పప్పు, కూర, చారా—యిలాంటివి పెడతారు. కొన్ని యిళ్లలో వట్టివూరగాయే వేసి పెడతారు, వొకరి “యేదో తింటాడు, పోతాడు” అని నిర్లక్ష్యంగా పెడుతుంది. వొకరి విధిలేక రుంజుకుంటూ పెడుతుంది. ఆవరించి పెట్టే యిల్లాళ్లు తక్కువవుంటారు. యెలా తింటున్నాడో బావ? యెలా కాలం గడస్తోందో?

మాయింట్లోనే యెండుకుండగూడదమ్మా? మా నాన్న మేనమామయెను. తను మేనల్లుడు. మాకమ్మ భేదం యెరగదు. నేను ప్రాణం యిస్తాను. యేంలోటు? యేం తక్కువా? చాలామంది యిళ్లల్లాగ అసహ్యంగా వుండడు మాయిల్లు. వేసంకాలంలో డాబామీద పడుకుంటే యెంతసుఖంగా వుంటుందీ? యిల్లంతా నాప రాయేకదా? తను ప్రత్యేకంగా వొకగది వుచ్చుకోవచ్చు.

నేను వుండమంటే వుంటాడు. నేనంటే దయే బావకి. వొళ్లో కూచంటే సంతోషించాడు కదా?

అయితే యిదోకష్టం వచ్చిలావుంది. నిన్న యిట్టే వచ్చి పదిరూపాయలు చేతిలో పెట్టాడు. ఇండాకా వీసెడు మిఠాయి తీసుకువచ్చాడు. వొద్దు మొర్రో అని యెంత చెప్పినా సనేమిరా అన్నాడు; గాని మానేడా? వచ్చి నప్పుడల్లా యిలా అయితే కష్టమే. సంగీతంపాడి సంపాదించుకున్న డబ్బంతా యిలాఖర్చుపెడితే—యింకా పెళ్లికావాలి కూడానూ.

(అప్పుడు వెంకన్న వస్తాడు.)

వెంకన్న—(స్వగతం) బంగారం అరుగుమీదే కూచుంది. నేనంటే దీనికిష్టమే. నన్ను చూసిందంటే ముందు తనే పలకగిస్తుంది. (ఆమెయెడట ముసిముసి నవ్వులు నవ్వుతూ నుంచుంటాడు)

బంగారమ్మ—(స్వగతం) వీడు వచ్చాడెందుకూ యిప్పుడూ?

వెంకన్న—(స్వగతం) పలకరించడం?

బంగారమ్మ—(స్వగతం) మొద్దులాగ నుంచున్నాడెందుకూ?

వెంకన్న—మాట్లాడవేమే బంగారం?

బంగారమ్మ—నువ్వెందుకు మాట్లాడావుకాదా?

వెంకన్న—మావూరునుంచి వస్తే—

బంగారమ్మ—నిప్పుడు వచ్చావురా?

వెంకన్న—యిప్పుడేగాదా యింకా రస్తున్నానూ? మూట యింకా బుజంమీదే—

బంగారమ్మ—అయితే యింట్లోకిపద.

వెంకన్న—(స్వగతం) తను లేవడం? (ప్రకాశం) మాఅమ్మగూడా వస్తోంది.

బంగారమ్మ—ఏదీ?

వెంకన్న—అదిగో (వీధికి సెచూసి) అమ్మాయి!
బంగారం వీధిలోనే కూచుండేవ!

(అప్పుడు కోటమ్మ వస్తుంది.)

కోటమ్మ—ఇదిగో బంగారమే! వీధిలో కూచున్నావేమే?

బంగారమ్మ—వీధిలో కూచోలేదు, పెద్దతై, అరుగుపొడ కూచున్నాను గానీ.

కోటమ్మ—అదీయిదీ వొకటికామా? ...పోనీ, మీనాన్న పూల్లో పున్నాడా?

బంగారమ్మ—పున్నాడు. బజారుకికామోసు వెళ్లాడు.

వెంకన్న—యింటోకి వెడదాంరావే బంగారం!

బంగారమ్మ—మీరు పదండి, నేను తరవాత వస్తాను.

కోటమ్మ—నడవరా.

(తల్లి, కొడుకూ లోపలికి వెడతారు)

బంగారమ్మ—యిప్పుడు వచ్చారెండుకూ వీళ్ళూ? ఎక్కడికో వెడుతున్నారు కాబోలు. చదువు లేదు సంధ్యలేనూ, మాటలు మాత్రం మొయ్యగలడు వీడు. పెద్దత్త యెక్కడికి వెళ్లినా వీణ్ణి తీసుకువెడుతుంది. చచ్చు పెద్దమ్మ. అప్పుడే పద్దెనిమిదేళ్లు వెళ్లాయి. నేనే నయం, ఆరోతరగతి చదివాను.

(వెంకన్న మళ్ళీ వస్తాడు)

వెంకన్న—వోశావ్! బంగారమ్మాయ్! నీ కోసం పోకుండలు తెచ్చింది మాఅమ్మ. రా యింటోకి వెడదాం.

బంగారమ్మ—పోకుండలా? యెలా వుంటా యవీ? యెంచేసు—

వెంకన్న—తియ్యబెల్లం. తింటే వదలవు నవ్వు. పైకి బూరిల్లాగ—వేయించిన కొబ్బరికాయముక్కలూ, నువ్వుపప్పు—యెంతరుచిగా వుంటా యనుకున్నావ్?

బంగారమ్మ—నేనెప్పుడూ ఆపేరే వినలేదూ. యిప్పుడెందుకు తెచ్చారూ?

వెంకన్న—నీకోసమే. తిందువుగాని రాయించుకు. నీమీద మాఅమ్మకెంతో యిష్టం. నువ్వంటే నాకెంత—(గుడ్లుతిప్పుకుంటూ) అనుకున్నావ్? నిన్ను పెళ్లాడతాను నేను. మాఅమ్మ ముహూర్తం పెట్టించడానికే వచ్చింది. రా చిలకాగోరింకల్లాగ యింటోకి వెడదాం. (చెయ్యి పట్టుకోపోతాడు)

బంగారమ్మ—వుండు. అక్కడ నుంచోలేవు? నువ్వుపో యింటోకి. నే నిప్పుడురాను. పో! నుంచుంటావేం?

వెంకన్న—తొరగారావాలి సుమా కాళ్లు కడుక్కోడానికి నువ్వే యిస్తావంది మాఅమ్మ, నాకు నీళ్లు. (వెళ్లిపోతాడు.)

బంగారమ్మ—వోరిచచ్చు—

వెంకన్న—(మళ్ళీవచ్చి) నువ్వు వచ్చిదాకా పోకుండలమూట విప్పను. (వెళ్లిపోతాడు.)

బంగారమ్మ—వీడి పోకుండలు కాలా. నున్న పోతూ. నన్ను పెళ్లాడతాట్ట. అవ్వ. (అని నోరుమూసుకొని) సిగ్గుసిగ్గు. యిక్కడో కూచుంటే మళ్ళీ వస్తాడు. వాళ్ళ సూరమ్మతో ఆడుకుంటాను వెళ్ళి.

(బంగారమ్మ వెళ్లిపోతుంది. వెంకన్నా, పోకుండలమూటతో కోటమ్మ మళ్ళీ వస్తారు.)

కోటమ్మ—నేను తీసుకువస్తానుండు. నిన్ను చూసి సిగ్గుపడింది. మొగుడంటే సిగ్గెరగదనుకున్నావా యేమిటి, పన్నెండేళ్ల పిల్లా?

వెంకన్న—ఏనీ?

(ఇద్దరూ తెల్లపోతారు.)

కోటమ్మ—యేదారినో యింటోకి వెళ్లింది, రా.

(ఇద్దరూ లోపలికి వెడతారు.)

రెండోరంగం

[వాకట్లో వెంకటాశ్రమీ, కాంతమ్మ, కోటమ్మ, వెంకన్నా చెప్పరి మాచునివుంటారు. బంగారమ్మ తల్లి పక్కని మాచునివుంటుంది.]

వెంకటాశ్రమీ—“సంగతి యిదీ” అనిచెప్పకుండా “నేనెందుకు వచ్చానో తెలుసునా తమ్ముడూ?” అంటే యెలా తెలుస్తుందే అక్కయ్యా?

కాంతమ్మ—గంపంత వూహ మనస్సులో పెట్టుకుని వచ్చినట్టుంది పెద్దవోదిన.

వెంకన్న—మామ బంగారాన్ని నాకే యిస్తాడు.

కోటమ్మ—చెప్పాలిట్రా తమ్ముడూ నోరు చేసుకునే? అయినా చల్లకిచ్చి మంతదాచడం యెందుకూ? ఇలారా బంగారం వోమాటూ.

(బంగారమ్మ మాట్లాడదు. ఆలావెళ్ళదు. మెంగం వంచుకుంటుంది.)

కాంతమ్మ—అదేమిటో చెప్ప వోదినా, బంగారం వస్తుందిలే. అయినా పెద్దత్త పిలస్తోంది, వెళ్ళవే.

వెంకటాశ్రమీ—అమ్మాయిమొగమాటం మాపెద్దక్క యెరిగిందే—దగ్గరికి వెళ్ళ దేమిటి? ఏమిటేఅక్కయ్యా?

కోటమ్మ—చెప్పడాని కేంవుంది తమ్ముడూ? బంగారాన్ని మావెంకడికి అడగడానికి—యింకెందుకూ? ముహూర్తం స్థిరపరిపించడానికే వచ్చాను.

(కాంతమ్మ చకితురాలవుతుంది. బంగారమ్మ తల్లికేసి చురచురాచూసి వీధిలోకి వెళ్లి పోతుంది. వెంకన్న కనబడినంతసేపూ ఆమెనే చూస్తాడు.)

కాంతమ్మ—(స్వగతం) యిదా అమ్మ? మంచి మాటే. అమ్మాయి చెప్పడెబ్బ కొట్టినట్టు మహాబాగా వెళ్లిపోయింది.

వెంకటాశ్రమీ—(స్వగతం) పెద్దయితే!

వెంకన్న—(స్వగతం) పెల్లిమాట చెప్పాటప్పటికి బంగారం చటుక్కున అవతలికి వెళ్లిపోయింది. ఎల్లమాలిన సిగ్గు దానికి.

కోటమ్మ—ఏమంటావు తమ్ముడూ?

వెంకటాశ్రమీ—నువ్వడగనూ వచ్చు, నేనివ్వనూ వచ్చు. యిందులో యేమీ తప్పులేదు, వింతలేమా. అయినా బంగారం చిన్నపిల్ల. అప్పుడే తొందరేమిటి?

కోటమ్మ—అదేమిట్రా అలాంటావూ? పన్నెండేళ్లు వెడతాయేపు కార్తీకం పున్నానికి. తల్లి పద్మాలుగేళ్లదాకా వున్నా, అమ్మమ్మ పడకొండేళ్లకే సమర్థాడిందిట. పిల్ల బొబ్బిల్లాగ బొద్దుగానూడా వుంది. ఈయేడు పెల్లిచెయ్యకపోతే కష్టంనుమా, యేమనుకున్నావోగాని నువ్వు.

వెంకటాశ్రమీ—రజస్వల అయితేమాత్రం కొంప మునిగిపోతుందా యేమిటి అమాంతంగాను?

కోటమ్మ—పట్టంలో ప్రవేశించాక యిలాంటి బుద్ధులు పుట్టాయేమిట్రా నీహ? మనవంశం యెలాంటిది? మనతాత యెంతచదువుకున్నాడు? నాయనమ్మ యెంత ఆచారంగా వుండేది? అమ్మ చాదస్తం—

వెంకటాశ్రమీ—ఏమిటో? చూడూ పెద్దక్కా! అదంతా పూర్వకాలం. ఇప్పటివాళ్లకి ఆపద్ధతులు నచ్చవు.

కాంతమ్మ—దానికేంగానీ: ఈయేటికి మేం పెల్లిచెయ్యలేము వోదినా! నీకు తెలవండేముంది?

వెంకటాశ్రమీ—అదీ వొకకారణమే. మొన్న మొన్ననే మేడపని పూర్తయింది. కోమట్లపుణ్యమా అని నాలుగు వేలతో కొంప వేసుకొన్నాం. ఆమంచి యిల్లాలు రాధాబాయమ్మగారు మొన్ననే నయ్యకట్టించిపెట్టింది. యింకా యింటికి తగిన హంగు సంపాదించుకోడం తరవాయే. యిలాంటిప్పుడు అమ్మాయికి పెల్లిఅంటే మాట తక్కుతుందా?

కోటమ్మ—పెల్లి పేరుచెప్పి ప్రత్యేకంగా యెవరూ యివ్వకపోతే మాత్రంనువ్వు విడిచేతులతోవున్నావా యేమిటి? అయినా యేదోకార్యం అయిందనిపించుకుని వెళ్లిపోతాంమేము. నువ్వేమీ పెద్దపరుగులు పెట్టనక్కర్లేదు. లోకంలో అందరూ యిస్తున్నారు గనక నువ్వు

కవెండికి మరుగులూ, వెండిమరచెంబూ, వెండికంచమూ, పట్టుతాపితాలూ ఇయ్యి. పైగా రొక్కం నూటప నహార్లు చాల్లే. యింటికి పెద్దాడబడుచునైనందు కిది వరకీ నువ్వు నాకు లోటుచెయ్యలేమా. యికముంచూ చెయ్యవూ. నామాటకేమిలే. నీకు తోచినంత యివ్వ వచ్చు. వొక్క అడపడుచుకనక మాఅమ్మయికి వొక్క యాభై రూపాయలు ముట్టచెప్ప. నేనేమీ యెక్కువ అడుగలేదు. పప్పు వట్లమాపెట్టు. తొంబతో రావడం మీ కిష్టం లేకపోతే వరపంచకంగా వస్తాం మేము.

వెంకన్న—(స్వగతం) పట్టుతాపితాలు నే నెప్పుడైనా కట్టుకుంటూంటాను. రోజూ కట్టుకుంటే మాసిపోతాయి.

కాంతమ్మ—(స్వగతం) ఇవన్నీ—యింకా యివ్వ వలసిన సమృద్ధమే. పెళ్లికొడుకుని చూశాటప్పటికి మరొకళ్ల యితే నువ్వురిస్తారు. (నవ్వుకొంటుంది)

వెంకన్న—(స్వగతం) అత్త నవ్వుకుంటోంది. యిష్టమే.

వెంకటశాస్త్రి—(స్వగతం) వరుడంటే శ్రీ కృష్ణుడుతరవాత వీణ్ణేచెప్పాలి. వెయ్యిన్నూట పద హార్లుకూడా వీడికి తక్కువే.

కోటమ్మ—(స్వగతం) వొప్పుకుంటారు. నేను తక్కువ అడిగానేమో! అయిదువందల లడగవలసింది... మించిపోయిందేంవుందీ? పెళ్లిలో పట్టుపడిలేననీ (ప్రకాశం) వూరుకున్నావేం తమ్ముహూ? నీవుద్దేశం కూడా చెప్పకే మరదలా!

కాంతమ్మ—నాయిష్టం యేంవుంది వొదినా! మీ తమ్ముహూ మీరూ, ఆలోచించుకోండి.

వెంకటశాస్త్రి—నువ్వేమీ యెక్కువ కోరలేదు. కాని మాకంత తాహతు వుందా అని యోచిస్తున్నాను.

కోటమ్మ—నీతాహతు నీమేడే చెబుతోందిరా.

వెంకటశాస్త్రి—మీసాలపెరుగులాగ పైకి మేడ కనుపడుతోంది దందరికీనీ, అయితే: యేంచడువుతున్నావురా యిప్పుహూ?

వెంకన్న—శబ్దాలు నేర్చుకుంటాను, కోతలయి పోయాక. నేను కూడా రాజమండ్రిలోనే వుంటాను యికముందు, పురాణాలు చెబుతూనూ.

వెంకటశాస్త్రి—ఇదివరకేం చదివావు?

వెంకన్న—రెండో కళాసు.

వెంకటశాస్త్రి—ఎన్నోయేడే నీకొడుక్కి?

కోటమ్మ—పద్దెనిమిది నెలలాయి. దాచుకోడం యెందుకూ?

(వెంకటశాస్త్రి కాంతమ్మకేసి చూస్తాడు. ఆమె మందహాసం చేస్తుంది.)

కోటమ్మ—(స్వగతం) యెన్ని విధాల పోరినా వెనసాయంలో ప్రవేశపెట్టారు; గాని చదువుకో నిచ్చారా తండ్రి? ఇంకా లీమూ ప్రవేశపెడితే యీపాటికి యెప్పే అయిపోవును.

వెంకన్న—(స్వగతం) శ్రద్ధపడితే శబ్దాలెంతా? శబ్దాలువస్తే కావ్యాలు పేలాప్పిండే.

కోటమ్మ—ఇప్పుడు చదువులేవరూ చూడం లేనే మరదూ! నేల వుంటేగాని యీకాలంలో పెళ్లి కావడంలేదు మొగపిల్లలికి. ఎంతచదువుకున్నా నేల లేక పోతే వాడు గుటుక్కుచున్నాడంటే యిక పిల్లకి గతేదీ? మావూళ్లో కరణాలు యిలాగే చదువు మాసి యిచ్చాటప్పటికి పెళ్లయిన నాలుగునెల్లకి చచ్చివూరు కున్నాడు పెళ్లికొడుకు. ఇప్పుడా పిల్లకి మనువర్తికేనా దారిలేదు.

వెంకటశాస్త్రి—సెబాస్!

కాంతమ్మ—(స్వగతం) చివరికి మంచిధోరణి లోనే పడుతోంది. యింకా మాట్లాడనిస్తే యింతకంటే పాడుమాటలు వస్తాయి. (ప్రకాశం) ఆలోచించి-చెబు తారులే వొదినా!

వెంకటశాస్త్రి—అలా చేద్దామే అక్కయ్యా!

కోటమ్మ—పిల్లతరవాత యిబ్బంది—

వెంకటశాస్త్రి—ఆలోచించి చెబుతామన్నాను గామా? యింక అధికంగా ప్రసంగం యెందుకూ?

కోటమ్మ—అలాగే ఆలోచించుకోండి. నుం చున్న పాశంగా చెప్పడానికి—మీరుమాత్రం ఆలో చించుకోవద్దా? ఏమయినా నేను పెద్దాడబడుచుని గదా? పుట్టినప్పట్లాంటి బంగారం నా కోడలంటూనే వున్నాను నేను.

వెంకటశాస్త్రి—సరే.

కోటమ్మ—గోదావరివొడ్డున మావూరి కరణాల పిల్లవుంది. చూసివస్తాను భోజనాలవేళకి. ఈ లోపుగా మీరు బాగా ఆలోచించుకోండి.

వెంకటశాస్త్రి—వెల్లిరా.

కోటమ్మ—అంటూ సాంటూ లేని సమ్మంగం కదా? మీస్థితి, మా తాహతూ, మా యిదీ మీరు—

వెంకటశాస్త్రి—వెల్లిగమ్మన్నాను కామా?

వెంకన్న—యీవూళ్లో శబ్దాలు బాగా చెప్ప గలవాళ్లున్నారా మా మమ్యూ?

వెంకటశాస్త్రి—నీకు చెప్పగలవాళ్లు యీ వూళ్లోనే గాదు, సాధారణంగా యెక్కడా మాడా—యిం తేకీ, నవ్వు చదువుకోసం రాగలిగేటప్పటికి ఆవేళ క్కెళ్లుంచో యెవడో వొకడు వూడిపడకపోతామా?

వెంకన్న—భక్తిశ్రద్ధలతో చెప్పేవాళ్లని కాస్త చూస్తూవుండు.

కోటమ్మ—యిక తండ్రిపెత్తనం యెలాగా సాగనివ్వను. యింగ్లీ షులేకపోతే లేకపోయింది, మన వేదమ్మక్కలేనా చెప్పిస్తేగాని బాగాలేదు. మంచి గురువుని చూసిపెట్టు. యిక వాడిబాధ్యతఅంతా నీదే.

వెంకటశాస్త్రి—మాతుర్నివ్వడం వచ్చినప్పుడు అది వేరే చెప్పాలా?

కోటమ్మ—రారా నాయనా!

వెంకన్న—మామా! వెల్లివస్తాను. అత్తా! వెల్లివస్తాను.

(కోటమ్మ, వెంకన్నా వెల్లిపోతారు. వెంకట శాస్త్రి, కాంతమ్మ వొక్కక్షణం వొకరినొకరు గం భీరంగా చూసుకొని ఘర్మన నవ్వుతారు.)

కాంతమ్మ—యిలాంటి సమ్మంగం యిక దొర కదు.

వెంకటశాస్త్రి—సందేహమేమి? అల్లుడు పొరుగింటికి వెడుతూ మన యిద్దరితోట్టగూడా చెప్పాడు చూశావా?

కాంతమ్మ—భయభక్తులెక్కవ—

వెంకటశాస్త్రి—వీడికి భక్తిశ్రద్ధలతో శబ్దాలు చెప్పే గురువు కావాలిట. పైగా యికముందు పురాణాలు చెబుతూ యీవూళ్లోనే వుండిపోతాడుట, విన్నావా?

కాంతమ్మ—మామగా రోపిధిసీ, అల్లుడోపిధిసీ పురాణాలుచెప్పి దోచెయ్యవచ్చు. దాటిపోనివ్వకండి.

వెంకటశాస్త్రి—బాగా కనిపెట్టావు.

కాంతమ్మ—కనక పిల్లనివ్వండి. లేకపోతే— పెద్దాడబడుచూ, లోకం నార్పించడు.

వెంకటశాస్త్రి—నీకిష్టమేగదా?

కాంతమ్మ—యెంత అందంగానో వుంది.

(అప్పుడు బంగారమ్మ వస్తుంది.)

బంగారమ్మ—ఏమే అమ్మా! వాళ్లే?

కాంతమ్మ—సమ్మంగం నిశ్చయమైపోయింది. వాళ్లు వెల్లిపోయారు.

బంగారమ్మ—(చిక్కమొగంతో కిందకి చూస్తుంది.)

వెంకటశాస్త్రి—ఏంతర్లీ? (కాంతమ్మకేసి తీక్షణంగా చూసి) యిలారా అమ్మా! (చేతులు చాపు తాడు.)

బంగారమ్మ—(నుంచునే వుండి మాట్లాడదు. కళ్లలో గిర్రున నీళ్లు తిరుగుతాయి.)

కాంతమ్మ—ఏం తల్లీ! ఏమామ్మా! (అని రేచివెల్లి, పొదివిపట్టుకొని) రేదమ్మా! నిన్నతని కిస్తామా? బెంగ పెట్టుకోకమ్మా.

వెంకటకాస్త్రి—అదేమిటమ్మా! వెట్టిదానా! నిన్ను ఆవాజమ్మకిస్తానా? (కాంతమ్మతో) అమ్మాయిని నువ్వేడిపించావు.

కాంతమ్మ—పూరికే అన్నానండీ, చిట్టితల్లి యేమంటుందో అనీ. రేదమ్మారేడు, పూరుకో మాతల్లీ! వాళ్లని వచ్చినవారినే పొమ్మంటామలే. (బంగారమ్మ కళ్లు తుడుస్తుంది.)

(అప్పుడు పేరుభట్టు వస్తాడు.)

పేరుభట్టు—ఏంచేస్తున్నావు మామయ్యా?

వెంకటకాస్త్రి—ఏమీలేదు మాచోరా.

కాంతమ్మ—మాచోవోయి! బాప వచ్చాడు చూడు తల్లీ!

బంగారమ్మ—(తల వంచుకొని కుమిలికుమిలి దుఃఖిస్తుంది.)

పేరుభట్టు—ఏమామా! ఏమిటతై అదీ? అదేమిటి బంగారం? (దగ్గరికి వెడతాడు.)

(బంగారమ్మ పేరుభట్టుదగ్గరికి వెళుతుంది, అత నామెని పొదివిపట్టుకొని ఆమె “అలా పద” అనగా మేడమెట్లెక్కి పైకి తీసుకు వెడతాడు.)

కాంతమ్మ—చూశారా?

వెంకటకాస్త్రి—ఏమంటావు?

కాంతమ్మ—ఏమిటంటారా?

వెంకటకాస్త్రి—కష్టమూ సుఖమూ, మంచి శ్రద్ధా తెలిసే వయస్సు. పైగా అమ్మాయి నిశితప్రతిభా కంతురాలు.

కాంతమ్మ—వెంకన్నని చూసి దిగ్గనరేచిపోయింది. పేరుభట్టుని చూసి దగ్గరికి చేరింది.

వెంకటకాస్త్రి—కనిపెట్టావుగా? మనస్సులో వుంచుకో.

కాంతమ్మ—మీపెద్దక్కా, వెంకన్నా యిక్కణ్ణుంచి వెల్లిపోయేదాకా అమ్మాయి అన్నం ముట్టదు. వాళ్లున్నంతసేపూ అది యింట్లోనే వుండమా. తొరగా పంపెయ్యండి, యేవోచెప్పి వాళ్లని.

వెంకటకాస్త్రి—రాత్రిబండిమీదే పంపేస్తాను (చిటికలువేస్తూ) తొరగా వంటకానియ్యి.

కాంతమ్మ—నిప్పురాజేశానంటే త్తణం. వేపుడు మారలా,సిండివంటలా?

వెంకటకాస్త్రి—(లేచి నుంచుని) పన్నెండేళ్ల పిల్ల. పాతికేళ్లవాడికేనా మొగాడికి వుండ దింత బుద్ధి. సెబాన్! యిలాంటి మాతురుండగా యిక కొడుకుల్లేరని విచారం యెందుమా? (వీధిలోకి వెల్లి పోతాడు.)

కాంతమ్మ—చిట్టితల్లి యెంత నాజాకుమనీ! తారతమ్యం పెద్దవాళ్లైనా కనిపెట్టలేరింతగాను. గాజు రాయేదో, రత్నం యేదో విడమర్చేసింది త్తణంలోను. వాళ్లు వచ్చినప్పట్లుంచీ అది యెలాగో వుంది. యేం చెప్పా అనుకున్నాను గాని కనిపెట్టలేకపోయాను. నేను బతిమాలినా,తండ్రి వోదార్చినా పోనిదుఃఖం దానికి పేరుభట్టుని చూశాటప్పటి కేముయిపోయిందో గాని— పేరుభట్టు అలాంటివాడే పాపం. బిడ్డ విచారంగా వుండడం చూశాటప్పటికి చివుక్కుమం దతని మనస్సు. ప్రాణం యిస్తున్నాడు బంగారం అంటేను. వారి కలి మానం వున్నట్టుంది. నేను కాదనను. చిట్టితల్లి పూహ యెలా వుంటే అలా నడుస్తాను.

(లోపలికి వెల్లిపోతుంది.)

మూడోరంగం

[పేరుభట్టుగది. భద్రయ్య అనే సహాధ్యాయి కూచునివుంటాడు.]

భద్రయ్య—యేమిటి గతి? భవిష్యత్తంతా అయోమయంగా వుంది. ఆరుమాసాల్లో యింటావిడ సిద్ధం. గిన్నిలు కాకపోతే కుండలతో. వండుకుందామన్నా బియ్యపునూక రెలావస్తాయీ? సాహిత్యంలో మిద్ది

పాకిపోతోందన్న సంబరమేగాని ముందు సంసారం చెయ్యడం యెలాగా అని యితవరకూ ఆలోచించ నైతిని. డబ్బుసంపాదించే లక్షణాలు యేమీ పట్టుపడ లేదు. అమాంతంగా సంసారం మీదపడిపోతే అప్పు డేమిటి చెయ్యడం?

వా! ప్రయోజకుడెవరూ అంటే పేరుభట్టుని చెప్పవయ్యా! పాటలో అంతవాడు యీ పట్నంలో మరెవ్వరూ లేడుకదా? పేరుభట్టుగారి పాటంటే సభ నిండిపోతుంది కదా? పూరికే పాడినా యేవో బహు మతీలు వస్తూనేవుంటాయి. మహా మృదువైన గాత్రం. అతను తరుమ పీఠ్యంతో సార్వభల్లమీద తిరుగుతూవుంటే నాకు సంతోషమే; కాని విద్యార్థిగాళ్లంతా అలా యేడుస్తారెందుకూ? వాళ్ల సామ్రేం పోయిందీ, అతను పూర్వజన్మలో చల్లాడు. యిప్పుడు పండుతోంది. నేను చల్లకుండానే పండానిని కోరుతున్నాను.

ఆరు నెల్లు ఆర్టింగయితే అయింది, హితకారిణి. హైస్కూల్లో తెలుగుపండితుడుగా చేరదామంటే గురు పుగారు గూడా దానికి రహస్యంగా ప్రయత్నాలు చేస్తున్నారుట, యేమిటిదారి? నిజానికి వా రూరుకో వలిసింది. దగ్గర పదిరాళ్లు వున్నాక బీదవాళ్ల మీదకి పోటీయెందుకూ? మొదట నన్ను ప్రోత్సహించేసింది వాతేఅయి. అయినా, పడుచుపెళ్లాం పోరుతూవుంటే ఆయన యేం చెయ్యగలరూ?

సాహిత్యం విషయంలో తోటి విద్యార్థి గాళ్ల కందరికీ మొనగాణ్ణి. అయితో వొకటి తోచిందికాదు. పేరుభట్టు యీవూరు వచ్చినప్పట్లాంటి—న్నేహం కలిసి నప్పట్లాంటివా శ్రద్ధచేస్తే యీపాటికి పదిరాగాలు రాక పోవునా? సాహిత్యానికి తోడు కాస్త రాగజ్ఞానం వుంటే హరికథలు చెప్పుకొని వకరుగా బతకవచ్చునే! తుదికి పురాణంచెప్పినా పదిరాళ్లూ దొరుకును, గౌరవం గానూవుండును. పేరుభట్టుమేనమామ పురాణం చెప్పే గానూ, దోచేస్తున్నాడూ?

నిజంగా నేను ప్రపంచకాన్నీ కనిపెట్టలేక పోయాను..... ఇప్పుడయితే మాత్రం యేం? పేరు

భట్టు నాకోరిక తీరస్కరించడు. నేను సంస్కృతా భ్యాసంలో సాయపడుతున్నాను గనక తప్పకుండా చెబుతాడు. నేను తనకేమీ అడ్డురానుకదా? రానియ్యి, మాట్లాడుదాం.

(అప్పుడు నూరన్న వస్తాడు)

నూరన్న—అయ్యా! పేరుభట్టనే విద్యార్థి నెరుగుదురా మీరూ?

భద్రయ్య—యెక్కేమీ?

నూరన్న—వాడిబస యెక్కడండి?

భద్రయ్య—ఇదే.

నూరన్న—వున్నాడా?

భద్రయ్య—వొకస్థి డరుగారి మాతురికి సంగీతం చెప్పడానికి వెళ్లాడు. వచ్చేవేళయింది. మీ దేవూరండి?

నూరన్న—వాడు మాతమ్మడి.

భద్రయ్య—అలాగా? దయచెయ్యండి.

(నూరన్న వచ్చి కూచుని వొకమాటు గదిఅంతా పారచూశాడు.)

నూరన్న—మావాడూ మీరూ సహాధ్యాయులా?

భద్రయ్య—సహవాసులం. వొకరిదగ్గర చదువు కుంటున్నాం కూడానూ.

నూరన్న—ఈగనికి అద్దెయెంతండి?

భద్రయ్య—అయిదు రూపాయలు.

నూరన్న—యిద్దరూ పెట్టుకుంటారా సమానం గాను?

భద్రయ్య—నేనేమీ యివ్వలేనంటే మీ తమ్ముడు న్నేహరిత్యా “రావోయి” అన్నాడు,

నూరన్న—(స్వగతం) డబ్బంతా యిలా తగ రేస్తున్నా డన్నమాట వీడు. (ప్రకాశం) ఈరవివరమటాలెవరివండి? ఈట్రంకు పెట్టి, ఈపెద్దదనూ, ఈ

పరుపూ, ఈమడతమంచునూ, యీ బట్టలీరునూ, ఈ మడతకుర్చీలూ—

భద్రయ్య—నేను బీదవాణ్ణి ముందే మనవి చేసుకున్నాను. అన్నీ మీ తమ్ముడివే. ఆరైలుసంచీ మాత్రమే నాదీ.

సూరన్న—విద్యార్థిగాడి కింతవేషం యేమిటండీ?

భద్రయ్య—వూరికే వస్తే పుచ్చుకోవద్దన్నారా?

సూరన్న—సంపాదించడం మంచిదే; కాని వారాలు చేసుకునినా డింతవేషంవేస్తే చూసినవాడు వారం యిస్తాడా? దొరికిందల్లా వీలయినప్పుడు డింటికి పంపేస్తే మళ్ళీ యెవళ్ళ నేనా అడగడానికి, సంపాదించడానికి బాగుంటుంది. ఏమంటారు?

భద్రయ్య—మీరుచెప్పింది సర్వోత్తమంగా వుంది; గాని మీవాడు ఆమాత్రపు మనిషి కాడండీ.

సూరన్న—నిజంచెప్పారు. ఆయితే మీరెందుకు క్షుణ్ణికలేకారు కాయా?

భద్రయ్య—తోచిందికాదు. ఇకచెబుతాను.

సూరన్న—ఆయితే మావాడు యిలాగ వేషాలు వెయ్యడమేనా, యేమేనాడబ్బు—

భద్రయ్య—విద్యార్థిగాళ్ళకి సంపాదనఅంటే యేమిటి? ఇలాంటి పట్నంలో వారాలు దొరకడమే కష్టం. యింతకీ విరాతమ్ముడు సంగీతపాటకుడు గనక—

సూరన్న—చూడండీ. విద్యార్థి గాళ్ళలో మాత్రం సంపాదించేవాళ్లు లేరూ? నిజానికి విద్యార్థిగా వున్నప్పుడు సంపాదించలేనివాడు తరవాతా సంపాదించలేడు. నేను మాత్రం చదువుకునేటప్పుడు మూతిబిగించుకున్నానోలేదు సుమండీ; కాని మావాడిలాగకాక దొరికిందల్లా యింటికి పంపేసి మళ్ళీ తయారయ్యావాణ్ణి.

భద్రయ్య—మీరు సంసార రాజులన్నమాట; కాని నోరుచేసుకొని మీవా డెవణ్ణీ అడగలేడండీ.

సూరన్న—మరి యివన్నీ యెలా వచ్చాయీ?

భద్రయ్య—(స్వగతం) జలగలాగపట్టుకున్నాడే? వీణ్ణి బోల్తాకొట్టించడం యెలాగా?

సూరన్న—ఏమిటో ఆలోచిస్తున్నారు. నిజంచెప్పండి.

భద్రయ్య—అదేమిటండోయి, అలాసెలవిస్తున్నారు. అబద్ధాలు చెబితే నాకేం వస్తుందీ?

సూరన్న—అదికాదు. మీరు పొరబడుతున్నారు—

భద్రయ్య—బాగుండండోయి మహానుభావా! నాది పొరపాటూ, మీది వాస్తవమూనా? అలా అన్నారేమిటండీ?

సూరన్న—నేనేమన్నానూ, యిప్పుడు తథావత్తుమాటా?

భద్రయ్య—ఘట్టిప్రశ్నే నేకారు; కాని నాకు తీరుబడిలే దిప్పుడు. యింకా పాతంచూసుకుంటే మాడానూ, నేనవతలికి వెడతాను. మీరు కూచునివుండండి. మీవాడు వస్తావుంటా డీపాటికి.

సూరన్న—ఆ కష్టం మీకెందుకూ? ఈగదిలో నుంచి మిమ్మల్ని అవతలికి వెళ్ళమనడానికి నాకేం అధికారంవుందీ? బజారుకివెళ్ళాలి. మళ్ళీ అరగంటలోపుగా వస్తాను. మావాడు వస్తే యీమాట చెప్పి, వుండమని చెప్పండి. (లేస్తాడు.)

భద్రయ్య—అవశ్యమూనూ.

సూరన్న—(వెడతూ) లేలేపోయింది. పేరిగాడేమాత్రమే సంపాదిస్తున్నాడు. వీడికి తెలుసు నా సంగతి. కాని దాచాడు. వెట్టిమొఘం. అడిగినదానికి నూటిగా జవాబు చెప్పకపోవడమే అడిగింది నోప్పుకోడంకాదూ? పేరిగాడిదగ్గరవున్నది—ఈసామానులో కూడా కొంత పట్టుకుపోవాలి. (వెళ్లిపోతాడు.)

భద్రయ్య—శనిలా వున్నాడే. కొంపలు కూర్చే రకం. వీడికి నేను లొంగుతానూ! హిస్తి.

(పేరుభట్టు వస్తాడు.)

భద్రయ్య—వచ్చావా? మాచో. నీకోసం పోలీసు వచ్చాడోయి!

పేరుభట్టు—సర్కిల్ ఇన్ స్పెక్టరుగారు పంపించారు కాబోలు. నెల్లాళ్ళనుంచి పోరుతున్నాడాయన తనయింటో పాడమనీ.

భద్రయ్య—అది గాదోయి పప్పు. దొంగ పోలీసు.

పేరుభట్టు—అంటే?

భద్రయ్య—నీసంపాదన యెలావుందో, నీదగ్గర యేమాత్రం నిలవవుందో, సామ్యు యేంచేస్తున్నావో, యీ పరువుగిరువు యేలావచ్చామో—

పేరుభట్టు—అర్థంలేనిమాటలు—

భద్రయ్య—నిజమే. మళ్ళీవస్తాడే మాచో. నిన్ను వుండమని చెప్పమన్నాడుకూడానూ.

పేరుభట్టు—ఏమిటోయి నీగడబిడా?

భద్రయ్య—హహహహ. మాచో ముందు. మీ అన్నయ్యట—

పేరుభట్టు—ఏ అన్నయ్య? పేరు—

భద్రయ్య—అడుగలేదు. పళ్లు పాడుగూ.

పేరుభట్టు—వాడా? మా చిన్నన్నయ్య. నిలువు నా విషమూ. ఏమన్నాడేమిటి?

భద్రయ్య—యీగడికి అద్ది యెంత? నువ్వు చెరి సగమూ యిచ్చుకుంటున్నావా లేదా? యిలాగ గుక్క తిప్పుకోకుండా వూదరగొట్టేశాడు.

పేరుభట్టు—యిదంతా తనకెందుమా?

భద్రయ్య—సంపాదించిందల్లా యింటికి పంపేస్తే గతిలేదు బాబోయని మళ్ళీ ముప్పైత్తుకోవచ్చుట. తను అలాచేసేవాడుట.

పేరుభట్టు—వాడిమొఘం. వాడు చదువుకునేటప్పు డింటికి పంపడానికి సంపాదన అంటూ వుంటేనా? కట్టుకునీబట్టుకుమాడా యింటిదగ్గర్నుంచి పట్టుకుపోయా

వాడు. యెప్పుడో వొకమాటు వొకపట్టులైక మాత్రం తెచ్చి మాఅమ్మకిచ్చా డెలావచ్చిందో గానీ.

భద్రయ్య—బాగుంది; కాని మంచిప్రశ్నలు వేస్తాడోయి!

పేరుభట్టు—నీవంటి వెట్టిపెద్దమ్మ దొరికితే వెయ్యకేం? రానీ నన్నడిగితే సేసేం చెబుతానో విందువుగాని.

భద్రయ్య—పాతం మానేస్తా నయితే.

పేరుభట్టు—అది నీయిష్టం. మా తండ్రులు వింటూ మాచోడం లాభమో, పోయి పాతం చెప్పుకోడం లాభమో ఆలోచించుకో.

భద్రయ్య—మహా బాగా కొట్టావుదెబ్బ. అవు నవును. వొకళ్ళ గృహచ్చిద్రా లింకోడు వినడం తప్పే. అయితే: ఇవాళ నాటకంలోకి వెడతావు కాదూ నువ్వు?

పేరుభట్టు—తప్పుకుండానూ.

భద్రయ్య—నన్ను కూడా తీసుకువెళ్లాలి సుమా.

పేరుభట్టు—అలాగే.

భద్రయ్య—టిక్కెట్టు లేకుండాసుమా.

పేరుభట్టు—డబ్బు ఖర్చులేకుండా తీసుకు వెళ్ళగలను; గాని టిక్కెట్టు లేకుండా నావల్ల గాదు.

భద్రయ్య—వాయించేశావే! (యెడటచూసి) అదిగో మీఅన్నగారు నస్తున్నారు. (గదిలోనుంచి వీధి లోకి వస్తాడు.)

(అప్పుడు సూరన్నవస్తాడు.)

సూరన్న—వాయించేశా వంటున్నా లేమి టండోయి?

భద్రయ్య—మిమ్మల్నికాదు. అదిగో మీ తమ్ముడు, వెళ్లండి. (వెళ్లిపోతాడు.)

(పేరుభట్టూ, సూరన్నావొక్కతూగం గంభీరంగా చూసుకొంటారు.)

సూరన్న—యెక్కడికి వెళ్లావురా?

పేరుభట్టు—వొకపిల్లకి పాతంచెప్పడానికి.

మూరన్న—నెలకి యేమిస్తారూ?

పేరుభట్టు—యేనిమిది.

మూరన్న—యిలా యిచ్చివాళ్లెంతమంది వున్నారూ?

పేరుభట్టు—యీవొకపిల్లే.

మూరన్న—ఇంతే?

పేరుభట్టు—అగటే?

మూరన్న—మొత్తానికి సంగీతం యెంతమందికి చెబుతున్నావూ?

పేరుభట్టు—ఎందుకేమిటి?

మూరన్న—నేనామాట అడిగితే తప్పా?

పేరుభట్టు—నేనీమాట అడిగితే మాత్రం తప్పా యేమిటి?

మూరన్న—బాగానేవుంది. యింతకి : అదంతా నాకెందుక్కానీ. వొకకోకా, వొకఅడకట్టుజమారూ, రెండు పరికిణీలూ కావాలిట. రూపాయలేమేనా ఇవ్వాలి.

పేరుభట్టు—యొక్కడలేనూ?

మూరన్న—యొక్కడేనా లేవాలి. లేకపోతే సంసారం యెలావెడుతుందీ? ఆభారం అంతా నేనొక్కణ్ణి మొయ్యగలనా?

పేరుభట్టు—నువ్వు మోసీదేమిటోయి?

మూరన్న—అంటే యేమన్నమాటా?

పేరుభట్టు—? నేనువుతోందీ?

మూరన్న—సముద్రంలో కాకి రెట్టె. పెత్తనం చేస్తే తెలుస్తుంది. మాటలుచెప్పడంకాదు.

పేరుభట్టు—నువ్వు తప్పుకో పోనీ. మళ్ళీకలిసి అంతా పెద్దన్నయ్య చక్కబెడతాడు.

మూరన్న—అయితే మూడోమేలు ఇంతకంటే వుందీ?...అలాంటిమొగాలే సంసారాలు దిద్దడం?

పేరుభట్టు—మళ్ళీ అనాలికమడతమాట యేమిటి?

మూరన్న—వొక్కొక్క తవ్వాయి వచ్చినప్పుడు నేను పడిపాట్లు దేవుడికరుక. దానికేంగానీ, అసలే యేమిలేడంటే యెలాగా? పోనీ, పదిరూపాయలు లే.

పేరుభట్టు—దమ్మిడీమాడా యివ్వలేను.

మూరన్న—యీసామానంతా యెలా వచ్చిందీ? పట్టంచుల చాపు కట్టావు. సిల్కుచొక్కా తొడిగావు. నేలంకండువా వైనవేకావు. డబ్బంతా యిలా పాడు చేస్తూ—

పేరుభట్టు—మహా పాపిస్తూవున్నవాడిలాగే పరీక్షచేస్తున్నావే?

మూరన్న—యివన్నీ యిలా యెదురుగా పెట్టు మార్గ చొకపోతే యింటికి పంపెయ్యరాదూ?

పేరుభట్టు—నాకోమరీ?

మూరన్న—మళ్ళీ సంపాదించు.

పేరుభట్టు—మంచి సలహాయే. నాకు తోచింది కాదు. యిదివరకే యెందుకు చెప్పావుకామూ మరీ?

మూరన్న—చెప్పాలి వొకరూ?

పేరుభట్టు—అందరికీ నీకున్నంత సతిభటం టుందా?

మూరన్న—అయితే నువ్వు చిన్నమామతోటీ వాళ్లతోటీ మాట్లాడడం లేదుగదా? వాళ్లయింటికి వెళ్లి వద్దు నువ్వు. అమ్మగట్టిగా చెప్పమంది యీమాట నీతోటి.

పేరుభట్టు—వాళ్లమాట యెందుకు వచ్చిందీ?

మూరన్న—నువ్వీవుళ్లో వున్నావుకనకా. ఆపయిని నీయిష్టం. అమ్మ చెప్పమన్నమాట చెప్పాను.

పేరుభట్టు—నీపని తీరిపోయిందిగదా?

మూరన్న—రూపాయలమాటో మరీ? అమ్మ పది మాట్లు చెప్పింది.

పేరుభట్టు—చదువుకొనేవాడిదగ్గర డబ్బే వుంటుందీ? యెలా వస్తుందీ? నువ్వొక్కడికేనా నెళ్ళి సంపాదించరాదూ?

సూరన్న—యిల్లు కదలడానికి వీలా నామా ?
పిల్లలు తుమ్ముతారు. చగ్గతారు. మానేవాల్లేవరూ ?

పేరుభట్టు—పిల్లలు నీకొక్కడికే వున్నారా ?
పెద్దన్నయ్య యెలా వెడుతున్నాడూ ?

సూరన్న—వొదిన భయంలేని మనిషి. మీచిన్న
వొదిన వొట్టిబేలమనిషి. ను వ్యవగవా యేమిటి ?

పేరుభట్టు—జమాఖర్చురాస్తే తగిలీదంతా పెద్ద
న్నయ్య పెట్టుకుంటా నన్నాడు గదా—

సూరన్న—దాటెయ్యడాని కదో యెత్తూ.
లెక్కలు పెట్టకపోతే, నేను పొరిస్తున్నాననుకున్నావా,
లెక్క రాయడం నాకు చేతకాదనుకున్నావా. సంసా
రంకుట్టు చెడిపోతుందని గాని.

పేరుభట్టు—జమాఖర్చులు రాస్తే గుట్టెలా చెడి
పోతుందీ ?

సూరన్న—లెక్కలు మొదలు పెట్టామంటే
పెద్దాడు వాళ్లనీ, వాళ్లనీ తీసుకువచ్చి, నూటిమాటికి
చూపించమంటాడు.

పేరుభట్టు—కుటుంబమర్యాద వాడికి తెల
వదూ ?

సూరన్న—ఆసంగతంతా నీకే తెలుసు. పోనీ,
బట్టలు అరువేనా యిప్పించు. పూళ్లో వర్తకులందరూ
నీకు స్నేహితులుట.

పేరుభట్టు—దైవానుగ్రహంచేత స్నేహితులికీ
హోటులేదూ, అరువూ పుడుతుంది ; గాని ఆబాకీ నువ్వు
తీరుస్తావా ?

సూరన్న—ఈపూళ్లోవుండి నువ్వేంచేస్తావా ?

పేరుభట్టు—అయితే కోకయెవరికీ ?

సూరన్న—మీచిన్నవొదనికి.

పేరుభట్టు—నీపెళ్లానికి నేనెందుకొక్కనాలి ?

సూరన్న—సంసారంతా నేను మొయ్యడం
లేదూ ?

పేరుభట్టు—యెవ రెవరిసంసారం మోస్తున్నా
నోయి ?

సూరన్న—అంతానూ.

పేరుభట్టు—పెద్దన్నయ్య పేరున్నాడాయె.
నేనూ, తమ్ముడూ యెప్పుడూ యింట్లోనే వుండడం
లేదాయె. యిక నువ్వు, నీపెళ్లామూ, నీపిల్లలూ—

సూరన్న—ముసలిదీ, చెల్లెలూనో ?

పేరుభట్టు—ఆస్తి వాళ్లకి వదిలేసి పెద్దన్నయ్య
లాగే నువ్వు వైగాపో.

సూరన్న—పెద్దాడు తనకి పడీధాన్యం వుమ్మిట్లో
నుంచి తీసుకోడంలేదూ ?

పేరుభట్టు—నేను మానిసిస్తాను.

సూరన్న—ముసలిదాన్నీ, పెళ్లిగాని చెల్లెల్నీ
మీలాగే వదిలేయ్యనా ? అదంతా నాకు తెలవదు.
అమ్మ బట్టలు కావాలని నీతో చెప్పమంది. నేను
చెప్పాను. నువ్వుచెప్పిన సమాధానాలు అమ్మకి చెబు
తాను. నాకేం ?

పేరుభట్టు—అమ్మ నాబుట్టి తీసేస్తే అప్పుడు
చూద్దాంలే.

సూరన్న—అయితే: నేను వెడుతున్నాను.
చిన్నమామగారియింటికి వెళ్లడంగాని, వాళ్లతో మాట్లా
డంగాని చేశావునుమా. యిప్పుడు డబ్బులేకపోతే యిం
టికి వచ్చాటప్పుడేనా కొనిపట్టుకురా బట్టలు. పరికిణీలు
మానేసినా, ఆడకట్టుజామరూ, మూడోనాలుగో
పెడితేలే వస్తుంది, వొకచీరా పట్టుకురా. మరిచిపోకు
నుమా.

పేరుభట్టు—చెల్లికి పరికిణీలక్కల్లేదా ?

సూరన్న—డబ్బుంటే పట్టుకురా.

పేరుభట్టు—మరి అలా అన్నావేం ? కోక మా
నేసి పరికిణీగుడ్డలు తెస్తేనో ?

సూరన్న—నీయివ్వం. యెలా చేసినా సరే.
నువ్వులేకపోతే కుటుంబఖర్చులకోసం రుణంచేస్తాను.
నాకేం ? (వెల్లిపోతాడు.)

పేరుభట్టు—(స్వగతం) తేలిందా ? యిలావుంది
వీడిసంగతి. మాఅమ్మకి యేమీ తెలవడంలేదు. చిన్నబ్బా

యంటే సత్యహరిశ్చంద్రుడనుకుంటోంది రుణాలు పెరిగి తే పెరిగాయి. నేను నావాటా వదులుకుంటాను. దిక్కుమాలిన తగువులు నాకు పనికిరావు. ఫిడేలే నాకు ఆస్తి.

(తెర దించవలెను)

నాలుగోరంగం

[పేరుభట్టు గది. గోడకానుకొని పేరుభట్టు, పక్కని భద్రయ్య కూచునివుంటారు. పేరుభట్టు యెచట ఫిడేలు గోడుగావుంటుంది.]

పేరుభట్టు—శ్రద్ధచేస్తే ఆరునూసాలు చాలు. పురాణానికి సంగీతం ఆట్టే అక్కర్లేదు. సంగీతం వస్తేనూ, సాహిత్యం వుంటేనూ పురాణం చెప్పడం సాధ్యంకాదు. ఆశ వేరూ.

భద్రయ్య—సంగీతం లేకపోతే పద్యంలో వున్న గాంభీర్యమే పోతుంది. పద్యానికి రాగమే ప్రధానం.

పేరుభట్టు—రాగం అంటే బొమ్మలాటలోనూ వుంటుంది. భాగవతంలోనూ పాడతారు. నాటకాల్లోనూ, హరికథల్లోనూ కూడా పాడతారు. సంగీతకచే రీలలో సరేసరీ. యిందులో—

భద్రయ్య—పురాణరాగాలు వేరొయి !

పేరుభట్టు—అంటే యేమన్నమాటా ? ఆధోరణి సహజంగా కలగాలి గాని; సంగీతం నేర్చుకుంటే రాదు. అయితే మొన్న నువ్వు ప్రభువారియింట్లో సత్యనారాయణవ్రతకల్పం చెప్పినప్పుడు విన్నాను. కొంచెం శ్రద్ధ చేస్తే పురాణం బాగానే చెప్పగలుగుతావు.

భద్రయ్య—యేలాగో నాలుగురాగాలు కాస్త క్రావ్యంగాపాడడం నేర్పిలివా, నాకు జీవనాధారం కలిగించినవాడ వోతావు.

పేరుభట్టు—అది భగవంతుడే యేర్పరిచాడు. పురుషకారంవల్ల ఆ వరం స్వాధీన మవుతుంది. వున్న చిక్కల్లా యేమిటంటే ? ప్రతివాడూ తనకి నచ్చిన వృత్తిలో దిగబోతాడు. దాల్లో వాడికి బుద్ధి ప్రవేశించక పోవచ్చు. అలాంటప్పుడే మనవాళ్లు దైవాన్ని నింది

స్తారు. నీకు పురాణంచెప్పి డబ్బు సంపాదించాలని వుంది; గాని అందులో నీబుద్ధి ప్రసరించకపోతే—

(తెరలో)

పేరుభట్టుగారూ !

పేరుభట్టు—పుత్రురాలుంటే కిటికీలో నుంచి పడెయ్యవోయి !

(వొకకవరు కిటికీలోనుంచి పడుతుంది. పేరుభట్టు విప్పి నడుపుకుంటాడు.)

భద్రయ్య—రహస్యమా యేమిటి ?

పేరుభట్టు—నాకు రహస్యా లేమిటోయి ! కాకి నాడలో గానసభ అవుతోంది. గాయకురాలు మెడ్రాసు నుంచి వచ్చింది. నాలుగుకచేరిలు గుత్త. మొన్న వొకటి జరిగింది. ఫిడేలుగాడు జ్వరపడ్డాడు. నమ్మరమ్మగీ. చెబితే వెళ్లడమే. లేకపోతే తండ్రికొట్టాలి. కచేరీ వొక్కటికి యెనభైరూపాయ లిస్తారుట.

భద్రయ్య—వెడతావా యేమిటి ?

పేరుభట్టు—రెండువందల నలభైరూపాయలు చేదా, విషమా ?

భద్రయ్య—బోగందానిపక్కని హంగు—

పేరుభట్టు—అదేం మాటోయి ?

భద్రయ్య—ఏమీ ?

పేరుభట్టు—ఇది విద్య చూపించడమేయ్ !

భద్రయ్య—బోగంది భాగోతం కడుతూవుంటే పక్కని తిత్తిపూడడమూ, తాళం వెయ్యడమూ—

పేరుభట్టు—ఎంత చక్కని పోలిక తెచ్చావూ ?

భద్రయ్య—అంతకంటే యిది యేవిధంగా మంచిది ?

పేరుభట్టు—బ్రాహ్మడు తాలూకాకచేరిలో డవాలీపని చెయ్యవచ్చునా ?

భద్రయ్య—ఛా !

పేరుభట్టు—తహసీలుదారీ ?

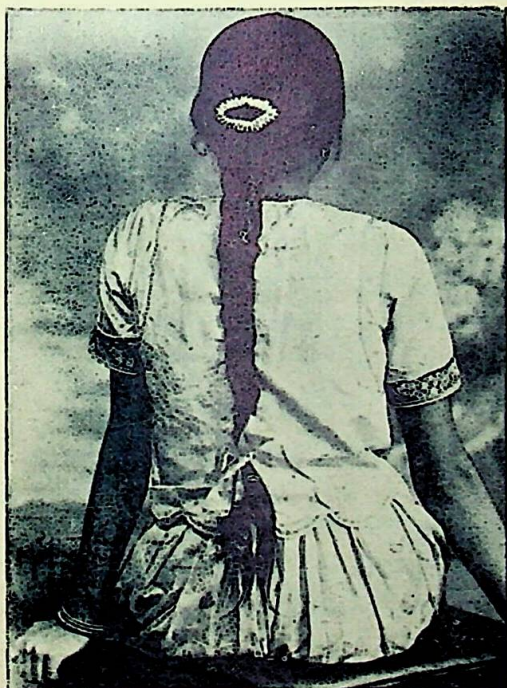
భద్రయ్య—వో !

౧

౨

౩

౪

పేరుభట్టు—సత్రంలో గుమాస్తాగిరి ?

భద్రయ్య—త-ప్ప-లే-దు.

పేరుభట్టు—అయితే యేనూత్రంప్రకారం డవాలీపని తప్పన్నావూ ?

భద్రయ్య—అది నాకరీ.

పేరుభట్టు—తహస్సీలుదారీ, గుమాస్తాగిరినీ ?

భద్రయ్య—అవి వున్నోగాలు.

పేరుభట్టు—అదేనూత్రం యిక్కడానూ.

భద్రయ్య—నాకు తృప్తికాలేదు.

పేరుభట్టు—ఫీడేలు వాయించడం బాగా నేర్చుకో ముందు.

భద్రయ్య—నన్నెంత చచ్చు పెద్దమ్మకింద కట్టే కావూ ?

పేరుభట్టు—స్లిడరుకి లా చదువుకు నేటప్పుడుండే న్యాయపత్రపాఠంవ్వనిహారంప్రారంభించాకవుండదు.

భద్రయ్య—నేనొప్పుకోను. పువ్వుపుట్టగానే పరిమళం అన్నాడు.

పేరుభట్టు—నువ్వు ధర్మనిర్ణయం మహా చక చక చేస్తేస్తూన్నావు గానీ, మొన్నటి పుష్కరాల్లో నువ్వు నీ పెళ్లానికి పంపించిన రెండు కాసులూ నీకెలావచ్చాయో?

భద్రయ్య—అవునూ. నేను స్నానంచేసి స్వామి దర్శనం చేసుకుని వస్తూవుంటే అప్పుడే స్నానంచేసి వస్తూవున్న మావూరి పరంజ్యోతీ, దానిమాతురు అమ్మణ్ణి యిచ్చారు నాకు మంచిబ్రాహ్మణ్ణి.

పేరుభట్టు—వేళ్ళు స్నానంచేసి, గోదావరి వోడ్డున డబ్బివ్వడమూ, నేను మంచిబ్రాహ్మణ్ణి కట్టి పిగే పెద్దమనిషి పుచ్చుకోడమూ—

భద్రయ్య—వొకదాల్లోనుంచి వొకదాల్లోకి లాగుచున్నావు.

పేరుభట్టు—పోనీ, ఆ పరంజ్యోతీ నువ్వు మంచి పండితుడవని తాంబూలం యిస్తుంది. పుచ్చుకుంటావా?

భద్రయ్య—యెలాంటి తాంబూలమూ ?

పేరుభట్టు—యెలాంటి హంగూ ?

భద్రయ్య—అన్నిటికీ యుక్తే ప్రధానమూ ?

పేరుభట్టు—తాను చేస్తే ప్రధానం. ఇతరులు చేస్తే అప్రధానం. తీసెయ్యవోయ్ !

(వీరావధాని వస్తాడు.)

వీరావధాని—తీసేస్తూనేవున్నారు లెక్కలేకుండాను. ఇవాళ యిన్ని పేటలో ఆరుగురు. ఆర్యా పురంలో పదకొండుగురు. వీరభద్రపురంలో యెనమండుగురు. లక్ష్మీవారప్పేటలో ముప్పయిముగ్గురు. మంగళవారప్పేటలో పదెనమండుగురు. వూల్లో ముప్పయిమంది. చింతకాయలు దుల్లినట్లే.

పేరుభట్టు—యేమిటోయి యీవుద్ధృతం ?

భద్రయ్య—అయితే యిక క్షణం వుండను నేనీవూల్లో.

వీరావధాని—(చంకలోని మూట చూపించి) చూశావా ? గఫ్ చిఫ్ ! (వెల్లి పోతాడు.)

భద్రయ్య—రాత్రిబండిమీద వెల్లి పోనడమే. ఏమంటావు ?

పేరుభట్టు—ఇంత ధైర్యంవుంది మీకు. సరే. నేను కాకినాడవెల్లివచ్చి యిక్కడే వుంటాను. వారాలు మానేసి యీ కలరా తగ్గిదాకా—

భద్రయ్య—నీయివ్వం. బతికివుంటే బలుసాకు తిని బతకవచ్చు. ఈరాత్రి యిక్కడవుంటే భయమే రోగకారణం అవుతుంది. తప్పుకో. రైలుసంచీ సద్దుకో నియ్యి. గురువుగారితో చెప్పేం ?

పేరుభట్టు—వారుగూడా వెడితే చెప్పలేను. ఆలస్యం చేస్తే బండి దొరకదు.

భద్రయ్య—జెండా యెత్తేశాం. (వెల్లి పోతాడు.)

పేరుభట్టు—(స్వగతం) ఈరాత్రి మామగారి యింట్లో భోంచేద్దాం. కాకినాడలో వారందినాలు పడుతుంది గనక యీసామానుగూడా అక్కడ పెట్టేస్తే మంచిది. తరవాత చూసుకోవచ్చు. మళ్ళీ వచ్చాటప్పటికి స్నేహితులందరూ క్షేమంగావుంటారా ? ...అంతా దైవాధీనం.....“నగుమాయూ గనలేనీ—”

(తెర దించవలెను.) (సకేషము)

ఏనుగుపిల్లమాదిరి మహీధరశృంగమునందు దోచి నె
మ్మే నినుమంతలోఁ బెనిచి, మింటిని కౌగిటఁబట్టి, బృంహిత
ధ్వజము లాచరించు నవవర్షపయోధర, భేకసంఘముల్
గానమునేయుచున్నవి, జగంబున నించుము కుంభవర్షముల్.

జలదా, యింద్రధనుస్సు వట్టుకొని నీసాన్నిధ్యమందున్న యా
విలుకాఁ డెవ్వఁడు? లక్ష్మ్యమేమిటి? భవద్విద్యుల్లతాహాసలీ
లల యొయ్యారము లేమి? కర్షకుల కుల్లాసంబు గల్పించి, నె
మ్ముల నాడించెడు నీవిచిత్రచరితంబు మాకు బోధింపుము!

మద్దెలకాఁడు నీహృదయమధ్యమున న్నివసింపకున్న యా
గద్దరిగర్జనశ్వానులు గల్గుట కేమికతంబు? చెల్వము
ముద్దులు మూటగట్టు నగుమోము తళుక్కునఁ జూపి డాఁగు న
మ్ముద్దియలెల్ల నీయనుఁగుపుత్రికలేకదరా, వలాహకా!

అంభోధిజలమునం దవగాహనమునేయు భానుమంతునిచేతఁ బ్రభవమంది
ధరనున్న ప్రతిపదార్థమును జ్ఞప్తికిఁదెచ్చు లెక్కింపరాని పోలికలఁ బొల్చి
నెమిలికన్నుల రమణీయవర్ణములచే పచ్చని శక్రచాపములు వ్రాసి
శుక్తికన్యకల విశుద్ధగర్భములలో ముత్యాల సంతానమును ఘటించి
చేతనాచేతనంబుల చిత్తమలర - నమృతదానంబునేయు మోహనుండ వగుచు
భీకరములైన పిడుగులు విడిచెదేల? - యీస్వభావంబు మానుమోయి పయోద!

వితరణవిలాసివై యభ్రవీధి నేలు - ఘనుండవగు నీకు హంసతో కలహ మేల?
తగదు తగ దంబుదా, సమాధానపడుము - వానకోయిలచే రాయబార మంపి.

“ప్రియమైన తమ్ముడికి,

ఈమధ్య నేను చేసిన ఒకపరిశోధనసంగతులు నీకు తెలియజేయాలని బుద్ధిప్రుట్టి, దీనివల్ల నీకు కలిగే లాభ మేదేనా వుంటే కలుగుతుందని, యీ వుత్తరం, అనేకపనుల్లో తెరిపిచేసుకుని రాస్తున్నాను.

“నేను యెన్నోమార్లు అనుకున్నాను, ఆడదాని సంసారం చాలాకష్టమనీ, మొగవాడి పనిలాగు సుఖ వై నది కాదనీ, మొగవాడిపని యేముంది—యిత్యేభోం చెయ్యడం, వెళ్లడం, ఆఫీసులో కూచోడం, యింటికి రావడం ; ఆడవో మరి, పొద్దున్న అయిదుమొదలు రాత్రి పదకొండుంటివరకూ తెరిపిలేకుండా కాలు వం చడానికేనా పీలులేకుండా, నడుమువాల్చడానికేనా అవకాశం లేకుండా పనిచేస్తూవుండవలసిందే అని. అంచేత యెప్పుడూ మాఅవిడే నాకంటే యెక్కువ కష్టపడుతుందనీ, పాపం! దానిబుణం నేను యెప్పు టిక్కి తీర్చుకోలేననీ అనుకునేవాణ్ణి. కాని యెప్పుడెప్పు డేనా కొంచెం పరిశీలించి చూసేవాణ్ణి. చూస్తే యెంత నేపూ కడిగిందే కడగడం, తుడిచిందే తుడవడం, చే సిందే చెయ్యడం అని అనిపించేది. అయినా నాపరిశీలనే తప్పని నాలో నేను బుద్ధిచెప్పునని వూరుకునేవాణ్ణి. ఈపరిశీలనయినా యెందుకొచ్చేదంటే, ఎప్పుడేనా ‘ఈ వుత్తరం చదువు, ఇది యెంతో బాగుంటుంది, ఇది చదువు’ అనేవాణ్ణి. కాని ఆవుత్తరం మొదటిపుటేనాయె ప్పుడూ తిప్పివుండడం నేను చూసివుండలేదు. అంతటితో ఆవుత్తరంమీద నాపూ, దానికి కూడా విరక్తి పుట్టి పోయేది. ‘పోనీ, నువ్వు వుత్తరాలు చదవక్కర్లేదులే. ఇంటికి తెప్పిస్తూన్న ఆంధ్రపత్రిక చదువు, చాలు. నాకు అంతకంటే నువ్వు మరేమీ వుపకారం చెయ్యక్కర్లేదు. అసలు నువ్వుకూడా చదవడానికనే నేను తెలుగుపత్రిక తెప్పిస్తున్నాను’ అని అనేకసార్లు చెప్పేను. కాని ఆ పత్రికేనా అది చదవగా నేను యెన్నడూ చూసివుండ లేదు. ‘పాపం! పని తెరిపిలేదు. అంచేత చదవలేదు’

అని అనుకునేవాణ్ణి. అంతేకాని మరొకమోస్తరుగా బద్ధకమనిగాని, పనులు తెముల్చుకోలేదని కాని యెన్న డూ అనుకోలేదు. ఎప్పుడెప్పుడేనా మీవది న కుచ్చెల కథ తీసేది. అదేనా నాలుగు బంతులు చదివేది. అంత టితో సరదా, ఉత్సాహం తగ్గిపోయేవి. ఏకొడుకు వెగవో చదవనియ్యకుండా వున్నాడు, ఈవెగవలతో చదువేమిటి నామొహ మని వాళ్లని నాలుగుతిట్టి చరు పులు చరిచి ఆవుత్తరం ఒకమూలకి గిరవాటేసేది. ఈ మోస్తరుగా నడిచింది కాలం.

“ఆమధ్య మా మామగారు ‘కూతురినీ, పిల్లలినీ ఒకమారు మావూరు పంపించు, నాలుగురోజుల్లోక్క డుండి వస్తారు’ అని వుత్తరం రాసేడు. ‘నేను అనేక పనుల్లో వుంటున్నాను. నా కిప్పుడు పీలులేదు’ అని చెప్పి వుత్తరం రాసెయ్యాలనుకున్నాను. కాని ‘ఇంత కంటే మనకు మరొకప్పుడుమట్టుగు తెరిపి తగలదు తుండా’ అని అనిపించి, ఇంతకీ మరొక కారణముంది పూడా, మరేం లేదు, నే నొక్కడినీ సంసారం చేసి చూస్తే యెలాగుంటుందో, మాఅవిడ పడ్డ కష్టాలన్నీ నేనూ పడి తెలుసుకుందామనీ యోచనకలిగి, ముఖ్యంగా యీ పరిశోధనకోసమే దాన్ని పుట్టింటికి పంపేనేను. వెళ్లేటప్పుడు అది పిల్లలనందరినీ తనతో తీసికెళ్తా నంది. కాని నేనే వాళ్లని విడిచిపెట్టలేక పెద్దవాణ్ణి మాత్రం నాదగ్గర వుంచుకొని చిన్నవాళ్ల నిద్దరినీ తనతో తీసికెళ్లమన్నాను. పెద్దవాణ్ణి నాదగ్గరే వుంచుకొన్నాను. వెళ్లేముందరే మీవది న నన్ను ‘ఒటేల్లో జేరిపొండి. లేకపోతే మీరు నెగ్గలేరు. పోనీఅంటే ఆవు, దూడ వున్నాయి. వాటికి చాకిరి చెయ్యాలి. ఈపాట్లు పడ లేరు. వంట గింట పెట్టుకోకండి. ఆవెగవకుక్కరు మళ్లా పైకి తీస్తారేమో’ అంటూ హితంచెప్పింది. నేను అన్నిటికీ ‘ఉ’ కొట్టేను. అదీ వెళ్లిపోయేక కుక్కరు పైకితీసి వండుకోడం ప్రారంభించేను. కుక్కరుసంగతి నీకు తెలియనేతెలుసు, అదెంతసుఖం. అమృతంలా వుంటుంది పచనం. అయిదునిమిషాలపని, అంతే.

“నా కౌత్తసంసారంలో నాకరివాడు తనపని తను చేసుకుపోయేవాడు, దానీది దానిపని అది చేసుకు పోయేది. ఆచారవ్యవహారాల్లో మీవది నెవనికీ, నా పనికీ యెంతేనా భేదమంది. తను అంటూ సంటూ అని పేరు చెప్పి, గిన్నె తగిలినా తగలకపోయినా సరే, చేతులు కడుక్కునేది. మరి నేనో, అంటు గిన్నెలు ముట్టుకున్నా సరే చేతి కేదేనా అంటునుంటేనే చెయ్యి కడుక్కునేవాణ్ణి, కాని లేకపోతే మానేసేవాణ్ణి. ఈ మోస్తరుగా నీళ్లనిర్బు తగ్గిపోయింది. ఇల్లు యెప్పుడూ లేమగా వుండక, పాడిగా శుభ్రంగా వుండేది. నీటిలో మునిగి లేలుతూ వుండకపోవడంవల్ల నా కాళ్ళూ చేతులూ వారిసిపోలేదు.

“మీ వదినికీ యిరవైయారు రకాల మడి. తలకు నీళ్లుపోసునుంటే ముట్టుగోవచ్చు కొన్ని. కంఠస్నానం చేస్తే ముట్టుగోవచ్చు మరికొన్ని. మడిబట్ట కట్టుకుంటే కొన్ని. బట్ట లేకుంటే—దానికే పెద్ద మడి అనిపేరు—ముట్టుగోవచ్చు మరికొన్ని. నాతో యిన్నిరకాల మడి లేదు. చెయ్యి శుభ్రంగా వుంటేసరి, అన్ని వస్తువులూ ముట్టుగోవచ్చు. అంతా వొక్కమడే. ఇన్నిరకాల మడి వున్నా మీవది నెకీ కొన్నికొన్ని రోజుల్లో కొన్ని కొన్ని పనికి రావటం! ఆదివారంనాడు వుసిరిపచ్చడి ముట్టుగోదు! అమావాస్యనాడు పెద్ద బచ్చలిమార వండదు! నాతో యిలాంటి చిక్కు లేమీ లేవు. పైఆచారాల్లో వేటిని నేను పాటించలేదు, జ్ఞాన పంతులీని నమ్మించగలిగిన అంశం వాటిలో వొకటి లేదు కాబట్టి.

“మీ వది నె యెప్పుడూ దానీదాన్ని రాచ్చిప్పలూ, రుబ్బురోలూ, పాలకుండా కడగనిచ్చేదికాదు. ఆచారానికి పనికిరాదుట! కాని తక్కినవాటికీ వీటికీ భేదం నాకేమీ కనబడనందువల్ల వాటినికూడా దానీదానిచేతే కడగించేవాణ్ణి, తరవాతిసంగ లేమైతే అదవుతుందని. ఎవళ్ళ ముట్టుకు వాళ్ళు. వాళ్ళ పనులన్నీ చేసుకుపోతూ వుండేవాళ్ళు, కొనకీ మారలదానితోటేనా నే నెప్పుడూ పెండునూటలకంటే యెక్కువ అడి యెరగను. ఆఖరికి నా కనిపించింది, ఆవసంసారమంటే యెంతసుఖమో

అనీ, యెంతసుఖమో అనీ, మొగవాడు పడేపాటులో యిది యెన్నోవంతో అనీ. ఎటొచ్చి సాయంత్రం షికారుమట్టుకు నవ్వుపోయేవాణ్ణి. ఎంతతంటే, పనిచేసే మనిషి అంటుకోసం ఆవేశకే వస్తుంది. అటుతర్వాత దూడలు వస్తాయి. పాలుతీసేవాడు వస్తాడు. అంతే సాయంత్రం షికారువెళ్ళడానికి వీలులేకపోయేది. పొద్దున్న వెళ్ళడానికీ వీలుండేదికాదు. అదొక్కటే యిబ్బందని అనిపించింది.

“చెబితే సువ్వు సమ్మతావో సమ్మవో—మీవది నె యిట్లో లేకపోయింది, ఎన్నిపనులు చేసుకోవలసి వచ్చిందో అని నాకు ఒక్కనాడేనా అనిపించలేదు. ఆవుల్లో అదీ పిల్లలూ డేమంగా వున్నారో లేదో అన్నమాటేగాని మరేమీ నాకనిపించలేదు. ఇలాగుంటూ. వుండగా—రెళ్ళెల్లయింది అది వెళ్ళి—మామగారి దగ్గరనుంచి వుత్తరం వచ్చింది—‘మీవుారికి పిల్లను పంపిస్తున్నాను. రైలు మీవుారికి రాత్రి పదింటికీ వస్తుంది. పిల్లలతోటి వస్తూందికాబట్టి సువ్వు రైలు స్టేషనికి వచ్చి జాగ్రత్తగా వాళ్ళని యింటికీ తీసుకువెళ్ళ వలసింది’ అని. ‘సరే’ అని అనుకున్నాను. అది వచ్చేరోజున నేను త్రెయినికి వెళ్ళేను, పిల్లాడితోహడాట్రయినుమీద వచ్చింది. అందరం యింటికీ ఎద్దుబండిమీద వచ్చేసేం. పిల్లలూ తనూ వాళ్ళవుల్లోనే సాయంత్రం భోంచేసి రైలెక్కుతారని యెరిగివుండడంవల్ల నేను వాళ్ళకి పంటప్రయత్నం చెయ్యలేదు. ఏదోకబుర్లన్నీ చెప్పుకున్నాం. ఇంకెట్లోతను లాంతరుపట్టుకొచ్చి ‘మీచెయ్యి ఇలా చూపించండి’ అంది. ‘ఏమీ యెందు’ కన్నాను. ‘చూపిద్దురూ, యెందుకో’ అంది. పెళ్లానికి గాక మరి వుల్లోవాళ్ళకాచనువని చెయ్యి చూపించేను. చూసింది. ‘ఆచెయ్యి యియ్యండి’ అంది. ఇచ్చేను. ‘ఏదీ కాళ్ళు చూపించండి’ అంది. ‘ఎందుకూ’ అంటూ కాళ్ళుపూడ చూపించేను. చూసి ఆశ్చర్యంతో ‘మీకాళ్ళూ, చేతులూ యీపాటికి వారిసిపోయి నాకాళ్ళూ చేతులలాగే వుంటూ యనుకున్నాను’ అంది. ఇంటిదగ్గర వంటచేసుకుంటున్నానని నేను వెనకే వొకవుత్తరంలో రానేనులే. ‘అయితే యెలాగున్నా’యన్నాను. ‘రాళ్ళలాగున్నా’యింది. ‘అదీ

మొగాడిసంసారానికి, ఆడదాని సంసారానికి భేదమన్నాను. 'మీ అనాచారపు పనులుచూస్తే నీళ్లకి కూడా భయమే, లేకుంటే కాళ్లు, చేతులూ వారిసి పుచ్చిపోయి వుండవూ యీసాటికి' అంది మీ వదినె కాళ్లు, చేతులూ యెప్పుడూ వారిసి పుచ్చి పురుగు లోడుతూ వుంటాయి. ఆసుపత్రినుంచి నేననేకసార్లు మందు తెచ్చియిచ్చేను. నేను చెయ్యగలపని అంతే. తనెప్పుడూ తనకు తోచి మందుపెట్టుకున్న పాపాన్ని పోలేదు. నేను పోరగా పోరగా యెప్పుడైనా మందు పెట్టుకునేది.

"తెల్లారింది. ప్రయాణపు బడలికచేత ఆరింటికి లేచింది. నాకరీవాడు వచ్చేడు. వచ్చినవెంటనే నాలుగు లిట్లు తిన్నాడు. 'ఇంత ఆలస్యంగా వచ్చేవేం వెళ్లవా?' అన్నది మొదటివాక్యంగా. అతిట్లు చెవుల్లో పడి నేనూ లేచి మళ్లీ రెండునెలలికి విన్నానుకదా యీ కంఠస్వర మని మనస్సులోపల సంతోషించేను. వాడు 'అమ్మ గారూ, అగ్గిపెట్టి యిత్రారా అండి, కుంపటి యెలిగిత్రా కాసికి' అన్నాడు. 'అగ్గిపెట్టే అడుగుతావుట్రా వెళ్లవా? నువ్వు ముట్టుగుంటే అగ్గిపెట్టి యెందుకేనా పనికొస్తుందిట్రా, పెంటమీద పారేసుకోవాలికాని? నీ అనాచారం పనులు నాదగ్గర పనికొరవు, నీ అయ్య గారిదగ్గరగాని' అని మొదలెట్టింది. వాడు వూరు కున్నాడు. ఒక తాటికమ్మ పట్టుకొచ్చేడు. అది వెలి గించియిచ్చింది ఆనిడ పట్టుతోముకుంటూవుంటే కాపది వచ్చింది. వచ్చి 'అమ్మగారూ రొచ్చేరా అండి. చాలాకాల మయిందండి యెల్లి' అంది. ఆమాటలకి జవాబుక మోసా! 'ఇంత ఆలస్యంగా వచ్చేవేం? ఇంకా అయ్యగారే పనిచేస్తున్నారనుకున్నావేమిటి? ఏవళ్లేనా బ్రామ్యులన్నవాళ్లయింట్లో, యిప్పుడా పాచిపనిచేస్తారు, అడిగేవాళ్లు లేకగాని?' అని మొదలెట్టి కోపపడింది. అది వూరుకుంది. కాలకృత్యాలయ్యేక అంట్లు-అంటే కుక్కరుగిన్నెలు-దాసీదానికి పడేసింది. నేను వంటింటిపక్కని వసారాలో కూచున్నాను, చంటిపిల్లాణ్ణి దగ్గరపెట్టుకుని. మీవదినె వంటగదిలో కాలుపెట్టి వొక్కగంతు యీవలికి వేసింది. వేసి, 'నరకం, నరకం,

మహానరక మంటే నమ్మండి. మహాప్రభో, యిలాంటి కొంపలో నాబోటి దొక్కకుగమేనా వుండగలదా? నేను వెళ్లేబప్పు డెలాగుంది? ఇప్పు డెలాగుంది? ఏమేనా అంటే నానోరు బయటపడడమేగాని.....' అని వొకచిన్న ఉపన్యాస మిచ్చి 'వారంరోజుల వరకూ యిట్లు సవరించుకోడమే అయిపోతుందని నూచించి సంస్కరణ మొదలుపెట్టింది. ఇంట్లోవున్న పుష్పలూ, పప్పులూ-నే ననాచారంగా ముట్టుకున్నా నుగా మరి; అంచేత పనికిరావు-దాసీదాని కిచ్చేసింది. నూనినేతిగిన్నె లివలపారేసింది. పోపుసాము వాకి ట్లోకే వచ్చింది. బుట్టలూ, తట్టలూ గోడవల విసిరేసింది. ఇంట్లోవున్న బిందెదగ్గరనుంచి గుల్లివరకూ యివల పడేసింది. ఇవన్నీ దాసీది తోమడానికే! నేను మాటాడకుండా అవలలికి వెళ్లిపోయేను; చెప్పి లాభమేమీ నాకు కనబడలేదు, అంచేత. ఇల్లంతా గోడల దగ్గరనుంచి, పీటలదగ్గరనుంచి కడిగేసింది. అంతేపని అయేటప్పటికి తొమ్మిదింపావు అయింది. అప్పుడు బిందెపట్టుకుని గోదావరికి స్నానానికి బయలుదేరింది. ఒక అరగంటలో వచ్చింది. పొయ్యిలో నిప్పువేసింది. ఆఫీసుకి వెళ్లడానికి నేను కోటూగట్రా వేసుకున్నాను. 'ఓయ్! మధ్యాన్నం సెలవుపుచ్చుగువస్తా భోజనాని' కన్నాను. 'రండి అప్పటికి తెనులుతుందిలెండి' అంది. నేను ఆఫీసుకి బయలుదేరేను. మా పెద్దబ్బాయికి దారిలో హఠాత్తులలో భోజనంపెట్టింది నూగులుకు దిగబెట్టేను.

మధ్యాన్నం వచ్చి భోంచేసేను. సాయంత్ర మయింది. పికారు అలవాటు తప్పిపోడంచేత యింట్లోనే కూచున్నాను. దాసీది వచ్చింది. అంట్లగిన్నెలు అవల పారేసింది మీవదిన. అంట్లు తోమింది దాసీది. దాసీది ఇల్లాడ్చింది, ఆవులసాలలో పనిఅంతా చేసింది. ఇంక వెలిపోతా నంది. అది వెలిపోతానంటే యెదోపని పురమాయించింది, మీవదిన. అబ్బాయి! నే నెప్పుడూ కూడా చూడలేదు, దాసీదికాని, నాకరు కాని యింటికి పోతానంటే సంతోషంతో మీవదిన యింటికి వెళ్లమనడం. ఏదోపని పురమాయించి వాళ్లు

యేడుస్తూవుంటే పంపడం. నెల అయినవెంటనే వాళ్లకి యెన్నడూ సరిగ్గా జీతంరాట్లు యిచ్చి యెరగదు. నాలుగు రోజులు ఆలస్యంచేస్తే, లేక ఏదోకొంత యిచ్చేసి కొంత అట్టే పెట్టుకునే, యేదో యిలాగే చేస్తూవుంటుంది. నెలాఖరున వెంటనే జీతమిచ్చేస్తే వాళ్ల బద్ధకం బలసిపోతుంది. ఆ జ్ఞానం మరెవరికీ లేదు. గవర్నమెంటువారు యీ తెలివితేలే మాకు నెలఅయిన వెంటనే జీత మిచ్చేస్తున్నారు.....దానీది చెలిపోయింది. ఆతర్వాత అన్నంగెన్న తీస్తూవుంటే దీపందగ్గిర రవ్వంతమసి కనపడిన ట్టనిపించి అంచుకింద నిదానంగా చూసింది చూస్తే ఆవగించిలో సగమంతమసి కనపడింది. దానితో దానీదానిమీద మండిపడిపోయి, తప్పేలా తోముకుని, నూతిదగ్గర స్నానంచేసింది.

“అటుతర్వాత వంటకి పొయ్యిలో నిప్పువేసింది. అప్పుడు నేను అన్నాను, ‘పోనీ కుక్కరుతో వండు. కుక్కరువంటరుచి నీకు తెలుస్తుంది. మరింక విడిచి పెట్టవు’ అని. ‘ఆకుక్కర్లు గిక్కర్లు నాకు పనికిరావు, మనుష్యజాతి పుట్టినదగ్గరనుంచీ వుండి యీవంట’ అంది. దానికి నేను ‘ఉండవచ్చులే. అదికాదు నేనుచెప్పేది. నీకు పని తెలిపి వుంటుంది. ఎందుకలా హూ నమయిపోతావు పొయ్యిదగ్గర? రెండుగంటలనర నేపు పొయ్యిదగ్గరే కనిపెట్టుకుమాచుంటావు. పొగవల్ల కళ్లు చెడిపోతాయి. వేడివల్ల వొళ్లుచెడిపోతుంది. మరి కుక్కరయితే అయిదునిమిషాలలో పని అంతా పూర్తిచేసుకుని మరొకగంటనేపటికి వచ్చి భోం చెయ్యవచ్చు’ అన్నాను. అందుకు తాను ‘దానిరుచి బాగుండదు’ అంది. ‘అవును, దానిరుచి దానిది, పొయ్యి వంటరుచి పొయ్యివంటది. బూర్లరుచి బూర్లది, గార్లరుచి గార్లది. ఒకదానితో వొకటి పోల్చగలమా’ అన్నాను. ఏదైనా దాన్ని వొప్పించలేకపోయేను. పోనీకదా అని అప్పటికి పూరుకున్నాను. మరొకప్పటికి వాయిదావేసేను. వంటయేక భోంచేసి నిద్ర పోయేము.

“మర్నాడు పొద్దున్న యేదో పెద్దపనివున్నట్టుగా పెండ్రాడే లేనింది మీవది. దానీదాన్ని రానిచ్చి దా

నిదగ్గర ఒకగంటన్నరనేపు తెచ్చరిచ్చింది, నిన్న గిన్నె కు మసివుండవలసినది. అది యింటిదగ్గర వున్నంత నేపూ పురుగుగొలికినట్టుగా గొలికిసింది. అది యెప్పుడైనా ఖర్చుంచాలక ఒకమాట అంటేచాలు, మళ్లీ మరొక మాట పెళపెళ మనిపించేనది. ‘భోంచేస్తూవుంటే నాతో చెప్పింది, ‘దానీదాన్ని యివాళ రూడించి విడిచిపెట్టేసేనండి’ అని. అందుకునేను ‘నీమీద యెంతతప్పున్నా నేనెప్పుడైనా నిన్ను రూడించి విడిచిపెట్టేనేనా’ అనిఅడిగేను. దానితోటి మొహం ఆల్పిష్టం త చేసుకుంది. సాయింత్రంవరమా ధుమధుమలాడుతూ నేవుంది. నాతో మాటాడలేను. పోనీ అని నేనూ పూరు కున్నాను. రాత్రి రాజీవడ్డాం.

“అబ్బాయీ! ఎందు కిన్నిచెప్పడం. మళ్లీ మొదలు-హారగాయలదానితోటి, బియ్యపుమనిషితోటి, అపరదినుసలు తెచ్చే మనిషితోటి.—ఒకటేమిటి ఒక అరగంటనేపు వాదిస్తేగాని ఒకమారగాయేనా కొనదు. నిన్నటికినిన్న దానీది పిడకలు తిరగచెయ్యలేదని గంట స్మరనేపు తెచ్చరిచ్చింది. ఈఘటనలే నామా వచ్చేవి. కాని నేను దానీమనిషితో ‘ఆపిడక లివాళ తిరగ చెయ్యాలి’ అని ఒకమాట అనేవాణ్ణి. అది తిరగవేసేది. ఒక్కమాటతో తెమిలిపోయేదానికి ఒకగంటన్నర నేపు పుపన్యాస మివ్వడం. ఇదీ ఆడదాని స్వభావం. దానీది చెప్పింది, నేను దానికి రాచ్చి ప్పలూ, పాలకుండా తోమడానికి వేసేవాణ్ణి, రుబ్బు రోలు దానిచేతే కడిగించేవాణ్ణి. అంచేత రాచ్చిప్పలూ, పాలకుండా దాని కిచ్చేసింది. రుబ్బురోలుమీద పసుపు నీళ్లు చల్లి పదిబిందల పేడనీళ్లతో శుద్ధిచేసింది. ఇంకెందుకిన్ని సార్లు చెప్పడం, స్నానాలూ, కడగడాల్లా, నీళ్లలో మునిగిలేలుతూవుండడం మళ్లీ మొదలు.... ఆఫీసువేళకి సరిగ్గా వంటచేసిపెట్టిన రోజు లేదు. లేని పోని పనులు కల్పించుకుంటూవుంటే వేళ కెక్కడ వండగలదు? రాత్రి పడకొండింటికిమాడా యిల్లు కడుగు తూన్నచప్పుడే, అవెన్ని పనులున్నాయోగాని.

“నూతిదగ్గర పూరునవాళ్లతో యుద్ధమయి పోతూవుంటుంది రోజురోజూ. ఒక్కొక్కప్పుడు మ

హాభారతయోధుడనుత అయిపోతూవుంటుంది. నిన్ను పక్కయింటివాళ్లయింట్లోంచి కాకి అన్నంకెరడు యెత్తుకుపోయి మాపెరడుమీదుగా యెగురుతూపోగా పెరట్లో నాలుగుమెతుకులు రాలేయి. దానికోసమని పక్కయింటివాళ్లతో తగవులాడింది! ఏమని చెప్ప మన్నావు, పగలు పన్నెండుగంటలూ యీమోస్తరు గానే కాలక్షేప మయిపోతుంది. పుస్తకం ముట్టడాని కేనా అవకాశ ముండదు. ఈమోస్తరుగా కాలక్షేపం చెయ్యడం మనతరంకాదు. ఏదైనా దాన్ని యెప్పుడూ పల్లెత్తుమాట అని యెరగను. తిట్టడంగాని, కొట్టడం గాని యెన్నడూలేదు. తిట్టడంవల్లా, కొట్టడంవల్లా బాగుపడ్డసంసారం యింతవరకూ నాకు ఒక్కటేనా కనబడలేదు. అంచేత నే నెప్పుడూ దాన్ని యేమీ అనను. నేను చేసే పనేమిటంటే సలహా చెప్పడం, హితోపదేశం చెయ్యడం. అంతే. ప్రేమ, దయ వల్ల జయించవలసిందేకాని దీనికి మరొకదారి లేదు. ముమ్మా టికి లేదు.

“నా ఒక్కసంసారమే యిలాగ వుండనుకుంటున్నావేమో! అన్నిసంసారాలూ యింతే. కోటి కెక్కడోనా ఒకటి వేరుగా వుండేమో! అంచేతే

నాకు ప్రత్యేకవిచారం లేదు. చదువుకొన్నవాడికీ, చదువుకోని ఆడదానికీ సంసారంచెయ్యడంలో యింత తేడావుందికదా అని నాకు ఆశ్చర్యం వేస్తూవుంటుంది. ఏపనికయినా చదువు అవసరమే. చదువుయొక్క లాభం తెలిసేక ఆడవాళ్లకి చదువువద్దన్నవాళ్లని గుండేసి కొట్టేసినా పాపంరాదు అని అనిపిస్తూంది. నిన్ను మీ పెద్దపిల్లని చదువులో ప్రవేశపెట్టమని అంటూవుండడం చదువు వుపయోగ మెరిగే. అంతా తేమం.

ఇట్లు : నీప్రియసోదరుడు,
సూర్యారావు”

ఈమోస్తరుగా హతాత్తుగా ముగించబడివుంది. వుత్తరం. పైవుత్తరం మాఅన్నయ్య దగ్గరనుంచి వచ్చింది. నేను“భారతి” పత్రిక్కి యేదేనా వ్యాసం రాయాలను కొంటూవుండగా యీవుత్తరం వచ్చింది. ఈఉత్తరమే వొకవ్యాసంలా గుండడంవల్లా-అంతకంటే ముఖ్యమైన సంగతి-దీనివల్ల జనులు నేర్చుకోవలసిన సంగతులు చాలా వుండడంవల్లా, యీసెల నా వ్యాసంబడులు యీ వుత్తరాన్నే పంపిద్దామని తలచి దీనికి ‘మా సంసారా’లని పేరుపెట్టి భారతికి పంపించేను.

గ మ ని క

ఇకమీద భారతియందు ‘పాతపాటల’ను ప్రకటింపజాలమని మనవి.

—భా. సం.

(రెండవభాగము)

౧

నేను దాదివృత్తిలో ప్రవేశించి రెండుసంవత్సరము లవుతుంది. నాది పనిత్రవీవనము. నాలోగులను యెంతో వుత్సాహంగా నర్చుచేసేదాన్ని. ‘లైలా, నీనర్సింసుతోపే సగంరోగము పోతుంది’ అని క్లాఫిం చే వారు డాక్టరుగారు. మేరీ, నేనూ సహవాసులమే. మాయిద్దరిదీ వొకపేవార్డు. నాది రాత్రివృత్తి. మేరీ యెప్పుడూ సరదాగానే వుండేది. “లైలా, నాలోగుల హృదయముల నువ్వు ఆకర్షిస్తున్నావు నిన్ను నేను envy చేస్తున్నా” ననేది. నే నెంత అదృష్టవంతు రాలిని. నాపూర్వపురోజులు తలచుకొన్నపుడు ఒక ం భరింపరానంత దుఃఖం వచ్చేది.

ఇప్పుడు ఇట్టి పనిత్రవీవనము చెయ్యడానికి వీలుకలి గించిన డాక్టర్ని, మేరీని నిత్యమూ మన్నించేదాన్ని. నాభర్తకు, డాక్టరుగారికి వుండే స్నేహము, ఆమె కాయనయెడల నుండే గౌరవము చెపుతూ మేరీ తర మగా మందలిస్తూ వుండేది నన్ను.

నాటిసాయంత్రము హాస్పిటలురూములో కూర్చు న్నాను. మేరీ అప్పుడే వెళ్లిపోయింది. టెలిఫోనుగంట మ్రోగింది. దగ్గరకు వెళ్లి పట్టుకున్నాను.

“లైలా!”

“ఆఁ”

“నెం. ౧౨ రూముకి వెళ్ళు.”

మరేమీ వివరణలేదు. డాక్టరు వెళ్లిపోయా. రను కున్నాను. ముందుగానే బయలుదేరా ఆరూముకేసి. తలుపు దగ్గరగా వేసుంది. మెల్లగా లోపల ప్రవేశించాను. నలుబది వత్సరముల స్త్రీ మంచంమీద పడుకున్నుంది. మంచందగ్గరగా వెళ్లేను. ఆమె నాకేసి చూచింది. మాయిద్దరికీ యిట్లా సంభాషణ జరిగింది :

నేను—నీనిటి బాధ ?

ఆమె—కడుపుచూపెట్టింది.

నేను—ఆపరేషన్ చేస్తా మన్నారా ?

ఆమె—అవును.

నేను—నిప్పును ?

ఆమె—రేపుదయం.

నేను లాకరు (locker) కేసి చూస్తున్నాను.

ఆమె—మీపేరు లైలాగమా ?

నేను—అవును. మీ కెల్లా తెల్లు ?

ఆమె—ఇక్కడ ఆచూ చేప్పింది మీరు వస్తా రని.

నే నామెపెంపరేచరు తీసుకోడానికి దగ్గరకు పోయాను. పరిచయం వున్న మొగంమల్లే కనబడ్డాది. నిద్రానించి చూచేను. మనసు చలించింది. హృదయం ఆరాటపడ్డాది. బాధ పైకి తోపనీలేదు. ధర్మామీటరు తీసుకొని నామొగం చటుక్కున తిప్పినను. మరల యిట్లు ప్రశ్నించేను:

నేను—మీ రక్కడున్నా రిప్పుడు ?

ఆమె వూరుకుంది.

నేను—మీది రాజమండ్రీ కాదూ?

ఆమె—అవును.

నేను—మీరు చెన్నపట్నం వచ్చి యెంతకాల మయింది ?

ఆమె—ఆరునెలలు.

నేను మాటలాడలేదు.

ఆమె—మరేమి భయంలేదుకద ?

నేను—లేదు.

ఆమె—కడుపుకాదన్నార డాక్టరుగారు.

ఆమె నాకేసి చూచింది.

"మీ రక్తే మాట్లాడకండి."

ఆమెకు వలయు సదుపాయములు చేసాను.

ఆమెకు ధైర్యం చెప్పెను.

"వార్డు చూచుకొనివస్తా."

ఆమె పూరుకుంది.

"మరేం భయములేదు, పడుకోండి."

"నిద్ర పట్టలేదు."

ఆమె నిద్రపోవడానికి మంచిచేసెను.

"మళ్ళీ వస్తారుకదా?"

"నేను రాత్రల్లా యిక్కడే వుంటాను."

ఆమె కనులుమూసింది. నేను జయలుదేరాను. మనసులో శాంతిలేదు. వార్డు చూచుకొని రూములోకి పోయాను. ఎన్నో ఆలోచనలు రేట్టయి. 'అతడిక్కడే ప్రాక్టీసుపెట్టేడా?'.....'రాజేశ్వరి, నన్నెన్ని బాధలు పెట్టేవు?' ఆనిర్దాక్షిణ్యురాలి కిప్పటికి పాపభలము పండిందా అని సంతోషించాను. అమాయకురాలగు నీలను పెట్టినబాధలకు యిప్పు డిల్లా అనుభవిస్తోంది దనుకున్నాను. పతిమీద చెలాయించిన అధికారమునకు ఈస్థితి అని ఆనందించేను. అంతట్లోనే నాహృదయం కరగిపోయింది. ఆమె కఠినహృదయురాలైతేనేమి, నేను జాలివహించుకూడదా అనుకున్నాను. ఆమె నన్ను రరిమిలేనేమి, నేను ఆవరిద్దామని నిశ్చయించుకున్నాను. ఇంతకీ నాప్రస్తుత ఉద్యోగాన్ని బట్టి నేనల్లా ఆచరించడం నావిధిగా భావించుకొన్నాను.

ఊర్లో గడియారం ఒంటిగంట కొట్టింది. నెం. ౧౨ రూములోకి పోయాను. ఆమె పడుకునుంది. ఆమె నిశ్చేష్టితమైన ఆకారంకేసి చూసేను. ఎందుకో నేత్రగోళములు చెమ్మగిల్లేయి. ఆయాలో 'జాగ్రత్త' అని చెప్పి అడుగులువేసా కారిడరుకేసి.

౨

కనులువిచ్చి చూచేసరికి కర్తెనుసందునుంచి గవాక్షమార్గంద్వారా సూర్యకిరణాలు పడుతోన్నాయి గదిలో. లేచి వాచీ చూసేను. తొమ్మి దయింది. రాజేశ్వరి యెల్లాగుందో? ఆపరేషను చేసేరా? మేరీ పదకొండుగంటల కొస్తుంది. ఎన్నో వినూత్న భావములను రచించినది మనసు. 'ఆనిర్దయురాలి విషయము నాకెందుకో?' అనుకున్నాను. 'ఆమె బ్రతుకుతుందా?' అని అంతరాత్మని ప్రశ్నించేను. మనసు శాంతించలేదు. 'ఎందు కీఆకురత? నాకీవసప్రవృత్తిలో ఆకురతకు తావేలేదా?' అనుకున్నాను. మేరీ వచ్చేదాక మనసు వుండబట్టాలి. హాస్పిటలుకి బయలుదేరేను. మేరీవున్న వార్డుకేసి పోయాను. గదిలో మేరీ యెడో మందునీసా చూస్తోంది.

"ఎలాగుంది?"

"ఎవరు?"

"నెం. ౧౨ రూముపేషెంటు."

"తెలివిరాలేదు."

"బ్రతుకుతుందా?"

"ఏమో..."

"డాక్టరుగా రేమన్నారు?"

"ఏవీఁ చెప్పలేదు."

మేరీ వడిగా వెల్లిపోతోంది.

"మేరీ!"

ఆమె వెనుదిరిగింది.

"ఆమె....."

"....."

"ఆమెను నీకు తెలుసా?"

"తెలీదు."

"మేరీ, ఆమెను నేను పోల్చేను."

"ఎవరు?"

"రాజేశ్వరి."

మేరీ తెల్లబోయింది. ఆమె నన్నులేదు.

“మేరీ, ఆమె నన్ను పోల్చలేదు. నే నిక్కడున్నానని ఆమెకు తెలీడం నా కిష్టంలేదు.”

మేరీ వెల్లిపోయింది. రాజేశ్వరి ప్రకృతావస్థకు జాలేసింది. Quarters కి బయలుదేరాను. రూములోకి పోయాను. శాంతిలేదు. రాత్రివరకు బ్రతుకుతుందా? ఏసును ప్రార్థించా మనసులో. తలుపువేసుకొని పడుకున్నాను.

* * * *

ఎవరో తలుపుతట్టేరు. చర్చిలో గంటలు కొడుకున్నాడు.

“లైలా!”

తలుపు తెరచేసు. మేరీ నించునుంది.

నావృద్ధయం కొట్టు గుంది. “ఆమె చనిపోయింట్టుందా? ఎంతమంది మరణించుట లేదు” అనుకున్నాను.

“అతడు చనిపోయాడు.”

“ఎవరు?”

“ఆవైశ్యుడు. Heart palpitation వల్ల చనిపోయాడు.”

“ఏవైశ్యుడు?”

“నిన్నులరిపెట్టిన వైశ్యుడు.”

“ఎప్పుడు?”

“ఎనిమిదిగంటలకి—డాక్టరు చెప్పేరు.”

మేరీ నాముఖంలోకి చూస్తూంది.

“మేరీ, నువ్వెందు కలా చూస్తావు?”

“నీకు సంతోషిలేదా?”

“లేదు. ఆమె యెలా వుంది?”

“తెలివవచ్చింది.”

ఏసును ధ్యానించా వొక్కసారి.

3

సాయంకాలము ఏడుగంటలకి కారిడరుమీద

మేరీ కలుసుగుంది.

“వెల్లిపోయాడా?”

“ఎవరు?”

“అతడు.”

“గంటక్రిందనే వెల్లిపోయాడు.”

“ఆమె ఎలా గుంది?”

“నీరసంజాస్తీగా వుంది.”

“.....”

“నేను పోతున్నా.”

మేరీ వెల్లిపోయింది. తనలో ఆత డెంత కలత జెందుతున్నాడో అనుకున్నాను. ‘మావయ్యా, నిన్నుంలేడిపించి దాసు’ అనుకున్నాను. ‘నీ జీవితములో మరి శాంతిలేదేమో’ అని వలవల యేడ్చేను.

“లైలా!”

కనులుతుడుచుకొని తిరిగి చూసేను.

డాక్టరు యెదుట నిలబడ్డారు. మాయిద్దరికీ యిల్లా సంభాషణ జరిగింది:

డా—ఏమి టాలోచిస్తున్నావు?

నేను—ఆమెవిషయమై.

డా—ఈరాత్రికి గడిస్తే బ్రతకొచ్చు.

నేను—గడవదా?

డా—రాత్రల్లా మేలుకోవాలి నువ్వు.

శూన్యదృష్టలతో అతని ముఖంకేసి చూచేను.

డా—అత డొచ్చేడు.

నేను—చూచేను.

డా—ఇప్పుడే వెల్లిపోయాడు.

నేను—మేరీ చెప్పింది.

డా—అనందరావు నేనూ సహాధ్యాయులమని చెప్పేను.

నేను తెల్లబోయేను.

డా—కన్నుల నీరునించే డాతడు.

నేను మాట్లాడలేదు.

డా—నీ విక్క డున్నావని చెప్పలేదు.

నేను—ఇంతకాల మూరకున్నాడేమి ?

డా—Pregnancy అని యేమరి వూరుకున్నారు. నీరసం అధికమైంది. డాక్టరుకి చూపెట్టేరుట. కడుపు కాదు. ఓవరీయన్ కిస్టు (Ovarian Cyst). ఆపరేషన్ చేయాలినుంటుంది. హాస్పిటలుకి తీసుకువెళ్లమన్నాడు.

నేను—డాక్టరు ! న న్నేమిచెయ్యమంటారు ?

డా—ఆమెను కనిపెట్టివుండాలి. రాత్రి తప్పితే భయములేదు.

నేను—నే నామెమొగం చూడలేను. మేరీ వుండకూడదా ?

డా—ఆమెకు స్వస్థతగా లేదు.....
...ఆతనికోసము నువ్వు కష్టపడు.

డాక్టరు వెళ్లిపోయారు. నే నల్లాగే నించుండిపోయాను.

* * * *

తలుపు తెరచేను.

“లైలా !”

దగ్గర కెళ్లేను.

“నే బ్రతుకుతానా ?”

“తప్పకుండా.”

ఆమెచూపుల్లో ఆశ మందహాసంచేస్తూంది.

“ఆసంగతి ఆతనితో చెప్పేరా ?”

“చెప్పేము.”

ఆమె సంకుష్ట జెందినది.

“అతడు వట్టి అమాయకుడు. రేపు మళ్లా వస్తారు.”.....“అందాకా ఉండనా ?”

“ఉంటారు.”

ఆమె నాకేసి చూచింది. ఆమె చూపుల్ని మల్లించుకొన్నాను.

“లైలా, యిల్లా రా. నాశరీరాన్ని పట్టుకో.”

వెళ్లి ఆమె శరీరమును పట్టుకున్నాను.

“చల్లగా వుందికాదా ?”

“లేదు.”

“చలిగాలి వేస్తూంది, కిటికీ వేసిపెట్టు.”

గ్లాసు ప్లేస్సు వేసినను.

“లైలా, నువ్వు రాత్రల్లా యిక్కడే వుంటావుకాదా ?”

“ఊహ.”

“నీబుణము తీర్చుకోలేను.....నీవు దేవతవు.”

ఆమె యేదో గొణుగుతుంది.

“మీ రట్టే మాట్లాడకండి. పడుక్కొండి.”

“పడుకుంటా...మీరుమాత్రం వెళ్లిపోవద్దు.”

“వెళ్లు.”

ఆమె కనులుమూసింది. వాచీ చూచేను. పదయింది. ప్రక్కని మ్తాలమీద కూర్చున్నాను. ఆలోచనలు పరిపరివిధాల పోయాయి. ఆమెచేతుల్లో నే నేలాంటి బాధ లనుభవించేనో తలంచుకొన్నాను. ‘కాల మెప్పుడూ యిల్లా వుంటుందా ?’ అంటే... “వుంటుం” దను ఆమెఅహంకార మిప్పు డేవయిందనుకున్నాను. ‘రాజేశ్వరీ, యిప్పుడు నీలీలావలే నీకు గతయిందే’ అనుకున్నాను. ‘నీవు పామ్మనిన యీలీల నిద్రమానుకొని యిల్లా కూర్చుంది.’ ఆమెమొగంకేసి చూచేను. నిశ్చలంగా పడుక్కునుంది. ‘రాజేశ్వరీ, నీవల్ల యెన్నో కష్ట లనుభవించానుకాని నీమీద నా కిప్పుడు కోపంలేదు.’ ఆమె నిశ్చలకారానికి భయము వేసింది. ఆమె బ్రతికుందా ? దగ్గరకు పోయి నాడిపరీక్షించేను. రిప్టువాచీ చూచేను. పదకొం డయింది. తలుపుతీసి కారిడరుమీది కొచ్చాను. నిశ్శబ్దంగా వుండి ఆప్రదేశ మంతా. ఉదయిస్తోన్న చంద్రుణ్ణి చూస్తూ నించున్న ఒక్కగడియ.

“లైలా...లైలా !”

త్వరగా లోపలికి పోయాను.

“లైలా !”

“ఏమి ?”

“నువ్వెల్లిపోయావు...నేను చచ్చిపోతాను.”

“భయములేదు.”

“నీరసం జాస్తీగా వుంది.”

డాక్టరుపెట్టిన మందు గ్లాసులో పోసి ఆమెకు త్రావించెను.

“బలం చేస్తుంది.”

“నువ్వెల్లిపోకు.”

“లేదు.”

“నావిషయమై నువ్వు చాలా కష్టపడుతున్నావు.”

“నాకు కష్టములేదు.”

“నీపేరు లైలాకామా?... ”

“మీరు మాట్లాడకండి.....నీరసం హెచ్చవుతుంది.”

“ఆమె నీయంకే వుండేది.”

“ఎవరు?”

“మాలీలావతి.”

మంచము వద్దలి నేను లాకరుకేసి పోయాను. ఒళ్లు వణికింది.

“ఇప్పుడామె యెక్కడుందో...”

“మీరు పడుకోక్తారా?”

“పడుకుంటా.”

ఆమె కనులుమూసింది. నేను బయటబడ్డాను. “రాజేశ్వరీ, నిన్నెన్నోమాట లంటున్నాను. నిన్నిప్పుడేవీ అనకూడదు.” అనుకున్నాను. “మావయ్యకు నిన్నుప్రజెప్పగలనా?” అనుకున్నాను. ఆమె నెల్లాగో బ్రతికించుకోగలనని ధైర్యం వహించెను. క్రిందికి చూచాను. ఆమాలు అక్కడక్కడ మేలుకొని వున్నారు.

అల్లా నించున్నా.

ఒంటిగుంట కొత్తేరు.

* * * *

చెండు.

* * * *

మాడు. అలాగే వున్నా, ఆచలిగాలిలో.

* * * *

నాలుగు.

గదిలోకి పోయాను. ఆమె లేవలేదు. శరీరము పరీక్షించెను. చల్లగా వుంది. నాకు భయంవేసింది. నాది మాత్రం వుంది. అరగం టయింది. ఆమె కదిలింది.

“లైలా!”

“ఎందుకు?”

“దగ్గరకు రా.”

“ఏవీ?”

“నాకు భయంవేసింది.”

మందు త్రావించెను.

ఆమె నాముఖంలోకి చూచింది.

“లీలావతీ, నువ్వే!!”

ఆమె మూర్ఛపోయింది.

నాకు మతిపోయింది.

స్తిమిలెంటు మిక్చర్ (Stimulent mixture) త్రావించెను. అయిదునిముషాలు చూచెను. ఆమెకు తెలివి రాలేదు. పైకి వచ్చాను. గ్రుడ్డివెన్నెల కాస్తోంది. Duty డాక్టరుకి ఫోనుచేసా. అయిదునిముషాలలో డాక్టర్ రొచ్చారు.

“లైలా, ఆమె కేవలము భయములేదు.”

“బ్రతుకుతుందా?”

“తప్పకుండా.”

* * * *

౪

రూముకొచ్చి యెల్లా పడుకున్నానో. తెలివొచ్చిందరికి మాడయింది. మేరీగదికేసి వెళ్లేను. ఆమె అప్పడే వెల్లిపోయింది. నాగదిలోకి పోయి తెలిఫోను తీసెను.

“మేరీ!”

“ఆఁ.”

“డాక్టరుగా రెక్కడున్నారు?”

“ఇంకా రాలేదు.”

“ఆమె యెల్లావుంది?”

“నయంగా వుంది.”

మనసు సంతుష్టిపడ్డాది.

అరగంట పోయింది.

తెలిహోనుగంట మ్రోగింది.

“ఎవరు?”

“మేరీని.”

“ఎందుకు?”

“సత్యనారాయణగారొచ్చేరు. వెళ్లికలుసుకో.”

Dress వేసుకొని బయలుదేరాను హాస్పిటల్కి. గదిలో డాక్టరుగారూ, ఆయనా మాట్లాడుతున్నారు. లోపలికి వెళ్లాను. ఆయన పరికించి చూచేడు.

“లీలావతీ!”

“అవు” నన్నాను.

ఆమె నన్ను పిలిచింది.

డగ్గరకు పోయాను. ఆమెబాలిచూపులు రక్తి మవహించేయి.

“లీలా...ని న్నెన్నోకష్టాలు పెట్టేను. నిన్ను దిక్కుమాలినదాన్ని చేసా.....అట్టి నన్ను రక్షించావు. నన్ను క్షమించు. చిన్నదానివైనా నీకు భక్తి పూర్వకంగా నమస్కారము చేస్తున్నా.”

ఆమె చేతులు జోడించింది.

నాహృదయము కరగిపోయింది.

ఆమెచేతులు విడదీసా.

“నీ పవిత్రత నే గ్రహించలేకపోయాను. నేను దురదృష్ట వంతు రాలిని.....ఇంటికి వెళ్లిపో రా.”

“నాకు కష్టమని తోచినపుడు వస్తాను.”

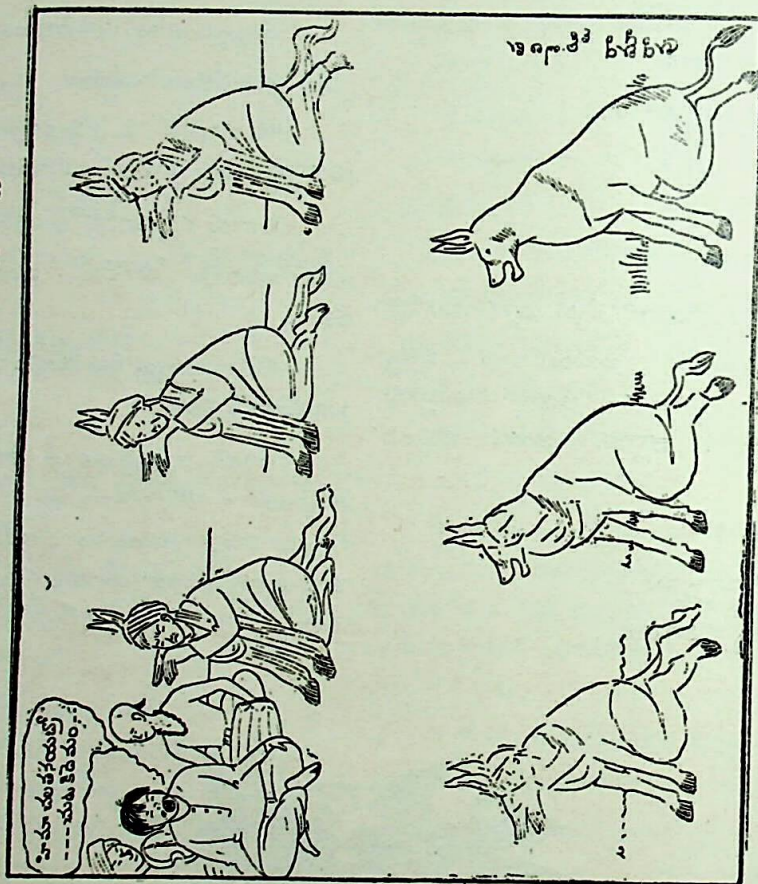
అతనికేసి చూచేను. వలవల యేడుస్తున్నాడతడు.

“మావయ్యా, నీవు దుఃఖించవద్దు. నా కిక్కడ సుఖముగానే వుంది.”

అతడు సెలవుతీసుకొని వెళ్లిపోయాడు. నెంరోజులలో రాజేశ్వరికూడా వెళ్లిపోయింది. వెళ్లిపోయేటప్పుడు రమ్మని బ్రతిమాలింది. అదే జవాబు చెప్పేను. కాని యిప్పటి కింకా యీపవిత్రజీవనమే చేస్తున్నాది లైలా.

శీఘ్రవృత్తి (చిత్రకారుడే బ్రహ్మయైనదో) : సంగీతమన్న యిష్టము లేనివాడు

౧

చలువయుఁ గోమలత్వమును సౌరభమున్ మధురత్వ మొక్కటన్
గలిగి యపూర్వమైచను నొకానొకవస్తువుఁ బోలి ముద్దులన్
గులికెడు సత్కవిత్వమునకున్ దెరువుల్ సరిచీర్చి యింపుమై
సలలితకీర్తిఁగొన్న కవితచంద్రుని సూరనఁ బ్రస్తుతించెదన్.

౨

కవితాభిక్షును భావికాలకవికిన్ గల్పింఁజ దత్పూర్వన
త్కవిరాణ్ణిర్మితకావ్యమార్గముల స్వాతంత్ర్యమ్ము దీపింఁగా
నవరింపన్ దలపెట్టి నవ్యకవితాసామ్రాజ్యధారేయతన్
స్తవసీయంబుగఁ గొన్నసూరనకవీంద్రా, నీకుఁ గేల్వోడ్చెదన్.

౩

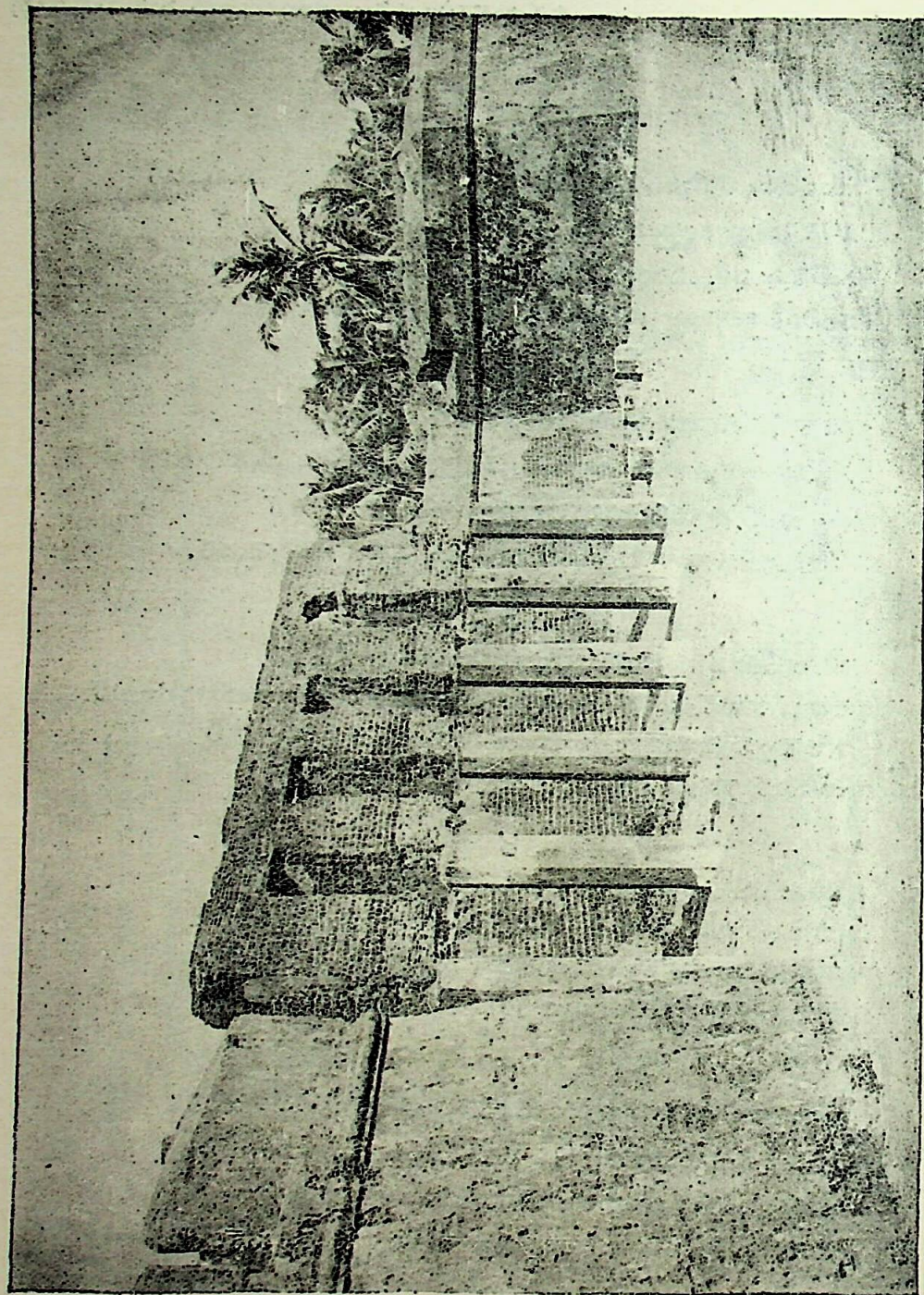
కవితారీతిరహస్యమంతయును సాకల్యంబుగా నేర్చు మే
టివి ; కానన్ మృదులప్రబంధముల మూఁటిన్ మూఁడుమార్గమ్ములన్
గవులెల్లన్ వినుతింఁజ గూర్చి యసమఖ్యాతిన్ గనంజాలి తీ
యవనిన్ కైతను నీకుసాటి కవిధీరా, నీవ వేయేటికిన్.

౪

భావముమించుశైలియును, భాసురశైలినిమించు భావముల్
ప్రోవయి వన్నెగూర్పఁగ నపూర్వపురీతులు సాంపునింపఁగాఁ
గేవలకల్పనాకథ లిఖించి కవీంద్రులమెప్పుగొన్న నిన్
భావమునన్ స్మరింతు ననివారితధారకు నోయి సూరనా !

౫

నీసమకాలికుండగు మనీషియ పేక్సియరున్ ; మహోన్నతిన్
భాసెలుచుండు మీరు శశిభాస్కరులట్టుల నెట్లు వాఙ్మయా
కాశమునందు ; ఆవిమలకాంతిని నేఁడు కవిత్యయాత్ర నా
యాసములేక సల్పి చరితార్థులుగారె కవీంద్రు లెల్లరున్.

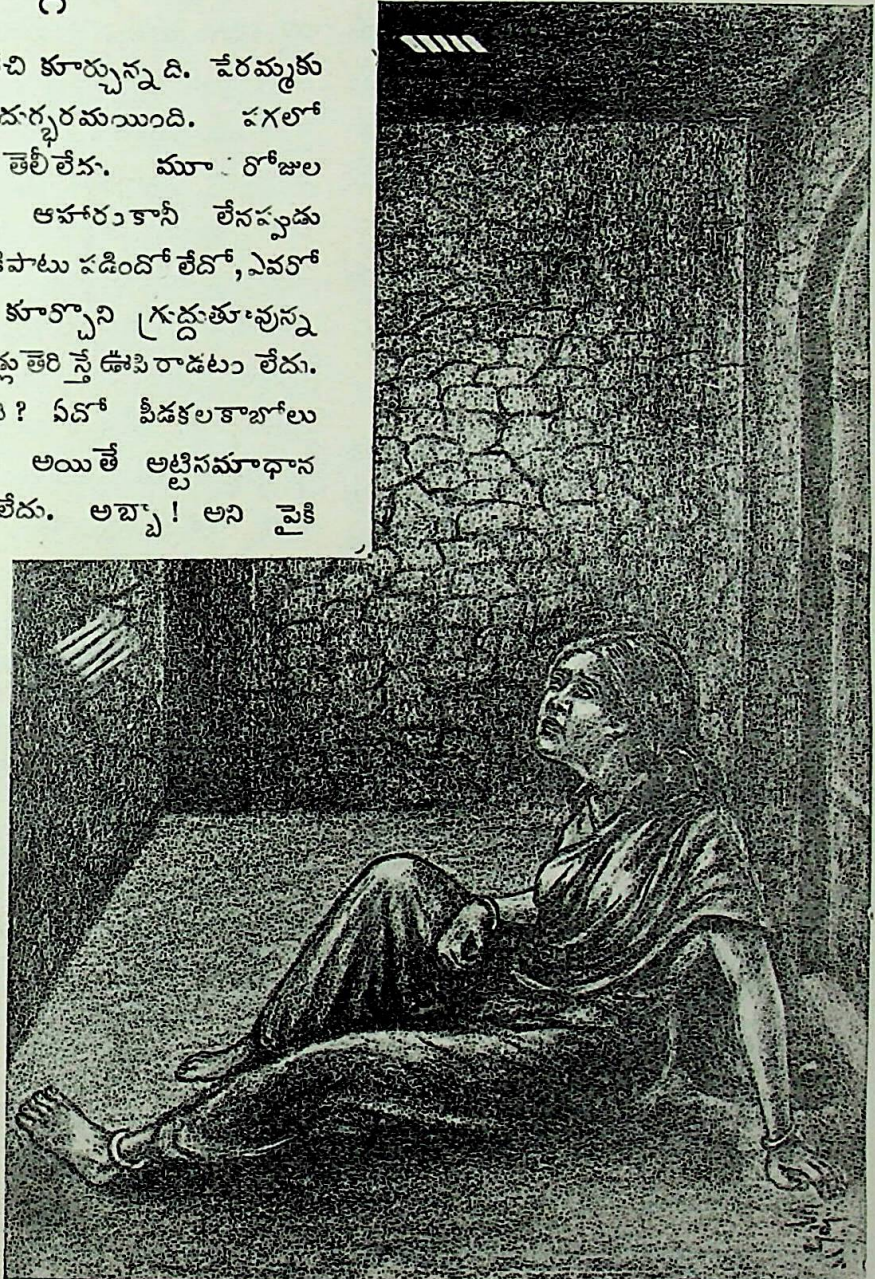

డబ్బికోట శిథిలములు, అంజెన్గోవద్ద

౧

ఉస్సరుమని లేచి కూర్చున్నది. పేరమ్మకు ఆవేదన దుర్భరమయింది. ఇగలో రాత్రోకూడా తెలీలేదు. మూ రోజుల నుంచి నిద్రకానీ, ఆహారకానీ లేనప్పుడు ఎట్లా తెలీడం? కునికిపాటు పడిందో లేదో, ఎవరో తనరొమ్ముమీద కూర్చొని గ్రద్దతుఃవున్నట్లయింది. ఇటు కండ్లు తెరిస్తే ఊపిరాడటా లేదు. ఏమంటే ఏముంది? ఏదో పీడకలకాబోలు అని నద్దుకొనేదే. అయితే అట్టిసమాధాన మామెకు నచ్చలేదు. అబ్బ! అని పైకి

చూచింది. చూస్తే ఏముంది — నిరామయం — నిర్భేద్య మైన జెయిలుగోడలు ఆమెను ఏకైక చూచివాక్కుంగ చేసాయి. ఒక సన్న రంగ్రము మాత్రము కప్పువద్ద కనుపడ్డది. అరచేతి వెడల్పువుందో లేదో, దానికీ నాలుగు గడ్డ పా ర ల లాంటికమ్మీలు అడ్డం బిగించి

వున్నాయి. దాన్ని చూచేటప్పటికి, ప్రపంచానికీ నాకు, ఇదొక్కటైనా సంబంధం వుంది కదా అనిపించింది దామెకు. ఉత్తరక్షణంలోనే దిగులు కలిగింది. ప్రపంచమంటే తనకేమి మొఖమాటం—తనకూ ప్రపంచానికీ ఏమిసంబంధము? ప్రపంచంలో వుండతగనిదనిగదా ఆమెకు ఈ పురిశిక్ష విధించారు—ఈవిషయమేమిటోనో వెరగనీయకూడదని, ఇట్లాంటిముళ్లకంచెలను లాగేస్తే దేశాన్ని మరాఘ్మతు చేయవచ్చునని.

౨

ఇంతలో తనకు ఎదురుగా గోడమీద మసుగ్గా వెలుతురు కనుపడ్డది. వెన్నెలతునక వైరంద్రంనుంచి లోపల జొరబడ్డది. పేరమ్మకు ఆవేదన ఇంకా జాస్తిలయింది. ఈ చంద్రబింబం తనమంచికేనా వచ్చింది? ఈ వెన్నెలకు ఈ దీనురాలితో ఏమి అవసరం? లోకానికంతా రోతలయిన యీ పేరమ్మను కూడా యీ వెన్నెల ఎందుకు కనుక్కోవాలె? ఇంకా తనకు దేముడినంగతి ఏమైనా జ్ఞాపకంచేయడానికి వచ్చిందా ఏమి?—ఛీ—తనకూ దేముడికీ ఇలాకా ఏమిటి?—

౩

ఇంతలో జెయిలువెలుపల పారాజమానుకేక వినబడ్డది. జెయిలులోనుంచి ఎవ్వరూ తప్పించుకొనిపోకుండా కాపుదలచేస్తూ వున్నాడు. పిచ్చుకమీద బ్రహ్మాస్త్రం. తనేనా తప్పించుకపోయేది! తప్పించుకపోయేటట్లు

యితే యీ శిక్షలు కమామిషి ఎందుకూ? ఆహా! తప్పించుకుంటే!— ఒళ్లు పులకించింది. మళ్లీ తనవూరు, తనవాండ్లు—హాయిగా, నిశ్చింతగా కాలంగడపవచ్చు. తనతో ముద్దాయిగావుండి తప్పించుకొన్న కోటయ్య మొఖమైనా చూస్తుందా. అరే!— కోటయ్య!—పదేళ్లుగా నమ్మించి తనతో సుఖించి, ఒకటిగా నుండి, ఆఖరుకు కష్టాలువచ్చి యీ కేసు పైనబడేటప్పటికి నేరమంతా యీపెమిడికి తోసి తప్పించుకుపోయినాడు. అబ్బా! అసలు నేరంచేసింది వాడే—తను అమాయకురాలే. తెలిక కోటయ్యను నమ్మి అతను చెప్పినట్లు చేసేటప్పటికి యింతముప్పు వచ్చింది. ఇంక ఆకోటయ్య మొఖాన ఉమ్మిలయినా వేస్తుందా. అప్పుడు చివుక్కున ఆమెకు రామస్వామినంగతి జ్ఞాపకంవచ్చింది. అయ్యో, ఎంతయోగ్యుడు రామస్వామి! అట్టిపెద్దమనిషిని చంపించినాడే కోటయ్య. తనో, తను ఏమర్థం ఎరుగదుగా మరి. కోటయ్య రామస్వామికి ఎప్పుడూ తెచ్చియిచ్చినట్లు ఆవేళ కూడా తెచ్చాడు మందు. పేరమ్మను కలిపి యియ్యమన్నాడు. పేరమ్మ యీ మందుకలిపి యిచ్చినగంటలో రామస్వామి ఎగిరిపోయినాడు. ఇంతలో వారు వీరు, పోలీసులు మేస్త్రీలు, అంతావస్తే, మరి యీ పిచ్చి పేరమ్మ, “అవును నేనే మందుయిచ్చాను; మరి యిట్లయింది” అన్నది. అంతకంటే ఏంగావాలి?— పోలీసువారు “పేరమ్మ రామస్వామికి విషం పెట్టి చంపి”దని ఛార్జీ పెట్టారు. మేస్త్రీలుగారు

“ఓయబ్బో, ఇంత పెద్ద కేసుగావుండే” అని జిల్లా జడ్జిగారికి పంపించారు. జిల్లాజడ్జిగారు “ఏమీ లేకుంటే నాదాకా ఎందుకురా వచ్చింది” దని ఉరిశిక్ష వేశారు.

౪

బయటపడితే మళ్ళీ తనవూరికి వెళ్ల వచ్చు. శాల్లి తనతల్లితో సుఖంగా ఉండ వచ్చు. ఇంక పేటకు చస్తే రాననుకుంది. తన వెయ్యిరూపాయలసాము కోటయ్యవద్దనుంచి లాక్కొని వూరికెళ్లి తల్లితోపాటు నేద్య పనులు చేసుకోవాలి. ఛ! ఈపేటవాండ్రను నమ్ముకుంటే ఇంతే. ఉన్నన్నాళ్లు ఉండి పొయ్యే టప్పుడు కొరివి ఒకటి కాల్చిపెట్టిపోతారు. కొరివి అనుకోగానే ఆ వెన్నెఃతునక మరచి పోయిన తనకండ్లకు మళ్ళీ కనుపడ్డది. ఈ మూడురోజుల జాగారం దృగ్గోచరం అయింది. మళ్ళీ ఊపిరాడలేదు. బయట అయితే శుభ్రమైన గాలి అయినా తిని బ్రతకవచ్చు. ఈవేడి బరువుగాలి! ఎట్లాగా మనుషులుంటారు ఇక్కడ! పొంగిపొంగివస్తూన్న తనమనోభా రాన్ని వదిలించుకోడానికి గోడలైనా వినేవి కావే. ఇట్లా ఇంకా ఒకటిరెండురోజులు ఉండ గలుగునా! ఉరిశిక్షలంటే ఇదేకాబోలు. ఇంకా ఉరిశిక్ష ఏమిటి?—

౫

పేరమ్మకు తట్టిలేసిన ట్లయింది. కండ్లు తెరిచేటప్పటికి మధ్యాహ్నము అయింది కాబోలు, జైలులువార్డరు మూకుడులో

సంకటివేయించి మంచినెబ్బరలు కనుక్కొని పోతున్నాడు. పేరమ్మకు విసుకుపుట్టింది. ఆ మూడురోజులనుంచి తనకుగా వేస్తున్న సంకటి అట్లనేవుంది, ఎందుకు వీరి కీబాధ? గుండె రాయి చేసుకొని పేరమ్మ జైలులువార్డరును అడిగింది.

“నాయనా, ఎప్పుడు—”

ఎంత కఠినమిదైనా మనసు కరుగు తుంది. ఎంత ఘోరకలి, ఎంత క్రూరమైన నేరముచేసినా, అతనిని శిక్షించవచ్చేటప్పటికి అయ్యోపాశం అనిపిస్తుంది. ఆ జైలులువార్డరు ప్రొద్దునలేస్తే మనుష్యాకారాల్లోవుండే క్రూర మృగాలనూ, నాగుబాములనూ చూస్తూ వుండడమేకాని సిసలైన మనుష్యులను ఆటై చూడడం తటస్థించదుగా! అందుచేత అతను జాలిలంటే ఏమిటోకూడా మరచిపోయినాడు. గిర్రుమనితిరిగి ఇంకావుంటే ఏం మాట్లాడవలసి వస్తుందో అన్నట్లుగా అతడు వెళ్లిపోయినాడు.

౬

ఇట్లా జరిగింది కొన్ని నెలలు. పేరమ్మకు పిచ్చెక్కింది. ఆకలిలంటే ఏమిటో మరచిపోయింది. ఇక్కడ తన్ను తిట్టేవాండ్లు గాని, కొట్టేవాండ్లుగాని ఎవ్వరూలేరు. తన జొలికి వచ్చేవారు లేరు. తనసంగతి అనుకొనేవారు లేరు. అంతకంటే ఈ జీవశాంతికి కావలసినదేమిటి? అట్లాఉండడంలో, తన్ను భగవంతుడికి సూటిగా ముఖాముఖి నిలపెట్టారన్నమాట. అయితే కండ్లు విచ్చిచూచుటకు

పేరమ్మకు ధైర్యము లేదు. శక్తి చాలలేదు. సూర్యుణ్ణి ఎకానికి చూడడానికి సామాన్య మాత్రులకు చేతవుతుందా? గాఢాంధకారాన్నిమాత్రం మనోధైర్యం, ఆత్మశక్తి లేని వారు ఓర్వగలరా?

2

ఒకనాటి సాయంకాలం జెయిలు వార్డరు పేరమ్మవుండే గుహతలుపు తటాలున తీయించాడు. తీయించి పేరమ్మను లేపి — “నీశిక్షను హైకోర్టువారు తొలగించారు. నిన్ను విడుదల చేయడమైంది” అన్నాడు; తనకు పూరికి చేరుటకుగా రైలుఛార్జీ యిచ్చి, జెయిలుబయటికి వెళ్లగొట్టాడు. ఆరోజు ఉరి శిక్ష చెప్పినప్పుడు నిలుచున్నమనిషి నిలుచున్నట్లుగానే పడిపోయింది. ఇప్పుడుకూడా నిశ్చేష్టయై అట్లనే పడిపోయింది. ఇంచుక తెలివిరాగానే కాళ్ళీడుచుకుంటూ పూల్లోకి బయలుదేరింది. తన్ను పలకరించేవారు లేరు. తనసంగతి అనుకొనేవారు లేరు. మతిపోయిందై ఏమిచేయుటకు తోచక నేరుగా రైలుస్టేషనుకు వెళ్లి, పేటకు టిక్కెట్టు తీసికొన్నది. రాత్రి ౮ గంటలకు వాడ్లపేట చేరింది. సరాసరి కోటయ్యయింటికి వెళ్లింది. వెళ్లితే ఏముంది? ఇల్లు తాళంవేసివుంది. గుండెలో రాయిపడ్డది. అక్కడే ఆ ఇంటి ఖామందు పండుకోనున్నాడు. ఆయన్నడిగింది, “కోటయ్య ఎక్కడ, ఏమైనా” డని. ఆయన పేరమ్మను చూచి ఉసూరుమని నిట్టూర్పు విడిచాడు, ఏం పేరమ్మా అని. పేరమ్మవచ్చిన సంగతి తత్తే

టప్పటికి నిర్ఘాంతపోయినాడు. పేరమ్మ ఏమిటి, మళ్ళీ రావడమేమిటి? చచ్చినవాండ్లు ఎక్కడైనా మళ్ళీ లేచివస్తారా! — అతని కంతా చోద్యంగా తోచింది. ‘ఏంపేరమ్మా, నిన్ను పురితీశారుగదా, ఎట్లావచ్చావు’ అన్నాడు, నిద్రకల్తలో ఇంకా కండ్లుపులుముకుంటూ. పేరమ్మ తనసంగతంతా చెప్పింది, భారం తగ్గేటట్లు. అప్పటికి అతనికంతా తెలిసి, — ‘ఆహా! అట్లాగేం’ అన్నాడు. పేరమ్మ ఆమాట ఈమాట చెప్పి మళ్ళీ కోటయ్య సంగతి అడిగింది.

“కోటయ్యా—కోటయ్య ఆ మరునాడే పూరు వదిలిపెట్టి వెళ్లాడుగా దేశంమీదికి— నీసామ్మయ్యావత్తు ఆరోజే అమ్మకొనిపోయినాడు. ఎక్కడపోయినాడో మళ్ళీ కంటి కపు పడలేదు. రంగంవెళ్లాడేమో ననుకుంటున్నారు.” అని అన్నాడు మహాకష్టంతో.

పేరమ్మకు మాట రాలేదు. అరగంట నేపు కొయ్యబారి కూర్చుంది. ఉండి ఉండి,

“ఉరికిపోయి మాఅమ్మను చూచివస్తా, ముసిలిముండ ఎట్లాఉందో” అంది.

“ఆఁ. చెప్పడం మరచిపోయినా. మీ అమ్మ చచ్చిపోయిందిగా! మీయిల్లు మీ పూరిమునసబు అదెందుకో ఏలం వేయించాడట” అన్నాడు.

పేరమ్మ నిశ్చేష్టరాలయింది.

ఇంతకాలానికిగా ఇప్పుడు ఆకలయింది. ఇన్నాళ్లనుంచి ఎక్కడపోయిందో. ఒక్క ముద్దయినా తినంది ఉండలేదు ఇంక. అన్నం

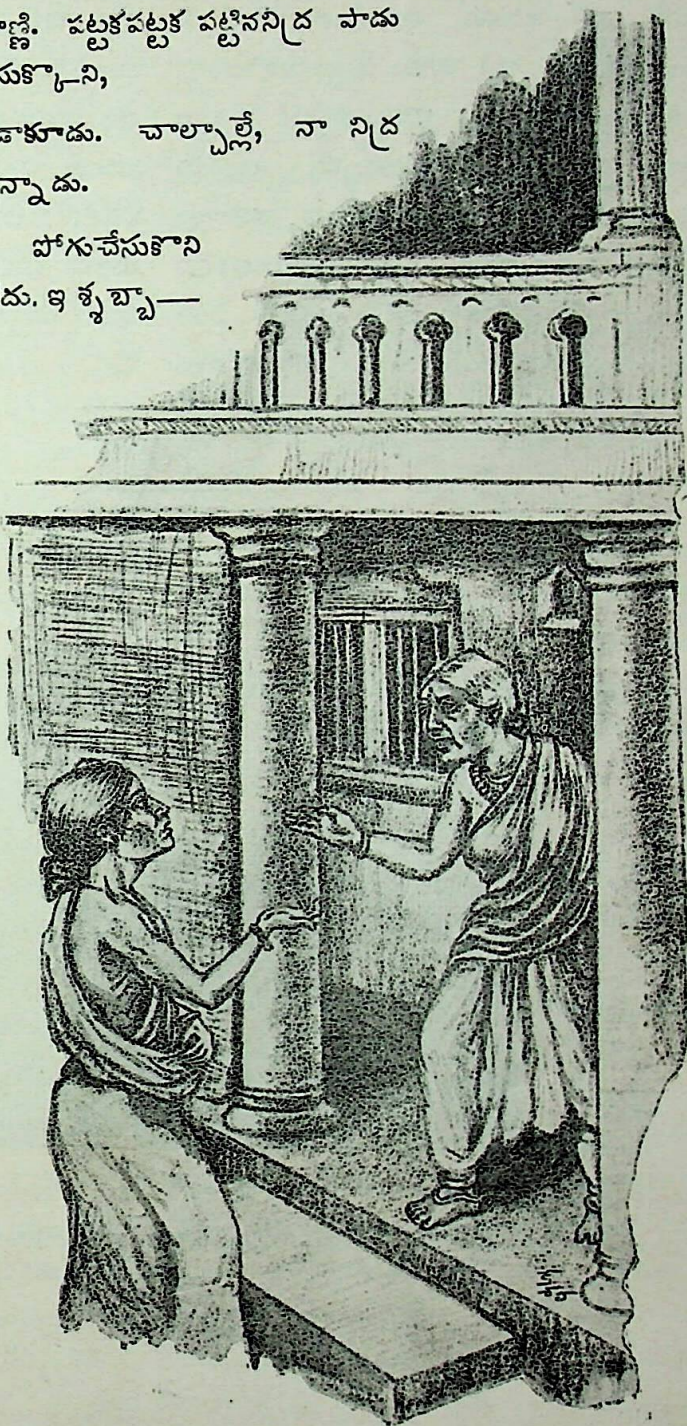
పెట్టించమని అడిగింది, ఆముసలాణ్ణి. పట్టకపట్టక పట్టిననీద్ర పాడు చేసిందని తిట్టుకుంటున్నవాడు విసుక్కుొని,

“ఇప్పుడేమన్నం, నా పిండాకూడు. చాల్చాల్లే, నా నిద్ర కాస్తా పాడుచేసావు పోపా” మృన్నాడు.

పేరమ్మ తన బలమంతా పోగుచేసుకొని లేచింది. ఏమిచేయడానికి తోచలేదు. ఇ శృబ్బ— అన్నం అడుక్కోడంకూడా తెలీదు. అదిమాత్రం చేతకా వద్దా. బజారునపడిపోయి, పెద్ద శెట్టి మేడవాకిట నిలుచొని “అన్నంపెట్టమ్మా” అంది. లేదు పొమ్మని ఇంట్లోనుంచి కేక వచ్చింది. మళ్ళీ అరిచింది. ఇంట్లో నుంచి ఒక ముసలావిడె, కొట్టే టట్టుగా వచ్చి, “నీకేం బుద్ధి లేదూ— బేహీ— నీకుగాదూ చేప్పేది— దున్నపోతా” అని శరశరంపరచుగా కురిపించింది.

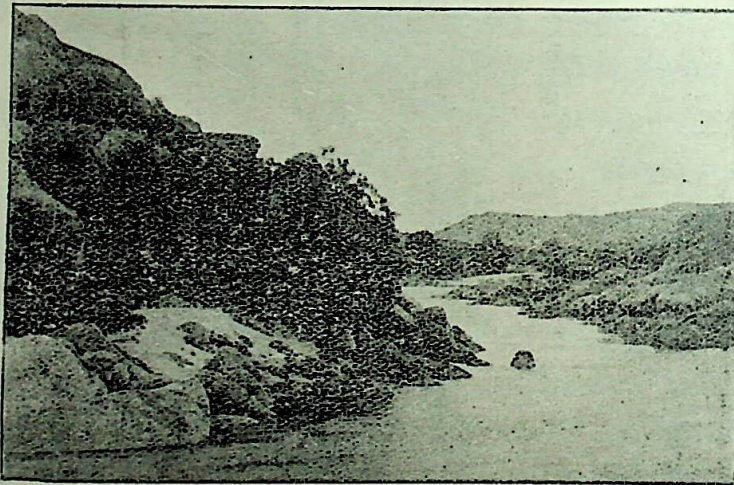
౮

పేరమ్మ వీధిమధ్యకువచ్చి కూలబడ్డది. లోకానికి తనయందు ఎందుకో ఇంతవిరోధం. నిమేష మాత్రం “ఇంతకంటే జెయిలే మేలేమో” ననిపించింది. ఉరే హాయి. అట్లాగే ఆకాశంనంక చూచింది. ఎందుకు చూచిందో తనకు తనకే తెలీదు. అప్పుడైనా దేముణ్ణి తలుచుకుందో లేదో చెప్పజాలదు. మిణుకు మిణుకు

మనే నక్షత్రాలను చూచింది. చల్లని లేపు ఇష్టం. బరువుగాలి ఇష్టం తన్ను గాలి సోకింది. ఛ! తాను తప్పించుకొందిగా అణచడంలేదు. ఎటుచూచినా విశాలప్రపంచం కనుపడ్డది. తనకు తెలికుండానే తన కడుపు నిండింది. అరకన్ను వేళి వెనక్కు పడ్డది, “అబ్బ—ఇదేచాలు” అని. ఆనిద్ర నుంచి ఎప్పుడులేచిందో, ఎట్లా లేచిందో ఎవరు చెప్పగలరు?

అసహాయురాలైనా తనచుట్టూ కోటగోడలు

తుంగభద్రానది

శ్రీ విరూపాక్షాలయము ప్రక్కను సన్నని కొండలలోయలో ప్రవహించుచున్నది.
(హంపి శిథిలములు)

—కే. యల్. నరసింహాచార్యులు, గుంతకల్లు.

వి నో ద శి ల్ప ము

కుట్టుపని

బట్టలపై అలంకారరూపములను కుట్టుట

రంధ్రముల అట్టలపై అలంకారరూపములను కుట్టినవిధముననే బట్టలపైగూడ కుట్ట వచ్చును. అట్టపై కుట్టినప్పుడు అందలి రంధ్ర ములు కొలతలకై తోడ్పడునట్లు, బట్టపై కుట్టినప్పుడు వలవంటి యొక్కగుడ్డ (Canvas- చిత్రము D) యొక్క సహాయ మావశ్య కము. ఇంతమాత్రముకాక చిత్రములు A B లందు చూపబడినట్టి రెండువిధముల కొయ్య వలయములుకూడ కావలసియుండును.

కొయ్యవలయములు, లేక ఉంగరములు

A వలయము కోతలేక ఒకే ఉంగర ముగా నుండును. B వలయము A ను చుట్టి రాదగి, ఒకకోతను కలిగియుండును. కోత వలయమును బిగించుటకును, వదలించుట కును పీలగునట్లు ఒక మరచీల బిగింపబడి యుండును (చిత్రము B S) వలయములు 1", 2", 3", 4" లేక 10" వ్యాసము గలవిగా నుండి వ్యాసమునకు దగినట్లు వెల కలిగి యుండును.

వ ల గు డ్డ (Canvas)

చిత్రము D యం దుండునది వలగుడ్డ. ఇందు పడుగు, పేకదారములు, జంటలుగా నేయబడియుండును. పడుగును, పేకయు చేరు చోట (చిత్రము D, 1, 2 వలె) ఒక మూల (Cross) ఏర్పడును. ఈక్రాసులే, రంధ్రముల అట్టలోని రంధ్రములవలె, కుట్ల ఎన్నికల

కొ. సరసింహాచారి

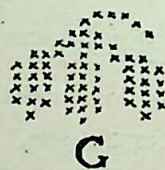
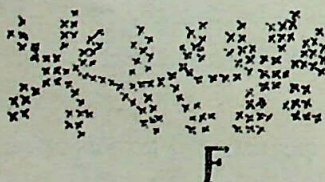
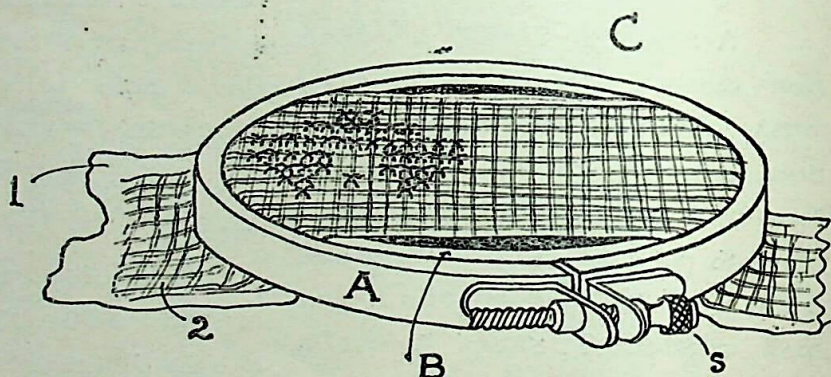
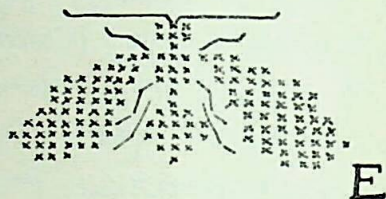
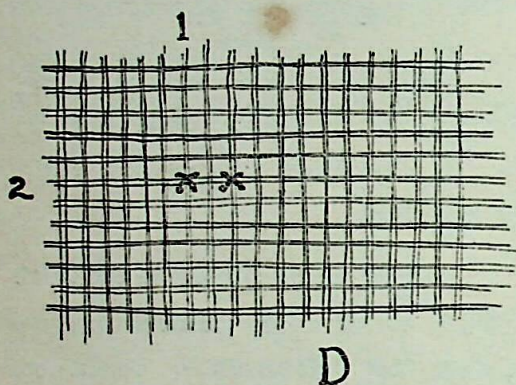
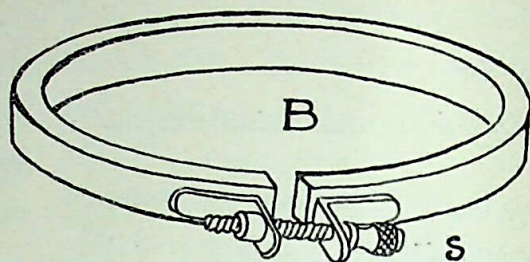
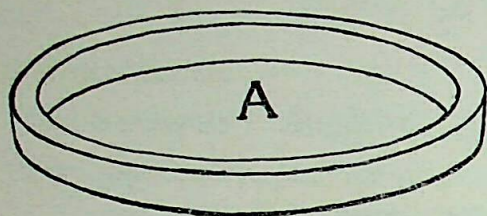
యందు తోడ్పడును. రంగుదారములతో కుట్టినపుడు, ఒక్కొక్కవరుసకు ఇన్నిక్రాసు లని లెక్కించుకొని కుట్టుచుపోవలెను.

కుట్టు విధము

కుట్టవలసిన బట్టను దీసికొని, దానిపై వలగుడ్డను, సరిగా చేర్చిపెట్టుకొని, ఈరెండిం టిని A వలయముపై చదరముగా మడత లేక పెట్టవలెను.

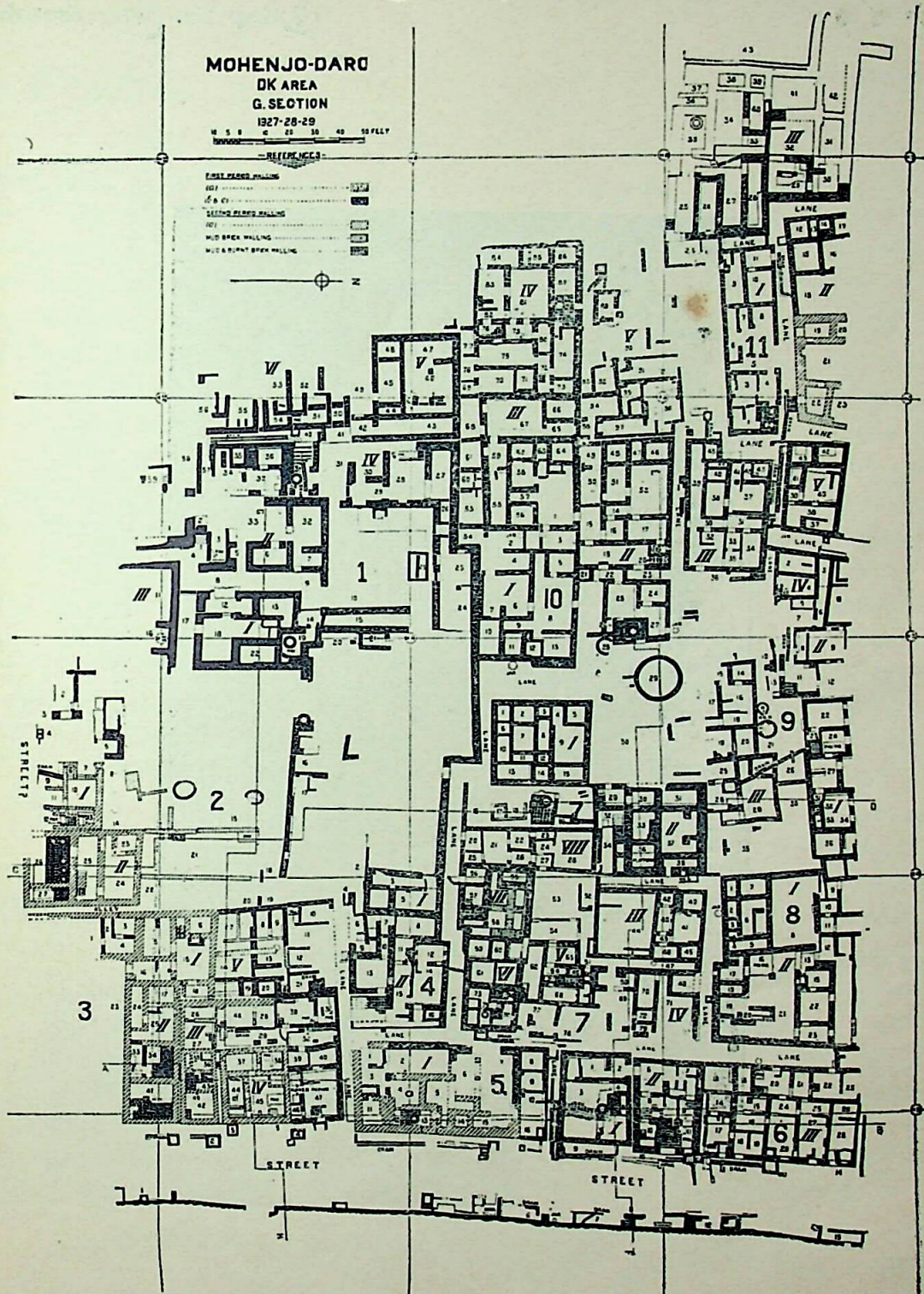
పిమ్మట B వలయములోని మరచీలను వదలించి, దానిని బట్టను పరచియుండు A వల యముపై పెట్టి, అదిమినయెడల రెండువలయ ములును ఒకే మట్టమునకు వచ్చి బట్టను బిగు వుగా లాగి పట్టుకొనును. వెంటనే మరచీలను బిగించినయెడల బట్ట చదరముగాను, బిగువు గాను అమరును (చిత్రము C).

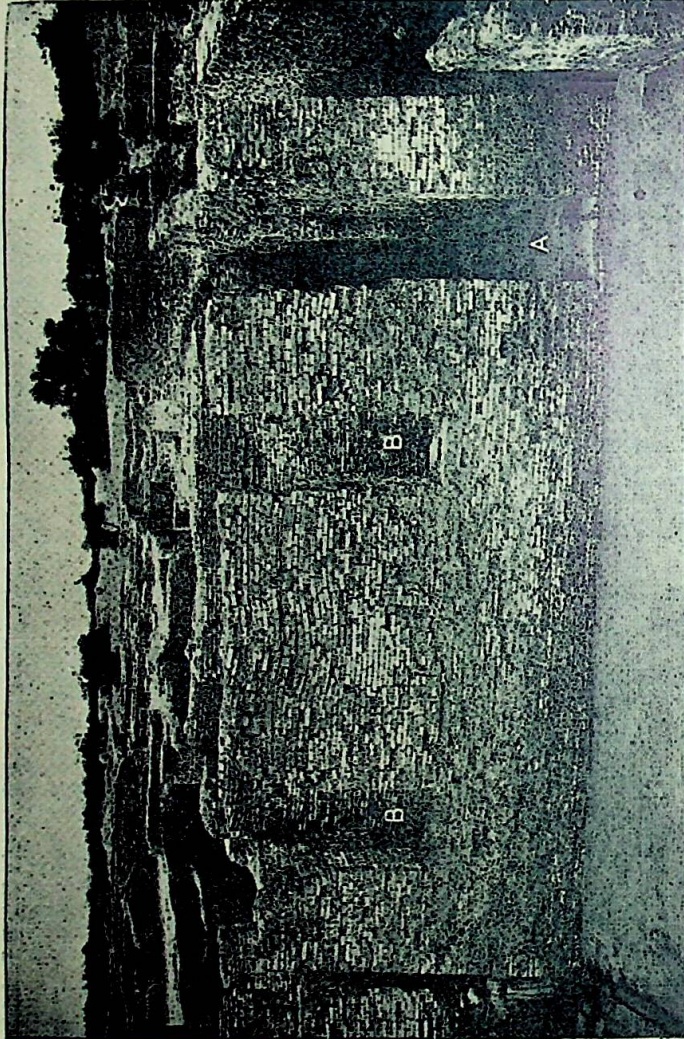
తర్వాత కుట్టుట ప్రారంభించవచ్చును. దారపుకొన ఎల్లప్పుడును బట్టకు అడుగు ప్రక్కనే ఉండునట్లు చూడవలెను. దారము చాయపోని రంగులు గలిగియుండవలెను. పట్టు దారము శ్రేష్ఠము. చిత్రములు, E, F, G ల యందు చూపినవిధమునను, ఇంక ననేకవిధ ములగు రూపములను కుట్టవచ్చును. అన్ని రూపభేదములును ఒక్కొక్క వరుసలోని క్రాసుల సంఖ్యలయందలి మార్పులనుబట్టి ఏర్ప డును. వలయముపై బిగింపబడిన భాగమం దంతయు కుట్టినతర్వాత, B వలయమును వద లించి, బట్టను జరపి మరల ఆవలయమును బిగించుకొని, కుట్టును సాగించవలయును.

కుట్టు పూర్తియైనతర్వాత, వల టిగా లాగి వేసినయెడల రంగుదారముల కుట్లు
గుడ్డనుమాత్రము జాగ్రత్తగా కత్తరించి మాత్రము అడుగునగల బట్టపై నిలచును.
అందలి పడుగు, పేకదారములను ఒకటొక

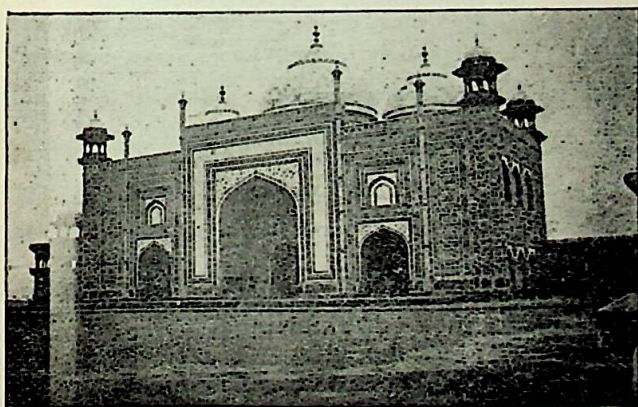
(All rights reserved)

౧. మధ్యయుగపు కట్టడ మొకటి

క్రిస్తుశకము ౧౬౦౭ లో, మహాజహాను ౧౫ వత్సరముల బాలుడై యున్నప్పుడు (యువరాజుకురామ్) అతనితండ్రి జహాంగీర్ చక్రవర్తి కుమారునికి వివాహ మహోత్సవము జరుప నిశ్చయపరచెను. కన్య, నూర్జహాన్ సోదరుడైన ఆసాఫ్ జాహ్ అను నతని పుత్రిక. ఈమెకు తలిదండ్రులుంచిన పేరు, “ఆర్జుమంత్ బాను బీగమ్”. “ముంతాజ్ మహల్” (“మందిర జ్యోతి” — The Light of the Palace) అనునది తరువాత ఆమె భర్తచే నొసగబడిన ముద్దుపేరు. నిశ్చితార్థమైన వివాహవత్సరములకు, అనగా ౧౬౧౨ లో ఈపనిత్రకార్యము అతివైభవముగా జరుపబడెను. అప్పటికి వరునివయస్సు ౨౦ వత్సరములపై మూడు మాసములు. కన్య వరునికంటె సంవత్సరమే చిన్నది. వివాహమైన సందోమ్మిది వత్సరములలోపుగా, ముంతాజ్ బీగము ౧౪ మంది బిడ్డలను కని, తుదకు కడపటిబిడ్డను ప్రసవించునప్పుడు ౩౦ గంటల దీర్ఘకాలప్రమాతిబాధ ననుభవించి, ౧౬౩౧-వ సంవత్సరము జూలై ౨-వ తేదీ మంగళవారమునాడు బర్హాన్ పురమునందు పరమ పదించెను.

౧. తాజ్ మహలుయొక్క సింహద్వారము

తాజ్ బీగము మరణము

ఇందు చెప్పెడి తాజ్ బీగముయొక్క మరణ వృత్తాంతవివరణము, కుదాబక్ష్ షపుస్తకాలయమునందు, పర్షియాభాషలో చేతితో వ్రాసిన ఒక అపూర్వమైన పుస్తకమునందు చెప్పబడియున్నది.

మహాజహానుకు దారా, షూబా, ఔరంగజేబ్, మురాన్ అను నల్వరుపుత్రులేకాక రోషన్-ఆరా, గైతి-ఆరా, జహా-నారా, గోహర్-ఆరా అను నల్వరు పుత్రికలుగూడ నుండిరి. కడగొట్టుబిడ్డను ప్రసవించుటకు ముందు, బీగము గర్భమందలిశిశువు యేడ్చినట్లు వివరించెను. ఆరోదనశబ్దము వినినతత్ తుణమే ముంతాజ్ కు తన జీవములపై నిరాశ జనించెను. ప్రేమనిధియైన భర్తను సమీపమునకు రా బిలిచి “ప్రభూ, నాఅంతము సమీపించినది. గర్భస్థశిశువు రోదించినపిదప, ప్రసవానంతరము దానితల్లి అనువులుబాయుట లోకవిదితమే కదా! అందుచే నే నీక ఈమర్త్యలోకమును విడిచి శాశ్వతప్రపంచమున కరుగుచున్నాను. నీయెడ నే నేవేని ఆపరాధములు చేసియుండిన మన్నించి, నాఅంత్య

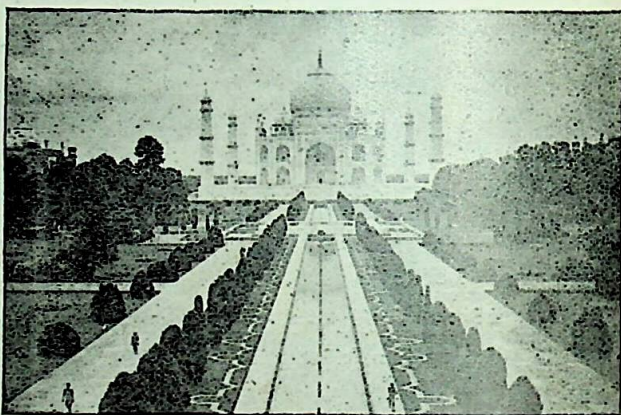
ప్రయాణమున కనుజ్ఞ నొసగుము” అనియు, తన అంతిమపు కోర్కెల రెంటిని చెల్లించ ప్రతిసేయుమనియు ప్రార్థించెను. రేడు ఆ కోర్కెలను నెరవేర్చునట్లు ప్రమాణమొనర్చి, ఆకోర్కె రెవ్వియో తెలుపుమనెను. ఆమె “భగవంతుడు నీకు స్త్రీ పురుష సంతానములో చేరినల్వరు నొసరియున్నాడు. నీ పేరుప్రతిష్ఠల నిల్పుటకు వీరే చాలుమరు. అందుచే ఇక పునర్వివాహము జేసికొని సంతానము కోరవలదు. అట్లుచేసిన ఆమెబిడ్డలకును, నాబిడ్డలకును స్థానాధికారముకొరకు ఘోరయుద్ధము జరుగుటలో సందేహము లేదు. ఇదియే నా మొదటికోర్కె. రెండవది :

నా భౌతిక దేహముపైన, ప్రపంచమునం దెందును కానరానట్టి అసమానసౌందర్యము గలిగి, శాశ్వతముగ నిలుచునట్టి యొకగోరిని కట్టింపవలెను." అని తుదిపల్కులు పల్కి గోహా-ఆరాను ప్రసనించిన మరుక్షణమే, కోమలకాయమును వదిలి భగవత్సన్నిధ్యమున కరిగెను.

మహాజహ్లోచక్రవర్తినుఖము వర్ణనాతీతము. దుఃఖాబ్ధిలో మునిగిన అతను ఒక వారముగోజులు, ఏవిధమైన రాజకార్యములను చేయజాలకపోయెను. దుఃఖితీత్రతచే, సర్వమును త్యజించి, సన్న్యాసిగావలించెను. కాని గుణవంతుడైన అతను, ఈశ్వరుడు తనపైమోపిన రాజ్యపాలన భారమును అట్లు త్రోసిననుట, ఘోరపాప మని యొంచెను. పీయభార్యమరణాంతరము, చక్రవర్తి, ను, వజ్రవైదూర్యభరణాదులను ధరించుట మానెను. సుగంధలేపనాది సకలవిధ భోగములను పరిత్యజించెను. ఉత్సవాదులందు పాడెడు మంగళగీతములు, వివిధ వాద్యనినాదములు అతనిచేపులకు శోకపూరిత ప్రలాపగీతములవలె వినపడుచుండినందువల్ల, వాటివల్ల ఆపీవేయున ట్లాజ్ఞాపించెను. ఆమె సమాధియొద్దకు వెళ్లినపుడెల్ల, దానిపై అతని కన్నీటికాలువలు వెల్లువలై పారుచుండెను. "రాజ్యము సర్వభూస్వముగ కన్నట్లు చున్నది. జీవితమే జనుస్సాకరమైన" దని అతికరుణముగ పలువరించుచుండెడివాడు. చక్రవర్తికి ముంతాజ్ బీగముగాక, ముసఫర్ ఖాన్ అనునతని పుత్రికలైన, మిర్జా, షాహా అను నిరువురుభార్య లుండిరి. ఐన, ముంతాజ్ యొక్క పవిత్రప్రణయసుధాంబుధిలో ౨౦ సంవత్సరములు ఓలలాడిన అతనికి, వీరి సభ్యము కేవలము వ్యవహార సంబంధముగ తోచుచుండెనేకాని, ప్రేమబంధముగ సేవాత్రమును కన్నట్లు చుండలేదు.

చక్రవర్తినియొక్క దేహమును భూస్థాపన మొనర్చుటకు, ఆగ్రా దక్షిణదిక్కున విశాలావరణము

రాజా జైసింగ్ (రాజా మానసింహుని పౌత్రుడు) వద్దనుండి క్రయమునకు తీసికొనబడెను. హైందవశిల్పలలో నిపుణులైన వారికి గోరినమానాను సిద్ధపరచు బాధ్యత ఒప్పగింపబడెను. వాటిలో చక్రవర్తి మెప్పువడసిన ఒక నమూనా యొక్క ప్రతిరూపము మొదట కట్టితో చేయబడెను. తరువాత తాజ్ మహలు ౧౬౩౧-వ సంవత్సరపుమొదటిలో ప్రారంభింపబడి, ౧౬౫౩-వ సంవత్సరపు జనవరిమాసములోపుగా ౩ కోట్ల రూప్యముల వ్యయముతో అల్లారుముద్దుగా పరిసమాప్తయయ్యెను. కట్టడము నిర్మాణముందు పాల్గొనిన శిల్పలలో నీదిగవ పేర్గొనినవారు అతిముఖ్యులు—

౧. మహలుయొక్క సంపూర్ణ దృశ్యము

౧. అమర్ నాథ్ ఖాన్ పిరాజ్. కాంధారదేశ స్థుడైన యితడు, మహలునందు 'ఘుగ్రా' శాసనములను వ్రాసియున్నాడు.

౨. శిల్పకలాకోవిద 'ఐషా'. ఇతడు తాసిఫని చేసినవాడు. ఇత డాగ్రాదేశస్థుడు.

౩. శిల్పిశ్రేష్ఠుడగు 'మైరా' అను నితడు వడంగి. ఇతనిది ఢిల్లీనగరము.

౪-౬. భానుహార్, జాత్ మాల, జోరావార్. ధీనివాసులైన వీరు మువ్వరును రాతిలో లతాగుల్ఫాదులను, విగ్రహాదులను చెక్కిన నిపుణులైన శిల్పులు.

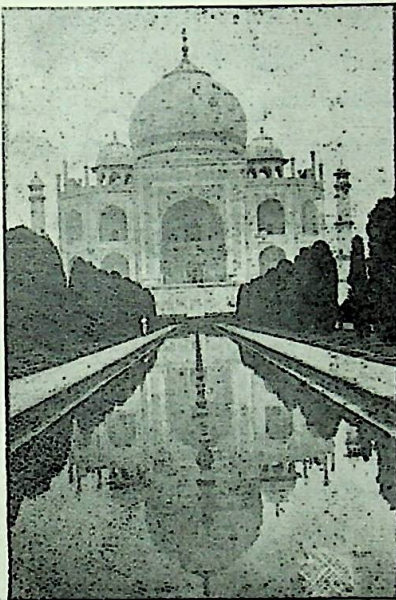
2. ఇస్మత్ ఖాన్ (Ajuba) - కుమయ్యేనందు దొరకినది.
ప్రధానగోపురమును, దానికి ఊతగా నొసగియుండు పరంబాను నిర్మించిన సేవరియైనశిల్పి.

౩. రామమాల్ కాశ్మీరీ. ఇతడు తోటమాలి.

ఈదిగువ షేర్-నబశిన అనూల్యరత్నములు తాజ్ మహలునందు అమర్చబడియుండెను:—

౧. కార్నేలియన్ (Cornelian) - కాంధారదేశమునుండి లేబడినది.

౨. లాపిస్ లాజులి (Lapis lazuli) అను నైహార్యము - సింహానుండి లేబడినది.

3. మహలుయొక్క ప్రతిబింబము

3. ఓనైక్స్ (Onyx)

౪. పాటుజా (Patunja) - ఆఫ్రికాయందలి సైల్ నదిలో దొరకినది.

౫. సువర్ణము (సువర్ణ శిల Goldstone?) - బాస్రాపట్టణము, ఓమర్ జోషముద్రములనుండి లేబడినది.

౬. ఖాటు (Khatu) - జోద్ పురపు పర్వతములనుండి లేబడినది.

౪. మార్బుల్ శిల (Marble) - మక్కానుండి లేబడినది.

౫. మారియామా (Mariama) - బాస్రాపట్టణమునుండి లేబడినది.

౬. బాడల్ శిల (Badal stone) - బనాస్ నదిలో దొరకినది.

౭. యామినీ (Yamini) - యెమెన్ (?) నుండి లేబడినది.

౮. మంగాహ (Mungah) - అట్లాంటిక్ సాగరమునుండి లేబడినది.

౯. ఘోరి (Ghori) - ఘోర్ బాంచ్ నుండి లేబడినది.

౧౦. టామ్రా (Tamrah) - గంజీనదినుండి లేబడినది.

౧౧. గరుడపచ్చయను రత్నము (Beryl) - బాబా బుషకాంశలనుండి లేబడినది.

౧౨. ముసాయి (Stone of Moses?) - సిన్యాయపర్వతములనుండి లేబడినది.

౧౩. గ్వాలియర్ (Gwalior) - గ్వాలియర్ నదిలో దొరకినది.

౧౪. ఎర్రయిసుకరాయి (Red Sand Stone) - నానాస్థలములనుండి సంగ్రహింపబడినది.

౧౫. ఒకరకపు పచ్చరాయి (Jasper) - పెర్షియా దేశమునుండి లేబడినది.

౧౬. దాల్ ఛానా (Dalchana) - ఆసాక్ నదిలో దొరకినది.

మహలుయొక్క మాన్యములు

రాణియొక్క ౧౨-వ ఆబ్దికమునాడు (౧౬౪౩ వ సం. జనవరి, ౨౭-వ తేదీ) మహజహాను, తాజ్

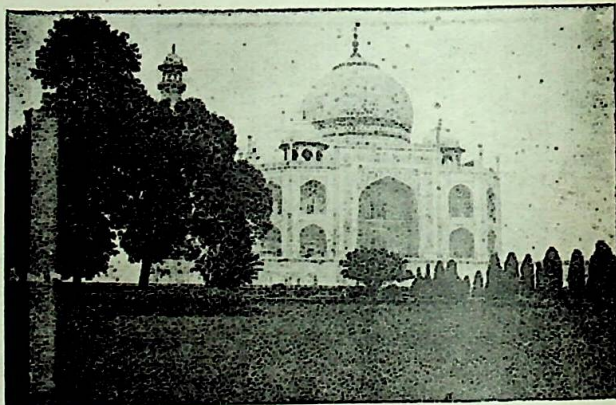
మహాను ప్రవేశించి, ఆగ్రా, మరియు నాగార్హి పరగణాలయందలి 30 గ్రామములను ఈ మహానుకు మాన్యముగ దయచేసెను. వీటిలో సంవత్సరమునకు లక్షరూకలు రాబడిపన్ను చెల్లుచున్నది. ఇదిగాక, గోరికి సమీపమునందు కట్టబడిన దుకాణములు, ఇండ్లు మొదలైనవాటిలోనే మరియొకలక్షరూప్యములు అద్దె ప్రాప్తమగుచున్నది.

ఈ ధనము, మహాను తరచు చక్కబెట్టుచుండుటకును, అందు ఉంచబడిన ధర్మనిస్థాపకులైన షకీరులు మొదలైనవారికి జీవనాంశము లాగుటకును వినియోగింపబడుచున్నది.

మహానుయొక్క అందచందములు

మాడుకోట్ల రూప్యముల వ్యయముతో, 11 వేలశిల్పించే 12 సంవత్సరములు కట్టబడిన ఈ మసమానమున్న అతిశయోక్తి గానీరదు. ప్రపంచమునందలి యపూర్వవస్తువులలోనెల్ల యపూర్వమైన ఈ మందిర మొక పెద్దముత్యమువలె కడు మనోహరముగ కడుభావనామానముగ కేవలము వర్ణనాతీతమై నెలుగుచున్నది. ఎట్టి చలువరాతిచే కట్టబడిన సింహద్వారముపై, కురానునందలి ఉత్తమపదజాలములు పుష్పలతాదులతోగూడి అతిచతురముగా చెక్కబడినవి. దాని తరువాత సగమువిలువంపుగా కట్టిన సరంబియందు (Demi vault) పలు రంగుల పుష్పలతాదులు అలంకరింపబడినవి. దానికావల సస్యశ్యామలమైన పూదోట మధ్యన చంద్రకాంతశీలచే చదనుచేయబడిన మార్గము అత్యంతరమణీయము. ఈమార్గమున కిరుప్రక్కలను, దట్టమైన పత్రసముదాయముతోగూడి స్తంభములవలె నుండు తమాల వృక్షములశ్రేణి దుఃఖభారముచే శాంతముగనుండు ఆస్థల గంధీరత కేయాటంకము రాసీయక కావలిగాయుచున్న పహరాజవాసులొ యన్నట్లు కన్పట్టుచున్నవి. ఈ ప్రశాంతమార్గమునకు

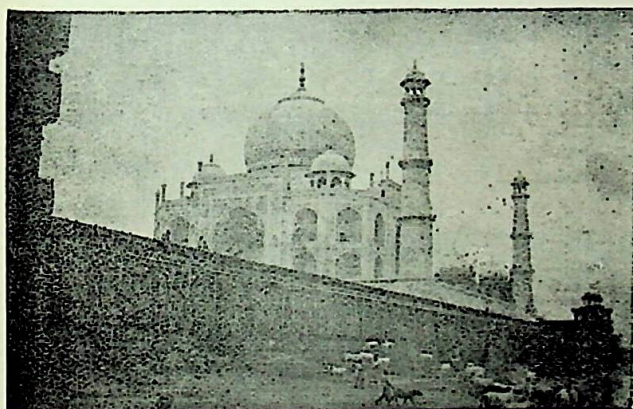
తుట్టుకుదను, మార్గమధ్యమున నందందు అమర్పబడిన జలయంత్రములు, వేదికలు అన్నిటికినావల. చంద్రకాంత శిలా నిర్మితములైన మందిర గోపురములు ప్రకాశించుచున్నవి. నట్టనడుమునుండు ప్రధాన గోపురము రజతాద్రివలె మెరయుచు చూపరదృష్టిని చూరగొనుచున్నది. ఆ చంద్రశిలాస్థిత మార్గమున నడచుచు, ఆగోపుర సౌందర్యమును తిలకించుచున్నప్పుడు ప్రతివారి హృదయములందును, మహాజహాను చక్రవర్తియొక్క నిర్మలప్రేమప్రభావమే పొంగి పొరలుచుండును! ఎండవేడిమి యెంతయుగ్రముగ నున్నను. యిచ్చటమాత్రము తాళ, తమాల, అశ్వత్థాది వృక్షముల చల్లని నీడవల్ల, తాప మేమాత్రమును సోకుటలేదు, వేడిగాలిసైతము జాజి, మల్లె, నులాబి మొదలైన పుష్పకుంజముల నెత్తావించే చల్లబడుచున్నది. వెన్నెలకాలములందు, మహానుయొక్క ప్రధానగోపురము శీతల చంద్రకిరణములలో తళతళ మెరయుచు చూపరను విస్తయపరచుచుండును.

౪. పార్వద్వృక్షము

చంద్రశిలామార్గమందలి మొదటి వేదికను సమీపించగానే హిమశైల శిఖరమువలె విరాజిల్లు గోపురము కాననవచ్చును. అకస్మాత్తుగా ఒక నుండరపదనారవిందమును చూచినప్పుడు, ఎట్టివారైనను దానిఅందమున కచ్చెరు వొందుదురేకాని, విమర్శచేయసాహ

సింపరు. అట్లే, ఈ మందిరపు గంభీరాకారమును కనుగొన్న తోడనే ఒకవిధమైన ఆనందము కలుగును. మరణముచే విస్తృతి జెందనీయకుండుటకు, పవిత్ర ప్రేమ, యెంతటి ఉద్దేశముతో పోరాడి విజయము గాంచియున్నదని ఆశ్చర్యానందవిస్తయములు కల్గి తన్నయలగుదుము. ఈ వికారానుభవమున దుఃఖసమ్మిళితమైన మాధుర్య మొందున్నది. అయ్యది అనుభవక వేద్యము. సింహద్వారముపైన, “నిర్మలహృదయులు ఈశ్వరుని యుద్ధ్యానము బ్రవేశింతురు” అని అరేబియా భాషలో వివిధములగు నగ్రీకీపసులమధ్యన చిన్ని అక్షరములు చెక్కబడినవి. ఈముద్దుగులుకు అక్షరముల తిలకించునప్పుడు, చక్రవర్తి అంతఃపురపు అనన్యమజ్జియైన మంతాజ్ మహాలు యిచ్చట దీర్ఘచిత్రాంతిని పొందుచున్న దని నన్త్రుతతో తెలుపుచున్నవో అన్నట్లు తోచును. మరియు, ఇది ఆద్యంతరహితుడైన భగవంతునిమహిమ వేనోళ్ల బొగడుచున్నట్లు పొడకట్టును.

౧. మహల్ చెనుక భాగము

ఉద్ధ్యానము, గోపురము

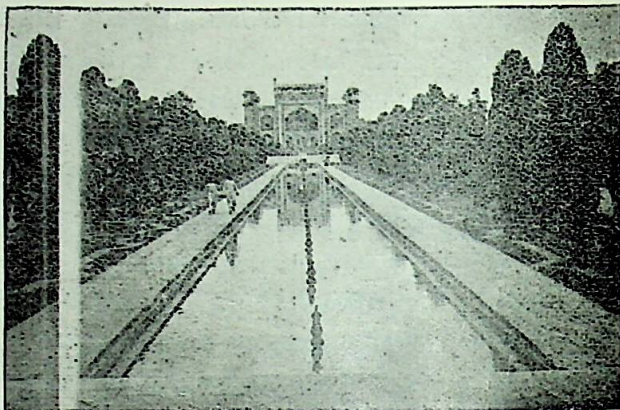
సౌందర్యమున నిది ఒకటి నొకటి మించుచున్నవి. ఆసియాఖండమంతటి ఉత్తమరకపుచె ట్లనేకములు ఇచ్చట అమర్పబడినవి. నెదురుపొదరులు, మట్టి నూసులు వీటిచుట్టును పెంచబడిన కదలీతరువుల విశాల

పత్రములు పచ్చని జెండాలవలె వింతవిన్నాణము నొసగుచున్నవి. ఈతరువుల నడుమ నడుమ కనబడు చంద్రశిలా మార్గపుతళతళలు ఎంతజూచినను తనివితీరదు. ఈమహాలు ఒకనిర్జలమైన యెడారి ప్రదేశమునందు కట్టబడియుండినను, తన సౌందర్యమహిమచేతనే ఆ ప్రదేశమును సారవంతముగ నొనర్చి, మృత్యువుకంటెను శక్తివంతమైన నిర్మలప్రేమయొక్క ప్రభావమును కనబరచునట్టి దృష్టాంతముగ నుండియుండును. స్వచ్ఛ గవళికాంతుల నీను ఈమందిరముచుట్టును నడచుచు పోయిన, ఒక వైపున పవిత్ర యమునా ప్రవాహము, మందిర ప్రాకార కుశ్యములను తన నిర్మలజలములతో ప్రక్షాళనము చేయుచుండుట కాననగును. కట్టడము నలుచదురుముగ కట్టబడినది. ఒక్కొక్కవైపునను ౧౦౦ గజముల కంటె నెక్కువనిదిగి గలిగియున్నది. నీలాకాశమున మెరయుచుండు గోపురాగ్రము ఎకర అడుగుల జొన్నత్యము కలిగియున్నది. దూరమునుండి జూచిన, ఈకలశము, దిబ్బం

డలముపైన ఒకగుండ్రని తెల్లజీమూతముభంగి కనపడును. దీని అసమానమైన ఆంశములో లీనమై అటువైపే నడచుచు పోయిన, నేరుగా ఆర్జుమంత్ మహారాణి సమాధిని సమీపించుము. ఈ ప్రదేశము చాల సరళముగ, నిరాశంబరమైన ఆలంకరణములు గలిగి ప్రశాంతమైయున్నది. ఇచ్చట ఒక పవిత్రజ్యోతి ప్రకాశించుచున్నట్లుండును. చక్రవర్తినిదేహము నుంచిన విశాలావరణము నందును, స్తంభములపైనను, నిలువుటద్దములు, చిత్రపటములు మొదలైనవాటి చట్టములపైనను, అచ్చటచ్చట నమర్పబడిన తెరలవలె మండు చలువరాతి కటకటీల

పైనను ఫలపుష్పలతాదులు, మృగములు, పక్షులు, అక్షరపక్షులు మొదలైనవి చాల నేర్పుగా చెక్కబడినవి. ఈ చెక్కడపుపనిలో మధ్య మధ్యన పచ్చరాళ్లు, గోమేధికములు, మత్త్యములు, వజ్రవైదూర్యములు మొదలైన ఉత్తమోత్తమరత్న

ములు అమర్పబడియుండెను. ఆకాలపు శిల్పుల అద్వితీయ కళా నైపుణ్య నైభవము లిందు ప్రతిఫలించుచున్నవి. ముంతాజు బీగముయొక్క సుందర సుతుహరశరీరమును పాతిపెట్టినస్థలము, మండిరపు నట్టినడుమ సుస్థిగ్గచంద్రకాంతశిలచే వలయాకారముగ చదును చేయబడి గుర్తింపబడినది. పూర్వమున బాలసూర్య ప్రభాదీశితంబై యొప్పు పెద్దవజ్ర మొందు ఈ పట్రే సమాధిపై సముచితముగ నలంకరింపబడి యుండెను. చక్రవర్తిని సకీవయై యుండినకాలమున నా వజ్ర మామె మకుటము నలంకరించియుండెనట. మహాజహాను సార్యభౌముడు తన

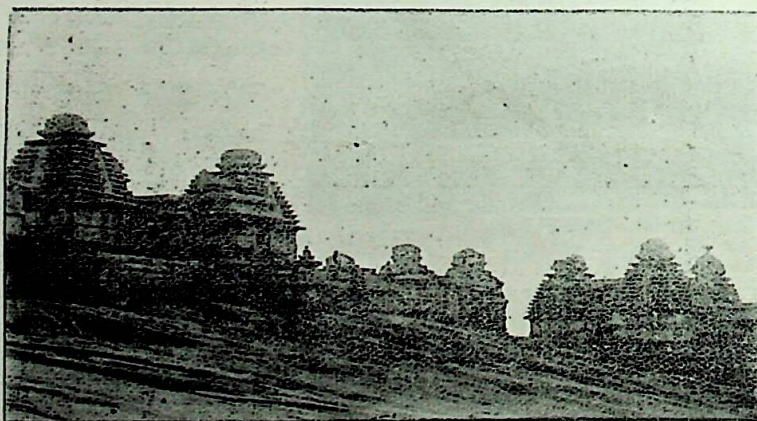
౬. లోనైపుమండ్రి కనబడు సింహద్వారదృశ్యము

అగాధప్రేమకు సాక్షిభూతముగ నెలకొల్పిన ఈ శ్రేష్ఠమణులలో అనేకములు నేటికాలమున గాన రాకుండుట కడు విసాదకరము. ఈ సమాధికి చాల

తారాగ్రము నిలుపగలిగెను. భార్యునియొగ దుఃఖముచే, ఇతను, మహాలునందు వ్రాయించియుండెడు సకరుణమైన కొన్ని వేదాంతవాక్యము లిట్లున్నవి:—

దీనికంటె జేసెడు యెత్తుకల వేదికయొకటి కట్టబడినది. ఇయ్యది ఆర్జుమందు ప్రియభర్తయు, ప్రభువును ఐన మహాజహాను సమాధి. ఇతడు అతిలోకసుందరియైన తన మోహంపురాణి శివముల నిలపుకొనబాలక పోయినను, ఆమె స్మారకచిహ్నమును ఆచంద్ర

“ఈ ప్రపంచము ఒకవ్యాధివంటిది. దీనిపై నడవ తగునేగాని, నిలుకడగనుండ నిచ్చునింపరాదు. ఈయైహిక ప్రపంచము క్షణభంగురమైనది. ఈక్షణమును ఈశ్వర ధ్యానములో పరిరతమముగా కడపుట శ్రేయము.”

జైన దేవాలయములు, హంపీశిథిలములు

—కే. యల్. నరసింహాచార్యులు, గుంతకల్లు.

అంధ దేశమున నేను కవులకు రాజాదరణము గణింపదగినంతగా లేకున్నది. పోనీ పాఠకులన్ననో, లేదా పుస్తకములు లభించిన చదువువారేగాని, కొనియెనను చదువవలె నను నభిలాష గలవారు మిక్కిలి తక్కువమంది కనబడుచున్నారు. ఎంతటి యుత్కృష్ట గ్రంథమైనను, ఎంతటి నూతనవిషయసంకలితమగు గ్రంథమైనను, ఎంత ప్రకటన జరిగినను మారుప్రతులముద్దారణ మెచ్చదగినవిషయము. ఎక్కడనైనను కులాభిమానమును ప్రేరేపించి యిల్లిల్లు తిరిగి మఱికొన్ని ప్రతులదనముగా నమ్మగల్గినవారు కొంతమంది యున్నమాట వాస్తవమే. అది ప్రశ్నకవిషయము.

పదిమందిచేరి పోషించు గ్రంథాలయములైనను గ్రంథములను గొని గ్రంథకర్తల నాదరించి సద్గ్రంథ ప్రకటనకు సహాయపడుట మిక్కిలి ధర్మము. అయితే గ్రంథాలచూధికారు లేమిచేయుచున్నారు? “నీ గ్రంథమును దయయుంచి యుచితముగ మగ్రంథాలయమునకు బంపు” డని మనవియొకటి ముద్రింపించి గ్రంథకర్తలకు బంపుచున్నారు. తపాలారుసుమును గ్రంథకర్తలు భరింపవలసినదే. పత్రికలకు, బంకికులకు మఱికొన్ని ప్రతులను విమర్శనార్థము గ్రంథకర్తలు పంపుకొనునాచార మొండుగలదు. అందుచేత భాండాగారములనుండియో, పత్రికాకార్యస్థానములనుండియో, పండితుల ద్వారముననో పెక్కురు నూతనగ్రంథములను చదువబడయగలరు. ఇంక నెవ్వరు గ్రంథములను గొని చదివెదో! గ్రంథకర్తలకు ప్రోత్సాహ మెటనుండి వచ్చునో!! ఎంతకాలమునకు నమ్మకముకాక చెదకు భయపడియో, స్థలసంకోచముచేతనో గ్రంథకర్తలు కాగితములవెలకు తమగ్రంథములను రైల్వేవాటియోధారకులగు గ్రంథవిక్రేతల కమ్ముచున్నారు. ఆవిక్రేతలు మిగిలిన పుస్తకములతోపాటు అణాకు, బేడకు - విలువగల

యాగ్రంథములను అమ్ముచున్నారు. ఐనను వా రావిధముగనైన గ్రంథవాప్తికి సహాయపడుచున్నారా!

తెనుగుగ్రంథమాలలసంపాదకులైనను గ్రంథకర్తలకు దగినంత ప్రోత్సాహ మొసరుటకు దేశీయులు వారి యుద్యమము నభిమానింపనిది యవకాశ మెట్లుండు? స్త్రీవిద్య యొక్క వ్యాప్తి నొంది, స్త్రీపాఠకుల సంఖ్య పెరిగిన గ్రంథములు కొనువారి సంఖ్య యొక్క వకావచ్చునేమో! నేను ముఖ్యముగా సామాన్యవిద్య వంతులు చదివెడువారి ప్రేమల కమ్మక పెక్కువగా కనబడుచున్నది. అందుకు గారణము వారి యభిరుచుల కవి సరిపోవుటయు, రైల్వేలో చౌకగా నమ్ముటకు టయు నైయున్నది.

కాని నేను తెనుగుదేశమున పుస్తకవా్యాపార మొండు జరుగుచున్నది. పఠనీయగ్రంథరచయితలు, ప్రచురణకర్తలు ముఖ్యముగా నీవ్యాపారము చేయుచున్నారు. సద్గ్రంథప్రచురణాభిలాషకంటె పెక్కుమందిని ద్రవ్యసంపాదనయే యందు కాకర్షించుచున్నది. ఎవ్వరిచేతనో గ్రంథములు వ్రాయించి, ప్రచురణకర్తలు ఆగ్రంథము లామోదింపబడుటకును, బహుళ వ్యాప్తిని బడయుటకును సహాయపడునట్టి విద్యాశాఖాధికారులను వారియామోదముతోనే గ్రంథకర్తలని ప్రకటించుటమాడ గలదట. కొన్నియెడల నట్టివారు స్వల్పమగుసలహా లిచ్చియుండవచ్చును. అంతమాత్రమున గ్రంథకర్తలు కారుగదా!

పాఠ్యగ్రంథనిర్ణయసంఘమువారు పూర్తిగా బరిశీలించి యామోదించుచున్నారా? గ్రంథకర్తల డిగ్రీలు, నామములు వారి నాకర్షించుచున్నవేమో! వాచకగ్రంథములలో నుండరానిదోషము లున్నను ఆమోదించుట యెవరిలోపము? నవలలు, నాటకములు, వచనగ్రంథములు ఆమోదింపబడినవన్న చాలునా? ఏవీరగతికో నిర్ధారణచేయుట నే డవసరముగా గన్పట్టుచున్నది.

పాశ్యగ్రంథనిర్ణయసంఘమునా రామోదించిన గ్రంథములనుండి స్థానికసంస్థలయధ్యక్షులు ఆయా తరగతుల కాయా రచయితలగ్రంథములని మరల నిర్ధారణ చేయవలసియున్నది. అటుల నిర్ధారణ చేయుటలో న్యాయక్షులు గ్రంథకర్తలయొక్కయో, ప్రచురణకర్తలయొక్కయో, వారిప్రతినిధులయొక్కయో పలుకుబడిని ఎక్కువగా గమనించుచుండిరనుట సత్యము కాదని యెవ్వరనగలరు? విద్యార్థితరగతి, ఆతని వయస్సు, గ్రంథముయొక్క తైలి, విషయము, అర్హత, నెల విచారింప నవకాశము వారికి లేదు. అట్టివిచారణ చేయుటకైనను స్థానికసంస్థల కెల్లప్పుడు విద్యాధికులే యధ్యక్షులుగా లభించురని చెప్పనేరము. విద్యాధికులు లభించినను న్యాయము చేయునవకాశము వారికి నుండదు. జాతీయాభిప్రాయములకు దోహద మిచ్చు పుస్తకములను పాశ్యగ్రంథనిర్ణయసంఘమువారు ఆమోదింపరు గదా! అట్టియెడల నీయధికారము ప్రభుత్వము వారు ప్రధానోపాధ్యాయుల కొసగినమంచిదిగా దోచుచున్నది. సాముదాయక లాభనష్టములకు కారణముగు పాశ్యగ్రంథములను నిర్ణయించుటలో పాశ్యగ్రంథనిర్ణయసంఘమువారుగాని, స్థానికసంస్థల యధ్యక్షులుకాని స్త్రీలువ్రాసిన గాని, నిమ్నజాతులు వ్రాసినగాని భావింపక యర్హతయే ముఖ్యముగా గమనింపవచ్చును. స్త్రీలను, నిమ్నజాతులను ప్రోత్సహించుట కన్యమార్గములు గలవు.

విద్యాశాఖాధికారులుగాని, యన్యులుగాని విద్యావ్యాప్తిని మనస్సులో నుంచుకొని దేశసేవాతత్పరమతులై గ్రంథములను వ్రాయవలెనేగాని వ్యాపారమునకై గ్రంథములను వ్రాయుట నింద్యము. విద్యాశాఖలో బనిచేసి పించెను పుచ్చుకొన్న వాచకరచయిత యొకరు తనవాచకములను బోర్డుపాఠశాలలలో నుంచగలండుల కాగ్రంథములను విద్యాధికులు, మామిత్రులు నగు నొకతాలూకాబోర్డుపెసిడెంటుగారికి బంపియుండిరి. అయితే, అడిగిన వారికెల్ల మేలుచేయవలె ననుకొను దుర్బలహృదయు లాపెసిడెంటుగారు. పాశ్యగ్రంథములను

నియమించుటలో ముఖ్యముగా నట్టిదృష్టి యంతమాత్రముండరానిది గదా! నేను గ్రంథములందలి ముఖ్యదోషములను గుర్తుపెట్టి ఉన్నవానిలో నానందవాచకములే సర్వోత్తమమైనవని నాయభిమతమును జెప్పితిని. పైతరగతులకు ఉత్తమమైన శ్రీవాచకములు, వివేకవాచకములు నిన్ననేను వెలువడినవి. పైవాచకరచయిత స్వయముగ ఆతాలూకాబోర్డుపెసిడెంటుగారిని జూడవచ్చిరి. ఆసమయమున వారిగ్రంథములోపల దోషముల సంగతి యేమనియడిగితిని. వారు సమాధానమును జెప్పనేరక పండితునిచేసవరింపించితి నంధీయనిరి. కళా, ద్రువ ప్రకృతికముల జ్ఞానమైనను వారికి లేకుండెను. ఒకానొక భాగవతకథల గ్రంథకర్తయు నాల్గయిదు తరగతులకు వాచకముగా తనగ్రంథమును నియమింప నశక్యమచ్చిరి. ఆగ్రంథముయొక్కతైలికళాశాలవిద్యార్థులకు బోధపడు నేమో! అక్కడక్కడ కొన్ని నాకృత్యములు చదివి వినిసింది“యిట్టికఠినతైలిగలగ్రంథము ఆతరగతుల కెట్లుపకరించును? ఆగ్రంథము ప్రాథమికోపాధ్యాయులకు బోధపడునా?” యంటిని. పాప మాయన భాగవతములోని వేదాంతఘట్టములనుగూడ విడిచినారు కాదు. ఆయన జవాబు చెప్పనేరక కాబోలు, కొన్ని తాలూకాబోర్డులలో బెట్టివారని ఆతాలూకాబోర్డులకేర్లు చెప్పి నెలవు పుచ్చుకొనిరి. వాస్తవము ఆయనకుమాత్రము తెలియదా?

ఉన్నతవిద్యావంతులు, మహోదారమనస్కులు, న్యాయపథమును వీడకుండ పరిపాలనచేయవలె నను నభిలాష గలవారు నగు జిల్లాబోర్డుధ్యక్షు లొకరు పాశ్యపుస్తకనిర్ణయనిషయమున నిఫార్సు లిచ్చుట, నానిని గమనించుట ధర్మయుతము గాదని చెప్పిరట. అట్టివారును బూర్తిగా న్యాయపథమునే యనుసరించిరని వారు గ్రంథనిర్ణయము చేసినపట్టికను జూచిన జెప్పనేరము. పాపము వా రేమిచేయగలరు? ఎన్ని కలవిధాన ముట్టిది. నేటియార్థిక దుస్థితిని గమనించిన ప్రాథమికపాఠశాలల పుస్తకములపై నను, తరుచు మార్పుట మంచిదికాదనించుచున్నది. పాఠశాలలలో గరపు ప్రతినిషయమునకు నచ్చుపుస్తకములు పిల్లలచే గొనిపింప నవసరము లేదని తలంతును.

ఆధునిక చిత్ర కళ యందలి లోప మేమి ?

“ఆధునిక చిత్ర కళ యందలి లోప మేమి ?”

యను ప్రశ్న యందలి దురభిప్రాయ మీయుగలక్షణము. పద్ధతులయందు తమయిచ్చవచ్చినట్లు మార్పుల జేయువారివలె కొందరు కళోపాసకులచేత మార్పులను జేసిన కళ వారి యిష్టానిష్టములకులొంగి ప్రపంచమున కేలాటి సంబంధములేని, వేరొకవస్తువని నవీనులు తలంచుచున్నారని లేటపడగలదు.

కళ ప్రపంచగతినిబట్టి మారుచుండునుగాని ఏదే నొక యస్వాభావికముగు కారణమువలన తటాలున మార్పుజేసి క్రొత్తవస్తువుగా పరిణమించదు. ఏ యుగమునందె యుద్భవించునో ఆయుగలక్షణముల నా కళ ప్రతిబింబించుచుండును. ప్రాచీనకాలపు కళయైనను, ప్రకృతపు కళయైనను ప్రపంచనాగరకతతో మిళితము కానంతమాత్రమున దోషపూరితమైన దనుటకు పీలు లేదు. గూఢముగ నుండువచ్చును, లేక సులభముగ నర్థము గాకపోవచ్చును గాని కళయందు దోషమున్నదనుటకు పీలులేదు. శీతోష్ణస్థితికిని చెట్లుచేమలకును ఎట్టి సంబంధమున్నదో అట్టిదే కళకును, అది పుట్టినకాలమునకును గలదని చెప్పవచ్చును. తాటిచెట్లు ఉష్ణమండలములందు మాత్రమే బ్రతుకగలవు. అతిశీతలమండలములందు బ్రతుక లేవు. ఈస్థితి మనకు విస్మయకారణ మగుట లేదు. ఎక్కడ ఉండునని అక్కడనే యుండవలయునని మన మంగీకరించుచున్నాము. కళాప్రపంచమందుసయిత మట్టిభావమే యుండవలయును.

ప్రతియుగమందును కళ ప్రత్యేకరూపమున ఆవతరించుచున్నది. గ్రీకులకు శౌర్యసాధనయందు గల పిచ్చినమృతము, మధ్యకాలమందలి బర్బరుల మతావేశము, పునరుజ్జీవనకాలమందలి క్రొత్తదనము ఏవిధముగ కళయందు ప్రత్యేకతైలితో ప్రత్యక్షముగ

నుండెనో అట్లే యిప్పుడును మన “మాధునిక” మనెడి కళ మన యుగలక్షణముల ప్రతిబింబించుచున్నది. నూటయేబది యేండ్లకు పూర్వము కళాభావమయొక్క రీతి కవిత్వమందు పల్లెవారి పనిపాటలను భావోద్దేక ముట్టిపడునట్లుండెను. మరియుపు డట్లుగాదు.

రాజకీయములయందు సంస్కరణ లెట్లుగలుగు చున్నవో, వాటి కనుగుణముగానే నేటికళయు మార్పు జేసియున్నది. శాస్త్రములు, కల్పనలు ౧౯-వ శతాబ్దము మధ్యకాలమునుండి పాశ్చాత్య నాగరకత నావరించి యున్నవి. అందునూలమున, కళయందంతకుపూర్వ ముండిన విచిత్రము పోయి స్వాభావికత ఏర్పడినది. కాని యుద్ధానంతరము ప్రబలిిన నేదాంతమార్గము కళ యందు భావప్రాధాన్యమును, సరళతను వృద్ధిచెందించు చున్నది. కళ ఏకాలమునకు సంబంధించియుండునో ఆకాలమందు పరిల్లు నూత్న భావములయొక్క ప్రతి బింబమని చెప్ప నొప్పును.

నేటికాలపు కళ సరళముగను, మానసికప్రవృత్తిని తెల్పునట్టిదిగను ఉన్నను, అయ్యది అస్వాభావికముగ ఉన్నదని కొందరనుచున్నారు. లోకులందరు సామాన్యముగ నిశ్లేతలంచుచున్నారు. కళయను దానిని సరిగ నెరుగనివారు, ఏదయిన చిత్రమునుకాని, శిల్పమునుగాని చూచినపుడు, అది ప్రాణవంతముగు దానికి సరియైన ప్రతిరాయుండిన, చాలమెచ్చుకొని చిత్రకళయొక్క ముఖ్యగుణ మిట్టిదని యనుకొను చున్నారు. స్వభావ విరుద్ధముగ చిత్రించియున్నవానిని చూచినపుడు వాని తత్త్వమును ప్రజ లెరుంగలేకపోవు చున్నారు.

ప్రస్తుతపు చిత్రకారులలో కొందరు వస్తు వెట్లున్నవస్త్రే చిత్రించుచున్నారు. కన్నుకాని, వేలు

గాని చాలస్వాభావికముగ గన్పడును. మరికొందరు చిత్రకారులు కడుకు ఒకచేయినిగాని, పాదమునుగాని చిత్రించలేకయున్నారని ప్రజలు పొరవడుచున్నారు. అందువలన సామాన్యమానవుడు కళయందు తనకు దురూహ్యములైన సాంకేతికవిషయము లున్నవని తలంచుచున్నాడు. చిత్రరచనము అసలుకు సరిపోవునట్లుండుటయే సామాన్యనికి తెలిసిన విషయము. అట్లుండునదియే ఉత్తమమయిన స్వాభావికచిత్రకళయని యాతనియభిప్రాయము. నిజమైన శిల్పిగాని, చిత్రకారుడుగాని సాంకేతిక విషయములకు లోబడనివాడని యితనికి నచ్చజెప్ప బూనుట నిష్ప్రయోజనము. చిత్రకారుడు చిత్రించినదానికన్న ఆత డాచిత్రమందు చిత్రించు భావములు ప్రధానము లనువిషయము నతడు గమనించుటలేదు. ఒకే విషయమును చిత్రించవలసినపుడు ౧౭-వ శతాబ్ది చిత్రకారుడును, నేటి చిత్రకారుడును ఎట్లు రచించిరో పరిశీలించిన పై విషయము తెల్లమగును. ఎర్మియరు, మెటీసె అను నిద్దరు చిత్రకారులు నారగుడైన “పియానోపాత” ను నేడి చిత్రమును చిత్రించిరి.

వర్మియరు, సలక్షణమయిన డచ్చి గృహంతర్భాగమును చిత్రించెను. పియానోదగ్గర మార్పునియున్న ఒక అమాయాయును, ఉపాధ్యాయుని గంభీరమైన ఆకారమును ఇందు గననగును. అన్నిట, ఈచిత్రము గొప్పదనిపించు కొన్నది. ఈచిత్రము, చిత్రకారుడు సాగసయిన బొమ్మను చిత్రించవలయునను యభిప్రాయమును వెల్లడిచేయుచున్నది. ఈచిత్రము అందరిని రంజింపచేయునట్టిదనుటలో సందేహము లేదు. “పియానోపాత” మనుటలో చక్కని గృహంతర్భాగమునకన్న కొంత ఎక్కువయున్నదని తోచగలదు.

ఇక మెటీసె వ్రాసిన చిత్రపు ఎట్లున్నది? పియానోపాతమనగా- ఒకచిన్న బాలుడు ఇష్టములేక, అతి విలువయైన తన ఆటకాలముం దొక అరగంట, ఈసంగీత వాద్యమునెదుట గడపుటయని యాతనిభావము. ఇందాబాలుని తలమాత్రము చిత్రంపబడియున్నది. పటమందలి తక్కిన భాగమంతయు పియానోపాటలతోను, పియానోతోను నిండియున్నది. వినుగుతనము, ప్రయ

త్నముమీద తెచ్చుకొన్న మనస్తానిమితము అనుమొదలగు భావము లీబొమ్మయందు అతినిపుణతతో చిత్రంపబడియున్నవి. ఈచిత్రమందు వాద్యమునకు ముఖ్యస్థాన మొసగబడియున్నది. చిత్రమున మరియొకచో ఒకముసలామె చేతులు జోడించుకొని, యీపిల్లవాని బాధగమనించునట్లున్నది. ఇదంతయు చిత్రమందు గన్పడు విశాలమును గదులయందు లీనమై యున్నటులు మనకు గోచరము గాగలదు. ఇచ్చోటగల యిసుపకముల కిటికీలవలన ఇందు శిల్పము గూడ యున్నటుల స్ఫురింపజేయుచున్నది.

ఈరెండుచిత్రములును వేరువేరుగ నున్నవి. వర్మియరుచిత్రమందు భావము శూన్యముగను, మెటీసె చిత్రమందు పూర్ణముగను గలదు. ఈరెండును చిత్రకారుల మానసికప్రవృత్తుల డెల్పుచు వారు జీవించియుండిన కాలమందలి పోకడల విస్ఫుటముచేయుచున్నవి.

ఉన్నదున్నట్లు వ్రాయుట నేటిచిత్రకారులకు తెలియనిది కాదు. కాని వారట్లు చేయుటలేదు. ౧౭-వ శతాబ్దమందలి డచ్చిచిత్రకారులు దృష్టికి గోచరమగునట్లే చిత్రముల చిత్రించుచుండిరి. వీరి కీవిధమయిన చిత్రరచనయందు దొకప్రత్యేకమగు ఉపజ్ఞయుండినదిగాదు కాని, వీరి కీపద్ధతియందు ఆసక్తి మెండుగ నుండెను. చిత్రరచనయందు వస్తువుయొక్క స్వాభావికలక్షణములు కనబడకపోయినయెడల ప్రజలు దీనిని ఆరముచేసికొనలేక బాధపడుచున్నారు. ఎందువలనననగా చిత్రంపబడిన వస్తువునకును దానియొక్క నిజస్వరూపమునకును అంతరము చాలగలదు. ఆశతాబ్దినాటివారికి, చిత్రరచనా పరీక్షకుండిన ప్రమాణమింతియే.

“గొప్పకళ”ను గుర్తించుటకు పూర్వకాలపు కళయొక్క స్థితిని చక్కగా నెరిగియుండవలయును. ఏకాలమందయినను కళ, బాగుగనున్నదా, లేదా, యను విషయము ఆకాలమువారు చిత్రములను, వాటి అసలు వస్తువులతో పోల్చిచూచి అందుమీదట చెప్పుచుండిరి. చిత్రకళాచరిత్రమును చదివిన యెడల కళను గూర్చి కొన్ని యభిప్రాయములు తేటపడగలవు.

బర్బరులకాలమందు కళనశించియుండినది. ఇందులకు నిదర్శనము వారి కాలపు విచిత్రచిత్రచనయే యని యొకరి యభిప్రాయము. నేటికాలపు చిత్రకళయందలి సరళతను గూడ కళావిమర్శకు లట్లే తలంచుచున్నారు. వస్తువుల నిజస్వరూపముల చిత్రించలేక ఆధునిక చిత్ర కారులు తమ చేతకానితనమును మరుగుపరచుకొనుటకు ఇట్లు చిత్రించుచున్నారని వారి నమ్మకము.

చిత్రకళ యొకవిధముగ నున్నపుడు, అది యెట్లుండవలయునను ప్రశ్న గల్గుటవలన చిత్రకారులకును ప్రజలకును గొప్పభేద మేర్పడుచున్నది. చిత్రకళా స్వరూపమును గూర్చి యడిగిన అది “సుందరము” గ నుండవలెనని యనెదరు. సుందరమనగా కొందరు. శ్రేష్ఠమై అంగసౌష్ఠ్యము గలిగినదే యందురు. కాని ఆధునికచిత్రకారు డట్లు తలంచుటలేదు. భావోదేకము గల్గించునట్టిది సుందరమనవని ఆతని యభిప్రాయము. ఈరెండు అభిప్రాయములయం దేది శ్రేష్ఠతమమో నిర్ణయింప నలసిగాదు. గొప్పవిషయములనుండి కళగా పరిణమించినది ప్రశంసనీయముగ లేదు. అట్లే భావ పూరితమగు కళయం దభిరుచి యున్నంతమాత్రమున కళాప్రవీణు లగుట లేదు.

౧౮౫౦-వ సంవత్సరమున ప్యారిసునగరస్థులు కోర్బెటుగారి స్వాభావికచిత్రకళను నిరసించిరి. ఈ విధమున నిరసనమేపాచ్చి, స్వాభావికచిత్రకళయొడ విముఖతగ పరిణమించి, కొలుత, అంగవైకల్య ముండు నట్లగుపడు మానవచిత్రముల చిత్రించిన వారిని గౌర వించిరి. గీతలసముదాయమువలన నేర్పడు చిత్రములను, కొన్నిదృశ్యముల చిత్రణము, వీనిని చిత్రించిన పెక్కు రంగుల పొందిక కలసి ఏర్పడు భావప్రతిమలు మనయందు గొప్పభావముల పుట్టించగలవు కాబట్టి వీనిని గని ఆనందించు డను నుద్బోధనము జయప్రదమగుటకు అనేకసంవత్సరములు పట్టినది. ఈ విషయమున ఇంకను ఏకాభిప్రాయము కుదురలేదు. ఇటీవల పదిసం వత్సరముల క్రిందనే పూర్వపుటభిప్రాయములు పోయి; చిత్రచనమందలివస్తువునకన్న గుణమునకును, భావ మునకును ఎక్కుడు ప్రాధాన్య మొసగుచున్నారు.

“వసంతమందు దేవకన్యల నాట్యము,” “వైదిలతష్టుటగు గలు” అను రెండు చిత్రము లున్న వనుకొందము. నేడు వీనియందు చిత్రింపబడ్డ వస్తువునకన్న భావమునకు, గుణమునకు మాత్రమే ప్రాధాన్య మియబడుచున్నది. ఇంకను అనేకులు ఈ రెంటిలో మొదటిదానియందే ఎక్కువ మక్కువ జూపుచున్నారు. వారు బొమ్మ యందున్న గుణాతిశయమును గుర్తింపకున్నారు. ఈ విధముగ కళను గుర్తింపలేక వెనుకబడియున్నవారి విషయము మన మాలోచింపవలసినదే లేదు.

ఏసంఘ మందైనను పరస్పర విరుద్ధములగు రెండు బలములుండును. సంఘమం దితరులతో నివసించుట కును, జీవనమునకు సంపాదించుకొనుటకును, పౌర విషయములందు పాల్గొనుటకును మానవుడు కొంచెము తెలివిగలవాడై యుండవలయును. అనగా నాగరకత గలిగియుండవలయును. నాగరకతను మించగలిగినదొకటి కలదు. అది విజ్ఞానము. విజ్ఞానమే నాగరకత కంతకును మూలము. నాగరకత అందరికిని జెందియున్నది. విజ్ఞానము వ్యక్తిగతమైన వస్తువు. ఉన్నతాదర్శములు గలిగి నీతిమంతులై మెలగువారలు జ్ఞానులు. విజ్ఞానము వారి సాత్తు. ఇకనాగరకత, స్పర్శ చేతనే అందరిని నాగరికుల జేయును. భోజనముచేయుటవలె విజ్ఞానము నెవరికి వారే ఆర్జించుకో వలయును. ఈ పోలికయం దొకలోప మున్నది. ప్రతిమనుష్యుడును జీవించుటకొరకు భోజనము చేయుచున్నాడు. జ్ఞానమార్జింపుమని వానిని బలవంతపెట్టువా రెవరును లేరు.

ఎందును భేదమునపడని కళయం దిట్టిభిన్నాభిప్రాయములు గలుగుటకు కారణము విజ్ఞానమునకును, నాగరకతకును గల యంతరమే. నాగరక జనసామాన్యమున కంతయు తృప్తికరముగ నుండునది ఒకరక మయినకళ. వారిపోషణము గొనజాలని మరియొకకళ మాడ ఉన్నది. నాటకసారస్వతగ్రంథములు, “జనప్రియ” మైన సంగీతము, పారిశ్రామికకళలు అనేకుల యభిమానమును పొందకయుండిన, అవి లోకమున వర్ధిల్ల జాలవు. ఈవిధముగ వ్యాపారవృద్ధికొరకు కళోపాసకులు జనసామాన్యమునకు రుచించెడి వస్తువులనే తయారు

రుచేయుచున్నారు. కాని స్వార్థత్యగులై నిజమగు కళను వృద్ధిచేయుటలేదు.

విజ్ఞాన సముపార్జనమందు ఆసక్తి గలిగిన కళను ఉపాసించు చిత్రకళాభిజ్ఞులు, శిల్పులు, సంగీత శాస్త్రజ్ఞులు, లోకమును సరకుగొనుటలేదు. వారిని అభిమానించి వారి గొప్పతనమును గ్రహించువారు కొద్దిమందియైనను చాలు. ఇట్లు లోకాభిమానము పడయజాలనందు వలన సత్యమైన కళారాధకుడు అన్యాయముగ ధనమును సంపాదింప లేకపోవుటకన్న మించినదేమియు లేదు. ప్రతికళారాధకునికిని ఇది తెలిసిన విషయమే. కాని ఎవడును తనసత్యమార్గమును త్యజించుటలేదు. ఇట్టి నిపుణులైన కళారాధకుల స్వతంత్రభావము, జనసామాన్యముయొక్క వాంఛలను తీర్చకపోవడము, అను రెండుకారణములే వీరికి వారికి గల భేదాభిప్రాయములుగ పరిణమించినవి. “ఆధునికకళయందు దోషమేమి? ” యను ప్రశ్నయుదయించినపుడు, అది వీరినిగురించియే గలిగినది.

పూర్వము కళయనునది మతమువలనను, శౌర్యము వలనను ఉద్భవించినది. నేటి కళకును అట్టికారణము లేమియు లేకుండుటచే కాబోలు ప్రజలు దానినిగొప్పను గుర్తింప లేకున్నారు. అంతేగాక, కళకును, ప్రజలకును గల చేతనసంబంధముగూడ తెగిపోయినది. పూర్వపు కళ నేటి చరిత్రగ పరిణమించినది. లోకముతోఉండిన ఈసంబంధముగూడ చిరకాలముండలేదు. మానవసమత్వమునుభావమును పెంపొందించిన ౧౯ శతాబ్దము, కళకుండిన గొప్పతనమును తొలగించి కృత్రిమ(invention) ముల నభిమానింప దొడంగెను. ఈకాలపు ఛాయాచిత్రణము ప్రజలకును, కళకును భేదముల గల్పించినది.

జనసామాన్యముపక్షమునను ఒకమాట చెప్పవలసియున్నది. ఆధునిక కళయందు ఏకీభావము గన్పించుటలేదు. చక్కనికళ యుదయించుటకు ఆదర్శప్రాయములగు ప్రమాణములు లేకుండుటయే కారణములు. నేటి విజ్ఞానావేశము ఉపయోగములేనిది. రాజకీయములందుగాని, మతములందుగాని విపరీతాభిప్రాయములు నిరుపయోగకరములు. కళోపాసకుని ప్రయత్నము రాక్షస ప్రయత్నముగావలసి యున్నది. కళయందు విముఖత జూపుచున్న ప్రపంచమునకు కళారాధకుడు చేయగలిగిన దేవున, సులభముగు విషయముల నింకను సులభముగ జేయుటయే. ఇప్పుడు ప్రపంచప్రవృత్తిని గ్రహించుట కెవరివలనను గాదు. ఏలనన ప్రపంచము భిన్నభిన్నాభిప్రాయముల గలియున్నది. ఏకీభావము లేనపుడు ప్రపంచప్రవృత్తిని చిత్రకారుడెట్లు చిత్రింపగలడు?

పరిస్థితులనుబట్టి జూడ కళారాధకుడు నిరాశ జెందవలసిన ట్లున్నది. కాని సత్యాన్వేషకుడు తన దీక్షను వీడరాదు. బలముగ ప్రవాహమున కెదురీడు రీతి తనపద్ధతిపైనే చిత్రకారుడు కళను వృద్ధిచేయుటయే శ్రేయము. ఇదియు జరుగకపోయిన కళారాధకుడు ప్రాచీనకాలపు చిత్రకారుల ననుసరించియే చిత్రముల వ్రాయుచుండును.

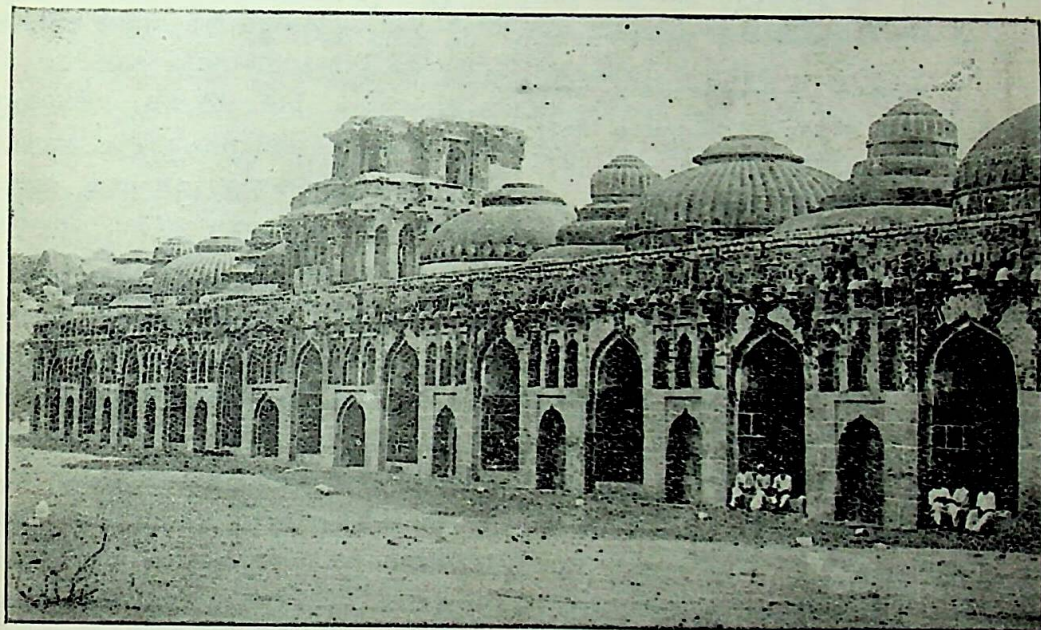
కళయందు నేడు అనేకపద్ధతు లున్నవి. ఏది శాశ్వతముగ నిలుచునో తెలియరాకున్నది. అనేకులు దేని నభిమానించెదరో అదియే పైకి రాగలదు. పూర్వకాలపు చిత్రకళయు, శిల్పమును, నేటికళాత్మకమును నాశమొనర్చినవి. ఏలయన, సాధారణమానవుడు, వీనిని చూచునపుడు ఏదిఉత్తమమో, ఏదికాదో తెలిసికొన జాలక చిక్కుపడుచున్నాడు.

ఆధునికప్రపంచము దోషపూరిత మయిన, ఆధునికకళయు దోషపూరితమయిన దగును. వాటికేర్పడు చిక్కుల ననియే సరిచేసికొనుచుండవలయును. మన ప్రయత్నములు నిజమయినను, కాకపోయినను, ఇవన్నియు మానవుడు స్వీయక్రమవికాస పరిణామములకు (Evolutionary Process) కల్పించుకొను సాధనములగుచున్నవి. ఆధునికకళ దోషపూరితమయిన దనిన, పూర్వకాలపుకళయు దోషపూరితమయినదని చెప్పవలసియున్నది. ఈకాలమునకుజెందినది ఈకాలపువస్తువే. ఈప్రశ్నకు తృప్తికరమగు సమాధానము తోచుటలేదు. ఏలయన, మనకర్థము గాని

విషయములనుండి యీ ప్రశ్న యుద్ధయించినది. ఇదం తయు మననాగ్రహకతకు నూచకమును విషయముకాబట్టి దీనిని చాలముఖ్యముగా ఆధునికులు గ్రహించవలయు నని మనవి.

['కరెంటుహిస్టరీ' అనుపత్రిక జూను సంకీర్ణయందు Gene Lux అనువారు వ్రాసిన What is wrong with modern art అను

వ్యాసమున కనువాదము. Lux శిల్పి, విమర్శకుడు, అధ్యాపకుడును. వీరి వ్యాసములు పెక్కులు అమెరికా యూరపుఖండముల పత్రికలయందు ప్రకటితము లగుచుండును. త్వరలో నితడు కళాచరిత్ర (History of art) అనుగ్రంథమును ప్రకటింపనున్నాడు.]

ఏనుగులశాల (నూతన దృశ్యము)

(హంపి శిథిలములు)

—కే. యల్. వరసింహాచార్యులు, గుంతకల్లు.

భారతీయ విద్యాచరిత్రము

మారేమండ రామారావు, బి. ఏ. (ఆనర్సు) బి. ఇడి.

[అనువృత్తము]

III. విశేషాంశములు

ఇంతవరకును హిందూబౌద్ధయుగములందలి హిందూవిద్యార్థిధానమును, విద్యాసంస్థలను వర్ణించియుంటిమి. ఇట్లుపై హిందూమతమునందును, తద్విద్యార్థిధానమునందును గల విద్యార్థివిషయకవిశేషాంశములను బరిశీలించవలసియున్నది. ఆధునికవిద్యాసంస్కర్తలు తమ విద్యార్థిధాననిర్మాణమునకై చేయు సూచన లనేకములు ప్రాచీనహిందువులకు దెలిసియుండినవి. ఈవిషయము హిందూమతమును, వర్ణవ్యవస్థను, ప్రాచీనబోధన నియమములను బరిశీలించినచో స్పష్టము కాగలదు :

హిందూమతము : — ఆధునికకాలమున బాప్ కాలలో విద్యార్థులకు బోధింపబడు విషయమును నిర్ణయించునట్టి వైజ్ఞానికయుగవాదము (Culture Epoch theory) అను నొకవాదము గలదు. మానవజాతి యారంభమునుండి నేటివరకు ననేకపరిణామములను గాంచెను. అటులే ప్రతిమానవుడును పుట్టినదాదిగ ననేకములను ననుభవములను గాంచును. ఈ జాతీయపరిణామమునందలి యవస్థలకును, వైయక్తికపరిణామమునందలి యవస్థలకును సన్నిహితమగు సామ్యము గలదు. కాన విద్యార్థి యేయవస్థలో నుండునో బరిశీలించి, దాని కనుగుణ మగు జాతీయావస్థను గుర్తించి యందలి యంశమునే బాప్కునికి బోధింపవలెను అని యీవాదము యొక్క ముఖ్యోద్దేశ్యము. ప్రాచీనార్యులు ప్రతిమనుజునకును ఆధ్యాత్మికచింతనము, నాత్మతత్త్వజ్ఞానమునే జీవితాదర్శములని విధించియుండిరి. అవియే మతమునకును, జాతికినిగూడ నాదర్శములు. ఈయాదర్శములను గ్రహించుటకై, మానవ జీవితమంతయు బ్రహ్మచర్య, గాఢాస్థి, వానప్రస్థ, సన్న్యాసములను నాలుగాశ్రమములుగ విభజింపబడెను. ప్రతివారు నీయాశ్రమములను క్రమముగ నతిక్రమించి యందం దొదవు

ప్రత్యేకానుభవములను బొంది, జ్ఞానపరిపాకమును గాంచవలసియుండెను. పై వైజ్ఞానికయుగవాదమునకును, వర్ణాశ్రమవ్యవస్థకును సామ్యము స్పష్టమగుచున్నది.

ఇప్పటి మానసికతత్త్వశాస్త్రజ్ఞులు (Psychologists) మన కెల్లప్పుడును కర్మాచరణమునకై లోపలినుండి ప్రోద్బలము (Impulse) గలుగుచుండుననియు, నట్టి ప్రోద్బలముచే జేసిన ప్రతిపనియును స్వేచ్ఛాకృతములనియు జెప్పుచున్నారు. ఆధునిక విద్యాసంస్కర్తల యభిప్రాయము ననుసరించి విద్యార్థి స్వప్రవృత్తిగూలముననే (Self activity) విషయములను గ్రహింపవలె నని వాదించుచున్నారు. ప్రాచీనహిందువులు వీనికి సరియగు నియమములనే యేర్పరచియుండిరి. యుక్తాయుక్తములను విచారింపి స్వప్రవృత్తిని నియమించుకొని ప్రతివారును స్వయంకృషిగూలముననే తత్త్వమును దెలియవలెనని వారి యభిప్రాయము.

మానవునకు తననుదాసు బూర్తిగ నెలీసికొని సిద్ధత్వము (Perfection) నందుటయే జీవిత పరమావధియనియు, మానవప్రవృత్తియంతయు నీవిషయమునే సాధింపవలెననియు, నందుచే జీవితలత్యైక్యము (Unity of Life) గలదనియు నాధునికులు జెప్పుచున్నారు. ఈవిషయమునే ప్రాచీన హిందువు లాశ్రమ విభజనచే సాధించిరి. ధర్మాధ్యకామమోక్షములు నాలుగు పురుషార్థములు. బ్రహ్మచర్యాశ్రమమున ధర్మమును, గాఢాస్థిమునం దర్థకామములును, వానప్రస్థ సన్న్యాసములలో మోక్షమును సాధ్యములు. మొదటినుండి తుదివరకును మోక్షమే పరమపురుషార్థము; ఇతరములు తత్సాధనములు.

ప్రకృత మానసిక తత్త్వశాస్త్రజ్ఞులు వైయక్తిక పరిణామమున కేవలమును బ్రకృతియేకాక వాతా

వరణముగూడ విశేషముగ దోడ్పడునని చెప్పుచున్నారు. ఈ విషయమును హిందువు లనేకశతాబ్దములకు బూర్వమే గ్రహించిరి. వినయవిధేయతలను పెంపొందించి, క్రైస్తవమతమును ప్రవృత్తి కనుమలములై, యుత్తమాదర్శ పన్నుబద్ధములై, జిజ్ఞాసావృత్తి కనుమలములగు వాతావరణములు ముఖ్యము లను విషయమును గ్రహించియే మన ప్రాచీనులు గురుకులములను నిర్మించిరి. అనుమలవాతావరణమునకు దోడుగ నిచ్చుట విద్యార్థుల కాచార్యుని యాదర్శవిశేషముగూడ లభించుచుండెడిది. ఆధునిక విద్యాప్రపంచమున విద్యార్థుల వసతిగృహములను నిర్మింపవలెననియు, గురుశిష్యులు గలసియుండవలెననియు, విద్యార్థుల నైతిక సంపద నభివృద్ధిచేయుట విద్యావిధానమునకు ముఖ్య వధియనియు జేయబడు సిద్ధాంతములన్నియు ప్రాచీన గురుకులపద్ధతిలో నిమిషియున్నవి.

నిర్బంధ విద్యాభ్యాసము, ఉచిత విద్య (Free and Compulsory Education) యనునవి యీకాలపు సంస్కరణములలో నగ్రస్థానము వహించుచున్నవి. ప్రాచీనభారత దేశమున ప్రతివారము స్వత్రాచితముగ విద్య నభ్యసించవలసియుండెడిది. లేనిచో వాని కాకులమున తాను లేకుండెడిది. ఆకాలమునం దాచార్యులెల్లరు మచితముగనే విద్యను నేర్పుచుండిరి. స్వాధ్యాయమువలెనే ప్రవచనముగూడ బ్రతివారికిని విధియైయుండెడిది. ఆధునికులు ప్రబలాంశోశన ఫలితముగ చట్టమూలమున జేయ యత్నించు నీకార్యమును మన ప్రాచీనులు సులభముగనే తమ మతసాంఘిక నియమముల నూలమున సాధించియుండిరి.

వర్ణవిభజనము:—హిందూమత నియమములకు బిమ్మట జర్జించవలసినది వర్ణవిభజనమునందలి విద్యా విషయక విశేషములు. ప్రాచీనాచార్యులు సట్లెజ్జేనది తీరమునం దుండినపుడు వారిలో సాంఘిక విభాగములు లేకుండినవి. ఎవరికి నేపనిజేయుటకును విధినిషేధములు లేకుండెడివి. క్రమముగ నార్యధూమియు, దన్మతమునుగూడ నభివృద్ధిపొందినది. యజ్ఞ యాగాదులును, దత్సంబంధమున కర్మకాండయు బెరుగుచుచే గొందరు

బ్రహ్మేకముగ నీవిషయమున గృహింపవలసి వచ్చెను. అటులనే యాచార్యులు గంగామైదానము నాక్రమించి రాజ్యముల నేర్పరచుకొనినసిమ్మట రాష్ట్రీకీకరణమును, కృషివాణిజ్యములు నవసరములుగాజొచ్చినవి. మతమునందువలెనే యీ యౌహిక విషయములందుగూడ బ్రహ్మేక పరిశ్రమ మావశ్యకమయ్యెను. కాన జనులు తమ ప్రకృతుల ననుసరించియు, దమ యర్హత ననుసరించియు నీప్రత్యేకకార్యములందు బ్రవర్తించుచుండిరి. ఇటుల వీరు నెరపు కర్మలు వేరుగ నుండినవి. ఈగుణకర్మలపైననే వర్ణవిభజన మేర్పడినది. అయిన నీ కర్మవిభాగములు చాలకాలమువరకును వృత్తివిభాగములుగనేయుండినవి. వానిమూలమున సాంఘికవిభాగము లేర్పడియుండలేదు. ఈ కర్మలను బరిగ్రహించునెడ జన్మమేదిగమగు యోగ్యతానర్హతలను దెచ్చిపెట్టియుండలేదు. జనకుడు, బాబాచి యున్నగు తృప్తియులు బ్రహ్మజ్ఞానసంపన్నులుగ నుండిరి. తృప్తియకులసంజాతుడగు విశ్వామిత్రుడు మహర్షియయ్యెను. పంచముడగు వాల్మీకి కవిబ్రహ్మ యయ్యెను. శీలము, మనస్సంయమము, వైదుష్యము ననునవియే యుత్తమవర్ణులకు గావలసిన లక్షణములు. ఆధునికులుగూడ ప్రతివాని ప్రకృతియు నాతని జన్మసమయముననే స్థిరపరుపబడునని, పిమ్మట నాతడు స్వయంకృషిమూలమునను, ఇతరులు, వాతావరణము నొసంగు శిక్షణ మూలమునను దనకు బ్రకృతిస్థితిమలకు లక్షణములనే యభివృద్ధిపరచుకొనునని నిరూపించియున్నారు. ఆధునికవిద్యావిధానమున విద్యార్థియొక్క పారంపర్యము (Heredity) న కెక్కువ ప్రాముఖ్య మొసంగబడుచున్నది. మన ప్రాచీన వర్ణవిభజనముగూడ నీసిద్ధాంతముపైననే నిర్మింపబడినది. ప్రతివానికిని బ్రకృతి యొకవిధముగా బ్రవర్తనమును, వృత్తిని, అర్హతను (Fitness and aptitude) ఏర్పరచుననియు, నాతడెట్టి వృత్తి నే యవలంబింపవలయుననియు నభిప్రాయపడియుండిరి. మనస్సంయమమును, ఆధ్యాత్మికచింతనమును సహజగుణములుగ నుండువారలెల్ల సగ్రవర్ణమున కర్హులుగ నుండిరి. దేహబలమును, ధైర్యసాహసములును సహజముగ నుండినవారెల్ల తృప్తియులుగ

నెంచబడిరి. అటులనే యాముష్మికసాధనములగు
కృషి, వాణిజ్యము మున్నగువానియందు బ్రకృతి
సిద్ధమున నభిరుచిగలవార లితరవర్ణములకర్తులుగ నెం
చబడిరి. ఇట్టివో నెల్లరును దమ యిచ్ఛా
ప్రకృతుల ననుసరించి ప్రత్యేకవృత్తుల ననుసరించు
చుండిరి. కొంతకాలమునకు పారంపర్యముగ దండి
నుండి కొడుకులకు సంక్రమించుచు నీవృత్తులు ప్రత్యే
కత నందినవి. క్రమముగ నీవృత్తి విభాగము లనుల్లంఘ
నీయములగు సాంఘికవిభాగములుగ బరిణమించినవి.
ప్రతివర్ణము నారోజులలో సాంఘిక జీవితమునందలి
యొక్కొక్కయంతమును జూపుచుండెను. కాన బ్రతి
వ్యక్తియు సత్యవసరమున సాంఘికాంగముగ నుండెను.
ఆకాలమునందాత్మవికాసమును, సంఘసేవయు నత్యు
త్తమాదర్శములుగ బరిగణింపబడుచుండెడివి. ఇటుల
వివిధవృత్తుల కాలవాలములగు వివిధవాతావరణములలో
బుట్టిపెరిగిన విద్యార్థులకు వారివారి యోగ్యతావశ్యక
తల ననుసరించియే శిక్షణ మొసంగబడుచుండెడిది.
ఇట్టివిద్యను నేర్చినపిమ్మట స్వప్రకృతి కనుహలమున
నాతావరణమునందుండి ప్రతివ్యక్తియు నాత్మసిద్ధిని
బడసి సంఘసేవను జేయుట సుకరముగ నుండెడిది.
ఆధునికులు సహితము విద్య సాంఘికమనియు, నిర్దుష్ట
మున సాంఘికజీవితమును గడపగల వ్యక్తులను నిర్మించు
చుటయే విద్యార్థిధానమునకు బరమావధియనియు జెప్పు
చున్నారు. ఈయాదర్శము లన్నియు బ్రాచీన హిందూ
వర్ణవ్యవస్థలో గాంచనగుచున్నవి.

బోధనవిధి:—ప్రాచీన హిందూయుగమునందలి
పక్షనబోధనవిధులనుగూర్చి కొన్ని విశేషాంశములు
దెలియుచున్నవి. ఆధునికవిద్యార్థతత్వజ్ఞులు “తెలిసిన
విషయములద్వారా తెలియనివానిని జెప్పవలెను. సులభ
విషయములనుండి క్లిష్టవిషయములను సాధింపవలెను;
ప్రత్యేకమునుండి యమమానమునకు బోవలెను.” అను
సూత్రములను బోధనసందర్భమున ప్రతిపాదించి
యున్నారు. మన ప్రాచీను లీసూత్రములను గ్రహించియే
యుండిరి. దృశ్యమానప్రపంచమునందలి పదార్థములను
వివరించి వాని లక్షణములను దెల్పు శాస్త్రములును,

మానవీయము లగు నితరకళలునుగూడ భారమార్థికములు
గనే యుండినవి. సుజ్ఞేయములును, సులభములును,
ప్రత్యేకములును నగు విషయములగూలమున బ్రాచీన
భారతీయవైదుష్యమంతయు గుహ్యమును, పరోక్ష
సాధ్యమును, పరమార్థమును నగు బ్రహ్మపదార్థమునే
జేర్చునదిగ నుండినది.

శాస్త్రనిర్మాణమున బ్రాచీనులు Induc-
tive method నే యనుగమించిరి. పదార్థత్వమును
సరిమర్చుముగ వివరించి శాస్త్రకారులు సిద్ధాంతములను
సాధకునికే వదలియుండిరి. దానజేసి బుద్ధివిశేషమును,
దార్శినికశక్తిని ఉపయోగించి ప్రతివారను దమకు
దోచినరీతిని సిద్ధాంతముల నేర్పరచుకొనుట కవకాశ
మేర్పడెను. ఇట్లు మతాంతరములు, పక్షాంతరములు
నేర్పడి విజ్ఞాన మభివృద్ధినందుటకును, వ్యక్తుల కిచ్ఛా
స్వాతంత్ర్య మొదలుపెట్టకును అవకాశ మేర్పడెను.

పూర్వము పరిశోధనకును, విమర్శనమున
కును నెక్కుడు ప్రాముఖ్య మొసంగబడుచుండెడిది.
అనేకులు తమ పూర్వ లానర్చిన సిద్ధాంతములను
విమర్శించి నూతనసిద్ధాంతములను జేసి, వాదప్రతివాద
ములగూలమున వానిని బలపరచుకొని ప్రచారము
చేయుచుండిరి.

* * *

రెండవ అధ్యాయము

[ఆధారములు

Dutt-Civilisation in the Buddhist Age
Rhys Davids-Buddhist India
Samaddar-The Glories of Magadha
Satyanarayana-Bauddha Mahayugamu
Narayana Rao- Pracheena Vidya-

Pithamulu]

బౌద్ధవిద్య

ప్రాచీనకాలమునుండి క్రీ. శ. ౬౪౭. వరకును
ప్రబలియుండిన హిందూవిద్యాచరిత్రము నింతవరకు

చాకలి — మద్దాలి నూర్యప్రకాశరావు, రాజమండ్రి.

వర్ణించియుంటిమి. క్రీ. పూ. ౨౦౦ నుండి క్రీ. శ. ౬౪౭ వరకును గలకాలమున హిందూ శాస్త్రములు రెండును భారతదేశమున వ్యాపించినవి. ఈ కాలమున శాస్త్రముల మనేకవిధముల ఆదరప్రోత్సాహములనంది సర్వతోముఖముగ విజృంభించి ఖండాంతరములకును దేశాంతరములకునుగూడ వ్యాపించినది. శాస్త్రములను మతాచారముల ననుసరించి ప్రశ్నోకవిద్యావిధానమును, విద్యాసంస్థలను నిర్మించిరి. ఈకాలపు రాజకీయాది పరిస్థితులను బూర్వప్రకరణమున వివరించియుంటిమి. శాస్త్రముగమనంబలి శాస్త్రవిద్యాచరిత్రము నభివర్ణించుటకు బూర్వము శాస్త్రవిద్యాంతములను, శాస్త్రముతచరిత్రమును, శాస్త్రహిందూమతములకు గల పరస్పరసంబంధమును సంగ్రహముగ బరికింపవలసియున్నది.

I. శాస్త్రములము

క్రీ. పూ. ౫-వ శతాబ్దినాటికి వైదిక మతిబహుళమై, కష్టసాధ్యముగ నుండెను. వాఙ్మయమును, దత్త్యమునుగూడ కేవలసాంక్షితిసాధ్యములై, ప్రజాసామాన్యమునకు దురవగాహములును, నిరర్థకములును నైనవి. అందుచే బామరులకు దైనందినశివీతమునం దత్యవసరమున నాధ్యాత్మికచోదనము గరవయ్యెను. అట్టిసమయమునం దిర్వురు క్షత్రియవీరులు బయల్పడలి యీ సమస్య నెదుర్కొనిరి. వీరే వర్ధమాన గౌతములు. విశేష కష్టములేకనే ప్రజాసామాన్యము సాపథీయము, సాహర్దము నలవడజేసికొని శాంతియుతజీవితములను సాగించు నటు లొనర్చుటయే యీసంస్కర్తల ముఖ్యోద్దేశ్యము. గౌతము డనేకదేశముల దిరిగి ప్రజాతత్త్వమును గ్రహించియు, సుదీర్ఘకాలము చింతనజేసియు నొక మాతన తత్త్వమును గన్పొని యెల్లరకును బోధింపసాగెను. అందలి ముఖ్యాంశము లీక్రింద పేర్కొనబడియున్నవి:

౧. దృశ్యమానమున నీప్రపంచము నశ్వరము.

౨. మానవజన్మము సుఖాపేక్షియై యనేక దుఃఖముల ననుభవించును.

౩. తృప్తయే సర్వదుఃఖములకును గారణము. దీనివలననే దుష్కార్యప్రవృత్తి గల్గును.

౪. కాన వాంఛలను లెగటార్చవలయును.

౫. నిర్వాణమే సరమపురుషార్థము. దానిని జెందుటకు ధూతదయ, సౌభ్రాత్రము, సర్వసమభావము, వినయము, నిరాశ మున్నగునవి సాధనములు.

ఈ సిద్ధాంతములు సర్వజనాకర్షకములుగ నుండుటచే శీఘ్రముగ ననేకు లీశాస్త్రమును నవలంబింప జొచ్చిరి. ఇట్టివారిలో రెండుతరగతు లేర్పడినవి. సర్వసంగపరిత్యాగ మొనర్చి సన్న్యాసిమై సదా యాధ్యాత్మికచింతన మొనర్చువారలు గొందరు. వీరిలో స్త్రీలును, బురుషులునుగూడ నుండిరి. అటుగాక మరి కొందరు గృహస్థులైయుండియు శాస్త్రధర్మము నవలంబించుచుండిరి. వీర లుపాసకులని పిలువబడుచుండిరి. అనతికానముననే బుద్ధ, ధర్మ, సంఘ-యనునవి శాస్త్రులకు ముఖ్యాచర్యములుగ నొప్పినవి. ఈమతమున మరికొన్ని విశేషాంశము లుండినవి:—

౧. ఇందు జాతివర్ణభేదములు లేవు.

౨. పండితసాధ్యమున గీర్వాణభాషను వదలి బుద్ధుడు, నాతనియనుచరులును దమమతబోధనలను దేశీయ భాషలలోనే చేయుటచే నామతవాఙ్మయ మాయా భాషలలో నిర్మింపబడినది.

౩. శాస్త్రులు వేదముల ప్రామాణ్యము నంగీకరింపరు.

౪. స్త్రీపురుషులకు సమానములగు నధికార గౌరవములు గలవు.

౫. విక్షువిక్షుణ్ణీజనముల కేకాంతవాస మవసరమునటచే వీరలకై యనేకములను నారామవిహారములు నిర్మింపబడుచుండెడివి.

౬. ప్రతివారికి నెనిమిదవయేట 'పబజ్జ' యను సంస్కారచూర్వకమును మతప్రవేశమును, యిరువదనయేట 'ఉపసంపద' యను మతదీక్షయు నొసంగబడుచుండెడివి.

౭. శాస్త్రు లెల్లరును సౌఖ్య, నిస్సంపత్త్వ (Poverty), ఆత్యసంయమములను, గలిగియుండవలెను.

౮. భిక్షువులు భిక్షాటనసూలమున నాహారమును సంపాదించవలెను.

౯. పాపకార్యముల నొనర్చినవారలు బహిరంగముగ వానిని దెలిసి నిజమున పశ్చాత్తాపము నందుటచే బరిశుద్ధులగుచున్న సిద్ధాంతము జాదులలో నుండెడిది.

ఇట్లు శ్రీ. పూ. ౫-వ శతాబ్దమున గౌతమునిచే బ్రవర్తించబడిన యీ నూతన మతమునకును, బ్రాచీనవైదికమతమునకును అనేకసాదృశ్యవైదృశ్యములుండినవి. జాదమతము కేవలము విలక్షణమున నూతనమతము గాదనియు, నందలి సిద్ధాంతములు, నాచారములు ననేకముగ వైదికమతముపై నాధారపడియున్నవనియు బండితుల యభిప్రాయము. పూర్వజన్మకృత కర్మవలననే సుఖదుఃఖానుభవము గల్గుచుండుననియు, జన్మబాహుళ్యము, తృప్తావిషయేచ్ఛలే సర్వదుఃఖముల ములనియు, నిస్సంగమున సన్న్యాసమే మోక్షసాధనమనియు, వాసనారాహిత్యమే ముక్తిలక్షణమనియు నీరెండుమతములును జెప్పుచున్నవి. వర్ణభేదమును, యజ్ఞయాగాదిరాహిత్యమును దప్ప హిందూజాదగృహస్థధర్మములకు భేద మేమియు లేదు. అయిన నీరెండుమతములకు నొక ముఖ్యవైషమ్యము గలదు. వైదికమతముంతయు పరబ్రహ్మపదార్థ నిరూపకమై యుండ జాదధర్మ మనాత్మవాదకముగ నున్నది. పరమాత్మపదార్థము కేవలము మిగ్గయని జాదుల సిద్ధాంతము.

బుద్ధునికి బిమ్మట వైదిక జాద మతములకు విశేషముగ సంపర్కసంఘర్షణములు జరగుటచే నీ రెండు మతములందునుగూడ గొన్ని మార్పులు జరగినవి. మొదట జాదగ్రంథములన్నియు పాశీభాషలోనే నిర్మింపబడియుండినను, దమ సిద్ధాంతములు వైదికపండితులకు సుగమములుగ నుండుటకై బుద్ధుని తరువాతివారలు తమ గ్రంథములను సంస్కృతములోనికి బరివర్తించిరి. వర్షాకాలమున సంచారమును మానివేయుట; చాతుర్మాస్య దీక్ష నవలంబించుట, అనధ్యాయదినములను బాటించుట మున్నగు వైదికాచారములను జాదు లనుకరించిరి. మహాయానశాఖకు జెందిన జాదుల గ్రంథము అనేక

ములు హిందూపురాణముల కనుకరణములే. వారి యవలోకి లేళ్వరచరిత్రము విష్ణుభాగవతపురాణములను సూచించును. హిందువులు జాదసిద్ధాంతములను, జాదులు వైదికసిద్ధాంతములను బరించుచుండిరి. కాలక్రమమున హిందూమతము బుద్ధుని యొకయవతారముగ బరిగణించి జాదధర్మమును దనలో నిమిషము కొనియెను. నాస్తవముగ వైదికమతమునందలి యాధ్యాత్మికాదర్శములను సాధించుటకు జాదమతమునందలి నైతికసాంఘిక విధు లాపచారికములుగ నుండుటచే నీ రెండుమతములకును తీవ్రముగ వైషమ్యము లేకుండినది. దానజేసియే యీ రెండుమతములు నేకకాలమున మహోచ్ఛ్వాస సమభవించగల్గినవి. వీనికి గల సన్నిహితసామ్యమే కడకు జాదమతము హిందూమతమున గలసి జన్మస్థానమున నీ దేశము రూపుమాయుటకు గారణము.

ఇంతవరకును జాదమత తత్త్వమును నిర్ణయించి యుంటిమి. శ్రీ. శ. ౬౪౭ వరకును గల యామతచరిత్రమునుగూడ సంగ్రహముగ బరికిలించినచో దాత్కారిక విద్యాచరిత్రము సుగ్రాహ్యము గాగలదు. గౌతమ బుద్ధుని యనంతర మాతనిశిష్యు లీనూతనమతము ననేక విధముల వ్యాపింపజేసిరి. బుద్ధుడు నిర్వాణమునందైన సంవత్సరముననే జాదసమావేశ మొకటి గావించబడెను. ఇందు జాదులందరును జేరి గౌతముని బోధనలను గూడ బల్కికొనిరి. పిమ్మట మరియొక శతాబ్దమున కింకొక పరివత్సభ సమావేశమయ్యెను. ఇప్పటికే జాదులలో నభిప్రాయభేదములు ప్రబలినవి. వీనిని సరిచేయుటకే యీపరివత్సభ యత్నించెను. కాని జాదులందరును రెండుశాఖలుగ జీలిపోయి నేపాళ, తిబెట్ (Tibet), జపాను దేశములలోనివా రుత్తరజాదులనియు, సయాం, సింహళ, బ్రహ్మదేశములందలివారలు దక్షిణజాదులనియు పిలువబడుచుండిరి. శ్రీ. పూ. 3-వ శతాబ్దమున దళిక్ చక్రవర్తి యిటులు ఊహించుచున్న జాదమతమునకు జేయూత నొసగెను. ఈత డీమతమున కమూల్యము, నిరుపమము నగు నేవను జేసియుండెను. జాదధర్మములను శిలాస్తంభములపై వ్రాయించి తనరాజ్యమునందలి వివిధ భాగముల బ్రతిష్ఠించియు, ననేకులగు మత ప్రచారకులను

దూర దేశములకు సహితము పంపియు నీచక్రవర్తియనేక విధముల బాధమతమును వ్యాపింపజేసెను. అంతియగాక నీతడు స్వయముగ మతదీక్షనుగొని, యప్పటికే బాధ మతమునగల వైషమ్యములను సరిచేయుటకై తృతీయ బాధపరివర్తనావేశమును గావించెను. ఈసభకుఫలిత ముగనే యశోభునికుమారుడగు మహేంద్రుడనునాతడు సింహాశ్రద్ధిపమునకు బోయి యచ్చట తిపిటకమును వ్యాపింప జేయుటయును, వేసవేలుగ బాధభిక్షువులు సింహాశ్ర, బ్రహ్మ, క్షాయ, త్రివిప్తపాదిదూరదేశముల కే. బాధగర్భమును బ్రచారము చేయుటయును జరగినది. క్రీ. పూ. ౨-వ శతాబ్దమునందు మార్కవంశ మంత రించినపిమ్మట పుంగవంశజులు మగధరాజ్యము నాక్రమించిరి. వీరు వైదికమతావలంబులై యజ్ఞయాగాది కముల నొనర్చి బ్రాహ్మణమతము నభివృద్ధిపరచిరి. కాన దాత్మైక్యముగ బాధమతమునకు గొంచె మొత్తిడి గల్గెను. దక్షిణాపగమున బ్రబలిన శాతవాహనాండ్రులు బాధమతము ననేకవిధముల నాదరించి దేశమును విహారామశోభితముగ నొనర్చిరి. ఈకాలమున భారత భూమిపై దండెత్తివచ్చిన విదేశీయు లనేకులు బాధ మతము నవలంబించిరి. క్రీ. శ. ౨-వ శతాబ్దమున దిగి బాధమతమునకు మంచిదినములు గల్గినవి. అప్పటికి కుషాను లుత్తరదేశము నాక్రమించి పాలించుచుండిరి. వారిలో నగ్రగణ్యుడగు కనిష్కచక్రవర్తి యశో కునివలెనే బాధమతము ననేకవిధముల నాదరించెను. స్వభావాబలముచే మధ్య ఆసియా నంత టిని జయించి యీతడు బాధగర్భము నచట ప్రచారము చేయించెను. ఈతనికాలముననే బాధమత మున మహాయానశాఖ ప్రబలినది. హీనయానమని పేర్కొనబడు పూర్వబాధమతమునందీకాలమున నాగార్జునుడను భిక్షువు విశేషములగు మార్కులను జేసెను. మహాయానమున వైదికమత సంప్రదాయము లన్నియో చొప్పింపబడినవి. బుద్ధుడొకయవతారముగను, దైవము గను బరిగణింపబడి యీతని యారాధనము, నుత్సవములు గల్పింపబడినవి. బాధగర్భము భక్తిరసప్రధానము గాజొచ్చెను. మరియును గనిష్కుడు కుండలివమున

జతుర్బాధపరివర్తనను సమావేశపరచెను. అప్పుడు వసుబంధువనుభిక్షు వగ్రస్థానము నలంకరించెను. అటులు సమావేశమైన పండితు లందరును జేరి బాధసారస్వత మును దరచి భాష్యములను వ్రాసిరి. ఈసభకుఫలితముగ నుత్తర-ఆసియాప్రాంతములందెల్ల మహాయానమతము వ్యాపించినది. కనిష్క డనేకవిహారములను, సౌధము లను నిర్మించెను. ఆతనికి బిమ్మట బాధమతమునకు దుర్దినము లేతెంచినవి. ఇందలి మహాయానమతము వైదిక మతమును సర్వవిధముల బోలియుండుటచేతను, బాధ సంఘమున దురాచారములు బ్రబలుటచేతను, బాధ మతము రూపుమాయదొడగెను. వీనికన్నను ముఖ్యముగ కారణము గుప్తవంశీయులకాలమున జరిగిన వైదికమత పునరుద్ధరణము. కుషానులకు బిమ్మట గుప్తవంశీయులు మగధరాజ్యము నాక్రమించిరి. వీరలు వైదికగర్భ నిరతులై తన్మతము ననేకవిధముల బోషించిరి. ఇతి హాసపురాణాదికము లొకవంక గ్రంథస్థములగుచుండ, కాళిదాసాదిమహాకవు లింకొకవంక గీర్వాణభాషా యోషకు నూతనాలంకారములను సమహర్షుచుండ, హిందూ దేవాయతనము లింకొకవంక వేసవేలుగ నిర్మింపబడుచుండ, నిరుపమశ్రేణీవంతమై వెలుగొందు చుండిన హిందూదీక్షిలో బాధగర్భము లీనమైపోయి నది. దక్షిణాపగమునగూడ నవైదికమతవిజృంభణ మికాలమున గాంచనగుచున్నది. గుప్తచక్రవర్తుల యనంతరము శ్రీహర్షునికాలమున బాధమతము కడసారి యొక వెలుగు వెలిగినది. ఈచక్రవర్తికాలమున బాధబ్రాహ్మణ మతములు రెండును బ్రబలినవి. స్వయముగ నీతడు బుద్ధ భిక్షుడై బాధుల ననేకవిధముల సత్కరించెను. సర్వ మతముల నీతడు సమానముగ జూచెను. ఈతడుగూడ నొకబాధపరివర్తనను సమావేశపరచి మతవైషమ్య ములను జక్కబరుప యత్నించెను. మహావైభవముతో జరిగిన యీసభలో తుదకు మహాయానమతమే సర్వోత్కృష్టమని నిశ్చయింపబడినది. చక్రవర్తి తనసర్వస్వ మును బాధభిక్షువులకు, నితరమతప్రవర్తకులకును ధార వోసెను. శ్రీహర్షునియనంతర ముత్తరాపగము నంతటి నేలిన ఘనుడు లేకుండెను. దానజేసి బాధగర్భము

నిరాలంబమయ్యెను. పిమ్మట మగధరాజ్యమునేలిన కడపటి గుప్తవంశీయులు గొంతవరకును బాధ్యుల నాదరించిరి. వీరిచరిత్రము నాలంబావిక్రమశిలావిశ్వవిద్యాలయముల చరిత్రమున జేర్చినబడును.

II. విద్యావిధానము

ఇంతవరకును బాధ్యులసంస్థాంతములను జేర్చిన యామతచరిత్రమును సూచించియుంటిమి. ఇట్లుపై బాధ్య విద్యావిధానమును వర్ణింపవలసియున్నది. బాధ్యరాజ్యము మంతయు సూత్ర, గేయ, నిదాన, వ్యాకరణ, గాథా, అవదాన, వదాన, ఇశ్యుక్త, ఉపదేశ, జాతక, ఆద్యుత, ధర్మ, వైపుల్యము విభాగములకు లోపియుండెను. ఈవాద్యమును, మతధర్మమును బ్రచారముచేయుటకై యొకప్రత్యేకవిధానము నిర్మింపబడెను. విద్యాపోషణము రాజులకు ముఖ్యకర్తవ్యమై యుండెను. వారలు, గురుశిష్యులు నిశ్చలమనస్కులై విద్యాచేయుట కనువగు ప్రకాంతస్థలములలో ననేకములను నారామవిహారములను నిర్మించి వానికి భూములను, ద్రవ్యమును దానము చేయుచుండిరి. కడపటి గుప్తపాలకులకు శక్తాదిత్య, బాలాదిత్యాదులు నాలంబావిశ్వవిద్యాలయమునం దెన్నియో కట్టడములను గట్టించిరి. విద్యాభ్యాసము పూర్తియైనపిదప ననేకులు రాజాస్థానముల కేగి యున్న తోద్యోగములను బడయుచుండిరి. పదిసంవత్సరములు భిక్షువులై యుండి నిష్కలంకచరిత్రులగువార లుపాధ్యాయులుగ నుండిరి. విద్యార్థికి త్రిపిటకాంతమువరకును విద్యను నేర్పి, యాతని ప్రవర్తనమును నీతిమార్గమున జూపించి, యాతని దనపుత్రునివలె ప్రేమించుటాకాలపు గురువులకు విధియైయుండెను. శిష్యులుగూడ గురువునెడ పుత్రునివలె బ్రవర్తించి, భీష్మునినమునం దాతని ననుసరించి యాతనికి సపర్యలోనర్చుచు, విద్యులుపూర్తియగువరకు నాతనివద్దనే యుండవలసియుండెను. ఈవిద్యావిధానమునందలి శిక్షణముగూడ కఠినముగనే యుండెను. ఉల్లిపాయ, మద్యము మున్నగు తామసపదార్థములు నిషేధింపబడినవి. దేహమునం దస్వాస్థ్య మొదలినచో నుపవాసము

విధింపబడెను. సాయంకాలమున గురుశిష్యులు కొంతసూరము నడచి దేహపరిశ్రమ మొనర్పవలసియుండెను.

ఈకోసింగ్, హ్యూన్ స్యాంగ్ అనుచైనాదేశ యాత్రికులవ్రాతలవలన బాధ్యవిద్యాప్రణాళికను గూర్చి విశేషాంశములు దెలియుచున్నవి. సాధారణముగ బాలుర కారవయేట నక్షరాభ్యాసము చేయబడుచుండెడిది. వారక్షరములను, చిన్న చిన్న మాటలను నేర్చుట కొక సంవత్సరము పట్టెడిది. ఎనిమిదవయేట వారు "సిద్ధా" యను గద్యపతనమును జేయుచుండిరి. అట్లుపై "సిద్ధాంత" మను పండ్రింక ప్రకరణములుగల వ్యాకరణము వారికి బోధింపబడుచుండెడిది. ఈవిధానము మన ప్రకృత ప్రారంభవిద్యాప్రణాళికకు సరియగుచున్నది. ఇట్లుపై నభిరుచి ననుసరించి బాలురు కళలు, పరిశ్రమలు, వైద్యము, తర్కము మున్నగువానిలో ప్రత్యేక కృషి నొనర్చుచుండిరి. ఇయ్యది ప్రస్తుతవృత్తివిద్యకు సరియగును. అట్లుగాక ఇంకను విద్యాభ్యాసమును సాగింప నెంచువారు పాణినీయ సూత్రములను, భాతుపాతమును, భిలప్రకరణములను, వృత్తిసూత్రములను బఠించి, యిరువదవసంవత్సరమున విద్యాభ్యాసమును భూర్తిచేయుచుండిరి. ఇంకను విశేషప్రజ్ఞ నాజ్ఞింపదలచినవారలకు గూడ నొకప్రత్యేక ప్రణాళిక యేర్పరుపబడెను. గద్యపద్యరచనము, హేతువిద్య, అభిధర్మకోశము, న్యాయద్వారా తర్కశాస్త్రము, పాతంజలి మహాభాష్యము, భర్తృహరిసూత్రము, వాక్యవృత్తి, పెయినము, వినయపిటకము మున్నగు విషయము లిందలిభాగములు.

బాధ్యవిద్యావిధానమునందలి బోధనవిధులలో గూడ గొంతప్రత్యేకత గాంచనగుచున్నది. బ్రాహ్మణ విద్యార్థులవలెనే బాధ్యబాలురుగూడ ప్రాయశ్చముగ విషయములను గంఠస్థములుగ నొనర్చుకొనుచుండినను, ఇచ్చట వాక్యార్థమునకును, చర్చలకును విశేషముగ ప్రామాణ్య మీయబడెను. విఖ్యాతవిద్యాలయములన్నిటి యందునుగూడ బండితశ్రేష్ఠు లొకప్రత్యేకభవనమున జేరి యచ్చట తత్త్వమునుగూర్చి వాదోపవాదములను జేయుచుండిరి. దీనిచే విషయము సుగమమగుటయే కాక

విద్యార్థుల విమర్శనాబుద్ధి పెంపొందుటయు, స్వతంత్ర వ్యాఖ్యానములు బయల్పెడలుటయు జరగుచుండెడిది.

III. విద్యావీతములు

బౌద్ధవిద్యావిధానమునకును బ్రాచీనభారతీయ నాగరికతకునుగూడ బౌద్ధవిద్యాలయములు నెలలేని భూషణములు. సుప్రశాంతస్థలములలో నిర్మింపబడి యసంఖ్యాకములగు సౌధగోపురస్తూపములతో రాజులు, రాజాదరణమును బడసి, భిక్షుభిక్షుణీజనములతోడను, పండితప్రకాండలతోడను రాజ్యలీ, సరస్వతీ నిలయములై యొప్పిన విద్యాలయము లనేకము లీదేశమున వర్ధిల్లినవి. దూరదేశములనుండి యనేకు లీ యాలయములలో విద్యాభ్యాసము చేయుచుండిరి. షాహియాన్ అను చైనాదేశయాత్రికుడు క్రీ. శ. 2-వ శతాబ్దమున ఉద్యాన, పురుషపుర, మధుర, సంకాశ్య, కన్యాకుబ్జ, క్రావస్తి, సాక్షేత, రామగ్రామ, కపిలవస్తు, వైశాలి, పాటలీపుత్ర, రాజగృహ, వారణాసి, గయా, చంపా, తామ్రలిప్తి మున్నగు స్థలములలో సుప్రసిద్ధ విద్యావీతము లుండెడివని వ్రాసియున్నాడు. హ్యూన్ ష్వాంగ్ అను నాతడు సింహపుర, ఉరళ, కాశ్మీర, పునచ, రాజపుర, నాలందా, వృజ్జి, హిరణ్యపర్వత, పుండ్ర, వర్ధన, కామరూప, సమతట, వేంగీ, ధనకటక, మంహయట, భరుకచ్ఛ, వల్లభీ, ఉజ్జయినీ, మూలస్థాన విద్యాలయములను దర్శించెను. ఈత్ సింగ్ అను మరి యొకయాత్రికుడు తామ్రలిప్తి, హరిక్షేత, రాజగృహ, కుశనగర విద్యావీతములను గాంచియుండెను. ఇవికాక నిక ననేకములగు విద్యాలయము లుండెడివి. వాని నామములు సహితము నేను దెలియకున్నవి. పై విద్యాలయములలో ముఖ్యములగువాని చరిత్రముమాత్ర మిటు సంగ్రహముగ జేర్చెనటచున్నది :

నాలందా:—బౌద్ధవిద్యాలయములలోనే కాక ప్రాచీనభారతీయవిద్యావీతములలోనెల్ల నాలందా విశ్వవిద్యాలయ మగగణ్యము. ప్రస్తుతపు పాట్నాజిల్లాలోని రాజసిరికి ఎనిమిదిమైళ్లదూరమునందున్న బారగాన్ అనుగ్రామమున పాడుపడిన చెఱువులును, సుమారు

3000 అడుగులదూరము వ్యాపించిన మట్టిదిబ్బలును బూర్వపు నాలందావిద్యావీత ముండిన స్థలమున నేటికి గానవచ్చుచున్నవి. ఇటీవల ప్రభుత్వమువారి యార్జనాఖిచే నీస్థలమంతయు బరిశోధింపబడి యమూల్యములగు శిథిలములు బయల్పెడలంపబడినవి. అందు సువిశాలములగు భవనములును, చక్కని స్తూపములును, వసతిగృహములును నెన్నియో గలవు. ఈవిద్యాలయము వృద్ధిలోనుండినపు డిటకేతెంచిన యాత్రికులవాతల నుండి యిందలి శిథిలములను గుర్తించుటకు వీలగుచున్నది. తారానాథుడను చరిత్రకారు డీస్థలమున శారిపుత్తుడను భిక్షువు జన్మించెననియు, నాతనిచైత్యమును జేరి యశోక చక్రవర్తి యొకయాలయమును నిర్మించెననియు వ్రాసియున్నాడు. హ్యూన్ ష్వాంగ్ అనునాతడు శక్రాదిత్యుడనురాజు నాలందాసంఘారామమును నిర్మించెననియు, నాతనికి బిమ్మరా రాజ్యమేలిన బుద్ధగుప్త, తథాగతగుప్త, బాలాదిత్య, వజ్ర యనువార లిచ్చట ననేకభవనములను నిర్మించిరనియు వ్రాసియున్నాడు. అటుపై నింకొకరా జీయారామములచుట్టు నొకగోడను గట్టించి యందొక ద్వారమును వేయించెను. దీనినుండి క్రీ. శ. ౪౫౦ నాటి కీవిద్యావీతము గుప్తరాజుల యాదరము నందెనని స్పష్టమగుచున్నది.

ఇందు సుందరశిల్పవిరాజమానములగు గోపురములు, గిరిశృంగములను ధిక్కిరించు బురుజులు నుండెడివి. సౌధములందలి పైయంతస్తులు మేఘమండలమును దాటియుండ వానిపై నిర్మింపబడిన గ్రహదర్శనశాలలు (Observatories) సాధారణముగ నదృశ్యములుగ నుండినవి. భిక్షువులు నివసించుటకు నాలంతస్తులభవనము లుండినవి. వానియందలి స్తంభములును, దూలములును చక్కని శిల్పనైపుణిని జూపుచుండినవి. వానిపైభాగమునం దమర్చబడిన పెంకులు సూర్యకాంతిలో వింత వింతలగు రంగుల నీనుచుండెడివి. ఇందలి గోపురముల మధ్య సువిశాలములు, మహోన్నతములు నగు భవనము లుండెడివి. ఇందు నిరంతరమును శాస్త్రవాదములు జరగుచుండెడివి. గోపురముల కిరుపార్శ్వములను చైత్యములును, ఆలయములును ఉండెడివి. వీనికి బాహ్య

ప్రదేశమున భిక్షువులవసకు లుండెడివి. వీని చుట్టును మనోహరములగు కాసారములు, ఆహ్లాద కరములగు మామిడితోపులు నుండెడివి. కాసారము లందలి స్వచ్ఛమును నీటిపై నల్లకలువలు, రక్తవర్ణము లగు కణకపువ్వుములు నీప్రదేశమున కంతటికిని విలక్షణ మగు శోభ నొనగూర్చునుండినవి. ఈవిద్యాలయమున శిక్షణము నందుటకై కొరియా, మంగోలియా, బొఖారా మున్నగు దూరదేశములనుండి వసికు లేతెంచుచుండిరి. ఇందలిజనులు ౧౦౦౦౦ లకు మించి యుండిరి. ఇచ్చటి భిక్షువులందరును మహామేధా సంపన్నులు. వారి ప్రవర్తనము నిష్కళంకము. ఈవిద్యా సీతమునందలి శిక్షణ మతికఠినముగ నుండెను. ఇందు బ్రవేశమునందుకుటూర్వ మెల్లరును ద్వారమును గాచి యుండు పండితశ్రేష్ఠునితో వాదించి యాతనియనుమతి పైననే లోని క్షేగవలసియుండెను. ఈపరీక్షయందు త్రి ర్ణలైనవారలు లోపలి మహాభవనములలో జరగు చుండెడి వాదప్రతివాదముల నాకర్ణించి తమ యల్ప జ్ఞతను దెలిసికొనుచుండిరి. ఇచ్చట విద్య నేర్చినవార లకు దేశమునందంతటను విశేషమున గౌరవము చూప బడుచుండెను. క్రీ. శ. ౭-వ శతాబ్దమునం దిచ్చట నెనిమిది కళాశాలలు, నూడువందలకు మించిన సౌధములు నుండెడివి. ఇచ్చటియాచార్యులలో నాగార్జున, అశ్వ ఘోష, వసుబంధు, దిక్షాంగ, కమలశీల, సంఘభద్ర, శాంతరక్షిత, వీరదేవ, మంజుశ్రీదేవ, శ్రీజ్ఞాన మున్నగువారల నామములు వినవచ్చుచున్నవి. వీరిలో నెల్ల నాగార్జును డగ్రగణ్యుడు. విశేషప్రజ్ఞాశాలియగు నీతడు నాలందావిద్యాసీతమున శిక్షితుడై వైద్య, జ్యోతిష, రసాయన, తత్త్వశాస్త్రములపై నెన్నియో గ్రంథములను రచించెను. పిమ్మట నీత డావిద్యాసీతమున కధ్యక్షుడై మాధ్యమిక సిద్ధాంతమును బ్రతిపాదించెను. ఈవిద్యాలయమున విఖ్యాతమగు నొక భాండాగార ముండెడిది. ఇయ్యది రత్నసాగర, రత్నోదధి, రత్న రంజక యను సూడుభవనములలో నుండెడిది. రత్నోదధియను తొమ్మిదియంతస్తులభవనమున ప్రజ్ఞాపారమితా నూత్రము మున్నగు జాద్యగ్రంథములన్నియు నుండెడివి.

రాజులందరు నీవిద్యాసీతమున కనేకవిధముల సహాయమొనర్చుచుండిరి. హ్యూన్ స్యాంగ్ కాలమున నూరుగ్రామములపై యాదాయ మీవిద్యాలయమున కొసంగబడుచుండెడిది. ఆగ్రామములందలి గృహస్థు లందరును బియ్యము, పాలు, వెన్న, ఫలములు మున్నగు తినుబండములను ప్రతిదినమును బంపుచుండిరి. దానం జేసి యిందలి విద్యార్థులకు భిక్షులనావసరము లేకుండె డిది.

ఈవిద్యాలయమున బ్రతివిద్యార్థియు నొకగురువు నొద్దనే యుండి యాతనికి శుశ్రూష చేయుచు విద్య నేర్చుచుండెను. ఇదిగాక విరామసమయములలో నాతడు ఆచార్యులు చేయు వాదోపవాదములనుగూడ వినుచుండెను. మహాయానమును, మరి పదునెనిమిది జాద్య దర్శనములును, వేదములు, హేతువిద్య, శబ్దవిద్య, చిక్తానీతివిద్య, తంత్రము, సాంఖ్యము, వ్యాకరణము మున్నగునవియు నీవిద్యాలయమున నేర్పబడుచుండెడివి. ఇచ్చట నూత్రములను, శాస్త్రములను బోధించువారలు వేయిమందియు, తత్త్వరహస్యములను జెప్పగలవార లైదువందల మందియు నుండిరి. ఇచ్చట నూరుపన్యాస వేదిక లుండెడివి. ధర్మశాల, చంద్రపాల, గుణమతి, ప్రభామిత్ర, జ్ఞానచంద్ర, కీలభద్రాద్యాచార్యులనే కులు వీనినుండి యుపన్యాసములను జేయుచుండిరి.

క్రీ. శ. ౮-వ శతాబ్దమున విక్రమశిలావిద్యాల యము విజృంభించినపిదప నీనాలందావిద్యాసీతము పూర్వోన్నత్యమును గోలుపోయెను. అయిన నీవిద్యా సీతము ౯-వ శతాబ్దమువరకును వర్ధిల్లి పిమ్మట మహమ్మ దీయులచే నాశమొనర్పబడెను. ముదితభద్రుడనునాత డిందలి కొన్నిభాగముల నుద్ధరించెను. తుద కీవిద్యా లయము హుతాశనున కాహుతి యయ్యెను. “తమచే కోపమును, సత్కార్యములచే దుష్టులను, దానముచే లోభులను, సత్యముచే మృషావాదులను జయింపవలెను” “ధర్మము, నధర్మము నొకేవిధమగు ఫలము నీయవు. అధర్మము నరకమున కీడ్చుకొనిపోవ ధర్మము మను జానికి స్వర్గమున శాశ్వతనివాసము నొనగూర్చును” అను నాలందావిశ్వవిద్యాలయాదర్శములు సర్వకాలములం

దును, సర్వదేశములందునుగూడ వ్రాచినభారతీయుల నైతికశుద్ధి, హృదయవైశాల్యమును వేనోళ్ళ జూట గలవు.

విక్రమశిల:—నాలందావిద్యాపీఠమునకు బ్రత్యర్థియై యనతికాలముననే దానిని మించి విజృంభించిన దీవిక్రమశిలావిద్యాపీఠము. దీని శిథిలములైనను నేడు కానరాకర్షణనిర్ణయముసహితము క్లిష్టముగ నున్నది. గంగానదికి కుడిభాగమున భాగల్ పురమువద్ద నుండు పాతర్ ఘాటాకొండలపై నీవిద్యాలయ ముండియుండునని పండితులప్రకృతాభిప్రాయము. క్రీ. శ. ౮౧౦-వ సంవత్సరమున ధర్మపాలుడను పాలరాజు దీనిని స్థాపించెను. మొదట నిచ్చట నూర్ధరాచార్యులు వివిధవిషయములను బోధించుచుండిరి. పిరుగాక కొందరు భిక్షువులుగూడ నిలుచుండిరి. ఈ విద్యాపీఠమును ఆర్ధరసభ్యులుగల సంఘము రాజాదరణముచే నిర్వహించుచుండెను. ఇచ్చట విద్యాభ్యాసమును ముగించినవారిని రాజులు “పండిత” యను బిరుదము నిచ్చి గౌరవించుచుండిరి. రత్నవజ్ర, జేతారి, ద్వీపంకర, రత్నకీర్తి, జ్ఞానశ్రీమిత్ర, రత్నాకరశాంతి మున్నగువార లిట్టి పండితులలో నగ్రగణ్యులు.

విక్రమశిలావిద్యాపీఠమున కారుద్యారములుండెడివి. వానివద్ద దిగ్దంతులగు పండితు లుండిరి. వీరిలో ప్రజ్ఞాకరమతి యనునాతడు దక్షిణద్వారమును, రత్నాకరశాంతి ప్రాద్వారమును, వాగీశ్వరకీర్తియు త్తరద్వారమును, నరొపంతయనునాతడు పశ్చిమద్వారమును నొకప్పుడు రక్షించుచుండిరని తారానాథుడను చరిత్రకారుడు వ్రాసియున్నాడు. ఇందలి భిక్షువులకు, నాచార్యులకును రాజులు వసతుల నేర్పరచిరి. విద్యాలయమధ్యమునం దొకవిశాలసౌధ ముండెడిది. అందలి యారుద్యారములకు నెదురుగా నారువిశాలము లగు కళాశాల లుండెడివి. ఒక్కొక్కకళాశాలలో నూట యెన్నడును రుపాధ్యాయు లుండిరి. ఇదిగాక నీయంత ర్భాగమునం దొకేనారిగ నెనిమిదివేలమంది యుపాసకులు నిల్పుటకు సరియగు బహిరంగప్రదేశ ముండెడిది.

ఒక్కొక్కద్వారముకడనుండు పండితు డొక్కొక్క కళాశాల కధ్యక్షుడుగ నుండెను. విద్యాపీఠమును బ్రవేశించుటకు బూర్వ మభ్యర్థులెల్లరును ద్వారపండితునిచే బరీక్షింపబడుచుండిరి. ఈవిద్యాలయమునందు విద్యార్థులకు భోజనాదిసౌకర్యములను గల్గించుటకై ధర్మసత్రము లుండెడివి. వీనికి రాజులును, ధనికులును వసతులను గల్పించుచుండిరి. ఈవిద్యాపీఠముచుట్టును గల గోడపై సింహద్వారమునకు దక్షిణపార్శ్వమున నాగార్జునునియొక్కయు, నుత్తరపార్శ్వమునం దతిశునియొక్కయు చిత్రములు వ్రాయబడియుండినవి. ఈవిధమున పండితశిఖామణి లిచ్చట బహుకారింపబడుచుండిరి.

విక్రమశిలావిద్యాపీఠము షోడశతంత్రమునకు విశేషఖ్యాతి వహించియుండెను. క్రీ. శ. ౫-వ శతాబ్దమునం దింద్రజాలాదికములతో గూడిన తంత్రశాస్త్రము షోడశలలో ప్రబలి ౮, ౧౦ శతాబ్దములలో విశేషముగ నభివృద్ధి నందినది. ఏకేశ్వరాత్మకముగు మహాయానబౌద్ధమునం దీశక్త్యారాధనపర మగు తంత్రము చొప్పింపబడినది. న్యాకరణ, వేదాంత, తర్కములు పిమ్మట షేర్మోనవలసిన విషయములు. నాలందా విద్యాపీఠమునకు పిమ్మట విశేషవిఖ్యాతిని గాంచిన యీ విద్యాపీఠము తుదకు భక్తయార్ భిల్లిచే నాశమొనర్పబడెను.

ఒదంతపురి:—ఒదంతపురి బీహారులో నుండినది. ఈ నగరమున కుద్దండపురమును నామాంతరము గలదు. పాలవంశీయుడగు గోపాలుడనురాజు క్రీ. శ. ౮-వ శతాబ్దమునం దీవిద్యాపీఠమును నిర్మించెను. ఇచ్చట కేవలమును షోడశగ్రంథములేగాక బ్రాహ్మణవిద్యగూడ గరపబడుచుండెడిది. ఈ విద్యాలయమునందలి గ్రంథాగారము మిగుల ఖ్యాతివహించియుండెను. క్రీ. శ. ౧౧౩౭ లో మహమ్మదీయు లీయుద్దండపురిని జయించి, యిచ్చటిభిక్షువులను, విద్యార్థులను జంపి యిందలిగ్రంథాలయమును నాశమొనర్చిరి.

ఇంతవరకు సుత్తరసింహాస్థానమున బ్రసిద్ధి గాంచిన బౌద్ధవిద్యాసీతములలో ముఖ్యములగువానిని వర్ణించియుంటిమి. ఈ సమయమున దక్షిణమునగూడ బౌద్ధధర్మము వ్యాపించి యనేకముగ నచ్చటి నాగరికత నభివృద్ధిచేసెను. విహారములు, సంఘారామములు, స్తూపములు మున్నగున నెన్నియో బయల్పెడలినవి. క్రీస్తుశక ప్రారంభమున దక్షిణాపథము శాతవాహనాంధ్రుల పాలనమునం దుండెను. వారిలో ననేకులు బౌద్ధమతము నాదరించియుండిరి. కాన నిచ్చటగూడ భిక్షుసంఘములు విద్యావ్యాసంగము చేయుట కవకాశము లేర్పడినవి. ఆకాలపు విద్యాసీతములలో నీక్రింది ముఖ్యమైనవి:

ధాన్యకటకము:—ఇయ్యది ప్రకృతము గుంటూరు జిల్లాలో ధరణికోట యని పిలువబడు గ్రామము. కృష్ణా దమరావతికి సమీపమున గొన్నిమట్టి దిబ్బలచే నావరింపబడియున్న యీ గ్రామ మొకప్పుడు విఖ్యాతినందిన విద్యాసీతముగ నుండినది. బౌద్ధాధ్యక్షులు బౌద్ధవిద్యలు రెండునుగూడ నిచ్చట ప్రబలినవి. క్రీ. శ. ౨-వ శతాబ్దమున బౌద్ధమతమును సంస్కరించి మహాయానసిద్ధాంతమును నెలకొల్పిన సిద్ధనాగార్జును డీధాన్యకటకవిద్యాసీతము ననేకవిభముల నభివృద్ధిపరచెను. విదేశయాత్రికుల వ్రాతలనుండి యీవిద్యాలయమును గూర్చిన విశేషాంశములు నాలందావిద్యాసీతము నందలి గ్రంథాగారములలో పదిలపరుపబడియుండెడివని తెలియుచున్నది. క్రీ. శ. ౩-వ శతాబ్దమునం దీదేశమునకు వచ్చి, బౌద్ధతత్త్వమును దెలిసికొనుచు, బౌద్ధగ్రంథములను నేకరించుచు బర్యటన మొనర్చిన హ్యూన్ ష్యాంగ్ అను చైనాదేశ యాత్రికు డీధాన్యకటకనగరమునం దనేకసంఘారామములు, స్తూపములు నుండెడివనియు నచ్చట విద్యావ్యాసంగములును, బౌద్ధపూజలును నిరంతరాయముగ జరగుచుండెడివనియు వ్రాసియున్నాడు. టిబెట్ దేశము నందలి “డాపంగ్” సంఘారామ విధాన్యకటకము నందలి నిర్మాణము ననుసరించియే కట్టబడెననుటలో నీయాంధ్రవిద్యాసీతముయొక్క మహత్త్వము తెలియుచున్నది.

వేంగీ:— బౌద్ధయుగమునం దాంధ్రదేశమున విఖ్యాతిగాంచిన విద్యాసీతములలో వేంగీసీతము మరీయొకటి. చక్కనిశిల్పములతో విరాజిల్లు నైదంతస్తుల హర్మ్యము లిచ్చటి సంఘారామమునం దుండెడివనియు, నిచ్చటిస్తూపము నిరుపమముగ నుండెడివనియు చైనాదేశయాత్రికుల వ్రాతలవలన దెలియుచున్నది. ఇచటి విద్యాసీతమునకు దిక్షా గాచార్య డన్యక్షుడుగ నుండెను.

శ్రీశైలము:—ఇచ్చటగూడ క్రీ. శ. ౨, ౩ శతాబ్దములలో నొకసంఘారామ ముండెడిది. నాగార్జును డిచ్చట నొకగ్రంథాలయమును స్థాపించి, యనేకుల నిట జేర్చి విద్యోపదేశమును జేసెను.

కాంచీపురము:—ధాన్యకటక, శ్రీశైల విద్యాసీతములవలెనే బౌద్ధయుగమున గాంచీపురము దక్షిణదేశమునం దొక ప్రఖ్యాతవిద్యాలయముగ నుండెను. ఇట బౌద్ధబ్రాహ్మణవిద్యలు రెండును వ్యాప్తినందినవి. బౌద్ధగ్రంథములనుండి క్రీ. శ. ౩-వ శతాబ్దములో సుత్తరమునుండి యిటకు గొందరు భిక్షువు లేతెంచిరినియు, నిటనుండియే బౌద్ధమతము సింహళదేశమున వ్యాపించెననియు దెలియుచున్నది. హ్యూన్ ష్యాంగ్ ఈవిద్యాసీతమునుగూర్చి ప్రశంసించియున్నాడు.

[సశేషము]

పరిశ్రమలు

విశేషసహజసంపత్తి గలిగియున్నను పాశ్చాత్య దేశములన్నిటిలోను రస్య పారిశ్రామికముగ చేటికిని చాల వెనుకబడియున్నది. జారు చక్రవర్తులపరిపాలన కాలమున దేశీయపరిశ్రమలకు తగు ప్రోత్సహము లభింప కుండుటయే దీనికి ముఖ్యమైన కారణము.

జర్మనుయుద్ధమునకు పూర్వము రస్య పారిశ్రామికముగ నెంత వెనుకబడియున్నదియు క్రిందిపట్టిక వలన స్పష్టపడగలదు:—

సకటున	తలకు
ఇనుము	బొగ్గు
ఉపయోగము	ఉత్పత్తి
3 పూడ్లులో	టన్నులో

అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రములు	౧౪	౫.౧
ఇంగ్లాండు	౧౧	౬
జర్మని	౧౦	౩.౮
రస్య	౧౫	౦.౨

(3 పూడ్ = 3౬ పౌనులు)

పైపట్టికయందు తదితర పాశ్చాత్యదేశములలో కన్న రస్యలో ఇనుము, బొగ్గు చాలతక్కువ వాడుకలోనుండే నన్నట్లు చూపబడినది. ౨౦-వ శతాబ్దమున ఇనుము, బొగ్గులు పరిశ్రమలకు ప్రధానావశ్యకములుగాన, అవి తక్కువవాడుకలో నున్నప్పుడు పరిశ్రమలుమాడ తక్కువగ నున్నవనుట ఊహ్యము.

ఇట్లు ౧౯౧౪-వ సంవత్సరపు విరోధానుహాసం గ్రామమునకుపూర్వమే రస్యదేశమున పరిశ్రమలు చాల తక్కువగ నుండెడివి. ఆసంగ్రామమునకు ఫలితముగ వానిస్థితి పూర్తిగ చెడిపోయెను. జర్మను "బ్లాక్"ను

మీద పూర్వమువలె చూపుచుండుట, వానిసామగ్రిని దిగుమతిగావించుకొనుట ముఖ్యమై ముద్రాపకము, కార్మికులలో పెక్కుమంది ఆయుధవాణులై రుణరంగమున కేగవలసివచ్చెను. దేశమునగుల కొలదిపెట్టుబడియు (Capital) యుద్ధపరిశ్రమలపై వినియోగింపబడుచుండెను. ఈకారణములన్నిటివలనను ౧౯౧౭-వ సం. మన సోవియటుప్రభుత్వము ఆధికారము వహించుసరికి పరిశ్రమలన్నియు పరిపూర్ణభగ్నావస్థలోనికి వచ్చెను.

అందుచే నధికారమువహించిన కొలదిదినములలోనే (౧౯౧౭ నవంబరు ౧౪-వ తేదీని) సోవియటుప్రభుత్వము దేశములోగల యంత్రాలయములనన్నిటిని స్వాధీనము గావించుకొని, వానిని కార్మికసంఘముల పరిపాలనలో బెట్టెను. ఈపద్ధతి వలన పరిశ్రమలు సత్వరముగ పెంపొందగలవని భావించబడెను. కాని ౧౯౧౮-౨౦ సం. ములమధ్య ఇంటను బయటనుమాడ గలిగిన యొత్తిడి వలన సోవియటుప్రభుత్వము త్వరలో పైపద్ధతిని విస్మరించి నూతనమునుమరొకదానిననుసరింపవలసివచ్చెను. ఈక్రాంతిపద్ధతికి "మిలిటరీ కమ్యూనిజము" (Military Communism) అని నామకరణ మొనర్చబడెను.

మిలిటరీ కమ్యూనిజముపద్ధతికింద ప్రభుత్వమే స్వయముగ పరిశ్రమాలయముల పరిపాలనభారమును వహించెను. ౧౯౨౦-వ సం. మునాటికి దేశము మొత్తముమీద గల షుదారు ౬౯౫ పరిశ్రమాగారములలోను కుర్రక ప్రభుత్వాధికారములో నుండెను. మిగిలినవివాత్రము వాని పూర్వపు ఆసామిల చేతులలో నుండెను.

"సుప్రీమ్ ఎకనమిక్ కౌన్సిలు" (Supreme Economic Council) అను ప్రభుత్వకాళి యుద్ధావశ్యకముల కనుగుణముగ పరిశ్రమసంస్థలను పరిపాలించు

చుండెను. దీనియధికారములో ౫౯ కేంద్రము (Head-Centres)లుండెను. ఒక్కొక్కపరిశ్రమభారమంతయు నొక్కొక్క కేంద్రము వహించుచుండెను. అనగా, రసాయనపరిశ్రమయంతయు నొక కేంద్రము క్రిందను, చర్మపరిశ్రమయంతయు మరొక కేంద్రము క్రిందను, కాగితపు పరిశ్రమ వేరొక కేంద్రము క్రిందను-ఇట్లే తదితర పరిశ్రమలు తక్కిన కేంద్రముల క్రిందను ఉండెను. ఇక, వివిధపరిశ్రమలలో గల యంత్రాలయముల పరిపాలన వానిలో పనిచేయు కార్మికులకమిషనరు ఒప్పగింపబడెను.

వివిధ పారిశ్రామిక శాఖలచే నుత్పత్తి గావింపబడు వస్తుసమదాయములో నాయాశాఖలలోని కార్మికులకు వలసినభాగమును మిగిల్చి తక్కినదానిని ప్రభుత్వము వశపరచుకొనుచుండెను. ఈ శాఖలకు వలయు ముడివస్తువులను కార్మికులకు ధనరూపమున చెల్లింపవలసిన మొత్తమునకు “కరెన్సీనోట్లు”ను (Paper money) ప్రభుత్వమే “సప్లయి” చేయుచుండెను.

ఇట్లు నేకరించిన వస్తుతీని ప్రభుత్వము ప్రజలకు “రేషనుకార్డు” ప్రకారము పంచిపెట్టుచుండెను. వర్తకవ్యాపారమంతయు “బార్టరు” పద్ధతిపై జరుగుచుండెను. ధనమునిచ్చి వస్తువులను కొనుట, అమ్ముట పరిపూర్ణముగ నిషేధింపబడెను.

ఈపారిశ్రామికపద్ధతి నవలంబించుటవలన సోవియట్ ప్రభుత్వము ఇంటను బయటను కూడ సంఘటిల్లిన యుద్ధములలో జయమంది, తన యధికారమును సుస్థిర మొనర్చుకొనగలిగెను. కాని దానివలన దేశమునకు తదితరవిధముల చాలనష్టము వాటిల్లెను. వ్యక్తిగతవ్యాపారము (Private trade) నిషేధింపబడుట వలన గ్రామస్థుల కత్యంతోపయోగకరమైన గృహపరిశ్రమలు క్షీణించిపోయెను. యుద్ధపరికరముల యుత్పత్తి కెక్కుడు ప్రాధాన్య మొసగుటవలన, తదితరపరిశ్రమలకు దెబ్బతగిలెను. ఇట్టివే పెక్కుకారణములవలన ౧౯౨౦-వ సంవత్సరము వచ్చుసరికి పరిశ్రమలు చాల క్షీణస్థితిలోనికి వచ్చెను. ఆసంవత్సరములో పరిశ్రమ

లెట్టిస్థితియందున్నదియు క్రిందిపట్టికవలన లేటల్లెము కాగలదు:—

ఉత్పత్తియందు
౧౯౧౩-వ సం.ములో
కన్న తగ్గుదల
(నూటికి)

బొగ్గు	౭౪	వంతులు
ఇనుము (ముడిపదార్థము)	౯౮౪	,,
,, (లోహము)	౯౭	,,
నూలు	౯౫	,,
కిరసనాయిలు	౫౮	,,
పంచదార	౯౪	,,
రసాయనములు	౯౫	,,
పాదరక్షలు	౮౯	,,
పరిశ్రమలు మొత్తముమీద	౮౫	,,

ఇట్లు పరిశ్రమలన్నియు కడు క్షీణించిపోవుటను గాంచి సోవియట్ ప్రభుత్వసంస్థాపకులలో నగ్రగణ్యుడగు లెనినుమహాశయు డొక “నూతన-ఆర్థికనీతి” (New Economic Policy)ని ప్రకటించెను. ఈ నీతియే నేటికిని రష్యాపారిశ్రామికజీవితమునకు ప్రాతిపదికగ నున్నది.

నూతన-ఆర్థికనీతి ప్రవేశపెట్టిన సంస్కరణముల నిట్లు సంగ్రహముగ పేర్కొనవచ్చును:—

౧. వ్యక్తిగత వ్యాపారముపై పూర్వపు నిషేధమును తొలగించుట.

౨. గృహపరిశ్రమలకు ప్రోత్సాహ మొసగుట.

౩. పారిశ్రామిక సంస్థల పరిపాలనభారమును “ట్రస్టుల” (Trusts) పైనను, “సిండికేటుల” (Syndicates) పైనను మోపుట.

వీనిలో మొదటిరెంటినిగూర్చి వివరింపవలసిన యగత్యము లేదు. కాని మూడవవిషయమును గూర్చి కొంత ముచ్చటించవలసియున్నది. ఒకేరకపువస్తు సమూహదాయము నుత్పత్తిగావించు పరిశ్రమాలయముల సహజముయే ట్రస్టు. ఈ ట్రస్టులు వ్యాపారసరళిపై నడుపబడుచు

దును. వీనిలో లాభసాటిగ పనిచేయుచున్న వానినుండి ప్రభుత్వము నిర్ణీతమైన కొంత మొత్తమును పరిగ్రహించును. తద్వ్యతిరేకముగ పనిచేయుచున్నవానికి కొంత ధనసహాయము (Subsidy) నిచ్చును. ఇంతకుమించి ప్రభుత్వము బ్రష్టుల ఆర్థికవ్యవహారములో జోక్యముకలిగించుకొనదు. అవి శాస్త్రాయుక్తముగ (Scientifically) వస్తుతల సుత్పత్తిగావించి, వీలైనంత చాకగ విక్రయింపవలెనేకాని విపరీతముగ లాభమును బడయుటకు యత్నింపరాదు. దీనికి భిన్నముగ బ్రష్టులు వర్తింపకుండుటకుగాను కొన్ని నిబంధన లేర్పరుపబడినవి. ఉదాహరణముగ వానిలో కొన్ని క్రింద పేర్కొనబడుచున్నవి. —

౧. ప్రతి బ్రష్టు జనుగుర్కులెక్కలను జాగ్రత్తగ నుంచవలెను.

౨. వస్తువులను విక్రయించుటలో ప్రభుత్వ సంస్థలకును, సహకారసంఘములకును “ప్రిఫరెన్సు” చూపవలెను.

౩. ప్రభుత్వ వర్తక వ్యాపారశాఖ నిర్ణయించు ధరలకే వస్తువులను అమ్మివండవలెను.

సిండికేట్లు బ్రష్టులచే సుత్పత్తిగావించబడిన వస్తుజాలమును విక్రయించుట కేర్పడిన సంస్థలు. వీనివలన వస్తువులయుత్పత్తిగరపై చిల్లరవర్తకుడు వేసుకొను లాభము తగ్గిపోవును. ఇది నిర్వర్తింపవలసిన విధులను సంగ్రహముగ నిట్లు ఉదాహరింపవచ్చును:—

౧. మార్కెటును పరిశీలించుట. వర్తకపరిస్థితులను గమనించుట. “ఆర్డరుల” (Orders)ను నేకరించి, వానిని వివిధములగు బ్రష్టులకు తగురీతిని పంచిపెట్టుట.

౨. ప్రభుత్వపు వర్తకవ్యాపారశాఖవారితో కలిసి వస్తువుల ధరను నిర్ణయించుట.

౩. ముడివస్తువులను మొత్తముగ కొనుట, బ్రష్టులకు సప్లయచేయుట.

౪. క్రయవిక్రయములను గావించుటకు ఏకస్థిలను ఏర్పాటు గావించుట.

సిండికేట్లలో సభ్యత్వముగల బ్రష్టులు తాముత్పత్తిగావించు వస్తుసముదాయమును విక్రయార్థము వాని కొప్పగించును. ప్రస్తుతము రష్యాలో నిట్టి సిండికేట్లు ౨౦ కి పైగా కలవు.

ప్రభుత్వ పరిశ్రమాలయములన్నియు అనుకరింపవలసిన నీతి నున్న సువిషయములను “సుప్రీము ఎకన మిక్ కాన్సిలు” నిర్ణయించును. ఈ కాన్సిలును ప్రభుత్వపు పారిశ్రామికశాఖయని చెప్పవచ్చును. ప్రతి రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములో హడా నిట్టి శాఖ కలదు. అందుచే ప్రభుత్వపరిశ్రమలను మూడుతరగతులక్రింద విభజింపవచ్చును:—

౧. సమాఖ్యకు సంబంధించినవి.

౨. రాష్ట్రములకు సంబంధించినవి.

౩. పురపాలక సంఘములు మొదలగు స్థానిక సంస్థలకు సంబంధించినవి.

బ్రష్టులును, సిండికేట్లును ప్రభుత్వపరిశ్రమల పరిపాలన భారమును వహించును. ఇక “సుప్రీము ఎకన మిక్ కాన్సిలు” వైరెండు సంస్థలును అనుకరింపవలసిన నీతిని నిర్ణయించును.

నూతన-ఆర్థికనీతి ప్రభుత్వపరిశ్రమల పరిపాలన క్రమము నిట్లు నిర్ణయించుటయేకాక ప్రయివేటు పారిశ్రామిక సంస్థలకు సహితము కొంతస్థానమును కల్పించెను. వీనిలో మూడురకము లున్నవి. * కేవలము వ్యక్తిగతముగ నిర్వహింపబడు పారిశ్రామిక సంస్థలు మొదటిరకములోనికి వచ్చును. ఇట్టివానిపై కనీసపు పెట్టుబడి (Minimum capital) ని పెట్టవలెను. ప్రతిసంవత్సరమును ప్రభుత్వమునకు కొంత “రాయల్టీ” చెల్లించుకొనుచుండవలెను. ప్రారంభముననే నిర్ణీతమైన ౨౫ సంవత్సరములో, ౫౦ సంవత్సరములో గడచినపిదప సంస్థను ప్రభుత్వవశ మొనర్పవలెను. ఈ

* These are known as “Concessions”, “Leases” and “Mixed Companies.”

లోపుగ సంస్థకు సంబంధించిన ఆస్తిని అమ్ముటకుగాని, తాకట్టు పెట్టుటకుగాని వీలుపడదు. ప్రభుత్వము తాను నిర్వహించలేక కొందరువ్యక్తులకు గాని, సహకార సంఘములకు గాని అద్దెకిచ్చు సంస్థలు రెండవరకము లోనికి వచ్చును. ఇక ప్రభుత్వము ప్రయివేటువ్యక్తులతో భాగస్వామిగ నుండు సంస్థలు మూడవరకములోనికి వచ్చును. ఇట్టివానిలో యంత్రాగారము ప్రభుత్వమునకు చెందియుండును. దానిని పనిచేయుచుండు వలయు పెట్టుబడి ప్రయివేటు వ్యక్తుల దై యుండును. ఈమాడుపద్ధతులలో తుదిరెండును అధికముగ ప్రచారములో నున్నవి.

ఇట్టి నూతనమును నీతి నవలంబించుటవలన పరిశ్రమలు త్వరితముగ వృద్ధి నందసాగెను. ౧౯౨౦-వ సం.ములో పరిశ్రమలు ౧౯౧౩-వ సం. ముతో సరిపోల్చి నప్పుడు నూటికి షుమారు ౮౫ వంతులు తగ్గిపోయెనని పైన చెప్పబడెను గదా! కాని నూతన-ఆర్థిక నీతిని ప్రవేశ పెట్టుటచే నవి క్రమముగ వృద్ధి నంది ౧౯౨౬-వ సం. మునాటికి పూర్వస్థితికి రాగలిగెను. ఈవిషయము క్రింది అంకెలవలన గువిదితము కాగలదు :—

(వేలటన్నులలో)

	సం. ౧౯౧౩	౧౯౨౧	౧౯౨౨	౧౯౨౩	౧౯౨౪	౧౯౨౫
బొగ్గు	౨౮,౭౭౭	౯,౬౩౧	౧౧,౬౮౧	౧౬,౦౯౮	౧౬,౦౮౩	౨౪,౩౮
కిరసనాయిలు	౯,౨౧౬	౪,౫౨౨	౫,౨౭౫	౬,౦౭౦	౬,౯౬౦	౮,౨౦౫
ఉక్కు	౪,౨౪౭	౧౭౩	౩౦౦	౬౫౩	౧,౭౯౨	౨,౨౦౩
ఇనుము	౩,౫౦౯	౨౫౦	౪౫౭	౬౮౮	౧,౩౯౦	౨,౧౫౭
సిమెంటు	౧,౧౧౮		౧౮౦	౩౫౪	౭౧౬	౧,౨౮౫

(ఇట్లే తదితరములు)

ఇట్లు ౧౯౨౮-వ సం. ము నాటికి సోవియటు ప్రభుత్వము పరిపూర్ణముగ శిథిలమైన పరిశ్రమలను జర్మను మహాసంగ్రామపు పూర్వస్థితికి పునరుద్ధరింప గలిగెను. తదుపరి రష్యాను తదితర పాశ్చాత్యపారిశ్రామిక దేశములతో సరిపోలునట్లు నర్చునిమిత్తము “ప్రథమ పంచవర్ష పద్ధతి” (First Five Year Plan) ప్రవేశ పెట్టబడెను. ఈపద్ధతిని జయప్రదముగ కొనసాగించు నిమిత్తము షుమారు ౨,౦౨౫ కోట్ల రూప్యములను వెచ్చింపవలెనని నిశ్చయింపబడెను. దీనివలన ప్రథమములో అంశనావేయబడిన ఫలితములకన్న నధికమైనవే సిద్ధించెను. ౧౯౩౩-వ సం. ము జనవరి ౭-వ తేదీని రష్యాడిక్టేటరుగ స్టాటసుమహాశయు డొక సామ్యవాద పక్షసభలో నుపన్యసించుచు పరిశ్రమలకు సంబంధించినంతవరకు ప్రథమపంచవర్ష పద్ధతివలన కలిగిన ఫలితమునుగూర్చి క్రింది అంకెలను పేర్కొనెను:—

౧౯౧౩-వ సం.ముతో సరిపోల్చినప్పుడు పరిశ్రమలలో వృద్ధి లేక తుల్యము

(నూటికి)

సోవియటురష్యా	+	౩౩౪
అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రములు	—	౮౪
ఇంగ్లాండు	—	౭౫
జర్మనీ	—	౬౨

౧౯౨౮-వ సం.ముతో

సరిపోల్చి నప్పుడు పరిశ్రమలలో వృద్ధి లేక తుల్యము

(నూటికి)

సోవియటురష్యా	+	౨౧౯
అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రములు	—	౫౬

ఇంగ్లండు	—	౧౦
జర్మనీ	—	౧౫
పోలెండు	—	౧౫

దీనివలన జాతీయాదాయము ౧౯౨౮-వ సం.ములో కంటే నూటికి ౨౫ వంతులును, కార్మికుల రాబడి నూటికి ౬౭ వంతులును, “సోషియలు ఇన్స్యూరెన్సు ఫండు” నూటికి ౨౯౨ వంతులును వృద్ధిపొందెను.

ఈ విషయము ప్రథమ పంచవర్ష పద్ధతివలన రష్యాకు విశేషలాభము కలిగెను. అందుచే త్వరలో (ఒకటి రెండుమాసములలోనే) ద్వితీయపంచవర్ష పద్ధతి ప్రవేశ పెట్టబడునున్నది. ఇదిమాడ జయప్రదముగ కొనసాగింప బడెనేని రష్యా పారిశ్రామికదేశములలో నగ్రస్థానము వహించి, విశేష సహజసంపత్తిగలిగిమాడ పారిశ్రామికముగ కడువెనుకబడియున్న చైనా, ఇండియా మున్నగు దేశములకు ఆదర్శప్రాయమై విలసిల్లగలను.

సహకారోద్యమము

జర్మనీయుద్ధము నకు పూర్వము రష్యాలో ౧౦,౦౦౦ సహకారసంఘము లుండెడివి. వానిలో సుమారు ౧౫ లక్షల సభ్యులుండెడివారు. ఆసంఘములు సాలీన్ మాడుకోట్ల పానుల చిల్లరవ్యాపారమును చేయుచుండెడివి. అనగా, దేశపుమొత్తము చిల్లరవ్యాపారములో నైదవభాగము వైసంఘముల ద్వారా జరుగుచుండెడిది.

యుద్ధసమయమున రష్యాసహకారోద్యమము కడువ్యాప్తికొందెను. ౧౯౧౭-వ సం. లో బోల్షివికు విప్లవముజరుగసరికి సహకారసంఘముల సంఖ్య ౪౦,౦౦౦ కు పెరిగెను. సభ్యులసంఖ్య సహితము కోటికి పైగా హెచ్చెను. ఈసంఘములద్వారా జరుగు చిల్లర వ్యాపారము దేశపుమొత్తముదానిలో సుమారు మాడవ వంతువరకు వృద్ధికొందెను.

సోవియట్ ప్రభుత్వమొసగిన ప్రోత్సాహము వలన ౧౯౨౨-వ సం. ము వచ్చుసరికి సహకారసంఘ సభ్యులసంఖ్య ఒకకోటివలభయిలక్షలవరకు పెరిగెను.

కానియప్పటిలో రష్యాలో ప్రబలియున్న కాటకపు బాధవలనను, ఇంగ్లండు, ఫ్రాన్సు మున్నగుదేశములు రష్యాపై ప్రయోగించిన బహిష్కారనీతివలనను సభ్యుల సంఖ్యాభివృద్ధి కనుగుణముగ సహకార సంఘముల ద్వారా జరుగువ్యాపారము వృద్ధిపొందుటకు బదులు తగ్గిపోయెను.

పిమ్మట లెనినుమహాశయము ప్రవేశపెట్టిన “నూతన-ఆర్థికనీతి” (New economic policy) క్రింద పరిశ్రమలన్నియు ప్రభుత్వాధికారములో నుంచ బడెను గాని వ్యక్తిగత వ్యాపారము (Private trade) నిషేధింపబడలేదు. ప్రభుత్వము స్వయముగ కొంత చిల్లర వ్యాపారము చేయుచుండెడిది. కాని తద్వారా వ్యక్తిగతవ్యాపారమును పరిపూర్ణముగ నణగద్రొక్కుటకు వీలుపడదు గాన తత్కార్యము సహకార సంఘముల కొప్పగింపబడెను. ఈ యేర్పాటువలన సహకారసంఘములకు విశేష ప్రాబల్యము వచ్చెను. ౧౯౨౮-వ సం.మునూటికి సహకారసంఘసభ్యుత్వము ౨ కోట్లకు పైగాను, వానిద్వారా జరుగు వ్యాపారము ౭౫ కోట్ల పానులవరకును వృద్ధి పొందెను. అనగా మొత్తపు చిల్లరవ్యాపారములో సుమారు సగము సహకారసంఘములద్వారానే జరుగుచుండెను.

రష్యాను సహకారోద్యమపు ఘనత కేవలము దానిప్రాబల్యములోనే లేదు. దాని నీతిమాడ కడు విలక్షణమైనది. “నిక్కవ వ్యాపారము, తక్కువ లాభము” అనునదియే దానినీతి. అందువలన దేశపు మొత్తము వ్యాపారములో సగము సహకారసంఘముల ద్వారా జరుగుచున్నను, చాల తక్కువ “డివిడెండు” పంచిపెట్టుబడుచున్నది. ఇంగ్లండు లో వాటాదార్లకు పెద్దపెద్ద డివిడెండ్లు పంచిపెట్టుదురు. డివిడెండులో కొంతభాగమును క్రొత్తపెట్టుబడి క్రిందమాడ వినియోగింతురు. కాని రష్యాలో లాభములో నధిక భాగము రిజర్వుక్రింద నుంచబడును. ౧౯౨౮-వ సం. ములో రష్యాను సహకారసంఘములకు ౮ కోట్ల పెట్టుబడి యుండెను. దీనిలో కేవలము ౨ కోట్ల

పానులు పేరుధనము. తక్కినదంతయు లాభమునుండి నేకరింపబడిన “ రిజర్వ్ ఫండు. ”

రవ్యమసహకార సంఘములు కేవలము నామ మాత్రమగు లాభమున కిట్లు వ్యాపారముచేయుటకు కొన్ని ముఖ్యమైన కారణములు కలవు. ఇంగ్లండులో నిప్పటికిని వ్యక్తిగతవ్యాపారము విరివిగ నున్నది. అందువలన సహకార సంఘములహాడ బజారుగలకే వస్తువులను విక్రయించుచు, మంచిలాభమును తీయుచుండును. ఇక రష్యాలో నట్లుకాదు. అక్కడ వ్యక్తిగత వ్యాపారము తక్కువ. దానినికూడ రూపుమాప వలెననియే సహకారసంఘముల సంకల్పము. అందుచే నని దాదాపు కొన్ని యిరుక్తులే తిరిగి వస్తువులను విక్రయించుచుండును.

నేను రవ్యమ సహకారసంఘములలో ౭౪ లున్నాను. అనగా, రష్యాలో మైనారిటీ దాటిన శ్రీ పురుషులందరిలోను ముప్పాతికపాలు సహకారసంఘసభ్యులు. వీనికి ౩౪ కోట్ల పెట్టుబడి గలదు. ఈ మొత్తములో ౧౫ కోట్ల పానులు పేరు ధనము. తక్కినది రిజర్వ్ ఫండు. సంఘముల ద్వారా ౧౭౫ కోట్ల పానుల వ్యాపారము జరుగుచున్నది. అనగా, దేశపు మొత్తము వ్యాపారములో నూటికి ౭౦ వంతులు వానిద్వారానే జరుగుచున్నది.

చిల్లర వ్యాపారమునకు వలసిన వస్తుసముదాయమునంతయు సోయిలుటుసంస్థలనుండి కొనుటయు, దానిని తిరిగి విడుదలచేయుటయు మొదలగు కార్యముల నన్నిటిని ప్రస్తుతము సహకారసంఘములు నిర్వహించుచున్నవి. లక్షలకొలది కార్మికులు, కర్షకులు, విద్యార్థులు మున్నగువారికి భోజనసౌకర్యములను గావించుటకుకూడ సహకారసంఘములు యత్నించుచున్నవి. ఇట్లు గావించుటవలన శ్రీలు జీవితమంతయు వంట యింటిలోనే గడుపవలసిన ఆవశ్యకత తప్పననియు, పాఠ పరిశ్రమాభివృద్ధికి తోడ్పడుటకును, పాఠశాలలో జేరుటకును వీలుకలుగుననియు ఉద్దేశము. ౧౯౩౦-వ సం. లో సహకారసంఘములయాజమాన్యమున కేవ

లము నగరములలోనే ౫౩౦౩ హోటల్లు ఏర్పాటు చేయబడెను. ఇవి ప్రతిదినము ౪౫ లక్షలమందికి భోజనపు టేర్పాటు - గావించుచుండెడివి. ౧౯౩౧-వ సం. ము జూలై నెల వచ్చుసరికి పై సంస్థలసంఖ్య ౧౩, ౭౦ వరకు పెరిగెను. అవి ౧ కోటి ౨౦ లక్షల మందికి భోజనసదుపాయ మొనర్పసాగెను. వీని సంఖ్య ప్రస్తుతము మరికొంత హెచ్చినది. ఇట్టి హోటల్లు కేవలము నగరములలోనేకాక గ్రామములలో కూడ నున్నవి.

కేవలము భోజనసదుపాయముల నొనర్చుటయే గాక రవ్యమ సహకారసంఘములు రొట్టెలను చేసి అమ్ముచున్నవి కూడ. ఇప్పుడు సహకారసంఘముల యాజమాన్యముక్రింద రొట్టెలను చేయు యంత్రాలయములు ౫ వందలకుపైగా నున్నవి. ఇవి రోజుకు ౭౩౦౦ టన్నులరొట్టెను తయారుచేయుచున్నవి. కొలదికాలములో దేశమునకు కావలసిన రొట్టెయంతయు సహకారసంఘములద్వారానే సప్లయ కాగలదు.

ఈ సహకారసంఘములు తమకు వలయు ముడి వస్తువుల నిమిత్తము కొన్నివేల యొకరములను సాగు చేయుచున్నవి. దానిపోషణలో ౧,౦౦,౦౦౦ ఆవులు, ౪౨౦౦ ఎద్దులు, ౬౪,౦౦౦ చూడలా, ౧,౧౦,౦౦౦ పందులు కలవు.

దేశము మొత్తముమీద కడు బాహుళ్యముగ వ్యాపారము చేయబడుచున్నను, ఖర్చులను క్రమక్రమముగ తగ్గించుటకు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. ౧౯౨౯-వ సం. ము లో సంఘములద్వారా జరిగిన మొత్తము వ్యాపారములో నూటికి ౧౭౪ వంతులు చొప్పున ఖర్చులయ్యెను. ఇవి ౧౯౩౦-వ సం. ము లో ౧౫౪ వంతులకును, ౧౯౩౧-వ సం. ములో ౧౫ వంతులకును తగ్గింపబడెను.

ప్రపంచములో మరియే దేశమందును సహకారోద్యమ మింత ప్రాబల్యములో లేదు. రవ్యమ సహకారోద్యమము తక్కిన దేశము లన్నిటికిని ఆదర్శ ప్రాయమైయున్నది. (నశేషము)

చేతిపనులకు పోటీ యంత్రపరిశ్రమలు.

నాల్గువందల చేండ్లకిందట ఎక్కడను యంత్రములు లేవు. అంతకుపూర్వ మిఖండ మాఖండ మనుభేదములేక చేతిపనుల నాధారముగా గొనియే కొన్ని దేశములు సుప్రసిద్ధ నాగరకతాశోభ నఖండముగ ననుభవించినవి. పూర్వము అస్సీరియా, ఈజిప్టు, పారశీకము, ఇండియా మున్నగు సామ్రాజ్యముల వింత చెలువు జగమెఱిగినదే. అటుపిమ్మట గ్రీకు, రోమకసామ్రాజ్యముల చిన్నెవన్నెలు చారిత్రకములే. తదుపరి క్రీస్తుశకము ౧౫-వ శతాబ్దివరకు సర్వప్రపంచము చేతిపనుల కళాసంపదనే యనుభవించినది.

అటుతరువాత సీనాలుగువందల సంవత్సరములకాలములో గదా, యంత్రములు విలసిల్లినవి; ప్రపంచము సమ్మోహింబడినది. చేతిపనులొక్కపెట్టిన మూలబడినవి; క్రొత్త పుంతలు త్రొక్కబడినవి; జగత్తంతయు నూతనయంత్రమున తగుల్కొన్నది; యంత్రమునకు దిగ్విజయమును ఘటిల్లినది. అది వచ్చినపనియు పూర్తియైనది.

మన మికాలములో నున్నాము. భారతదేశమునే కాక ప్రపంచమునంతయు నెదుర్కొన్న సమస్య యిదియే. ఆర్థికసమస్య పరిష్కారమునకు గృహపరిశ్రమల నుద్ధరించుట

చుట శ్రేయోదాయకమా, యంత్రపోషణ యుచితమా?

భారతదేశపు ప్రస్తుతస్థితియు, యంత్ర పరిశ్రమలకు చేతిపనులకు గల తారతమ్యమును తెలిసికొనవలసియున్నది.

ఈ కాలమున రెండు సంప్రదాయములు గలవు. ఒకటి యంత్రపరిశ్రామికప్రపంచము. రెండవది చేతిపనుల దిన్నారితలు. మొదటిసంప్రదాయ మమలులో నున్నది. రెండవది భవము, దున్నది. నిన్న మొన్నటివఱకును దేశోద్ధరణకు చేతిపనులవసరములని యెవ్వరు ననియుండలేదు. భారతదేశము సయితము అమెరికా, ఇంగ్లాండుల వలె యంత్రములను తలనుధరించి యెన్నడు కులుకగలుగుదుమా యనియే ఆశించినది. పూజ్యులయిన రమేశచంద్రదత్తు, గోపాల కృష్ణగోఖలే, మహాదేవగోవిందరానడే, శ్రీ స్వామిరామతీర్థ మున్నగువారి యాశయము లట్టివే. అది కాలసూచననుమాత్రమే చేయగలదు.

గాంధీమహాత్ముడు వచ్చి, యంత్రచక్రమున బానిసయై తగుల్కొన్నప్రపంచము నీడ్చి బయటకు తెచ్చి తిరిగి చేతిపనులవైపునకు దృష్టిని మఱల్పుచున్నాడు. ఆయన ఘృతము నవలంబించువారు స్వదేశవిదేశము

లం దేర్పడుచున్నారు. ఐరిషునాయకుడగు డివెలిరా, నుహనీయుడగు ప్రభుల్ల చంద్రే, గాంధీమతముతో విశేషముగ నేకీభవించురు. ప్రాపంచిక సంప్రదాయముల నీవిధముగ విడదీయుటలోగూడ మహాత్మాగాంధీ నూతన శకోదయమునకు మూలపురుషు డయ్యెను.

అయితే, క్రైస్తవమున నెందఱు గాంధీ మతమునకు - అనగా, చేతిపనులను భారత దేశమున చొప్పించుట కనుమతించుటని తేలుదురు? అట్లు తేలుటకుముందు యంత్రముల విషయమున మహాత్మునిభావ మెట్టిదియో తెలిసికొనగోరుదురు. మహాత్మునిగాంధీ యిట్లు వ్రాయుచున్నాడు:—

“యంత్రములు మంచిచెడ్డల విచక్షణ లేక వృద్ధిపొందుటకు నే నంగీకరింపను. యంత్రములవలన శ్రేష్ఠఫలితములు కలిగినవన, నాకు నచ్చును. వ్యక్తికీర్తితమును తగ్గించి, లక్షలకొలది పనివాండ్రపనిని చులకనచేయగల చిన్నచిన్నపనిముట్లు, పరికరములు, అట్టివే యంత్రములు నున్నయెడల, తప్పక నే నంగీకరింతును.”

ఈపద్ధతిమాత్ర మందఱ కంగీకారమా? చేతిపనులను సంపూర్ణముగ వికసింపజేసి, యంత్రముల బలగర్వముల క్రుంగజేసి, సర్వ పరిశ్రమలను (విచక్షణతో) - గృహపరిశ్రమలుగా నొనర్చి, దేశమును కళావంతమున రించుట కెందఱు సిద్ధపడియున్నారు? నూటి కొక్కరును, కోటి కొక్కరును. ఏమి?

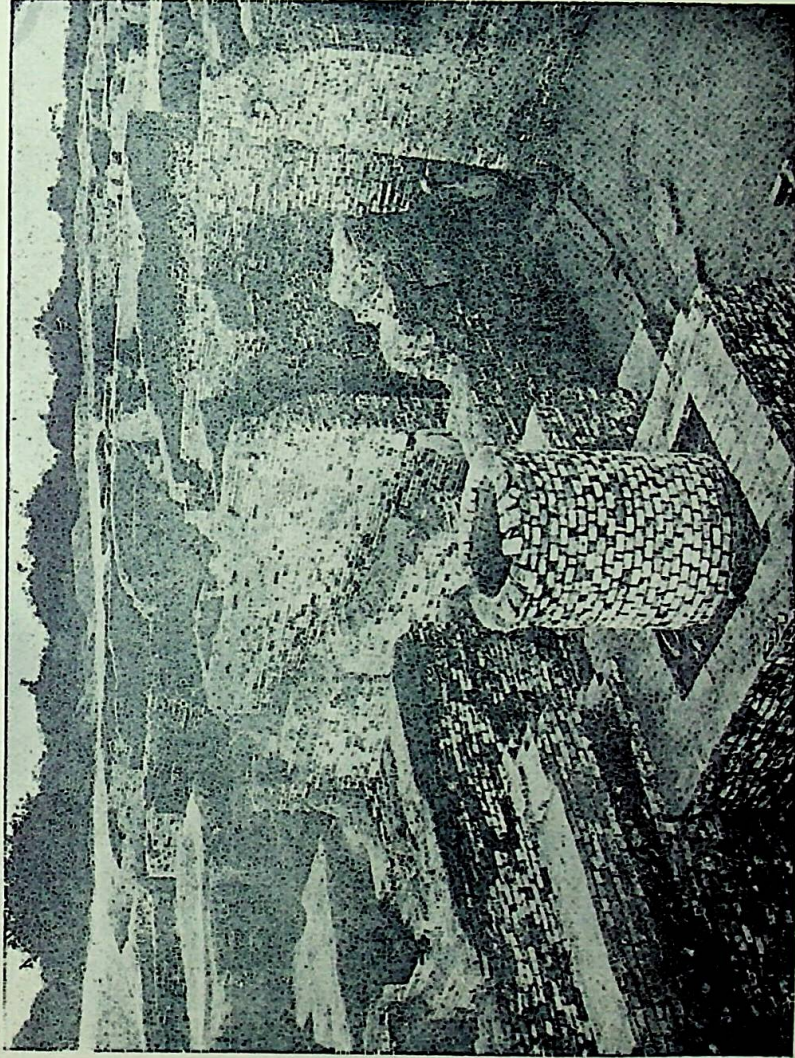
మహాత్ముని సంకల్పము నిరీవ్యమైనదేనా? ...ఆ-ఈవిషయమున ఆయనవనికెరాడనువారు కొందఱో, లేక పెక్కుండ్రో కూడ నుండవచ్చును....కారణమేమి?

నవీన కాలమున భారతీయాశయముల నావహించిన భావదాన్య ముట్టిది. దేశమందేమూల చూచినను వేరునకు భారతీయులును, భావమున, చూపులో, నడకలో, పాశ్చాత్యులు నయినట్లు పెక్కుండ్రు గోచరింతురు.

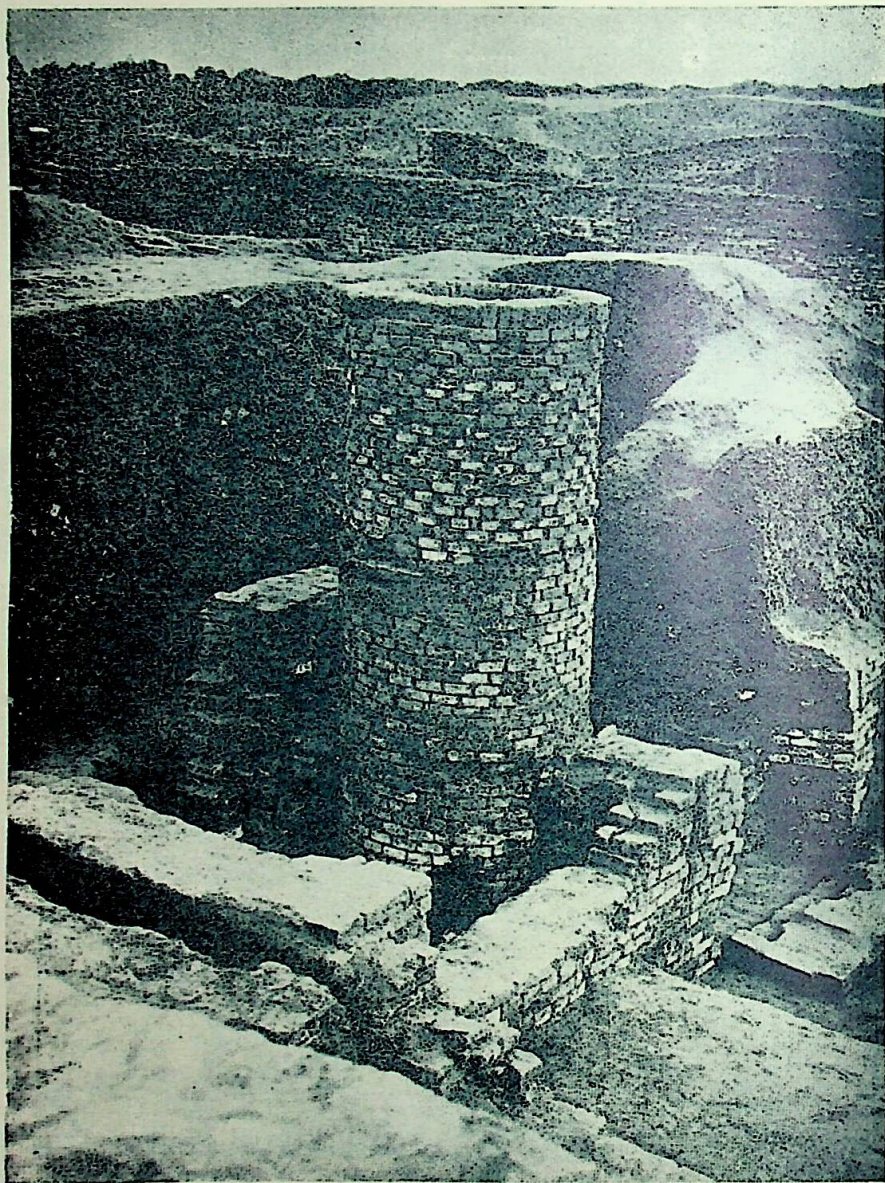
ఆనందకుమారస్వామిగా రిట్లు వ్రాయుచున్నారు:— “ఆంగ్లదానియమున నవీన భారతదేశమున, మనకు సంప్రదాయసిద్ధములైన సౌందర్య రసోత్సాహములు నశించి పోయినవి. హిందూదేశము రాజకీయముగను, ఆర్థికముగను సర్వస్వతంత్రమయినను, దాని యంతరంగమున పాశ్చాత్యవాసనలు నిండి యుండెనా—అట్టి హైందవభూమికొఱ కెవరు జీవింతురు—ఎవరు చచ్చురు? దాని ప్రశంస ఎవరికి.....ఇప్పటి విద్యాపద్ధతుల వల్లను, వ్యాపారలక్ష్యములవల్లను నీచత ననుభవించుచున్న ఈహిందూదేశ మెక్కడ—సౌందర్యరస ప్రపూర్ణయగు పూర్వ భారత మెక్కడ?”

భావములలో కలిగిన యిమార్పు వల్లనే దేశమునకు ప్రాణవంతములగు కళలు, పరిశ్రమలు నశించినవి. దానితో దుర్భరదారిద్ర్యము మెడకు చుట్టుకొన్నది. దీనికి వగవు లేదు. జీవతుల్యమగు రసవిచారము మటుమాయమైనదిగదా!

మొహంజోదారో ప్రాచీన నిర్మాణావిష్కరణ చిత్రములు

౨. వెలువడిన ప్రాచీన భవనములు

3. నాటి బావులలో నొకటి

[శౌవణమాసము]

“కళాపరిజ్ఞానము లేకపోవుట వల్ల నే మైనవపరిశ్రమలు రూపుమాసిపోయినవి. కాని ఇతరకారణము లేమియును లేవు. కనుకనే వాటిని తిరిగి నెలకొల్పుట సాధ్యముగా నున్న”దని ఆనందకుమారస్వామిగారే వ్రాసి యున్నారు.

ఎండలు వచ్చినచేత? యంత్రములలో నుండు సౌకర్య మెక్కడ? వాటి విలక్షణ మెక్కడ? చేతిపనులు వాటికి నీడ?— అనువారున్నారు. వారి కిట్లు సమాధానము:

యంత్రపరిశ్రమలు—స్వేచ్ఛావాణిజ్యము
యంత్రములతో కొన్ని ఆర్థిక సూత్రములు ముడిపెట్టుకొనియున్నవి. అవి కేవలము పాశ్చాత్యవానసాధారములయి కన్పట్టును. మానవునికోరిక లెంత వృద్ధిపొందిన నత డంత నాగరికు డగుననియే పాశ్చాత్య-ఆర్థికశాస్త్రమందలి ప్రధానసూత్రము. అవి విచక్షణతో నుండవలె ననునది ప్రాచ్యుల సంప్రదాయము. ఈ ప్రధానసూత్రమందే ప్రాచీ, ప్రతీచీ సంప్రదాయములకు విరోధ మేర్పడినది. వారి దృష్టి ఐహికము, వీరిదృష్టి ఆధ్యాత్మికము. ఈత్రాటిపైననే అల్లికయంతయు నేర్పడినది.

ప్రతీచీసంప్రదాయము ననుసరించి, ఏపరిశ్రమయు సంకుచితముగ నుండుటకు వలనుపడదు. అందువలన రాక్షసయంత్రములు కనుగొనబడినవి. వారి పారిశ్రామికవ్యాప్తికి భూనభ్యంతరములు చాలవు. పెట్టుబడులకు

లక్షలు, కోటులు కావలెను. అందువలన జాయింటు స్టాకుకంపెనీ లుండవలెను. పెద్ద సొమ్ములు దాచుకొనుటకు, ఋణములు తెచ్చుకొనుటకు ఇంపీరియలు బ్యాంకు లుండవలెను. తమసరకులు విడుదలయగుటకు ఖండంతరములు స్వాధీనమం దుండవలెను. స్వాధీనము లేనిచోట స్వేచ్ఛావాణిజ్యసిద్ధాంత మమలులో నుండవలెను. ఇవి యంత్రపరిశ్రమల కవసరమైన భాగములు.

యంత్రపరిశ్రమవ్యాప్తికిని, స్వేచ్ఛావాణిజ్యమునకును సూత్రకారులయినరికార్డ్, ఆడముస్మిత్తు, కాబ్బెను చెప్పెడుకారణము లివి: “ఏపరిశ్రమల కేప్రదేశ మనుకూలమో అది యక్కడ సహజవికాసమున విలసిల్లును. ఖండ ఖండంతరముల దాని కడ్డులేని చలామణి యుండగలదు. సరకులు కాటుచౌకగా కిట్టగలవు. కాలమును, శక్తిని ఎంతయో మిగుల్చుకొనవచ్చును. ఇంతియకాక అతీతమగు విశ్వదృష్టి యేర్పడగలదు”అని. నేటి భారతీయులును తమవాదమున కీకారణములే సూచించెదరు.

వాటికి సమాధానము ప్రొఫెసరు మార్షలు ఇట్లు చెప్పచున్నాడు: “ఏదయినను ఆర్థికసూత్రము ఆయా కాలమానపరిస్థితుల ననుసరించి ఆ నిర్ణీతప్రదేశములం దమలు జరుపుట మంచిది. దానికి తగినకారణములు నశించినవెనుక ఆసూత్రము నశించిపోవుచున్నది.”

దీనివలన ఏ సూత్రమును స్థిరము కాదని, భూతభవిష్యద్వర్తమానముల నే త్రాటితోను కట్టి బంధింపరాదని తెలియుచున్నది. అందుచే స్వేచ్ఛావాణిజ్యసూత్రమే కాని, మఱియొకటి కాని ఎల్లకాలమును సమానాదరణము పొందుననుట పొసగని మాట. కాని మంచిచెడ్డల విచారించు తెప్పటి కప్పు డవసరమే.

ఆడముస్మిత్తు మున్నగువారు బోధించినది ఆదర్శముమాత్రమేయనియు, విశ్వమంతయు ప్రజాపాలనరాష్ట్రమువలె నుండవలెననియు, ప్రపంచమంతటా శాంతి యుండరాదనియు వారి యాశయములని చెప్పెదరు.

ప్రీడిషులిప్తు అను పండితుడు స్వేచ్ఛావాణిజ్యసూత్రము నీవిధముగా ప్రతిఘటించి యున్నాడు: స్వేచ్ఛావాణిజ్యమం దీలోపములు గలవు. ప్రపంచముమావత్తును సర్వాభిప్రాయసమ్మేళనమని భ్రమించుట పొరపాటు. ఒక్కొక్కజాతి కొక్కొక్కజాతీయ సంప్రదాయ ముండును; ప్రత్యేకలక్ష్యము లుండును. అట్టివాటి నన్నిటి నేమొనఁచుట ప్రయోజనము. రెండవది-పశుత్వమగు భౌతికదృష్టి ఏర్పడుచున్నది. ఒకజాతి రాజకీయ మానసిక శక్తులు, జీవనాధారములహెచ్చుతగ్గులు, భూతవర్తమానభావి గతులు గుర్తిం

చుటకు వీలులేకపోవుచున్నది. మూడవది-ప్రపంచమంతయు వివిధజాతీయతలు కలిగినదై యున్నను తాను స్వేచ్ఛగా వాణిజ్యము సాగింపగలననుటయు లోపమే.

ఈభావములు పూర్వ ముల్లేఖంపబడినవి. ఇప్పు డవి యమలుజరుగుచున్నవి. ఐరోపా దేశములలో, క్రమక్రమముగా నేమి, సాంతముగానేమి స్వేచ్ఛావాణిజ్యసూత్రమునకు స్వస్థిచెప్పుచున్నారు.

ఇక మిగిలినవి చేతిపనులును, శాంతి జీవితమును.

చే తి ప ను లు

వీటివలన కలిగెడినుఖ మేమి? చేతి పనులందు జీవ మున్నది; చైతన్యశక్తి కలదు; కళాప్రాదుర్భాస మున్నది; జాతివికాస మున్నది; శాంతిస్థిరతలు కలవు; ఐహికాధ్యాత్మికపోషణ కలదు; విజాతీయులు కొల్లగొను నవకాశములు దొరకవు; జాతీయసంప్రదాయమునకు మిక్కిలి తగినది. అన్నిటి కంటె దేశమందు నిర్వీర్యమై, శోభారహితమై, చంచలమై గాలికిపోవుచున్న అమోఘమగు మానవశక్తి కేంద్రీకృతమై జీవనంపదల నొసగగలదు.

హిందూమతాచారములు : ప్రభుత్వపు అధికారబాధ్యతలు

కొమాండూరి శతకోపాచార్యులు, యం. ఏ., బి. యల్.

మనదేశమున కొన్నిసాంఘికవిషయములు మత విషయములు గానే చాలమందిచే పరిగణించబడుచున్నవి. ప్రత్యేకముగా మతవిషయమును గూర్చి కాకపోయినను ఇట్టి మిశ్రమతసాంఘికవిషయములను గూర్చి సంస్కరణములు ఇటీవల తరుచు చర్చకు వచ్చుచున్నవి. ఆసందర్భమున ప్రజాత్మేమకరములను సంస్కరణములు చేయించు అధికారమును, బాధ్యతయు ప్రభుత్వముపై కలవనియు, అట్టి బాధ్యతను ప్రభుత్వము వారు వహించక తప్పకొనుచున్నారనియు, ఇకముందైనను ప్రభుత్వమువారి విషయములందు తనసహాయము చేయవలెననియు నొకపక్షమువారు నడుచున్నారు. ఇందుకు వ్యతిరేకముగా ప్రభుత్వమున కట్టివిషయములలో శాసనముచేయు నధికారమే లేదనియు, ఉన్నదని భావించినను అట్టి విషయములందు జోక్యము కలుగజేసుకోమని ప్రభుత్వమువారు వాదన మొనరించినందున, అందుకు భంగముకలుగకుండు ప్రభుత్వము వారు కేవలము వ్యతిరేకులుగానో, ఉదాసీనులుగానో ఉండవలయు ననియు, మరియు హిందూధర్మ విషయమున ఆచారవ్యవహారములందు ప్రభుత్వమువారు కల్పించు కొను మఱుమాలు లేదనియు, అందుకు భిన్నముగా నిప్పుడు ప్రభుత్వమువారు నడువకూడదనియు రెండవ పక్షమువారు ప్రతిఘటించుచున్నారు. ఇట్టి సమస్య లిటీవల తరుచు శాసనసభలయెదుట వచ్చుచున్నవి. అట్టి విషయములలో ఆసంస్కరణములు ప్రజోపయోగ కరములని తమ యభిప్రాయమైనను వాటికి ప్రభుత్వము వారు సహాయము చేయక ఉదాసీనులుగా నుండుటయే కాక కొంత వ్యతిరేక ధోరణిపూడకనుపరుచుచున్నారు. శారదాచట్టమును, హరిజనదేవాలయ ప్రవేశపుబిల్లును ఇందుకు నిదర్శనములు. వీటి మూలనూత్రములు, అనగా అతిబాల్యవివాహములు సంఘమున కనర్థకరము

లనియు, దేవాలయ ప్రవేశవిషయమున కులభేదములను గమనించుటయు క్తము కాదనియు, అండ్లెయజాతివారందరును అంగీకరించినదే. మరియు ఈమార్పులు ఇదివరకున్న ఆచారమునకు వ్యతిరేకములు. ధర్మశాస్త్రము ఇందుకు వ్యతిరేకముగా నున్నదా లేదా ఆనుసంగతి చాదోపవాదములకు లోనై సందిగ్ధముగా నున్నది. అయినను ఇండియా ప్రభుత్వమువారును ఈరెంటి సందర్భమునను వహించుచున్న మాంద్యము అందరికిని తెలిసియేయున్నది. అందువలన ఇట్టి విషయములలో ప్రభుత్వము వారి అధికారమును, బాధ్యతయు ఎట్టివి? ఇదివరలో ఇట్టి విషయములలో మన ఆంగ్ల ప్రభుత్వమువారి కేమి చేయుచువచ్చిరి? అను సమస్యలు ముఖ్యముగా విమర్శింపదగియున్నవి.

పూర్వము మనదేశమున మతసంరక్షణమును, ధర్మశాస్త్రప్రకారమే పరిపాలనమును చేయుచుండెడివారు. అట్టి అధికారమును బాధ్యతనుపూడ ఈ ఆంగ్ల ప్రభుత్వమునకు కలదని మనము భావింపవచ్చును. అందువలన దేశకాలసందర్భములను బట్టియు, ప్రజలలో బుద్ధిమంతులు కోరినప్పుడును ఇదివరలోనున్న ధర్మమునుగాని, ఆచారమునుగాని మార్చవచ్చునా, లేదా యనునదియే మొదటియంశము. ఈ సందర్భమున ఈక్రింది ప్రమాణమును గమనింపదగును :

వేదే స్మృతి స్మదాచారః స్వస్థచ ప్రియ మాత్మనః,
ఏత చ్చతుర్విధం ప్రామాణ్య సాక్షాద్ధర్మస్యలక్షణమ్.
మనుస్మృతి.

యాజ్ఞవల్క్యస్మృతిలోగూడ ఇట్లే ఆత్మకు, లేక అంతఃకరణమునకు తృప్తికరముగా తోచినది ప్రమాణమని చెప్పబడినది. ఒకప్పుడు ధర్మమును, సదాచారమును అయినదిగూడ కాలక్రమమున లోక

మునకు విరుద్ధముగాను, బాధకముగాను ఉన్నయెడల అట్టి ఆచారములను మార్పుచేయవచ్చుననియు, బుద్ధి మంతు లట్లు నిర్ధారణచేసి మార్పుచేయవచ్చుననియు ఖాడ బృహన్నారదీయములోని ఈ క్రిందిశ్లోకములచే తెలియగలదు :

అస్వర్గ్యం లోకవిద్విష్టం ధర్మ్య మప్యచరేన్నతు,
సముద్రయాత్రాస్వీకారః కమండలువిదారణమ్.

ద్విజానా మసవర్ణాసు కన్యా నూపయమ్ స్తథా,
దేవరణ సుతోత్పత్తిః మధుపర్కే పశోర్యధః.

మాంసదానం తథా త్రాగ్ధే వానప్రస్థాశ్రమ స్తథా,
దత్తాక్షతాయాః కన్యాయాః పునర్దానం పరస్యచ.

దీర్ఘకాలం బ్రహ్మచర్యం సరమేధాశ్వమేధకా,
మహాప్రస్థానగమనం గోమేధశ్చ తథామఖమ్.

ఇమాన్ ధర్మాన్ కలియుగే వర్జ్యా నాహు ర్మనీషిణః.

ఆదిత్యపురాణములోని యీ క్రిందివచనములచే గూడ పూర్వము మహాత్ములు లోకగుప్త్యర్థమై, అనగా సంఘసంరక్షణనిమిత్తము చాలమార్పులు చేయుచువచ్చి రని స్పష్టము కాగలదు :

దత్తారనేతరేషాంతు పుత్రతేష్వన పరిగ్రహః,
శూద్రేషు దాసగోపాల కులమిత్రార్థనీరిణామ్.

భోజ్యాన్నతా గృహస్థస్య తీర్థనేవాతిసూరతః,
బ్రాహ్మణాదిషు శూద్రస్య పక్వతాదిక్రియాపిచ.

భృగ్వగ్ని మరణంచైవ వృద్ధాదిమరణం తథా,
ఇమాని లోకగుప్త్యర్థం కరేరాదౌ మహాత్మభిః.

నివర్తితాని కర్మాణి వ్యవస్థాపూర్వకం బుధైః,
సమయాశ్చాపి సాధూనాం ప్రమాణం వేదవద్భవేత్.

ఇట్లు బుధులు వ్యవస్థాపూర్వకముగా నేర్పరుచు మార్పు వేదముపలనే ప్రమాణమగునని కనబడుచున్నది. అట్టిమార్పులను శాసనముగా రాజు అమలుజరుపవలసి యున్నది.

ఇక మన ప్రస్తుతాంగ ప్రభుత్వమువారైనను విజ్ఞోరియాప్రకటనము మొదలగువానిలో హిందువులకు

హిందూ న్యాయశాస్త్రప్రకారమును, హిందూ ఆచార ప్రకారమును పరిపాలన చేయుదుమని చెప్పిరేకాని అందు ముందు ఎట్టిమార్పులను చేయబడవని చెప్పి యుండలేదు. మరియు మనకోర్టుల అధికారమును నిర్ణయించు మద్రాసు సివిలుకోర్టు ఆక్టు (Madras Act III of 1878) ౧౬-వ షెక్షనులో వారసత్వము, వివాహము, కులవిషయము, మతాచారములు వీటినిగూర్చి విచారించునపుడు హిందువులకు హిందూలా, హిందూ ఆచారము వర్తింపజేయవలెననియు, అయితే అట్టి లాగాని, ఆచారముగాని ప్రభుత్వమువారు చట్టముచే మార్పుచేసినయెడల ఆమార్పుచేయబడినప్రకారమే అమలుజరుగవలెననియు విధింపబడినది. అమలులోగూడ మనహిందూశాస్త్రగ్రంథములలోని అనేకవిధులను ప్రస్తుత ప్రభుత్వమువారు సివిలుకోర్టువారును త్రోసి వేసియున్నారు. ఇందు కనేకోదాహరణముల నీయవచ్చును. అనేకశాఖలకు కొత్తచట్టములు విధింపబడినవి. బడులు, క్రయవిక్రయములు ఇత్యాదులనుగూర్చిన మనధర్మశాస్త్రవిధుల స్థానమునకాంట్లాప్టెక్టు, ట్రాన్స్ ఫర్ ప్రాపర్టీ ఆక్టు మొదలగు చట్టముల నేర్పరచిరి. అట్టి విషయములందు హిందువులకు మన హిందూ ధర్మశాస్త్ర ప్రకారమే అమలుజరుపవలెనని యిప్పుడు కోర్టులో వాదించుటకు హిందువులకు హక్కులేదు. (బెంగాల్ లారిపోర్టు ౧౮-వ వాల్యూం ౭౬-వ పేజీ చూడుడు) నేరములగూర్చి హిందూధర్మశాస్త్రనిబంధనలు ఇప్పుడు అమలులో లేవు. ధర్మశాస్త్రప్రకారము బ్రాహ్మణులకు తక్కువశిక్షయు, ఇతరులకు హెచ్చుశిక్షయు ఏర్పాటుకాబడినది కాని వీటినన్నిటిని రద్దుచేసి వాటి స్థానమున పీనల్ కోడ్డును, క్రిమినల్ ప్రాసీజరుకోడ్డును ఏర్పరిచి ఆప్రకారమే విచారణలను, తీర్పులను ఇప్పుడు జరిగించుచున్న సంగతి అందరకును తెలిసియేయున్నది. సాక్ష్యము తీసుకొనుటకు సాక్ష్యముల కీయదగిన విలువ మొదలగు విషయములను గూర్చియు స్మృతులలోని వచనములకు బదులుగా ఎవిడెన్సు ఆక్టుప్రకారము అమలుజరుగుచున్నది. హిందువుల వారసత్వపు అధికారము హిందూధర్మశాస్త్రప్రకారమే జరిపెదమని చెప్పినను

దానిలో కూడ అప్పుడప్పుడు మార్పులు జరుగకపోలేదు. తల్లితండ్రులవద్దనుండి వారసత్వముద్వారా దళులు పడిన ఆస్తి కుమార్తెకు సంపూర్ణమగు హక్కుగల స్త్రీ ధనముగనని మన ముఖ్యధర్మశాస్త్రమును మితాశ్చరిలో నున్నది. అయినను అట్టి ఆస్తిలోగూడ ఆమెకు యావ జ్ఞీవము అనుభవపుహక్కు మాత్రమే ఉండునని ప్రీవీ కాన్సిలువారిచే తీర్పుచేయబడినది. (ఇం. లా. రి. ౨౫ అలహాబాదు కలూ, ౪౭౬ పేజీలు చూడుడు.) జ్ఞాతులందరు, అనగా ససిండులు సమానోదకులుగూడ అయి వారుగూడ లేనపుడుమాత్రమే బంధువులు, అనగా అప్పచెల్లెండ్రు మేనల్లుండ్రుగూడ వారసు లగు దురని ధర్మశాస్త్రములో నున్నది. కాని ప్రజాప్రతినిధుల యంగీకారముతో ప్రభుత్వమువారు జ్ఞాతులకన్న ఈబంధువులే దగ్గిరవారసు లగునట్లు చట్టము కావించిరి. (Act II of 1929) పుట్టుకనుండి గుడ్డి, కుంటి- మొదలగు లోపముగలవారికి ఆస్తిహక్కు లేదని మన ధర్మ శాస్త్రము. కాని అట్టివారికిగూడ ఆస్తిహక్కు కలదని ౧౯౨౨ లో చట్టము చేయబడెను. మరియు ఆగమ గ్రంథములు పరమప్రమాణములనియు, అందరి సంగతులను వేటినిగూడ మార్పుటకు వీలులేదనియు, అట్లు ప్రభుత్వమువారు మార్పుగూడదనియు ఇటీవల తీవ్రముగా వాదించిన సనాతనహిందూనాయకులగు శ్రీమాన్ వి. వి. శ్రీనివాసఅయ్యంగారే తాము మద్రాసు హైకోర్టుజడ్జిగా నుండినపుడు ఆగమములోనున్నంత మాత్రమున ప్రతినిధియును అమలు జరుపవలసిన అవసరము లేదని హైకోర్టులో తీర్పుచేసియుండిరి. (ఆలిండియా రిపోర్టరు, ౧౯౨౨ మద్రాసు ౧౧౨ పేజీ చూడుడు) హరిజనులు దేవాలయములలోనికి రావూడదనుటకు ఈఆగమముల వచనములే శాస్త్రాధారములని యీతీవ్రవాదులు చెప్పుచున్నారు. మరియు దౌహిత్రదత్తత, మేనరికపురివాహములు కేవలము హిందూధర్మశాస్త్రములందు నిషేధింపబడినను ప్రస్తుతాచరణనుబట్టి యివి మన ప్రాంతమందలి కోర్టులచే అంగీకరింపబడినవి.

ఇంతేగాక హిందువులకును, అన్యమతస్థులకును సంబంధించిన అనేకవిషయములలో మనప్రభు

త్వమువారు కేవలము మధ్యస్థులుగా నుండక మనవారికి నష్టకరముగా ఇతరమతస్థులకు సహాయముచేసిన ఉదాహరణములుగూడ చాలగలవు. ఎన్నికలలోను, ఉద్యోగములలోను మహమ్మదీయులకును క్రిష్టియనులకును ఎక్కువలాభములు కలుగుచున్నవి. అందుచే మనకు నష్టము కలుగుచున్నది. మరియు మనప్రస్తుత ప్రభుత్వపు ఆదాయము చాలవర కంతయు హిందువులనుండియు, మహమ్మదీయులనుండియు వసూలు చేయబడుచున్నది. కాని దానిలోనుండి యేమియు ఆయా మతముల నిమిత్తము వినియోగింపక క్రైస్తవమతాధికారుల నిమిత్తమును, క్రైస్తవదేవాలయములకొరకును మన ప్రభుత్వాదాయములో కొంత ఖర్చుపడుచున్నది. ఈప్రభుత్వశాఖకు యెక్కిజియూస్టికల్ డిపార్టుమెంటు అనిపేరు. ఈశాఖపై మనభారతీయమంత్రులకును, శాసనసభ్యులకునుగూడ యెట్టి అధికారములును లేకుండునట్లు రాబోవు రాజ్యాంగమున నిబంధనలు చేయబడుచున్నవి. ఇంకొకవిషయము: ఇటీవల మనరాష్ట్రమందలి హిందూదేవాలయముల పరిశీలనలకై కొందరు ప్రభుత్వోద్యోగుల నేర్పరిచిరి. కాని వారలశీతములు, ప్రయాణములు మొదలగువానికి ఖర్చులనిమిత్తము ప్రభుత్వాదాయమునుండి ఖర్చుపరుచుట న్యాయమైయున్నను అట్లుచేయక అందునిమిత్తము మన హిందూదేవాలయములనుండి దామాషాను పన్నులను వసూలుచేయుచున్నారు. ఇట్టిచర్యలు ప్రభుత్వముయొక్క మధ్యస్థత్వమును కనపరుచుచున్నవా?

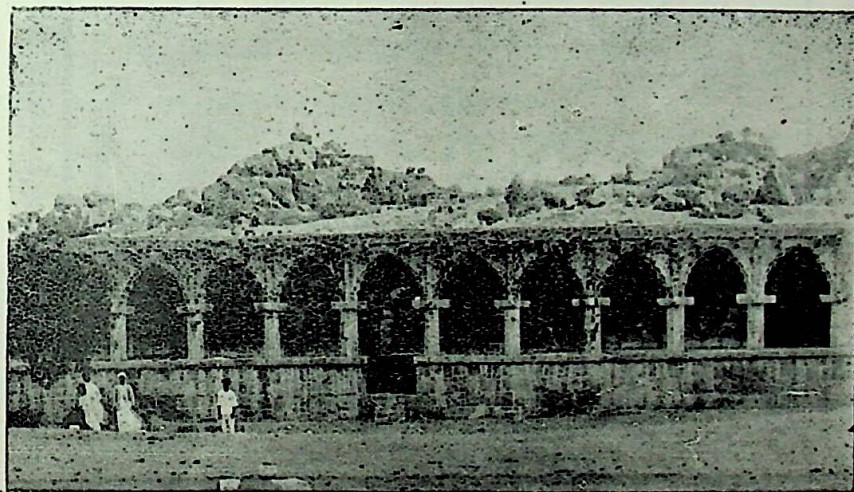
హిందువుల మతాచార విషయమనగూడ ప్రభుత్వమువారు ప్రత్యక్షముగానే మార్పులు చేయుచు సుమారొకశతాబ్దమునుండి అప్పుడప్పుడు కొన్ని శాసనములను చేయుచునేయున్నారు. వాటిలో కొన్ని ముఖ్యమైనవి యీక్రింద ఉదాహరింపబడినవి. పూర్వము హిందూస్త్రీలు తమ భర్త పోయినప్పుడు సహగమనము చేయునాచార ముండెడిది. దానిని నిషేధించుచు ౧౮౨౯-వ సం. మన అప్పటి గవర్నరుజనరలుగ విలియం బెంటింక్ ప్రభువుగారు ఒక రిస్యలేషనును చేసి ఆయాచారము నణచినేసిరి. మరియు హిందూమతము

నుండి భ్రష్టులై పతితులైనవారికి, ఇతరమతములలోనికి కలియువారికి హిందూధర్మశాస్త్రము ప్రకారము కుటుంబాస్త్రీలో నాటాగాని, వారసత్వపు హక్కుగాని లేదు. ఈసంగతి స్మృత్యంతరము, మితాక్షరి మొదలగువ్యాఖ్యానములలోను స్పష్టముగా విధింపబడినది. ఆప్రకారము క్రైస్తవమతము పుచ్చుకున్న హిందువులకు తమ హిందూకుటుంబాస్త్రీయందును, వారసత్వమునందును గూడ హక్కు నశించును. కాని ౧౮౫౦-వ సం. మన ఈనియమును రద్దుచేయుచు ప్రభుత్వమువారు ఒక చట్టమును (Caste Disabilities Act 21 of 1850) గావించి యిదివరకున్న ఆచారమును మార్చివేసి హిందూమతమునకు చిరకాలమునుండి యున్న యారక్షణను తీసివేసిరి. (ఇండియన్ లాఘోర్టు ఆలహాబాదు 33-వ వాల్యూం 3౫౬ పేజీ చూడుడు.) హిందూవిలేతువులు పునర్వివాహమును చేసుకొనకుండ ఉండు ఆచారము గలదు. మన ధర్మశాస్త్రముల ప్రకారము విలేతువులు పునర్వివాహము చేసుకొనకూడదని చాలమంది హిందువుల అభిప్రాయము. కాని ౧౮౫౬-వ సం. ౧౮-వ ఆక్టు అను హిందూవిలేతు పునర్వివాహశాసనము (Hindu widows' remarriage act) అను చట్టమును చేసి ప్రభుత్వమువారిదివరకు బ్రాహ్మణాదులలో ఉన్న ఆచారమునకు గల శాసనత్వమును తీసివేసిరి. మన మతాచారములకు భార్యాభర్తల సంబంధము స్థిరమైనది. వీరిలో ఒకరికి హిందూమతభ్రష్టుల కలిగినను వీరి భార్యాభర్తల సంబంధము వీడదు. కాని ౧౮౬౬-వ సం. ములో ప్రభుత్వమువారు చేసిన Native converts marriage dissolution act అను చట్టము ప్రకారము హిందువు క్రైస్తవమతములోనికి పోయినచో ఇదివరలోనున్న తన హిందూభార్యాభర్తల సంబంధమును నశింపజేసుకొనవచ్చును. ఇక వర్ణాంతర వివాహవిషయమై అనులోమ వివాహములు కూడుననియు, ప్రతిలోమవివాహములు నిషిద్ధములనియు మనశాస్త్రములలో నున్నను ఇవి రెండునుకూడ చెల్లవని కొంతకాలము తీర్పులుండినవి. అట్టివారు హిందువులము కామని ప్రకటించి వివాహమును రిజిస్టరుచేసు

కొనవచ్చునని ౧౮౭౨ లో ఒకచట్టము చేయబడినది. హిందువులుగానుండియే అట్టివివాహములు చేసుకొనవచ్చునని యిటీవల ౧౯౨౬-వ సం. ములో ఆచట్టము సవరణ చేయబడినది. ఇవన్నియు మన ధర్మశాస్త్రములోను, ఆచారములోను చేయబడిన మార్పులే యనుటకు సందేహ మేమియు లేదు. ఇవియన్నియుగాక మన రాష్ట్రముందలి హిందూమతసంబంధమున సంస్థలు, అనగా దేవాలయములు, మతములు-వీటియాజమాన్యమునుగూర్చియు, వీటిపరిపాలననుగూర్చియు యిటీవలనే ౧౯౨౫-వ సం. ములోను, ౧౯౨౭-వ సం. ములోను, మనమద్రాసు ప్రభుత్వమువారిచే నొకచట్టము (Hindu Religious endowments act) కావించబడి అమలులోనున్నది. మైనవ్రాసిన సంగతులన్నియునుగూడ మన ప్రస్తుత ప్రభుత్వమువారు మనమతాచారములలో కలుగజేసికొనివాటిని తమకుచితమని తోచినరీతిని సవరించుచున్నందుకు నిదర్శనములు. అందువలన ఆవసర మైనప్పుడు ప్రజాభిప్రాయము కోరినప్పుడు అట్టిసంస్కరణముల చేయుటకు ప్రభుత్వమువారికి అధికారము, బాధ్యతయుకూడ కలవని స్పష్టముగుచున్నది. ఇదివరలో ౫ సం. లకు పూర్వము మొదట శాసనసభలలో ప్రజానియమిత ప్రతినిధులు కొద్దిమందిమాత్రమే యుండుటవలన అప్పుడు ప్రజాభిప్రాయము సరిగా వ్యక్తమయ్యెడిదిగాదు. అట్టిసమయమందే స్వతంత్రింది ప్రభుత్వమువారు మన మతాచారములం దనేకసంస్కరణముల గావించిరి. వాటిలో కొన్ని హిందూసంఘములకు లాభకరములు, కొన్ని నష్టకరములుకూడ కలవని చాలమంది హిందూనాయకుల అభిప్రాయము. ప్రస్తుతము రాష్ట్రీయశాసనసభలందును భారతశాసనసభయందునుగూడ సభ్యులలో ప్రజాప్రతినిధులే యధికసంఖ్యాకులుగా నున్నారు. మరియు ప్రస్తుతము హరిజనుల దేవాలయ ప్రవేశమును గూర్చిన బిల్లులో ఆయాప్రాంతములందలి ప్రజలయభిప్రాయమును తీసుకుని ప్రజాభిప్రాయ మందులకు స్పష్టముగా సంగీకరించి అనుకూలముగా నున్నయెడల అట్టిసంస్థలందుమాత్రమే ఆలయములలోనికి హరిజనులను రానిచ్చుటకుమాత్రమే యిప్పుడు చర్యలో ఉన్న

బిల్లులో నియమము వ్రాయబడినది. హరిజనులకు దేవాలయములలో ప్రవేశము లేకుండా ఉండు ప్రస్తుతపు ఆచారము కేవలము హానికరమనియు, ఆయాచారము మార్పుచేందవలెననియు ప్రజలు నిశ్చయించుకొనినను కూడ అట్లు చేయుటకు వీలులేకుండ ప్రభుత్వమువారిచే రిచివిన హిందూభారతచారపు చట్టములోని నియమములే ఆటంకమును కలుగ జేయుచున్నవి. ముఖ్యముగా ఆచట్టములోని నియమములను సవరణచేయుటకే ఈ కొత్తబిల్లు పెట్టవలసివచ్చినది. హిందూ పబ్లిక్ దేవాలయములకే యీబిల్లు వర్తించునుగాని స్వంతదేవాలయములకు వర్తించదు. అట్టి పబ్లిక్ దేవాలయములు హిందూజనులందరికొరకును ఉద్దేశింపబడినవి. అందుకు సాధారణముగా ప్రజలెల్ల స్థితి భిన్నపరచబడుచున్నది.

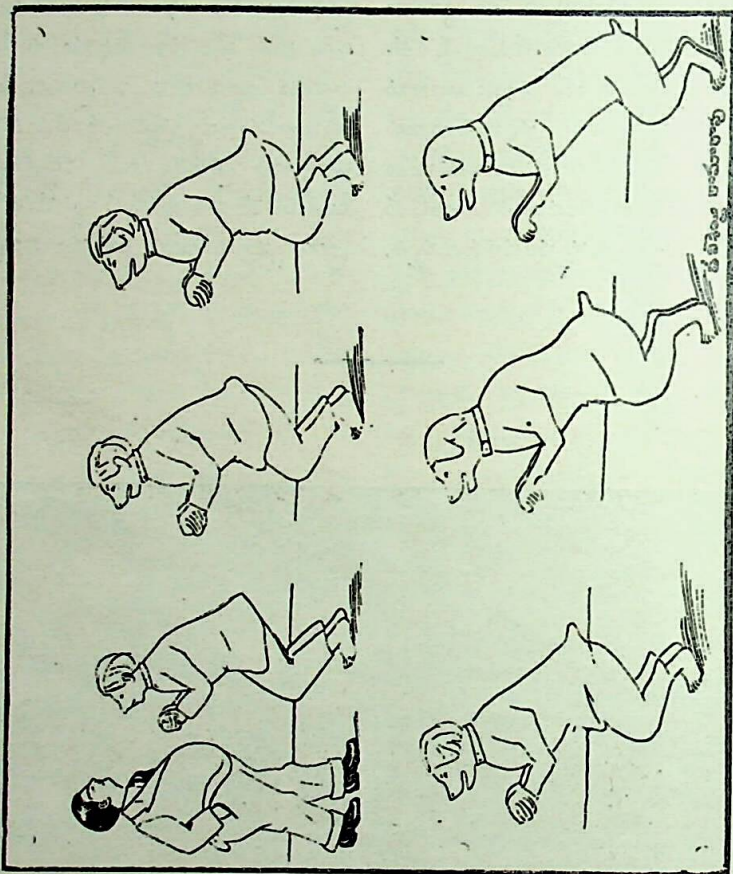
అనగా హరిజనులుగూడ జాతిలో సంతర్భాగమే యగుటచే నట్టివారినికూడ దేవాలయములలోనికి రానిచ్చుటకు హిందూజనాభిప్రాయ మిష్టపడినయెడల హరిజనులనుకూడ రానిచ్చుటకు ప్రస్తుతము దొరతనపు శాసనములలో నున్న ఆటంకములను తొలగింపవలెనని యీబిల్లుయొక్క భావము. అట్టిచట్టమును చేయుటకు ప్రభుత్వమునకు అధికారము లేదనియు, అందువల్లనే మన మత మంతరించుననియు సనాతనులలోని తీవ్రవాదులు వాదించుట విచిత్రముగ నున్నది. మతవిషయములందు అస్పృశ్యతను కేవలము నిషేధించు క్రైస్తవ మతస్థులగు ప్రభుత్వమువారిచే బిల్లునకు కేవలముదాసీనులగుటయేకాక అందుకు వ్యతిరేకభోరణికికూడ కొంత ప్రోత్సాహ మొసగుట మరియు విచిత్రముగ నున్నది.

కోటలోని రక్షకశాఖామందిరము, హంపిశిథిలములు

—కే. యల్. నరసింహాచార్యులు, గుంతకల్లు.

శీఘ్రపృతి (చిత్రకారుడే బ్రహ్మయ్యనతో) ౨:

అధికారుల ప్రియముకొరకు ఆత్మగౌరవమును విడనాడునాడు

పాలకపాలితభావము చాల విచిత్రమైనది. దానికి కారణములను విచిత్రమైనవే. “కొందఱుమానవులధికారము చలాయించుచుండగా సంతకంఠే సహస్రగుణాధికులగు మానవులు వారికి లొంగియుండుట యెట్లు సంభవించుచున్నది?” అను ప్రశ్నకు సమాధానము చెప్పట చాలదుష్కరము. చెప్పినను అట్టిసమాధానము జనసామాన్యమునకు చచ్చుట మఱియుకష్టము. ఏలనః మానవ ప్రకృతి అతి క్లిష్టము. అది యేసుశ్రీశ్రీలవలెన సత్రిక్రమింపగలదు. అందుచేతనే గొప్ప గొప్ప మేధావంతులుపైతము ఈపాలకసేవక భావమునుగూర్చి సముచితమైన సమాధానము నొసంగజాలకపోయిరి. వీరందఱు మానవ ప్రకృతిలో నేదేనొకగుణముపైననే యూది శలికిరిగాని దాని సమగ్రస్వరూపమును పరిగణించరైరి. ఇదియే వారిలో పెద్దలోటు. ఈభావమునకు వాస్తవములు, సంభవములు నగు కారణములను నిరూపించుట కీవ్యాసమున నొక అల్పప్రయత్నము చేయబడుచున్నది.

మానవప్రకృతిలో సంతర్లినమై ‘విధేయత’ యనుగుణము కలదు. ఉత్తమమగుదానిముందు వినీతుడగుట మానవప్రకృతిలోనుత్తమమగుగుణము. ఈవిధేయత స్థాయివలె నుండక

ఆ యుత్తమవస్తువు గుణోత్తరమగుచున్న కొలందియు పరిణత మగుచునేయుండును. ప్రకృతము మనము శిక్షాసాధనసామగ్రితోటి యేతంత్రమును ప్రభుత్వ మనుచున్నామో, అది బహుశః అతిప్రాచీనమానవసంఘమునం దత్యంతగౌరవమునందుచు సంఘమునకు నాయకుడైయుండిన విద్యావయోవృద్ధునుండి పుట్టియుండవచ్చును. మానవప్రకృతిలోని యీవిధేయత యను గుణమునుండియే నిర్దేశింపబడుటకు, శిక్షింపబడుటకు, పాలింపబడుటకు ‘సమ్మతి’ యావర్భవింపినది. మానవుని స్వభావము చాల మితవ్యయవాది: అనగా నది తన్ను గుఱించి తాను శ్రద్ధవహించి బుద్ధిని వ్యయింపగోరదు. తనకై యెవరైన శ్రద్ధవహించుటకే సమ్మతించును. కనుక మానవుడు తన్ను పాలించుకొనుబాధ్యత తాను వదలుకొని సంతోషపూర్వకముగా దానిని తనకు నమ్మకము, గౌరవము గల యొకవ్యక్తి పరము గావించినాడు.

‘సమ్మతి’ వేటొకవిధముగాపైతము పుట్టవచ్చును. పరిస్థితులు విషమించి తప్పని సరియైవచ్చినప్పుడు మానవుడు సమ్మతింపక చేయునదిలేదు. ఇది యెట్లు పుట్టినను ‘సమ్మతి’ యనునది పాలకపాలితభావములొ నొకయంగ మనుటయే మన కవసరము.

ఫలితము సుష్టుగాలభించినపట్ల నీ సమ్మతి సంతృప్తము, హృదయపూర్వకము నగుచున్నది. కాగా పాలకపాలితభావమునకు ప్రయోజనమును వేటాకకారణ ముత్పన్నమగుచున్నది. మానవునకు జీవితములో సాధింపదగిన యర్థములు పెక్కుగలవు. వీని నన్నిటిని సాధించుట కాతనికి వైవాని సాయ మగత్యము. కనుకనే మానవునికి ప్రభుత్వ మగత్యము, ఉపకారకము నగుచున్నది. అనగా మానవుడు వాస్తవమగు నేదియోసాయమును కాంక్షించి ప్రభుత్వపరతంత్రు డగుచున్నాడు. ఈపరతంత్రత విధేయతాగర్భితమనుట తెల్లమే. కాని ప్రభుత్వమునెడ. మానవుని యీవిధేయత కేవలము పరిమితమనుటయు గ్రహింపదగియున్నది.

హక్కులు, ధర్మములువలెనే బలము, విధియు పరస్పరసంబంధముగలవి. ప్రభుత్వ మెంతవఱకు తనవిధిని నెఱవేర్చునో అంతవఱకే ప్రజలు దానికి విధేయులు. ప్రజలకు దాని వలని ప్రయోజనమునుబట్టియు, దాని యాదర్శములనుబట్టియు ప్రభుత్వము విధి నెంతవఱకు నెఱవేర్చినదియు తేలగలదు : అనగా ప్రజలకు పరిపూర్ణ ప్రయోజనకారియగుచో దానివిధి నెఱవేఱినట్లే.

ఇంతయుగాక పాలక సేవకభావములో బలాత్కృతియు గలదు. మానవప్రకృతి యెంతయుచ్చమో అంతతుచ్చమును. ఎల్. పి. జాక్స్ మానవస్వభావము వైతికమని యెంత

వాదించినను భౌతికబలభీతిచే నది కాదాచిత్కముగా తన యున్న తాళయములను విస్మరించుచునేయుండును. వ్యక్తులపరస్పరసంబంధము నీతినూత్రములచే నెంతదృఢబద్ధమయ్యు సక్రమముగా నడువజాలదు. కాని మన మీయంతము నంతగా పాటింప నక్కఱలేదు.

వైతికబల ముత్కృష్టమగుచోట పశుబలము పటాపంచలగుట సత్యము. బలాత్కృతి పాలకపాలితభావమున కొకయంగమే కాని దాని సాధనసర్వస్వము కాదు. ఇట్లు శతబిచూడగా పాలకపాలితభావమునకు కారణములు మానవునిలోని విధేయత, సమ్మతి, ప్రయోజనము, బలాత్కృతి అని తేలుచున్నది. ఈసంగ్రహచర్చను ముగించుటకు పూర్వము హెగెలు గ్రీకు ప్రముఖులచే పరామర్శింపబడిన యొకయంతమును విచారించుట తగును. ఆదర్శప్రభుత్వమునుగుఱించిన వారి యభిప్రాయములలో ప్రభుత్వముయొక్కయు, వ్యక్తియొక్కయు ఆశయముల కైక్యము చెప్పబడినది. వారిప్రకారము మహోన్నతము, మహోదారము నగునంత మానవులకెల్లరకు సమానమే. ఈయంతయొక్క వ్యక్తికరణమే ప్రభుత్వము. ప్రభుత్వమునాజ్ఞకు విధేయుడగుటలో మానవుడు తనయొక్క మహోన్నతము, మహోదారము నగు నంతకు విధేయు డగుచున్నాడని చెప్పవలయును. మఱియు హెగెలు గ్రీకులమతమున స్వాతంత్ర్యమనగా శాసన విధేయత యని యర్థము. ఇట్లనుటలో విధేయ

తకు, స్వాతంత్ర్యమునకు అభేదము. చెప్పివేయ బడినది. కాని, యిట్టి తలయుతోకయులేని ఆధ్యాత్మికసిద్ధాంతములవలన పని జరుగదు. మహాన్నతమగునంత ఎల్ల మానవులకు సమానము గాదు. ప్రభుత్వము వారివాంఛలకు వ్యంజకమును గాదు. ప్రతిమానవుడును తనకు తా నొకవ్యక్తి. ఇట్టి యాధ్యాత్మికదృష్టిలో విచారించుటనల్ల నొకక్షణమగు మానసికత్వప్తి దక్క. ఏమియు ప్రయోజనము కలుగదు. మానవుడు సంఘప్రేమియగు ప్రాణి యను సూత్రముకంటె నీపాలకపాలితభావమున కుచి తమగు కారణము వేఱు కనబడదు. అతడు

సంఘమును ప్రేమించుననుటలోనే అతడు ప్రభుత్వమును ప్రేమించునని ఉపరినిర్దిష్టచర్చ వల్ల తెలియుచునేయున్నది. మానవుడు సంఘమునందు, అనగా పాలకసేవకాత్మకమగు సంఘమునందు జీవించుటకే కోరును. సంఘజీవనము కొన్ని సూత్రములకు కట్టుబడి యుండును. ఈసంఘజీవనములో సాంఘికవిధేయత ధ్వనించుచున్నది. కనుక రాజకీయజీవితము రాజకీయవిధేయతను చాటును. సంఘమునకు కొన్ని నియమము లావశ్యకములు. ప్రభుత్వము దానిని నిర్మించును. కనుకనే ప్రజలు దానికి విధేయులు.

భారతీయ చిత్రకళ

గ్రంథకర్త: తలిశెట్టి రామారావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.,

ఇది ఆంధ్ర గ్రంథమాలయందు పదుమాడవ గ్రంథము. ప్రాచీనకాలమునండి భారతదేశమున చిత్రకళ పొందుచువచ్చిన మార్పులు, అభివృద్ధి మొదలయిన విషయములు, హైందవ చిత్రలేఖనోదయము, శౌధకాలమునాటి చిత్రకళ, అజంతవిధానము, బాఫ్టవిహారములందలి చిత్రకళ, మొగలు చిత్రకళావిధానము, రాజపుత్ర చిత్రముల వైఖరి, నేటిచిత్రములు మొదలయినవానిని గూర్చిన చరిత్రాదులు వివరముగా నీ గ్రంథమున చర్చింపబడినవి. ఆయాకాలపు చిత్రవిధానమును డెలుపునట్టి త్రివర్ణ-ఏకవర్ణచిత్రములు నలువది ఇందు గలవు. చిత్రకారులు, చిత్రకళాజ్ఞానువులు, చిత్రకళాభిమానులు నగు నాంధ్రులెల్లరు తప్పక చదువవలసిన గ్రంథము. వెల. రు. ౧-౦-౦.

మేనేజరు : ఆంధ్ర గ్రంథమాల, నెం. 7, తంబు శెట్టి వీధి, జి. టి. మద్రాసు.

చెన్న రాజధానియందు ౧౯౩౧-వ సంవత్సరము ఏప్రిలు ప్రారంభము మొదలు
జూను తుదివరకు గల మూడునెలల కాలమున ముద్రితములయి ప్రకటితములయిన

ఆంధ్ర గ్రంథముల పట్టిక*

కథలు—వితిహాసికములు, పౌరాణికములు
గజేంద్రమోక్షము—(ప్ర) సి. నటేశ మొదలియారు,
మదరాసు.

జయవిజయులు—సి. శ్రీరామశాస్త్రి.
పావని—జె. సీతారామస్వామి.
పురాణపతివ్రతలు—బి. వెంకటరమణయ్య.
శ్రీకృష్ణచరిత్రము—యం. వెంకటరమణాచారి.

—కల్పితములు

దైవమిచ్చినభార్య—జి. వెంకటాచలం.
పిల్లలకథలు—యం. సుబ్రహ్మణ్యం.
భోజకాళిదాసు—యం. శ్రీరామమూర్తి.
మణిమంజూష—యస్. వెంకటసుబ్బయ్య.
మాకర్మమిట్లాకాలింది—జి. వెంకటాచలం.
మిత్రలాభము, కాకోలాకీయము—బి. వెంకటరమణయ్య.

సీమంధినీచరిత్రము—జె. వెంకటసుబ్రహ్మణ్యశర్మ.

—చారిత్రికములు

దశకుమారచరిత్రము—(ప్ర) సి. రామస్వామిశాస్త్రి
అండ్ సన్స్, మదరాసు.
భారతపుత్రులు, భా. ౧, ౨—కె. కొండలరావు.

కల్పము

పాంగలివ్రతము—(ప్ర) సి. లక్ష్మీనృసింహము,
మచిలీపట్టణము.

బుధాష్టమివ్రతకల్పము—(ప్ర) సి. లక్ష్మీనృసింహ
శాస్త్రి, మచిలీపట్టణము.

హనుమద్వ్రతకల్పము—(ప్ర) సి. లక్ష్మీనృసింహ
శాస్త్రి, మచిలీపట్టణము.

గణితశాస్త్రము

భూమిశాలిత సర్వగణితము—యం. రామయ్య.

గేయములు

శ్రీకీరపండరీపుర విశ్వాప్రసన్న కీర్తనలు—యం.
నరసింహదాసు.

శ్రీవాసుదాసకీర్తనలు—సి. సుబ్బరావు.

సభారంజిత సంగీత కీర్తనలు, భా. ౧—(ప్ర) చంద్రిక
అండ్ కో, మదరాసు.

స్త్రీలపాట—డి. సీతారామరావు.

స్త్రీలపాటలు, భా. ౧—జి. లక్ష్మీకాంతమ్మ, జె.
శారదాంబ.

చరిత్రము

బాలహిందూదేశచరిత్రము, బుక్, ౧, ౨—వి. పార్థ
సారథి.

హిందూదేశచరిత్ర—డి. అప్పారావు, బి. సూర్య
నారాయణ.

హిందూదేశచరిత్ర, భా. ౧—యస్. సుబ్బరావు.

చట్టము

వ్యవహారచంద్రిక—జి. నేతుమాధవరావు.

సివిల్ వ్యవహారములు—జి. నేతుమాధవరావు.

ఛందశాస్త్రము

ఆంధ్రకవిత్వలక్షణము—బి. వెంకటనాంచారయ్య.

* ఈ పట్టికయందుగల సంకేతపదముల వివరణము: అ.—అధ్యాయము. అను.—అనువాదము, అనువాదకులు.
ప.—పద్యము. ప్ర.—ప్రకాశకులు భా.—భాగము. వ.—వచనము. సం.—సంపాదకులు. సటి.—సటికము.

జీవితములు

కాళిదాసుచరిత్రము—యం. శ్రీరామమూర్తి.
తెనాలిరామకృష్ణుడు—యం. శ్రీరామమూర్తి.
బొల్లిని మునిస్వామినాయుడు గారియొక్క జీవిత చరిత్రము—టి. యస్. ఉమాపతిఅయ్య.
శ్రీవీరేశలింగ సంస్మృతి—ఆర్. వెంకటాశిపుడు.

దండకము

భల్లాణదండకము—యస్. రామజోగికవి.

న వ ల లు

అన్నపూర్ణ మందిరము—నిరుపమజేవి.
ఏకాక్షి, భా. ౧, ౨—జి. నారాయణరావు.
జోరాజాని—(ప్ర). శ్రీకృష్ణాడిపో, రాజమహేంద్రవరము.
నూటపడునాటు—(ప్ర). భారతీగ్రంథమాల, కర్నూలు.
పరంతపవిజయము—యం. సుబ్రహ్మణ్యం.
మాయామయి, భా. ౬—కె. రంగయ్య.
రాణిభవాని, భా. ౨—(ప్ర). వెంకటపార్వతీశ్వరకవులు, పితాపురము.
స్వాధ్యాయము—గ. కృష్ణమూర్తి.

నాటకములు

కళాపాహాడ—(ప్ర). చ. వెంకటరామయ్య, రాజమహేంద్రవరము.
జయంతజయపాలము—యం. శ్రీరామమూర్తి.
ధరణికోట—యస్. రామసుజరావు.
ధాష్టికపంతులు—యస్. కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి.
శకుంతల—(అను) వెంకటపార్వతీశ్వరకవులు.
సంజయరాయబారము—వై. బుల్లికొండలరాయుడు.
సంభాజినీర్యాణము—చ. వెంకటరామయ్య, రాజమహేంద్రవరము.
సారంగధర—వి. మైసూరయ్య.
సావిత్రిపరిణయనాటకము—సి. సుబ్బదాసు.

నీ తి

కుమారగుణబోధిని—(ప్ర) ఏ. రామమోహనరాయి, బెజవాడ.
నీతిదర్పణము—వి. గంగాధరశాస్త్రి.
నీతిరత్నావళి, భా. ౧—కె. వెంకటాశాస్త్రి.

పరిశిష్టము

ఆర్తవచంద్రిక—(ప్ర) సి. లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రి, మచిలీపట్టణము.
ఇటావాసమాధి—యం. శ్రీరామశాస్త్రి.
కల్పమంజరి—ఏ. రంగనాయకులు.
కోదండరాముడు—(ప్ర) సి. కుమారస్వామి నాయుడు అండ్ సన్, మదరాసు.
కోశ్లసుపెంచుట—(ప్ర) క్రిశ్చియన్ లిబరేచర్ సొసైటీ, మదరాసు.
గీతావళి—పి. వెంకటసుబ్బయ్య.
గ్రామకరణముల పరిక్షాదర్శి—బి. లక్ష్మీనరసింహం.
చమత్కారము—జి. నారాయణరావు.
తూర్పుగోదావరిజిల్లాసంఘము—(ప్ర) తూర్పుగోదావరిజిల్లా సంఘ శైక్రిటరీ, కాకినాడ.
త్రిపురసుందరీవిలాసమును గురించి లెక్కరు—పి. సాంబశివరావు.
నవగ్రహచింతామణియను ప్రశ్నాశాస్త్రము—సి. లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రి.
పశ్చాత్తాపము—జి. నారాయణరావు.
ప్రాకృచ్ఛిమములు—వివేకానందస్వామి.
ప్రేమతత్వము—యం. సూర్యనారాయణశాస్త్రి.
బంగారుయోగము—జి. నారాయణరావు.
బాలరామాయణము—(ప్ర) కె. దొరసామి మొదలి, మదరాసు.
బాల్యవివాహము—(ప్ర) క్రిశ్చియన్ లిబరేచర్ సొసైటీ, మదరాసు.
మాధవదాసుచరిత్రము—శేషచలదాసు.
మారులునూతనసివిక్కు వాచకము—బి. రామమూర్తి, యస్. యస్. సోమయాజులు.

మోటారుడ్రెవర్స్ గైడ్—యన్. ఆర్. వరదాచెడ్డి.
రజస్వలానంతర వివాహములు—యం. సింహాచలం.
రుక్మిణీకల్యాణము—(ప్ర) పి. నటేశమొదలియారు,
మదరాసు.

వావిళ్ల వాచకపుస్తకము, తరగతి, ౬—జె. గంగన్న.
విద్యోదవల్లరి—కె. గురునాథమూర్తి.
వివేకవాచకము, బుక్. ౩—సి. లక్ష్మీనరసింహం.
శ్రీ గురుసాక్షి దేవమానస గోచరిదేవలతత్వం—బి.

తాతయ్య.

శ్రీ వాచకము, ౧, ౨—డి. కోదండరామస్వామి.
సస్యదోహదము—యం. సత్యనారాయణరాజు.
సన్యాసందము—(ప్ర) సి. లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రి,
మచిలీపట్టణము.

సుక్తిరత్నావళి, భా. ౨—యం. వెంకటశాస్త్రి,
వి. సూర్యనారాయణశాస్త్రి.
సోదరిస్మృతి—ఏ. నాగగోపాలరావు.
స్త్రీ—జి. వెంకటాచలం.

పారిశ్రామికము

మనసేతపరిశ్రమ—భ. పట్టాభిసీతారామయ్య.

పురాణము

విష్ణుపురాణము—కె. భావనారాయణ.

ప్రబంధము

శ్రీమదాంధ్ర చంపూరామాయణము—(ప్ర) పి. కృష్ణ
మూర్తి, రాజోలు.

భూగోళశాస్త్రము

గుంటూరుతాలూకా భూగోళము—కె. రామకృష్ణయ్య.
దక్కనుచరిత్ర భూగోళముల సంగ్రహము—(ప్ర)
క్రిష్టియన్ లిటరేచరు సొసైటీ, మదరాసు.
భూగోళశాస్త్రము, చెన్నరాజధాని—కె. ఏ. వీర
రాఘవాచారి.

రామచంద్రపురము కాకినాడ తాలూకాల భూగో
ళము—ఏ. పార్వతీశము.

వాణిభూగోళశాస్త్రము, బుక్ ౧, ౩—ఏ. రామ
చంద్రరావు, పి. అప్పారావు.
హిందూదేశ భూగోళశాస్త్రము—కె. జగన్నాథం.

మతము—హిందు

ఆదిక శ్రాద్ధవిధి—(ప్ర) సి. లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి.
ఆస్తికము—వి. వి. శివయ్య, కె. సత్యనారాయణ
మూర్తి.

దశాహాశాచవిధి—(ప్ర) డి. రామబ్రహ్మర్య, గుంటూరు.
మతస్వజము—పి. ఉమామహేశ్వరశాస్త్రి.
సంధ్యామంత్రార్థదర్పణము—(ప్ర) సి. లక్ష్మీనృసింహ
శాస్త్రి, మచిలీపట్టణము.

—ఇతరములు

ఆవిక్షేప్త ప్రసంగుచరిత్ర—యస్. యస్. (రెవ)
గ్లెడ్ స్టెన్.

కొరింథీయులకు వ్రాసిన మొదటిపత్రిక—జబ్బ్య (రెవ)
హూవర్డ్ కాంప్ బెల్.

క్షేప్త మతజ్ఞానబోధిని—(ప్ర) ఏ. ఇ. యల్. సి.
మిషన్, గుంటూరు.

తప్పిపోయినకుమారుడు—(ప్ర) క్రిష్టియన్ లిటరేచర్
సొసైటీ, మదరాసు.

నాయీబాహ్మణ ప్రకాశిక—రేవతి ప్రసాదశర్మ.
పరిశుద్ధచరిత్రోపదేశము—(ప్ర) ఏ. ఇ. యల్. సి.
మిషన్, గుంటూరు.

శ్రీబుద్ధోపదేశము—(ప్ర) వ్యాసఆశ్రమము, ఏర్నేడు.

మాహాత్మ్యము

శింగరాద్రిమహాత్మ్యము—ఏ. వెంకట రంగస్వామి
అయ్యంగారు.

శ్రీచెన్నకేశవస్వామి మహాత్మ్యము—రామకృష్ణ
సీతారామసోదరకవులు.

రాజకీయములు

శాంతిసంగ్రామము—వి. వెంకటసుబ్రహ్మణ్యశర్మ.
స్వరాజ్యధంక—బి. కోటిశ్వరరావు.

వేదాంతశాస్త్రము

అచలబోధామృతము—సి. ఆరుంధతాంబ.
నిష్కామయోగము — (ప్ర) మానవాదర్శ గ్రంథము
డలి, అంగలూరు.
ముండకోపనిషత్తు— (ప్ర) రామస్వామికాస్త్రీ అండ్
సన్స్, మదరాసు.
శ్రీమదాంధ్రాధ్యాత్మ రామాయణము—వి. జానకిరామ
కాస్త్రీ.
శ్రీమద్భగవద్గీత — (ప్ర) హిందూసమాజము, రాజ
మహేంద్రవరము.
శ్రీమహామోగపురుషుడు వేమనార్యుని బ్రహ్మజ్ఞానోప
దేశ వాక్యంబులు—(ప్ర) పి. త్యాగరాయశెట్టి,
మదరాసు.

సూక్ష్మప్రకాశిక—కె. వెంకటరెడ్డి.
సుజ్ఞానదీపిక—యం. లక్ష్మీనరసింహం.

వైద్యశాస్త్రము

అష్టాంగహృదయము—(ప్ర) వి. రామస్వామికాస్త్రీ
అండ్ సన్స్, మదరాసు.

వ్యాకరణశాస్త్రము

ఆంధ్రసంగ్రహవ్యాకరణము, భా. ౧. ౨—ఏ. వి.
నరసింహం.

శతకములు

ఆరోగ్యవేంకటేశ్వర రాజరాజేశ్వరీ శతకములు—వి.
రామసుబ్బారాయుడు.
దశరథరామశతకము—వి. నరసింహదాసు.
పతివ్రతాశతకము—(ప్ర) సి. రాజగోపాలరావు, నూజి
వీడు.
భారతాంబికాశతకము—జి. మల్లానగని.

మాధవశతకము—జి. నరసింహాచార్యులు.
మానసబోధశతకము—ఏ. వీరబ్రహ్మచారి.
రంగనాయకశతకము—బి. నరసింహదాసు.
రామచంద్రప్రభుశతకము—కె. నరసింహము.
శూన్యలింగశతకము—వి. సుబ్బారాయుడు.
శ్రీకృష్ణార్పణశతకము—టి. అప్పారావు.
శ్రీ పాండురంగశతకము—యస్. శేషంబ.
శ్రీపుష్పగుమ్మిబుగ్గరామశతకము—యల్. వెంకటరావు.
శ్రీ భద్రశైలరామశతకము—సి. అప్పలానందము.
శ్రీ వెంకటేశ్వరశతకము—రామరాయకవి.
శ్రీ సరస్వతీశతకము—సి. సరస్వతీదేవి.
శ్రీ సర్వేశ్వరశతకము—సి. వెంకట కామేశ్వరకవి.
శ్రీ సంగమేశ్వరశతకము—సి. వెంకటాచలకవి.

స్తోత్రములు

ఆస్తోత్రరశతనక్షత్రమాలిక—డి. నారాయణ.
ఆర్యలక్ష్మసంధ్యావందనం—(ప్ర) సి. బసవయ్య,
గుంటూరు.
అంధీకృతజితంకేస్తోత్రం—(అను) బి. శ్రీనివాసులు,
ఆంజనేయులు, రాఘవయ్య, బాపట్ల.
యజుర్వేద సంధ్యావందనం—(ప్ర) సి. లక్ష్మీనృసింహ
కాస్త్రీ, మచిలీపట్టణము.
రంగనిరత్నమాల—యస్. రంగరావు.
శనిస్తోత్రనక్షత్రమాల—వి. రామసుబ్బారాయుడు.
శ్రీ భగవత్స్తోత్ర రత్నాకరము—(ప్ర) జమిందారు,
నూజివీడు.
స్తోత్రకదంబము—వి. శివరామకాస్త్రీ.

హరికథలు

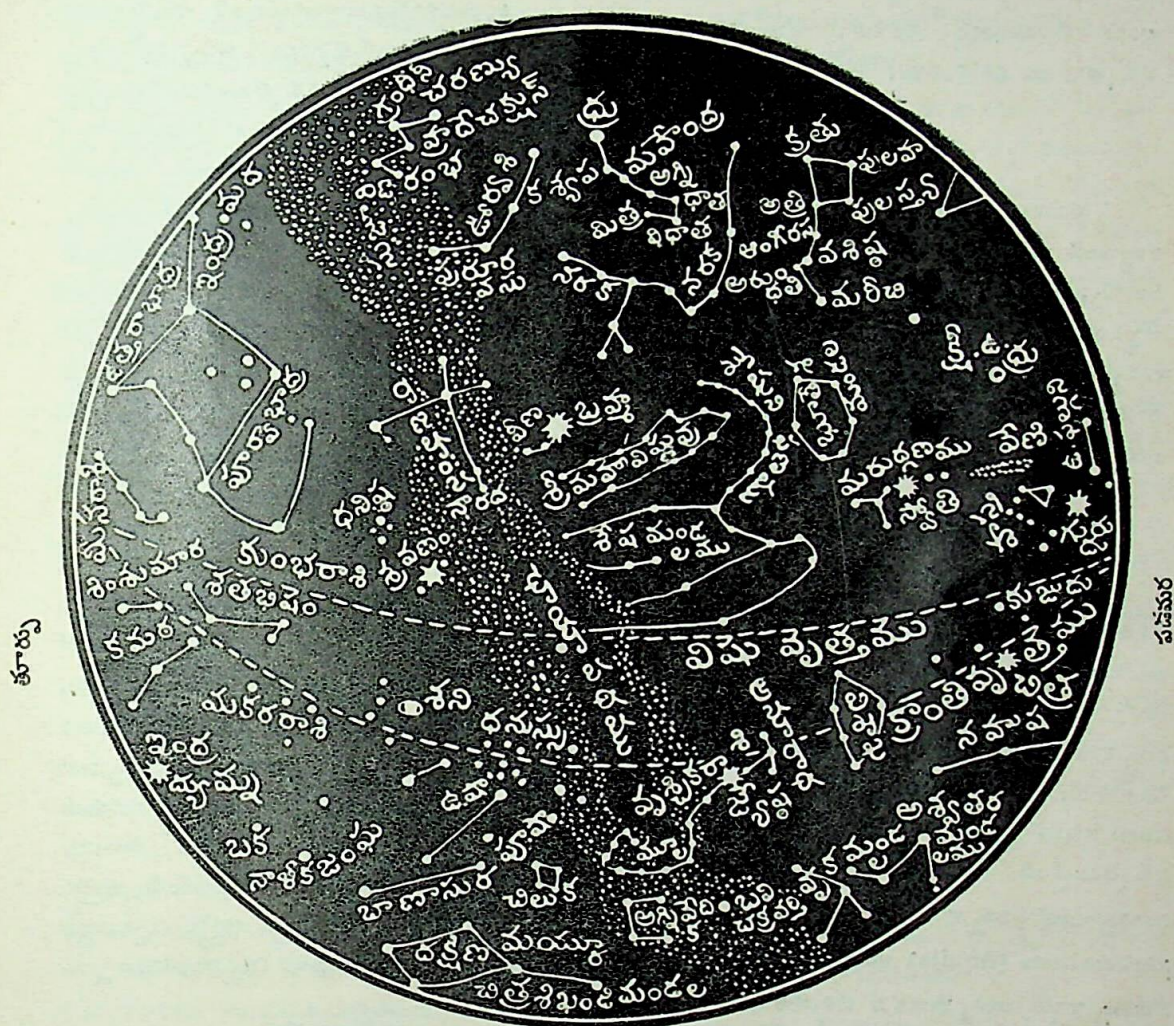
గౌడభక్తచరిత్రము—బి. ఆశన్న.
సుమతీదేవిచరిత్రము—ఏ. వీరబ్రహ్మచారి.

—కన్. యుగరాపు.

ఉరబావి

ఉత్తరము

దక్షిణము

8-వ తేదీని సుమారు 9-0 గంటలపుడును, 22-వ తేదీని సుమారు 8-0 గంటలపుడును,
15 ,, ,, 8-30 ,, 30 ,, ,, 7-30 ,, కనబడును,

ఈ పటమును చూచి ఆకాశమున ఎక్కలు గుర్తింప నెంచువారు ఈ పటమును తలకుమీదుగా నుంచుకొని ఇందు తెలుపబడిన దిక్కులు ఆయాదిక్కులకు సరిపడునట్లు పటమును త్రిప్పి పట్టుకొని చూడ

ఈనెల పున్నమనాడు చంద్రుడు శ్రవణనక్షత్రముచేత నుండుటచేత ఈమాసమునకు శ్రావణమాసమని పేరు వచ్చినది. ఈనెల తొలిజామున నాయావేళలందు పటమునందు తెలిపినప్రకారము కానవచ్చునక్షత్రాదులను పరిశీలింతము.

రాసులు

పడమట కన్యారాశి అస్తమింపనైయున్నది. కన్యనుండి తూర్పునకు వరుసగా తుల, వృశ్చికము, ధనుస్సు, మకరము, కుంభము, మీనము నను రాసులు వ్యాపించియున్నవి. మీనరాశి ఇపుడిపుడే ఉదయమగుచున్నది. విషువృత్త, క్రాంతి వృత్తములు కన్యమీన రాసులలో నొకటాకటిని. కలియుట పటములో కానవచ్చుచున్నది.

శ్రీరోదము, ఆకాశగంగ, Milky way

ధవళధవళమైన యీవిచిత్రదృశ్యము ఇపు డీశాన్యదిశనుండి యాకాశమున రంభాదులగు నప్పరసమండలము నుండి బ్రహ్మ వాహనముగు రాజహంసమండలమును జేరి యక్కడ రెండుకాఖలుగా చీలుచున్నది. పడమటవై పునమన్నకాఖ స్వల్పముగా తెలుపునట్లము కలిగియున్నది. ఈ కాఖయే శ్రీమహావిష్ణునిపాదము లంటుచు, కేవలమండలము గడచి, వృశ్చికరాశిమీదుగా దక్షిణమున మూలనక్షత్రముక్రింది యగ్నివేదికవరకు వ్యాపించినది. తూర్పునయిపుననున్నకాఖ సాంద్రభావశ్యము గలిగి గరుడమండలము (Aquila) అనగా శ్రవణముమీదుగా ధనుస్సు దాటి యగ్నివేదికకడ పశ్చిమకాఖను కలియుచున్నది. ఈరెండు తెలుపుకాఖలకు మధ్య సన్నగను, దీర్ఘముగను నల్లనిప్రదేశ మొకటి కానవచ్చుచున్నది. ఈసలుపుగల ప్రదేశమునుగూర్చి యీదిగువ నిపుడే

వలెను. అట్లు చేసినపక్షమున కుడిచేతివైపు పడమట అనియు, ఎడమచేతివైపు తూర్పు అనియు పటమున వ్రాయుటవలన కలిగినసంశయము నివారణయగును. ఇందలి దిక్కులు, చుట్టునున్న దిక్కులతో చక్కగా నప్పి సరిపోవును. చుక్కలు సరిగా గుర్తింపనగును.]

‘ఛాయాపథ’ నిరూపణసందర్భమున వ్రాయుచున్నాను.

శ్రీమహావిష్ణుని పాదములనుండి యుత్తరముగా వ్యాపించియున్న ధవళప్రదేశము అప్పరసమండలము దాటి ఆర్ద్ర, మృగవ్యాధనక్షత్రములమీదుగా పోవుచున్నది. ఇందువలననే ఆకాశగంగ విష్ణుపాదోద్భవయనియు, దేవాంగనావిహారస్థానమనియు, శివుజ్ఞాజ్ఞాటమున నిల్చినదనియు పురాణములు తెలుపుచున్నవని నా విన్నపము. ఆర్ద్రానక్షత్రము దుద్రదైవత్యము. మృగవ్యాధుడు ఒకరుద్రుడే. ఈనక్షత్రములమీదుగా పోవు ధవళదృశ్యము, శేనసమీలిమైన యాకాశగంగయని మనబులుచును, కవులను వర్ణింపుట సహజమైయున్నది. ఇట్టి ఆకాశగంగను ఈశ్వరుడు శిరమున ధరించెననిచెప్పుట సంతయు ఒప్పియున్నది. ఆర్ద్రామృగవ్యాధులకు అనతిమారముననే యమునయు నీ దివిజగంగతో సంగమించునట్లు కనబడగలదు.

మతోద్రేకపూరితులైన విష్ణుభక్తులు కొందరు గొప్పశివభక్తులతో వాదించుచు “మా దేవునికాళ్లలో పుట్టినగంగను మీదేవుడు తలమీద పెట్టుకున్నాడు. కాబట్టి మీదేవుడు మాదేవుడికాలికిందనాడు” అని ప్రగల్భములు పలికినట్లు శ్రీబుద్ధరాజు ఈశ్వరప్పగారు మొదలగు హాస్యప్రియులు వినోదార్థము ప్రహసనములు వ్రాసినారు. ఇట్టి గాథలకు, యుత్తలకు మూలము ఈఖగోళదృశ్యమే. విష్ణుమండలసమీపమునుండి ఉత్తరముగా వ్యాపించిన ధవళవాహిని ఆర్ద్ర, మృగవ్యాధనక్షత్రములమీదుగా పోవుటయేనని విన్నవించుచున్నాను.

ఛాయాపథము

మహాకవి కాళిదాసు రఘువంశము ౧౩-వ స్కంధ, ౨-వ శ్లోకము

“వై దేహి పశ్యామలయాద్విభక్తం మశ్నేతునా
 ఫేనిల మమ్బురాశిమ్, ఛాయాపథేనేవ శరత్ప్రసన్న
 మాకాశ మావిష్కృతచారుతారమ్” అని వ్రాసి
 యున్నాడు. ఇందు ఛాయాపథమనునది పాశ్చాత్యులు
 Milky way అని చెప్పనది యగునా? అని వెల్లారు
 నుండి మ.రా. శ్రీ, ఒంగోలు వెంకటరంగయ్యపంతులు
 (B. A., B. L.) గారు చక్కనిప్రశ్న వేసినారు.

రావణభానంతరము శ్రీరాముడు పుష్పకవిమా
 నము నెక్కి సీతతోహడ అయోధ్యకు పోవుచు, సేతువు
 నామెకు చూపుచు చెప్పినట్లు రచింపబడిన శ్లోక మిది.
 ఈశ్లోకములో సముద్రము ఆకాశముతోను, నురుగు
 ఆకాశముపై జూపట్టెడి ధవళదృశ్యముతోను, ఆనురు
 గును వేరుచేయుచున్న సేతువు ఛాయాపథముతోను
 రమ్యముగా పోల్చబడినవి. ఆకాశమునందలి నురుగు
 వంటి యీతెలుపు సాంద్రమైన చుక్కలసముదాయ
 మనియు, ఊహింపరానంతదూరమున నుండుటచేత
 నిది తెల్లని నురుగుమాత్రముగా కనబడుచున్నదనియు,
 తెలెస్కోపు (దూరదర్శియంత్రము) లో చూచువారంద
 రికి స్పష్టము. ఈతెలుపుమధ్య నల్ల నల్లని ప్రదేశములు విశే
 షముగా నగపడును. మిక్కిలి నల్లగా నున్నచోట్లు
 రాక్షసిబొద్దుగూట(Coal sacks)లని పాశ్చాత్యసిద్ధాం
 తులు చెప్పుదురు. వాటిని మనము శ్యామసీమలంటిమి.
 ఈసందిక నక్షత్రపటములో శ్యామసీమలు లేవు. కాని
 విష్ణు, శేష, జ్యేష్ఠప్రాంతముల నంటియున్న తెలుపునకును
 శ్రవణధనూరానులనంటియున్న తెలుపునకును మధ్య
 దీర్ఘముగ, సన్నగ, నల్లగ కొంతప్రదేశమున్నది. నురుగు
 వలె బహుముఖముల నాకాశమున వ్యాపించియున్న
 ధవళప్రదేశము యావత్తును ఛాయాపథ మనుటకంటె
 ఇటునటు తెలుపు మధ్యనున్న నల్లనిప్రదేశమునే
 ఛాయాపథమనుట యెంతయు ఒప్పియున్నట్లు
 లోచుచున్నది. మల్లి నాథనూరి, పైశ్లోకమునకు
 వ్యాఖ్యిలోహడ “ఛాయాపథోనామ జ్యోతిశ్చక్ర
 మధ్యవర్తి కశ్చిత్తిరశ్చినోఽనకాశః” అని తెలిపి
 యున్నాడు. ఆకాశగంగనుగూర్చి చర్చించుచు లోక

మాన్యతిలకుమహాశయులు Orion ౧౨౨-వ పుటలో
 నీక్రిందిశ్లోకములను ఇచ్చియున్నారు:

౧. నేదం సభోమండల మంబురాశి రైతితాశ్చ
 తారా నవఫేనఖండాః. (సాహిత్యదర్పణము, ౧౦.
 అపహ్నుతి కుదాహరణము.)

౨. వియద్వాస్యతీ తారాగణగుణితఫేనోద్గమ
 ర్దచిః ప్రవాహో వారాం యః పృవతలఘదృష్టః
 శిరిసి శే, జగద్దీపాకారం జలధివలయం లేన కృత
 మిత్యనేనై వోన్నేయం ధృతమహిమదివ్యం తవవపుః.

“The conception of Shiva embodied
 in this verse is really a grand one. The
 poet asks his readers to imagine how great
 must Shiva be, the celestial stream on whose
 head encircles the Universe. The Milky
 way which girdles the celestial sphere can
 not be better described” అని తిలకుగారు వ్రాసి
 నారు.

కాబట్టి యీధవళదృశ్యమును క్షీరోదము, ఆకాశ
 గంగ అనియు, అచ్చతెనుగున పాలపుంత యనియు
 చెప్పుదుము. అందలి నల్లనల్లని దృశ్యమును ఛాయాపథ
 మందము. నాయం దమితసద్భావముతో ఛాయాపథ
 మనుగూర్చి పైనుంచినచేసిన మ. రా. శ్రీ ఒంగోలు
 వెంకటరంగయ్య పంతులుగారికి కృతజ్ఞుడనై నమస్క
 రించుచున్నాను.

మిక్కిలితేజోవంతములైన నక్షత్రములు,
 గ్రహములు

ఈనెలలో తొలిజామున మిక్కిలితేజోవంతము
 లైన నక్షత్రములు ౬ మాత్రమే కనబడుచున్నవి. అవి
 యేవియనగా:—కన్యలో చిత్ర; మరుద్దణములో స్వాతి;
 పిణలో బ్రహ్మ; గరుడునిలో శ్రవణము; వృశ్చికములో
 జ్యేష్ఠ; కుంభముదిగువ ఇంద్రుడున్నాడు.

గ్రహములలో గురుడు కన్యలో ప్రవేశించినాడు.
 అందుచేతనే ఈమాసములో కృష్ణపుష్కరము. అంగార

కుడు చిత్రసమీపమున నున్నాడు; కులారాశిలో ప్రవేశించు చున్నాడు. శని శ్రవణముదిగువను కనబడుచున్నాడు.

మిగిలినచుక్కలలో — పడమటి యాకాశమున స్వాతికిని, ఉత్తరఫల్గునికిని మధ్య వేణీమండలము మిణుకు మిణుకు మనుచున్నది. మరుద్దళమున ఎరువ భూలేశ మండల మున్నది. దానికిపైగా క్రతు, పులహ, పులస్త్య, అత్రి, ఆంగీరస, నిషిద్ధ, మరీచులను సప్తబుధులను త్వరలో నస్తమింప నున్నారు. వసిష్ఠనిష్కనే మహాపతివ్రతయును అరుంధతి మిణుకుమిణుకు మనుచున్నది. పులహ, క్రతురేఖ నూచింప ధ్రువుడు లఘుబుక్షముయొక్క తోకచివరను మెరయుచున్నాడు. ధ్రువునకు క్రిందుగా కశ్యప, మహేంద్ర, అగ్నినక్షత్రములును, అగ్నికి పడమట ధాతయు, ధాతకుదిగువ విధాతయు, విధాతకు తూర్పుగా మిత్రనక్షత్రమును ఉన్నవి. ఈయేను నక్షత్రములతో కూడుకొనియున్న లఘుబుక్షమునకును, క్రతుపులహదులను సప్తబుధులతో కూడియున్న బృహదృక్షమునకును మధ్య మెలికలు తిరిగి నరకాసురు డున్నాడు.

భూలేశస్వాతిమండలములకు తూర్పుగా నున్న శేషనిభములక్రింద శేష-సాన్వయై పండుకొనియున్న శ్రీమహావిష్ణుస్వరూపము గగనమధ్యరేఖ దాటినది. ఆసాధకుద్ధ-వికాదశినాడే విష్ణువు శయనింప నారంభించినసంగతి మనము క్రిందటిసంచికలో చూచినాము. విష్ణునినాభికమలమునుండి ఉద్భవించినాడని చెప్పబడు బ్రహ్మనక్షత్రము వీణా మండలము (Lyra)లో ముఖ్యమైనది. కాలుచున్న మెగ్నీసియముతీగవలె తెల్లని కాంతితో లేజరిల్లు నీబ్రహ్మనక్షత్రము మన నూర్యుని కంటె నూరురెట్లు లేజోధికమైన మహాగోళము. అచటి బుగు మనకు చేరుసరికి నలుబదిసంవత్సరములు పట్టునని లెక్కింపబడినది. ఈమండలమునకు తూర్పుగా ఆహూతు వాహనమైన రాజహంస యున్నది; కలహాశనుడైన నారదుడు మున్నాడు. ఆవల గరుడమండలము నందు శ్రవణమును, శ్రవణమున కటునిటు రెండుచుక్క

లును ఉన్నవి. ఈయూడుచుక్కలను "ప్రత్తికాయ పేలినపుడు బయల్పడు ప్రత్తిబోజులూగున నున్న"వని శ్రీనాథమహాకవి వర్ణించియున్నాడు. అందు 'గామా' గుర్తుగల పైచుక్కను అరబ్బులు త్రేడీ (Trazed) అందురు. ఆమాటుకు బండేటుదొంగ అని అర్థము. వీటా గుర్తుగల దిగువచుక్కను అరబ్బులు ఆల్షైన్ (Al shain) అందురు—అనగా తెల్లగద్ద. తెల్లగద్ద యనబడు బొల్లిగద్ద విష్ణువునకు వాహనము, ధ్వజము అగుట సుప్రసిద్ధవిషయము. ఉదయమగునపుడు వాహనమైనదే అస్తమించునపుడు ధ్వజ మగును. విశేషించి గరుడుడు ఇంద్రుని జయించి అమృతమును బలవంతముగా హరించినసంగతి పురాణప్రసిద్ధము. గాయత్రి గరుడాకారమున సోమము లే జనుయ్య, కృతాను డాగాయత్రిపై బాణ మేయుటయు లోనగు వేదగాథలు వితరేచబ్రాహ్మణాదులందు వర్ణింపబడినవి. (మా. వి. బ్ర. III 3. ౨౬) ఆగాథలు చిత్రపటములతో ముందు వివరింపబడును. గాయత్రి గరుడరూపమున సోమము హరించిన వేదగాథనుండి ఇంద్రునిజయించి గరుడు డమృతము హరించిన వృత్తాంతము పురాణములోనికి వచ్చినది. ఈగాథయే మరియొకరూపమున ఆరబిక్ (Arabic) జ్యోతిర్గాథలలో చేరినట్లు కనబడుచున్నది. శ్రవణమునకావల వసుదేవతాకమైన ధనిష్ఠ, దానికావల కుంభరాశి, కుంభమున కావల పేద్వహాశ్వమునంధలి పూర్వాభాద్ర, ఉత్తరాభాద్ర నక్షత్రములును, వీటికావల రేవతియు, క్రమముగా ఒకదాని కొకటి తూర్పుగా నున్నవి. రేవతి ఇపుడే ఉదయించుచున్నది. ఈశాన్యదిశను ధ్రువునికి తూర్పునను, పడమటి ఋషిమండలమున కెదురుగను రంభాదు లుదయించినారు. ఇంద్రమద ఉదయమగుచున్నది. రాజహంసకు మీదుగాను, కశ్యపమహేంద్రాదులకు తూర్పునను ఊర్వశీపురూరవిసులు కాననగుచున్నారు. నైర్ ఋతిదిగ్భాగమున చిత్రకుదిగువ నహామనిలో రెండు చుక్కలు మాత్రము కనబడుచున్నవి. కొడువ సర్ప మస్తమించినది. ఆ దిగువను అశ్వతరమండలమున కొన్నిచుక్కలు మాత్రము అగపడుచున్నవి. అందలి అశ్వములచే బల్లెపుపోటు తిని నోరు వెళ్లబెట్టుచున్న

వృకము విశాఖ, అనురాధానక్షత్రములదిగున నున్నది. అనూరాధ, జ్యేష్ఠ, మూలనక్షత్రములు కూడి పెద్దవృశ్చిక రూపముతో ఆశ్వీనుగలరాశి మెరయుచున్నది. ఈ రాశిలో జ్యేష్ఠనక్షత్రము బ్రహ్మాండగోళము. దీని వెలుగు మనకు చేరుసరికి ౧౫౩ సంవత్సరములు పట్టు నని లెక్కింపబడినది. మూలదిగువను అగ్నివేదిక (Ara) ఉన్నది. ఆవేదికపై సత్యయజ్ఞము చేయుచు భగవంతుని ఇంకను ధూపదీపాదులతో నారాధించుచున్నట్లు బలి చక్రవర్తి కనబడుచున్నాడు.

అగ్నివేదికకు తూర్పుగా చిలుక ఉన్నది. ఇది ధన్వంతరుని మన్మథుని వాహనము. మన్మథునిదిగువనే బాణాసురుడు; ఆపక్కనే వాని మయూరము (నెమిలి). దీనికి చిత్రశిఖండి యను నామాంతరమును కలదు. ఉత్తర చిత్రశిఖండిమండలము మన సప్తభుషిమండలమే. దక్షిణ చిత్రశిఖండిమండలసందర్భములు వేగొకచోట చర్చిం తము. ఇక ఆగ్నేయదిగ్భాగమున నాశీకజంఘబకము. ఇంద్రద్యుమ్నమహారాజును, యుగంధరకమరమును ఇపు డిపుడే ఉదయించుచున్నారు. వీటికిపైన మకరరాశి యున్నది.

క్షీ-ఉ-ధ్రు.

సప్తభుషులకును, ఉత్తరఫల్గునికిని మధ్య, మన పటములో “క్షీ-ఉ-ధ్రు” అని మూడక్షరములు వేసి

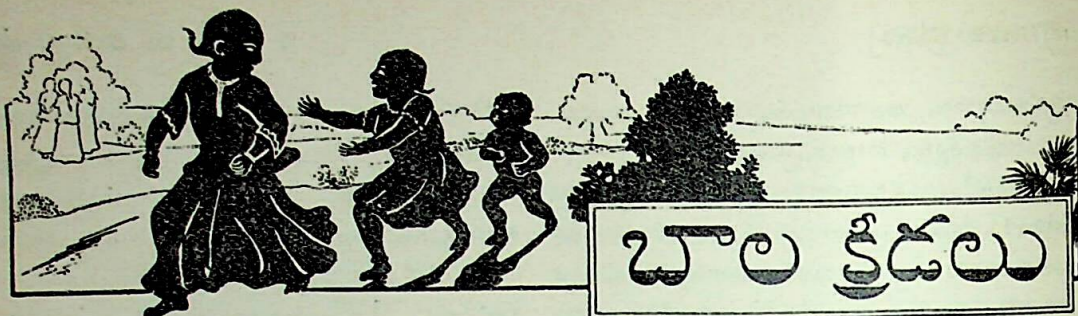
ఒకచుక్క చూపించినాము. అది యొక గురుతుగాని నిజముగా చుక్కకాదు. ఖగోళముచుట్టును వ్యాపించి యున్న క్షీరోదమను వలయము (Galactic Belt)నకు ఈచుక్కగలచోటు ఉత్తరధ్రువ (North Galactic Pole) మని చెప్పవచ్చును. దీని దక్షిణధ్రువమును గూర్చియు, క్షీరసాగరమధనమునుగూర్చియు, ఈశ్వరుడు హాలాహలము భక్షించిన వృత్రాంతమునుగురించియు ముందు వ్యాసములలో చూతము.

ఉల్కాపాతములు

ఈనెల ౧౧-వ తేదీ మొదలు ౧౩-వ తేదీవరకు భృగువరశుమండలములో ఉజ్జ్వలములై వేవేగ రాలు నుల్కాసమాహము చూడనగును. లోగడ ౧౮౬౨-వ సంవత్సరములో కనబడిన యొక తోకచుక్కయొక్క శకలము లివియని తెలియుచున్నది. భూమి నూర్చుని చుట్టును తిరుగుచున్నపుడు ఈనెలలో పై తేదీలను పై ధూమకేతుశకలములున్నతావు చేరునపు డీశకలములు ఉల్కారూపమున మనభూమిపై పడుచున్నవి.

ఇంకను ఈనెల ౧౫-వ తేదీమొదలు ౨౫-వ తేదీవరకు నరకాసురమండలములోనుండియు చిన్న ఉల్కాపాతము కానవచ్చును.

బాల క్రీడలు

మంగిపూడి వేంకటేశ్వర

౧౩. అరటి చెట్టు

ముగ్గురు బాలికలు నూత్రము పైగానుండి తక్కిన వారందరును గుంపుగా నోకచోట నిలిచియుండి చేతులు పైకెత్తవలయును. అట్లు గుబురుగా నిలిచియున్న మును మ్యలకు అరటి చెట్టు లనిపేరు. పైనున్న ముగ్గురు బాలికలలో ఒకరు ఇంటియ మెయగు గొల్లడిగాను, ఒకతె ఆయిల్లు కావలికాయు కుక్కగాను, ఒకతె దొంగగాను వీర్పడి ఆపేరులు పెట్టుకోవలయును. గొల్లడి ప్రాద్దున లేచి మొగము కడుగుకొని చల్లకుండ నెత్తిమీద పెట్టుకొని కుక్కను పిలచి “కుక్కా, చల్లముకొనివచ్చెదను. అరటిచెట్టును కాయలు, పండ్లు ఉన్నవి. దొంగ లెవ్వరును వచ్చి కోసుకపోకుండా జాగ్రత్తగా చూచుచుండుము. నేను వచ్చినతర్వాత నీకు పెరుగు, బువ్వ పెట్టాను. ఇల్లుకూడ పదిలమునుమా” అనిచెప్పును. కుక్క ‘సరే’ అని యూరకుండును. గొల్లడి వెళ్లిపోవును. దొంగ పేరుపెట్టుకొన్న పిల్ల కుక్కతో గొల్లభాను చెప్పిన మాటలన్నీ చాటునుండి వినుచుండును. కుక్క అరటిచెట్టు సమీపమునందే ఒకచోట పండుకొని కొంత సేపటికి నిద్రపోవును. తరువాత దొంగ వచ్చి అరటి పండ్లూ, కాయలూ కోసుకొని పారిపోవుచుండును. ఆ అలుకుడువల్ల కుక్కలేచి చూచి మొరుగుచు వెంట డించును. దొంగ పారిపోవును. కుక్క మళ్లీ వచ్చి ఎప్పటి నోట పరుండియుండును. అంతట గొల్లడివచ్చి అరటి చెట్టును పండ్లూ, కాయలూ లేకుండుట చూచి ఎవరో దొంగలు కోసుకపోయినారని తెలిసికొని కుక్కదగ్గరకు వెళ్లి “కుక్కా, మన అరటిచెట్టు కాయలూ, పండ్లూ

కోసుకొనిపోయినారు. నిన్ను కావలియుంచి వెళ్లితిని కదా, నీవేల యూరకుంటివి? ఏమిచేయుచుంటివి?” అనికోపపడును. అందుకు కుక్క “అయ్యో! నేను ఎక్కడికినీపోక ఇక్కడే పండుకొనియుంటిని. కాని పొరపాటున కొంచెము కనుకుపట్టినది. ఆసమయమున ఎవరో దొంగ వచ్చి దోచికొని పారిపోయినాడు. అంతలో నాకు మెలకువవచ్చి తరుచుకొని పోయితిని కాని ఆదుర్భాధ దండక పరుగెత్తిపోయినాడు. నాపొర పాటును క్షమింపుము.” అని వేడుకొనును. ఇది విని గొల్లపడుచు “అయ్యో! ఎన్నోమంచికాయలూ, పండ్లూ నిష్కారముగా పోయినవి” అని విచారించి, కుక్కను చూచి “సరే, పోయినవేమో పోయినవి. ఇక ముందైన జాగ్రత్తగా చూచుచుండుము. నే నింటిలోలేనప్పుడు నిద్రపోకుము. అట్లు నిద్రపోతివేని ఇక నెన్నడును పెరుగుబువ్వ పెట్టను.” అని బుద్ధిచెప్పి ఆహారము పెట్టును. కుక్క మేతమేసి అరటిచెట్టుదగ్గర కూర్చుండును. అప్పుడు గొల్లడివచ్చి “కుక్కా, నేను పెరు గమ్మబోయెదను, దొంగలను రాసీయక ఇంబ జాగ్రత్తగా నుండుము.” అనిచెప్పి వెళ్లిపోవును. కుక్క కొంత సేపుండి ఎక్కడికో పోవును. ఆసమయమున దొంగ వచ్చి అరటిఆకులు కోసుకొనిపోవును. ఇక్కడ ఇంకొక సంగతి తెలుసుకొనవలసియున్నది. అరటిచెట్టువలె గుబురుగా నిలిచియున్న పిల్లలు పైకెత్తినచేతులలో కొన్నిగలవలెను, కొన్ని ఆకులవలెను చేతులు వంచి యుంచవలయును. దొంగ ఆకులుకాయలు కోసుకొని పోవునపుడు “ఇవి లేతవి. ఇవి ముదురువి. ఇవి చెడ్డవి.

ఇవినుంచివి" అని యెంచి వానిలో దొడ్డవానినే కోసి కొని పోవుచుండును. దొంగవచ్చి ఆకులు కాయలగెలులు కోసికొన్నందుకు గురుతుగా పైకెత్తినచేతులు క్రిందికి దిసి యథాప్రకారముగా నుంచవలయును. కనుక మొదట గెలులకోసుకుని పోయినపుడు కొన్నిచేతులును, పిదప ఆకులు కోసుకుపోయినపుడు కొన్నిచేతులును ప్రేలాడవేయవలయును కనుక రెండవవారు అన్నిచేతులును వంచివేయబడి మోడులవలె వట్టిచెట్టుండును. దొంగ పారిపోవుచుండగా కుక్కవచ్చి మొగును తరుము కొనిపోవును; కాని దొంగ దొరకక పారిపోవును. కుక్క తిరిగివచ్చి తనచోట కూర్చుండి చింతించుచుండును. అంతలో గొల్లది వచ్చి అరటిచెట్టు మొరడులై యుండుటచూచి, "అయ్యో! మాయదొంగలు మళ్లీ వచ్చి అరటిచెట్లన్నీ మోళ్లు చేసివేశారు; కుక్క ఎక్కడికి పోయినదో" యని కోపముతో వచ్చి కుక్కను చూచి "కుక్కా, నీవు నమ్మకమయినదానవు గదా యని నీ కప్పగించి వెళ్లి నాను. నిక్షేపమువంటి అరటి చెట్లన్నీ ఎవరో దొంగలువచ్చి మోళ్లుచేసి పోయినారు. అయ్యో! నిన్నునమ్మి మోసపోయినాను. పెరుగు అన్నముపెట్టి పెంచినందుకా ఇట్లు చెట్లన్నీ దొంగల పొట్టునుబెట్టి చూచుచున్నావు. నీవు విశ్వాసములేని దానవు. ఛీ! నీవు మాయంట నుండవగదు లేచిపోయ్యు" అని చీవాట్లుపెట్టును. అందుకు కుక్క మిక్కిలి భయపడి "అయ్యో! ఇప్పటిదాక నే నిక్కడే కాచుకుని ఉన్నాను. ఇక్కడ ఎవరును లేరుకదా, ఇంతలోనే ఏమిభయమని ఇప్పుడే కోమటింటికి బెల్లముకొసము వెళ్లి నాను. మళ్లీ వచ్చుచుండగా, దొంగ అరటాకులు కోసుకపోవును నాకెదురుపడ్డాడు. నేను మొరుగుచూ వానిని కరచుటకై పరుగెత్తితిని. కాని ఆదొంగముండా కొడుకు రాళ్లతో నన్ను కొట్టుచూ గబగబ పారిపోయినాడు. పొరపాటున తప్పుచేసితిని. ఈతప్పుకూడా తీమించుము" అని ప్రార్థించును. గొల్లది జాలిపడి శాంతమునొంది కుక్కను తీమించి "వెరికుక్కా! ఇక్కడ ఎవరును లేరుకదా యని యిల్లువిడచి దూరముగా వెళ్లుదురా! దొంగలు మాయదారులు. మనము చీమంత

పరాకుపడితిమా, చిట్టుకలోవచ్చి దోచుకొనిపోవుదురా. ఇక ఎవరును లేనప్పుడు దొంగతనము చేయుట కడ్డమా? ఇంతటినుండి బహుభద్రముగా నుండుము." అని మందలించి తనపనితో నుండును. కుక్క ఎక్కడికినీ పోక చెట్లదగ్గర కావలియుండును. సాయంకాలమైనతోడనే గొల్లభామ వచ్చి కుక్కకు పాలుఅన్నము పెట్టి "కుక్కా, నేను పాలు ఆమ్మబోయెదను. సదిలముగా నుండుము. దొంగలను దొడ్డిబోనికి రానీయకు." అని చెప్పి పాలచెట్టిని నెత్తిబొడ పెట్టుకొని "పాలమ్మో పాలు" అని కేకలువేయుచు వెళ్లవలయును. కుక్క కొంతసేపు కాపుండి ఎక్కడికో పోవును. అప్పుడు దొంగ వచ్చి ఈ అరటిగెలులకోసము, ఆకులకోసము నేను రోజు ఇక్కడకు గానీల? వారుచూస్తారేమో, వీరుచూస్తారేమో యని భయపడనీల? ఇప్పుడే గొల్లది పాలమ్మట్టకై వెళ్లినది. కుక్కకూడా ఎక్కడికో పోయినది. ఇద్దరును ఇప్పుడప్పుడే రారు కనుక ఈ అరటిచెట్లన్నీ తప్పి ఎత్తుకుపోయి మాదొడ్లో వేసుకొని హాయిగా కావలసినన్ని కాయలూ, పళ్లూ కోసుకొని రోజూ సుఖించెదను." అని యనుకొని ఒక్కొక్కచెట్టే ఊడదీసి తన పెరటిలోనికి పట్టుకొని పోవును. అనంతరమున కుక్క వచ్చి "అయ్యో! దిక్కుమాలినదొంగలు! ఈమాటు చెట్లకుచెట్టే యెత్తుక పోయినారు. నేను ఎరుగకపోయి ఇట్టే అవతలికి వెళ్లితిని. గొల్లది వచ్చి నన్నేమిచేయనో! కొట్టునో తిట్టునో! ఏమిచేయను?" అని దుఃఖించుచుండును. ఇంతలో గొల్లది వచ్చి, చెట్లు లేకుండుట చూచి, గుండెలు బాదుకొనుచూ ఏడ్చి కుక్కను కొట్టి, తిట్టి, ఇంటినుండి లేచిపోయిని కోపపడును. కుక్క భయముతో ఏడ్చుచూ "అయ్యో! ఇప్పటిదాకా నే నిక్కడే యున్నాను. దాహమవుటచేత మంచినీళ్ల కని చలువుకు వెళ్లివచ్చితిని. వచ్చునప్పటికి అరటిచెట్లు లేవు. దొంగలు ఎవరును కనపడలేదు, ఎట్లు పోయినదో తెలియదు. ఇక నెప్పుడును ఇట్టితప్పు చేయను. తీమించుము." అని బలిమాలకొనును. గొల్లది కుక్కను మన్నించి, కొన్నిబుడ్ధులు చెప్పి "అరటిచెట్లు అపహా

రించినాడని ఒకనిమీద నాకు అనుమానమున్నది. ఏదో వంక పెట్టుకొని వానియింటికి పోయి అరటిచెట్ల ఆన వాలుపట్టి తగవుపెట్టి పట్టుకవచ్చెదను. అలస్యమైన యెడల దొంగ తనపెరటిలో పాతిపెట్టుకొనును. త్వరగా పోవలయును. నీవు పదిలముగా ఇల్లు కనిపెట్టుకొని యుండుము." అని బోధించి పిడక చేతబట్టుకొని నిప్పుకోసముని వంకపెట్టి దొంగయింటికి వెళ్లి మెల్లగా దొడ్డిలోనికి పోవును. దొంగ అరటిచెట్లు నాటుకొను చుండును. అదిమాచి గొల్లది తన అరటిచెట్లు ఆనవాలు పట్టి "ఈఅరటిచెట్లు మావి. మీయింటి కెట్లు వచ్చి నవి? ఇంకా ఎవ్వరో దొంగలు ఎత్తుకపోయినా రను కొన్నాము. నీవే దొంగతనము చేసినావా? అమ్మయ్యా! ఎంతపనిచేశావు! మాచెట్లు మాకిమ్ము. లేదా, తగవు పెట్టి అల్లరిచేసి నలుగురిచేతను నీనాట్లుపెట్టించి నీపరువు తీసివేయించెదను. ఇంక నిన్నెవరును నమ్మరు. కనుక మాటలాడక వేగిరముగా మా అరటిచెట్లు మాకిచ్చి నీమా నము కాపాడుకొనుము." అని బెదిరించును. ఆ మాటలకు దొంగ భయపడి "పొరపాటున తప్పుచేసితిని. మీచెట్లు మీకిచ్చెదను. నన్ను అల్లరి పెట్టకుము. నిన్ను బతి మాలుకొనెదను." అని వేడుకొనును. ఆ మాటలు విని గొల్లది కోపముతో "నిన్ను త్తమించగూడదు. నీ విదివరకు రెండుమారులు దొంగపని చేసితిని. ఇది వరకు ఆకులు, కాయలేకదా అని యూరకున్నాము. ఇప్పుడు లోకువకట్టి చెట్లే పెల్లగింతుకొని వచ్చినావు. ఇప్పుడుకూడ నీకు తగినశిక్ష చేయించక విడిచిపెట్టిన యెడల ఇంకేమి దోచుకొందువో? కనుక నిన్ను విడువ గూడదు." అని కేకలు వేయును. దొంగ అతిభయము తోను, సిగ్గుతోను "అల్లరిచేయవ"దని బతిమాలుకొని యెడ్డును. అప్పుడు గొల్లది "నీవు మాయింట్లో మూడు మారులు దొంగతనము చేశావా లేదా, నిజముచెప్పుము. నిజము చెప్పినయెడల విడిచిపెట్టెదను." అని యడుగును. దొంగ నిజము ఒప్పుకొనును. అంతట గొల్లది తన చెట్లు తాను తెచ్చుకొనును. ఇంతటితో ఆట ఆఖరు.

"అరటిచెట్టుకు నీళ్లుపోసి అరటికాయలు నేనే తిను, అరటిచెట్టుకు నీరుబోసి అరటిపళ్లు నేనే తిందు." అని గొల్లది వెళ్లునపుడు పాడును.

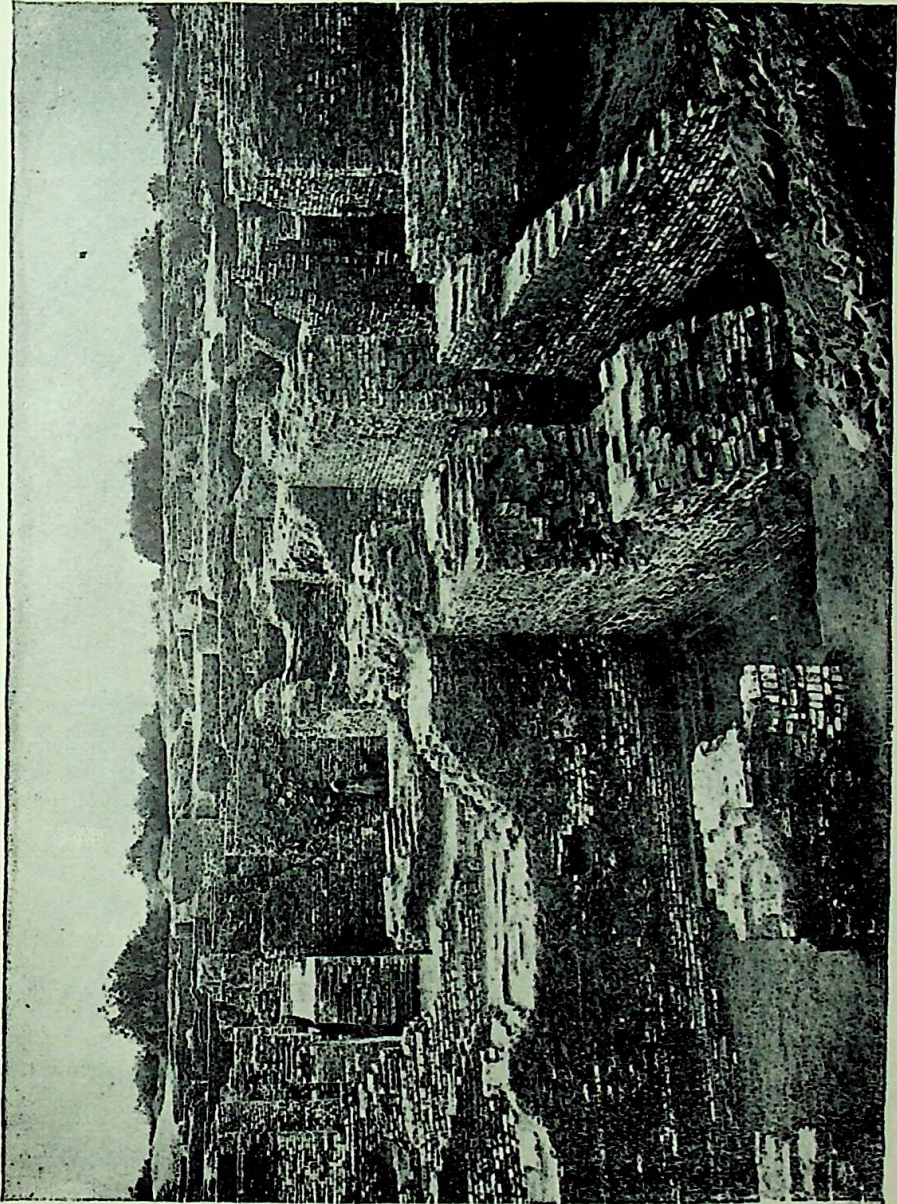
౧౪. చీకటిమూతలు

మొదట మువ్వరుబాలికలు ప్రాయగడ్డలవలె నిల్చియుండి యొకరిచేతు లొకరు పట్టుకొని పయి కెల్లి చేతులు పట్టువిడిచి అందరును ఒక్కమారుగా ఎవరి యెడముచేతిలో (అరచేతిలో, వారు తమకుచేతితో చప్పుట్టుకొట్టినట్లు అడ్డముగా వేసికొట్టవలయును. అట్లు వేయుటలో కుడిచేతిని తిరుగవేసిననుసరే, బోరగిల వేసిననుసరే యెవరియిష్టము వచ్చినట్లు వారు వేయ వచ్చును. అందరును చూచునంతాక వేసిన చేయి వేసి నట్టే యుంచవలెనుగాని తీసివేయరాదు. ఆ ముగ్గురి లోనూ ఒకరు తిరుగవేసి యిద్దరు బోరగిలవేసినయెడల తిరుగవేసిన చిన్నది పండినట్టు, ఇద్దరూ తిరుగవేసి యొకరు బోరగిలవేసినయెడల బోరగిలవేసిన చిన్నది పండి

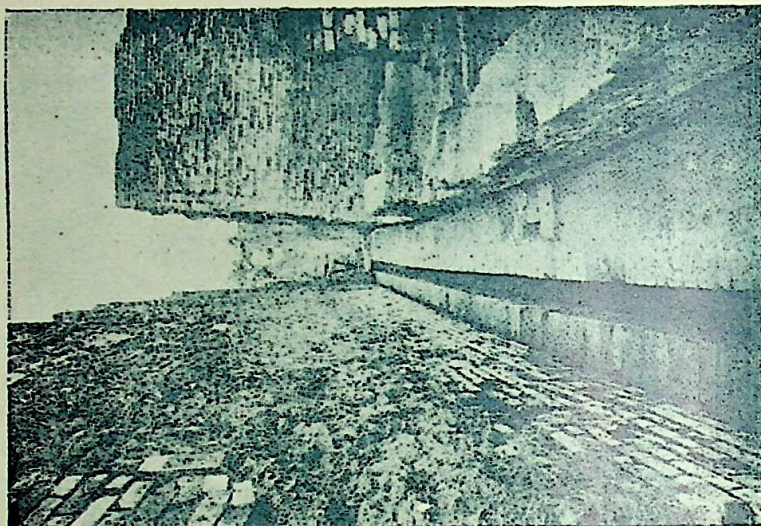

నట్టు. కనుక ఇద్ద రొకరిని, ఒకరొకరిని వేసినయెడల ఒక్కరుగానున్నవారే పండిపోవుదురు అని గ్రహింప వలయును. అట్లు పండినయామె దూరముగా నుండవల యును. తరువాత మరియొకరు వచ్చి యిద్దరితోను గలసి మొదటివలెనే చేతులు వేసికొని చూచి యెవరు పండి నారో వారిని పండిన బాలికతో చేర్చవలయును. ఇట్లు ఉన్నవారందరిలోనూ ఇద్దరుతప్ప తక్కినవారందరునూ పండువరకును చేయవచ్చును. ఇద్దరు మిగిలినయెడల

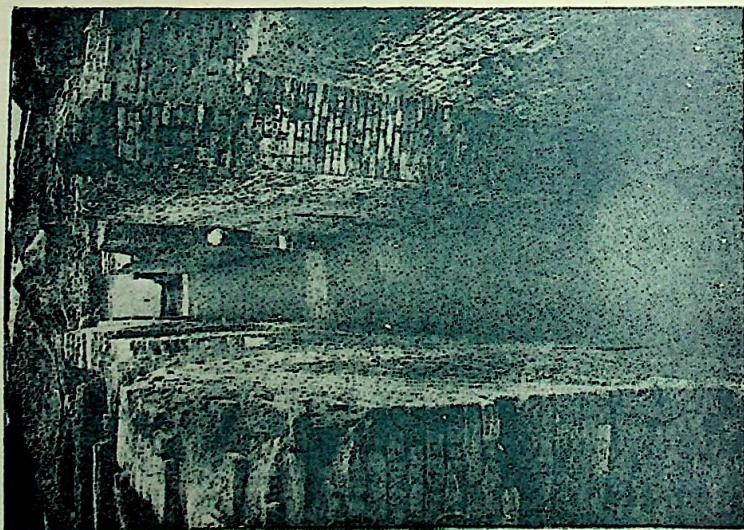
మొహెంజోదారో ప్రాచీన నిర్మాణావిష్కరణ చిత్రములు

గి. మరికొన్ని పాతకట్టడములు

ఐ. మలియొకటి (నడుమ నొక జలదారి)

గె. బి.క సము

మాడవబాలిక లేనిదే యెవరు పండితో నిశ్చయించుటకు వీలులేదు. కనుక పండినవారిలో నొకరిని సహాయముగా తీసుకొని రావలయును. సహాయమువచ్చిన చిన్నది అదివరకు పండినదేకనుక ఆమె పండినను, పండిపోయినను పండినట్లుగానే యెంచవలయును. అనగా ఇతరులకు సహాయముగా వచ్చినబాలికయే కడపటి ముగ్గురిలో నుండునుకొందము. ఆపంట లెక్క లేదు. అనగా మిగిలినయిద్దరిలోనూ ఎవరోయొకరు పండుదాక అట్లు మరలమరల చేతులు వేయుచుండవలయును. పండకుండ మిగిలినబాలికయే ఆడుకొనిరావలయునని మీకు తెలిసినదికదా? తరువాత ఆటపెద్దగా నున్న యామె పండినబాలిక మొగమునకు ఒకరుమాలను కట్టవలయును. అప్పుడు అందరును ఆడుకొనివచ్చు బాలికకు కొంచెము దూరముదూరముగా కూర్చుండియుండురు. ఆడుకొనుచూ వచ్చినబాలిక యెవరినైన పట్టుకొనవలయును. అప్పుడు ఆటపెద్ద వచ్చి “నీవుపట్టుకొన్నవారిపేరు ఎవరు?” అని అడుగును. ఆపేరు సరిగా చెప్పినయెడల పట్టుబడినబాలిక ఆడుకొనిరావలయును. చెప్పలేనియెడల చెప్పగలిగినదాకా మరలమరల మొదటి బాలికయే ఆడుకొనిరావలయును. తిమ్మపట్టుకొన వచ్చినప్పుడు తప్పించుకొనుటకై బాలికలు తాము కూర్చున్న చోట్లనుండి కదలకూడదు. కదలి దూరముగా పోవువారు అయిపోయినట్లే యగును. మొగమునకు కట్టే రుమాలు మనుష్యుల ఆనవాలు తెలియునంతపలుచగా నుండకూడదు.

౧౭. పచ్చాకు

పచ్చని చిన్న ఆకు ఒకటి తెచ్చి ఒకచోట నుంచి దానిమీద దుమ్ముగాని, యిసుకగాని పోసి కప్పి బాలికలంతా చేరి ఒకరొకరే మెల్లగా నోటితో ఆదుమ్మును, లేక యిసుకను ఊడవలెను. వరుసగా అందరును ఒకమారు ఊడినతరువాత మళ్లీ ఒక్కరొక్కరుగానే పన్నెనిమిది బయలుపడేదాకా ఊడవలయును. ఏమత్రము ఆకు కనపడినను చాలును. ఆకు అంతా పైకిరానక్కరలేదు, కన్నడ నక్కరలేదు.

ఎవరు ఊగుచుండగా పచ్చాకు బయలుపడుతుందో వారే దొంగఅవుతారు. వారే ఆడుకొనిరావలయును. ఇట్లు ఆడుకొనివచ్చేవా రెవరో లేలినతరువాత అందరూ దూరముగా పోయి ఒక్కొక్కరే అక్కడక్కడ పచ్చికమీదగాని, పచ్చని చిన్న మొక్కలమీదగాని కూర్చుండవలయును. ఆటఆడేచోటును విడిచి చాలాదూరము పోరాదు. అట్లు కూర్చున్నవారు “నన్ను మట్టుకోకోయి! నామాలకాకోయి” అని పాడుచు ఇవతలికి వచ్చి నిల్చియుండి ఆడుకొని వచ్చువారు తన్నుమట్టుకొనుటకై దగ్గరకు వచ్చిన తోడనే చటుక్కున పచ్చికమొక్కలమీదికి పోవలయును. అందరును ఒక్కమారుగా గాని, కొందరు మాత్రమేగాని, ఒక్కరొక్కరుగాగాని లేచి తమతమ చోటులు దాటి పచ్చాకులు లేనిచోటులలో నిల్చియుండి ‘నన్ను మట్టుకోకు నా మాలకా?’ అని పైరితిగానే పాడుచు గంతులు వేయుచు కామకొనివచ్చే బాలికను కవ్వించుచుండవచ్చును. తాము మొదట నిల్చిన

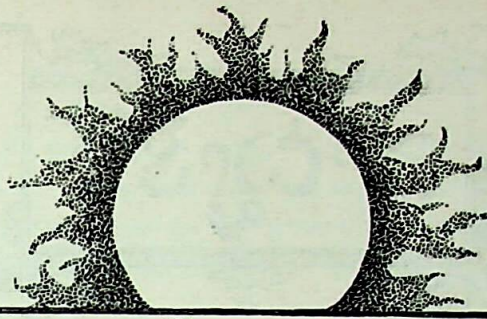
పచ్చికమీదనుంచి యిదివరకు ఇతరబాలికలు నిల్చిన పచ్చికపట్టులకు పోయి నిల్చియుండవచ్చును. అనగా బాలికలు ఒకరున్నచోటునుంచి మరియొక చోటుకు మారుచుండవచ్చును. ఆడుకొనివచ్చేబాలిక అందరినీ జాగ్రత్తగా కనిపెట్టిమాచుచూ ఎవరు వట్టి చోట నిల్చి పరాకుగా ఉన్నారో వారిని అమాంతముగా ఉరుకుచూ పోయి మట్టుకోవలయును. పచ్చని ఆకుమీద నిల్చినప్పుడు మట్టుకోరాదు. మట్టుకుంటే

లాభము లేదు. మట్టుకోబడబాలిక దొంగ కాదు. వారు పచ్చాకులు కొన్ని దాచియుంచుకొని పట్టుపడ సామాన్యముగా ఈ ఆట పచ్చికమొక్కలుగల పట్టు గానే తమచేతిలో ఆకులు నేలవేసి కాలికిండకు తీసు కొని తాను దొంగకాలేదని బొంకుటకు పీలుస్తది. కనుక పచ్చికమొలిచినచోటులలో ఆడుకొవడమే మంచిది. పచ్చాకు కాలికిండ లేనప్పుడు ఎవరు పట్టుపడు పచ్చికమొలవని స్థలములో ఆడేటప్పుడు దొంగఅయిన తాలో వారు ఆట ఆడుకొని వచ్చుచుండవలయును.

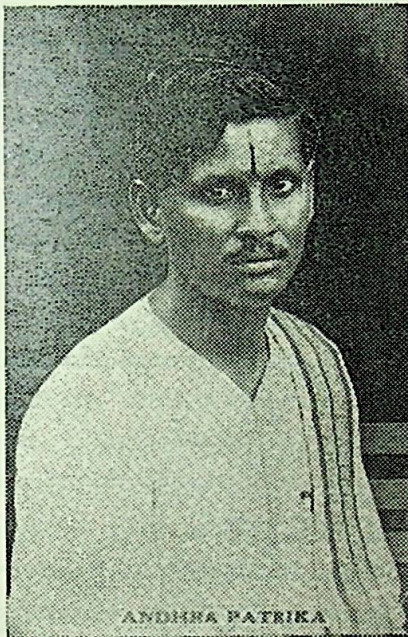

(శ్రీమతి క. రామసుబ్బయ్యగారు

ఈమె కడపమండల విద్యాసంఘాధ్యక్షురాలుగా ఎన్నుకొనబడెను. యం.యల్.సి.అనుక్రీ.కోటిరెడ్డిగారు ఈమెభర్త.

ఆంధ్రభూదయము

శ్రీ. వేముల కూర్మయ్యగారు, బి. ఏ.,

ఇతడు హరిజనయువకుడు. ఇతని జన్మస్థానము కృష్ణామండలమునందలి మల్లవరగ్రామము. కాశీ హిందూవిశ్వవిద్యాలయమున బి. ఏ., పరీక్షయందు తీర్థ్యయిన ప్రథమహరిజన యువకుడు. ఇతనికి బిల్లా గారి విద్యార్థిచేతన మొసగబడినది. హిందూ విశ్వవిద్యాలయమున ప్రవేశము లభించిన ప్రథమ హరిజన విద్యార్థి యీతడు. స్వసంఘాభివృద్ధికయి పరిశ్రమించుచున్న ఉత్సాహవంతుడగు యువకుడు. ఈతడు యం. ఏ., యల్ యల్. బి. చదువుటకు మరల కాకితి వెళ్లనుండు టానందింపదగిన విషయము.

డాక్టరు, యం. వి. రాధాకృష్ణరావుగారు,
(యం. బి., బి. యన్.)

వీరు ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమునాదరమున విశాఖపట్టణమున వైద్యకళాశాలయందును, కింగ్ జార్జి వైద్యాలయమునందును జలోదరమును, యకృద్వృద్ధి (Liver Enlargement) ని గురించి పరిశోధనము కావించినారు. ఈవ్యాధులనుగురించి యింకను ఎక్కువ పరిశోధనమును విశాఖపట్టణము వైద్యకళాశాలయందు చేయుటకు రేడి తాతారీసర్వి విద్యార్థిచేతనము ఈ జూలయినుండి వీరికి లభించినది. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమునందు ఆంగ్లవైద్య పరిశోధనముచేయు ప్రథమావకాశము వీరికి దొరికినది.

కీ. శే. పిల్లలమర్రి సుందరామయ్యగారు

ఎ. వి. సీతారామయ్య, యం. ౬.

శ్రీయుతులు కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారు బెజవాడలోని తమ దుర్గాకళామందిరంయొక్క ప్రారంభోత్సవం చేసినప్పుడు 'కృష్ణతులాభారం' ప్రదర్శించారు. అప్పుడు సుందరామయ్య నారదపాత్ర ధరించాడు, స్థానంవారి సత్యభామప్రక్కన. తులాభార నాటకంలో ప్రథమ ప్రవేశం నారదుడిది. పద్యంపాడే ప్రథమ-అవకాశంహడా నారదుడిదే. మనరాష్ట్రంలోని కల్లా బిలువైనట్లువంటి అటువంటి నాట్యకళోపాసన మందిరంలో ప్రారంభోత్సవంలో ప్రథమ ప్రవేశావకాశం సుందరామయ్యకే దక్కింది. అటువంటి గౌరవం పొందటానికి అర్హుడు గాబట్టే అటువంటి అవకాశం లభించింది ఆయనకు. అప్పటినుంచీ ఆకళామందిరం దినదిన ప్రవర్ధమానంగా ఉత్తమనటు లనేకులకు రంగస్థానమైంది.

ఆంధ్రదేశంలో సుందరామయ్య నారదపాత్ర చూడని నాట్యకళాభిలాషులు లేరనే నా అభిప్రాయం. సుందరామయ్య నారదపాత్రలోని వేషధారణ ఆదర్శ ప్రాయంగా వుండేది. ముఖాన దేవర్షిత్వం చిందులాడుతుంటే, వకచేతితో తాంబూర మీటుతూ, రెండవ చేతితో చిరతలువాయిస్తూ గడ్డెలు కట్టుకున్న కాళ్లతో నృత్యంచేస్తూ భక్తితన్మయత్వం మూర్తిభవించినట్లుగా అనవరించేవాడు. సత్యభామపద్ద ఆమాయమాటలూ, ఆ కలహాపియత్యమూ, ఆ మెమూఢప్రేమకు జాలీ, కృష్ణుని తనకు దానమిచ్చినప్పుడు కల్గిన ఆనందమూ, సత్యభామ

గర్వభంగంతరువాత తన కార్యసాఫల్యమువలన కలిగిన సంతోషమూ, ఒంటరిగా వున్న పువ్వులా నిశ్చలమైన భక్తి అఖండంగా ప్రదర్శించేవాడు సుందరామయ్య. పాత్రకు దగిన వేషధారణలో నరసింహారావు, నాగరాజరావు, గతించిన మాస్టరు అంజి మొదలయినవారితో సమానుడు. దొంగచిరునవ్వులతో చిందులుతోక్క నారదుడు బొబ్బిలిపులివలె గాండ్రించేవాడు పాపారాయణిలో. రుక్మాంగదపాత్రలో సౌందర్యమూర్తివలె రాణించేవాడు. రామసింహుడిలో రాజపుత్రయోధు డైపోయేవాడు. అటువంటి వేషధారణసామర్థ్య ముండేది సుందరామయ్యవద్ద.

ఏనటుడిలోను లేని వక గొప్పశక్తి యితనిలో వుండేది. భక్తిరసమూ, రౌద్రరసమూ సమానకాళల్యంతో ప్రదర్శించగల నటుడు మన ప్రస్తుతాంధ్ర నాట్యరంగంలో లేడనవచ్చు. అటువంటిశక్తి సుందరామయ్య పూర్తిగా కనబరచాడు. ఆతని పాపారాయణిపాత్ర ఆంధ్రదేశాన్నంతా కదిలించింది. "ఎవడవు నీవు బొబ్బిలిపురిశ్వరమున్ మరి వారి యుద్ధమున్ బ్రవిమల శౌర్యమున్ విరేతబల్కుచు లేవనుచుంటి వేమిరా" అని గర్జిస్తూ రంగస్థలంమీదకు వచ్చేటప్పటికి ఆనాటి వెలమవీరుల శౌర్యపటిమ తిరిగి మూర్తిభవించి వచ్చిందా అన్నట్లుండేది. విజయరామరాజును సంహరించే రంగంలో అతడు తన్నుతాను మరచిపోయి పాత్రలో లీనమైపోయేవాడని ఆతనిప్రక్కన విజయరామునిపాత్ర

ధరించిన ప్రతివారికి అనుభవమే. ఆకాశేపూ ప్రేక్షకులు శిలాప్రతిమలవలె నిశ్చేష్టులై కూర్చోనేవారు. విజయరామునివూ పాపారాయుని ప్రతీకారానికి నాటకశాలంతా కంపించిపోయేది. రంగారాయ వెంగళ్రాయ మల్లమంబాదులను తలుచుకొని విచారపడుతూ తుదకు ఆత్మహత్య చేసుకొనే సందర్భంలో ప్రేక్షకులచేత కన్నీరు కార్పించి విచారసముద్రంలో ముంచేలేవాడు సుందరామయ్య.

సుందరామయ్య అభిమానపాత్ర హరిశ్చంద్రుడు. పామరజనులచేత పొగడ్త పొందకపోయినా రసజ్ఞులచేత మెప్పుపొందాడు, ఆనేపంలో. పద్యం చదవడంలో రామనాథశాస్త్రి నరసింహారావులతో సమానమైనచేయి. సంగీతంలో రాగంకన్నా భావానికి ఎక్కువ లక్ష్యపెట్టేవాడు. సంగీతంలో భావం ధ్వనించాలంటుండేవాడు. (Sound echoing the sense) ఈ మాత్రం- తనహరిశ్చంద్రపాత్రలో ముఖ్యంగా- బాగా విశదీకరించాడు, తనపాత్రలలో. సంగీతం బాగా పాడగలగాయకుడయినా భావానుగుణ్యంగా తగ్గించి పాడేవాడు.

‘రోషనార’లోని ‘రామసింహుడి’ పాత్రలో అభినవరామసింహుడన్నాడు అతన్ని. జాతీయభావం నిండిన కీర్తనలన్నా, పద్యములన్నా ఉప్పొంగిపోయేవాడు. సదా ఖద్దరు ధరించేవాడు. వీలయినంతవరకు వేషధారణలోపూడా ఖద్దరు వాడేవాడు. రోషనార నాటకంలోని యితని రామసింహపాత్ర జీవనాడిగా వెలిగింది.

నిజమైన నాట్యకళోపాసకుడుగా జీవించాడు సుందరామయ్య. నాటకసమయంలో నేమి, రిహార్సల్సులో నేమి, ఆఖరుకి ఎవరయినా ఒకపద్యం పాడమన్నప్పుడేమి అతని ‘సిన్సియారిటీ’ స్నేహితులను ముగ్ధులనుగా చేసేది. రిహార్సలురూములో స్నేహితులెవరయినా ఏదన్నా ఒకపద్యం పాడమన్నప్పుడు కళ్లు మూసుకొని కొంచెంకాలం నిశ్చలంగా నిలిచే

వాడు. ‘ఎందుకయ్యా’ అంటే ‘పద్యంయొక్క సందర్భంలో లీనంగావాలి’ అనేవాడు. అటువంటి అమాయకుడు, కళోపాసకుడు. నాట్యకళకొరకు తమకున్న దంతా భారపోసినవారిలో సుందరామయ్య ఒకడు. ఒకనెలరోజులు ఆతన్ని చూడకుండా వుండి కలుసుకుంటే ఎటువంటి స్నేహితుణ్ణి అయినా కావలించుకొని నలిపి వేళేవాడు. ఆతనియిల్లు మిత్రులందరికీ సత్రం. రాజభోజనంతో సత్కరించేవాడు. ఇంకా ఒకనెలరోజులకు పోతాడనగా ఎవరో కుర్రవాళ్లతో కలిసి తులా భారంలో నారదపాత్ర ధరించటానికి కాకినాడ వచ్చాడు. స్త్రీలలోనికి వెళ్లి కలుసుకున్నా. గుండెల్లో నొప్పిపడ్డంటుందన్నాడు. అప్పుడే అసుమానం తగిలించి నాకు, ఆయనరొమ్మూ, ఆయాసం చూస్తే. అదే ఆఖరుమారు ఆయన్ని చూడటం. దురదృష్టం. ఆరాత్రి ఆయనతో జరిగిన సంభాషణవలన చివరరోజులలో ఆయన చాలాకష్టంగా జీవించినట్లు తోస్తుంది-ఆర్థికంగా కూడా. అన్నిటికన్నా ఆయనను ఎక్కువగా భేదపరచింది తనమిత్రులు స్థానం నరసింహారావు మొదలయినవారితో విడిపోవడం. ‘రామనిలాససభ’ను దాని ఉచ్చదశను తలుచుకొని ‘ఇన్నాళ్లు బ్రతికి యీవిధమైంది’ అన్నాడు అశ్రుపూరితనయనాలతో.

ఇంటర్మీడియటువరకే చదువుకున్నా ఆంగ్లభాషలో అపారమైన కృషిచేసి బ్రహ్మాండమైన వక్తలాగ మాట్లాడేవాడు. నాటకాలు వేయటానికి ఒకమారు విజయనగరం వెళ్లినప్పుడు అక్కడ ‘సుందరామయ్య ప్లీడ’రని చెప్పుకుంటుంది విని సుందరామయ్య నవ్వాడు.

ఎంత వాపోలే ఏంలాభం? అనపోతనాయుడి పాత్ర చదువుతూ అటువంటి వీరరసప్రదర్శనానికి తగిన ప్రేక్షకులు - పిరికిపందలు, జాతీయతాద్వేషులు, కృతఘ్నులు ఎక్కువగాగల యీకాలంలో యిక్కడ లేరనుకున్నాడుగామాలు మరి. దేవనాట్యసభకు వెళ్లి పోయాడు ఆత్మకాంతి కొరకు, కుటుంబాన్ని, మిత్రుల్ని విచారాంబుధిలో ముంచి. అతనికేం? నష్టం మనకేగా!

లాంఛనములు

మల్లాది రామకృష్ణశాస్త్రి

ప్రసిద్ధులైన కవులందరికీ, విశిష్టపదప్రయోగ విధానయోగమున లాంఛనములు గౌరవరూపమున అమరుతూ వచ్చినవి : ఆలాటినన్నానభాజనులైన కవులందరూ సమానముగా ప్రఖ్యాతులుకారు : కాని వారి కృతులాలభియించకపోవడమే అందుకు కారణమై ఉంటుంది: వల్ల భద్రేవుడు, శార్ జగరుడు, హరిపండితుడు మొదలైనవారికప్పటికి ఫలితముగా, ఆమహామహుల కొన్ని రచనలైనప్పటికీ లభియిస్తున్నవి :

ఉదాహరణరూపంగా..

(a) కాళిదాసు.. (దీపశిఖా.. కళికా అని కూడా ప్రసిద్ధము... కాళిదాసు).

సంచారిణీ దీపశిఖేవ రాత్రా
యం యం వ్యతీయాయ పతింవరా సా,
నరేంద్రమార్గాట్టణవ ప్రపేదే
వివర్ణభావం సస భూమిపాలః.

(రఘువంశము-vi—౬౨)

(b) భారవి (ఆకాశత్రభారవి.. లేక ఛత్రభారవి)

ఉత్కుల్లస్థలనలీనవనా దముష్మా
దుద్ధూతః సరసిజసంభవః పరాగః,
వాత్యాభి ర్వియతి వివ ర్తితః సమంతా
దాధ తై కనకమయారతప్రతలక్ష్మీమ్.

(కిరాతార్జునీయము-v—౩౯)

(c) మాఘుడు (ఘంటామాఘుకవి)

ఉదయతి విత్తోర్ధ్వశ్రోత్రజ్ఞా
వహిమరుచా హిమధామ్ని యతి చాస్తమ్,

వహతి గిరి రయం విలంబిఘంటా
ద్వయపరివారితవారణేంద్రలీలామ్.

(శిశుసాలవన-iv—౨౦)

(d) రాజానకరత్నాకరకవి (తాలరత్నాకరుడు)

అస్తావలంబితవింబిత యోదయాద్రీ
చూడోన్మితృశకలచంద్రతయాచ సాయమ్,
సంధ్యాప్రవృత్తహరవాద్యగృహీత కాంస్య
తాలద్వయేవ సమలక్ష్మిత నాకలక్ష్మీః.

(హరవిజయము-xix—౪)

(e) శ్రీకంఠకవి (భవధూతి)

సాంబా పునాత భవధూతిపవిత్రమూర్తిః.

(f) చంద్రోదయకవి

[ఈకవిదీ, మిగతాఉదాహరింపబోయే కవులవి కొందరిపే సామాన్యనామములు తెలియడము లేదు: వీరిప్రసిద్ధిశ్లోకములుమాత్రమే సుభాషితావళి మొదలైనవాటియందు దొరకుతున్నవి.]

ప్రసీద గతి రుజ్జ్యతాం వ్రజతు రాజహంసీ సుఖం
స్మితంచ పరిమంచ్యతాం స్ఫురతు కుండపుష్పప్రభా,
నిమిలయ విలోచనే భవతు హారి కర్ణోత్పలం
కరస్థగిత మానసం కురు విభాతు చంద్రోదయః.

[సుభాషితరత్నావళి ౨౦౩౪]

(g) దగ్గ మరణకవి

యది ప్రియావియోగేఽపి
రుద్యతే దీనదీనకమ్,

త దిదమ్ దగ్గమరణ
ముపయోగం క్వ యాస్యతి.

(h) దర్శనీయకవి (దోర్లతికాదర్శనీయుడు)

కస్మాద్దోర్లతికే నిధాయ నవిరం
ద్వారోపరోధః కృతో
లగ్నావా కిము న స్థితాపి రుదతీ
రుద్ధోత్తరీయాంశుకా,
కాలేఽస్మిన్ కుసుమాకరే ద్విగుణిత
ప్రేష్టి ప్రియేరగిణాం
గచ్ఛ స్మగ్రతపివ మాధవృదయే
ముక్త స్త్యయావల్లభః.

[అక్రేట్ పండితుడు సంపాదించినది.]

...(మరియిరువురు దర్శనీయు లున్నారు,
ఇతడుకాక: ప్రకాశవర్ణ నూనుడు ఒకడు, మరియొక
దర్శనీయకవియున్నా. వారిపద్యములు సుభాషితావళి
యందూ, సదుక్తి కర్ణామృతమునందూ దొరుకుతవి)

(i) నిద్రాదరిద్రకవి

జానే కోపపరాజ్యుభీ ప్రియతమా
స్వప్నేఽద్య దృష్టా మయా
మా మాం సంస్పృశ పాణి నేతి రుదతీ
గంతుం ప్రవృత్తాతః,
నోయావ త్వరీరభ్య చాటుకశ్శతై
రాశ్వాసయామి ప్రియాం
భ్రాత స్తావదహం శతేన విధినా
నిద్రాదరిద్రః కృతః.

[వల్లభదేవసంపాదితము: 3౬౨]

(j) సీతారత్నకవి

ఖ్యాతిం యత్ర గుణా నయాంతి గుణినః
తత్రాదరః స్యా త్కుతః
కింకర్యాత్ బహుశిక్షితోఽసి పురుషః
పాషాణభూతే జనే,
ప్రేమరూఢవిలాసిని మదవశ
వ్యావృత్తకంఠస్వనః

సీతారోహి మనోహరోఽసి బధిరే
కంనామ కుర్యా ద్గుణమ్.

[జల్మణనూక్తి ముక్తావళినుండి]

(k) ఛమచ్చమికారత్నకవి

తప్తే మహావిరహావహ్ని శిఖావలీభి
రాపాండుర స్తనఘనే హృదయే ప్రియాయాః,
మన్మథగ్నిక్షుణ్ణనివేశితదీపదృప్తేః
నూనం ఛమచ్చమితి బాష్పకణాః పఠంతి.

[బూలర్ పండితుడు]

(l) అకాలజలదకవి

భేక్షః కోటరశాయితభిర్నృతమివ
త్యై నర్దతంకచ్చపైః
పాతీనైః పృథుపంకమాటలుతితై
ర్యస్మిన్ స్మృతౌ రూర్ధ్వగ్నితమ్,
తస్మిన్ శుష్కసర స్త్యకాల జలదే
నాగత్య తచ్ఛేష్టితం
యే నాకంఠనిమగ్నవన్యకరిణాం
యాతైః పయాఃసీయతే.

[అక్రేట్ పండితుడు]

[ఈకవి దాక్షిణాత్యుడు: రాజశేఖరకవిరాజు
యొక్క ప్రసితామహుడని తెలియవస్తూన్నది. (బాల
రామాయణం I-3౧: విధనాలభంజిక I-౫౦: పైన్-
కోనోవ్ కర్పూరమంజరీ భూమిక: థేడోర్ అక్రేట్
తృతీయనివేదిక)

(m) రండానందకవి

మదనపరిపాండుగండా...

.. ..

ఖండయతు దుఃఖ మధికం

సుఖఖండకరండికా రండా.

[సుభాషితావళి ౨౩౪౫]

[ఈతనిపద్యములు వేరే ఎక్కడా లభించ
లేదు: అపహాసరూపమైనవిరుదు ఈ పద్యమాలము

ననే లభియించిఉంటుందని ఖీటర్ సన్ పండితుడి అభి
ప్రాయము]

(n) నగ్నాచార్యుడు.

రత్నోత్కటోత్తమాంగీ

శ్యామాధ వికంచుకా తరుణీ,

పతతు తపోరసి దయితా

తురికా భుజగీచ శత్రుణామ్ :

[సుభాషితావళి ౨౧౨౧]

(o) ఉంఛవృత్తికవి (హరిగోపకవి)

భ్రష్టై ర్యేషుశుకాఖాత

దలితా దర్కదాడిమాత్,

ఫలై రివ మహీపింగైః

పూరితా హరిగోపకైః.

[ఈ యిరువురుకవులకు పద్యభావానురూపము
లైన విరుదములు లభియించినవని ఆటోబాట్లింగ్
అభిప్రాయము]

(p) వత్సస్థలాచార్యుడు

కాంచిత్ కాంచనగౌరాంగీం

వీక్ష్య సాక్షాదివ శ్రియమ్,

వరదః సంశయాపన్నో

వత్సస్థల మవై తుత.

(q) రత్నభేటదీక్షితులు

తంజావూరు అచ్యుతనాయకుని ఆస్థానవిద్వాం
సుడు : వ్యావహారికనామము శ్రీనివాసదీక్షితులు: ఈతని

సంధ్యావర్ణనాచాతుర్యమునకు ప్రముదితుడై అచ్యుత
రాయలు రత్నభేటదీక్షితులని పేరిడి బహుకరించినట్లు
తెలుస్తూన్నది : ఈవిషయమే యజ్ఞదేవేశ్వరుడు, రాజ
చూడామణి (రత్నభేట దీక్షితుని కుమారుడు) ముఖరచి
తమైన రుక్మిణీపరిణయ మహాకావ్యవ్యాఖ్యానారంభము
నందు—

సంధ్యాసంధుక్షితాంభోధర నలికగణా

దుద్ధతాన్ సీసఖండం

స్తారాకారాన్నిరోద్ధుం శశిరవి కపటా

ద్విభ్రతో రత్నభేటా

అనోన్యం యుగ్యమానా పువయచరమ భూ

భృత్ప్రీతిరావలి ద్రా

గుక్త్య ఖ్యాతాపరాఖ్యుఃక్షితిపతి వచసా

రత్నభేటాధ్వరితి.

అని వివరించియున్నాడు.

[కుప్పస్వామిశాస్త్రిగారి శివ లీలార్ణవ ధూమికనుండి]

[వత్సస్థలాచార్యుని పద్యము అప్పయదీక్షితులు
చిత్రమిమాంసయం దుదాహరించినాడు : ఇది
కాంచీవరదరాజవసంతోత్సవసందర్భమున చెప్పినదని
తెలియవస్తూన్నది : దీక్షితుల కాతడు సూలపురుషుడు]

పై సుదాహరించినవారిలో చాలమందికృతులు
దొరకకపోవడం గీర్వాణికి తీరనికొరంత : కాలక్రమ
మున ఆలోటు తీరుతుండేమో :

వెలువడినవి !

త్వరపడుడు !!

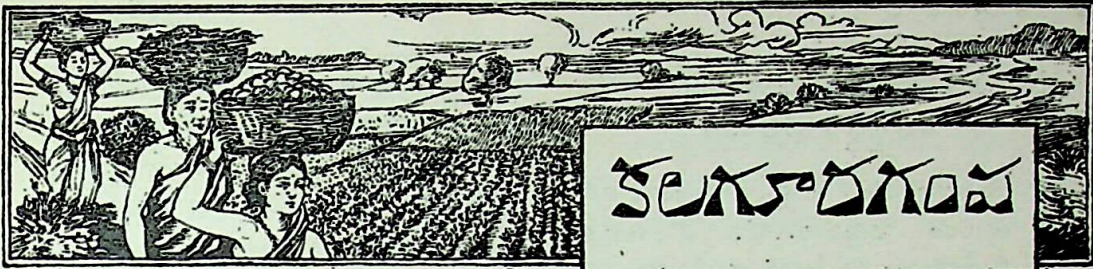
వెలువడినవి !!!

నందనారుచరితము (నాటకము)

కృష్ణకౌండిన్య రచితము వెల ౮ అణాలు

ఆంధ్రగ్రంథమాల ౨౧-వ కుసుమము.

ఆంధ్రగ్రంథమాల, నెం. 7, తంబు శెట్టి వీధి, మద్రాసు.

కలగూడగంప

జర్మనువిద్యాలయములలో వార్తాపత్రికలు
'ది ఎడ్యుకేషనల్ రివ్యూ' లో జర్మను
విద్యాలయములయందు వార్తాపత్రికల ఉప
యోగమునుగురించి డాక్టర్ ఓట్టో హెర్బార్ట్
గారిట్లు వ్రాయుచున్నారు:—

“వార్తాపత్రికాపఠనము వీలయినంత లాభ
దాయకమునట్లు చేయుటకు అనేకవిధానములు కనిపెట్ట
బడినవి. ఒకవిద్యాలయము వివిధములగు పండ్లెండు
పత్రికలప్రతులను సుమారు మాడునెలలు పుచ్చుకొన్న
యెడల ఒక్కొక్కబాలుడును ఒక్కొక్కపత్రికను వారము
దినములు చదువవచ్చును. ఈవిధముగ నతడు త్వరలోనే
వివిధములగు నభిప్రాయములను చాల తెలిసికొనగలుగును.
ఏపార్లమెంటు ఎన్నికయో, ఏజాతినమితిసభయో
జరుగు ప్రశ్నక సంబంధములయందు బాలురు తాము
పత్రికలలో చదివినదాని సారాంశముల వ్రాయవచ్చును.
వారి యభిప్రాయముల వైవిధ్యమును పోల్చి చూడ
వచ్చును; సారాంశములను తేల్చవచ్చును. ఇన్నిపత్రిక
లను, ఇన్నిప్రతులను తెప్పించుటకు విద్యాలయము
వారికి డబ్బు చాలకపోయినచో, ముఖ్యముగ విశే
షాంశములు ప్రచురింపబడిన సంచికలనే ప్రశ్నకముగ
తెప్పించవచ్చును. అయితే, యీవిధముగా ఎప్పుడో
ఒక్కొక్క పత్రిక సంచికను చదువుటవలన కలుగు రాజకీయ
పరిజ్ఞానము తక్కువేయగును, నిజమే. ఉపాధ్యాయుడు
బాలునకు చెప్పిపెట్టవలసినది అధికముగను. ఇంకొక
విధమిది: ఒక్కొక్కమాదిరివిషయములయందు శ్రద్ధగల
బాలరజ్జు ఒక్కొక్కటిని వివిధపత్రికలలోని ఆయా
విషయములను చదువుకొననిచ్చి, వారు చదివిన వివిధ
విషయములనుగూర్చియు అప్పుడప్పుడు వ్రాయనిచ్చుట.

రాజకీయములనుగూర్చి తమ దృక్పథముతో నేకీభవించు
పత్రికలనేగాక, వీలయినంతవరకు అన్ని పత్రికలను
చదువునట్లు విద్యార్థులను ప్రోత్సహింపవలయును. ఈ
విధముగ చదువుటకు కావలసిన యన్నిపత్రికలను
ప్రజలకొర కేర్పరచిన పఠనమందిరములనుండి సంపా
దించవచ్చును.

నానావిధములగు పాఠములను చెప్పబడును
వార్తాపత్రికల పఠనమును పఠనమొనరింపవచ్చును. చరిత్ర,
భూగోళవిషయపాఠములకు వార్తాపత్రికలలో చాల
శ్రద్ధను పురిగొల్పుచిశేషము లుండును. పత్రికలలోని
నాటక విమర్శనములును, నవీనప్రచురణములగుర్చిన
విమర్శలును సారస్వతముగూర్చిన పాఠములు కాగలవు.
విదేశీయములగు పత్రికలవలన భాషావిషయముగు పాఠ
ములను నేర్చుటకు ఉపాధ్యాయునకు వీలుకలుగును.
భాషలను నేర్చుకొనుటకుగాను జర్మనీలో అన్ని
విద్యాలయములలోను అన్యదేశీయపత్రికలను తప్పక
చదువుచుందురు.

జర్మనువిద్యాలయములలో వార్తాపత్రికా పఠన
ప్రయోజన ఫలితములు చాల ప్రోత్సాహకరముగ
నున్నవి. విద్యాలయములలో చదువుకొనుచున్న బాలు
రును, చదువులుముగించిన యువకులునుమాడ ఈవార్తా
పత్రికాపఠనాదిపాఠములను చాల ప్రశంసించిరి.
దీనివలన సామాన్య జ్ఞానమును, నిష్పక్షపాతబుద్ధియు
బాగుగ తమబాలర కలవడుచున్నవని తలచింద్రులును
తమ సంతృప్తిని వెల్లడించిరి. జర్మనీదేశపు విద్యాంగ
సంస్థయందు వార్తాపత్రిక యొక ముఖ్యాంశముగ
స్థిరపడినదనియే చెప్పవచ్చును.

[అనువాదకుడు: జయంతి బ్రహ్మానంద]

అంగ ప్రధానోపాధ్యాయుని నేటికాలపు విద్యార్థుల వర్ణనము

యుద్ధానంతరమున అంగ పాఠశాలలందలి విద్యార్థులు అబద్ధము చెప్పువారుగనో, దొంగలుగనో, సిరికిపందలుగనో, డాంబికులుగనో యున్నారు. బ్రటిషు వైద్యసంఘమందొకసమావేశ సందర్భమున అతిథిగా నుండిన లాస్సింగుపాఠశాల ప్రధానోపాధ్యాయులు హ్యూబర్టు బ్లాక్టన్సుగారు పైవిధమున జెప్పిరి.

పెద్దమనుష్యులగువారికి అనాది నిద్రముగ నున్న విషయముల నేటివారు గమనించుటలేదు. గుర్రములనెక్కి స్వారి చేయువారిని మరచి ఈ కాలపువారు క్రికెటు ఆటతో తృప్తిపొందుచున్నారు. ఇంతకన్న అన్యాయమైన దేదనగా ఆంగ్లేయుని మాటయే వానికి పరమప్రమాణమని గర్వించు దినములు నశించిపోవుచున్నవి. నెపోలియను పరాజయనంతరము చెల్లింగ్వును హ్యూకుగారు పలుమారు వాటర్లు యుద్ధమున గలుపు ఈటనుదేశమందలి ఆరామప్రదేశములందే గలిగెనని చెప్పెను. కాని ఆధీరుడు నేటిపరి సిక్కుల చూడవలయును.

నేటికాలపు విద్యార్థి యెంటిరిగా నుండుటకు భయపడుచున్నాడని బ్లాక్టన్సుగారు నిరీ. ఒంటరి తనమన్నను, విసుగుతనము పుట్టించు విషయములన్నను నేటివిద్యార్థి మిగుల భయముజెందుచున్నాడు. పూర్వ కాలపు ధీరత్వగుణము నశించిపోయినది. ఈకాలమున గూ, గూ సంవత్సరముల యీడుగల బాలురు దూర దేశములకు పోయి తమకేదేని శీవనోపాయముల గల్పించుకొను విషయమున శూపు ననిష్ఠము పై విషయముల విస్పష్టముచేయుచున్నది.

ఈ కాలమున అసత్యము ప్రబలుచున్నది. ఇందువలననే పాఠశాలల విషయము సరిమాచుట కష్టమగుచున్నది. పుస్తకములను దొంగిలించుట, గ్రామఫోను రికార్డులను దొంగిలించుటయనునవి ఎరవుతీసుకొనుట నంటివిగనే భావింపబడుచున్నది. ఒరులను దేబెరించి

సాక్షులను, టైలను కొనివచ్చి యలంకరించుకొనుటయు నిట్టిదిగనే బరిగణింపబడుచున్నది. ఇనంతయు డాంబి కము. ఈతరమువారిట్లు నిలుకడలేక క్రొత్తరీతిని అవస్థపడుచున్నారు. (జూలై మాడరక్ రివ్యూ)

స నా త న థ ర్థ మ న నే మి ?

ఆధునిక హిందూసంప్రదాయముల ప్రకారము నడుచుకొను మతవిధిగలహిందువులు తాము సనాతనులమని చెప్పుకొనుచున్నారు. వారట్లనుకొనుటకు వారికేమి హక్కుగలదని మనము వారిని ప్రశ్నింప నక్కరలేదు. సనాతనమన కాశ్వతమైనది; స్థిరమైనది; నాశములేనిది; అనాది. సనాతనధర్మములు, మత విధులు, సంఘవిషయములు, సంప్రదాయములు అనాదినుండియు మార్పుజెంపక నేడెట్లున్నవో యట్లే యున్నవని చరిత్రమాలమున సిద్ధాంతము చేయుటకు వీలులేదు పురాణములు, స్మృతులు మొదలగువాని యందుగల విషయములకును అంతకన్న ప్రాచీనములగు నేఁములయందును, ఉపనిషత్తులయందును గల విషయములకును అంతరము గలదు. (జూలై మాడరక్ రివ్యూ)

స్వాతంత్ర్య పరీచయము

(ఒక సత్యమగు సందర్భము)

భారతదేశమున ఈమధ్య నెన్నియో సంవత్సరములుగ స్వాతంత్ర్య సమరము జరుగుచున్నది. ఈ లక్ష్య ప్రాప్తికొరకు ఎందరో మహాపురుషులు బలి అయి పోయిరి. మరి నేనును ఆప్రయత్నముననే ఎందరో తగిలియున్నారు. స్వాతంత్ర్యము ఎవరభిలషింపరు? పరాధీనత ఎవరికి రుచించును? కాని, స్వాతంత్ర్యమును సంపాదించుటకై ప్రయత్నించుచున్నవారు దాని మూల్యమును పూర్తిగా నెరుంగుదురా అను విషయ మాలోచింపవలసియున్నది. స్వాతంత్ర్యము యొక్క యథార్థమగు మూల్యమును తెలిసికొనుట కయి మనము అన్యత్ర వెదకి చూడవలసియున్నది

అట్టి స్థలము అడవియే. వనచరములే స్వాతంత్ర్యమును పూర్తిగా నెరుంగునని. ఉదాహరణముగా పాతకులకు నేనొక సత్యమును సంఘటనమును తెలుపుచున్నాను. ఒకరాజ్యములోని అడవులలో లేళ్లు దొరకవు. ఆ రాజ్యమునకుగాను వానిని పట్టియిచ్చుటకు ఈమధ్యనే నాకు ౬౦౦ రూపాయలు బహుమతిగా పంపిరి. చాల శ్రమపడి తుదకు మాడునాలుగు లేళ్లను పట్టుకొన గలిగితిని. మొత్తము పదిపంజ్రెండింటిని పట్టుకొని తరువాత అన్నింటిని కలిపి యొకమారే రవానా చేయవచ్చునుగదా యని ఆ నాల్గింటిని నావద్దనే బోనులలో నుంచితిని. అని బోనులలో బంధింప బడిననాటినుండి తిండి, నీరు మానివైచి కృశించి కృశించి ప్రాణములను త్యజించినది. పట్టుకొనునపుడు బహుశః వీనికి కొంచెము చెబ్బ తగిలియుండవచ్చు ననియు, అందువలననే యిది మరణించియుండుననియు నేను అనుకొంటిని. మరల నేను వల పన్నితిని. మరల నాప్రయత్నము సఫలమైనది. రెండుగూడు దొరికినది. ఈమారు వీనిని నేను చాలబాగ్రత్తగ పట్టుకొంటిని. దేనికిని రవ్వంతయేని చెబ్బ తగులకుండ జూచితిని. కాని యింత బాగ్రత్తపడినను నేను వీని ప్రాణరక్షణ యందు అసమర్థుడనైతిని. అప్పుడు నా కళ్లు విడిచినది. వీని ప్రాణత్యాగమునకు కారణము ఒకలివిదాది చెబ్బలు కావనియు, స్వాతంత్ర్యమును గోల్పోయినందున కలిగిన శోకమే యనియు తెలిసికొంటిని. ఈఘటన నాస్పృహయమును పూర్తిగా మార్చివైచినది. నేను తరువాత వానిని పట్టుకొను ప్రయత్నమునే మానుకొని, 'ఈకార్యము నా శక్తికి మించినది' అని ఆ రాజ్యము వారికి బహుమతిగనమును వాపసు పంపివేసితిని.

'స్వాతంత్ర్యము' అన నేమియో, దాని యథార్థ మాల్యము ఎంతయో నాకప్పుడు బోధపడినది. స్వాతంత్ర్యదేవత ప్రాణములను బలికొరును. ఇతరుల ప్రాణములను కాదు, స్వాతంత్ర్యమును కోరువాని ప్రాణములనే. (హిందీ 'నికాలభారత్' నుండి)

[అనువాదకుడు : జయంతి బ్రహ్మానంద]

విద్యాలయములలో ఆటలు

విద్యాలయములలోని అందరు విద్యార్థులను కూడ ఆటలయందును, శరీరవ్యాయామాదికమునందును శ్రద్ధతో పాల్గొనునట్లు ఏర్పాటులు గావింపవలయును. మద్రాసునుండి వెలువడు 'ఫీల్డు' అను పత్రికయందు డాక్టర్ జగదీశన్ యమ్. కుమారప్పగారిట్లు వ్రాయుచున్నారు:—

"భారతదేశమున మన మితవశము ఒక విద్యాలయమునకును ఇంకొక విద్యాలయమునకును మధ్య జరుగు ఆటలపోటీలయందు శ్రద్ధను కనబరచుచుంటిమి గాని, విద్యాలయములోని అందరు విద్యార్థులకును శరీరవ్యాయామాదికము చేపూరునట్లు ఏర్పాటులు గావించియుండలేదు. ఇట్లు విద్యాలయములవారికి పరస్పరము జరుగు పోటీలయందును, శరీరవ్యాయామమును నిలిపి యెనర్జీయందును చేయవలసినది యింకను ఎంతోయున్నది. విద్యాలయములవారికి ఒండొరుల మధ్య జరుగు ఈపోటీ పంథెములు మొదలగు వానివలన శరీరవ్యాయామమునందును, ఉల్లాసమును, ఉత్సాహమును కలిగించు ఆటలయందును పంథెములు వేయ గలవారలు తయారగుట మేలేయైనను, పరమప్రయోజనములగు శారీరక, నైతిక, సాంఘికమాల్యములు చేపూరుట కయి వీనియందు అందరును పాల్గొనవలెనను ఆశయమున కిది పూర్ణావకాశ మియ్యదు. మనవిద్యాలయములలో ఆటలకును, వ్యాయామమునకును ఇంకను ఎక్కువ సౌకర్యములను కలుగజేయవలయును. ఒక్కొక్క విద్యార్థియు ఏదో ఒక నిర్ణయమును వ్యాయామమునే క్రమముతప్పక ఆచరించునట్లు చేసినయెడల శ్రేష్ఠముగ నుండగలడు. మంచి ఫలితములు కలుగవలెనన్నచో, నియమములు కలవానిని, తెలివిగలవానిని, ఉత్సాహవంతుని నాయకునిగ నేర్పరుపవలయును. అనగా ఒక్కొక్క విద్యాలయములోను కాలమంతయు శరీర వ్యాయామపాతములను బోధించుటకే వినియోగింపగల సమర్థుడగు అధ్యాపకుడు నియమింపబడవలయును. అతనికి అన్ని సదుపాయములును, వీలయినచో సహాయకులునూడ ఈయబడవలెను. ఇట్టి యేర్పాటులతో

అత్యధిక సంఖ్యాకులగు విద్యార్థులు ఆటలలోను, పోటీలలోను పాల్గొనునట్లు చేయవచ్చును. ఒకవిద్యాలయము వారికిని ఇంకొకవిద్యాలయమువారికిని జరుగు ఆటల పోటీలవలన విద్యార్థులకు శ్రద్ధ హెచ్చునది నిజమే. కాని యిప్పుడు ప్రతివిద్యార్థిని పొందనగు వ్యాయామాదికమును వృద్ధిపొందించి సరియగు విలువను కలుగ జేయుట కగు దూరాలలోచనయు, ధనమును, సౌకర్యములును, సరియగు మార్గదర్శిత్యమును అవసరము లయియున్నవి. విద్యాలయములలో తప్పనిసరిగను, తరగతులవారి భేదముతోను వ్యాయామగిద్య గరపుట వలననే విద్యాలయములలోని ఆటలు పోటీలవలన అత్యధికమగు ప్రయోజనము చేపూరును. విద్యాలయములలోని బోధనవిషయక్రమమునందు వ్యాయామాదికమునకు ఇట్టి స్థాన మియ్యబడిననాడే, విద్యాలయములలోని యితర సామాన్యపు పనులకు సాంఘిక నైతిక మూల్యములును, ఉత్సాహమును, పోటీకి కావలసిన పూనికయు కలుగుట కిది తోడ్పడగలదు."

[అనువాదకుడు: జయంతి బ్రహ్మానంద]

సహకార మహాసభ - ౧౩౩

ఇటీవల చెన్నపురిలో ౨౦-వ రాష్ట్రసహకార మహాసభ సమావేశమైనది. సభ జయప్రదముగా జరిగినది. సభాంగణమునహుజిన సహకారులు ఉత్సాహమును జూపిరి. కాని, జరిగినది సహకారసభ కాకున్నచో, ఆనందోత్సాహములు చెల్లివిరిసెడివి. ఏదేని రాజకీయసమావేశమైనయెడల, సభయందలి అడుగు జాడలు ప్రజల హృదంతరాళములందు అంకితము లయ్యెడివి. ఉపన్యాసములు దేశమం దెల్లకడల నవవర్ష జలధారలట్లు నిండిపోయెడివి. పత్రికలందలి అక్షరమక్షరమును కాకుకాహ్లాదములతో తొలుకాడుచుండెడిది. సరిగ నీసమయమందే బర్మింగుహాములండును నగరములలో సహకారులు కలిసికొనిరి. ఆంగ్లేయులు చూపిన ఉత్సాహములో, నూతనవంతైన మనదేశీయులు చూపలేదు. దీనికి హేతువు దురూహ్యము

కాదు. కారము రుదించినట్లు మనకు సహకారమంతగా రుదించదు. ప్రయోజనమైనదయ్యు, ప్రయోజనములేనిదయ్యు, వెండ్రుకలను నిలువం దెట్లు చప్పుట వలనగాని మనము మేలుకొనము.

ఆంగ్లము దక్షిణదేశపు వంగీయును. ఇది డాక్టరుగా కాంక్షించునది ఆవేగము. ఆవేగబంధురమైన ఎట్టిపనికైన ముందుల కాలేదు ఉలుకును. ఈలంఘనమున నాతడు మేరువుపై నధిష్ఠించినను అధిష్ఠించును! కాలు విలుచుకొనినను విలుచుకొనును! బూరూచప్పుడు వినపడినంతనే ఆతడు మహారాజుడై నిలుచును! సహకారమున ఉద్వేగము లేదు. బోరుకలంగు ప్రణాళిక లేదు. ఉద్వేగములేనియెడల ఆంగ్ల డుదాసీనుడై యుండును. అందుచే సహకారమును ఏమో మఱుమూల గుఱగునయని ఆత డూహించుచున్నాడు.

నడుముగట్టి పునాది త్రవ్వి, ఎత్తైనట్టెము కట్టుటకు వలసినది విరాటప్రజ్ఞగాని యుయుధానవిజృంభణము కాదు. ఈప్రజ్ఞ మనలో నింకను గోచరింపక పోవుటచే సహకారముదెస సామాన్యులును విద్యార్థికులునుగూడ ఆవరవృష్టి పఱపుటలేదు. దోషము కొంత సహకారోద్యమమందుగూడ నున్నదని చెప్పక తప్పదు. ప్రజలందు ఉత్సాహమును పుట్టించు క్రియావిధాన మింకను అందు చూపట్టుట లేదు. క్లిష్టమైన ఆర్థికసమస్యలు ఏకొలదిమందికోకాని జనబాహుళ్యమునకు రుదించవు. కేవలము స్వదేశోద్యమమే కాకున్నను, స్వదేశోద్యమమున కది వేటుగావనియు, స్వదేశవస్తుప్రచారమును, ఉన్నతాశయప్రబోధమును దాని ముఖ్యోద్దేశములనియు కొంత ఆందోళనము జరుగవలెను! ఈయాందోళనమువలన ప్రభువులు ఉలికిపడరారు. స్వదేశోద్యమమునందు పాల్గొనువారు ఇప్పటివలె మూకీభావము వహింపక సహకారమున పాల్గొనవలెను. ఇతరోద్యమములందు జేరునట్లు యువకులును, యువకులును సహకారోద్యమమున బాలుగొని, దానివిజయమునకై కంకణము గట్టుకొనవలెను. యువకుడు లేనిచోటులందు ఆనందము నున్న; యువతిలేనియెడలందు

ఉత్సాహము రాండుటేబిలు. పాశ్చాత్యదేశములలో విశేషముగ యవతులే యాయుష్యమును నడపుచున్నారు. మనదేశమందుగూడ పంజాబులో యవతులే సహకారమందలి తియ్యందనమును విశేషముగ గ్రోలుచున్నారు. కావున నారాష్ట్రముం దది సర్వజనాచరణీయమై యున్నది. చునరాష్ట్రీయులు పాంచాలీయులను, పాశ్చాత్యులను అనుకరించి, నిర్మాణక్రియా విధానమున ఎనలేని అవకాశము జూపు సహకారోద్యమమున పాల్గొని సర్వతోముఖాభివృద్ధి నందుదురుగాక!

—జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి

మొహెంజోదారో

(ప్రాచీన నిర్మాణావిష్కరణము)

౧౯౨౦-వ సంవత్సరమునాదిలో మొహెంజోదారోవద్ద సుమారు ౧౩౬౧౦ చదరపు గజముల ప్రదేశము పరిశోధనకై త్రవ్వబడినది. దానికి ఫలితముగ కొన్ని చక్కని శిల్పిగృహములు వెలువడినవి.

తరువాత ౧౯౨౦-౨౯ సంవత్సరముల నడుమ ఆగృహముల అనుపానులను వివరముగ తెలుసుకొనుటకు మరికొంతభాగము (సుమారు ౪౫౫౫ చదరపు గజములు) త్రవ్వబడినది. మొత్తము త్రవ్వబడిన ప్రదేశముయొక్కవివరములు స్థూలనిత్రము (Plan) నందు కననవును. దానిలో నల్లని, దళసరిగీతలతోను, చుక్కలతోను గుర్తింపబడిన గృహములు వగైరాలు అర్వాచీనయుగమునకు చెందినట్లు నిర్ణయింపబడినది. కట్టడముల తాపీపనినిబట్టి యీయుగము మాడు ఉపయుగములగు విభజింపవచ్చును. ఈ గృహములన్నియు దాదాపు మధ్యయుగపు కట్టడములపై నాధారపడినవి.

ఈ అర్వాచీనయుగపు శిల్పిగృహములను బయటికి తీయుటలో కొన్ని బావులుమాడ బయలుపడినవి. ఆకారమున నవి కర్మాగారములందలి పొగగొట్టములను పోలియున్నవి. చూడవచ్చినవారు వీనిని చూచి ఏవో శిఖరములని తరచు బ్రమ సెడువారు. ఈబావులను చక్కగ

పరిశీలించిన ఈరెండు యుగములందును ఆప్రదేశ మెట్టి యెట్టిమార్పులను చెందినదియు తెలియవచ్చును.

ఈత్రవ్వబడులో లోమట్టమున బయల్పడిన యిండ్లన్నియు మానులాతీరుననే చతురస్రముగనో, దీర్ఘచతురస్రముగనో కట్టబడినవి. కట్టడములలో నగిషీ పనులంతగా కనబడవు. ఒక్కొక్కయింటిముందును ఒక అంగణము. తరువాత తరువాత ఇంటిగోడలయం దేర్పడిన మార్పులవలన కిటికీలుండినది, లేనిది నిర్ణయింప రాకున్నది. కాని మామూలుగవాక్కుములుమాత్రము ఉండినట్లు చిన్నలు కనుపించుచున్నవి.

నాడు ఇండ్లకు కప్పువేయుట చాల సులభమైన పద్ధతిలో జరిగెడిది. ఒక్కొక్కకట్టడముపైనను దళసరి, చదరపు కొయ్యదూలములువేసి, వానిపైన తుంగచాపలను పరచి వానిపైన రెండు అంగుళములమందమున వరి పొట్టు కలిపిన బురదమట్టిని పరచెడివారు. నాటి యిండ్ల యొక్క నిర్మాణమును ౧-వ చిత్రమునందు చూడవచ్చును. దీర్ఘచతురస్రమైన యీ యింటిపొడవు ౪౧ అ. ౪ అం; వెడల్పు ౫౭ అ. ౬ అం. కుడిప్రక్కన కానవచ్చు తొల్లిటిద్వారము ౨౦. ౨ అ. ఇది ఇటు కలచే మూయబడియుండినది. ఎడమప్రక్క కనబడు రెండును కిటికీలవలె కనబడినను నిజమునకు, తరువాత నేర్పడినద్వారములే.

ఈ యింటిముందు తగుపాటి పరిమాణము గలిగి, ఇటుకలు పరచిన ముంగిలి కలదు. (చిత్రము ౨) కాని యీయింటికి ఆసుకొని తూర్పువైపున మరియొక కట్టడము కలదు. రెండుసందులు ఈయింటిని ఉత్తర దక్షిణములందలి యిండ్లనుండి వేరుపరచుచున్నవి. ఈరెండుసందులును కొంతకాలమువరకు రాకపోకలకుపయోగింపబడుచుండినను వెనుక మూసివేయబడినవి.

మధ్య, అర్వాచీన యుగములందలి కట్టడములలో చాలకొన్నిటికిమాత్రమే ఇటికపరపులు కనబడుచుండుట వింతగనున్నది. మధ్యయుగపు కట్టడములలో చాలముటుకు ఇటికపరపులే వాడుకయందుండినట్లును, కాని తరువాత ఆయిటికనంతయు నూడచెరికి యితర

కార్యములకు వినియోగించుకొనినట్లును చెప్పుటకు ఆధారములు కలవు. 2-వ చిత్రమున గల యింటిని, దాని ఇటికిరాతిపరపును చూడుడు. ఉన్న యిండ్లలో నీయిల్లే మిక్కిలి పెద్దది.

3-వ చిత్రము లోమట్టుములోని వివరములను, పనితనమును స్పష్టముగ తెలియపరచుచున్నది. ఎడమ చేతిప్రక్కనగల గదియందలి ఇటికిరాతి పరపును చూడుడు. ఇట్టి పరపులను తరువాతి తరమువారు ఊడ బెరికి ఇటికనంతయు తమతమయిండ్లను కట్టుకొనుట కుపయోగించినట్లు కిదియొక యుదాహరణము కాగలదు. ఇందు కనబడుచున్న బావియే తరువాతి కాలమున నేర్పడిన మార్పులతో 3-వ చిత్రమున చూపబడినది. ఈబావియొక్క మదురులోవ్యాసము ౨ అ. ౫ అం.

దిబ్బకు దక్షిణపశ్చిమదిగ్భాగమున గల యొక కట్టడమున రెండు సోపానపథములు గలవు. ఈరెంటి నడుమ నొక మురుగునీటికాలువ పారుచుండెడిది. అది ౮-వ చిత్రమున కనవచ్చును. ముందుభాగమునగల కాలువ తరువాత ఎప్పుడో ఏర్పడినది.

కొన్నియిండ్లు బురదయిటికలతో నింపబడి యుండినవి. తరువాత కట్టబడు ఇండ్ల కివి గట్టి పునాదులుగ నుండగలవను నుద్దేశ్యమే దీనికి కారణము. ౨-వ, 2-వ చిత్రములను చూడుడు.

ఈ శ్రవ్యములో ఇక్కడ కొన్ని కొత్తవస్తువులు దొరకినవి. అందు కొన్నింటి చిత్రము లిందు కలవు:

F. పొత్తరమువంటి యొక బలపపురాతి ముద్ర యొక్క ముద్రణము. ఇట్టి యాకారముగలముద్ర లిది

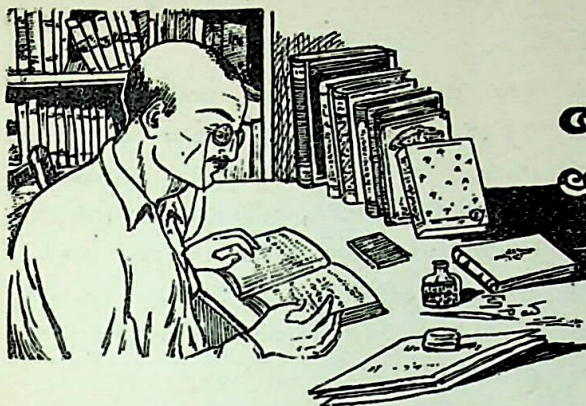
వరకు ఇండియాలో ఎక్కడను దొరకినదిలేదు. ఇందలి బొమ్మలవిధానము, ఇది శేవలము భారతీయ నిర్మాణమే యనుటకు నిదర్శనము.

౧౦. మరియొక బలపపురాతి ముద్రయొక్క ముద్రణము. దీనిలో ఒక పిప్పలవృక్షమున వృక్షదేవత కాబోలు, ఒక స్త్రీ వ్యక్తి నిడుదైన వెండ్రుకలతోను, కొమ్మలతోను నున్నది. ఆమె ముందు మరియొక స్త్రీ వ్యక్తి మోకరిలియున్నది. ఈమెవెనుక మేకవంటి యొకవ్యక్తి మనుష్యముఖముతో నున్నది. చెట్టుఆకులను బట్టి యిది పిప్పలవృక్షమే యనవచ్చును.

౧౧. ఇంకొక బలపురాతిముద్ర. ఒకవ్యక్తి యొక వేదికపై యోగాసనమున కూర్చొనియున్నాడు. తలపై త్రిశూలాకారముగ కొమ్మలు గలవు. చేతులు మోకాళ్లపైకి చాపబడియున్నవి. మాడో, నాలుగో ముఖములు. చుట్టును నాలుగుజంతువులు—నీను, పులి, భిడ్డమృగము, దున్నపోతు కలవు. ఇవన్నియు తరచు మామూలుముద్రలయందు కనబడునవే. వేదికకు క్రింద మరిరెండుమృగములు కలవు. ఈ లక్షణముల నన్నిటినిబట్టి యీవ్యక్తి పంచముఖుడు, త్రిశూలధారి, వృషభవాహనుడు, మహాయోగి, పశుపతి యగు శివుడని యొకరి యభిప్రాయము.

మొదటినుండి ఒకే నాగరికత, ఒకే విశ్వాసము గల ప్రజలే ఈప్రభువును క్రమముగ నాక్రమించుచు వచ్చిరిని యీ భూమిదారణమువలన తెలియవచ్చుచున్నది. ఇంకను పరిశీలించినచో నెట్లు తేలగలవో!

[భారతపురాతనవస్తు పరిశోధనశాఖవారి వార్షిక నివేదిక (౧౯౨౮-౨౯) నుండి యిందలి చిత్రములును, విషయములును గ్రహింపబడినవి.]

విమర్శనలు

బాలాదిత్య

సప్తసామ్రాజ్య పునర్నిర్మాణప్రయత్నములకు సంబంధించిన ఒకచరిత్రాత్మకమగు నవల. భారతీయ పునర్నిర్మాణప్రయత్నములు తీవ్రముగ జరుగుచున్న ఈకాలమున ఈనవల భారతీయుల కొక నూతన సందేశమును, ఉత్సాహమును ఒనగూర్చకమానదు. వివిధ జాతులమధ్యను సామరస్య మవసరము. వివిధమతభర్మములను స్థూలముగనూత్రమే చూచి వాటినున్న తత్త్వముల నెఱుంగుకొనుచో దేశపతనము నిశ్చయము. ఈభర్మములు మనకు విశేషమగునట్లు పాఠ్రలచర్యల ద్వారా బోధపఱచు నవలలు, నాటకములు వ్రాయుట విశేషప్రజ్ఞ యవలెను.

ఈ నవలయందు బౌద్ధమతముయొక్క సాధారణనీతులను గ్రహింపకపోయిన యశోధర్మవంటి సనాతనమత శ్రేష్ఠులు, హిందూమతముయొక్క విశాల శయములను గ్రహించలేక యోగభర్మపరాజ్యులుడైన బాలాదిత్యునివంటి బౌద్ధమతపక్షపాతులు, అసలు మత మన్న సేమియెఱుంగక బాహ్యోపంబరములయందు చొక్కుచు మతోద్ధారకుల మనుకొని మానవభర్మమును మఱచి రాక్షసకృత్యములకు వెనుదీయని నారాయణ భట్టువంటి కపటబ్రాహ్మణులు, జ్ఞానమనునది యొక్కడ నుండియో యూడిపడుచున్నవనుకొని దానిని పొందు తలంపుతో నెల్ల యజ్ఞానపక్షంబుల త్రొక్కుచు ఎందును తృప్తిబడయక జగత్తనిన రోతగొను, అజ్ఞానాంధునివంటి సంశయాత్ములు హుడియున్నదేశము

నకు మోక్షమెన్నడును సమీపస్థము కానేరదు. మనదేశముయొక్క అవస్థయు నించుమించుగా నిట్టిస్థితి లోనే యున్నది. కథావసానమునకు వచ్చుసరికి నారాయణభట్టు చచ్చి, అజ్ఞానాంధు లవృథ్యులై బాలాదిత్యునకు మనస్సు తిరిగి యశోధర్మకు ప్రపంచ తత్త్వము తెలియవచ్చుసరికి విజయము చూపుమేర యయ్యెను. కాని వీరల అసలుతత్త్వములు నూత్రమేదు. కనుక భావిస్థితి యెప్పటివలె సంశయావస్థలో వ్రేలాడుచు నుండిపోయినది. హిందూ, మహమ్మదీయ క్రైస్తవమతాదిభేదములతోడను, బ్రాహ్మణాది వర్ణభేదములతోడను, ఆర్థిక, ఆముష్మిక, ప్రాచ్య, పాశ్చాత్య, సాంఘిక, రాజకీయ సిద్ధాంతభేదములతోను కొట్టుకొనుచున్న మనకు ఈనవల యొకకర్తవ్యసర్వము నుపదేశించుచున్నది.

కథ సులభమగుభాషలో జాతీయములగుసామెతలు, ఉపమానములు మొదలగువానితో కూడి, దైనందిన సాధారణచర్యలతోకూడినకథవలె రాణించుచుండును. వీరవనితలు, శూరపురుషులు, మూరయవసరాజులు, ధీచాతుర్యముగల దేశీయులగు రాయబారులు, దేశభక్తి పూరితబాలబాలికాప్రజాసమాహములు, వ్యాపారదక్షులై శ్రీమంతులైన వర్తకులు, సౌందర్యమూర్తులై సద్విద్యావిలాసినులై, సదాశయధూషితలై, పురుషులయందు భక్తిశ్రద్ధలు, వినయవిధేయతలు గలిగియే వారి ఆవేశములవలన కుటుంబములకు కాని, దేశమునకుగాని, కీడుమూడకుండ కాపాడిన సరస్వతి, చారుమతి, మహామాయ, పార్వతి, వసంతలవంటి వనితార్చములు,

ఇంతటి అల్లకల్లోలమున స్పృహలును నంటుకొనక జ్ఞాన జిజ్ఞాసలయందే తన్మయులై విశ్వదృష్టిని వికాలపఱచుచున్న వరాహమిహిరునివంటి పండితశ్రేష్ఠుల శాంత గృహశీవనములు మొదలగువానితోగూడి కథయెల్లయు జీవకళల నోడ్చుచుండును. ఇట్టి నవలారాజ మాండ్ర భావలో నిదియొక్కటియే యనిచెప్పవలెను. ఇట్టి గ్రంథము ననువదించి ఆంధ్రభాష నలంకరించినట్టి శ్రీ పరిగొండ సత్యనారాయణగారు ప్రశంసార్హులు. ఈగ్రంథ మాండ్రులెల్లరు పఠించదగినది. ఈ అత్యుత్తమతరగతివల ఇంటర్మీడియేటు, బి. ఏ. తరగతు లకు నాకాడిపైయిల్లు తెలుగుసాహిత్యగ్రంథముగ నిర్ణయింపదగినదని నిస్సందేహముగ చెప్పవచ్చును.

X. స.

భారతనీతులు

కొల్లాపురం స్నేహలతా కనితాసంఘమువారి ప్రకటనము. శ్రీమతి వాజపేయయాజుల మహాలక్ష్మి గారు, పంచమవేదమున భారతమునుండి నూరు ప్రశస్త నీతిపద్యముల నెత్తి వానికి యథోచితమున మకుట ములనిచ్చి ప్రకటించినారు. గ్రంథముచివరను కఠినపద ముల కర్థములు వివరింపబడినవి. భారతమహిమ మొదలు ఫలశ్రుతివరకు గల సకలనీతులును నిందు గలవు. పాఠశాలలలోని బాలికల కత్యుపయోగకరము. వెల రు. ౦-౪-౦ లు మాత్రము.

X. స.

తేజః కిరణములు

క్రానునైజు ౧౦౫ పుటల ఆంగ్లగ్రంథము. 'Rays of Light' అని దీని ఆంగ్ల నామము. స్వామి బోలానాథజీ మహారాజావారివలన రచితము. వీరు దైవికప్రేమసంఘ (Divine Love Society) స్థాపకులు. గ్రంథాదిని వీరి చిత్రపటమున్నది. దైవిక మహత్త్వము, విశ్వప్రేమద్వారా దాని ననుభవించు సాధ

నము ఇందు తెలుపబడినవి. సందర్శనశక్తిగల గీతా తత్త్వరహస్యము, గోపికృష్ణతత్త్వము మొదలగు విషయములు నూతన కేజోయక్తముగ నన్వయింపబడినవి. విశ్వమానవకోటికిని, అందు ముఖ్యముగ ప్రతిభారతీయునికిని పఠనీయము, శాంతిదాయకము, మోక్షదాయకము. క్యాలికోబైండు, వెల రు ౧-౮-౦ లు. లక్ష్మీ యూనివర్సిటీ రిజిస్ట్రారు యమ్. ఆర్. ఖన్నా గారివద్ద ప్రతులు లభించును.

X. స.

కవిత్వము

Poetry అనుపేరుగల ౭ పుటల ఆంగ్లగ్రంథము. సి. ఆర్. రామానుజాచార్య రచితము. Pictures and Poems Series లో మొదటి ప్రకటనము. కవిత్వమును నది భానునివలె అజ్ఞానాంధకారమును తొలగించు నదియు, మారుతమువలె స్వాదయమును సంచరింపజేసి హాయిగూర్చునదియు, జలధివలె మనమునకు గాంభీర్యమును గూర్చునదియు నని లేఖకుని సిద్ధాంతము. ఋగ్వేదమిట్టిదని వీరి యభిప్రాయము. వెల రు ౦-౧-౦. మదరాసు హంటుబోర్డు హోగార్డ్ ముద్రణాలయమున ప్రతులు లభించును.

X. స.

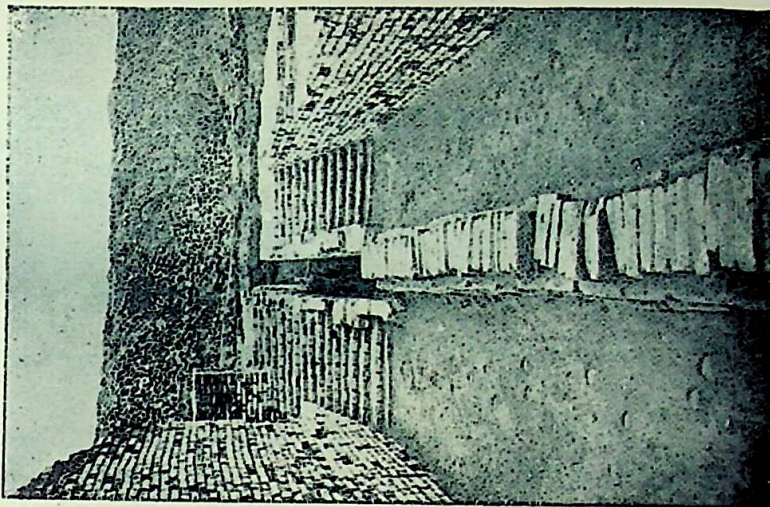
పాశ్చాత్య భావప్రపంచము

కర్త: ఎమ్. వి. ఎన్. సుబ్బారావుగారు, ఎమ్.ఏ. రాజమహేంద్రవరములోని ప్రాక్ ప్రతీచీగ్రంథమాల లోని మొదటి కుసుమము.

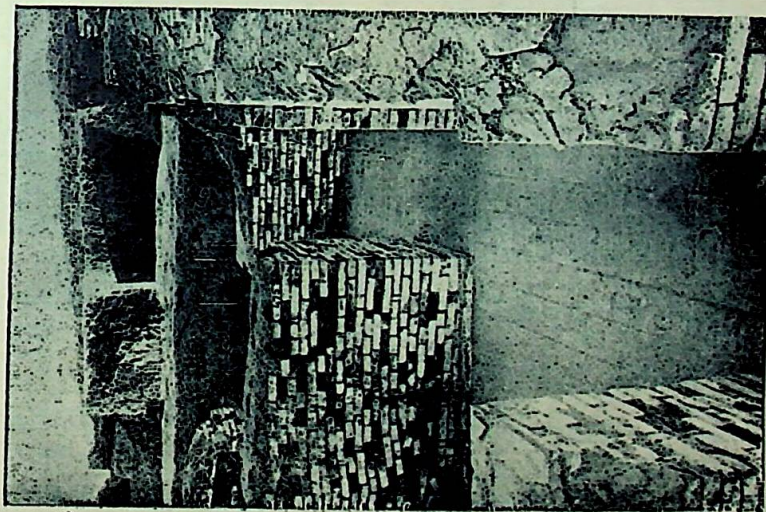
క్రానునైజు ౧౦౪ పుటలు, షెడరువెయిటుకాగితములు. వెల ౧-౪-౦.

ఇందు కార్లయలు, ఎమర్సను, గేటి, మాజిని, రిసాను, టాల్స్టాయి, ఇబ్సెను, ఏమియల్ గారల గూర్చిన వ్యాసములును, కొందరి ఛాయాచిత్రములును

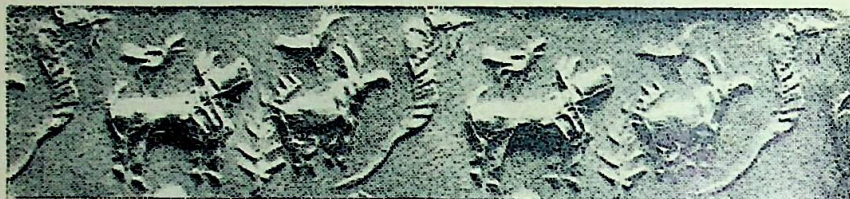
మొసాంజోదారో ప్రాచీన నిర్మాణావిష్కరణ చిత్రములు

౧. జంట సోపానశ్రములు

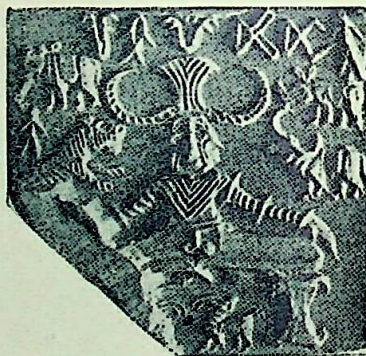
2. కట్టడములలో నొక్క గది

౯. పొత్తరమువంటి బలశపు రాతిముద్ర

౧౦. మరియొక బలశపు రాతిముద్ర

౧౧. పశుపతి ముద్ర

గలవు. ఇందలి వ్యాసములు ౧౯౧౬-వ సంవత్సరమున 'భర్తృసాగని' పత్రికయందు ప్రచురణము గాంచినవి.

ఆత్మజ్యోతి

(రెండవముద్రణము)

అనువాదకులు: ముద్దా విశ్వనాథముగారు (కవితా సమితి)

ప్రకాశకులు: వ్యాసకుటీరము — మేలుపాక — ఎలమంచిలి, విశాఖపట్టణముజిల్లా.

క్రాసు, ౭౩ పుటలు, వెల రు. ౦-౮-౦

“జగత్ప్రసిద్ధమహాపురుషులలో నొకరుగ పరిగణింపఁబడుచున్న టాల్స్టాయ్ మహర్షి చే విరచితమయిన The Two Pilgrims అనుకథ కిది స్వేచ్ఛానుకరణము.” ఇంగ్లమున మాత్రము గ్రంథనామము, కథయందలి విశేషములను కొంత స్ఫురింపజేయుచున్నది. ‘ఆత్మజ్యోతి’ యనుపేరు కథలో వచ్చుయాత్రికులలో నొకడగు సుదర్శనునకు జెందునట్లు గ్రంథమున దొకచోట అనువాదకులు తెలిపినారు. అనువాదమునను ‘ఇద్దరు యాత్రికులు’ అనియుండిన గ్రంథకర్తగారిభావనూచనకును, అనువాదకుల ‘స్వేచ్ఛానుకరణము’ నకును నేలాటి లోపమును వచ్చియుండదు. ‘చెలికు వంకర యైనంతమాత్రాన మాధుర్యము తగ్గనా?’ ‘ప్రకరణాద్యంతములఁ గూర్చుబడిన పద్యరత్నములు— ఆంధ్రసారస్వతధరంగమున క్రొత్త పోకడలతో విహరించిన కావ్యరరచనా ప్రవీణులగు శ్రీవేంకటపార్వతీశ్వరకవుల దివ్యలేఖనినుండి వెలువడిన “కావ్యకుసుమావళి” లోని’వి. ఆయాసందర్భములకు తగియున్నవి. ఈవిధముగ, అనువాదకులు మక్కికిమక్కిగ తెలిసించక దేశకాలపరిస్థితులను గమనించి టాల్స్టాయ్ మహర్షిని అనుకరించి వ్రాసిరి. పాత్రముల, యాత్రాస్థలముల నామములు మనకు సరిచితములయినవే. శైలిసులభమై బాలురకుహావ అర్థముననట్లున్నది. కథావ్యాసము చిక్కినదిగాక పసిపిల్లలకుసయితము సులభముగ నర్థముననట్లున్నది. కథ యిరువురు యాత్రి

కుల మనఃప్రవృత్తుల సురించినది. ‘మానవసేవయే మాధవసేవ’ యనునాశ్లోక్కిని ఈ కథ విస్ఫుటము చేయుచున్నది.

నీతిబోధకములగు నిట్టికథలు పసిపిల్లలు చదువధగినవి. పాత్ర్యగ్రంథనిర్ణయసంఘమువా రీగ్రంథమును పాఠశాలలో ప్రవేశజెట్టదగినదిగా నిర్ణయించి ఆంధ్రదేశమునకు గొప్పసేవచేసిరి. ‘మనదేశములోని తరుణవయస్కులగు ఈ తరమువారి’ కిట్టి గ్రంథములు ‘కడు సాహాయ్యకారు’ లనుటలో అతిశయోక్తి లేదు.

గ్రంథస్వీకారము

శ్రీ మల్లేశ్వర శతకము

గ్రంథకర్త: మాపుమారు శ్రీశైల మల్లికార్జున రావుగారు, శ్రీకామేశము. క్రాసునైన ౫౭ పుటలు, వెల రు ౦-౪-౦.

నందనారు చరితము (నాటకము)

కర్త: కృష్ణకాంశిస్వరు. ఆంధ్రగ్రంథమాల ౨౧-వ ప్రచురణము. ౧౯౩౩. డెమ్మినైన ౬౩ పుటలు. గ్లేజు కాగితములు. వెల రు. ౦-౮-౦. ఆంధ్రపత్రిక కార్యాలయము, ౭ తంబుచెట్టివీధి, మద్రాసుకు వ్రాసినప్రతులు బహుమచ్చును.

i. నవ్వగలవా? (మొదటి భాగము)

హాస్యములు. చిన్ననైజ, ౧౩ పుటలు, వెల మాడు కాణే.

ii. పెల్లాన్ని యెలాపిలవడం?

నవ్వుతాలకథ, చిన్ననైజ, ౧౪ పుటలు, ఖరీదు ఒక్క-అణాయే.

కర్త: కాంచనపల్లి వేంకటరంగారావుగారు, బర్రెపురం (గంజాంజిల్లా.)

యోగసంకలనము : జ్ఞానయోగము

క్రి అరచిందఘోషగారిచే రచింపబడిన Synthesis of yoga కు తెలుగుతర్జుమా. వాల్యూము II. భాగము I. అనువాదకులు : మధ్వశ్రీ దొర్లాబాదా గోపాలకృష్ణారావుగారు, బి. ఏ. కాకినాడ నాట్య కళా విజ్ఞానమండలి అయివ కుసుమము. ౧౯౩౩. డిసెంబరు ౧౬౧ పుటలు. వెల ౦-౧౨-౦.

భక్తముకుంద జీవితము

గ్రంథకర్త : పండిత వడ్డమని సోమనాథశర్మ గారు; అంజనాలయము, కాకినాడ. క్రానుసైజు ౩౨ పుటలు; వెల రు ౦-౬-౦.

క్షత్రియ కుల గోత్రప్రకాశిక

నిజయనగరం క్షత్రియచారిత్రకమండలి యందు ఫాదిషాగ్రంథమాలలో తృతీయప్రకటనముగా దువ్వూరి జగన్నాథశర్మగారిచే ప్రకటితము.

క్రానుసైజు, ౪౨ పుటలు, వెల రు ౦-౮-౦.

భోగేశ్వర మాహాత్మ్యము

గ్రంథకర్త : మల్లంపల్లి మల్లికార్జునారాధ్యకవి. బందరు సత్యసాధనీముద్రాలయమున ముద్రితము. డిసెంబరు ౮౦ పుటలు. వెల రు ౦-౧౦-౦.

మానవస్వత్వములు

థామస్ పెయిసీగారి Rights of Men అను గ్రంథమున కాంధ్రానువాదము.

అనువాదకులు : వడ్డనూడి గోపాలకృష్ణమూర్తి గారు, తెనాలి. క్రానుసైజు, పుటలు ౫౦. వెల రు ౦-౪-౦.

అకృపసారస్వభాముడు

కృతికర్త : వెంపటి సత్యనారాయణగారు, సి. బి. యం. హైస్కూలు, విశాఖపట్టణము. క్రానుసైజు, పుటలు ౧౨౩, వెల రు ౦-౮-౦.

అ రు ం ధ తి

గ్రంథకర్త : జాలా రంగస్వామిగారు. రాజమండ్రి హరిజనగ్రంథమాల ప్రథమపుష్పము.

క్రానుసైజు, పుటలు ౩౦, వెల రు. ౦-౮-౦.

నిడుద్దభారతము

అస్పృశ్యతాఖండనాత్మకమైన పద్యకావ్యము. తృతీయముద్రణము.

కర్త : మంగిపూడి వేంకటశర్మగారు, నిడుదవోలు. వెల ౦-౫-౦.

అస్పృశ్యత

గ్రంథకర్త : జాలా రంగస్వామిగారు. రాజమండ్రి హరిజనగ్రంథమాల ద్వితీయ పుష్పము. క్రానుసైజు : పుటలు ౮౮; వెల రు ౦-౮-౦.

అ డ వి పు వ్య లు

గ్రంథకర్త : మిన్నికంటి గురునాథశర్మగారు, ఆంధ్రోపాధ్యాయుడు, టవున్ హైస్కూలు, సంతూరు.

క్రానుసైజు, ౯౪ పుటలు. వెల రు. ౧-౦-౦.

త్యాగ మ హి మ

గ్రంథకర్త : గొల్లపూడి సీతారామశాస్త్రిగారు, రేపల్లె.

క్రానుసైజు ౮౦ పుటలు.

క థా కా వ్య ము

అభిజ్ఞానశాకుంతలము

గ్రంథకర్త: త్యాగి. మార్కండేయులభవనము, సరసారాపుటేట.

ఆంధ్రకర్త: కవిరాజ శ్రీ వత్సవాయి వేంకట నీలాదిరాజుగారు, తుని.

క్రామసైజు ౧౬౪ పుటలు, వెల రు. ౦-౧౨-౦.

డెమిస్ట్రైజు, ౧౧౯ పుటలు, వెల రు. ౧-౮-౦

ఆ త్మ చ రి త్ర ము

(శ్రీ) సోమనాథ రేఖాశాస్త్రము

ఆఖ్యాత: రాయసం వేంకటేశపుడుగారు, యం. పి., యల్. టి. నంటూరు.

(మొదటి భాగము)

ఆంధ్రగ్రంథమాల ౨౨-వ కుసుమము. క్రామ సైజున ౬౫౦ పుటలు. వెల ౧ రూ.

వ్యాఖ్యాత: పండిత వడ్లమాని సోమనాథశర్మ గారు, కాకినాడ.

డెమిస్ట్రైజు, ౨౪ పుటలు, వెల ౦-౮-౦.

ఆంధ్ర విజ్ఞాన సర్వస్వము

(రెండవ ముద్రణము) మొదటి సంపుటము

ఇందు చరిత్రలు, ప్రకృతిశాస్త్రములు, జీవితములు, నీతి, మత, సాంఘిక, వైద్య, రాజకీయాది విషయములు, ధర్మగోళము, న్యాయము, శిల్పము, జ్యోతిషము మొదలగు సమస్తవిషయములు చర్చింపబడును.

ఈ సంపుటమున 'అ' నుండి 'అధ్వర్య' వఱకు గల నాలుగువందల పదములకు సంబంధించిన విషయములు చక్కగా వివరింపబడినవి. అందముగ ముద్రితములయిన రంగుల బొమ్మలు ఎనిమిది, సాదాబొమ్మలు ౧౨౫ ఉన్నవి.

డెమిస్ట్రైజు నాలుగుపుటలసైజున ౬౦౦ పుటలు, మేలైనకాగితము. బంగారురేకు చెక్కడపు అచ్చుకట్టు, షేరు మొదలయినవి కల చక్కని స్వదేశీపు తోలుబైండు. వెల పది రూపాయలు మాత్రము. తపాలు లేక, రైలు రుబ్బులు ప్రోత్సేకము.

తపాలు వ్యయము ఒకటిన్నర రూపాయ. రైలుద్వారా అయిన, ఖర్చు దూరమునుబట్టి ఎచ్చును, తగ్గను వచ్చును. రు. ౧౧-౮-౦ మణిఆర్డరుద్వారా పంపినవారికి పుస్తకము రిజిస్టరు తపాలుద్వారా పంపబడును. వి. పి. గా పంపగోరువారు అయిదు రూపాయలు అడ్వాన్సు పంపవలెను. చిరునామా (అడ్రెసు) స్పష్టముగా న్రాయవలెను. రైలుద్వారా పంపగోరువారు తమ గ్రామమునకు దగ్గరనుండు స్టేషన్ షేరు తెలుపవలెను.

కొలదిప్రకృతే నిలువయున్నవి. త్వరపడవలయును. రెండవసంపుటము త్వరలో వెలువడునున్నది.

మేనేజరు, ఆంధ్రవిజ్ఞానసర్వస్వ కార్యాలయము,

నెంబరు ౭, తంబుకెట్టివీధి, మదరాసు.

మ న వి మా ట లు

ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్తు

ప్రాచ్యవిద్యాపరీక్షలు

ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్తు ప్రాచ్యవిద్యల యందు ఏటేట పరీక్షలను నెరపుచు, సంస్కృతమునవానికి 'విద్యాప్రవీణ' పట్టమును, దేశభాషలవానికి 'ఉభయభాషాప్రవీణ' పట్టమును ఒసగుచున్నది. ఈపరీక్షలు సంస్కృతమున నేడు* శాఖలుగను, దేశభాషల మూడు† శాఖలుగను విభజింపబడినవి. వానిలో నొక్కొక్కశాఖయు పూర్తియయి పట్టమును బడయుటకు రెండు‡ పరీక్షలు గలవు. ఈపరీక్షలకు జదువునర్హతను నిర్ణయించుట కింకొకపరీక్షయు? గలదు. 'విద్యాప్రవీణ' పట్టమునకు దేశభాషను చదువ బనిలేదు. ఇంగ్లీషు చదువువారు బి. ఏ. లో కూడ, ఏశాస్త్రమును జదివినను, ఇంగ్లీషు సాహిత్యమును, మాతృభాషాసాహిత్యమును చదువవలెనను నియమము గలదు. 'విద్యాప్రవీణ' పట్టమునకు జదువువారికి మాతృ

భాషను చదువునావశ్యకము లేకపోయినది. విశ్వకళాపరిషత్తు ఇంగ్లీషున కట్లు, సంస్కృతమున కిట్లు నియమమును విధించుటకు కారణము దురూహము. దీనివలన 'విద్యాప్రవీణ'లు 'సంస్కృతారణ్యసంచారి విద్యన్మతే భము' లగుచున్నారు. ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్తు ఒసగు పట్టములకు కొన్నింటికి దేశభాషాపఠన మావశ్యకము కాకపోవుట వింతగా తోచుచున్నది. ఇది యొక పొరపాటు. విశ్వకళాపరిషత్తు శాస్త్రశాఖల 'విద్యాప్రవీణ'కు అభ్యముప్రిలిమినరీవరకును, సాహిత్యశాఖకు సంపూర్ణముగను మాతృభాషాసాహిత్యపఠనమును విధిగ నియమించి ఎట్లో పొసగిన పొరపాటును ఇకనయిన దిద్దుకొనుట ఉచితము. 'ఉభయభాషాప్రవీణ' యందు 'ఉభయభాషా' శబ్దమునకు నియతముగా సంస్కృత మొక్కభాషయు, రెండవది దేశభాషలలో నొక్కటియు నని సంప్రదాయ సిద్ధమగు నర్థము. ఆపట్టమున కర్హుడయిన

* ౧. మీమాంస, ౨, ౩, ౪. అద్వైత, ద్వైత, విశిష్టాద్వైతశాఖల వేదాంతము. ౫. న్యాయశాస్త్రము, ౬. వ్యాకరణము, ౭. సాహిత్యము. ఈ యేడింట దేనినేని జదివి పరీక్షలయందు కృతార్థులగువారు తల్లిచ్చా భానామపూర్వక విద్యాప్రవీణపట్టముల కర్హులు.

† ౧. ఎ-సంస్కృతము, దేశభాష ఒకటి, సమానముగ జదువవలసినది. ౨. బి-సంస్కృతము చాల కొంచెము. దేశభాషవిరివిగ నుండును. ౩. సి. రెండు దేశభాషలు సమప్రధానములు. ఏ. బి. సి.లలో దేన కృతార్థుడయినను పట్టమున కర్హుడగుచున్నాడు.

‡ ౧. ప్రిలిమినరీ, ౨. ఫైనలు. మొదటిదానియందు కృతార్థులయినవారు. రెండవదానిని చదువవలయును. ౨ ప్రవేశపరీక్ష (Entrance).

వాడు రెండుభాషలయందును ప్రావీణ్యము కలవాడని పట్టనామమువలన విస్పష్టమగును. దీనికి సరితాళునది 'ఏ' శాఖ యొక్కటియే. తక్కిన రెంటివలన పట్టమాత్రలాభమేకాని జ్ఞానలాభము మృగ్యము. 'ఏ' శాఖకు సంస్కృతమున సాహిత్యముతోకూడ ఛందో వ్యాకరణాలంకారాదిశాస్త్రపఠనము నావశ్యకమగుచున్నది. 'సి' శాఖకు మాతృభాషా న్యతరదేశభాషాపఠన మావశ్యకము. కావున నీరెండును కష్టసాధ్యములు. 'బి' అట్టిది కాదు. ఇందు పేరునకే అనవచ్చును సంస్కృతమును చదువుట — ఒకపద్యకావ్యమున కొన్ని సర్గలు, ఒక గద్యకావ్యమున కొన్ని పుటలు, ఒకానొకనాటకము (ప్రిలిమినరీ, పైనలులకు కలిసి). అవియైన సవిమర్శముగ జదువబనిలేనివి. సులభమనుభావముతో పలువురు — ఇంచుమించుగ నందరు — ఈ శాఖకే చదువుదురు. దేశభాషలు అనేకముగ సంస్కృతభాషాజన్యములు; తద్భాషాభూయిష్ఠములును. సంస్కృతభాషాజ్ఞానములేని దేశభాషాజ్ఞానము, పునాది లేనియిల్లు. ఈవిధముగ 'బి' శాఖవలన ప్రయోజనముదూరమగుచున్నది. పరీక్షార్థము చదువవలసిన విషయములు, వానికి దగిన గ్రంథములు, చదువవలసిన కాలము, పరీక్షాపద్ధతి మొదలయినవానియందును లోపము లుండుట చేత తత్ప్రయోజనము మిక్కిలిదూరమయి పోవుచున్నది.

'ఉభయభాషాప్రవీణ'కు లీ దేశభాషా పాఠ్యగ్రంథము లిరువదిటికి పైబడియుండును.

వానిలో పదునైదుదనుక సాహిత్యగ్రంథములు. కొన్ని కొన్ని అనివార్యములగు కారణములవలన తప్పలతడుకలు (భాషలో, అచ్చులో), గ్రంథభాగములు లోపించినవి, కొరకరానికొయ్యలు, అసమర్థరచనములు, భావార్థశూన్యములు, ఎక్కడను దొరకనివికూడ కొన్ని యీ పాఠ్యగ్రంథములలో తరుచు చేరుచుండును. ఇట్లెల్ల నిర్ణీతములయిన పాఠ్యగ్రంథములలో పెక్కిట నేదోయొకముల నొకయింతయే చదువవలసియుండును. గ్రంథైకదేశముల జదివినవారికి లభించు శబ్దార్థజ్ఞానపరిమితి యూహాతీతము కాదు. నిర్ణయించినది ఏకదేశమేయైనను ఒకొక్క గ్రంథమును సంపూర్ణముగ జదివియుండవలెనని తలచుట కేవలము పొరపాటు. నిర్ణీతభాగములనే సవిమర్శముగా జదువుటకు చాలదు కాలపరిమితి. ఇట్లు అర్థజ్ఞానమే చాలనపుడు భావవిశేషములు, తత్త్వవికవితాతత్త్వచమత్కారాదులు నెట్లు గోచరము కాగలవు?

పరీక్షా ప్రక్రియయందు సాహిత్య, శాస్త్రలక్షణాది జ్ఞాననిర్ణాయకములగు ప్రశ్నములు చాల తక్కువ. పాఠ్యగ్రంథములకు ఏదో బాదరాయణసంబంధమును గల్పించి ఎవరో, ఎన్నడో వ్రాసి యెందో ప్రకటించిన వివాదగ్రస్తములగు నేవో యనావశ్యకములగు చర్చలయొక్క గుణదోష విచారము చేయవలసిన ప్రశ్నము లధికముగ నుండును. ఆ ప్రశ్నములకయిన సన్నింటికి నందరు సమాధానము వ్రాయబనిలేదు. ఒక్కొక్క

ప్రత్యక్షమునకు ప్రశ్నము లనేకము లుండును. వానిలో పరీక్ష్యుల యిచ్చకు వచ్చినవానికి ఏవో కొన్నిటికి మాత్రమే సమాధానము లీవలసియుండును. ఇది 'ఛాయిస్' (Choice) పద్ధతి. ఈపద్ధతి నేరికొనిన ప్రశ్నముల కొనగ నసమాధానములవలననే జయపజయ నిర్ణయము చేయవలసినది. జయముచేకూరినవారెట్లును పట్టించితులే. ఈ 'ఛాయిస్' పద్ధతి ప్రతిభయందును, పాండిత్యమునందును పరీక్ష్యులలో నొంపొరులకు గల తారతమ్యము నిశ్చయించుటకు బనికిరానిది. చదువవలసిన గ్రంథము లందరకు నభిన్నము లయియుండ వానిని బురస్కరించుకొని బయలుదేరినప్రశ్నలకు మాత్రము 'ఛాయిస్' పద్ధతి యేల? ఇట్లు పట్టములను గడించినవారి లేఖనినుండి విషయమునగాని, రచనమునగాని, భాషనుగాని లోపములులేక పట్టి పదిపంక్తులు వెలువడజాలకున్నవి. పట్ట భద్రులలో ననేకులపట్ల నీమాట చెల్లును.

ఈపట్టములకు భాషాతత్త్వము, చరిత్ర, వాఙ్మయచరిత్రకూడ చదువవలెను. వానిని గూర్చినగ్రంథములు ఇంగ్లీషున నున్నవి కాని దేశభాషలయందు లేవు. పరిశోధకులు ఇంగ్లీషు చదువువారు కారుకాన స్వయముగ వానిని జదివి తెలిసికొనజాలరు. ప్రాచ్యభాషల తత్త్వమును చక్కగా దెలియని ఇంగ్లీషువిద్యాపట్ట

భద్రుల యనువాదవాక్యములే వారికి గలియగుచున్నవి. శబ్దార్థజ్ఞానమే బాగుగ నమరనివీరికి భాషాతత్త్వజ్ఞాన మేపాటి కుదురగలదు?

ఏవంరూపపాండిత్యమండితు లగు పట్ట భద్రులే పాఠశాలలయందు దేశభాషా పండితులుగ నియమింపబడవలెననునది శాసనమయినది. కావున నెన్నియెండ్రుండియో పాఠశాలలయందున్న దేశభాషాబోధకులు గట్టి పండితులయిననుగూడ, వారిపై విద్యా శాఖాధికారులు దయయుంచి శాసననియమమును తొలగించినతప్ప, పట్టభద్రులు కాని కారణమున నూడబెరుకబడి వారి పదముల నేటేట సధికసంఖ్యాకులుగ తయారగుచున్న 'బి' పట్టమువారు నియమింపబడుచున్నారు. వారిబోధనమువలన బాలురకు గలుగు భాషాజ్ఞానము వారి పాండిత్యానుగుణముగ నుండుట నిశ్చయము. 'తా జెడ్డకోతి వనమెల్ల చెరపక' మానదు.

ఈ లోపమును బరికించియె కళాపరిషత్తు శాఖాత్రయాత్మకముగనున్న 'ఉభయభాషా ప్రవీణ'ను ఏకమాత్రముగ నేర్పరుప నిశ్చయించెను. ఇది యిప్పటి 'ఏ' శాఖనుబోలి నది.

ఇది మెరుగయినమార్చే, * కాని దాని తోపాటు పాఠ్యవిషయ, గ్రంథాదినిర్ణయము

* ఈ మార్పును గొనితెచ్చిన శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారి ప్రాచ్యభాషాభిమాన మభినందనార్హము.

నను, పతనక్రమమునను, పరీక్షాపద్ధతియందు ను, పతనకాలపరిమితియందును సముచితమగు మార్పు జరుగవలెను. లేకున్న నుద్దిష్టప్రయోజనము గలుగజాలదు. ఈ చెప్పినదంతయు పాఠశాలలయందు క్రమముగ చదివి పట్టములు పొందువారివిషయమున.

ఈ పట్టములను బడయుటకు ప్రైవేటుగ గూడ చదువుట కవకాశము గలదు. వారి విషయమున నెంతయేని చెప్పవలసియుండును. అట్టివారిలో నత్యధికసంఖ్యాకులపతనక్రమము, వారి పండిత్యము, వారు పరీక్షలయందు సులభముగ కృతార్థులయి పట్టములను బడయుటకు పన్ను నుపాయములు, పట్టభద్రులయి పండితం మన్యతచే, ఉపాధ్యాయులు, గ్రంథకర్తలు, వ్యాఖ్యాతలు నయి వాఙ్మయమునకు, తద్వారమున దేశమునకు వారుచేయు సపకారము మొదలగువానిని విస్తరించి చెప్పటకంటె ప్రైవేటుగా చదువు నవకాశమునే రద్దుచేయుట వివేకమన్న తీరిపోవును. అట్లు చేయుట సరికాదని తలపబడునేని, గట్టి కట్టుదిట్టములనయిన నేరుపరుపవలెను.

ఈ లోపమునకంతకును ముఖ్యకారణ మాంగ్లవిద్యాబోధనక్రమానుకరణము. అశ్రద్ధయు, ససమర్థతయు నానుషంగికములు. ఇంగ్లీషుభాష, దానితత్త్వము, దానిని చదువ వలసినక్రమము నన్యము. ప్రాచ్యభాషలు, వానితత్త్వము, వానిని చదువవలసినక్రమము నన్యము. ఈ విభేదమునెరిగి శ్రద్ధతో, సమర్థ

లగువారి సాహాయ్యమున ప్రాచ్యవిద్యావిధానము నామూలము సంస్కరించు టవశ్యకర్తవ్యము. అట్లు చేయజాలనినాడు 'నామ్ కే వాస్తే' ప్రాచ్యవిద్యాపరీక్షలకు స్వస్తిచెప్పట సర్వోత్తమము. అందుచేత కళాపరిషత్తునకు వానికొర కగుచున్న వ్యర్థవ్యయము తప్పి పోవును. ప్రాచ్యవిద్యలును ప్రాచీనమార్గముల బడి తత్పతనతత్పరులప్రాపున చిరంజీవము లయి విలసిల్ల గలవు. అప్పుడయిన నాంధ్రమున కభ్యున్నతిని గలిగించు మార్గముల నరయవలసిన బాధ్యత కళాపరిషత్తునకు తప్పదు. లేనియెడ 'నాంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు' అనునామము నిరర్థకమే యగును.

ఇదియంతయు పర్యాలోచించి విజ్ఞాన సంపన్నులు, దేశహితైషులు, ప్రాచ్యవిద్యాభిమానులు నగు నాంధ్రు లీప్రాచ్యవిద్యల విషయమున విశ్వకళాపరిషత్తునకు సముచితములగు సలహాల నిచ్చి, ప్రాచ్యవిద్యలకును, కళాపరిషత్తునకును, ఆంధ్రదేశమునకును అభ్యున్నతిని సమకూర్తురుగాక !

ఆంధ్రనాటక కళాపరిషత్తు (౧౯౩౩)

ఈ పరిషత్తు ౧౯౨౯ లో తెనాలిలో జన్మించి ౩౧ లో గుంటూరులో రెండవ మారు సమావేశమయి స్థాయిత్వాన్ని గూర్పుకొన్నది. మరల రెండుసంవత్సరాల వ్యవధానముతో రాగల డిసెంబరులో చెన్నపురి యాంధ్రుల నడుమ సమావేశముకానున్నది.

ఏలాగైతేనేమి, అపూర్వముగా బయలుదేరిన యీ సంస్థ మూడవసమావేశానికి వచ్చినదంటే ఆంధ్రుడైనవానికి సంతోషము మితిమీరిపోకతప్పదు.

కాని నేటి కాలపు పరిపత్తుల సామాన్య లక్షణాల ఆవరణలోనుండి యిదిగూడ తప్పకోలేకపోయినది. ఏదోఒక నిర్ణీతసమయములో సమావేశముల నేర్పాటుచేయుట, పేరెన్నిక గన్న యేవ్యక్తితో అగ్రాసనమున నుంచి యుపన్యాసముల నిప్పించుట, అవీయవీ నాలుగు ప్రదర్శనాల వంటివి జరిపించుట, Vote of thanks తో అటుతరువాతి సమావేశము వరకు మాటుమణియుండుట పరిపత్తులకు మామూలయినదంటే ఉలుకుపడితే లాభము!

ఏసంస్థలయినా తన యుద్దేశ్యాలను నిడుమనసుతో నెరవేర్చుకోవలెనంటే, కొన్ని కట్టుబాట్లతో పనిచేయవలసియుండును. కేవలము పరిపత్తులను సమావేశపరచి, కొన్ని యుపన్యాసముల నిప్పించి, కొన్ని తీర్మానములను చేయించి, మరల సమావేశములో మామూలు తంతునే నడపుతూఉంటే ఎన్నటికైనా ఉద్దేశ్యాలు గట్టెక్కేమార్గమున్నదా? ఒకవేళ రెండుసమావేశములనడుమ కారణాంతరములవలన నిడుపాటి వ్యవధానము తప్పనిసరిఅయినా, అవాంతరసమావేశములను కూర్చి, పూనుకొన్న కార్య మెంతవరకు ముందుకు సాగుచున్నది గమనించుచు, చలనానికి కొంచె మడ్డుతగిలియుండినట్ల చూచుకు

దనమును కల్పించుచు వచ్చినగాని మహా సమావేశము లెన్ని జరిగినను ఫలిత ముండదు. మాటవరుసకని అనుకొందము — ఇప్పటికి రెండుసమావేశములు కూడి చేసిన తీర్మానాలలో తుద కొకటైనా కార్యరూపమునకు వచ్చినదా? మరి ప్రయోజనము?

వైయక్తికముగా నెటు లున్నను, సాంఘికముగా మన దేశములో నాట్యకళ యింకా ప్రథమావస్థలోనే యున్నదంటే, తలవంచుకోక ఎత్తుకోవడానికి వీలేషి? సర్వావయవముల నాట్యకళాకాంతులుగల సంఘము మన ఆంధ్రదేశమున మచ్చున కొకటి లేదు. పేరుకు కొన్ని సంఘము లున్న వేకాని వానిలో జీవము తక్కువ; కట్టుబాట్లు అసలే లేవు. సభ్యులలో ప్రతివాడును స్వయంరాజు, స్వయంమంత్రి. ఇక నిర్వాహకులూ, వారికి కాపలసినది డబ్బు. సమయముచూచి, ఏదో ఒక నాటకమును ఏరి, ఒకరిద్దరు విఖ్యాతనటులను రప్పించి ప్రదర్శనములను సాగించుట, నాలుగు డబ్బులను రాల్చుకొనుట. ఇంతే - చిల్లర నటులతోగాని, రంగస్థలసామగ్రి, తక్కువ గల విశేషములతోగాని వారికి పనియేలేదు. ఇలాటి పరిస్థితులలో మన రంగభూమి కిలా కాంతులతో రాణించవలెనంటే సాధ్యమా? 'రంగస్థలముమీద కేవలము నటులే ప్రధానముగాదు. రంగంమీద కనుపించు ప్రతినీడ గమనింపవలసియుండును. ప్రతివెలుగు, ప్రతి కాంతి, ప్రతికిరణము, ప్రతికుర్చీ, ప్రతివస్తువు

కూడ ముఖ్యమైనదే.' ఇన్ని కుదిరికలు నిర్వాహకుల కౌశలముపై నాధారపడియుండును. వారికిని నటులకును సామరస్యము, సాహర్థ్యము పెంపొందియుండవలెను. నటులును నిర్వాహకులు గిరిగీతలపై ఏమరక నడచుచు తమకు నిర్ణీతములయిన పాత్రములను విమర్శనదృష్టితో పరిశీలించి కార్యరంగమున కంజవేయవలెను. అందరికిని అన్ని పాత్రలు ఒప్పువు. నే నన్నిటికిని తగుదుననుట అహంత. తరువాత — 'ఆడే నాటకము ఏకాలముదో, ఆకాలపు ఆచార వ్యవహారములను బాగా అవగాహన చేసుకోవలెను. బహదూర్ వేషమున పంపుషూలు వేసుకొనివస్తే లాభము లేదు.' ఇక రంగులు వేసుకోవడము— 'ప్రత్యేకముగా అభ్యసించవలసిన విద్య' అది. 'అది నేర్చుకొంటే ఒకగీటుతో ఏలాగు మార్పుకొనవలసిన ఆలాగు మార్పుకొననచ్చు, వేషము.'

మన దేశములో చక్క-ని, ప్రేక్షకుల హృదయముల నావర్జించు నాటకములు లేనే లేవు. ఏమున్నా, అన్నీ ఒకసూత్రముపైననే, ఒకదృష్టితోనే కూర్చబడినవి. దేశకాల పరిస్థితులతో వీని కానుగుణ్యముండదు. 'మా నవనవస్యలతో, మనుజమాత్రుల కష్టసుఖములతో సంబంధముగల నాటకములు' నేడు కావలసినవి. అవి ఎంత 'స్వల్పముగానున్నను అవే నిజముగా నాటకములు.' నవీనాభిరుచులకు సరిపోవు నాటకములు లేనప్పుడు రంగభూమిపై ఆదరము లేదంటే, లేక మరేమవును?

ఇంతకును—నాట్యకళాభివృద్ధియే నిజముగా ఈ పరిషత్తుయొక్క ఉద్దేశ్యమయితే యిట్టి తాబేటినడకలతో లాభములేదు. చేయవలసిన కార్య మపారము. పరిషత్తులలో చర్చించుకొన్న, తీర్మానించుకొన్న సంగతుల నెప్పటికప్పుడు కార్యరూపమునకు తేజాలిన చురుకుదన మవసరము.

ప్రాచ్యవిద్యా పరిశోధనాలయము, చెన్నపురి.

(Oriental Research Institute)

సహాయాంధ్ర పరిశోధక నియామకము

చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయము నెలకొల్పిన ప్రాచ్యవిద్యా పరిశోధనాలయమున నాంధ్రవాఙ్మయ పరిశోధనమునకయి, తొలుత, మాడేండ్లకాలము కాబోలు, ముగ్గురు పరిశోధకులు నియమింపబడిరి. వారిలో నొకరు (ప్రధానులు) ప్రాచ్యవిద్యా పాండిత్యముతోపాటు యం. ఏ. పట్టమును పొందినవారు గను, తక్కిన యిరువురు (సహాయకులు) కేవలము ప్రాచ్యవిద్యాపాండిత్యముగలవారుగను ఉండవలెననునియమముండెను. అపుడు వారిని నియమించుట కేరుపడిన కమిటీయొక్క అసమీక్ష్యకారిత మొట్టమొదట నియమితులయిన సహాయపరిశోధకులకు ఆశాభంగము కలుగుటకు, తరువాతను ఇద్దరుపట్టభద్రులు నియమింపబడుటకు కారణమయినది. వారిలో నొక రొక సంవత్సరకాల ముండి మానుకొనిరి. తత్ స్థానమున నింకొకరు నియమింపబడక పోయిరి. రెండవవారు మరల క్రొత్తగ నిరువురును మాత్రమే నియమింప విశ్వవిద్యాలయము నిశ్చయించినది. వారియందు సహాయ-పరిశోధకునకు ప్రాచ్యవిద్యాపాండిత్యాతిశయము గలిగి యుండవలయు ననుట విధియయ్యెను. తదనుసారముగానే తన్నియామకము జరిగెను. ఈ కార్యాలయము ప్రారంభమయి అయిదారేడు లయినను ఆంధ్రేశర

భావలయందు నిశేషముగ పరిశోధనము జరిగి గ్రంథములు ప్రకటితములయియుండ, ఆంధ్రమున విష్ణుపురాణ మొకటిమాత్రము ప్రకటితమయినది. అనల్పవ్యయమాలకమగు నీయల్పఫలమునకు కారణము దురూహముకాదు.

ఇపుడు సహాయపరిశోధకు దువ్యోగము నుజ్జగించుటవలన మరియొకరిని క్రొత్తగా నియమించవలసిన ఆవశ్యకత కలిగినది. ప్రకృతము తత్వస్థానమునకు సర్వథా తగినవా రాంధ్రులలో శ్రీవేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగా రొక్కరుమాత్రము కాన్పించుచున్నారు. వారించుమించిరువదియైదేండ్లకాలమునుండి ప్రభుత్వప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండా గారమున నాంధ్రపండితపదము నధిష్టించి బహుగ్రంథపరిశోధనమును గావించుచు వాఙ్మయ, వాఙ్మయచరిత్రాదుల పరిశోధనకార్యములయందు ముక్కాకలుదీరియున్నారు. శ్రీశాస్త్రిగారు స్వతంత్రముగ రచించిన శృంగారశ్రీనాథము, సంస్కరించి పరిష్కరించిన బసవపురాణము, తంజావూరు ఆంధ్రరాజులచరిత్ర, క్రీడాభిరామము, ప్రబంధరత్నావళి, చాటుపద్యమణిమంజరి (భాగద్వయాత్మకము) మొదలగు గ్రంథములు - తదిద్వపులసమిర్వహితకలు, నీతినిధి, ప్రతిమ, మధ్యమవ్యాయోగము, కర్ణభారము మున్నగు అనువాదగ్రంథములు, అనేకపత్రికలయందు ప్రకటితములయిన ప్రాచీనాధునాతన సారస్వతచారిత్రికా పరిశోధనవ్యాసములు - రసవత్పద్యభండ రచనములు వారి పాండిత్యగౌరవమును, చారిత్రకజ్ఞానమును, విమర్శనశక్తిని, ప్రతిభాకాశలమును అనంతముఖముల చాటిచెప్పుచున్నవి. ప్రాచీనభాషాశబ్దస్వరూప, తత్త్వనిర్ణయమునకు ముఖ్యసాధనములయిన ప్రాచీనశీలాతామ్ర శాసనములయు, ప్రాచీనతాళపత్రసంపుటములయు పరిశోధనమును పెక్కుడులనుండి చేయుచుండుట శాస్త్రిగారి సహజసామర్థ్యమునకు మెరుగగుచున్నది. ఇట్లు సకలవిధముల శ్రీశాస్త్రిగారు ఆసహాయపరిశోధకపదవి నలంకరింప జాలినవారు. వారినియామకమువలన నాంధ్రవాఙ్మయమునకు వికాస మపరిమితముగ గలుగ గలదు. సర్వథా

తన్నియామక మవశ్యకర్తవ్యము. విశ్వవిద్యాలయము పరిశోధనకార్యారంభముననే శాస్త్రిగారిని నియమింపవలసి యుండెను. ఇపుడయిన వారిని నియమించుట వివేకము. ఇప్పటి కీకార్యాలయమున నాంధ్రకాఢియం దయిన పరిశోధనాదికార్యముల ఫలము ఆకాఢివిషయమున విశ్వవిద్యాలయమున శ్రద్ధను, కర్తవ్యపరాక్రమము వెల్లడిచేయుచున్నది. విశ్వవిద్యాలయ మెల్లభావలయెడను సమానాదరమును చూపుచు అన్నిటను కార్యములు సరిగా కొనసాగునట్లు చూచుట న్యాయ్యము.

వివిధవాఙ్మయవిజ్ఞానసంపదలకు నిరంతరము వెంపును సంపాదించుకొనుచుండుట విశ్వవిద్యాలయముల కార్యము. తదర్థము పక్షసాతరహితదృష్టితో నాయావిషయముల సిద్ధసాక్షులగువారి నేరితెచ్చుకొని వారిప్రాపున తత్తత్సంపద వెల్లపుడు వృద్ధిచేకొనుచుండుట విశ్వవిద్యాలయముల కావశ్యకము.

వెనుకనొకరు నిలిచిపోగా వారిసాసమున నెవరిని నియమింపకుండినట్లు ఇపుడును ఈ సహాయపరిశోధక స్థానమున నెవ్వరిని నియమింప కుపేక్షను చూపునేని ఆంధ్రభావయెడ చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయముచూపు ననాదరమున కది గొప్పనిదర్శనము. కాగలదు. అట్టియనాదరము నాంధ్రలోకము సహింపజాలదు.

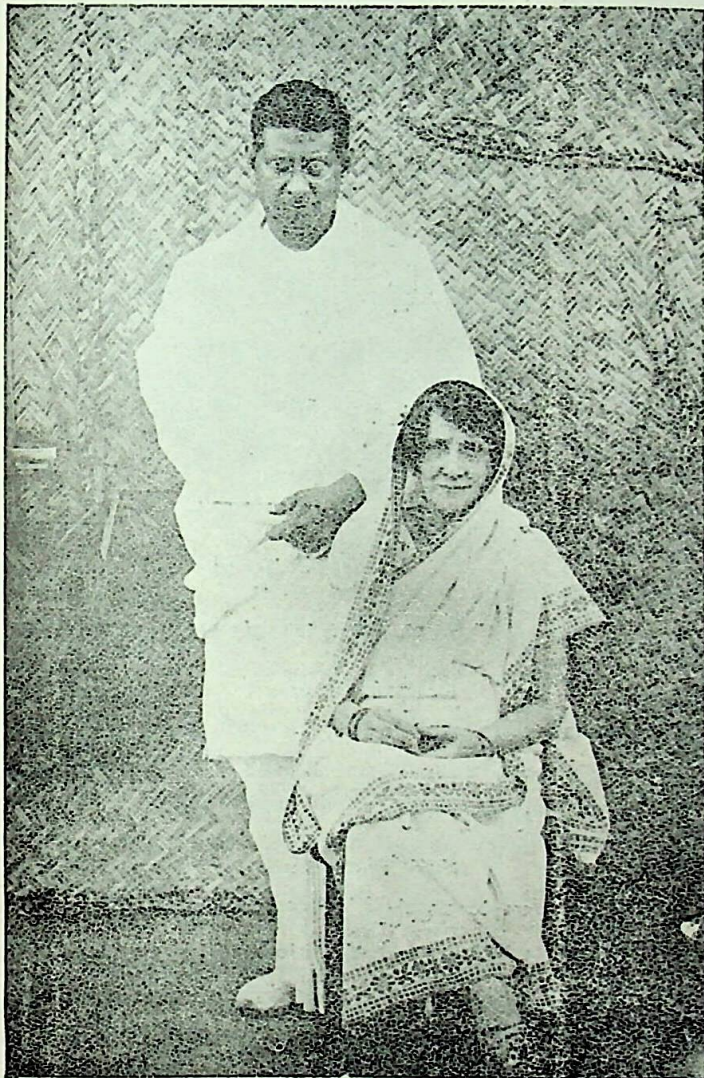
స్వర్గీయ జతీంద్రమోహనుడు

పండితపుత్రుడంటే శుంతడనియర్థము. తండ్రిగుణాలు ఏవీ అంటవు. అందుకని పండితుల పుత్రులందరు అట్లాంటివారని అంటానికి వీలేదు. కాని అనుభవము అట్టిది. ఇట్లాగే భాగ్యవంతుల పుత్రుల విషయంలోమాడాను.

జతీంద్రమోహనసేనుగుప్త ౧౮౮౫లో పుట్టాడు. ఇతడు ఆగర్భశ్రీమంతుడు. ఇతనితండ్రి ఒకజమిందారు. అయినా జతీంద్రుడు సర్వసాధారణముగా భాగ్యవంతుల పిల్లలుమాదిరిగా తయారవలేదు.

కేంబ్రిడ్జిలో బ్యారిష్టరయి వచ్చాడు. జతీంద్రుడు పూర్తిగా స్వయంకృషిమీదనే వైకొచ్చినాడని అసటానికి వీలేదు. జన్మమాడా ఇతనికి తోడ్పడింది. అసలు

వస్తువు మంచిదికావడంచేత ఇవి మెరుగుపెట్టినాయి. జతీంద్రునికి మొదటినుంచి ప్రజాసేవ చేయడంలో ఉత్సాహం మెండు. ఇతనితండ్రిమాడా ఇట్టి విషయాలలో శేరు వడసినాడు.

నేనుగుప్త దంపతులు

(మొన్న కరాచీ కాంగ్రెసుసమయమున వీరిబసవద్ద తీసిన చాయాచిత్రము. తరువాత గుప్త గారు జైలులోనుండుటకారణమున మరిఫోటో తీసినట్లు కానరాదు.)

—I. P. P. A.

క్రమంగా చుట్టుప్రక్కల ఇతని ప్రఖ్యాతి ప్రసరించింది. కాని అప్పుడు వంగరాష్ట్రీయ నాయకులలో ఒక డవలేదు.

సమయమనేది ప్రతివ్యక్తికి, ప్రతికార్యానికి ఉంది. కాని అది గ్రహించుకోక మనం తొందరపడతాము, ఒకసారి ఉరుకుదామని. ఇది మానవ స్వభావం. అది అనుభవంమీద రావలసిందేగాని ఒకళ్లుచెబితే వచ్చేదికాదు.

నేనుగుప్త మాడా ప్రఖ్యాతి పురుషు డవటానికి ఒకసమయ ముంది. అది అస్సాము-బెంగాలు రైల్వేపనివాండ్ర సమ్మె సమయము. అప్పుడు ఆయన పని వాండ్రకు చేసిన సహాయ మపారము. వాళ్లకి భోజనం పెట్టడానికి అపరిమితంగా డబ్బు వెచ్చించాడు. ఆయన ధనంలో చాలాభాగం దీనిక్రిందే వ్యయమయిందని వాడుక.

సమ్మెలో పనివాండ్లు జయ మందారు. జతీంద్రుని ప్రఖ్యాతి దిగంతములకు వ్యాపించింది.

జతీంద్రుడు కలకత్తాకు వచ్చాడు. వన్నెకెక్కిన న్యాయవాదులలో ఒక డయినాడు. క్వాడ్రికాలంలోనే నాగపూరు కాంగ్రెసులో సహాయనిరాకరణమే కావా లని అన్నారు. నాయకులు తమ వృత్తులను మానేసినారు. జతీంద్రుడుమాడాను.

బెంగాలులో చిత్తరంజనుని ప్రతిభ భూమ్య కాశాలు నిండింది. ఆతని ధాటికి అందరు తొలిగారు. జతీంద్రుడు అతని ముఖ్యసేనాని.

దాసు చనిపోయానాడు. అతనితరువాత కిరీట ధారణకి ఎవరు తగును రనే సమస్య వచ్చింది. ఆలోచించారు. చివరకి జతీంద్రుడే తగుపురుషుడని అతనికి పట్టం కట్టారు.

జతీంద్రుడు కిరీటత్రయాన్ని ధరించాడు. అంతే కలకత్తా మేయరుపదవి, బెంగాలు రాష్ట్రీయ కాంగ్రెసు సంఘాధ్యక్షత, బెంగాలు స్వరాజ్యపార్టీ నాయకత్వము. ఈపదవులు పొందటానికి ఇంకా అనేకమంది తంటాలు పడ్డారు. ఆసందర్భములో కొందరు కొన్ని అసభ్యమైన పనులనుమాడ చేశారు. వాటిని ఇక్కడ పేర్కొనడం అనవసరం.

సేనునప్త మంచి తెన్నిసు, క్రికెటు ఆటగాడు. సౌత్ క్లబ్బునకు అనేకపర్యాయాలు ఉపాధ్యక్షుడుగా ఎన్నికౌబడినాడు. పండితులలో చివరదాకా వచ్చేవాడు. కాయం స్థూలంఅవడంచేత ఈమధ్య ఆటలు మానేసినాడు.

సేనునప్త ధైర్యవంతుడు, ఉల్లాసవంతుడు. ప్రతిపక్షి విమర్శ చేస్తున్నా మందహాసంతో వింటూ ఉంటాడు. ఆటల్లో తగిలిన దెబ్బ అరటిపండుఅనే తత్త్వము మనిషిది. ఆరుణమే అతన్ని పైకి తీసుకొని వచ్చింది.

అదిగాకుండా నిష్పక్షపాతి. తాను కార్పొరేషను మేయరుగా ఉన్నన్నాళ్లు సమానబుద్ధితో వ్యవహరించేవాడు. తనపక్షమువారిలోను, ఇతరపక్షములవారిలోను ఒకేవిధంగా ఉండేవాడు. అందుకనే అయిదుసార్లు పరుసగా ఎన్నికౌనబడినాడు.

ప్రతివ్యక్తికి ఏదో ఒక శక్తి, సామర్థ్యము ఉంటుంది. ఇవి కొందరిలో ఎక్కువగా ఉంటాయి,

కొందరిలో తక్కువగా ఉంటాయి. దానికి తగినట్లుగా వ్యక్తులు ప్రకాశిస్తూ ఉంటారు.

అట్టిదే జతీంద్రునియందుమాడా ఒకశక్తి ఉంది. శక్తిఅంటే, సాధారణంగా మనమునుకునే వాక్పటిమ, ధైర్యము, నాయకత్వం వహించడం, సంగీతం పాడడం ఇట్లాంటిదే ఇంకొకటి. కాని జతీంద్రుని శక్తి త్యాగము; తన కున్నదంతా దేశానికి అర్పించడము. అదిమాడా ఒకశక్తి. అది కొద్దిమందికే ఉంటుంది.

జతీంద్రుడు మధ్యవయస్కునుగానే చనిపోయానాడు. అయినా అతను పెద్దవాడే. ఏండ్లు జరిగి పోతుంటాయి. కాని అతను మనహృదయాలలో ఉంటూనే ఉంటాడు.

జతీంద్రుడు చావలేదు; జతీంద్రుడు కీర్తి మూర్తి.

అ శ్రు త ర్పణ ము :

కీ. శే. ఆ. వేం. సాంఖ్యాయనశర్మగారు.*

ఆంధ్రాకాశముననుండి యొక విజ్ఞానతారక యూడిపడిపోయినది. దానితో కొంత వికాసమున, ఉత్తేజమును పొందజూచిన యాంగ్రులను వెరగు క్రమ్ముకొన్నది.

మహాపాధ్యాయులు ‘శర్మగా రొకసంస్థ; అపురూపపువ్యక్తి’; ‘విజ్ఞానసరస్వము’. కాడామరి? అతడేమికాడు? కవి, పండితుడు, విజ్ఞాత, విమర్శకుడు, న్యాయవాది, పత్రికాసంపాదకుడు, సంస్కృతాంధ్రాంగ్లములయందు నిద్రహస్తుడు. తెలుగునాట నీ ‘యాంధ్రభీష్ము’ని ప్రతిభ వెల్లివెరిపినది. ఇట్టి యాయనతీరనియెడబాటు ఆంధ్రలోకమునకు సహింపరానిదనుట చెప్పనేల?

* వీరి పాండిత్యవిశేషాదికముల వివరించులేఖన మొకటి నెనుకటి వైశాఖమాసపు భారతీయందు కలదు.

మీ. శే. ఆ. వేం. సాంఖ్యమునశ్రద్ధగారు.

శ్రద్ధగారి పాండితి, కవనము, విమర్శకత, భావుకత వారి రచనముల ప్రతిఫలించినవి. దైవగతిని వారి సాక్షాద్రూపము నేడు మనసుండి మరుగుపడినను చాయారూపము వారి రచనలమూలమున మనకు చిరము గోచరించుచునే యుండును.

ఇదియొక ఊరటమాత్రమే. చేపడిన వగవు ఎల్ల రీతుల తుడువరానిది. ఏమిచేయగలము? అనుభవించి తీరవలయును.

అరవమునకు ప్రోత్సాహము

‘అద్రా’ పత్రికయం దీక్షింది విషయముకలదు:

“అణ్ణామలై విశ్వవిద్యాలయమున అరవమున ఆనర్హపరీక్షకు చదువుట కవకాశము గలదు. ఇచేవలసే అరవమున తర్కశాస్త్ర (Logic) పాఠ్యగ్రంథము నొకదానిని రచించుటకు వేయిరూపాయలు పారి తోషిక మివ్వబడెను. పట్టపరీక్షాపతనక్రమమున రెండవ

భాగమున కరవము నేర్పబడుచున్నది. విద్యార్థి పరీక్ష కును, త్రైయినింగుపరీక్షకును అరవమున నొకశాఖ కలదు. మదరాసు విశ్వవిద్యాలయమువారును అరవము పెంపొందుటకయి చాల తోడుపడుచున్నారు; పరి శోధనశాఖ నొకదానిని నెలకొలిపినారు; రమారమి ఆరు లక్షలరూపాయలు వెచ్చించి నిఘంటువును ప్రకటింప జేయుచున్నారు; విద్యావ్యయనక్రమమున అరవమునకు మంచి గౌరవమును సమహర్షినారు.”

ఆంధ్రులకొరకే ప్రత్యేకముగ పుట్టువు గన్న ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమును, అంత కంటె వయోవృద్ధయి దేశభాషల నన్నింటిని నమానముగ నాదరింపవలసిన మదరాసు విశ్వవిద్యాలయమును తెలుగునకెచ్చిన ప్రోత్సా హము చెప్పకొనదగినంత లేకున్నది. మరియు శాస్త్రములు (Sciences), చరిత్ర మొదలగువానిని నయితము తెలుగుననే నేర్ప వలయునని చిరకాలముక్రిందటనే ఆంధ్రవిశ్వ కళావరిషత్తు నిశ్చయించినది. ఆయావిషయ ములనుగూర్చిన గ్రంథములు లేక అట్లు చేయుట సాధ్యము కాజాలదని చెప్ప బని లేదు. కాని ఇప్పటికిని విశ్వకళావరిషత్తు తద్దృష్టితో రచియింపించిన గ్రంథములు, తుదకు తత్ప్రయత్నమేని యున్నట్లు కాన రాదు. వయసున చిన్నదయ్యును గుణమున పెద్దగా పేరునకెక్కిన అణ్ణామలై విశ్వవిద్యాలయము నికనయిన ననుసరించి తెలుగునకు చక్కనిప్రోత్సాహ మిచ్చుట దీనికి ధర్మము. ఆంధ్రులు నీ విషయమున మిక్కిలి శ్రద్ధను వహింపవలెను. ‘అడుగక అమ్మయినపెట్టదు’

దాంపత్యసౌఖ్యము

“హంగెరిలో నే దొక క్రొత్తసమస్య బయలు దేరినది. అది దేశీయమునకుగాని, ఆయుధములకు గాని, ఇకాల్తమునాలోగమునకుగాని, నిరుద్యోగము నకుగాని సంబంధించినది కాదు. వానికంటె చాల గడుసయినది.

ప్రధానామాత్యుడు గోంబోసుగారికి ఒకమహా జరునానా అందినది. ధానిని నూటనీబడిమంది పార్ల మెంటుప్రతినిధులభార్యలు వ్రాసి సంతకముచేసి పంపిరి.

రాత్రులయందు పార్లమెంటుసమావేశములు జరుపరాదనియు, రాత్రినేళయంతయు తమపతనము తమకు దూరముచేయు రాజ్యాంగవ్యవహారములు దాం పత్యసౌఖ్యమున కపాయకరములనియు, తమ దాంపత్య జీవితము విభిన్నమగుచుండ తా మూరక చూచుచు కూరుచుండుట అసాధ్యమనియు, తమభర్తలు రాత్రి నేళలందు ఇంటిపట్టున నుండకపోవుటకు నిర్బంధ ముగ నలవాటుపడుదురుకాన, వారు ప్రొద్దుట నింటికి వచ్చినపుడు, వారు రాత్రియంతయు కేవలము దేశ వ్యవహారములయందే నిమగ్నులయియుండి రనుకొనుట కంతమాత్రమును వీలుపడదనియు నందు వ్రాసిరి.”

పయిన పేర్కొనిన విషయము ౧౬-౭-౧౯౩౩ నాటి ‘హిందూ’సచిత్రవార పత్రికలో వినోదవిషయములయందు ప్రకటిత మయినది. ఇది కేవలము వినోదవిషయముగ భావింపదగినది కాదు. మన దేశమునను వివా హితులగు మగవారు చాలరాత్రి-పది, పండ్రెం డుగంటలవరకు- ఒకొకప్పుడు రాత్రియెల్లను పనిచేయవలసిన నిర్బంధము సంప్రాప్తమగు చున్నది. తాలూకాకచేరిల గుమాస్తాలు, జమీందారుల నౌకరులు, షాహుకారుల

నౌకరులు ముఖ్యముగ నిట్టినిర్బంధమునకు పాలగుచున్నారు.

హంగెరిలో పార్లమెంటుసభ్యులు రాత్రులయందు పనిచేయుట దేశహితకార్య నిర్వహణముకొరకు ; ఇచ్చటివారెల్లరు దాం పత్యానురాగశూన్యులు, అరసికులు, ధనాశా పీడితులు, అధికారదర్శిదగ్గులు నగు మనుష్య పశువుల స్వార్థసంపాదనముకొరకు. రాత్రుల యం దిట్లు చాలప్రొద్దువరకు మగవార లిండ్లను వదలియుండవలసినవా రగుటచే వారి దాంపత్యసౌఖ్యమున కంతరాయము కలుగుచుండుటయేకాక, వారి సతులకు వారి ప్రవర్తనమునెడ సంశయము గలుగుటయు, తద్వారమున వారి దాంపత్య మంతరించు టయు సంభావ్యము. దాంపత్యసౌఖ్యముమాట యటుండుగాక !

పార్లమెంటుసభ్యులకు కొంతకుకొంత స్వాతంత్ర్యము గలదు. వారి పలుకుబడి బహు సంఖ్యాకులగు ప్రజలయొక్క ఇచ్చననుసరించి యుండును. ఈనౌకరులకన్ననో స్వాతం త్ర్యము పూర్ణానుస్వారము. పొట్టకొరకు నౌకరీలో నున్నంత కాలము ఓరాత్రము వారికి చీవాటులు. నిగ్రహానుగ్రహములరెంటను జీవితము దుర్భరమగుచుండును. నిగ్రహ మించుక మించిన తరచు వారి జీవనమునకు, కొండొక తరి జీవితమునకును స్వస్తి చెప్పబడుచుండును. సంఘమున కొందరికి సంప్రాప్తమగు నిట్టి యమానుషప్రవర్తనము కడుంగడు హేయము.

మన దేశమున స్త్రీలును విద్యా విజ్ఞానముల నార్జించుచున్నారు; దేశహితైకజీవనలగుచున్నారు; ఆత్మహిత కార్యములయందును అభినివేశము గలిగియున్నారు. కావున, తమ దాంపత్యసౌఖ్యమునకు కలుగుచున్న యీ యాటంకమునుగూడ హంగేరీస్త్రీలవలె నముచితప్రయత్నముమూలమున నివారించుకొను టావశ్యకము.

అస్థిల ప్రకటనములు

“గతసంవత్సరపు ‘విశాలభారత్’ సంచికలో నొకసారి ‘అస్థిల ప్రకటనముల’ ను గురించి ఒక సంపాదకీయవ్యాఖ్య వెలువడియుండెను. అన్ని భాషలలోను వార్తాపత్రికలయందు అస్థిలప్రకటనములకు కొరత లేదు. ఈవిషయమై కలకత్తాలోని భారతీయ పత్రికారసమితివారు ఒక ప్రత్యేక-ఉపసంఘమును నియమించిరి. ఈసంఘమువారు మంచిసెబ్బరలను చర్చించుకొని యీ క్రిందివిధముగా పత్రికాసంచాలకుల కొక విన్నపము సంపుకొనిరి:—

(అ) పాఠకుల మనస్సులందు అస్థిల భావములు ఉత్పన్నములగుటకు కారణమున నెట్టిశబ్దముగాని, వాక్యముగాని, ప్రకటనలలో నుండరాదు.

(ఆ) కాముకతకు ఉద్దేశము నిచ్చు జైప భముల ప్రకటనములు అచ్చువేయసేరాదు.

(ఇ) జనసేంద్రియసంబంధముగు రోగములను కుదుర్చు మందుల ప్రకటనము అచ్చువేయవలసివచ్చినపుడు, ఆరోగములపేరులు శీర్షికలలో నుండరాదు. మరియు ఆప్రకటనలో అశ్లీలమగుతలంపులను పురిగొల్పునట్టి వివాద్యమును ఉండరాదు.

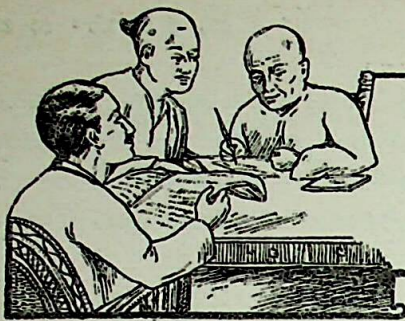
(ఈ) ఇట్టిరోగముల వైద్యముపేరు లిచ్చుట అనివార్యమేయగునెడల వానిని మామూలు ఆశ్రయములతోనే ముద్రింపవలయును.

మన హిందీపత్రికలయందును యిట్టి ప్రకటనలు చాల బయలుదేరుచున్నవి. హిందీపత్రికా సంచాలకులును ఈసంఘమువారి పై సిఫారసులను ఆములుజరుపుదురని మేము ఆశింపవచ్చునా? ”

(విశాలభారత్ - సంపాదకీయవిచారణ)

ఈవిన్నపము విశాలభారత (జూలయి సంచిక) యందు కలదు. తెలుగు దేశమున గల పత్రికలయందును ఇట్టి అస్థిలప్రకటనలు చాల తరుచుగ కాన్పించుచుండును. వానివలన పత్రికలకు ధనలాభ మధికమయ్యును సంఘము వైతికప్రవృత్తి కవి న్యూనతను గల్పించుచున్నవి. పత్రికలు నానావిధముల సంఘాభివృద్ధిని కావింపవలసినవి. కావున తెలుగు పత్రికల అధిపతులును ఉపర్యుక్తములగు నుపదేశవాక్యములకు సాఫల్యమును సమకూర్చుటావశ్యకము.

సాభిషాయ

విశేషములు

ఓ ధర్మమా! నీ మహిమ విచిత్రము. నీ సందర్శనమునకు సబర్కతి సత్యాగ్రహశ్రమనివాసము సాధనమొ, సబర్కతి జెయిలునివాసము సాధనమొ సామాన్యలకు తెలియకున్నది. ప్రవృత్తియందు భోగత్యాగములకు గల సంరంభము ధర్మసంస్థాపనము వినియోగపడుటయును, విచిత్రముగ నున్నది. సుఖప్రాప్తియును, దుఃఖనివృత్తియును జీవయాత్రకు సహజములైనను పరమార్థములు గావు. ధర్మనిర్వహణమునందు దుఃఖానుభవమును సుఖనివృత్తియును పరమార్థములుగ గనుపడుచున్నవి. సుఖదుఃఖములు జీవయాత్రయందు ధర్మనిర్వహణమునకు సమానార్థకములు. గాంధీమహాత్ముడు ధర్మనిర్వహణమునకై సబర్కతి సత్యాగ్రహశ్రమమును పరిత్యాగము చేసిన మహాత్యాగోదంతము ప్రపంచేతిహాసములందపూర్వముగ నున్నది. సత్యాగ్రహ పరిత్యాగము గాంధీమహాత్మునకు గలుగజేసిన హృదయసంతాపమును గాంధీమహాత్ముని దివ్యవాక్యములు వ్యక్తము చేయుచున్నవి.

“౧౯౧౫ సం, హిందూ దేశమునకు వచ్చిన క్రొత్తలో సత్యాగ్రహ ఆశ్రమమున నిర్మించితిని. అత్యధిక త్యాగము చేయవలసిన ఆవశ్యకత యిప్పుడు

సత్యాగ్రహము ఆశ్రమ-ఆదర్శము. ఆశ్రమవాసులందరు సత్యము, అహింస, బ్రహ్మచర్యము, జిహ్వాచాపల్యమును స్వాధీనపఱచుకొనుట, చరిత్రనారాయణ సేవ, ధైర్యసాహసములు, అస్పృశ్యతానిరూపన ప్రచారము, స్వదేశీ (ముఖ్యముగా ఖద్దరు) మున్నగు ఆదర్శముల నన్నింటిని మతాచారముగా పాటించి, ఉదరపోషణము చేసుకొందురు. ఆశ్రమస్థులమును ౧౯౧౫ సం. లో కొంటిని. పసులనన్నిటిని ఆశ్రమవాసులే చేసుకొనుచున్నారు. ఖద్దరు, పసుపోషణపరిజ్ఞానము, కాస్త్రరీత్యాపారిశుధ్యముచేయుట, విద్యాభ్యాసము మున్నగు నవి ఆశ్రమవాసులు సేర్పుకొనునవి. ఆశ్రమములో ౧౦౭ మంది ప్రస్తుతము గలరు. (పురుషులు ౪౩, స్త్రీలు ౩౧, బాలురు ౧౨, బాలికలు ౨౨) ప్రస్తుతము చెరసాలలోనున్న వారిసంఖ్య యిందుచేర్చలేదు. ఆశ్రమమునెలపల పనిచేయుచున్న వారిసంఖ్యగూడ యిందుచేర్చలేదు. ఇప్పటివరకు ఖద్దరు పరిశ్రమలో ౧౦౦౦ మంది తయారైరి. వీరందరు నాకు తెలిసినంతవరకు ప్రజానిర్మాణకార్యక్రమ నిమగ్నులై యుండిరి. ఆశ్రమము రిజిస్ట్రేషన్ ది. ట్రస్టుఫండు సక్రమముగానే యున్నది. మిత్రులచుండి విరాళములను స్వీకరించుచున్నారు. ఇది కేవలము విద్యావ్యాపకమునకే వినియోగపడుచున్నది. జీతములు లేకపోవుటయే గాక, విద్యార్థులకు భోజనముకెట్టి, కట్టుబట్టలగుడ యిచ్చుచున్నారు. ఆశ్రమస్థిరాస్తి రు ౩, ౫౦,౦౦౦. చరాస్తి రు ౩,౦౦,౦౦౦ ఆశ్రమము రాజకీయములందు పాల్గొనుట లేదు.”

కల్గినది. ఏది నాకు ప్రియతమమో, ప్రాణసమమో, దేని నేర్పూనుటకు గూఁసం. నుండి నేనును, ఆశ్రమవాసులను, నిరుపమానశక్తుల వినియోగించి పనిచేసితిమో అట్టి ఆశ్రమమునే నే నిపును త్యాగము చేయుచున్నాను. ఈ ఆశ్రమమునకు సంబంధించిన ప్రతిపక్షి, పశువులలో ప్రశ్నోకపవిత్రచరిత్ర గలదు. ఈ ఆశ్రమమునకు సంబంధించిన చంద్రితము లన్నియు ఒక గొప్ప కుటుంబమునకు చెందినవే. వెనుక పనికిమాలిన వీడుగానున్న ప్రదేశము, మనుష్యులకృషివలన ఒక పెద్ద ఆరామక్షేత్రమైనది. ఇట్టి ఆశ్రమమును చీల్చివేసి యిచట జరుగుచున్న పలువిధములగు కార్యములను విరమింపవలసి వచ్చినప్పుడు మేము అశ్రుజలపూరిత నేత్రులముకాకుండు సంవత్సరము, దీనిని గూర్చి ఆశ్రమవాసులగు స్త్రీపురుషులతో చాలసార్లు సంభాషించితిని. ప్రస్తుతము దీనిని విరమించుటకు వారందఱు సమ్మతించిరి.

సత్యాగ్రహ మంతలో ముగియునటలు లేదు. అందువలన దాని ఫలితముల నన్నింటిని అనుభవింపవలసి యుండునని ఊహింపక తప్పదు. ఆకారణమున ఆశ్రమమును విరమింప నిశ్చయించితిమి కాని ఆశ్రమముసాత్తు సంతను ప్రజాహితమునకే వినియోగించవలెనని మాకోరిక, నగదును. చరాస్తుల నన్నిటినిగాని కొన్నిటినిగాని వశపఱచుకొనగోరనియెడల వాటిని నేను ప్రజలలాభమునకు నా సూచనలప్రకారము వినియోగింపబూనిన మిత్రులకు వశపఱచువగోరెదము.

సత్యాగ్రహశ్రమమును విచ్ఛేదము చేయుటయందు మహాత్మునకు గలిగిన హృదయ సంతాపమును, పూర్వోదాహృతములైన సత్యవాక్యములు సకలజనులకును పరమవిచారమును గలుగజేయుచున్నవి. పదునెనిమిదేండ్లు శ్రమకడి పోపించి పెంచిన యాశ్రమమును నిర్మూలముచేయుట సామాన్యులకు సాధ్యముగాని విషయము. ప్రాణావసానసమ

యమునందైనను నిస్సంగత్వమును, నిస్పృహయును దేహధారులకు దుర్లభము. సన్నాత్య సాశ్రమమును స్వీకరించియును మహాశ్రమములను నిర్మించి మమకారము బూనుట ప్రపంచమునందు పరిపాటిమైనవిషయము. సత్యాగ్రహమునకై వినియోగపడని సత్యాగ్రహశ్రమనిర్వహణము సత్యాగ్రహనాయకుడైన గాంధీమహాత్మునకు నిర్లక్షమేకాకను దురాధ్యమును.

సత్యవ్రతపరాయణుడైన మహాత్మునకు సత్యధర్మనిర్వహణమునకు సంసారము, ఉద్యమములు, ఆశ్రమములు సాధనములు కాని పరమార్థములుగావు. సామాన్యులకు సాధనముకాని గ్రాహ్యమైనటులు సాధ్యములు గ్రాహ్యములు గావు. సాధ్యములకు నిర్లక్షములైన సాధనములను వినర్జించుట మహాత్ములకు సులభము. మనోవాక్కాయములను సత్యము నారాధించుటకు ప్రతిబంధకములను నిగ్రహించుట మహాత్ములకు పరమార్థము. సత్యాగ్రహనిర్వహణమునకు ప్రతిబంధకమైన సత్యాగ్రహశ్రమమును విచ్ఛేదము చేయుటయందు గాంధీమహాత్ముడవలంబించినత్యాగ వ్రతానుష్ఠానము ప్రపంచమునందంతటను భయనంభ్రమములను గలుగజేసినది.

* * * *

గాంధీ మహాత్ముని సత్యాగ్రహశ్రమ త్యాగము బుద్ధదేవునిరాజ్య సంసారత్యాగ

మును విస్మరింప జేయుచున్నది. గౌతమ బుద్ధుడు దుఃఖనివృత్తికిని, ఆత్మోపబద్ధికిని సంసారమును, రాజ్యమును విసర్జించెను. గాంధీ మహాత్ముడు సత్యవ్రతపరాయణమైన ధర్మ నిర్వాహణార్థము శ్రమపడి పోషించి పెంచిన సత్యాగ్రహశ్రమమును తృణప్రాయముగను విధ్వంసము చేయుట త్యాగోదంతములందు దివ్యోదంతము. వర్తమానసమయమునందు సత్యాగ్రహోద్యమమునందు సత్యాగ్రహ శ్రమ పరిత్యాగము విపాదాధ్యాయముగను గోచరం బగుచున్నను కాలాంతరమునను దివ్యాధ్యాయముగను వెలయగలదు. సత్య నిర్వహణమునకై సోకెటిను విషసానముచేసిన ఇతిహాసమువలెను, మానవ మోక్షమునకై ఏనుకీస్తు శిలువను ధరించిన యితిహాసము రీతిని గాంధీమహాత్ముని త్యాగమును కాలాంతరమునందు ధర్మోపహాసమునందు పరంజ్యోతి వలెను ప్రకాశింపగలదు.

* * * *

ఏనుకీస్తు అశ్వశాలయందు పుట్టినరీతిని ధర్మము నిర్బంధాశ్రమములందు, బీభత్సపరిస్థితులందు తేజోవంత మగుచున్నది. పంచ మహాపాతకులకును వాసస్థలములైన చెరసాలలు మహాత్ములకు నిర్బంధవాసస్థలము లగుట ప్రపంచావృతమైన దురదృష్టము.

అనిత్యమైన బాహుబలమునకు గల ప్రతిష్ఠ రాజ్యాంగములం దాదికాలముననుండియును నిత్యమైన ధర్మబలమునకు గలుగకున్నది. రోమక సామ్రాజ్యము క్రీస్తుమత విధ్వంసనమున కుపయోగించిన పశుబలప్రయోగమునే వర్తమానకాలమునందు ౧౯౩౩ సంవత్సరముల యనంతరము రాజ్యాంగములు వినియోగించుచున్నవి. శిక్షాస్మృతియందు సత్య సంకల్పములును, ధర్మనిర్ణయములును దండనార్హము లగుచున్నవి. సత్యసంహారమునకును, ధర్మనిరాదరణమునకును నిధికారము చేసెడిప్రయత్నము లసహ్యములైనను సద్యోపయోగము లగుచున్నవి. అధికారభయావృతమైన ప్రపంచపరిస్థితులందు ధర్మాభయములను స్థాపించుటకు ప్రపంచ మనుభవించిన దుఃఖ వేదనను ఘోరసంగ్రామములు, మతకలహములు, సాంఘికసంరంభములు, వ్యాపారాధిక సమరములు వేనోళ్లను బోధించుచున్నను జ్ఞానోదయము దుస్తరముగనున్నది. సంరంభమయమైన ప్రపంచోదంతములందు గాంధీ మహాత్ముడు పక్రమించిన మహాత్యాగోదంతము ఆసురబలనిరసనమునకును, దైవబల సంవర్ధనమునకును, ధర్మరమైన శాంతిస్థాపనమునకును పరంజ్యోతివలె వినియోగపడుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగు గాత !

బా ర లి

సచిత్ర మాసపత్రిక

అధిపతి

కా. నాగేశ్వరరావు

సంపాదకుడు

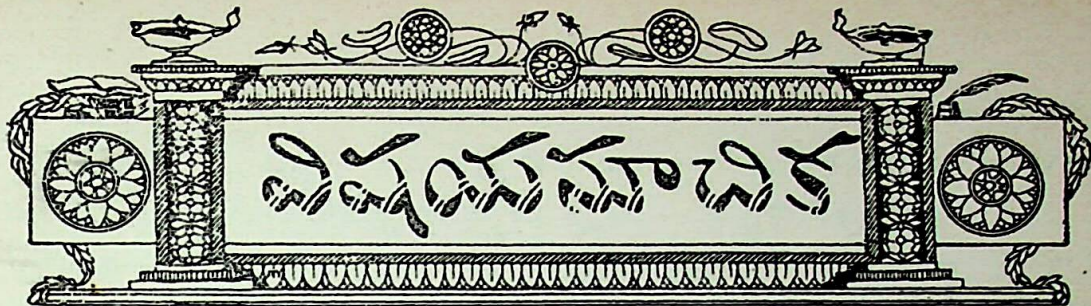
గన్నవరపు సుబ్బరామయ్య

సంపుటము ౧౦. సంచిక ౯.

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము, మద్రాసు.

౧౯౩౩

Printed at the
ANDHRAPATRIKA PRESS
G. T., Madras.

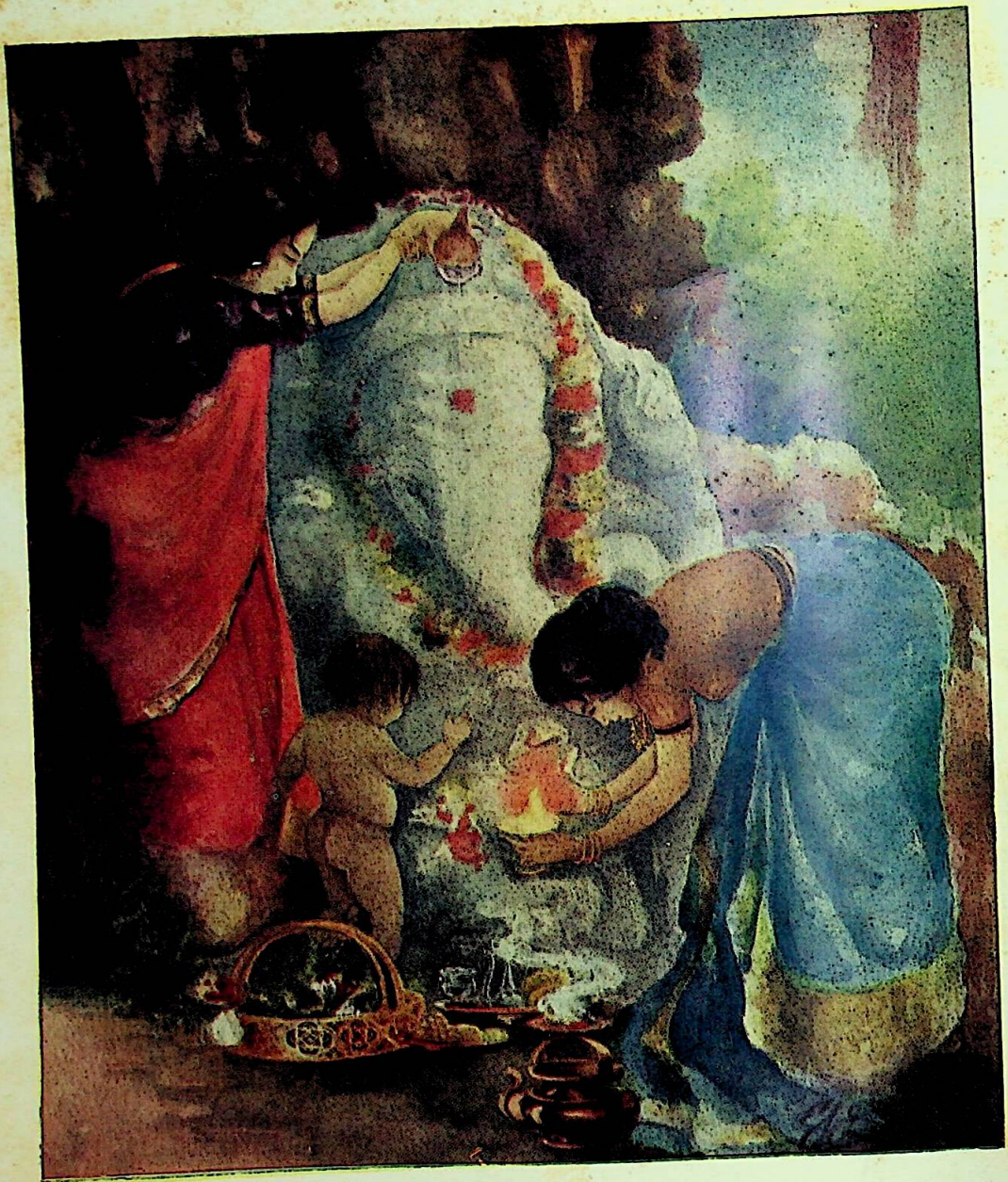
పద్మావతీచరణచారణ చక్రవర్తి—శ్రీ శివశంకరశాస్త్రిగారు	...	332-340
కన్యాశుల్కనాటక విమర్శనము—శ్రీపాద కామేశ్వరరావుగారు	...	340-341
పేరు—ఏలేశ్వరపు కృష్ణమూర్తిగారు	...	341-342
సారంగధరచరిత్ర—బులుసు పాపయ్యశాస్త్రిగారు	...	343-344
అనంతపంతుల రామలింగస్వామిగారి శుక్లపక్షము—విశ్వనాథ నరసింహం	...	344-345
గారు	...	345-346
సంస్కృతము దేశభాషగ నుడిసదా?—వంగోలు వేంకటరంగయ్యగారు	...	346-347
ప్రేమపాశం—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	...	347-348
తోటమాలి—కృత్తివెంటి వేంకటసుబ్బరావుగారు	...	348-349
విద్యాప్రమాణము—సి. పి. రామచంద్రరావుగారు	...	349-350
మధువ్రత—పాటిబండ మాధవశర్మగారు	...	350-351
భారతీయవిద్యాచరిత్రము—మారేమండ రామారావుగారు	...	351-352
నేటిరష్యా—నార్ల వెంకటేశ్వరరావుగారు	...	352-353
రాండు టేబిల్ సభల సంస్కరణవిధానము—చా. వెం. హనుమంతరావుగారు	...	353-354
పిచ్చితలపులు—హనుమదింద్రకంటి	...	354-355
యుగలక్షణసమన్వయము—బులుసు వేంకటరమణయ్యగారు	...	355-356
కష్టతల్లిపెల్లి—చావలి బంగారమ్మగారు	...	356-357
వోటు—సోమంచి యజ్ఞన్నశాస్త్రిగారు	...	357-358
ఆంధ్రగ్రంథముల పట్టిక	...	358-359
జీవితరహస్యము—కీ. శే. జనమంచి వేంకటరామయ్యగారు	...	359-360
క్షీరసాగరమథనము—బాలాంత్రపు వేంకటరావుగారు	...	360-361
భారతము : షరమార్గప్రదర్శనము—నండురి బంగారయ్యగారు	...	361-362
పిపాసుపు—దివాకర్ల వేంకటాచార్యగారు	...	362-363
నా లాటరీ మోటారు—పెద్దాడ రాజలింగమూర్తిగారు	...	363-364
శర్వరి—పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతిగారు	...	364-365

ఉరున్వతివిజ్ఞానమందిరము	రగి౧-రగి౪
మీగడతఱకలు : అధునికాంధ్రవాఙ్మయము—శాస్త్రి	రగి౬-రగి౮
ఆంధ్రభాషాప్రవీణ—ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారు...					రగి౮-రగి౯
బాలక్రీడలు—మంగిపూడి వేంకటశర్మగారు	ర౬౦-ర౬౪
నాట్యకళ—కీ. శే. పిల్లలమఱ్ఱి సుందరరామయ్యగారు	ర౬౫
ఆంధ్రభాష్యదయము—శ్రీ కె. ఎస్. హరిశ్చంద్రుడు	ర-౬
భారతీయమహిళామండలి—శ్రీ బొడ్డుపాటి సీతాబాయి; శ్రీ టి. నారాయణమ్మాళు, శ్రీమతి రమణబాయి నీలకంఠ, బి. ఏ.,	ర౬౭-ర౬౮
కలగూరగంజ—మెత్తనివారినిచూస్తే—; హెన్రీఫోర్డు; అధునిక ప్రపంచమున బానిస					
తనము; శ్రీ సోదరీ సుశీలాదేవి; జర్యనీయందు స్వయంసహాయము;					
కోహినూరు వజ్రము; శిక్షణమువలని ప్రయోజనము; భారతదేశ					
గ్రామములయందు బ్రాడ్ కాస్టింగు; సముద్రమున నడక; తక్షశిల;					
జమిందారీల ఆదాయము; గణపతి; ఎత్తయినగోపురము; పిల్లల					
గండములు	ర౬౯-ర౭౧
కేళి—శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావుగారు	ర౮౨
ఆగడపలు—సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు	ర౮౨
నక్షత్రమండలము : (భాద్రపదమాసము)—గొబ్బూరు వేంకటానంద					
రాఘవరావుగారు	ర౮౩-ర౮౬
వినాయక చవితి—కర్ల పాలెము కుటుంబశాస్త్రిగారు	ర౮౬
విమర్శనము	ర౮౭-ర౯౬
పునర్విమర్శనము	ర౯౭-ర౯౮
సాభిప్రాయవిశేషములు—	ర౯౯-౧౦౪

చిత్రములు

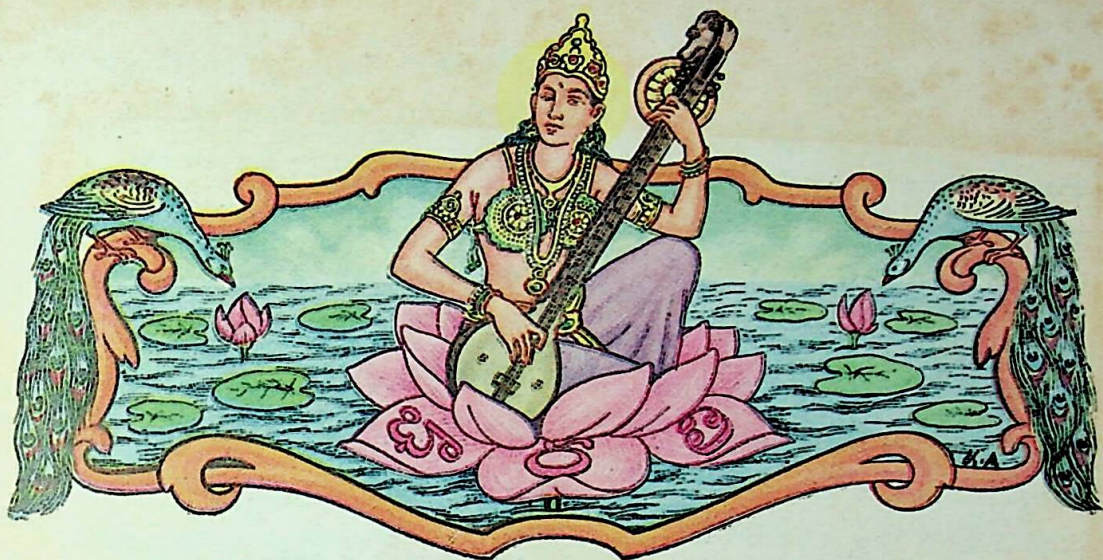
త్రివర్ణ చిత్రములు : గణపతి; మేరాబూ.

సాధారణ చిత్రములు : చౌఖండిస్తూపము (సారనాథము); కుత్తాలము జలపాతము; ఉస్మానియా ఆసుఫత్రి - హైదరాబాదు; హైదరాబాదు - ముస్లింసదిబడ్డన; సూర్యోదయానంతరము; చార్ మినార్ - హైదరాబాదు; అశోకస్తంభాగ్రమునందలి సింహశిఖరము (సారనాథము); క్లిక్; సింహళరాజధానియగు అనూరాధపురముననుండి కొనితెచ్చి పాతిన అశ్వత్థవృక్షశాఖ; తిరుపతిగుంటప్రక్కన నుండు రాగిచెట్టు; తక్షశిలచిత్రములు; యక్కురేచిత్రములు; ఆకస్మికచ్ఛాయాచిత్రములు; ఇతర చిత్రములును.

గణపతి

—యస్. వి. యస్. రామారావు.

సంపు. ౧౦ శ్రీముఖ సంవత్సరము, భాద్రపదమాసము (నెట్టెంబరు ౧౯౩౩) సంఖ్య ౯

పద్మావతీ చరణచారణ చక్రవర్తి

(నూడురంగముల పద్యనాటిక)

శ్రీ శివశంకరశాస్త్రి

[మాపేశ్వరాశ్రమము]

ప్రథమరంగము

పద్మావతి

అరుగుచున్నా రుగా హృదయాధినాథ,
గౌడలక్ష్మణ సేన భూకాంతుసభకు !
అవధరింపంగవలయు కృపార్ద్రమతిని—
ప్రార్థనం బొండు చేయు మీసాదదాసి.

జయదేవుడు

ఏల యింతజాలి హృదయేశ్వరీ, చెప్ప
మెన్నడే నిరాకరించినాడె
నేటివర కితండు నీవాంఛితంబును !
వెరగుదోప నిట్లు వేడనేల ?

పద్మావతి

ఏలనోకాని ప్రాణేశ, యిదె మదీయ
మానసాబ్జము దోలాయమాన మయ్యె !
వెరపుసైతము కల్గు నావిన్నపంబు
సఫలతం గాంచ దనియెడి సంశయమున.

జయదేవుడు

ప్రార్థనమ్ము మాని ప్రాణేశ్వరీ, నాకు
నాజ్ఞ యిత్తువేని యచిరముగను
అనుసరించువాడ నొదలం దాలిచి
శంక విడువదగదె యింకనైన ?

పద్మావతి

వినగ నెల్లరు గీతగోపిందకృతిని
పాడుమరు మీరు నృపనభాభవనమందు
కావ్యదోషము లున్న సెమ్మరుణముగను
బయలు పెట్టరె పండితప్రవరు లపుడు?

జయదేవుడు

అష్టపదులు చాల యవధరించిననాడు
గోష్ఠిలోన నృపతి కుతుకమునను
కావ్యపరిసమాప్తి కావుట యాలించి
ప్రభు వొసంగె నాజ్ఞ పఠనమునకు.

అభిపుద్యనార్థ మరుదెంచియున్నారు
దాక్షిణాత్యపండితప్రకాండు,
లీదినంబు వార లేతెంత్రు లక్ష్మణ
ప్రభునిసభకు కావ్యపఠనవేశ.

నిఖిలకళలయందు నిష్ణాతులై మహా
విబుధులైనవారు విన్నయపుడె
కావ్యబంధమందు గల్గుప్రాశస్త్యంబు
విశదమగును కవికి యశము నిలుచు.

అవగుణంబులున్న నాస్థానకవికృత
గ్రంథమందు ధరణికాంతునకును
కీర్తి తరుగుననుచు గీతగోపిందమ్ము
తరచి చూచినాను తాల్మితోడ.

అంతెకాక శ్రీమదాచార్యగోవర్ధ
నార్యసమ్ముఖమ్మునందు కృతిని—
ఆదినండి శ్రద్ధ నాలింపగా ఉమా
పతియు, శరణకవియు—పాడినాను.

దోషరహిత మనియె ధోయికవింద్రాది
సమితియెల్ల, నాకు శాంతి యొదవె.
అతికుశాగ్రబుద్ధియా పరాశరనకు
కావ్యమయ్యె నపుడె కంఠగతము.

కావ్యశోభకారకు కావినడగుమార్పు
లేవి తోచకున్న వింక నాకు.
పరిణతాత్మ మైన పద్మావతీదేవి
భావమే మొ విశదపరపవలయు.

పద్మావతి

రసనదనమైన కృతిశరీరమ్మునందు
కానబడుచున్నయది కళంకత్రయంబు
ప్రాణనాయక, మన్నించి పాదదాసి
విన్నపము, దాని దొలగించివేయవలయు.

జయదేవుడు

నాతలంపునందు నాలుగుదోషముల్—
పదమునందు, వాక్యబంధమందు,
అర్థమందు, రసమునందును—కీనిలో
తుదిది యొకటె ప్రబలదోష మరయ.

అందులోన నెని రసాదిప్రతీతి ప్ర
కర్షములకు బంధకారకములొ,
సహజముగ నె యెని రసప్రతీతివిలంబ
కారకములొ వాని గడవవలయు.

దోష మున్న దాని దొలగించివేయుటే
కవికే సముచితంబు, కావ్యమందు
తెలుపగదవె సకలలలితకలాభిజ్ఞ,
తోచినట్టి ప్రబల దోషములను.

పద్మావతి

కెరిలి పద్మావతీచరణచారణచక్ర
వర్తి యం చాదినే వైచినారు
స్థానాంతరమ్మున జయతి పద్మావతీ
రమణ యం చేమేమొ వ్రాసినారు
వేరొకతావున విహితపద్మావతీ
సుఖసమాజే యంచు జొనిసినారు
ఇమ్మాడ్కి నాపేరు ముమ్మారు గీత గో
విందబద్ధమ్ము కావించినారు
కేవలమ్ము రహస్యంపుగ్రీశలందె
పేర్కొనం దగు నిజభార్యపేరు మీరు
స్వీయకావ్యశరీరాన జేర్చుకతన
గ్రంథమునకు కలంకమ్ము కలుగలేదె ?

జయదేవుడు

తనివీరీరునే సుధామధురమ్ము నీ
నామధేయచింతనమ్మువలన
పద్మ, కావ్యమందు బద్ధంబు చేయుట
వలన దాని కొదవె వైభవంబు.

సకలలోకపూజ్య జగదంబపేరె నీ
పేరు పద్మ: దాని పేరుకొన్న
రసనమీది తుష్ట రాలిపోవుట గాక
అతిపవిత్రభావ మంకురించు.

కవుల కృతులయందు కాంతాభిధానంబు
సంస్మరించుచుంట నముచితంబె.
ఉన్నవారు కొంద రుత్సాహవంతులు
పెట్టినారు భార్యపేరె కృతికి.

పద్మావతి

నిండుసభలోన నేను నాన్యత్యవిషయ
మవధరించినపెద్ద లేమందురొ కద!
కవులదృష్టాంతముల్ పెక్కు కలవు నాథ,
కాని బాధించుచున్నది గాథలజ్జ!

జయదేవుడు

విన్నయపుడు దాన వ్రీడాకరంబైన
దేమియుండు వార లేవగింప?
నేర్పు కలదు నీకు నృత్యాదికళలలో
సనుచు సంతసించి యభినుతింతు.

పద్మావతి

మీకు నిజభార్యపై ప్రేమ మేదురముగ
నుండుగాక, మనస్సులో నుంచికొనుట
సముచితంబగు : నీరీతి జనముమ్రోల
ప్రకటనముచేయ పాడియే ప్రాణనాథ!

జయదేవుడు

అవగతంబె నీకు కవులు నిరంకుశుల్
స్వేచ్ఛలోనె వారిజీవనంబు.
ఒరుల కెట్లుసాధ్య మున్నతమతంగ
గమన మాప వారికవిత్తయందు ?

పద్మావతి

చాటువాక్కులచే వివశత్వ మొదవు
ఐన నాతుదివిన్నపం బాలకించి
తెలియనీయక పద్మావతీసమాఖ్య
జగమునకు, నన్ను రక్షింపదగును నాథ!

జయదేవుడు

చెప్పలేదు నేను సిగ్గుల దగుమాట
నామధేయ మెత్తినానె కాని
నీవు కళలలోన నిష్ణాత వనుకీర్తి
శాశ్వతముగ నిల్పు జగమునందు.

ఓర్మి నీవు నాకు సుతాహమీకున్న
కావ్య మెట్లు చేయ గలుగువాడ
పద్మ, పద్మ, నాకు ప్రాణేశ్వరివి, మూర్తి
దాల్చినట్టి యిష్టదైవతమవు!

పరాశరుడు

[ప్రవేశించి]

జాగుచేసెదవేల జయదేవ, యింక ?
నీకోస మెల్లరు నిర్మి మేషముగ
సుతంత్రతో వేచియున్న వా రదిగొ
పట్టభంగ శ్రేణిపార్శ్వమునందు.

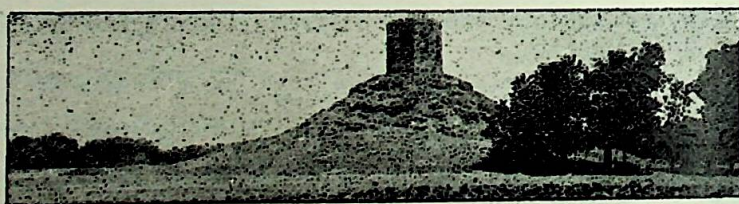
కవివత్సలుండు లక్ష్మణనేనన్యపతి
పంపె నాదరముతో భద్రగజంబు
జాగుచేయక రమ్మ స్తంభేరమమ్ము
నిలిచియున్నది ద్వారనికటమ్మునందు

* * *

నీహస్తగత మైన నీలకౌశేయ
బద్ధమనోజ్ఞ ప్రబంధంబు సఖుడ !
రాధికాదృఢవరీరంభమం దున్న
గోవిందుపోలిక గోచరించినది!

పద్మావతి

అదిగొ కల్యాణశంసి ఘంటారవమ్ము!
బయలుదేరుడు స్వపసభాభవనమునకు
వరదు డైనట్టిరాధికావల్ల భుక్త్యవ
విజయ మగుగాక, గీతగోవిందకృతికి!

చౌఖండిస్తూపము (సారనాథము)

—సి. జి. జగన్నాథదాసు.

కన్యాశుల్క-నాటక విమర్శనము

శ్రీపాద కామేశ్వరరావు

(అనువృత్తము)

౧. పాత్రపోషణ — ౧. గిరీశం

ఇది నాటకవిమర్శయందు రెండోవిషయము. ఈ నాటకమందలి పురుషపాత్రములలో ప్రఖ్యాతి చెందినది గిరీశము. నాటకప్రదర్శకులకు ప్రేక్షకులహృదయముఖ్యపాత్రమని నమ్మకము. కాబట్టి ముందు దీనిని పరిశీలించుము.

గిరీశంపైని లక్ష్మీసరస్వతులు చిరికన్న వేసి నారు. ఇతనికి చదువు పూర్తికాలేదు; సంపద పూర్ణానుస్వారము; కాబట్టి ఉద్యోగమే లేకుండా నోరుపెట్టుకొని జీవిస్తూండేవాడు. మనిషికి కలిమి లేకపోయినా మాటలకు లేమి లేదు. ఇతడు కొన్ని రోజులు మధురవాణి అనే భోగముదాని నుంచుకొని, పైపెచ్చు సంసారికాంతలపై కన్నువేసి ఉత్తరాలు వ్రాస్తూ ఉండేవాడు. అందువల్ల కొన్ని ప్రమాదములు సంభవిస్తూండెను. పూటహాళ్లమ్మ ఒత్తిడి లేకుండా ఆమెతో అసంగతమైన చెలిమిచేసెను. ఈ పాపము కోడై కూసింది. పిల్లవాళ్లకు చదువుచెప్పతానని పూనుకొని డబ్బు పుచ్చుకోవడమేకాని, చదువు చెప్పలేదుసరేకదా ఎప్పుడూ కబుర్లు, చుట్టలుకాల్పడము నేర్పేవాడు. ఇతడు ప్రత్యుత్పన్నమతి — అనగా ఎట్టి కష్టదశలోనైనా మతిపోగొట్టుకోక తగిన ఉపాయము వల్ల తరించగలడు. ఫోటోగ్రాఫరు కివ్వవలసిన సామెత్తగవేసి తన్నలమిన తక్కినకష్టాలు తప్పికొనుటకు ఊరుగిడిచి పారిపోవలదినాడు. ఇతని నోటిబూకరానికి బడాయికీ అంతులేదు. హైదరాబాదునవాబు తనకు నెలకు వెయ్యిరూపాయల ఉద్యోగ మిస్తానన్నాడని అందరితోను చాటినాడు. దీనివల్ల పరపతి హెచ్చింది. పూటహాళ్లమ్మ సంతృప్తికిచ్చిన ఇరవై రూపాయలూ దుర్వ్యయముచేసినందున ఆమె అతనిని

వెదకివెదకి మధురవాణియింట్లో నుండునని ఊహించి చీపురుకట్ట పట్టుకొని అక్కడికి రాగా మధురవాణి మంచముకింద దూరి అక్కడ అదివరకే దాగియున్న రామప్పంతులినీ ముందుకు నెట్టి, చీపురు దెబ్బ లతని పాలు చేసి, పైపెచ్చు తానుకూడా అతని తలదిమ్మ పట్టేటట్లు మోది పూటహాళ్లమ్మచే చెడలిట్టించెను. ఇతని చాతుర్య మిట్టిది. మధురవాణిపై నమ్మకము లేకపోయినా ప్రాణము పెట్టేవానివలె నటించినాడు. అగ్నిహోత్రుని ఆవేశమునకు తగినట్లు గుగ్గిలమువేసి ఆతని దావాలన్నీ ఖర్చులేకుండా నడిపిస్తానని ఆశపెట్టి నాడు. అతను తన్ను తిట్టినప్పుడు “పెద్ద లనడము పిన్నలు పడడమూ విధాయక” మని సంతసింపజేసి నాడు. బుచ్చమ్మను చూడగానే వలది కనికారము కలవానివలె కనబడి—My heart melts - అందరి కళ్లలో దుమ్ముకొట్టి ఆమెను లేవదీసినాడు. వెంకటేశముతో తాను Social reformer కావున Infant Marriage, bride - money, చిన్నపిల్లలను పెద్ద వాళ్లకు పెళ్లిచేయడము తనకు కిట్టవనీ చెప్పి అగ్నిహోత్రుని దయ సంపాదించుటకు తన views మార్చుకొన్నాడు. ఆలూన అప్పుడప్పుడు opinions change చేస్తేనేకాని politician కాడని సమాధాన మిచ్చినాడు. ఇతడు గోడమిది పిల్లిలాగు జీవించే ఏబ్రాహీమాని స్థిరమనస్కుడు కాడు; పాపభీతిలేని పాపండుడు, ఋజుమార్గవర్తి కాడు. అవసరమువస్తే అబద్ధాలకి బంకడు. లోకజ్ఞానము బాగుగా కలదు. మూఢవిశ్వాసి కాడు. దయ్యాల, అంజనమువేయుట మొదలైన తాంత్రికచర్య దబ్బర అని గ్రహించినాడు. వంచనచేయడములో సిద్ధహస్తుడు.

బుచ్చమ్మని బుట్టలో వేయవలెనని శృంగార చేష్టలు, సరసంపుమాటలు మొదలైన జారులదారులు

తోక్కి లాభము లేక న్యాయమైన కొత్తదారి తొక్కాలి అని నిశ్చయించి Widow marriage civilisation కల్లా నిగ్గు అని నిర్ధారణ చేసినాడు. బుచ్చమ్మతల్లి మాతిలో పడ్డప్పుడు తానుదిగి తీసినప్పటి నుండి తాను సత్యహరిశ్చంద్రుడని ఊరందరికీ నమ్మకము కలిగిందని తెలుసుకొని బుచ్చమ్మయెడ తా నెంత చనువు చేసినా సుతిమించేదాకా పర్యాలేదని ధైర్యముతో మసలినాడు. చేసిన ఉపకారానికి అతడు కోరేఫలము బుచ్చమ్మని లేవదీసుకొనిపోవడము. ఇదీ అతని నీతి! ఆమెకు Love stories చెప్పి ground prepare చేసి, స్త్రీపునర్వివాహము మంచిఅచారమని బోధింప నిశ్చయించి, వెంకటేశానికి పాతముచెప్పే మిషన్ పైని Widow Marriage పాపకార్యము కాదని వేదములలోనూ, శాస్త్రములలోనూ, పురాణములలోనూ, శంకరాచారిప్రతికలోనూ ఉందని నోటికివచ్చినట్లు ప్రమాణములు చూపి, తనబోటి బ్రహ్మచార్లకు వితంతువులను పెల్లిచేసుకోవడమే ముఖ్యవిధి అని బోధించి, అట్టి పెల్లిళ్లు విడువేలయినవనీ, ఒక్కొక్కదానికి Widow Marriage Association వారు నెలకు నూరురూపాయలు పురస్కార మిస్తారని కోతలుకోసి బుచ్చమ్మ కాశపుట్టించినాడు. తుదకు వితంతులను వివాహము చేసుకొమ్మని దేవుడు ఆజ్ఞాపించినాడు, కనుక ఆలాగు చే సునివాళ్లకు ఘోరమైన పాతకము వచ్చునని భయపెట్టినాడు. ఇదంతా వట్టిబూకరింపు. సాధ్యము (End) మంచిదేకాని సాధనము (Means) బాగులేదు; స్త్రీపునర్వివాహము అవశ్యకర్తవ్యమే, కాని గిరిశం చెప్పిన యుక్తులు సబబుగా లేవు; వట్టి అమాయకురాలుకనుక వలలో పడ్డది. ఈవాదము సహేతుకమునుకొంది.

వెంటనే “సరే, బ్రహ్మచారికి వితంతును పెళ్లాడడము విధి అన్నారకదా మీరెందు కాలాగు చేయలేదు?” అని బుచ్చమ్మ ప్రశ్నించగానే “ఇందుకు రెండుకారణము లున్నవి” అని జవాబుచెప్పి కారణములు వివరించినాడు. మొదటిది, లోకోపకారము చేయవలెననే వ్రతము. అనగా పిల్లలకు చదువుచెప్ప

డము, సానివాళ్లని హతమార్చడము, నూతులలో పడ్డవాళ్లని తియ్యడము. ఇటువంటి పనులు చేయడానికి వీలుండదని తాను పెల్లి మానుకొన్నాడట. రెండో కారణము గొప్పరహస్యముకనుక నివ్వరితోనూ చెప్పనని ప్రమాణముచేస్తే చెప్పతా నన్నాడు. బుచ్చమ్మ అందుకు సమ్మతించి ఆతనిమీద ప్రమాణముచేసింది. అప్పుడు మొదలుపెట్టినాడు తన వంచన. “నీవంటి బంగారుబొమ్మ, గుణవంతురాలు నన్ను పెల్లిచేసుకొమ్మని కోరికే చేసుకొంటాను. ఎందుచేతనంటే— లోకానికన్న విలువగల నీబోటి రత్నమునకు ఉపకారముచేయడము లోకోపకారముకంటె విలువగలది.” బుచ్చమ్మ ఔనన్నది. పిమ్మట పెల్లిచేసుకొన్న రహస్యత సిద్ధిని అతిశయోక్తిగా వర్ణించి బుచ్చమ్మమనసు కరిగించినాడు. ఈవర్ణన మూఢుడైన వెంకటేశముహూనచ్చి “(కొంతటిసి) మా అక్కయ్యను పెళ్లాడేస్తారా ఏమి” టని సహజసరళముగా అడిగినాడు. ఈసందేహము బుచ్చమ్మకీ కలిగి గిరిశంజవాబు కెదురుమాస్తాన్నది. అప్పుడు “ఆ! మాటవరుసకంటే (నీకు) మతిపోయిందా ఏమి?” అని వాళ్ల ఆందోళన మపినాడు. ఈమాట విన్నతోడనే బుచ్చమ్మ “అంతేకదా” అని తెప్పిరిల్లి ఊపిరితీసింది. ఆతరుణము మించి పోకుండా “అంతకంటె అదృష్టం నాకు పట్టడమేలాగు? ఆమాట మన మెవరమన్నా మీవాళ్లు నన్ను తన్ని తగిలేస్తారు. రహస్యముగా నీతో చెప్పుతూన్నాను. నిన్ను పెళ్లాడుతామకాని అచ్చమ్మనీ పిచ్చమ్మనీ చేసుకోను.” ఇంతతో బుచ్చమ్మ కాశపెరిగింది.

“లోకములోవాళ్లు వితంతువులకు వివాహము చేయకపోవడానికి కారణము చెప్పుతాను విను; పెల్లిలేకుంటే వితంతువులు పుట్టింటివద్దనే ఉంటారు. శక్తి ఉన్నంతకాలము చాకరీ యథేచ్ఛముగా చేస్తారు. జీత మివ్వనక్కరలేదు. పెల్లిచేస్తే అత్తింటికి పోతారు, చాకరిచేసేవాళ్లుండరు,” అని గుట్టురట్టు చేసినాడు.

బుచ్చమ్మమనసు కరిగించడానికి గిరిశం ఉపయోగించిన అస్త్రాలు అయిదు. మొదటిది — శృంగార కథలు చెప్పడము. రెండోది — వేదము, శాస్త్రము,

పురాణములు, ఆచారము, మతాధికార్లు మొదలైన సనాతనధర్మపదేశకు లంతా వితంతువివాహము నిషేధించలేదని బోధన. మూడోది—వితంతువులు పెళ్లాడితే పిల్లలని కనుకొని వాళ్లని చూసుకొన్నందువల్ల కలిగే ఆనందము, పెనిమిటివల్ల చేసుకోలే సుఖము, సంసారమున అనుభవించే భోగము, ప్రపంచమందు కలిగే కీర్తి మొదలైన గొప్పలాభములు వర్ణించి భావిస్థితి కళ్లకుకట్టి నట్లు చేసినాడు. ఈఅస్త్ర మమోఘము. దీనిని విన్న తర్వాత బుచ్చమ్మ తనమనసులో—“ఆహా! నేనితన్ని పెళ్లాడితే ఈసుఖము, ఈభోగము, ఈఆనందమూ నాకు కలుగవచ్చును. అందువల్ల నష్టమేమి? పాపము రాదు. పెళ్లాడకపోతే భగవంతుని ఆజ్ఞ విరినదాన నాతాను, పాపము మెడకు చుట్టుకొంటుంది. తల్లిదండ్రుల మాటవిని పెళ్లాడకపోతే దుర్భరమైన బానిసము అనుభవించి నిర్భరబ్రహ్మచర్యమున ఉండి సాటి వాళ్లందరూ సంసారసుఖము అనుభవిస్తూఉంటే అందని పళ్లకు అర్రులు చాచవలసిఉంటుంది. వీళ్లదగ్గర ఉంటే సుఖము సున్న, కష్టము దుర్భరము; వీళ్లని విడిచి పోయి పెల్లిచేసుకుంటే నిరతితయానందము అనుభవించవచ్చును, కష్టము కనబడదు. కనుక పెల్లిచేసుకోవడమే మేలులాగుంది” అని అనుకొనియుండును. సుఖపడవచ్చుననే ఆశ ఉంటే ఎంతకష్టమైనా పడవచ్చును. అట్టి ఆశ లేనప్పుడు జీవనమే రుచించదు. ఆశకదా జీవితానికి ముఖ్యమైన ఆసరా. నిరాశాకలితమైన జీవితము నిర్భరమవుతు నిశ్చయము.

ఇంతవరకూ పనిచేసినతరువాత సుబ్బిపెల్లి దగ్గర పడినందున పందిళ్లు వేయించే పెత్తనము గిరిశముపైని పడింది. “ఏక క్రియాద్యర్థిగారి” అన్నట్లు లుభావధాని పేర ఉత్తరము వ్రాసినాడు. అందు అతని యవస్థకు వగచినట్లు వాతపెట్టినట్లా హాస్యకరుణారసము లూరు తూన్నవి. భావమూడా తదనుకూలముగానే ఉంది. ఈఉత్తరము బుచ్చమ్మను సంతోష పెట్టి లుబ్ధు నేడ్చించింది. ఐనా సుబ్బిపెల్లి ఆగేబట్లు లేదు. పప్పురుబ్బుతూ బుచ్చమ్మ కంట నీరుపెట్టింది. తండ్రి ఊళ్లో లేడు, తల్లి వాకిటపడ్డది, వెంకటేశం ఆడుకోపోయి

నాడు. మంచిఅవకాశము చిక్కిందని మరిరెండుస్త్రీలు ప్రయోగించదలచినాడు.

“ఏమి, వదినా, కంటనీరుపెట్టుతూన్నారా? నామనస్సు కరిగిపోతూంది” అని గిరిశం పలుకరించగానే బుచ్చమ్మ “సుబ్బికి ఈసంబంధము తప్పించారు కారుకదా?” అని సతాయించగా అతడు “నేను రెండువిధాల భేదపడుతూన్నాను—సుబ్బికి ఈసంబంధము తప్పించలేకపోతినని ఒకటి, బుచ్చమ్మని పుని స్త్రీని చెయ్యలేకపోయినానుకదా అని రెండు. ఇవి సంతతము నన్ను బాధిస్తూన్నందువల్ల విరక్తి పుట్టి ఊరువిడిచిపోదా మనుకుంటూన్నాను” అని అనగానే వెంటనే “నెల్లిపోకండి” అని బుచ్చమ్మ పలికింది. తనమీద కాస్త అనురాగము పుట్టించని గ్రహించి “నీవు కనబడకపోతే నేను బ్రతుకలేను; అందుకే నీకు నాపై కనికారము రవ్వంతైనా లేకపోయినా, ఇక్కడుంటే నిన్ను చూసుకొనియైనా సంతసించవచ్చునని మియింట సకలచాకరీ చేస్తూన్నాను. నీకొకరహస్యము చెప్పుతాను కోపము తెచ్చుకోవుకదా? సుబ్బికి ఈపెల్లివల్ల సుఖముండదు సరేకదాలుభావధాని గతించినతరువాత రామచంద్రపురంఅగ్రహారీకులు దానిని చెవగొట్టకమానరు. మినాక్షిసంగతి చూస్తూన్నానుకదా? రామప్పంతులనే పరమదుర్మార్గుడు అక్కడున్నాడు. నా డెందరు సంసారులనో పాడుచేసినాడు. సుబ్బి తప్పకుండా చెడిపోతుంది.” ఈలాగు ఒరిసినపుండుమీద ఉప్పు జల్లినాడు. ఏవిధముచేనైనా సుబ్బిపెల్లి తప్పించవలెననే దృఢాభిప్రాయము బుచ్చమ్మకి కలిగింది.

తిరిగి గిరిశం “ఇక నీమాట—ఇప్పుడు తల్లిదండ్రుల చాటున ఖాయిదాగా ఉన్నావు సరే. పిళ్ల గతించి డబ్బు నీచేతికి వస్తే నీకూ స్వాతంత్ర్యము కలుగుతుంది. ఉప్పు పులునూ తిన్న శరీరముగనుక నీయీడువాళ్లందరూ సంసారసుఖ మనుభవిస్తూంటే ఎప్పుడైనా నీకాలు జారకమానదు. “గిరిశం మాట విని హాయిగా అతనినే పెల్లిచేసుకొన్నాను కానుకదా” అని అప్పుడు విచారిస్తావు. నేనో, నీవు పెల్లిచేసుకొన్నావుకావనే

విచారముచేత ప్రాణముమీద ఆశేవదలి నిన్ను తలుచు కొంటూ పిస్తోలుతో కొట్టుకొని ప్రాణమునిడిచి వివా నము ఎక్కి స్వర్గానికి పోతాను” అని అనేసరికి “వద్దు, వద్దు, మీరు కొట్టుకోకండి. అలాగంటే నా కేడు పొస్తుంద” నీ వారించింది. గిరిశం మరికొంత ధైర్య ముతో స్వర్గావాసము వర్ణించి “మన మిద్దరము స్వర్గ ములో నున్నప్పుడు నిన్ను పువ్వులూగు నెత్తిమీద పెట్టుకొంటాను. ఆసుఖ మిప్పుడే కావలెనంటే నావెంట వచ్చి నన్ను పెళ్లిచేసుకో” అని నిర్బం ధించగా ఇప్టమున్నా తగినంత ధైర్యములేక “అమ్మ నాయనా, నేను మీవెంట రాను” అన్నది బుచ్చమ్మ. కృషి చాలకపోవడముచేత నాల్గోఅస్త్రం గురితప్పింది. ఇంక మిగిలినది—సుబ్బిపెళ్లి తప్పించడమే. అనంతర ప్రసంగంలో అయిదోఅస్త్రం ప్రయోగించినాడు.

గిరి—నే నేమైతేనేమికొని నీచెల్లలిమిరై నా నీకు కనికరంవద్దా?

బుచ్చ—ఉండకుండా ఉంటుందా?

గిరి—ఉంటే దాని కీ సంబంధం తప్పించే సాధనం నీచేతులోనే ఉంది.

బుచ్చ—నీమిదిత్రమైన మాట! నాచేతులోనా ఉంది?

గిరి—ఒకమాట ప్రమాణపూర్తిగా చెప్పు. “నీ చెల్లిపెళ్లి తప్పించడము నీచేతనైతే చేస్తావా? నా మీద ప్రమాణంచేస్తే ఆమాట చెప్పుతాను.

బుచ్చ—మీమీద ప్రమాణమే, చెప్పండి.

గిరి—అమ్మయ్య! ఈమాట నీతో రహస్యంగా చెప్పుదామని ఎన్నాళ్లనుంచో కాచి ఉండగాఉండగా ఇప్పుటికి సమయం చిక్కింది. మీచెల్లిపెళ్లి తప్పడానికి ఒకటే సాధనం ఉంది, చక్కగా విను. నీవు ముందూ వెనకా ఆలోచించక నన్ను పెళ్లిచేసుకోవడమే. లేకుంటే పెళ్లి తప్పదు.

బుచ్చ—నేను మీతో లేచివస్తే నాచెల్లిపెళ్లి ఆగుతుందా?

గిరి—నీచేతనే ఒప్పిస్తాను. మనము పారి పోయినతరువాత మీవాళ్లు నీకోసము బెంగపెట్టుకొని ప్రస్తుతం పెళ్లి మానుకొంటారు. నీలాగే సుబ్బి కూడా ఉడాయించి తన కిష్టమున్నవాణ్ని పెళ్లిాడుతుందనే భయముచేత ముసలివాడికి దాన్ని కట్టిపెట్టరు.

ఈమాట లాడేటప్పుడు బుచ్చమ్మ ముసిముసి నవ్వింది. చేప వలలో పడడానికి సిద్ధమైనదని గ్రహించి-

గిరి—నాతో బయలుదేరడానికి సమ్మత మేనా?

బుచ్చ—అమ్మనాయనా! నా ప్రాణంపోతే మీవెంటరాను.

“ఏమిది! ఇంతయత్నమూ వృథా అయిందే! ఆతురము కూడదు. కానీ, నేను చచ్చిపోతానంటే తన కిష్టములేనట్లు చెప్పిందికదా? ఇప్పు డా అస్త్రము జోడిస్తాను” అని కృతనిశ్చయమై—

గిరి—నీవు రాకపోతే మీచెల్లలికి పెళ్లితప్పదు, నాకు చావు తప్పదు.

బుచ్చ—అలా అనకండి.

గిరి—అనకపోతేమాత్రం చావుతప్పేదుందా? నిన్నువిడిచి బ్రతకలేను, అదొక చావు. నామీద ఒట్టువేసుకొని మాటతప్పినావంటే నన్ను దేవుడే చంపేస్తాడు, అది రెండోచావు. నా కెలాగూ చావు తప్పదు.

బుచ్చ—నానుంచి మీరు చచ్చిపోతే నేనూ చచ్చిపోతాను. మీరు చచ్చిపోవద్దు.

గిరి—నావశమా?...అదిగో నీతమ్ముడు వస్తున్నాడు. మన మిక కష్టసుఖాలు మాట్లాడుకోవడానికి వీలుండదు, త్వరగా ఒక్కమాట చెప్పు. నన్ను చావు మన్నావా? బతుకుమన్నావా?

బుచ్చ—వెయ్యేళ్లు బ్రతకండి.

గిరి—ఐతే నావెంట రావడము ఖాయమేనా?

అప్పుడు బుచ్చమ్మ ఇలా గనుకొనిఉంటుంది:—
అన్నా! నీమి నేతును? ఇతడు చెప్పినట్లు చేయకుంటే
నిష్కారణమూ ఇతడు చచ్చిపోతాడు, అంతట నేను
బతకలేను. ఇతనిమాట వింటినా ఇద్దరూ హాయిగా
బతుకుతాము, సుబ్బిపెల్లి తప్పిపోతుంది. గిరిశంగారు
చెప్పినట్లు నే నాతన్ని పెళ్లాడితే సుబ్బి నాలాగే
చేస్తుందని మానాన్న దాన్ని ముసలివాడికి కట్టిపెట్టడు.
అది సుఖపడుతుంది, నేనూ పెళ్లాడి సుఖిస్తాను. నా
చర్యకు మావాళ్లు నాలుగుకోజు లేదుస్తారు అంతే;
తర్వాత వాళ్లూ సంతసిస్తారు. కాబట్టి నే నిలనివెంట
రామవరం పోవడమే మంచిపని—అని నిర్ధారించుకొని

బుచ్చమ్మ—గిరిశంకరుని చెయ్యమంటే అది చేస్తాను.

గిరిశంకరుని ఫలించింది. పాచిక పూర్తిగా
పోయింది. కార్యసాధనమందు ఎంతచాతుర్యము కవి
కల్పించెనో, యోచించింది.

బుచ్చమ్మను రామవరము తీసుకొనివెళ్లి నాడే
కాని పెల్లి చేసుకొనడానికి వీలులేకపోయింది. Widow
Marriage Association వారు విలంబములను కనబడ
నారికల్ల పెల్లిచేయరు. భార్యను పిల్లలను పోషించ
డానికి తగిన హామీ చూపిస్తేనేకాని పెల్లి కానేరదు.
బుచ్చమ్మతో బూటకపుమాట లాడినాడేకాని గిరిశం
వద్ద సొమ్ము లేదు. ఏదో మామోసాయము చేసి
ధనము సంపాదించవలెను. లుగ్ధావధాని గట్టి
చిక్కులలో పడ్డాడు—మాతురు లేచిపోవడానికి
సిద్ధంగా ఉంది; పెళ్లాడిన పిల్ల పారిపోయింది; మానీ
కేసు తలనిరాచపడింది. రామప్ప కొంపతీసినాడు. కేసు
తప్పేమార్గము తోచలేదు. అధికార్లు తనహా, మాతురికి
ఉరిశిక్ష వేయించడానికి పట్టుబట్టి సాక్ష్యం సరిచేసి
వారు; తనపక్షం పక్కవాళ్లు లేరు. సౌజన్యారావు
పంతులుగారు సాక్షికుడు, ధార్మికుడు, పరోపకార
పరుడు; శరణంటే చక్ర మడ్డువేస్తాడు. అతనికాళ్లు
పట్టుకొని ఈగండము తప్పించుకొని కాకికి పోవలెనని
లుగ్ధావధాని నిశ్చయించుకొన్నాడు. కావలినంత
ధనము ఉన్నా మనిషిదిక్కు లేనందున దీనిస్థితి

వచ్చింది. ఇట్టిసమయమున అతనికి సాయపడితే ఏమైనా
లాభించవచ్చుననే ఆశ కలిగింది గిరిశంకరి - ఇంకోటి -
సుబ్బిపెల్లి ఆగిపోయిందని కచ్చితమైన కబురు తెలి
యనిదే బుచ్చమ్మ పెళ్లాడనన్నాదికాబోలు. ఈ కారణ
ములచేత గిరిశం రామచంద్రపురం వెళ్లకతీరిందికాదు.
అన్ని హోత్రుడు తనపైని తెచ్చిన Abduction కేసు
తీసివేసుకొన్నాడు. ఇక భయములేదని దైర్యముతెచ్చు
కొని లుబ్ధునివద్ద చేరి “అన్నయ్యా! కష్టకాలమందు
నీకు సాయపడవలెనని వచ్చినాను. బుచ్చమ్మను లేవదీసి
నానేకాని పెళ్లాడలేదు. నీవు నన్ను చేరదీసి పెల్లి
వైభవముతో చేస్తావనే ఆశతో నున్నాను. నీవు
ఒంటరివైనావు, తోడుపడేవాళ్లు నేనుతప్ప ఎవరూ
లేరు. నాకు లౌక్యవ్యవహారము చక్కగా తెలుసును.
నీకు తగినసాయము చేయుమని సౌజన్యారావుగారు
నన్ను పంపినా” రనే సరికి “నా కెవరిసాయమూ వద్దు,
ఎవరిజోక్యమూవద్దు, అన్నిటికీ ఆమహారాజేఉన్నాడు”
అని కసరినాడు. పోనీ Power of attorney
అయినా ఇయ్యి, నీ కేత్రమా లేకుండా నీవ్యవహారాలు
చక్కబెట్టుతాను. దుర్మార్గుడా! కపటావతారుడైన
రామప్పను నమ్మినావుకాని ఏకల్యమమూ లేని బంధు
వుడను, నన్ను నమ్మకున్నావు. వాడు నీకొంప మంచు
తూనేఉన్నాడు. పెల్లి మానుకోఅని పెద్దఉత్తరము
వ్రాసినాను. నామాట పెడచెనివిపెట్టకపోతే ఈ
చిక్కులు రాకనేపోను; ఇప్పుడున్న కేసు మాయము
చేయిస్తాను. నామాట విను. ” ఈశ్రమ, హితోపదేశమూ
మహాబధిరశంఖారావ మయింది. తుదకు సౌజన్యారావు
గారిని చూసి నాలుగుకోతలు కోసి లుగ్ధావధానికి తన
సాయము చేపూరేట్టు బండ్ బస్తుచేయండని ప్రాధేయ
పడగా ఆసుంటూరుతాస్త్రిహాబీ బయలుచేస్తే మానీకేసు
పోతుందిగనుక ఆప్రయత్నము చేయుమన్నారు రావు
గారు. ఈగిరిశం Social reform లో గట్టిపని
చేసినవాడుగనుక పెద్దమనుష్యుడనినీ, బుచ్చమ్మ నతని
కిచ్చి పెల్లిచేయవచ్చుననీ అతని అభిప్రాయము.

ఈ సమయమున మధురవాణి రావుగారి దర్శనమునకు వచ్చింది. ఆమె తనగుట్టు రట్టుచేస్తుందని భయపడి గిరిశము రెండవము లిచ్చేటట్లు మాటలాడి “ఒకర్ని కాపాడి ఉపకారంచెయ్యడం ఉత్కృష్టమైన పుణ్యము; చెడ్డవాడైన నాయెడల మంచిగా ఉండవలెమోయ్యగలదు; అపకారికి సుపకారము నెవమెన్నక చేయువాడె నేర్పరి—” మధురవాణిని బలిమాలుకొని పోయి పరుండెను. పిమ్మట ఆమె గిరిశంగారి వైఖరి ఉన్న దున్నట్లు చెప్పకతీరిందికాదు. ఆక్షణమే సౌజన్య రావు అతనిని మధురవాణినిబట్టి మొగమువాచేటట్లు చీవాట్లుపెట్టి “నీవు బుచ్చమ్మను పెళ్లాడతగవని Social reform Association వారికి వ్రాస్తాను. బుద్ధికలిగి చదువుకొంటే భనసహాయము చేస్తా”నని చెప్పి తగిలి వేసినాడు.

—౨. రామప్పంతులు

ఈ నాటకమందు గిరిశంతరువాత ఎక్కువపని కల్గినవాడు రామప్ప. ఇతనికి అన్నిపాత్రములతోనూ సంబంధ ముంది. ఇతడు రామచంద్రపురానికి కరణము. వాహ్మరత్నమం దాతనితో సమానుడేకాని స్వతః పిరికి; పరశ్రేయస్సహనము పూజ్యము. అందరిని చులకనచేస్తాడు. ఆత్మస్తుతి, పరనింద ఇతనికి ఆజన్య ముల వడింది. గిరిశమంటే అసూయ, అమితభయము. అతని పోషణ మధురవాణి ఉండి డబ్బు కిబ్బందివడు తూండగా అప్పులు తీర్చుకోవని రెండువందలరూపాయి లిచ్చి ఆమె నుంచుకొని రామచంద్రపురము తెచ్చుకొన్నాడు. “చంకదుడ్డు శరణార్థి” రకము. డాబుకై అందరిమీద నిందారోపణ చేస్తాడు.

సుబ్బిది భనజాతకము, ఆమెకు సంతానశేఖ బాగా ఉన్నదని పొగిడి లుబ్ధావధానిని పెళ్లికి పురికొల్పినాడు. ఇతని కొక సిద్ధాంతి, ఒక పండా యున్నా న్నే సీతులు; వాళ్లచేత బాతకాలు తన చిత్తమువచ్చినట్లు బసాయించేవాడు. తాను గొప్ప శాస్త్ర్యుడని తగని అభిమానము; శాస్త్ర్యమంటే మోసమని ఇతని సిద్ధాంతము. తనయెడల ఎవరేనా ఏకవచనమని

ప్రయోగం చేస్తే తన్నుకో చస్తాడు. మధురవాణిపైని అమితానుమానము. తాను ఇంటలేనప్పుడు ఆమె ఎవరెవరితో మాటలాడుతుందో తెలుసుకోవలెనని కాపు పెట్టింది చాలక కనబడ్డవారి నందరినీ అడిగేవాడు. తాను లంచము తినడమేకాక ఇతరులకు మేపేవాడు. పిత్రాన్వితానికి కరారావుకి చుట్టినాడు. అనగా క్రయము చేసినాడు, కనుక డబ్బుకి ఇబ్బందిపడేవాడు. ఇతని కథ పైకి పటారము, లోపల లూటారము అని ఎరిగినదికావున మధురవాణి కితనిపైని నిగాలేదు. వీలైనపుడెల్ల వేశాకోళము చేస్తూ సిరా, నీర్లు, ఇతనిపై దిమ్మరించి పరాభవిస్తూండేది. అత సంతపోరినా అందరితోనూ మాటలాడుతూ ఉండేది.

అధికార్లకు లంచమువ్వవలెనని చెప్పి సాము పుచ్చుకొని ఎగవేసేవాడూ, పేచీకోరు కావడముచేత అతనితో విరోధివడ్డవారిమీద పగబట్టి నానావిధాల బాధించేవాడు. పోలీసువాళ్లను మంచిచేసుకొని అందరినీ బెదిరిస్తూ కార్యసాధనము చేసుకొనేవాడు. లుబ్ధావధానికి తనంటే పక్కబెదురు. రామప్ప కింగ్గీషు రాదుకాని మాటిమాటికి Damage దావా పడేస్తానని బెదిరించేవాడు. దావాలంటే ఇతనికి చాలా సరదా. పరమజారుడు; లుబ్ధావధానిమాతురు మినాక్షిని చెరిపినవా డితడే, కాని మధురవాణిని మరిగి మినాక్షిని మరచినాడు. మధురవాణి ప్రోత్సహము చేత తాను లుబ్ధునకు హార్చిన సుబ్బిపెళ్లి తప్పించనిశ్చయించి కరటకశాస్త్రీవద్ద ఇరవై అయిదురూపాయిలు లంచముపుచ్చుకొని - ఇది సంచకరువు - శుల్కములో విదోవంతు తన కిచ్చేటట్లు ఏర్పాటుచేసి లుబ్ధుని వద్ద ౧౨౦౦ రూపాయిలు శుల్కము నిర్ణయించి మాయసుబ్బిపెళ్లి స్థిరపరచినాడు. అగ్నిహోత్రుని సంతకము forge చేసి సుబ్బిని ఇవ్వమని లుబ్ధునికేర ఉత్తరమువ్రాసినాడు, కాని తత్ఫలము విపరీతమైనది. తనలో లేనిలోపము లెంచి సంబంధము తప్పించచూసిన అగ్నిహోత్రునిపైని పట్టరాని కోపము వచ్చి లుబ్ధుడు సుబ్బిని పెళ్లాడితీరుతానని పట్టుపట్టినాడు.

ఇదీలానుండగా మాయసుబ్బిపెళ్లి నిర్ణయించబడి ముహూర్తనిశ్చయమైనది. తనరొట్టె నేతిలో పడ్డదని తలచి సాలెమనే ఊళ్లో నున్న తాళ్ళుల నందరిని పెళ్లికి పిలిచి మధురవాణిచేత మేళముకట్టింది మహానంద మనుభవించవలెనని ఊబలాటపడి ఊరు విడిచి నాడు. ఇంతవరమా ఇతని ఆట సాగింది.

“ఊరుమింగే అత్తగారికి తన్నుమింగే కోడ” లన్నట్లు కనటకకాస్త్రీ రామప్ప ఊళ్లో కేకుండము చూసి ఏకరాత్రినివాహము చేయించి రామప్పవం తెగవేసి ఊరుదాటినాడు. అదిగని రామప్ప అడవి పోయి మధురవాణికంటెవనా చేకిక్కించుకొనవలెనని లుబ్ధు నడిగినాడు. వస్తుతః ఆతడుకంటె పెట్టుతాననలేదు; ఇదంతా రామప్పకల్పన. బెదిరిస్తే పిరికి లుబ్ధుడు లొంగుతాడనుకొన్నాడుగాని పరాభవమయింది. అంతలో మానుకోక మీనాక్షిద్వారా కార్యము సాధించవలెనని ఎంచినాడు. ఈ మధ్య ఆమెజోలికే పోలేదు; మనస్సుర్తిగా ఆమెచేత యత్నము చేయించవలెననే ఉద్దేశ్యముతో ఆమె పెళ్లాడుతానని ప్రమాణముచేసినాడు. ఇందువల్ల ఫలమేమీ లేకపోయిందిగాని ప్రతిబంధక మొకటి కలిగింది. పిళ్ల రహస్యసంభాషణపర్వమున్నూ పొందియుండి విన్న లుబ్ధుడు కేనిదైర్యము తెచ్చుకొని కర్రతో రామప్పకాలు విరుగకొట్టి మీనాక్షిని ఇంటి నుండి తరిమినాడు. రామప్ప తనయింటికి పరుగెత్తినాడేకాని మధురవాణి తలుపుతీయ నన్నది. వెనుక తిరిగిచూసేసరికి మీనాక్షి ప్రత్యక్షమయింది. చూడండి రామప్పగతి: ఇంటిలోపల సానిలంజె కంటె తెస్తేనేకాని విడువదు; బైట సంసారింజ పెళ్లాడి తేనేకాని విడువదు. “మందు నుయ్యి, వెనుక గొయ్యి.” ఏమిచేయడానికి తోచక పైకి దాటి తప్పించుకొన్నాడు. తాను చేసిన మోసము తన క్షౌంపే ముంచింది. “మితిలేని పాపానికి మృత్యుకల్పమైన దండన” ఇంతలో తలకుడుచుకొని ఊరకుండవలసినది; అభిమాన మాగనిచ్చింది కాదు. రామప్ప

తెలివితోమాడా రాత్రి తెల్లవారింది. పంతులపాప మింకా పండలేదు.

అన్నిహోత్రుని సరసచరగానే లుబ్ధునిపై కని రగిలి తిరిగి కార్యప్రవాహమున అతని కాలుపెట్టించింది. అన్నిహోత్రుని ఉడికొల్పి లుబ్ధునిపైకి పంపగా వారిద్దరికీ జగడము పెరిగి లుబ్ధునికి కాయకుద్ది అయింది. తన్ను కొట్టినందుకు తగినశిక్ష అయింది; పైపెచ్చు తనకు అన్నిహోత్రుని ఆసరా దొరికింది; అతనిచేత దావా దాఖలుచేయించినాడు; మానకముచేసి తాను మానీకేసు దాఖలుచేసినాడు. పీటితో లుబ్ధునికి; మీనాక్షికి ఉరిశిక్ష అవుతుందని ఉహించినాడు.

అన్నిహోత్రునిచేతిలో నబ్బులేదు; తాతలనాటి కడియము తాకట్టుపెట్టించి ఫీజుతక్కువ అని తేనుగు స్త్రీడరుకి వకాల్లి ఇచ్చి, అతడు మధురవాణిఇంటిపక్క నుండి రావడము చూసి అనుమానపడి ఇంగ్లీషువక్కిలకి వకాల్లి ఇచ్చినాడు. వక్కిలు, స్త్రీడరున్నూ పరస్పరస్పర్ధ చేత కేసు పాడుచేసినారు. న్యాయాధిపతి అన్నిహోత్రునిమీద అడ్డమైన కేకలు వేయడముచూసి తన పరపతి దగ్గమాననే భీతిచేత రామప్ప చల్లగా జారి నాడు. అన్నిహోత్రునికేసు, కడియమా, చెండు పోయి ఆవమానానికితోడు ఆర్థనష్టము ప్రాప్తించింది.

ఇంతటనే నా రామప్ప తనయత్నములకు స్వస్తి చెప్పక లుబ్ధావధాని చిక్కులలో పడ్డాడని ఎరిగి ఇన్స్పెక్టరుగారికి, కలెక్టరుగారికి లంచాలిచ్చి మానీకేసు కమాపుచేయిస్తానని చెప్పి లుబ్ధుడు తనవద్ద సామ్యు లేదంటాడని ఎరిగి అప్పు ఏంపట్టుచేసి నోటు వ్రాయవలసిందని సలహా యిచ్చినాడు. లుబ్ధు డందు కొప్పుకోనందున మానీకేసు బలపరచడానికి మాట సాక్ష్యము కల్పించుమని Head Constable ని ప్రోత్సహించి అందుకు బైరాగిమకము, తానుబోతుల అఖాడా మొదలైనచోట్ల తిరిగితిరిగి విఫలమనోరథుడయినాడు. ఇప్పటికి పాపము పరిపక్వమైనది. మధురవాణి కితనిపైని వెగటుపుట్టింది. ఎంత దుష్టనకైనా ధార్మికుల ప్రాపు ఉన్నంతకాలము అపాయ ముండదు.

రామప్పకు అట్టి పరవస పోయింది. ఎటుచూసినా బ్రతుకు ఎడారిలా గుంది. గుంటూరుకాన్స్ట్రోగోగట్టా తెలియలేదు. ఔరాగివేసిన అంజనము ఫలవంతము కాలేదు. మాయసుబ్బి చచ్చి దయ్యముయందని విని దానిని సీపాలో దింపించినారుకాని లాభం లేక పోయింది. రామప్పకు దేవుడుకాని, దయ్యముకాని, మనుష్యులుకాని సాయముచేయలేదు.

ఇప్పు డొక్కటే ఉపాయ ముంది. లుథావ ధానిపైని లేబడిన కేసులో సాజన్యారావుగారు గట్టి పట్టుతో పనిచేస్తున్నారు. అతనిని చూసి అందులో ఏదైనా ఫనికొంత కల్పించుకొని నాలుగురూకలు సంపాదించవలెననే బుద్ధి పుట్టింది. రామప్పకి. రావు గారు పరమధార్మికుడు. అసత్యమునహా అతనికి చుక్కెదురు. ఈవాజమ్మతర డందరువకీళ్లలాగు అబద్ధ నాత్మ్యము. అల్లేవాడు అనుకొనిఎత్తుఎత్తినాడు. తురుపు కలియలేదు ఆటకుదేలయింది. రావుగారికి రామప్ప నైజము తెలుసుకావున అతడు “లుథావధానిమిది కేసు వట్టిఅన్యాయము; ఒకరవ్వైనా నిజంలేదు; శలవైతే గట్టి Defence సాత్వం” — అనేసరికి అర్ధచంద్రప్రహార మయింది — “అవతలకి. నడుపు” అన్నారు రావుగారు. “ఏకవచనప్రయోగమా?” అనే సరికి “నడుపు” అనిక సరినారు. రామప్ప అటు నిల్వ లేక తలగోకుకొంటూ తరలి అగ్నిహోత్రునివద్ద చేరి గిరిశంపైని Abduction కేసు పెట్టించి అది నిలిచే విధం లేకపోతే తనకురికి దారితీసినాడు.

“చెడపకురాచెడవు” అనేన్యాయము రామప్ప యెడ సార్థకమయింది. ఎప్పుడూ ఏదో రేగిస్తూంటేనే కాని ఇతనికి తోచదు. గిరిశంకి రామప్పకి కొంత సాదృశ్య మున్నా పిరికితనము, తెలివితక్కువ ఉండడముచేత రామప్ప గిరిశంకి తీసిపోయినాడు. కొందరిని చాలాకాలమువరకు మోసగించవచ్చును. అందరినీ కొద్దికాలము మోసగించవచ్చును; అందరిని చాలా కాలము మోసగించడము అసంభవము. వంచకునకు ధైర్యము, వివేకమున్నూ ఆవశ్యకలక్షణములు. రామప్ప మోసగించడంలో సామదానభేదజ్ఞుడేకాని! ధైర్యము,

బుద్ధి తగినంత లేనందున తనగోతిలో తానే పడుతాడు. ఈ నాటకపాత్రములయందు అప్రమ దిలేదే. ఐనా ఇతన్ని చూస్తే ఆంధరికి బారి పుట్టేలాగు కవి ఈపాత్రము నిర్మించినాడు. ఇట్టి చాతుర్యము మెచ్చలేనది. హాస్యరసపోషణకు ఈ పాత్ర మెంతో ఉపయోగించును. ప్రపంచమందు ఇట్టి మొండివాళ్లు అనేకు లుండవచ్చుచేత కథయందలి యాధార్థ్యమునకు ఈ పాత్రము ప్రయోజనకారి. పురుష ప్రయత్నమే కార్యసాధనకు ముఖ్యసాధన మనినీ, ఒకచోట ఇది విఫలమైతే వేరొకచోట సఫలము కాకతీరదనినీ, ధర్మమార్గమనేది పిరికివాళ్లు, అజ్ఞానులూ కల్పించిన లోపఅనినీ, ధీమంతులు ఇది పెడతోవ అని గణించవలసినవని రామప్పకు రూఢమైన నమ్మకము. ఇతని ఆచరణముబట్టి చూస్తే ఇతనికి దయాదాక్షిణ్యములు, విశ్వాసము, కృతజ్ఞత లేకమైనా ఉన్నట్టు తోచదు. సర్వకాలమూ స్వలాభమే చూసు కొందురుగాని పరోపకారము పొరపాటునైనా చేయదు. ఇతనికి సిగ్గుబిడియములు లేవు. “కింద పడ్డా మిది వాడనే” అని భావిస్తాడు.

—3. అగ్నిహోత్రావధాని

ఈతడు కథానాయకు డనవచ్చును. జటావల్లభుడైన స్వాధ్యాయవేత్త. అతికోపముడు. ఎదుటివారి నేవరినీ లక్ష్యపెట్టక తనమాట చెల్లించుకోవడమే ఇతని పట్టు. ఇతని అభిప్రాయాలు వింతగా ఉండును. ఎవరో ఇద్దరు పిల్లవాళ్లు ఇంగ్లీషు చదువుకొంటూంటే వాళ్లకు ప్రాణముమీదికి వచ్చిందట, అందుచేత ఆవిధ్య తన కచ్చిరాదట! తన భార్యపట్టుచేత కుర్రవానికి చదువుచెప్పిస్తూన్నాడేగాని కొంప గుండమాతూన్నదని గునుస్తునే ఉన్నాడు. కడులోభి జౌటచేత ఇంటి కెవ్వరూ రావడ మితనికి కిట్టదు. గిరిశం రాగానే “ఇతని వైఖరిచూస్తే ఇక్కడ వేసేటట్టు కనబడు తూరింది. మాయంట్లో భోజనం ఎంతమాత్రం వీలుపడదని కేకలు వేసినాడు. పుస్తకాలకి సంవత్సరానికి పదిపాసుయాపాయి లవుతుందని వినగానే “ఒకపైనా

ఇవ్వను, వేదమంతా ఒకడమ్మిడి ఖర్చులేకుండా. నేను చదివినా" నన్నాడు. శీఘ్రకోపి కాని ఇతడు దీర్ఘ కోపి కాడు. తన లోపము తా నెరిగి తడబడేవాడు. "చూశారా, గిరిశంగారూ, కొంచెము నాకు ప్రథమ కోపము. ఎవరో తెలియకుండా అన్నమాటలు గణించ కండి" అని పశ్చాత్తాపపడి వేడుకొన్నాడు.

ఆపడుచులను ఆమ్మకోపవం శిష్టాచారము; తమ వంశములో నూడుతరాలబట్టి ఇది జరుగుతూన్న చట; "శుల్కము పుచ్చుకోకపోతే మగడు చచ్చిన తరువాత పిల్లగతి ఏమి కాగలదు" అని ఇతనివాదన. ఎవ రేనా "నీవు పిల్లనమ్మినా" వంటే ఇతనికి ఒళ్లు మంట. అది తప్పని ఎరిగి ద్రవ్యాశతో అలాగుచేయకుండా ఉండలేడు. నువ్వుని రు. గుంం లకు అమ్మనిశ్చయించినాడు. ఆసామ్మ పెట్టి కొడుకుపెట్టి చేస్తాడట!

సంఘసంస్కరణ యితనికి వీడకల. శుల్కము మానుకోలేడు. చిన్నపిల్లలను పెద్దవాళ్లకి కట్టిపెట్టక పోతే శుల్కము లభించదు. వితంతువివాహమంటే వెగటు. దావాలంటే తగని సరదా; చేతిలో సామ్మ లేకుంటే నడైనా తాకట్టుపెట్టి గ్రంథము నడిపిస్తాడు. ఇరుగుపొరుగువారిలో దెబ్బలాడి గోడహక్కులు నిలువబెట్టుకొన్నాడు. దావాలో వీరితే యజమానులు లంచము పుచ్చుకొన్నారని నిందిస్తాడు. లుభావధాని తన మాతురుని మాని ఇంకొకపిల్లను పెళ్లాడితే అతని ఇంటికి వెళ్లి పోట్లాడి, అతనిని కొట్టి పైపెచ్చు అతని పై దావాచేసినాడు. సామ్మపట్ల ఎవరినీ నమ్మడు; రామప్పమాత్రము మసిబూసి మారేడుచేసి ఇతని కడి యము అపహరించగలిగినాడు. నోట్లువ్రాయడ మితని కిష్టములేదు, కేసుపోతే స్లి డెరుకి ఫీజు ఇవ్వడు. వెర్రి కోపముచేత ఒకానొకప్పుడు నవ్వుపోవును. శిష్టాచార సంపన్నుడైనా సమయము వచ్చినప్పుడు సానివాడకు వెళ్లి నాడు. బుచ్చమ్మ లేచిపోయిందని విని చింతించు టకుమారుగ కోపపడి తిట్టినాడు. గిరిశం చెప్పినట్లు ఇతనికి హితోపదేశము చెయ్యడము వ్యర్థము. తాను వినకపోవడమే కాకుండా చెప్పేవాళ్లని చేతతిట్టును. శుల్కము పుచ్చుకోగూడదని గిరిశం మంటే పెరుగన్నము

బుచ్చమ్మనెత్తని పులిమినాడు. సౌజన్యారావు సంఘ సంస్కరణము మంచిదని బోధిస్తే ఆతన్ని తిట్టినాడు... అదంతా మీకెందుకయ్యా? ఓహో! మీగృహకృత్యాల ఊసుకి నే నొచ్చానా ఏమిటి? నాగృహ కృత్యాల ఊసు మీకెందుకూ?..... వెనవ మండని లేవదీసుకుపోయిన పక్షిరు నెగ వపపుకుం మాట్లాడుతావు, ఏమిపెద్దమనిషివయ్యా! వెనవముండ లకి పెళ్లిచేయడపు పోయికాలం పట్టుకుండేమి పెద్ద పెద్దవాళ్లకిగూడాను?....." గిరిశంమీద చేసిన దాహ తీపిచేసి బుచ్చమ్మఆస్తి ఆమెవరం చేయవలసినది. లేకుంటే చాలాబాధ కల్గుతుంది. ఆరెండుకేసులలో నేనే పనిచేస్తాను, మీకు శరీరశ్లేషము, అధనవృత్తు కలుగతవి" అని రావుగారు సలహాయిస్తే, "నేను అగ్రహారపు చెయ్యని, దావా అని బెదిరిస్తే భయపడే వాడనుకాను" అని ప్రగల్భములాడినాడేకాని ఊరూ ఊరూ తెలియని ప్రతివాదిపైన దావాతెచ్చినాడు; బుచ్చమ్మ పుట్టినసంవత్సరము "భావ" అని బాలకములో నుంటే తాను "ఆంగీరస" అని ప్రమాణముచేసి చెప్పినాడు. రెండేళ్లు పైనిబడితే మైనాటి తీరిందని వాదించే ఆశమాత్రమే చూసుకొన్నాడుగాని అస త్యానికి వెరవలేదు. చేయదలచుకొన్న కార్యము చేసి వేయడమేకాని ముందువెనక లాలోచించడు. నాయుడి మీద అనుమానపడి వకాల్ని ఫీమారావుగారి కిమ్మని రామప్ప చెప్పినందువల్ల మార్చినాడు. నాయుడు ఫీజుకిరే నీవు వ్రాసిన defence బాగుందికాదని ధిక్కరించినాడు. ఇందువల్ల సామ్మగవేయకలిగినాడు కాని తీరరాని ముప్పు చూడింది. నాయుడు అగ్ని హోత్రునిపై పగపట్టి అతనిపైన కొండెములు కల్పించి కలక్టరుగారికి కోపముతెప్పించి కేసు పాడుచేయించి నాడు.

అవధానిగారి తెలివితేమికి ఒక్క విషయము చాలును. ఇతనితో సంబంధ మున్నవాళ్లందరూ ఇతని కంట్లో దుమ్ముకొట్టినారు. కొడుకు గొప్పఉద్యోగాలు చేస్తాడని ఇతడు ఆశిస్తూంటే వాడు దుర్వినియోగము చేస్తున్నాడు. కరటకతాస్త్రి లుభావధానికి మాయ

పెళ్లి చేసి ఇతని హట్లో మన్నుకొట్టినాడు. ఇతనిచేత తగినరీతిని సత్కరింపబడి ఓడాయకొట్టి గిరిశం బుచ్చ మ్మను లేవతీసినాడు. ఇతనిహాతుర్ని పెళ్లొడుతానని నమ్మించి లుభావధాని ఇంకొకరైన వివాహమాడి నాడు. ఇందువల్ల అవధానిగారికి ధనవ్యయము, గౌరవ హానిన్నీ కలిగినవి. ఇతనిని కోతివలె నాడించి, ఊళ్ల వెంట తిప్పి, డబ్బు ఖర్చుపెట్టించి అందరిచేత అవమానపరిపించి, తాతలనాటి తాకట్టు పెట్టి తాను హరించి చెప్పకుండా తనహారికి చల్లగా జారినాడు. ఇతను కేసులో నియోగించిన ఇద్దరు స్త్రీడర్లు తగవులాడి కేసు దగ్గపటలమొనర్చినారు. సౌజన్యారావు గారు హితోపదేశముచేసి తలతిక్కుమీసి అని విసికి బుచ్చమ్మపై స్త్రీకి దావాతెచ్చినారు. కలవరుగారు తల వాచినట్లు చీవాట్లు పెట్టినాడు. డబ్బుపుచ్చుకొన్న దాసరి దారిచూపించలేదు. భార్య ఇతనిలో ఏకీభవించక ఇంట్లో పోరుపెట్టింది. హాకురు బుచ్చమ్మ ఇతని కృత్యముల నేవనించి ఇంటినుండి లేచిపోయి హాయిగా పునర్వివాహముచేసుకొంది. ముక్కు మొగ మెరుగని మధురవాణిహడా ఇతనిలో స్పర్ధించి ప్రతిగా వ్యవహరించి నాటకమాడించింది. ఈతీరున ఇంట్లో వాళ్లా, వైవాళ్లా ఇతనిమీద కత్తిగట్టినారు. దీనికంతటికీ మూలము అవధానిగారికి—కన్యాశుల్కమందున్న గట్టిపట్టు. అందరూ వద్దన్నపనిని చేయవలెననే హతమే అన్నిహోత్రుని కొంప గుల్లచేసింది. తలపెట్టిన పని తారుమారుచెయ్యనా అనే అహంభావ మంతమట్టుకు తెచ్చింది. పట్టుదల మానవునకు మంచితక్షణమేకాని అది దుష్ప్రవృత్త్యావేశముచేత పుట్టినట్టయినా కీడు తప్పదు. తా కొకటి తలుస్తే దైవ మన్యభాతలచునన్న న్యాయ మితనియెడల సార్థకమయినది. చెడ్డపని చేయ దలచినవాళ్లకు చేటుతప్పదు. తమకు దోచినదే తథ్యమనిన్నీ, పరోపదేశము పాటించేయరాదనీ తలచే మహాత్ములు అనేకు లున్నారు. వీరి దుస్సర్వజ్ఞత్యము దుగపనేయము, సర్వసర్థకారి. ఐనా వీరిపట్టు విడువరు. అహమిక అంతటినీ పాడుచేస్తుంది. మానవుఁ సర్వజ్ఞుడు కాదు. అందుచేతనే “వినసగు నెవ్వరు

చెప్పిన.....” అని చెప్పినాడు వేమనయోగి. అవిమృశ్యకారికి ఆపదలు మొందు. ఎట్టి ధీమంతునైనా ప్రమాదము సంభవించవచ్చును. అందు హితబోధ అవశ్యకము. “బాలాదసి గృహీతవ్యం యుక్తముక్తం మనీషీభిః” అని మహావాక్యము మరువ గూడదు.

—౪. లుభావధాని

ఈత డీనాటకమునకు ప్రతి నాయకుఁడనవచ్చును. కరటకశాస్త్రితో రామప్పంతు లితనిగూర్చి “వాడికి డబ్బుతోనేకాని ఇంకొకరితో నేహము లేదు. లోక వ్యవహారము చేతకాకపోవడమూ, కోర్టుంటే భయమూ ఉండబట్టి నన్ను మంచిచేసుకొన్నా” డనెను. ఇతని నాలుక పలచన, అందరినీ తట్టుతాడు. దీర్ఘాలోచన లేదు. గిరిశముద్రాసిన ఉత్తరము చూసి అది బోధపడకపోవడముచేతనూ, అందులో అన్నిహోత్రు డార్భాటముతో తరలినస్తూన్నా డని వ్రాసియుండుట చేత తనకు వృథాధనవ్యయ మయిపోవుననే చింత చేతనూ రామప్పంతులు సహాయముకొరును. ఇతనికి పరోపదేశపాండిత్యమేకాని స్వబుద్ధివికాసము లేదు. జగడమున్నా, దావాఅన్నా అమితభయము; అందు వల్లనే రామప్పంటే పక్కబెదురు. అతనికి తెలియకుండా ఏకరాత్రినివాహము చేసుకొనడానికి జరిగి “పంతులు తనకు పదిరాళ్లు దొరుకుననే ఆశతో సున్నాడు కనుక ఏకరాత్రినివాహమున కొప్పుకో” డని కరటకశాస్త్రిత చెప్పితే ధనలాభముందని ఒప్పుకున్నాడు. “నీమీద కిట్టనివారెవరో (రామప్పకాబోలు) నీవు వివాహము చాలావైభవముతో చేస్తావని చెప్పినారు. అందుచేత అన్నిహోత్రుడు అత్యార్భాటముతో తరలి వస్తూన్నారు, నిస్కరణముగా నీకు ధనవ్యయము కలుగజేయడమే దీనికి హేతువు; నీ కార్యబంధువులైన నామాట విను” అని గిరిశం వ్రాస్తే, దీనికంతటికీ కారణభూతుడు రామప్పే అని నమ్ముకొని అతనిపైని అలిగినాడు. “ఈ అలావిడివల్ల పంతులికి లాభ మేమీ లేదు, పోలిపెట్టిభాగ్యము పండుతుంది. ఈమాహాక

మతనిదై ఉండువచ్చునని" అనగానే రామప్పని వదలి పోలిపెట్టిమీద పడ్డాడు. ఇదీ అపోహమే. ఎవరేమి చెప్పితే దానిని నమ్ముకొంటాడేకాని మంచిచెడ్డల నరనేమనిషి కాడు.

సుబ్బిపెల్లిని లుబ్ధుడు మానుకోవడానికి ముఖ్యమైన పోతువు దానికన్నవని గిరిశముచెప్పిన అవలక్షణాలు; ఇ రెంతవరకూ నిజమో అరసినాడా? అదీ లేదు. డబ్బునిర్వహణా కారణము కాకపోలేదు. పిల్లనివ్వదలచుకొన్నవారికి పెల్లి ఇప్తుము లేకపోవడమువల్ల తానుమాడా తప్పుకోవలెనని ఎంచినాడు; ఇది నూడో కారణము. ఇన్ని కారణములచేతనే నా ఈ వివాహము మానుకొన్నాడా? రెండో ఉత్తరములో— "నీవు ముసలివాడవు, తుయరోగపీడితుడవు, పిసినారిని, నీహతురు చెవతరులు తిరుగుతూన్నందువల్ల నీకు వెలి" అనే వ్రాత వివరగానే ఆత్మగౌరవానికి హానివచ్చిందని కనలి ఒక్కొక్కమాటకీ తగినసమాధాన మిచ్చినాడు: యాభై ఏళ్లకే ముసలితనమా?— కొంచెము దగ్గ ఉన్నంతమాత్రాన తుయరోగమా?— సంసారము పొత్తుగా చేసుకొంటే పిసినారి నా? అదీ కాక నిలివెడిగనము (రు ౧౦౦౦ లు) పోసి పిల్లను కొన్నాడు పిసినారి అవుతాడా? నే నాపిల్లని కొనుక్కొన్న తరువాత దానిఘోష నాఘోష తన కెందుమా? డబ్బుచ్చుకొన్నవాడు చచ్చినశవానికైనా ముడికట్టక తీరదు. ఇక నాహతురు విషయము— ఈరామప్ప నాకొంపపూల్చినాడు— ఈమాటకు రెండర్థములు స్ఫురిస్తవి. నాగుట్టు అంగడిని పెట్టినవాడు రామప్ప అని పైవిషయములన్నీ బైటపెట్టినవాడితడే లేకుంటే ఈవిషయములు కృష్ణరాయపురంవాళ్లకి ఎలాగు తెలియగలవు. ఇంటిగుట్టు రచ్చకీడ్చినవాడీ రామప్ప! వీడే నాకొంపతీసినాడని ఒక అర్థము. రెండోది— నాహతురిని మాయచేసి తనవలలో వేసుకొని దాని మానము చెడగొట్టినవాడు రామప్పే! అని ఒక అర్థము. ఈరెండో విషయము లుబ్ధునికి తెలిసినా రామప్ప తన మీద ఏమిపితూరీ తెచ్చిపెట్టుకో అనే భయముచేత ఏమీ చేయలేకపోయినాడు! సమాధానము తగినట్లు

లిచ్చినపిమ్మట అగ్నిహోత్రునిపై పగబట్టి ఆతనికి తగిన శిక్ష చేయడానికి ఆతనిహతురిని పెల్లాడితీరవలెనని పాకులాడినాడు. భావస్థైర్యమేలే దీ బ్రాహ్మడికి.

మొదట సుబ్బిని పెల్లాడతలచి శుల్కము సిసలుచేసుకొన్నాడు. తరువాత పెల్లిమానుకోవలెనని ఎంచి కొంతకాల మూరకున్నాడు. కోపానేశమువల్ల తిరిగి పెల్లిచేసుకోవలెనని పట్టుబట్టి తుద కాపిల్లను మాని చవక బేరముకదా అనికరటకాస్త్రా హతుర్ని పెల్లాడినాడు. ఈభావపరివర్తనము చూసి మధురవాణి ముక్కుమీద వేలుపెట్టుకొన్నది!

ఇటు మరియొక గొప్ప విషయము వ్యక్తమయినది. బాలికలు ఆటపట్టువులపంటివారని వీడి ఉపా. వారిగతి ఏమైనాసరే డబ్బుచ్చికొన్నవాడే వాళ్ల ప్రభువుట— వివాహానంతరగతి తండ్రి కక్కరలేదుట— వరునివయస్సు, రూపము, శీలము, సంప్రదాయమూ చూసి పెల్లిచేయడముకాదు; ఎవడు హెచ్చుసామిత్తిస్తే వాని కమ్మివేయడమే యోగ్యమైనపనియట— శిష్టాచారమో అని మొత్తుకొనే అవధానిద్యయము కుదుర్చుకొన్న వివాహానంబంధమెట్టిదో చూడండి. యాభై ఏళ్ల వానికి ఎనిమిదేళ్ల బాలికను కట్టిపెట్టడమే శిష్టాచారమా? ఇది సర్వజనామోదకముకాదని ఈనాటకమే బోధిస్తూన్నది. స్వలాభాపేక్ష ఉత్తమాదర్శకముగా ఎంచిన ఇద్దరు అవధానులూ, వాళ్ళకన్న రెండాకులు హెచ్చుచదివినరామప్పంతులు మాత్రమే ఈవివాహమున కనుహలురు. అగ్నిహోత్రావధాని సరమాంసనిక్రయముచేసే పాపాత్ముడు. అనుభవశాలికాడేమో అంటే బుచ్చమ్మ గుండెమీది కుంపటిలాగు ఉండనేఉంది. వానిస్వభావ మట్టిది. ధనలాభమంటే హతురిని గోతిలో కూలవేసేకుంక! రామప్ప పదిరాళ్ల కాశించేవాడు, ఆతనికేమిపోతుంది? పద్దెనిమిదివందలకు పిల్లనమ్ముకొని కన్యాదానముకు పూనుకొన్న అవధాని ఎట్టిశిష్టుడో అలోచించండి— ఇది కన్యాదానమా? కన్యావిక్రయమా? లుభావధాని లక్షాధికారి అనివాడుక, ఎంతోకాలము బ్రతకడు— ఆతనియాస్త్ర వాస్తవతమవుతుందనే ఆశ అగ్నిహోత్రుని

కుండదా? ధనాశాపికాచము పట్టడముతోనే దారపు
త్రాడులయంచలి దాక్షిణ్యము తప్పిపోయింది. వీడిచదు
వేల? ఎంతసుద్ధిజాడ్యము! ఎంతఉన్మాదము! వివా
హమువంటి పవిత్రాచారము అంగడిబేర మనుకొన్నాడు.
బాలుడుహడా చీచీ అనేదురాచారము వీనికి శిష్టాచార
మయినది! బానిసవృత్తి మనదేశములో ఈరీతిని సదా
చారమయింది. శూద్రులలో డబ్బిచ్చి బాలికలను కొని
వారికి వేశ్యావృత్తి నేర్పడము రహస్యముగా జరుగు
తూన్నది. కొనుక్కొన్నవాళ్లు పెంచుకొన్నామని
పైకిచెప్పుతారు. “చింతామణి” అనేనాటకములో
ఈవిషయము వ్యక్తపరచబడినది. బాలికలపై నెట్టి
అత్యాచారములు జరుపబడుతున్నవో చిత్తగించండి-
ఇవిచేసేవారు వాళ్లతల్లిదండ్రులే. తల్లి విషంబుపెట్టి
నను, తండ్రి ధనీకులముక్కొన్న, ఆవల్లభు డొల్ల
కున్న ఇక వారికి నెవ్వరు డిక్కు? కన్యావిక్రయమనే
దురాచారము మనసంఘములో వేరుతన్నింది. చూచి
దానిని నిర్మూలించేదిక్కు లేదు.

ఇది యిట్లుండగా లుబ్ధావధాని బుద్ధి పరీక్షింతాము.
తాను సార్థకనామండే, ఇంతసామిచ్చి ఎందుకుకొంటు
న్నాడు తనభార్యను? ఆమెవల్ల తా నెంతకాలము
సుఖించగలడు? కానీ వానితనిని తీరుతుంది అనుకొం
దాము. తాను గతించినపిదప భార్యగతి ఏమికాగలదు?
దానితనిని తీరుతుందా? విషమదాంపత్యమువల్ల ఆమెకు
సుఖమేఉండదు. కావలసినన్ని నగలు, కడుపునిండా
తిండి, కోరుకొన్నచీర లభిస్తుందేమో అంటే మగడు
పిసినిగొట్టు- డబ్బుకీ వానిప్రాణానికి లంకె. ప్రాణమే
వదలునుకాని ధనమువదలడు. అతనియనంతరము డబ్బు
చేతిలో చిక్కుతుంది. సుఖమాలిని అహోరాత్ర
ములు మొరపెట్టుతూన్న ముద్దరాలు. తనచిత్తమునకు
నచ్చినట్లు స్వతంత్రతతో వ్యవహరిస్తుంది. ఆమెకు శిల
భంగము తట్టినట్లే తప్పేవరిది? తనహుతురుసంగతి
ఏమైంది? రామప్ప మీనాక్షిని పాడుచేసినాడు,
సుబ్బిని ఇంకొకడు పాడుచేస్తాడు. దానిదుర్గతికి కారకు
లెవ్వరు- స్వలాభాపేక్ష చూసుకొని ముసలివాల్లిద్దరూ
ముద్దరాలి కొంప ముంచదలచినారు. ఎంతచదువుంటే

నేమి? ఎంతధనముంటే నేమి? స్వార్థకాంతకదావీళ్ల
నిట్టిదురంతమావ్యయమునకు ప్రేరేపించింది. ఇట్టివాళ్లు
తమసంతానమోగక్షేమముల అరనేవారా? ఆశ్రాచీ
ఇట్టివారిపై సంఘము పెట్టవచ్చునా? యావజ్జీవదుఃఖ
భాజనమును ఈదురాచారమును మట్టిలో కలపవద్దా?
ఈవిషక్రిమిని అవిచ్ఛన్నముగా అభివృద్ధినింపించే
గృహస్థులను సదాచారసంపన్నులుగా నెంచి, గౌర
విస్తూన్న మనవారు సంఘసౌఖ్యమును అభివృద్ధిని కొంచ
మైనా ఆలోచిస్తూన్నారా?

దారేవని ధనేమణిలవల్ల తలపట్టి యాడ్యబడిన
లుబ్ధావధానికి ఇంకొకపికాచము పట్టుకొన్నది. తనకచిర
కాలమున వివాహమోగముందనీ అదికాకపోలే మార
కము తప్పదని సిద్ధాంతిపండాలు జెప్పినారు. రామప్ప
గారికుతంత్ర మిది. చావంటే అందరికీ భయమే,
అందులో ధనవంతులసంగతి చెప్పనక్కరయే లేదు.
దీనికితోడు సుబ్బికి సంతానమోగము సమృద్ధిగా
ఉందని సామృద్ధిక శాస్త్రవేత్త రామప్ప చెప్పినాడు.
ఈమాటలన్నీ నమ్మి లుబ్ధుడు పెళ్లిమానుకోలేకపోయి
నాడు! ఈ పాత్రను పోషించడములో కలికళా
కాశలము కనబడుతున్నది. లోకవ్యవహారములను
గమనించక చెప్పినమాటలన్నీ నిజమునుకొన్న మూర్ఖుని
చిత్రించి అతనియందు మనకు అనురాగము కలిగించే
నేర్పు ఉత్తమకువులకుకాని అలవడదు. జంతుకోటికి
ఇహపరములు చేకూర్చే వివాహమును పరమపవిత్రా
చార మెంతదురాచారముగా పరిణమించిందో
చూడండి. బేజోడుపెళ్లివల్ల ఇహసుఖము వహూవర్గుల
క్లిద్ధికి సున్న. పిల్లకడుపున రెండుకాయలు కాస్తేసరి
అని పెద్దలంటారు. సంతానప్రాప్తియే వివాహోద్దేశ
మని అందరూ ఒప్పుకోవలసిందే కాని విషమవివాహము
వల్ల కలిగేసంతానము తుక్కుమరికదే. కుల్లిపోకుండా
ఎన్నాలో ఉండదు. ఒకవేళ కొనసాగినా ఆరోగ్య
వంతము. సౌఖ్యభాజనము కాజాలదు. పితృతర్పణానికి
పనికిరావచ్చును. అనగా ఇట్టి వివాహమువల్ల వరుడు
బ్రతికియున్నప్పుడు సుఖించలేదాకాని చచ్చి కొంత
వరకు సంతసించగలడు. ఇక వధువుమాట బ్రతికి

నన్నాళ్లు సుఖము లేదు. ముద్దుముచ్చటలు ముక్కులవును. తన ఈడువాళ్లందరూ తగినవరులతో సుఖించుటయు మాన్తూన్న తలిరుబోడి తనగతినివలచి తల్లడిల్లదా? ఆ అంటేతప్పు, ఈ అంటేతప్పు. ఇంద్రియనిగ్రహము ఆభ్యసించవలసిన అందరూ అంటారు. మంచిది — ఇట్టినిగ్రహము ఇచ్చాపూర్వకమైతే మెచ్చలేదనిదేకాని నిర్బంధమైతే ఎన్నాళ్లు నిలువగలదు? ఇంద్రియజయము ఈ త్రమాదర్శమేకాని సులభసాధ్యము కాదు. అదీకాక యాభాయేళ్లు పైనబడి రెండుమూడుపెళ్లిళ్లు చేసుకొని కొంతకాలము సంసారసుఖమునుభవించినవాడు ఇంద్రియనిగ్రహము ఆభ్యసించవలెనా? లేక సంసారసుఖమన్నదే తెలియనేరని ముద్దరాలు ఆభ్యసించవలెనా? స్త్రీపురుషులకిద్దరికీ ఇంద్రియనిగ్రహమే ఆవర్యమయితే విజ్ఞోడుపెళ్లిళ్లకు వీలుండదు. ఇట్టిపెళ్లిళ్లు అయ్యుక్తములని మనలోకొందరి కేలతోచదో! కాటికి కాళ్లు దాచిన ఖిలుడు ఇంద్రియనిగ్రహము నభ్యసించలేక సంసారసుఖమో అని తల్లడిల్లి ఆభయశుభము నెరుగని అమాయకురాలిమెడకు తాడుగట్టి ఆపసిబాలకు నిర్బంధయావజ్ఞీవనిర్భరదాశ్యవృత్తిసంపద విధించడ మేమి న్యాయము? తల్లిదండ్రులు తమభిడ్డలను సుఖింపజేయవలెనా? లేక ఎన్నో సుఖము లనుభవించగలమని ఉవ్వెల్లారుతూన్న పసివాళ్లను తమృతేవించిన ధనాశాపిశాచమునకు బలియొసంగవలెనా? జంతుబలి కొంత మెరుగు, క్షుణ్ణములో పోతుంది ప్రాణము. కన్యాశులియావజ్ఞీవయమయితన కలిగించును. ఆడవాళ్లకు పెత్తన ఖివ్యక మగవాళ్లే పూసుకొనిచేసే ఇట్టిపెళ్లిళ్లు ఏట్టిదురాచరణములో కాస్తయోచించండి. ఇట్టివి దూరమయ్యే విధము కానరాదు. ప్రభుత్వమువారే చట్టనిర్మాణము చేసి వీటిని మట్టిపెట్టవలెను కాని మనసంఘముచేత కాదు. సంఘసంస్థలన్నీ దేవుడు పెళ్లివైనవి. అంతా పెద్దలే; అదమాయించేవ్యక్తులు లేనందువల్ల సంఘబలము సమసింది, జీవనాడి జీర్ణించింది. సంస్థలలో జిగి లేకుంటే బాటికి జిగి ఉండదు. ఉపిరిలేకుంటే ఉజ్జీ వసము సాధ్యము కాదు.

లుబ్ధావధానితో పెళ్లిచేసుకోవద్దని హితులెవరూ చెప్పలేదు. మధురవాణి చెప్పిందికాని అతడు వినలేదు. రామప్ప ఈహితబోధకు విపరీతవ్యాఖ్యానము చేసి “పెళ్లికాకపోతే అవధానిగారియింట తాను చేరి ఇల్లుగుల్లచేయవచ్చుననే స్వలాభ మపేక్షించి మధురవాణి ఆమాటాడింది” దని లుబ్ధునికి బోధచేసినాడు; అతను నిజమని నమ్ముకొన్నాడు. ఈలాగు జరుగకపోతే మధురవాణి తన్నువిడిచి అవధానిప్రాపకము సంపాదించుకొంటుందని రామప్ప బెంగ. ఏలాగైతేనేమి సుబ్బి పెళ్లి తప్పిందని మధురవాణి సంతసించింది. చూసి నారా, ముసలివాళ్లకి కట్టిపెట్టదలచిన కన్యకలపైని వేశ్యకున్నంతవాత్సల్యము వైదికశామణులకు లేకపోయింది! కొందరు బ్రాహ్మణబ్రాహ్మణ సదాచార పరాయణత ఇలాగుంది!

మాయసుబ్బిపెళ్లికి ముఖ్యకారణము శుల్కము తగ్గడమే. సకలశాస్త్రవేత్తరామప్పఉన్నాడుగా! మాయసుబ్బికి రేఖలన్నీ మంచివి. అని చెప్పినాడు; ఓలితకుక్కవ, కావున లుబ్ధావధానికోరిక ఫలించింది. ఏకరాత్రివివాహము చేయించి కరటకశాస్త్ర రామప్పను మోసగించినాడు. రామప్ప లోకతొక్కిన తాచులారు పడగవిప్పి బుసకొట్టినాడు — శుల్కములో ఐదోవంతా శూన్యమయింది; మధురవాణికంటే మాయమయింది, అన్నివిధములా అతనికే నష్టం. ఊరుకొంటాడా? కంటెసామ్ము లాగడమేకాకుండా కసితిర్చుకోవాలని కూనీకేసు బనాయించినాడు లుబ్ధునిమీద. అవధాని అప్పటికీ లొంగక పౌజన్యారావనేదంతకొమ్మ పట్టుకొన్నాడు. కంటెపెట్టుతానని లుబ్ధుడొప్పుకోలేదు. రామప్ప తనపూచీపైని కరటకశాస్త్రనిరోధమువల్ల ఒప్పుకొన్నాడు. పెళ్లి సమయమున తానుదగ్గరనుంటాడు గనుక ఏదో మాయచేసి కంటె అంకించుకొందా మనుకొన్నాడు. ఈగుట్టునెరిసి కరటకశాస్త్ర పంతులుకంట్లో దుమ్ము పోసినాడు. అర్ధనష్టమేకాకుండా అవమానము పాలైన పంతులు లుబ్ధుని చిక్కులలో పడవేయవలసిన పన్నాగము పన్నినాడు కాని ఫలము లేకపోయింది!

లుబ్ధుని ప్రకృతావస్థ చూసి జాలిపడినవానివలె నటించి గిరిశం సాయముచేయవచ్చు “నీహ, నీహతురికి, ఉరిశిక్ష తప్పదు, ఉత్తరక్రియలకు తగిన ఏర్పాటు చేసుకో, నన్ను పెంచుకొంటివా నీచిక్కులు విడ తీస్తాను” అని ప్రాశ్నయపడెను కాని లుబ్ధు డొప్పుకో లేదు; పోనీ Power of attorney ఇమ్మన్నాడు, అందుమా లుబ్ధుడు “సనేమిరా” అన్నాడు.

ఇతనికి దయ్యమంటే తగనిభయము; ఎవరైనా ఏదైనా అనుమానముపెట్టితే ఇతనికి కాళ్ళూచేతులూ ఆడవు. “గుంటూరుశాస్త్రి ఏదోమోసముచేసినాడు కనుక నే గొబ్బన దాటినాడు; నీకిచ్చినపిల్ల రెండోపెల్లి పిల్ల అయిఉంటుంది” అని రామప్ప కోపావేశాన అంటే ఆమాటలు అవధానినల్లగుండెలో నాటినవి. అదే ధోరణిలో పడడముచేత పీడకలలు వచ్చేసే, తానుపెళ్ళాడినపిల్ల మెదటిమగడు భూతమై తనగొంతు నొక్కు తూన్నాడనీ, మంచముపైనుండి దిగువకు తోసివేస్తున్నాడనీ కేకలు వేస్తూండేవాడు. అతనిహతు రెంత ధైర్యముచెప్పినా వినక తనకొత్తభార్య నింటినుండి తరిమితేనేకాని తన కాబ్రహ్మరాక్షసిబాధ తీరదని మొరపెట్టినాడు. “భూతవైద్యుని పిలువనా?” అని కూతు రడిగితే వాడు డబ్బుడుగునని వెరచి వద్దన్నాడు. బాధ ఎంతైనా భరిస్తాడుకాని పైసాభిర్చు కొప్పడు. తానుతినడు, ఒకరికి పెట్టడు. ఈబాధ విరగడయ్యే సాధనము తోచలేదు, పైపెచ్చు మాయసుబ్బి తాను రెండోపెల్లిపిల్లనని చెప్పి ఒరిగినపుండుపై ఉప్పు జల్లినది. తరువాత తండ్రిహతులై తన్నేసరికి చెబ్బలు తిన లేక అది అదృశ్యమయింది.

అంతట అది చచ్చిందని నిశ్చయించి “నీవు పెళ్లాడినముండు దయ్యమయిందని పూజారిగవరయ్య అన్నాడు. కాబట్టి నీహతురూ, నీవు దాన్ని చంపి నారు అని రామప్ప అన్నాడు. ఇదే హాసీకేసుకి బీజము. కేసు కమాఫుకాదు; పోలీసువాళ్ళూ, అధికారూ రామప్పపక్షమువాళ్ళు. గవరయ్య, పోలీసెట్టి లుబ్ధుని పక్షాన సాక్ష్యమిస్తారో ఇవ్వరో? దొంగసాక్ష్యము

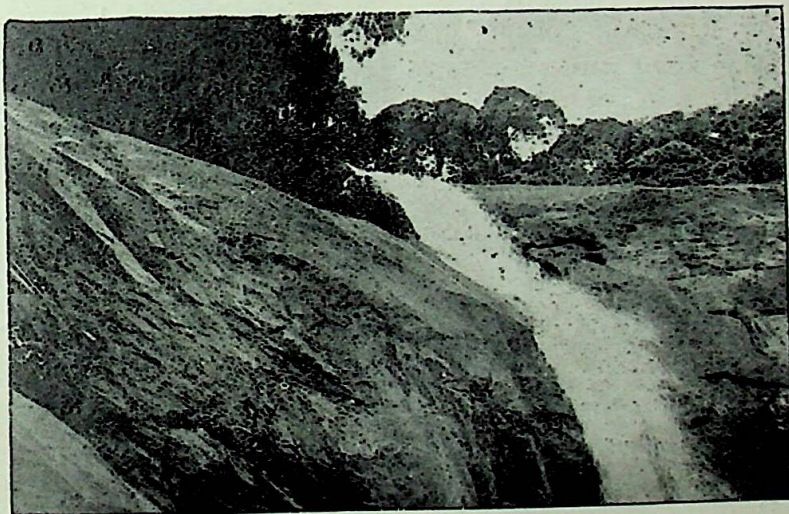
పొందుపరిస్తేనేకాని కేసు పోదు. గంపంతబలగమున్నా లుబ్ధునికి కష్టకాలమున సాయపడేవా డైవరూ లేరు. ఈ సంవర్షములో గతము స్మృతికివచ్చింది, నిరాధారుడు, నిస్సహాయుడు, ఏకాకి అయినలుబ్ధుడు నిరాశాపరవ తుడై హతురిని అమ్మినందుకు, వయస్సుమీరిన తరువాత తాను వివాహప్రయత్నము చేసినందుకు, హాళయైన రామప్పను నమ్మి గోతిలోపడినందుమా పశ్చాత్తాపపడి, హతురిని వితంతుశరణాలయమునకు పంపి తాను కా? వాసము చేయడానికి నిశ్చయించుకొన్నాడు. చూసి నారా దుష్ప్రవృత్తి పరిణామము. స్వార్థప్రవృత్తి ఆచర్యముగా నెంచినవారిచరితము ఈలాగే దుఃఖ భాజన మాతుంది. అగ్నిహోత్రునికివలెనే ఇతనికి హతురుఉడురు తగిలింది. మినాక్షి పసిపిల్లగానున్న ప్పుడే మూడుకాళ్ళముసలికి దానినమ్మి ధనమార్జించి నాడు. అత డామెయెడ నొనర్చిన నేరమును కాస్త పరిశీలింతాము.

హిందూశాస్త్రములప్రకారము ప్రతివ్యక్తి ధర్మ, అర్థ, కామ, మోక్షములకై పాటుపడడమే కాకుండా తన సంతానముహడా ఈచతుర్విధ పురుషార్థములకై పాటు పడుటకు తగినపరిస్థితులు కల్పించవలెను. సంతానము నకు యథాయోగ్యముగా తనశక్తికొద్ది విద్యాబుద్ధులు చెప్పించి వాళ్ళు పెద్దవాళ్ళయినతరువాత హుటికి గుడ్డికి లోటులేకుండా ఉత్తమమార్గచరులై కీర్తిని సంపాదించి సుఖించునట్టి ఏర్పాటు కావించవలెను. శుక్లనివాసా ములు చేసినపిల్లలకు సుఖము సున్న. ఈమాజోద్ధాసరి పడ్డదంపతులు బిచ్చమెత్తి జీవించినా సుఖించగలరు. ఇరవైయేళ్ల భార్యకు అరవైయేళ్ల భర్త సంప్రాప్తమవుతే ఆమె కేమిసుఖము కలుగగలదు? వయస్సు విషమ మైతే వర్తన విషమమూ, ఆశలు, ఆచరణములు, ఆచర్యములు విషమమూలే. పెళ్లిచేసేటప్పుడు ప్రాయము, రూపము, ముందు చూసి అది తగిఉంటే తక్కినవిష యాలు ఆలోచించవలెను. చేతులూ ముక్కుపచ్చ లారనిదానిని ముసలివానికి కట్టిపెట్టి దానికి వైధవ్యము సంప్రాప్తమైతే దానిప్రారబ్ధ మనడము న్యాయమా?

సరిజోడు ఘోరినపిమ్మట ఇట్టిది ప్రాప్తిస్తే దానికర్మ మనవచ్చును. తల్లిదండ్రులకంటె పితచింతకులు ఉండ రనికదా పిల్లలలాలనపాలనములభారము పితరులపైని పడుతున్నది. ఈబాధ్యత వాళ్లు తగినరీతిని నిర్వహించ కంటే సేరముచేసినవాళ్లు వారే అవుతారు. నాపిల్లలను నాయిష్టమువచ్చినట్లు పెంచుతాను; నన్నడ్డేవాల్లేవ రని పట్టుబట్టితే అందువల్ల కలిగేనష్టమునకు కారకు లెవరు? నాసొమ్ము నేను పాడుచేసుకొంటాను, నన్న డిగేవాల్లేవరంటే దానివల్ల నష్టపోవువాళ్లు లేకంటే ఎవరూ ఏమీ అనరు. నాయిల్లు నేను తగులబెట్టు కొంటానంటే ఇరుగుపొరుగువాళ్లు ఊరకుండరు. నాపకు విడి, దీనికాలు విరుగకొట్ట తానని బహిరంగముగా అంటే జంతురక్షణసంఘమువారు (S. P. C. A) శిక్షించివీరుతారు. శుల్కవివాహాలు చేసి పిల్లలను పాడు చేసేతల్లిదండ్రులను దండించేధార్మికులు లేరు. సంఘమే

అట్టిపనిని చేయవలెను. ఊరూర సభాపతులున్నారు. కాని వాళ్లు చేతకానివాళ్లు; సంభావన పుచ్చుకోవ డము తప్ప సంఘసభము గంగలోకలిసినా వాళ్లు నోరెత్తలేరు. సంపన్నగృహస్థులు ఉదాసీను లవు తున్నారు, కాబట్టి ధనాశాపేరితులై తల్లిదండ్రులు పిల్లలను తమచిత్తమువచ్చినవాళ్ల కిస్తున్నారు. సంతా నము సుఖించుటకు తగినకార్యములు చేయడానికి పిత రులు బాధ్యులుగాని ధనాశమాలానకాని మాటపట్టిం పులమాలానకాని మాతుల్లకాపురములు మాలవేసేమాళలు తప్పకుండా దండ్యులు. మాతుల్లకు యావజ్జీవబ్రహ్మ చర్యము దాస్యమున్నూ నిర్బంధించినతండ్రులు దాన వులుకాని మానవులుకారు. “పాపము పెరిగితే ఫలము ఇహమందే ఆనుభవించబడునన్న” మహావాక్యమునకు లుబ్ధుడే గొప్పదృష్టాంతము.

(సశేషము)

కుత్తాలము జలపాతము

—యస్. శంకర సుబ్రహ్మణ్యము.

లోకంలో ఏ మూలకు చేరుకున్నా పేరడగని ప్రాంతం అంటూ లేదు. మరీ మొగహుటస్తులు పేర డగగుండా ఎక్కడో చూచినట్టుందని చుట్టరికం కలుపుతారు. కొందరు మన చేతులో పుస్తకం వుంటే, దాంటో మనపేరుంటే ఎల్లాగు తెలుస్తుంది కదా అని అదేం గ్రంథం అండీ అని నిలవేస్తారు. బంగారు పతా కాల్ని ధరించే వారి పేరుని మెరుగే మింగివేయడం బట్టి సందేహం అట్టే వుంటుంది. ఇంటిముందు తెల్ల క్షురాల నల్లబల్లలు తగిలించుకున్నవారు యీ విష యంలో ధన్యులు. ఇటు జపానో, అటు జనీవావో ఎగుమతీ అయినా మన పేరు మనదే. పేరెట్టి పిలుచు కోవడం పరిచయానికి మూలం. అదిగాక, మనపేరు పెట్టి పిలుస్తేనే గాని మనం ఓయనం. అందుచేత వ్యక్తిని వివరించడానికి పే రోసాధనం. సాధనం అంటే పెడచెని పెట్టే వారుంటారని, మనలో యివో సంస్కారం. నల్లకోటని, ఎర్రరుమాలని, చాలా సాధ నాలు వున్నా, పేరులో ఆ మనిషి అంగీకారము కూడా వుంటుంది. కొంటి కథల్లో వుల్లక్కి అని ఎవరో వున్నా, వాడికి పేరుంది. నవలలలో పేరు చెప్తే చెమక్కు లేదని చామన చాయవాడు, చంపకు చారడేసి కన్నుల వాడు, చతికిలపడు వాడని ప్రారం భిస్తారు. ఒక్కొక్క సందర్భంలో యిత అనామ ధేయుడు యీ కథానాయకు డెందు కయాడో అని పించ గలదు. పూర్వం నుంచి అనామికకు పేరుంది. సందేహం లేకుండా కవి ప్రక్క నున్నాడు:

పురా కవీనాం గణనాప్రసంగే
కనిష్ఠికాధిష్ఠితకాళిదాసా,
అద్యాపి తత్తుల్య కవే రభావా
దనామికా సార్థవతీ బభూవ.

అని. మనిషికి పుట్టకముందే పేరుండు. అయినా ముందర నుంచి దూరం ఆలోచించి కొడుకుపేరు సోమ లింగం అనేవారు లేకపోరు. వారికి ప్రాయశ్చిత్తం

మన చేతిలో లేదు. బ్రతికిన రెండురోజులు పేరు నీడ లాగు మనిషిని అంటివుంటుంది. కష్టపడే రోజుల్లో పేరుండుదని లోకులన్నా పేరే మిశ్రునివలె తోడు పడుతుంది. తర్వాత మనిషిచచ్చినా, పేరే మిగిలేది. మనిషిలో లేని జీవం పేరులో వుంటుంది. ఈవిషయం తెలుసుకున్న ఒక పెద్దమనిషి నేను మాడ పేరుతో పుట్టి కట్టుకుని వ్రేళ్లాడుతే ఎంతబాగుండేదో అని రాగం పెట్టడం మొదలుపెట్టినాడు. కాని అది సాధ్యంకాదు. పేరు, ప్రతిష్ఠ తన వీడవడంతో నిలిచేవికావు. ఒరులు ఏడ్చినంత మాత్రమున పోయేవికావు. ఇంతకు వచ్చిన పేరు చచ్చినా పోదు. అపవాద అట్టే వుంటుంది. పెద్ద పేర్లల్లో చిన్నతనం వుంది. చిన్నపేర్లల్లో పెత్తనం వుంది. పేరుకి పేదరికం లేదు. అందుకనే తలోపేరు పెట్టుకున్నా చాలాపేర్లు అట్టే వున్నాయి. పేరునోటి నుంచి నోటికి ప్రాకిపోతుంది.

దేవుడు అనంతమైన జగత్తును సృష్టించినపుడు, అతని కోపేరు మానవుడు వుంచడం సహజం. శత నామాలు, సహస్రనామాలు, తోచకనుగాని ఎందుకండీ అని ఒక మతం వుంది. ధాతపని ఆదినే ముగిసింది. ఇక అతని స్మరణ ఎందుకనేవారున్నారు. అల్లా అంటే కళ్లుపోతాయి. బ్రహ్మసమాజంలో చేరమనే వా రున్నారు. ఏది ఎల్లాగున్నా, దేవునికి పేర్లతో పనిలేదు. మానవుడికే పేర్లు ప్రధానం. అందుచేత ప్రపంచంలో ప్రతిదానికి పేరుంది. రాయి దగ్గర నుంచి రాజుదాకా అన్నీ పేర్లే. మరచి పోకుండా మతంనుంచి మందు బుడ్డిదాకా చీటి లమిరాయి. వాడగా వాడగా వస్తు వులకు వాటి పేర్లు స్థిరపడ్డాయి. దేశం మార్చినా, భాష మారినా, వస్తువులకు పేరు మారును. అందుకనే నిఘంటువులు చాలావున్నాయి.

ప్రతి ఆసామీకి ఒక పేరు వాళ్ల వాళ్లు పుట్టడం తడుపుగా, సంప్రదాయం కొద్దీ, వీలైనంతవరలో, శక్తి కొద్దీ, నుంచి అభిప్రాయంతో బ్రతికి నాలుగు

కాలాల పాటు బాగుండాలని పెడతారు. ఓ పేరు వెయ్యిళ్ల మొదలవాలని దీవించుతారు. ఆ పేరు మోటుని తోచి, మన స్వతంత్రం నలుగురికి నాలుగు మూలల తెలియనీ, అని చాలా చదువుకున్న వారు డబ్బిచ్చి గెజెటులో పేరు మార్చుకుంటారు. బలువుగా వుంటే బలువు తగ్గించుకుంటారు గాని వారూ పేరు వద్దనలేదు. మనలో దేవుడి పేర్లు పెట్టడం మామూలు. మొక్కకుంటే ఆదేవత పేరు పెడతారు. దెయ్యమై పిడిస్తే ఆమనిని పేరు రివాజు. ఇక తాత పేరో, ముత్తవ తల్లి పేరో తప్పనిసరి. పిల్లలు నిలవకపోతే ఒక పేరు. ఇక ఏదీ కనబడకపోతే ఆకు అలం పేర్లు పెడతారు. స్ఫూర్తిస్తే పుణ్యపురుషుల పేర్లు పెడతారు. కేశవనామాలు నోటికి వచ్చినవే కదా. ఉపాసన వుంటే ఆ నేలుపు పేరు పిల్లలకి వరప్రసాదం క్రింద అందచేస్తారు. పురాణ గాథల్లో పేర్లు మరీ పొదుపుగా వాడుతారు. కాలం ధర్మాన్ని హరిశ్చంద్రులకి నిజమిద ధ్యానం లేదు. సీతాదేవులన్నా వనవాసం లేదు. ఆంజనేయులకు లంకాదహనం లేదు. అన్నీ కొత్తదారులు. నామ కరణమప్పుడు వ్యాకరణం ఆదీ చూడకుండా పేర్లు పెడతారని ఒకరు కోపం తెచ్చుకున్నారు. వ్యాకరణంమాట దేవుడెరుగును. మీ పేరుకి వర్ణక్రమం చాలాకష్టం అని మొర ఒకమూల. ఈమధ్య దేశంలో కలిగిన అలజడికి ఇదిగో స్వరాజ్యం వచ్చింది అని ఒకాయన ఎలుగెల్లి అపరిమితానందంతో అంటూంటే అది వాళ్ల చిన్నపిల్ల పేరని కడకు కేలింది. కొందరి జీవితం అంతా పేర్లు వెతకడంతోనే సరి. భారసాల వారికి క్రొత్త. నవలలు, కథలు, నాటకాలు వ్రాసే మహాత్ములకు యీ అవస్థ. ఒక్కొక్కరింట్లో సాలీనా భారసాల. ఈ మధ్య పల్లెటూళ్లలోను పూట మాళ్లమ్మ పేరు బాగా వెలిసింది. రాను రాను కాలం చెడిపోయిందరా, సోమదేవుప్పేరు చూద్దామన్నా కనబడడం లేదు. కాటకం మరీ మండిపోతోందని ఒక అవ్వగారు కంట తడిపెట్టారు. గిరిశంపేరు మరి చూడలేదని ఒకరు వగిచారు. గిరిశాన్నే చూడడం పడింది కాదని ఒకరు విచారించారు. వారింట్లో అదే

దురంతం, భారసాలచేసుకోకపోవడం అని పొరుగింటి చర్చ. వచ్చేది ప్రళయం, తొందరగా పేరెట్టండియో, బరి మీద అందరిని మేపుకు మార్చునందుకు రోజులు కాపు అని ఒకరిసంత. ఏవిధముగానైనా, బొడ్డుకోసి పేర్లు పెడుతున్నారు. బాబావాయించి, వుంగరంతో బియ్యంలో వ్రాస్తే యేమి, చడిచప్పుడు కాకుండా చెర్చిలో బాప్టిసమ్ చేస్తేనేమి, ఏదీలేకపోతే మనకు యింతేదేవుడిచ్చాడని ఏచెట్టుక్రిందో ఓపేరనుకుంటే యేమి? నామకరణం అవుతోంది. మొత్తంమీద మన అనుమతిమీద మనపేరు మనకు రావడంలేదు. మన్ని ఆలోచించి పెట్టడానికి చిన్నతనం. కొందరికి పొరుగుాళ్లలోను, మరీ కొన్ని పేటల్లోను, వద్దు మొదల అన్నా చాలాపేర్లు తటస్థపడుతాయి. ఇల్లావుండడం ఎంతటివారు అడ్డలేరు కాబట్టి సహజం అని, మనం ఓ సమాధానానికి వచ్చి ప్రతి మనిషికి అభిమం ఒకపేరు వుంటుంది అందం.

సాధారణంగా యింటిపేరు, మనిషిపేరు రెండుంటాయి. దేశం ఏలే దొరల్లోను వుండి యివిశేషం. కొందరు తమ పేరుమందు గ్రామంపేరు ధరిస్తారు. మరీ అరవలైతే, తండ్రిపేరు ముందుపెట్టి పితృభక్తిని ప్రకటిస్తారు. కొందరు దైవభక్తిపరులు ఏదో తోచినపేరు పెట్టుకుంటారు. అందులో మాత్రం దేవుడు చావలేదాని. కొన్ని ప్రాంతాలల్లో కొన్ని పేర్లకు ఎక్కువ చలామణీ. కొన్ని పేర్లకు అంతా చేతులు చాస్తారు; ఓట్లకు మళ్లే. అప్పడిది విశాఖపట్నం; వెంకడిది తిరుపతి; జగ్గడిది ఓడ్రదేశ ప్రాంతం; నర్సడిది అంతర్వేదిదగ్గర; నటరాజుది చిదంబరం; చిదంబరం అని ఓ పేరుంది; విశ్వనాథుడిది కాశీ; రామనాథుడిది రామేశ్వరం—అల్లా పేర్లు వాడుతారు. ఒకే శబ్దానికి చిలవలుపలవలు పెట్టడంతో పేరు మారుతుంది. ఒక్క రామశబ్దం ఎన్ని విధాలగా పేరులో యిముడుతుందో చూద్దాం. రామను, రామస్వామి, రామానుజం, రామమూర్తి, రామేశం, రామలింగ, రామదాసు, రామచంద్ర—మొదలగునవి,

యితరములు పూహ్యములు. శేర్లకి పుత్పత్తి యిల్లాగే. మరో విషయం. శేర్లకి వర్ణం వుంది. కులం వుంది. తెగ వుంది. మతం వుంది. ఈ విషయం అనికి నే పేరులో చివర ధ్వనిస్తుంది. ఆత్మగౌరవసంస్థనారు యీ తుదిముక్కని కోయంబత్తూరులో వదిలారు. కాకిలో కాదు. వారు తరించారు; యితరులు ధన్యులై నారు. ఎన్నిమాయలుచేసినా, కొందరిశేర్లకి ముందు బరువెక్కువ. కొన్నిటికి వెనుక బరువెక్కువ. శేర్లకు హాని కలుగకుండా కాయడానికి ముందువెనుక కవచం లాంటి కరుకు బిరుదులుంటాయి. లోగడ ఒకాయన్ని, ఏమండీ, యిత పనిచేశారు, మీపేరు మరీ దిసమొలగా వుంది అంటే మాణిలోటు, నాడు వుంటే నవాబు సాహేబు, అన్నం వుంటే అమీరు సాహేబు, వీడ పడితే ఫకీరు సాహేబు, చస్తే పీరుసాహేబు అన్నట్టు, ఎంచి చూస్తే ఏవిధానా గొప్పపేరు అన్నాడు. అత డాగీతాసారం చాలా కష్టం మీదే సంపాదించాడు. నాగరికంతో శేర్లు పొడిగించడం ఒకప్రక్క, తెగగొట్టడం ఒక ప్రక్క పంథంమీద జరుగు తున్నాయా అనిపించగలదు. ఒకరు పుట్టి నప్పటినుంచి, కొంచెం కొంచెంగా పేరు, చేగోడి అనే భావంతో, సములుతూ వచ్చేసరికి, పాపం, చచ్చేసరికి మిగల లేదు. దాంతో ఘోరానా వారు పోయారని పత్రికా విలేఖరికి కబురందచేయడంకూడా పడలేదు. ఫోటోమాత్రం వేసి పూరుకున్నారు. క్రింద పేరు మ్రింగిన పెద్ద లని సంపాదకులు నూచించారు. ఆయనే బ్రతికి వుంటే అదీ నయమే ఒక విధాన అనే వాడు. కాని బ్రతికి వుంటేను, పేరు వున్నది వున్నట్టు వుంచుకుంటేను యిత గొడవ జరిగి వుండదు. కాని అతడు కీడెంచ లేదు. మరొకరికి శేర్లు మార్చడం అనేది వంట్లో జబ్బు క్రింద ప్రవేశించింది. ఆయనకు ఎవరుచెప్పినా విన కూడదనే జబ్బు అదివరకునుంచి వుంది. పాపం దానితో ఆయన కీర్తిశేఖరైన సమయానికి కోటిశేర్లు, ఎవరుపోయారనే సందేహం, శవం మిగిలాయట. ముక్కుకు నూటిగా పనిచేయడం ఆడర్థంగా పెట్టుకున్న న్యాయస్థానాల్లో వీరు వీరు వారు వారు అని

రుజువుచేసేసరికి బ్రహ్మంతవాణ్ణి క్రింద పెట్టడం ఆవుతుంది. స్లెయింట్లలో శేర్లు ముఖ్యం. స్లెయింటులో పేరు సరిగా పేర్కో లేదనే పట్టింపుమీద సీని కాన్సిల్దాకా డేకించి, పదివేలకు పైగా ఖర్చుచేసిన పొరువవంతు లున్నారు. పేరులో వుంది యీ మహత్యం.

పేరంటే మరీ మనిషిముఖమీద వ్రాసివుండదు. ఎక్కడో తిమ్మన్నసంగతి మనం చెప్పలేం గాని. అప్పుచప్పుడు గోడతెక్కతుంది మనిబొద్ద ధర్మాన్ని. మనిషిని చూడగానే కనబడదు. ఎవరిపేరు వారు వుచ్చరించడం వుండదు. వ్రాయడం వుంటుంది. ఆ మనిషిని అడిగితేనే గాని మాట్లాడుతోంటే వినబడదు. ఆపేరు మనం ఆరికిస్తే వింటూంటాం. ఇంకో రెండుమాట్లా వింటే పోలుస్తూంటాం. మళ్ళీ ఆ మనిషినిగురించి చెప్పేటప్పుడు ప్రయోగిస్తాం. అందుచేత ఒకరిని గురించి ముందుగా పిలవడానికి, వెనకాల తిట్టడానికి వుపయోగింప బడే ధాతువు పేరు. ఫలానా వారిని గురించి యీ తంతు అని నిరూపించడానికి పేరు పిలుకలుగ జేస్తుంది. పేరును బోలిన శేర్లున్నా, తక్కువ. చేంతాళ్లలాంటివి; నోరుపట్టనివి; స్రుక్కతిరగనివి; గుండెపుల్లుమనిపించేవి; చెవులు మూసుకునేటివి; నోరునొక్కుగునేవి; దడ పుట్టించేవి; కోపం తెప్పించేవి; శ్రవణానందంగా వుండేవి; కరువుతీర్చేవి; కానుకలొసగేవి; కంఠం ఎత్తిపాడేవి: స్టేటెక్కి కూర్చునేవి; వీణవాయిం చేవి; తాళం వేసేవి; తెయ్యమని నాట్యం సలిపేవి; కయ్యానికి కాలుదువ్వేవి; శేర్లున్నాయి. పొగలు మనిషి కాని రాత్రి మనిషికాడనిపించేవి గలవు. విద్వాంసు డంటే అతన్నే వేలేసి మణవాలని పించేవి వున్నాయి. ఫీఫీ వట్టి పశువండీ అనడేనే వున్నాయి. కొన్నిశేర్లు తోనేసినా లోకంలో మిగిలాయి. కోపానికి విశ్వామిత్రుడు, దానానికి శిబి కర్ణ దధీమలు, నిజానికి మరొకరు. ఇల్లాగు ధనానికి, ధర్మానికి, త్యాగానికి, సత్యానికి, పౌరుషానికి, చాడస్తానికి, వికటానికి విన్నపేరు వినకుండా ఎందుకోందుకు శేర్లు

వింటాం. ఒక పేరుకున్న వాడుక యింకో పేరుకి లేదు. స్మరింపబడే పేర్లు కొన్ని. ఉచ్చరింపబడేవి కొన్ని. స్మారకంపోగొట్టేవి; తలచుకొనేవి; ప్రేమించేవి; తాపం కలుగజేసేవి; పకపకనవ్విించేవి; పరువు పోగొట్టేవి; పరమాత్మనితెలిపేవి, గడబిడపేర్లు, వుసుకు పేర్లు, నానాకు పేర్లు, మోటుపేర్లు, సగం తెగిన మొండి పేర్లు, కాసుల పేరులు, వరహాల పేరులు—చాలా చెవి సోకుతాయి. పేరులోనేవుంది ప్రభ. మరోవిషయం. ఎవరి పేరు వారు చెప్పుకోడం పాశ్చాత్యులు తల కొట్టేసినట్టు భావిస్తారు. మరి అవతలమనిషి పెంకి ఘటం అనిపించి పట్టంపులకు పోతే మేము ఫలానా అని మీరు వినేవుంటారు అని చెప్పుకోడం తటస్థమైంది. మనలో పెళ్లిలో పేరు చెప్పించడం అంటూ ఒక ముచ్చట. అంతా బిలబిల లాడుతూ మూసుతారు. దంపతులచేత ఒక యుగానికి ఒకరి పేరు ఒకరిచేత చెప్పిస్తారు. ఇక పెళ్లాడాక మన దేశంలో సాధ్యమణులు భర్తపేరు పైకి చెప్పరు. లేని స్థితి తెచ్చుకుంటారు. ప్రేమజాబులలో వ్రాయ గలుగుదురు. పలుకలేరు. ఇప్పుడిప్పుడు క్రొత్తచదువు లొచ్చాక తెగేసి ఇతడు నా భర్త అన్న రీత్యా మాట్లాడడం అలవాటు చేసుకుంటున్నారు. హక్కులకొరకు హుంకారములు చేయచున్నారు. భర్త కెన్ని హక్కులున్నాయో, నాకు అన్నే హక్కులున్నాయి, మాదిక్య భావం లోకవిదితం ఎల్లాగు అవడం అని భర్తపేరు తమపేరు చివర వ్రాసుకునేనారీమణులున్నారు. పేరులో వుంది ప్రేమ. భర్తను వెనుకకు మోటుతనముగా గెంటి రాదనియు, ముందునకే సరసముగ తోయవలయు ననియు ఒక అభిప్రాయమున్నది. మాకే ఎక్కువహక్కులున్నాయని తలచు సోదరీమణులు భర్తపేరు తల పెట్టరు. దూరముగ గెంటివేయుదురు. అంటరానితనమును అభినయించురు. అంతా తమపేరే అని వారు తలచుటయు సరియే అగును. పూర్వం ఒక సాధ్యమణి భర్త సోమచెమ్మమగడనే చుట్టుపట్ల వ్యవసారింపబడు వాడుట!

పేరునిగురించి యింతకమాయుషు వుంటూంటే ఓపేరు కోపేరు తభావతుని తారుమారవడం చాలా సులభం. కావాలని తారుమారుచెయ్యడం మరి మరి సుకువు. సుకువులు ప్రతిసేరేస్తుడు ఎరుగును. సేరమును చేయనెంచిన ప్రతిమనిషికి సేరమును గురించి మొదట తలంపు కలుగుతుంది. ఆలోచన అధికమగుతుంది. చిత్తశాంతి పోతుంది. కృషి సల్పుతాడు అనుకున్న విషయమై. ఏదోవిధంగా దృఢనిశ్చయమై ఆవేశపరవశుడవుతాడు. కృత్యమునకు గడనుతాడు. సేరవేర్చువరకు నిదురపోడు. కలవరపడతాడు. సేరము చేయగానే ఆందోళన మనసు నావరిస్తుంది. కడకు పశ్చాత్తాపం పొర్లి ప్రవహిస్తుంది. తగిన ప్రాయశ్చిత్తంమాడా జరుగుతుంది. లోకంలో అప్రయత్నంగా జరిగే సేరాలు తక్కువ. కలవర పాటులేక జరిగే సేరాలు తక్కువ. పశ్చాత్తాపం ఎంతటివారికోగాని రాకపోదు. ఏది ఎటులున్నను, ప్రాయశ్చిత్తంగట్టిచేయడానికి న్యాయస్థానములున్నవి. భయములేదు. కారాగారాలు ఉరిస్తంభాలు, కొరడా దెబ్బలు, కఠినశిక్షలు, ద్వీపాంతరవాసాలు, జాల్మానాలు, ఆస్తిలొక్కడాలు, సేరస్థుడికి సంభవించే శిక్షలు. కేవలం పేరుమార్పడం అని ఒక నేరం లేదు. కాని సేరాలు చేయడానికి సేరమునుద్దేశించి, సేరస్థుడుపేరు మార్పడం కలదు. సేరం చేసి పట్టుబడకుండా వుండడానికి మాడా పేరుమారుస్తారు. తలపులు మింగేవానికి అప్పడాలు లాటలాట!

సాధారణంగా ఒకే పేరున్నవారు ఒకే కుటుంబములో దాపరిస్తే చాలా చిక్కు ప్రశ్నలు బయలుదేరును. ఉత్తరాలు ఒకరివొకరు విప్పిచూడడం; మాది అనుకున్నాననడం; ఒకరనుకొని ఒకరిని పిలవడం; ఒకరనుకొని ఒకరికి తాంబూలాలు యివ్వడం, పుచ్చుకోడం జరుగకపోవు. సేరస్థులు లేనిపేరు వూహించి పెట్టుకుంటారు. లేకుంటే మోతు బరి దెవరిదైనా పేరు పెట్టుకొని, ఆమనిషికి తెలియకుండా సంచరిస్తారు. కుడితేనేలేలు, లేకుంటే కుమ్మరి పురుగు అనే వెర్రి నమ్మకం యీ యుగంలో చెల్లదు.

ఈ ప్రపంచం అంతా నాయనానిన్నీ, మరీ విశాలమైన దనీ, చాలామంది పనిలేకుండా తిరగడానికి అవకాశం వుందనీ, తెలివికేటలు వృధాగా పోకుండా ప్రజల మీద ప్రయోగించేందుకు తగిన వసతులున్నాయని ఏవో యథాశక్తిని లాభం కొట్టేందుకు వీళ్లున్నాయని బ్రతుకు తెరువు బాగా ఎరిగిన క్రొత్తరకం పుట్టింది. వారు మారుపేర్లంటే చెవి కోసుకుంటారు. వార్తాపత్రికల్లో పరారయైన లక్ష్మీకాంతం పార్థసారథి అనే మారు పేరుతో వున్నట్టు, పట్టుబడ్డట్టు విన్నాం. నేరము చేయడానికి నేర్చున్నవాడు నేరమును కప్పిపుచ్చుటకు ప్రయత్నిస్తాడు. గొప్ప నేరస్థులందరూ నేరముచేయక ముందో, చేసేటపుడో, చేసినవెనుకో, మారుపేరుతో మనుషులకోడం చరిత్రకు క్రొత్తకాదు. నేరస్థులకు మారు పేర్లమీద దృష్టిపోతే పరిశోధకులకు నేరము పట్టుకో వాలని పంతం ప్రబలుతుంది. ఈ పట్టుదల ఆంగ్లేయు లది, స్కాట్ లండ్ యార్డ్ లో కనుక్కురారా అంటే కాలిపుకువచ్చే బుద్ధిమంతులున్నారు. వారు ఆవలిస్తే పేగు లన్నీ లెక్క పెట్టేందుకు బకధ్యానంచేస్తూంటారు. సందే హం ఏమాత్రం కలిగినా రాకపోకలు ఆకట్టుతారు. పుట్టు పూర్వోత్తరం త్రవ్వి కనుక్కుంటారు. పట్టు పడ్డపుడు నేరస్థునకే దిగ్గ మనిషిస్తుంది, అన్నా అని! నేరం జరుగకముందు జరుగకుండా కాపుదల, జరుగు నపుడు జరుగకుండా ఆపుదల, జరిగినవెనుక నేరస్థుని కనుగొనుటకు పట్టుదల పోలీసుశాఖకు అత్యవసరము. ఈ విషయం బాగా బుర్రలో ఎక్కిస్తేగాని యీ శాఖలో ఎవరిని చేర్చరారు. లండనుపోలీసుశాఖ పేరెన్నిక గాంచుటకు యిదే రహస్యం. దొంగపడ్డిన ఆరునెలలకు వాకిట కుక్క బొయ్యమనడంలో విశేషం లేదు.

నేరస్థుని పట్టుకోడం ఓప్రజ్ఞ. పేరుమార్పడం అనే రోగం బయలుదేరినపుడు నేరస్థుడికి చికిత్స ఎల్లాగు అనేప్రశ్న పెద్దలు ముందు వేసుకున్నారు. మార్గాలు వెతికారు. ప్రతిమనిషికి పూరు, పేరు వొంటిమీద చెరిగిపోకుండా వాతలు పెడుతేనో, పచ్చాపొడిపిస్తేనో యీ కాలిపుకు తినే వార్ని విన్నట్టుంది.

పోలేందుకు వీలవుతుందేమో అని బుర్రలు కలేసి ఆలోచించారు. బుర్రలు కలవడానికని ప్రశ్నకం చేరితే, అభిప్రాయభేదం వుండకపోదు చూడండి. జూరర్ లలాగు. ఏవో ప్రతివాడికి సంభావన ముట్టచెప్ప డం అసంభవం అనిపించింది. అమానుషం అనుకున్నారు. మారుపేర్లతోదగా హెచ్చిపోతే ఒకరికి అందులో ఒక్క మంకి చొక్కాలు విప్పించండి అన్నాడు. ఈ పూసా మీద మెడికల్ పరీక్షలు ప్రారంభించారు. మరీ నేరం ఓ వృత్తిగా భావించి రాజుని తోసుకు తిరిగే వారికి అంగ బలం, అంగ లోపం, అంగవిహీనాలు, పుట్టు మచ్చలు, పచ్చాపొడువులు, కాలిపుకు మచ్చలు, స్కాట కపు గంటూ, తదితర విషయములు బాగాచూచేటం దుకు పూసుకున్నారు. దీనితో నేరానికి చాలామట్టుకు కీటుకు దొరకడం మొదలుపెట్టింది. నేరస్థుడు పరారి అయినపుడు పేరు, ఫోటో ప్రకటించి పట్టుకున్న వారికి బహుమతీ లిస్తారు. దొంగకు దొంగతనం మీద దృష్టి. డిటెక్టివ్ కు నేరస్థునిమీద దృష్టి. లోకానికి వీరిద్దరి మీద దృష్టి. దొంగని దొంగే పట్టాలి. నేరా లలో చిక్కులు పీడాలంటే లోక జ్ఞానం కావాలి. విశేషదృష్టి వుండాలి గురుకుజశమలకున్నట్టు.

ఇంకొకరినని ఒక మనిషి వ్యవహరించడానికి తగిన కారణం వుండాలి. రాత్రో పగలో సరదా కోసం మారుపేరు ఎక్కడోగాని పెట్టుకోరు. మారు వేషం వెయ్యరు. మరీలాభం దొర్లిపోతూంటే పూరికే పోనివ్వడం ఎందుకని మారువేషం వేస్తారు. మారు పేరు పెట్టుకుంటారు. మేము ఫలానా అనిక్రియ జరుపుతారు. ఇది నాటకంలో పాత్ర మార్పడం కాదు కాబట్టి ప్రమాదం అనిపించుకుంటుంది.

...ధవళధవళములగు జన్మిదములతోడ
గాళికా మద్రయిడిన యుంగరముతోడ
శాంత రసమొలుక్కు బ్రహ్మకేజెంబుతోడ
బ్రహ్మదయ్యో వియచ్చర ప్రహరడపుడు!

పేరుమారినా, మనిషి మారినా క్రొత్తనాటకం వేసినట్టువుతుంది. మరో మారుమూల సవితిపోరు

...పట్టియాడె నారంభతో బ్రగమ రథ
ప్రియుడు నిలునున్న నిలువక పెద్దరొదగ...

ఇల్లా చాలా కష్టలున్నాయి.

ఇంతకు నేరానికి ముఖ్యం యితరుల మెత్త తనం. అశక్తత. నేరస్థుడు ఎక్కడ బుర్ర ఎరువు తెచ్చుకో తగ్గవారుంటాలో పసికడతాడు. పట్నాలు, పల్లెలు కలియజూస్తాడు. మంచివేషం వేసి కథ అడ్డంగా తిరుగకుండా కట్టివేస్తాడు. కోళ్ల బేరనకు వెళ్లి కోట కబుర్ల డుకుతాడు. నగల కొట్లో బేరంచేస్తూ నగలు కాజేస్తాడు. మోటారు కదిలకగాని మోసం బయట పడదు. నమ్మించి స్వామిద్రోహం చేస్తాడు. ఓ అర్థి రాత్రి మకాము వూళ్లొంచి ఎత్తేసి, యివ్వవలసిన వారికి మాడుపైసాలైనా గిట్టు నివ్వడు. గొప్ప గొప్ప వుద్యోగులతో బుజం కలిపి వారిని టోపీ వేయడం కలదు. భనాగారాల్లో పద్దున్న వారి పేరట చెక్ ప్రసాదిస్తాడు. ఆటల్లోను, పేకాటల్లోను, కంట్లో దుమ్ముకొడతాడు. జూదం సాగిస్తాడు. ఆడవారితో పరిచయం కలుగజేసికొని, చల్లని మాటలుచెప్పి, మంచి చేసికొని డబ్బు వడుకుతాడు. వర్తకులతో భాగస్వామిగాచేరి, వారిపేరట అప్పు నిలిచేట్టు పని మెలకువగా చేస్తాడు. ఇల్లా ఎందుకో ఒకందుకు నేరస్థుడు పేరుమార్చడానికి మిష వుంటుంది. అందులో లాభం జనసామాన్యానికి తెలియదు. ఈ విషయం నిజం కాకపోతే నన్ను మారుపేరుపెట్టి పిలు అని ఒట్టుపెట్టుకుంటారు; మారుపేరు ఆసలే శిరచ్ఛేదం అని వారు భావించబట్టి! అడగని వారిచే సాపం అనే సోదరభావంతో ఎంతటి పేర్లకీ ఇదిగో ఆనడం న్యాయ కళాశాలలో ఓసాంప్రదాయం. అల్లావల్లకాదు, కళ్ల ముందర పేరు కాగితంమీద వ్రాయవయ్యా పెద్ద మనిషి అని కొన్నిచోట్ల అడిగి పుచ్చుకుంటారు. పరిక్షాధికారులకు పేర్లతో పనిలేదు; అంకెలు చాలనుకున్నారు. కాని వారు కొన్ని పరీక్షలకు అంకెలు మాకు గిట్టవు, పేరే నిలపమన్నారు. వారి మాటకేం గాని, పేర్లతో పోట్టుమనోకి ప్రాణ పోకట. ఎక్కె నుమ్మం దిగే నుమ్మం రోజు. వ్రాతగాళ్లల్లో మారు

పేర్లు వుంటాయి. విమర్శకులు డొక్క బ్రష్టులు చేస్తారేమో అని; ప్రజాసామాన్యం పట్టుకొని వుతుకు తారేమో అని; భావాలు కాలానికి విపరీతంగావున్నాయని తమకే సందేహం తోచి; పోనీ యెందుకు పేచీ, మన కోచోట మంచి పేరుంది కనుకనా, నుట్టుగా పోనిద్దాం అని; విషయం మిగిలి పోకుండా తెలియ జేశాము, మనం తొంగి చూడడం ఎందుకు ఖోమా అని; స్వాతంత్ర్యనిరసన తెలుపడానికి; పేరు పైకి రాకుండా కప్పెట్టి డక్కామక్కాలకి మారు పేరు కాసుగుంటుందని ఒక ఆభిప్రాయం లేక పోలేదు. ఇల్లా మనుష్యుడే మారుపేర్లతో మునిగి కేలుతూంటే దేవుడు మారు పేర్లకి నువవడంలో ఆశ్చర్యం లేదు.

పేరు మార్చడంతో నేరం కప్పడిందని నేరస్థుడు సంతోషించడం పొరబాటు. తదితరములన్నీ మార్చడం అతని తరం కాదు. కుక్కవేషం వేసినా, మొరగకుండా వల్లకాదు. అలవాట్లు మారవు. మాటలో ధ్వని మారదు. సులోనాలు మారవు. చూపుమారదు. మచ్చలు మాసిపోవు. మోటుతనం మారదు. కాని మారు పేరు పెట్టుకున్న నేరస్థుని పేరడగ గానే తట్టెడంతో కోపం రావడం గలదు. మీకు దానితో జోక్యం ఏముంది అన్నట్టు చూస్తాడు. కొంచెం తటపటాయిస్తాడు. సంభాషణలో నీళ్లు నములుతాడు. వార్తా పత్రికల్లో తన నేరమును గురించి చర్య ఎల్లా జరుగుతున్నదీ వృత్తాంతం తెలిసికొనుటకు రోజూ దేవులాడుతాడు. ఆ వార్తలను కత్తిరించి జాగ్రత్తపరుస్తాడు. టోపీలోనో, మరోచోటో. దగ్గర పెద్దమనుష్యుల సర్టిఫికేటులు, బనాయించేనా, పదిలపరుస్తాడు. తనమీద ఒకవేళ నింద పడితే బాపుకునేందుకని. ఎన్నిచేసినా పరిశోధకుడు చిటికలో వాకబుచేసి నుట్టు కనిపెడతాడు. నేరస్థుని నోటమ్మట ఏ ముక్కరాలితే అది గుర్తుపెట్టుకుంటాడు. బట్టలకున్న చాకలగురుకుతో చిక్కు విప్పుతాడు. టెలిఫోను సాలెగూడులాగు అల్లుకు పోయిన దేశాలలో శోధనకు మంచి వీలుంది. కాని అట్టి దేశాల్లో నేరాలు జరగడానికి సాంసు వుంది. నేరస్థుడిని పూర్వవృత్తాంతంగురించి అడిగితే సమయాను

మూలంగా మార్చినట్టాడు. తడక అల్లడం, మాట తడబడడం, నేరమును గురించి నీమక్కు అనుకున్నా బుజాలు తడుముకోడం, గుండెదడ హెచ్చడం, ముఖం ఎర్రబారడం, నాకేమి తెలియదని మాటమార్పడం, పరధ్యాన్నంగా వున్నట్టుండడం కలదు. ఈ చిహ్నములేవీ తెలియకుండా గట్టిగా బొంకే నేరస్థులున్నారు. అమెరికాలో నేరస్థుని యంత్రమూలంగా పరీక్షిస్తారు, ప్రశ్నలెక్కి. ఏమిచేసినా ఒకవ్యక్తి వేదం, వృత్తి, కులం, దేశం, భాష, బంధువులు, చరిత్ర అతనినే ముఖిస్తాగా అడగకుండా, సాధించుటకు రావడం గొప్ప పరిశోధకుని లక్షణం. ఒకరు ఒకపేరు చెప్పిన మాత్రాన అది వారిపేరని మోసపోహడదు. కావని వారి ముందు సందేహించాహడదు. వారితో నయంగా మాట్లాడి, వచ్చింది రాబట్టుకోవాలి. పేరు చెప్పగానే ఆమనిపి నేరస్థుడనిగాని, నేరము చేయనెంచెననిగాని, నేరమును మరుగు పరిచెననిగాని వ్రాహించుట సామాన్య పౌరునికి కడు దూరము. పరిశోధకునికి అది కొట్టిన పిండ్లి. పరిశోధకునికి పౌరునికి పరుగు అందదు. పరుగు దేట్లు చేసుకోడం పౌరునిలోవుంది. పరుగు అందకుండా చేసుకోడం పరిశోధకుడిలో వుంది. పౌరుడు పరిశోధకుడు కలుస్తే నేరస్థుడు నేరు పడతాడు.

కట్టినవారికి ఒకటేయిల్లు. కట్టినవారికి వెయ్యిట్లు. నాగరికంతో షేర్లు హెచ్చినవి. మనం మనమేనా అని మనకే, నేరస్థులగాఫలు చదువులే, సందేహం కలుగుతుంది. నాగరికంతో ఒడుదుడుకులు, ఒళ్లుపై తెలియక పోవడం వుంటుంది. భవవ్యయం ప్రబలుతుంది. పేదరికం ఒకప్రక్క నేరాలు యింకొకప్రక్క ఎక్కువవుతాయి. తోటహార నాడైనా తెలియదు గదరా అని తల్లియిల్లాంటి నాగరికానికి “హోరుహోరు” అని ఏడ్వడం. దేశం నాగరికం కోరినా, మరమ్మత్తు కోరాలి. అందుచేత మీషేర్లు యితరులు సవ్యంగా వాడేట్టుగా కాయండ్లని హెచ్చరించడంవివేకం. జాగ్రత్త పడడం వివేకం. ఆంధ్రప్రభ కాకినాడలో నెలిగిరెండురోజులు బాగానే వెలిగింది.

చెందును నాకొకటది నే

సందరి వలె తరుచు వాడ నది యితరులకన్

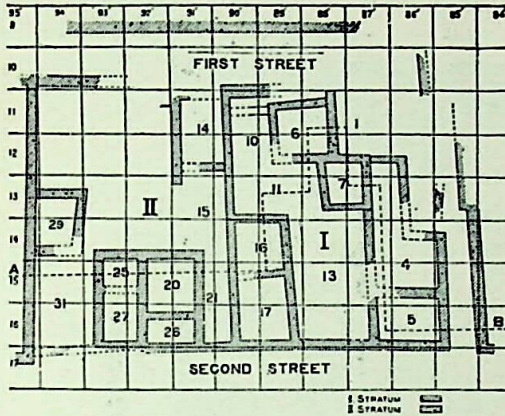
పొందుగ నుపయోగించును

అనేకందవ అందులోదే. జవాబు మీకే వ్యక్తపడుతుంది. పేరులోనే వుంది పరువు. పంథం. పవిత్రత. దాన్నిబట్టే ఖండాంతరాలకి ఎగతాళనవి కొలది పేరులే.

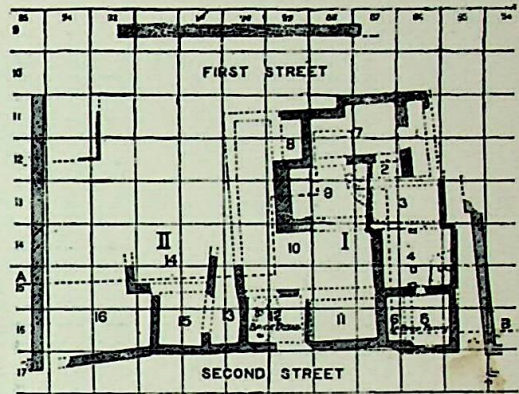

తక్షశిల చిత్రములు

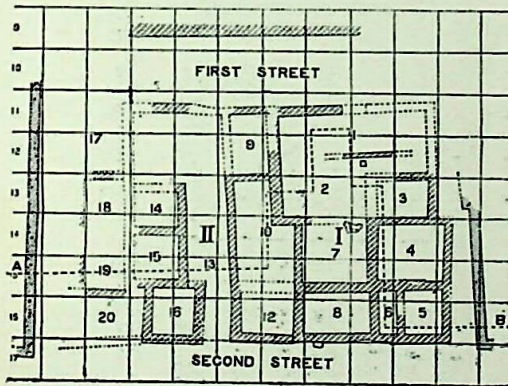
౧. ౧-౬ మట్టములయందలి నిర్మాణశిథిలముల సమూహము

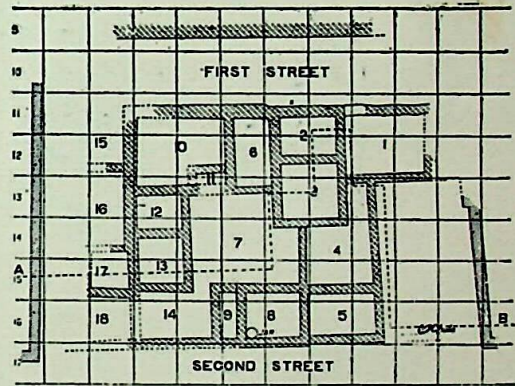
౧-౧ మట్టముల సమూహము

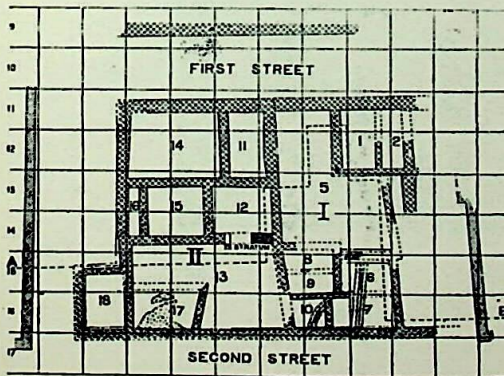
౩-వ మట్టము సమూహము

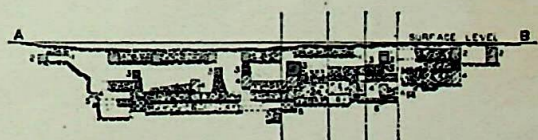
౪-వ మట్టము సమూహము

౫-వ మట్టము సమూహము

౬-వ మట్టము సమూహము

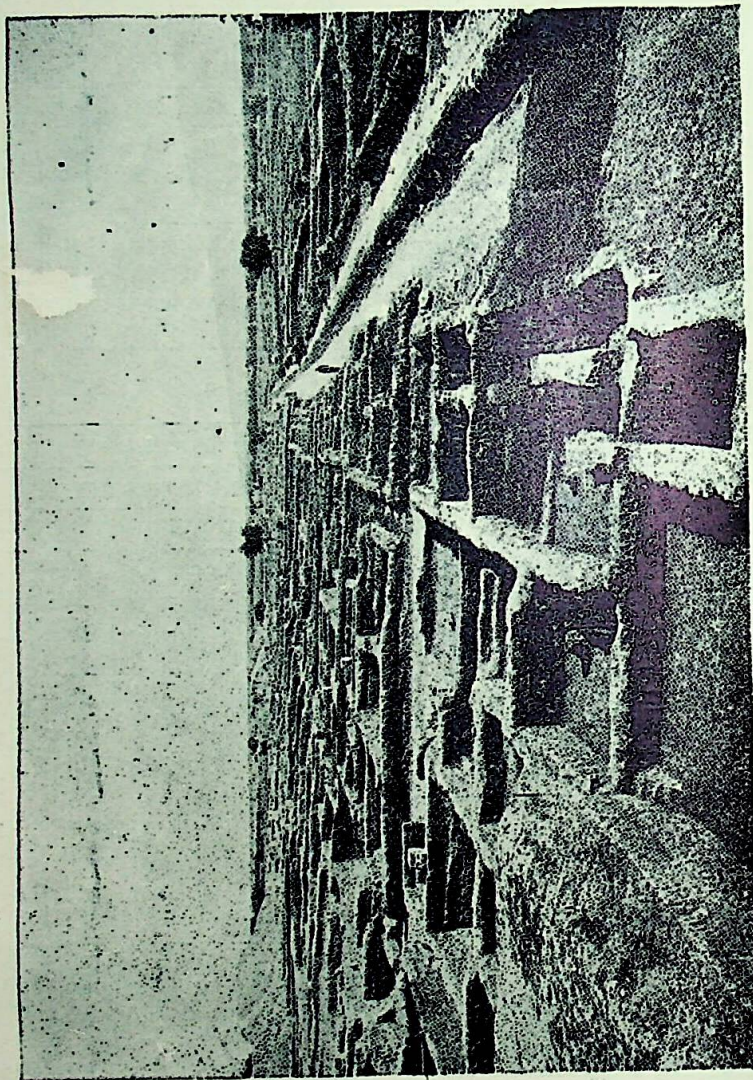
(f) SECTION ON A. B. (LOOKING NORTH).

SIRKAP. BLOCK 2
PLANS & SECTION
OF
SIX STRATA

Scale
0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

లోతును, ఆయామట్టముల ప్రారంభమును సూచించును.

౨. 'సిర్కాపు' వద్ద వెలువడిన నిర్మాణశిథిలములు

శ్రీరుద్రాధట్ల ప్రకాశరావుసంతులు గారు ఈసంవత్సరము వైశాఖమాసపుభారతిలో సారంగధరచరిత్రనుగురించి వ్రాస్తూ ఆ ప్రబంధములోని కథకు మాతృక అని చెప్పదగినకథ రెండువేలసంవత్సరములక్రిందట ఉండిన గ్రీకుకవి యురీపిడిస్ రచించిన నాటకములోను, దాని ననుసరించి సెనెకాకవి ల్యాటినుభాషయందు రచించిన నాటకములోను ఉన్నట్లు తెలిపినారు. గ్రీకు-ల్యాటిను కవులు రచించిన గ్రంథములలోనికథలు మన దేశములో చొచ్చి వ్యాపించడము అసంభవము కాదు. కాని ఈదేశపుగ్రంథములలోను పుక్కి-టిపురాణములలోను అటువంటి కథలు ఏవయినను ఉన్నవేమో చూడడము మంచిదిగదా !

‘సారంగధరచరిత్ర’ కృతికర్త చేమకూర వెంకటకవి క్రీస్తుశకము ౧౭-వ శతములోనివాడు. ౧౬-వ శతములో నంజుండకవి కన్నడమున రచించినకావ్యములో ఉన్న కథను ఒకరు ఈ సంవత్సరము జూను ౧౦-వ తేది గల ‘వీక్షి హిందూలో’ సంగ్రహించినారు. దానిసారాంశ మీక్రింద వ్రాస్తున్నాను.

పంపారాజ్యమునకు (అదే కుంతల రాజ్యము - అదే పూర్వపు కిష్కింధ) రాజుని కంపిలుడికి నలుగురు భార్యలు, ముగ్గురు కొడుకులు. కడపటిభార్య, రత్నాజి

అనేపేరు గలది. మిక్కిలి చక్కనిది, యశావనవతి, చాతుర్యము గలది. కొడుకులలో రామనాథుడు శూరుడు, శక్తిమంతుడు, యాపసి, సాహసికుడు. అతడి శౌర్య సాహసములను గురించి యెన్నో కథలు గలవు. అతడికి “షగదారసోదరరామ” అని బిరుదు ఉండెను.

ఒకప్పుడు రాజుగారి కడపటి భార్య అయిన రత్నాజి తనసవతికొడుకయిన పూర్వోక్తరామనాథుడిపైన పట్టరానిమోహము గలదై తనమోహమును అతడికి తెలియఁజరిచెను. అతడు ఉగ్రముగా నిరాకరించెను. ఆ మాయలాడిరాణి తనపెనిమిటిఅయిన రాజుగారితో తన్ను రామనాథుడు చెనకె నని చాడీలు చెప్పి నమ్మించెను. రాజు అతడితల దీయించుమని మంత్రులయిన బైచప్పకు అతణ్ణి అప్పగించెను. బైచప్పకు తనకొడుకుల మీదకంటెనూ రామనాథుడిమీద ఎక్కువ ప్రేమ. అతడు రామనాథుణ్ణి ఎక్కడనో మారుమూలకొండలలో దాచి రాజుకు తాను అతణ్ణి చంపించినట్లు తెలియజేసెను.

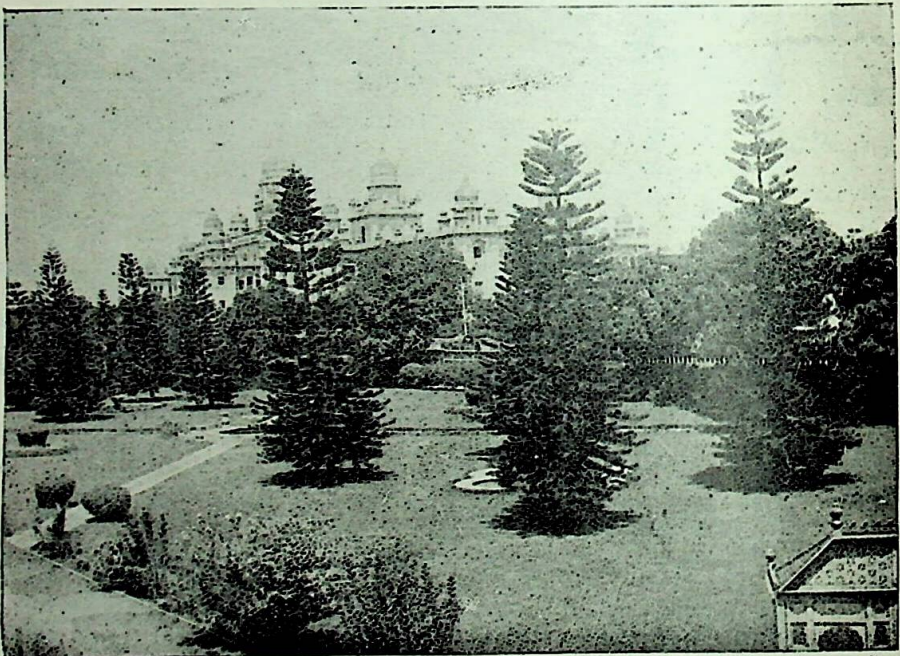
రామనాథుడు కల్పితపురుషుడుగాక దేశచరిత్రతో సంబంధించినవాడు. అనేకయుద్ధములలో అతడు అసాధారణ బలపరాక్రమములు కనపరచి శత్రువుల నోడించెను. బల్లాల

రాజు, కాకతీయవీరరుద్రుడు, గజపతివంశము వాడయిన నరసింగరావు - వీరెవరును రామ నాథుణ్ణి గౌరవలేకపోయిరి.

దేశమందు వ్యాపించిన మరొకకథ:— అశోకుడిభార్య అయిన తివ్యరక్షిత తననవతి కొడుకయిన కునాళుణ్ణి మోహించెను. అతడు నిరాకరించగా ఆమె రాజుతో అతడి

మీదనే నేరముమోపి చాడీలుచెప్పి అతణ్ణి శిక్షింపించెను.

ఈ కథలకన్నింటికీ యురీపిడిస్ సెనెకాల కథే మాతృకఅయితే కావచ్చు గాని అదే సిద్ధాంతము అనడము యుక్తముకాదు. పయిని జెప్పినకథలు కల్పితములు అన్నప్పటికీ భరతఖండకవులకు కల్పనాశక్తి లేదా ?

ఉస్మానియా ఆసుపత్రి, హైదరాబాదు

—కె. కృష్ణమూర్తి.

శుక్లపక్షము

విద్వాన్ సిశ్వనాథ సరసింహము, పి. ఏ.,

విచిత్రనామధేయముతోఁగూడిన యీ గ్రంథమును దిలకించినంతన పతింప నిచ్చగలిగినది. పఠించితిని. తన్మూలమునఁ గలిగిన భావవిశేషంబుల నీ క్రిందఁ బొందుపఱచుచున్నాను. నవీనాంధ్ర సారస్వతమున నూత్న యుగారంభమున నే భావకవిత్వము విజృంభించి కృష్ణపక్షసమారంభ మైనదని యోచించు పండితవిమర్శకప్రవరులు నేడు శుక్లపక్షమున్నతి చూపట్టినదని యమందానందమంద పలసినయదను.

కళానిధివిలాసంబుల సుఖంబు గాంచు కవితాప్రపంచంబున “కృష్ణపక్షము” కృష్ణపక్షముతోడనే పూర్వపక్షమగును.

“మొదలగు శుక్లపక్షగరిమోదయ మింతటి నుండి యందు నిన్ను దరియ వీలులేదు...”

“కృష్ణపక్షమందఁ దెరివచ్చి యాడెద...”

“కృష్ణపక్షాత్త కాకము...” మొదలగు పదములంబట్టియు, భావకవితాయుగ నిశాసమయమున శుక్లపక్షోద్ధతిని భావశూన్యంబగు భావకవిత్వపు పెంజీకటి విరియింపంజేయునట్లు కవి యుద్దేశించె నని స్ఫురించుచున్నది.

పుస్తకమును, నామమును జిత్రముగ నున్నట్లే యంకితమును జిత్రముగ నేయున్నది. కావ్యము హేళనమార్గము ననుసరించిన యుత్తమ విమర్శనము. తైలి గంభీరము. రచనాపద్ధతి లక్ష్యలక్షణసమ్మతమైన పూర్వకవిమతము. కృతి నొసంగుటలో కవికి ధనాశలేడు. ఇంకఁ గృతిపతిత్వమునకుఁ దగిన వాఁడు? ఉత్తమకవిప్రద్రుఁడయ్యు, వికటకవిత్వమునఁ బ్రకటితసామర్థ్యము గల్గినవాఁడును, బ్రామాణికుఁడును, హాస్యరసంబున కునికిపట్టును, నల్లనికాకిని తెల్ల కాకిగాఁ జేయు సామర్థ్యము గలవాఁడును, కుషధంబునఁ బోవువారి నుపధానువర్తులఁ జేయఁగల వాఁడు నగు తెనాలిరామలింగకవికంటె నితరుండు తగిన కృతిభర్త లేడనుట నిర్వివాదాంశము. కవిగారికి కృతిభర్తతోఁ గల నామసామ్యమును, ప్రతిభాసామ్యమునుగూడ నీకృతిప్రదానమనకుఁ గారణమై యుండ నోవు. దిగువపద్యంబులఁ దిలకింపుడు.

“నాపేరఁ బరఁగువాడవు

నాపద్యము లరసి ప్రీతి నను మెచ్చుచునే

రేపును మాపును నాకృతు

లే పఠియించెదవు గాన నెలమి న్నొంటి,

“ప్రాచ్యోజ్జ్వల కీర్తి రూపలనా

రక్తాత్మకై, హాస్యవా

చాచాతుర్యగుడై, విమర్శనకళా

చంద్రుండునై, కాకవి

ప్రాచీనాహిమయూరుడై, కవిజన

ప్రాలంబుడై యన్నదీ

యాచార్యుం డగు “రామలింగకవి” నే

నశ్రాంతముం గొల్పెదన్.”

రసములకెల్ల నునికిపట్టు సముద్రము వలె నతి గంభీరములైన రామాయణ మహా భారతాదిగ్రంథములను, వివిధములైన పోక డలకు నాకరములైన వసుచరిత్రాది ప్రబంధరాజములను, మనోహరములైన రామలింగాదికవివర్యుల చాటువులను ధిక్కరించి విచ్చలవిడిగా పెచ్చుపెరుగుచున్న నేటిభావశూన్యంబగు భావకవిత్వములోని దోషములను సరసముగా నుగ్గడించి హృదయంగమమగు మార్గమున సత్కవితాలక్షణములను బాఠకులకు బోధించుటయే కవిగారి ముఖ్యోద్దేశమగుట స్పష్టము. “కవిరాజు” అను ఖండమునందు శ్రీనాథునియన్నతిని, ‘వికటకవి’ యనుదాన రామలింగకవిప్రతిభా విశేషమును ‘భావకవి’ యనుదాని యందు తిక్కన జిలిబిలిపలుకుట తెలుగు కవిత్వమును గవిగారు స్తుతించి యమూల్యములగు నవ్యాని ముందు నేటి భావకవిత్వ మనఁబడెడు గలక తాలకుప్పలను దెచ్చి సరిపోల్చి చూపి వాని యందుఁ గలభేదమును బాఠకులకుఁ గాంతా

నమ్మితముగా బోధించుచున్నట్లు స్పష్టముకా గలదు. ఈదిగున వద్దియందుఁ బరీక్షించునది.

“లేత తెనుంగుపాఠను గు

లీనను మంజులశయ్య నుంచి సం

ప్రీతినిఁ బెంచి, పాకరన

వృత్తుల రీతుల నీతులఁ గుణ

భ్యాతకళారహస్యముల

నర్మిలి నేర్చి, యలంకృతిప్రభో

పేతఁగఁ బెద్దఁజేసిన క

వీచునిఁ దిక్క-నయాజిఁ గొల్పెదన్.”

ఈ గ్రంథమున నెనిమిది ఖండములుగలవు. ఇందు మొదటిది విఘ్నకవి. ఇందు పూర్వకవి మతానుసారముగ విఘ్నేశ్వరస్తుతి చేయఁ బడినది. కాని వ్యంగ్యముగా నెల్లయెడలను, భావకవిత్వమును, భావకవులనుగూడ నిరసించుటయే కనుపట్టుచున్నది. “పూజ్యభావ రూపావధి,” “నిర్గుణాత్మకుండు” “దోషా కరోపాధి” “నక్రహస్తుండు” “కళానిధికి హాసము గొల్పెడు” మొదలగు శబ్దంబులు వ్యంగ్యమర్థాద. ననుసరించిన భావకవినిరా సంబులుగానియెడల వేతేవియో యెటుంగ రాదు.

రెండవది ‘కుకవి’. కుతలకపీఠు లెల్ల రును దప్పక నిందించు కుకవు లూహాగోచ రులేయనియును, అట్టినింద యధునాతనులచే తమయజ్ఞానావకుంఠనమునకై యవలంబించఁ బడినదనియుఁ గవిగారిచే సరసంబుగా బోధింపఁ బడెను.

‘వికటకవి’ యనుదానియందు కవి తన కవితాశక్తిని జక్కగఁ బ్రకటించెను. “కవి సింహము...” మొదలుగాఁగల పద్యమునందు జూపిన హాస్యమును “కుతలకవీశులందు తలగోల్పడువారు కుకవీశు లద్దిరా” యను చోటంగల శబ్దార్థంబులపొందికయు, తెనాలి రామలింగని మార్గమునే యనుసరించుచున్న వయ్యును, అంతకంటె మిన్నగా నున్న వని చెప్పక తప్పదు. “కవుల వెనుక నుత్తములు ముకవులే నుమ్మా.” అనుపాదమునం దీనాటి భావకవుల వెనుక దిరుగాడుచు వారివలె కవి తాభాసములనైనను రచింప శక్తిహీనులైన కవినామధారు లగువారలకు ‘ముకవు’ లను క్రొత్త నామకరణమును కవిగారు నేసియున్నారు. ఇట్టివారు లెక్కకుమిక్కిలిగా నిష్పడున్నటు లూహింపవలెను.

‘కవిరాజు’ నాల్గవది. ఇం దనవేమభూపాలుని ప్రాభవమును, శ్రీనాథాదులైన పూర్వకవులప్రతిభయును, నందలి పేదబాపని వంటి యర్థశూన్యులైన భావకవులను గవిగారు చక్కని కవితామార్గమున నిరూపించి యున్నవారు.

భావకవిత్వ మనుదానియందు నయిదు విధములైన నేటి భావకవిత్వమును కవిగారు దాహరించుచున్నారు.

‘భావతురంగ’ మనుదానియందు కవిగారు తమ యనూనప్రతిభను చూపి చతుర్థమైన కల్పనఁజేసి భావకవిత్వమును

భావతురంగమువంటిదే యని నిరూపించి యున్నారు.

‘భావకవి’ యను వ్యాసమునందు భావకవుల బహిరంతస్వరూపములయందలి సాధారణ చిహ్నములను గవిగారు నేర్పున నేర్పరించిరి. పద్యమొండుదాహరించుచున్నాను :

“తెనుఁ గాడుటను వ్రాయుటను దెలియ న్వలె
నాంగ్ల భాషాజ్ఞాన మవసరంబు
దేశాటనోత్కటావేశ ముండన్వలె
నుద్యోగమున బుద్ధి యుంచరాదు
భావగీతాలను బాడుచుండన్వలె
బూర్వకవులఁ దిట్టిపోయవలయు
స్వేచ్ఛావిహారంబు నేయవలె, సభ్య
లోకరినొకను మెచ్చుచుండవలయు
నప్పకవి సెప్పినదియెల్లఁ దప్పవలయు
నరయఁ గర్ణద్వయముఁ గప్పి యాడుకురులఁ
బెంచవలె, నూత్న వేషంబు వేయవలయు
మా సమితిసభ్యులకు నియమంబు లివ్వి.”

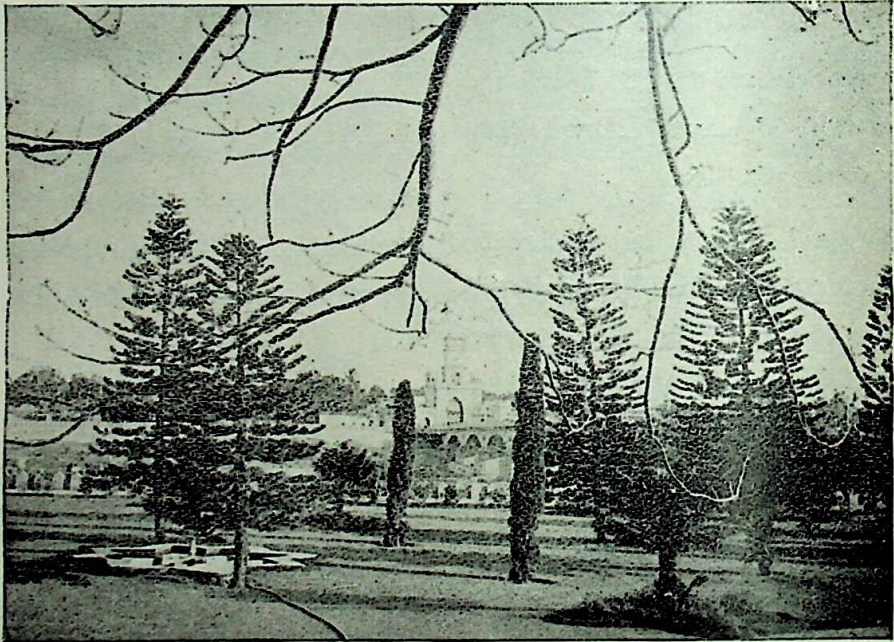
తుదిదయును నీ వ్యాసములలో మిన్నయగునది ‘గణాధిపతి’ యనునది. ఇందు కవిగారు తమ శ్లేషసామర్థ్యముచేతను, ధ్వని మార్గ మవలంబించుచునే కవిగణాధిపుని చక్కగ పరామర్శించినారు. ఇందానాధుని జీవితచరిత్రమును, కవితాప్రగల్భ్యమును, పాండితీప్రకర్షయు, శీలసమున్నతియు నున్న పున్నట్లు తెలుపబడినవి.

ఈగ్రంథమున ధ్వనులనేకములు గలవు. శ్లేషాద్యలంకారముల కిది బరణి. హాస్యమున

కిక్క; విచిత్రకల్పనలకు రావు. ఇట్టి హేళన కావ్యములు తెలుగున నింతవఱకు లేవని చెప్పట సత్యదూరము కాదు. ఒకదానితో నొకటి పొందని చేష్టలుగాని, పల్కులుగాని, లక్షణములుగాని యేకాధికరణములైనప్పుడయ్యి చూడఱకు హాస్యరసస్ఫోరకము లగు చుండును. అట్టివి సారస్వతమునందు గన్పించిన

నే యిట్టి హేళనకావ్యములు సారస్వతము నందు బయలుదేరును.

ఇట్టి సరసమై, లలితమై, నాగరకమై యొప్పుకావ్య మాంధ్రసారస్వతాభివర్ధక మార్గమున నవీనయుగమును సూచించునట్టి స్థిరచిహ్నమై యొప్పుగావుత.

హైదరాబాదు, ముస్సీనది ఒడ్డున

—కె. కృష్ణమూర్తి.

సంస్కృతము దేశభాషగ నుండినదా?

వంగోలు వేంకటరంగయ్య, బి. ఏ., బి. యల్.,

ఈసందియము భారతవర్షమున నేరికిం గలుగ లేదు. పదునెనిమిదవశతాబ్దియందు పాశ్చాత్యులు, వారిలోనను ఆంగ్లేయులు సంస్కృతపరిచయము చేయ సాగినపిదప ఈవిచిత్ర వారిలో నంకురించినది. డూగ్లబ్రూవర్డు (1813-1820) అనుస్కాట్లాండు తల్త్య విచారకుడు సంస్కృతముననుది ఏనాడును దేశభాషగ ఉండినది లేదనియు, అలెగ్జాండరు ఇండియామీద దండెత్తివచ్చినపిదప ఆయన శిబిరములలోని గ్రీకుపండితులజూచి ఈదేశపుపండితులును అట్టిదానివలె నుండుటకై సంస్కృతమును నొకదానిని కృత్రిమముగ కల్పించి రని యొకప్రవాదమును పుట్టించెను. ఈవాదమును వాని వెనుక మరికొందరును ఆమోదించిరి. పెద్దబాలశిక్షలోని మూలభేదకమువంటి సంకేతభాషయని తలచిరి. “అకాశిగాన్యఘృతైచ్చే” త్యాది సంకేతములవంటిదని భావించిరి. అటులగాకున్న ఐరోపాదేశములో సామాన్య భాష నొకదానిని కల్పింపవలయునని ‘యస్పరాంట్’ అను నొకభాషాసంవిధానమును ఇటీవల ఏర్పరుప యత్నించినటుల సంస్కృతమునుకూడ కల్పించియుండ వచ్చుననియు, ఇది యింటిభాషగ మాట్లాడుచుండిన జనము ఎపుడును ఉండియుండరని యూహింపబడినది. దీనికంతయు కొంచె మాధారము కల్పించినది సంస్కృత మనుశబ్దమే. సంస్కృతమనుశబ్దమువలన అసంస్కృత ముగా నుండినది కొంత సంస్కారమును పొంది సంస్కృతమునుపేరు పొందినదని యూహింప నవకాశము కలుగుచున్నది.

“సంస్కృతం సంస్కృతం వింద్యాత్
ప్రాకృతం ప్రాక్ కృతం మరమ్”

అను నొకప్రాచీనవచన మున్నది. దీనివలన సంస్కృతప్రాకృతములమధ్య ప్రాకృతము ప్రకృతి

యనియు, మూలభాషయనియు స్ఫురణ గలుగుచు ఆప్రాకృతము సంస్కరింపబడి సంస్కృతమునుపేరున వాఙ్మయములోనికి వచ్చియుండవచ్చునని యొకయూహ గలదు.

మరియు సంస్కృతమునకు తొలిపేరు గీర్వాణ మనియు, ఆగీర్వాణభాష కొంతసంస్కారమును పొంది సంస్కృతమునుపేర వ్యవహారములోనికి వచ్చినదనియు నొకయూహ గలదు.

అపారపారావారమున మహాసముద్రమువలె ఇంతింతయనరానివి సృతి గలిగి రత్నాకరమువలె నమూల్యములగు గ్రంథములుగల ఈప్రసిద్ధమున సంస్కృతభాష కల్పితము కావలయునా? అటుల నేమాత్రమునుగాదు. వేదభాషను జూడ నయ్యది ఆవేదకాలమున జనసామాన్యము మాటలాడుకొనుచుండినదిగా తోపగలదు. మహమ్మదీయుల ఖురాను మహమ్మదువారికాలమున అరేబియాదేశములో వాడుకలోనుండినభాషలో నున్నదని ఆభాష డెలిసినవారు చెప్పుచున్నారు. ఏసుక్రీస్తున తన యువదేశములెల్ల తనకాలపుదేశభాషలో జేసెనని తెలియుచున్నది. బౌద్ధమతగ్రంథములు చాలవరకును, అశోకచక్రవర్తిశాసనాదులును ఆకాలములలో వాడుకలోనుండిన పాళియను నొకవికృతియందు రచింపబడి యున్నవి. పైదేర్కొనబడిన ఆరబ్బి మొదలగుభాష లీనాడు దేశభాషలుగ నుండనందున ఇవన్నియు కల్పిత భాషలని చెప్ప సాహసించునా రగపడరు. సంస్కృతమునెడలమాత్రము సందేహము కల్గుట విపరీతముగ నున్నది.

ఒకభాషను కల్పించువారు ఏవోకొన్ని సంకేతములు పెట్టుకొని ఆ భాషావ్యవహారము లిరరులకు తెలియకుండునటుల Code wordsగనో లేక రాజ

నీతిలో జెప్పినటుల మేల్చిత సంకేతములుగనో యుండునేకాని యింత విస్తారమున నాజ్ఞయమును, అనాది ప్రసిద్ధియు గలిగియుండజాలదు.

ఆదికావ్యమనుఖ్యాతిగల రామాయణ ప్రామాణ్యమును సంశయింప నలగిగాదు. ఆ రామాయణమున నరణ్యకాండయందలి ౧౧-వ సర్గయందు వాతాపి ఇల్వలులప్రస్తావము వొడమి యిల్వలుడు బ్రాహ్మణరూపము ధరించి సంస్కృతము మాట్లాడుచు ఋషుల వంచించి వధించుచుండినటులున్నది :

“ ధారయన్ బ్రాహ్మణం రూపం

ఇల్వలః సంస్కృతం వదన్ ”

అని యున్నది. కల్పితమున నొకభావము ఇట్టి యుపయోగమునకు ఎవరయిన పెట్టుట యాహతీతముగ నుండగలదు. మరియు సుందరకాండ ౩౦-వ సర్గయందు హనుమంతుడు సీతాదేవితో సంభాషింప ప్రయత్నించు సందర్భమున నామెతో నేభావలో మాట్లాడవలయునని బహువిధతెల్పించినటులు, తుదకు మానుషసంస్కృతమున ననగా తాకిక సంస్కృతమున మాటలాడ నిశ్చయించుకొనినటులను ఈ క్రిందివాక్యములవలన తెలియగలదు:—

“ వాచం చోదాహరిష్యామి

మానుషీ మిహ సంస్కృతామ్ ”

సుం. కాం. ౩౦ స. ౧౭ శ్లో.

“ యది వాచం ప్రదాస్యామి

ద్విజాతిరివ సంస్కృతామ్,

రావణం మన్యమానా మాం

సీతా భీతా భవిష్యతి ”

సుం. కాం. ౩౦ స. ౧౮ శ్లో.

ఉదాహృతవాక్యములవలన ఆకాలమునసంస్కృతమునందు మానుషభావ అనగా సామాన్యముగ స్త్రీ శూద్రాదులు మాటలాడు తాత్కాలిక యొకటియు, ద్విజాతులు బ్రాహ్మణాదులు పండితులు మాటలాడు సంస్కృత మొకటియు, రెండువిధములుగ నున్నటుల తెలియుచున్నది. ఇప్పటి మనతెలుగును పరిశీలించినను

చదువుకొనినవారూ, బ్రాహ్మణాదులు ప్రయోగించు తెలుగు వ్యాకరణయుక్తముగను, తదితరులుమాటలాడునది కొంచెము గ్రామ్యభూయిష్టముగను నుండుట యనుభవమున జూచుచున్నాము. బ్రాహ్మణుడు, దేహము, అన్నము, కుటుంబము అనుచోట జనసామాన్యము, దేహము, వర్ణము, కుటుంబము అని పలుకుదురు. ఇట్టిభేదములు రామాయణకాలములోగూడ ఉండినవి గదా! ఒకనాడు కల్పించుకొన్న భావయయిన యెడల ఇట్టి భేదముల కవకాశ ముండదు.

మరియు భారతము కర్ణపర్వమున (కలకత్తా ప్రతి), ౪౪-వ యధ్యాయమున కర్ణుడు శత్రుని మద్రదేశమును నిండించుచు ప్రాస్తావికముగ మద్రదేశపు వాడుకమాటలగుార్చి యిటులు చెప్పియున్నాడు:—

“ హేహతే హేహతే శ్రేవం

స్వామిభర్తృహతేతివ,

ఆక్రోశస్త్యః.....”

ఇత్యాది యున్నది. అనగా ఆదేశమున స్త్రీలు, (తల్లులు బిడ్డలనుకాని, యితరస్త్రీలు ఇతరస్త్రీలనుకాని) సంబోధించునపుడు “ హేహతే, హేహతే, స్వామి భర్తృహతే ” యను మొదలగు ముదుగుమాటలను ప్రయోగింతురని తెలుపబడియున్నది. ఇప్పుడును కొందరు కొందరు ఆలపరిజనము, పిలిచిన పలుకకయున్న బిడ్డలను ‘ ఓరి చచ్చినవాడా, ’ ‘ ఓసి చచ్చినదానా, ’ ‘ ఓసి, నీముండమోయ, ’ యిత్యాదిపరుషవాక్యములతో పిలుచుచుండుట వినుచుందుము. ఇట్టివే ఆకాలమునగూడ వాడుకలో నున్నటులును అవి సంస్కృతమున నున్నటులును ఉదాహృతభారతప్రమాణమువలన తెలియుచున్నది. దీనివలన పామరజనముగూడ ఆప్రాంతకాలమున ఈసంస్కృతభావనే యుపయోగించుచుండినటులూహింపదగియున్నది.

ఇవికాక సంస్కృతమున దృశ్యప్రబంధము లనే కములున్నవి. వానిలో నుత్తమపాత్రలన్నియు సంస్కృతమునే యుపయోగించుచున్నవి. సంస్కృతము దేశభావ గాఢుండిన మృచ్ఛకటిలోని చారుదత్తాభియోగ

ఘట్టము సంస్కృతమున నుండునా? ఏమూలనో, ఏమహా సత్రముననో కొందరు బ్రాహ్మణులు చెరి యొకభాషా సంకేతమును నేర్పరచికొనిన రనుట హాస్యాస్పదముగ నుండగలదు.

కాత్యాయనుడు, పాణిని మొదలగు వాగనుశాస నులు వ్యత్యస్తములు, రూపభేదములు కలుగకుండ వ్యాకరణములచే నీసంస్కృతమును బంధించిరి. అందు చేత నీసంస్కృతముయొక్క సంస్కృతత్వము అప ధారిత మగుచున్నదేకాని కల్పితవ్యాకరణమూత్రముల నేర్పరచి ఆనూత్రముల కనుగుణముగ తిజంత సుబంత ముల నేర్పరచియుండరు.

సంస్కృత మొకదేశభాషగ నుండినటులను ఆ భాషలో ఆయాప్రదేశముల వాడుకలోనుండిన కొన్ని దేశవాళిమాటలు, ప్రయోగములు (Dialects) ఉండినటులను అనేకనిదర్శనములు గలవు. పద్మకాధ్యాయమునందు ఈక్రిందివాక్య మున్నది:—

“ఏతస్మింశ్చ అతిమహతి శబ్దస్య ప్రయోగవిష యే తేతేశ్శబ్దాః తత్ర నియతవిషయాః దృశ్యన్తే”

అని సామాన్యవిషయము చెప్పి దానికి కొన్నియుదా హరణముల బలంజలి చూపియున్నాడు—

(i) “శవతిః గతికర్మా కాంభోజే వ్యవభాషితో భవతి.—” అనగా శవధాతువునకు కాంభోజదేశమున సామాన్యముగ గతియు, కర్మయు అర్థములు.

ఇదేధాతువును ఇపుడు మనమందరము వాడు కొనుప్రకారము శ్రేణపర్యాయముగ ఆర్యులు ప్రయో గింతురనియు తెలిపియున్నాడు. “వికారో ఏనం ఆర్య భాషస్తే.”

(ii) “హమ్మతిః సురాష్ట్రేః—రంహతిః ప్రా చ్యమధ్యేః— గమి మేవతు అన్యాః ప్రయుంజతే—” అనగా సురాష్ట్రమున “హమ్మ” ధాతువును, ప్రాచ్య మధ్యదేశస్థులు “రంహ” ధాతువును, ఆర్యులు “గం” ధాతువును ప్రయోగించుస్థానముల ఉపయోగపెట్టెదరు.

(iii) “దాతిః లవణార్థే ప్రాచ్యేషు దాత్రం ఉదీచ్యేషు—” లవణార్థమందు ప్రాచ్యులు ప్రయో గించు “ద” శబ్దమునకు ఉదీచ్యులు “దాత్రం” అను దురు.

ఇట్టి యుదాహరణము లనేకములు గలవు. “కృషి” యనుదానికి “కసి” యనురూపభేదమును “దృశి” యనుదానికి “దిసి” యనురూపభేదమును గలవు.

సంస్కృత మొకదేశభాషగ నుండుటయేకాక దానిలో ప్రదేశప్రయోగభేదములుగూడ ఉండినటులు పైయుదాహరణములవలన స్థిరపడగలదు.

వార్తికాదులను వరరుచియు ఇట్టిదేశభేదము లను (Dialectical differences) కొన్ని చూపి యున్నాడు. ఉదాహరణము: “వర్తకా శకునా ప్రాచాం, ఉదీచాంతు వర్తికా” ప్రాద్దేశ్యులు “వర్త కా” యను పక్షిపేరు ఉదీచులు “వర్తికా” యందు రట.

పాణిన్యాచార్యులుగూడ ఇట్టిభేదముల గొన్ని చూపియున్నాడు. ప్రకృతమున కొకయుదాహరణము చాలును.

“ఉదీచాం వృద్ధాదగ్త్రాత్”—౪-౧-౧౫౭ ఈ సూత్రోదాహరణముగ అపత్యార్థతేదితరూపమున “ఆమ్రునప్తాయనిః” అనియుండవలసినదానిని ప్రాద్దేశ మున “ఆమ్రునప్తిః” అందురట. వాడుకలో లేని భాషకు ఇట్టిరూపభేదములు గలుగుట సహజమునా?

ఈభాగమును దాటిపోవులోపల ఇంకొక విచి త్రోదాహరణము చూడనగును. ఒకానొకమాతునికిని (రథము తోలువాడు) ఒక వ్యాకరణజ్ఞునికిని “ప్రాజిత్య” శబ్దస్వరూపవిషయమై సంస్కృతమున సంవాదము జరిగినటులును తుదికు సూతుడే గలిచినటులును మహా భాష్యమున ఒక యాఖ్యాయికను పఠంజలి చూపి యున్నాడు.

లాక్షణికమతమునను సంస్కృత మొక దేశ భాషగా అనాదిగ నుండునటుల తోచుచున్నది. లాక్షణిక శేఖరుడు రాజశేఖరుడు (క్రీ. శ. ౮౮౦-౯౨౦ ప్రాంతములవాడు) తనకావ్యమీమాంసయందు కవిభేదముల బేర్కొనుచు మార్గకవియని యొకని జెప్పి కవిత్వమున కొకయుదాహరణమునూడఁ జూపియున్నాడు. బహుశః ఈతనిమతమున మార్గకవియనగా వాల్మీకిరామాయణమున “మార్గవిధానసంపదా” (బాలకాండ ౪-౪౧౪) యని ప్రయోగించినపుడు “మార్గ” శబ్దమున కేయర్థమును సూచించెనో రాజశేఖరుడును మార్గకవి యనినపుడు ఆయర్థమునే యనుసరించియుండును. వాల్మీకి తన కావ్యము నందలి సంగీతమాధుర్యమును ప్రశంసించుకొనుచు తన కావ్యము మార్గవిధానసంపదచే నొప్పియున్న దనినాడు. ఈవాక్యముపై వ్యాఖ్యానములలో సంగీతమున ‘దేశి’ యనియు “మార్గ” యనియు రెండు ప్రకారములు అనాదిగ నున్నటులను “దేశి” యనునది క్వాచితక్రముగ అచటనచట ఆయైదేశములలో ప్రచురముగనుండు ప్రకారమనియు “మార్గ” విధానము సార్వత్రికమైనదనియు చెప్పబడియున్నది. “దేశి” విధానమున కుదాహరణముగ “హిందుస్థాని మోక్షి” యనియు, “కర్ణాటక” మనియు “తంజావూరుభాణ” మనియు పాటకచ్చేరిలలో వినుట గలదు. ఇట్టి ప్రకారభేదము కావ్యములందును, కవిత్వములందునునూడఁ నుండునటుల మార్గకవిశబ్దము స్ఫురణచేయుచున్నది. ప్రాచీనాంధ్రకవులును ఈవిధానవ్యయము నెరిగినటుల నన్నెచోడుని కుమారసంభవము సాక్ష్యమిచ్చుచున్నది—

“మునుమార్గకవిత లోకంబున వెలయగ

దేశికవితఁ బుట్టించి తెనుం

గు నిలిపి రంధ్రవిషయమున”

(ప్రళమాశ్వాసము, ౨౩-వ పద్యము)

ఇట్టి భేదవ్యవస్థనూడఁ అత్యుత్తమ ప్రాధికై లిచే నొప్పినదొకటియు, సామాన్యముగ లోకజనము నకు తెలియదగినవిషయముగల దొకటియు నుండునని అంగీకరింపకతప్పదు.

ఇంతియేగాక, సంస్కృతము వాడుకభాషగా నుండునదా యనువిషయమున రాజశేఖరుడు ఇంకొక గొప్పహాసము చేసియున్నాడు. కొందరు రాజుల బేర్కొని వారివారియంతఃపురాదులలో వాడుకలో నుండు భాషలగూర్చి యుపన్యసించుచు ఇటులు జెప్పియున్నాడు.

౧. “శ్రూయతేహి మగధేషు శివనాగోనామ రాజా— తేన దురుచ్చారాన్ అష్టా వర్ణాన్ అపాస్య స్వాంతఃపురసేవ ప్రవర్తితో నియమః— టకారాదయ శ్చత్వారో మూర్ధన్యాః తృతీయవర్ణం ఊహ్యంత్రయః త్తకారశ్చేతి—”

౨. “శ్రూయతేచ శూరనేషు కునిష్టోనామ రాజా— తేన పరుషసంయోగాక్షరవర్ణం అంతఃపురసేవేతి సమానం పూర్వేణ.”

౩. “శ్రూయతేచ కుంతలేషు సాతవాహనోనామ రాజా— తేన ప్రాకృతభాషాత్మక మస్తేపురసేవేతి సమానం పూర్వేణ”

౪. “శ్రూయతేచ ఉజ్జయిన్యాం సాహసాంకోనామరాజా— తేనచ సంస్కృతభాషాత్మక మస్తేపురసేవేతి సమానం పూర్వేణ.”

పై నాల్గింటిలో మొదటి రెండింటి విషయ మప్రస్తుతమునుకొనినను మాడవదానియందు ప్రాకృతము మాట్లాడువిషయమును, నాల్గవదానియందు సంస్కృతము మాట్లాడువిషయమును ఆయాదేశరాజుల నగళ్లలోని వ్యవస్థ యయినటులు కనబడుచున్నది. సంస్కృతము మాట్లాడనిభాషయైనయెడల సాహసాంకునియంతటి రాజాధిరాజాంతఃపురమున నెంతజనము దురో యందరికిని ఆనియమ మెట్లు చెల్లియుండును?

భోజరాజును (౧౦౧౦-౧౦౫౫) తన సరస్వతీ కంఠాభరణమున నీయంశము నీ క్రింది శ్లోకమువలన ఊర్జితపరచియున్నాడు:—

“శైలభూవ స్సాధ్యరాజస్య
రాజ్యే ప్రాకృతభాషిణః,

కాలే శ్రీసాహసాద్భ్యుస్య

కే న సంస్కృతవాదినః. *

సంస్కృతము పంశితభాషగను, వ్యవహారభాష గను నుండుటయేకాక దేశభాషగనుమాడ నుండినదను టకు ఇంకొకయాధారము చూపవచ్చును. ఆయాకాల ములలో రాజులు చేయుచుండిన అగ్రహారాదిదానముల దెలుపుకాసనములు సంస్కృతముననే చాలవరకు కలవు. ఈకాసనములోనివిషయము లోకమునకు దెలియరాని భాషయందు వ్రాయుట నిష్ప్రయోజనముకదా? కాబట్టి ప్రాయశఃకముగ కాసనభాషయగు సంస్కృతము దేశభాషగ ఊండియుండువలెను. దీనికి చిర్రోధపక్ష మున విజయనగర సామ్రాజ్యమునాటి కాసనములును, ఈవలికొన్ని కాసనములును సంస్కృతమున నున్నవి గదా. ౧౪-౧౫ శతాబ్దములవరకు సంస్కృతము దేశ భాషగ నున్నదనుట సాహసముని ఒప్పుకలెదము. ప్రాచీ నాచారము ననుసరించియుండుదుని సమర్పకము జెప్ప నగును. మరియు అగ్రహారాదిదానకాసనములందు దాతృ పంగానుకీర్తనము, ప్రతిగృహీతృవంశావళి, దానమహి మాతిశయములు, ఇత్యాదులు సంస్కృతముననున్నను దత్తవస్తునిరూపణము చేయునపుడు, ఒకవేళ లిపి నంది నాగరికమున్నను ఆభాగము భాషమాత్రము తెనుగున నుండెడిది.

ప్రతితెగవారికిని వారివారిభాషయందు అత్యంతాదరాభిమానము చూపట్టుచున్నది. “భాష” యనగ వారివారికి తమ స్వభాషయనియే రూఢిగ నున్నది. హిందూస్థానీదేశమున భగవద్గీత లోనగుగ్రంథముల నచ్చు చేయు వారు హిందూస్థానీ టికాతాత్పర్యములగునాడ జేర్చుట గలదు. గ్రంథప్రకటనయందు ఈ టికాతాత్పర్య ములను హిందూస్థానీ టికాతాత్పర్యసహితమనక భాషా టికాతాత్పర్యసహితమని ప్రకటించుదు. మహారాష్ట్ర, గుజరాతీప్రకటనలయందును ఇట్టి విశేషమే కనపడు చున్నది. నిర్విశేషముగ భాషయనుటచే తమతమ

స్వభాషయని వారియభిమానము. కొన్ని కొన్ని తెలుగుగ్రంథములలోనను తెలుగుకావ్యము, తెలుగు కృతి యనుటకు బదులు భాషాకావ్యము, భాషాకృతి యని గౌరవోక్తి కనపడుచున్నది. పింగళిసూరన రాఘవ పాండవీయమున తన తెలుగుకవిత్వమునుగూర్చి చెప్పు కొనుచు,

“దక్షుం డెవ్వా డిల రామ భారతకథల్
జోడింప భాషాకృతిన్”

అని ప్రయోగించియున్నాడు. మరియు నాతడే కళాపూర్ణోదయమునను,

“రాఘవపాండవీయకృతి తక్యంబేరచింపంగ నె
చ్చుట నెవ్వారికి నీక చెల్లె నది భాషాకావ్యమున్
జేయగన్.”

అనియు వ్రాసియున్నాడు. సందర్భము ననుసరించి యీ భాషాకృతి, భాషాకావ్యశబ్దములు తెలుగునకే పర్యా యములు కాగలవు. భాషయన్నమాత్రమున సిట్టి యాద రాభిమానములు ప్రకటితము లగుచున్నవి. పాణిన్యాచా ర్యునికిని తనవాడుక భాషయగు సంస్కృతముపై నిట్టి యాదర ముండినటులు ఆంగ్లేయుడగు కీర్తుపండితుడు తన సంస్కృత వాఙ్మయచరిత్రమున ప్రశమభాగమున నూచించియున్నాడు.

ఇంకేకాక సంస్కృతమువిషయమై మనదేశ మున మనకుండుగల అభిమానాతిశయము కాక సం స్కృతవాఙ్మయమున మహాపండితులును పరిశోధకు లును నగు కీర్తు లోనగుమహాశయలు సంస్కృత మెన్నడైన దేశభాషగ నుండినదియా యను మీమాంస కుపక్రమించి దేశభాషగనుండినటులనే సిద్ధాంతము చేసియున్నారు. వీరును ఈవాగ్దాసప్రారంభమున పలుకు రింపబడిన డిగల్లు స్థావర్తు సజాతీయులును, సమాన దేశీయులును అయియున్నను వారినిద్యాతిశయము మహిమపొంతు నిరభిమానముగ సంస్కృతము నెంత

* ఆధ్యరాజః=కాలివాహన

సాహసాద్భ్యు = విక్రమాదిత్య

} సరస్వతీకంఠాభరణము—టీక.

యైన స్తుతించియున్నారు. ఇట్టిభావ దేశభావయై విలసిల్లక కేవల బ్రాహ్మణ శ్రోత్రియజనముచే సంకేతమున కృత్రిమకల్పితభావయనుట చెల్లునా?

ఇట్టి దేశభాసావిషయములలో పారిశుధ్యస్వరూపమునకు పరమస్రమాణ మేమనిన “సిద్ధి ర్నోకా

ద్వైత్యా” యని మనకు సకల భాషావాగనుశాసనులు నన్నయభట్టారకులు శాసించియున్నారు. భాషకు లోకవ్యాప్తి లేనియెడల నీనూత్రమునకు ప్రసక్తియు, అమోఘసిద్ధియు కలుగజాలకపోవచ్చును. నాగనుశాసనులను దేశము ఇట్టిదగునా?

సూర్యోదయానంతరము

—యస్. శంకరసుబ్రహ్మణ్యం.

ప్రేమ పాశం

(అనువృత్తము)

మూడో అంకం

మొదటి రంగం

[నేంకటాస్త్రియిల్లు, వీధి తలుపు వేసివుంటుంది.
తలుపుతెట్టుతూ రాయశు—]

రాయశు—చిన్నమామయ్య! (తలుపు మళ్ళీ
తట్టి, స్వగతం) యింట్లో లేనట్లున్నాడు మామయ్య.
అత్త వంశాలో వుంటుంది. బంగారమ్మ యేం
చేస్తోందో? పదికలకే నా సలక్కపోతే యెలాగా?
అబ్బ! మంపవేటమంచి ద్వారపూడిదాకా నడిచి
వచ్చాటప్పటికి తాతలు దిగివచ్చారు. కాళ్ళు వీక్కు
పోతున్నాయి. కాస్తనేపు మాచుంటేగాని వంప
లేను. వొక్కక్షణంవుండి మళ్ళీ పిలవచ్చు. (మెట్లు
మీదికి కాళ్ళవేసుకున్నాను) తైలుఖిర్బులుకి సరిగ్గా
తూచియిచ్చింది మా ఆమ్మ డబ్బులు. రానూపోనూ
అర్థరూపాయలుంటే దర్జాగా జట్కాయెక్కుదును.
మొన్న ఆలమారులో దొరికిన సంభావనడబ్బులు అర్థ
రూపాయా జట్కాకోసం తగలేస్తే క్రాపింసుదువ్వెన్న
మాటేమిటి? వెళ్ళవ కోమ్ము దువ్వెన్నతో పాపిడి
బాగారాక చచ్చాన్నాను. (ఒక్కక్షణం పూరుకొని)
పదిమట్లు వస్తూ పోతూవుంటే శక్తి సామర్థ్యాలు
గ్రహించి మామయ్య బంగారాన్ని నా కిస్తాడని ఆమ్మ
పూహ. ఇది మంచిదా? లేకపోతే మామయ్యకి నా
సంగతి యేం తెలుస్తుంది? కాని నాన్న వద్దంటాడు.
“మాపిల్లని మీ అబ్బాయి కిస్తా” నంటూ తన కాళ్ళ
ధగ్గిరికి రావాలంటాడు. అలా అయితే మామయ్య
మరోసమ్మంగం చూసుకుంటే? కోటమ్మ దొడ్డమ్మ
అప్పుడే బేరాలు మొదలుపెట్టింది. వాడి మొఖం
వెంకడికిస్తారుటగానీ—అయినా మన ప్రయత్నం మాన
గూడదు. యెలాగేనా బంగారమ్మని పెళ్లాడితినా నేను

అదృష్టవంశుణ్ణుమాట. ఈమేడా, ఆస్తీ అంతా
దానిదే; కనక బంగారమ్మని పైగా దాటిపోనియ్య
గూడదు.....మహా చెడ్డదాహంగావుంది. మళ్ళీ పిలిచి
చూద్దాం (లేచి ‘మామయ్య’ అనితలుపు తట్టుతాడు.)

(తెరలో)

ఎవరు వారూ?

రాయశు—(స్వగతం) బంగారమ్మే. తలుపు
తీశాటప్పటికి పెళ్లిమాతురువచ్చినం. మంచిశకునమే.
(ప్రకాశం) నేనురాయణ్ణి.

(ఆప్పశు తలుపుతీసి బంగారమ్మ యివరకి వస్తుంది.)

బంగారమ్మ—నువ్వా?

రాయశు—యెన్నిమాట్లు పిలిచినా పలికారు
కాచేం యెవరూనూ?

బంగారమ్మ—యింట్లో యేదోపని చేసుకుం
టున్నాం. కాకపోయినా మేమిప్పు డాట్టే తలుపు
తీయ్యడం లేదు. కలరాతో పూరంతా కేలిపోతోంది.

రాయశు—ఎక్కువెప్పణ్ణుంచీ?

బంగారమ్మ—నిన్న పొద్దుటినుంచీనీ. యిలాం
టప్పుడు వచ్చావేం?

రాయశు—తెలిసిందికాదు. మాఆమ్మ తొందర
పెడితే వచ్చాను.

బంగారమ్మ—యేంపని?

రాయశు—అదివేరేపని. మామయ్య పున్నాడా?

బంగారమ్మ—యెందుకో పూళ్ళోకి వెళ్లాడు.
భోజనాలవేళకి వస్తాడులే. నూతికి వెళ్లి కాళ్ళు
కడుక్కో.

రాయడు—(స్వగతం) కలరా అంత తీవ్రంగా వుంటే పెళ్లిహతురు చూపులు దేవుడెరుగును. భోజనంకాగానే పరుగోపరుగు.

(లోపలికి వెళ్లిపోతాడు.)

బంగారమ్మ—(స్వగతం) యింకా వచ్చాడు కామా నాన్న. యెన్నివిధాల చెప్పినా మానకుండా వున్నాడు వూళ్ళోకి వెళ్లడం. యెప్పుడు తిస్సుకుందో యీకలరా? బావయెప్పుడు వస్తాడో? కలారాతగ్గి దాకానేనా మాయించోవుండువనాలి. యీమాటు పట్టుపట్టి యింట్లో కూచోపెడతాను. నామాట విన్న పోతే యెరగనూ? బావవుంటే అతనిచేత చెప్పించి నాన్ననినూడా కదలకుండా చెయ్యవచ్చు.

(తలుపువేసి, లోపలికి వెళ్లిపోతుంది.)

రెండోరంగం

[మాచవరంగ్రామంలో షేరుభట్టుయిల్లు. లోపల సూరన్న, తల్లిజోగమ్మా, చెల్లెలు సుబ్బమ్మ సూచుని వుంటారు.]

సూరన్న—అసలు సువ్వు గారంనేర్పావు షేరి గాడికి.

జోగమ్మ—నే నేంచేశానురా? నిన్నెలా పెంచానో వాణ్ణి అలాగే పెంచాను.

సూరన్న—సువ్వు లక్షచెప్పు. నాన్నగారూడా వాడు లొంగలేడు.

జోగమ్మ—దానికి నేనేం చెయ్యరా? చిన్న పుట్టుంచీ వాడికి స్వతంత్రమే. అది వొంటెత్తుగుణం కాదుగానీ—

సూరన్న—అదిగో. అదే నీ తెలివితక్కువ. అబ్బా! వాడంత వొంటెత్తుగుణంవున్నవాడింకా దున్నాడా పుణిమిదా? పెద్దాడు నయంకొంచెం.

జోగమ్మ—వాడిమొఘం, పెళ్లాంవచ్చాక వాడి బుద్ధి బొత్తిగా మారిపోయిందెరా.

సూరన్న—షేరిగాడికి పెళ్లాం కాపరాసికరానే అక్కల్లేమా. పెళ్లయ్యాక—చూడుముష్టా పడ్డాక వొక్కక్షణమేనా కలిసివుండడువాడు.

జోగమ్మ—వేరుపణ్ణిస్తానేం వాణ్ణి?

సూరన్న—యేంచేస్తావు?

జోగమ్మ—ఆమాటకివస్తే యింతట్లో వాడికి పెళ్లేచెయ్యరా. దాంతో చప్పగా తుడురుతుంది రోగం.

సూరన్న—సువ్వు చెయ్యకపోతే ఆగుకుండా యేమిటి? అసలు వాడు రాజమహేంద్రవరంలా ప్రవేశించడమే ముక్తా. దానివల్ల వచ్చే చిక్కమిల్లో గ్రహించావా? మనల్ని లోకువచెయ్యడానికి చిన్న మామ వాణ్ణి లోపు చేసుకుంటాడు. ఈ వాజమ్మ అతనివెనక్కూల గంతులేస్తాడు.

జోగమ్మ—వేంకటేశంతో మాట్లాడాడంటే వాణ్ణి సుమ్మంలోకిరానివ్వను.

సూరన్న—అదికాదు ప్రయోజకత్వం. యింట్లో నుంచి వొక్కరూగివచ్చికి ఆయినా వాడికి దొరకనివ్వరాదు.

సుబ్బమ్మ—చిన్న మామయ్యగారి యింటికి వెడితే యేమో షేరుభట్టున్నయ్య?

జోగమ్మ—వెడితేయెరుగనూ?

సుబ్బమ్మ—ఏమే? ఏంతప్పేలమ్మా?

జోగమ్మ—చిన్నమామ ఘండాలును. వాడి మొఘం చూడగూడదు.

సుబ్బమ్మ—ఏంచేశాడే?

జోగమ్మ—నీకిప్పుడు తెలవదది.

సుబ్బమ్మ—అత్త యెంచక్క మాట్లాడుతుంది. బంగారమ్మవొదిన యెంచక్కనిపాటలు పాడుతుంది. పోనీ దాన్ని షేరుభట్టున్నయ్యకి పెళ్లిచెయ్యరాదుటే అమ్మా?

జోగమ్మ—ఛీ! దాన్నా!

సుబ్బమ్మ—యించక్కవుంటుందే వొదినా.

జోగమ్మ—దాని చక్కదనం మాసిపోయెను !
అదెందుకు మనకి ?

సూరన్న—పేరిగాడు బహుశా దానిమీద
కన్నువేసే రాజమహేంద్రవరం ప్రవేశించివుంటాడు.
ఇన్నీసుపేటలో ప్రవేశించడంచేత నాసందేహం మరి
వృద్ధివుతోంది. వాడూ, మామా రోజూ యెక్కడో
వొకచోట తారసపడకమానరు. అలా పదిమాట్లు
జరిగేటప్పటికి—మందు మనపెద్దమ్మ కలుపుతాడు.

జోగమ్మ—అవునోయి, నువ్వన్నది నిజమే.
లేకపోతే సంగీతం విజయనగరంలో చెప్పుకున్నవాడు
కావాలికోసం రాజమహేంద్రవరం యెందుకు చేర
తాడూ ? విజయనగరంలో లేరామేమిటి చెప్పినాళ్లు ?

సూరన్న—కనిపెట్టావు అబ్బాయియిక్కి ?
యేమనుకున్నావు మరి ?

జోగమ్మ—యింటికి నుంచున్న పాశంగా రమ్మని
పుత్తరం రాసెయ్యి, వాళ్లక్కడవుండనివ్వగూడదు.

సుబ్బమ్మ—నీమేఅమ్మా? బుల్లన్నయ్యకి బంగా
రమ్మ వొదినని పెళ్లిచెయ్యండి, దాందగ్గిరనేను
పాటలు నేర్చుకుంటానే.

సూరన్న—బాగానే నేర్చుతుంది నీకది పాటలు.

సుబ్బమ్మ—నీమమ్మా? చిన్నప్పుడు నేనూ అదీ
జతగావుండేవాళ్లం యేమనుకున్నావో. నీపెళ్లిలో
అదీ నేనూ ప్రత్యేకంగా మాచునీవాళ్లం భోజనాల
దగ్గర. అదీ నేనేగాదా యేమిటి నీకు హారతి యిస్తా ?

జోగమ్మ—నువ్విప్పుడు జ్ఞాపకమా ఆసింగమ్మకి?

సుబ్బమ్మ—యెందుకు జ్ఞాపకంవుండనూ ?
బుల్లన్నయ్యకి పెళ్లిచేస్తే—

సూరన్న—పూరుకో సుబ్బూ నీకేమీ తెల
వమా.

సుబ్బమ్మ—నీమేఅమ్మా! దాన్ని బుల్లన్న
య్యకి పెళ్లిచెయ్యవే.

జోగమ్మ—వుండవే పూరికేను. జలగలాగ పట్టుకు
సీక్కుతంటావేమిటి ? పూరుకో లేకపోతే అవలలికిపో.

సుబ్బమ్మ—(నూతిముడుచుకొని) పోతానులే.
(వెనక్కి తిరిగితిరిగిచూస్తూ వెళ్లిపోతుంది.)

సూరన్న—నువ్వు కనిపెట్టలేకపోయావు గాని
వాడిగుణం మొదలైందిచి అంతే. నీదోవెట్టి. నీమీద యెవ
డికి భక్తివుందో, యెవడికి లేదో కనిపెట్టలేవు నువ్వు.

జోగమ్మ—నేనంతచేతగాని పీనుగు నను
కున్నావా యేమిటా? పెద్దాణ్ణి నే నెప్పుడూ నమ్మ
లేదూ. పేరిగాడి గుణంమాడా యేడాదినుంచి తెలు
స్తూనేవుంది. యెందుకూ? మొన్న అన్నివిధాల కబు
రంపినా వొక్కజూమారుడై తల్లిముండకికొని పంప
లేకపోయాడు. మరిచిపోతానా యీజన్మలో ?

సూరన్న—యెన్నిప్రశ్నలు వేశాడనుకున్నా
వావేళ ?

జోగమ్మ—వేస్తాడు వేస్తాడు. సాగుతోంది
ఆండ్రబ్బ.

సూరన్న—యిప్పుడేంచూశావు? పెళ్లి అడ్డం
కాస్తా తీరనియ్యి.

జోగమ్మ—ఆమాటకివస్తే అసలు వాడికి పెళ్లి
తలపెట్టనూ యింతట్లోను.

సూరన్న—మొత్తానికి వాడివిషయంలో జాగ
ర్రగా వుండకపోతే సంసారం నట్టేట్లో కలుపుతాడు.
మరి నాకు పొద్దెక్కుతోంది. సోమేశ్వరంలో యివాళ
నవగ్రహశాంతివుంది. వెడితే అరయాపాయేనా చొరుకు
తుంది.

జోగమ్మ—నిన్న బ్రాహ్మజార్థం మూలాన్న రాత్రి
భోజనం లేదుకదా శాంతిభోజనాలయీదాకా వుండ
గలవా నాయనా? పైగా అయిదుమైళ్లు నడవాలి
గూడానూ.

సూరన్న—లేకపోతే రోజు లెలానెడతా
యమ్మా? వెడితే యివాళతో చెల్లాయికి పరికిణీ

కొనెయ్యవచ్చు. కొత్తపరికిణీ కానాలో అంటోందది పాపం యిరవై రోజులనుంచి. (వెళ్లిపోతాడు.)

శోగమృతం—(స్వగతం) పేరిగాణ్ణి నమ్మకూడదు. నూరిగాడే నయం అందరిగోకినీ. అమ్మాయికి పరికిణీలూ, చొక్కాలూ కావాలని చెప్పడం తడువూ. మాకుళ్ల నేనా అంతశ్రద్ధగా చూడడు. నారోజులు వీడి దగ్గరే వెడతాయి.

మూడో రంగం

[నేకటకాస్త్రియిల్లు. విచారంతో కాంతమ్మ కూచునివుంటుంది. బంగారమ్మకూడా విచారపడుతూ పేరుభట్టు తొడమీద కూచుని వుంటుంది. రత్నమ్మ ఒకపక్కనీ, రాయడు వొకపక్కనీ కూచునివుంటారు.]

పేరుభట్టు—డబ్బుకాశపడి వెల్లాను కాకినాడ. వెల్లాటప్పటికి నామయ్య కులానాగానే వున్నాడు. అనుమానమే లేదూ. వచ్చాటప్పటికంతా—అన్నీ జరిగిపోయాయి. ఘోరకలి.

రత్నమ్మ—నల్లరాయి బద్దలై పోయిందిరా.

కాంతమ్మ—యీవూరు వచ్చి ఆరేళ్లయింది. ఎప్పుడూ జబ్బెరగరు. జలుబేనా చెయ్యలేదు మీ తమ్ముడికి. నేటికి వొక్కమాటేవచ్చింది ముప్పెన.

బంగారమ్మ—బావోయి నువ్వు మమ్మల్ని విడిచిపెట్టకు సుమా. నాయన వెళ్లిపోయాడు. యిక మాకు దిక్కెవ్వరు బావా? (కంతానికి చేతులు పెన వేసి దుఃఖిస్తుంది.)

పేరుభట్టు—వద్దవద్దు. యేడవకు బంగారం! నేనెక్కడికి పోతానూ?

కాంతమ్మ—నాయనా! చెట్టుకింది పక్షులం అయిపోయాం. (దుఃఖిస్తుంది.)

పేరుభట్టు—అత్తా! వూరుకోమనడానికి గుండెలు తాళడంలేదు. అయినా యేంలాభమా?

రత్నమ్మ—దిగ మింగుకోమ్మా దిగ మింగుకో. (వైకిచూసి) దేవుడా! నీకళ్లకి నాతమ్ముడే కనపడ్డాడా?

రాయడు—దేవుడు మంచివాళ్లని యేరుకు పోతాడు.

కాంతమ్మ—యేలోటూ లేదని పొగిపోయే రోజుల్లో తీరని యీ పెద్దలోటు పెట్టాడు దేవుడు. కష్టం మరిచిపోయినవాళ్లని నట్టేట్లో ముంచేశాడు.

పేరుభట్టు—అంతే పెట్టివుట్టం. మనుష్యమా త్రులి కీశ్వరలీల యేం తెలుస్తుంది?

రత్నమ్మ—నువ్విక్కడే వుంటున్నావుట్రా పేరుభట్టా?

పేరుభట్టు—అవును సీన్సి. నువ్వెప్పుడువచ్చావూ?

రత్నమ్మ—నిన్నరాత్రికి వచ్చామరా నాయనా! మేంవచ్చాటప్పటి కన్నీ అయిపోయాయి. అన్నింటికీ యెడటింటో వున్న ప్రకాశంగారు దిక్కయారు.

కాంతమ్మ—నాయనా! కొంపపడిపోవడమూ, దిక్కు లేకపోవడమూనూ. అయ్యో! భరించలేనేయి! (దుఃఖిస్తుంది.)

బంగారమ్మ—బావా! సముద్రంలోపడి కొట్టుకుపోయామనుకో. యేలాబతికివున్నామో తెలవదు. నిన్ను చూసీదాకా ప్రాణాలు ప్రాణాల్లోలేవు. యిక నువ్వెక్కడికీ వెళ్లకుబావా! మాయంటో వుండవూ? వుండవూ? నాకేడుపువస్తోంది. (నీసన్నా) వుంటాననవూ?

పేరుభట్టు—(బంగారమ్మనిగుచ్చి కాగలించు కొని) నాకడుపు చెరువై పోతోంది. యిక యేడవకు బంగారం! నేనిక యెక్కడికీ వెళ్లను. యిక్కడే వుంటాను వూరుకో.

కాంతమ్మ—నీకు సాగుతుందా నాయనా?

పేరుభట్టు—చూస్తావుకామా?

రత్నమ్మ—(స్వగతం) వీణ్ణిక్కడ వుండమంటా రెండుమా తల్లి మాకురూనూ? వీళ్లమనస్సు తిప్పే య్యాలి, లేకపోలే బంగారం తక్కదు.

రాయడు—(స్వగతం) యుక్తిచేసి యిది జరగ నివ్వకూడదు.

(అప్పుడు ప్రకాశంవస్తాడు.)

ప్రకాశం—యిదిగో పేరుభట్టుగారా? అంతా యిలా జరిగింది.

పేరుభట్టు—డబ్బుకాశపడి మామయ్యని విడిచి పెట్టి వెళ్లాను. కానలేకపోయాను.

ప్రకాశం—రెండువందల నలభై రూపాయలు— కాకపోయినా యిలాజరుగుతుందని అనుకోడం యెలా గా? కలరా తగులుతుందన్న నూచన యత్కించి త్రేనా వుంటేనా?

కాంతమ్మ—సాయంత్రం ముణిగింది, మన్నాడు తొమ్మిదయ్యాటప్పటికి కొట్టేసిరిది. రెండురోజులేనా నిలుపుచెయ్యందే నాయనా! (ఏడుస్తూ రత్నమ్మకేసి తిరిగి) నన్ను కొట్టెయ్యరాదూ వొదినా? నాకిమిందే బతుకెందుమా?

బంగారమ్మ—(కళ్లుమాసుకుని దుఃఖిస్తుంది.)

పేరుభట్టు—నామాటవినవూ? నేనుభరించలేను బంగారం. (డస్ట్ తీకతో) వూరుకోవూ?

రత్నమ్మ—ప్రకాశంగారూ! యిలాటంతా— యిదురదృష్టం అంతా మాది. వొక్కతమ్ముడున్నాడు నాతమ్ముడు మానాయనకంటే యెక్కువగా మమ్మల్ని చూశాడు. యికమాకు పచ్చంచులబట్టపెట్టే తోడబుట్టిన వాడేడి? (ఏడుస్తుంది.)

ప్రకాశం—అక్కయ్యగారూ! యిది సముద్రం. ఆగడు; కాని ఆపుకోవాలి. యేంచెయ్యం? యెవళ్లవల్ల యేమవుతుంది? ఆ మహామభావుడు బతకడానికి వయస్సులేదా, బతకలేనన్నాడా? యిలాజరగాలి. మనం అంతా యిలా యిదవాలి.

రత్నమ్మ—అంటేనండీ. మనవల్ల — యెంత యేడ్చినా యేమీరాదు. మనస్సు రాయచేసుకోవాలి. (కాంతమ్మకేసి చూసి) యేంచెప్పను మరదలా? దిగమింసుకోవాలి.

రాయడు—మామామయ్యదగ్గర రాజమహేంద్రవరంలో వుందామనుకున్నాను నేను.

ప్రకాశం—అందరికోరికలూ పూర్వపక్షంఅయి పోయాయి. అంతా మనతోటే వుందని వూరికే కల్పనలమీద కల్పనలు చేసుకుంటాం; కాని యీశ్వరుడు కొనసాగించవద్దా? తక్కువచేసుకొని యెక్కువకోసం ఆశపడితే యేంలాభమా? నామట్టుకునాకు కుడిచెయ్యి పడిపోయింది. యేంచెయ్యనూ.

పేరుభట్టు—నామాటచెప్పండి బాబుగారూ? మామయ్య ఆధారంచూసుకుని యీపూల్లో వుందామని నిశ్చయించుకున్నాను. నాకల్పన యెలాహలిపోయిందో చూశారా?

ప్రకాశం—యిందరి దురదృష్టం పోగయినాక శాస్త్రులుగా రెలా బ్రతికివుంటారూ?.....అక్కయ్యగారూ? మీరోమాటు దొడ్లోకి రావాలి.

(కాంతమ్మ ప్రకాశంవెనకాల వెళుతుంది.)

బంగారమ్మ—నేనుకూడా రావచ్చునా మామయ్యగారూ?

ప్రకాశం—నీకడ్డేమిటమ్మా?

కాంతమ్మ—రాతల్లీ!

(బంగారమ్మకూడా వెళుతుంది.)

రత్నమ్మ—చూడూ, పేరుభట్టా! యెంత మేనమాను మాతురయినా, యెంత చనువయినా, దుఃఖంలోనేవున్నా పన్నెండేళ్లపిల్ల. నువ్వు వొళ్లో కూచో బెట్టుకోగూడదురా నాయనా!

రాయడు—అలా యెందుకన్నయ్యా? దూరంగా వుండే—అంటే మట్టుకోకుండా సుమా, మనం ధైర్యం చెప్పవచ్చు. మనం జాగ్రత్తగా వుండడమే మంచిది. యేమంటావు?

పేరుభట్టు—నిజమే పిన్నీ! నువ్వు పెద్దదానవు. నీమాట తోసెయ్యడానికి వల్లకాదు. రాయడుకూడా చిన్నవాడయినా చాలాదూరం ఆలోచించాడు. మంచి సలహా చెప్పాడు వాడు. అలాగే చేద్దాం.

రత్తమ్మ—అదిగదీ. నాయనా! కష్టంలో వున్నారు. చేతనైనంత సాయంచేద్దాం.

రాయడు—అన్నయ్యకి వొకళ్లు చెప్పనే అక్కర్లేదే అమ్మా. ఆదుర్దాకొద్దీ—తీరా దానికదివచ్చి వాళ్లో కూచోడంవల్ల కూచోబట్టుకున్నాడు; గాని తెలవ దనుకున్నావా? నావంటివాళ్లకి పధ్నాలుగుకి శివు గలడు వాడు.

శేరుభట్టు—(స్వగతం) యేం శ్రీరంగనీతులూ? కారణం మరేమీలేమా. బంగారంమీద కన్నువేశారు వీళ్లు. అబ్బరమా? అలాంటిపిల్ల యెంత తపస్సుచేస్తే దొరుకుతుందీ? రాయడు అవృష్టవంతుడు. రాక పోకలున్నాయికనక కోరిక నెరవేరవచ్చు. నేను కేవలమూ దురదృష్టవంతుణ్ణి. మానిన్నన్నయ్యచేసిన కుట్ర నన్ను పాడుచేసీలావుంది.

ప్రకాశం—(ప్రవేశించి) మీరోమాటు యిలా రావాలి.

(ఇద్దరూ వెళ్లిపోతారు.)

రత్తమ్మ—వోరేయి! రాయనూ! శేరుభట్టు బంగారానికి చనువయినట్టుగా వున్నాడు. దాని మనస్సు నీమీదికి తిప్పేసుకోవాలి. యేంచేస్తావోమరి. నేను కాంతమ్మ సెడలు వొంచుతానులే.

రాయడు—ఈ పదిరోజుల్లోనూ యెంత పని చేస్తానో చూసుకో.

రత్తమ్మ—నే నోమాటు బసలోకి వెళ్లివస్తాను. అత్త యేదేనా చెప్పిందంటే వెంటనే చేసేస్తావుండు నువ్వు.

రాయడు—ఆవిడ చెప్పకుండా—పూహించే చేసేస్తాను నేను.

నాలుగో రంగం

[పొద్దున్న యెనిమిదింటికి; కాంతమ్మ తూర్పు వసారాలో గోడకానుకొని కూచునివుంటుంది. ప్రకాశం రెండుగజాలలో నుంచుని వుంటాడు.]

ప్రకాశం—శేరుభట్టుగారిలాంటి మనిషి వున్నాడా? కానీ, అక్కయ్యగారూ! ఆయన చిన్నన్న వున్నాడే సూరన్నగారు? రామరామా! ఈశ్వరు డాయన్ని యెందుకోసం సృష్టించాడో గాని కిందపెడితే పంటలూ, పైన పెడితే వానలూ వుండువు.

కాంతమ్మ—అతగాడిదేనండీ యీకుట్ర అంతానూ. దేవుడు సాధించినప్పుడు మనుష్యులు సాధించడం ఆశ్చర్యమా అన్నయ్యగారూ?

ప్రకాశం—పొద్దుటిపూట యేగడియో వుంటా రిక్కడ. తరవాత స్నానంచేసింది మొదలు యిక అక్కడవొకటే గునుగునలు. ఇవాళనాకు చెవులు తడ కలు కట్టిపోయాయి. రత్తమ్మగారుమాడా కలిసింది; కాని ఆనిడిమాటలు నాకు సరిగా వినపడలేదు.

కాంతమ్మ—ఆభాసు చేసీలావున్నా రేంగతి అన్నయ్యగారూ?

ప్రకాశం—నిచారించకండుమ్మా. శేరుభట్టు గారు అలాంటి తాత్కాలిక జిజ్ఞాసేవారు కారు.

కాంతమ్మ—అత నలాంటివాడేనండీ. కనకనే వొప్పకున్నాను. మాడండీ. యిద్దరు తమ్ములున్నారు. వచ్చారుమాడానూ; కాని వొక్కడుమాడా సిద్ధపడ లేకపోయాడు. శేరుభట్టు పూనుకోకపోతే—

ప్రకాశం—పూనుకోకపోవడం యేదీ? వొకవేళ ఆయన యేకారణంచేతనై నా జంకి మానేస్తే నే నేమి యినానూ?

కాంతమ్మ—దేవుడు మిమ్మల్నే మాకు దిక్కు చేశాడు. (అంటూ అతని పాదాలు అంటబోతుంది.)

ప్రకాశం—(వెనక్కిజరిగి) మీకివెట్టి యేమి టక్కయ్యగారూ?

(అప్పుడు శేరుభట్టు మెల్లి గావస్తాడు.)

ప్రకాశం—రండి మహానుభావా!

కాంతమ్మ—మా మూలాన్ని నువ్వు మీవాళ్లకి దూరం అయిపోయాలావున్నా వోయి నాయనా!

శేరుభట్టు—అదేమిటతా? మాఅత్త అలా అంటుందేమండీ బాబుగారూ?

కాంతమ్మ—మేము సముద్రంలోపడి మునిగిపోయాటప్పుడు నువ్వు రక్షించడం మీవాళ్ల కిష్టం లేదు.

ప్రకాశం—మీచిన్నన్నయ్య కిందామీదా వుండడం లేదు.

శేరుభట్టు—వాడి బతుకెప్పుడూ అంతే. కట్టిపెట్టండి వాడి ప్రస్తావన, అందులో సారస్థ్యం లేదు.

ప్రకాశం—నిజమేగాని మీవాళ్లకి వ్యతిరేకంగా ప్రవర్తిస్తే మీకేమేనా నష్టం వస్తుందేమో అని మీఅత్త గారి భయం.

శేరుభట్టు—నష్టం యెలాగా కనిపెట్టుకునే వుంది. మాఅమ్మకి మంచిన్నాడిమట యెప్పుడు పశ్యం అయిందో అప్పుడే మొదలయింది సంసారానికి దిగతీరే. విచారించవలసిన సంగతి యేమీలేదు. నాకు బెంగ కూడా లేదు. మీకుకూడా యేమీ—

కాంతమ్మ—నామహారాజు పోయి నే నేడున్నా వుంటే వాళ్ల కీసుసగుసలూ, యీకుట్రలూ యెందుకు చెప్పంజ్ఞుయ్యగారూ! కష్టంలోవుందిగదా అని అంతా తలోరాయీ వేస్తారా?

ప్రకాశం—సత్రాల్లో రాళ్లువేళేరకం యిది. అయితే యేది యెలా జరగాలో అలా జరుగుతుంది. మనం మాట్లాడవలసిందేమీ లేదు. ఏమీ యెరుగనట్లూ, విననట్లూ వూరుకుందాం. ఏమంటారు శేరుభట్టుగారూ?

శేరుభట్టు—అదీ నావుద్దేశం.

(అప్పుడు బంగారమ్మ వస్తుంది.)

బంగారమ్మ—అమ్మాయి! (ప్రకాశాన్ని చూసి) సరసయ్య కెట్టిగారి చెల్లెలు విశాలాక్షమ్మగారు రెండు కావిళ్లతో యేమిటేమిటో పట్టించుకు వచ్చారండీ మామయ్యగారూ!

కాంతమ్మ—దూశారా అన్నయ్యగారూ? ఆ యింట్లో అందరికీ నామహారాజుంటే దేవుడు. నాదేవు

కిడి యోగం లేకపోయింది; గాని మేడమిది సామానంతా విశాలాక్షమ్మగారిచ్చిందే. కాకీ తీసుకున్నెళ్లినప్పట్టుంచీ ఆయన భోంచేశారని తెలిస్తేగాని ఆవిడ పచ్చిమంచినీళ్లనా ముట్టుకోదు. నేనూ, పిల్లా కట్టుకొనే బట్టలన్నీ ఆవిడయిచ్చినవే. వొక్కకడుపున పుట్టిన చెల్లెల్నికంటే యెక్కువగా చూస్తోందినన్ను. నిన్న యాభైరూపాయలు యిచ్చేవుందిగదా మల్లీయినాళ అంతసామాను లేవడం—కులం కాకపోతే మాత్రం యేమిటండీ స్నేహమా, దయా ప్రధానం గానీ?

ప్రకాశం—బ్రాహ్మలనేకమంది శాస్త్రులుగారి సాయం పొందారు; గాని వాళ్లకి విశ్వాసం లేక పోయింది. ధర్మం చెప్పవలసివచ్చినా, విశ్వాసం చెప్పవలసివచ్చినా కోమట్టిది.

బంగారమ్మ—మామయ్యగారూ! అవి యింట్లో పెట్టిస్తారా?

ప్రకాశం—నువ్వు పెట్టించరాదుటమ్మా? పోనీ, శేరుభట్టుగారూ! మీరూ—

శేరుభట్టు—లేమరు—

ప్రకాశం—వచ్చినవారిని మీరెరగరు. నేనావిడిదో మాట్లాడుతూవుంటాను. మీరే పెట్టించండి. పదండి.

(ఇద్దరూ వెళ్లిపోతారు. రత్తమ్మ వస్తుంది.)

రత్తమ్మ—యెవరోకోమటావిడిలావుండే యేమిటేమిటో రెండుకావిళ్లతో పట్టించుకువచ్చింది.

కాంతమ్మ—నాదినా! యీవూళ్లో కోమట్లకి మామిద యింత అనుగ్రహంవుంది. దేవుడు చూడలేక పోయాడు.

రత్తమ్మ—అవన్నీ యింట్లో యెవడో పెట్టిస్తారా?

కాంతమ్మ—ప్రకాశం అన్నయ్యగారు వెళ్లారు లే. విశాలాక్షి దొడ్డమ్మగారిని తీసుకురాతల్లే నువ్వు. (బంగారమ్మ వెళ్లి పోతుంది.)

రత్తమ్మ—(స్వగతం) పేరుభట్టు దగ్గరేవున్నా
వాడితో చెప్పిందిగాదు అసామాను యింటో పెట్టించ
మనీ. నా ఆళకి ఆధారం లేకపోలేదు. (వెళ్లిపోతుంది.)

(తెర దించాలి.)

అయిదో రంగం

[ప్రకాశంయిల్లు. దక్షిణపువసారాలలో సూర
న్నా, పేరుభట్టు, జోగమ్మ మాచునివుంటారు.]

జోగమ్మ—ను విప్లవం కలగడం లేకుండా తిరుగు
తున్నావే?

పేరుభట్టు—యేం చేశానూ లక్ష్యం లేకుం
డానూ?

జోగమ్మ—దాని తమ్ముళ్లుండగా చిన్నమామకి
నువ్వెందుకు కర్కశచెయ్యాలి?

పేరుభట్టు—వాళ్లురుకుంటే నేనూ పూరుకో
వాలా?

సూరన్న—వాళ్లురుకుంటే చిన్నత మా
మనిషిచేత చేయించుకుంటుంది. నీకెందుమా?

పేరుభట్టు—నేను చేస్తే యేంతప్పు?

జోగమ్మ—పూల్లోవాల్లేవల్లేనా పోతూవుంటే
వాళ్ల కందరికీ నువ్వుచేస్తావా?

పేరుభట్టు—చిన్నమామ పూల్లోవాడేనా?

సూరన్న—అతని భావమరుమరికి లేని బాధ
నీ కేం?

పేరుభట్టు—ఇవి బ్రాహ్మ డనవలసిన మాటలే?

సూరన్న—నువ్వే మహా బ్రాహ్మణువు పాపం.
చూశావా అమ్మా? (నిరాశకంగా చెయ్యి వూపి
పెదవివిరుస్తాడు.)

పేరుభట్టు—(ముంగోపంతో) యేమిటా వికా
రం? తెలివిలేటలన్నీ వెళ్లగక్కేస్తున్నావే?

సూరన్న—పూరుకోరా ఆట్టే మాట్లాడకా.

పేరుభట్టు—నీతో మాట్లాడడం నాదితప్పే.
నీకు మృదయం లేదు. మెదడు లేదు. కేవలమా యిన
పదుంగవు. కుట్ర, ద్రోహం, అసహనం—ఇవన్నీ
నీదగ్గర పేరుకొనివున్నాయి. నిన్ను నమ్మినవాడవు
మురిగిపోవడమే. మరి లేలను.

సూరన్న—నోరుమానుకోరా.

పేరుభట్టు—ఛీ!

సూరన్న—నీతో మాట్లాడగూడదు. (వెళ్లి
పోతాడు.)

పేరుభట్టు—(సూరన్న పోయినవేపు చూస్తూ)
పాకీది నయం నీకంటే. ఆప్రాచ్యుతవు.

జోగమ్మ—వాణ్ణి తివతావా?

పేరుభట్టు—విన్నానా?

జోగమ్మ—వాడేమి అవాచ్యాలు పలికానూ?

పేరుభట్టు—నీం ఆట్టేపెట్టానూ?

జోగమ్మ—నువ్వు నాకడుపున చెడుబట్టావు
ఫండాలుడా!

పేరుభట్టు—నీకలా తోచిందా?

జోగమ్మ—నామాడ కడ్డుచెబుతావా?

పేరుభట్టు—నన్నా జ్ఞాపించడానికి నీకు అధి
కారం లేదు. నువ్వు తాసికమాటలు వింటున్నావు.

జోగమ్మ—నువ్వు పురుగులోడిచస్తావు.

పేరుభట్టు—నీనోటి కడ్డురాను. (వెళ్లిపోతాడు.)

జోగమ్మ—చచ్చుపెద్దమ్మా! యెంతపనీ చేశా
నూ? నాపగవార్లలో కలుస్తావా? నీకు దమ్మిడి
ఆస్తి మిగలనివ్వను. చూస్తూవుండు.

(అప్పుడు రత్తమ్మవస్తుంది.)

రత్తమ్మ—నీంచేస్తున్నావే చిన్నకా?

జోగమ్మ—యేడుస్తున్నాను.

రత్తమ్మ—అదేమిటే అలాంటానూ?

జోగమ్మ—పేరిగాడు చెప్పినమాట వినడం లేదు. వాడు మానట్ట.

రత్నమ్మ—యిక సువాట్టే పట్టుపట్టుకు. పైకి తెలిస్తే బాగుండదు.

జోగమ్మ—పూరుకోమంటావా?

రత్నమ్మ—నాడు విననప్పుడేమిటి చెయ్యడం?

జోగమ్మ—చూడు వీళ్లేం చేస్తానో?

రత్నమ్మ—యింటికి వెళ్లాక నీయిష్టం వచ్చినట్లు చెయ్యి. యిక్కడ గట్టిగా మాట్లాడకు.....కాని కన్నకొడుకు చెప్పినమాట వినకపోతే తల్లియండకి అంతకంటే యిక కష్టంలేదు.

జోగమ్మ—నీకొడుకు చూడూ. వాణ్ణి చూస్తే ముచ్చటవుతుంది.

రత్నమ్మ—నాతండ్రి నామాట కెదురు చెప్పడక్కూ, సేనదృష్టవంతురాలినే.

జోగమ్మ—యిలాంటి నిబ్బాగ్గుడు పుట్టక 'నేనూ అపృష్టవంతురాలినే' అని చెప్పుకునేయోగం నాకెలా వుంటుందీ? ఛీ! వీడిబతుక్కాలా?

(అప్పుడు రాయడువస్తాడు)

రత్నమ్మ—ఏంనాయనా యిలావచ్చావా?

రాయడు—పూరికేనమ్మా!

జోగమ్మ—సాటివాళ్లని చూసేనా బుద్ధితెచ్చు కోకపోతే చావనా?.....వారే రాయమా! పేరిగాడేం చేస్తున్నాడూ?

రాయడు—పెద్దన్నయ్యా, పెద్దవోదినా వచ్చారు, వాళ్లతో లోపలికి వెళ్లాడు.

జోగమ్మ—దిగారూ? పైవంటలోకి వస్తారుకామోసు. ఏమిటిగతి?

రత్నమ్మ—కళ్లుమూసుకుని నాలుగురోజులూ గడిపెయ్యి.

జోగమ్మ—నావల్లగాదు. వుపాయం చూడాలి. నూరన్న యెక్కడున్నాడో తీసుకురా రాయమా వోమాటూ.

రత్నమ్మ—వెళ్లరా నాయనా!

రాయడు—అలాగే. (వెళ్లిపోతాడు.)

జోగమ్మ—నాకొడుక్కుడా యిలాంటినాడు కాగూడనూ?

రత్నమ్మ—నిజానికి నీకొడుకుపగ్గర దురుసుతనం వుండే.

జోగమ్మ—నాకర్థంకాకపోతే సువీమాట అనగలవా నామొహమ్మిదా?

రత్నమ్మ—నేనేమన్నా నే మాతల్లి?

జోగమ్మ—నాప్రారబ్ధానికి నేనేడుస్తావుంటే నీమీద పెట్టుకుంటావేమిటి?

రత్నమ్మ—అంటేగదా? నేనేమీ తప్పుమాట అనలేదమ్మా నన్ననడానికి సువ్వా.

జోగమ్మ—నిన్నేమంటానూ? నిన్ననడానికి, నీచేత పడ్డానికి నాకేం? నాకొడుకు నేను చెప్పిన మాట వినడంలేదు; కనక నేనేవో గుంజుకోకుండా వుండలేను. వొకళ్ల నెందుకంటానూ నేనూ?

రత్నమ్మ—మడికట్టుకునే వేళ అవుతోంది వెడతానుమరి.

జోగమ్మ—చూడూ పెద్దసీనుగు రానే వచ్చింది కనక అక్కడివంటకి దాన్నప్పగించి సువ్విక్కడికిరా. సువ్వుంటే నాకు కసిత మనశ్శాంతేనా కలుగుతుంది.

రత్నమ్మ—కాంతమ్మ నన్ను విడిచిపెట్టడే.

జోగమ్మ—పట్టుకుంటుందా యేమిటి? దాంతో వియ్యమందాలని చూస్తున్నావుకామోసు సువ్వు. దాని మొఘం మండేది.

రత్నమ్మ—అదేమిటే అలాంటావా?

జోగమ్మ—దానికర్కం దాందీ. అది మనకెందు
క్కానీ, సువిక్రడికివస్తూ.

రత్తమ్మ—కాంతమ్మ వాళ్ళకుంటే చూస్తూ
నులే. (వెళ్లిపోతూ స్వగతం) అక్కడ వంటనూనేస్తే
అస్తమానూ అక్కడ వుండడానికి కారణం వుండదు.

వాళ్ళకి—బంగారమ్మకీ, కాంతమ్మకీగూడా పేరు భట్టు
మీద కలిగిన అభిమానాన్ని ముదరనివ్వగూడదు. నేనివ
తలికివస్తే రాయడొక్కడైపోతాడు. విషమసంధి వచ్చి
పడింది. ఉహ్! ఇక్కడేవుంది నాకు? చీళ్ళకర్కం!
నాకేం? (వెళ్లిపోతుంది.)

చార్ మినార్, హైదరాబాదు

—కె. కృష్ణమూర్తి.

విలుతురా, రసికహృద్వీధి సమ్మోదాద్యతనవినిర్భిన్న కేతకిసుమమ్ము?

పిలుతురా, భావసంవిత్ప్రియాసీమంతినీసూక్తి శామంతికాసుమాప్తి

నిలుతురా, ఘుమఘుమానిల దిశాప్రస్థతిచేతోబహూకృతి వేల్ గులాబిజాతి ?

తలఁతురా, సరసహస్తతలాభిమత నవాంకూర సంతుప్తి. మందారవృష్టి ?

మచ్చులున్నవి మీయిచ్చు హెచ్చుకొలది - రకము లున్నవి మీనాగరకముకొలది,

కలతురా గంప మీకోరికలు ఫలింప ; - వలతురా తన్విదీప్తి మీవలపుమీఱ.

తెచ్చినాడ వసంతదివసాంతముల నితాంతల తాంతమల్లి కాస్తబకములను,

వచ్చినాడ నిదాఘవాసరమ్ముల సాధభాసురాంగసలంద కేసరముల,

ఇచ్చినాడను ప్రావృషీర్వాళు విరహిదృగ్జాలమ్ములైన స్రగ్జాలములను,

గ్రుచ్చినాడ భుజంగకోటిస్వాంతముల హేమంతశామంతికాసంతతులను,

మారుబేరమ్ముగా దిందు మాయ లేదు - శాంతమడిపంట యెఱపు కాసంత లేదు,

ఒక్కనాటిదే కలకాల ముండవలయు, - మాటనచ్చిన కొనుఁడు మోమోట వలదు.

మఱతురా, సాధాళి మధుమాసచంద్రికాసల్లాపవిహరణాసక్తులందు ?

వెఱతురా, చంచలావిష్కియోద్ధతఘనాఘనరవాకలితయామినులయందు ?

తెఱతురా, బంతిక్రొవ్విరిదండకైదండ నెమ్మినేర్పుల శరన్నిశలయందు ?

పఱతురా, శిశిరదుర్భరశైత్యవారణకృతకృత్యతకు బుజ్జగింపులందు ?

కన్ను మొఱగించునలకాలకాంతలకయి - వలతురా ? ఐన రే పీయవచ్చు సామ్ము

ప్రాతకాపునె ప్రతిరోజు వచ్చుచుండు - వతనుచే మంచిచెడ్డ మీమతికె తెలియు.

విందురా యొకమాట విరివిలేమావిగున్నల జివుల్లానుకోయిలతెఱంగు?

తిందురా, యొకతూటి తియ్యందనపునిందు పెంపునందున దియ్యమాంపనందు ?

లందురా, ఇదిగొ యిందక్కజం బపురూప మగు జగామగతామెఱుంగుబెడంగు

కందురా, యొకమాటు గరువంపుమురిపెంపు కలిమిపెన్నిక్క ఒక్కటియెలెక్క,

ఉందురా చూడఁగోరి యిం దొక్కమాటు - లేదు పడికట్టుటను లోటు లేదు రాల,

తూకమున మోసముండఁబోదు కలదేని - ఊరకిడిపోదు రాగిడ బ్బీయవలదు.

జలతారునకు విల్చి సరకుపింగాణి మాత్రోవబట్టెడు దొడ్డదొంగ గాను
అమ్మకమ్మనెపాన నానవాళు లెటింగి చాటునిల్చొచ్చు పిసాళిగాను,
మంచిమాటల మోసగించి మచ్చికను కంఠము లుత్తరించు బల్తవళిగాను,
దాఁజోపుచునున్న వారి నాకర్షింప నెఱిమందుచల్లు మచ్చెఱుక గాను,
గారడీకాదు మఱి కనికట్టుగాదు - తిటుగుద్రిమ్మరిగాను దొమ్మరిని గాను
గొణెమైననే బలవంతమేడ దమకు? - వత్తు మఱొకప్పు డింకొక్క వాడ కఱిగి.

జగము నుక్కిరిబిక్కిరిగ జేయుశబ్దసంకులభావములు మెచ్చగలుగునోట,
అక్షరశూన్యపానాయ తనటకాభినయచిత్రములు లోన నచ్చవోట,
దార్భాగ్యదామోదరార్భాటములు నిరుద్యోగప్రకర్ష పే రొప్పుబాట,
నైసర్గికమనోజ్ఞతాసౌష్ఠవాభావ నిర్జీవకళల మన్నించునాట,
'పూవులబీచి' యనుచు బిల్వబోక 'యిదిగొ-పండ్లగంపా' యనుచు మూగిపడక, 'ఓయి
కావడీ' యని యఱచి కేకలిడకుండ - నగరివిహరివణిజరితి నాకుగలదె ?

ఉబ్బితబ్బిబ్బులై యూహార్థవతరంగ కల్లోలతకు చాల నల్లలాడి,
ఆర్భాటవృత్తినందర్భదాంభికవాద విద్యాధికులమ్రోల విన్నబోయి,
అధికారబధిరాధమావజ్ఞతాత్పత్తి సంకోచములనేవ నగము చచ్చి,
కుక్షింభరోద్యోగ కుటిలకంఠాయన వ్యాపారముల కోడి ప్రాకులాడి,
నటనచణులౌ భిషగ్వరార్భటుల విసిగి, - ఘోరకాంతారకుంతల భారభావ
నాస్రభావహతుల రోసి నన్ను వారి - సాటిచేయుదురా? నమస్కారశతము.

మృతివార్ధకరుజారహితులౌ యశఃకాయ నవసిద్ధ శుద్ధసత్కవులవలన,
జ్ఞానప్రశూన్యాంధ్ర్య సాంద్రతావిచ్ఛేద నియతప్రభార్క పండితులవలన,
ప్రణయపుష్పంధయప్రతిభానుభావజీవకళానమ్మద్ద గాయకులవలన,
చేతనాచేతనప్రవాతకంజాతసంజాతవిన్మర్శవ్యధీతివలన,
ఆరితేఱినధిషణావిహారులేని - తెలిసిననె చాలు లాభమ్ము దేవిరించి
పొట్టనింపెడుకొఱకురాఁబోనునుండి, - ఇంతయూరుండ రసికు లిం దెచటలేరె ?

చెమటగారిచి సొంతచేను పండించు కర్నకుల కా పలుకు నిష్కర్ష యెందు?
మోసి కావడి యెండ చొక్కి వానలస్రస్కు బీదకా మాటమర్యాద యెందు?
కూలినాలిని చేసి యాలిబిడ్డల బెంచు నెడఁదకా పేర్వాసిబెడఁద యెందు?

దబ్బరాడక యున్నదానం దినునిజాయ తీలకా యిదిమంచి వేళ యెందు?
బుద్ధిగలవారికా కార్యసిద్ధి నేడు? - దైవధక్తులకా? సరి—తగినభుక్తి;
పనికిరా వివి వెనుకటి పలుకులు—ఐన - నింతయూరున కొనరె యొక్కింట నెవరు?

తెమ్మందురా, కొమ్మ తేటిముక్కున కింపు గాదోకో చంపకామోదసుఖము,
రమ్మందురా, క్రొత్తకమ్మందనముల గొజ్జంగినూత్నాంగనాపాంగసుఖము,
పొమ్మందురా, బోటిపాలయల్కు వెలబల్కు బంతిచేమంతిపూబంతిసుఖము,
ఇమ్మందురా, యింతి నెమ్మినమ్మించు బృందారకామంద మందారసుఖము,
జాతికేతకివరపారిజాతతలు - కాశిరత్నాలు పుష్యరాగములు చంద్ర
సూర్యకాంతముల్ ఋతురీతిశోభ దొడంగు - కాంచి నవ్వింతురా ప్రియాకాంచనేచ్చ?

అశోక స్తంభాగ్రమునందలి సింహశిఖరము (సారనాథము)

క్రీ. 250 నాటిది.

—సి. జి. జగన్నాథదాసు.

ఎక్కడజూచినను విద్య కావలెను, ఉన్న విద్య చాలదు, హెచ్చుగా నుండవలయు అనుభావ వినుచున్నారము. కాని, ఎటువంటివిద్య మనకు కావలెను— ఏవిద్య మనదేశోద్ధరణమునకు కారణభూతముగ నుండును; అట్టివిద్యయొక్క స్వరూపమేమి? ఆవిద్య నెటులు మనము వ్యాపింపజేయవలయును? అను ప్రశ్న ములకుమాత్రము అనేకులు అనేకవిధంబులుగ ప్రత్యుత్తరముల నిచ్చుచున్నారు. ఈ భిన్నాభిప్రాయముల రావడిలో మనబుద్ధి కంపమునొంది కర్తవ్యమును తేటబడనీయకయున్నది. దేశోద్ధరణమున కుపకరించు విద్యయొక్క స్వరూపనిర్ణయమే యీ వ్యాసముయొక్క ముఖ్యోద్దేశ్యము.

చదువు-విద్యయు

విద్యాస్వరూప నిర్ణయమును అడ్డుపరచు వావిలో చదువునకును, విద్యకును గలతారతమ్యమును గ్రహింప లేకపోవుటే మొదటిదైయున్నది. ‘చదువు’ అనగా కేవలము అక్షరజ్ఞానము. దేశమున విద్యావంతుల లెక్కించు జనాభాలో అక్షరజ్ఞానము కలవారెల్లరును విద్యావంతులుగ పరిగణింపబడుచున్నారు. ఒక-మ-లు వచ్చిన వారందరు విద్యావంతులే! అక్షరజ్ఞానమునకును విద్యకును సంబంధము లేదు. అక్షరజ్ఞానము విద్యనేర్చుట కుపకరించుమార్గములలో నొక్కటి. నిరక్షరకుష్ఠి చక్రవర్తి కావచ్చును. రాజ్యమును ఏర్పాచిన హైదరుఅల్లి మహానుభావుడు చేవ్రాలు చేయుటకుహడ తెలియనివాడు. హైదరుఅల్లి విద్యావంతుడు కాడని మనము చెప్పవచ్చునా? బి. ఏ. యం. ఏ. ప్యాసుఅయినవారలే విద్యావంతులు అని మనల నొక యజ్ఞాన మావరించి విద్యాస్వరూపమును తేటపడనీయకున్నది. విద్యాశిరోమణి యని చెప్పదగిన శ్రీరవింద్రనాథ తామరను, శ్రీరామకృష్ణపరమ

హంసయును మహాత్మ్య గంధీయును,— యూనివర్సిటీ డిగ్రీలు పొందకయే విద్యావంతులైరి. యూనివర్సిటీ డిగ్రీలు చాలగల్గియు ‘అన్న మోరానుచంద్రా!’ యని ఏడ్చువారలు యెందరో యున్నారు. డిగ్రీలవల్ల విద్య యేర్పడదనుటకు వీరలే తార్కాణము. ఇటువంటి వారలు దేశమున హెచ్చుకొలది దేశమునకు అనిష్టము సంప్రాప్తమునను. చదువుమాత్రము విద్యయగునని యింగ్లీషులో మూడు ‘ర’ కారములసామెత యొకటి యున్నది. (Three R’s) అనగా ‘రీడింగు’ (చదువు) ‘రైటింగు’ (వ్రాత) ‘రీకమిటిక’ (గణితము). ఈ ‘ర’కారత్రయముగల్గినవాడు విద్యావంతుడని భావము. ఈభావమే మనదేశముం దెల్లెడల వ్యాపించియున్నది. ఈ భావమును చక్కగ విమర్శించి ఆంగ్లవనిత యొకతె (Miss Florence Nightingale) యీ విధముగ చెప్పియున్నది. ఈ ‘ర’కారత్రయముతో హడ పూటికొదవు విద్య యేదేని లేకపోయినయెడల ‘రాస్కుల్డం’ (Rascaldom) అను మరియొక ‘ర’ కారమును చేర్చుకొని నీ ‘ర’కారత్రయము ‘ర’కార చతుష్టయముగనని చెప్పినది. “కోటివిద్యలు పూటికొరక” అను నాలోక్తికి చొప్పున, హాడుసంపాదించు మార్గము లేకపోయినయెడల వ్రాతయు, చదువు, గణితము దుష్టమార్గములబడి మానవుని దుష్టస్వభావుని జేయునని యీమెయొక్క భావము. ఒక్కమాటలో నీయువతి ఆధునికులవిద్యాభిప్రాయముల హైస్థమును నూచించినది.

విద్యాస్వరూపము

విద్యాస్వరూపమును నేను చతుః “క్తి”లయందు చూపింపదలచినాను. “యుక్తి”, “భుక్తి”, “ముక్తి” “రక్తి”. విద్యకు ఈనాల్గంగము లుండవలయు. ఏయ

గము తగ్గినను విద్యకు కొరతయే. ఈనాల్గంగములు అక్షరజ్ఞానముపై నాధారపడవు. అక్షరజ్ఞాన మీయంగముల సాధనమునకు ఉపకరింపవచ్చునుగాని, అది ఏయంగము గానేరదు. లిపి లేకనే సంస్కృతభాష ఏర్పడేనని మనము వినుచున్నారము.

యుక్తి

‘యుక్తి’ విద్యకు ప్రగమాంగమైయున్నది. ‘యుక్తి’ అనగా నేమి? పరిస్థితులకు తగుమైన చర్య నూహించు జ్ఞానము ‘యుక్తి’. ఈజ్ఞానము అక్షర పరిచయమువల్ల గల్గునది కాదు. పరమానందయ్యగారి శిష్యులు చేసినపనులు ‘యుక్తి’ హీనమైనవి. వారు చదువరులయ్యు, తర్క నేత్రులయ్యు, “పాత్రాధారం ఘృతంవా?” “ఘృతాధారం పాత్రంవా?” అని తర్కించి తర్కించి కడకు నెయ్యిని క్రిందబోసిరి. పరిస్థితులకు తగుచర్యను ప్రతిమానవుడు కొద్దిగనో గొప్పగనో ఆచరించుచునే యుండును. లేనియెడల నతడు జీవించనేరడు. ఈపరిస్థితులనుసరణమును విద్యార్థుల యందు వర్ణింపజేయుట విద్యయొక్క ముఖ్యోద్దేశముగా నుండునని. కేవలము పుస్తకముల నొప్పజెప్పుటయే యిప్పుడు విద్యగా పరిగణింపబడుచున్నది. మనచుట్టు జరుగు అనేక చిత్రములను మనము చూడకయున్నారము. కారణము? ఆచార్యుల మనబుద్ధి ప్రసరించుట లేదు. సృష్టివైచిత్ర్యములయందు విద్యార్థులయొక్క గమనము ప్రసరించునపుడే గొప్పకాస్త్రజ్ఞులు బయలుదేరుదురు. కాలేజీలోచెప్పినపాఠములను వల్లించి పరీక్షలలో క్రక్కిరావడముతోనే మానుకొనియుండినయెడల, సి. వి. రామకృష్ణగారు సర్. సి. వి. రామకృష్ణగారు రెల్లగుదురు? నోబెల్ బహుమానము నెట్లు పొందుదురు? మనమందరము సముద్రముయొక్క నీలవర్ణమును చూడలేదా? రామకృష్ణగారు ఇంగ్లాండుకు వెళ్లినప్పుడొక తూరి సముద్రవర్ణమును చూచి—యావర్ణమునకు కారణమేమి యని తర్కించి, పరిశోధించి, తద్వారా కాస్త్రజ్ఞానమును వృద్ధిపరచి కీర్తివడసిరి. విద్యార్థులకు గమించి విమర్శించుజ్ఞానమును వృద్ధిచేయనిచో మనము

వారికి నేర్పనది విద్య కాదు. ‘మార్కుల’పిచ్చి వదలవలయును; పరిక్షలపిచ్చి వదలవలయును. అందరి కన్నను తక్కువమార్కులు వచ్చినవాడు హెచ్చుమార్కులు క్లాసులో తీయుచుండెడివానిపైన దర్శన విమర్శనాజ్ఞానముకలవాడై జీవయాత్రయందు గొప్పజయము గాంచవచ్చును. మార్కులు పరీక్షలతో సరి; విద్య పంతులతో సరి. కుక్క సంతుకు పోయివచ్చిన విధముగా మనము యిట్లుచేరుదుము. ప్రపంచములో మరల మనము చదువబడనేయవలయు! యుక్తిమంతుని నెక్కడనుంచి నను పైకిలేచివచ్చును. ఉన్నసందర్భములను చూచి తగునుపాయములచే హైదరల్లి రాజ్యమును సంపాదించెను. వాణిజ్యమునకుమాత్రమే వచ్చిన ఈప్రయిండియాకంపెనీ వారు సామ్రాజ్యమును సంపాదించిరి. యుక్తిని వృద్ధిపరుపనివిద్య వృద్ధము. ఇటువంటి యుక్తిని హీనమైనవిద్యనే మన బల్ల యందును, కాలేజీయందును నేర్పునది. ఈవిద్యను నేర్చుకొని మనబుద్ధిస్వాతంత్ర్యమును పోగొట్టుకొనియున్నారము. ప్రతిదానికిని ఇతరులపై నాధారపడవలసి యున్నది. ప్రతిసంవత్సరము వేలకు వేలు డిగ్రీలను బుచ్చుకొనుచున్నారేకాని, అందులో ఇద్దరైనను ముగ్ధులైనను, యుక్తివంతులై దేశమును వృద్ధిపరచు మార్గముల పరిశీలించుటకు సమర్థులైనవారయినకపోవుట మిక్కిలి శోచనీయ విషయముగా నున్నది. యూనివర్సిటీలు ప్రబలుకొలది యుక్తి అడుగంటుచున్నది. దేశ మెటులు బాగుపడును? మిక్కిలి తెలివిగలపిల్లలు, పట్టుదలగల పిల్లలు విద్యార్థులుగా దొరికినయెడల వారలను పరీక్షలవారికి ద్రోసి, మార్కులకు దాసులుగా జేయక వారియొక్కయుక్తిని వృద్ధిపఱచినయెడల దేశ మెంత బాగుపడును? అటువంటి విద్యార్థులకు ప్రత్యేక శిక్షావిధానముల నేర్పరుపవలయును. మన కాలేజీలలో, బల్లలో నేర్పబడు విద్య రోడురోలుమాదిరి అందరిని సమముగా నుంచుటకు ప్రయత్నించుచు, గుట్టమును, గాడిదను ఒకేగాటగట్టుచు, విద్యార్థులయందు చిన్నతనమున నుబుకుచుండు యుక్తి - ఉత్సాహములను చితుకగొట్టుచున్నది.

“భుక్తి”

‘కోటివిద్యలు కూటికొరకే’ యనునట్లు విద్య యొక్క ముఖ్యోద్దేశ్యములలో నొకటి ఆశ్రీతుల యొక్క ఆకలి దీరుటగా మంఛవలయు. అ సంతృప్తి రములు, చదివించదివి, ప్యాసై, తువకు ‘కూటికి నుడకు యేలాను’ అని అల్లాడుట బాగుండును. విద్య “ప్రచ్ఛన్న గుప్తంధనం,” “విద్యా భోగకరీ” అని భర్తృహరి చెప్పియున్నాడు. సార్కారు ఉద్యోగములు లేక పోయినయెడల కాలేజీలలో నేర్చువిద్య “ప్రచ్ఛన్న గుప్తంధన” మనునా? ఈ సార్కారు ఉద్యోగములు అందరికి వచ్చునా? కాలేజీలలో మనము నేర్చుకొన్న విద్య మనకు పావునేరుబియ్యపు అన్నము సంపాదించ గలదా? విద్యావంతు డెచ్చటనున్నను అన్నవస్త్రము నకు కరువు లేదనిగదా భర్తృహరిగారి అభీప్రాయము? ఇప్పుడు విద్య “ప్రచ్ఛన్న గుప్తం చారిద్ర్యం” అయినది. అందుచేతనే కాలేజీమాని యింటికివచ్చిన కుట్టి వాండ్లకు ‘మనగతి ఏమిటి’ అని భయముగల్గుచున్నది. విద్యావంతులకు అన్నవస్త్ర భయము గలిగించువిద్య విద్యగాదు; అదిలేనిపోవిగద్య. విద్యావంతులు పై చెప్పిన ప్రకారము యుక్తి—ఉపాలుగలవారై యుంకిన యెడల, ఏదియో భుక్తిమార్గము వారల కగపడును. అనేకధన సంపాదనమార్గములు దృగ్గోచరమగును. ఒక దానియందే అందరు పడి పీకులాడరు. ఇంగ్లండు లోనే పండెడి పైర్లచేత ఇంగ్లండులోని జనులలో ౧/౧౦ పాలు జనులుకూడా జీవించ నేరరు. అయితే వారు తమయొక్క విద్యాబుద్ధిశ్రద్ధలను అనేకమార్గంబుల ప్రసరింపజేసి ధన మార్జించుచున్నారు. హిందూదేశము కేవలము వ్యవసాయముచే జీవించు దేశము. ఈ వ్యవసాయమున ఎన్ని కోట్లజనమైనను సునాయాసముగ యిమడగలరు. వ్యవసాయోద్యోగమున పోటీ లెంతజరిగినను దేశమునకు తేమమేగాని కీడుగాదు. ఇటువంటి దేశమున వ్యవసాయమునందు దేశముయొక్క బుద్ధిని జొనిసి శిక్షించి ప్రకాశింపజేసినయెడల మనవిద్యావంతులు అన్నవస్త్రముల కేల వగవవలయు? “కృషితో

నాప్తి నుర్భిక్షం” అనిగదా ఆర్యోక్తి. వ్యావసాయక వాసనగూడా మనదేశములో గరవెడి విద్యయందులేదు. ఇంగ్లండులోవాణిజ్యమునదేశముయొక్క బుద్ధిని, యుక్తిని, శ్రద్ధను, ఉపాసను, సాహసమును ప్రసరింపజేయకుంకిన యెడల ఇంగ్లం డెట్టులుండునో గమనింపుడు. ఆవిగముగనే మనదేశములయొక్క బుద్ధిని, యుక్తిని, ఉపాసను, సాహసమును వ్యవసాయమున ఉపయోగపఱుపకుండుట బట్టి, మనదేశము చెప్పవరముగా నటువంటి హైన్యమును బొందియున్నది. వ్యవసాయమున సకలశాస్త్రజ్ఞానము ఉపయోగపరచవచ్చును. అటులుగావించిన దేశము విశ్వరథముతో దులహుగుంచుండును. వీధిబడి మొదలు యం. ఏ., వరకు వ్యవసాయవిషయములను మనబాలరకు చెప్పుచుంకిన దేశముయొక్క బుద్ధి చాతుర్యములు వ్యవసాయము వృద్ధిపఱచక మానదు. ప్రతిమనుజునకును పుష్కలముగ అన్నము దొరకును. అప్పుడే విద్య “ప్రచ్ఛన్న గుప్తంధనం” “భోగకరీ” యగును. ఇప్పుడు మనము నేర్చుకొనిన “ప్రచ్ఛన్న గుప్తంధనం” అయినది. వ్యవసాయ మన్ననో మనకందరికి ఎంతాళి హాస్యము. కేవలము వ్యవసాయముచే జీవించెడివారలుగూడ సార్కారు ఉద్యోగమును బోగముచిన్నదానియొక్క తరుకుతరుకులు జూచి తమకులవృత్తిని మానుకొనుచున్నారు. నౌకరివల్ల జీవనము మిక్కిలి హీనమని మనపెద్దలయభిప్రాయము. “న శ్వవృత్త్యా కదాచన” శ్వవృత్తి అనగా యితరులక్రింద నౌకరి. దానిని ఎప్పుడును చేయబోకు అని మనపెద్దల సుబోధము. ఇప్పుడన్ననో విద్యావంతులకు శ్వవృత్తితప్ప యితరజీవనోపాయములు తోపక యున్నవి. ఎంతచదువుచదివినా తాలూకాఆఫీసులో 30 రూపాయల నౌకరీలో ప్రవేశింపవాలి! అనేకచ్చేరీలలో వూరక వాలంటరీకూడా చెయ్యాలి! బ్రదికి నన్నాళ్లు కలంనడిపి జీవనం చెయ్యాలి!

కాబట్టి విద్య భుక్తి ఉపకరింపవలెననియెడల, దేశసముదాయమునకు ఏభుక్తిమార్గము దేవుడేర్పఱచినాడో ఆమార్గమునందు దేశముయొక్కయుక్తిని,

ఊహను, సాహసమును, శ్రద్ధను ప్రసరింపజేయవలెను. అప్పుడే భుక్తి పుష్కలము దేశమునకు కుదురును.

“ముక్తి”

మనుజునకు హెచ్చుగా యుక్తి యుండువచ్చును. తద్వారా అత డనేకయంత్రసూక్ష్మములను గనిపెట్టి అనేకవిధములైన చిత్రమార్గములచే సృష్టిశక్తులను లోబ అచుకొనవచ్చును. అతనికి పుష్కలముగ భుక్తి కుదుర వచ్చును. అటువంటి తరుణముననే సంపన్నాంభత అతని నావరించి విషయలోలునింజేసి క్రింపపడనేయును. ఈవిధముగనే పాశ్చాత్యదేశీయులు విషయలోలులై విషయసేవచే బాధింపబడుచున్నారు. అడ్డులేని మానవ యుక్తియు, భుక్తియు విపరీతపుటోటిలకు కారణమవును. అందుచేత సామాన్యజనులు పోటిలలో నెగ్గ లేక కడకు భని కులపంచ వేలకువేలుగా గావవలసివచ్చును. ఆర్థికమైనటు వంటితొందర లనేకములు గలుగవచ్చును. కార్మికసమ స్యులు బయలుదేరును. జనబాహుళ్యమునకు భుక్తి తగ్గ దేశక్షోభ గలుగును. దేశక్షోభ ప్రబలుకొలది రాజ్యములే తల్లక్రిందులు గావచ్చును. వ్యక్తియుక్తికి తగుమైనబంధ మొకటి యుండువలయును. బంధరాహిత్యమును వ్యక్తి యుక్తి కేవలము భుక్తిమార్గమున బడి “అందరిసామ్ములు మాకేరానీ” అను త్రోవలో పనిచేయును. వ్యక్తియుక్తి దుష్టపక్షంబుల ద్రోక్కకుండు “ముక్తి” కాపాడును. ముక్తి, మానవయుక్తిని భగవద్విషయములపై ద్రెప్పి పర శ్రేయోభిలాషిగా జేయును. శక్తిమంతుడును యుక్తిమంతు డును, స్వార్థపరుడైనయెడల యితరులకది అనిష్టదాయక మగును. ముక్తికాంత నుపాసించుశక్తిమంతుడును యుక్తి మంతుడును స్వార్థత్యాగి యగును. ఇతరుల కతడు త్తేమ కరుణను. ముక్తియందు విద్యభిలాషను కలిగింపవలెను. మనదేశమున గరపెడి విద్యయందు ముక్తివాసనయే లేదు. అందుచేతనే గొప్పత్యాగులను మనవిద్య పుట్టింప లేకయున్నది. ఉగ్రపాలనాటినుండియు మతము నభ్య సింపజేసెడి మనదేశములో, అతిబాల్యములోనే కుక శంకరులవంటి మహాయోగులను పుట్టించిన మనదేశములో బళ్లలోగాని, కాలేజీలలోగాని మతమును వాసనయే

లేకుండుట మిక్కిలి శోచనీయముగా నున్నది. విషయ సేవకు విద్య ఎడమివ్వకుండువలె ననినయెడల ముక్తిమం త్రము తప్ప వేరొండు లేదు. “ముక్తి” యనగా బంధ విమోచనము, మనహృదయనైకాల్గమును ప్రాప్త్యపరచు బంధంబులను తెగగొట్టుమార్గము. ప్రపంచంబునకు మన లను కట్టివేయు బంధంబులు రెండున్నవి. నేను, నాది, అను అహంకారమమకారములు. ఈబంధములను విడుదల చేయునది ముక్తి. చిన్ననాటనుండియు అహంకారమ మకారములవల్ల గల్గుప్రమాదముల బాలరకు తెలుపుచు వారల మనములయందు నాటుచువచ్చినయెడల అహం కార మమకారములపై ఒకనైతిక ప్రతిబంధక మేర్ప డును; ఇటువంటి ప్రతిబంధకమే యితరులయొక్క త్తేమంబునందు ఉత్సాహమును బుట్టించును; ఇటు వంటి ప్రతిబంధకమే విషయసేవకు అంకుశముగును; ఇటువంటి ప్రతిబంధకమే దేశమును ఆర్థికవిప్లవముల నుండి తప్పించును. కాబట్టి ముక్తివాసన లేని విద్య వ్యక్తి కిని, సంఘమునకును శ్రేయోదాయకము గాదు. మరియు ముక్తివాసనలేని విద్యావంతునికి తృప్తి తగ్గదు. మనుజు నికి తృప్తి లేకపోయిన యెడల పెక్కుకష్టంబులు సం ప్రాప్తమగును. వ్యక్తితృప్తి పెరిగినచో సంఘసమదాయ మునకు కీడేగాని మేలుగాదు. తృప్తిలేని వ్యక్తులుండు సంఘము ఎటువంటి విశ్వరగ్ధీతీయం దొకప్పు డుండి నను తుదకు దుఃఖములపాలై నాశమునొందును. ఈజిప్టు, రోము, నిబ్లై - దేశంబులు తమ నిరంకుశప్రభుత్వమును గోల్పోయి యీవిధంబుగ నశించి కడపట రూప నామములు మాదా లేకపోయినవి. హిందూదేశమున జనబాహుళ్యము పురాతనకాలమునుండి ముక్తికాంతను వరించియుండుటచేత తృప్త్యను సరియయిన పరిమితి యందుంచి తమయొక్క ఔన్నత్యమును గోల్పోవ లేదు. ఎన్నివేల సంవత్సరములు జరిగినను, ఎన్నిరాజ్య ములు స్థాపితములై వర్ధిల్లి ఖిలమైనను, మనదేశస్థుల యొక్క స్వభావము మారలేదు. ఎన్నివిప్లవములు తట స్థించియుండినను నైతికవిప్లవము ఎప్పుడేగాని తటస్థించి యుండలేదు. నైతికవిప్లవము రాకుండుట చేతనే మన దేశముయొక్క ఔన్నత్యము శాశ్వతముగా నున్నది.

“ ర క్తి ”

“ విద్యావిహీనాపహుః ” అనిగదా భర్తృహరి చెప్పినది. ఈవచనములో విద్యావంతునికిని విద్యా విహీనునకునుగల తారతమ్యమును తెలిపిరి. ఆహారనిద్రా భయమైధునంబులతో నరుడు తృప్తిపడి యుండెనేని పశువనుటకు సందియ మేమున్నది? ఈ పశుస్వభావ మును విడిపించి మానవునికి విద్య ఆత్మప్రకాశము గలిగించవలెను. రసవంతములగు వచనంబులు, కావ్యములు, వేదాంతవిచారములు ఆనందము నిచ్చుచు ఆత్మవైశాల్యమును గలుగజేయును. రసాస్వాదనము విద్యయొక్క అంగములలో నొక్కటి. చుట్టుప్రక్కలనుండు సృష్టి విశేషంబులలో నేమి, మానవప్రకృతి - అతిశయంబులలో నేమి ప్రపంచమున నడుచు అనేకవ్యవహారంబులలో నేమి, రసగ్రహణము లేకపోయినయెడల జన్మము నిరర్థకము. ఇతర అంగంబు లన్నియుండియు రస మొక్కటి లేకపోయినయెడల విద్య ఉప్పులేనిపాకము వలె నుండును. చంద్రుని మనమందరము చూచుచున్నారము. కాని చంద్రస్వరూపము రసవంతముగ నీవిధముగ జెప్పిన ఎంత ఆహ్లాదకరముగా నుండును?

కామతంత్రటీక కలువలజోక కం
దర్పడాక విటులతాల్మిపోక

చకితచక్రవాక సంప్రీతజనలోక
రాక వచ్చె మేలురాకయగుచు.

భాగవతము.

ఇంకొక కవి చంద్రుని “...కుముదంబుల చక్కలినింత...సారసలక్ష్మి తొలంగుబావ కోకములకు గుండెతల్లడము కైరవ మిత్రుడు దోచెతూర్పున.” సృష్టిచిత్రములు పురాణగాథలు ఎంత సుందరముగ నీ మాటలలో నిమగ్నబడినవి! కాబట్టి రసములేని చదువు నీరసమని చెప్పనక్కరలేదు. రసములేనివిద్య రసము లేని ఆయుర్వేదమువలె నుండును.

ముగింపు

విద్యాస్వరూపమును మనము గ్రహించితిమి. దానియొక్క నాల్గంగంబుల చూచితిమి. ఈయంగములలో నేయంగము తగ్గినను విద్యకు కొరతయే. విద్యకు ఇటువంటికొరతలు గలుగుకొలది వ్యక్తుల శిక్షయందు లోపములు యేర్పడి తుదకు సంఘముచెడును. దేశోద్ధారకమునవిద్య మనకు కావలె ననినయెడల ఈనాల్గంగములు కొరతలేకుండునట్లు చూచుకొనవలయును. దేశ నాయకులును, విద్యాధికారులును, ఈ యంశంబును గమనించి నిక్కమైన విద్యావ్యాప్తకవిషయమై పాటు పడుదురుగావుత!!

౧

క్రీకవిరాజమిత్ర, నిలుమోయి నిమేషము, నీవియోగపుణ్
గాకలలోఁ గుమారిలెడు నానిలుపేదయెడందపైన, శు
ష్కాకృతిపైనఁ జిల్కెదవు గ్లావవతంసశిరఃప్రసూత మా
ధ్వీకధునీనికాశభవదీయమనోహరగానవాహినుల్!

౨

ప్రహస్వతరమ్ము జీవము, రహస్త్వప దీర్ఘతరమ్మనైన, ఈ
నశ్వర మైనజీవితమునకా తుణ మొక్కయుగమ్ముగాగ, స
ప్తస్వరమాతృకాయితభవస్మృదుగానసుధాప్రవాహ స
ర్వస్వము నారగించుప్రబలత్వర నేగద నీకునై ప్రియూ !

౩

నీయెడ రక్తురాలను, పుసీతను నేను పతివ్రతకా జమీ !
నామెడ నిట్టివైరము గొనందగ దోహృదయప్రభూ, సుమ
శ్రీ యెద నాహరించి భ్రమరించెదవో, మధుదిగ్ధమూర్తి, ఆ
నీయెదలోన నన్నొదుగని మ్రొక్కయింత, తరించిపోయెదకా.

౪

నాయనిచెప్పకో నినువినా మఱిలేనియనాథదాసి, న
న్నా యిటులేడిపింతువు దయాతుహినాచల, చల్లనైన కై
దోయి నిగిచ్చి యీవిరహదుఃఖిశిఖాపరిదగ్ధదేహముకా,
తీయని కౌగిటం బొదివి నీరయిపోగద వో మనోహరా !

౫

నిగనిగలాడునీలముల నిగ్గులు జగ్గులు నీను నీగరు
ద్యుగళముక్రిందఁ దారెడుమహోత్సవముకా కరుణించి నాథ, ఈ

మొగిళ్లు గ్రమ్ముకొన్న యహముక్ మధురింతువుగాని, యీనభో
గగనపథాంచలమ్ములు వికాసించేయుదుగాని రాగదో!

౬

తెక్కకు తెక్క హత్తి విహరింతుము కాలు మొయిళ్లతోటి సాం
పెక్కినయీవియత్తటము తెక్కి మనఃస్రియ, రాగదోయి నా
చక్కికి, ఈరహోమయత్యపాశరధిక్ తరియింఁ జేసి నీ
యక్కున జేర్పు మీ మొగిలుటంచల లోకము విస్మరించెదన్.

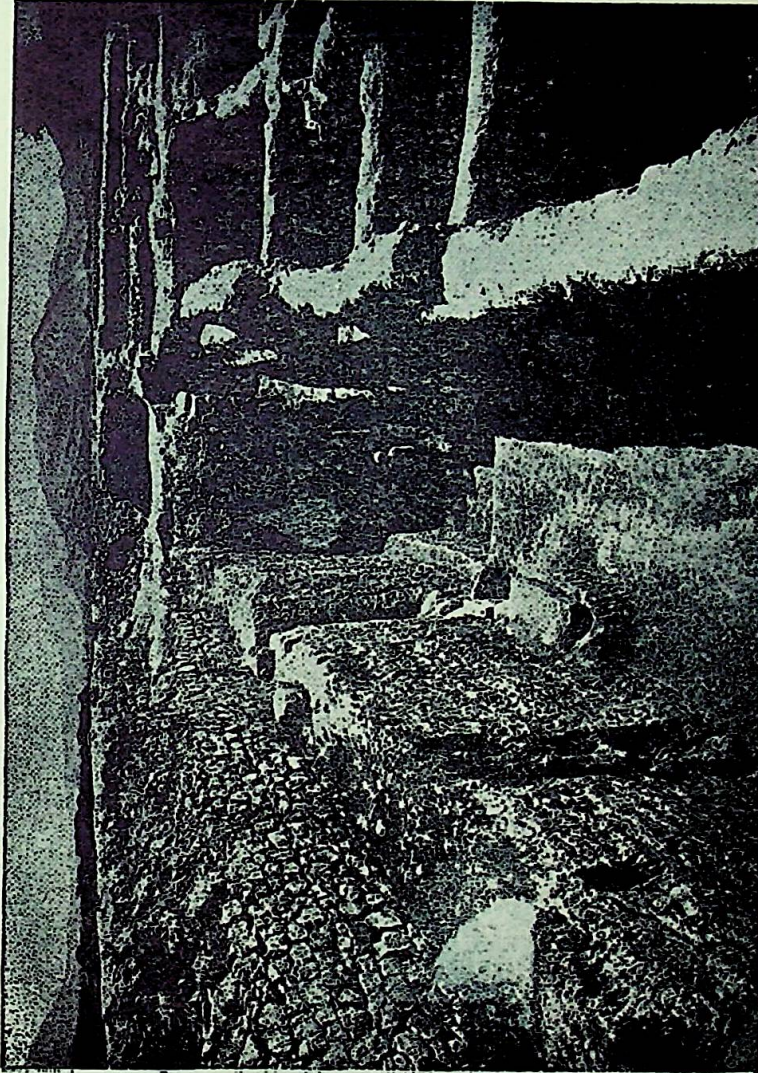
“మధుకణములు” నుండి.

౩౫౪

—యస్. వి. యస్. రామారావు.

౩౫౪

3. నగరానరణములో లోతుగా ప్రవ్విస ప్రదేశము

ర. మద్యపానరంగము

భారతీయ విద్యా చరిత్రము

మారేమండ రామారావు, బి. ఏ. (ఆనర్సు) బి. ఇడి.

(అనువృత్తము)

మూడవ అధ్యాయము

[ఆ ధా ర ము లు

Lakshmana Rao - Hindumahayugamu

Mazumdar - History of Ancient Indian History and Civilisation

Virabhadra Rao - Andhrula Charitramu

Rama Rao - Political History of the Kakatiyas

Sarma - Pracheena Vidyasamsthalu

Annual reports on South Indian Epigraphy

South Indian Inscriptions, Vol. IV, V, VI.]

మధ్యయుగము

క్రీ. శ. ౬౪౭ లో శ్రీహర్షచక్రవర్తి మరణించినయనంతరమునుండియు మధ్య యుగారంభమగును. ఉత్తరాపథము నేలిన చక్రవర్తులలో హర్షవర్ధనుడే కడపటివాడు. ఆతనికి బిమ్మట చిన్నిచిన్ని సంస్థానము లనేకములు బయల్పెడినవి. పశ్చిమమున రసపుత్రులును, దూర్పున పాల, నేనరాజులును విజృంభించిరి. దక్షిణాపథమున దూర్పుపడమరతీరముల చాళుక్యులు ప్రబలిరి. కాంచీపురప్రాంతమున బాదుకొని పల్లవులు చోళపాండ్యులతో బోరి తమ యధికారమును విస్తరించుకొనజొచ్చిరి. ఉత్తరాపథమున క్రీ. శ. ౧౧-వ శతాబ్దినాటికే హిందూరాజుల పాలన మడుగంటి దేశము మహమ్మదీయులకు లోనయ్యెను. అంతటినుండియు హిందూవిజ్ఞానము క్షీణింప

సాగెను. ఇట్టియొక దక్షిణాపథముమాత్రమే విదేశీయుల పీడ నెరుంగక శౌర్యసములును, విద్యాపక్షపాతులును నగు రాజన్యుల పాలనమునం దుండి క్రీ. శ. ౧౪-వ శతాబ్ది మొదటిపాదమువరకును శాంతి స్వాతంత్ర్యముల సమభవించెను. పానఃపున్యముగ యవనవిజయయాత్రల నడ్డగించి యిరువదిసంవత్సరములకాలము విదేశీయులతో నిరంతరమును బోరుచు దక్షిణాపథహిందూస్వాతంత్ర్యమును నిలువబెట్టి తుద కాత్మార్పణమును సహితము గావించిన యేకశిలానగరాంధ్రసామ్రాజ్యము నశించిన పిమ్మట గ్రాంతకాలము దక్కనులో విదేశీయపీడ గల్గినది. కాని క్రీ. శ. ౧౩౩౫ లోనే హిందూపౌరుషము విజయనగరమున మొలకెత్తి శీఘ్రముగ విజృంభించినది. కాన క్రీ. శ. ౧-వ శతాబ్దమునుండి ౧౬-వ శతాబ్దమువరకును దక్షిణాపథమున హిందూవిద్యావైదుష్యము లభివృద్ధిపొందుచుండినవని స్పష్టమగుచున్నది. ఈ ప్రకరణమునం దీచరిత్రము వివరింపబడుచున్నది. ఉత్తరాపథమునం దీసమయమున ఢిల్లీ సుల్తానుల పాలనమున మహమ్మదీయవైదుష్యము ప్రబలినది. ఆచరిత్రము రాబోవు ప్రకరణమున జర్పింపబడును.

పరిస్థితులు:—మధ్యయుగమునాటి దక్షిణాపథమునందలి విద్యాచరిత్రమును వర్ణించుటకు బూర్వమచ్చుట తాత్కాలిక రాజకీయాది పరిస్థితులను సంగ్రహముగ బేర్కొనవలసియున్నది. శ్రీహర్షుని కాలమునకే మహారాష్ట్రదేశమున బూర్వచాళుక్యులు విశేషఖ్యాతి గాంచియుండిరి. రెండవ పులికేశి మహారాజు దక్షిణాపథమునందలి రాజుల సేనకుల నోడించి తూర్పుతీరమునందలి యాంధ్రభూమి నెల్ల జయించి, యచ్చట తన తమ్ముని బ్రతినిధిగ నెలకొల్పెను. అప్పటినుండియు ౧౧-వ శతాబ్దిమధ్యభాగమువరకును వేంగీచాళుక్యులను

పేరిట జనుక్కు లాంగ్రదేశము నేలసాగిరి. ౧-వ శతాబ్ది మధ్యకాలమున రాష్ట్రహటవంశజులు ప్రబలి, మహా రాష్ట్రమునందలి చాళుక్యుల నణచి, వారి దాయాదులగు నేంగీ చాళుక్యులతో నిరంతరమును బోరుచు, దక్షిణ మునకు దమ రాజ్యమును విస్తరించుకొనిరి. ఈసమయ మున కాంచీనగరమునుండి పల్లవులు విజృంభింపసాగిరి. ౧౦-వ శతాబ్దమునాటికి పరిస్థితులు మారినవి. పల్లవ రాష్ట్రహట వంశములు క్షీణించినవి. మహారాష్ట్రమున బచ్చిమచాళుక్యులును, వారికి బ్రాగుత్తరమున దేవగిరి యాదవులును, రాష్ట్రహటుల స్థానమున గాకతీయు లును, దత్తమండల తొండమండలములలో నాంగ్ర చోళులును, దక్షిణమున చోళసామంతులును, గర్జాటక మున హోయసలరాజులును బయలె్వడలి సామ్రాజ్య నిర్మాణదీక్షతో నన్యోన్యమును బోరుచుండిరి. ౧౧-వ శతాబ్దమునం దీ సామ్రాజ్యసమరములలో బచ్చిమచాళు క్యులు విజయమంది దక్షిణాపథమంతటిని స్వాధీనము చేసికొని పాలించిరి. ఈసందర్భమున ద్రిభువనమల్ల విక్రమాదిత్యుని రాజ్యకాల మగ్రగణ్యము. ఇదేసమయ మున చోళరాజు లితరప్రత్యర్థులను నిర్జించి దక్షిణదేశ మునం దప్రతిములై యుండిరి. ౧౨-వ శతాబ్ది నాటికి బచ్చిమచాళుక్యులయొక్కయు, దాక్షిణాత్యచోళుల యొక్కయు బ్రతిభ నశింప ద్రవిడమున బాండ్ల రాజులును, ఆంగ్రదేశమున గాకతీయులును విజృంభిం చిరి. ఏకశిలానగరకేంద్రముగు నీకాకతీయాంగ్రసామ్రాజ్య మనతికాలమునకే యాంగ్రభాగమును, దత్తమండలములను, తొండమండలమునుగూడ నాక్రమించి దక్షిణదేశవిజయ మునకై బాండ్లలతో స్ఫుర్దింపసాగినది. గోదావరీనది నుండి కాంచీనగరమువరకును గల భూభాగమున దుర్ని రీక్ష్యజేజోవంతమై రాజ్యిల యీ కాకతీయాంగ్ర సామ్రాజ్యము క్రీ. శ. ౧౩౨౩ లో దురుష్కులచే నాశమొనర్పబడెను. కాని మరి పదిపదునైదువత్సరము లకే యీ యాంగ్రసామ్రాజ్యము, త్రిమూర్త్యైక్యముగ బయలె్వడలి రాచకొండ, కొండవీడు, విజయనగర సామ్రాజ్యములుగ విజృంభించెను. ఇంతకుబూర్వ మేక

శిలానగరమున విశేషాదరమును బడసిన హిందూవైద్య మున కిపుడు మాడు కేంద్రములు లభించినవి.

ఈకాలమునందలి మతచరిత్రము భారతదేశ చరిత్రమునకు మిగుల ముఖ్యమైనది. మధ్య యుగారంభ కాలమునకు జైన, బౌద్ధ, బ్రాహ్మణమతములు గూడును దక్షిణాపథమునం దుండినవి. క్రమముగ బౌద్ధమతము క్షీణింప జైనులును, బ్రాహ్మణులును అత్యుత్సాహమున దమతమ మతములను వ్యాపింపజేయజొచ్చిరి. రాజు లాలో ననేకులు జై నమతము నాదరించి జైనుల కనేక సౌకర్యముల నొనగూర్చుచుండిరి. విశేషించి బ్రాహ్మణ మతమే ప్రబలముగ నుండినది. మతవైషమ్యములును, దద్విషయకములగు హింసాప్రతిహింసలు నీ కాలమున లేకుండినవి. ఇట్టిపరిస్థితు లుండుటచే నీ కాలమునం దనేకులగు మతసంస్కర్తలు బయలె్వడలిరి. ౧౦-వ శతాబ్దమున శ్రీ శంకరాచార్యుడు బయలె్వడలి నిగూఢ తాంత్రిక సిద్ధాంతకళంకితముగు బౌద్ధమతమును ఖండించి యద్వైతసిద్ధాంతస్థాపన మొనర్చి ప్రాచీన వైదికమతము నకు నూతనోత్తేజమును గల్గించెను. అటుపై శ్రీరామా నుజాచార్యుడు బయలె్వడలి విశిష్టాద్వైతసిద్ధాంతమును ప్రతిపాదించి జై నమతమును నిర్మూలమొనర్చి, వైదిక మతమును విశేషముగ వ్యాపింపజేసెను. దక్షిణమున వైష్ణవమతము ప్రబలుచుండ బచ్చిమోత్తరమున గల్వాణీ నగరమున బసవేశ్వరుడు వీరశైవసిద్ధాంతమును ప్రతిష్ఠించి యమితోత్సాహముతో జై నమతనిర్మూలనమును, స్వమత విస్తరణమును నొనర్చుచుండెను. పిమ్మట శ్రీ మధ్వా చార్యుడు ద్వైతసిద్ధాంతమును ప్రతిపాదించి భక్తి తత్త్వమును బ్రచారముచేసెను. ఇదేసమయమున గోళగీ మకలై వాచార్యులు శైవమతమును వ్యాపింపజేయు చుండిరి. ఈపరిస్థితులలో విజ్ఞానయోగ యనేకగుల విలాసనృత్యముల నొనర్చినది. బ్రాహ్మణమతమునకు, సంస్కృత భాషకు సద్విత్తియమున ప్రోత్సాహము లభింప నయ్యని సర్వతోముఖమున నభివృద్ధి నందినవి. వీరశైవాదిమతప్రవర్తకులు దేశభాషలలో మతప్రచార మొనర్చుటచే నాభాషలుగూడ నభివృద్ధి నందసాగినవి. జనసామాన్యోపయోగాగ్రధమై నన్నయది మహాకవు

లుద్ధృంభముల నెన్నిటితో దేశభాషలలోనికి బరివర్తించు జొచ్చిరి. దానకేసి యింతవరకును సంస్కృతభాష నాశ్రయించియుండిన హిందూవైదుష్య మిపు డనేక భాషలలో బ్రసరించినది.

రాజాస్థానములు:—సముద్రగుప్త చంద్రగుప్తాది గుప్తచక్రవర్తుల కాలమున శ్రీహర్షుని రాజ్యకాలము నందు నుత్తరహిందూస్థానమునందువలె డక్షిణాపభమున మధ్యయుగమునందు నిజమైన జాతీయజీవనము, సర్వతోముఖమున వైదుష్యము నభివృద్ధిపరిచినది. ఇట్టి హిత నోజ్జీవనమును గల్పించిన సంస్థలలో రాజాస్థానము లగ్రగణ్యములు. పండిత, కవి, గాయక వర్గము రాజ సభలకు ముఖ్యాంగములు. వేనకరువేలుగ దొరకు శిలా తామ్రశాసనములు రాజులు పుణ్యకాలములందును, పట్ట బంధ, సమరవిజయాది సంతోష సమయములందును బండితుల కొనర్చిన దానములను దెలుపుచున్నవి. అనేకులగు పండితుల కగ్రహారము లేకభోగములుగ నొసంగబడినవి. ఇతరసమయములలో విద్యాంసులకు వృత్తు లేర్పరుప బడెడివి. ఇవిగాక అధ్యాపకులకు గౌరవవేతనము లీయ బడుచుండెడివి. మహాభారతరచనసందర్భమున నన్నయ భట్టునకు దోడ్పడిన నారాయణ భట్టునకు చాళుక్యరాజు రాజు నందమపూడిని, మనుచరిత్రరచయితయగు పెద్దన కవికి కృష్ణదేవరాయలు కోకటగ్రామమును అగ్రహార ములుగ నొసంగిరి. ఇట్టి యుదాహరణము లసంఖ్యాక ములు గలవు. రాజరాజ, మనుమసిద్ధి, ప్రతాపరుద్ర, కృష్ణరాయాది విద్వద్రాజులు నిరంతరమును పండిత గోష్ఠిలో కాలముగడపుచుండిరి. తిక్కనసోమయాజి, శివమహామని, విద్యారణ్యుడు మున్నగువారలు తమ పాండితీప్రతిభలచే నిరుపమమై రాజ్యముల పురోభివృద్ధికి మూలస్థంభమై యొప్పిరి. కాకతీయాంధ్రచక్రవర్తియగు గణపతిదేవుని యాస్థానమునం దొకవిద్యామంటప ముండినటుల మాలాపురశాసనమునుండి తెలియుచున్నది. ఆతని మునిమునుషుడగు ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తి సంస్కృతాంధ్రవాఙ్మయములను, జ్యోతిషాదిశాస్త్రములను, శిల్పము, నాట్యముమున్నగు కళలను ఆదరించెను. మల్లి నాథుడను మహాకవి యష్టావధానమొనర్చి యాతని

మెప్పు వడసెను. ఈచక్రవర్తి స్వయము విద్యాంసుడు కొండవీటిరెడ్డువిద్యాశాఖ నొకదానిని బ్రత్యేకముగ నెలకొల్పిరి. వారివద్ద శ్రీనాథకవి విద్యాధికారిగ నుండెను. శ్రీనాథుని జీవితమునుండియాకాలమున గవులకును, బండితులకును జరిగెడి సన్మానము తెలియుచున్నది. సింహిమ భట్టువలె నప్పటి పండితులు ధంకావాద్యము మున్నగు ప్రకటనసాధనములను గల్గియుండిరి. శ్రీనాథు డీతని నోడించుటచే విజయనగరాధీశ్వరు డాతనికి స్వర్ణాభిషేక మొనర్చెను. ఈపండితుడు రాజభోగముల ననుభవించెను. రత్నాంబరములు, హేమపాత్రాన్నము కస్తూరి మున్నగున వీతనికి సులభసాధ్యములుగ నుండెడివి. అటులే కృష్ణరాయ లల్ల సాని పెద్దనార్యునకు జూపిన గౌరవమర్యాదలుగూడ నీ మధ్యయుగమున పాండిత్యమునకు గల మహత్త్వమును జూపుచున్నవి. ఏనుగుపై గొజుతో నర్ధాసనమున గూర్చుంటు, కవి యొక్కిన పల్లకిని రాజు స్వయముగ నెత్తుట, కాలికి గండపెండేరమును దొడగుట, అగ్రహారముల ననేకముల నిచ్చుట మున్నగున విందుల కుదాహరణములు. ఈకాలపు రాజులుగూడనెందరో మహావిద్యాంసులైయుండిరి. అందువలన “విద్యాసేవ విజానాతి విద్వజ్జన పరిశ్రమం” అనునటుల వారు విద్యాంసులయెడ విశేష గౌరవాదరములను జూపిరి. ఆంధ్రరాజులలో నన్నెచోడుడు కాకతీయరుద్రదేవప్రతాపరుద్రులు, రెడ్లలో కుమారగిరి కాటయవేములు, పద్మనాయకులలో రావుసింగ మహీసాలుడు, విజయనగరరాజులలో కృష్ణదేవరాయలు నిందుల కుదాహరణములు. రాజబంధువులు, సామంతులు, ప్రధానోద్యోగులు, ధనికులునుగూడ రాజాదర్యము ననుసరించి చాలమంది కవులకును, బండితులకును ఆశ్రయమొసగి వారిచే నెన్నియోగంధములను వ్రాయించు చుండిరి. విద్వజ్జనదారిద్ర్య దుఃఖమును రాజాస్థానములు నిర్మూలించు చుండినవి. “నిరాశ్రయా నశోభంతే పండితా వనితా లతాః” యనునటులు రాజాదర ముండుటచేతనే మధ్యయుగమున విద్యావైదుష్యము లపూర్వభోభను గాంచినవి.

అగ్రహారములు:—మధ్యయుగమునందు విద్యావైదుష్యములను వ్యాపింపజేసిన సంస్థలలో రాజాస్థాన

ములవలెముట్ట షేర్కొనవలసినవి అగ్రహారములు. పర్యవాలములందును, దిగ్విజయపట్టభంధాది మహాసము యములందును రాజు లనేకులు వేదవేదాంగపారగులును, పురాణేతిహాసజ్ఞులును, కర్మనిరతులును అగు విప్రుల కీ యగ్రహారములను దానమొసంగుచుండిరి. వీని యాదా యముతో జీవయాత్రను జేయుచు నీ బ్రాహ్మణులు నిశ్చింతులై స్వాధ్యాయప్రవచనములతో గాలక్షేప మొనర్చుచుండిరి. ఈయగ్రహారము లేకభోగములు, బహుభోగములు నని రెండువిధములు. అందు మొదటి తరగతి వొక్కని హక్కుభుక్తములనే యుండునవి. రెండవతరగతి యగ్రహారములతో ననేకపండితులుం బములకు వృత్తు లేర్పరుపబడియుండెడివి.

అగ్రహారములకు మంగలములనియు, జతుర్వేది మంగలములనియుగూడ షేరుండెడిది. వీరవోడ చతు ర్వేదిమంగలమును నొకచో గల శాసనమునుండి, యచ్చట వ్యాకరణ, మీమాంసా, వేదాంత, ఋగ్వజుస్సామ, రూపావతార, పురాణ, జ్యోతిష, వైద్యవిద్యలను బోధించు నాచార్యుల నొక్కొకని కొక్కొక వృత్తి గల్పింపబడియుండెడిదని తెలియుచున్నది. ఈ యగ్ర హారముల కేవిధమున బాధయు గలుగకుండగ జేసి రాజులు వానికి సర్వస్వాతంత్ర్యముల నొసంగియుండిరి. వీనిపై నీ విధమున పన్నులును విధింపబడకుండునవి. ఇందలి భూములపై వచ్చు ధాన్యమంతయు సగ్రహారీ కులదే. రాజకీయోద్యోగుల కిందు బ్రవేశము లేకుండె డిది. అందలి పండితులును అన్యాపేక్ష లేక సర్వ కార్యములను నిర్వహించుకొనుచుండిరి. ఇటు లన్ని విధములను నేటి రాజశాసనములచే నిర్మింపబడిన విశ్వ విద్యాలయములను మించిన స్వాతంత్ర్యమును గలిగి యీ యగ్రహారము లనన్యదృష్టితో వైదికవిద్యను వ్యాపింప జేయుచుండినవి.

మహాసభలు:—అగ్రహారములవలెనే యందుం డిన మహాసభలుగూడ విద్యావ్యాప్తి నొనర్చుచుండినవి. ఇయ్యది యగ్రహారములందలి కార్యములను నెరవేర్చు టకై యేర్పరుపబడిన సంఘములు. అనేక సమయము లలో రాజులును, శ్రీమంతులును ఈ గ్రామములందలి

విద్యాభివృద్ధికై మహాసభల పరముగ ననేకధర్మములను జేయుచుండిరి. తుంటిత మను గ్రామమున క్రీ. శ. ౧౩-వ శతాబ్దములో నిర్మింపబడిన యొకశాసనమున మలయ వతీదేవి యను చాళుక్యరాష్ట్ర యాగ్రామమునం దధ్యా పకాధ్యేతల సౌకర్యార్థమై యొక భోజనసలైమును నిర్మించుటకును, ఋగ్వజుస్సామాధ్యాయకులను, బౌరాణికు నొకనిని ఏర్పరచుటకును తుంటిత గ్రామ మహా సభాసభ్యులను నూటనలుబదిమంది కాయూరిమండి వచ్చు 'సిద్ధాయము'లో ముప్పది గద్యాణములను దాన మొనర్చెనని చెప్పబడియున్నది. అటులే క్రీ. శ. ౯-వ శతాబ్దమున పల్లవరాజుల యాశ్రితు డొకడు బాహు గ్రామమునందలి చతుర్దశవిద్యల యభివృద్ధికొరకును మాడుగ్రామములును దానముచేసి వాని నా గ్రామ మహాసభవారికి స్వాధీనము గావించెను.

దేవాలయములు:—మధ్యయుగమునందలి విద్యా సంస్థలలో శిల్ల దేవాలయము లగ్రగణ్యములు. ఇయ్యది గ్రామ జీవితమునకు కేంద్రస్థానములుగ నుండినవి. గ్రామస్థుల యాధ్యాత్మికజీవితమునకేకాక వారి యైహిక ప్రవృత్తులకుగూడ ననేకవిధముల నాదర్శప్రోత్సాహ ముల నొసంగి దేవాయతనములు సర్వాభివృద్ధిప్రథములై యొప్పినవి. రాజ్యమువలెనే దేవాలయముగూడ నొక క్లిష్టసంస్థగా నుండినది. సువిశాలములగు నీ యాలయ ములలో రాజ్యాంగమునందువలె ననేకనియోగములును, ననేకులగు సుద్యోగులును ఉండిరి. అట్టినియోగములలో విద్యాశాఖ ముఖ్యమైనది. ప్రభువులును, శ్రీమంతు లును అనేక భూములను దానముజేసియు, ధనమును నిధులుగ నర్పించియు, బ్రత్యేక కార్యనిర్వాహకులకు వృత్తుల గల్పించియు, కుడ్యగోపురద్వార మంటపాదుల గట్టించియు, నారామతటాకాదుల ద్రవ్వించియు, బ్రత్యేకములగు సుత్సేవాదులను జరపించి వాని కగు వ్యయములకై దానముల జేసియు, భోజనసంభారము లను, పాత్రసామగ్రిని గల్పించియు, దేవతలకు ధన కనక వస్తువాహనాదికముల నర్పించియు ననేకవిధముల నాదేవాలయములను బోషించుచుండిరి. దేవాలయ కార్యనిర్వహణమునకై యొక సంఘ ముండెడిది.

ఈసంఘమే యాలయమున కొసంగబడిన భూములను సరిమాచుటకును, దేవతాకార్యముల నెల్ల నిర్వహించుటకు నుద్దేశ్యముల నేర్పరచి ప్రమత్తుబగువారల శిక్షించుచు, సర్వకార్యములను నిర్వహించు చుండెను. ఇది గాక భక్తులొసగు ద్రవ్యమును, దేవోపయోగార్థమునంగల వస్తువాహనాదులను రక్షించుటకు నొక భండారము, నొక భండార సంఘము నుండెడిది. తరచుగ రాజోద్ద్యోగ లీయాలయకార్యములను బరీక్షించుచు లోటుపాటులను సవరించుచుండెడిది. ఇట్టియుత్తమ పద్ధతులపై నిర్మింపబడిన దేవాలయము లుత్కృష్ట విద్యాసీతములుగ నుండినవి. ఆంధ్రద్రవిడ దేశములందలి శాసనము లనేకము లిట్టి యాలయములలో నధ్యాపకులుగ నుండినవారికిని, విద్యార్థులకును వృత్తుల నేర్పరచునవిగ నున్నవి. దక్షిణార్కాదు మండలములలోని త్రిభువని యనుగ్రామ మీసందర్భమున ముఖ్యాంశములను దెల్పుచున్నది. ౭౨ వేలీల భూమిపై సంవత్సరమున బండు ౧౨౦౦౦ కలముల ధాన్యములూ ౨౫౦౦ కలములను మతసంబంధములగు కార్యములకై వినియోగించి మిగిలినవానిని విద్యాపోషణార్థమునయోగింపవలెనని యాశాసనము జెప్పుచున్నది. ఈవిధమున ఋగ్వేదమునకు ముగ్గురును, యజుర్వేదమునకు మువ్వరును, సామవేదమున కిద్దరును, ఆచార్యవాజసనేయ, బోధాయనీయ సత్యాపాథ నూత్రముల జెప్పుట కొక్కొక్కరును, వేదాంత, వ్యాకరణ, రూపావతార, భారత, రామాయణ, మనువైఖానససర్వశాస్త్రాదుల కొక్కొక్కరును ఉపాధ్యాయులు ప్రత్యేకవృత్తులను బడసిరి. అటులే ఋగ్యజుర్వేదముల బఠించు నూటయిరువదిమందికిని, సామవేదమును జదువు నిరువదిమందికిని, యేబదిమంది యితరశాస్త్రముల నభ్యసించువారలకును, వేదాంత వ్యాకరణరూపావతారములను నేర్చుకొను దెబ్బదిమందికిని విద్యార్థులకు భాగము లేర్పరుపబడినది. ఇదేవిధమున ఎణ్ణాయీరమును మరియొక గ్రామమునందలి యాలయమున జకుర్వేదములను బఠించు రెండువందల యేబదిమందికిని, రూపావతార, వ్యాకరణ, ప్రాభాకర వేదాంతాధ్యయన పరులగు నూర్ధరు విద్యార్థులకును వసతులు

కల్పింపబడినవి. ఇచ్చటి యుపాధ్యాయులకు దినవెచ్చు మిచ్చుటకైర్పాట్లు గానింపబడినవి. అదియునుగాకవ్యాకరణ, ప్రాభాకర, వేదరూపావతారాధ్యాపకులకు వారి వారి శాస్త్రములలో నధ్యాయమున కొకకలంజు బంగారమును, ఆయాశాస్త్రముల నభ్యసించు విద్యార్థులకు దెబ్బదిమందికిని ముప్పదియైదుకలంజుల బంగారము నొసంగుటకై శాసించబడెను. తిరుమహాశక్త అను గ్రామమునందలి మరియొక యాలయమునందలి శాసనమునుండి యింకను గొన్ని విశేషాంశములు దెలియుచున్నవి. అచ్చట 'జననాథమంటపము'నందు వేదశాస్త్రాదులను బోధించుటకైయొక విద్యాలయమును, విద్యార్థులబోజనశాలయు, నొకవైద్యాలయము నుండెడిది. ఇచ్చటి విద్యార్థులకు రాత్రులు చదువుకొనుటకై దీపములకు చమురు నిచ్చుటకును, ప్రతిదినవారము నభ్యంగస్నాన మొనర్చుటకును వలయునేర్పాటులు చేయబడినవి. ఇట్టివివరములను దెల్పుశాసనము లనేకములు శ్రీశైలము, త్రిపురాంతకము, దాక్షిణ్యము, మందరము, మున్నగుననేకస్థలముల గాంచనగుచున్నవి. వీనినుండి యాకాలమున వ్యాప్తిలోనుండిన శాస్త్రాధికములు దెలియుచున్నవి. ఒక్కొక శాస్త్రమున కొక్కొక యాచార్యుడుండి వారివేతనములకై బ్రత్యేకవసతు లేర్పరుపబడి, వివిధ విషయములవ్యాసంగములకై బ్రత్యేకస్థలములు నియమింపబడి, విద్యార్థులకుమజ్జనభోజనవైద్యాది సౌకర్యములు గల్పింపబడి, భగవత్సన్నిధానమున సౌశీల్యమును పెంపొందించుకొను గురుశిష్యబృందములతో నలరారుచుండిన ప్రాచీనహిందూదేవాలయములు మధ్యయుగమున హిందూ విద్యావైదుష్యముల కాలవాలములై యుండినవి. మహానాగరికులమనియు నిర్మాణకార్యదీక్షితుల మనియు విష్ణుపీఠనాథునికులు నేటివరకును బరిష్కరింపజాలని వసతికళాశాల (Residential Colleges) సమస్యను మనప్రాచీను లుత్తమగతుల బరిష్కరించియుండిరి.

భట్టవృత్తి:—దేవాలయాగ్రహారములవలెనే భట్టవృత్తి మధ్యయుగమునాటి మరియొక విద్యాసంస్థ. భట్టవృత్తియనగా బండితులకు ప్రభువులును, సామంతు

లును సర్వబాధాపరిహారముగా నొసంగు ధూదానము. నేవనేదాంగపారగులగు పండితుల కొకప్పుడు గద్యములు నాశములనుగూడ నొసంగుటగలదు. ఇందుకు బ్రతిఫలముగ వారు విద్యార్థులకు విద్య నేర్పవలసి యుండెడిది.

జైనబ్రహ్మిలు:—జైనబ్రహ్మిలు గూడ బ్రాహ్మణాగ్రహరములవలెనే విద్యావ్యాప్తికి గారణములై యుండెడివి. వీనియందు జైనధర్మప్రచార మెక్కుడుగ నుండెడిది. ఇట్టిజైన విద్యాపీఠములు బెజవాడ, ధర్మవరము, రామతీర్థము, హనుమకొండ, కొల్లిపాక, గంగాపురము మున్నగు నాంధ్రభాగములందును, దక్షిణమున మధుర, ఒరయూరు మున్నగుస్థలములందును నుండునవి. రాజులనేకు లీసంస్థలకు దానధర్మములను జేయుచుండిరి.

మతములు:—దేవాలయములవలెనే మతములు గూడ నీకాలమున విద్యావ్యాప్తికి గూలములై యుండినవి. వీని నిర్మాణమునకు మార్గదర్శులైనవారు శైవులు. కాశ్మీరమునుండి గొందరును, భాగీరథీనర్మదామధ్యస్థమున దహలమండలమునుండి మరికొందరును దక్షిణమున కేతెంచి దమయసమాన పాండితీప్రతిభచే కేరళలో మాళవాంధ్రదేశాధీశులను మెప్పించి వారియాదరముచే ననేకమతములను నిర్మించి హిందూవైద్యమును, శైవ మతమును ప్రచారముజేసిరి. కాలాముఖశైవులు శ్రీ. శ. ౯-వ శతాబ్దమునుండియు గర్ణాటాంధ్రదేశములలో విద్యావ్యాప్తి నొనర్చుచుండిరి. పిమ్మట సాశుపతులగు గోళగీమతాచార్యులుగూడ నీకార్యమును నిర్వహించిరి. ఈశైవులవిద్యాప్రచారమునకు మతములు ముఖ్యస్థానములుగ నుండినవి. అనతికాలముననే ఆంధ్రదేశమున శ్రీ శైవము, కాళేశ్వరము, భీమేశ్వరము, మున్నగుస్థలములు వాసికెక్కినవి. పాశుపత శైవాచార్యులప్రచారమువలన ద్వారలో దహలమండలమందలి గోళగీమతమునకు పువ్విరి, త్రిపురాంతకము, మందరము నను నాంధ్ర భాగములందును, తిరుప్పావం కునమ్మే, మధుర, కేయూరు, దేవికాపురము మున్నగు దక్షిణదేశస్థలములందును శాఖలు బయల్పెడలినవి. గుంటూరుజిల్లాలోని మంగళగిరికి సమాపమునందున్న మల్కాపురగ్రామము నందలి యొకశాసనమును బరిశీలించినచో నీశైవమతము లొనర్చినవిద్యా నేప స్పష్టమగుచున్నది. భాగతీయరాజ్ఞీ మణులలో నగ్రగణ్యయు నాంధ్రదేశమునెల్ల రామ

రాజ్యమువలె నేలిన తేజస్వినియు నగు కాకతీయ రుద్రాంబమందరమును గ్రామమును గోళగీమత శైవాచార ప్రవర్తకుడు రాజగురువు నగు విశ్వేశ్వరశివమహామునికి దానమొనర్చెను. ఆయాచార్యు డాగ్రామమునకు విశ్వేశ్వరగోళగీయనామ మిడి యందలి ధూమలను గొన్నిబ్రాహ్మణకుటుంబములకును, దాసు నూతనముగ నిర్మించిన విశ్వేశ్వరాలయమునకును, శుద్ధశైవ మతమునకును, విద్యార్థులకును, ప్రసూత్యోగ్యులకును, విప్రపత్రమునకును బంచపెట్టెను. ఆశైవమతము నందలి విద్యార్థులకొరకై ఋగ్వేదసాహిత్యవేదాధ్యయనములను, పదవాక్యప్రమాణ సాహిత్యగమనైద్యగణితములను నేర్పుటకు నైదుగురుపాఠ్యాయులు నుండుటకును, వారిలో నొకొక్కనికి రెండుపుట్టాభియోసంగటకుటకు నేర్పాటు గావింపబడెను. ఇదేవిధమున గన్నడదేశమున కేదారేశ్వరాలయమున 'కోడియ' మతమును నొకవిద్యాసంస్థ బెలగామి యనుచోట బ్రసిద్ధికెక్కియుండెను. అటు నేవనేదాంగములను కుమార పాణిని కాకటాయనవ్యాకరణములును, షడ్ధర్మములును, యోగశాస్త్రమును, పురాణేతిహాస, ధర్మశాస్త్ర సాహిత్యములును బోధింపబడుచుండెడివి.

ఇంతియకాక మతత్రయాచార్యులు దమ నిరంతరకృషిచే మతవ్యాప్తి నొనర్చియు నాకార్యము పారంపర్యముగ నడచుటకై భారతదేశమునందనేక మతములను నెలకొల్పిరి. వీనికి సన్న్యాసు లగ్గఱులుగనుండి సంస్కృతవిజ్ఞానము దోడుగా స్వమతసిద్ధాంతములను వ్యాప్తి చేయుచుండిరి. శ్రీ శంకరాచార్యునిచే శ్రీ శారదాపీఠమును, ద్వారక పూరి కాశీ హరి ద్వారము బురీనారాయణము మున్నగు స్థలముల మతములు నిర్మింపబడినవి. అటులే శ్రీరామానుజాదుగూడ మేలుకోటలోను, మన్నార్కోయిలో, అఘోబలము మున్నగుస్థలముల మతస్థాపన మొనర్చెను. దైవతేదాంత ప్రతిష్ఠాపకడగు శ్రీ మధ్వాచార్యుడు గూడ ఉడిపి గ్రామమునందేడుమతములను స్థాపించి, ప్రాచీన హిందూవిజ్ఞానమును, దైవతేదాంతమును విస్తరింపజేయుటకై యుత్తరాదిమతమును స్థాపించెను. ఈమతము లన్నియు నేటికిగూడ సుపాటవములై యుత్కృష్ట విద్యాసంస్థలుగ నొప్పుచున్నవి.

కార్మికసంఘములు

జూరు చక్రవర్తులపరిపాలనాకాలమున రష్యాలో కార్మికజనోద్యమము కడుతీవ్ర నిర్బంధవిధానమునకు లోనుగానింపబడుచుండెడిది. అందుచే నప్పుడు కార్మికసంఘములసంఖ్య అత్యల్పముగ నుండెడిది. ఉన్న కొలదిసంఘములైనను రహస్యముగ నుండెడివి. ౧౯౧౬-వ సంవత్సరములో బహిరంగముగను, చట్టసమ్మతముగను నున్న కార్మికసంఘములన్నిటిలోను కేవలము ౧,౫౦౦ మంది సభ్యులుమాత్రమే కలరన్నప్పుడు నిర్బంధవిధాన మెంతతీవ్రముగ నుండియుండెడిదో పాఠకమహాశయులే కనుసులభముగ నూహించుకొనవచ్చును.

ఈ నిర్బంధవిధానతీవ్రతవలననే ౧౯౧౭ - వ సంవత్సరము మార్చిమాసమున రష్యాదేశమున విప్లవము చెలరేగుటయు, జూరుచక్రవర్తులపరిపాలన అంతరించుటయు, కెరన్ స్కీ ప్రభువులు రాజ్యాధికారము వహించుటయు సంభవించెను. ఈనూతనప్రభుత్వమేర్పడినంతనే కార్మికజనోద్యమము ప్రబలసాగెను. ప్రతిప్రదేశమందును కార్మికసంఘములు మొలకలెత్తనారంభించెను. ౧౯౧౭-వ సంవత్సరము జూన్ నెలనాటికే ౧౫ లక్షలమంది కార్మికసంఘ సభ్యులైరి! కెరన్ స్కీ ప్రభువులు మారదృష్టిగలవారే యైనచో దినదిన ప్రవర్ధమానమగుచున్న కార్మికజనోద్యమ ప్రచండతక్కిని స్వీయప్రభుత్వమును సుస్థిరమొనర్చుకొనుటకు వినియోగించుకొనెడివారు. కాని రాజకీయవేత్తలకు ప్రభుత్వశక్తికమైన మారదృష్టి కేనివారగుటచే, వారు రష్యాపునరుద్ధరణనిమిత్తము సాహసోపేక్షలై ముత్తువిమాత్తుపక్షములను ద్రోకుటకు బదులు, ప్రాతమార్గములనే అనుసరించిరి. దానితో కార్మికులు అసంతృప్తులు కాసాగిరి. ఈ యసంతృప్తి

క్రమాభివృద్ధి నంది (౧౯౧౭-వ సంవత్సరము) అక్టోబరుమాసపుబ్లీవిక్ విప్లవముక్రింద పరిణమించెను.

బ్లీవిక్ విప్లవమునుగూర్చియు, దానిలో కార్మికులు కైకొనినభాగమునుగూర్చియు వ్రాయదలచినచో పెద్దగ్రంథ మగును. కనుక దానిని వదలివేయుచున్నాను. అది కొంతవరకు అసందర్భముమాడనేమా!

పిమ్మట సహజముగనే కార్మికజనోద్యమము త్వరితగతిని ప్రబలసాగెను. ఈక్రింద షేర్మన్ బడిన కార్మికసంఘసభ్యత్వపు అంకెలవలన దానిదినదిన ప్రవర్ధమానప్రాబల్యము విశదము కాగలదు.

సం.	వేలసంఖ్యలో.
౧౯౧౭	౧,౪౭౫
౧౯౧౮	౧,౯౪౬
౧౯౧౯	౩,౭౦౬
౧౯౨౦	౫,౨౨౨
౧౯౨౧	౮,౪౧౮

వైయంకెలు ౧౯౧౭-౨౧సంవత్సరముల మధ్య కాలమునకు సంబంధించినవి. ఆకాలమున హరికి పని చేయుప్రతివ్యక్తియు నేదోయొక కార్మికసంఘసభ్యుడుగ చేరవలసిననియమ ముండెడిది. అందువలన వైయంకెలవలన కార్మికజనోద్యమపు సత్వస్వరూపము గోచరము కాదు. ఇందులకుగాను నూతనఆర్థికనీతి (New Economic Policy or shortly N. E. P.) ప్రవేశపెట్టబడినతర్వాత గల కార్మికసంఘసభ్యత్వపు అంకెలను షేర్మన్ వలసియుండును. అవి క్రింద మల్లేఖింపబడుచున్నవి:—

సం.	వేలసంఖ్యలో.
౧౯౨౨	౫,౮౪౭
౧౯౨౩	౪,౮౪౧

౧౯౨౪	౫,౮౨౩
౧౯౨౫	౬,౯౫౦
౧౯౨౬	౮,౭౬౮
౧౯౨౭ (ఏప్రిల్ ౧-వ తేదీ) ౯,౮౨౮	
,, (జులై ౧-వ తేదీ) ౧౦,౨౫౦	

ప్రస్తుతము కార్మికసంఘసభ్యులసంఖ్య ౧౫ కోట్లకు మించినదనియే చెప్పవచ్చును!

ఇట్లు కార్మికజనోద్యమము ప్రబలమగుటకు సోవియటుప్రభుత్వము దాని కొనసమన్న ప్రోత్సాహమే చాలవరకు కారణము. దీనికి నిదర్శనముగ కార్మికులకు చేయబడిన కొన్ని ప్రత్యేకసౌకర్యములను క్రింద పేర్కొనుచున్నాను:—

౧. వైద్యాలయములలో కార్మికసంఘసభ్యులకు ఉచితముగ నౌషధము లొసగబడును. దీనినిబట్టి తదితరులకు ఉచితవైద్యసహాయములేదని భావించుట పొరపాటు. తక్కినవారికిమాడ ఉచితవైద్యసహాయము కలదు. కాని కార్మికసంఘసభ్యులకు తదితరులకంటె ప్రథమమున నౌషధము లొసగబడును. వైద్యాలయమునందుండి చికిత్స గావించుకొనురోగుల (In-patients) లో ప్రథమమున కార్మికసంఘసభ్యులకే వసతి కల్పింపబడును. వీరికి ఎక్కువరెపరిక్షమాడ ఉచితముగ చేయబడును.

౨. పబ్లికుబానాగారములు (bath houses), బల్లకట్టు, నాటకశాలలు, సినిమాలు, విచిత్రవస్తు ప్రదర్శనశాలలు మున్నగువానియందెల్ల కార్మికసంఘసభ్యుల వద్ద తక్కువరేటు వసూలుచేయబడును. రేషియోలై సెన్సులు, వినోదయాత్రల (excursions) కరుగునప్పుడు రైలుటికెట్లు మొదలగునవిమాడ వీరికి తక్కువ చార్జీలకే యివ్వబడును. ఇట్లే తదితరసౌకర్యములుమాడ పెక్కులు కలవు.

౩. సత్రములలోను, ఆరోగ్యాశ్రమములందును కార్మికసంఘసభ్యులకు కడుగులభముగ వసతి లభించును.

౪. సమ్మె జరిగినపుడు సమ్మెనిధిమండ్లి కార్మికసంఘసభ్యునికి ప్రథమమున సహాయ మొనర్చబడును.

౫. అతనిమాసపువేతన మెంతయుండునో అంత మొత్తము ప్రతికార్మికసంఘసభ్యునికిని సహకారసంఘములచే వలసినచో ప్రతిమాసమున కొకసారి అప్పుక్రింద నొసగబడును.

౬. కార్మికసంఘసభ్యుని బిడ్డలకు విద్యాభ్యాస సౌకర్యము లధికముగ చేయబడును.

౭. కార్మికసంఘసభ్యులకు ప్రత్యేకము క్లబ్బులు స్థాపింపబడినవి. వీనిలో నతిచక్కని గ్రంథాలయములు, రేషియోలు, సినిమాప్రదర్శనములు మొదలైనవి యేర్పరుపబడినవి.

౮. అన్యులకంటె కార్మికసంఘసభ్యునికి నిరుద్యోగసమస్య నెదుర్కొనవలసిన ఆవశ్యకత చాలతక్కువ. కార్మికసంఘసభ్యులు కొడుమయైనప్పుడే అన్యులకు పని యొసగబడును.

ఇట్లే పెక్కుసౌకర్యములు కార్మికసంఘసభ్యులకు గావింపబడినవి. విషయవిస్తరభీతిచే వాని నన్నిటిని పేర్కొన విరమించితిని.

ఇక కార్మికసంఘములనిర్మాణమునుగూర్చి కొంత పేర్కొనవలసియున్నది. యంత్రాలయము లేక ఫ్యాక్టరీ కార్మికసంఘములప్రాతిపదిక యనిచెప్పవచ్చును. ప్రతి ఫ్యాక్టరీలోను కార్మికసంఘ మొకటి స్థాపింపబడును. అది క్రిందివిధులను నిర్వర్తించుచుండును:—

౧. సంస్థలోని కార్మికుల క్షేమము నరయుచుండుట.

౨. కార్మికుల ఆర్థిక, సాంఘికస్థితులను బాగుపరచుటకు సర్వవిధముల కృషిసల్పుట.

౩. ఫ్యాక్టరీయజమాని (లేక ట్రస్టు) లోనే కాక ప్రభుత్వముతోను, తదితరసంస్థలతోగూడ కార్మికులకు సంబంధించిన వ్యవహారములను పరిష్కరింపవలసివచ్చినప్పుడు వారితరపున ప్రాతినిధ్యము వహించుట.

ర. సంఘములో సభ్యులను జేర్చుకొనుట, చందాలను వసూలుచేయుట వగైరా.

ఈసంఘవ్యవహారముల నన్నిటిని చూచుట కొక కమిటీయుండును. కమిటీసభ్యుల సంఖ్య ఫాక్టరీలోగల కార్మికులసంఖ్య ననుసరించుచుండును. కార్మికులసంఖ్య కను కమిటీసభ్యులసంఖ్యకును గలసంబంధము క్రిందివిధముగ నుండును :—

ఫాక్టరీలోని కార్మికులు	కమిటీసభ్యులు.
౨౦ మొదలు ౧౦౦ వరకు	3
౧౦౦ ,, 3౦౦ ,,	౫
3౦౦ ,, ౧,౦౦౦ ,,	౯
౧,౦౦౦ ,, ౫,౦౦౦ ,,	౧3
౫,౦౦౦ పైన	౧౫-౨౦

ఫాక్టరీలో కార్మికుల రెంతమందియున్నను కమిటీసభ్యులసంఖ్య ౨౦ కంటె మించరాదు.

కమిటీసభ్యులలో కొంతమంది కేవలము కార్మిక సంఘవ్యవహారములనే జూచుచుందురు గాని ఫాక్టరీలో పనిచేయరు. ఇట్టివారికిమాడ వేతనము యథా ప్రకారము చెల్లింపబడుచుండును. ఇట్లు తమకాలము నంతయు సంఘవ్యవహారములకు వినియోగించు కమిటీసభ్యులసంఖ్య ఫాక్టరీలోని కార్మికులసంఖ్య ననుసరించుచుండును. వానిరెంటికిని గల సంబంధము క్రింద ఉదాహరింపబడినది:—

కేవలము సంఘవ్యవహారములనే జూచు	కమిటీసభ్యులు.
ఫాక్టరీలోనికార్మికులు,	
౨౫ మొదలు ౫౦ వరకు	౧*
౫౦ ,, 3౦౦ ,,	౧
3౦౦ ,, ౧,౦౦౦ ,,	౨
౧,౦౦౦ ,, ౫,౦౦౦ ,,	3
౫,౦౦౦ పైన	౫

* వారమునకు రెండురోజులుమాత్రమే.

కమిటీసభ్యులు సాలీనా యెన్నుకొనబడుచుండురు. వారు ఆరుమాసముల కొకసారి నివేదికలను ప్రకటించుచుండురు. నివేదికలు అసంతృప్తికరముగనున్న యెడల క్రొత్తయెన్నికలు జరుపబడుచుండును.

ఈ కమిటీలోపాటు కార్మికులరక్షణ, విద్యా వ్యాప్తి, హానిగూర్చిన తగాయిదాలపరిష్కరణము, ఉత్పత్తి అనునాలుగువిషయములనుగూర్చి శ్రద్ధ వహించుటకు నాలుగుసభకమిటీలు సాధారణముగ నియమింపబడుచుండును. ఇట్టి సభకమిటీసభ్యులసంఖ్య ఆయా కార్మికసంఘము చేయునిబంధనల ననుసరించుచుండును. సభకమిటీలు ఫాక్టరీలో పని ముగిసినపిదప సమావేశమగుచుండును. సభకమిటీలోనిసభ్యులు తమ కిచ్చమైనవిషయమునుగూర్చి శ్రద్ధవహించుచు, తాము నిర్వహించినకార్యకలాపములనుగూర్చి అవ్వాడప్పుడు నివేదికలను ప్రకటించుచుండురు.

ఈ నాలుగుసభకమిటీల కార్యక్రమములు క్రింద కృతముగ నూచింపబడినవి :—

కార్మికులరక్షణ సభకమిటీ లేబరుచట్టములను అమలునందుంచుట, ప్రమాదములు జరుగనీయకుండుట, కార్మికుల ఆరోగ్యమును కాపాడుట మున్నగు విషయములందు శ్రద్ధవహించును. అది కార్మికులగృహములను గూర్చియు, శిశుసంరక్షణాలయములనుగూర్చియు ప్రమాదకరములగు యంత్రముల చుట్టును కటకటాలు వగైరాకట్టించుటనుగూర్చియు బాధ్యతగై కొనును.

విద్యావ్యాప్తిసభకమిటీ కార్మికాభివృద్ధికి సర్వవిధముల కృషిసల్పుచుండును. అన్ని సభకమిటీలలో నిదియే ముఖ్యమైనదనుట అతిశయోక్తి కానేరదు. అది కార్మికులనిమిత్తము తప్పక క్లబ్బు నొకదానిని స్థాపించుచుండును. ఆక్లబ్బులో ఆటలకు, పాటలకు, విద్యకు, వినోదమునకు అవకాశ ముండును. ప్రతిక్లబ్బులోను ఉపన్యాసములకు, భోజనమునకు, ఆటలకు, విశ్రాంతికి, వ్యాయామమునకు, బాలబాలికలకు, గ్రంథాలయమునకు, పత్రికావశనమునకు,

రేడియోసంగీతము వినుటకు ప్రత్యేకప్రత్యేకముగ గదులుండును. కొన్నిటియందు వైద్యసంబంధ మగు సలహా నొసగునిమిత్తము డాక్టరుగారికిని, దానికిని ప్రత్యేకముగ నొకగది యేర్పాటుగావింపబడును. మరి కొన్నిటియందు సినిమా నాటక ప్రదర్శనములకు వేరుగ నొకకాల యుండును. ప్రతిదానిలోను రష్యాదేశమున కధిదేవతయగు లెనినుమహాశయుని జ్ఞాపకార్థము “లెనినుకార్నర్” (Lenin corner) అను ప్రత్యేక భాగముకట్టిపూడ్చుండును. ఎప్పుడుచూచినను క్లబ్బులన్నియు కార్మికజనసంకీర్ణములయి కళకళలాడుచుండును!

విద్యావ్యాప్తిసభకమిటీల కార్యక్రమమువలన దేశమున కత్యంతమగులాభము చేపూరెను. అదివరకు కార్మికులు నిరక్షరకుక్షులుగ నుండెడివారు. కాని వైకమిటీల కృషివలన నేడు నిరక్షరకుక్షిత్వము దాదాపు నశించినదనియే చెప్పువచ్చును. దీనికి నిదర్శనముగ క్రిందియంకెలను గమనింపుడు:—

	౧౯౨౧	౧౯౨౬
విద్య లేనికార్మికులు	నూటికి	నూటికి
(ఏయేవృత్తిలో)	వంతులు	వంతులు
గమలుత్రవృత్తు	౫౦	౪
వ్యవసాయము	౮౦	౧౮.౪
కలప	౫౦	౬.౫
లోహములు	—	౨
రసాయనము	—	౬
తాపీ	—	౫

ఇట్లు రష్యాకార్మికుల నిరక్షరకుక్షిత్వము దాదాపు రూపుమాముచున్నది. ఈ సరి కది పరిపూర్ణముగ సమసిపోయియుండెడిది. కాని కొందరు కార్మికులు సాగుబడికాలమున గ్రామముల కేగుచు, తదితరసమయములందు పట్టణములలో పనిచేయుచుండుటవలన వారికి విద్యగరవుట కష్టసాధ్యమగుచున్నది.

హాలీనిగూర్చిన తగాయిదాలసభకమిటీ హాలీని నిర్ణయించుట, తగాయిదాలను పరిష్కరించుట, కార్మిక

చట్టమును అమలునందుదుట, కార్మికసంఘము తరపున కంట్రాక్టులు పుచ్చుకొనుట, ఫ్యాక్టరీనియమావరిని సిద్ధముచేయుట మున్నగు విషయములనుగూర్చి జాగ్రత్త వహించుచుండును. కమిటీసభ్యులందరును ఏకగ్రీవముగ నామోసించిననేగాని వారితీర్మానములకు విలువ యుండును.

ఉత్పత్తిసభకమిటీయొక్క ఆదర్శములు యంత్రములను సున్నితమొనర్చుట, పారుపోకుండ జూచుట, ఉత్పత్తిని వృద్ధిగావించుట, కార్మికులయందు నూతన విషయములను కనిపెట్టుటకు వలయుమేధాశక్తిని పెంపొందించుటకు యత్నించుట మున్నగునవి.

ఈ నాలుగు సభకమిటీలతోపాటు అప్పుడప్పుగు గృహముల సభకమిటీ, విద్యార్థులసభకమిటీ, వినోద యాత్రలసభకమిటీ, నాటకములసభకమిటీ, అనాధరక్షణ సభకమిటీ, అంతర్జాతీయకార్మికసహాయకసభకమిటీ మొదలగునవి నియమింపబడుచుండును. ఇవి తాత్కాలికముగానే పనిచేయుచుండును.

ఇంతదనుక రష్యాకార్మికజనోద్యమమునకు ప్రాతిపదికమైన ఫ్యాక్టరీకమిటీలవిషయమే చర్చింపబడినది. ఇక తదితరకార్మికసంస్థలవిషయమైపూడ్చి కొంత ముచ్చటించవలసియున్నది.

ఫ్యాక్టరీకమిటీల పైగల కార్మికసంస్థల నన్నిటిని రెండుతరగతులక్రింద విభజింపవచ్చును. అందు మొదటిది జిల్లారాష్ట్రములవారీగా నేర్పరుపబడినది. రెండవది పరిశ్రమలస్వభావమునుబట్టి యేర్పరుపబడునది. అనగా నొకజిల్లాలోగల ఫ్యాక్టరీకమిటీలకన్నిటికిని కలిసి జిల్లాసంఘముకట్టి యుండును. ఇట్టి వివిధములగు జిల్లాసంఘములకన్నిటికిని కలసి యొక రాష్ట్రీయసంఘముండును. ఇట్లే యొకజిల్లాలోగల (ఉదాహరణముగ) వస్త్రపరిశ్రమాలయములకన్నిటికిని కలసి యొకజిల్లా వస్త్రపరిశ్రమాలయములసంఘముండును. ఇట్టివివిధములగు జిల్లావస్త్రపరిశ్రమాలయములసంఘముల కన్నిటికిని కలసి యొకరాష్ట్రీయ వస్త్రపరిశ్రమలసంఘముండును. దీనినిబట్టి చర్య పరిశ్రమ, లోహపరిశ్రమ, రసాయన

వస్తుపరిశ్రమ మున్నగువాని కన్నిటికిని వేర్వేరుగ జిల్లా, రాష్ట్రీయసంఘము లుండుననుట ఊహ్యము. మొదటితరగతి రాష్ట్రీయసంఘములన్నిటిపైనను కార్మిక సంఘముల కాంగ్రెసు (All Soviet union Congress of Trade unions) ఉండును. రెండవతరగతి రాష్ట్రీయ (ఉదాహరణముగ) వస్త్రపరిశ్రమాలయముల సంఘము లన్నిటిపైనను వస్త్రపరిశ్రమ కార్మికులకాంగ్రెసు (All Soviet union of Congress of Textile Workers) ఉండును.

ఇప్పటికే కార్మికజనోద్యమమునుగూర్చి కడు దీర్ఘముగ వ్రాయుంటిని. అందుచే పైనపేర్కొనబడిన వివిధసంస్థలకు ప్రతినిధుల నెన్నుకొనుట, వా కర్తవ్యము మున్నగువిషయములనుగూర్చి చర్చించుటకు వీలుపడుట లేదు.

ఇక సోవియటురష్యాలో కార్మికులక్షేమము కొరకుచేయబడిన కొన్ని నిబంధనలనుమాత్రముపేర్కొనవలసియున్నది. అవేవన:

౧. కార్మికులు ప్రాణాపాయములేకుండ పనిచేయుటకు వీలుగలదని లేబరుఇన్స్పెక్టరు అభిప్రాయపడినసేగాని యేయంత్రాలయమును పనిని ప్రారంభింపరాదు.

౨. ౫౫ మాసములు పనిజేసినతర్వాత ప్రతి కార్మికునికిని రెండువారములు సెలవు నివ్వవలెను. అపాయకరమగు సంస్థలలో పనిచేయువారికి సంవత్సరమునకు రెండుమాసములు సెలవు నివ్వవలెను.

౩. ౧౯౩౩-వ సంవత్సరములో ప్రవేశపెట్టబడిన నిబంధనప్రకారము కార్మికులచే యంత్రాలయములలో దినమునకు ౭ గంటలుమాత్రమే పనిచేయింపవలెను. గనులలో దినమునకు ౬ గంటలుమాత్రమే పనిచేయింపవలెను.

౪. జనవరి ౧, జనవరి ౨౨, మార్చి ౧౨, మార్చి ౧౫, మే ౧, నవంబరు ౭ తేదీలు సెలవుదినములకించు పరిగణింపబడవలెను. ఇవిగాక ప్రతిఫాక్టరీ కమిటీస్థానికపరిస్థితుల కనుగుణముగ సంవత్సరమునకు

౧౦ దినములకు మించకుండునట్లు సెలవునేర్పరుపవచ్చును.

౫. స్త్రీలకు, పురుషులకిచ్చుమాలినే యివ్వవలెను. స్త్రీలు అధికసంఖ్యాకులుగ పరిశ్రమాభివృద్ధికి వోడ్పడుటకుగాను వారికి ప్రత్యేక సౌకర్యములను చేయవలెను.

౬. స్త్రీలచే గనులలో పనిచేయింపరాదు. వారికి బరువుపనినిగాని, అనారోగ్యకరమగు పనినిగాని యివ్వరాదు. ప్రత్యేకపరిస్థితులలో తప్ప స్త్రీలచే రాత్రిపూట పనిచేయించరాదు. గర్భవతులుగా నున్నవారిచేతగాని, బాలింతలుగానున్నవారిచేత గాని యేపరిస్థితులందు రాత్రిపూట పనిచేయించరాదు.

౭. స్త్రీ కార్మికురాండ్రకు నీళ్లాడుటకు ముందు రెండుమాసములును, నీళ్లాడినతర్వాత రెండుమాసములును పూర్తివేతనముమీద సెలవు నివ్వవలెను.

౮. సెలవుమీదనుండగా చెల్లింపబడుపూర్తివేతనముతోబాటు, శిశువు జనింపగనే మరికొంతమొత్తమును చెల్లింపవలెను. ఇది ఆయా స్త్రీకార్మికురాలి మాసపు వేతనములో సగమై యుండవలెను.

౯. సెలవుదినములు పూర్తికాగానే తిరిగి పనిలో ప్రవేశించుకార్మికురాండ్రశిశువులను పనికాలములో లాలనచేయుటకు ప్రతిపరిశ్రమాలయమును శిశుసంరక్షణాలయముల నేర్పాటుచేయవలెను. వాటికగు ఖర్చులనన్నిటిని పరిశ్రమాలయమే భరింపవలెను. శిశువులకు పాలిచ్చునిమిత్తము కార్మికురాండ్రకు ఉదయము అరగంటయు, సాయంత్రము అరగంటయు అవకాశమివ్వవలెను.

౧౦. కార్మికురాండ్ర శిశువులకు ౯ నెలల ప్రాయము వచ్చువరకు వారిమాసపువేతనములో నెనిమిదవవంతును శిశుసంరక్షణార్థము అదనముగ నిచ్చుచుండవలెను.

౧౧. ౧౬ సంవత్సరముల ప్రాయమునకు లోబడినబాలబాలికలచే ఫాక్టరీలలో పనిచేయించరాదు. ప్రత్యేకముగ దరఖాస్తు పెట్టుకొనబడినప్పుడు లేబరు

ఇన్ స్పెక్టర్లు ౧౪ సంవత్సరముల పైన, ౧౬ సంవత్సరములలోపు ప్రాయముగల అనాథలకుగాని, అవిటి వారైన బంధువులనుపోషింపవలసిన బాలబాలికలకుగాని, వర్ణనాతీతమున కష్టదశయందున్నవారికిగాని పైనియమము నుల్లంఘించి ఫాక్టరీలలో పనిచేయుటకు అనుజ్ఞ నివ్వవచ్చును. ఇట్టివారిచే రోజుకు నాలుగు గంటలకు మించి పనిచేయింపరాదు.

౧౨. ౧౬ సంవత్సరములపైన, ౧౮ సంవత్సరములలోపువయస్సుగల యువతీయువకులు రోజుకు ౬ గంటలు పనిచేయవచ్చును. ఇట్టివారికి పెద్దవారిచ్చు కూలీనే యివ్వవలెను.

౧౩. ఈడులేనివారికి బరువైన పనుల నివ్వరాదు. విసుగుపెట్టు పనుల నిచ్చి వారికి తానుహమును చంపరాదు. వారిచే రాత్రిపూటగాని, నిర్ణీతకాలమునుమించిగాని పనిచేయింపరాదు. వారికి సంవత్సరమున కొకసారి వైద్యపరీక్ష చేయించుచుండవలెను. చట్టములోనూడ పని చేర్చినబడిన ౧౩౯ పారిశ్రామికశాఖలయందు వారిని నియోగింపరాదు. పెద్దవారి కిచ్చు సెలవులకున్న వారికి సంవత్సరమునకు రెండువారములు అధికముగ నివ్వవలెను.

౧౪. కార్మికులెవరైనను జబ్బుపడినప్పుడు వారికి రెండుమాడుమాసములు పూర్తివేతనముమీద సెలవు నివ్వవలెను. ఏకార్మికుడైనను జబ్బుపడుట వలన పనిలోనికి రాలేకపోయినప్పుడు అతని స్థానమును రెండుమాసములవరకు ఖాళీగా నుంచవలెను.

౧౫. ప్రత్యేకపరిస్థితులనుబట్టి అవసరమైనచో పరిశ్రమగారములు స్వంతభర్తలమీద కార్మికులకు వలసినవసనములు, పాదరక్షలు మొదలగువానిని సప్లయ చేయవలెను.

౧౬. ప్రతి పరిశ్రమాలయమును కార్మికుల సౌకర్యార్థము కార్మికులకు వైద్యసహాయము నిమిత్తమును, వారిశిబిరములను భీమా చేయవలెను. ఈ భీమామొత్తము ప్రభుత్వముచే నిర్ణయింపబడును. పరిశ్రమగారము కార్మికుల కందరికిని కలిపి యిచ్చువేతనములో

నుమారు నూటికి ౧౪ వంతుల సామ్య భీమానిమిత్తము వినియోగింపబడవలెను. కార్మికులవేతనములోనుండి రాగిదమ్మిడినైనను ఇచ్చురెస్సుక్రీమియముక్రింద భిగబట్టుకొనరాదు. ఏకార్మికునిశిబిరమైనను నిర్ణయింపబడనిరీతిని భీమా గావింపబడనిచో నతడు వ్యాజ్యము వేసి తనభీమామొత్తమును రాబట్టుకొనవచ్చును. ఈ ఇచ్చురెస్సు సాధారణముగ క్రిందిరూపములలో నుండును.

(అ) వైద్యసహాయము.

(ఆ) జబ్బువలనగాని, గాయపడుటవలనగాని, గర్భధారణవలనగాని, జబ్బుపడిన ఆప్రబంధువులకు పరిచర్య గావింపవలసి వచ్చుటవలనగాని తాత్కాలికముగ పనిలోనికి వెళ్లేలేకపోయినప్పుడు సహాయము.

(ఇ) శిశుపోషణనిమిత్తమును, ఔషధములను ఖరీదు చేయునిమిత్తమును, భీమా పట్టాదారుడు గాని, అతని కుటుంబములోనివారు గాని మరణించినప్పుడు సమాధిచేయునిమిత్తమును సహాయము.

(ఈ) నిరువ్యోగముగ నున్నప్పుడు సహాయము.

(ఉ) అవిటివారైనప్పుడు సహాయము.

(ఊ) పట్టాదారునికి మరణము సంభవించినప్పుడు వారికుటుంబములకు సహాయము.

పైనచేర్చినబడినభీమాలనన్నిటిని కార్మికులను నియమించుసంస్థలు చట్టముప్రకారము గావింపవలెను. ఇదిగాక ఇచ్చురెస్సుకంపెనీలచే కార్మికులను కొన్ని ప్రత్యేకసౌకర్యములు గావింపబడును. కార్మికుడైనను జబ్బుపడినయెడల అతనిని ఇచ్చురెస్సుకంపెనీ తనచే నడుపబడు ఆరోగ్యశ్రమమునందు చేర్చుకొనును. ఇందులకుగాను ప్రభుత్వము పూర్వపురాజ వంశీకులసౌధముల నన్నిటిని ఇచ్చురెస్సుకంపెనీల అధీనములో నుంచినది. స్వస్థతనుబడయుటకేగాక, విశ్రాంతిగైకొనుటకునూడ ఇచ్చురెస్సుకంపెనీలు తన సదుపాయము లొనర్చుచుండును.

ఇట్టికార్మికులకు పెక్కుసౌకర్యములు గావింపబడుచున్నవి. స్థలాభివముచే వాని నన్నిటిని చేర్చునుటకు వీలులేదు. కాని యింతదనుక వ్రాసినదానిని బట్టియే రష్యాకార్మికజనీద్యమము ప్రపంచపరిశ్రలో నిరుపమానమైనదని పాతకమహాశయలకు స్పష్టపడినదనియే నమ్ముచున్నాను.

రౌండుటేబిల్ సభల సంస్కరణవిధానము

[గవర్నరు జనరలు అసాధారణ అధికారములు]

చా. వెం. హనుమంతరావు

ప్రధానమంత్రియగు రామేస్వమియ్యగారు ౧౯ జనవరి ౧౯౩౧ లేదని మొదటిరౌండు టేబిల్ సభను ముగించుచు నిచ్చిన ఉపన్యాసమునందు హిందూ దేశసంస్కరణములనుగురించి ఈక్రింది ప్రకటన చేసియుండిరి:—

“బ్రిటిష్ ప్రభుత్వమువారి ఉద్దేశ్యములో హిందూ దేశ ప్రభుత్వమునకు బాధ్యత ఇకముందు కేంద్ర, రాష్ట్రీయ శాసనసభలపైననే యుండవలెను. కాని పూర్తిగా ఆట్టి బాధ్యత ఏర్పాటుకాబడకముందండవలసిన మార్పుదల కాలములో కొన్ని అవసరమైన ప్రత్యేకాధికారములు, అల్పసంఖ్యాకుల హక్కులను స్వేచ్ఛను కాపాడుటకు కావలసిన విధానము మాత్రము ఏర్పాటు చేయబడును.”

“మార్పుదలకాలమున కనుపూలముగ నుండునట్టి ఏర్పాటులుచేయుటలో, బ్రిటిష్ ప్రభుత్వముయొక్క ప్రధానోద్దేశ్యము ప్రత్యేకాధికారములు హిందూదేశము క్రొత్త సంస్కరణములద్వారా పూర్తియగు బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వము నేర్పాటుచేసుకొనుటకు తగుపరిస్థితు లేర్పడునట్లు చేయుటయైయున్నది.”

పైన ఉదాహరింపబడిన విషయములు బ్రిటిష్ ప్రభుత్వముయొక్క అభిప్రాయమును పూర్తిగ వ్యక్తీకరించుచున్నవని తలంచుటలో తప్పేమియు లేదు. వాటిని తారుమారుచేయు ఇతర ప్రకటనలేవియు ఇంత వరకు ఎవరిచేతను చేయబడలేదుసరికదా, ఆ అభిప్రాయములనే బలపరచుచు అనేక ఇతర ప్రకటనలు కూడ చేయబడినవి. కాని గూడవ రౌండుటేబిల్ సమావేశమునందు నిర్ణయింపబడిన సంస్కరణ సూత్రములను బట్టి విచారించిన మాక్డొనాల్డుగారి ప్రకటనయందు

పేర్కొనబడిన బాధ్యతాయుత స్వపరిపాలనసూత్రము వాటివలన పూర్తిగ కాకపోయిన కొంతవరకైనను ఏర్పాటు కాబడునని తలంచుటకు పిలువకుండనున్నది.

పైవిషయమును ధ్రువపర్చుటకు అనేక దృష్టాంతములు కలవు కాని ఈ వ్యాసమునందు వాటియందొకవిషయముమాత్రమే చర్చించి ఎట్లు బాధ్యతాయుత స్వపరిపాలనవిధానమునకు దానివలన తీరని లోపము వాటిల్లునో తెలిసికొనవచ్చును. ఆవిషయము సంస్కరణవిధానము ప్రకారము గవర్నరుజనరలు, గవర్నరుల కీయ దలంపబడుచున్న అసాధారణాధికారములకు సంబంధించినదై యున్నది. మార్పుదలకాలములో గవర్నరుజనరలుకు ప్రత్యేకింపబడిన శాఖలవిషయములలో ఆట్టి అధికారములు ఆతనికిండుట అవసరమనియే మన మొప్పుకొనవచ్చును, కాని ప్రజాయత్తశాఖల పరిపాలనకు సంబంధించిన విషయములలోకూడ వాటిని గవర్నరుజనరలున కిచ్చుట కెవ్వరును సమ్మతించరు. చివర నూచింపబడిన విషయములలోకూడ శాసనసభవారికి చాలతక్కువ అవకాశములు రౌండుటేబిల్ సమావేశ ప్రణాళిక ప్రకార మియబడునని ఈక్రింద వివరింపబడుసంగతులనుబట్టి తెలిసికోవచ్చును. బాధ్యతాయుత స్వపరిపాలనాసూత్రము ప్రకారము శాసనసభకుండవలసిన అధికారములలో ఈ క్రిందివిధముగ లోపములు ఆప్రణాళిక ప్రకార మియబడును:—౧. శాసనసభను పిలుచుటకును, ఆపుచేయుటకును, రద్దుచేయుటకును; ౨. శాసనసభవారిచే చేయబడిన చట్టములకు సమ్మతించుట, సమ్మతించకపోవుట, లేక చక్రవర్తి సమ్మతినివాటిని ప్రత్యేకించుటకును; ౩. కొన్ని విధములగు చట్టములను శాసనసభలో ప్రవేశపెట్టుటకుముందు వాటికి సమ్మతించుటకును; ౪. అవసరమున సమయములలో శాసన

సభలోని రెండుభాగములను కలిపి ఒకే సమావేశము చేయుటకును; ౫. ఒకవిషయమై శాసనసభవారు వ్యతిరేకాభిప్రాయము నొసంగినప్పుటికిని, ఆ విషయమై అతనియొక్క ఇష్టప్రకారము చర్య తీసుకొనుటకును; ౬. శాసనసభ ఏదేనివిషయమై జరుగుచున్న చర్యను ఆపుచేయుటకును, ౭. శాసనసభకార్యక్రమములో తనస్వంత బాధ్యతలను నిర్వహించు నిమిత్తము అవసరమైన నిబంధనలు మొదలగునవి చేయుటకును, గవర్నరుజనరలుకు అధికారము కల్గియుండువలెను.

పైననూచించిన పట్టికలోని విషయములను త్రిమాత్రము గమనించిన రాజోవుసంస్కరణములలో శాసనసభవారికి ఎంత తక్కువ అధికారము లుండునో గ్రహింపవలెను. ఆయధికారములను సంకుచిత పరచు విషయములలో ముఖ్యమైనవి పైవాటిలో ౩, ౫, ౬, ౭, నెంబర్లుగల అధికారములలో ఇమిడియున్నవి. ఈనాల్గుఅధికారములును, మనహిందూదేశమును బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వమాత్రముపై నాధారపడియుండి వలస రాజ్యవిధానమునుండి చాలమారము తొలగించుటలో చాలసహాయపడునని వేరుగ చెప్పవచ్చునట్లు లేదు. ఒక విషయమునుగూర్చి శాసనసభవారికి సంపూర్ణ బాధ్యత నిచ్చివేసినతరువాత దానినినిగించి ఎట్టిఏర్పాట్లు చేయవలెనో నిర్ణయించుటకు శాసనసభవారికే యధికారముండువలెనుకాని గవర్నరు జనరలున కుండు స్వపరిపాలన విధానమునకు సంపూర్ణముగ వ్యతిరేకము. ఆవిగముగనే కొన్నికొన్ని చిత్తుచట్టములకు గవర్నరు జనరలుమందు అనుమతి నీయవలెనని ఏర్పాటుచేయుట కూడ ఆవిధానమునుండి మనదేశమును భారముగ తొలగించుటయే. ౭-వనెంబరు అధికారము సంస్కరణవిధానములో ఏర్పాటుచేయబడిన, అది మన దేశమునందే మొట్టమొదట ప్రవేశపెట్టబడినట్లును. ఏ స్వాతంత్ర్యదేశమునందైనను శాసనసభా కార్యక్రమమునకు సంబంధించిన నిబంధన లన్నియు శాసనసభవారే చేసికొనుట కధికారము కల్గియుండురేకాని ఇతరులు ఆవిషయములో జోక్యము కల్గించుకొనుట యుండుదు.

గవర్నరు జనరలు ప్రత్యేకాధికారములు పైన ఉదాహరించినవాటితో అంతమొందలేదు. శాసనసభ విషయములోనున్న అధికారములకాక గవర్నరు జనరలు కొన్నిప్రత్యేక సమయములందు, అవసరమైనచో శాసనసభవారితో ఏమియు జోక్యము లేకుండగానే, వారితో ఆలోచింపవలసిన అవసరము లేకుండగానే, తనస్వంత బాధ్యతపై చట్టములను జేయుట కధికారము కల్గియుండునట్లేర్పాటు చేయబడినది. ఇది అన్నిటికంటెను నూతన దారుణమైనట్టి యధికారము; దానివలన ప్రస్తుత మములనం దున్న సంస్కరణములక్రిందకన్న గూడ గవర్నరుజనరలు ఎక్కువ అధికారములు కల్గియుండును. ప్రస్తుత మములనందున్న మాంటేగూయా - సంస్కరణములప్రకారము గవర్నరు జనరలుకు ౬ నెలలవరకు అములునందుండునట్టి ఆర్డినెన్సులను నిర్ణయించుట కధికారము కలదు, ఆరునెలలపరిమితి యైనతరువాత ఆర్డినెన్సులు మరల ప్రచురింపవలెనవలెను, లేక శాసన నిర్మాణసభవారిచే ఆమోదింపబడి చట్టములుగ మార్చబడవలెనవలెను. కాని రాజోవు సంస్కరణములప్రకారమన్నచో శాసనసభవారిసమ్మతి లేకుండగానే వారము తించినట్లుగానే గవర్నరుజనరలు శాసనములను చేసి కాలపరిమితి లేకుండ అములులోనుండునట్లు ఏర్పాటు చేయవచ్చును. ఈ అధికారము శాసనసభవారి గౌరవమునకును, అధికారమునకును గొప్పలోపము నాపాదించునని ప్రత్యేకించి చెప్పవలసిన అవసరములేదు. అట్టి చట్టసంబంధమైన నిబంధన సంస్కరణచట్టమునందు ప్రవేశపెట్టుట చాల అపాయకరము.

ఇంతకుముందు నూచింపబడిన అధికారములు కాక వేరొకవిగమును మరికొన్ని అసాధారణాధికారములుకూడ గవర్నరుజనరలున కీయబడును. సంస్కరణ విధానము క్రమముగ పనిచేయక, ఏకారణముచేతనైనుభగ్నుమగు పరిస్థితు లేర్పడినప్పుడు, ప్రభుత్వశాఖల నన్నింటిని తనక్రిందకు తీసికొని ప్రభుత్వచక్రమును స్వంత బాధ్యతపై నడపుట కతనికి అధికారము వీయవలెనని రాండువేలిత్ సమావేశమునం దొప్పుకొనబడినది. ఈ అధికారము పైన చెప్పబడినట్లు

వంటి అసాధారణసమయములందు మోగించుట కుండవలెనను విషయములో ప్రతివారు సంగీకరించె దరు. కాని అట్టి అసాధారణపరిస్థితు లేర్పడినవని నిర్ణయించు బాధ్యత ఎవరిదైయుండవలెను; ఎట్టి పరిస్థితులు అసాధారణపరిస్థితులుగా పరిగణింపబడవలెను అను విషయములు చాలముఖ్యమైనవి. రాండుటేబిల్ నిర్ణయము ప్రకారము ఆ బాధ్యత గవర్నరు జనరలుజే అయియుండును. అట్టి పరిస్థితు లేర్పడినవని నిర్ణయించుటలో పూర్తిగా ఆయనకే అధికార మియ్యబడిన అద్దెలుపయోగింపబడునో తేలికగా గ్రహింపవచ్చును. సర్వసాధారణముగ వైయధికారములు ప్రభుత్వముఖ్యాధికారి (Constitutional Head) ఆచరణలో నుంచుటకు ముందు ఇతరమార్గముల నన్నింటిని ప్రయత్నించి వాటివలన ఆ అసాధారణ పరిస్థితులు మారుట కవకాశములు లేనప్పుడు మాత్రమే ఆతడు ప్రభుత్వ బాధ్యత యంతయు తనభుజములపైకి తీసుకొనవలెనను మాత్రమాచరణయందున్నది. అప్పుడు కూడ అప్పటికి ప్రభుత్వము చేయుచున్న పక్షనాయకుని సలహాపైననే అట్టి చర్య తీసుకొనుటకూడ ఆచారమైయుండును. కాని ఆవిధముగ మంత్రివర్గపు సలహాపైన మాత్రమే గవర్నరు జనరలు చర్యతీసుకొనవలె ననుచట్టసమ్మతమైన నిబంధన లేనప్పుడు ఆతడెట్లు మంత్రుల సలహా తీసుకొనవలసిన అవసరము లేదు. కాన చేయవలసిన మార్పుమన గవర్నరు జనరలు అసాధారణపరిస్థితు లేర్పాటుకాబడినవని ప్రకటింపకముందు కాసనసభవారియొక్కయు, మంత్రులయొక్కయు అభిప్రాయమును తీసుకొనుటకు ప్రయత్నించి దానిపైననే అవసరమైన చర్య జరుపవలెను అను నిబంధన సంస్కరణచట్టములో చేర్చబడియున్నది.

రాండుటేబిల్ సమావేశాధిపతియగు మనదేశములో ఇదివరకున్న స్వాతంత్ర్య చిహ్నములుకూడ తగ్గిపోవు ననుభవమునకు నిదర్శనముగ జేరొక విషయముకూడ మనము జ్ఞాపకముంచుకొనవలసియున్నది. గవర్నరు జనరలునకేకాక గవర్నరులకుకూడ సంస్కరణముల ప్రకారము ఆర్డినెన్సులను చట్టములను చేయుట కధికారములయ

బడును. కేంద్రమందు బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వము లేక పోయినను, రాష్ట్రములందైనను సంపూర్ణ స్వపరిపాలన పద్ధతి రాండుటేబిల్ సమావేశ ఫలితముగ ఏర్పడునను ఆశ ఇంతవరకును ప్రతివారును కల్గియున్నారు. కాని రాష్ట్ర గవర్నరులకు వైసెచ్చిస్పెంటుగ ఆర్డినెన్సులను, రాష్ట్ర కాసన నిర్మాణసభలలో ఆలోచనచేయు నక్కరలేకుండ, చేయుట కధికారమునిచ్చుట సంపూర్ణ రాష్ట్రీయస్వాతంత్ర్య సూత్రమునకు పూర్తిగా వ్యతిరేకము. దానివలన క్రొత్త సంస్కరణము లెంత సంకుచితాధికారములను ప్రజల కిచ్చుచున్నవో గ్రహింపవచ్చును.

గవర్నరు జనరలుయొక్క ప్రత్యేకాధికారము లనుగురించి రాండుటేబిల్ కాన్ఫరెన్సు రిపోర్టునందీర్ఘముగ వ్రాయబడియున్నది. “గవర్నరు జనరలుకు ప్రత్యేకాధికారముల నిచ్చుటలో, అతడు వాటి ననుసరించి తీసికొనిన ప్రతిచర్యయు కాసనసభవారి కెట్టి సంబంధములేకుండ తనస్వంత బాధ్యతపైననే తీసికొని నట్లు తెలియజేయుట కనువగు విధానము నేర్పాటు చేయవలెను.” ఈవాక్యము ప్రకారము గవర్నరు జనరలు ప్రత్యేక బాధ్యతలను వేరుచేయుటవలన స్వపరిపాలన పద్ధతి కేమియు లోపము రాలేదని తలంచువారును, నమ్మువారును దేశమందు లేకపోలేదు. కాని దాని నిజార్థము గ్రహించుటకు ప్రయత్నించిన కేలున దేమనగా ప్రజాప్రతినిధులయొక్కయు, మంత్రివర్గము వారియొక్కయు సంబంధము లేకుండ గవర్నరు జనరలు ఏవనినైనను చేయవచ్చును. కాసనసభ విషయములోని, రిజర్వుకాఖిల విషయములోను, చట్టములను చేయుట, అసాధారణ పరిస్థితుల విషయములోను గవర్నరు జనరలు కున్న అధికారము లన్నిటిని సంపుటిచేసి చూచిన ఏ ఒక్క విషయమునందుగాని ప్రజాభిప్రాయము పరిపాలన జరుగునని, మంత్రులకు ఏ పరిపాలనకాఖిలై కాని సంపూర్ణముగ అధికారముండునని, తలంచుటకు వీలు లేదు. ఏవై పుచూచినను గవర్నరు జనరలుకు ప్రజాహక్కులను పూర్తిగా అడ్డుటకు అవకాశము లేర్పరుపబడినవి. కొన్ని సంవత్సరముల కొకసారి ఒక్కొక్క గవర్నరు జనరలు తన ప్రత్యేక బాధ్యతలను ప్రత్యే

కాధికారములను దేశప్రజల హక్కులను హెచ్చు చేయుటకు వినియోగించినవినియోగించవచ్చును, కాని అట్లు తప్పక చేయవలెనను చట్టసంబంధమైన బాధ్యత ఆతనిపైలేదు. అట్టిబాధ్యత ఏర్పాటుకాబడు నంతవరకు, గవర్నరు జనరలు ప్రత్యేకాధికారములు తగ్గింపబడి ప్రజలహక్కులు నిలువబెట్టుకొనుటకు వీలై నంత పూర్తియగు అవకాశము లేర్పాటుచేయబడనంత వరకు సంస్కరణవిధానము ప్రజాసమ్మతి బడయజాలదు.

గవర్నరు జనరలు ప్రత్యేకాధికారపట్టికను బట్టి చూచినట్లయిన మనకు క్రొత్తసంస్కరణములవలన వచ్చునది "డొమినియన్ స్టేటస్" కాదుగాదా, దానికంటె చాలరెట్లు తక్కువయధికారముల నిచ్చు ఒక రాజకీయ ప్రణాళికయని స్పష్టమగుచున్నది. మనదేశమందలి వివిధ రాజకీయపక్షములవారందరు నేకగ్రీవముగ అంగీకరించి సర్వదాకోరుచున్నది డొమినియన్ స్టేటస్కు దేశమును కేలికగ తీసుకొనిపోవుట కనుకూలముగ నుండు నట్టి సంస్కరణములై యున్నవి. కొన్ని ముఖ్యమైన ప్రభుత్వశాఖల విషయములో (అనగా విదేశాంగవ్యవహారములు, పైన్యము, దేశసంరక్షణ మొదలైనవి) మాత్రము ప్రస్తుతము కొంతకాలమువరకు గవర్నరు జనరలునకును, రాజుగారికిని ప్రత్యేకబాధ్యత నిచ్చుటకుకూడ ప్రతివారు సంగీకరించుచునే యున్నారు. కాని ఎవరునుకూడ పైననూచింపబడినంతలోపభూయిష్ట మగునట్టియు, శాసనసభవారికి మంత్రులకు వదిలివేయబడిన ప్రభుత్వశాఖల సందర్భములోకూడ గవర్నరు జనరలు తనఇష్టముప్రకారము వ్యవహరించుట కధికార మిచ్చునట్టియు పద్ధతి సంగీకరింపరని నొక్కిచెప్పవచ్చును. ఈసందర్భములో అత్యవసరముగ కావలసిన మార్పు లీక్రింద పొందుపరుచ బడినవి:—

౧. గవర్నరు జనరలుకు కొన్నిశాఖల విషయములలో ఈయదలంచబడిన యధికారములు ఎంతకాల ముండవలెనో, ఎప్పుడు ఎంతకాలములో అవి పూర్తిగ ప్రజాయత్తము చేయబడవలెనో స్పష్టముగ సంస్కరణ చట్టమునందు నిర్ణయించుట, ఆకాలములో ఆయా శాఖలు ప్రజాప్రతినిధులగు మంత్రులస్వాధీనము చేయుట

కవసరమగుచర్య తీసుకొనవలసినదని గవర్నరుజనరలు నూచనలపట్టియందు (Instrument of Instructions) నందు స్పష్టపరుచుట.

౨. ట్రాన్స్ఫర్డుశాఖల పరిపాలనవిషయములో శాసనసభవారికి, మంత్రులకు సంపూర్ణమగు స్వాతంత్ర్యాధికార ముండవలెను. వాటివిషయమై గవర్నరు జనరలుకు ఏవిధమైన జోక్యము కల్గించుకొనుటకుకాని అవకాశ ముండరాదు.

౩. "మార్పుదలకాలము" నందు రిజర్వుడు శాఖలప్రభుత్వ మేవిధముగ కొనసాగింపబడుచున్నదియు ఆశాఖలనిర్వహించు అధికారులు శాసనసభ వారికి నివేదించుచుండవలెను. ఆశాఖలకు సంబంధించిన బడ్జెటులను శాసనసభవారు చర్చించుటకును, వోటు చేయుటకునుకూడ అధికార మియ్యవలెను. ఏశాఖకు సంబంధించిన ఖర్చులనుకాని శాసనసభవారు త్రోసి వేసినచో వాటికి తనస్వంతబాధ్యతపై కావలసిన సామ్యునేర్పాటుచేయుటకు గవర్నరుజనరలున కధికార ముండవచ్చును. పైననూచించిన మార్పులన శాసన సభవారికి రిజర్వుడుశాఖల పరిపాలనతో పరిచయము కల్గించుకొనుటకును, వాటిని ఆకాలము తరువాత తమ చేతులక్రిందకు తీసుకొనుటకును వీలగును.

౪. మార్పుదలకాలమున కనంతరము అన్నిశాఖలనుకూడ ప్రజాయత్తము చేయుట కనువగు విధానము సంస్కరణచట్టమునందే ఇమడ్చబడియుండవలెను. దానికై మరల పార్లమెంటువారి విచారణయు, నిర్ణయమును అవసరముండకుండునట్టి ఏర్పాట్లు చేయవలెను.

౫. గవర్నరు జనరలుకును, గవర్నరులకును చట్టములకుగల అధికారము కల్గియుండునట్టి ఆర్డినెన్సులను, చట్టములను చేయుట కధికారముండరాదు. ఇట్టి అధికారము ప్రపంచమందే ఇతరదేశమునందును ఆచరణలో లేదు. హిందూదేశమందు దానిని ఏర్పాటు చేయుటకు ప్రయత్నించుట మనదేశము శిష్టాచారము సమభివృద్ధిపకుండ చేయుటయే యగును.

ప్రస్తుతమును, వెంటనే కాకపోయినను కొంత నియమితకాలములో నైనను బాధ్యతాయుత స్వపరిపాలనము దేశమునం దేర్పరుపబడవలెననిన పైమార్పులు ప్రధానముగ చేయబడిననేకాని ఆలక్ష్యమును చేరుట కష్టము.

గవర్నరు జనరలుకు కేంద్రప్రభుత్వ సందర్భములో ఎట్టి అసాధారణాధికారములు కలవో, అట్టి అధికారములే గవర్నరుకు రాష్ట్రీయప్రభుత్వ విషయములలో కలదు. మనకు సంస్కరణములమూలమున కేంద్రమునందు బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వము ఏర్పాటు కావడకపోయినను రాష్ట్రీయములందైనను ఆట్టిపరిపూర్ణ బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వ మేర్పడునని అందరును తలంచుచున్నారు. కాని అదిహాడ జరుగుటకు అవకాశములు చాల తక్కువగా నున్నవని చెప్పవలసియున్నది. రాష్ట్రీయగవర్నరులు “ప్రత్యేక బాధ్యతల” సందర్భములో గవర్నరు జనరలు ఆజ్ఞలను మాత్రమే శిరసావహింపవలసియుండు ననుమాత్రము శ్వేతపత్రమునందు విశేషికిరింపబడినది. అనగా శాంతి, నెమ్మది మొదలగు ముఖ్యకాఖ్యలలో గవర్నరు తనప్రత్యేక బాధ్యతల ననుసరించి పరిపాలింపవచ్చును. గవర్నరు జనరలు ఏవిధముగ తన ఇష్టప్రకారము ఈకాఖ్యలను పరిపాలింపవచ్చునో ఆవిధముగనే గవర్నరులు మంత్రులసలహాపైగాక ఇష్టము వచ్చినరీతిని రాష్ట్రీయములందు ప్రవర్తింపవచ్చును. ఇదియు కాక రాష్ట్రీయగవర్నరులకు తమ(గ)స్వంత బాధ్యతపైన చట్టములుచేయుటకు, (అ) ఆరు నెలలవరకు అమలులో నుండు ఆర్డినెన్సులను చేయుటకుహాడ అధికారము లీయబడుటకు నిశ్చయింపబడినది. ప్రస్తుత సంస్కరణముల చట్టముప్రకారము గవర్నరునకు లేనియధికారములు రెండు క్రొత్తగ ఈయబడుచున్నవని దీనియర్థము. శాసనసభవారికి రాష్ట్రీయపరిపాలనకు సంబంధించిన విషయములన్నింటిని సురించియు చట్టములు చేయుటకున్న అధికారముల నరికట్టుటకు, మంత్రులను ఏర్పాటు చేయుటదగ్గరనుంచి, మంత్రులను తన ఇష్టమువచ్చినరీతిని తొలగించుటవరకును ప్రతివిషయమునందును, ఎప్పుడు తనప్రత్యేక బాధ్యతలకు నష్టమువచ్చునని తోచిన అప్పుడే కలుగజేసుకొనుటకు, గవర్నరుకున్న

అసాధారణాధికారము లింతింతయని నిర్ణయించుటకు వీలులేకయున్నవి. ఇట్టిసందర్భములలో రాష్ట్రీయ స్వాతంత్ర్యము వట్టిబూటక మనుసంగతి ఎల్లరకును విశదముగును. రాష్ట్రీయస్వాతంత్ర్య సిద్ధాంతము ఆచరణలోనికి తీసుకొని రావలెననిన కేంద్రప్రభుత్వము విషయములో గవర్నరు జనరలు అసాధారణాధికారముల సందర్భములో ఏమార్పులుకావలెనని పైన సూచింపబడినవో ఆమార్పులే రాష్ట్రీయప్రభుత్వముల విషయములో హాడ చేయవలసియుండును.

అనుబంధము

తరువాత పార్లమెంటువారు హిందూదేశ సంస్కరణవిధానమునుసరించి చర్చించుటకు ప్రత్యేకపార్లమెంటరీకమిటీని ఏర్పాటుచేసియున్నారు. ఆకమిటీవారి యెదుట ఈయబడుచున్న సాక్ష్యమును ముఖ్యముగా ఇండియా కార్యదర్శియగు సర్ సామ్యూల్ హోరుగారిచ్చినసాక్ష్యమును పరిశీలించిన రాబోవు సంస్కరణములందు గవర్నరుల ప్రత్యేకాధికారములు ఎంతమాత్రము తగ్గవనియు, సంస్కరణచట్టమునందు వాటికి స్థానమియబడుననియు తలంచుట కెట్టి అనుమానమును లేదు.

సర్ సామ్యూల్ హోరుగారు ప్రత్యేకబాధ్యతలను తగ్గించుటకు వీలులేదనియు, వాటియందు చేర్చబడవలెనంటి విషయములందుమాత్రమే మంత్రుల కధికార ముండుననియు తమవిచారణయందు చెప్పియుండిరి. ఆయనసాక్ష్యముప్రకారము గవర్నరుకు రాష్ట్రీయప్రభుత్వములో ఏవిషయమునుసరించికాని అతనికి అవసరమని తోచినపుడు కలుగజేసికొనుటకును, మంత్రుల యధికారమును, సలహాను త్రోసిపుచ్చుటకును అధికారము కలదు. అనగా గవర్నరు ఎంతవరకు వారికి అవకాశమిచ్చుట కిష్టముతోనుండునో అంతవరకుమాత్రమే మంత్రుల స్వాతంత్ర్యము, బాధ్యత యుండునని తలంపవచ్చును. ఒక ఉదాహరణవలన ఈ సంగతి స్పష్టముకాగలదు. రాష్ట్రీయమునందు “లా అండు ఆర్డరు”ను ఏర్పాటు చేయుటకు రాష్ట్రీయ స్వాతంత్ర్య సూత్రమునుబట్టి బాధ్యత ఆకాఖ్య కధికారియగు మంత్రి చేయుండును. కాని ఎప్పుడైనను ఆ మంత్రి గవర్నరు అభిప్రాయములకు

వ్యతిరేకముగ అభిప్రాయమువెల్పుచున్నతోడనే గవర్నరు తన ప్రత్యేక బాధ్యతల ననుసరించి మంత్రుల యభిప్రాయములకు వ్యతిరేకముగ ప్రభుత్వోద్యోగీయులను చేయు డని చెప్పవచ్చును. జాయింటు సెలెక్షన్ కమిటీవారి ఏనుట జరిగిన ఈ ఉత్తరప్రత్యుత్తరములవలన ఈ విషయము స్పష్టమగును:—“సర్ ఆఫ్ ఫైనాంబర్ లేసు గారి ప్రశ్న:— సెలెక్షన్ కమిటీవారిముందు సాక్ష్యమిచ్చినవారిలో చాల మంది “లా అండు ఆర్డరు” కాని మంత్రులచేతులయందుంచుటనుగరించి తమ భయమును వెల్లెపుచుండిరి. “లా అండు ఆర్డరు” మంత్రుల యధికారమునకు మార్చబడి నప్పటికిని పోలీసు ఉద్యోగుల సామాన్య కార్యములలో మంత్రులు కలుగజేసికొని, దానిద్వారావారిలో శిక్షణతగ్గ నట్లు చేయకుండ మీరేమిరక్షణలనేర్పాటుచేయుదురు?”

సర్ సామ్యూల్ హోరుగారి జవాబు:—“ఫాంబర్ లేసుగారు శ్వేతపత్రము ౨౪ పేరాచూచిన పోలీసు వారిశిక్షణ కెట్టిలోపము రాకుండచూచుటకు తగిన రూట్సును చేయుటకు గవర్నరు అధికారము కలదని స్పష్టమగును. కాని గవర్నరుకు అట్టి అధికారములు కలవని చట్టములో స్పష్టీకరించుటకన్న ఎప్పుడు అట్టి అధికారములు అవసరమో నిర్ణయించు బాధ్యత గవర్నరుకే వదలుట మంచిదని నా అభిప్రాయము. చట్టములో ఆసంగతులు వ్రాసినమనముక ప్రక్క రాష్ట్రీయస్వాతంత్ర్యమునేర్పాటు చేయుచు వేరొక ప్రక్కనుంచి దానిని తొలగించుటకు మార్గము లేర్పాటుచేయుచున్నా మను ఉద్దేశ్యము ప్రజలలో కలుగును. అయినను అవసరమైనప్పుడు గవర్నరు తప్పక తన ప్రత్యేక బాధ్యతల క్రింద కలుగజేసికొనవలసినదనియే మా నిశ్చితాభిప్రాయము.” పై దానినిబట్టి ఏవిషయములోనైనను, ఏసమయములోనైనను గవర్నరు కలుగజేసుకొని మంత్రుల అధికారమును త్రోసిపుచ్చవచ్చును; అదియుకాక ఎప్పుడు అట్లు గవర్నరు కలుగజేసుకొనవలెనో నిర్ణయించు అధికారము అతనికి యుండును.

మరియు గవర్నరుకు మంత్రులను తన ఇష్టము నచ్చినప్పుడు వారిపదవులనుండి తొలగించుట కధికారము కలదు. బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వ సూత్రప్రకారము

మంత్రులు శాసనసభలలో వారికి అధిక సంఖ్యాకుల సహాయమున్నంత కాలమును ప్రభుత్వభారము వహించినట్లు కధికారము కలదు. శాసనసభలో విశ్వాస రాహిత్యతీర్మాన మామోదింపబడినప్పుడుగాని, శాసనసభలో వారిబలము తగ్గిపోయినప్పుడుగాని, శాసనసభల ఎన్నికలలో వారిపార్టీ బలము తగ్గిపోయినప్పుడుగాని మాత్రమే తమ ప్రభుత్వాధికారమును వదలుకోవలసిన అవసరము కలదు. కాని సర్ సామ్యూల్ హోరుగారి వాదన ప్రకారము మంత్రులు గవర్నరున కెప్పుడు వ్యతిరేకులుగా నుండిన అప్పుడే వారియుద్యోగముల ఆశ వదలుకోవలసి యున్నది. “బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వ” సూత్ర వినిపించుచున్నది. ఎట్లుపాటింపబడుచున్నదో గ్రహించుటకష్టము.

ఇట్లే ఇతరవిషయములలో మాడ గవర్నరు మంత్రుల సంపర్కము లేక స్వంత బాధ్యత వైసినే ప్రభుత్వము సాగించుట కధికారము కలదు. పెద్దఉద్యోగస్థులకు, ప్రభుత్వకార్యదర్శులకు గవర్నరు ప్రత్యేకముగ దర్శనమిచ్చుటయు, వారితో ప్రభుత్వకార్యములగుర్చిచర్చించుటయుమాడ జరుగును. ప్రభుత్వకార్యదర్శులు మంత్రుల సమావేశములకు అవసర సమయములందు హాజరై సలహానిచ్చుటలో ఎట్టి ఆక్షేపణయు నుండవలసరము లేదు. కాని మంత్రుల సంపర్కము లేకుండ వారు గవర్నరుతో ప్రభుత్వవిషయముల చర్చించుట బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వసూత్రమున కెంతమాత్రము అనుమలముకాదని వేరుగ చెప్పనక్కరలేదు.

క్రొత్త సంస్కరణ చట్టము ప్రకారము మనదేశమునకు ఎంతమాత్రము హెచ్చు ప్రభుత్వాధికారము వచ్చునని తలంచుట కెంతమాత్రము పరిశీలన లక్షణముగ లేవు. సామ్యూల్ హోరుగారి సాక్ష్యమునుబట్టి చూచిన మనకు ప్రసాదింపబడునది “రాష్ట్రీయస్వాతంత్ర్యము” కాదనియు, గవర్నరుల స్వాతంత్ర్యమనియు స్పష్టమగును. ప్రస్తుత డయాగ్రిడ్ పద్ధతి ప్రకారము ప్రజలకున్న అధికారములుమాడ ఇకముందు చాలవరకు తగ్గిపోవుననుట నిశ్చయము. ఇప్పుడు “ట్రాన్స్ ఫర్మర్ కానిస్టేబుల్” విషయములోనైనను మంత్రులకును, శాసనసభలకును కొంత స్వతంత్ర్యముగ ప్రవర్తించుట కధికారము కలదు; రాబోవు సంస్కరణములో ఆకొద్ది స్వాతంత్ర్యముమాడ పోవుననుట కెట్టి సందేహము లేదు.

౧

ననుజూసి నవ్వింది

నవ్వులో మెరిసింది

కనుగొనల పొంగేటి

కలతకోరిక లేవా

మిగుకుమిగుకూమంటు

కనికరిస్తాయి

ఆచిన్ని హృదయాన నేమున్నదో-గాని

౨

పసిడిమెడవంపులో

పరువుతెత్తేతళుకు

తళుకులో మెలుకువై

తలలు దిప్పేపాట

పూలవాసనమల్లె

జాలి పెడుతుంది

ఆచిన్ని గొంతులో నేమున్నదో-గాని

౩

బాల్యయావనదళలు

బంతు లాడేవేళ

తొంగిచూసేమిసిమి

దొరికి పోయేవేళ

మెదిలితే అందాలు

కదిలిపోతాయి

ఆచిన్ని వయసులో నేమున్నదో-గాని

౪

ఆపిల్ల జడలోన

నేపూలూ ముడుచుకొని

ఘుమఘుమావాసనల

కులుకుతూ వచ్చి

ననుజూచి తలవంచి

నవ్వుకుంటుంది

ఆచిన్ని సిగ్గులో నేమున్నదో-గాని

౫

పూలనన్న నివలపు

బాలకమ్మనితలపు

పాటతియ్యనిపిలుపు

పలకరించేసరికి

పేదగుండెల్లోన

పిడుగుపడుతుంది

బీదకళ్లల్లోన బెంగపుడుతుంది.

యుగలక్షణ సమన్వయము

ఉభయభాషా - సాహిత్యవిద్యా - ప్రవీణ
బులుసు వేంకటరమణయ్య, రిసర్చిస్కాలరు

చరిత్రకారులు తమ గ్రంథరచనమున కనుమాలముగఁ జరిత్రమును గొన్నికొన్ని విభాగములు చేసి యొక్కొక్కదాని కొక్కొక్కసంజ్ఞ నిడుట యాచారము. ఆ విభాగములు వారిసౌకర్యద్వితకములేగాని యనాదిసిద్ధములుమాత్రము కావని మన మెఱుంగుదుము. ఆరీతి సనుసరించియే మనయాంధ్రవాఙ్మయచరిత్రకారులుమాడ వాఙ్మయమును గొన్నియుగములుగా విభజించియున్నారు. ఆ విభాగములు తల కొకరీతిని జేయఁబడియుండుటచే నాయాగ్రంథకర్తల స్వేచ్ఛయే తత్తద్విభాగమునకు మూలాధార మైనట్లు తోచకమానదు.

యుగవిభాగానుసారముగఁ గవుల చరిత్రమును వ్రాసిన రా. బ. శ్రీ కం. వీరేశలింగముపంతులుగారు ప్రాచీనకవులనియు, మధ్యకాలపుకవులనియు, సర్వాచీనకవులనియు ముత్యైతంసులఁ గవుల విభజించి యున్నారు. కాని కేవల వాఙ్మయ చరిత్రమును వ్రాయువారు పురాణయుగమనియు, బ్రబంధయుగమనియు, సవయుగమనియు నీరీతి విభాగములఁ బరికల్పించియున్నారు. Telugu Literature అను గ్రంథమునఁ బ్రబంధ-సవయుగములకు నడుమ జీర్ణయుగ మొకటియధికముగ నంగీకరింపఁబడినది. కవిత్వవేదిగారు “ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్ర సంగ్రహమునఁ బెక్కుయుగములను జేర్చొనిరి. అందలి యుగవిభాగము కవిత్వమునుబట్టిగాక వాఙ్మయము నుద్ధరించిన యాంధ్రప్రభువులకాలముంబట్టియే యునర్పఁబడినట్లు తోచుచున్నది. పురాణకవిత్వము, కావ్యప్రబంధకవిత్వము, ప్రబంధకవిత్వము మొదలసకీర్ణ కలతో సధ్యాయములు విభజింపఁబడియున్నవి; కాని అవి యుగపదలాంఛితములుమాత్రము కాలేదు. తక్కిన వాఙ్మయచరిత్రగ్రంథములలోఁ బురాణయుగాది విభాగములు

కన్పించుచున్నవి. ఈరీతి వ్యవహారములుమాడఁ బండితజనప్రసిద్ధములై యున్నవి.

ఆయా విభాగములకుఁ బురాణయుగాదినామములు, ఆయావర్ణనములకుఁ బురాణకవిత్వము మొ. శీర్షి కలుగు గట్టుటకు ఆయాసమయములందుఁ గేవల పురాణాదులే రచింపఁబడి యుండుటగాని, రచింపఁబడినగ్రంథములలోఁ బురాణాదులే యధికసంఖ్యాకములై యుండుటగాని కారణము కావలెను. పురాణములవలె నితరగ్రంథములు విరివిగ రచింపఁబడినపుడుమాత్రము వివాదివిభాగము లంతటియన్వర్థములు కాజాలవని చెప్పవలసియున్నది. ఈవివాదివిభాగములనాదిసిద్ధములు కావనియు, చరిత్రకారుల స్వేచ్ఛానుసరణమే యిందుకు మూలమనియు నిదివఱకుఁ జెప్పఁబడియుండుటఁబట్టియు, నొకరు విభజించిన రీతిని మఱొకరు విభజింపకుండుటంబట్టియు, యుగవిభాగమునఁ గొన్నిలో ట్లుండుటంబట్టియు నియ్యది (ఈవిభాగము) యంతటిసమచితముగ లేదని చెప్పవలసివచ్చుచున్నది.

వైదికవాఙ్మయచరిత్రకారులు, వేదయుగమునఁ సంహితాకాలమున బ్రాహ్మణములుగాని, బ్రాహ్మణరచనాసమయమున సంహితాదులుగాని రచియింపఁబడలేదనియు, (అనఁగా సంహితా, బ్రాహ్మణ, ఉపనిషదాదులకు సాంకర్యము లేదని) ఆకారణమున సక్కాలమును సంహితాకాలము, బ్రాహ్మణకాలము, ఉపనిషత్కాలము. అని విభజింప వీలగుచున్నదనియుఁ జెప్పుచున్నారు. ఒక్కవైదికవాఙ్మయమునందే యిట్టి విషయసాంకర్యము లేదుగాని, ప్రాచీనమైనదైనప్పటికిని సంస్కృతవాఙ్మయమునందు విషయసాంకర్యము కానవచ్చుచున్నది. క్రీస్తునకుబూర్వము ౬౦౦

ప్రాంతమున నాదికావ్యమును రామాయణమేకాక ఇతిహాసమును మహాభారతము, వ్యాకరణాలంకారాది శాస్త్రగ్రంథములు రచింపఁబడినవి. ప్రాచీనుఁడగు నశ్వఘోషమహాకవి బుద్ధచరిత్ర, సౌందరనందకావ్యములనే కాక శాలీపుత్రప్రకరణ మనునాటకమును రచించెను. కాలిదాసాదు లగు మహాకవులు కావ్యములనే గాక నాటకాదిగ్రంథములను రచించుట మనము వినుచున్నాము. కావున సంస్కృతవాఙ్మయమునఁ గావ్యయుగమునుగాని, నాటకయుగమునుగాని, శాస్త్రయుగమునుగాని వేఱుగ విభజింప వీలులేదు. అట్టివిభాగము నెవ్వరు నొనర్చియుండను లేదు.

ఆంధ్రవాఙ్మయమునకుఁ జాలనిష్ఠయములలో సంస్కృతమే మూలమగుచుండుట నెఱుంగవలెను. సంస్కృతమందువలె నాంధ్రమునను విషయసాంకర్యముండుట స్పష్టము. పురాణయుగమని పేర్కొనఁబడు కాలమున భారతమేగాక నన్నెచోడవిరచితమగు కుమారసంభవకావ్యము, సోమనాథుని వృషాధిపశతకము, భీమన కవిజనాశ్రయము, ఇంచుమించుగ సమకాలమునందే యుద్భవిల్లియున్నవి. మఱియుఁ గడచినపందొమ్మిదవశతాబ్దపుఁజరమభాగమునఱకు ఆంధ్రవాఙ్మయమున నెన్నిరీతులకవిత్వము బయలుపెడలియున్నవో, అవి యన్నియు నిపుడు పురాణయుగమని చెప్పఁబడుసమయముననే తలఁపఁబడుచున్నవి. అప్పుడులేనికవిత్వ ౧౯-వ శ. చరమావస్థనఱకు లేదు. కావుననే నాటకకవిత్వయాదినుండి అంతమునఱకు లేకపోయినది. గద్యకావ్యము లర్వాచీనసమయముననే వెలువడియున్నను, ఆదిగ్రంథమును మహాభారతమున గద్యభాగము లుండుటచే, గద్యకవిత్వ తొలఁత లేదని చెప్ప వీలులేదు. దీనిం బట్టి పురాణయుగమునఁ బురాణకవిత్వమేగాక కావ్య, శతక, శాస్త్రాదికవిత్వములుపూడ వెలయుటచే నానామయ్యుగమున కంతయుచిత్తమైనట్లు తోచును.

ఇంతియగాక మనవారు సంస్కృతమునందలి పురాణముల నాంధ్రీకరించుటచే మూలానుసారముగఁ దామురచించినగ్రంథములకుఁ బురాణములని పేరు పెట్టిరి. కాని నిజమునబట్టి యవి పురాణములు కావు.

మనవారు రచించినగ్రంథములన్నియుఁ (పురాణనామాంకితములు) గావ్యములే యని చెప్పవలసియున్నది. నన్నయభట్టు తాను మహాభారతమును నితిహాసమును గావ్యముగ రచించుచున్నట్లుఁ దొలుదొల్తనే చెప్పియున్నాఁడు. తిక్కనసోమయాజి తనగ్రంథమును కావ్యరీతిని, నాటకరీతిని భావ-రసప్రధానమగునట్లు రచించుటచేతనే మేటికీరితిని సంపాదించెనని పండిత విమర్శకులయభిప్రాయమై యున్నదిగదా! నృసింహపురాణ, జైమినిభారతాదులు పేరునకుఁ బురాణములుగాని యథార్థముగఁ గావ్యములేగదా! పరికిలించి చూచినచో మనవాఙ్మయమునఁ దొలుతనుండియుఁ గావ్య-ప్రబంధకవిత్వమే బయల్పెడలినదిగాని పురాణకవిత్వ బయలుదేరి లేదని చెప్పవలసియున్నది. నన్నయకాలమున—అనఁగా—శ్రీ. శ. ౧౧-వ శతాబ్దమున భారతదేశమందంతట నన్నివాఙ్మయములందును, కావ్యవాఙ్మయభాగమునకే ప్రాముఖ్యమియఁబడియుండుటచేతను, భోజదేవాదులయాసానములందు మనవాఙ్మయమునకు మూలమునఁడగు సంస్కృతవాఙ్మయమునఁ గావ్యకవిత్వకే యగ్రస్థాన మియఁబడియుండుటచేతను, భాష, దేశము వేరైనను జనసామాన్యముయొక్కయభిప్రాయము లంతట సమానము లగుచుండుటచేతను, మన వారికిఁగూడఁ గావ్యకవితారచనయందే యభినివేశము కలిగి, వారు పురాణాదులనుగూడఁ గావ్యములరీతి నాంధ్రీకరించియుండవచ్చును.

నామసాదృశ్యమున మన యాంధ్రగ్రంథములు పురాణము లగునని చెప్ప వీలులేదు. పినవీరభద్రుని శాకుంతలము, శ్రీనాథునివీధినాటకము నామసామ్యమాత్రమున నాటకములు కాఁజాలవుకదా!

మఱియుఁ బురాణాంధ్రీకృతి ప్రాచీనయుగముననేగాక మధ్యమార్వాచీనయుగములందును గానవచ్చుటచే బురాణములు పురాణయుగమునందే రచింపఁబడినవని చెప్ప వీలుపడదు.

పైని వివరింపఁబడిన యంశములంబట్టి పురాణయుగమునామము సరిగ లేదని చెప్పవలసివచ్చినది. ఒక వేళఁ బ్రాచీనయుగమునట నది పురాణయుగ మగునని

యందురేని, సం దేహజనకమును పురాణపదమును దీసి, ప్రాచీనయుగముని పేరిటబయలు లెస్స. ఇట్లే ప్రబంధ యుగాదివిషయమునంగూడ నని యెఱుంగునది. ఈ మీది పురాణయుగాదినామములు తద్విభాగమునందలి విషయములను బూర్తిగఁ దెలియపఱుపఁ జాలక యున్నవి.

యుగక్రిక్రి కలబట్టి యుగమునందలి వాఙ్మయ చరిత్రమును గొంత వ్యక్తపఱుపఁదలంచిన చరిత్ర కారులు ప్రస్తుతమున కంతగ ననుసరింపని మీది విభాగముల నుపేక్షించుట లెస్స. ఇఁకఁ బ్రాచీన యుగము, మధ్యయుగము, అర్వాచీనయుగము నని క్రీ. శ. ౧౫-వ శతాబ్దచరమభాగమువఱకుఁ గల సార స్వతమును మాఁడుతెఱుగుల విభజించుట యుచితము. ప్రాచీనకాలమున రచింపఁబడిన పురాణాంధ్రీకరణ

ములు, కావ్యములు, శాస్త్రగ్రంథములు, శతకములు మొదలగునవి ప్రాచీనయుగమునకును, నశిమికాలమున శ్రీనాథుఁడు, కృష్ణదేవరాయలు మొదలయినవారి కాలమున రచింపఁబడిన గ్రంథములు మధ్యమయుగమున కును, తక్కినసమయమున రచింపఁబడిన సర్వాచీన యుగమునకును జెందఁగలవు. చరిత్రలు, విమర్శనలు, నాటకములు, కథలు, నవలలు, భావప్రధానఖండ కావ్యములు, గేయములు, కథానకములు మొదలగునవి మీఁదిమార్గములకంటె విశేషముగ నిపుడు వెలువడు చుండుటందేసి యియ్యవి ప్రస్తుతము, నాల్గవది యగు నవయుగమునకుఁ జెందియుండునని, చెప్పవలెను. ఇట్టియుగచతుష్టయవిభాగమే యుచితమై యున్నదని నాకుఁదోచుచున్నది.

కష్పతలి పెల్లి

చావలి బంగారము

కష్పతలి పెల్లి నేడూ-చూడరే

కావెళ్ల నీళ్లొంపినాడు

వరుణదేవుడు పంపినాడూ-ఓచెలీ

వాడలన్నీ నింపినాడు

గగనతలమునుంచి నేడు-వీవనలు

చెట్లచే వేయించినాడు

స్వర్గాధినాథుడు నేడూ-రథమెక్కి-

పయనమై పోవుచున్నాడు

భత్యాలులేకనే వాడూ-పెల్లికీ

బాజాలు వేయించినాడు

బండరాళ్లపైని వాడు-చక్రములు

బడబడా దొర్లించినాడు

బాణసంచావెలితి లేదే-పెల్లికీ

బహుబాగుగా చేసినారె

కళ్లుచెదిరే మెరుపులమ్మా-చూడగా

వొళ్లు పరవశమాను సుమ్మా

కష్పమ్మ పెల్లికోయంచూ మేళములు

గొప్పగా తెప్పించినారే

చెప్పశక్యముగాదు వేరే-బోదురూ

కప్పలా మేళములు రారె

కష్పమ్మ గడఁతొక్కినదీ-శుభమన్న

సూచనలు చూరుచెప్పినదీ

కష్పలెగిరే వానలమ్మా! పొలములు

కనకమే పండుతాయమ్మా!

ఇది ప్రజాపరిపాలనకాలము. పూర్వమువలె రాజు లిప్పుడు ప్రభుత్వముచేయుట లేదు. కొన్నికొన్ని దేశములరాజులున్నను వారు రబ్బరుప్రాంపులే. మంత్రి గారు గట్టిగ దబాయించిన సుంకీలు తీయవలసినగతి వారికి పట్టినది.

కాని, నిజమున కిది ప్రజాపరిపాలనము కాదు. (mobocracy) పూర్వము గ్రీకు, రోముదేశములందు పౌరులందరు నొకచోగూడి రాజకార్యముల చక్క బెట్టెడివారు. ఇప్పటివలె ప్రతినిధుల నెన్నుకొనుట లేదు. ప్రతిపౌరుడును ప్రతినిధియే యన్నమాట.

ఇప్పుడది కుదరదు. గ్రీకునందలిరాజ్యములు చాలిన్నివి; పట్టణరాజ్యములుమాత్ర మునుటచే పౌరుల సంఖ్య చాలకొద్ది. బానిస లన్నిపనులు చేయుటచే పౌరులకు కాలవ్యవధిహాడ చాలయెక్కువ. అందుచే పౌరులందఱు తొకచోగూడి యాలోచింప వీలయ్యెడిది. కాని యిప్పటిరాజ్యములు చాలపెద్దవి. పౌరులందరును ఒకచోహాటుట అసంభవము. పూర్వమువలె మనపని నంతయు చేసి మనకడుపులో చల్ల కడలకుండు మార్పుం డబెట్టుటకు బానిసలను లేరు.

అందుచే నిప్పుడు ప్రజలు, తమకుబడులుగ, తమయభిప్రాయములతో నేకీభవించి పనిచేయుప్రతి నిధుల నెన్నుకొని వారి ద్వారా ప్రభుత్వమును కొన సాగించవలసినవచ్చినది. కాన, నిజముగ నిప్పటి ప్రభు త్వములు ప్రతినిధుల ప్రభుత్వములు. ప్రజలో, స్వాములు మాత్రమే. వారియిష్టానిష్టముల ననుసరించి ప్రతినిధులు ప్రభుత్వమును కొనసాగింతురు. అందుచే నిప్పటిరాజ్య ములను ప్రజాస్వామికపరిపాలనము లనుట మంచిది.

ఇట్టి ప్రజాస్వామికపరిపాలనము ఆధారపడునది 'వోటు' పై. ప్రతినిధుల నెన్నుకొనుట 'వోటు' నిచ్చి కాదా?

కాబట్టి 'వోటు' అననేమో, దాని నెట్లుప యోగించవలయునో, ఎవలెవరి కాహక్కుండవలయునో తెలిసికొనుట ప్రతిపౌరునకును విధి. పౌరునివిధ్యుక్త భర్తయు తిన్ననిప్రతినిధుల నెన్నుకొని ప్రభుత్వము చక్కగ ప్రజారంజకముగ కొనసాగింప బడుటకు తోడ్పడుటయే! ఇది చేయనివాడతనికి 'వోటు' చేయుటకు హక్కిచ్చినయెడల నది బూడిదలోపోసిన పన్నీ రగును.

'వోటు' పెట్టెలో పెట్టి దాచుకొనవలసినది కాదు. మారుదేరమున కమ్మకొని వర్తకము చేయవల సిన వస్తువును కాదు. అది ఒక హక్కు. తాను దేశ ములో ప్రభుత్వములో పాల్గొనవచ్చుననియు, తా నొకపౌరుడననియు గుర్తింపబడినవిన్నాము. దానిని బాగ్రత్తగ, తెలివిగ పౌరు డుపయోగింపవలయును.

మనుజులు సౌఖ్యమును, శాంతిని ఇచ్చుగింతురు. అట్టిది దేశములో మార్పునది ప్రభుత్వము. ప్రభుత్వము కొన్నిభర్తములను నెరవేర్చుకొనుటకై యేర్పరుపబడిన సంస్థ యగుటచే, ప్రభుత్వముచేయ నుంకించుప్రతినిధు లాభర్తములను నిర్వర్తించుటకు తగినశక్తిసామర్థ్యములు కలిగినవారుగ నుండవలయును.

ప్రభుత్వముచేయుట ఒకగొప్పకళ. ప్రతిమను జుడును చేయలేడు. దానికి కొంతతెలివికేటలు, క్లిష్ట సమస్యల నర్థముచేసికొనుటకు తగినజ్ఞానము, కావల యును. జనసామాన్యము చేయవలసినపని, చేసెడిపని, అట్టివారి నేరుకొని శాసనసభల కంపుటయే.

శాసనసభలలో చేయబడుచట్టములకు మనము లోబడియుండవలయును. ఆచట్టములు మన యభి ప్రాయములకు వ్యతిరేక్తమయిన మనము ఆమోదించ లేము; లోబడలేము. ఒకవేళ 'మడ్డుకట్టకు, ఎత్తి టోపికి' భయపడినను అట్టిది దేశమునకు, పౌరులకు

శ్రేయస్కరము కాదు. అది బలవంతపు బ్రాహ్మణార్థమువలె కష్టతరము.

అట్టిదేశమున తిరుగుబాటు తప్పదు. అందుచే జనులు తమయభిప్రాయములతో కొంచె మెచ్చుతగ్గుగ నేకీభవించు ప్రతినిధుల నెన్నుకొనవలయును. ఇట్లెన్నుకొనుటకు గలహక్కు 'వోటు'. అట్టిహక్కుగలవారు 'వోటర్లు'.

ఇట్టి హక్కువరికుండవలయు ననునది యాలోచనీయాంశము. ప్రతిమనుజునకును వోటుచేయుటకు హక్కుండవలయునా? లేక కొందరికేనా? కొందరే యైన, ఏకొందరు? ఆవిభజన దేనిమీద నాధారపడి యుండవలయును?

సాధారణముగా నిపుడు మాడుసంగతులపై నిది యాధారపడియున్నది :

౧. ఆస్తి,

౨. రాజశి,

౩. విద్య.

పన్నుగా కొంతభనమును ప్రభుత్వమునకు చెల్లించువారికే కొన్నికొన్నిచోట్ల వోటు కలదు.

I. ఆస్తియున్నవారికి దేశములో కొంత పలుకుబడి యుండును. విప్లవములు మొదలయినవి వచ్చిన వారియాస్తి పోవు ననుభయము వారి కుండును. అందుచే వారట్టివాటిలో పాల్గొనరు. వారికి భుక్తిగడచుటచే లంచములు మొదలయినవి పుచ్చుకొనరు. వారు వారిధర్మమును బాగుగ నెరవేర్చుకొని, తగు ప్రతినిధుల నెన్నుకొనెదరు. అందుచే 'నాస్తి' యున్నవారికే 'వో'టుండవలె ననునది వాదము.

కాని మనము చూపినటుల వోటరుకుండవలసిన ముఖ్యలక్షణము తగినప్రతినిధి నెన్నుకొనుట. ఆస్తి యున్నంతమాత్రమున నాశక్తి యలవడు ననుకొనుట పొరపాటు. ఇప్పుడున్నటువంటి 'ఆస్తి' కే ప్రజాస్వామికపరిపాలనమున తావులే దనునపుడు, దానిపై నాధారపడు విభజన కెడమే లేదు. 'ఆస్తి' కల

యెంతమంది మూర్ఖులను మనము చూచుటలేదు. ఎంతమంది సోమరిపోతులు ఆస్తికలవారిలో లేరు. ఆస్తి లేనంతమాత్రమున ఎన్నుకొనుటకు తగినశక్తి లేదని మనము చెప్పగలమా? ఆస్తిని సంపాదించని తెలివిగల వానికైనను 'వోటు' లేదనుటయేనా? తగుసమర్థుల నెన్నుకొనుశక్తి 'ఆస్తి' కలవారిలోనేగాని, పైనలేరని మనము చెప్పలేనపుడు 'వోటును' భనమున్నవారికే యియ హాదము. 'వోటు' నెవరి కిచ్చుట యను విభజన కలిగినపుడు ఎవరు ప్రతినిధుల నెన్నుకొన సమర్థులగుదో యనునదికాని, ఎవరికి భనమున్నదో యనునది కాదు ఆలోచనీయాంశము. అటుకాకపోయిన, రాజ్యము భనవంతుల రాజ్యమును కాని ప్రజాపరిపాలన కానేరదు. అట్టిరాజ్యమును ప్రభువులరాజ్యమన వలెను కాని ప్రజాస్వామిక మనరాదు.

II. చెండవది విద్యవచ్చినవారికే యీ హక్కుండవలెననుట. విద్య మిగులనవసరమే. విద్యలేని వాడు పశువే. ఆతడు జరుగుసంగతులను తెలిసికొని, సరిగ వోటుచేయుటహాడ కష్టమే. కాని దీనిప్రకారము విభజించుట చాలకష్టము. విద్యయనగా నెంత విద్య? ఎట్టివిద్య? పదియేండ్లు కష్టపడి సంతకముచేయ నేర్చుకొనిన — జనాభారెక్కలలోవలె — నావిద్య చాలునా? లేక రాత్రి టీ పుచ్చుకొని, కంతతాపట్టి యైన బి. ఎ. గట్టెక్కింపవలయునా? ఎంతమట్టుకు విద్యవచ్చినతర్వాత ప్రతినిధుల నెన్నుకొనుటకు తగిన శక్తి యలవడును? ఏక్లాసుచదివిన వోటరుగా నుండుట కర్హుడయినటులు? సంతకముచేయుటయే 'వోటరు'గ నుండుటకు చాలనిన ఎటులనో కష్టపడి శుంకులతప్ప అందరును నేర్చుకొనలేరా? అంతమాత్రమున, పూర్వముకంటె వారు గొప్పవా రయిరా?

కాని నిజముగ నాలోచించిన విద్యయా, విజ్ఞానమా ముఖ్యము? విద్య వచ్చినంతమాత్రమున విజ్ఞాన మలవశితీరునా? విద్య లేకపోయిన విజ్ఞానముండదా? మరి విజ్ఞానమును కొలుచు తెల్లు? అక్కరునకు సంతకముచేయ రాదట! ఆతనిపాటి

విజ్ఞానముకలవారు మన యిప్పటి M. A. లలో నెంత మంది కలరు? మనరైతులలో చాలమందికి, అ, ఆ, లు రావు; కాని వారివిజ్ఞానము చాలగొప్ప దనునది యందరికిని తెలిసినయంశమే. వారు ప్రతిదినమును వినుచుండిన భారతభాగవతరామాయణములే వారికి కావలసినంత విజ్ఞానము నిచ్చును. ఇట్టిస్థితిలో—ముఖ్యముగా హిందూదేశమున—విద్య లేదని రైతులు మొదలగు వారికి వోటు లేకుండచేయుట న్యాయమా?

పైగా విద్యనేర్చుకొనుటకు ధన ముండవలయును. 'వోటు' నకు చాలవిద్య B. A. కావలయుననిన, సాధారణముగ ధనవంతులుకాని చదువుకొనలేరు. అందుచే నావిభజన పేరునకు విద్యపై నాధారపడియున్నను, నిజమున కది ధనముపైనే యాధారపడియున్న దన్నమాట. దాని కష్టములు పైనేనే చర్చింపబడినవి.

కాక చాలతక్కువవిద్య చాలుననిన, నది అందరి అందుబాటులో నుండునటుల చేయవలసినవిధి రాజ్యముది. ఉచితనిర్బంధప్రాథమికవిద్య యుండిన కాని విద్యపై వోటు నాధారపడ జేయుట న్యాయము, ధర్మము కాదు. లేకపోయిన, గదిలో నొకనిని తాళము వైచి పైకి రమ్మనినటులుండును. విద్య జనసామాన్యమున కందుబాటులో లేనపుడు, దానిపై నాధారపడ జేయుట మోసముచేయుటకాని వేరొకటి కాదు. విద్య యందరికి నందుబాటులో నున్నపు డందఱును విద్య నేర్చుకొందురు గాన, విద్యావంతులకే వోటుండుననుట యవసరము. ప్రతివారికిని వోటు కలదని చెప్పుటయే శ్రేయస్కరము.

ఇప్పుడు చాలదేశములలో నున్నపద్ధతిదియే. ఇంగ్లాండున 21 సం. వచ్చిన ప్రతివారును—పిచ్చువాండ్రు మొదలయినవారతప్ప—వోటులే. రోమను కాథలిక్కుదేశములందుమాత్రము స్త్రీలకు వోటింగు హక్కు లేదు. ఇది చాలశోచనీయము.

చట్టములు మనలను తిన్ననిమార్గముల నడిపించుట కేర్పరుపబడిన నిబంధనలు. అట్టిచట్టముల

చేయుటలో కొంతమంది యభిప్రాయమును తీసికొనక పోయిన, సంఘమునా రిచ్చుమంచిన గ్రహింపలేక పోయినదన్నమాట. అట్టివారు ప్రభుత్వములో మనఃపూర్తిగ నేకీభవించరు. వారియంగీకార మర్థాంగీకారముగానే యుండును.

అదిగాక చేయబడుచట్టములు దేశములోని ప్రజలందరి సౌకర్యార్థమైకాని కొందరికొరకుమాత్రమే కాదు. కాని ఎవరికి వోటు కలదో రాజ్యములో వారి సౌకర్యములు మాత్రమే జరుగును. వోటులేనివారి సౌకర్యార్థ మెవరును, ఏకాసనసభయును పాటుపడరు. కారణము? వారు మనల సేమియు చేయలేరుగదా యను ధైర్య మొక్కటియే! ఇంగ్లాండుదేశమున కార్మికులకు వోటిచ్చువరకును మిల్లులలోని పరిస్థితులు చెప్ప నలవి కాకుండ నుండెడివి. కాని వారికిగూడ రాజ్యపాలనములో హక్కు దొరకగానే వారిస్థితిని వారు బాగు చేసికొన నవకాశము దొరకినది. కాని వోటింగుహక్కు ధనవంతులకే యుండిన అధికవిద్య కావలయుననిన నదియు ధనముక్రిందనే లేక్క—ధనవంతుల సౌకర్యములుమాత్రమే జరుగును. బీదకు మాటిలో మన్నే! 'వారిమొరాలకించు' వా రెవరు నుండరు. వోట్లు లేకపోయిన వారి కష్టసుఖములు విచారించబడవు గనుక రాజ్య మందరికొరకును కాబట్టి 'వోటుందరికిని' ఉండవలయును. ప్రతినిధుల నెన్నుకొనుటకు కావలసినది విచక్షణజ్ఞానము. అది విజ్ఞానమువలన కలుగును. అట్టి విజ్ఞానము వేదచల్లవలసినవిధి ప్రభుత్వముది. ఇది ముఖ్యవసరము.

ఇప్పటిఎన్నికలను చూచిన దీనియవసరము మనకు తెలియును. లంచముల నిచ్చుట, పుచ్చుకొనుట, అబద్ధములు చెప్పి మోసముచేయుట మొదలయిన వన్నియు విజ్ఞానము లేకపోవుటవలననే కలుగుచున్నవి. ఎవ రెక్కువలంచమిచ్చిన వారికే ఎన్నికలలో జయము కలుగుచున్నది. అందుచే, తిరుగ ధనమే ముఖ్యమగుచున్నది. అందువలన ప్రతినిధులుగ చాలవోట్లనుండి యెన్నుకొనబడువారు జమిందారులుగ నున్నారు.

కాన మనము ధనమునకు దాసుల మగుచున్నాము. ధనమే ముఖ్యమగుటచే, దొరతనమునకో, దొంగతనమునకో ధనసంపాదనయే యిపుడు ముఖ్యమగుచున్నది. కాని లోకకల్యాణముకొరకు సాటుపడుట కాదు. మనమ్యునిసిపలు, తాలూకాబోర్డు వ్యవహారములను జూచిన మనము స్వరాజ్యమున కర్హులనూ యనుసంశయముహావ కొన్ని సమయముల పుట్టక మానదు. ఇది విజ్ఞానముమూలముననే తొలగింపవలయును.

చట్ట మందరికి నొకటియే. తప్పుచేసిన బ్రాహ్మణుడైన నొకటే, బ్రాహ్మణేతరుడైన నొకటే. అట్టి చట్టముల తయారుచేయుటకు కులవివక్షతతో పనిలేదు. ఒకచట్టమును తయారుచేయునపుడు చూడవలసినది దేశమున కది యుపయోగనూ, కాదా యని కాని, తన చుట్టాలకు, కులమువారికి లాభము చేహారవలయునని కాదు అట్టిసమయముల బ్రాహ్మణులకేకాని 'వోటీ'య మనిగాని, బ్రాహ్మణులకు 'వోటీ' యమనిగాని చెప్పుట సరిగాదు. అది వోటును సరిగా నుపయోగించుట కాదు. వోటు సరియైన ప్రతినిధుల నెన్నుకొనుటకు గదా హక్కు! ఇద్దరు ప్రతినిధులలో ఎవరు లోక కల్యాణమున కెక్కువసహాయులనికదా ఆలోచింపవలసినది. కాని కులమునుబట్టి కాదుగదా వోటు నిచ్చునది. అట్టివో చదువుకొంటిమని విట్టివీరువారుహావ కుల వివక్షలలో కాలము పుచ్చునపుడు వారివోటు ప్రయోజనమేమి? ఇదివిజ్ఞానము లేకపోవుటనేతనైనది. వోటు నెపుడును స్వలాభముకొర కుపయోగింపరాదు. ఇట్లు దుర్వినియోగముచేసిన దేశమునకు చెడుగేకాని మంచి కాదు. అందుచే విజ్ఞానము చెడచల్లుట ప్రభుత్వవిధి. ప్రతిమనుజునకును ఎట్టివారిని ప్రతినిధిగ నెన్నుకొనవలయునో, ప్రతినిధి చేయవలసినపని యేదో, వోటరునకును ప్రతినిధికిని గలసంబంధ మెట్టిదియో తెలియవలెను.

పూర్వము చెప్పినటుల ప్రతివారును చట్టముల చేయజాలరు. ప్రతివారును ఒకపని నిచ్చు గింప వచ్చును; కాని చేయుట తెలియకపోవచ్చును. మోటారు కారులలో చాలమంది ప్రయాణము చేయుదురు; కావలసిగ్గివోటునకు పోయెదరు; కాని నడపునది డ్రైవరు

మాత్రమే. రాజ్య మొకపెద్దకారువంటిది. ప్రయాణీకుల రచటికి తీసికొనిపొమ్మనిన డ్రైవ రచటికి కొని పోవలయును. వారు దాని కధికారులు, స్వాములు; కాని ప్రతిప్రయాణీకుడును కారు నడుపుటకు సిద్ధమగుటకు వీలులేదు. ప్రయాణీకులపని తమ రేప్రదేశమునకు, ఏదారని పోవలయునో చెప్పుటయే; కాని నడపునదిమాత్ర మవిద్యనేర్చిన డ్రైవరే.

అటులనే చట్టము లెటువంటివి, ఏవిషయముల గురించి నిర్ణయింపవలెనను అని మాత్రమే ప్రజలు తెల్ప గలరు. కాని చట్టములను నిజముగ నిర్ణయించునది, ఎన్నుకొనబడిన ప్రతినిధులే. అందుచేత అట్టివిధానమును తెలిసినవారిని, ప్రజలకు కావలసినసంగతులను వారి యభిప్రాయములను తెలిసికొని సభలయందు చెప్పగల వారినే వోటర్లు ప్రతినిధులుగ నెన్నుకొనవలయును; ఎవ రట్టివారు కారో తెలిసికొనవలయును.

అట్లు చట్టములను చేయవలసియుండుటచే సంఘము వారికి కొంత శక్తి (Power) నిచ్చుచున్నది. ఆశక్తిని వారు ఎట్లుపయోగింపవలయునో చెప్పనది వోటర్లు ఆశక్తిని వారి కిచ్చినది దేశమునకును సంఘము నకును మంచిచేయుమనికాని తనబంధుమిత్రుల కుపయోగించుకొనుమని గాదు. అందుచే ఎవరుదుర్వినియోగముచేయుదురో, ఎవరు సద్వినియోగము చేయుదురో తెలిసికొని ఎన్నుకొనవలయును. దీనికిహావ విజ్ఞాన మవసరము.

ఇట్టి విజ్ఞానము ప్రజల కందరికిని తెలిపి అందరికిని వోటుచేయుటకు హక్కిచ్చితీరవలయును. విజ్ఞానము పౌరులకు లేకుండ జేసి, విజ్ఞానము లేకపోవుచే వోటు నీయుటలేదని చెప్పుటకంటె అన్యాయము మరియొకటి లేదు. అట్టివిజ్ఞానము ఎవరికి కలుగవీలు లేదో వారు—పిచ్చివాండ్లు, మొదలయినవారు—మాత్రమే వోటున కనర్హులు.

వోటిచ్చినయెడల దేశమునకు ముప్పు నెవరు తీసికొనివత్తురో, వారికి మాత్రమే ఈయహావము. కాని కులముపైనను, భాగ్యముపైనను నిది యాధార

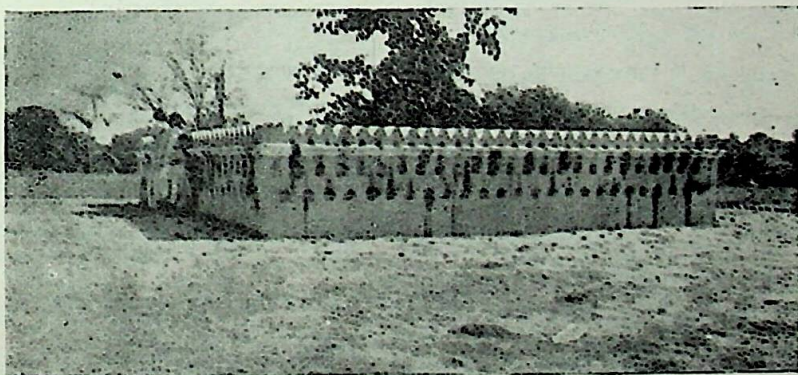
పడి యుండకూడదు. విజ్ఞానము లేనివారివోటు వ్యర్థమే కాక దేశాధిపతియగుచుండును. లంచములిచ్చుట, పుచ్చుకొనుట దేశక్షేమంకరములు కావు. అట్టివారికి వోటియకూడదు. లేదా, అట్టివి జరుగనటుల చూడవలయును.

ప్రతినిధులెన్నికసమయమున వోటర్లవోవారికి 'కొండవీడుకోటిని' తెచ్చి యిచ్చెదమని చేయనసందర్భవాదానముల నమ్మి మోసపోక వోటును తగినప్రతినిధికి యిచ్చవలయును. తనలాభముకన్న, దేశకల్యాణమేయెక్కువగా నెంచుకొనవలయును.

ఇది వోటర్లధర్మము. వోటు పైన చెప్పినట్లు దేశమునకంతటను మేలుకూర్చుప్రతినిధుల నెన్నుకొనుటకు—తానుగూడ సమర్థుడై ప్రతినిధిగా యెన్నుకొనబడవచ్చును.—గలచాకు—అనగా తాను తనచేత నయినంతమందిని దేశమునకు చేయ వాదానము చేసి నాడన్నమాట. అందుచే నీహక్కు పరమపవిత్రము, పాదుచేయ వలనుపడనిది. తప్పుగ నుపయోగింపకూడనిది.

ఇట్టిహక్కును, రాబడి, ఆస్తి, విద్యలపై నాధారపడజేయుట ధర్మముకాదు కావునను, ఒక్క విచక్షణజ్ఞానమే ముఖ్యమగుటచేతను, అట్టివిచక్షణజ్ఞానము విజ్ఞానముగూలముననే యలవడును కానను, విజ్ఞానమును నిరూపించుటకు పిచ్చివాండ్రుమొదలయినవారి కడ తప్ప, వీలులేకపోవుటవలనను కొందరికి వోటు చేయుటకు హక్కియకపోవుటయన వారికి తమచేత నయినంతమందిని సంఘమునకు చేయునవకాశము కల్గింపకపోవుట యగుటవలనను, వోటు పొరులందరికిని ఉండవలయును. (Universal suffrage) (స్త్రీపురుషవివక్షత యుండరాదన నక్కరయే లేదు గదా!) ఏమైన కష్టములున్నయెడల వాటిని ప్రజలకు విద్యగరపుటగూలమున తొలగింపవచ్చును.

వోటుహక్కియకపోయిన వానిని మనుజున కన్న తక్కువగా చూచుచున్నామన్నమాట. వారు పౌరులు కానేరరు. అందరికిని వోటు హక్కున్నపుడే యది నిజమయిన ప్రజాస్వామికపరిపాలనము. మిగిలినవాటిని 'ప్రజాపరిపాలనము' లనుట పొరపాటు.

సింహళరాజధానియగు అనూరాధపురముననుండి కొనితెచ్చి పాతిన అశ్వత్థవృక్షశాఖ
సారనాథము

—సి. జి. జగన్నాథదాసు.

చెన్నరాజధానియందు ౧౯౩౧-వ సంవత్సరము జూలై ప్రారంభము మొదలు
సంప్రేమరు తుదివరకు గల మూడునెలల కాలమున ముద్రితములయి ప్రకటితములయిన

ఆంధ్ర గ్రంథముల పట్టిక*

కథలు—చరిత్రాసంగములు, పౌరాణికములు

పంచపాండవుల ఆజ్ఞాతవాసము—పురాణం పిచ్చయ్య,

సి. చిన్నయ్య

మయూరధ్వజచరిత్రము—కె. సంజీవమూర్తిరావు

మృత్యుంజయవిలాసము—వి. రామమూర్తి

రఘువంశము, భా. ౧—(ప్ర) డి. పి. శాస్త్రి కో,

నెల్లూరు.

విజయాభిమన్యుజన్యము—కొమంహూరు వెంకటరామా
నుజాచారి

శుచిముఖి—నూకల సీతారామమూర్తి

శ్రీకృష్ణార్జునీయము—కొమంహూరు వెంకటరామాను
జాచారి

నూర్యవంశము—యం. వెంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

—కల్పితములు

కథారత్నావళి—యం. భాస్కరరావు

కాదంబరి, భా. ౧—(ప్ర) యం. నాగలింగశాస్త్రి,
తెనాలి.

నూతనకథలు, భా. ౧—సి. శ్రీనివాసరావు, ఆదోని.

పల్లెటూరి కథలు—యస్. సుబ్బరావు

—చారిత్రకములు

ఆంధ్రరమణీయములు—ఆంధ్ర శేషగిరిరావు

మహానుభావులు, భా. ౨—శ్రీపాదలక్ష్మీపతిశాస్త్రి

సార్వభౌములు—కొప్పూరిభానుమూర్తి.

సాహసీక వీరచరిత్ర—సువ్యశేషగిరిరావు

హిందూదేశ చరిత్రకథలు, భా. ౨—ద్రోణరాజు
సీతారామరావు

హిందూదేశ చరిత్రకథలు, తరగతులు, ౪, ౫—జి.

రంగరావునాయుడు, కె. జగన్నాథం

కల్పములు

మంగళగౌరీ పూజావిధానము—(ప్ర) ఆంధ్రదేశవర్ణా

శ్రమసభ, బెజవాడ.

శ్రీచరసిద్ధి విరాయకపూజా కల్పము, పద్మములు—

(ప్ర) వెంకటసుబ్బయ్యశాస్త్రి, వేటపాళెం.

శ్రీ సత్యనారాయణవ్రతకల్పము—(ప్ర) వి. రామ

స్వామిశాస్త్రి అండ్ సన్స్, మదరాసు.

గణితశాస్త్రము

గణితచంద్రిక, తరగతులు, 3, ౪—యస్. రంగరావు

ప్రారంభ గణితము, బుక్. ౧—కె. యస్. శ్రీనివాసా
చారి.

బాలబోధ గణితశాస్త్రము, బుక్. ౫—స్వామికన్.

సర్వేగ్న—కె. సుబ్బరావు.

గేయములు

అంబోసాఖ్యానము—పి. సుబ్బరాయకవి

కలికాల శృంగారపాటలు—అత్యహరు నరసింహదాసు

దేశీయగీతములు—(ప్ర) సాధన పబ్లిషింగ్ హౌస్,

అనంతపురము.

నిజభక్తభజనకీర్తనలు, భా. ౧—చిల్లర నారాయణ
దాసు

శ్రీ వేంకటేశ్వర బృందావన భజనకృతులు—యం.

సుబ్బరామదాసు

సంగీతకీర్తనలు—(ప్ర) యస్. వి. గోపాల్ అండ్

కో, మదరాసు.

* ఈ పట్టికయందుగల సంకేతపదముల వివరణము: అ.—అధ్యాయము. అను.—అనువాదము, అనువాదకులు.
ప.—పద్యము. ప్ర.—ప్రకాశకులు భా.—భాగము. వ.—వచనము. సం.—సంపాదకులు. సటీ.—సటికము.

స్వరాజ్యపదవి—నూరిదాస్

చ రి త్ర

ప్రపంచచరిత్ర—(ప్ర) పంచానన గ్రంథమాల, సోం
పేట.హిందూదేశచరిత్ర—డి. అప్పారావు, ఆర్. నూర్య
నారాయణ
హిందూదేశచరిత్రము, భా. ౧—సి. యస్. శ్రీని
వాసాచారి

చ ట్ట ము

అంతర్జాతీయ ధర్మశాస్త్రము—వల్లూరి నూర్యనారా
యణరావు

జీవితములు

తెనాలిరామకృష్ణకవి జీవితము—మునగాల సత్యనారా
యణ
జేవిజోన్—జి. లింగయ్యనాదరి
నానారాజస్వ. విఖ్యాత జనచరిత్ర—యస్. వీరబ్రహ్మ
కవి
వేములవాడ భీమకవిచరిత్రము—యం. శ్రీరామమూర్తి
సర్దార్ భగత్సింగు జీవితచరిత్ర—సి. కృష్ణస్వామిశర్మ

న వ ల లు

యుగంధరవిజయము—(ప్ర) యం. రామకృష్ణరావు,
నెల్లూరు.

లవంగలత—(ప్ర) కె. రంగయ్య, నరసపూరు.

ప్రజరాణి—(ప్ర) సి. లక్ష్మణస్వామినాయుడు, రాజ
మహేంద్రవరము.

శశిరేఖ—నందివాడ కామేశ్వరరావు

నా ట క ము లు

ఆశ్చర్యమాడామణి—(ప్ర) మల్లాది వెంకటవిశ్వనాథ
శర్మ, విజయనగరము.

ఉత్కలపతనము—పురిపండ్ అప్పలస్వామి

ఉత్తరాకల్యాణము—బి. పాపయ్యశాస్త్రి

కల్లుపెంట—పూర్పురు రామాచార్యులు

గర్వభంగము—బండారుమోషె

సత్యహరిశ్చంద్రీయము—బలిశేపల్లి లక్ష్మీకాంతకవి
సావిత్రిపరిణయము—కేతవరపు వెంకటశాస్త్రి

నీ తి

నీతికథలు, భా. ౧, ౨, ౩—వి. విఘ్నేశ్వరరావు
నీతికథాగుచ్ఛము. భా. ౨, ౩—సి. చాలకృష్ణరెడ్డి
నీతికథారత్నావళి—దాసరిలక్ష్మణస్వామి
నీతిచంద్రికాసంగ్రహము—వి. విఘ్నేశ్వరరావు
సమపదేశకథలు. భా. ౧, ౨, ౩, ౪—మహావాది వెంకట
రత్నం
సుఖాధారపులోకనీతి—(ప్ర) వి. యస్. స్వామినాథక,
మధుర.

ప రి శి ప్త ము

అంబికపల్వగ్రహారచరిత్రము — పెండ్యాల రామ
శాస్త్రి

కలికాలమహిమ—కె. సుదర్శనదాసు

కాశీసారము—(ప్ర) యం. వెంకటరత్నకవి, అన
మనమూరు.

కులలక్ష్మి—వడ్లనూడి వెంకటరత్నం

గాంధీమహాత్మునిచరిత్రము దసరాపద్మములు—అద్దంకి

వెంకట జగన్నాథాచారి

గీతమంజరి—చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహం

గౌతమీవాచకము తరగతులు ౪, ౫ — సి. సోమన్న

గ్రామపునర్నిర్మాణకేంద్రసమిష్టి నివేదిక—(ప్ర) జి.
రాఘవశర్మ, గుడ్లవల్లేరు.

ద్రావిడభాషలు—జి. జె. సోమయాజి.

నానాదేశసహకారము—జె. సత్యనారాయణ

నానారాజసందర్శనము—తిరుపతి వెంకటేశ్వరకవులు

నిలకడపద్ధతులు—(ప్ర) రెవరెండ్ జాన్. సి. పైన్
ప్రోక్, తణుకు.

పుష్పమాల—కె. ప్రభాకరశాస్త్రి

ప్రాథమికపాఠ్యాధ్యయనము ఉపయుక్తమగు వ్యాయామ

గ్రంథము—సి. ఉమామహేశ్వరశర్మ

బంధుసేవ మహాసంచిక — (ప్ర) బి. శ్యామసుందర
రావు, బరంపురము.

బాలభారతము — హుసబ్బెన్ వాసుదేవరావు
బాలరామాయణము — హుసబ్బెన్ వాసుదేవరావు
వీడిపురాణము — చి. శ్రీరాములు
భావతరంగములు — కె. అహోబలరావు
మల్లికాంబ — సి. రామకృష్ణరావు
హాకజ్జాన పాఠములు, తరగతులు 3, 4, 5 — కె.
గోపాలకృష్ణ, చ. ఆనంధరావు.

విశాఖపట్టణమునల్లా ఆది ఆంధ్రమహాజన సంఘము —
(ప్ర) డి. వై. సదానందరావు, ఛిమిలిపల్లి.

శ్రీ ఉమామహేశ్వరై కాంఠసేవ — వై. వీరేశ్వరకాశ్రీ
శ్రీ పోలురాజీయము — ఆరాధ్యుల వెంకటరామరాజు
శ్రీమక్కిదారవ్రతాఖ్యానము — పి. పరబ్రహ్మకవి
శ్రీరామశ్యామేపరయాగము — పురాణంపిచ్చయ్యకాశ్రీ
సకలతీర్థక్షేత్ర యాత్రదర్శనము — యం. రామకృష్ణ
శ్వరరావు

సప్తసర్వము — కె. శేషాద్రేశ్వర
సహస్వదయము — (ప్ర) మానవాదర్శనగ్రంథమండలి,
ఆంగలూరు.

సుఖాధారవాక్యములు — (ప్ర) వి. యస్. స్వామి
నాథన్, మధుర.

స్వరాజ్యజండా — శృంగవరపు సీతారామచారి
హాస్యగాని కలాపము — కె. వెంకటరత్నం
హిందీమొదటి పుస్తకమునకు తెలుగు అనువాదము —

(ప్ర) దక్షిణభారతహిందీప్రచారసభ, మదరాసు.
హిందూజేశ సహకారము — యస్. కామేశ్వరరావు
హిందూస్తాని తెనుగుబోధిని — యం. యల్. యస్.
కాశ్రీ

పారిశ్రామికము

కుట్టుపని — కె. జాలరామరావు

ప్రకృతిశాస్త్రము

శాస్త్రహాచకము, తరగతి, ౧ — చ. యస్. ప్రకాశ
రావు, కె. హెచ్. బి. యస్. నారాయణ

ప్రబంధములు

అనన్తరాఘవము — (ప్ర) బి. చంద్రశేఖరెడ్డి, పల్లె
పాడు.

ఆంధ్రకాదంబరి — పి. పూర్ణప్రజ్ఞాచార్యులు

భూగోళశాస్త్రము

ఒంగోలుతాలూకా భూగోళము — డి. సత్యనారాయణ
మూర్తి

గుంటూరుతాలూకా చరిత్రభూగోళము — మాదిరాజు
రాధాకృష్ణమూర్తి

తిరువూరుతాలూకా భూగోళము — ఆర్. అప్పలరాజు
తెనాలితాలూకా చరిత్ర భూగోళము — మాదిరాజు

రాధాకృష్ణమూర్తి
బాపట్లతాలూకా చరిత్ర భూగోళము — మాదిరాజు
రాధాకృష్ణమూర్తి

భూగోళశాస్త్రము — యం. వెంకటేశ్వరరావు
భూగోళశాస్త్రమును బోధించు విధానము — డి. సత్య

నారాయణమూర్తి

భౌతిక శాస్త్రము

భౌతికశాస్త్రము, బుక్ ౨, 3 — కె. యస్. సుందర
రాజ ఆయ్యంగారు

మతము — హిందు

దివ్యప్రబంధమార్గ ప్రదీపిక — యస్. వెంకయ్య
మతభర్తము — పి. ఉమామహేశ్వరపండిట్
స్నానవిధి — చి. రామచంద్రాచార్యశాస్త్రి

— ఇతరములు

ఆంధ్రఇవాంశైలిత్ లూథరన్ సంఘనిర్మాణ విధా
నము, నిబంధనలు — (ప్ర) రెవర్. రెండ్ర్ బాస్.
సి. పైక్ ప్రాక్, తణుకు.

ఇస్లామ్ ఆనశిమి — (ప్ర) ఆంధ్రముస్లింసంఘము,
విశాఖపట్టణము.

క్రీస్తుమతములాలాధారము — అహమెడ్ పరీఫ్

జేసు మరియు జోజప్పగారి సభానబంధ ఆర్చ్యశిష్ట
కన్య మరియు మృగారి సభకుజేరిన కన్యశ్రీలకట్టు
బాటు—(ప్ర) రెవరెండ్ జె. ఆలన్, నెల్లూరు.

దైవికస్వస్థత—యన్. జీవరత్నం

దైవిలువాచకము, తరగతులు, ౧, ౨, ౩—(ప్ర) ఏ.

ఇ. యన్. చర్చ్, గుంటూరు

దైవిలువాచకబోధిని—(ప్ర) ఏ. ఇ. యన్. చర్చ్.
గుంటూరు.

శ్రీ జేసునాగుతుడెన్. (ప్ర). జోసెఫ్ కన్సెంట్,
చాటేరు.

మా హా త్యములు

చౌడేశ్వరీమాహాత్యము—కె. సుబ్బారాయకవి

విభూతిరుద్రాక్షమాహాత్యము — సి. లక్ష్మీనృసింహ
శాస్త్రి

వాస్తు శాస్త్రము

శ్రీకృష్ణవాస్తుశాస్త్రము—(ప్ర) వి. రామస్వామిశాస్త్రి
ఆండ్ సన్స్, మదరాసు.

విమర్శనము

విమర్శతరంగిణి, భా. ౧—యన్. వీరరాజుపంతులు

వేదవాఙ్మయము

వైదికవాఙ్మయచరిత్రము—కె. సత్యనారాయణచౌదరి

వేదాంతము

అహంగ్రాహిని—ఏ. పుండరీకాక్షుడు

ఘటకాంతోపదేశము—ఘ. కాంతయ్యకవి

మణిద్వీపము—జె. సూర్యనారాయణ.

శ్రీమదాంధ్రభగవద్గీతా పద్యమాలిక (ప్ర). కె.
బ్రహ్మయ్య, మదరాసు.

సజ్జానసూధాకరము—సాంగల అప్పన్నస్వామి

వ్యాకరణ శాస్త్రము

ఆంధ్రలక్షణచంద్రిక—(ప్ర). రామాఅండ్ కో, నెల్లూరు.

సంభాషణరూపమైన వ్యాకరణము—వై. జి. బానర్
సరళవ్యాకరణము, భా. ౧, ౨—కె. వి. కృష్ణమా
చార్యులు

శతకములు

నృసింహశతకము—(ప్ర) ఏ. లక్ష్మణస్వామినాయుడు,
రాజమహేంద్రవరము

రామశతకము—యన్. సుబ్బారావు

విశ్వకర్మశతకము—బి. కోటయ్యచార్యులు

విష్ణునానూనందిశతకము—యన్. వెంకయ్య

శ్రీబలరామశతకము—శాతలూరు సుభద్రాచారి.

శ్రీ వేణుగోపాలశతకము—యన్. వెంకటరామయ్య

సారస్వతము

సారస్వతోపన్యాసములు—ఆర్. ఆనంతకృష్ణశర్మ

స్తోత్రములు

నారుతి—యం. రామకృష్ణయ్య

శ్రీచేడల్ల కపోతేశ్వరనక్షత్రమాల, ఎనమడల సీతా
రామస్తవము—సి. శ్రీనివాసరావు

శ్రీమదాంధ్ర దేవీస్తోత్రము—టి. చంద్రమౌళి

శ్రీరామచంద్రస్తోత్రము—ఆర్. వెంకటలక్ష్మీ నృసింహ
శాస్త్రి

శ్రీలలితా సహస్రనామస్తోత్రము. (ప్ర). వి. రామస్వామి
శాస్త్రి ఆండ్ సన్స్, మదరాసు.

శ్రీ వీరాంజనేయతారావళి—పల్లె పూర్ణ ప్రజ్ఞాచార్యులు
స్తవమంజరి—(ప్ర). పశ్చిమగోదావరిజిల్లా నాన్
మిషన్ యొడెడ్ ఎలిమెంటరీ టీచర్ మానేజర్
ఆసోసియేషన్, ఏలూరు.

శ్రీహరిధ్యానపద్యములు—ఉప్పలవెంకటకవి

హరికథలు

అంబరీషసాఖ్యానము— సింధిప్రోలు నారాయణ
మూర్తి

క్రలయనుకొందునో నిజముగాఁ గయికొందునో లేక రేవగల్
గలసినసంజయందునో తలంపఁగ దేవరహస్యమట్టులై
తెలియఁగరాకయుండెడును దెల్పెడివారును గానరా రికన్
వెలువడు పెట్టు లిద్ది కనుపెల్తురునుంగను మర్త్యవాక్కునన్.

౧

అరుదగు మర్త్యజీవితరహస్యము! దీని నెరుంగ భూసభోం
తరమున సందుగొందుల నసారతముం బరికించి చూచితి
దిరిగితి సాధుసంగతిని, దిర్గఁగవైచితి గ్రంథకోటులన్
మఱియుఁ దదేకనిష్ఠ మెయి మహానము దాల్చి పడంబు నల్పితిన్.

౨

చుక్కల మెల్ల గా నరిసి చూతమటంచును మింటివంకనే
జక్కని చిమ్మచీకటిని జేసుచిటుక్కన నాలకింపనొ
నొక్కనిశీధవేళఁ జెవియొగ్గి వినం దమకించుచుం గనన్
దక్కుచుఁ దాగుచుం జనియెదారకముల్ ననుఁ జూడకుండునే.

3

చక్కనివాడటంచును రసాత్మకుడంచుఁ గళావిభూతిఁ బెం
పెక్కినవాడటంచు మది నెంచి భజించితిఁగాని చంద్రుడం
బక్కుననవ్వెడుం గడుపువక్కులుగా ననుఁజూచి, వెట్టివై
త్రొక్కుడులాడుచుంటకును, దూరపుఁ గొండలను స్పృశుంగమిన్.

౪

ఒ క స వ ర ణ

కడచిననెల భారతిలోని 'హిందూమతాచారములు : ప్రభుత్వపు అధికారబాధ్యతలు' అను నావ్యాసమున
౨౩-వ పుటలోని (అలిండియా రిపోర్టరు ౧౯౨౨ మద్రాసు ౧౧౨ పేజీ చూడుడు) అను కుండలీకరణమునందలి
'౧౯౨౨'ని '౧౯౨౯' అనియు, అదే వ్యాసమున ౨౪-వ పుటలో రెండవకాలమున ౧౯-వ పంక్తియందు
'౫ సం. లకు' అనుదానిని '౫౦ సం. లకు' అనియు చదువుకొనునది.—కొ. శ.

ఈకావ్యము ౧౩-౧౦-౨౩ లేదీని మొదలుపెట్టి అట్లే అసంపూర్తిగా వదలివేసినారు.

మేరా బా

అవతారిక

శ్రీ పతులను సంస్కరించి నుతించి,
 విఘ్ననాయకుల భావించి, నేవించి,
 దాసానుదాసులఁ దలఁచి, చింతించి,
 ప్రకృతిపురాణసారము సంగ్రహించి
 పాలేటిమధియించుపట్టుఁగన్గొంటిఁ
 గని విని యెఱుఁగని కథఁ జెప్పఁచుంటిఁ
 జెవియిచ్చివినరయ్య! శివభక్తులార!
 ఆలించి వినరయ్య! హరిభక్తులార!

శ్రీకాశపడి మ్రొక్కు చెల్లించుకోరె?
 ఆనాటి సుకవుల కదిజీవమైన;
 ధీ కాశపడి మ్రొక్కు తీరిచికోరె?
 యీనాటిసుకవుల కిది భావమైన;
 వారికి వీరికి వ్యంజనం బైన
 తలఁపుల పాలేటితరి వెన్నయిడుదుఁ
 జెలిమిచేఁ గొనరయ్య! శ్రీమంతులార!
 తెలివించేఁ గొనరయ్య! ధీమంతులార!

జగదీశతత్త్వంబుఁ జదివినవపులు
 ప్రకృతితత్త్వంబును బాడినకవులు
 నేడును నాడు నెన్నికఁగన్నకవులు
 తడవరే మూలంబు తమకావ్యకథల
 నామూలగాఢానుధాసారపూర
 మనుభవజ్ఞులకెల్ల నన్యతోదకముగ
 సుకృతిమూర్తులకెల్ల శుద్ధోదకముగఁ
 గల్పింతుఁ, దత్కథాక్రమ మెట్టిదనిన—

క్షీతి దైత్యకులమునఁ జెన్నొందువారు
 అతిబలాధ్యులు బలి, హలి యనువారు
 చెవిసోఁకఁగానీరు శ్రీవిష్ణుపేరు
 భవభక్తు లనిపేరు బడసినవారు
 హరిసిరి నెట్టులైన హరియింప నెంచి
 హరునిచే వరముల నందఁదలంచి
 యురునిష్ఠ వింధ్యాచలోత్తరశిఖరిఁ
 జరకాలము తపంబుఁ జేసిరి వారు—

దానవపతు లిట్లు దారుణభంగిఁ
 దశమునేయఁగ వారితనువులఁ బొంగి
 పావకజ్వాల లుష్పరమున కెగసి
 చద లాక్రమించి భూచక్రంబుఁ గప్పి
 జీవసంఘంబులఁ జీకాకుఁజూపఁ
 బరమేష్ఠిపంపునఁ భాగవతుండు
 కలహాభోజనుండు నిక్కపుహితుఁబోలి
 దితిజుల దర్శించి దీవించియనియె—

చిటుతప్రాయమునాఁడె శివుని మెప్పించి
 వీరభద్రునిఁగూడి విశ్వాంగణమున
 దత్తునియజ్ఞంబు ధ్వంసం బొనర్చి
 వీరయధ్ధంబున విష్ణుఁ డిట్టించి
 దివ్యమునీంద్రుల దేవసంఘములఁ
 బలుపాట్లఁ బెట్టించి ప్రౌఢిఁ గాంచితిరి;
 ఈరేడుజగముల నీ డేది మీకు?—
 దానవపతులార! తపమేల మీకు?—

మును రమణాచలంబున దపంబుండి
 కెరలి యగ్గిరి తలక్రిందుఁజేసితిరి;

చంద్రమండలమున జపము గావించి
జీవన మచట శుష్కింపఁజేసితిరి ;
సూర్యమండలమును జొచ్చి యచోట
విధివిప్లవంగార వృద్ధిగూర్చితిరి;
మితపోమహిమ సమృద్ధంబు గాదె !
జగమేలుకొనుఁ డింక జపమేల మీకు ?—

నావిని, బలీ నవ్వి, నారదుఁ గాంచి
వలనుగాంచినభాగవతశిఖామణివి,
నాఁ డాడితివి కదనము పురివెట్టి,
నేఁ డాడెదవు మమ్ము నిపుణులు నోలె,
వీరభద్రుం డేల? విగ్రహ మైన
మా శక్తి చాలదే!—మఱచిపోయితివె ?
వైకుంఠపతి వీడివచ్చిననాట
భయముతో మావెనక పాడినపాట!—

మముఁ దెల్పితివి మేలు మాటలాడితివి,
మఱచిపోవుదుగాక! మరియాదఁ దలఁచి,
కైలాసనగముపై ఘనయోగనిద్రఁ
గనుమోడ్చియున్న ముక్కంటి మేల్కొల్పి
మఱచిపోనేర్తువే?—మాను మీనడత,
లావిష్టుసిరి కొల్లలాడినదాఁకఁ
ద్రుభువనలక్ష్మీవరించినదాఁకఁ
దపమేల మానుపఁ దలఁతు మునీంద్ర!—

ఉన్నయట్టులె మాట లూఁదిపల్కుటనొ
తిన్నయింటనె పోరు తెచ్చిపెట్టుటనొ
కలహభోజనుఁ డను ఖ్యాతిఁ గాంచితివి
తల నిట్లు వ్రాసిన తండ్రిని దెగడి
తనకుఁ గొల్వొచ్చిన తాతను బాగడి
జగములఁ దిరుగుట సరిపోయె నీకు,

మముఁబోంట్లఁ జెనకుట మాటలపనియె ?
తిన్నగాఁ బొమ్మింక దేవమునీంద్ర!—
అని పల్కు బలిదైత్యు నాంతర్య మెఱిగి
మాటువల్కుఁగ నోడి మఱలె నారదుఁడు;
సురముని వెల్లనై సురిఁగినవెనుక
శుచిమతులై వాగు శూలిని గూర్చి
నిరవధికతపంబు నిష్ఠఁ గావింపఁ
బశుపతి దనుజులభక్తికి మెచ్చి
నందీశ వాహనానందుడై వచ్చి
పార్వతీసతితోడఁ బ్రత్యక్షమయ్యె—
తెల్లనినందిపై దేవితోఁ గూడి
సాక్షాత్కరించినస్వామినిఁ గాంచి
పులకితగాత్రులై పూర్వదేవతలు
శ్రుతిమనోహరముగా స్తుతియించి రిట్లు—
' సోమసుందరహృదీ! చూడుము మమ్ము
కామతమోహేళి! కావుము మమ్ము
భద్రదామనోహరా! పాలింపు మమ్ము
అర్ధనారీశ్వరా! ఆలింపు మమ్ము—'
భవబంధనము లేదు, పరుడవు నీవు
గుణబంధనము లేదు, గురుడవు నీవు
ప్రకృతిబంధము లేదు, ప్రభుడవు నీవు
ప్రకృతిలోఁ జొత్తువు ప్రకృతి నేవెందు
సంసారివయ్యు సుజ్ఞానుండ వీవు
అర్ధనారీశ్వరాద్యంతమూర్తులను
భవుడవై మముఁబోవఁబ్రత్యక్ష మైతి
పాలింపవే మమ్ముఁ బార్వతీనాథ!—

సరసమోహన విశ్వసంక్షీర్తనముగ
గురుతరానంద సద్గురుక్షీర్తనముగ

సంసారతారణస్వరక్షీర్తనముగ
భక్తిప్రణయరూప భవక్షీర్తనముగ
కైవల్యభాగ్యసంగతక్షీర్తనముగ
భార్యతీపరమేశ పదక్షీర్తనంబు
వినిపింపఁగంటిమి; విశ్వదంతతులు
కనిపింపఁ గంటిమి కైవల్యపదము—

బలి, హలి, శ్రుతిసూక్తిఁ బ్రార్థింప నిట్లు
కరుణాంతరంగుండు గంగాధరుండు
భక్తమందారుండు ప్రహ్లాదుఁ డగుచు
“అసురనాయకులార! అనుజన్ములార!

వీరభద్రునికంటె వేయిమడుంగు
లాదరించుచునుండు నాత్మలో మిమ్ము
మితప్రోనిష్ఠకు మెచ్చి యిచ్చటికి
వరమిచ్చి మెప్పింప వచ్చితి” ననిన—

సర్వేశ్వరుని సుప్రసన్నవాక్యములఁ
గన్నులానందాశ్రుకణములుగురియఁ
జేతులుజోడించి శివభక్తు లనిరి—

“వరముప్రసాదింప వచ్చితే వరద!
తనయులఁ దయఁజూడఁ దలచితే తండ్రి!
దానవకులవైరి దామోదరుండు
మమఁజూచి మాతోడ మాటాడుమాత్ర
నిశ్చీకుఁ డగునట్లు నీ విమ్ము వరము!—”

అనవిని శంకరుం డాత్మ శంకించి
తెలువేది, యద్ధాంగి దిక్కు గన్గొనియె;
హిమశైలసంజాత యెలనవ్వు నవ్వి
యిగురుఁగెంగేల సందీశ్వరుఁ దట్టె;
మెడఁబైఁడిగంటలు మెల్లనమ్రోయ
మోమువాలించి నంది ముంగాలు గదిపె;

దనుజు లీతడఁబాటు తముఁదామ యెఱిగి
శివుతేజి కెదురుగాఁ జేరి యిట్లనిరి.—

“అన్న! సందీశ్వరా! ఆఁగు మొక్కింత,
ఁరమేశుఁ డన్నింట బాధ్యుఁడైయుండ
నాఁగాము లెఱుంగని యనుజుల మమ్ము
నూరడింపకపోవు టుచితమే నీకు?—
ఁరమిచ్చిపుచ్చుకో వచ్చును గాని
చనవిచ్చి వెనుదీయఁ జాగె మాతండ్రి
కన్నబిడ్డల మమకారంబుఁ దలచి
జగదంబ! నీవైన సవరింపవమ్మ!”—

“అఖిలేశ్వరజగన్నియంతపు నీవు
నీశాసనములకు నిలుపుండునయ్య!
జగదంబ నవ్వించునందడిగాక
నందిని గదలించు నటన మేలయ్య
కొడుకుల యీచిన్ని కోరికఁ దీర్చి
మాయమ్మ నవ్వు క్రమ్మఁ గాంతుఁగాక!
తనయులఁదయఁజూచు తండ్రి వీ వనుచు
విశ్వవిఖ్యాతిమై వెలయుదుగాక!”

నావిని, బామ్మచందంబున నల్లె
యున్నచోటనె నిల్చియుండె నా నంది;
ఆఁరమేశ్వరు నర్థాంగలక్ష్మీ
చిత్రవిచిత్రంపు జెలువంబుఁ దాల్చె,
భక్తుల కార్యతత్పరతను జూచి
ప్రకృతిస్థుఁడై యుమాపతి తల యూచి
యాతర్యమున మెచ్చి యభయంబు నిచ్చి
చిటునవ్వు మొగమునఁ జేర్చి యిట్లనియె.—

“దానవపతులార! తబ్బిబ్బు లేదు,
విశ్వపాలకుఁ డైన విష్ణుని వీడి,

(శ్రీ)కాంత వెఱవారి చెంతయెట్లుండు ?
ఎడఁబాపుటాక్కటే యీడేరు మీకు ;
హరిభృగుశాపంబు, నమరేంద్రునెడల
దుర్వాసుశాపంబుఁ దోచిన దిపుడు,
కాలకర్మబులు గలసినచోట
మీకామృతసిద్ధులు మీకుఁ జేకూరు. ”

“హితవునెప్పెదను మీ రిట్లుపోరాదు.
వేయిమాయలవాఁడు వెన్నుఁ డట్లయ్యు
హరిదాసులకు డాఁగఁడాంతర్య మిచ్చు
నటుగానఁ గార్యాధు లైన మీ రిపుడు
హరిభక్త వేషంబు లమరంగఁ దాల్చి
విష్ణుకీర్తనముల వెలయింతురేని
మాయూప్రియుండు మీ మాయలఁ జిక్కి
దర్శనంబొనఁగు మీ తలఁపు లీడేరు—”

భవుఁ డిట్లు వరమీయ, పక్కున నవ్వె
అగజాతభక్తుల నల్లనఁగాంచి
“సుతులార ! మీమాట సోకినయంత
పగతురు విభ్రాంతి పడునట్లు మీకు
తాంబరీమాయ ప్రసన్న మా” ననియె,
“ఈశ్రీశూలముఁగొని యేసితిరేని
అభిమతార్థంబు మీ కందు” నటంచు
నందుఁడై దితిజుల నంది దీవించె.—

అగజావిభునిచేత నంబికచేత
వరవృషాధిపుచేత వరముల నంది
బలిదానవుఁడు వారిఁ బ్రస్తుతీసేయ,
హలిదానవుఁడు వారి కంజలిసేయ,
భక్తసంస్తుతులకుఁ బ్రమదంబుఁ గనుచు
గిరివరాత్మజ తన్నుఁ గీర్తించుచుండ

నందీశవాహుండు నాగభూషణుఁడు
వేంచేసె నంబరవీధి; నావెనుక.—
పట్టెనామములతో ఫాలంబు నిండఁ
తులసిపూసలపేర్లతో మెడ నిండ
శంఖచక్రములతో నరిదండ నిండ
గనకచేలములతోఁ గటితటి నిండ
నసురులు నిక్కంపు హరిదాసులట్లు
హరినామసంకీర్తనాలాపములను
బంగారువీణలఁ బలికించుకొనుచు
వైకుంఠపురి చేరవచ్చి ద్వారమున—
జయవిజయులఁగాంచి సన్నతుల నించి
మరిలవారలచేత మన్ననలంది
ఋషేశ్వరువర ప్రభావంబువలన
సన్నిహితంబైన సాహిత్యశక్తి
వీణాశ్రుతుల మహావిష్ణునిమహిమ
బహిరంతరంబులఁ బలికించుకొనుచు
సంకీర్తనంబుల సాగించుకొనుచుఁ
బలికించి రావేళ భావగీతముల—

“నానోముఫలముగా నడయాడఁగంటి
నఖిలాండనాథునిహద్వారమందు,
నాతఃఫలముగా నాచికోఁ గంటి
నాత్యేశుహృదయ రాజ్యాధిపత్యంబు
పండులు కొటికిన ఫల మింక లేదు,
క న్నెట్టఁజేసిన కథ యింక లేదు,
పదరకుము శుకంబ, పాడకు పికమ,
నాథుఁడు నేను మంతనముండు నేళ.—
మునుపీవు సుకృతివి మురళిఁ బల్కింప,
వెనుకధన్యవు నీవు వీణా మోగింప,

భాద్రపదమాసము]

పాడకే కోకిలా, పలుకకే చిలుక,
నేనందుకొంటినా నీలాల మురళి,
నాచేతఁబడినది నాపైఁడి వీణ,
సూత్రధారిని నేనె, సుకృతిని నేనె,
హరినామసంకీర్తనామృతసేవఁ
జొక్కదునానాథుఁ జొక్కింతు నింక—

వైకుంఠపతి నిన్ను వలచివచ్చితిని
దేశ దేశంబులఁ దిరిగివచ్చితిని
వెదకుచువెదకుచు విమలపదంబు
నేవింపవచ్చితి సెలవీయు మింక,
ఘుడల యి మ్మింక నీ మోముఁ జూడంగ
విశ్వేశ! నీకయి వేచియున్నాను,
తలుపులు తెఱచి, చిత్తంబును మఱచి
హృదయేశ! నాకోస మెదురేలచూతు?—

సిరు లొల్ల నీపాదసేవయె కాని,
పదమొల్ల నీమీఁది భక్తియెకాని,
గౌరవంబొల్ల నీ కరుణయెకాని,
జ్ఞానంబు నొల్ల నీ స్మరణయెకాని,
అర్థివై దాస్యంబు సభిలషించితిని
వరదుండవై నాకు వైకుంఠవాస!
దర్శనంబు నొసంగి దాస్యం బొసంగి
ఆదరింపంగ నేడభయమీవయ్య!—”

భక్తు లీవిధముగాఁ బాడి కూయిడఁగ
నగరిలో లక్ష్మీకానందంబు గాఁగ
సాగటాల నాడుచు సోలి, యాలించి
‘అభయ మిచ్చి’తి నని యబ్జాక్షుఁ డనియె;’
ఆటయోడితి రిప్ప డభయ మెవ్వరికొ?
సెలవీయుఁడని లక్ష్మీ చిటునవ్వు నవ్వె;

హరి లేచిమాట్లాడ కాస్తాని కేఁగె,
జేసినపని కంత సిరి చిన్నవోయె.—

నాలుగుమూలల నగరిలో నంత
హరిదాసులనుగూర్చి యబ్జాక్షుఁ డిడిన
యభయవాక్యంబున కలజడి పుట్టె;
తుంబురుం డిటునటుఁ దోఁచక తిరిగె;
నారదుం డున్నజ్ఞానంబు నశింప
గరుఁడునిచెవిలోనఁ గాఁబోలు, నేమొ
యూఁది వెల్ల మొగంబు నొంది ప్రమాన్వడియె;
తనతప్పె లక్ష్మీకి తలమీఁద నుండె.

తుది కంద తేకమై త్రొక్కుడుల్ గాంచి
దాసుల కభయంబు దగదని కొంత
విన్నవించఁగ మహావిష్ణునిచెంత
కొకరొక్కరుగఁబోయి యుగ్గడిం మటకు
తెగువఁ జేసిరి, కాని తేకువ లేక
యెవ్వరు ముందేగి యెఱిఁగింపవలెనో
మతి దప్పి శాంబనీ మాయకు లోఁగి
తేలక, యిందందుఁ దిరిగి, యాపినప—

తుంబురుం డిది దుష్ట దోహదం బనియె,
నారదుం డిది విధానంబు గా దనియె,
వైనతేయుఁ డిది వరుస గాదనియె,
గుడుసువా లిది మాయఁగూరుట యనియె,
కంతుం డిది ప్రమాద కారణం బనియె
లక్ష్మీ యియ్యది భయాలంబనం బనియె,
ఎవ్వ రేమాడిన నేమి?— యధ్ధులకుఁ
బలు కిచ్చి తప్పనే ప్రభుమూర్తి యతఁడు!
హరియురంబున లక్ష్మీ యలిగి కూర్చుండె,
చక్రంబు బుజమున ససిదప్పి పడియె,

గరుడుండు పాదాలకడఁ బడియుండె,
మన్మథుం డాత్మలో మత్సరఃడియె,
వీణతీగలు తెంపివేసెఁ దుంబురుఁడు,
మతి దప్పి యిటునటు మసలె నారదుఁడు,
సంసార మిట్లుండ సారసాక్షుండు
బెదరక దాసులఁ బిలిపించుకొనియె—

వినమితగాత్రులై వీణాస్వనములఁ
గంత స్వరములు గలిపి, శ్రీనాథు
శోభనముఖమునఁ జూపులు నిలిపి,
హరినామసంకీర్తనాలాపములను
తముఁదామ మఱచి నృత్యముఁ జేసికొనుచుఁ
బరతెంచుచుండినభక్తులఁ గాంచి
కుశలకటాక్షముల్ కొనరి విభుండు
తేనియపల్కులఁ దేర్చియిట్లనియె—

“గొడవలులేవుగా గుమ్మమునొద్ద ?
తడవయ్యెన్ మమ్ముఁ దరిసింప మీకు ?
దాసానుదాసుని తప్ప పైరించి
చనుదెంచినా రంతెచాలు భాగ్యమున ;
దాసులు చుట్టాలు, దాసు లాత్మజులు,
దాసులే యుసురులు తన కెల్ల యెడల,
తనకు దాసులకు భేదంబెందు లేదు,
దాసులఁ జూచితి ధన్యుండ నైతి.—”

అనవిని యుప్పొంగి హరిదాసు లనిరి—
‘దానవవైరి! మా తపములు పండెఁ
గువలయాధీశ! మా కోర్కులు నిండె
శ్రీనివాసునిదయఁ జేసి యీనాఁడు
దాసులజన్మముల్ ధన్యుంబు లయ్యె;
కన్నులుకన్నులు గలిసికొన్నపుడె

చిత్తంబు, చిత్తంబుఁ జేరినయపుడె
మావరంబులపంట మాకు లభించె—’
అని వినుతించుచు నసురనాయకులు
లక్ష్మీశుషదకమలములకు మ్రొక్కి
బలిపాటఁ బాడఁగా బ్రహ్మానుభూతి
నందినట్లులు హలి యూడంగఁదొడఁగె;
వరభక్తి కది పాగ వశ్యచిహ్నముగఁ
బద్ధాతుఁ డాత్మలో భావింపఁ దొడఁగె;
హలి వీణమీటఁగా నద్భుతానంద
పరవశుం డై బలి పాడంగఁ దొడఁగె.—

“హృదయేశ! ప్రాణమే యిచ్చిన నిన్నుఁ
గాననియొకనాఁడు కనరితిట్టితిని,
పలుకనియొకనాఁడు ప్రాకులాడితిని,
నిలుచునే కోపంబు నినుఁ గన్నయంత ?
న న్నాడుకొనునంగనాచు లేడ్వంగ
నాకంటఁ బడితివి నా కంతె చాలు,
ననుబ్రతిమాలితి నా కంతె చాలు,
సరసఁజేరితి హరి! చరితార్థ నైతి.—”

“హృదయంబుతోడనే యెగిరి రాలేశ
ఆత్మేశ! నీయెడ నపచారి నయ్యు,
భావంబు వెంటనే పరువెత్తలేక
అఖలేశ నీయెడ నపరాధి నయ్యు,
మదిలోన నీదివ్యమంగళాకృతిని
నేవించుకొంటిని జేరితి నిన్ను !
తలఁపులో నీ దివ్య తత్త్వరూపంబుఁ
గల్పించుకొంటిని గాంచితి నిన్ను.”—

“పదము లొత్తఁగనేర్తుఁ, పాడంగనేర్తు
భావ ముంపఁగనేర్తుఁ బచరింపనేర్తు

గృతులు దీర్చంగనేర్తుఁ గీర్తింపనేర్తుఁ
జిత్త మత్తగనేర్తు నేనింపనేర్తు
భక్తి నేయంగనేర్తుఁ బాలింపనేర్తు
నాలించి నాదాస్య మంగీకరించి
సెలవిమ్ము నేనేమి నేయంగవలెనా ?
నాథ ! నీచిత్తము, నా భాగ్య మింక. —”

“వక్షంబు బరువెక్కి వరద నీ కిపుడు
శ్రీకాంత నానెత్తి జేర్చికోనిమ్ము;
భుజములు నొచ్చెను భువనేశ, నీకు
భూకాంత నాభుజంబుల మోవనిమ్ము;
శంఖచక్రంబుల సకలాయుధముల
సఖిలాంగకములు కాయలు కాచిపోయె
దాన్యంబు నేయ నే దగ్గఱనుండఁ
బ్రభవరా ! నీకిట్టి బడలిక లేల ? —”

అని దానవుఁడు పాడ నబ్జనాభుండు
ఆశాంబరీప్రభావాహతుండగుచు
నది భక్తులప్రపత్తి కానవాలనియొ
అది దానవరులభక్త్యావేశ మనియొ
అది భావసంకీర్తనానంద మనియొ
అది శ్రుతిసుఖముగా నాలించె గాని
అది యమంగళవాక్య మనుకొనఁ డయ్యె
ఆగ్రహింపఁగనేరఁ డయ్యె నందులకు. —

ఆయమంగళవాక్య మాలింపలేక
ధృతి యేది శ్రీకాంత తెరలి మూర్ఛిలై;
తమ్ముఁ దామెఱుంగక తార్జ్యదులెల్లఁ
జేష్టులఁ దక్కిరి చింతలఁ జిక్కి !
మాయచే స్మృతివీడె మాధవుఁ డంత,
అదనెంచి శూలాన హరితొమ్ము నొంచి

కమలతో వనమాల కాస్తుభమాల
హరియించి దానవు లరిగిరి సురిగి —
పోయె లక్ష్మీయటంచుభూనభోంతరము
లొక్కట మార్తాంగుచున్నంతలోనె
గరుడసుదర్శన ఘనభాగవతులు
తెలిసి యేగిరి వెంట దితిజల నంట;
వారికి వీరికి వనధిపై మింట
నతిభయంకరయుద్ధ మయ్యె; శ్రీతోడ
నబ్ధిలో హలిగూలె; నాబలిపాతె;
హరిబంట్లు వ్యర్థులై యరిగిరి పురికి —
ఆలోన హరి తెలివంది డెందమున
“కొల్లవోయినదె ఏకుంత పురంబు ?
పోయెనే లక్ష్మీ యీభువనముల్ దాటి ?
వెట్టివాఁ డయ్యెనే విశ్వపాలకుఁడు ?
కాలకర్మంబులు గలసినచోట
మునిశాసనమూతగా మొనసినచోట
కారకు లైరి రక్కసు లిష్ట” డనుచు
యోగదృష్టి సమస్త మూహించుకొనుచు —

“శివుఁడుమూలము కాలచిహ్నంబు లెఱుంగ
శివుఁడు మూలము కర్మసిద్ధి జేకూర్చు,
శివుఁడు మూలము లక్ష్మీ జేఱుప; నెడన,
శివుడు మూలము తపస్సిద్ధి ఘటింప
శివుఁడు మూలము జ్ఞానసింధు మధిప
శివునాజ్ఞ లేనిదే చీమేల కుట్టు ?
శివున కే విషఫలశ్రీ సమర్పింతుఁ
దానెవ్వఁ డీమాయ తనకేమి గలదు ? —”

“శ్రీహీనమైన నా శిశిరవాసరము
ధన్యాత్మునకు వసంతంబు కాఁగలదు,

అంధకారావృతం బైన నా రాత్రి
భాగ్యరాశికే బట్టవగలు కాగలదు,
అగుగాక ! కరుణాపయస్సింధు వతఁడు ;
అగుగాక ! శ్రితజీవనానందు డతఁడు !
కాలవశంబులు కష్టసుఖములు,
అడలఁ దుబ్బఁడు ప్రాజ్ఞుడని హరి తఁచె.
తనప్రతిజ్ఞయుఁ బోయెఁ దన్వియుఁ బోయెఁ
వరకొస్తుభము వోయె వనమాల వోయె

శ్రీవత్స మెంతనొచ్చెనో చిన్న వోయె
అఖలేశుఁ డసురమాయకు పెల్లవోయె—
క్షీరాబ్ధి మధియింపఁ జేసిన దిదియె,
జేజేలదాయలఁ జెఱచిన దిదియె,
సితికంఠుఁ గఱకంఠుఁ జేసిన దిదియె,
శ్రీవిష్ణు విభ్రమ శ్రీగాథ యిదియె—

తిరుపతి గుంటప్రక్కన నుండు రాగిచెట్టు
ఇచ్చట యాత్రికులు శిఖముడుపు చెల్లింతురు
(మంగలిమిట్ట)

ఉ. శిక్షితచిత్తులార, శుభసిద్ధులు వొందు ననేకజన్మపాపక్షయమునకు వెలుగు భారతసంహితాశ్లోకం పుండరీకాక్షుని వాసుదేవుఁ బ్రకటార్థముగాఁగని విన్నమానవుండు త్సయసౌఖ్యసర్వమునందు రమించు నిరామయస్థితిఁ.

—భారతశ్లోకప్రతి.

ఉత్తమకావ్యములలో మహర్థ మొకటి అంతర్జ్యోతియై వెలుగుచుండును. అది కావ్యమునకు ఆత్మవంటిది. దానిని సందర్శించినవారికిఁ గావ్యవైభవ మెల్లఁ గరతలామలకము. ఇతరకావ్యనిశేషముల నెన్నిటిని దెలిసికొనినను ఈ అంతర్జ్యోతిని సందర్శింపని యెడల నిష్ఫలము.

భారతమందు అంతర్జ్యోతియై వెలుగుచున్న మహానీయార్థము అద్వైతసత్యము. కావుననే తిక్కన కావ్యాదిని: వ్యాసుఁడు భారతాఖ్యమును నామ్నాయమును “ధర్మాద్వైతశీతిని” వ్రాసె నని వాక్రుచ్చి నాఁడు. సృష్టినంతను తరిచితిరిచి ఈ యద్వైత ధర్మమును సమృతకలశమును భారతకారుఁడు మనచేతి కందిచ్చినాఁడు.

షేక్స్పియరు - తిక్కన

సృష్టించిత్త్యమును బ్రదర్శించుటలో ‘షేక్స్పియరు’ అద్వితీయుఁడని మనయభిప్రాయము. కాని నూత్నవృత్తితోఁ బరికించినచో నీయభిప్రాయమున సారమున్నట్లు తోచదు. షేక్స్పియరుచేసిన సృష్టి తత్త్వమునకును వలనఁ బ్రకటింపఁబడిన పరమార్థమేది? ఈ ప్రశ్నమునకు ఉత్తరము కష్టము. ఆలు - మగల ప్రణయ-వీరహాములు, అన్న-దమ్ముల యంతఃకలహములు, వీరశిఖామణుల శౌర్యము, దేశభక్తుల స్వార్థత్యాగము- మొదలుగా వివిధములగు స్థూలదృశ్యములను ప్రదర్శించుటలో షేక్స్పియరు నిపుణుఁడే. దీహవలి నాటి బాణసంచావలె కనులను మిఱుమిట్టుగొనఁ జేయు ఈ స్థూలదృశ్యములను దాటి “వీనికన్నిటికి

అంతరాత్మయేది?” అని వెనుక నారంభించునపుడు మాత్రము షేక్స్పియరునాటకవాఙ్మయము అంగకార మగును. సృష్టియందలి భిన్నత్వమును గాచి అతఁడు చంచలచంచరికమువలె ప్రాయుచున్నాఁడేకాని ఆ భిన్నత్వమునందలి నీకత్వమును దైవత్వమును అనుసంధించి అందువలనఁ గలిగెడు నానందమును మన కంది చుట్టలేదు. అనఁగా షేక్స్పియరునందు కళాప్రవేశ పరిపక్వదశ నందలేదు.

షేక్స్పియరు సాధకుఁడు; వ్యాసుఁడు తిక్కనయు సిద్ధులు. సాధకునకు సమగ్రదర్శన (Vision of perfection) మలవడదు. సమీచీనద్రష్ట కానినాఁడు. సృష్టిని-ప్రకృతిని-యథార్థముగఁ జిత్రింపనేరఁడు. ఆపుపటము నొకదానిని వ్రాయఁబోయి దానికాలో, ముక్కో, చెవియో వ్రాసి యూరకున్న నది ఆపుపట మగునా? ఆలాగుననే ప్రకృతినిఁ జిత్రింపఁబూనువారు సాగరముమీదిఁగేసమువలె నున్నదాని బాహ్యవిలాసములను మాత్రము చిత్రించి అంతరాత్మను చిత్రింప మాని నచో నది సమగ్రచిత్రమగునా? కాదు. మీదుమిక్కిలి అది యొకప్పుడు ప్రకృతికి దృష్టిబొమ్మవలెను గానఁబడవచ్చును. నిండదర్శకుఁడగు షేక్స్పియరు రూపకములు— సృష్టియొక్క అసంపూర్ణ స్వరూపమునకు ఛాయామాత్రములుకాని పునఃసృష్టలు గావు.

షేక్స్పియరుపాత్ర నిర్మాణనశక్తిమాడ పరిపూర్ణత నందజాలకపోయినది. దుర్మార్గులయందును, సన్మార్గులయందునుగూడ అంతర్జ్యోతియై వెలుగుచుండు దైవత్వమును అసంపూర్ణజ్ఞానియగు షేక్స్పియరు చిత్రింప లేడయ్యెను. అదిగాక షేక్స్పియరు ఒక్కపరిపూర్ణుని (Perfect man) గూడ తన నాటకవాఙ్మయమున పోషింపలేడయ్యెను. అతనిపాత్రనిర్మాణనామ ర్థము హ్యేమెటును దాటిపోలేదు. ఉన్నంతలో షేక్స్పియరుపాత్రలలోకల్ల హ్యేమెట్టే కాంతిమంచుడు.

కాని షేక్స్పియరు మకుటాగ్రమున తాండవించుచున్న ధర్మసమ్మాధ చేతస్కండును, కార్పణ్య దోషోపహత స్వభావుడును అగు నీహ్యెల్లెట్టు భారతకారుని శ్రీకృష్ణునికి శిష్యప్రాయుడు—నిజమునకు హ్యెల్లెట్టు నకుఁ గలిగిన కింక ర్తవ్యతావిమూఢతకును శ్రీకృష్ణునికి శిష్యమాత్రుడగు నర్జునునకు గలిగిన ధగ్మజ్ఞాసరును గల దూరముకూడ అపారము. అర్జునునికివలె హ్యెల్లెట్టు నకుఁగూడ నొకవిధమైన విషమసందిగ్ధత వచ్చినది కాని హ్యెల్లెట్టు వివేకమునకు చేవగలిగించుటకు శ్రీకృష్ణుని వంటి సద్గురువు లభింపకపోవుటచే “సంశయాత్మా వినశ్యతి” యనుగీతావాక్య మాతనిపట్ల సార్థకమైనది.

భారతకారుని పాత్రనిర్మాణన కాశలమంతయు శ్రీకృష్ణునిలో మూర్తీభవించినది. ప్రకృతితత్త్వము నెల్ల మధించి తీసిన అద్వైతామృతము నాతఁడు (భారతకారుడు) కృష్ణుడుగాఁ బోతవోసినాడు. శ్రీకృష్ణుఁ డొక్కటేపాత్రమని సౌకర్యార్థ మను కొందుము గాని నిజముగా శ్రీకృష్ణుడు విశ్వస్వరూపి. ఒక్క-శ్రీకృష్ణపాత్రరచనయందుఁ గలిపిమావిన అమానుషప్రాగల్భ్యమును గ్రహింపఁ గలుగుదుమేని భారతకారు శేముషీవైభవము సర్వము కరతలామలక మగును. కావుననే భారతమునకు వాసుదేవుడు ప్రకటార్థమని కవియే వాక్రచ్చివాడు.

నవీనకళావిమర్శనమునుండి కైకొనిన ఈ “పాత్రము” అనుమాట నుపయోగించుటలో ఒకయంశమును విస్మరింపరాదు. భారతమును రచించునపుడు తిక్కన, వ్యాసుడు నిజభావనాప్రపంచమునుండి శ్రీకృష్ణుని సృష్టించుచున్నట్లు తలంపడు. శ్రీకృష్ణావతారమునందు తిక్కనకు పరిపూర్ణ విశ్వాసము గలదు. ఈభారతకథ యథార్థమే యని యాతనిసమ్మతము. భారతయుద్ధరూపముననవతరించినకృష్ణలీలలను వ్యాసుఁ డయినను తాను (తిక్కన) వినను, తెరయైత్తి బొమ్మలను లోకులకుఁ జూపుచున్నట్లు తమజ్ఞాననేత్రములతో సందర్శించుచున్నదానిని ప్రదర్శించుచున్నామనియే యాతని నిశ్చయము. కావుననే కృత్యాదిని: “మహానీయులైన పాండుపుత్రులచరిత్రం బుపాఖ్యానసహి

తంబుగా న్యాఖ్యానంబు నేయుచు” నని పాండవుల కథ యథార్థముగ జరిగినట్లును వైశంపాయనుడు నేయుచున్నదియు న్యాఖ్యానమే యనియు నాతఁడు పేర్కొనినాడు.

వ్యాసుడు - తిక్కన

ఇది నిజమయిన చరిత్రమేయనియు, వ్యాసుడు చరిత్రకారుడే యనియు నమ్మకమున్నచో తిక్కన తెలుసున భారతమును తనయిష్టమువచ్చినట్లుగ మారి. వ్రాసెనేల? జీవితచారిత్రములలో స్వకపోలత్వితములను జేర్చినచో నది యసత్యకథనము కాదా? అను ప్రశ్న మొకటి వచ్చును. ఈసందర్భమున షేక్స్పియరు చరిత్రాత్మకనాటకములనుగూర్చి విమర్శకు లేమి వ్రాసిరో యిందుక జ్ఞప్తియం దుంచుకొనవలెను స్రుడ్డియొద్దువలె నొకనిచరిత్రమున నున్నయంశములన్నిటిని ఒకచోఁ జేర్చుట చరిత్రరచన మెన్నడు కానేరదనియును, ఆపురుషునియాత్మను సందర్శించి దానికి సరియయినస్వరూప మిచ్చుటలో నికృష్టాంశములు తారుమారు చేసినను బాధలేదనియు, మీదుమిక్కిలి అదియే యధికతరసత్యమనియుమాడ వారు నెలవీయలేదా?

తిక్కన భారతమునజేసిన మార్పులుకూడ ఆతరగతికి చెందినవే. వానినిబట్టియే ఆతనిఘనత శతగుణాధిక మగుచున్నది. వ్యాసునియం దాతనికి గురుభావమే. కాని గురుభక్తికి మించినయాత్మనిశ్వాస మొకటి యాతనిలో విరాజిల్లుచున్నది. భారతవీరులసందర్శన మాతనికి వ్యాసుని ప్రసాదముననే లభించెను. కాని వారిని చూచుటకు ఆతనికి వ్యాసునికన్నులనే ఎరవుతీసికొనవలసినయగత్యము లేకపోయినది. వారందఱిని తాను స్వయముగా చూచుటకు జాలినదివ్యచక్షువులను భగవంతు డాతని కనుగ్రహించి యున్నాడు. సహస్రసూర్యసంకాశముగు భారతార్థమంతయు నొక్కసారిగ నాతని యాత్మలో నుదయించినది. అరటిపండ్లాదిచి చేతబెట్టినట్టుగ. ఈ మహర్థమును లోకులకు ప్రదర్శించుటయే యాతనికి ర్తవ్యము

కాని దానిని వ్యాసుడు చెప్పినట్లే “తుచలు” తప్పకుండా చెప్పవలె ననుబాధ్యత యాతనికి లేదు. వ్యాసుడును తిక్కనయు నొకే సత్యమును ప్రదర్శించుచున్నారు. కాని దానిని ప్రదర్శించువిధానమునందుమాత్రము వారు భేదపడిరి. వ్యాసు డాసత్యమును వేదాంతవాక్యములలోను, పురాణకథలలోను ప్రదర్శించెను. తిక్కనచేతిలో నదియొకనాటకముగ మనకు ప్రత్యక్షమైనది.

అసంఖ్యాకముగనున్న తిక్కనపాత్రముల నన్నిటిని విడిచిపెట్టి ఎంతప్రతిభాకాలియైనను ఒకశ్రీకృష్ణుడే భారతమునకంతకు నర్థమని చెప్పబలలో నేమి స్వారస్యమున్నది? విదురుడు, ధీమృదుడు, ద్రోణుడు, ధర్మరాజు, అర్జునుడు, కర్ణుడు, ధృతరాష్ట్రుడు, దుర్యోధనుడు మున్నగునితరపాత్రము లెన్నియో భారతమున మన్నవి. వీనిలో నేయొక్కదానిని గైకొన్నను పర్యతమువలె మహోన్నతముగను, సమద్రమువలె గంభీరముగను గానవచ్చును. వీనికి వ్యక్తిత్వసంపదలలోపము లేదు. పామరజనులుహడ వీరినిగూర్చి మాటాడునపుడు సుప్రసిద్ధులగు సమకాలికులనుగూర్చి ముచ్చటించునట్లుగ “విదురు డిట్లుచెప్పెను.” ధీమృడిట్లు చెప్పెను. అని పాత్రములకు ప్రాధాన్యము నిచ్చుచున్నారగాని మేష్టియ రిట్లువ్రాసె ననునట్లుగ వ్యాసు డిట్లువ్రాసెనని కవికి ప్రాధాన్యము నిచ్చుటలేదు. ఈ భారతయోధు లిప్పటికిని దేశీయులలో బాగుగ కలసి మెలసి తిరుగుచుండుటచే వారికి భారత మెవ్వరు వ్రాసెనను ప్రశ్న మెన్నడునురాదు. పండితపామరభేదము లేక ఎల్లరకు సజీవులై కానవచ్చు ఈవీరమండలి నెల్ల తృణీకరించి యొక్కపాత్రమునకే ప్రాధాన్యమియినేల?

భారతమునందలి పాత్రపోషణము సరిగా సృష్టికి బ్రతిసృష్టి; చదువరి రసగ్రహణశక్తినిబట్టి దాని వైభవమును పెరుగుచుండును. మానవులు మూడుతరగతులు : మొదటితరగతి మానవులకు శరీరబాహుళ్యముగల యీసృష్టియంతయు భిన్నముగా గానవచ్చును. పరస్పరవిరుద్ధముగా దోచుదీనిస్వరూపమును వారు సమన్వయింపజూడక తమకుంటబడినదృశ్యములకు సంతో

షించుచు కాలము గడుపుచుందురు. ఇంకొకతరగతి మానవు లట్లు సంతోషపడక సృష్టిలోనిపరస్పరవిరుద్ధాంశములను సమన్వయింపజూతురు. వీరికి ప్రతిమనుజునియందును ఉన్నదైవత్వము స్ఫురించి భిన్నప్రకృతులుగల మనుజులందరికి “మయి ప్రోత మిహం సర్వం నూత్రే మణిగణా ఇవ” అనునట్లు ఆంతర్యములో నున్నవికృతము గోచరించును. మూడవతరగతికిచెందిన మనుజులు, అదే పరమహంసలు : సృష్టి నెల్ల పరతత్వమయముగా జూచుచుందురు. మానవులందరికి దైవమొక్కడే యనుటతో నాగక వారందఱు దైవస్వరూపులే యనియు సృష్టియంతయు నీశ్వరమయమేయనియు వారు భావించురు. సరిగా నిట్టితివర్గభేదమే భారత పాత్రకులలోహడ మన్నది. మొదటితరగతివారికి దుర్యోధనాదిదుష్టులు, యుధిష్ఠిరాదిశిష్టులు భిన్నవ్యక్తిత్వముతో, భిన్నబాతిపుష్పములవలె, సాందర్యసౌరభ్యములను వెదజల్లుచు నలరారుచుందురు. రెండవతరగతికి చెందినవారు ఈపుష్పములనన్నిటిని శ్రీకృష్ణనూత్రమున భారతకారు డొకటేదండగ గ్రుచ్చినాడని తెలిసికొనగల్గుదురు. ఉత్తమతరగతిరసికులు భారతమునంతను శ్రీకృష్ణమయముగా దర్శింపగల్గుదురు. తిక్కనపాండవకారవవీరులెల్ల నామహాశ్రోతనుండి వెల్వడుకిరణములవలె వారికి గానవత్తురు. మొదటితరగతికి చెందినపాత్రకులను గూర్చి మనము ముచ్చటించుకొనవలసిన విశేష మెద్దియునులేదు. తిక్కనరెండుతరగతులవారియభిప్రాయములను నించుక సావకాశముగ నాలోచించినచో భారతార్థము సువ్యక్తమగును.

భారతములో పరమదుర్మార్గుడు మొదలుకొని అత్యుత్తమపాత్రమువఱకు అందఱలోను దైవాంశము చిత్రింపఁబడినది. దుర్మార్గులలో నిది విస్మయముగ స్ఫురించుటలేదు. సన్మార్గులయందు బాగుగఁ బ్రకాశించుచున్నది. ఈ దైవాంశ మాయాపాత్రములకు శ్రీకృష్ణనియందుగల భక్తినిబట్టి వ్యక్తమగుచున్నది. శ్రీకృష్ణనియవతారకథయందు నమృతములేనివారు దైవశక్తుల నన్నిటిని ఒక్కప్రోవుగ జేసి దానికి కవి శ్రీకృష్ణుడని పేరుంచెనని భావింపవచ్చును. భారత

మున ఎంతటిమక్కుత్యములో నిమగ్న లయినవారయిన శ్రీకృష్ణుడు తమసాలిటిదైవమనియు ఆతనిసంకల్పమును నెరవేర్చుటకు తాము నిమిత్తమాత్రులమనియు స్వస్వరూపజ్ఞానముతో వర్తించినట్లు కానవచ్చుచున్నది. అందువలన తా మేవక్ష మవలంబించినను తమకు సద్గతి తప్పదని వారినిశ్చయము. ముందుగ కారవపక్షమున దుర్మార్గులని పేరువడసిన కర్ణ దుర్యోధనులను ఉత్తముడని పేరందిన భీష్ముని పరీక్షించి యీ విషయమును స్థాపితము.

దుర్యోధనుడు

దుర్యోధనుడు భారతవీరులలోకెల్ల నికృష్టుడు. లోకముననున్న దుర్గుణములన్నియు కాంతాకనకముల నాశ్రయించియున్నవని పెద్దలు వచించిరి. కాంతాకనకములనగా కామలోభములని మన మర్థముచేసికొనవచ్చును. ఈరెండును దుర్యోధనునిలో మూర్తిభవించినవి. ఈభయంకరశిక్షాచము లాతని తొమ్ముపైసెక్కి విచ్చరిగితి నాట్యనూడుచున్నవి. కీచకుడే కామదాసుడని మన మేవసించుకొనుచుండగా దుర్యోధనుడాతనినే మంచివా డనిపించినాడు. కీచకుని కింకను లోకభయమున్నది. ఒకప్పు డొరు లెఱుంగక ద్రౌపదిని తన్నినను విరటుడువచ్చి సాంత్యనములు వల్కియనునయంపగానే యింటికి బోయినాడు. దుర్యోధనుడన్ననో భీష్మాదికురువృద్ధులు ద్రోణాది-ఆచార్యులు చూచుచుండగా నిండుకొలువున ద్రౌపదిచీర లాల్పించినాడు. స్నేహితులచే పరిహాసము చేయించినాడు. తనతోడమీద గూర్చుండుమని జిటునవుతో సంజ్ఞ చేసినాడు. కామమున కింతకంటె నవధి యేమున్నది? ఇక లోభము, సమాయ దుర్యోధనునికి నెన్నతోబెట్టిన విద్యలుగదా! వానికి బానిసీడయి పాండవుల నీతడు పెట్టినబాములను వేరుగ గణించి నక్కడలేదు. నిద్రించుచున్న భీముని నీటద్రోయించుట, విషముపెట్టించుట, లాఠిగ్రహదాహము, కపటమ్యూతము మున్నగుదుష్కృత్యములకు దుర్యోధనుడు పుట్టినిల్లు. పాండవులను జయించినను శౌర్యముచే జయింపవలెనని కర్ణుడు తలం

చును. దుర్యోధనుని కామాత్రమైన సన్మార్గచింతలేదు. అన్యాయముగనైన సరియె జగత్తు నపాంశవముగా జేసి వారిరాజ్యమును తాను సంపాదించవలెను.

మొదటినుండి తుదవరకు భారతమంతయు వెదికి చూచినను ఈతనిపాపవ్యవసాయమున కొక్కగడియయైన విరతియున్నట్లు కానరాదు. పశ్చాత్తాపనూచకమును నొక్కభావమయినను ఈతని కెప్పుడు నుదయింపలేదు. తనకు స్వయముగ దోచకున్న మానె, ఇతరులు ప్రబోధించుచున్నప్పుడైన నది స్ఫురింపవలదా! భారతమున కవి దుర్యోధనునికి చెప్పంగలవారందరిచేతను బుద్ధి చెప్పించినాడు. కాని దుర్యోధనచక్రవర్తిమాత్రము తనదురభిమానమును విడువలేదు.

ఉద్యోగపర్యయన భీష్ముడు, బాహ్లికుడు మున్నగు వయోవృద్ధులు నారదాదిమహర్షులు నిజశ్రేయోభిలాషులగు జననీజనకులు బుద్ధిచెప్పిరి. ఆతడు తానుబట్టినకుండేటికి నూడేకాళ్లని మార్చుండెనుకాని వారిమాట విని పించుకొనలేదు. యుద్ధము వచ్చినది. తననమ్మిన యోధవీరులెల్ల నొకరితరువాత నొకరుగ మరణించుచున్నారు. అంపశయ్యమీదనున్న భీష్ముడు పాండవులతో సంధిచేసుకొనవలసినదని బ్రతిమాలి చెప్పినాడు. దుర్యోధను డేనాత్రమును వినిపించుకొనలేదు. తుదకు దుశ్శాసనుడుహూడ మరణించినాడు. కర్ణార్జునులు ద్వంద్వయుద్ధమునకు సిద్ధపడినారు. అప్పుడు ఆశ్వత్థామయెన్నియోవిధముల ప్రార్థించి దుర్యోధనునికి బుద్ధి చెప్పెను. కాని లాభము లేకపోయెను. తనయాశల కన్నిటికి మూలకందమున కర్ణుడుహూడ నశించెను. కాని దుర్యోధను డింకను శల్యునిగూర్చికొని యుద్ధమునకు బునఃప్రారంభము చేయుచున్నాడు. శల్యుడుగూడ తెగటారి మూర్ఖాభిషిక్తుడగు తానొంటరిగ పాదచారియయి దిక్కులేనివానివలె ద్వైపాయనప్రాదములో దాగికొనునప్పుడైనను సంజయునితో,

క. ఇమ్ముశువులూన దాగెద,

నిమ్ముల నెచ్చటికినైన నేగెద దనువు

త్రమునఁ దొలగి నిలిచి మఱి,
యెమ్మెయిసేనియును దీర్తు నే బగయ చుమీ.

అని పాపనిశ్చయుడై పలుకుచున్నాడు. తుదకు తొడలువిడిగి సేలవీడబడే మరణసంసిద్ధుడైనప్పుడైన ఇకముందు గతి యేమి యనునాలోచనపొడమి తాను చేసిన దుష్కృత్యములకు పశ్చాత్తాపము రావచ్చునా!

గీ. కపటధర్మకంచుకంబున వెలసిరి
గాని సత్యపురుషకారపరులు
గారు పాండుసుతులు వారల నమ్ముంగ
గాదు చేత సుండెకాయ యిడిన.

అని తనయనుచరులకు బోధించి ఎట్లయిన పగ సాధింప జూచుచున్నాడు. తనమట్టుకు తానేమియు దోషము లొనరించినట్లే యాతనికి స్ఫురించుట లేదు సరికదా తనదుష్కృత్యములన్నియు ఎదిరిపీరులకడ గానవచ్చు చున్నవి చూడుడు:

గీ. ఎదిరి పెనగంగజాలక నిదురవోవ
నోంచుతెరగున విషము పెట్టించుపగిది,
ఇంటఁ జిచ్చిడుచాడ్చున నట్లు చేసి
పడయుదురుగాక రాజ్య మప్పాండుసుతులు.

మరియు అంతటితో నాగక అశ్వత్థామకు సేనాధిపత్య మిచ్చి పాండవపధార్థము పురికొల్పు చున్నాడు. తుద కశ్వత్థామ వచ్చి ఉపపాండవుల మరణపార్తమ నారాయణమంత్రమువలె తనచెవిలో నూదువరకు నాతనిప్రాణము పోయినది కాదు. ఇట్లు జన్మించినఘడియమొదలుకొని తుదిమహారత్రమువఱకు పాండవనాశనమును కర్మయోగముగ నభ్యసించిన దుర్యోధనుడు భావిగతినిగూర్చి సంశయించుచున్నాడా?

చ. చుదివిలి నెల్లవేదములు
జన్మము లొప్పుగ జేసితిన్ రమా
స్వదమగువృత్తిఁ జొచ్చి నర
పాలకులెల్లను గొల్పఁ గంటి దు
ర్బవరిపుగాఢగర్వపరి
మర్దనకేలి యొనర్చితిన్ దగన్
తుది నని మిత్రబాంధవుల
తోత్రిదివంబునకేగు టొప్పుడే.

అని స్వర్గ మరచేతిలో నున్నట్లు నిశ్చయించి పలుకుచున్నాడు.

దుర్యోధనుని యీ నిశ్చయబుద్ధి కంతకును మార్భ్యమే కారణమని మనము సులభముగ సమాధానము చెప్పవచ్చును. కాని అట్లుచేసి యూరకున్నచో మనము దుర్యోధనుని పూర్ణముగ నర్థము చేసికొనిన వారము కాజాలము. భారతవీరుల హృదయము లన్నిటిలోకి దుర్యోధనుని హృదయమే మిగుల దుర్లభము. దాని కవాటములు తెఱచుట కష్టసాధ్యము. ఎంతయాత్తు నితో మాటాడుచున్నప్పుడైన నాతనికి స్వస్వరూప జ్ఞాన మున్నట్లే స్ఫురింపదు కాని కొంతశ్రమచేసినచో నాతనికున్న నిశ్చయబుద్ధికి కారణము స్వస్వరూప జ్ఞానమే యని మనము నిరూపింపవచ్చును.

శ్రీకృష్ణుడు సంధినిమిత్రము హస్తినాపురము వచ్చునని తెలిసినసందర్భమున భీష్మగృతరాష్ట్రులతో:

గీ. ఆతఁడు పూజనీయుడగునే నెఱుంగుదు;
నైన ధనము వీగి ననదలనము,
వచ్చు బెచ్చువెరిగి జైరులు గర్వింకు
లేల పగ యడంగుని ట్టులైన.

అని శ్రీ కృష్ణునిగూర్చి యాతడు తనకు పూర్వ పరిచితుడే యనునట్లుగ మాట్లాడినాడు. కణ్వాదులు సంధినిగూర్చి మాట్లాడునపుడు,

క. మునులార నన్ను విధి యేమని
మునుపుట్టించె నట్టులయ్యెడుగాక
వినఁ జవిగానిమాటలకుఁ
బనిగలదే యుడుగుఁ డింక బహుభాషణములే.

ఈ నాక్యములు దుర్యోధనుని బాహ్యస్వరూపముగ మార్భ్యమున కనుగుణముగ విరసముగ జెప్పింపబడినను తన్నొకయమానుషశక్తి నడిపించుచున్నదనియు తా నెందరెన్ని విధముల చెప్పినను వినక దానికనుగుణముగ వర్తింపవలెనను నిశ్చయముతో దుర్యోధనుడు వర్తించు చున్నాడనియు తెల్లమగుచున్నది. దీనిని మనము Fatalism అనిచెప్పినను చెప్పవచ్చును. ఏషేరునెట్టి నను Fatalism కూడ మహాపురుషులలో గానవచ్చు

దైవపరతంత్రతకు (Self surrender) వికారరూపమే
యని యొప్పుకొనక తప్పదు. ఇంతకంటెను విస్పష్టముగ
శత్యపర్యములో దుర్యోగముని స్వస్వరూపజ్ఞానము ప్రద
ర్శింపబడెను. తొడలు విడిగిపడియున్న పుకళ్ళతామతో,
చ. వినుఁడు మహానుభావుఁడు

విష్ణు సెఱింగియెఱింగియే మిముక్
గొని వెరఁపేదికాదె బగ
కుక్షి దలకొంటి జయంబుగోరి మీ
రును బలశౌర్యసంపదను
రూపముగాఁ బొగడొందుభంగులన్
బెనఁగితి రేమిచేయుదురు
బెట్టిదుండై విధి తప్పఁజూచినన్.

అని చెప్పిపద్యమునుగూర్చి లెస్సగ నాలో
చింపవలెను. దుర్యోగమునికి శ్రీకృష్ణునిమాహాత్మ్యము
లెస్సగ తెలియునట! అయినను యుద్ధముమానినవాఁడు
కాఁడు. ఇంకొకచిత్రము; యుద్ధమునం దాతనికి
జయముకాలేదని చింతయున్నట్లే కానరాదు. ఆశ్వ
త్థామాదులు క్లాఘ్యముగ బెనగి రనుచున్నాడేకాని
వారినిహడ నెవ పెట్టుటలేదు. ఇట్లు జరిగినదానికి చింత
లేదు. తనభావిగతినిగూర్చి భయము లేదు. కాని
యింకను తనకంతములో ప్రాణమున్నంతవఱకు పాం
డవపథోద్యోగమునకు స్వప్రేమెప్పుడు లేదు. దీనినిబట్టి
శ్రీకృష్ణునిసంకల్పమే తన్నట్లు పాండవులకు విరో
ధిగా బ్రవర్తింప జేయుచున్నదనుజ్ఞానము దుర్యో
గముని కున్నదనుటలో నాక్షేపణ. మేముండుచు?
ఇట్లు సూర్యుడయిన దుర్యోగముడు తుదకు శత్రుపక్ష
ముననున్న శ్రీకృష్ణభక్తుడే యయినట్లు లేలుచున్నది.

ఒక్కవిషయమును మనము బాగుగ నాలో
చింపవలెను. శ్రీకృష్ణు డితరులచే జెప్పించియు, తాను
స్వయముగా చెప్పియు దుర్యోగముని మనస్సుత్రిప్పుటకు
తనపారువశక్తినింతను వినియోగించినాడేకాని దైవ
శక్తి నించుక వినియోగించినను ఆతడు చక్కబడక
పోయినాడా? తనవిశ్వరూపమును చూపి అర్జునుని
రణోన్ముఖుని చేయగలిగినప్పుడు అదేసాధనము దుర్యో

గముని రణవిముఖుని చేయుటయందు నిష్ఫలము
పోయినదా? సంధికి కృష్ణుడు బయలుదేరినపు డాత
నితో దైవము, పారువము రెండును అతనివినోదము
లని యర్జునుడు పలికినపుడు,

ఉ. కావున సంధికి బురుష
కార మొనర్చెద నోపినంతయున్
దైవముచేత యెట్లునన్
దాని నెఱుంగ; సుయోధనుండు సు
భావన చేసి పాలాసగు
పాడియె గల్గిన బాల్యమాదిగా
నేనిధివై ననుం జెరువ
నింతలు పాపము లాచరించునే.

అని కృష్ణు డిచ్చిన ఉత్తరము దుర్యోగముని చారిత్ర
మున కంతకు నర్థము భవనింపజేయుచున్నది. మొదటి
నుండియు దుర్యోగముని దైవము నడిపించినప్రకార
మును బట్టిచూడగా దైవశక్తులు సంధికి వ్యతిరేకముగా
నున్నట్లు తోచుచున్నదని సత్యమును కొంత బ్రకా
శింపజేసినాడు. మైకి నలువురు నోళ్ల బడినవాడు దుర్యో
గముడు. లోపల బనిచేయుచున్న శక్తి శ్రీకృష్ణసంక
ల్పము. దీనినెఱింగియే గాంధారియు, నుదంకుడును
యుద్ధానంతరము శ్రీకృష్ణునే శసింపబూనినారు.

మానవదృష్టితోఁ జూచినచో మార్గము మనకు
సరిపోవుచున్నది. కాని సూక్ష్మదృష్టితో బరికించి
నచో దుర్యోగమునిమార్గము శ్రీకృష్ణునిసంకల్పము
యొక్క బాహ్యస్వరూపమని లేలినది. ఇట్లాక్షేపాత్ర
మున మానుషదైవముల రెండింటిని విస్పష్టముగ జిల్పిం
చుటలోనే మహాభారతకారుని ప్రాగల్భ్యమున్నది.
ఈరెండును ఒకదానినొకటి నాశనము చేయుటలేదు.
వీనిని ప్రదర్శింపజూచుటలో కవి పాత్రములను వేదాం
తము బోధించుట కేర్పడినదృష్టిబాహ్యులనుగా జేయుట
లేదు. మనుష్యాంశమును దైవాంశమును ఒకపాత్రము
నందు ఒకదానికొకటి భంగములేకుండ నడపుకొని
వచ్చుటలోనే మహాభారతకారుని అతిమానుషపాత్రో
న్మీలనప్రాగల్భ్యమున్నది.

చేతులు మోడ్చి నీచెలిమి జేయుటకోసము వేడుచుంటి నో

నీ ! తరళాయతాక్షి ! చెవి జేర్చ వహంకృతియేల ? మోహమె
ట్లో తలకెక్కి రంభవనునూహ దలిర్చుట గాదు నీదు రూ
పాతిశయంబె నెమ్మదికి నార్తినిగొల్పె ననుగ్రహింపుమా !

కలుగునె నాకు నీదుసముఖ మృనినంతనె సంబరంబు ! దృ
ష్టులకు ననుక్షణం బిటులె చోద్యము గొల్పుచునుండుఁ జిత్రమం
దలిరచనావిలాసము లనంతములై, ఘటియింతువేల ? కొం
దల, మిఁక నవ్వు మొక్కచిటునవ్వు కృతార్థుడ నాదుఁ గోమలీ !

ని న్ననరాదుగాని నవనీరకుహానన ! యెన్నఁడైన న
త్యున్నతసౌఖ్యముం గొలుపు నుత్తమవస్తువులే దురంతమై
యెన్నఁగరానిబాధ ఘటియించును జమ్ము, జగత్స్వభావ మి
ట్లున్నది యేమిసేయుదు నహో ! విధికిఁ దయరాదు నాపయి.

కలికీ ! మీకు నిరంకుశత్వము నిసర్గం, బేరిపై నేల్బడుల్
గలుగుఁ మీ కలవారిబాధలపంపు లత్యమ్ము పూజ్యులు, ప
ల్కులు వేయేటికి మీస్వరూపజితు లాక్రొశించుచుఁ జేరి మి
మ్ములఁ బ్రార్థించుకొలంది మీ కనుపదమ్ము గర్వముహ్సంగునే !

ఎందుల కీవిచార మనెదేని భవత్కృపవచ్చుదాఁక నా
నందముగల్గు తెట్లు లలనా ! మరి యితఁగఁ గన్గొలంకులన్
జిందఁగనిమ్ము బాష్పములు నీపయి రక్తికి వన్నె హెచ్చు, నే
నందడి లేకయే కలుగుసౌఖ్యములం దనుభూతి గొప్పయే ?

ఇదివర కెవ్వరింగొలువ దీహృదయమ్ము, భవత్పదంబులం
దొదిగినకాన్క గైకొన నయోగ్యమొ ? యోగ్యమొ ? యెంతకాలమో
ముదిత ! పరీక్షచేసినను మోదమె ! వృక్షముకంటెఁ దత్ఫలా
భ్యుదయము గ్రోలువారలదె పూర్ణముగాగ నదృష్ట మన్నచో !

అందనిమానిపండని నిరాదరణంబు వహించుచున్న నా
 ఊదమునక దలంపులు బలీయములై కనుపట్టుచుండె నీ
 యం దనురక్తిమాత్రము నిరాశ వహింపఁగ నేల ? సిగ్గుచే
 తం దరళాక్షి యీగతికిఁ దారె ననుక నిజమానె ? సుందరి !

భవనీయప్రణయప్రసక్తికి ననుక బాత్రముగాఁ జేయనే
 ర్తువయేనిక గనకాభిషేకము నొనర్తుంగాని లేకున్నచో
 నవశమైనవిరక్తి గొల్పెడు నసహ్యద్వేషమూలముగా
 నవివేకంపుఁబనుల్ పొనర్పఁగ మనంబం దెంచునేమో సుమా !

మార్పునకుఁ జోటు గల్గుచో మారిపోవు
 నట్టి దనురక్తి యె ట్లైనటందువేని
 ప్రాణ మున్నంతవరకుఁ దలంతు నాదు
 హృదయరాజ్యాధిదేవత వీవె యనుచు.

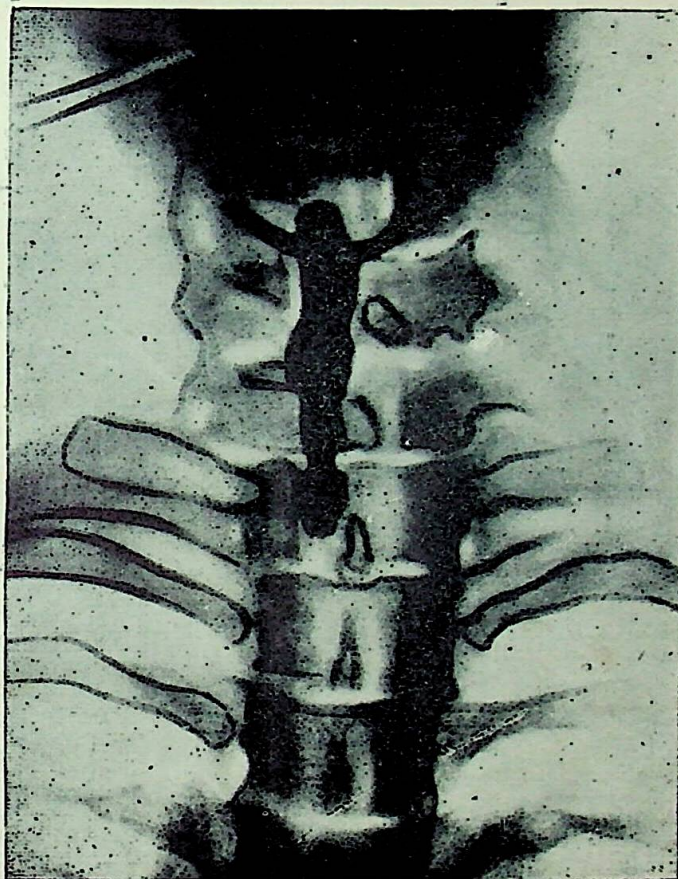
తలఁప న్మానుము నన్నఁగూర్చి బలవంతమైన నానమ్మతిక
 గలుగ న్నేర్చునె ? నీకొకింతయిన సౌఖ్యం బెల్లయుద్వేగ మా
 పల మాయంబగునందువేమొ ? కడుబాపం బబ్బు నట్లన్నచో
 నివ్వయంబన్నది ప్రేమవాహినికి లేనేలేదు శాతోదరి !

హృదయగేహంబునం దొకయింత నాకుఁ
 దావొసంగుము మొదట సుందరి ! ఇదపడి
 యీపిపాసితు నార్తి సహింపజాల
 కష్టమొనఁగెద వింతప్రేమామృతమ్ము.

తనకుక నచ్చినసుందరీమణిని బొందంగోరి ప్రార్థింపఁగాఁ
 జనుదోషమ్మును లేదుగాని యిట యాహ్లాదై న్యముక భంగపా
 టును లేకుండిన యాతఁడే సుకృతి; నేఁడో రేపా నావాంఛిత
 మ్మును నీపై నెరవేర్తువేమొకొ ? చలమ్ముక వీడి ప్రాణేశ్వరి !

య క్ష రే చిత్ర ము లు

(కలగూరగంపలోని 'పిల్లల గండములు' అను చిన్న వ్యాసమును చూచునది.)

చిత్రము ౧

G. S. A.

చిత్రము ౨

G. S. A.

౧

లాటరీ అంటే నాకు చిన్నప్పటినుంచీ తల నోళ్ళి పరమాసహ్యమూను. లాటరీవేయడ మంటే ఏదో పాపంచేసినట్టుగా మనసు చివుక్కు మంటుంది. లాటరీ రాలేదంటే టిక్కెట్టుకు వెచ్చించినట్టు-నాణ్యమైనది- వృధా అయిందికదా అనిన్నీ, నిరుపేదలకు దానంచేస్తే కొంతపుణ్యమైనా వచ్చి వుండేది అనిన్నీ. లాటరీ గెల్చేటట్టుయితే అన్యాయంగా, అనాయాసంగా అన్యూలసనం మనకు ప్రాప్తించింది, ఇతరులప్రాణము లెంతవునురుమన్నవో యిందువల్ల మనం అక్కరకు వస్తామా అనిన్నీ ఆందోళన అంకు రిస్తుంది. అందుచే చిన్నప్పటినుంచీ లాటరీవేయడ మంటే అకార్యంగా అనుకునేవాణ్ణి.

౨

రాత్రి పెంపలకడనే భోజనంచేసి పండు వెన్నెట్లో 'యీశీ వైరు' లో పగలల్లా వ్రాయగా మిగిలిన ఆఫీసుకాగితాలను వ్రాసుకుంటూ మార్పు న్నాను. సమీపంలో మంచంమీద మాచిటి సుఖంగా నిద్రబోతుంది. భోజనానంతరం చేసికోవలసిన గృహ కృత్యాలు నిర్వర్తించుకొని వేగిరంగా మా కల్యాణి మాడా అక్కడికేవచ్చింది. కల్యాణి తన ఒడిలోనున్న మల్లెపూలను మాలగా గుచ్చుకొంటూ తుర్రీకి మంచానికి మధ్యగామార్చింది. కల్యాణిచేతిలోని మల్లెపూలు ముఖబింబమున తాండవించు లేనవ్వులు, వెన్నెల్లో నైకృతమాతూ నూతనశోభ కలిగించాయి.

“రాత్రిపగలు ఆఫీసుపనేకాని అన్యం అక్కర లేదా?” అంటూ కల్యాణి నాముఖంకేసి చూచింది.

వెంటనే జవాబుచెప్పుటకు నాకేమీ తోచింది కాదు. ఆడాల్లకు మగవాల్ల కష్టసుఖాలెట్లు తెలుస్తాయి? తాలూకాగుమాస్తా చేయవలసివుండే విధులు

చేసేవారికేగాని తెలియవు. చేసినకొలదీ పనికి అంతుం డదు. చేసినదానికి మెప్పుండదు. ఒక డిప్యూటీ కలె క్టరు మాతరు తనభర్తపై కోపంవచ్చినప్పుడు “నా తండ్రితో చెప్పి మీకు తాలూకాగుమాస్తాపని జేయిస్తా” నని బెదిరించుచుండేదట! తాలూకాగుమాస్తా పడే కష్టాలు అనుభవైకవేద్యము, వర్ణనాతీతము.

దైవానుగ్రహంకొలదీ, ఆనర్గు పేసయినాననే కారణంచేతనో, డిప్యూటీ కలెక్టరుగారి అల్లుడననే కారణంచేతనో, నాకు ప్రశమంబోనే ‘ప్రాజేషనరీ రివిన్యూ యినస్పెక్టరు’ పని లభించి నాలుగేండ్లలోనే యేబది రూపాయల జీతంలోనికి వచ్చాను. తక్కిన గుమాస్తాలకంటె చాలాశ్రమ నాకు తప్పింది. ప్రాజేష నరునని మా ఆఫీసులో మా అధికార్లకు నాయందు కొంత గౌరవ ముండడంనూలాన్నిమాడా నాకు తక్కువపని కల్పించారు. ఏది యెట్లావున్నా రాత్రిల్లు యింటివద్ద ఆఫీసుపని చేసుకుంటే కాని arrears లేకుండా నిర్వహించడం దుర్బటం. ఈ సంగతి మా కల్యాణికిమాడా కొంతవరకు తెలుసును. కల్యాణి యిప్పుడు వేసినప్రశ్న ఇదివరలో చాలామారులు వేసినదే. ఆ ప్రశ్నకు ఒక నవ్వే నా సమాధానం. ఆ నవ్వులో నా అసమర్థత, అసహాయత, అనాదరణ మితిమైవుంటాయి.

కల్యాణిప్రశ్నకు మామూలునవ్వే సమాధానంగా ఉపయోగించాను. కాని కల్యాణి యీనాడొనవ్వుతో తృప్తిపడలేదు.

“నామాటకు సమాధానంలేదు, మీ ధోరణి మీదేనా?” అంటూ కల్యాణి నా సమీపంలోవున్న దీపం తగ్గించేసింది. ఇతరపరిస్థితుల్లో కల్యాణి చేసిన నేరమునకు తగినశిక్ష విధించేవాణ్ణి. కాని అప్పుట్లో ఏమిచేయడానికి తోచక, నా అసమర్థత వెలికితొచ నీయక “ఎప్పుడూ యీలాంటి అల్లరిపనే” అని అంటూ చిరునవ్వుతెచ్చుకొని కల్యాణిచెక్కులను

నొక్కి ముద్దాడాను. కల్యాణి విజయమునకు విజ్ఞప్తిగుచు
“మోటసరసము” అని అస్పష్టవాక్యములతో ఆనం
దించింది.

దరహాసవదనంతో ఆమె “మీరు నాతప్పు
క్షమిస్తారన్నమాట!” అనిఅంది.
“ఏంతప్పు”?

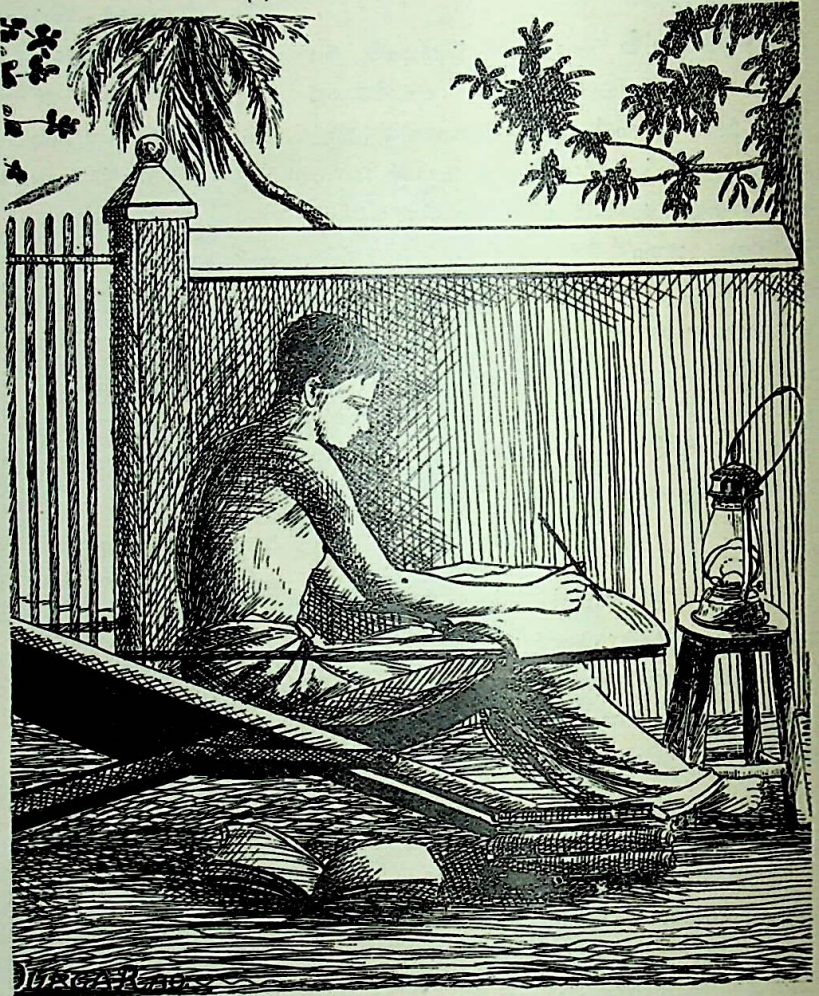
ఆఫీసుకాగితము
లందొకచోట పొందు
పరచి ఆనందమును వెద
జల్లుచు పిండియారబోసి
నట్లుండిన బ్రహ్మాం
డమునంతను కండ్లార
గాంచుచు తన్మయుల
మైనాము.

3

“బొంబాయిలో
లాటరీయట! మీరు
విన్నారా?” అని కల్యా
ణి ప్రశ్నించింది.

“బొంబాయి
యందేమి, దేశమెక్కడ
చూచినా లాటరీలే!”
అంటూ విసుగునూచిం
చాను.

వెంటనే దుమా
రం లేగింది. లాటరీలు
వేయకూడదని చిరకాలం
నుండి నా మనసులో
ఖాయపడియున్న దృ
ఢాభిప్రాయాలు వెలి
బుచ్చి కల్యాణిని నా
పక్షానికి మరల్చడంకు
యత్నంచేశాను. సాధ్యం
కాలేదు. ఆమె విద్యా
వతి. మరల్చరాని ఆశయములు కలది. కీ. శే. తన
తండ్రివలెనే తాబట్టిన కుండటికి మూడేకాళ్లని అనే
స్వభావంకలది. ఏదోవిధంగా రాజీచేసుకొనక తప్ప
దని ఆమెఆశయములకే నేను సంపూర్ణాంగీకారము
చూపవలసివచ్చింది.

“రాత్రి పగలు ఆఫీసుపనేకాని అన్యం అక్కరలేదా?”

“బొంబాయి మోటారులాటరీకి అయిదు రూపా
యిలుపెట్టి మీశేర టికెట్టుకొన్నాను—మధ్యాహ్నం
మీరు కచ్చేరీకి వెళ్లింతర్వాత” అని అంది కల్యాణి.

నామనస్సులో కోపం ఒక్కమ్మడి పెల్లుబికింది.
“ఆడవాళ్లకు ధనముయొక్క విలువ తెలియదు. ఎంత

నిర్లక్ష్యము! ముప్పదిరోజులు కట్టించి పనిచేయగా బింబమున తాండవించు నిర్మలమందహాసవీచికలు యీకరువురోజుల్లో Salary cut పోగా వచ్చే నాహృదయాంగ్ధోళనము చల్లార్చి నేదతీర్చినవి. స్వల్పశేతంలాని అయిదురూపాయలను వృథాగా మంటి

“మంచినీ చేసితిని, సంతోషము” అని అప్రయత్నముగా కల్యాణిచేసిన కార్యమున కామె నశ్చినందించాను.

తలవనితలంపుగా కల్యాణి పొందిన గౌరవమునకు ఆమె ఆహ్లాదమందింది.

౪

పడునైదుదినములు గడచినవి.

సాయంకాలము చూడుగంట లైనది. ఆఫీసులో తహశీలుదారుగారు నాచే తయారు చేయబడినఆఫీసులెక్కలను పరీక్షించుచుండిరి. ఇంతలో తపాలా బంట్లోను తంతునొకటి గొనివచ్చి నాకిచ్చెను. తంతుని నేవిప్పకుండ గనే “నాపము! ఆప్తులలో నెవరికైనా ప్రమాదము కలుగలేదుకదా!” అని తహశీలుదారుగారు ప్రస్తావించారు. తోడిసుమాస్తాలందరూ చుట్టూచేరారు. తంతునిచ్చి “లాటరీవచ్చింది. బొంబాయిమోటారులాటరీ గెల్చాను” అని అప్రయత్నంగా ఆనందాంగ్ధోళనలతో అధికారి సమక్షమందున్న సంగతిహడా మరిచి అరిచాను. అక్కడ నేను పొందిన అభినందనములకు అంతులేదు. తహశీలుదారుగారు మాడా ఆ రోజుకు తణిఖీ ఆపుచేసి యింటి కేసుకు కనుమతీనిచ్చారు. నాతోడి సుమాస్తాలు అప్పట్లో నాజీబులోనున్న పదిరూపాయలు వెచ్చించి నా అనుమతిలేకుండానే ‘టీపార్టీ’ చేసికొని ఆనందించారు. వార్త తెచ్చిన తంతు జవానుకున్నూ, ఆఫీసుజవానులకున్నూ బహుమానాలక్రింద తాలూకా మరాబు అయిదు రూపాయలు అప్పుమాడా పెట్టాడు.

అంటూ కల్యాణి నాముఖం కేసి చూచింది.

పాలుచేసిందే!” అని విషాదం మనసును కలదివైచింది. కాని యింతలో మాచిట్టి ‘బాబా-బాబా’ అనిపలవరించింది. చిట్టిపెదవులపై కేలియాడిన చిరునవ్వులున్నా సన్నని పండ్ల భవళిచ్చాయలున్నూ చంద్రరేఖను వెక్కిరించినట్లు మెరిసినాయి. నిద్రించు మాచిట్టిముఖ

౫

కల్యాణిఆనందమునకు మేరలేదు. అప్రయత్నంగా వాహనాధికారం కలిగిందికదా అని ఆమె సగర్వి అయింది. మోటారుకారుహ క్కెవరిది అని ప్రణయకలహం ప్రారంభమయింది.

౪౪౫

“నాశీరపు రాళ్లతో కొన్న టిక్కెట్టుకదా, మోటారు నాదే”నని నేనన్నాను.

“టిక్కెట్టు కొన్నది నేను. కావలినై అయిదు రూపాయలు యిచ్చేస్తాను. కారునాశ్రం నాదే” అంది కల్యాణి.

మారు సమాధానం కుదరక మాచిట్టిని తగాదా పరిష్కరించేందుకు న్యాయాధికారిగా కోరుకున్నాను.

“చిట్టీ, చిట్టీ, కా రెవరిదమ్మ?” అని అడిగాము.

“నాదే!” అంది మాచిట్టి వచ్చిరానిమాటలతో.

చిన్నప్పుడు చదువుకున్న రెండుసిల్లులతగాదా కోతి తీర్చినకథ జ్ఞాపకంవచ్చి మేమిద్దరం నవ్వుకున్నాం.

“కారు నీదేనమ్మా!” అంటూ చిట్టిని ఉభయలనూ ముద్దాడాము.

మరునాడు రెండువేలరూపాయి లిచ్చెదమనినీ, కారు విక్రయించవలసిందనినీ ఒక యేజంటు తంతు నిచ్చాడు. కారు పంపుచున్నానని లాటరీయజమాని తంతునిచ్చాడు. యీ రెండువార్తలను చూచినపిమ్మట కళ్లు తెరిచాను.

కారా? రెండువేలరూపాయిలా? ?

యదమిదమని నిర్ణయించలేక Shakespeare పడ్డ అవస్థలోపడ్డాను.

తోడిసమాస్తాలందరూ “తాలూకాసమాస్తాకు కారెందుకు? రెండువేలూ పుచ్చుకొని బ్యాంకులో వడ్డీకి వేసుగో” మన్నారు.

కల్యాణి కీపద్ధతి నచ్చలేదు.

“ఈ అపశకునపుమాట లేమిటి? వచ్చిన కారు అమ్ముకుంటారా? శిరివస్తూంటే మోకాలడ్డుతారా? అయిదువేలరూపాయిల కిమ్మకుచేసే కారు రెండువేలకా అమ్ముకోవడం? కావాలన్నప్పుడు కారు దొరుకుతుందా? కారే వుంచుకోవాలి” అంటూ ఆమె గట్టి

ఉపన్యాసం యిచ్చింది. ఆమె బాల్యంలో తండ్రి డిప్యూటీకలెక్టరు. చేసేటప్పుడు కారుసౌఖ్యం అనుభవించింది. తండ్రి చనిపోవుటచేతనున్నా, ఫుట్టింటివారి కుటుంబము చితికిపోవుటచేతనున్నా ఆమెసౌఖ్యం విఘాతం కలిగింది. తిరిగి అట్టిసౌఖ్యం తనంతటతానే వెదకికొని వచ్చుచుండగా పోడోచుట కామె కిష్టము లేదు. ఆమెయజ్ఞ యెప్పటివలె శిరసావహించాను. కారు డ్రైవనుకురాగానే రైల్వేవారి కీయవలసిన ఖర్చు ఏబదిరూపాయిలు నాశీతం రానందున హెడ్ క్వార్టర్స్ రెవిన్యూయిన డైరెక్టరుగారివద్ద చేబములు తెచ్చి చెల్లించి కారుయింటికి తెప్పించుకున్నాను. కారు క్రొత్త Model డి. నూతనంగా యింగ్లాండునుంచి దిగుమతి చేయబడింది. ఆ Model కారు చూచినవాళ్లంతా బాగుందని వేనోళ్ల పొసిడారు. మాయిల్లక తీర్థయాత్రాప్రదేశమైంది. వచ్చి చూచేవా రడిగేప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పలేక విసిగిపోయాను.

కల్యాణి పొందిన ఆనందము వర్ణింపశక్యంకాదు. వచ్చిపోయే అమృతకల్పంధరకు ఆకారుయొక్క చరిత్ర నామాలాగ్రంగా సుమారు వేయిమార్లయినా వర్ణించియుంటుంది. కారులోనే గాక యివతల హుల్సే బెడిలే యేడ్పుప్రారంభించేది మాచిట్టి.

కారునకు ఒకషెడ్ వేయించవలసిందని అంతా సలహాయుచ్చారు. అందుకోసం మాయింటికెదురుగా వున్న కాశీదొడ్డి అద్దెకుతీసుకొని అరనైరూపాయిలు ఖర్చుపెట్టి వకరేకుషెడ్డు వేయించాను. డ్రైవింగు తరి ఫీదుపొందిన గ్రామంలోని నిరుద్యోగులందరూ ఉద్యోగం నిమిత్తం అట్లికేషనులు పంపడం ప్రారంభించారు. సమయాసమయాలలేకుండా వేసించుకు తిన్నారు. గ్రామంలో అందరివద్దగలనుంచీ నేమీహితులేమి, బంధువులేమి, పరిచయులేమి, అధికార్లేమి, అందరివద్దగలనుంచీ టెస్టిమోనియల్సు, రికమండేషన్సు తీసుకురావడం ప్రారంభించారు. ఆఖరికి మా తహశీలుదారుగారుకూడా కులాభిమానాన్ని పురస్కరించుకొని ఒకడిని రికమెండు చేశారు. ఆతగాణ్ణి కాదంటే, నా ఉద్యోగానికీ భంగ

మొస్తుందేమోనని నెలకు పదిహేనురూపాయల తీతం మీద అతణ్ణి డ్రైవరుగా అప్పాయింటు చేసినాను. ఉద్యోగాలను భర్తీచేసే అధికారం వున్నవారిపాట్లు నాకప్పుకు గోచరించాయి

2

మ్యునిసిపాలిటీవారి దగ్గరనుంచీ, జిల్లాబోర్డువారి దగ్గరనుంచీ మోటారు లైసెన్సు ఫీజులు చెల్లించవలసిందనినీ, లేనియెడల ప్రాసిక్యూషను చేస్తామనినీ శ్రీ ముఖాలు వచ్చాయి. డబ్బు సర్దుబాటుచేసుకోలేక చాలా చిక్కులుపడ్డాను. కల్యాణి నాకష్టం కనిపెట్టి రోమనడానికి తోచక తనవడ్డాణం విక్రయించి సామ్య సకాలంలో సర్దింది.

మాడ్రైవరు కొద్దిరోజుల్లోనే మాకు యజమాని కావటం ప్రారంభించాడు. తన్ను "నాయకు" అని పిలిస్తేనేకాని పలకనని నాకు వినబడేటట్టు యితరుల వద్ద అంటూవచ్చాడు. అవిధేయత, అవిశ్వాసం వృద్ధి కావడం మొదలెట్టాయి. పెట్రోలుకు అద్యేఖుర్చు మితిమీరింది. కారు మరమ్మత్తుల షేర వసూలుచేసిన మొత్తం పెరిగిపోయింది. ఇదేమనడానికి భయం. తాను తహశీలుదారుతరపునునిపిసిగదా అని పొందిన అసాంకారము హద్దుమీరింది. తననట్లు మందలిద్దామంటే తహశీలుదారుగారి కోపానలంలో ఆహుతి కావలసివస్తుందేమోనని లోపల నాకు భయం.

కారు వచ్చితరువాత నాకు కష్టపరంపర లెక్కువైనాయి. మనశ్శాంతికి దేహశాంతికి మాడా భంగము వాటిల్లింది. నాకు వచ్చేనెలతీతంతో సుఖంగా జీవయాత్రగడపే సంసారమునకు ఇప్పుడు నూటయేబది రూపాయలవరకు ఖర్చుపెరిగింది. ప్రస్తుత ఆర్థికపరిస్థితులనుబట్టి ఆపుమాడా పుట్టడం మానేసింది. మోటారు ఏజంటుయిస్తానన్న రెండువేలరూపాయలు పుచ్చునంటే బాగుండియుండేదని కల్యాణి ఒకటిరెండుసార్లంది. నాకష్టసుఖాలలో పాలుపొందే కల్యాణి తనవేయి రూపాయల కిమ్యుకుల నగలను కుటుంబఖర్చుకిందే

వినియోగించింది. కుటుంబఖర్చు నిమిత్తం మారువాడేకి అయిదువందల రూపాయలు ఋణపడ్డాను.

కారు వచ్చినపిమ్మట లోకులుమాడా విరోధులు కావడం మొదలెట్టారు. "కారువచ్చా"క గర్వంవచ్చింది రావీడికి అంటూకొందరు, "దీనితో పిడిదీసం ఆరిపోతుం"దని కొందరు, "కోతికి కొబ్బరికాయ దొరికిన విధంగా కులుకుతున్నారు మగమా పెండ్లాము" అంటూ కొందరు, నిర్నిమిత్తంగా అనూయాపరు లనడం సాగించారు. గ్రామంలో అవసరమున్నవాళ్లూ లేనివాళ్లూ మాడా కారొకమారు lend చేయమంటూండేవాళ్లు. ఇస్తేవకతంటూ, ఈయకపోతే వకతంటూ. నిరంతరము నాకారు తమస్వంతకారుగా వినియోగించుకొనుచుండిన మాతహాళిదారు పెద్ద అక్కవుంటెంటుగార్లకు మాడా నేను అప్రియుడనైపోయాను.

మాడ్రైవరు చేసిన దుర్గయము లొక్కటొకటిగా బయలుపడ్డాయి. నాషేర పెట్రోలుకొని యెప్పటికప్పుడు తిగి యితరులకు విక్రయించి సామ్యహరించేవాడు. రిషేర్సు పేరెట్టి నావద్ద వసూలుచేసిన సామ్యం తయి తనకే జమకట్టుకునేవాడు. కారుసామానులు కొన్నిమార్చి లాభించేసుకున్నాడు. ఒకరోజు సాయంత్రం మాచిట్టి కారులోహార్సాని ఆడుకుంటూండగా మెల్లోవున్న బంగారుగులును తీయడానికి ప్రయత్నించాడని యిరుగుపొరుగువారు మాకల్యాణితో చెప్పారు. ఈసంగతులన్నీ విమర్శించి డ్రైవరును నాఖిలోంచి తగ్గించి తహశీలుదారుగారి భయాన్ని ఛాజ్జీయివ్వకుండా వదిలేశాను. కారు నేనే నడపడం ప్రారంభించాను.

౩

సాయంత్రం అయిదుగంటలయింది. చల్లగాలికి పికారు కెడదామని కల్యాణిఅంది. ఆదివారమువడంచేత, అర్జంటు ఆఫీసుపని లేకపోవడంచేత నేనందుకు "సరే" నన్నాను. కారుమీద ప్రయాణమైనాము. కారు వేగంగా పోతుంది దారి నిర్మానుష్యమువడంచేత. కొంత దూరం పోయేసరికి రోడ్డుపైనున్న మామిడిచెట్టు

పై కెక్కి కాయలుకోసుకుని యొకకుర్రవాడు రోడ్డుమధ్యకు దుమికాడు. పాప మారేడు కారువస్తూవున్న సంగతి చూడనే లేదు. కారువేగంవల్ల నూ, వ్యవధి లేనందువల్ల నూ ఏమి చేయుటనూ నాకు తోచలేదు. ఎట్లో బ్రేకుమార్తెం పెంటనేవేశాను. పదిగజములు పరుగెత్తి కారు గమన మాగింది. రోడ్డుపైనున్న బాలుడు తబ్బిబ్బయినాడు. కారు చక్ర మారేనికాలిపైనుండి పోయింది. ఈ దృశ్యం చూచి కల్యాణి చిట్టసాదా హాహాకారాలు చేశారు. ఆయువకుడి కుడికాలి యొక్క విరిగింది. స్పృహసాదా కొంచెము తప్పింది. కారులోనే వైద్యుల యంకు తీసుకొనివచ్చి సకాలంలో తగినచికిత్స చేయించాను. పోలీసునారికిసాదా సమాచారం తెలియపరిచాను. పడరాని పాట్లువడి, పట్టరానివార్ల కాళ్ళపట్టి, బోలెడు ధనం వెచ్చించి కేసు లేకుండా మాపు చేయించుకునేటప్పు టికి తలప్రాణాలు తోకకు వచ్చాయి.

మాడొసరు కృత ఘ్నుడని యిదివరలోనే చెప్పాను. వాడికి నేను చేసిన మేలుకు బదులు వాడు నాపై ద్వేషము పెంచి మార్వాడీచేత నా మీద దావాచేయించి నా కారు జప్తుచేయించాడు. కోర్టువేలంలో మార్వాడీ యే నా కారు తనబాకీ క్రింద పాడుకున్నాడు. నాకేమిచేయుటకును దోచలేదు. దుఃఖము వెల్లువలై పారింది. క్రొత్తనీరువచ్చి పాతనీరును గొనిపోయి నట్లు యీకారువచ్చి మనలను దరిద్రులను చేసిపోయింది అంటూ వేషికన్నీరు కార్చాను.

“మీదుఃఖమునకు బాధ్యులను నేనే” అంటూ కల్యాణి నన్నూరశించింది.

“చిన్ని లేడినికోరి
నీతమ్మ తెచ్చింది
శ్రీరామునకు కష్టమా
శ్రీరామునకు కష్టమా”

అని యెవరో పాడుకుంటూండగా విన్న పాద మాలా పిస్తూ చిట్టి మావద్దకు పరుగెత్తుకుంటూ వచ్చింది.

జగముపాలిమేరలను దాటె నవితృరథము - ప్రకృతి యెల్లెడ నిశ్శబ్దభావ మూనె,
అల్లకల్లోల మొనరించి యరిగినట్టి - యోడ వెనుక న ద్దడిగినయుదధివోలె.

పోటుపోడిచిన కాంతౌనముద్రమందు - మానవతరంగఘోష సమాప్తిజెందె,
గగనతల మొప్పె నక్షత్రగణముతోడ - డిప్పవిడినట్టి ముత్తైపుచిప్ప యనగ.

జడతదాల్చినమానవజగతిపైన - చిరువెలుగులీనుతార లంబరమునందు,
నీరవంబైన నిద్రావినీలజగతి - వ్యక్తిపొందెడుస్వప్నానుభవములీల.

ఎన్నియుగములు జగము లికెన్ని యీవి-శాలనీలాంబరంబున శాంతి జెందె!
అమృతతేజోమయంబులై యట్టె నిలిచె - శ్యామలాకాశవీధి నక్షత్రసమితి.

నే లిగ నందు లేకుండ విరియబూచి - యున్న చుక్కలపూదోట నొక్కమధుప
మగుచు తమిదీర దివ్యపుష్పాననంబు - నాని యాని మత్తిలి పాడనగునె నాకు ?

నురువుల్ కట్టెడు తెల్ల మబ్బులొలయక నూనూగులేగాలిక్రొం
దరగల్ చీపుచు చందమామపడవక దళిత్తగా బోయి, యం
బరనీలాపగ జుక్కలై నిరతమున్ భాసిల్లుచున్నట్టి బం
గరునెత్తమ్మివిరుల్ గ్రహింప మదిలో గాంక్షింతు నే నియ్యెడన్.

* * * * *

తలపయి తారకాకుసుమదామము లల్లినసొంపు, దక్షిణా
నిలమృదువీవనల్ (?) విసరునీటు, విశాల తటాకదర్పణం
బులు బ్రతిబింబముల్ గనెడుపొల్పు, చెలంగ; ఘనోజ్జలీలలన్
బాలుచు నిశావీలాసిని, విముగ్ధకళామయి, నాశ్రయించెదన్.

చెమికిచుక్కలనీలికోకచెరగుల్ జీరాడగా గప్పి మం
త్రమృదూక్తిన్ ధరణీజనంబులను నిద్రాముద్ర బంధించి, రం
గము సర్వాంగమనోజ్ఞభావ మొనరన్ గై నేసి యాకాశమా
ర్గమునన్ రమ్మని నన్ను బిల్చెడు నిశారత్నాంగి శాంతశ్రుతిన్.

ఈనిశ్చబ్దతమిస్రమధ్యమున నియ్యేకాంతపుంజోట నా
నానక్షత్రసువర్ణదీపికలు చెన్నారంగ వెల్లించి నా
తో నేమంతన మాడగోరినదియో ద్యోవీధి నీశర్వరీ
శ్రీనారీమణి శాంతశీల ప్రణయార్ద్ర భూతచేతస్కయై.

అకట యేనాడు సడిపోయినవియ్యె యిలకు - నేడు తము విడదీయు నీనింగి గడచి
తారకలతోన జేరిపోగోరునార - తారకలు రెండు నాదునేత్రములనుండి.

* * * * *

చెలగి చెలరేగి చిత్తరాజీవ మెల్ల-చిదిపి చిందరవందర చేసి, యొకట
విసుపు విశ్రాంతిగననిప్రవృత్తియందు-మరగి మగ్నమైపోయిన మామకీన
జీవితాసారరథసము జేర రోసి; - నాహృదయకోటరమున నిన్నాల్లు మేను
చుట్టగా జుట్టి నిద్రించుచున్న భుజగి, - ఆగభీరప్రశాంతి మయప్రవృత్తి.

వైకృతమైపోవ గోరు జీవాంశ; మీ - సనాతనామృతశోభఁ జెన్నారుచున్న
తారకాపుష్పములశాంతిసారథము వ-హించి యీకష్టజగతి కందించుమృదుల
పవనసంస్పర్శనంబున పడగ నెత్తి-అట్టై నిలచి యచలానాద మనుభవించు;
అందరును నిద్రబోవు నియ్యవసరమున.

ఉరుస్వతివిజ్ఞాన మందిరము

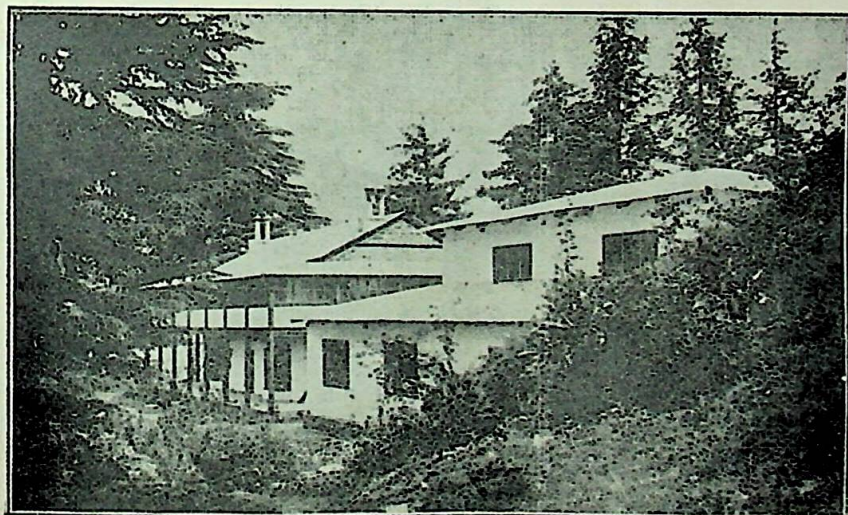
భారతదేశ పశ్చిమోత్తర ప్రాంతములలో పంజాబున గల కాంగ్రాజిల్లాయందు “నగర” మను నొక చిన్న పట్టణము గలదు. ఈపర్వతనగరముననే, రష్యా దేశమునకు “నికోలస్ రోరికు” “ఉరుస్వతి హిమాలయా” రిసర్చి ఇన్ స్టిట్యూటు” అను పేరుగల విజ్ఞానప్రచార మందిరము నొకదానిని స్థాపించెను. ఈపరిసరముల నానావిధ ఫలజాతులు సర్వదా విరాజిల్లుచుండును.

పంజాబులోని ఆమృతసరమునుండి నార్తునెట్టు రైలుమార్గమున పతాన్ కోటకు జేరి అచటినుండి మండి రాజ్యమువారి రైలురైలుమీద (Light Railway of Mandi State) జోగేంద్రనగరునకుచని యచటి నుండి మోటారుబస్సుమీద కులూచేరవలెను. కులూ నుండి పోవుత్రోవ రాళ్ల మిట్టలమీది కొండబాట, వ్యాస నదియంచుననే యీబాట నదితోపాటు వంకలు తిరిగి పోవును. కులూనుండి నగరమునకు పదునైదు మైళ్ల దూరము. ఈపదునైదు మైళ్లలో పండ్రెండు మైళ్లదూరము

మోటారులు నడుచును; మిగిలినమాడుమైళ్లు పాదచారి యొకాని, గుఱ్ఱముమీదగాని, పోవలయును. హిందూ దేశమునుండి తీచెటు-చీనా-మధ్యాసియాలకు పోవు మార్గమున దుర్గమమునొక ప్రదేశమున నీ ‘నగరము’ కలదు.

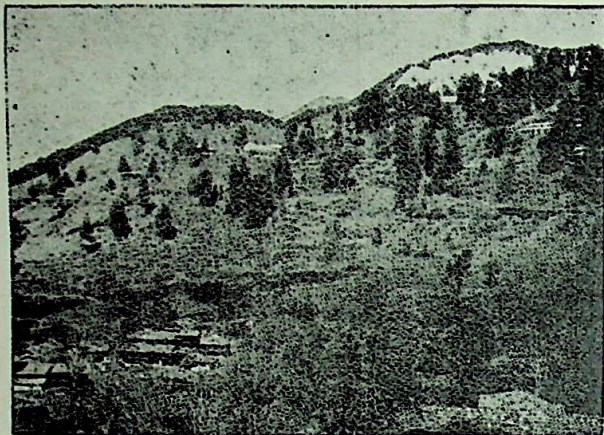
పైన జెప్పిన నికోలస్ రోరికు జగత్ప్రసిద్ధుడగు నొకచిత్రకారుడు. మొదట ఆతడు న్యాయశాస్త్రము (Law) నభ్యసించెను గాని నైసర్గికముగ నాతనిచిత్ర వృత్తి చిత్రకళమీదను, పురాతత్వవిషయములమీదను లగ్నమైయుండెను. అందుచే నాతడు చిరకాలము రష్యాయందుండి చిత్రకళయందును పురాతత్వమందును కృషిచేసెను. “కళా” యను పత్రికకు సహాయ సంపాదకుడుగ నుండెను. ఈవిధముగ నీతడు రష్యా యందలి కళాసంస్థల ననేకముల నాదరించెను.

చిత్రకళయం దితనికిఁగల నైపుణ్యము ప్రశంస నీయమైనది. ఈత డతినేర్పుతో, హిమాలయములం దును, తీచెట్టునందును చూచి చిత్రించిన చిత్రరవులే

ఓషధిప్రయోగశాల

రేనుటికిపైగా నున్నవి. ఈవిధముగ నీతడు తన జీవితము నంతయు చిత్ర కళా విజ్ఞాన ప్రచారముల మీదను, చిత్రకళాన్నత్య ప్రశంసనములమీదను గడుపుచున్నాడు. ఇప్పుడు ప్రపంచముమీద రోరికు సంస్థలు యేబదికి మించి యున్నవి. వీని ప్రధాన కార్యస్థానము అమెరికా యందున్నది. అందొక ప్రవర్తనాలయము (న్యూ జియము) కలదు. దానిలో వేయింటికిపైగా రోరికు రచించిన చిత్రములు గలవు.

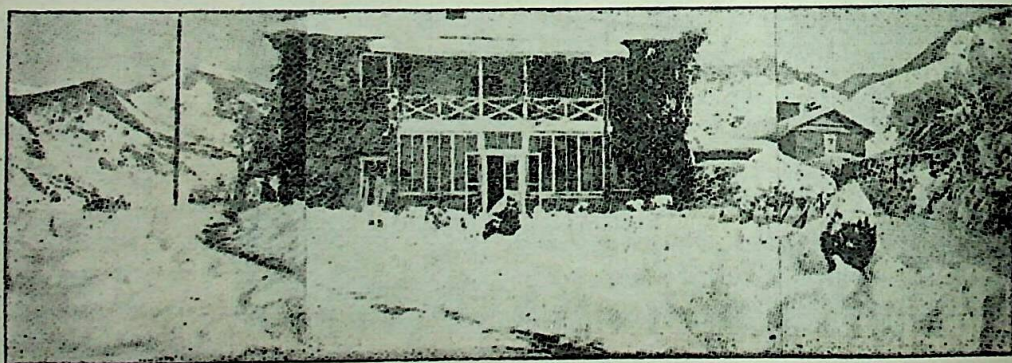
విజ్ఞానమండరమునకు సంబంధించిన భూమి

౧౯౨౩ - వ సంవత్సరములో రోరికు, భార్య తోను, పురాతత్త్వవేత్తలగు కొండరు స్నేహితుల తోను, పైబీరియా, మంచూరియా, మంగోలియా, మధ్యాసియా, టిబెటు, హిమాలయదుర్గమప్రదేశములు లోనునవానిశెల్ల పరికిలించుటకై యాత్రవెడలెను. యాత్ర పూర్తియగునప్పటికి అయిదు సంవత్సరములు పట్టెను. ఈపంచవర్ష పరిమితకాలములో వీరు పండ్రెండువేలమైళ్లు యాత్రచేసిరి. విమానములు, రైలుబండ్లు, మోటారులు విరివిగనుండు నీయరువదియవ శతాబ్దమునను టిబెట్టు-మధ్యాసియా దేశములగూర్చి లోకమున కేమియు తెలియదు. హిమాలయమున్న నిది ప్రపంచ

మున నొక రహస్య గుప్తవస్తువుగ నున్నది. ప్రాచీనకాలములందలి ప్రజలు, వారి గుణశీలములు, వారి నాగరకత మున్నగు విషయముల తెలిసికొనవలయు ననిన ప్రాతకాలపు-వితిహాసిక గ్రంథాదిసామగ్రుల కాలగర్భమునుండి త్రవ్వితీసి కనుగొనవలసియుండును. అయితే టిబెట్టు-మధ్యాసియా లోనున ప్రదేశముల బరికించిన యెడల యచటి జనుల మనుగడలపద్ధతులనాదిగ యెట్టిమార్పులను జెందక ఏకరితిగ నున్నటులు తోపగలదు. కనుక ఇట్టి భూభాగములపర్యటనము చేసి వానిశెల్ల చక్కగ పరిశోధించిన యెడల మానవజాతిచరిత్రము చక్కగ బోధపడగలదు. మైనచెప్పిన రోరికుదశమువా రీప్రదేశములంపంతటను సంచరించి సంపాదించిన సామ

గ్రవలన లోకవిజ్ఞానము వృద్ధిచేసికొనుటకు తగినంత సహాయ మేర్పడును.

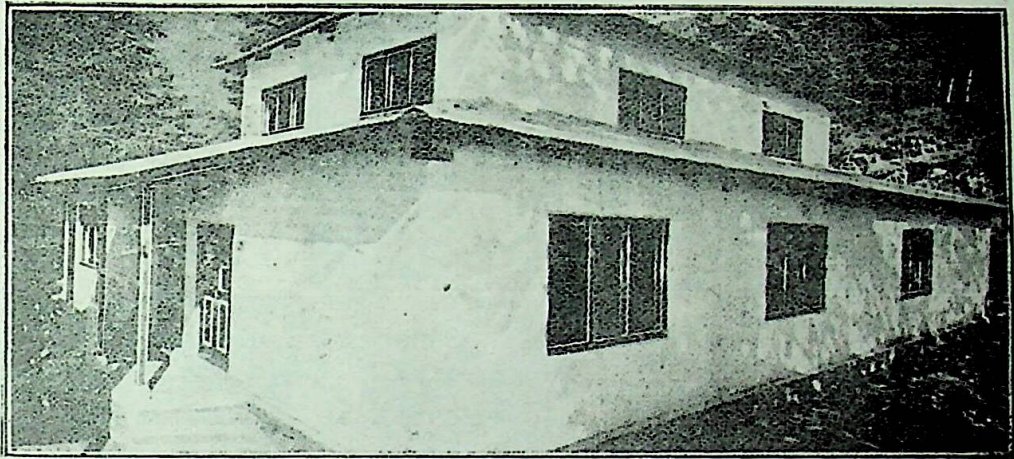
ఇట్టిదేశయాత్రావిధానములందు సంపాదించబడు విజ్ఞానమునంతయు పరికిలించి పతనయోగ్యము చేయుట కొకకేంద్రస్థాన ముండువలయునని యాత్రాసంతరము రోరికు తలంచెను. ఈవిషయమై యతడు లెస్సగ నాలోచించి నగరమున “ఉరుస్వతీ హిమాలయన్ రిసర్చి ఇన్ స్టిట్యూటు”ను స్థాపించెను. నగరము చాల ఆరోగ్యకరమైనప్రదేశము. ఎల్లపుడును చల్లగనుండును. నగరముత్యంతోన్నత ప్రదేశమున నున్నది. హిమాలయ పరిసరములయందుండుటచే పర్యటకులమీద

రోరిక్ ఆచార్యుని ఇల్లు

పెరుగు సమస్త-ఓషధులు లోనగునని ఇచట పెరుగు గలవు. మరియు ధైవజ్యకాస్తా)గ్యయనమున కిందు గొప్ప ఆనుకూల్యమున్నది. ఓషధులు ప్రప్రబుచోటనే వానిరుచికోషపరీక్ష కధికమగు నవకాశముండును.

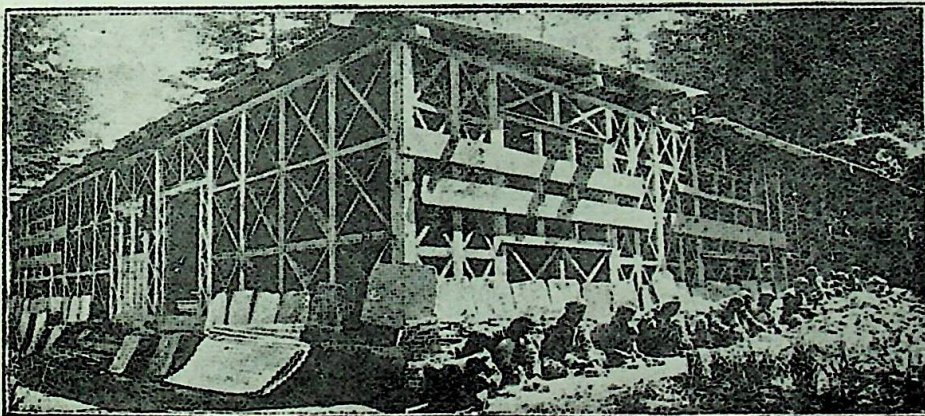
నన్నిటిని శోధించి తెలుసుకొనుట యీసంస్థయొక్క ఉద్దేశముని అచటి పాఠశాల (Syllabus) వలన తెలియగలదు. పురాతన తత్వముమొదలు బ్రహ్మ తత్వకాస్త్రమువరకు గల యావద్విషయపఠనశోధన

ఓషధిప్రయోగమునకయి కట్టబడుచున్న కొత్తగవనము

భరతఖండముయొక్క మధ్యభాగము మొదలు కొని టిబెటు, చీనా, బ్రహ్మ, సుక్రిస్థానము, మధ్యాసియా లోనగుదేశముల విజ్ఞానాధికముల పరికిలించుట ఈనూత్న సంస్థయొక్క యుద్దేశము. సృష్టిలో నేవేని పుట్టెనో, మానవు డే యేవస్తువుల చేసేతడెనో వాని

లీసంస్థపరిధిలో చేరియున్నవి. ఉరుస్వతీద్వారా అనేక ప్రాచీన విషయములు, వస్తువులు, భూగర్భమునుండి వెలువడ గలవు. ఆప్రాంతములయందు టిబెటు భాష కెక్కువ ప్రచారము గలదు కావున టిబెటు పండితులసహాయమున ఉరుస్వతీలో టిబెట్టుభాష చెప్పబడుచున్నది.

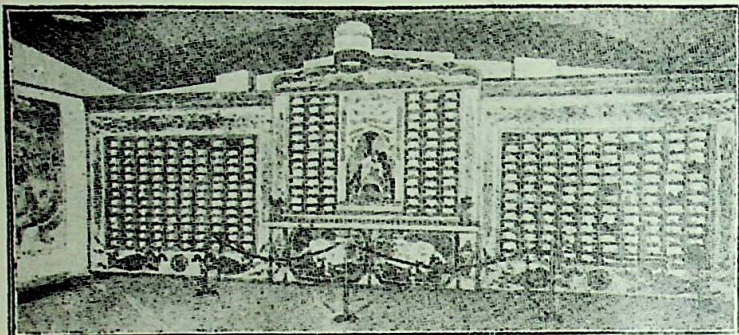

భూకంపముల బాధ తేకుండుటకయి కల్పించిన 'గజ్జీదీనార' నామక నిర్మాణవిధానము

ఉరుస్వతీ యందు వృక్ష కాస్తా) భ్యాసము కొరకు చాలినన్ని రకముల వృక్షములును అనేక వనములును గలవు. హిమాలయ ప్రాంతములందును, కులూకనుమల ప్రాంతములందును నానాజాతుల మూలికలు, అనే

కమలగు వరాహధులు ఎక్కువగా దొరుకును. ఉరుస్వతీ విజ్ఞానమందిరమున నీసకలకందమాలవనామధులయొక్క ప్రయోజనములు అధునాతనపరిష్కారపద్ధతులవల్ల చక్కగ

మును అభ్యయనము చేయించుటకు తగిన యేర్పాటులు ఉరుస్వతిలో కలవు. 'టిబెటికా' యనుపేర సాగింప బడుచుండు గ్రంథమాలయందు టిబెట్ ఆయుర్వేద గ్రంథములు రెండు ఇప్పటికే అనువదించబడినవి.

న్యాయూర్కునందలి రోరికయ్యాయమున తిబెతు వస్తుసంగ్రహాలయము

వివరింపబడుచున్నది. ఆ విజ్ఞానసంస్థలో నానాజాతి-
ఓషధులను తోటలలో నాటిపెంచెదరు అందు
దాదాపు రెండువేలు నానాజాతివనామధులు పెంచ
బడుచున్నవి. ఉరుస్వతీవిజ్ఞానశాలనుండి ౧౫౦౦
జాతులయొక్క ౩౮౦౦ అంట్లు అమెరికాలోని మిసి
గాన్ యూనివర్సిటీ ఉద్భిజ్జశాలకున్ను, ౧౫౦౦ రకముల
౩౭౦౦ అంట్లు న్యాయూర్కులోని బొబానికల్
గార్డెన్ యొక్క ఉద్భిజ్జశాలకున్ను పంపబడియున్నవి.

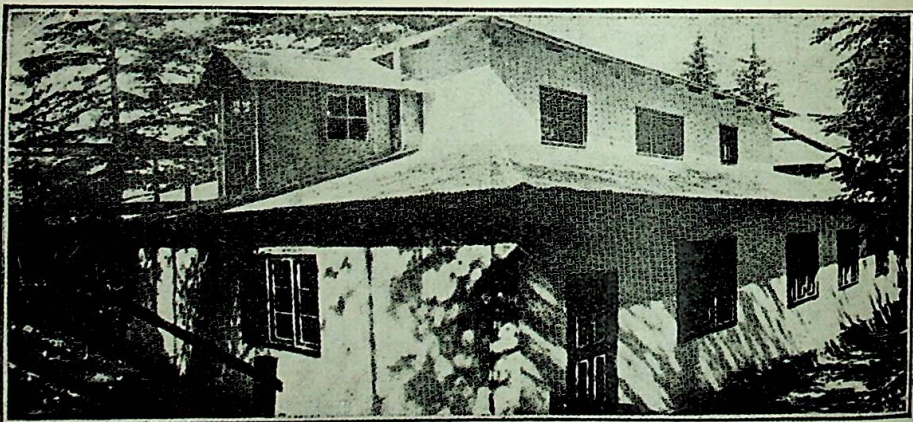
టిబెటు

నందు అనాది ప్రచారము గల చికిత్సా పద్ధతి యొకటిగలదు. ఈ చికిత్స చే ఘోర మగు తూయ రోగమును, కాన్సరు ఫుండ్లును కుదురుచున్నవి. ఇందువలన టిబెటు భావ సునేర్పి, ఆచటి

శైవజ్యోతాస్ర

సంపాదనయందు అధునాతనవిమర్శలన్నియు ఇచట జరుగవలయునని రోరిక ఉద్దేశము. ఈ విషయమున ఈవిజ్ఞానశాలకు దేశాంతరములలోని అనేకవైజ్ఞానికుల యొక్కయు, విజ్ఞానశాలలయొక్కయు సహాయసంబంధములు కలవు.

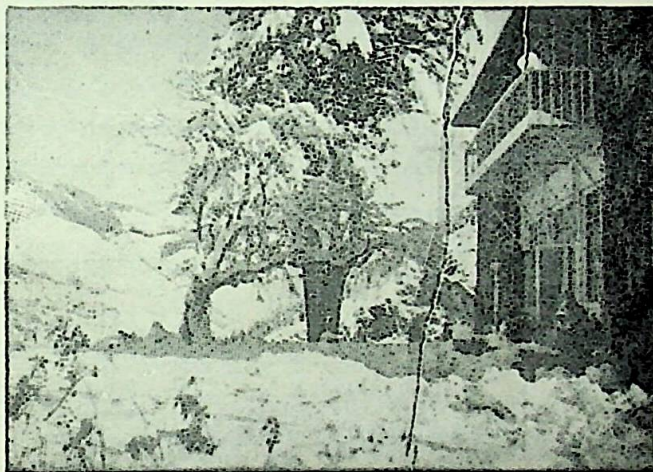
ఉరుస్వతీవిజ్ఞానశాల ౧౯౨౮ లో స్థాపింపబడి నను క్రియాకలాపములు ౧౯౨౯-౩౦ నుండి ప్రారంభ

ప్రయోగశాలపృథ్వీము-ఈశాన్యమునుండి

౪౫౪

మయి సాగుచున్నది. ౧౯౨౯ కడభాగమున రోరికు మహాశయుడు పుదుచ్చేరిలో పురాతత్వ విచారసంబంధముగ కొన్ని ప్రదేశముల త్రవ్వించి వాటినుండి ప్రస్తుత యుగ (Stone age) సంబంధములగు అనేకవస్తువుల వెలువరిచినాడు. ఈతనిచే పంపబడిన మరియొకవస్తువు లాహోలి ప్రాంతములకు పోయి యచటి వనస్పతుల యొక్కయు, పశుపక్ష్యములయొక్కయు పరిశీలనమును జరిగించెను. వీరచటినుండి ౧౩౦౦ వనస్పతులయొక్కయు, ౧౦౦౦౦ పర్వతపక్షులయొక్కయు, ౩౦౦ గొట్టె బాతులయొక్కయు మాదిరులను తెచ్చిరి. ఈ అన్ని విషయముల విజ్ఞానప్రచారము నగరములో జరుగును.

రోరికు నివాసము. వేగొక దృశ్యము.

శీతకాలపు క్రొత్తమగను చెట్లపైనంటి నేనాడుచున్నది.

ఈవిజ్ఞానశాలవారు టిబెటు-ఇంగ్లీషు నిఘంటువు నొకదానిని వ్రాయుచున్నారు. టిబెట్ భాషావిషయమై 'టిబెటికా' అనుపేర నొక పెద్దగ్రంథము ప్రకటింపబడుచున్నది.

ఓషధులు, కందమాలములు లోనగునానిపరిశీలనకై ఆధునికవిధానములచే సిద్ధముచేయబడిన ఆయుధ పరికరములతో సజ్జితమగు నొకప్రయోగశాల ఉరుస్వతీవిజ్ఞానశాలసమాపముననే నిర్మింపబడియున్నది.

'నగరము' న్న కాంగ్రాజిల్లాలో భూకంపము లెక్కువగ సంప్రాప్తించుచుండును. ఈకారణముచే నీప్రయోగశాల "ధజ్జి-దీవార్" పద్ధతిమీద కట్టబడినది. "ధజ్జి-దీవార్" పద్ధతియనగా : మొదటకొయ్యితో నొక చుట్టమును నిర్మించి దానిమీద సున్నముపూతపూయుట. ఈకట్టములను భూకంపములు క్షేదించజాలవు.

పైనచెప్పినప్రయోగశాలయందును నివాసస్థానములందును విద్యుత్తు ఉపయోగింపబడుచున్నది. ఈవిద్యుత్తు నగరసమాపమున నొకనిర్భరమునుండి యుత్పత్తి చేయబడుచున్నది.

ఈ ఉరుస్వతీసంస్థ న్యూమార్కులోని రోరికు మ్యూజియముయొక్క శాఖయై యున్నది. ఈసంస్థ నిరంతరాయముగ జరుగగలందులకు కావలయు ధన మంతయు న్యూమార్కు మ్యూజియము భరించుచున్నది.

ప్రపంచములోని యనేక వైజ్ఞానిక సంస్థలతో నీ ఉరుస్వతీసంస్థకు సంబంధము గలదు. అమెరికాయందును, యూరోపునందును నుండునట్టి విశ్వవిద్యాలయములలోనను, వైజ్ఞానికసంస్థలలోనను దాదాపుమున్నూ టికి పైగా ఈఉరుస్వతీసంస్థ ప్రకటించు గ్రంథములతో లేమ యుద్ధింపులను సమానప్రతిపత్తిమీద మార్చుకొనుచున్నది.

హిమాలయ పర్వత కందరములలో ననేకమంది మహాజ్ఞానులును, తత్వవేత్తలును, మహర్షులును నివసించియున్నటులు హిందువులు నమ్ముచున్నారు. ప్రపంచవ్యాప్తి గల యెన్ని జ్ఞాన విజ్ఞానప్రణాళికలు హిమాలయ కందరములలో నుత్పత్తియైనవియో యెవరుచెప్పగలరు? ఆధునికుడగు నొక ఐరోపియనునీషి హిమాలయమును సర్వవైజ్ఞానికక్షేత్రస్థాన మనుచున్నాడు. బహుశః నాతిదిరకాలమున సమస్తభౌతికపరకరముగ విజ్ఞాన మహాభాండారము ఉరుస్వతీనుండి వెలువడగలదను నాశం ప్రార్థముగాగలదు.

[విశాలభారత: జులై ౧౯౩౩]

రాజు.

ఆధునికాంధ్రవాఙ్మయము

మనదేశమున ఇంగ్లీషుభాష వ్యాపింపక పూర్వము మనరాజులు మన కవులను పోషించినారు. మన వాఙ్మయము హుటాహుటి నడకలతో పెంపొందినది.

ఆ వాఙ్మయము సర్వతోముఖము కాకపోవచ్చు. కేవలము శృంగారరసాత్మకము, ధార్మికము ననుపప్య రూపమే కావచ్చు; కాని ఆకాలపు రుచినిబట్టి ఆరూపమున అది సంపూర్ణమే.

ఆ రాజులు తెనుగుకవులకు జాంబూనదాంబరాభరణము లాసరినారు; మాన్యము లిచ్చినారు. నుజ్జములు, ఏనుగులు, శిబికలు సమర్పించినారు; అగ్రహారములు బహూకరించినారు; కనకాభిషేకములుచేసినారు.

ఆరాజులు తమ సంస్థానములలో ఒక్కొక్క తెనుగుకవియైన లేకుండుట అసభ్యత అని భయపడినారు; కవులను పోషింపని తమయైశ్వర్యము తిలకములేని అయిదువతనమువంటి దని జిడిసినారు.

రాజులనుజూచి సామంతులు, మంత్రిులు, సరదారులునున్న పదస్థులేగాక, సంపన్నులగు గృహస్థులు గూడ అప్పుడు కావ్యములను ఆంకితము పొంది, కవులను పూజించినారు.

ఇంతేకాదు: కవుల యనుగ్రహమునకు వారు కొంఠ జూపినారు; కవుల యాగ్రహమునకు నెనుకంజ చేసినారు.

మితవ్యయ మెఱుగని కవిసార్వభౌమునివంటి కవులు కొందరు చరమదశలో లుకలుకలుపడినా మొత్తముమీద ఆకాలపుకవులు దారిద్ర్యము నెరుగరు.

నరస్తుతులకు కోపి, దారిద్ర్యమును వరించి, విహికవిడంబనములకు స్వయముగ దూరులైన పోత నామాత్యునివంటి కవులకును ఆకాలమున నుగము నెరిగిన ఆదరాభిమానములు నవశక్తిని సంఘటించినవి.

నీతావతా: అప్పటికవులు ఇష్టమృష్టాన్నములు కుడివినారు; దుఃఖములు తాల్చినారు; సుఖములు పడసినారు; ఆనంద మనుభవించినారు.

ప్రభువులరసకత — అధనా స్తుతీశ్రీ వారిని ఉద్బుద్ధులను గావించినది. జనుల కవితాశ్రీ వారికి ఉల్లాసము సంఘటించినది.

ఏట్టి విఘాతములును లేక వారి భావనాశక్తి విజృంభించినది.

ఈవిధముగ జీలివిలిపలుకులతో రాజలయాసానములయందు సరస్వతి గానముచేయగా, బంగరుగజ్జలతో కవులప్రాంగణములయందు లక్ష్మీ నృత్యము చేసెడి.

ఏల?

ఆకాలమున దేశీయులకుంవరకును ఆంధ్రమొక్కటే భాష. ఆంధ్రమునందే వారి కక్షరాభ్యాసము; ఆంధ్రమునందే జ్ఞానోపదేశము.

అపిచ, ఆంధ్రమునందే వారికి భావోదయము; ఆంధ్రమునందే భావప్రకటనము.

యూనివర్సల్ “కయికురు బయికురు” స్మృతున్న అప్పుడు ఆంధ్రమే ప్రాతిపదిక. ఘట్టంఘరినిర్ణక భ్రూకుంచనములకున్న ఆంధ్రమునందే వారికము.

అప్పుడు, శిశువు లేభాషలో తమతోక్కుపలుకులతో నిసర్లకవితామాధుర్యమును రుచిచూపింతురో,

తల్లు లేభాషలో జోలలు పాడి ప్రేమామృతము వర్షించుట ఆయాంధ్రమునందే జనులు తమ జీవితములు గడపినారు. ఆయాంధ్రమునందే వైశ్యులు వాణిజ్యము సాగించినారు. ఆయాంధ్రమునందే రాజులు తమప్రభుత్వమును చలాయించినారు. ఆయాంధ్రమునే మనకవులు రసమయము గావించినారు.

ఇట్లప్పుడు ఎటుచూచినా ఆంధ్రమే; ఎటు విన్నా ఆంధ్రమే.

ఈవిధముగ అప్పు డందరకును ఆంధ్రమున నైదు వ్య మలవరుచుకొనవలసినవిధి యేర్పడినది.

వైదుష్యముతోడిదే రసితయము.

ఇక విస్తరమే? కవులు తన్మయులై ఆంధ్రమున గ్రంథములు రచించినారు. జనులు ఉబలాటపడి ఆకావ్యములను పారాయణచేసినారు. రాజులు ఆకావ్యకన్యలను వరించి కవులను సత్కరించినారు.

ఆంధ్రగ్రంథపతనము ఇట్లాకాలమువారికి ఉద్గ్ర పాలతో ప్రారంభమైనది.

నాజ్మయము పెరిగి వికసించినది.

కించ : బాతీయతయము మిసమిసలాడినది.

ఇప్పుడు.....?

‘చాప చిరిగి చదిర యను’నట్లు మనరాజ్యములు కూలిపోయి జవీందారీ తేర్పడినవి.

జవీందారులకు విద్యావ్యాసంగము తక్కువ. ఎక్కువగానున్నవారు ఇంగ్లీషులో కేరింథలు కొట్టుచున్నారు.

మనశిశువులకు ఏ, ఓ, సీ, డీలు యందు, ఓన మాలు తరునాత.

మనప్రేమలోగూడ ‘బియ్యే’లు తెక్కకు మిక్కిలిగా తయారగుచున్నారు.

ఇప్పు డింగ్లీషుతెలియనికర్నకుడు తనవ్యవహారములను సమాళించుకొనలేడు.

ఇంగ్లీషురానిచైత్యునకు వర్తకమున దివాలా. అగవా, కనుబొమ్మలవిధి వెండ్రుకలస్థితి.

రాచరికమంతయు ఇంగ్లీషున నిర్వహింపబడుచున్నది.

బడులలో నేర్పబడుచున్న ప్రారంభవిద్యవలన మనబాలికలకు, బాలురకు ఉన్న సహజజ్ఞానముగూడ మకిలయై పోవుచున్నది.

ఉన్నతవిద్యలో ఆంధ్రము నామమాత్రమే. విచ్చికమనియు చెప్పవచ్చును.

ఆపైని హిందీ. దేశీయు లిది కోరి నెత్తికెక్కించుకొనుచున్న బరువు.

కాగా: మనవారికిపుడు ఇంగ్లీషువిద్య నిర్బంధము వలన అలవాటయిన స్థితి. హిందీవిద్య చెల్లింపువలన కలిగిన ప్రేమ. ఆంధ్రమువిద్య విధిలేని సవతితల్లిప్రేమ.

ఇన్నివిధముల నేడు మనవారికి ఆంధ్ర మందు బాటులో లేకుండ బోయినది.

ఇది యిట్లుండగా :

ఇంగ్లీషులో దిట్టలైనవా రాంధ్రగ్రంథములను తాకరు. వారి విజ్ఞానమునెదుట ఆంధ్రగ్రంథములు చెత్తయు, చెదారమును.

ఇంగ్లీషుతో డొక్కశుద్ధిమాత్ర మయినవారికి ఏగ్రంథమును పనిలేదు. దేశీయపరిశ్రమలు వృద్ధికావలయు నని ముతకనూలుబట్టలు కట్టువారికి హిందీ మిదనే మోజు.

జనసామాన్యమునకు రైల్వేలిబరేచరే కొంగు బంగారము.

ఇక ఆంధ్రమునందలి ఉద్ధృంశము లెవరికి కావలయును?

ఉన్నవి చాలునా అంటే తయారగుటకు ప్రోత్సాహమేదీ?

ఆంధ్రగ్రంథములకు అచ్చుపడుటకు మార్గములు లేవు. అచ్చుపడినవాటికి గిరాకీ లేదు.

ఆంధ్రేతరులు మనదేశమున తమభాషాపుస్తకము లయ్యుకొని మిడ్డలు, మేడలును కట్టుకొనుచుండగా, తమగ్రంథము లచ్చువేయించుకొనుటకు ఆంధ్రగ్రంథ కర్తలు ప్రోత్సాహము వ్రాసి కోర్టులలో కీడ్వబడు చున్నారు.

ఇట్టిస్థితిలో ఆంధ్రవాఙ్మయము పెరుగుచున్నట్లు?

అయితే : యిక గతి యేమి?

ఇంతవరకు నేదో యికముందు నదే.

మన ఆంధ్రు డిప్పుడు తన్ను తానెరుగడు; తన మాట తనకు తెక్కలేదు; తనభాషమీద లక్ష్యము లేదు; తన సంప్రదాయమునెడల నభిమానము లేదు.

ఒకని వేషము తాల్చుట, ఒకని భాష మాట్లాడుట, ఒకని యాజ్ఞలు చెల్లించుట, ఒకని గులామై యుండుట, ఒకనిని మెప్పింపగోరి తన సర్వస్వమును భస్మముచేసికొనుట—ఇదీ నేటి ఆంధ్రుని దినచర్య.

ఈస్థితిలో మనకవుల కేమిప్రోత్సాహముండును?

గాని, నేటి ఆంధ్రకవియే జాతీయోద్ధారకుడు. ఏమంటే? స్వత్యమును గోలుపోయిన నేటిఆంధ్రు నకు ఆంధ్రభాష నేర్పవలయును. ఆంధ్రహృదయము సంకీర్తముచేయవలయును. సంపూర్ణముగ ఆంధ్రత్వమునే సమకూర్చవలయును.

ఇదియంతయు నేటి ఆంధ్రకవివలననే అగును.

ఎట్టివాఙ్మయము పరపదదళితమై, పతితమై, జర్జరితమై, ధూళిఘాసరితమై, తీగ్లమై పోయిన నేటి ఆంధ్రజాతిని ప్రబోధింపగలదో, తనకాళ్లమీద తాను నిలుచునట్లు చేయగలదో, ఆంధ్రత్వమునుండి యెట్టి సన్నివేశములయందును గలితము కాకుండునట్లు నిలుప గలదో, తనవిద్యావివేకములచేతను, బలపరాక్రమముల చేతను, విజ్ఞానసంప్రదాయములచేతను భారతాకాశము నుబ్బెత్తుగ ధగధగితము చేయగలుగునట్లు దిద్దితీర్చ గలదో ఆట్టివాఙ్మయము మన కిప్పుడే దావశ్యకమై యున్నది.

ఇట్టివాఙ్మయమును నిర్మింపగల ఆంధ్రకవియే నేడు ధన్యుడు. అట్టివానికొరకే జాతి ప్రతీక్షించు చున్నది.

—శాస్త్రీ.

ఆంధ్రభాషాప్రవీణ

ఆంధ్రవిశ్వ విద్యాలయమువారు ఉభయభాషా ప్రవీణ ఏ బి సి శాఖలను తీసివేసి 'ఆంధ్రభాషా ప్రవీణ' అను ఒక్కపరీక్షనుమాత్రమే పెట్టి నుద్దేశించి నట్లు తెలియుచున్నది. ఏ శాఖలో సంస్కృతము ప్రధానముగను తెలుగు అప్రధానముగను, బి శాఖలో తెలుగు ప్రధానముగను సంస్కృతము అప్రధానముగను, సి శాఖలో తెలుగుతోబాటు మఱియొక ద్రవిడభాష యును చనుపవలసియుండెను. మొదట ఏ శాఖమాత్రమే యుండెనుగాని తెలుగు భాషాభిమానులైన త్రిపురనేని రామస్వామిచౌదరి, కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగార్ల కృషిచేత బి సి శాఖలు చేర్చబడెను. మదరాసు యూని వర్సిటీలో అరవ మొక్కటే చదువదగిన 'డి' శాఖహాజ కలదు. మదరాసు యూనివర్సిటీలో అరవమున కున్న ఉత్తమగౌరవము ఆంధ్రయూనివర్సిటీలో ఆంధ్రమునకు లేకున్నను, బి సి శాఖలను తీసివేయుట మూలముగా ఇదివరకు ఆంధ్రమున కున్న మధ్యరకపు గౌరవముహాజ పోయినది. ఆంధ్రములో సంస్కృతపు మాటలు చేరినందున సంస్కృతము చదువుట అవసరమేగాని తెలుగుయొక్క పుట్టుపూర్వములు తెలియవలయునన్న సంస్కృతము చదువుటకంటె మఱియొక్క ద్రవిడ భాషాజ్ఞానము ఎక్కువ అవసరము. కాని ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయములోని ప్రాచ్యభాషాశాఖ తెలుగు యొక్క దురదృష్టముచేత "సంస్కృత మాద్యప్రకృతి, ఆంధ్రభాషావికృతి" అని దుర్వాదముచేయు సంస్కృత భాషావాదుల చేతిలో బడినది. ఈక్రొత్తమార్పు వలన తెలుగునకు రాదగినముప్పును కొంత విచారింతుము.

ఏ బి సి శాఖలను తీసివేయుటకు గలకారణము లను ముందు విచారించవలసియున్నది. బి సి శాఖ లలో లేరన వారి పాండిత్యమునెడల పండితులకు గౌర

వములేదట. ఏపండితులకు? సంస్కృతపండితులకు. సంస్కృతపండితులయెడల తురకపండితులకు గూడ గౌరవ ముండదు. అందువలన తెలుగునకు వచ్చినలో తేమి? ఆంధ్రదేశములోని ఒక్కప్రాచ్యనిద్యాలయ ములోగూడ బి సి శాఖలు నేర్పబడుటలేదు. అయినను బి శాఖకే ప్రైవేటుగా ఎక్కువమంది చదువుచున్నారు. అది సంస్కృత-బళ్ళేవారికి కంటిగింపు. నేలముచెట్టిగా చాలామంది చదువడముచేత బి శాఖ పనికిరాదనీ, ఎవరు చదువుటలేదు గనుక సి శాఖ పనికిరాదనీ కారణములు చెప్పి బి సి శాఖలను తీసివేయవలసిన దన్నారు. ఇతర సాహిత్యపరీక్షలు సంస్కృతమును బోధించును గనుక ఏ శాఖ తీసి వేయవలసినదన్నారు. అందువలన సంస్కృతమునకు నష్టమురాకుండ చూచుకున్నారు గాని తెలుగునకు ముప్పు పాటిల్లినది. క్రొత్తగాపెట్టునట్టి ఆంధ్రభాషా ప్రవీణకు ఏశాఖకంటె తక్కువసంస్కృతమును, బి శాఖ కంటె తక్కువతెలుగును నేర్పదరటం. కనుక పర్యవసాన మేమనగా క్రొత్తపరీక్షలో తెలుగు తగ్గించి సంస్కృతము కొద్దిగా హెచ్చించెదరు. అందుమూలముగ ఈపరీక్షకు గౌరవము హెచ్చునట. ఎంతతక్కువ తెలుగుపాండిత్యముండిన అంతగౌరవము హెచ్చునని సంస్కృతవాదుల ఆశయముగాబోలు.

ఇంకేకాదు. క్రొత్త ఆంధ్రభాషాప్రవీణకు సంస్కృతము తప్పక తీసుకొనితీరవలయును; దానితో బాటు ఒకద్రావిడభాష తీసికొనవలయును. అనగా తెలుగుభాష తీసికొని తీరవలయు ననునిర్బంధము లేదు. కాబట్టి ఆంధ్రభాష చదువకుండానే ఆంధ్ర భాషాప్రవీణపరీక్షలో ఉత్తీర్ణులయి బిరుదును పొంద

వచ్చును. ఇట్టి సౌకర్యమును కనిపెట్టినఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమువారియొక్క బుద్ధికుశలత ప్రశంసనీయము.

బి శాఖపండితులకు తగినంత తెలుగుపాండిత్యముగాని, గౌరవముగాని లేదనుట కేవలము కల్పితమయిన అపవాదము. వీరు ఏ విద్యానువారికంటెను, మామూలుసంస్కృతపండితులకంటెను ఎక్కువ బాగుగ తెలుగు బోధించగలరు. మామూలుగ సంస్కృత పండితులు సంస్కృతము చదివిన చాలుననియు, తెలుగు ప్రత్యేకముగ చదువ నవసరము లేకయే తెలుగు బోధించవచ్చుననియు అభిప్రాయపడుదురు. ఎవరోతప్ప మామూలుసంస్కృత పండితులకు తెలుగురాదు. “అట జనికాంచె”, “బహురత్నద్యుతి” ఇటువంటి పద్యములకు మాత్రము ఆర్థము చెప్పగలరు. ఇట్టి పండితులే పూర్వకపులు చాలామంది. ఇప్పటి ఇంగ్లీషు ప్రాఫెసర్ల కంటె తెలుగువచ్చునో వారికి మాడ అంత తెలుగే వచ్చును. మనము సగము ఇంగ్లీషు ముక్కలు వేయకుండా తెలుగు ఎట్లా మాట్లాడలేమా వారును సంస్కృతము కలపకుండ తెనుగు వ్రాయలేకపోయినారు. మనకును, వారికినిమాడ మన భావములను చెల్లడించుటకు తెలుగు లో మాట లున్నవా లేవా అనేప్రశ్న లేదు. మనకు వచ్చినని ఇంగ్లీషుమాటలు; వారికి వచ్చినవి సంస్కృతపుమాటలు. మన ఉభయులమధ్యము తెలుగు నాశనమయినది; ఇంకను అగుచున్నది. అరసున్న బండి అ, మాత్రము వేసినయెడల అది పక్కా తెలుగయినట్లే. తక్కినదంతయు సంస్కృతమయినను పరవాలేదు. విశ్వవిద్యాలయము చివర కిక్కడికి దేలినది.

ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ.

బాల క్రిడలు

మంగిపూడి వేంకటశర్మ

౧౬. బుడబుడసంచి

ఇద్దరు బాలికలు పెండేసి పెద్దలు (ఆటపెద్దలు) గా నుండి తక్కినవారిని ఉద్దీలువేసి చెరిసగము పంచుకొందురు. తరువాత రెండుభాగములవారును ఒకరికొకరెదురుగా రెండుబంతులుగా తీరిహార్షంపలయును. హార్షన్న తరువాత ఏభాగమువారో ఒకభాగమువారు ముందుగా ఆడుకొనుటకు యేర్పరచుకోవలయును. అట్లు యేర్పడినభాగమువారి ఆటపెద్ద తనబంతివారి కందిరికిని బంతిపువ్వు అని యొకరికి, గులాబిపువ్వు అని యొకరికి, మల్లిపువ్వు, జాజిపువ్వు, సంపెంగపువ్వు, పొగడపువ్వు మొదలయిన పేర్లు చెరియొకరికి రహస్యముగా పేర్లుపెట్టి తాను రెండవబంతివారిలో ఒకరికి కన్నులు మూసి తాను గుర్తుగా పెట్టినపువ్వు పేరుపెట్టి తనవారిలో నొకరిని కేకవేసి పిలుచును. ఆపువ్వుపేరుగల బాలికకన్నులుమూయబడిన బాలికయొక్క ముక్కు మెల్లగా నిల్లి మాటలాడకుండా తనచోటికి వచ్చి హార్షంతును. తోడనే యీబంతివారందరును చప్పటులగొట్టుచు “బుడబుడసంచి, బుడాయిసంచి” అని పాడుచుందురు. అప్పుడు వీరిఆటపెద్దఆబాలిక కన్నులు విడిచి నీముక్కునిల్లినవారిపేరు చెప్పుమని యడుగును. ఆబాలిక సరిగా చెప్పగలిగినయెడల ఎవరిపేరు చెప్పినో ఆబాలిక పేరు చెప్పుకొన్నవారిపంక్తిలోకి వెళ్లవలయును. చెప్పలేనియెడల చెప్పలేనిపిల్లయే యీవలిబంతిలో కలియవలయును. ఒకమారు వీరును, ఒకమారు వారును ఆడుచు రావలయును. ఇట్లు ఆడగా ఎవనిపంక్తిలోనివారు క్రమముగా తగ్గిపోవుదురో వారు ఓడిపోయినట్లు అగును.

౧౭. వెన్నెలకుప్పలు

ఇద్దరు పెండేసిపెద్దలుగా ఏర్పడి బాలికలనం దరిని సరిసమానముగా ఉద్దీలువేసి పంచుకొని ఒక పక్షముబాలికలు రెండవపక్షమువారు చూడకుండునట్లు చాల దూరముపోయి యొకచోటయిసుకగాని, దుమ్ముగాని ప్రోసచేసికొని యెవరికివారు ఒక్కొక్కకుప్ప వేసికొని రావలయును. మొదటివారు చాటునకు పోయిన వెంటనే రెండవపక్షమువారుచూడ మరియొకచోటికి (చాటునకు) పోయి అట్లే వెన్నెలకుప్పలు వేసికొని రావలయును. ఒకరు పోయెడుచోటు మరియొకపక్షమువారు ముందుగా చూడపూడదు. ఒకభాగమువారు కుప్పలు పెట్టుకొన్నస్థలము మరియొకభాగమువారికి తెలియకుండా రహస్యముగా నుండవలయును. ఇట్లు రెండుపక్షములవారును వెన్నెలకుప్పలు చేసికొనివచ్చినతరువాత ఒకపక్షము వారికుప్పలు మరియొకపక్షమువారు కనుగొనుటకై పోవలెను. పోవునపుడు వారిపెండేసిపెద్ద వీరివెంటను, వీరిపెద్ద వారివెంటను పోవలయును. అట్లు వెళ్లి తమ యెదుటిపక్షమువారివెన్నెలకుప్పలను కనుగొన్నవెంటనే త్రొక్కివేసి వేగిరముగా పరుగెత్తి ఆటస్థలమునకు రావలయును. ఎవరు ముందుగా వచ్చెదరో వారు (ఆపక్షమువారు) గెల్చినట్లును, వెనుకవచ్చినవారు ఓడిపోయినట్లును అగును. మరలమరల ఉద్దీలువేసి హార్షకొని ఆడుకొనుచుండవలయును. వెన్నెలకుప్పలు పెట్టుకొనుటకు వెళ్లువారు ఇండ్లదొడ్లలోనికిని, ఇండ్లలోనికిని మాత్రము వెళ్లరాదు. సందులలోనికిని, చిన్నవీధులలోనికిని వెళ్లవచ్చును. ఒకవీధినుండి మరియొకవీధి

మాడ పోవచ్చును. ఈయట వెన్నెలదినములలోనే ఆడుకొనవలయును.

౧౮. వెన్నెలవత్తి

ఒకబాలిక ఆటపెద్దగా నుండవలయును. తక్కిన వారందరను ఆటపెద్దతిరిగినదిక్కుగానే మొగములుంచి నిలిచియుండి “వంగనారు నాటవలయునమ్మా!” యని ముందగకు వంగి మొక్కులు నాటుచున్న ట్లుండవలయును. అప్పుడు ఆటపెద్ద ఒకదూ దివత్తిగాని, గుడ్డవత్తిగాని చేతితో పట్టుకొని అందరిని కండ్లు మాసుకొండని చెప్పవలయును. అట్లు మాసికొన్నతరువాత ఆవత్తి ఆబాలికలవైపునకు పారవేసి “వెన్నెలవత్తిని వెదకితీసుకరండి” అని చెప్పవలెను. అంతట ఆబాలిక లందరును కన్నులు తెరచి చూచి వెదకి తెచ్చి తల్లి బాలికకియ్యవలెను. అట్లుతల్లికివత్తితెచ్చియిచ్చినబాలిక తరువాతి ఆటకు తల్లి యనుచుండును. అదివరకు తల్లిగా నున్నయూమె వెదకుకొనివచ్చువారితో కలియుచుండవలయును. రెండవమారు వంగకాయలు కోసికోవలయునని అందరును మొదటివలెనే వంగియుండి కన్నులు మాసికొని కోయుచున్నట్లు అభినయించుచుండవలయును. మరల తల్లి బాలికవత్తి పారవేయవలయును. వత్తి తెచ్చినబాలిక తరువాత యాటకు తల్లి కావలయును. ఇట్లు వంగతోటకు నీళ్లు తోడవలయునని యొకమారును, కలుపుతీయవలయునని యొకమారును ఇట్లు మార్చి చెప్పుచూ తోటపని చేయుచుండవలయును. వత్తిదొరకినవారు తల్లిగా మారుచుండక ఒక్కబాలికనే ఆట పూర్తియనడాక తల్లిగా నుంచుకొన్నను ఉంచుకోవచ్చును. తోటపని చేయునపుడు కన్నులు మాసికొనియుండవలయును. గాని కాళ్లసందు నుండి వత్తి యేవైపున వేయుచున్నదో యని చూడరాదు. అట్లు చూచితెచ్చినవారిఆట లేదు.

౧౯. కాళ్లగజ్జె

ఒకబాలిక తల్లిగా ఏర్పడి తక్కినవారిసందరిని కాళ్లురెండును చాచి కూర్చుండునట్లును చేయవలయును.

అప్పుడు తల్లిబాలిక “కాళ్లగజ్జెలు, కంకణాలు, వేసుచుక్క, వెలగమొగ్గ, మొగ్గకాదు, మోదుసనీరు, నీరు

కాదు, నిమ్మలవాయి, వాయికాదు, వావింబూర, హారగాదు, సుమ్మికిమెట్టు, మెట్టుకాదు, మేదరిల్లు, ఇల్లుకాదు, ఈగలకుట్టు, కుట్టకాదు, తూముకుమున్ను, మున్నుకాదు, మంచిగంభపుచెక్క, చింతకాయ, బొంతకాయ, బీడినామిడికాయ, కొల్లేటిపంకాయ, కొమ్మనిమ్మపండు, వాలుగులగుంటలో బీలుగులు సాయ్యగా ఒక్కటే ఉండగా, ఒంటిపువ్వువాలగా, తాటాకు ధప్పళం, కోటవెలుగు, కోటలోఉన్నది కొండేటిపిల్ల, తరిమితరిమికొట్టింది, తాచేటిపిల్ల, ఆవుపేరేమి, గోవుపేరేమి, పండ్రక్కనీమొగుడుపేరేమి. ఉత్తిత్తిపండు, ఉత్తరాణిపండు దానిమ్మపండు, దబ్బపండు,” అని పాడుచు ఒక్కొక్కమాటకు ఒక్కొక్కకాలు చొప్పున ముట్టుకొనిపోవుచు చివరదాక పోవుచుండును. అట్లు పోవునపుడు చివరమాటయగు “దబ్బపండు,” అనుముక్క యేకాలిమీద చేయివేసి ముట్టి నపుడు వచ్చుకో ఆకాలు పండినట్లు అగును. కనుక ఆకాలు వెనుకకు దీసుకొని ముడుచుకొనవలయును. అనగా ఒకబాలికయొక్క ఒకకాలు పండినయెడల రెండవకాలు పండువరకును పండినవారితో కలిసి కూర్చుండవలయును. ఆటలో ఎవరిదైనా ఒకకాలు పండినయెడల ఆకాలు ముడిచి ఆకాలితరువాత కాలివద్ద ఆరంభించి మరల “కాళ్లగజ్జె” అనుపదము పాడుచు ఆట ఆడవలయును. ఇట్లు ఆడుచూ రాగా క్రమక్రమముగా అందరును పండిపోయి ఒక్కతె మిగిలి యుండునుకదా! అప్పుడు తల్లిమాడ కూర్చుండి మిగిలిన బాలిక కాళ్లకును, తనకాళ్లకును ఆడుకొనవలయును. అట్లు ఆడుకొనగా ఎవరో యొకరు పండి ఒకరుపండక

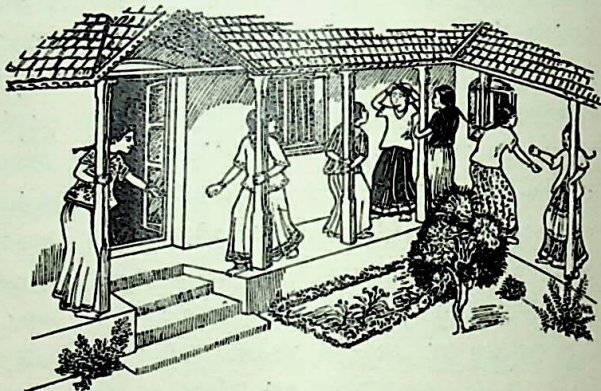
మిగిలి యుండుకదా! ఆమిగిలినవారిని “ముట్టు” అందురు. ముట్టు అనగా “మైల” అని పేరు. అట్లు మైలపడ్డ బాలికను నిలుచుండబెట్టి ఆటపెద్ద ఆ బాలిక తలవెండ్రుకలను చేతబట్టుకొని గిరగిరతిరుగుమని అనగా ఆ బాలిక తిరుగవలెను. చెండుమూడుచుట్లు తిరిగినతరువాత ఆటపెద్ద “మీ ఆమ్మ నిల్చుండి పాలిచ్చినదా! మార్పుండి పాలిచ్చినదా!” అని అడుగగా “మార్పుండి పాలిచ్చినది” అని చెప్పవలెను. “నులకమంచముమీద పాలిచ్చినదా పట్టిమంచముమీద పాలిచ్చినదా,” అని అడిగిన “పట్టిమంచముమీదనే” అని చెప్పవలెను. “నిల్చుంటే ముట్టుకుంటావా, మార్పుంటే ముట్టుకుంటావా?” అని అడిగిన ఏదియో యొకటి చెప్పవలెను. “మార్పుంటే ముట్టుకుంటా”నని చెప్పినయెడల అందరును నిల్చియుండి ఒక్కొక్కమారు మార్పుండి “మైల” బాలికను చూచి “నీ అత్తవారింట్లో యింతకోడిపిల్ల” అని చేతులతో చూపుచూ ఆ బాలిక ముట్టుకొనుటకై దగ్గరకు వచ్చిన తోడనే నిల్చియుండవలెను. “నిల్చుంటే ముట్టుకుంటా”నని చెప్పినయెడల అందరును చటుక్కున మార్పుండి “మైల” గల బాలిక కొంచెము దూరముగా నున్నప్పుడు లేచి నిల్చుండి మీయత్తవారింట్లో యింత కోడిపిల్ల” అని ఉడికించవలయును. ఎవ్వరైన నిల్చుండవలసినప్పుడు మార్పుండిగాని, మార్పుండవలసినప్పుడు నిల్చుండిగాని పొరపాటుగానున్నప్పుడుగాని మైల బాలిక (కాచుకొనివచ్చు బాలిక, లేక ఆడుకొనివచ్చు బాలిక) దగ్గరకు వచ్చినపుడు చటుక్కున మార్పుండలేకగాని, నిల్చుండలేకగాని యున్నప్పుడు అకస్మాత్తుగా పరుగెత్తివెళ్లి పట్టుకోవలయును (ముట్టుకోవలయును). అట్లు ఎవరిని ముట్టుకొంటే వారు ఆడుకొనిరావలయును. ఆడుకొనివచ్చు బాలిక ముట్టుకొనును గదాయని మార్పుండినవారు నిల్చుండుటగాని, నిల్చుండినవారు మార్పుండుటగాని చాలనేపు ఎవరును మానగూడదు. బాలికలందరును కొంచెము దూర దూరముగా నుండురు గనుక ఎవరికి దూరముగా నున్నప్పుడు వారు నిల్చుండుటగాని, మార్పుండుటగాని ఆట రివాజు ప్రకారము తప్పక చేయవలయును.

ఆడుకొనివచ్చువారి నేర్పరచువిధము:—

నాలుగు స్తంభాలాట, నడిమికి తొడిమికి, తానక తప్పక, తన పేరేమంటే ఊరగాయలకుండ, ఉస్తకాయలకుండ, పాపిటకాయలకుండ పటుక్కుమనె.

౨౦. స్తంభాలాట

ఎందరు బాలిక లుందురో అంతకన్న ఒకటి తక్కువగా స్తంభము లుండవలయును. అనగా: షటి మంది స్త్రీ లున్నయెడల తొమ్మిది స్తంభము లుండవలయును. బాలికలందరును స్తంభములకు సమీపమునందు నిల్చియుండినతరువాత ఆటపెద్ద “స్తంభము నేవరు

ముట్టుకొందురో” అని కేకవేయును. ఆకేక వినినవెంటనే బాలికలందరును పరుగెత్తిపోయి “ఈ స్తంభము నాది ఇది నాది” యనుచు తలకొక స్తంభము పట్టుకోవలయును. తల్లి (ఆటపెద్ద) కూడా తా నొక స్తంభమును వారితోనే పోయి పట్టుకొనవలయును. బాలికలకన్న స్తంభములసంఖ్య ఒకటి తక్కువగుచేత ఒక బాలిక మిగిలియుండునుగదా! ఆ బాలిక మొదట ఆడుకొనివచ్చునదిగా ఉండవలయును. ఆడుకొనివచ్చు బాలికకు గొల్లది అని పేరు. కనుక ఆ బాలిక “చల్లాయమ్మచల్ల” అని కేకవేయుచు చల్ల అమ్మచున్నట్లు అభినయించుచు మొదటి స్తంభముమొదలుకొని చివర స్తంభమువరకు అన్ని స్తంభములదగ్గరకును వచ్చుచు పోవుచుండవలయును. గొల్లభామ తమ స్తంభములను

దాటి వెళ్లి సూరముగా నున్న సమయమున ఆ స్తంభముల వద్దనున్న బాలికలు ఒక స్తంభముదగ్గరనుండి మరి యొక స్తంభమునకు పరుగెత్తి వెళ్లి తమ స్తంభములను మార్చుకొనుచుండవలయును. అట్లు మారుటకు ఒక స్తంభమునుండి బయలుదేరి యింకొక స్తంభముదగ్గరకు పోయెడులోగా గొల్లది పరుగెత్తుకొనివచ్చి ముట్టు కొనవలయును. గొల్లది ఎవరి స్తంభమును ముట్టు కొనునో వారు కాసుకరావలయును. ఎవరైనా తన స్తంభమును విడిచి మరి యొక స్తంభమునకు పోవుచుండగా తాను పోదలచిన స్తంభమువద్ద నున్న బాలిక గొల్లభామ వచ్చి పట్టుకొనునేమో యనుభయమున తాను విడిచివెళ్లిన స్తంభముకడకు రాకయున్న యెడల ఇంతలో గొల్లభామ కాళిగాడున్న ఆ స్తంభమును పట్టుకోవలయును. అట్లు పట్టుకొన్నయెడల ఆ స్తంభమును విడిచివెళ్లిన బాలిక ఆడుకొనిరావలయును. కనుక స్తంభములను మార్చుకోదలచిన బాలిక లిద్దరును ఒక్కసారిగానే తమతమ స్తంభములను వదిలి యొక్క సారిగానే వారి స్తంభమును వీరును వీరి స్తంభమును వారును ఆక్రమించుకోవలయును. అవకాశ మున్న యెడల దగ్గర స్తంభములనుగాక దూరమునగల స్తంభములనుగూడ మార్చుకోవచ్చును.

౨౧. చెమ్మ చెక్క

ఇద్దరు బాలికలు ఒకరికొక రెదురుగా నిలిచి యుండి ఆరచేతులు నిలుపుగా ముఖములయొత్తువరకు

ఎత్తి ఒకరి ఆరచేతు లొకరి ఆరచేతులతో తట్టి చేతులు బారుగా క్రిందికి వ్రేలాడవేసి వెంటనే ముందరప్రక్కకు తీసుకొని చప్పట్లు కొట్టవలయును. ఈ ప్రకారముగా ముందర ఒకరిచేతులతో ఒకరిచేతులు తట్టి తరువాత వ్రేలాడవేసి పిమ్మట చప్పట్లు కొట్టుచుండవలయును. మరియు చేతులు వ్రేలాడవేసి చప్పట్లు కొట్టునపుడు కొంచెము వెనుకకు పోవుచు ఒకరిచేతుల నొకరు తట్టు నపుడు ముందరకు వచ్చుచుండవలయును. ఈ ప్రకారముగా ఆడునపుడు ఈ క్రిందిపదము (పాట)ను ఇద్దరును కలిసి పాడుచుండవలయును. “చెమ్మచెక్క, చేరడేసి బుక్కా, అట్లు పోయంగా, ఆరగించంగా, ముత్యాల చెమ్మచెక్క మ్రుగ్గులవెట్టు, రత్నాలచెమ్మచెక్క రంగు వేయ, మాతాతపందిరిలో పెళ్లిచేయ; పెళ్లి అమ్మపెళ్లి, సుబ్బారాయుడుసిల్లి చాచితల్తమురండి, అమ్మ నాకు బువ్వ, ఎడమచేతిలో గవ్వ, ఎడమకాలిచెప్ప, బోగము దాని కొప్ప.

౨౨. సూర్యుడు మైనం

చీకటిమాతల ఆటలోవలె ముగ్గురు మనుష్యులు చొప్పున ఎవరుపండినాలో నిర్ణయించి పంజాక మిగిలినవానిచేతిలో మొదట పండిన బాలిక “సూర్యుడు మైనం, చుక్కలమైనం, దెబ్బలమైనం” అని మాడు మార్లు మెల్లగా కొట్టవలెను. తరువాత ఓడిపోయినవాని జాట్టుపట్టుకొని “నిల్చుంటే ముట్టుకుంటావా? హర్చుంటే ముట్టుకుంటానా?” అని అడుగవలయును. ఆ బాలిక చెప్పినదానికి వ్యతిరేకముగా అనగా “నిల్చుంటే ముట్టుకుంటా”నంటే అందరు హర్చుండవలయును. “హర్చుంటే ముట్టుకుంటా”నంటే అందరును నిల్చుండవలయును. ఆ హర్చుండుటగాని నిల్చుండుటగాని చేయునపుడు ఆటపెద్ద ఓడిపోయిన బాలికచేతిలో చిటుక్కున ఒక దెబ్బ కొట్టి నిల్చుండుటగాని, హర్చుండుటగాని చేయవలయును. అట్లు కొట్టగానే చేయక ఆలస్యము ఏమాత్రము చేసినను ఓడిపోయిన బాలిక ముట్టుకోవచ్చును. ముట్టుకొన్నయెడల ఆటపెద్ద ఆడుకొనిరావలయును. ఓడిపోయిన బాలికకు బారెడు ఎడమునకు లోపుగా యెవరైన నున్నయెడల ముట్టుకోవచ్చును. ఒకవేళ

ఇద్దరుబాలికలు రెండుప్రక్కలను దగ్గరగా నుండి
 వారలకు అందినయెడల ఇద్దరిని మట్టుకోవచ్చును.
 అట్లు ఒక్కసారిగా ఇద్దరు అంటుఅయినప్పుడు ఆపిల్లల
 నిద్దరిని పేరులు చెప్పుకొని రమ్మని పంపవలయును.
 ఆపిపెద్దహడా వేళ్లవలయును. అప్పుడుకంటె, కాసుల
 పేరు రాగిడి, చంద్రవంక, సూర్యుడు, చంద్రుడు,
 మొదలయినపేరులలో ఏదైన ఒక్కొక్కపేరు యిద్ద
 రును పెట్టుకోవలయును. ఆపేరులు అందరకీ వినబడ

కుండా కొంచెముదూరముగా బోయి మెల్లగా చెప్పు
 కొనవలయును. తరువాత యిద్దరికిని ఏపేరులు పెట్టి
 వారో ఆపేరులునూత్రము ఓడిపోయినబాలికకు చెప్పు
 వలెను (ఎవరిపేరు ఏదో చెప్పువాడును). ఆరెండు
 పేరులలో ఏపేరుకావలెనని ఓడిపోయినబాలిక చెప్పినో
 ఆపేరు పెట్టుకొన్నబాలిక ఆడుకొనిరావలయును.

పటము పటము ఎంతాపటము.

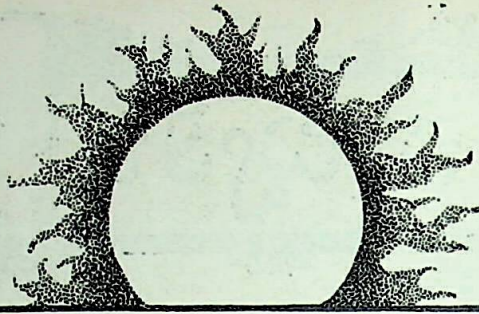
త్రవ్వ వెలువరిచిన నిర్మాణ శిథిలము (సారనాథము)

—సి. జి. జగన్నాథదాసు.

కీ. శ్రీ. పిల్లలమఱ్ఱి సుందరరామయ్యగారు వేయు వేషములలో నొకటి.
 [వీరినిగూర్చిన చిన్నవ్యాసమొకటి శ్రావణమాసపు భారతి సంచికయందు గలదు. సం. భా.]

రఱగి

ఆంధ్రాభ్యుదయము

శ్రీ కె. యస్. హరిశ్చంద్రుడుగారు
పోలవరం-తూర్పుగోదావరి
ఆంధ్రవిద్యార్థి సంఘకార్యదర్శి చెన్నపురి.

—

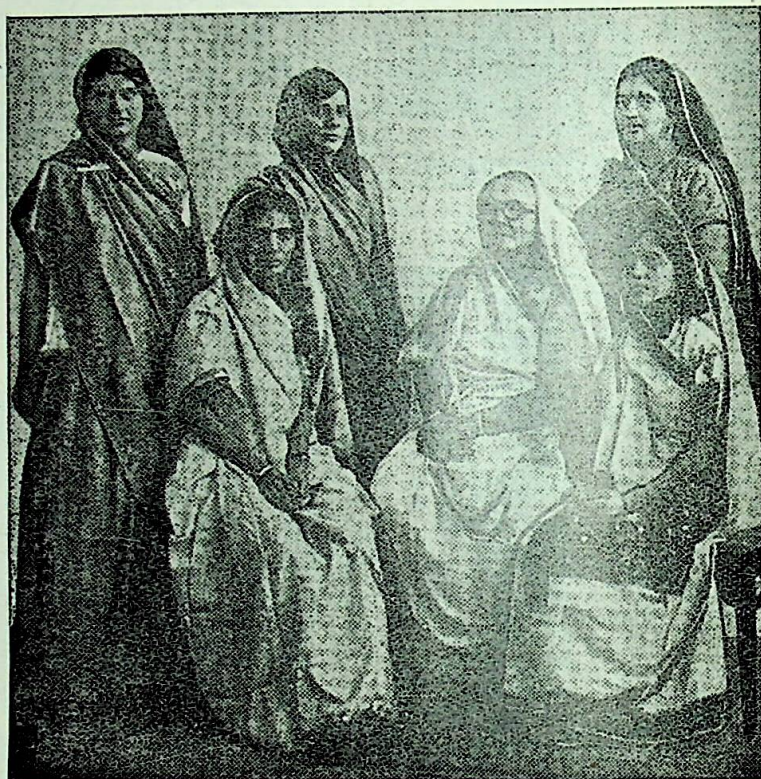
శ్రీ బొడ్డపాటి సీతాబాయి

బెజవాడలో, గౌరవన్య యాధికారిణి, భారత స్త్రీసంఘ కార్యదర్శిని. కృష్ణాజిల్లా విద్యాసంఘ మన సభ్యురాలుగా ఇపుడు ఎన్నుకోబడెను.

శ్రీ. టి. నారాయణమూర్తి

తిరువాంతురు మూలం శాసనసభయందు సభ్యురాలుగా నియమింపబడిన మొట్టమొదటియువతి.

శ్రీమతి రమణభాయి నీలకంఠ, బి. ఏ

లక్ష్మీనగరమున జరిగిన అఖిలభారత మహిళా మహాసభాధ్యక్షురాలు; నడుమనున్న వృద్ధ. తక్కినవారై గురుకుల నామెహతుండ్రు. బొంబాయి విశ్వవిద్యాలయ పట్టిభద్రలు. భిన్నభిన్నరాష్ట్రముల ప్రతినిధులుగా నా మహాసభకు వచ్చినవారు.

కలగూరగంప

మెత్తనివారి చూస్తే.—

తెలుగుసామెతలు మిగుల వాడిగలవి—తప్పు గోలలై సారస్వతమునుండియు, ప్రత్యక్షజీవనమునుండియు ఎంతేనిభావమును దొలిచి చేతిలో బెట్టగలవు. “మెత్తనివారినిచూస్తే మెత్తబుద్ధి!” ఇది సర్వాంతర్యామియైన సామెత! అనాదినుండి అనంతమువఱకు ఇది భారలుచాచినది! దీనిశక్తి నెటుగక ఇల్లలోనే వాడుకైనవూటని చాలమంది అనుకొంటారు. చచ్చిపోని ఆవబద్ధని, నోరూర్పు,—రుదిదేల్పు,— తెలుగులకు మిగుల గూర్పు పదార్థమే అని వారియూహకాని, రాజకీయ, ఆర్థికరంగములందు ఎగిరిపడు కోనైనకరవాలుపూడా అని వారెలుగరు.

రాజకీయములను ఒకమూల నిలిపి, తక్కిన మూలలందు దీనిని చూడుడు. ఇప్పుడెక్కెవరుగా కుత కుతలాడుచున్నది ఆర్థికాంశములు! నీపదునులో నున్నవో నొక్కిచూడగా, ఇది విమిషి చేతి కంటు చున్నది! భారతమాత చల్లనితల్లి మాత్రమే కాక మెత్త నితల్లిపూడాను. ఈమె గుజ్జనగూడుపూడ ఈమెవంటిదే! అందుచే నీమెయెడలను, ఈమెయన్నమునెడలను ప్రపంచమునకంతకు నిండైనప్రేమ! ఆరగించు నవి వృకములయ్యు, వృకదంతములయ్యు ఈమె కనరి కొట్టుదు. నీవంక పూడక మీరా బాయివలెతనమృత్యుమున నీమె మునిగియుండును. ఆర్థికముగ ఆవసియున్నను, ఆధ్యాత్మికముగు తనుకాంతినుండి సూర్యచంద్రుల నీమె తనుదివ్యలను వెలిగింప నిచ్చుచుండెను! ఇతర ఖండములందు రాజ్యములును, గీజ్యములును ఆకాశము వఱకుఎగినవి—జువ్వలై రాలిచరిత్రలందు మనిబోసినవి! సహస్రాబ్దములు, కుట్టకుంకలవలె నీమెముందుండి

ఆడుచుపాడుచు నీమెకు వంగి జోహా రొనరించి తరలు చున్నది!

ఆధ్యాత్మికచింతనుగూడ అటుండనిండు. ఆర్థిక ముగ నీపృథను చూచి తెయ్యుమునూ రెండటలు రేరు! ప్రక్కనున్నది బుద్ధభగవానునిశిష్యురాలు జపాను. ఈమెకన్నులుతెరిచినది మొన్న! నిన్న నీమెకు ముక్కు పచ్చలారినది! నేడీమె గొల్లభామయై మెలుగుపూసుకొని ఎంతపనేని చేయుచున్నది!— గజ్జెకట్టి భారతాంబుడైన చేయి జూపినది! నింపాదిగా తనసరుకుతో మనఅమ్మకు కట్టుగట్టినది— కట్టుకూ, దోసిల్లతో ఒకటి నింపుకొని తనయింటపాతర వేసినది! అగిడి మంటలెత్తుచున్నను, మెత్తని యిల్లాలుకాన అమ్మ, ఫీలాసఫీని పునశ్చరణచేయుచు హర్షున్నది!

కాకి జున్నుముక్క ఎగదన్నుచుండ చూచుచు నిలుచుటకు గ్రద్ద అంతవెట్టిభాగులది కాదు—కాకిపై నుట్టికి జున్నును,—జున్నునేగాక ఎండేని అడగియున్న పిచుకనుపూడ ఎగదన్నుకొని గ్రద్ద తనప్రజ్ఞ చూప కున్న, ‘అమరేంద్రుని గెలిచిన భిగవాఘుని’ కులమున కంతకు కళగకము రాదూ? ప్రజ్ఞావిజృంభణమని మన లో నిది చెప్పదు. ‘కృష్ణా’ అని అంది అంగుటిలో పాటవేయును నీజంతువునైనను, నీవస్తువునైనను సరే, జపానుకాకిని మించినది లంకమైరుగద్ద!

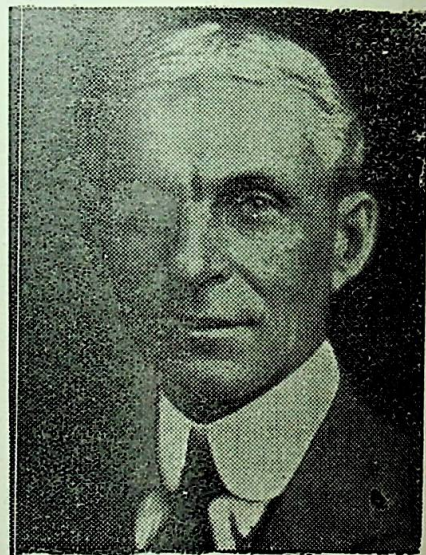
బలవంతముగ తమబిడ్డను ఎట్లయిన ఇండియాచే కట్టించి,తమప్రేమను చూపితీరవలెనను గట్టిపట్టుపట్టినవి జపానులంకమైరులు! తనగుడ్డ తానుకట్టుటకు భారత మాత ఇంకను ఎన్నోనోములు నోచవలెననియే ఈపితై ఘులఁ యీపులిమిదిపుట్రుల అభిప్రాయము! నుడ్డనేతలో జపాను పొడుగెక్కినది! ౧౫౦,౦౦౦ కదురులను, ౨౦౦౦

బాలికలును, ౧౫౦౦ పురుషులును పట్టుచునుందురు. సాధారణముగ మూడేండ్లకంట్రాక్టుపై బాలికలు పని చేతురు. వారమునకు బాలికకు ముట్టు మూలీ ౪ పిల్లింగులు. వారమునకు సరాసరిగ ఏడుదినాలపని-దానికి మించలేదు! ఈమధ్యవచ్చిన ఆడుదానికి వారమునకు మూలీ ౧౨ పిల్లింగులు. మగవానికి దీనిపై ఒకపిసరు కొనరుంటుంది! జీనీవా లేబర్ ఆఫీసునుండి బయటబడ్డ “ఇండ్స్ట్రీయల్ లేబర్ ఇన్ జపాన్” అనుగ్రంథములో జపాను స్పష్టముగా లోక్తుంది. సుమారు ౬౦,౦౦౦ ప్యాక్టరీలమాత్రమే జపానులో నున్నవి. నూటికి ౫౫ చిన్నవి. మొత్తముమీద జపానులో ౩౭౧౫,౦౦౦ మగవారును, ౧౫౦౦,౦౦౦ ఆడువారును పనిచేతురు. శ్రేయస్కరముగా ఉద్యమమిందు ఇంకను దోబూచుకొనుచున్నది! ౧౯౧౬ లో కోజుకు ౧౬ గంటలుపని ఉంటూ ఉండేది. ౧౯౩౦ లో ౯ గంటలు. లభ్యమైనది గలిగినది. గడ్డిమేటివలె తయారగు నున్న ఇండియాచేపులలో పడవేయక, జపాను చేతులు ముడుచుకొనునా? నూటికి ౭౫ వఱకు దిగుమతిసుంకము పోచ్చినపుడు చట్టుమని, మీపత్రికి దిగుమతున్నది జపాను. పాపము అప్పటినుండి మనకై లంకమైదు వలవలమని కడవలు గుమ్మరించుచున్నది. ఇండియన్ కాటన్ ఇన్ క్వయిటీకమిటీ, లంకమైదు చేబట్టిన పంజరంలో ‘అక్కయ్యా!’ అంటోంది! ఈకమిటీని తొలగి పొదిగినది అటావాపిట్ట! ఇండియాపత్రినుండి ౨౭ రకాలు-రకరకాలు తయారైనవట! జరిబుట్టపై ముఖములు తట్టజేరి మనతలపై ఎక్కిపోవును! మామంచి దొమ్మరాల! పిబ్రవరిమొదటివారమున కరాచీలో కలిసి కొన్నపుడు ఈకమిటీ ఏమన్నదంటే! ఎంతైరుకు పైగలవానికి మొండిచెయ్యిచూపి, దాక్షిణ్య దక్షిణ ఇండియాసరుకు కీయవలెనని. అటావాఒడంబడికలోని ౮-వ ఆర్టికిలుచే చెప్పబెక్కి ఆశించు కర్తవ్యమును టెక్నోలాజికల్ రీసర్చికమిటీ, మీదచేసి కొన్నది! ఇంఫీరియర్ కవుక్సిత్ ఆఫ్ అగ్రికల్చరల్ రీసర్చి (యీపదవి సా మాన్యమైనది కాదు పొడుగంతో చూడండి!) లో వ్యవసాయనిపుణుడు బర్బుగారు అటా

వాకు “జయవిజయాభవ” అంటూ, బిటిషుగవర్నమెంటు ఆశీర్వాదఅక్షరాలు చలెనని చెప్పినేటి! ఒగర్నను చెమటలోడ్చు భారతకృషికుని సంతోష పెట్టిలేనేగాని మంచిదిగాదని బహువత్సరాలనుండి ఇండియన్ సెంట్రల్ కాటన్ కమిటీవారు లంకమైదులో రకరకాలు చీనీచీనాంబరాలు పుట్టాలని హెచ్చరించుచు ఉన్నారు. వీరిహెచ్చరిక సత్యగర్భం దాల్చింది! హైకమిషనరుగారు డిగ్లనేషనుండి చేయూత ఇచ్చారు! ఇండియన్ ప్రెజ్ కమిషన్ “శభాస”ని మంచిజాతకము చెప్పింది! మాచారా మెత్త నమ్మకై ఎంతతంచు జరుగుతోందో!

జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి

హెన్రీ థోర్స్

అమెరికాలో థోర్స్ మోటారుకారులుతయారు చేయుచున్నయంతడు. ఈతని డెబ్బదవజన్మదినముహార్యము ఇటీవల జరిగినది.

ఆధునికప్రపంచమున బానిసత్వము

రైటుఆనరబ్ల్ లార్డునోయ్ట్ బక్స్సుగారు International Review Missions అనుపత్రిక యందు 'స్వాతంత్ర్య శతాబ్ది' అను వ్యాసమువ్రాసిరి. గ్రేటుబ్రిటను, బానిసత్వమును నిర్మూలముచేసి నేటికి సరిగ శతవర్షములు గడిచినవి. ఆధునికప్రపంచమున నింకను బానిసత్వము నెలకొనియున్నదని యావ్యాసరచయితగా రిట్లు నూచించుచున్నారు:

"బానిసత్వమునుగురించి ఏమియు నెరుగనివారు, నేను ప్రపంచమునగల బానిసలసంఖ్య ౫౦ మొదలు ౬౦ లక్షలవరకు గలదని వినినపుడు విస్మయ మొంద గలరు. ఒకశతాబ్దమునకు పూర్వము వీరిసంఖ్య యింతకు రెండింత లుండెడిది. బానిస యనుపదమునకు పూర్వ మైనయర్థ మేదిగలదో యది వీరందరికిని అన్వయింప గలదు. అనగా, చట్టము ప్రకారము వీరందరిని విక్రయించుట మున్నగు హక్కులు మరియొకరికి జేంది యున్నవి. వీరుకాక, యింకను లక్షలకొలదిప్రజలు బానిస జీవనము చేయుచున్నారు.

చైనా, అబిసీనియా, అరేబియా, లైబీరియాలో ముఖ్యముగా బానిస లున్నారు. ఇంకను అనేకదేశము లందు బానిసత్వము ఆయాదేశ సంఘములయందు స్థిరముగ నాటుకొనియున్నది. ఏదేశమం దెందరుబానిస లుండునదియు తెలిసికొనుటకు ఆధారములు లేవు. కాని చైనాయందుమాత్రము సుమారు ఇరువదిలక్షలబానిస లున్నారని తెలిసికొనుటకు ఆధారము లున్నవి. చైనాయందు బానిసత్వము ముఖ్యముగ స్త్రీలయందు గలదు. చైనాలో ఆడపిల్లలను దాసీలనుగాను, బానిసలను గాను కొనుటయు, అమ్ముటయు గలదని, అమాయ్ యందు బ్రిటిషుకాన్సులుగారు రస్సెల్ బ్రౌనుగారు చెప్పిరి. ౧౯౩౦-వ సంవత్సరమున చైనాయందలి ప్రముఖులును, క్రైస్తవమిషనరీలును నివేదించినప్రకారము సాధారణముగ చిన్నచిన్న ఆడపిల్లలను నూర్ల కొలది పట్టణములయందు కొనుటయు, విక్రయించుటయు జరుగుచున్నదనియు కష్టకాలము సంభవించినపు

డిట్టిక్రయ విక్రయాదులు కొన్నివేలనుగూడ దాటుచున్నది. చైనాలో గొప్పతనము గలిగినపుడు నాలుగు వేలమంది ఆడపిల్లలను గ్రామములనుండి ముఖ్యపట్టణము నకు తెచ్చి బానిసలుగఅమ్మిరని, చైనాలో నలువదిసంవత్సరములు మిషనరీపనియం దనుభవముంజిన శ్రీమతి డైమండుగారు 'యున్నాన్' అనుగ్రంథమున విస్తృతముచేసిరి.

బానిసలసమస్య అబిసీనియా యందు సయితము భయంకరముగ నేయున్నది. సంఘపద్ధతులయం దింతదృఢముగ బానిసత్వము నాటుకొనియుండుదేశము ప్రపంచమున వేరొకటి లేదు. ఇచట విస్తారముగ వ్యాపించియున్న బానిసత్వమునకు లోడు బానిసల నమ్ముటయు, వారి కొరకు దేశమును కొల్లగొట్టుటయు అను రెండుదుర్మణములు దేశమున గలవు. బానిసలకొరకు మనుష్యులను దొంగిలించుట దోపిడిచేయుట మొదలగునవి నీగ్రోమం డలమందుమాత్రము గలదు. సాధారణముగ బానిసలుగ అమ్మబడువారుసయితము నీగ్రోలుగనే యున్నారు. ౧౯౧౩ మొదలు, ౧౯౨౭ వరకు నూడవ, కెనియాలో ౧౩౯ పర్యాయములు బానిసలకొరకు అబిసీనియా వారు దోపిడి గావించిరనియు, గడచినసంవత్సరమందు నూడ కొన్నిదోపిడ్లు జరిగినవనియు బ్రిటిషుప్రభుత్వము వారు తెలిపియున్నారు. ఈదోపిడ్లలో వందలకొలది మనుష్యులు—బ్రిటిషువారిపాలనయందుండువారు చంపబడిరి. మరికొందరు బానిసలుగ గొంపోబడిరి. అబిసీనియా యందలి పురాతత్వకాస్త్రమును గురించి మాక్సు గ్రూత్ గారు వ్రాసినగ్రంథమందు ఒక బానిసలసంపుటగు రించి హృదయభేద్యమగువర్ణన గలదు:

'వర్తనాతీతమున ఊరేగింపునొకదానిని మేము చూచితిమి. వారు మానవులా! దిగంబరులయిన స్త్రీ పురుషులను ఒకరినొకరిని జోడించి సంకెలలతో కట్టి వేసి వారిపిల్లలను నడిపించుచునో, లేక కట్టలుకట్టినట్లు పీపులపై బడవైచియో, పీధులయం దసహ్యాకరమగు ప్రదేశములలో నీడ్చుకొనిపోవుచు పశువులమందలను వలె, కనికరములేని బానిసవర్తకులు వీరిని లోలుకొని పోవుట చూచియు నమ్మలేకపోయితిమి. అనేకపర్యాయములు, పాపము, పీరు రోగబాధగలపశువులవలె మధ్య

మధ్య పడిపోవుచుండిరి. ఆబానిసలగుంపులు మమ్ము నాటిపోవుటకు కొన్నిగంటలు పట్టుచుండెడిది. ఈ వాక్యముల వ్రాయుచుండగ మేముండిన చోటంతయు తాముచెరపట్టిన బానిసలతో దోపిడిగాండ్రు మమ్ము చుట్టుకొనిరి. కుంభవర్షము కురియుచుండెను. వారికి వర్షమునుండి రక్షణగాని, అన్నముగాని, వెచ్చదనము నకు నిష్పాగాని లేకుండెను. గాఢాంధకారమునుండి బానిసల సంకలనధ్వని ప్రతిధ్వనించుచుండెడిది.

పురాతన త్రవ్వకమునకాస్త్రుజ్ఞుడు తన కేవిధముయిన సంబంధములేని యీవిషయమున మైనిషమున వ్రాసియున్నాడు.

ఆబిసీనియాలో బంధింపబడినబానిసలు, బానిసత్వమునాగుచున్న అరేబియామొదలగు దేశములందు విక్రయింపబడుచున్నారు. ఎర్రసముద్రముమీదుగ రవాణాచేయబడు బానిసలసంఖ్యసంవత్సరమునకు కొన్నిలేగుచున్నదని బ్రిటిషునావికాధికారి యగు ఫుడ్ వర్థుగారు చెప్పిరి. మక్కాయందు బానిసవర్తకము విరివిగా జరుగుచున్నది. ఆ పట్టణమునకు వచ్చిన యాత్రికులను బంధించి బానిసలుగ అమ్ముచున్నారు. ఇచట బానిసలుగ విక్రయింపబడువారు ఆఫ్రికాయొక్కయు, పాక్షీకములయొక్కయు వాస్తవ్యులు.”

* * *

“బానిసత్వము నిర్మూలించబడి గడచిన జూలై ౨౯ది నాటి కొకశతాబ్దము నిండినది. ఈసందర్భమున శతవర్ష వర్ధంతి ఆనాడు జరిగినది. అమానుషమైన బానిసత్వమునుగురించి ప్రజలయందాం దోళన గలిగించినవారిలా ముఖ్యుడు ‘విలియంవిల్బర్ ఫోర్స్’ గారు.

శతాబ్దముక్రింద వారీదగ్గ మన శత స్వర్ణస్థులయిరి. బానిసత్వము కొంతమటుకు రుక్మింపబడినది. అది సంతోషింపదగినవిషయమే మనవాఙ్మయయాత్రయందది

యొక మజిలీకాని, బానిసత్వము మింకను కొన్ని దేశములందున్నది. బలవంతముమీద ధనికులు బీదలవలన పనిచేయించుకొను దేశములందును, ఆఫ్రికా, యిండియాలోను బానిసత్వము మారువేసమును ధరించి నిలిచియున్నది. రాజకీయనిర్బంధ నేవకన్యత్తి బానిసత్వము కాదు. కాని అదిహాడ అమానుషమై ప్రజలకు హాని కలిగింపవచ్చును. ‘మాడరన్ రివ్యూ’

[శ్రీ] సోదరిసుశీలాదేవి

ఈమె అమెరికాదేశపుయువతి. జననీజనకులను, జన్మభూమిని విడనాడి, భారతదేశమున ఆంధ్ర

రాష్ట్రమునందలి తోటపల్లి కొండలలో నున్న శాంతి ఆశ్రమమునకు ఆధిపత్యమును క్రీ. ఓంకార స్వామిలవారికి ప్రియశిష్యురాలయి రెండేండ్లనుండితదా శ్రమమున నివసించుచున్నది. ఈమె ధూతదయ, నేవాసక్తి నిరుపమానములు. ఈమె కడదినమాసమున అమెరికాదేశమునకు పోయినది.

జర్మనీయందు స్వయంసహాయము

తనయభిప్రాయమును వెల్లడించు హక్కు ప్రతి మానవునికి కలదని యుద్ధానంతరము అంగీకరింపబడినది. సామాన్యమైన అక్కరలుమాడ అపరిమితమును చున్నవి. సంపన్నులగుయువకులుమాడ అనేకులు లేరు. అందువలన పూర్వమువలె ఇప్పుడును క్రొత్తవిషయములను తెలుసుకొనుటకై మారదేశముల దిరుగుటయు, అందులకుగుబ్బెత్తిర్చుటను భరించుటకు ధనము లేదు. ఆనల్లనిదేశములయందు దిట్టిప్రయాణములు మనదేశమున కన్న ఎక్కువగ జరుగుచుండును. యుద్ధానంతరము యువకులధైర్యము రెండువిధములుగ పరీక్షింపబడినది. ఉపవాసములు చేయుట, వివిధమయిన సౌఖ్యములు గాని, విరామముగాని లేకుండుట, చదువుకొనుటకు సయితము పిలుండకుండుట యనునవి నేటియువకులను బాధించుసమస్యలు. కాని వీరుమాత్రము చలించుటలేదు. ఆర్థికస్వయం సాహాయ్యక సంఘములు అనేక స్థలములయందు స్థాపింపబడినవి. అన్నిటికిని కేంద్రమందు దొకసంఘము ప్రభుత్వమున స్థాపింపబడినది. ఈ కేంద్రస్థానమువారు ప్రయాణికుల సౌకర్యముకొరకు విశ్రాంతిభవనములను, పూటహాలి ఇండ్లను జర్మనీయందుండునట్లు స్థాపించిరి. పల్లెటూళ్లయందును, పాత పట్టణములయందును, కొండలమీది కొటలయందును, చరిత్రప్రసిద్ధమైన యితరభవనములయందును స్థానిక ప్రభుత్వమువారు బాటసారులగు యువకులకు స్వాగత మిచ్చుచున్నారు.

ఆశంబరములేనివిధమున నీచోటలన్నియు, ఆ యైప్రదేశముల పనిపాటలవారు తయారుచేయుచున్న

పులచే అలంకరింపబడుచున్నవి. కేంద్రస్థానము వారి సర్టిఫికేటును చూపువారికందరికిని ఇచ్చుట ఆతిథ్య మొసగబడును. యువకుల అభిప్రాయముల సరియైన విధమున గ్రహించి, మంచినడవడి గలిగి పొగచుట్టల త్రాగనివారిని, సారాయిత్రాగనివారిని, గడ్డిపడకమీద నిదురించువారిని, సాధారణమైన భోజనముచేయువారిని ఇందు చేర్చుకొనుచున్నారు. ఒకయూరికుర్ర పనివాండును, మరియొకయూరిబడిపిల్లలును ఒకరినొకరు కలసి కొనునపుడు సమభావమును వెలిపుచ్చుచున్నారు. ప్రతి హోటెలును ఒకని అధికారముక్రింద ఉండును. ఇంటిని పరిశుభ్రముగ నుంచుటకును అల్లరి జరుగకుండ చూచుటకును ఇతని కధికారము కలదు.

ప్రపంచమున ఏదేశమందుమాడ ఇంతటి స్వల్పమైనవసతులయందు ప్రయాణికులకును, బడిపిల్లలకును నిట్టియేర్పాటులు లేవు. ౧౯౨౩-వ సంవత్సరమున పరిస్థితులు సరిగలేనపుడే ౧౭౦౦ లు హోటెల్లు ఉండినవి. సంవత్సరమున కిహోటెల్లులో పదిలక్షలకన్న నెక్కువగనే అతిథులు వచ్చుచుండిరి. వీరిలో రెండు సార్లు బడిపిల్లలు. ౧౯౨౬-వసంవత్సరమున ౨౩౦౦ హోటెల్లు ఉండినవి. అతిథులసంఖ్య యిరువదిలక్షలు. వీరిలో ౩౦% ఎలిమెంటరీస్కూల్ పిల్లలు. ౩౨% విశ్వవిద్యాలయముయొక్క విద్యార్థులు. ౩౮% నెకండరీ స్కూల్ పిల్లలు. యువకులగు ప్రయాణికులు దినమునకు భోజనమునకు ఎనిమిదిఅణాలును అచట బసకు రోజునకు నాలుగణాలును చెల్లించుటమామూలు.

ఈ హోటెలు - విశ్రాంతిభవనముల సంస్థయందు అన్ని పాతశాలలవారును సభ్యులయినప్పటికిని పట్టణపు పాతశాలలవారికిమాత్రము గ్రామములయందు వేరుగ భవనములు గలవు. వేసవి సెలవులందు ఒక్కొక్క క్లాసు పిల్లలును రెండేసివారము లిందుండవచ్చును. ఇట్టివిహారములు సెలవుదినములలోగాక సాధారణముగ బడిదినములలోనే జరుగుచుండును. ఎప్పుడైన పాతశాలను చూడబోయినవారికి కొన్ని క్లాసులు కనబడకనే పోవును. ఆ క్లాసులపిల్లలందరు విహారమునకు పల్లెటకు పోయియుండురు. అచ్చట వారు పురాతనభారతీయపద్ధతిని

చెట్లక్రింద పాతములనేర్చుకొందురు. లేక పల్లెలయందు తిరుగుచుందురు. సంవత్సరమంతయు వీరు చైలుబండ్ల లోనో, రహదారులలోనో, సముద్రతీరమందో, లేక అడవులయందో కనబడుచుందురు. పిల్లలు ముచ్చటగ, కోట్లు, చుడ్డీలు నేసుకొని సాధారణముగా టోపీలు లేకయే హాయిగా తిరుగుచుందురు. తంబురుశ్రుతితో వీరు పాతజర్మనీసానుల బాడుచుందురు.

ఈవిధముగ యువకులయువ్యమును వారికి అభ్యుదయమును, ఆరోగ్యమును, దేహదార్ఢ్యమును ఒసగుచున్నది. ఇందువలన వీరికి కష్టకాలములో ఉచితముగ విద్యగూడ లభించుచున్నది. కాని యూరపునందలి జనులందరు యుద్ధమువలన గల్గిన దురవస్థల దగుల్కొని యున్నారు. ఇరువదిసంవత్సరముల వయసునకు లోబడినవారిలో ౪౦% మాత్రమే యాయువ్యముమందు పాల్గొనుచున్నారు. దీనివలన యువకులలో కొందరికి మాత్రమే లాభము గలుగుచున్నది.”

‘కలకత్తారివూయ’ అనుచిత్రికయందు ప్రకటింపబడిన వైవిషయము ఆనందమును గూర్చుచున్నది. దానియుపయోగమును భారతీయులును గుర్తించి అట్టిపాకర్యములను తమకురలకు కలిగించి వారిని విజ్ఞానసంపన్నులను గావింపదగుదురు.

కోహినురువజ్రము

‘Journal of Indian History’ యందు అబ్దుల్ అజీజ్ గారు కోహినురుచరిత్రనుగురించి వ్రాసిరి. అందు దానినిగూర్చిన సంపూర్ణచరిత్ర ఇట్లు గలదు:—

“కోహినురువజ్రమునుగురించిన ప్రాచీనకథలు, కాలముగడచినకొలది మాయమగుచున్నవి. ప్రాథమికమైనట్లుగా రచనటు లీకథలన్నియు కలసి ౧౪-వ శతాబ్దినాటికి సమ్మదగినచరిత్రరూపము దాల్చినవి. మొదట ఈవజ్రముయొక్క వృత్తాంతము ౧౪-వ

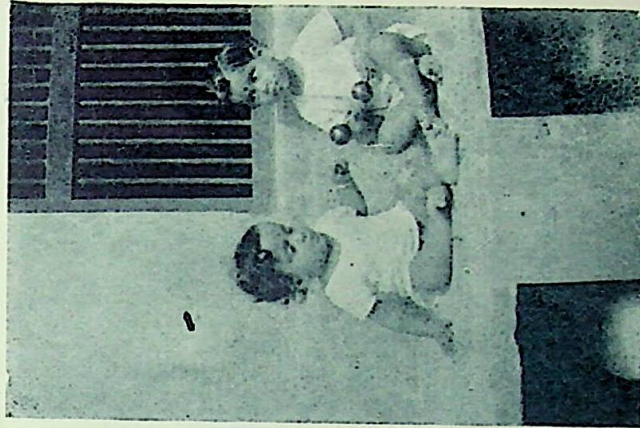
శతాబ్దిప్రారంభమున లోకమునకు తెలియవచ్చినదని ప్రాథమికముగా నుడివిరి. పూర్వముకపుడు హిందూస్థానమునంతయు నేలినమాల్యదాజలవశమున క్రీ. శ. ౧౩౦౦-వ సంవత్సరమున ఈవజ్రముండినది. ఈ వంశపురాజులు షహారు ౧౦౦౦ సంవత్సరములకాలము మహమ్మదీయులకు లొంగకయుండిరి. కడపట అల్లాయుద్దీనుకాలమున ఈరాజ్యము మహమ్మదీయులచే సంపూర్ణముగ జయింపబడినది. అపు డుజ్జయిని నగరమందుండినగజరాసు లన్నియు ౧౪-వ శతాబ్దిపుత్రులిదేశకనుం దే మహమ్మదీయులచేబడినవి.

ఫెరిష్టా వ్రాసినప్రకారము వైసంజయాత్ర క్రీ. శ. ౧౩౦౪-వ సంవత్సరమున జరిగినది. ఆమందలనే అమూల్యమున నీవజ్రపువృత్తాంతముహాత చరిత్ర కెక్కినది.

తరువాత నీవజ్రముయొక్క ప్రశంస ‘అక్బరు నామా’యందును, ఇతరచరిత్రల యందునుగలదు. హుమా యూనునకు జబ్బుచేయగా ఆవ్యాధియొక్క తీవ్రము రాజవైద్యులు గమనించి రాజునుమారుని ప్రాణమునకై భయపడసాగిరి. అపుడు మీర్ ఆబుల్ బాకా యవస్థన సేవకు డిట్లు చెప్పెను: లోకజ్ఞానముగల్గినవైద్యు లేమియు చేయజాలనపుక, తమకత్యంతప్రియమగువస్తువు నొక దానిని సమర్పించి పరమేశ్వరునిధ్యానించిన యెడల రోగికి స్వస్థత చేసూరును. ఇది పూజ్యులగు ఋషుల వాక్యము కావున ఆవశ్యము ఆచరణీయము. హుమాయూనునకు తనతండ్రికన్న ప్రియమగువస్తువు వేరొకటి లేనందున జేబరు తన్ను తానే భవంతునికర్పించు కొన నిశ్చయించుకొనెను. కాని యాస్థానీకులు జేబరుశ్చయము సరియైనదికాదని, మనవి యనవగివానిలో కెల్ల గొప్పదానిని దేవుని కర్పించుటయనియు, అప్రకారము పూర్వము ఇబ్రహీంలోడీని జయించగా లభించిన యమూల్యముగువజ్రము—హుమాయూనున కొసంగబడినది,—దానముచేసినట్లయిన ఋషులవాక్యము పాలించి నట్లుగునని చెప్పిరి. (అక్బరునామా గ్రంథము ౧౧౧౬) జేబరుమాత్ర మిందుల కీయకొనలేదు. ఆతరువాతకథ

ఆ క స్నై క చ్చాయా చిత్రములు

(SNAP SHOTS)

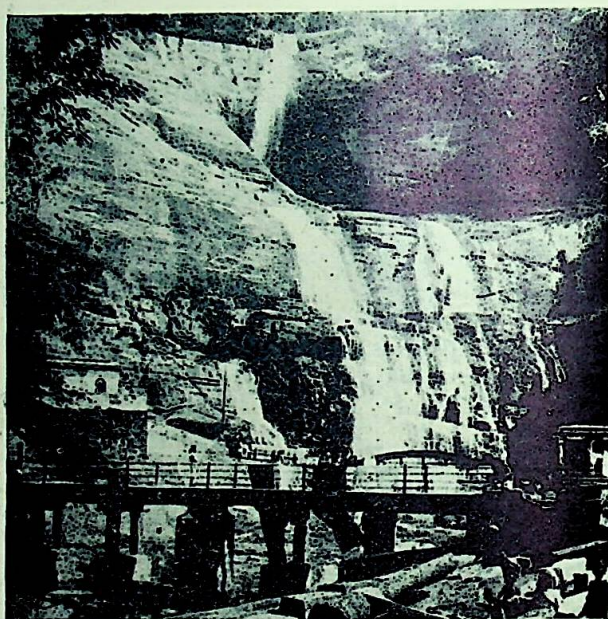
చిత్రము ౨

—చి. కృష్ణశాస్త్రి, నంద్యాల.

చిత్రము ౧

41

ప్రధాన జలపాతము, కుత్తాలము

—యస్. శంకరసుబ్రహ్మణ్యము.

మనకనవసరము. దీనినిబట్టి మనకు తెలియున దేమనః ౧౫౩౦-వ సంవత్సరమున నీవజ్రము ధీల్లిశ్వరునికనా గారముననుండునది.

అనూల్లమును నీవజ్రమునుగురించిన మరియొక విషయము అబుల్ ఫజ్ల్ వ్రాసినయుద్ధంతమువలన తెలియుచున్నది. షరీఫాచే ఓడింపబడి, హుమాయూను దేశద్రిమ్మరియై, రాజామాద్దేవ్ రాజ్యమును మార్వార్ పరిసరములం గుండెను. రాజామాద్దేవ్ నకు మిక్కిలి నమ్మకమైన యనుచరులలో నొకడు నాగోర్ వాస్తవ్యుడగు శంకాయనునతడు వర్తకనిజేషమున వచ్చి అనూల్లమును నీవజ్రమును కొనెదనని చెప్పుకొనెను. ఇందు మోసమున్నదని హుమాయూను గ్రహించెను. యుద్ధము లందు దైవకృపవలన జయమందువారికిగాని మహారాజులంతయు బహయవారికిగాని యిట్టియనూల్లములైన వజ్రములు లభించుననియు, ఇట్టివస్తువులను విక్రయింపరాదనియు, నాతనికి హుమాయూను తెలియజేసి పంపివేసెను. (A. N. I. 180.)

తరువాత హుమాయూనుసహాయార్థమై పర్షియాకు పోయెను. పర్షియాప్రభువొసంగినస్వాగతమునకు ప్రతిగా నతడు ఈవజ్రము తనవద్దనుండిన ౨౫౦ రత్నములను కానుకగా పర్షియాప్రభువున కొసంగెను. పర్షియానుండు హుమాయూనున కొసంగబడినయాతిభ్యమునకయినఖర్చునకన్న నీయనూల్లవజ్రములఖరీదు నాలుగురెట్లకన్న నధికమని అబుల్ ఫజ్ల్ నుడివెను. (A. N. Text, ౧౨౧౭) ఇంతయు ౧౫౪౪ వేసవి యందు జరిగెను.

పర్షియాలోనున్నగోల్కొండనవాబు ఇబ్రహీం కుత్బుషాయొక్కరాయబారి ఖూర్షా చెప్పినటులు హుమాయూను పర్షియానవాబయిన షాతహ్ మాన్స్ గారి కీవజ్రము విచ్చెనని బివెరిజ్ గొప్పయాధారముల గొనిచెప్పెను. జేబరు ఈవజ్రమును ఇబ్రహీం ఖజా నాలనుండి తెచ్చెను— (B. M. Ms. Or. ౫౩), దీని తూనిక ౬౪ మిస్కాల్లుట. షాతహ్ మాన్స్ దీనినిలు వసుగుర్తించలేక డక్కనుదేశపాలకుడయిన నైజామ్ షాకు బహుమానముగ పంపెను. (f. ౫౮ b of Ms.)

జేబరు వజ్రము ఈ విధముగ దక్షిణగోల్కొండ నును జేరెనను సంగతి తారీఖ్ ని ఇ-ఫరిష్టావలన తెలియుచున్నది. హుమాయూనువలన తాను గోల్కొండపెద్దవజ్రమును షాతహ్ మాన్స్, అహమెడ్ నగరు, నవాబయిన నైజామ్ షాకు బహుమానముగ పంపెను. ౧౫౪౭-వ సంవత్సరమునాటి కీవజ్రము హిందూదేశమున నుండెననిమాత్రము కేలుచున్నది.

అందువలన ౧౬౦౦ సంవత్సరమున ఆక్బరు అహమెడ్ నగరును జయించి యటనుండి విలువగల యితరవస్తువులతోగూడ నీవజ్రమునుగూడ కొనివచ్చెననుట సంభవము. ఇట్టిది నిజముగ జరిగియుండినయెడల ఆకాలపుచారిత్రకు లీవిషయమును చరిత్రయందు వ్రాసియుండరా? ధీల్లిశ్వరులఖజానాయందు ఇతరనవరత్నములతోపాటు నీవజ్రముగూడ జహంగీరు, షాజహానుల పాలనయందుండినయెడల దీనిప్రస్తావన 'టుజాక్'యందుండదా? అబుల్ హమీద్ గారు తయారుచేసినఆభరణపుష్పటికయందును ఈ వజ్రపుప్రస్తావన యగుపడదు.

(B. N. II-391)

ఈరత్నమునుగురించి మనకు లభించగల నమ్మకమైన యావద్వృత్తాంత మింతయే. 'మాడరన్ రివ్యూ'

శిక్షణ (Discipline) మువలనిప్రయోజనము

డాక్టరు యస్. జే. ఖియోడరుగారు The Young Men of India, Burma, and Ceylon పత్రికయందు వ్రాసినదానినుండి:

మార్పులేక ఒకేపనిని చేయుటయందు కొంత నేర్పు అలవడగలదు. ఇట్టిపని చేయుటయందుగల నేవయే మనకు ప్రాణాధార మగుచున్నది. మనము చేయుపని యొక్క స్వభావమునకన్న ఆపని చేయుటయందు మనకుగలఅభిమానము చాలముఖ్యము. పనిచేయుట వలన మనకు, పనియనిన సంతోషము జనించునటుల చేయును. మనశక్తియంతయు వినియోగించి చేయుపని యందు మనకు శ్రద్ధ ఎక్కువ. చేసినదానినే మరల

మరలచేయుటవలన మనకు స్థిమితము చేకూరును. ఆపనినే శ్రద్ధగాని తెలివితో చేసినయెడల మనకుత్పత్తిగలుగును. బుద్ధి నుపయోగించి చేయవలసినపనులను మరలమరల చేయుటయందు మనహృదయమును గట్టిపరచి మనము చేయవలసినపనియందు మనకు సంతోషము గలుగునట్లు చేయును. ఇట్లే ఒకయువకుడు ప్రపంచమందు కష్ట పడి తుదకు కష్టముల కలవాటుపడియుండగలడు.

యువకులు అనుభవమును సంపాదించుకొనునట్లు తమజీవితములను దిద్దుకొనవలయునని నేడు కొందరు తలంచుచున్నారు. ఇందువలన మానవజీవితమందు నిరాటంకముగ కలుగగలకొన్ని మార్పుల కవకాశము కలుగుచున్నది. ఇట్లుండుటవలన స్వాస్థ్యపరత్వము, ఆవిధేయత ప్రబలుచున్నవి. బలమనునది క్రమమైనశిక్షణమువలన గలుగుచున్నది. ఏవో కొన్ని ముఖ్యవిషయములలోనే కాక, ఆరోగ్యమునకును, సంపదకును ముఖ్యసాధనము శిక్షణమే. శిక్షపొందనివారిజీవితము నిరుపయోగకరము.

నేడున్న నిరుద్యోగసమస్య మన కందరికిని తెలిసినదే. కాని ఉద్యోగములకు అర్హులుగానివారిసంగతి మన కేమి తెలియును? సరియైనశిక్షపొందనివారికి పూచీ గలపనుల నొప్పగించుట సరియగునా! మనదేశమందలి కచ్చేరీలలో పని చక్కగ జరుగుట లేదనుటకు కారణము అచటియుద్యోగీయులకు క్రమమైనశిక్షణము లేక పోవుటయే.

శిక్షపొందనివారివలన జాతికే నష్టము. ప్రపంచమున నేడు కొన్ని జాతులు గొప్పస్థితియందున్నవనుటకు, వారిదేశములందు జనులకుగలక్రమమైనశిక్ష కారణమగుచున్నది.

భారతదేశ గ్రామములయందు బ్రాడ్ కాస్టింగు

ప్రపంచములో నితరదేశములవలెనే మనదేశమునను రేడియో బ్రాడ్ కాస్టింగు మూలమున గ్రామజనులకు చదువు నేర్పించవచ్చును. ఈవిషయమై The Educational Review సం దిట్లు గలదు:

భారతదేశ గ్రామములయందు బ్రాడ్ కాస్టింగు ద్వారమున పల్లెలవారికి చదువునేర్పించు విధానమును గురించి యింగ్లండునగల The Indian Village welfare Association అధ్యక్షులు సర్ ఫ్రాన్సిసు యంగు హాస్ బెండుగా రొక యుపాయము నాలోచించిరి. దీనిని భారత ప్రభుత్వమువారును, భారతీయప్రముఖులును మిక్కిలిగ గమనింపదగదురు. రేడియోమాలమున చదువునేర్పించు పద్ధతియొక్క సౌలభ్యము నింకను భారతీయులు తెలుసుకొనవలసియున్నారు. ఇంగ్లండున ఈ ప్రయోజనమునకై లక్షలకొలది రేడియోయంత్రముల స్థాపింపబడియున్నవి. సోవియెటురష్య యందుగూడ ఇవి కొంతకాలముపయోగింపబడినవి. ఇట్లు పాశ్చాత్యదేశములవారు అనేక విధములయిన సౌకర్యముల నీరేడియోలవలన పొందుచున్నారు. కావున వైసంఘమువారు భారతదేశ శ్రేయమునకై ఈవిషయమై దీర్ఘాలోచనచేసి ఇట్టినిర్మాటను కావించుట వారిబాధ్యతగ నెంచిరి. బ్రాడ్ కాస్టింగుకొరకు అయిదువందల గ్రామములయందు రేడియోయంత్రముల స్థాపించవలయును. ఒక్కొక్క గ్రామమువారు సాలునకు ఖర్చులకై రు. ౧౨౦ లు చందా నివ్వవలయును. ఈయపాయము నాలోచించినవారు చెప్పినట్లు గ్రామమున ఇంటికి ఒకరూపాయవంతున ౧౨౦ ఇండ్లవారివద్దను వసూలుచేసినయెడల వీరికార్యము సులభముగ నెరవేరగలదు. గ్రామజనులు రేడియోనుట్టుపట్టులను కూర్చుని పాటలను, కథలను, విద్యావిషయక ప్రసంగములను వినుచుండవచ్చును. ఇవన్నియు గ్రామస్థుల ననేకల నాకర్షింపగలవు. సిలోనునం దీ ప్రచారము జయముగాంచినది. అట్టియెడ భారతదేశమునమాత్ర మాపద్ధతియేల సరిగా కొనసాగక పోవును? విద్యావిషయకమైన లాభము లపారములైయుండ, దేశాభ్యుదయమే పరమార్థమని యెంచెను వారందరును దీనికగుభర్చును సరకు గొనక యుందురుగాక!

సముద్రమున నడక

సినీమానటుడు వారెను విలియమ్స్. ఇతడు రబ్బరుపటకాకు తగిల్చి యున్న చిన్ని మోటారుయంత్రము పైతగా సముద్రమున నడిచిపో గలుగును.

తక్షశిల

౧౯౨౮-౨౯-వ సంవత్సరమున 'సిర్కాపు' వద్ద జరిగిన 'తక్షశిల' ప్రాచీన నగరావిష్కరణకార్య ఫలముగ 'పార్థియను' మట్టమున ముప్పదియిండ్లు బయలుపడినవి. అవి పూర్వము బయలుపడినవానిని

పోలియేయున్నవి. (చిత్రము ౨.) ఈ నిర్మాణశిలములక్రింద త్రవ్వి తీయవలసిన ప్రాచీనవస్తు శిథిలము లనేకములు గలవు.

సిర్కాపువద్ద కుషాను-పార్థి యను నిర్మాణములు గల చిన్న ప్రదేశము పట్టణపు టుత్తరద్వార మువద్ద తెరిపిచేయబడెను. (చిత్రము ౧) పై మట్టమున ఆదికుషానుల కాలపు కట్టడముల గుణావర్తములు కొన్నిమాత్రము గలవు. ఇవి నూ డనుగులలోతుననే నిలిచిపోయినవి. రెండవ మట్టమున నిర్మాణములు అతిశిథిలములు. దెబ్బలులేలినవి. వీని గుణావర్తముపయిపయిననే కలదు. మాడునాలుగు మట్టముల నిర్మాణములనగూనాలు ఏకరీతిగ నున్నవి. మాడవమట్టమునందలి యిండ్లగోడలతో చేర్చియే నాల్గవమట్టమునందలి యిండ్లగోడలు కట్టబడినట్లు లున్నవి. రెండవమట్టమునందలి ఇండ్లు మాడు నాలుగుమట్టములందలి యిండ్లనగూ నాలను పోలియున్న నుకొంతెక్కు తర మునకు జరిగియున్నది. ౩, ౪ మట్టములఇండ్లను ఇసుక నున్న ములతో కట్టిననూచనలు కానవచ్చుచున్నవి. కొండొక్కయెడ ముంగిటగోడయు నున్న టున్నది. మొహెంజోదారోలో కనుపట్టిన చిత్రకందని ప్రాచీన నిర్మాణములయందు ఇట్టి అడ్డుగోడలు కానవచ్చినవి. నాలవ మట్టమున ఇంటికి వెనుకవీధిలోనికిని త్రోవ గలదు. అయిదవమట్టమున

౪-వ మట్టమునందలి రెండిండ్లస్థలమున ఒకటే యిల్లున్నది. ఆయింటినమూనా చక్కగా నున్నది. దాని గోడలు గట్టిరాళ్లతో దిట్టముగా కట్టబడినవి. ౫, ౬ మట్టముల కట్టడములు తక్షశిలను గ్రీకులుపాలించిననాటి కట్టడములను పోలియున్నవి.

ఆరవమట్టము ౧౭ అడుగులలోతున ఆరంభ మగుచున్నది. ఈమట్టమునందలి నిర్మాణములకు తక్కిన మట్టముల వాని నిర్మాణములకు పోలిక యింతయైనకాన రాదు. అక్కడియిండ్లగదులలో జలదారులు గలవు. ఇవి కొన్ని భూగర్భమున నున్నవి.

ఈ ఆరుమట్టములు నొకదానిక్రింద నొక్కటిగా నున్నవి. శ్రవ్యి వెలువరిచిన యీమట్టముల నిర్మాణములు ఒకవాడలోనివి. దానిఎదుటి వీధి ౨౬ అడుగులలోతున శ్రవ్యబడెను. (చిత్రము ౩) అందు ౨౩ అడుగులలోతున అడుగుమట్టి తగిలినది.

ఈసంవత్సరము శ్రవ్యసప్తదేశములలో గృహోపకరణములయు, శిల్పచిత్రములయు అవశేషము లనేకములు లభించినవి. వానిలో హృద్యమగు మన్యపానరంగము చెక్కబడిన వర్తులఫలక మొకటి గలదు. (చిత్రము ౪) అది ఆకపచ్చు, బూడిద రంగులు కలిసిన అభ్రకపు రాయితో చెక్కబడినది. నడుమ నొక్కబల్ల; దానిపయి నొక స్త్రీ, యొక పురుషుడు ఆసీనులయి యున్నారు. పురుషుడెవమచేతితో స్త్రీని కాగలిండుకొని యున్నాడు. కుకిచేత రాజసంహమను పట్టియున్నాడు. స్త్రీ వానికి పానపాత్రము సందిస్తుచున్నది. కొందరు ద్రాక్షదులచే ఆసవమును తయారుచేయుచున్నారు. కొందరు తప్పత్రాని మత్తెక్కిపడి యున్నారు.

[భారతపురాతనపరిశోధనశాఖ వారి వార్షికనివేదిక(౧౯౨౮-౨౯) నుండి యిందలి చిత్రములును విషయమును గ్రహింపబడినవి.]

జమిందారీల ఆదాయము

ఈ క్రింది పట్టికవలన మన రాజధానిలోని ముఖ్యములైన జమిందారీలకు వచ్చు రివిన్యూలో ప్రభుత్వమువారి కంత పేస్సుకఫ్ చెల్లింపబడుచున్నదో తెలియనగును.

	౧౯౩౧-౩౨ వ	౧౯౩౧-౩౨ లో
సంవత్సరమునకు ఎస్టి		ప్రభుత్వమున
పేరు	మేటెడు రివిన్యూ	కియ్యలసిన
		పేషెంట్
పల్లాకిమిడి	రు ౪,౯౮,౪౦౦	౭౯,౭౮౮
విజయనగరం	౨౦,౧౬,౨౬౯	౪,౯౪,౮౧౬
బొబ్బిలి	౬,౧౨,౩౧౩	౮౩,౪౫౩
జయపూరు	౧౨,౦౨,౦౧౮	౧౫,౯౮౮
పితాపురం	౫,౯౭,౯౩౦	౨,౬౨,౭౮౨
దేవైకో	౨,౮౧,౧౭౦	౭౯,౪౯౫
సెంకబగిరి	౧౧,౬౮,౩౫౩	౩,౬౮,౭౩౪
కాచ్చేపానగర్	౫,౭౧,౧౧౦	౧,౭౩,౮౪౩
కాళహస్తి	౫,౮౨,౫౫౦	౧,౭౭,౯౮౨
శివగంగ	౬,౭౬,౯౩౭	౨,౫౩,౪౫౧
రామనాథ్	౧౧,౬౯,౭౧౫	౨,౯౨,౬౨౭
ఈశ్వరపురము	౨,౯౬,౨౫౬	౭౭,౯౮౫
ఇతర ఎస్టీలు	౧,౨౬,౩౦,౫౮౫	౨౬,౩౬,౦౦౫
మొత్తము	౨,౨౩,౧౨,౫౯౮	౪౯,౯౧,౯౪౭

—కృష్ణాపత్రిక.

గణపతి

ఆసేతు హిమాచల మనుష్టింపబడు ప్రతములలో వినాయకచతుర్థి యొకటి. కార్యారంభమున, సదాచారసంపన్నుడగు ప్రతిహిందువుకును మొదట విష్ణుశ్వరపూజ చేయుచున్నాడు. కారణము, ఈదేవుడు విష్ణుముల కలుగనీయ డనునమ్మకమే. విష్ణుశ్వరుని గురించినకథ లనేకములు అనేకవిధము లయినవి మనపురాణముల గలవు. ఈతనికిగల యనేక నామములు సయితము పౌరుష నామములుగనే కన్పట్టుచున్నవి. అటులుండ ఫలపుష్పసమృద్ధియైన వర్షర్తువం దీతనిపూజించుటకు కారణ మేమి? భాద్రపదశుద్ధచతుర్థినాడు, అనగా వర్షర్తువుయొక్క ముఖ్య

కాలమున నీతని నర్పించుట పరమార్థమేమి? ఋతు గర్భములు చక్కగనున్న శ్రావణభాద్రపదము లప్పటికి దేశ మంతయు చక్కగ వర్షించి సకలవిధములయినపాడి పంట లేర్పడవలయును. సాధారణముగ గణపతిని పూజించు పూజాద్రవ్యములు, అపనిపూలు, ఆకులు మొదలగునవి. ఈవిఘ్నేశ్వరునిస్థానము గ్రామముల పాలి మేరయం దుంటున్నది. ఈతడు త్రిగుర్తులకును పూజ నీయును.

పైర్లు పంటలు అభివృద్ధికి వచ్చుకాలమున నర్పింపబడునీదేవుడు వ్యవసాయాధిపతిగ నుండగలడని యొకయూహ గలదు. ఈతనియనేకనామములొ నొకటగు “దైవమాతుర” యనినది ఈయూహను బలపరచును. ‘దైవమాతుర’ యనగ ఇద్దరుతల్లులు పార్వతీ గంగాదేవుల గలవా డని యర్థము. కాని యాయర్థ మంత తృప్తికరముగ లేదు. ఏలయున, దేవత లైనను పార్వతీగంగలు సవతులు. అట్టియొక వారిలో నొకరి కుమారుడగు గణపతికి దైవమాతురత్వము సులభముగ జేహరనీయరు.

“దైవమాతుర” శబ్దము, గ్రీకులవ్యవసాయదేవత యగు ‘డెమిటర్’ (Demeter or Demetrius) నామ మును ఏకార్థము గల వనియునుకొనవచ్చును. ‘డెమిటర్’ యనునామ సస్యదేవత. ఈమెకు ‘సిరిస్’ (Ceres) అను మరియొకపేరు గలదు. ‘సిరిస్’ అనిన శ్రీలేక సంపదయనిస్ఫురించుచున్నది. సిరిస్ అనగా సస్యదేవత యనియర్థము. దైవమాతురశబ్దమే డెమిటర్ గ మారుట కవకాశము గలదు. కనుక ఈయెండు పేర్లను ఏకగర్భము గలిగిన యొకదేవతకే చెందుట అసంభవము కాజాలదు.

‘డెమిటర్’ అనుదేవతస్త్రీయైయున్నది. మన దైవమాతురుడు పురుషుడు. ఇ దెట్లు ఆన్వయింపగలడని సందేహము గలుగవచ్చును. గ్రీకులదేవతయగు వీనస్ దేవత స్త్రీగ పరిగణింపబడుచున్నది. మనదేశపుపురాణ ములప్రకారము వీనస్ అనగా శుక్రగ్రహము. శుక్రుడు పురుషుడు. వీనస్ ఆడుది. ఇ ట్లెన్నియేని యుదాహరణ

ములు చూపవచ్చును. కావున దైవమాతుర, డెమిటర్ నామములు ఒకేదేవత పేరుకా దను శంకకు తావులేదు.

గణపతికిగల నామములు మరి కొన్నిగూడ ఈయూహ కాధారము గల్పించుచున్నవి. లంబోదర యనుపేరు గణపతికి చెందియున్నది.

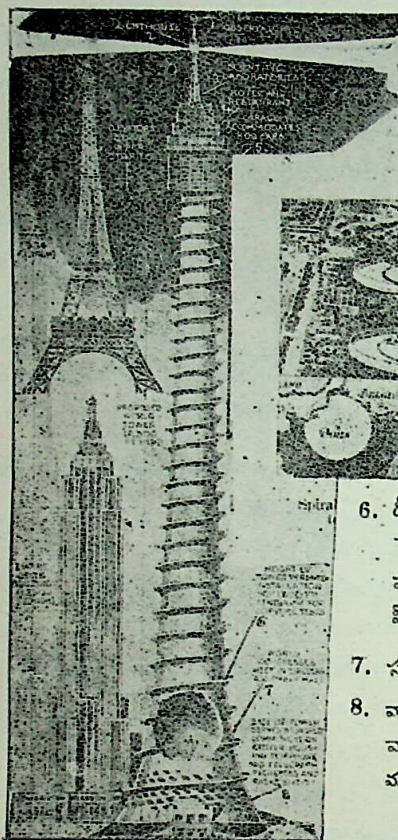
మన మొసగు కుశుములను, సకలవిధములయిన ఫలములను ఆరగించు దైవమాతురుడు మనవ్యవసాయ మును కాపాడవలదా!

ఎత్తయినగోపురము

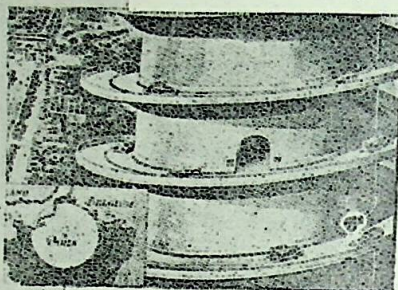
ప్రాస్థుదేశమున అత్యున్నతమగు నొక గోపుర మును కట్టుటకు ప్రయత్నములు జరుగు చున్నవి. “ప్రపంచపుగోపుర” మని దీనిపేరు. దీనిని కట్టుటకు చట్రము, కంకర యుపయోగింపబడును. దీనిఎత్తు ౨౩౦౦ అడుగులు. ౧౯౩౭-వ సంవత్సరమున పారిసు నగరమున జరుగగలప్రదర్శనముభాగముగ నీగోపురము తలపబడుచున్నది.

ఈగోపురమును నెక్కగోరువారు తమ మోటారులలో ౧౬౦౦ అడుగులఎత్తువరకు పోవచ్చును. బండ్లు ఆఎత్తువరకు పోవుటకు వలయాకారపుఎక్కుడు బాట ఈగోపురముచుట్టును ఉండును. అచటనుండి పైకి పోవుటకు చేదుకుయంత్రములు (elevators)గలవు.

గోపురపుశిఖరభాగమున దీపస్తంభ మొకటియు, వాతావరణస్థితిని కనుగొను యంత్రాలయ మొకటియు నిర్మింపబడగలవు. ఆ ఎత్తున నుంచబడుదీపకాంతి చుట్టు ౧౨౦ మైళ్లవరకు ప్రసరించగలదు. ఆగోపురపుక్రింది భాగమున ౪౩౦ అడుగులవ్యాసముగల పెద్దసభామంటప మొకటి యుండును. అది గొప్ప పౌర సభలు జరుగుట కుపయోగపడును. అత్యున్నతప్రదేశమున ప్రయోగ శాలకు విశేషము ఆనుహల్యములు గలుగగలవు. ౧౬౦౦ అడుగుల లోలకము (Pendulum) వలన భూమియొక్కచలనము, ఆకర్షణశక్తి మొదలగువిషయ ముల పరిశీలించవచ్చును. ఈ గోపురపు క్రిందిభాగమున

1. వాతావరణ యంత్రస్థానము
2. దీప్తస్థంభము
3. శాస్త్రపరిశోధనాలయము
4. హోటలు
5. నాలుగువందలు మోటారు కారులుండుటకు వసతి

6. దీనియొక్క 1600 అడుగుల పెండులమునుంచి, శాస్త్రపరిశోధనము చేయుటకు వీలుగ నున్నది.
7. సభామంటపము
8. వాయు, తంత్రీ, రేడియో-వార్తా ప్రచారకార్యాలయములు

పత్రికాప్రచారమునకును, ప్రపంచవ్యవహారప్రచారమునకును నుపకరించు యంత్రస్థానము లుండును. నలు వదిసంవత్సరములు దీనివలన రాగల సకలవిధములయిన ఆదాయములవలన దీని నిర్మాణమునకు వ్యయమయిన ధనమును రాబట్టవచ్చునట.

“పాఫ్యుల్ సైన్సు”

పిల్లలగండములు

చిన్నతనమున కుర్రవాండ్రు స్వయముగగాని, ఇతరులను అనుకరించుతలపుతోగాని తమకును చెరుపును తెలిసికొనుజ్ఞానములేక నోటను, ముక్కునను, చెవి యందునను ఏవోవస్తువులను ఇరికించుకొనుచుందురు.

నోట వేసికొనిన వస్తువులు గొంతు లో నిరుకుకొనిపోయి తద్వారా వారికి చాల బాధ గలుగుచుండును. వానిని వెలికితీయించుట చాల కష్టముగ కార్యము. ఒక్కొక్కప్పుడు, కాదు - తరుచు - వారికి ప్రాణములమీదికి వచ్చుచుండును. తల్లిదండ్రుల దురభ్యాసములచేతను, బాగుకాక తలెమిచేతను పిల్లల కీయాపద కలుగుచుండును. పిల్లలకు ప్రాణాపాయము కలిగినయెడల యావశ్యకముగా ఘోరదుఃఖముతో క్రుంగవలసినవారు డలిదండ్రులు. వారు ఎంతయో బాగు తల్లితో తమ పిల్లలను కనుపెట్టి యుండవలయును.

సాధారణముగా పెద్దవయసు వారును గుండునూదులు, మడతనూదులు మొదలయినవానిని నోటనుచు కొని పండ్లతో నొక్కుచు వానిలోని చిలుముమాధుర్యమును రుచిచూచుచునుండురు. ఇది వారికే ఒక్కొక్కప్పుడు బాధను కలిగించుచుండును. ఇక ఇట్టివారిని అనుకరించు అజ్ఞానులగు పసికర్రలనూట చెప్పబనిలేదు.

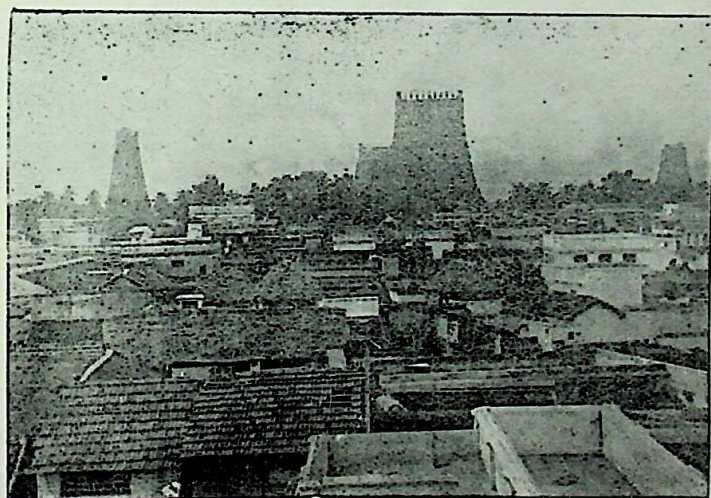
చెనుకటికాలమున మ్రింగినవస్తువు లోపలనెక్కడ ఉండునో తెలిసికొనుట సాధ్యము కామిచే డాక్టరులు వానిని తీయుటకు చాల కష్టపడెడువారు; తరుచుగా వ్యర్థప్రయత్నములు నయ్యెడువారు. నేడు అట్లుకాదు; యక్స్రే (X-ray) ఘోటోద్వారా మ్రింగబడిన వస్తువున్నచోటును, వస్తువునుమాడ స్పష్టముగా కనుగొని దానిని వెలికి తీయుమార్గముల నాలోచించి యుక్తితో నాయుధములసాయమున వానిని బయటికి దీయగలుగుచున్నారు. ఈవిధమయినఘోటోలు ఇట్లు ముఖ్యముగా పసిపిల్లలకు వైతీరున కలిగెడు ప్రాణాపాయమును తొలగించుటకు మిక్కిలి ఉపకరించుచున్నవి. ఇట్టిఘోటోలు తెండు ఈసంచికయందు ప్రకటింపబడినవి.

అందొకటి: సిలువను మింగిన 'బోష్టను' కుర్రవానిది. వానిభుక్తుకలో సిలువ తగులుకొని యున్నది. వానితల్లి మెడనుండితీసి బట్టలబల్లపయి నుంచినసిలువను బాలుడు నోటవయ్యచుకొని మ్రింగెను. దానిని వైద్యుడు ప్రత్యేకాయుధములతో లోపలనే ముక్కలుచేసి వెలుపలకు తీసివైచి బాలుని ప్రాణములను రక్షించెను.

రెండవది: తల్లి నోటిలో మడతనూది నుంచుకొనుచుండుటను చూచుచుండిన ఒకచిక్కాగో కుర్రవాడు ఎనిమిదిశలవయసుగలవాడు, తాను విడియున్న ఒకమడతనూదిని నోటవైచుకొని మ్రింగెను. అది గొంతుక దిగకయే నిలిచిపోయెను. గట్టితినుబండములను తినిపించి దానిని తిన్నగా ఎట్టులెట్టులో కడుపులోనికి పోజేయగలిగిరి వైద్యులు. కాని వెలుపలికి దీయనుపా

యమునకయి చాలకష్టపడిరట. ఈరెండును తల్లియొక్క అబాగ్రతకు, దురభ్యాసమునకు నిదర్శనములు. విద్యావతులగు స్త్రీలుగల దేశములయందే యాయతివివేక కార్యములు జరుగుచున్నవి. విద్యకరవగు భారతదేశమున నిట్టివి విపరీతముగ జరుగుచుండుట వింతకాదు. తప్పించుకొనుట కుపాయములుగలవని అపాయములను తెలిసి నెత్తికితెచ్చుకొనరాదు. విధిక్రుతముగ సంప్రాప్తములగు వానిని తొలగించుకొనుటకే ఉపాయములు, సాధనములు కల్పింపబడినవి.

పిల్లలకు అనుకూలకుండ వచ్చుగండములలో నిది యొక్కటి. దీని వాతపడకుండ పిల్లలను కాపాడుకొనుటకు తల్లు లెంత జాగరూకత వహించిన నంత శ్రేయము.

మధురానగర దృశ్యము

—యస్. శంకర సుబ్రహ్మణ్యం.

కే లి

శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు (కవితాసమితి)

*

నిదురవలె, నిదురలో

నొదవు స్వప్నమువలె,

అడుగు సడలేక న

న్నావరించెదవు.

గాలివలె, గాలిలో

తేలు సారభమువలె,

చూచాయ కొలుపకే

సురిగిపోయెదవు.

ఎపుడో నీ ఆగమన,

ఎపుడో నీ నిష్క్రమణ.

*

ఆగడపలు

సన్నిధానం సూర్యనారాయణశాస్త్రి

లలితమగు నింగి జవ్వని వళులువార

జదలి సెలయేటి సోపానసరణినార

నుడువధూమణి పయ్యదముడతలనార

రేగిన సురాంగనల పాన్పుబాగులనార

మింటిపూబోడి వీణియమెట్టులనార

బఱచువేల్పురాయంచల యెఱకలనార

బ్రకృతినతి మందహాస తరంగలనార

నాగడప లొప్పచుండె రమ్యముగ వింట.

౪౪౨

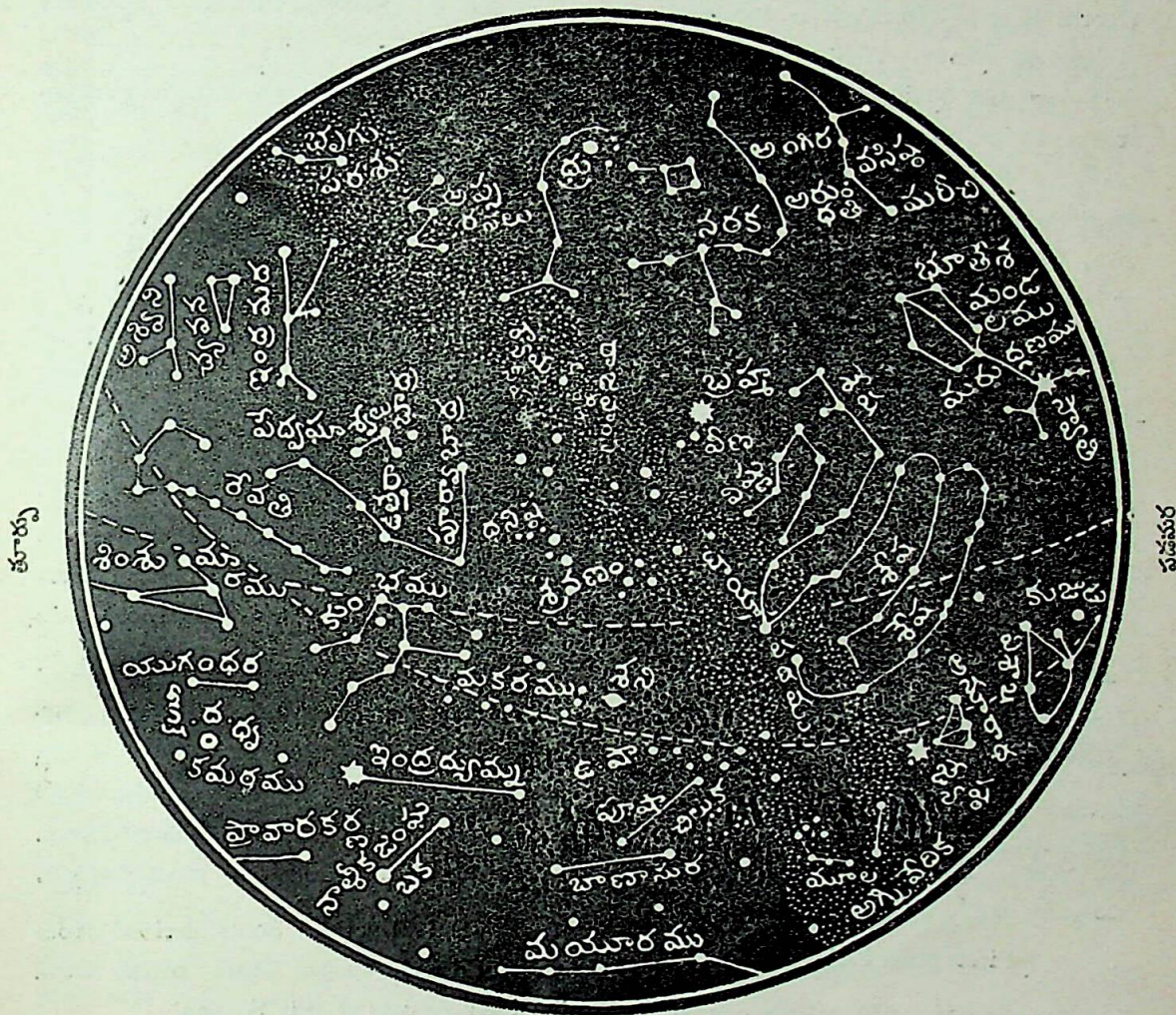
నక్షత్రమండలము

(భాద్రపదమాసము)

గొబ్బూరు వేంకటానందరాఘవరావు, బి. ఏ.

(శనితానమితి)

ఈ త్రయము

దక్షిణము

ఈపటములో నున్నట్లు నక్షత్రాదులు ఈసప్తైంబరునెల

8-వ తేదీని సుమారు 9-0 గంటలపుడును,

22-వ తేదీని సుమారు 8-0

15 " " 8-30 "

30 " " 7-30 కనబడును.

ఈనెల పున్నమనాడు చంద్రుడు పూర్వా మునకు భాద్రపదమని పేరు వచ్చినది. ఆకాశమునందు ఈ
భాద్రనక్షత్రముచేత సుండుటచేత ఈమాస నెల లొలిజాయున నగపక్ష నక్షత్రాదులను గమనింతము.

10.

9-

19

౪౪౩

క్షీరవాహిని (Milky Way)

ఉత్తరదిశాసమీపమున నున్న ఈశాన్యదిశనుండి (North East by North) దక్షిణసమీపమున నున్న నైరృతివంశము (South West by South) అర్ధమండలాకారమున (Like a great semi-circular arch) వభ్రమండలమున నీ క్షీరవాహిని వ్యాపించియున్నది. ఈశాన్యదిశనుండి వరుసగా, భృగువరకు, అప్పరస ఇంద్రమద, ఉర్వశీపురూరవసు, రాజహంస, గరుడ, శేష, ధన్వ, వృశ్చిక, అగ్నివేదిక లనుమండలముల మీదుగా నైరృతికి వ్యాపించియున్నది. ఈవాహిని రాజహంసమండలమున శాఖలుగా చీలి అగ్నివేదిక వఱకు నీశాఖలతోనే కానవచ్చుచున్నది. ఇందలి ఉత్తరార్ధములో మిక్కిలిసాంద్రమైన ప్రదేశము రాజహంసలో Deneb అనబడు ౧ గుర్తలగుల చుక్కకడ నున్నది. దిగువ దక్షిణార్ధములో ధన్వమండలముకడ నది సాంద్రతరముగా చూపట్టుచున్నది. మఱియు ఉత్తరార్ధములో ఈహంసమండలములో ౧, ౩ గుర్తలగుల చుక్కలమధ్య చుట్టును తెలుపులో నల్లనినలుపుమచ్చ కనబడుచున్నది. దీనిని (Northern coal sack) అనగా ఉత్తరశ్యామనీమ యని చెప్పుదురు. ఆదిగువను, క్షీరవాహిని రెండుశాఖలమధ్యను ఛాయాపగ మున్నది. దక్షిణమున నగ్నివేదికమండలమువఱకును ఈ ఛాయాపగము వ్యాపించియున్నది.

మిక్కిలి తేజోవంతములైన నక్షత్రములు

(First Magnitude Stars)

ఈమాసములో తొలిజామున మిక్కిలి తేజోవంతములైన నక్షత్రములు ఐదుమాత్రము కనబడుచున్నవి. అవి యేవియనగా:—

౧. పడమట అస్తమింపనున్న భూతేజమండలము (Bootes) లోని స్వాతి (Arcturus).

౨. క్షీరవాహినినంటి పశ్చిమముగా నున్న వీణామండలములోని బ్రహ్మ (Vega).

౩. క్షీరవాహినితూర్పుశాఖ నంటియున్న గరుడమండలములోని శ్రవణము.

౪. క్షీరవాహినిదక్షిణభాగమున వృశ్చికలోని త్యేన్య.

౫. తూర్పున మకరరాశిదిగువ ఇంద్రద్యుమ్నుడు.

గ్రహములు

ఈనెలలో గురుడు, శుక్రుడు కన్యారాశియందు కొంతవఱకు వందురు. సింహుడు శుక్రుడు తులూనికి వచ్చుచున్నాడు. కుజుడు తులూనే ఉన్నాడు. అయితే మనకు త్రపటములో ఇంగ్లీషుమాసారంభమున రాత్రి తొమ్మిదిగంటలపైనను, ఆమాసాంతమున నేడు గంటలపైనను కనబడునక్షత్రములే యిందు చూపబడుచున్నవి. ఆవేళకు గురుశుక్రు లస్తమింతురు. గమక ఆగ్రహముల నిందు చూపలేదు. కుజుడు తులూనున్నాడు కావున నాగ్రహమును చూపినాడను. శని శ్రవణము దిగువనే ఉన్నాడు. ఈమాసములోనే నూర్యుడు ఆగవ లేదీ ప్రాంతమున విషువృత్తము (Equinox) వఱచి దాటగలడు. నాటినుండి దక్షిణదిశాగతు డగుచున్నాడు.

దక్షిణదిశ యమునిది; పితృప్రీతికరమైనది. భాద్రపద బహుళపాడ్యమి మొదలు అమవాస్యంతము పితృప్రీతికరములైన మహాలయ పక్షదినములు. ఈబుతువున పితరులను పూజించుట ఒక్కపించూదేశములోనేకాదు, క్రైస్తవాది ఇతరమతములలోనను చూపట్టుచున్నది.

[Festival of All Souls derived from the world wide pagan feasts of the Dead and their Ghosts at this Season]

ఉత్తరదిక్కునక్షత్రములు

గ్రువుడు ఉత్తరమున లఘుబుక్షువుతో కచివరను మొయుచున్నాడు. గ్రువరక్షుకులను ధాతవిధాతను, లఘుబుక్షుములోనివేయను, మిత్ర, అగ్ని, మహేంద్ర, కశ్యప నక్షత్రములును, గ్రువునికి దిగువ వాయుదిశను కనబడుచున్నారు. సప్తబుధులలో పులహుడు

అస్తమించినాడు. అత్రి క్రతువుల స్త్రీయులు అస్తమించుచున్నారు. ఆంగీరస, వసిష్ఠ, మరీచులును, వసిష్ఠునిచేత మిణుకుమిణుకుముచు నరుంధతియు కాన నగుచున్నారు. ఈ రెండుయుక్తములకు మధ్య సరకుడు మెలికలుతిరిగి చుట్టుకొనియున్నాడు. ఉత్తరమునుండి గ్రువునిచుట్టి యాశాన్యదిశకు క్షీరవాహినిపర్యంతము ఊర్వశీపురూరవసులు కనబడుచున్నారు. రంభాది అపరసలు పూర్తిగ ఉదయించినారు. అపరసల కావల ఈశాన్యమాలను భృగుపరకుమండలము ఉదయ మగుచున్నది. దానికిదిగువను, రంభాసలకు తూర్పు నను ఇంద్రమద బాగుగా ఉదయించినది. ఆదిగువ చ్యవనుడును ఉదయించి మోయించున్నాడు. చ్యవ నునిపైని స్రుష్టు మిటకరించుచు పులోముడను రక్కసుడున్నాడు.

మధ్యనక్షత్రములు

అశ్వినీనక్షత్రములు ఇపుడిపుడే ఉదయమగు చున్నారు. అశ్వినలకు పడమరగ మీనమున్నది. మీన మనగా ఒకచేపమాత్రము గాదు. పాశ్చాత్యులు రెండు చేపలను, వాటితోకలకు ముడిపెట్టుచున్న ఒక ribbon నన్నుపునవారును చూపించుచున్నారు. మనః పురుషులు “మత్స్యద్వయం చేతి” అని వర్ణించినారు. ఆదిగువ శింశుమార మిపుడే ఉదయమగుచున్నది. శింశు మారమునకు పశ్చిమముగా వరుణమండల మున్నది. ఇది కుంభరాశిలోనిది. వరుణునికి నిగుప్రక్కను పడమరగా అతని వాహనమైన మకరము ఉన్నది. ఆదిగువను ఇంద్రద్యుమ్నుడు మోయించున్నాడు. వీటిని చూడ గానే మనకు గజేంద్రమోక్షానికి స్ఫూరింపకమానదు. ఇంద్రద్యుమ్నునికి తూర్పుగా యుగంధరకమకము గలదు. అక్కడ మధ్య నొకచిన్న వలయపుగుఱుతుపెట్టి “క్షీ-ద-ధృ” అను అక్షరములు వ్రాసినాము. ఆయక్ష రములు క్షీరోద, దక్షిణ, గ్రువము అని తెలియచేయును. క్షీరోదము- అనగా పాలసముద్రము ఒకగోళముగా భావించినపుడు దాని దక్షిణగ్రువము ఈశ్వర్యమును, ఉత్తరగ్రువము కన్యసమీపమునను ఉండును. క్షీర

సాగరమగన వృత్తాంతములో పాలసముద్రము నడుగున క్రిపారి హర్మమై నిలిచి రక్షించినట్లు చెప్పెడిగాథ యొకటి గలదు. అట్లే అమృతమును మోహినీకన్య పంచిపెట్టెదనని బయలుదేరినగాళయు గలదు. ఆవివర ములు క్షీరసాగరమగనమునుగూర్చి వ్రాయు ప్రత్యేక వ్యాసమున చర్చింలేము. ప్రస్తుతము క్షీరవాహిని కొక గ్రువముకడ హర్మమును రెండవ గ్రువముకడ కన్యయు మనకు ఆకాశమున కానవచ్చుననిమాత్రము చెప్పి విరమింతము. ఈయంపపత్తులపై క్షీరసాగరమగనకథ ఆధార పడియుండునని చెప్పుదుము.

మఝియు, ఈశ్వర్యము, నాశికజంఘబకము, ప్రావార కర్ణఘాకము, మధ్య సింద్రద్యుమ్నుడును కనబడుటచే భారతమునందలి ఇంద్రద్యుమ్ను మహా రాజుకథనాడ స్ఫురణకు రాకమానదు. వీటికి తూర్పుగా క్షీరవాహిని నంటి ధన్వియగుమన్మథుడున్నాడు. ఆదిగు వను అతనివాహనమైన చిలుకయున్నది.

రేవతికిపైన పూర్వాభాద్ర, ఉత్తరాభాద్ర నక్షత్రము లున్నవి. ఇవి రెండు, రెండుమంచపుకోళ్లవలె ఉన్నవి. ఇదియే పెగసస్ చతురస్రము (Square of Pegasus). అశ్వమలచే కేదు అనురాజు కియ్యబడిన అఘాశ్వము- కేద్యఘాశ్వము- పాశ్చాత్యగాళలలో పెగసస్ గా మారినది.

ఈయశ్వమునకు పడమట వసుదేవతాకమైన ధనిష్ఠ యున్నది. ధనిష్ఠకు పడమట శ్రవణము. శ్రవణ మునకావల ఛాయాపథమునకు పశ్చిమముగా క్షీరోద శాఖ నంటి క్రిమహావిష్ణువు శేషపాన్ముపై పవళించి యున్నాడు. ఇక త్వరలో పరివర్తనము పొందజై యున్నాడు. పరివర్తనమనగా నిద్రలో ఒకప్రక్క నుండి రెండవప్రక్కకు ఒత్తిగిలునని పామరుల భావము. పడమట నస్తమించి, తిరిగి తూర్పున నుదయించుస్థానమును చేరుచున్నాడని శాస్త్రీయార్థము (Scientific meaning). పడమట భూరేశమరుద్ధము లస్తమింపబోవుచున్నవని యీసరికే చూచినారము.

ఇక దక్షిణనక్షత్రములను చూతము. కులాల చక్రాకారముగల విశాఖయు, ప్రక్కనేకుజుడును ఉన్నారు. విశాఖకు తూర్పుగా మిత్రదైవత్యమైన అనూరాధయు, దానికావల ఇంద్రదైవత్యమైన శ్యేష్ఠయు, శ్యేష్ఠకావల కేలుకొంశివంటి మూలయు కనబడుచున్నవి. మూలదిగువ క్షీరవాహినిలో నగ్నివేదిక కొంత కనబడుచున్నది. దానికి తూర్పున మయూరముతో బాణాసురు డున్నాడు.

౬౧ రాజహంస

రాజహంసగుంపులో ౪ అంక వేసి ఒకచిన్న చుక్క చూపినాము. ఇది ఆగుంపులో ౬౧ సంఖ్య గలచుక్క. ఇందులో విశేషమేమనగా ఉత్తరరాశిమున నిది భూమికి చాలాసమీపమైన చుక్క. దీనివెలుగు భూమిచేరుసరికి ౯ సంవత్సరములు

పట్టును. అయినను ఇదే మనకు అత్యంతసమీపమున ఉత్తరరాశిమున నున్నచుక్క.

రాసులవరస

పశ్చిమమునుండి తూర్పునకు వరుసగా మన కి మాసమున కానవచ్చురాసులు :

౧. తుల, ౨ వృశ్చికము, ౩. ధనుస్సు, ౪. మకరము, ౫. కంభము, ౬. మీనము, ౭. మేషము.

ఉల్కాపాతవిషయము

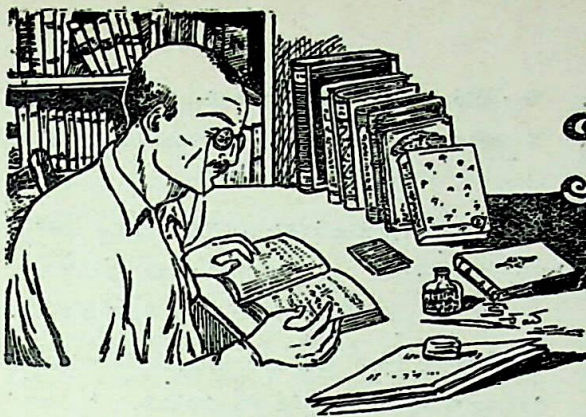
ఈనెలలో ప్రముఖమైనఉల్కాపాతములు రేవు. ఇక చిల్లరఉల్కాపాతములలో ఈనెల ౫ మొదలు ౧౫ లేదీవంతక మినమున స్వల్పపాతముండును.

పిమ్మట ఈనెల ౨౮ - వ లేదీని ఇంద్రమహలో కొంత ఉల్కాపాత మగపడును.

వినాయక చవితి

కర్తపాలము కుటుంబశాస్త్రీ. బి. ఏ.,

ఏమియండము గాంచితో ఎలుకలోన
వాడుకొందువు దానిని వాహనముగ
ఏమియభిమానమున్నదో యేనుగునెడ
దానిశిఖరమును వరియించి తాల్పినావు
ఏనుగుధరించుతోండము నెలుకతోక
రెంటికిని ముడివెట్టి చేర్చితివి నీవు
ఘోలనూత్మస్వరూపుడ జూడుడంచు
బోధజేయ నెంచితివె లంబోదరుండ !

విమర్శనలు

అడవిపువ్వులు

ఆంధ్రమున సుభాషిత గ్రంథములు లేమికిం జరిగింది, గీర్వాణభాష నిదివఱకు వెలువడియుండిన సహృదయప్రతికయందలి సుభాషితముల గొన్నింటిని బురస్కరించుకొని, స్వకపోలకల్పితముల బహుసంఖ్యాకములఁ జేర్చి యీ గ్రంథమును తాము రచించినట్లు శ్రీ మిన్నికంటి గురునాథశర్మగారు చెప్పుచున్నారు. “సారస్వతగహనమున నిండుగా మెండుగా విరియఁ బూదిన తీరియలనుండి కవి తనకిచ్చవచ్చినట్లు వీర్చియు, తనయొక్క యుదాత్తభావలతావితానము ప్రసరించు నట్లు హర్చియు” నీయడవిపువ్వులను వాఙ్మయప్రపంచమున విరజల్లినట్లు గ్రంథపరిచయముం గూర్చిన శ్రీ నా. వేంకటేశ్వరకాశ్రమిగారు వ్రాయుచున్నారు. వారు తలంచినట్లే నాను మిగ్రంథమున కెంతయుఁ దగి యున్నది. తేనియలొల్గు నీనూక్తిసుమములు రస లాలసములను సహృదయభృంగముల హృదయముల నాకర్షించి తేనెవాకలహోఁ దేలించుననుటలో సందేహము లేదు. కావుననే యిందలి కొన్ని సుమముల నీవఱకే భారతి యలంకరించుకొనియున్నది.

ఈ ఖండకావ్యమునందలి కొన్ని వర్ణనములు భవని ప్రధానములై, కొన్ని భవనిప్రధానములు కాకున్న సన్యాసదేశపరములై వాచ్యార్థ చమత్కారముగలవై సదుపదేశకము లగుచున్నవి.

క. ఇచ్చునది హాప ముండంగఁ

బుచ్చుకొనునది ననబోడి పొంతనె యుండన్, లేస్సు. శాఖామృగములు శాఖలయందే యుండుట

గుచ్చితపు గిలకనడుమ

స్వచ్చిన తనకేమొ నాయీ వగులఁగ నఱచున్.

[హాపము]

అనునీరీతివర్ణనములు మనకు నిత్యప్రత్యక్షములగు విషయములను సంబంధించి మిగుల చమత్కారము గల్గించుచున్నవి. కాని శర్మగారు గీర్వాణాంధ్రీకరణము పట్టి, గొన్ని యెడలఁ గొంతజాగరూకత గ్రహింపమిచే గొలదిలొట్టులు కలిగినవి. ఒకచిన్నయుదాహృతి.—

కొమ్మలపై విహంగములు

కోటరమందు భుజంగముల్ ప్లవం

గమ్ము లొగిన్ సిగన్ వికచ

కమ్రఘుమంఘుమగంధవృక్ష

ష్పమ్ముల భృంగముల్ చెలంగు

జంధనపాదపమా ! గణింప శ

కృమ్ములై మాకు నీతనువు

సం దెబులేవు వనీపకావళుల్.

దీనికిమూలము—

మూలం భుజంగై శ్శిఖరం విహంగైః

శాఖాః ప్లవంగైః కుసుమాని భృంగైః

పార్శ్వం మతంగైః కరుణాంతరంగైః

సంసేవ్యతే చందనపాదపస్య.

అను పండితరాజశతకశ్లోకము. తదనుసారముగ

నిచట “కొమ్మలపైఁ బ్లవంగములు కోటరమందు

భుజంగముల్ విహంగమ్ములొగిన్ సిగన్” అనియుండుట

యుచితముకదా! ఇట్టివి పొరపాట్లు కావచ్చును. అట్టివి ద్వితీయముద్రణమున సవరింపఁబడవచ్చును. సహృదయులగు పాఠకులు

సిరుల నదృష్ట మేఘములఁ

జెందినచంచల, లెవ్వ రాఁగనే

ర్తురు? నిరతప్రయాణముల

తో నసువుతో నిలువంగఁబో వహో

నరవరులార! కావ్యసుధ

నవ్యయశోమయకాయముం బరి

స్ఫురణమునేయు సత్కృతులఁ

బూజ్యుల నొజ్జలఁ గొల్పుఁ డర్థులై.

అనుకవిప్రబోధము నాలించి కవితోకమును కృతార్థముంజేయుదురుగాక!

తెలుఁగున నిట్టిగ్రంథములతో నిది మొదటిదని చెప్పవచ్చును. ఇట్టి యమూల్యగ్రంథము నాండ్రలోకమున కర్పించిన శ్రమకారుఁడగుట.

బులుసు వేంకటరమణయ్య

అక్కరు సార్వభౌముఁడు

కృతికర్త: వెంపటి సత్యనారాయణగారు, బి.ఏ., బి.ఇడి., విశాఖపట్టణము.

క్రాను నైజాన ౧౨౩ పుటలు: వెలరు. ౦-౮-౦.

హిందూదేశమును బాలించిన మహమ్మదీయులలో నక్కరు కడు సమర్థుడు. అక్కరు పీరుడు, రాజనీతిని చక్కఁగ నెరిగినవాడును గనుక తన రాజ్యమందలి అన్ని మతములవారిని సంతోషపెట్టగలిగెను. 'ఒక నా డొక మహమ్మదీయుఁ డొకతాయిని దీసికొనివచ్చి దానిపై మహమ్మదు పాదచిహ్నమున్న దని చెప్పెను. అక్కరునకు దానియందు విశ్వాసము లేకపోయినను మహమ్మదీయుల కానంద మొనగూర్చుట కాలఁ దాతాతని మహా వైభవముతోఁ బూజింప నానతిచ్చెను. తాను స్వయముగఁ జని యాతాతని గొంతెడారము మోసెను.' ఇట్లే యతడు హిందువుల సంతోష

పెట్టుటకు హిందువుల పెండ్లాడియు, ముఖమున బొట్టు పెట్టుకొనియు అనేకవిధముల ప్రజలమనముల నాకర్షించెను.

శత్రుకేషముండినయెడల తనకు ముప్పు వాటిల్లనని రాజపుత్రుల నందరిని తన వశము చేసికొనెను. కాని రాజా ప్రతాపసింగుమాత్ర మాతనికి లోబడలేదు.

రాజ్యపాలన విషయమున పుత్రుడైనను తన్నెదిరించినవానిని కఠినముగ శిక్షించుచుండెను. 'ఉదారస్వభావుఁ డనియు, నీతిశాస్త్రు నిపుణుఁ డనియు, సత్త్వవర్తకుఁ డనియు, మహాపురుషుఁ డనియు విఖ్యాతిగాంచిన యక్కరుసార్వభౌముడు— రాజకీయవ్యవహారములయందు దెన్నియోపర్యాయములు' ద్రోహకార్యముల నాచరించుచుండెను. కాని అదంతయు ప్రజలక్షేమముకొరకే!

ఇట్టి అక్కరుసార్వభౌమునిచరిత్రమునకు వలయు విషయము నేకరించి సులభతైలితో వ్రాసిన సత్యనారాయణగారి రచనందనీయులు. వీరి ఉద్యమము క్లాఫునీయుము.

ఈ గ్రంథము పాఠశాలయందు ప్రవేశపెట్టవగినది. మనదేశమును పాలించిన చక్రవర్తుల జీవితచరిత్రలు మనకే తెలియకుండుట శోచనీయము. అందును అక్కరునుబోలిన చక్రవర్తులని.

'రాజు'

విజయాశ్వచరిత్రము

కర్త: పురాణం పిచ్చయ్యకవి, నల్లూరు.

ఇయ్యది పూర్వపుప్రబంధకవులమార్గము ననుసరించి వ్రాయబడిన యొక ప్రబంధము. అయినను చదువుట కింపుగానుండు నూతనవిషయములు పెక్కులు కల్పింపబడి క్రొత్తదారిని ద్రొక్కినది. ఎందో పురాణమునందు గలుగునని విన్నకథ యారచన కాధారము. శ్రీపురము గాపురముగాగల విజయాశ్వధరణిపతి సత్యవ్రతుడు. పాండ్యదేశమునందలి కనకపురము రాజ

ధానిగా గలిగిన శశిబిందునరపాలుని మాతరు యశోవతి యాతనిసతి పతివ్రత. వీరిరువురి పుణ్యచరితంబులు నీ ప్రబంధమున గూర్చబడినవి. యశోవతీ విజయాశ్వుల పరిణయాదికవృత్తాంతమంతయు పూర్వభాగముగా, ఈ యిరువురి వ్రతపరిపాలనను, నారదునితోడున శ్రీయః పతి శ్రీమన్నారాయణుడు పరిపరివిభముల పరిశీలించుట యుత్తరభాగముగ నని యిది రెండుభాగములుగ వేలబడినది. ఈ కథను జదివిన నేరికయినను మరి యొక కథ మనమున కింపుగ దోషక దీనినే మరిమరి చదువ మన సగును. పారాణికకథల కొండొంటికి కొన్నిట పోలికలు తప్పవనుట కిందలి సిద్ధునిచరితము తార్కాణ యగును.

తైలి మృదుమగురమై తీగలువారుచున్నది. ఎగుడు దిగుములులేనిశయ్య. రచన సందర్భశుద్ధిగలిగి సలక్షణ మయియున్నది. ప్రబంధంపుపోకడలన్నియు దీన నమరి యున్నవి. పలునీతు లిందు తగునీతుల సంగతి దప్పక పొందుపరుపబడినవి. సర్వలక్షణసంపన్నమైన దీనిని రచించి నేటిప్రమాణప్రబంధములకు మరియొకసంఖ్యను గూర్చి, తాను నొకప్రబంధకవి యయిన పిన్నయ్యకవి గారి నాంగ్రు లభింపందింతురు. ఇట్టికపులు నేటికి నున్నారాయని ఆశ్చర్యానందములును, వీరి నజ్ఞాతవాస మున నుంచిన విచారమును పాతకులయందు ముప్పిరి గొనగలవు. వీరింకను కొన్నిరచనలను గావించినట్లు తెలియుచున్నది. కాని యట్టిసూచనయేని యీ గ్రంథ మున గనుపించదు. తగినయాచరాభిమానములే లభించుచో నెన్నిటినేని రచింపగలుగుదురనుటకు వెనుదీయ నవసరము కానరాదు. దీనివెల రు. ౧-౪-౦

పాశ్చాత్యభావప్రపంచము

రాజమహేంద్రవరమున వెలసిన ప్రాక్ ప్రతీచీ గ్రంథమాలా ప్రథమపుష్పముగ నీ గ్రంథము వెలువడినది. 'సర్వజన సామరస్యమునకు లోడ్డుడు ప్రాచ్యపాశ్చాత్య దేశముల యుత్తమజ్ఞానము ఆంగ్లంబులో వ్యాప్తము చేయుట యీ గ్రంథమాలవారి యుద్దేశము. 'ప్రాచ్య

లును పాశ్చాత్యులును ఒకేమానవజాతికి చెందినవారు. సుఖ దుఃఖములు, అనురాగాదిభావవిశేషములు వారికి సామాన్యములు. చిత్రవృత్తి, మానసికవికాసము, ఆధ్యాత్మికోన్మేషము వారిఏకత్వమును ప్రకటించుచున్నవి.' అట్టి యొక ప్రపంచమందలి మహనీయుల జీవితచరిత్రలు మనకు ఆదర్శప్రాయములు కాగలవు. ఒకప్రాచ్య పాశ్చాత్యదేశములవారే కాక ప్రపంచమందలి అన్ని దేశములకు జెందిన మహాత్ముల జీవితచరిత్రలు ప్రపంచ మునకును, ఆంగ్లంబును ఉపయోగకరములు కాగలవు.

'పాశ్చాత్యభావప్రపంచము' న, పందొమ్మిదవ శతాబ్దమున యూరపు అమెరికాలలో జీవించియుండిన మహాపురుషుల కొందఱ జీవితముల సంగ్రహమును, వీరు ప్రపంచమున కందజేసిన మహోత్కృష్ట సందేశములును గలవు. కొంచె మించు మించుగ యిందుహరింపబడిన మహనీయులందరును సమకాలికులు. వీరందరును జ్ఞాన సముపార్జనకొరకు రేయుంబవట్లు తప మొనరించిరి. లోకము నుద్ధరింప తమసర్వస్వ ముపయోగించిరి. వారు కనుగొనగలిగిన సత్యములను లోకమునకు వెల్లడించిరి. స్వార్థమునకు లొంగరైరి. విపులముగ వ్రాసినయెడల వీరలయొక్కొక్కరి జీవితచరిత్రమే గొప్పగ్రంథము కాగలదు. దుర్భర దారిద్ర్యము ననుభవించుచు తమ సత్యచారమును వీడక లోక సేవచేసిరి.

వీరందరిలోనను గెజిమహాశయుడు చాలగొప్ప వాడని చెప్పవచ్చును. ఇంగ్లండునగల Minerva Press ఆతని గ్రంథముల నిరసించి, 'అవిహాడ వాఙ్మయ మునం దుండవచ్చునులే' యనెను. కాని యితని యాధిక్యమును గుర్తించి యింగ్లండునకు తెలిపిన వాడు కార్లయిలు. కార్లయిలున కీతనియందు గురుభావ ముండెను. గెజియొక్క జీవితచరిత్రనుగురించి వ్రాయుచు అతడు ప్రపంచమున కుపదేశించిన జ్ఞానమును విస్ఫుటము చేసెను.

ఇంగ్లీషు తెలియనివారి కీ గ్రంథము చాలయుపయోగకరము. 'ఇయ్యది బి. ఏ. పరీక్షకు పఠనీయ

గ్రంథముగ (B. A. Part II, Detailed text) నిర్ణయింపబడుటయే దీని యాధిక్యమునకు నివర్తనము.

‘రాజు’

కారద

కారద: సచిత్రమాసపత్రిక. సంపాదకుడు, ప్రకాశకుడు: ఎఱ్ఱాప్రగడసత్యనారాయణమూర్తిగారు, మదరాసు. మదరాసునందలి మధుకరవేణిమద్రాక్షరశాల యందు ముద్రితము. సంవత్సరపుచందారు. ౧-౮-౦ లు. విడిసంచికనెలరు. ౦-౨-౦ లు. కారదయొక్క మొదటి సంపుటం మొదటిసంచిక ౧౯౩౩ జూలై నెలలో వెలువడినది.

‘జన్మవృత్తాంతమున’ నిలిచిపోయిన పత్రికలయు, ఇప్పుడు వర్ధిల్లుచున్న పత్రికలయు ప్రశంస గలదు. ఇప్పుడున్న యితర ‘పత్రికల ననుకరించుటకు యిది వెలువడలేదు. నామమాత్రములగు చిల్లరపత్రికలను దూషించుటకు తిరుగాడ లేదు.....ధన సంపాదనకు పూనుకొనుట లేదు. ఆంధ్ర విద్వాంసులయొక్కయు కవులయొక్కయు యభివృద్ధికై పాటుపడుటయే దీని ముఖ్యోద్దేశము’ ఇట్టి ఆశయాదర్శములతో యీ “కారద” ఆంధ్రదేశమున తిరుగుటకు మొదలిడెను.

ఇందు కథలు, నాటికలు, పద్యములు గలవు. వానిలో కొన్ని సశేషములు. సమాజసంస్కారమును అనువాదమొకటి కలదు. దుర్గాబాయ్ కథయందు అల్లిక కొంతగలదు కాని పాత్రపోషణము ఉచితరీతిని లేదు. ‘వినోదిని’ యనునది యొకనాటిక. ఇందు స్త్రీస్వాతంత్ర్యమును గురించి వ్రాయవలయునను కుతూహలము చూపట్టుచున్నది. ‘బండిఖానా’ అనుకథ యందు కథకుని కల్పనా పైపుణ్యము గననగును. ఇతర వ్యాసములును రచయితల సేర్పును, వారిసంస్కారమును విస్ఫుటము చేయుచున్నవి.

పత్రికా ‘నిర్వహణము దుస్సాధ్యమునగుగతి’ తెలిసియు, ఈకార్యమునకు గడంగిన శ్రీమూర్తినారా

యణ మూర్తిగారికి ‘ఆంధ్ర విద్యత్కవి సోదరులు’ ప్రోత్సాహము నొసంగెడగుకాతే!

‘రాజు’

భాగవతావతరణము

రాయలు పైజు రం పుటలు. గ్రంథకర్త నోరినరసింహశాస్త్రిగారు, సాహితీసమితి, గుంటూరు. ఇదియొక చిన్న పద్యకావ్యనాటిక. ఋగ్వేదాన్నిమాధర్వణ వేదములను వ్యాసమహర్షి నుండి పొందిన వైలవైశంపాయనలైమినిసుమంతులును, సకలపురాణములను పొందిన గోమహర్షణుడును తమలో తా మెవరెక్కువ యని వివాదపడుదురు. ఒకేధర్మమును నిష్పక్షపాతముగ నీయేపుర కేసువిధముల నుపదేశించినవ్యాసులవారికి వీరికి జరిగిన వాద మచ్చెరువుగొలుపును. అతను పరమేశ్వరుని ధ్యానింప నారదుడు ప్రత్యక్షమగును. తా నుపదేశించినయొకేధర్మము తననలుపురు శిష్యులలోను వివాద కారణమైనందుకు తానుచేసినలోప మెట్టిదో వివరింపుమని వ్యాసులు నారదుని ప్రార్థించును. ఈనాలుగు వేదములకును సమన్వయముగూర్చు భగవద్వక్త లేకున్నచో ఈష్టవ్యాఖ్యానములు వివాదకారణములగుటతో నచ్చెరువులేదనియు, ఈశ్వరగుణసంపద మొనరించినచో ఈవివాద మంతరించుననియు, ఈ మహాత్మాగ్రమునకు వాణీదేవి యతని కశేషసహాయ మొనరించుననియు నారదుడు చెప్పును. గంగాసోతస్సు వలె వాణి యతనిజిహ్వగ్రమునుండి వెల్లివిరియును. దానిని భరింపగలకుకయోగిహుడ యెట్లయెదురై భరించి భక్తిరసమరంధ్రము త్రతతో మైమరచి నృత్యము చేయును. శిష్యులు తమవివాదములు మరచి భగవత్సంకీర్తనముతో నాట్యములు సల్పుదురు. భక్తిలేనిజ్ఞానము పరస్పర వివాదములకు నూలమనియు, భగవద్వక్తజ్ఞానాజ్ఞానజనిత సమస్తభేదసంహారకమనియు, ఆట్టిభక్తిని కీర్తించి వ్యాసులు ప్రాపంచికశాంతికిని, మానవకోటిముక్తికిని మార్గము సేర్పరిచెననియు గ్రంథముయొక్కసంక్షేపము. ధర్మమున కెన్నివ్యాఖ్యానములు చేసినను భగవత్సం

కీర్తన రూపమున భాగవతము వ్రాయనిదే భక్తోపదేశము పూర్తికాక, భాగవతముయొక్క అవతరణమున కావశ్యకత యేర్పడి, అది అవతరించి భక్త్యసమన్వయమును ఆత్మత్వప్రియగుచ్చినవిధానము నతిసుందరముగ, మధురముగ, వర్ణించినకాస్తులుగారికల్పన మెంతయు ధన్యము.

గ. స.

అద్వైతచంద్రిక

దేవీమాసైజు ౧౩౭ పుటలు, వెల రు ౧-౦-౦ గ్రంథకర్త: శ్రేష్ఠలూరు కృష్ణస్వామయ్యగారు. తిరుపతి శ్రీస్వాత్వర్తమండలివారిచే ప్రకటింపబడినది. శ్రీకంచి కామకోటి పీఠాధిపతులు శంకరాచార్యులవారికి కృతి యీయబడినది. శ్రుతిస్మృతిపురాణములలోని వాక్యములు, శ్లోకములు నాధారముగా అద్వైతేతరమతముల నెల్ల ఖండించి అద్వైతసిద్ధాంతము నిస్సంశయముగ విశేషపరచు రెండుప్రకటనములగ్రంథము. వేదాంతజిజ్ఞాసాపరులు నగువారిపాలిటి కల్పతరువు. సంస్కృత వాక్యములు తెలుగుతాత్పర్యములతోగూడి సాధారణులకుఁగూడ సులభముగ బోధపడగలదు.

గ. స.

అభిజ్ఞాన శాకుంతలము

మహాకవి కాళిదాసు రచించినగీర్వాణమాతృక నాధారముచేసికొని కవిరాజశ్రీరాజావత్సవాయి వేంకట నీలాద్రరాజుగా రీగ్రంథమును రచించియున్నారు. ఇది హాకే అనేకులగు నాంగ్రహంజితకవులు కాళిదాసుని నాటకమునకుఁ దెలుగుచేత లానర్చియున్నారు. కాని యంతవఱకుఁ గలతెలియింపులు కేవలభాషాంతరీ కరణములేయనియు, నిందు గవిరాజుగారు రసానుగుణముగ స్వతంత్రరీతుల నవలంబించి గ్రంథమునకుఁ గొంత వన్నె తెచ్చియున్నారనియుగ్రంథాంతరవైలక్షణ్యమును, దీనికిఁ దీరికను వ్రాసిన శ్రీబండారు తమ్మయ్యగారు బాగుగ

వివరించియున్నారు. అట్లే యిందుఁ గొన్ని స్వతంత్ర రచనములు రసోచితములై కవిరాజుగారిప్రతిభను విశేషముచేయుచున్నవి. సులలితము సలక్షణము నగు శ్రీ నీలాద్రరాజుగారికవిత్వామృతము సహృదయశేయమగుట నిస్సంశయము. కాన నీయాంధ్రీకృతి పాకలాకమునకు బహుపకారక మగుచున్నది.

శ్రీ కవిరాజుగారు సహజపాండితీవిలసితు లగుటచే నీగ్రంథము నాటకమయ్యను గొన్నిప్రబంధపుఁ బోకడలును, ప్రాధరీతులును ఇందుఁ గానవచ్చుచున్నవి. ప్రబంధరీతి ననుసరించి యొదంకములవఱకును, అంకాంతమున, కవివిరుదములను, అంకపరిసమాప్తిని నిరూపించుపద్యములు కలవు.

ఇంతకంటెఁ గొంతసులభతైలీ నీనాటకము రచింపఁబడిన మిగులరమణీయముగ నుండును.

శ్రీ కవిరాజుగారియాంధ్రీకరణము చాలజాగ్రత్తగఁ జేయఁబడియున్నను గొన్నియొడల సంతయుత్తమముగ నున్నట్లు తోచుటలేదు.

1 అం. పుట 2. పం. 19. ఓహో! రాజా! ఇది యాశ్రమమృగ మాశ్రమమృగ మహస్తవ్య మహంతవ్యము” అని తెనిగింపు. “ఆశ్రమమృగోఽయం నహస్తవ్యో నహస్తవ్యః” అనిమూలము.

లేడినిజంప దువ్యంతుడు సంసిద్ధుడైయున్న పుషు సంభ్రమమున ఋషులుపల్కు నీమాటలలో “నహస్తవ్యః” అనుదానికి ద్వీరుక్తి యుచితము. సంభ్రమమున ద్వీరుక్తి కలుగును. ఆశ్రమమృగమునకు ద్వీరుక్తి యనవసరము. కావుననే చూలమునఁ గానరాదు. మఱియు నిచటి నశ్శపదము ప్రసజ్య ప్రతిషేషముగుటఁ గ్రియతోనే యన్వయించును. కావునఁ బర్యదాస నాశ్రయించి “అహంతవ్య” మనియాంధ్రీకరించుట సరసము కాదు. ఇచట “చంపవలదు” అనుక్రియయే విధేయము. కాన “ఇది యాశ్రమమృగము: దీనిం జంపకుము, చంపకుము” అనురీతినుండుట లెస్స.

పుట 5. పం. 18 “ఆశ్రమంబు లవ్యాజవేష ప్రవేష్ట వ్యంబులు” అనియాంధ్రము. “వినీతవేషేణ ప్రవేష్ట న్యాని తపోవనాని నామ” అని మూలము.

ఇచట వినీతపదమున కవ్యాజమనునది ప్రతి పదము కాదు. రాజునకు రాజవేష నువ్యాజవేష యగును. కావున నిచట “ఆశ్రమములు వినీతవేష ప్రవేష్టవ్యములు” అనియే యుండవలెను. వినీతము = సన్మము, అవ్యాజము = కపటముకానిది.

పుట 15. పం. 24. “సన్నిహితతాపసోత్తము లారా! యాశ్రమమృగంబుల రక్షించుకొనుడు.” అని తెలుగు, “భోభో! స్తవస్వినో, సన్నిహితా స్తపోవన సత్త్వరమ్యై భవత” అని మూలము. ఇచట నాశ్రమ జంతురక్షకై సన్నిహితులు కంఠం అని యుండవలెను. కాన సన్నిహితపదము తపస్విని శేషణము కాదు.

2 అం. పుట. 21 పం. 3. “లడ్డుండలు బజాయిం చుటలోనా? అట్లయిన నేనిప్పుడే తుణము పుచ్చు కొన్నాను” అని తెలుగు. “కిం మోదకభక్షణే! తత్ప్రతిగృహీతోఽయం తుణః” అని మూలము. సమమైనయాంధ్రీకరణమున నిట్టిరీతి తెలిగింపు బాగుం డు. రసోచితముగ స్వచ్ఛాంధ్రీకృతి నొనర్చునపుడు మక్కికిమక్కిగాఁ బ్రత్యయములను మార్చి వ్రాయుట రసానుగుణము కాజాలదు. “లడ్డుండలు తినుట యందా! ఆపనికైననో ఈతుణముందే సిద్ధము” అని యుండిన బాగుండెడిదేమో!

పుట 28. పం. 3 “నేటితో మాత్రిత్రోప వాసము పూర్తియగును. తేపు నాల్గవనాడు వ్రతో ద్యాపనానంతరము చిరంజీవితోఁ బంక్తిగూర్చుండి పారణనేయ సంకల్పించినాము” అని తెలుగు. “ఆగా మినిచతుర్థదినసే ప్రవృత్తపారణో మ ఉపవాసో భవి వ్యతి. తస్మిన్ దినసే దీర్ఘాయుషా వశ్యం సన్నిహితేన భవితవ్యమ్” అని మూలము.

మీఁది యాంధ్రీకృతి మూలమునకు సరిపడఁ జాలదు. రాజోపునాలవదిన మనగా తేపని యర్థ మెట్లుగను? అట్టి యభిప్రాయ మున్నచో “తస్మిన్ దినసే” అనియే యుండవలెను.

దినసే” అనియూడఁ జెప్పుట మాని కని “శ్వేదశ్యం దీర్ఘాయుషా” అనియే చెప్పియుండును. శ్రీశమ్భుయ్య గారు సరియగుయాంధ్రీకరణము లనుపపన్నములయందు, శ్రీకవిరాజుగారి తెలిగింపే యుచితమనియుఁ దీక్షలో వివరించియున్నారు. కాని యది సరిపడదు. వారు చెప్పినట్లు ఋషులయష్టిపూర్ణిమానామయై రాజమత నోచిన సావిత్రివ్రతము పార్థ మితోఁ బూర్తినింది, రెండు సేక కాలావస్థితములయి వ్యవధానకూన్యము లనుటకు వీలు లేదు. ఈరెండుకార్యములకును నడుమ వ్యవధానమే యున్నచో, నొకదానిపిదప నింకొకదానిని నెరవేర్చు నవకాశ ముండుననియు, నపుడు రాజు తనమిత్రుని రాజ ధానికిఁ బంపుట అవసరమనియు, శ్రీశమ్భుయ్యగారి యభిప్రాయము. ఋషికుమారులు కొన్నిరాత్రులు సారథిద్యోతీయముగ రాజు నుండఁగోరిరి కాని యొక్క రోజే యుండవలెనని యాచింపలేదు. కావున వ్యవధాన మున్నను రాజాశ్రమమును వీడ వీలులేదు. సావిత్రి వ్రతము జ్యేష్ఠపద్ధద్వాదశిదినమునఁగాక చతుర్థియం ధారంభింపఁబడునట్లు పంచాంగములవలనఁ దెలియు చున్నది.

4 అం. 48 పు 20 పం. ఆపస్తేపమితో ప్రవేశించి” అని తెలుగు. “అపటిక్షేషేప్రవిశ్య” అని మూలము.

47 పు. 3 పం. “మేలుకొన్నప్పటికి నేనేమి చేయఁగలను?”

అని తెలుగు. “ప్రబుద్ధాపి కి మహం కరిష్యే” అని మూలము. శకుంతలయెడ రాజన్యాయముచేయుట యెఱిగినను నేనేమిచేయఁగలను? అనిచెప్పుట ప్రస్తుతముకాని మేలుకొనుట కాదు.

52 పు. 6 పం. “ఇటు ఇటు భవతీ శకుంతలా!” అని తెలుగు. మఱిమూలమో, “ఇత ఇతో భవతీ” అనియే.

55. పు 3 పం. తెలుగు “భగవంతుడా!” మూలము ‘భగవన్’.

56. పు. 2 పం. తెలుగు: వత్సా! శకుంతలా! మా. వత్సే శకుంతలే!

6 అం. 90 పు. 6 పం. “జనపనారసీచువలె
నేలాడుగడ్డాలతో చిత్తరువంతా.....” గడ్డాలు
కాదు. గడ్డాలు గల ఋషులు. నూలమున “లంబ
హర్షానాం తాపసానా” మని కలదు.

91 పు. 15-16 పంక్తులు. “ఏమీ! ఇది
చిత్తరువా!” అనిరాజు పల్కమాటయున్నగాని సమ
స్వయము కుదురదు. మఱియు సచటఁ గొంతగ్రంథ
పాఠము కలదు.

97 పు. 23 పం. “వారు భవత్సఖుండుయిన
వశ్రీ కవగ్యులు” అనితెలుగు. “సఖ్యుస్తే సకల శత
క్రతో రజయ్య” అని నూలము. అవగ్యులు =
చంపదగనివారు. అజయ్యులు = చంపశక్యము కాని
వారు. కాన “వశ్రీ కజయ్యుల” నుట లెస్స.

7 అం. 104 పు. 9 పం. “అవతరింపవచ్చును”
తె. దిగవచ్చుననుట లెస్స.

104 పు. 3 పం. “నమస్తే కష్ట తపసే” అని
కవిరాజుగారు.

“నమస్తస్మై—” అని మాలము. కాశ్యపుని
యెదుట పడినపుడుగదా మగ్యమపురుష ప్రయోగ ముచిత
మును!

111 పు. 17 పం. “(రాజు శకుంతలవంధన
మందికొని) వీరప్రసవా భూయాః” అనును. ఇది
మాలమున మృగ్యము. శకుంతల యీవరకే వీరప్రస
విని యైనదే; కవిగారి యీయాశీర్వచనకల్పనమున కభి
ప్రాయమేమో!

స్వతంత్రగ్రంథములను రచించుటకంటె భాషాం
తరీకరణ మొనర్చుట చాలకష్టమైనపని. కావున శ్రీకవి
రాజుగారిగ్రంథమున నిట్టిలోట్టుండుట వింతకాదు.
శ్లోకముల నాంధ్రీకరించుపట్ల వారు మిగులశ్రద్ధ పూని
యుండుట, వచనమునఁగూడ నట్టిశ్రద్ధమాపిన మిగుల
రమణీయులుగ నుండెడిది. అది ద్వితీయముద్రణమునఁ
జక్కపడఁగలదని యనుకొనుచున్నాను.

మొత్తముమీఁద శ్రీ నీలాద్రిరాజుగారి యీ
శకుంతలము [అంకాంతపద్యములలో “శకుంతలన్”
అనివారు చెప్పినారు కాని “శకుంతలమునన్” అని
యుండవలెను.] రమణీయ నాటకమునటచేఁ బాఠక
లోకము దానికి స్వాగత మొసఁగి కవిరాజుగారి
ప్రయత్నమును సఫలము చేయుఁగాక.

• బులుసు వేంకటరమణయ్య

ఆత్మచరిత్ర

గ్రంథకర్త: రాయసం వెంకటశివుడుగారు,
యం. ఏ., యల్. టి.; మదరాసు ఆంధ్ర గ్రంథ
మాలయందు ఇరువదిరెండువ శుశుమముగ బ్రకటింప
బడినది.

వాఙ్మయమందు ఆత్మచరిత్రలకు ప్రాధాన్య
మవసరము. మనదేశవాఙ్మయమందు ఆత్మచరిత్ర లనేక
ములు లేవు. ఆత్మచరిత్రల వ్రాసికొనుట ఆత్మస్తుతి
కాబాలదు. ఆత్మచరిత్రలయం దాత్మస్తుతికి స్థానము
లేదు. “స్వీయచరిత్ర కథన మాత్మోద్ధరణమునకువలె
పరోద్ధరణమునకును” వినియోగపడుచున్నది. ‘చేసిన
తప్పుల చెప్పిన పోవు’ నన్నట్లు తమ లోటుపాట్ల
గుర్తించుటవలన ఆత్మోద్ధరణ కవకాశము కలుగు
చున్నది. ‘ప్రపంచమునందు కులీనులు, శ్రీమంతులు,
బలవంతులు, పండితులు, వీరులు, శాస్త్రజ్ఞులు, మత
చార్యులు’ మాత్రమే ‘స్వీయచరిత్రకథనమునకధికారు
లుగ పరిగణింపబడుచున్నారు.’ కాని విశ్వమందలి ప్రతి
యణువునుండియు మనము నేర్చుకొనవలసిన విషయము
లున్నవి. అందువలన వైనుపహరింపఁబడిన వారి జీవిత
ములే కాక అందరిజీవితములును లోకమున కుపకరింప
గలవు. ప్రతివస్తువును ఎదోయొకవిధమున ఆదర్శ
నీయమైనదిగ స్ఫురించుచున్నది. మహనీయుల జీవితచరి
త్రములు సామాన్యుల కాదర్శనీయములు. రామాయణ
మన్న ప్రాయీకముగరాముని కథయే. పురుషోత్తముడు
కావున ఆతనిచరిత్ర మానవుల కందరికి ఆదర్శనీయమై
విరాజిల్లుచున్నది.

‘గ్రంథకర్త యేపుస్తకము వ్రాసినను యాత్మచరిత్రమె యగు నని యొక సుప్రసిద్ధరచయిత నుడిచెను.’ గ్రంథకర్తయొక్క యావజ్జీవితాంశముల నా గ్రంథములు ప్రతిబింబించకపోయినను మానసికాధ్యాత్మిక విషయములందు మాత్ర మని గ్రంథకర్తయొక్క మతమును, మనోనిశ్చయములను చాటుచున్నవి. అందరు గ్రంథకర్తలయొడ మాత్ర మీ న్యాయము చెల్లదు.

ఆత్మచరిత్రల కుపయోగము లనేకములు గలవు. ఆత్మచరిత్రరచయిత జీవితమందలి విశేషముల నెరిగి అందలి యుత్కృష్టతఁ గొని మన పద్ధతుల మార్పుకొనుట యొకటి. ఆయాదేశకాల పరిస్థితులగురించియు, నేశచరిత్రనుగఱించియు, ఆకాలమున దేశమున వర్ధిల్లుచుండిన ఉద్యమముల గురించియు ఆత్మచరిత్రల మూలమున మన కెంతయేని తెలియగలదు. రాయసం వెంకటశివుడుగారి ఆత్మచరిత్రయు ఈకాలమునను ముందుకాలమునను పై చెప్పినరీతిని ఉపయోగపడగలదు.

రాయసం వెంకటశివుడుగారు తమ ౬౩-వ సంవత్సరమున ఆత్మచరిత్రను వ్రాసిరి. వారు ఎక్కువ కాలము విద్యాబోధన, విద్యాదానముల జేసిరి. మన దేశమున నేటి విద్యావిధాన మెట్లుండునదియు, యెట్లుండవలసినదియు, ఎట్టి సంస్కారము బొందిన దేశాభ్యుదయముగలుగునదియు, నూనింప వారు సమర్థులు. వీరు ఇంచుమించు తూర్పు సముద్రతీరమందలి ఆంధ్ర జిల్లా లన్నింటియందును ఉపాధ్యాయపదవియందుండిరి. ఇందుమూలమున వీరు అనేకవిధములగు మనఃప్రవృత్తులు గల యువకుల నెరిగియుండగలరు. ఇట్టి వీరివంటి అనుభవకాలుల ఆత్మచరిత్రలో దేశీయయువకుల మానసికప్రవృత్తులకు తగునట్లు విద్యావిషయకములయిన నూచనలు కూడ ఉండినయెడల నీగ్రంథము అధికతర ప్రయోజనకారియైయుండును.

మనదేశమున ఆదర్శప్రాయులగు పురుషు లనే కులు గలరు. వారి జీవితచరిత్రలు సామాన్యుల

కనేకవిధముల నుపయోగపడగలవు. వారుమాత్ర ఆత్మచరిత్రలవ్రాసి లోకోపకారము చేయుదురుగాత!

‘రాజు’

సముద్రమథనము

శ్రీమతి చిల్కపాటి సీతాంబాప్రణీతము.

నెల్లూర వెలయు శ్రీవాగ్వల్లి గ్రంథమాలాష్టమ కుసుమముగ శ్రీమాన్ కొమాంపూరు వెంకటరామానుజాచార్యులచే ప్రకటితము. వెల రు ౦-౧౨-౦.

‘.....మృదుమగుర పద్మరచనా విభూతిః “బద్ధిసీపరిణయం” బసు నుత్తమకావ్యంబు విరచించి సరసులగు రసికవరుల నలరించిన శ్రీమతి చిల్కపాటి సీతాంబాగారిని దృశ్యప్రబంధ మొందు రచింపఁగోరిన పెక్కుండు నాటకాభిమానుల యభిమతం వీడెన్ “సముద్రమథనం” బసు “విష్ణుమాయావిలాస నాటకము” బ్రవర్తనోపయోగంబుగ లలితపదధూయిత్వంబై విరాజిల్లఁ గృతి నొనరించి మా వాగ్వల్లికిందొడవున నర్పించినందులకు గృతజ్ఞుల’ మని అవతారికయందు గలదు.

బలిచక్రవర్తిచే నోడింపబడిన యింద్రుడు విష్ణుప్రేరేకుడై దానవుల సముద్రమథనమున కాహ్వానించుటయు, సముద్రమథనకాలమున జనించిన హాలమును శివుడు మ్రింగి లోకముల రక్షించుటయు, విష్ణువు మోహినిరూపమున సురలకు అమృతమును పంచి యిచ్చుటయు ఇందలి కథాపూర్వభాగము. ఉత్తర భాగమున, శివుడు మోహినిని వెన్నాడుటయు, రత్న రథపానమును గలదు.

నాటకమున నివిరెండును ప్రశ్నేకవిధమున ఒక దాని కొకటి యతకక యున్నవి. ‘సముద్రమథనము’ నకును, శివేశేవుల కథకును పొందిక యేర్పడునటులు లేదు. విష్ణు మాయావిలాసము లనేకములు గలవు. అందు సముద్రమథన మొకటి; హరిహరుల ప్రణయ నాటకము మరియొకటి.

నాటకమందు Unity of action అనునది ఆవశ్యకము. అటులుండ, మోహినియవతారమునకుఁ బ్రసక్తి అమృతమును పంచిపెట్టుటతో ముగియగా 'గిరీసుని యహంకారంబుఁ బాపునెవంబున నారదుని మనోరథంబును దీర్చుట' కయి మరల యీయవతారము నెత్తుటచే కథయంతయు మారుచున్నది. ఇట్లే నాటకమున ఐక్యత నుమరుదు.

నాటకము న్రాయుటకు వలసిన సాహిత్య మల వరచుకొనిన యీ గ్రంథకర్త కడుంగడు ప్రశంస నీయురాలు. కవిత్వము సరళముగను, మనోహరము గను ఉన్నది.

‘రాజు’

BANKS THE MONEY MARKET

గ్రంథకర్త: బి. రామచంద్రరావుగారు, యం. యే., పి.హెచ్. డి., యల్. టి., యఫ్. ఆర్. ఇ. యస్. (లండను) కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమున ఆర్థిక వ్యాపార విద్యాశాఖోపన్యాసకులు. డెమ్మి సైజున ౨౫౭ పేజీలు. వెల రు. ౨-౦-౦.

ఈ గ్రంథము గ్రంథకర్త Institute of Bankers వారి పక్షమున నొసంగిన నాలుగుపన్యాసముల సంచిక. గ్రంథకర్తగారు మారదేశమున కలకత్తా నగరమున కేగి యార్థికవిషయములందు ప్రావీణ్యము బడసి కొన్ని గ్రంథముల వ్రాసియున్నారు. ఈ గ్రంథమున నితర గ్రంథములవలెనే భారతదేశపు టార్థిక విషయములు, బ్యాంకులు మొదలగు విషయములు విమర్శింపబడినవి. బ్యాంకింగు పద్ధతులు ప్రపంచమునం దితరదేశములం దేవిధముగ నున్నవియో చక్కగ వ్రాయబడియున్నది. మనదేశమునను ప్రైవేటుబ్యాంకుల స్థితిగతుల వెల్లడిచేసిరి. బ్యాంకుల సంస్కరించుటకు కొన్ని సూచనలును గలవు. రిజర్వుబ్యాంకు సౌకర్యము బ్యాంకు మొదలగు సంస్థల ప్రయోజనమును తెలియజేసిరి.

ఆర్థికముగ మనదేశము కడుహీనదశయందున్నది. ప్రభుత్వమువారి యనుమతిని కమిషనులు బయలుదేరి యావిషయమై దేశస్థుల చక్కగ బరిశీలించి నివేదికల ప్రభుత్వమువారి కందచేయున్నారు. ఈ నివేదికల విలువను, వీనియందు చేయబడిన సిఫార్సులను అమలునకు దెచ్చినయెడల ఎట్లు దేశస్థి మారునదియు గ్రంథమున విపులముగ విమర్శించిరి.

గ్రంథమున పారిభాషిక పదప్రయోగ మండుట వలన ఆర్థశాస్త్రమందు ప్రవేశము లేనివారికి సులభముగ నర్థము గాకపోవచ్చును. కాని సమాలోచనా దృష్టితో దేశకాలపరిస్థితులను గమనించియు ప్రమాణ గ్రంథముల ననేకముల శోధించియు వ్రాయబడిన గ్రంథముకావున నిది ఆర్థశాస్త్రాభ్యయనము చేయువారి కుపయోగపడగలదు.

‘రాజు’

గ్రంథస్వీకారము

రాయబారము

(మొదటిసంపుట) గ్రంథకర్త: దేవరాజు వేంకటకృష్ణారావుగారు, బరంపురం, గంజాం జిల్లా. డెమ్మి సైజున ౧౮౮ పుటలు, వెల రు. ౧-౦-౦.

ధ్యానము

గ్రంథకర్త: నిమిషకవివేంకయ్యగారు, మోడేకుర్రు, గ్రంథము ఉచితముగ దొరకును. డెమ్మి సైజున ౨౩ పుటలు.

మాహేశ్వరసూత్రములు

నంది కేశ్వరవిరచితములు

గ్రంథము, నిరంజనానందస్వామిచే ప్రకటితము. రమణాశ్రమము, తిరువణ్ణామలై. క్రాసు సైజున ౧౩౩ పుటలు; వెల రు. ౦-౮-౦.

౪౯౫

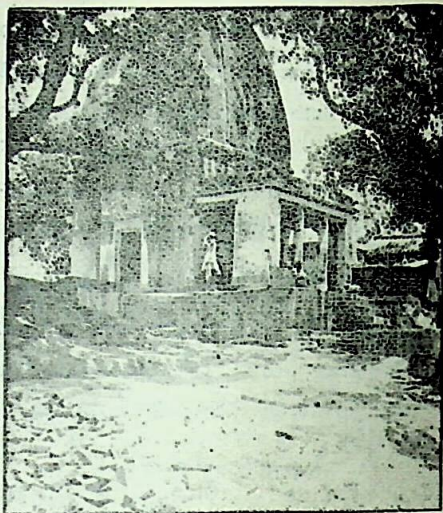
అధినివేశస్వరాజ్యము

గ్రంథకర్తలు: దిగవల్లి వేంకటేశవరావుగారు.
గొనుపల్లి వేంకటప్పయ్యగారు, బెజవాడ. క్రానుపైజు
న ఆదిత్య పుటలు. వెల రు. ౦-౧౨-౦

శ్రీమద్భగవద్గీత

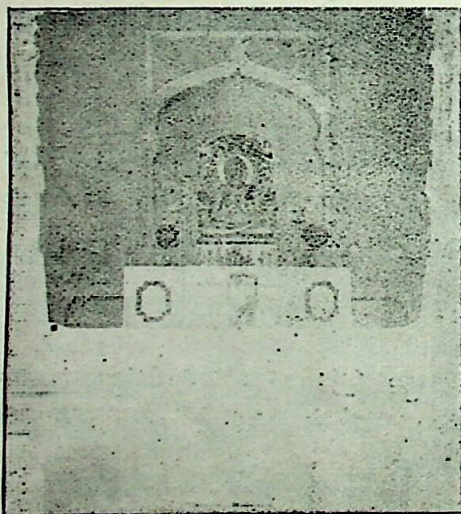
(యశఃగానము) (ద్వితీయము ప్రథమ)

గ్రంథకర్త: శ్రీ తూముసీతారామదాసుగారు,
భారతశక్తినిలయము, వీరభద్రపురము, రాజమహేంద్ర
వరము, వెల రు ౦-౬-౦

శివాలయము

(సారనాథము)

మూలగంధకుటీ విహారమునందలి

బుద్ధ విగ్రహము

(సారనాథము)

ధామేఖస్తూపము

(సారనాథము)

—సి. బగన్నాథదాసు.

పునర్విమర్శనము

‘ఉచ్చారణసంజ్ఞలకు’ జవాబు

తేకుమల్ల కామేశ్వరరావు

౧౯౩౩-వ సం. మేనెలభారతిలో ‘ఉచ్చారణ-
విశేషపుగుర్తులు’ అనువ్యాసం ప్రకటించేను. ఆవ్యా-
సం బాన్సెల భారతిలోని మనవిమాటలలో ‘ఉచ్చా-
రణ సంజ్ఞలు’ అన్న శీర్షికతో (పుట ౧౦౦౭) భారతీ-
సంపాదకులచేత విమర్శించబడింది. ఈ విమర్శకు
జవాబు ఆవసరమనితోచి యీ జవాబు రాస్తున్నాను:

౧. నేను నావ్యాసంలో ఉచ్చారణవిశేషాన్ని
తెలుపడానికి అక్షరాలపై నో కిందో ఒక్కొక్క-
రోక్కొక్కచూదిరి గుర్తును వరసతీరు లేక పెనుతున్నా-
రనిచెప్పి వాటినున్న టిని తీసివేసి శాస్త్రీయంగా వుండ-
డానికిని ఒకగుర్తును యేర్పరిచేను. దానిని విమర్శకులు
“ఈగుర్తురాడ ‘ఒక్కొక్కరోక్కొక్కచూదిరిగా
వరసతీరు లేక పెనుతున్న గుర్తుల సంఖ్యను ఆధికము
చేయును.....” అని విమర్శించేరు. ఇలాగు యెప్పుటి-
కయినా అవుతుందా? అనేకరకాల గుర్తులు తీసివేసి
ఒకేగుర్తును యేర్పరచడం గుర్తులసంఖ్యను యెక్కువ
చెయ్యడ మవుతుందా?

౨. చదువుకున్నవాళ్లే కొన్నికొన్నిమాటల్ని
తప్పుగా వుచ్చరిస్తున్నారని విమర్శకులు చెప్పి కొన్ని
మాటల్ని వుదహరించేరు. అవేవంటే-భాగవతముఅనేది
బాహవతము, బాఘవతము, బాగవతము అనీ, బ్రాహ్మ-
ణుడు అనేది బ్రాహ్మకు బ్రాహ్మకు అనీ మొదలైనవి.
ఈవుదాహరణలిచ్చి ‘ఉచ్చారణకు సరిపోవుసంజ్ఞలు
అక్షరములు- లేకయావారిట్లువుచుచున్నారా? ...
అభ్యాసములేక, నోటికి శ్రమనీయనిష్టము లేక’ అని
విమర్శకులన్నారు. భాగవతాన్ని యెన్ని మోస్తరులుగా
వుచ్చరిస్తూన్నా ఆసలుస్వరూపం భాగవతమనే
అంటున్నాము. అంతేకాని వారివారి తప్పువుచ్చారణలే

ఆసలురూపాలనడంలేదు. అదేమోస్తరుగా అనేక
మంది అభ్యాసంలేక, నోటికిశ్రమనీయ నిష్టంలేక
కొన్నివిదేశభాషాపదాల్ని తప్పుగావుచ్చరించి, ఉచ్చ-
రించినట్లే తప్పుగా రాస్తున్నారు. అది సవరించి ఆసలు
రూపం రాసేపద్ధతి నేనుచెప్పేను. కనుక దీంట్లో విమర్శ-
కులకీ నామా వివాదముండవలసిన ఆవసరంలేదు.

౩. నేను చెప్పిన విదేశభాషాపదాలు క్రమేపీ
తెలుగులో కుదురుకుపోతాయనీ, కొన్నిటిని సమాన
పదాలు మనం యేర్పరుచుకోవాలనీ విమర్శకులు రాసేరు.
ఇలాగు కుదురుకుపోడానికి, సమానపదాలు యేర్పరుచు
కోడానికి వీలులేనిధూగోళకాస్త్రం, విదేశచరిత్రలలోని
పదాలను గురించిమాదా నేను నావ్యాసంలో చెప్పేను.

౪. “Bank, Mail పదములయందలి a, ai,
వుచ్చారణలేకదా ఆంధ్రలిపిని ప్రాయసాధ్యము కాకుం-
డునవి! అచ్చుల యుచ్చారణములు హల్లుల యచ్చా-
రణము లెట్లుకాగలవు? ఒకభాషలోని అచ్చు లింకొక
భాషయందు హల్లులగునని యేభాషాతత్వవేత్తయు,
ఏశబ్దానుశాసనుడును పేర్కొనినట్లుగానరాదు,” అని
విమర్శకులు విమర్శించేరు. దీనికి సమాధానమేమిటంటే
Bank, Mail అనేమాటలలో వుండే a, ai లను
గురించి నేను నాసిద్ధాంతం చెప్పలేదు. ఆమాటల
మొదటవున్న హల్లుల్నిగురించి నేను నాసిద్ధాంతం
చెప్పేను. అంతేత విమర్శకుల విమర్శ సరికాదని నా
అభిప్రాయం. ఇంక రెండోసంగతి- ఒకభాషలో
అచ్చులు మరొకభాషలో హల్లులవుతాయా అన్న
సంగతిని గురించి ఇంగ్లీషులో w, y అనుఅక్షరాలు
ఒక్కొక్కప్పుడు అచ్చు లవుతూవుంటాయి. కాని
అవియెన్నటికైనా మనభాషలో అచ్చులవుతాయా?

౫. “అచ్చుమీద అచ్చుకలియడం అసందర్భముని ఏ ఐ ఓ డౌల ఉచ్చారణతత్త్వమును తెలిసినవారసాహసంపరు” అని విమర్శకులురానేరు. గుణసంధి, వృద్ధిసంఘలలో కొంతభాగాన్ని గురించి నా అభిప్రాయం చెప్తున్నాను. రమేశుడు, సూర్యోదయము, కరుణైకనిలయుడు, గంగాఘము మొదలైన సమాటలలో సామాన్యంగా అందరూ అచ్చుమీద అచ్చు కలిసిందంటున్నారు. కాని యిది శాస్త్రీయంకాదని నా అభిప్రాయం. అచ్చు హల్లువంటిదికాదు, ప్రత్యేకంగా ప్రాణం లేకపోవడానికి అచ్చులకి ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వముంది. రెండుఅక్షరాలు కలిసే యన్నప్పుడు ఆరెండింటి యొక్క గుణంకాని, ఆరెండిటిలో యేదో ఒకదాని గుణంకాని వుండాలి. ఆలాగుగాక ఆరెండిటికంటె కొత్తమాదిరి దొకటివస్తే అది కలియడమెలాగవుతుంది. ఇది రసాయనశాస్త్రమే యేమిటి! కనుక ఆసంధి వదాల్గోవున్న అక్షరాలుగాక కొత్తఅక్షరం వొకటి వచ్చినప్పుడు అది కలియకఅనూడదు ఉదా:— రమా + ఈశుడు రమేశుడు, కరుణా + ఏకనిలయుడు = కరుణైకనిలయుడు. పై ఉదాహరణలలో ఈమార్పు రెండుకు వచ్చేయంటే ఆయామాటల్ని కలిపి వుచ్చరించేటప్పుడు పలుకుబడిలో వ్యవధాన మేమాత్రం లేకుండా వుండాలంటే ఆయాపాఠే వుండాలి. అంచేత. అంతేగాని ఆయాఅచ్చులు కలిసి ఆకొత్తఅచ్చులు యేర్పడాయనూడదు. ‘ఏ’ ని విభజిస్తే ‘ఆ + ఇ’ కాని ‘ఔ’ ను విభజిస్తే ‘ఆ + ఓ’ గానిరావు. ఆ, ఇ, ఓలు ఎంతప్రాతిపదికాలో ఏ, ఔలుమాడా అంత ప్రాతిపదికలే. కనుక అచ్చులు కలియవన్నాను.

౬. “Furlong, Pharmacy మొ. పదముల యందలి మొదటి వర్ణముల యుచ్చారణమును డెలుపుటకు వక్రింప నొక చుక్క పెట్టెవలయునన్నారు” అని విమర్శకులన్నారు. దీనిలో వారికికలిగిన సందేహ మేమిటో నాకు బోధపడడం లేదు.

౭. “వచ్చాము, నవ్వారు, కావాలా, తాటాకు, విడాకులు మొదలగుపదములలోని చ్చా, వ్చా, వా, టా, డా మొదలగుపదముల నంటియున్న అచ్చును వ్యావహారికముగా నుచ్చరించునపుడగు ధ్వనిని డెలుపుటకు వానిమీద రెండుచుక్కలుంచవలెననిరి.

అసలు వ్యాసమును, దానిపయి విమర్శనమున, పయి ‘జవాబు’ను వరుసగా చదివి చక్కగా వానియందలివిషయములను గ్రహింపగల సహృదయులు పయి ‘జవాబు’ ‘సౌబు’ను నిర్ణయించుకొన గలరు.—పూర్వ విమర్శకుడు.

అస లీపదముల యుచ్చారణమే యొకతీరునలేదు. వచ్చీము, వచ్చేము- నవ్వేరు, నవ్వీరు- తాటేకు- విడేకులు అని ఊరి కోదిమనుగావచ్చుది. ఎన్నిసార్లు లించినను నాని యుచ్చారణ యొక్కతీరున నిలవదు. ‘మాను, ఏమి, రామమ్మ’ ల విషయము నింతయే” అని విమర్శకులు రానేరు. నేను నావ్యాసంలో చెప్పిన దేమిటంటే వచ్చాము, నవ్వారు మొదలైన సమాటలు రానేవదలి చెప్పేనుకాని గ్రామ్యుగావచ్చువాడాన్ని గురించి కాని, వ్యావహారికాంతర్భేదాల్ని గురించికాని నావ్యాసంలో చెప్ప లేదు. కనుక విమర్శకుల యీ విమర్శకు అవసరం కనబడదు.

౮. “తెలుగున అచ్చుఅక్షరములు (Type) తొమ్మిదివందలవరకున్నవి. ఈ కొత్తఅక్షరములు మరెండుమాడువందలు కాగలవు. ఇప్పుడున్న వానిని తగ్గించి అచ్చుకూర్చును నుకరము చేయవలసియుండ ఇంకను వీనిని ఎక్కువచేయవలయును సంస్కరణము కాదు” అని విమర్శకులు అన్నారు. నేను రెండుమాడుకొత్త గుర్తులు మాత్రమే చెప్పేనుకాని వందలు వేలు చెప్పలేదు. ఈగుర్తుల అవసరమైనా కోకాలకో ధర్మంగా వస్తావుంటుందిగాని, నిత్యంరాదు. కనుక యీ గుర్తుల ప్రతి అక్షరంతోయీ పోతపోయవలసిన అవసరం లేనేలేదు.

విదేశభాషలు, యితరభాషలలోని పదాలను తెచ్చుననేటప్పుడు అనేక కొత్తగుర్తులేర్పరచుకుని తెచ్చుకొన్నాయి. భాషాభివృద్ధికోస మవసరమిది. ఆమోక్ష రుగానే మనభాషకిన్నీ. అక్షరాలు యెక్కువవుతాయి, తక్కువవుతాయి అన్న కారణాలు దీనికి సరిపోవు.

౯. “సంస్కరణము లభ్యుదయహేతువులు. కాని తాము సంస్కరింపబూనిన విషయతత్త్వమును చక్కగా డెలిసి, సంస్కరణమువలని సాధకసాధకములను లేస్సుగా విచారించి, సంస్కరణప్రయోజనములను నిశ్చయించి సంస్కర్తలు సంస్కరణమును జేయవలసియుందురు. సంస్కరణములపట్ల కేవలము నభిలాష, ఉత్సాహము నెవ్వరికిని సంస్కరణార్హతను గలిగింపజాలవు.” అని విమర్శకులు రిమార్కులు చేసేరు. ఈరిమార్కులు యేవిమర్శకుడు యేవిమర్శకుని గురించి చెయ్యవూడదు? కాని మంచి విమర్శలో యిటువంటివి వుంటే విమర్శకే లోటు.

సాధిపాఠ్య విశేషములు

ప్రపంచవ్యవహారములు విచిత్రగతిని నడచుచున్నవి. సకలవ్యవహారములును వక్రగమనము చేయుచున్నవి. ప్రపంచావృతమైన ప్రబోధనమయమునందు ఆచారవిజ్ఞానములకు ప్రపంచసంరంభము సకలవ్యవహారములందును ప్రవర్ధమానంబగుచున్నది. ఆదికాలమునుండియును మాహాత్మ్యమునకు మతాచారములు, బలసంకల్పము ప్రమాణములుగను పరిణమించినవి. మాంత్రికులు, తాంత్రికులు, వీరులు, శూరులు, ధీరులు, పండితులు ప్రపంచమునందు ప్రజలను, దేశములను వశపరచుకొని ధర్మవ్యాజమునను గలుగజేసిన బీభత్సము వర్ణనాతీతము. నిత్యమైన ధర్మమన్వితమైన ఆచారపాతబద్ధమైన ప్రజాశక్తినిస్తంభింపజేసినది. అవిన్యాసరమైన ఆచారమహర్ణవము ప్రళయముల కౌశల్యమైనది. ఆచారమహర్ణవమునందు జ్ఞానాశ్రయములు విశ్వక్రేయస్సునకు వినియోగపడిన దివ్యఘట్టములు స్మరణశ్రవణమననయోగ్యములైనను నిత్యజీవనమునందు నిరాదరణమును బడయుచున్నవి. సకలవ్యవహారములందును ప్రపంచావృతమైన ప్రతిఘటనము విహితాకృతినిదాల్చు

చున్నను ధర్మాభ్యుదయమునకు సాధనముగ నున్నది.

ప్రపంచపరిణామమునందు సృష్టివికాసమునకు శాంతి సాధనమైనను విప్లవము సాధనముగను విశ్వసంపాదకు నుపయోగింపబడుచున్నది. ప్రపంచధర్మపరిణామమునకు ప్రళయము రాద్రూపమునను వినియోగపడుచున్న విధమును విశ్వరూపసందర్శన సంస్మరణములు విశేషము చేయుచున్నవి. రాజ్యాంగవ్యవహారములకు సహజములైన ప్రళయాంగములు మతార్థికసాంఘికాది రంగములకును న్యాపించి శాంతి దుర్లభమైన విశ్వమునందు విప్లవము తాండవమాడుచున్నది. స్వాధిపత్యరాయణమైన ఆచారపితౄచము విప్లవతాండవమును జేయుచు పరార్థపరాయణమైన శాంతిని దుర్లభము చేయుచున్నది. విప్లవతాండవమును ఉపసంహరణముచేయుటకు శాంతిరసము సాధనము గాని రాద్రసము సాధనము గాదు. విజయుడు భయంకరమైన విశ్వరూపమును సందర్శించి భీతిల్లి సామ్యమైన శాంతిరూపమును సందర్శింపగోరినటులు సంగ్రామసంతృప్తమైన ప్రపంచము శాంతికి

పరితపించుచున్నను శాంతి దూరస్థ మగు
చున్నది. యుద్ధపర్వములు సౌస్తికపర్వానంత
రము ముగియుట సహజము. శాంతిపర్వానం
తరముననే ఆనుశాసనికపర్వమును సాధ్యము.

* * * *

శాంతిపర్వము

ప్రపంచమంతయును శాంతిపర్వము
నభిలషించుచు యుద్ధపర్వము నారాధించు
చున్నది. ఈ యారాధనమునకు చిరకాలా
గతంబైన సంగ్రామసంస్కారము బీజము.
మతసంస్కారమునకు మతసంగ్రామము సాధ
నమగుచున్నది. రుష్యాదు దేవాలయ
ములు ధ్వంసముచేయబడి దేవాలయస్థానము
లను నాటకమందిరములు, భోజనశాలలు,
విద్యాలయములు, పతనమందిరములును నాక్ర
మించుచున్నవి. విద్యాలయములందు భగవ
న్నామస్మరణముప్రతిపేధింపబడినది. హిందూ
స్థానమునందు సనాతనులకును సంస్కారుల
కును సంరంభము వ్యాపించుచున్నది. సకల
దేశములందును మతవిషయములందు ప్రచండ
సంరంభము సంప్రాప్తమగుచున్నది. సుస్థిర
విశ్వాసములు భగ్నములగుచున్నవి. మతరం
గములందు ప్రవర్ధమానంబగుచున్న సంరంభ
మార్థికరాజకీయాది రంగములందును విఃకీ
తాకృతిని దాల్చుచున్నది.

ఆర్థిక సంగ్రామము భయంకరాకార
మును దాల్చుచున్నది. సుంకముల సంరంభము
ప్రపంచపణ్యములను, ప్రపంచసస్యములను,

ప్రపంచ షేత్రములను, కర్తాగారములను,
యానవాహనాదులను తాగుమారు చేసినది.
భగవద్దత్తములైన సంఘదలు స్వప్రయోజనార్థ
మై భస్మము చేయబడుచున్నవి. అమెరికా
సంయుక్తరాష్ట్రములందు మానవ పోషణ
మునకు కీలకములైన గోధుమపంటలు, స్రుతి
పంటలు నాశనముచేయబడుచున్నవి. ధరలను
పెంచుటకై చేయుచున్న ప్రయత్నములు
శాంతిహాసమును గాకను ప్రళయహాసమును
దాల్చుచున్నవి. బంగారువిషయమునను, న్యవ
సాయశ్రమల సందర్భమునను చూజువెట్టు
గా రవలంబించుచున్న రాజ్యనీతి సంరంభ
మునకు మూలమగుచున్నది. అమెరికాయందు
వస్తువుల ధరలు 100-కి 50 వంతునను పెరిగి
నటు లార్థికపండితు లభిప్రాయపడుచున్నారు.
ధరలు పెరిగినను తరిగినను, ప్రచండమైన
ఆర్థికసంరంభము ప్రవర్ధమానం బగుచున్నది.

గ్రేటుబ్రిటను రాజకీయార్థికసాంఘికసం
గ్రామవ్యవహారములం దవలంబించుచున్న
రాజ్యనీతి సంరంభమునకు సాధనమైనటులు
శాంతికిసాధనము గాకున్నది. ఓటావానిర్ణ
యము లార్థికప్రయోజనములకు నిరర్థకము
లైనవి. పరాధీనరాజ్యముల దుఃఖానుభవ
మును ఓటావానిర్ణయములు ద్విగుణీకృతము
చేసినను గ్రేటుబ్రిటను కేవిధమైన ప్రయో
జనమును గలుగలేదు. అధినివేశరాజ్యములు
కొంతలాభమును పొందినను గ్రేటుబ్రిటను
మాత్రము శుభస్థితిని బడయుటలేదు. ఆర్థిక

వ్యవహారములందువలెను సాంఘికవ్యవహారములందును గ్రేటుబిటనునందు సంరంభము పెరుగుచున్న విధమును జాతీయపక్ష కార్మిక పక్ష సంరంభము విశేషముచేయుచున్నది. సమీపమునందున్న అయిల్లాండుపట్లను, దూరమునందున్న హిందూస్థానముపట్లను గ్రేటుబిటను చూపుచున్న నిరసనభావము బ్రిటిషు రాజ్యాధికారులవలంబించుచున్న భేదదండోపాయములకు ప్రమాణముగ నున్నది. సరిహద్దురాష్ట్రప్రాంతములందు బాంబులప్రయోగమువిస్తవసాధనములకు నిదర్శనముగనున్నది. వివిధరంగములందును సంగ్రామసాధనములకు గల ప్రతిష్ఠ శాంతిసాధనములకు గలుగకున్నది.

జర్మనీయందు నాజీపక్ష మవలంబించుచున్న రాజ్యానీతియును ప్రచండమైన సంగ్రామమార్గము నవలంబించుచున్నది. జన్మభూమి నామమునను జరుగుచున్న నిర్బంధములు, దురంతములు, హత్యలు భయభ్రాంతులను గలుగజేయుచున్నవి. ప్రాన్సుదేశమునం దాయుధవిసర్జనము లేకపోవుటయే కాక ఆయుధధారణము వ్యాపించుచున్నది. ఇటలీ, ఆస్ట్రియా రాజ్యములు శాంతినామమున ఆయుధధారణమును జేయుచున్నవి. పాశ్చాత్యరాజ్యములు జనీవాయందు కోట్ల రూప్యములను వ్యయముచేసి శాంతిమందిరములను నిర్మించుటయును, స్వదేశములందును, విదేశములందును సంగ్రామసన్నాహములను జేయుటయును సంరంభసాధనము గాని శాంతి

సాధనముగాదు. ప్రపంచావృతమైన ప్రళయవృత్తమునందు పరాధీనరాజ్యములస్థితి మాత్రమయోమయముగ నున్నది. పరాధీనరాజ్యములందు హిందూస్థానస్థితి పరమవిషాదమును గలిగించుచున్నది.

* * * *

హిందూస్థానము

ప్రాచ్యపాశ్చాత్య సంస్కారసంఘర్షణమునందు హిందూస్థాన మధోగతిపాలయి స్వీయ ప్రయోజనములకును, పరప్రయోజనములకును నిరుపయోగమైనది. ప్రాచ్యసంస్కారపరమైన హిందూస్థానసత్త్వమునకు కీలకమైన భావసామ్రాజ్యము శిథిలమైనది. పారతంత్ర్యము పాశ్చాత్య సంస్కారపరమైన భౌతికసామ్రాజ్యమును దుర్లభముచేసినది. భావభౌతిక సామ్రాజ్యశూన్యమైన దేశమునకును, ప్రజలకును పుట్టుగతులు లేవు. హిందూస్థాన మాతృస్వరూపస్వభావములను విస్మరించినది. సహజమైన ఆత్మశక్తి స్తంభించినది. చిరకాలాగతంబైన ఆచారావరణములం దాత్మప్రకాశము మందగించినది. సకలాంగములును శుష్కించినవి. జవనత్త్వములు స్తంభించినవి. భౌతికవికాసమునకు కీలకములైన అన్నవస్త్రములు దుర్లభములైనవి. ఆత్మవిశ్వాసమునకు బీజమైన విజ్ఞానము దుస్తరమైనది. ఆత్మోద్ధరణమునకును దేహసంరక్షణమునకును పరావలంబనము శరణ్యమైనది. పరావలంబనము పరమానర్థములకును మూలమైనది. అన్నవస్త్రముల కాకరమైన దేశమున

కన్నవస్త్రములకు పరదేశము లాధారములయి నవి. సకలసంపదలకును నిలయమైన దేశము దరిద్రగ్రస్తమైనది. ధైర్యసాహసముల కాల వాలమైన దేశము నిర్విర్య మైనది. కళా శాస్త్రములకు ప్రసిద్ధిని బడసిన దేశము కళా కాంతి విహీనమైనది. జ్ఞానసామ్రాజ్యము సుఖి ప్రించిన దేశ మజ్ఞానావృతమైనది. వేదాంతమున కాశ్రయమైన సవిత్రదేశము మూఢాచార ముల కాశ్రయ మైనది. ఉత్తమోత్తముల కైనను స్వదేశమునందే ఆత్మోపలబ్ధి దుస్తర మై పరదేశీయులకుగల గౌరవప్రతిష్ఠలు దుర్లభము లైనవి. వివిధాంగములును, భాష యును, భావములును అధికారాచారావరణములందు బద్ధములై ఆత్మవిశ్వాసమును, ఆత్మశక్తియును సంతరించినవి. పరావలంబ నమువలెను, ఆచారావలంబనమును ప్రజా శక్తిని నిర్విర్యము చేసినది. ప్రజలును, నాయకులును అల్పసంతుష్టులై పరమార్థమును విస్మరించి స్వధర్మపరాజ్యులులైరి. సకలమును సంధకారబంధురమై తరణోపాయము దుస్తరమైనది. పరమవిషాదావస్థయందును ఆత్మ విశ్వాసము తరణోపాయమునకు సాధనము గాని పరాశ్రయ మాత్మోపలబ్ధికి సాధనము గాదు. నిత్యమైన ఆత్మోపలంబనము పరమ పురుషార్థమునకు సాధనముగాగలవిధమును ప్రపంచేతిహాసములందలి మహానుభావుల చరిత్రములు విశేషము చేయుచున్నవి.

* * * *

ఆత్మవిశ్వాసము

ప్రపంచవ్యవహారములందు జీవజాలముల కాత్మోపలబ్ధికి పరిమితమైన బాహ్యవిషయా రాధనమునందుగల విశ్వాసము పరిపూర్ణమైన ఆత్మారాధనమునందు గలుగకున్నది. “స్వయంతీర్థః పరా తారయతి” యనెడి పరమార్థము ప్రజలకును, నాయకులకును తరణోపాయముగ నున్నది. ఎవరి తరణోపాయము వారి హస్తములందే కలదను పరమార్థమును అమెరికా, రుష్యా, ఇటలీ, బర్మనీ, జపాను దేశముల యుదంతము సహస్రముఖము లను ప్రత్యక్షముచేయుచున్నది. అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రము లవలంబించుచున్న “సీరా” విధానము ప్రజల కాత్మశక్తిని గలుగజేయుచున్నది. ఆయుధధారణము నారాధించెడి రాజ్యముల నడుమను సోవిటు రుష్యా పొందుచున్న యభివృద్ధిని హెరియటుగా రభినందించుచున్నారు. బ్రెజిలునందు గూడిన ప్రేమయూనియను కాంగ్రెసున కధ్యక్షులు వాల్డెనుగారు రూజువెల్టుగారి విధానమును ప్రశంసించిరి. దుర్భరమైన ఆర్థికదుస్థితికి పాలైన జర్మను రాజ్యమునకు హిట్లరుగా రాశాకాంతులను ప్రసరింపజేయుచున్నారు. జపాను, ప్రపంచమునం దంతటను ప్రతిబంధకములకు పాలయ్యును ఆత్మవిశ్వాసమును గలిగి వికసించుచు భయభ్రాంతులను గలుగజేయుచున్నది. ప్రపంచావృతమైన ప్రళయావస్థయందు సకలరాజ్యములకును ఆత్మోద్ధరణమున కాత్మవిశ్వాసము శరణ్యముగ నున్నది.

స్వతంత్రరాజ్యములకు శరణ్యమైన ఆత్మావలంబనము పరాధీనరాజ్యముల కత్యంతావసరమగుట నిర్వివాదాంశము. పరావలంబన ఫలమును రాండుటేబిలు సమావేశములు, శ్వేతప్రతినిర్ణయములు, విల్లింగ్డ్డు సాల్సుబరి ప్రభువుల భావములు, హోరు, మిచెలురాంకు, సప్రూ, జయకరు, పాత్రో, ముత్తులక్ష్మీరెడ్డి గారులు మొదలగువారు తెలిపిన యభిప్రాయములు, పార్లమెంటు శాసనసభల చర్చలు, జనాభిప్రాయములు, పత్రికాభిప్రాయములు విశేషముచేయుచున్నవి. ప్రజలు కామితార్థములను బడయుట కాత్మావలంబనసాధనము నారాధించవలసిన యవసరమును గతానుభవమును, గాంధీమహాత్ముని యుపదేశాచరణములును విశేషముచేసినను ప్రజల కాత్మావలంబనము దుర్లభముగ నున్నది.

గాంధీమహాత్ముని యుపదేశాచరణము లాత్మసంస్కరణమునకు వినియోగపడుచున్నను సంకల్పసాధనరహిత మైన ఆత్మసంస్కరణ మాత్మసాక్షాత్కారమునకు నిరుపయోగమగుచున్నది. సంకల్పసాధనములు పారతంత్ర్యమును సమకూర్చుటలు ఆత్మసాక్షాత్కారపరమైన స్వాతంత్ర్యమును సమకూర్చుచున్నవి. ప్రజలకు పరాధీనమైన పారతంత్ర్యపాశముల నతిక్రమించుట దుష్కరమైనను స్వయంకృతములైన ఆచారపాశబంధముల నతిక్రమించుట సుకరము. ఆచారపాశబంధముల నతిక్రమించుటకు సకల జనులకును నియతకర్మానుష్ఠానము సాధనముగ

నున్నది. ప్రపంచ మంతయును శాంతిపథము నధిష్టించుటకు ఘోరమైన తపస్సును జేయుచున్నది. ఒకమూలను మతాచారములు ధ్వంసము లగుచున్నవి వేరొక వైపున నాధికనిర్ణయములు నిర్మూలము లగుచున్నవి. మరొకప్రాంతమునను రాజ్యాంగములు పరివర్తనమును బొందుచున్నవి. ప్రపంచమునందంతటను సంగ్రామసన్నాహములును, ఆర్థిక సమరములును చెలరేగుచున్నవి. ప్రపంచ వ్యాప్తము లైన పరివర్తనసన్నాహములన్నియును శాంతిశ్రుతియందు స్థాయిని పొందుచున్నవి.

అశోకచక్రవర్తి 2300 సంవత్సరములకు పూర్వ ముపక్రమించిన శాంతిధర్మమునె గాంధీమహాత్ముడు వర్తమాన కాలమునందు లోకకల్యాణమునకు పూరించుచున్నాడు. గాంధీమహాత్మునకు యెరవాడా చెరసాల మైనను, సబర్మతి సత్యాగ్రహశ్రమమైనను, షర్లకుటిసాధమైనను ధర్మనిర్వహణమునకు సమానాశ్రయములుగ నున్నవి. కర్మయోగము, జ్ఞానయోగము, భక్తియోగము పూర్ణమైన శాంతియోగమునందు సమన్వయమును పొందుచున్నవి. ఆత్మసాక్షాత్కారమునకు గాంధీమహాత్ముడుపదేశించిన సహాయనిరాకరణయోగము వర్తమానప్రపంచ సంస్కారమున కపరిచితమైనను ధర్మసాధనముగ నున్నది. త్యాగయోగపరాయణమైన ఆత్మసందర్శనము సకలార్థసాధనముగ నున్నది.

గాంధీమహాత్ముని ఉపవాసోదంత బనమును జేయవలసిన యవసరమును విశేష
మాతృయోగపరాయణ మైన పూర్ణయోగ దము చేయుచున్నది. శాంతమూర్తి, సాధు
ప్రభావమును విశదము చేయుచున్నది. ప్రజ మూర్తి, గాంధీమహాత్ముడు ప్రత్యక్షము
లును, నాయకులును వారి లక్ష్యమును శ్వేత చేసిన ఆత్మశక్తిప్రభావమును ప్రజానాయకులు
భవనము, శ్వేతపత్రము, పార్లమెంటు, శాస గ్రహించి వారి యావచ్చక్తిని నాతోడ
నసభలు, రాండుటేబిలు సమావేశములు లభికి వినియోగించి కామితార్థములను బడ
మొదలగు బాహ్యవిషయములనుండి మరల్చి యుట వివేకము, ధర్మము.
స్వయంసహాయపరమైన ఆత్మయోగావలం

భారతి
సచిత్ర మాసపత్రిక

అధిపతి

తా. నాగేశ్వర రావు

సంపాదకుడు

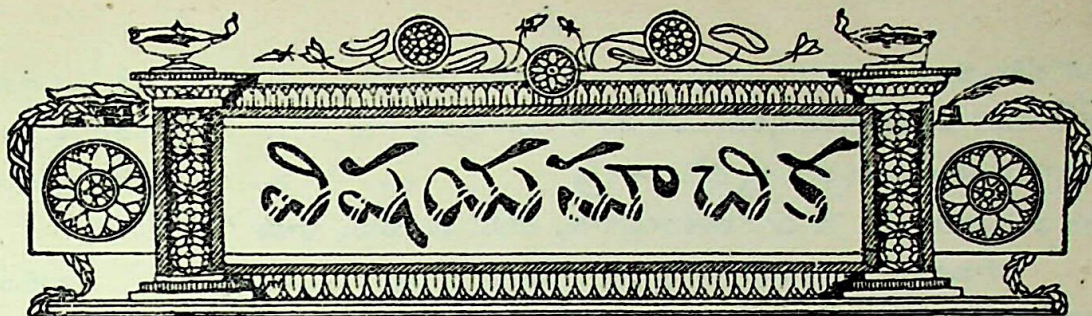
గన్నవరపు సుబ్బరామయ్య

సంపుటము ౧౦. సంచిక ౧౦.

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము, మద్రాసు.

୧୧୩୩

Printed at the
ANDHRAPATRIKA PRESS
G. T., Madras.

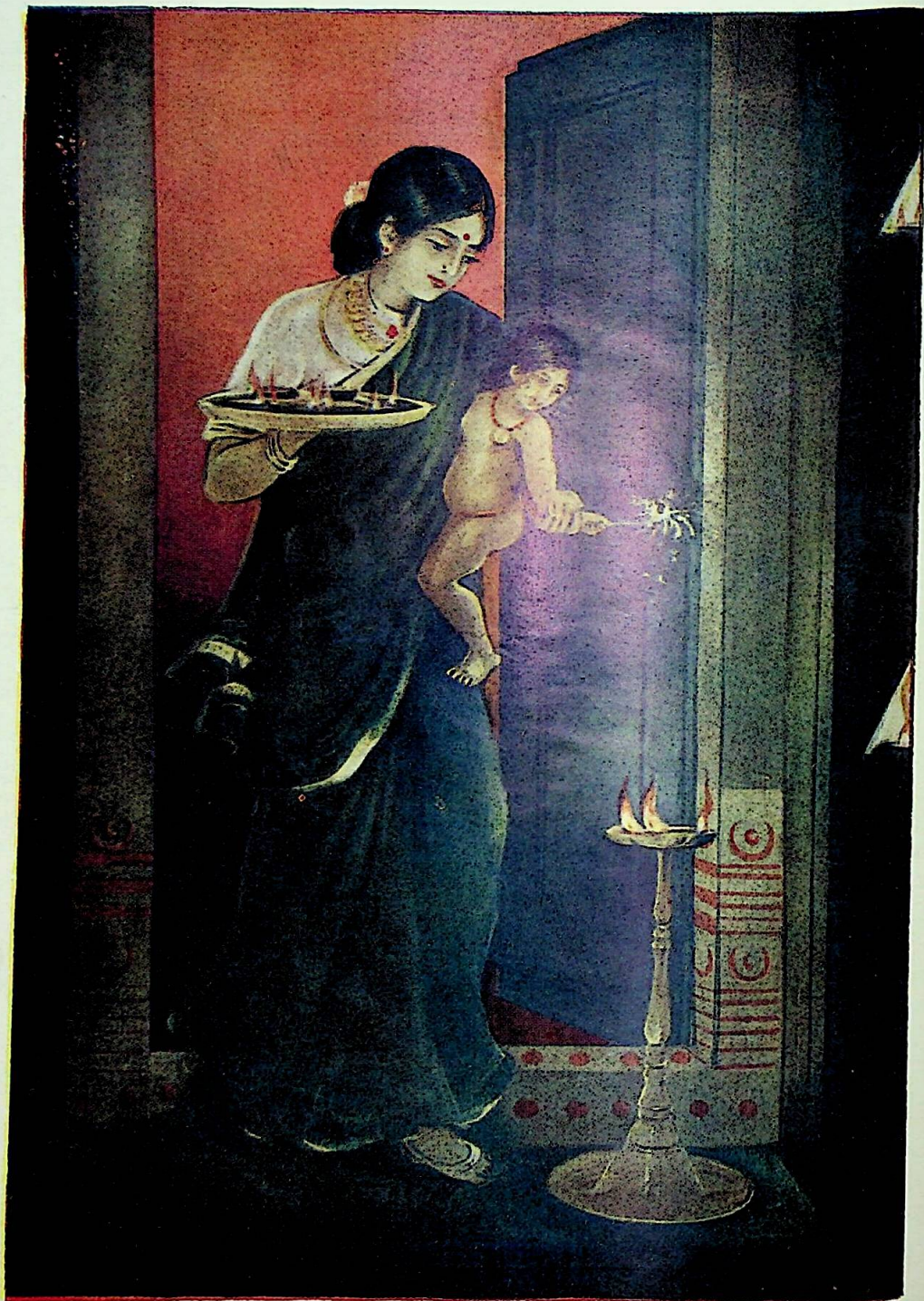
పద్మావతీచరణచారణ చక్రవర్తి—శ్రీ శివశంకరశాస్త్రిగారు	గింగి—గింగ
కన్యాశుల్కనాటక విమర్శనము—శ్రీపాద కామేశ్వరరావుగారు	గింగ—గింగ
అర్ధరాత్రి—పిలకా గణపతిగారు	గింగ
కవికొండలవారి కవిత—ఆచంట వెంకటరావుగారు	గింగ—గింగ
భోజుని శృంగారప్రకాశము—మా. రాధాకాంతయ్యగారు	గింగ—గింగ
మాయజగత్తు—లంకలపల్లి గోపాలరావుగారు	గింగ—గింగ
ప్రేమపాశము—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	గింగ—గింగ
గన్నేరు పూలు—'గిరి'	గింగ—గింగ
నర్మశ్రీముఖము—వోలేటి పార్వతీశముగారు	గింగ—గింగ
ప్రపంచ-ఆర్థికమహాసభ—కపిల కాశీపతిరావుగారు	గింగ—గింగ
శృంగారము—మల్లాది రామకృష్ణశాస్త్రిగారు	గింగ—గింగ
మాలతి—కనకదండి గోపాలకృష్ణశాస్త్రిగారు	గింగ
"ఈసంఘమే మమ్మల్ని పాకీవాళ్లని చేసింది"—మద్దూరి హనుమంతరావుగారు	గింగ—గింగ
మహమ్మదు దారాషిక్వా రాకొమరుడు—ఆకుండి వేంకటశాస్త్రిగారు	గింగ—గింగ
నేటిరమ్య—నార్ల వెంకటేశ్వరరావుగారు	గింగ—గింగ
బాలకీడలు—మంగిపూడి వేంకటశర్మగారు	గింగ—గింగ
నక్షత్రమండలము: (ఆశ్వయుజము, కార్తికము)—గొబ్బూరు వేంకటానంద రాఘవరావుగారు	గింగ—గింగ
బ్రహ్మశ్రీ చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రిగారు—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు	గింగ—గింగ
కీ. శే. ఆనిబిసెంటు—	గింగ—గింగ
భారతీయవిద్యాచరిత్రము—మారేమండ రామారావుగారు	గింగ—గింగ
బ్రాహ్మణుడు—కీ. శే. కొడాలి వెంకటసుబ్బారావుగారు	గింగ
సూర్యగ్రహణము—చివుకుల వెంకటరమణశాస్త్రిగారు	గింగ—గింగ
తైలి—కాంచనపల్లి కనకాంబగారు	గింగ

వినోదశిల్పము : తెరువదగు వంతెన—కొ. నరసింహాచారిగారు	౬౩౩౧-౬౩౨
భారతము : పరమార్థప్రదర్శనము—నండుారి బంగారయ్యగారు	౬౩౩౩-౬౩౪
మీగడతతకలు : ఆంధ్రుని స్వదేశీ—శాస్త్రి	౬౩౩౯-౬౪౦
ఆంధ్రాభ్యుదయము : కే. వి. రమణరావుగారు, యస్. వి. యస్. రామ	౬౪౧
రావుగారు	౬౪౧
భారతీయమహిళామండలి : శ్రీమతి కల్యాణిదేవిగారు, శ్రీ సారంగు నీతా	౬౪౨
దేవిగారు	౬౪౨
కలగూరగంప : నూతనాచర్యము; స్త్రీవిద్య; అహింసయొక్క విజయము;	౬౪౩-౬౪౪
యక్షురే చిత్రము; రాబోవు యుగమునకు ఘోర్దగారి ఉపాయము;	౬౪౩-౬౪౪
శ్రీ ప్రభుల్లఘోషగారు; విద్యావిధానమున నూతనాభిప్రాయములు;	౬౪౩-౬౪౪
రొమ్మనకు బలము మార్పుట; కొహినూరు రత్నము	౬౪౩-౬౪౪
విమర్శనము	౬౪౩-౬౪౪
మనవిమాటలు : ఆంధ్రపత్రిక రజతోత్సవము; ధన్యవాదము	౬౪౩-౬౪౪
సాభిప్రాయ విశేషములు—	౬౪౩-౬౪౪

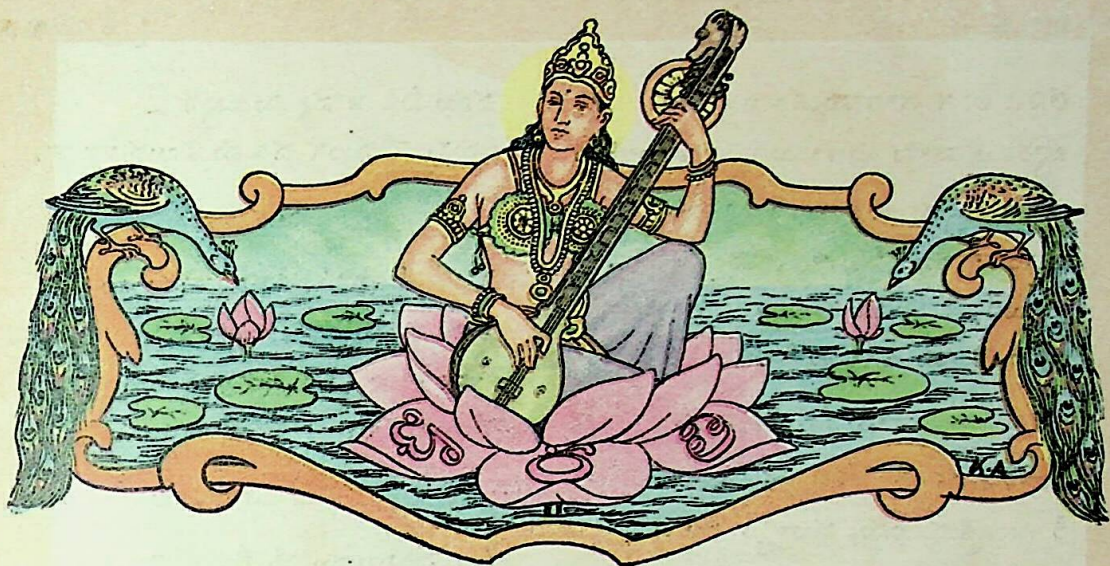
చిత్రములు

త్రివర్ణ చిత్రములు : దీపావళి; ఇంటికి.

సాధారణ చిత్రములు : ప్రాచ్యచిత్రములు ౮; ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు నూతనభవనముల చిత్రములు ౬; హిందూవిశ్వవిద్యాలయ చిత్రములు ౭; తులసిపూజ; ఏమిటి! బాలభానుకరలాలనము - కృష్ణానది; సముద్రపుకాలువ, అల్లప్పీ; గోరాజు; దమ్ము; రాధాకృష్ణ; సంగీతస్తంభము; ఇతర చిత్రములును.

దీ పా వ లి

సంపు. ౧౦ శ్రీముఖ సంవత్సరము, ఆశ్వయుజమాసము (ఆక్టోబరు ౧౯౩౩) సంఖ్య ౧౦

పద్మావతీ చరణచారణ చక్రవర్తి

శ్రీ శివశంకరశాస్త్రి
[మహేశ్వరాశ్రమము]

ద్వితీయరంగము

లక్ష్మణసేన మహారాజనభ

మహారాజు

భూసురపుంగవు, లేత

ద్వాసరమున కాన్యగోష్ఠి తత్పరు లగు మీ
యాసంపూర్తి శ్రవణము
మాసుకృత ఫలంబు గాక మరియొం డగునే !

మీయో సమస్త విద్యా
పారంగతు, లఖలకావ్య భవ్య సమీక్షా
ధీరులు, సంగీతకలా
పారీణులు, విమలదేవభాషాకవులున్.

కావున మా కెరిగింపం

గా వలె విపులముగ కావ్యగానంబులు మీ
కేవిధముగ రుచియిచ్చెన్ :

కోవిద సమ్మతి యథార్థగుణకంబు గదా !

మహేశ్వర భట్టు

చిత్తము మహాప్రభూ ! మీ రశేష శేషము
షీధురంధరులు, రసజ్ఞ శేఖరులును.
అట్టి మీసన్నిధానమునందు మేము
వ్యాఖ్యనేయుట కేవల మాజ్ఞవలన.

మేము వినలే దితఃపూర్వ మీమనోజ్ఞ
గీతగోవిందసంగీతరీతు లెపుడు !

తనివి తీరగ గానామృతంబు గ్రోల
జ్వరము వాసె పుటాయితశ్రవణములకు !

కానవచ్చుచు నున్నవి గానకళను
శీఘ్రకాలములో మార్చుచిన్నె లెన్నొ.
అయిన, జయదేవ కవిశేఖరాష్టపదుల
పాట కెపుడు జగత్తులో లోటు రాదు !

వామదేవ దీక్షితుడు

మాశవ వసంత దేశవరాళి గుణక
రీ గుణక్రియలును, ఘూర్జరీ విభాన
భైరవులును, రామక్రియ పాడినాడు
రక్తకంఠముతో కవిరాజు నేడు.

మ్రోగుచున్నది ఘూర్జరీరాగ మింక
మాశ్రవోయుగళంబున మధురకళల.
కవివరేఙ్మని యద్భుతగానకలన
కావ్యబంధము మధురిమోద్రార మయ్యె !

నీలకంఠమఖి

కవులు ప్రాయికముగ గాయకుల్, జయదేవ
కవివరుం డఖండగాయకుండు.

నేటిగానమునకు నిజముగా గంధర్వు
లైన వివశులగుట యబ్బురంబె.

కావ్యవిషయ మింక గౌడేశ, అన్యథా
యీకవిప్రకాండు డెంచకున్న
వివరములను కొన్ని విద్వద్విఠోదార్థ
మడుగదలతు మాజ్ఞ యయ్యెనేని.

మహారాజు

సుమనసుల భాషణంబుల
కమర్ష కవి కేల కలుగు? అగుటక సంతో

చము వీడి కావ్య మియ్యెడ
విమర్శ చేయంగ దగును విబుధప్రవరా.

నీలకంఠమఖి

ఎందు జేర్చవచ్చు నీనవ్యకావ్యంబు?
కాదు నిండుమాఘకమ్ముగాని,
శ్రవ్యకావ్య మైన సంపూర్ణముగ కాదు,
గేయకృతియు గాదు కేవలముగ.

ఉ మా ప తి

ఏల చేరవలయు నేశ్రేణిలోనైన?
సూక్ష్మదృష్టితోడ జూచునెడల
ప్రతికవీంద్రురచన ప్రత్యేకమై యుండు,
కూడు నన్నిగతులు కొన్నియెడల.
ఏగుణంబు మిగుల హెచ్చుగా గాస్సించు
చుండు దానివలన నొదవు నాఖ్య
యెట్టి కృతికి నైన. ఈమహాకావ్యంబు
నందు గేయగుణము తుందిలంబు.

నీలకంఠమఖి

వినుతి కెక్కినారు పెనుకటికవివరుల్
వేలకొలది పద్యవితతితోడ
సర్గబంధములను సంఘటించి యదాత్త
వస్తుకథన గౌరవంబు మీర.

ఇందు గేయసంఖ్య యిరువదినాలుగు
పదియుకొడువ నూరుపద్యములకు,
ఇట్టి గ్రంథమునకు నేవిధంబుగ మహా
కావ్యసంజ్ఞ యీయగలము చెప్పుడి!

శరణమిశ్రుడు

గ్రంథబాహుళ్యమే మహాకావ్యమునకు
కాదు లక్షణ : మమరుకకవివత్సాను *
పద్యమొక్కటై నూరుప్రబంధములకు
సాటి యని విన్నదేగద సరససూక్తి.

వామదేవదీక్షితుడు

శ్రీమదాచార్యదండి శాసించినాడు
సర్గబంధంబునందు నష్టాదశమిత
వర్ణనమ్ములు చేయగావలయు ననుచు :
కలవె యన్ని యేతగ్గీతి కావ్యమందు ?

శరణమిశ్రుడు

సంఖ్య కష్టాదశమ్ముగా సంతరింప
గ్రంథమున వర్ణనలు మహాకావ్య మగునె ?
స్వీకరింపగవలె దండి చెప్పినట్టి
పలుకు కేవలసూచనప్రాయముగ నె.

వస్తుగౌరవవిస్తృతి వర్ణనమున
కలుగుట సమంజసము మహాకావ్యసౌజ్ఞ.
గర్భితముగ వర్ణన లన్నికలప్ర, విషయ
గౌరవముకూడ చెలగు నిక్కావ్యమందు.

వామదేవదీక్షితుడు

వృత్తములు గేయములకన్న నుత్తమమ్ము
లనెడి ఛందోవిదాశయ మఖిలవిమధ
సమ్మత; మ్మిందు గీతికాసరణి యుండు
కతన న్యూనత కలుగదె కావ్యమునకు ?

ధోయికవి

శ్రవణసౌఖ్యము లక్ష్య మేఛందమునకు ;
చదువవచ్చును పద్యాలసరణి వీని.
పద్యమునకైన గీతికాపదముకైన
రాగతాళాల వరుసను రక్తి మెండు.

వామదేవదీక్షితుడు

ఒకట శార్దూలవిక్రీడితోక్తితోడ †
అవల నొకదాన పుష్పితాగ్రాహ్వయమున
పృథ్వియని యింకనొక్కచో పేరుచొనిపె
వృత్తములయందు ; అర్థాన వెలితిరాదె ?

ఉమాపతి

ప్రకరణార్థమునకు భంగంబు గూర్చి త
త్పదములే ప్రధానతను వహింప
అనగ వచ్చు దోష మని : చమత్కారంబె
ప్రతిఫలించె మూడు పద్యములను.

వామదేవదీక్షితుడు

అతిమధుర మైన శబ్ద విన్యాస కలన
సారె సారె కలంకారచతురిమమున
పదశరీరముపై నిల్చి భావగరిమ
గనుగొనగ నీదు బుద్ధి నీకావ్యరచన.

ధోయికవి

మాటలను రీతులందును మధురిమంబు
ద్యోతితం బైన శోభకే హేతు వగును.

* అమరుకకవే రేకః శ్లోకః ప్రబంధశతాయలే.

† కందర్పిణి యమాయలే విరచయన్ శార్దూలవిక్రీడితమ్.

చిరచిరహేత విలోక్య పుష్పితాగ్రమ్.

అహో విమధయావతం వహసి తన్వి, పృథ్వీగతా !

అధమ మగు శబ్దచిత్రమే యైన కావ్య,
మిందు నీపదలంకృతియే యెసంగు.

మహేశ్వరభట్టు

వివిధవిధమూల గీతగోవిందమందు
కడు విశ్వంఖిలరీతి నిక్కవినయండు
రతిని వర్ణించుకతమున రక్తి హెచ్చు
దే పఠనపాఠనముల దేహమునయి ?

గోవర్ధనాచార్యుడు

ఇందుల కవి రాధాగో
విందుల లీలలను భక్తి వివశుడై యా
నందంబున మకరంద
స్యందివచోగుంఘనముల నభివర్ణించెన్.
జనియింపవచ్చు నొకచో
మనుష్యరతివర్ణనమున మదిని వికారం
బనఘమతి దివ్య చరితము
వినంగ నేలాగు కల్లు వికృతి మహాత్మా!
రసికప్రవరుల కెల్లన్
రసాపకర్షకము కాదు రతివర్ణన; మీ
యసదృశకృతి దాత్పర్యం
జెనంగు జీవేశ్వరైక్యమే తలపోయన్.
ఎరుకగలవార లందురు
శరీర మాద్యంబు ధర్మసాధన మని. త
ద్వరవాక్యంబును మెచ్చని
విరాగులకు దేహ మన్న విసుగు కవీశా!
మీరు వినోదార్థముగా
నేరిన దోషములె కాక యితరము లెన్నో

ఆరోపింపగ జాలుదు
రూరక, నిజదృష్టిదోష మున్న జనంబుల్.

మహేశ్వరభట్టు

భక్తులకు రసికవరులకు పంజీతులకు
కవిజనంబుల కిది మహాకావ్య మగును.

మహారాజు

మహారాజుమును పుష్పమాలికం జుట్టి
గ్రంథరాజము భద్రదాజముపై నుంచి
వివిధవాద్యములతో వీధులవెంట
వైభవమ్ముగ నుత్సవము నేయవలయు.
శిల్పిచే జెక్కించి శ్రీజయదేవ
కవిరాజనామమ్ము గారుత్మతాశ్మ
ఫలకభాగమ్మున భర్తృతురముల,
జాలమార్గముమీద సంధింప వలయు.
కవిరాజు భార్యకు గౌరవార్థముగ
నర్పించినార మీయాభరణాలు
ఒసగినారము తటిన్యుద్యానవాటి
బిందుబిల్వం బనుపేరిట కవికి.
తగు బిరుదంబుగా తన భాషితంబె
మన కప్పిండునకు పద్మావతీచరణ
చారణుం డని నభిస్తారు లెల్లరును
అంగీకరింతుగా కైకకంఠ్యముగ!

[హర్షధ్వనులు]

మహేశ్వరభట్టు

దేవ, మీకపుల్ విక్రమాదిత్య హర్ష
ధరణిపాస్థానకపులకు తగ్గి పోరు.

మహారాజు

వాచః పల్లవయ త్యుమాపతిగర,
స్సందర్భశుద్ధిం గిరాం
జానీతే జయదేవ ఏవ, శరణ
శ్లోఘ్యో దురూహద్రుతే,
శృంగారోత్తర నత్ప్రమేయ రచనై
రాచార్య గోవర్ధన—
స్పర్ధీ కోఽపి న విశుత్రః, శ్రుతిధరో
ధోయీ కవిత్వైవతిః.

వామదేవదీక్షితుడు
యది హరిస్మరణే సరస మ్మనో
యది కథాసు విలాసకుతూహలమ్,
సరసకోమల కాన్త పదావలీం
శ్రుఃః తదా జయదేవ సరస్వతీమ్.

నీలకంఠమఖి

సాధ్వీ మాధ్వీక, చిన్తా న భవతి
భవతః ; శర్కరే, కర్కశాఽసి ;
ద్రాక్షే, ద్రక్ష్యంతి కే త్వా? మమృత,
మృత మసి ; క్షీర, నీరం రసస్తే ;

మాకంద, క్రంద ! కాంతాధర,
ధర సతులం, గచ్ఛ ! యచ్ఛన్తి భావం
యావచ్ఛృంగార సారం శుభమివ
జయదేవస్య వైదగ్ధ్య వాచః.

మహేశ్వరభట్టు

యద్దాంధర్వ కలాసు కౌశల
మనుభ్యానంచ యద్వైష్ణవం
యచ్ఛృంగార వివేక తత్త్వ రచనా
కావ్యేషు లీలాయితమ్,
త త్సర్వం జయదేవహృదితకవేః
కృష్ణైకతానాత్మనః
సానందాః పరిశోధయన్తు సుధియః
శ్రీగీత గోవిందశః.

గోవర్ధనాచార్యుడు

శ్రీ భోజదేవ ప్రభవస్య రామా
దేవీసుత శ్రీ జయదేవకస్య,
పరాశరాది ప్రియవర్గకంఠే
శ్రీ గీతగోవింద కవిత్య మస్తు !

కన్యాశుల్క-నాటక విమర్శనము (అనువృత్తము)

శ్రీపాద కామేశ్వరరావు

—గి. కరటకశాస్త్రి

ఇతడు అగ్నిహోత్రావధానిభార్యకు అన్న; విజయనగరము సంస్కృతనాటకసమాజములో విమానకుడు; ధూవసతికలవాడు కావున ధనాశాభిహుతుడు కాడు; గిరిశమును చూడగానే అతడు సాత్వికవేషధారియైన కపటి అని తెలుసుకొని “ఇతని నిక్కడనుండి శీఘ్రమే సాగనంపవలెను; లేకుంటే మోసమువస్తుం” దన్నాడు. అగ్నిహోత్రుని కోపజ్వాల నార్పుటకు గిరిశము స్తుతి మొదలుపెట్టితే “మా అగ్నిహోత్రునికి తగినవాడు దొరికినా” డని హాస్యముచేసెను. అవధాని తాను వేదాభ్యాసము చేసినప్పుడు దమ్మిడి వివాపుస్తకాలకి ఖర్చుపెట్టలేదు; తనకొడుకు ఇంగ్లీషుమొదలు పెట్టి సానికి పది పదిహేనురూపాయలు పాడుచేస్తున్నాడనేసరికి “కోట్లకు విలువైనమాట అన్నావు బావా” అని ఎకసక్కెములాడెను. పిమ్మట చెంకలేశమును “పద్యమొకటి చదువు” మనేసరికి వాడు “పొగచుట్టుకు సతిమోవికి” అని చదువగానే “సెబాస్” అని వ్యంగ్యముగా మెచ్చుకొన్నాడు. ఇంతవరకు అతని విమానకభావము వ్యక్తమయింది.

సుబ్బిని లుభావధానికి పెళ్లిచేస్తానని అగ్నిహోత్రుడు చెప్పగానే “బావా, ఈసంబంధముచేస్తే నీకొంపకు అగ్నిపెట్టుతా” నన్నాడు. అతనిఅక్క “నూతిలోపడుతాను, అన్నయ్యా, ఏలాగైనా ఈ సంబంధము తప్పే మార్గ ములోచించు” అని బతిమాలకుంటే ఆమె కోడి రహస్యముచెప్పి సమాధానపరిచి కార్యప్రవాహములో కాలుపెట్టినాడు.

ఇతని అధ్యాపనవిధానము రెండోఅంకము రెండోరంగములో వర్ణించబడినది. శిష్యునిచేత ఆర్పెల్లకోమాటు పుస్తకము పట్టించేవాడు. అప్పుడు విద్యార్థికి కొత్తశ్లోకాలు పాఠశ్లోకాలూ ఒక్కలాగే కనబడేవి.

శ్లోకాలు ముందు భట్టియము వేయించేవాడు—అనగా గుడిసాతము వర్ణింపించేవాడు. లెక్కలు, భూగోళము, దేశచరిత్ర మొదలైనవి మాని నిరుపయోగములు, అసమభూతములైన విషయములు చెప్పేవాడు. చదువలగుండేది. ఇంకోవిశేషము. తాను నాటకములలో విమానకపాత్రము తీసుకొనేవాడు గనుక శిష్యునికిమాతాస్త్రివేషము వేయించి పెద్దచాంతాడులాంటి అర్థముకాని సంస్కృతముముక్కలా, హిందూస్థానీ ముక్కలా వర్ణింపించేవాడు. నాలుగురోజులకైనా ఒకశ్లోకముచెప్పడాని కితనికి ఓసిక లేదు. పట్టణమువది అగ్రహారానికి వచ్చినప్పుడు ఊసుపోక పుస్తకము తీయుమంటే శిష్యునికి సంస్కృత మేమివచ్చేసి? అందుచేత శిష్యునికి విముఖత కలిగి వాడు ఇంగ్లీషు చదువుకో నిశ్చయించినాడు; కాని చెప్పించేదాత ఏడి? సరిగా ఈతరుణానికే శాస్త్రులుకి మంచి అవసరము తలపించింది. శిష్యుని కాడవేషము వేయించి లుభావధానికి మాయపెల్లి చేస్తే సుబ్బి కీసంబంధము తప్పకుండానే ఆలోచన తోచింది. కావున శిష్యునితో “నా కొకకష్టపాఠ్యమైన రాచకార్యము తలపించింది; అది నీవు నిర్వహించుకొని వచ్చినట్లయితే నీకు ఇంగ్లీషు చెప్పించడమేకాకుండా నాకొమార్తె నిచ్చి వివాహము చేస్తా” నని ప్రమాణము చేసినాడు. యథావిధిగా ఈకుట్ర సాగింది. రామప్ప లుభావధానికి ముఖ్యన్న హితుడని ఎరిగి ఆతనితో మంచిచేసుకోవలెంచి అతనియింటికి వెళ్లేసరికి మధురవాణి కనబడింది. శాస్త్రులుగారు ఆమెకు పరిచయము. వారిశిష్యుని చూసేమాడగానే ఆడవేషముసంగతి గ్రహించి “ఓహో! నాటకాలలో చెడి పగటివేషములోకి దిగిందా మీగతి?” అని అడిగింది. పిమ్మట కొంత ప్రసంగము నడిచినతరువాత శాస్త్రులు ఆమెసలహాకోరెను. అందు కామె “రామప్ప, మీనాక్షి, సిద్ధాంతి—వీరిముగ్గురికీ లంచముపెట్టితే కార్యము సానుకూల మవు

తుంది. హెడ్ కాన్ ప్లేట్ లిన్ని కట్టుకోవలెను. నేను వెనుక నుండి సమయోచితముగా హంగుచ్చేస్తా”నన్నది. ఇంతలో రామప్పవచ్చినాడు. కొద్దికాలముకిందటనే పోలీసు వాళ్ళకి లంచ మిస్తానని పాతికరూపాయలు ఒకరిద్దరిర పుచ్చుకొని పులుసులోవేసుకొన్నాడు. పోలీసువాళ్ళార కుంటారా? మనిషి నొకడిని తై నాతీ ఉంచి తక్షణమే సామ్యమునారు. రామప్పచేతిలో కాసైనా లేదు. మధురవాణి నడిగితే ఆమె రుసరుసలాడి తనవద్ద సామ్యులేనందున తాకట్టుమీద బయలుతెచ్చుకొమ్మని సరుకుఇవ్వబోయేసరికి కరటకశాస్త్రీ ఆరూపాయాలిచ్చి రామప్పగండము తప్పించినాడు. మాయసుబ్బి పెళ్లి సం దర్శమున రామప్పకు ఐదోవంతులంచ మివ్వడాని కొప్పుకొని స్థిరపరచి ఆతడు ఊళ్లోలేనప్పుడు ఏకరాత్రి వివాహము కానిచ్చి లంచ మెగవేసినాడు. లోకజ్ఞానము కల గడుగువాడు కాని అవధానిద్యయమువలె తెర్ర కాడు. శకునియెడల శాశ్వమే కర్తవ్యమని యెంచి మెలకువతో మెలగేవాడు. లుబునివద్ద పుచ్చుకొన్న శుల్కము అపహరించవలెనని ఇతనిఉద్దేశము కాదు, సుబ్బి పెళ్లి నూన్పించడమే అతనిపట్టు.

శిష్యుడు మధురవాణికి కంటే నిచ్చినసిమ్మలు ఆమె దాన్ని దాచిపెట్టి కంటేతెన్నేనేకాని గడప తొక్కనివ్వనని రామప్పను నిర్బంధించినందువల్ల ఆతడు మానీకేసు బనాయించి లుబునిసీకమీదికి తెచ్చినాడు. శాస్త్రీకి, తనమెడకు బ్రహ్మహత్య చుట్టుకొంటుందనే భీతి పట్టుకొన్నది. కంటేను బహిరంగముగా మధుర వాణికి కిచ్చేస్తే కేసు ఉండనేఉండదు. మధురవాణిని కంటే ఎరువడిసి శుల్కముగా తానుపుచ్చుకొన్న సామ్యుతోపాడా దానిని సౌజన్యారావుగారికి పంపు టకు నిశ్చయించినాడు. మధురవాణికి కంటే తిరిగి రాదని భయము వేస్తే దానిభరిదు తా నిస్తానని శాస్త్రులు మాట యిచ్చినాడు. సౌజన్యారావుగారి స్వభావము చక్కగా ఎరిగినందున శాస్త్రుల కీధైర్యము కలిగింది. సౌజన్యారావుగారితో నిజముచెప్పితే లుబావ ధానికి సిద్ధమైన ఉరి తనమెడకు తగులుకొంటుందని భయమువేయడముచేత తనచర్య గుట్టుగా నుంచినాడు.

ఈ పాత్రము నాటకములో ముఖ్యమైనది. శాస్త్రీ పరోపకారి. సుబ్బిని లుబునకు పెళ్లి చేయ కుండా ప్రయత్నించినవాళ్ళలో ఇతడే ముఖ్యుడు. ఆ కార్యభారము ఇతడు పూనడానికి రెండుకారణము లున్నవి: మొదట ఆసంబంధము తన కిష్టములేదు. రెండోది, తనచెల్లెలు ప్రాణత్యాగము చేస్తా నన్నది. ఈ రెండింటిలోను పరోపకారవాంఛ అంతగా కానరాదు. తనకార్యము నిర్వహించుటలో శిష్యుడుచేసినసాయము నకు తనమాతురి నిచ్చి పెళ్లిచేసి ఇంగ్లీషు చెప్పించుతా నన్నాడు. మాటసాయము చేసినంతమాత్రాన నలభై రూపాయా లిస్తానంటే సంతోషించక శుల్కములో సగము లంచ మివ్వమని నిర్బంధించి తుదకు ఐదోవంతు కొప్పుకొన్న లంచునండి, వంచకుడు, బడాయికోరు అయిన రామప్పంతులు నోట్లో బెడ్డకొట్టినాడు. ఇది గొప్పపని. మోసగానిని మోసముచేతనే వంచించవలె నని నిశ్చయించి తనకురూపేరూదాచి చిరిగిడ్డము తగి లించుకొని శిష్యుని కాడవేడుమువేసి, కార్యవాదికనుక రామప్పంతులు మర్యాద కాపాడవలెనని తన్నడుగక ముందే పాతికరూపాయలు ఇచ్చినాడు. పొగడితే ఎవరికైనా భుజాలుపొంగుతవని ఎరుగును కనుక రామప్ప బడాయికబుర్లకుచాటు వేసినాడు. మధురవాణి సంసారి స్త్రీకన్న మర్యాదతో ప్రవర్తిస్తున్నదని రామప్ప ఎంపి కను పొగడినాడు. తాను వేశ్యాలోలు డై నందుకు వేశ్య సాయమువలన తనకార్యము సాధించినాడు; కాని శిష్యుని సానియల్ వెంట తిప్పి కొంతవరకు పాడుచేసి నాడు.

ఈపాత్రముమూలాన సమకాలీన-ఆచారవ్యవ హారములు కొన్ని విశేషింపబడ్డవి. ఒక్కసారిమాత్రము ఇతని స్వార్థపరత్వము తేటపడ్డది. “డిప్యూటీకలెక్టరు గారు నాయునిద్వారా కబురంపినారు; కాని, ఆతని ఆశ్రయము నాకు నచ్చలే” దని మధురవాణి చెప్పగా ఆయనప్రాపు దొరికితే లుబావధానిమీదికేసు పోతుం దనీ, తన కేప్రమాదమూ రాదుగనుక తనకొరకైనా కలె క్టరుగారిని మంచిచేసుకొమ్మనీ మధురవాణిని బతి మాలుకొన్నాడు. అందుపై నామె—“పురుషు రెంత

స్వార్థపరులు—మీకు చేతనైతే నన్ను చిత్రగుప్తునికి తార్చి మీసాపములను మాపుకొందురుకాబో! నాయిష్టానిష్టములతో మీకు పనిలేదు; మీకార్యసాధనమే మీకు కావలసిందని తెగచీవాట్లు పెట్టగా వెంటనే నెత్తిమీద కొంగువేసుకొని వెళ్లి నాడు.

—౬. సౌజన్యరావు

చిల్లరపురుషపాత్రములలో సౌజన్యరావు పాత్రము మేలైనది; ముఖ్యమైనది. నాటకకథతో ఇతనికి సంబంధము తక్కువే; కాని ప్రతిముఖ్యపాత్ర మతోనూ కొంచెమో గొప్పో సంస్కర ముంది. నుణగణముబట్టి పాత్రాధిక్యము గణిస్తే ఈపాత్ర మత్యుత్తమ మైనది. ఇతడు చేసినపని కొంచెమైనా ఇతని నుణసామగ్రిమాత్రము ప్రశంసనీయము. “చేపలకు ఈత, పశులకు ఎగరడము సహజమైనట్లు ఇతనికి పరోపకారము సహజము; బహున్యాయమైనవ్యక్తి! అంత మంచివాడు మరిఒకడు లేడు. ముక్కుకి నూటిగా ధర్మమార్గమున పోయేవాడు. మోసమా, బడాయి ఇతనికి కిట్టవు. అందుచేతనే “అతనివంటి అచ్చాణి లర” దన్నాడు కరటకశాస్త్రి. రామప్పనైజము బాగా ఎరిగినవాడుగనుక తన కాలనిసాయ మక్కరలేదని తరిమినాడు. దొంగసాక్ష్యము తాను బనాయించడు; ఇతరులు బనాయించడ మితని కిష్టములేదు. హటసాక్ష్యము మార్చితే మానీకేసు పోతుందని ఎరిగియుండీ అది చేయ నెంచక స్తీడరువృత్తి సంస్కరించడానికి ఒకసంఘము స్థాపించవలెనని ఎంచినాడు. కోర్టులో సాక్ష్య మిచ్చేవాళ్లు సత్యము పలకనందుకు మంచికారణము చెప్పినాడు—నిజమాడేవాళ్లు సాక్ష్యానికి రారు; సాక్ష్యానికివచ్చినవారు నిజమాడలేరు. ఎందుచేతనంటే వాడిని బాధించేనిజము వాదితరపువకీలుకి అక్కరలేదు; ప్రతి వాడిని బాధించేనిజము ప్రతివాదివకీలుకి అక్కరలేదు. Cross examination ఆరంభించేసరికి ఎంతటిసాక్షి మాడ కవిత్వము ప్రారంభిస్తాడు. అందుచేతనే పెద్ద మనుష్యులు ఎంతన్యాయతత్వపురై నా బోనెక్కడానికి భయపడుతారు. స్తీడర్లు అసత్యాలు సృష్టిస్తూంటే,

ఉభయపార్టీలసాక్షులు వల్లవేసి నేర్చుకొన్న అబద్ధాల జడ్జిగారు చెయ్యి వీకేటట్లు వ్రాసుకొంటారు. ఈమాల మాడంతా తన కిష్టము లేదు గనుక సౌజన్యరావుగారు స్తీడరువృత్తి మానుకోదలచుకొన్నారు. “సౌజన్య రావుగారు మహాదొడ్డవారు; కోట్లలో ఎన్నవలసినమనుష్యులు; ఆపదలో ఉన్న ఎవరికైనా ఆయన ఉపకారము చేయవలసినవారే; అధికార్లంతా ఆయనాట వింటారు” అని రావుగారి ఎదుటిపక్షమవారుమాడా ఒప్పుకొన్నారు. ఆయన ఎప్పుడూ నిజము కనుక్కడానికి పాటుపడేవారు. సంఘసంస్కర్తలు కావున వీరిసిద్ధాంతములలో మాడు ముఖ్యమైనవి:—

౧. ముసలివాళ్లు పెళ్లి చేసుకోనూడదు; ౨. కన్యాశుల్కము కానివని; ౩. యోగ్యులైనవారితో వులు చక్కగా పరిశీలించి యోగ్యులైనవాళ్లను వివాహము చేసుకోవచ్చును. ఇవి లుభావధానికి చక్కగా బోధించినారు.

రావుగారు సానులను చూడరు. నుంటారు శాస్త్రిగారి మతమున ఇంగ్లీషుచదువుకొన్నవాళ్లలో కొందరికి పట్టుకొన్నదట ఈచాదస్తము. ఈ Anti nautch movementలో దేశకాలములబట్టి రకరకాలున్నవట— గంజాముజిల్లాలో ౧౮౯౦-౯౧ సం. రములలో ఇట్టిసంఘములు కొన్ని ఏర్పడి చాలా మందియువకు లందు చేరి సానిమేళములు మాడమని పెళ్లిళ్లు మొదలయిన ఉత్సవదినములలో ఇట్టి మేళములక్రింద ధనము వ్యయముచేయకుండా సభలలో నుపన్యాసము లిచ్చి అందరినీ నిరుత్సాహపరుస్తామని లిఖితపూర్వకముగా ఒప్పుకొనిరి. కాలక్రమమున వారి ఆచరణలో కొన్ని మార్పులు తటస్థించి మొదటి ద్వి నానాటికి సడలింది. అందుచేత రకరకాల anti nautch లు బయటపడేవారు. అట్టివారికి కరుక శాస్త్రి యథాశక్తి anti-nautch లని కేటకెట్టి నాడు. “పాజుపాజంతా మాటల్లో మహావీరులు; కొందరు పొగలు anti-nautch, రాత్రి pro-nautch- అనగా రహస్యంగా రాత్రిళ్లు సానికొంపల్లో మాతే

వారు; కొందరు ఉన్నట్టి anti, పరాయి ఉన్నట్టి pro; కొందరు శరీరదార్థ్య మున్నంతకాలము pro, శరీరము చెడతరువాత anti; కొందరు బతికున్నంత కాలము pro, చచ్చినతరువాత anti; మరికొంద రచ్చుప్రపంచములు చచ్చినతరువాతమాత్రా pro, అనగా యజ్ఞాదిక్రతువులుచేసి పరలోకములో రంభాసంభో గానికి టిక్కెట్లు ఇహలోకమందే కొంటారు. జన సామాన్యములో అల్పప్రజ్ఞకలవాళ్లు లభ్యమయినప్పుడు pro, లభ్యముకావంటే anti. ఈపట్టికబట్టి ఈ సం స్కార మేలగు పరిణమించిందో తెలియగలదు. సౌజన్యారావుగారు ఈమానమువారు కారు. వారు మనోవాక్కర్మల సదా anti-naught; అందుకే ఆయన్ని ఆచూకీ అన్నాడు కరటకశాస్త్రీ.

రావుగారు లుభావధానికి చేసిన ఉపదేశము ఎంతఫలవంతమైనదో చూసినాము కదా? ఆ బోధన లేకుంటే లుభునికి పశ్చాత్తాప ముండదు; ఆతడు మానవుడే కాకపోవును. పాపము పరిపక్వమయినందు వల్ల ఆతనిబుద్ధి మరింది. రావుగారు అన్నిహోత్రునికి మాడా హిత ముపదేశించినారు; కాని ఫలము లేక పోయింది. ఆరో అంకములో ఏడో రంగము చూడండి. అందులో అగ్నిహోత్రు డాడినవన్నీ అవకతవకమాటలే. పిల్లల నమ్ముకోవడము వాళ్లకుటుం బములో మాడుతరాలనుంచి అవిచ్చిన్నముగా జరుగు తున్నది గనుక అది శిష్టాచారమట! ఆపిల్లలను వయస్సు చెల్లినవరులకే ఇచ్చినారట; వాళ్లంతా పుణ్యస్థ్రి చానే చచ్చినారట; బుచ్చమ్మ ప్రార్థనము చాలక పోవడముచేత వితంతు వైనదట! పెద్దవాడి కిస్తే వైగవ్యము నిశ్చయమంటే, ప్రార్థనము చాలకుంటే పిన్నవాడికిచ్చినా వైగవ్యము వస్తుందట. నుదుటివ్రాత ఏలాగుంటే ఆలాగు జరుగుతుంది. దాన్ని ఎవ్వడైనా తప్పించగలడా? అన్నాడు. అప్పుడు రావుగారు, “సరే, విధికృతమని మీరు పురుషప్రయత్నము మాను కొంటారా? దావాచేసినా రనుకోండి; విధికృత మేలాగుంటే అలా గవుతుందని స్త్రీ డరును పెట్టడము

మానుకొన్నారా? పైసా కాశపడి పసిపిల్లను పట్టుపడి పోయినవాడికి మీరు కట్టిపెట్టి వైగవ్యము ప్రాప్తిస్తే పిల్ల ప్రార్థన మనడము ఏమిన్యాయమండి?” అని అడుగగా దానికి జవాబు చెప్పలేక “తాత్కల మాత్రము వరకుల్కము పుచ్చుకోలేదా? అదిమాత్రము మాడునేమి?” అని ప్రశ్న వేసినాడు. ఈ సందర్భము ననే “మితాత్మలలోనే ఆడపిల్లలకి ‘ఇన్ని కులాల బంగారము పెట్టవలెను’ అని నిర్ణయించుకోలేదా? అని అడిగినాడు. ఈరీతి ప్రచారములో నున్నట్టు కన బడను. రెండోపెల్లి వరునికి పిల్ల నివ్వదలచుకొన్న వాళ్లు సవతిబిడ్డలు, అన్నలు, తమ్ములు మొదలైన వారసు లున్నప్పుడు తమపిల్లకు కొంతసామ్మ కేటాయిం చడానికి ఈవరతు కోరుదురేకాని అందరు తాత్కల లలో ఇట్టి ఆచారమే లేదని చెప్పవచ్చును. ఒకనేత ఉన్నా అది కన్యాశుల్కము కానేరదు. అవధానిగారి మొండివాదనకు ఇది గొప్ప ఉదాహరణము.

సౌజన్యారావుగారి రీతినికి బోధించినవిషయములు రెండు:—మొదటిది, “మీసుబ్బిని మర్యాదగలయింట బుట్టిన బుద్ధిమంతుడును కుర్రవాడికి పెళ్లిచేయండి”; రెండోది:—మీ పెద్దపిల్లమాట, “ఆమెను వితంతువుల మకముకు పంపండి. సంఘసంస్కారసభవారు ఆమెకు విద్యాబుద్ధులు నేర్పుతారు. ఆమె ఎక్కడైనా సుఖం గా ఉండడము కదా మీకు కావలసినది. ఆమె తాలూకు ఆస్తి కొంత, మీవద్ద ఉన్నదట, దానిని ఆమె కిచ్చినేయండి.” అవధానిగారికి ఈరెండూ కిట్ట లేదు. ద్రవ్యాశాపీడితు డాటచేత వాటి కొప్పకోలేదు. మొదటిదానికి జవాబే చెప్పలేదు; రెండోదానికి కోపానేళమున—“ఏమిటి ఈ ముండా ఏడుపుసంత! మీ రెవరు? అదెవరై? నాపిల్లా? పకీరుముండ! ఇంటికి వెళ్లగానే నేను ఘటాశ్రాద్ధము పెట్టేస్తాను; లేదా ఆవెధవ పెళ్లిచేసుకోకుండా నాయిల్లు చేరితే ఇంట్లో పెట్టుకొంటాను. అంతేకాని ఆస్తిగీస్తి ఇమ్మంటే ఇచ్చేవాణ్ణికాను” అన్నాడు. (బ్రాహ్మణులలో ఎవరై అయినా బాతి చెడగొట్టుకొంటే ఆమె బంధువులు ఘటా

(శ్రాద్ధము పెట్టుదురు.) రావుగా రతన్ని భయపెట్టడలని “బుచ్చమ్మ ఆస్తి ఇచ్చివేయకపోతే మీమీద తప్పకుండా దావాపడుతుంది. నిష్కరణముగా ఖర్చులు తగులని” అని హెచ్చరిస్తే “నేను అగ్రహారపు చెయ్యిని. దావా గీవా అని బెదిరిస్తే భయపడేవాడను కాను” అని బీరములు పల్కినాడు, అవధాని. ఇంతలో దయాదాక్షిణ్యములు లేని దానవుడని గ్రహించి రావు గారు, “నామాట విని బుచ్చమ్మ ఆస్తి చిక్కులు పెట్టకుండా ఆమెకిచ్చి గిరిశంకారిమీద Abduction Case లేవడము ప్రయత్నము మీరు మానుకుంటే లుభాన ధానిగారు మీమీద తెచ్చిన కేసులు తీయించేస్తాను. మీపిల్లమీద మీకు కనికారం లేకుంటే పోనీ, డబ్బు ఖర్చుతుకుందనే భయముచేత స్వలాభమైనా ఆలోచించుకొండి” అని సలహా ఇస్తే కార్పణ్యము కన్నుకప్పగా, “నెడవముండుని లేవతీసుకోపోయిన పకీరునెడవ పక్షమున మాట్లాడుతున్నావు, ఏమి పెద్దమనిషివయ్యా? నేనా కేసు వదులుకొంటాను! ఆనెడవ కనబడినట్టాయినా కూనీచేస్తాను. పెద్దపీడరు ప్రత్యుత్తానము చేసి పిలిచాడంటే కేసుల్లో ఏమి సలహా చెప్పతాడో అని భ్రమ పడ్డాను. నెడవముండునికి పెల్లి చెయ్యడపు పోయికాలము పట్టుకుందేమి పెద్దపెద్దవాళ్ళకి కూడాను?” అన్నాడు. చూసినారా సంభాషణ ఎంతమార్దవంగాను, గౌరవముగాను ఉందో? తాము చేసిన తప్పు చూపిస్తే కోపావేశము చేత కొందరు మతిపోయి ఇట్టికారుహళలు మాస్తారు. రావుగారు ఇది తెలిసి కోపపడక నెమ్మదిగాను, దృఢముగాను “లుభావధానితరపున మీమీద గ్రంథము నడిపించవలసినవాడను నేనే. మీకు వృథాగా డబ్బుతట్టుబడి, శిక్ష, క్షూణతకూడా సంభవిస్తాయేకదా అని ఇంతదూరము చెప్పుతున్నాను. మంచికి మీరు మనుష్యులయినట్టు కనబడదు. పెద్దపిల్ల ఆస్తిని మయమైనా దావా నేనే పడేస్తాను. ఇంటికి వెళ్లి ఆలోచించుకొని నా సహాయము కావలసిఉంటే తిరిగిరండి” అని పంపించి వేసినారు.

నాటకముతుదినీసులో రావుగారు గిరిశంతోనూ, మధురవాణితోనూ ప్రసంగిస్తారు. ఆసంభాషణ మిక్కిలి

రసవంతమైనది. కపటమెరుగని గౌరవనీయులు కావున రావుగారి నతిసులభముగా మోసగించవచ్చుననే దైర్యముతో గిరిశం ఆయనచేత తేరి తాను పరోపకారి, సత్యపరుడని ఆయనకు తట్టునట్లు ప్రసంగము మొదలు పెట్టినాడు. నిజమైన సాక్ష్యము నిరుపయోగము, నిష్ప్రయము అయినందుకు ఎంతో చింతించినవానిలా నటించి “లుభావధానిగతి ఏమికాను” దని అడిగి, “గుంటూరుకాస్త్రీ పట్టుబడేమార్గము చూపిస్తే మాకు లోకాలు గాలించి పట్టుకొంటా” నన్నాడు. ఈమాటల వల్ల ఇతడు పెద్దమనిషి అని రావుగారు నమ్మకొని “మీయోగ్యతకు నాకు చాలాసంతోషముగా ఉంది. మీలాంటి young men హెచ్చుగా ఉంటే మన దేశము బాగుపడుతుంది. ఈకారణమువల్ల మీ వివాహము postpone కావలసివస్తుందికదా అని విచారిస్తున్నాను” అని గౌరవించినారు. పిదప గిరిశము కొన్ని డాబులు కొట్టి తనన్నే హితులందరూ తనకు Napoleon of the anti-naught movement అని కేరుపెట్టినారనినీ, తాను యోగము, ఇంద్రియనిగ్రహనా ఆభ్యసిస్తున్నాడు కావున Duty first, and pleasure next అనే మహావాక్యము ఆడర్పముగా నుంచుకొని వర్తిస్తున్నాడని ప్రగల్భము లాడి తన్ను లుభావధాని పెల్లియాడేసిర్పాటు చేయవలసిందని ప్రార్థించి అందుకు వీలు లేకపోతే Power of Attorney అయినా వ్రాయించవలసిందని ప్రాధేయపడ్డాడు. ఇంతవరకూ అతనిపాచిక పారింది. ఇది లోకస్వభావము; తా నెట్టివాడో అందరూ అట్టివారే అనుకోవడము సర్వసామాన్యధర్మము. మనుష్యులస్వభావములు విషమ రీతుల ననుసరించునని అనుభవనిద్రమయినప్పుడు ఈ సిద్ధాంతము మారుతుంది.

ఈ పరిస్థితులలో మధురవాణి మగనేమమో రాగా గిరిశం పోల్చి నివ్వెరపడి వెంటనే సమాధిచూ కొని ద్వ్యర్థిగా “పరోపకారః పుణ్యాయ పాపాయ పరశీడనమ్,” అనే న్యాయప్రకారము ఒకరిని కాపాడి ఉపకారముచెయ్యడము ఉత్కృష్టమైన పుణ్యము. వాడి మానాన్న వాడు బతుకుతూన్నవాడికి నిష్కరణముగా

అపకారము చెయ్యడము పాపానికి కారణము" అని శ్రీరంగనీతులు పలికి ఈమాటలవల్ల రావుగారికి తనయొడల దయకల్గడమున్నూ మధురవాణి తనగుట్టు రట్టుచేయకుండా తనమర్యాద కాపాడవలసిందని బతి మాలుకోడమున్నూ—ఈరెండు లాభాల నాశించి వాక్పాశుర్యము కన్పరచినాడు; కాని ఇది వ్యర్థ ప్రలాపమే. రావుగారివలెనే మధురవాణికిమాడ అస త్యము, బడాయి, వంచనలు కిట్టవు. అట్టివాళ్లు బహి ర్యేషమువల్ల ఎంతోకాలము మోసపోరు. "మంచివారి యొడ మంచిగాను, చెడ్డవారియొడ చెడ్డగాను ఉండు మని మాతల్లి గారు ఉపదేశము చేసినారు; అందుచేత తమతో అబద్ధమాడ" నని ఆమె రావుగారితో నిష్కర్ష గా చెప్పింది. ఇందువల్ల ఆయనకు పరమానందము కలిగి "చెడ్డవారియొడమాడా మంచిగాఉంటే లోకము బాగు పడుతుంది" అని పరమోత్కృష్టమైన ఆదర్శము బోధించి నారు. గిరీశంగండ్ల చెక్కలయింది. మధురవాణి తనమర్మము నిలిపేట్లు లేను. కనపడినవాళ్లకళ్లు కప్పకలిగినకపటమునకు కాలము మూడింది. ఇది గొప్పఅపమానము. ఋజుమార్గవర్తియైన రావుగారు తన యథాస్థితి ఎరిగినట్లయితే లుభావధానివద్దనుండి కాపైనా రానీయను, విశ్వప్రయత్నము చేసి తాను వశపర్చు కొన్న వితంతువును వివాహము కానీయను. మధుర వాణి గిరీశంకొంపముంచుతుంది. సన్మార్గవర్తనుల సరస చుర్రార్థుడు తలయెత్తలేడు. సత్యవాక్పరుల ఎదుట సత్యమారుల జంఝాటములు సాగవు. నూరు గొడ్డను తిన్నరాబందుకి ఒక్కగాలివాన రాదా? ఇదంతా ఆలోచించుకొని నిరాశతో "అపకారికి సుప కారము నెపమెన్నుచేయువాడె నేర్పరి" అని ప్రార్థించి "బలవానింద్రుగ్రామోవిద్వాంసమసికర్షతి"—అనగా 'ఎంతమంచివాడినైనా, ఎంతకట్టుదిట్టమైనవాడినైనా కర్మ రెక్కపట్టుకొని తప్పుతోవలూకి లాగుతుంది' అని కారణము చెప్పేసరికి ఇంకా గిరీశంకి బుద్ధి రాలే దని గ్రహించి మధురవాణి ద్వ్యర్థిగా "నటనవల్ల క్షాద్దికాలమే లోకానికి కళ్లు కప్పవచ్చును; కాని నిడివిమీద బంగారాన్నీ ఇత్తడినీ లోకము ఏర్పరు

స్తుంది" అని సాజన్యరావుగారి మంచితనమును ఆభి సందించింది.

"మీరు వచ్చినపని చెప్పినారుకారు" అని పం తులుగారు అడుగగా మధురవాణిని మాటలాడనివ్యూహాడ దనే దురుద్దేశముతో "నేను కనుక్కుని తమతో ఉద యము మనవిచేయనా?" అని పిలువనిపేరంటమునకు చొచ్చి "వారికి నేనేమైనా సాయము చేయడానికి పిలుంటుందేమో అనీ, తమకు నిద్రనేత అయిందనీ మనవిచేసినా"నని అసత్యమాడి వంచించి నెంచి నాడు. మధురవాణికి ఈఅసంగతప్రసంగము కిట్టలేదు. తా నదివరకు వ్యంగ్యముగా పట్కినమాటలు అమాయకు లైన రావుగారికి బోధపడనందువల్ల గిరీశంప్రతిభ వాచ్య ముగా చెప్పనెంచి "గిరీశంగారు లోకోపకారపరులు; వారి నెరుగనివారెవరు?" అని ఆమె మొదలుపెట్టు గానే ఇక తనఆవీరు దక్కదని నిశ్చయించి పరుంటానని చెప్పి అక్కడినుండి పారిపోతూ ఆమెను బతిమాలుకొనెను. ఈశవభిషలు ఆమెవద్ద చెల్లవు. "గిరీశంగారు Anti-naught movement కి సురువు" అని రావుగా రంటే "ఆయన నాకుమాడా సురువులే" అన్నది. పంతులుగారు సంతసించినారు. గిరీశం దాటి నాడు. అటుపిమ్మట వేశ్యజాతియొడ రావుగారికి ఎచ్చి ఆభిప్రాయముందో తెలుసుకోవలెనని ఎంచి,

మధు—వేశ్యలను పాటకు పిలువకపోలే వాళ్లు బతకడ మేలాగండి?

సాజ—పెళ్లి చేసుకుంటే స. వేశ్యలు విద్య నేర్చుకొని ఇతరవృత్తులవల్ల సత్కలక్షేపము చేయ్య రాదా?

మధు—వేశ్యజాతి చెడ్డ కావచ్చును; కాని చెడ్డలో మంచి ఉండగూడదా? మంచి ఎక్కడనున్నా గ్రాహ్యముకాదా?

సాజ—మంచి ఎక్కడున్నా గ్రాహ్యమే మీరు వచ్చినపని ఏమి?

మధు—నాపనిమట్టుకు మమ్మల్ని చూడడమే

సాజ—చూడడానికి నిశ్చయేలే రావలెనా?

మధు—అవధానగారి కేసులో గట్టిసహాయము చెయ్యగలమనిపిసి నే నెరుగుదును.

సాజ—అలాగైతే మిమ్ము మాపాలిడేవుణ్ణిగా భావిస్తాము.

మధు—అంతమాట నాకు దక్కాలికదా?

సాజ—నీమి? అలా గంటున్నారు?

మధు—మరేమీలేదు. ఆకార్యసాధనము ఒక వేళ్యవల్ల కావలసిఉన్నది

సాజ—డబ్బు ఇద్దాము.

మధు—ఆవేళ్య ద్రవ్యానికి సాధ్యురాలు కాదండి.

సాజ—మ రేమికోరుతుంది?

మధు—ఆమెకోరిక అసాధ్యమని తలుస్తాను. చెప్పితే మీకు ఆగ్రహము రావడమేకాని కార్యము ఉండదనుకుంటాను.

సాజ—తన్ను ఉంచుకోమంటుందా నీమిటి? అది యెన్నడూ జరిగేపని కాదు.

మధు—ఆముసలి బ్రాహ్మణుని దురదృష్టము! మన మేమిచేయగలము?

సాజ—ఎంతబుద్ధిహీనురాలు! నేను మన్యకు డననా నన్ను వలచినది?

మధు—మిక్కిలిమంచివారని కాబోలు.

సాజ—సానిదానికి మంచితో పని ఉండదు. ఇదేదో ఎత్తై ఉండాలి.

మధు:—తమకు ఉంచుకోవడము మనస్కరించకపోతే, తన్ను వివాహము కావచ్చునని ఆమె అభిప్రాయము.

సాజ—వేళ్య డబ్బొల్లకపోదు. ద్రవ్యము కోరునునండి; ఆయనైనా ఇస్తాడు, నేనైనా ఇస్తాను.

మధు—అందాకా ఎందుకు? ఆ బ్రాహ్మణునికే ఉపకారార్థము నేనే యివ్వగలను. ఆమనిపి ద్రవ్యానికి సాధ్యురాలు కాని చెప్పలేదా?

సాజ—మీరు గిరిశముగారికిప్పు లన్నారే. వేళ్యవల్ల యీభోగట్టా యావత్తూ మీ కేలగువచ్చింది? ఎగతాళి; కుట్ర కావచ్చును.

మధు—ఎగతాళికాదు; కుట్రకాదు. నేను అక్షరాల Anti-nutch నే. వివేకలేతము ఉన్నవా రెవరు Anti-nutch కారండి? కాని విధికుతము చేత నాకు వేళ్యసంస్కర్త తప్పిందికాదు. (అని నేపము విప్పి) నా ఊరు విజయనగరము, కేరు మధురవాణి.

సాజ—ఎంత మోసము?

మధు—అయ్యా, చెడ్డలోపాడా మంచి ఉండవచ్చునన్నరుకదా?

సాజ—నీమిదగా!

మధు—నిర్మలమైన అంతఃకరణతో వస్తిని. మీకు దగా అని తోచింది—వెళ్తాను.

సాజ—లుభావధానిమాట నీమిటి?

మధు—ఆయనయందు మీ కట్టే అభిమానము భగవంతుడు పుట్టించ లేదు.

సాజ—ఆయనను కాపాడడానికి న్యాయమైన పని యేది చెయ్యమన్నా చెప్తాను. నేను వేళ్యతో ఎన్నడూ మాట్లాడ లేదు. ఈ నాటికి ప్రభంగమయ్యెనుకదా అని చింతిస్తున్నాను.

మధు—వేళ్యలు పార్టీ విలే కేసు మీరుపట్టారా?

సాజ—నీవు పార్టీవై నా కావే?

మధు—దేవాలయములో భగవంతుని చూడడమునకు పోవచ్చునుకాని మీబోటి సత్పురుషుల దర్శనమునకు మాత్రము మాకు నిరోధమా?

సాజ—నా శత్రువు రెవళ్లో నిన్ను నాడ్గిరి పంపినారు.

మధు—అలాగైతే తమ మంచితనమే తమకు శత్రువై ఉండాలి. మీకార్యం నిర్వహించి డబ్బు ఒక్కనప్పుడు కుట్రలేదని నమ్ముతారా?

సౌజ—నీ వంత మంచిమనిషివైతే పాప మా బ్రాహ్మణునికి ఉపకారము చెయ్యరాదా? మధ్య నాకు గండకత్తెర ఏమి?

మధు—నేను మంచిదాన్నని నమ్మగలరా?

సౌజ—ఆ బ్రాహ్మణుని కాపాడితే నమ్మనా?

మధు—అయితే తునితనవు మనచేస్తాను. ఒక్కచిన్ని ముద్దుకి కరువో?

సౌజ—అంతటితో కార్యము నిర్వహిస్తావా?

మధు—ఏమిచెయ్యను?

సౌజ—నావ్రతభంగము చేయడమేనా నీపట్టుదల?—వెయ్యిరూపాయి లిస్తాను; తీసుకొని ఆ బ్రాహ్మణుని కాపాడు. (మధురం పోబోవును) వెళ్లకు; నీకు ముద్దా కావలె? ఏమి వెలిదానవు! ఏమి లాభము?

మధు—నాకు తెలియదు.

సౌజ—తప్పనా?

మధు—తప్ప దనుకొంటాను.

సౌజ—అయితే విధిలేక ఒప్పుకొంటాను. చిత్రము! వెయ్యిరూపాయిలకన్న ఒకముద్దు ఎక్కువ విలవా?—సరే—నీవుచేసేసాయ మేదో చెప్పు.

మధు—తెల్ల బియ్యము, పాటిమానికా. లుబ్ధా వధాన్లు వివాహమైనపిల్ల ఆడపిల్ల కాదు.

సౌజ—ఏమిటి?

మధు—అందుతో సంబంధించినవాళ్ళకి ఎవరికి హాని రాకుండా కాపాడుతానని సెలవిస్తేనే కాని వేరే చెప్పజాలను.

సౌజ—లేకుంటే చెప్పనా?

మధు—చెప్పను.

సౌజ—లుబ్ధావధానివల్ల ఎవరికి బాధ లేకుండా కాస్తాను.

మధు—కరటకశాస్త్రీగారు వారికి ఘ్యడికి ఆడ వేషము వేసి పెళ్లిచేశారు.

సౌజ—కరటకశాస్త్రీయూ సుంటూరుశాస్త్రీ?

మధు—మరేమి?

సౌజ—ఓరా, అతఃగానిదారుణము!

మధు—అతనివల్ల తప్పు లేదండి. లుబ్ధావధాని సంబంధము తనమేనకోడలికి తప్పించవలెనని ఆత డీ యెత్తు వేసినాడు. ఆయనకుమాత్రము హాని రానీకండి.

సౌజ—నేను మేలుకున్నానా? నిద్రపోతున్నానా?

మధు—నాఫీజు యిచ్చి మరీ నిద్రపొండి.

సౌజ—బీదవాణ్ణి ఇచ్చుకోలేను—నీవు సాగ సరివి; ముద్దు చేదనికాదు. వ్రతభంగముకదా అని దిగులు..... (ముద్దుపెట్టుకొనబోవును.)

మధు—ఆగండి.

సౌజ—ఏమి?

మధు—నాకొకవ్రత ముంది. చెడనివాళ్ళని చెడగొట్టవద్దని మాతల్లి చెప్పింది. అందుచేత, మిమ్మల్ని ముద్దుపెట్టుకో నివ్వను.

సౌజ—కృతజ్ఞుడను. నీవు మంచిదానవు. ఎవరో కాలుజారిన సత్పురుషునిపిల్ల వైయుంటావు. ఈవృత్తి మానలేవా? స్థితిలోపమా?

మధు—దైవానుగ్రహమువల్ల లోపము లేదు. సత్పురుషులదయ సంప్రాప్తమైనతరువాత దుర్వృత్తి ఎందుకుంటుంది? వృత్తిమానుకుంటే అప్పటప్పట తమ దర్శనము చేసుకోవచ్చునా?

సౌజ—తప్పకుండా రావచ్చును.

మధు—కృతార్థురాలను, సెలవా?

సౌజ—నీకు గిరీశముగారిపరిచయ మెక్కడ?

మధు—కొమించండి.

సాజ—చెప్పవా?

మధు—తామ చెప్పకతీరదని ఆజ్ఞాపిస్తే దాట గలనా? పాపము, ఆయన బతకనీయండి.

సాజ—వీడు అన్యాయముచే పాప మాయుచ్చమృత బతుకు చెబుతుంది; అది ఆలోచించినావు కావు.

మధు—ఆయన నాకు కొంతకాలము ఇంగ్లీషు చెప్పేవారు. కొంతకాలము ఉంచుకున్నాను మాడను.

సాజ—ఎన్నాళ్లకిందు?

మధు—మొన్న మొన్ననే.

ఇంతలో గిరిశముపుట్టి మునిగింది. పాపము, బుచ్చమ్మని పెళ్లాడుదామని కొండంత ఆశ పెట్టుకొని లుభావధానివద్ద యథాశక్తి డబ్బు లాగుదామని యత్నిస్తుండంటే, మొనటికే మోసముచచ్చింది. “కొండనాలు కకు మందువేస్తే ఉన్న నాలుక ఊడింది” సాజన్యారావు గారి పాత్రమున కుపయోగ మిది. పైని ఉల్లేఖించిన సంభాషణలో ప్రతివాక్యము ఆ పాత్రలపోషణమునకు పనికివచ్చేనే. ఏమిద్దర్లము! ఏమి న్యాయసరళి! ఎంత పకోపకారబుద్ధి! ఒక బ్రాహ్మణుని ప్రాణము రక్షించుటకై రావుగారు తన వ్రతమును మాధాభంగ పెట్టుకొనలచినారు. ఎంతవిమృశ్యకారి. ఇతనితోడి సాంగత్యమువల్ల ఎంతమంది బాగుపడ్డారు? అట్లుకానివారిద్దరే—అగ్నిహోత్రావధాని, గిరిశము. వీరు సహజమర్మార్గప్రవర్తకులు, స్వార్థపరులు, మత్సరులు, పాపభీతిలేనివారు. దుష్ప్రవృత్తి వీరియందు వేరుతన్ని రోమముపములు రక్తనాడులు—సఖిఖిపర్యంతము పాపాక్రమలపుటచేత వీరిద్దరి బుద్ధిపుడకలతో గాని పోయేది కాదు. తెలిసీతెలియని మూర్ఖులు. రావణుడు, దుర్యోధనుడు, ఇయాగో మొదలైనవాళ్లతో పోల్చవచ్చును. ఇట్టివాళ్లని Tragic heroes అంటారు; వీరు తాము చెడడమేకాకుండా అమాయకుల సనేకుల చెడుపుతారు. Shakespear వ్రాసిన ఒకటెల్ల నాటకములో Iago నేరములు బైట పడిన Scene కీ ఈ నాటకములో చివరసీనుకీ సామ్యము కొంతఉన్నది. రెండింటిలోనూ కపట

మార్గానువర్తులైన దుష్టులు (Villians) శృంగభంగము పొందినారు. Iago తుదకు—“నేను చేసిన దేదో చెప్పినాను. ఇంక మాటాడను” అన్నాడు; గిరిశము: “Damn it కథ అడ్డంగా తిరిగిం” చన్నాడు. ఇందులో ఎవరు ఘనులు?

ఇంతటితో ముఖ్యమైన పురుష పాత్రములు ముగిసినట్టే. వీరుకాక మిగిలినవాళ్లు మాడా కథాసరళికి అవసరమైనవాళ్లే. పలురకముల పురుషులు ప్రపంచమున ఉన్నారు. అందులో కొన్ని రకములు ఈకథకు సంబంధించినవారు. ఒకరినిపోలినవాళ్లు మరొకరు లేరు—వర్గములు అసలే లేరు. వీళ్లను కచ్చించడములోనూ కవిచాతుర్యము కనబడుతుంది.

—స్త్రీపాత్రములు

ఇక స్త్రీపాత్రములలో ముఖ్యమైనవి మామమధురవాణి, బుచ్చమ్మ, మినాక్షి. వెంకమ్మ (సుబ్బితల్లి) రెండురంగములలోనే వచ్చును. ఆమె సర్వ సామాన్యమైన గేస్తురాలు. “బుచ్చమ్మ పెళ్లి బుగ్గి అయినది; గుండెలుమీది కుంపటిలాగు భరిస్తునే ఉన్నాను: సుబ్బికిమాడ వయసుమీరినవాడి కియ్యవ”దని పెనిమిటి చెవి నిల్లుకట్టుకొని పోరింది; మూర్ఖుడు ఆమె సలహాను పెడచెవిని బెట్టినాడు. వెంకమ్మకు సంతాన వాత్సల్యము మెండు. వెంకటేశముకి చదువు చెప్పించి వాడిచేత గొప్పఉద్యోగము చేయించవలెనని ఈమె యూహ. ఈమె పుట్టింటివాళ్లు కాస్తసంపన్నులు కనుకనే పసుపూకుంకానికి భూమి యివ్వడమే కాకుండా ఎప్పటికప్పుడు యథామోగ్యము పరిదానము లివ్వడము చేతనే “మనసామ్మ చెడతని కొవ్వన్నా” డంటాడు కరటకశాస్త్రీ. పతి తనమాట విసనప్పుడు సతి కింక మున్నది? నూతిలోనో, గోతిలోనో పడతానని పట్టుబట్టింది. పెనిమిటి ముక్కోపి; గిరిశమును జనరానిమాట లన్నాడని ఎంతో నొచ్చుకొని “ఆయన మాటలు గణించకు బాబూ, ఆయన మోస్త రది... ఇంటి కెవరోచ్చినా నాకిదేభయము...వెల్లిపోకంటి బాబూ” అంది. పెళ్లికి తల్లివెల్లి నప్పుడుకూడా—

“ఈసంబంధము వద్దని పోరితే విన్నారా?” అని ప్రార్థిస్తే—“పింజారీ! ఊరుకో!” అని అగ్ని హోత్రుడు కనరినాడు. ఈమెయం దింకేనుజాలూ స్ఫుటముగా కనబడవు.

పెళ్లిహాతురు సుభద్ర పెనని కదల్పనేలేదు. ఆమెసంగతి ఎవరికీ అక్కరలేదు—పసిపిల్ల. ఆమె యోగక్షేమాలబాధ్యత తలచింద్రులకే ఉంది; పెళ్లికి తల్లి ప్రతిహాలముగా నుందని ఎరిగి ఆమెతలవన్నీ తండ్రి యావధానము తానే వహించి తడిసుడ్డతో దానిగొంతు కోయ నిశ్చయించినాడు. వస్తుతః సుభద్ర కేమీ తెలియకపోయినా ముసలిమగడంలే ఇష్టముం డదు; కాని దాని నకిగేవారూ లేరు, దానిమాట వినేవారూ లేరు.

బుచ్చమ్మ తలచింద్రులదాటుబిడ్డ—పల్లెలో నుండ డమూ, శిష్టసంప్రదాయముగల కుటుంబములో పుట్ట డముచేతనూ వెర్రివేపాలు వేయక నాలుగుగోడలమధ్య పడి తనప్రార్థనలని మర్మప్రణయముంటి నైశవ్య దుఃఖము దిగమింగింది. ఈమె నడవడి బాసన్నందుకు గిరిశమే సాక్షి—“ఇది చెప్పినట్లు వశమయ్యే మనిషి కాదు. నా experience (జీతమార్గాలు), నా శృంగారచేష్టలు నుడ్డిగవ్వంత పనిచెయ్యకుండా ఉన్నవి. ఇంత simplicity ఎక్కడా కానలేదు. దీనికి love signals ఏమీ తెలియవు. చమత్కారమాటలు ఆడితే ఏమిన్నీ అర్థం చేసుకోలేక ఆరేడి కళ్లతో తెల్లజోయి చూస్తుంది—ఇది pure diamond-utterly innocent widow. ఈ బుచ్చమ్మ సాక్షాత్తు Widow with gilt letters” అని మెచ్చినాడు.

ఇటువంటి సంప్రదాయముగల బాలిలెంతువు కంటపడగానే మాడని చనువు కైకొని శృంగారకథా కాలక్షేపములచేతనూ, సూక్ష్మవిశ్వాసఖండనముచేతనూ, పునర్వివాహోపంతర సుఖానందాతిశయవర్ణనముచేతనూ, మిథ్యాశయసిద్ధాంతీకరణములవల్లా, తుదకు సర్వానర్థ దాయక సోదరీబివాహానివృత్త్యాశచేతనూ గాలమునపడ్డ పెనుచేపలాసన ఓపికతో మెల్లగా లాగి బుట్టలో వేసి నాడు. ఇదే దురాచారపరూరైతే ఇంతశ్రమ అనవ

సరము. ఒకటి చెండుకోజులలో ఒప్పించవచ్చును. ఎంతసవ్వర్తనలైనా అతిజాగరూకతతో పెంచుకొని రాకుంటే దుస్సాంగత్యమున చెడుతా రనడానికి బుచ్చమ్మ తార్కాణము. గిరిశ మెంతో మహత్వ యత్నము చేసి ఎన్నోసారులు హతాశుడై పట్టినపట్టు విడువక పాకులాడినాడుగనుక తుదకు సాధించినాడు.

బుచ్చమ్మ వట్టి అమాయకురాలు అయినా తెలివి తేటలు కలదే. గిరిశము lecture ఇస్తూన్నప్పుడు ఆమె వేసిన ప్రశ్నలు పరీక్షిస్తే ఆమెముజమానగ్రంథస్థి తేటపడుతుంది. మొదట గిరిశముస్వభావము కనుగొన డానికి వెంకటేశాన్ని కొన్నిప్రశ్నలు వేస్తే వాడు తగినజవాబు చెప్పలేకపోయినాడు; చూడండి:—

బుచ్చ—గిరిశం గారు గొప్పవారటరా?

వెంక—గొప్పవారంటే అలా ఇలాగా అను కున్నావా ఏమిటి? అందరికంటే గొప్పవారు.

బుచ్చ—అయితే అతనికి ఉద్యోగం కాలేదేమి?

వెంక—Nonsense. నీ వాడదానిని. నీ కేం తెలియదు. ఉద్యోగం అంటే servant అన్నమాట. Servant అంటే నాఖ రన్నమాట — హైదరాబాదు నవాబు వెయ్యిరూపాయలపని ఇస్తామంటే, నీవ నెవ డికికావాలి పొమ్మన్నాడు.

బుచ్చ—అయనికి పెళ్లయిందెరా?

వెంక—లేదు.

బుచ్చ—వెధవలు పెళ్లాడడము మంచిదంటారు గదా, ఆయ నెందుకు పెళ్లాడినారకాదురా?

వెంక—నీకు ఎంతచెప్పినా తెలియదు. ఆయన ఉద్యోగమూ, పెళ్లి మానుకోవడము లోకం మరామత్తు చేయడానికట.

బుచ్చ—ఎలా మరమ్మత్తుచేస్తున్నారరా?

వెంక—నావంటికుర్రవాళ్లకి చదువుచెప్పడమూ, సానివార్లందరిని దేశంలోంచి వెళ్లగొట్టడము, National Congress అనగా దివాన్సీరీ చలాయించడం—

బుచ్చ—ఉద్యోగము చేయ్యగన్నావే? దివా
నిగి ఏరాజుదగ్గర?

వెంక—ఆడదానివి, నీ కెందు కాఁగోమ
అంతాను.

ఇలాగే గిరిశముతో ప్రసంగించినప్పుడు అడిగింది.
ఆతడు చేసినరెండు ప్రబోధనప్రయత్నములు ఫలించి
నవి. తత్సూచనల కొన్నింటిని ఉదాహరింతాము.
లోకాని కేమి ఉపకారాలు చేస్తారు? లోకము వెళ్లు
తూన్నతప్పుతోవ లేమిటి? మనవాళ్లు దురాచారాలు
నాకు బోధపడలేదు. ముసలివాళ్లకి చిన్నపిల్లల్ని పెళ్లి
చేయడము దురాచారమే. ఇప్పటికప్పుడే బుచ్చమ్మ
బుద్ధి మారుతూంది. శిష్టాచారములనీ, సంప్రదాయ
సిద్ధము లనీ మనవాళ్లనుకొనే వృద్ధవివాహాలు దురా
చరణములని తెలుసుకొన్నది. “ఇట్టిపెళ్లి శైవతరువాత
వైధవ్యము ప్రాప్తించి కష్టంసుఖం ఎరగని పసిపిల్లలు
పూర్ణయావనవతులయిన తరువాత మనసు పట్టలేక
పోతే వాళ్లదా తప్పు? పెళ్లిళ్లుచేసిన పెద్దలదా తప్పు?”
అనే ప్రశ్నకు పెద్దలదే తప్పుని జవాబు చెప్పవలసిందే
కాని, అలాగనలేక “నాకు తెలియ”దన్నది. ఈమాత్రము
తెలియకపోదు— పెద్దవాళ్లని నిందించడం దనుకొ
న్నది. ఇంకో ప్రశ్న చూడండి—పెళ్లిచేసుకుంటే మాత్రం
లోకం మరమ్మత్తు చేయకూడదా?—ఎంతతెలివితేట
లతో వేసిం దీప్రశ్న? దానికి తగిన సమాధానము
ఇయ్యలేకపోయినాడు గిరిశము. ఒకపట్టాన వివాహము
చేసుకోవడాని కొప్పుకొన్నదా? గిరిశాన్ని ముప్పుతిప్పల
బెట్టి మూడుచెరువులనీళ్లు తాగించింది. గిరిశముపాత్ర
పోషణమును విమర్శించినప్పు డీవిషయము స్పష్టపరచు
బడినది. గ్రంథము ఇప్పటికే పెరిగింది కనుక ఇంతటితో
విరమించి ముందువిషయముగురించి ముచ్చటెంతాము.

ఈనాటకములోని స్త్రీపాత్రలన్నిటిలోనూ
మిక్కిలి నిర్వాహకమయినది మధురవాణి. దీనికి ముఖ్య
పురుషపాత్రములన్నిటితోనూ సంసర్గ ముంది, సాను
లలో సంసారి. ఒకరిపోషణలో నున్నప్పుడు రెండో
వారిని దరిజేరనీయదు. రామప్పంతులు పోషిస్తానంటే

గిరిశము సంబంధము వదల్చుకొన్న పిదపగాని లాంగ
లేడు. H.C.తో దీనికి మైత్రిఉందని రామప్పంతులు ఆమ
మానించినాడేకాని అతనిచేత నాఖరిచేయుచుకోవడమే
కాని హెచ్చుచను వేమాత్ర మీయలేదు. “కరట
కాస్త్రీతో తనకులమర్యాద ఈరీతిని చెప్పుతుంది: మాకు
ధనార్జనమే ముఖ్యపురుషార్థము. అదేనా పోషించే
వారిపట్ల; కాని దయాదాక్షిణ్యాలు, స్నేహము లేక
పోవు” సత్ప్రవర్తకులయెడ స్నేహముండును కనుకనే
కష్టపడి ఆర్జించిన కంటే ఇచ్చింది. ఇక వలపు; బతుక
నేది ఉంటే వలపు వన్నె తెస్తుంది. అంగడివానికి
మితాయిమీది ఆశా, సానిదానికి వలపూ మనస్సులోనే
మణిగాలి. కొద్దికాలం ఉండే యావనాన్ని జీవనాధార
ముగా చేసుకొన్నమాకు వలపు బంగారముమీదనే.
శృంగారము వన్నె చెడినదగ్గరనుంచీబంగారముకదా లేట
లేచ్చేది. సరసులయిచ్చకాలకి సంతసించేసాని సమా
లము చెడుతుందనేసామెత నమ్మి తల్లిబోధనప్రకారము
నడుచుకొంటూ జరుగుబాటుకి లోపములేకుండా ధన
మార్జించింది. సరసులతారతమ్య మెరిగి మెలగుతాం
డేది. పరిహాసరసిక. రామప్పంతులుకి ఎప్పటికప్పుడు
తాటాకులు కట్టుతూండేది. గిరిశమున్నా లెక్కలేదు.
వేశ్యావృత్తి సలపడము దాని కిష్టము లేదు. మొగ్గు
తప్పినవెంటనే మానుకొన్నది. ధనార్జనమే దీని ముఖ్యో
ద్దేశము కాదు; దాతృత్వము, స్నేహము, దయ,
దాక్షిణ్యములు కలిగి తగినరీతిని వర్తించేది. అన్య
యాచరణము దీనికి రుచించనందున సుబ్బిపెళ్లి తప్పించ
డానికి గట్టిప్రయత్నము చేసింది. మంచివాళ్లప్రాపే
కోరుతూండేది. మనుష్యుల తారతమ్యము చక్కగా
నెరుగును. కార్యవాదిని అవుటచేత తనకు కాబట్టివాళ్ల
యెడ కలుపుకోరుగా నుండేది. రామప్పంతులు ఉడి
కినకొద్దీ ఉడికించేది. అతనియెడ కోపమువహించడమే
కాకుండా పీలుచిక్కినప్పుడెల్లా విముఖి ఆద్యైది.
కంటే రహస్యముగా చేతిలో చిక్కినపిదపకాదా
రామప్పంతులని బాధించి అతనిమీదనే నిఘోర
ముంచి తన ఊరుపోయింది. సౌజన్యారావుగారు
మంచివా రని విన్నప్పటినుండి ఆయనను చూడ

వలె నని నిశ్చయించి మారువేషముతో లిక్కిమున ఆతనియింటికి వెళ్ళింది. ఇచ్చటిసంభాషణలో ఈమె నైజము లేబటకైనది. చెడనివారిని చెరుపమాడదని ఈమె వ్రతము. కరటకశాస్త్రానికి శిష్యుని బాగుచేసేమార్గము బోధించింది. ఆర్తులబ్రోచువేళలందు నిజసౌఖ్యభంగము కనుగొనదు. కావున మధురవాణిని అవదారేసువృత్త మూర్తులలో చేర్చవచ్చును. సౌజన్యారావుగారిని సంపర్శించినపిమ్మట సానివృత్తి మానుకొన్నది. మిత్ర నాత్మల్యము కలదేకాని ఎవ రేమిచెప్పిరే అట్లు చేసే చెనటి కాదు. విమృశ్యకారిణి.

ఇట్లే తరచినకొద్ది ఆమెయందు ధర్మమార్గాను వర్తనమే కనపడును కాని వంచన, లోభము, మత్సరము మొదలైన దుర్గుణములు అగపడవు. ఈపాత్రమును పోషించడములో కవి ఆదర్శనిరూపణము (Idealism), యాథార్థ్యనిరూపణమును (Realism) తగినరీతిని నిపుణతతో మేళవించినాడు. మృచ్ఛకటికనాటకములోని వసంతసేనాపాత్రమును చాలవరసూ పోలి అంతకన్న యాథార్థద్యోతకముగా నుండి స్వభావమును అనుకరిస్తూన్నది మధురవాణిపాత్రము.

చదువరులారా ! కన్యాశుల్కమునురూపకమును నాకు తోచినరీతిని విమర్శించి అందున్నగుణమును నా శక్తికొలది చూపినాను. ఇంతతో ఇది నాటకమో, ప్రహసనమో మీరే నిర్ణయించుకొండి.

కవిగారి నాటకమును ౧౮౯౭-వ సంవత్సరమున ప్రచురించిరి. అంతకుమున్నే దీని ప్రదర్శనమును విజయ నగరమున నేను చూచినాను. అప్పుడు ప్రేక్షకులలో సంతసించనివాళ్లు లేరు. కొందరి కీనాటకము కిట్టదు.

అందుకు నాకుతోచినహేతువులు నూడు: మొదటిది భాష. వ్యావహారికభాషను ఒల్లనివా రిప్పటికీ తండ్రిపతండ్లములున్నారు. వాళ్లతో వాద మెందుకు? ఇది వ్యక్తికి వెగటు. రెండోవిషయము, గిరిశము బుచ్చమ్మను లేవదీసుకొని పోవడము. ఇది సంఘానికి వెగటు. నూడోది. హాస్యరసప్రాధాన్యము. హాస్య రసపోషణము మనకావ్యములలో అతివిరళముగా నుంది. దానిఉపయోగము మనవాళ్లకు రుచించలేదు. కనుకనే దానియొడ నిరసనభావము. అది ప్రధానరసమైతే కృతి నాటకమే కాదు, ప్రహసన మవుతుంది అని నమ్మకము. హాస్యముపాత్రము రసముకాదా? ప్రహసనము దశరూప కములలో నొకటి కాదా? దానితగ్గు నాకు ద్యోతకము కాలేదు. ఈకావ్యమందు నాటకలక్షణము లున్నవని చూపినాను. మనవాళ్ల ప్రహసనములలో పాత్రపోషణము, ఆఖ్యానవస్తువు, నాటకకళాచాతురిన్నీ “కన్యా శుల్కము”ను పోలియుండవు. వీరేశలింగముగారు రచించిన “బ్రాహ్మణవివాహ” మనేరూపకమందు పాత్ర గౌరవము, పాత్రపోషణ, జటిలము, నూతనము నగు కథావిధానమును హృద్యముగా లేవు. మననాటకము లలో మోదాంతభేదాంతనాటకవిభజనమే లేదు. నాటకము భేదాంతము కానేగూడదని దశరూపకమందున్నది. భాషకవిమాత్రము “ఊరుభంగము” అనేనాటకమును భేదాంత మొనర్చెను. తక్కినసంస్కృతనాటకములన్నీ మోదాంతములే. కాబట్టి నాటకలక్షణములలో ప్రాచ్యప్రతీచ్యసారస్వతముల కంతగా సామరస్యము లేదు. వాటి రచనామార్గములు వేరు. అట్టివో వాద మప్రస్తుతము, నిరుపయోగము. దేనిమంచిచెడ్డలు దానివే. ఈవిషయము జ్ఞప్తియందుంచి విమర్శచేసుకొవలయును.

అర్ధరాత్రి

పిలకా గణపతి

రారు నికరముల ముంచి

మెరయుతారల నొరసి

జిమ్ముమను చీకటులు

క్రమ్ముకొని ప్రవహించె—

అలసి నిదురించి ఏ కలగాంచెనో గాని

యెలమావితోటకోకిల కలువరించినది!

కలవరపుతరగఘ్నము దిశలంట బ్రాకినవి.

వడివడిగ పరుపెత్తె.

విశ్రమించినగాలి ఆపులొంపగ

పండుటాకు లొక్కొక్కటిగ

చిటపటని రాలినవి;

చీకటిని మెరసినవి

విసువనక దీపికల వెలిగించి మిఠగురులు

నీలపల్లములలో నేమియో నెమకినవి

సౌవర్ణ సహకారసుచుము లటుమెరసినవి.

మెరపువలె తళతళని

మెరయు సర్ప మ్మొకటి

పడగెత్తి నాలికల

చీలికలు కదిపినది

జీర్ణపల్లములను

చీల్చుకొని ప్రాకినది

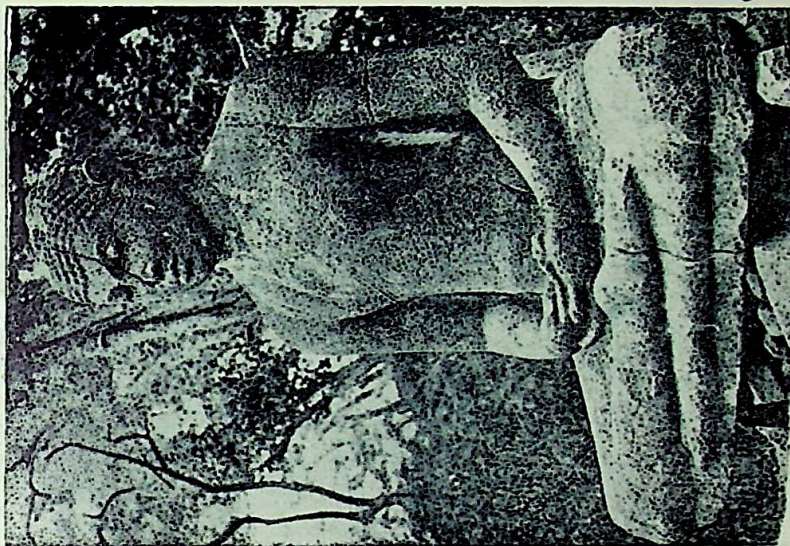
ఊరిలో జాగిలము హోరుమని మొరిగినది

పై నున్నతారకలు కునికిపాటులు పడెను

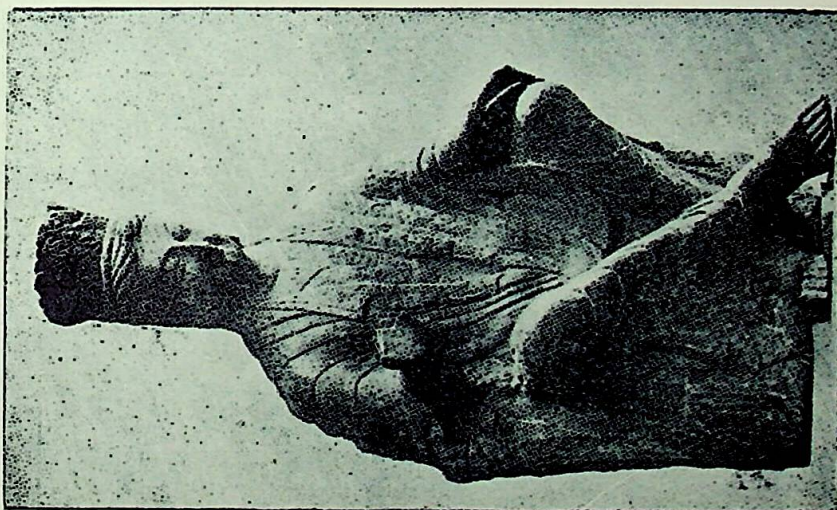
లోకమంతయు నిద్రలో మునిగిపోయినది

కవియొకడే మేలుకొని నిట్టూర్చె నేలకో!

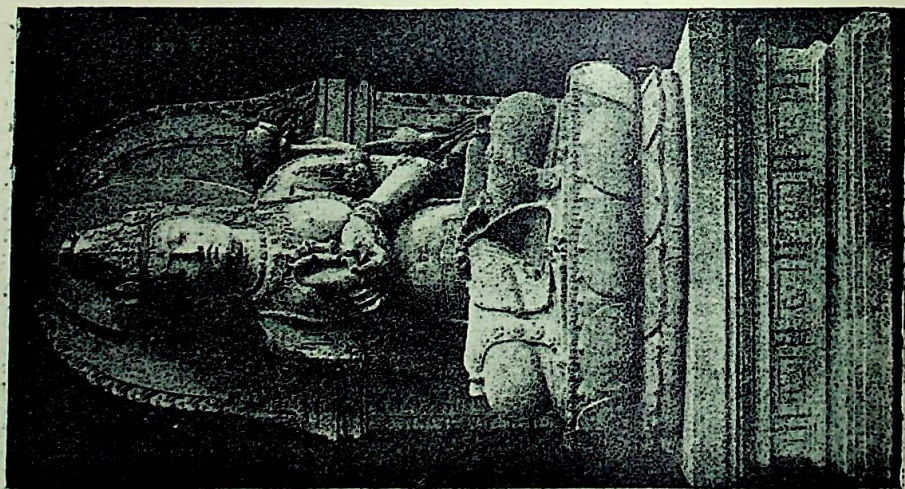
ప్రాచ్య చిత్రములు

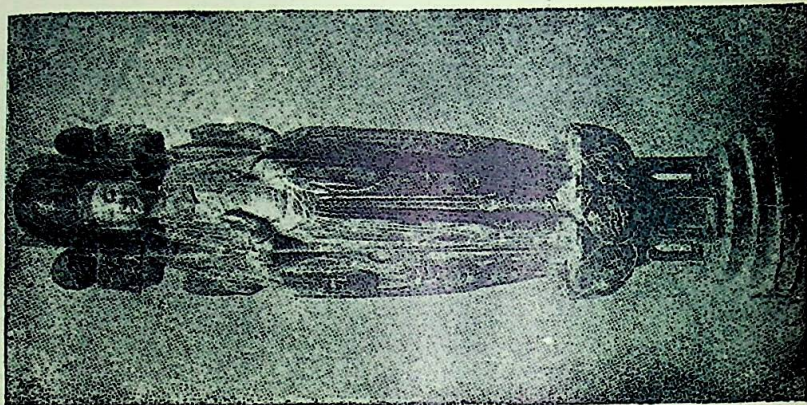
౨. బుద్ధుడు - సమూధిలో
(క్రీ. శ. రెండవ శతాబ్ది నీలోను రాతినిల్పము)

౧. బోధినత్తుగ్గుడు
(చీనాలో బౌద్ధానామకయములోని శిల్పప్రతిమ)

3. ప్రజ్ఞాపారమిత
(పడునాలన శిలకళా బావానీయ శిల్పము)

౪. పరివేషములతోడి నలుపురు బోధిసత్వులు
(క్రీ. శ. 600 నాటి పై నీయ నామశిల్పము)

అభినవసారస్వతాభివృద్ధివిషయంలో మొక ట్రాన్సుగారు అపూర్వాభ్యాసకుడున్నా, అభిమానాభిరుచులు గలిగిన ప్రచారకుడున్నా. ఆంధ్రభాషామతల్లికి గల యలంకారములలో ఈయనయమర్చిన పూలమాలలు కూడా ఆమెకు శోభ సమకూర్చుతున్నాయి. లోకమంతా యెరిగున్నవాణ్ణి చూచారా అంటే లోకులంతా నవ్వడం సహజం. అదే సూర్యుణ్ణి కరదీపికతో చూడడం అంటే. ఆయనకి నిత్యం అల్లడం, ప్రఖ్యాతనహించిన భారతికి అంగడికి పట్టికెళ్లటం అలవాటైపోయింది.

కవిత్వమా : స్వానుభవా స్మనుకరించిన భావంపుటాట, భావాలను మ్రింగనిభావ, నవీనప్రకటనలో నూత్నశోభ, ప్రకృతిని పలుకిరించే పదజాలము, గ్రామ్యభాషను కాదనని మాటలకలయిక, చిన్నపల్లెల దాటని మూలచిత్రము, దృశ్యాన్ని దాటనివ్వని దుర్వారఛరీలన, శైలిలో శతవిధాల నడక, నిరాడంబరమైనా నిస్సారముగాని నీటు, రాగాని కనుకూలమైన రామణీయకత, స్వంత వీణైతంత్రులతో సామరస్యము వహించేరచన, నవరసములనూ ప్రకటించే నవీనగీతాలు- లోటేమిటి ?

అనేకమందినోళ్లనుంచి అనేకవిధాలగా ఆయనకవిత్వాన్ని గురించి వినడమయింది. అట్టే ఆయనపుస్తకాలన్నీ ఒక్కపర్యాయం

ఈమూలనుంచి ఆమూలకి తిరగేశా, యేదో యిత తేల్చుకుందామనే ఉద్దేశ్యంతో. అదీ చాలక ఆయనే పాడుతూంటే ఆలకించా. అప్పుడు కుదుటబడ్డాయి అన్ని విషయాలూ. పదిమంది పదివిధాల పలుకుతారు, ఒకరు గౌరవాస్పదంగానూ, ఒకరు యెగతాళిగానూ, ఒకరు తృణప్రాయంగానూ, ఒకరు అటూ యిటూగాని మధ్యరకంగానూ, పలురకాలుగా. వాటన్నిటితోటీ వీనమైనా నిమిత్తం లేదు. ఒక్కసంగతితో అవన్నీ ఆవిరైపోతాయి. పాడితే వినాలి. పలికితే ఆలకించాలి. 'తింటే కాని రుచి, దిగితే నేకాని లోతు తెలియ' దన్నట్టు. వింటేకాని బోధపడటం కష్టం కవిత్వ విషయంలో. ఒక్కఉదాహరణ : ఆంగ్ల సారస్వతాభిరుచి కలవాళ్లల్లా తెన్నిన మహాకవిని చవిచూచేకంటారు. అతడు 'మాడ్' అని ఒకచిన్ని పొత్తం ప్రచురించాడు. వెంటనే ఛలరేగింది, వివిధప్రాంతాలనుంచి వివిధరకాల విమర్శన. అతనిరచనలోకల్లా అదే గొప్పదని యొకరు; అతడేదైనా ఉత్కృష్టమైంది ఇంతకుపూర్వం వ్రాసుంటే అదికూడా దీనితో పాటు ఊడ్చిపెట్టుకుపోవాలని మరియొకరు. అదేరకంగా, అంతాకలిసి కవి నెదుటబెట్టుకుని చదివితేనేగాని వలనుపడ దన్నారు. తప్పనిసరి మీద చదివాడు. గాలిదుమారంలోని దూది పరకస్థితిలో పడ్డాయి వారిఅభిప్రాయాలన్నీని. కదలకుండా విన్నారు. కనికట్టుపనిలో కాలు

వెట్టినట్లయి దందరికీ. అంతా యేకగ్రీవంగా అతనిగొప్పతనం అంగీకరించారు. ఆంగ్లోదా హరణమవడంచేత ఇది మనకి శంఖతీర్థమే. కనుక కవినోట్లోంచి వినడం ప్రధానం.

వర్ణనావిషయం : మబ్బతునకని మారి పోనివ్వడు; చిరుపచ్చికను చీలిపోనివ్వడు; మందమారుతాన్ని మసలిపోనివ్వడు; రవి కిరణాలరంగు రాలనివ్వడు; విహంగవిహరణ వీడిపోనివ్వడు; కీటకములకీచుకీచు కిరవుండక పోదు; పశువులుమనలడం పనటుపోదు; నీరేజ కాంతులు నిలబడియుండవలసిందే; మొత్తం మీద కవిలో కనిపించవలసిన సరకులకు కర వుండదు.

కొండకొలకు, వికసితోత్పలశీర్షిక విషయం :—ఈకొలకులో జనించినపుష్పములు శతసహస్రములు; ఒకటి యేపుగా యెన్నిక గంటూవుంటుంది; ఒకటి నీరసంగా నిలకడ లేకుండా ఉంటుంది. ...వ్రాసిందంతా ఒక్క మోస్తరుగా ఉండమంటే యేలాగుంటుంది? ఒకతల్లిగర్భాన్ని జనించినవాళ్లంతా ఒకలాగే ఉండగలరా? తెలివితేటలలో, రూపాలలో, ప్రవర్తనలలో పరిపరివిధాలు. అట్లే మానవకృత మాటచేత బాగోగు లనేకంగా ఉంటాయి. కనుక నిందింపవలసినవనిలేదు. గ్రహించవలసిందల్లా మంచే.

పొత్తములు: 'మాతృదేశసంకీర్తన'కే నాయూహలో నగ్రస్థానం. నిత్యప్రార్థనల కనుకూలమైన 'సవోసవోజయ...'లాంటి గీతి

కలు దీనియుత్కృష్టత ప్రకటిస్తాయి. 'ఆంధ్ర రాష్ట్రము'వంటివి కవి తనకాలమును ప్రతిబింబింపజేయుననుట వ్యక్తపరుస్తుంది.

'ఆజన్మాంతపు హక్కు స్వతంత్రము' ఊహాపోహల యుక్కు-స్వతంత్రము ఆత్మోద్ధరణకు దిక్కు-స్వతంత్రము మాతృదేశమున కదియేనాడో?

అని చదువుకునేటప్పుడు కలిగేభావోద్రేకం వర్ణనాతీతము.

'మోహనగంగా' అనుగీతము రవీంద్రుని 'జనగణమనఅధినాయక' లాంటి గీతాలని తలపిస్తుంది.

నామనస్సులో ద్వితీయస్థానం ఆక్రమించేది 'కోనేరు' అనే చిన్నిరూపకం. దీనిరూప సౌందర్యం దేనికీ రాదు. స్వల్పంలో మోక్షం. పాశ్చాత్యపద్ధతుల ననుకరించే పడుచువాళ్లకి బుద్ధిచెప్పడంలో గట్టిది - సరసిజనేత్రలయొక్క సాధారణసంభాషణ-ప్రధానాంశప్రచరణను. మరికొన్నిటువంటివి ఉంటే సంఘమర్యాద నిలుస్తుందనడంలో ఆశ్చర్య మేమిఉండదు. చదువుటకు శ్రమ యివ్వనిది, - అమరప్రసక్తి లేకుండా అర్థమయ్యేది, సంసారగోష్ఠితో కూడుకున్న సదంశాలని సరసంగా చవిచూపే దిన్నీ.

తరువాత "త్రయి"కి తృతీయస్థానం. రచన పోకడలు క్రొత్తవి కాకపోయినా భావాలు నూతనములున్నూ, తెలుసుకోవలసినవిన్నీ. 'కవితాలలనామణి' కవిగారి 'చూపు

లో జూపయి ' పల్కులను జొక్క-పుపల్కులు ' వినోదలీలలలో విహరించింది. దాని మెఱుగులన్నీ విపులంగా వ్రాయుట కవకాశము తక్కువ, క్షమార్పణం.....

'ప్రకృతిచందనం' పద్యవరుసగాని ఆమర్చడంలో నవీనరకపునాజూకు, సహజవర్ణనలతో గూడిన చదువు. ఉత్ప్రేక్షాలంకారాలలో ఊరికే ఉనికి లేకుండా ఊగిపోదు. దృశ్యమంతా దృష్టిపథంలో ప్రవేశించి తీరుతుంది. 'చీకటి-నదీరవము' 'శోభ' మున్నగునవి విశేషశోభ దెస్తున్నాయి యీ పాతానికి. "ఎఱుపులో ప్రొద్దుగుంకు" తూంటే "యెఱ్ఱ నందంబు చందంబు పంటకాలువనీట ప్రతి ఫలించు" తూంటే యెంతశోభో అనుభవిస్తే గాని తెలియదు. అందుచేతే "సరసకవితా భావసౌఖ్య" మావహించింది కవిని. ఆసమయంలో ఇంద్రియజ్ఞానంగలవాడు ప్రతివాడూ కవైతీరుతా డనుకుంటా...

'నెలబాలుని' నేస్తంచేయనివా ల్లేవరుంటారు? అత డుదయించగానే ఉత్సాహం జనిస్తుంది. ఛందోభిన్నంగా నడుస్తున్నా భావ ప్రకటన బాగుంటుంది. 'కవితామతల్లి'

గానంబులు కలకలలాడుతుంటాయి. 'సంక్రాంతి ప్రొద్దు' లాంటివి పిల్లల కొంటెతనం బయట బడేస్తాయి. 'సాయంతనం' చక్కనివర్ణన. 'వేణువు' చేనేగానం వినవలసిందే. రగడ ఉత్సాహాలలో ఉత్సాహపూరితంగా నుంటుంది. 'ఆత్మవ్యక్తి' అనే చిన్ని పొత్తంకూడా అటువంటిదే.

'జనపదములు', 'కలమతము', 'భావ మురళి' మున్నగు చిన్ని పొత్తములు బాలుర విద్యాభ్యాసంలో చేర్చదగిన మృదుగీతమంజులములు. నోటబట్టుటకు సులభములు, గానానుకూలంచేత జ్ఞాపకముండేవిన్నీ. 'శివాజి'యను గీతికవంటివి బాలుర కత్యంతావశ్యకములయిన వీరరసోక్తులు బోధిస్తాయి. ఇక్కడికే యెక్కువయింది.

ఆంధ్రభావనిలో బయలుదేరిన యీనూతన లత మనకవివంటి పోషకులచేతిలో పది కాలాలపాటు వర్ధిల్లాలి; దీనిఅంట్లు దేశదేశాల వ్యాపించాలి, పెరగాలి; పెంపొందాలి; పుష్పించాలి; వికసించాలి; పరిమళించాలి; సారస్వతాభిలాషుల తనివి దీర్చాలి.

భారతఖండమును బరిపాలించిన రాజశిఖామణుని

లలో స్వయముగాఁ గవులై సమస్తవిద్యాపరి పోషకు లని ప్రఖ్యాతి గాంచిన శూద్రక, వాసుదేవ విక్రమాదిత్య, శాతవాహనభోజులలోఁ జరిత్రకాలమును బట్టి యర్వాచీనుఁ డయ్యును భోజునకుఁ గలిగినకీర్తి యేరాజును జెందఁడయ్యె. ఇతని విద్యాచూగక్షేమకీర్తి యెట్టిదన నితనికిం పైను నూఁతండ్లుతరువాత జీవించిన యితనిప్రత్యర్థిరాజులుసహితము విద్యాభోజుఁడని బిరుదనామంబును వహించి యితని నుపమానభూతునిగా స్వీకరించుట యత్యద్భుతము. ఉదాహరణముగా హర్యాప్యలరాజును రామచంద్రుని దండనాయకుఁడగు లక్ష్మణుని తాత యగు శ్రీధరుని వర్ణించుచు నీ క్రింది శ్లోకము కాసనస్థముగాఁ గలదు :

“ధారాధిపస్య భోజస్య కీర్తి రేకాకినీ సతీ,
అద్య శ్రీధరదండేశకీర్తిః సహచరీ సఖీ.”

ఈశాసనము ౧౨౦౦ కాలములో లిఖింపఁబడి నది. భోజునికీర్తి తక్కినరాజులకంటె పెక్కుడుగాఁ బ్రకాశించె నని దృఢముగాఁ జెప్పవచ్చును. రాజతరంగిణిలోఁ గల్పణుఁడు కాశ్మీరక్షీతిరాజును వర్ణించుచు వానిని భోజసమానునిగాఁ జెప్పి దానోత్కర్షముచేత కవిబంధు వయ్యె నని భోజుని శ్లాఘించెను.

“స చ భోజనరేంద్రోశ్చ

దానోత్కర్షేణ విశ్రుతా,

నూరీ తస్మిన్ శూణే తుల్యం

ద్వా వాస్తాం కవిబాంధవౌ.”

ఈక్షీతిపతి క్రీ. శ. ౧౦౫౦ లో రాజ్యమునకు వచ్చినందున భోజుఁడును దత్కాలపువాఁడె యనుటకు సంశయము లేదు. ఇతఁడు సర్వశాస్త్రములలో గ్రంథములు రచించియుండుటయు, వానిలో ననేక గ్రంథములు మనకు లభించుటయు, ఆతనికాల నిర్ణయముగూర్చి యింకను గొన్ని సందేహములు గలవు. ఇతనిగ్రంథములలోఁ గొన్ని భోజనామకుఁ డగు మఱియొకకవి రచించినట్లు కొందఱ యభిప్రాయము. బల్లారుఁ డనుకవి రచించిన భోజచరిత్రములోఁ బ్రఖ్యాతసంస్కృతకవుల నందఱ భోజునిసఖులంకారములుగాఁ గల్పించుటచే భోజుని కాలనిర్ణయము మఱికొంత కష్ట మగుచున్నది. కావున నేభోజునిగూర్చి వ్రాయఁదలంచితిమో యతనిదేశకాలముల నిర్ణయింపక యతనిశృంగారప్రకాశాదిమహాగ్రంథరచన గూర్చి వ్రాయుట నేటికాలపు వాఙ్మయచరిత్రమర్యాదకు నిం చుక నుల్లంఘన మగు నని మొదట భోజుని దేశకాల ప్రశంస యించుక చేయుదము.

భోజనామకు లగురాజులు పెక్కుండ్రు గలరు. ఋగ్వేదములో “భోజా యాశ్వం సంమృజం త్యాశు భోజ స్త్యేదం పుష్కరణీవ వేశ్య” అని కలదు. క్రీ. శ. తొమ్మిదవ శతాబ్దములో నొకభోజుఁ డున్నట్లు కాన్యకుబ్జదేశేశాసనమువలనఁ దెలియుచున్నది. మామూర్ గజని కాలంజరపురమును ముట్టడించినప్పుడు భోజుఁడనేకరాజులతోఁ జేరి యతని నోడించి యతనిని దేశమునుండి తఱుమఁగొట్టెనట. ఇది బహుశః ౧౦౧౫ క్రీ. శ. కాలమై యుండును. మహారాష్ట్రదేశమున

* ఈ సుప్రసిద్ధ ధారానగరేశ్వరునిసంఘించి పెక్కుండ్రు పెక్కువ్యాసములు రచియించియున్నను దత్కర్త మగు శృంగారప్రకాశమునుగూర్చి యెవ్వరును విస్తరించి వ్రాయరైరి. ఈలఘువ్యాసములో శృంగారప్రకాశరచనా విషయమే ముఖ్యుపస్తుచైనను అతని దేశకాలములు కొంతచర్చించుట యావశ్యకమయ్యెను. దీనిని సేప వ్రాయు నప్పుడు సందిగ్ధతలములయందు మాతండ్రిగారిసహాయమును బుచ్చుకొనియున్నా నని విన్నవించుచున్నాను.

లభించిన శ్యామలాదండక లిఖితా దర్శ మునందు
తద్ద్రంశ లేఖనానంతర మీక్రింది శ్లోకములు
లిఖింపఁబడినవి. బహుశః అవి గ్రంథకర్తృ
కృతములే యైయుండును. అందు ధారానగరాధీశ్వరుఁ
డగు భోజుడు శంకరశీతమును ముట్టించిన మహమ్మ
దీయుల నోడించి మరలివచ్చుమార్గమున సర్వదా
సదీతీరమున మహాకాశీదేవాలయమును దర్శించి
శ్యామలాదండకమును రచియించియుండిన పురాంతకుఁ
డనుకవిని శ్లాఘించి యతని కగ్రహారములు దానముఁ
జేసె నని యాశ్లోకములచేఁ దెలియుచున్నది:—

ధారాధీశో ధరాధీశో

ధారాయాం ధనదోపమః,

బభౌర రాజ్యం భోజాఖ్యో

దానమానైశ్చ పణ్డితాన్.

మేచ్ఛా నమ్రోచయ ద్వీరో

ద్వారకాయాం విరాజితమ్,

శక్తిరార్యసూతాం స్వం

మోషిణో మతమాషిణః.

లోకాక్షిరససంఖ్యాక

(౯౨౩) కాకాబ్దే పూర్ణిమాతిథౌ,

శ్రావణే మాసి విశ్లేభ్యః

కవిఖ్యో వ్యతర స్మదా.

గ్రామా నోమేద్భవాతీరే

శతం యో గిరిశ్రీప్రియః,

సరస్వతీకంఠధూషాం

సరసాలబ్ధ్యంతిం కృతిమ్.

ప్రాణయ త్క్రియకాయస్య

ప్రాయచ్ఛ త్స్వస్య నిత్యతామ్,

జీయతాం తద్వ్యో నిత్య

మాచంద్రోర్మం ద్యుభూషణమ్.

మహాదేవద్విజ త్స్వేవో

మహాకాలస్య పూజకః,

పురాస్తక స్తస్య పుత్రః

పురాణేః కృపయాభవత్,

శ్యామలాయాః ప్రసాదా ద్యః

శ్యామలాదండకం వ్యధాత్.

వాగ్దేవీ యస్య వశ్యాభూ

ద్వాచో వాచస్యతే రివ,

తస్మై గ్రామాన్ శత మదా

చ్ఛప్రావారసవేదినః.

(౧౯౧౭ ఉగాదిసంచిక.

“పుష్పాంజలి” నుండి. పే. ౨౨౪)

ఘూర్జరేశ్వరుఁ డగు భీమదేవునితో నుత్తర
చాళుక్యులు చేరి భోజుని యుద్ధములో నోడించితట.
ఇది ౧౦౬౦ క్రీ. శ. కాల మగుచున్నది.

“భోజ శ్చిత్రపల్లి నాదికవిభిః.”

అని ప్రఖ్యాతి ననుసరించి చూడ బిల్వాణుడు
భోజుని యాస్థానకవి యని యూహింపఁబడియున్నది.
అయినను విక్రమాంకదేవచరిత్రములో బిల్వాణుడు
కాశ్మీరునినుండి కల్యాణకవికాధీశ్వరుఁ డగు చాళుక్య
విక్రమాదిత్యునియొద్దకు వచ్చునప్పుడు, అయోధ్యా,
ధారానగర, ఘూర్జర దేశములమార్గముగా వచ్చుచు
ధారానగరమును బ్రవేశింపకయు, భోజుని చూడకయు
వెడలిపోయె నని తానే పదునెనిమిదవ సర్గములో నిట్లు
చెప్పుకొనియున్నాఁడు:—

నీత్యా గంగాధర మధరతాం

డాహలాధీశధామ్ని

క్రీడాక్రాంతప్రతిభకవేః

పూర్వదిక్కిటరేషు,

నిర్జి త్యైరావత మదజలభ్రాంత

భృంగాలినాదాన్

సూత్రాణ్ణాఽపి శ్రవసి లలితం

యస్య శంకే కథాభిః. (౧౮-౯౫)

భోజః క్షౌభ్య త్స ఖలు న ఖై

స్తస్య సామ్యం నరేంద్రైః

త త్సృత్యక్షం కిమితి భవతా

నాగతం హా హతాస్మి,

యస్య ద్వారోడ్ధమరశిఖర
 క్రోడ పారావతానాం
 నాదవ్యాజా దితి సకరుణం
 వ్యాజహారేన ధారా. (౧౮-౯౬)

కక్షాబంధం నవిదగతి యే
 సర్వదైవావిశుద్ధాః
 తద్భావస్తే కిమపి భజతే
 యజ్ఞగుప్తాస్పదత్వమ్,
 తేషాం మార్గే పరిచయవతా
 దర్శితం గుర్తరాణాం
 యః సంతాపం శిథిల మకరో
 తోమనాథం విలోక్య. (౧౮-౯౭)

* దీనిఁ దెలిసించిన తిరుపతివెంకటేశ్వరకవులు మహాసుధారగా వచననిర్మాణముఁ జేయుచుఁ బద్యార్థమును గ్రహింపనేరక చిత్రానువృత్తముగా బిల్వణుఁడు ధారానగరమును జూచి భోజునిచే సమ్మానితుఁడైనట్లు కల్పించి వ్రాసిరి. గ్రంథములువ్రాయువా రెంతవేగముగా రచింపవలసియున్నను జనివెడివారు యథావకాశముగాఁ

బ్రత్యక్షరవిచారము చేయుదురు. కావున నాశురచన గొంతయపఖ్యాతికిఁ గారణ ముచున్నది.

బిల్వణుఁడు క్రీ. శ. ౧౦౭౬ న రాజ్యమునకు వచ్చిన విక్రమాంకుని యాస్థానమున నుండి ౧౦౯౦ ప్రాంతములోఁ గాశ్మీరమును వెడలిపోయినందున నితఁడు భోజునియాస్థానములో నేకాలములో నుండెను? ఏల యతనియాస్థానమును వదలెను? అనుసంశయములు ప్రబలముగా బాధించుచున్నవి. భోజుఁడు క్రీ. శ. ౯౯౮ నుండి ౧౦౫౬ వఱకు రాజ్యము చేసియుండు నని మాయఖిప్రాయము.

కొందఁ అతఁ డింకను పదిసంవత్సరముల తర్వాత ననగా ౧౦౬౬ వఱకు జీవించియుండునని చెప్పుదురు. అతఁ డట్టిసితిలో బిల్వణుఁడు చాళుక్యసభకు రాకపూర్వ మే యల్పకాలము భోజసభలోనుండి యతనిమరణానంతరము కాశ్మీరమునను యయోగ్యాదాహాహిచ్చ ప్రరాజులవద్దనుండి యుండియుండును. రాజరాజనరేంద్రుని మరణమువలన నన్నయభట్టునకు తగిన యాశ్రయము లేక తనగ్రంథరచనను మానుకొనెను. బిల్వణుఁడును వయస్సులో నుండినందునఁ బ్రభుమరణాంతర

* “దాహశాధీకునింట నున్న గంగాధరుం జయించి విలాసముగాఁ బ్రతిపక్షకవికోటి నాక్రమించిన యే రాజ దేవేంద్రునికథలు పూర్వదిక్ష్కృటరంబులం దైరావతమనజలాస్పాదమత్తంబులై యున్న తుమ్మెదలొడలలో బ్రతిస్పర్ధ గావించుచు దేవేంద్రుని కర్ణ ద్వయముం బ్రవేశించి యచ్చెరువు పుట్టించెనో యట్టి భోజరాజున కితర నృపాలురకును సామ్య మెట్లు లభించును? ఆ మహారాజుగుణములు ప్రత్యక్షముగాఁ జూడకపోతిరి. హా దైవమా! నేను వర్ణించిన నమ్ముదురో నమ్ముకో కదా! అతనిధారానగరమే సర్వదా ద్వారోపాంతములయం దున్న విటంకములమీఁద నున్న పారావతముల యారావము లను నెవంబున నతని నుతించుచుండును. తాదృశమహనీయగు గరిష్ఠం డగు భోజరాజకవీంద్రునింగూడ నానారాజసందర్శనకుతూహలంబునం బోయి కాంచి యతనిచే మిఠల సత్కరింపఁబడి యయ్యనఘుని సాన్నిధ్యముం బొంది సముద్రస్వేచ్ఛాప్రసారము గావించకుండ భాగ్యం దొనర్చిన యర్హతవలె నుండి పోకఁద్రాక్షులచే శ్యామలమై కన్నులకు విందుగావించు పశ్చిమాంబుధితీరంబునం బోయిపోయి నేతువుం గాంచితి.”

ఇందు ౯౫-వ పద్యములోని ‘యస్య’ శబ్దము బిల్వణున కన్వయించునుగాని భోజున కన్వయింపదు. అనగా బిల్వణుఁడు దాహశబ్దమునుండి తనకీర్తి తూర్పునఁ దూర్పుదిక్పాలని శ్రవణపర్యంతము పోయినందున గృతార్థుఁడై ధారానగరగూర్జరమార్గముగా సోమనాథుని దర్శింపఁబోయెను. ౯౭-వ శ్లోకమునకుమారుగా భోజరాజు కవిని సత్కరించినట్లు కథ మార్పఁబడినది. అని చరిత్రమునకు విరుద్ధమైనందున నుపేక్ష్యము. ఇట్లే మఱి కొన్నిపద్యములలో నాంధ్రీకరణమున స్థానిత్యములు పడినవి.

రము పరరాజుల నాశ్రయించెను. భోజునియం దతనికిఁ గల గౌరవాతిశయమునఁ దాను ధారానగరమును జొచ్చి రాకున్న నుదదీకుని స్తుతించుటచేత నాహవముల్లుడు భోజుని ధారానగరమును బట్టుకొనె నని చెప్పునప్పుడు భోజుడు ధారను వదిలినను దానధారను వదిలకుండె నని ప్రశంసించుటచేతనే యనుమేయమగుచున్నది. విక్రమాంకదేవుడు చంద్రికాదేవిస్వయంవరమునకుఁ బోయినప్పుడు ధారేశ్వరాదు లచ్చట నుండఁగా వారిని వదిలి చందలదేవి విక్రమాంకుని వరించినటుల బిల్లులుండు తచ్చరిత్రములో నాయకోత్కర్షమును బ్రకటించెను. ఇందులో ధారేశ్వరుండు భోజుడై యైనచో నతనికి న్యూనత లేదు. అతని కప్పటికి వార్ధకదశ కొంత వఱకుఁ జెల్లుచుండెను. ఏల యనఁగా విక్రమాంకుని వివాహము సుమారు ౧౦౫౦ పూర్వము నడచియుండుట యసంభవము. వృద్ధుఁడైన భోజుని నుపేక్షించి కుమారవయస్కుని స్వయంవరకన్యక వరించుట వైవాహికధర్మమేకదా.

భోజునికాసనములు పెక్కులు గలవు. వానిలో నుదయపురప్రశస్తి యొకటి. రాజమృగాంక మనుగ్రంథమును భోజుడు వేదరసనవమితేశకబ్దము (౯౬౪ + ౭౮ = ౧౦౪౨ క్రీ. శ.) లో రచించెనట. భోజుని నోడించిన యుత్తరచాళుక్యభీమరాజు ౧౦౨౧ నుండి ౧౦౬౩ వఱకు రాజ్యము చేసెను. భోజుని మఱియొకకాసనము క్రీ. శ. ౧౦౨౨ లో నున్నది. అప్పటికే యనేక రాజుల నోడఁగొట్టి ప్రఖ్యాతపుణ్యస్థలములలో దేవాలయములను నిర్మించి కీర్తి సంపాదించినట్లు ౧౦౩౦ ప్రాంతపుకాసనములలోఁ జెప్పఁబడియున్నందున నది యతనికి ప్రాథమయస్సనుట నిర్వాచముగా నంగీకరింపవచ్చును. ఇతఁడు చేదిరాజును చాళుక్యభీమని మామూగజిని కర్ణాటలూటఘూర్జరరాజులను ఓడించి కేదారరామేశ్వర సోమనాథసుండిర కాలానల రుద్రక్షేత్రములలో దేవాలయములు కట్టిన ట్లుదయపురపు ప్రశస్తిలోఁ గలను. భోజరాజు ధనుర్విద్యయందు మహావిఘ్నముండై కలియుగములో నెవ్వరును గొట్టిమాపని ధారాయంత్రమును భాణములోఁ గొట్టెనట. కొంకణదేశీయులతో

యుద్ధము చేయునప్పుడు తత్పర్వతగహనభూముల నమిత పరివారముతో శత్రువులు ముట్టడింపఁగాఁ గేవలధనుర్విద్యాబలముచే వారి నెల్లఁ జెవరఁగొట్టి తద్రాజ్యమును జయించెనట. కోపండుమండున మను ధనుశ్శాస్త్రములోఁ దద్గ్రంథకర్త యావిషయమును జెప్పెను:

“మనుష్యోఽపి మహాఃసన్న్వి
భోజరాజో ధనుఃశ్రమాత్,
వివ్యాధ స్సారనారాచై
ధారాయస్త్రం కలౌ యుగే.
క్రిమతో భోజరాజస్య
కుంకణానాం త్నయక్షణే,
అద్వితీయస్య సాహాయ్యం
విదధీత శరాసనమ్.”

హేమాద్రి దేవగిరిసేవకరాజుల వర్ణించుచు,
“యో భోజదేవా స్మృతః ప్రతాపీ
జగ్రాహ హం మదమద్వసత్వమ్,
సార్థం జనన్యా సహ జీవితేన
సోమేశ్వరస్యాసి జహార రాజ్యమ్.”
మఱియొకచోట,
“యేన త్తోణిభృ ద్దన్వనోఽపి బలినా
నీతః కథాశేషతాం
యేనోద్దామభుజేన భోజనృపతిః
కారాకుటుంబీకృతః.”

అని వర్ణించెను. దీనిలో నర్జునుండు బహుశః కలింగదేశపురాజై యుండును. ఈప్రశంస ధారానగరభోజుని గూర్చి చెప్పిన దగునా, కాదాయని సంశయింపవలసి యున్నది. భోజచరిత్రములోఁ గాలిదాసభవభూతిమాఘ బాణమయూరశంకరకవిప్రభృతులు భోజసభలో నుండి నట్లు విచిత్రముగా వర్ణింపఁబడెను. కాలిదాసు క్రీ. శ. పూర్వమున నుండెనని కొందఱును, క్రీ. శ. ౫-వ శతాబ్దిప్రారంభమున నుండె నని మఱి కొందఱును జెప్పుచున్నారు. భోజచరిత్రములోఁ బ్రశంసంపఁబడినకవులలో బాణమయూరులుమాత్రమే పరస్పరము సమకాలికులు.

తక్కినకవులెల్లరు భిన్నకాలవర్తులు కావున విద్యా
రణ్యులవారికి గ్రంథకర్తృత్వ మారోపింపబడిన శంకర
విజయ మెంతప్రామాణ్యహీనమో యట్టిదే భోజ
చరిత్ర యని యట్టిగ్రంథములఁ గాలనిర్ణయవిషయముల
నుపేక్షింపఁదగు. వానిలోఁ గొన్నియంశములు సత్యములే
యైనను సంశయితాంశములకుఁ బ్రమాణములు కానేరవు.
భోజుడు ద్విజయము చేయుటయేకాక యనేకయాగ
ములు చేయించి మహాదాత యయి ప్రఖ్యాతిగాంచెను.
ఈ యంశ మదయపురిప్రశస్తిలో,

“సాధితం విహితం దత్తం

జ్ఞాతం యత్తన్నేనచిత్,

కిమన్యత్ కపిరాజస్య

శ్రీభోజస్య ప్రశస్యతే”

ఇందు విహిత మనఁగా వేద విధిచోదితము
లగు కర్మములు యాగాదులు చేసె ననియు, జ్ఞాత
మనఁగా నధ్యాత్మశాస్త్రము లెఱింగి బ్రహ్మజ్ఞానమును
బొందెననియు, శక్రువుల సాధించి యాగములు చేసి
మహాదానము లొనర్చి తెలిసికోఁదగినదెల్ల నెఱింగె
ననియు భావము. ఇతఁడు మహామాహేశ్వరుఁడు. శివా
దైవతి. తత్త్వప్రకాశ మనుగ్రంథమును దదర్శపరముగా
రచించెను. ఇతఁడు సర్వశాస్త్రములయందును గ్రంథ
ములు రచించెను. వ్యాకరణమున సరస్వతీకంఠాభరణ
మను శబ్దానుశాసనమును, నిఘంటువున నామమాలికయు,
జ్యోతిషమున రాజమార్తాండము, ఆదిత్యప్రతాపము,
రాజమృగాంకకరణము, ప్రశ్నోచితామణి, భుజబల
నిబంధము మొదలగునవియు, వైద్యమునఁ జరకసుక్రత
ములకు రాజమృగాంకవృత్తియు, జారుచర్యయు,
ఆయుర్వేదసర్వస్వమును, శిల్పమున సమరాంగణ
సూత్రధారీయమును, ధర్మశాస్త్రమునఁ గామధేనువు,
యైక్తికల్పతరువు, వ్యవహారసమచ్ఛయము మొదలగు
నవియు, యోగమున రాజమార్తాండ మను యోగసూత్ర
వృత్తియు, కావ్యమున విశ్రాంతివిద్యానినోదము,

శృంగారమంజరి, శివతత్త్వరత్నకలిక, సాహిత్య
ప్రకాశము మొదలగునవియు, అశ్వశాస్త్రమున శాలి
హోత్రోన్నయమును, అలంకారమున సరస్వతీకంఠా
భరణము, శృంగారప్రకాశమును, సుభాషితమున
సాహిత్యప్రకాశమును, శివాదైవతమున వైవేదికాంత
సంగ్రహమును, తత్త్వప్రకాశమును, సంగీతమున గీత
ప్రకాశమును మొదలగునవి రచించెను. ధనుర్వేదమున
కోదండమండనమును రచియింపఁజేసెను. ఇతని యాస్థాన
ములో నానామతస్థులు నానాశాస్త్రపండితులును
వెలసియుండుటచేత నిన్నిగ్రంథముల నితనికి సులభ
ముగా రచించుట కానుమాట్యము గలిగియుండెను.
వ్యాకరణాలంకారగ్రంథములకుఁ జిత్తపుఁ డిసుకవి
చాలసాహాయ్య మొనర్చియుండు నని యూహింపఁదగి
యున్నది. ఏలయనఁగా సదుక్తికర్తామృతమనుగ్రంథము
నఁ జిత్తప రచితమని క్రిందిశ్లోక ముదాహరింపఁబడినది

“అచ్చిన్న మేఖల మలభ్యవృశోపగూఢ

మప్రాప్తమంబన మవీక్షితవక్త్రకాన్తి,

కాంతావిమిశ్రవపుష్పః కృతవిప్రలంభ

సంభోగసఖ్య మివ పాతు వపుః పురాణే.”

ఇది భోజుని శృంగారప్రకాశములో మొదటి
శ్లోకము. నిరంతరము విద్యత్పరివృత్తివృత్తులనుమతిం
తులకు జ్ఞానోత్పాదన మగుటయు నిష్క్రమై నగ్రంథః
రచన యలవడుటయు నంత యచ్చెరువు గాన, బహు
కార్యపరులై సంతతశాత్రవశరశరవృత్తులగురాజులు విద్య
లను గేవలము పోషించుటయే దుర్భరము; మహాగ్రంథ
ములు రచించుట యంతకంటెను గష్టతరము. కాళిదాస
బాణాదులు నిస్సహాయులై గ్రంథములు రచించుటయు,
భోజులు సహాయులై గ్రంథరచన చేయుటయు
సమానప్రతిపత్తులకుఁ దుల్యులే యగుదురు. మహాపం
డితసాహాయ్యము లేక రాజులకు గ్రంథరచన సులభము
గాదు. నన్నెచోడునకు పణ్డుఖండమకవియు, సర్వజ్ఞ
సింగభూపాలునకురసార్ణవసుధాకర, రత్నపాంచాలికా*

* ఇవి నాలుగంకముల నాటిక. సింగభూపాలుఁడే రచించినట్లు ప్రస్తావనయందును, గ్రంథాంతరమునందును
గలదు. అయినను ప్రస్తావనలోనే ‘శ్రీ సింగధరణీపఠేః శ్లాఘాయై యస్య సన్నద్ధా విశ్వేశ్వరసరస్వతీ’ అనియు,
గ్రంథాంతమునందు “సింగభూపతే రత్నపాంచాలికానామ నాటికా రసవేటికా” అనియు నున్నది.

కంపరసంభవాది గ్రంథనిర్మాణమున విశ్వేశ్వరకవియు పెద్దకోసుటివేమధూపాలునకు వామనభట్టబాణుండును సాహాయ్య మొనర్చినట్లు సుప్రసిద్ధమే కదా. సాల్వనంప నరసింహారాయలు రామాభ్యుదయము రచించినట్లు ప్రతి సర్గాంతమునఁ జెప్పఁబడినను బంచమసర్గము కడపట యతని కర్తృత్వసూచకశ్లోకమునకు వెంబడిగానే

“ శోణాద్దీంద్రం కపింద్రం
శ్రవణకటురటడింశిమం సార్వభౌమం
ప్రానూ తాంబూభిరామా
నవనవకలితాభాజనం రాజనాథాత్,
తస్యై తస్మిన్నయాతిక్రమ
విషయమహానాటక స్యాగ్రజాతే
కాన్యే సగ్ధో నిసగ్ధోజ్జ్వలరసనిలస
త్పంచమోఽయం జగామ. ”

అని తత్ప్రంభమును డిండిముకవులలోఁ బ్రఖ్యాతి గాంచిన యరుణగిరినాథుండే రచించినట్లు దెలుపుచున్నది. భోజుదులకుఁ గవిసాహాయ్యము నిర్మలజాతి రత్నములకు నికహాపలములవలె సుత్రజక మగుచున్నది.

భోజుని పూర్వపంక్తులలో ననేకులు గ్రంథ రచనను బ్రోత్సహించి కవిపండితసంఘముల నాడ రించుచుండి రని గ్రంథములవలనను, శాసనములవలనను దెలియుచున్నది. ఇతనితండ్రి యగు మంజుని యాస్థాన మునందే దశరూపకకారుఁ డగు ధనంజయుండు ప్రఖ్యాతి జెందెను. అతని పితృవృత్తుండు నవసాహసాంకుఁ డను విరుదముగల వాక్పతిరా జనేకవిద్వాంసులను బోషించి గ్రంథముల రచింపజేసెను. పరిమళకాలిదాసుఁ డను విరుదము వహించిన పద్మగుప్తుఁ డనుకవి యతని యాస్థానభూషణమై నవసాహసాంకచరిత్రము రచించెను. వాక్పతిరాజదేవుని విద్యాపరిశ్రమను వర్ణించుచుఁ దత్కవి

“ అతీతే విక్రమాదిత్యే
గతేఽస్తం శాతవాహనే,
కవిమిత్రే విశత్రామ
యస్మిన్ దేవీ సరస్వతీ. ”

కవిమిత్రుఁ డను వాక్పతిరాజును వాగ్దేవి యాశ్రయించి విశ్రమించున్న డని చెప్పెను. త్రివిక్రముఁ డను కవి నలచరిత్ర మను చంపూకావ్యము నితనిసభలో నుండియే రచించెను. ధనపాలుండు తిలకమంజరియు, ధనంజయుఁ డనుమణియొకఁడు రాఘవపాండవీయ మను జైనకావ్యమునుసాహసాంకుకీర్తికందములుగారచించిరి. భోజుని తర్వాతివారిలో యజ్ఞనవరత్న యసురాజు అమరుకకావ్యమునకు స్వయముగా రమణీయమైన టీక గూర్చెను. అతనియాస్థానముననే మదనుఁ డనుప్రఖ్యాతుఁడగుకవివెలసి పారిజాతమంజరి యనునాటకము నర్జున వర్మవిజయప్రశస్తిగా రచించి నశ్వరము లగు తాళపత్ర భూర్జపత్రములమీఁదలిఖింపక శిలోట్పంకితముగా, శాశ్వతముగా నొనర్చెను. భోజుని ధారాప్రశస్తి యను రెండు ప్రాకృతకావ్యములును శిలాలిఖితములై వెలయుచున్నవి.

మదనుండు నాటకమును భోజస్తుతితోనే ప్రారంభించెను. ఎట్లన, భోజుండే యర్జునవర్మయవతార మెత్తి గుఱోన్నతుఁ డయ్యెనని నూత్రధాదుని దేవతాస్తోత్రమునఁ గృష్ణుండే యర్జునుండు, యర్జునవర్మయే భోజుండని నలువురకుఁ బరస్పరసామ్య ముద్ఘోషించునట్లు మంగళశ్లోకము రచింపఁబడెను.

“ అత్ర కథంచి దలిఖితేఽతి
శ్రుతిలేహ్యం లిఖ్యతే శిలాయుగశే,
భోజస్యైవ గుఱోర్జిత
మర్జునమూ త్యేవతీర్ణస్య. ”

“ వల్లద్బాణజయత్న మో విజయతే
నిశ్శేషగోత్రాణకృత్
కృష్ణః కృష్ణ ఇవార్జునోఽర్జున ఇవ
శ్రీభోజదేవో నృపః,
విస్ఫూర్ణద్విషమేషు వేధవిధురాం
రాధాం విధత్తే స్మయ
స్తూర్ణం పూర్ణమనోరథ శ్చిర మభూ
ద్దాం గేయభంగోత్సవే. ”

ఇందుఁ గృష్ణార్జున భోజదేవులమహిమ వర్ణింపఁ బడినది. బాణశబ్దము కృష్ణపరమున బాణాసురుఁ

ఉనియు, గోశక్తియు భూమి, గోవులు, శబ్దకాస్త్రమునియు, విషమేషు-మనస్కండు విషమమైన బాణములు అనియు, రాధాయను కృష్ణపరిగ్రహమును, రాధాయనగా ధనుఃప్రయోగమున నిలుచుండు స్థానభేదమనియు కర్ణనిత్యియనియు, గాంగేయశబ్దము భీష్ముడనియు, గాంగేయుడను రాజనియు అర్థభేదముల నూహింపదగు. ధారాప్రశస్తి కడపట,

“కులగిరిజో భూమిహరా

సయలా విహు లహు ఇ ఆ ఇహం జేణ,

తేణ స అం నిమృతిఅం

ఏఅం సిరిఫోయరావేణ.”

(ఛాయా-కులగిరియో భూమిధరాః సకలా అపి ఖిలు లఘూకృతా ఇహ యేన; తేన స్వయం నిర్మాసిత మేతత్ శ్రీభోజరాజేన)

(కుల గిరి లగు సమస్తభూధరములకు ఎవఁడు భారమును దగ్గించుచున్నాఁడో యట్టి శ్రీభోజరాజుచే

నీకావ్యములు రచింపఁబడియె అని కలగు. ఇతఁడయోగనూత్రవృత్తితోఁ దాను పఠంజలివలె మనోవాక్కాయములములను వివిధగ్రంథరచనచే బోగొట్టుకొనె నని విచిత్రముగాఁ జెప్పుచున్నాఁడు. అనఁగాఁ బఠంజలిమహర్షి యోగనూత్రముల రచించి మనోమలమును, జరకమును రచించి కాయములమును, వ్యాకరణమహాభాష్యమును రచించి వాఙ్మలమును బోగొట్టుకొనినట్లే భోజరాజును సరస్వతీకంఠాభరణ మనునట్టాధ్యాయానూత్రముల రచించి వాఙ్మలమును, శాతంజలయోగనూత్రములకు భాష్యము రచించి చిత్తములమును, సుశ్రుతమునకు వ్యాఖ్యానము రచించి కాయములమును దొలఁగించుకొనె నని చెప్పుకొనెను. ఇతనితనిచరిత్రము నింతటితో నిలిపి యితని గ్రంథములతో నతినిస్తీర్ణ మగు శృంగారప్రకాశమునుగూడెంచి యథోచితముగాఁ జెప్పెదను.

“తులసిపూజ”

—క్రొత్తపల్లి సుబ్రహ్మణ్యము, కాకినాడ,

ఈమధ్య మనకు తెలియవచ్చే వింతలు

నేటి శాస్త్రజ్ఞుల ఊహలు భూమి ఆకాశము పట్ల రానివి. గజము బద్ద తూర్పునైపు చూపిస్తూపట్టుకుంటే గజముపొడవేకాని పడమటివైపు చూపిస్తూ పట్టుకుంటే కొంచె మెక్కువని చెబుతున్నారు. మన భూమి ఒకవైపునుండి ఇంకొకవైపు తిరిగేసరికి మూడంగు శములు కురుచైపోతున్నదని నిరూపించారు. మనశాస్త్రజ్ఞేత్త లంబిలోను గొప్పవాడైన ఐన్స్టైను (Einstein) రెండురెండు నాలుగుకాదని గణితశాస్త్రమే ఆధారముగా పుచ్చుకొని రూఢిగా చెప్పాడు. మనము చూసేంతా మాయ, తెలుసుకొనేదో అబద్ధము అన్నాడు. జబాబు చెప్పలేక పండితులంతా నోరుమాసుకున్నారు. దొంగ, దొంగను వెబబడించే పోలీసువాడు, గంటలో కలుసుకోగలుగుతే ఒకరికొక రెదురుగా పరుగెత్తి అరగంట లోనో, పావుగంటలోనో కలుసుకోడ ముశభవము. కాని దొంగవానికంటె పదివేలరెట్లు వడిగా పరుగెత్తుతున్న మనభూమి, భూమికంటె పదివేలరెట్లు వేగముగా పరుగెత్తే వెలుతురు, రెండు ఏవిధంగా పరుగెత్తినాసరే ఒకవేళలో కలుసుకోడము ఈరోజులలో మనము కల్లార చూడగలుగుతున్నాము. అనుమాన మేమి లేదు. దీనికి విపరీతమైన సమాధానము చెప్పాడు ఐన్స్టైను. ఎదురుగుండా పరుగెత్తే పోలీసుదొంగవాళ్ల వేగముల మొత్తము నాలుగు కోసులు, మూడుకోసులు కలుపుతే రాదట. ఈ మొత్తములోనుంచి వెలుతురువేగముతో కూడుకొన్న వేరొకసంఖ్య కొట్టిచెయ్యాలి. ఇది పురాణము కాదు. ఇతివృత్తము కాదు. కేవలము గణిత శాస్త్రము. అందులో బాగా ఆరితేరినవారికేగాని మన బోటివారికి బోధపడదు.

ఈ గణితము చాలించి మనకు కొంచెము బోధ పడేవిషయా లాలోచింతాము. భూమి, ఆకాశము,

సూర్యచంద్రులు, జగము అంతా దేనితో చేయబడ్డది? ఏవిధంగా చేయబడ్డది?—ఇవి చిరకాలమునుండి మహా మహు లాలోచిస్తుండే ప్రశ్నలు. మనరసాయనశాస్త్రము చెప్పేది భూలోకములోని వస్తువులన్ని ౯౨ విధముల పదార్థములతో చేయబడ్డవని. కాని, కేవలము భూమి జగత్తుకాదు—హిమచలమునుండి సేతుపర్యంతము వరకే భూమి కానట్లు. భూమికంటె సూర్యుడు పదమూడులక్షలరెట్లు పెద్ద; మూడువేలకోట్ల రెట్లు బరువు. మనభూమివలె బుధ, శుక్ర, కుజ, గురు, శని మొదలగు గ్రహములు తుపాకిగుండుకంటె వేగముగా సూర్యునిచుట్టు తిరుగుతున్నాయి. ఇందులో గురు, శనులు భూమికంటె వెయ్యిరెట్లు పెద్దవి. ఇంతాకలిస్తే సూర్యప్రపంచకము. మన మాకాశములో చూసే ప్రతినక్షత్రము సూర్యప్రపంచమువంటి మరొకప్రపంచము. వాటినిగురించి మనకు తెలిసినది చాలతక్కువ. జగత్తులో మనభూమి, మనము ఎంతలెక్కినా రానివాళ్లము! అయితే జగత్తెంతపెద్దదనగా, మళ్లీ ఐన్స్టైనే జబాబు చెప్పాడు, కోటి కోటి కోట్లమైళ్లలో ముప్పాతిక అని. అనగా రమారమి మనోవేగముతో పరుగెత్తే వెలుతురు ఒక లక్ష సంవత్సరములు ప్రయాణము చెయ్యాలి, జగత్తు తిరగాలంటే. వెలుతు రెంతవేగముగా వెళ్లగలదా అంటే రెప్పపాటుమాత్రములో భూమిచుట్టు పదిసార్లు తిరిగి రాగలదు.

ఇట్టి జగత్తులో మనము చూసేవి, తెలుసుకోనేవి రెండు—రెండుమాత్రమే. అవి పదార్థము, శక్తి. మనము చూడగలిగేవి, తాకగలిగేవి పదార్థములు. చూడలేనివి, తాకలేనివి, అనగా వేడిమి, వెలుతురు, సంతోషము, దుఃఖము, ప్రాణము, మనలో చాలమందికి బహుశః తెలియనిదైన ఎలక్ట్రిసిటీ (Electricity—

విద్యుచ్ఛక్తి) ఇవన్నీ శక్తియొక్క వివిధరూపములు. పదార్థములన్నీ ఒకటిని మరొకటిగా మార్చవచ్చు—దేవాలయములు, గుడిసెలు దోచి మసీదులు, యంత్రశాలలు కట్టినట్లు. చెట్టును కోసి కుప్పగా మార్చవచ్చును. లేదా ఆకట్టతో పంచదార చేయవచ్చును. ఈ కుప్పనిగాని, పంచదారనుగాని కాల్చగా వచ్చిన వాయువువలన మళ్ళీ చెట్టు పెరుగుతున్నది. ఇత్రడి బంగారము చేయలేమని పెద్దలు చెప్పారు. కాని కొద్దికాలములో ఆపని చేయగల మని తోస్తుంది. ఎలాగునో తర్వాత చూతాము. ఆవిధంగానే ఎలక్ట్రిసిటీని వేడిగాను, వేడిని వెలుతురుగాను మార్చవచ్చును. వెలుతురులోనుంచి సంతోషము పుట్టవచ్చును. కాని చెట్టును సంతోషముగా మార్చడము, లేదా, కేవలము సంతోషముతో చెట్టు పుట్టించడము అసాధ్యమని నేటివరకు శాస్త్రజ్ఞుల మతము. ఇట్టి పనికూడ మనము చెయ్యవచ్చునని యీమధ్య నిరూపింపబడ్డది. కోపము, సంతోషము మొదలైనవి ప్రకృతి శాస్త్రజ్ఞులు పనిచేయడానికి వీలైనశక్తులు కావు ప్రస్తుతం. వీళ్లందరి వాడుకలోనున్న శక్తి ఎలక్ట్రిసిటీ. ఎలక్ట్రిసిటీ అనగా పదార్థములకు మన మిప్పింపగలిగే ఒకస్థితి—మనుష్యులకు కోపము పుట్టించేట్లు. ఒకగాజు కొయ్యను పట్టుగడ్డతో తోమితే యీకొయ్య వింతగా పనిచేస్తుంది. చిన్న కాగితపు ముక్కల నాకర్షిస్తుంది నూదంటురాయిలాను! దీనికి కారణము గాజులో రాపిడివలన పుట్టిన ఎలక్ట్రిసిటీ. అటువంటి ఎలక్ట్రిసిటీనుండి పదార్థము పుట్టించారు, నేటి పాశ్చాత్య శాస్త్రజ్ఞులు. అంతే కాదు: మనకు తెలిసిన పదార్థములన్నీ ఎలక్ట్రిసిటీలోనుండే పుట్టినట్లు నిరూపించగలుగుతున్నారు. సూర్యచంద్రులు, భూమి, సముద్రము, వాయువు, అగ్ని, వెలుతురు అన్నీ శక్తియొక్క వేరువేరు రూపములని మనము తెలుసుకోవాలి.

ఈవిషయములు చిత్రమైనవే. వీటిని కనిపెట్టే మార్గ మింకా చిత్రమైనది—అంధుడు వేళ్లతో తాకి పుష్పముయొక్క అందము గ్రహించినట్లే. ఏమంటే పదార్థములలో నుండే అణువులు మనకళ్ల కగపడవు—సరేసరి; మనము చేయగలిగే అతిసూక్ష్మయంత్రముల

గుండానైన అగపడవు. అందుచేత మాటిగా చూపించడము కష్టము. కాని పదార్థముల జ్ఞానముకోసము మనుష్యుడు కనిపెట్టినయంత్రములు బ్రహ్మాండమైనవి. ఇందులో ముఖ్యమైనది స్పెక్ట్రోస్కోపు (Spectroscope). చూడు ప్రక్కలగు గాజుభిడ్డి (Prism) పై సూర్యుని వెలుతురు పడితే నిచిత్రమైన సప్తవర్ణము లగుపడతవి. ఇంద్రుని సు ఈవిధంగానే యేర్పడుతుంది. సూర్యుని వెలుతురుబదులు దీపములో కొంచె ముప్పు వేసి ఆవెలుతురు గాజుపై ప్రసరిస్తే సప్తవర్ణముల బదులుగా రెండు పచ్చని గీతలుమాత్ర మగుపడతవి. ఉప్పుబదులు వేరొకపదార్థ ముచెన్నోస్తే వేరొకరక మైనగీత లగుపడతవి. ఒకపదార్థముగీతలు, ఇంకొక పదార్థముగీతలు ఎన్నడు ఒకేవిధముగా అగుపడవు. అందుచేత ఈగీతలు పదార్థముల వేలిముద్ర లనవచ్చును. ఈ వేలిముద్రలవలన ఏపదార్థమునుండి వెలుతురు వచ్చినదీ సులువుగా నిర్ణయించవచ్చును. ఈ విధముగా సూర్యుడు మనకు తొమ్మిదికొట్ల మైళ్ల దూరంగా నున్నప్పటికి సూర్యునిలోనుండే పదార్థములు తెలుసుకోగలిగితిమి.

స్పెక్ట్రోస్కోపు మొదలైన యంత్రముల సహాయమువలన మన ప్రపంచమంతా ౯౨ విధముల పదార్థములతో చేయబడినదని తేలింది, ౫౬ అక్షరాలతో మన గ్రంథములన్నీ వ్రాయబడినట్లు. ఈ పదార్థము లొక్కొక్కటి ఒక్కొక్కవిధమున మోలికొలలను (Molecule) అతిసూక్ష్మమైన అణువులతో కూడుకొని యున్నది. ఈ అణువులలో రెండుగాని, చూడుగాని, నాలుగుగాని ఇంకా చిన్న అణువు లుంటాయి. ఈ చిన్న అణువులకు ఏటము (Atom) లని పేరు. ఒక లక్షకొట్ల పెనగనింజలు కలిస్తే భూకోశ, మేర్పడుతుంది. ఆవిధంగానే ఒకలక్షకొట్ల ఏటములు కలిసి రెండు గోనెసంచులు నింపలేవు.

శాస్త్రజ్ఞు లింతటితో ఊరుకోలేదు. ౯౨ విధములగు ఏటము లెవిధంగా యేర్పడుతున్నవా అని తీవ్రంగా ఆలోచించారు. ఏటములన్నిటిలో చుక్కనివి హైడ్రోజను (Hydrogen) ఏటములు. ఇవి

ప్రాణవాయువు ఏటములతో మాడిన నుంచిన రేర్పడు తుంది. ఈ హైడ్రోజను-ఏటములే వేరువేరు సంఖ్యలుగా మాడి వేరువేరు ఏటములుగా కనబడుతున్న వని ప్రౌటు (Prout) గారు నూరేళ్లకిందట చెప్పారు. అట్టి ఉద్దేశమున కానా డాధారము లేకపోయినా సేమ మన కది నిజంగా తోస్తున్నది. బరువు ప్రకారముగా ఏటములను పేర్చి మెండెలీఫ్ (Mendeleef) అను రష్యాదేశస్థుడు ఏటములన్నిటికిని విచిత్రమగు పరస్పర సంబంధ మున్నదనిన్ని, బరువు హెచ్చినకొలది మనుష్యుల వనకె శక్తి తగ్గిపోతుందనిన్ని నిరూపించాడు. దీని కుదాహరణము ౧౯ (అనగా హైడ్రోజనుకంటె ౧౯) రెట్లు బరువుగలది ఫ్లోరిన్ (Fluorine). ఇది కొంచెము పచ్చనివాయువు. ఉపద్రవమైనశక్తితో హైడ్రోజన్ ఏటములతో మాడుతుంటుంది. ౩౫ రెట్లు బరువుగలది క్లోరిన్ (Chlorine). ఇది పచ్చని ద్రవ వాయువు. హైడ్రోజను-ఏటములతో సులువుగా మాడుతుంది. ౭౯ రెట్లు బరువుగల బ్రోమిన్ (Bromine) దేశవలె అగపడు ద్రవము. ఎంతలోనే తప్ప హైడ్రోజన్-ఏటములతో కలుసు కోదు. ౧౨౬ రెట్లు బరువుగల అయోడిన్ (Iodine) ఊదావర్ణముగల గట్టిపదార్థము. హైడ్రోజన్-ఏటములతో మాడకము చాలకష్టము. ఈపరస్పరసంబంధము రాసురాను రూఢిగ అనుపడుతూ ఉంది. పైచెప్పిన ౯౨ ఏటముల వేలిమద్రలు కొలవగా వచ్చే సంఖ్యలన్నిటికి ౧, ౨, ౩, ౪, ౫, ౬, ౭, ౮, ౯, ౧౦, ౧౧, ౧౨, ౧౩, ౧౪, ౧౫, ౧౬, ౧౭, ౧౮, ౧౯, ౨౦, ౨౧, ౨౨, ౨౩, ౨౪, ౨౫, ౨౬, ౨౭, ౨౮, ౨౯, ౩౦, ౩౧, ౩౨, ౩౩, ౩౪, ౩౫, ౩౬, ౩౭, ౩౮, ౩౯, ౪౦, ౪౧, ౪౨, ౪౩, ౪౪, ౪౫, ౪౬, ౪౭, ౪౮, ౪౯, ౫౦, ౫౧, ౫౨, ౫౩, ౫౪, ౫౫, ౫౬, ౫౭, ౫౮, ౫౯, ౬౦, ౬౧, ౬౨, ౬౩, ౬౪, ౬౫, ౬౬, ౬౭, ౬౮, ౬౯, ౭౦, ౭౧, ౭౨, ౭౩, ౭౪, ౭౫, ౭౬, ౭౭, ౭౮, ౭౯, ౮౦, ౮౧, ౮౨, ౮౩, ౮౪, ౮౫, ౮౬, ౮౭, ౮౮, ౮౯, ౯౦, ౯౧, ౯౨, ౯౩, ౯౪, ౯౫, ౯౬, ౯౭, ౯౮, ౯౯, ౧౦౦ సంఖ్యలతో సంబంధ మగపడు తున్నది! ప్రౌటుగారు చెప్పినది ముహూటికి నిజము. పదార్థములన్నిటికి గూలమొకటే అని నిశ్చయమయింది.

ఏటములో యేము దా అనేసంగతి మన మిక నాలోచించవలసినది. జీమన్ (Zeemann) గారు ఉప్పు వేలిమద్ర (Spectrum) కాలిస్తూ ఆ కాలుతున్న ఉప్పుపై ఎలెక్ట్రిసిటీ ప్రయోగించగా వెంటనే ఆవేలి మద్ర చూరిపోయింది. ఉప్పు కేదో మార్పు వచ్చిందన్న మాటే. అంతేకాదు. పదార్థమును శక్తి మార్పగలదనిన్ని, అందుచేత పదార్థము శక్తితో మాడుకొన్నదనిన్ని మన కిది మొట్టమొదటి రూపు. ఇది కనిపెట్టినందుకు

జీమన్ గారు రెండులక్షలరూపాయల నోబెలుబహు మానము పొందారు, పదార్థమునకు శక్తికి నమమ స్థిర మైనవంతెనకట్టుబడు. క్రూక్స్ (Crooks) గా రిదివరకె ఎలెక్ట్రిసిటీసహాయముచేత పదార్థము లన్నిటిలో నుండి శక్తికిరణములు పుట్టించగలిగారు. ఈకిరణములు కేవలము సూక్ష్మమైన అణువులని టామ్సన్ (Thomson) గారు తెలుసుకున్నారు. వీటికి ఎలక్ట్రానులని పేరు. ఇట్టి ఎలక్ట్రానులు నాలుగువందలు కలిస్తే సూదిమొన పాటిచుక్క యేర్పడుతుంది. ఎలక్ట్రాను లింఛముచుగా వెలుతురువేగముగా గిరగిర తిరుగుతుంటాయని మన మాహించవలెను-లేనపట్టుచుట్టు ఈగలు జమ్మని తిరిగేమోస్తరు. ఇట్లుండగా బెక్వెరల్ (Becquerel) ను, క్యూరీదంపతులు (Curies) ను (వీరందరూ ఫ్రాన్సు దేశస్థులు) ఇంకొక బరువైన ఎలక్ట్రానులు కని పెట్టారు. ఇవి రేడియమ్ (Radium) మొదలగు పదార్థములనుండి యెల్లప్పుడు వెలువడుతుంటవి. ఆల్ఫా కణము (Alpha particles) అని వీటికి పేరు. ఈ రెండువిధములగు ఎలక్ట్రానులు కేవలము శక్తికిరణము లైనప్పటికిని వీటి కన్యోన్యసంయోగము కలిగినప్పుడెల్ల హీలియమ్ (Helium) మొదలగుపదార్థము రేర్పడును! ఇంతేకాదు. ఆల్ఫా బిందువుల బరువు ౪, రేడియమ్ బరువు ౨౦౬, సీసము బరువు ౨౦౮. అనగా ఒక రేడియం ఏటమునుండి ౫ ఆల్ఫా బిందువు లెగిరిపోయేనా రేడియముపోయి సీసము మిగలాలి. ఈమార్పు జరిగింది! రేడియమునిలవ యింతని చెప్పడానికి వీలులేదు. సూదిమొనలో రవంతపెట్టి గొప్ప ఔషధాలయాలలో నుంచుతారు. కడుపులోనిబల్ల కాల్యాబిందువులు దివ్యమైన ఔషధము. ప్రపంచమంతా వేతికిన ఇది ఒక తులముమాత్రము బయలుపడుతుండేమో!

అమాల్గమైన రేడియమును సీసముగా మార్పు గలిగితిమి. కొన్నాళ్లకు సీసము రేడియముగాను, ఇల్లిడి బంగారముగాను మార్పుదానికి వీలగుతుంది. 'పందిచెవితో పట్టునంది చేయలేమున్నట్లు' అను పాశ్చాత్యుల సామెత *లోని అనుమానము తీర్చేకారు ఆర్థరు డి లిటిలు

* We cannot make a silk purse out of a sow's ear.

(Arthur D. Little) గారు. కావలసినన్ని ఆల్ఫా బిందువులతో కావలసినన్ని యెలక్ట్రాన్లు కలిపి కావలసిన పదార్థ మేర్పరచగలగి క్తి మనకు ప్రస్తుతము లేదు. ఉష్ణు, చింతపండు మొదలైనవి కలిపుతే పచ్చిపులుసు. కాని రుచిగలపులుసు చేయాలంటే నిప్పు కావాలి. ఆలాగునే యిత్తడి బంగారముచేయడానికి నిప్పు కంటే గొప్పశక్తి యేదో కావలసిఉంటుంది. వేడి మనకు తెలిసిన మహాశక్తులలో నొకటి. నిప్పు చన్నీటి వేడి (Absolute Temperature) కంటే మాడురెట్లైక్కువ. మాడుబులు నాలుగురెట్లవేడితో బంగారము కరగబోయవచ్చు. సూర్యునివేడి ౧౩౦ రెట్లు! ఉపద్రవమైనశక్తి లింకను ఉండవచ్చును. అందుచేత సూర్యునిలో నెటువంటివస్తువులున్నప్పటికి ఆశ్చర్యము కాదు. మనకు తెలిసినపదార్థములలో చాలబరువైనది బంగారము. కాని సూర్యునిలోనిపదార్థము లంతకంటే రమారమి లక్షరెట్లు బరువు. ఒకవేళ సూర్యునినుండి నూది భూమిమీదికి జారితే దానిని లేవనెత్తడానికి వస్త్రాలు రావాలి!

ఏటములోని యెలక్ట్రాన్లు ఆల్ఫాబిందువులస్థితి యేమి? వీటిపరస్పరసంబంధ మేమి? ఈప్రశ్నకు త్తరము విస్ఫుటైనువంటి మహామహులే చెప్పాలి. గణితము, ప్రకృతిశాస్త్రములవలన మన కీవిషయములో బోధపడేవి చాలతక్కువ. ఇక కేవల మాహించాలి; ఊహాకాధారమున్నదా అని వెతకాలి.

“కొంపు నేనెరుగనా కుంపటివలె నుండు

కొరికివలె రెండు కొమ్ములుండు”

అని పెక్కుశాస్త్రజ్ఞు లూహించారు. తోవతప్పి తెలివితెచ్చుకున్నారు. ఆల్ఫాబిందువుల సమాహము ఏటమునడుమ నుంటుందని పెక్కుకారణములచేత మన మాహించాలి. ఈసమాహమునకు న్యూక్లియస్ (Nucleus అనగా బీజమనిఅర్థము) అని పేరు. న్యూక్లియస్ చుట్టు ఎలక్ట్రాన్లు తిరుగుతుండగా నేర్పడేదియేటము.

ఏటము బూరెవలె నుంటుందని టామ్సన్ గారూహించారు. సూర్యునిచుట్టు గ్రహములు తిరిగే

విధంగా బూరెచుట్టు ఎలక్ట్రాన్లు తిరుగుతుండవచ్చునన్నారు. వీరి ఊహలు సులువుగా ఖండింపబడినవి. రూథర్ఫర్డుగారు (Rutherford) టామ్సన్ గారి బూరెలోని పూర్ణము బాగ తగ్గించి మధ్య చిన్న ఆవగింజమాత్రము పెట్టి దానిని ‘న్యూక్లియ’ నన్నారు. కొత్తబూరెచి బాగుండలేదు. ఎలక్ట్రాన్లున్న తిరిగి తిరిగి నడుమనుండే “ఆవగింజ” దగ్గరకు వెళ్లిపోవు నయ్యా అని గణితశాస్త్రము చెప్పింది.

ఆట్టి సమయములో మా క్సు ప్లాంకు (Max Planck) గారు విపరీతమున కొత్తమతము బోధించారు. గడియారముముల్లు నునుపుగా తిరగదు. టిక్కు టిక్కు టిక్కు మని గంతులువేస్తూ తిరుగుతుంది. శక్తి వెలువడునప్పు డిదేవిగముగ గంతులువేస్తూ వెలువడుతుంది. ఒకేధారగ వెలువడ దని ప్లాంకుగారి ఉద్దేశము. ఈ మతము ప్రకృతిశాస్త్రముం దంతట వెంటనే వ్యాపించింది. నీల్స్ బోరు (Niels Bohr) గారు ప్లాంకుగారిసూత్ర ముపయోగించి రూథర్ఫర్డుగారి బూరెచి బాగుపరచాలని తలచుకున్నారు. “మియిష్టము వచ్చినట్లు తిరగడము పనికిరా” దని యెలక్ట్రాన్లులతో చెప్పారు. ఎలక్ట్రాన్లులకు కొన్ని ఛక్రముల వంటి రోడ్లిచ్చి “మి రిరోడ్లలోనేకాని రోడ్లకుమధ్య సంచరించకూడ” దని ఆజ్ఞయిచ్చారు. అందుచేత ఎలక్ట్రాన్లు వాల్లేరు, అనకావల్లి, ఎలమంచిలి, తుని, లోనేగాని వీటిమధ్యనున్న చిన్న స్టేషనులలో ఆగడానికి వీలులేదు. ఎలక్ట్రాన్ నొకస్టేషనునుండి రెండవస్టేషనుకు వెళ్లేతోవతో శక్తి ప్రసరించాలి. ఈ శక్తి మనకు పై చెప్పబడిన ‘సెప్టోస్కోపు’లో “వేలిముద్ర” గా నగుపడుతుంది. ఇదంతా మనకు సబబులేని భావగా తోచవచ్చును. కాని యీ ఊహలవల్లనే బోరుగారు చిరకాలము నిలిచే పేరు పొందారు. బోరుగారి ఉద్దేశముల కాధారము రోజురోజుకి అమాంతముగా పెరుగుతున్నది.

బోరుగారివంటి పండితు లింకా శ్రీవంగా ఆలోచిస్తున్నారు. ఎలక్ట్రాన్లును విరుగగొట్టి చూడమనే ఉద్దేశ

శమతో నున్నారు. ప్రొఫెసర్ డే బ్రోగ్లీ (De Broglie) గారు “ఎలక్ట్రాను చుక్క కాదు. కిరణమూ కాదు. కెరటములమూక” అని చెప్పాడు. “మా ఉద్దేశముకూడ అదే” అని డేవిసన్ (Davisson), గెర్మరు (Germer), టామ్సన్ (Thomson) గార్లు చాల ఆధారములు చూపించారు. ఈపునాదిపై ప్రెడింగరు గారు (Schroedinger) విచిత్రమైన మేడ కట్టేశారు. మనబోటివారి కీమేడ పైకి అందముగా ఉన్నప్పటికి లోనికి వెళ్లితే దుర్యోధనుశిలాను పరాభవము తప్పదు. ఐనా చూతాము కాస్త.

ఇందుకు కెరటమంటే యేమిటో కొంచె మాలో చించాలి. పొంగి పొరలి మనవైపు వచ్చే సముద్రపుకెరట మందరూ చూసినదే. ఇంకొకరకము కెరటముంది, మనము సాధారణంగా చూడండి. చలనములేని నూతినీటిమధ్య నొకచిన్నరాయి వేసి చూడండి. కెరట మేర్పడుతుంది. క్రమంగా పెరిగిపెరిగి గట్టు అడ్డము రాగానే మాయమై పోతుంది. ఈకెరటముకూడ అంతమంది చూసేఉంటారు. కాని కెరటము గట్టువైపు వెళ్తుండగా నీటిమీద తేలుతుండే ఆకు లేమవుతున్నాయో చూశారా? సముద్రములో కెరటము మనుష్యులనేమి, పడవలనేమి ఒడ్డునైపు కొట్టేస్తుంది. కాని నూతిలోని కెరటము ఆకు నేమీచేయలేదు. ఆకు కొంచెమునేపు కెరటములో తేలి ములిగి యథాస్థానములో నుండి పోతుంది. కెరటము సెలవుపుచ్చుకొని గట్టువైపు వెళ్లిపోతుంది. అంటే ఆర్థమేమి? కెరటము నూతిమధ్యనుండి గట్టు వైపు వెళ్లిందేగాని నీటిలోని ఒకచుక్కైనా మధ్యనుండి కొనకు వెళ్లే లేదన్నమాట! మనకు కనబడే చలనము కెరటముదేకాని నీటిది కాదు. మరొకఉదాహరణము: ఒకయిరవై మూరలచేతాడు నేలమీద తిన్నగ పరిచి ఒకకొనను చేతితో పుచ్చుకొని చివ్వుమని కొరడా వలె కొట్టి విడిచిపెట్టా మనుకుందాము. ఈకొననుండి రెండవకొనవరకు ఒకకెరటము వెళ్లడము చూస్తాము గాని ఎక్కడితా డక్కడే నిలిచిఉంటుంది. ఒకవేళ చేతాడు పామువలె కొంచెముదూరము ప్రాకినా కెరటపువేగముతో ముందుకు పోవలసినఅవసరము లేదు.

తాడుకంటే కెరటము వేగముగా పోవచ్చును. ఈ రెండిటివేగములకు పరస్పరసంబంధము లేదని మనము బాగుగ తెలుసుకోవాలి. లేదా ప్రెడింగరుగారి మేడలో పరాభవము తప్పదు.

ఇక ‘ఏట’ మెలూగుందో ఆలోచింతాము. మధ్యన ‘న్యూక్లియస్’ బీజముంది. ఆచుట్టు ఎలక్ట్రానులు అనగా కెరటపుమాకలు అల్లకల్లోలము. సముద్రము లోనికి వెళ్లేకొలది అల్లకల్లోలము తగ్గేటట్లు న్యూక్లియసునుండి దూరంగా వెళ్లినకొలది యీ విప్లవము తగ్గి క్రమంగా చల్లారుతుంది. ఎలక్ట్రానిక్ సిటీ ప్రయోగము చేత ఎలక్ట్రానులు పైకి రావడ మిదివరకే చెప్పబడ్డది. అట్టిసమయములో జరిగే దేమిటంటే రాయి వెయ్యగానే నూతిమధ్యనుండి కెరటాలు బయలుదేరినట్లు ఏటమునుండి యెలక్ట్రానుకెరటపుమాక లల్లకల్లోలముతో వెలువడుతాయి. ఈవెలువడడములో ఎలక్ట్రాను మాక వడిగా పోతే మాకలోని కెరటములు మెల్లగ పోవడము, యెలక్ట్రాను మెల్లగా పోతే కెరటములు వడిగాపోవడము తటస్థిస్తుంది-మన చేతాడు, చేతాడు కెరటములలాగునే. కాని భేద మేమిటంటే చేతాడును ముట్టుకోవచ్చు, పట్టుకోవచ్చు. పొడవుగలది; బరువు గలది. ఎలక్ట్రానో భూతమువంటిది; దేహము లేదు. కాళ్లుచేతు లంతకంటే లేవు. కాని మనోవేగముతో పరుగెత్తుతుంది; మన చూహింపలేని పను లెన్నో చేస్తుంది.

తుదకు మనకు స్ఫురించేసంగతి ఒకటి. పదారము, శక్తి అని రెండుకావు. పదార్థమే శక్తి; శక్తిే పదార్థము. మనదేహము, ఆత్మ అదేవిధముగ కేవల మొకటేగాని వేరువేరు కాదు. మనపూర్వులు మహా శాస్త్రజ్ఞులు. జ్ఞానమే జీవితములో మద్దేశముగా పెట్టుకొని లెక్కలేని వింతలు కనిపెట్టారు. కోట్లకొలది కోసులమారముగా నుండే గ్రహములు మనుష్యుల జీవము లలో ప్రతిరోజు, ప్రతినిమిషము ఎట్టిమార్పులు లేకగనో గ్రహించారు-మన కెంతో ఆశ్చర్యము కలిగించారు. మంత్రశక్తి ఉపయోగించి ఫులులు, పాములు మన

దగ్గరకు రాకుండా చేశారు. కాని ఆత్మకు, దేహము తుంపని చెప్పవచ్చును. అన్ని కష్టాని ప్రాణశక్తిగా నకు సంబంధము లేదని చెప్పారు అది మనము నమ్మ మార్చుటము!—వేడిని చెలుతురుగా మార్చినట్లు, స్వభావ దానికి వీలులేదేమో! ప్రకృతిని బాగా జయించిన ములో ముఖాన్ని చాలవచ్చును చనిపోయినవారిని తర్వాత ప్రాణముమాడ సృష్టించడానికి మనకు వీలవు మరల బ్రతికించడానికి. నేటికల రేపటి అనుభవము.

“రోగనివారణముకన్న రోగమురాకుండచేయుట మంచిది” అనునిషయమునుగూర్చి వ్రాయమనగా మా చిత్రకారు డీ చిత్రమును వ్రాసింపెను.

ప్రేమపాశము

(అనువృత్తము)

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

నాలుగో అంకం

మొదటి రంగం

[మధ్యాహ్నం మాడుగంటలవేళ. కాంతమ్మ యింట్లో వుత్తరపువసారాలో శేషయ్య, పేరుభట్టు కూచునివుంటారు.]

శేషయ్య—ఈమధ్య వీర్రాజుదగ్గర నూట యాభైరూపాయలు పుచ్చుకున్నాట నోటుమీద.

పేరుభట్టు—సంతకం నువ్వు చేశావా?

శేషయ్య—అలాంటిమాటలు నాదగ్గర?

పేరుభట్టు—వీర్రాజు లా యిచ్చాడూమరీ?

శేషయ్య—ఏమో?

పేరుభట్టు—రాఘవరాజుగారి నోటులో యే మేనా చెల్లు పెట్టాడా?

శేషయ్య—దమ్మిడికూడా యివ్వలేదు.

పేరుభట్టు—మొత్తం—

శేషయ్య—మాడువేలకి పైన.

పేరుభట్టు—సున్నకి సున్నా, పొల్లికి పొల్లనీ.

శేషయ్య—ఏమనుకున్నావుమరి?

పేరుభట్టు—మందుసంగతి యేమిటి?

శేషయ్య—నాడికి, రుదాదాతలికి లంకి.

పేరుభట్టు—నాడికొక్కడి? వాళ్లెలా యిస్తున్నారు, మైనారిటీవదిలిన మనం వుండగానూ?

శేషయ్య—అసభవిస్తారు. మనమేం చేస్తామా?

పేరుభట్టు—భవిష్యత్తు?

శేషయ్య—నీవు ద్వేషం యేమిటి?

పేరుభట్టు—నావాటా వొదులుకుంటే?

శేషయ్య—యకరంభూమి చేదా?

పేరుభట్టు—పేచీలుపడాలి. తిరగాలి.

శేషయ్య—నేనున్నానుగామా?

పేరుభట్టు—ఇక్కడ స్టేషన్లో ఆలోచిద్దాం. అనసరమైతే డబ్బు పుచ్చుకోకుండా వ్యవహారం నడపడానికి నాకు పదిమండ్ల డబ్బు ఆధారంవున్నారు.

శేషయ్య—ఇంకం? ఆయితే కాస్త సావకాశం చూసుకుని విభాగానికి దానా పడెయ్యి నువ్వు.

పేరుభట్టు—నాడిమీదా?

శేషయ్య—నన్ను కూడా కలిపే.....నేను దానాకి వొప్పకుంటాను.

పేరుభట్టు—సరే. ఆయితే వుమ్మట్లోనుంచి నువ్వేమాత్రమో తీసుకుంటున్నావుట కామా?

శేషయ్య—కూడేళ్లయింది మానేసే.

పేరుభట్టు—కూడేళ్లా?

శేషయ్య—నీమనుకున్నావుమరి? నేను మానేశాకే రుణానికి మొదలు.

పేరుభట్టు—ఇప్పటికీ తీసుకుంటున్నావన్నాడు మొన్న.

శేషయ్య—నాయెదట అనమనూ.

పేరుభట్టు—ఎంతదగా?

శేషయ్య—నువ్వేం చూశావురా? ఇంతకీ : ఆమ్మ చేస్తోంది వాణ్ణిలాగ.

పేరుభట్టు—అవునవును.

శేషయ్య—బరికివున్నప్పుడు చిన్నమామ బంగారం పెల్లిమాట యెప్పుడైనా తెచ్చాడా?

పేరుభట్టు—లేదులేదు. కాని కోటమ్మనొడ్డమ్మ వెంకన్నకోసం వొకమాటు ప్రయత్నంచేసిందిట. అదో గమ్మత్తుకథా. తరవాత చెబుతానులే. ఇప్పుడు చెబితే—తలుచుకుంటే నవ్వువస్తోంది. తరవా—తా—రత్తమ్మ పిన్ని రాయడుకోసం వొడుక్కోస్తోంది.

శేషయ్య—అత్తవద్దేశం యేమిటో?

పేరుభట్టు—బ్రహ్మభేష్యంగావుంది; కాని బంగారమాత్రం తులామేనా విడిచివుండలేకుండావుంది నన్ను.

శేషయ్య—మంచిమాట విన్నాను. ఈ పది రోజులూ వెళ్లిపోయాక కాస్త సంగీతం మొదలుపెట్టు. అత్తకి చేదోడువాదోడుగావుంటివా, ముందు లాభిస్తుంది. తెలిసిందా?

పేరుభట్టు—నాజాగ్రత్తలో నేనున్నాను.

శేషయ్య—“యశ్చేకృతే యది నక్షిద్ధృతి కోత్రదోషః” కాని అత్త మామంచిమనిషిరా. ఏమాత్రమో నిలవవుండనుకుంటాను.

పేరుభట్టు—ఉండవచ్చు.

శేషయ్య—ప్రకృతస్థితి యెలావుందీ?

పేరుభట్టు—ఏం చెప్పనూ? పొద్దున్న వొక షాహుకారుచెల్లెలు రెండుకాళ్ల సామాను పట్టించుకు వచ్చింది. వొకస్థిడరుగారు పాతికరూపాయలు పంపారు. “నెయ్యా, నూనీ యెంతపడ్డాసరే, డబ్బాలు పంపించండి” అని యిందాకా వొక షాహుకారు చెప్పివెళ్లారు. మామయ్య బతికివుండి, బంగారంపెల్లిచేస్తే నా పెద్దన్నయ్యా, సప్తయిలికి యిల్లుచాలకపోవును.

శేషయ్య—ఈశ్వరకటాక్షం యింతేవుంది.

పేరుభట్టు—నాదురదృష్టంకూడా తోడయింది.

శేషయ్య—మామయ్యవుంటే నీకు ఆశలేకపోవు నేమో?

పేరుభట్టు—ఉంటే సందేహమేలేకపోవును.

శేషయ్య—ఏమయినా, కనుగలిగివుండు. అవిడ చెప్పినట్లు మనులుకో.

(అప్పుడు ప్రకాశంవస్తాడు.)

ప్రకాశం—(వెనక్కితగ్గతాడు.)

పేరుభట్టు—దయచెయ్యండి. మాయింటిగొడవ చెప్పుకుంటున్నాం. పెద్దన్నయ్యా, వీరిని నవ్వెగవనుకుంటాను. చేబోలు ప్రకాశంగారని—యెడటియిల్లు వీరిడే. వీరు హితకారిణి హైస్కూల్లో ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయులుగా వున్నారు. నెలకి యాభైరూపాయలీస్తారు వీరికి.

శేషయ్య—అలాగా?

పేరుభట్టు—మామ పోయినప్పుడెవరూ లేకపోగా దహనసంస్కారం—

శేషయ్య—ఏంపుణ్యాశ్శులండీ! మహానభావా! ననుస్కారం. దయచెయ్యండి.

ప్రకాశం—చిత్తం చిత్తం. తమరు పెద్దలు—

పేరుభట్టు—దయచేశారుకారు, కూచోవాలి. (తానుజరిగి చోటుచూపిస్తాడు.)

ప్రకాశం—కూచోడానికి సందేహంలేదు; కాని కొంచెంపనివుంది. అత్తయ్యగారు మిమ్మల్ని—నీరు మీ పెద్దన్నగారా?

పేరుభట్టు—ఆవునండి. నేనంటే ప్రాణం యితనికి. మొదట్లొచ్చి మేమిద్దరూ వొకటి.

ప్రకాశం—అయితే సందేహం అక్కర్లేదు. అత్తయ్యగారు మీతో మాట్లాడాలంటున్నారు. అయ్యా! మీరుకూడా రావచ్చు.

శేషయ్య—మిరిద్దరూ—

పేరుభట్టు—నువ్వు రావాలి.

(అప్పుడు బంగారమ్మ వస్తుంది.)

బంగారమ్మ—పెద్దబావనికూడా తీసుకురమ్మంటోందండీ మామయ్యగారూ, మాఅమ్మ.

ప్రకాశం—సందేహంతీరిందా? మరిలేవండి.

శేషయ్య—మీసెలవు.

(అందరూ లేచివెడతారు. బంగారమ్మ పేరు భట్టుచెయ్యిపట్టుకొని వెడుతుంది.)

రెండో రంగం

[కాతమ్మ యిల్లు. దక్షిణపువసారాలో రత్నమ్మ, రాయడూ నుంచునివుంటారు.]

రత్నమ్మ—పెద్దాడువచ్చాక మరి కాస్త చెడ్డ ట్టుందిరా మన పనీ.

రాయడు—ఓపికపట్టాలి. రెండుపుట్ట భూమి వున్నవాణ్ణి నేను. ఇంగ్లీషు చదివాను. బంగారాన్ని గురించి నాకు అనుమాన మేమీ లేదు.

రత్నమ్మ—ఉండమాడదు.

రాయడు—అత్త ప్రతిపనినిగురించి పేరుభట్టు తోటి, శేషయ్యతోటి ఆలోచిస్తూం డేమీ అనుకోకు. వాళ్లు చాకిరీచెయ్యడంలో చాలా తెలివయినవాళ్లు.

రత్నమ్మ—చెప్పిన పనులన్నీ తెలివి కేటలతో చేస్తూవుంటే పేరుభట్టు ప్రయోజకుడవుతాడనుకోదూ అదీ?

రాయడు—ఇంటోవున్నవట్టుకు చక్కబెట్టడమా తెలివంటే? సంపాదించవద్దా? సంగీతం వచ్చి నంతమాత్రాన సంపాదించగలడా? ఇంతకీ: సంగీతంలో తెలివవుడితే మిగ్గీ కావ్యాల్లో యెందుకు ప్రవేశిస్తాడూ? సరే, భూములసంగతి మనకి తెలిసిందే కదా? పంచుకోడంతంటూ వస్తే మనిషికి యకరం దాటదు. అదేనా యీలోపుగా నూరన్న మిగల నిస్తేనూ.

రత్నమ్మ—మొన్న కాకినాడవెళ్లి ఆరుకోజుల్లో రెండువందలనలభై తెచ్చాట్ట.

రాయడు—బోగందానివెనకాల హంగుచేసి. అదేనా జన్మాని కోమాటు. ప్రతీసెలా యిలా లేగలుగు తున్నాడనుకున్నావా యేమిటి?

రత్నమ్మ—ఈవూళ్లో సెలకి యాభై—

రాయడు—నాకు భూములమీదే వస్తాయి కాలుమీద కాలువేసుక్కుచున్నానూ సెలకి డెబ్బయి రూపాయలు. పైగా యేమేష్టరీచేసినా పాతికరూపాయలు లేగలను. దైవం మేలుచేసి సబురిజస్ట్రారుకచే రీబో గుమాస్తాపని దొరికిందంటే జీతంకాక రోజాకి నాలుగురూపాయలేనా చులాగ్గా యేరేస్తాను.

రత్నమ్మ—అయినా పేరుభట్టుమీద బంగారానికీ, అత్తకి యిష్టం ముదరనివ్వకూడదు.

రాయడు—నీకాసులపేరు మారునాభీదగ్గరవుండి పోడమూ, యిప్పుడిక్కడ అసాధ్యపురోజులు రావడమూ తటస్థించింది; గాని లేకపోతే అది బంగారం మీదపడేస్తే బజానాలాగ బిగిసి—యెందుకూ?

రత్నమ్మ—మీనాన్న నావస్తువుల్లో వొకటేనా అట్టేపెట్టారట్రా? పైకి చెప్పుకుంటేసిగ్గు. ఆయనికి ప్రయోజకత్వమేవుంటే ఆరుయకరాలభూమి తనఖాలో పడిపోతుందా? నీకు యాభైయేళ్లున్నేగాని అది స్వాధీనంకాదాయె. అత్తకి చెప్పాడో లేదోగాని యిది మామయ్యకికూడా తెలుసును.

రాయడు—ఇప్పుడేనా పెత్తనం నామీద పడేస్తాడా నాన్నా?

రత్నమ్మ—నామీద పడేసినా బాగుండిపోను మొదట్లోంచినీ. వడ్డుమొగ్రోఅంటూంటే కాగితాల మిల్లులో నాలుగువేలు తగలేతారు. ఆరుగం మనకిప్పుడు నల్లతాచై మెడకిచుట్టుకుంది.

రాయడు—అదంతా యిప్పుడేంలాభమూ? నీకక్కొద్దీ ప్రయత్నంచెయ్యి.

రత్నమ్మ—ఇప్పుడు చాలాజాగ్రత్తగావుండాలి. నీలాంటి పెళ్లికొడుకు దొరకడనుకోనాలి కాంతమ్మత్త.

రాయడు—వో! చూస్తూవుండు.

(తెరలో)

మావెంకడు వచ్చాట్టే యిలాగ రత్నమ్మ?

రత్నమ్మ—దొడ్డమ్మ వస్తోంది, నువ్వుంటోకి వెళ్లిపోనాయనా!

రాయడు—నిజంగా పెద్దమ్మే అనిడ. మొఘం మీద యెప్పుడూ దరిచింపకోడుకూవుంటుంది.

(రాయడు లోపలికి వెళ్లిపోతాడు. కోటమ్మ వస్తుంది.)

కోటమ్మ—యేమిటమ్మ కొడుకూ, నువ్వు మాట్లాడుకుంటున్నారా?

రత్నమ్మ—తమ్ముడినాటే. ఇంకా పదికాలాల పాటు బతికివుంటే యెంతేనా బాగుపడును.

కోటమ్మ—బంగారమ్మతో పాటు వొక మొగ పిల్లాడేనా కలిగివుంటే రాజాంగంగావుండును.

రత్నమ్మ—పెట్టిపుట్టవద్దా? మాతురికేనా పెళ్లి చేసుకునేయోగం లేకపోయింది.

కోటమ్మ—తమ్ముడెంత గురదృష్టవంతుడో చూడూ. మాతురికి పెళ్లి చేసి అల్లుణ్ణి యింట్లో పెట్టుకుంటే అదో అందంగా వుండును. అదేనా జరిగింది గాదు.

రత్నమ్మ—అయితే అక్కయ్యా? (పెల్లిగా) వెంకన్నకిమ్మని అడిగావుటాకూ బంగారాన్నీ?

కోటమ్మ—యేదో అడిగానే అనుకో. ఆలోచించి చెబుతామన్నరు మొగుడూ పెళ్లామానూ. పది పాసురోజులు తిరగలేదంకా. నమిశాశ్వతమే?

రత్నమ్మ—వాళ్ల వుద్దేశం యేమేనా తెలిసిందా?

కోటమ్మ—మరదలిష్టపడ్డట్టే తోచింది. తమ్ముడు మాత్రం చదువులేదని సందేహించాడనుకున్నాను. అయితే వెవసాయంకూడా చదువుల్లోనే లెక్కట. మీ బావచెప్పారు. ఇప్పుడింగ్లీషు చదివినా లాభం లేదుట. బ్రాహ్మలకెక్కడా వుద్యోగాలు దొరకడం లేదుట. అదేదీ? అదేదోనమ్మా! దానిపేరు నోట్లో ఆడుతోందీ. అదివచ్చాక వున్న వుద్యోగాలుగూడా మానేస్తున్నారు అంతానూ. నీకొడుకు నాలుగేళ్ల

యింది చదువుచూనేనీ. యిప్పటికేనా నాకరీ దొరకదాదు.

రత్నమ్మ—నాకొడుక్కి నాకరీకర్మం యేమి? రాజులాగ వుద్యోగం చేస్తాడునా. యేమేనీటుకచేరీ లోనో నుమాస్తాగా చేరాడంటే రోజుకి నాలుగు రూపాయలేనా కళ్లబజతాయి. ఉద్యోగం దొరక్కవురుకోలేదు మానాడు. ఇప్పుణ్ణించి యెందుకాని చూస్తున్నాం.

కోటమ్మ—వస్తేచేదని మానేశామంటావా?

రత్నమ్మ—కాకపోతే? మావాడెక్కడికెళ్లి నా నెత్తిమీద పెట్టుకుని యిస్తారు పని.

కోటమ్మ—ఉద్యోగం వస్తే స్వతంత్రం వుండదుటే.

రత్నమ్మ—వచ్చినవాళ్లకి బాధలేదు.

కోటమ్మ—మీరుజాలు తీరిపోయాయా?

రత్నమ్మ—ఇంతనేపా? చిల్లరగుణాలేమేనా వుంటే వుద్యోగం దొరికిన ఆరుమాసాల్లో తీర్చేస్తాడు మావాడు, ఆడుతూ పాడుతూనూ.

కోటమ్మ—మాకు రుజాలులేవునుమా. మావాడు పదిరూపాయలుతెస్తే పది నిలవే.

రత్నమ్మ—కాస్త భూమివున్నవాళ్లకి రుణాలెవరిస్తారు? చెక్కాడకపోతే డొక్కమాడుకుండాదు.

కోటమ్మ—మేమేం లోటుగా వున్నామా? మీలాగ మజ్జిగనీళ్లకి లోటులేదు. నేటికీ లోటులేదు. పొలంలో మావాడు అన్ని కూరగాయలూ కాసిస్తాడు. ప్రతి రోజూ నేను మీలాంటివాళ్లకి పదిపండ్లకి పంచి పెడుతూనేవుంటాను. బెల్లానికి బెల్లం, ధాన్యానికి ధాన్యం, పప్పుదినుస్సుకి పప్పుదినుస్సు—యేంలోటు మాకూ?

రత్నమ్మ—(స్వతంత్రం) ఇక పాకం ముదరబెడుకుందది. (ప్రకాశం) ఎవరికీ యేంలాటారేదు. పద, స్నానంచేద్దాం.

కోటమ్మ—నేను కూచోమన్నానా యేమిటి నిన్ను? (వెళ్లిపోతుంది.)

రత్నమ్మ—ఇదా సమయం? సరసం యెరగదు.....అదంతరింపుకున్నా మరదలు బంగారాన్ని వెంకడికి వగ్గరు నాకొడుకూ, నేనూ పెట్టిపుడితే అది నాయుంటోనేపడుతుంది. ప్రయత్నిం మానను. (వెళ్లిపోతుంది.)

మూడోరంగం

[ప్రకాశం యిల్లు. దొడ్డిపమ్మపెట్లవూడ బంగారమ్మ, సుబ్బమ్మ కూచునివుంటారు.]

సుబ్బమ్మ—నేను రమ్మంటూంటే అదంతా నీకెందుకూ?

బంగారమ్మ—మీయింటికి నువ్వుపెద్దనా?

సుబ్బమ్మ—మాఅమ్మ నామాట తీసెయ్యను. మాచిన్నన్నయ్యకూడా యేమీ అనడు.

బంగారమ్మ—ఎందుకుంటామా?

సుబ్బమ్మ—అనడంటున్నానుకామా?

బంగారమ్మ—అసలీమాట యెందుకురావాలి?

సుబ్బమ్మ—అదేమిటే అలాంటావు? మా వాళ్లూ, మీవాళ్లూ పోట్లాడుకున్నారూ కాదూ మరి?

బంగారమ్మ—వాళ్లకి కలిసిందా?

సుబ్బమ్మ—లేదు—

బంగారమ్మ—మీఅమ్మ కలవనిస్తేకాదా? (దుఃఖిస్తూ) మా నాయన—మీఅమ్మమీటే మిగిలింది.

సుబ్బమ్మ—మామయ్యవుంటే నామాట తీసెయ్యగలుగుదువా నువ్వు?

బంగారమ్మ—మానాన్నవుంటే మీరిక్కడికెందుకు వస్తారూ యిప్పుడూ? మానాన్న చచ్చిపోయాడుగనక మీఅమ్మ సంబరపడుతూ వచ్చింది. ఆవిడితోగూడా నువ్వు వచ్చావు. లేకపోతే నామొగం నీకూ, నీమొగంనాకూ కనిపించకపోవు నింతట్లోను.

సుబ్బమ్మ—అవగ్గీ యెందుకే యిప్పుడూ?

బంగారమ్మ—మా నాన్న బతికివుండగా మీ అమ్మ మాగుమ్మంలో అడుగు పెట్టలేకపోయింది. మా నాన్న మీఅమ్మకేంటోటా చేశామా? ఏటామాడు—

సుబ్బమ్మ—మాదొడ్డమ్మకి, మాసిన్నికిగూడా పెట్టాడుగాని మాఅమ్మకి వొకత్తికే పెట్టాడేమిటి మీనాన్న కోకలు? అయినా అదంతా యిప్పుడెందుకూ? నువ్వు—

బంగారమ్మ—అనచలసినమాట అనేశావు. వివరికదంతా యెందుమాటని తేల్చేశావు. మీఅమ్మ వొక్కత్రేనా యేమిటి మానాన్నకి తోడబట్టుపడుచు? మీ అమ్మకిమాత్రంపెట్టి పూరుకుంటే పెద్దత్తయ్య, బుల్లత్తయ్య వుసూరుచునరూ? ఆవుసురెందుకు తగలాలిమాకూ?..... మానాన్నలాంటివా డున్నాడా? మీఅమ్మ “యేం పట్టుకుపోతావు” అందిట. ఏమీ పట్టుకుపోలేదు మానాన్న. నిజమే. చచ్చిపోయిన వాళ్లంతాకూడా పట్టుకుపోతున్నారా యేమిటి యేమేనా? మీనాన్నయేమేనా పట్టుకుపోయాడా? మీపెద్దక్క యేంపట్టుకుపోయిందీ?

సుబ్బమ్మ—(మాట్లాడడు)

బంగారమ్మ—ఆప్పుడు వొక్కరూపాయికూడా చేతిలోలేదుట. ఉంటే అనుకోవచ్చు. ఎన్నివిధాల చెప్పినా వినక “నీమూలాన పెల్లిపడిపోయిం” దందిట మీఅమ్మ. “నువ్వు ముందుకువస్తావా?” అందిట. ఏమిటేమిటో అందిట. వాళ్లదగ్గిరా వాళ్లదగ్గిరా “వీడు మన్నుతాడా?” అందిట. మానాన్న వెళ్లిపోయాడు. పోనీ మీఅమ్మని యెల్లకాలమూ వట్టికట్టుకుని పూలేగమను.

సుబ్బమ్మ—ఇప్పు డామాటలెందుకే? మా అమ్మకేమీ తెలవదే.

బంగారమ్మ—అడిగిన బదులివ్వకపోతే శాపాలు పెట్టడం తెలుసునా? మానాన్న మీ సొమ్మేమేనా తిన్నాడా?

సుబ్బమ్మ—నాయోగం. నేనే చెప్పనా?

బంగారమ్మ—నీకేమీ యోగానికి? మరాతా
మాప్రారబ్ధం (దుఃఖిస్తుంది).

(అప్పుడు పేరుభట్టువస్తాడు.)

పేరుభట్టు—అదేమిటి బంగారం?

బంగారమ్మ—(కళ్లు మూసుకుని మరింత దుఃఖి
స్తుంది.)

పేరుభట్టు—(బంగారమ్మని పొదివిపట్టుకొని)
ఎందుకే సుబ్బా బంగారం యేడుస్తుంది?

సుబ్బమ్మ—వాళ్ల నాన్నని తలుచుకుని యేడు
స్తోంది బల్లన్నయ్యా!

పేరుభట్టు— ఏంలాభం బంగారం? ఇలా
చూడూ. ఊరుకోవూ?

(బంగారమ్మలేచి నిలుచును. పేరుభట్టు ఆమెను
యింటికి తీసికొనిపోవును)

సుబ్బమ్మ—(స్వగతం). మాఅమ్మే మంచిది
కాదు. తలుచుకుంటున్నది యేడుస్తోందివోదిన. పాపం
దానికంత కష్టంగావుందో?.....వాళ్ల అమ్మతోటి
నేనేమేనా అన్నానంటుందేమో? నేనేమన్నానా?
నేనేమీ యెరుగనుబాబూ! వాళ్ల నాన్నని తలుచుకుని
అదియేడుస్తోంది.....మామయ్య చాలామంచివాడు.
నాకు యేడాదికి మూడు పరికిణీలిచ్చేవాడు.....నా
కర్కం! వోదిన మాయంటికిరాదు.

(వెళ్లిపోతుంది.)

నాలుగోరంగం

[కాంతమ్మయిల్లు. వీధిఅరుగుమీద రాయడు
నుంచునివుంటాడు. వెంకన్న ఆయాసపడుతూ వెలికిల
పడుకుని వుంటాడు. అరుగుకింద చాకలి నుంచుని
వుంటుంది.]

రాయడు—మడేలూ! నువ్విల్లుకొనిపెట్టుకుని
వుండడం నిజమే; కాని చాకిరీ సరిగ్గాచేశావుకావు.
నేననడం యెందుకూ? నువ్వే ఆలోచించుకో.

చాకలి—ఏంలాంటి—

రాయడు—ఇక మాట్లాడక. అయిదేదో
అయిపోయింది. గొడవలు పెంచకు. పెట్టిందోపట్టుకు
పోయి కళ్ల నద్దుకుని నుఖంగా తినండి నువ్వు, మొగుడూ,
పిల్లలూను. నుంచో వస్తారు...యెవరక్కడ? వోలేయ!
వెంకన్న తమ్ముడూ! చూడూ, చాకలినికీ అన్నమూ,
పప్పు, కూర, పులునూ, నాలుగు బూరిముక్కలూ—

చాకలి—నాలుగేనంటుండీ?

రాయడు—నాలుగంటేనాలుగే? చూడరామా?
అయినా యిదేం శుభకార్యమాయేమిటి తిన్నన్నీ పెట్ట
డానికి? నల్లరాయి బద్దలాసిపోయింది. ఏదో తంతు
నడవకతప్పుడు. పెట్టిందో పట్టుకుపో. వెళ్లరా
వెంకన్న తమ్ముడూ!

వెంకన్న— ఏమిటన్నయ్యా! చెబుకున్నావూ?

రాయడు—ఇందాకణ్ణుంచీచెప్పిందంతా అరణ్య
రోదనమే? ఓరితులనీదానూ? చూడూ! ఈచాక
లినికీ అన్నమూ, పప్పు, కూర, బూరిముక్కలూ—

చాకలి—ముక్కలెందుకండీ? ఎన్నీ పెట్టాలని
వుంటే అన్నీ బూర్లే పెట్టండి మారాజా!

రాయడు—అవేనే. అర్థాలు మాబాగా తీస్తు
న్నావే? వెళ్లరా తమ్ముడూ! సిసిందిరిలాగ పని
చెయ్యాలి యినాళ.

వెంకన్న—నీకేం చెబుతావు కడపుమారు
కుంటూ మాచునీ. నా కాయాసంగావుంది, కాస్తనేత్ర
పడుకుని దొర్లిలేగాని నేను కదలేను.

రాయడు—వేశావూ? వెట్టిమొగమా! ఓ మా
టిలారా చెబుతాను.

వెంకన్న—నావల్లకాదు.

రాయడు—ఛా! నీకు లాభించిందీ తెలవదు,
మరొకళ్లకి లాభించిందీ తెలవదు నీకు, పోనీ నేనేం
చెయ్యనూ? నియంప్టం.

వెంకన్న—(దగ్గిరికివెళ్లి) అదేమిటో చెప్ప.

రాయడు—ఇలారా! (చెవిలో) బంగారాన్ని నీకు పెళ్లిచెయ్యాలని చూస్తోంది మీయమ్మ, జ్ఞాపకంవుందా?

వెంకన్న—అవును.

రాయడు—ఇలాంటిప్పుడు చుగ్గర వుండక పోతే—తెలిసిందా? గవ్వ! వుండకే నిమిషంలో వస్తాడు మావాడూ. పులుసుకేదేనా తెచ్చుకున్నావా?

చాకలి—పులుసుకుండ నాకిచ్చేనే చేసండి.

రాయడు—అయితే సరే. అలాసందులోకిపడ. పదరా తమ్ముహూ!

(అందరూ వెళ్లిపోతారు.)

అయిదోరంగం

[ఉత్తరపురసారాలో కాంతమ్మ, బంగారమ్మ, శేషయ్య, పేరుభట్ట, ప్రకాశమూ నుంచునివుంటారు.]

కాంతమ్మ—మీరు నలుగురూ వుండబట్టి వొడ్డికించారు. పేరుభట్టమాట చెప్పనే అక్కర్లేయూ తుడకి నువ్వుకూడా కష్టపడవలసివచ్చింది. అన్నయ్యగారి సంగతి—

ప్రకాశం—కష్టంఅంటే యెక్కడికి? కాక పోయినా కష్టపడకుండా సంసారం గంటుకు పోగల వాళ్లు మనలోయెవరు?... ఇంతకీ: కోమట్ల పుణ్యసులని సకలవస్తువులూ కావిళ్ల కొద్దీ వచ్చాయి. గనక ఖర్చు పెట్టడానికి నేనంటే నేనని పందాలు వేసుకుని సిద్ధ పడ్డాం మేము.

శేషయ్య—కాస్తోకూస్తో కష్టపడ్డాం. నిజమే. అయితే యీకష్టం మామయ్యబతికివుండి బంగారంపెళ్లి చేసి—ఆపెళ్లిలో పడివుంటే ఆనందంగావుండును.

కాంతమ్మ—అంతసౌభాగ్యినికి మేము పెట్టి పుట్టవద్దా? అందరూ, ఆనందరూ వున్నారేక పోయినా యీకష్టంమాత్రం తక్కువదా? యెప్పుడో యెలా చెయ్యాలో, యెవరితో యెలామాట్లాడాలో వోపికపట్టాలి. ఇదిమాత్రం సామాన్యమానాయనా?

శేషయ్య—ప్రకాశంగారివంటివారు బహు అరుదుగావుంటారు. అత్త, యెదుచెప్పడంకాదు. నిగర్వి అన్నా, పరోపకారిఅన్నా ప్రకాశంగారినే చెప్పాలి. చూడలేదు నేనక్కడా యిలాంటి మహానుభావుణ్ణి. ఆశ్చర్యంఅయింది.

పేరుభట్ట—ప్రకాశం బాబుగారి సాయమూ, సలహాలూ లేకపోతే మాకష్టానికి వినియోగమే లేక పోవును.

ప్రకాశం—బాబాయి నామీదకి తిప్పేరూ? అన్నాతమ్ముహూ యేకమయినాక నేనాగలనామరీ?

పేరుభట్ట—ఎంతమందయినా మీగోటికి చాలరు.

శేషయ్య—మీకు సమాధానం చెప్పలేను. మరి పొద్దెక్కుతోంది. రైలు దాటిపోతే చిక్కుపడాలి. సెలవూ.

ప్రకాశం—అవునవును. పెండలాడేవెళ్లాలి. టైము ఆట్టేలేదు.

శేషయ్య—అత్త!—

కాంతమ్మ—దిక్కుమాలినఅత్త. నేటికీయింటికి అత్తపెద్దనయిందా? నాకర్కం. నాయనా! నీతో పదిమాట్లు చెప్పడంగాదు. అక్కర్లేదు కూడానూ. మాస్థిత నువ్వు కల్లారా చూసేవున్నావు. కాస్త కని పెడుతూవుండాలి.

శేషయ్య—రాగూడని ఆపట్టు వచ్చింది. దైవికానికవరూ యేమీ చెయ్యలేరు; కాని పేరుభట్ట యిక్కడేవుంటాడుగనక యింకేమీ భయం వుండదు. తరుచు నేను వస్తూనే వుంటాను కూడానూ. తమ్ముహూ! నీకు పదిమాట్లు చెప్పనక్కర్లేదు. జాగ్రత్తనుమా. ప్రకాశంగారూ! తమ్ముడికి కొంచెం వ్యవహారజ్ఞానం కలిగిస్తూవుండాలి మీరు.

ప్రకాశం—నాకే నేర్వగలరు మీతమ్ముడుగారు.

పేరుభట్ట—మీమాట మీవాత్సల్యానికి గుర్తు.

శేషయ్య—బంగారం! మరివెళ్లనా?

బంగారమ్మ—వెడతావా పెద్దబానా! (దుఃఖిస్తుంది.)

శేషయ్య—(బంగారమ్మని పొదివిపట్టుకొని) యేడవకమ్మా, మల్లీ వారంలోజుల్లోరానూ? బుల్లి బావ యిక్కడే వుంటాడుగాడుటమ్మా? తమ్మునూ! బంగారాన్ని చూశావా? అమాయకురాలు, సుకుమారి, భద్రం.

పేరుభట్టు—అలాగే అన్నయ్యా! (అని బంగారమ్మని దగ్గిరికితీసుకుంటాడు.)

శేషయ్య—అత్తా! ప్రకాశంగానూ! మరి సెలవు. మీవోదిన బండ్లియెక్కిందిగానూ తమ్మునూ? సరిగ్గా ప్రయాణంనాటికి వచ్చిందిఅంక్ష. ఆడాల్లతో ప్రయాణం యిగాగేవుంటుంది. ఇకరా.

పేరుభట్టు—సాగనంపివద్దాంరా బంగారం!

(తెరదించాలి.)

అయిదో అంకం

మొదటిరంగం

[నాళంవారిసత్రంలో భోజనాలహాలు పక్కగది. పేరుభట్టు, భద్రయ్య కూచునివుంటారు.]

భద్రయ్య—పెళ్లం కాపరానికివచ్చినక్రొత్తలో మనవయస్సులో వుండేనాడికి ప్రపంచకం తెలవక పోవడం సహజమే; కాని నాపని అందుకు తారుమారయింది. ఇదివరకి నేనిక్కడ వారాలతో యెలాగో కాలం గడిపేశాను. ఇకముందుమాడా అలాగే చెయ్యరాదాఅంటే యింటావిణ్ణి తీసుకురాకతప్పదు.

పేరుభట్టు—అవు పైన యేమిటోయి?

భద్రయ్య—పున్నమి వెళ్లి నతదిడు —యినాళకి పన్నెండురోజులుంది. “ఈముహూర్తం తప్పిపోడానికి వల్లగాదు. తరవాత నీ పెళ్లాన్ని నేనభరించలే” నని—

పేరుభట్టు—బ్రహ్మరాక్షసిలావుండే?

భద్రయ్య—సవతితల్లి అంతకంటె యెక్కువ చేస్తుందని మనం అనించడం యెలాగా?

పేరుభట్టు—(అలాచిస్తాడు.)

భద్రయ్య—బాగాఅలాచించు.

పేరుభట్టు—ఇప్పుడు నీదగ్గర యేహత్రం వుందో నిజంచెప్ప.

భద్రయ్య—కార్యాలయసభ్యులు పోగాబ్రష్ట కేనా తెలవకుండా యిక నూటపాతిక జాగ్రత్తచేశాను. ఆర్నెల్ల కేనా చాలదు.

పేరుభట్టు—భూములమీద—

భద్రయ్య—పొల్లుగాయలుగూడారావు..... ఇంకా పడేళ్లు రెక్కలమీద బతకాలి. అంచేతే పురాణధోరణో అంటూ నేను గోలపెడుతూవచ్చాను. దిక్కుమాలిన కలరావచ్చి పడింది గాని—

పేరుభట్టు—తగ్గి యెన్నాళ్లయిందోయి?

భద్రయ్య—నిజమే. అయితే భయంబల్ల కొన్నాళ్లు, యింతో చిక్కులువచ్చి కొన్నాళ్లు, కార్యం గొడవలు కొన్నాళ్లు—

పేరుభట్టు—లేక లేకవచ్చిన పెళ్లాన్ని విడవలేక కొన్నాళ్లు—

భద్రయ్య—చెప్పానుకానూ? అది యెంత వాడికి? పెళ్లం దగ్గిరికి వచ్చాటప్పటికి “దీన్ని పోషించడం యెలాగ?” అంటూ అలాచనపడితే యింకం సుఖమోయి?

పేరుభట్టు—సరే, కానియ్యి.

భద్రయ్య—ఇంతలో కోనసీమనుంచి వొక కాస్తులుగారు పిచ్చి మావూళ్లలో రెండుమాసాలు రామాయణం పురాణంచెప్పారు. చదవడం నాపైని పడింది.

పేరుభట్టు—ధోరణిలో పడ్డావా?

భద్రయ్య—మునపటికంటెనయం. అయితే నే నోగమత్తుచేశాను. రాత్రి కాస్తులుగారిదగ్గర

మూలం చదవడం. మర్నాడు మహ్యహ్నిం ఆడాళ్లని పదిమందినిచేర్చి ఆభాగమే సాంతంగాచదివి, సాంతంగా చెప్పడం.

పేరుభట్టు—భేషా!

భద్రయ్య—లేకపోతే పద్మవనంలోపడ్డ రాస భలంగా—

పేరుభట్టు—ఇంగులో రెండులాభాలు. మా శావా? ఒకటి పురాణధోరణి పట్టుపడడమూ, నలగడ మూనూ. రెండోది స్త్రీలకి పురాణంచెప్పగలగడం. ఇక ఘరవాలేదు నీకు.

భద్రయ్య—దీంతో యేమయిందంటే? పండి తులయెడట కొంచెం నట్టినా—

పేరుభట్టు—ఒకపండితుడు పురాణంచెబుతూ వుంటే యింకోపండితుడువచ్చి దద్దమ్మలాగ వింటూ కూచుంటూ డనుకున్నావా యేమిటి? సామాన్యులకే పురాణం.

భద్రయ్య—అయినా యిక్కడ నాచేత పురాణం చెప్పించేవారెవరు?

పేరుభట్టు—దేవుడు.

భద్రయ్య—అంటే?

పేరుభట్టు—దీపావళి యెన్నాళ్లుందీ?

భద్రయ్య—అయిదురోజులు.

పేరుభట్టు—కార్తీక శుద్ధపాడ్యమినాడు తెల్ల వారగట్ల నాలుగంటలకిలేచి, నాళంవారి సత్రంచేవులో స్నానంచేసి కార్తీకమాహాత్మ్యం పురాణం—

భద్రయ్య—ఏమన్నావు?

పేరుభట్టు—ఈనెల్లాళ్ల సాధనవల్లా తరవాత మవ్వపారాణికుడుగా చెలామణీ కావడానికి అభ్యంతరం—

భద్రయ్య—(చెయ్యి జాడిస్తూ) సెబాన్! రక్షించావోయ్! ఈకార్తీకంలో, వందరూపాయ

లేనా యేరేస్తాను. ఇకలే. నామూలాన నీకుకూడా పొద్దుపోవడంయెందుకూ? పాపం బంగారమ్మ నీకోసం యెదురుచూస్తావుంటుంది.

పేరుభట్టు—ఇక కొట్టుకుపోతావన్నమాటే.

భద్రయ్య—నిస్సందేహంగానూ, మరిపడ.

(వెళ్లిపోతారు.)

రెండోరంగం

[కాంతమ్మ యిల్లు. హాల్లో బల్లమీదహూచుని పేరుభట్టు.]

పేరుభట్టు—(స్వగతం) ఎందుకూ భద్రయ్య కాగొడవా? నాకూ తనకీ స్నేహంవుంటే నాదగ్గర అనాలి...నాదగ్గరమాత్రం యెందుకులేదంటే? అత్త దగ్గర అంటాడా? దుడుకుమనిషి, నిదానంలేదు. ఇంగిత జ్ఞానంలేదు. అత్త యేమనుకుంటుందో? నేనిందుకోసమే యింటో చేరాననుకుంటుందో యేమిటో?...నిజానికి నాకు ఆకోరికవుంది. తప్పకుండావుంది. కాని యేం లాభమూ? ఈవిషయం అత్తదగ్గర చూచాయగా అయినా లేలుద్దామంటే గుండెలు తాళడంలేదు. తాళడానికి నాతాపాలెంత? నేనెంత?..... బంగారం మనకితక్కుదు. మరిచిపోవలిసిందే.....మరిచి పోవలిసిందే అంటే యెలాగ? ఓపూట ఆలస్యంగా కనబడితే తర్జనభర్జన చేసేస్తుంది. ఇంట్లోవుంటే రాత్రీపగలూ కల్లీబొల్లీమంటూ తోచనివ్వదు. నన్ను సంతోషపెట్టడాని కనేకవిధాల ప్రయత్నంచేస్తుంది. బావా అనేటప్పటికి నాకు వొళ్లు పొంగిపోతుంది. ఇంకెలాగ మరవడం?..... ఎలాగంటే అలాగే. ఆశవోదులుకోకతప్పదు. కాదంటే యెలా లభిస్తుందీ?

(అప్పుడు బంగారమ్మ వస్తుంది.)

బంగారమ్మ—రాత్రి వచ్చావుకాదేం బావా? (ఎడట మోకాళ్ల మీదహూచుని) సగంరాత్రిదాకా మేలు కున్నాను, ఇంకేవస్తావో యింకేవస్తావో అనీ, తలుపు తియ్యడానికి.

పేరుభట్టు—రాలేక పోయాను బంగారం!
(ఇలాచెబుతూ ఆమెని వొట్లో కూర్చోబెట్టుకుంటాడు.)

బంగారమ్మ—తెల్లారగట్టు బండిమీద తప్ప
కుండా వస్తావనుకుంటూ నిద్రపోయాను. జామురాత్రి
వేళ మెగుకువవచ్చింది. ఇక నిద్రపోకుండా కూచుం
దామనుకున్నాను గాని ఆగలేపోయాను. నేను లేచా
టప్పటికి నువ్వు పాతాలుచెప్పడానికి వెళ్లిపోయావు.

పేరుభట్టు—దయవుందికనక నాకోసం అంత
నేపు మేలుకున్నావు; కాని—

బంగారమ్మ—దయో గియో నాకు తెలవదు.
ఈమాటు ను వేస్తూరా వెళ్లేవద్దా. అంత తప్పుక
పోలే అన్న నాటికి—అన్నగడియకి తప్పకుండా రావాలి.
ఆగడియకి సరిగ్గా యెదురుచూస్తావుంటాను. త్వర
అలస్యంఅయినా నాకు మతిపోతుంది. ఈమాటు ఆల
స్యంచేస్తే నేను వొప్పకోను యేమనుకున్నావోను.

పేరుభట్టు—నువ్వలాపట్టుపడితే యెలాగా?
పొరుగురువెడితే అన్ననాటికి సరిగ్గా రావడం
సాధ్యమా?

బంగారమ్మ—అయితే వెళ్లడానికి వల్లకాదు
బాబూ!

పేరుభట్టు—డబ్బెలావస్తుంది? డబ్బులేకపోతే
కాలం యెలాగడుస్తుంది?

బంగారమ్మ—కూచుంటుందికాలం. వున్నవాళ్లకి
వెడుతోంది, లేనివాళ్లకి వెడుతోంది వొక్కమోస్త
రుగా. అంతకాలంలే యీవూళ్లో సంపాదించు
కోరాదా?

(అప్పుడు కాంతమ్మకస్తుంది.)

కాంతమ్మ—అదేమిటే వొట్లోకూచున్నావా?
బావ యేమనుకుంటాడూ? రోజూ అదేపనా?

బంగారమ్మ—పదిమాట్లు కూచుంటాను రోజుకి.
మనబావేకదూ? ఏంబావా! (చేతులు మెడకి పెన
వేస్తుంది)

కాంతమ్మ—చెప్పినకొద్దీ మరీనీ. బావ కి
పరికిణీ—తళతళమెరిసిపోతోంది, పట్టుదీ, బాకెట్టు
కూడాతెచ్చాడు.

బంగారమ్మ—అవునాబావా? చెప్పావుకావేం?
చీలిపిల్లాడా! (బుగ్గగిల్లి) ఇప్పుడు కట్టుకోనాబావా?

పేరుభట్టు—అలోచన యెందుకూ?

బంగారమ్మ—(లేచినుంచుని) ఇవ్వవే అమ్మా
కట్టేసుకుంటాను. తొరగా యివ్వాలి. వాళ్లమారమ్మ
బువ్వాలాటికి పిలిచింది. అది కట్టుకునే వెడతాను.
ఏంబావా! నుంచిదే యివాళా? ఇవ్వవులే అమ్మా?

పేరుభట్టు—ఎంతో నుంచిదీ యివ్వడు.

కాంతమ్మ—సంకురాత్రికి కట్టుకుందువుగానిలే
దాచుకోమ్మా!

బంగారమ్మ—ఉహుఉ! చూశావా బావా
మాఅమ్మనీ?

పేరుభట్టు—కట్టుకోనియ్యవమ్మా అత్త! సంకు
రాత్రికి ఇదే వుండాలాయేమిటి?

బంగారమ్మ—మరే. డిరికే, మాఅమ్మయెప్పుడూ
యింతే. ఇవ్వవులేఅమ్మా? బావ సరదాపడి కట్టించుక
వస్తే నువ్వు దాస్తావా?

కాంతమ్మ—పండుగునాడు కట్టుకుందువుగాని
లేవే అంటే త్వర వుండవంటావు. అప్పుడేంచేస్తావా?
నాకేం? కట్టుకోపోనీ. రామరీ! (వెడుతుంది.)

బంగారమ్మ—కట్టుకువస్తానుండేం బావా!
(తల్లితో వెడుతుంది.)

పేరుభట్టు—(స్వగతం) ఇదీమమ్మ. ఏమిటి
చెయ్యడం? మనస్సు తిప్పేసుకోవాలంటే ప్రాణపోక
డగావుంది. తిరగడమే లేమా.

(తెరలో)

ఇంతనేపా పనులు పెట్టడం. తొరగా.

పేరుభట్టు—(స్వగతం) ఏంపుబలాటమా? ఆతి
చరుమా. సిసింద్రీ.

(తెరలో)

బాకెట్టు సరిగ్గా తొడుక్కోకుండానే? అప్పుడే-
పరుగే?

పేరుభట్టు—(స్వగతం) వచ్చేస్తోంది. గంగా
ప్రవాహంలాగ పురకలు వేసుకుంటూ వస్తోంది. అదిగో:
మీదపడిపోతుంది. (చేతులుచాపి వుంచుతాడు. బంగా
రమ్మ గభీనునివచ్చి ఆచేతుల్లో యిరికి చుట్టపెట్టు
కుంటుంది.)

కాంతమ్మ—(వస్తూ) అయితే: బంగారం!
బావ పరికిణీ, బాకెట్టూ తెస్తే దుడుగుదుడుగు
కట్టుకోవడమేనా, దణ్ణంపెట్టడంవుందా?

బంగారమ్మ—అవును. మరిచిపోయాను. గట్టిగా
పట్టుకో చావా!

పేరుభట్టు—పట్టుకున్నాను.

బంగారమ్మ—ఇదిగో దణ్ణం.

పేరుభట్టు—మరి మీఅమ్మకో?

బంగారమ్మ—విడిచిపెట్టు. (తల్లిదగ్గరికివెళ్లి)
కాల్గివ్వవే అమ్మా! (పాదాభివందనంచేస్తుంది.)

కాంతమ్మ—(బాష్పపూర్ణ నేత్రము) మీనాన్న
కంటె యొక్కనగా చూస్తున్నాడుబావ. ఇలాగేనా
పెట్టివుట్టావు.

పేరుభట్టు—ఏంవుందిఅత్తా? పదిమాట్లు యెందు
కంటావూ అలాగా?

కాంతమ్మ—లేకేంనాయనా? ఇప్పటికి వంద
రూపాయలేనా ఖర్చుపెట్టివుంటావు బంగారంకోసం.

పేరుభట్టు—ఒకటి చేస్తే వందంటావు.

బంగారమ్మ—వందరూపాయలే? అవునాబావా!
అయితే నాకొ దీపరికిణీ, బాకెట్టూనూ. వందరూ
పాయలా? బాబోయ్! ఇంకా యేమిటో అనుకున్నాను
నేను. ఇంకెప్పుడూ తీసుకురాకు బావా యిలాంటివి.
(బాకెట్టు విప్పిపోతుంది.)

పేరుభట్టు—విప్పేస్తావా యేమిటి? మంచి
దానవే. చాల్లే.

కాంతమ్మ—ఇంకెందుమా తీరాకట్టుకున్నాకా?

బంగారమ్మ—వందరూపాయలు. మానాన్న
నాకిచ్చినవి సరిగ్గా వందరూపాయలున్నాయి. అవి
యిచ్చేస్తాను పుచ్చుకోబావా!

పేరుభట్టు—(చూచిముడుచుకొని) ఇచ్చేయ్యి.
నేను వెళ్లిపోతానమ్మా!

బంగారమ్మ—చూశావా? ఆదేమిటి బావా?

పేరుభట్టు—నా రూపాయలు నాకిచ్చేయ్యి.
ఒక్క ఊణమేనా వుండనింక. తొరగాలేవాలి.

బంగారమ్మ—కోపం వచ్చిందా? విప్పేయ్యను
లే బావా! మరి యింతసామ్మ నాకోసం ఖర్చుపెట్టేం
యింకా?

పేరుభట్టు—ఏమో. నాడబ్బు నాకిచ్చేయ్యి.
నువ్వు మంచిదానవు కావు.

బంగారమ్మ—నువ్వు మంచివాడవు కావా
యేమిటి?

పేరుభట్టు—నే నేంచేశానేమిటి?

బంగారమ్మ—నాతో సరిగ్గా నువ్వుకూడా
పట్టుపడతావా?

పేరుభట్టు—(స్వగతం) ఇంకేంచెప్పనూ?

కాంతమ్మ—(ముందుకుచూసి) ఎవరువారు
పేరుభట్టా? రత్తమ్మవోదిన కాదుగదా?

పేరుభట్టు—(చూసి) అవును. అదిగో రాయడు
కూడా వస్తున్నాడు.

బంగారమ్మ—(చూడబోతుంది.)

కాంతమ్మ—(చూడకుండా వెనక్కితీసి) ఇం
టోకిరా. పరికిణీ, బాకెట్టూ విప్పేయ్యి తొరగాను.
(లోపలికి తీసుకుపోతుంది.)

గీతం

పేరుభట్టు—(స్వగతం) ఎంచేతా? రత్తమ్మ పిన్నినీ, రాయణ్ణీమాసి అలాఅందేం అత్తా?

(రత్తమ్మ, రాయచూ వస్తారు)

రాయడు—ఇనుగో. అన్నయ్య యిక్కడే వున్నాడు.

రత్తమ్మ—నిప్పును వచ్చావు—అన్నట్టిక్కడే వుంటున్నావుకామా? కాంతమ్మా, బంగారం కులా సాగావున్నారా నాయనా?

పేరుభట్టు—ఆ. ఇంటిద్వారనుంచేనా రావడం? వెంకయ్యబాబు కులాసాగా తిరుగుతున్నాడా?

రత్తమ్మ—ఏంతిరగడం?

రాయడు—ఇంటో వొకళ్ల సాయం అక్కర్లేదు. వీధిలోకి వెళ్ల లేదు.

పేరుభట్టు—అలాగా?.....లోపలికి పడండి. నేను భోజనంచేసివస్తాను.

రాయడు—భోజనంయొక్కడ అన్నయ్యా?

రత్తమ్మ—ఇక్కడ కాదుట్రా?

పేరుభట్టు—వారాలు చేసుకుంటున్నాను పిన్నీ!

రాయడు—(ఉత్సాహం కనపరుస్తాడు.)

రత్తమ్మ—అలాగట్రా? మరివెళ్లిరా, పాపం, అక్కడ కనిపెట్టుకుంటారో యేమిటోను.

పేరుభట్టు—ఇదిగో, వెడుతున్నాను. (వీధి లోకివచ్చి) ఇప్పుడెందుకువచ్చారూ వీళ్లు? బంగారం కోసమేనా?.....నా అదృష్టం యెలావుందో? (వెళ్లి పోతాడు.)

రత్తమ్మ—భయం లేదురా!

రాయడు—నేనుచెప్పలేదా? ఈమాటుద్దైర్యంగా వుందా? మొగదిక్కు లేకపోవడంవల్ల, పూల్లోవున్నాడు గదాఅని రానిస్తోంది. అన్నంపెడుతుంది వీడికి అత్తా?

రత్తమ్మ—ఏమీభయం లేదు.

రాయడు—బంగారం దాటిపోదే. చూస్తూ వుండు.

రత్తమ్మ—అయితే నువ్వు అదృష్టవంతుడవే, నేనూ అదృష్టవంతురాలినే. అత్త బంగారాన్ని నీకిచ్చిందంటే వెయ్యిరూపాయలు నగలుపెడతాను.

రాయడు—పెట్టాలి. ఈసంగతి తెలిసిందంటే యివాళే నిశ్చయంచేస్తుందిఅత్త...కానిడబ్బెలావస్తుంది?

రత్తమ్మ—ఎకరంభూమి తెగనమ్మితే నగలూ వస్తాయి, పెళ్లి అయిపోతుంది.

రాయడు—అవును. వుద్యోగం అయిందంటే ఆరుమాసాల్లో కొనేస్తాను ఆయకరమానూ. అసలు సంవత్సరంలోపున సొమ్మిస్తే మళ్లీమనభూమి మనకిచ్చి లాగే మాట్లాడదాం.

రత్తమ్మ—అట్నుంచి నడక్కువద్దాం. ఇంటోకి పద. (ముందుకి అడుగువేస్తుంది.)

రాయడు—నాకు నెల్లొళ్లలో యాభైఅరవై రూపాయల వుద్యోగం అవుతుండని చెప్పాలినుమా, మరిచిపోకు.

రత్తమ్మ—నేనెరగనూ?

(ఇద్దరూ యింటోకివెడతారు.)

౧

అక్షబుద్ధికి ఆవిశ్వాసంతోట చాలా అందమైంది; విశాలమైంది గూడా. గమ్మని సువాసనని విసిరే పూల మొక్కలూ, కళ్లకి ఆనందం కలిగించే రంగుల ఆకుల క్రోటకలూ దాంట్లో అనేకం. చక్కగా విశాలంగా పెరిగిన సరివి చెట్లగుంపుల గాఢమైన నీడల్లో చాటుగా ప్రియులు కూచోని మాట్లాడుకోడానికి చిన్న చిన్న ఆరుగులు వున్నాయి అక్కడక్కడ. పచ్చని పొదల్ని పెద్దగా పెంచి వానినడుమ పెద్దపూవులు కట్టారు. తెల్లని బాతులు వాటి కేటనీటిలో ఈసుతోంటాయి. ఆహువుల చుట్టూ వున్న మంచిరాళ్ల ఆరుగుమీద కూచోని హువుజనీళ్లలో చేతులాడించుచు.

తీర్పుగా వున్న ఆ బాటల వెంబడి నడుస్తోంది వసుంధర. సరివి చెట్లగుంపులలోంచి కొంచెం కొంచెంగా అవుపడుతోన్న క్లబ్బుగదిలో ఆంగ్లయువతి వోహామె పియానోవీద “All I know is you are in my arms” అనే పాటని గొంతెత్తి పాడుతోంది. ఆ పాటని వింటే తన ప్రియుడిని తన కవుగట్లో ఉన్నట్లు పూహించుకొని నడిచిపోతోంది వసుంధర.

ఆమూలతిరిగి నాలుగడుగులు ముందునడిచేవరకు కుడివేపుకున్న గన్నేరు చెట్టుపక్కన కాళ్లుచేతులు జాచి చతికలగా పడివున్న వోహాయువకుడి ఆకారం చప్పున ఆమెకుంటికి అవుపడ్డది భయంకరంగా; కెప్పుడున్నది. కాని దగ్గరగా యెవరూ లేకుండుటంవల్ల వినపట్టా యెవరికి. చీరచింగులు సవరించింది పరుగెత్తడానికి. కాని ఆమహూర్తాన్నే అలా అశక్తుడై పడివున్న వ్యక్తి తనని యేమిచేయలే దన్నే ధైర్యం వచ్చింది. అట్లాగే దూరంగానుంచోని నిదానించి చూసింది. జజ్జకాన్నా యొక్కువతోట్టులుండి, చేతులు సగంవరకు చినిగిపోయిన నిపాయివాళ్ల కోటాహటి తొడుక్కున్నాడు. చెమట

చేత మాసి, చూస్తేనే అసహ్యం వచ్చే మరికివద్దు వోహాటి తొడుక్కున్నాడు లోపల. మరికిలో వద్దుకి యేమాత్రం తీసిపోని ధోతి గూడకట్టుకట్టాడు అరవ వాళ్లమాదిరి. ఆ ఉడ్డపేలికలు ఆదేహంమీదవున్నాయన్న మాటేగాని యేవుద్దేశంచేతవైతే గుడ్డలు ధరిస్తామా అది అట్లానే వుంది. షర్టు అవీ తొలిగిపోయి యేమాత్రం శ్రద్ధలేక మరికిగావున్నదేహం అవుపడ్డో ఆహవాళ్ల కేమిటి మొగాళ్లకే సిగ్గుగలిగిస్తోంది. ఆతనిస్థితి చూసి వసుంధరకి పాపమనిపించింది. కాలేజికుట్టాళ్లు వచ్చి ఆతన్ని పరిహాసంచేస్తారని ధైర్యంగా డెగ్గరికెల్లి తొలిగిపోయిన నుడ్డని సరిచేసింది. అలా కిందికివోని నప్పుడు సారాయివాసన గప్పున విసిరింది. ఆతనిముఖం వేపు చూసింది. అసహ్యంగా పెరిగిన గడ్డం, వుంగరాలుగా మెలికలుతిరిగిన తలవెండ్రుకలు, ఆతీర్చినకనుబొమ్మలు, చక్కనిముక్కు, ఆమెకు మరీజాలని కలిగించాయి. ముప్పైయేళ్లన్నా రాకముందే యీ యువకుడు యిట్లా పొడైతే తక్కిన జీవితమంతా యెట్లాగడవాలి పాపం అనుకుంది.

ఆమె వెడ్డో వెనక్కి తిరిగి చూసింది. ఆతడు లేచి వెనక్కి చేతులమీద ఆనుకొని కూచున్నాడు. వీరైతే సంగలేమిటో తెలుసుకుందామని వెళ్లి దూరంగా నుంచుంది. ఒకనిమిషం ఆత డామెని యేగాదిగా చూసి చేతులుజాచి “తారా, తారా” అని అరుస్తూ లేవబోయాడు. కాని కాళ్లు తడబడి పడిపోయాడు. అట్లాగే కూచోని మళ్లీ ఆమెను పరీక్షగాచూసి, “కాదు, కాదు, నువ్వుకావు నాతారవి. పో, పో” అని చేతని విసిరి చేతుల్లో తలదాచుకొని భోరున యేడ్చాడు చుట్టుపక్కలంతా మారుమోగేట్లు. “ఎవరునువ్వు?” అని వసుంధర అడిగింది. వినపట్లే దేమా అని ముందుకి వోగి గట్టిగా అడిగింది, చూడు సార్లు అదేప్రశ్నని. వివా ఆతడు జవాబు చెప్పలా. తల

పైకెత్తి చూడనైతం చూట్లా. లాభం లేదని వసుంధర వెనక్కి తిరిగి తన యింటివేపు వెళ్లింది. దారిపాడుగు నంతా ఆదృశ్యాన్నే పునఃస్మరించు కుంది. చివరకి యింటిగుమ్మం చేరిన తరువాత దీర్ఘంగా నిట్టూర్పు విడిచి, “యిట్లాయెన్ని జీవితాలు సారాయికి బలి అవుతోన్నాయో” అంది.

౨

సాయంత్రం నాలుగు గంట లకి స్కూలు నుంచి వచ్చి రోజంతా ఆరవడంచేత డ్రస్సిపోయి యీజీ చేరులో పడిపోయింది వసుంధర. కళ్లు మూసుకొని అయిదు నిమిషాలు నిశ్చలంగా కూచుంది. పనిమనిషి వచ్చి “టీ చల్లారిపోతోంది.” అంటే మళ్ళీ యీ ప్రపంచం జ్ఞాపకం వచ్చిందామెకి. మెల్లిగా లేచి లోపలి కెళ్లి ముఖం కడుక్కుంది. చీరా, జేకట్టును మార్చి తలసరిచేసు కొని టీ త్రాగింది. టెన్నిస్ రికార్డు కోసం కిటికీకి సమీపంలో వున్న టేబిల్ దగ్గరి కెళ్లింది. కిటికీకి సమీపంగా టేబిల్ మీద తెల్లగన్నేరు పూలగుచ్చ వుంది. ఏమాత్రం వాడక నిగనిగలాడుతోన్నాయి పూలు. పనిమనిషిని పిలిచి, “యా పూ లెం దుకు పెట్టావు యిక్కడ?” అని అడిగింది. వాటివిషయమే తనకు తెలీదని పనిమనిషి. వసుంధర వాటిని కిటికీలోంచి విసిరిపారేసింది.

మరునాడు స్కూలు నుంచి వచ్చే రావటంతోటే గదిలో కెళ్లి టేబిల్ వేపు చూసింది. మళ్ళీ నిగనిగలాడే గన్నేరు పూలగుచ్చ! ఆమెకి ఆశ్చర్యమేసింది యీ పూలగాధ యేమిటని? అవి గన్నేరు పూలుగాక యేగులాచి పూలో వితే కథ వూహించుకోడం యింతకష్టంకా దామెకి. పైగా గర్వపడేది కూడా వోహాకొ త్తరాజ్యాన్ని వశపరుచుకున్న రాజుకు మల్లే. కాని యీ గన్నేరు పూల అర్థం కంగారుపరిచింది దామెని. ఆమరు సటిదినం ఆదివారంకదా, ఆరసికు డేవరో కనుక్కుందా మనుకొంది.

ఆదివారం మధ్యాహ్నం పదకొండు టికెట్ల భోంచేసి ఆ కిటికీకి యెదురుగా బాగా అవుపడేబట్టు మంచం వేసుకొని పడుకుంది. ఆ కిటికీ తెట ఆరసికుడి ఆకారం అవుపడడంతోటే కళ్లు కాస్త మూసికొని నిద్రపోవోస్తుట్ట

“ఆ పూలని టేబిల్ మీద పెట్టి

నటించాలని ఆమెయెత్తు. ఆమె మోహపాశాల్లోపరితపిస్తోన్న ఆప్రియుడు లోపలికి చూస్తూ ఆకిటికి దగ్గరనుంచుంటే, నిద్రపోతోన్న సౌందర్యదేవతలా మంచంమీద తన అపుపడితే, ఆతనిహృదయంమీద కలికేపరిణామం యేమిటో ఆమె యిదివరకే వూహించింది. అప్పుడే ఆతని మనోవికారాన్ని గమనించటానికి బాగా వీలుంటుందని ఆమె ఆలోచన తన ఆకారం మిగుల ఆకర్షణీయంగా వుండేట్టు పల్కుని సులాచివన్నె చీరకట్టుకొని తెల్లని పరుపులో కుచ్చుగవుసెన్ల తలగడలమీద ఆ నల్లని వెండ్రుకలు కుప్పగా పడివుంటే మధ్య కమలంలాంటి తన లేమోమును అమర్చింది. వేష్టుకోటువంటి చేతులు లేని రవికలోంచి

దై ర్యంచేసి లోపలికి తొంగిచూస్తాడు మెల్లిగా."

౧౫౩

వెడలిన అనిడుపైన చేతిమందుభాగం మంచంపైనుంచి కిందికి వ్రేలాడుతో పాడువైన ఆసన్న నివేళ్ల మోజుని మరీ అధికపరుస్తోంది. తక్కినవన్నీ అలావుంచి వోహకాలిపై కాస్త వంకరగాముడిచిన రెండోమోకాలూ, ఆనడుము పక్కన ఆపాంక మైనయెత్తూహృదయాన్ని కొట్టుకునేట్టు చేస్తాయి. ఊర్వశిని మాడకుండానే ఆమెవర్ణనతో వందలకొద్దీపేజీలు నింపినపెద్దనగనక ఆముహూర్తాన ఆ కిటికీదగ్గర వుండడమే తటస్థిస్తే 'వసుంధరవర్ణనం.' అనే గ్రంథాన్ని రచిస్తో అక్కడే వుండిపోయేనాడు ఆకృష్ట దేవరాయలుకూడా జ్ఞాపకం లేకుండా.

ఒహటీ, రెంహూ, మూహూ గడచిపోయాయి. విసుగెత్తింది. ఎంతసేపని అలా పోజుయిస్తుంది! ఇహ లేతామమకునేవరకు కిటికీకుడిచేరెడిపక్కన గన్నేరు పూలగుచ్చ అవుపడ్డది. ఆమెహృదయం కొట్టుకుంది. కళ్లు సన్నగా తెరిచివుంచింది. క్రమంగా ఆగుచ్చ ముందుకి జరిగింది. కిటికీలోకి దూరింది. దాన్ని పట్టుకున్న పిడికిలికూడా అవుపడ్డది. ఆచేయి ముందుకి జరిగి ఆ గుచ్చని టేబిల్మీద పెట్టింది. ఆచేతిమురికివర్షా; దానికిమీద మోచేతిదగ్గర వ్రేలాడే చినిగినసిపాయి కోటూ, ఆమె కప్పుడే తెలిపాయి ఆచేయి యెవరిదో. ఈపిచ్చివా డింకా యేంచెస్తాడో చూడదలుచుకుంది ఎవరో తాము సొంతంగా రాధైర్యం లేక యీతనిపిచ్చి వల్ల లాభం పొందుతోన్నారని పూహించగలిగింది.

ఆపూలని టేబిల్మీదపెట్టి ధైర్యంచేసి లోపలికి తొంగిచూస్తాడు మెల్లిగా. ఆమెనిచూసి ముగ్ధుడైపోయాడు. పూర్తిగా కిటికీముందుకి వచ్చి కిటికీకడపని పట్టుకొని ఆమెవేపు నిదానంగా చూస్తోనుంచున్నాడు. తా నలా చూస్తోన్నది దొంగతనంగా ననే విషయమే జ్ఞాపకంలే దాతనికి. అట్లాగే నుంచున్నాడు. కల్లెంబడి నీళ్లు వరదలుకట్టి కడపమీద పడుతోన్నాయి.

పది, యిరవై, ముప్పై నిమిషాలు గడిచి పోయాయి. చిత్రంలోని బొమ్మలాగా అట్లాగే నుంచున్నాడు యేమాత్రం చలనంలేక. కల్లెంబడి నీళ్లు అట్లాగే యేకధారగా కారుతో కిటికీలో మడుగు కట్టాయి. ఇదం

లేమీ అర్థంకాలా వసుంధరకి. ఏనో త్రాగుడుకోసం నాలుగుడబ్బుల కాసింది తెచ్చినగన్నేరుపూలని అలా పడేసి వెల్లిపోక అతను ఆవిధంగా అర్థగంటనుంచి కదలకుండా నుంచోడం, దాంట్లో యేకధారగా కంటిసీరు కారుస్తో నుంచోటం ఆమెని గాభరాపెట్టాయి. అది వరకుండిన తుంటరితనం, ధైర్యం వొక్కముహూర్తాన కరిగిపోయాయి. చప్పున లేచి అతన్ని పట్టుకొని కెంపలు వాయించటానికిగాని, చివరకి చీనాట్లు పెట్టడానికిగాని ధైర్యం లేకపోయింది దాసుకి. ముందే పిచ్చివాడు, దాంట్లో త్రాగుబోతుకూడా. ఏంమోటుతనం చేస్తాడో అని భయపడింది. ఎట్లావైనా వాడు వెల్లిపోతే చాలనిపించింది.

కదిలింది కాస్త. ఐనా వెళ్లాలా వాడు. మెలక వవుతోన్నదాని మల్లే వొళ్లు విరిచింది. కదల్లా వాడు. దగ్గింది. తలగూడా తిప్పలా వాడు. ఇంకా యెంత సేపని పడుకుంటుందిమరి? కళ్లు నలుపుకుంటో లేచి కూచుంది. చేతులు జోడించి ఆమెకేసి భక్తిగా చూస్తో నుంచున్నాడు; ప్రత్యక్షమవుతోన్నదేవుడి వేపు భక్తుడు చూస్తో నుంచున్నట్టు. కల్లెంబడి నీళ్లు కారుతూనేవున్నాయి. ఏమో అనబోతాడు. కాని పెదిమలు లేడబడతాయి. వసుంధర లేచి నుంచోని అప్పుడే అతన్ని చూసినట్టు చూసింది కోపంగా, వాడు మరీ భక్తితో చూస్తోన్నాడు. "ఎవరువవు" అని గద్దించి అడిగింది. తొట్టుపడుతో పెదిమలగూడా అస్పష్టకంఠంతో "తార, తార" అన్నాడు రెండుసార్లు. ఆమె వాడిదగ్గర కెల్లి ఆపూలని వాడిముఖమీద విసిరి, "ఎవరుచెప్పారు నీకు యీ పూలని యిక్కడ యివ్వాలి?" అని అడిగింది పోలీసుయిన్స్పెక్టరు దొంగని అడిగినట్టు. ఆమెప్రశ్న విసబడనట్టే ధ్వని లేకుండా ఆమెవేపుచూస్తో పెదిమలతో "తార, తార," అంటోన్నాడు. "చెప్పు. లేకపోతే చంపేస్తా" నంది పళ్లు బిగబట్టి. ఐనా అదేజపం వాడిది. ఛీ, ఛీతో లాభంలేదని, "వెళ్లి వెళ్లిపో. మళ్లీ వచ్చావంటే చంపేస్తా" వని గట్టిగా అరుస్తో వెళ్లమని చేత్తో సంజ్ఞ చేసింది.

మెల్లిగా తరిలాడు ఆమెవేపుచూస్తోనే. వాడు నాలుగు అడుగులు నడవటంతోనే చప్పున కిటికీ చూసేసింది.

3

నూలువాళ్లంతా కలిసి ఆదివారం పిక్నిక్ (Picnic) కి వెళ్లారు, ఆవూరికి చాలామారంలో మనుషులవరూ వెళ్లనివేపుకి. విశాలమైన నదివోహటి పారుతుంది. దానిరెండువొడ్లకి దట్టమైన అడవి. ఆ అడవిని యింకా పెద్దగా దట్టంగా పెంచాలనేవుద్దేశంతో కొట్టనీటంలేదు. సంవత్సరానికి వోహటి రెండుతడవల యిన్ని పెక్షకాకి వోచ్చే ఫారెస్టు ఆఫీసరులప్పు యెవరూ పోరు దాంట్లోకి. ఆ పెద్దయిసుకలో విడిసారు యీ పార్టీవాళ్లు. నాగరికబంధాలూ, సంఘం తెచ్చి పెట్టిన మన్నన, మర్యాద, సిగ్గు అన్నిటినీ ఆనాటికోసం వోహమూల కట్టిపెట్టి, అంతా మరిచి ప్రపంచాస్మైరుగని పసిపిల్లలాగా ఆనందిస్తోన్నారు. వూరికే కిలకలమని నవ్వుతోన్నారు, మాటి మాటికి నవ్వుటం అనభ్యర్థ్యం అని తోడివారనిపోతారేమో అనేభయం యేమాత్రం లేకుండా. తమగదిలో వొంటరిగావున్నప్పుడుగూడా పొరుగువాల్నింటే గాడిద స్వరం అనిపోతారేమో అనేజంతుతో గొంతెత్తి యెరుగనివాళ్లు కూడా ఆచెట్లూ, గుట్టలూ ప్రతిభస్వనించేటట్టు పాడుతోన్నారు. లోతు లేక సన్ననియిసుకలో నిమృశంగా ప్రవహించే ఆస్వచ్ఛమైననీటిలో బుటకలుకొడుతోన్నారు కొందరు. కొంద రాచెట్లగుంపుల్లో దాగుకుమూత లాడుతోన్నారు.

వసుంధర, యింకాయిద్దరున్నే హితుల్లో జుట్టు ముడి విప్పేసి గుడ్డల్ని వొదిలేసి వెన్నుల్లాంటిదేహాల్తో వనదేవతల్లాగా ఆపాదలగుండా పందాలుకట్టుకో పరుగెత్తుతోన్నారు. డస్సిపోయినా కొద్ది నవ్వుతోన్నారు. వొళ్లంతా చెమటలు పెట్టినా పట్టుదలగా పరుగెత్తుతోనే వున్నారు. కొద్దిగా యెత్తుగావున్న గుండ్రసమాహముహటి కొంతమారాన అవుపడ్డది. అక్కడికి పరుగెత్తి స్వచ్ఛమైనగాలికి ఆయెత్తుగుండ్రమిద పక్షుల్లాగా కొంతనేపు మాచొని విశ్రాంతిబొందాలనుకున్నారు. ఆవేపు పరుగెత్తారు. వసుంధరకానికి యేదో వొత్తుకో

పోతే వెనక్కివుంది కాస్త. తక్కినయిద్దరు ఆగుట్టు మీదికి ముందుగా పరుగెత్తి వోహగుండుని ప్రాకారు. ఆవలివే పేదో కనబడ్డది. ఇద్దరూ గబాలిన వెనక్కిదుమికారు. అర్ధగంటనంచి మరిచిపోయిన ప్రపంచం, సిగ్గు చప్పున వాళ్లని అల్లుకున్నాయి మళ్లీ. దేహాన్నంతా వీలైనంతవరకు దగ్గరికి ముడుచుకొని వొంగి వసుంధరకి యెదురుగా పరుగెత్తి ఆమెమెడకి క్రేలాడపడి నవ్వుకున్నారు. ఆగుండువేపుచూపుతో నవ్వుతారేకాని అసలువిషయ మేమిటో చెప్పరు. ఐనా ఆవే పేదో వుందనిమాత్రం వూహించింది వసుంధర. కారేజివట్టాళ్ల పార్టీ వుందనుకుంది. వెనక్కితిరిగి మళ్లీ పరుగెత్తడానికి వుంకించింది. కాని వాల్లిద్దరూ “ నవ్వుచూడు, నవ్వుచూడు” అంటో ఆమెని పట్టుకో బలవంతానగుండువేపులాగారు. గుండు నెక్కించారు. విధిలేక మెల్లిగా ఆవలివేపు లొంగిచూసింది. ఆమురికిసిపాయికోటు, తోలు లాంటి అరవణోతి! బోర్లింతగా పడుకొని మోచేతుల మీద ఆనుకున్నాడు. ఆతనిచుట్టు నాలుగువేపులా నాలుగు విశాలమైనగుండ్లువుండి కప్పులేని గదిలాగుంది ఆ ప్రదేశం. అలా బోర్ల పడుకున్నాతనిముందు బండ మీద బొగ్గుతో రాసిన ఆడబొమ్మ వోహటుంది. ఆబొమ్మ బొగ్గుతో బండమీద రాయబడ్డా అచ్చం ఫోటోమల్లే రూపురేఖల్తో వుండి జీవకళతో వుట్టి పడుతో చిత్రకారుడినైపుణ్యాన్ని చాటుతోంది. ఆ బొమ్మకాళ్ల దగ్గర పచ్చికేగటిమట్టిగడ్డమీద రతనాల్లాంటి యెట్టినిగురిగింజల్తో, “తార” అని యింగ్లీషులో నాలుగుఅక్షరాలు పొంకంగా కూర్చాడు. ఆపేరు కింద ఆగురిగింజల్తోనే యింకా యేమో పేరుస్తోన్నాడు. ఆమెతోగూడా అట్లానే వొంగి లొంగిచూస్తోన్న యిద్దరు ఆగుట్టలన్నీ యెగిరిపోయేటట్టు నవ్వారు. వసుంధర చప్పున వెనక్కి చూకింది. వాల్లిద్దరుకూడా ఆమె దగ్గరికి వచ్చి ఆపిచ్చివాడితో తమాషాచేద్దామన్నారు. వసుంధరకి మనసావులేదు. వొడ్లంది.

“మొగాళ్లకి యెవరూ లేని ప్రదేశంలో అందమైన ఆడది అవుపడితే యేంచేస్తారో మనకేం తెలుసు ! మనం యీవెధవని చూసి భ్రమపడ్డామని కాదు. వాడు

మనల్ని యిలాచూస్తే యేంచేస్తాడో, యేం అనుకుంటాడో చూద్దాం.” అంది ఆ ఆమెరికాయవతి.

“వాడేమైనా మోటుగా ప్రవర్తించవుద్యుక్తుడైతే మనం ముగ్ధులం కలిసి వాడిని చావమోసం?” అంది మరొకామె.

అంతసాహసం లేదు వసుంధరకి, వుత్తమాటలే కాని. అలా నుడ్డులలేక పట్టుకలు పరుగెత్తడాని గ్లాడా ధైర్యం లేకపోయింది. కాని యీదేశం వాళ్లంతా పిరికిపందలని తక్కినవాళ్లు తివ్రతారని మొండి ధైర్యం చేసింది. ఇలా వాడికి అవుపడడమేకాక వాడిని తేలించటం తలుచుకుంటేనే గుండె లవిసిపోయాయి. వాళ్లకి యిట్లాంటివి లక్ష్యం లేదు. తమలాగా చదువుకొని నాగరికు లనిపించుకునే మొగాళ్లే మొగాళ్లని వాళ్ల భావం. తక్కినవాళ్లు మనుషుల్ని యేమిచేయలేని మొగజంతువులు వాళ్ల దృష్టిలో. రోముదేశపు చక్రవర్తి నీరోభార్యలు, నపుంసకులని సైతం తేలిప చేసే యవ్వనం కలవాళ్లు, నిరభ్యంతరంగా తమనేవ కులముందు స్నానాలుచేసేవాళ్లట. ఈపిచ్చివాడంటే వోహలక్ష్యమా వాళ్లకి! అందుచేతే ఆ అల్లరికి బూసుకున్నారు. వాల్లిద్దరూ మళ్లీ ఆ గుండెక్కి వాడికి పూర్తిగా అవుపడేట్టు మంచొని పెద్దగా అరిచారు. వెంటనే “వాస్తోన్నాడు” అంటూ వెనక్కిదూకి చిన్న గుండువెనక దాసున్నారు. వసుంధర వోహపాదవెనక దాసుంది. చుట్టుపక్కలంతా వినపడేట్టు నవ్వుతో వాడు లోపల్నుంచి యెక్కివచ్చాడు. ఇంకా వాడు గుండు మీదవుండి నవ్వుతో చుట్టూ చూస్తోండగానే వసుంధరముఖం ఆపల్చని పాదలోంచి అవుపడ్డది. ఆతని ముఖంలోని ఆనవ్వు, ఆ ఆనందం మెరుపుమల్లే ఘాయమయాయి. చేతులు వొదిలి కిందికి పడిపోయాడు. ఏక దృష్టిగా ఆపాదవేపు చూస్తూ అమాంతంగా లేచి దెబ్బ తగిలి మోకాలినుంచి కారేనెత్తురునిహడా లెక్కపెట్టక ఆపాదవేపు రెండడుగులు నడిచాడు. పక్కగుండు వెనకనుంచి “నువ్వే కావాలట వసుంధర” అని వాళ్లు నవ్వుతో అరుస్తోన్నారు. కాని అవి వాడిచెవిని సోకి

నట్టు లేదు. బాగా అవుపడ్డ దాతనికి వసుంధర. వాడక్కడే ఆగి తనకోటుని విప్పి ఆపాదలోకి విసిరి, “చలి, చలి. తోడుక్కోతార” అంటూ యేడ్చాడు. తనకిటికి దగ్గరి దృశ్యం జ్ఞాపకంవోచ్చింది వసుంధరకి. ధైర్యం వోచ్చింది. గొంతు సవరించుకొని చేరిని సాచి “వెళ్లు వెళ్లు. తొరగా వెళ్లిపో” అంది. కదిలాడు వాడు. వెనక్కి తిరిగిచూస్తూ మెల్లి మెల్లిగా ఆమెచూపించిన వేపు నడిచిపోయాడు, ఆమెకుంటోన్న తక్కిన పిల్లలవేపుచూస్తూ విధి లేక బడిపంతులుముందు నడిచి పోయే పిల్లవాడిలాగా. ఆపేగులవద్దని తోడుక్కుని నడువలేక దరిద్రనారాయణుడిలాగా కదిలిపోతోన్న వాడి దీనమైనముఖం, భక్తియుక్తమైనచూపులా వెనక్కి ఆమెవేపు తలని తిప్పినప్పుడల్లా వసుంధరకి వోహ విధంగా జాలిని కలిగించాయి. దుఃఖమనిపించింది. వెనకాలే పరుగెత్తి ఆకోటాతనికి తోడిసి బుజ్జగించి పంపా లనిపించింది. దట్టమైనపాదలు కొన్ని అడ్డమై ఆతన్ని అవుపడకుండ చేసాయి.

వాడు వెళ్లిపోవటంతోనే గుండువెనకాల్నుంచి వాల్లిద్దరూ పరుగెత్తుకోవచ్చారు. “వొక్కనిమిషంలో నీప్రియుడిని కుక్కనుచేసేసావే!” అని బహుకరించింది ఆమెరికాయవతి. “తోడుక్కోవుమరికోటును అంతప్రేమగా వాడిస్తే?” అని నవ్వింది మరొకామె.

వాడినగరులో యేముందో చూద్దామన్నారు. వాల్లిద్దరు ముందు వెళ్లారు. వాళ్ల వెనక మెల్లిగా వెళ్లింది వసుంధర. ఆ బండమీద చిత్రించిన ఆబొమ్మను చూసే చూట్టంతోనే వాల్లిద్దరు వసుంధరని ముందుకి లాగి “హా! వసుంధరా!” అని అరిచారు. అంతకొంటే స్వభావంకలవాల్లిద్దరుకూడా ఆమహూర్తాన పరివర్తనబొందారు. నవ్వు మానేసి సీరియస్ గా ఆబొమ్మని పరిశీలించారు. ప్రాణం వుట్టిపడుతోంది. ఆమరికిబండ మీద బొమ్మతో యంతనిపుణంగా యెలారాయకలిగాడా అని ఆశ్చర్యపడ్డారు. వసుంధరని యెదురుగా కూర్చో పెట్టుకొని నిపుణుడైన చిత్రకారుడు చిత్రించినబొమ్మలాగుంది. కాని కొన్ని పోలికలు, వెంట్రుకలు, కను

బొమ్మలు మాత్రం వసుంధరవి కావు. ఇంకా యేమందో అని వెతికారు. వోహమూల రెండు గుండ్రముగ్ధ యిరుకుసందులో యెండిపోయిన తెల్లగన్నేరు పూలరాశి, గన్నేరుకొమ్మలూ వున్నాయి. వాటికింద అద్దమంతా తుత్తుసుకలైపోయిన ఫోటో వోహటుంది. దాన్ని బైటికితీసింది అమెరికాయవతి. ఆబండమీద రాసినబొమ్మే దాంట్లోవుంది. ఆఫోటోను చూసే ఆబొమ్మని రాసాడు. వసుంధరని మిక్కిలి దగ్గరగా పోలే వుంకొహామెది ఆఫోటో. ఎవరూ మాట్లాడకుండా దాన్ని పరిక్షించారు. దాన్ని అక్కడే పడేసి వాళ్లు వెస్టోంటే ఆఫోటోను మళ్ళీయెప్పటిమల్లలే పూలకిందవుంచింది వసుంధర.

౪

ఆనాడు సాయంత్రం సరిగ్గా నాలుగుగంటలకి పెద్ద వర్షం కురిసింది. అందుచేత పెన్నీసుకి వెళ్లటానికి వీలేక తన గదిలో

గ్రామ ఫోను పెట్టి సామాను పెట్టెలుసరుదుకుంటోంది వసుంధర. ఇహ రెండు రోజులుమాత్రమేవుందికొత్త పూరు వెల్లి ఛార్జీపుచ్చుకోటానికి. ఆ కొత్త పూలో, కొత్త నాకట్టో, కొత్త నాకర్నూ, కొత్త స్నేహితులమధ్య ఫీర పడ్డానికి యెంతో యత్నం కావాలి. ఎన్నాలో పడుతుంది. నిజంగా వోహ పూరినుంచి వుంకొ పూరికి

“ఎవరూ మాట్లాడకుండా దాన్ని పరిక్షించారు.”

౫౫౭

మారటమంటేయెంత అసహ్యమో అనుభవానికొస్తేకాని తెలీదు.

పనిమనిషివచ్చి, “మీకోసం యెవరో ముసలామే, చిన్నకుట్టాడూ వచ్చా” రంది. గ్రామ ఫోన్ ను ఆపి వాళ్లున్నగదిలో కెల్లింది. తలుపు దగ్గరే నుంచుం దామె యెడమచేతులో అబ్బాయిని పట్టుకో. ఆ అబ్బాయి వసుంధరకి తెలుసు. కృష్ణ మూర్తి. ఆమెక్లాసులోనే చదువుతాడు. ఐదేళ్లుంటాయి. చాలా తెలివికలవాడేకాక ముద్దుకుట్టాడుకూడా. వసుంధరని చూడ్డంతోనే ఆముసలమ్మని ముందుకి లాక్కోవచ్చాడు. అరవై యేళ్లుంటాయి దాదాపు ఆముసలమ్మకి. కళ్లు కాస్తమబ్బు. దగ్గరికొస్తేనేకాని బాగా చూడేదు. పూర్తిగా తెల్ల బారిన ఆసిగ, పండు తమలపాకులాంటిదేహం చూసేవాళ్లకి పూజ్యభావం కలిగిస్తాయి. వసుంధర వాళ్లని హార్వే పెట్టి ఆమె దగ్గరగా కూచుంది. ఆముసలమ్మ వసుంధరని దగ్గరగా పరీక్షించి చూసి నోరు తెరిచింది. పటపట నీళ్లు కారాయి కళ్లల్లోనుంచి. పైటలో ముఖం దాచుకొని వెక్కిరివెక్కి యేడ్చింది. వసుంధరకి దీని అర్థం తెలీక పూరికే చూసింది. ఏదో కష్టం లో వుంది పెద్దమనిషి అనిమాత్రం వూహించింది. “ఎందుకమ్మా యేడుస్తావు?” అని దయగా అడిగింది. ఆముసలమ్మ తల వైకత్తలా. ఐదునిమిషాలు మాట్లాడకుండా కూచుంది వసుంధర. ఆ అబ్బాయి ఆముసలమ్మని బుజ్జగించాడు. చివర కామె వొస్తాన్నదూఖాన్ని అణుచుకొని కళ్లనీళ్లు తుడుచుకుంటో, “మీక్లాసులోనే పటపటా అబ్బాయి చదువుతోంది?” అంది.

“అవును.”

“మీగురించి గంటలారేరవాయి చెప్పుతోంటాడు పిడు. మీరంటే వాడికి చాలాగురి.”

“మీ అబ్బాయి చాలా తెలివికలవాడూలెండి. చాలమరుకు.”

“వీడిమాటల్ని యీ ఆరు నెల్లనుంచీ విని మిమ్మల్ని బాగా అర్థంచేసుకోకలిగా. నిండువిశ్వాసం కలి

గింది. అందుచేతే యీసాయంత్రం వైర్యంగా వచ్చా.”

“ఏమిటో చెప్పండి.”

“ఈ అబ్బాయి నామాతురికొడుకు.”

“అలాగా?”

తుఫానులాగా వచ్చేదూఖాన్ని గొంతులో అణిచి, “వీడిపుట్టుకతోనే అది పోయింది, ఆరేళ్లకింద.”

“పాపం.”

“తండ్రి—” అణుచుకున్నదూఖుం ఆగిందికాదు. ఏడ్చింది.

“తండ్రిమాడా పోయాడా పాపం?”

“పోయాడన్నమాటే వాహవిధంగా.”

“అలాంటే?”

“నామాతురూ, ఆతనూ సుఖంగా, దేవుడు వోర్వలేనంత ప్రేమగా బలికారు పెళ్లయిననూడేళ్లు. అప్పు డాతను గొప్ప చిత్రకారుడు. ఆతనిబొమ్మల్ని విదేశీయులు వేలకువేలిచ్చి కొన్నారు. ఆదంపతుల్నిద్దరూ చకోరపక్షుల్లాగా వాహరికోసం వాహరు బలికారు. అది—అదిచచ్చినవారంలోనే పిచ్చి యెత్తింది. హా! ఆదైవం తొందరగా వాడికళ్లు నూస్తే ఆకష్టాలు పాస్తాయి.”

“బలికున్నాడా యిప్పుడు?”

ఏడుస్తూ అవునని తల వూగించింది.

చెప్పరానిహృదయవేదనేదో కలిగింది. వసుంధరకి. “మీమాతురిపేరేమిటి?”

పలుకలేక కష్టంతో, “తార.”

“తారా?”

మళ్లీ తలవూగించింది అవునన్నట్టు.

అర్థమైంది. అంతా అర్థమైంది వసుంధరకి. ఆపిచ్చివాడి “తార” జపానికి అర్థం యిప్పుడు తెలి

సింది. హృదయం కరుణతో నిండిపోయింది. “ఆత నిప్పుడు యెక్కడుంటాడు?” అని అడిగింది.

“అంతటా. చూసినవాళ్లు చెప్తారు అప్పు డప్పుడు అవుపడ్డాడట, తెల్లగన్నేరుచెట్టు యెక్క డుంటే అక్కడ”. ఏనుస్తో “తెల్లగన్నేరుంటే ఆమిత మైనద్రేమ ఆతనికి. పెళ్లాన్ని రోజూ తల్లో ఆ పువ్వోహటి పెట్టుకోమనేవాడు.” తరువాత పలుక లేకపోయింది. ఆగాథంతా జ్ఞాపకం వచ్చి మైటలో తలదాచుకొని యేడవడం ఆరంభించింది. తన ఆలోచనల్లో తాను మునిగి వోదార్పడానిగ్గుడా అశ క్తురా లైంది వసుంధర. ఇద్దరూ విదునిమిషాలదాక నూట్లాల్లేదు. కృష్ణమూర్తి కడపమీద కూచొని దారి పొడుగుతా వొచ్చిపొయ్యేవాళ్లని చూస్తోన్నాడు. ఆనిశ్శబ్దాన్ని భంగపరిచింది ముసలమ్మ, “వీడికి నేను తప్ప యింకెవరూ లేరు ద్వైరతీయటానికి.” కాస్తనే పాగి, “రేపోమాపో నేను రాలిపోతే వీణ్ణి కన్నెత్తి చూసేవాళ్లుమాడా వుండరు.”

ఆమెవేపు చూసింది వసుంధర.

“నేనీప్పుడు మీ ద్వైరకి రావటానికి ముఖ్య కారణం యీ అబ్బాయిని మీచేతుల్లో పెట్టి యేచింతా లేకుండా మృశ్యువుకోసం యెదురుచూస్తో చూచో వాలని. నాకు తెలుసు మీకీనార్త పిడుగులావుంటుం దని. ఇప్పుడే జవాబు చెప్పాలిసినఅవసరం లేదు. రేపు సాయంత్రండాకా ఆలోచించండి. ఎట్లాగైనా వీడిని మనిషినిచేసేభారం మీది. మీరు వొప్పుకుంటే వీడి తల్లిదండ్రుడి సంబంధించినపదివేలగలూ, నోట్లూ, తెచ్చి మీకు వొప్పచెప్తా.”

నిజంగా యిది వసుంధరమీద పిడుగులాగా పడ్డది. లేచి యేమో అనబోయింది కాని యింతట్లో ఆమెతోపాటు స్కూల్లో పనిచేసే స్నేహితురా లాహామె వొచ్చింది. ముసలమ్మ అబ్బాయిని చేతులో పట్టుకొని నెల్లిపోతో తలుపుద్వైర సుం చున్నవసుంధరముఖాన్ని పరీక్షగా చూసి మల్లీ యేడవటం ఆరంభించింది. “ఎందు కట్లా యేడుస్తా

వమ్మా, యేడవకు” అంది వసుంధర. “నాతార నాకొం ముందు యీచేతుల్లో చావకపోతే మిమ్మల్ని చూట్టం తోలే “తారా” అని మెడకి పడేదాన్ని” అని కళ్ల నీళ్లు తుడుచుకుంటో వెల్లి పోయింది.

వసుంధర స్నేహితురాలితో మాట్లాడక స్టూలు పైని గుడ్డవేపు చూస్తో ఆలోచిస్తోంది దీర్ఘంగా. ఆ స్నేహితురా లంది “ఎవరు వసుంధరా, అబ్బాయి? ఆపెదిమలూ, ఆచిన్నిగదవ అవి నీవే. నిన్ను చూసిన వాళ్లు ఆతను నీకొడుకే అనుకుంటారు.”

“అవును. నేనేనాకితే యెక్కడో దొంగతనం గా కని యిన్నాళ్లు దాచి యిప్పుడు స్నేహితుల కొడు కంటుందని అనుమానిస్తుంది లోకం.” అని అను కుంది వసుంధర మనసులో.

గ

మరునాడుసాయంత్రం స్కూలునుంచి వస్తోం లే తోవలో అవుపడ్డా డతడు. వోహ పొగడ చెట్టుకి వొరిగి రాజులాగా కాలుమీద కాలేసుకొని కూచొని పాటపాడుతోన్నాడు. ఆపాటకి అర్థం లేక పోయినా ఆధ్వనిలో మాధుర్యం వుంది. వసుంధరని చూడ్డంతోలే లేచి పరుగెత్తబోయాడు. కాని వసుం ధర దయతో ఆగమని సంజ్ఞ చేసింది. ఆగి ఆమెవే పొచ్చాడు మెల్లిగా. ఆసిపాయికోటుని వసుంధరకోసం త్యాగంచేసి ఆచింపులవర్షతోలే లక్ష్యం లేకుండా తిరుగుతోన్నాడు. ఆమెకి జాలేసింది. తనవెంట రమ్మని సంజ్ఞచేస్తో యింటిదాకా తీసికెళ్లింది. పిల్లిహసలాగా ఆమెవెంట వెళ్లాడు “తార, తార” అంటో. వసుం ధర లోపలికెళ్లి వార్డంలోజలకింద కొత్తగా కుట్టించు కున్న వోవరుకోటు తెచ్చి ఆతనికిచ్చి తొడుక్కో మంది; అది వాడు మురుస్తో తొడుక్కున్నాక వోహ రూపాయిడబ్బులు తెచ్చి ఆతనికిచ్చి పొమ్మంది. ఆతని సంతోషం మీరిపోయి రోడ్లో నాట్యం చేయటం మొదలెట్టాడు. అప్పుడే రాజులాగా గాంభీర్యంతో నడుస్తాడు; అప్పుడే బహుళలాగా గంతు లేస్తాడు. మోటార్లహార్ను, బండివాళ్ల కేకలూ ఆతనికి వినపడవు.

ఒకాయితై అడుగులు యిట్లా నడిచేటప్పటికి జావ్వు మని సార్జెంటుకా రోహటి యెదురుగుండా వచ్చి డీకొన్నది. గుమ్మం లోనుంచోని ఆశురతతో చూస్తోన్న వసుంధర కళ్లు గూసుకుంది. రెండునిమిషాలవరకు మానేసరికి జనులంతా గుమిగూడారు. జ్ఞానం లేకుండా యాదేశం వాళ్లంతా గోడ్లో తిరుగు తారని దుమికి కారు తోలుకోవల్సి పోయాడు సార్జెంటు.

ఆతడు మళ్ళీ గోడ్లో చచ్చిపడ్డాడు. వసుంధర వృష్టిని ఆకర్షించిన మెలికలు తిరిగిన ఆకాట్టూ, తీర్చిన కనుబొమ్మలూ, చక్కని ముహూ చిదిగి రక్తలేన మైపోయాయి. తలమీదుగానే

“వసుంధర కున్నీలో.....ఆతనితల తనవయ్యనికీ అదుముకుంది.” నాటుకుందాం.”

నెల్లించి కారు. రెండు నిమిషాలకుండా వసుంధర యిచ్చిన అణాబిళ్లలన్నీ చెల్లాచెదురై పడ్డాయి. ఆకోట దుమ్ములో దొరికి పోయింది. ఆమె మెల్లిగావచ్చి యాదేశం చేస్తో పడిపోయింది. ఒకాగంటవరకు పనిమనిషి వచ్చి టీ చెల్లారిపోతోం దంటే దాన్నే తాళేయమంది. వాడిమృత్యువుకి కారణం అంతా తనే అనే బాధతో దహించుకోపోయింది.

దీపాలు పెట్టాక పరుగెత్తుతో యెగడమ్ముతో కృష్ణగూర్తి వచ్చాడు. ఎదురుగా నుంచున్న వసుంధర అవుపడ్డంతోటే పెళ్లన నవ్వాడు. ‘ఏమీ’ అన్నట్టు ఆసేపు చూసింది వసుంధర.

“రేపు నన్ను మీతో తీసికెడారా ఆకొత్తపూరికి?”

“ఏం?”

“మా అమ్మమ్మ అడగమంది.”

“నిజంగా నాదెగ్గర వుండాలనివుండా నీకు?”

చప్పున ఆమె నడుంచుట్టూ అట్లుకొని ప్రేమపడ్డాడు. వసుంధర కున్నీలోహించి ఆతన్ని దెగ్గరికి లాక్కుంది. ఉంగరాలుగా మెలికలు తిరిగిన ఆ క్రాపును తన కేళ్లతో దువ్వించి. చప్పున ఆతని ఆతీర్చిన కనుబొమ్మల్ని, ముక్కుని ముద్దెట్టుకొని ఆతనితల తన వయ్యనికీ అదుముకుంది. ఆమెకళ్లెంబకి రెండు నీటిధారలు చెంపలమీదుగా జారింది. ఒక్కనిమిషం తరువాత ఆతన్ని వదిలి “వెళ్లు. మీ అమ్మమ్మతో చెప్పి రేపుబాద్దన్నే రా. ఏం?”

“వచ్చేప్పుడు మా పెరంట్లొకన్నే ను పూలున్నాయి, కేనా?”

“పూలేకాదు, వోహ చిన్ని మొక్క పుంటే తీసుకోరా.”

“చాలా వున్నాయి.”

“వోహటి పట్టుకోరా, ఆ పూలో”

వర్ణాశ్రీ ముఖము

కవిరాజహంస, వోలేటి పార్వతీశమ

౧

మైదుల సుఖదుఃఖ యోగవియోగములకు
సాధకము, బాధకం బయ్యు సమతంగనుడు
నిత్యనూత్న సనాతననియతి నెగడు
ప్రకృతిపరిణామవితతికిఁ బ్రణతిశతము.

౨

ఆ సముద్రుచే మును గొన్న యప్పు లెల్ల
గూర్చుకొని యొక్కచో ఘనుల్ గ్రుమ్మరించు
కాలమే, యొక్కచో బేదకర్షకాళి
సప్పులో యప్పులో యంచు నడలఁజేయు.

౩

నెమ్మికనుమిదు జాలప
దమ్మున కెదగుం దటంచు దలఁకునె నీలా
భమ్మున మెఱుముచు నుఱుముచు
గమ్ముకొనుంగాక కాలకాలాంబుదమూల్.

౪

జాతిక్రొవ్విరులకు, సకలసన్యములకు
నాణిముత్యములకు, నాపగలకు
నెమ్మినటనములకు, నేరేడుపండ్లకు
వాట మగు బిడారు వానకారు.

౫

వనదముల్ కూడనీ వార్ధు లూటాడనీ
మలసి వీనకపోవు మానుతములు

జీవముల్ దనియనీ చీకటు లొనయనీ
చేరి క్రమ్యకపోవు నీరదములు
అయ్యుతంబు సిలుకనీ యగ్నిగుండ్రాలుకనీ
వడిసి నింపకపోవు వాఁజదులు
పైదులు పెరుగనీ పల్లెలు ముఱుగనీ
నిండి పాఱకపోవు నిర్ధరించులు.
దారుణ గ్రీష్మసంతాప దగ్ధభూత
ధాత్రి జీవామృతమ్మునఁ దనియఁ జేసి
యగణితశరద్విభూతి బీ తడఁకకుండ
నరుగునే నభ మెడలి వస్త్రాగమంబు.

౬

ఎప్పుడు సమయం బగునో
యప్పుడె వర్షోపలబ్ధి యగుఁగాక పురుల్
విప్పిన కేకుల కేకలు,
కప్పు బెకబెకలు ముఁగఁ గలవె ఋతువులన్.

౭

ఉత్తిమి యుత్తిమి పిమగు లురలించుమఘ మించి
మబ్బు లుబ్బరింపఁ బుట్టు రేఁగి
చిలికి చిలికి కురియఁ జెలరేఁగి తెరు వాఁగు
కోడెనాగులాగు కొండవాగు.

౮

కడలఁ గ్రక్కడలించి కలగాలి వడిఁ దూలి,
గిరికాననములఁ జిందఱులు నేయ
కన్న మిన్నను మూసి కాఱుమబ్బలుగ్రమ్మి
చిమ్మచీకటుల విశ్వమ్ము నింప

అవనీతలము ముంచి యాసార మెగజల్లి,
 యేల్లునూ శ్లనుభేద మేకపటుప
 పెళపెళధ్వని మించి పిడుగు లేడ్డెఱ రాలి
 పడి మొత్తి జగతి బీభత్సు చేయ
 క్రొత్తరాజధాని గోపురభవనంబు
 లురలునంతవాన గురిసెఁ గాని
 పనితినంబు నెఱపు పచ్చపిచ్చుకగూట
 నొక్కతుంపురైన నుట్టిపడెనె?

౯

బోలుమాన నిట్టె పుట్టి పొంగునుగాని
 పుట్టగొడుగు దాని పొడు గదెంత
 చిన్నివైరు నలమి చిగిరింత చిందాడుఁ
 గాని యెంతసేపు దానియేపు?

౧౦

దినమణి సుప్రసన్నకర
 దీధితిఁ గప్పెడువిప్లవన్ ఘనా
 ఘనము నభంబుఁ గ్రమ్మి భయ
 గర్జల గింగురువెట్టుఁగాక ప్రా
 క్తనసుకృతుల్ ఫలింపఁగల
 కాలమఃనన్ వరణీయజాతిశో

భన సుమనోవిభూతిపరి
 పాకము లోక మెలర్చకుండునే.

౧౧

ననుఁ గాంచి వెక్కిరించిన మల్లి కావల్లి
 పల్లవంబులు ముందువాటు దలఁచి
 న స్నీసడించిన నవమాలతీగంధ
 కళికలు రానున్న గతులు దలఁచి
 నేనున్నవనవాటి కైనఁ గన్గొలుపని
 తేఱు లాగామిదుర్దినముఁ దలఁచి
 నాతాపు లరయక యాతాపులనె చొక్కు
 తెమ్మెరల్ భావిదుస్థితులు దలఁచి
 కలిమిలేములు కాలసంగతము లగుట
 నెంచెనే దుర్మదంబె చూపించె నంచు
 ప్రాప్తకాలంబుదాఁక నూటడి తపంబు
 దీర్చి ఫలసిద్ధిఁ గాంచె నీతిగలజాతి.

౧౨

మునుపు దుర్భిక్షవేళఁ గైకొనినవిందు
 మాట మధుమద్రభమరంబు మఱచుఁగాక
 మరలఁ దఱి జూచి దరిఁజేరు మధుపమునకుఁ
 బ్రీతి నే కూర్చు నుత్తమజాతి జాతి.

ఇవి కరువురోజులు. గతించిన చూడు నాలుగు సంవత్సరములనుంచీ ఈవిషయం దేశంలో ఆచార గోపాలానికి స్వామిభవమే. ఈ ఊమం ఆహారము లకే కాక వ్యవహారములకుసూడా సంబంధించినది. ఇదిఅదిఅని ఒకదేశానికి కాక ప్రపంచం అంతా జాడ్యం మాదిరి వ్యాపించినది. ఐరోపామహాసంగ్రామానికి పూర్వం వొట్టెవాదిన దేశాలన్నీ ఈ కరువుదెబ్బకు కృశించి శల్యావశిష్టంగా ఉన్నవి. లోకంలో ఆర్థిక వ్యవహారాలు పరికిలిస్తే ప్రస్తుతావస్థ తెలుస్తుంది. వ్యవసాయమే ప్రధానవృత్తిగావున్న భారతదేశంలోనే యితకష్టంగా వున్నపుడు తక్కిన మరపరిశ్రమలు జన బాహుగ్యానికి ఆహారమైన దేశముల దుస్థితి చెప్పనలవి కాదు. పాశ్చాత్యదేశాలలో అనేకమరలు మూసివేసి నారు. తత్కారణంగా పనివాండ్లు తిండిలేక తిప్పలు పడుతున్నారు. జనసామాన్యం బతికిచెడ్డారు. కొన్ని ప్రభుత్వాలు దివాలాస్థితికి వచ్చినవి. తక్కిన ప్రభుత్వాలలో ఆదాయానికి వ్యయానికి ఎక్కడా లంగరు అందడంలేదు. క్రీ. శ. ౧౯౨౯-వ సంవత్సరం మొదలు ధరలు క్రమేణా తగ్గుతూవచ్చినవి. ౧౯౩౨ లో మరి చచ్చిపోయినవి. సామాకార్లకు చేతిలో పైసా పిగల క్షుణ్ణం వచ్చినది. హేమాహేమీలంతా "ఏం చేరమండీ, సంచికింద మన్ను" అనడమేగాని సంతోషం ఎవరి ముఖాన కనబడడంలేదు. ఏడవసాగితే వ్యవసాయ మనేవారు. కాని సామెత సర్వత్రా నిజమైపోయినది. ఈకరువులో రైతాంగపు అప్పులులాగే ప్రభుత్వాల ఋణాలుసూడా పాపంపెరిగినట్టు పెరిగిపోతున్నవి. గోరుచుట్టుమీద రోకటిపోటులాగ ఒకరిమీద ఒకరు ఎగుమతిదగుమతులమీద సుంకాలు ఎక్కువచేసినారు. దీనికి తోడు ఖరీదైన మేధావులూ అర్థంకాని దిక్కు మాలిన మార్కెట్లూ. వైదరాబాదు వెల్లివచ్చిన ఆంధ్రులకు అమెభవమే. పదిరూపాయల నోటు దీసుకు

వెల్లి సిక్కారూపాయలలోకి, సిక్కాలు హాళిలలోకి పొద్దుణించి సాయిత్రందాకా మారుస్తూంటే చివరికి చేతిలో ఏమీ మిగలదు. హారతికర్పారంభానన బిళ్ల బెత్తుగాంటి రూపాయలు హరించిపోతవి. ఎందుకంటే ఈనాణెం ఆనాణెంలోకి మార్చేటప్పుడు ఒకనిర్ణయంపు ప్రకారం ఇంతకి అంత అని ఒకరేటు వుంటుంది. దాన్నే మారకంరేటు (Exchange) అంటారు. వివిధ ప్రభుత్వాల ప్రత్యేకనాణెముల మారుదలలో కొన్నిరేట్లు ప్రకారం లాభం, కొన్నిరేట్లుప్రకారం వష్టం వస్తుంది. పాండు,పిల్లింగు, పెన్నులు రూపాయి,అణా,పైసలలోకి మార్చేటప్పుడు వ్యాపార-అవసరాన్ని బట్టి ఇచ్చిపుచ్చుకో వడంలో సదా రూపాయదారుకే నష్టం. పాండు ఇంగ్లాండుది. రూపాయి భారతదేశానిది. ఇల్లాగే అనేకదేశాలకు అనేకరేట్లు ఉంటవి. అంతర్జాతీయవ్యాపారంలో ఒకప్రభుత్వం మరొకప్రభుత్వానికి బాకీ చేలుతుంది. కొండరు బంగారమేగాని పుచ్చుకోమంటారు. అటు వంటి సమయాలలో నష్టం వస్తుంది. ఈభావనస్థాయి ఈ కరువుకి సగం కారణం.

చేతిపరిశ్రమలు మాని మరపరిశ్రమలవెర్రిలోపడ్డ పాశ్చాత్యజాతులలో కావలసినదానికంటే పదిరేట్లు ఉత్పత్తి ఎక్కువై పోయినది. విజ్ఞానం వృద్ధిపొందిన కొద్దీ మరలవేగం, దానితో సహజంగా వస్తుసముదాయపు ఉత్పత్తివేగం వృద్ధిపొందుతోంది. పనివాండ్ల అవుసరం తక్కువకావడమే కాక, సామాకారు ఆశ ఎక్కువై ఉత్పత్తి వేగమైపోయినది. ఆమెరికాలో ఒక పెద్దప్యాక్టరీ ముప్పదియూరుగంటలు ఒక్క మనిషిచూడా సమీపంలో లేకుండా పనిచేస్తుంది. దాని పర్యవసానం ఏమిటిఅంటే, అవుసరం అయినదానికంటే ఎక్కువ తయారై ఖర్చుకాదు. సరుకు నిలవవుండిపోతుంది. కొద్ది రోజులలో ప్యాక్టరీ మూసివేయాలి. అదేవిధంగా అన్నిదేశాలలో పెల్లిభోజనంలోనో, సమారాధన

లోనో మంది లేస్తారని ఊహించి గుండిగలు వార్చి నట్టు వుంటుంది. ఆహారం అయితే ఎప్పటికైనా ఎవరైనా తినవచ్చు. కాని అక్కడ తయారయ్యేవి కర్రముక్కలు, ఇనపముక్కలు. నిజంగా ఆలోచిస్తే మన నిత్య కీవనానికి అవి అనవసరం. ఈకరువుకి ఈ అలహాయిదా వుత్పత్తి ఒకకారణం.

ఇవేకాక అనేకకారణాంతరాలవల్ల ప్రపంచంలో దేరసారాలుగాని, పరిశ్రమలుగాని, సగటున వ్యాపారం గాని ౧౯౨౯ మొదలు ౧౯౩౨ లోగా నాలుగిండు మూడోవంతు పడిపోయినవి. పదిరూపాయిలు అమ్మే ధాన్యపుబస్తా మామన్నరఅమ్మితే ఎంత అవసరమవుతున్నామో, అల్లాగే మొత్తంమీద సంవత్సరానికి నూరురూపాయిలు సంపాదించే ఆహార యిష్టను సర్వత్రా ఇరవై అయ్యురూపాయిలే ఆర్జించి కట్టపడుతున్నాడు. నిత్య కీవనమే దుర్లభంగా ఉన్నది. ప్రపంచంలో ౩౦౦౦౦౦౦౦ మంది నిరుద్యోగులని లెక్కలేల్పినారు. లెక్కకు రానివారు ఇంకా చాలమంది వుంటారు. మరి కరువో కాబకమో ఇంతవరకు ఈప్రపంచం ఎరగదు!

ప్రభుత్వాలు ఖంగారు, గడ్గోలు. మహారాజులు, మహామంత్రులు, రాజ్యాంగవేత్తలు, ఆర్థికశాస్త్రజ్ఞులు, మేధావులంతా తరహోపాయంకోసం ఆలోచించారు. నానాజాతిసమితిలో తర్కించారు. అంతా సంప్రతించి సద్దుబాటు చేసుకుంటేనేగాని ఈక్షుద్ధాస తీరదన్నారు. ఎందరో ఎన్నోకారణాలు నూచించారు. కాని ఏది నిజమో, ఏది అబద్ధమో ఎవరికీ తెలియదు. మనదేశంలో సర్కారువారు దీనికంతకూ గాంధీగారు కారణం అన్నారు. ఇల్లాగే అనేకమంది అనేక అవకతవకమాటలన్నారు. కాని ఇదమితమని నిర్ణయించలేకపోయారు. జాతీయప్రభుత్వాలు సమావేశం చేసుకున్నారు. నానాజాతిసమితి ఆర్థికసంఘంలో ఆలోచించారు. దారి కనబడలేదు. వరుసగా ఒకటేసభలు! లాసేక్, లూక్సార్వో, వాషింగ్టన్, జినోవా, రపాలో, పారిస్, వెర్సేయ్, అట్టావా. ఇవన్నీ చరిత్రాత్మకమైన మహాసభలు; యావత్తుమానవజాతికి సంబంధించి

నవి; మనకూటిగుడ్డలు పీటిపైన ఆధారపడివున్నవి; ఉత్కృష్టమైన ఆర్థికవ్యవహారాలు చర్చించి ప్రపంచంలో శాంతి నెలకొల్పడానికి ఉద్దేశింపబడ్డవి. పర్యవసానం ఏమిటి? వెనకటికి పశ్చిమ గోదావరి జిల్లాలో పుల్లయ్య అనే పురుషుడు వేమవరం జెల్లిరా లేదా? గుంటూరుజిల్లాలో సింగడు అద్దంకి జెల్లిరా లేదా? ఆ మహాయాత్రల పర్యవసానం ఏమిటి? అంతే ఈ మహాసభలుమాడా. దేశదేశాల బుద్ధిమంతులంతా జేరి బువ్వకోసం కొట్లాడుకునే బూటకాలు.

ఇటువంటి సభలన్నీ ఎందుకూకాకుండాపోయినవి. ఆర్థికవ్యవహారాలు చూస్తే ఆరోజుకారోజు అడుగుంటిపోతున్నవి. ప్రపంచ-ఆర్థికస్థితి ఆంకెలలో ఈవిధంగా వున్నది:

క్రీ. శ. ౧౯౨౯-వ సంవత్సరంలో ప్రపంచపు వర్తకసరళికి ౧౯౩౨ లో స్థితికి వ్యత్యాసం, ఎగుమతి దిగుమతులు సగటున లెక్కతీస్తే ఇల్లా లేలింది:

సగటున ప్రపంచపు దిగుమతుల నాణెపు వెల:—

౧౯౨౯ ౨౭౧౬ కోట్ల బంగారు డాలర్లు

౧౯౩౨ ౧౦౬౧ " " "

ఎగుమతులు

౧౯౨౯ ౨౪౪౬ " " "

౧౯౩౨ ౯౪౮ " " "

దిగుమతులు సగం పడిపోయినవి. ఎగుమతులు మరీఅన్యాయం. వర్తకంలో పేరుపొందిన దేశాలు విడివిడిగా:

ఎగుమతులు

దిగుమతులు

౧౯౨౯ - ౧౯౩౨ ౧౯౨౯ - ౧౯౩౨

అమెరికా ౪౨౯ - ౧౩౪ కోట్లు

ఇంగ్లాండు ౨౯౫ - ౧౦౬ " ౪౫౦ - ౧౯౦

ఫ్రాన్సు ౧౬౩ - ౬౪ "

సరుకులధర పడిపోవడంచేత పన్నులు, అప్పులు, హెచ్చుతగ్గులులేని తదితరఖర్చులు మొదలైనవాటి బరువు పెరిగిపోయినది. ధరలు ఏవిధంగా పడిపోయి

నవో ఈక్రిందిఅంకలు చూస్తే తెలుస్తుంది. ఒకవస్తువు ధర ౧౯౨౨-వ సంవత్సరంలో ౧౦౦ రూపాయలు అనుకుంటే తరువాతసంవత్సరాలలో ఈవిధంగా పడిపోయినవి. ధరలు దేశాలవారీగా క్రింద ఉదాహరింపబడ్డవి :

దేశము	౧౯౨౨	౧౯౩౨	౧౯౩౩	౧౯౩౩
		ముదటి	రెండో	
		భాగం	భాగం	
గ్రేటుబ్రిటను	౧౦౦	౭౫.౧	౭౨.౦	౭౦.౫
అమెరికా	౧౦౦	౬౮.౮	౬౫.౮	౭౦.౫
ఫ్రాన్సు	౧౦౦	౬౮.౭	౬౪.౦	౬౪
జర్మనీ	౧౦౦	౭౧.౩	౬౬.౮	౬౬.౮
ఇటలీ	౧౦౦	౬౮.౨	౬౪.౪	౬౪.౪

నిద్రపోతూన్న వ్యాపారం, పడిపోయిన ధరలూ లేదీస్తేనేగాని తరణోపాయం లేదన్నారు. కానైతే చేతనైంది యింకోసభ చేద్దామన్నారు. నానా జాతీయమితివారు ఆంగీకరించినారు. రాబోయేసభ కర్తవ్యం ఏమిటిఅంటే పైన ఉదాహరించిన దుస్థితి తొలగించడానికి తరణోపాయం ఆలోచించడం. సభవారు తీర్మానించవలసిన విషయాలు ఇవి :

౧. ప్రస్తుతవర్తకమాంద్యానికి, ధరల తగ్గదలకీ బంగారుమాసము పడిపోవడం, తన్మూలకంగా వచ్చిన మారకపుకట్టుబాట్లు ఎంతవరకు కారణం ?

౨. ఆంతర్జాతీయవ్యాపారంలో సుంకములు ఎంతవరకు కారణం ?

౩. అనవసరమైన సరుకుల ఉత్పత్తి ఎంతవరకు కారణం ?

౪. ఇవన్నీ సద్దుబాటుచేసి, సంప్రదించి, సర్వప్రభుత్వముల సమ్మతిమీద కొన్నియేర్పాట్లు చేసి వర్తకమాంద్యం తగ్గించడం.

సభాపతులంతా కార్యక్రమం ఈ క్రిందివిధికలో సూచించినారు :

“మూడు సంవత్సరాలనుంచి ప్రపంచ-ఆర్థిక వ్యవహారములు తారుమారై వర్తకవ్యాపారము చాలా దుస్థితికి వచ్చినది. ఆంతర్జాతీయవ్యాపారములలో ఎనుమతిదిగుమతులకు నిరోధములు, నాణెమాసపు మారకపురేట్లు, అన్నీ కలిసి వర్తకమును చంపుచున్నవి. ఆదిలో ఎవరిపరిశ్రమలు వారు సంరక్షించుకుందామనే సమస్యతో నియమించినప్పటికీ, ఈకట్టుబాట్లవల్ల ప్రపంచము ఇంచుమించు ఆర్థికసంగ్రామంలోకి దిగుతున్నది. కర్రలతో, కత్తులతోగాక ఆర్థికచట్టములతో ప్రభుత్వాలు పెనుసూతుతున్నారు. ప్రపంచపాభాగానికి ఈచట్టములు అడ్డువస్తున్నవి. ఆర్థికవిషయములలో జాతీయభావముల తీవ్రత తగ్గిపోయినగాని దేశములు బాసపడవు. ఈ చట్టములను మార్చి కొత్తచట్టములు ఏర్పాటుచేసే బాధ్యత ప్రపంచ-ఆర్థికసభవారిపైన వున్నది. ఆర్థికసమరము మునివేసిన గాని శాంతి చేహరదు. పరిస్థితులు ఇంకకొన్నాట్లు ఇదేవిధంగా వుంటే మళ్ళీ ఘోరయుద్ధం తప్పదు. ఈ మూడు యుద్ధంలో మనుష్యజాతిసాశసం అయినా కావచ్చును. అటువంటి మహాఅపవ తప్పించవలసిన బాధ్యత ఈసభవారిది.”

దేశదేశాలకు ఆహ్వానములు పంపినారు. అచ్చే ! ఈ సభ వెనకటిమోస్తరుకాదన్నారు. అఖిలప్రపంచ-ఆర్థికమహాసభ అన్నారు. ఇంగ్లీషులో వ్రాసేటప్పుడు అన్నీ పెద్దక్షరాలు వ్రాయమన్నారు. కనలేదు, వినలేదు, మంచి లేరుణము మించిపోవునన్నారు. మహాసభ కాత్తిగ్యం బ్రటిషువారు. సభ లండనులో. కెన్సింగ్టన్ జియాలజికల్ వస్తుప్రదర్శనశాలలో దుమ్ము తుడిచి, బూజు దులిపి మహాసభకు సిద్ధం చెయ్యమన్నారు. పనివాండ్రు రాత్రింబగళ్లు విద్యుద్దీపాలమధ్య కట్టించారు. వివిధదేశాల ఆధ్యర్థులకు విడుదు లేర్పరచినారు. వారి ఆహారవ్యవహారాలేవో కనుకొని ఆక్కర్లేనివి విడిచిపెట్టి కావలసినవి వేయించుకుని, నెమ్మదిగా, సంకుష్టిగా భోజనం చెయ్యవలసినదిగా చెప్పమన్నారు.

నిజమే, ఇటువంటి మహాసభ ఇదివరకు జరగలేదు. ఏదై ఏడుప్రభుత్వాలు ఆధ్యర్థుల్ని పంపడానికి

ఒప్పుకున్నారు, ఎట్టిమిరపకాయరమ్యకూడా. నానా జాతిసమితి అంతాకలిసినా ఇంతలేదు. సభకానైతే మహాసభే.

జూన్ ౧౨-వతారీఖుప్రారంభము. మహారాజ రాజాధిరాజు, బ్రిటిషుసామ్రాజ్యచక్రవర్తి, పంచమ జార్జి సార్వభౌముడు ప్రారంభోపన్యాసం. ఉపన్యాసం రేడియోలో ప్రపంచమూలమూలలలో మారుమోగించినారు. “సర్వజాతులు సమావేశమైన ఒకమహాసభను ఒకమహారాజు ఆకీర్వదించినది మానవచరిత్రలో ఇది ప్రథమపర్యాయమని మావిశ్వాసము. ఇట్టిసభ హాసినందుకు మాకు సంతోషము. ఈసభకు జయమవుగాకయని మాయాకీర్తనము. అఖిలజాతుల అభ్యుద్ధులకు మాహృదయపూర్వకమైన స్వాగతము. మాసామంతులైన అధినివేశస్వరాజ్యములహా, మాహింమాదేశమునకు ప్రత్యేకస్వాగతము.

“మహాసభకులారా, మికర్తవ్యము చాలగొప్పది. ప్రపంచమేమము బాపడానికి చేరిన మహాత్ములు మీరు. నిరుద్యోగము, వర్తకమాంద్యము అనే మహాబాధ్యములు చికిత్సచేసి మానవజాతిని దురవస్థలో నించి తొలగింప ప్రార్థితులు. సంఘభావముతో పనిచేయవలసినదని హెచ్చరిక.” అన్నాడు జార్జిచక్రవర్తి. ఫ్రెంచిఇంగ్లీషుభాషలలో చెప్పినాడు ఉపన్యాసం.

కాని ఇటువంటి దుస్సాగ్యమైన కార్యము కొనసాగించే సమర్థులెవరూ జీవించలేరు. సభ సమావేశం కాకమునుపే పర్యవసానం తెలిసిపోయింది. ఈ సభకు విజయం చేహారదని అందరకు తెలుసును. దీనికి కారణం విదితమే. యుద్ధసమయంలో ప్రభుత్వాలు ఒకరి దగ్గర ఒకరు అప్పులుచేసినారు. అసలువడ్డీలతో అవి తడిసి మోపెడైనవి. ఆబరువుకి దేశాలు క్రంగిపోతున్నవి. వీటికి షాహుకారు అమెరికా. చాలదేశాలు వారికే బాకి. ఈయుద్ధపుఅప్పుల విషయం చర్చించడానికే లాసేన్ లో ప్రభుత్వాలు సమావేశమైనవి. ఆసభ ఇంకా ముగియలేదు. ఆసభనుంచే ఈ సభ వచ్చినది. అక్కడ వచ్చిన ప్రశ్న ఏమిటి అంటే, ఎవరు ఎవరికి

ఏలోహంలా, ఏనాణెంలా, ఏమారకపురేటున, ఎంత ఇవ్వాలో తేలలేదు. ప్రపంచంలో వివిధద్రవ్యమానములు స్థిరపడిలేనేకాని ఆసభ జయప్రదంగా కొనసాగదు. తీర్మానములు ఏలా చెయ్యడానికి వీలండదు. ఆవిషయాలన్నీ చర్చించి సమాధానపడడానికి ప్రపంచ-ఆర్థికమహాసభ ఆహ్వానించారు. ఈ సందర్భంలో ద్రవ్యమానములను గురించి కొంత తెలిసికోవలసి ఉంటుంది. వాటిచరిత్ర పరిశీలిస్తే మహాసభ భగ్నం కావడానికి కారణం బోధపడుతుంది.

ప్రస్తుతం ద్రవ్యమానవిషయమై దేశాలు తబ్బిబ్బుపడుతున్నవి. బంగారుమానం వెండిమానం, అంటే, ఇచ్చిపుచ్చుకోవడంలో బంగారమేగాని పుచ్చుకోమనేవారు కొందరు, వెండిఅయినా ఫరవాలేదనేవారు కొందరు ఉన్నారు. కాని ఈమధ్య అనేకకారణాలవల్ల బంగారుమానానికి మర్యాద తగ్గతున్నది. చాలాప్రభుత్వాలు బంగారుమానం విడిచిపెడుతున్నారు. ఈమానం తక్కినవారుమాడా విడిచిపెడతారా? లేక పట్టుపట్టి ఉంచుతారా? అని ప్రశ్న. ఆరు ప్రభుత్వాలమాత్రం ఇంకా బంగారుమానానికి అంటుకొని వదలడంలేదు. వీరు ఫ్రాన్సు, హాలెండు, స్విట్జరు లెండు, బెల్జియం, పోలెండు, ఇటలీదేశాలవారు. వీరంతా కలిసి పారిస్ లో సభచేసుకుని బంగారుమానం తాము విడిచిపెట్టమని శపథం చేశారు. నేటి మారకపురేటు నాణెపు. అసలువిలువకు వీలైనంతదగ్గరకు తెచ్చి, హెచ్చుతగ్గులు లేకుండా వ్యవహారములు జరుపుకుంటే వర్తకమాంద్యము పోవునని వీరి అభిప్రాయము. తమ సంఘభావము ఎవరువచ్చినా భేదించలేరని వీరు చాటించినారు. ఈ బంగారుదేశాలకు తక్కిన వెండిదేశాలకు ప్రస్తుతం సంగ్రామం అన్నమాట. కాని ఒకసంగతి యుద్ధానికి సామగ్రి అవసరం. ఈస్వర్గ వస్తుకం లోకంలో పడింట నాలుగోవంతుబంగారం తమదగ్గర నిలవ చేసుకున్నారు. తక్కిన ఆగుభాగాలూ మిగత దేశాలు పంచుకొన్నాయన్నమాట. ఈఆరుదేశాలవద్దగ ఉన్న బంగారంబరువు ౮౦౦౦ టన్నులు. దీని మేలిమి వెల ౧౦౦౦౦౦౦౦౦౦౦ పౌండ్లు. వీరిపాదం ఏమిటంటే

వర్తకమాండ్యం పోవాలంటే సర్వదేశాలు బంగారు మానం అనుసరించాలి. మారకపురేట్లు మారకుండా స్థిరపర్చుకోవాలి. నాణెంలో ఉన్న లోహపుసరకు నాణెం చెల్లుబాడగలగవలసి వ్యత్యాసం ఉండకూడదు. దాన్ని బట్టి మారకం నిర్ణయించుకోవాలి. ఇట్లా చేస్తే ధరలు హెచ్చుతగ్గులకు లోబడి నిదానంగా ఉంటవి. అంత ర్జాతీయవ్యాపారం బాగుపడుతుంది.

కాని అమెరికానాయకత్వంకింద తక్కిన యావత్ ప్రభుత్వాలూ వెండిమానంలో పడ్డారు. ఈ బంగారుమానానికి ధరలకూ సంబంధం లేదని వారివాదన. బంగారుధర పడిపోవా లన్నారు. పడిపోతేనేకాని వస్తువులధరలు పెరగవు. ధరలు పెరిగితే వ్యాపారం దానంతట అదే సవ్యంగా జరుగుతుంది. గత పది పది షేను సంవత్సరాలనుంచి ద్రవ్యమానపుచరిత్ర పరిశీలిస్తే పిల్లి మొగ్గులు దొమ్మరాటుకింద ఉన్నది. ఒకటే హెచ్చుతగ్గులు. ఒకటే మార్పులు. యుద్ధానికిపూర్వం వివిధప్రభుత్వాల నాణెములమారకంలో హెచ్చుతగ్గులు ఉండేవికావు. సర్వత్రా బంగారుమానమే ఉండేది. మొత్తంమీద సరిగానే పనిచేసేది. బంగారమే అంత ర్జాతీయనాణెపులోహం. ప్రభుత్వాల అప్పులు తీర్చడం లో బంగారమే ఒకరాజధానిమరది ఇంకోరాజధానికి ప్రవహించేది. వర్తకంలో ఏదేశానికైనా రాబడి ఎక్కువ ఉన్నప్పుడు, అనగా దిగుమతులకంటే ఎగుమతులు ఎక్కువ ఉన్నప్పుడు అధికముగా ఉన్న ఎగుమతుల ఖరీదు వారికిరాబడి. అది బంగారురూపంగానే వచ్చేది. ఏదేశంలోనైనా బంగారువిలువ ఎక్కువై నప్పుడు లోహంవిలువ తగ్గేది. బంగారువిలువ తగ్గితే వస్తువులధరలు హెచ్చేవి. దానితో వ్యాపారం బాగుగా సాగేది. వడ్డీధరలు పడిపోయేవి. వడ్డీ పడి పోవడంతోనే తక్కినదేశాలవారు భ్రమద్రవ్యం పరాయి దేశాలకు పంపేవారు. ధరలు ఎక్కువగా ఉండడం చేత సరుకుల అమ్మకం తక్కువయేది. వ్యాపారం అన్నిదేశాలతో సరిమట్టానికి వచ్చేది. ఒకదేశాన్నిమించి మరొకదేశం వ్యాపారంలో విపరీతలాభంపొంది తక్కిన వారికి నష్టం కలుగజేయడానికి వీలుండేదికాదు.

యుద్ధానంతరం బంగారుమానం విస్తరింపబడ్డది. చాలా దేశాలలో కాగితపురూపాయలు ఎక్కువై పోయినవి. ఈకాగితపుద్రవ్యం సృష్టించడానికి అసలు సూత్రం ఏమిటంటే, ఇంతబంగారం బొక్కసంలో ఉంటేగాని ఇన్నినోట్లు వెయ్యడానికి వీలులేదని. అవసరంపట్ల ఈ నియమాలు అతిక్రమించి నిలవ బంగారంకంటే ఎక్కువవిలువగల నోట్లు అచ్చువేశారు. గాలి పోసుకున్నట్టు కర్రెన్నీ పొంగిపోయింది. అచ్చు కొట్టడమే కనుక వీటికి తాకట్టుగా వుండవలసిన లోహాలు లేకుండానే కాగితపునోట్లు కట్టలుకట్టలుగా పెరిగిపోయినవి. వాటివిలువ తగ్గినది. ధరలు విపరీతంగా పెరిగిపోయినవి. కొన్నిదేశాలలో పాట్లాలు కట్టుకొనే స్థితికి వచ్చినవి. రాగిడబ్బు ఇస్తే ఒకానొకప్పుడు జర్మనీలో ఒకకట్టనోట్లు ఇచ్చేవారట.

ఏవిధంగానో ఇటువంటి ఆధిక్యస్థితి సర్దుకొన్నది. ఇంగ్లాండులో ట్రెస్లింగుపొండు అసలుధరకు మూడోవంతు పడిపోయినా ౧౯౨౧-వ సంవత్సరంలో మల్లీ మాయూలుధర అందుకున్నది. తక్కినదేశాలుమాత్రం కర్రెన్నీస్థిరపరచి ధరలు సద్దుపాటుచెయ్యలేకపోయారు. ఐనా ఏకప్తమో ఏనప్తమో భరించి మారకపురేట్లు స్థిరపరచుకున్నారు. కొన్నాళ్లు జరిగినవి. మల్లీ ౧౯౩౧-వ సం.లో బ్రహ్మాండం తలకిందైనది. బంగారుమానం తోసి రాజన్నారు. ఎవరోకాదు! మహాకార్లు బ్రటిషువారు! ఎందుకంటే జాతీయప్రభుత్వపు పరిహాలలో పొండు ధర మరీ నీచస్థితికి వచ్చి బొత్తిగా చచ్చిపోయినది. ౧౯౨౧-వ సంవత్సరంలో కష్టపడి పొండుసమాన ధరకు లేవడంవల్ల నష్టం వచ్చిందని గ్రహించారు. అమెరికా, ఇంగ్లాండు ఆరాతీస్తే పొండుకొనుబడి ధర ౧౦ పిల్లింగులుమాత్రమేనని తేలింది. పొండు ఒక్కరంటికి క.౮౬ డాలర్లు మారకపురేటు నియమించారు. విజాతీయవ్యాపారంలో అమెరికావారు పొండుఒక్కరంటికి క.౮౬. ఇవ్వడంవల్ల అసలుధర కంటే ఎక్కువవిలువగల లోహంఉన్న నాణెం ఇచ్చి నట్టుగా తేల్చినారు. ౪.౩ డాలర్లు అసలుధరఅయిన వస్తువులకు క.౮౬ డాలర్లు వారు ఇచ్చేవారు. తర్వాత

రణంగా ప్రియమైన బ్రిటిషువస్తువులు సకారణంగానే బహిష్కరింపబడ్డవి. ఎగుమతులు పడిపోయినవి. వర్తకము స్తంభించినది. ౧౯౩౧-వ సంవత్సరంలో పాండు నెల లోహపు నెలకు సమానంచేస్తేనేగాని వీలులేకవచ్చినది. పర్యవసానం ఏమిటంటే బ్రిటిషువారు బంగారు మానానికి హస్తాదకా లిచ్చినారు. ఇంకా కొన్ని దేశాలు కూడా ఇదే త్రోవతోక్కినవి. తత్ఫలంగా ౧౯౩౩-వ సం.ము ఆరంభంలో కలిగిన ప్రభుత్వాలు బంగారుమానం విసర్జించినవారిలో లెక్కకేలినారు. లోకంలో బంగార మంతా అమెరికా ప్రాన్సు దేశాలకి చేరింది. ఈ రెండు దేశాలలో కలిసి మూడింట రెండోవంతు బంగారం నిలువచేయబడినది. ఇంతలోహం వెనకఉన్నట్టి అమెరికా ప్రాన్సు నాణెమానములు సాధారణంగా చెబ్బతిన వని లోకులు విశ్వసించినారు. కాని, ౧౯౩౩ లోగడ ఇంకో బాంబు పేలింది. ఇంతవరకు కనిపించిన ఎరుగని బంగారుముద్ద తమవద్ద నిలువచేసుకొన్న అమెరికా వారు బంగారుమానం విసర్జించినారు. దీనివల్ల వ్యాపారం బాగుపడి ధరలు పెరుగునని వారి నమ్మిక. ప్రపంచ-ఆర్థిక మహాసభకు ఏర్పాట్లు అమెరికా బంగారు విసర్జిం పకమునుపే జరిగినవి. ఏమిజరిగినా ప్రపంచమహాసభ సమావేశమయ్యేసరికి పూర్తిచేయవలసిన సమస్యలలో నాణెమానము ముఖ్యమైనదని తేలినది.

మహాసభ జూలై ౧౨-వ తారీఖు. మూడురోజుల తరువాత, అనగా జూలై ౧౫-వ తారీఖున ఇంగ్లాండు అమెరికాకు ఇవ్వవలసిన అప్పుచెల్లించడానికి నాయుడా, కాని సభాకార్యక్రమంలో యుద్ధబుణాలసంగతిలేదు. కావలినై ఎవరన్నా ఆసంగతి మాట్లాడవచ్చును. చాలా మంది ఆశ్చర్యంగా కనిపెట్టుకొని చూసినారు. ఇట్టి మహాసభ తమరాజధానిలో జరిగేసమయములో అప్పు చెల్లించలేదనే అపవాదు ఇంగ్లాండు ఖరీస్తుండా, లేక చెల్లిస్తుండా? బ్రిటిషుప్రధానమంత్రి రామ్సే మేజ్లో నాల్డుగారు సభాధ్యక్షుడు ఏమి నిర్ణయిస్తాడో ఎవరికి తెలియలేదు. ఆధ్యక్షులు దేశదేశాలనుంచి ప్రత్యేక విడుదులలో దిగినారు. లండన్, మహానగరమంతా కళ కళలాడుతూ నిత్యకల్యాణం పచ్చతోరణంగా వుంది.

ఒక్క అమెరికాదేశమే కల ప్రతినిధులను పంపినది. సర్వదేశాల విడిదిలో బ్రిటిషుసారాయములు, ఆహార పదార్థములు అన్నీ మాడా విరివిగా చెలామణి అయి పోతుఉన్నవి. పెరిఫోనుకం పెనివారికి తుణుం తీరు బడిలేదు. ప్రతినిధులు స్వదేశ ప్రభుత్వంలో చేసే సంప్ర తింపులేకాదు, ప్రభుత్వాలు ప్రతినిధులకు పంపే ఫర మానాలేకాదు, వారివీరి రహస్యాలోచనలేకాదు, ప్ర సంగాలు సముద్రాలుదాటిపోయినవి. మహాసభ అన్ని సభలకుమల్లనే ప్రారంభమైంది కాని ఒక్కవ్యత్యాసము. సభ సమావేశమై సమాప్తం కాకపూర్వమే పర్యవ సానం హుళిక్కి అని ఆంపరికి విడిచేమే. ఇంతలో జూన్ ౧౫-వ తారీఖు వచ్చినది. అమెరికాకు చెల్లించ వలసిన అప్పు భారతదేశాన్ని వెండిలో చెల్లించ మన్నారు. ఈవెండిచేరానికి అప్పుల వారు అంగీకరించారు. భారతేశాసనసభకుమాడా తెలియ కుండా భారతీయప్రజల వెండి బొంబాయిరేపులో అమెరికాపడవ కేక్కించారు. ఈ వ్యవహారంలో మనకు కోటిరూపాయలు నష్ట మని ఆర్థికశాస్త్రజ్ఞులు అభూరించారు. ఇది మనలో మానమాట. ఆర్థిక మహాసభమాత్రం లండన్లో కలిగి రోజులు రాత్రిం బగట్లు సమావేశమైంది. అన్నిసభల మాదిరిగానే సభ్యుల్ని భాగించారు, విభాగించారు. సంఘాలన్నారు, ఉపసంఘాలన్నారు. వెండి కోసంఘమన్నారు, మొండి కోసభన్నారు. ఆవిరక్కం, ఆకార్యక్రమం ఇప్పు డనవసరం, వృథాప్రయాసం.

ఒక చిన్నసంగతి. ఏకో ఒకదేశపు ఆధ్యక్షిగిడి యారం ఆయనజేబులోనుంచి ఎవరో సంగ్రహించారట. ఆయన వెళ్లి సభాధ్యక్షుడు మేజ్లో నాల్డుగారితో మొగ పెట్టుకొన్నాడు. "దానికి నేనేం జేసేదయ్యా" అంటే "అల్లాకాదు, మహాప్రభో! నాపోయినసాత్తు నాకు అంత జేస్తేనేగాని ఈసభ జయప్రదంగాకొనసాగటం దుర్లభం. ఎందుకంటారా, సభకు ముఖ్యం ఒకరిమీద ఒకరికి నమ్మకం లేకపోతే ఒకరిమననూ నిబ్బరంగా వుండను. ఈవేళ ఇదైంది, రేపు ఇంకోటి అవుతుంది" అనగా డాయన. వివాహసమయంలో అభాసుజరిగిన పెళ్లి

పెద్ద ముఖంలాగ మేడ్కోనాల్లుగారు తెల్లబోయినారు. ఇంతలో ఇంకో ఆయన లేచి పోయినసాత్తు అసలువారికి అందజేసేటందుకు ఒప్పుకున్నాడు. ఏవిధంగా, ఏంకష్టపడి ఆరాతీశాడోగాని పోయినగడియారంమాత్రం దొరికింది. ఉన్నరహస్యం ఏమిటంటే దొంగిలించినవాడిదగ్గర దొంగిలించాడీ పెద్దమనిషి. గడియారమాయనమొఖం మాత్రం సుతోమంవల్ల చికిచాటుతైంది. తరవాతేమీ చోరీ జరగలేదు. ఈవిధంగానే సభ సమాప్తానికి వచ్చినది. ఎవరికి ఏమి కావాలో చివరరోజు దాకా తెలియలేదు. ఎవరి ఉద్దేశ్యం వారు చెప్పి సభసమావేశం ప్రస్తుతం ముగించారు.

ఫ్రెంచి ఆభ్యర్థి బానెట్టుగారు, “ఇప్పుడు మనం ఏదో ఒక తీర్మానానికి రాలేకపోయినప్పటికీ ఇకముందైనా ఆట్టి పీటంచని ఈసభవల్ల కేలీ” దన్నారు.

అమెరికాదేశీయుడు కాక్స్, “ఈప్రయత్నం మానేస్తే లోకారిష్టుమే పర్యవసానం అని అందరి ఏకాభిప్రాయం. అప్పులసంగతి కేలీకేనేగాని ఏతీర్మానం దుర్బంధంకాబట్టి ముందు ఆది కేలుద్దా” మన్నాడు. ప్రపంచానికింతకీ కలిపి ఒకబ్యాంకి పెట్టవలసినదిగా సూచించినాడు.

రన్నిమన్ (ఇంగ్లండు), వ్యాపారనిరోధకరమైన చట్టములు తీసివేస్తేనేకాని టైమం పోదని కేల్చినాడు.

డాక్టరు కార్లిన్ (హాలెండు), మహాసభ వ్యర్థమన్నాడు. చేసింది ఏమీలేదు కనుక నృథాప్రయాస మన్నాడు.

సీనార్జంను (ఇటలీ): “మహాసభకార్యక్రమం చూడగా ఇక ముందుముందు అంతర్జాతీయసహకారానికి మంచిపీలున్నట్టు కేలీంది. ఈలోపుగా ఎగుమతి దిగుమతిసుంకాలు, వేరువేరు నాణెమానములు ఉన్నంత కాలం సహకారం కష్టం. ద్రవ్యంవిషయంలో ఉన్న లోటుపాట్లు ప్రభుత్వాలన్నీ కలిసి సద్దుబాటు చేసుకోవాలి.”

జర్మనీ ఆభ్యర్థి: (పేరు తెలుగులో వ్రాయడం కష్టం) “నిరుద్యోగపుసమస్య పూర్తిచేయడం ప్రధానం.

జర్మనీ ఆర్థికసహకారానికి తోడ్పడడానికి. ఎప్పుడూ సిద్ధంగానే ఉన్నది.”

జపాను: “సుంకాలుతీసివేసి వ్యాపారనిరోధం ఆపి తేనేకాని సహకారం కష్టం.”

రామేమాడ్కోనాల్లుగారు అంతోవన్యాసంలో సభ ఆటవిడుపుగాని ఆఖరుగాదు అన్నారు. జూలై ౨౭-వ తారీఖు సాయంత్రం ౪-3౦ గంటలకు సభ సమాప్తం. మళ్ళీ ఎప్పుడు కలుస్తుందో ఎవరికీ తెలియదు.

మహాసభ సమాప్తమైన పదినిమిషాలకు సభాభవనంలో దాసీవాళ్లు ప్రవేశించారు. మహాసభావుల ఉపన్యాసరహస్యంలానే దుమ్ముతుడిచే చీపుళ్లుచప్పుడు విసపడింది. జూలై ౨౮-వ తారీఖునే మహాసభకాళ్లు చచ్చుబడ్డవి. బంగారుమానపు దేశాలు తమశివధం నిజమన్నట్టుగా కార్యక్రమానికి అడ్డువచ్చారు. థియడోరు రూజువెల్టు, అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రముల అధ్యక్షుడు “నాణెమానములు స్థిరపడితేనేకాని కార్యక్రమం జరగడానికి పిల్లేదు” అన్నాడు. బంగారుమానపుదేశాల వారు బ్రిటిషువారిపై ఆగ్రహించారు. బ్రిటిషువారు తెల్ల మొగం వేశారు. “ఇల్లంటించి దూరంగా నుంచుని మంటచూసి ఆనందిస్తున్నా రమెరికావా” రన్నారు. ప్రపంచమహాసభ చచ్చిందని పత్రికాధిపతులు వ్రాశారు.

ఇకే కొండతవ్వి ఎలుకని బట్టిసట్టు వెండి విషయంలో ఒక చిన్న సమాధానం ఏర్పరచుకున్నారు. బ్రిటిషువారుమాత్రం తమసామంతులతో జనుమాలమైన ఏర్పాట్లు చేసుకున్నారు. ప్రత్యేకసమావేశం ఏర్పరచి సామ్రాజ్యంలోపున్న క్రెస్టియన్త్యాసాలు సద్దుబాటు చేసుకున్నారు. ఇది సభమర్నాడు.

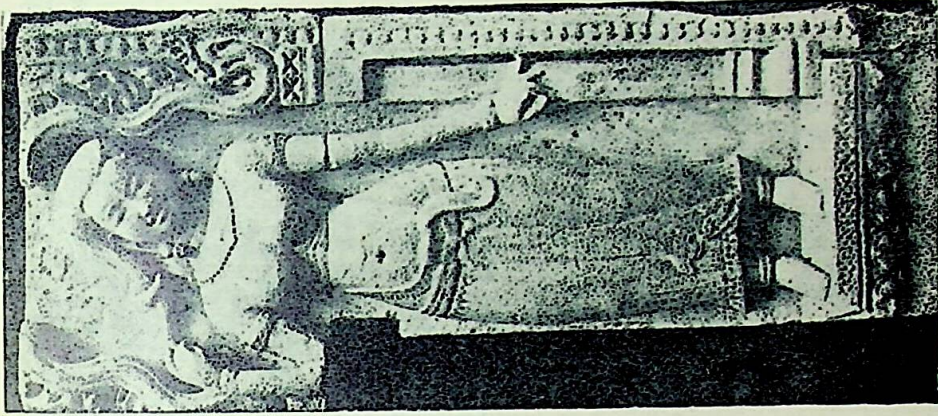
అమెరికామాత్రం ప్రత్యేకంగా రూజువెల్టుగారి నియంతృత్వంకింద ఆర్థికోద్ధరణోద్యమం ఒకటి ప్రారంభించింది. వ్యాపారాల్లో పోటీలు తీసివేయడం, పని చేసేగంటలు నూటికి పాతికచొప్పున తగ్గించడం, పని వాండ్లమాలి నూటికి ముప్పైవంతున ఎక్కించడం, వారానికి ౪౦ గంటలకంటే ఎక్కువ పనిచేయకుండా ఉండడం, వారానికి ౧౩ డాలర్లకంటే కూలి

తక్కువగా ఉండక పోవడం, ఈ ఉద్యమం యొక్క ప్రధానాశయములు. ఆసాములుమాడా ప్రభుత్వంతో ఏకీభవించారు. నూటికి పదికంటే లాభం తీసుకోమన్నారు. పత్తి, బొగ్గు, మోటారు ఇత్యాది వ్యాపారాలన్నిటిలో ఇటువంటివరకులే ఏర్పరచినారు. అమెరికాలో ఈ ఆర్థికోద్యమం ఇంకా సమాప్తంకాలేదు. దీని అభివృద్ధి ప్రతికాముఖులలో రోజూ చూస్తున్నాము.

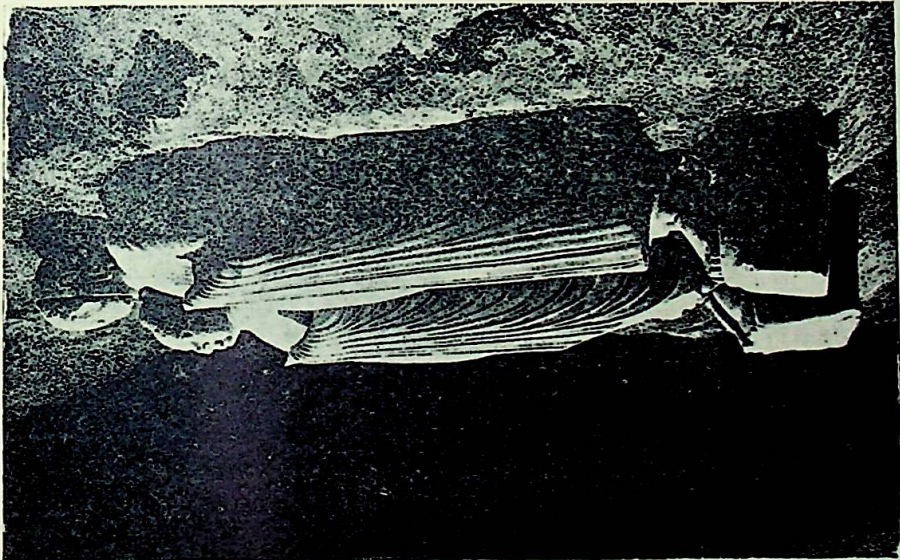
ఇంతమా మనమా, అనగా భారతదేశానికి, ఈ సభమా సంబంధం ఏమిటి అనే ప్రశ్న తోస్తుంది. నానా జాతిసమితిలో హిందూదేశానికి ప్రత్యేకస్థానం ఉన్నట్టుగానే, బ్రిటిషువారికి సంబంధించిన ప్రతిఉద్యమంలోనూ పేరుకి మనకుమాడా ఒకస్థానం ఉంటుంది. ఇక్కడనుంచి అభ్యర్థులు నెలీ వస్తారు. ఉపన్యాసాలు కూడా చెబుతారు. వీరిమాటకు కాలరు ఏమిటి అంటే వేరేసంగతి. వీరు ప్రజాప్రతినిధులూ, ప్రభుత్వప్రతినిధులూ అంటే తప్పకుండా ప్రభుత్వప్రతినిధులే. మనకు ఏసభలో ప్రజాభిప్రాయం తెలియజేసే ప్రతినిధులున్నారామక?—అదేవిధంగా ఈ ప్రపంచ మహాసభకుమాడా ఇండియాప్రభుత్వంవారివల్ల పేర్కొనబడి, బ్రిటిషుపార్లమెంటువారిచే ఆమోదింపబడి మనదేశంనుంచి కొందరు సీమకు పోయివచ్చినారు. ఇండియాఅభ్యర్థులకు నాయకుడు పార్లమెంటులో ఇండియాకార్యదర్శి సర్ సామ్యూల్ హోరుగారు. తదితరులలో ముఖ్యుడు సర్ సి. పి. రామస్వామి అయ్యర్ గారు. జనాభిప్రాయంలో ప్రముఖు లింకెవరూలేరు. ఆర్థికవ్యవహారాలకు సంబంధించినవారు ఈ ప్రతినిధులలో ముచ్చకైనా లేరు. ఛంబర్ ఆఫ్ కామర్సులో ఈవిషయమై తీర్మానాలు చేశారుగాని లాభం లేక పోయినది. ఎవరో ఒక చిన్నకథ చెప్పినారు. లండన్ లో సభ జరిగేటప్పుడు వీధిలో ఒక నీగ్రోమనిషిని కాపలా ఉంచినారట. వాడి ఆకారం చూసి ఇద్దరు తెల్లదొరలు ఒకరినొకరు చూచి నవ్వు కొన్నారుట. ఆనీగ్రోమాత్రం నిశ్చలంగా, నిర్భయంగా వీళ్లనవ్వు లేక్కచెయ్యక “అయ్యో, ఇదేమోక” అని చూపినాడట. అవును! ఎన్నిసభలు జరిగితేమాత్రం

అతని కేంలాభం? అతని ఆకారం మారుతుందా? వీళ్లు నవ్వులే వాడికి వచ్చిన నవ్వు ఏమిటి? మనస్థితి మాడా అంతే! ఊరుమీద ఊరుబడ్డా కరణంమీద కాసు పడదన్నట్టు ఇండియాదేశం ఏఅవస్థలో ఎంతకష్టం పడ్డా తక్కిన ప్రపంచానికి చిమన్నా కుట్టుడు. అల్లాఅని మనదోరణిలో మనం వుండడానికి వీలులేదు. తక్కినదేశాలలో, ముఖ్యంగా ఇంగ్లాండులో జరిగే మార్పులవల్ల మనకు అనేకకష్టనష్టాలు వస్తవి. ౧౯౩౧-వ సంవత్సరంలో ఇంగ్లాండు బంగారు మానం విడిచిపెట్టడంవల్ల ఈరోజువరకు భారతదేశం నుంచి ఎన్నికొట్లరూపాయల బంగారం పల్లిపోయిందో చెప్పనలవికాదు. ఇంకా ఈబంగారునది ప్రవహిస్తూనే వుంది. జీవనది కాదుకదా!

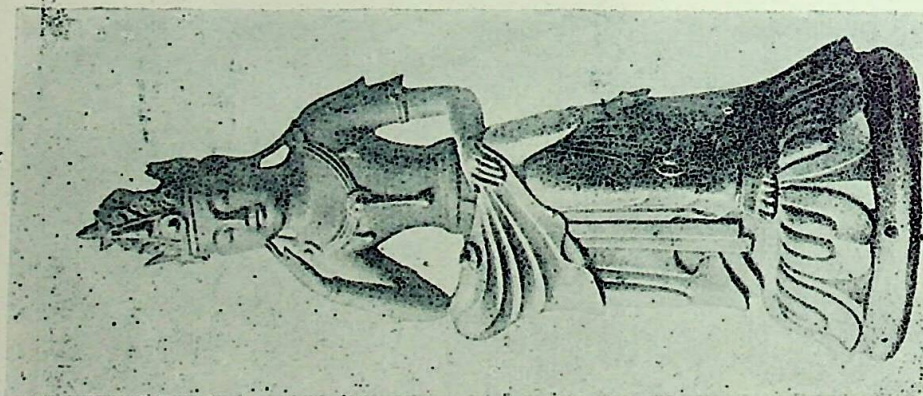
ఇంతద్రవ్యం నిర్బంధిస్తే, ఇంతకష్టపడి ఇన్నాళ్లు చరించడంవల్ల ఎవరికి ఏంలాభం అంటే ప్రప్రథమంగా ఇట్టి మహాసభ సమావేశంకావడమే అలాకానికి మంగళ కరం. ఇదిశాంతిమాచన. పూర్వప్రపంచంలో రాజ్యాలు జయించడానికి, జయించారన్నకీర్తి సంపాదించడానికి యుద్ధాలు చేసినారు. అలెగ్జాండరు, నీజర్, నెపోలియన్ ఇత్యాదిమహావీరులంతా రాజ్యకాంక్షవల్ల కీర్తికాములై, దండయాత్రలు చేసి, యుద్ధాలుగెల్చి దిగ్విజయం చాటించారు. అనగా నాటియుద్ధాలు రాజరిక సంబంధమైనవని అర్థమవుతుంది. మధ్యయుగంలో మతమంటూ వచ్చింది. ఐరోపాఖండంలో నై నేనేమి, తూర్పుదేశాలలో నై నేనేమి మహమ్మదీయమతానికి తక్కిన మతాలకూ వచ్చిన రగడలవల్ల ముప్పాతికమాడుపాళ్లు యుద్ధాలు జరిగినవి. కాంక్షకంటే మతప్రచారమే మధ్యయుగంలో యుద్ధ కారణం. ‘క్రూనేడ్స్’ ఈ జాతిలోవే. ఆధునికప్రపంచంలో యుద్ధకారణం అర్థం—కాటిల్లని అర్థం, మానవ జాతికి ముఖ్యవసరములైన మాటిగుడ్డలకోసం. ౧౯౧౪ మొదలు ౧౯౧౮ వరకు జరిగిన ఐరోపామహాసంగ్రామానికి ఆర్థికసమస్యలే కారణం. వెర్సెలిస్ సంతిలో ఆమహాయుద్ధం ఆగిపోయింది. సంధిపత్రంలో వ్రాయించిన వరకులంతా తాత్కాలికంగా న్యాయమని తోచినప్పటికీ కొన్నిదేశాలకు అవి తేమకరంగా లేవు. ఆసం

౬. కంబోడియా ఉద్యత్తు సతిమ

౭. ఆదిమపౌర్ణమి
(క్రీ. శ. ౧౦వ శతాబ్దపు అమరావతి శిలాశిల్పము)

2. అవలోకితేశ్వరుని విగ్రహములోని
యొకకాంక్షలించుము

౩. నిర్మాణము
(అస్కరు జె. డబ్ల్యు. హోస్టెసుగారి శిల్పము)

ధివల్ల లోకం రెండుభాగాలైంది- ధనవంతులూ, దరి
ద్రులూ. కొన్ని దేశాలకు ఒకటేదారిద్ర్యం, మరికొన్నిం
టికి ఒకటే ఐశ్వర్యం. నిపురుగప్పిన నిప్పువలె అప్పుడుజరి
గిన అన్యాయములే క్రమేణా రాజుకొంటూవచ్చి అంటు
కోవడానికి సిద్ధమైనవి. ఏచెడ్డనక్షత్రంలో సమావేశమై
నారో వెస్సీలీస్ లో, ఆసంధిమొదలు ప్రతినీత్యమాయుధ
భయమే. యుద్ధమపడానికి అప్పుడు స్థాపించిన నానాజాతి
సమితిహడా లేస్తే మనిషిని కానన్నట్టుగా పేరుకేగాని
అవసరంవస్తే పూర్ణానుస్వారమే. తీవ్రమైన జాతీయో
ద్యమము ఎవరిదేశంలో వారు వృద్ధిచేసుకోవడానికి
ఈసమితిని ఒకదాన్ని అడ్డం పెట్టుకొన్నారు. దీని
కెక్కడా తామూ బొంగరంలేదు.

మొన్న ధిక్కరించి వీపావినమున్న జపానుదేశా
న్ని ఈసమితి ఏంజేయగలిగింది? నిజంగా యుద్ధం
చేద్దామని ప్రభుత్వాలకు ఉద్దేశ్యంఉంటే ఎంతోమంది
అక్కలేదు. జపానువంటి సీమమిరపకాయ ఒకటిచాలు.
రణభేరి మ్రోగిస్తే చేనేవాళ్లు లేరు. శాంతి శాంతి అని
తనతనపాడుతున్న విప్రభుత్వాలు. మాతికాలినపిల్లలు.
వెనకటిదెబ్బకే తట్టుకోలేకుండా వున్నారు. సోవియటు
రష్యావారు, ఇటలీవారు ఈమధ్యనే సంధికుదుర్చు
కున్నారు. ఫ్రాన్సుమాడా ఇంకోసంధి చేసుకున్నది.
ఇవన్నీ యుద్ధంఆపుజేయడానికే. అమెరికాలో, ఇట

లీలో, జర్మనీలో యుద్ధబలం వృద్ధిచేస్తూన్నప్పటికీ,
ఆప్రయత్నం యుద్ధంకోసం కాదని అందరికీ తెలు
సును. ఒకవేళ యుద్ధంవస్తే సిగ్గంగా వుండడానికి,
అవసరంవస్తే కాసుకునేందుకు అందరు తయారుగానే
వున్నారు. కానైతే తమకుతాము చెయ్యిచేసుకోరు.
సంధి, శాంతి అనేమాటలు నాలుకచివరనుంచి కాక
హృదయంలోంచే వస్తున్నవి. ఒక్కజపానుమాత్రం
చిందులుతోక్కుతోంది. ఢీఅంటే ఢీ అంటోంది. కాని
ఎదురువుజ్జీ ఎవరూలేరు. కొట్టకుండా తిట్టకుండా
జపానుతోందర అణచడానికి పాశ్చాత్యప్రభుత్వాలు
ఉపాయం ఆలోచించారు. సుంకాలతో అరిగట్టి
జపానువ్యాపారం నాశనంచెయ్యదలుచుకున్నారు.
ఇన్నికష్టాలు పడుతున్నా ఇంతవరకు యుద్ధం
రాలేదంటే, అది నానాజాతిసమితిప్రజ్ఞ కాక
పోవచ్చు. కాని దేశాల అసమ్మతిమాత్రం నిజం.
ఘోరయుద్ధాలు జరగవలసినచోట ఇప్పు డొక
మహాసభ జరుగుతున్నది. పర్యవసానం అనుకూలమైనా
కాకపోయినా లోకార్థిష్టమాత్రం కాదు. యుద్ధాల
స్థానే వచ్చిన మహాసభలలో ఈప్రపంచ-ఆర్థికమహాసభ
ఒకటి. అందువల్లనే ఈసమావేశం లోకానికి మంగళ
కరం; శాంతినిూచన.

సృష్టికర్తమాన్ని అనాదిగా బంధించుకువస్తూ, ప్రపత్తింపచేస్తూన్న సూత్రానికి రూప నిష్పత్తి, నామకరణమూ చేసింది వైదికయుగము నాటి ఛాందసములు. 'ఏకోదేవః సర్వభూతేషు గూఢః' అనే ఉపనిషత్సిద్ధాంతము ప్రతిపాదించక ముందు కల్పించుకున్న ధ్యేయమూర్తి, నిర్గుణపరతత్త్వము, వారు కల్పించుకున్న సంకుచితావకాశంలో ఉక్కిరి బిక్కిరి కావడం మొదలుపెట్టింది. అందుచేత ఆపక్షకమూర్తి విభావాంతరాల్ని పునఃపృథక్ ప్రతిష్ఠాపనావసరమందు, వెనుకటిమతాలన్నీ మార్చుకుని, వేర్వేరుదేవతలను వెలయుంపవలసివచ్చింది.. ఆపసంతా, ఆర్యులు, ఉత్తరద్రువప్రాంతాన్ని వదిలివేసేనాటికే జరిగిపోయింది:

పుణ్యభూమియైన ఆర్యావర్తంలో స్వేచ్ఛగా విహరించడం మొదలుపెట్టినతరువాత, క్రమంగా, మంచుచేత కరడుకట్టుకునిపోయిన మనఃప్రవృత్తులు క్రమమైన రీతుల్లో వికసింప మొదలుపెట్టినవి: ఉద్దీపన వస్తుసామగ్రి అంతా ఉచితంగా అలవడటంచేత, దాంపత్యంబివయంలో అదివరకు అనూచానంగా వస్తూన్న రాక్షసత్వాన్ని విస్మరించి, కోనలెత్తుతూన్న కోరికలతో లోకాన్ని చూడ మొదలుపెట్టినారు: మంచుతెరలు దాటిరాగానే, ఆర్యులు మనసులోనైనా ఎన్నడూ ఊహించని కొత్తప్రపంచములో జొరబడి, కొత్తచూపులతో నలువైపులా చూడ మొదలుపెట్టినారు. ద్యౌవాపుథిపీల సహవాసాన్ని మన్నించి క్రమంగా ఇంద్రుడికి ఇంద్రాణీసాహచర్య మొనగూర్చింది ఈ అవకాశంలోనే:

లోకాన్నంతా అనురాగాంబుధి ఆక్రమించి వెల్లివిరిసిపోతూందని క్రమంగా గుర్తించగలిగారు: దేవతలయెడల భయమువిడిచి భక్తిత్రద్ధలమాత్రమే చూపడం సమంజసమని నేర్చుకున్నారు: తాము పరమావధి

అని ఊహించి నిశ్చయించుకున్న ఆనందాతిశయాన్ని, తమ ఉపాసనామూర్తులకు అందుబాటులో ఉండేటట్టుగా చేశారు: అప్పటినుంచే, అదివరకు పనిపాటలు లేకుండా యోగనిద్రపోతున్న ప్రజాపతి 'బహుస్యాం ప్రజాయేయ' అని ప్రయత్నించడం మొదలుపెట్టినాడు: రుద్రుడు క్రోధాన్ని చాలావరకూ ఉపసంహరించుకోవలెననీ, సమిత్వమండలమధ్యవర్తి అయిన నారాయణుడు చల్లబడవలెననీ తంటాలుపడటం ప్రారంభించినారు:

సతీయుతులై గార్వాస్థ్యసూక్ష్మాల్ని అవిచ్ఛిన్నంగా అనుభవిస్తూన్న భక్తులకు, దేవతల కఠినబ్రహ్మచర్యం చాలా కష్టమనిపించింది:—ఒక సుముహూర్తాన ముఖ్యదేవులందరూ పెండ్లికొడుకులై పోయినారు: లోకక్రమాన్ని బంధించుకున్నపుతూన్న శృంగారనూత్రమే బంగారుజన్నిదముగా వెలసినది: రౌద్రానికి ఉండే ప్రాముఖ్యము పోయి, సాత్త్వికభావోదయమైనది:

భర్తఅనే అన్వర్థాభిధానం కలవాడు-పురుషుడు: ప్రకృతిని తరతరాలనుంచీ, విసువులేకుండా-విధిలేక-మోసుకుని వస్తున్నాడు: బరువైనప్పటికీ భరించక తప్పినదికాదు. ఆభారంతో క్రుంగిపోతూన్నాడనీ, భక్తులెవరూ ప్రకృతిపురుషులజోలికి పోరు: ఈవిషయం గమనించి, ప్రకృతి, తానే పురుషుణ్ణి వహిస్తున్నానని కొంటెవేషం వేసినా, యథార్థస్థితిని ఎరిగినవారు గనుక, భక్తులైన భర్తలు ఎవరూ, ఆఉపాసనాపద్ధతికి అంగీకరించరు: ఎంతో సదుపాయంతో, అర్చనకు సిద్ధం చేసేటప్పటికి, చివరకు తయారయిన క్రమం-వీరశైవం-అదోకొత్తప్రపంచకం-ఆవీభత్యశృంగారం సామాన్యులు భరించలేరు:

పురాణకాలంనాటికి, వేదాలమీద సాపుగా తెర కప్పుకుపోయింది: నూనవులకూ, దేవతలకు బాగా

జోస్తీ కలిసింది: ఒకరి ఇంటినుట్టు ఒకరు తెలుసు కోవడం, ఒకరి వ్యవహారాల్లో ఒకరు జోక్యం కలిగించు కోవడం - చివరకు సంబంధబాంధవ్యాలదాకా కూడా వచ్చింది. ఎవరో బుద్ధిమంతుడు, దేవలోకంలో జనాభా పెరిగిపోతే తంటా వస్తుందని నిత్యయావన మూర్తులు, ఎప్పుడూ కనిపించడానికి పిలుంటుంది కనుక:—(అన్నం నిద్రా లేకుండా, అమృతంత్రాగే అనిమేషులైనా, ఉండటానికి చోటు చాలక, క్రింది లోకాలకు వలసవస్తారేమోనని) పార్వతీశాపరూపాన, దేవకామిసులందరికీ ఒకేమారు వంధ్యాత్వం కలిగి చాడు: గ్రహచారవశాన ఆదోషగు పార్వతికి కూడా అంటుకున్నది - కన్నబిడ్డ లిద్దరినీ కూడా - తాతిలోంచి రెల్లులోనుంచి తప్ప - కడుపునకన్న పాపాన పోలేదు:

పార్వతీపరమేశ్వరులవాంఛత్యం, అన్నియుగాల వారూ కూడా అనువుగా అన్వయించుకుని అర్థంచేసు కునేందుకు పిలుగాఉంటుంది.

పార్వతి, కుజేరతుల్యవైభవమైన హిమవంతుడి గారాబుహతురు. అతిలోకమోహిని అయిన మేనక ఆమెతల్లి: చక్కదనమూ, ఆభిభాత్యమూ, సద్గుణసంపన్నతా ఉన్నా, ఆపిల్లకు ఎక్కడా మంచిసంబంధము దొరకలేదు. విశేషము ఏమిటంటే, హిమవంతుడు అంతకుపూర్వం, పెద్దహతురు గంగను సముద్రుడికి ఇచ్చి వివాహంచేస్తే, ఆమె ఆతన్ని కాదని ఎప్పుడూ ఇంటిపట్టున ఉండకుండా - ఎవరు చెప్పినమాటా వినకుండా - మూడులోకాలూ తిరుగుకుండేది. అందుచేత విధిలేక, రెండోపెళ్లివాడికి - శంకరుడికి - ఇవ్వవలసి వచ్చింది. నిలువ నీడలేక, కట్ట బట్టలేక ఉన్న సర్వ శూన్యణ్ణి హిమవంతుడు జామాతగా స్వీకరించాడు. తన రాజధానిలోనే, కైలాసంమీద కాపురముపెట్టాడు. కాని ఆకాపురము! ఆమెపరివారజనము వేరు, భోజనము వేరు, వాహనము వేరు: దిగంబరిఅయిన మగని సాహచర్యం గిట్టక ఎప్పుడూ భక్తులయిండ్లలో హాయిగా పూజలందుతూ, యిష్టంవచ్చినప్పుడూ.. ఎన్నడో.. యిల్లుకేరుకుంటూండేది. శివుడు భీష్మశమదై.. శృగాలాల్లో సంచరిస్తూ ఏకాంతవాసం చేస్తూండే

వాడు: తీరిక అయినప్పుడు, సాయంసమయాల్లో చంద్రుడు, ఆతనితల తడవి తాపోవశమనం చేస్తూండే వాడు: కొంచెం గౌరవం మాపిస్తే నెత్తికెక్క గయ్యాలి వదినెగారివల్ల ఆతని క్షేమా ఉపచారాలు కలిగేవి కాదు: ఎవరితో చెప్పుకునేందుకూ మనసాప్పక, కష్టాలు మగచిపోవడానికి తాండవలీలావినోదు డాకుండా వాడు. మరీ మనసు చలించినప్పుడు.. దారుకావని స్త్రీలు, మోహిని మొదలైన అసందర్భపుశృంగారము ప్రవర్తిల్లచేస్తూండేవాడు:

ఇక బ్రహ్మనిషయం — ముదిమదితేప్పినముసలి వడుగుని.. కన్నె లెవరూ దరియరాకపోవడంచేతనూ, ఎవరూ ఆతని వివాహప్రయత్నము చేయకపోవడంవల్లనూ.. ఏమైతేనేమని తెలిసి, కన్న హతురిలాగా పెంచుకుంటూన్న కన్నెనిదనే కన్నువేళాడు: 'తలలో నాలుకగా' మెలగుతుందనే ఆతని ఆసలన్నీ వ్యర్థ పరచి, వాణి, అతనివంకై నా చూడకుండా సంచరిస్తూన్నది: పైగా ఆమెకొంతెతనానికి అంతులేదు: అనాదిసిద్ధంగా ఉన్న ఆతని ఆసనం - సితపుండరీకం - తాను లాక్కున్నది: ఆతని వాహన మైన హంసచేత ఊడిగము చేయించుకుంటూన్నది. 'నాలుగుమోములకా నిగమనాదము లుప్పతిలేటప్పటికల్లా, కచ్చుపికి శ్రుతి ఎక్కువచేస్తుంది. ఈ గొడవంతా కనిపెట్టే, వాణీవిషయికంగా—' యా స్థవిరం ప్రహసంతీ కవికుల వదనాంబురుహ బద్ధనివేళా'. అని అధునాతమలుహూడా ముచ్చటించి నవ్వుకుంటూంటారు. సంతానవిషయంలో ఈదంపతులదిహూడా విచిత్రమోగామే - పితామహుడికి వివాహము కాకముందు కొందరు మానసపుత్రు లుద్భవింపారు. వాణికి, సంతానవాంఛకుకాని, ప్రాప్తికికాని అవకాశాలు లేవు: ఎన్నియుగాలు గడిచినా ప్రశమ యౌవనంలోనే వుంటుంది - ఎన్నడూ ఇనకరస్పర్శ సోకనిపాపాన:

—నల్లనివరుడు దొరికినదే తడవుగా, వేరే ఏమీ విచారించకుండా, పిల్లనిచ్చి కృతార్థతనందినా ననుకున్నాడు సాగరరాజు: శంకరుడిమీద కొంత కాలం మోజుఉండేదేమో కాని, ఇల్లు తెలుపు, ఒళ్లు

తెలుపూ - అల్లుడుకూడా తెల్లనివాడైతే బాగుండవని, నీలమేఘశ్యామునకే లక్ష్మిని కన్నే ధారపోశాడు. ఎంత అనుకూలవతియైనా, తనపుట్టినయింట తిష్టవేసుకుని కూర్చున్న మగనిమీద భార్యలకు గౌరవం ఉండటం చాలాకష్టం: అదీగాకుండా, గారాబాస పెరిగిన పిల్ల కావడంచేత ఒకచోట కాలునిలువదు. ఎక్కిన గుమ్మం ఎక్కకుండా, ఎవరినీ లక్ష్యపెట్టకుండా చరిస్తూంటుంది - తానుపుత్రవతి కాకపోయినా, అలాయితాగా ఏర్పడ్డకోడలు - సరస్వతి-మీద అధికారం చెలాయిస్తూఉంటుంది: అత్తగారి కోరికటికానికీ ఆమె జగత్తుకంటే ఆదర్శం. కామదహనం జరిగినప్పుడు కూడా.. అందరూ జ్ఞాపకం చేసి హెచ్చరిస్తేనే కాని, ఆమెకు కంట నీరు రాలేదు:

— త్రిమూర్తులలోకి విష్ణువే చాలావరహ శృంగార పురుషుడు: ఆతడు తీసుకునివచ్చే చాడీలకు ఆంతు లేదు: అతిలోకకాముకు డవుటచేత వేషంబడయంలో చాలాజాగ్రత్తగా ఉంటాడు. ఎప్పుడూ మాపుకనబడని పట్టుబట్టలు కట్టుకుంటూ వయసు తెలియకుండా, శృంగుపులను విసర్జించి, స్త్రీలనూ పురుషులనూ కూడా సమానంగా తనియించడానికి ప్రయత్నిస్తూంటాడు: ఆడవేషం వేయడానికి అనువైన దేహసంపద కలిగినవాడితడొక్కడే: శృంగారాలవిషయంలో, లభికన్న కడగండ్రే ఎక్కువపడటం అలవాటయిపోయింది. తన్ను ధిక్కరించిన నాయికలవిషయంలో భక్తుడిలాగా తయారయే రసికవతంసుడు: ఎన్ని అవతారములు ఎత్తినా, విధిలేక తనతోకూడా రూపాంతరములు పొందుతున్న లక్ష్మినేతప్ప వేరొకకన్నెను వలసించలేకపోతున్నాడు: గజేంద్రుడు వేయివర్ణములు మొరపెట్టగా - కదలలేక, విని ఊరుకుని - చివరకు ధిక్కరించడం మొదలుపెట్టేటప్పటికి, ఇక గత్యంతరము లేక, బయలుదేరివచ్చిన పరమకారుణికుడు: అదే ఆతడు కాలుక్రిందపెట్టడానికి మొదలూ చివరూ: శేషుడిమీదనుంచి గరుడుడిమీద అధిరోహించడమే కప్ప ఎన్నడూ నాలుగడుగులు నడచినపాపాన హారేదు: అందరూ దేవులకన్నా మంచివాహనము,

ఆయుధాలూ ఉన్నా ఆలసత్వం మరెవ్వరికీ లేదు.. పనీ పాటా లేకుండా.. 'కలశవయోధిమిది తరగత' మరి హోయని మ్రోయ, వేయుభంగుల తలపాన్ను పాము బుసకొట్టు' తూన్నా లక్ష్యపెట్టకుండా, యోగనిద్ర అనే వంకతో కదలకుండా పడుకునే నిశ్చలు డీతడు: లక్ష్మికి ఇదంతా సరిపోక, విడిగా కాపురం ఏర్పరచుకున్నది:—ఇంతవరకూ బయటికి రాకుండా గుప్తంగా ఉన్న ఆమెచీకటితప్పును — బాణకవి బయటపెట్టాడు: కాని, అడిగినవారికి లేదనకుండా వరాలిచ్చే విశ్వదాత్రి అని, ఆకళంకాన్ని ఎరుగున్నవారందరూకూడా మరచిపోవాలని ప్రయత్నిస్తూంటారు:

ఇంద్రుడిప్రాంతాలకు వచ్చేటప్పటికి - పురాణయుగంలో తొణుకుతూన్న శృంగారం, ఉచ్చృంఖిల వృత్తిలో విజృంభించింది: వైదికయుగంలో శచీవతి దుర్మిరీక్షుడుగా ఉండేవాడు: ఆలాటివాడికి రసమయ జగత్తులో అనువైన స్థానం కల్పించాలనేటప్పటికి, యావదార్షధిపణాసంపత్తి ఘట్టిపని తగిలింది: ఋగ్వేదకాలంనాటి ఇంద్రాణితోనూ, కుమారుడు జయంతుడితోనూ, సంసారపక్షంగా ఆతడు కాలం గడుపుతాడని నా రెన్నడూ అనుకోలేదు: అందుచేత ఆతని తృప్తికోసం, ఊహలకు అలవియైన శృంగార విలాసాల్ని కల్పించి అంటగట్టారు. నందనవనికా విహారధీరుణ్ణిగానూ, 'అభిలోషురోంగనా విటుణ్ణి'గానూ చేయకుండా ఊరుకోలేకపోయినారు: క్రమంగా, ఆవర్ణనాతీతమైన వైభవం సామయాచారిక మైపోయింది: త్రిదశులందరిమీద అధికారము.. రాక్షసబాధ లేనప్పుడల్లా చెలాయిస్తూఉంటాడు. బలవంతుడైన పగతుణ్ణి స్వాధీనంచేసుకునేందుకు, స్త్రీజనాన్ని ప్రయోగించడం అనే అమోఘమైన ఉపాయాన్ని కనిపెట్టింది మొదట ఇంద్రుడే.

దేవతలుమాత్రమే ఏకధాటిగా అచ్చరల నందరినీ అనుభవించడం చూడలేక, తరువాతిమహర్షి ఎవరో, మానవులకూడా హక్కు ఏర్పరచాడు: రంభమిది

ఆసతోనైనా—అసలు లోకమంగళార్థము - క్రతువులుచేసి తరిస్తారని ఆతని ఆశయము. కాని, దాన్ని మన్నించకుండా, హద్దు మీరిపోయి - ఏతంటాలోపడి వందక్రతువులు చేసి ఇంద్రుణ్ణి పదభ్రష్టుని చేద్దామని కొందరు బుద్ధిమంతులు తలపెట్టేటప్పటికి గట్టిదిక్కు వచ్చింది. ఇంద్రుడుమాడా భయపడి, ఋషులతో షరీరుతయి, తనపదవిని ఎవరైనా వాంఛిస్తున్నారని తెలియడంతోనే, హాజరులో ఉన్న అప్పరలను వాళ్ల మీదికి తోలడం మొదలుపెట్టినాడు: తరువాత— 'స్వర్గకామో యజేత' అని సాఫీచేసినా . . కొందరు సోమయాజులనైనా రంభాదులను దరియనీయక తప్పింది కాదు. కాని యవనులధాటితో, సోమయాజులకు పరమందైనా, శృంగారరసానుభూతికి అవకాశం లేకుండా పోతున్నది: రతిపతికి నెలవైనా, శ్రీదశధామముమాడా గగ్గోలుపడిపోతున్నది. అక్కడమాడా శాంతి లేదు: అచ్చరలు అనునైనవారికైనా అందుబాటులో లేరు. అందుచేతనే శతమన్యుడు అడపాదడపా, అనువుకాని విరహంబుధిలో మునిగి లేలుతూ, భూలోకంలో రాచకన్నెలకు కబురులంపుతూ ఉంటాడు. చివరకు, తెగింది దమయంతిని వివాహంచేసుకుందామనిమాడా ప్రయత్నంచేసి ధోకా తిని ఆంతటితో విరమించి ఊరుకున్నాడు: ఛాందసకల్పితములైన శృంగారవైభవములన్నీ ఈవిధముగా స్వప్నగతతుల్యములైపోవడంచేత . . ఇంద్రుడు గత్యంతరములేక . . కామకత్వానికి రాజీనామాఇవ్వలేక . . మన్మథుడిచేత . . ఆతనికి వీలైనప్పుడు, 'కా మేకపత్నీవ్రతదుఃఖిలాం... నితంబినీ మిచ్చసి ..' అని బింకంగా అడిగించుకుని వలసిన సాహాయ్యం పొందుతూఉన్నాడు: 'బంగారుమంటి కోమటి సంగీతముచేత జేరసారము లుడిగె' అన్నపద్ధతిని . . శతమన్యుడు, ఈ రసాభాసవశంచేత, తొల్లిటి వైభవమంతా కోల్పోయి, హాస్యాస్పదుడైపోయినాడు: దొంగప్రాద్దున కోడిహత మాయవలసిన అగత్యం . . తనకు దాసోహం అంటూఉండే గౌతముడిచేత శసించబడటం, మొదలైన తలవంపుపనులు అనేకం జరగడం సంభవించింది: పోనీ ఈ నీమాజామా అంతా వదలివేసి, వెనుకటి

లాగా దుర్జ్ఞేయుడుగా తయారవుదామన్నా, ఆనాటి జవసత్వాలుకాని . . దబాయంపుపోకడలుగాని లేవు . . బొత్తిగా ఎన్నడూ వాడకుండా చూలనుంచడంచేత దంభోలి తుష్టపట్టి పనికిరాకుండాపోయింది: కొత్తది తయారు చేయించుకునేందుకు దధీదితుల్య తెవరూ అవతరించడం లేదు: శరీరం వజ్రకాయం చేసుకుందామన్నా అశ్వమలకు మాడా నిదానం చిక్కిని కొత్త ఆయుములు - బహుశః భూమ్యాదిలోకములనుండి రనాజాఅయినవి - ఆతన్ని అంటిపట్టుకుని వదలనంటూన్నవి: కనుక ఇంద్రుడు . . నిత్యయావమలైన త్రిదశుల్లోకల్లా చాలా దురదృష్టవంతుడు:

విష్ణువు తరతరాలనుంచీ వస్తూఉన్న అపయశస్సును బాపుకోవడానికి కృష్ణుడుగా అవతరించాడు: అవతారములకాలమునాటికి మానవజగత్తులో దేవతలంటే భక్తిమాత్రమేకాకుండా మర్యాదామాడా సాఫుగా అంతరించిపోయింది. అందుచేతనే కృష్ణావతారానికిముందు, నారాయణుడు అనేకబాధలు పడితేనేగాని - భృగు శాపమూ, వామనాదిరూపములూ ఇత్యాదులు - కృష్ణుడుగా అవతరించడానికి అవకాశము లేకపోయినది. కనుకనే, ఇకముందైనా, అవిచ్ఛిన్నంగా విహరించడానికి వీలుంటుందని, పోటీలేకుండా యాదవకులంలో ఉద్భవించడానికి నిశ్చయించుకున్నాడు: కులంవారిలో ఆతడుతప్ప అందగా లేవరూ లేకుండాఉండేటట్లు చూసి:

ఆప్పుడైనా అతాకికచర్యలతో తోటివారిని విభ్రమంలో ముంచి, తాను సామాన్యమానవుడు కాకుండా దివ్యమూర్తిఅనే ఊహకలిగించి, అపారవశ్యమునుంచి వాళ్లందరూ తప్పించుకొనేలోగా తన కోర్కెలన్నీ తీర్చుకున్నాడు: ఏదైనా చిలిపిపని చేసి నప్పుడు ఎవరైనా గదమాయించిఅడిగితే వింద్రజాలికుడు లాగా తయారై - నోటిలో చరాచరభూతజగత్తునంతా మెరపింపజేసా, లేక అదీ చాలనప్పుడు, వైకుంఠంలో వచ్చేటప్పుడు భద్రంగా దాచుకువచ్చిన అలాయిదా చేతులు రెండు, వాటితాలూకు ఆయుధాలూ తటా

లున సాక్షాత్కరింపచేసో, అంతమా మారినప్పుడు, విశ్వరూపంచూపించో తప్పించుకుని బయటపడుతుండే వాడు. దర్బాకు లోటులేకుండా, (సరియైన జవాబు చెప్పడానికి ఎక్కడా అవకాశం లేదుగనుక) పేచీ లేకుండా ఆతడు సాఫీగా నెరవేర్చినకార్యము ఒకటి లేదు: వేదాంతధోరణిలోకి దించకుండా వలసించిన కాంత ఒకటే లేదు: రాజకీయాల్లో ఉట్టాసీదాలు కొట్టించే ఎత్తులు మొదట లోకానికి నేర్పినది ఆతడే:

కృష్ణావతారము, చాంచలుల శృంగారకల్పనలహా, అనుభవాలహా పరమావధి అని ఎన్నుకొనవచ్చును. లోకమంతా కృష్ణలీలలతో శృంగారకలాపములతో నిండిపోయినది. దేవతలందరికీ, నాయకల విషయంలో సారశ్యంనడుపుతూ సంధానకుశలుడైన మన్మథుడు, కలియుగానికి స్వాగతం ఈయడానికి భూమిమీదకు వచ్చిన వెన్నదొంగకు అపత్యస్థానం ఆక్రమించి, ఆతనినట్టు ఇతరులు తెలుసుకోకుండా కనుసన్నలమేరనే ఇంటాన్ని గ్రహించి కార్యములు చక్కచెడుతుండేవాడు. లోకులందరూ, కృష్ణుడు విష్ణ్వంశసంభూతుడని, సాక్షాత్తు విష్ణువే అన్న ఆంశాన్ని విస్మరించకుండా, దేవతలు ఎదోపని కల్పించుకునివచ్చి, ఆందరికీ వినబడేటట్టుగా స్తోత్రంచేసి తిరిగి వెళ్లి పోతుండేవారు: అదీ చాలనప్పుడు, శిలావర్షము, దానికిగాను గోవర్ధనోద్ధరణమూ మొదలైన బనాయింపు పనులు జరుగుతుండేవి.

కృష్ణుడు స్వైరవిహారం చేస్తూండే రోజుల్లో మానసికంగానైనా ఆతన్ని వరించని మగనా లండటానికి వీలులేకుండాపోయింది. ఇక కన్నెలసంగతి చెప్పనక్కరలేదుకదా! ఎందరు భార్యలు! ఎన్నిరకముల వరుసలు! ఎందరు ప్రియురాలాండు!

‘దేవతలు దేయతత్వము దివ్యకథలు’ అన్నదానికి తార్కాణంగా, కృష్ణుని జారకృత్యముల డైరీలుగా భాగవతాదికములు తయారయినవి. నుట్టుకోసం తరువాతిమహానుభావులు, యమునాతీరాన ఏకాంతంగా, నాయకలవేటకు బయలుదేరే శృంగార శేఖరుణ్ణి పట్టుకుని

‘వేదాంతపీఠుల విహరించువిన్నాణి’ అని ప్రతిష్ఠ కాపాడటానికి చూసినా, ఏపరీక్షిత్తులాటివాడో, నిలవేసి, ఏమి టేగలభా అంతా నని గుచ్చి అడిగేటప్పటికి, శుకుమహాదా సమర్థించలేక నీర్లునమలి ఊరుకోవడం సంభవించింది: ఏతమ్మలకంగా, ‘రతికి నిరతికిమించిన అర్థము చెప్పహడదని అనుశాసించడం మొదలుపెట్టిన వైదికమూర్తుల వేదాంతపు చిలిపితనంవల్ల, ‘వల్లవీ చక్రమకరీమకరాలయ’నికి కొంతకాలంవరహా కోర్కెలు తీరకుండా వచ్చినవి: ఉపనిషన్మృదువులతో పడి పోయి, ఈగెలాగా కృష్ణుడు-భాగవతంలో కృష్ణుడు, కలియుగాదిని అవతారం చాలించుకున్నాడు:

కాని అక్కడితో అది తీరిపోలేదు: రామానుజమతాంభోరాశి, చైతన్యచంద్రోదయంతో అతిశీలమైపోయింది: అప్పటికప్పుడే బ్రహ్మాండపురాణం కృష్ణుని పునరుజ్జీవితుణ్ణి చేసి, రాధతో వరుసకలిసి, మహత్తరమైన ప్రచారం మొదలుపెట్టింది: భాగవతకాలంనాడు జరుగని మర్యాదలు వైష్ణవసంప్రదాయమూలమున జరుగుతూన్నవి: ఈమారు స్త్రీలే కాకుండా పురుషులుకూడా రాధాలోలుడికి లోకువఅయిపోయినారు: రూపగోస్వామి, బృందావనంనుంచి, లోకంలో కృష్ణుడుమినహా మొగపురుగు లేదనీ, అందరూ ఆతనికి లోకువ అయిన ఆహవాల్లేనని సిద్ధాంతం చేశాడు: ఆపిచ్చ పట్టించుకుని, తెలుగుబ్రాహ్మణుడు వల్లభాచార్యులు పక్కతాళం వేయడం మొదలుపెట్టి, వేదాంతశాస్త్రమంతా తలక్రిందులు చేసేశాడు: నారాయణతీర్థులు, యతిఅయిఉండేహాడా, మతి మార్పుకోలేక, బృందావనానికి, బృహదారణ్యకానికి సంబంధం కల్పించి, కృష్ణున్ని వ్యత్యస్తపాదారవిందుణ్ణి చేసి ఆరెండుచోట్లా అహోరాత్రములు పట్టుబిడవకుండా సృత్యంచేయించాడు: కాని, ఏంప్రయోజనం! ఎరుగున్నవా రెవరూ, నందకిశోరమూర్తిచర్యలు చూసి, విని, నవ్వి ఊరుకోవడమేకాని, అంతకుపైకి పోవడం లేదు: భక్తులనుకునేవాళ్లయినా, జలసాలసంపిణీ మీద ఉత్సవాలుచేసి తాముకూడా పండుగచేసుకుం

టున్నారకాని, ఆరాధనాతత్పరులు కావడం లేదు - అందుకు అవకాశం లేదు :

కృష్ణావతారాన్ని మించిన కల్పన ఇంతవరకూ మళ్లా ఏదీలేదు : కారణం, అంతకుమీరిన ఊహలున్న వాడు, మతాచార్యుడు ఉద్భవించకపోవడమే:

నిజంగా, ఇంద్రవైభవంతో సాటివచ్చేదికాదు, కృష్ణుడి కలాపమంతా: కాని, దేవరాజు స్వర్గంవిడిచి వచ్చి, సరూపం తాల్చి, భూలోకం విహారస్థానంగా చేసుకోకపోవడంచేత, ఆతనికి అంత ప్రాముఖ్యం రాలేదు:

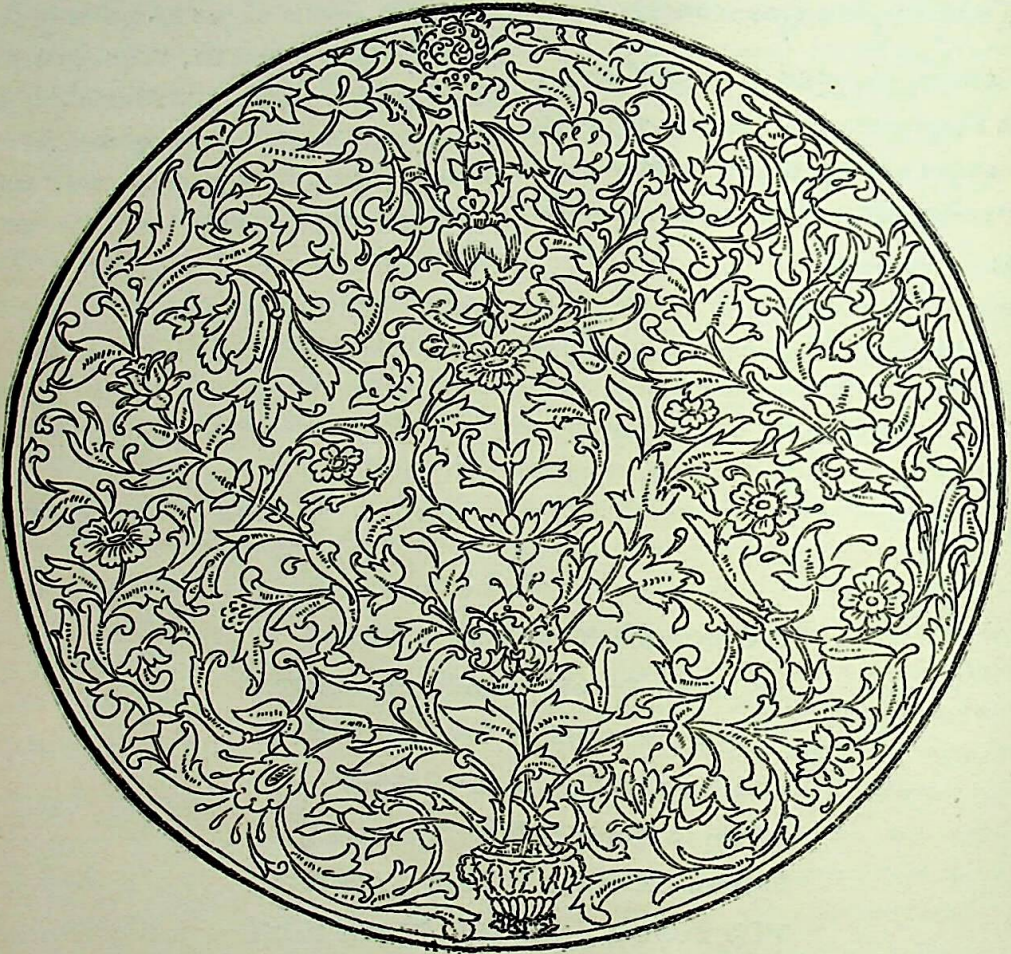
ఛాందసుల శృంగారకల్పనలన్నీ ఈరీతిగా, చివరకు పరిహాసాస్పదములుగా పరిణమించినవి. అందు చేతనే గురుతెగినవారందరికీ, శైవం ఆలంబనమైంది: కాని దానికి, వైష్ణవానికి వచ్చినంత ప్రచారం రాక పోవడానికి కారణం లోపల అలసత్వమే: పురుషులకు, ధీరులకు అనువైన అనుష్ఠానయోగ్యత ఉన్నపంథా అది: వైష్ణవసజ్జానుసంధానంచేత, తమప్రకృతినే విస్మరించి, కృష్ణునే నాశుణ్ణిగా భావించేవారందరికీ అది అందుబాటులో లేకపోవడం సామాన్యనిష్ఠయమేకదా! కలియుగం ప్రశమపాదమన్నా సహస్రీ నందకయుండే జవనత్త్వము లుడిగిన జాతులకు, అది ఏలా ఆచార మత మవుతుందీ!

మా ల తి

కనకదండి గోపాలకృష్ణశాస్త్రి

ప ప న !

చిగురుగుబురుల నొదిగి నేదగొని నిడురించి
ఉన్నయటు చించుకొని యులికిపడి మేలుకొని
దొంగపాటున నెపుడొ? చెంగుచెంగున దుమికి
నవమధురపరిమళము నపహరించుకుపోయి
దిశలెల్ల విశదముగ దెలియ విరజిమ్మెదవు
సిగ్గనియు దెలియదుర? చిరుపాప వయితివిర?
తెలిసి నలుగురు నగర? తెలివికొలదిగ వలద?
వినుము! తుమ్మెద లవిగొ! వినువీధిమ్రోగునటు
లరచుచును నర్తనము నపుడె మొదలిడసాగె
తరులమరుగున మరగి తరణి చటుకున చూచె
పికము పడిపోయినటు పిలచుచున్నది అపుడె.

ఇది వర్ణచిత్రము ఎట్లు ;

“ఈసంఘమే మమ్మల్ని పాకీవాళ్లనిచేసింది”

మద్దూరి హనుమంతరావు, బి. ఏ.,

అది శ్రావణమాసం. “మామిడికాయలు, మామిడికాయలు” అనుకేక వీధిలో వినబడింది. అకాలంబో మామిడికాయలు రావడంతోనే ఆతురతగా నోకయువతి యింట్లోంచి గుమ్మం లోకి వచ్చి “ఓ అమ్మో! ఇల్లారా” అని పిలిచింది. ఆయాసపడుతూ, ఆమనిషి, తట్టదీసి “సాయంకాలమైందమ్మా, కాయలు త్వరగా తీసికొండి, కావలిస్తే” అంది. కొనడానికి వచ్చిన ఆయువతి ఆమనిషి కేసి చూచి “ఎవరమ్మా మీరు?” అంది. కలకల్లాడే ఆముఖకాంతి, కండ్లయందలి సౌమ్యదృష్టి, శ్రావ్యంగానున్న ఆకంఠధ్వని, వికారపునగ లేమిలేకుండా సాధారణపురషిక ధరించిన ఆమనిషి యెవ్వరైయుండునా అని అనుకుంది ఆమె. “పాకీవాళ్లవమ్మా, దూరంగానే నిలుచున్నా లేండి త్వరగా యేరుకోండమ్మా కాయలు” అంది. ఈజవాబు చాలాఆశ్చర్యంగా తోచింది ఆయువతికి. “అమ్మో, నిజంగాచెప్పా. మీరు పాకీవాళ్లా? నువ్వుస్వచ్ఛమైనబ్రాహ్మణకుటుంబస్త్రీలాగ కనబడుతున్నావు.” అంది. “ఎందుకుతల్లీ-యేం చెప్పాకోను?— పాకీదాన్నే లేండమ్మా. ఇంకా కాయలన్నీ అమ్ముకోవాలి. చీకటిపడితే కొంపజేరుకోటం కష్టం” ఈమాటలతో కొనేఆమెసందేహం బలపడింది.

ఆమని పెవరో? ఎందుకు పాకీదాన్నని చెప్పకుంటోందో? ఏంబాధలు లేకుంటే గౌరవకుటుంబస్త్రీ పాకీదాన్నని చెప్పకుంటుందా? ఏదో గూఢమైనకథ వున్నట్లు ఆమనిషి మాటల్లోనే తెలుస్తోంది. ఎట్లాగైనా తెలుసుకొని తీరాలని నిశ్చయించుకొంది ఆమె.

“ఓ అమ్మో, యీతట్టలోనికాయలన్నీ తిరిగి అమ్ముకునే కష్టంలేకుండా నేనేకొంటాను, నీవుచెప్పినఖరీదుకి. నిన్ను చూస్తే నా కెదో జాలి వేస్తోంది. పాపం! ఎంతదూరాన్నుంచి మోసుగొచ్చావో యీ బరువుతట్ట? నువ్వు ఇంటికి వెళ్లి వంటచేసుకొనేకష్టం లేకుండా యీపూటకి అన్నంఆధరువులూ అన్నీ నేను ఇస్తాను. తొందరపడకు. నువ్వెవరు? నిజంగా చెప్పు. భయం లేదు. నీముఖం చూడగానే నీవు పాకీదానవు కావని అనుకున్నాను. నన్ను చూచి భయపడకు. నీసంగతి ఎవ్వరితోనూ చెప్పను. పైకి అరుగు మీదకు రా. వచ్చికూర్చో—నిజమైన నీసంగతి త్వరగా చెప్పాలి మరి” అని ఆమె తొందరచేసింది. “అమ్మా! మీఆదరం, ప్రేమా ఎక్కడా చూల్లేదు. నన్ను చూస్తే మీ కెంతజాలి కలిగిందో మిమ్మల్ని చూస్తే నా కంతగౌరవం, పూజ్యభావం కలిగిందమ్మా.

కాని ఎదుకు తల్లి, నా పాడుకథ మీరు కాదు. తగుదునమ్మా అని వచ్చింది మనం వివరం? తీరా చెప్పగానే మీకు నామీద దరదగ్గరకీని, పొమ్మని చెప్పండి ” అంది ఒక బాలి పోయి కోపం వస్తుంది...తిడతారు వద్దమ్మా, చెప్పను ” అంది.

“ఓ వెట్టిదానా, నేను నిన్నేమీ అనను. సీతకోభ ఎవ్వరికి తెలుస్తుంది? ఇంక పిచ్చిఅభ్యంతరాలు చెప్పక కథ చెప్పు.”

“అమ్మా, మీ రంతబలవంతం వెడు తూంటే చెప్పక తప్పదు. మరి నావెనకటి సంగతి తలుచుకుంటే నాశరీరం అంతా వణుకుతోంది. గుండె బరువెక్కుతోంది. ఎన్ని బాధలుపడ్డా ననుకొన్నారు ?

“మాది నిడదవోలు. చెప్పకోను. చెప్పకుంటే సిగ్గుచేటు. శ్రీవైష్ణవులపిల్లని. నేనేమీ యెఱుగని. మూడేళ్ల వయస్సులో మా అమ్మ వొల్లోకూర్చోపెట్టుకొని, యేడుస్తూంటే నాకు పటికబెల్లం పెట్టి, రు. ౧,౬౦౦ లకి నన్నమ్మి పుస్తె కట్టించిందట. తరువాత ఏడాది నాటికి ఆపెండ్లికొడుకు స్ఫోటకంవచ్చి చనిపోయాట్ట. అతని పన్నెండుఎకరాల భూమి నాపేరటే వుండిత కాని మావాళ్లే అనుభవిస్తున్నారు.

“నే నాడుకొనేయీడులో అట్లతర్ది అవీ చస్తే అందరపిల్లలతోటి నే నాడుకోడానికి వెళ్లి నప్పుడు నన్ను చూపిస్తూ తక్కిన పిల్లలందరూ యెదోగుసగుసలాడుకొనేవారు. “దీని మొగుడు చచ్చిపోయాట్ట. ఇది వెధవముండ అని మాలమ్మ చెప్పింది. ఇల్లాంటి పండుగ రోజుల్లో దీనితో ఆడుకుంటే మనకి మంచిది

“ పాకీవాళ్ల వమ్మా,.....తవ్వరగాయేరుకో”

పిల్ల. వెంటనే మరియొకపిల్ల ముందుకు వచ్చి తక్కిన పిల్లలందరు చూస్తూంటే “పో,

“నన్ను కావాలి” అంది.

పోవే! శుభం మల్లే వచ్చావు గోరింటా కేనాపెట్టుకో గుండాను” అని త్రోసేసింది.

“మా అన్నయ్యకి చాలకాలం దాకా పెండ్లి కాకపోతే నాకంటే, నడ్డాణం, నేనేడుస్తూన్నా గూడ కొంచెమైనా జాళి లేకుండా మా అమ్మ తీసికెళ్లి పెట్టి కూతురికి పెట్టి కొడుక్కి పెట్టి చేసింది. ఆ పెట్టికైనా నన్ను తీసికెళ్లేదు. మా ముసలమ్మ దగ్గర

వుంచేశారు, పెండ్లివారందరూ వచ్చేటప్పటికి చాకిరీలు చేసి యిల్లు సిద్ధంగా వుంచమని. అందరూ సంతోషంగా బట్లెక్కి పెట్టికెడుతూంటే నేను గొల్లున గోలపెడుతూ తులసికోట వెనకాల కూర్చోవలసివచ్చింది. తరువాత బాబాలు, పల్లకి వస్తూంటే మావాల్లేగదా వస్తున్నారని వీధిలోకి పరుగెత్తాను. చప్పున మానాన్న యెదురుగుండా వచ్చి, నాకేసి కోపంగా చూస్తూ పళ్లు కొఱికి “అప్పుడే శనిలాగు తయారయ్యావూ, వీధిలోకి వెళ్లవమొఖం వేసుకొని? కాస్తేవు గాదిమెట్లవెనకాల కూర్చో, ధప్పళానికి గుమ్మడికాయముక్కలు తరుగుతూను. పోపో, యిల్లా యెదురుగుండా రాకూడదు ముండా!” అన్నారు. వెనకాల యింట్లోంచి “ఇల్లారావే జ్యేష్ఠా” అని మాముసలమ్మ అరిచింది. ఏశుస్తూనే వెనక్కి వెళ్లిపోయాను.

“సంతోష మిచ్చేద్రతీవిషయంలోకి నన్నిల్లాగే గెంటుకేవారు. నేను పెద్దమనిషి నయిననాడు యింట్లో యెవరో పోతే యేడ్చి పట్టుగా యిల్లు యేవస్మంవే గోల మొదలు పెట్టారు. అందరు పసుపు, పారాణీ, బొట్టూ, గంధం, పువ్వులు పెట్టుకుంటూంటే నాకెంతో ముచ్చటగా వుండేది. నేనూ పెట్టుకోవాలని దొడ్లో ఒకమూల కూర్చొని పసుపు రాసుకొని కాటుకా, బొట్టూ పెట్టుకొని దొడ్లో పూచిన రాధామనోహరంపూవులు తల్లోపెట్టుకొని అద్దం చూచుకుంటే ముద్దులు మూటలమ్మ దగ్గర గడుతోంది నాముఖం. నాకే ఎంతోముద్దా

చ్చింది. అద్దంలో నాబామ్మ నేనే ముద్దు పెట్టుకొనేదాన్ని. ఒకసారి నే నలాచేస్తూంటే మా అమ్మ చూచి “నీ కేమిచేటుగాలమ్మ, యివన్ని పెట్టుకుంటున్నావు?” అని నాలేతబుగ్గలన్నీ రక్తం వచ్చేటట్లు గిల్లి పదిబించెలనీళ్లతో నన్ను స్నానంచేయించింది. ఇదిగో చెంపమీద ఆ గిల్లుమచ్చ. అన్నే ల్లోచ్చినమనిషి త నెన్ని అలంకారాలు చేసుకొన్నా మంచిదేట! కాని పసిపిల్లని నేను చేసుకొంటే “చేటుగాలంట్!” ఇల్లాగడచింది నాబాల్యవస్థంతాను. నాలో బాలోత్సవం పొంగిపొరలుతూ వుంటే చూచినమావాళ్లకి వాళ్లకళ్లలో కారం చల్లినట్లు వుం దనుకుంటాను. వెంటనే దానిని శక్తికి మించినబలంతో అణచేదామని ప్రయత్నించే వారు. ప్రకృతివైజంగా దేవుడు కల్పించిన వుత్సాహాన్ని చూస్తే వారి కంతయేవగింపు యెందుకో? మళ్లీ దైవభక్తులట!

“క్రమంగా నాకు ౧౬ యేళ్లు వచ్చేయి. ఒళ్లంతా నున్న గా తళతళలాడుతూ మెరస్తూండేది. కండ్లలో కెదో చక్కనికాంతి, ముఖంలో కళ్ళ చెంపలనునుపూ చూస్తే నాకే ఎంతో అందంగానూ, ఆశ్చర్యంగానూ వుండేది. నాముసి ముసినవ్వులు, లావణ్యం సౌకుమార్యం చూచి సంతోషించేప్రాణి ఒక్కరూ కనిపించలేదు సరికదా, యిరుగుపొరుగువాళ్ల యిళ్లల్లోవాళ్లు నన్ను ఈర్ష్యతో చూచేవారు. కాళ్లకీ, చేతులకీ, చెవులకీ వున్న నగలని కంసాలిని పిలిపించి తీసేయించేవారు. అదివరకు నేను

చీర, రవిక కట్టుకొనేదాన్ని. ఒకరోజున మాఅన్నయ్య రెండు ‘సైను’ పంచలు తీసికొనివచ్చి నామీద పడేసి “ఇక్కణ్ణుంచి నీవీబట్టలే కట్టుకోవాలి. నీచీర అమ్మ కిచ్చే సెయ్యి” అన్నాడు. నా కప్పు డెంతదుఃఖ మొచ్చిందో, తల్లీ, ఏంచెప్పను? రవికతోడు క్కుంటే మాముసలమ్మ “నలుగురూ గడ్డెమ తున్నారే నానోట్లో. చాలీపాటికి రవికలూ, వేమాలూ” అంటూ నేను చూస్తూండగానే వాటిని చింపి పోయి అలికేసింది. రవిక లేక పోతే నాకు బట్ట కట్టుకున్నట్లే వుండేది కాదు ఎన్నేళ్లదాకానో!

“మావదిన కాపురానికి వచ్చింది. నాతో టిడే. సాయంకాల మయ్యేటప్పటికల్లా జడ వేసుకొని, నీళ్లు పోసుకొని, బొట్టూ, కాటుకా పెట్టుకొని దొడ్లో మల్లెపూవులన్నీ తలనిండా పెట్టుకొనేది. నేను కష్టపడి నీళ్లోసి పెంచిన మల్లెపూవులన్నీ తనకోసమే పూచినట్లు వాడుకొనేది. అందరు ఆ అమ్మాయిఅలంకారాలనీ, ఆ అమ్మాయిసీ చూచి సంతోషించేవారు. దానిపుణ్య మేమిటో? నాపాప మేమిటో?

“పర్వాకాలంలో మా అమ్మ, నాన్నా ఒకగదిలోనూ, అన్నయ్య, వదినా ఒకగదిలోనూ పడుకునేవారు. నేను చలిలో గడగడ వణుకుతూ చాపమీద చెంగేసుకొని కాళ్లు ముడుచుకొని పడుకునేదాన్ని. ఒకమూల మాముసలమ్మ పడుకునేది, పెద్దగుట్టు పెడు

తూను. ఆగుట్టు వింటే నా కెదోవెట్టిభయమేనేది. నిద్ర పట్టేది కాదు. ఏమీ తోచేది కాదు. ఏడుపొచ్చేది ఒకప్పుడు చెయ్యి కరుచుకొని, ఒళ్లు రక్కుకొని యేడ్చేదాన్ని. నాయేడుపున్నది, మాముసలమ్మగుట్టు కలసి మృత్యుదేవత గలగల నవ్వుతోందా అనిపించేది నాకు.

“ఎవరో కావాలనిపించేది నాకు. నన్నాదరించి దగ్గరకు చేర్చుకొనేవాడు కావాలి. నామీద ప్రేమ చూపించేవాడు కావాలి. నేనేకావా అనేవాడు కావాలి. తనసంతోషంలో నన్ను ముంచి నాఆనందంలో తాను మునిగిపోయేవాడు కావాలి. అప్పుడు నా ప్రేమంతా ఆతనితో, ఆతనిచేతుల్లో ముఖం పెట్టి చెప్పకోవాలి. ఈమాట యెవరితో చెప్పకోనూ? ఎవరు నాకోర్కే తీరుస్తారు? అయినా మాఅమ్మతో ఒకసారి యీసంగతి సాహసించి చెప్పేశాను. అందుకు ప్రతిఫలం, ఇదిగో, గంటే కాలేసి వాతపెట్టింది. నాకండ్లెప్పుడూ యెవరినో వెదకుతూ చంచలంగా కదిలేవి. శరీరసంపర్కంకోసం స్త్రీపురుషులకి ఒకరిమీద ఒకరి కుండేవాంఛ కామం. ఈ వాంఛ లేనివారు ఛాలాతక్కువ. ఆకలిలాగే యీవాంచనికూడా తీర్పుకోడానికి ప్రతిపురుషునికి, స్త్రీకి హక్కు, అవసరం వున్నా వితంతువులవిషయంలో సంఘం ఒప్పుకోదు. అమ్మా, ఒకబాలిక వితంతువు కాగానే శుకయోగి అయిపోతుందని తలచడం పొరపాటు యెంతబాధగా వుండివుంటుందో ఆలోచించు

కాదూ? నాకు మోహం ఉద్భవించేసరికి మీయింటిలోనివారందరికీ నేను గర్భశత్రువునై పోయాను. న న్నేప్పుడూ వీధిగుమ్మంలోకి పోనిచ్చేవారు కాదు. నాకు చనువు రాదు ఎప్పుడూ దొడ్లో పశువులదగ్గర చాకిరీచేస్తూ పశువులాగే వుండేదాన్ని.

“ఒకరోజున అర్ధరాత్రివేళ నా కెంతో ఆరాటంగా వుంది. నిద్ర పట్టలేదు. అన్నయ్య వదినా యేమ్మాటలాడుకొంటారు ప్రతిరోజూనూ? ప్రతిరోజూ రహస్యాలుంటాయూ చెప్పగోడానికి? ఎంతఅగృహమథురాలోకదా మావదిన, అల్లా ప్రాణ మిచ్చే భర్త దొరికాడు! అప్పు డేం చెప్పకుంటున్నారో వినాలి అనుకున్నాను. నెమ్మదిగా అడుగులు చప్పుడు కాకుండా వచ్చి తలుపునందులో చెవిపెట్టి వింటున్నాను. రెండునిమిషాలయిందోలేదో తలుపునందులోవున్న తేలు చెవిమీద చురుక్కున కుట్టింది. దాంతో నేనున్నచోటు మరచిపోయి ‘కేసు’ మని యేడ్చాను. వెంటనే మాఅన్నయ్య వచ్చి “యేంజరిగింది” అని అడక్కుండానే మూలనున్న దుడ్డుకట్టతో గొడ్డును బాదినట్లు బాదేశాడు, “ఇక్కడి కెందుకొచ్చావేముండా?” అంటూను. వదిన పమిట నవరించుకుంటూ వచ్చి పళ్లుకొటుకుతూ చెడతిట్టింది. అబ్బబ్బా! శ్రీహరీ! తేలుబాధ, అవమానం, కట్టదెబ్బలు, తిట్లు కలసి

౨

కోవాలమ్మా, నేను చెప్పలేను. ఆతడుణమే
మడుగులో పడి చచ్చిపోదా మనుకున్నాను.
గుమ్మందాకా వెళ్లాను గాని యింత అంద
మైన సుకుమారదేహాన్ని, ఇంత ప్రేమగల
హృదయాన్ని భవంసం చేయడానికి మనస్సు
ఒప్పుక ఆరాతి ఎట్లో గడిపేశాను. తెల్లార
గట్ల ఒకకునుకు పట్టింది. ప్రొద్దెక్కిందాకా
మెళుకువ రాలేదు. “మొద్దులా గింకా
నిద్రపోతావే? జాముప్రొద్దెక్కింది. లేవే
పెంటముండా!” అంటూ కాలితో తన్ని
లేపాడు మానాన్న. హడలిపోతూ లేచి మా
మూలుగానే బిందె పట్టుకొని దొడ్డిగుమ్మాన్ని
కాలవ కల్లి బిందెసీట్లు యెత్తుకొస్తున్నాను.
నావల్ల నాకు తెలీటం లేదు. నడుంపిరిగింది
కాళ్లనిండా కట్టదెబ్బలు. ఏం చెప్పను? బి
దేసుకొని మడుగువద్దనే కళ్లు తిరిగి పడి

“ఎంతనే పల్లాపడివున్నానో నాకు తెలీదు
సుమంషీ? నేను కళ్లు తెరిచి చూచేటప్పటికి
ఒకయువకుడు, రాయితగిలి రక్తంగాటుతున్న
నాముఖాన్ని తనఖిండువాతో తుడుస్తున్నాడు.
తనఖిండువా చింపి బిందెలోనిస్కోసి తడిసి
నాముఖంమీది గాయానికి కట్టు గట్టాడు.
ముఖముమీద నీళ్లు చిలకరించి చేత్తో మెల్లగా
రాస్తున్నాడు.

పోయాను.

* * *

“ఏదో నివారితమైన స్వర్ణనసుఖం తోచి,
చప్పన కళ్లు తెరిచి చూచాను. సుమారు

గీత

౨౩ యేం డ్లున్నయవకుడు. చక్కని మీస కట్టు, మెరుస్తున్నకండ్లు, గోధుమరంగుళరంగుళి కలిగి పొడుగ్గా, బలంగా వున్నాడు. చక్కని పంచ, ఖండువా వేసుకొని వున్నాడు. నేను కండ్లు తెరిచాడూ చూసి, ఆతురత నడుతున్న ఆతనిముఖంలోకి సంతోష మొచ్చింది. పెదవులు చిఱునవ్వు నవ్వాాయి.

“ముఖమీదకి వంగి నేవచేస్తున్నవాడు లేచి చప్పున దూరంగా నుచున్నాడు. మాయిద్దరచూపులు ఆక్షణంలో కలుసుకొని అంతటితో చాలకుండా హృదయంలోనికి దూసుకొని పోయాయి. నేను వింతగా వెళ్టిబోయి చూస్తుంటే తాను “ఏమండోయి, నేనిక్కడికి వచ్చేటప్పటికి మీ ముఖంనిండా రక్తం కారుతోంది. ప్రాణం లేనట్లు పడిపోయారు. చుట్టూ పట్ల యెవ్వరూ లేరు, పిలుద్దావంటే. అంచేత, నేను పాకీవాడనే అయినా ధైర్యంచేసి ముట్టుకొన్నాను. నన్ను తుమిచి యింకోసారి స్నానంచెయ్యండి. జాలేసి యేమి తోచక యిల్లాచేశాను” అన్నాడు, నే నేమంటానో అని భయపడుతూను. నా కేంచెప్పడానికి తోచింది కాదు. బాధంతా యేమయిందో తెలీదు. చప్పున ఒళ్లు దులుపుకుంటూ లేచి నవ్వుతూ ఆతనికేసి చూస్తూ యింటి కెళ్లబోయి, నీళ్లు తేకుండా వెడితే యింట్లోవాళ్లు మళ్లీ తిడతారని మడుగులో దిగి నీళ్లుపోసుకొని బిందెనీళ్లు తీసికొస్తుంటే అతడు వెనకాలే వచ్చి, యిటు అటు చూసి, “యెవరి

తోనూ చెప్పకండి యీసంగతి. జాగ్రత్తగా వెళ్లండి” అంటూ నాకేసి తిరిగి నవ్వుతూ ప్రక్కనున్న మామిడితోటలోనికి వెళ్లి పోయాడు.

“ఎట్లాగో యింట్లోకి ఘటం చేరేశాను. “ఇంతనే వెక్కడున్నావే” అని మాలమ్మ గద్దించింది. రక్తంగారుతున్న గాయం చూపించాను. “అవిటికాళ్ల మొద్దువి. మాట్లాడితే చిన్నపిల్లలాగు పడతావేమిటి? బిందె సాట్టోయిందే మొద్దు!” అని విసుక్కుంటూ రాక్షసిబాగ్గు నూరి, నూనెలో కలిపి గాయంలో కూరింది మాలమ్మ. ఇదిగోనండి ఆమచ్చ. నాకు గాయం బాధగాని, వొట్టనొప్పులుగాని కనబడలేదు సుమండీ. ఏదో నూతనోత్సాహం గా వుంది. ప్రొద్దుట జరిగినచరిత్ర వేయివిధాల జ్ఞాపక మొస్తోంది. నావంట్లో ప్రతిరక్తపు చుక్కాగూడా పుడ్రేకమైన ఆనందంతో తాళం వేస్తోంది. ఆహా! ఆతడు నాచెంపలమీద చెయ్యేసి ప్రేమగా రక్తం తుడుస్తూంటే యెంత బాగుందనిచెప్పను! ఎట్లా చెప్పతే తెలుస్తుంది మీకు? భయంకరమగు రోహిణీకార్తియెడలికి మలమల మాడిపోయినవాళ్లకి తొలకరి వానకురిస్తే యెలావుంటుందో, కటికచీకటి కొట్టులో చిరకాల మున్నవాళ్లకి వెలుతురు లోకి వస్తే యెలావుంటుందో, సముద్రంలో రిక్కుమొక్కులు లేక కొట్టుకొనిపోతూన్న వాళ్లకి తెప్ప దొరికితే యెలావుంటుందో, ఆకలి చేత కడుపు మండిపోతూన్నవాళ్లకి మంచి

సోజనం దొరికితే యెల్లావుంటుందో, అల్లాగ వుంది అతనిచెయ్యి నాకు. అయ్యో! తెలివి తక్కువదాన్ని, కాస్తేపు ఆచెయ్యి నాగుండె మీద అదుముకోలేకపోయాను. ఆసమయానికి వెట్టిసిగ్గోటు నన్ను చంపడం మొదలెట్టింది. ఆహా, యెంతబాగున్నా డతను! పాకీవాడైతేనేం, ఎవరైతేనేం? అంతప్రేమ నా మీద చూపించాడు. పాపం, వెట్టివాడు! ఎంతకష్టపడ్డాడో నాకోసానికి? ఖండువాకూడా చింపుకొన్నాడు. అత నెదురుగుండావున్నప్పుడు ఒక్కమాటేనా చెప్పలేకపోయాను. మళ్ళీ యెప్పుడు కనబడతాడో— రేపు పోసేమళ్ళీ నేనే వెల్లి కలుసుగుంటాను, ఆతనితోటలో, యేమైరాసరే” అని అనుకుంటూ ఆహో జంతా యెట్టాగో గడిపేశాను.

“మర్నాడు వుదయాన్నే సరిగ్గా ఆసరికే ఆతనితోటలోకి వెళ్లాను. ఆతను కొంకెకట్టి, పండ్లబుట్టా పట్టుకొని వస్తుంటే చెరుకునిల్లూ, పూలబాణాలకోసం బుట్టా పట్టుకొని వస్తున్న మన్మథునివలె వున్నాడతడు నాకండ్లకు. అతని ఎదురుగుండా పోయి నిలుచున్నాను నేను. అతను నాకేసి ఆశ్చర్యంగా చూస్తూ “ఏమండోయి, యెల్లావుంది నోప్పి?” అన్నాడు. “నిమ్మళంగానే వుంది. పాపం, నాకోసం చాలా కష్టపడ్డావు! ఈగాయంమీద పట్టి తీసేస్తావా” అంటూ చిటునవ్వునవ్వుతూ దగ్గరకెళ్లాను. అతను సందేహిస్తూ యెడంచేత్తో నాగడ్డం పట్టుకొని ఖడిచేత్తోనాకళ్ళ కేసిచూస్తూ పట్టి తీసేస్తూంటే అప్రయత్నంగా నారెండుచేతులు వెల్లి అతని

నడుం చుట్టుకొన్నాయి, నాకు తెలియకుండానే. ఆతనిమీద జార్లపడి సుఖావేశంతో కళ్లుమూసుకొన్నాను. అతను తనపొడుగు చేతులతో నన్ను గట్టిగా అదుముకొని తన తొమ్ముకి చేర్చుకున్నాడు. ఆసమయంలో నేను స్వర్గంలో వున్నానో, అంతకన్నా ఆనంద వైనచో తేదేనావుంటే అక్కడేవున్నానో తెలుసుకోలేని మహాసుఖంలో మునిగిపోయాను. అమ్మా, నమ్మండి, నమ్మకపోండి! ఎంత ప్రాణం లేచివచ్చిందనుకున్నారు ఇంతకంటే సుఖ మేదైనా వుంటుందా ప్రపంచంలోనూ అని అనిపించింది.

“కొంచెంనేపట్టోనే, మళ్ళీ యిట్లా, మావాళ్లు జ్ఞాపకంవచ్చారు. వెంటనే భయమేసింది. మెల్లగా అతనిచేతుల్లోంచి తప్పించుకొని “ఇంటికి వెడతాను; మావాళ్లు చూస్తే చంపేస్తారు” అన్నాను “వెడతావా” అంటూ నాచెయ్యి దగ్గరకి తీసికొని నన్ను గట్టిగా ముద్దెట్టుకొన్నాడు. దాంతో విశ్వం మఱచిపోయాను. జన్మమెత్తి అఖండమైన—అట్లాంటిసుఖం అనుభవించడానికి కదే మొదలు. స్వర్గం వదలి సరకంలోనికి పోయినట్లు ఇంటికి వెళ్లాను. ఇల్లాగ నాలుగైదురోజులు ప్రొద్దున్నా, సాయంత్రము ఆతనితోటలోనే కలుసుగొనేవాళ్లం. అంతకంటే మాకు చోటేది? నాసంతోషానికి పరిమితి లేకుండావుంది. మావాళ్లందరూ నాబుగ్గలతళతళ చూచి ఆశ్చర్యంగాను, సందేహంగానూ చూస్తున్నట్లు నేను కనిపెట్టాను.

అహర్నిశం అతనిమీద ధ్యానందప్ప వేరు ప్రపంచ మేమీ తెలియలేదు, నాకు, మావాల్లెంతతిడుతున్నా సరే.

“అతనిపేరు జోగన్నట; అడిగి తెలిసికొన్నాను. అక్కడల్లా కలుసుకోటం జోగన్నకి చాల భయంగా వుంది, మాయిద్దర్ని కూడా మావాల్లు చంపేసిపోతారేమో అని. తా నింకా పెళ్లిచేసుకోలేదుట! ఎంతమంది తనజాతిపిల్లల్ని యిస్తామన్నా వద్దన్నాట. తనతో నేను వచ్చేస్తే తనప్రాణం కంటే యెక్కువగా చూచుకుంటూ యావజ్జీవం సుఖంగా గడుపుతా నన్నాడు. ప్రాణానికి ప్రాణం అడ్డువేస్తానన్నాడు. నేను రాకపోతే నాయెదురుగుండానే తనతల బ్రద్దలు కొట్టుకొని చచ్చిపోతా నన్నాడు. “అమ్మయ్యో! యెల్లాగ? పాకీవాడితో లేచిపోయి దనుకుంటారు. నేను రానుబాబూ!” అన్నాను. “అయితే మొదట నన్నెందుకు కాగలించుకొన్నా” వన్నాడు. “నన్నెందుకు ముందర మద్దుపెట్టుకొన్నా” వన్నాను. మనిద్దరం కూడా అనుకుని యీషని చేయలేదు. దేవుడే కలిపాడు మనిద్దరిని. ఈ రాత్రి పన్నెండుగంటలకి మీదొడ్డిగుమ్మం దగ్గర నుంచుంటాను. తప్పకుండా రావాలి. నిన్ను పువ్వులాగ చూచుకుంటాను. నీకష్టాలు చాలారోజులనుంచి నేనూ చూస్తూనే వున్నాను. నీవు రాకపోతేమాత్రం తెల్లారేటప్పటికి మీగుమ్మాన్నేసి తల బ్రద్దలుకొట్టు

“ఈసంఘమే మమ్మల్ని పాకీవాళ్లనుచేసింది.”

కొని పడివుంటాను. నాశవం చాటి మరీ వెళ్లాలి నీవు మడుగుకి. తెలిసిందా? నామీద ఏమాత్రం జాలివున్నా తప్పకుండా రా.” అన్నాడు. “సరేలే వస్తాను. సిద్ధంగా వుండు. నువ్వు చచ్చిపోతే నేనుమాత్రం బ్రతకగలనా?” అన్నాను నేను.

“వస్తానన్నా నేకాని ఆమాట తలచుకుంటే భయమేసింది. ఆరోజున ఇంట్లో యెవరిని చూచినా, యేంతన్నా యేడుపొచ్చింది. ఇంట్లో నా కెవరిమీద ప్రేమ లేదు. అందరి మీద విరక్తి పుట్టేట్లు వాళ్లే చేసుకొన్నారు. నాసుఖం వాళ్ల కక్కరలేదు. నిన్ను ప్రేమించినవాడు, నేనే కావాలన్నవాడు జోగన్న ఒక్కడే.

“పాపం! నేలేకపోతే బ్రతకట్ట, చచ్చిపోతాట్ట ఏమైనాసరే, పాపం, వెళ్లిపోతాను అతనితో నేను. కాని చిన్నప్పట్నుంచీ ప్రాణంలా పెంచుకొన్న మల్లిపదిరిని విడిచి వెళ్లడవంటే ప్రాణం ఒప్పటంలే దనుకుని సాయంత్రం యెవ్వరూ చూడకుండా దోసెడుమల్లి మొగ్గలు కోసి గుడ్డలో మూటకట్టుకున్నాను. ఆవేళ మాయింట్లో తద్దినం. అరిసెలు, గారెలు మిగిలినవి జోగన్నకోసం మూటగట్టాను, రహస్యంగా. ఆవేళతో నాకూ మావాళ్లకీ సరి. ఋణం తీరిపోయింది మావాళ్లకీ నాకీని. నాఆత్మ బంధువునికోసం దొంగనిద్దర నటించాను.

“అర్ధరాత్రి అయింది. ఇంట్లో అందరూ గాఢంగా నిద్రపోతున్నారు. మెల్లిగా తలుపు

తీసికొని మూట చేత్తో పట్టుకొని దొడ్డితలుపు భయపడుతూ తీశాను. అన్నప్రకారం గుమ్మం దగ్గరే నుంచున్నాడు, నామిత్రుడు. చీకట్లో గూడా ధగధగలాడుతూ మెరుస్తున్నాయి అతనికళ్లు. నన్ను చూడగానే “వచ్చావా” అంటూ కౌగలించుకొని యెత్తుకొని పోతున్నాడు.

“మళ్ళీ భయం వేసింది. “వెనక్కి వెళ్లి పోతా” నన్నాను. “సరే వెళ్లు నన్ను చంపు

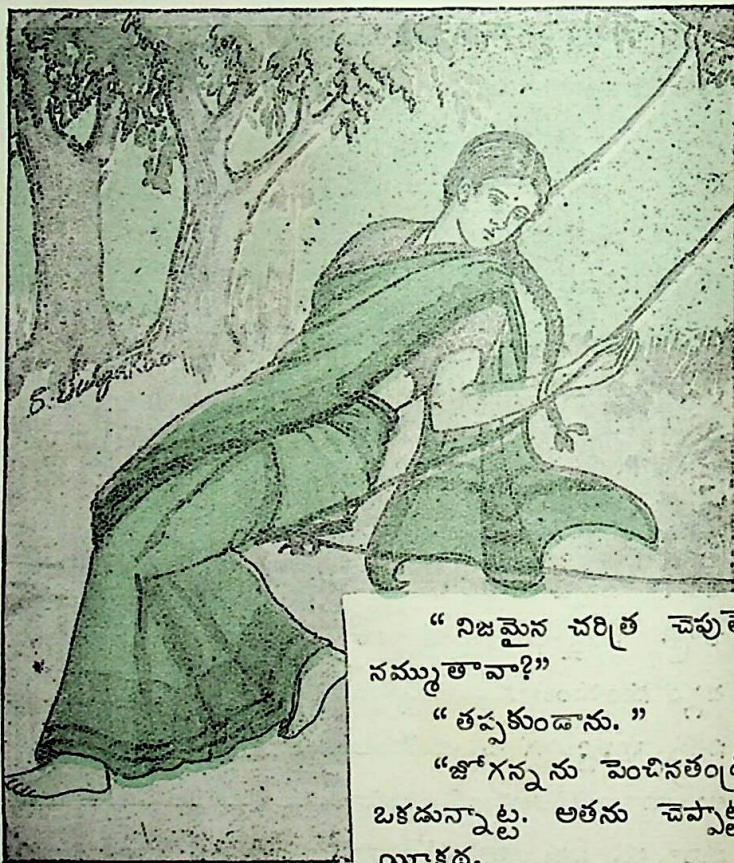
కొని..... నిన్ను బలవం తంగామాత్రం తీసికెళ్లును. వెళ్లిపో” అంటూ అక్కడున్న పెద్దరాయినేసి తల బ్రద్దలుకొట్టుకోడానికి సిద్ధమైనాడు. “ఏమైనా సరే, నిన్ను వదలను. నీతో వచ్చేస్తాను. చచ్చిపోకు” అంటూ చేతులు పట్టుకొన్నాను. హాయిగా కబుర్లు చెప్పకుంటూ ఆ రాత్రంతా తాడే పల్లిగూడెందారినిబట్టి నడచి పోయాము. నేనుమాత్రం వెనక్కు తిరిగిచూస్తూవుండేదాన్ని, మావాల్లేవరేనా వచ్చి నన్ను చావకొట్టి తీసుకొనిపోతారేమో అని.

* * *

3

“నడచినడచి అలసి పోయి తెల్లారగట్ల ఒకతోట

దగ్గర-యిక్కడి కది చేరువే, చేరుకున్నాము. హాయిగా చల్లనిగాలివేస్తోంది. ఆతోటలో ఒక మామిడిచెట్టుకింద పచ్చికమీద కూర్చున్నాము. నేను నామిత్రుడితోడలమీద మోచేతులానించి అతనికళ్లలోనికి చూస్తూ “బ్రహ్మణ పిల్లని యీ విధంగా లాక్కు-రాగల అందం, తెలివితేటలు నీ కెలావచ్చాయి?” అన్నాను. అతను నా ప్రశ్నకి కన్నీరు కారుస్తూ “నేను కూడా బ్రహ్మణ్ణే కనక” అన్నాడు. “అ! నిజంగా?” అని ఆశ్చర్యపడ్డాను.

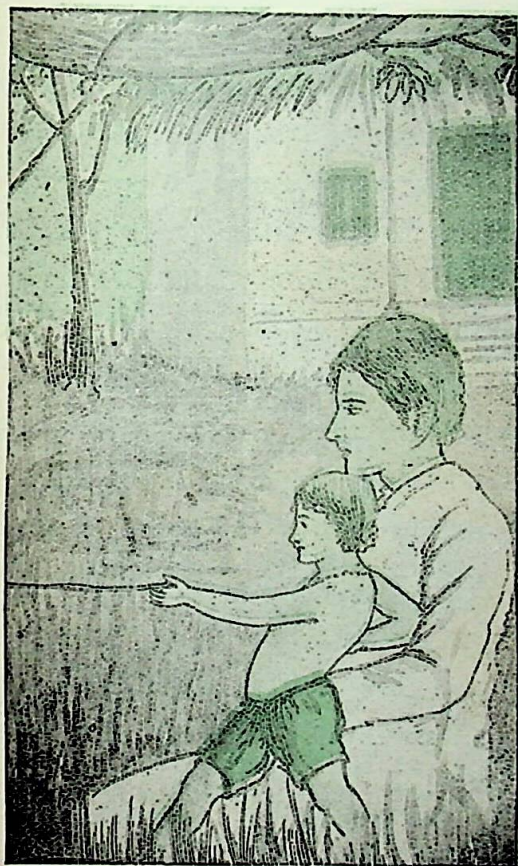
“నిజమైన చరిత్ర చెబుతే నమ్ముతావా?”

“తప్పకుండాను.”

“జోగన్నను పెంచినతండ్రి ఒకడున్నాట్ట. అతను చెప్పాట్ట యీకథ.

“ప్రతీరోజు సాయంత్రం నన్ను! వుయ్యల్లో

“కొన్నేండ్లక్రిందట ఒకరోజున ఆపాకీ వాడు వీధులుతుడుస్తూంటే ఒకమేడదగ్గర పులి స్తరాకుల డబ్బాలో ఒకపసిబిడ్డ “కేరుకేరు” మనడం విని చప్పున డబ్బా యెత్తి చూశాట్ట. కనుచీకట్లో ధగధగలాడుతూన్న ఒకమగబిడ్డ తెల్లనిబట్టలో కప్పబడి వున్నాడు. మెటనే యెక్కడలేనిజాలితో ఆతను చప్పున బిడ్డని యెత్తుకొని వంటినిండా బట్టకప్పి తనయింటికి తీసికెళ్లడం చూసి ఒకదానీదీ చప్పున పరుగెత్తి

కూర్చోపెట్టి పూపుతాడు.”

వచ్చి “ఇదిగో, యీపదిరూపాయలు పట్టుగెళ్లి పిల్లాణ్ణి జాగ్రత్తగా పెంచు... వెంకుపంతులు గారి విధవకూతురు కన్న దీబిడ్డని. ఇంట్లో వుంచడానికి వీలేక సంఘానికి వెళుచి యిల్లా పారెయ్యవలసివచ్చింది. ఈపిల్లవాడిఖర్చు అంతా మాలమ్మగారు భరిస్తారు. నీకు మంచి యినాం యిస్తామని చెప్పారు. రహస్యంగాను, జాగ్రత్తగానూ పెంచు” అని చెప్పింది. ఆతనికి పిల్లలు లేకపోటంవల్ల జోగన్నని చాలప్రేమగా పెంచేవాట్ట. ఖర్చుఅంతా ఆమె రహస్యంగా దానీదానిచేత పంపుతూవుండేదిట. పిల్లవాడు పెద్దవాడై తండ్రితో తోటల్లో గునపం, పాట పట్టుకొని కస్తపడ్డం ఒకసారి తల్లి చూచి “నా కడుపున పుట్టిన నీ కెంతగతి పట్టిందిరా?” అని నెత్తి నోరు కొట్టుకొందిట. కాని పాప మామె యేంచేయగలదు? ఈజన్మకథవిన్న జోగన్న పాకీపిల్లల్ని పెళ్లిచేసుకోటానికి యిష్టపడ లేదుట.

“ఈకథంతా చెప్పి జోగన్న వుసూరు మంటూ చెట్టుకి జార్లపడ్డాడు. నేను అతని మొఖంమీది చిలుచెమట తుడుస్తూ “అయ్యో, పాపం, నీకథ జ్ఞాపకానికి తెచ్చి చాల బాధకలిగించాను. చాల అలసిపోయావు. నావద్ద కొన్ని పిండివంట లున్నాయి. తిందువుగాని ఆదోరువులో ముఖం కడుక్కో. నీవుకూడా బ్రాహ్మణుడవని తెలియగానే నాసంతోషానికి మితి లేదు. ఇదిగో పంచభూతముల సాక్షిగా నీతలమీద తలం

బ్రాహ్మణుల పోస్తున్నా నీమల్లెపూవులతోటి. ఇది వఱకు నాకు జరిగినపెండ్లి అసలు జ్ఞాపకమే లేదు. ఇదే మనసజమైనపెండ్లి” అంటూ నేతెచ్చిన మల్లెపూవులు దోసిలితో జోగన్న తలమీద పోశాను. అతను నానెత్తమీద తిరిగి పోశాడు. మాలో మేము చేసుకున్న యీపెళ్లిచూసి పంచభూతాలు నవ్వావి; కోకిలలు పాడేయి; చిలుకలు, గోరువంకలు నాట్యం చేశాయి. ప్రక్కనున్న గన్నేరుచెట్టు పచ్చనిపూవులని అక్షంతలమల్లే రాల్చి మమ్మని ఆశీర్వదించాయి.

“జోగన్న అదివఱకే ఆతోట కౌలుకి తీసి కొన్నట్టే. చాలపెద్దతోట అనడంచేత సమస్తఫలవృక్షాలు, పూవులచెట్లూ అందున్నాయి తోటమధ్య చక్కనిబంగాళా. దాని కెదురుగుండా పెద్దదొరుపూ, పచ్చిక బైలూ అన్నీ చాల అందంగా వున్నాయి. జన్మమెత్తి అట్టితోట యిదివఱకు చూడ లేదు. మేము పండ్లూ, కాయలూ జాగ్రత్త పెడుతూ, యజమానులనుఖం అలావుంచి మేమే ఆతోటయజమానులమల్లే అనుభవిస్తున్నాం.

“అమ్మా, నాభర్త న న్నిప్పటివఱకూ పువ్వులాగే చూచుకుంటున్నాడు. న న్నేమీ ఎక్కువ కష్టంపడనీయడు. కష్టం అంతా అతనిదే. ఇద్దరూ జోడుపడుల్లాగ ఆతోటం తా

తిరుగుతాము. నాభర్త స్వయంగా నారతో లావుపాటిత్రాడు పేని పెద్దచెట్టుకొమ్మకి పువ్వులా వేశాడు. ప్రతిరోజూ సాయంత్రం నన్ను పువ్వుల్లో కూర్చోపెట్టి పూవుతాడు. అతనికి నేను గతి, నా కతను గతి. తన్ను పెంచి నందుకు కృతజ్ఞతాపూర్వకంగా తండ్రికి జోగన్న అప్పడప్పడు సొమ్మ పంపుతూ వుంటాడు.

“అమ్మా, నా కిష్టమొచ్చినప్పుడు పసుపు, బొట్టూ మొదలైన అలంకారాలన్నీ చేసుకుంటాను. ముచ్చటదీరా అన్నిరకాలపూవుల తోటి నాభర్తే నన్ను అలంకరించి సంతోషిస్తాడు. ఇంట్లోవుండే భయంకరనిర్బంధాలేమీ లేవు. నాభర్త నన్నూ, నాలలంకారాలనీ చూచి పొంగిపోతాడు. నా కొక మొగ బిడ్డ. నా కింక కావలసిన దేమిటి తల్లీ, భగవంతుని దయతప్ప! ఒకమామిడిచెట్టు పునాస కాపు కాచింది. మీవంటినారు తిని సంతోషిస్తారని అమ్మడానికి యీవేళ వచ్చాను. అమ్మా, నిజంగా చెపుతున్నాను. మమ్మల్ని ఈసంఘమే పాకీవాళ్లని చేసింది. చీకటి పడుతోంది, పిల్లవాణ్ణి చూసుకోవాలి. శలవమ్మా మరి.”

ఇట్లా యీకథ విని ఆయింటిఆమె నివ్వెరబోయి మాట్లాడలేకపోయింది, ఎంతసేపు దాకానో!

దారాషికు షాజహాను చక్రవర్తి జ్యేష్ఠకుమారుడు. ఇతను 1658 సం. హిజ్రా బెనుకల్-వ సాఫర్ న] అశ్వీరునగరమున జన్మించెను. అశ్వీరునగరమున ప్రసిద్ధమహమ్మదీయయోగియగు మ్యానుడీను సమాధి గలదు. మహమ్మదుభక్తు లెల్ల రాసమాధిని చూచుటకు పోవుచుందురు. షాజహాన్ కాలమునకు మున్నే యాసమాధి యచట నుండెను. షాజహానుహడ మ్యానుడీనుసమాధిని దర్శించి తనకు పుత్రునిమృతిని ప్రార్థనలు చేసెను. షాజహానున కింతకుము న్నిద్దరు కుమార్తెలు [హూర్ నిసాబీగము, జహనారా బీగము అనువారు] గలరు. షాజహానుప్రార్థనలవలన 'దారా షికు' అనుపుత్రుడు జన్మించెను.

గొప్పమహమ్మదీయయోగి సమాధిచేయబడిన యీ అశ్వీరునగరమున జన్మించుట జేసి దారాషికుకూడ గొప్పనూఁగీమతభక్తు డగుటయు నొకమంచిసంఘటనమే. దారా మొదటినుండియు నూఁగీమతసిద్ధాంతముల ననుసరించువాడై నూఁగీమతభక్తుడుగా మహమ్మదీయులచే పరిగణింపబడెను.

దారాబాల్కశీవిత్మునుగూర్చి షాజహానుశీవిత్ చరిత్ర వ్రాసిన చరిత్రకారులెవ్వరు విశేషముగ నేమియు వ్రాసియుండలేదు. కాని షాజహాను అధికముగ ప్రేమించినపుత్రు డీతడేయని చరిత్రలు చాటుచున్నవి. అందుచే తన్ను విడిచి యేదూరపుపరగణాను గాని తనకు ప్రతినిధిగా పోయి పరిపాలించుటకు దారా వెడలుట కిష్టపడకుండెను. షాజహాన్ తనతక్కిన కుమారులను ఢిల్లీ కిమారముననున్న పరగణాలకు రాజప్రతినిధులనుగా పంపివేసెను. ఔరంగజేబు 'దక్కను'

నకు రాజప్రతినిధిగాను, 'మూరాదు' అను కడపటి కుమారుని మాల్యాకు రాజప్రతినిధిగాను, షూజాను వంగదేశమునకు రాజప్రతినిధిగాను ఉండునట్లు నియమించి వారాయాపరగణాలలోనే రాజధానుల నేర్పరుచుకొని యచట పరిపాలించుచుండ నియమించెను. జ్యేష్ఠ పుత్రునియందుగల యత్యధికముగ ననురాగమున జేసి, అతనినిహడ అలహాబాదుపంజాబురాష్ట్రములకు రాజప్రతినిధిగా నేర్పాటు చేసినను, అత డక్కడకు వెళ్లనక్కరలేకయే యతనిక్రింద యేకెంట్ల నేర్పాటు చేయించి యతడుమాత్రము ఢిల్లీలోనే తనకన్నుల యెదుటనే యుండునట్లు చేసెను. ఇటుల షాజహాను రాకొమరునకు తగని 'గారబము'ను జేయుటచే దారా రాజకీయపరిజ్ఞానము ననుభవమువలన గ్రహించుటకు గల యవకాశముల పోగొట్టుకొనెను. ఇత డొకసారి ఖాందహారుపై నైస్యమును గొని దండువెడలెను. కాని యుద్ధముచేయుదత్తుత లేనివాడగుట యోడిపోయెను. అందువలన దారా యుద్ధతంత్రమున దక్షతారహితుడై. ఇత డెల్లప్పుడు రాచనగళ్లలోనే కాలము గడపిన సుకుమారుడు. ఇతనికి సుగుణగణమున జేర్చదగిన గుణములు కొన్ని గలవు. ఇతడు తన కెట్టివిషమపరిస్థితులు కల్గినను అకలుషితమానసముతో ఆయాపరిస్థితుల ననుసరించి తనజీవితమార్గమును సంస్కరించుకొని మెలగ గల్గెడు క్లాఫునీయమున సామర్థ్యము గలవాడు. ఎట్టి వ్యత్యస్తవిభివము గలవాడయ్యు ఉదాత్తమహత్వ హృదయముగలవాడగుట ఎట్టి వైభవలక్ష్మీయాక్ష వీక్షణములనైన నిర్భయముగ భరింపగల్గును. అసాధారణముగ విరక్తభావముల వినోదింపగలవాడు. 1658-వ సం. హిజ్రాతరువాత షాజహానునకు జబ్బుచేసినప్పుడు

*దారాషికు రచించిన 'మజ్మాఅత్ బెహరైన్' (హిందూ మహమ్మదీయమతము లనెడి సంద్రములకలయిక) అను పరిష్కృతకావ్యము: కలకత్తా ప్రెస్ డెన్సికారేజీలో పరిష్కృత అరబిక్ భాషాసాధ్యాయులగు మహాఫజ్ అల్ హాగ్ గారి (ఎమ్. ఎ.,) వ్యాఖ్యతో ప్రకటింపబడిన గ్రంథమునుండి.

సింహాసనమునకై యాతనికొమరులు నల్వర్లు ఒండొరులతో యుద్ధముచేయునవసరమున దారాక్షాడ ఒక సైన్యమును నడిపించుకొనుటలో తననాయకత్వమును ప్రకటించుటకు తనసామర్థ్యమును వినియోగించినను, మంచిరాజ్యతంత్రమున ప్రజ్ఞామహితుడును, నాయకాగ్రేసరుడును నగు ఔరంగజేబునకు మాత్రము సాటి యని పించుకొనలేకపోయెను. షూజా, ఔరంగజేబు, మూరారులను సోదరులు మువ్వరును తమ గొప్పసైనికదళములతో ఆగ్రాపైకి దండెత్తిరి. దారా వారి నెదుర్కొనజాలకపోయెను. 'సముఘర్' అనునలమున నన్నదమ్ములకు జరిగిన ఘోరసంగ్రామమున దారా యోడిపోయి పారిపోవలసినవాడయ్యెను. అచ్చట నుండి దారా ఆగ్రా, లుహోరు, ముల్తాన్, భాక్నూర్, గుజరాతము, కచ్ మొదలగుస్థలములకు పారిపోయెను. దారా యిటులు పారిపోవునప్పుడు పడినకష్టములు, బాధలు ఒకవిషయదగ్ధ యగును. ఇతని మిత్రు లితని కష్టకాలమున విడనాడిరి. ఇతని కింతకుమున్ను తోడ్పడుచువచ్చిన మిత్రవర్త్యులే యితనిని విడనాడిరి. ఇట్టి విషాదజీవితమార్గమున నీత డధికముగ ప్రేమించినట్టియు, నీతనిమనసున కెక్కినదియు, ప్రాణాధికయు నగు 'నాదర్ బీగము' అనుభార్య స్వర్ణమలంకరించుటతోనే యాతనిజీవితము దుఃఖపర్యవసాయి యయ్యెను. ఇంతటితో అతడు భగ్న జీవితము గలవాడై సర్వస్వమును దైవసంకల్పమునకై విడచి విరక్తుడై కాలము గడుప నారంభించెను.

ఇతడు దేశమెల్లడ తిరుగుచుండ మాలిక్ జీవన్ అను ఆఫ్ఘనువీరునిచే పట్టుకొనబడి ఔరంగజేబుచే పంపబడిన సేనానాయకుల కాపుడలతో ఢిల్లీకి ఖైదీగా గొనిపోవడెను. ఢిల్లీలో ఔరంగజేబు దారా నొక యేసుగుపై కూర్చుండజేసి పురవీధుల నూరేగొప్పజేసెను.

ఔరంగజేబు, దారా యిస్లాముమతమునందు విశ్వాసియై యున్నందుల కతనిని శిక్షింపనెంచి, ఖాశీలను, మూవీలను, మహమ్మదీయన్యాయవేత్తలను పురికొల్పి వారిచే దారాపై కపటచిహారణ, తీర్పు మొదలైనవి జరిపి యతనికి ఉరిశిక్ష విధింపబడునట్లు

చేసెను. ఆతీర్పు ననుసరించి ౧౦౬౯-వ సం. హిజ్రా తరువాత ఒకనాటిరాత్రి దారా యురితీయబడెనని చరిత్రవలన తెలియుచున్నది.

దారాషిఖా రచించినగ్రంథములు :

ఈతనిగ్రంథములన్నిటినిబట్టి యితడు చిన్నతనమునుండియు నూఫీమతమునం దభిమానము గలవాడని కన్పట్టును. ఈతడు ఇస్లాముమతములో నూఫీమతమునకు చెందినవారు రచించినగ్రంథముల నన్నిటిని సమీకర్షముగను, నిశ్చేషముగను చదివి, నూత్నాంశములనెల్ల గ్రహించినట్లు చూపట్టును. ఇతనిగ్రంథములలో నెల్ల నూఫీమతావలంబకుల గ్రంథములలోని సమయోచితమగు వాక్యాని నుదాహరించుచుండుటయు గలదు.

ఇతడు 'కురాను'ను సమీకర్షముగ పఠించి అందలి కొన్ని విషయములపై సందర్భోచితమైనవియు, తనస్వతంత్రవ్యక్తిత్వమును చాటునట్టివియు నగు వ్యాఖ్యలను రచించెను. కొన్ని సందర్భములలో వివాదాంశములపట్ల నితడు ఇదమితమని నిర్ణయించి సారాంశములను తీయుటలో నుపజ్ఞామహితుడై తనరినాడు. ఇతడుచేసిన నూఫీమతవిషయకపరిశోధనలవలన వెల్లడియగువిషయమేమన సత్యముకనుగొనుటలో సునిశితబుద్ధి యేకొలదిమందితో యుండునని. ఈతనిమనస్సు క్రమముగ ఐహికవిషయములపై నాథ వీడి పరతత్త్వవిషయములపై నిమగ్నమైయున్న ట్లితనిగ్రంథములవలన తెలియవచ్చుచున్నది.

ఇతనియిరువదియైదవయేట యితనిమొదటిగ్రంథము రచింపబడెను. 'సఫీనత్-అల్-ఆలి యా' అని ఆగ్రంథముపేరు. ఆగ్రంథము నూఫీమతతత్త్వమును విపులముగ ఘోషించును. ఇందు నాలుగువందల పదునొకండుగురు నూఫీమతావలంబకులగు సాధువులయు, దైవనాత్మాత్కారముచే పునీతజీవితములుగల మహానీయులయు జీవితములు గలవు. ఇందు మహమ్మదు (మతప్రవక్త) యొక్కయు, అతనిభార్యలయొక్కయు జీవిత విశేషములు వివరింపబడినవి. ఈగ్రంథాంతమున "యిందరుమహానీయుల పవిత్రచారిత్రముల నుల్లేఖించిన తనభవిష్యజీవితము సుఖాలవాలము కాగలదను విశ్వా

సముతో గ్రంథమును ముగించుచున్నాను" అని తెలిపి కొనెను.

'ముల్లాసా' యను విశేషముకాలికు డొకసాధు నే యితనిగురువుగా తనగ్రంథమున తెలిపి కొనెను. ఇతని వలననే 'ప్రాణాయామము' మొదలగు మోగాభ్యాసముల నభ్యసించెను.

'రిసావేహాక్'ను అనుగ్రంథ మితని నూడవ కృతి. ఇది మనుజు డాధ్యాత్మికోన్నతిని ఒడయుటకు గల సోపానములు, అవస్థలు తెలిపే మనస్తి గ్రంథము. ఈగ్రంథము ప్రతిపాదించుతత్వ మెద్దియన, దైవము తన కిష్టుడగు భక్తుని ఆత డెట్టి తాకికమునుపరిస్థితులలో నున్నను తనవైపున కాకర్షించుకొని యాతనిచే లోకోద్ధరణకార్యముల జేయించునని. "నే నెప్పు డేగ్రంథమును వ్రాయ సంకల్పించినను కురానుగ్రంథమునుండి శకునములను * చూచి యాగ్రంథమున లభించిన శకునముల స్వభావానుసారములవలన పరిశీలన మొనరించి యవి ప్రోత్సాహజనకముగ నున్నచో ఆగ్రంథరచనమున కారంభించుచుండు"నని దారా యొకచో తెలిపెను.

'హాక్'ను అనుగ్రంథమును, ఇట్టిశకునమును చూచుకొని అనుసారముగ నున్నందుననే వ్రాసినని యొకచో దారా తెలుపుచున్నాడు.

దారా వివిధమతతత్వములను సరిమర్చకదృష్టితో చదివి (Comparative study of religions) అందలిసారమును గ్రహింప నభిలాష గలిగియుండెను. ఇతడు క్రైస్తవుల మతగ్రంథమున బైబిలు ప్రాతనిబంధనను, క్రొత్తనిబంధనను చదివి అందు ముఖ్యముగ దావీదుక్రీస్తులను, ఇతరగ్రంథభాగములను దీక్షతో పఠించి అందు తనకు కావలసినతత్వము లభింపనందున

హిందువులమతగ్రంథములగు నుపనిషత్తులను పరిశీలనతో పఠించి యందలి యేబదియధ్యాయములను పరిష్కరించి భాషలోని కనువదించెను. ఆగ్రంథమునకు ఉపనిఖాత్ లేక సిట్టి-ఇ-అక్బరీ అనునామకరణము చేసెను. ఈ గ్రంథమును ౧౦౬౭-వ సం. హిజ్రా వెనుక రచించెను. అనగా ఇతనికి ఉరిశిక్ష విధింపబడుటకు రెండు సంవత్సరములకు పూర్వము. ఈయుపనిఖాత్ నందలి గొప్పగుణ మేమన, ఇందలి పరిష్కరితభాష సులలితమైన శైలిచే నొప్పారుచు చక్కగ నర్థముననట్టిభాష యగుటయే.

దారాకు ఉపనిషత్తులను ఎందులకు తృప్తి కల్పించె ననగా అందు 'దేవు డొక్కడే' అనువిషయమే సిద్ధాంతము చేయబడుటచే.

హిందువులవేదములలో ఏకేశ్వరునిగూర్చిన శ్లోకములు ఇతడు నేకరించి వానినిహూడ తన 'ఉపనిఖాత్' గ్రంథమున జేర్చి వానియర్థవివరణము చేసెను. ఇత డుపనిషద్వాక్యములను పరిష్కరితభాషలోనికి సరిగా, అనగా మూలానుసారముగ అనువదించెను. మూలగ్రంథములగు ఉపనిషత్తుల యర్థములను కాశీనగరమున గల ప్రసిద్ధపండితులవలనను, నన్నాస్థులవలనను తెలిసికొనెను. ఎట్టికఠినమైన సిద్ధాంతముగాని, యెట్టి వేదాంతవిషయముగాని చిక్కవిడక మనస్సు నాందో శనపరచు ఎట్టికిష్టమునైనను యీ యుపనిషత్తులను చదివినట్లయిన నజ్ఞానమునెడు చీకటియు, మంచును భాస్కరప్రభచే తొలగిపోవునటులనే విచ్ఛేదమునని నాదృఢనిశ్చయమనియు, కురానులో సంశయాస్పద విషయములుహూడ ఉపనిషత్తులవలన వీడుననియు దారా తన'యుపనిఖాత్' గ్రంథపీఠికలో తెలిపెను.

* ఇట్టి సంప్రదాయాచారము హిందువులలోహూడ గలదు. రామాయణ, భారత, భాగవత, భగవద్గీతాది హిందూమతగ్రంథములలో నేదైన నొకదానిని చేతగాని యుద్దిష్టకార్యమును మనమున నిష్ఠతో ధ్యాన మొనరించుచు, దైవమునుహూడ తలచుచు నిమిలితనేత్రుడై గ్రంథములో నొకానొకచో నొకపుల్ల నుంచి యచట గ్రంథమును తెరచి యచటగల కథాఘట్ట మెట్టిదియో చూచుటవలన తమకార్యము నెరవేరునో లేదో నిర్ణయించుకొందురు. గ్రంథమునుండి శకునములు గొనుటయన నిదే.

‘కిటా-ఇ-మక్ నూన్’ అను నొకపరివ్యవగ్రంథమునకూడ మతవేదాంతవిషయకము లగు సంశయాస్పదసమస్యల నన్నిటిని విడగొట్టగల గ్రంథము హిందువుల యుపనిషత్తేయని తెలుపబడినది.

ఉపనిషత్తులను పరివ్యవ్ భాషలోని కనువడించుటలో తనయుద్దేశ మేమని తెల్పుకొనెననగా, “నాకు సంశయాస్పదమును విషయములన్నియు నీయుపనిషత్తువలన విడిపోయినందున నాకొరకును, నాసంతతివారికిని, నాన్నేహితులకును, మతతత్త్వపరిశోధకులగు నెల్లరకు నుపయోగించునను విశ్వాసమున నీయనువాద మొనర్చితి” ననెను.

భగవద్గీత పరివ్యవ్ భాషలోని కనువడింపబడుటకు దారాయే ప్రోత్సాహకారకు డని “ఇండియా ఆఫీసురైబ్రరీ”లో భద్రపరుపబడిన దారా వ్రాసిన వ్రాతప్రతి నెం. ౧౯౪౯ లోని విషయమువలన తెలియవచ్చుచున్నదట.

దారా పరివ్యవ్ భాషలో గద్యగ్రంథములనే కాక పద్యకావ్యములనుకూడ రచించెను. ఇతని పరివ్యవ్ భాషలోని పద్యము లితనికాలముననే జనులచే చదువబడుచు మెప్పునందుచుండెడివట.

దారా చిత్రకళాదిలలితకళలయం దభినివేశమును, శ్రీతియు నధికముగ గలిగియుండెడివాడు. ఇతడు పరివ్యవ్ లిపిని వ్రాయుటలో కడుసమర్థుడు. సం

స్కృతభాషలో రచింపబడిన యోగవాసిష్టమును వేదాంతగ్రంథమును దారాయే పరివ్యవ్ భాషలో కనువడింపబడుటకు ప్రోత్సాహకారకుడయ్యెనని చరిత్రవలన తెలియుచున్నది. ఇందులకుపబలకముగా నొకవిషయము తెలుపబడుచున్నది.

దారా కొకనాటిరాత్రి స్వప్నమున వసిష్టరామచంద్రులు కనబడినట్లును, రామచంద్రు డేదియో మధురపదార్థమును తినుటకై దారా కిచ్చినట్లును, దారా దానినిగొని భుజించినట్లును కనుపించెను. ఆస్వప్నవృత్తాంతము గడచిన కొంతకాలమునకు తన యాస్థానవిద్వాంసులలో నొక్కనిచే యోగవాసిష్టమును పరివ్యవ్ భాషలోని కనువడింపజేసె నని తెలుపబడెను.

ఈ ‘మజ్మా-ఆల్-ఛహరైన్’ అనునీతనికృతియే యితనిని విచారణచేసి శిక్షింప నియోగింపబడిన ఖాజీలు, మాల్వీలు, ఇతరధర్మశాస్త్రవేత్తల సమితి యెదుట పరిశోధనకై యుంచబడెను.

పీ రీగ్రంథభాగములు చదివి చక్రవర్తియగు జౌరంగజేబుమతమును ‘సునీ’ మతమునకు వ్యతిరేకముగు మతము నవలంబించినద్రోహియనియు ఆతనిగ్రంథము ఆతనిమతమున కుపబలము రచించెననియు నేరమారోపించి యాతనికి ఉరిశిక్ష విధించిరి. హిందూమహమ్మదీయ మతసామరస్యమును బోధించు మతగ్రంథరచనమే యాతనియురిశిక్షకు తోడ్పడినదయ్యెను.

ఇ ం టి టి

వరదా వెంకటరత్నం, రాజమండ్రి.

విద్య

జూరుచక్రవర్తుల పరిపాలనాకాలమున రష్యా విద్యలో చాల వెనుకబడియుండెడిది. అప్పుడు నగరవాసులలో నూటికి ౪౦.౬ వంతులమందియు, గ్రామవాసులలో నూటికి ౭౨.౩ వంతులమందియు నిరక్షరకుటుంబముల నుండెడివారు. దీనికి ముఖ్యమైన కారణము జూరుచక్రవర్తులవలంబించిన విద్యానీతియే! ప్రభుత్వకోశమునుండి విద్యనిమిత్తము కనుస్వల్పముగ వెచ్చింపబడుచుండెడిది. ఆస్వల్పమైతములో నధికాంశమును విశ్వవిద్యాలయములే కలపించుచుండెడివి. అందువలన ప్రాథమికవిద్య కేవలము నామమాత్రముగ నుండెడిది.

దీనికితోడు ఉన్నకొలదివిద్యాలయములలోను బొత్తుగ స్వాతంత్ర్యముండెడిదికాదు. విద్యార్థులు తుదకు గ్రంథాలయమునకు గాని, నాటకప్రదర్శనమునకు గాని వెళ్లుటకు సహితము ఉపాధ్యాయుల అనుమతిని బహుశః పలికియుండెడిది. రష్యనుభాష మాతృభాషకానిరాష్ట్రములందు సహితము దానిలోనే బోధనయంతయు గావించబడుచుండెడిది. పరీక్షలు చాలకఠినముగ నుండెడివి. నూటికి షుమారు ౭౦ మంది తప్పింపబడుచుండెడివారు. ఉపాధ్యాయుల ఆదర్శము విజ్ఞానవ్యాప్తియై యుండుటకు బదులు రాజభక్తిని పెంపొందించుటయై యుండెడిది. దీనికి నిదర్శనముగ నప్పటిపాకపుస్తకములలోని క్రిందిసంభాషణను గమనింపుము:

ప్రశ్న :— నీకు జూరుచక్రవర్తియొడ నేయేధర్మములు గలవని మతము బోధించుచున్నది?

ఉత్తరము :— భక్తి, విశ్వాసము, శ్రేమ, సేవ, సిద్ధులను సరిగచెల్లించుట, వీనినన్నిటిని భక్తివిశ్వాసములను వానిలో నిమిచ్చి చెప్పవచ్చును.

అసలు అంకెలతోను, పాకపుస్తకములలోని ప్రశ్నోత్తరములతోను పనియేలేదు. మూడవ అల్లెగ్జాండ్రుచక్రవర్తి యొకసందర్భమున కెట్లు వ్రాసెనో గమనింపుము: “కర్షకులు తమపుత్రులను పాఠశాలలకు పంపుట కడువిచారణీయమైన విషయము.” అతడే మరొకసందర్భమునం దిట్లు వ్రాసెను: “విద్యను రద్దు చేయవలెను.” పాఠకుల దృక్పథ మిట్లున్నప్పుడు విద్య వ్యాప్తిగాంచలేదనుటలో నాశ్చర్యములేదుగాదా!

ఇట్లు విద్యవిషయమునందు వెనుకబడియున్న దేశములో ప్రజామోదకరముగ ప్రభుత్వ మేర్పడినప్పుడు దాని ప్రభుత్వరహితము విద్యావ్యాప్తిని గావించుటయేగాదా! అందుచే సోవియటుప్రభుత్వము అధికారమునకు వచ్చినంతనే దానివిషయమై విశేషశ్రద్ధను వహించెను. ప్రత్యేకముగ లెనినగారిధర్మపత్ని విద్యావ్యాప్తికై పాటుపడసాగెను. ఈ ప్రయత్నములఫలితముగ ప్రతిప్రదేశమందును విద్యాలయములు మొలకలెత్త నారంభించెను. ౧౯౧౪-వ సం. పు జర్మను సంగ్రామమునకు పూర్వము రష్యాలో ౭౨,౩౬,౦౦౦ మంది విద్యార్థులుమాత్రమే యుండెడివారు. కాని ౧౯౨౦-వ సం. ము నాటికి వాసిసంఖ్య ౯౨,౧౦,౦౦౦ కు పెరిగెను. ఇంతలో దురదృష్టవశమున దేశములో నంతఃకలహములు చెలరేగుటయు, విదేశములతో యుద్ధములు పొసగుటయు సంభవించెను. అందుచే ౧౯౨౨-వ సం. ము నాటికి విద్యార్థులసంఖ్య ౬౮,౦౮,౦౦౦ వరకు తగ్గిపోయెను. తదుపరి శాంతి నెలకొనుటవలన తిరిగి విద్యార్థులసంఖ్య క్రమముగ పెంపొందసాగెను ౧౯౨౮-వ సంవత్సరములో వాసిసంఖ్య ౯౭,౯౭,౦౦౦ వరకును, ౧౯౨౯-వ సంవత్సరములో ౧,౧౭,౯౦,౦౦౦ వరకును వృద్ధిసందెను. ఈయభివృద్ధి మరియొకవిధముగ కూడ పేర్కొనవచ్చును. ౧౯౧౪-వ సంవత్సరములో

చదువుకొనుటకు తగినవయస్సు (School age) గల బాలబాలికలలో కేవలము నూటికి ౪౫ మొదలు ౫౦ మందినాత్రమే పాఠశాలల కేసుచుండిరి. కాని ౧౯౨౯-౨౦ సంవత్సరము నున్నప్పటికి వారిసంఖ్య నూటికి షుమారు ౯౩ మందివరకు పెచ్చెను.

ఈ మధ్యనే రష్యాలోగలిగిన విశేషవిద్యావ్యాప్తి క్రింద కేంద్రీకృతమైన పట్టికవలనకూడ విశదము కాగలదు:—

	పురుషులలో	స్త్రీలలో
	విద్యగలవారు (నూటికి)	విద్యగలవారు (నూటికి)
౧౯౨౭	౩౩.౭	౧౧.౭
౧౯౨౦	౪౪.౬	౨౫.౮
౧౯౨౧	౪౬.౬	౨౭.౮
౧౯౨౭	౫౮.౨	౪౪.౪

పైపట్టికవలన ౧౯౨౭-౧౯౨౦ సంవత్సరముల మధ్యకాలములో, అనగా ౨౪ సంవత్సరములలో నెంత విద్యావ్యాప్తి జరిగినదో అంతకు కొంచె మెక్కుడుగనే ౧౯౨౧ ౧౯౨౭ సంవత్సరముల మధ్యకాలములో (అనగా ౬ సంవత్సరములలో) జరిగినట్లు లేటతెల్లమగుచున్నది.

ఇట్లు సోవియటుప్రభుత్వాధికారముక్రింద విద్య కడువ్యాప్తిగాంచెను. ఐనను ౧౯౩౦-౩౧ సంవత్సరములో గ్రామములందింకను ౧౫ సంవత్సరముల మొదలు ౩౫ సం.ల వయస్సుగలవారు ౧,౮౦,౦౦,౦౦౦ మంది నిరక్షరకుటుంబ మిగిలిపోయిరి. అందుచే ౧౯౩౧-౩౨ సంవత్సరములో సోవియటుప్రభుత్వము ౮ సంవత్సరముల ప్రాయముదాటిన బాలబాలికల కందరికిని నిర్బంధోచిత ప్రాథమికవిద్యను ప్రవేశపెట్టెను. దీనివలన ౧౯౩౧-౩౨ సంవత్సరములో విద్యార్థులసంఖ్య ౧,౬౦,౦౦,౦౦౦ వరకును పెంపొందెను.

ఈరీతిగ విద్యాభివృద్ధిని గావించుటకు వలయు ధనమును వెచ్చించుటకు సోవియటుప్రభుత్వము వెనుదీయుటలేదు. జారుచక్రవర్తి లెఫ్టను విద్యనిమిత్తము ౩౮,౧౦,౦౦,౦౦౦ రుబుల్ను అధికముగ

వ్యయ మొనర్పలేదు. కాని సోవియటుప్రభుత్వము ౧౯౩౦-౩౧ సంవత్సరములో ౧౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ రుబుల్ను, ౧౯౩౧-౩౨ సంవత్సరములో ౨౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ రుబుల్ను ఖర్చుపెట్టెను.

సోవియటుప్రభుత్వము విద్యార్థులసంఖ్యను పెంపొందించుటకేకాక, ఉపాధ్యాయులసంఖ్యనుకూడ తగినట్లు వృద్ధిగావించుటకు యత్నించుచున్నది. ౧౯౩౦-౩౧ సంవత్సరమునందు రష్యాలో ౩ లక్షలమంది ఉపాధ్యాయులుండిరి. ఇప్పుడు వారిసంఖ్య మరింత పెరిగినది.

కేవలము విద్యావ్యాప్తిని గావించుటతోనే సంతుష్టిపడక, సోవియటుప్రభుత్వము విద్యార్థిధానములో సహితము నూత్న పథములను ద్రోశుచున్నది. జారుచక్రవర్తి పరిపాలనసమయమున రష్యనుభాషలోనే విద్య గరుపబడుచుండెడిది. దీనివలన రష్యనుభాష మాత్రమే భాషకానివారికి విద్యనభ్యసించుట కష్టమనిపించెడిది. సోవియటుప్రభుత్వమువారు పైపద్ధతిని విసర్జించి మొత్తము ౩౬ భాషలలో విద్యను గరపుచున్నారు. మైనారిటీసంఘములకు చెందినవారికందరికిని పాఠపుస్తకములను సప్లయిచేయుటకు మాస్కోనగరమున ప్రత్యేకముగ నొకముద్రణాలయము స్థాపింపబడినది. ఈముద్రణాలయము ౧౯౧౮-౧౯ సంవత్సరములో ౨,౮౦,౦౦,౦౦౦ తావుల (తావునకు దాదాపు ౪౦,౦౦౦ అక్షరములుండును) పతనగ్రంథములను అచ్చువేసినది. మైనారిటీసంఘముల విద్యాలయములకు తగిన ఉపాధ్యాయులను సప్లయిచేయుటకుగాను ప్రత్యేకముకొన్ని క్రైయినింగుపాఠశాలలుకూడ నెలకొల్పబడినవి.

బాలబాలికలకు జీతములు లేకుండగనే విద్య గరుపబడుటయేకాక, కలము, కాగితములును, పతనగ్రంథములును, ప్రయాణపుగుర్తులును, ప్రాతకాల భోజనమును ఉచితముగ నొసగబడును. ఇట్లే తదితర సౌకర్యములన్నియును గావించబడును. జారుచక్రవర్తి రాజ్యకాలమునం దొక్కొక్క విద్యార్థినిమిత్తము ౮ మొదలు ౧౨ రుబుల్నువరకు ఖర్చుపెట్టబడుచుండెడిది. కాని సోవియటుప్రభుత్వము ౧౯౨౮-౨౯ సంవ

తృనములో నొక్కొక్కవిదాకికి ౪౩ రుబుల్లు చొప్పునను, ౧౯౨౯-వ సంవత్సరములో ౨౨ రుబుల్లు చొప్పునను, ౧౯౩౦-వ సంవత్సరములో ౬౩ రుబుల్లుచొప్పునను వెచ్చించెను.

పాఠశాలపరిపాలనను సామాన్యముగ విద్యార్థులే కొనసాగించుచుండుదురు. వారే పాఠశాలతరపున వ్రాతపత్రికలనుకూడ నడుపుచుండుదురు. విద్యార్థులు కేవలము పఠనగ్రంథములతోను, పరీక్షలతోను సంతృప్తిపొందక పెక్కుబాతీయవ్యవహారములందుసహితము పాల్గొనుచుండుదురు. అనాథలకు సహాయమునరుట్ట, గ్రంథాలయములలోను, పఠనమండీరములలోను ఉపన్యాసములు మొదలగువాని నేర్పరుదుట, గ్రామపారిశుధ్యమును పెంపొందించుట, ఆవిద్యను పోదోలుట, బాలబాలికల సభలను జరుపుట, వ్యవసాయములో నభివృద్ధిప్రదములగు మార్గములను ప్రవేశపెట్టుట, జ్ఞానాభివృద్ధిదాయకమైన వాఙ్మయమును పంచిపెట్టుట మున్నగు పెక్కువిషయములందు వారు కడుక్రద్ధనుసహించుదురు. స్వీయజ్ఞానాభివృద్ధికి వినోదయాత్రలకును, యంత్రాలయములు, చిత్రవస్తుప్రదర్శనశాలలు మున్నగువానిని దర్శించుటకును అవకాశము లభించినప్పుడెల్ల వెడలుచుండురు.

ఇట్లు బాలబాలికలకేకాక ఆంధ్రులకు, బధిరులకు, కార్మికులకు, కర్షకులకు, పైనికులకు, నావికులకు, తదితరపౌరులందరికిని విద్యగరపుటకు ప్రబలమత్సములు సలుపబడుచున్నవి. ఇందులకుగాను వార్తాపత్రికలు, సినిమాప్రదర్శనములు, నాటకరంగములు, సంచారగ్రంథాలయములు, రేడియోలు, చిత్రవస్తుప్రదర్శనశాలలు మున్నగుసాధనములన్నియు సాగ్యమైనంతదనుక నుపయోగింపబడుచున్నవి. ఫలసంకోచముచేతనే వీని నన్నిటినిగూర్చి విరివిగవ్రాయుటకు వీలుపడుటలేదు.

విద్య యిట్లు సర్వతోముఖముగ సభివృద్ధిపొందుచుండుటవలన రమ్యాలో వార్తాపత్రికలు, గ్రంథములు మున్నగువాని ప్రకటన నానాటికిని హెచ్చుచున్నది. ౧౯౧౩-వ సంవత్సరములో రమ్యాయందు ఘూమారు ౧౬౩ వార్తాపత్రికలే ప్రకటింపబడుచుండెడివి. కాని

౧౯౨౮-వ సంవత్సరములో వానిసంఖ్య ౨౭౦ వరకు పెరిగెను. ఇట్లే ౧౯౧౩-వ సం. లో ౧౧,౯౦,౦౦,౦౦౦ గ్రంథప్రతులుమాత్రమే ముద్రింపబడెను. కాని ౧౯౨౮-వ సంవత్సరములో వానిసంఖ్య ౨౨,౩౦,౦౦,౦౦౦ వరకు పెంపొందెను.

అవిరకాలములో నీ రమ్యాదేశములో నవిద్య రూపుమాసిపోగలను. భారతదేశమునకుకూడ నట్టి యదృష్ట మెప్పుడబ్బునోగదా!

స్త్రీలు

నేటి రమ్యనుసంఘములో స్త్రీలకు గల స్థానమును పరిపూర్ణముగ నవగాహమొనర్చుకొనవలెనన్న వారి పూర్వస్థితినిగూర్చి కృష్ణముగనైనను కొంత తెలిసికొనవలెను. బారుప్రభుత్వకాలమున రమ్యాలో స్త్రీలకు రాజకీయముగగాని, సాంఘికముగగాని, ఆర్థికముగగాని లేకమైనను స్వాతంత్ర్యముండెడిదికాదు. విద్య మొదలే సున్న. ఆదినములలో స్త్రీలు కేవలము గృహకృత్యములను నిర్వహించు దాసీజనముక్రిందను, పురుషుని కామలిప్సను దీర్చుసాధనములక్రిందను, సంతానము నుత్పత్తి గావించు యంత్రములక్రిందను పరిగణింపబడెడివారు.

ఇట్టియెడ స్త్రీలకు వివాహవిషయములో నిసుమంతయైనను స్వాతంత్ర్యముండెడిదికాదని వేరుగ చెప్పనక్కరలేదుకదా! సాధారణముగ తండ్రియే పుత్రికలకు వరుని నిశ్చయించుచుండెడివాడు. ఈ నిశ్చయములో బుత్రికసౌఖ్యముకన్న తనకులభించు కన్యాశుల్కమునుగూర్చియే యెక్కుడుశ్రద్ధ వహించెడివాడు. చర్చియాజమాన్యమున జరుగు వివాహములే చట్టసమ్మతమైనవిగ భావించబడుచుండెడివి. భర్త యెట్టివాడైనను భార్య అతనియడుగులకు మడుగులాత్తుచు భయభక్తులతో మెలగుచుండవలెనని చర్చి ఆదేశించుచుండెడిది. దైవోర్పు (విదాకులు) పొందుట బహుకష్టముగ నుండెడిది. భర్త వ్యభిచరించెనని సాక్షులద్వారా రుజువు చేయగలిగినప్పుడుమాత్రమే దైవోర్పును బడయుటకు

వీలగుచుండెడిది. భార్య తనతో కాపురముచేయుటకు నిరాకరించినప్పుడు ఆమెను బలవంతముగ లాగికొను పోవుటకును, వ్యభిచరించినప్పుడు కారాగారమున దెట్టిం చుటకును భర్తకు అధికారముండెడిది. పితృస్థానములో ౧౩ వంతులు కుమారునికిని, ౧ వంతు మాత్రము కుమార్తె కును సంక్రమించుచుండెడిది. భార్య ఆస్తిపైన భర్తకు సర్వాధికార ముండెడిది.

ఇట్లు సర్వవిధములను స్త్రీలను నీచముగను, నిక్కు వ్యయముగను చూచుచుండుటవలన నాటి రష్యనుసంఘము పెక్కు ఆవర్థములకు గురియగుచుండెడిది. నేను భారత దేశమున నున్నట్లే శిశుమరణములు చాలపెచ్చుగ నుండెడివి. సకటున నూటికి ౨౭ మంది శిశువులు జనన ముందినసంతత్యరములో పుగ నే మరణించుచుండెడివారు. కొన్ని కొన్ని ప్రదేశములలో శిశుమరణసంఖ్య నూటికి ౭౫ వరకుకూడ ప్రాకుచుండెడిది. తన నైద్యసహాయము లభింపకుండుటవలన ప్రసూతిసమయమున పెక్కుమంది తల్లులు మరణించుచుండెడివారు. పడుపు వృత్తి విపరీతముగ వ్యాప్తమగుచుండెడిది. దీనిని చట్టము సహిత మామోదించుచుండెడిది. ఆనాధబాలబాలిక లసంఖ్యాకముగ నదీనదయులలో విసరివేయబడుచుండెడి వారు. ధర్మపత్నికివినా జనించిన సంతానమునకు తండ్రి తన మాస్తిలో గొంతభాగ మివ్వవలదినను చట్ట మంగీక రించెడిదికాదు. ఇట్లే మరి పెక్కు దురాచారములు ప్రబలముగనుండెడివి.

తా నధికారమువహించినంతనే సోవియటు ప్రభుత్వము వైనపేర్కొనబడిన ఘోరదురాచారముల నన్నిటిని యాపుహుప సమగ్రటి పెక్కు చట్టములను గావించెను. ఆచట్టముల ఫలితముగ స్త్రీలకు రాజకీయముగను, సాంఘికముగను, ఆర్థికముగను, వేమేల, సర్వవిధములను పురుషులతో బాటు సమానముగ ప్రతిపత్తి లభించెను ఒకానొక సందర్భమున లెనిమకుహాశయుడు “ప్రతి వంటమనిషికిని రాజ్యపరిపాలన తెలిసియుండవలెను. (Every cook should learn how to govern the state)” అని ప్రకటించియుండెను. అట్టియెడ

స్త్రీలకు పురుషులతో బాటు సమానముగ ప్రతిపత్తి యొసగబడుటలో నాశ్చర్యము లేదుగదా!

నేటి రష్యనుచట్టము స్త్రీలకు వోటింగు అధికారము నిచ్చినది. మెనారిటీదాటిిన ప్రతిస్త్రీ — ఆమె వివాహితయైనను, అవివాహితయైనను, విధవియైనను, సభనయైనను — వోటుచేయవచ్చును. అధిక సంఖ్యాకులచే నెన్నకొనబడినప్పు డామె యెట్టియున్నత పదవి నైనను అధిష్టింపవచ్చును. చట్టముపై రాజకీయాధికారములను స్త్రీలకు ప్రసాదించినను ప్రప్రథమమున వారు వాటిని విరివిగ నుపయోగించుకొనలేదు. దీనికి తరతరములుగ వచ్చుచున్న దాస్యము శిల్పగతమున టయే ముఖ్యకారణము. చాలకాలము పంజరనిబద్ధమై యున్న కీరము స్వేచ్ఛలభించినప్పుడు సహితము రెక్కలురిప్పుకొని వినిర్మూలాకాశపథమున కెగసిపోవుటకు వెరచుచుండుట మన మెరిగినవిషయమేగదా! ఇట్లే రష్యను స్త్రీలను స్వేచ్ఛలభించిన తొలుదొల్లదినములలో వర్తించిరి. కాని కాలక్రమమున వారు రాజకీయాధికారములను పరిపూర్ణముగ నుపయోగించుకొన నారంభించిరి. నేను పెక్కుమంది స్త్రీలు గ్రామ, పట్టణసంఘముల (Village and Town Soviets) కు అగ్యభూరాండ్రుగ పనిచేయుచున్నారు. మహమ్మదీయ మతము ప్రాబల్యముతో నున్న సోవియటురాజ్యభాగము లందుసహితము స్త్రీలు వోటింగుచేయునిమిత్తము పరదాను పూర్తిగ విసర్జించుచున్నారు. వీరిలోనే పెక్కుమంది సభ్యత్వమునకు సహితము పోటీచేయుచున్నారు. ౧౯౨౭-న సంవత్సరమునాటికే రష్యాప్రాగ్దిశయము (Asiatic Russia) ౧౭,౦౦౦ మంది స్త్రీలు స్థానిక పురోవియటుసంఘములలో స్థానమును బడయగలిగిరి.

ఇట్లే సాంఘికముగకూడ పెక్కు సంస్కరణములు ప్రవేశపెట్టబడెను. ‘సివిలు’ వివాహముమాత్రమే చట్టసమ్మతము గావింపబడెను. ఇట్లని మతమునకు వివాహముతోగల సంబంధముంతయు త్రెంచివేయబడెనని భావింపరాదు. నేటికిని మతసిద్ధాంతములపై విశ్వాసము గలవారు తదనుగుణ్యముగనే పరిణామమును జరిపించుకొన

వచ్చును. కాని వారుసహితము మున్నందు వివాహముల
“రిజిస్ట్రేషను ఆఫీసు”నుండి తగిన “సర్టిఫికేట్టు”ను
బహుమతము.

నేను రమ్మలో వివాహముగావించుకొనుట
కడుసులభము. వధూవరు లే “రిజిస్ట్రేషను ఆఫీసు” వద్ద
కై ననునెల్లి స్వల్పమైన రుసుమును చెల్లించినచో పది,
పదిహేనునిమిషములలో పరిణయమహోత్సవమంతయు
పూర్తికాగలదు.

వివాహము గావించుకొను తెంతసులభమో,
డైవోర్సును బహుముఖముడ నంతసుకర మొనర్చబడినది.
దంపతులిరువురును డైవోర్సును కోరినచో తీరుములో
దానిని ‘రిజిస్ట్రేషను ఆఫీసు’ ద్వారా బహుమతమును
దంపతులిరువురినో నొకరుమాత్రమే డైవోర్సును కోరి
నప్పుడుమాత్రము కోర్టుకు వెళ్ల వలసియుండును. అప్పు
డైనను కోర్టువారు డైవోర్సును కోరుటకుగల కారణము
లనుగూర్చి ప్రశ్నింపరు. సంతానపుసంరక్షణ, డైవోర్సు
పిమ్మట నుభయపక్షములపోషణ మున్న నుపయములను
గూర్చిమాత్రమే విచారించి తననిర్ణయమును గావించురు.
తదితరపాశ్చాత్యదేశములందు నేటికిని సతీపతులలో
నెవరో యొకరు న్యభిచరించినప్పుడుగాని, కడుమ్రో
ముగనో, నిర్ణయముగనో వర్తించినప్పుడుగానిమాత్రమే
డైవోర్సు ఇవ్వబడును. ఇది చాలతప్పనియు, భార్య
భర్తలలో నెవరైననొకరు ఆశీనంతమాత్రముననే
డైవోర్సు నిచ్చుట సంఘమునకు శ్రేయస్కరమనియు
బెర్నార్డుమెగారు తమగ్రంథములలో నొకదానియందు
(in Getting Married) వాదించిరి. చూడగ సోవి
యట్టుప్రభుత్వమువారు మెగారువానియు నమలునందుచి
నట్లున్నారు.

ఈ సంవత్సరముననే వివాహమునుగూర్చియు,
విడాకులనుగూర్చియు మరికొన్ని నిబంధనలనుసహితము
పేర్కొనవలసియున్నది. సోవియట్టుప్రభుత్వపుచట్టము
ప్రకారము ౧౬ సంవత్సరములవయస్సునకు లోబడిన
బాలికకుగాని, ౧౮ సంవత్సరముల ప్రాయముకన్న
తక్కువగల బాలునికిగాని వివాహముచేయుటకు పిలు

లేదు. ఈనిర్ణీతప్రాయములకు దంపతులలో నెవరి
వయస్సు తక్కువయైనను వారివివాహము వెంటనే రద్ద
గును. ఐతే నిర్ణయింపబడినప్రాయములకన్న వధూవరుల
వయస్సు తక్కువగనున్నదని రుజువైనతెదీనాటికి వారికి
సంతానము కలిగినను లేక గర్భధారణ జరిగినను వివాహము
రద్దుకానేరదు. బహుపత్నీత్వము చట్టవిరుద్ధము. వివా
హితుడైన పురుషుడుగాని, స్త్రీగాని డైవోర్సును పొంద
కయే పునర్వివాహముగావించుకొనిన శిక్ష విధింపబడును.
పిచ్చివారుగాని, మందముతులుగాని వివాహముగావించు
కొనరాదు. వివాహమైనపిదపసహితము స్త్రీ తనపూర్వ
నామధేయము నిచ్చునచ్చినచో యథాతథముగ నుంచు
కొనవచ్చును. భర్త గ్రామాంతరమునగాని, స్థలాంతరమున
గాని నివాసమేర్పరుచుకొనినప్పుడు భార్య యిష్ట
మైనచో నతని ననుగమింపవచ్చును. లేదా, యాప్రదే
శమునందే యుండవచ్చును.

ధర్మయుతముగ వివాహమైనప్పుడుకలిగిన సంతా
నమున కెట్టిహక్కులు గలవో, అవివాహితుల సంతాన
మునకు (illegitimate children) కూడ నట్టిహక్కులే
ప్రసాదింపబడినవి. అవివాహితయగు స్త్రీకి గర్భము
వచ్చినచో నామి ప్రసవకాలమునకు మూడుమాసములు
ముందుగ నెప్పుడైనను ‘రిజిస్ట్రేషను ఆఫీసు’నకు వెళ్లి
గర్భధారణకు కారకుడైనవాని నామమును తెలుప
వచ్చును. ఇట్లు తెలుపబడినరెండువారములలోగా కారకు
డైనట్టిగా డేయభ్యంతరమును తెలుపకపోయినగాని,
లేక తాను కారకుడను గానని నిరూపింపలేకపోయిన
గాని జననముకానున్న శిశువును పోషించుభారమంతయు
నతనిపై వేయబడును.

గర్భరిచ్చిన్నయు గావించుకొనుటకొన్నికొన్ని
సందర్భములందు చట్టసమ్మత మొనర్చబడినది. అది
వరకే నలుగురైదుగురు సంతానముగల కార్మికురాండ్రు
గాని, తిరిగి గర్భమును ధరించుటవలన ఆకోగ్యము పరి
పూర్ణముగ భగ్గుమగునని వైద్యులుచెప్పినప్పుడుగాని,
ఆరికస్థితి కడుక్లిష్టముగ నున్నప్పుడుగాని గర్భరిచ్చి
న్నయు గావించుకొనుటకు చట్టము అనుమతించును.

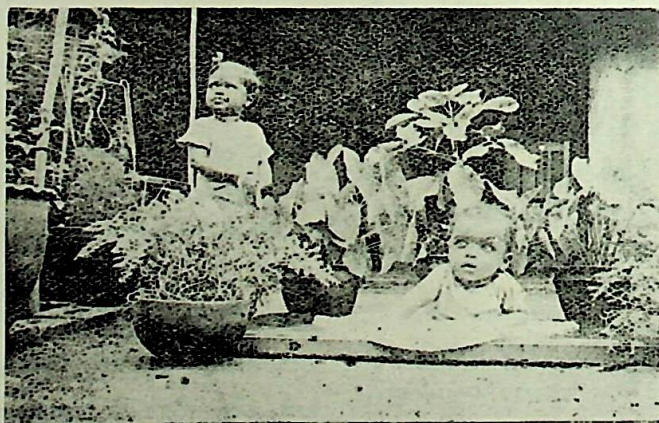
కాని ప్రభుత్వపు టుత్తరపును బడసిన వైద్యులు మాత్రమే గర్భవిచ్ఛిన్నము గావించవలెను. గర్భవిచ్ఛిన్నము చట్టసమ్మతమొనర్పబడుటవలన రష్యాలో ననాథ బాలబాలికలసంఖ్య తగ్గినదనియు, శిశుమరణములు క్షీణించినవనియు కొందరు చెప్పుచున్నారు. కాని దీని వలన సత్ఫలితము కలిగినదో లేదో నిర్ధారణగ నుడుపుట కష్టము.

ఇట్లే ఆర్థికముగకూడ పెక్కుసంస్కరణములు ప్రవేశ పెట్టబడినవి. వీనినిగూర్చి స్థలసంక్షోచకారణమున విపులముగ వ్రాయ సాగ్యపడదు. పైగా కార్మికు రాండ్రకు కల్పింపబడిన ప్రశ్నకసౌకర్యములనుగూర్చి పూర్వ మీన్యాసమునందొకచో వ్రాసియుంటిని. ఈ సంస్కరణములన్నిటికిని స్త్రీలకు సాగ్యమైనంతవరకు పురుషులతోబాటు సమానమున ప్రతిపత్తి వొసగుటయే మూలనూత్రమని చెప్పిన చాలును. సంఘసుస్థిరత్వమునకు

(Perpetuation of Society) స్త్రీలు ముఖ్యకారకు లగుటచే వారికాక్టోవో బ్రత్యేకాధికారములను సహితము కల్పించుటకు ప్రయత్నింపబడినది.

ఈవిపులసంస్కరణములవలన మొత్తముమీద సత్ఫలితములే కలిగినవి. ౧౯౨౫-వ సంవత్సరమునాటికి శిశుమరణసంఖ్య నూటికి ౧౩ వరకు తగ్గినది. ఇప్పుడిది మరింతతగ్గిపోయినది.

నీది యెట్లున్నను రష్యాలో నేజొకనూత్నసంఘ నిర్మాణమునకు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవని చెప్పక తప్పదు. ఈప్రయత్నములలో సోవియటుప్రభుత్వము వారు పలుచోట్ల పొరబడియుండవచ్చును. ఐనను సోవి యటుప్రభుత్వము అధికారముచేరించి నిండుగ నిరువది సంవత్సరములైనను కాలేదుగదా! అందుచే వారిప్రయ త్నములు సఫలీకృతములైనవో, కాలేదో నిర్ణయించు టకు ముందు మరికొంతకాల మోపికపట్టుట మంచిది.

ఏ మి టీ!

—వి. సూర్య.

బాల క్రీడలు

మంగిపూడి వేంకటేశ్వర్లు

౨౩. గుమ్మడిపండు

ఆటపెద్ద బట్టలో (చాటున) చేతులు లుంనుకొని ఏదోయొక్క ప్రేలు విరుచుకోవలయును. పిమ్మట తన రెండు చేతులును బయటికి చాచి ఎవరి కే ప్రేలు కావలెనో వారి నా ప్రేలు పట్టుకొమ్మని చెప్పవలయును. అప్పుడందరును ఒక్కొక్క ప్రేలు పట్టుకొనవలయును. అట్లు పట్టుకోగా నెటికవిరిచిన ప్రేలు ఎవరు పట్టుకొందునో వారు అయిపోయినట్లు (అంటుఅయినట్లు). కనుక ఆ బాలి

కను ఆటపెద్ద ఒకచేతితో కన్నులుమాసి రెండవచేతితో ఆమెచేయి పట్టుకొని బాలికల నందరిని వరుసగా నుంచి "వీణావీణ గుమ్మడిపండు, వీ రెవరు?" అనిగాని, "అమ్మకొమ్మ వీ రెవరు?" అనిగాని ఒక్కొక్క బాలికకేని చూపుచూ అడుగవలయును. అప్పుడు ఆ బాలిక షేరు | చెప్పినయెడల ఎవరి షేరు చెప్పుకొనునో ఆ బాలి

కను కన్నులుమాసి మునుపటివలెనే అడుగవలయును. ఎవరి షేరును ఆలాగు చెప్పలేనియెడల అందరును చూర ముగా పోయి దాసుకొనవలెను. తరువాత ఆడుకవచ్చు బాలిక పరుగెత్తుకపోయి యెవరినైన ముట్టుకొన్న యెడల ఎవరిని ముట్టుకొనునో ఆమెకు కన్నులు మాయ వలెను. దాసుకొన్న బాలికలందరు అంటుపడిన బాలి కను దొరకమండ పరుగెత్తివచ్చి ఆటపెద్దను ముట్టుకో వలెను. అప్పుడు ఎవరిని ముట్టుకొననియెడల మొదటి బాలికకే కన్నులుమాయవలయును. ఇద్దరిని ముట్టుకొన్న యెడల 'సూర్యుడు మైనము'వలెనే షేర్లు చెప్పుకొని రమ్మని ఓడిపోయినవా రెవరో నిశ్చయింపవలెను. రెండుచేతు లను పది ప్రేళ్లుండునుగాన పదిమందికంటె ఆడుకొనే బాలికలు ఎక్కువయున్నయెడల ఆటపెద్ద హుచ్చుండి కాలి ప్రేళ్లు, చేతి ప్రేళ్లుహడా కప్పి ఏదోయొక్క ప్రేలు విరుచ వచ్చును.

౨౪. గిరిదాగుడుమూతలు

ఆటపెద్ద (నమస్కారముచేయునట్లు) అర చేతులు అంటకట్టుకొని ఆ అరచేతులనడుమ జానెడు పొడుగుగల దారముగాని, తడపగాని కొన పైకికనబడు నట్టిగా ఉంచి ఒక్కొక్క బాలికనే ఆ కొన పట్టి కొంచెముకొంచెముగా లాగుమని చెప్పవలయును. అట్లు లాగునపుడు ఏ బాలిక లాగినపుడు ఆ తడప ఆఖరై పోవునో ఆ బాలిక అంటునుట్లు. కనుక ఆ బాలిక ఆడుకొనినవచ్చునదిగా యెరుగవలయును. తరువాత పొడుగుగా ఒకబద్దె (గీత) గీచి ఆ గీతకు ఇవతల ఓడి పోయిన బాలికయు, అవతల ప్రక్కను తక్కిన బాలిక

లండరును నిల్పియుండవలయును. అటపెద్ద గీతకు ఈవల, అనగా ఆడుకొనివచ్చు బాలికకు కొంచెముమారముగా నుండవలయును. గీతకు అవతలనున్న బాలికలండరును కాచుకొనివచ్చు బాలికకు దొరకకుండ పరుగెత్తివచ్చి తల్లిని (అటపెద్దను) ముట్టుకోవలయును. ఓశిపోయిన బాలిక గీతయినతలనుండియే ఆబాలికను ముట్టుకోవలయును. గీతపోడుగునను పోవచ్చునుగాని గీతదాటి అవతలికి పోరాదు. ఎవరైన దొరకుదాక ఆబాలికయే కాచుకొని రావలెను. ఎవరైన దొరకినయెడల దొరకిన బాలిక ఆడుకొనిరావలయును.

౨౧. గంజికావిడి

మొదట అండరుబాలికలను వరుసగా కూర్చుండురు. ఇద్దరుబాలికలు ఒకరి చేతివ్రేళ్లనందులందు ఒకరివ్రేళ్లు ఇరికించి గట్టిగా పట్టుకొనియుండురు. ఆ చేతులమీద ఒకరు కూర్చుండురు. అప్పుడు “గంజికావిడి

గడగడముద్ద” అని పాడుచూ మోచుకొనిపోయి యొక చోట కూర్చుండబెట్టుదురు. ఇట్లే అందరిని మోచుకొని పోయి కూర్చుండబెట్టుదురు. అండరు అయినతరువాత ఎవరైన ఇద్దరువచ్చి అందరిని మోసినవారిని మోసికొని వెళ్లి కూర్చుండబెట్టుదురు. మరికొందరు ఇంకొకరిగా ఆడుదురు. మోసికొనిపోబడు బాలిక, బాసిపట్టు (బసికీ) వేసికొని కూర్చుండి కాలిబొట్టనవ్రేళ్లను చేతులతో గట్టిగా పట్టుకొనును. అప్పుడు ఇద్దరు బాలికలు

చెరియొకజబ్బు (చండచెయ్యి) పట్టుకొని “కుంచెడు గంజి, ఒక్కటే మెతుకు” అని పాడుచూ ఎత్తుకొని పోయి యొకచోట కూర్చుండబెట్టుదురు. అండరును అయినతరువాత అక్కడినుండి మొదట కూర్చున్న చోటికి అదేప్రకారము మోచుకొనివత్తురు. దీనికి ఓడు గెలుపులు లేవు. ఉద్దీలు వేయనక్కరలేదు.

౨౨. ఉడుముతుడుము

బాలికలనందరిని వరుసగా నిలబెట్టి అటపెద్ద వారికి ఎదురుగా నిలిచియుండి “ఉడుముతుడుము, తులేలు మలేలు, పార్లు పలిగు లట్టి లట్టి ఛెద్” అని ఒక్కొక్కమాటకు ఒక్కొక్కరిని తనచేతి వ్రేలితో తాకుచు పాడుచుండవలయును. “ఛెద్” అను మాట యెవరిమీదికి వచ్చునో వారు పండుచుండురు. కనుక నట్టివారు దూరముగా నుండవలయును. ఇట్లు అండరునూ పండినతర్వాత పంక్తిలో నొకరు మిగిలి యుండురుకదా! అప్పుడు అటపెద్ద తనకును మిగిలిన బాలికకును ఆడవలయును. అయిద్దరిలోను పండగా మిగిలినవారు ఓశిపోయినవారని గ్రహించవలెను. అప్పుడు ఆబాలికను అటపెద్ద తనయిష్టమువచ్చిన ఆకు వీదిన ఒకటి తెమ్మని చెప్పిపంపవలయును. ఆబాలిక నచ్చు లోపల ఇక్కడనున్న బాలికలండరును తలయొకచోటికి పోయి దాసుకోవలయును. ఓశిపోయినబాలిక ఆకుతీసి కొని వచ్చి అందరిని వెనకుకొనుచు పోయి ఆకు అందరికిని చూపవలయును. చూపినతరువాత మళ్లీ యథా ప్రకారముగా ఆడవలయును. చుట్టుపట్ల ఎక్కడను లేని ఆకుగాని, స్వాధీనముగాని ఆకుగాని తెమ్మని చెప్ప గూడదు.

౨౩. పందిమొరగుడు

అటపెద్ద లిద్దరేర్పడి బాలికల నందరిని ఉద్దీలు వేసి సమముగా పంచుకొని ఎవరు ముందు ఆడుకొని రావలయునో వెనుకటిఅటలలోవలె చిల్ల పెంకుమాల ముగా తెలిసికొనవలెను. తరువాత ఆడుకొనివచ్చువారు అటప్రదేశమున నిల్పియుండురు. రెండవవారు దూరముగా పోయి చాటున నుండురు. అప్పుడు ఆటచాటున

నున్నవారి ఆటపెద్ద తనవారిలో కొందరిని మరియొక చాటుచోటునకు పంపివేసి తక్కినవారిని వరుసగా వంగి యుండుమని చెప్పి అట్లుచేయించి ఎవ్వరును కప్పడ కుండ పైన బట్టు కప్పి “సరే రావచ్చును” అని రెండవసంపువారిని కేకవేయును. అప్పుడు ఆసంపువారు వచ్చి ముసుగులో నున్నవారి పేరులు తప్పులేకుండా చెప్పవలయును. అట్లు చెప్పటకు ఆటపెద్దగాని, యితరులలో ఎవరయిన యొకర గాని ప్రతియటకు ముందుగా నిశ్చయించుకొవలెను. ఆపేరులలో ఒకరిపేరు తప్పి నను ఓడిపోయినవా రగుదురు. అన్ని పేరులు సరిగా చెప్పినయెడల గెలిచినవా రగుదురు. కనుక పేరులు చెప్పలేనియెడల మరలమరల వారే దానుకొనిరావల యును. చెప్పగలిగినయెడల చెప్పినవారు దానుకొనిరావ లయును. పేరులు చెప్పినప్పుడుగాని, చెప్పలేనప్పుడు గాని మళ్ళీ క్రొత్తయట ఆడుటకుగాని, తప్పుపేరులు చెప్పినపుడు వారికి నమ్మకమునకైగాని ముసుగులు తీసిమాపునపుడు అందరును “పందిమొఱిగో” అని కేకలువేయుచుండురు.

౨౮. గుంటెడుగుంటెడు నెయ్యి

అల్లల్లకోడి వత్తిపత్తి

ఆటపెద్ద లిద్ద రేర్పడి పిల్లలనందరిని సమానముగా పంచుకొని ఒకభాగమువారి కెదురుగా మరియొక భాగమువారు వరుసగా బంతులుదీరి కూర్చుండురు. ఆట

పెద్దలిద్దరును సున్నమురానిన చిల్ల పెంకుమూలముగా మామూలుప్రకారము ఆడుకొనిరావలసినవా రెవ్వరో నిశ్చయించుకొందురు అట్లు నిశ్చయించినతర్వాత ఎవరి బంతికి వెనుక వారి పెండేసిపెద్ద నిలిదియుండవలయును. తరువాత ఆడుకొనినచ్చుబంతి (పంక్తి) వారి పెండేసి పెద్ద తనపంక్తివారి నందరిని చేతులను వెనుకకుపెట్ట వలసినదని ఆజ్ఞాపించి తాను చిల్ల పెంకు చేతబుచ్చుకొని “అల్లల్లకోడి ఆకుమియంబు, పిల్లల్లకోడి పిండిమిరి యింబు, గట్టుమీదకోడి గవ్వమియంబు” అని పాడుచూ మొదటిబాలికవద్దనుంచి చివరబాలికవరకు తిరుగుచు ఎవరిచేతిలో పెట్టినది యితరుల కెవరికిని తెలియకుండ ఒకరిచేతులో నుంచి “అప్పలారా! ఒప్పలు గట్టిగా మాయండ్లోయి” అని కేకవేయవలెను. తరువాత అందరును గుప్పిడులు గట్టిగా మూసి చేతులు ముందరకు పెట్టవలయును. అప్పుడు రెండవభాగము వారి పెండేసిపెద్ద ఫలానివారిచేతిలో పెట్టినది అని గ్రహించి వారిపేరు చెప్పి ఆకాయ (పెంకుముక్క) అడుగవలయును. ఆమె సరిగా చెప్పగలిగినయెడల తరు వాతియట తాను ఆడవలయును. లేనియెడల మొదటి వారే మళ్ళీ ఆడుకరావలయును. ఇట్లు ఆడగా ఎవరి చేతిలో కాయ యున్నదో చెప్పవలసినవారు చెప్ప లేనియెడలఓడిపోయినవారును, కాయదాచినవారు గెల్చిన వారును అగుదురు. ఇట్లు ఏభాగమువారైన మూడు మారులు గెలిచినయెడల తమబంతిలో ఒకబాలిక పండి

నట్లు. అనగా ఆబాలిక ఆటలోనుండి లేచి ఆటట ఆఖరు అగువరకు అవతల నుండవల యును. వరుసతప్పకుండా మూడుమార్లు గెలువ నక్కరలేదు. ఒకమారు ఒకభాగమువారును, రెండవమారు రెండవభాగమువారును గెల్చినను, వారు రెండుమార్లును, వీరు ఒకమారును గెల్చి నను, అవి లెక్కలోనికి రావచ్చును. ఇట్లు ఆడగా ఏభాగమువారు అందరును పండుదురో ఆభాగమువారు పూర్తిగా గెలుపొందినట్లు అగును. అందరును పండుట అనగా చివరకు ఒకబాలిక మిగిలియుండును. అప్పుడు తల్లి (ఆటపెద్ద) తానుగూడ ఆడుకొవలయును.

అనగా తనచేతిలోగూడ కాయ యుంచుకోవచ్చును. తనబంతిలో ఒకరికం టెనిక్కువమందిబాలికలున్నప్పుడు తనచేతిలో దాచుకోరాదు. ఏభాగమునారు ఓడిపోవుదుకో వారి ఆటపెద్దను మార్చుండజెట్టి అందరును ఒకసారి గిల్లుదురు.

౨౯. అత్తవారింటికి దారేది ?

కొందరు బాలికలు ఒకరినెనుక నొకరు వరుసగా నిల్చియుండి ఒకరిబుజము లొకరు పట్టుకొని ముందర నున్న బాలికకాక తక్కినబాలిక అందరును కన్నులు మూసికొని “అత్తవారింటికి దారేది” అనియు, ముందర నున్న బాలిక “ఆనుడమార మన్నది” అనియు పాడుచూ ముందుకు నడచుచుందురు. కొంతమారము వెళ్లినతర్వాత మళ్లీ వెనుకకు నుల్లి మొదట బయలు దేరినచోటికి అట్లే ఆడుచూ వత్తురు. ఈయాటలో ఓడుగెల్పులు లేవు. ఉద్దీ లక్కరలేదు. ఇంద రుండ వలెనని నిజముము లేదు.

౩౦. ఆలంకిగుడి

నల్లరు బాలికలు వొడ్డినలె సుగ్రహముగా నిలిచి ఒకరిచేతు లొకరు పట్టుకొని అందరును చేతులు పైకెత్తి నిల్చియుండవలయును. తరువాత ఒకబాలిక

చేతులక్రిందినుండి తిన్నగా (యెరుగుగా) దూరి యవ తలకు పోవలయును. అట్లు పోయినబాలిక వెనుకకు తిరిగియుండునుకదా! ఇప్పు డందరును అట్లే తిరుగవల యును. కనుక తక్కినమనుగరును ఎవరిస్థానములో వారే చేతులు విడువకుండ మొదటిబాలిక యవతలికి వెళ్లగా కలిగిన చేతులమెలికను తప్పించుకొనుచూ వెనుకకు తిరుగవలయును. అట్లు అందరును వెనుకప్రక్కకు తిరిగి నిలిచియుండినతరువాత అందరును లంకెలుగా పట్టు కొన్నచేతులు అరచేతులుపయిగా నుండునట్లు క్రిందికి వంచియుంచవలయును. తరువాత ఒకబాలిక తన యొక్క కాలు వెనుకకు చాచి వెనుకప్రక్కను తనకు తిన్నగా నున్న యిద్దరిచేతులయొక్క లంకెమీద, అనగా అరచేతులమధ్యను మీగాలిని తగిలించి యొంటి కాలిమీద నిలబడియుండవలయును. తరువాత రెండవ బాలిక మొదటిబాలికయొక్క మోకాలిమడతమీద తన యొక్క యొక్కకాలి మీగాలిని తగిలించి తానుమాడ యొంటికాలిమీదనే నిల్చియుండవలెను. తరువాత మూడవబాలిక తనయొక్క యొక్కకాలు రెండవబాలిక కాలి క్రిందినుండి పోనిచ్చి పైకి తీసి తన మీగాలిని మొదటిబాలికకాలితో లంకెవేయవలయును. దీనికేట చీలబిగించుట యందురు. ఇట్లు చేయుటవల్ల కాళ్లు ఊడిపోకుండ నుండును. తరువాత నాల్గవబాలిక తన కాలుమాడ పైన తగిలించవచ్చును. ఆటబాలికలు బలము గలవారుగాని, వయస్సువచ్చినవారుగాని అయినయెడల మరియిద్దరుమగ్గురు కాళ్లలంకెవేసి ఆడినను ఆడవచ్చును. లేతబాలిక లైనయెడల బరువెక్కి కాళ్లు నొప్పియెత్తును; లేదా బెణుకును. కనుక వీలనుబట్టి జనుల సంఖ్య యుండ వలయును ఇట్లు అందరును లంకెలువేసినతరువాత చేతుల లంకెలు విడిచిపెట్టవలెను. అట్లు విడిచినను కాళ్లలంకె లూడిపోవు. తరువాత అంతా చప్పట్లుకొట్టుచూ “ఆలంకి ఆలంకోయి, చందరు బాలంకోయి” అని పాడుచూ మెల్ల మెల్ల గా తిరుగుదురు. ఒంటికాలిపై నిల్చియుండు టచే అట్లు తిరుగునప్పుడు బాలికలు ఆపుకోలేక పడు చుందురు. అట్లు పడినబాలిక వెంటనే లేవక అరచేతులు నేలపై ఆనుకొనియుండవలెను. అప్పుడు ఆమెను జూచి

“నిందుకు పడ్డావు” అని అడుగవలెను. “వెదురుపేళ్లకు” అని చెప్పవలెను. “పేళ్లెందుకు” అని అడుగవలెను. “బొట్టుపెట్టెకి” అని చెప్పవలెను. “పెట్టియెందుకు?” అని అడుగవలెను. “కాటుకకాయ, కుంకుమబరణి పెట్టుకునేటందుకు” అని చెప్పవలెను. “కాటుకకాయ, కుంకుమబరణి యెందుకు?” అని అడుగవలెను. “బొట్టు, కాటుక పెట్టుకోదానికి” అని చెప్పవలెను. “బొట్టు, కాటుకయెందుకు?” అని అడుగవలెను. “అందానికి చందానికి” అని చెప్పవలెను. “అందము చందము

నిందుకు?” అని అడుగవలెను. “అయిదువతనానికి” అని చెప్పవలెను. తరువాత “నీమగడు పసుపుకుంకుమ పట్టుకవచ్చినాడులే” అని అనవలెను. అప్పుడు ఆబా లిక లేచి యథాప్రకారము ఆడవలెను. ఇట్లే యెవరు పడినను ఆడవలెను. కొందరు ఈయాటనే “సిరసిర బండి” అందురు. “ఆలంకి ఆలంకి చంద్రబాలంకి” అనుటకు బదులుగా “సిరసిరబండి చీరాలబండ” అని పాడుదు.

ఆంధ్రవత్రికాభావసంవత్సరాదిసంచిక

ఆంధ్రమహాజనులారా,

నిప్పటితీరున రాజోవు భావ సంవత్సరమునకు సంవత్సరాది సంచికను ప్రకటింపఁబోవుమన్నాము. అందు సారస్వత సాంఘిక రాజకీయార్థికాది విషయములకు సంబంధించిన వ్యాసములు ప్రకటింపఁబడును. తాము పూర్వమువలెనే దయయుంచి అమూల్యములగు తమ వ్యాసములతో సంచిక నలంకరించి మా యుద్యమ మునకు దోడ్పడఁ బ్రార్థితులు.

సంచికయందు విషయవిభాగమును గావించి యేవిభాగమునకు సంబంధించిన వ్యాసముల నావిభాగము నందే ముద్రించి సంచికను ఉగాదినాటి కాంగ్రెసు కర్పింపఁ దలచినాము. నియమితకాలమునకుఁ బూర్వమే వ్యాసములన్నియు మాకుఁ జేరినఁగాని అట్లు విషయవిభాగమును గావింప ననుకూలము గానేరదు. సంచిక ముద్రణ మారంభించిన పిదపఁ బంపు వ్యాసములను సంచికయందుఁ జేర్చుటకు వీ లుండును. కావున వ్యాసములు రాజోవు నవంబరు ౧౫-వ లేదీలోపల మాకందఁజేయ వేఁడికోలు.

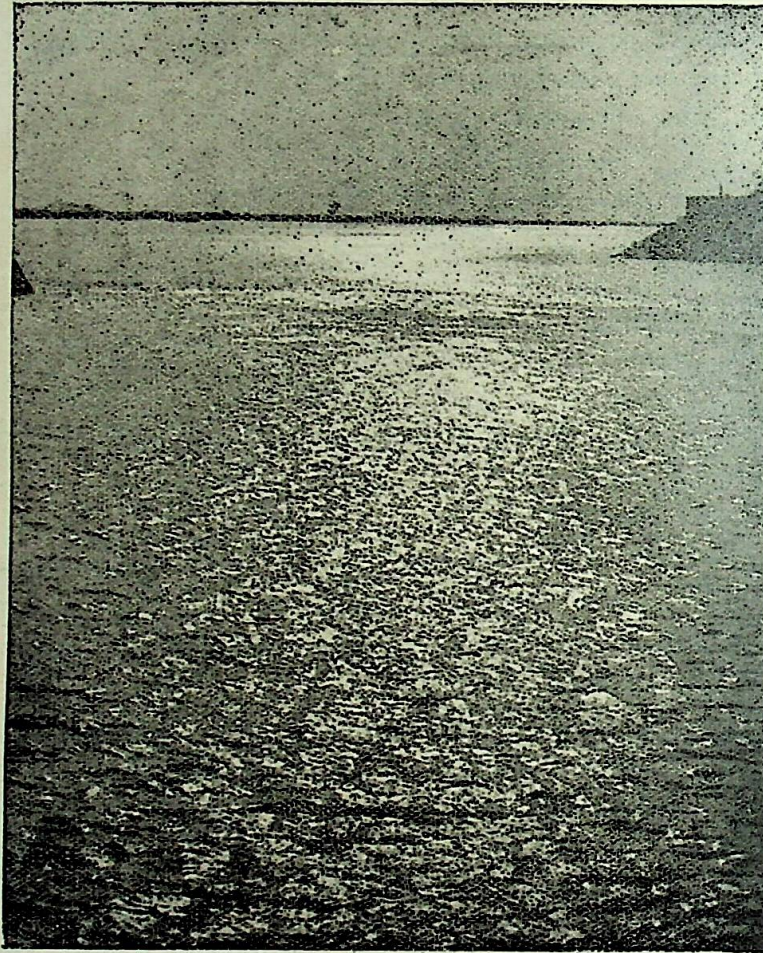
వ్యాసములకు చిత్రములును, ఇతర చిత్రములును సంపూర్ణవివరణములతో నియమితకాలమునకుఁ బూర్వమే మాకుఁ బంపఁబ్రార్థన.

చిత్తగింపుడు—

కా. నా గే శ్వ ర రా వు,

 ప్రతివ్యాసమునను ‘సంవత్సరాది సంచిక’ అని వ్రాసియుండువలెను.

ఆంధ్రప్రతికాధిపతి.

బాలభానుకరలాలనము-కృష్ణానది

—కె. కృష్ణమూర్తి.

నక్షత్రమండలము

గొబ్బూరు వేంకటానంద రాఘవరావు (కవితాసమితి)

(ఆశ్వయుజము - కార్తీకము : అక్టోబరు 33)

ఉత్తరము

సక్తినిము

ప్రతిపక్షము శిరస్సువీధుగా ఆయాదిక్కులు సరిగా కనబడునట్లు పట్టుకొని చూడవలెను. ఇందలి నక్షత్రములు అక్టోబరు 7-వ తేదీని 9-0 గంటల పుష్యము, అక్టోబరు 21-వ తేదీని 8-0 గంటల పుష్యము,

„ 14 „ 8-30 „ „ 28 „ 7-30 „

ఇం దున్నట్లు కనబడును.]

ఆశ్వయుజమాసము అక్టోబరు ౨౦-వ తేదీవఱకుండును. నాటినుండి కార్తికమాసము ఆరంభమగుచున్నది. అక్టోబరుమాసాంతమును, నవంబరు ౧౭వతీతమును కార్తికమాస ముండును. కాబట్టి అక్టోబరులో ఆశ్వయుజ - కార్తికమాసములు రెండును కొంతకొంత చేరియున్నవి. ఈ మాసపు తొలిజామున కనఁడు గ్రహనక్షత్రములను పరిశీలింతము.

క్షీరవాహిని (Milky way)

ఆకాశమునందు ఈశాన్యమునుండి నైరృతిదిక్కునకు క్షీరవాహిని చిన్నవంపు గల ఆర్చి, లేక మండల ఘంఠమువలె వంగి వ్యాపించియున్నది. ఈశాన్యమున సారథిమండలమునుండి భృగుపరశు, అప్పరస, ఉర్వశిపురూరవసు, రాజహంస, శ్రవణ, ధనుర్మండలములమీదుగా నైరృతికి వ్యాపించియున్నది. రాజహంస నుంచి క్షీరవాహిని రెండుపాయలుగా చీలి క్రిందకు వ్యాపించియున్నది. ఆపాయలు కలియుట దిగువనుండి పోయి కానరాదు. మధ్య ఛామాపకము చక్కగా నున్నది.

తేజోవంతమైన నక్షత్రములు

ఈనెలలో తేజోవంతమైన నక్షత్రములు నాలుగుమాత్రమే కనబడుచున్నవి. అవి యేవి యనగా:—

- (1) వీణామండములోని బ్రహ్మ (Vega)
- (2) వృశ్చికములో శ్రేష్ఠ (Antares)
- (3) శ్రవణము (గురుమండలములో) (Altair in Aquila)
- (4) ఇంద్రద్యుమ్న (Toma Chant)

గ్రహములు

కన్యలో నున్న గురు డస్తమించినాడు. శుక్ర డివుడు సూర్యాస్తమాన మైనపిదప పడమట మంచికాంతి

తో నెలుగుచున్నాడు. గ్రహములు మన సూర్యకుటుంబములో చేరి మనభూమికి పొరుగున సంచరించుచుండును. ఊహింపరానంత దూరమందున్న నక్షత్రములు స్థిరముగా నున్నట్లును, గ్రహము లతివేగముతో సంచరించుచున్నట్లును మన కగపడును. గ్రహమనగా సంచరించునది-చలించునది యని యర్థము. కావున నొక నెల నక్షత్రపటములో నక్షత్రములను చూపినంత స్థిరముగా గ్రహములను చూపజాలము. గురుడు ౧౧-౧౨ సంవత్సరములకుగాని ఒకసారి సూర్యుని చుట్టిరాలేడు. శని సుమారు ౨౯ సంవత్సరములకుగాని చుట్టిరాలేడు. ఇవి మందగ్రహములు. వీటిని పటములో చక్కగా చూపగలము. కాని కుజశుక్రలు వేగముగా చరింతురు. ఈమాసములో నీగ్రహములు రెండును మొదట తుల్యలో నుండి పిమ్మట వృశ్చికరాశిలోనికి వచ్చుచున్నవి. విశాఖ అనూరాధలమధ్య కుజుడును, విశాఖ, అనూరాధ, శ్రేష్ఠలదాటి మూలవతకు శుక్రుడును కనబడుచుందురు. శని ఇంకను వక్రగతిలోనే ఉన్నాడు. త్వరలో ఋజుగతికి వచ్చుచున్నాడు. శ్రవణనిష్ఠలమధ్య కనబడుచున్నాడు.

ఉత్తరనక్షత్రములు

లఘుఋషి పుచ్చాగ్రమున ధ్రువును, పుచ్చము నందు అగ్ని, మహేంద్ర, కశ్యపులును కనబడుచున్నారు. చిన్నయెలుగు ఇవుడు పశ్చిమమునుమై యున్నది. ఇందలి రెండవ ముఖ్యనక్షత్రము-ధాతకు-Kochab అనిపాశ్చాత్యులు ప్రత్యేకనామమందినారు. ధ్రువునకు కొంచెముమీదుగా ఊర్వశియొక్క ఎడమ పాదముతోసహా ఊరువు ఉన్నది. పురూరవను డాదిగువను క్షీరవాహినిలో నున్నాడు. సప్తఋషు లివుడు కనబడకున్నారు. నరకుడు పశ్చిమశిరస్కుడై బ్రహ్మకు సమీపమున (అతిసమీపముకాదు-కొంచెముదూరమున) కానవచ్చుచున్నాడు.

* Segment of a circle-మండలఖండము.

ఈ శాస్త్రమున

అజశాబకములతో సారథి ఉదయ మనుచున్నాడు. సారథి కీవల భృగువరకుమండలమును, ఆదిగువను స్రుద్ధుమిటకరించుకొనుచు పులోమ రాక్షసును కానబడుచున్నాడు. Algol అనబడు నీచుక్కయొక్క విదితచర్యకు కారణ మేమనగా, నల్లనిచుక్క యొకటి దీనిచుట్టును తిరుగుచుండును. నల్లచుక్క అడ్డములేనప్పుడు ఇది లేజోవంతముగను, అడ్డమున్నపుడు కాంతిహీనముగను కనబడుచుండును. ఇట్లు లేజోవృద్ధిక్షయములు అల్పకాలములో కనబడుచేత అరబ్బులు దీనిని మిటకరించురక్కసు (Blinking Demon) డని యర్థమిచ్చు ఆల్ గోల్ (Algol) నామముతో వ్యవహరించుచున్నారు.

పులోమునిచే హరింపబడి హోరున నేర్చుచు చ్యవనునిగన్న ఇంద్రమద (Andromeda) ఆప్రక్కనే యున్నది. ఆమె యేడ్చివిడిచిన కన్నీళ్లు ఒక మహా ప్రవాహ మయ్యెననియు, ఆప్రవాహమునకు 'వహూసర' అనుపేరు బ్రహ్మదేవుడు పెట్టెననియు భారతమునందు కలదు. ఆవహూసర ఆకాశగంగాలో చేరినది కావలయు. ఎవరు స్నానముచేయుటచే ఆకాశగంగాజలమునకు పాటలవర్ణము కలిగెనని పురాణములు చెప్పుచున్నవో, ఆయస్వరసలును ఊర్వశి కనతిమారమునం దున్నారు.

తూర్పున

కృత్తిక లుదయించినవి. వీటికి ఈవల పొయ్యి పొక్కిల్లవలె భరణియు, భరణి కీవల అశ్వినులును సృష్టముగా కనబడుచున్నారు. తల్లి ఇంద్రమదకును, మిత్రులనఅశ్వినులకును మగ్యచ్యవనుడు మెఱయుచున్నాడు. అశ్వినికీవల రేవతియు, ఉ. భాద్రపద, పూ. భాద్రపదయు నగపడుచున్నారు. ఆఖరురెండును చతురస్రాకారముగల నాలుగు చక్కనిచుక్కలతో మెఱయుచున్నవి. రేవతికి దిగువ శింశుమారము పూర్తిగా ఉదయించినది. ఇందు మైరానక్షత్రము చాల చిత్రమైనది. ఇది యొకప్పుడు మిక్కిలి లేజోవంతముగా నుండును.

పిమ్మట దీని లేజము క్షీణించును. కంటికిగపడక కొంతకాల ముండును. మరల లేజ మతిశయించి క్రమముగా వృద్ధిపొందుచుండును. గరిష్ఠలేజమును పొంది మరల క్షీణింపనారంభించును. వృద్ధిక్షయములకు సరియైన కాలనిర్ణయము లేదు.

ఆగ్నేయము

క్షీరోదమునకు దక్షిణగ్రువమైన హర్మముయు గంగరకమతము. ఫీనిక్స్ (Phoenix) అనబడుప్రావారకర్ణఘాకము, నాభికజంఘకముతో ఇంద్రద్యుమ్న మహారాజు (Fomalhaut) 'విష్ణురూపు' డగుచు వెలుగుచున్నాడు. ఇతనిని గారించిన మకరము ఆప్రక్కనే కాననగుచున్నది. మకరవాహనుడై, జలకుంభధారియైన వరుణుడు ఆమీదనే ఉన్నాడు. కమకమునకుకూర్చున ఘంఘడను రక్కసుడు ఉదయమునుచున్నాడు.

పడమట - వాయవ్యము

శేషశాయియైన శ్రీమహావిష్ణువు ఇక త్వరలో నస్తమించు చున్నాడు. ఇతని నాభికమలమున జనించిన బ్రహ్మయు, బ్రహ్మముఖుండున్న వీణాధారిణి సరస్వతియు మరికొంతకాలము కనబడుచున్నారు. ద్యావాపృథివీదంపతులకు శరత్సహగము మైనది. వాణి హిరణ్యగర్భుల రాజసాంసయానమును సువ్యక్తమయినది. మహర్షి మండలోపావితమైన యీరాజసాంసగమనము శరద్ధమనముతో సరియగుచున్నది.

నైర్వతిదిక్కు

విశాఖ అస్తమింపనున్నది. కుజ శుక్ర లిద్దఱును మాసారంభమున విశాఖదిగువ నుండురు. కాని మాసాంతమునకు కుజుడు జ్యేష్ఠదిగువకు వచ్చును. శుక్రుడు జ్యేష్ఠను, కుజుని దాటి గూలలోనికి వచ్చును. అనూరాధ త్వరలో నస్తమించును. జ్యేష్ఠ ఎఱ్ఱగ నీదిక్కున చక్కగా మెఱయుచున్నది. గూల లేలుకొండెలో చక్కగా నగపడును. గూలకుపైన మృకండుడును, ఆతని పుత్రుడు మార్కండేయుడును ఉన్నారు. వీటికావల పూర్వాషాఢ, ఉత్తరాషాఢ నక్షత్రము

లున్నవి. పాలపుంతపారుచున విల్లు చేతబట్టుకొని, బాణము ప్రయోగించుచున్నట్లున్న ధనుర్ధరుని చక్కని చుక్కలరూపము చూచి మెచ్చదగియుండును. ఆ క్రిందనే ఇతని వాహనమైన చిలుక ఉన్నది. ఆప్రక్కనే మయూరధ్వజముతో బాణాసురు డున్నాడు. ధన్వి మన్మథుడు; మన్మథుడు ప్రస్థుమ్నుడు. ప్రద్యుమ్న పుత్రు డనిరుద్ధుడు. ఉషాకన్యార్థమై అనిరుద్ధబాణా సురులకు పుట్టిన విరోధము హరిహరుల ద్వంద్వయుద్ధ మునకును, పాశుపత, నారాయణాస్త్రముల ప్రయోగ మునకును కారణమై తుదకు బాణాసురునికి తీటగలిగిం చిన వేయిచేతులును విరిగినదాక చల్లారలేదు. ఈరమ్య చరిత్రమునకు భిగ్గోశార్థమును కలదు. మఱియొకమారు దానిని సావకాశముగా పరిశీలింతము.

మధ్యము

అష్టవసుదేవతాత్మకమైన ధనిష్ఠ ఉన్నది. వసువులు వసిష్ఠమునివరు శాపముచేత భూమిమీద గంగా శంతసుల పుత్రులై పుట్టిరి. ఏడుగురు వెనువెంటనే శాప విముక్తులైరి. భీష్ముడుమాత్రము స్వచ్ఛందమరణము కలవాడై మాఘమాసమున నస్తమించెను.

గమనింపవలసిన మరికొన్ని విశేషములు

కృత్తిక, సూర్యాస్తమానముకాగానే ఉదయించునప్పటినుండియు శీతకాలము ఆరంభ మగు నని ప్రాచీనుల రెక్కించుకొనుచుండిరి. ఇంచుమించుగా మనకును అంతే.

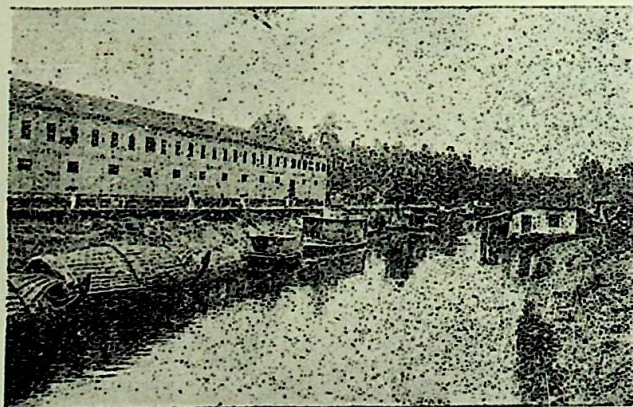
కృత్తికలమధ్య నున్న అభ్రయంతి (Alcyone) నక్షత్రము మన సూర్యునికంటె ౧౫౦ రెట్లు తేజోధికమైన మహాగ్నిగోళము.

ఉల్కాపాతములు : ముఖ్యమైనపెద్ద ఉల్కలు

ఈనెల ౧౫-వ తేదీనుండి ౨౫-వ తేదీవఱకు Orion లో ఒరయనైడ్సు (Orionids) అనబడు ఉల్కలు పడుచుండును. ఇవి నుంచి తేజస్సు గలిగి వేగముగా భగ్గన రాలుచుండును. ఇట్లు పడుట వీటి లక్షణము (characteristic) అయియున్నది. ఇవి పెద్దవి.

చిన్న ఉల్కలు

మేషములో ౧౨ మొదలు ౨౫వఱకు చిన్నచిన్న ఉల్కలు రాలును. కాని అవి అంతముఖ్యమయినవి కావు.

సముద్రపుకాలువ, అల్లప్పీ

—యస్. శంకర సుబ్రహ్మణ్యము.

పూజ్యపాదులగు బ్రహ్మశ్రీ చెళ్లపిళ్ల వేంకట శాస్త్రిగారి వష్టిపూర్తి మహోత్సవము మచిలీపట్టణమున నేడు జరుగుట మహానందవిషయము. బందరుపూరుల నిందులకు ప్రస్తుతించుచున్నాను. నిజముగా నీయుత్సవ మిక్కడనే జరగదగినది.

సీ. మోహనమ్మన జగన్మోహనంబుగఁ బవ్య
పశనంబు నివొచ్చుట బాదుకొల్పె
మాదృశాంలేవానిమండలంబున కెల్ల
వేళ్లమై నివొచ్చుట బిడ్య నేర్చె
లేటలేటగఁ దియ్యదియ్యగా సత్కృత్య
నిర్మాణ మివొచ్చుట నిర్వహించె
ఉల్లాసవారాళి నోలార్చునల్లారు
చెల్లంబు నివొచ్చుట బేర్కొంగనియె.

తే. నెన్నటికి వీడరానట్టి యిట్టి యిట్టి
శాశ్వతానుబంధంబు లెసంగియుండ
నెట్లు నిబ్బరించెనొకదే యిట్టి పురము
వీడనాడంగ మాకవివీరవరులను ?

(ఇది నేను వేంకటశాస్త్రిగారు బందరు విడిచి స్వగ్రామమున కేగినప్పుడు చెప్పినది.)

ఇర్వదియైదేండ్లకుఁ బూర్వము నేను వేంకట శాస్త్రిగారిదగ్గఱ చదువుకొన నరిగిననాఁడు “అలపతంజలి కృతంబయిన భావ్యమునకే పరిధివిల్లును మహాభావ్య పదము” ఇత్యాదిపద్యమును, మోహనగౌరసమును బవ్య భావమున జీర్ణింపఁజేసి వారు చదువఁగా తన్మయత చెందిరి. అంతకుఁ బూర్వము ధైరవాద్విరాగములను దీగవార్చి పద్యముల నీడిగిలబజ్జించి పౌరాణికులు చదువు చదువుతీరే నే నెఱిగినది.

రసస్ఫూర్తితోఁ దెలుగుపద్యములు చదువు చాతురికి నేఁడాంధ్రదేశమున శ్రీశాస్త్రులుగారే ఆచార్య పీఠము. ఆనాఁడుండి ప్రతి విద్యార్థియు శ్రీశాస్త్రులు

గారిం బోలి పద్యములు చదువుటకుఁ బ్రయత్నించు వాఁడే. ఎందఱో వారి పద్యపఠనానుకరణద్వారమున నాంధ్రభాషాపండితు లయిరి. వేంకటశాస్త్రిగారి శిష్యు లలో వారి పద్యపఠనచాతుర్య మావంలైన నంటునివాఁ డను, నే నెఱిగినంతవఱకు, నే నొక్కడనే కానవచ్చు చున్నాను.

ఉ. కొంతులువోని సత్కవన
గుంభన మంతకు మించి బింకముకై
బొంకము గల్గఁగా చవులు
పొంపిరివోఁ బరియించునేర్పు మా
వేంకటశాస్త్రి పండితక
విప్రభు చక్కటిదిక్కఁ తక్కు వి
ద్యాంకులయంచు నెందు గల
దా సకలాంధ్రమహామహీధరిన్.

ఆనాఁడు బందరులో శ్రీశాస్త్రిగారి యుపన్యాససంపర్కము లేని పౌరసభ లుండెడివి గావు. వారియుపన్యాస మున్ననే శ్రోతలు సభలో క్రిక్కి టియ నిండెడివారు. వారియుపన్యాసమునకు ముందు సందర్భము చక్కఁజూచుకొనుట మొనలయిన జాగ్రత్త లక్కఱలేదు. ఐనను జాగ్రత్తపడి వచ్చి చెప్పినవారి యుపన్యాసమునకంటె శ్రీశాస్త్రులవారి యుపన్యాస మునకే సంగతులు, చమత్కారములు హెచ్చుగ నుండె డివి. సభానంతరము సభ్యులు వేంకటశాస్త్రిగారి వాక్చమత్కృతినే సంస్తుతించుకొనుచు ఇండ్ల కేగెడి వారు. ఆనాఁడు సభలకు పద్యములు, శుభలేఖలకు పద్యములు, స్వాగతములకు పద్యములు, సంగీతములకు పద్యములు, బంతులాటలకు పద్యములు, ప్రకటనములకు పద్యములు. ఆనాఁడినుండియే పద్యరచనాబిఘ్న కకు బరువు తగ్గినది. వేంకటశాస్త్రిగారికి తీటిక లేన పుడు వారివిద్యార్థులలో, బడిబాలురోహడ పద్యము లల్లి యిచ్చుచుండెడివారు. అంతకు పూర్వము బందరు

బ్రహ్మశ్రీ శతావధాని చెళ్లపిళ్ల వేంకటేశాస్త్రిగారు
(షష్టిపూర్తి మహోత్సవమున)

ప్రాంతములకు బ్రహ్మశ్రీ నాదెళ్ల పురుషోత్తమకవి గారే పద్యరచనావిషయమున నద్వితీయులు.

పూర్వము, భోజరాజముఖదర్శనమత్రముననే పలువురు విద్వాంసు లైరని ప్రతీతి. నేడు శ్రీశాస్త్రిల వారి ముఖదర్శనమున నది ప్రత్యక్షమైనది. స్కూలులో శ్రీ శాస్త్రిలవారు పాఠములు చెప్పకుండునే, తామును పాఠములు చదువకుండునే పరీక్షలలో నెండవో బాలకులు కృతార్థు లగుచుండిరి. అంతే కాదు, కవు లగుచుండిరి. మన లక్ష్మీకాంతకవిప్రభృతు లట్టి స్కూలు విద్యార్థులలో నాటిలేదనజగ జెట్టులే. ఇది వింతగాదు. శ్రీ శాస్త్రిలవారిచే నెన్నడును చూడబడనివారును, శ్రీ శాస్త్రిలవారి నెన్నడును చూడనివారును మాడ వారిశిష్యులై యెండవో నేడు సరసకవితారచనము నేర్చి సర్వాంగ్రదేశమున బ్రఖ్యాతిగమచున్నవారున్నారు. ఈవిధముగా శ్రీ శాస్త్రిలవారు విద్యావంశవృక్షమును తొలత బండరుపురముననే ఆనాడంటుదొక్కిరి. అది యిప్పు డాంగ్రదేశమున సర్వత్ర ప్రబలి చెట్లు గట్టుచున్నది. దీనికి శ్రీ శాస్త్రిలవారి కొక మంచి ప్రతిఫలముగూడ లభించినది సుమందీ, గోదావరీ తీరముననుండి కొనివచ్చి శ్రీ శాస్త్రిలవారు బంధురైన విద్యావంశవృక్షము నంటునాటినందులకు సరిగా తామును బంధువునండి అభ్యుదయము, సాధారణము నైన జనాంగీరుమామిడియంటును గోదావరీతీరమునకు గొనిపోయి తమతోటలో నాటికొనిరి. వారిమూలముననే జనాంగీరుమామిడిహూడ నక్కడనుండి సర్వాంగ్రదేశమునను వ్యాప్తినిొందుచున్నది.

శ్రీ శాస్త్రిగారు నివసించి బహువర్షములు కవితామృతప్రపను సాగించిన ఖైరవ ప్రెస్సు ప్రక్క యింటిపట్టు, ధనాద్యుపపత్తు లనుహలించెనేని వారిశిర విద్యాస్థానముగా వెలయించుట యుక్తమని నాయెన్నిక. సభ్యు లిది సమాలోచింతురుగాక.

శ్రీ తిరుపతివేంకటేశ్వర కవీశ్వరుల శతావధాన శత్రుబంధ చాటుధారాకవితా చమత్కరములగూర్చి ప్రశంసాలేశము జరుప నారంభింపనున్న నా కీసందర్భమున,

చ. పరిణతపాండితీబల ము

భంసరధారణమాధురీపరి

స్ఫురితకవిత్యము స్తలి

శుభ్రయశంబు గణించుకొన్నమా

తిరుపతిశాస్త్రిసత్కవి గ

తించెనె యాంగ్రవహోవహూటికె

స్థిరతరకావ్య భూషణవి

శేషపరిష్కరియ తీటిపోయెనే !

అన్న విచారము కొంత తొట్టుగల్గించినది. కాని తిరుపతివేంకటేశ్వరులు భిన్న శరీరు లైనను కవితావిషయమున నొక్కరే. శ్రీవేంకటశాస్త్రిగారు కవితరచించుచున్నంతవఱకును శ్రీ తిరుపతిశాస్త్రిగారును నున్నవారే. వేంకటశాస్త్రిగారి కవితాగంగాగ్రసంతిలో తిరుపతి శాస్త్రిగారి కవితాసరస్వతి యంతర్వాహినిగానున్నది.

క. నుతకవితామృతవాహిని

నతిలోకయశశ్శరీర మగపశుచుండక

మృతి యటె తిరుపతికవికి

జత యగు వేంకటకపీంధ్రు చాటయి యుండక.

అని యూహిల్లితిని. తిరుపతివేంకటకవులు ఎక్కడెని యవధానము చేసినరగా నామట్టుపట్టులవారనే కులు ప్రతిభాసాధమున పదిమొట్టు లెక్కిరన్నమాటే. మొదడు కనులిపోవునో, నరములబరువు నడలి శరీరము నకనకలాడునో యని సాధారణబుద్ధిమంతులు సందేహించునట్లు పగలు శతావధానశత్రము జగపి, రాత్రి పది గంటలదాక పరిపరివిసోదములః బాల్సాని తరువాత నిమ్మకు నీరెత్తినటుల నిశ్చలముగా నిద్రపోయి మలు నాటిప్రాద్దుట మరల మంచహోసవచనముతో అల్ప హారములనైన నారంగింపక ఆవధాన శేషమును పూరింప నారంభించు నీజంటకవుల యంతకరణములు శ్రుతికలసి ఒకేమనము అయ్యెడివి. అది యొకవింతతీరు. ఆసమయములందు వేంకటశాస్త్రిగారు విశ్వమూర్తులు, సభ్యులు వెంటాడుభక్తులు. తిరుపతివేంకటేశ్వరుల కవితాధార ప్రాచీనసంప్రదాయుట్టుముల త్రవిత్రవిద్వి, ఊటయూరిచి చేదీచేది పొరించినది కాదు. స్వయము ఉద్బుద్ధమైన

బుగ్గధార. వారు ప్రాచీనగ్రంథములకంటె, హేచ్చుగా ప్రస్తుతపరిసరపరికరములనే చదివెరి. కావుననే సంప్రదాయమాత్రపరిజ్ఞాతలు కొందఱు వారికవితను సంప్రదాయమార మైనదానిగా, క్రొత్తతీరు గలదానిగాఁ దలఁతురు. నేటి యువకవులు వారికవితను నవకవితామార్గోపదేశకమునుగా నారాధింతురు.

తిరుపతివేంకటకవులు ప్రాథమపండితప్రభుసభలలోనేకాదు, బాలపామరజారచోరాదుల గోష్ఠులలో కూడ కవితాచమత్కారములను గల్పించి సత్కారములను బహయఁగెరు. వేంకటశాస్త్రిగారికి లల్లయ పదములు పాడ వేడుక; కొల్లాయగుడ్డలు వాడ వేడుక. వారికి భాషాడంబరము గిట్టదు. అట్లే వేషాడంబరమును గిట్టదు. కనుకనే వారికవితాకన్య జన్మముద్దుగా వెలసినది. వారిచనపు అల్లారుజెల్లముగ అందరికి నాస్వాద్యమైనది. సమయన్యూర్తి, హాస్యయుక్తి ప్రయోగచమత్కారము వేంకటశాస్త్రిగారికి ఆజానజమగు నలవాటు. ఇట్టివారు నూతనండ్లకుముందు నడిమింటి మంగళేశ్వరశాస్త్రిగా రొక రని వింటిని. బ్రహ్మశ్రీ కళాప్రపూర్ణ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారిని నింకొకరిని గంటిని. మంగళేశ్వరశాస్త్రిగారు బాబ్బిలి రాజసభలో, నక్క కుడిప్రక్కనుండి యెడమ ప్రక్కకు పాటినమేలా, యెడమప్రక్కనుండి కుడి ప్రక్కకు పాటినమేలా యని ప్రశ్న రాఁగా, అది కఱవనిచో నేటుపాటినమేలే యనిరఁట. వేంకటశాస్త్రిగారు బందరు హైస్కూలు పండితపదమున ప్రవేశింప క్రొత్తగా వచ్చినప్పుడు నైస్థిక శ్రేష్ఠులయిన బ్రహ్మశ్రీ జంధ్యాలగౌరీనాథశాస్త్రిగారియింట, పట్టుబట్టుడి గట్టుకొని భోజనము జేయుచుండఁగా, 'పట్టుబట్టు ఎంతకాలముదాక మడియండీ' యని గౌరీనాథశాస్త్రిగారు ప్రశ్నింపఁగా, వేంకటశాస్త్రిగారు, "చెనుటకంపు గొట్టకున్నచో ఎన్నాళ్లకైనను మడియే" అనిరఁట. ఇది యొకచమత్కారలేశము. ఇట్టివి వేంకటశాస్త్రిగారి చమత్కారము లనేకములు. అవియెల్ల నేకరింపఁదగినవి.

ప్రాచీనాంగ్రకపులలో ప్రబంధములకంటె శాశ్వతము లగునట్లు చాటురచనలను సాగించినవాఁడు శ్రీ నాథుఁడు. ఆతని చాటురచనలు నేటికిని నాంగ్రరసి కులనాలుకలపై నాట్యమాడుచున్నవి. వర్తమానాంగ్రకపులలో నట్టివారు మర తిరుపతివేంకటేశ్వరకవీశ్వరులు.

పదునైదేండ్లకుఁ బూర్వము విశాఖపట్టణమండలమున శృంగవరపుఁగోటనుండి ఏదోయొకయూరికి రాత్రి వేళ బండిమీఁదఁ బ్రయాణమై నే నేగుచుంటిని. ప్రక్కబండిలో నొకపట్నాయకుఁడు "ఇంజరంబొకసాక్షి యేనాముదాసాక్షి పల్లెపాలెంబు దాన్లెల్లసాక్షి—ఇత్యాది పద్యమును బాడుచు నడుచు—"శంకరుం డాతని సాని సాక్షి" యనుపట్టుననాగి యొకనవ్వు నవ్వి మరల నారంభించి పద్యము మగియఁజనువుట వింటిని. తిరుపతివేంకటకవుల చాటుధారలు మలయూరుతీరపుంటి జెలు. అవి యాహ్లాదజనకములై సర్వాంగప్రపంచము నలముకొన్నవి. లక్షలకొలది గ్రంథసంఖ్య యుండునట్లు (ముప్పదిరెం డక్షరములరచనమునకు గ్రంథ మని పేరు) బహుగ్రంథముల రచించు కవీశ్వరులు పలువు రిప్పుడున్నారని వారి పద్యములు గొన్నియేని హాయిమని పండితులుగాని, పామరులుగాని పలువురు పలుమాటులు పఠించుననిగా నున్నవా యన్న ప్రశ్నకు సమాధానము సభ్యులారా, మీరే సమాలోచింపఁదగుదురు.

శ్రీ వేంకటశాస్త్రిగారికిఁ బ్రాయఃపుణ్యదుకొంత పడమటికిఁ దిరుగ నారంభించెను. విద్యావివాద సంజ్వరము కొంత చల్లనాటెను. అన్నవస్త్రములకుఁ గొంతలేని స్థితియేర్పడెను. ఇట్టి స్థితిలో తమ కప్పటికి సంతానము కలగకున్నను సంతానవంతుడై వంశవృద్ధి కల్గింపఁగల్గు ననుకొనుచున్న చిన్నవేంకటశాస్త్రిగారు పుత్రిసంతానరహితులుగానే కీర్తి శేషులయిరి. ఆనాడు శ్రీ వేంకటశాస్త్రిగారు నైవేద్యశ్రయ మై యున్న చెళ్లపిళ్ల వంశవృద్ధిని దలపోసి యస్మదాదిశిష్యగోష్ఠిలో నొకనాడు ఆపరానివిధమున దుఃఖార్తలయిరి. అల్పకాలమునకే భగవంతుఁ డనుగ్రహించెను. వేంకటశాస్త్రిగారు గృహారామధనకవస్తువాహనసమృద్ధితో పాటు సత్సంతానలాభమునుగూడ బడసిరి. ఆనందమయ

ముగా జీవితయాత్రను గడప ననువుపడెను. ఆకాలమున నట్టి యానందసందర్భమున నే నొకజాబులో శ్రీ శాస్త్రిలుగారికి వ్రాసినపద్య మిది :

సీ. గాటంపుడమి దోట నాటుకొన్నార నొ
 డారఁ బండెనె జహంగీరుమావి ?
 అవధానములు నూడ నభ్యర్థితులు వేడ
 నేగుచుందురె యిప్పు డెచటికేని ?
 సత్కవితారహస్యము లభ్యసింపఁగా
 వచ్చుచున్నదె శిష్యవర్గ మిపుడు ?
 భగవత్పరము లైన పరమార్థరచనమల్
 క్రొత్తవి యేవేని కూర్చినారె ?
 కుల్కలగుట్టల నునుదొక్కుఁబలులందు
 ప్రాధిమీతిన సుకవితాఫణితులందు
 పరువుగల యంటుచూమిడిపండులందు
 జక్క గుఱియించుచుందురే చవులనాసి ?

శ్రీ వేంకటశాస్త్రిగారు నెలలబాలు రై యుం
 డఁగా, వారి తండ్రిగారు కడియముననుండి వారిని విజ
 యనగరపు కేటగ్రామమునకుఁ గొనిపోయి యక్కడ
 వారింకూర్చి పక్షిప్రశ్న మడిగెరట. (ఆప్రశ్న శాస్త్రినివ
 యమును శ్రీ శాస్త్రిగారే సభాముఖమున యుక్త మయి
 నంత వివరింపఁ గలగు.) ఆప్రశ్నగ్రంథమున వారిని
 గూర్చికొన్ని శ్లోకములున్నవి. అందు స్వసమానవయస్యక్తి
 మంతుఁ డగు నొక సుకవితోఁ గూడి బహుగ్రంథములు
 రచించుకవి యగుట, రాజపూజితులగుట మొదలగువిష
 యము లేవో కొన్ని తర్వాత వాస్తవములయినవి గలవు.

(కడచిన ౩౦, ౧-వ లేదులందు బండరున జరిగిన వష్టిపూర్తి యుత్సవమున చదివినది.)

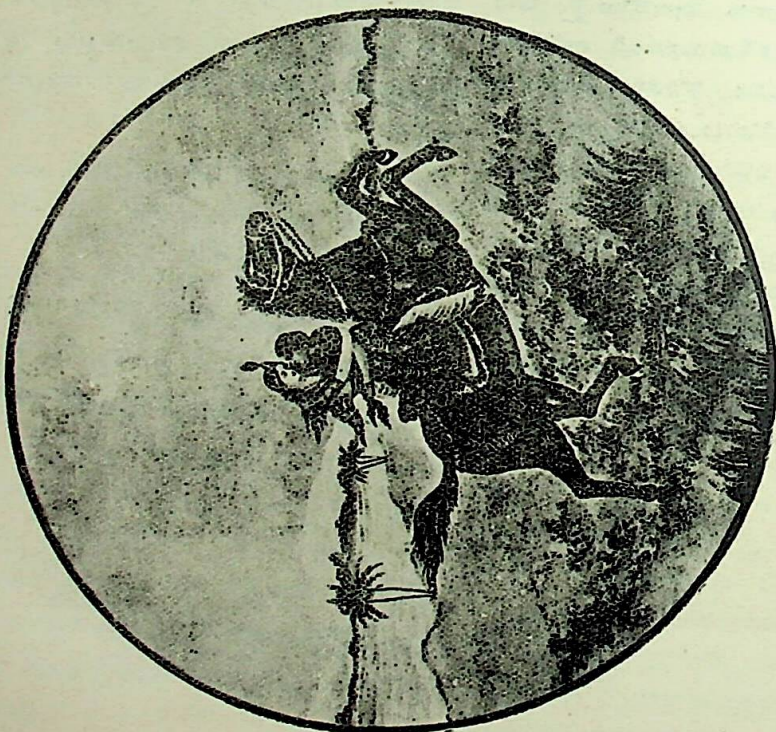
తుదనందు 'వష్టివత్సరకీర్తిమాణి' అని కలదు. ఆతుది
 పలుకునకు వష్టిపూర్త్యుత్సవ వైభవసందర్భమున గొప్ప
 కీర్తి గల్గు నని ప్రస్తుతసముత్సాహసందర్భమునుబట్టి
 యర్థముచెప్పవలె నని నేను నిశ్చయించుకొన్నాను. భగవ
 దనుగ్రహమున శ్రీ శాస్త్రిగారి కిదివఱకే యటువది
 యేండ్లు నిండినవి. శ్రీ శాస్త్రిగారి కిట్లే యింకొకవష్టి
 పూర్త్యుత్సవముగూడ జరగునట్లు భగవానుఁ డనుగ్రహిం
 చునుగాక !

వేంకటశాస్త్రిగారు విష్వద్రాజగోష్ఠులందు వివిధ
 సత్కారములఁ బడసిరి; విద్యావివాదములందు విజయము
 లందిరి; రసవత్కావ్యములఁ జెక్కింటి రచించిరి;
 చాలమందిశిష్యులకుఁ జదువు చెప్పిరి; సంతానసమృద్ధిని
 బడసిరి; సకలసంపదలఁ బడసిరి; సమానులలో నుత్తమ
 శ్లోకులయిరి. ధర్మార్థకామములందు పరిపూర్ణమయినపరి
 తృప్తి వారికి దొరకినదనియే నావిశ్వాసము. ఇంక జీవిత
 విశేషమున నారు పరమపురుషార్థలాభమునకై పని
 గొనుట బాగు గదా !

అంతర్యామియును పరమాత్ముఁడు శ్రీవేంకట
 శాస్త్రిగారికి ఆత్మాభిముఖ్యము ననుగ్రహించును
 గాక !

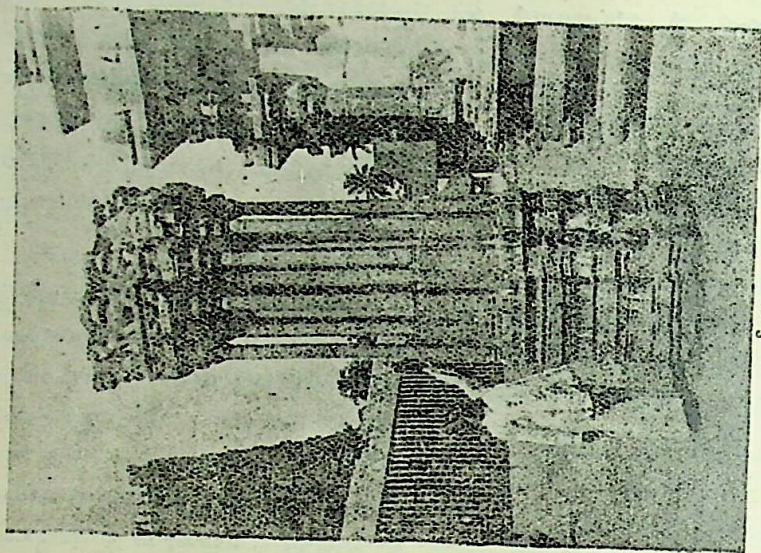
ఈ శరీరముననే నిర్మలహృదయు లగు వేంకట
 శాస్త్రిగారు సచ్చిదానందాత్మక మగు పరతత్త్వమును
 సమీక్షింపఁగల్గుదురుగాక !

భగవత్కృప ఇట్లు పరఁగుఁగాక ! ఇది నా
 ప్రార్థనము.

రాధాకృష్ణ ప్రాచీన కళాచిత్రమునకు నకలు

—ఉయ్యూరు జమీందారుగారు.

నంగీత స్తంభము

ఇది మధురదేవాలయమున నున్నది. ఒక్క-పై నల్లరాయి యిట్లు ఇన్ని శాఖలుగా మలచబడినది. వీని నొక్కొక్కదానిని చిన్న రాతితో కొటిసయెడల జలతరంగిణివాచ్ఛమువలె మధురస్వరము లుప్పత్తిలును. —యస్. శంకర సుబ్బాస్వామి.

ક્રી. શ્રી. અર્ચિ બિસેંટુ

ఈమె బిల్లాండున క్రీ. శ. ౧౮౪౭ అక్టోబరు తే ౧ దిన జన్మించినది. ఇంగ్లాండు, జర్మనీ, ఫ్రాన్సు దేశములందు విద్యనభ్యసించినది. మొదటిసంఘము నీయమసంఘసంస్కారమందు కడుశ్రద్ధ వహించుచుండెడిది. ముఖ్యముగ మతసంస్కారమునెడల నీమెకు అభిలాష మెండు. ప్రపంచమంతయు వ్యాపించియున్న దివ్యజ్ఞాన సమాజమున ౧౮౯౦-వ సంవత్సరమునచేరి యీమె తదభివృద్ధికై కృషిచేసి ఆసంఘమున కధ్యక్షురాలయ్యెను. సంఘముయొక్క కేంద్రస్థానము అడయారునందు ఏర్పడినప్పటినుండియు నీమె యచటనె యుండి దివ్యజ్ఞాన సమాజమతమును వ్యాపింప జేయుచుండినది.

హిందూమత గ్రంథమును భగవద్గీత కీమేవ్యార్థి రచించి యింగ్లీషున కనువదించినది. హిందూమతమునం దీమెకు గల నమ్మకమున కిది గొప్పతార్కాణము. దివ్యజ్ఞాన సమాజమువారి మతసంప్రదాయముల గురించి యనేకగ్రంథముల నీమె వ్రాసి ప్రచురించినది.

భారతదేశాభ్యుదయమునకై ఈమెచేసిన సేవ యపారము. కేవలము మతముకొరకుమాత్రముకాక రాజకీయములందుమాడ భిన్న భిన్న మతములందు ఏలాటి పక్షపాతమువహింపక భారతదేశస్వరాజ్యసంపాదనమునకై యీమె యనేకసంవత్సరములు పాటుబడినది. అఖిల భారతకాంగ్రెసుమహాసభ కధ్యక్షురాలయ్యెను.

హోమురాలు ఉద్యమమును ప్రారంభించి దానికి వాయికయై ప్రభుత్వమువారి నిర్బంధమునకు నురియైనది.

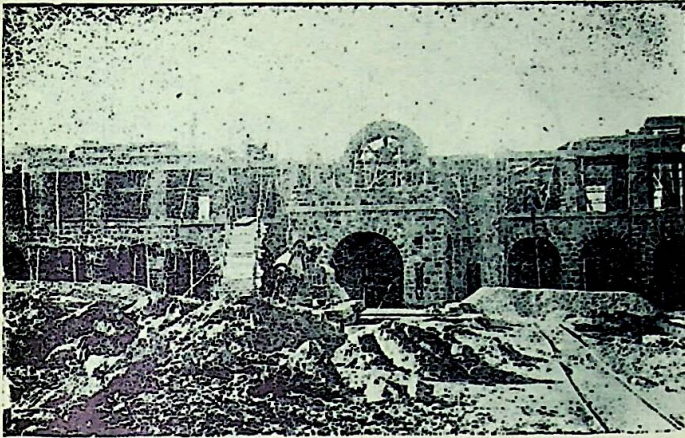
మనదేశమున విద్యావిషయములయం దీమెగొనిన శ్రద్ధయొక్క శ్రుతిముగ అనేకపాఠశాల లేర్పడినవి. ఇపుడు కాశీయందు గల హిందూవిశ్వవిద్యాలయము తొలుత ౧౮౯౦-వ సంవత్సరమున సెంట్రలు హిందూ కాలేజి యనుపేర నీమెచే స్థాపింపబడి క్రమేణ వృద్ధి జెంది నేటి యున్నతదశకు వచ్చినది. మదనపల్లియందు గల మొదటితరగతి కళాశాలసయిత మిీమెచే స్థాపింపబడినది. ఇదిగాక నీయమచే స్థాపింపబడిన హైస్కూల్ నేకములు కలవు.

వేలకొలది మైళ్లదూరమున సముద్రమధ్యమున నొకచిన్న ద్వీపమునందు జన్మించిన అనీబెసెంటమ్మగారు మనదేశమునకువచ్చి ఇచటిస్థితుల గమనించి మనయభ్యుదయమునకు గావించిన సేవకు కారణమేమి? విశ్వ మానవాభ్యుదయమే యాయమకు లక్ష్యము.

తన జీవితసర్వస్వము భారతదేశమునందు గడపి ౧౯౩౩-వ సంవత్సరమున సెప్టెంబరు ౨౦-వతేదిన నీమె పరమపదించినది. ఈమెచరిత్ర లోకమున కంతకును ఆచర్యప్రాయమైనది. ఈయమయాత్మకు ఈశ్వరుడు శాంతిని ప్రసాదించుగాక!

ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు, నూతనభవనములు

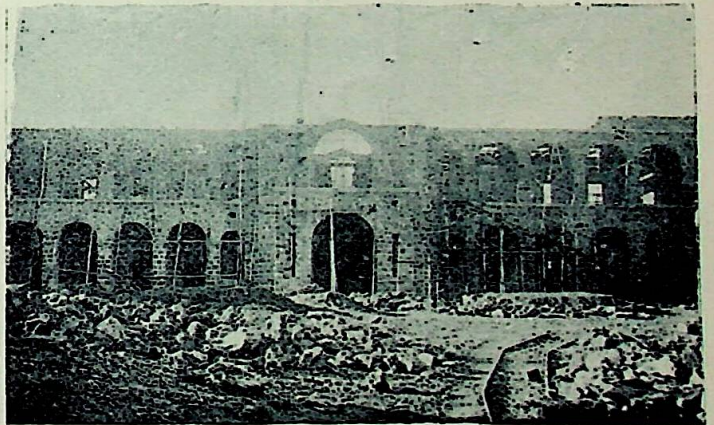
(నిర్మాణదశ)

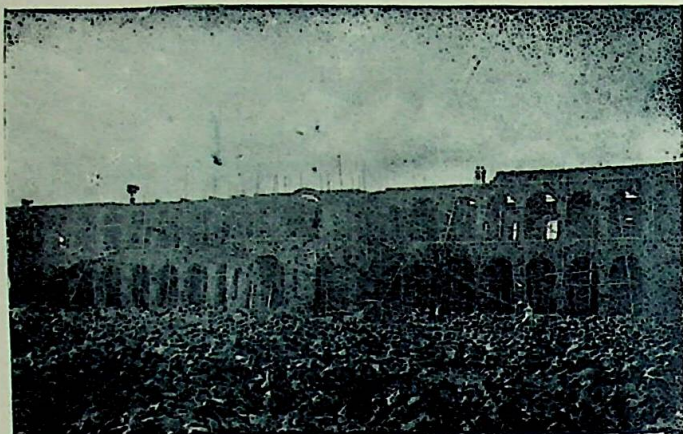
౧. ఆర్ట్స్ కాలేజి
(ముందు)

౨. ఆర్ట్స్ కాలేజి
(ప్రక్కవైపు)

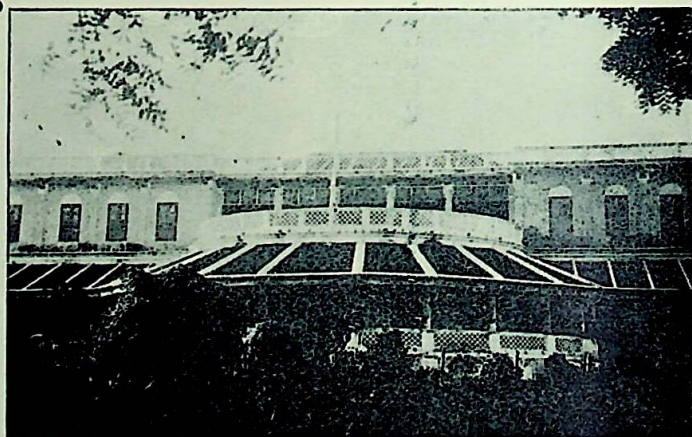
౩. సైన్స్ కాలేజి (పురోద్భవము)

౪. సైన్సు కాలేజి
(పార్శ్వదృశ్యము)

౫. యూనివర్సిటీ హాస్టలు

౬. సెనేటుభవనము

(కె. సుబ్బరాజుగారు, అనకాపల్లి)

భారతీయ విద్యా చరిత్రము

మారేమండ రామారావు, బి.ఏ.(ఆనర్సు)బి.ఇడి.

(అనువృత్తము)

నాల్గవ అధ్యాయము

[ఆధారములు

Elliot - History of India

Elphinstone -

Law - Promotion of Learning in Mahomadan times.]

శీల్లీ సుల్తానుల పాలనము

(౧౦౦౦ - ౧౫౧౩)

క్రీ. శ. ౧౦౦౦-వ సంవత్సరము నాటికి బ్రాహ్మణ హైందవస్వాతంత్ర్యభాను డౌస్తమించెను. అప్పటి నుండియు బళ్ళిమోత్తరమునుండి మహమ్మదీయు లీ దేశముపై దండెత్తివచ్చి సస్యశ్యామలమును, బహుధన సమృద్ధమును, బహురాజసాలితమును నగు నీదేశమును కొల్లగొని తమమతాచారములకు వ్యత్యస్తము లగు మతాచారముల నవలంబించు హైందవుల ననేకవిధముల బాధింపసాగిరి. అనతికాలముననే యీ విదేశీయు లీ యాచృచ్ఛిక దండయాత్రలను మాని యీదేశమున స్థిర పడి రాజ్య మేలసాగిరి. క్రీ. శ. ౧౨-వ శతాబ్ది ప్రారంభమునుండి పదునెనిమిదవశతాబ్ది మధ్యభాగమున ఈస్టిండియాకంపెనీవారి పాలనము సుస్థిరముగ నాటు కొనువరకును మహమ్మదీయు లీదేశముపై నిరంకుశాధికారమును నెరపిరి. దక్షిణాపభ్రమమాత్రము పదునాల్గవ శతాబ్దమువరకును స్వాతంత్ర్యము ననుభవించి యటుపిమ్మట మహమ్మదీయులకు వశమయ్యెను. అందుచే నుత్తరదేశమునందలి హిందూ బాధ విద్యా సంస్థలు క్షీణించి నశించినవి. తురుష్కులు తా మిదేశమున స్థిరపడినపిమ్మట దమ విద్యావిధానమునుగూడ నిచ్చట బాదుకొల్పిరి. వారివిద్యాసంస్థలలో "మక్తబ్, మద్రసా" లను విద్యాలయములు ముఖ్యము లైనవి. మక్తబ్ అనునది యిప్పటి ప్రాథమికపాఠశాలకుసరియై, సామాన్యముగ మశిదులను చేరియుండెడిది. ఇందు కొరాన్ అను మతగ్రంథమును చదువుటయు, వ్రాయుటయు, గణితమును మాత్రము బోధింపబడుచుండెడిది. మద్రసా యనునది ప్రస్తుతకళాశాలకు సరియును. ఇందున్నతవిద్యయు, తత్త్వము నభ్యసించబడుచుండెడిది.

మహమ్మదీయులగున రెండు విభాగములు గాంచనగుచున్నవి. వానిలో మొదటిది శీల్లీ సుల్తానుల పరిపాలనాకాలము. రెండవది మొగలుసామ్రాజ్య కాలము. మహమ్మద్ గోరీ యీదేశమును జయించిన పిమ్మట తనబానిసయు, మహాశూరుడు నగు కుతుబ్ ఉద్దీనునాతని నిచ్చట రాజప్రతినిధిగ నియమించెను. మహమ్మద్ మరణానంతర మీబానిస స్వతంత్రుడై క్రీ. శ. ౧౨౦౬ నుండియు శీల్లీ నగరమునుండి రాజ్యమేల సాగెను. అప్పటినుండియు క్రీ. శ. ౧౫౧౬ లో మొగలు లీదేశముపై దాడివెలువరకును శీల్లీ సుల్తానుల పాలనము కొనసాగినది. ఈ ప్రకరణమునందు సుల్తానుల పాలనము నందలి విద్యాచరిత్రము వర్ణింపబడుచున్నది. ఇప్పటి విద్యాస్థితి కేవలమును పాలకుల వైదుష్యమువైనను, రసజ్ఞతవైనను ఆధారపడియుండినది. వారలు విద్వాంసులైననో వారియస్థానము లనేకులగు పండితకవిగాయకుల కాలవాలము లగుటయు, దేశమునం దనేకములగు విద్యాసంస్థలును, గ్రంథాగారములును బయల్పెడలుటయు జరగుచుండెడివి. ఈ కాలమునందలి రాజాదరము కేవలమును మహమ్మదీయవైదుష్యమునకే యొసంగబడుచుండెడిది. సుల్తానులు యథాసాధ్యముగ దేశీయ విద్యాసంస్థలను, వైదుష్యమును నశింప జేయుచుండిరి.

గజనీవంశము, ౯౬౭-౧౧౫౨:— ఈ వంశము నందగ్రగణ్యుడగు సుల్తాన్ మహమ్మదు మిక్కిలివిద్యా

ప్రియుడు ప్రతిసంవత్సరము నీతడు వాఙ్మయాభివృద్ధికై ౪౦౦,౦౦౦ దీనారములను వెచ్చించు చుండెను. గణనీ నగరమునం దొకవస్తుప్రదర్శనశాలయు (Museum), దానినిజేరి యొక విశ్వవిద్యాలయము (University)ను నీతనిచే నిర్మింపబడినవి. 'మెనామా' యను రాజ చరిత్రమును రచించిన ఫీర్డోషీకవి యీకాలముననే జీవించెను. ఈ సుల్తానునకు ప్రెస్వియన్ వాఙ్మయమునం దభిరుచి మెండుగ నుండెడిది. ఈతని యాస్థానమునందలి పండితులలో ఆల్ బిరునీ యనునాత డగ్రగణ్యుడు. సుల్తాన్ మహమ్మదు పంజాబును జయించినపిమ్మట నీపండితు డచ్చట గొంతకాలము నివసించి హిందూ వైద్యమున ప్రవేశము సంపాదించెను. సంస్కృత భాష నభ్యసించి యీతడు పురాణములను, గణితము, జ్యోతిషము, కాలజ్ఞానము (Chronology), ధర్మగోళ శాస్త్రము, భౌతికరసాయనాదిశాస్త్రములు మున్నగు విషయములను బెక్కింటిని బరిశోధించి తన మాతృ భాషలోనికి బరివర్తించెను. ఈ పండితునికి హిందూ తత్త్వశాస్త్రమునందును, మ్యూముగ భగవద్గీతపైనను శ్రీతి యొక్కనుగ నుండెను.

సుల్తాన్ మహమ్మద్ పుత్రుడగు మహమ్మద్ గూడ చక్కని విద్వాంసుడు. ఈతడు జ్యోతిషమును గూర్చియు, తత్త్వశాస్త్రమునను గొన్నిగ్రంథములను సహితము రచించెను. ఈతనికి బిమ్మట సుల్తాన్ బైరం అనునాతడు పేర్కొనదగినవాడు. ఈతని ప్రోత్సాహముచే నన్యభాషలనుండి యనేకగ్రంథములు పర్షియను భాషలోనికి తర్జుమాచేయబడినవి. హిందువుల 'పంచ తంత్రము' 'ఖలీలాద్దమ్న' యనుపేరున భాషాంతరము నందినది.

ఘోర్ వంశము, ౧౧౫౩-౧౨౦౬:—పండ్రెం డవ శతాబ్దపుటంత్యభాగమున మహమ్మద్ ఘోర్ అను వీరుని యాధిపత్యమున మహమ్మదీయులు మనదేశముపై దండెత్తివచ్చి చాహాణ, పాల, సేనవంశీయులగు రాజుల నెల్ల జయించి యుత్తరదేశము నాక్రమించిరి. పిమ్మట నీ మహమ్మదు సుల్తానయ్యెను. ఈతనివద్ద ననేకులగు భురుష్క-బానిస లుండిరి. వీరికెల్లరకు నీసుల్తాను

చక్కనివిద్యను నేర్పించి రాజ్యాంగనిర్వహణమునందును వారిని నిపుణులుగ నొనర్చెను.

బానిసవంశము, ౧౨౦౬-౧౨౯౦:—మహమ్మద్ ఘోర్ మరణించినపిమ్మట నాతనిబానిసలలో నగ్రగణ్యు డగు కుతుబ్ షాద్దీన్ అనునాతడు హిందూదేశము నాక్ర మించి ఢిల్లీనగరమునుండి స్వతంత్రపాలనమును సాగిం చెను. ఇంతటినుండియు ఢిల్లీసుల్తానులపాలన మారంభ మయ్యెను. కుతుబ్ షాద్దీను కొన్నిమశిదులను గట్టించి యుండినను విద్యానిషయమునం దితడు విశేషాదర మును జూపిన ట్లగపడదు. అంతియకాక, యీతని సేనానులలో నగ్రగణ్యుడగు భక్తయార్ ఖిల్జీ తనవిజయ యాత్రలలో, దేశీయవిద్యాసంస్థలకు నిరుపమముగు వివా శమును చేపూర్చెను. బీహారురాష్ట్రమునందలి బాదర్ విద్యాలయరాజములగు నాలందా విక్రమశిలా విశ్వ విద్యాలయము లితనిచే నిర్మూలంపబడినవి. మహమ్మ దీయులు బాదర్భిక్షువులను చిత్రవగ్గ గావించియు, గ్రం థాలయముల నన్నిహాత్రప్రీతి గావించియు, కట్టడము లను బడగొట్టియు ననేకవిగ్రహుల విధ్వంసము గావించిరి. వంగరాష్ట్రమునందలి నవద్వీపవిద్యాలయముగూడ నిదే యవస్థకు లోనయ్యెను.

కుతుబ్ షాద్దీనునకు బిమ్మట నీవంశీయులలో ఆల్ నమిష్, బాల్ బన్, రెజియా, నాజిరుద్దీన్ అను వారలు విద్యాప్రియులై యుండి విద్య ననేకవిధముల బోషించిరి. భారతరాష్ట్రములులలో బేరెన్నికగాంచిన రెజియాబీగము పెక్కుమందివిద్వాంసుల కాశ్రయ మొసంగెను. ఈమె ఢిల్లీనగరమునం దొకకళా శాలను నిర్మించెను. అ సంతరము ఢిల్లీసింహాస నము నధిష్టించిన నాజిరుద్దీను మహావిద్వాంసుడై యుండెను. ఈతడు మహారాజపదమున నుండియు స్వయముగ ననేకగ్రంథములను రచించి వాని విక్రయ మాల్యమువలననే తనజీవితమును గడపుచుండెను. జలంధర్ నగరమునం దీత డొకకళాశాలను గట్టించెను. సుల్తాన్ బాల్బన్ కాలము విద్యాచరిత్రమునకు మిగుల ముఖ్యమైనది. పర్షియాదేశమునుండి ప్రాణరక్షణార్థమై

పారివచ్చిన రాజన్యులకు, వారితో నేతెంచిన కవి పండితాదులకు ననేకుల కీతడు శరణ మొసంగెను. కాన ధిల్లీనగరమునం దొకనూతనోత్తేజనము గల్గెను. విద్వాంసులు, విద్యాకలాపములు నచ్చట సామాన్యము లైనవి. యువరాజు మహమ్మద్ ఆకాలమున మహా పండితుడని పేరుగాంచెను. ఆత డీవిదేశములనుండి యేతెంచిన విద్వాంసులను, భారతదేశమున బేరెన్నిక గాంచిన యితరులను రాజధానీనగరమునకు రావించి యచ్చట నొకవిద్యత్సమాజము నేర్పరచెను. ఈవిధ మున నీతని యాదరసన్మానములను బడసినవారిలో “అమీర్ ఖుస్రా, అమీర్ హఫ్సున్” అనుపండితు లగ్రగణ్యులు.

ఖిల్జీవంశము, ౧౨౯౦ - ౧౩౨౦ :— ఈ వంశీయుల పరిపాలనకాలమున ధిల్లీనగర మొకగొప్పవిద్యా కేంద్రముగ నుండెను. ఈవంశీయులలో విద్యావిషయ మున బేరొక్కనదగినసుల్తాను లిరువరు. జలాలుద్దీను కాలమున విద్వాంసులను రావించి వారల కనేకవిధము లగు విరోధములను గల్పించుట రాజాస్థానమున కొక ముఖ్యకర్తవ్యముగ నుండెను. ఈసుల్తాను ధిల్లీనగర మునం దొకగ్రంథాలయమును నిర్మించెను. సయ్యద్ మాలా యనుపండితు డీతనియాదరమును బడసి రాజ ధానీనగరమునం దొకసారస్వతసమాజమును (Literary Society) నిర్వహించుచుండెను. జలాలుద్దీనునకు బిమ్ముట రాజ్యమునకు వచ్చిన “అల్లాషిద్దీన్” సుల్తాను నకు విద్యావాసన తక్కువగ నుండెను. ఈతడు స్వస్థానరక్షణమునందును, రాజ్యవిస్తరణమునందునే తనశక్తిసామర్థ్యములను వినియోగించి విద్యావిషయ మున నిర్లక్ష్యమును, ద్వేషమునుగూడ వహించియుండెను. ఎల్లర ననుమానించుట, స్వాహంకారము, నితరు లను మలకనచేయుట మున్నగుదుర్మణము లీతనికి సహజ ముగ నుండినవి. దానంజేసి విద్వాంసు లనేకు లీతనికి దూరముగ నుండిరి. తనవిజయయాత్రలకై విశేషముగ ద్రవ్యము గావలసియుండుటచే నీసుల్తాను విద్యాసంస్థల కును, విద్వాంసులకును దనపూర్వ లాసంగియుండిన భరణములను, వసతులను వారినుండి తప్పించి తనవశము

చేసికొనెను. అయినను జిత్రమేమన, రా జంత విద్యా పరాభ్యుధుడుగ నుండిన యీకాలముననే విద్య దేశమున విశేషముగ విస్తరించెను. ఇంతకుబూర్వము సుల్తాన్ బాల్బన్ కాలమునం దీదేశమున కేతెంచినపండితు లిచటనే స్థిరపడిరి. కాన నీకాలమునకు వారిప్రతిభ దేశ మునం దంతటను వ్యాపించుటచే ననేకు లీపండితుల గృహములకు గుమిగూడుచుండిరి. అల్లాయుద్దీనుకాల మున రాజాస్థానము లానర్పవలసిన విద్యావ్యాపనము నీపండితగృహములు చేయుచుండినవి. అదియునుగాక విజ్ఞానచంద్రికలను వెదచల్లు సారస్వతసమాజము లనేకము లాకాలమున ధిల్లీనగరమునం దుండినవి. కాన నీకాలమునం దనేకప్రబంధములును, మతము, వేదాంతము, చరిత్రము, వ్యాకరణము మున్నగు విషయములకు సంబంధించిన గ్రంథము లనేకములును రచింపబడినవి. సుల్తానుగౌరవాదరములను బడయ జాలని విద్వాంసు లనేకులు సామంతులచేతను, రాజోద్యోగులచేతను బోషింపబడుచు విద్యను వ్యాపింప జేయుచుండిరి.

తుగ్ లక్ వంశము, ౧౩౨౦-౧౪౧౪ :— ఖిల్జీవం శీయులలో కడపటివాడగు ‘ముబారక్’ యొక్క నీతి బాహ్యముగు ప్రవర్తనమువలనను, దాతాత్మిక రాజకీయ విప్లవమువలనను ననేకులగు విద్వాంసులు రాజధానిని విడిచిపోయిరి. “ఘయాసుద్దీన్” తుగ్ లక్ రాజ్య మునకు వచ్చినపిమ్ముట కొంతకాలంబి చేహరినది. కాని యతని యనంతరము ధిల్లీసంహాసనము నధిష్టించిన నుహమ్మద్ కాలమున తిరిగి యుపద్రవములు జరగినవి. అల్లాషిద్దీన్ ఖిల్జీ విద్యయొడ నిరాదరమును జూపిన గూడ నాతనికాలమున వైదుష్య మభివృద్ధిపంచెనని యిదివరలో చెప్పబడియున్నది. ఈ మహమ్మద్ తుగ్ లక్ స్వయముగ మహావిద్వాంసుడై పండితపక్షపాతియై యుండిననుగూడ నీతనికాలము విద్వాంసుల కపాయకర ముగనే యుండెను. ఈసుల్తానుపిచ్చిచేష్టలను పైకాచిక క్రోధజ్వాలలను దాళజాలక పండితులనేకులు పలాయితు లైరి. అయిన నీతనివైదుష్యము సర్వతోముఖ ముగ నుండెను. కవిత్వమునందును, చరిత్రమునందును,

తర్కమునందును, వైద్యశాస్త్రమునందును ఈసుల్తానున కక్కడభీరుచి యుండెను. ఈతని ధారణాశక్తి నిరుపమము.

మహమ్మద్ నకు పిమ్మట ఫిరోజ్ షా సుల్తానయ్యెను. మహావిద్వాంసుడు, రసజ్ఞుడు నగు నీతడు విద్యత్సాహుకారమై ప్రత్యేకముగ నొకభవనమును గట్టించెను. విద్యానిలయముల యభివృద్ధికిని, బంధితులయొక్కయు, విద్యార్థులయొక్కయు భరణములకొరకును బ్రతివత్సరము నీసుల్తాను కోశాగారమునుండి ముప్పదియారులక్షల టంకములు వ్యయపరచుచుండెడిది. రాజాంతఃపురము నందలి పడునెనిమిది వేలబానిసలకు నీతడు విద్యనేర్పించి, వారలనుపరిశ్రమలందును, కొరాన్ గ్రంథమునకు బ్రతులను వ్రాయుటయందును నిపుణుల నొనర్చెను. ఈసుల్తానుచే నూతనముగ నిర్మింపబడిన “ఫిరోజ్ బాద్” నగరము సర్వవిద్యులకును కేంద్రస్థానముగ నుండెను. అనేకము లగుపాఠశాలలు, కళాశాలలు నీతనిచే నుద్ధరింపబడినవి. కవులను, తత్వజ్ఞులను దేశమునందలి వివిధరాష్ట్రముల కేగి ప్రజలకు జ్ఞానదానము నొనర్ప నీసుల్తాను నియమించుచుండెను. ఈతడు నిష్పక్షపాతియై హిందూవిజ్ఞానము నెడగూడ నెక్కుడుగౌరవమును చూపుచుండెను. ఈతనియాజ్ఞచే నొకజీర్ణదేవాలయమునుండి యనేక హిందూగ్రంథము లుద్ధరింపబడి పర్షియనుభాషలోనికి బరివర్తింపబడినవి. ఇట్టియూదారబుద్ధిగల సుల్తాను స్వీయచరిత్రమునుగూడ రచించెను. విద్యాసంపదగల్గియు దారిద్ర్యదుఃఖముచే బీడింపబడుచుండెడివారందరును ప్రభుత్వాదరణమునకు పాత్రులుగ నుండవలెనని యీసుల్తాను శాసించియుండెను.

లోడీవంశము, ౧౭౫౦-౧౮౨౬:— తుగ్లక్ వంశీయులకు పిమ్మట ౧౭౫౦-౧౮౫౦ ల నడుమ “సయ్యద్” వంశీయులు రాజ్యమేలియుండిరి. విద్యాచరిత్రమునకు వారిపరిపాలనకాలము నిరుపయోగమునగుటచే నిచట విడువబడినది. లోడీవంశీయులలో రెండవవాడగు సికందర్ రాజ్యకాలము మిగులముఃఖ్యమైనది. ఈతని కవిత్వాశక్తి క్లాసునీయుముగ నుండెడిది. రాజధాని యాగ్రానగరమునకు మార్చబడుటచే నానగరము ప్రధాన

విద్యాస్థానముగ నుండెడిది. తననైనొకనియోగమునందుండినవారెల్లరును రచనీతిశిక్షితులుగ నుండవలెనని యీసుల్తాను శాసించెను. తాత్త్వికవాదముల నాకర్షించుట యందీతనికి శ్రద్ధ మిక్కుటముగ నుండెను. ఈతనికాలమున హిందువులుగూడ పర్షియనుభాష నభ్యసించుచుండిరి. సుల్తానుకీర్తి దూరదేశములకుగూడ వ్యాపించుటచే పర్షియా, అరేబియా, బొఖారా మున్నగుదేశములనుండి యనేకమందివిద్వాంసు లీతని యాస్థానమున కేతెంచి యుద్ధింశములను రచించుచుచుండిరి.

ఇంతవరకును ఢిల్లీసుల్తానుల పరిపాలనకాలమున వారియూదరగౌరవములచే నభివృద్ధినందిన విద్యావైదుష్యములచరిత్రమును వర్ణించియుంటిమి. ఈకాలమున చిన్నచిన్న సంస్థానము లనేకములు ప్రబలియుండినవి. వానిపాలకులుగూడ విద్యాభివృద్ధికై యనేకవిధముల గృహిస్తవ్వియుండిరి. కాన నాచరిత్రమునుగూడ పరిశీలింపవలసియున్నది.

బహమనీరాజ్యము, ౧౩౪౭ - ౧౫౨౬:— బహమనీసుల్తానులలో రెండవవాడగు మహమ్మద్ షా పర్షియను అరబ్బీభాషలలో నిర్దుష్టమున కవిత్వమును చెప్పగల్గియుండెను. గుల్ బర్గా, బీహర్, ఎల్లివ్ పూర్ మున్నగు నగరములం దితడు పెక్కువిద్యాలయముల నేర్పరచి విద్యార్థులకు వసతులను, భోజనసదుపాయములను ఏర్పరచెను. ఆనంతరము కేర్లానవగనవాడు సుల్తానుఫిరోజ్ షా బహమనీ. ఆకాలపుచరిత్రకారుల వ్రాతలనుండి యీతడు బహుభాషాభిజ్ఞుడనియు, నంతఃపురస్త్రీలతో బండ్రెండుభాషలలో సంభాషించుచుండెడివాడనియు తెలియుచున్నది. విశేషములకు నొకలనంపి యచ్చటి సుప్రసిద్ధులగు విద్వాంసులను రావించి యీతడు వారి వలన వృక్షశాస్త్రము, రేఖాగణితము (Geometry), తర్కము మున్నగునభిమానవిద్యలను నేర్పచుండెను. జ్యోతిశాస్త్రాభివృద్ధినిరతుడగు నీరాజు దౌలతాబాదునం దొకజ్యోతిర్దర్శనశాలను (Observatory) నిర్మించెను. రెండవమహమ్మద్ షా యను మరియొకసుల్తానుకాలమున మహమ్మద్ గవాన్ అనునొకమంత్రి విద్యావ్యాప్తికై విశేషముగ పాటుపడెను. బీహర్ నగరమునం దొకకళా

కాలము, దానికిజేరి 30,000 గ్రంథములుగల యొక విశాలభవనము నీతనిచే నిర్మింపబడినది.

ధిల్లీసుల్తానను మహమ్మద్ తుగ్ లక్ కాలమున హుస్సేన్ అనువానిచే నీబహమనీరాజ్యము నిర్మింపబడెను. ఇందలిమొదటిసుల్తానులు కాకతీయాంధ్రసామ్రాజ్యమునకు రాజధానియై విశ్వవిఖ్యాతి నందియుండి క్రీ. శ. ౧౩౨౩లో మహమ్మదీయులకు వశమై తన యాన్నత్యమును గోలుపోయి నాహువశేషమై యుండిన యొక శిలానగరమును (Warangal) సాధించుటకై యత్నించిరి. అనంతర విాబహమనీరాజ్యమునకును, హైందవ స్వాతంత్ర్యసంరక్షణదీక్షాబద్ధమై తుంగభద్రాతీరమున బయల్పెట్టిన విజయనగరసామ్రాజ్యమునకును ఎడతెగని పోరాటము సంభవించినది. ఈయుద్ధములలో నెల్ల బహమనీసుల్తానులు వర్ధనాతీతముల క్రూర్యమును చూపియుండిరి. ప్రజాసామాన్య మనేకకష్టములకు లోనయ్యెను. ఈసుల్తానులు దక్కనునందు హిందువులను నిర్మూలించుటకును, లేనిచో వారలనెల్ల మహమ్మదీయులుగ మార్చుటకును అనేకవిధముల ప్రయత్నించియుండిరి.* పాలకులెల్లరును విషయలోలులై యుండిరి. అందుచే నీకాలమున విద్యావైదుష్యములు విశేషముగ నభివృద్ధి నందుట కవకాశము లేకుండినది.

బిజాపూరరాజ్యము, ౧౪౯౦-౧౫౨౬:—బహమనీరాజ్యపతనానంతరము యూసఫ్ ఆదిల్షాయనునాత డీ బిజాపూరరాజ్యమును స్థాపించెను. న్యాయమునకు, సత్ప్రవర్తనమునకు నీత డాచర్యప్రాయముగ నుండెననియు, సంగీతసాహిత్యములయందు పభిరుది గలిగియుండెననియు ఫిరీష్టాయనుచరిత్రకారుడు వ్రాసియున్నాడు. పర్షియా, టర్కీస్థానము, రూమ్ మున్నగుదేశములనుండి విద్యాంసులను రావించి యీతడు వారిని తనయాస్థానమున బోషించుచుండెను. యూసఫ్ నకు బిమ్మట రాజ్యమునకు వచ్చిన ఇన్సెక్రీమ్ గుజరాతీయులలో దండ్రుని బోలియుండెను. బిజాపూరమున నీతనిచే నొకచక్కని గ్రంథాలయము నెలకొల్పబడెను. ఈవంశమునందలి నాల్గవ

సుల్తానును “ఆలీఆదిల్ షా” కాలముననే చరిత్రప్రసిద్ధమును తల్లికోట యుద్ధమును, విజయనగరాంధ్రసామ్రాజ్య పతనమును జరగినవి. బిజాపూరపాలకులలో కడపట బేర్కొనదగిన సుల్తాను రెండవఇబ్రహీం. ఈవంశీయులు హిందూరాజ్యములలో సగ్రగణ్యమును విజయనగరసామ్రాజ్యనాశమునకు కారకులై యుండినను, వీరిపరిపాలనమున హిందువులు సౌఖ్యము ననుభవించి యనేకముగ రాజకీయోద్యోగములనుగూడ చేయుచుండిరి. ఈసుల్తానుల పరిపాలనకాలము విశేషముగ విజయనగరాధీశులతో బోరుటయందే వినియోగింపబడుటచే విద్యావైదుష్యము లభివృద్ధి నెందుటకు వలనుపడకుండినది.

గోల్కొండరాజ్యము:—ఈరాజ్యము నేలిన సుల్తానులలో నెల్ల ముఖ్యుడగు హులీకుతుబ్ షా యను నాతడు హైదరాబాదునగరమున ‘చార్ మినార్’ అను భవనమును గట్టించి యం దొకకళాశాలను స్థాపించెను.

బంగాళారాజ్యము, ౧౩౪౦-౧౫౨౬:—విద్యాచరిత్రమున కీబంగాళారాజ్యవృత్తాంతము మిగుల ముఖ్యమైనది. ఇతర మహమ్మదీయరాజ్యములందువలె నిచ్చుటను రక్తపాతములును, హత్యలును సర్వసామాన్యములు గనే యుండినను, ఇచ్చటిసుల్తానులు వంగసంస్కృత వాఙ్మయములకు చక్కని ప్రోత్సాహము నొసంగియుండిరి. ఫియాసుద్దీననుప్రతినిధిపాలకుడు ౧౩౬౦ ప్రాంతమున లక్ష్మణావతీనగరమునం దొకకళాశాలను నిర్మించి, యందు విద్యావ్యాసంగము జేయుపండితులకు వేతనముల నేర్పరచెను. నాసిర్ షాయనునొకసుల్తాను దేశీయముగ వంగభాష ననేకవిధముల బ్రోత్సహించి సంస్కృత భారతము నాభాషలోనికి బరివర్తింపజేసెను. విద్యాపతి యను వంగకవి యీసుల్తాను ననేకవిధముల గొని యాడియున్నాడు. రెండవఫియాసుద్దీన్ కాలమున వాల్మీకిరామాయణము బంగాళీభాషలోనికి దర్జమాచేయబడెను. హుస్సేన్ షా భాగవతపురాణమును మాలాధర్ బాసు యనుపండితునిచే బరివర్తింపజేసెను. పరాగర్

ఖాన్ అను నీసుల్తాను నేనాని కవీంద్రపరమేశ్వరుడను పండితునిచే శ్రీమహాభారతమునకు మరియొకయనువాదమును వ్రాయించెను. దీని నీనేనానితనయుడు శ్రీ కర్ణనంది యనుమరియొక విద్వాంసునిచే బూర్తిచేయించెను. ఈవిధమున వంగరాష్ట్రమున మహమ్మదీయపాలకులు హిందూవాద్యయమునెడ గౌరవాదరములనుజూపి, ప్రజోపయోగార్థమై దానిని దేశభాషలోనికి బరివర్తింపజేసిరి. ఇయ్యది కడుశ్లాఘ్యమగు విషయము.

క్రీ. శ. ౧౦౦౦-౧౫౨౬ సంవత్సరముల నడుమ మహమ్మదీయుల పరిపాలనమునందలి భారతీయ విద్యాచరిత్రమును సంక్షేపముగ వర్ణించియుంటిమి. ఈ కాలమున విద్వాంసులును, విద్యావిప్లవాభినిరతులును అగు ఫిరోజ్ షాతుగ్లకువంటి సుల్తాను లెండగోయుండిరి. రాజాదరణము లేకుండినను సామంతులయొక్కయు, ప్రజాసామాన్యముయొక్కయు సమాదరణముచే నీకాలమున విద్య యభివృద్ధి నందుచుండె ననుటకు అల్లాయుద్దీన్ ఖలీఫాలనకాలమే తార్కాణము. ఢిల్లీ, అగ్రా, ఫిరోజ్ షాద్, బిజాపూరుము, జునాపూర్, బీహార్ మున్నగు నగరములు విద్యాకేంద్రములుగ నొప్పి

నవి. మఖ్తాబ్ అను పాఠశాలలును, మద్రసాలను కళాశాలలును, పండితుల గృహములును, ప్రధాననగరములందలి విద్యత్సమాజములును దాతాత్మిక విద్యాసంస్థలలో నగ్రగణ్యములు. పాలకుల వైదుష్యవ్యర్థ్యములే విద్యాభివృద్ధికిని, తైల్యమునకును గారణములై యుండినవి. ఈకాలపు హిందూవిద్యాస్థితిని గూర్చిన ప్రశంసయైనను మహమ్మదీయచరిత్రకారుల వ్రాతలలో గానరాకున్నది. అందుచే నుత్తరాపథమున బంగాళమున దక్కనితరరాష్ట్రములందలి హిందూప్రజ లాత్మరక్షణమునకే తమశక్తినంతయు వినియోగించి యథాసాధ్యముగ బూర్వవిద్యావిధానమును సాగించుకొనుచు, నపూర్వములగు గ్రంథముల నెట్లులైనను మహమ్మదీయులబారిని పడకుండునట్లులు సంగ్రహించుకొనుచుండిరని స్పష్టమగుచున్నది. ఈకాలపు హిందూ వైదుష్యమును దెలిసికొనుటకు దక్షిణాపథచరిత్రమే శరణ్యము. అచ్చటనే కాకతీయవిజయనగరాంధ్ర సామ్రాజ్యాభిరక్షితమై ప్రాచీన హైందవవిజ్ఞానదీపిక వెలుగుచుండినది.

గోరాజు

K5B

—క్రాంతపత్ని సుబ్రహ్మణ్యము, కాకినాడ.

ఓయీ బ్రాహ్మణ, సారతైజసము వాయూద్వేగ మాకాశ గీ

తీయాధార్థ్యము భూతమంబు జలమూర్తి స్వర్ణమా నీ ముఖ
శ్రీయున్ మేధయు వాక్కు మానసము దృగ్గీతుల్ పురాస్పృష్టి ర
క్షాయోగంబున పాంచభౌతికములై శాసించె విశ్వాకృతిన్.

అవు నోయీ, ఒకనాడు వెన్నెముక నీదై లోకసంతాసహే
తువు రక్షోగణనాయకావృత మసాధుత్వమ్ము చెక్కించి మా
నస దేవాహిధరాత్రయస్థితికి స్థానం బయ్యె! ఆ నీవె యి
ష్టు వృథామంగళపాశకుండ వయినావున్ పో లయాలంబివై !

ఒక డనుగ్రహముతో నుద్వీశు జన్మంబు - తీర్చి స్వర్వతిని వేధించినాడు
ఒక డాగ్రహించి పయోధిబాడబవహ్ని - నిగలతో నాపోశనించినాడు.

ఒక డనుగ్రహముతో నుగ్రకాకోలాగ్ని - గళభూషణంబుగా నిలిపినాడు
ఒక డాగ్రహించి యుద్వీధరాగ్రము పెంపు - లెచట నచ్చోటె మాయించినాడు.

నిగ్రహానుగ్రహ ప్రజ్ఞ నీదుమూర్తి - బానిసత్వ విధాప్రథా బాహిర మయి!
స్వార్థమై ఆంతరంగికాచ్ఛత తొలంగె - బ్రాహ్మణ, తొంటిబాడ నిష్పచ్చరమయి!

ఋతువు లారింటను ఋజువర్తనము లేమి - కాలానుస్మృతి వానకలిమిలేమి
సూర్యభానువులు తేజలు పెంచి కాల్పుట - భూమిసస్యంబు లపూర్ణ మగుట
మిథ్యామతవ్యాప్తి మించి పోరులు పుట్టి - అడుగడ్డునకు శంక లావహిలుట
సారస్వతప్రేమ సన్నవై దుర్భాష - లానోట నానోట నల్లుకొనుట
నీకతన గాదె? నీపురానియతి నీవె - నిలిచి నిష్కల్మషత్వము నించుకొనిన
తారుమా రానె భారతధరణి విప్ర! - గుండెలో నీకు మంచి ఉగ్గునకు లేదు !

ఒకమా రంతరమున్ పరీక్షగొని నీదో తప్ప లోకంబుదో
ప్రకటింప న్వలె నీవె; నీయశము లోపం బానో యేమంచు జం
కక తొల్లింటి ప్రభావమున్ సహజమార్గంబందు పోనిచ్చి భూ
మికి కల్యాణము తెమ్ము; ని న్ననరు సామీచీన్య సౌఖ్యస్థితుల్.

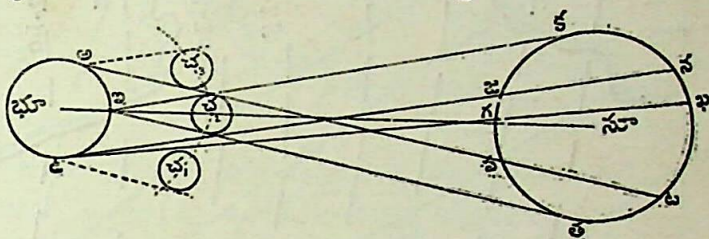

దమ్మ

—యస్. వి. యస్. రామారావు.

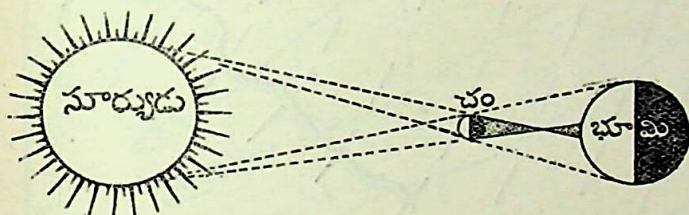
సూర్యగ్రహణమునగా

సూర్యుడు మన కను భూమి విశాలముగను, గుండ్రముగను ఉండుటచే భూపటమునకు. ఇయ్యది మేఘాచ్ఛాదనవలనను గల్గును గాని అది నియతము గానందున గ్రహణమునబడదు. ఇందుకు కారణము చంద్రుడు భూసూర్యుల మధ్యకు వచ్చుటయే. భూమిమట్టు చంద్రుడు తిరుగు మార్గమునకు చంద్రకక్షా వృత్తము (Moon's Orbit)

చిత్రము ౨

అని షేరు. సూర్య చంద్రు లొకచో నుండకపోయినను భూసూర్యులమధ్య చంద్రుడుంటుచే మనకు సూర్య దర్శనముగాదు. ఇది పగటిభాగమందగు దేశమునకు మాత్రమే గ్రహణమునబడును. (చిత్రము ౧ చూడుడు.)

చిత్రము ౧

ఇందు భూసూర్యులమధ్య చంద్రుడుంటుచే భూమి లోనిసగభాగమునకు గ్రహణమయ్యె. మిగిలినసగమందు రాత్రియగుటచే గ్రహణమునబడదు.

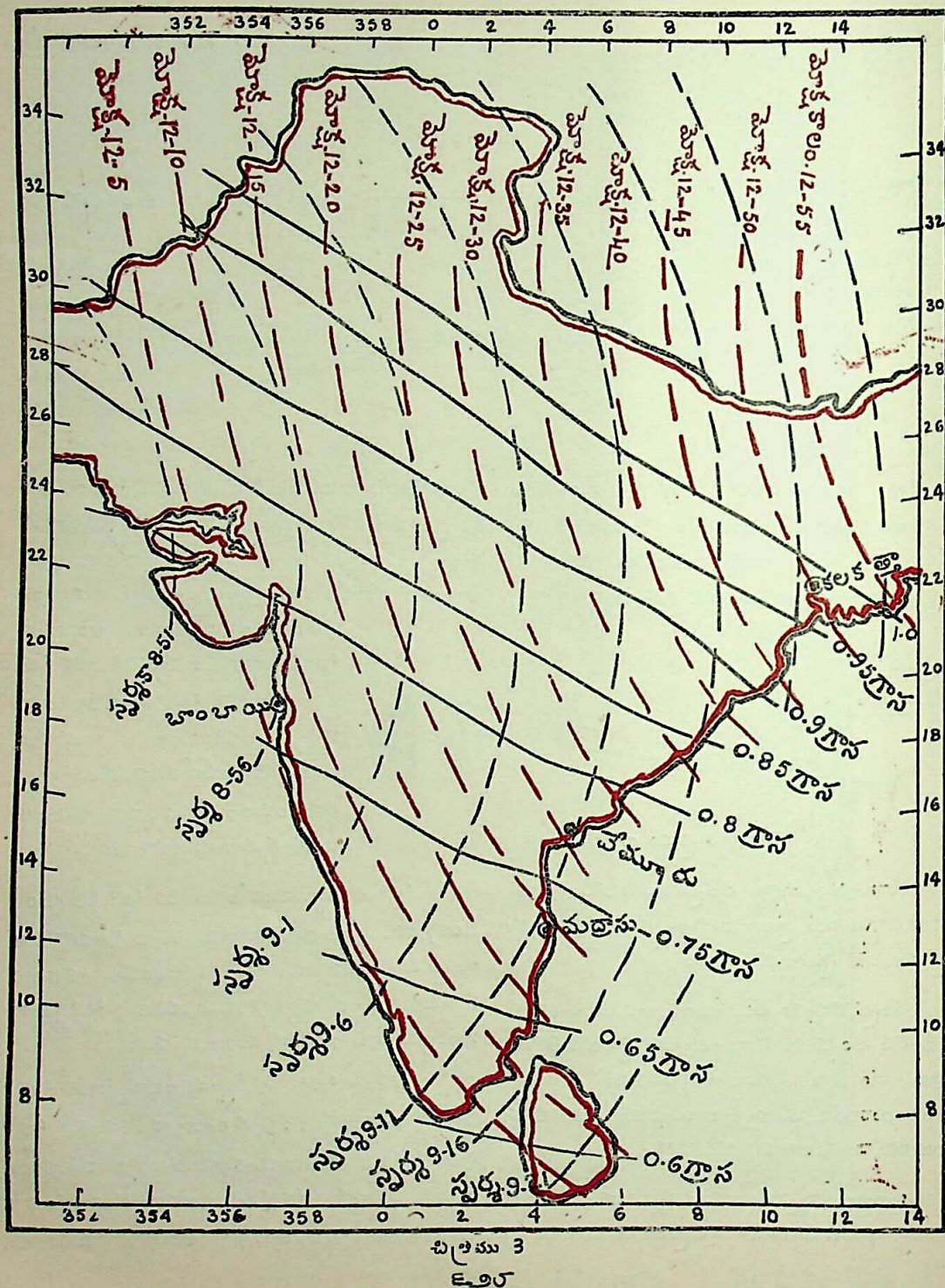
చంద్రుడెప్పుడు తిరుగుచుండువాడగుటచే కొంత కాలమునకు చంద్రుడు భూసూర్యులమధ్యనుండి తొలగి పోవును. చంద్రుడు భూసూర్యులమధ్యనుండి ప్రవేశించ పారంభించుకాలమునకు స్పర్శకాలమనియు, వెడలిపోవు కాలమునకు మోక్ష కాలమనియు షేర్లు.

ఇయ్యది భిన్న దేశములకు భిన్న విధములుగా నగు పడును. కారణమేమనగా (చిత్రము ౨ చూడుడు)

తలము(Surface of the Earth) నందలి 'అ. ఇ. ఉ'. భిన్న దేశములందలి ద్రవ్యము ఎవరికివారు తామే భూమికి ఊర్ధ్వమందున్నామని తలచెదరు. అమావాస్యంత కాలమున భూచంద్రసూర్యుల కేంద్ర (Centre) ము లేకలేఖయం దుండును. అందువలన 'ఇ' అనుస్థానముం దుండెడివారికి 'చ' స్థితిలో 'ఇక' 'ఇత' అనులేఖగుండా దృష్టి ప్రసరించును. అందువలన సూర్యు డేమియు ననుపడడు. 'చ' చ' స్థితులందుచంద్రుడున్న పుడు సూర్యుడు సంపూర్ణముగా ననుపడును.

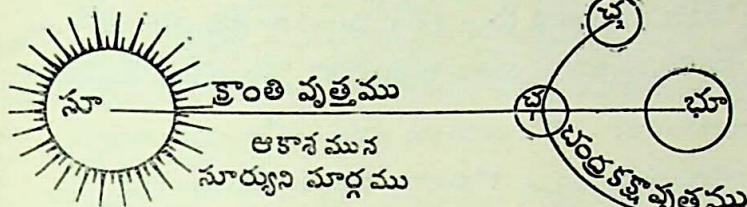
'అ' అనుస్థానముందుండువారికి 'చ' స్థితి (Position) యందు సూర్యునిలో 'ప. త. ట.' అనుభాగము మాత్రమే అనుపడును. 'చ' స్థితియందు 'ప గ జ క న ఖ ట' అను సూర్యునిభాగ మనుపడును, 'చ' స్థితిలో సూర్యునిబము సంపూర్ణముగా ననుపడును.

ఇట్లే 'ఉ' అనుస్థానముందున్న వానికి 'చ' స్థితిలో సూర్యుడు సంపూర్ణముగా ననుపడును. 'చ' స్థితిలో 'జ క న' అనుసూర్యునిలోనిభాగ మనుపడును. 'చ' స్థితిలో 'గ క ఖ' అనుసూర్యునిలోనిభాగ మనుపడును. 'గ ప, త ట ఖ' అనుభాగ మనుపడును.

అందుచే భిన్న దేశములందు భిన్న రీతులుగ నగుపడును. ప్రకృతము మనభారతదేశముందు భిన్నస్థానములందు

పారాణికు లీగ్రహణమునకు రాహుకేతువులు కారణ మనెదరు. ఆరాక్షసులు సూర్యుని మింగెదగని

చిత్రము ౪

వీరియాశయము. దీనిని వాస్తవముగా సమన్వయము చేయవచ్చును. (చిత్రము ౪ చూడుడు.)

ఇందు భూసూర్యులెల్లపుడు క్రాంతివృత్తిమందే యుండును. చంద్రుడు మాత్రము భూమిచుట్టు తన కక్ష్యావృత్తములో తిరుగుచు చుట్టుకు రెండు పర్యాయములు

గ్రాస (సూర్యునిలో నగుపడనిభాగము) భేదమును స్పర్శ, మోక్షకాలమును ఈయబడినవి. (చిత్రము ౩ చూడుడు.) ఇందు మన ప్రాచీనగ్రంథసమ్మతముగు లంకోజ్ఞయినీరేఖనే భూమధ్యమున నుంచుకొని అచట నుండి రేఖాంశలు (Longitudes) ఇవ్వబడెను. ఈ రేఖ ప్రకృతమందలి గ్రీన్విచ్ రేఖకు 75.8° E గా నుండును. భూమధ్యరేఖనుండి ఉత్తరముగా అక్షాంశలు (Latitudes) ఇవ్వబడినవి. వీటినిబట్టి పట్టణములు తెలియనగును. దశాంశలలో (Decimal) గ్రాస మివ్వబడినది. గంటలనిమిషములలో రేఖయందలి ప్రదేశములకు స్పర్శకాలము, మోక్షకాలము ఇవ్వబడినవి.

మాత్రము క్రాంతివృత్తిగతుడగును. ఆరెండుస్థానములకే- అనగా క్రాంతివృత్తి చంద్రకక్ష్యావృత్తి సంపాతస్థానములకే-రాహుకేతువులనిపేరు (Moon's Ascending Node and Descending Node). చంద్రుడీస్థానములందున్నపుడు మాత్రమే 'చ' అనగా క్రాంతివృత్తిగతుడై నపుడే క్రాంతివృత్తియులగు భూసూర్యుల కడ్డపడును. కాని తనకక్ష్యావృత్తములో 'చ' రాహువునకు (సంపాతమునకు) దూరములో నున్నపుడు అడ్డపడడు. అందుచే గ్రహణముండదని పై చిత్రమువలన స్పష్టపడుచున్నది.

N. B. 'చ.' స్థానము (Position)నకే రాహువు (Moon's Ascending Node) అనిపేరు.

దయయు సత్యము శౌచము - భయభక్తులు కలిగి మోక్షవలయు గురులలో
నియతి యత్నమున మనో - లయపర్యంతం బ దవ్వల నైజంబా.

కాంచనంతమేర కాలుసాగించినఁ - దోచుచుండు నవల త్రోవ యదియ
ఉన్నచోట నుండి యూహించుచుండిన - గోరుదాని నెవడు చేరఁగలఁడు?
హితము బ్రయము దన కెది - హితు లద్దానిని నడుగకయె యొనర్చుచు రా
మతి తగులుంగద యేకా - గ్రతఁ దాసాధింపఁగోరు కార్యమునందున్.

మనమున శాంతి గల్గిన నమానుషశక్తి ఘటించు సంచితం
బనుపమలీల డుల్లు; పరమాత్ముని దర్శన మబ్బు; మబ్బుపో
కను గురుమూర్తి సత్కృష్ణను గాఢవిరాగము కల్మితాల్కి శో
భనముల కాటప ట్టనుచు బల్లరు తెల్పుచునుండు రెందో.

ఎట్టిమనోవికార ముదయించినయే నది జీవసంజ్ఞగా
నెట్టుము, సద్గురూక్తవిధినేర్పన శౌరిపదద్వయంబునే
పట్టుము, భక్త కోటికిఁ బ్రపత్తి నొనర్పము, ముక్తికాంత చే
పట్టును వేదచోదితము భవ్యవధం బిది త్రొక్కఁ గల్గినన్.

వయసురా, వచ్చు చిహ్నాలవలె జగానఁ - గానవచ్చును జ్ఞానంబు కలుగుకొలఁది
ముక్తలక్షణములు గురుపుత్రులందు - నురక తలపోయుమాత్రాన నుట్టిపడునె?

జ్ఞానపాదపంబుఁ గానఁ బోషింపఁగా - నదిచిగుర్చు, పూచు, నదె ఫలించు
దానినైజ మద్ది దానికై చింతింప - వలదు, లెస్స సాక్షవలయుఁగాక.

ఊచినచొప్పున గదిలి, యూరక నిల్వినయప్పు డాత్మలో
డాచి సమస్తవృత్తులఁ దటాలున జీవుడ నే నటు చధ
ర్మాచరణప్రవృత్తిగలయప్పుడు నిన్ను స్మరించునట్లు, వే
మోచన మబ్బుచేయర, తమోహర, కావర, యోరమావరా!

రామ రామ రామ రమణీయగుణధామ, - వదనవిజితసోమ, వైదిభీమ
దాసకామ, దేవతాసార్వభౌమ, మా - వాసహృదయసీమ, భవ్యనామ.

తెరువదగు వంతెన

కొ. సరసింహాచారి

చిత్రము 1 లో గుర్తించిన కొలతలు గలిగిన గట్టిఅట్టలను రెంటిని దీసికొని వాటిని చిత్రము 2 నందు జూపినవిధముగ రెండు పెట్టెలుగా చేయవలెను. వాటిలో నొకదానికి r అనుచోట నొకరంధ్రమును చేయవలెను.

చిత్రము 3 నందలివిధముగా కొలతలుగల మఱిరెండు అట్టలను దీసికొని వాటి యందు మూలగీతలతో గుర్తించినభాగములను కత్తిరించివేసి మిగతభాగమును చిత్రము 4 నందలివిధముగ రెండుద్వారములుగా జేయవలెను. ఇందుగూడ r. r. అను రెండురంధ్రములుండవలెను.

మరల చిత్రము 5 నందలివిధముగ కొలతలుగల రెండుఅట్టలను దీసికొని వాటిని చిత్రము 6 నందలివిధముగ మడువవలెను. ఇందు r అనునది ఒక నాలుగుమూలల రంధ్రము.

పిమ్మట ౮౪ లేక ౫ అం. నిడివిగల యొక పేముతునుకనుగాని, వెదురుతునుకనుగాని దీసికొనవలెను. ఇది దారపుబండియందలి రంధ్రమున దూరదగి యుండవలెను. వెదురుతునుక మైనయెడల దానిని గుండ్రముగా చెక్కు

కొనవలెను. ఈతునుకయొక్క కొనలను నాలుగు పక్షములుగా చెక్కవలెను (చిత్రము 7a). దానిపై రెండుదారపుబండ్లను దూర్చవలెను (చిత్రము 7). a అనుకొనలు చిత్రము 5 నందలి రంధ్రమున దూరగలిగి యుండవలెను.

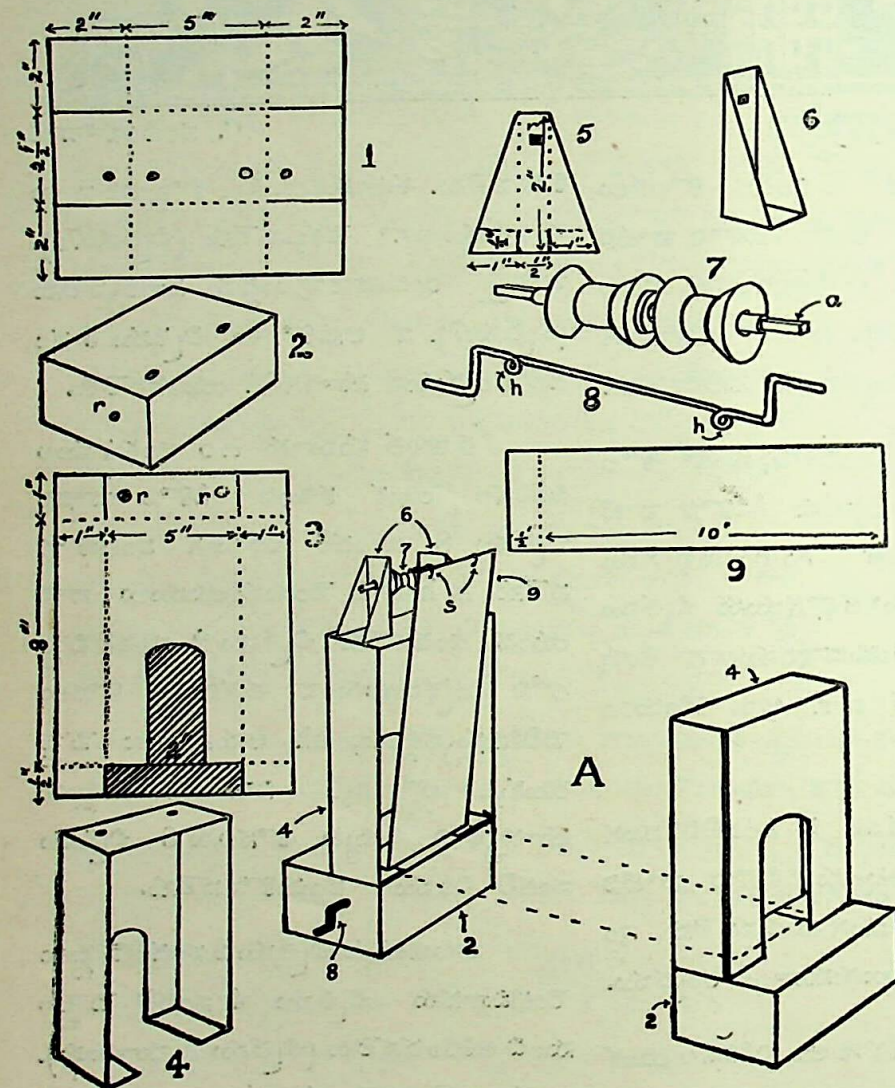
తర్వాత సుమారు ౧౦ అంగుళముల నిడివిగల యొక కమ్మిని దీసికొని దానిని చిత్రము 8 యందలి విధముగ వంచుకొనవలెను. h, h అను రెండువలయములు దాని యందు ఉండవలెను. చిత్రము 2 నందలిపెట్టెలోని రంధ్రములగుండా ఈకమ్మిని, కొనలు వెలికివచ్చునట్లును, hh అనువంపులు పెట్టెయొక్క లోపక్క నిమిడియుండునట్లును దూర్చుకొని పిమ్మట కొనలను 8 చిత్రము నందలి విధముగా వంచుకొనవలెను.

అటుపిమ్మట చిత్రము 2 నందలిపెట్టెలు రెంటిమీదను చిత్రము 4 నందలి పెట్టెల నుంచి అతికించవలెను (చిత్రము A చూడుడు). అందు ఒకదానిపైనమాత్రము చిత్రము 6 నందుగల రెండు ఆధారముల నుంచి అతికించవలెను. ఈ ఆధారములందలి రంధ్రముల యందు చిత్రము 7 నందుగల బండ్లను అమర్చు

వలెను. తర్వాత చిత్రము 9 యందుగలట్టి 7 అనుదారపు బండ్లమీదుగాను, 2 నందలి అట్టను దీసికొని, చుక్కలగీత పెంబడిగా పై రంధ్రములగుండాను పెట్టె క్రిందివైపునకు దానిని మడిచి, మడతపఱకుగలనన్నని భాగ దీసికొని, దారపు కొనలనుక్రిందుగల కమ్మి

యందలి నలయ ములకు కట్టవలెను.

రెండవ అరుగు ద్వారమును చిత్రము 9 అట్టకు అందునంత దూరమున నుంచవలెను. 9 అట్ట బల్లపఱపుగా నుండినపుడు బండ్లు పోవుట కనుకూల మగుబాటగా నేర్పడును. ఇట్టి స్థితికి చాలినంత పొడవుండనట్లుదారము లుండవలెను. ఈ అట్టను ఎత్తవలెనన్న, 8 కమ్మినిచుట్టినయెడల, దారము కమ్మికి చుట్టుకొని, అట్టపైకిలేచును. అప్పుడు అరుగు ద్వారముల మధ్య గల నదియందు పడవలు పోవచ్చును.

మును చిత్రము A యందు 2 పై అతికించవలెను. తర్వాత ఈ అట్టపైయంచున S, S లను ఒక అట్టపై గుర్తుగలచోట్ల రెండుదారములను కట్టి వాటిని వచ్చును.

కావలెనన్న రెండుఅరుగు ద్వారము ఎదురెదురుగా అతికించ (All rights reserved).

భారతము : పరమార్థప్రదర్శనము

నంధూరి బంగారయ్య

(అనువృత్తము)

కర్ణుడు

కర్ణుని చారిత్రము విచిత్రస్వరూపము కలది. ఇందు మంచిచెడ్డలు రెండును విడదీయరాకుండఁ జెనఁ గొనియున్నవి. ఇతఁడు శౌర్యమున నిరుపమానుఁడు. కాని భారతరణమున నీతఁడు పారిపోయినన్నిసార్లు సుప్రసిద్ధులైన లెవ్వరును పారిపోలేదు. బ్రహ్మాస్త్రము నిమిత్తము పరశురామునితో నబద్ధమాడుటకు వెనుదీయ లేదు. కాని కురుపతికిచ్చినమాటను దేవతలు వచ్చి బోధించినను వెనుకకుఁ దీసికొనలేదు. ద్రౌపదిని సభలో పరిహాసముచేసిన కుంటరి. కాని “పాంచాలరాజ పుత్రియు నందితముగ నిన్నుఁబొందు నాశ్వరవరుసకా” అని శ్రీకృష్ణుఁడు మురిపించినపు డామెవైపునకు బుద్ధి మరల్చినట్లే లేదు. వదాన్యత మొదలగు నీతనిసద్గుణములు చూచినపు డీతనియందు మనకు నేమిహము, గౌరవముమాడ నుదయించును. ఇట్టిపరస్పరవిరుద్ధాంశములతో నిండియున్నకర్ణుని బాహ్యాచారిత్రమున మనకు స్థాయిభావము చిక్కుట లేదు. మేఘసిహితమయిన సూర్యబింబమువలె కర్ణునియాత్మ మనకు స్పష్టముగాఁ గానవచ్చుట లేదు. కాని యీమేఘమును జీల్చుకొని యొకటి రెండుకిరణము లీవలకు వచ్చుచున్నవి. ఉద్యోగ పర్వమున కృష్ణునికి కర్ణునకు నడచినసంభాషణమువలన నాతని యంతరంగస్వరూపము పూర్ణముగ మనకు గోచరించుచున్నది.

కర్ణుని పాండవపక్షమునకు రమ్మని ప్రార్థించుటలో శ్రీకృష్ణునియభిప్రాయ మేమి? తా నెంత నేర్పుగా నడిగినను, కర్ణుఁడు కారవపక్షమును వీడుననియే యాతఁ డాశించినాఁడా? ఈఘట్టమును భీష్మ పర్వములోని యింకొకఘట్టముతోఁ గలిపి చదివిననే కాని దీనియర్థము బోధపడదు. ఉద్యోగసమయమున

నెంతచెప్పిచూచినను తనమాట వినిపించుకొననికర్ణునితో మరల శ్రీకృష్ణుఁడు భీష్మపర్వమున “భీష్మునిపైనులుకచే సమరమునకుఁ జొరవఁట. ఈపదిదినములు నిరుద్యోగముగ నుండనేల? పాండవపక్షమునకు రారాదా?” యని ప్రార్థించెనే! ఉద్యోగపర్వమున కర్ణుడిచ్చిన ప్రత్యుత్తరమునుబట్టియే కర్ణునిమనస్సు పూర్తిగా గ్రహించిన శ్రీకృష్ణుఁడు మరల నీప్రశ్నయు వేయనేల? ఇట్టి ప్రశ్నములవలన కర్ణుని ఘనతను లోకమునకు వెల్లడిచేయవలయుననియే శ్రీకృష్ణుని యుద్దేశ్యము. అట్లుచేయుట కారణదుతప్ప మఱియొకఁడు సమర్థుఁడు కాఁడు. మానవత్వమందలి దైవత్వమును బ్రకాశింపఁజేయుటకు దైవమునకే కాని మానవునికి సాధ్యపడదు.

కర్ణుని దైవత్వము తాను కాంలేయుండనని తెలిసియు పాండవపక్షమునకు రాకుండుటలోఁ బ్రకటమైనది. కుంతియు, సూర్యబింబమునుండి యశరీరవాణియు నాతనిని పాండవపక్షము నవలంబించుమని హితవొసంగినవి. భీష్ముఁడు శరతల్పగతుఁడు తన్నుఁ జూడవచ్చిన కర్ణుని పాండవులఁ జేరఁబోమ్మని ప్రార్థించెను. శ్రీకృష్ణుఁడు పాంచాలరాజపుత్రిమాడ తనకు లభించునని చవులూరించెను; పాండవపక్షమునకు రమ్మని యాహ్వానించెను. కాని అందఱవాక్యములు నిరాకరించి కర్ణుఁడు కారవపక్షముననే నిలవఁబడినాఁడు. దీనికి కారణములు (౧) దుర్యోధనునియందాతనికేఁగలకృతజ్ఞతయు, (౨) అంతకంటె నెక్కుడుగ నర్జునునియందనూయయు నని సాధారణముగా ద్యోతక మగును. కాని విచారించినచో నింతకంటెను సూక్ష్మకారణమొకటి గోచరించుచున్నది. అది భీష్మునితో కర్ణుఁడు చెప్పిన “దైవాధీనము సర్వముకా మనమతికా దప్పింపఁగా వచ్చునే” యనుటలో నూచిత మగుచున్నది. కుంతితోచెప్పిన “సవ్యసాచిపై కోపము పెద్ద” ఇత్యాది

వాక్యములకు ప్రాధాన్యము నీయక “నీపలు కంఠవోలి నను నిర్ణయ మిట్టిద” యనుమాటకును “సవ్యసాచిచేతఁ జచ్చుటయును గీర్తికరము” యనుమాటకును ప్రాముఖ్యము నిచ్చి చదువుకొన్నచో కర్ణుని మనస్సులోని యభిప్రాయము స్పష్టతర మగును. దాని నర్థముచేసి కొనియే కుంతి ఒకమూల కడుపుతోకము బాధించుచున్నను “ఇది దైవసంఘటన” మని యూరడిల్లినది.

శ్రీకృష్ణునికి కర్ణుడిచ్చిన ఉత్తరములో నా మాతృకారణము బాగుగఁ బ్రత్యక్షమగుచున్నది.

క. అనుజులు ఋత్విజులుగ నీ

పని యిటునేయుమని నీ పుష్కరప్రపుగా

విను, కురుకుమారపశువిశ

సనమున రణయజ్ఞ మతఁడు సమ్మతిఁ జేయున్.

ఇక్కడ కర్ణుడు పూర్ణముగ దైవత్యమును వహించినాఁడు. అందువలననే తా నింతవఱకు భుజములు రాచుకొని తిరిగిన దుర్యోధనాదులను “కురుకుమారపశువు”లని నిరసించివైచుచున్నాఁడు. ఇంతకంటె నాతనిఘనత తరువాతివాక్యములలోఁ గానవచ్చినది. తాను కారవపక్షమును వీడ నక్కటలేదు. కాని ఆర్జునాదులు తమంతతాముగ వచ్చి తమకాళ్లపైఁ బడుట కేమియభ్యంతరముండను? అట్లుచేసినచో కర్ణుడు దుర్యోధనునియెడల కృతఘ్నుడు కా నక్కటలేదు కదా! ఆర్జునుడే తనపాదములు పట్టుచున్నప్పు డిఁక ఆర్జునునికి కర్ణుడు వెఱచెనను జనాపవాదమునకు తా వుండకుదా! అట్టి నిరపాయమైన యుపాయము లభించినను దాని కాతఁడు సమ్మతించి కేమికారణము? ఇంతవఱకు తుచ్ఛముగఁ గానవచ్చిన కర్ణునిజీవిత మిప్పు డొక్కసారిగ శ్రీ కృష్ణుని కృపావలోకనమునకుఁ బాత్రమై సూర్యకిరణసంపర్కమున అర్కకాంతమువలె గప్పనుని ప్రకాశించుచున్నది. “రహస్యము రక్షితముగఁ బాటించుమయ్య చిత్తములోనన్” అని యాతఁడు శ్రీ కృష్ణుని వేఁడుకొనుచున్నాఁడు. ఎందువలన?

గీ. ధర్మతనయుండు తాను నాతమ్ముడగుట
ఎఱిగఁగనెనియు సామ్రాజ్య మేల పూను?

అట్టిధార్మిక డాధిపత్యంబుఁ జేయ
వలనదే శాశ్వతంబుగా వసుధకై.

అని యనూయాచిలచిత్తుడనుకొనిన కర్ణుడు సల్గుట కడునడ్డుతాపహమే. తనశత్రువు ఘనతను కొని యాడుటవలన కర్ణుని కొకనూతనమాహాత్మ్యము లభించినది. అంతటితో నాఁగక “ఈసమరసముద్రంబు దరి నీడి నిన్నుం గనియెద. కాదేని సూర్యవలోకంబునన్ గనియెద. నీ వింక నేమియుం బలుకకుము. పనివని యెద” అని శ్రీకృష్ణుని కాఁగించుకొనుచున్నాఁడు. కర్ణునిసౌశీల్యమున కవధి యింతకంటె మఱిలేదు. ఈ ఘట్టమువలన కవి మన కెన్నియంశములు ధ్వనింపఁ జేయుచున్నాఁడు! తుదకు కర్ణుడు, శ్రీకృష్ణుడు తోడిదొంగలనినమాట స్పష్టమగుట లేదా? కర్ణుడు శ్రీకృష్ణునితో నింతచనువుగ మాటలాడుటకు ఆతఁడెంతగ కృష్ణుని మనస్సులో ధ్యానించి యుండవలెను! సమరమున జయించినను, చచ్చినను తనకు కృష్ణ సాన్నిధ్యము తప్పదను నిశ్చయముతో మన్నకర్ణునికృష్ణ భక్తుడని పేర్కొనుటకు సంశయింపవలెనా?

భారతయుద్ధము గాకుండఁ జేయవలె నన్నచో కర్ణుఁ డాపని నవలీలగ నిర్వహింపఁగలఁడు. కాని అది యాలెని కిష్టముకాదు. తానేకాదు, ఇతరుఁ డెవ్వఁడును గూడ నాపనికిఁ బూనుకొనుట కాలఁ డిష్టపడఁడు. ఎందువలన? జగన్నాటకసూత్రధారియగు శ్రీకృష్ణుని సంకల్పము, నిజసంకల్పమును ఒక్కఁడగుటవలన, కృష్ణుని సంకల్పమును భారతయుద్ధమునకు తాను నిమిత్తమాత్రముగ వర్తించి తీరవలె ననుస్వస్వరూపజ్ఞానము కర్ణున కున్నది. కాకున్న “రహస్యము రక్షితముగఁ బాటించుమయ్య” అని కోరియుండఁడు. ఇట్లు కర్ణునియనూయ తిన్నఁగా శ్రీకృష్ణునిసంకల్పమున లీనమైనది.

భీష్ముఁ డు

ఇఁక భీష్మభిమానుడైన భీష్మునిజీవితముననున్న శ్రీకృష్ణులేజమును సందర్శించుట సులభము. భీష్ముని చారిత్రమున కున్నవైవిధ్యము మఱి యేభారతవీరునికిఁ గానరాదు. ఆతనికిడ శౌర్యమునకు శౌర్య మున్నది.

భువనైకగన్వియసు పరశురాముని జయించినపరాక్రమ శాలి. ఆత్మసంయమమునకు ఆత్మసంయమ మున్నది. తండ్రికోర్కె దీర్చుటకై శాశ్వత బ్రహ్మచర్యమును స్వీకరించిన దేవవ్రతుడు. జ్ఞానమునకు జ్ఞానమున్నది. ఆతఁడ స్తమించినచో లోకమున జ్ఞానమే నశించునని శ్రీకృష్ణనియభిప్రాయము. ఇన్నియుతత్ప్రకృత్యలాలని యందు నెలకొనియున్నను వీరినన్నిటిని దండగ్రుచ్చి యాతఁడు శ్రీకృష్ణపాదాంకితము సేయుచున్నాఁడు. భారతరణమున నశ్యుగముగ తనవా రెవ్వరో, పరు రెవ్వరో తెలియరానంత తీవ్రతతోఁ బ్రతిపీరులను వేటాడుచున్న సంచర్యమున శ్రీకృష్ణుడు రెండుసార్లు చక్రమును చేతఁ బుచ్చుకొని తనమీఁదికి లంఘింపఁగా అవలీలగా నాయుధముతోపాటే యుద్ధమునందలి యభి మానమునుహడ తృణించి “స్వామీ రమ్మ” అని చేతులు జోడించుచున్న భీష్మునిమూర్తి జగద్వంద్యము. ఎన్ని రాజకార్యములలోను, ఎన్ని లౌకికవిషయములలోను నిమగ్నుడయినను సరియే భీష్మునిదృష్టి యెంతసేపును ఒక్కశ్రీకృష్ణ లేజముమీఁదనే నిలచియున్నది. అంత స్వస్వరూపజ్ఞానముగల రాజయోగి భారతరణరంగమున యుద్ధము చేసిన పీఠులలో లేడు.

ఒక్కయంశముమాత్రము భీష్ముని చారిత్రమున మిగుల నిగూఢముగ నున్నది. పరశురాముడు పరాను రక్తయగు నంబను తీసికొనివచ్చి తనసోదరునికి వివాహముచేయు మనినందులకే మంశిపడి,

గీ. గర్వియై కార్య మిట్టి దకార్య మిట్టి
దని యెఱుంగక లోకగబు చనుపథమునఁ
దిరుగ కున్మృతవృత్తి వర్తించునట్టి
వాని గురునైన దండింపవలయు నండ్రు.

అని గురుని దండింపనేసిధవశిన యగర్మద్యేషి భీష్ముడు కారవులు చేయు దుర్మయములనన్నిటిని సహించి యెట్లు భారతయుద్ధమున వారికి సాయపడఁగలెను? పాంచాలిని దుశ్శాసనుడు కొప్పుపట్టి యీడ్చుకొని వచ్చి తన యెదుట చీర లాలుచుండఁగా వారిని దండింపఁజేలనో? ఏవో చప్పిడి ధర్మవాక్యము లాడి యూరకుండేనేలనో?

వారి యకృత్యమును గర్హించుచు కొలుపు విడిచిపోనైన ని లేదేలనో! తాను చెప్పినధర్మవాక్యములు వినక ధర్మ త్యులగు పాండుపుత్రులను హింసించి దుర్యోధనాదులు యుద్ధమును తెచ్చిపెట్టఁగా తాను వారిపక్షమును వీడి ధర్మరాజాదులకు తనభుజబలము సాహాయ్యము నీయ లేదు సరికదా, మీదుమిక్కిలి కారవపక్షముననే యుద్ధము చేయుచున్నాఁడే! భీష్ముని యీవిపరీతవర్తన కేమికారణమును చిక్కప్రశ్నకు సమాధానమును ‘భారత కారుఁ’ డీయలేదు. కాని అక్కడక్కడ నున్నయం శము లన్నిటిని సమన్వయించుకొని చూచినచో భీష్మన కున్న భవిష్యత్ జ్ఞానమును, శ్రీకృష్ణభక్తియు నాతని విపరీతవర్తనమునకుఁ గారణములని స్ఫురించును.

పాంచాలీపరాభవసమయమున ధర్మబోధనముతో తృప్తిపడి యూరకున్న భీష్ముడు శ్రీకృష్ణుని యాగ మనమునకుముందాతనిని బంధించునని ధృతరాష్ట్రునితో దుర్యోధనుడు చెప్పినప్పుడు సభలోనుండి “మొగంబు గంటువెట్టికొని దిగ్గన లేచిపోయె” నట. ధర్మముకం టెను భీష్మునికి శ్రీకృష్ణుడు ప్రియతముఁడు కావున నతఁడు ధర్మద్యేషమునైనను సహించుచుకాని శ్రీకృష్ణ ద్యేషము సహింపఁడు. శ్రీకృష్ణు డూహించిన శిశుపాలుని తాను దండింపఁగడంగక యూరకుండటయేకాక యుద్ధమునకు సిద్ధపడుచున్న భీమునిహడ వారించి నాడు. ఇట్లుచేయుటలో తనప్రభువగు శ్రీకృష్ణునిచే దండింపఁబడవలసిన శిశుపాలుని చేయిచేసుకొనుట కితరులకుఁగాని, తనకుఁగాని అధికారము లేదనియే యాతని యుద్దేశ్యము.

ఇంకొకవిషయమును దీసికొందము: దుర్యోధన నాదులు శ్రీకృష్ణుని బంధించుచుద్దేశ్యము వెలిపుచ్చినంత మాత్రమునకే సభనుండి లేచిపోయినవాఁడు తీర కారవు లందఱును కృష్ణుని నిజముగ బంధించుటకు సర్వసాధన ములతో సంసిద్ధు లగుచుండఁగా భీష్ముడు పెదవియైనను మెదల్పలేదే! త్రికాలవేదియగు భీష్ముడు ముందు రానున్న విశ్వరూపసంచర్యమునకే సంసిద్ధుఁ డగు చున్నాడు కాని కారవులతో వృథావాగ్ధ్యము మొన

దృఢము అట్టియు తమనన్ని వేశమున తనమనస్సును చెదర
నీయఁదలచుకొన లేదు. కావున కొన్నికొన్నిఘట్టము
లలో భీష్ముడు తనయధర్మద్యేవమును బ్రకటింపక
పోవుటకు కారణము శ్రీకృష్ణభక్తియే యని తేలు
చున్నది.

యుద్ధమున సర్వసేనాధిపత్యమును వహించు
నపుడు ఆతనికి ముం దేమి జరుగునో తెలియక ప్రవే
శించినాఁడా?

క. మీఁటుగలరాజరథికుల

నాటికి వేపుర వధింతు; నరుశరముల నో

నాటి పడవైచునంతకు

వేటాడెన ప్రతిబలంబు వీరుల నెల్లఁ.

అని భావ్యంశములను ప్రజ్ఞానముతోఁ జూచుచున్నాఁడు.
భీష్ముడు భారతయుద్ధమును శ్రీకృష్ణలీలకు ఏపక్షమున
నుండి తాను తోడ్పడవలెనని దైవనిర్ణయమో తనజ్ఞాన
నేత్రముచే నెఱింగికొని స్వయముగ తాను ధర్మాధర్మ
నిర్ణయమునకు పూనుకొనక తనయంతర్వాణివలన విన
ఁచుచు శ్రీకృష్ణనియాజ్ఞాను శిరసావహించెను, లోకము
నకుమాత్రము తా నిన్నాళ్లు దుర్యోధనాదుల పోషణ
ములో నుండుటచే ఆపక్షముననే యుద్ధముచేయుట
యుక్తమని ప్రకటించుచున్నాఁడు. ఇట్లు భీష్మునిచారి
త్రమును బరిశీలించినచో ఎక్కడచాచినను అది శ్రీ
కృష్ణమయముగాఁ గనవచ్చుచున్నది. ఈసత్యము గ్రహిం
పనిచో నాతనిచారిత్రము మన కగమ్యము. అందువల
ననే ఆతనికి యుద్ధముచేయుచున్నప్పుడా దానిలో
సక్తతలేదు; యుద్ధము ముగిసినవెనుకనా దానినిగూర్చి
యిక నాలోచనము లేదు. తన్నున్యాయముగఁ బడ
వైచినందులకు నరునిపై నించుకంటైన కోపము లేదు
సరికదా, తన్ను పడవైచినతత్క్షణమే చూడవచ్చిన
నరునితో భీష్ము డాతఁడు తనమనుమఁ డనుమాటను
మఱచి నరుని నిజస్వరూపముమాత్రమే మనస్సునం
దుంచుకొని,

ఉ. నారదుచేత నిన్ను మని

నాశునిగాఁగ నెఱింగియుండుదుక;

శౌరియు నీవు గూడిన న

సాధ్యము లేనియు లేవు; దర్పదు

ర్వారుడ వైన నీవని

నైరము తీ డని చెప్పఁ జెప్ప నీ

కారవరాజు మానఁడు తె

గఁ జెనుగా కిలమిఁద భీముచేక.

అని భక్తిపూర్వకముగఁ బలికినాఁడు. బాణశయ్యపైఁ
బరుండి యుద్ధమును స్వప్నవృత్తాంతమువలె మఱచి
నారాయణధ్యానము చేసికొనుచున్నాఁడు.

ఇట్లు దుర్యోధనాదులకు స్వస్వరూపజ్ఞాన మాపా
దితమయినది. భీష్మదియోగులకును ఆత్మసాక్షాత్కృతి
ఆపాదింపఁబడినది. ఈయిరు తెఱంగులవారి స్వస్వరూప
జ్ఞానమునకు తారతమ్యము లేదా? ఉన్నది. ఆదానినిం
బురస్కరించుకొనియే ఒకరు దుష్టులనియు, ఇంకొ
కరు శిష్టులనియు వ్యవహరింపఁబడుచుండురు. భీష్మ
దుల స్వస్వరూపజ్ఞానము అఖండము. నివాతదీపమువలె
నది సర్వదా నిశ్చలముగ వెలుంగుచుండును. దుర్యోధ
నాదుల స్వస్వరూపజ్ఞానమున్నచో మిగుల స్వల్పముగ
ద్యోతమానమగుచుండును. ఉన్నదా, లేదా యనిపూడ
గాఢముగ నాలోచించువఱకు సంశయింపవలసియే
ఁచుచును. ఎప్పుడోయొక్కసారి మెఱపుతీగవలె గప్పు
మని ప్రకాశించినను సర్వసాధారణముగా నది తమో
వృత్తమై యడఁగియుండును. శ్రీకృష్ణుడు జ్యోతి
ర్మయుఁడుగావున నాతనిసాన్నిధ్యము సిద్ధించినపుడెల్ల
వీరిలోనున్న దైవాంశము పైకిఁ బ్రకాశించును. కాని
ఆప్రకాశము మహూర్తమత్రమే. మరల నిత్యకృత్య
ములలో మునిగినపుడు ఈజ్ఞానము నిలువని వారిని
కర్తృత్వాహంభావము పైకొనును. మేరువు విరిగి తల
మిఁదఁ బడినను భీష్మదియోగులకు కర్తృత్వాహంభా
వము పైకొనదు. వీరిహలోకముననే దేశకాలస్థితు
లేట్లమాటుచున్నను నిర్వికారులయి ఆనందసామ్రాజ్యము
ననుభవింపఁ గలుగుచున్నారు. పరమార్థజ్ఞానము స్థిర
ముగ నిలువకుండుటచే నహంభావము పైకొనినపుడెల్ల
దుర్యోధనాదులు బాధపడుచున్నారు.

భారతకవి, తనపాత్రములలో పరమనీచునికి మొదలుకొని అత్యంతమునికివఱకు ఎవ్వరికిని బాధ్యత హోషించుట లేదు. భీష్మునిసన్మార్గమున నడపించు సర్వశక్తియే దుర్యోధనుని నసన్మార్గమున నడపించు చున్నదని యాతనిమతము. అందువలన మాటిమాటికి భరతోత్తములచే దుర్యోధనునికి బుద్ధి చెప్పించుచు వచ్చినను తుదకు “విధినియోగ మలంఘ్యము; దుర్యోధ నాదులుమాత్ర మేమిచేయఁగల” రను వాక్యములను వారించేత పలికించుచుండును. సృష్టికి యథార్థప్రతిసృష్టి గావించుటయే యాతని ఉద్దేశ్యము కాని ఒకపాత్రమును నిందించుట కాని ఇంకొకపాత్రమును భూషించుటకాని యాతనియశేషము మెన్నఁడును కాదు. యథార్థప్రద ర్శనము (Objective representation of life) నకు తిక్కనకృతాంశ్రమహాభారత ముత్తమనిదర్శనము.

ఇక పాండవపక్షమునకు వత్తము.

పాండవపక్షమున నందఱును బ్రకటముగ శ్రీ కృష్ణభక్తులే కావున వారిలో శ్రీకృష్ణజేజ మెట్లు ప్రతిఘటించుచున్నదో నిరూపించుటకు అధికశ్రమ ముక్కిలేదు. ఒక్కయర్జునుని దీసికొని యాతనికి శ్రీకృష్ణునికే గల సంబంధమును బరికించినఁ జాలును.

అర్జునుఁడు

భారతమునందలి పౌరుషశక్తి నరునిలో మూర్తి భవించియున్నది. ఈతనిపాత్రమునకున్న వైభవము పాండవకారవ వీరులలో నెవ్వరికిని లేదు. పరాక్రమము నందు భీష్ములకంటె నధికుఁడు. భీష్ముఁడు పరశు రామునే జయించెనుకాని ఈతఁడు పరశురామునిగురు వగు శంకరునిమాడ జయించెను. త్రిలోకాధిపతియైన ఇంద్రుని జయించి ఖాండవదహనము నిర్వహించెను. కాలకేయదులను జయించునిమిత్రము దేవతలే ఈతని సాహాయ్యము వేడుటలో భారతవీరుల కెవ్వరికిని లభింపని గౌరవ మీతనికి లభించెను. ఎప్పుడో యుద్ధ మంతయు ముగిసినచెనుక ధర్మరాజు బొందితో స్వర్గ మున కేఁగెను కాని అరణ్యవాససంజర్యముననే ఈతఁడు స్వర్గమున కేఁగుటయేకాక దేవేంద్రునియర్ధాసనమును

గూడ నధిష్ఠించెను. ఉత్తరగోగ్రహాసందర్శమున భారత వీరులందఱును సైన్యసమేతముగ తానొక్కడే తఱిమి తఱిమి కొట్టెను. ఈప్రకారముగా నెట్లుమాచినను భారత యుద్ధమునకు పూర్వమే ఈతనిశౌర్యవైభవములు మిన్నం టెను.

కాని భారతయుద్ధమునకుపూర్వము ఊర్వశి వచ్చి వేడినను లోలుఁడు గాకపోవుటచే జిజ్ఞాసువున కుండవలసిన జితేంద్రియత్వ మీతని కున్నట్లు స్పష్ట పడుచున్నను ఆధ్యాత్మికవిషయములలో నర్జునుని కంత ప్రవేశము లేదు. శ్రీకృష్ణునియెడల సన్నేహమైన భక్తి యున్నది.

హిత మిబ్బంగిది మాకు; ధర్మముతెఱు

గిట్లుండు నం చేను నీ

మతి బోధింప వలంతినే! హితము ధ

ర్మంబుక విచారించిమా

చి తగన్ బొమ్ముని యేదిపంచి తది ని

శ్చింతంబునక జేసి యు

న్నతి బొందంగలవారమై యానికి కృ

ష్ణా నేఁడు గావచ్చెనే!

మున్నగుపద్యములు అర్జునునికి శ్రీకృష్ణునియందుఁ గల భక్తివిశ్వాసములను దేటవఱుచుచున్నవి. కాని ఈ భక్తి శ్రీకృష్ణునిమాహాతమ్యమును తనకు మాన్యులగు భీష్ముదియోగులమాటలనుబట్టి కర్ణాకర్ణిగ వినుటనుబట్టి యుదయించినదేకాని చతురక్షరయోగముగఁ జూచుట వలన జనించినది కాదు. ఆతనిపరాక్రమమును కన్ను లారఁ జూచుట కవకాశములు ఘటించెను. కాని ఆతని యోగస్వరూపమును దెలిసికొనఁదగిన యగత్యము గాని, తెలిసికొనవలె ననునభిలాషముగాని యర్జునునికి భారత యుద్ధమునకుపూర్వ మెన్నఁడును కలుగ లేదు.

స్వనిషయమునఁగూడ తా నెవ్వరు, తా నెందు లకు జన్మించి, ఎందులకుఁ బనిచేయుచున్నాఁడు, తాను చూచుచున్న ఈసృష్టికంతకు నర్థమేమి? అని ఆత్మ జిజ్ఞాసువునకుఁ గలుగవలసిన ప్రశ్నము లాతని కెన్నఁ ఁడును కలుగలేదు. ఏదో తనయదృష్టము పండి తనకు

త్రిలోకవిజయం ఉనుపేరు లభ్యమైనది. దానితో తృప్తి పడి తనయన్నగారికి రాజ్యము చేపూర్చుటయే తన జన్మావధి యని పనిచేయుచున్నాడు. భారతయుద్ధము ధర్మరాజును రాజ్యస్థాపితునిఁ జేయుటకు జరుగుచున్న మనుష్యప్రయత్న మేయనియు, అది తనభుజబలము వలనతప్ప నెరవేరఁజాలదనియు సంకుచితభావముతో నీతఁడు భారతరణరంగమునఁ బ్రవేశించినాఁడు.

కాని తీరా యుద్ధభూమిపై నిలచినచెనుక బాల్య మాదిగ తన్ను చేతులతో నెత్తి పెంచిన భీష్మాదిపితా మహాలును, ధనుర్విద్య నేర్పిన ద్రోణాదిగురువులును తన కత్యంతప్రియులైన బంధువులును ఒక్కసారిగ వధ్యస్థానమునకు వచ్చి నిలుచుండిన మేఁకలవలె తన యెదుటఁ బడఁగానే యాతనిమనస్సు చెదరినది. యుద్ధము చేయ నిరాకరించినచో వీరందరిని తాను బ్రదికింపఁగల నన్నయహంభావ మొకటి మనస్సులో మైనాకపర్వ తమువలె నడఁగియున్నది. అందుచే నాతఁడు యుద్ధము మాన నిశ్చయించుకొనెను. తనహృదయగంధులనెల్ల శ్రీకృష్ణునికి విప్పిచెప్పెను. శ్రీకృష్ణునివలన తాను పొందఁదగినలాభ మేదియో ఆతని కిప్పుడు గోచరించుటచే “ఏను ధర్మసమూహ్యచేతఁగుండను, గార్వణ్య దోహపహతస్యభావుండను నై నిన్ను శరణంబు వేఁడెదను. నీశిష్యుండనగు నన్ను శాసింపు” మని శిష్యత్వమును బ్రకటించుకొన్నాడు. ఈప్రశ్నానంతరము అర్జునునికేకాక మనకుఁగూడ నర్జునుని నిజమయిన స్వరూపము గానవచ్చుచున్నది.

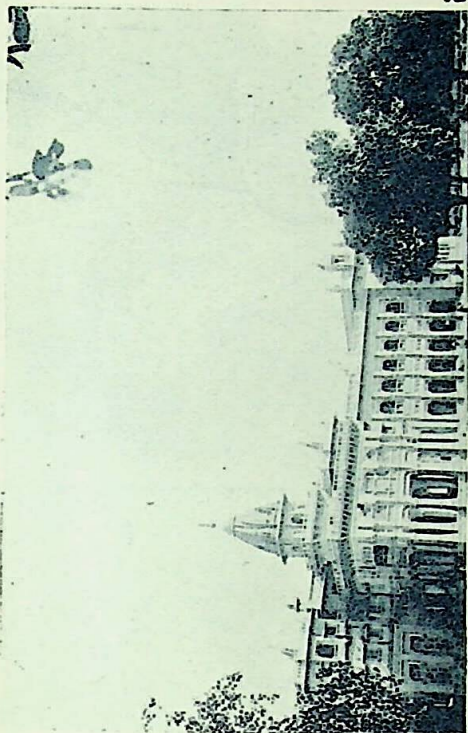
తాను యుద్ధము చేయ నన్నంతమాత్రమున భారతరణ మాగిపోవునది గాదు. అట్లు నిరాకరించుటకుఁగూడ ప్రకృతిబద్ధుడగు తనకు సాధ్యపడదు. తా నిష్టపడినను లేకున్ననుగూడ తా నారణభారనిర్వహణమున నిమిత్తమాత్రుడు కాక తప్పదు. తనచే నెఱవేలుచున్నదని తా ననుకొను భీష్మాదివీరులవగ జగత్తునంతను నడిపించుచున్న యొకమహాశక్తియొక్క అమాఘసంకల్ప మనుట యాతఁడు విస్పష్టముగ గ్రహించెను.

భారతవీరులందఱు నామహాశక్తిలేజమున నణుకుల్యలయి మెలంగుచున్నట్లాతఁడు కన్నులార చూచినాఁడు. చూచినకొలది దిగ్భీము కలిగి ఏమియు అర్థముకాక,

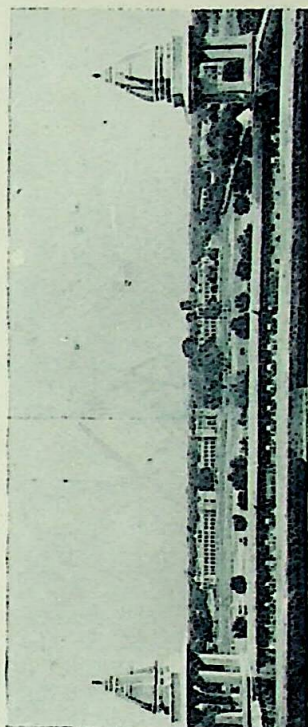
మ. అనలజ్వాలలు పరు్వ నీముఖమువం
దాధార్తరాష్ట్రప్రజం
బును, భీష్మాదులు నిద్రెసం గలుగు నీ
భూపాలలోకంబు గ్ర
క్కున నొక్కుముక్తి వచ్చి చొచ్చెనరు నా
కుం జెప్పవే యెవ్వరో
యని శంకించెద నిన్ను భూరికరుణా
యత్తైక చిత్తుండవై.

అని వడవడ వడంకుచు ప్రశ్నించుచున్నాడు. అప్పుడు “ఏను లోకక్షయకర్తయగు కాలండను; ఇచ్చో జన సమాహరణంబునకుఁ బ్రవృత్తుండ నైతి; నీవు సంపవలె నని లే; దీగురుభీష్మాదు లెట్లును లేకుండువార. నాచేజచ్చినవారి వీరి జయించుటకు నిమిత్తమాత్రుండవు గమ్ము; లెమ్ము” అని విశ్వరూపధారియగు శ్రీకృష్ణుఁ డాజ్ఞాపించుచున్నాడు. యంత్రమును నడపించు విద్యుచ్ఛక్తివలె నర్జునుని పౌరుషశక్తిని బ్రేరేచుచున్నది శ్రీకృష్ణలేజమే. ఈఘట్టమువలన నర్జునుని జీవితమున కొకనూతనరామణీయకము లభించుచున్నది. రాజ్యముకొఱకయి స్వార్థపరుడై పోరాడునర్జునుడు నశించినాఁడు. ఆతనిస్థానమున జనసమాహరణమునకుఁ బ్రవృత్తమైన దైవశక్తికి సాహాయ్యధూతముగా నుండుట కయి, పౌరుషశక్తికి చిహ్నముగ నరనామమును దాల్చి విశ్వరూపధారియగు శ్రీకృష్ణుని సన్నిధిని జేతులు జోడించుకొని నిలువఁబడినయర్జునుడు బ్రత్యక్షమగుచున్నాడు. ఈద్వితీయవ్యక్తిని సందర్శించుటలో మన్నయానందము మొదటిపాత్రమును జూచుటలో మండదుగదా!

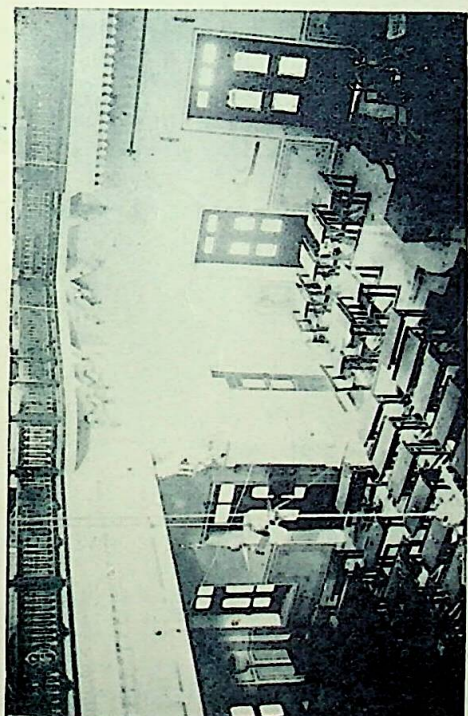
హిందూ విశ్వవిద్యాలయము, కాశీ

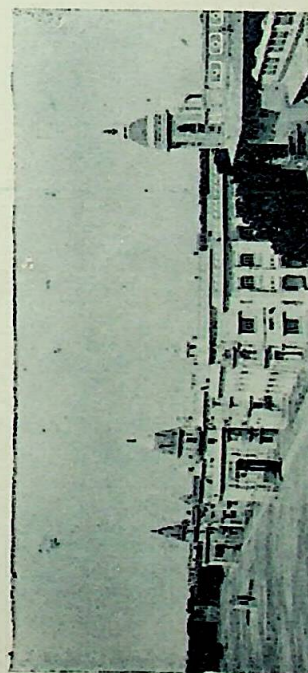
౨. ఆప్టస్ కాలేజి

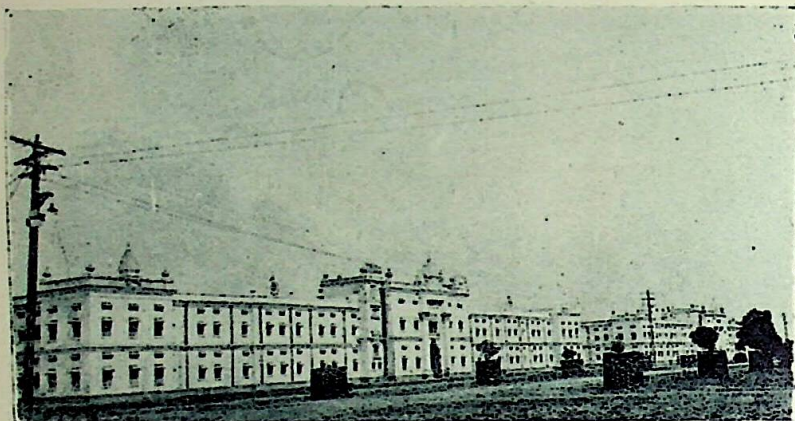
౪. సెంట్రల్ హిందూ కాలేజి, హాస్టలులు

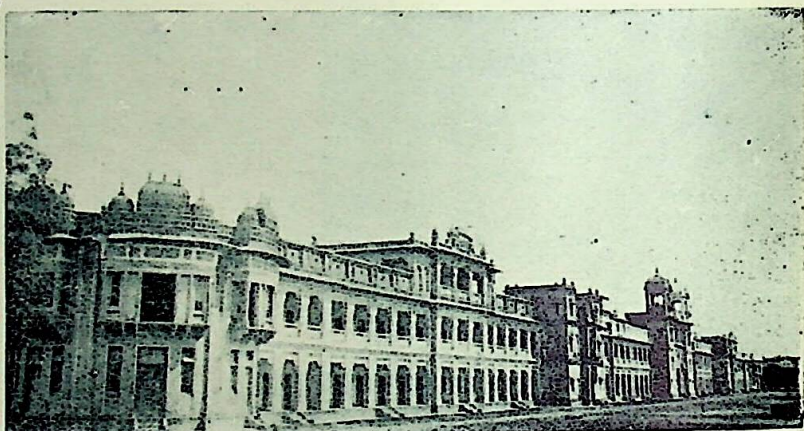
౧. ఆప్టస్ కాలేజి ప్రాచారమందిరము

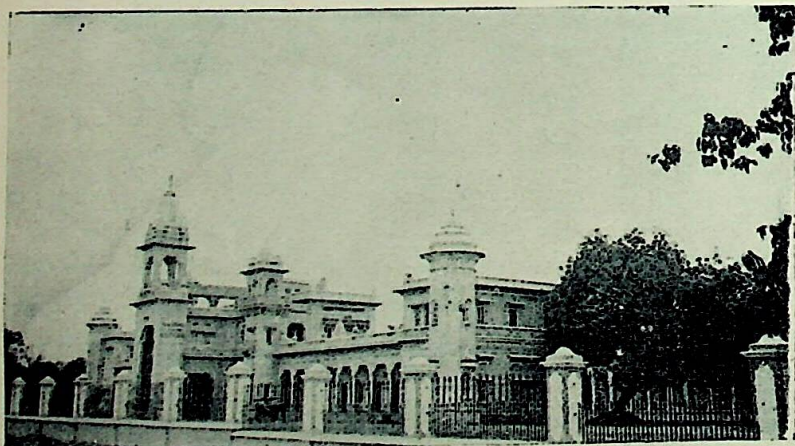
౩. సైన్సు కాలేజి

౧. ఇంజనీరింగు కాలేజి
హాస్టలులు

౩. రెండవ హాస్టలు

౪. సూదరలాలు ఆసుపత్రి, ఆయుర్వేద కళాశాల

—సి. జి. జగన్నాథదాసుగారి చిత్రములు.

ఆంధ్రుని స్వదేశీ

“నేను”, “నాది” అనుభావములు సర్వజనీనములు. ఇవి లేని జాతి, వ్యక్తి — పిపిలికగూడ లేదు.

అయితే: ఈ యహంకారమమకారములను ఆధ్యాత్మికచింతాపరాయణులు ద్వేషించి సమూలముగ డెల్లగించివేయవలె నని యుపదేశించుచున్నారు. ఆధిశౌతికతత్వవేత్తలు ప్రేమించి శాఖోపశాఖలుగ విజృంభించుటకు దోహదములు చేయుచున్నారు.

“ఇవి మానవత్వమునకు వేరుపురుగు” అని వారి హాదము. “ఇవి లేకుండునది యిక మానవజన్మ యెందుకు?” అని వీరివాదము.

పుట్టుకతోగూడ, కనవేసికొనియున్న వీటిని నశింపజేయుటకు వారిప్రయత్నము. గిట్టునంతవరకును తీవ్రముగ నంటిపెట్టుకొనియుండునట్లు చేయుటకు వీరిప్రయత్నము.

పాశ్చాత్యజాతులవారు ఈభావములను పరమాదరముతో పూజించుచున్నారు; కాని వారు ఆర్థికముగను, సాంఘికముగను, రాజకీయముగను అపాయరంగమును సమీపించుచున్నారు.

మనవారు వీటిని ఎప్పుడును తిరస్కరించుచునే యున్నారు; కాని మనము ఆర్థికముగను, సాంఘికముగను, రాజకీయముగను అధోగతియే కాదు—దాస్యము ననుభవించుచున్నాము.

ఇది యేమి?

ఈభావములే యిట్లు చూసినా సర్వనాశకములా? వీటిని జీవితమున ఆచరణలో పెట్టుటయందు పొరపాటులు జరుగుచున్నవా?

పరిశీలించవలసిన విషయ మిదే.

జగత్తుమాత్రమే సర్వమును భావన వారిది. జగత్తే మిశ్రయమును భావన మనది.

ఐహికమే పరమావధి వారికి. పారతాళికమే పరమావధి మనకు.

వారి వేదాంతము జాతిలో నిగ్రహమును ప్రవేశపెట్టలేకపోయినది. మన వేదాంతము జాతియొక్క చైతన్యమునే చంపివేసినది.

వైరాగ్యము వారిలో అగతికులకును లేదు. మన జాతికి తరుగని సాత్తేఅది.

వారిప్రవృత్తి తామసము. మనప్రవృత్తి సాత్వికము.

రాజసము వారికి ప్రభుత్వీకీ నిచ్చినది. వైరాగ్యము మనకు దాస్యమును సంఘటించినది.

దీనిలో అక్కడ పతనము సిద్ధముగ నున్నది. ఇక్కడ సర్వనాశము పూర్తియైనది.

కాని ఆ క్షేయాల సాహచర్యము, ఆంగ్లవాఙ్మయముయొక్క పరిచితి భారతజాతికన్నులు విప్పినవి.

ఆపతనమునకు, ఈసర్వనాశనమునకు కారణములు ‘ఇవి’ యని బోధపడినది.

కేవలైహికవాంఛ, కేవలపారతాళికవాంఛయు గూడ సకీవజాతిప్రవృత్తికి విరుద్ధములనీ, ధర్మమోక్షములూ, అర్థకామములూ ఏకమూలైగ్రణితములే గాని వాటికి ఉత్తమాధమభేదములు కల్పించుట అజ్ఞాన మనీ అవగాహనయైనది.

కావుననే భారతదేశము తన పరిశ్రేమలను తాను పునరుద్ధరించుకొనబూనియున్నది. తన ఆక్రమణలను తాను తీర్చుకొనజూచుచున్నది.

మరల నవనవోన్మేషము ప్రారంభమైనది.

కాని మన ఆంగ్రజాతికి ఈవిద్యుదాఘాతము తగులలేదు.

అయితే: 'స్వదేశీ' అనుమాట వినపడనిండు. మనవాడు ఎగిరి గంతువేయును. ప్రదర్శనములు ప్రారంభించును. అంగడులు తెరచును.

ఇందుకే దేశమంతయు తిరిగి ప్రబోధము కలిగించును. ఇందుకే పత్రికలు ప్రారంభించి దేశీయుల సుద్రిక్తులను గావించును.

ఇక అవి మేలుకొలుపులు గావు, అవి హుషారులుగావు, అవి జయస్వసులుగావు—

సకల హంగామా చేయును.

"ఆంగ్రదేశము మేల్కొన్నది.", "ఆంగ్రజాతి ముందంజవేసినది.", "ఆంగ్రుడు కటిబద్ధుడైనాడు"—ఎక్కడ జూచిన ఇవియే కనపడునట్లు, ఎక్కడవినిన ఇవియే వినపడునట్లు పరవళ్లుత్రొక్కును.

కాని ప్రదర్శనములలో ఆంగ్రునకు ధులమేదీ? అంగడులలో ఆంగ్రుని చేయియేదీ? గృహములలో ఆంగ్రుని ప్రతిభయేదీ?

ఇత్తడి రాగి కంచుపాత్రలు మనకు కుంభకోణమునుండి రావలెను. పింగాణీచిప్పల కాశపడినను అవి గ్వాలియరునుండి రావలెను.

ఇప్పుడు స్వదేశీకల్ల ప్రాతిపదికములగు సబ్బులు, తలనూనెలు, పెంట్లు, క్రీములు, స్నోలు, పామేడులు, బిస్కత్తులు, పిప్పరమెంట్లు—తుదకు లక్కబొమ్మలు గూడ కలకత్తా, బొంబయి, లాహోరు మున్నగుచోట్ల నుండి రావలెను.

లాంతరులు, శాలువలు, ఆయుర్వేదోషధులు గూడ అనేకములు, గుండీలు, కలములు, చాకులు, పాళీలు, గుండునూదులు, అగ్ని పెట్టెలు-ఇట్టివిన్ని ఆప్రాంతములనుండియే రావలెను.

మనకు పందలపాకలో రెండు నూలుమిల్లులున్నవి; గాని బట్టలు అసానుదాబాదునుండి, బొంబయినుండి రావలెను.

మనకు రాజమహేంద్రవరమున బ్రహ్మాండమైన కాగితాల మిల్లున్నది; కాని కాగితములుమాత్రము కలకత్తానుండి రావలెను.

కాన్పూరునుండి కంచెపప్పు, కలకత్తానుండి చింతపండువచ్చినగాని మన గృహకృత్యములునెరవేరవు.

ఇంత యెందుకు? ఆంగ్రదేశగర్భస్థము లగు గుంటూరు, బెజవాడ, బందరు, నీలూరు, రాజమహేంద్రవరము, కాకినాడ మున్నగు నగరములలో అచ్చ తెనుగుపడుచులు శిరముల ధరించుటకు దమనము, మరువము-తుదకు చేమంతులుగూడ దిండిగల్లు మున్నగు అరవనగరములనుండి రావలెను.

ఇంకేమిటి చేయుట?

ఆంగ్రుని శిరస్సున మెదడున్నదా? ఆంగ్రుని హృదయమున చైతన్యమున్నదా? ఆంగ్రుని హస్తమున నరములపట్టున్నదా? ఆంగ్రుని కండ్లలో కేజస్సున్నదా? ఆంగ్రుని ముఖమున శివకళ యున్నదా?

ఆంగ్రునిలో ఆంగ్రత్వమున్నదా?

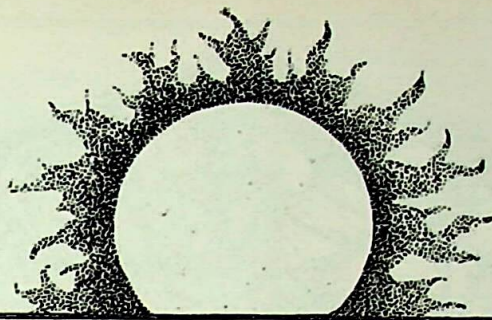
ఆంగ్రుడు హిందీలకు నౌకరు. ఆంగ్రుడు గుజరాతీలకు భృత్యుడు. ఆంగ్రుడు బంగాలీలకు బంటు. ఆంగ్రుడు రాజపుత్రులకు వంది.

ఆంగ్రుడు ఆంగ్రదేశమున అరవసాంబారు త్రావి గజ్జిన క్రేస్తును.

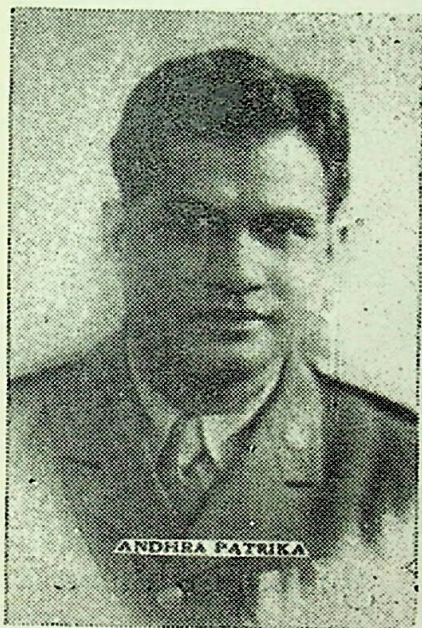
ఆంగ్రదేశమున—ఈరత్నగర్భలో ఇతరపరగ జాలవారి యెదుట దోసిలియైగి నిలువకున్న ఆంగ్రున కేమియు లేదు.

ధిక్! ఇంకెక్కడి ఆంగ్రజాతి? ఇంకెక్కడి ఆంగ్రత్వము? ఆంగ్రునకు స్వదేశీ అన నేమిటి?

—శాస్త్రి.

ఆంధ్రభ్యుదయము

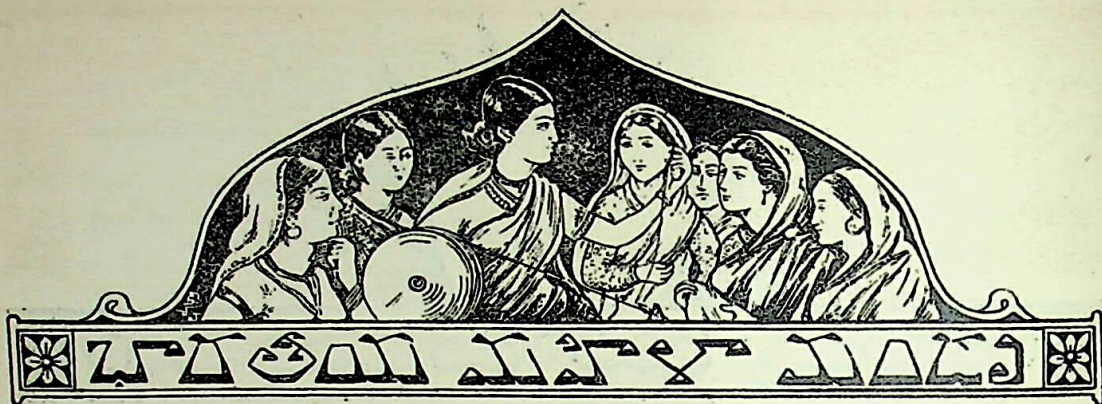
శ్రీ కె. వి. రమణరావుగారు

వీరు గుంటూరుజిల్లా సర్జనుగా నున్నారు. వీరికి లెఫ్టనెంటు కర్నలుబిరుదు మొసగబడెను. ఆంధ్రులలో నీటిరుదమును బహువిన మొదటివారు వీరు.

శ్రీ యన్. వి. యన్. రామరావుగారు

మైనూరు డశరా చిత్రకళాప్రదర్శనమున నీటి రంగుల చిత్రములలో నీ చిత్రకారుని చిత్రమునకు మొదటిబహుమతి లభించినది. ఈతనిచిత్రములు తరుచు భారతీయందు ప్రకటితము లగుచున్నవి.

శ్రీమతి కల్యాణిదేవి

ఈమె కీ. శే. స్వర్ణకుమారిదేవి మనుమరాలు. ఆమెతోనున్న యారుగురును ఆమెసిల్లలు. ఆమె, ఇప్పుడు ప్రైవేటుగా చదివి బి. ఏ., పట్టమును బహుశా నది. వయసుమీరిన సంతానవతులయిన వనితలెల్లరు నీయమవలె విద్యార్జనముగావించి తమకును, దేశమున కును జౌన్నత్యమును గడించుకొందురుగాక.

శ్రీ సారంగు సీతాదేవిగారు

ఈయమ ఉభయగోదావరిమండల మహిళాసభకు (తుని, ౨౩-౯-౧౯౩౩) అధ్యక్షతను వహించినది. శ్రీసారంగు నరసింహరావు (పెద్దాపురం డిప్యూటీ కలెక్టరు) గారిభార్య యీమె.

కలగూదగంప

నూతనాదర్శము

వాల్టర్ లిప్ మాన్ గారు సంఘపరిణామమును గురించి 'The young Men of India, Burma and Ceylon' ప్రతికయందు ప్రకటించిన వ్యాసమును గూర్చి ఆప్రతికయొక్క సంపాదకీయము:

"సాధారణజనులు రాజకీయములలో స్వయముగ గాని, మరియు తరచిగ మనగాని బాగుగ తెలిసి పాల్గొనిన మొదటి పరిణామముగ మిదియే యని వాల్టర్ లిప్ మాన్ గారి వాదము. డిప్లొమర్ట్లచే పాలింపబడు దేశముల యందు సయిత మిదివర కెన్నడును లేని విధమున, సామాన్యుల యభిప్రాయములు రాజకీయనేత్రలచేతను, అధికారులచేతను గౌరవించబడుచున్న వని యాయన వాదము.

జరుగవలసినదానికి మనము బద్ధులమని పూర్వము తలంచబడుచుండినది. ప్రస్తుతము జనులు జరుగవలసిన దానిని తామే నిర్ణయింపవలసినట్లు నమ్ముచున్నారు. పూర్వము సంఘమందు మార్పులు గలుగవలయునన్న మన కగోచరములయిన తిన్న నిమార్గములే యాధారము లయియుండినవి. పూర్వము మారదృష్టిగలిగిన బుద్ధి పూర్వకమయిన కార్యము లనేకములు జరుగలేదు. కాని యికముం దట్లు జరుగదు. ఈకాలమున మానవుడు కోరినది తనంతట లభించువరకు వేచియుండుడు. వర్తమానభవిష్యత్కాలములను గూర్చి యత డాలోచించుకొనుచుండును.

మనుష్యుడు తెలివిగా ఆలోచించుకొనగలడా? స్వార్థమును వీడి ప్రజలయభ్యుదయమునే కోరినయెడల ఇది జరుగగలదు. కాని మన ఆదర్శములకు, నిజమయిన మన కార్యములకును చాల యంతరము

గలవని వ్యాసకర్తగారు నూచించుచున్నారు. అపు డంతకన్న మేలగు పరిస్థితుల సాపించుట కవకాశము కలుగుచున్నది. కనుక ఈకాలమున మానవుడు తన కార్యములు తన యాదర్శములతో సరితూగునట్లు ప్రయత్నింపవలయును.

కట్టుబాటుగలిగిన సంఘ ముండుటయే ఈ కాలపువారి నూతనాదర్శము. కట్టుబాటుగలిగిన సంఘ మేర్పడవలయునన్న పూర్వపు అహంభావము పోయి సర్వమానవశ్రేయమునకు ప్రాధాన్యము రావలయును. జనసామాన్యముయొక్క తేమము, వ్యక్తులస్వాతంత్ర్యమునకన్న ఎక్కువయినదిగ పరిగణింపవలయును. ఈకాలమున గల సంఘపు కట్టుబాటునునది పూర్వపు సంఘైక్యమునుదానియొక్క రూపాంతరమని వ్యాసకర్తగారి యభిప్రాయము. అహంభావమునునది యిటీవల ఏర్పడినది. అది సమసి పోయి అంతకన్న మిన్నయగు కట్టుదిట్టమయిన సంఘ మేర్పడవలయును.

'మాడరన్ డిప్లొమా' - రాజు

స్త్రీ విద్య

స్త్రీవిద్యయందు భారతదేశము శ్రద్ధపుచ్చుకొనుట లేదు. అందువలన భారతదేశము త్వరితగతిన వృద్ధిపొందకయున్నది. బీహారు-ఒరిస్సాసహకారపత్రిక యందు యఫ్. యల్. బ్రెయినుగారు (బి. సి. యస్.) ప్రకటించిన 'భారతదేశమున స్త్రీవిద్య'యనువ్యాసమున ఇట్లుగలదు:

"ప్రపంచమున ఏదేశముగాని-ముఖ్యముగ బీదస్థితి యందున్న భారతదేశము ప్రతిగ్రామమునను రెండు

పాతకాలల నెలకొల్పలేకయున్నది. నేను చూచిన ప్రతి గ్రామమునను, రివెన్యూ తగ్గించవలసినదిగను, మరియొక పాతకాలను స్థాపించవలసినదిగను గ్రామస్థులు ఒకేసారిగ చెప్పుకొనుచున్నారు. రెండుపాతకాలలు కావలసినపుడు పన్ను రెండింతలగుచున్నది. అనేక గ్రామములలో పాతకాలలే లేనపుడు కొన్నిట రెండుపాతకాలల స్థాపించుట అన్యాయము.

గ్రామములలో బాలికాపాతకాలల స్థాపించినను ఆపాతకాలలకు కావలసినంతమంది త్రెయినింగయిన యుపాధ్యాయులు లేరు. కనుక ఈపాతకాలలకు ఉపాధ్యాయుల నేర్పరచుటకు ఇరువదియైదు సంవత్సరములు పట్టును. పట్టణపు బాలికలు గ్రామములబళ్లకు పోరు. ఒకవేళ పోయినను పట్టణములలో పెరిగినవారికి గ్రామ పాతకాలల పద్ధతు లేవియు అర్థముకావు కనుక ప్రయోజన ముండదు. పల్లెటూరి పడుచులు పాతకాలలకు పోయి చదువుకొన్న సేగాని మరియొకరికి చెప్పులేరు, మరియు, బాలికాపాతకాలల తనికీచేయుట చాలకష్టమైనపని. ఏలనన బాలరపాతకాలలకున్న వీరిపాతకాలలో విద్యాప్రమాణము చాల తక్కువైనది. ఈ పరిస్థితులలో త్రెయినింగు ప్యాసుచేసిన యుపాధ్యాయులు దొరకుట దుర్లభమయినను గృహకృత్యములయందు కావలసిన విద్యల వారు సులభముగ నేర్వగలరుకనుక కొద్దినెలలలో వారికి కావలసిన త్రెయినింగు నీయవచ్చును. తద్వారా వీరు పల్లెటూరిబాలికలకు ఆరోగ్యము, పరిశుభ్రత, పసిపిల్లల యారోగ్యము, కుట్టుపని మొదలగు అంటి పనులను సులభముగ నేర్వగలుగుచున్నారు. ప్రస్తుతము పల్లెటూరియాడువారికి సక్రమమయిన త్రెయినింగు నీయవలయునన్న కొన్ని సంవత్సరములు పట్టును.

కాబట్టి శ్రీవిద్య ప్రబలవలయునన్న బాలరతో కూడ బాలికలను గ్రామములందలి ప్రైవేటుస్కూళ్లకు పంపుటకన్న ఉపాయము లేదు. పాతకాలలో ఉపాధ్యాయులవద్ద వ్రాయుట, చదువుట, లెక్కలువేయుట నేర్చుకొని, యుపాధ్యాయుల భార్యలవద్దగాని, వారి బంధువులయొద్దగాని యింటిపనుల నేర్చుకొందురు. బాలికాబాలురు పెద్దవారయినతర్వాత బాలికలు తమ

మిడిల్స్కూళ్లలోను, బాలురు తమ మిడిల్స్కూళ్లలోను చేరుదురు. ప్రపంచమందలి ప్రతిదేశమందును, భారతదేశమున కొన్నిచోట్లను ఈపద్ధతియే అనుసరింపబడుచున్నది.

ఉపాధ్యాయుల బంధువులలో శ్రీలను ఉపాధ్యాయులపదవులకు తగియుండునట్లు తయారుచేయు నాందోళన జరుగగనే ప్రతిజిల్లాయందును ఇందునిమిత్తము పాతకాలలు నిర్మింపబడవలయును. ఈరీతి సుశీతమైన శ్రీలమూలమున గ్రామశ్రీలకు కావలసిన విద్య, జ్ఞానము లభించుచున్నది. వీరు శ్రీల పాతకాలల స్థాపించి అందు అపుతపుడు అందరును కలసికొని చుందురు. ఇచ్చట వీరు ఇంటిసంబంధమైన పనుల నేర్చుచు శ్రీసంఘస్థాపనకు ప్రయత్నము చేయుదురు. ఇట్టిశ్రీలు గ్రామపాతకాలలలో చేరుటవలన, గ్రామపునర్నిర్మాణమున కిదివర కెన్నడు ఉద్దేశింపబడనట్టి శక్తి చేహరగలదు. సంయుక్తప్రాథమికపాతకాలల మరియొక గొప్పలాభ మేమన, శ్రీ లిచ్చట చేరి త్వరలో బాలికాబాలర తరగతుల పాఠముల తాము గొందురు. అందువలన అనేకపురుషుల కసాధ్యమైనపనిని వారే నిర్వహింతురు. పసిపిల్లలకు చదువుచెప్పుటకు కావలసిన నేర్పు అనేకపురుషులయందు గానరాదు. పసిహానలకు చదువు నేర్పించు విషయములో శ్రీలకు సహజమైన నేర్పు గలదు. ఈమార్పు ఎంత త్వరితముగ గల్గునో పిల్లలకును, ఉపాధ్యాయులకును అంత మేలు. ఏలన ఈ మార్పు గలిగినంతనే బాలరవిషయములో ఉపాధ్యాయులు ప్రస్తుతము జూపు ఆత్యధికజాగరూకత కగత్యముండదు.

బాలరకు విద్య యే బడిసంవత్సరములకు చెప్పుచున్నను: గ్రామముల స్థితి యేమాత్రమును బాగుపడలేదు. బహుశః ఏబడేండ్లకన్న యిప్పుటిబాలరస్థితి కడుహీనముగను, నీతిబాహ్యమయినదిగను ఉన్నదేమా! పురుషులు సాధింపలేనిదానిని శ్రీలకు వదలినయెడల ఎట్లుండునో చూతము. 'పిసిల్ల లేల సాముల పెట్టుకొనెదరు? వారికి టీకాల నేల పొడిపించరు?' అనుప్రశ్నములకు, తరచు, ప్రతిమనుష్యుడును, తనభార్యయొక్క

బలవంతమే కారణమని చెప్పుచున్నాడు. ఈపరిస్థితులలో గృహకార్యనిర్వహణముల స్త్రీలు నేర్చుకొనుట కవకాశ మిచ్చినయెడల వారు పిల్లల నేరీతిగ వృద్ధికి తెచ్చెదరో, గ్రామముల నెట్లు బాగుపరచగలుగుదరో తెలియగలదు.

పంజాబునందలి గ్రామములలో నాకు ౨౭ ఏండ్ల అనుభవము గలదు. పరిశుభ్రత, స్త్రీలస్థితి, కార్యముపట్ల తెలివియొక్క ప్రయోజనము, విరామ కాలమును, అధీనమయిన ద్రవ్యమును ఉపయోగించు విధములు నాగరకతయొక్క ముఖ్యలక్షణములుగ నెంచి పరిక్షించిన దేశమం దెచటను నాయనుభవములో వృద్ధిగానవచ్చుట లేదు. స్త్రీవిద్యయెడల మనకు గల యశోధయే దేశాభ్యుదయగమనమును మందీకరించుచున్నదని, ఈవిషయమునుగూర్చి చక్కగ ఆలోచించిన ప్రతియొక్కని అభిప్రాయమయియుండగలదని నేను నమ్ముచు, అట్లే తలచుచున్నాను. ఇందు గల లోపమును సత్వరముగ తొలగించుటయే మన కర్తవ్యము."

‘మాడర్న్ రివ్యూ’-రాజు

అహింసయొక్క విజయము

జి. పి. వివర్ధగారు The young Men of India, Burma and Ceylon పత్రికయం దిట్లు వ్రాసిరి:

“సంఘమందు కట్టుబా టేర్పడవలయునన్న హింసచేయవలయు నన్నమాట నాకు నచ్చుటలేదు. హింసామార్గమున సంఘమందు న్యాయము నేర్పరచుట అసాధ్యమయినదిగ నాకు లోచుచున్నది. బలవన్మార్గమున మార్పులు కలుగజేయవచ్చును, సంఘమే తలక్రిందులు కావచ్చును, అధికారమును ఒకసంఘమందుండి మరియొకరి కీయవచ్చును. కాని యిదంతయు ‘సంఘమున న్యాయమనబడుచున్నదా? సంఘసంస్కార మత్యావశ్యకమైనపు డెపుడయినను, అయ్యది బలవంతము ప్రయోగింపబడక లభించిన దనుటకు చరిత్రయందెక్కడయిన దార్శానిక గలదా? సంయుక్తరాష్ట్రములందు

బానిసత్వమును తొలగించు ప్రయత్నములు జరిగినపుడు తొలుత బలవంతముమీదనే సాధ్యమైనది. కాని బానిసత్వమును తొలగింప ప్రయత్నించినవారు కొంచెము తెలివితో ఈపని కుపక్రమించియుండినయెడల ఘోరమగు అరాజకయుద్ధము జరుగకపోయియుండెడిదని విద్యావంతు లనేకుల యభిప్రాయము.

అహింసామార్గమునే యుపదేశించి ఆమార్గము ననే కార్యసాధన కుపక్రమించిన గాంధీమహాత్ముడు, హింస చేయించనందువలన, తనదేశమునకు చాలరెట్లధికమైన నేవ చేసినాడని నా నమ్మకము. అహింసా వ్రతమున గలిగిన విజయము నా నమ్మకమును మరింత గట్టిపరచుచున్నది. అహింసవలననే సంఘమందును, రాజకీయములందును, ఆర్థికవిషయములందును జోరిన మార్పులు సాధ్యము లగుచున్నవి. అట్లుగాక బలవన్మార్గమున హింసచేసి ప్రాణహాని గలుగజేసినయెడల శాశ్వతమైన శాంతి గలుగదని నా దృఢమైన నమ్మకము. ఇదంతయు అనుభవసిద్ధమే!

విషయముల నెదుర్కొనునట్టి న్యాయస్థుడను గావలయు ననుకోరిక నాకు గలదు. భారతదేశనేవకు లలో బలవన్మార్గ ముపయోగించి సాధించినవారికన్న గాంధీ ఎంతయో తన అహింసామార్గమున సాధించి యున్నాడు. ఈ విషయమును నేను గమనింపవలసి యున్నది. ఇదంతయు ఊహగాను, స్వప్నావస్థయందు జరుగునదియు గాదు. భారతదేశమున, హింసకన్న భయం కరమైన ఆయుధ మగు అహింసవలన నూతనపరిస్థితు లేర్పడబోవుచున్న వని అందరికిని తెలియును. ఆశ్చర్యకరమగు నింతటి విషయములు ప్రేమవలనను, త్యాగమువలనను, అహింసామూలముగ తిరుగబడుట వలనను జరుగుచుండ, బలవంతమువలననే శాంతియుతమగు సంఘ మేర్పడగలదని ఎట్లు చెప్పగలము? బలవన్మార్గోపదేశకులు, విషయపరిశీలన చేయక, తప్పు దారుల ద్రోక్కుచున్నారని నా యభిప్రాయము. అందువలన బలవంతము నిరుపయోగ మగుచున్నది.”

‘మాడర్న్ రివ్యూ’-రాజు

యక్కరే చిత్రము

తల్లిదండ్రులాడుకొనుటకు తెచ్చిన చిన్నిబొమ్మలలోని మోటారు నొకదానిని కుర్రది (పైన) మ్రింగ జూచినది. కాని కుత్తుకలో తగు లోనినది.

నడుమ నున్న 'యక్కరే చిత్రము'న కుత్తుకను దగుల్కొనిన ఆ చిన్ని మోటారు కాన్పించుచున్నది. డాక్టరులు వెలుపలకు దీసిన ఆ మోటారు అడుగున నున్నది.

రాబోవుయుగమునకు ఫోర్డుగారి ఉపాయము

'The Indian Review' లో జే. యమ్. కుమారప్పగారిట్లు వ్రాయుచున్నారు:

"ఉద్యోగములులేక బాధపడుచున్నవారిపుడు కొన్నిలక్షలను మించియున్నారు. ఫోర్డుగారు వారి కొర కీయపాపముపన్నినారు. నిరుద్యోగసమస్యను నిర్మూలించుటకు సేద్యము చేయవలయునని వారి నిశ్చితాభిప్రాయము. నిరుద్యోగసమస్యను తొలగించుటయే గాక మనుష్యులకు నమ్మకమైన పోషణగూడ లభించుచున్నది. సేద్యమే పోషణకు మూలాధారమని యాతని యభిప్రాయము. భూమి జీవనమున కాధారము కల్పించుచున్నది. కృషివలన మనుష్యుడు భూమి తన్ను పోషించునట్లు చేసికొనుచున్నాడు. సేద్యముమాని మనుష్యుడు జీవనమునకు యంత్రములమీద నాధారపడి పనిచేసిన యెడల, మనము పనిచేయుట మానకపోయినను సేద్యము వలని ఫలితము మనకు కల్గుటలేదు. మనకు సంపద లభించునది సేద్యమువలనగాని బ్యాంకులవలన కాదు. పనివాని శక్తిని హెచ్చుచేయుటకు వానికి ఎక్కువ జీతము నివ్వవలయునని ఫోర్డుగారి వాదము. కొంత కాలము సేద్యముచేయుటవలనను, కొంతకాలము కృషి చేయుటవలనను, పనివాని సంపాదన తగ్గదా-అందు వలన ఆతని కొనగల, శక్తియు క్షీణించదా?-యను ప్రశ్న యుద్ధయింపవచ్చును. యంత్రములు తయారు చేయు వస్తువులను విక్రయించుటెట్లు?

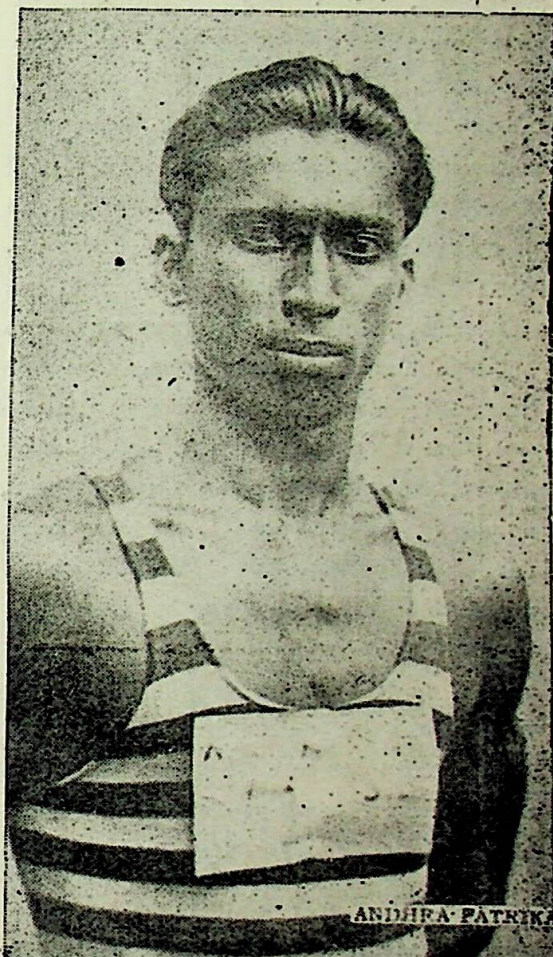
సంఘముయొక్క నిజమైన పోకడ లిట్టివని ఫోర్డుగారే యింతవరకు సరిగ్గ కనుగొనలేదు. కాని ప్రస్తుతపుస్థితి పనివాండ్రును 'జాగ్రత్త' యని హెచ్చరించుచున్నదని యాతని యభిప్రాయము. మన జీవిత పద్ధతిని మార్చి దానిని పారిశ్రామికములకు సరిపోవునట్లు చేయుటయందు ఫోర్డుగారికి శ్రద్ధ లేదటగాని పారిశ్రామికము లగుండుటకుండ మన జీవితపద్ధతుల మార్పుటయందు శ్రద్ధ గలదట. "బ్రతుకుటెట్లు" అనునది జనముయొక్క సమస్యయని ఫోర్డుగారు చెప్పుచున్నారు. బ్రతుకుటయనగా పారిశ్రామికములకు

చోటులేదు. జీవనమునకు చాలినంత లభించినదానితో మానవుడు తృప్తి చెందినయెడల ప్రాచీనశాస్త్రముల స్థితి ఏమియును అడుగవచ్చును. దానివలన జనులు ప్రాచీన శాస్త్రములు వ్యాపారము లేకయే జీవించవలసివచ్చును. జను లిప్పుడు కొంతకంత ఆపనియే చేయుచున్నారు. ప్రాచీనశాస్త్రములను కొనుటకు ధన మొకటియే ప్రధానముకాదు. యంత్రశాలలలో తయారగు వస్తువులు లేకపోయినను జనులు బ్రతుకగులరు. వ్యాపారము లేకున్నను ప్రాచీనమునకు హాని లేదు. మోటారుకార్లు, మొదలయినవాటికి ప్రాధాన్య మిచ్చిన పరిస్థితులును, రాజకీయములును మారినసేగాని జనమునకు మేలు గలుగదు.

వ్యవసాయమును మరల ప్రవేశపెట్టుటకు కొంత మంది ఆంధ్రేశనచేసినను, ఫోర్డుగారి అభిప్రాయము ప్రకారము నేవ్యమును, ప్రాచీనశాస్త్రములను ఏదేశపు వారును కలుప సాహసించలేదు. ఫోర్డుగారికి పట్టణములతో పని యేమియు లేదు. పట్టణములు వికాసము లైనదిగనుక ఏమియు చేయుటకు తోచక లేనిపోని సమస్యల కలుగజేయుచున్నవని ఫోర్డుగారు తలంచు చున్నారు. విద్యుత్సహాయమున నడుపబడు యంత్ర శాలలు గలిగి, విద్యుత్సహాయమున వ్యవసాయము సాగింపబడు గ్రామము లుండిన ఆతనికి చాలును. జనులను నేవ్యపు వృత్తిలోనికి మరల ప్రవేశపెట్టవలయునని ఫోర్డుగారి అభిప్రాయమయినను అంతకుపూర్వమే ఆ వృత్తిలో నుండువారితో పీరిని సమానులచేయుట మాత్రము పీరి సంపూర్ణకార్యము కాదు. ఈమార్పు వలన పట్టణముల అంగళ్ల యందు వస్తువుల కొనువారు తగ్గినను మిగిలినవారికి వస్తువులను కొనుక్కొని పోవలదు. ఈదినములలో, గోగులు, ఉల్లగడ్డలు, మొదలయిన వాటిని పండించుటయందు లాభము లేదు. కాని పని వాంఛించు పట్టణములనుండి గ్రామములలో చేరుటవలన గొప్ప వ్యవసాయదారులకు నష్టము కలుగదు. సాధారణముగ పట్టణములనుండి వచ్చు పనివాండ్రంతయు ఆందరు ఏపనిలో చేరుదురో అందే చేరి తమభుక్తికి కావలసినంతయు, రోజుపులుసుకు కావలసినంతయు

సంపాదించుకొనెదరు. వ్యవసాయమున ప్రవేశించినందున పీరికి పోటీలు కలుగకపోవుటయేగాక, నిరుద్యోగుల సంరక్షణార్థము విధించుపన్నును తప్పించుకొనగలరని ఫోర్డుగారు తెలుపుచున్నారు.

‘మాడరన్ రివ్యూ’-రాజు

శ్రీ ప్రభుస్థానామగారు
వంగయువకుడు. ఈతడు ప్రపంచవిఖ్యాతుడగు
ఈతకాడు.

విద్యావిధానమున నూతనాభిప్రాయములు

The Educational Review లో హరిదాసు, టి. మజుందారు విద్యులందు నూతనవిజ్ఞానసంపాదన కొరకు చేయవలసిన కృషిని గూర్చి ఇట్లు వ్రాయుచున్నారు:

“అంగ్లో కాన్సన్ బోధనాపుష్కలమునుండి చానరుకాలమునను, చానరుకాలమునుండి విక్టోరియనుకాలమునను, అటునుండి జార్జి బర్నాడు మేగారి కాలమునను ఇంగ్లీషుభాష యెట్టి పరిణామమును బొందినది విమర్శించగల విద్యాధికులు మనదేశమున అనేకులు గలరు. ప్రముఖులగు ఈవిమర్శకులలో ఎంతమంది సంస్కృత భాషాపరిణామమునుగూర్చి చెప్పగలరు? సంస్కృతము వేదకాలమునుండి కాలిదాసబాణులకాలమున కెట్టిమార్పు కెందినది? ప్రాకృతము సంస్కృతముగ మారినదా? అరబ్బీ పార్శ్వభాషల సంపర్కము కొంత గలిసి ఆ సంస్కృతమే నేటి యిండో-ఆర్యనభాషలుగ నెట్లు పరిణమించినది? సంస్కృతవాఙ్మయమునుండి మరాఠీ వాఙ్మయము ఎపుడు జనించినది - స్పష్టముగ ఎవరు చెప్పగలరు? వాఙ్మయమున గుజరాతి, మరాఠీ, బంగాలీ, హిందీభాషలయం దేమయిన సామ్యమున్నదా యని విమర్శించినవా రెవరయిన గలరా? మహమ్మదుఖోరీ హిందూదేశముపై దండెత్తినప్పుడు ఈదేశమున భాషాస్థితి యెట్లుండెను? మొగల్ సామ్రాజ్యమునకు సంస్కృతము తెలియునా? పాశ్చాత్య దేశమునకు గాక పూర్వము మనదేశముతో వ్యాపారము సాగించుచుండిన మారులు ఏభాషను వ్యవహారము జరుపుచుండిరి? మహమ్మదీయయుగమునకు పూర్వము హిందూదేశమున నాట్యకళ ఎట్లుండెను? మొఘలుల కాలమున ఇది యెట్లుండెను?”

ఉదాహరణమునకు కొన్ని ప్రశ్నముల నూచించితిని. మనదేశవిషయముల చక్కగ నర్థముచేసుకొనిన యెడల మన దేశభాషలయం దుత్పన్నమగు ప్రశ్నముల విచారించదగియుండును. భాషాసంస్కరణము విషయమున దక్షిణహిందూదేశమున మతాచార్యుల

జోక్యము వింతైనది. ప్రస్తుతము రాజకీయనాయకులు దేశీయవాఙ్మయమున చేయుచున్న సంస్కరణము నూతనపద, పదజాలముల నేర్పరుచుటను తప్పక గమనింపవలయును.

ఉన్నతవిద్య 'నభ్యసించువా రివిషయముల చక్కగ విమర్శించవలయును. పరాయిభాషయైన యింగ్లీషుయొక్క పరిణామవిషయము మన కనవసరము. “భారతదేశచరిత్రను బోధించు పద్ధతులు: దాని యొక్క ఫలితము”లనువిషయమును ఎవరయిన ఆలోచించియున్నారా? ఇది పరిశోధనకు తగిన విషయము.

మనదేశచరిత్రను మనదేశమందు బోధించువిధము కనుశోచనీయముగ నున్నది. ఇంగ్లీషుబోధించు ఉపాధ్యాయులు, భారతీయవారికాబాలురు తాము హినులమని యనుకొనునట్లు చేయుచున్నారు. భారతదేశమున భారతచరిత్రబోధనమునకు వలసినంత సంస్కరణ ప్రపంచమున మరెచటను ఏవిద్యాపద్ధతిని అవసరములేదు. చరిత్రను మనదేశమున చదువుటయనగా పూర్వపు విషయములను గురించి ప్రభుత్వమువారి యభిప్రాయముల నొప్పుకొనిన ట్లగుచున్నది. ఇందలి లోప మింతియేగాదు. ప్రస్తుతపు పరిస్థితులను, చరిత్రకును ఏలాటి సంబంధము లేదనియనుచున్నాము.

అమెరికాయందును, యూరోపునందును విద్యార్థులు సాంఘిక, రాజకీయ, ఆర్థిక, అంతర్జాతీయ విషయములలో ప్రస్తుతము మానవుల ప్రయత్నము నెట్లున్నది చూచదువలసియున్నారు. యథార్థము నెరుగని భారతీయవిద్యార్థి భావికాలపు పౌరుడు కావలసియున్నాడు.”

‘మాడరన్ రివ్యూ’-రాజు

రోమునకు బలము కూర్చుట

The oriental watch man and Herald of health అనుపత్రికయం దిట్లు గలదు:

“రోమునకు బలముకూర్చుటకు సరియైన కాలము బాల్యము, యౌవనము. పరుగిడుట మొద

లయిన చురుకును గలిగించు ఆటలే రొమ్మనకు మంచి వ్యాధ్యామములు. చెట్టెక్కుట, మెట్ల నెక్కిదిగుట మొదలగు పనులవల్ల ఎక్కువ గాలిని పీల్చుట కవసరము గలుగుచున్నది. అట్టిపనులు రొమ్మనకు బలము నివ్వగలవు. గాలినిపీల్చు ఇతరవ్యాధ్యామములకన్న పైని వివరించినవే ఎంతో ఉత్తమమైనవి. గాలినిపీల్చు వ్యాధ్యామములవలన ఊపిరితిత్తులలో సహజముగ పట్టుగాలికన్న చాలఎక్కువగాలిని పీల్చుచున్నాము. అందువలన కష్టము కలుగవచ్చును. ఇది అనవసరముగ మనము చేయుపని. ఇందువలన మన కండరములు చెడి పోవును. చురుకైనపని నేడైన చేసినపుడు మన రక్తమందు బొగ్గుపులుసువాయువు చేరును. ఇది విషము. దీనిని వెడలగొట్టుటకు మనము ఎక్కువగా ప్రాణ వాయువును పీల్చవలయును. అపుడు త్వరితగతినీ ప్రాణవాయువును పీల్చుదుము. ఇందువలన మన కేలాటి కష్టమును కలుగకుండుటయేగాక మన కొక విధముగ ఆనందముగూడ గలుగును. ప్రాణవాయువు మనకు కావలసినపుడు దేహములోని అవయవములు మనము చురుకుగా, సులభముగా గాలిని పీల్చునట్లు చేయుచున్నవి.

మామూలుగ పరుగెత్తువారికి విశాలమును, ఎక్కువ పనిచేయగలిగిన వక్షములుండును. ఎప్పుడు కూర్చుని ఏవోపనిచేయువారి వక్షము అట్లుండదు. రొమ్మ ఎంత వరకు సాగగలదో అంతవరకు సాగునట్లు దినమున కనేక పర్యాయములు చేయకపోయిన దానికి గల సాగుడుశక్తి క్షీణించిపోవును. ముప్పది సంవత్సరముల వయసుదాటిన పిదప యిట్లు జరుగును. నడివయస్సు దాటినవారికి రొమ్మ అప్పటికంటె ఎక్కువగ పెరుగదు. గాలి కండరములద్వారా కొద్దిగ రొమ్మవై శాల్యమును వృద్ధి చేయవచ్చునుగాని ఇట్టిపని చేయుటకు సరియైన సమయము బాల్యమును, యౌవనమును.

రొమ్మను, గాలిపీల్చుశక్తిని వృద్ధిపరచుటకు ఈత చాలమంచి వ్యాధ్యామము. ఈమనపుడు మన దేహము, తలయు వెనుకకు వచ్చియుండును. రొమ్మ

మాత్రము బాగుగ ముందుకు వచ్చియుండును. అపుడు కాళ్లకు, చేతులకు ఎక్కువ చురుకయినపని యుండును. ఈకారణమువలన ఈత మంచివ్యాధ్యామ మగుచున్నది. చల్లనీటియందు ఈవిధముగ ఈగుటవలన రొమ్మనకు చురుకులేనము కలుగుచున్నది.

గాలిని పీల్చుట, ఎక్కువప్రాణవాయువును కోరు కండరములవ్యాధ్యామమును ఊపిరితిత్తులకు బలమునిచ్చి రొమ్మయొక్కయు, కండరములయొక్కయు, ఊపిరితిత్తులయొక్కయు సాగుడుశక్తిని వృద్ధి చేయును. ఈవ్యాధ్యామము మన గర్భకోశమున గల లీవరు, శీర్షకోశము మొదలయిన అవయవములకు బలము నివ్వగలదు. మనము ఎక్కువగా గాలిని పీల్చినపుడు ఊపిరితిత్తులు పెద్దవగును. అపుడు శీర్షకోశము, లీవరు మొదలగునవి ఒత్తబడుచున్నవి. అందువలన స్పాంజిని పింకినపుడు నీరువచ్చునట్లు ఈయవయవములనుండి రక్తము బయటికి వచ్చును. గర్భకోశమందలి అవయవములు బలముగలిగి పనిచేసినయెడల మన గాలిపీల్చు శక్తిపూడ వృద్ధియగును.

‘మాడరన్ రివ్యూ’-రాజు

కొహినూరురత్నము

ఈ సెప్టెంబరు భారతిలో ‘మాడరకోరివ్యూ’ పత్రికనుండి యనువదింపబడిన కొహినూరుమణిచరిత్రము కలదు. తత్పూర్వ మామణినిగూర్చిన కథల నీక్రిందివిధముగా వింటిని. వాని నీక్రింద క్లుప్తీకరించుచున్నాను:

‘కొహినూరు శబ్దమునకు ‘తేజఃపర్వతము’ అని యర్థము! అది ‘శమంతకమణి’యని భారతకాలమునగ బిరువబడుచుండెడిది. సూర్యు నారాధించి సత్రాజిత్తు (సత్యభామతండ్రి) శమంతకమణి నొందుటయు, నాతని సోదరుడగు ‘ప్రసేనుడు’ దానిని భరించి వనమున కేగ బ్రసేను వధించి సింహము, దానిని బలిమార్చి జాంబవంతుడు, వానిని నిర్జించి ‘బోకాప వాదనివృత్తి’ కొఱకు శ్రీకృష్ణుడు బాలామణితో,

మణితో ద్వారకకు వచ్చుటయు భాగవతపాఠకులకు, వినాయకచరిత్రకథాశ్రోతలకుఁదెలియును. శ్రీకృష్ణుఁడు శమంతకమణి హస్తయేకాని కాస్తుభాలంకృతుఁడైనట్లు శమంతకాలంకృతుఁడు కాలేదు. సత్యను సత్రాజిత్తు శ్రీకృష్ణున కొసంగి యట్లునకుఁ గట్టముగా శమంతక మణినిగూడ నొసంగె. కాని సత్రాజిత్తు పినినారియని తెలిసిన శ్రీకృష్ణుఁడు శమంతకమణిని దిరిగి సత్రాజిత్తు నకే యొసంగెను.

సత్రాజిత్తు యాదవులలో సంతర్భూతమగు భోజ కులజుఁడు. తనమాతరు సత్యను శ్రీకృష్ణునితో మణి వ్యవహారము కలుగకముందు 'అహూర, కృతవర్మ, శతధన్యుల'ను భోజకులజులలో (శ్వఫల్గు, హృదిక, లనువారి పుత్రులు) నెవరికేని యిచ్చెదనని చెప్పుచుండు నాఁడట! మణివ్యవహారముచేఁ దాను గృష్ణుడై మోపిన యపవాదదూషదోషముఁ బోగొట్టుకొనుటకుఁ గృష్ణు వకే యీయవలసివచ్చెను. ఈ యార్ష్య 'అహూర'ది త్రయమునకుఁ గలిగియున్నది. కాని కృష్ణుఁడు బల వంతుఁడగుటచే నేమియుఁ జేయఁజాలకుండిరి. ఇంతలో బలరామకృష్ణులకు దుర్యోధనాదులు పాండవులను లాక్షగృహమున దహింతురనువార్త వినరాఁగాఁ బాండ వులఁ గాపాడ వారిరువురు వారణావతమున కరిగిరి. వారు (ద్వారక) వీడిననాఁటిరాత్రియే శతధన్యుఁడు నిద్రలో సత్రాజిత్తును జంపి శమంతకమణి నపహరిం చెను. ఈవార్త వెంటనే సత్యభామ మార్గమధ్యముననే యుండిన శ్రీకృష్ణబలరాములకుఁ దెలియఁజేయ వారు వారణావతమునకుఁ బోవకయే ద్వారకకుఁ జేరిరి. వారి రాక నెఱిగి శతధన్యుఁడు తన కంఠకుఁబూర్వము సత్రా జిత్తుఁ జంపుటలోఁ బ్రోత్సహకులను 'కృతవర్మ ప్రూరు'లను గృష్ణబలరాములు తనవైబడిన సహాయ మునకు రంజని కోరెను. కృష్ణబలరాముల పరాక్రమ మున కోడి వారు శతధన్యునకు సాయముచేయ రామ నిరి. అపుడు శతధన్యుఁడు చేయునదిలేక శమంతక మణి నహూరునకిచ్చి యశ్వమునెక్కి పరుగిడెను. శత ధన్యు పలాయనవృత్తాంతముఁ దెలిసి రామకృష్ణులు

వెన్నాడి పోవంబోవ మార్గమధ్యమున శతధన్యుశ్వము మృతినొంద వాఁడు వనమున గుఱుదులఁ బడి చక్ర గనునముఁ జేయుట నూచి కృష్ణుఁడు రాము నొక్కడ నుండుమని తాను శతధన్యు వెన్నంటి యొక్కడ చక్రముఁ బ్రయోగించి వాని శిరశ్చేదముఁ జేసి వాని కట్టుపుట్టుములు నెదుక మణి కాన్పింపలేదు. ఈయం శమును రాముకడకు వచ్చి తెలుప బలరాముఁడు నమ్మక 'నీవే మణి నపహరించితి'వని కృష్ణుపై నేరమువెట్టి 'నీవుండినపురిలో నే నుండ'నని కోపించి 'మిథిలాపురి' కరిగి జనకుచేఁ బూజింపఁబడుచు నచటనూఁడేం డుండెనట. శమంతకమణి (కొపినూరు) అనతారపురు షులంగూడ గలహింపజేసెనుగదా! ఆకాలముననే బలదే వుఁడు దుర్యోధనునకు గదాయధాచార్యుఁ డయ్యెను. * శతధన్యుమరణముఁ దెలిసి శమంతకమణిని విడువలేక కృష్ణభయముచే ద్వారకలో నుండలేక, అహూరుఁడు శమంతకమణిని రహస్యముగ తనకడ నుంచుకొని కాశీ పురికేగి యచట శమంతకమణిమహిమచే లభించు చున్న ధనముచే ననేకదానధర్మములఁ జేయుచుండెను.

అహూరుఁడు ద్వారకలో లేకుండుటచే ఔమము సంభవింపఁ బ్రజలు శ్రీకృష్ణకడకు వచ్చి అహూరుని తండ్రి ధర్మాత్ముఁడనియు, నాతనిపుత్రుఁ డను నహూరుఁడును నట్టివాఁడె యనియు, నాతఁడిచ్చట లేకుండుటచే ఔమము సంభవించినదనియు, నెట్లులై నను నహూరుం ద్వారకకు రప్పింపవలయుననియు వేడఁ ప్రజల కోరిక ననుసరించి అహూరునకు వర్తమాన మంపి యాతఁడు రా ద్వారకలో నాతని నుండుమని సగౌర వముగాఁ గోరెను. అహూరునికడ శమంతకమణి యుం డుట యంతకుమందే శ్రీకృష్ణునకుఁ దెలియుండుటచే నాతనితో మణి నీకడఁ గలవన నహూరుఁ డొనని యా మణిని సభాసదుల యెదుటనే శ్రీకృష్ణుడెదుట నునిచెను.

ఈవృత్తాంతము కృష్ణుఁడు బలరామునకుఁ దెల్పుడుచేయ నాతఁడు మిథిలనుండి ద్వారకకువచ్చెను. అపు డీశమంతకమణిలో సత్యాశ్రీకృష్ణబలరాములు మువ్వరకు. వివాదము సంభవించునట్లు కాన్పించెను.

* ఈ గాథ విష్ణు, భాగవత, హరివంశపురాణములలో నించుమించు సమానముగానె చెప్పఁబడెను.

పితృధనమునుటచే సత్యభామకు, శత్రుధన్వవధముకై తోడ్పడబోవుటచే బలదేవునకు, రెండుసారులు కష్టపడి దానిని సంపాదించుటచే గృహస్థునకుగూడ నారత్నమున వాటాలు కలవు. అపుడు కృష్ణున కేమిసేయుటకును దోచుక యుక్తిచే నాలోచించి “యశ్రూరా, ధర్మాత్ముడవను నీకడనె యామణి యుండదను”నని యాతనినే పుచ్చుకొమ్మరి సభయందే యశ్రూరున కిచ్చినేసెను. వాటాలు దెగకనె యట్లు కృష్ణుడు చేసి యుండెనుగాని ధారాళతచే గాదు. దానిచే శ్రీకృష్ణునకు ‘అశ్రూరచరద’ అనుబిరుదము లభించినది.

అమణి నాటినుండి యశ్రూరునికడనె యుండెను. యాదవు లనోన్యస్థకలహమున జచ్చునపుడు కృష్ణు సంబంధులు మువ్వంచుతుంగచే మోడులబడి యశ్రూరుడు నుడసెను. కంసుని వంశేష్టులను నశ్రూర కృతవర్మాది భోజులకును, వార్షిక్యములను శ్రీకృష్ణుడులకును శమంతకమణి, నారీమణియను సత్యభామతో సంబంధించిన వివాదములే కృతవర్మ కురుక్షేత్రసంగ్రామమునఁ గౌరవులతోఁ జేరుటకును, సర్వయాదవ నాశమునకును మూలమైనట్లు కాన్పించును.

యాదవనాశాంతమున నశ్రూరుకుటుంబమువారు మిలియియుండిరి. వారికడనె యాశమంతకమణి బోయల బారిఁ బకలేడనుట కాయశ్రూరు కుటుంబమువారి నర్జునుడు రక్షించి శ్రీకృష్ణప్రసాదమున వశ్రూని పాలనమున నుంచె ననుటయే నిదర్శనము. కాని యశ్రూరుని కుటుంబమువారు వశ్రూనికడ నుండక యెటుకొ పోయినట్లు! ఎటుకుఁ బోయిరో తెలియదుగాని, భోజులలోని కృతవర్మపుత్రుడు ‘మార్తికావత’ మునకు రాజుగా నర్జునునిచే జేయఁబడినట్లు భారతముననే కలదు. మార్తికావతము దక్షిణాపథములోని దనుట చేతను, త్రిలింగదేశములోని ‘మట్టివాడ’ మార్తికావత భవముగాఁ గాన్పించుటచేతను నిది యదియై యుండునని నాభారతచరిత్రయొక్క ద్వితీయముద్రణమునఁ జర్చించి యున్నాను. అశ్రూరుసంతతివారు తమవంశేష్టుడను కృతవర్మపుత్రునికడఁ జేరికేము? రుక్మిణీదేవి పుట్టి

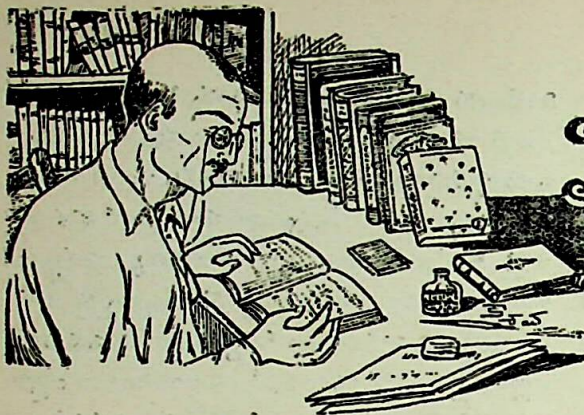
నింటివారు భోజులు. వారు ‘విదర్భ’ దేశము నేలిరి. దేవగిరి యాదవులు, బల్లల యాదవులు నను రెండుతెగల వారు కృతవర్మాశ్రూరాదిభోజులయొక్క సంతతి కాదనుటకు నిదర్శనముకలదా? ఇప్పుడును యాదవులలో నొక తెగ వారై ‘భోజులు’ అను గొల్లరాజులయొక్క వంశేష్టులు కర్నాటమండలములోని ‘మద్దకరి’లోనున్నారు. వారి పూర్వుల శిలాశాసనములు ‘మద్దకరి’ ప్రాంతమున విరాజిల్లుచున్నవి. కాన అశ్రూరభోజుని సంతతివా రాంధ్రావనికే చేరియుండురనియు, వారితో నాశమంతకమణియు నీయాంధ్రధూమిక జేరెననియుఁ దలంపవలసియున్నది. కాన కొహినూ రాంధ్రదేశపుమణియైనదని తలంచును.

కొహినూరు గోదావరినదిలో లభించెనని కొందఱును, గుంటూరుమండలములోని కొల్లూరున దొరకెనని మఱి కొందఱును (కొహినూరే కొల్లూరైనవట), కొల్లేరునున్న లభించెనని మఱి కొందఱును చెప్పుదురు. ఏమియు నది గోలకొండనవాబులకుఁ జేరెనట. తక్కిన సంతతిసెట్లెంబరుభారతసంచికలోనిదిగానుండవచ్చును.

ఇంక నొక గాథ

ఒక వర్ష కాలమున గోదావరి పొరలి పొంగుచుండఁగ నొక గోదావరీపరిసరపు బల్లెయందొక జాలరి చేపను పట్ట నదికి బోయి వలను వైచెనట. వాని వలలో నీకొహినూరు నదీవేగమునఁ గొట్టుకొని వచ్చుచుఁ బడెనట. ఉపలాస్థులనోక్షేపవిక్షేపితమునఁ గొట్టుకొనివచ్చుచుండుటచే శాణితమైనటులనె ప్రకాశించుచుండు నీకొహినూరును జూచి ముగ్ధుడై యాజాలరి తన గ్రామములోనికిఁ దీసికొనిపోవ నాపల్లెలోని యొక వర్తకుడు రెండుమూఁడు రూప్యములకె దానిం గొని కొన్ని పదుల రూప్యములకుఁ బరిసరపట్టణమున నమ్ముకొనెనట. అది క్రమముగా వెలలోవృద్ధి నొందుచు గోలకొండనవాబుం జేరెనట. ఎటులైన నది యాంధ్రదేశమునఁ బెక్కు శతాబ్దములకాల ముండెననుట సత్యమునకు దూరముకాదు. అది యింక నాంధ్రావనిఁ జూచుట యెప్పుడును సంభవించు.

మొదట వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.

విమర్శనము

హరిజనశతకము

రాయలు, పైజా, కుల, పుటలు, వెల
రెండు అణాలు.

ఆంధ్రమున ననేకగీతపదగద్యప్రచారక గ్రంథ
ములు రచించిన హరిజనకవీంద్రుడు శ్రీయుత భీమమ
ధర్మన్నకవిగారిచే రచింపబడిన ౧౦౮ ఆటవెలముల
చిన్నిపుస్తకము. నిద్రాణుడైయున్న హరిజనుని పేలు
కొల్పి, సవర్ణులు తమ ధన, కుల, జ్ఞానాధిక్యగర్వ
ములచే వాని నెట్లు అడగద్రొక్కచున్నారో తెలిపి,
సమానగౌరవముకొరకు సమ్మెకట్టు మూత్రము నవలం
బింపవలెనని బోధించుచున్నది. కవిగారి మునుపటి
గ్రంథములకంటె నిందలి కవిత్యము చాలా సాఫ్తకి
యున్నదనియు, కాలక్రమమున వేమన్నకవిత్యముతో
సరిపోవచ్చుననియు చెప్పవచ్చును. వైద్యరత్న భీమమ
ధర్మన్నకవి, లక్ష్మీవారంపేట, రాజమండ్రికి వ్రాసిన
పత్రము లభించగలవు.

గ. న.

భావతరంగాలు

శ్రీయుత ఉన్నవలక్ష్మీనారాయణగారు రచిం
చిన, ఏలలు, సుద్దులు, చిందులు, బుర్రకథలు మొదలగు
౧౨ పాటలుగల ౧౭ పుటల గ్రంథము. అనాగరక
నిమ్మరక్కాతుల, స్త్రీపురుషుల భావములలో నెట్టి
ఆశలు, ఆశయము లూగుచుండునో తదనుసారమైన

గ్రామ్యపదములలో చిత్రించునేర్పు మన లక్ష్మీనారా
యణగారి కున్నట్లు ఇప్పటికవులలో ననేకులకు లేదు.
తక్కిళ్ల జగ్గన్నబోధలు, దయ్యాలపాట, విడుదలో
విడుదలో యనుపాటలు యుగయుగములనుండి ఆణచ
బడిన అల్పజాతుల మానమర్యాద లొక్కసారి యన్ని
పర్వతమువలె పైకుబికి యెట్లు ప్రళయమును గూర్చు
గలవో తెలియజేయును. కవిత్యమువంటి మనోహర
భావము లొక్క విద్యజ్ఞాతులలోనేకాక నిరక్షరాస్యు
లగు మానవులు, పశువులు, పూలు మొదలగు నన్నిటి
స్వాదయములయందుగూడ నుండుననియు, చిత్రించగల
కవీంద్రుడు డున్నచో వానిని కవీంద్రుడు చిత్రింపవచ్చు
ననియు ఈచిన్నగ్రంథములోని భావములవలన తెలియ
నగును. వెల రు ౦-౧-౦. వలయువారు గుంటూరులో
నున్న గ్రంథకర్తగారిచేర వ్రాయవచ్చును.

గ. న.

మాధవాశ్రమము (ద్వితీయభాగము)

బిల్లారి శ్రీ కృష్ణ దేవరాయగ్రంథమాలవారి యెని
మిదవపుష్పము. గ్రంథకర్త: గుంటిసుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు,
బెస్తరపల్లి, కల్యాణగుద్గంతాయాకా.

కరూరు గ్రామములో కల్లుదుకాణము నెత్తి
వేయించుటకును, జాతీయపాఠశాలను నెలకొల్పుటకును
ఖద్దరుత్పత్తిని పెంచుటకును మాధవశర్మయు, అరేని
యనుచరులును సజిన శ్రమ లింప బహరింపబడినది.
మేఘపటలములను చీల్చుకొని వెలుగు చంద్రునివలె

నీరాపనిందలను తొలగి జైలునుండి విముక్తుడై మాధవ శర్మ రాణించును. గ్రామపునర్నిర్మాణోద్యమమునం దాసక్తిగల యువకులును, సంస్థలను దీనిని తప్పక పఠించవలెను. వెల రు ౦-౨-౦ లు.

గ. న.

భోగేశ్వర మాహాత్మ్యము

డిమ్మిసైజు, ౮౦ పుటలు, నాలుగవశతాబ్దముల ప్రబంధము. వెల రు ౦-౧౦-౦ లు మాత్రము. గ్రంథ కర్త శ్రీయుత మల్లంపల్లి మల్లికార్జునారాధ్యకవి. ౧౯౩౩-వ సంవత్సరము బి. ఏ., పట్టపర్తికుతుమ, 'ఉభయభాషాప్రపీఠ' ఏ. బి. గ్రామపులకును పశ్చిమగ్రంథముగ నిర్ణయింపబడినది. శివదేవుని వరప్రసాదలభ్యపుత్రి యగు గొడగూచి యికిన నివేదనలను శంకరుడు గుప్తముగను, ప్రత్యక్షముగను వచ్చి ఆరగించిపోవునిధం బును, గొడగూచి శిలముపై తలిపండుల కనుమానము జనించుటయును, ఆమెమాహాత్మ్యమున వారికిగూడ శివాత్మాత్మకరమునటయును, శ్రీశైలపర్యవసరిసర పుణ్యసంస్థల మనోహరవర్ణనములును కలిగి గ్రంథ మత్యంతసీతీదాయకమై, భక్తిరస ప్రధానమై రాణించుచున్నది. శైలి గంగాప్రవాహమువలె స్వచ్ఛమై, గంభీరమై, సవేగమై, సులభగమ్యమై అలరారుచున్నది. నగర, ఋతు, సూర్యోదయాస్తమయూదివర్ణనలు స్వతంత్రములై ప్రబంధవర్ణనముల బురుకించుచుండును, ఘండితప్రశంసనీయమైన శైలిలో ఆర్ష సంప్రదాయబద్ధజీవనము మనోహరముగ చిత్రింపబడినది. ఒకపద్యమున కొకపద్య మిడుతీయకుండుటచే ఉదాహరింపబోవుట సాహసకృత్యమేయగును. కవిత్వమునం దభిమానముగలవా రెల్లరును పఠించితీరవలెను. ప్రముఖవలయువారు మచిలీపట్టణముదరినుండు నిడుమోలులోని శ్యామలాధర్మపాక్షశాలయందుండు కవి గారికి వ్రాయవలయును.

గ. న.

చంద్రహాసము

కౌనుసైజు, ౬౮ పుటలు, వెల రు ౦-౧౨-౦ లు. గ్రంథకర్త శ్రీయుత జి. జోసపుకవిగారు, వినుకొండ, గుంటూరుజిల్లా.

ఆరు అధ్యాయములతో గూడిన వచనగ్రంథము. ఇతిహాస మెల్లరు నెరింగిన చంద్రహాసుని చరిత్రమే. వర్ణనలు, కల్పనలు కవిగారిచే పెంచి వ్రాయబడినవి. శైలి యున్నత తరగతి విద్యార్థులకు పఠనీయమై, గంభీరమై, కఠినమై, సంస్కృతసమాసకలితమైనది. దేశోద్ధారకుని కంకితమై ఆంధ్రపత్రికాముద్రాలయమున ముద్రితమైనది. విద్యాశాఖవారు దీని వెంటయు బ్రోత్సహమిచ్చి పఠనీయగ్రంథముగ నిర్ణయింపవలెననిది. గ. న.

గిరికావరిణయము

డిమ్మిసైజు, ౬౨ పుటలు, వెల రు ౦-౧౨-౦ లు. గ్రంథకర్త శ్రీయుత కంచర్ల వేంకటసుమయ్యగారు, వినుకొండతాలూకా పెరుమాళ్లపల్లె వాస్తవ్యులు. వసుచరిత్రలోని ప్రధానభాగమగు గిరికావరిణయము కథాంశము. ఏడంకముల నాటకము. ఈమనోహరకథ నింతవర కాంధ్రులు రామరాజభూషణ కవిత్రవసుచరిత్రనామక ప్రబంధముగ చదివి యానందించుచున్నారేకాని, నటింప సంవర్ధించుభాగమునకు నోచుకొనలేదు. ఇట్టి రసవత్తరకను ప్రవర్ణనయొగ్యమగు నాటకరూపముగ రచించి గ్రంథకర్త సురుచిర కీర్తివంతు లగుచున్నారు. వచనమును, కొన్ని పద్యములును గ్రంథకర్తగారు స్వయముగా వ్రాసినవి. ఉత్కృష్టమున పట్టులతోని పద్యములెల్ల యథారూపముగ వసుచరిత్రనుండి సంగ్రహించి పొదిపి వాటి యమూల్యప్రతిభను ప్రకటించినారు. సుప్రసిద్ధ నటుశేఖరు లీనాటకము నాడి తమప్రతిభను ధ్రువపరచుకొనుటకు మంచి యవకాశము.

గ. న.

సత్యనారాయణ శతకము

దెమ్మనైజా, ౨౦ పుటలు, సత్యనారాయణా
యను మకుటముతో ౧౦౬ శార్దూలము శ్లేభవృత్తములు.
గ్రంథకర్త: శ్రీయుత పండితారాధ్యుల సూర్యనారా
యణకవిగారు, ముమ్మిషివరం, తూర్పుగోదావరి జిల్లా.

హిందూమతమునందలి సర్వకాఖాజన సంసేవ్య
దైవతమున శ్రీఅన్నవరము సత్యనారాయణమూర్తివారి
మాహాత్మ్యము భక్తిరసపూరితమున ప్రాథ్వైలిఖో
వర్ణింపబడినది. శ్రీయుతులు చెల్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రి
గారు, మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు మొదలగు
వారు గ్రంథముయొక్క శయ్యను ప్రశంసించియున్నారు.
సత్యనారాయణవ్రతసమయమున ప్రతిగృహమునందును
పఠింపఁగలనది.

X. న.

వీరకరవాలము

ఇది మ-రా-శ్రీ బైరెడ్డి రంగారెడ్డిగారు “గరమ్
తుత్ వార్” అను హిందీగ్రంథమునకు భాషాంతరీకర
ణముగఁ జేసిన ౧౩౨ (క్రాసు) పేజీల నవల. ఇది
చరిత్రమును సంబంధించిన దగునో కాదో తెలియదు.
కాని నవల చిన్నదైనను చాల రమణీయులుగ నున్నది.
ఇందలి భయంకరపరిణామములు కొన్ని పాఠకులఁ
జకితులఁ జేయుచున్నవి. మయూరధ్వజుని ప్రభుభక్తి
పరాయణత, జగముల్లుని భ్రాతృభక్తి, రణమల్లుని కార్య
దీక్ష, రాయసింహుని మార్గపుపట్టుదల, శిలవతికృత
జ్ఞత మిక్కిలి చక్కఁగఁ బోషింపఁబడినవి. ఆయా
విషయములం దాయావ్యక్తు లాదర్శస్వరూపులు.

కాని రణమల్లు శిలవతిప్రేమహృదయమును
గ్రహింపలేకపోవుట యొకలోపము కాఁగలదు. సౌమ్య
వతీరణమల్లుల యనురాగము ఎచటను వర్ణింపఁబడకయే
యిరుద్ధికిని వివాహము జరిగించినది. సౌమ్యవతీపాత్ర
మిచట చాల నీచముగ విడువఁబడినది. ఆమె తన
ప్రియుని ప్రాణములను గాపాడుటకై శిలవతిని బలి

యగునట్లు కోరినది. ఇట్టి తుదహృదయ రాజమహిషి
యగుట—అందు రణమల్లుని జేషయగుటయు ఉచితము
ముగ లేదు.

రచన చక్కగ సాగినది. గ్రంథకర్త కీతికను
వ్యావహారికాంధ్రమున వ్రాసినను గ్రంథమును గ్రాంథిక
భాషనే వ్రాసెను. అచ్చటచ్చట “సభికులు” (సభ్యు
లనుటకు), “ధ్యేయిని” మొదలగు దుష్టప్రయోగములు
కలవు.

హిందీగ్రంథము “గరమ్ తుత్ వార్” అయినను,
కవి స్వతంత్రించి “కీరకరవాలము” అని నామ మిడి
నట్లు కీతికలోఁ జెప్పఁబడినది. కాని యాపదము నాం
ధ్రీకరించినవో, మూలాభిప్రాయము చెవకుండు “వీర
కరవాలము” అని మార్పుబయ్యె యుక్తము. కావునఁ
గని స్వతంత్రించి చెప్పినట్లు వ్రాసికొనవచ్చులేదు.
వీరకరవాల మనునర్థమున “గరమ్ తుత్ వార్” అనునది
భాషాసంప్రదాయసిద్ధపద (Idiomatic word) మని
యెఱుఁగవలెను. శ్రీరెడ్డిగా రిట్టినవలలను వ్రాసి భాషా
నేవ నొనర్తురుగాక!

బులును వేంకటరమణయ్య,

తర్కసంగ్రహము

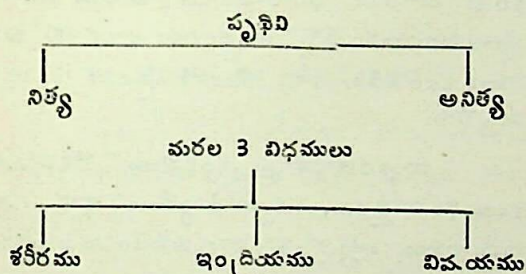
న్యాయవైశేషికముల సిద్ధాంతములను బాలు
రకుఁగూడ బోధనమునట్లు సంగ్రహించి అన్నంభట్ట
విద్వాంసుఁడు రచించిన తర్కసంగ్రహమున కిది
యాంధ్రీకరణము. అనువాదకులగు బ్ర. శ్రీ ములుగు
విశ్వేశ్వరశాస్త్రిగారు, ఆయుర్వేదవిద్వాంసు లగుటచే,
ఆయుర్వేదమునకుఁ దర్కమునకుఁ గల సంబంధమును
దెలుపు చరకమతదీపికయను వివరణమునుకూడ దీని
యందుఁ గ్రోడీకరించియున్నారు. అన్నిశాస్త్రముల
కును న్యాయవైశేషికములతో సంబంధము కలదు.
కాని శ్రీశాస్త్రిగారు ఆయుర్వేదవిద్వార్థుల యుప
యోగార్థము ఆయుర్వేదమతములను నిరూపించు టెం
తయు సముచితము. ఈయాంధ్రీకృతితో మూలము
కూడఁ జేర్చఁబడుట భవభూషకారకము,

భాషాంతరీకరణము-అంశ శాస్త్రగ్రంథాంధ్రీ కరణము చాల కష్టమైనవని, కావున శ్రీశాస్త్రీగారెంతటి బాగరూపలైనను ఈగ్రంథమునఁ గొన్నిదోసం గులు దొరలుట తప్పినదికాదు.

పుట ౧. మూలమున “పదార్థాన్ విభజతే. తత్ర ద్రవ్యేతి” అని గలదు. ఇయ్యది న్యాయబోధినిలో నిది. ఇచట మూలమున నెట్లు పఠింపవో తెలియకున్నది.

పుట ౭. మూలము “నిత్యా పరమాణురూపా, అనిత్యా కార్యరూపా. పున స్త్రివిధా” అని యీయఁ బడినది.

“ఈర్ష్యామి మరల మాఁడువిధములు” అని యాంధ్రీకరణము వేరేపేరాలోఁ గలదు. దీనింబట్టి నిత్యానిత్యస్వరూపయగు పృథివి యంతయు మాఁడు విధములని శ్రీశాస్త్రీగారి మతమును గ్రహింపవలసి యున్నది. “పదార్థవివరణసూచిక” లోని వారి వివరణమునాడ మీఁది వారిమతమునే బలపరచుచున్నది, మాఁడును.

కాని నిత్య పరమాణుస్వరూపయగుట నచట నీశేదములు లేవు. అనిత్యయే మాఁడువిధములు. శ్రీ శాస్త్రీగారు మీఁదిరీతినే జలము-జేబస్సు-వాయువుల పట్లగూడ మా చించినారు. ఇది న్యాయ శాస్త్రవిరుద్ధమును సిద్ధాంతము. “సా పున స్త్రివిధా” అను మూలపాఠమును గ్రహింపవలెను. ముద్రితగ్రంథ ములలో నశ్చే కలదు.

పుట ౧౧. “దివ్యమన నీటిచే నార్పబడక వెలుఁ గునది. బడబాగ్ని” అని శ్రీశాస్త్రీగారు మూలమున

లేని నూతనమార్గము త్రొక్కిరి. ఉపపత్తి యేమో? మఱియు బడబాగ్ని యంతరిక్షమున నుండదుకాన దివ్యముకాఁజాలదు. “దివ్యమబింధనం విద్యుదాది” అని మూలమునఁగలదు. ఇచటి “అబింధన” మృసునది విద్యుద్విశేషణము. ఆదిపదముచే నూర్యచంద్రాదులను గ్రహింపవలసినదిగాని బడబాగ్నిని కాదు.

పుట ౩౯. మూలము “కార్యం ప్రాగభావప్రతి యోగి.” తెలుఁగు “ప్రాగభావమునకు (తను పుట్టుటకు పూర్వము లేకుండుటకు) ప్రతియోగి (విరుద్ధము) కార్యము.” అని కలదు. కాని ప్రతియోగియనఁగా ఆధేయ్యునుగాన విరుద్ధమును నర్థముఁ జెప్ప వీలు లేదు. ప్రాగభావము నాశ్రయించియుండునది కార్య ము. అనఁగా కార్యము కాకపూర్వమే అభావ ముండునుగాని, కార్యమైనపిదప నుండవని భావము. మఱియుఁ బ్రతియోగియన విరుద్ధమని అర్థము చెప్పినచో “ప్రాగభావాప్రతియోగిత్యే సతి, భ్యంసాప్రతి యోగిత్యే సతి, అన్యోన్యాభావభిన్నత్యే సతి అభావత్వ మత్యంతాభావత్వమ్” (న్యాయబోధిని) మొదలగు లక్షణములే విరోధింపఁగలవు. మఱియు “చతుర్వింశతీసతాః, జలేతు మధురవీచ. స ద్వివిధ సురభి రసురభిశ్చ” మొదలగు ముద్రణస్థానిత్యము లచ్చటచ్చటఁ గలవు.

ఇదివఱకు కీ. శే. కం. వీరేశలింగముపంతులు గారు తర్కసంగ్రహము నాంధ్రీకరించియున్నారు. కాని శాస్త్రాంతరసంబంధప్రదర్శనపూర్వకముగ నిట్లు నూతనరీతిని ఎవరు నాంధ్రీకరింపలేదు. కావున శ్రీ శాస్త్రీగారి ప్రయత్నము కొనియాడఁదగియున్నది.

బులుసు వేంకటరమణయ్య.

ఆంధ్రీకృతలఘుసిద్ధాంతకాముది

గీర్వాణభాషను లఘురీతిని వ్యాకరించుచు వరద రాజపండితుఁడు వ్రాసిన లఘుసిద్ధాంతకాముది కిది తెనిఁ గింపు. క్రానుపైజాన ౪౫౬ పుటల గ్రంథము. చిట్టి

గూఢాదునందలి నారసింహసంస్కృతకళాశాలాపండితులగు బ్రహ్మశ్రీ చంద్రభట్ల సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారును, ఉభయభాషా-సాహిత్య విద్యా-ప్రవీణ శ్రీమాన్ పంచాంగము వేంకట నరసింహాచార్యులు గారును దీనిని రచించిరి. తత్కళాశాలాధ్యక్షులగు శ్రీమాన్ శ్రీమత్తిరుమల గుడిమెళ్ల వరదాచార్యులు గారు ఈ గ్రంథమున కుపోద్ఘాతము వ్రాసిరి. అందు సంస్కృతవ్యాకరణచరిత్ర సంగ్రహముగ నీయఁబడినది. కాని ప్రస్తుతాంధ్రీకరణముయొక్క బాగోగులు వివరింపఁబడియుండలేదు.

ఈ గ్రంథమునఁ బాణినీయసూత్రములు-వార్తికములు-పరిభాషలు-ఆరీతినే యుంచఁబడి వరదరాజ పండితకృతమున వృత్తిమాత్రము తూ-చాలుతప్పకుండ నాంధ్రీకరింపఁబడినది. గ్రంథకర్తలు సమర్థులగు విద్వాంసులగుటచే ఆంధ్రీకరణము కడజాగ్రత్తగానే చేయఁబడినదని చెప్పవచ్చును.

కాని గ్రంథమంతయు యథాశ్రుతముగ (మక్కి-కిమక్కిగా) తెలియఁపఁబడినదని చెప్పవలసివచ్చుచున్నది. గ్రంథాదినుండియే కొన్ని యుదాహరణములఁ గనుఁఁడు-

పుట. ౨. హలస్త్యమ్. ౧. 3. 3.

[వరదరాజపండితుని మూలము.] ఉపదేశేఽస్త్యం హ లిత్స్యాత్. ఉపదేశ ఆద్యోచ్చారణమ్. సూత్రే వ్యదృష్టంపదం సూత్రాంతరా దనువర్తనీయం సర్వత్ర.

[తెలుఁగు] ఉపదేశమునఁ జివర నుండు హ లిత్స్యంజ్ఞక మగును. ఉపదేశమున మహేశ్వర-పాణిని-కాత్యాయన-పతంజలుల యాద్యమగు సుచ్చారణము. సూత్రమున లేని యావశ్యకపదముల నితరసూత్రముల నుండి గ్రహింపవలయును.

[ఇచట మహేశ్వరాదుల యాద్యోచ్చారణమున సర్థ మేమో తెలియవచ్చును.] మఱియు “సూత్రే వ్యదృష్ట” మృసుధానికి వివరణము బాగుగ వ్రాయవలెను.

పుట. ౬. తెలుఁగు. “భిక్” లకు వివారము-శ్వాసము-అఘోషము.....మూలము “భిరో వివారాః శ్వాసా అఘోషాశ్చ” అని. ఇచట “భిక్” లని అనక, వివరించుట లెస్సగదా!

పుట. ౧౨. యస్మిన్ విధి ప్రదాదా వత్ గ్రహణే.

“సప్తమ్యస్తే విశేషణీభూతే యో విధి రారభ్యతే స తదాదేర్జ్ఞేయః” అని మూలము. తెలుఁగు “అత్ మాత్రబోధకమును—” అల్లనఁగా నేమో వివరించుట యుచిత మేమో!

మూలముకంటె భాషాంతరీకరణము సుగమమై వ్యాకరణజిజ్ఞాసువులు స్వతంత్రముగ సర్థముచేకొనవీలగురీతి నున్ననే దానివలనఁ బాఠకలోకమున కుపకారము కలుగఁగలదు. లేనిచో భాషాంతరీకరణము నకుఁ దగినంత ఫలము లేదు. ప్రస్తుతగ్రంథమును, లఘుసిద్ధాంతకాముదిని సంస్కృతమునఁ జమవనివారెవ్వరు (మాతనప్రవేశముకలవారు) ను స్వతంత్రముగ గ్రహింపఁజాలరు. గురువునొద్దఁ జదువుకొనునపు డిద్దాని కంటె మూలమే బహుపకారక మును. దీనితో మూలమునుగూడఁ జేర్చి ముద్రించినఁ జాలవలెను ఉపయోగ ముండెడిది. కాని యేలకో గ్రంథకర్త లట్లొనర్పలేదు.

వ్యాకరణాదిశాస్త్రగ్రంథములు దేశభాషకు సంబంధించినవైనను, సర్వజనవేద్యములు కాక దుర్బుటము లగును. అట్టిచో నొకభాషనుగఱచిన వ్యాకరణమును వేటొకభాషలో వ్రాయునపుడు మిగుల జాగరూకత వహించి, మూలాభిప్రాయము బాగుగ తమ భాషాంతరీకరణమున ప్రతిబింబించునట్లు రచించుట భాషాంతరీకర్తల ముఖ్యకర్తవ్యము.

అనువాదకులు మక్కి-కిమక్కిగా లఘుసిద్ధాంతకాముది నాంధ్రీకరించినను, మూలాభిప్రాయము చెడకుండఁ దీసికొనివచ్చుటయుఁ బ్రశంసించదగిన విషయము. ఆంధ్రవిద్వాంసు లీనుగమును గ్రహించి గ్రంథకర్తల ప్రయత్నమును సఫలముగఁ జేయుదురుగాక!

బులుసు వేంకటరమణయ్య

గ్రంథస్వీకారము

క్రొక్కారు

గ్రంథకర్త: జలవంకి కృష్ణస్వామిశర్మగారు, ఒంగోలు, నుంటూరుజిల్లా, క్రాసుపైజున 3౧ ఫుటలు, వెల రు ౦-౫-౦.

నీతిముక్తావళి

గ్రంథకర్త: మంత్రరావు వెంకటరత్నముగారు, తణుకుతాలూకా కాకరపర్రు. క్రాసుపైజున ౨౪ పేజీలు, వెల రు ౦ ౨-౦.

శివమహిమ్న స్తోత్రము

గ్రంథకర్త: వడ్డాది సీతారామాంజనేయులు గారు, మణిద్వీపము, ఖాళింకోట, విశాఖపట్టణముజిల్లా, వెల రు ౦-౨-౦.

జీవనసంధ్య (సాంఘికనవల)

గ్రంథకర్త: వినోదుడు. సరస్వతీగ్రంథమాల, కాకరపర్రు. క్రాసుపైజున ౧౧౭ ఫుటలు. వెల రు. ౦-౧౨-౦.

గానకళాచంద్రిక

గ్రంథకర్త: అరిపిరాల సత్యనారాయణమూర్తి గారు, సంగీతోపాధ్యాయులు, "సుందరవిలాస", గాంధీ నగరము, బెజవాడ. డెమ్మిపైజున 3౬౧ ఫుటలు, వెల రు ౨-౦-౦.

పత్రికలు

ప్రజాసంస్థ

సంపాదకులు: గాదె సింహాచలంపంతులుగారు, M. L. C., నుంటూరు. చందా సంవత్సరమునకు రు. ౨-౦-౦.

విశ్వకళ

సంపాదకులు: కుందుర్తి నరసింహారావుగారు, గాంధీపేట, నుంటూరు. సంవత్సరపుచందా రు. ౧-౦-౦.

సరస్వతి

సంపాదకుడు: వెంపటి సత్యనారాయణగారు, విశాఖపట్టణము. సంవత్సరపుచందా రు. ౨-౫-౦.

మ న వి మా ట లు

ఆంధ్రపత్రిక రజతోత్సవము

ఆంధ్రపత్రికకు ఇరువదియైదేండ్లు నిండినవి. రజతోత్సవము జరుగకున్నను, సంచిక మాత్రము వెలువడినది. ఆంధ్రప్రముఖుల ఆశీర్వాదములతోను, అభినందనములతోను సంచిక యొప్పుచున్నది.

ఆంధ్రపత్రిక బాంబాయినగరమున పుట్టినది. విజ్ఞానసంపన్నమగు తనదృష్టి నాంధ్ర దేశముపయి ప్రసరింపజేసినది. ఆ వెలుగుననే ఆంధ్రులు, తమ్ములు, ప్రపంచమును కనుగొనగలిగిరి; తమయందు కనుపట్టెడు లోపములను గుర్తించి తమ్ము దిద్దుకొన మొదలిడిరి; క్రమముగా తమ జాతీయతను, వ్యక్తిత్వమును లోకమునకు చాటగలిగిరి; సాటి దేశములలో తమదేశమునకును, సాటిజాతులలో తమజాతికిని గౌరవమును సమకూర్చుకొనగలిగిరి. పెక్కులేల? వారియందు నేడు సకలవిషయములను కనుపట్టుచున్న యభివృద్ధి యంతయు నాంధ్రపత్రికయే ప్రసాదించినది. ఇది సత్యము. ఇంకను ఆంధ్రులయెడ నిలిచియుండు లోపములకు వారి అలసత్వయే కారణము.

పత్రికాధిపతి యాంధ్రుడే. అయినను ఆంధ్రజనసహజమగు అలసత్ మొదలగు నవగుణము లాయనయెడ మృగ్యములు. అదిని సంపన్నుడు కాకున్నను ఉత్సాహము, ధైర్యము, స్థైర్యము, ఔదార్యము, కార్యదీక్ష మున్నగు సుగుణముల కాయన యునికి పట్టు. ఆబంగారు పల్లెమున కాంధ్రదేశమున చేర్చుగా గోడ లేకపోయినది. ఏకాకిగా దేశాం

తరమును జేరుకొనినాడు. ఆయన యుత్తమ పురుషులక్షణముల కదృష్ట దేవత చేయూత యిచ్చినది; పట్టినది బంగారము కాజొచ్చినది.

ఆయనది మచ్చరము లేని మనస్సు ఆయన తనకు తావీయని దేశముజోలి తనకేల యని యూరకున్నవాడు కాడు; దాని దీనస్థితిని తిలకించినాడు; తడుద్ధరణమునకయి కంకణము గట్టినాడు; తత్కార్యసాఫల్యమునకు సాధనమగు పత్రికను, ఆంధ్రముననే ప్రకటించ మొదలిడినాడు. ఆయనలోకజ్ఞతకు, దూరదృష్టికి, దేశాభిమానమునకు నింతకంటె నిదర్శన మేమికావలెను?

ఆయన మొదట వారపత్రికను ప్రారంభించినాడు. తన యుద్దేశము సర్వాంగీణముగా సఫలమగుటకు అది యొక్కటి చాలదని తెలిసికొని తరువాత కొన్నియేండ్లకే దినపత్రికనుగూడ ప్రారంభించినాడు. వ్యయ ప్రయాసములను లెక్కపెట్టుట ఆయనప్రకృతికి గిట్టదు. కావుననే రెండుపత్రికలును నేటికిని నిరంతరాయముగా సాగుచున్నవి.

ఆయన దేశోద్ధరణానికి పత్రికలను ప్రకటించుటతోమాత్ర మాగిపోయినదికాదు. నిరంతరము నితరములగు నుపాయములను కూడ వెదకుచుండును. తనహృదయమునకు గోచరించిన యుపాయములకు రూపము నొసగుటయే యాయన యాదర్శము. అందుకయి తన యైశ్వర్యము సంతయు వినియోగించుటయే యాయనసంకల్పము. దేశమువిషయముననే కాదు, వ్యక్తివిషయమునను ఆయన యాదార్యము కుంటువడనిది. ఆయనను

అడిగి లేదనిపించుకొనిన యదృష్టహీను డుండు నేని వా డజాగళ స్తనము.

ఆయనను విశ్వరూపున వేయింతలు మిగుల గలవారు ఆంధ్ర దేశమున ననేకులుగలరు. కాని దేశ సేవాపరాయణతయందు వేయి వందల సరిహద్దు గలవారొక్కరేని గానరాదు. నేడే యనసే. ఆట్టి వ్యక్తి 'స భూతో' సభవివ్యతి?

ఆయుదార చరితుని ప్రాపున నిరువది యైదేండ్ల నుండి నిర్విఘ్నముగా కొనసాగుచున్న ఆంధ్ర పత్రిక ప్రసాదించు విజ్ఞానసంపదను కొల్లగొనుచున్న ఆంధ్రులకు, తత్ప్రతికకు రక్షతోత్సవమునుజరిపి, తదధిపతిని సముచిత రీతిని సన్మానించి తమ కృతజ్ఞతను తెలుపుచు నానందించుట ధర్మము.

ఇది సన్మానమహోత్సవముల యుగము. ఎవరేనికాని, ఎప్పుడో, స్వార్థపరాయణులయి యొనరించుకార్య మేదో యొకవంక, నొక

కొంతయే, యేకాంతరికో ఉపకరించినజాలును! తదభిమానులు ప్రయత్నపూర్వకముగా వేల కొలది ధనము నార్జించి వారికి సన్మానములను, మహోత్సవములను దేశముపేర జరుపుదురు. ఆంధ్రపత్రిక నిరంతరము కావించుచున్న సేవ పరార్థమయినది. ఎల్లవంకల నాంధ్రుల కెల్లరకు నపరిమితముగ నుపకరించునది. ఇట్టి పత్రిక నాంధ్రులెల్లరు గాఢముగ సభిమానితురనకతప్పదు. కావున వారెల్లరు పత్రికను, తదధిపతిని అధికోత్సాహముతో, అధికవైభవముతో సన్మానింపవలసినవారు. కాని ఎవ్వరు నావిషయమున నించుకయైన ప్రయత్నించినట్లు, తుదకు మాటయైన తలపెట్టినట్లు కానరాదు.

శ్రీయుత కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారు, ఆంధ్రపత్రికాధిపతి.

సన్మానములయు, ఉత్సవములయు

మాటయటుండుగాక! రెండున్నరకోట్ల ఆంధ్రులకు ప్రకృతమున్న దినపత్రిక ఆంధ్రపత్రిక యొక్కటియే. దేశకాలానుగుణముగ ప్రబోధము

కలుగుట కింకను ఎన్నియో పత్రిక లావళ్య కము లయి యుండ ఉన్న యీయొక్కపత్రిక కేని దేశీయులప్రతాపహము తగినంత కానరా కున్నది. అధిపతి శ్రీమంతుడు, దేశాభిమాని, వ్యయప్రయాసములను లెక్కింపని యుదార శీలుడు కాన పత్రిక తనజీవితము నెట్లో నిలువబెట్టుకొని యున్నది. కానిచో నాంధ్రులకు పత్రికయే లేకపోవలసినది. పత్రికవలన ననేకవిధము లగు లాభముల బడయువారు దేశీయులు. తమ లాభమునకయి వా రెంత కాలమేని యిట్లు లొక్కవ్యక్తిని అధికనష్టములకు పాలుచేయుట న్యాయముకాదు. ఉన్నదాని యునికినే స్థిరముచేసికొన బూసని వారు క్రొత్తపత్రికలను బయలుదేరదీయబోరు. ప్రత్యేకము వ్యక్తిత్వము, తాహతు లేని స్వాతంత్ర్యము ప్రకటించుకొన నుబూటపడు నేటి యాంధ్రులు సంతతపరాశ్రయణము కళంకమని భావింపకపోవుట వింతకాదు.

ఆంధ్రులకు పత్రికలవిషయమున గల అనుభవ మత్యల్పము. నేటిపత్రిక లే యిందుకు తార్కాణము. కాని, ఉన్న పత్రికలలో, తెలిసియు తెలియక, లేనిపోని దోషముల నెన్నుటయందు వారి యనుభవము మిక్కిలి పెద్ద. మరియు పత్రికల ప్రాముఖ్యము మిన్నముట్టుచున్న యీ కాలమున వాని ప్రయోజనమును గుర్తింపగలవారు రెండు స్వరకోటి యాంధ్రులలో నెందరో లేరు. ఇక పత్రికానిర్వహణము లాభకర మగుట యెట్లు సాధ్యము కాగలదు?

వివిధ దేశములను, వివిధవిషయములను గురించిన వివరములను, ప్రచారార్హము లగు

వానిని నేకరించి ప్రజలకు పంచిపెట్టి వారిలోక జ్ఞతకును, విజ్ఞానసంపదకును పుష్టిని చేకూర్చుట పత్రికలకు ధర్మము. సుసమర్థము లగు సంపాదననిర్వహణములు తద్ధర్మనిర్వహణమునకు ముఖ్యంగములు. వీని పరోక్షమున పత్రిక నిస్సారముగను, నిష్ప్రయోజకముగను పరిణమింపగలదు. పత్రికలయందు లోపములు గలుగుట కింకను నెన్నియో కారణములు గలవు. ఆంధ్రపత్రికయందును గొన్నిలోపములు గలవు; కాని, యందలి గుణబాహుళ్యమున నవి పరిగణనయోగ్యములు గావు. కార్యనిర్వాహకులు మునుముం దాలోపముల కవకాశము లేకుండ జూచుకొనదగుదురు.

ఇరువదయిదేండ్లనుండి బహుముఖముల దేశాభ్యుదయమున కుపకరించుచున్న యీ పత్రికకు స్థిరజీవనము కల్పించుట దేశీయులకు ముఖ్యకర్తవ్యము. పత్రికవలన తాము పొందిన నేలును స్మరించి, దానికి చిరస్థాయి త్వమును గుదిర్చి, భవికాలమునను దానివలన నితోధికలాభమునుబడయవలసినవారు వాడు. వా రందుకు బూనుకొని ముందనకు రానిచో పత్రికాధిపతియేని దేశోపకారక మగు తన సంతానమునకు స్థిరజీవనమును కల్పించుట సమంజసము. సత్సంతానమును పరిమితఫలదము లయ్యును చిరంజీవములుగను, చిరకీర్తిదములుగను పెర్చొనబడినవి. పత్రికా సంతాన మంతకంటె నుత్కృష్ట మయినది. అది అపరిమితఫలదము. దానివలన గలుగు కీర్తి శ్రేయము లనిర్వాచ్యములు. దానితో సంతానముల సంఖ్య ఎనిమిది యగుచున్నది.

ఇట్టి యుక్త్యుష్టసంతానము చిరంజీవముగా వెలయ జూచుట మిక్కిలి సముచితము.

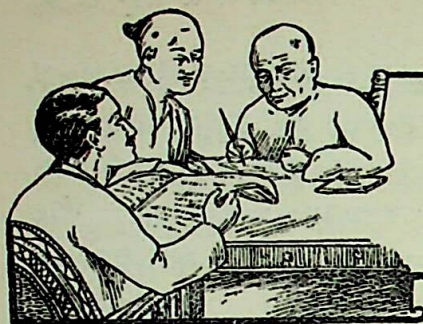
ఇనువదియైదేండ్లనుండి స్వార్థరహితమగు నంతఃకరణముతో నీ పత్రికామత్తల్లిని నడుపుచు, దేశమునకు సమున్నతిని చేకూర్చుచున్న పత్రికాధిపతియు, పత్రికాధిపతియొక్కయు, దేశీయులయొక్కయు అభిరుచుల ననుసరించి పత్రికను నిర్వహించుచున్న సంపాదక బృందమును అత్యంతము నభినందార్హులు. నిరంతర దేశసేవాపరాయణమగు నాంధ్రపత్రికయు చిరంజీవియై ఇంకను బహుగుణముగా దేశసేవను చేయుచుండునుగాక.

ధ న్య వా ద ము :

ధన్యమయినది. ఆంధ్రదేశము ధన్యమయినది. జీర్ణప్రాయముగ నుండిన యాంధ్ర కవితాసామ్రాజ్యము నుద్ధరించి దేశమునందు నౌకలెలకుల విజయపతాకలను ప్రతిష్ఠించి, యాంధ్రకవితకు శకపురుషుల నమించిన నిక్కంపు కవిసార్వభౌమునకు, సంకల్పించిన పష్టిపూర్తి మహోత్సవాధ్వర్షాణు నర్హులక్షణసంపన్నముగ, మహావైభవముతో నిర్వహించి సకలాంధ్రప్రపంచము కృతకృత్యమైనది. శతావధాను లొనరించిన మహోపకృతికిని, వారియందుగల అనూనగురుభక్తికిని

ఆంధ్రుల ఈయర్హణ యర్హమైవెలసినది. ఆంధ్ర ప్రపంచ మీతెరిగిన తన కర్తవ్యమును నిర్వహించి ధన్యత గన్నందుకు విశ్వభారతి సంతసించినది. కామితఫలప్రదాయిని, దేవి, కామేశ్వరి యీమహానీయునకు ఇతోధికాయురారోగ్యముల నొసంగి, తెలుగుకవిత్వకు మజిలీత సొంపుపెంపులను గూర్చునట్లు అనుగ్రహించుగాత మని యాశంసనము.

ఈ పష్టిపూర్తిమహోత్సవముతోబాటు గనే, శ్రీ వేంకటశాస్త్రిగారి.. కాదుకాదు, తిరుపతివేంకటకవుల, మాయానేత్రములకు వీ రొక్కరే సాక్షాత్కరించు చున్నారు- శాశ్వతస్మృతిచిహ్నముగ వీరిరచనల నన్నింటిని సంపుటములుగ ప్రచురించుటకును, ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తున బహుమతి పతకము నేర్పాటుచేయుటకును నిర్ణయింపబడినది. ఇవి గొడుగు అచిరకాలములోనే వారి శిష్యులు, ప్రశిష్యులు, తత్పరంపరలోనివారు, అభిమానులు-ఈవరునకు రానివారు సున్న-అందరి యాదరమున చూపుగొని తిరుపతివేంకటకవుల శాశ్వతస్మృతిచిహ్నమయి వెలయ గలదు. ఆంధ్రభారతికి ఈడురాని సేవ నల్పి శాస్త్రిగారు ధన్యులయినారు. అట్టి మహానీయునకు ఉచితభక్తిగ పూజగావించి తెలుగు మాగాణమును ధన్యమయినది.

సాభిషాయ విశేషములు

ప్రపంచపరిణామ మనవరతమును ననంత
రూపములను సంప్రాప్తమగుచున్నది.
మమకారాహంకారాభిమానములు సంప్రాప్త
మగుచున్న పరిణామపరంపరలను గ్రహించు
టకు ప్రతిబంధకములుగ నున్నవి. సామ్రా
జ్యాభిమానము, వర్ణాభిమానము, జాత్యభి
మానము, ధనాభిమానము, విద్యాభిమానము
సాహిత్యాభిమానము, కళాభిమానము, వ్యా
పారాభిమానము మతాభిమానాద్యభిమాన
పరిణామములు ధర్మవ్యాజమునను గలుగ
జేయుచున్న మహాప్రళయము కాలాంతరము
నను ధర్మావతరణమునకు సాధనంబైనను
వర్తమానసమయమునందు భయభ్రాంతులను
గలుగజేయుచున్నది. వర్తమానసమయమునం
దభిమానపరిణామములు కామార్థారాధనము
లకును, పరిపీడనమునకును వినియోగపడునటు
లాత్మోద్ధరణమునకును, ధర్మారాధనముల
కును, ఆత్మవికాసమునకును వినియోగపడజాల
కున్నవి. ధర్మము కామార్థరూపముల, భక్తి
అభిమానరూపమునను నారాధింపబడుచు
మహాప్రళయమునకు సాధనంబులుగ నున్నవి.
అభిమానాంధకారబంధురమైన ప్రపంచము
నందు జ్ఞానకాంతుల ప్రసారము దుర్లభముగ

నున్నది. అభిమానము సర్వత్ర ధర్మస్థానము
నాక్రమించి బీభత్సరాజ్యము చేయుచున్నది.
ధర్మాత్ముల ధర్మోపదేశము లరణ్యోదవము
లుగ నున్నవి. అసిధారావ్రతమైన ధర్మాను
ష్ఠాన మసాధ్యమైనను ధర్మబోధయును బగిర
శంఖారావమై నిర్బంధములకు పాలగుచున్నది.
విశ్వవ్యాప్తమైన నిర్బంధావరణములం దాత్మ
విశ్వాసమును, ఆత్మధర్మానుష్ఠానమును దురా
రాధ్యములుగ నున్నవి. ప్రపంచమునం దంత
టను జరుగుచున్న యాగములు ధర్మారాధ
నకై ఏర్పడుచున్నను అర్థకామారాధనము
లకై వినియోగపడుచున్నవి. నానాదేశముల
యుదంతమును, నానాసంస్థల యుదంతమును,
సమావేశముల ప్రయోజనమును నీలక్ష్యము
నే సువ్యక్తము చేయుచున్నది. వర్తమాన
కాలమునందు రాజ్యాంగములును, మతము
లును, ధనాగారములును, సంఘవ్యవస్థలును
నీలక్ష్యమునకే వినియోగపడుచున్నవి.

* * *

రాజ్యాంగములు

ప్రపంచవ్యవహారములందు సకల
రాజ్యాంగములందును ఆత్మ విశ్వాసము
బాహ్యసాధనములందు ప్రబలుచున్నది.

గ్రేటు బ్రిటనునందు సామ్రాజ్యాభిమాన భరితమైన జాతీయప్రభుత్వము ప్రబలి స్వాతంత్ర్యసంహారమున కుపక్రమించినది. స్వదేశ విదేశములందు పరాక్రమణమునకై చేయుచున్న ప్రయత్నములన్నియును విఫలములగుచున్నవి. ఒటావా ఒడంబడిక స్వదేశ ప్రయోజనములకు నిరర్థకమైనది. సామ్రాజ్యవాణిజ్యాభ్యుదయసంఘ మంతరించినది. ఆర్థిక మహాసభ, ఆయుధ విసర్జనసభ, నానాజాతి సమితి ధర్మప్రయోజనములకు నిరర్థకములైనవి. ఇంటను గెలువజాలని సామ్రాజ్యాభిమానులు వారి యభిమానముసంతయును నిస్సహాయులపట్లను చూపుటకు యత్నించుచున్నారు. ఇది ప్రపంచమునకు పరిపాటియైన యుపాయము. ఔహాద్దులు శ్వేతపత్రముపట్లను, భారతరాజ్యాంగములపట్లను చూపుచున్న నిరసనభావ మధికార సామ్రాజ్యాభిమానమునకు నిదర్శనముగ నున్నది. జాయింటు కమిటీ సమక్షమునను సామ్రాజ్యాభిమానులు చేసెడి ప్రశ్నలును, హోరుగారి ప్రత్యుత్తరములును బ్రిటీషురాజ్యాధికారుల సామ్రాజ్యాభిమానమును విశదముచేయుచున్నవి. సామ్రాజ్యాభిమానులకు స్వప్రయోజనములు గోచరించునటులు ధర్మప్రయోజనములు గోచరముగావు. సామ్రాజ్యాశయము లధోగతి పాలగుచున్నను స్వప్రయోజనమునకు గల ప్రతిష్ఠ ధర్మప్రయోజనములకు గలుగకున్నది. షరీఫ్ డిన్ మాత్మోద్ధరణమునకు గాక నాత్మ నాశనమునకు వినియోగపడుచున్నది.

జర్మనియందు నాజీపక్షము యూధుల నిర్బంధమునకు బూనుటయును విచిత్రముగ నున్నది. ఇరువదవ శతాబ్దియందు జర్మను ప్రజను పరిశుద్ధార్థజాతీయులను జేయబూనుట పరిహాసాస్పదముగ నున్నది. కోప మితరులమీదను జూపుట సులభము; ఆత్మనిగ్రహము దుర్లభము. నిస్సహాయస్థితియందున్న స్వదేశీయ యూధులమీదను నాజీపక్షము దండయాత్రకు బూనుట జర్మనుల కోపావేశమునకు నిదర్శన మైనను నిగ్రహానుగ్రహ సామర్థ్యమునకు నిదర్శనము గాదు. నాజీపక్ష మవలంబించుచున్న దురాగ్రహము దుర్బలమునకువలెను బలమునకు నిదర్శనము గాదు. నాజీపక్ష మవలంబించుచున్న దండనీతి సంగ్రామవ్యాపనమునకు వినియోగపడి మహాప్రళయమునకు సాధనం బగుచున్నది.

అమెరికా యవలంబించుచున్న జాతీయార్థికోద్ధరణవిధానమును స్వప్రయోజనములకు వినియోగపడినటులు ధర్మప్రయోజనములకు వినియోగపడుట లేదు. రూజువెల్టుగారి నిర్ణయములు, శాసనములు బాహ్యప్రయోజనములకు వినియోగపడినటు లాత్మవిశ్వాసమునకు వినియోగపడుట లేదు. ధర్మార్థముల సంరంభమునందు సర్వత్ర అర్థమునకుగల ప్రతిష్ఠ ధర్మమునకుగలుగ కున్నది. రుష్యాయందు ప్రవర్ధమానమగుచున్న యర్థకామారాధనమును ధర్మప్రతిపత్తికి సాధనముగాకున్నది. ప్రపంచావృత్తిమైన వర్తమానవిషాదావస్థయందు జాతులకును, వ్యక్తులకును కర్తవ్యముగ్రాహ్య

ముగాకున్నది. సందిగ్ధస్థితియందు ప్రపంచ గౌరవమునకు పాత్రుడైన గాంధీమహాత్ముని సత్యాగ్రహధర్మసందేశము జిజ్ఞాసువులకు విమర్శనాచరణార్హముగ నున్నది. గాంధీ మహాత్ముని ఒక-వ వర్ధంతి సత్యాగ్రహ పరమార్థమును లోకమునకు బోధకము చేయుచున్నది

* * *

గాంధీమహాత్ముడు

గతించిన సోమవాసరమునను దేశము నందంతటను జాతి మత కుల దశాభేదములు లేకను మహాత్ముని ఒక-వ వర్ధంత్యుత్సవములు మహావైభవముతో జరుపబడినవి. ఆటలు, పాటలు, సభలు, సంకీర్తనములు, సంభాషణములు, విరోధములు, వ్యాఖ్యానములు, విమానములు మొదలగునవి గాంధీ మహాత్ముని మహత్త్వమును విశదము చేసినవి. మహాత్ముని జీవితమునందెవరు సంభావించినటులు వారికి ఆత్మస్వరూపవిశ్వాసములు నోచరించినవి. స్త్రీలు, బాల బాలికలు వారి గాఢభక్తిని వ్యక్తముచేసిరి. పండితులు ధర్మోపదేశములను చేసిరి. పామరులు మంగళహారతులను సమర్పించిరి. ధనికులు ద్రవ్యమును సమర్పించిరి. జనులందరును జాతి మత కుల భేదములను విడిచి ధర్మమూర్తికి మంగళగీతములను పాడిరి. ఈ మహోత్సవములు మహోదయసాధనములను ప్రపంచమునకు కరతలామలకము చేయు

చున్నవి. గాంధీమహాత్ముని జీవనూత్రయందు కర్మజిజ్ఞాస, ధర్మజిజ్ఞాస, బ్రహ్మజిజ్ఞాస ఆత్మార్థమైన స్థాయిభావమునందు లగ్నములై పూర్ణయోగప్రభావమును లోకమునకు సువ్యక్తముచేసినవి. మహాత్ముని కర్మధర్మనూత్రలు ప్రజాలక్ష్మ్యమును అర్థకామారాధనములందు లగ్నముచేసినటులు ధర్మానుష్ఠానమునందు లగ్నముచేయకున్నవి. గాంధీమహాత్ముడు స్వరాజ్యకాములకు రాజ్యాంగనాయకుడు; సంఘసంస్కర్తలకు సంస్కరణపరాయణుడు; మతప్రవర్తలకు బ్రహ్మజ్ఞుడు; కర్మయోగులకు కర్మప్రియుడు; ధర్మజ్ఞులకు ధర్మాత్ముడు; శాంతికాములకు అహింసాదీక్షాపరాయణుడు; సత్యకాములకు సత్యాత్ముడు. గాంధీమహాత్మునిపట్ల ప్రజలకు బాహ్యలక్ష్మ్యము గలిగినటు లాత్మలక్ష్మ్యము గలుగకున్నది. ఆత్మసాధనరహితములైన బాహ్యసాధనములు పురుషార్థసిద్ధికి నిరర్థకములని మహాత్ముని ధర్మోపదేశము లనవరతము వ్యక్తముచేయుచున్నవి. ఆపరమార్థమును లోకమునకు వ్యక్తము చేయుటకై గాంధీమహాత్ముడు పూనిన కర్మానుష్ఠానము లోకమునకు కర్మానుష్ఠానమునకును, ధర్మానుష్ఠానమునకును పరమలక్ష్మ్యముగ నున్నది.

గాంధీమహాత్ము డొక సంవత్సరము సత్యాగ్రహప్రస్థానమును విరమించిరి; సభర్మతి సత్యాగ్రహశ్రమమును హరిజనాశ్రమమును జేసిరి; నవజీవనముద్రణాలయమును నిర్మూలము చేసిరి. అర్థకామారాధనమునకై

ప్రపంచ మవలంబించిన మార్గమును ధర్మారాధనమునకై మహాత్ముడవలంబించుచున్న విధము వర్తమాన విషాదపరిస్థితులందు ప్రపంచమునకు ధర్మోపదేశమును జేయుటకు దగియున్నది. ధర్మమునకు ఆత్మగతమైన త్యాగము సాధనమైనటులు బాహ్యములైన అర్థకామములు సాధనములు గావు. బాహ్యసాధనములందైనను నిష్కామకర్మయోగమువలెను కామకర్మయోగము సాధనము గాదు. గాంధీమహాత్ముడు పూనిన కర్మయోగానుష్ఠానము సామాన్యులకు సాధ్యము గాకపోయినను బాహ్యకర్మానుష్ఠానమునందైనను వ్యవసాయపరాయణత్వము దుర్లభమైనది. గాంధీమహాత్ముని మహాత్యాగప్రస్థానము భారతీయులకువలెను సకల ప్రపంచమునకు కర్మయోగపరాయణమైన ధర్మయోగాభ్యాసమునకు మార్గదర్శకముగావలయును. ప్రపంచపరిణామమునకు గాంధీమహాత్ముని ధర్మయోగానుష్ఠానము వినియోగపడగల విధమును ప్రజానాయకులు గ్రహించుటకు మహాత్ముని ఆగ్రహ వర్ధంత్యుత్సవములు సకలవిధములను వినియోగపడుచున్నవి. కీర్తిశ్రేష్ఠులైన శ్రీమతి వసంతమ్మగారి జీవితము సీపరమార్థమునే భిన్నమార్గమునను సువ్యక్తముచేయుచున్నది.

* * *

వసంతమ్మగారు

గాంధీమహాత్ముడు ప్రాచ్యాత్మను పాశ్చాత్యసంస్కారాధారముననువ్యక్తముచేసిన కర్మ

యోగమును వసంతమ్మగారు పాశ్చాత్యాత్మను ప్రాచ్యసంస్కారాధారముననువ్యక్తముచేసి భారతీయుల కాత్మసంస్కరణమును గలుగజేసినది. సంశయాత్ములైన భారతీయుల కాత్మవిశ్వాసమును గలుగజేయుటకు సకల రంగములందును వసంతమ్మగారి ప్రయత్నములు వినియోగపడినవి. ఆచారకర్మపాతబద్ధమైన భారతహృదయమునందాత్మవిశ్వాసమును, ప్రత్యభిజ్ఞానమును నుదయించినవి. మానవస్వాతంత్ర్యధ్వజారోహణమును చేయుటకు వసంతమ్మగారు చేసిన సేవ యపారము. ఆ సేవ మతావరణబద్ధమైన వాదప్రతివాదములకు మూలమైనను పాశ్చాత్యసంస్కారప్రతిహతమైన హృదయమునందు ప్రాచ్య సంస్కార సంస్కరణమును గలుగజేసినది. తరణోపాయమును, గమ్యస్థానమును తెలియకను సంశయములపాలైన ప్రజలకు ధర్మసంస్కారాంకురములను ప్రత్యక్షముచేసినను ధర్మస్వరూపము ప్రత్యక్షముగాకున్నది. నిత్యమైన ధర్మస్వరూపమును గాంధీమహాత్ము డఖండమైన ఆత్మశక్తి సాధనమునను లోకకల్యాణమునకై వినియోగింపగల విధమును వారి ఆత్మచరిత్రము విశదముచేయుచున్నది. ఆత్మవిశ్వాసమే ఆంధ్రుల ప్రత్యభిజ్ఞానమునకును సాధనముగ నున్నది.

* * *

ఆంధ్రాభ్యుదయము

ఆంధ్రహృదయమునందును దేశావృతమైన ప్రత్యభిజ్ఞానముదయించినది. దేశము

నందంతటను దివ్యజ్ఞానము లుత్పన్నములై ఆత్మసంస్మరణము గలిగినది. జిడ్డు కృష్ణమూర్తి గారి యవతార మాంధ్రుల ప్రత్యభిజ్ఞానము నకు నిదర్శనము. ఆచారావరణపాశబద్ధమైన హృదయమునందు జ్ఞానకాంతులు ప్రసరించి నవి. నసంతమ్మగారి గురుత్వ వసంతోదమును గలుగజేసినది. దేశమునందు సాహిత్యోపాసకులు, కళోపాసకులు, కర్మోపాసకులు, ధర్మోపాసకులు, సంస్కర్తలు, సత్యాగ్రహులు బయలుదేరి ఆంధ్రహృదయవరణమును వికాసవంతము చేసిరి. ఆంధ్రహృదయంతరాళములందు స్తంభితమైన సంభావనాశక్తి, రసగ్రహణశక్తి, ఉత్సాహశీలము బహిర్గతముగుట కుపక్రమించినది. గతకాలోదంతమీషరిణామమును విశదముచేయుచున్నది. సాహిత్యవికాసమునకు శ్రీతిరుపతివేంకటేశ్వరకవులు చేసిన మహోపకారము దేశావృతమైన కావ్యనిర్మాణములు విశదముచేయుచున్నవి. గతవారమునందు బందరునందు శ్రీ వేంకటేశాస్త్రిగారి షష్టిపూర్తి ఉత్సవసందర్భమునం దాంధ్రలోకము చూపిన యుత్సాహనందములు వారి మాతృసంస్మరణమునకు నిదర్శనములు. దేశమునందుత్పన్నములైన కావ్యములు, కళలు, సంస్కరణమార్గములు, జాతీయసంస్థాపనలు ప్రజాహృదయమునందుదయించిన ప్రత్యభిజ్ఞానమును వెల్లడి

చేయుచున్నవి. ఆత్మవిశ్వాసమునకు సాధనమైన నిర్మాణకార్యవిధానమునం దాంధ్రులు చూపిన శక్తియైహములు నిదాస్తోతములకు పాలైనను ప్రజాసంకల్పమునకు నిదర్శనములు. వేంకటేశాస్త్రిగారు దుష్క్రమించిన భావకావ్యములు పల్లవించి ఫలించి ఆంధ్రస్వాతంత్ర్యహృదయమునందు ప్రతిబింబించుచున్నవి. సత్యాగ్రహోద్యమ మాంధ్రహృదయమునకు సహజమైన ఆత్మవిశ్వాసమును వికసింపజేసినది. ప్రపంచపరిణామమునందు ధర్మప్రతిష్ఠ అదృష్టచూడమునను సకలార్థములను నిర్ణయించి నిరూపించుచున్నది. వర్తమానసందిగ్ధసమయమునందు ధర్మప్రతిష్ఠ ధర్మరాజు మైన అహింసాధారమునను ప్రతిష్ఠితము గావలసియున్నది. శ్రీమతి వసంతమ్మ సంస్మరణము, గాంధీమహాత్ముని వర్ణం త్యుత్సవము, వేంకటేశాస్త్రిగారి షష్టిపూర్తి ఉత్సవము, దేశావృతమైన ప్రబోధము, ప్రజల మాతృవిశ్వాసమును సువ్యక్తము చేయుచున్నవి. గాంధీమహాత్ముడు ప్రకృమించిన త్యాగప్రస్థానము ప్రపంచమునందపూర్వమైన ధర్మసంచలనమునకు వినియోగపడుచున్నది. ఆంధ్రులును నీధర్మమహోదయ సమయమునం దాత్మవిశ్వాసమును గలిగి, ఆత్మశక్తి నారాధించి ధర్మనిర్వహణమును జేయుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగుగాత!

భారతి

సచిత్ర మాసపత్రిక

అధిపతి

కా. నాగేశ్వరరావు

సంపాదకుడు

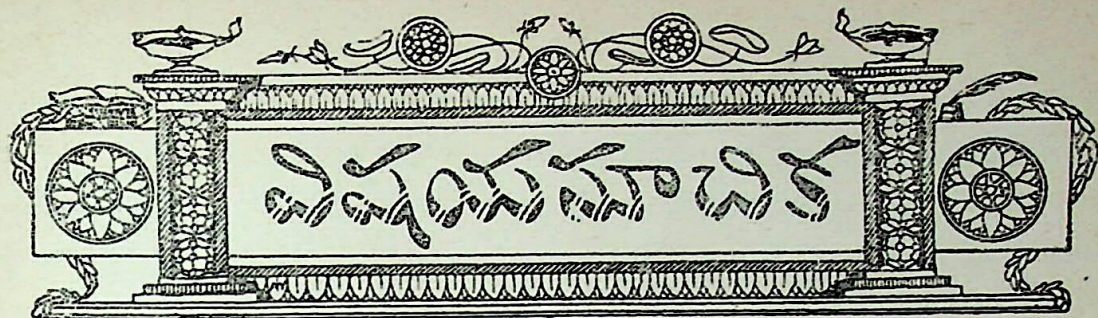
గన్నవరపు సుబ్బరామయ్య

సంపుటము ౧౦. సంచిక ౧౧.

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము, మద్రాసు.

౧౯౩౩

Printed at the
ANDHRAPATRIKA PRESS.
G. T., Madras.

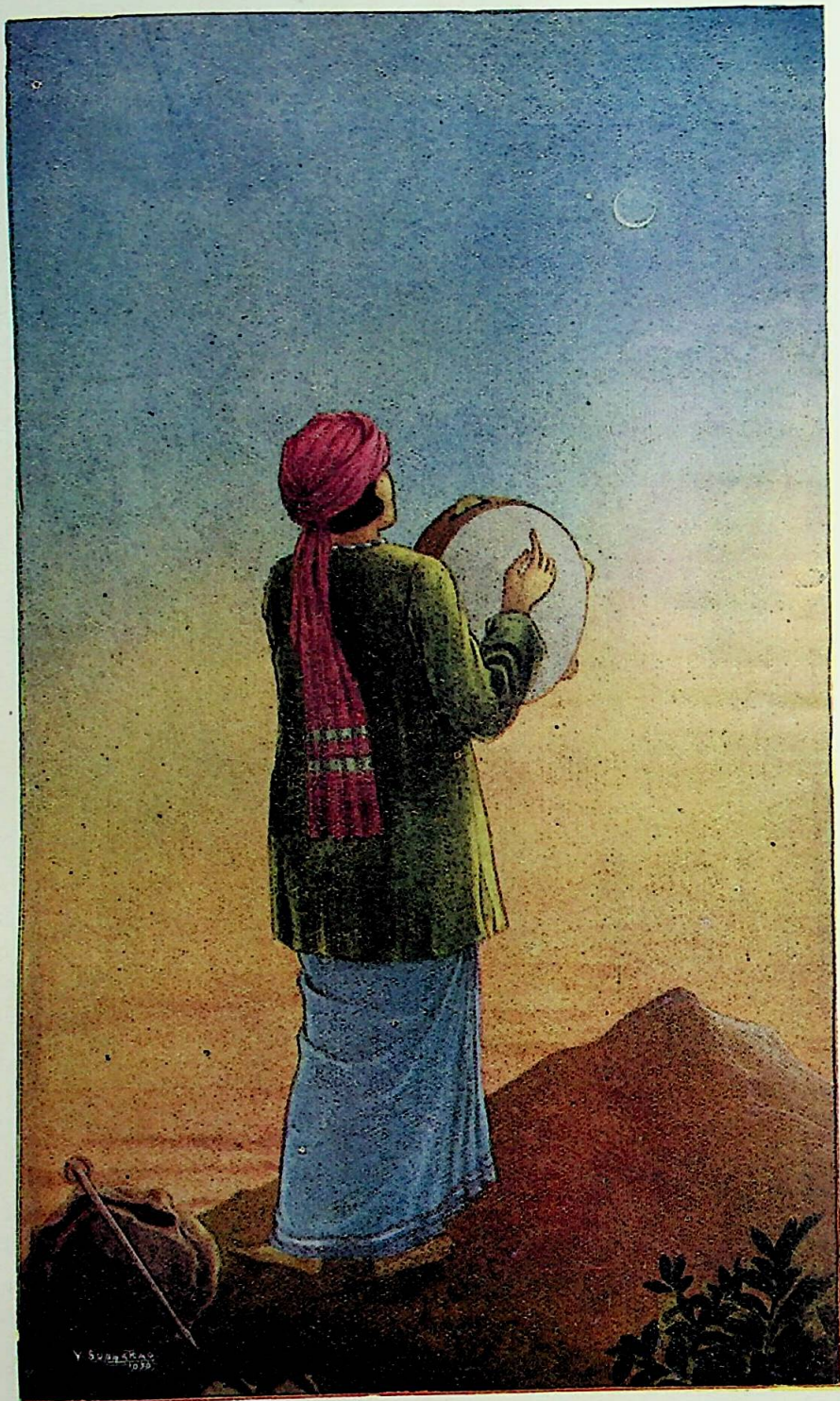
పద్మావతీచరణచారణ చక్రవర్తి—శ్రీ శివశంకరశాస్త్రిగారు	౨౬౨-౬౨౪
పిరదాసి—చిరుమామిళ్ల శివరామకృష్ణప్రసాదుగారు	౬౨౫-౬౨౬
(శ్రీ) రాజు రామమోహనస్మృతి—వోలేటి పార్వతీశముగారు	౬౨౪
వేణీసంహారము—ద్రాపది—కపిస్థలం కృష్ణమాచార్యులుగారు	౬౨౫-౬౨౬
మడ్డుకత—ప్రశంసాలేఖము—బులుసు వేంకటరమణయ్యగారు	౬౯౦
ప్రేమపాశము—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	౭౧౦
దేవుడితోముగ్గురం, ఇకేమి?—అక్కరాజు ఆజనేయులుగారు	౭౧౧-౭౧౩
అణ్ణామలైవిశ్వవిద్యాలయము—బింగోలు పద్మరాజుగారు	౭౨౪-౭౩౦
వినోదశిల్పము : కాగితముల తోరణములు—కొ. నరసింహాచారిగారు	౭౩౧-౭౩౨
“దేవునిపై విశ్వాసరాహిత్యతీర్మానము”—నందివాడ చిదంబరంగారు	౭౩౩-౭౪౩
ప్రస్థానభేరి—జి. రాజశేఖర శతావధానిగారు	౭౪౪-౭౪౫
ప్రభుత్వవ్యాపారపరిమితి—శ్రీపాద గణపతిరావుగారు	౭౪౬-౭౪౮
వీరభద్రవిజయములు—కట్టి సాంబమూర్తిశాస్త్రిగారు	౭౪౯-౭౫౭
హిట్లరు—జరుగుమిల్లి సాంబశివరావుగారు	౭౫౯-౭౬౪
భారతి—తలిశెట్టి రామారావుగారు	౭౬౫-౭౭౧
శిఖండి—జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తిగారు	౭౭౩-౭౭౬
ఆంధ్రగ్రంథములపట్టిక—	౭౭౭-౭౮౦
వ్యవసాయపరిశోధనాలయముల ఆవశ్యకత—దువ్వూరి బాలకృష్ణమూర్తిగారు	౭౮౧-౭౮౭
భారతీయవిద్యాచరిత్రము—మారేమండ రామారావుగారు	౭౮౯-౭౯౪
విద్యయొక్క పరమార్థము—ఆర్. యస్. పట్నాయక్ గారు	౭౯౫-౭౯౬
భారతము : పరమార్థప్రదర్శనము—నంజూరి బంగారయ్యగారు	౭౯౭-౮౦౦
బాలక్రీడలు—మంగిపూడి వేంకటశర్మగారు	౮౦౧-౮౦౪
రోగనారసత్వము—వడ్డాది సీతారామారావుగారు	౮౦౫-౮౦౬
ఉపేక్షితము—కొంపెల్ల జనార్దనరావుగారు	౮౦౭

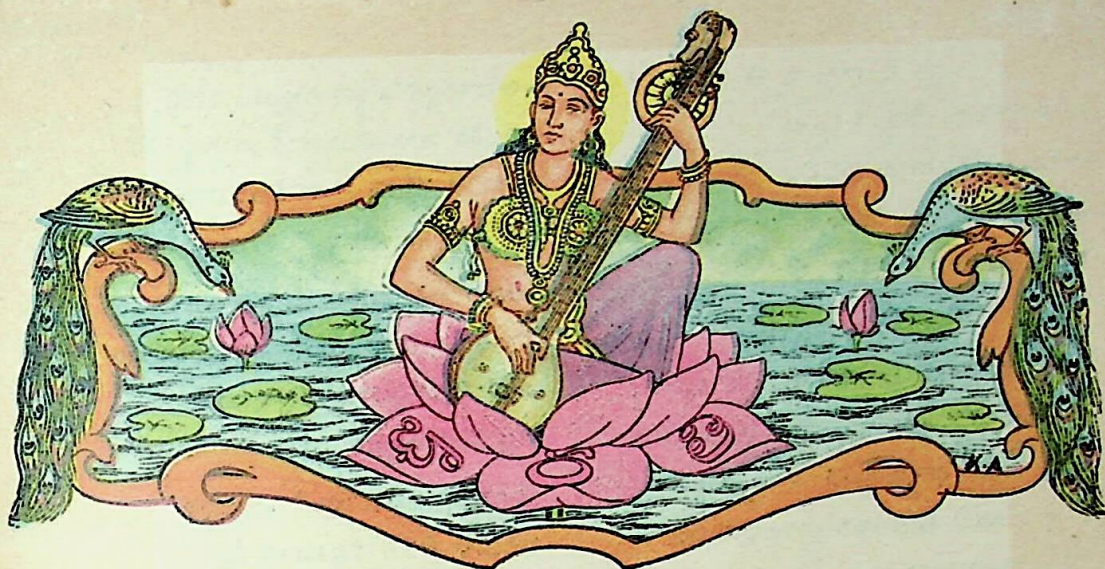
యశోమూర్తి ఆసీదెసంటు—సి. అశ్వత్థనారాయణరావుగారు	౪౦౭—౪౦౮
నక్షత్రమండలము: (కార్తిక, మార్గశిరమాసములు)—గొబ్బారు
వేంకటానంద రాఘవరావుగారు	౪౦౯—౪౧౦
మిగడతఱకలు: షష్టిపూర్తి—శాస్త్రి	౪౧౩—౪౧౪
ఆంధ్ర విశ్వకలాపరిపత్తువారి దేశభాషాపరిక్షలు—తు. వెంకట
రామయ్యగారు	౪౧౫—౪౧౬
నాగార్జునకొండ-బౌద్ధస్తూపము—కపిల కాశీపతిరావుగారు	౪౧౭—౪౧౮
ఆంధ్రాభ్యుదయము: చంద్రుపట్ల రామారావుగారు; బుంగా అప్ప
రావు దేవుగారు; మోచర్ల శ్రీహరి రావుగారు; ప్రొఫెసరు
అల్లూరి నరసింహరాజుగారు; యం. రామచంద్రరావుగారు;
నీలంరాజు వెంకటశేషయ్యగారు	౪౨౧—౪౨౨
గ్రంథస్వీకారము	౪౨౯
మనవిమాటలు: ఆంధ్రకవుల ఛాయాచిత్రప్రదర్శనము; విఠలభాయి
పటేలు నిర్మాణము	౪౩౦—౪౩౧
సాభిప్రాయ విశేషములు	౪౩౨—౪౩౩

చిత్రములు

త్రివర్ణ చిత్రములు: పక్షి; తీయనితలపులు

సాధారణ చిత్రములు: చంకదేవి జలపాతము, కుత్తాలము; విశ్రాంతి; పాండామర కొలను; వేకువ; క్రొత్తబౌద్ధాలయము - మూలగాంధారకుటీవిహారము, సారనాథము; గంగాఘట్టములు, కాశీ; కేదారగోరీవ్రతము; నాగార్జునకొండ బౌద్ధస్తూపచిత్రములు; ఆసీదెసంటు చిత్రములు; వ్యంగ్యచిత్రములు; ఇతరచిత్రములును.

సంపు. ౧౦ శ్రీముఖసంవత్సరము, కార్తికమాసము (సంవత్సరం ౧౯౩౩) సంఖ్య ౧౧

పద్మావతీ చరణచారణ చక్రవర్తి

శ్రీ శివశంకరశాస్త్రి
[మాహేశ్వరాశ్రమము]

తృ తీ య ర ం గ ము

జయదేవుని భవనమున మేడపైభాగము

[రాజమార్గమునుండి కోలాహలము]

జయము జయమ్ము శ్రీ జయదేవకివికి!

విజయమ్ము గీతగోవిందకారునకు!

జయము పద్మావతీచరణ సీరేజ

చారణమృదుకలాసార్వ భామునకు!

జయ గౌడనృపనభాజలజాతహేళి!

జయ గాయకోత్తంస జయము జయమ్ము!

జయము భక్తాగ్రణి జయము జయమ్ము!

జయము పరాశరసఖ విజయమ్ము!

విజయమ్ము రాధికావిభునకు జయము!

విజయమ్ము విజయమ్ము విష్ణుభక్తులకు!

సత్కవిత్వమునకు జయము జయమ్ము!

జయము జయమ్ము శ్రీజయ దేవకివికి!

పరాశరుడు

[పేటికతో పద్మావతీని నమిపించి]

మన కిది చెల్లెలా, మహితవాసరము.

జయదేవు డీనాడు చంద్రుడువోలే

పోడశకశలతో శోభిల్లినాడు

గౌడాధిపతిసభాగగనాంగణమున.

పద్మావతి

బావగారును నీవు నిచ్చట
బయలుదేరినదాది నడచిన
ఘటన లన్నియు చెలువు మన్నా,
కర్ణ పేయముగన్ !

పరాశరుడు

[పేటికను జాలమార్గమున నుంచి]
ప్రజలు బారులు దీర్చి పార్శ్వంబులందు
జయ జయ ధ్యానముల్ నల్పుచుండంగ
భక్తి సంజలి ఘటంపగ రాజపురుషు
ఢెక్కినా మిద్దర మిభరాజమీద.
మాటి మాటికి రాజమార్గమునందు
కల్యాణశకునముల్ కాన్పించుచుండ
గజరాజు సత్వరగమనముతోడ
కొల్వకూటమునకు గొంపోయె మమ్ము.
కవివరుల్ పండితుల్ గాయకోత్తములు
ఉన్నతరాజకీయోద్యోగిజనులు
పౌరాగ్రణుల్ రెండు పార్శ్వంబులందు
కూర్చుండి యుండిరి కొల్వకూటమున.
ఇంతలోన నృపాలు డెదురుగా వచ్చి
జయదేవు మృదుపరిష్వంగంబు చేసి
కనుగొని నను శిరఃకంపంబుతోడ
వెడలె లోనికి మేము వెనువెంట జనగ.
జయ మహాగౌడ లక్ష్మణనేన భూప
యనుచు సభాసదు లైకకంఠ్యముగ
బల్కుచు లేచిరి. ప్రభుసమీపమున
గూర్చుంటి మాయనకోరికమీద.

ఆచార్యగోవర్ధనార్యుండు పిదప
తనకు నాగంతుకదాక్షిణాత్యులకు
పరిచితి చేయ సంభావించినాడు
కోవిదులను బావ కుశలమ్ము లడిగి.

అవల లక్ష్మణనేను డానతి యిచ్చెః
“ఆర్యులారా, యింక నాలకింపుండు
జయదేవకవిరాజు స్వప్రబంధంబు
కర్ణ పేయమ్ముగా గానంబు చేయు.”

ఉద్ధానవనసీమనుండి యవ్వేళ
పరిమళ శీతల పవమాన వీచి
కావళి మృదువుగా నలముచు నుండ
సభ్యుల వదనముల్ సంపుల్ల మయ్యె.
అవల గ్రంథము దీసి యధిపతి గాంచి
జయదేవకవి సభాస్థారుల జూచి
అంజలి ఘటించి యల్లన ననియె :
“వినిపింతు గీతగోవిందకావ్యంబు.”

అని మనోహరముగా నాదిపద్యంబు
పాడినయంతనే పరమహర్ష మున
శ్రోతల నయనముల్ సుస్మేర మగుట
జలజాకరమువోలె సభ విరాజిల్లె.

అంతట వాద్దేవతాదికం బగుచు*
పద్మావతీత్యాదిపంక్తి గలట్టి
పద్య మృతాకికభావపూర్ణముగ
పాడినా డమ్మ నీప్రాణవల్లభుడు

పద్మావతి

అయ్యె సి గ్గుచున్న దయ్యెడ
ఆమహావిబుధాగ్రగణ్యులు

* వాద్దేవతాచరితచిత్రచిత్రసద్మా పద్మావతీ చరణ చారణ చక్రవర్తి.

గాని లక్ష్మణనేన సరపతి

గాని యే మనిషో!

ప రా శ రు డు

సరసుండు లక్ష్మణసార్వభౌముండు
ప్రాధ్విం చె తత్పునగిపరసమ్ముకొరకు.
దిశ లెల్ల నిజనేత్ర దీధితుల్ పర్య
పాడెను కవి లతల్ పల్లవింపంగ.

అంతలోపల ప్రతిహారిణి వచ్చి
జయము మహాప్రభూ జయ మని పల్కి-
శ్చిఁ భీత మైన చిరుతపేటికను
ధరణినాధుని నన్ని ధానమం దుంచి—

“పద్య మాకర్ణించి పట్టపుదేవి
పారితోషికముగా పంపి యున్నారు”
అని నిష్క్రమింపగా, నవనీశ్వరుండు
తత్పేటికాంతర్గతం బై వెలుంగు
నూతనమణిమయనూపురద్వయము
దీసి కనీంద్రునిచెన విలోకించి
మందహాసమ్ముతో మరల నం దుంచ
మేలు మేలని బుధుల్ మెచ్చుకొన్నారు.

ప ద్మా వ తి

రసనిధానం బైన కావ్యము
రచనచేసిన కవికి గాని
భార్య కేటి కొనంగవలయును
పారితోషికమున్ ?

పరాశరుడు

భార్య కొనంగుచో పారితోషికము
భర్తనుగూడ సంభావించినట్లై.
బహుమానములనెల్ల పరికించునెడల
నిజముగా నీనాడు నీకె జయమ్ము!

[పేటికనుండి పత్రము దీసి]

“గానము నేయుచో కవివల్ల భుండు
పద్మావతీదేవి సాదయుగ్మును
అలరగపుత నాట్య మాడెడువేళ
మధురశింజితముతో మణిసూపురములు.”

ప్రభువరేణ్యుని పార్వభాగమం దున్న
కక్ష్యలో గూర్చుండి కావ్యంబు వినుచు
రసపిపాసాయత్త రాజ్ఞి యుద్రిక్త
హృదయమ్ముతో వ్రాసె నీ చతుష్పాది.

ప ద్మా వ తి

తెలియు దేవి రసజ్ఞురా లని
దేవభాషాభిజ్ఞుగా లని
నేడు విశదం బయ్యె కవితా
నిపుణురా లనియున్.

పరాశరుడు

వీక్షించినా వమ్ము, వెలలేని రత్న
తాటంకయుగళి పద్మావతీరమణ *
జయదేవకవి యను సందర్భమందు
పంపె రాజకుమారి పారితోషికము.

ఈ కంకణమ్ములు నీ కాంచిదామ
మీ మణిహారమ్ము నీ బాహుపురులు

* జయతి పద్మావతీరమణ జయదేవకవి, భారతీ భిణిత మతికాతమ్.

విభు యోగనగెను నీకు విహితపద్మావ
తీసుభేత్యాది* ప్రదేశగానమున.

ప ద్మా వ తి

ఏటి కన్నా బ్రాహ్మణాంగన
కీ యమూల్యానేకభూషలు!
అర్హమా జగదంబ పద్మకు
నర్హణము సేయన్.

పరాశరుడు

కవిభార్య నని నీకు గౌరవంబునను
బహుమాన మొనగిన ప్రభుకుటుంబంబు
నిల్చుకొన్నది గాని నిజగౌరవంబు
ఆభరణంబు లీ వర్ణించినావె!

* * * *

ఆపగాతీరాన ననతిదూరమున
రమణీయ మైన యారామమ్ము కలదు
అందలి కాసార మలరారుచుండు
నబ్జాతములతోడ నంచలతోడ.
మాధవీమంటపమధ్యభాగముల
లాస్యముల్ నేయు కలాపముల్ విప్పి
క్రేంకారములతోడ కేకినంఘంబు.
సహకార భూమిజ శాఖలలోన
పాడును కోకిలల్ పంచమశ్రుతిని.
శుకగణ తీక్ష్ణచంచూవినిర్దళిత
ఫలరసంబులు నేల బ్రపహించుచుండు.
మకరందరసపానమ త్తద్విరేఫ
ఝంకారముఖరితశాద్వలస్థలుల
హరిణముల్ లీలావిహారముల్ సేయు.

వీనుల విందుగా వేణుకుంజముల
మురళీరవము ముహూర్ముహూ రుల్లసిల్లు.
కనులపండువు నేయు క్రముకమార్గములు
వకుళావనీజముల్ వాసించుచుండు
తాపమ్ము పున్నాగతరువులు పాపు.

ప్రభువతంసుడు కావ్యతనాంతమందు
కాన్కగా నొసగెను కవిచంద్రమునకు
అతిమనోహర మైన యారామవాటి
“బిందుబిల్వం” బను ప్రియనామ ముంచి.

కావ్యప్రతిని సమస్కారపూర్వకము
గా స్వీకరించుచు కనుల కద్దుకొని
ఉత్తమాంగమ్ముపై నొక్కింత నిలిపి
ఆనతి యిచ్చె ముఖ్యామాత్య జూచి:

“మణిహారమును పుష్పమాలిక జుట్టి
గ్రంథరాజము భద్రగజము పై నుంచి
వివిధవాద్యమాలతో వీధులవెంట
వైభవమ్మున నుత్సవము సేయవలయు.

“శిల్పిచే జెక్కించి శ్రీ జయదేవ
కవిరాజనామమ్ము గారుత్మతాశ్మ
ఫలకభాగమ్మున భగ్నాక్షరముల
జాలమార్గముమీద సంధింపవలయు.”

కవితాప్రియుండును కవివిధేయుండు
కవివత్సలుండు లక్ష్మణసేననృపతి
నామమ్ము జయదేవనామమ్ముతోడ
నాచంద్రతారార్క మలరునుగాక!

* విహిత పద్మావతీ సుఖసమాజే, భణతి జయదేవకవిరాజరాజే.

అన్నివిశేషము లవల దెల్పెదను,
ప్రొద్దు పోయిన దింక బోయెద నమ్మ.
ద్వారదేశమున పెద్దల వీడుకొల్పి
చనుదెంచు లోనికి జయదేవు డడిగొ.

[నిష్క్రమించును]

జయదేవుడు [ప్రవేశించి]

కలుగలేదాయె నా కవకాశ మిత
దనుక ప్రియతమ, నీ సన్నిధానమునకు
మరలి వచ్చుటకై తుమామండలేద్రు
నతిథినై యుండుకతన బ్రాహ్మణులతోడ.

అదియుండును నీకు నే నంపినట్టి
వార్త; లవకాశమున నిటు వత్తు నన్న
కూర్మిమీద సారస్వతగోష్ఠిలోన
నేడు నన్ను విద్యత్కృత్ వీడరైరి.

భోజనానంతరమ్ము సంపూర్ణ చంద్రి
కామనోహరకాంతిలో గజముమీద
గ్రంథమును నిల్పి నగరమార్గములవెంట
నుత్సవము చేయ బంచె నృపోత్తముండు.

నను గజారోహణము ధరానాయకుండు
చేయు మని కోర, పండిత శ్రేణితోడ
నగరమున పాదచారిపై నడతునంటి...—
ఎట్టకేలకు గొడేశు డియ్యకొనియె.

ద్వారదేశమువరకు నుత్సవము లోన
వెంట నరుదెంచు పెద్దల వీడుకొలిపి
ఏగుదెంచితి లోనికి నెపుడు నిన్ను
చూడగల్గుదు నను మహాత్ముకతతోడ!

పద్మావతి

వత్తురని నే వేచియుండగ
వార్త లందెను సక్రమమ్ముగ.
ఉత్సవమ్మును జాలమార్గము
నుండి కన్గొంటిన్.

లేదు చందనపేటియందును
లేదు మీహస్తమ్మునందును
ఉత్సవమ్మున విస్మరించితి
రొక్కొక్కా కావ్యంబున్ ?

జయదేవుడు

అధిపున కొనంగితిని. పఠనాంతమందు ;
కంఠగత మైనపదప నాగ్రంథ ముంచు
ధరణిపతి హేమపేటికాభ్యంతరమున
సుందరాత్మీయ దేవతామందిరాన.

పద్మావతి

నేడు గానం బవిరతంబుగ
నించునభలో జేయుచుండగ
కంఠమున స్వరభంగ మేమియు
కలుగలేదుగదా ?

జయదేవుడు

కంఠమున క్లాంతి యేమియు కలుగలేదు:
ఒక్కయూమముమాత్రమే యుదయనేళ
సార్థయామముపైన సాయాహ్నముందు
పాడితిని, పొందె కావ్యము పఠనమాప్తి.

పగలు సౌమ్యము మందాతపమ్మువలన
చలువరాకట్టడము సభాసాధరాజ
ముపవనము పుష్పగుచ్ఛ నేత్రోత్సవంబు
ప్రసవసారవాసితము తద్భవనసీమ.

శ్రద్ధధానులు కూడినసభ్యు లెల్ల
గానవిద్యావిశారదుల్ కలరు మొడు
సంస్కృతాభిజ్ఞు లున్నారు చాలమంది
కలరు కవిపుంగవులు నలంకారవిదులు.

రాగములకు విపంచి పరాశరుండు
మేళవింప, ఉమాశతిమిత్రనుకవి
తాళములు వేయగా, ప్రమోదమ్మతోడ
పండితోత్తము లాలింప పాడినాను.

దాక్షిణాత్యులు నకలవిద్యాప్రవీణు
లధికమేధానిధులు పద్మ! అవల వారి
కావ్యమీమాంస వివరింతు. గానమునకు
పరవశత జెంది మెచ్చిరి బహువిధాల.

అచ్చెరువు గొల్పె నాకు: సేనాధిపతియె
వినుట సంగీతమును రెండువేళలందు ;
చామరగ్రాహి వివశహస్తములనుండి
సారెకును తాళవృంతముల్ జారుచుంట.

స్త్రీజనోచిత మగులజ్జ చెందినావు
కాని, నీమంజులాభిధ కావ్యమందు
కర్ణగోచర మైన యాఘట్టములనె
సరసరాజకుటుంబమ్ము సత్కరించె.

రాజ్య యొసగెను మణినూపురద్వయంబు
రత్నతాటంకము లొసంగె రాజపుత్రి
ఒసగినాడు నృపుండు కేయూరయుగళి
కాంచిదామమ్ము హారమ్ము కంకణములు.

ఆపగారీర మంజులోద్యానవాటి
నధిపు డొసగెను బిందుబిల్వహ్వయమున
అందు శ్రీరాధికావల్లభాలయంబు
శీఘ్రకాలమునం బ్రతిష్ఠింతు పద్మ!

పద్మావతి

అభిజనం బగు బిందుబిల్వము
నందు నిర్మించితిరి పద్మకు
అచటి జనములు హర్ష మొందగ
ఆలయము మున్నే.

ప్రభుసమర్పితబిందుబిల్వో
పవనవాటికయందు రాధా
వల్లభాలయ వినిర్మాణము
వైశమే యవుతన్ !

ప్రత్యహంబును బిందుబిల్వము
పావనంబగుగాక నాథా,
పరమభాగవతాగ్రగణ్యుల
పాదసంస్పర్శన్ !

జయ దేవుడు

గాయకుల్ హరివంశ భాగవత విష్ణు
బ్రహ్మవైవర్తముల్ గర్గభాగవతము
గీతగోవిందకావ్యంబు ప్రీతితోడ
పాడుచుందురు మందిరప్రాంగణమున.

గౌడవాసుల మైతి ముత్కలములోని
బిందుబిల్వము విడిచి. ఆపేరె దయను
ఉపసనికి లక్ష్మణప్రభు వుంచె మనల
నభిజనవియోగభిన్నత యలమకుండ.

పద్యపాదంబె లక్ష్మణప్రభువరుండు
నాకు బిరుదమ్ముగా నుంచినాడు నేడు.
త్రిభువనమ్ముల పద్మావతీ, త్వగీయ
చరణచారణు డనియే ప్రశస్తి నాకు !

పద్మావతి

కష్ట మొకరిది, ఫలిత మిం కొ
క్కరిది, చిత్రము లోకపద్ధతి:
తలప భట్టమురారి పల్కులు
తథ్య మాను గదా!

శ్రవణమునకే నిశితవేధ
శ్రమము నుద్వహనక్లమంబును
భూషణ మృగు కుండలంబు క
పోలసాళికకే.

జయదేవుడు

నీవు చెప్పిన వాక్కులు నిక్కువములె;
రత్నభూషణధారణశ్రమము నీకు
నాకుమాత్రము లోచనానందదాయి:
ప్రియతమా, భూష లొకసారి పెట్టుకొమ్మ!

పద్మావతి

ఏటి కాధరణములు నాథా?
ఇంట వెలసిన వంశ దేవత
త్రిజగతీజనయిత్రి పద్మా
దేవి కర్పింతున్.

జయదేవుడు.

అర్చణముచేసినాను సర్వాంగభూష
ణాళి పూర్వ మాపద్మకు నధికభక్తి.
మండనము చేయగావలె నిండురక్తి
నన్నిభూషలు నీపద్మ కభినవముగ.

నీ వలంకారముల్ దాల్చి దేవిమోల
భక్తితో నాట్యమాడెడు పట్టులందు

నేను గానమ్ము నేయువో, నిండుకృపను
ప్రేయసీ, చూచు దేవి సుప్రీత యగుచు.

పద్మావతి

అంతకన్నను వాంఛితం బెది?
అటులె యగుచో వల్లభా, మీ
శిల్పిహస్తముతో నలంకృతి
చేయ బ్రార్థింతున్.

జయదేవుడు

[పేటిక తెరచి పత్రము దీసి పఠించి]

మధురగీతిక లిఖించు మహిషికోర్కె
పద్మ, మన కిద్వరకును సంభావ్య మగుట,
పాదయుగళికి నుంతు ప్రప్రథమమందు
రమ్యశింజానమణినూపురద్వయంబు.

పద్మావతి

చాలు నాథా, చాలు నే నప
చార మింకను జేయజాలను
తొలుత వేడుట మీ మృలంకృతి
దోషమే యయ్యెన్.

జయదేవుడు

వల్లభునియెడనే కదా వాంఛితంబు?
చరణసంస్పర్శవలన దోషమ్ము రాదు.
ఆననాబ్జ కరాబ్జ పాదాబ్జములకు
తారతమ్యము లేదు నాతలపునందు.

ప్రథమమా నాకు నీపదగ్రహణసుఖము!
పెద్దవారల యానతి బెడ్లినాడె
ప్రమదమున నీపదాబ్జము పట్టినాను:
ఎరుకయున్నదె యావల నెన్నిసార్లొ?

మందమందాక్ష మత్యంతమంజులంబె.
పద్మ, యొకదాని కబ్బురపాటు కలుగు:
*మమ శిరసి మండన మ్మని మధురఫణితి
దేహి పదపల్లవ మ్మని దేవుచేత

అష్టపదిలోన రాధిక ననునయింప
జేసితివి పద్మ, యిపుడు నిషేధ మేల?
ప్రణయిని, ఉంతు నీపదపల్లవముల
కన్రమణినూపురమ్ము, లోంకార మిమ్ము!

పద్మావతి

కావ్యలోకమునందు రాధా
కాంతుచే ననిపించు పల్కులు
ఈ ప్రపంచమునందు నాథా,
యెట్లు వర్తించున్?

జయదేవుడు

తెలిసినది! కృష్ణు డనవచ్చు దేవు డగుట,
నేనొ ప్రియతమ, అనరాదు మానవుండ.

పద్మావతి

ప్రత్యవాయం బాదవె నయ్యో
ప్రాణనాథా, ప్రమాదంబున!
పాదదానికి మీరు సాక్షా
త్పరమదైవతమే!

* * * *

అవధరింపుడు విన్నపము : పా
దాదికేశాంత మ్మలంకృతి
వలదు చేయగ దేవతకువలె—
వల్లభా! విసరా!

జయదేవుడు

నిన్ను ప్రాణేశ్వరీ, నేను నిఖిలదేవ
తాస్వరూపిణిగా నెంతు తలపులోన
సత్యముగ, నీయసారసంసారయాత్ర
భార్య యనుభాషణము పిడంబనము నుమ్ము!

* * * *

లలితమణిమయభూషణాలాకృత మయి
తావకీనతనూలత తనరు మిగుల
పల్లవిత మైన వాసంతవల్లివోలె
శాణితం బైన పుష్పేషుశరమువోలె!

చంద్రికా స్థావిత ప్రదేశమ్మునందు
చేయు మొక్కింత నృత్యమ్ము చిత్త మలర.

పద్మావతి [నృత్యము చేయుచు]

హరి చరణ శరణ జయ
దేవ కవి భారతీ
వసతు హృది యువతి రివ
కోమలకలావతీ...

శ్రీమద్రాధావల్లభో విజయతే!

* శ్మరగరళ ఖండనం మమ శిరసి మండనం, దేహి పదపల్లవ ముదారం ప్రియే...

వాఙ్మయాభివృద్ధి:

ఆంధ్రభోజుడగు కృష్ణరాయనికాలమున సక్రమ దోహదముల నంది, కొనలుసాగి, మొగ్గదొడగి, పుష్పించి, ఫలించి, సర్వసౌభాగ్యములతో నలరారిన యాంధ్రవాఙ్మయారామవాటి, దురదృష్టవశమున కొన్ని వత్సరము లే ధూనాధునియండయు లేక, ఆంగ్లభాష యందలి వ్యామోహమున పెడమొగముదిప్పిన పుత్రులను గాంచి కృశింప దొడగెను. కాని పరాత్పరుని యనుగ్రహమున, దేశోద్ధారకుని కటాక్షమున నెలకొల్పబడిన ఆంధ్రపత్రిక, భారతి, ఆంధ్రగ్రంథముల మొదలగునానివలన పుష్టిజెంది, ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమువంటి సంస్థల సంస్థాపనమువలన వికసించి మరల నేటికా వాఙ్మయారామము ఆధునికాంధ్ర కవికోకిలములచే కళకళలాడుచున్నది. ఏధూనాధుని సాహసంపనిసమయమున వాఙ్మయలక్ష్మిని చేరజీరి సకలాభరణములతో నలంకరించిన దేశోద్ధారకున కాంధ్రాక్షరాస్య తెల్లరు సువర్ణపల్లెరములతో నివాళి యొసగెదరుగాక! దేశోద్ధారకా, ఆంధ్రవిజ్ఞానసర్వమును పునరుద్ధరించి కొనవరకు సాగింపదలచిన నీకార్యదీక్ష యకుంతితము. విశ్వదాతా, నీవు చిరంజీవివి.

ఆధునికాంధ్రకృతు లన్నియు నూతనాభిప్రాయముల విరియజిమ్ముచున్నవి. సర్వతోముఖముగ వాఙ్మయాభివృద్ధి కిది ప్రబల నిదర్శనము. ఉదయించుచున్న విజ్ఞానభాస్కరుని యరుణకిరణము లభ్రదె యాంధ్రావని నీరీతి నాక్రమించుట ముదావహము. కాలమున కనుపూలముగ వాఙ్మయము మార్పుచెంద నిచ్చగింపనివారి కీకృతులు రుచింపవు.....ఆగొడవ నిపుడు తడవనేల?.....ఆధునికకవికుమారుడు స్వాతంత్ర్యమును సర్వదా ఆకాంక్షించుచున్నాడు.

“ నవ్యుకొందురుగాక నా కేటిసిగ్గు
నాయిచ్చయేగాక నా కేటివెఱపు ”

అని గళమెత్తి తన్మయత్వమున పాడుకొనుచున్నాడు. తనహృదయమునం దుద్భవించిన భావసంచయమును తన కనువగురీతి రచనములందు ప్రదర్శించుచున్నాడు. లోకమునకు వెఱచి హృదయమునందలి యభిప్రాయముల నణచి నైచి, పిరికితలంపులను రచనములందు వెలువరించిన లాభమేమి? కవి నిరంకుశుడు; ఆతనికలమున కేదియు అడ్డుగానేరదు. ఆతనికృతు లన్ని వేళల నూతనాభిప్రాయములతో, కళాకాంతులతో, తేబతేనె లాలుకు నూతన పదములతో నెలుగొండవలసినవే. అప్పుడేకదా తెనుగు బాసయొక్క తియ్యదనము కడవరకు నిలిచియుండునది!

ఆధునికాంధ్రకృతులలో గణనీయమైనవానిలో ‘విరదాసి’ యొకటి. జి. జాషువకవిగారు దీనికి కర్తలు. ‘భారతి’ మాలమున వీరాంధ్రులకు చిరపరిచితులు. వీరిపద్యములను గాంచి సంతసించినవా రెందఱో వీరిని గూర్చి ప్రశ్నించుచున్నారు. మారుమూలను విను కొండయందున్న కవిచంద్రునిగూర్చి యాంధ్రలోకమున కేమియు తెలియకుండుట వింతగాదు. ఈవిషయమును పురస్కరించుకొని, గ్రంథవిమర్శనమునకు గడంగకపూర్వ మొకింత వీరికివిత చరిత్ర నిచ్చట వ్రాయదొరకొంటిని.

కవిజీవితచరిత్ర:

జాషువకవిగారు ౧౮౯౫-వ సంవత్సరమున జన్మించిరి. వీరు ప్రథమమున యాదవకులజాలగు హిందువులు. కాని, వీరితండ్రి చిరకాలముక్రిందనే క్రైస్తవమతమును స్వీకరించెను. వీరు మాడవఘాతము వరకు చదివి తరువాత బాపట్లలో ట్రైనింగ్ ప్యాసయిరి. ౧౯౧౨-౧౩ సంవత్సరములలో శతావధాన, అష్టావధాన సభలు తెలుగుదేశమున జిత్తుబిత్తుగా జరుగుచున్నకాలమున వీరికి కవిత్వయం దభిరుచి కలిగెను. ఇట్టి శుభసమయమున శ్రీ ద్యూపూడి హనుమచ్ఛాస్త్రిగారు వీరి పద్యములను విని సంతసించి కొంతకాలము కాలిదాసత్రయము పాఠము చెప్పి వీరిని ప్రోత్సహించిరి. తదుపరి యుద్వేగ

గములేక తిరుగుచు వీ రొకానొక బయస్కృతు కంపెనీ లో ట్రాన్సులేటరుగా కుదిరి, అద్వైతగ్రామముల సంచ రించుచు, రాణ్ హేంద్రవరము చేరి అచ్చట చింతా మణీనాటక సంఘమువారికడ నాటకములు వ్రాయు కవిగా చేరిరి. నాటకమండలి విచ్ఛిన్నము కాగా, వీరు గుంటూరు మిషన్ ట్రైనింగు స్కూలున నాంధ్రో పాఠ్యాయులుగా నియమింపబడిరి. తరువాత కొంత కాలము బాపట్ల హైస్కూలులో నుపాధ్యాయు లయి ప్రస్తుతము స్వగ్రామ మగు వినుకొండయందలి పాఠశాలలో నున్నారు. ప్రవచిజయము, చిదానందప్రభాతము, కుశలవోపాఖ్యానము, రుక్మిణీకల్యాణము అను నవి వీరు వ్రాసిన గ్రంథములలో ముద్రింపబడినవి. 'శివాజీ' యను పద్యకావ్య మింకను ముద్రితము కాలేదు. వీరి 'ఖండకావ్యతరంగిణి' అను గ్రంథము శ్రీ వెంకటగిరిమహారాజావారి కంకితముచేయబడినది. నేడది యచ్చులో నున్నది. ఈ పిరదొసి గ్రంథము సింగరాజు లక్ష్మీనారాయణ పంతులుగారి కంకితము చేయబడెను. కవిగారికి శ్రీ శ్రీ విక్రమదేవవర్మమహారాజుగారు గడచిన వేసవిలో విశాఖపట్టణమున జరిగిన ఆంధ్ర రీసర్చి యూనివర్సిటీ వసంతోత్సవసమయమున 'కవితావిశారద' అను బిరుదు మొససి గౌరవించిరి. ఇది కవిజీవితము.

వసుధ శాసింపగల సార్వభౌము డగును
ధీరు డగు, భిక్షుకుం డగు, దీను డగును,
ద్రుఃఖితుం డగు, నిత్యసంతోషి యగును
సత్కవి ధరింపరాని వేషములు గలనె?

('పిరదొసి' పుట ౬)

ఇది యీ కవివర్ణనపద్యము. ఇందలి యౌచిత్యమును పాఠకులే నిర్ణయింతురు గాక!

కథావస్తువునకు మూలము :

"నే నీతనిచరిత్రము నయిదేండ్లక్రిందట నొక మాసప్రతీకయందు చదివి స్తంభించిపోయితిని. నాట నుండియు నే నొక్కఁగ నొక చిన్నిప్రబంధరూపమున వెలువరింప దలచియుంటిని" అని గ్రంథకర్త నుడివి

యున్నాడు. గ్రంథమునం దెచ్చటను మానవాతీతము లగుకార్యములు వర్ణింపబడియుండనందున, పాఠకున కెచ్చటను సంశయముగాని, "ఇట్లు జరిగియుండునా" అను ఆలోచనగాని కలుగవు. "ప్రాచీన కరానికి నృపమజ భుక్తి యొసంగెడు తాతగుండెసుల్తానులు" ఒక కవినీ నిరసించి పరిమార్చు నుంకించుట మొదలగు విషయములు మనకు క్రొత్తవి కానేరవు. "జాతిమతభేదము లను పరిగణింపక విశ్వమానవసోదరత నెఱపు దివ్యపురుషు లిక్కలిజీవితము నాదరింపరని విశ్వసించి నే నీ చరిత్రమును పద్యకావ్యముగా రచించితిని" అను గ్రంథకర్తవాక్యములు వారి విశాలహృదయమును వెలువరించుచు, కాలమున కనుగుణముగ నున్నవి.

నే నీ గ్రంథమును విమర్శింప దలచి, ఈ పిరదొసి కవికి చెందిన కొన్ని విషయములను నేకరింపగడసితిని. ఆంగ్ల కవిపుంగవు డగు వాలస్ గాన్ డి (Wallace Gandy) చే వ్రాయబడిన 'పారసీకవీరుడు' (A Persian Hero) అను గ్రంథమునందున్న యుపోద్ఘాతమున పిరదొసికవికి చెందిన కొన్ని యుపయుక్తము లగు విషయములు ప్రస్తరింపబడెను. వాని నిచ్చట క్లప్తముగ వివరించుచున్నాను : పిరదొసియొక్క నామము అబ్దుల్ కాసీమ్ మానుసూర్. ఇతడు రచించిన గ్రంథము లత్యంతమధురములై పాఠకులకు స్వర్గసుఖమును కలిగించుచుండెను. పారసీకభాషయందు పిరదొస్ అనగా స్వర్గమని యర్థము. స్వర్గసుఖమును గల్పించుచున్న గ్రంథములకు కర్తయగు మానుసూర్ నకు పిరదొసి (స్వర్గ సుఖమును గల్పించువాడు) అనుబిరుదును రాజుగారిచే నొసంగబడెను. ఈ బిరుదుమే నామముగా వాడుకకు వచ్చెను. ఇతడు క్రీ. శ. ౯౪౧ లో జన్మించెను. తన ముప్పదియారవ వత్సరమున షానామాగ్రంథమును వ్రాయగడంగెను. షానామాగ్రంథ మంతయు రాజులచరిత్రతో నిండి యున్నది. ఈ యుపోద్ఘాతమునందలి కొంత కథకును, పిరదొసి గ్రంథమునందలి కథకును చాలభేదములు గలవు. అందుచేతనే 'ఁడుమూడుచోట్ల సా కీతని చరిత్ర చూడ తటస్థించినది. కాని మొదట నేను

చూచినకళకును తరువాత చూచినదానికి విశేష భేదము గోచరించినది' అని గ్రంథకర్త సుశివయున్నాడు. అచ్చటచ్చట గ్రంథకర్త కథను పొడుగించియున్నాడు.

కథావస్తువు-కవితాశిల్పము :

భరతఖండమును పదునెనిమిదివారాలు పరితపింప జేసిన మేటిపీరుడు గజనీమహమ్మదు. సోమనాథుని పెకలించి తొమ్మిదివన్నెల రత్నరాసులను గొనిపోయిన స్వార్థపరుడు. 'బంగారునాణెముతో బస్తాలకత్తింది', 'మొలకవజ్రముల బాలెబోసిగూర్చించి', 'తేతపచ్చల నేరి గోతాల గుట్టింది', 'సర్వము హరించి', 'గజనీ మామూడు గజనీకి కదలిపోయె'ను. ఈ పలుకులు వీనుల బడినంతనే, ఆశ్చర్యముతో క్రంగిపోవుచున్న పాతకునకు ఆకురతతో కవి,

"భారతక్షోణి గల్లు దేవస్థలములు
చెడరి గజనీపురాన మనీదులయ్యె,
నిప్పటిమనీదు లేరూప మెత్తగలవో
కాల మెఱుగును, ధారుణీగర్భ మెఱుగు."

అని వచించి వింతభావములతో ఆతని హృదయమును పరీక్షించుచున్నాడు. విశ్వమయుని మ్రోల మానవుని యల్పత్వమును విశేషపాతి పాతకునకు సిగ్గుతో గూడిన చిఱునవ్వును గల్పించుచున్నాడు, కవి శేఖరుడు. "పది యు నెన్నిదివారాలు చిక్కినిరుగిరంబులో భరతఖండము నార్ద్ర" మొనరించిన మహమ్మదు, ఈ పలుకులను విని తలయూపి మిన్నకుండవలసినవాడేకదా!

పరుల నీరీతి పరితపింపజేసిన మహమ్మదునకు సుప్రతిష్ఠ నార్జింపవలయుననెడి యాశ లేకపోలేదు. అందువలననే పారసీకదేశమున వీనుమిగిలిన పిరదోసి కవిని రావించి 'యుద్ధింథమునేతకై యెసగె గర్పారంపుదాంబూలమున్.' రసీకు డగు మహమ్మదు కవులనిన గొప్ప యభిప్రాయముతో వారి కీశ్వరత్వము గలదని నమ్మియుండెను. రక్తపాతముచే ద్రవ్యమునార్జించినవాని కిట్టిమంగళప్రదములగు నభిప్రాయము లుండుట ప్రశంసార్హము. పిరదోసిని గాంచి మహమ్మదు :

"తమ్మిమాలికేలుదమ్మిని గల నేర్పు
కవికలంబునందు గలదు గాన
నీశ్వరత్వ మతనికే చలామణి యయ్యె
నిక్కువముగ బూజనీయు డతడు.

క్షణము గడచిన దాని వెన్నెకు మఱి
సాధ్యమే మానవున కిలాచక్రమందు?
దాటిపోయిన యుగములనాటి చరిత్ర
మరల బుట్టింపఁ గవియ సమర్థు డగును."

అని ప్రశంసించియున్నాడు. ఈపద్యములవలన గ్రంథకర్త గారి ఆదర్శములును, తురకభూధవుని రసజ్ఞతయు విశద మగుచున్నవి.

పిరదోసికవికి ఒక్కొక్కపద్యమున కొక్కొక్క బంగారునాణెము బహూకరించెనని మహాసభామధ్యమున భూనాయకుడు వాదాన మొనరించెను. కవి పరమసంతోషమున హానామా అను గ్రంథమును వ్రాయ నారంభించెను. అట్టి శుభసమయమున :

"వానిదెందంబు సోకిపోవనితలఁపులు
వాని కనుసన్న దలలు వంపనియుపములు
వానికలమున గులుకు జూపని పదములు
మందునకు లేవు నాటివాఙ్మయమునందు."

ఇట్లు భావోన్మాదమున గ్రంథరచన తుపక్రమించిన కవి కొకరేయి స్వప్నమునం దొకస్త్రీ యరుడెంచి వానిని వివాహమాడదలచెను. ప్రియమార పిరదోసి యామెను కాగలించినంతనే వాని కొకబాణము హృదయమున గ్రుచ్చుకొనినట్లు తోచెను. ఆత డులికిపడి లేచెను. మఱునాడు, తుమారుడు చనిపోయినట్లు భార్యకడ నుండి జూబు వచ్చెను.

'కథ చిన్నదగుటచే.....ఉత్తరకథానూచకముగ నొకదివ్యస్త్రీదర్శనమును.....గల్పించితిని' అని గ్రంథకర్త పీఠికయందు సుశివయుండెను. మరియు 'నరుని సుఖదుఃఖములమందు నడచివచ్చు నీడలే స్వప్నములుసుమ్ము నిశ్చయముగ' అని వచించి పిరదోసికి రానున్నవిపత్తును పాతకున కొకింత తెలియజేయుచున్నారు.

తెలుగుదేశమున కొందరు, స్పష్టములు రాసున్న సంగతులను తెలియజేయునని నమ్మకమున్నవారు గలరు. కాని కొంద రట్టివిషయమును ప్రోత్సహించుదురు. మొత్తముమీద తెలుగునాటియందు 'కలలో జరిగినది ఇలలో జరుగదు' అనుసామెత మిగుల నాడుకలో నున్నది. మనగ్రంథకర్తగారు వైవరుసలోనివారు.

పిరదొసి "రెండేను ల్పనినంత జక్కనికుమార్తె గాంచి సానందుడై గంధూపించె మనోవిచార" మును. మరల కావ్యమును వ్రాయగడంగెను. 'ముదురు కోయిల...కొసరింపుగుఱలనట్లు దెలిసి' 'పిల్లగావ్వుల జన్మవృత్త మరసి' 'మెఱపుబోగముసానిమోసగింపుల యర్థమును గ్రహించి' 'ముప్పదేడులు సర్వాంగపుష్టి మెఱయ' 'వచ్చిసహస్రపద్యసందానితమైన' 'గబ్బము రచించె పిరదొసికవినరుండు.'

ఇట్లు కృతిని ముగించి నవాబుగారి ఆస్థానమున కేగి గ్రంథమును చూచుమాసములు పఠించి, దాని నచ్చుట సమర్పించి పిరదొసి నిజాలయంబున కేగెను. సుల్తాను అరువదివేల పద్యములకు అరువదివేల బంగారు నాణెములకు బదులు చెండినాణెములు బంపెను.

ముప్పదివత్సరములు, దేహమునందలి రక్తము నంతయు ధారవోసి తననేర్పుకొలది గ్రంథమును రచించి, భూనాయకుని యొడ్డోలగంబున పండితుల సమక్షమున కనకాభిషేకము చేయించుకొన నుత్కంఠతో నున్న సమయమున, చెండినాణెములను చూచినంతనే.....

"ఎన్నోకొండలు గుండెలో గరగిపో

యెన్ వార్ధిసంతానముల్

గన్నీరయ్యె సమస్తలోకము నిరా

కారస్థితి బోర్చె ను

త్వన్నంబయ్యె విషాదమేఘపటల

ధ్వాంతోఘ మాశాలత

ల్పన్నా లయ్యె నగాధకూపజలరా

సుల్ దోచె పిరదొసికిన్."

చేయునది లేక పిరదొసి ధనము మూలించి, ఒకయుత్తరము వ్రాసి మానవేంద్రునకు బంపెను.

ఈ గ్రంథమున రసము చిప్పిలు స్థలములలో నిది యొకటి. పిరదొసిచే నిందాసహోక్తికముగ గ్రంథకర్త వ్రాయించిన యుత్తరమునందలి పద్యములు హృద్యములుగ నున్నవి. కొలదినిముసములు జాషువాకవి పిరదొసికవిగా మారిపోవుచున్నాడు. భావోన్మాదమున పద్యములు పాలమున్నీటితరగలవలె నటునిటు కదలియాడుచున్నవి. సమయానుమాలముగ భావముల నీరీతి ప్రవర్పించి, పాతకునిహృదయమును తాండవింప జేయుటకన్న మహాకవి కింకేమి కావలయును? పిరదొసికి గలిగిన యాశాభంగ మెంత రమణీయముగ తన మార్పునేర్పువలస,కవి పాతకునకు విశదపరచుచున్నాడో చూడుడు :

".....అ

భాస్యడ నైతివయఃపటుత్వమున్
గ్రంకె శరీరమం దలము

కొన్నది వార్ధకధూత మీ నిరా
శాంకితబాష్పము ల్పలము

లైనవి ముప్పదియేండ్లసేవకున్."

"ఒక్కొక్క పద్దయంబునకు

నొక్కొక్క నెత్తురుబొట్టు మేనిలో
దక్కువగా రచించితి వృ

ధాశ్రమ యయ్యె....."

అనియు,

'.....వట్టిచేతులన్,

బోయెద సంధికారమున

ముని సుఖంబుల బ్రోద్దుగంకె రా

జా యికదాండవిం చెదభ

యంకరభేదతమాలవాటికన్.'

'నా, శిరమున బోసుకొంటిని న

కింపని దుఃఖపుటగ్ని ఖండముల్.'

అని వాపోయెను. ఈవాక్యములు రాతిగుండెనైనను కరగించునవిగా నున్నవి. మఱియు,

“అల్లాతో డనిపల్కి నాపసిడికా
వ్యద్రవ్యము న్నెండితో
జెల్లింబం దొరకొన్నట్కరివి; నీ
చే బూజుతుం డైనచో
నల్లాకు న్నుఖమే ?”

“.....తాతిగుండెను
ల్లానుల కస్మదీయకవి
తానుగ జందినపాతకంబు నా
పై నటనంబొనర్చినది.....”

“చిరముగ బానిసీని నభి
షేక మొనర్చితి మల్లెపూవు ట
త్తరు లాలికించి మాయజల
తారున రాదుగదా పసిండి, యో
కాకుతురుష్కఘాపతి, య
ఖండమహీవలయంబునందు !”

అనువాక్యములు మాత్రమే యొకింతకంటువుగ నున్నవి.
జీవితమునంతయు ధారవోసి తుద కీరీతి వంచంపబడి,
కడుపునుంటచే గనలి, ఇట్లు పలికినందులకు సుల్తాను
కవిని బట్టి చంపుడని నేనాపతి కాజ్ఞాపించెను.

ఈవైకథ నంతయు నొకచిన్ని గీతమునం దిమిడ్చి,
లోకప్రవృత్తి నెరిగిన గ్రంథకర్త, ఏమనుచున్నాడో
ఆలింపుడు:

“రాజుతలమీద కవి కప్పరంబు చల్లె;
సుకవితలమీద రాజు నిప్పుకలు విసరె.
కొంద టేపుణ్యమో చేరుకొనియె ననిరి;
కొంద టేపాపమో పట్టిపడిపె ననిరి.”

సుల్తాను తన్ను జంపనున్నాడని వినినంతనే పిరదొసి
చేయునది లేక:

“మత్తముల కిక్కయైన సముద్రమునను
బెక్కుచూటులు ముక్కలు వేసినాడ;
భాగ్యహీనుడ మత్తమ్ము వడయనయితి
వనధి నను మ్రొంగ నోరు విచ్చినది తుదకు.”

అనుభావయుక్తముగ పద్యమును మసీదుగోడపై వ్రాసి,
అర్ధరాత్రమున సకుటుంబముగ స్వగ్రామమైన తూను
పట్టణమునకు బయనమయ్యెను.

అరణ్యము; అర్ధరాత్రము; ఆకసమునందు
మేఘము లావరించియున్నవి; అబలలతో ప్రయాణము;
పిరదొసికవి కేమియు తోచలేదు; “దిక్కు లేనివారికి
దేవుడే దిక్కు.” ఆత. డొకచో నాగి పరాత్పరుని
గూర్చి ధ్యానించెను.

ఈగ్రంథమున రసవంతమైన పద్యములలో
కొన్ని ఇచ్చట గానవచ్చుచున్నవి. ఈ ప్రార్థనము
నందు వెలువరింపబడిన భావము లాంధ్రవాఙ్మయమున
కొకింత నూతనము లనుట సాహసము కానేరదు.
“సంజకంజాయలో జలకంబుసవరించి పరతెంచు
నూర్యబింబంబులోన”, “చంద్రుని ధవళహాసముల
లోన”, “చెలలాడు మొలకతెమ్మెదలలోన”,
“హాయిగా బవ్వళించి బ్రహ్మాండములను బల్కరించు
చున్న దివ్యస్వరూపుని” పిరదొసి పూజ లర్పింప
నాహ్వానించుచున్నాడు. అర్థమునం దంతయు లేనిప్రశ్న
లను సామాన్యమానవున కన్వయముగాని పల్కులను
గ్రంథకర్త పిరదొసిచే బల్కరించుచున్నాడు. సత్కవి
యందు మానవాతీత మగు లక్షణము లుండుననుటలో
నాశ్చర్యమేమి? నిర్వికల్పమును, నిర్గుణుడును, నిత్య
తృప్తుడును అగు పరాత్పరుని మానవమాత్రుడా
ప్రశ్నింపగల్గునది! భావనాప్రపంచమునకు సృష్టికర్త
యగు కవిబ్రహ్మయే అట్టిదాని కర్తృడు.

ఆర్తరక్షణపరాయణుడగు ఆదినారాయణుని
మోల, వినయము వెల్లివిరియ నంజలి ఘటించి
ప్రశ్నించుచున్నాడు పిరదొసి:

“ఆ నిదురించుపెద్దపులి
యాస్యబిలంబున కెన్ని జంతువుల
బోసములై యదృశ్య మయి
పోయెనో - రేపటిభుక్తికిన్ దయా
రై నమ్మగంబు రేపాదల
యం దవుగాము రెటుంగ కింపుమై

మేనులు వాల్చెనో—యెరిగి

మిన్నక చూచుచు నంగలార్తువా? "

* * * *

" నన్ను బోలు కోటిసరులమృత్తికనుండి
నెలువరింప శక్తి గలిగియుండి
నన్ను విడువలేక కన్నుమూయ వడేల? "

* * * *

"స్నేహం

క్తుల నటనావిలాసముల

కుం దలయూచుచు నేను మ్రొక్కినన్

గిలకల నవ్వి నన్ను దిల

కింపని కారణ మేమి దైవమా? "

* * * *

" వేగురుజుక్కతో నిలిపి

వేసిన నీరచియించు లేఖకుం

గాగిత మైన యాకాసము

నన్ జిరునవుల స్రుమృరించుచున్

దాగెదవేల యర్థవద

నంబున? ఏమని వ్రాసికొంటివో

నాగకు లందులోన?..... "

* * * *

" పిట్టల బీచుసీచు మని

పించుచు వేగుబడంతిదోసిటన్

బట్టె గులాబిగుత్తుల, న

భంబున పుప్పొడిదుమ్ము రేగ, నీ

విట్టి నిసర్గపూజలకు

దృష్టి వహించువో? నాస్తవంబులో

బట్టెము గట్టుకొందువో? "

* * * *

" సరదాగా భుజశక్తి మీఱ నెపుడో

క్ష్మానామకంబైన బొం

గరమున్ దిప్పితి, వీపరిభ్రమణవే

గం బింత చల్లాటినన్

జరుగ న్నేర్చునె లోకవృత్తము మహే

శా, యప్పు డేదిక్కుగా

నొటగుం? బర్ధవసాన మెట్లుగునో...! "

అర్థవంతమును నిట్టిప్రశ్నలవలన ఆలోచనాసాగరమున
మునిగిన పాకకు డొకింత తేరుకొనుటకు, అర్థవంత
మయ్యను, మిగుల లలితమున భావముతో నీక్రిందిపద్య
మెంతరమణీయముగ నున్నదో తిలకింపుడు:

" ఆగడపుమబ్బుశయ్యల నపరశిఖరి

బుతుతచంద్రుడు నిద్దురవోవుచుండె

ఈచెఱువునీ నతని కుయ్యెలలు గట్టి

జోలవాడుచు నావంక జూడవేమి? "

ఇట్టిపద్యములు పాశులహృదయముల జూరగొనుచున్న
వనుటలో నతిశయోక్తి గలదా! ఇది మహాశిల్పమునకు
నిదర్శనముకాదా!

ప్రార్థన ముగించి పిరదొసి కారడవిని బడిపోవు

చున్నప్పు డొకనిసాగుడు వారికి సాయ మొనరింప
వచ్చి కొంతదప్పు వారితో నడచి దారి చూపించి
పోయెను.

" ఆకసుపించుపర్యంతపు

టంచున నున్నది పెద్దచెయ్యి..... "

" కొంచెము సాగినన్ జెలుపు

కొమ్మున మీకుకిచేతివాలుగా..... "

" అవలన్ బచ్చికపట్టులం జలుగునీ

హారంబు భక్షించి..... "

వైపద్యములన్నియు, నిసాదుడు కవికుటుంబమునకు
దారిద్ర్యునవిగా నున్నవి. ఈసందర్భమున పాశునకు
హేళుసందేశమునందలి యత్తునివలుకులు జ్ఞాపికివచ్చును.
మరియు, "ఈగ్రచ్చపాదలయందే నిర్భయము మీఱ,
తెబ్బలుల్ పిల్లల తెట్టుచుండు....." అను అడవివర్ణ
నలను దెలుపుపద్యములు ఉత్తరరామచరిత్రమునందలి
భవభూతిపోకడలవలె నున్నవి.

పిరదొసి తువకు తనగ్రామము గురక్షితముగ
చేరెను.

ఇట్లుండ కవిహననోద్యుక్తుడయిన మహమ్మదు సామంతరాజులు నేయు హిలోపదేశమున శాంతి వహించి, కవిబుణము దీర్చుకొన దలచి, ధనమును పీరభటుల కొనగి కవికి పంపెను. కాని ప్రయోజనమేమి? ధనము తూసుపట్టణముతూర్పుగవిని ప్రవేశించెను; కవి శవము పడమటిగవిని ప్రేతభూమికి గొంపోబడెను. పిర దౌసిహాతు రాధనమును నిరాకరించెను.

ఈఘోరవార్త విని మహమ్మదు ఎంతయు జింతించి, యేతద్ధనముతో తూసుపట్టణమున పిరదౌసి పేర నొకసత్రశాల గట్టించెను. దానిచిహ్నములు నేడు ను గలవు. కాని యిం దొకరికి కీర్తియు, యొకరి కపక్షిరియు దక్కినవి. ఇద్దఱును గాలగర్భమున గలసి పోయిరి. తారతమ్యము లింతియ.

బాషువగారి గజనీమహమ్మదు:

ఈ రీతి కథ ముగియుటకు గజనీమహమ్మదే కారకుడు. పాశకుని క్రోధానలమునకు సుల్తాను గురి యగుచున్నాడు. కాని గ్రంథకర్త ఘోభర్త కన్యాయ మొనరింపలేదు. సాధ్యమైనంతవరకు గ్రంథకర్త ఘా నాఘుని కీర్తిచంద్రున కపక్షిరీతిమూలము లడ్డురాకుండు నట్లు కాపాడెను. ఇది, కవిచంద్రుని విశాలహృదయ మును పాశకున కెఱిగించుచున్నది.

పిరదౌసికవిని రావించి ప్రభువును గౌరవించి నపుడు, సుల్తానుని నోటివెంట వెడలినవాక్యము లాతని విజ్ఞానమును విశదముచేయుచున్నవి. కవులయం దాతని కున్న గౌరవమును, వారిని పోషింపవలసినవిధ మును ఆపలుకులు వ్యక్తపరుచుచున్నవి.

పిరదౌసికి, బంగారునాణెములబదులు వెండినాణె ములు పంపినపుడు, “వెండినాణెముతో బాస దొలంగి పంపె నరనాథుడు పండితు లేమి చెప్పిరో?” అని నుడిచి గ్రంథకర్త నరనాథుని కాపాడుచున్నాడు. అప్రతిష్ఠలలో సగభాగము పండితులతలపై మోపబడినది. ఈర్ష్యవలన, వారే నరనాథుని కీర్తి బోధించియుండు రని పాశకుడు నమ్ముచున్నాడు. దానితో మహ మ్మదు కొంతవరకు నిరపరాధి యని తేలిపోయినది.

ధనమదాంధున కాగ్రహము వచ్చు టొక లెస్స గాదు; రక్తపాతముచే రాజ్యమును జయించి, దేశముల కొల్లగొనినరాజు, ‘కనులన్ గెంపు నటంప మైమఱపు హుక్కా ద్రాపుసుల్తాను’ ప్రభువును నట్టియక్రమ మునకు బాల్పడినను “ఒక్కకవి మీచే గోరుద్రవ్యంబు మీహుక్కా భిర్చుకు సాటిరాదుగద, రాజోత్తంస యోజింపుమా!” “గడియించితిగదా కనకరత్న చయంబు ధననాయకునకు దంతములు పులియ” మొద లగు సామంతుల ప్రశంసావాక్యములచేతను, “నిండు కొలువున కవులకన్నీరు తగదు” అనెడి హిలోత్తుల చేతను ఆతని హృదయము నీటికన్న పలుచన యై పోయెను ఇట్టి ప్రయత్నమునకు సామంతులు ప్రభువు ముననే కడంగియుండిన మహమ్మదున కీయపక్షిరి లభిం పకుండెడి దని పాశకున కాలోచన గలుగకపోదు.

పిరదౌసి మనీషుగోడపై వ్రాసిన పద్యమును గని మహమ్మదు పడినపరితాప మపారము. వెంటనే ‘పారసీకునకు నిచ్చెద నన్న ససిండి నూరు బస్తాలకు బట్టి’ పంపెను. పిరదౌసిమృతి విని శయనమంది రము జొచ్చి ఆత డనుభవించిన హృదయవేదన మాతని పూర్వపాపమును కడిగివేయుచున్నది. తిరిగివచ్చిన ధనమును ధనాగారమున నుంపక పిరదౌసిపేర సత్ర శాలగట్టించుటయు కొనియాడదగిన విషయము. చేసిన నేరము నీరీతి నే కొలదియో సవరించుకొనుట ఎల్లర కలవడని విషయమేకదా!

ఈరీతి మహమ్మదుపాత్రను పోషించి, పాశకుల కాలనియెడ సదభిప్రాయమును గల్పించిన గ్రంథకర్త ప్రశంసనీయుడు. కొలదియాశయములు గ్రంథకర్త కుండినచో సుల్తానుపాత్రను మిగుల హేయముగ చిత్రించి యుండెడివాడే.

ప్రకృతిపరిశీలనము:

ఆధునికాంగ్రకవికుమారులు ప్రకృతిమాత నారా ధించుటయందు ముందడుగు వేయుచున్నారు. లలితము లగుభావములతో ప్రకృతియొక్కరమణీయతను, తమ

కావ్యములందు ప్రదర్శించి, వానికి మిగుల సౌందర్యమును గల్పించుచున్నారు.

ఈకవిగారు ప్రకృతిమాతయొక్క కళాకాంతుల నీగ్రంథమున కొన్ని స్థలములందు గన్పరచియున్నారు. ప్రకృతిని గాంచి యుప్పొంగి భావోన్మాదమున గాన మొనరించువాడె సుకవి. ఎందరుమానవులు లోకమున లేరు? అందరును ప్రకృతిని గాంచి ముగ్ధు లగుచున్నారా? ఎవని హృదయకమలము కవితాకన్య కాస్పదమై చెలయునో, అట్టివాడు ప్రకృతిసౌందర్యమును గాంచి తన్ను దాను మఱచిపోవుచున్నాడు. ఇట్టి తారతమ్యము లుండుటచేతనే కవి పూజనీయు డగుచున్నాడు.

సూర్యోదయవర్ణన విగ్రంథమునం దెట్లు శ్రాత్త భావముల కాలవాలమై యలరారుచున్నదో తిలకింపుడు:

“కుంకుమపంకముం బులుము

కొన్నవి తూరుపుకొండనెత్తముల్

పంకజబాంధవుం డరుణ

పాదముల న్నిగిడించె మింట నే

జాంతుడు చిన్నవోయి చర

మాచలసానుతటంబు లెక్కి మై

జింకయు దాను గడ్డిగూ

చెన్ పెనుచీకటు లార్చె గావలై.”

పైన, గీటుంచినపదములు భావగర్భితములై యూహించినకొలది యాలోచన నతిశయింపజేయుచున్నవి.

కొన్ని సమయములం దీకవి తనకు సాధ్యమగు నంతవరకు చూపు నిగిడించి ప్రకృతిమాత గర్భమునం దున్న రహస్యములను లోకమున నెలువరించుచున్నాడు. “నీలమేఘంబుల నెఱియలలో గుల్మిపరువెత్తు మెఱుపు గర్భములలోన” చూపున కందని మేఘములలోని కెగిరి, వాని నెఱియలలో పరుగిడుచున్న మెఱుపుయొక్క గర్భములయందు “హాయిగా ఐవ్వలించి బ్రహ్మాండములను బల్గించుచున్న దివ్య స్వరూపు”ని గని ప్రణమిల్లుచున్నాడు కవితండ్రుడు.

సామాన్యమానవున కవి మబ్బుగుట్టలు; మెఱుపు తీగలు!

గాలికి దూగియాడు గిజిగానికులాయమునం దీ కవి పరాత్పరుని పోలికలను గాంచి తన్మయు డగుచున్నాడు. “ఏమిటి కెక్కవెట్టితివి ఇంద్రధనుస్సును మింటిచాయ” అని భావోద్వేగమున ప్రశ్నించుచున్నాడు. ప్రకృతియందలి ప్రతివిషయమున కిత డగ్రమును దెలిసికొనవలయు నని ప్రయత్నించుచున్నాడు. తుదకు “కొసరి నివ్వరిధాన్యంబు గొఱికి నమలు నెలుక మునిపంటి సవ్వడి”ని గూడ నీకవి వినగల్గుచున్నాడు.

ప్రకృతిరహస్యముల నీరీతి గ్రహించియు ఇంకను తృప్తిలేక;

‘ప్రకృతిపదార్థజాలముల

పై సుదయాస్తమయంబులందు నీ

యకలుపపాణిపద్మము ర

హస్యముగా లిఖించిపోవు టా

కొక్కసమయాన నేను గను

గొందునుగాని గ్రహింపజాల నెం

దుకు స్పృశించినాడవొ న

నున్ ఘనుడా, యసమగ్రబుద్ధిగన్.’

అని వాపోవుచున్నాడు.

ప్రకృతిపరిశీలనమువలన గల్గిన, అవ్యయానందమే యిట్టిరచనాకాశలమును గూర్చుననుటలో సందియము లేదు.

పదసామగ్రి:

జాఘవాకవిరచనములం దెక్కివ అచ్చతెనుగు శబ్దములు గన్పట్టుచున్నవి. అందులకే ఆకవనమున కంత రుచి కుదిరినది. వీరిఘర్షణేర్ప కొనియాడదగినది. పదములపొందిక, శుజ్ఞిపుకదనున కెవచ్చు పద్యగమనము వీరికవనమున కపారమగు చక్కదనమును గల్పించుచున్నవి.

‘బారిపోవని జవ్వనము’, ‘సాంపుతడియారని పద్యములు’, ‘ఉక్కు పుప్పొడి రాలు యుద్ధభూమి’, ‘గర్భిణీమేఘములు’, ‘నీడుమనంబు లేతనవనీతము’, ‘పక్కణంబులన్ జల్లెడవట్టి’, ‘రత్నరక్తములు’, ‘గంధూషించె మనోవిచారము’, ‘మనశ్శయ్యలు’ మొదలగు తియ్యలి వింతపదముల పొందికచే నీ గ్రంథ మునకు వన్నె వెట్టుచున్నాడు. అచ్చటచ్చట నివి పతకమునందలి రత్నములవలె మెరయుచున్నవి.

“సిరి నిజంబుగ వట్టి టక్కరిదిసుమ్ము.”

“గండుచేప దాకు కమల మయ్యె.”

“కాలపురుషుండు దినదినాకారు డగుచు భావకుని లీల నోదార్చిపోవుచుండె.”

“చక్కని మల్లి కాసుమచు నన్ జరియించి మదన్విరేళముతో టెక్కలు రాచి యందు సవ రింపగ జాలునె నీలివన్నెలన్.”

“కపింద్రుని వేడిరక్తధారాపతనం బమంగళకరంబు.”

“నిండుకొలువున కవులకన్నీరు తగదు.”

“ప్రాద్దుస్రంకె.....పంది కోఱకత్తి పదునువెట్టె.”

“పొడుపునబ్బలి తొలుదొల్ల బూదివంటి గవళవర్ణంబు దాల్చి యంతట పసిండి నిగ్గుమెదిపి నీచెంగల్య మొగ్గదొడిగ వేసజామున నూసరవెల్లివోలె.”

ఈపై సుదాహరించిన పద్యపాదములందు కొన్ని యర్థాలంకారసహితములు, మఱికొన్ని కవివరుని విపుల మగు లోకజ్ఞానమును వెలువరించునవియు నై సున్నవి. అచ్చటచ్చట కొలదిగ శబ్దాలంకారములును గలవు.

‘మహాకవి శబ్దాలంకారముల నెప్పుడోకాని ముట్ట డు; ముట్టినచో నది సానతీరిన రాయి. అల్పమో అధికమో గుణాలంకారములను వలసినచోట సంగ్రహించనే సంగ్రహించును.’

“కావ్యము వెదకిచూచినను ప్రత్యక్షరము, ప్రతి శబ్దము, ప్రతివాక్యము, ప్రతిఅలంకారము, కావ్య రసోన్ముఖముగానే పరుగెత్తును. ఇది మహాశిల్పము; మిక్కిలిగా మాట్లాడినచో ఇంతకన్న మహాశిల్పము లేదు.” అను మానుగువర్యులగు విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారి వాక్యము లీ గ్రంథముపట్ల సరిగా సరిపోవుచున్నవి.

గ్రంథకర్త గ్రంథాదిని :

“అనుకూలం డను నీ మనోహరుని నా

మాంకంబు దిద్దేశెరా

జ్ఞనజిహ్వించలసీమలన్నిలుపు మా

చంద్రార్కమున్ జాటిపో

వని నీజవ్వన మస్మదాంగ్రవిషయ

ప్రాద్దేశజీవంబుగా

మని, భాషాలలితాంగి హతయిదు మ

మా, కావ్యకన్యామణీ!”

అని కోరుచున్నాడు. సర్వతోముఖమగు ప్రతిభ నార్జించిన కవికృత మగు గ్రంథముపట్ల నింక ననుమానమా!

శ్రీ రాజా రామమోహన స్మృతి

కవిరాజహంస, వోలేటి పార్వతీశము

నిర్జలానందచంద్రికల వెల్లునుజుమీ నీ దివ్యతేజంబు నేడు గూడ
 శీతలామృతపయస్వినుల నింపునుజుమీ నీ కృపారసవృష్టి నేడుగూడ
 వరవిహంగకలారవముల మ్రోగునుజుమీ నీ సుధామధురోక్తి నేడుగూడ
 సచరాచరప్రపంచమునఁ దోచునుజుమీ నీ శాంతమయమూర్తి నేడుగూడ
 నేడు నీనాడు మాకు నూతేడు లైన - నెదుటఁ గలయట్టులే తోచు నెల్ల వేళ
 నమరమైనది నీదు దివ్యప్రచార - మమరుడవు నీవు రామమోహన మహాత్మ!

నీవు నాఁటినమోక నిఖిలార్థసిద్ధమై యమృతకల్పకవల్ల ననుకరించె
 నీవు పాడినపాట నిరుపమానందమై ప్రణవవీణాతంత్రీఁ బ్రతిరవించె
 నీవుపట్టినజోతి నిశ్చలాభోగమై పరమతేజంబునఁ బ్రస్ఫురించె
 నీవు తీర్చినబాట నిష్కంటకంబయి యాగమాంతపథంబు నధిగమించె
 నమరమైనది నీ పావనావతార - మమరమైనది నీప్రణయప్రవృత్త
 మమరమైనది నీ నిశ్చయాత్మబోధ - మమరుడవు నీవు రామమోహన మహాత్మ!

సరసఫలాభిశోభితరసాల మొకప్పటికైన నెండి కా
 న్నటు నవరత్న హేమఖిను లంతట నిండు మహాద్రికాలగ
 హ్వారమునఁ గూలుఁ గాని నిరవద్యభవద్విమలప్రబోధసా
 గర మటుగాక తన్నుఁ గలకాలము లోకము రామమోహనా!

వేణీసంహారము - ద్రౌపది

సరసకవితాధురీణ, కపిస్థలం కృష్ణమాచార్యులు, బి.ఏ., యల్.టి.,

విశ్విల్లోకమునఁ బ్రఖ్యాతిగాంచిన నాటకములలో వేణీసంహార ముచితస్థానము నాక్రమించియున్నది. సామోపాయకులఁడగు శ్రీకృష్ణుని సంఘినం దేశముమొదలు దుర్యోధనుని యాతిమహారాజయమువఱకుఁ గల భారతకథావిషయ మీనాటకముయొక్క వస్తువు. కథాసంవిధానమంతయు భీముఁడు, దుర్యోధనుఁడు, ద్రౌపది-వీరిమీఁదనే యాధారపడియుండుటవలన దీని యనేకపాత్రములలో వీరే ముఖ్యులు. ఇందు రౌద్ర మంగిరసము. వీరకరుణము లంగరసములయి దీనిని రాణింపఁజేయుచున్నవి. ఇందలిచైలి వస్తునిర్మాణాన్నత్యమునకుఁ దగియున్నది. ఇతఁ భట్టనారాయణకవిప్రణీతవేణీసంహార నాటకము సర్వజనసమాదరణము వడసినదని నేఱుగఁజెప్పనేల? ఇట్టిప్రశస్తనాటకమునకు నాయికయగు ద్రౌపది పాత్రమును, భట్టనారాయణుఁడు తెలిపినట్లు ఈవ్యాసమున విమర్శింప యత్నించెదను. కాని యీనాటకపు విలువను చదువరులు నిర్ణయించుకొందురుగాక!

పాండవు లజ్ఞాతవాసానంతరము మఱలివచ్చియు, దుర్యోధనుఁడు తనమాట ననుసరించి ప్రవర్తించుట లేదు. పినతండ్రీకుమారులతో తనరాజ్యము ననుభవింపవలయునా, వలదాయని సంశయించుచున్నాఁడు. యుధిష్ఠిరుఁడు

రాజ్యమునకయి బహిరంగముగ నమర మొనర్చునట్లు లేదు. అతని యభిప్రాయము భీముని కంతగ గుఱించుట లేదు; భీముఁ డిప్పటికే కోపోద్దీప్తితోఁ డయియున్నాఁడు. అతనియెడ సహదేవుని శాంతోక్తులు విఫలము లయినవి. తనసహోదరుల బుద్ధిమాంద్యమున కతఁ డెంతయుఁ జింతిల్లుచున్నాఁడు. వారు తత్క్షణమే యుద్ధసన్నద్ధులు కావలయు ననుచున్నాఁడు. నిరుత్సాహులగు తనసోదరులు యుద్ధమున కనుమతి నీయరని సంశయించుచున్నాఁడు. తనకార్యమును ద్రౌపది యామోదించు ననుదృఢవిశ్వాస ముండుటవలన నామెతో యోచింప నెంచుచున్నాఁడు. ఈవిషయమున భీమునియభీప్రము ఫలించినది. సహదేవుఁడూహించినట్లే.

యద్యైద్యుత మివశ్యోతి రార్యక్రోధేఽద్య సంభృతమ్, తత్రావృషి కృష్ణేయం నూనం సంవర్ధయిష్యతి. ద్రౌపదీసామీప్యము భీముని యోపానలానిలమయి పరిణమించి యతనిసంకల్పమును ప్రోత్సహించినది.

భీముఁ డంతఃపురమును జేరునప్పటికే తనయనమానకారణము నతనికి తెలుప ద్రౌపది యుక్తంతయయి యతని యాగమనమును నిరీక్షించుచున్నది. ద్రౌపది దేవీసహితుఁడగు ధృతరాష్ట్రుని నేవించి, మఱలి వచ్చుచుంక

దుర్యోధనుని భార్యయగు భానుమతి యామె
నవమానవజనఁట! ద్రౌపదిసంకల్పము
నామె పరిహసించి, కలుషమందహాసముతో

అయి, యజ్ఞసేని, పంచగ్రామాస్తవ పతిభిః ప్రా
ర్థ్యస్త ఇతి శ్రూయతే త త్కస్మాత్పునః అద్యాపి
తే కేశాః స సంయమ్యస్తే?

అని ప్రశ్నించెనట. తనచేటియగు బుద్ధిమతి
యొక్క

అయి, భానుమతి, యష్మాక మమక్తేషు కేశేషు
కథ మస్మాకం దేవ్యాః కేశాః సంయమ్యస్తే?

అను సమయోచితప్రత్యుత్తరమునహిత మా
మెను తృప్తిపఱచుట లేదు. ద్రౌపది క్షత్రి
యాణి; ప్రతిక్రియయొక్కటే యామె నోదా
ర్పణగలదు. తన పంచప్రాణనాథులలో భీముఁ
డొక్కడే తన యవమతి కనుతాపము నొంది
ప్రతిక్రియ చేయ సమర్థుడని యామె బాగుగ
నెఱుఁగును. ఆమె యందులకే భీముఁ డెప్పుడు
వచ్చునా యని వేచియున్నది.

దుర్యోధనాదుల దుర్వర్తనముల తలఁచి
తలఁచి తద్దర్పదశనవిధానము సహదేవునికి
తెలుపుచు భీముఁడు ప్రమత్తుడయియున్నాడు.
కావున తనమ్రాల నిలిచియున్నను ద్రౌపదిని
జూడఁజాలకున్నాడు. భీముని ఔదాసీన్యము
ద్రౌపదికి కోపోద్దీపకము కాలేదు. సరికదా,
అతఁడు క్రోధముతో శత్రునాశమునేయ సంక
ల్పించుకొనుటయే యామెకు కర్ణామృతమగు
చున్నది. తనరాక నెఱిగించి, యతనిఁ గలప
నామె యభిలషించుట లేదు. అతనికి తెలియక
నెమ్మదిగ నచటఁ గూర్చుండి యతని కౌరవ

వినాశప్రశంసాత్మక రాద్రోక్తులనుసావధానముగ
నాలకించుచున్నది. దుర్యోధనుఁడు పంచనగర
ములను పాండవవశ మొనర్చునెడ సంధి సలుపఁ
దలఁచిన యుధిష్ఠిరు నుద్దేశ్యమునకు తన యస
మృతిని సహదేవునికి తెలుపుచు, నాయుప
క్రమణమంతయు నసమంజసమని భీముఁ డిట్లు
నిందించుచున్నాఁడు:

మథ్నామి కౌరవశతం సమరే న కోపాత్
దుశ్శాసనస్య రుధిరం ససిబా మ్యురస్తః,
సంచార్ణయామి గదయా న సుయోధనోదూ
సంధిం కరోతు భగవాన్ నృపతిః పణేన.

ఆలకించి ద్రౌపది దీనిని మనఃపూర్వకముగ
నామోదించుచు, అతనిని తనప్రతిజ్ఞను మాటి
మాటికి చెప్పమని ప్రోత్సహించుచున్నది.

నాథ, అశ్రుతపూర్వ మిన్పుశం వచనం. త త్పునః
పున ర్భణః.

మఱియు, నామైదునగరము లేవియో
యనికూడ భీముఁడు తెలియఁగోరుట లేదు.
ఆపట్టణములు తమ్ముప్రకటించు కుట్రలో పాల్గొ
న్నవని సహదేవుఁడు తెలుపఁగా భీముని కావర
మగతగ రుచించుట లేదు. యుధిష్ఠిరుని కోరి
కకు కౌరవు లియ్యకొను టసంభవమనియు,
పాండవులు కయ్యమునకుఁ గాలుద్రవ్యి రను
నింద లేకుండుటకే యానగరములను యుధిష్ఠి
రుఁడు గోర నెంచె ననియు సహదేవుఁడు చెప్పు
చున్నాఁడు భీమునికి కపటోపాయములు
రుచించుట లేదు. నిజదర్పదర్శన కుతూహలమై,

యష్మాక్ ప్రాపయతి క్రోధాల్లోకే శత్రుకులక్షయః,
స లజ్జయతి దారాణాం సభాయాం కేశకర్షణమ్.

అని యటచుచున్నాఁడు. స్వావజ్ఞానూచకమగు
సీమాటలు ద్రౌపది హృదయమును రసోద్రేక
పూరితము నేయుచున్నవి.

నాథ నలజ్జస్తే నలజ్జస్తే ఏతే. త్వ వ్రావత్ మా విస్మార్తీః.
అనియామె తనదుఃఖమును వెలిబుచ్చుచున్నది.

ఈసమయమున భీముఁడు నిజకార్యమును
జ్ఞప్తికిఁదెచ్చుకొని, పాంచాలికుఁడ కెంతకాలము
వేదీయుండవలయునని సహదేవు సదుగు
చున్నాఁడు. ఆమె యచ్చట చాలకాలమునుండి
యున్నదనియు, ప్రాయశః భీముఁ డామెను
జూడలేదేమో అనుచున్నాఁడు సహదేవుఁడు.
తోడనే భీముఁడు తుమాపణ వేడుచున్నాఁడు.
కాని యట్టితుమాపణకుఁ బ్రసక్తియే ద్రౌపది
కగపడుట లేదు. ఏలన,

ఉ దాసీనేషు యుష్మాసు మమ మన్యః సపునః
కుపితేషు.

పరస్పరస్వాగతోక్త్యనంతరము, భీముఁడు తన
జన్మవిరోధి దుర్యోధనుని రాణియగు భానుమతి
ద్రౌపది నవమానించినవిధము బుద్ధిమతివలన
నెఱిగి,

చంచద్భుజ భ్రమితచండగదాభిఘాత
సంచార్ణితోరుయుగళస్య సుయోగనస్య,
స్త్రానావనద్ధ ఘనశోణిత శోణపాణి
రుత్తంభయవ్యతి కచాంస్తవ దేవి భీమః.

అని తనదేవి నోదార్చ యత్నించుచున్నాఁడు.
ద్రౌపది యపరిమితానందము నొందుచున్నది
కాని, దాని కతని సహోదరులు సమ్మతింప
లేమో అనియే యామె భయము. సోదరు

లందఱును యుద్ధసన్నద్ధు లయియున్నారను
చున్నాఁడు సహదేవుఁడు. రణభేరినినాదము
దానిని మఱింత రూఢిపఱచినది.

మఱియొకపర్యాయము తన్నోదార్పుఁడని
బుద్ధిమతిమూలమున నాథుని ప్రార్థించి,
ద్రౌపది యతనిని వీడ్కొనుచున్నది. భీముఁ
డును

ధూయఃపరిభవక్లాంతలజ్జావిధురితాననమ్,
అనిశ్శేషితకారవ్యం సవశ్యసి వృకోదరమ్.

అని తా నామెకు వాగ్దాన మొనరించినదంత
యు నెఱవేర్చుదనుక నామెను మఱల సందర్శింప
ననుచున్నాఁడు.

తుట్టతుదకు తనకయి సంగరమున ప్రమ
త్తులరయి సాహసకృత్యములకుఁ గడఁగకుం
డని ద్రౌపది నాథుని ప్రార్థించుచున్నది. అందు
లకు భీముఁడు పాండుకుమారు లప్రతిమాన
యుద్ధకౌశలము గలవారనియు, నావిషయమున
భయపడవలదనియు ననుచున్నాఁడు. విని
ద్రౌపది సంతసించుచున్నది.

భీముఁడు తన్ను వీడ్కొనినదాదిగ
ద్రౌపది కేమియు తోచుటలేదు; ఆమె
మనశ్శాంతి నేదియో కలఁచుచున్నది. నాథుఁడు
రణభూమినుండి రాఁడా యని యాశ్రపడు
చున్నది.

ఇంతలో నేవకుఁడోకఁడు యుద్ధభూమి
నుండివచ్చి, కౌరవసైన్యము దాదాపు ధ్వంస
మయ్యైననియు, భీమార్జునులు దుర్యోధనునితో
మల్లయుద్ధమునేయ వానిని వెదకుచున్నా

రనియుఁ దెలుపుచున్నాఁడు. దీనిని వినుట తోడనే ద్రావది కవశకునశంక గలుగుచున్నది. ఆమెయస్వస్థచిత్తయయి కలతఁజెందుచున్నది. ఇంతటికి నామె యబలయే కదా! జీవన్మృత్యు సందిగ్ధసమయములందునహితము శ్రీసహజ మగు మనోవేదన యామెను పరితపింపఁ జేయ కుండునా? ప్రతిక్రియ చేయవలయునని యామె యింక సేమాత్రమును కోరుటలేదు. తన ప్రియులుభీమాక్షులు మఱివచ్చినఁజాలునను చున్నది. దుర్యోధనుని మిత్రుఁడగు చార్వా కుఁడను రాక్షసుఁడు మాయాబుు వేషధారి యయి యుధిష్ఠిరునితో యుద్ధమున భీమాక్షులు దుర్యోధనునిచేత నొకరివెనుక నొకరుగ మడిసిరిని కల్లలాడుచున్నాఁడు. నిజనాథులు శౌర్యపరాక్రమముల చక్కఁగ నెఱిగిన దయ్యును ద్రావది యామాటలను నమ్ము చున్నది. నమ్మి, వగల మిగుల బాగులు చున్నది; ప్రాణత్యాగమునకయి తనకును, యుధిష్ఠిరునకును నొకచితిని పేర్చినది.

తత్క్షణమే భీముఁడు రక్తసిక్తాంగము లతో ప్రవేశించుచున్నాఁడు. ప్రవేశించి ద్రావదీయుధిష్ఠిరులను వెదకుచున్నాఁడు. కాని, పాపము! జనులెల్లరును వానిని దుర్యోధనుఁడని గ్రహించి, సతీత్వము గఱిించు కొనుటకయి శీఘ్రమ చితి నుఱుకవలయునని ద్రావదిని బలవంతపఱచుచున్నారు. పాపము, ద్రావది, చేయుచదిలేక, మృతులగు భీమాక్షులులకు తర్పణము లాచరించి, పాండువంశాంకురమగు ఉత్తరాగర్భకశిశువును రక్షించు

కొమ్మని సుభద్రకు చెప్పి, ప్రాణత్యాగము నకు సంసిద్ధురా లగుచున్నది. ప్రజ లాందోళితమనస్కులగునట్లు, దుర్యోధనుఁ డని యొచఁబడిన భీముఁడు సమయమునకు వచ్చి ద్రావది నట్లే నిలుపుచున్నాఁడు. దైవాధీనముగ నందఱును భీముని గుర్తుపట్టుచున్నారు. కృష్ణార్జునులు వారిని గలసికొని చార్వాకుని కఠోపాయములను విశదీకరించుచున్నారు.

భీముఁడు

చంద్రుజభ్రమిత.....

అను తనప్రతిష్ఠ జ్ఞాపకమున్నదా యని ద్రావది నడుగుచున్నాఁడు. ఆమెయు సత్యాన్వోదమున

స్మరా మృశభవామిచ.

అని ప్రత్యుత్తర మొనఁగుచున్నది.

ఃరియఁబోసిన కేశపాశమును ముడుచు కొనుమని భీముఁడు ద్రావది నడుగుచున్నాఁడు. తాను భీముఁడు వేణీసంహార మొనరించు నానందము ననుభవించఁగోరి, ద్రావది యుక్తియుక్తముగ,

విస్మృతాస్మి తం వ్యాపారం నాశ్య ప్రసాదేన పునరపి క్షయిష్యామి.

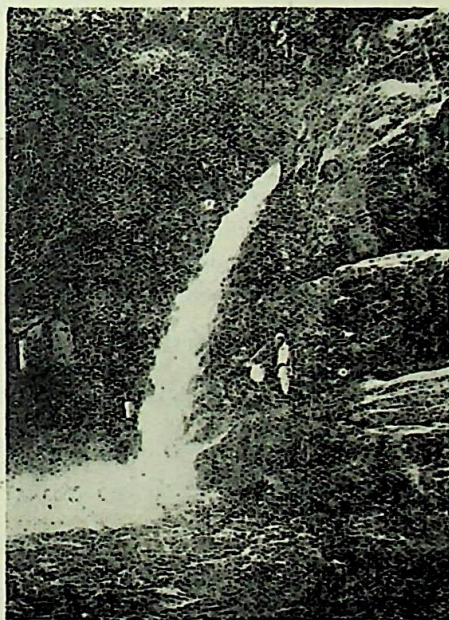
అనుచున్నది; అని సఫలీకృతమనోరథయగుచున్నది

ద్రావది ప్రథమమున భీముని భయంకరసంకల్పమును ప్రోత్సహించి యతని కోపావలాంబులను విద్యంభింపఁజేయుచున్నది.

కాని, కార్యనిర్వహణసమయము వచ్చినపు డామెయే రానురాను అబలాజనసహజమగు భయమున మునుగుచున్నది. ధీరుడగు యుధిష్ఠిరుడే చాచ్చాకుని మాయాజాలముఁ జిక్కి బెగడొందుచుండ, నబలయగు పాంచాలి యెట్లన్యథా వర్తింపఁగలదు? నిజమగుజేమ

లేనిపోని యిక్కట్టులకు వెఱచుట సహజమే (అతిస్నేహః పాశశంకీ).

ఇంతకును, ద్రౌపది మానవ స్త్రీయే కదా! మన బలాబలములను మనతో పాల్గొననియెడల ద్రౌపది నిజప్రకృతికి విరోధముగ వర్తించినట్లగునుగదా!

చంపక దేవి జలపాతము, కుత్తాలము

—యస్. శంకరసుబ్రహ్మణ్యం.

మధుకత-ప్రశంసాలేశము

సాహిత్యవిద్యా-ఉభయభాషా-ప్రవీణ, బులుసు వేంకటరమణయ్య

“కులములేక్కువవారు కుమతులుకారు
కులములేక్కువవారు కులటలుకారు;

* * * *

చదువున కర్థంబు జ్ఞానంబుగాని
చదువైన యక్షరజ్ఞానంబు కాదు; ”

[మధుకత]

ధర్మాధర్మములను, మంచిచెడుగులను, జాతి
మతాచారములనుబట్టి నిర్ణయింప వీలు
లేదు. కొన్ని జాతిమతాచారము లుత్తమ
ములు, మఱికొన్ని యధమములు నని తలం
చుట పొరపాటు. గుణోత్కృష్టములగున
వన్నియు నుత్తమము లగును; గుణములులేని
యపు డెట్టి కులములైనను నీచము లనియే
చెప్పకతప్పదు. సత్యధర్మప్రియుడగు భగవం
తుడు జాతిమతాచారములను ప్రేమింపడు.
అట్లే చదువునకును, జ్ఞానమునకును పరస్ప
రము సంబంధము లేదు. చదివిన మూర్ఖుని
కంటె చదువరికాని జ్ఞాని యెన్నియో మడుం
గులు మేలు.

అనశ్వరములగు కీర్తిప్రతిష్ఠలు సత్య
ధర్మములపై నాధారపడియున్నవి. ఎట్టికుశాగ్ర
బుద్ధికిని సత్యాన్వేషణ మొనర్చుట చాల
దుర్బలము. సూక్ష్మాతिसూక్ష్మములగు ధర్మా
ధర్మముల తత్త్వమును నిర్ణయింప గోరి మన
పెద్దలు కొందఱు ప్రాచీనకాలమునందే కొన్ని

విషయములగు పరీక్షలను నిర్ణయించినట్లు
ధర్మశాస్త్రములు చెప్పచున్నవి.

ఇట్టిపరీక్షలు ఎపుడు ప్రారంభింపఁబడి
ననో చెప్పట కష్టము. కౌటిలీయార్థశాస్త్ర
మున ముద్దాయి తాను నిర్దోషియని స్థిరపఱచు
టకు సాక్ష్యమును, శపథమును నుపయోగింప
వలెనని చెప్పఁబడియున్నది. స్మృతివాఙ్మయ
మున మీఁదిశపథమున కే కొంతబలము కూర్చ
బడినది. అపరాధి బ్రాహ్మణుడైనచో, “సత్య
ముతో నొట్టుపెట్టుకొనుచున్నా” నని చెప్ప
వలసినట్లును, క్షత్రియుడైనచో ఆయుధాశ్వ
ములతో నొట్టుపెట్టుకొనవలసినట్లును, వైశ్యు
డైనచో బశువులను, ధాన్యములను, బంగార
మును ముట్టి ప్రమాణము చేయవలసినట్లును,
శూద్రుడైనచో నెనిమిదంగుళముల పొడవు
కల్గి, ఎనిమిది పలములయెత్తు గల్గిన యినుపకణి
కను, ఎఱ్ఱగఁ గాల్చినదానిని చేత నుంచుకొని
కాని, నీట మునిగికాని, వేర్వేరుగ భార్యా
పుత్రాదుల శిరసులు ముట్టి కాని ప్రమాణము
చేయవలసియున్నట్లును మనుస్మృతియందఁ
జెప్పఁబడియున్నది.

అగ్నివలన నతనిచేయి కాలి పొక్కుక
పోయినను, నీటమునిగినయతడు తేలక
యున్నను, భార్యాదులతలలపై చేయి నుంచు
నపుడు స్వల్పకాలమున రోగము కలుగ

కున్నను శూద్రుడు నిర్దోషియగునట! అపరాధముయొక్క హెచ్చుతగ్గులం బట్టి యీ శిష్యములు మాలుచుండును.

క్రమముగ సీశశిష్యము పరీక్షగ మాటి పోయినది. యజ్ఞవల్క్యస్మృతియందు, మిత్రాక్షరమునను ఈ పరీక్షలు దివ్యపదాంకితము లయి యెనిమిదివిధములుగఁ జెప్పఁబడినవి:

౧. తులాదివ్యము: అపరాధి నొకసారి తూచి, సిదప మంత్రములను పఠించి మఱల తూచవలెను. అపు డతడు తక్కువతూఁగి నచో నిరపరాధి యగునని నిశ్చయము.

౨. అగ్నిదివ్యము: ఇదిపఱకుఁ జెప్పిన రీతిగ నపరాధి నగ్నిపరీక్ష చేయవలెను. అగ్ని వలన నతనికి హానికలుగనిచో అతడు నిర్దోషి యగును.

౩. జలదివ్యము: జలశిష్యమురీతినే జల దివ్యమును గ్రహింపవలెను. అపరాధిని జలము తేల్చకపోయినచో నతడు నిరపరాధియగును.

౪. విషదివ్యము: అపరాధిచే గొన్ని విషమాత్రలను దినిపింపవలెను. లేదా, యొక కుండలో నేదైనవస్తువును, పామును ఉంచి వస్తువును పైకి తీయవలెనని యతనిఁ గోర వలెను. తినినవిషము వాని కపాయముఁ గలిగింపకున్నను, పాము వానిని కఱవకున్నను అతడు నిర్దోషి యగును.

౫. కోశదివ్యము: సమంత్రముగ దేవాభిషిక్తమగు నుదకము మూడుదోసిలు అపరాధి త్రాగవలెను. పదునైదురోజులలో

రాజకీయమునుగాని, దైవికమునుగాని విషత్తు నాతడు పొందకున్న నతడు నిర్దోషి యగును.

౬. తండులదివ్యము: శుచియగు పరీక్షకుడు తెల్లగఁ గడిగిన బియ్యమును సూర్యాభిముఖుడై యొకమట్టికుండలో స్నానోదకములతోఁగూడఁ బోయవలెను. సిదప అపరాధికి స్నానము చేయించి తలపై నొక ఆకు నుంచి, వానిచే బియ్యము నమలించి వేటొక యాకుపై (పిప్పలవ్రతముపైఁగాని, భూర్జవ్రతముపైఁ గాని) ఉమియింపవలెను. అపరాధి మూతి ఎఱ్ఱగఁగాకున్నను, దాడు చీరుకొని పోకున్నను అతడు నిర్దోషి యగును. ఈ మూడి దివ్యమును చార్య విషయముననే అవలంబింపవలెను.

౭. తప్తమాషకదివ్యము: ఒకమూకు డులో జమురుపోసి నలసలఁ గ్రాఁగనిచ్చి యందు నాణెములనుగాని, బటువునుగాని పడవేయవలెను. అపరాధి తనచేతిని పూర్తిగ నాచమురులో ముంచి వస్తువును బయటికిఁ దీయవలెను. అపు డతనిచేయి కాలక—పొక్కి పోకయున్నచో నతడు నిర్దోషి యగును.

౮. ధర్మాధర్మదివ్యము: ఒకవస్తువునకు ధర్మమనియు, వేటొకదాని కధర్మమనియుఁ బేర్లు మనసున ననుకొని పరీక్షకుడు పరీక్షితుని, ఏదైన ఒకదానిని స్పృశింపఁగోరవలెను. అపరాధి ధర్మసంజ్ఞకమును ముట్టినచో నిర్దోషి యగును.

పాలదివ్యము మొదలగునవి మఱికొన్ని యిట్లే కలవు.

విషయముయొక్కయు, కాలముయొక్కయు భేదమును, తారతమ్యమును బట్టి యీ పరీక్షలు మాఱుచుండును. ఇయ్యవి స్త్రీపురుష సాధారణములే యైనను, సామాన్యముగ స్త్రీల విషయమునందే యుపయోగింపఁబడుచున్నట్లు తెలియుచున్నది. ఈ పరీక్ష లిష్పతికిని మన దేశమునఁ గొన్నికొన్ని స్థలములయందాచారమున నున్నవి.

ఖండంతరముల సంగతి యెటులున్నను భరతఖండమునమాత్రము సత్యము, పాతివ్రత్యము మొదలగు నుత్తమధర్మములకుఁ దగినప్రాధాన్యము కలదు. భార్యకు భర్తయే దైవము. ఇతి యెంతకఠినహృదయుఁడైనను, తన్ను బాధించుచున్నను భారతరమణీమణి యతనియాజ్ఞ నుల్లంఘింపడు. సర్వదా అతనిని మెప్పించుటకే ప్రయత్నించును. అట్లే భర్తయుఁ దనభార్యను శరీరమునందలి సగపాలుగఁ దలంచును. “జంపతి - దంపతి” అను పదములందుఁగూడ ధ్వనితమగు మీఁది తత్త్వము గోచరించుచున్నది. ఇతివ్రతలగు వనితలు తమ పాతివ్రత్యమును నిర్ణయించుకొనుట కెట్టికఠినపరీక్షలకైనను వెనుదీయరు. వేయేల? ఇరవైవత్రివతామతల్లియగు సీతాదేవియే మండునిష్పలో నురికినదిగదా!

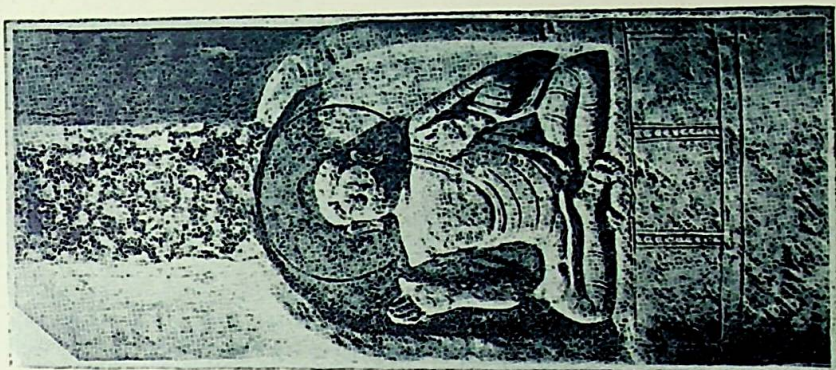
జాతిమతాచారములతో సంబంధములేని యిట్టియుత్తమధర్మము నొక యథార్థచరిత్ర

ముతో మేళవించి శ్రీమంగిపూడి వేంకటేశ్వర గారు “మడ్లుకత” యను నీచిన్నిగ్రంథము నాంధ్రలోకమున కర్పించుచున్నారు. ఒక యెఱుకఁడుచు తనసతీత్వమును బ్రకటింపఁదలంచి యిదివఱకుఁ జెప్పఁబడిన విషయపరీక్షలలో నొకటియగు “తత్తమాపకదివ్యము” నకు గురియై కృతార్థమైనయంశ మిందు వర్ణితము.

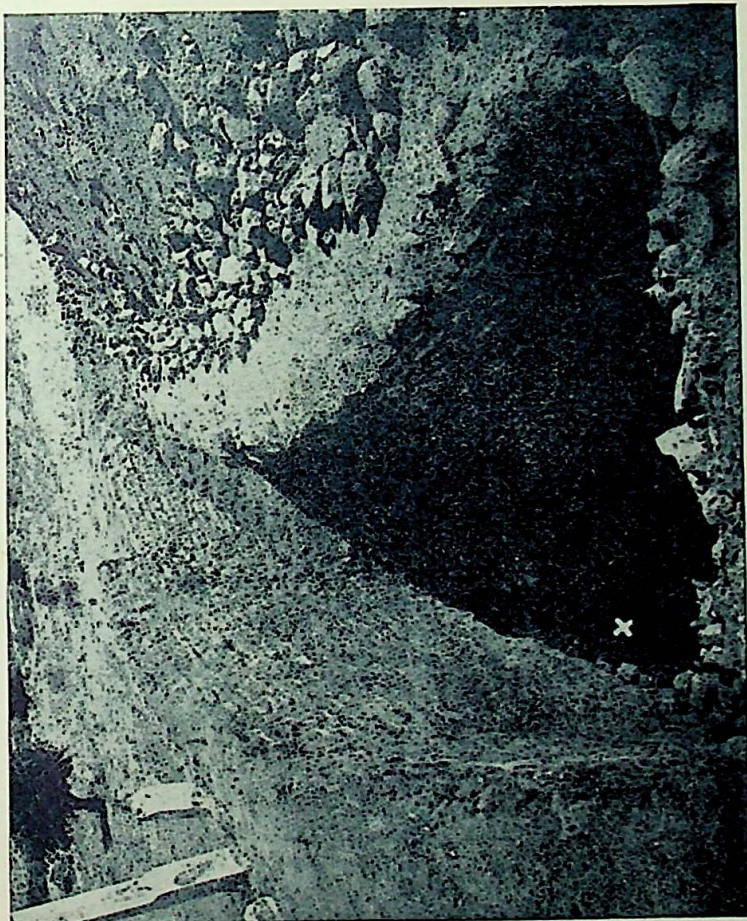
ఒకయెఱుకని కిరువురు భార్యులు. వానికిఁ జిన్నభార్యయెడ మక్కువ యెక్కువ. ఒకప్పుడామె యెఱుకచెప్పటకు వాడవాడలఁ దిరుగు సమయమున పెద్దయూపె సవతియగునామెపై లేనిపోని కొండెములు కల్పించి యామెసతీత్వమునకుఁ గళంకము కల్పించి మగనితోఁ జెప్పి యతనిని నమ్మించినది. అతఁడు వానిని నమ్మి చిన్నదానిని దిట్టరానితిట్లు తిట్టెను. ఏపాపము నెఱుంగని యాసతీమణి తనసతీత్వమును సమర్థించుకొనఁ దత్తమాపకపరీక్షనిచ్చి జయము పొంది మగనిచున్ననకుఁ బాత్రమైనది. ఇదియే యిందలి కథాభాగము. కథ చిన్నది; కాని యిందువలన లోకము నేర్వఁదగిన సీతిమాత్రము మిక్కిలి పెద్దది.

కావ్యమునకు రసము ప్రధానము. కవిత యన్నివిధముల రసాభివ్యంజకమై యుండవలెను. ఇందలి సవతులపోరు, సంధ్యాకాలము, రాత్రి, చీకటి మొదలగువాని వర్ణనములు, నుడికారముసొంపు రసమున కత్యంతము ననుకూలములు.

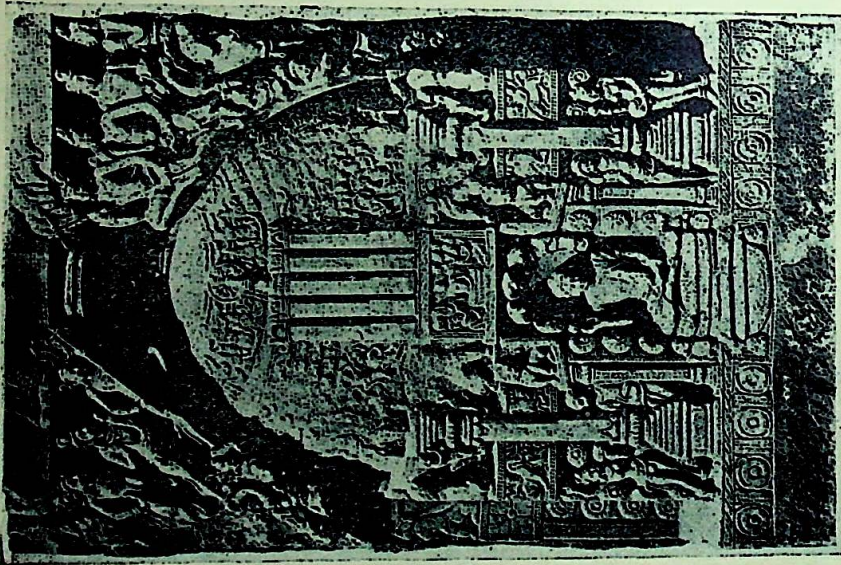
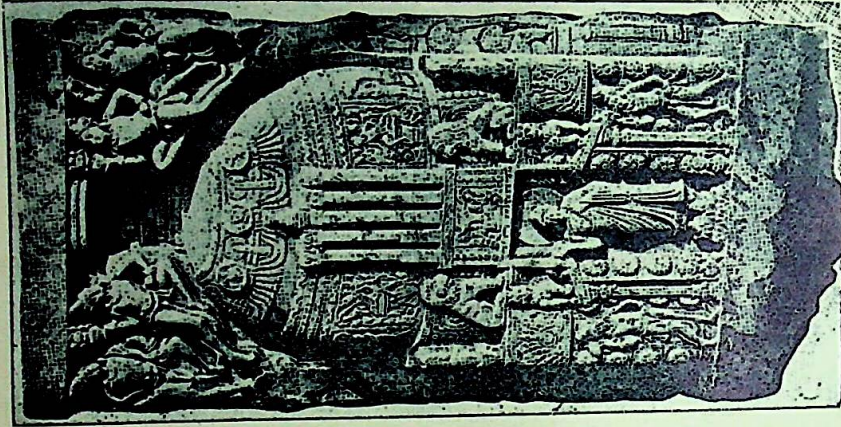
నాగార్జునకొండ-బౌద్ధస్తూపచిత్రములు

౨. శిల్పముగల ఆయక స్తంభము

౧. స్తూపము వెలుపలిగోడ (X గుర్తుగలచోట బుద్ధుని శిల్యముగల బరణి దొరకినది.)

3, ౪. స్వాప్రతికృతులు

ఇందు ఎఱుకసాని సత్యపరాక్రమమును వ్యక్తపఱచినందున నిది ధర్మవీరప్రధానక మగుచున్నది. వీరగాథలు సామాన్యముగ ద్విపదలు, వానితోడి దగ్గటిబాంధవ్యముగల పదములు మొదలగు ఛందములలో రచింపఁ బడిననే రసావహము లగును. “హల్నాటివీర చరిత్రము”, “భాభిలియుద్ధము” మొదలగు వీరగాథ లట్లే కూర్చఁబడియున్నవి. కావున నీకథారచనము మంజరీద్విపదయందుఁ జేయఁ బడుట యొకయు సమంజసము.

ఆంధ్రదేశమునకుఁ జిరఁగిచితులగు శ్రీ శర్మగారి రచనాచాతురిని పేర్కొనుట చర్చితచర్వణము. లలితలలితమగురీతుల జాను తెలుఁగునఁ గబ్బములు వ్రాయువారిలో వీరగ్రగణ్యులు.

“ఓసోసి వగలాడి! యో వాడవదినె”
 “బయలెక్కెఁబో నీదు బాజారమెల్ల”
 “మన నేస్తమును జూచి మనమన్నిచూచి
 కన్నుగట్టిన చెడ్డకామిని యెవతొ”
 “ఏమనికూసితివే యోసిబసివి!”
 “మగఁడును నీవు మమైకమ్ము చెంద”
 “ఓసిగరాస! ఓసోసి పిసాళి!”
 “ఈలాటి సూడు నీ కేలనే నవతి!”

ఇట్టి జాతీయ ప్రయోగములతో నీచిన్ని కావ్యము నిండియున్నది.

మఱియు వీరేశావ్యమును రచించినను నీతిని ముఖ్యముగఁ బాటించురు. ఇందలి సతీ

ధర్మోపదేశ మమూల్యము. ఇట్టి నీతిజాతీయ తలమేళవింపు మనకు వీరి “బాలవిత్తంతువీలా పము”, “నిరుద్ధభారతము” మొదలగు కావ్య ములయందును గాననగును. ఈమధుకతయం దచ్చటచ్చట “ఓసోసి, ఎవతొ, ఎంతున్న, గతేమానో, మున్నగు వ్యాకరణసాధ్యము లగు ప్రయోగములు కానవచ్చుచున్నను, రసతస్మయములగు కవి, సహృదయుల కవి నెఱి సులని తోచదు. రసాభివ్యక్తి కడ్డంకులగు ప్రయోగములే దుష్టములని సహృదయుల యాశయము. రసతస్మయములగు కవు లచ్చటచ్చట వ్యాకరణశృంఖలలఁ ద్రెంచుకొని స్వేచ్ఛావిహార మొనర్చుట వాఙ్మయప్రపంచ మున గలదు.

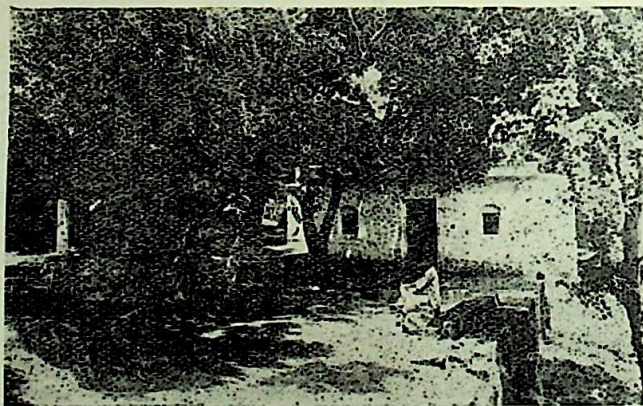
ఆంధ్రమున కన్నివిషయములందునుఁ బ్రత్యేకత కలుగవలెనను వాంఛ యిప్పు డిప్పుడే యాంధ్రులహృదయభూమి నంకురించు చున్నది. అనేకులగువిద్వాంసు లీవిషయమున నుపన్యాసము లిచ్చుచున్నారు; కాని యవి క్రియారూపముఁ దాల్చుట యరుదుగనున్నది. ఆట్టి ప్రత్యేకతాభిమానులు రచించుగ్రంథ ములుకూడ సంస్కృతపదభూయిష్టములై ప్రత్యయమాత్రప్రత్యేకతనే యాంధ్రమునకు గూర్చుచున్నవి. తెలుఁగుబాసకు సంపూర్ణ ముగఁ బ్రత్యేకత కలుగవలెనన్న “మధుకత” వంటిగ్రంథములు-సర్వజనవేద్యములు, భావ విలసితములు, లలితాంధ్రపదగుంభితములు- ఎన్నియేసె కావలసియున్నవి. సహృదయులు,

పండితులు సగునాంధ్రులిట్టి గ్రంథములను రచించి భాషకు వన్నెగూర్చుటకై సర్వవిధముల సత్వరముగఁ బ్రయత్న మొనరించుట ఆవశ్యకము.

ఈమధ్యకత సదుపదేశకము; నీతిదాయకము; ఉత్సాహభివర్ధకము; భావవిసితము; ముఖ్యముగ సులలితాంధ్రపదగ్రథితము. దీనిని పఠించినచోఁ బలువిధములగు మనోభావములు ద్రిక్తములై కార్యసాధనమునఁ బట్టుదలను అంతకంటె నెక్కువగ తేనియలొల్కు తెనుఁగునుడికారపు సొంపును గుర్తించుటలో మిగుల

బీదపడియున్న నేటివిద్యాధుల మాంధ్రభాషాజ్ఞానసంపదను వృద్ధిపఱుపఁగలవు కావున నీగ్రంథము స్కూలుపై నలుతరగతికి అవశ్య పఠనీయ గ్రంథముగ నిర్ణయింపఁబడవలసి యున్నది.

శ్రీ శర్మగారిట్టిగ్రంథములను పెక్కింటిని రచించి పలువురికు మార్గదర్శకులై సంస్కృత వాఙ్మయభూయిష్టమైనామమాత్రముగ మిగిలి యున్న ఆంధ్రవాఙ్మయమునకు జీవమును, జవమును సమకూర్చి ప్రత్యేకతను సంపాదించుట గాక !

చంపకదేవి యాలయము, కుత్తాలము

—యస్. శంకరసుబ్రహ్మణ్యము.

ప్రేమపాశం

(అనువృత్తము)

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

మూడోరంగం

[నూతి పెరట్లో రాచపుసిరిచెట్టుకింద ప్రకాశం హనునివుంటాడు. కాంతమ్మ సుంచునివుంటుంది.]

కాంతమ్మ—గడుసుదికనక రత్నమ్మవోదిన కదిపి వెళ్లిపోయింది. చాలా ఆశగానేవుంది.

ప్రకాశం—ఆశ్చర్యమా అక్కయ్యగారూ? అయిదుయకరాలధూమి, పైగా యకరం నారింజతోట, యకరం కొబ్బరితోట, యకరం నిమ్మతోట, సందుకు పెట్టిలాంటిమేడ. పిల్ల చక్కనిచుక్క. యేంబోటూ?

కాంతమ్మ—అన్నీవున్నాయి. ఆకుహారాజే గొంతుకోక్కారూ. ధూమ్మిద యేదీవుండిపోదండీ. అన్నీ అయిపోతాయి. బంగారం పెళ్లి అగుదు. ఆవేశ కవరో దానికి తగినవాడు—తగినా తగకపోయినా ఘటనవున్నాడు—

ప్రకాశం—ఎవరిఅదృష్టం బాగుందో చెప్పలేము. రత్నమ్మగారు సరేకదా? కోబమ్మగారు మొదటే బేరం మొదలుపెట్టిందాయో. ఆర్యాపురంలో వొక బట్టలవర్తకుడు ఆశహాపించాడు మొన్న.

కాంతమ్మ—యెవరికిచ్చినా చిట్టితల్లిని విడిచి వుండలేనండీ అన్నయ్యగారూ!

ప్రకాశం—ఎందుకువుండాలి అసలూ. అల్లుణ్ణి యింటోకే తెచ్చుకోవచ్చు.

కాంతమ్మ—అదే చూస్తున్నానండీ.

ప్రకాశం—మీవుద్దేశం యేమిటి అక్కయ్యగారూ?

కాంతమ్మ—యిప్పటికేమీలేదు. నాకాధ్యానమే నిలవడం లేదూ. ప్రపంచకం యేమీ తెలవడం లేదండీ.

ప్రకాశం—ఆశ్చర్యమా అమ్మా? కాని బంగారానికి యీడువచ్చింది. ఇక ఆపడానికివల్లకాదు.

కాంతమ్మ—పెనిమిటిపోవడమూ, మాకురు పెళ్లినీ. చూశారా అన్నయ్యగారూ? ఎలాగాభరించడం?

ప్రకాశం—గోరుచుట్టుమీద రోకలిపోతున్నట్లు—యేంచెయ్యగలగూ? అనుభవించడంతప్ప వేరేదారి లేదు.

(అప్పుడు బంగారమ్మవస్తుంది)

బంగారమ్మ—నెంకమ్మత్తగారు భోజనంచేసి దాకా విడిచిపెట్టారుకారు. ఈపూట యిక ఆక్కలేదే అమ్మా!

కాంతమ్మ—పోనీలేఅమ్మా! ఒదిన నువ్వంటే ప్రాణంయిస్తుంది. అన్నయ్యగారిసంగతి చెప్పనే అక్కలేదూ.

ప్రకాశం—ఇబారాకోడలా!

కాంతమ్మ—మామయ్యగారికిగ్గిర హుచో అమ్మా!

బంగారమ్మ—ఎందుకండీ మామయ్యగారూ? (అంటూ ప్రకాశందగ్గిర హుచుంటుంది.)

ప్రకాశం—మీరాయదుబావ తెచ్చిన మితాయి అంతా లిసేశావా, కొంచెంవుంచావా?

బంగారమ్మ—బాగుందికాదండీ. బ్రాహ్మణ దుకాణంలోది కాదుబ. నిలవసరుకులా వుంది. చూస్తారా?

ప్రకాశం—అంటే?

బంగారమ్మ—పుచ్చుకుంటారా?

ప్రకాశం—బాగుంటే పెట్టకపోదువు.

బంగారమ్మ — పెట్టకపోదానికి బాగుండడం యేదీ? నాకరకం చూశాడు రాయడుబావ: కాక పోయినా బజారునుంచి తెచ్చింది తింటారు కామోసు మీరు.

ప్రకాశం — మితాయికేం గానీ; రాయడుబావ బాగున్నాడా కోడలా?

కాంతమ్మ — రాయడుబావ బాగున్నాడా, వెంకన్నబావ బాగున్నాడా తల్లీ?

బంగారమ్మ — నాల్గిద్దర్నీ అడిగావేం?

కాంతమ్మ — అవో జట్టూ. వెంకన్న పోకుండులు తెచ్చాడు. రాయడు మితాయి తెచ్చాడు.

ప్రకాశం — ఇంకాయెవరున్నారూ అడగడానికి?

బంగారమ్మ — యెవరేనా వుంటారు.

ప్రకాశం — అడిగినవాళ్ల సంగతి చెప్పమంటే యెవరో వున్నారంటావేం?

కాంతమ్మ — అడిగినదానికి జనాబు చెప్పతల్లీ!

బంగారమ్మ — యిద్దరికీ తేడావుంది.

ప్రకాశం — ఏమిటి?

కాంతమ్మ — నూతల్లి చాలామారం ఆలోచిస్తుండండి. సరిగ్గా చెప్పవూ.

బంగారమ్మ — మట్టి బెడ్డవొకటి, గాజుపూస వొకటి.

ప్రకాశం — అంటే?

బంగారమ్మ — కొండుముచ్చవొకటి, పండుకోతి వొకటి.

ప్రకాశం — అసలే తెలవలేదు.

బంగారమ్మ — గాడిదవొకటి, గుడ్డివొకటి.

కాంతమ్మ — అదేమిటి తల్లీ? తెనిగించి చెప్పవూ.

బంగారమ్మ — ఏం వుందని చెప్పమంటావే? ఏనుగు వొకటి, ఏనుగు వొకటి.

ప్రకాశం — ఏనుగు నుంచి దేకదూ?

బంగారమ్మ — సింహందగ్గర యేనుగు తీసికట్టు కాదుంటే మామయ్య గారూ?

ప్రకాశం — సింహం యెవరూ?

బంగారమ్మ — మీరిద్దర్నీ అడిగారు మం.

కాంతమ్మ — దొరకడు మా అమ్మ.

ప్రకాశం — ఇప్పుడు ఉడుకుతున్నాను. సింహం యెవరో చెప్పు.

బంగారమ్మ — ఎందుకో సమాచేస్తుంది.

కాంతమ్మ — రాయడుబావని పెళ్లాడతావా తల్లీ?

ప్రకాశం — పోనీ, వెంకన్న బావనో?

బంగారమ్మ — (చురచురచూస్తూ కళ్లల్లో నీళ్లు పెట్టుకుంటుంది.)

ప్రకాశం — అదేమిటి బంగారం? కోపం వచ్చిందా? యేం?

బంగారమ్మ — నాకర్థం (దుఃఖిస్తుంది.)

కాంతమ్మ — అడిగింది యిష్టమోకాదో చెప్పాలి గాని యేడుస్తారో తల్లీ? ఇల్లారా అమ్మ!

(తెరలో: 'బంగారం! తలుపు')

బంగారమ్మ — మా పేరుభట్టుబావతో చెబుతా నుండండి. (కళ్లు నులుముకుంటూ వెళ్లిపోతుంది.)

కాంతమ్మ — చూశారా అన్నయ్యగారూ?

ప్రకాశం — నాదేతల్లా. అందమూ చందమూ, కష్టమూ సుఖమూ, మంచీచెడ్డా తెలిసినప్పిల్ల. తార తమ్మం బాగాకనిపెట్టింది. వెంకన్న ఏనుగు, రాయడు యేనుగునా? పైగా సింహం వుందా? అతగాడెవరూ? కనిపెట్టారా అక్కయ్యగారూ?

కాంతమ్మ — పేరుభట్టేనండీ.

ప్రకాశం — అవునవును. సందేహం లేదు. మనం చేసిన సేరం అతనితో చెబుతుంది. యెంతటి ప్రమైన ఆఘాతమూ? అక్కయ్యగారూ! కోడలు చూపు మంచిచోటే పడింది. సుఖమడతంది.

కాంతమ్మ—ఏమంటారన్నయ్యగారూ?

ప్రకాశం—అలా చించవద్దు.

కాంతమ్మ—మీరేదిమా? నామా నాబిడ్డకినీ.

ప్రకాశం—అంటిరికీదిక్కు భగవంతుడున్నాడు. మరోసమృద్ధం చూడవద్దు.

కాంతమ్మ—మీయిష్టం.

ప్రకాశం—వాళ్ల సంభాషణ వినాలి.

కాంతమ్మ—పదండి.

(ఇద్దరూ వెళతారు)

నాలుగోరంగం

[బంగారమ్మ తలుపుతీస్తుంది శేరుభట్టు లోపలికి వస్తాడు.]

శేరుభట్టు—మొగం అలావుండే? ఏంబంగారం అలావున్నావే?

బంగారమ్మ—(మొగమువంచుకుని దుఃఖిస్తుంది)

శేరుభట్టు—అనేమిటిబంగారం? (ఆమెని పొదివిపట్టుకొని అక్కడవున్న బల్లమీదపూచుని ఆమెని కాళ్లలో యిరికించుకొని ముంచుకు దువ్వతూ) ఊరుకో. యెందుకేడుస్తావు?

బంగారమ్మ—(మరింత దుఃఖిస్తుంది.)

శేరుభట్టు—చూహా! ఇంతదుఃఖం యెందుకు వచ్చిందీ? ఎవరేంచేశారూ?

బంగారమ్మ—ను అమ్మ, ప్రకాశంమామయ్య గారూ—

శేరుభట్టు—ఏంచేశారూ?

బంగారమ్మ—మా అమ్మ రాయణ్ణి పెళ్లాడతావా అంది. వెంకన్నని పెళ్లాడతావా అన్నారు మామయ్య గారు.

శేరుభట్టు—అయితే?

బంగారమ్మ—నీకువువచ్చింది.

శేరుభట్టు—వారలా అడిగి లే ఆడతాననో, ఆడననో కచ్చితంగా చెప్పేయ్యాలిగాని యేడవడం యెందుమా?

బంగారమ్మ—నన్ను వెంకణ్ణి పెళ్లాడమంటారా?

శేరుభట్టు—అంటే?

బంగారమ్మ—ఛా! వెంకన్న చచ్చుపెద్దమ్మ. రాయడు—మొగంనిండా స్ఫోటకంమచ్చలూ వాడూ గంటేసిన తిరగటిరాయిలాగ యెంబానన్నాడూ?

శేరుభట్టు—నాక్కర్లేదని చెప్ప లేకపోయావాయిష్టం లేకపోతే?

బంగారమ్మ—వాళ్లకి తెలవగూడదూ?

శేరుభట్టు—వేళాకోళాని కన్నా రేమా.

బంగారమ్మ—ఇలాంటిదా వేళాకోళం అంటేను?

శేరుభట్టు—(స్వగతం) బంగారాని కిష్టంలేదు కనక మనకి వెంకన్న పోటీగాని, రాయడుపోటీగాని వుండకపోవచ్చు. అయితే వాళ్ల పోటీ లేకపోలేమాత్రం నామీద యిష్టంకలగవద్దా?...ఇదంతా యిష్టం లోనే జమఅవుతుందా?...ఒక బెంగ తీరింది. చివరికి అన్ని బెంగలూ ఇలాగే తీరిపోగూడదూ?

బంగారమ్మ—బావోయి! వోమాటు వెంకన్న నన్ను పెళ్లాడతానంటూ (నవ్వుతూ) పోకుండా—

శేరుభట్టు—ఏంచేశామా?

బంగారమ్మ—పోకుండలు (నవ్వి) నాకోసమే తెచ్చాట్ట. హిసిహి. అవ్వేమిటిబావా?

శేరుభట్టు—అది పూర్వకాలపు పిండివంట. ఇప్పుడది తీసికట్టు. అప్పుడు నువ్వేంచేశావా?

బంగారమ్మ—“పో అవతలికి. ఇంకానుంచుంటావే” అన్నాను.

శేరుభట్టు—తప్పుగామా?

బంగారమ్మ—లేకపోతే నన్ను పెళ్లాడతానంటాడే? చెయ్యి పట్టుకోపోయాడుమాడానూ.

కంయమనేటప్పటికి అడిలి బేజారై పోయాడు. వాడికి కాళ్లుకడుక్కొడానికి నీళ్లుమాడా యివ్వాలిటనేను.

పేరుభట్టు—పాపం ఆఁనివచ్చాడు కామోసు, యివ్వలేకపోయావా?

బంగారమ్మ—వస్తాడు, వస్తాడు. సిగ్గులేకపోలే సరీ.

పేరుభట్టు—సిగ్గుదుమా బంగారం?

బంగారమ్మ—మాయింటో దానీదాని మాకు రేనా వాణ్ణి పెళ్లాడను.

పేరుభట్టు—రాయణ్ణో?

బంగారమ్మ—వూరుకోబావా! మళ్ళీ అడిగా వంటే నాకు కోపంవస్తుంది. మామయ్యగారితో యివాళ మాట్లాడను. ఇవాళరాత్రి మాఅమ్మదగ్గర పడుకోను.

పేరుభట్టు—(ముక్కుమీద నేలుపెట్టుకొని) యెంతతప్పు? నువ్వలా చెయ్యవచ్చునా?

బంగారమ్మ—నన్నలాఅనడమేం?

పేరుభట్టు—వారికి నీమీదకోపమా?

బంగారమ్మ—కోపంకాదు. నిజమే. వేళాకోళం అయితేమాత్రం అలాగాచెయ్యడం?

పేరుభట్టు—నువ్వలా పంతుంపట్టుకుని మాచో మాడుదు.

బంగారమ్మ—యివాళ అస్తమానామానేసి, రేపు పొద్దున్న చీకటితోపేవెల్లి దణ్ణంపెట్టి, యెప్పుమా అలా అనవద్దని మాట్లాడతానురే.

పేరుభట్టు—నువ్వు నేనుచెప్పినమాట విన్నదేదీ యిందులో?

బంగారమ్మ—వూరుకుందూ బావా నువ్వు.

పేరుభట్టు—నాతో మాట్లాడంకూడా మానేస్తావాయేమిటి?

బంగారమ్మ—అమ్మ-బాబో! నిన్ను చూడక పోతే నేవుండలేనూ.

పేరుభట్టు—హాయిహాయి! (గుచ్చికాగిలించుకొని) దయవుండకనక. అయితే నామాటవినవూ?

బంగారమ్మ—యింతపట్టు పడుతున్నావేమిటి బావా యివాళా?

పేరుభట్టు—తప్పుకాదూ?

బంగారమ్మ—(చిరునవ్వుతో) పట్టుపట్టుడమేనా?

పేరుభట్టు—అవును. మాట్లాడనని.

బంగారమ్మ—అదాలమ్మా? ఓహో!

పేరుభట్టు—యిలాచూడూ.

బంగారమ్మ—యేం? (చూస్తుంది)

పేరుభట్టు—మాబంగారం నామాటనింటుంది.

తీసెయ్యదు. ఆనీగిని అలాచెప్పుకుంటున్నారు.

బంగారమ్మ—వాళ్ల బంగారం వొక్కొక్కప్పుడు వాళ్ల పేరుభట్టుబావమాట వినకపోవడంకూడా వుందని ఆర్యాపురంలో చెప్పుకుంటున్నారూ బావోయి!

పేరుభట్టు—చూశావా? పోనీ.

బంగారమ్మ—ఆ. పోనీ. పోనీ. మాట్లాడతానురేబావా! ఏం?

పేరుభట్టు—నువ్వు నాకు నచ్చినదానవు. మీ అమ్మ నువ్వు మాట్లాడకపోతే అన్నంటింటుందా? పచ్చిమంచినీళ్లేనా తాగుతుందా? ప్రకాశంగారు యెన్ని విధాల కనిపెడుతున్నారూ? ఆయనతో మాట్లాడక పోతే కృతఘ్నులకామా?

బంగారమ్మ—మాట్లాడతానన్నాను కాదూ? ఈదండకంఅంతా యెందుమా యింకా?

పేరుభట్టు—అయితేసరే, నేను స్నానంచేసి వస్తా నింటోకివడ.

బంగారమ్మ—నూతిదగ్గర చెయ్యిబావా? నేను నీళ్లుతోడతానురే.

పేరుభట్టు—నువ్వు నీళ్లుతోడితే నీచేతులు లాగుతాయి బంగారం!

బంగారమ్మ — నీకుతోడిలే యెంతోబాగుంటుందిబావా! ఎన్ని నీళ్లనా తోడెయ్యగలను యిం చక్కమరిలే. సబ్బుతెస్తాను పద నూతివగ్గిరికి.

పేరుభట్టు — నువ్వువచ్చిదాకా నేను నీళ్లు తోడుతూవుంటాను. ఏం?

బంగారమ్మ — నేనొప్పుకోను, నేనే తోడతాను. నీళ్లుతోడాకే సబ్బుతెస్తాను. రా. (చెయ్యి పట్టుకుంటుంది.)

పేరుభట్టు — తోడుకోనులే, సబ్బుపట్టుకురా.

బంగారమ్మ — (చెయ్యినిడిచిపెట్టి, రెండడుగులు వేసి) తోడుకున్నావంటే నేను వొప్పుకోనుసుమా, నన్ను చంపుకుతిన్నట్లే. వొట్టుపెట్టినా?

పేరుభట్టు — దీనిపేరేమిటో?

బంగారమ్మ — మరినువ్వు తోడుకుంటానడమేం? (వెళ్లిపోతుంది.)

పేరుభట్టు — (నొక్కావిప్పుతూ) బంగారం భావం యేమిటి? నేను భ్రాంతిపడుతున్నానా? నా దగ్గర యేంవిశేషంవుందీ?.....చివరికేమయినా పెందలాడి అటోయి రో కేలిపోలే బాగుండును. (వెళ్లిపోతాడు.)

(అప్పుడు కాంతమ్మ, ప్రకాశమూ వస్తారు)

ప్రకాశం — యెంతకోపంవచ్చిందీ కోడలికి?

కాంతమ్మ — యేమీ యెరగనిపిల్ల. మరోలాగ అనుకోకండి అన్నయ్యగారూ!

ప్రకాశం — అనుకోడంయెందుకూ? నేనన్నది తప్పునాటే.

కాంతమ్మ — (చేతులుజోడించి) తండ్రిలేని పిల్ల. తప్పుపట్టుకోకం డన్నయ్యగారూ!

ప్రకాశం — అదేమిటక్కయ్యగారూ? ఇం దుహితవుకి యేంవుందీ? నేనే మాట్లాడిస్తాను ముందు.

(అప్పుడు సబ్బుపెట్టెపట్టుకొని బంగారమ్మ వడిగావస్తుంది)

బంగారమ్మ — పదబావా! (మాసి) నాబావ యేడండీ మామయ్యగారూ?

ప్రకాశం — నేను చూడలేదమ్మా.

బంగారమ్మ — యేమేఅమ్మా?

కాంతమ్మ — నూతికి వెళ్లాడుతల్లీ!

బంగారమ్మ — నీళ్లుతోడుకుంటున్నాడు కామాను. అలాచేస్తే యెరగమా? (వెళ్లిపోతుంది.)

కాంతమ్మ — బిడ్డ తప్పుదిద్దుకుంది. తమించాలి మీరు.

ప్రకాశం — అలాఅనకూడదు మీరు. బంగారం తుణతుణమూ నన్నోడించేస్తోంది. ఏమీ సమాధానం చెప్పలేకుండావున్నాను. నాకు చాలా ఆనందంగా వుంది.

కాంతమ్మ — ఆకీర్వదించండి.

ప్రకాశం — అవశ్యమానూ. మరి బజారులో పనివుంది వెళ్లివస్తాను.

కాంతమ్మ — వెళ్లిరండన్నయ్యగారూ!

ప్రకాశం — భోజనంచేసి మళ్లీ కనపడతాను లేండి. (వెళ్లిపోతాడు.)

కాంతమ్మ — (స్వగతం) చిట్టితల్లి వరస యిలా వుంది. (దుఃఖంతో) తండ్రిలేనిపిల్ల అయిపోయింది.

(తెరదించాలి)

అయిదోరంగం

[హాలులో బీరువాపక్కన బంగారమ్మ కూచుని వుంటుంది. గుమ్మంయొక్కీ మూటిగామాస్తూ లోపలి తలుపుకేసి నల్లేవారికి ఆమెకనపడదు.]

బంగారమ్మ — పాపం నిన్నరాత్రెల్లా కష్టపెట్టాను బావని. మొదట బద్ధకించాడు; గాని చివరికి మూడుకాలాలూ ఫిడేలుమీద అలవాటయిదాకా నేర్పాడు పాపం. క్రిరాగంవర్తం మాబాగావుంది. ఇది బావపాడిలే మరిబాగుంటుంది. అతను ఫిడేలు మీదవాయిస్తే — వూరికే పాకిపోతుంది. బావ యెంత

మంచివాడూ? నాకోసం యెంత కష్టపడుతున్నాడూ? వారాలు చేసుకుంటాడు; కాని యెన్నివిధాల బతిమాలినా—తనీ యెదర బతిమాలతాడుమాడను. స్నేహితులూ, పుద్యోగస్థులూ, భాగ్యవంతులూ పిలిచి భోజనం పెడుతూవుంటే కాళ్లతో తన్నేసుకోడంకానయితే మంచిదికాదు. నిజమే. అయితే కల్లీబాల్లీమంటూ కబుర్లుచెప్పుకుంటూ అతనిదగ్గరమాచుని తిండామంటే నాకు యోగంలేకుండావుంది. ఎప్పుడో వొకమాటు యీమాట నోరుజారి అనేటప్పటికి లడ్డూ, హల్వా, మైసూరుసామా, బానండ్లీ, జహంగీరూ—యిలాంటివి తెచ్చి, వాళ్ళోహువా?పెట్టుకుని “మరితినూ, కభుర్లు చెప్పు” అంటూ కవింఛడం మొదలుపెట్టాడు. యెంతమంచివాడమ్మో బావా? పాటపాడేటప్పుడు ఆ కళ్లు తిప్పుకుంటూవుంటే, ఆకంఠం ఖింగుమనిమోగుతూవుంటే, ఆకథలు చెబుతూవుంటే—బావని విడిచివుండడంకష్టమే.

(అప్పుడు పేరుభట్టు వొకకండువాలచావు పట్టుకొనివస్తాడు.)

బంగారమ్మ—(స్వగతం) అడుగోబావ. కాస్తేపుమాట్లాడకుండా మాచుంటాను. నీంచేస్తాడో చూద్దాం. ఆకొత్తబట్టయేమిటి?

పేరుభట్టు—(స్వగతం) ఇంకాభోజనాలు కామోసు. తలుచుకోండి యివాళ యీవిందునాకు. కండువాలచావు చాలామంచిది. (చూసి) నేలకండువాలా యేమిటి? ఆఅడావడిలో చూడలేదూ తిన్నగాను. భేష్! బంగారానికి వల్లెవాటునేసుకోడానికి మహా బాగుంటాయి! ఇవాళ రథసప్తమికనక యీపండుక్కిమాడా యేదో కొత్తవస్తు విచ్చిపట్టవుతుంది. బాగానేకుదిరిందివదకం.....ఇచ్చిందాకా తోచమా. పిలిస్తే తొరగానేనా అన్నంతినివస్తుంది. (తంపు నెమ్మదిగా తట్టి) బంగారం!

బంగారమ్మ—(స్వగతం) అప్పుడే పలగూడదు.

పేరుభట్టు—(మల్లీతట్టి) ఓరత్నమాణిక్యం!

బంగారమ్మ—(స్వగతం) ఇంకా యేమంటాడో అననీ. ఏదోతెచ్చాడు. అందుకోసమే యీతొందర.

పేరుభట్టు—ఓవెండీ!

బంగారమ్మ—(స్వగతం) చివరికి తగ్గరానీ, సీసంఅనీ అంటాడేమో కొంపతీనీ.

పేరుభట్టు—(మల్లీతట్టి) మామయ్యహతురా!

బంగారమ్మ—(స్వగతం) మాచ్చేకాదు ఇంకా యేమంటాడో?

పేరుభట్టు—(మల్లీతట్టి) మరదలా!

బంగారమ్మ—(స్వగతం) యిదీ బాగానేవుంది.

పేరుభట్టు—యింకోపున్నట్టా, తేనెట్టా?

బంగారమ్మ—(స్వగతం) చెప్పకోచూస్తానూ.

పేరుభట్టు—బావమరిదీ!

బంగారమ్మ—(స్వగతం) ఇది మరీబాగుంది. ఇకపలికేస్తాను. పాపం బావకి గొంతుకు నెప్పిపెడుతుంది.... పోనీ, యింకాస్తనేపు చూస్తాను.

పేరుభట్టు—ఓరేబావా!

బంగారమ్మ—(స్వగతం) ముద్దిమసుపేర్లాపెడుతున్నాడు పాపం. ఇంకోమాటుమాడా చూస్తాను. పోనీ పలికేస్తే? ఉండుడం కష్టంగా వుంది.....ఇంకా యెంతచక్కనిపేర్లు పెడతాడో పెట్టనీ.

పేరుభట్టు—వోనంగీతపాటకురాలా!

బంగారమ్మ—(స్వగతం) తనకంటేనా?

(తెరలో)

వాకిట్లో లేదుపోయి?

పేరుభట్టు—లేదుతా!

(తెరలో)

చూడ్కోవుండేమో యింకోమాటుపిలు. లేకపోతే నేను చూపివస్తానుండు.

పేరుభట్టు—(మల్లీతలుపుతట్టి) బంగారంపంతులుగారూ!

బంగారమ్మ—(తటాకునలేచివచ్చి) యెందు కండీ పేరుభట్టు కాస్తుంటావా!

పేరుభట్టు—ఇందాకణ్ణంబీ యెక్కడున్నావు చీలిపిల్లా?

బంగారమ్మ—అప్పుడే చత్వారంవచ్చిందా యేమిటి పెంకిపిల్లాడా?

పేరుభట్టు—ఏంచేస్తున్నావు మరి పలకకుండానా?

బంగారమ్మ—(ఎదటికివచ్చి రెండుచేతులూపట్టుకొని) నువ్వేంచేస్తావో చూద్దామని వూరుకున్నాను బావా! నుట్టుకిపడి వూరుకున్నానుగాని మహాకష్టం అయిందినుమా! అదేమిటిబావా?

పేరుభట్టు—నీకోసమే తెచ్చాను యీకండువాల చావు. వల్లెవాటు వేసుకోడానికి బాగుంటాయేమో చూసా.

బంగారమ్మ—(పుచ్చుకొనిచూస్తూ) నిశ్చేపంలా వున్నాయి; కాని యెప్పుడూ యేమిలేవద్దంటే యెందుకు తెచ్చావుబావా?

పేరుభట్టు—కొన్నానా యేమిటి?

బంగారమ్మ—మరెలా వచ్చాయమ్మా?

పేరుభట్టు—ఆవిధిని వొకస్నేడరుగారి కొడుక్కి పెళ్లి. ఇనాళ జామార్లుకట్టుకున్నారు. అవతలాస్నేడరు గారే, యవతలాస్నేడరుగారే. ఇద్దరికీ నామీద అభిమానమే. వీరు మాడా తీసుకువెళ్లారు. వారు ఆదరించి బహుమతీ యిచ్చారు.

బంగారమ్మ — నువ్వు నాకు బహుమతీ చేస్తున్నావు.

పేరుభట్టు—నువ్వు పరీక్ష చేస్తున్నావు.

బంగారమ్మ—నాకోసం అస్తమానూ డబ్బు ఖర్చుపెడుతూ వుంటే చెయ్యనాయేమిటి?

పేరుభట్టు—చేస్తే చేశావుగానీ, వల్లెవాటు వేసుకురా ముందూ.

బంగారమ్మ—వేసుకుంటానుగాని అప్పెల్లిలో నువ్వేంచేస్తావు బావా? అడప్పెల్లివారిలో చేరుతావా, మొగప్పెల్లివారిలో మాడతావా?

పేరుభట్టు—రెండువేపులా పెద్దనే నేనూ. అయితే: నాప్పెల్లిలో నువ్వేంచేస్తావో చెప్పుచూద్దాం.

బంగారమ్మ—నేనా—నేనా—మరీ—మరీ—

పేరుభట్టు—తొరగాలేల్చా.

(తెరలో)

నీలోమాడా పెళ్లిపీటమీద మాచుంటుంది.

(సరిగ్గా యీసమయంలో ప్రకాశంవస్తాడు. బంగారమ్మ చెయ్యివిడిపించుకొని యింట్లోకివెళ్లిపోతుంది.)

ప్రకాశం—ఏంచేస్తావు కోడలా? నుంవో—వెళ్లిపోతావేం?

పేరుభట్టు—ఎంతమంచిమాటా? ఎన్నాళ్ళకి వినపడింది? ఎంత అనుగ్రహించచ్చిందీ అల్లకిప్పటికీ? చాలు నాకిది. నేను పుణ్యమేచేసుకున్నాను. నాబంగారం నాకు తక్కింది.

(అప్పుడు కాంతమ్మ బంగారమ్మని చెయ్యిపట్టుకు తీసుకువస్తుంది.)

కాంతమ్మ—అంతస్సిగ్గెందుకే? బావకొల్తవాడా యేమిటినీకు? ఇందాకటిదాకా యెలాంటిబావో యిప్పుడుమాత్రం అలాంటి బావకామా పేరుభట్టు నీకు? “పేరు” అనివొకమాటూ, “భట్టు” అనివొకమాటూ, “నీపేరు భట్టు” అని యింకోమాటూ, “మాబావపేరు భట్టు” అనిమరోమాటూ, “భట్టుపేరు బావా” అని యింకోకమాటూ—యీలాగ చెప్పులుపట్టుకుని ఆడించేదానవు కాదుటే, ఇప్పుడు సిగ్గుపడతావా? సమయానికి పిలిచినట్టు మామయ్యగారుమాడా వచ్చారు దణ్ణం పెట్టమ్మా! (అని అతనిదగ్గరికితీసుకువెళ్లి) ఇలాఅన్నానన్నయ్యగారూ! నావిడ్డ అతనికి తగిందికాదు గానీ—

ప్రకాశం—చాలా మంచిపనిచేశారండీ అక్కయ్యగారూ! వరుడికితగినవధువూ, వధువుకితగిన వరుడూనూ. ఇకతాపాతా—?

శేరుభట్టు—అది నేను సందేహించవలసిన విషయం. ఎటుమాసి నా బంగారానికి నేను తగను—కానీ—

ప్రకాశం—అక్కయ్యగారి మాటా మీమాటా గూడా నాకు లెక్కలేదు. ఏమంటే? మాకోడలి దివరకి వొకపినుగునీ, వొకయేనుగునీ యేరిపారేసింది ఇక యెక్కడో సింహంవుందిట. ఆసింహంయెవరో యిప్పుడు తేలాలి. ఏంకోడలా? యేమంటావు? సింహం—

కాంతమ్మ—(మందహాసంతో) చెప్పవేరల్లీ!

బంగారమ్మ—(తలవంచుకొని చిరునవ్వునవివృతమౌతూ) పూరుకుంటుంది.)

ప్రకాశం—చెబితేగాని నేను వొప్పుకోను. ఇది వరకి మాట్లాడితే నన్ను వోడించేస్తానన్నావు. యిప్పుడు—

కాంతమ్మ—తప్పుకాదుటే అలా పూరుకుంటావు? చెప్పమ్మా!

బంగారమ్మ—(అలాగే చిరునవ్వు నవ్వుతూ వొకమాట మొగంయెత్తి ప్రకాశానికి నమస్కారంచేసి మళ్ళీ తలవంచుకొంటుంది.)

ప్రకాశం—ఇందాకా మీఅమ్మగారు దణ్ణం పెట్టమన్నందు కిప్పుడైనా పెట్టావు. సంతోషమే. కాని చెప్పేదాకా నేను వొప్పుకోను.

కాంతమ్మ—పోనీ, చెప్పలేకపోతే చూపించు తల్లీ!

బంగారమ్మ—(చిరునవ్వుతో శేరుభట్టుకేసి చూసి మళ్ళీ తలవంచుకొంటుంది.)

ప్రకాశం—అన్నా! ఎంతదానవై నావుకోడలా? ఎక్కడ, యెప్పుడు నేర్చుకున్నావు ఈసిగ్గంతానూ? వెంకన్న బావని కంయిమని కసిరినప్పు డీసిగ్గంతా యేమై పోయిందీ?

కాంతమ్మ—అన్నయ్యగారూ! మీకు సమాధానం చెప్పగలదా నాబిడ్డా?

ప్రకాశం—ఇంతకంటే యేం చెప్పాలి? యెవరు చెప్పగలరూ? చాలామందిని చేశారు మీ రక్కయ్య

గారూ! ఈమాట వినడానికి నేను చాలాకోజులనుంచి యెదురుదూర్తున్నాను. శేరుభట్టుగారు మీయింటికి మొట్టమొదట భోజనానికి ఉండిపోయినరాత్రి బావగారూ నేనూ యీమాటే అనుకున్నాం. బావగారి పుద్దేశాన్ని మీరు అక్షరాలా నెరవేర్చారు.

కాంతమ్మ—ఆయనవుంటే యెంతఅందంగా వుండు నన్నయ్యగారూ యిప్పుడూ? బిడ్డ కెన్ని ముచ్చట్లు తీరును? అంత అదృష్టం నాకు లేందే తండ్రీ!

శేరుభట్టు—నామాట చెప్పండి బాబుగారూ! మావాళ్లకీ మామామయ్యగారికీ చాలాకోజులనుంచి మాటలేవు. నేను విజయనగరంలోనూ, అక్కడవుండి పోయాను కనక విరోధంతో సంబంధం లేకపోయినా— దూరదృష్టి లేకపోవడంచేత యీవూళ్లో వుండినా— బంగారం ఆవేశపిలవడం యిలాంటి అదృష్టం నాకు సంభవిస్తుందనడానికి సూచనకామోసు—

కాంతమ్మ—శేరుభట్టు పిలవగానే వస్తాడని మాకెంతమాత్రమూ నమ్మకంలేదు. తీరా పిలిస్తే చిన్న పుచ్చుకోవలసివస్తుందేమోనని బిడ్డని వద్దనికూడా మేం బోధించాం; కాని అది—

శేరుభట్టు—బంగారం పిలిచినప్పుడు గుమ్మం లోకి రావడానికి మొదట నాకు మొగం చెల్లిందికాదు, ఏమంటే? మొదట నేను పలకరించవలసినవాణ్ణి. అలా చెయ్యనందుకు సిగ్గుపడిపోయి తలపటాయించాను. మామయ్య నన్ను పిలిచి సిగ్గుపోగొట్టాడు కనక—యింతకీ అప్పుడు బంగారం నన్ను తానై పిలవడం వరంయిచ్చినట్లుంది.

ప్రకాశం—నిజంగా యీసంతోషం అంతా నాదీ. ఏమంటే? బంగారాన్ని పెళ్లాడ్డాని కనేకమంది పుట్టుతలూగుతున్నారు. కోటమ్మగారి మాటకేంగాని రత్నమ్మగారు తపస్సే చేస్తున్నారు. ఇంకా యిద్దరు ముగ్గురు నాన్నే పితులుగూడా పూగీసలాడుతున్నారు; గాని భగవంతుడు మీయిద్దరికీ ఘటనపూర్వకంగా లేదా అని నేను తహతహలాడిపోతున్నాను. ఇంకోపిల్ల మీకు

పనికిరాదు. ఇంకోపిల్లాడు బంగారానికి పనికిరాడు. మీదాంపర్యం దేవతలికిమాడా లోభంపుట్టించగలదు.

కాంతమ్మ—అన్నయ్యగారూ! మీబావగారి వృద్ధేశం నేను చాలామాట్లు గ్రహించాను. ఆయన యీ సంగతి నన్ను మనస్సులో పెట్టుకోమన్నారు. అయితే షేరుభట్టువొప్పుకుంటాడో వొప్పుకోడో—

షేరుభట్టు—బంగారాన్ని తిరస్కరించడంతం టే మానవత్వం లేదన్నమాట. హృదయంగలవాడెవరూ నీమాతుర్ని వద్దనలేదు. పైగా ఓసపాటివారి మర్యాదని గురించి, బావార్యాన్నిగురించి, సాంప్రదాయాన్ని గురించి యెవరికీ సందేహంపుట్టవు. బాబుగారూ! నిజంచెబుతున్నాను నేను. రాయశుకోసం మారలేమ్మ పిన్నీ, వెంకన్నకోసం మాకోబమ్మదొడ్డమ్మ చేసే ప్రయత్నాలు నేను చాలామాట్లు చూశాను. దాంతో నాకు మనస్సుమనస్సులో వుండటంలేదు. బంగారం యెక్కడ పైకిదాటిపోతుందోఅని నేను నిద్రాహారాలెర కుక్కండా తపించిపోతున్నాను.

కాంతమ్మ—నాయనా! ఏంచెప్పనూ? నేనేం చెప్పగలనూ? దిక్కులేనిపాళ్ల కిలాంటి కోరిక లుండ గూడదు. నిజంచేత తాహతుమాలినవరుసలు మంచివి కావుగాని—అయినా ఆశకి అంతమా తారతమ్యమూ తెలవదుకామా? కట్నా లివ్వలేను. కానుక లివ్వలేను. ముద్దుమరిపాలు తీర్చలేను. పండుగునాడు పప్పు అన్నమూ అయినా సరిగ్గాపెట్టలేను. నాపిల్లని నీ కిస్తున్నాను. అంపం లేకపోయినా, తెలివిలేటలు లేక పోయినా, మేనమామమాతరుగనక అభిమానించుకొని, నాచిట్టితల్లిని (బంగారమ్మచేతిని షేరుభట్టుచేతిలో వుంచి) అన్నయ్యగారూ! ఆకిరదించండి.

ప్రకాశం—సర్వేశ్వరుడు ఈమారసదంపతులికి సకలసంపదలూ సమహర్షుగాక. అక్కయ్యగారూ! ఈశుభసన్నివేశాన్ని యింతటూకీగా ముగించమాడదు. మీవొదిన్ని తీసుకువస్తాను. తాంబూలాలు యిప్పుడే అయిపోవాలి.

కాంతమ్మ—అలాగే చెయ్యండన్నయ్యగారూ! దన్నమాట.

షేరుభట్టు—అవకాశంవుంటే చెప్పండి బాబు గారూ! నాన్నేహితుల్ని పిలుచుకునివస్తాను. రెండు గంటలు వ్యవధివుంటే అన్నీ సక్రమంగా జరిగించ వచ్చు.

కాంతమ్మ—అలాగేచించండన్నయ్యగారూ!

ప్రకాశం—పంచాంగంచూసి చెబుతాను. (గోడ నున్న పంచాంగంతీసిచూసి) బాగుంది. సాయంత్రం ఆరున్నరగంటలవేళ అమృతఘడియలు వస్తాయి. అప్పుడు మహారత్నమాడా రాసివుంది. యీలోపుగా తర వాయిలన్నీ తీర్చుకోవచ్చు. షేరుభట్టుగారూ! మీరు వెళ్లి అడేదోచూడండి.

షేరుభట్టు—చిత్తం. (కాంతమ్మకి, ప్రకాశానికి పాదాభివందనంచేసి వెళ్లిపోతాడు.)

కాంతమ్మ—బజారుకివెళ్లి జామరుమాడా తెస్తారా అన్నయ్యగారూ?

ప్రకాశం—అలాగేతెస్తాను. ఈలోపుగా మీరు కోడలికి అభ్యంగనం చేయించండి. షేరుభట్టుగారికి మాయింటో చేయిస్తాను. మరి వెళ్లివస్తాను. (వెళ్లిపోతాడు)

కాంతమ్మ—గావేతల్లీ! (బంగారమ్మచెయ్యి పట్టుకొని యింటోకి తీసుకువెళుతుంది.)

ఆరోలంకం

మొదటిరంగం

[భద్రదయ్యబస. షేరుభట్టు రెండుచేతులతోటీ ద్వారబంధపుకమ్ములు పట్టుకొని యివతలే సంచుని వుంటాడు. భద్రదయ్య వొకకండువాకోసం రైలునంచి తిరగవేస్తావుంటాడు.]

భద్రదయ్య—ఆవేళ నువ్వు నన్ను కొట్టినంతగా సకలహంగామా చేశావు; కాని చివరికి నామాటే నిరు కయింది చూశావా?

షేరుభట్టు—నీకు పరేంగిలేజ్ఞానం యింతగా వుం

భద్రయ్య—ఇంకా వొప్పుకోవాయేమిటి?

శేరుభట్టు—ముమ్మాటికి వొప్పుకోను. నువ్వు అనేక ఆమాట అనడం చాలాతప్పు. అప్పుడు నాస్థితి యెంతనున్నితంగా వుండిందో యిప్పటికికూడా నీకు బోధపడలేదు. ఇక కట్టిపెట్టు ఆప్రస్తావన.

భద్రయ్య—నేను కట్టిపెట్టను. అప్పుడు నే నామాటే అనివుండకపోతే మీఆత్మకి బంగారాన్ని నీ కివ్వాలనే ఆలోచనే కలక్కపోవును. ఈసంగతి ను విప్పటికికూడా గ్రహించలేకపోయావు. (ఒకకండువా తీసుకొని రైలుసంచితాళం వేసేసి) అంతా నీప్రయోజ కత్వంవల్లనే నెరవేరుతోందని గర్విస్తున్నావుకాబోలు పాపం. వేమీలు చాలింను.

శేరుభట్టు—అంటే యీసమ్మంధం నువ్వే—

భద్రయ్య—నేనే కుదిర్చానని ఘంటాపథంగా చెప్పవచ్చు; చెప్పగలనుకూడాను. సందేహమేం?

శేరుభట్టు—సెబాస్! చాలా సంతోషించాను. ఆయితే యీకార్యంకూడా నువ్వేగట్టెక్కించి యీమాట కూడా తక్కించుకో.

భద్రయ్య—నువ్వలాకోరుతూవున్నపు డికీఆలోచనకూడా యెందుకూ? చూసుకో యెంతదర్జాగా— అంటే—

శేరుభట్టు—పబ్బుకూడా మాటతక్కిస్తినా—

భద్రయ్య—తక్కిస్తునా, తక్కించి చూపిస్తు నా?... ఎందుకూ? (కండువా జంధపెట్టుగా వేసుకొని సవరించుకొంటాడు.)

శేరుభట్టు—తక్కించినంత మాట అన్నావు. అంటేచాలు. ఈనాలుగుకోజులూ నాకూడా తిరిగిలివా వనూలయినసామ్మంతా నువ్వించినట్లే జను.

భద్రయ్య—అయితే, దానికి ఖర్చుపడ్డకూడా చెప్పు, అలావుంటుందో విందాం.

శేరుభట్టు—“దంపతుల వివాహ మహోత్సవ సమయమందు బహుశ్రీ—

భద్రయ్య—ఆ! ఆ! కొంచెం వుండు. (ఆలోచిస్తాడు)

శేరుభట్టు—పోనీ మహారాజశ్రీ—

భద్రయ్య—నీదీ రెండు కలుపూ.

శేరుభట్టు—బహుశ్రీ, మహారాజశ్రీ—

భద్రయ్య—పూరుకుంటావేం?

శేరుభట్టు — బహుశ్రీ, మహారాజశ్రీ, గ్రీయుత—

భద్రయ్య—(చెయ్యిబాడిస్తూ) బ-లే బ-లే!

శేరుభట్టు—వేమూరి భద్రయ్యఅనే భద్రాద్రి రామచంద్రశాస్త్రి పంతులు మహాశయుడుగారు వధువుకి కంఠాభరణం నిమిత్తమూ, వరుడికి హస్తాంగుళ్యాభరణం నిమిత్తమూ—

భద్రయ్య—నీం? మొత్తం చదివేసెయ్యుకోయ్!

శేరుభట్టు—అది నువ్వు లేల్పంచే.

భద్రయ్య—అయితే, యింతవరకూ వచ్చాక యిక చచ్చేందుకూ? నెయ్యిన్నూటపదహార్లు అనేసెయ్యి.

శేరుభట్టు—ఔదార్యం అంటే అలావుండాలి. నిజంగా చేతిలో డబ్బున్నవా డింగమాట ఆనగలడా?

భద్రయ్య—అనగలడా కాదు. ఎవరేనా అంటే కూడా వినగలడా? అను.

శేరుభట్టు—వహవా!.....పురాణధోరణిలో పడ్డాక సమయస్ఫూర్తి యెలా హెచ్చువుతోందో చూశావా?

భద్రయ్య — అదంతా నీచలవే. మరి నేను తయారూ.

శేరుభట్టు—నే నరుగే దిగాను.

(ఇద్దరూ గదిదాటి యివతలికి వస్తారు. భద్రయ్య గదికి తాళం వేసి శకునంచూస్తాడు.

శేరుభట్టు—చూడ నక్కర్లేదు. పూర్ణకుంభ ద్వయం!

భద్రయ్య—వా! నెత్తిమీదిబిండలు తొణ
క్కుండా మహాశివిగా నడుస్తున్నారోయి నాయడు
పిల్లలూ. జేబు నింపిందన్నమాటే యినాళ. చూస్తావేం.
అడుగువెయ్యి ముందుకి.

శేరుభట్టు—యశ్శివో నామరూపాభ్యాం—

భద్రయ్య—చూడేపి సర్వమంగళా.

శేరుభట్టు—తయో స్సంస్కరణా త్పుంసాం—

భద్రయ్య, శేరుభట్టున్ను — సర్వతో జయ
మంగళమ్.

(ఇద్దరూ నుమ్మందిగి వెళ్లిపోతారు)

రెండో రంగం

[కాంతమృయింట్లో శేరుభట్టు గది. జేబులో
పున్న చూట తీసి, విప్పి, అందులో ఉన్న రూపాయలు
చిక్కింట్లో పోస్తాడు.]

శేరుభట్టు—(స్వగతం, గర్వంతో) శేరుభ
ట్టుంటే రాజమహేంద్రవరంలో యింత గణ్యతఉందా?
మాడుకోజులపూట కీ నాలుగువందలయెనభైరూపా
యలు వసూలా? చెట్టు దులిపినట్లే. పాతికరూపాయలు
లిగామపడ్డా. యాభైలు సర్వసామాన్యం. పెద్దమెట్టు
నూటపదహార్లు. ఇంకో అయిదారువందలకి తక్కువ
వస్తాయా?.....సన్నాయి అలాగా, భోగంమేళం
అలాగా యేర్పాటుయిందా? భేష్! ఇంకేం? ఫరవా
లేదు. పెళ్లి సలక్షణంగానే జరుగుతుంది. (చిక్కిం
నూటుకేసులో వుంచి) అత్తకి నేను సంపాదిస్తున్నా
నని తెలుసు. కాని పరిమితి తెలవదు. ముందుముందు
నేను బాగా సంపాదించగలననీ, సంసారం లోటు
లేకుండా నిర్వహిస్తా ననీ అనుకొంటూనే వుంది; కాని
యిదివరకే బాగా జాగ్రత్తపడ్డా నని బాగా యెరుగదు.
మనప్రయోజకత్వం వొక్కచూటు ఆవిడికి చూపించాలి.
కనక పొట్టంపూడా పైకితీద్దాం. (ట్రంకుఅడుగునంచి
వొకపొట్టం తీసి తూచడం అభినయిస్తూ) మహాలక్ష్మీ!
తెల్లవారి నేచి రోజూ వొక్కచూటు మొక్కితే
యొక్కడికి వెళ్లి నా యింత అన్నం దొరుకుతుంది.

(రెండు చేతులతోటీ పట్టుకొని కళ్ల కద్దుకొని) బంగారం
యిప్పుటిదాకా బావ బాగా పాడతాడనీ, అందంగా
ఉంటాడనీ, సుఖపెడతాడనీ సంతోషిస్తునేఉంది.
అయినా ఆబావ వొట్టాట్టిబావ కాడని ఆమెకూడా
తెలియచెయ్యాలి. ఈపొట్టం చూసిందంటే ఆమె
పొంగిపోతుంది. (ఆపొట్టంపూడా నూటుకేసులో పెట్టి
మీటు నొక్కి, ట్రంకుతాళం వేసి నూటుకేసు పుచ్చు
కొని బయలుదేరతాడు.)

(హాలు, మేడమీదనుంచి వస్తూ బంగారం
పూడా శేరుభట్టులాగే అప్పడే హాలులో అడుగుపెట్టి,
శేరుభట్టుని చూసి సిగ్గుచేత నెనక్కి జంకుతుంది;
కాని శేరుభట్టు ఆమెని గభీమని రెక్కపట్టుకొని
బల్లదగ్గిరికి తీసుకువెళ్లి, నూటుకేసు బల్లమీద పెట్టి
ఆమెని కాళ్లతో పెనవేసి బల్లమీద హుచుంటాడు.
బంగారం విడిపించుకోడానికి ప్రయత్నిస్తూవుంటుంది.
కాని చాలా సున్నితంగానే పెనగలాడుతుంది.)

శేరుభట్టు—(ఆమెమొగంమీద మొగంపెట్టి)
ఏం? నీహ నాహ మాటలు లేవూ?

బంగారమ్మ—(తల వంచుకొంది. ఆనందం
మొగంఅంతా ఆవరించివుంది; కాని మాట్లాడుడు.)

శేరుభట్టు—(మెల్లిగా) ఇక్కడ యెవరూ
లేరులే. దూరాన్నంచేనా యెవరూ చూడ్డం లేదు.
ఇలాచూడూ. (గడ్డంకింద చెయ్యిపెట్టి మొగం పైకెత్తు
తాడు.)

బంగారమ్మ—(వెళ్లిపోడానికి చేసే ప్రయ
త్నాలు మానేస్తుంది. కదలదు; కాని కళ్లు మూసు
కుంటుంది.)

శేరుభట్టు—మొగం పైకెత్తితే కళ్లుమూసు
కుంటుం డేమిటో? (కళ్లమీదవూది) ఏం? ఈమాటు
ఏం చేస్తావూ?

బంగారమ్మ—(చూడదు. కదలదు.)

శేరుభట్టు—చక్కరిగిల్లి పెడితే యేం
చేస్తావూ? (పెడతాడు.)

బంగారమ్మ—(అతని చేతుల్లోనే యెగిరెగిరి పడుతూ గునుస్తూ) చూడవే అమ్మా!

శేరుభట్టు—మీ అమ్మ వచ్చి యేంచేస్తుందేమిటి నన్ను? బుద్ధిపూర్వకంగా నిన్ను మీ అమ్మే యిచ్చేసిందినాకు. ముసపటిలాగ నే నిక జంకుతా ననుకున్నావేమో? మాచెల్లెలి నప్పగించానంటే అది పెళ్లయి అత్తారింటికి వెళ్లిదాకా ముక్కునేలబెట్టి రానేస్తుంది. కనక యిలాచూడు. వోమాటు చూడు. ఏదీ? కొంచెం. ఇంకా కొంచెం. (మెల్లిగా మొగం పైకెత్తుతాడు.)

బంగారమ్మ—(మళ్ళీ బాగా కళ్లు చూసేసుకుంటుంది. నవ్వు వస్తోంది. కాని అణచుకొంటుంది. అయినా పెదిమెలు విడతాయి. దంతాలు కొంచెం కనపడతాయి.)

శేరుభట్టు—నవ్వుతోంది. వచ్చేస్తోంది. పెది మెలిచివరికి వచ్చేసిందిమాడనూ. దొంగా! అణచుకొంటున్నావా? ఏదీ? (గడ్డంపట్టుకొని బతిమాలుతూ) పైకి రానిచ్చెయ్యి. వొక్కమాటు. వొక్కక్షణం.

బంగారమ్మ — (మొగం వంచుకొంటుంది. అప్పుడు కాంతమ్మ వచ్చి మాట్లాడడండా నక్కుతూ లోగుమ్మంలో నుంచుంటుంది. శేరుభట్టు అది కనిపెడతాడు; కాని చూడనట్టే వుంటాడు.)

శేరుభట్టు—(బంగారమ్మ మొగం పైకెత్తుతూ) మామయ్యహతురవుగా మాత్రమే వున్నప్పుడు 'బావా, బావా' అంటూ యేమీ తోచనిచ్చేదానవుకాదు. పెళ్లయ్యాక యేంవొరగతోస్తావో కాని యిప్పుడు మాట్లాడం, చివరికి కళ్లతోచూడమే మానేశా వేంపుణ్యమే? శేరుకాకుండా పలుకే బంగారం అయిపోయిందేమిటే కుందనబొమ్మ!

కాంతమ్మ—జవాబు చెప్పవ్వా! తప్పుకామా? (బంగారమ్మ వులిక్కిపడుతుంది; కాని ఆలాగేనుంచుంటుంది)

శేరుభట్టు—చూశావా అత్తా నీమాతుర్నీ? క్షణంలో యెంత పెంకితనం వచ్చిందీ. దీనికి? ఇలా

అయితే కష్టమే. బతిమాలడం నాచేతకా దేమనుకున్నావోగానీ. చిలకలాగ కులుకుతూ, హంసలాగ తక్కుతూ, పావురంలాగ తారుతూ చలాకీగా వుంటే గాని నాకు పనికిరాదుమరి.

కాంతమ్మ—సిగ్గుపడకమ్మా! ముసపటి శేరుభట్టుబావేకదుటే? కొత్త యేంవచ్చిందీ. యిప్పుడూ? తిన్నగా కూచోతల్లి వొళ్లోను.

బంగారమ్మ—(పలకదు. కదలదు)

శేరుభట్టు—ఇలా కాదు ఉండవమ్మా అత్తా! ఇక వొట్టాట్టిమాటలు పనికిరావు కాబోలు నీమాతురికి. ఏదీ? ఆపెట్టి—పోనీ నన్నందుకోనియ్యా.

(శేరుభట్టు పెట్టి దగ్గిరికితీసుకొని తెరుస్తాడు. బంగారమ్మ వోరకంట చూస్తూ నుంచుంటుంది. కాంతమ్మ మహానందపడుతూవుంటుంది.)

శేరుభట్టు—అత్తా! నీకు చూపించడానికి నా దగ్గర యేమీ లేదు; గాని—అయినా పెళ్లన్నాక వూరికే కాదుకనక—

కాంతమ్మ—ఇప్పుడెందుకోయి? కాకపోయినా నాకు చూపించే దేమిటి?

శేరుభట్టు—అలాకాదు. ఇంటిదగ్గర నాకున్న ఆస్తి నీకు తెలివంది కాదు. అది నాకు తక్కుతుందని యేమీ ఆశ లేదు. ఇక నాకు రెక్కలే ఆధారం.

కాంతమ్మ—మీ తాత మానూ రెక్కలే ఆధారం చేశారు. అయినా రాజమహేంద్రవరం ప్రవేశించాక మా కేమీ లోపం రాలేదు. రెక్కలు చల్లగావుంటే యిక లేనిదేమిటి నాయనా?

శేరుభట్టు—నే నలాగే ధైర్యం చెప్పుకొంటున్నాను. నీ ఆకిర్యచనంవల్ల నాకు సంగీతంలో కొంచెం పేరువచ్చింది. సాహిత్యంలోహడా బుద్ధి ప్రసరిస్తోంది. దేవుడు మేలుచేస్తే నా కేమీ లోటుకలగమాడదు. కాని భదువుచూసుకొని మురుస్తూమాచుంటే సంపాదన—

కాంతమ్మ—నీసంపాదన నాకు తెలుస్తూనే వుంది. ఒక్కసంవత్సరంలో బంగారానికి నూటయ్యై రూపాయలు ముట్టచెప్పావు. నీవగ్గిర యెంతా లేకపోతే అంత యివ్వగలవా?

శేరుభట్టు—నీమీలేనివా శేమీ యివ్వలేదు. నిజమే; కాని నేను బంగారానికి కిచ్చింది యేమంత గొప్పా? బంగారం నామీద చూపిస్తూవున్న దయకి నేను చేసిననేవ యేం సరిపోతుంది? కాకపోయినా అదలావుండనియ్యి. రెండేళ్లయింది నాకు పెళ్లిచేసుకో నాలని సంకల్పం కలిగి. ఇప్పుడు కాకపోతే మరొకప్పుడేనా మావాళ్లు నాపెళ్లికోసం ప్రయత్నం చేస్తారు. మాఅమ్మతో తాసికలు చెప్పి మాచిన్నన్నయ్య నాపెళ్లి పడగొడితే పడగొట్టావచ్చునూడాను.

కాంతమ్మ—ఎంతెంతవీరోధా లుండినా అన్నదమ్మ లంతంతద్రోహం చేసుకుంటారా నాయనా?

శేరుభట్టు—కాకపోయినా జ్ఞానం వచ్చాక, యేదో ప్రయోజకత్వంనూడా కాస్త కలిగాక నాపెళ్లి భారం మరొకళ్ల మీద యెందుకు వెక్కుబీ.

కాంతమ్మ—ఆదీ మాట. ప్రయోజకుడిలక్షణం ఆదీ.

శేరుభట్టు — పెళ్లిమీద దృష్టికలగడంతోలే బాగా ఆలోచించాను. పిల్లనిచ్చేవా శ్లేంఛాసియిస్తారు? పెళ్లాం వచ్చాక యేమిటి తినడం? తీరా అప్పుడు ప్రయత్నంచేస్తే డబ్బురావడం యెలాగ? ఇలాఆలోచించాటప్పటికి అంతా ఆయోమయంగా కనపడింది.

కాంతమ్మ—అంత ముందుచూపు యీకాలంలో యేపిల్లాడి కుందీ?

శేరుభట్టు—ఉండకపోతే తరవాత బోల్తాపడతాడు. పెళ్లాం తమలపాకులు తెమ్మంటే “మాఅమ్మ నడిగి డబ్బుతెస్తా” నుండు అనాలి.

కాంతమ్మ—బాగా చెప్పావు.

శేరుభట్టు—అంచేత అప్పుడు పెళ్లిమీదికి పోయినప్పటిని డబ్బుమీదికి మళ్లించాను. అందుకు ఫలితంగా యిదిగో యీకాసులు (పొట్టం విప్పిచూపిస్తూ) సంపాదించాను. ఇవి అరపైచూడు. కాసుపదమాడు—పద్నాలుగురూపాయలతోపున కొన్నాను.

బంగారమ్మ—(కాసులకేసి వోరకంటచూస్తుంది.)

కాంతమ్మ—కాసులికి దణ్ణంపెట్టకే బంగారం.

బంగారమ్మ—(ఊరుకుంటుంది.)

కాంతమ్మ—చూసి పూరుకోగూడ దమ్మ, పోనీ కళ్లకద్దుకో.

బంగారమ్మ—(గునిసిగునిసి నమస్కారంచేసినట్లు కాసులకేసిచూస్తూ, శిరస్సు వంచుకొంటుంది.)

కాంతమ్మ—నోట్లో ముక్క వున్నవాడవు. నీ కేంలొటు నాయనా?

శేరుభట్టు—ఇవి రూపాయలు. పాతికతక్కువ నాలుగువందలు. ఆకాసులతో నగలూ, యీరోక్కంతో శిర్పులూ సరిపెట్టా లనుకొంటున్నాను.

కాంతమ్మ—చేతిలోవుంటేమాత్రం వున్నవన్నీ శిర్పుచేసుకొంటే—మనం జమిందార్ల ముటోయి?

శేరుభట్టు—ఇది పూర్వపుసంపాదన. నీకు నామీద అనుగ్రహం కలిగిన తరవాత—అంటే బంగారాన్ని నా కిస్తా నన్నతరవాత మాడురోజులపూట లోనూ సంపాదించినవివీ. (ఇంకోమాటవిప్పి బల్లమీద పెడతాడు.)

కాంతమ్మ—నీకు ఆ డ్డేమిటోయి? ఎక్కడికి వెళ్లి నా యెలాంటివాళ్ల నీ మాడా నువ్వు త్షణంలో లోపుచేసుకోగలవు.

శేరుభట్టు—ఇవి నాలుగువందల యెనభైరూపాయలు.

కాంతమ్మ—బాగుంది నాయనా!

శేరుభట్టు—ఇంకా ఆరువందల చిల్లరవాగ్దానాలున్నాయి. మంగళసూత్రమా, ప్రోల్లో పెట్టవలసిన

పట్టుచీరా వొక జమిందారుగా రిస్తామన్నారు. వారిది వరకి—అంటే మొన్న సాయంత్రం నూటపదహార్ల చ్చారు.

కాంతమ్మ—ఎంతధర్మాత్ములాయీ వారూ?

షేరుభట్టు—పెళ్లి వారిపెత్తనంమీదే జరుగుతుంది.

కాంతమ్మ—ఆహా! సరసం అంటే అలా వుండాలి.

షేరుభట్టు—ఇంకా చాలామంది బట్ట లిచ్చేవారున్నారు. ఇవి యిలావుండగా : వేంకటరాముడు గురుదక్షిణగా తనజట్టుతో వచ్చి అయిదురోజులూ—గృహప్రవేశం అయిందాకా సన్నాయి వాయిచినవెళతానన్నాడు. తనతమ్ముణ్ణి ఫిడేబువాద్యంలో తయారు చేసినందుకు సంతోషంగా పరంజ్యోతి తనమేళంతో వచ్చి ఆరురోజులూ మేజువాణీ చేస్తానంది.

కాంతమ్మ—నీవన్నీ జమిందారీయెత్తులు. నీకు నే నేమి ముచ్చట్లు తీర్చగలనూ? మీమామయ్యవుంటే నీప్రయోజకత్వంచూసి పొంగిపోదురు. పిల్లా, నేనూ పెట్టిపుట్టలేకపోయాం. (కళ్లు తుడుచుకొంటుంది.)

బంగారమ్మ—(కళ్ల నీళ్లు పెట్టుకుంటుంది.)

షేరుభట్టు—(గద్దడితో) ఆమరదృష్టంఅంతా నాదీ. మామయ్యఆసరా చూసుకొని నే నెన్నోకల్పనలు చేసుకొన్నాను. అన్నీ గాలిమేడ లయిపోయాయి

(వొక్క క్షణం యెవరూ మాట్లాడలేకపోతారు.)

కాంతమ్మ—పదిమాట్లు చెప్పడం యెంగుకు నాయనా? నాబిడ్డకేనా, నాకేనా నువ్వే ఆధారం. నన్ను వొక్కకడుపున పుట్టిన తమ్ముడుగా చూస్తున్నావు నువ్వు.

షేరుభట్టు—ఎదటివాళ్ల ని త నెలాచూస్తే ఆయెదటివాళ్లు తన్నలాచూస్తారు. నన్ను నువ్వు తోడబుట్టినవాణ్ణిలాగ చూసి, నేను నిన్ను తోడబుట్టినపడుచుని చూడవలసినట్లు చూసేలాగ చేశావు. ఇందులో నావికేషం యేమిలేదు. అదలావుండనియ్యి. కష్టం వచ్చినా, సుఖంవచ్చినా సంసారంలో యేదీ నిలిచి పోదు—

కాంతమ్మ—ఏం అడ్డింది నాయనా! పెనిమిటి పోయినా నూతురికి పెళ్లి చెయ్యడం తప్పిందికాదునాకు.

షేరుభట్టు—అది అంతాయంతాలోటా? ఈశ్వరుడేనా తీర్పులేని దది.

కాంతమ్మ—అంతా 'జీర్ణం జీర్ణం వాతాపి జీర్ణం' చేసుకోవాలి.

షేరుభట్టు—అంటే మరి.....ఇక చెప్పవలసిందేమిలేదు. పెళ్లిషేరు చెప్పి యింకా చాలాసంపాదించగలనని ధైర్యం వుంది. అది యెలావున్నా, మందీకాసులికి సరిపడేసగలికి పురమాయిద్దాం. ఏంబంగారం! ఏంకావాలి నీహా? నీయిష్టం వచ్చిన సగలు చేయించమంటావా, నాయిష్టంవచ్చినవా? కాసులు చూపించినా మాట్లాడకపోతే యింకెలాగా మరి? వొక్కమాటు—నాకేసి కాదులే. ఈకాసుచూడూ. (మొగం పైకెత్తుతాడు.)

బంగారమ్మ—(కళ్లు మూసుకుంటుంది. ఆనందం మొగంఅంతా కమ్మి వుంటుంది.)

కాంతమ్మ—సమాధానం చెప్పు తల్లీ! అత నంతగా బతిమాలేటప్పుడు మాట్లాడకపోతే మోటుతనం అనిపించుకోమా?

షేరుభట్టు—ఇదివరకి నేను వుత్తొత్తిబావనే. ఇప్పుడు తాళికట్టబోతున్నాను కనక బతిమాలించుకోవాలి. ఆడపిల్లలికి యెలావస్తుందో యీగడసరితనం ఆశ్చర్యం కలుగుతుంది.

కాంతమ్మ—నేనుకనుక్కుంటామలే నాయనా!

షేరుభట్టు—అలాగే చెయ్యి. అది లోకధర్మం కనక అలా వూరుతుంది. కాని బంగారానికి నామీద దయలేదా. అది నే ననుభవించలేదా?

కాంతమ్మ—దయవున్నా ప్రేమవున్నా నీకే వుంది. చంటిపిల్ల, దాని కేంతెలుసును నాయనా? లోట్లన్నీ నువ్వే సద్దుకోవాలి.

శేరుభట్టు—లోట్లంటూ వుంటే, నువ్వు వుండ నిస్తే సద్దుకోవలసిందే. లేకపోతే సంసారా రెలా నెగ్గుతాయో? ఇంతకీ: నావల్లమాత్రం లోట్లు రాకుండా వుంటాయో? ఇక నాకు వేళ అవుతోంది. సబుకలె క్షరుగారు ఇవాళ విందుచేసి బహుమతి యిస్తారు. అప్పుడే తొమ్మిది దాటింది. తొరగా వెళ్లాలి.

కాంతమ్మ—వెళ్లిరా నాయనా!

శేరుభట్టు—కాసులూ, రూపాయలూ జాగ్రత్త చేయించు.

కాంతమ్మ—నీదగ్గర దాచవోయి!

శేరుభట్టు—నాదగ్గరెందుమా? నాదగ్గర వున్నదీ, నీదగ్గర వున్నదీకూడా యిక నీచేతిమీద నడవవలసిందే. (లేస్తాడు.)

కాంతమ్మ—అయినా—

శేరుభట్టు—ఇక మారు చెప్పవద్దు. పూచీ అంతా నీది కాని నాది కాదు. వెళ్లివస్తానే బంగారం! (బంగారమ్మపీపుతట్టి వెళ్లిపోతాడు.)

(బంగారమ్మ, కాంతమ్మ ఒక్కక్షణం గంభీరంగా చూసుకొంటారు.)

కాంతమ్మ—అవిదాచుకోమ్మా!

బంగారమ్మ—ఏమోబాబూ! (వసారాలోకి వెళ్లిపోతుంది.)

కాంతమ్మ—నాకేం. పోనీ అలాగే వుండ నిచ్చుకో.

బంగారమ్మ—నీకు కాకపోతే నాకా యేమిటమ్మా పూచీ?

కాంతమ్మ—అవి జాగ్రత్తచేయించమన్నాడు; కాని నన్ను జాగ్రత్త చెయ్యమన్నాడా యేమిటమ్మా నీమొగుమా?

బంగారమ్మ—(చకితురాలై) అదా యేమిటి అర్థం?

కాంతమ్మ—ను రేడేమిటి?

బంగారమ్మ—(తీక్ష్ణంగా చూస్తుంది.)

కాంతమ్మ—(మందహాసంతో నిదానంగా చూస్తుంది.)

బంగారమ్మ—నువ్వు దాచగూడదా యేమిటి?

కాంతమ్మ—నువ్వు దాచమనగూడదా యేమిటి?

బంగారమ్మ—(గుసుస్తూ) ఇవి దాచండి అమ్మ గారూ!

కాంతమ్మ—(కళ్లు తిప్పుకుంటూ) గదిలోకి పట్టుకురండి రాణీగారూ!

బంగారమ్మ—ఇదుగో తెస్తున్నానండీ.

కాంతమ్మ—ఇనప్పెట్టి తాళాలుగూడా తీసుకు రండి.

బంగారమ్మ—నిమిషంలో తెస్తా నివి పుచ్చు కోండి.

కాంతమ్మ—నే నిప్పుడు యినప్పెట్టి మట్టు కోను, యెలాగండి మరీ?

బంగారమ్మ—మాశావా? (గుసుస్తుంది.)

కాంతమ్మ—చూస్తున్నావా?

బంగారమ్మ—(ఆలోచిస్తూ పైకిచూస్తుంది.)

కాంతమ్మ—(ఒరచూపులు చూస్తూ పూరు కుంటుంది.)

బంగారమ్మ—(తల్లికేసి నిదానంగా చూస్తుంది.)

కాంతమ్మ—(తనలో) ఏమీ తోచడం లేదు మాఅమ్మకి. మన స్వేంత కొట్టుకొంటోందో? అయినా గొక్కక్షణం—

బంగారమ్మ—(బతిమాలుతూ) దాచిపెట్టవుతే అమ్మా?

కాంతమ్మ—(తటాలున ఆమెని పొదివిపట్టు కొని) మామే! మాతల్లే! ఇప్పటికీ తోచిందా అమ్మ? దాచిపెడతానమ్మా! నా కింతకంటే మరోప నేంవుందమ్మా?

బంగారమ్మ—అయ్యో! నీమడి—

కాంతమ్మ—అయితేలే తల్లీ! నువ్వెక్కడా నాకు మడి యెక్కడా? (ఆమె నెత్తుకొని) నాచిట్టి తల్లి యీకాసులతో నగలు చేయించుకొని, అవన్నీ పెట్టుకొని వోయ్యారంగా మనులుకూవుంటే నా కింక నిద్రయెందుకు, ఆహారం యెందుకు? అంతకంటే నాకు మడేమిటి, పుణ్యం యేమిటి? నా అదృష్టం మంచిది. కనక నాతల్లికి మంచిమొగుడు దొరికాడు. మా అమ్మకి తండ్రియిచ్చినమేడలో మొగుడు కాసులూ, రూపాయలూ రాసులూపోస్తాడు. (ఆమెని ముద్దుపెట్టుకొని) అవునా నామానా?

బంగారమ్మ—(ఆనందంతో తల్లిని గట్టిగా కాగింపుకొంటుంది.)

కాంతమ్మ—(ముద్దుగా) నీ మొగుడుపేరు చెప్పవూ తల్లీ!

బంగారమ్మ—(తల అడ్డంగా వూపుతుంది.)

కాంతమ్మ—వొక్కమాటు చెప్పమ్మా!

బంగారమ్మ—ఊ ఊ! (గునుస్తుంది.)

కాంతమ్మ—నాచిట్టితల్లివికామా? (బలిమాల కుంది.)

బంగారమ్మ—పెల్లిలో చెప్పిస్తారుకాదా యేమిటమ్మా?

కాంతమ్మ—అప్పటిదాకా వూరుకూ కూచో మంటావా?

బంగారమ్మ—వులకం!

కాంతమ్మ—కాకపోయినా అప్పుడు నేను నలుగురిలోకీ వచ్చి నుంచుంటానా యేమిటమ్మా?

బంగారమ్మ—(తల్లి చెవిలో నోరు పెట్టి పెదిమలు కడుపుతుంది.)

కాంతమ్మ—పెదిమలు కదిపావు. చెవులు వింటాయి గాని చూస్తాయిలే మాతల్లీ?

బంగారమ్మ—(మళ్ళీ చెవిలో నోరు పెట్టి కాస్తబ వినపడీలాగ చెబుతుంది.)

కాంతమ్మ—సరిగా వినపడలేదమ్మా!

బంగారమ్మ—(చెవిలోనే యింకాస్త గట్టిగా చెబుతుంది.)

దేకాంతమ్మ—వొక్కచెవికే వినపడింది. ఇమిటే మామ్మా యింతబలిమాలించుకొంటావూ?

బంగారమ్మ—(చెవిలోనే గట్టిగా) పేరుభట్టు బావ!

కాంతమ్మ—మామ్మే! మాతల్లీ! నాచిన్నారి నామాట తీసెయ్యదు. నేను చెప్పింది కాదనదు. చాలమ్మా! బ్రహ్మానందం అయింది. కాని యిక 'బావ' అని తుంచేసి పలకగూడదమ్మా!

బంగారమ్మ—(తల్లి చెవికేసి నోరు పెట్టి కొంచెం నింపాడిగా) పేరుభట్టు బావగారు. (గట్టిగా) ఏం? బాగుందా?

కాంతమ్మ—నిక్షేపంలా వుంది. అమృతం లాగమాడా వుంది. పెల్లిలోమాడా యిలాగే రూంకారంగా చెప్పేయ్యమ్మా!

బంగారమ్మ—ఇకదెంపుమరి, తాళాలు తెస్తాను.

కాంతమ్మ—నువ్వెందుకమ్మా లేవడం? ఇక నిన్ను నడవనిస్తానా నాకొండా? అలా అయితే నేను బతికివున్నలాభం యేమిటమ్మా? (ఆమెని మాటిమాటికీ వత్సానికి అడుగుకొంటూ, ముద్దుపెట్టుకొంటూ గదిలోకి వెళుతుంది.)

దేవుడితో ముగ్గురం, ఇకేమి?

అక్కరాజు ఆంజనేయులు, వి. ఏ.,

౧

“సరోజినీ, సరోజినీ! ఏమే సరో

జినీ! నీదుంపతెగా, ఇ
లైతిపాద్యోట్టుకేకలు
వేసినా పలకవు. ఒనే
సరోజినీ!” అంటూ
కోపంతో అరుస్తూ కమ
లమ్మ చాకిట్లోకి వచ్చిం
ది. సరోజినీ మంచం
మీద పండుకొని చేతు
లతో పిలుస్తూ “చంద
మామ రావే, జాబిల్లి
రావే, బం డెక్కిరావే,
బంతిపూలు లేవే” అని
పాడుతూ మధ్య మధ్య
చప్పట్లు కొడుతూ ఉం
ది. పిల్ల ఆటచూచే
సరికి అమ్మకోపం ఆకా
శాన పోయింది. కమ
లమ్మ వచ్చి మంచంలో
కూర్చొని పిల్లను ముద్దు
పెట్టుకొంటూ, బొడ్డు
లో వేలుపెట్టి చక్కిలి
గింత పెడుతూ లాలన
చేసి “తల్లీ, ఇక అన్నా
నికి రావూ?” అంది.

సరో:—ఆ, నువ్వు
నెయ్యివెయ్యవు. ఆపాడు
కారం పచ్చడితో శ్లే
తినలేను. నాకొద్దు పో.

౭౧౧

“...నెయ్యిమంత దించి కొంచెం వేస్తుందా...”

కను:— ఎట్లనో నాలుగుముద్దులు తినకుంటే ఎట్ల?

సరో:— ఆ, రోజూ ఇంటే. మాటలు చెప్పడానికేమి? రోజుకొంటూ తినేదానికి నాక్కూ ఆకట్టం తెలుస్తుంది?

కను:— రోజూ ఇంటేనంటావా? బావవచ్చి పోయినప్పటినుంచేకూ లేకపోవడం? రేపు మళ్ళీ అప్పుతద్దినం, కావలసినంత వేసుకో.

సరో:— ఛీ, ఎవరు పెంచమన్నారు? చంపి నెయ్యికపోయినావా? ఈబాధ లేకపోనే.

కను:— కడుపుతరుక్కొని నిపారేట్ట మట్లా డుతావుకదే! తల్లి, రేపుపొద్దన అన్నవస్తాడు, తద్దినానికి. లే, అన్నంతిని పెందలాడే పండుకొంటే, పొద్దన నాకు పుట్టే పనిఉంది. వడలన్నా చెయ్యక తప్పదు. రేపు నీకు వడలూ, అన్న ఏమైనాతేస్తే అప్పీ తిండానికి కావలసినన్నీ.

సరో:— అయితే అన్నవస్తామా?

కను:— వస్తాడు, నీకు తిండానికి తెస్తాడు.

సరో:— అన్నవస్తాడు, అన్నవస్తాడు.

అంటూ చప్పట్లు కొట్టుకొంటూ, అమ్మచంక యెక్కింది. కంచం చూచే సరికి రోజును మొదలు పెట్టింది. పిల్లను కంచంమందర కూర్చోబెట్టి, రేపటికి దేవుడున్నా డనుకొని, తద్దినానికని పిల్లకుహడా కడుపుకట్టి నిలవచేస్తావచ్చిన నెయ్యిమంత దించి కొంచెంవేస్తుండగా సరోజిని “ఆ, అంతానెయ్యి” అంటూ, ఎంగిలిచేత ఒడిసిపట్టి లాగి దొర్లించుకొంది సరోజిని. కంచంలో నేతిముద్ద పడింది; పిల్లవీపున దెబ్బలు పడ్డాయి. లేమివల్లకలిగినదుఃఖంచేత వచ్చిన కోపంతో కొట్టించేగాని, మళ్ళీ తన్నుతానే ‘బంగారు తల్లిని కొడితినీ పాడుముండనూ’ అని తిట్టుకొంటూ, నిడుస్తూ గోడను చేరబడ్డది. పిల్ల ఆశ్రంతో నెయ్యి ముందుతని మరి అన్నం తిన మొదలుపెట్టింది.

పిల్లనుకొట్టినదెబ్బలు వినబడికాబోలు భాను మూర్తి పరుగెత్తుకొంటూ బోపలికి వచ్చాడు. భాను మూర్తి, కమలమ్మకొడుకు శ్రీహరి, స్నేహితులు. చిన్నప్పటినుంచీ ఒకటిగా చదువుకొంటూ, ఆమె కొంటూ, ఆలోచిస్తూ పెరిగారు. భానుమూర్తికి అమ్మా నాయనా ఒక్కచూరు చనిపోవడంవల్ల; సంసార భారం తలపైనబడి, ధూములపైన పెత్తనం చేసేవారు లేక తాను ఆరోపారంతో బడిచదువు మానాడు. శ్రీహరికి తండ్రిపోయి ఆయనహానీకేసులో మాడుకోట్టలూ తిరగడంలో ఆస్తిపోయి, అమ్మచూ, చెల్లెలినీ పోషించేభారం తలమీద పడినా, ఏమి పెట్టి పోషించడం? భానుమూర్తిలాగా పైపెత్తనం చెయ్యడానికి ఊళ్లో ఉండే ఆస్తిఅంతా పోయింది. తనకున్న కొంచెం చదువుతో ఏఉద్యోగమూ దొరక లేదు. అందువల్ల ఊరూరూ తిరిగి తనమంచితనం, శేర్పూ, తెలివికేటలచేత తన్ను తానే చదివించుకొంటున్నాడు. సహపాఠు లిద్దరూ ఇప్పుడు వేరైనా, నునస్సు లొకటిగానే ఉన్నాయి. కొడుకు దగ్గర లేని కమలమ్మకు భానుమూర్తినిచూస్తే ఏసుగునెక్కినంత సంతోషం. భానుమూర్తి కమలమ్మను అమ్మా అనిపిలుస్తూ కొడుకును మరపించాడు.

ఎంతకష్టాలలో ఉన్నా, అనాదిగా పెట్టిన చెయ్యేగాని పట్టినచెయ్యి కాకుండా బ్రతికి పెద్దల ఆశ్చర్యనియ్యగింపశంలాది కాబట్టి, ఇట్టిస్థితిలోకూడా ఇతరుల ఋణం పైన ఉంచుకోదు కమలమ్మ. ఇక భాను మూర్తి కమలమ్మతో ఆమెకష్టాలనుగురించి మాట్లాడడానికి సందేహించేవాడు; భయపడేవాడు. పొరుగు వంతులు తమకష్టాలు ఇతరులతో చెప్పుకోరు; మరిన్నీ, ఏవిధంగానన్నా ఇతరులు తెలుసుకొంటే తలవంపు లైసట్టు భావిస్తారుకదా! అందువల్ల తనకు సహాయం చెయ్యడానికి ఎంతఇష్టమున్నా “ఇది తీసుకో అమ్మా” అని అడగడానికికూడా భయపడేవాడు. ఇంట్లో తిండికి కూడా ఇబ్బంది పడుతూ ఉంది కమలమ్మ అని తా నెరుగును.

దెబ్బలు వినబడగానే, భానుమూర్తికి దుఃఖమూ, భయమూ కలిగాయి. అన్నం తింటూ ఏమీతోచక ఎంగిలిచేత్తో పరిగెత్తాడు. సరోజిని పచ్చడిఅన్నం తింటూ, గోడ చేరబడి కన్నీళ్లు కారుస్తుండే అమ్మను చూస్తూ విచారంగా ఉంది. భానుమూర్తి హఠాత్తుగా ప్రవేశించాడు. తటాలున మొగంతిప్పి, కొంసతో కన్నీరు అడ్డుకొని, పొంగివచ్చే దుఃఖాన్ని అణచుకోలేక, అణచుకోలేక అణచుకొని, సగముశిగినగొంతుతో, 'భానూ, రారా' అంది కమలమ్మ.

ఆవలిస్తే పేగులెంచేజాతికదా? రెప్పపాటులో అంతా గ్రహించాడు: 'చెల్లీ, రా' అని సరోజినిని ఎత్తుకొన్నాడు; అమ్మముఖం చూస్తూ తడబడుతూ వెళ్లాడు.

గది శుభ్రం చేసి కమలమ్మ పండుకొంది. ఎంత ప్రేమ తనకు ఎక్కువైనా, భానుమూర్తి తనకంటే ఎక్కువ ఆదరం చూపగలడు పిల్ల విషయంలో. అయినా, తనదగ్గర లేనంతమాత్రంచేత, సరోజిని కేమాలోటు అయ్యేటట్టుగా చూడునాలుగుమార్లు వెళ్లి చూచినవచ్చింది కమలమ్మ. ఇందులో తెల్లవారిలే తద్దినమనే ఆలోచన బుర్రలోకి వచ్చింది. శ్రీహరి వచ్చేబండికి బాడుగ ఇచ్చుకోవాలి; తిరిగివెళ్లడానికి ప్రయాణపుఖర్చు ఇచ్చుకోవాలి. తద్దినపుఖర్చుకాక బ్రాహ్మలకు దక్షిణలు ఇచ్చుకోవాలి. పట్నమాసాలు తిరిగినవచ్చిన ఈ కర్కోటకపురబ్రాహ్మలు తలకు అర్ధరూపాయ భోజనాలకుముందు ఇస్తేనేగాని ముద్దయెత్తరు. "ఏమిచెయ్యడం భగవంతుడా!" అని కమలమ్మ ఏమీతోచక కుళ్లిపోతూ ఉంది. నిద్ర పట్టదు.

దరిద్రంలో తనకు కలిగిన ఒక ఆలోచనకు సంతోషించింది. పొరోహితుడు గణపతిశాస్త్రికి ఈ తద్దినపుసంగతి ముందుగా చెబితే, మరియిద్దరితో ముగ్గురుగా తయారౌతాడు. తద్దిననాడు పొద్దున తెలిపితే, ఆవుల్లో ఇక వైదీకులు లేరు కాబట్టి, పైవూరికి వెళ్లి పిల్చుకొనివచ్చే వ్యవధి ఉండదు.

కాబట్టి, తాను ఒకడే వస్తాడు. ఖర్చు తగ్గుతుంది; దక్షిణ మిగులుతుంది. ఇది ఆచెకు తోచినయ్యికి. ఇది తోచబట్టి ఆమె ఒకమనిషిగా తెల్లవారి లేచింది.

కండ్లు తెరిచేసరికి, శ్రీహరిపక్కలో హఠ్వాని అమ్మముఖం మాస్తున్నాడు. సరోజిని అన్నపక్కను హఠ్వాని ముంతమామిడిపప్పు తింటూఉంది. 'ఎంత నేపైంది శ్రీహరీ, వచ్చి? అబ్బా, ఎంతఎంతబడ్డది? తల్లీ, లేవనీ, పుట్టె పుసని ఉంది' అనుకొంటూ ప్రక్కలోనుంచి లేచింది. "బండిమనిషి యేడి నాయనా? బాడిగ ఎంతయ్యాది?" అని బెంగతో అడిగింది. అటూఇటూ చూడగా, పెట్టె కనబడదు. శృంగార నైషధముమాత్రము మంచంమీద ఉంది. ఒక్క ఊణంలో అంతా కండ్లగట్టినట్టైంది. సాయంత్రం వార పింటికివెళ్లి అన్నం తిని, రాత్రి చీకటిలో బండ్లవెంబడే బంగారు తండ్రి ఇరవైమైళ్లూ నడిచినస్తున్నట్లు కండ్లకు కనబడ్డాడు. కొడుకుకాళ్లమీద చెయ్యివేసి నిమరుతూ, ఒత్త బొయ్యెటప్పటికి, శ్రీహరికి ఆమహాతల్లి మనసులో ఉండేముఖం తన్ను కొట్టినట్టయి, ఎక్కడలేని పొంసవచ్చి, కన్నీరు రాల్చాడు. వేడికన్నీళ్లు చేతిమీద పడగా కమలమ్మ తల యెత్తింది. "వెగవడేవునా" అని తానూ కంట నీరుబెట్టింది. ఇదంతా చూచి పరుగెత్తుకొంటూ వెళ్లి భానును పిల్చుకొని వచ్చింది సరోజిని. ఏడుస్తూఉండే తమ్ముణ్ణి చూచేసరికి భానుమూర్తికి దుఃఖంవచ్చింది;కాని అణచుకొని అటూయిటూ చూచాడు; అంతా గ్రహించాడు. "ఎంతనేపైంది తమ్మునా వచ్చి?" అంటూ వచ్చి పక్కలో హఠ్వాని న్నాడు.

సరో—అన్నయ్య వచ్చి నిన్ను లేపకుండా నన్ను ఎత్తుకొని వచ్చి పండ్లుతోమి ముంతమామిడిపప్పు పెట్టాడు. ఇవో తింటున్నా.

భానుమూర్తి తమ్ముడు ఎందుకు వచ్చాడా అని ఆలోచిస్తున్నాడు. నెలపులు ఏమీ లేవు. కారణమేమిగా ఉండునో అనుకొంటుండగా, సరోజిని "ఇవ్వాళ నాకు అన్నయ్య తెచ్చిన ముంతమామిడిపప్పు,

తద్దినంవడలూ తిండానికి కావలసినన్నీ. అమ్మ నాకిప్పుడు అన్నం వద్దే” అంది. భానుకు తద్దినం అని జ్ఞాపకం చేసింది చెల్లెలు. “ఇవ్వాలే భర్త ఉన్నదే! అమ్మ ఎట్లు నడుపుతుంది? ఇస్తే తీసుకోదు” అని ఏమీ తోచక ఆలోచిస్తున్నాడు భానుమూర్తి. కమలమ్మ లేచిపోయింది.

౨

సరోజిని తనపాటికి తాను పప్పు ఒలుచుకొంటూ తింటూఉంది. శ్రీహరి వంచినతల యెత్తకుండా, ముడిచికలిపిన ఉంగరపునేలూ బొటనవేళ్లమీద గడ్డం మోపి చూపుకునడిమి నేర్లురెంచూ చెంపచేర్చి, తనువు నేలను మనసు ఆకాశానగా ఉన్నాడు. భాను నైవధం అటూయిటూ తిప్పుతూ ‘తమ్ముహూ, ఈ ఒక్క నాటికికూడా పుస్తకం మోసుకరావాలా? బండిలో కూడా రారేదే! ఒక్కనాటికి చదువు పోలే కొంప ముణిగినట్టు ఏమిటి యీశ్రమ? మొన్నవచ్చినప్పుడు ఇది రేదే! ఎప్పుడు కొన్నావు? ఎంతవెల? దీనికి అయిదురూపాయలు ఎక్కడ తెచ్చావు?

శ్రీహరి—కొత్తదిగా ఉండేగాని చెయ్యి మారినపుస్తకం రెండురూపాయలే. అయింది.

భాను—తమ్ముహూ, నీవు ఇక్కడ ఉంటే నేను దీనిని చదువుకోవచ్చును. మరి నీవు నెళ్లుతావు గదా. నేను చాలాకాలంగా నైవధం చదువుకోవలెనని సరదాపడుతున్నాను. ఇది నాకిద్దూ. ఎంత అయిందీ? అయిదు కదూ?

శ్రీహరి—కాదు రెండే. ఎంత అయితే నేమి? నీవు చదివి తరువాత నాకు ఇవ్వరాదు?

భాను—తొందరగా చదవాలని నీకంలో సరదాగా ఉండికదా కొన్నావు. నేను అయిదురూపాయలు ఇస్తాను. అక్కడికి వెళ్లి కొనుక్కో. ఇది నా కియ్యి.

శ్రీహరి—నే నది రెంటికే కొన్నాను.

భాను—అయిదురూపాయ లని వెలవేసి ఉంటే రెండు చెబితే నేను నమ్ముతానా?

శ్రీహరి—చెయ్యిమారిన పుస్తకమంటూంటేనే?

భాను—చెయ్యిమారిన పుస్తకము ఇట్లు ఉంటుందా, అచ్చులోనుంచి ఇప్పుడే వచ్చినట్లు?

శ్రీహరి—వాడినవాడిజాగ్రత్త. నేను అబద్ధము చెబుతానా?

భాను—పోనీ, మళ్లీ నీవు కొనుక్కోడానికి సిద్ధంగా చెయ్యిమారిన పుస్తకము దొరకదుకదా? కొత్తది అయిదురూపాయలకు కొనుక్కోక తప్పదు కదా? నీవో నేనో కొత్తది కొనక తప్పదు. నేను వ్రాసి తెప్పించడానికి పోస్టుఖర్చులు పైన పడతాయి. నీవైతే ఆఖర్చు లేకుండా అయిదు రూపాయలకు అక్కడ కొనుక్కోవచ్చు.

శ్రీహరి—వృథాఖర్చు ఎందుకనుకుంటే, ఇది నీవు చదువుకొంటూ ఉండు. నీ అయిదు రూపాయలతో అక్కడ కొని వచ్చేటప్పుడు తెచ్చి యిస్తాను. అంతేగాని, నేను రెండు రూపాయలకు కొన్న పుస్తకానికి నీవు అయిదురూపాయలు ఇస్తానంటే తీసుకోడానికి నేను కోమటిని కాను.

భాను—అట్లగే చేయి. ఇది నేను తీసుకొంటాను.

శ్రీహరి—అట్లగే నీపుస్తకము వచ్చేవరకూ.

బ్రతికాను దేవుడాఅనుకొన్నాడు భానుమూర్తి. ఎంత లేదన్నా నాలుగురూపాయలు లేనిది తద్దినం కాదు. తనను అమ్మ అప్పుకావలెననికూడా అడగదు; ఎందుకంటే, ఆమె లేవడతెలిసి భానుమూర్తి ఎంత దుఃఖిస్తాడో అని. అడగకుండా యిస్తే, “ఎందు” కని అడిగితే ఏమి జవాబు చెప్పడం? సరోజినిచేతికి యిస్తామంటే, పండగా, పర్యమా? అంతేకాక, ఇది వరకు అమ్మ కొట్టినప్పటినుంచీ, భానుదగ్గర ఏమీ తీసుకోవలెనన్నా అమ్మ ఒళ్లునిరగకొడుతుం దని భయం. ఇన్నిచిక్కులు ఉన్నవి. పోనీ తమ్ముడిచేతికి యిస్తామం

“ఓ అమ్మకు మించినకొడుకు, ఆత్మగౌరవం కాపాడుకోవడంలో. అన్నదమ్ములవలె ఉన్నా, ఆసంబంధం డబ్బువిషయంలోకి రానీయదు శ్రీహరి. ప్రతిష్ఠకు ప్రాణం విడుస్తాడు. ఇదంతా ఆలోచించే, పుస్తకం తా నిస్సాధు చదవాలని అనుకోకపోయినా, సరదా తెచ్చిపెట్టుకొని, పాతదని తెలిసీ, అయిదురూపాయలు తీసుకోమంటాడు. భానుమూర్తిమోసానికి లొంగి శ్రీహరి అట్లు తీసుకోడు. తుదకు ఒకరాజీమార్గానికి తెచ్చి, భానుమూర్తి మనిషియ్యలో అయిదురూపాయలు తీసియిచ్చాడు.

3

కమలమ్మ గణపతిశాస్త్రియింటికి వెళ్లి “నాయనా, మీబావతల్దినం ఇవ్వారే. అట్లుడు ఊరినుంచి వచ్చాడు. కార్యం జరిగిపోతూ?” అని అడుగుతుండగా, పక్కఊరి సుబ్బావధాని గుమ్మంలోనుంచే “ఒరే గణపతీ! రేపు పాలెంలో సంతర్పణరా. కొంచెం నడకశ్రమమే ఓర్పావంటే రూపాయ సంభావన రారా. చెప్పడానికేవచ్చాను,” అంటూ లోపలికి వచ్చాడు.

గణ—రేపటిసంభావన సరేకాని, ఇంతమూరం వచ్చినవాణ్ణి ఊరకే పంపను నాకు ఇవ్వంలేదు. ఇక్కడ తల్దినం; బ్రాహ్మణార్థానికిరా, అర్ధరూపాయ దక్షిణ.

సుబ్బా—అమ్మామ్మా, పంతులుగారి తల్దినం యీరోజేనా? అయితే మీరు ఇక్కడికి రావాలా, ఈ చెధవాయని పిలవడానికి? ఎంత వారు పోయినా, ప్రభుకుటుంబంలోవారనిమాడా కనిపెట్టకుండా, మీ చేత పిలిపించుకొంటున్నాడా? మొన్నటిదాకా మీ యింటికి వచ్చి పంచాంగం చెప్పతూఉండిన గణపతికి పంతులుగారు పోగానే కండ్లు మీదకువచ్చాయా?

అని కమలమ్మగారిని తన్ను పిలవడానికి వచ్చేంత అగౌరవం చేసినందుకు గణపతిని నాలుగు చీవాట్లు వేశాడు. పల్లెలలో ఆచారం ఎవరింట్లో ఏకార్యం ఏతిథినాడు జరిగేదీ తనఅబ్బిశ్రాద్ధంవలె జ్ఞాపకం ఉంచుకొని, ఆయానాడు ఆయాయింటికి వెళ్లి వారికి జ్ఞాపకం చెయ్యడం పొరోహితుడివిధి. ఇక కమ

లమ్మగారు దేశపాండ్యకుటుంబమువారు కాబట్టి, వారి యింటికి వెళ్లి గణపతికుటుంబమువారు ప్రతిరోజూ పొద్దున తిథివారసత్వత్రాలు చెప్పి వారుయిచ్చిన మోయిన తీసుకొనిపోవడం అనాదిగా ఆచారం.

వైదికవృత్తి అంటే పాడిబర్రెవంటిది. లేవడి కలలోమాడాకనబడదు. ఆవృత్తిని అందరూ చులకనగా చూస్తున్నారేగాని, దానివల్లనే గణపతి అందరికంటే మెరుగుగాఉన్నాడు. ఇప్పుడు నాలుగుకాసులువచ్చాయి గదా అని కండ్లు మీదకువచ్చాయి. కమలమ్మగారి యింట తల్దినమని తెలిసే, ముందురోజు వెళ్లి జ్ఞాపకం చెయ్యడం మాని, ఇప్పుడు ఆమెచేత పిలిపించుకొన్నాడు; అందుకు నాలుగుచీవాట్లు తిన్నాడు.

సుబ్బావధాని గణపతిమీద కోపపడి, ఇటు తిరిగి, “అమ్మా, సమయానికి నేను రాబట్టి సరి పోయింది కాని, లేకుంటే ఒక్కబ్రాహ్మడితో తల్దినం సక్రమంగా ఎలాజరుగుతుంది? చాలాపనిఉందిగదా? అబ్బాయి వచ్చాడా? ఒరేగణపతీ, వదినెను పంపరా, తల్దినపువంట అమ్మగారు చేయలేదు” అన్నాడు.

గణ—నిన్నటిరోజు ఇంట్లో రెండుమూరలూ, పప్పు చేసేటప్పటికే మీవదినెను ఆయాసం వచ్చింది. ఇక తల్దినపువంట చెయ్యడమే?

సుబ్బా—ఔరా, కాలం! ఔరా, సుకుమారం! మొన్న మొన్నటిదాకా యీ గణపతిపెండ్లామే అమ్మగారియింట అంట్లుమాడా పనిమనిషికి అడ్డం పోయి తాను తోమేది. మరి యింతలో యీసుకు మారం ఎక్కణ్ణించి వచ్చిందో? అమ్మా, మీరుపొండి. కాలకృత్యాల తీర్పుకొని నేను వస్తాను వంటకు. వ్యర్థ ర్తగా అనుకోకండి. అనాదిగా మీయింట పనిచేసి బతికినవాండ్రమే. మీరు పొండి తల్లీ, వస్తా నింతలో.

ఇలాగా సుబ్బావధాని మాటిమాటికీ బలవంత పెట్టగా కమలమ్మ నెమ్మదిగా కదిలింది. కాని ఏదో గణపతితో మాట్లాడ దలచి, కొత్తమనిషి వచ్చినందు వల్ల మాట్లాడలేక పోయినట్లు వారికి తోచునేఉంది. ఒక్కబ్రాహ్మడితో పితృకార్యం వెళ్ల తీస్తామనే తల

పునః ఆమె ఉండింది. ఇప్పుడు గొప్పచిక్కు తెచ్చి పెట్టాడు దేవుడు. సుబ్బావధాని బ్రాహ్మణాధానికి రావడమేకాక, వంటచేస్తానన్నాడు. వంటకు పైగా ఏమైనా ఇవ్వాలి. వద్దంటే వినడు; తోసుకొని వస్తాడు. స్థితి చెప్పుకోడానికి నోరు రాదు. ఆయన వచ్చేసరికి ఇంట్లో సామగ్రిఅంతా సిద్ధంగా లేకపోలే లేవడి బయటపడుతుంది. “భగవంతుడా! ఎందుకు ఆయనను తీసుకొనిపోయి నన్ను ఉంచావు? ధూడేవీ, దారియిచ్చి ఇంతట నన్ను కడుపున పెట్టుకో” అని ఆమె ఏడవడమేకాని, యీ మొరలు భగవంతుడు వింటాడా? నెమలికంట నీరు కారితే వేటగాడికి ముద్దా? ఏమిచేయనూతోచక, కమలమ్మ నడుస్తావుంది. ఎవ ర్నడిగితే నాలుగురూపాయలు అప్పు ఇస్తారు? అపైనా అడగడానికి అలవాటుపడ్డనోరు గాదు. అడిగి లేదనిపించుకోవడం మహావమానం. పొద్దెక్కు తూఉంది. సుబ్బావధాని వచ్చి గొంతుమీద హార్పిం టాడు. ఏమిటిదారి జేవుడా? అనుకొంటూ అంగడి మీదుగా నడిచింది.

అంగడివాడిని అడిగితే అప్పు ఇవ్వనన్నాడు. కమలమ్మకు అప్పిస్తే తొండరలో ఆడబ్బు కేలదు. డబ్బు అలస్యం లేకుండా తిరుగుతుంటేకదా పిల్లలు పెడుతుంది? ఈమె కిస్తే యే సంవత్సరానికోగాని రాదు, అసలు వస్తే. అప్పటికి ఆనాలుగురూపాయలూ నాలుగ్గానే ఉంటాయి. పాపము బ్రతిమాలుకొంటుంది; వినడు, సనేమిరా అంటాడు. ఒకప్పుడు ఈకోమలే పంతులుగారు తనఅంగడిలో ఖాతా పెడితే బాగుండు నని కమలమ్మభర్తచుట్టూ కనబడినప్పుడల్లా తిరిగేవాడు. ఇప్పుడు కమలమ్మ వచ్చి అడిగితే అప్పు ఇవ్వనన్నాడు. ఔరా! కాలం ఎంతతలక్రిందు లైంది. ఓడలు బండ్లు అవుతాయి; బండ్లు ఓడలు అవుతాయి. అడిగినఅవమా నమేకాక లేదనిపించుకొన్న అవమానంతో తలవంచు కొని ఆమె ఊరినుంచి వచ్చిన కొడుకును ఒక్కమారు చూచుకొని మరి తద్దినంసంగతి ఆలోచిస్తామని ఇంటికి వెళ్లగా కొడుకు లేడు. “అన్నయేడీ” అని అడగ్గా “సామానుకు అంగడికి పోయినా” డని సరోజిని

చెప్పింది. “ఏఅంగడి”కంటే “ఏమో” అంది. కమలమ్మకు ఏమీ తోచలేదు. సామానుకు డబ్బు ఎక్కడిది? ఎవ రైనా అప్పు ఇస్తారనుకొందామా? ఏది కావాలో, ఎంతకావాలో తన కేమితెలుసు? అనుకొంటూ తన కేమీ తోచక పిల్లను ముద్దాడుకొంటూ మార్చింది.

౪

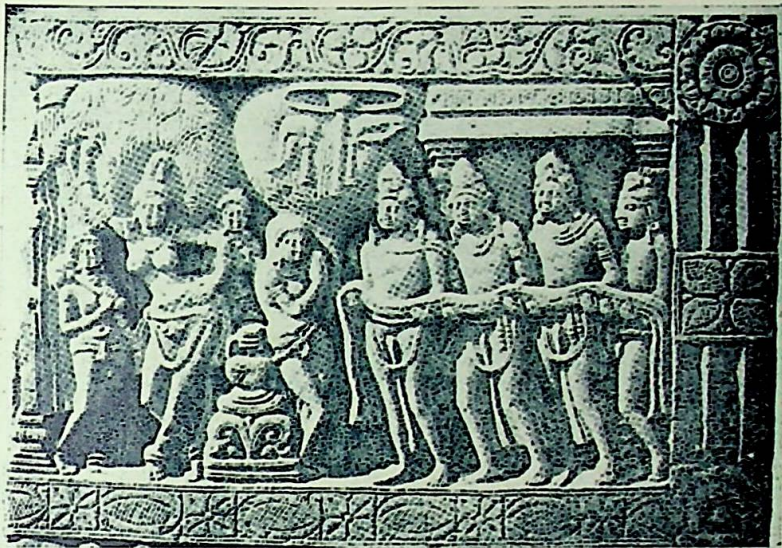
ఇంతలో భానుమూర్తిగారి నౌకరిచేత సామాను ఎత్తించుకొని భాను, శ్రీహరి వచ్చారు. భాను మూర్తిని చూడగానే కమలమ్మకు కోపం వచ్చింది. తమ్ముణ్ణి మోసంచేసి తద్దినానికి డబ్బు ఇచ్చాడని గ్రహించి కోపంతో చూచేసరికి భాను అడలి పోయాడు. నెమ్మదిగా ధైర్యం తెచ్చుకొని “అమ్మా! డబ్బునాది కాదు, తమ్ముడిదే” నన్నాడు.

కమ—తమ్ముడి కెక్కణ్ణించి వచ్చింది?

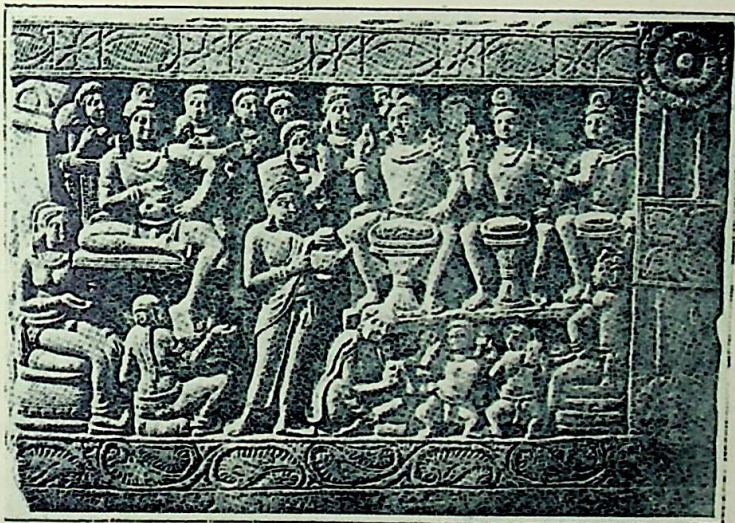
భాను—నాకు నైషధం కొనితెమ్మని తమ్ముడి చేతికి అయిదురూపాయలు ఇచ్చాను. దానితో ఇప్పుడు సామాను కొన్నాడు. ఏది ఎంతకావాలో చెప్పడానికి నేను తోలే వేగ్లానేగాని మరేమీ కాదు.

వాడుకోడానికి చేతిలోకి పట్టు వచ్చిందికదా అని బ్రహ్మానందమైంది కమలమ్మకు. వెనక ఏలాగో తేల్చి పుస్తకము కొని భానుకు ఇవ్వవచ్చు. ఆ కిట్ట వస్థలో ఉన్న కమలమ్మకు మనసు ఇంతకుపైన పోలేదు.

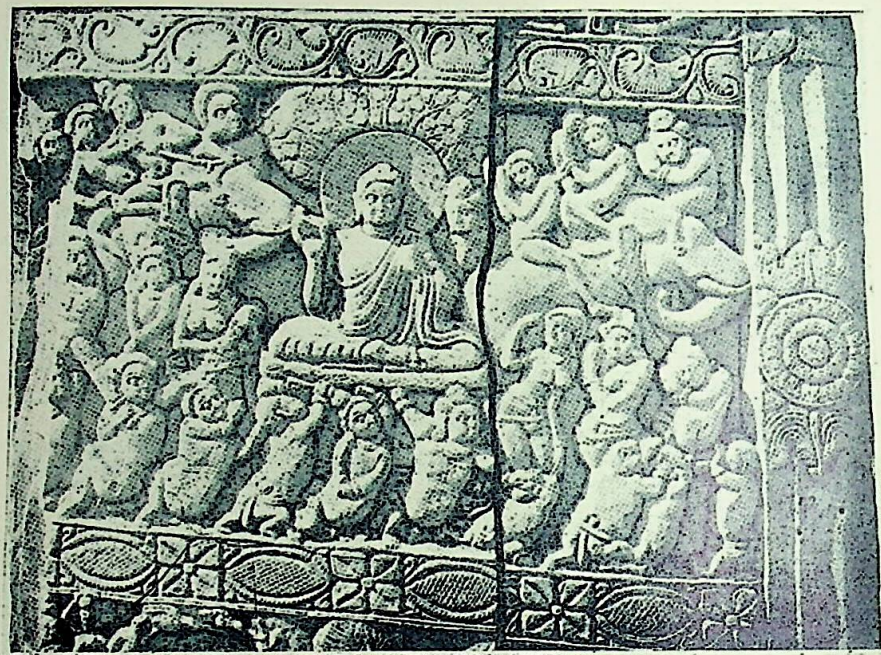
వీరు మాట్లాడుకొంటూఉండగా నౌకరి సామాను తీసి కిందపెట్టాడు. కమలమ్మ నౌకరిని అన్నానికి రమ్మన్నది. భాను, తన్ను పిలుస్తుందేమో అని భయ పడుతూ, ఏమిసాకు చెప్పి తప్పించుకోనా అనుకొంటు న్నాడు. మరొక ఆలోచన కలిగింది. శ్రీహరి మరు సటినాటిరాత్రికి వెళ్లుతాడు. శ్రీహరితో భోజనం మరి యెన్ని నెలలకో? మంచిసందిగ్ధావస్థ కలిగింది. ఇదంతా మనస్సులో ఒక్కక్షణంలోకలిగిన ఆలోచన. “భాను! నీచూ పద్మా ఇక్కణ్ణే ఇవ్వాలి. రేపు తమ్ముడు పోతాడు. మరెప్పటికో రావడం” అని కమలమ్మ పిల్చింది. తనతల్లి పోయినప్పటినుంచీ కమలమ్మే భానుకు తల్లి. అమ్మమాట తోసివేయగలడా? తమ్ముడు

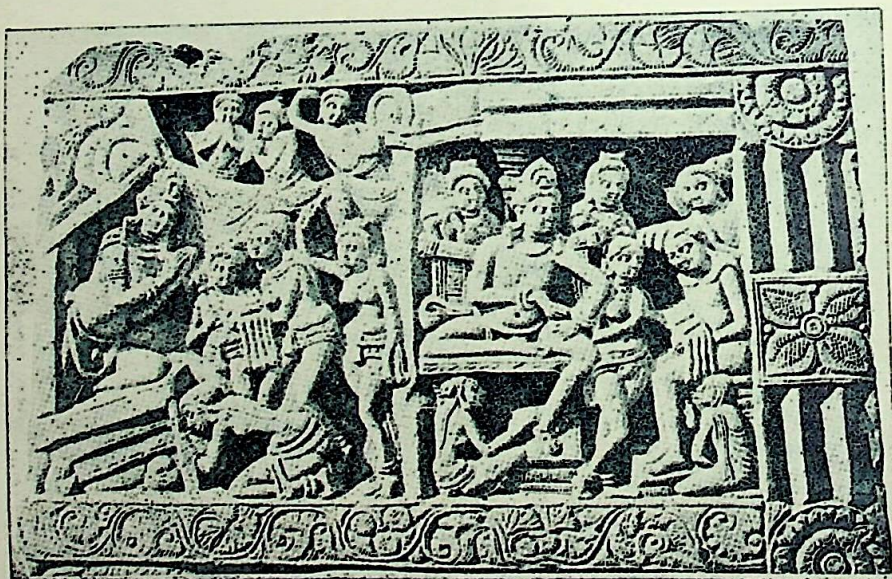
గి. బుద్ధ జననము

ఁ. జాతక లేఖనము

౨. ప్రలోభనము

౩. కుడిపక్క - శిష్యులమర్శనము, ఎడమపక్క - సిద్ధార్థుని దేవాలయగమనము

ఉండేఒక్కనాడూ తమ్ముడితో భోజనం చెయ్యక ఓర్వగలదా? ఎట్లయితేనేమి? “అట్లగే అమ్మా” అన్నాడు. ఇంతకూ తనమనసులో ఆలోచన యేమి? మంచి యొక్కవలయ్యేకొద్దీ మజ్జగ పల్చన అన్నారు. నౌక రిని పిల్చింది. ఇక తానూ పద్మా మనిషికి మనిషి తోడయితే కష్టమాతుంది. ఎవరు ఏమిడిగినా లేదన రాదుకదా? కానీ చూతా మనుకొన్నాడు. ఒప్పు కున్నాడు. “చెల్లీ, వెళ్లి మీవదిలెను పిల్చుకరా” అని సరోజినితో చెప్పాడు.

సరో:—వదినంటే ఎవరు ?

భాను—దానిపేరు చెప్పిందాకా వదలదయ్యి యింక. పో, పద్మను పిల్చుకొనిరా.

సరో—పద్మా! పద్మ ఏమిటి గిద్దు. బాను బాను. నన్ను ‘సర్తూ’ అంటావా యింక? ఆకలై పేర్లు తింటావా? పూర్తిపేరు చెబితేనే.

భాను—పద్మావతి.

సరో—అహా.

భాను—పద్మావతమ్మ, పద్మావతమ్మ, పద్మా వతమ్మ.

సరో—పద్మావతమ్మ, పెండ్లామమ్మ, అమ్మ గారు, అలారా. ఇప్పుడు పిల్చుకొనివస్తా.

ఇలా అన్నను వేళాకోళంచేసి మరి వెళ్లింది.

✕

పద్మావతి వచ్చి ముందు మినప్పప్పు నానబోసి, తక్కినవన్నీ బానుచేస్తూ “అత్తా, తద్దినంసంగతి నాకు చెప్పకపోయినావేమి? పడమటింట్లోనుంచి ‘పద్మా, వంటకు రావే’ అంటే రాకపోయినానా? ఎంతపొద్దు పోయింది.” అంటూ ఏమేమో మాట్లాడుతుండగా కమలమ్మ మడికట్టుకొంటూ నని స్నానానికి లేచింది. చివాలన పద్మ లేచి, “వీట్లో రాళ్లు తీసియిచ్చి పైపని నీవుచెయ్యి. వంట నేను చేస్తా. ఇంతమందికి నీవు వండలేవు.” అని పడమటింట్లోకి వెళ్లింది. ఒకరి మనసు ఒకరు కనుక్కొనేభావ యీభార్యభర్తలకు

బాగా వచ్చు. ఇంతలో భానుగూర్తి అటుతిరిగి వెళ్లి తనయింట్లో ఆయిదాగ్గరి మోయినసామాను అమ్మకు తెలేకుండా చూరులోనుండా ఇవతల పడమటింట్లో ఉండేపద్మకు అందించాడు. అవి దాచి తాను తొం దరతొందరగా తలస్నానం చేసి మడికట్టుకొని, వంటమొదలుపెట్టింది. ఇంతలో సుబ్బావధాని స్నానంచేసి వచ్చి తిన్నగా వంటయింట్లోకి వెళ్లేసరికి వంట అవుతూఉంది. పైకివచ్చి “అమ్మా, నేను వస్తూఉండగానే ఇంతతొందరా? నాకు పని చెప్పడానికే యింతమొగమాటమైతే యెలాతల్లీ? మీ మామగారినాయన ఆదిమూర్తిగారు దానంచేసినఅగ్రహారంలో నాభాగానికి అయిదువందలరూపాయలు వస్తున్నాయి. మాడుతరాలుగా మావంశమంతా పుష్కలం గా బ్రతుకుతున్నామే! మీబిడ్డలము. నాకు పనిచెబితే ఋణపడతారా? కానీండి, ఏమిచేతాం? మీ రేపనిచెప్పి నాచెప్పండి, చేస్తా. మీరు చేస్తుంటేమాడలేను. మీ అబ్బాయినిఒకటిగా నన్నొకటిగా చూచుకోకండి;” అంటూ రేడిసెడ్డలవిచ్చి పొడిసెడ్డలుకట్టికొన్నెయి, సర్ఫలూ తయారు చేస్తూ నమకచమకపారాయణం చేస్తున్నాడు. కమలమ్మ ఏమిచేయబోయినా ఏమిలేబోయినా తాను అడ్డముపోతాడు.

ఎట్లయితేనేమి, వంటఅయింది పద్మావతి వచ్చి “ఇక లేవవచ్చు” నన్నది. “ఈమె ఎవరమ్మా?” అని అవధాని అడగగా, “మాభానుగూర్తిపెండ్లాముకదా నాయనా” అని కమలమ్మ బదులుచెప్పింది. అది మొదలు సంభాషణకు. అటువంటిసమయాల్లో ఇంటి వారికి బ్రాహ్మలహ జరిగేసంభాషణ స్వభావం అతి విన్నవాండ్రకే తెలియాలి. కర్తయొక్క పెద్దలు చేసిన గోదానాలు, ధూదానాలు, కన్యాదానాలు చెప్పి పెద్దలను పొగడడం. మామూలుగా ఈబోదార్యాన్ని గోరం తలు కొండంతలుచేస్తారు. ఎందుకనుకొన్నారో దక్షిణ దగ్గర కర్త వెనకతియ్యకుండా ఉండడానికి. పెద్దలను పొడిగితే, ఎవడు వశంగాడు? అట్లని కమలమ్మగారి కుటుంబమువారు చేసినదానాదులు అల్పాలని కాదు. సుమీ. ఆమెమామగారినాయన సంవత్సరానికి రెండు

వేలువచ్చే అగ్రహారాన్ని ధారపోశాడు. ఆ అగ్రహారపు పేరు పోయి ఆయన పేర ఆదిమూర్తిపురం అనే పేరు నిలిచింది.

ఈ తద్దినపు సంభాషణ జరుగుచుండగా, గణపతి వచ్చాడు. బ్రాహ్మలు స్నానం చేశారు. మంత్రం మొదలు పెట్టారు. సుబ్బావధాని సక్రమంగా ఆస్యంతాలూ బాగా జరుపుదామనే ఉద్దేశంతో ఉండగా, గణపతి అడ్డం వచ్చి తాను మంత్రం చెబుతానన్నాడు. గణపతికి మంత్రం రాదని అవధాని యెరుగును. గణపతి శాస్త్రీకి శాస్త్రీనామం నామకరణంలో వచ్చిందే గాని, శాస్త్రజ్ఞానంవల్ల వచ్చింది కాదు. అయినా “మీరు రాజపురోహితులు. మీనెనకనే మేము” అని అవధాని సద్దుకున్నాడు. గణపతి అయిదునిమిషాల్లో మంత్రం ముగించాడు. “అపరిత్రే పవిత్రోవా” లగా యతూ “కాయేనవాచా” ఆఖరువరకూ “సర్వం శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు” అన్న కలికాలపు సంస్కరణగా, మంత్రం లేని సంస్కృత మరిచెందెను నీళ్లన్నట్టు, గణపతి పెట్టించే తద్దినానికి తంత్రలోపం లేదు, మంత్రం సన్నమైనా. అక్కడ కానీ, యిక్కడవరకూ, అప్పుడు అణా, యిప్పుడు బేడా అని మంత్రపు శబ్దాలక్రిందనే రూపాయ లాగాడు. ఇదే ఇంతైతే దక్షిణ ఎంత కావాలి?

వడ్డించవచ్చు నన్నాడు గణపతి. సరోజిని వెళ్లి భానును పిల్చుకొనివచ్చింది. పిండాలు ముందే చేయించి, అంతా ఒకటిగా కుర్చొన్నారు. భోక్తలకు భోజన మైన తర్వాతకదా కర్తకు తిండి అంటే, అక్కరలే దన్నాడు గణపతి. ఈనియమాలు అట్టే అక్కరలేదు. అతనికి దక్షిణనియమం తప్పకుంటే చాలు. అవుపోసనం పట్టడమే ఆలస్యం ఇక ముందువు రోహితుడు పడితేనే గాని ఇతరులు పట్టరు. గణపతి ఎంతనేపటికీ పట్టడు. అవధానిచేత నీళ్లు పోసుకొని, ఎడమచేతివలె విస్తరి ముట్టుకొని ఉన్నాడు; ‘కానీరా’ అంటాడు. ఆఖరుకు ‘దక్షిణ’ అన్నాడు గణపతి. “సిగ్గులేనిమనిషినిగా ఉన్నావు. నీదక్షిణ ఎగవేస్తారట్రా? ఏడ్చావులేకానీ;

తారతమ్యం అక్కరలేదా?” అని చీవాట్లు వేసేటప్పటికి గణపతి అవుపోసనం బట్టాడు.

నెయ్యివడ్డనలో చాలు అనేవరకూ వడ్డించాలి. గణపతి వేళ్లు సందులుగా పట్టుకొని, ఎప్పుటికీ చాలు ననను. నేతిగిన్నె భాళీఅయినా చేర నిండుదు. పద్మావతికి భయం వేసింది. ఇక అందులో అదితక్కువ, ఇందులో ఇదితక్కువ అనడం; రెండోపిండిమంట లేదని ఆక్షేపణ: పరమాన్నంలో బెల్లం వేసినందుకు తప్పుపట్టడం. భానుమూర్తికి కోపం వస్తూఉంది: ఏమీ అనగూడదు. ఏమిచెయ్యడం? ఇక పట్టలేక, “తద్దినపు పాయసంలో పంచదార పనికిరాదుగదా?” అన్నాడు. “వీటికంతా శాస్త్రా లేమిటి?” అని గణపతిజవాబు.

ఎట్లయితేనేమి, భోజనాలు అయినవి. కమలమ్మ “నాయనా, శ్రీహరీ, తాంబూలు ఇయ్యి” అనగా అబ్బాయి అర్ధఅర్ధరూపాయ పెట్టి తాంబూలాలు ఇచ్చాడు. అవధాని ఆశీర్వాదిస్తూండగా గణపతి తాంబూలం క్రిందపెట్టాడు. శ్రీహరి ‘తాంబూలం తీసుకోండి శాస్త్రులుగారూ’ అని బ్రతిమాలుకొంటాడు.

గణ—మీతాతగారు మానాయనకు ప్రతి తద్దినానికి గోదానం చేసేవారు. మీనాయన పంచలచావు ఇవ్వడం మామూలు. అదీపోయింది మీకాలాన “నా నాటికి తీసికట్లు నాగంభోట్లు” అన్నట్టు. అందుకూ అనను. పెవని కడల్చని అవధానికీ అర్ధరూపాయా, మంత్రంచెప్పిన నాకూ అర్ధరూపాయానా? ధర్మమా?

భాను—తమ్ముహూ, మరోపావలా ఇయ్యి.

శ్రీహరి—(పావలాపెట్టి) తీసుకొండి శాస్త్రులుగారూ.

గణ—(తీసుకొని) అయితే మూడోబ్రాహ్మడే కుర్చొనిఉంటే తాంబూలము ఇవ్వవలసిందేగదా? గంధపుచెక్క పెట్టామంటే బ్రాహ్మడు ఉన్నట్టే. ఆతాంబూలం నాకు వస్తుంది, రాజపురోహితుణ్ణి కాబట్టి.

ఇంతటికి భానుమూర్తికి వచ్చిన కోపానికి మేర లేదు. కాని తద్దినపుబ్రాహ్మణ్ణి యేమనగలమా? నాగ

రకహాస్యంగా, “మిఖోజనానికి పైగా నూడో బ్రాహ్మడి పాలు మీరు తింటే, మీకు ఆవక్షిణ వస్తుంది. లేదా గంధపుచెక్కచేత తినిపించండి దానికిస్తాం” అన్నాడు. “బ్రాహ్మడిమర్యాద గంధపుచెక్కకు జరపాలి. లేకుంటే బ్రాహ్మడి నని గంధపుచెక్కను ఎందుకు పెట్టడం?” అని గణపతి అన్నాడు. “నిజమే, ఆదితీని తీసుకుంటే” నని భానుమూర్తి అన్నాడు. అంతట ఆవధాని నాలుగుచీవాట్లువేసేసరికి ఆకర్కొటకుడు, “నీ సామేర్మం పోయింది, నాకు వచ్చేడుబుల్లు పోతే” నంటూ అతిక్లాపంలో తాంటూలం అక్కడపెట్టి లేచి పోయినాడు. “తీసుకోరా గణపతీ” అంటూ అది పట్టుకొని అవధాని వెనకనే వెళ్లాడు.

“మంచీచెడ్డా, న్యాయం అన్యాయం ఆలోచించరుగదా యీకర్కొటకపుబ్రాహ్మలు” అని భానుమూర్తి అన్నాడు.

కను—ఆలాఅనకు నాయనా! తప్పు. పితృకార్యం జరిపిన బ్రాహ్మడిలో పితృదేవతలు ఆవహించి ఉంటారు.

భాను—వీడిలో పితృదేవతలే ఆవహించిఉంటే ఆపితృదేవతలు వీణ్ణి యిలా ప్రవర్తించనిస్తారా?

కను—వాండ్ల కులాచారం అది.

భాను—ఆకులమేగదా సుబ్బావధానిది. ఆయన చూడూ, ఎంతసామ్యంగా ఉన్నాడో!

* * * *

కష్టపడి వంటచేసినపద్మావతికి ఆకలి ఆపుతూంది. వృథాగాపొగ్గుపోవడం ఎందుకని “అత్తా! లేచిరావూ?” అని పిలవగా, కమలమ్మలోపలికి వెళ్లింది.

౬

భాను—తమ్ముడూ, నీవైనా అమ్మకు చెప్పుడూ. లక్ష్మీవంటి యీపిల్లకష్టము చూస్తే గుండె నీరై పోతుందీ. జాతీనీతీలేని నీచులకు ఐశ్వర్య మిస్తాడు చెగవదేవుడు. శౌర్యమానవంతులకు తిండికి లేకుండా

చేస్తాడు. మొన్నటిరోజు అమ్మ చెల్లెను కొడిచే నాగుండె బద్దలయింది. ఈమడ్లుగులికే లక్ష్మీకా యీ కష్టాలు?

సరో—అన్నయ్యా, అన్నయ్యా, బావ వచ్చి పోయినప్పటినుంచీ అమ్మ నెయ్యిలేకుండా అన్నం పెట్టుతూంది.

శ్రీహరి—దానికితోడు కొట్టవమెందుమా?

సరో—రాత్రి నేను యేడిస్తే నెయ్యివెయ్యడానికి మంత్రేచ్చింది.

(లోపలినుంచి) సరోజినీ, ఏమిటిది?

సరో—(నోరుమూసుకొంది.)

భాను—తమ్ముడూ, ఈవెగవలేదైననాడు యీ కర్కొటకపునైదీకులకు పిండివంటలు చేసిపెట్టడానికి, ఎంతటికీనిండని కన్నాలచేరలలో పొయ్యిడానికి నని మాడవేస్తూ, బంగారుతల్లికి కడుపుకాలుస్తూ, వారంరోజులు నెయ్యి లేకుండా తల్లి అన్నముపెట్టడమా? వివేకానందులవారు “మూఢాచారాలలోబడి జీవనము దుర్భరమావున్నది” అన్నమాటకు అందరికీ అర్థము. తెలుస్తుందా? ఎన్నికష్టాలు అనుభవించాలి, లేక ఎంత లోకవిమర్శన ఉండాలి?

సరో—అయితే, అన్నయ్యా, పిండ్లకోసమా నాకు నెయ్యిలేకుండా చేసింది?

శ్రీహరి — వాండ్లకోసంగాదు చెల్లీ, తద్దినం కోసం. ఇవ్వాళ మనయింట్లో తద్దినంగదూ!

సరో—అంటే?

శ్రీహరి—అప్పు చచ్చిపోయినరోజు ఇవ్వాళ. ఆయనకు ఇవ్వాళ అన్నము పెట్టాలి. పెట్టకుంటే ఆకలికామా?

సరో—అయితే, మనకాస్తుర్లూ ఇంకెవరో ఒకాయనా వచ్చారు గాని, అప్పువచ్చాడా? వస్తే నా కేమీ తిండానికి లేదూ?

శ్రీహరి—చచ్చిన అప్ప ఎట్లా తెస్తాడు?

సరో—ఎట్లా వచ్చి తింటాడో అట్టనే.

శ్రీహరి—అట్లకాదు చెల్లీ. వీండ్లకు పెడితే ఆయనకు ఆకలి తీరుతుంది.

సరో—బహుభాను! — అయితే నీవు చదువుకొంటుంటే ఇక్కడ ఎవరన్నా తింటే అక్కడ నీకు ఆకలి తీరుతుందా?

భాను—ఒక్క ముద్దు. ఎదీ, మరో ముద్దు.

సరో—నీవేరు చెప్పి ఈ అన్నయ్యకు ముద్దు పెడతాను; నీకు ముద్దు పెట్టినట్టే.

సరోజినికి బవాబు చెప్పలేక ఒక రిన్ను మార్చి ఒకరు ముద్దు పెట్టుకుంటూ నలిపేసరికి, అక్కణ్ణుంచి పారిపోయింది.

భాను—తమ్ముహా, మతగ్రంథాలేమైనా చదివావా?

శ్రీహరి—అట్టే చదవలేదు. తీరిక ఉంటేకదూ? నీకుంటే బడిచదువూ, పరీక్ష బెదురూ లేదు కాబట్టి అన్నీ చదువుతావు.

భాను—వివేకానందులవారిగ్రంథాలన్నీ చదివావా లేదా?

శ్రీహరి—నీదగ్గరనే గదా చదివాను?

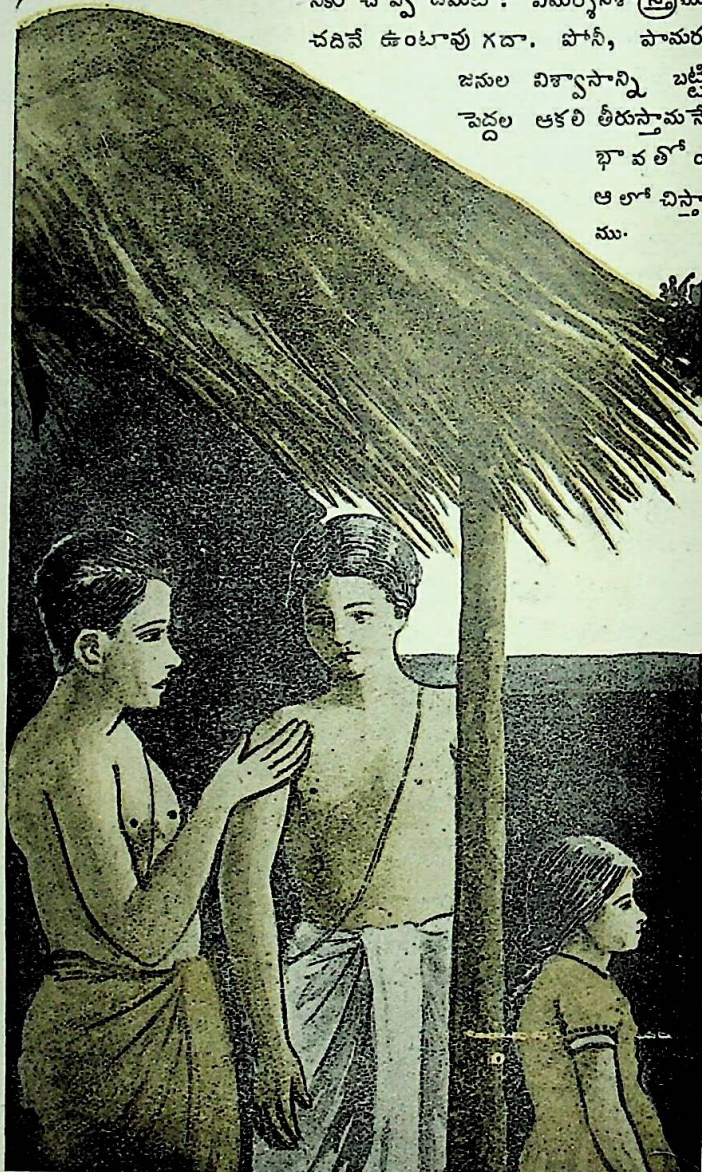
భాను—అవి చాలు. పరిశోధన చేసేజ్ఞానం కావలసినంత కలుగుతుంది.

శ్రాద్ధమంటే యేమిటి?

శ్రీహరి—అసగా శ్రద్ధతో కూడినది.

భాను—అవును. అంటే పెద్దలు ఏసత్కార్యాలు చేస్తూఉండిరో వాటినిపుత్రులు శ్రద్ధతో చేస్తే పెద్దలు పరితృప్తులౌతారు. అంటే గాని వారివేరు బెట్టి నీవు ధప్పభాలు కొట్టడంగాదు. ఆలోచించు. నీకు చెప్పే దేమిటి? విమర్శనశాస్త్రము చదివే ఉంటావు గదా. పోనీ, పామర

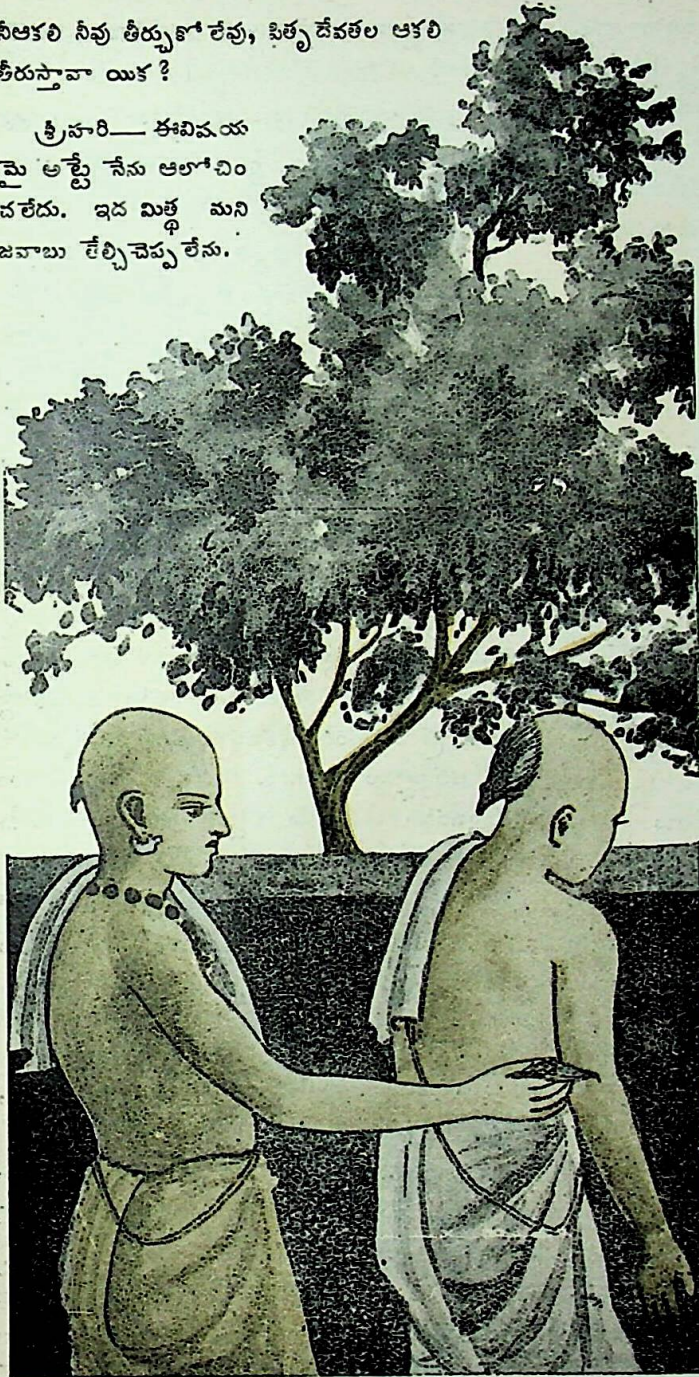
జనుల విశ్వాసాన్ని బట్టి పెద్దల ఆకలి తీరుస్తామనే భావతోం ఆలోచిస్తాము.

“తీసుకోరా గణపతీ” అంటూ అది పట్టుకొని

నీ ఆకలి నీవు తీర్చుకోలేవు, పితృదేవతల ఆకలి తీరుస్తావా యిక?

శ్రీహరి—ఈవిషయమై అశ్రేష్ట నేను ఆలోచించలేదు. ఇద మిథ్య మని జవాబు లేల్పిచెప్పలేను.

అవధానివైనకనే నెల్లాడు.

దేవునితో ముగ్గురం, ఇకేమి?

భాను — చచ్చిపోయిన తర్వాత పితృదేవతలు ఇంకా వచ్చి నీ పిండాలు తింటున్నారనే అనుకొంటున్నావా?

శ్రీహరి—వచ్చి తినరని నీ వెట్లు చెప్పగలవు?

భాను — పిండాలు ఖర్చుకావడం లేదు కాబట్టి.

శ్రీహరి—తమాషా కాదు. దివ్య జ్ఞానసభవారు మరణించినవారి జీవులను పిలిచి వాటితో సంభాషణలు జరుపుతున్నారే?

భాను — వస్తున్నాయనే అందాము. నీ పిండాలు వాటికి కావలెనని సిద్ధాంత మేమిటి? తిలకుగారి ఆత్మను 'నీదినచర్య యేమిటి?' 'అని అడిగితే దేశాలు తిరిగి ఇండియాకు స్వరాజ్యము సంపాదించే ప్రయత్నమే' నన్నాడు. ఆకలి దప్పికలు లేవని చెప్పాడు.

శ్రీహరి — ఆయనకంటే లేకపోవచ్చు. సామాన్య మానవులకో?

భాను—ఇందులో దిగితే, మన మతం ఒక మహారణ్యం. ప్రతి సిద్ధాంతానికీ విరుద్ధంగా పదిసిద్ధాంతాలు ఉన్నాయి. ఎవడి కర్మనుబట్టి వాడు కర్మఫలము అనుభవించడానికి పోతున్నాడనే కర్మసిద్ధాంతం ఉండగా, ఇక నీపిండాలు వాడికి నెందవవుకదా?

శ్రీహరి—పుత్రుడంటే 'పుం' అనే నరకమునుండి కాపాడేవాడు. శ్రాద్ధమువల్ల ఆకార్యము సాధ్యమాతుంది.

భాను—చేసినకర్మకు ఫలము తప్పదుకదా అను. ఇక ఒకడు మంచికర్మ చేసిఉంటే వాణ్ణి అదే రక్షిస్తుంది. లేకపోతే నీసిండాలు అతణ్ణి రక్షించలేవుగదా? అట్లు రక్షించడమే సాధ్యమైతే దుష్కర్మచేసినవారిని శ్రాద్ధాదికకర్మలచేత డబ్బుగలపుత్రులే రక్షించగలరు; లేనివారు రక్షించలేరు. దీన్ని బట్టి, డబ్బుగలవారు దుష్కర్మచేసినా వారికి భయం లేదు. లేనివాడు చేస్తేముక్తి లేదు. అనగా, దేవుణ్ణి డబ్బుగలవారు కొనివెయ్యవచ్చునన్నమాట. ఇదే మనమతమైతే నా కక్కరలేదు.

శ్రీహరి—ఆ అభిప్రాయముచాలామందికి ఉన్నదినుమి.

భాను—ఇంకొకవిషయము. పితృదేవతలన్నాము. వారిని దేవతలనుగా భావించి భక్తితో ఆరాధించే వేళను ఈచండాలపు బ్రాహ్మణనామకులను వారిస్థానం లో కూర్చోబెట్టడమా? తాగుబోతులూ, ముండ్లముతాకోరులూ, అసత్యవాదులూ, అన్యాయకారులూ నా పితృదేవతలస్థానం ఆక్రమించేవారు? పితృస్థానం ఆక్రమించగలవా డేదీ?

శ్రీహరి—ఆవిషయంలో సందేహం లేదు. నిజమైనబ్రాహ్మణుడు నీకు చిక్కడు. మాళవ్యాగారిని 'మనదేశం బాగుపడడానికి ఏమికావలె'నని అడిగితే 'నిజమైన బ్రాహ్మణులు కావలె' నన్నాడు. అంటే వారు లేరన్నమాట.

భాను—ఇక శ్రాద్ధభోజనమే పితరులకు అవసరమనుకొందాము. మనలో ఎవడైనా సన్న్యాసం పుచ్చుకొన్నవాడు మరణిస్తే, వాడికొడుకు ఆరాధన అని ఒకపితృకార్యం చేస్తాడు. అందులో తాతముత్తాతల పోలాపాంపూ రాదు. తండ్రిని ఆరాధించడమే. అట్టివిషయంలో, ఈయన సన్న్యాసం పుచ్చుకొన్నాడని, ఈయన తండ్రితాతలు తిండిమానుకొంటారా? మరిన్ని, ఏమీవద్దని సన్న్యాసం పుచ్చుకొన్నవాడిని బలవంతమాఘస్నానంగా సంసారంలోకి లాగి నీవు అన్నంపెడితే, వాడు వస్తాడా? తింటాడా? సంసారం

లోనే వున్న తాతముత్తాతలను తలచవు; వారి ఆకలిచస్తుందా?

శ్రీహరి—పితరులకు అన్నమే అవసరము అయితే, కొడుకు సన్న్యాసి అయినమాత్రానే ఆయనకు ఆకలిపోతుందా? ప్రకృతివిరుద్ధము.

భాను—ఇక ఆధ్యాత్మికంగా ఆలోచిస్తాం. మన ఆధ్యాత్మికసారస్వతసారం భక్తి, సద్వర్తనమాత్రమే ప్రధానము అని. జ్ఞానియైనవాడు ప్రతివాడూ, ఈజపతపాలూ, ఈపితృకర్మలూ అనవసరమంటున్నాడు. సన్న్యాసాశ్రమము మనశీవనంలో పరమావధి. అది సత్యమని అందరూ ఒప్పుకొంటారు. అదే సత్యమైతే, ఈ అసత్యంలో మన కేమిపని? సత్యం అవలంబించడం, అసత్యం విస్మరించడం యోగుల కేమి, కాని వారికేమి? అందరికీ అవసరమే. "వారు యోగులు; వారికి సత్యం ప్రధానం. మనం సంసారంలో ఉన్నాము. మనకు ఈఅసత్యమే ఉండవలెను." అని జ్ఞానం గలవాడు ఎవడూ అనడుగదా? అసత్యం వదలేకొద్దీ జన్మ పవిత్ర మాతుంది. క్రమక్రమంగా పవిత్రమైతేనే కాని ఆత్మజ్ఞానం గలుగదు. ఒక్కమారు యోగుల మధ్యేవరమా అసత్యమే పట్టుకొనిఉందాం అంటే అందులో తెలివేమిటి?

శ్రీహరి—నాకు చాలాకాలంగా మనసులో ఒకఆలోచన ఉంది. ఈమూఢ్యానికంతా స్వార్థపరులైన బ్రాహ్మణులు కారకులని.

భాను—అది రూఢి.

శ్రీహరి—ఈ మూఢాచారాలు మనకే కాదు, అన్ని జాతులవారికీ ఉన్నవి.

భాను—శ్రాద్ధము, మల్లీ, కేవలము మూఢాచార మనదానికి వీలులేదు. మూఢులచేతులలోబడి మూఢమైంది. నీవు చెప్పినట్టు ఈమూఢాచారాలు అన్ని జాతులవారికీ ఉన్నవి. మనకూ ఉన్నవి. ఇవన్నీ మన వేదమతానికి సమ్మతములు కావు. అని వేదములుబాగుగా పరిశీలించినవారు చెబుతారు. కాని ఇవి ప్రాచీనాచారాలక్రింద నిల్చినవి. వేదం దైవదత్తము, అపారమేయము

అనిచెప్పువారు వేదములో చెప్పినట్లు ఎందుకు నడుచు కోరు ? అందులో చెప్పినట్లు నడుచుకోవాలి, లేకుంటే దానిని వదలుకోవాలి. ఇక సంప్రదాయమూ, ఆచారమూ అంటే ఎవరు ఏర్పరచిన ఆచారం ఆచరణీయమని నిర్ణయించడం? తరతరాలుగా పెద్దలు చుట్టలు తాగితే పుట్టేవారు తాగి; ఆచారం విమవరారు గదా? అట్లయితే నేను ఒక ఆచారం ఏర్పాటుచేస్తాను, సురాచారం. సంప్రదాయమని ఇక తరతరాలవారూ ఆచరించకతప్పదు. ఆలోచిస్తే యావంకాచారాలూ, సదాచారాలూ అనేవి కొన్ని పరమమూఢాచారాలు మనను తినేస్తున్నవి. ఈకర్మమవత్తూ అనవసరమని జ్ఞానులు చెప్పనేచెప్పారు. మనమే అడుసులో పడ్డ పిల్లికి అదేవైకుంక మన్నట్టు బాధపడుతున్నాము.

శ్రీహరి—ఈచిక్కంతా వదలించుకొని మన కర్మలన్నీ సంస్కరించుకొనవచ్చునుగదా ?

భాను—క్రాంతకర్మ కేవలము చెడ్డదికాదు. మానవునికి ఎప్పుడూ ఉదాహరణభూతంగా మార్గదర్శిగా ఒకడు ఉండాలి. ఊరక “సత్యంవద”, ధర్మంఇర” అని ధర్మమూత్రాలు చెప్పినంత మాత్రాన ప్రపంచం బాంసపడదు. అవిధంగా ఒకవ్యక్తి ఆచరిస్తే, అందరికీ ఆతన్ని చూచి ఉత్సాహమూ, తెంపూ, నీచజీవనంమీద కోతా పుట్టి మంచిదారి తొక్కుతారు. అవిధంగా కష్టాలెన్నో పడి సత్యవ్రతమాచరించిన మహా పురుషులను అప్పుడప్పుడూ సాధ్యమైతే ఎప్పుడూ స్మరిస్తుంటే, భ్రమరకీటన్యాయంగా వీరిజీవితాలు బాగు పడతాయి. అందుకోసమని పోయినవారిని శ్రద్ధతో స్మరించడం, అనగా క్రాంతం పెట్టడం. అంతేగాని, చండాలపుబ్రాహ్మణులకు పెట్టడానికని కన్న బిడ్డలకు కడుపులు కాల్చడం గాదు. తమ్ముడూ, నేను చెప్తాను విను. సత్యంగా చెల్లెలికి వానంగా నెయ్యి ఉన్నట్టు కనబడదు. ఈవిధంగా మనదేశంలో ఎన్ని వేలకుటుంబాలు ఉంటాయంటావు? వారందరికీ మక్తియెన్నటికి ?

శ్రీహరి — మనమేమిచెయ్యగలము ? లోకం అంతా మరామత్తు చేయగలమా ? నేనొక్కణ్ణి, నీనొక్కడివి.

భాను—అట్లనకు, ‘నేనొక్కణ్ణి, నీనొక్కడివి’ అంటావేమి ? ‘మనమిద్దరము’ అనగామా ? మనమధ్య ఉండే భగవంతుడితో ముగ్ధురము. ఇక ప్రపంచాన్ని ఎదిరించవచ్చు. సత్యం మనవక్క ఉన్నంతసేపూ భయ మెందుకూ ? కష్టానికి వెరవడం నీచలక్షణం. ధర్మానికి కష్టాలుపడ్డవారే శాశ్వతప్రతిష్ఠ సంపాదించి విశ్వజీవనానికి మూలకారకు లౌతున్నారు.

శ్రీహరి—అయితే మనం సదుద్దేశంతో మూఢాచారాలను తుంగలో తొక్కినా, ప్రస్తుతం డబ్బులేక ఉన్నందువల్ల, గతిలేక సదాచారాలు మానారు అంటారు.

భాను—అంటే అననీ. భయమెందుకు ? ఎల్ల కాలమూ నీవు డబ్బులేకనే ఉంటావా ? ఇక రెండు నెలల్లో బియ్యేపరిక్ష అవుతావు; ఉద్యోగం చేస్తావు. అప్పుడు అయిదురూపాయలు లేక తద్దినం మానాడు అనలేరుగదా ? దానికి తోడు లోభితనం దగ్గరచేర నీయకుండా సద్యోయం చేస్తుంటివా, అందరూ నిమ్మ చూచి హర్షిస్తారు. ముందు అనుమానించినా, నెమ్మదిగా నీదారికే వస్తారు. తెలిసినవారు తెలియక మాధ్యం లో ఉండీ, తెలిసినవారు భయంలో, మాధ్యంలో ఉంటే తరించడ మెన్నటికి ? విద్యావంతులు మార్గదర్శకులు కావాలి. ప్రతిఆచారమూ శోధించి, చెడ్డాచెత్తా మాని, మంచిమంచిరీతిని ఆచరిస్తాము. అందరికీ జీవనం కొంచెం సాధ్యంగా, రుచిగా చేతాం. తమ్ముడూ, ఇదే కంకణంగట్టాను. ధర్మసేవ కుడ నైనాను. నీతో ఇద్దరమూ, దేవుడితో ముగ్ధురమూ, ఇకేమి ? దీర్ఘంగా ఆలోచించి సత్యమని తోచింది విశ్వమంతటా వెదజల్లుదాం.

శ్రీహరి—ఇద్దరమూ ?

భాను—మళ్ళీ ఆమాటఅంటావు ? బాధమతకర్త బుద్ధుడు మొదట ఒక్కడే ఒకపక్షము. మొదట క్రైస్తు ఒక్కడు; మహమ్మదు ఒక్కడు. సత్యం తోడైతే, ప్రపంచమంతా ఎదిరించినా ఏమిభయం ? ముందు ఎదిరించినా, వెనక నీకు పాదాక్రాంత మాకుంది.

శ్రీహరి—మాధ్యునిముక్తి సమాజం లేవదీస్తాము. దేవుడితో ముగ్ధురమూ మొదటిసభ్యులం, నీవన్నట్టు.

ఆణ్ణామలై విశ్వ విద్యాలయము

ఒంగోలు పద్మరాజు, బి, ఏ.,

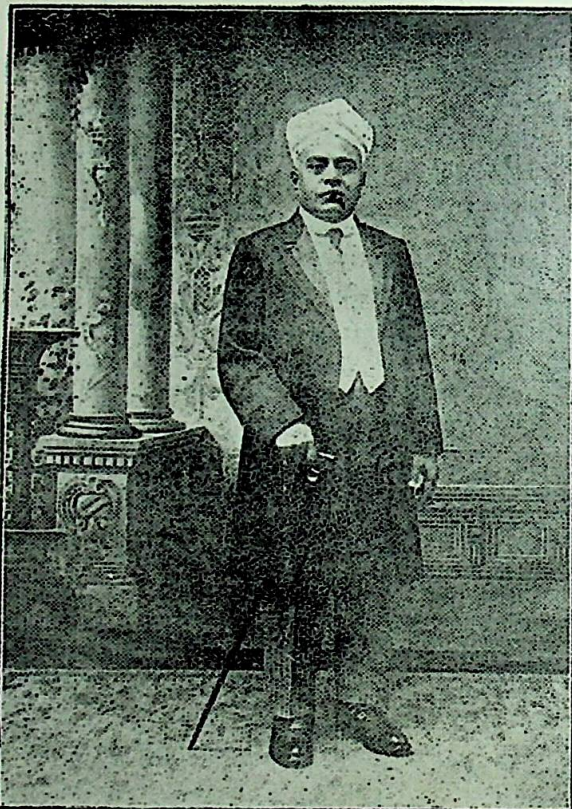
“ సహ నౌ యశః సహ నౌ బ్రహ్మవర్చసం ”

(తైత్తిరీయోపనిషత్తు)

విశ్వవిద్యాలయములు విజ్ఞానమును వెదచల్లు
స్థానములు. ప్రాచీనకాలమున భారతదేశమున

విశ్వవిద్యాలయము లనేకములు వర్ధిల్లినవి. వాటిమూల

మున భారతదేశ విజ్ఞా
నము ప్రపంచమున కంత
యు ప్రసరించెను. పూ
ర్వము మనదేశపు విశ్వవి
ద్యాలయములను ఆకాల
పు రాజులు పోషించు
చుండిరి. విద్యాభిమాను
లగు సంపన్నులు విద్యా
పోషకు లయిరి. మనదేశ
మున ఆంగ్లప్రభుత్వము
ప్రారంభమయిన తర్వాత
పాశ్చాత్య నాగరకతా
విజ్ఞానములు ప్రబలింప
గడచినతాబ్ది మధ్యభాగ
మునుండి మనదేశమున
విశ్వవిద్యాలయములు కొ
న్ని మొలక లెత్తినవి.
ప్రాయికముగ వీనియం
దంతటను ఆంగ్లభాషా
బోధనమునకును, పాశ్చా

మైలుమూరమున నున్నది.
చిదంబరము చాలపురాత
న మైన శైవక్షేత్రము.
అనాదిగ చిదంబరము ద్ర
విడ వాఙ్మయ విజ్ఞానము
లకు కేంద్రమై, విద్యాధికు
లను, రాజులను, జిజ్ఞాసు
వులను అనేకుల నాకర్షిం
చుచుండెడిది. ఆట్టి చిదం
బరమునకు చేరువనే పితృ
విద్యాలయము నొకదా
నిని స్థాపించుట మిక్కిలి
యొష్టియున్నది. ఈవిశ్వ
విద్యాలయస్థాపనమునకు
పూర్వ మిచట నుండి
శ్రీమీనాక్షికళాశాలను,
తమిళ సంస్కృతకళాశా
లను, గానకళాశాలను
శ్రీ ఆణ్ణామలై శెట్టిగారే
పోషించుచుండిరి. ఈ

త్యనాగర క తా విజ్ఞాన
ముల ప్రసరణకును ఎక్కుడు ప్రాధాన్య మొసగబడు
చున్నది. ఈ విశ్వవిద్యాలయము లన్నియు ప్రభుత్వము
వారి యాదరణవిలన వృద్ధికి వచ్చియున్నవి.

మనచెన్నపురిరాజధానియందుగల మాడువిశ్వ
విద్యాలయములలో రెండు చాలవరకు ప్రభుత్వమువారి

రాజా సర్ ఆణ్ణామలై శెట్టిగారు (విశ్వవిద్యాలయస్థాపకుడు) విద్యాసంస్థల కెల్ల కలిపి
విశ్వవిద్యాలయము నొకదానిని స్థాపించి ద్రవిడ
భాషాపోషకులయి తమిళనాడున కొకప్రత్యేకవిద్యా
పీఠము కావలయునని యుద్విఘ్నముచుండిన ౧,౮౦,౦౦,
౦౦౦ల తమిళుకృతజ్ఞతకు పాత్రులు శ్రీ శెట్టిగారే. దీని
స్థాపనమునకు వీరు ఇరువదిలక్షలరూప్యముల నొసగిరి.

మదరాసు ప్రభుత్వమువారును వీరి యాదార్యమునకు మెచ్చి విశ్వవిద్యాలయభవననిర్మాణములకుగాను ఏడున్నరలక్షల రూప్యములను, విరాళముగ ఇరువదియేడులక్షలరూప్యములను, ఇవిగాక వార్షికముగ ఒకటిన్నరలక్షలరూప్యములను ఒసంగుటకు సమ్మతించిరి. తరువాత ౧౯౨౯-వ సంవత్సరము జనవరి నెలయం దీవిశ్వవిద్యాలయము స్థాపింపబడినది.

అణ్ణామలై విశ్వవిద్యాలయమున ప్రాచ్యభాషానాట్యవిజ్ఞానములకు ప్రాధాన్య మొసగబడియున్నది. ఇచట పాశనూచియందు తమిళసంస్కృతవాఙ్మయముల పరిశోధనకు ప్రత్యేకవసతు లేర్పరుపబడియున్నవి. ఈ విద్యాపీఠమునగల మహాపండితులయాజమాన్యమున జరుగు పరిశోధనలు అమూల్యమైన విజ్ఞానసంపదను విస్తరింపజేయగలవనటకు సందేహము లేను. ప్రతిభావేశాఖయందును ప్రత్యేకము భాషాపరిశోధకవిద్యార్థులు గలరు. వీరు చేయువాఙ్మయపరిశోధనలయందు ఇచటిపండితులు వీరికి సాయముచేయుచుందురు ఇతరవిద్యాపీఠములందువలె నిచటను ప్రాచ్యభాషలయం దున్నతపట్టపరీక్షలు

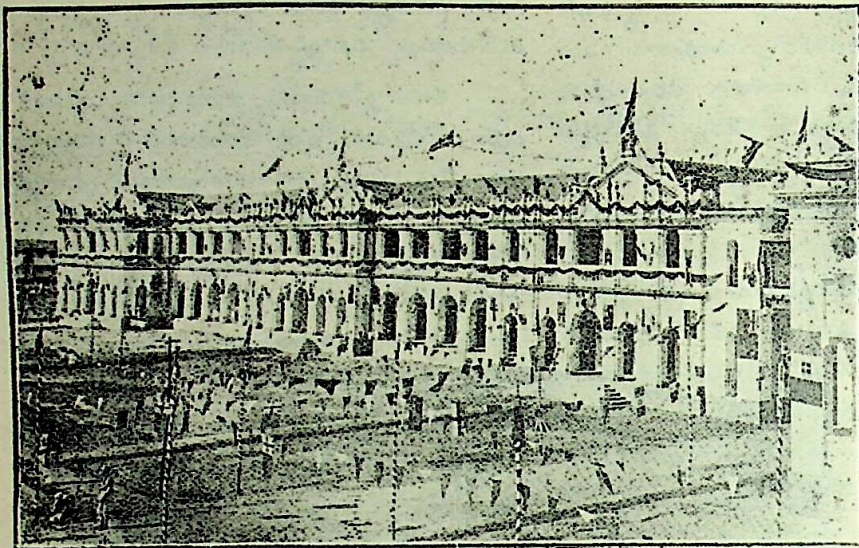
రఘునాథుడు యస్. ఇ. రంగనాథంగారు, యం. ఏ., ఐ, ఇ. యస్. ఉపాధ్యక్షులు

కలవు. ప్రాచ్యభాషాశాలలయందు విద్యార్థులకు వారితరగతులనుబట్టి విద్యార్థి వేతనముల నిచ్చుటగలదు.

ఈవిద్యాపీఠమునకు సంబంధించిన గానకళాశాలయు ఒకటిగలదు. ఇచట నాలుగుసంవత్సరములు సంగీతము నేర్పబడును. గానకళాశాలయందలి విద్యార్థులు ముఖ్యముగ తెలుగు నభ్యసించవలెను. అందుకుగా ప్రత్యేకమైన ఏర్పాట్లు చేయబడియున్నవి. గానకళయందు కొంత ప్రవేశమున్నవారిని రెండవతరగతియందుగాని, మాడవతరగతియందుగాని చేర్చుకొనెదరు. ఈ విద్యార్థులకు వేతనము లీయబడుచున్నవి.

ఇతరవిశ్వవిద్యాలయములందువలెనే యిచటను గొప్పప్రధానకళాశాల యొకటి గలదు. ఇంటరుమీడియటుమొదలు యం. ఏ., వరకును ఇందువిద్య నేర్పబడును. ఇచటచదువువిద్యార్థులసంఖ్య ఘోమారు అయినవంద లుండును. ఇచటసంఘము ప్రతిశాఖయందును పరిశోధనలకు ప్రత్యేకవసతు లేర్పరుపబడియున్నవి. భౌతిక, రసాయన, గణిత, వార్తా (Economics) శాస్త్రములందును, చరిత్ర, వేదాంతము మొదలయినవిద్యలందు పరిశోధనలు జరుగుచున్నవి. వీరికి విశ్వవిద్యాలయమువారు సౌకర్యముల గూర్చి వీరిపరిశోధనలకు ఎక్కుడుసాయము చేయుచున్నారు. ఈవిధముగ నీ విద్యాపీఠమున సర్వవిద్యులకును, సకలకళలకును, శాస్త్రములకును, అత్యుత్తమమయినబోధన పరిశోధనలకును తగినవసతులు కల్పింపబడినవి. పరిశోధనకు వసతులు కల్పించుట, విద్యాబోధనమునకు సరియయిన ఏర్పాట్లు కావించుట, విశ్వవిద్యాలయమున విద్యార్థులకు వసతి గృహముల స్థాపించి వారికందరికి ఏకవిధమయిన విద్య గరవునట్టిసతి విశ్వవిద్యాలయపద్ధతుల నెలకొల్పి విద్యార్థులకును, విద్యాబోధకులకును పరస్పరముమైత్రిని కలిగించుట, ప్రాచ్యవిద్యావిజ్ఞానముల పునరుజ్జీవింపచేయుట, వీటికన్నిటికి కావలసినద్రవ్యమును ప్రోగుచేయుట, ఈ విద్యాపీఠమువారి యుద్దేశములలో ప్రధానము లయినవి.

ఈవిశ్వవిద్యాలయమువారియాశయములు చాల గొప్పవి. వీరుతలపెట్టినరీతి నీ విద్యాలయమును సాగించిన యెడల ఈవిశ్వవిద్యాలయము దేశమునకు గొప్పసేవ

ఇచట అజ్ఞామ
లై విశ్వవిద్యాలయగ్రం
థాలయ మొకటి యు
న్నది. సుమారు మున్ను
టికి పైగా దేశ విదేశ
పత్రిక లిచటికి వచ్చు
చున్నవి. ఈ గ్రంథా
లయము, ముఖ్యమైన
పెంపుదినములందు లేపు
ప్రతి దినమును, ఆదివా
రమునాడు సయితము
తెరువబడియే యుండు
ను. ప్రతి విద్యార్థికిని
ఒకేసారి నాలుగుపుస్త
కముల నిచ్చెదరు. ఈ
గ్రంథాలయము కాక

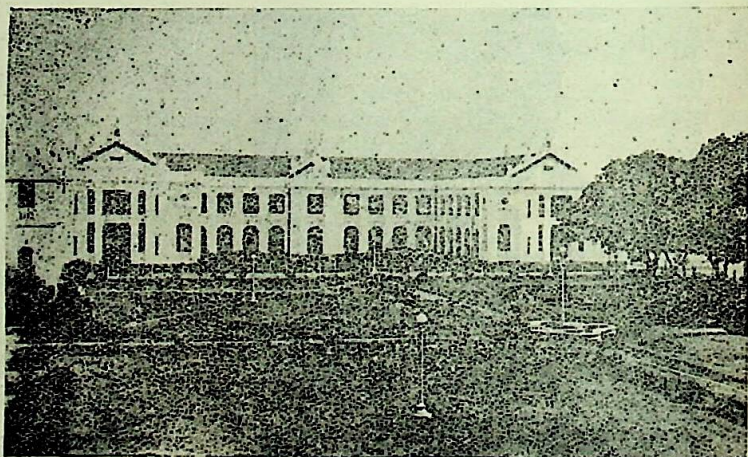
ప్రధాన కళాశాల

చేసినదగును. ఈవిశ్వవిద్యాలయము స్థాపింపబడి యింకను
అయిదుసంవత్సరములు కాలేదు. ఇంతలోనే, వీరు
సాధించి నిర్వహించినకార్యము లెవ్వియని ప్రశ్నించుట
సరికాదు. ఇచట పారిశ్రామికవిద్యులుసయితము కేర్ప
వలయునని కొందరియభిప్రాయము. కాలక్రమమున ఈ

విశ్వవిద్యాలయమునకు సంబంధించిన ప్రతిశాఖకును
ప్రత్యేకము వేరొక గ్రంథాలయము కలదు. ఎప్పటి
కప్పుడు అచ్చగు గొప్ప గొప్ప గ్రంథములను వీరు
తెప్పించుచునే యుండుదు.

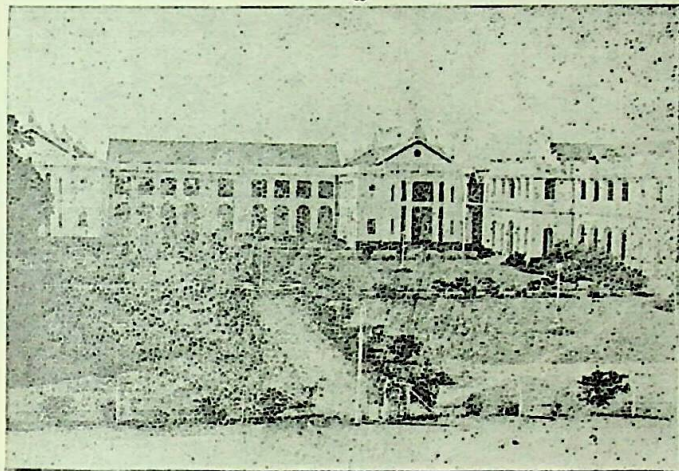
అజ్ఞామలై విద్యావీరపుటావరణము మూడువందల

విద్యాసంస్థ వృద్ధియై అన్ని విద్యుల
కును ముఖ్యస్థానము కాగలదు.
అందుల కనువగు వసతు లనేకములు
వీరికిగలవు. పారిశ్రామికకళాశాలను
స్థాపించుటకు ద్రవ్య మపారముగ
వెచ్చింపవలయును. ఈ కార్యము
త్వరలో నెరవేరునది కాదు. విశ్వ
విద్యాలయమువారి మనస్సునను ఈ
ఆలోచన యున్నది. పారిశ్రామిక
విద్యుల ప్రాముఖ్యమును, ఆవశ్యక
ములనుగూర్చి ముచ్చటించుట యన
వసరము. వీరవిద్యార్థుల కిచట
విద్యార్థి వేతనములనొసగి భోజనము
పెట్టుచున్నారు.

శాస్త్ర శాఖ

యొకరములని స్త్రీయు గలిగియున్నది. విద్యాలయపరి
సరములవిద్యార్థులకొరకు విశాలములగు ఆరామస్థలము
లేర్పరుపబడియున్నవి. ఆచేరువనే నాలుగువందలకుపైగా
విద్యార్థులకు వసతిగూర్చగలహోటెలు భవనములుగలవు.

ప్రాచ్యవిద్యాలయము

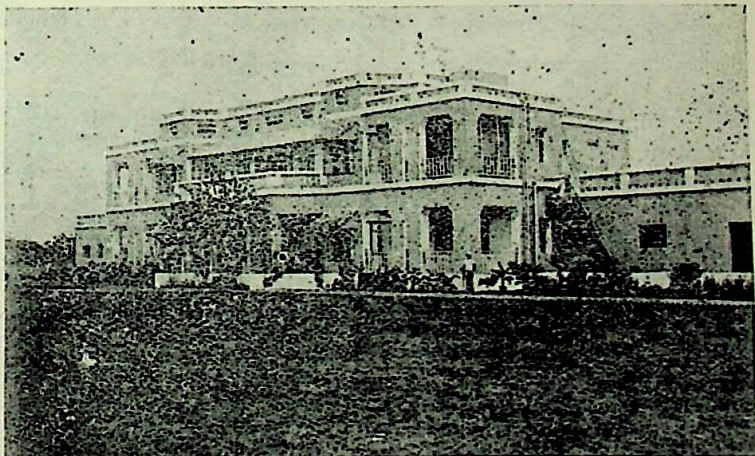
హోటెలునందు భోజనాదిసౌకర్యములు చక్కగ నమరి
యుండును. ఇందులకుగుర్తునయితము స్వల్పమే.
విశ్వవిద్యాలయము నెలకొల్పబడినపూర్వపు 'తిరుక్కు
ళమ్' అను పల్లె నేటి అజ్ఞామలై
నగరమయి అత్యుర్వోగ్యవంత మైన
ప్రదేశముగ నున్నది. విద్యార్థులకు
సమపదేశములనొసగి వారిని సన్మా
న్తాసుర క్తుల చేయుటకు కొంచ రుపా
ధ్యాయులు హోటెలునందు వసించుట
కేర్పాటు లునున్నవి.

చివరిరము ప్రేమనుకడ రైలు
దిగి రాగనే విశ్వవిద్యాలయోపా
ధ్యక్షుల భవనము కాననగును. ఆ
భవనమున కుత్తరదిశను ఉపాధ్యాయుల
భవనములు కొన్నిగలవు. ఆ
మార్గముననే యింకను తూర్పున
విద్యాలయభవనములు మూడుగలవు.

ఉత్తరదిశయందు గల భవనములలో రసాయన శాస్త్ర
శాస్త్ర ప్రయోగశాలలును, ఉపన్యాసమందిరములును
కలవు. మధ్యనున్న విశాలసౌధము క్రిందిభాగమున విశ్వ
విద్యాలయ గ్రంథాలయము గలదు. వైభాగమున విశ్వ

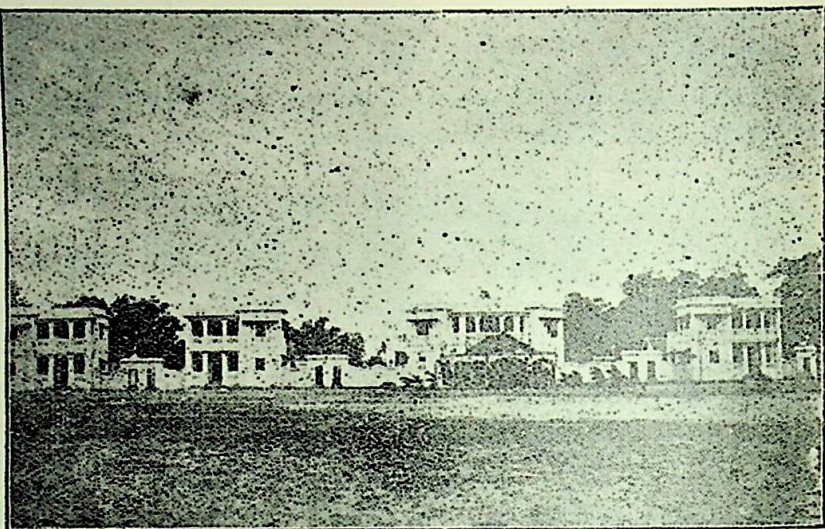
విద్యాలయపు కచేరీలు, ఉపాధ్యాయుల
గదులు, విశ్వవిద్యాలయ విద్యార్థి సంఘ
సమావేశముల సభామందిరము (Assembly
Hall) గలవు. ఇందే పట్టప్రదాన మహా
పరిషత్తు ప్రతిసంవత్సరమును జరుగుచున్న
ది. దక్షిణదిశనుగల మరియొక పెద్దభవనమున
ప్రాచ్యభాషాకళాశాల గలదు. ఈ భవన
మునకు వైభాగమున, ఇంగ్లీషు, చరిత్ర,
వార్తాశాస్త్రము, గణితశాస్త్రములకు సం
బంధించిన యుపన్యాసమందిరములు కలవు.
విద్యాలయములను దాటివచ్చినపిదప విద్యార్థుల
సౌకర్యార్థము నెలకొల్పబడిన వైద్య
శాల గలదు. తరువాత విశ్వవిద్యాలయ
మున కతిథులగు వచ్చు ప్రముఖుల సౌక

ర్యార్థ మొకవిశ్రాంతిభవనము కలదు. దానిప్రక్కనే
తపాలాఫీసు, తంతిరిఫీసు గలవు. తపాలాఫీసునకు సరిగ
దక్షిణమున బోవుమార్గమున కళాశాల ప్రధానాచార్యుల

ఉపాధ్యక్షుని భవనము

గృహములుగలవు. ఆదారినే పోయి మరల పశ్చిమము నకు తిరిగినయెడల విద్యార్థుల భోజనకాలలు వచ్చును. అటునుండి హోటెలు ప్రవేశించ వచ్చును. హోటెలు నుండి తిన్నగా ఉత్తరము నకు వచ్చిన వ్యాయామ శాఖాధికారి గారి కచ్చేరి గలదు. ఈ విశ్వవిద్యాలయ మున విద్యార్థుల ఆరోగ్య విషయమై చాలశ్రద్ధ తీసుకొనుచున్నారు. ఇందులకు గా విశ్వవిద్యాలయోపాధ్యక్షుని యాజమాన్యమున నొక

విశ్వవిద్యాలయోద్యోగుల నివాసములు

సంఘముకలదు. కళాశాలయందు అన్ని తరగతుల విద్యార్థులు వ్యాయామములందును ఫుట్ బాల్, క్రికెట్, హాకీ మొదలగు ఆటలయందును పాల్గొనుట తప్పనిసరియై యున్నది. వాగమునకు రెండుమారులు పాఠములు చదువుకాలముననే, ఆరోగ్యము, శుభ్రత మొదలగు విషయములందు వ్యాసము లొసగబడుచున్నవి.

ఇచట విద్యార్థిసంఘము లనేకము లున్నవి. విద్యార్థులను సంఘసేవయందు నేర్పుటలక్ష్యముగ సంఘసంస్కారసమాజ మొకటి గలదు. ఓరుగ్రామపునర్నిర్మాణముమొదలగుకార్యముల చేయుచున్నారు. విశ్వవిద్యాలయవిద్యార్థిసంఘ మొకటి గలదు. ఇందు నిర్వాహకులందరు విద్యార్థులే. వీరు ప్రతిశనివారమునాడను సమావేశమై ఏదేని విషయముల చర్చించుచుందురు. ఇచ్చోటగల ఆంధ్రవిద్యార్థులును, కర్ణాటకులును, మలయాళీయులును వారువారు తమకు ప్రత్యేకసంఘముల నిర్మించియున్నారు. ఇట్టిసంఘములనుసంతము విశ్వవిద్యాలయమువారు ప్రోత్సహించుచున్నారు. ఇవిగాక విశ్వవిద్యాలయమున నాటకసంఘ మొకటి గలదు. ఇందు ఉపాధ్యాయులును, విద్యార్థులును కలిసి సంవత్సరమున కొకటిరెండుసార్లునాటకముల నాడుచుందురు. ఈ

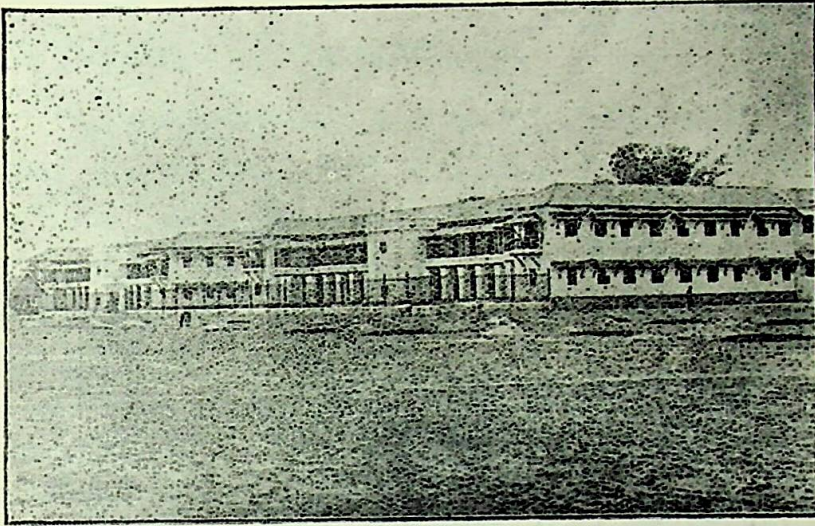
వివిధసంఘములను నిర్వహించుటకు విశ్వవిద్యాలయము వారు సాయపడుచున్నారు. విద్యాలయమునగల సకల విద్యాశాఖలకు సంబంధించినసంఘములు ప్రత్యేకముగా నున్నవి. వీటియన్నిటికిని విద్యార్థులయొత్సహమున, విశ్వవిద్యాలయమువారిప్రోత్సహమును కారణములు.

ఈవిశ్వవిద్యాలయము ఆయామనిస్తారముల భారత దేశమందలి విశ్వవిద్యాలయములన్నిటిలోననుచిన్నది. కాని విద్యాభివృద్ధివిషయమున దేనికిని తక్కినదికాదు. విశ్వవిద్యాలయదిన్నా మున్నతాచర్యములను స్ఫురింపజేయుచున్నది. దాని పైవరుసను రెండువైపుల గల ఏనుగుతలలు గాంభీర్యమును, గొప్పతనమును, తెలివినీ, విధేయతను తెలుపుచున్నవి. మగ్ధునున్న కమలము, స్వచ్ఛతకును, విజ్ఞానమునకును, జ్ఞానోదయప్రభుకును గుర్తయి యున్నది. క్రిందివరుసను పతాకమున కెడమవైపున టెంకాయచెట్టు కలదు. (తెన్ = దక్షిణపు, టెంకాయ = దక్షిణదేశపు కాయ) దక్షిణదేశముయొక్కయు, తద్విజ్ఞానము యొక్కయు సమృద్ధిని తెలుపుచున్నది. కుడిప్రక్కనుగల వీణెస్కా

ముద్రక

స్వతోపలక్షణమై, సంగీతసాహిత్యముల స్ఫురింప పరీక్షలయం దుత్తీర్ణ లగుటకు మాత్రము విద్యార్థులను జేయును. మధ్యమన్నగోపురము, స్థలమాహాత్మ్యమును, తయారుచేయక నిజమైన కళావిజ్ఞానముల వారి కంద ప్రాచీనభారతశిల్పకళానైపుణ్యముయొక్క యాన్నత్య జేయుట కర్తవ్యము.

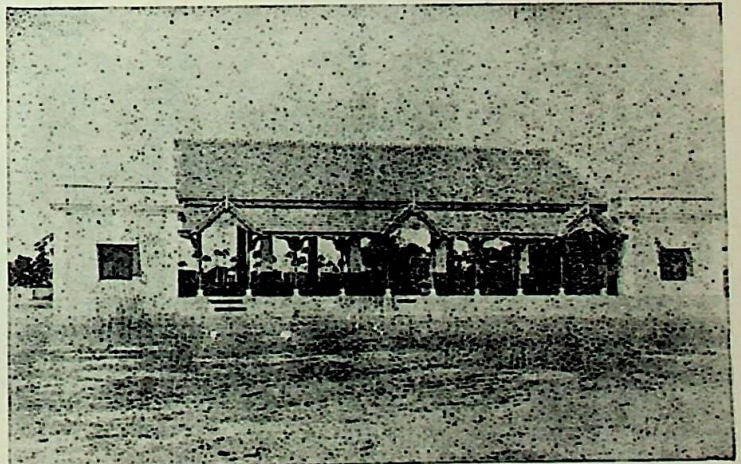
విద్యార్థుల నివాసములు

మును సూచించును. ఇన్నింటికంటెను, అందుగల "With Courage and Faith" అను ఆచర్యవాక్యము అచటికివిద్యాభ్యాసముకొరకు చేరువారికందరికిని తారకమంత్ర తుల్య మగుచున్నది. మనము నిర్వహింపదలచిన కార్యమును వైర్యముతోను, దృఢమైన నమ్మకము తోను తలపెట్టవలయు ననుటకన్న నున్నతాదర్శము వేరొకటి లేదు.

భారతదేశమున విద్యాపద్ధతి సమీచీనముగ లేదనియు, విద్యార్థులకు కొన్ని చిలుకపలుకుల నేర్పి వారిని పరీక్షలకు మాత్రము సిద్ధము చేయు చున్నారనియు నొకయపవాదము గలదు. గవర్నమెంటు ఉద్యోగములకొరకు విశ్వవిద్యాలయ పట్టపరీక్షల కనేకులు చదువుచున్నాగు. ఈవిషయమై విశ్వ విద్యాలయములు శ్రద్ధగొని కేవలము

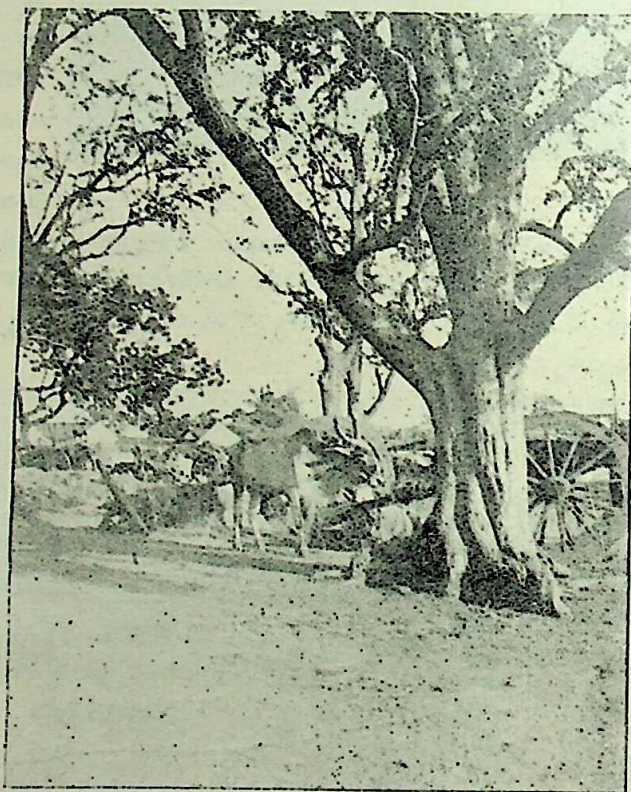
దక్షిణహిందూస్థానము వాఙ్మయ మందును, చిత్ర కళయందును, శిల్పమందు ను, గానకళయందును, ఇంకను అనేకలితకళలయందును నిరుపమానమైన ప్రజ్ఞ గల దేశమని యనేకులు కొనియాడి యున్నాగు. వాస్తవమున నదియట్టిదియే. అట్టిదేశమున, నేడు మరల సకలకళలను, శాస్త్రములను పోషింపగల విద్యాలయము లవసరములు. ఆణ్ణామలై విశ్వవిద్యాలయ మీ విషయమున నితోధికశ్రద్ధాభి

నివేశములు నహించి మార్గదర్శి కాదనును. విద్యార్థులకు మానసికాధ్యాత్మికశారీరికసంపదలను పొడిగించు విద్యులనొసగి ఆంగ్లద్రావిడకర్నాటాదినాగరకలను పున

వాయానామశాఖాధికారి కార్యాలయము

రుద్ధింబుటకు ఈవిశ్వవిద్యాలయము నిరంతరము కృషి వలన గురుకులమునకును, శిష్యులనుండలమునకును ఉపని
 చేయవగును. త్యాగమూర్తులగు శ్రీరాజాసర్ ఆణ్ణా మనుజులపదిష్టవిధమువ యాగపద్యముగ “సహ నౌ యశః
 మలై శ్చెట్టిగారి కిందువలన ననన్యముగు ధన్యత చేహ సహ నౌ బ్రహ్మవర్చసం” అను నుత్తమత్వసిద్ధి కలుగు
 గును. సత్పుత్రికవలన నుభయగోత్రములకును కీర్తిగలుగు గాక. మరియు విద్యాపీఠము పరాకాష్ఠ ఇట్టిదియ.
 నటులు శ్రీఆణ్ణామలై శ్చెట్టిగారి ఈమహావిద్యాపీఠము

శ్రీశాంతి

—నూర్య.

వి నో ద శి ల్ప ము

కాగితముల తోరణములు

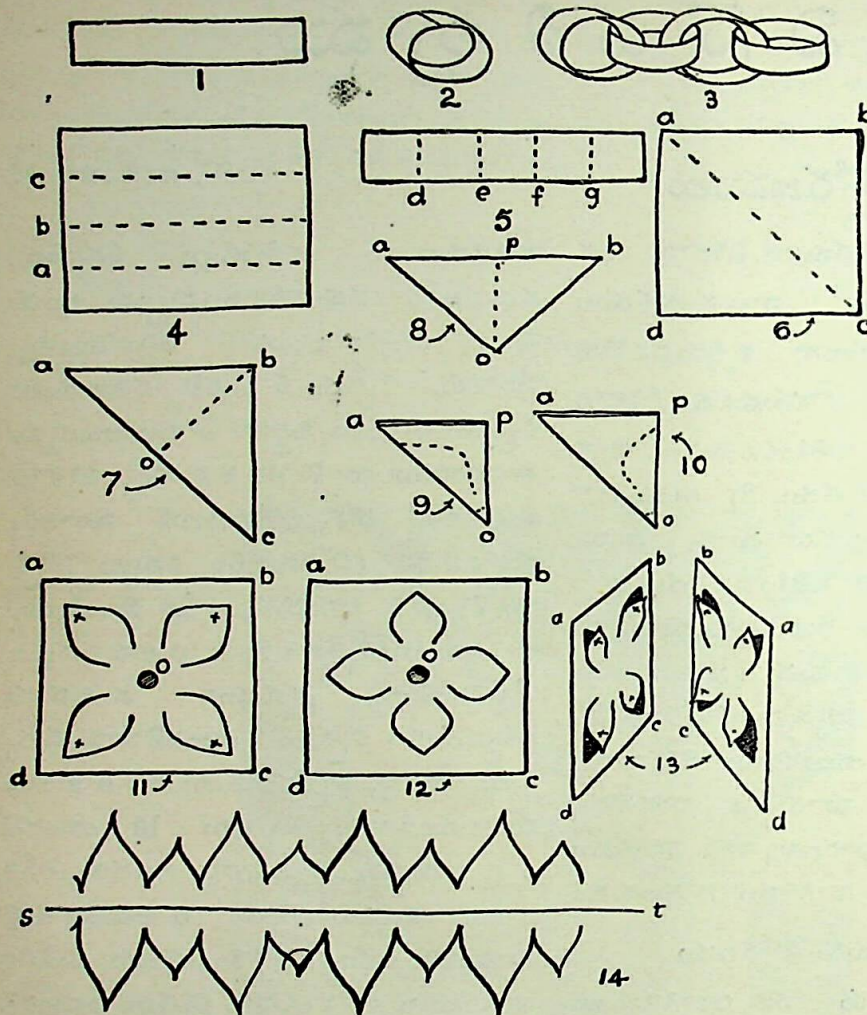
కొ. నరసింహాచారి

పలురంగుల కాగితములు తీసికొని, ఒక యంగుళము వెడల్పును, నాలుగంగుళముల పొడవును గలతునుకలుగా కత్తిరించవలెను (చిత్రము 1). అం దొకతునుకను దీసికొని దానికొనలను చేర్చి అతికించినయెడల ఉంగరమువలె నగును (చిత్రము. 2) ఈయంగరమున మఱియొకతునుకను దూర్చి దానిని గూడ ఉంగరమువలె నతికించవలెను. ఇట్లే ఒకదానిలో నొకటిగా తునుకలను దూర్చుచు ఉంగరములవలె నతికించుచు వచ్చినయెడల నొక పెద్దగొలుసుగా నేర్పడును (చిత్రము 3). గొలుసునందు కొన్ని యంగరముల కొకమారు కాగితములరంగును మార్చుచు రావలెను. ఇట్టిగొలుసునకు సాధారణపువ్రాత కాగితము వలె సంతమందమగు కాగితము బాగుండును.

మఱొకవిధమగు తోరణము

ఈతోరణమునకు సన్ననికాగితములు బాగుండును. గాలిపటముల కుపయోగించు కాగితములను పలురంగులుగలవాటిని దీసి కొనవలెను. ఒక కాగితము మొదట రెండు లేక మూడంగుళముల వెడల్పునకు చిత్రము 4 నందు a, b, c అను చుక్కలగీతలవెంబడి మడువవలెను. అట్లు మడిచినదానిని చిత్రము 5 నందు d, e, f, g అను చుక్కలగీతల వెంబడి సమచతురాకారముగ నుండునట్లు మడువవలెను. ఇట్టిసమచతురములు ఒక

కాగితమునందు అనేకములు ఏర్పడును. మడువబడిన సమచతురముచుట్టును అంచు వెంబడి కత్తిరించినయెడల చతురములన్ని వేరగును. చిత్రము 5 నందలి చతురములు చిత్రము 6 నందు పెద్దవిగ జూపబడియున్నవి. ఈచతురములను 7 లేక 8 ని చేర్చి తీసికొని a, c అను చుక్కలరేఖవెంబడి మూలకు మడువవలెను (చిత్రము 6). పిమ్మట (చిత్రము 7) o, b అనుచుక్కలరేఖ వెంబడియు, అటుపిమ్మట (చిత్రము 8) o p అనుచుక్కల రేఖవెంబడియు క్రమముగా మడుచుచు వచ్చినయెడల చిత్రము 9 యందలిరూప మేర్పడును. దానిని, చిత్రము 9 యందలి o a అను మూలనుండిగాని, చిత్రము 10 యందలి o p అనుప్రక్క వెంబడిగాని గలచుక్కలగీత వెంబడి కత్తిరించవలెను. o అనుమూలను గూడ కొంచెముగా కత్తిరించవలెను. మడిచిన కాగితమును విప్పినయెడల, చిత్రము 9 యందలి రీతి కత్తిరించినయెడల చిత్రము 11 నందలి విధముగను, చిత్రము 10 యందలి విధముగ కత్తిరించినయెడల చిత్రము 12 నందలిరూపము గను ఏర్పడును. o అనుచోట నొకరంధ్ర మేర్పడియుండును. ఒకతోరణమునకు కావల సిన ముక్కలన్నియు, పైరెండువిధములలో నేదోయొకవిధముగనే కత్తిరింపబడియుండవలె ను. పిమ్మట నొకనిడుపగుదారమును ఈ ముక్కలమధ్యగల o అను రంధ్రముగుండా

నుండు అట్టముక్కకు అతికించవలెను.

సిమ్మట రెండవ ముక్క యొక్క a, b, c, d అను వెలుపలిమూలను, మూడవ ముక్కయందలి

యదే విధమగు బయటిమూలలకు అతికించవలెను. మూడవ ముక్క యందలి

ఈ విధముగా నతికించుచు పోయి

దూర్చి దారముయొక్క రెండుకొనలను రెండు అట్టముక్కలకు కట్టివేయవలెను.

తర్వాత మొదటిరెండుముక్కలను దీసికొని, వాటిలో నొకదానియందలి X గల మూలలను రెండవదానియందలి యదేవిధములగు మూలలకు అతికించవలెను (చిత్రము 11, 13). ఇందలి మొదటితునుకనుదాని ప్రక్క

నయెడల, ముక్కలన్నియు చిత్రము 14 నందలి విధముగ st అనుదారముపై పూర్వఃపరుసవలె నేర్పడును. ఇందు కడపటిముక్కను, రెండవకొనయందుగల అట్టకు అతికించవలెను.

కావలసినపుడు దార మాధారముగ దీనిని పొడవగుతోరణముగ కట్టవచ్చును; అక్కర లేనపుడు; ముక్కలన్నింటిని దగ్గరకు చేర్చి చిన్నకట్టగా కట్టిపెట్టవచ్చును.

(All rights reserved)

“దేవునిపై విశ్వాసరాహిత్య తీర్మానము”

నందివాడ చిదంబరం, బి. ఏ., బి. యల్.

[ఇది ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ వైసుభాస్పలరు గారైన సర్. యస్. రాధాకృష్ణన్ గారి ఆధిపత్యమున ౨౧-౨-౩౩ లేదీని జరుపబడిన రాజమండ్రి ఆర్ట్సు కాలేజి ప్రాథమిద్యార్థిసంఘముయొక్క వార్షికోత్సవ సందర్భమున గ్రంథకర్తచే చదువబడినది.]

సృష్టిసంశయిగూడ దేవుని ప్రభుత్వముపై ససంతృప్తిచెందినవారు పెక్కులు ఉండియున్నారు—రిఫారమ్ ఆఫ్టవచ్చిననాటినుండియు దానిపై ససంతృప్తిచెందినవాళ్లు ఉన్నట్టు. కాని, యితవరహ, భగవంతుని తోసిరా జనేమొనగాళ్లు, ఎవళ్ళూ గట్టిగా బయల్దేరియుండలేదు—తాలూకాబోర్డు ప్రెసిడెంట్లును ఎల్క్సును ఆయినవరునాడే విశ్వాసరాహిత్యతీర్మానంతో తోసిరాజనేమొనగాళ్లు బయల్దేరియుండినట్లు. పూర్వకాలంలో మనుష్యులకే స్వతంత్రత, ధైర్యం ఉండేవి కావు. వారు ఒట్టిపోలీసువారిచేతిలోనున్న మేజిస్ట్రేటులు, క్రొత్తకోడళ్ల హుక్కులుమాప్తురుహ ఉన్నంత స్వతంత్రత, ధైర్యమాహూడా పూర్వీకులకు ఉండేవి కావు. అక్కడక్కడ హిరణ్యకశిపునూ, నరకాసురునూవంటి హేమా-హేమిలు, ఒకళ్లిద్దరు బయలుదేరినా, అప్పట్లో వాళ్లది మైనారిటీపార్టీ అగుచూ వచ్చుటవల్ల మహాఅయితే ఒకటిపుణిపేరేమోగాని, మొత్తంమీద వారిఆటలు సాగిరాలేదు. పైగా దేవునికి ఎరుఠిరిగి, కాస్త ‘డీ’ అంటే ‘డీ’ అన్నవాళ్లని, అప్పట్లో “రాక్షసు”లని నామకరణం చేసి, దుర్మార్గులక్రింద లెఖిలలో నమోదుచేయించి పారేశారు. పార్టీబలం లేకయూ, పలుకుబడి లేకయూ అప్పట్లో వారు దుర్మార్గులక్రింద లెఖిలలో ఎంచబడ్డారుకాని, లేకపోతే శ్రీమహావిష్ణువునన్ను, ఘోరదేవికిన్నీ జన్మించిన నరకాసురును దుర్మార్గుడనా? సృష్టికర్తయైన బ్రహ్మమనుషుడు రావణాసురుడు ఒట్టిఅకతాయమనిషి

అనునా? ప్రపంచమంతయూ భగవంతునిపరిపాలన క్రింద ఉన్నప్పుడు భగవద్విరోధులు రాక్షసులవడం, భగవంతునికి గులాములై దొంగసలములుచేసే తాబేదార్లు దేవతలవడం ఏమీ ఆశ్చర్యంగాదు. ఏకాలమందునాగూడ పరిపాలనావర్ణమునకు చెందిన పార్టీమనుష్యులు అధికసంఖ్యాకు లగుటవల్ల దేవత లగుచూ వచ్చారు. ఆల్ఫసంఖ్యాకులయిన ఎడటిపార్టీ మనుష్యులు “రాక్షసులు” అగుతూవచ్చారు. ప్రస్తుతంలోగూడా ‘చిత్తం’, ‘చిత్తం’ అంటూ, పనికల్పించుకొని, వారమున కొకసారైనా జడ్జిగారింటికి అటాయిటూ కాస్త ఎవ్వరూ లేకుండా చూచి, లోపలికి జొరబడి, గులాములై మూటలు జేరవేస్తూన్న ప్లీడర్లంతా సడరు జడ్జికోర్టులో దేవతలే. తక్కినప్లీడర్లు ఆకోర్టులలో రాక్షసులు. దేవతలకి కమిషన్లు; రాక్షసులకి హాజరు లేనప్పుడు దావాలు కొట్టివేయబడుట: దేవతలకి నాయదాలు దొరుకుతాయి. రాక్షసులకు దొరికేవి చివాట్లే. దివ్యులకు “బెయిలు” దొరుకుంది. రాక్షసులకు “బెయిలు” నిరాకరింపబడుతుంది. ఇలాగే జిల్లాబోర్డులలోనూ, మ్యునిసిపాలిటీలలోనూగూడా దేవతలూ, రాక్షసులూ అంటూ రెండుతెగలు ఉన్నట్టు కనబడతాయి. దేవతలకు మారుపేరుతో కంట్రాక్టులు. రాక్షసులవార్డులకు మరమ్మతులు సహితం మరద్దార్. దేవతలసన్నిహితవర్గానికి ఉద్యోగాలు నూతనంగా సృష్టింప బడుతాయి. రాక్షసుల దూరబంధువులకి సహితం ఉన్న ఉద్యోగాలే ఊడి ఊర్కుంటాయి. ఏది ఎట్లున్ననూ, అసలు భగవద్విరోధులు అంటూ ఒక ఎడటిపార్టీవారు అన్నికాలములలోగూడా ఉండబట్టి దేవునియొక్క పరిపాలనావిధానంలోని లోటులు, అక్రమములూ, కొన్నిగాకపోతే కొన్నెన్నా వీధులో

బడ్డాయి. లేకపోతే, ఉద్యోగస్థులలంచాలవలె, విలంతువుల ప్రణయప్రయత్నములవలె, పరీక్షలలో విద్యార్థుల కాశీలవలె, డాక్టర్ల పాఠపాటులవలె, బేయిల్స్‌లో జరిగే ఘోరములవలె, పై ఉద్యోగస్థులు క్రిందవాళ్లను పెట్టేబాధలవలె భగవంతుని ప్రభుత్వంలోని లోటు బాటులు ఇంతమాత్రంగానూ పీఠులలో బహుండానే ఉండేవి. ఏమయితే ఏం, అప్పట్లో దేవునిమీద ఒక్కమాత్రేనా విశ్వాసరాహిత్యపుతీర్మానం ఉపపాదించబడెన్నారేదు. ఒక్కపర్యాయం అట్లు విశ్వాసరాహిత్యతీర్మానం భగవంతునిపై వ్యాసుచేయబడ్డాపాపం, ఏమాటకీఆమాటే చెప్పుకోవాలి, — ఆమహానుభావుడు ఉద్యోగానికి నీళ్లుచలి, చాల్చీ వప్పుడెప్పి వెల్లి పోయేవాడేగాని, రెండుమాట్లా విశ్వాసరాహిత్యతీర్మానములు ఆర్జునకారం ప్యాసుచేయించుకొని రెండుచెంబులపేడనీళ్ళూ కొట్టించుకొంటేనేగాని వల్లనని మూర్ఖించే తాలూకాబోర్డు ప్రెసిడెంటు కాదు.

పోనీ, విశ్వాసరాహిత్యతీర్మానం ప్యాసుచేయకపోయినా, కనీసం, దేవుణ్ణి కోర్టులోకన్నా లాగే, ఒకటి ఆడించారాంటే, అప్పట్లో కోర్టులుగూడా పకడైనవి కానందున, అదిమాడా సాగిందికాదు. అదీగాక, ఏదెన్నా కాస్త అవుసరంవచ్చినప్పుడు, కొంచెం “అబద్ధం సాక్ష్యం” సృష్టించామంటే, ఇప్పుడు దొరికినట్లు అప్పట్లో సాక్షి దొరికేవాడు కాదు. అసలు ఆరోజుల్లో సాక్ష్యం యివ్వడం వృత్తిగా పెట్టుకుంటు జొత్తిగా అయిదుసరేనట — పూర్వ, ఆకాశం, జలం, నాయువు, అగ్ని. ప్రతికేసులో ఈ అయిదుసరే సాక్షులకి తయారయ్యేవారట, — మావూళ్లో ప్రతీశనానికి వాహకులు ఒక్కరేవలె. ఆరోజుల్లో కోర్టులే సరిగావుంటే, ప్రజలకి గార్డీయను అని విరచికుతూఉన్న భగవంతుడు ప్రజాభిప్రాయములకు భిన్నంగా నడచిన ఉత్తరక్షణం, గార్డీయన్ గా తొలిగింది, ఏకోర్టుగార్డీయన్ గాడినో ఒహడిని నియమించమని భేషేన పిరీషను ఒహటి, ఏకోర్టుపక్షియో కోర్టులో పాకేకేఉండును. అప్పట్లో కోర్టులే తిన్నగాఉంటే, నెనకటికి హరిశ్చంద్ర మహారాజుకొడుకు తిండి లేక మలమల మాడడం

ఎందుకు? అడవులపాలనడం ఎందుకు? ఏచెట్టుక్రింద స్టేషన్ వెల్లి “అబ్బాయి, నే ఉన్నా పద, మరేమీ భయము లేదు. ఆస్తికి ఒహపాపరుదానాపడేంటి, దానితో విశ్వామిత్రునికి “సప్తపాక్షోద్భిభాశిత ఖండ భూవలయం” పోయి, ఆయనస్వాస్థితంతాలూకు “గడ్డం” మాత్రం మిగులుతుంది” అని సలహా యిచ్చే ఉండేవాడు. ఆరోజుల్లో కోర్టులే సరిగాఉంటే చశరథమహారాజు కైకేయికి లోగడ ఎప్పుడో యిచ్చిన మూజివానీవరములు ఆయనని బైండుచేసి ఉండేవా? ఏస్టేడరుగుమాస్తాగాడో చశరథమహారాజుదగ్గరకు ఒగరమ్మానైనా పరుగెత్తివెల్లి “రెండువరాలు యిచ్చినట్లు నాతమూలకమైన సాక్ష్యం లేదయ్యా, లిమిటేషను లేగాయిదా, ప్రైముజనిచరు తగాయిదాలూ ఉన్నాయి. నీవు యిచ్చినవరములు నిన్ను బాధించవు” అని నూరిపోకేసేవుండును. క్రి.రామచంద్రమూర్తి అడవులపాలనడం, ఆయనకు వాలిని అన్యాయముగా చంపిన అపభ్యాశి రావడం, రావణాసురుని చంపినందుకు బ్రహ్మసాత్యకోపం మీద పడడం “హింసూలా” అంగీకరించనిచర్య సీతాఅమ్మవారిని వదిలివేయుటలో కనబర్చడం లేకుండా ఉండేవి. ఎట్లనో యిప్పుటికి భగవంతునిపాట్లే క్రమంగా తీడబడకు వచ్చింది. భగవంతుని తాజేదార్లు ప్రతిష్ఠించిన వర్ణాశ్రమసర్వములలో వికారాలు బయలుదేరాయి. మతశాస్త్రములలోనూ వెట్టినవృత్తులు అగుగంటాయి. మతాలు మన్నయినాయి. కట్టుబాట్లు గంగలో గలిశాయి. వివాహములలో నమ్మకములు లేగాయి. శాసనమంటే భయం పోయింది. నేరముచేయుటలో తప్పు కనబడుట లేదు. అయినా, రోమన్ ఎంపైరులాంటిదే కొంత కాలానికి నశించగా, ప్రజల అమాయకత్వంమీద మాత్రమే ఆధారపడిన భగవంతుని ప్రభుత్వం శాశ్వతమా? అందులో ఈ ఎలక్షనుయగములో ఆయన పప్పులు ఉడుకుతాయా? భగవంతునికి పలుకుబడి నీరసించడంవల్ల, అప్పుడే, దేవునిమీద విశ్వాసరాహిత్యతీర్మానం ఒహటి ఘాటుగా ప్యాసు చేసి, రాక్షసప్రభుత్వాన్ని ప్రతిష్ఠించేందుకు, తగిన

ప్రయత్నాలు జరుగుతూన్నట్టు వినికిడి బయలుదేరింది. సర్వజనులూ మెచ్చేట్టు, సర్వప్రసంగాన్నీ భగవంతుడు సక్రమంగా సరించాడా అంటే, అలాంటిది ఏమీ కనపడదు. పరిపాలనలోని లోటులు, లోపాలు, అక్రమములు, అవకాశాలు అపారంగా ఉన్నట్టు అందరికీ తెలియకపోలేదు. ప్రభుత్వవిధానంలో భగవంతుడు ఒట్టిచండతాననుడు. దయాదాక్షిణ్యములు భూస్యం. భీష్మాజాగ్రాగినిట్టు పేక్షపూరితం, పోతన్న వగైరాలు దేవుని పొగడుతూ తాళంపేసినా వాకర్లు అయిన సూర్యచంద్రాదులూ, సముద్రం వగైరాలు పడకుండుట అభిప్రాయములతో ఏకీభవించరు. త్రిలోకోపకారపరాయణుడగు సూర్యభగవానుడు తనవాకరు అనిచెప్పి పనిలోకి పోజరవడంలో, బొత్తిగా ప్రపంచమందలి ప్రజలంతా యింకా ఒకమూల నిద్రపోతూండగానే, లేచి రారమ్మని బాధపెట్టూ, కాస్త ఉదయాన్నే ముఖప్రత్యక్షన, కాఫీ, టేరం, స్నానం ఏమీ లేకుండా, పరుగుపరుగున వచ్చి హాజరవునడం కేవలం కర్కశులకర్తవ్యం. ఇది పోనీ, ఒక్కరోజు ఏడుపైతే సరే అనుకోవచ్చు. ఎల్లకాలమూ, తెల్లవారగట్టే, కొండలు మునిసిపోతూన్నట్టు, ద్యూతీకి రమ్మనడం, లేకపోతే తాలూకాబోర్డుపైసిడెంటు ఎలిమెంటరీస్కూలుమాస్టర్లను బెదిరించినట్టు బెదిరించడం, ఏమీ న్యాయంగా లేదు. పైగా టైముపట్టింపు ఉన్నప్పుడు, భగవంతుడు సూర్యునికి ఓబిగ్ టెన్ గడియారమైనా దగ్గరఉంచుకోమని యివ్వగూడదా? అదేమీ లేక, కాలచక్రం తన చేతిలో ఉంచుకొని, టైముకు రమ్మని నిర్బంధనా?

పోనీ, సూర్యభగవానుడు ఒట్టికొంగ. ప్రపంచములో ఎక్కడెక్కడ ఏంరహస్యం జరుగుతూఉన్నా తనవెల్తురు అక్కడకు పోనిచ్చి, రహస్యం బట్టిబయలు చేసే ఒట్టిగాయసులైటుగాను. వీడిని ఏంచేసినా తప్పు లేదంటారు అనుకోండి; ఆతిసుమారుపు చంద్రునిగతి మాత్రం దేవునిచేతిలో ఏమిబాగుంది? సాయింత్రం, ప్రజలంతా, క్లబ్బులలో యింకా కులాసాగా కబుర్లు చెప్పుకుంటూ, పేచీయంకర-పేకాటయో, కాలక్షేపచక్రవర్తి బిలియర్లుఆటయో, కాలహంతక-చదరం

గమో యింకా ఒకమూల ఆడుకుంటూ ఉంటే, బీచ్ బగ్గర ఒకమూల యింకా క్రియులు తమరహస్యపు ప్రేమమామృతంలో ఏమీ ఎరుగనట్టుండి ప్రసంగములు నడిపిస్తూఉంటే, వినీమాల్లో విద్యార్థులు ఆడంసుల బ్లాకుకు కాస్త చేరువగా హాస్యం “రుజోల్పు లేటెంటిన్” యొక్క ప్రణయసరసములను మాచి ఒకమూల యింకా ఆనందిస్తూ ఉంటే, ఆలాంటివన్నీ వదిలిపెట్టి స్నేహితులను విడనాడి, తొందరగా, నాలుగుమెతుకులన్నా సమలీనమలక, కిల్లికి మొహం వాచి, కత్తెరమార్కు సిగరెట్టు కాల్చుటకుసహితం నోచుకొనక, ఒంటరిగా, ఉత్తేశీలయనవాడిమొహం బెట్టుకొని, ద్యూతీకి సిసలుగా టైముక్రిప్తిరోజు సాయంత్రాన్నీ హాజరవుమని ఫ్యూనాపైగా, పట్టపగలు ద్యూతీవిడ ఉన్నసూర్యునికి ఎవరూ తోడు అవసరం లేదు అంటే అర్థం ఉందిగాని, యావత్తు ప్రపంచమూ నిద్రపోతూ ఉన్నప్పుడు, ఒంటరిగా ఆర్థరాత్రి అంతా దివిటీచేస్తూ హుచుసేచంద్రునికి, భీయసడ్డా చేసినా, కాస్తవయస్సులోనున్న ఒహాతడపిల్లనన్నా దగ్గర ఉంచకపోవడం కేవలం. ముజూరులో నున్న ఆశ్రద్ధ. అదిగాక బ్రిటిషు గవర్నమెంటువారి ప్రభుత్వంలో సహితమూ వాకర్లకుఉండే Casual-Leave, Privilege Leave వగైరాలు-వలయునప్పుడు వాడుకొనుటకు-చంద్రునికి నిరాకరిస్తూ, కాస్త మనపైనప్పుడు ఏ “తారాశాంకవిజయ” మో చదవగా తనివితీరగ విని సంతోషించుటకుగాని, తాను నిజముగ సారంగధరుడుగానని కవులకు బుద్ధిచెప్పుటకై ప్రచారంచూచ నాల్గు ఉగ్ధూ తిరుగుటకుగాని, వియోసులు నిష్కారణంగా తనమీద పడి ఏడవడం ఎందుకూ అని హరిశ్చంద్రబాహుకులకు గడ్డిపెట్టు నిమిత్తం పయనమైబోవుటకుగాని ప్రభువైనదేముడు చంద్రునికి తననిద్రాంతి, కెలతూ యివ్వకపోవడం కడుంగడు శోచనీయం.

సూర్యచంద్రాదులనూట ఆటుంచినా, సముద్రునిగతిమాత్రం ఏంబాగుంది? సముద్రునికి నేవెచ్చ అనేది నిరాకరించి, కార్లకూ, చేతులకూగూడ సంకెళ్లు

తగిలించి, మేరమారి ఎక్కడనూ కదలకుండాగా
 ఘోరంగా విధించవచ్చునా? ఎన్నడైనా అబద్ధమవు
 ఉండగూడదా? లంచకి లేవనిజడ్జిలలాగున అస్త
 మానం ఉన్నచోటుననె ఉంటే, సర్వవ్యాధులూ
 బయలుదేరవు? విహారానికి ఎప్పుడెన్నా కాస్త చెన్న
 పట్టణంలో ఏరాకీర్ణియేటరువైపుకో, ఢిల్లీలో ఏకాత్ర
 ఢిల్లీభవనములవైపుకో, దక్కనులో ఏహైదరాబాదు
 చూచుటకో చెల్లనియ్యగూడదా? బ్రిటిషుకేయిలలో
 గూడ ఖయిదీలకు అంతకన్న ఎక్కువ విక్రంతి
 యిచ్చుచున్నారే! కొత్తకోడల్లకు తలవెంట్రుకలన్న
 అత్తగార్లు సహితము అంతకన్న ఎక్కువవేద్య
 యిస్తున్నట్లు ఈమధ్య ఈమధ్య వింటూన్నామే.
 భగవంతుడు, పోనీ, ప్రపంచములో విద్యనివయమై
 బోధనాభ్యసనపద్ధతులలో ఏమన్నా వివేకం కనబర్చి
 యున్నాడా అంటే, అదిహూడా కనపడదు. ఏమి
 మైనా బోధచేయవలెనన్న Experimental గానూ,
 సులభముగా గ్రాహ్యమగునట్లునూ చెప్పవలెను. అంతే
 గాని, చనకటికి మాన్నే హితుడొకడు చెప్పినట్లు “గుజ్జం”
 అంటే “అశ్వం” అని అర్థంచెప్పగూడదు. ప్రళయ
 ములు, అగ్నిపర్వతములు, భూకంపములు, ఉప్పె
 నలు అని ప్రజలు చాలమంది ఊహించుటయేకాని,
 స్వయముగా యెరుగరు. సదరు భూకంపములు వగై
 రాలను ప్రతీదేశములోను, ప్రజలందరికీ తుట్టంగా
 తెలిసేటట్లు చెప్పవలెనన్నచో మాసమున కొకసారెన్నా
 వాటిని అన్నిచోట్ల రప్పించవలెను. అట్లురప్పించక
 పోవడం కేవలం నిర్లక్ష్యం. దీనినిపట్టి చూస్తే దేవ
 దేవుడు యల్. టీ., పరీక్షలో బోధనాభ్యసనపద్ధతులు
 తెలియక ఫట్టిగొట్టినవాడిలాగున కనబడతాడు.

పోనీ, ఈఅనంతసృష్టిలో ఏమన్నా ఆలోచన
 గనపర్చాడా దేవదేవుడు, అంటే, ఎక్కడా వివేకం,
 దూరదృష్టి, అవుసరచేఅవుసరములు పరికించినట్లు
 కనబడదు. సీతాఫలం చిన్నలూ, పెద్దలూగూడ అతి
 అప్రయంగా తినేఫలంగదా, దానిలో తినడానికి
 అడ్డంగా అన్నిగింజలుపెట్టుకోవడం ఏమిటి? విత్తనం
 కోసమైతే, ఏదోమూల ఒభాగింజ అఘోరించరాదా?

మామిడిపండులో టెంక, నైజాలో ఏగచ్చకాయంతో
 ఉంచక అంతపెద్దదిగా ఉంచనా? తినేవాళ్లు అందులో
 ఏమితింటారు? కొనుక్కొనేటప్పుడు కోమట్లు ఏమను
 కుంటాలో కాస్త తెలుసుకోనక్కరలేదా? అన్ని విష
 యములలోను సపోటాపండుకు సరిపడ్డఫలం లేదం
 టారుగదా, అటువంటిఫలమును నైజాలో బొత్తిగా
 అంతచిన్నదిగా సృజించడం ఏమిటి? దానిని ఏగుమ్మడి
 కాయ అంతగానో నైజాలో సృష్టిస్తే బొక్కనంలో
 ఏనన్నం వస్తుంది? ద్రాక్షపండుమట్టుకు ద్రాక్ష, కిమ్మిసు
 పండుమట్టుకు అది, బొత్తిగా పంటిక్రిందకన్నా
 రాకుండాచేసి వదలనా? పెద్దగుమ్మడికాయలోని
 గింజలు బొత్తిగా పెద్దచదువుచదివిన ఆశంసులలాగ
 పల్చగా, రేకుల్లాగున ఉంచడంఏందుకు? కాస్త ఒహ
 అంగుళం దళసరెన్నా ఉంచితేనేగాని పంటిక్రిందకు
 వస్తుందా? తొక్కవల్చినశ్రమకన్నా గిట్టుబాటు అవ
 వద్దా? పోనీ, పుష్పముల సృజించడంలోనైనా ఆలోచన
 ఉందా? మోడుగపుష్పమును అంతఅందముగా సృజించి
 సువాసన అనేది అసలేలేకుండా, బట్టినిరక్షరకుక్షియైన
 తాలూకాబోర్డుప్రెసిడెంటులాగున చేసి వదలడం న్యాయ
 మే? పోనీ, లోహములవిషయం చూద్దాం. కావల
 సిన బంగారం, వెండి బొత్తిగా తక్కువగా చేసి, అనవ
 సరమైన రాయి, రప్ప, యిసుక, యిసుము విరివిగా
 చేసిపారవెయ్యడమా? ఒక్కొక్కదేశములో ఉన్న
 బంగారం యావత్తూ, ఘత్తు, ఒక్కపోలీసు డిపార్టు
 మెంటువారికే చాలదే, అటువంటిసందర్భములో,
 తక్కినవాళ్లమాటేమిటి?

పోనీ, సృష్టిలో సంతానంఏర్పాట్లు సవ్యంగా
 ఉన్నాయా అంటే, అవిహూడా సరిగ్గా ఉన్నట్లు కన
 పడవు. సంతానం కావాలయ్యా మహాప్రభూ! అని
 అహోరాత్రాలు దేవుల్లాడేవాళ్లకి సంతానం శూన్యం
 చేసి, “దేవా! నాకు యిహ మరీ సంతానం వద్దా,
 నేనూ రివెన్యూడిపార్టుమెంటువాడినీ, నాకు సాగదూ,
 యిదివరతోనే మాయింట్లో పిల్లలూ నేనూ కలసి ఒక
 మ్యునిసిపాలిటీకి సరిపడ్డజనాభా ఉన్నాం” అంటూన్న
 అమోఘవీర్యులకి ఏటా రెండేసి, కనీసం రెండేళ్లకి

మాడుచుంటిరా? లెక్కల్లోకి వచ్చేటట్టు చెయ్యడమా? పోనీ, సృష్టిలో వెండ్రుకసమస్యను ఎట్లు నిర్వహిస్తాన్నదీ చూద్దాం. మొన్న మట్టుకు మొన్న, పాపం, ఒకాయన “అయ్యో! నాభాతీమీద కొన్ని ఎకరాలూ, పొట్టమీద మరొకొన్ని ఎకరాలూ వెండ్రుకలు సాగుచేసుకుంటున్నాను; ఇంక గడ్డంమీద కూడ వెండ్రుకలసాగు చేసేందుకు పెట్టిబడి, పనిచేసేవాళ్ళూ, సావకాశం లేమా, నాకుసాగమా” అని మొరబెట్టా గడ్డమును “పర్రనేలక్రింద చేసేవయ్యా” అని మహజర్లు పెట్టుకుంటే, ఉద్యోగస్థులు రిమాజుగా మహజర్లను చూడకుండానే తోసిపారేశినట్టు, తనుగూడా వాట్లను తోసి పారెయ్యడమేగాకుండా, వానిగడ్డమును పాటిమన్ను తోలిన భూమికన్నా, డెబ్బలోని భూమికన్నా కూడా సారవంతముగా చేసి వదలిపెట్టవచ్చునా? అది, పోనీ, అటుంచగా, మొన్న, పేదుమాతిపార్వతీశ్వరావు “మహాప్రభూ, నాతాలూకు మాతిమీద ౫ రెయైన నీటిసప్లయితే, వెండ్రుకలు ఏమీపండటం లేదు. వెండ్రుకలసాగు చాలకష్టంగా ఉంది. తమ తాలూకు యింజనీర్లలో లంచాలు స్వీకరించని అమాయకుణ్ణి ఒకడిని పంపి, ఆయనచేత ఏగ్గోదా వరినుండి ఒకచిన్నపంటకాలువ నామాతిప్రక్క నుండి పెట్టింది, కాస్త నామాతిని ఆయకట్టులో చేర్చి, పల్లంసూమిక్రింద తెల్లలో నమోదుచేయించ” మని కాగ్రాప్రేగ్లా ప్రాధేయపడుతూఉంటే, అది లక్ష్యంచేయక, దానిని ఒట్టిబంజరుభూమిక్రింద వదలి వేయడం న్యాయమేనా? అవన్నీ అలాఉంచగా, ఈమధ్య నిరుపేదలు కొందరు వాడకములేని కాళీస్థలములున్నూ, పోరంబోకులున్నూ తమకు ఇప్పించమని భగవంతునికి దరఖాస్తులు చేయడంలో బట్టలలు గల ప్రభుత్వ పెన్షనర్లయొక్క బట్టలలలోని మధ్యనున్న సున్నని కాళీస్థలమును తమకు ఇట్లుకట్టుకొనుటకు నివేశనస్థలములుగానూ, పొగాకు పండించుకొనుటకు పెరట్లుగాను వాడుటకు యిప్పించమని దరఖాస్తులు చేస్తే, అవి సహాయనిరాకరణ ఉద్యమంలో పనిచేయని

రాజభక్తులకుమాత్రమే యిస్తామని చెప్తూ, నిరుపేదలలో పెక్కుమందికి సదరు కాళీస్థలములను మంజూరు చేయడం మానవచ్చునా? అదీగాక, యాడబ్బయిబ్బంది రోజులలోనైనా వితంతువులు వెండ్రుకసమస్యలో ఎంతయిబ్బందిపడుచున్నదీ తెలుసుకో నక్కరలేమా? వారికి మాటిమాటికి మంగలికి డబ్బయివ్వడం ఆవు సరంరాకుండా ఉండేటట్టు వితంతువుఅయిన ఉత్తరక్షణంనుంచి తలమీద వెండ్రుకలు మొలవకుండా ఒకా ఫర్మానా జారీచేయస్తే ఎంతబాగుండేది? సృష్టినుండీ కూడా భగవంతుడు ఈవిషయము అశ్రద్ధచేయడం, కేవలం, ఆనాథలయందు విముఖత్వంగాని వేరొకటి గాదు. అదీగాక, శిరంమీద సాహేబులు సావుగా వెండ్రుకలు లాగిపారేస్తారుగదా, ఆసంగతి తెలిసి, మళ్ళీ అలావారికి, అక్కడ వెండ్రుకలు మొలిపించడం ఎందుకు? వారికి తొరంలో డబ్బుతగులబాటుచేయించడం ఎందుకు? సృష్టిలో పశువులను బరివంటితో వదలివేసి, సాటి మానవులకు దుస్తులు ధరించడానికి ఏర్పాటు చేస్తూ, సృష్టిలోనే పక్షపాతమా? పశువులకుగూడ దుస్తులు వుంటే అవిమాత్రం శాసనసభ్యులంత తీవ్రంగా ఉండక పోయాయా? సృష్టిలోనే మేకలకి మెల్లో Bands రెండున్నూ ఉంచుకొనుటకు అర్హత యిచ్చియు, యీ రోజు వరకు మైక్రోర్బులో అడ్వోకేటుగా ప్రాక్టీసుచేయనియ్యకపోవడం కేవలం అన్యాయం కామా? ఒకపల్లెటూల్లో వెనకటికి ఒకమేష్టర్ని, “ఏం చేస్తూన్నావయ్యా, మేష్టరా” అంటే “తప్పుచెయ్యా దిద్దుకోనూ” అన్నట్లు దేముడు అసలు పొగాకును ప్రపంచంలో సృష్టించడంఎందుకు? దానిని సృష్టించడం పొరబాటు అనిగ్రహించి మళ్ళీ కాల్చిపారేయించడం ఎందుకు? సృష్టిలో ఇలాంటిలోపాలు యిన్నీ అన్ననా! మోడరేట్సులోగూడ మొగవాళ్లని సృష్టించడ మేమిటి? జప్తి సుపార్టీలోగూడ స్వాస్థ్యత్యాగులను సృష్టించడ మేమిటి? కాంగ్రెసుపార్టీలోగూడా అభిప్రాయములను తరుచు మార్చనివాళ్లనిగూడా సృష్టించడ మేమిటి?

అదీగాక మానవుడు అనే “చాచా” జంతువుని సృజించినతర్వాత, మళ్ళీ వేరే యితరజంతువులనుకూడా

సృజించడంలో జీవజీవులు, ఏనివివేకం కనబర్చాను? కోరివేసేచేష్టలన్నీ మానవులలో విద్యాధులు చేస్తూండగా, వేరేమర్కటముల నెందుకూ సృష్టించడం? తోడేళ్లకన్న ప్రూరులు పోలీసువారిలో నున్నప్పుడు సృష్టిలో తోడేళ్లెందుకు? నక్కకన్న జిత్తులూరులు వక్షిలో నేమి, వైష్ణవలో నేమి వేరువేలుండగా మళ్లీ నక్కలెందుకు? హుళూసి ప్రక్కనుండే మోటారులు వెళ్తున్నా, గోడ్డువూచి కేజులన్న అశ్రద్ధగా నడచేమానవులుండగా మళ్లీ గడలెందుకు? చిత్తకార్తిలో శునకములకుగల ఉత్సాహముకంటె ఎక్కువ ఉత్సాహ-ఉద్రేకములు సర్వకాలములోనూ గలవారు అనేకమంది మానవులలో నుండగా సృష్టిలో వేరేమనకములెందుకు? ఎలుగుబంటికన్న దళసరికోమారుల రాజ్యం (Roman Empire) గలవారు పెక్కులు మానవులలోనే ఉండగా మళ్లీ సృష్టిలో ఎలుగుబంటులెందుకు? మానవత్వవిత్తములు జింకనేత్రములకన్న చంచలములుగదా, అట్టియెడ సృష్టిలో వేరేజింకలెందుకు? సింహముకన్న ముఖులైన ఎక్కువవాలు వేల్పాడేవారు మనుష్యులలో కావలసినంతమంది మోటారుడ్రైవరులుండగా, సృష్టిలో మళ్లీ సింహములెందుకు? పులికన్న ఆకలిగల బెంచినమాస్తాలుండగా వేరే పులులెందుకు? కరణము అనేవాడుండగా వేరే సృష్టిలో తేల్లేందుకు? పండికంటె ఎక్కువభోజన ప్రియులు, గాడిదకన్న శుద్ధతెలివత్కవమొద్దులు, గోవుకన్న శాంతస్వభావులు, పిల్లికన్న పెద్దదొంగలు, గొర్రెకన్న కొమ్ములు ఎక్కువతీరిగినవారు, ఏనుగుకన్న ఎక్కువ చర్యించగలవారూ మానవులలో అనేకులుండగా వేరే సృష్టిలో ఆయాజంతువులెందుకు? నూలుమాడ్చుట Redundancy అని తెలిసిస్తారు అనెన్నా తోచలేమా?

ఇవి అన్నీ అటుంచగా, మానవులలోనే, సృష్టిలో వేర్వేరుగంతులు పెట్టి, సృష్టిమండలమూ రంతులతోపేట్టి, పాటీలు లేవగొట్టి పొరుపులు పెట్టలేనా? మానవులందరూ, ఏకంగా ఏగాంధిమహాత్ముని నిర్మలాత్మయొక్క శ్వేతవర్ణమో, లేక ఆమావాస్యచీకటిని

ధిక్కరించు ఏ ఆర్డినేసులయొక్క నల్లనిరంగో, లేక చామనచాయలో మితాయి అని అనబడే తొక్కుడు లన్నరంగో పారేస్తే, మనలో మనము రంతుమీయమై రొండుటేబిల్ కాన్ఫరెన్సు ప్రతినిధులు తగాయదా పడ్డట్టు పతక, దేశమంతా ఐకమత్యంలో ఉండుముగదా? పోనీ, ఆగంతులలోనెన్నా? కాస్త, కుడీ, ఎవరూ ఉండనక్కరలేమా? భవమునుబట్టి రంతు నిర్ణయిస్తూ, భవిష్యత్తు చీవలరక్తము త్రాగగా బయల్దేరినట్లు కనబడుటకోయన, ఏ ఎర్రనిరంగో యిచ్చి, చీవలరక్తము లేక పాలిపోయినందున ఏనశ్శేమరంగో యిచ్చి, మృత్యువులకు నీరకావిపంచరంగో పారేస్తే ఎంతమీలుగా ఉండేది? ఇంకంటాక్కువారు పన్ను విధించడంలో ఇష్టమువచ్చినట్లు విధించక, రంతును బట్టి మనిషికి పన్ను వేతేవారుగదా? ఇటువంటిక్లు నియామకం సృష్టిలో లేకపోవడంవల్ల భవిష్యత్తులో నల్లనివారు బయల్దేరారు, అందమైనవీలకు అవకతవక మొగుడు తయారయినట్లు. చీవలలో ఎర్రవారు బయల్దేరారు— పోలీసుకిపార్టుచెంటులో చయాదాక్షిణ్యాలు గలవారు బయల్దేరినట్లు. ఇట్లు రంతులో కేడాలు పెట్టుటవల్ల ఎన్నియిబ్బందులు వస్తూన్నా మో జేముడు గ్రహించనక్కరలేమా? దంపతులలో సహితం రంతు కేడాలేనా? మాణిక్యంలాటిపిల్లికి మృహితగాసిని కట్టడంలో భగవంతునివివేకము ఏముందీ? కాకికి గోరింకకి స్నేహములవదనా? నల్లవాడంటే తెల్లవాడి కప్పుడెన్నా గిట్టుతుందా?

పైగా, సృష్టిలో సముద్రం నాల్గవంతులు, గూమి వకవంతు సృజించడమేమిటి? భూమి నాల్గవంతులు, సముద్రం ఒకవంతు అయితే స్రజలు మనిలేందుకు భూమి ఎంతవికాలంగా ఉండేది? భూమియే నాల్గవంతులు అయితే, పట్నంలో బ్రాడ్వే, రాజమండ్రిలో రాజపీఠ, బెజవాడలో బజారు, చిత్తూరుపట్నంలో సముద్రప్రక్కగోడ్డు, యిప్పుడున్నంతయరుకుగా ఉండేనా? లావుసాటిమనుష్యులు ఒకేసారి యిద్దరువెళ్లి నా, ఒకరినొకరు తోసుకొనకుండా వెళ్లగలిగిఉండేవారుగదా? ప్రపంచములోని భూమివైకాల్యం పెరిగడం

వల్ల రైలుబండ్లుగూడా వికాలమయి, యింటరుక్లాసు లోనినీట్లు పాపబు పెరిగి, కాస్త పెద్దపిరుగులుగలవారిని గూడా ఇబ్బంది లేకుండా బాధ్యనిచ్చేవిగదా? పూర్వ టాల్కయిల్లలోనినీట్లు, మద్రాసులో మరుగుదొడ్లు, జట్కూలోనిస్థలము, వైకాల్యంలో కాస్త ఎదిగి, ప్రజలకు ఎంతహాయి యిస్తుండేది?

సృష్టిలో, పాలనిషయం ఏర్పాటులు ఎంత తెలివితక్కువగా చేసిందీ అంతరికీ తెలియకపోలేదు. పిల్లలకు తేవనాధారమునకున్న, పెద్దలకు, కాశీ, దీ, లకున్న పాలు ముఖ్యాంశముగదా, అటువంటి సందర్భములో ఆవులను, గేదెలను నిష్కారణంగా, నిర్దయతో నిత్యనూ బాధపెట్టడంకన్న, భగవంతుడు తన దగ్గరనున్న శీతరసాగ్రంథంకి, కాల్యని ఒహదాన్ని ఈప్రపంచంలోకి లాగి, దానినుండి అన్ని పక్షిసూ పిల్ల కాలువలు లాగేస్తే, తనది ఏమునిగిపోతుంది? ధూత దయాగుర్వం ఇతరులకి చెప్పుటకేనా? గొల్లలు పైపుల దగ్గర పాలలో నీళ్లను కలపడం, హెల్తాఫీసర్లు గొల్ల ఆడంసులను పాలనిషయమై తనిగిచేయించడం, ప్రజలకు డబ్బుబిచ్చు లేకుండాఉండేవిగదా! పోనీ, ఈ వర్తకమందంరోజులలో, ప్రపంచం యావత్తూ ఆర్థిక దుస్థితిలోనూ, ఇతరయిబ్బందులలోనూ బాధపడుచున్నప్పుడు, సవరుయిబ్బందులను అన్నింటినీ అణచుటకు, తనసాన్నిధ్యములోనున్న కల్పవృక్షమునకు తాను కాస్త అంటుకుట్టి, ప్రపంచంలోకి కొన్ని వేలఅంటులను దిగు మతిచేస్తే ఎంతకామితార్థప్రదాయకమై యుండేది.

పరిక్షలలో శీలయినవిద్యార్థులకు, నిరుద్యోగలకు, పదవిప్రస్తులైన మంత్రిపుంగవులకు, విశ్వాసరాహిత్యతీర్మానంవల్ల గంటివేయబడ్డ బోర్డుప్రెసి డెంట్లకు సవరుఅంటు ఎంతఉపకారం చేసియుండేది? సంతానరహితులకు భార్యార్థరలకు కాలవకాస్తూ ఒకరు ఢిల్లీలోనూ, మరియొకరు కొలంబోలోనూ ఉన్నప్పటికీగూడా, సంతానహాపము లేకుండా ఉండేదికదా? పాపకరంబహారీకను పుట్టులోనే నిర్మూలనము చేసే కల్పవృక్షమును అంటు కట్టి, దేవదేవు

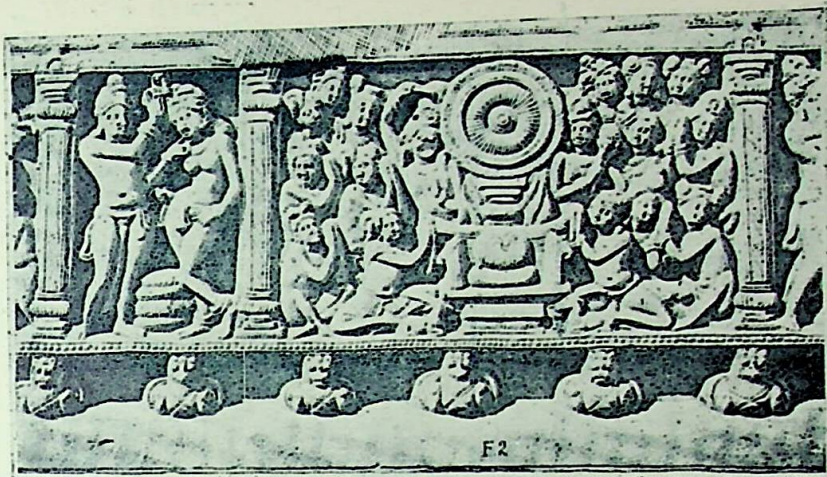
డిగూలోకంలోకి పంపక, పైపెచ్చు “కోరిక అనే దాన్ని మీరే అసలు చంపుకోవోయి” అని ప్రజలకు తానూ సలహాయివ్వసమా?

సృష్టిలో, కొన్ని సరమముఖ్యము లైనవిషయములలో భగవంతునిఅశ్రద్ధ మెందుకు మన్నట్లు కనబడుచునే యున్నది. స్త్రీపురుషులు ఒండొరులను ప్రేమించెక్కిప్రేమలోని నిజమైన గాఢతను కొలచుటకుగాని, కవిత్వము, చిత్రలేఖనము, శిల్పము, గానము, నృత్యము మొదలగుకళలయొక్క ప్రత్యేక జౌన్నత్యమును కొలచుటకుగాని, మానవుని కీర్త్యపకీర్తులను కొలచుటకుగాని తనకొంతయంత్రములుగాని, వీళ్లుగాని ప్రపంచంలో లేకుండా జేయడం ఎంతపాపబాటు? ఉద్యోగస్థులయిబ్బందులను భగవంతుడు అశలే పరీక్షించినట్లు కనబడజే. కొందరు ఉద్యోగస్థులకు మెదడులో వెల్తురు లేకుండునగా మండించున, తన ఎలక్ట్రిక్ బ్యాం ఒకటి Enlightenment నిమిత్తం మెదడులో నుంచ నక్కరలేమా? కొందరు ఉద్యోగస్థులకు అస్తమానం మిక్కిలి ఆలోచించడంవల్ల మెదడు మరీకదిలి నూక్రిలు వదలయినప్పుడు అవి మధ్యమధ్య బిసింపులు చేయిస్తూ ఉండేందుకు తన మేకులు మారుగా ఏర్పాటు చేయించగూడమా? అదిగాక, ఉద్యోగస్థులకు కాస్త పెద్దఉద్యోగము కాగానే చూపు నేలమీదుగా ప్రసరించక, కొంచెం పైకి ఉండడం యిబ్బందివల్ల, పెద్ద ఉద్యోగము అయినతక్షణం సవరు ఉద్యోగులకి నేత్రములు సూగులుకోటికి మూడుఅంగుళములు క్రిందకు ఉందితే ఉద్యోగం ఆవగానే కళ్లయొక్కచూపు సరియైనదిత్తులో నుండిపోవుచూ ఉండునుగదా! సృష్టిలోపములకన్న పరిపాలనావిధానంలో ఉన్న లోపములు మరీ ఎక్కువ. బ్రాహ్మణవ్యవసాయమువలె బగన్నిరూత ఎక్కడో కూర్చుని, ఏజన్సానీ ఒక్కసారెన్నా యీప్రపంచంలోకి వచ్చి, విషయాలు వ్యయంగా చరితూవు చెయ్యక, నాకళ్లని నమ్మి ప్రభుత్వం చేస్తాడా? పోనీ, కావలిస్తే జిల్లాబోర్డు ప్రెసిడెంట్లు T. A. పుచ్చుకోవడంలో హద్దులేని పూర్వంరోజుల్లో పుచ్చుకొన్నంత T. A. పుచ్చుకో

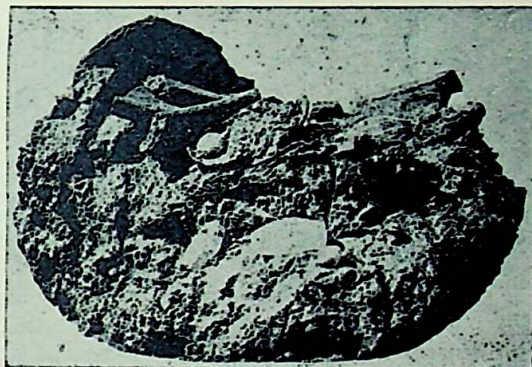
నెన్నా కాస్త స్వంతంగా వచ్చి చూసుకుంటే, ఉక్యోలమదాంధర, అమాయకులు చిక్కులలోకి రావడం, దుర్మార్గులు వృద్ధిలోకి వచ్చట, స్త్రీల యిబ్బందులు, మగవారిధిక్కారం, వడ్డీవ్యాపారస్థల క్రాంత్యములు, అన్నియూ లేటెల్లముగా తెలిసేవిగా. పోనీ, ప్రజలలోనినాయకులు డిప్యూటీషనుమీద దేవదేవుని సంబంధించి యిబ్బందులు చెప్పుకుందామా అంటే, తాను ఎక్కడో పాలసముద్రంక్రింద దాసు కొనవహు? ఊపిరితనం సముద్రంక్రింద సంభాషణకి సావకాశం ఏదీ? పోనీ అని, సాహసించి, గాలి అక్కరలేని ఒకరిద్దరు రికామిగా ఉన్న సీతర్లు, ఎ-త చెడ్డా భూలోకంకంటే అదేనయం అని ఎంచి వెళ్తామా అంటే, తాను ఏమంతలలేమనిపై టింగు రంగామని కూర్చుంటే, ప్రాణాలమీద ఆశ వసలుకొని, దగ్గరకు వెళ్లడం ఎట్లు? బ్రతికిఉంటే బలుసుతరు దివి బ్రతుకునామని ఎంత బుడాభాయిలకు సహితమూ తోస్తుండే. అదీగాక, తనబయలు ఏటా ఒహమాటెన్నా లెక్కాడొక్కా, కాస్త రేకికి, తనబుటుఅయిన ఏ Ex-Accountant General గానెన్నా, ఒహ బిరుదిచ్చి భూలోకంలోకి పంపితే ఎంతబాసంకును? జిల్లాబోర్డులలోనూ, మ్యునిసిపాలిటీలలోనూ కంట్రాక్టర్లు సవరుసంస్థలపైపెండెంలకు లంచములు యిచ్చి నట్టయితే అవి రోజుబుక్కులోకి, ఎక్కించబడినదీ, లేనిదీ తేలునుగా! సముచితస్థైర్యతనీసులో సాయిత్రం అనుసరికి కోర్టుకి రావలసినవచ్చుగాక, పైన ఏమన్నా రివాజుగా రోజూ ఉండేదీ, లేనిదీ తేలునుగా! ఇంజనీర్లు, పోలీసునాయూ, ఆటోరీవారు, ఉద్యోగానంతరము వారిదగ్గర జాగ్రత్త పెట్టబడిన సామ్యుఅంతయూ, వారికి నెలకీతంలూ వచ్చినవచ్చులూ మిగిల్చినదో, లేక యితరత్రా వచ్చినదో తేలునుగా.

పోనీ, అధికారి అయివస్తుకు, నివృత్తపాతంగా ఉండాలిగాని, ప్రజలలో ఒకరికి రొట్టె, మరొకరికి ముక్కా యివ్వడం న్యాయమేనా? కొందరిని కురూపులుగాను, కొందరిని అధికదరిద్రులుగాను, కొందరిని శుద్ధతెలివితక్కువ మొద్దులుగానూ సృష్టించడ

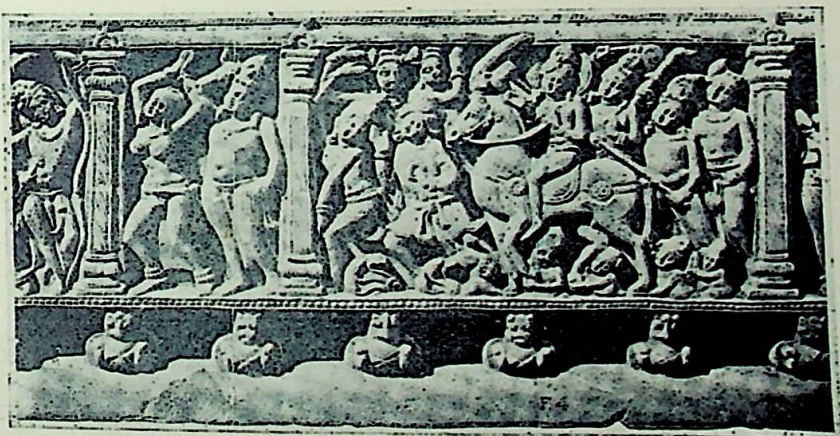
మేమిటి? పైగా వాళ్లు ప్రభువుని నిలే? ఇదేమిన్యాయ మయ్యూ? అని అడుగుతే, “మీకర్థం అంటే, మీరు నాకు ఎప్పుడూ సలాములు చేయడంసహితం మానేశారు. అంతపాగరా! పైగా బొట్టుపెట్టడంలోసహితం, నేను పెట్టినట్టు పెట్టుకోవడం లేదు. మీరు నేను కనబడ్డా లేకపోయినా గూడా, తాహనీత్ దారులు, మేజిస్ట్రేటులు, రివిన్యూయినస్పెక్టర్లు, కరణాలు, డిప్యూటీ క్లర్కువారిని ప్రత్యక్షంగాను, పరోక్షంగాను పొగడు తూన్నట్లు పొగడుతూఉండాలి. అలాచెయ్యకపోతే మీకు అన్నియిబ్బందులు తెచ్చి, ఆఖరికి మీకు ఎల్కన్ నల్లో వోటుసహితం లేకుండా చేసి బోలెడు నష్టం చేస్తాను” అని జవాబుచెప్పడమా! పైగా బొట్టులో అడ్డబొట్టు అయితేఏం, నిలువుది అయితేఏం? నిలువుబొట్టు పెట్టకపోతే పోషణకర్తయైన శ్రీమహా విష్ణువు మానవునకు జీవించియున్నంతకాలం చిక్కులు తెప్పించడమున్నూ, అడ్డబొట్టు పెట్టకపోతే లక్ష కారణుడైన శివుడు సవరుమానవుని పెంపరాశే చంపి పారేయడమానా? పాపం, ఆదిష్టువినాయకుని చూడండి, నిలువుబొట్టువాడు కాకపోయినంతమాత్ర మున ప్రపంచపోషణమునకు జవాబుదారీగానున్న శ్రీమహావిష్ణువు, వినాయకునికి, ఇన్ని ఏర్పడవచ్చినా, యారోజువరకూ యికా వివాహం అన్నాచెయ్యక, ఆయనను బ్రహ్మచారిగా అలా వదిలివేయడం న్యాయ మేనా? ముక్తిపెట్టేందుకు పిల్లయే దొరకలేదా? శారదా ఆప్తు అమరులోకి రాబోయేరోజులలో, గాలివాన వచ్చిన మరునాడు మామిడిపిండెలు దొరకనట్లు పిల్లలు దొరి కారుగదా! అప్పుడెన్నా ఒహపిల్లను ముక్తిపెట్టి, వినాయకుడిగుండా ఒకయిటివాడిని చేస్తే ముల్ల ఏమిపోతుంది? పోనీ, యిప్పటివిద్యార్థులవలె విద్యాయ కుడు నీరసుడా? సుగ్రీవునికి, పంచపాండవులకీ, కుచేలునకూ శ్రీమహావిష్ణువు ఎక్కువ పక్షపాతం చూపినసంగతి ఎవడికి తెలియదు? ఉద్యోగస్థులు కారణాంతరములవల్ల ఒకపార్టీకి అనుకూలం చేస్తే అప్పట్లో తెలియకపోయినా తరువాతన్నా ప్రజలకి

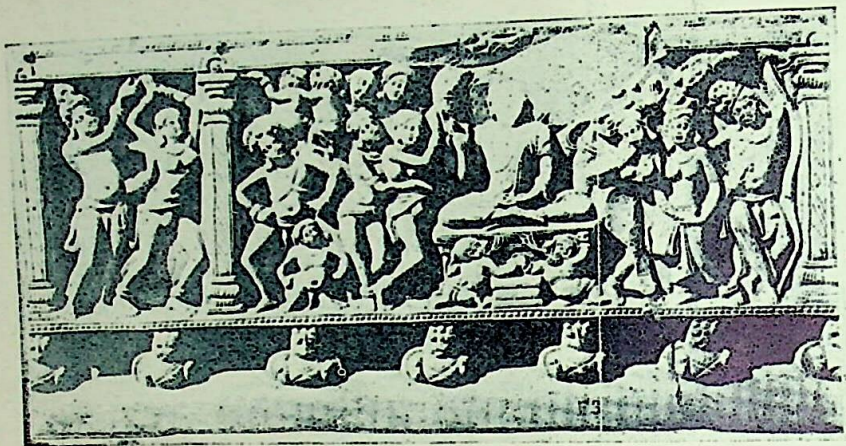
౯. బుద్ధుని ప్రథమప్రవచనము

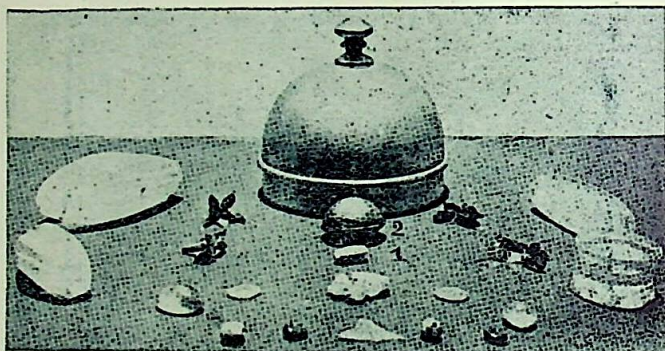
౧౦. బుద్ధుని శల్యాదినసంచయము

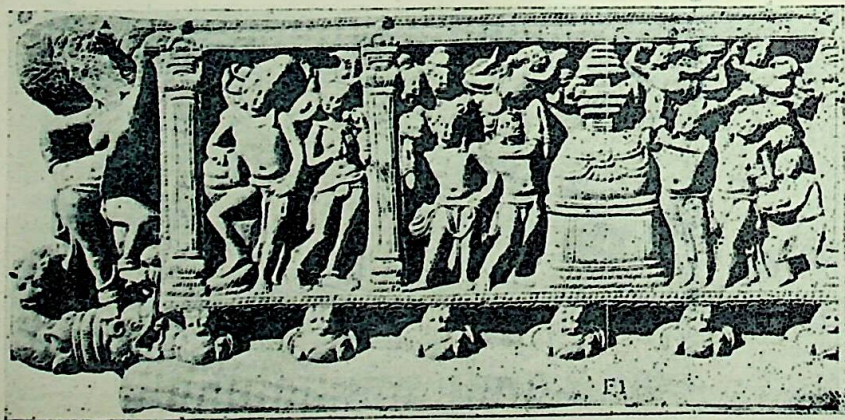
౧౧. మహాభిషక్తిమణము

౧౨. ప్రలోభనము

౧౩. బుద్ధుని శిల్పములు మొదలగునవి 1. శిల్పము 2. బంగారుబరణి

౧౪. మహాపరినిర్వాణము

ఎలా తెలుస్తుంకో, అట్లే భగవంతుని పక్షపాతపుచర్యలు గూడ యివలంబక దాగుతాయా?

ప్రభుత్వపరిపాలనలో చురుకుతనం లేకపోవుటయేకాక, బహుఅశ్రద్ధ, మందకోడితనం కనబడుతోంది. మనసబుకోర్టులలో బెంచినమాస్తా కారణాలతరములవల్ల అనుగ్రహిస్తేతప్ప పెట్టినపిట్టను సంవత్సరములతరబడి ఆర్డరు అవకయే ఉంటుంది. దేవదేవుని ప్రభుత్వంలోగూడా, ప్రజలమొరలు వినిపించుకొని సత్వరం ఆర్డరు వేయడం కనబడటం లేదు. Disposal లో మందం సృష్టివాటిమండీ కనబడుతోంది. లోగడ, గజేంద్రుడు వెయ్యిసంవత్సరాలు దేవుని C. P. C. గంగ సెక్షనుక్రింద వెయ్యిసంవత్సరములు నోరుపడి పోయేటట్టు చంపకమాలలలోనూ, నీసపద్యములలోనూ ప్రార్థించిప్రార్థించి ఏప్సితర్యాల బహుమాల "తావులూ పావుతావులూ" మాడా తప్పి ఉన్న సామ్యుల్లి నతరువాత, అప్పుడా గజేంద్రునిరక్షించడం? గజేంద్రునిభక్తి మెచ్చి గజేంద్రునిభక్తి కనిపెట్టినవాడేలే అన్ని సంవత్సరాలు ఏప్సించి ఏప్సించి మరీరక్షించడం ఎందుకా? జడ్జిలు మేజిస్ట్రేటులు చేతులో అధికారం ఉందికదా అనిచెప్పి, బెయిలు యివ్వడంలో నాలుగు మాడుకోజులు ఆలస్యం చేసి తరువాత బెయిలు యిచ్చి నట్టు. హరిశ్చంద్రమహారాజువిషయంలోమాత్రం ఏం బాగా చేశాడు? బహుమాల మహారాజత్వం మంట గలసి, బానిసయై, తిండికి మలమలమాడుతూఉంటే చూసి ఊర్కుని, కుమారుడు లోహితుడు చస్తూంటే చూస్తూ ఊర్కుని అనుసభార్య సకలబాధలూ పడుతూ ఉంటే చూస్తూ ఊర్కుని, బాకీలకు Arrest warrant పెంపిండుగా ఉంటే ఊర్కుని, చిట్ట చివరకు ఆయన పించనుపుచ్చుకునేటైయుకు ప్రత్యక్షమయి "మెచ్చుకొన్నానోయ్, నీసత్యవ్రతనిష్ఠకు, పంతులూ, నీవు చాలాగట్టివాడవోయ్" అంటే హరిశ్చంద్రునికి ఏం కడుపునిండింది?

దొంగలు పడ్డ ఆరునెలలకు కక్క మొగిసిన నేమిబాధము? మొరగకపోయిన ఏమి నష్టము? ప్రజా

పతిఅయిన ఆసాని ప్రజలకు యిబ్బందులలో ఆడుకొనవలెను గాని, తనసంగతి కాదుగదా అని ఉపేక్ష చేయతనునా? అదే హరిశ్చంద్రునూ, గజేంద్రునూ కాబట్టి ఉపేక్షచేసెనుగాని, స్వంతంబిషయమైతే దేవుడు అంత ఆశ్రద్ధచేయునా? ఒక్కవిషయం మాడండి, ప్రపంచంలో ఎంతమంది భార్యారత్నములను ఎంతమంది అపహరించుకపోతూంటే భగవంతుడు "నామాలకాకి" అంటూ ఊరుకున్నాడుగాను? అదే తనభార్యవిషయం రాగానే, నీతామ్యునిని రావణాసురుడు ఎత్తుకెళ్లి నాడని చెప్పి, దానికై రావణాసురుని చంపి, రాక్షసుల రూపునాసి పెద్దఅట్టహాసం చేశాడు. భగవంతుడైనా తనదాకా వచ్చిందాకా ఎవడికీ మంచిచెడ్డలు వంటపట్టవు. భీష్మునిబాణములు తనకు తగిలిన వెంటనే, భగవంతుడైన క్రికృష్ణుడు, యుద్ధంలో చక్రం పట్టి మాట తప్పాడా, లేదా? బావ గారైన ఆజ్ఞనుని రక్షించుటకు భారతయుద్ధంలో ఇండియన్ సీనల్కోడ్ క్రింద ఉండేప్రతీక్షనుక్రింద నేరంచేసేన్నా కాపాడియున్నాడుగదా. ఇలాగే ఎంతచూచినా, మోడరేట్లవలె, భగవంతుడుమాడ ఒట్టి స్వార్థపరుడువలె కనిపిస్తాడుగాని, గాంధీలాంటి త్యాగివలె కనిపించడు. పరాయివాళ్లను ఇబ్బందిలోనుండి వెంటనే తొలగించి కాపాడడం ఆయన నైజం గాదు. ఈ అనంతసృష్టిలో అన్నిటికన్న చిత్రం ఏమిటంటే, ప్రతీవస్తువునుగూడ ప్రజలకొరకు సృష్టించినట్టు చెప్తూ, అందులో మళ్లీ కొన్నివస్తువులు తింటే జబ్బులు తెప్పించడం. తీడిమామసిపండు, నీతాఫలం, జామకాయ లేగలు, మొక్కజొన్నపాత్రలు మొదలుగాగల ఫలాదులను తినమని సృష్టించి, తిన్నవాళ్లకి తిన్నందుకు జబ్బులు తెప్పించడం కేవలం ప్రజలను దగాచేయడంగాని వేరొండు గాదు. ప్రజలకు భగవంతుడు తండ్రి వంటివాడైనప్పుడు ప్రజలకు జబ్బు తెప్పించడంలో దేవదేవునికి భూతదయ అనేది హరితికర్పూరంలా సారించిపోతోందా? లేక పాపాత్ములను శిక్షించుటకే ఈజబ్బులను సృష్టించెనా? ప్రతిమానవునిలోనూ తాను ఒక అడ్డిగెత్తు మకాం ఉండడంవల్లను ప్రతి

మానవుడగువాడ భగవంతునిలో ఒకభాగమే అయిన సంవర్ధంవల్ల నున్న తనే తనకు జబ్బులు వగైరాశీతులు విధించడంలో ఎక్కువవివేకం ఏముంది? ఈగోజున ఉండి రేపు నశించే ఈమానవుని భౌతికదేహము ఎన్నటికినీ బాధచెందదు. ప్రతిమానవునిలో వెచ్చగా దూరి కూర్చున్న చిన్నదేవుడే బాధపడేది.

మానవులకు శీతులు విధించే ఆసామీ అయిన భగవంతుడు తాను ఎంతఆవర్ణప్రాయమైన ప్రవర్తనను కలిగియున్నదీ పరిశీలించినచో చిత్రములు కనిపించక పోవు. భూభాగములో నాల్గవవంతుభాగమును ఏలుచున్న బ్రిటిష్ వర్మ మెంటువారిచే సృష్టించబడ్డ ఇండియన్ పీనల్ కోడ్ లోని యిందుమించు ప్రతిసెక్షనుక్రిందనూ భగవంతుడు నేరములు చేసినట్లు కనబడుచున్నది. భగవంతుని అవతారమును శ్రీకృష్ణుడు తాను పాలుత్రాగెడి గోజులలోనే పాలీయవచ్చిన పూతనను గుండెలొదిలించి పీనల్ కోడ్ - 303 సెక్షనుక్రింద నేరము చేసియుండెను. పోలీసువారైతే ఆనేరమునే 302 సెక్షనుక్రింద హత్యనేరము జరిగియున్నట్లు రుజువు చేసియుండురేమో తెలియదు. చిన్ననాటినుండియు శ్రీకృష్ణుడు గొల్లయిండ్లలోకి దూరి, తక్కినపనులు ఏవిచేసినా మానినా పాలు, వెన్న, మిగతా వగైరా లెన్నో దొంగిలించి యిళ్లలోని వంటలక్కలు చేసినట్లు హీనమైనదొంగనేరమెన్నో చేసియుండుట అందరు విని ఎరుగనిది కాదు. రామావతారమందూ భగవంతుడను శ్రీ రామచంద్రుడు, తాను దగ్గరనుండి లక్ష్మణునిచే శూర్యఖయొక్క ముహూర్త, చెవులూ గోయించి పీనల్ కోడ్ లోని 301-010 సెక్షనుక్రింద నేరము చేసియుండెను, పోలీసుఇన్ స్పెక్టరు దగ్గరనే ఉండి కనిపైబులచేత లాశీచార్జి చేయించినట్లు. శ్రీ కృష్ణావతారములో రుక్మిణీపరిణయంసందర్భమున భగవంతుడు దౌర్జన్యంగా రుక్మిణిని వివాహం చేసుకుందామనే దురుద్దేశ్యంతో, ఆమెను, తండ్రిగార్డయన్ పిప్పూనుండి ఎత్తుకొనిపోయి Kidnap చేసి, ఐ. పి. సి 303 సెక్షనుక్రింద ఘోరమైననేరము చేసియుండెను. సైంధవవధ సందర్భమున, శ్రీ కృష్ణుడు నూర్యభగవానునికి సుద

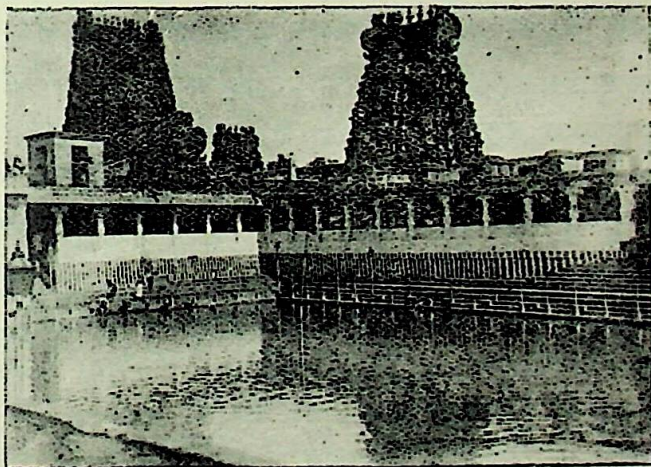
ర్శనచక్రము నడ్డము వైచి, తాత్కాలికముగ చీకటిని దెచ్చి, సూర్యుడస్తమించినచే అస్తమించెనని సైంధవుడు నమ్మునట్లు చేసి, ఆతనిని చెన్నపట్టణములో మూర్ మార్కెట్టువద్ద దగా చేసేవారి వలె దగాచేసి ఐ. పి. సి. 303 సెక్షనుక్రింద నేరము చేసియున్నాడు. ఆదియునుగాక, భగవంతుడొక్కడే యయ్యు, దశావతారములు చాల్చుటలో ప్రజలకు పది వేరువేరు రూపములుగా అనుపది సదరు రూపములు పది వేరువేరువ్యక్తులతాలూకువని ప్రజలను నమ్మించి, పగటివేడధారవలె భూప్రజలను దగాచేసి ఐ. పి. సి. 303 సెక్షనుక్రింద నేరము చేసియుండెను. శ్రీ రామావతారములో చెట్టుచాటున దాగి, వాలిని బాణమువేసి చంపుట కేవలము ఐ. పి. సి. 302 సెక్షనుక్రిందవచ్చే హీనమైన మానీనేరమై యున్నది. గోపికలు తమచీరలను కొలనుప్రక్క నిడుకొని, స్నానము చేయుచుండగా, శ్రీకృష్ణుడు కొంటితనముతో అక్కడకు చేరి, సదరుచీరలను తీసికొని పోయి, సామీప్యముననున్న చెట్టుపై నిడి, ఐ. పి. సి. 302 సెక్షనుక్రింద కొంటితనపు అల్లరినేరము చేసియుండెను. అది అటుంచగా వస్త్రహీనలై సిగ్గుపడుచున్న సదరు గోపికలను కోరచూపులతో చూచుచు, నారి నవమానపరచుటలో శ్రీకృష్ణుడు ఐ. పి. సి. 303 సెక్షనుక్రింద, స్త్రీని అవమానము చేయుట అనే నేరము చేసియుండెను. రాధ మరయొక మానవుని భార్యయని తెలిసియుండి, దురుద్దేశముతో, ఆమెను తరుచు తనవెంటబడి వచ్చునట్లు ఆకర్షించి, అనేకపర్యాయములు, ఐ. పి. సి. 303 సెక్షనుక్రింద, పరాయివాని భార్యను ఆకర్షించి తీసికొనిపోవుట అనే నేరము చేసెను. అభిలోచనుడను రాక్షసుని పెట్టెలో కూర్చోమని చెప్పి అట్లాతడు కూర్చొనినతర్వాత, శ్రీ కృష్ణుడు పెట్టెకు మూతవేసి సదరు అభిలోచనుని బాధించి ఐ. పి. సి. 303 సెక్షనుక్రింద అక్రమబంధము (Wrongful Confinement) అనునేరము చేసెను. రారాజైన దుర్యోధనముహూర్తాజు రాజ్యము పరిపాలించు నప్పుడు, రాజవిరోధులైన పాండవులపక్షము బూని,

కుట్రలు పన్ని రాజుపై యుద్ధమునకు పురికొల్పినట్లుండి పురికొల్పి మహాత్మాగాంధీగారునూ, లోకమాన్య బాలగంగాధరతిలకుగారునూ చేసినారని చెప్పబడే ఐ. పి. సి. ౧౨౮ A సెక్షను క్రింద రాజద్రోహమును నేరము చేసియుండెను.

ఇవన్నియు అటుంచగా, భగవంతుడు ఇతర చట్టములక్రిందగూడ మిక్కిలి హీనమైననేరములు చేసియున్నట్లు కనబడుచున్నది. శ్రీరామావతారములో విల్లునకుగాని, అములకుగాని, శ్రీ కృష్ణావతారములో సుదర్శన చక్రమునకుగాని, అవిదగ్గర ఉంచుకొనుటకుగాని, వాడుటకుగాని ఎన్నడును లైసెన్సు పొందియుండక Arms act క్రింద నేరము చేసియుండెను. బోలెడుదబ్బు రాబడి ఉన్నప్పటికినీ, ఎన్నడును Accounts Income-tax డిపార్టుమెంటువారికి చూపక రాబడిని దాస్తూ, పన్నును evade చేస్తూ, అప్పటి గవర్నమెంటువారికి నష్టం జెచ్చి Income-tax Law

క్రింద నేరము చేసియుండెను. కాబట్టి యిన్ని హీనమైన క్రిమినలు నేరములుచేసిన ఆసామి ప్రజలకు ప్రభువుగా నుండుటకు ఎట్లు అర్హుడు?

ఇట్టి క్రిమినల్ నేరములు చేసిన ఆసామి, ఓట్లసంఖ్యనుబట్టి మానవుని మంచిచెడ్డలు నిర్ణయింపబడే ఈఎలక్షను యుగములో, ప్రజలను పరిపాలించడానికి ఎంతమాత్రమూ వీలులేదు. అందుకనే అసలికాలములో దేవునిపై పరిపాలన సవ్యముగా లేనందులకు ఒక విశ్వాసరాహిత్య తీర్మానం ప్రజలు ప్యాసు చేయిస్తారనేవదంతి బహులుదేరింది. సంతాననిరోధం మీద పుస్తకములు వ్రాయుట, ఉపన్యాసములు యిచ్చుట సంతాన నిరోధమాగూడ సర్వేశ్వరునిమీదకు దండయాత్రకే, సృష్టిప్రతిఘటించుటకే! విశ్వాసరాహిత్య తీర్మానము పెట్టబడుననుటకు యిదియే ప్రథమ తార్కాణము !!!

హిందామరకొలను

—యస్. శంకరసుబ్రహ్మణ్యము.

కాండ్రుకాండ్రని పెద్దగా మోతలు నిగుచ్చి గబ్బిబెబ్బిలిపిండు బొబ్బరించు;
 శైలముల్ వదలి పచ్చడిగాఁగ భస్మి లేపి సింహపాతములు గర్జించు చుండు;
 జేమెత్తు లేచి పచ్చివినంబు వెదచల్లి కోడెనాగులు బునకొట్టు చుండు;
 వసుధ యిట్టటు లాడ బరువై పరువులెత్తి యేనుంగుగుములు స్థీంకృతులు చేయు;
 బద్మజాతాండమంతలై భయచుఁగొలుపు-గండశిలలకొండలు చుట్టు నిండి యుండు;
 బ్రమథయుతుఁడైన కైలాసభర్తకైన-జాలునే గుండె నాదురాజ్యంబుఁ జొరఁగ!

భూలోకనాకహా బోయెపాలెం బుండుఁ జందనతరువరచ్ఛాయ లుండుఁ
 గొలువుకూటం బుండుఁ గోడెగుబ్బెతగుముల్ విజామరమ్ములు వీచుచోందు
 బామిడికంబులభిల్లిపుంగవుల్ నడదివ్వె లగుడు: రందఱును నీయాజ్ఞ నుండ్రు
 నాచూత్మ కెంతో యానందమా; నాదుసింహాసనంబందు నీ వధివసీపు:
 మండఁ గూర్చుండి ఊణమైన నవలఁబోకఁ-గొలిచి దేవున కట్లు నేవలు ఘటించు.
 నడుగు మన్నోట కోర్వ; నాహస్తయుగము-జాళువాపట్టుదిండుగా సంతరించు.

సరి యంచుక దలయూచి చూచు మఱి యాస్వర్గంబునందైన ని
 ర్జరులు ముప్పదిమూఁడుకో టైపును పూజల్ చేసి నేవించు న
 ప్పరుహూతుండును జూచియుండని సుఖింబుల్ భోగముల్ వచ్చి దొం
 తరలై చుట్టును జేరి కొల్చు నీను; మద్వాక్యంబు నాలింపుమీ!

అకటా! నీయెడ నెయ్యపుబలిమి నే నట్లాడితిఁ గాక, యే
 టికి నాప్రార్థన మియ్యకొంగ: వెపుడుఁ డెందంబునఁ దేశమా
 తకు వాటిల్లు విపత్తుకై వగది చింతఁ గ్రాఁగు నీ వగ్గి మ్రొం
 గక స్వాతంత్ర్యము దక్కు-దాఁక నొకచోఁ గాలూని కూర్చుందువే!

జాతియు జన్మదేశమును భిన్నములైన మనపూర్వులకు మైత్రి దనరకున్న
 నాకన్న వయసు సుతగఁ దక్కువైన బాల్యమున నొండొరు చూచినది మొదలుగ
 నీపైన నవ్యాజనియతి నామది నిల్చె; రెండవదేవుఁ డాఁరీతిఁ జూతుఁ;
 గడఁబోదు నీదూజగ్రన్మంగళాకృతి కలనైన హృత్ఫలకముననుండి!
 నీవు పాల్గొననట్టి యీనిఖిలలోక-సార్వభౌమత నరకవాసముగ రోతు!
 నండ నీవున్న నంబలివైన నమృత-మట్లు నేవించి యానంద మంద నేర్తు.

* మత్స్యోత్త “రాణా ప్రతాపసింహ చరిత్రము” — అమృతమునుండి యుద్ధృతము.

అహితదైతేయపశ్యత్ఫాలమూర్తుతా శౌర్యదుర్జయు లొక్కజాతివారు;
తరతరంబులుగ స్వాతంత్ర్యలక్ష్మీమహాదయముఁ గోరి, విదేశధరణిపతుల
మాటొడ్డి, బాహుశుంభత్వతాపము చూపి, ధనధాన్యవస్తువాహనయుతముగ
సర్వార్పణ మొనర్చి, శాశ్వతధన్యత్వ మందు తెవ్వరికి వంద్యంబు గాదు!
హృదయము గలటిమానవుం డెవడు వారి-యడుగులను గొల్చి యహితుల నణచి
పావనము చేయఁ: డాతనిబ్రదు కదేల!- బలమదేల!నిరర్థకైశ్వర్య మేల! [జన్మ

అకటా! ముప్పదికోట్లహైందవులు మోయఁదగ్గభారంబుఁ గొం
కక నీవాక్కడ వెత్తుకోదలఁచి! తింకఁ నిన్ను 'నేనించి గొం
తుక లర్పించెడువారు పూజ్యులగుభక్తులే; నీపతాకంబుక్రిం
దికి రానొల్లనివార లందఱును మాతృద్రోహులు వంచకులే.

'పాదలక్షవేల్పుడుదొడ్డుక్రోలుపులు, లేపుఁజూపు నాసింగపుం
గొదమల్ వీ' రనిశాస్త్రపుల్ బెదరు నుక్కుందుంట లున్నార లే
బదివే ల్లొకలు భిల్లవంశజులు: నీపాదాబ్జముల్ గొల్వ నే
కొద లేకుండఁగ నందఱు బనిచి నీకుఁ బ్రీతి గావించెదఁ.

పెదరుపాదలనుండి ప్రిదిలినయాణిముత్యములు కుప్పలుకుప్పలై రహించు;
ఘణిఘాగ్రములందుఁ బడి రాలినమణుల్ పరుపులుపరుపులై, రిధివిల్లు;
గనులమొల్చినయనర్థ స్వర్ణరౌప్యాదిలోహముల్ పెనుకొండలుగఁ దనర్చు;
శైలసానువులలో జంద్రకాంతశిలలీ జగమంతటికినైనఁ జాలి యుండు;
బెఱుగుటయెకాని తఱుగుట యెఱుగనట్టి-రత్నగర్భ సార్థముగ నారాజ్యసీమ!
యూచముట్టుగ నాయొద్దనున్నసిరులు-నాథ! నామ్రోల సర్వార్పణం బానర్తు!

రవిబింబస్వజ మొప్ప నీ వనికీ జేరఁ, నీకు మున్నున్నె, యా
రవికన్న మును దోచు నప్పొడుపుఁదారఁ బోలె జృంభించి యా
హవరంగార్థముఁ జొచ్చి శాస్త్రవకులధ్యాంతంబుఁ జీల్తుఁ బ్రతా
పవిభుం డన్నపిరంగి కీసునుఁ డయఃప్రసన్నీతగోళంబనఁ!

పారతంత్ర్య మదల్చి స్వాతంత్ర్యమును నిల్పుబవరమ్ము వచ్చె సంవత్సరాది
పండుగువోలె నీభారతప్రజకెల్ల సమభాగమైన యుత్సాహవేళ!
యందఱ మొకమొగంబై నిల్చి యరుల గెల్చితిమేని స్వాతంత్ర్యసిద్ధి యొదవు!
ననిలోనఁబడిన గల్పాంతంబువఱకు శాశ్వతనాకలోకవాసంబు గలుగు!
రెంట నేదిగల్గిన గృతకృత్యులగుదు!-మితకన్నను జిరపుణ్య మేది గలదు?
మీనమేపంబులను బ్రొద్దు మించకుండ-నిపుడె ప్రస్థానభేరి మ్రోయింపవయ్య!

“భీమచాందు ”

ప్రభుత్వవ్యాపారపరిమితి

(The Scope of the state activity)

శ్రీపాద గణపతిరావు

మనము చేయు ప్రతికార్యమును ఏదేని ఒక ఆశయముచేత ప్రేరేపింపబడి ఉన్నది. అనగా మనపనులలో ఉద్దేశరహితముగాని, ప్రయోజనరహితముగాని అనునది ఒక్కటియు కానరాదు. ఒకవ్యక్తి యొక్క ప్రారంభములు అతని ఆదర్శములను, ఆశయములను అనుసరించియుండును. మత, సారస్వత, వర్తకాదిసంఘములయొక్క వానివాని ఆశయములచేత నియమింపబడును. అట్లే ప్రభుత్వవ్యాపారమును అది సాధింప యత్నించు ప్రయోజనములబట్టి యుండును. కనుక ప్రభుత్వవ్యాపారపరిమితిని నిర్ణయించుట అది సాధింపగోరు పరమావధులను తెలిసికొనుటయే.

ప్రభుత్వ మెందులకు పుట్టినది? దాని పరమావధి యేమి? దాని ప్రయోజన మేమి? దాని అవధులు, ఆశయములు దృష్టిలో నిడికొని, ప్రభుత్వవ్యాపారము పరిమితమా, అపరిమితమా? అను ప్రశ్నలకు సమాధానములు చెప్పుట కీవ్యాసమున కొంతయత్నము చేయబడుచున్నది.

ప్రభుత్వపరమావధి ముఖ్యముగా త్రివిధము :

౧. వ్యక్తిపరమావధి (The end of the individual)

౨. జాతిపరమావధి (The end of the nation)

౩. విశ్వమానవపరమావధి (The end of mankind as a whole)

౧. వ్యక్తిపరమావధి :— బేకను (Bacon) ప్రభువు చెప్పినట్లుగా “భగవంతుని విశ్వరూపు, మానవుని మోక్షము” కొరకే ప్రపంచవ్యాపారమంతయు నున్మూలమగుచున్నది. ఈప్రపంచమున లోలుత ప్రతి

మానవుడును స్వేచ్ఛాభావనయు, స్వేచ్ఛావర్తనయు గలిగిన యొక స్వతంత్రజీవిగా జన్మించును. సాంఘిక జీవనమున మానవుని యథాపదవికి ఉద్ధరించుటయే పరాసువిప్లవము (French Revolution) నాటి వలెనే నేడును గొప్పసమస్యయైయున్నది. ఇదియే యథార్థమగు స్వాతంత్ర్యమున కర్థము. ప్రతిజీవియు ప్రపంచమునం దవతరించుట సౌఖ్యమును, ఆనందమును అనుభవించుటకుగాని, దుఃఖమును, బాధయు ననుభవించుటకు గాదు. కనుక అతనిశక్తి గమించినంతదనుక పోనిచ్చి అతనికి సాధ్యమయినంత కల్యాణమును పొందగలుగునటుల అవకాశము లేర్పరచుటయే ప్రభుత్వమునకు విధియైయున్నది. అవకాశలోపముచే నేవ్యక్తియు దుఃఖభాజనము కాకుండ చేయుకొరకు ప్రభుత్వము పాటుపడవలసియున్నది.

౨. జాతిపరమావధి :— వ్యక్తిపరమావధికంటె జాతిపరమావధి మరియు విశాలమైనది. వ్యక్తివలెనే జాతియు సుఖజీవనము నడపుటకును, సాటిజాతులలో ప్రతిష్ఠ గడించుకొనుటకును కోరును. వ్యక్తివలెనే జాతియు కీర్తికై, విశ్వరూపునకై, ప్రపంచవిజ్ఞానమున స్థానమునకై, సాటిజాతులపై ఆధికారమునకై యత్నించుచునేయుండును. జాతిపరమావధి వ్యక్తిపరమావధికి భిన్నమును, విరుద్ధమును నగుటయు తటస్థింపవచ్చును. కనుక ప్రభుత్వముయొక్క వివేకము ఈ రెంటికిని సామరస్యము గలిగించుటలో గాని, వీనిలో నేదియుత్తమము, ఏది గ్రాహ్యము అని నిర్ణయించుటలో గాని ఇమిడియున్నది.

౩. విశ్వమానవపరమావధి :—విశ్వమానవపరమావధి అత్యంతవిశాలము, ఉత్కృష్టము నైయున్నది. ప్రతివ్యక్తికిని సౌఖ్యమునకు హక్కుగలదనిచెప్పినప్పుడు,

సమాసముమీద మానవులెల్లరకు నది హక్కు అని నేర చెప్పనక్కరలేదు. కాని వ్యక్తి, జాతిపరమావధుల వలెనే విశ్వమానవ, జాతిపరమావధులు కూడ విరుద్ధములగుటయు సంభవమే. కనుక ఒకజాతికల్యాణముకంటె విశ్వమానవకల్యాణము కర్తవ్యమనుసంగతి గుర్తింపవలసినది ప్రభుత్వము.

ఇన్నియుగాక సర్వసాధారణసౌఖ్యము (General welfare) అనున దొకటియు గలదు. ఇది బెంథము (Bentham) మొదలగువారి ప్రయోజనవాదమునకు (Utilitarianism) సమంజస మగు పూర్వపక్షముగా ప్రతిపాదించవచ్చును. ప్రభుత్వము దాని ప్రజలశుభము, సౌఖ్యముకొరకే కావలయునని వారివాదన. “సౌఖ్యము నభివృద్ధిచేయుటకై యత్నించుటలోనే ఒకపనియొక్క మంచియు, ఇందుకు భిన్నమగుటలో దానిచెడుగును కలదు” అని మిల్ (Mill) మహాశయుడు పలికెను. కాని, విశ్వమానవసౌఖ్య మనునది కేవలము భావనాత్మకమును అసంభవమునని ప్రయోజనవాదులు నైతము విశ్వసించెదరు. కనుక అధికసంఖ్యాకులయొక్క అధికతమసౌఖ్యము రెండవపక్షమున ఆమోదించెదరు. మరియు నైతిక ప్రమాణ మగు సుఖజీవనము, అనగా వ్యక్తియొక్క ఆత్మధిక సౌఖ్యముగాక ‘అధికసంఖ్యాకుల ఆత్మధికసౌఖ్యము’ అనవచ్చును. కనుక ఈసూత్రమే ప్రభుత్వవ్యాపారమును నియమించుచు, దాని పరిమితి నిర్ణయించవలెనని ప్రయోజనవాదుల ఉద్దేశము. సాంఘికప్రయోజనము, వ్యక్తికల్యాణము అను ఆదర్శములను ప్రభుత్వమునకు నిర్ణయించుటలో పైవిషయమునందు కొంత సత్యము గలదు. కాని ఈ సూత్రమునకు ముఖ్యముగా రెండు లోపములు గలవు: ౧. అట్టిసూత్రము ప్రజలహక్కులు, ధర్మములు నియమింపజాలదు కనుక అధికసంఖ్యాకుల ఆత్మధికసౌఖ్యమే న్యాయపరిపాలనకు ప్రమాణ మెంతమాత్రము కాజాలదు. ౨. సౌఖ్యమనునది ప్రతి వ్యక్తికిని ప్రత్యేకమగుటచే, సౌఖ్యానుభవము ఎట్టి బహిరంగవిధానముచేతను ప్రత్యేకానుభవములో ప్రదర్శించుటకు వీలుకాదు. ప్రతివ్యక్తికిని, తనకనురూపమగు పద్ధతిని తనహక్కులను వినియోగించుకొని సుఖము సంపా

దించుకొనుటకు అవకాశమును కలిగించుటచే ప్రభుత్వము ప్రజలకు చేయగలపని.

కనుక సర్వసాధారణసౌకర్యమనునదియే ప్రభుత్వ వ్యాపారమునకు ఉత్తమ మగు సూత్రమని లోచుచున్నది. బ్రైన్ (Bryce) ప్రజాపరిపాలనమును గురించి వ్రాయుచు “ప్రభుత్వమునకై నను సౌకర్యము, న్యాయము కలిగించుటయే ధర్మము” అని చెప్పినాడు. కనుక ప్రభుత్వమునందు ప్రజలు ఆత్మంతము సుఖితులు, సంతృప్తులు నైయుందులో ఆప్రభుత్వమే ఉత్తమము! అదియే లోకములో అన్నిప్రభుత్వములలోను మహోన్నతస్థానము నాక్రమింపజగియున్నది.

ప్రభుత్వవ్యాపారపరిమితి—

౧. మనము State అనిపిలుచునది విల్డ్రావ్ గారు (Woodrow Wilson) చెప్పినట్లు “ఏకశాసనబద్ధమగు నొకభూఖండములోని ప్రజాసమూహము” కనుక ప్రభుత్వము ఏపనిచేసినను, అది యారాష్ట్రములోని ప్రజలకు సంబంధించినదై యుండవలయును. ఏలననగా ఒకరాష్ట్రములోని ప్రజల కుపయోగకారియైనది వేరొకరాష్ట్రములోని ప్రజల కుపయోగకారి కాక పోవచ్చును. అట్టి విరుద్ధములగు పనులను ప్రభుత్వము తలపెట్టజాలదు. కనుక మనము State అనునది ఒక భూభాగమున నివసించుజనులకే చెందుటచే ప్రభుత్వ వ్యాపారమున కిది యొకహద్దును నిరూపించుచున్నది.

౨. ప్రభుత్వముయొక్క సాధనము శాసనము. ఇదియు ప్రభుత్వవ్యాపారమునకు కొంతపరిమితిని విధించుచున్నది. ప్రభుత్వము తన ఉద్దేశమును దేనినైనను నెరవేర్చదలచినయెడల దాని సాధనసర్వస్వమును శాసనమే. కనుక ప్రభుత్వము చేయదలచినపనులు పెక్కులున్నను, అవన్నియు శాసనముక్రింద రానందున అది వానిని నెరవేర్చజాలకున్నది. ప్రజలయొక్క మతము, నీతి మున్నగున పీజాతివి. కనుకనే నేటి ప్రభుత్వములు మతములో జోక్యము కలిగించుకొనుట కిష్టపడవు. ఆహారము, దుస్తులు మున్నగునవి నియమించు శాసనముల నిష్ప్రయోజనమునకు నిదియే కారణము. వ్యక్తులయొక్క

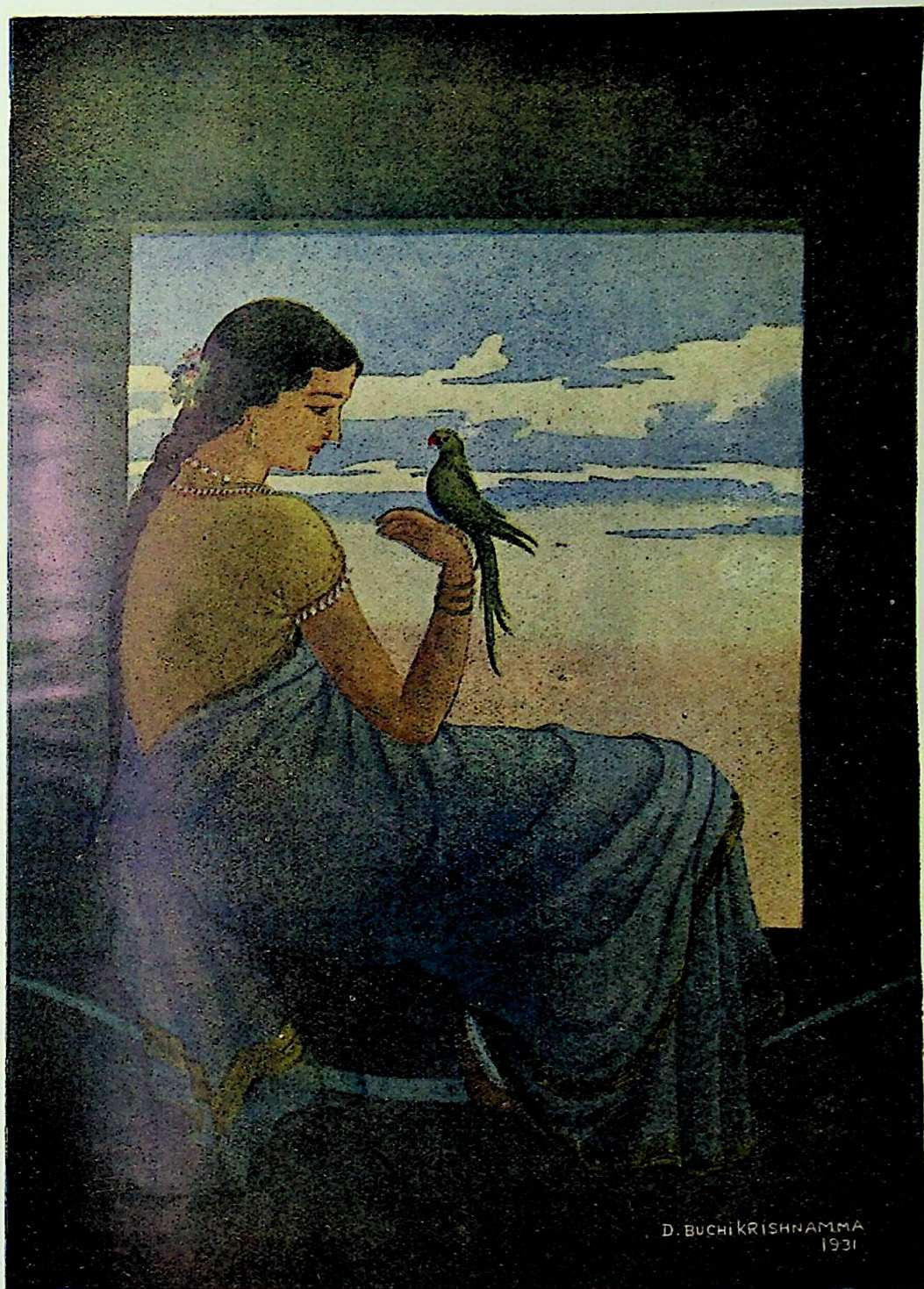
బాహ్యసంబంధములనే ప్రభుత్వము శిక్షింపగలదుగాని అంతరంగికవిషయములలో జోక్యము కలిగించుకొనజాలదు.

3. ప్రభుత్వము ఒక సంస్థగా తక్కిన సంస్థలకంటె చాల విలక్షణమైనది. తక్కిన సంస్థలకంటె నది దీర్ఘజీవి. ఏసంస్థయైనను దాని ప్రస్తుతసభ్యుల అభ్యుదయమునకై మాత్రము యత్నించి భవిష్యత్సభ్యులు దాని మాత్రములను భిన్నములుగా చేయుచోపలనే గతించవచ్చును. కాని ప్రభుత్వము తన ప్రజల వర్తమానాభ్యుదయమును, ఒకటి రెండు భవిష్యత్తరముల అభ్యుదయమునుమాత్రమే కాక సాధ్యమయినంత సుమార భవిష్యత్కల్యాణమును గూడ గణింపవలసియున్నది. కనుక సహజసంపత్సంరక్షణాదులు (Conservation of natural resources) ప్రభుత్వపుపనులలో చేరుచున్నవి. ఈవిధముగా ప్రభుత్వము స్థిరస్థాయిగనుక అది శాసననిర్మాణమును భావిప్రజల సౌకర్యమును లక్ష్యమునం దెదుకొని కావింపవలయును. ఈవిషయము మాత్రము ప్రభుత్వవ్యాపారపరిమితిని విశాలము చేయుచున్నది.

౪. విశ్వజనీనత (Universality) యను లక్షణముచేతగూడ ప్రభుత్వము తక్కిన సంస్థలకంటె ఉత్తమస్థానము నాక్రమించుచున్నది. ప్రభుత్వబాధ్యత చాలవిశాలమైనది. అనగా అది ఒకరాష్ట్రములోని ప్రజలసంస్థ కనుక ఆరాష్ట్రములో పుట్టినమాత్రముననే ప్రతివ్యక్తియు నందు సభ్యుడగుచున్నాడు. ఇతరసంస్థలలో సభ్యత్వము విచ్ఛిన్నముగాని జన్మసిద్ధము గాదు. కనుక ఒకరాష్ట్రములోని ప్రజలందరు నాప్రభుత్వము నందు విధిగా సభ్యులై యుండవలయును. అందుచేత సమాహమమీద వారందరి సౌఖ్యమును చూడవలయునేగాని ప్రభుత్వము ఏఒకపక్షముయొక్క సౌఖ్యమునుమాత్రమే గణింపరాదు. ఈకారణమువల్లను ప్రభుత్వము ప్రజలమతములో జోక్యము కలుగజేసికొనదు. కనుక ప్రభుత్వవిధానము స్థూలపృష్టికి పాక్షికముగా తోచినను, యథార్థమున నది సర్వప్రజాసౌఖ్యమునకే యత్నించవలయును. కార్మికశాసనవిధాన (Labour legislation) మిట్టిది. అది స్థూలపృష్టికి పనివాంఛ సౌఖ్యమునకే నిర్మింపబడినది అని తోచినను, సత్యముగా నది సర్వప్రజాసౌకర్యమునకే ఉద్దేశింపబడినది. కనుక ప్రభుత్వము పాక్షికమైన ప్రభుత్వ నిర్మాణము చేయజాలదు. ఇదంతయు ప్రభుత్వము యొక్క నైవ్యర్తవర్తనపై నియమముల విధించుచున్నది. ప్రభుత్వము తనచిత్తము వచ్చినట్లు శాసననిర్మాణము చేయజాలదు.

కాని యథార్థము విచారించిన ప్రస్తుతకాలమున ప్రభుత్వవ్యాపారమున కొక హద్దున్నట్లు తోచుట లేదు. మానవుని ఆవసరములకు, కోరికలకు అంతయు లేకుండుటయే దీనికి కారణము. కనుక ప్రభుత్వ వ్యాపారపరిమితి యెంతవిశాలముగుచున్నను, అది యొక స్థిరస్థాయి యగు సూక్ష్మయనియు, భావిప్రజల సౌకర్యమునకై యీ విపులీకరణ మగత్య మనియు సమాధానము చెప్పవచ్చును. లాస్కి (Laski) గారు చెప్పినట్లు మానవహక్కుల చరిత్ర పూర్వమువాని విపులీకరణకథ. కాని నేను అవి క్రమముగా సంకుచిత మగుచున్నవి. క్రమక్రమముగా మానవుని స్వేచ్ఛను ప్రభుత్వము కొల్లగొట్టుచున్నది.

ఉపసంహారము:—
కనుక ఒకప్రభుత్వముయొక్క విధానము దాని యొక్క ౧. వ్యక్తిపరమావధిని, ౨. జాతిపరమావధిని, ౩. విశ్వమానవపరమావధినిబట్టి నిర్ణయింపవలయును. సర్వ సాధారణ సౌకర్యమును విషయము దానిని సర్వదా నిర్దేశించుచునే యుండవలయును. ప్రభుత్వము స్వభావ ిధముగ చలచిత్తము, నైవ్యర్తము నై యుండజాలదు. అది యొక రాష్ట్రీయసంస్థ యగుటచేతను, శాసనమే దాని సాధనసర్వస్వమగుటచేతను, దాని స్థిరస్థాయిత్వము చేతను, దాని విశ్వజనీనత్వముచేతను ప్రభుత్వముయొక్క వ్యాపారములు పరిమితము లగుచున్నవి.

తీయని తలపులు

వీరభద్రవిజయ మనఁగానే పాతకులకు వీరభద్ర విజయ మనుపేరఁ బ్రకటింపఁబడిన యాంధ్ర ప్రబంధము స్మరణకు వచ్చును. కాని నేను దెలుపఁబోవు విజయములు దేవుడును వీరభద్రునకు సంబంధించినవి కావు. క్రీ. శ. ౧౫-వ శతాబ్దాదిని రాజమహేంద్రవరము రాజధానిగా నుత్తరాంధ్రదేశము నుత్కలసీమవఱగ నవక్రపరాక్రమగుఱునం బాలించిన పంటవంశముక్తామణి యగు వీరభద్రారెడ్డికి సంబంధించినది. ఆనరపాలుని విజయము లభివర్ణించుటకు ముందుగా నాతనియాస్థాన కవియగు శ్రీనాథ నిగూర్చి యెంతయేని చెప్పవలసి యున్నది కాని యీవఱకు పలువురు మహాపండితు లాతనిచరిత్రమును బుష్కలముగా రచించియుంటచే నిప్పు డావిషయ మప్రస్తుతమే.

కాని దేశోద్ధారకులగు కవులలో మన శ్రీ నాథుఁ డగ్రగణ్యుఁడను విషయముమాత్రము మనవి చేయక తప్పదు. లోకములో ననేకులు మహానుభావు లనేకరీతుల దేశాభ్యుదయమునకై మానప్రాణధనములు తృణప్రాయములుగా వ్యయించి కీర్తి గనియున్నారనుట యెల్ల రెఱింగినదే. కాని మహాకవులు నేయుదేశ సేవ అనన్యార్థము, సఖింశము నైనది. వాల్మీకి మహర్షి రామచరితమును బ్రబంధముగా రచింపకున్నచో నీలోకమున నీతిసత్త్వవర్తనములకుఁదావేలేకపోయెడిది. కాశీదాసుఁడు రఘువంశకావ్యమున నాల్గవస్కందము, నాఱవస్కందము నాకాలపురాజుల బలపౌరుషసాధన సంపత్తులను, దేశనై సర్గికస్వరూపములను, దేశసంపదలను నిప్పటికిని గనులకుఁ గట్టునట్లు వర్ణించియున్నాఁడు. శూద్రకుని మృచ్ఛకటికనాటకము నాఁడు నేఁడుగూడ లోకవ్యవహారములకు దర్పణప్రాయమై యున్నది.

తిక్కనసోమయాజియు, నల్లసానిపెద్దనయుఁ దమకవితా మగురిమి చేర బరహస్తగతములగు మహారాజ్యములనేదియున్నాఁడు. కవి భీమఖండరచనమునాఁటికి రెడ్డి

రక్షింపఁగల్గిరి. మన శ్రీనాథుఁడుగూడఁగవిత్వమహత్త్వం బున శత్రుహస్తములకుఁ జిక్కిన తనప్రభువుల కటారిని దిరిగి తెచ్చెనుగదా? కావుననే కవులు కావించు దేశోద్ధార మనన్యార్థమునైనది. ప్రతాపరుద్రయశోభూషణ మను నలంకారగ్రంథమును రచించిన వీద్యానాథ మహాకవియు, మనశ్రీనాథకవిసార్వభౌముఁడు నిరువురు మాత్రమే మనయాంధ్రదేశమునఁ గవితామృతరసమునఁ జరిత్రాంశముల నిమిషి భావకుల కఖండానంద మొనఁ గూర్చిన మహానుభావులు. శ్రీనాథకవిగ్రంథముల నను సంధించియే నే నిపు డారాజచంద్రుని విజయంబుల నివేదించుచున్నాఁడను.

శ్రీనాథుఁడు కొండవీటిరెడ్డిరాజులయాస్థానకవిగా నుండి యనేకదాసశాసనములు మొదలగు కృతులను సంస్కృతాంధ్రభాషలలో రచించి యారాజులకీర్తి దిగంతవిశ్రాంతముగా నొనర్చియున్నాఁడు. కొండవీటి రాజ్యము క్షీణించినచేత ననేకాస్థానములు దర్శించి, యనేకకృతుల నక్కడక్కడ రచించి, రాజమహేంద్ర వరమున కరిగి యందు రెడ్ల యాచారభిమానముల నొందెను. రాజమహేంద్రవరరెడ్లమంత్రి యగు బెండ పూడి యన్నయమంత్రి కంకితంబుగా భీమేశ్వరపురాణ మును రచించి, యందుఁ దనకును నామంత్రికి నేలిక లగు వీరభద్రవేమనరపాలుర రాజ్యము సింహాద్రిపర్యంతము వ్యాపించియున్నదని వర్ణించియున్నాఁడు.

“ధారాసురత్రాణ ధాటీసమారంభ
గర్వపాణోరాశికలకుజులకు
సప్తమాడియరాయ ర్భూడియమ్మపాల
వందిత శ్రీపాద వనరుహులకు
సింహాద్రిపర్యంత సీమాంధ్రమేదిసీ
మండలీపాలనాఖండలులకు.”

అను పద్యమున నారెడ్డిరాజుల విజయము వర్ణిం

రాజులరాజ్యము సింహాద్రిపర్వంతవ్యాప్త మైనదని
కంకోక్తిగాఁ జెప్పబడెనే. వీరేశలింగముపంతులుగారు
తమకవులచరిత్రమందు నట్లే వ్రాసియున్నారు. కాని
యాకాలమునాటికే వీరిరాజ్యము గంజాంమండలము
లోని చిల్కసముద్రమువంతకు వ్యాపించియున్నదని
యాపద్యమువలననే తెలియఁగలదని ముందు రుజువు
పఱచెదను. నైషధభీమగుండములు రాజులకుఁ గాక
వారిమంతుల కంకితము గావించబడుటచే నారాజుల
విజయచరిత్రము లెక్కువగా వర్ణింప ననునైనది కాదు.
కాశీగుండము రాజునకే యంకితమిచ్చుటంజేసి దాని
యందు నారి విజయములు సమగ్రముగ వర్ణించి
యున్నాఁడు.

కాశీగుండమండలి విజయములం దెల్పుపద్యముల
నీక్రింద నుదాహరించి నానిని వివరించెదను.

నిజభుజానిక్రమంబున నిఖిలదిశలు
గలిది తను రాజ్యసీత మెక్కించినట్టి
యన్నవేమేశ్వరునియంక మాశ్రయించి
నిండుకొలుపుండఁ గన్నులపండువుగను.

(అ. ౧, ప. ౧౦.)

అనవేమక్షీతిపాలు పాత్రయగువే
మాంబామహాదేవికిఁ

ఘనుడయ్యెల్ల డిధూమిపాలునకు సం

గ్రామస్థలీగాంధివుల్

తనయు లేవమనిభుండు వీరవసుధా

ధ్యక్షుండు దొడ్డప్రభుం

డను నన్నయ్యయు బాహువిక్రమకళా

టోపప్రతాపాద్ధతుల్.

సప్తమాడియరాయ చంద్రబింబాననా

చికురవల్లరులవై జన్మిపువ్వు

ర్పూడెజంతుర్నాటిజననాధుస్థాంత

కుచకుంభములమోడఁ గుంకుమంబు

బారహదొంతిధూపాలలీలావతీ

గండసలంబులఁ గలికినవ్వు

కలువపల్కొడ్డాదికటకాధిపతివధూ

సీమంతపీఠులః జేరుచుక్క

* * * *

కొనియె గంచుకము ల్పముద్యుటనట

ద్వోటిభుటప్రాధిగై

కొనియె స్వేషుక తీక్కోటయగింత

క్షోణీసు లల్లాడఁ జే

కొనియె న్మాకవరంబు వీర మదవ

ద్వోరారిసంహారియై

ఘనుఁ డల్లాడమహీసుమేవను నిరా

ఘాటైకధాటిగలిన్.

పండునాసులతానిసావడం బిన్నిన

భద్రేభములు పిళిఁ బాలెముండు

నొడ్డధాత్రీనాగుఁ డుపవఁ బుత్రైంచిన

బింబాగుజోష్టి సంబెల వహించుఁ

గర్జాబధూపతి కానుక యనిసిన

ముక్తారపత్రంబు మ్రోల మెరియు

యవనాధిపతి యుపాయనముగా నొసఁగిన

పాగాహయంబులు వాగె వచ్చు

చూర మంతంత బారహదొంతి మన్నె

సప్తమాడియరాజన్యసమితి మ్రొక్కు

.....

జౌరా యల్లయరెడ్డినొడ్డవసుధా

ధ్యక్షుండు ధాటిచమా

భేరిభాంకృతభగోరఘోషమున ని

రేడ్డించె నొడ్డాది శృం

గారంకోటయు లోతగ డ్డయును ను

ధాటించె నత్తుధతిన్

క్షీరాంభోధితటంబున న్నిలిపె ది

స్వీమాజయస్తంభముల్.

హరిదాటించె బురోపకంఠమున వా

హ్యశీప్రదేశంబునం

ఁదరుదే యల్లయరెడ్డినందనుడు దొ

డ్డయ్యక్షమాధీశ్వరుం

డిరువై నాలుగునూళ్ల మేర యనుగో

సెక్కింపఁగా నేల య

ధర్మణీనాథుని కీర్తి దాఁటెఁ గడు ను

ద్దంశించి బ్రహ్మాండమున్.

ప్రాకటనిక్రమస్ఫురణ

రాజమహేంద్రము రాజధానిగా

నేకసితాతపత్రమున

నేలెను వీరనృపాలుఁ డుత్తమ

శ్లోకుఁడు వేమశౌరి యను

జాండు సమున్నతవైభవాభ్యుదై

చీకటియుం గలింగమును

జిల్కసముద్రము సింహశైలమున్.

బలవద్భారహదొంతిమన్నెధరణీ

పాలావరోధాంగనా

విలసన్మంగళసూత్రరక్షణకళా

విఖ్యాతకారుణ్య యు

తల్కలకర్ణాటకురుక్మరాట్పురమమి

త్రా.....

కర్ణాటోత్కలపారశీకనృపస

భ్యుప్రాభవశ్రీనిధీ

.....

పంచారామవహూటీ

పాంచాల కళింగరాజపరమేశ్వర య

భ్యుంచితదయాధురంధర

చెంచుములచూరకార చిరభుణ్యనిధీ !

వేమతోడిసారాసుంధవ.....

మత్స్యవంశనృపరత్నా కళిపద్మేశ్వరా !...

.....

కసిమికోట వేంకటాయకప్పకొండ కిల్లెడా

ద్యుసుహృదవనిపాంతరంగహాలనాలవిషానలా !

ధారాపట్టణసార్వభౌమ సురధాన్వర్షాపహరక్రియా

ధారంధర్య పటిష్ఠనిఘ్నరభుజాదంభోలిసంరంభ !

.....

ధారాసురధానదర్శనరణీధ్రుపవీ!

అనుపద్యములందు వీరభద్రద్రాక్షియు, నలని యగ్ర

జానుజులును జయించిన రాజ్యములను జేర్చొని

యున్నాఁడు. వీనిలో పండువాసులతాని, ఒడ్డెధాత్రీ

నాథుడు, యవనాధిపతియుఁ గాక తక్కినరాజులందఱు

విశాఖసప్తమి, గంజాం మండలములలోని చిన్న చిన్న స

స్థానములకుఁ బ్రభువులు. వీరిరాజ్యములు చిన్న వేయైనను

బలపరాక్రమాదికూరగుణములుమాత్రము పరభయం

కరములై, యసాధారణములై యుండుటచేతనే మన

కవి యీరాజ్యముల జయించినవృత్తాంతమును విపుల

ముగా వర్ణించియున్నాఁడు. ప్రస్తుత మిగ్రామముల

గూర్చిన యైతిహ్యములును, వింతవింత సంగతులను

బాహుళ్య కించుక నివేదింపవలసియున్నది.

పూర్వము కళింగదేశమును గంగగాంగవంశపు

రాజులు పాలించియుండిరనుట చారిత్రకులకుఁ గ్రొత్త

విషయము గానుగదా ! క్రీ. శ. ౧౩-వ శతాబ్దమువఱ

కునుగూడ నీదేశము కళింగరాజుల పాలనమునందే

యున్నట్లు తలంపనగును. అనంతరము కాకతీయు లీదేశ

మును జయించినట్లు వాడుక కలదుగాని ప్రబలాధారము

లగపడలేదు. ఆకాలమున నీదేశమున నేకపాలనము

లేక బలవంతులెల్ల డిమకు చేజిక్కినంతభూమినిఁ

బాలించుచుఁ జిన్న చిన్న సంస్థానముల నేర్పడించి

యుండిరి. తొలుదొల్ల ౧౪-వ శతాబ్దమునఁ గాక

తీయరాజ్యక్షయానంతరము గొండ్లపీటిరెడ్లు

స్వతంత్రులై సింహాచలపర్వంతము గల దేశమునెల్ల

నేకచ్ఛత్రాధిపత్యంబుగ నేలిరి. ఆసమయముననేరాజ

మహేంద్రవరరాజ్యము వేమవీరభద్రద్రాక్షవశ మయిన

తరువాత నారాజసోదరులు నలువురును సాహసోత్సా

హములు మెఱయఁ జిల్కసముద్రమువఱకుఁ గల కళిం

గాండ్రదేశమునెల్ల స్వాధీనము గావించికొని యవక్ర

పరాక్రమంబునఁ బాలించిరి. రెడ్డిరాజుల ప్రాభవ మిం

చుకపలుచబాటినతటి మత్కలరాజు లీదేశమునుమాత్రమే

కాక కృష్ణామండలములోని కొండపల్లి యుదయగిరుల

వఱకును గూడ స్వాధీనపఱచుకొనిరి. ఇంతలో విద్యా

నగరమున శ్రీకృష్ణదేవరాయ లవతరించి తన బాహు

బలంబునను, తిమ్మరుసుమంత్రీశ్వరుని శేముషీవిశేషంబు

నను సుత్కలరాజులవశమందున్న కళింగాంగ్రదేశమును వశముచేసికొనుటయేకాక కలుకమువలకుఁ గల యుత్కల భూమినిహూడ జయించి గజపతులతోడి సంబంధవశమున నారాజ్యమును వారికే యిచ్చివేసెను. విజయనగర రాజ్యము ఊఁగించినపిదపఁ దురుఘ్న లీదేశమునెల్లఁ దమయేలుబడిలోనికిఁ దెచ్చుకొనిరి. కావుననే “రెడ్డి యెడ్డితెలుఁగుతురకలు” ఈదేశము నేలరని నామాన్యము గూడ చెప్పకొనుచుందురు. గంజాంమండలమందలి బరంపురప్రాంతమున మన్నెసంస్థానము లధికముగా నుండుటయు, సుత్కలదేశీయులనాటి కిది సన్నిహితముగా నుండుటయుఁ గారణములుగ నాయారాజులు వారివారిపాలనకాలమున నిక్కడఁ దమతమకు విశ్వాస పాత్రమగు కొంతసైన్యమును, రాజప్రతినిధులను నిలువ యుంచెడివారు. ఆపైనికుల కాలక్రమమున నీదేశము ననే స్థిరపడుటచే వారివంశము లిప్పు డీప్రాంతమున తాఖోపతాఖులుగా నున్నవి. విశాఖపట్టణప్రాంతము మొదలుగ బరంపురమువఱకును గల “రెడ్డిక” యనుజాతి వారానాటి రాజమహేంద్రవరరాజులస్వజాతీయులు, వారి సైనికుల వంశస్థులు నై యున్నారు. అజ్ఞాన వశమున నితరజాతులవారు వారి నిపుడు “రెడ్డిక” వారని వ్యవహరించినను వారుమాత్రము “పంటరెడ్డి” మని చెప్పుదురు. వీరిలో చాలమంది యిపుడును దొరతనము వారి నేనలలో సైనికులుగా నుండుచుందురు. నాటికి నేటికిఁగూడ వీరవిహారమే వారి కానందదాయక మగు వృత్తియై యున్నది.

తెలుఁగురాజుల (కృష్ణ దేవరాయని) కాలమునఁ దెలగాణ్యమునుండి తెలుఁగుసైనికు లీ దేశమునకు వచ్చి యిక్కడ స్థిరనివాస మేర్పఱచుకొని యున్నారు. ఈ తెలగాజాతిహూడ నీ ప్రాంతములందధికసంఖ్యముగానే యున్నది. వీరును ననేకులు పటాలములలోఁ గొలుపు చేయుటకే యుత్సహించుచుందురు.

తురకలపాలనమునఁ నీదేశమున దురుఘ్నులు చాలమంది నివాసమేర్పఱచుకొనియుండిరి. కాని ప్రస్తుతము వారిసంఖ్య యీప్రాంతములందు చాల సన్నగిల్లియున్నది. ఆయాస్థలములలో నున్న శిథిలము

లయిన మసీదులును, వేనకువేలుగానున్న నృతసమాధులు మాత్రమే వారి పూర్వాధిక్యమును వ్యక్తపఱచు చున్నవి. ఇంక నీసామాన్యవిషయమును విడిచి రెడ్డి రాజులు జయించినరాజ్యములగుర్చి యించుక పరిచయము గావించుకొందము.

౧. ధారాసురత్రాణుఁడు, ధారాసురభాణుఁడు అనునానుములతో నొక్కరా జగపడుచున్నాఁడు. ఈ ధారాపుర మెక్కడిదో తెలియరా లేదు. గంజాంమండల మందు ఏ జెన్నీప్రాంతమున ధారాకోట యనునొక జమీం దారీస్థలము కలదు. కాని యాకాలమున దానిని సురత్రాణుఁడు పాలించెనా యనుసంశయము గలుగుచున్నది. సుల్తాను అనుతురకపదమును సురత్రాణ, సురభాణపదములతో మనకవు లుపయోగించిరి. ఈదేశమును బాలించినవారు, నిప్పుడు నీదేశమం దట నట నివాస మేర్పఱచుకొన్నవారు నగు తురుఘ్నరెల్లరును నైజాము దేశమునకు సంబంధించినవారుకాని యుత్తరమునుండి వచ్చినవారు గారు. విజయనగరరాజ్యము ఊఁగించిన పిదపనే దక్కనుతురుఘ్న లీదేశమునకు వచ్చిరి. కావున రెడ్డిరాజులకాలమున ధారాకోటలో సురత్రాణుఁడుండుట సంశయాస్పదమే. కావున నీధారానగరము వేటొక స్థలమందలిదియని యైనను, లేక సురత్రాణపదమునకు వేటొకయర్థమైనను జెప్పవలసి యుండును. ఈధారాసురత్రాణపదము ఈ రాజులవిషయముననే కాక చాల మందిరాజుల విజయములందుఁగూడ వర్ణింపఁబడినది.

౨. “సప్తమాడియ” యనుపేరుగలగ్రామ మేది యు నిపుడు స్పష్టముగాఁ దెలియకున్నది. బరంపురమునకు సమీపమున “సప్తపాండ్య” యనుగ్రామము గలదు. ఉత్కలప్రాంతమందే “సప్తబానియ” యను వేటొక గ్రామము కలదట. ఈరెంటిలో నేదైనను గావచ్చును. ఇదికాక విశాఖపట్టణమండలమందు “మాడుగుల” యను సుప్రసిద్ధమగు సంస్థానము నేటికిని గలదు. కృష్ణ దేవరాయని విజయవర్ధనమున “మాడెముల నేర్చె నొడ్డాది మసియొనర్చె”నని పెద్దనార్యుఁ డామాడుగుల విజయము జేర్చొన్నాఁడు. ఇందు మాడుగుల, మాడెముల యనుపదములు లేకున్నను “మత్స్యవంశశృంగే”

కేళిపద్మేశ్వరా!" యని కలదు. మాడుగులరాజులది మత్స్యవంశము. కావున నీసప్తమాడియపదము మాడుగులకైనను జెందియుండును. మాడుగులకు సాక్షాత్తుల దూరమునగల "మాకవరము"ను వీరభద్రరాజు జయించి నట్లు కాశీభండమున నుండుటంజేసి యీసప్తమాడియ యుత్పలనీమయందలిదే యనిచెప్పు టుచితముగా నుండును.

ఒడ్డాది, శృంగారంకోట, లోతగడ్డ యను గ్రామములు విశాఖపట్టణమండలములోనివి. ఇప్పటికిని వీరులు, బలిష్ఠులు నగుతెలగాలకు ఒడ్డాది ప్రసిద్ధి కెక్కినది. పూర్వమది విరటరాజురాజధానియని యక్కడి వారు చెప్పుకొందురు. మాడుగుల ద్రుపదునిరాజధాని యందురు. శృంగారంకోటయందెప్పుడు శిథిలమైనకోట యొకటి కలదు. ఆకోట చాలఁ బ్రాచీనమైనదని యనేకులు చెప్పుచున్నారు. లోతగడ్డయను గ్రామము లోను గడ్డయను పేర ఆంధ్రసంస్థానమునకు దగ్గఱగా మెంటూరు గ్రామముకడ నున్నది. ఈ గ్రామములన్నియు మాళియా ప్రదేశములందలివే. శృంగవరపుకోటకు సమీపమున విరటకొండయను నొకపర్వతము కలదు. ఆకొండకడనే యుత్తరాభిమన్యులకు వివాహమైనదనియు నక్కడి వారు చెప్పుదురు. వర్ష కాలమునందా ప్రాంతభూములందు బియ్యపుగింజపరిమాణముగల బంగారుకణికలును, వంగ గింజలంజేసి బంగారునాణెములును లభించుచుండును. వీనినే వంగపరక లందురు. కొన్నింటివిదా నందివిగ్రహము ముద్రితమై యుండును. వానిని నందిపరక లని వ్యవహరింతురు. ఉత్తరాభిమన్యుల తలఁబాలుగా వీనిని వ్యవహరించుచున్నారు. మఱియు శృంగవరపుకోట కసతిమారమున నున్న జామిగ్రామమును శమీపురమనియు, దానికి దగ్గఱగనే కల "అలమండ"ను అలమంద యనియు, పాండవులు శస్త్రములుంచిన శమీతరు వుండుటచే శమీపుర మనియు, విరటునియాలమందలున్నతావునకే "యలమండ" యని పేరువచ్చెననియు నచ్చటివారు నమ్ముచున్నారు. భారతకథయెల్ల నా ప్రాంతముననే జరిగిన దని వారినమ్మకము. ఆనమ్మక మెట్లున్నను నాథులములమాత్రము పాండవులుకాకున్న

వారితో సమానులగు రాజన్యులచే బాలింపఁబడినవనుట మాత్రము నిక్కువము. ఆపాలించినవారు కొంతకాలము రెడ్డిరాజులు, పిదపఁ దెలుగురాజులు ననుట నిర్వివాదము. రెడ్డిరాజులు పాలించినతావులందెల్ల వంగ పరకలు, నందిపరకలు లభించుటమాత్రము వింతగొల్పుచున్నది. "క్షీరాంభోధితటంబున న్నిలిపె దిక్ష్మాజయస్తంభముల్" అని కలదు కదా! ఆ క్షీరాంభోధియేది? కార్తికశుద్ధద్వాదశి మఘనద్వాదశి యనియు, క్షీరాభిద్వాదశియనియు సంస్కృతనామములు. దాని నాంగ్రమునఁ జలుకుద్వాదశి యందురు. అట్లే గంజాం మండలమందలి రంధికడ నున్న చిలకసరస్సును చిలుకు సముద్ర మని యాప్రాంతీయులు వ్యవహరింతురు. "చిలుకు" వ్యవహారవశమున నిపుడు చిలుక యైనది. శ్రీనాథుడు "చిలుకు" సముద్రమునే "క్షీరాంభోధి" యని పేర్కొన్నాడు. ఆప్రాంతముననే ఆంధ్రోత్కల నీమలఁ దెలుపు శిలాశాసన మున్నదట. అదియే వీరభద్రుఁడు నిలిపిన జయస్తంభ ముననేమో!

దొంతి, కలువపల్లి, జీడికోట, చెంచామల కప్పకొండ, కిల్లెడ లెందు నేపేరుననున్నవో తెలియవలయును. దొంతిమన్నెయని దొంతిని మన్నెముగా వర్ణించుటంజేసి యది పర్వతప్రాంతమని యూహింపవచ్చును. గంజాంజిల్లాలో దంతయను నొక్కజమిందారీగ్రామము గలదు. దానికి సమీపమునఁ గొన్నికొండలును, గుహలును గలవు. అక్కడ నొక్క గొప్పసరస్సును, దానిసమీపమున శిలపై "కణ్వశ్రీనిర్మితం పద్మసరః" అనుశాసనాక్షరములును గలవు. అదియే గంగ, గాంగవంశపురాజుల ప్రాచీనరాజధానియగు దంతవరమని కొందఱనుచున్నారు. బహుశః మనవీరారెడ్డి జయించిన దొంతి యిదియే యైయుండునేమో? కప్పకొండయనునది "అప్పికొండయను" క్షేత్రమనియు, అనకాపల్లికి సమీపమునఁ గలదనియుఁ గొందఱు చెప్పుచున్నారు. అదియే వాస్తవమైననో నాథులమున నిప్పును ప్రాచీనతానూచన లేవియు లేవుకాని యాస్థలమున నేటేట నొకయసభ్యమైన యాత్రోత్సవముమాత్రము సాగుచున్నది. చెంచామల యనేకరాజులవిజయములందు వినఁబడుచుండునుగాని

యదియెందున్నదో యెఱుంగబడలేదు. కిల్లెపహడ నచ్చేకాని యిచ్చాపురమునకు సమీపమున గల బెల్లుపడ యే కిల్లెపయని కొందఱు చెప్పుచున్నారు. బెల్లుపడ యందును, నాపరిసర గ్రామములందును రెడ్డివంటుంబము లనేకములు గలవు. ప్రాచీనములగు మందిరాదు లేవియు లేవుగాని బెల్లుపడతో గలిసియున్న యిచ్చాపురమునందు పాడువడినకోటయుఁగండకమును గలవు. ఆరెండుగ్రామ ములందును శిథిలములయిన మసీదులు చాలగలవు. ఈకో టులం గల తురుష్కులమృతసమాధులకు లెక్కలేదు. దొరతనమువారిలెక్కలందు బెల్లుపడ యనియేకాని యిచ్చాపురములేరు లేనేలేదు. పూర్వము బెల్లుపడ మహాపట్టణముగా నుండెడినియు, మహమ్మదీయు లత్యధికముగా నం దుండెడివారనియుఁ జెప్పుదురు. సయద్ ఖాననునవాబు దక్కనునవాబులకుఁ బ్రతినిధిగా నీకో టులోఁ బాలించిననవాబులలో నాఖిరివాడనియు, నాత నితోడనే రాజ్యమువై భవము నప్రసించెననియుఁ జెప్పు చున్నారు. ఆసయ్యద్ఖానుడు త్రవ్వించినసరోవర మొక్కటి సుందరములగు సోపానములతోడను, సునిర్మ లమై యమితారోగ్యకరమగు జలముతోడను నిష్ప టికి నున్నది. ఇచ్చాపురపట్టణమున కెల్ల దీనియందలి మంచినీరే పానీయము. ఈచెఱువు ద్వాదశాదిత్యు లుప యించినను నెండదని పెద్దలందురు. దీనితలము గాంచిన వారెవరును లేరు. ఈచెఱువు త్రవ్వించి హిందువులు నిశ్చంకముగా నందలిజల ముపయోగించుటకై యా తురుష్కుప్రభుడు ఆటవందలకావల్ల కాశిగంగ తెప్పించి యాసరస్సును దొలుదొల్ల నిండించెనట! ఆహా! ఆ తురుష్కుని ధర్మబుద్ధి, పరమతసహనము నెంత వర్ణించి నను దనివీటియదు. ఇచ్చాపురమునకు సమీపమున పీర్ల కొండయను నొకకొండగలదు. దానిపైని యొకగొప్ప మసీదును, దానిప్రాంతములం దసంఖ్యాకములగు గోరీ లును గలవు. అవియన్నియుఁ బురాతనములే. హిందు వులు లక్ష్మీకరమని యెన్ను ప్రతిలక్ష్మీవారమునందును విశేషించి మార్గశీర్ష లక్ష్మీవారములందు నాప్రాంతమునం దలి జనులెల్లరు నాకొండపైనున్న మసీదున కేగి పీర్లకు మొక్కులు చెల్లించుదురు. ఆకొండవీడుఁ బూర్వ

మొకమహమ్మదీయయోగి తపము సల్పుచుండెడివాఁ డనియు, నాతని కమండలువు పవిత్రసరస్సుగాను, అతని దంతకాష్ఠ మొకగొప్పవృక్షముగాను బరిణమించిన దని యు చెప్పుదురు. ఇది నమ్మవీలులేని పిట్టకథ లేకాని యా ప్రాంతమునందలి హిందువులు, నందు డెలుగు మాతృ భాషగాఁగలవా రెల్లరును దురుష్కుడైవముల నిట్లు భజించుటమాత్ర మాశ్చర్యజనకము కాకపోదు. ఇం కొక్కచింత. నాదిర్ ఖాన్ సాహేబను నొకతురుష్కు ధనికుఁ డొకనూయి త్రవ్వించెనట. ఆనూయి యిప్పు డును గలదు. అందలి నీరము మధుఁ తిమధుఁరము. నూతి యాకారము కుక్కుటాండాకారము. లోతు పది మూరలుమాత్రమే. నూయియున్నస్థలము కొండప్రక్క నున్న మిట్టనేల. అయినను నానూతినీటికి తరగెన్నడు నుండదట. ఈనూయి దర్శింపఁదగినదంతలలో నొక్కటి యనకతప్పదు. ఈబెల్లుపడ యాప్రాంతముల నున్న మన్నెసంస్థానము లనేకములకు మార్గముం దున్నది. ఇక్కడ బ్రిటిషుదొరతనమువారి పటాలముహూడ గొంత కాల ముండెడిది. ౧౮౧౮ లోను ౧౮౪౨ లోను మర ణించిన యిరువు రాంగ్లేయపైనికాధికారుల సమాధు లీగ్రామమున గలవు. ఈ గ్రామముకడ సుమ్మాళి యను గ్రామ మున్నది. ఆగ్రామసమీపమున నిష్ఠును దొర తనమువారి ఉప్పుఫ్యాక్టరీ కలదు. ఇక్కడ నొక్కకోట శిథిలమైనది కనబడుచున్నది. అకోటబురుజు ఒకటి, మలచినతాలతోఁ గట్టినది నేటికిని దృఢముగా నున్నది. మిగిలిన మూడుబురుజులును మంటిదిబ్బలుగా నున్నవి. ఆబురుజులయు, ప్రాకారముయొక్కయు తాలు పెరికి తెచ్చి యిచ్చాపురముకోట కట్టెరట. సుమ్మాళికోట హడ మహమ్మదీయులజేయని యిక్కడివారి నమ్మ కము. మహమ్మదీయులజేయినదో నొక్కత్రోసుదూర ముననే రెండుకోట లుండుటకును, సుమ్మాళికోట భగ్గుము గావించుటకును గారణములు గానరావు. బాగుగ నాలోచించిన సుమ్మాళికోట ఒడ్డిరాజులో, లేక రెడ్డిరాజులో కట్టినదేకాని తురుష్కులు నిర్మించినది కాదనియు, దురుష్కులే సుమ్మాళికోటను భగ్గుము గావించిననియుఁ దేలును. ఈ బెల్లుపడకాక

ఘంసరామన్యమున కుల్లాడయనుగ్రామము గలదు. అందు శిథిలమైన కోట గలదు. అది పూర్వము గొప్ప నైభవ మొందినదని యెల్లరు నంగీకరించురు. “కుల్లాడ” యే యిందలి కిల్లాడ యనునేమో?

సింహాచలము, చిల్కసముద్రము, కళింగమును నెల్లరు నెఱింగినస్థలము లగుటచేసి వానివిషయమయి తెలుపవలసినది లేదు. గంజాంమండలము మొదలుగ రంభవఱకుగల సముద్రము చిలుక యాకారముగా నుండుటచే నీప్రాంతమందున్న సముద్రమున కెల్లఁ జిల్కసముద్రమని వ్యవహార మేర్పడినది. కొందఱు రంభకడనున్న సముద్రభాగమునకే చిల్కసముద్రవ్యవహారము గలవందురు. రంభకడనున్న దానికి చిలుకసరస్వని వ్యవహారము ప్రసిద్ధము. అక్కడ సముద్రమున్న తతరంగములు లేక చిన్న చిన్నయలలతోడను, సముద్రమధ్యమున ఫలపుష్పవోభితమగు తరులతాజాలములుగల క్షీణాపర్వతముతోడను విలసిల్లుచు చూపఁక మితానందము గల్పించును. శ్రీనాథకవి రంభకడనున్న చిలుకసరోవరమునే క్షీరాంభోధి యనిపేర్కొన్నాఁడు. కసిమికోట విశాఖపట్టణమునకు ముప్పదిమైళ్ల దూరమున నున్నది. అం దిప్పుడును బ్రాహ్మణులు జమిందారులు గలరు. బ్రాహ్మణజమిందారుల కారాజ్య మెపుడు వశపడినదోకాని యాపట్టణ మొకప్పుడు తురకలపాలనమున నుండెడిదని పెద్దలు చెప్పుదురు. ఇపుడాయార మహమ్మదీయులు పెక్కుకుటుంబములవారున్నారు.

ఇంక ర్ఘాడియ, జంతర్నాడు, బారహ, వేంకటాయి, కంచుకమల్ అనుగ్రామముల గూర్చి తెలిసికొందము. ర్ఘాడియ ప్రకృతము ర్ఘాడుపూడియను పేర నున్నది. కంచుకమల్ అనునది ర్ఘాడుపూడికిని సోంపేటకును నడుమ సోంపేటరైలుస్టేషనుకడ కంచిలి యనుపేర నున్నది. మొదట నీయూరిపేరు కంచెల. దానికి సంస్కృతము కంచుకము. గంఢమున బహువచనము లేకుండ ప్రమాదాపతితము. ర్ఘాడుపూడియుఁ గంచిలియుఁ బూర్వము రాజధానులుగా నుండి యెట్టికీ రి

నొందినవో మనము కనలేదు గాని ప్రకృతమున నాళి కేరకదళీపనసాదిఫలములకు మిగుల బ్రసిద్ధికాంచినవి. సోంపేటరైలుస్టేషనునకుఁ గొంతకాలము కంచిలిస్టేషనునయే పేరుండెడిది. చీకటి ప్రస్తుతముగూడ జమిందారీస్థలముగానే యున్నది. ఈకోట బహుబలిష్ఠమైన గిరిదుర్గముగా నున్నది. జనసామాన్యమునందు చీకటి కోటయనియుఁ, చీకటియనియు రెండుపేర్లును వ్యవహారము గలదు. గంఢములందు చీకటియనిమాత్రము కలదు. గ్రామమునకే రెండుపేర్లువ్యవహరించుట యింకొక్కయెడఁగూడ నాతఁడు గావించియున్నాఁడు. జంతుర్నాడు ఈప్రాంతముననేకల “జలంత్రా” దుర్గమనికొందఱును, విజయనగరసమీపమున గలదంతల్నాడే జంతుర్నాడని కొందఱును జెప్పుచున్నారు. రెండు స్థలములును బ్రాచీననైభవముగల ప్రదేశములే. ఇందేది యైనను గావచ్చును.

పాతకులకు తెలిసికొనవలసిన దింక నొక్క “బారహ”ను గూర్చిమాత్రమే కలదు. గంజాంమండలమునందలి బారువయే బారహ యని తెలియవచ్చుచున్నది. నేను మొదట బారహ యనుపేరు బారువ యని మాటినదో, లేక బగహంపురముగా మాటినదో యని సంశయించితిని. బస్తూరాజ్యమందు బారహ కోట యనుపేర నొకయూరు కలవనియుఁ గొందఱు చెప్పిరి. కాని ముందుఁ జెప్పఁబోవు కారణములవలన బారువయే బారహగా నిశ్చయించితిని. బారువ గ్రామము సముద్రతీరమున నున్నది. సముద్రమునకు నూరికి నామైలుకంటె నధికదూర ముండదు. అక్కడ నోడలేవు కలదు. బర్మా మొదలగు దేశములకు జనుల రాకపోకలును, వర్తకవ్యాపారములు నారేవున విరివిగా సాగుచుండును. మహేంద్రగిరిపైని జనించిన మహేంద్రతనయ యను నది యీగ్రామమున సాగరసంగమొందుచున్నది. ఈగ్రామమున నిప్పుడు యూనియను పంచాయతీ కలదు. ఈగ్రామవిషయమున చిత్రవిచిత్రములకు పురావృత్తముల నక్కడివారు చెప్పుచుందురు.

సాంఘపు లరణ్యవాససమయమున మహేంద్రగిరిపైని గొంతకాలము వసించిరినియు, నాసమయమున

నొకనాడు వారు వన్యమృగభ్రాంతిచే నొక కపిలగోవును సంహరించి రనియు, యథార్థము, తెలిసికొని పశ్చాత్తాపపడి పాపహరణమునకై యక్కడ యజ్ఞము గావించి బ్రాహ్మణుల కనేకసువర్ణవక్షిణ లర్పించిరనియు, మఱియుగోటిశ్వరుడను శివలింగమును, జనార్దనుడను విష్ణువును బ్రతిష్ఠించిరనియుఁ జెప్పు చున్నారు. కపిలగుడి యనుపేరఁ గొంతభూమియును, యజ్ఞంబట్టి యనుపేరఁ గొంతభూమియును నక్కడ నిప్పు టికిని వ్యవహరింపబడుచున్నది జనార్దనగోటిశ్వరాల యము లిప్పుడు నున్నవి. ఆలయములు ప్రాచీనము లనుటకు సుదేహము లేదు. గోటిశ్వరాలయమున నొకజైనవిగ్రహము కొంత శిథిలమైనది కలదు. గోటిశ్వ రాలయమునఁ గోటిలింగము లున్నవట. లింగములు కంది గింజలంలేసి యసంఖ్యముగా నున్నవి. అన్నియుఁ జలనము లేకుండ తాతినంటుకొని యున్నవి. ఇచ్చా పురప్రాంతమునందు జౌద్ధవిగ్రహము లక్కడక్కడ నగపడుచున్నవి. జనార్దనాలయముపైని వరాహనార సింహ వానునావతారములం దెల్పుచిగ్రహములు నూఁడు కలవు. జగన్నాథాలయకుడ్యములందును నూఁడు ప్రక్కల నా నూఁడవతారములు నున్నవి కాని యవి యంతప్రాచీనమైనవిగా నగపడలేదు. జనార్దనాలయ మందు అష్టబాహువులు, సింహవాహనము గల మహిషా సురమర్దనీవిగ్రహ మొకటి కలదు. అదియు సంత ప్రాచీనముగాఁ దోపలేదు జగన్నాథాలయ మొకటి గొప్పది కలదు. అందు శిథిలములైన చిత్రశిలాశకలము లనేకములు పడియున్నవి. ఆలయము నవీనముగా బాగుచేయింపఁబడినది. గుడిపై నెల్లెడల చిత్రములగు విగ్రహము లున్నవికాని యన్నియు ససభ్యములే. కవ చమును ధరించిన మహారాష్ట్రీయోధుఁడను, కిరస్తానిదొర సానివేషముగల యొకస్త్రీయును మాటాడుచున్నట్లు చిత్రంపఁబడియున్నది. పునర్నిర్మాణము జరిగినదికాని యీయాలయము బుర్రాతనమైనదే యని తోచు చున్నది. ఇంకొక్కచిత్రము. ఈయూరుకడ మహేంద్ర తనయాసాగరసంగమస్థలమును బవిత్రముగా గణించి యాప్రాంతజనులు మృతినొందినవారియస్థికల నిక్కడఁ

గలుపుదురు. ఆయస్థికలు కొంతకాలమునకు సగముపేర శిలుగా పరిణమించునట. సగముతాఁయి, సగముశల్మ ముగా నున్న యొకవస్తువును నేనును బాచితిని. చాల ఆశ్చర్యముగానే యున్నది. ఈయూరికి భారహర శాసనమని పూర్వనామము కలదు. పాండవులపాపభార మును హరించుటచే నీపేరు వచ్చినదందురు. శాసన మనఁగా గ్రామముని యాప్రాంతములసంజ్ఞ. ఈయూరి ప్రక్కనే తురకశాసనమును చిన్నపల్లె కలదు. అది తుర కలరాజ్యమున నిర్మింపఁబడుటచే నాపేరు వచ్చినది. భారహరశాసనమే కాలక్రమమున రేఫులోపమున భార హమై, రెడ్డిరాజులనాఁటికి బారహయై, యిప్పుడు బారువయై యున్నది. రెడ్డిరాజులకాలమునాఁడే దీనికి వెంకటాయి యనునామాంతరముగూడ నుండెడిది. ఇప్పుడును దొర తనమువారి లెక్కలలో వెంకట్రాయపురమనియే కలదు. పూర్వముమాడ వెంకట్రాయపురమనియే యుండి యుండఁగా శ్రీనాథుఁడు గ్రామ్యజనవ్యవహారముం దున్న రీతినే వెంకటాయియని పేర్కొన్నాఁడు. ఇట్టిప్రయో గము లాతనిగ్రంథములో మఱికొన్ని కలవు. కాశీఖం డమున శృంగారంకోట “ఇరువై నాలుగుమాళ్ల మేర ” యని ప్రయోగించినాఁడు. ఇరులేళ్ళకు ఊకారము లేకుండ నిపుడు సామాన్యముగా వ్యవహారమందున్న “ఇరువై ” యనియే కవి ప్రయోగించియుండును. సంస్కర్తలు “ఇరు ” అని దిద్ది దానిని సాధువు చేయఁజూచిరి. “వై, మాళ్ల మేర ” పదము లెప్పు డును వ్యావహారికములే కాని లాక్షణికములు గావు. వ్యావహారిక భాషామాధుర్యులుబుడగు కవి వాని నట్లే ప్రయోగించినాడని తెలియనగును. బారహయన్న ను, వేంకటాయియన్న ను బారువయేకాని వేఱుస్థలము గాదు. ఈయూరుగూడ వర్షాకాలమున వీధులందు బంగారువంగపరకలు, సందిపరకలు లభించుచుండును. రెడ్డిరాజులు పాలనము చేసినస్థలము లనేకములం దిట్టిని లభించుచుండును. ఈనాణెములు రెడ్డిరాజులవో, యింక నంతకు మునుపటిరాజులవో నాకుఁ దెలియరాలేదు. వంగపరక వంగగింజపరిమాణము గలిగి పలుచనిలేకును, చుట్టు నంచు నుండును. మధ్య నొక పెద్ద చుక్కయును,

రెండుమాఁడు చిన్నచుక్కలు నుండును. ఒకప్రక్క నేమియు నుండదు. నందిపరకపై నొకప్రక్క నేవో చిన్నయక్షరములును, రెండుప్రక్క నందివిగ్రహము నుండును.

వ్యాసము ముగించుటకుముందు ముఖ్యమైనవి రెండుసంగతులు చెప్పవలసియున్నది. ధీమణిండరచనము నాటికి రెడ్డరాజ్యము సింహాద్రిపర్వంత మే వ్యాప్తమైన దని కీ. శే. విశేషలింగముపంతులుగా రూపించి యున్నారు. కవి “సింహాద్రిపర్వంతసీమావని” యని సామాన్యముగాఁ జెప్పినను నా పద్యమందే “ధారాసుర త్రాణగూడియ, సప్తమాడియ” పదము లుండుటచే నించుమించుగ పూర్ణముగనో, అసంపూర్ణముగనో వారి పాలనము ప్రస్తుత బరంపురముపాఠకు వ్యాపించి యున్న దని తలంచుట సాహసము కాదేమోయని నా యూహ. ఆంధ్రకవులచరిత్రమునందు శ్రీనాథుని గూర్చి వ్రాయుచు వీరభద్రద్రాచికి భార్య యగునని తల్లివైన రాజ్యప్రాప్తి యొనమాట చెప్పలేదని యాతని కొఁకదోష మారోపింపఁబడినది. ఆదోషారోపణము ప్రామాదికమనియుఁ గలి యావిషయమును జక్కఁగా వర్ణించియేయున్నాఁడనియు నాతలంపు. కాశీఖండము నందలి పద్యమును జిత్తఁగొందు :

మ. మనుతుల్యంశుకాటభూవిభుని వే

మహ్మతలాధీశనం

దనఁ బాణిగ్రహణంబు చేసెఁ బ్రియమొం

దన్వీరభద్రదేశ్వరుం

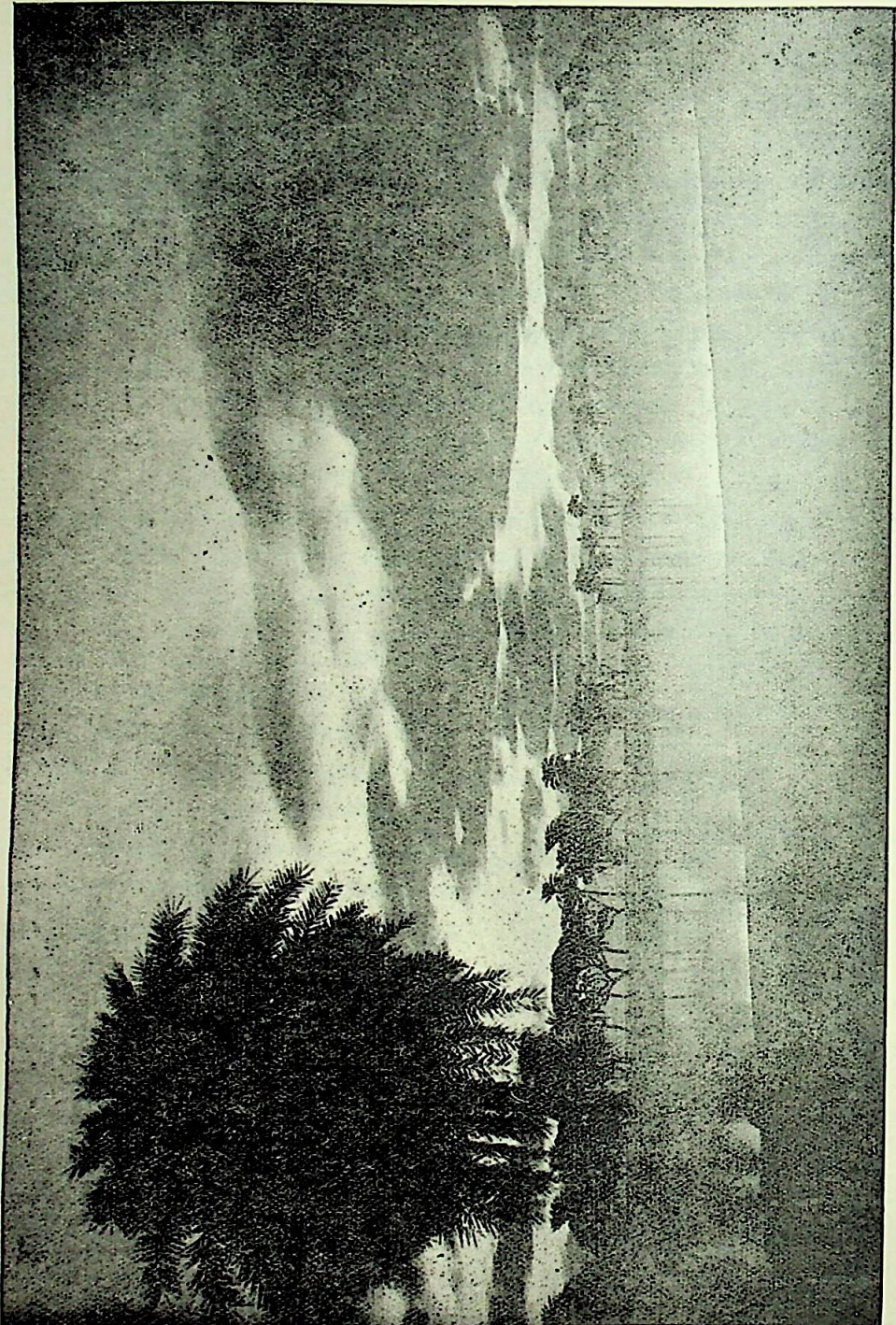
డనితల్లి న్యనితామతల్లి మదయా

స్తాద్రీంద్రసీమావనీ

ఘనసామ్రాజ్యసమర్థసుప్రథమ సా
మౌదిందిరాదేవతన్.

ఇందలి “ఉదయాస్తాద్రీంద్రసీమావనీ ఘనసామ్రాజ్య సమర్థసుప్రథమ సామౌదిందిరాదేవతన్” అను విశేష ణము అనితల్లి సామ్రాజ్యాధిపురాలని నిరాఘటముగాఁ జెప్పుచున్నదే! నాయకుని రాజుగా వర్ణించు టుచిత ముగాని యొకరికిఁ బ్రతినిధిగా వర్ణించు టుచితము గాదు గదా! కావుననే వీరభద్రుఁడు, నాతనిసోదరులును భూమిలనెల్ల జయించిరిని వర్ణించి వీరభద్రద్రాచికి రాజ్యాధీశ్వరుఁడని వర్ణించియున్నాఁడు. ఆయినను అనితల్లిదే రాజ్యము గావున నామె నట్లే వర్ణించి యున్నాఁడు. కావున నిందు శ్రీనాథుఁడు చెప్పక విడిచిన రహస్య మేమియు లేదనియు, నాతఁడు రాజ మహేంద్రవరరెడ్డకు రాజ్య మేరీతివచ్చినదియు, నాడు దాని నేరీతి నెంతవఱ కభివృద్ధి నొందించినదియు నుచిత రీతిని జక్కఁగా వాస్తవమును గరతలామలకముగా వర్ణించినాఁడనియే నమ్మవచ్చును.

కొందఁ అనుకొనుచున్నరీతిని వీరభద్రదేవునివిజ యమును బోతనకవి యెట్లువర్ణించినాఁడో శ్రీనాథకవి వీరభద్రరెడ్డివిజయముల నట్లు విస్తృతముగ వర్ణించి యున్నాఁడు. విజయములరాజ్యము లాయాప్రాంత ముల నున్నవని తెలుపుట వేటొకమహాపురాణఖండము రచింప నున్నకవి కవసరము కాదు. ఆంధ్రరాజులవిజ యములను స్పష్టముగఁ దెలిసికొనుట కాంధ్రుల కుత్సాహ ముండుట సహజము. నాకుఁ దెలిసినరీతి నాయాస్థల ములచరిత్రమును వివరించితిని.

శ్రీమూఖ సం॥

సం॥

క్రాంతికిలేని నిరుపేదగ నుండిన హెర్ ఆడాల్ఫు హిట్లరు జర్మనుసామ్రాజ్యమును అవిచ్ఛిన్నముగ ఏలుచున్నాడు. అట్టి అపూర్వవ్యక్తిచరిత్రమును తెలిసికొనుట అవశ్యకతవ్యయము.

హెర్ ఆడాల్ఫు హిట్లరు

వెర్సెయియ్యబడంబడిక కుదిరినపిదప రెండు మూడుసంవత్సరములపాటు జర్మనీలో హిట్లరు పేరే వినిపించలేదు. ఆతడొక అనామతరువుగనుండెను. జర్మనీవెలుపల కూడ ఆతనినిగూర్చి ఎవరికిని తెలియదు. ౧౯౨౦-వ సంవత్సరమున హిట్లరు ఒక నాటిసాయంకాయము నూతనముగ ఏర్పడిన బాతీయసోషలిస్టుపనివాండ్రరాజకీయ పక్షసభలో మొదటిసారి ప్రవేశించెను. ఈపక్షమువారి యభిప్రాయములు, తన యభిప్రాయములు ఒకటిగానే ఆతనికి తోచెను. ఆపక్షముతో చేరుటకు ఆతడు నిశ్చయించుకొనెను.

జర్మనీలో దినదినాభివృద్ధి గాంచుచున్న జర్మను ఘోషిజముడుద్యమమునకు ౧౯౨౧ లో హిట్లరు అగ్రతూడుగ నియమింపబడెను. ౧౯౨౩ లో హిట్లరు

లూడెన్ డార్కుతోచేరి మ్యూనిచ్చిపై దండెత్తెను. కాని ఆతడు వ్యర్థప్రయత్నము డాయెను. అయినప్పటికిని, హిట్లరు అంతర్జాతీయవ్యక్తి అయెను. కాని ఇంతటితో హిట్లరునత్తత్రము రాజకీయగగనమున అస్తమించిన దనుకొనిరి. ఈదండమాత్రసందర్భమున హిట్లరు అయిదు సంవత్సరముల శిక్షకు పాల్పడెను. కాని యతడు శిక్షకాలమును పూర్తిగ అనుభవించలేదు. కొద్దిమాసములు మాత్రమే ఒకదుర్గమున నిర్బంధవాసమును సల్పెను. లూడెన్ డార్కునేనానిని శిక్షించుటకు ప్రభుత్వమునకు మనసాప్సక ఆతనిని విడిచిపెట్టిరి.

నేడు ఆతడు జర్మనీఅంతలను ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యముగ ఏలుచున్నాడు.

మొన్న ఏప్రిలుతో హిట్లరుకు ౪౪ సంవత్సరములు నిండెను ఇతడు జన్మచే అస్టిరియాదేశీయుడు. ఇన్నువదిమిద నున్న బ్రానాఅను చిన్న పట్నము ఆతని జన్మస్థానము. ఇయ్యది బవేరియాసరి హద్దుకు ఆరిసమీపముగ నున్నది. హిట్లరుతండ్రి సుంక ములకుదొడ్డి. ఇతడు బవేరియాకుటుంబములోనివాడు.

౧౫-వ సంవత్సరము వచ్చుసరికి హిట్లరు తలిదండ్రులను గోల్పోయెను. హిట్లరును ఆతని తండ్రి ఉన్నతపాఠశాలలో చేర్చెను. సివిలుసర్వీసుఉద్యోగము చేయించవలెనని తండ్రిసంకల్పము. కాని ఈయభిప్రాయము సరేరలేదు. జర్మనీయుద్ధము ప్రారంభమగువరకు, అనగా ౧౯౧౪-వ సంవత్సరమువరకు హిట్లరు మ్యూనిచ్చి, వియన్నాపట్నములలో దారిద్ర్యమున మునిగి కేలుచుండెను. కొంతకాలము గృహములయందు చిత్తరవులను వ్రాముచుండెను. కొన్నాళ్లు కార్మికుడుగ పనిచేసెను. పని విస్తారముగ దొరికినపుడు ఇంజనీరు వేయు ప్లానులను వేయుచుండెను.

౧౯౧౪ ఆగష్టుమాసము వచ్చుసరికి హిట్లరు మ్యూనిచిలో ప్రవేశించెను. ఆస్ట్రియా సైన్యములో చేరుట కితడు ఇష్టపడలేదు. తా నెపుడును జర్మనువ్యక్తి ననే భావించెను. స్లాండ్ దుర్గరంగమునకు బయలు దేరెను.

నాలుగుసంవత్సరములపాటు యుద్ధములో పని చేసినను 'కార్టోరలు' హోదాకంటె ఎక్కువపదవి ఆతనికి లభించలేదు. కాని ఆతడు సైన్యములో చేసినపనిని అధికారు లందరును మెచ్చుకొనిరి. పోలీసానిదిగ్గర జరిగిన యుద్ధమున ఆతనికి తీనముగు గాయములు తగిలెను. ఆతరువాత ఈజరునదిగ్గర జరిగిన పోరాటమున విమనాయువు తగులుటచే ఆరణ్యరంగమునుండి వెనుకకు పంపబడెను. ఇతడు మొదటితరగతివరకై 'క్రాన్' పతకమును సగౌరవముగ బడసెను. జర్మనురిపబ్లిక్ పెసిడెంటుత్వవారత పెద్దహోదా హిట్లరుచే. తాను కూడ రిపబ్లిక్ అధ్యక్షుపదవిని కోరుచున్నానని బహిరంగముగ ఆతడు ప్రకటించెను. హిండ్లబర్గ్ తో పోటీ చేసెను. ఇతనికి ౧౩,౪౧౭ ఓట్లు వచ్చెను. హిండిం బర్గునకు ౧౫,౦౦౦,౦౦౦ ఓట్లు వచ్చెను.

హిట్లరు రాజకీయధారేముడా, లేక ఉత్తమక్రమేనా యమశక పూవురను బాధించుచున్నది. కొందరు ఇతడు రాజకీయవేత్త గాడనుచున్నారు. కొందరు గొప్పయుక్తిపరు డనుచున్నారు. జర్మనీలో యువకు లందరును, అనగా ఈనాటిజర్మనులందరును హిట్లరుగారిని దైవము అపరావతారముగ చూచుచున్నారు. ప్రపంచమున ఈపాటివక్తలేడనే అందరి యభిప్రాయము. ఆతడు వేల కొలదిగల సభలలో ఉపన్యసించుచుండ సింహగర్జనమును పోలియుండును.

వెచ్చెయిల్చుఓడంబడికయన్న హిట్లరునకు కడు పురుషుడు. దానిని కాలిక్రింద వేసి త్రొక్కవలెనని ఆతని తలంపు. నవ్వుపరిహారముల విధానమన్న (ఎంగుష్టాన్) ఆతడు డండతాడితభుజంగమువలెలేచును, యూదులను దూరుటలో వెనుదీయదు. తాను అధికారమును బడయుట తటస్థించుచో రక్తపాత మేర్పడునని ప్రకటించుటకు

జంకలేదు. లీపుజిగులో తన పక్షమునకు చెందిన ముగ్గురు నాజీఉద్యోగులపై మోపిన నేరమును విచారింపుచుండర్థమున హిట్లరును సాక్షిగ విచారించిరి. తన యుద్ధమును విజయముగాంచునపుడు, ౧౯౧౫ లో కెయిజరును పదమూడునె చేసి రిపబ్లిక్ ప్రభుత్వమును స్థాపించిన క్రోమలు తమ చర్యలకు ప్రాయశ్చిత్తమును అనుభవించెదరని నదురు బెదురు లేకుండు న్యాయమూర్తుల సమక్షమున పలికెను.

“ఇసుకలో తలలు పారలాడును-చూతలలైన గావచ్చును, ఇతరులవైన కావచ్చును” అని న్యాయస్థానమున అందరును అచ్చెరువొందునట్లు పలికెను. అసంతృప్తి అంతయు హిట్లరునందు మూర్తీభవించినది. జర్మనుల అసంతృప్తి కంతయు హిట్లరే ప్రతినిధి యనవచ్చును. ప్రస్తుతపరిస్థితులతో అసంతృప్తి చెందు జర్మనులు కమ్యూనిజము అన్నను, సోషలిజము అన్నను గజగజవడంకెదరు. ఈరెండూను వారి కెంతమాత్రము కిట్టనే కిట్టవు. వీరందరును హిట్లరుపక్షము చేరిరి. జర్మనీనంతను ధూలోకస్వర్ణముగ మార్చెదనని హిట్లరు వీరందరకును అభయమిడెను. యుద్ధము చూచుటకు ఆవకాశములేని యువకులకు నాజీదుస్తులు, నైరికులస్పృటులు, 'స్టారం' సైన్యముల యుద్ధప్రయత్నములు ఎంతయు ఆకర్షణీయములుగ నుండెను. రాజాపరిపాలనమును కోరువారందరును నూతన హోయ్ జోలర్ క్ సింహాసనమును మరల హిట్లర్ కుడే స్థాపింపగలడని విశ్వసించుచున్నారు.

రాకొమరులు అందరును బ్రవుచువచ్చులను (నాజీదుస్తులు) ఆకురతతో ధరించిరి. జర్మనుయవకులు లక్షలకొలది హిట్లరును జర్మనుజాతి నుద్ధరించుట కవతరించిన ముస్సోలినీ యనుచున్నారు.

కాని కొందరు హిట్లరునకు పెక్కుమంది మిత్రులు లేరని తలంచుచున్నారు. తనతో తిరుగు మిత్రులతోకూడ ఆతడు పెడసరముగ నుండునట.

దీర్ఘాలోచనాపరతంత్రులవలె ప్రవర్తించునట్లు. తన ఉద్యోగులతో కూడ ఇతడు నిరంకుశముగ ప్రవర్తించునట్లు.

హిట్లరు మన్యమతగతిలో తక్కువస్థితిపరుల లోనివాడగుటచే ఇతనికి వారీయందే ఎక్కువ యభిమానము. పెద్దవర్తకసంఘములను అంతరింపజేసి ఈతరగతివ్యక్తులు చిన్నగుకాణదారులుగ పాట్లపోసికొనుటకు ఏర్పాటుచేయునలెనని తెలియజేసెను. బెర్లినులో యూదుల పెద్దకుకాణములన్నిటిని మూసివేసెదనని హిట్లరు బెదిరించెను. యూదులు జర్మనుపౌరసత్వములను బడయుటకు హక్కులే దనెను.

య్యూరపిటిరుగుబాటులో శిక్షింపబడి వడలబడినను అతనికి నిర్బంధములు పూర్తిగ తప్పలేదు. బనేరి కూలో ఇతడు రాజకీయోపన్యాసముల నీయరాచనిఉత్తరువుచేయబడెను. ౧౯౨౭ మే మాసమువరకు ఈఉత్తరువును తొలగించలేదు. అప్పటినుండియు దొరికిన ప్రతీయవకాశమును హిట్లరు చక్కగ ఉపయోగించుకొనెను.

నాజీయుద్యమము

కడచిన అయిదుసంవత్సరములలో ఈయుద్యమము అత్యున్నతముగ ఏర్పడెను ప్రారంభమున ఈయుద్యమము అతిస్వచ్ఛముగ కన్పించెనుకాని రానురాను ఇందింతై నభోవిధిని ముట్టినది. యూరపుఅంతయు ఈయుద్యమమునకు భయపడుచున్నది. ౧౯౨౮ వరకు హిట్లరునకు రిచిప్టానులో నాజీసభ్యులు ౧౨ గురుకంటె ఎక్కువమంది లేరు. అపుడు హిట్లరును, ఆతని 'బ్రవునువర్డు' పక్షమువారిని ఎవరును లక్ష్యముచేయలేదు. వీరింతపలుకుబడిని గడించెదరని కలలోనైన తలవిదిరుగరు. ౧౨మాసములు గడచెను. కొంతమార్పు ఏర్పడెను. నాజీపక్షమునకు కుశిభుజముగ హ్యూజెను బర్లు బయలుదేరెను. సర్వవిధముల ఇత డీపక్షమును పెంచి పోషించెను. ఇతడు గొప్ప నిర్మాణకార్యక్రమ నిపుణుడు. ఇతడు పూనుకొన్న నాదిగ నాజీయుద్యమము విశ్వరూపమును దాల్చెను. ౧౯౩౦-వ సంవత్సరము వచ్చుసరికి రిచిప్టానుపార్లమెంటులో హిట్లరుపక్షమువారు

౧౦౭ గురు ప్రవేశించిరి. దీనితో ప్రపంచమంతయు అచ్చెరువొందెను.

ఇంతకంటె ఆశ్చర్యకరముగు విషయము ఇంకొకటి కలదు. కడచిన జూలై ఎన్నికలలో రిచిప్టానులో వీరి సంఖ్య రెండింతలుగ పెరిగెను. జర్మనీలోనున్న రాజకీయపక్షములలో నాజీపక్షమే గొప్పదిగ నిలబడెను. కాని కడచిన నవంబరు ఎన్నికలలో నాజీలు ౩౫ స్థానములను గోల్పోయిరి. కాని వీరిబలము చెడలేదు.

మొన్న మార్చి ౫-వ తేదీని జరిగిన ఎన్నికలలో నాజీలకు అఖండవిజయము చేసారెను. స్వతంత్రముగ ఇతరులపై ఆధారపడు నవసాము లేకుండగనే రిచిప్టానుపార్లమెంటులో కార్యభారమును నిర్వహింపగల బలమును గడించిరి. ౨౮౮ స్థానములు వీరికి లభించెను. ఉద్యోగములన్నియు నాజీలవే. అధికారమంతయు నాజీలదే. నాజీలు పెట్టినదే భిక్ష. నాజీయుద్యమచరిత్ర మిట్టిది. మొదట ౭ సరితో ప్రారంభమైన హిట్లరుఉద్యమము నేను విశ్వరూపమును దాల్చినది. నాజీపక్షమునకు మొదటిపేరు స్వతంత్రజాతీయ సోషలిస్టుకార్మికపక్షము. బ్రవునువర్డులే నాజీల దుస్తులు. తనకు ప్రధానామాత్యపదవిని ఇచ్చిననే స్వీకరించెననని తెలుపుటకు హిట్లరు వెనుదీయలేదు. జర్మనీలో ఈపదవికే ఛాన్సిలరు అనిపేరు. మొన్నటివరకు హిండింబర్లుగారు హిట్లరుకోరికను నిరాకరించెను. మార్చి ఎన్నికల ఫలితముగ హిట్లరు కీపదవిని ఇవ్వక తీరినదికాదు. పార్లమెంటుప్రభుత్వము ఏర్పాటుచేయుటకు నాన్ ఫ్లీషరు, వాన్ ప్యాపెనుగార్లు విఫలప్రయత్నులగుటచే హిట్లరునకు మంచిఅవకాశ మేర్పడెను. గతమాసము మార్చిబర్లులో ౪౦౦౦ నాజీఉద్యోగుల సమక్షమున ఉపన్యసించుచు తమకు ప్రభుత్వాధికారము నిచ్చినగాని ఎట్టి ఉద్యోగములను నాజీలు స్వీకరించువారు కారని నిర్భీతిగ హిట్లరు పలికెను. మన యుద్యమమునకు సంపూర్ణవిజయము చేపారువరకు నిదించువాడను కాననెను. నేను జర్మనీలో హిట్లరునదే ప్రతిభ. ఇతడే సర్వస్వతంత్రుడు.

నేడు హిట్లరు గంగిగోవుగ మారిపోయెను. ఆరు మాసముల క్రిందటనున్న ఆహంభావము, అదిరిపాటు అదృశ్యము లాయెను. నేడుకూడ హిట్లరు ఛాన్సిలరుగ నున్నను హింసింబద్ధ ఈనాటిపక్షనాయకుని చర్యను వేయకన్నులతో కనిపెట్టిచూచుటయేకాక వాన్ ఫ్యానెన్ ఆతని ప్రవర్తనమును కనిపెట్టుటకు తనప్రక్కనే ఉంచుకొనెను.

హిట్లరు రణరంగమునుండి జర్మనీకి మరలినపుడు దేశమంతయు యుద్ధము, విప్లవములతో పీల్చి పిప్పి చేయబడియుండెను. ఎక్కడహూచినను అల్లకల్లోలమే. బోలిషివిజము అతిరయమున విజృంభించుచుండెను. దీనిని ప్రతిహతమొనర్చుటకు హిట్లరు బడకంకణంబు దాయెను.

౧౯౨౧ జూలైలో కొద్దిసాటి ఆనుచరులతో నేవనలుసోపలిస్తుపక్షము నేర్పరచెను. దీనినే నాజీ పక్షము అని పిలిచెదరు. నాజీపక్షపూర్వవృత్తాంతమిదియే. ౭ నురితో ఈపక్షమును స్థాపించెను. చేత ౭ పిల్లింగులుతప్ప వేరులేదు.

మిత్రమండలి గొంతెక్కుకోర్కెలు జర్మనప్రజలు మండిపడునటుల చేయుచుండెను. దేశములో ఎక్కడ చూచినను అధికారధిక్కారమే శ్రమంతులు పరిభవముచే కుండుచున్నారు. యూనులపేరన్న జర్మనులకు బాత్తుగ కిట్టుటయే లేదు. ఈపరిస్థితు లన్నియు నిప్పులను గ్రక్కుచున్న హిట్లరునకు దోహదములుగ నుండెను. సంవేదనపరులగు యువకులు, దేశభక్తులు సమరోత్సాహముతో ఆయనచుట్టును మూగిరి. అతిశీఘ్రముగనే ఆతనికి చాలమంది అనుచరులు ఏర్పడిరి. వీరందరును సత్కులసంజాతులే. ప్రపంచములో నేడు హిట్లరును మించిన వక్త లేడు. ఆతని గంభీరోపన్యాసములను వినుటకు వేనవేలుగ ప్రజలు పెనగులాడుచు గుంపులుగ చేరెడివారు. ఆతని యుపన్యాసములకు టిక్కెట్టు ఏర్పాటు చేయబడెను. దానివలన ఎంతయో సామ్యులభించెను. ఆసామ్యునే నాజీపక్షమునకు ఆతడు వినియోగించెను. జర్మనయుద్ధముచే తటస్థించిన అథోగతిని తొలగించుటకు ప్రతినపూనెను.

౧౯౨౮-౧౯౩౨ సంవత్సరములమధ్యనే హిట్లరు ఉద్యమము విశ్వరూపమును దాల్చెను.

ఇటలీలోవలెనే పారిశ్రామికులు ఈ నాజీ యుద్యమమును తమ పరిశ్రమలను పెంపొందజేసికొనుటకు ఎంతయు కృషిసల్పిరి.

పారిశ్రామికుల ధనసహాయముతో నాజీపక్ష నాయకుడు పెక్కుసంస్థల కేర్పరచి కమ్యూనిస్టులవైనను యూదులవైనను నిర్దాక్షిణ్యముగ దాడివెడలెను. స్వస్తిక పతకములు, నాజీదుస్తులే ఎచట చూచినను. ప్రతిచోటున హిట్లరునకు సలాములే.

౧౯౩౦ ఎన్నికలలో విజయముగాంచినను హింసింబద్ధ హిట్లరును ఛాన్సిలరుగ చేయ నిరాకరించెనని హిట్లరు మండిపడెను. తన పగను సాధించుటకోయన్నటుల రెండుపార్టీలు ప్రభుత్వమును ఓడించెను. కాని తుదకు ఆతడు సాధువర్తనమునకు దిగెను. పూర్వపు దుందుడుకుతనము పోయెను.

హిట్లరుఅభ్యుదయమునకు యూరపు అంతయు అచ్చెరువొందుచున్నది. జర్మనీకి డిక్టేటరుగ నుండవలెననియే ఆతని ప్రధానాశయము. ౧౨ సంవత్సరములక్రిందట హిట్లరు ఎవరో ఎవరికిని తెలియదు. ౧౯౧౮ లో తటస్థించిన జర్మనయుద్ధమునకుమండు ఆతడు వియన్నా విఘ్నలవెంట 'అన్నమోరామచంద్రా' యని అల్లాడుచుండెను. నేడన్ననో ఆతడు జర్మనీఅంతను హస్తంగతము చేసికొనుటయేగాక యూరపునంతను గజగజలాడించుచున్నాడు. ఫ్రాంసు అప్పుడే హోహోరావములు సల్పుచున్నది. పోలండు కలవరపడుచున్నది. జర్మనులు అందరును తమకు మరల హిట్లరు ముక్తిని కలుగజేసెనని అప్పుడే సంతసించుచున్నారు.

హిట్లరుకు తల్లి యందు ప్రేమయధికము. హిట్లరు తల్లి ఉపవాసములు సల్పి తననోరును కట్టుకొని పిల్లలను పోషించుచుండెను.

హిట్లరు రోమనుక్యాథలికుమతస్థుడు. ఆతనికి మతమన ఎక్కువ ఆసక్తి. ఇందుకు ఆతనితల్లియే

కారణము. హిట్టరు కళారాధకుడు. అతని గదిలో గోడలన్నియు చిత్రరూపులతో అలంకరింపబడును.

ఆతడు ఎప్పుడును పొగాకు నెరుగడు; చుట్టను కార్చిన పాపమున పోలేడు; మద్యపానవైరి; సాత్వికాహారమునే భుజించువాడు. శాకాహారభక్షకుడేమని చెప్పనగును. సాధారణముగ ఫలరసముతోనే పొట్టను నిండించుకొనును. ప్రాణము నిలుచుట కెంత ఆహారము కావలెనో అంతతొడినే తినును. అతని దుస్తులు వీలైనంత వరకు నిరాడంబరముగ నుండును.

హిట్టరు సదాబ్రహ్మచారి. కాని స్త్రీలసమస్యల యందు ఆతనికి ఆసక్తి మెండు.

తీరికసమయమున ఆతడు గ్రంథపఠనమును గావించును. థామస్ కార్లయిలు గ్రంథములన్న ఆయనకు ప్రీతి మెండు. జర్మనువేదాంతగ్రంథములు కూడ ఆతనికి ఇష్టము. పనులన్నియు రెప్ప పాటున జరిగిపోవలె ననను. యంత్రములన్న ఆతనికి ఎంతయో ప్రీతి. యంత్ర మేదైన చెడిపోవునో చీకాకు పడక చెడిపోయిన యంత్రములను, మరలను తానే ఉత్సాహముతో చిక్కబరుచుటకు పూనుకొనును. తాను 'మెకానికు' అయిన బాగుండెడిదని యనుకొనును. సంగీత మన్న ఆతడు చెవికోసికొనును. అతడు గానకళాకోవిదుడు. విమన్నాలోకి తేక తిరుగుకోజులలో నాచికరంగమున కడపటితరగనియందు మార్పుండి సంగీతమును గ్రోలుచు తుదాగ్ధను బాపుకొనుచుండెడివాడు. తీరికకోజులలో కొండలపైకెక్కి ప్రకృతిసౌందర్యమును చూచుచు ఆనందించును. హిట్టరునకు ఆడలబరము మెండు. స్వాత్మార్థపరుడు. హిట్టరు పృథికిలన్నిటిని తానే నిర్వహించు తలంపులవాడు. జర్మనీయభివృద్ధినిగూర్చి తన తలంపులను వెల్లడిచేయు ఆతని కిష్టములేదు. వెల్లడియగునో తన సంకల్పమునకు భంగ మేర్పడునని తలంచును.

ప్రజాహితైకకార్యములందు హిట్టరు వ్యక్తులతో మొగములులేక పోరాడును. కాని వ్యక్తిపరముగ ప్రజలను మిత్రులుగ ఆదరించును.

హిట్టరు సుందరాకారుడు. నిగనిగలాడు నల్లని కోజులు, మిలమిలలాడెడి ఆపాదురహిటి మీసములు మాపదులకు అందముగ కన్పించుట. కాని ఆతని ముక్కుమాత్రము కొంచెము వికారముగ నుండును. అత్యగ్రహణీ. కాని మిత్రులపట్ల ఆతడు అత్యంత విశ్వాసముతో ప్రవర్తించును. మిత్రులసంఖ్య స్వల్పము. ఆత్మవిశ్వాసమే హిట్టరువిజయమునకు కారణము.

కెయిజరు నిష్క్రమించినదాదిగ జర్మనులు సోషలిస్టుప్రభుత్వముతో విసిగిపోయిరి. నష్టపరిహారములు జర్మనీని వీల్చి పిప్పిచేసెను. వెర్నెయిల్సు ఒడంబడిక కుదిరినచేత పెక్కుసంవత్సరములవరకు ఫ్రాంసు జర్మనీని న్యూనతగ జూచుచు ఆంబరానివాని నాదరించిరితి మెలరచుండెను. యూరపులో తన ప్రాబల్యమునే స్థాపించుకొనుటకు, జర్మనీని ఆణగ్రహింపటకు సంకల్పించుకొనెను. ప్రాతపగలను తీర్చుకొన నున్యుక్తురాలాయెను. ఇట్టి పరిస్థితులందు నేను ఈఅకుంతిత విక్రమకాలి పతితులైన జర్మనుల మధ్యించి శత్రుశేషమును నిష్కంబముగా చేయబూనుకొనుటచే జర్మనులు ఆతని నాయకత్వమును స్వీకరించిరి. ప్రజలకు ఆతడు అభయమిడెను.

ముసోలినీ ప్లామిలనులచే జర్మనీని నిరంకుశముగ హిట్టరు పాలింపదలంచెను. కమ్యూనిస్టులను, సోషలిస్టులను హతమార్చును. ఫ్రాంసు ఇంగ్లండుమాటల పెడచెవిని పెట్టును. స్వతంత్రముగ వ్యవహరించును. వారు మర్యాదగ ప్రవర్తించిన తాను గూడ మర్యాదగనే ప్రవర్తించును. ఆయుధవిస్తనసభ వారు జర్మనీకి సమానసైనికత్వమును నిరాకరించిరేని, జర్మనులందరిని ఆయుధవాణులుగ జేయును. హోయింజోలో చెను సైనికసంప్రదాయములను ప్రవేశపెట్టును. జర్మనీమిత్రవ్యయసమస్యను పరిష్కరించుటకు పూనుకొనును. పోయిన ఎరుమతివర్తకమును మరల రాబట్టుటకు ప్రయత్నించును. వెర్నెయిల్సు ఒడంబడికను ముక్కముక్కలుగ చింపిపారవేయును.

జర్మనులై కుల దారిద్ర్యమును బాపుటకును, పని లేనివారికి శీవనోపాధిని కలుగజేయుటకును హిట్లరు నాలుగుసంవత్సరములవిధానములను రెంటిని సంకల్పించెను సంఘసంస్కరణములు, పరిపాలకసంస్కరణములనుగూడ ఇతడు తలపెట్టెను. నిర్బంధకార్మికవృత్తిని ప్రవేశపెట్టెను. ప్రభుత్వకార్యక్రమమునకు ఇదియే పట్టుకొమ్మ యనుచున్నాడు.

ఇతరజాతులతో జర్మనీ సమావస్థానము నాక్రమించునట్లు చేయును. వెర్సెయిల్సు ఒడంబడికను పూర్తిగ రద్దుచేయుతిలంపును నూచించెను. జర్మనులందరును మరల ఆయుధపాణులుగ చేయబడుదురు. స్థాంసునకు జర్మనీవ్యవహారములతో ఎంతమాత్రము ప్రమేయము లేకుండ చేయవలెననిచెను. జర్మనులు స్వతంత్రముగ తమకు నచ్చినకార్యములను చేసికొనుటకు ఆవకాశము లేర్పరుపబడును. అనవసరమును జాతి సమితిసహితో ప్రసక్తిలేకుండ చేయ సమకట్టును. వెర్సెయిల్సుఒడంబడికచే జర్మనీ దుర్భరస్థితియందుండెను. కాలచేతులు బంధించినట్లుబాయెను. ప్రజలందఱకును ఇది సంగతులుగనున్నది.

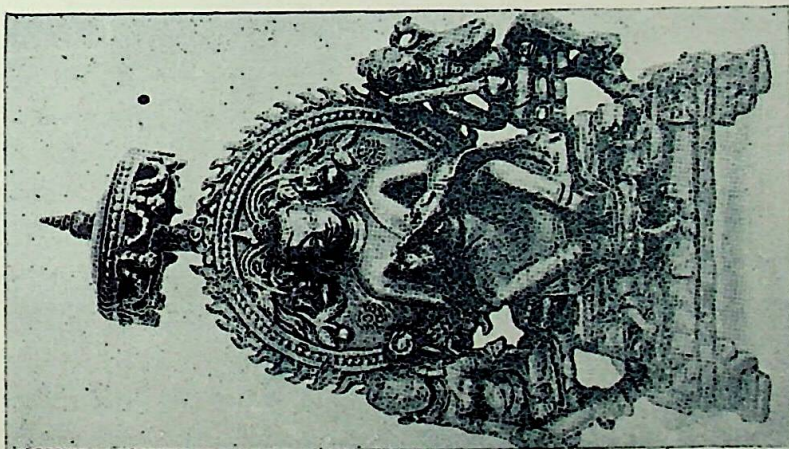
జర్మనుజాతీయక్షేమమునకు అవసరముగునంత వరకు హిట్లరుప్రభుత్వము వైమానికదళమును పెంపొందించేయుటకు తోడ్పడునని గోరింగుగారు తెలియజేసిరి. గోరింగుగారు ౧౯౩౪ యుద్ధములో వైమానికమంత్రిగ నుండెను. వెర్సెయిల్సు ఒడంబడికవలన జర్మనువైమానికదళాభివృద్ధికి ఆటంకము కల్గెను. ఆపాశములను తెగటార్చి ఇతరప్రభుత్వములతో సమానముగ వైమానికదళమును నెలకొల్పవలెననిరి. ఫ్రెంచిప్రభుత్వమునకు ఇదే హిట్లరుప్రభుత్వముయొక్క మొదటిసగాలు.

ఆర్థికపరిపాలనమును సవరించుటకు పూనుకొనిన ప్రజలు స్వతంత్రముగ న్యాయపరము చేసికొని బ్రతుకుటకు తక్షణోపాయమును బాపును. గ్రామశీవన పునరుద్ధారణమునకు పూనుకొనిన మనిరి. కరెన్సీపరిశోధనలను చేయువారము కామనిరి. సోవియట్ ప్రభుత్వముతో స్నేహముగ మెలగెన మనిరి.

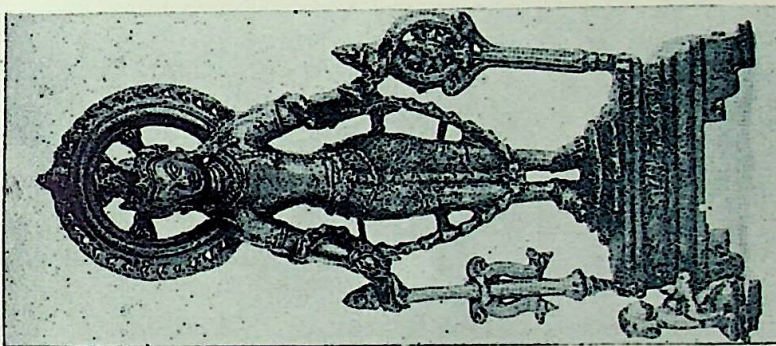
౨౩-౩-౩౩ లేదీని హిట్లరు ఇట్లు రిచిప్రాగునభ్యుదయించెను:— జర్మనీలో మరల రాజపరిపాలనమును ప్రవేశపెట్టువిషయమై ప్రస్తుతము ఆలోచించబడుచున్నది.

జర్మనీలో అన్ని మతములకును న్యాయమును కలుగజేయును.

వెర్సెయిల్సుఒడంబడికను శిలాక్షరములుగ అమలు జరిపితిమి. యుద్ధనాకలనుగూడ తీసివేసితిమి. కాని ఇది కొందెముగనే జరిగెను. జర్మనువైద్యమును హెచ్చింప రావలసే ప్రభుత్వసంకల్పము. దీనిని అవలంబించుటకు త్రికరణకుద్దిగ ప్రయత్నించెము. కాని ప్రపంచములో ఇతరులుగూడ తమవైద్యములను పెంచక జర్మనీవైద్యముతో సగిపోవునట్లులు చేయవలెను. ఆయుధములను తగ్గించవలెను. జర్మనీ సమానస్వత్వములనే కోరుచున్నది. స్వాతంత్ర్యము నక్షేపించుచున్నది. ప్రపంచమందరితోను సంధిచేసికొని శాంతియుగ నుండుటయే జర్మనుల కోరిక. కడదినసంగతులన్నిటిని మరచిపోయి క్రొత్తగా అందరును మైత్రితో నుండుటకు ఇష్టపడువారితో చేతులుకలుపుటకు జర్మనులు సంసిద్ధులుగ నున్నారు. నవ్వుపరిహారములను, ఋణభారములను తొలగించవలెను.

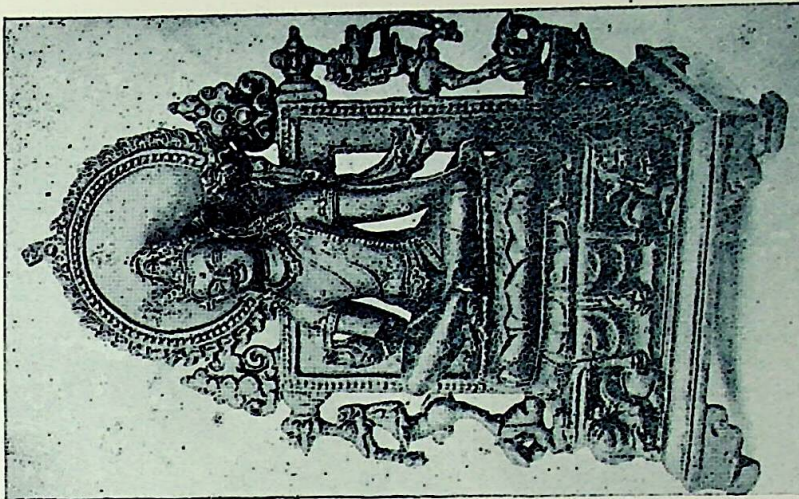

ప్రసక్త బుద్ధుడు

విష్ణువు

(ఈ హూడును కంచుచి గ్రహములు. ఇది నాలండ మ్యూజియమున గలవు.)

జోధినత్తుగ్రామ

అదిని నిష్కరుడును, నిష్పండుడును అను పర
బ్రహ్మము. ఈ పరమాత్మునకు సృష్టి చేయ
వలెననెడి యిచ్చ జనింప “ఓం”కారశబ్ద మాత్రనిగర్భ
మునుండి వెడలెను.

“...శబ్దబ్రహ్మంబు కారణంబు బిందాత్మకంబై
నిష్పందిత్యంబునకుంబురుషేచ్ఛాప్రయత్నంబున మాలా
ధారావస్థితపవన సంఘక్షణంబునంజేసి యభివ్యక్తంబై
పరావాక్కునంబడు నాబ్రహ్మం బీ నాభిపర్యంతం బా
వాయువుచేత నభివ్యజ్యమానంబైన మనంబుతోడ గూడి
సామాన్యస్పందప్రకాశహుషిణియు, గార్భబిందుత్వా
త్మికయు, నీశ్వరాధిదేవతయు నై పశ్యంతీ నా క్కనం
బడు నాబ్రహ్మం బావాయువుచేత హృదయపర్యంతం
బభివ్యజ్యమానంబై నిశ్చయాత్మకబుద్ధియుక్తంబై విశేష
స్పందరూపయు, నాదబిందుమయయు, హిరణ్యగర్భాధి
దేవతయునై మగ్ధమావాక్కునంబడు నాబ్రహ్మం బాస్య
పర్యంతం బావాయువుచేతన కంఠాదిస్థానంబులయం
దభివ్యజ్యమానంబై, యకారాదిక్షకారాంత వర్ణమాలా
రూపంబై, నిశ్చయాత్మయై, శ్రోత్రగ్రహణయోగ్యం
బై వైఖరీవా క్కనంబడు నీ చతుర్విధనాక్షుగ్ధుల
మాతృకాస్వరూప విట్టిదేవీ, నీకు నమస్కారంబు.”^౧

పరబ్రహ్మమునం దిట్టిపరివర్తనమును బొంది
వైఖరీరూపమున వెడలిన ఓంకారమే తరువాత తక్కిన
శబ్దములకు మూలమై సృష్టికి కారణమయ్యెను. నిష్పం
డుడగు పరమేశ్వరుడు ఓంకారమువలన స్పందతత్వమును
కలుగజేసెను. ప్రపంచమునకు జగ త్తను మారుపేరు
కలదు. నిష్పండుడగు పరమేశ్వరుడుతప్ప తక్కిన

వన్నియు స్పందతత్వము గలిగి సృష్టి, స్థితి, లయములకు
లోనగుచున్నవి. ఇటుల స్పందతత్వముగల వస్తువుల కన్ని
టికిని మాత్రయు, ఓంకారస్వరూపిణియు నగుదేవికి
సరస్వతియనునామమే యత్యమహాలముగ నున్నది.
“సరస్వతి” యనగా “ప్రసరణము కలది; ప్రసరణము
కావించునది” యనియర్థము. ఈమె పరబ్రహ్మమునందు
లీనమై యుండినప్పుడు చిద్రూపిణిమాత్రము. వైఖరీ
స్థితికి పరిణమించినప్పుడు నీమెకు రూపము లేదు. ఇట్టి
యాదీసరస్వతిని భావింపవలెననిన నోంకారాత్మరూప
మే యాధారము కాని వేరులేదు.

పరబ్రహ్మమున కన్యము లేదు. అతని శక్తిసహ
యము లేక ప్రపంచమున నేదయు సాధ్యము కాదు.
కనుకనే ఓంకారస్వరూపిణి సృష్టిని చేయుటకు పరి
వర్తనమును బొంద ప్రయత్నమున నాపరమాత్మతో
గూడి గర్భమునుల్పి^౨ లోకమాత యయ్యెను.

ఇటు లావిర్భవించిన శబ్దమునుండి యాకాశ
మును, ఆకాశమునుండి వాయువును, వాయువునుండి
లేజస్సును, లేజస్సునుండి జలమును, జలమునుండి
పృథ్వియు బుట్టినవి. ఈయాదిస్థితియం దివి యతీంద్రి
యములు. వీటిని పంచభూతతత్వాత్ర లందురు.

సృష్టికల్పనముకొరకు పరమాత్ముడును, సరస్వ
తియు తొలిస్థితికంటె తక్కువస్థితిని బొందిరి. ఈరెం
డవస్థితియందలి పరబ్రహ్మమునకు హిరణ్యగర్భు
డందురు. హిరణ్యగర్భుడు పంచభూతతత్వాత్రలను
మేళవించి భౌతికసృష్టిని జేయును.

౧. ఈవ్యాసమునందలి వేదాంత, మంత్రకాస్త్రభాగములను చెప్పి, కావలసిన ప్రమాణముల నేర్పియిచ్చి,
నే నీవ్యాసమును వ్రాయుటకు తోడ్పడిన శ్రీమన్మహాపాధ్యాయ ఆచంట వేంకటరాయ సాంఖ్యాయన శర్మ
(ఇచ్చుడు కీర్తిశేఖరులు) గారికి వందనములు.

౨. శ్రీనాథుడు, కాశీఖండము, తృతీయాశ్వాసము.

౩. శతపథబ్రాహ్మణము; బృహదారణ్యకోపనిషత్తు.

పరబ్రహ్మము విరాట్పూర్వరూపమున సరస్వతితో నైక్యమై మనకు కానబడు భూతప్రపంచమును సృజించెను.

పరబ్రహ్మ మొక్కదైనను సృష్టిని జేయుటకు కర్మబద్ధుడై పిరణ్యగర్భుడు, విరాట్టు అనురూపములను దాల్చెను. ఈమాడుస్వరూపములను సుషుప్తి, స్వప్న, జాగ్రదవస్థలతో బోల్చి యర్థము చేసుకొనవచ్చును.

సృష్టికంతకును మాత శబ్దస్వరూపిణి యగు సరస్వతి. ఈశబ్దతన్మాత్రయే వర్ణములుగను, పదములు గను, వాక్యములుగను మారెను.

ఋషందత్వమువలన ప్రపంచము నిలిచియున్నది. ఇందువలననే దీనియందు ప్రతినిధిమము మార్పులు కలుగుచున్నవి. ఈగుణము చరాచరపదార్థములకును, దృశ్యాదృశ్య పదార్థములకును గలదు. కొన్నివిషయము లందు మార్పు కానరా దనుటకు మనయింద్రియముల యొక్కయు, జ్ఞానముయొక్కయు నసంపూర్ణతయే కాని వేరుకాదు. స్పందత్వ మున్నయెడల శబ్ద ముండక తీరదను విషయము మనప్రత్యక్షానుభవమున గలదు. కాని మననాశములందు ప్రవహించు రక్తముయొక్క కదలికను మనము వినజాలకున్నాము. మనచేతు లాశబ్దమును విననంతటి సునిశితములు కావు. కాని ప్రయత్నమువలన, అనగా యోగాభ్యాసమువలన ఆయింద్రియముయొక్క శక్తి నధికపరచినయెడల నానూత్మ శబ్దమునుగూడ వినగలుగుదుము.

మనయింద్రియములకు తెలియువిషయముల కతీతములైన విషయము లనేకములు కలవు. భూతప్రపంచముయొక్క సృష్టికారణముల స్పందత్వమువలన గలుగు శబ్దము లీచేపులకు వినబడవు. యోగులు సాధనమువలన నీశబ్దములను కొంతవరకు వినగలరు. “విసుట” యను గుణము శుద్ధమైనయెడల నీశబ్దములన్నియు స్పష్టముగ వినబడును. ఒకరాయి యటులు సృజింపబడుటకు కారణ మొకశబ్దముగ వినబడును. అగ్ని యొకశబ్దముగ విన

బడును. ఇట్టియవ్యక్తస్వతస్సిద్ధశబ్దముల నటులు వినవారు మనకు చెప్పినయెడల నారవములు భృన్యాత్మకములును, వర్ణాత్మకములును అగును. కాని మానవుని లోపహూయ్యమైన కంఠముతో నుచ్చారణమునుబొందునప్పు డీశబ్దములు లోపములతో మాడిన వసుకుకాని యట్టిశబ్దములు విశేషముగమాత్రము సత్యమారములు కావు. అగ్నియొక్కశబ్దము “రం” అని యందురు. ఇది మంత్రోచ్చారణయం దొకబీజము. ఇటులనే “హం”, “యాం” మొదలగునవియు కొన్ని పదార్థముల సృష్టికారణములను సూచించు శబ్దములు. “హంస”, “స్వాహా” మొదలగు మంత్రభాగము లిట్టిశబ్దముల కూటములు. ఇట్టిహుటములను చేర్చుటచే మంత్రము లగుచున్నవి. ఏకోయొకటి సంభవింపవలెనన్న (ఇదియు సృష్టిలో నొకభాగమే యగును) దాని కనుపాలపడుమంత్రమును పఠించినయెడల నది సంభవించును. పదార్థములకు కారణములైన స్వతస్సిద్ధశబ్దముల ననుసరించి యుచ్చరించుటవలన నావస్తువు లుద్భవించును. మన ముచ్చరించుశబ్దము లందు లోపము కలదు కనుకనే మనము సృష్టికర్తలము కాజాలకున్నాము.

అగ్నియొక్కశబ్దము “రం” అని చెప్పుట మనము వినచున్నాము. కాని యగ్ని యనేకవిషయములు చేరుటవలన కలుగుచున్నది. ఈ ప్రత్యేకవిషయము లన్నిటికిని ప్రత్యేకశబ్దము లుండును. ఈ శబ్దముల సంపుటియే మనకు “రం” అని వినబడుచున్నది. ప్రాణవాయువు (Oxygen) ఒకవిధమగు మోలక్యులుల (Molecules) సంపుటి. మోలక్యులులు ఏటముల (Atoms) సంపుటి. ఏటములకు కారణము ఎలెక్ట్రానులు (Electrons). ఎలెక్ట్రానులకు స్పందత్వము కలదని యాధునికప్రకృతిశాస్త్రము మనకు నచ్చుచెప్పుచున్నది. ఈయెలెక్ట్రానులకు మూలకారణ మొకటి యుండిన నుండవచ్చును. ఇటులనే శబ్దప్రపంచమున నీఎలెక్ట్రానులనుబోలు నూత్మశబ్దజాలము లుండునటుల

౪. Sir John Woodroffe: Garland of Letters; Chapters VI and VIII.

మన మాహింపవచ్చును. ఇవియన్నియు గలసియే అగ్ని విషయమున “రం” అను శబ్దముగ బరిణమించు చున్నవి. ఈ సూక్ష్మశబ్దజాలముల కతీత మనదానికి నిత్యశబ్ద మనుషేరు కలదు. ఇదియే యిన్ని విధముల పరిణామమును కౌంది మనకు గోచరమగుచున్నది. ఇదియే శబ్దస్వరూపిణి యగు సరస్వతి. శబ్దములు వర్ణములుగను, భావము మారును కనుక నీమె విద్యలకు రాణి.

సృష్టిని జేయు సమస్తీశబ్దము “ఓం”కారము. ఇదియే స్థితిలయములు కలిగించుటకును గారణము. ఈశబ్దమున కంతము లేదు. అంతము కలిగినప్పుడు మహా ప్రళయము సంభవించును. కనుకనే లోకమాతయగు సరస్వతి ఓంకారస్వరూపిణి.

ప్రార్థించుటకుగాని, వర్ణించుటకుగాని, చిత్రించుటకుగాని యాయాదిసరస్వతిని మనబుద్ధితో నూహించుట యలవికాని పని కావున నీయమ్మ కొకరూపమును బుద్ధిమంతు లిడిరి.

లోకములను గన్న శక్తి కనుక నీమె ప్రీతిస్వరూపిణి యగును.

భారతీదేవిరూపమును మనపూర్వులగు ఋషులెటుల నూహించిరో కనుగొనుటకు సనాతనగ్రంథములం దనేకములగు నిదర్శనములు కలవు. ఇట్టి నిదర్శనములు లభించుభాగములలో మంత్రములకు సంబంధించినవి ముఖ్యములు. కృతార్థులగుటకు పతింప ననేకములగు మంత్రములు కలవు. ఈమంత్రములు సాధారణముగ నేదోయొక దేవతనో, దేవునినో యుద్దేశించు ప్రార్థన రూపములుగ నుండును. మంత్రములయర్థము తెలియక పఠించుటకంటె, అర్థమును బాగుగ గ్రహించి, యాయుష్ట దేవతయొక్కరూపమును మనస్సున నుంచి జపము చేయుటవలన నెక్కువఫలము కలుగునని పెద్దలు చెప్పుదురు. మంత్రముల కనుకూలములగు దేవతారూపములను

వర్ణించు శ్లోకము లనేకములు కలవు. ఇట్టిధ్యానశ్లోకములు చిత్రకారులకు విశేషముగ నుపయోగపడగలవు.

సరస్వతి వాక్కుకాన వాగ్యాదినీధ్యానశ్లోకము చూడుడు. దీనియర్థ మిటులుగలదు :

“పుస్తకము, జపమాల హస్తములందు గలదానా, పర-అభయ చిహ్నములు గల చక్కనిబాహులలలు కలదానా, కర్పూరమువలె నిర్మలమైన దేహము కలదానా, వాగీశ్వరీ, నాయంతాకరణమును శీఘ్రముగా శోధింపుము.” *

“పుస్తకము” వేదములు, విద్యయను సర్థములను నూచించును. వేదము లనగా నిప్పుడు పుస్తకరూపముల లభించు చతుర్విధవేదములు కావచ్చును, లేక మంత్ర తత్వముగ పరిగణింపబడు నాదివాక్కులగు దేవభాష కావచ్చును. ప్రతివస్తువునకును స్వతస్సిద్ధమగు నిర్మల ధ్వని కలదని మీద వ్రాసియున్నాను. (వాత, యుచ్ఛారణల కతీతములును, దేవదత్తములును అగు వేదము లీ స్వతస్సిద్ధ మగు భాషయందుండును. బ్రహ్మయొక్క నాలుగు ముఖములనుండి నెలువడు నాలుగు వేదము లివియే. ఈ బ్రహ్మకు సరస్వతి భార్య. వేదములు “వా” క్కనిహాడ చెప్పవచ్చును. ఈయర్థమున వేదములును, సరస్వతియు నొక్కటియే కాని సరస్వతి ఓంకారస్వరూపిణి. ఓంకారముతరువాత తక్కిన శబ్దము లన్నియు బుట్టినవి. అందువలన సరస్వతి వేదములను చేత ధరించును.

“జపమాల” ధ్యానమును, మంత్రమును నూచించును. పరమేశ్వరుని సహాయము లేక సరస్వతి లోక మాత కాజాలదు. కనుక నాయమ్మ యాయాదిదేవుని ధ్యానించును. ఈధ్యానముయొక్క వ్యక్తీకరణము జపమాల. కాని, జపమాలయందు సాధారణముగ ముప్పది రెండుపూస లుండును. చతుష్పదగాయత్రీమంత్రము

౧. పుస్తకజపవటహస్తే

పరవాభయచిహ్నచారుబాహులలే,

కర్పూరామలదేహే

వాగీశ్వరీ, శోధ యాసు మమ చేతః.

౨. త త్న వి తు ర్వ రే ణ్యం (ణి + యం)

భ ర్ణో దే వ స్వ ధీ మ హి

ధీ యో యో నః ప్ర చో ద యాత్

ప రో ర జసి సా వ దోమ. షరసి ౩ అక్షరములు.

నందు ముప్పదిరెండవరములు కలవు. కనుక నీజపమాల యనుదినమును బ్రాహ్మణులు పఠించునట్టియు, హిందువు లందరిచేతను పఠమపవిత్రముగ పరిగణింపబడు నట్టియు గాయత్రీమహామంత్రమును నూచించును. ఈ మంత్రముయొక్క ధ్యానశ్లోక మొక్కగాయత్రీదేవినీ వర్ణించినను పూజావిధానమునందు సావిత్రి, సరస్వతి, గాయత్రి యను ముగ్గురుదేవతలను జేర్చుట యాచారము. ఇం దొకదేవత సరస్వతి యగుట గమనింపవలసిన విషయము.

లోకములను గని, వరముల నిచ్చి, రక్షించుతల్లి కనుక వరద, ఆభయముద్రలు కలవు.

పంచభూతతన్మాత్రలలో మొదట బుట్టినది యాకాశతన్మాత్ర. దీనితరువాతనే తక్కినభూతములును, తద్వారా లోకములును బుట్టినవి. ఆకాశము యొక్క స్వతస్సిద్ధమైన వర్ణము తెలుపు. బుద్ధియొక్క వర్ణమును తెలుపు. కనుకనే సరస్వతి కర్పూరమువలె నిర్మలమైన దేహము కలది. ఆమెవసనములును తెల్లనివి. మనకు కానవచ్చెడి యాకాశపురింగు నీలిమ కనుక నీమె నీవర్ణముతోను చిత్రించుట కలదు.

ఈ శ్లోకమునందు గల చిహ్నములేకాక యితర వ్యక్తీకరణబద్ధములైనచిహ్నములను సరస్వతికిచేహర్చిరి.

సరస్వతి ఓంకారస్వరూపిణి; వాక్కు సకలజ్ఞములబుట్టించి తద్వారా సృష్టిని కల్పించినది. ఈజ్ఞబాలములన్నిటిని నూచించుట కామెహస్తములందు వీణ కలదు. ఇప్పుడు వాడుకయందున్న వీణయా, లేక యాదిసుండియు భారతదేశమున నుపయోగపడిన వీణ యా యనుచర్చ యక్కరలేదు.

సృష్టిని కల్పించవలెనని పఠమశివుడు ఓంకారము నుచ్చరించి సరస్వతిని సృజించెను. ఇటుల నుచ్చరించుట కవసరమైన యుచ్చాస్పనిశ్వాసములే హం, స (హంస)లు. కనుకనే హంస సరస్వతికి వాహనమయ్యెను. హంస యెట్టిపక్షిజాతి యనువాదమును అనవసరము.

హంసయనుశబ్దమున కనేకములగు అర్థములు మంత్ర శాస్త్రమున గలవు. హంసలో “హం” అనునది పురుష స్వరూపవాచకము. ఇదియే పురుషుడు; శివుడు. “సః” అనునది స్త్రీస్వరూపవాచకము. ఇది ప్రకృతి; శక్తి. కనుకనే హం, స ద్వంద్వము శివ-శక్తిలను, పురుష-ప్రకృతితత్త్వములను నూచించును. హంస యనుద్వంద్వమును వెనుకనుండి చదివినయెడల “సాహం” అనును. కనుకనే “హంస”కు జీవుడనియు నర్థము కలదు. ఇందు హకార మొకరెక్కగను, సకార మొకరెక్కగను, మగ్గమున్నది “తార”గను గణింతురు. “తార”యనగా ఓంకార మను ప్రణవమంత్రము. యోగు లూహించు హంస యంతరాత్మ. ఈహంసయొక్క ముక్కు తార(ప్రణవము) నిగమాగమములు రెండురెక్కలు; శివుడును, శక్తియు రెండుకాళ్లు; బిందుత్రయము దానిమాడుకన్నులు. ఈ రూపమునే పఠమహంస యందురు. హంసయనుశబ్దము నకు మరికొన్ని యర్థములును కలవు. కాని యవి యప్రస్తుతములు.

అస్పందుడున పరబ్రహ్మ మెంకారము నుచ్చరించునప్పుడు స్పందతత్త్వము కలిగెను. ఈ “కదలిక” నెమలినాట్యముయొక్క కదలికవలె నుండునని యూహించుటవలన సరస్వతికి నెమలియు నొకవాహన మయ్యెను.

సరస్వతి జ్ఞానస్వరూపిణి; జ్ఞానాతీతురాలు కూడ. పద్మము జ్ఞానమును నూచించును. కనుకనే పద్మమునందు సరస్వతిని ప్రతిష్ఠించిరి. పరబ్రహ్మము సర్వాంతర్యామి కనుక మీయందును, నాయందును, తదితరవస్తువులందును గలడు. ఈయంతరాత్మకు నెలవు “అనాహత” చక్రము. అనాహతచక్రము పద్మమువలె నుండునని యోగులు చెప్పుదురు. ఈపద్మము మాయ యనుపంకమున బుట్టును. అనాహతచక్రము నందే వాక్కు మగ్గయూహమును బొందును. హంసలకును, పద్మములకును ఉనికి యొకచోటనే. అనాహత మగు జ్ఞానమును పద్మమున స్వస్వరూపజ్ఞానమును లేనె

2. పుంప్రకృత్యాత్మకో హంసస్ తదాత్మకం ఇదం జగత్.

యం దానందించు హంసద్వంద్వమును ప్రార్థించుట కలదు.

ప్రణవమంత్రధ్వని యెంతవరకు నుండునో యంతవరకు సృష్టి, స్థితి, లయములు కలుగుచుండును. ఈరవ మాగినయెడల మహాప్రళయము సంభించును. కనుక ఓంకారస్వరూపిణియగు సరస్వతి యిమూ డవస్థలకు కారణము. వాణీపూజయందు సృష్టిన్యాయమున నీమహాదేవి నిటులు ప్రార్థించెదరు:

“యాభైయక్షరములచేతను రచింపబడిన యంగ భాగములు కలది, చంద్రఖండమును ధరించునది, తెల్ల కలువవంటి శరీరకాంతి గలది, వర, అభయ, పుస్తక, అక్షునూత్రములను ధరించునది, మామనీత్రములు కలది, అట్టి సరస్వతిని భజింపుచున్నాను.”

విద్యులకు రాణియు, వాక్కును సరస్వతి కాన నీమెయాపము నక్షరములతో రచించుట యెంతయు సమంజసము.

చంద్రు డమృతకిరణుడు కనుక నీయమ్మ కలంకారము.

నూడవనేత్ర మనగా జ్ఞానము. సరస్వతి జ్ఞానస్వరూపిణి.

స్థితిన్యాయమునందు

“లేడిపిల్ల, వరము, విద్య, అక్షునూత్రములను కరముల ధరించునది, (జప) మాలావిద్యులచేత ప్రకాశ

మానమైన హస్తములు గలది, అట్టిసరస్వతిని ధ్యానించుచున్నాను.”

అని ప్రార్థించెదరు.

సంహారన్యాయమున ధ్యాన మిటులుండును:

“అక్షునూత్రము, టంకము (ఊనగా పరకుపుగండ్రొడ్డలి), సారంగము (లేడిపిల్ల), పుస్తకము హస్తములందు గలది, నూడుకన్నులగలది, చంద్రమాళి, స్తనభరనము, ఎర్రతామరపూవుమీద మార్చుండునది, అట్టిసరస్వతిని భజింపుచున్నాను.”

సర్వసాధారణముగ సరస్వతిని పైన జేర్చొని నటులు శాంతస్వరూపిణిగ, శుభదాయినిగ స్మరించెదరు. కాని శక్తి, కాళీపూజలందువలె నీమెను భయంకర రూపముతో వర్ణించుటయు కలదు. కాళీదేవికివలె నీలసరస్వతికినిగ శవ మాసనము; సర్పములు భూషణములు; కపాలత్రిశూలాదివస్తువులు కరములందుండును; పుణికలమాల హారముగ నుండును.

మతవిషయములందే కాక యితరస్థలములందును కవులనేకవిధముల నీమెనుగూర్చి మనోహరముగబాడిరి:

“ఎవ్వతె మల్లెలు, చంద్రుడు, మంచు, ముత్యములవలె తెల్లనికాంతి గలదో, ఎవ్వతె తెల్లని వస్త్రములను ధరించునదో, ఎవ్వతె శ్రేష్ఠమైన వీణాదండమును చేత ధరించునదో, ఎవ్వతె బ్రహ్మ విష్ణుశంకరప్రభృతులకు దేవతలచేత సదా పూజింపబడుచున్నో,

౮. పంచాశద్వర్ణై రచితాంగభాగాం ధృతేందు ఖండాం కుముదావదాతామ్, వరాభయే పుస్తక మక్షునూత్రం భజేగిరం సందధతీం త్రినేత్రామ్. —మంత్రమహోదధి.

౯. మృగబాలం వరం విద్యా మక్షునూత్రం దధతల్లైః, మాలా విద్యాలసద్ధస్తాం వహన్ ధ్యేయః శివో గిరమ్. —మంత్రమహోదధి.

౧౦. అక్షస్రక్ష్మంకసారంగవిద్యాహస్తాం త్రిలోచనామ్, చంద్రమాళిం కుచానమ్రాం రక్తాబ్జస్థాంగిరం భజే. —మంత్రమహోదధి.

౧౧. శవాసనాం సర్పవిభూషణాధ్యాం, కర్త్రీం, కపాలం, చవకం, త్రిశూలం, కర్తైర్దధానాం, సరముండమాలాం, త్రిగృహం భజే నీలసరస్వతీం తామ్. —మంత్రమహోదధి.

ఎవ్వతె నిశ్శేషముగా జడత్వమును పోగొట్టునో అట్టి భగవతియగు సరస్వతి నన్ను రక్షించుగాక”^{౧౨}

“ఒకచేతితో స్పటికమణిమయమున నక్షత్రమును ధరించునదియు, ఒకచేత తెల్లనిపద్మమును, ఇంకొకచేత చిలుకను, మరియొకచేత పుష్పమును ధరించునదియు, మల్లెలు, చంద్రుడు, శంఖము, స్పటికమణి-పిటికాంతివంటి శరీరకాంతి గలదియు నగు ఈవాగ్దేవత సుప్రసన్నత గలిగి యెల్లప్పుడు నాముఖము నందు నివసించియుండుగాక.”^{౧౩}

ఇట్టివర్ణనలు, ప్రార్థనలు విశేషముగ పేర్కొన నేల? ఏయాంధ్రప్రబంధమును విప్పినను మొదటిపుట యందే మనోహరముగ సరస్వతీప్రార్థనము కానవచ్చును. ఇట్టివర్ణనలన్నియు చిత్రకారుల కాధారములు కాగలవు.

మనపూర్వులు భారతీదేవి కెట్టిసానము నిచ్చి యెంతయర్థమును జెప్పి, యెంతమనోహరముగ వర్ణించి యున్నారో చూడుడు. ఈవిషయమంతయు బోధపరచుకొనినయెడల నీమెను లెక్కలేనన్నివిధముల - పరబ్రహ్మయొక్కయు, హిరణ్యగర్భనియొక్కయు, విరాట్పునియొక్కయు భార్యగ-చిత్రింపవచ్చును. మనోజ్ఞకళలగు సంగీతము, సాహిత్యము, చిత్రరచనలను ముగ్గురు పరిచారికులగును, సరస్వతిని శుద్ధమైనదేవతాస్వరూపిణిగను చిత్రింపవచ్చును.^{౧౪}

ఇట్టి మనోహరభావములను పూర్వులు మనయెదుట బెట్టినను ఆంధ్రచిత్రకారులు చక్కని సరస్వతీచిత్రములను వ్రాయకుండుటకు కారణము

దురూహ్యము. పత్రికారాజముగు “భారతి” ముఖపత్రములందు కానబడు సరస్వతీచిత్రము లిందులకు నిదర్శనములు.

౧౮౩౨-వ సంవత్సరముజనవరిమండ్రి జూను వరకు ప్రచురింపబడిన చిత్రమును చూడుడు. ఇంతటి యసహ్యకరముగు రూపమును భారతీదేవి కిడుటకు లోకనకారణము నూహించుట యలవికానివని. ఆంగ్లవిద్య యామోదమును బడయుచున్న యీకాలమున లోమ స్వభావను, సంస్కృతమును చదువ మానుటచే జనపదములం దాచరణమును బొందజాలక సరస్వతి యడవులపాలై యిట్టి మోటురూపును పొందియుండవలెను. సంతకణలేక యంగములు కృశించినవి. పాపము ! తలదువ్వుటకైన నెవరు లేకపోయిరి. అలవాటు లేకపోవుటచే నామెకు చేతగాకపోయినది. నగలన్నియు శిథిలములగుటచే గాబోలు, నేకాండవారి నగలనో పెట్టుకొని, వారర్పించిన చీరను గట్టుకొనినది. వీణయు విరగుటచే నేదోయొక వీణాకృతిని జేతబూని వాయింప యత్నించుచున్నది-తీగలు లేకపోయినను, నవరసములను జలము లేకపోవుటచే నిటునటునున్న తామరలు చిన్నవై నవి-జాతిలక్షణముచే కాడలు వలముగ నున్నను. ఇట్టిపరిస్థితులను జూచి రూపుచేషియున్న హంసలు స్థిగ్ధో తలలను వంచుకొనియున్నవి.

జూలైమండ్రి డిసెంబరువరకు ప్రచురింపబడిన ముఖపత్రమును బరికింపుడు. ఈచిత్రమునుగూర్చి యేమి చెప్పవలెనను దోచకయున్నది. అట్టి కాంతిలేనిముఖ మేస్త్రీకినున్నను (సంసారికైనను, సానికైనను) మనము చూచి యానందింపజాలము. అందు, “మూడుమూర్తుల

౧౨. యా కున్దేస్తుతుమారహరధవళా యా శుభ్రవస్త్రావృతా యా వీణావరదణ్డమణ్డితకరా యా శ్వేతపద్మాసనా, యా బ్రహ్మచ్యుత శబ్దప్రభృతిభి ర్దైవై స్సదా పూజితా సా మాం పాతు సరస్వతీ భగవతీ నిశ్శేషజాడ్యాపహా.

౧౩. దోర్భి ర్యుక్తా చతుర్భిః స్పటికమణిమయీ మక్షమాలాం ధధానా, హస్తే నైకేన పద్మం సిత మపి చ శుకం పుష్పకం చాపరణి; భాసా కున్దేస్తుశబ్దస్పటికమణినిభా భాసమానానమానా, సా మే వాగ్దేవ తేయం నివసతు వదినే సర్వదా సుప్రసన్నా.

౧౪. ఈభావమును నేను చిత్రించియున్నాను.

సారంపుముద్ద" యనదగు సరస్వతీదేవియందున్న భారతీయు డనిపించుకొన్న యెట్టివానికైనను కడు పుడుకక మానదు. మనోజ్ఞకళల కధిష్ఠానదేవత కాని స్తేజసమగు ముఖి మేల? నడుమువరకు మనుష్యాకారముగను, దిగువ భాగము పుష్పమునందు లీనమైనటులను, చేప, గుర్రము ఎద్దు మొదలగు జంతువులుగ బరిణమించునటులను లోకమునం దనేకదేశములందు పూర్వకాలమునం దియు నూహించుట యాచారమైయున్నది. కాని ముడుకులవరకు మనుష్యాకారముగ నుండుటమాత్రము నే డీ చిత్రమున గంటిమి. సాదము లుండుట కా పుష్పమున తా వెచ్చట గలదో చిత్రకారులే యూహించుకొనెదరుగాక. ఆవీణ నెవరును పట్టుకొనకపోయినను, నడుమునకో మెడకో వ్రేలాడగట్టుకొనకపోయినను అనట యెటులు నిలిచినకో దురూహ్యము.

౧౯౩౩-వ సంవత్సరము జనవరిమొదలు ప్రచురింపబడుచున్న చిత్రమును తిలకింపుడు. ఇందును సరస్వతి యేదియో రోగమువలన కృశించియున్నటులున్నది. ముఖమునందు నిస్సృహ, భయము కానవచ్చుచున్నవి. భయంకరతరంగములను జూచి భయపడి, పద్మాసనమునుండి దిగిపోబయల్పించుచున్నది. వస్త్రములక ట్టేమియు బాగుగ లేదు. తరంగములు చిత్రమున నుండునటుల నుండవు. హైందవచిత్రరచనయం

దటుల నుండు నని యనుకొన్నను అట్టిచోట్ల తామరలు పెరుగవన్న విషయ మందరు నెరిగినదే. పండు తామరాకు నచ్చట వ్రాయుట యేలనో బోధపడలేదు. తామరాకు పండునా?

ప్రకృతియందు కానబడినటులు వ్రాయకపోవుటయే భారతీయచిత్రకళ యయ్యె నీనాటికి! అజంతరచన నుద్ధించుచున్నామని శుష్కాంగములను వ్రాయువారు అజంతచిత్రములయంగములు శుష్కములుకావని యెంతవేగముగ గ్రహించిన దేశీయచిత్రకళ కంతశ్రేయస్కరము. రొమ్ముపైని బట్టను తీసివేయుట కేదైన అర్థ ముండవలెను. పురాతనభారతీయసంప్రదాయములను దేశచరిత్రమువలన బాగుగ నేర్చుకొని యిట్టిసాహసమునకు బూనుకొనవలెను. శుద్ధదేవతామూర్తిగ వ్రాసినప్పుడు బట్ట లేకపోవచ్చును - అట్లేలముగ వ్రాయునప్పుడును. లేక పురాతనవస్త్రధారణము వలె బట్టక ట్టుండవలెను.

నాకు తోచినది వ్రాసితిని. బుద్ధిమంతులగు చిత్రకారు లీవిషయమున పరిశ్రమ చేసి, పురాతన చిత్రములను బరిశీలించి, కాస్త్రములను చదివి, చిత్రకళయొక్క కట్టుబాట్లను నేర్చుకొని, చక్కనిచిత్రములను వ్రాసి, భారతీయచిత్రరచనను పోషించెదరుగాక!

కంసాలి-నగలను గడుపున కివ్వవందున ?

భావము ఆత్మ! భావము సారథి! నరుని నడపు ఆధ్యాత్మికశక్తి భావము! తురగముల నంటి సారథిచేతులం దిముడు కళ్ళెము చిత్తము! ఇంద్రియములు విచిత్రహాయములు — ఈహుమాయులుదు పొందు హుశక్తి. రథికునకు ప్రాపసుభావము బలవత్తరమైనది కానిచో, మనసును పడలాగి వారువములు నరునిలోతుగోతిలోఁ గూల్చును! తన కురుత్రేత్రమున విజయుడు కాంగోరు పురుషుడు తేరును బారుగ దశతేజాల స్వచ్ఛందలంఘనమునకు విడువక పటుత్వేద్ధిసందిన భావముపై నాధారపడును. మనుజుని కర్మను ధర్మముఁ గావించునదే యీభావము! పంచభూతాత్మకమగు శరీరమున—ఇదియు నొక విశ్వమే. నివ్యమరీచుల నీనునది భావము. ఇదిలేని యంతరంగము చీకటితోఁగను. ఇదిలేని హృదయము శ్మశానవాటిక. ఇదిలేని శరీరము కట్టెమోము. భావము లేకున్న బ్రహ్మకే లేదు. నైతికదార్శ్యమునకును, ఆధ్యాత్మిక విధూతికిని, మేధాసంపదకును, శారీరకశక్తికిని—దీనికిని దానికిని అననేల? సర్వతోముఖమైన ధర్మనిర్వహణమునకు అనివార్యమైనది భావము!

భావము భగవంతునివంటిది. అగుటయు నిది భగవంతునివలెనే అదృశ్యమైనది. అదృశ్య, అఖండ, అపరిచ్ఛిన్న, నిత్య, శుద్ధ, బుద్ధ, ముక్త, సర్వవ్యాపి, సచ్చిదానంద ఘనస్వరూపమును నిజహృదయమందు సుర్తింబి ధ్యానించుట ఆటేతేతిన అర్జునునకే సాధ్యముకాని వృకమట్లు అనవరతము మేక్కువానికిఁ గాదు. విశ్వవ్యాప్తమయ్య నీశక్తి వడ్లగింజకంటె చిన్నదియై మనుష్యహృదయమం దిమిడియుండునని ఛాందోగ్యోపనిషత్తు వాకొనుచున్నది. అద్భుతమైన నీ యాధ్యాత్మికశక్తి నలవటుచుకొనుట కెంతేని సాధన మువసరము. ధర్మనిష్ఠాగరిష్ఠుడగు యుధిష్ఠిరుడును, సగుణోపాసనయందు అద్వితీయశక్తిసంపన్నుడైన వడి

ముడియు, మాత్రీభవించిన త్యాగతిత్తులైన నకుల సహదేవులును పరమార్థమును జయించి, భనంజయ సార్థకనామమందిన నిర్గుణోపాసకునకు సాటిరారు. కనులయెదుటఁ గానంబడునది, చేతి కందునది, చెవులఁ జొచ్చునది, నోరూరించునది, సామాన్యమానసపాఠ్యమైనది, జ్ఞానేంద్రియములును కర్మేంద్రియములును గలిసి మానసాగారమందు ప్రోవోనరించు భావరాశి సేపామరుఁ డెఱుఁగును. ప్రత్యక్షసుభవఫలములను కబళింపఁజాలునేకాని దశేంద్రియములు ఎవ్వోటితో ఎగసి భావైశ్వర్యమును కొల్లఁగొట్టుకొనిరావు. శరీరావరణమును దాటిన, వీనికి తెరువు లేదు. సాంతయింటి నుండి, ఏదో కొంతభావఫలసాయము నిది కొలఁబోసి కొనఁజాలును. కాని, దూరస్థమై, అదృశ్యమైయున్న భావైశ్వర్యమును కనులారఁ గాంచఁగలుగుట కల్ల.

ఉన్నమట్టునకు మనసునింపుకొని కాలత్రేపము చేయుటకు ఏకోరికలేని—ఏమాశలు లేని పల్లియుఁ డొప్పునుగాని తెక్కలుకట్టుకొని పమనాలుగు భువనములందు నెసరఁజూచు విజ్ఞాని యెల్లఁడు. సంతృప్తిపడి సంతసంపడుటకంటె, అసంతృప్తియందుఁ బడి సంతపించుట కీతఁ డీయకొనును. అసంతృప్తి ఈతఁ డీదులాడు రత్నాకరము. మునిఁగిమునిఁగి యీతఁడు మిరుమిట్లుకొలుపు జ్ఞానరాశిని చేబట్టును. సంతృప్తి నందు సన్యాసికంటె అసంతృప్తి గను పాపియే పెక్కుమడుంగు లభిమండని నేడు తత్త్వశాస్త్రము ఘోషించుట లేదా? అసంతృప్తి కింతప్రాముఖ్యమేలని చేయెత్తుదురా?

అసంతృప్తినుండి ఆనందము నూతానుడలు పర్వెత్తును. ఇది దూరీకృతమగుట అదృశ్యమై యంత రంగమున ప్రవేశించుటకే. ఆనందము ఏసువంటిది. తనయెడల విముఖులైనవారిపై నిది చల్లని యాశీస్సు కురిపించును. తమోగుణమున దిగబడునాతఁడు సుఖ

మునకై చెరిగోసికొనును. మెఱుపులొనిదాని విషమెఱుగక నిండుప్రేమ నీనుభూతుడు దానిని కవుంగలించుకొనును. నిష్కర్మయందు వీని యిహపరములు నక్కియందును. ఎద్దువలె తిని యీపలుగాకి మొద్దువలె పరుండును. బ్రహ్మయందుండియు నీమహనీయుడు చచ్చుదాడ చచ్చినట్లే పడియుండును. బురదగోతిలోఁ దిగబడు బట్టవలె, దుర్గంధమందు మునిగితేలు పంది పగిది ఈతిండిపోతు అలసానందమున పారఁడు చుండును. తనలోదాను దీక్షిత్తదీయై నిద్దురలో నీతఁడు మాలబడియుండును. ఇతఁ సత్త్వగుణసంపన్నుని పరికింపుడు. ఇతఁడు సుఖమపేక్షించు సోమరికాడు. రజస్తమములు అవసరమగుపట్ల వీనికి దాస్యమొనరించునుగాని, యీతనిపై స్వారిచేయవు. ఈతఁడు శాంతి మయుడు. భగవతి, నీత యీతనియం దనారతము విరాజిల్లుచుండును. శాంతి భగవతి యున్నచోటునందే గదా ఆత్మారాముఁ డుండును! జ్ఞానద్రవము కనిన శాంతి, ద్రౌపది వీనియంతరంగమం దాసీనయై యుండును. బాహ్యవృష్టి కీతఁడును, తమోగుణబద్ధుఁ డును శాంతిమయులుగఁ గానంబడుదురు. కాని యితఁడు మరచి—ఆతఁ డుగకారము! ఇతఁడు స్వర్గము—ఆతఁడు శ్మశానము! ఇతఁ డింద్రియములను జయించిన మహారథుడు!— ఆతఁ డింద్రియములను జయింపనిచ్చిన జయద్రథుడు! ఇతఁడు వాంఛలు విసరివైచిన మహేష్వాసుడు! మహత్తరాశయును జేబూనిన భృష్టకేతువై, చేతనశక్తి నందిన చేకితానుఁడై, అంతఃశత్రుల నిర్జించిన పురుజులై, గృహప్రజ్ఞగల కుంతిభోజుడై, జ్ఞానచ్చటలు జిమ్ము కాశీరాజీతఁడు! కలుషభావకురునేనకు రాజై, చిరనిరయమున మ్రగ్గు మనుష్యాగమం దాతఁడు! కర్ణావస్థనుండి కడచి, శల్మశక్తిని వృద్ధిగావించి, వికర్ణస్థితి నంది, అడ్డుతమాయాశక్తి—అవిద్యశక్తి—భీష్మశక్తి నశ్వత్థామచే నదృశ్యమొనరించి భృష్టద్యుమ్ను (భృష్టం, ద్యుమ్నం యస్యసః) శక్తి-సాహసశక్తి నాయకత్వమును చరితార్థ మొనరించి, సకామావిద్యలు కడువ నిష్కామ కృపుఁడై, వీర్యవానుడైన నపుంగవుఁ డీతఁడు!

దురాశయును గృతరాష్ట్రీనకుఁ బుట్టి, దుశ్చరిత్రుడైన దుశ్శృంగనుడై అరిష్టాద్యర్థమునకు లొంగిన సరాగముఁ దాతఁడు! చూపులందును, రూపులందును గుణనిర్ణయ మునచో, నిరయకుండమునుండి సుందరాకారులు పరుగిడి దేవత్వ మధిస్థింపఁగలరు. సరాగముఁడు సుందరుఁడు కావచ్చును. సరోత్తముఁడు రూప్యరహితుఁడు కావచ్చును. ఇరువురును సురూపులు కావచ్చును. కురూపులు కావచ్చును. బహుయత్న లబ్ధమైన పున్నె మీతఁడు!—బహుజన్మలందు ‘సిల్లి మంత్రము’ వేయుచు, వసుమతికి దాపరించిన పాప మారఁడు! ఈతఁడు చిరజీవి!—నిముసనిముసము తనలోఁ దాను చచ్చుచు, నొరులను చంపఁదలచు చెవటి యాతఁడు! సుఖమపేక్షింపక యీతఁ డందు సచ్చిదానందమునకును, సుఖమునే వలచి, స్వార్థమునే ఆరాధించి, అహంకారమునకు అర్థాంగియై, అఘమునకు దాసియైన ఆతఁ డందు ఆనందమునకును భేదములేదా? సంతృప్తి నెఱుగక నిరంతరపరిశ్రమచేసి కర్మపీరుడై, భక్తితత్పరుడై, జ్ఞానమయుడై సత్యకి (సత్యం కం యస్యసః) యైన పురుష శ్రేష్ఠుఁ డీతఁడు!—సంతృప్తిని గోరి, చిరమాధ్యమున మునిగియున్న పీనుగరాయఁ దాతఁడు! అసంతృప్తి లేకున్న చిరమను సంతృప్తి యేది, పరిశ్రమ యేది? పురుషార్థమేది, పరమార్థమేది? ఈపరమార్థమే మహత్తరమైన భావధనమకదా! ఈధన మునందిన నరుడేకదా నరుఁ డనిపించుకొనఁగలఁడు?

అసామాన్యమైన ఈభావధన మెందు లభించును? పృథ్వికిని మనకును సంబంధభాంధవ్యముఁ గూర్చు ఇంద్రియము లీధనము నావిష్కరింపఁజాలకున్నయెడల చదువులనేమి, నీతులనేమి, ఉద్యమములనేమి, సాధారణ వివిధదైనిక క్రియలనేమి దేని సుద్దేశించి నడపుచుంటిమి? ఇవన్నియు వట్టిబొమ్మకాటలని తత్త్వజ్ఞ లేల నగుచుందురు? వెతికివెతికి వేసారినను కానంబడని ఈవిభూతి యెందుండును? ఈప్రశ్నముల కుత్తర మొసగవలెనన్న, ప్రాచీనప్రస్తుత ప్రపంచ విజ్ఞానమును గుమ్మరింపవలెను. బహుజీవ, బహుజన్మయత్న ఫలితమును కనులయెదుట ప్రదర్శింపవలెను.

ఇంద్రియము లందిపుచ్చుకొను పదార్థములందు పెనుగుటయే లేదు. ఇవి యిచ్చు భావమును తనివారఁ గ్రోలి తలతిరిగి నేలఁగూలుట కంతకాలము పట్టును? ఇంద్రియము లిచ్చు గంజిమెతుకులకై జన్మపరంపరలందూయలలూఁగి, మాఘఫాల్గుణముల ననుసరించి (మా - అఘ; పల్ల - న) నరకనాకములను విడల్పుకొనవలెనా? అనిత్యసుఖమునకై స్వీయకురుక్షేత్రమును గర్మక్షేత్ర మొనరించి, నారాయణునిమ్రోల విషాదపూరము వెడలఁగ్రక్కనేల? విజ్ఞానికృషికిని భౌతికకాస్త్రజ్ఞాని కృషికిని భేదమెంతేని కలదు. ఎదుటిదృశ్యమును భేదించి భౌతికకాస్త్రజ్ఞుడు తనకు వలయు జ్ఞానమును చేబట్టఁగలఁడు. కవికార్యమందు క్లేశము లేదు. పాలకుని పనియందు ఎంతోచిక్కు లేదు. ఇంద్రియములకు సాధ్యమైన పనికై బహుజన్మలైత్రనక్కఱ లేదు. బహుజన్మలైతిను లభింపని పరమధనమెట్లు చేబడును?

ఎదురరుగు నింద్రియములను వెనుదిప్పవలెను. వెనుదిరుగుట పనియైన, ప్రపంచ మేల, జన్మసంపర్కమేల అని సందియము కలుగవచ్చును. ముందులకు లంఘించు ఇంద్రియములకు ముంగలపని మనము చూపనక్కఱలేదు. సముచితముగ వల్లములను చేబట్టి దశాశ్వములను నడిపితిమేని ప్రపంచక్షేత్రమున నెంతేని యభ్యుదయము నందఁజూలుదుము. మహత్తరమైనదయ్యు కర్మక్షేత్రమొక్కటియు జ్ఞానపిపాసువును సచ్చిదానందముతోఁ దనియింపజాలదు. అసంతృప్తితో పొగులు విజ్ఞానికి కర్మక్షేత్ర మెంతభిక్ష పెట్టును? బుద్ధిశ్రమకై ఆతురపడునాతఁడు భక్తిమార్గమున విడియుటకు మక్కువపడునా? భక్తికి దీర్ఘయోచనగాని, పెనుగులాటగాని యక్కఱలేదు. భక్తున కెంతేని ఎన్నిక కలదు. భ్రమరకీటక న్యాయము సాధ్యాతీతమగుచో మర్కటకిశోరన్యాయమును, మర్కటకిశోరన్యాయము అడలపుట్టించుచో మార్జాలకిశోరన్యాయమును వీనిమనుగడ నడపు ఏడుగడయై యుండును. తన్నుఁగనిన తల్లి—జగన్మాతకడుపుఁబట్టి వేలాడిన భక్తుఁ డెట్టియనర్థములనైన నశిక్రమింపజాలును.

కష్టముకాని, ప్రజ్ఞగాని అనివార్యమైయుంట్ల జ్ఞానమార్గావలంబిక్షే.

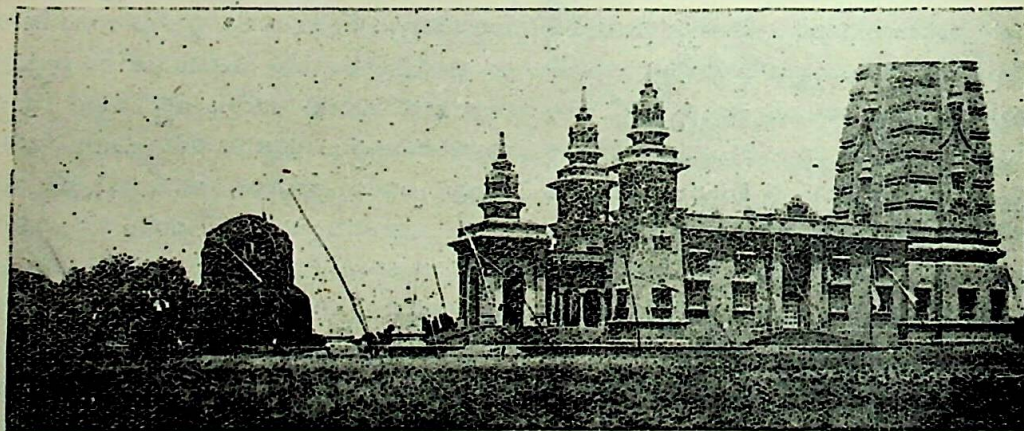
ఇంద్రియములను వెనుదిప్పఁజూలువాఁడు విజ్ఞానిమాత్రమే. మూలభావమందలి పరమార్థమును, పరమార్థమందలి మహత్వపటుత్వములను కరస్థామలకముఁగావించుకొనఁజూలు ప్రజ్ఞాధురంగరుఁడు విజ్ఞాని. విజ్ఞానియనిన సుబ్బలకొలది గ్రంథములను దిగమ్రింగిన అద్భుతసోక్త కాఁడు. తమకును, తమవిజ్ఞానమునకును సంబంధములేని విజ్ఞానులు కొల్లలై ప్రపంచమున పుట్టిరి, గిట్టిరి. విద్వాంసులయ్యు, వేదవేదాంగపారంగతులయ్యు పల్కురు మనుష్యరక్తమును గుటకలువైచి రని ప్రపంచచరిత్రలు కన్నీరుజూలువార్చుచుఁ డెలుపుచున్నవి. ఇట్టి విజ్ఞానులను మట్టువెట్టుటకు సాధారణులు తలక్రిందు లైరి. అఖండుఁడైన భగవంతుఁడు, స్వీయమగ్ధనము గావించుకొని మగ్ధరయందుఁ దోచి సాధారణబాలునిపడి గోపలమున నింద్రియములను పెరుగనిచ్చి, బృందావనమున వర్ధిల్లి, నిజశరీరద్వారక కధీశ్వరుఁడై, ప్రభాసీయందు భాసమానమైన తనువువీడువఱకు నెందఁతెందఱు పలుగాకులను దునుమాడలేదు? అవతారమూర్తులచే వధింపఁబడిన దుష్టులు విద్వాంసులు కారా? నేను లక్ష్మీంచు విజ్ఞాని యీప్రోవులోనివాఁడు కాఁడు. తన విజ్ఞానము తానై, తాను తన విజ్ఞానమై, తన జీవనమును తన భావము గావించుకొని, తన భావమును దన జీవన మొనరించుకొనిన విజ్ఞానియే విజ్ఞానికాని ఒరుఁడు కాఁడు. ఇట్టి విజ్ఞాని పుస్తకపఠనమందుమాత్రము పుట్టఁడు. తనకర్థముగాని ఘోషయందు బ్రచుకీడ్చువాఁడును, నిరక్షరకుక్షియు వేఱుకారు. కొండచిల్లువకునట్లు పనసల నఱచినంతన విజ్ఞాన మలవడునా? సక్తమైన విజ్ఞాని ప్రతిపదము నుండియు, ప్రతిపదార్థమునుండియు జ్ఞానసుధను పీల్చి తనమనసునందు, తన బుద్ధియందు, తన యాత్మయందు, తన ప్రాణమందు, తన జీవనమందు దానిని ప్రవహింపఁజేయును. శరీరస్థదేవత లైదింటిని—జ్ఞానేంద్రియము లైదింటిని ఉపనిషత్తులు దేవతలని పేర్కొనినవి. అల్లననవ్వలికంపి, దక్షిణామూర్తివరె,

నీగనుండియు, దోమనుండియు, పురువునుండియు, చెట్టునుండియు నీతడు విజ్ఞానమును సంపాదించును. నేతౌక మాటు ఇంద్రియములను లోనికిఁ ద్రిప్పి, హృదయ కోకాగారమున నిండియున్న సద్విదానందమునుండి అమూల్యమైన మూలభావము నీతడు నెమరువేయును. దేహధారి లోఁగొను అన్నపుముద్ద రక్తమై, వీర్యమై, మణిపుష్పకమై, సుఖగోషమై, అనంతవిజయమై, పాంశ్రమై, దేవదత్తమై, పాంచజన్యమై, (అపాం తత్వమే దరవరం, సువర్ణం తేజస్తత్వమ్) శరీరస్థములైన ఐదైదులను దనిసి, సింహాంశమును బ్రహ్మాంశమును జేరుచున్నట్లు విజ్ఞానిభావము అంతరంగమందు మహాద్భుత జన్మాభివృద్ధి నంది దివ్యశక్తిని బడసి తుంకాతని భగవంతునందు నింపినై చును.

మనుష్యజన్మ దేవజన్మకంటె మహత్తరమైనదని మహాత్ముడు శుకయోగి నిల వాకొ నెను? పశువులందు వలెనే దేవతలం దభివృద్ధి లేదు. దేవతలందు సుఖమే వారి మ్రోల నడ్డుగోడయై నిలుచును. పశువులు దుష్కర్మ మనుభవింప నిలీంపులు సుకర్మ లనుభవింతురు. (నాభుక్తం క్షీయతే కర్మ జన్మకోటి శతైరసి) సుకర్మవలని ఫలము ముగిసినంతనే యనిమిషులు నేల రాలవలసినదే!

మనుజుడో, పున్నెమును గోరక పాపమందుఁ జొరఁబడక కర్మము క్రింది, పరమార్థమును చేబట్టి, పరమాత్మ యందుఁ గలియఁగలఁడు. కావుననే శుకయోగి మనుష్య జన్మ కట్టిచూధిక్యము నొసఁగెను. సంచితమైన కర్మము ప్రారబ్ధమై ప్రస్తుతజన్మతో బాటుగ విడిపోవుటకు ఆగామి కర్మ చేరకుండువలెనుగాదా! నేటిచూగామికర్మ తేపటి సంచితకర్మమై, తేపటి సంచితకర్మ ఆమటునాడు ప్రారబ్ధమై సంకలన సంకలజేర్చ, జన్మపరంపరల కంటు ఉండుటెట్లు? సంచిత గాములను మటుమాయ మొనరించి ప్రారబ్ధమును వితిచిచ్చులో చిల్చిల్చిలాడించితిమేనికర్మ పంజరమునుండి ఎగసి జీవాత్మ పరమాత్మను చేరఁజాలును. పరమాత్మను చేరఁజాలుట పరమార్థమునందు.

ఆధ్యాత్మికమున ససంతృప్తి నలననేమి, కర్మరిప్తా గరిష్ఠతవల్ల నేమి, సమీచిర్గుణోపాసనల మూలముననేమి, భక్తితత్పరతచేనేమి, జ్ఞానసాధావలంబనమువల్ల నేమి, జితేంద్రియత్వముచే నేమి పరమార్థసాధనమును, పరమభావ హృదయంగమమును సాధ్యమునను. కురుక్షేత్రయుద్ధమున విజయస్వానము బోరుకలంఘను!! నాడే నరుడు నారాయణుఁ డగును!!! అశుంశస్వరూపు నందిన నాడే మానవుడు శిఖండి యగును!!!!

క్రొత్తబొద్దాలయము-మూలగాంధారకుటీవిహారము, సారనాథము

—సి. జి. జగన్నాథదాసు.

చెన్నరాజధానియందు ౧౯౩౧-వ సంవత్సరము అక్టోబరు ప్రారంభము మొదలు
డిసెంబరు తుదివరకు గల మూడు నెలల కాలమున ముద్రితములయిన ప్రకటితములయిన

ఆంధ్ర గ్రంథముల పట్టిక*

కథలు—విలిహాసికములు, పౌరాణికములు
తప్రాసకంపరామాయణము—కె. వెంకటరామయ్య
భారతకథా సుధావళి—యస్. రామస్వామి
శ్రీగరుడచరిత్రము—డి. సర్వేశ్వరకు
శ్రీమహాభక్తివిజయము—యస్. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

—కల్పితములు

కథానుచ్చము, భా. ౩—(ప్ర) కె. వైకుంఠరావు,
మదరాసు.

కథానిధి—కె. వెంకటరావు, యం. సీతాపతిరావు
తెలుగుకథాసప్తతి, భా. ౧—పి. నారాయణశాస్త్రి
మేఘానిధులు—బి. పూర్ణయ్యశర్మ
సత్యరాజప్రార్థనాశత్రులు—కె. వీరేశలింగం

చారిత్రికములు
బాలర ఇండియాచరిత్ర కథలు—(ప్ర) సి. కుమార
స్వామిసాయడు అరడో సన్స్, మదరాసు.

కల్పములు
ఏకాదశి గురువారవ్రతము—(ప్ర) సి. లక్ష్మీవృసింహ
శాస్త్రి, మచిలీపట్టణము

విశ్వేశ్వరపూజావిధానము—(ప్ర) పి. వీరేశలింగం
చారి, చికాగో

వినాయకవ్రతకల్పము—(ప్ర) కె. శోభనాద్రిరావు, విజ
యనగరము

శ్రీకుంజిత్రతమహాత్యపూజావిధానము—(ప్ర) శారదా
పెన్, అనంతపూరు

వశిష్టాద్రి కాంతివ్రతకల్పము—(ప్ర) సి. లక్ష్మీవృసిం
హశాస్త్రి, మచిలీపట్టణము

సత్యనారాయణవ్రతకల్పము—సి. లక్ష్మీవృసింహశాస్త్రి
మచిలీపట్టణము

కావ్యములు

ద్విపద మేఘమాతము—(ప్ర) పల్లెపూర్ణ ప్రజ్ఞాచార్యులు,
గుంటూరు.

పుష్పబాణవిలాసము—కె. ప్రభాకరశాస్త్రి, కొల్లూరు.
మేఘమాత—(ప్ర) కె. నాగేశ్వరరావు, మదరాసు
శతకంఠ రామాయణము—పి. సన్యాసి

గణితశాస్త్రము

గణితశాస్త్రము—బి. శ్రీనివాసాచారి

గేయములు

ఆత్మగీతము—చి. పార్థసారథిరావు
ఆత్మబోధ సుజనతత్త్వరత్నావళి—(ప్ర) మస్తా
మరిష్, పెంటపాడు

కిరపండరి పాండురంగ వికల్ భగవాన్ నామములు, భజన
కీర్తనలు—(ప్ర) జి. రామకృష్ణయ్య, చిలకలపూడి
గాంధీమహాత్ముని ప్రభావము—పి. వెంకటజగన్నాధా
చార్యులు

గాంధీరత్నావళి—కరణం మహాలక్ష్మి
గాంధీరాయబారము—మున్నంగిశర్మ

గేయరామాయణము—నాసుదాసు
చారగేయములు—పి. యస్. రామశర్మ

దేవీప్రసన్నతత్త్వము—యస్. వీరన్న
శృంగారనిలయరంగవిత్ తత్త్వములు—జి. పోలండాసు
శ్రీభక్తజనానంద రామాయణము—బి. పాలయ్యదాస్
సంగీతకీర్తనలు—(ప్ర) కె. సీతారామయ్య, కడప

* ఈ పట్టికయందుగల శుంకేతపదముల వివరణము: అ.—అధ్యాయము. అను.—అనువాదము, అనువాదకులు
ప.—పద్యము. ప్ర.—ప్రకాశకులు భా.—భాగము. వ.—వచనము. సం.—సంపాదకులు. సప్టి.—సప్తకము.

సూక్ష్మరామాయణము—(ప్ర) కె. కృష్ణమూర్తి; నర్స
పూరు

స్వదేశీతమను మహాత్మాగాంధీపాటలు—సి. చిన్నయ్య
నాయుడు.

స్వరాజ్యపదము—కె. సత్యనారాయణ

చరిత్రము

ఆంగ్ల దేశచరిత్రసంగ్రహము—బి. సుబ్బయ్య
మనమాతృదేశచరిత్ర—యం. మణ్మఖసుందరం
మనమాతృదేశచరిత్రకథలు—యం. మణ్మఖసుందరం
శ్రీ పూసపాటివంశానుచరిత్రము, భా. ౧—దువ్వూరి
జగన్నాథశర్మ
హిందూదేశచరిత్ర—యన్. సుబ్బరావు
హిందూదేశచరిత్రము—వి. వెంకటరంగరావు

చట్టము

ప్రావిన్సియల్ ఇన్స్ట్రక్షన్స్ ఆక్టు — (ప్ర) పి. వెంకట
సుబ్రహ్మణ్యం, బాపట్ల
మదరాసు లోకలుబోర్డుల చట్టదిట్టములు—(ప్ర) సి. వి.
నాయుడు, మదరాసు
సివిల్ గ్రామపంచాయతీ కోర్టులరూల్సు—(ప్ర) ఆర్యక్
పబ్లిషింగ్ చౌకాసు, బెంగళూరు

జంతుశాస్త్రము

జంతుశాస్త్రము—యం. సాంబశివరావు

జీవితములు

అలియరామరాయలు—బి. వీరభద్రరావు
తుకారామస్వామిచరిత్రము—(ప్ర) వి. రామస్వామి
శాస్త్రి అండ్ సన్స్, మదరాసు.
వేమన—వంగూరి సుబ్బరావు
శ్రీ సమర్థరామదాసస్వామి—(ప్ర) వి. రామస్వామి
శాస్త్రి అండ్ సన్స్, మదరాసు
స్వీయచరిత్ర —వల్లూరి సూర్యనారాయణరావు
హనుమద్వీరజీవితము—నూసి కామయ్యభుక్త

జ్యోతిషశాస్త్రము

కేరళభాష్యసంగ్రహము—కాళిదాస్

దైవజ్ఞచింతామణి—యం. కోటనాగయ్య

నవలలు

దుర్గేశనందిని—(ప్ర) వి. రామస్వామిశాస్త్రి అండ్
సన్స్, మదరాసు
రాణిదుర్గ లేక దుర్గాకుమారి — బి. హనుమంతరావు,
డి. సూర్యనారాయణ
సమరసింహ—జి. వెంకటకృష్ణయ్య
సీమంతిని—(ప్ర) వి. పార్వతీశం, పితాపురము
హత్యాభ్రమ — (ప్ర) పి. లక్ష్మణస్వామి నాయుడు,
రాజమహేంద్రవరము

నాటకములు

కళానందవిజయము అను జరాసంభవము—యం. వెంక
టప్పయ్య
భిల్లీ రాజ్యపతనము—జి. వెంకటసుబ్బరావు
దేయ్యాలలంక—పి. వి. రాజమన్నార్
నిజలింగచిక్కియ్య అను పంచాక్షరీమహాత్మ్యం — పి.
దేవబ్రహ్మం.
శాకుంతలనాటకము—(ప్ర) జె. గంగన్న, రాజమహేం
ద్రవరము
శ్రీ పాండురంగ విలాసనాటకము—పి. వీరాస్వామి
నాయుడు
శ్రీ సీతాకల్యాణము—యం. లక్ష్మీనృసింహాచార్యులు

నిఘంటువు

త్రికాండశేషము—పురుషోత్తమదేవ

నీతి

బాలనీతికథలు, భా. ౧—పి. యల్. నారాయణ
వివేకదర్పణము—బి. పాపరావు, యన్. రామలింగ
శాస్త్రి

పరిశిష్టము

అధ్యక్షోపన్యాసము—(ప్ర) ప్రసిడెంట్, పుల్ల
అహింస—జె. రంగసామి
ఉత్తమమార్గము—జనమంచి శేషాద్రిశర్మ

ఉపవాచకములు, భా. ౧, ౨—పి. సూర్యనారాయణ శర్మ
 ఐరావతచరిత్ర—(ప్ర) పి.అక్కిరాజుఅండ్ సన్స్, నరస పూరు
 కల్పలత—నేతి సుబ్బయ్యశాస్త్రి
 కాశీసారము—(ప్ర) యం. వెంకటరత్నకవి, అనమన మూరు అగ్రహారము
 కుటుంబనిర్వాహకాస్త్రము—వై జి. బానెల్
 గాంధీమహాత్ముడు—ఏ. సోమనాథరావు
 గ్రామసహకార పరపతిసంఘములు—కె. లక్ష్మీనారాయణ
 జంతుసంతాపము—నిడమరీ ఈశ్వరప్ప
 జ్ఞానాంజలి—పి. సత్యనారాయణరాజు
 జ్ఞానోదయము—యస్. గోపాలం
 దురభ్యాసములు, పాడుము—వేదుల సూర్యనారాయణ శాస్త్రి
 నయప్రదీపము—సి. వెంకటకృష్ణమూర్తి
 నీమోగీశ్వరము—వెంకటాచలపతిరావు
 పతివ్రతలు—వి. శేషగిరిరావు
 ప్రసూతలపరిచర్య, భా. ౧, ౨—క్రిస్టియన్ లిటరేచరు సొసైటీ, మదరాసు
 భగవద్గీత—(ప్ర) పి. నరసింహం, గుంటూరు
 బైబిల్, వాచకబోధిని—పి.బి. పాల్. యస్. భూషణం
 వావిళ్ల వాచకపుస్తకము, త. ౨—కె. గంగన్న
 విజయవాడఖిద్దరు ప్రచారచరిత్ర, (ప్ర) విజయవాడ వైశ్యమహాసభ, బెజవాడ
 విజయాభిమన్యుజన్యము—కె. వెంకటరామసుబ్బాచారి
 రయితు నిజస్వరూపము—యస్. లక్ష్మీపతిశాస్త్రి
 రామమోహనగుణస్మరణము—ఓలేటి వేంకటరామశాస్త్రి
 మనస్సు—యస్. నారాయణమూర్తి
 మహర్షి వమి పద్యములు—(ప్ర) యస్. సుబ్బరావు, పాలుకోలు
 మారుతివాచకము, త. ౬, ౭, ౮—జి. గంగరావు, పి. సత్యనారాయణ, యం. పార్వతీశ్వరశాస్త్రి, బి. నారాయణమూర్తి

శునిమాలిక, బుక్. ౧—వై. జోషవీలిప
 శ్రీ కోనసీమ ధార్మికస్వరాజ్యసంఘము—(ప్ర) పి. ఉమామహేశ్వరశాస్త్రి, గంగలకురు
 సంభాషణయాపక కుటుంబ సుఖాధారశాస్త్రము—వై. జి. బానెల్
 సహకారకాముది—(ప్ర) ఈస్ట్ గోదావరిడిస్ట్రిక్టు కో ఆపరేటివ్ పెడరేషన్, ఆలమూరు
 సుజ్ఞానసమాజము—(ప్ర) సుజ్ఞానసమాజము, విజయ నగరము

పురాణము

శ్రీ బ్రహ్మేశ్వరపురాణము—(ప్ర) వోమ వెంకటస్వామి గుప్త, మదరాసు

ప్రకృతిశాస్త్రము

పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రము—యం. సాంబశివరావు
 పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రము—వి. లక్ష్మీనృసింహం
 ప్రకృతిశాస్త్రము—వి. సుబ్బరావు

భూగోళ శాస్త్రము

కర్నూలుజిల్లా—టి. వి. చెల్లప్పశాస్త్రి
 రాజమహేంద్రవరము—పెద్దాపురము తాలూకాల భూ గోళము—ఏ. పార్వతీశము

మతము—హిందు

వర్ణాశ్రమధర్మములు—వి. వెంకటాశివావధాని
 సర్వపితృ అమావాస్యతర్పణము—(ప్ర) ఆల్ ఇండియా పురోహితమహాసభ, చిత్తూరు

—ఇతరములు

జూబిలీచరిత్ర—యం. అప్పారావు
 పదియాళ్లు—(ప్ర) హోప్ అండ్ కో, మదనపల్లి
 సత్యవేదసారసంగ్రహము—(ప్ర) కె. సి. ఆలన్, నెల్లూరు

మాహాత్మ్యములు

ఏకాదశీమహాత్మ్యము—(ప్ర) పి. లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రి, మచిలీపట్టణము

సింహస్నానమాహాత్మ్యము—(ప్ర) సి. లక్ష్మీనృసింహ
శాస్త్రి, మచిలీపట్టణము

యక్షగానములు

శ్రీ కృష్ణతులభారము—గోపాలని హనుమంతరాయ
శాస్త్రి

శ్రీ సీతాకళ్యాణము—సి. నానరుదాసు

యోగశాస్త్రము

అనుభవయోగాభ్యాసము—పాలపర్తి ఆంజనేయులు

రాజకీయము

స్వరాజ్యశంఖు—కె. సత్యనారాయణ

విమర్శనము

కావ్యనాటకాదిపరిశీలనము — అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్య
శాస్త్రి

వేదాంతశాస్త్రము

ఆద్యైత్యసూత్రాధిని—జి. సూరయ్య

భగవద్గీత—(ప్ర) వి. రామస్వామిశాస్త్రి అండ్ సన్స్,
మదరాసు

బృహద్వాసిష్టరహిలోపనిషత్—(ప్ర) పి. కొండయ్య,

జి. అప్పలస్వామి

మహావాక్యదర్పణము—(ప్ర) వి. సామస్వామిశాస్త్రి
అండ్ సన్స్, మదరాసు

శ్రీ భగవద్గీతా మంజరి—(ప్ర) రాజా పానగంటిపార్థ
సారథిరావు, కాళహస్తి

శ్రీమదాంధ్రోపనిషత్ జ్ఞానదీపిక — ఏ. వెంకటసుబ్బ
రాయశర్మ

వైద్యశాస్త్రము

కలరా—(ప్ర) డిస్టిక్టుబోర్డు, చిత్తూరు

తియ్యెలక్కోపాహి—జి. రహింతుల్లా బేగ్ సాహెబ్

దీర్ఘరోగ చికిత్సాసారము—పాలపర్తి సరసింహరావు
బాలతంత్రము—వల్లూరి సుబ్బరావు
మహాచి—(ప్ర) డిస్టిక్టుబోర్డు, చిత్తూరు

శత్రుకములు

అభినవసుమతి శత్రుకము—దుర్గా సుబ్రహ్మణ్యశర్మ
ఆత్మారామశత్రుకము—బి. పెంటయ్య

తిరుపతి వెంకటేశ్వరశత్రుగీతి—బి. కనకాచలకవి
పద్మలోచనశత్రుకము—జి. గురురాజాచార్యకవి

పారమర్థి శత్రుకము—కె. కృష్ణారాయశాస్త్రి
రాఘవశత్రుకము—కృష్ణకుమారమిత్రులు

లక్ష్మీకారదాశత్రుకములు—(ప్ర) బి. పి. శాత్రుకము—పెను
గొండ

శ్రీ సూరిలింగ మేశ్వరశత్రుకము—జె. లక్ష్మీనరసింహయ్య
శ్రీ తిరుపతి వెంకటేశ్వరశత్రుకము—బి. సుబ్రహ్మణ్యం

శ్రీ వేణుగోపాలకృష్ణశత్రుకము—జె. లక్ష్మీనరసింహయ్య
సాంబశత్రుకము—యం. కొలయ్య

సారస్వతము

ఆంధ్రభాష—(ప్ర) ఏ. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి, కొత్తూరు

స్తోత్రములు

ఆనందగురు స్తవము—మన్నవనరసింహం
వరదరాజ నక్షత్రమాలా—జి. రత్నముసుబాచార్యులు

విష్ణుశాస్త్రానుష్ఠానస్తోత్రం—(ప్ర) డి. రామస్వామి
శాస్త్రి అండ్ సన్స్, మదరాసు

శ్రీరామచంద్రస్తవం—యం. జి. అప్పలస్వామి నృసింహ
శాస్త్రి

శ్రీ హనుమత్స్వామవళి—బి. సుబ్రహ్మణ్యయ్య
హరికథలు

శరవిలాసము—కె. యల్లమందరాజు
శ్రీమద్భక్త సం॥

వ్యవసాయ పరిశోధనాలయముల ఆవశ్యకత

రా. బ. దువ్వూరి బాలకృష్ణమూర్తి

స్కూలువాడిచే వ్యవసాయపరిశోధనస్థానము
లెందుకు ఏర్పాటుచేయబడినది? వాటివలన
రహితులకు ప్రయోజన మెట్లు కలుగుచున్నది? వ్యవసాయాభివృద్ధిని కలుగజేయుటలో వాటి కెట్టిస్థానము గలదు? వాటికిని, దేశముమీద వ్యవసాయశాఖాప్రచార కులు చేయు వ్యవసాయాభివృద్ధిబోధనలను ఎట్టిసంబంధము గలదు? అనుముఖ్యాంశము లీవ్యాసములో చర్చింపబడును.

ఈదేశములో అనాదినుండి హిందూరాజులును, మహమ్మదీయ నవాబులును ఉద్యానవనములను, సంవనములను బహుశ్రద్ధాసక్తులతో పెంచుచుండెడివారు. రామాయణాది ప్రాచీనగ్రంథములలో వర్ణింపబడుచు వచ్చిన ఇంద్రుడు, కుజేరుడు, రావణుడు మొదలగు వారి సంవనవనము, అశోకవనాదులే ఇందుకు తార్కాణము. అట్టి ఉద్యానవనములు వారికిని వారికి తాచే దారులుగా నుండు ఇతరప్రభువులకును ఆదర్శప్రాయములుగా నుండుచుండెడివి. వీటిని పోషించుటలో ముఖ్యోద్దేశ్యము ఆనందమును కలుగజేయుచు ఆహ్లాదజనకములుగా నుండుటే అయినను, వాటిని బహుపొందికగాను, క్రమపద్ధతులతోను, నాజూకుగా నుండులాగునను అమర్చబడి, అచ్చట సామాన్యజనులకు సాధ్యముగాని, సహజవస్తువులను దాయమును నేకరించి వాటిని సంరక్షించుటలో బహుజాగ్రూకత మాపింపబడుచుండెడిది. నూతనములైన విషయములను నేర్చుకొనుటయందు సక్తిగలవారు, శిశు, జ్ఞానము, అభివృద్ధులకొరకీప్రదేశములకు తరచుగా మిక్కిలియాతురతతో చేరుచుండెడివారు. రాజాధిరాజులూపాడ శ్రీరీలను నడపించుచు

వాటిలో వివిధజంతువులను పోషించి వ్యవసాయమును చేయుచు పండితపదార్థమును మహిళలలోని కందాలలో వంటచేయించుచు అనుభవించుచుండెడివారు. నవీనములైన క్రొత్తక్రొత్త మొక్కలను, ఆవులను, ఆబోతులను ఈశ్రీరీలలో పెంచి క్రమముగా దేశముమీదకు పంపి ఆపరిసరప్రాంతములలో అభివృద్ధిని కలుగజేయుచు వచ్చుచుండిరి. అటువంటి శ్రద్ధాఫలితములే యిప్పటికిని మంచిమంచి జాతుల కూరగాయలలోను, బహురుచికరములను మామిడిమొదలగు ఫలవృక్షములలోను, సువాసనగల ధాన్యాదులుమొదలగు పంటలలోను కానవచ్చుచున్నవి. జహంగీరు, ఇమాంపసందు మొదలగు అత్యుత్కృష్టమైన మామిడిజాతులు ప్రప్రథమమున బందరు నవాబువారి తోటలో మాత్రమే పెంచబడుచువచ్చి ఇప్పుడిప్పుడు ఇతరత్రవ్యాపించుచున్నవి. అదేరీతిగా బంగ నపల్లి నూమిడిపాడ సర్వత్ర వ్యాపించినది. ఈవిధముగానే విజయనగర సంస్థానాధీశులైన రాజపుత్రరాజుల ప్రాపకమున నెల్లిమర్ల తమలసాకుతోటలు, సపోటా మొదలగు ఫలవృక్షము లెన్నో ఆంధ్రదేశమున ప్రసిద్ధికి వచ్చివి. తంజావూరుమహారాష్ట్రప్రభువులును, మైసూరు సంస్థానాధీశులును, తిరువనంతపురం మహారాజులును, బొబ్బిలి నెలమవారలును ఇంకా యితరరాజులును వారివారి ముఖ్యపట్టణములలోను, ఆచుట్టుప్రక్కలను నూతనమైన అనేక ఫల పుష్పాదులకు, మంచిమంచిజాతుల పసుసంతతుల వ్యాప్తికి కారణభూతులు.

బుగ్గేపకాలమునకు తరువాత మనపూర్వులలో బుద్ధిమంతులైనవారందరు ఆధ్యాత్మికచింతతో వారితెలివితేటలను వేదాంతవిషయములయందును, రాచకార్యములందును, సంగీతము, సాహిత్యము మొదలగు నుత్తమవిద్యలయందును వినియోగపరచుచు, సర్వదాయితరులపై నాధారపడవలసియున్నట్టియు, అజ్ఞానులై

నట్టియు దరిద్రనారాయణుల చేతులలో జనభాషాశృంగమున కంతకు వలయు ఆహారమును పండించు భారమును విడిచిపెట్టుటవలన మన దేశపు వ్యవసాయపుపద్ధతులు కడు హీనస్థితిలో నుండుచువచ్చినవి. ఈవిషయమునే కీ. శే. పద్మనాభల అగ్నిహోత్రశాస్త్రిగారు వ్యవసాయదీపిక రెండవఅధ్యాయములో వివరించెయ్యన్నారు:

“ఆర్యు లీదేశాన నాదినుండియు నుండు రటుగాన నిద్రి యార్యావర్తమయ్యె; ఆర్యులప్పటివార లతిశాంతబుద్ధులును నేడవేదాంగాదివిద్యానిష్ఠులును, అంతియేకాకుండ యజ్ఞాదికర్మముల గడుశ్రద్ధవహించి గామించువారు; సర్వకాలములందు జపతపంబులు బూని యొరులతో మాటాడ నూహింపరెపుడు; అద్వైతశాస్త్రంబు నభ్యసించియు కొంద రవనిభోగము లెల్ల నస్థిరము లనుచు, గోరకుండెడివారు కోరినప్పటికైన దను వశాశ్వత మనుచు దలచి మదిలోన, కామాదిదుశ్శక్తుగణము నంటగనీక శమనమాదులతోడ సహవాస మొంది, పొట్టపోషించుకొన నెట్టులైనను వారు కొంచె మచ్చిన జాలునంచు నూహించి, కడుసంతసము బడుచు కాలంబు గడపుచును బరమార్థమున కాసపడుచుండువారు. కాన నెంతటితెల్వి గలిగియుండిన దమకు శ్రమకరములగు వ్యవసాయాదికృతులు నాచరించుట మాని యవి తెలివియును ధనము చాలకుండినవారి పాలుగావించి తా మూరకుండుట నె ధరణిలో నేటికిని బహుశలాభము నిచ్చు వ్యవసాయవృత్తి లగిన బుద్ధిబలంబు ధనబలంబును లేని వారితేతుల జిక్కి పర్లిల్లదయ్యె.”

ఈరీతిగా దేశాధారమైన వ్యవసాయవృత్తి విద్యా గంధములేని కడుదీడల చేతిలో నుండబట్టి, యేవిధమైన

అభివృద్ధిని బొందక మనదేశపు వ్యవసాయము కడు హీనస్థితిలో నుండుటకు కారణమైనది. వ్యవసాయ మట్టి హీనస్థితిలో నుండుకాలములలోగూడ రాజాధి రాజులవలన పోషింపబడుచువచ్చిన శేరీలు రహితుల కత్యంతోపయోగకారులై యుండుచువచ్చినవి. అట్టి బీదరహితులకు వసతులు తక్కువగాను, మితము గాను ఉండుటవలన వారికి సర్వదా రాజపోషణయు, సహాయము, సలహా లగత్యములు. పూర్వకాలములో నుండిన శేరీలు ఇప్పటికిని తెనుగుజిల్లాలలో “హవేరీ” భూములుగాను, అరవజిల్లాలలో “పన్నె” నేలులుగాను నామమాత్రమున కున్నవి.

ప్రజాసంరక్షణ దేశపాలకుల విధియగుటచే అనాదినుండియు అరణ్యములలో నివసించు తపోధనులు గూడ మధ్యాగమును రాజులకు పన్నుగా చెల్లించు చున్నట్లు మన ప్రాచీనగ్రంథరాజములే చెప్పుచున్నవి. వ్యవసాయదారులపద్ధతుండు పన్నులను పుచ్చుకొను రాజులకు వ్యవసాయాభివృద్ధిమార్గములను కనిపెట్టి బోధించవలసిన బాధ్యత యుండుటచేతను, రహితుల తేమముమీదనే దేశతేమము, ప్రభువుల తేమము ఆధారపడియుండుటచేతను అభివృద్ధిమార్గములను రహితులకు బోధించుటకుగాను పూర్వకాలమునుండి వ్యవసాయశాఖ యొకటి యేర్పడియున్నట్లు కాటిల్యూని అర్థ శాస్త్రమువలన తెలియవచ్చుచున్నది. అట్టివ్యవసాయ శాఖలే యీకాలముందు ప్రపంచమందంతటను అన్ని రాజ్యములలోను ఏర్పాటుకాబడి దేశైశ్వర్యమునకు తోడ్పడుచున్నవి. మనదేశములోగూడ అంగ్లేయప్రభుత్వమువా రొక వ్యవసాయశాఖను ఏర్పరచి బహు నిపుణులైన శాస్త్రజ్ఞులచే పరిశోధనలను చేయించి వ్యవసాయాభివృద్ధికి శక్తివంచనలేక తోడ్పడుచున్నారు.

“ఈయవస్థల జూచి యిపుడు మనదొరతనము వారు మన కందందు ఫారంబు లుంచి ఆఫారములలోన సధికవిద్యావంతు లతిబుద్ధిసంపన్నులైనవారలను

అధికారులుగ నుంచి యామహాత్ములచేత
బాగైన వ్యవసాయపద్ధతుల నెల్ల
నేర్పించుచున్నారు నేర్పి రైతులు మంచి
పంటలను పండించి బాగుపడుడయ్య;
పంట లెక్కువగాను బండింప కున్న
లావుభూమిని దున్నులాభంబులేదు;
ఇదియంతయును మీర లెగి మనదొరతనము
వారు చెప్పుచున్న పద్ధతుల వినుడు."

వ్యవసాయాభివృద్ధికి నవీనమార్గములు చూడు—విద్య,
పరిశోధన, ప్రచారము. పరిశోధన మిగిలినరెంటికి పునాది
రాయి. విద్యగరవుటలోగాని, ఒకపద్ధతి నవలంబించు
నట్లు చేయుటలోగాని ఏసంగతి యెట్లు తటస్థించు
చున్నది, యేపద్ధతయైనను ఆవలంబింపలేదని విడిచి
పెట్టవలసినదో మొదట తెలిసికొనవలయును.

పరిశోధనలేనిది యెట్టి వ్యవసాయమును నేర్పు
గురువును విద్యార్థులకు అభినివేశమును గలిగింపజాలదు.
ఆట్టి అభినివేశము లేనప్పుడు గురువులపద్ధతు శిష్యులు
చేరనేచేరరు. పరిశోధన లేనిదే యెట్టివ్యవసాయ
దారుడు తనవృత్తిని చాలకాలము సాగింపజాలదు.
పూర్వకాలమునందు వ్యవసాయదారులు వారిపోషణకు
వలయు పదార్థములనుమాత్రమే పండించుచువచ్చిన
మార్గములు అప్పటిమట్టుకు సరిపోయినను కాలక్రమ
మున దేశకాలపరిస్థితులు మారుచు వచ్చుచుండుటచే
ప్రాచీనపద్ధతులు తృప్తికరములు కాక మార్పబడవలసి
వచ్చినవి. మొట్టమొదట జీవనోపాధిమట్టుకే సరిపోవు
చుండున వ్యవసాయము క్రమముగా వ్యాపారములోనికి
మారినది. వ్యాపార సౌకర్యములు ఏర్పడినకొలది ప్రపంచ
మంతటిలో నుండు అంగళ్లకు సరిపోవునట్లుగా పంట
లను పండించవలసిన పరిస్థితు లేర్పడినవి. వ్యవసాయ
దారు డిప్పుడు ప్రపంచకపు పోటీలో సరిగా నెగ్గి
బ్రతుకువలయు ననిన అతని పంటలనుగాని, వ్యవసాయ
పు పద్ధతులనుగాని మార్చుకొని తాను సుఖముగా
జీవింపగలుగునట్లు తగిన వసతుల నేర్పరచుకొనవలెను.
అనగా ఇతరదేశములవారితో సరిగా పోటీచేసి అందు

కనుగుగమైన వ్యవసాయపద్ధతులను, పంటమార్పులను ఆవ
లంబించి సరియగుమార్గమున పంటలను పండించవలెను.
ఇందుకు వ్యవసాయదారునికి పరిశోధనయే శరణ్యము.
కాబట్టి వ్యవసాయాభివృద్ధికి పరిశోధనయే కీలకము.
వ్యవసాయాభివృద్ధిమార్గములను బాహుళ్యముగా నవలం
బించి దేశకాలపరిస్థితులనుబట్టి తగుమార్పులతో రహి
తుల కుపదేశముచేయుటకు వ్యవసాయపరిశోధనస్థాన
ములుతప్ప నేరు సాధనము లేదు.

౨

వ్యవసాయవృత్తికి సంబంధించి సిద్ధాంతపరచ
బడిన శాస్త్రీయపద్ధతులను అవలంబించి పరీక్షించుటకు
వ్యవసాయస్థానములే ముఖ్యప్రదేశములు. తక్కినచోట్ల
ఎక్కువఆదాయము నిచ్చుచున్న కొన్ని పంటలను పరి
శోధము ఈస్థానములందు పెంచిచూడబడును. వ్యవసాయ
కళాశాలయందు తరిగిదుకాబడిఉ తీర్థలయినవారిచోట
వారు కళాశాలలో నేర్చుకొనిన శాస్త్రజన్యజ్ఞానము
దేశకాలపరిస్థితుల కెట్లు అనుసరించునో పరీక్షించి చూచె
దరు. ఇచ్చోటనే స్థానికపద్ధతులను పరీక్షించి ఆవి
నిలిచియుండుటకు తగుకారణముల నరయుదురు. ఇచ్చో
టనే పలురకముల యెరువులు, వ్యవసాయపు పనిముట్లు
పరీక్షించి యెక్కువపంటల నిచ్చుట కెట్లుపయోగ
పడునో చూచెదరు. ఖర్చుతక్కువతో ఎక్కువఆదా
యము వచ్చుమార్గముల నరనెదరు. రయితు లిచ్చోటికే,
తమపైర్లకు జబ్బుతగిలి తెనులుగాని, చీవగాని పట్టినప్పు
డును, తమపశువులకురోగములు వచ్చినప్పుడును ఎక్కువ
ఆతురతతో వచ్చెదరు. ఇచ్చోటనే పశువుల మలమూ
త్రాదులనుసరిగా భద్రపరచి వాటియెరువును మెచ్చువిలు
వగలదిగాను, సారవంతముగుదానినిగాను చేయుట నేర్చు
కొందురు. మంచిచూడలు పుట్టునను ఆతో తమ పెయ్య
లను ఫారముఆబోతుచే దాటించుటకు తీసుకొనివచ్చె
దరు. ఇట్టిపనులన్నియు సర్కారువ్యవసాయస్థానముల
యందు సాధ్యమునుగాని యొక్కొకవ్యక్తివలన నిట్టి
పనులు చాలకాలము జరుగగలవో లేవోమాత్ర మెంత
మాత్రము నిదానించి ఆలోచనచేయరు. ఒకయజ

మానికి గల ఆసక్తి తగ్గవచ్చును; అతని ఆరోగ్యము గాని, స్థితిగతులుగాని చెడిపోవచ్చును. అందువలన సర్వము నాశనమగును. కొంతమంది జవించారులు, వారు కోర్టు ఆఫ్ వార్డ్స్ పద్ధతుండి వారి కేరీలపరిపాలనమును తీసుకొనిన కొద్దిరోజులలోనే వాటిని పూర్తిగా మూసివేయుట యందుకు తార్కాణము.

ఆరంభించినపనిని జయప్రదముగా నడిపించుటకు ఇతరత్ర ఉపయోగింపదగిన ఫలితములను సంపాదించగలిగియుండుట, బోధించే ఆభివృద్ధిపద్ధతులలోని యుపయోగవిషయములను గురించి నిశ్చయమైన నన్యకము కలిగియుండుటకు వ్యవసాయస్థానములలో క్రమమైన శిక్షణను పొందిన తననంత సిబ్బంది యుండవలయును. అచ్చట పశువులు, పనిముట్లు, యంత్రసామగ్రి చాలినంత యుండవలెను. బాగుగా పనులను నేర్చుకొనిన అనుభవకారులైన ఖాయపుహాలీలు చాలినంతమంది యుండవలెను. పశువులను కట్టిపెట్టుటకు, ఖరీదుగల యంత్రసామగ్రి చెడిపోకుండ నుంచుటకు, విలువగల పంటల ఫలితమును భద్రపరచుటకు, తాత్కాలికోపయోగముల కవసరమగు శోధనలను చేయుటకు, తగిన వసతిగృహము లవసరము. వీటికన్నిటికి చాలినంత ఖర్చును, తరిగివయిన తగిన మనుష్యులను, వినియోగపరచుటకు చాలినంతకాలము కావలయును. నిజమైన వ్యవసాయాభివృద్ధికిని పరిశోధనాఫలితముల యాభార్యమునకును ఈమూడును ముఖ్యాంశములు. ఈకారణముల వలన ఏవ్యవసాయస్థానమును ప్రత్యేకము వ్యాపారపద్ధతులమీదనే నడిపించుటకు వీలుపడదు. ఏయొక వ్యవసాయస్థానఫలితములును ఆయాచుట్టుప్రక్కల ప్రదేశములందు క్రమక్రమముగా వ్యాపించి నిదానించి కనిపెట్టి నప్పుడు సమూహముమీద కనుపించును. ఆపరిస్థితులకు ఆభివృద్ధి అవహించినట్లును, ఎక్కువఫలితము నిచ్చినట్లును, వ్యవసాయపుఖర్చులు తగ్గినట్లును, వ్యాపారము చురుకుగా నున్నట్లును, ప్రజలు సుఖశీవనము చేయుచున్నట్లును కనుపించును. కాని యిందువలన, ఇచ్చట పనిచేయువారు అసమర్థులనియు, వారికి ఒప్పగింపబడిన ఛారమును లాభకారియగు పద్ధతులమీద నడిపించుటలో

అనుభవములేవివారనియు అర్థముచేయరాదు. ఇందు కొకఉదాహరణము—పర్లాకిమికిరాబాగారు అనేక సంవత్సరము లొక స్వంత కేరీని నడిపింపగా ప్రతిసంవత్సరము నుమారు రెండువేలరూపాయల నష్టమువచ్చుచుండెడిది వ్యవసాయపు డిపార్టుమెంటువారి తాబేదారును అయిన సంవత్సరములపాటు ఇచ్చి పనులుచేయించగా అట్టి హెచ్చుతగ్గిగానికను ఖర్చు, హాలీలకు హెచ్చుతగ్గి ములుమాడ పోగా ప్రతిసాలుకు రెండువేలరూపాయల నికరలాభము లేలేనది. ఎట్టియరయితులు ఈభివృద్ధిలను అత్యంతాసక్తితో అవలంబించి యెక్కువలాభమును పొందుచున్నారు. ఇంకొక రాబాగారికి మాడ ఈకేరీని పోషించుటవలన మంచిలాభమును, స్థిరమైన ఆదాయమును ఏర్పడినది. కాని పైనచెప్పిన రీతిని వ్యవసాయస్థానములను వ్యాపారపద్ధతులమీద నడిపింపవీలులేదు కాని వ్యవసాయశాఖలోని ఉద్యోగుల నిపుణతగల పాండిత్యమును పొంది జవించారు లేరీతిని లాభములను పొందుటకు వీలుకలదో తెలియుటకు యీ ఉదాహరణము చాలను.

పరిశోధనలను కనిపెట్టుటలో, పనిచేయుటయందు సదాశ్రద్ధయు, పరిష్కారములను లేల్పుటలో ఎక్కువ ఊహాపోసాలును, మితిలేనిశ్రమపడుటకు తగినంత శక్తిని కలిగియుండవలెను. ఇట్టిశక్తులను కలిగియుండుట అంధరికిని లభించనాలభించదు; ఇట్టిగుణములను అవసరమైనంతవరకు కనపరచుటకు పరిస్థితులు అన్నిచోట్లను, అన్ని కాలములందును సమహానమాసమహానవు.

పైన వివరింపబడిన సంగతులనుబట్టి వ్యవసాయస్థానముల నేర్పరచుటలో సంఖ్యలోను, ప్రదేశములలోను మితి యేర్పడుచున్నది. రాజధానియంతటిలోను ప్రతిచోటను వ్యవసాయస్థానముల నేర్పరచుట సాధ్యపడదుగాని క్రమశిక్షణను పొందిన తగిన ఉద్యోగస్థులు లభించి చాలినంత ధనము సమకూరినప్పుడు వ్యవసాయపద్ధతులలో నిర్దిష్టమైన ప్రత్యేకస్థలములయందు వ్యవసాయస్థానముల నేర్పరచుటయే ఆశయము.

సాగరిఫారంబోని నల్లరేగజంధూములలో వరి పంటకు ఎరువులపరీక్ష చేయుటకు వీలుపడదు. అచ్చట కేలినఫలితములు గోదావరిజిల్లాలోని సామర్ల కొలలో గాని, తంజావూరుజిల్లాలో ఆడుదుర్తిలోగాని ఆ మైదుకే ఉపయోగించుటకు వీలుపడదు. తిరువల్వేలి జిల్లాలోని కోయల్పట్టిలో పరీక్షించవలసినది ప్రతిపంట; అది ఆడుదుర్తిలో సరిగా పెరగజాలదు. ఉత్తరముల యాశములోని తాటివరంబాలో మిరియము బాగుగా పెరుగునుగాని దానిని గోదావరియేజెన్మీలో పంపించుటకు రాకున్నబద్ధ దొరవారు చేసినప్రయత్నములన్నియు నిష్ఫలము లైనవి. ఇందువల్ల ప్రత్యేకస్థలములకు వేరు వేరు ప్రశ్నలు కలవని స్పష్టమగుచున్నది. బల్లారి, కర్నూలు, కోయంబట్టూరు, తిరువల్వేలిజిల్లాలకు ముఖ్యమైనపంట ప్రత్తి. దత్తమండలములలో ప్రత్తిని గొర్రుతో వరుసగా చల్లుదురు. అరవదేశములో వెనజల్లుదురు. బల్లారికర్నూలుజిల్లాలలోహాడ వరుసలలోని దూరములో వ్యత్యాసమున్నది. హెచ్చువర్షపాతము గల కర్నూలుజిల్లావరుసలు దగ్గరగా నుండును. వర్షము తక్కువ కురియు బల్లారిజిల్లాలో వరుసలను దూరముగా వేయుదురు. ఒకవ్యవసాయస్థానమునం దాద్రదేశమునకు ముఖ్యపసరములగు, వెంటనే ఫలితమును కలుగజేయు ప్రత్యేకాంశములు మూత్రమే శ్రద్ధతో పనిచేయబడును. ప్రతివ్యవసాయస్థానములోను పంటలను పండించుపద్ధతు లాయాద్రదేశములకు తగియుండును. నాటి జయూపజయములమీద అచ్చటి రహితాంగముయొక్క లాభనష్టము లాధారపడియుండునట్లు చేయబడునుగాని దారినిపోవు వ్యవసాయదారులుకానివారి రుచులకు తగినట్లుగాను, రిసోదములకుగాను అవలంబింపబడియుండవు.

౧౯౦౦-వ సంవత్సరమునకు పూర్వము తిరువల్వేలి జిల్లాలో ప్రత్తి కత్తిగా అమ్ముబడుచుండెడిది. న్యాయమైన రయితెవరైనను తన కరుంగణిప్రత్తిని నూలు వడుకువారికి కావలసినట్లు శుద్ధముగా నీరి, దుమ్ము, ఎండుఆకులచేత రేకుండా జమచేసినను శ్రమకుతగిన ప్రతిఫలము వచ్చుచుండెడిది కాదు. శ్రద్ధతో తీయ

బడిన శుభ్రమైన ప్రత్తి బహుమితముగా నుండుట వల్లను, దానిని ప్రత్యేకముగా నుంచుటకు తగినంత సరకు లేకపోవుటవల్లను సరియగుగర రాక, లోడిరహితులు వారు పండించుటలోను, ప్రత్తితీయుటలోను అవలంబించు చెడుమార్గములను విడిచిపెట్టకుండు నుండుటకు కారణమైనది. అందువలన కల్లీప్రత్తికి పెట్టెగరే మంచిప్రత్తికమాదా వచ్చుచున్నది. ఇందుకు ఫలితముగా వ్యాపారము మందగించుట, తక్కువధరలు వచ్చుట వలన ప్రత్తిపంటకు నష్టము సంభవించినది. తిరువల్వేలి జిల్లాలోని ప్రత్తిపంటను అభివృద్ధిచేయురలంపుతోను, దత్తమండలములలో నుపయోగింపబడు గొర్రు, దానికి సంబంధించిన తక్కినపనిముట్లు ద్వారా వ్యవసాయపద్ధతులలో అభివృద్ధిని చేయురలంపుతోను ౧౯౦౧-వ సం. లో కోయల్పట్టిలో వ్యవసాయస్థాన మేర్పరచబడినది. అట్టిఉద్యేశముతోనే బల్లారిజిల్లాలో పంట ప్రత్తి రకములను పరీక్షించి వృద్ధిలోనికి తీసుకొనివచ్చుటకు నంద్యాలబల్లారిపారము లేర్పరచబడినది.

ఇదేరీతిగా చెరుకు కొకవిధమైన తెను లంకు రించి దానికి తగినదికల్ప తెలియక రహితులకు నివారణచేయుటకు సాధ్యముకాని సమయములో బెల్లపు వ్యాపారము త్వరలో నశించిపోవు స్థితిలోనికి వచ్చినది. ౧౯౦౫-వ సంవత్సరమునకు పూర్వము జిల్లామొత్తముమీద పదివేలయకరములకుపైగా నుండిన చెరుకుతోటల విస్తీర్ణము ౧౯౦౮-వ సం.రమునాటికి మాడు వేలయకరములకు దిగిపోయినది. అందువల్ల బెల్లపు వ్యాపారము తగ్గిపోయినందున కాకినాడ వర్తకసంఘము వారి గమనములోనికి వచ్చెను. వారి సంఘతీని మద్రాసు గవర్నమెంటువారికి తెలియపరచగా వెంటనే సామర్ల కొలలో చెరుకుపరిశోధనస్థానము నేర్పరచిరి. వివిధ ప్రదేశములనుండి కొత్తరకముల చెరుకుజాతులను తెప్పించి దేశవాళీచెరుకులతోహాడ మైరుచేసి శ్రద్ధతో పరీక్షించిరి. తృప్తికరములుగా నుండిన కొత్తరకములను జిల్లామీద పంచిపెట్టి చెరుకుపంట నుద్ధరించిరి. ఈకొత్త రకములు లాభకారులని కనిపెట్టుటచే దేశవాళీరకములను పూర్తిగా అంతరింపజేయుటయే కాక విశాఖపట్టణము,

దక్షిణాగ్రామం, మలబారు, దక్షిణాగ్రామం దక్షిణాగ్రామం త్వరితముగా దేశవాళీకములను త్రోసివేయగలిగినవి. సాలుకు రెండులక్షలకుపైగా నష్టమువచ్చే కాకినాడ బెల్ల పువ్వాపార మిష్టమ పదిలక్షల లాభమును పొందుచున్నది.

ఇంకేకాక తనపంటలలో నభివృద్ధిని చేయుటకు ప్రయత్నించు రయితు ఇతరత్ర హెచ్చు పంటలను, ఎక్కువలాభము నిచ్చుటకు కారణములను, స్థానికపరిస్థితులను పూర్తిగా తెలిసికొనవలయును. తిరునల్వేలి జిల్లారయితు వ్యయప్రయాసలకోర్చి నంద్యాలగాని, బల్లారిగాని వెల్లి అచ్చట ప్రత్తిపండించు విధానములను తెలిసికొనుటకు తగిన స్థితిలో నుండడు. తన పట్టాభూములను పరిశోధన సేవ్యముచేయుటకు సమర్థుడుగా నుండజాలడు. సామాన్యవ్యవసాయదారులు చేయజాలని పనులను చేయుటకు ప్రభువును విశేషధనవ్యయము చేయవలెను. చేసినను కొన్ని సంగతులు లాభకారులుగా నుండకపోవుటయేకాక తుదకు నాశనమునకుపాడ హేతుభూతము లగును. అట్లుపైన లాభకారిగా కనుపించిన పద్ధతులను బహిరంగపరుచక రహస్యముగా నుంచుటచే ప్రక్కనుండురయితులకైనను ఎంతమాత్రము లాభకారులు గానేరవు. అందరికి నుపయోగముగా నుండునట్లు గ్రామములోని కొంతమంది రయితులు కలిసి సమష్టి మీద కొంత పెట్టబడి పెట్టి పనిచేసినయెడల అని వేరేసంగతి. నష్టమువచ్చినను అందరిమీద సర్దుకొనిన ఒకరికి ఎక్కువభారముగా నుండనేరదు. లాభకరమైన సంగతు లందరికి వ్యక్తమై బాగుగ నుపయోగము లోనికి వచ్చును. ఇతరదేశములలో కార్యము లీరితిని జరుగుచున్నవి. జావాద్వీపములో చెరుకు పండించు వారు స్వయముగా పరిశోధనమును నడపుచున్నారు. ఇంగ్లాండులో గవర్న మెంటుతో సంబంధములేకుండా రాజ్యాంగవ్యవసాయసంఘమువారు జీబరక్ వద్ద నొక వ్యవసాయస్థానమును పరిపాలించుచున్నారు. ఈ దేశములో శాస్త్రీయమైన నూతనవ్యవసాయాభివృద్ధిమార్గములను గమనించువా రెవరు తగినంతమంది లేని హేతు

వుచే అట్టి సంఘములు చేయుపనిని గవర్న మెంటువారే అవలంబింపవలసివచ్చినది.

వ్యవసాయస్థానమున కింకొక ముఖ్యమైనసంగతి గలదు. పరీక్ష చేయబడు అంశముల ననుసరించి ఆ పరీక్షాఫలితములను కొంతకాలము కనిపెట్టి చూడవలసియుండున్నది. మంచి ఆబోతుయొక్క ప్రాశస్త్యము ఒకసంవత్సరములోనే కనిపెట్టవచ్చును. లోతుడుగ్గియొక్క ఉపయోగము ఒకమంచివర్షము కురియగానే తెలియును. కొత్త కనువుయొక్కగాని, గడ్డిరకముయొక్కగాని ఆధిక్యము పశువు లత్యాశురతతో తినగానే క్షేలును. కొత్తరకముల పంటఫలితము కోసి నూర్చగానే కనిపించును. పచ్చిఆకుయెరువుయొక్క ఉపయోగము రెండుమాడుసంవత్సరములకుగాని, దానిని వేయుటవల్ల కలిగే క్రమమైన జాస్తి పంటవలన గాని క్షేలును.

రయితు లాభము పొందవలె నన్న ఈస్థితిగతులలోని భేదములను వానికి చక్కగా బోధచేయవలెను. ఇట్టిపరిజ్ఞానమున క్రమమైన శిక్షణను పొందిన వ్యవసాయప్రచారకుడు సదా రయితును కలుసుకొనుచు, నూతనపద్ధతులను బోధచేయుచు, మంచివ్యవసాయపు పనిముట్లను చూపించి వాటి ఉపయోగములను ప్రత్యక్షముగా పనిచేసి కనుపరచియు, కొత్తరకముల విత్తనములను, ఎరువులను ఇచ్చియు వాటిని వేసిచూడవలసిన దని ప్రోత్సాహము చేయుచు వానిగుమ్మముమందుకే యీపరిజ్ఞానము నందజేయుచున్నాడు.

వ్యవసాయస్థానమున్న గ్రామములోని రయితులు అచ్చట పెంచబడు పంటల మంచిచెడ్డలను కొంత కాలము కనిపెట్టుటకు సాధ్య మగును. దానికి గూరములో నుండు రయితులకు ఆసక్తి లేకపోవుటవలనను, అసమృద్ధివలనను, అజ్ఞానమువలనను తరుచుగా విముఖితకు కారణమగుచున్నది. వ్యవసాయప్రచారకుడు సర్వదా వ్యవసాయస్థానముతో సంబంధ ముంచుకొనుచున్నాడు. అతడు వ్యవసాయస్థానములో పనిచేసినవాడుగా నుండి తరుచు దానిని చూచుచు, అచ్చట పనిచేయువారితో

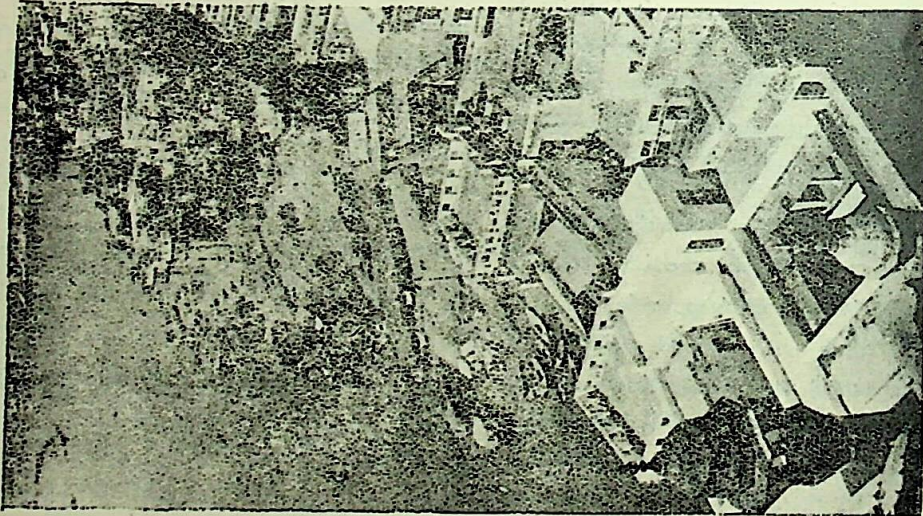
ప్రసంగించుచు రహితులకు పందిపెట్టుటకుగాను ఫారం విత్తనములను తీసుకొని వెళ్లుచు, ఆఫారంలో నుండి యినుపనాగల్గను, వాటితో పనిచేయగలిగిన హలీలను రయితులచేలో దున్ని చూపించుటకు తీసుకొనివెళ్లుచు, అట్టి ఉపయోగముల ఫలితములను, ఆపనిముట్లైవిధముగా పనిచేసినదియు ఫారంవారికి తెలియజేయుచుండును. ఈ రీతిగా నిరంతరము ఫారములనుండి దూరములో నున్న గ్రామములకును, గ్రామములనుండి ఫారములకును వ్యవసాయప్రచారకునిద్వారా పరిష్కానప్రవాహము నడుచుచుండును.

క్రమమైనశిక్షణలేనిది మంచిఫలితముల నిచ్చు పంటలు పండుటకుగాని, చెడిపోవుటకుగాని కారణములను కనిపెట్టుటకు ఫారము లేనిదే వ్యవసాయప్రచారకుడు ప్రామాణికముగా నొక క్రొత్తపంటను గాని, వ్యవసాయపద్ధతినిగాని నిర్ధారముచేసి రయితులకు నమ్మకము కలుగజేయుటకు వ్యవసాయప్రచారకునికి సాధ్యముకాదు. కేంద్రస్థానములో పనిచేయు శాస్త్రపరిశోధకునికిమాడ ఫారము లగత్యములు. వారు పరిశోధనములలో కనిపెట్టిన ముఖ్యాంశములను వ్యవసాయదారులందరికి తెలియుటకు వాటిని వేరువేరుపరిశీలులుగల ప్రదేశములలో పరీక్షించి చూచినతరువాతనే రయితులకుపయోగకారు లని నిర్ధారణగా చెప్పవలగును.

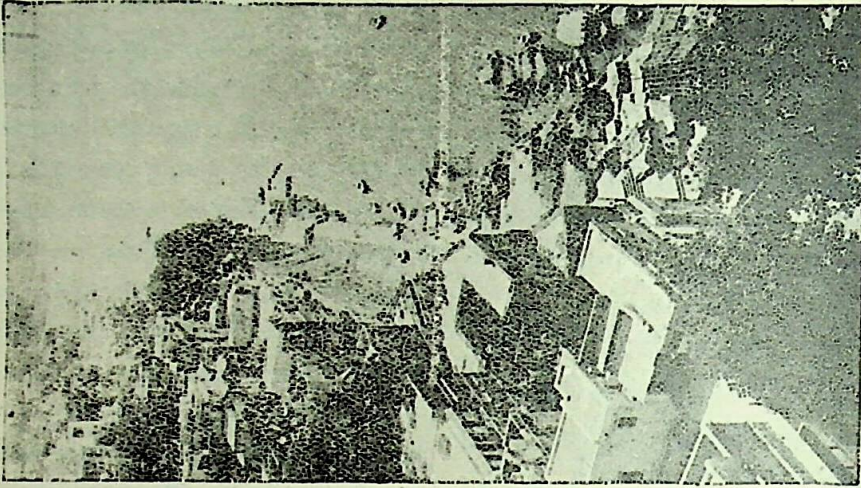
వ్యవసాయస్థానముల ఆవశ్యకత పూర్తిగా గ్రహించుటకును, వాటిఉపయోగములు వృద్ధిఅగుటకును, అవి అందరకు లాభకారులుగా నుండుటకును, వాటిలో నిర్ధారణ చేయబడిన అంశములు సర్వత్ర త్వరితముగావ్యాపించుటకును మూలస్థానము చెడిపోకుండునట్లు చూచి దానినుండి విజ్ఞానమును రయితులసహాయమునకు అనేకమార్గములద్వారా ప్రవహించినప్పుడే వ్యవ

సాయప్రచారకుని సామర్థ్యము తెలియును. అదును కానికోజులలోమాత్రమే వ్యవసాయప్రచారకుడు అన్ని గ్రామములను చూచుటకు పిలగును. అదునుసమయమందు విత్తనములను చల్లించుటకు, ఎరువులను వేయించుటకు, కోతలుకోసి నూర్చించుటకును ఒకేకాలమునందే అన్నిచోట్ల నుండుట సాధ్యపడదు. చదువుకొనిన ధూస్వాములు వారి సప్రభుత్వము, కవులువార్లను వ్యవసాయశాఖవారు చేయుబోధనలను అవలంబించుటలోను, వ్యవసాయమునకు నష్టము కలుగజేయు అంశములను వ్యవసాయప్రచారకులకు సరిగా తెలియజేయుటలోను వ్యవసాయప్రచారకులతో సహకారము జరుపునెడల, అభివృద్ధియొక్కవత్సరలో జరిగి తక్కువకాలములోనే వాటి ఉపయోగములు వ్యాపించుటకు సాధ్యమగును. గవర్నమెంటువా రవలంబించుచున్న వ్యవసాయపద్ధతులపై ప్రజాభిప్రాయములను తెలుసుకొనుటకు వ్యవసాయకళాశాలకును, కొన్ని వ్యవసాయస్థానములకును గౌరవప్రేక్షకుల నేర్పాటు చేసియున్నారు. దీనిఫలిత మింకను తేలవలసియున్నది. గవర్నమెంటును, వ్యవసాయశాఖవారును ప్రజలు చేయు క్రమమైన ఆక్షేపణలను కోరుచుందురు. కాని, అట్టిఆక్షేపణలు వ్యవసాయాభివృద్ధికిని, రహితులభయమునకును, తద్వారా దేశసాభాగ్యముకును చెందియుండవలెను.

గవర్నమెంటువారిచే నడుపబడు వ్యవసాయస్థానముల నేర్పరచుటలో సుదీర్ఘములపై ప్రజలకుండు దురభిప్రాయము లీవ్యాసముమూలమున తొలగగలవని ఆశయము. దీనిలో పరిశోధనాలయము లొకమూలము, రహితులొకమూలము వ్యవసాయస్థానములద్వారా వ్యవసాయ ప్రచారకులచే పరస్పరసంబంధము కనుపరుచబడినది.

౧. గంగాఘట్టములు - కాళీ (విమానముననుండి)

౨. గంగాఘట్టములు - కాళీ (విమానముననుండి)

—పి. జి. జగన్నాథరావు.

భారతీయవిద్యాచరిత్రము

(అనువృత్తము)

మారేమండ రామారావు, బి. ఏ. (ఆనర్సు) బి. ఇడి.

విదవ అధ్యాయము

[ఆధారములు]

Elliott—History of India.

Law—Promotion of Learning in Mahomadan times.

Kennedy—History of the Great Moguls.

Aiyen—i—Akbari.]

మొ గ లు యు గ ము

(౧౫౭౬ - ౧౭౬౧)

క్రీ. శ. ౧౫౭౬-వ సంవత్సరమున డౌలత్ ఖాన్ అను సామంతుడు ఢిల్లీనుల్లా నను ఇబ్రాహీం లోడీయధికారమును ఛిక్కిరించి కాబూల్ దేశపుపాలకు డను బేబర్ సహాయము నభ్యర్థించెను. కాని కాబూ లీదేశమునకు వచ్చినవెంటనే డౌలత్ ఖాను వారిపై నెదురు తిరిగెను. గత్యంతరము లేక నాసమయమున స్వదేశమునకు మరలివను బేబరు తిరిగి ౧౫౭౬ లో హిందూ దేశముపై దండెత్తివచ్చెను. అప్పు డితనికిని సుల్తాన్ ఇబ్రహీంనకును సానిపల్ వద్ద నొకయుద్ధము జరిగి యందు బేబరు విజయము నందెను. అనతికాలముననే ఢిల్లీ, ఆగ్రానగరము లాతనికి స్వాధీనము లైనవి. ౧౫౮౦ నాటికి బేబరున కుత్తరహిందూస్థాన మంతయు స్వాధీన మయ్యెను. ఇంతటితో భారతదేశమున మొగలు సామ్రాజ్యోదయ మయ్యెను. ఈ సామ్రాజ్యము రెండు శతాబ్దములకాలము వర్ధిల్లినది. ఈ కాలమున భారతదేశమునందు చాల మార్పులు గల్గినవి. ఇప్పటికీ మహమ్మదీయపరిపాలనము ననుభవించి యందలి బాగోసులను జవిచూచిన హిందువులు దమయాచారవ్యవహారముల

యం దవసరములను మార్పులను గల్పించుకొని తమ జాతీయజీవితమును బునరుద్ధరించుకొన బ్రయత్నించుచుండిరి. మొగలుచక్రవర్తు లందరును చక్కని విద్యాంసులును, రసజ్ఞులును నై యుండుటచే హిందవ విజ్ఞానము కొంచెము తలయెత్తికొనుట కవకాశ మొదవెను. అప్పటి మహమ్మదీయు లనేకులు సంస్కృతమును, హిందువులు పర్షియనుభాషను నేర్చికొని యాయాసారస్వతములందలి విశేషములను గ్రహింప బ్రయత్నించుచుండిరి. అక్కరుకాలమున హిందూ మతమునకుగూడ మంచిదినములు వచ్చినవి. దానజేసి దేశమునందలి యన్నివిజ్ఞానములకును నూతనోత్తేజము గల్గినది. పాఠశికసంస్కృతభాషాసమ్మిత్రణమువలన సుర్మాభాష వెలవడి నూతనగ్రంథరచనమునకు గారణ మయ్యెను. విద్యాంసులును, గవులునేకాక శిల్పి, గాయక, చిత్రకా, లేఖకాదివివిధకళాభిజ్ఞులుగూడ రాజాదరణమును బడసి యనేకవిధముల దమనైపుణ్యమును వ్యక్తీకరించిరి.

మొగలుల కాలమునగూడ హక్తాబులును, మద్రసాలును ముఖ్యములగు విద్యాసంస్థలుగ నుండినవి. ఔరంగజేబుపాదుషా తప్ప ఇతరు లందరును నిష్పక్ష పాతబుద్ధితో విద్యదాదరణము నొనర్చుటచే నీకాలము భారతవిద్యాచరిత్రమున కనూల్యమును భూషణము. మునుపటివలెనే యొక్కొకపాదుషాకాలపు విద్యాచరిత్రము నీక్రింద సంక్షేపముగ జేర్చొనబడుచున్నది:

బేబరు, ౧౫౭౬ - ౧౫౮౦ :—ఈతడు ప్రశంసనీయును విమర్శనాశక్తిని, పర్షియన్, అరేబియన్, తుర్కీభాషలలో నద్వితీయమును పాండిత్యమును గలిగి యుండెను. తుర్కీభాషలో నీతడు పెక్కుకావ్యములను, ఛందశాస్త్రము నొకదానిని రచించెను.

సంగీతమునను, ధర్మశాస్త్రముననుగూడ నీతనిచే రచింప బడిన గ్రంథములు గలవు తనకీవితమునందలి వివిధ విషయముల నుల్లేఖించుచు నీతడు వ్రాసిన స్వీయచరిత్రము చరిత్రమునకును, వాఙ్మయమునకును మిగుల ముఖ్యమైనది. నిరాడంబరమును, స్వాభావికమును నగుతైలి యీతని గద్యపద్యములకు గల ముఖ్యలక్షణము. నూతనముగ నొకభందస్సను, మరియు 'యత్రార్వ లిపియు నీతనిచే గనిపెట్టబడినది. చిత్రలేఖనమునగూడ బేబరున కభిరుచి మెండుగ నుండెడిది. ఈ పాదుషా విద్వాంసుల సమావేశములందును, గ్రంథాలయము లందును విశేషకాలమును గడపుచుండెను

హుమయూన్, ౧౫౩౦-౧౫౫౬ :— ఈతడు చక్కని విద్వాంసుడు. జ్యోతిషభూగోళశాస్త్రముల యందభిరుచిగల యీచక్రవర్తి స్వప్రయోగాధ్యయ భూగోళభిగోళములకు ప్రతికృతులను (Globes) నిర్మించుకొనెను. జాతకభాగమునం దీతనికి ప్రబలముగ విశ్వాస ముండెడిది. పంచభూతములయొక్క తత్త్వమును విమర్శించుచు నిత డొక గ్రంథమును రచించెను. తన దర్శనమొనర్చి తన యాచరమును బడయనేతెంచువారలనెల్లర నీతడు కొన్ని తరగతులుగ విభజించి యందు విద్వాంసులకు మతప్రచారకుల తోడను, ధర్మశాస్త్రజ్ఞులతోడను సమముగ నగ్రస్థానము నొసంగెను. భిగోళమునందలి గ్రహములపేరిట దివ్య భవనములను నిర్మించి యీ చక్రవర్తి శనిగురువుల భవనములలో విద్యత్సమ్మానము నొనర్చుచుండెను. యుద్ధరంగముల కేగునపుడును, దుదకు ప్రాణములకై పరుగెత్తునపుడునుగూడ నీతడు గ్రంథములనుమాత్రము విడువకుండెనట. దీనినుండి యీతనికి గల విద్యాపిపాస వ్యక్తమగుచున్నది. ఈచక్రవర్తి నిర్మించిన విద్యావిలయములలో ఢిల్లీనగరమునందలి కళాశాలయు, ఆగ్రానగరమున కెదురుగ యమునాతీరమునందలి మరియొక విద్యాలయమును ముఖ్యములు.

అక్బరు, ౧౫౫౬ - ౧౬౦౫ :— సదసద్వివేకియు, దయాస్వాంతుడును, సరకుడునునగు నీచక్రవర్తి పరిపాలన కాలము చంద్రగుప్త, అశోక, కనిష్క, శ్రీహర్షాది

హైందవరాజస్యుల పరిపాలన కాలమున కెనయై భారత దేశచరిత్రమునకు వెలలేనిరత్నమై యొప్పుచున్నది. విద్యా పోషణమునం దీతడు మహమ్మదీయపాలకులలో నెల్ల నగ్రగణ్యుడు. సర్వతోముఖముగ నీతని పాండితీసహ దరణము నిష్పక్షపాతముగను, గుణప్రధానముగను ఒప్పినది. అన్ని మతములను, వాఙ్మయములను నీతడు శ్రద్ధతో బరిశీలించి సమ్మానించుచుండెను. ప్రతిదినమును నిదురించుటకుపూర్వ విాత డుద్గ్రంథములను వినుచుండెను. ఈచక్రవర్తి తాను నూతనముగ నిర్మించిన ఫతేపూర్ సిక్రీయను రాజధానినగరమున “ఇబ్రాహీంఖానా” యను నొకభవనమును గట్టించెను. ఈత డందలి పశ్చిమభాగమున సయ్యదులను మతగురువులను, దక్షిణమున ఉలే మాలను విశ్వాంసులను సమ్మానించుచుండెను. ఆది శుక్రవారములందును, పుణ్యదినములలో రాత్రులందును చక్రవర్తి, మహమ్మదీయమతప్రచారకులను, ధర్మశాస్త్రవేత్తలను, బ్రాహ్మణులను, జైనులను, బౌద్ధులను, చార్వాకులను, పారసీకులను, క్రైస్తవులను సమావేశపరచి వారివారి మతములనుగూర్చి విశేషాంశములను దెలిసికొనుచుండెను. ఇచ్చట నట్టిసమయములలో జరగుచుండిన వివాదములలో జక్రవర్తి తానును బాల్గొనుచుండెను. ఈ పాండితీప్రదర్శనమునం దగ్ర గణ్యులుగ నిర్ణయింపబడినవారల కీతడు “అప్రఫీ”లను బంగారునాణెములను దోసెళ్లతోనిచ్చి బహూకరించుచుండెను.

అక్బరు ప్రేరేపణచేసంస్కృతమునుండియు, నితర భాషలనుండియు ననేకగ్రంథములు పర్షియనుపిండి భాషలలోనికి బరివర్తించబడుచుండెడివి. ౧౫౮౨-వ సంవత్సరమున మహాభారతము ‘రాజంనామా’ యను పేరిట పర్షియనులోనికి తర్జుమాచేయబడెను. ఆగ్రంథమునకు చక్రవర్తి ఆబుల్ ఫజల్ అను సుప్రసిద్ధ చరిత్రకారునిచే బీఠికను వ్రాయించి దానిప్రతులను దనసామంతులందరును గొనునటు లాజ్ఞాపించెను. అబ్దుల్ ఖ్వాదిర్ అను నతడు రామాయణమును, ఇబ్రహీం సర్ పిండి యనునత డధర్మశాస్త్రమును, ఫైజీయనునాతడు లీలావతియును జ్యోతిషగ్రంథమును, సాహితీయము

నతడు రాజతరంగిణిని భాషాంతరీకరించిరి. అటులనే హరివంశపంచతంత్రములును, నలదమయంతియనుకావ్యమును పర్షియనులో వ్రాయబడినవి. 'సింహాసనబత్రిసి' యను బౌద్ధగ్రంథమును, కిషన్ జోషి, గంగాధర, మహేశ్ మహానంద యనుసంస్కృతగ్రంథములును, బైబిలుగ్రంథమును, బేబరు చక్రవర్తియొక్క చరిత్రమును, తారీఖ్ ఇ ఆఫీస్ ఆను మరియొకచరిత్రమునుగూడ బరివర్తనము నందినవి.

తాను స్వయముగ నేకరించియు, నితరులనుండి సంపాదించియు నకృరుచక్రవర్తి యనేకపుస్తకములను గూర్చి యొక చక్కనిభాండాగారమును నిర్మించెను. ఈతనికి జిత్రలేఖనమన నెక్కడు ప్రీతి. ఈతని చిత్రశాలలో ననేకలు పనిచేయుచుండిరి. వీరిలో ఔక్కుమంది హిందువు లుండిరి. వీరిచే రాజబంధువుల యొక్కయు, బ్రహ్మద్యోగులయొక్కయు చిత్రములనేకములు తయారుచేయబడినవి. సుప్రసిద్ధగాయకులనేకలు చక్రవర్తియందరమును బడసిరి. రామదాసు, హరిదాసు ననుహించువులు వారిలో ముఖ్యులు.

'అయినీ ఆక్బర్' యనుచరిత్రమునుండి యక్కరు కాలమునందలి విద్యావిధానమునుగూర్చి కొన్నివిశేషాంశములు తెలియుచున్నవి. మతభేదములను పాటింపక చక్రవర్తి యెల్లవిద్యల నాదరించుచుండెను. పాఠశాలలో హిందూమహమ్మదీయబాలురు కలసియే చదువుచుండిరి. ఒక్కొక్కరికిని తగినవిద్యాప్రణాళిక తేర్పరుపబడియుండినవి. విద్యార్థికి మనోవికాసమును గల్గించుటయేకాక ఆతనికి భావిశీలతసమస్యల నెదుర్కొనుశక్తినిగూడ గల్పించుట విద్యావిధానముయొక్క పరమావధియని యీచక్రవర్తి నిశ్చయించెను. ఇంతకు బూర్వము బాలురు సుమారు నాల్గుసంవత్సరములకాలమును అచ్చులను, హల్లులను నేర్పుటయందు వ్యర్థపరచుచుండిరి. దీనిని మార్పుచేసి యక్కరు వార లాకాలమున జదువుట, వ్రాయుట, గద్యపద్యములను మనోగతముల జేసికొనుట, నీతి, మతము మున్నగువిశేషాంశములను గ్రహింపగల్గునటు తేర్పరచెను. విద్యనభ్యసించుటలో

విద్యార్థియే మిగుల గవ్యపడవలెననియు, నుపాధ్యాయుడు గేవలమును మార్గదర్శిగనే యుండవలెననియు నకృరుచక్రవర్తి తలంచెను. ప్రైవిఫమున ప్రారంభవిద్య ముగిసిన పిమ్మట బాలురకు గణితము, రేఖాగణితము, వ్యవసాయము, జ్యోతిషము, రాజ్యాంగము, వైద్యము, తర్కము, చరిత్రము మున్నగునవి నేర్పబడుచుండెడివి. హిందూబాలురు వేదాంతమును, పాఠంజలిమహాభాష్యం తము వ్యాకరణమును జనువుచుండిరి. అటుపై నున్నతవిద్యాభ్యాసమునుగోరువారలు ఫరేహార్ సెన్టీ, ఢిల్లీ, ఆగ్రా మున్నగు విద్యాకేంద్రస్థానముల కేగుచుండిరి.

తాత్కాలికవిద్యావిధానము నిటుల సంస్కరించుటయేకాక చక్రవర్తి యనేకస్థలముల విద్యానిలయములను నెలకొల్పెను. ఆతని దాదియగు మహమ్మద యనునామె ఢిల్లీలో నొక కళాశాలను నెలకొల్పెను. ముత్రియగు బైరంఖాను, నాతని తనయుడగు అబ్దుల్ రహీమును మహావిద్వాంసులుగ నుండి చక్కనిగ్రంథాలయమును నిర్మించిరి.

రాజకీయమునందువలెనే విద్యానిర్వహణమున గూడ అక్కరుచక్రవర్తిపరిపాలనము సర్వజనసమ్మతమై యపూర్వతోభావంతమై యుండినది. నాలుగైదు శతాబ్దములనుండి యణగద్రొక్కబడి నామావశేషముగ నుండిన హిందూవైదుష్యము ఈచక్రవర్తిపరిపాలనమున దిరిగి దలయొత్తసాగినది. హిందువులును, మహమ్మదీయులును పరస్పరద్వేషములను వీడి రాజధర్మము ననుగమించి సాహార్దముతో మెలగుటజేసి వారలనాగరికతలు నూతనోత్తేజము నందినవి.

జహంగీరు, ౧౬౦౫-౧౬౨౭ :—ఈచక్రవర్తి రాజకీయములందువలెనే విద్యావిషయముననుగూడ తన తండ్రియగు అక్కరుచక్రవర్తిమార్గము ననుగమించెను. ఈతని శిలము విషమముగ నుండెననియు, నీత డొకప్పుడతిక్రార్యమును, మరియొకసమయమునం దతివయసు జూపుచుండెననియు చరిత్రము దెల్పుచున్నది. అదృష్టవశమున విద్యావిషయము లీతని యత్యంతాదరమును బడసి

నవి. సహజముగ నీతనికి పర్వీయను, తుర్కీభాషలలో బక్రనినైదుష్య ముండెను. ఈతనిస్వీయచరిత్రమునుండి యీతని విద్యాభివరతియు, లలితకళలయందలి యభిరుచియు దెలియుచున్నవి. దాయాదులు లేక మరణించిన ధనికులయొక్కయు, యాత్రికులయొక్కయు సర్వస్వమును బ్రభుత్వమునకే జెందవలెననియు, నయ్యది విద్యాలయోద్ధరణార్థ ముపయోగింపబడవలెననియు నీ చక్రవర్తి కాసింపెను. “ఫర్ హాద్ జహంగీర్” యను నొకనిఘంటువు నీతడు తయారుచేయించెను. లలితకళలయొడ నీచక్రవర్తికిగల యభిమానము వర్ణనాతీతము. ఈతడు తనయాస్థానపు బ్రతికృతిని సుప్రసిద్ధులగు చిత్రకారులచే వ్రాయించి దానిని తనస్వీయచరిత్రమునకు ముఖపత్రముగ వేయించెను. ఈతని పోషణమునం దుండిన దేశీయచిత్రకారులు పాశ్చాత్య చిత్రములకుసహితము మాతృకలను మరపింపజేయునంతటి చక్రని ప్రతికృతులను తయారుచేయ సమర్థులైయుండిరి. అబుల్ హసన్, మన్సూర్ అనువారలప్పటి చిత్రకారులలో సుప్రసిద్ధులుగ నుండిరి. ఈ చక్రవర్తికాలమున నిర్మింపబడిన దివ్యభవనములందలి శిల్పము చక్రవర్తియద్వైత్యము ననుసరించియే నిర్మింపబడినది. ఆగ్రానగరమునందలి ఇతిచూడుద్దౌలా సమాధియు, ఓకందరనగరములోని అక్బరుసమాధియు, లాహోరునగరమునందలి యాచక్రవర్తిసమాధియు నీతని కళాభిజ్ఞతకు బ్రబలనిదర్శనములు.

షాజహాన్, ౧౬౨౮ - ౧౬౫౮ :— షాజహాన్ చక్రవర్తిస్వభావమునుగూర్చి చరిత్రకారులలో సభిప్రాయభేదములు గలవు. విస్సెంటుస్మిత్తుపండితుడీచక్రవర్తి ముక్కోపియనియు, నతిక్రోధమును అతిదయను జూపుచుండెననియు, విషయలోలుడుగ నుండెననియు వ్రాసియున్నాడు. ఎల్ఫిన్ స్టన్ మున్నగు నితరులు షాజహాన్ దయాళు డనియును, మహనీయు డనియును వ్రాసియున్నారు. ఏది యెట్లున్నను విద్యా విషయమునం దీచక్రవర్తి యొనర్చిన విశేషకార్యము లేమియు లేవు. బాన్ సానామా, ముంతఖాబుల్ లుబాబ్ అను రెండు చరిత్రములుమాత్ర మిీతని ప్రోత్సా

హముచే లిఖింపబడినవి. శిల్పనగరమున జన్మ మనీడు నొద్ద నొకకళాశాలగూడ నీతనిచే నిర్మింపబడెను. ఈచక్రవర్తికి గానమునెడను, శిల్పమునెడను వ్రీలి యెక్కువ ఈత డాదరించినగాయకులలో రామదాస్, మహాపత్తార్ అను హిందువులు ముఖ్యులు.

షాజహాన్ కాలమునం దాతనితనయుడగు దారా మిరులబ్రసిద్ధిచెందిన పండితుడుగ నుండెను. పర్షియన్, అరబిక్, సంస్కృతభాషలలో నీతనిపండిత్య మద్వితీయమైయుండెను. సంస్కృతవాఙ్మయము, హిందూ విజ్ఞానము నీతడు విశేషముగ ప్రేమించుచుండెను. ఈయువరాజు మశిఖచిత్రములగు దనయంగురీయకములపై ‘ప్రభు’ యనుపదమును చెక్కించుకొనెనట. కాశీనగరమునుండి సుప్రసిద్ధులగు పండితులను రావించి వారి సాహాయ్యముచే నీతడు ఉపనిషత్తులను, భగవద్గీతను, యోగవాసిష్టమును పర్షియనుభాషలోనికి బరివర్తించెను. హిందూమతమును, ముఘీమతమును సరిపోల్పుచు నీతడు రచించిన విమర్శనము మిగుల ప్రశంసనీయు.

ఔరంగజేబు, ౧౬౫౮-౧౬౮౭ :— షాజహాన్ కాలమునకు మొగలుసామ్రాజ్యము సర్వవిషయములను బరమావధిని గాంచినది. ఆతనితనయుడగు ఔరంగజేబు మహాపరాక్రమశాలియు, రాజనీతిజ్ఞుడును నైయుండినను మతావేళిశాచమునకు లోనయ్యెను. దేశమునం దధిక సంఖ్యాకులుగ నున్న హిందువుల యాదరసౌఖ్యములపై నే మొగలుసామ్రాజ్యసాధము నిర్మింపబడవలెనను నక్బరుచక్రవర్తియాదర్శమును, హిందువులయెడ నాతడు చూపిన మతసహిష్ణుతయు, వారివిజ్ఞానమున కాలదొసంగిన ప్రోత్సాహమును ఔరంగజేబుచే తారుమారుచేయబడినవి. తనసామ్రాజ్యమునం దెల్లరును సున్నీమతాను యాయులుగ నుండవలెననియు, రాజ్యాంగమంతయు ఖొరానునందలి విధుల ననుసరించియే నిర్వహింపబడవలెననియు నీతడు కృతనిశ్చయు డయ్యెను. ఈ యాదర్శముల నీత డాచరణలోనికి దెచ్చుట హిందువుల కకాలప్రళయ మొదవినటు లయ్యెను. ఈచక్రవర్తి యాగ్రహము హిందూదేవాలయములపైనను, హిందూ విజ్ఞానముపైనను బ్రసరించెను. దానజేసి ౧౬౬౯ లో

నీతనియాజ్ఞచే హిందూవిద్యానిధానములగు దేవాలయము లెన్నియో నాశమొనర్పబడినవి. అందు కాశీక్షేత్రమునందలి విశ్వనాథాలయమును, మధురాక్షేత్రమున రాజావీరసింహుచే ముప్పదిమాడులక్షలు వ్యయపరచి కట్టింపబడి, సుందరశిల్పములతో నద్వితీయమని పేరెన్నికగాంచిన కేశవదేవాలయమును ముస్లిములు. రాష్ట్రీయపాలకులందరకును హిందువుల యాలయములను, విద్యాలయములను ధ్వంసముచేయునట్లు లాజ్ఞయొసంగబడెను. ఢిల్లీ సుల్తానులకాలమున వారిక్రార్యమున కోర్వజాలక మారుమూలల దాగి యజ్ఞాతవాసమొనర్చుచుండి యక్కరు జహంగీరు నక్రవర్తల సహిష్ణుతాబ్ధిచే బునర్నిర్మింపమనంది దన యసమానకోభావైభవములచే వారిమన్ననను, ప్రోత్సాహమును బడసి నూతనవికాసము నందుచుండిన హిందూవిజ్ఞానశ్రుతిక యారంగజేబు వైశాదికగుతావేశముచే సమాలముగ ఛేదింపబడెను. ఈసందర్భమునం దెందరో పండితులును, ఎన్నియో గ్రంథములును నశించియుండినవి. కాన హిందూవిద్యాచరిత్రమునం దౌరంగజేబురాజ్యకాలము మహాదౌర్భాగ్యము నొనగూర్చిన యంధకారయుగము. ఆతని యీ దుష్ప్రవృత్తిచే మొగలుసామ్రాజ్యనాశమునకు ప్రసన్నుసోపాన మేర్పడుటయేకాక హిందూవాఙ్మయము నకును, నాధునిక భారతీయసారస్వత గౌరవమునకును తీరనినోటు సంభవించినది.

చక్రవర్తిమతావేశము హిందూవిద్య కంతకీడును గల్గించెనో మహామృదీయవిద్య కంత యభ్యుదయమును చేపూర్చెను. అనేకస్థలముల నితడు పాఠశాలలను, కళాశాలలను నిర్మించి సుప్రసిద్ధపండితుల నం దుపాధ్యాయులుగ నియమించి వారికిని విద్యార్థులకును గూడ వేతనములను, భరణములను ఏర్పరచెను. ఫిరోజ్ షా తుగ్లక్ వలె నీతడును బానిసలయధరణమునకై పాటుపడెను. నుజరాత్ దేశమునందలి బోహ్రా లను బానిసల కీతడు విద్య నేర్పించెను. ఈతనికాలమున పాదుషాల గ్రంథాలయమున కెన్నియోగ్రంథములు చేర్పబడినవి. రించుకొనుచుండ సామంతులును, శత్రువులును వివిధ

అక్బరుచక్రవర్తివలె నీతడుగూడ చాత్కాలిక విద్యావిధానమునం దనేకములను మార్పులను జేయించెను. విద్యావిషయమునం దీతనికిగలయుభిప్రాయములు గొన్ని మిక్కిలి కొనియాడవలయున్నవి. మేగాశక్తిని మాత్రము పెంపొందించు వ్యాకరణశాస్త్రవ్యాప్తములకు సామాన్యవిద్యాప్రణాళికయం దంత ప్రాముఖ్య ముండరాదనియు, ప్రపంచజ్ఞానము నభివృద్ధిపరచుచరిత్రము, భూగోళము, భాషలు మున్నగువానిలో బ్రశ్నోత్తరభాస మవసరమనియు నీతడు దలంచెను. జీవితరంగమునందలి వివిధసమస్యల నెదుర్కొని వానిని జయప్రదముగ చాటుట కవసరమగుపాటవము నిచ్చుచు, భావిజీవితమున ప్రతివారును దాముగైకొను వృత్తులతో సన్నిహితమును సంబంధమును గల్గియుండువిద్యయే పాఠశాలలో బోధింపబడవలసిన విద్యయని యాతడు ప్రతిపాదించెను.

దౌరంగజేబు ప్రబలమును మతావేశమును, వైరాగ్యమును గల్గియుండెను. నిరాశంబరమును జీవితమును, నిరంతరాధ్యాత్మికచింతనమును జీవితపరమావధు లను ఖురానువాక్యముల నీత డాచరణాలోనికి దెచ్చెను. దాన జేసి యీతడు మొగలులయాస్థానమున స్థిరముగ నాటియున్న యాశంబర, శృంగార, రాజసవిహ్నములను లలితకళలను, శిల్పమును, గానమును, ఆలంకారములను మారముగ దరిమివై చెను. ఇంతవరకును రోజున కొక మాదిరి నూతనకావ్యాభరణములతో, మరియుచు, ఘడియ కొకనూతనగీతిక నాలాపించుచు, దినదినము నొక్కొక నూతనశిల్పనాట్యమునొనర్చుచుహిందూవాఙ్మయయోషయనుంగుచేడియవలె వెంటరా, విశ్వమోహనగుతులను విహరించుచుండిన మొగలుసామ్రాజ్యరమణి సాతాత్మగ సర్వనాశమునంది పాలకునివలెనే పరివాజికావస్థ నంది నిస్తేజయయ్యెను.

కడపటి మొగలులు, ౧౭౦౭ - ౧౭౬౧:—

మొగలుసామ్రాజ్యము వాస్తవముగ నౌరంగజేబుతోడనే యస్తమించెను. ఆతనియనంతర మతనిపుత్రులు సింహాసనమునకై తగవులాడి యొకరికంతముల నింకొకరు త్రత్ర

రాష్ట్రములను వశపరచుకొనిరి. నామమాత్రావశేషములను నా కడపటి మొగను లెటులో మరియరువది సంవత్సరములకాలము తమ జీవితములను సాగించిరి. ఔరంగజేబునకు బిమ్మల రాజ్యమునకు వచ్చిన యాతని పెద్దకుమారు డగు బహదూర్ షాకాలమున ఢిల్లీ మున్నగు నగరములలో విద్యాలయము లెన్నియో యుండెడివి. పిమ్మల మహమ్మద్ షాకాలమున జయపుర రాజపుత్ర సంస్థానసర్పాత యగు రాజా జయసింగ్ జయపూర్, ఉజ్జయిని, మాల్వా, మధుర, కాశీ, ఢిల్లీ మున్నగు స్థలముల జ్యోతిర్దర్శనశాలలను (observatories) గట్టించెను. ఈకాలమున పర్షియాదేశపాలకు డగు నాదిర్ భారతదేశముపై దండెత్తివచ్చి మొగలుల స్వాతంత్ర్యమును, విశేషగనరాసులను గొనిపోయెను. ఇటు లీ దేశమును బానిపోయిన యమాల్వావస్తువులలో మొగలుచక్రవర్తుల గ్రంథాలయము మిగుల ముఖ్యమైనది.

స్త్రీవిద్య:— ఈ మొగలుచక్రవర్తుల పరిపాలనకాలమునందలి విద్యాచరిత్రమును ముగించుటకు పూర్వమాకాలమునందలి స్త్రీలవైద్యమును సంక్షేపముగ బరిశీలించవలసియున్నది. పర్షియానియనుమునకు లోనైన మహమ్మదీయవనితలును, మానభంగశంకచే హిందూస్త్రీలును నిరంతరము నంతఃపురములనే తమజీవితములను గడపుచుండిరి. బాల్యమునమాత్రము వారలు పాఠశాలలలో చదువుచుండిరి. యౌవనప్రాదుర్భావమే వారి వైద్యమునకు భరతవాక్యముగ నొప్పుచుండెడిది. మహమ్మదీయపాలనమును విశేషముగ నెరుంగక ప్రాచీన హిందూమతాచారవ్యవహారముల కాలవాలమైయుండిన

రసపుత్రస్థానమునందును, సుచిరకాలము స్వాతంత్ర్యము ననుభవించి హిందూమతోద్ధరణదీక్షితులగు రాజన్యులచే బాలింపబడిన దక్షిణాపభక్తముననుమాత్రము హిందూస్త్రీలున్నతవిద్య నభ్యసించి సుప్రసిద్ధ విదుషీమణులని ప్రసిద్ధి గాంచిరి.

మహమ్మదీయకాంతలలోగూడ వైద్యమును సంపాదించినవార లుండినటులు చరిత్రము తెల్పుచున్నది. ఢిల్లీసింహాసనము నధిష్టించిన రమజీముజీయగు రెజియాబీగము చక్కనివిద్యావతి. మాల్వారాజ్యపరిపాలకుడగు సుల్తాన్ ఖియాసుద్దీను తన యంతఃపురస్త్రీలకు విద్యనేర్పుటకై యుపాధ్యాయుల నేర్పరచెను. బేబరుచక్రవర్తిహతు రగు గుల్ బహన్ జేగం హుమాయూన్ చరిత్రమును రచించెను. హుమాయూన్ మేహ్నాడలగు నొకస్త్రీ పర్షియానుభావలో చక్కని పద్యములను రచించెను. అక్బరుచక్రవర్తి దాదియగు మెహన్ అన్గయనునామె విద్యావతి. ఈచక్రవర్తి ఫతేపూర్ సిక్రీలోని తనరాజభవనమునందలి కొన్నిభాగముల నంతఃపురస్త్రీల విద్యాభ్యాసమునకై ప్రణేయించెను. జహంగీర్ పత్నీయగు నూర్జహానుమ అరబిక్, పర్షియానుభావలలో నిర్దుష్టమును పాండిత్య ముండెడిది. షాజహాన్ భార్యయగు మంతాజ్ మహల్ పర్షియానులో చక్కనిగీతములను వ్రాయుచుండెను. ఈచక్రవర్తిహతురగు జహనార జేగముహూడ చక్కనివిదుషీమణియైయుండెను. ఔరంగజేబు తన తనయయగు జేబున్నీసాకు స్వయముగ విద్యనేర్చి యామె నొక సుప్రసిద్ధవిదుషీమణిగను, జక్కనివిలేఖరిగను బనర్చెను.

వర్తమానకాలమందలి పరిస్థితులు ప్రతివిషయమునందు వేవనావిషాదాంకితములై ప్రజాసంఘమును కలగుండునట్లుచున్నవి. గాఢజీవరంగము ప్రజాయత్తమైనను, విప్లవసూచనీయములగు గంధరగోళములు మాత్రము నానాటికి పెంపొందుచున్నవి. గోరురుట్టుపై రోకటిపోటువలె, ఆర్థికదౌర్బల్యము వ్యాధిగ్రస్తమైన దేశమును మరింతక్షీణింపజేయుచున్నది. వివిధదేశములవారిచేతను, శాస్త్రపరిశోధనాదిప్రయత్నము లసంఖ్యాకములగు నొనర్పబడుచున్నను, నవి విజ్ఞానవికాసమునకేకాని ప్రజాక్షేమమున కించుకైనను దారిజూపకున్నవి. నిరక్షరత్వము క్షీణించినకొలది దేశమునం దజ్ఞానతిమిరము ద్వీపజీకృతమై అమాయక ప్రజాకోటి కకారణ వేవనాభారమును గల్గించుచున్నది. అనిత్యములగు సంప్రదాయము లొకవంక సంఘమునకు చెవపురుగులగుట, వర్ణవైవిధ్య మేరుపడి, యనాదిగ వచ్చుచున్న తనయొకమత్యమును, సభ్యతను, మానవజాతి మరచినది. ఇట్టిసందిగావధిపలయందు విద్యావిజ్ఞానసంజ నితములగు సామాన్యత, సర్వమానవ సౌభ్రాత్రము దేశమున కన్నివిధముల శరణ్యములనదగును.

విద్యారంగముయొక్క నైశాల్య మపారము; ప్రయోజనము విశాలము. మానవపురోభివృద్ధికి, నాగరకతాభివృద్ధికి దేశముయొక్క విజ్ఞానాధిక్యమే గూలకారణము. వాఙ్మయపరిమాణమునుబట్టి ఒకదేశము యొక్కగాని, ప్రజలయొక్కగాని నాగరకత, నైతికాదర్శములు, వానివిలువయు తెలిసికొనగలమని సుప్రసిద్ధులగు కొందరు ప్రవచించిరి. కాని యిది తాకికముగను, సామాన్యముగను జెప్పబడిన యభిప్రాయము.

వర్తమాన యుగమున విద్యావంతుని లక్ష్యముద్వోగకాంక్ష. విశ్వవ్యాప్తమైన నేటివిద్యావంతుల నిరుద్వోగోదనాప్రతిభనియే యిందులకు ప్రత్యక్ష

ప్రమాణము. దాస్యవృత్తియే విద్య కున్నతాశయమై పరిణమించుటచే న్వేచ్ఛాజీవనాధారములగు వృత్తివిద్యలమగంటినవి. పారిశ్రామికవిద్య లనాదరణీయములగుట దేశీయపరిశ్రమలకు తావులేకున్నది. నిరుద్వోగ సమస్య దేశమున ప్రబలమగుట కిది యొకకారణము. దేశముయొక్క ఆర్థికజాత్యమటుండు, విద్యార్థి విశ్వవిద్యాలయపట్టములు, బిరుదులు నేకరింప, అపారమున తనదేహమునోబలములుగాక వేలకొలది ధనమును నెచ్చించి అనియొసగు కృత్రిమవిద్యను బడసి తుదకు నిరాశాహుతగుచున్నాడు. నెచ్చించినధనము మరల ధనుషార్థలేక దీర్ఘఋణగ్రస్తమై దిగబడిపోవు తల్లిదండ్రులను పెక్కురమ మనమెరుగుచును. చిత్తచాంచల్యమునకును, నివారణాశక్యమును అనారోగ్యదుస్థితికిని గురైన విద్యార్థులనుహాడ కన్నులార గాంచుచున్నారము. లోకైకవిఖ్యాతుడగు బార్టి బెర్నార్డ్ మా నుడివి నట్లు సారవంతమగువిద్యను మరుగుపరచి, జీవితమునకు నిరర్థకముగు విద్యను గరపి విద్యయొక్క సదాశయములను విస్మరింపజేయు నేటి విశ్వవిద్యాలయములే ఆ జన్మాంతము పరితపింపజేయు మన యసంతృప్తికి కారణములగుట నిశ్చయము. కానిచో విద్యయొక్క సదాశయము లోకమున నీరీతిగ పరిణామమొందుచేమి?

నేను యథార్థవిద్యనుమాత్రమే పడసిన విద్యావంతులు లోకమున చాల అరుదు. యథార్థవిద్యయన సభ్యసనీయమును, మానవజీవితాదర్శనీయమును సర్వతోముఖముగు ప్రయోజనమును, తద్వికాసమును గూర్చునది; అనర్థకమును, కృత్రిమమును నై పరార్థమును మరపించి జీవితమునకు నిష్ప్రయోజనకరముగు విశ్వవిద్యాలయ విద్యయే “కృత్రిమవిద్య.” ఈవిద్యలను వేర్వేరుగ విమర్శించి నిరూపించుట ప్రస్తుతము.

యథార్థవిద్యార్థి కాఘనికవిద్య యవగుణములను గరపినను, అనుభవకాలరగు మహాత్ము లుపదేశించు యథార్థపరిస్థితులను కొంతకాలమునకైన నతడు తెలిసి తదనుగుణ్యముగ వర్తించును. విద్యార్థిహీనునకును, “కృత్రిమ” విద్యార్థిశిష్టునకును నట్టియవకాశము లసాధారణములు.

“అయినచో యథార్థవిద్యయొక్క సదాశయము లెట్టివి?” అని కొందరు ప్రశ్నింతురు. విద్యయొక్క సదాశయమునకు కట్టబడిన విద్యావంతుడు నిరాశంబర మగు తనశీలితమును విశ్వమానవాభ్యుదయమునకు దోహదమొనరించును. యథార్థవిద్య సాత్వికనైజము కలది. కావున నాతడు ప్రశాంతహృదితమగు ప్రపంచ సమిష్టికి పాటుపడి, విశ్వకల్యాణమునకు పలయు అనా హ్వనకార్యవర్మకత్వమునూర్చి, తన శీలితమును సార్థకమొనరించుకొనును. వాని వలననే సాంఘికీకాసు వందితములైన పతితనైతికాదర్శములు పునఃప్రతిష్ఠింప బడి సంఘమునకు సుజ్ఞానబోధనీయములగును. విద్యా వంతుని విమర్శకదృష్టి తాకికసాంప్రదాయములపట్ల కొన్నియెడల తీవ్రతను దాల్చినను, నిరంకుశ ప్రతి క్రియకు బాల్పడకుండును. విద్యార్థిలేకుడగు మానవుడు తనసంఘమునకు బద్ధుడై సందిగ్ధావస్థలలో సముచితాను చితవిచక్షణను గోల్పోయి, తదనుసారియై, స్వేచ్ఛా రహితుడగుచు వర్తించును. తనకు సహజముగ నలవడిన యాత్మశక్తి నుపయోగింపక సంప్రదాయపాశములచే తనకుతానె బందితుడై, నిరంకుశత్వమునకు బాల్పడి సహజత్వమును గోల్పోవును. కావుననే ప్రత్యక్ష ప్రమాణములెన్నికూడినను, వానిని సముదారభావాతి శయునిగను, అసంకుచితహృదయునిగను జేయలేవు. విద్యా

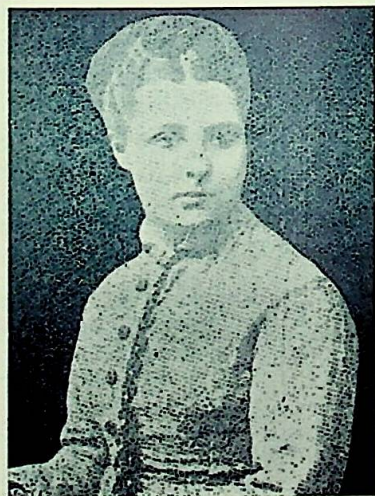
విశిష్టజట్లుగాక తనయాత్మనిజ్ఞానము నుపయోగించుచు; తదనుగుణ్యముగ విచక్షణనుగమించి, సత్వగమి యై వర్తించును.

విద్యావంతుడును, విద్యయు సాంఘికల నుత్కృష్టజీవముల జేయును. విద్యావంతుడు వివిధ రూపధారి. వానియం దాయాదూపగుణము లమర్ప బడియుండును. స్థూలస్పృష్టిని దిలికించినచో తనసంఘమున కారడన్నిట ప్రధానోపకరణమని తోపింపజేయును. అతడు పండితుడు; విద్యాప్రచారకుడు; పరివ్రాజ కుడు; మతబోధకుడు; విప్లవకారకుడు; కర్మచారి; ధర్మనిజయమునకు దేహమర్పించు ధర్మనూర్తి; సంఘ మునకు, దేశమునకు, లోకమునకు తనసర్వస్వము నర్పించు త్యాగనూర్తి. విద్యావంతుల యాధిక్యము సంఘమున నూతనజీవనవికాసము నుదయింపజేయును. విద్య అతి శయించుకొలది వ్యక్తిత్వ మభివృద్ధినిొందును; వ్యక్తి త్వము విశాలముగుకొలది స్వేచ్ఛాహృదితమగు నైతిక జీవితాసక్తి యలవడును. మానవసేవకు హృదయమైన త్యాగదీక్షను, సత్యమునకు తోబుట్టువగు ధర్మమును ప్రాణప్రదముగ నెంచి తన్నిర్వహణమునకును, పరి పాలనకును నలవడిన విద్యార్థి లుదయించుచో విద్య పవిత్రమగును. విశ్వసౌభ్రాతృము తన నిత్యశీలిత విధులలో నొకటిగ నెంచి, పరులకష్టములను పాల్గొని వానిని తనవనియొందుచు ధర్మవర్గగామియై విశ్వమానవ సౌభాగ్యమునకు తనశీలితమును నెన్నించువాడే విద్యార్థి యనబడును. అట్టి జ్ఞానమలవరచుకొని విద్యార్థి తన విద్యయొక్క వీరప్రతాపమును కార్యరూపమున ప్రక టించిననేకాని విద్యోత్ ప్రపంచము విద్యయొక్క పర మార్థమును పరిపోషింపజాలదు.

యశోమూర్తి ఆనీబెసంటు చిత్రములు

(భిన్న భిన్న వయస్సులకు చెందినవి)

(అనువృత్తము)

శ్రీకృష్ణుడు

ఏపాత్రమున కాపాత్రముతోఁ బ్రశ్నోకసంబంధ మేర్పడుచుకొని అందఱలోను అంతరాత్మయందు నిగూఢముగ వెలుగొందు కృష్ణుని విడిచి, భారతము నంతయు తనజేజుముచే నిండించి చరాచరాత్మకమున ప్రపంచము నెల్ల తనదవ్యమూర్తిలో నొక్కకిరణముగాఁ జేసివైచిన శ్రీకృష్ణునికడకు వత్తము. మనదృష్టి చెనరి పోకుండునిమిత్తమయి ఈ శ్రీకృష్ణుని ఇరుదెఱుంగుల విభజించుకొని విచారింపవలెను. కృష్ణునియందే సగుణ బ్రహ్మ మగుకృష్ణుఁ డొకఁడు, అఖండసచ్చిదానంద మయ్యుఁ డగు నిర్వికారకృష్ణుఁ డొకఁడు. సగుణబ్రహ్మ మునుగూర్చి తొలుత విచారితము.

శ్రీకృష్ణుని లీలాస్వరూపము

ఇపుట పాత్రమును వదలి కథ నాశ్రయింప వలెను. భారతముచేరు చెప్పఁగనే మనకనులయెదుట నిలచు కథాభాగము యుద్ధము. ప్రళయపర్వములలో నున్న లామౌగృహదాహము, పాంచాలీపరాభవము మున్నగు సంశయలన్నియు నదులవలె వచ్చి ఈభారత సమరసముద్రమున నేకమైనవి. యుద్ధానంతరము కథకు సంబంధింపని శాంతియశాసనికపర్వములను దీసివైచి నదో తక్కినభాగమంతయు భారతరణమునఁ బడక మిగిలిన రాజులవంశముల నిష్క్రమణమునుగూర్చి ముచ్చటించునది యగుటచే దానిని యుద్ధమున కను బంధము (appendix) గాఁ జేర్చుకొనవచ్చును. ఉద్యోగ పర్వముమొదలుకొని స్త్రీపర్వమువఱకునున్న ఈయుద్ధ కథలో భారతకవి శ్రీకృష్ణుని కెట్టిప్రాధాన్యమునిచ్చి యున్నాడో చూడవలసియున్నది.

ఈయుద్ధకథ మిగులవిదితమైనస్వరూపము కలది. ఒకవైపునుండి చూచినచో నిదియంతయు విషాదమయ ముగాఁ దోచును. ఎక్కడచూచినను మొగ్గెడుగుట్టములు, పీనుఁగు పెంటలొనేనుఁగులు, నేలకువ్రాలు పదాతివర్గము,

గోపురములవలె హులిపోవుచున్న యతిరథమహారథులు! ఎంతటివారికైన స్త్రీపర్వముచదువుచున్నపుడు గుండె నీరు గాకమానదు. ఆపర్వములో శ్మశానవాటికయగు కరుణాశ్రమమును దీసికొనివచ్చి భారతకవి మనయెదుటఁ బెట్టినాడు. మనలో విషాదాంతనాటకములు లేవను కొందుము కాని భారతపక్షమువలన కలుగు నుత్తమవిషాదానుభూతి యే షేక్స్పియరు ట్రాజెడీ (Tragedy) వలన లభించుచున్నది? కాని ఒక్కమారు మఱింత శ్రద్ధతో భారతకావ్యపఠనమునకుఁ గడంగితిమేని ఈ శ్మశానవరంగమంతయు మంత్రించినట్లు మాయమైపోయి తనచేఁ బ్రేరేపింపఁబడి తనశక్తులే మహానాయువులవలె ఒంజొంటితోఁ బోరాడుచుండఁగా తనలీలకు తానే యానందించు శ్రీకృష్ణుని సౌమ్యజేజుము దృగ్గోచరమును చున్నది. ఇట్లొకవైపునుండి చూచినచో భారతము విషాదాంతనాటకము; ఇంకొకవైపునుండి చూచినచో శుభాంతనాటకము. ఒకవైపున ప్రళయతాండవప్రవర్తి యగు ఫాలలోచనుఁడు. ఇంకొకవైపున లీలామానుషధారి యగు పార్థసారథి. సౌమ్యగ్నేయవిశ్వముగల ఈస్వరూప ద్వయము నొక్కశ్రీకృష్ణునియందే మూర్తీభవంపఁ జేసి భారతకారుఁడు పరస్పరవిరుద్ధస్వరూపమున సృష్టి కథేదార్థమును చెప్పినాడు.

విరాటపర్వమున నభిమన్యుని వినాహసందర్శమున శ్రీకృష్ణుడు చుట్టపుమాపుగాఁ బ్రవేశించినాడు. వివాహానంతరము రాజులసమక్షమున పాండవులరాజ్యభాగ మునుగూర్చి న్యాయానురక్తుడగు మధ్యస్థునివలెఁ బ్రసక్తి తెచ్చినాడు. కారవులకు సందేశమంపుటకు నిశ్చితమైనచెనుక.

కారవులును పాండవులును

వారయ నా కొక్కరూప యట్లుగుటఁ దగన్

వారును వీరును తమతమ

నేరిమిమై ధరణి యేలి నెగడఁగఁ జూతున్.

పెండ్లికని పిల్వబంచిన ప్రియముతోడ
నేగుడెంచితి మిన్నాళ్లు నెల్లయొప్పి
దములజూచితి నియ్యోడఁ దడవుగాఁగ
నిలువఁదీరదు పోయిరావలయు మాకు.

అని యుద్ధమునిన నేమాత్రము కిట్టనివానివలెను, ఎవ రెల్లు
పోయినను తన కేమియు జోక్యము లేని తటస్థునివలెను
మాటాడి నెలపువుచ్చుకొన్నాడు. దుర్యోధనార్జునులు
తనసాహాయ్యమునిమిత్తము వచ్చినపుడుమాడ ఈతటస్థ
భావమునే అత్యంతచతురముగా నటించినాడు. ఏపక్ష
ముననున్నను తా నాయుధమును వహించి యుద్ధము
చేయననిప్రతిజ్ఞ వట్టివాడు.

రాయబారమునిమిత్తము సంజయుఁడు వచ్చినపుడు
పేర్కొలయున ధర్మరాజు తన్ను మధ్యస్థునిగాఁ బిల్చు
వటకు నేమియు మాటాడనేలేదు. కాని ధర్మరాజు
తన్ను పేర్కొని పేర్కొనకుండఁగనే రంగమున కుఱికి
కారవులకు పాండవులకుఁ గలప్రాతపగల నన్నిటిని
త్రవ్వి “ఈసంధికార్య మత్యంతదుర్బుటమని తలంచెన”
నని తెగఁగొట్టి చెప్పుచున్నాడు. ఇట్లు చెప్పుటలోనైన
తనమధ్యస్థభావ మెక్కడను జారిపోకుండ కారవులు
పాండవులకు చేసినదుర్గయములను బురస్కరించుకొని
యలుకపాడమిన న్యాయానురక్తునివలెనే మాటాడు
చున్నాడు. ఈమధ్యస్థభావమున కింకను పరిపోషక
ముగ నుండుటకయి కారవులమేలుగోరి యుద్ధ మెట్లయి
నను తప్పింపవలెననివానివలె “తగవును నేర్చును
నామీద నిలుచుట నాకుఁగీడె” యని ఎంతో గడును
దనముతో దౌత్యభారమును బైచై చుకొనుచున్నాడు.
ఊడిమొదలుకొని భారతపాత్రముల నన్నిటిని త్రోసి
రాజని శ్రీకృష్ణఁ డొక్కఁడే మనదృష్టి నాకర్షించు
చున్నాడు.

రాయబారసందర్భమున శ్రీకృష్ణుని చిత్రించిన
కవిబ్రహ్మచాతుర్యము వర్ణనాతీతము. శ్రీకృష్ణునికంటె
యుద్ధమున పేషించువారు భారతకావ్యమున లేరు. కాని
ధర్మరాజు తన్ను రాయబారమునకుఁ బొమ్మని ప్రార్థిం
చుటమొదలుగా కారవసభనుండి తాను తిరిగి వచ్చి

ఈరాజ్యతంత్రములతో విసుగువచ్చినవానివలె “నేను
పొరలంగలయంతయుఁ బొరలితి.....కారవుల
యొడ దండంబుడిక్క నొండుపాయంబు లేదు. మీకుం
బోలినతెఱంగు నేయుండు” అని పలుకువటకు నెక్క
డను సంధికై ప్రయత్నించు శ్రీకృష్ణుని మానుషముగు
తటస్థభావమునకు ఆతనిలోపల వెలుఁగుయుద్ధసంకల్పము
బయల్పడి భంగములెచ్చుట లేదు. ధర్మరాజుతో “నేను
కయ్యపుకేకునంబు లెన్నియేని గంటి నీ వనుత్సహివి
గాఁగవల” దని ప్రబోధించుచున్నను, అర్జునునితో
“సుయోధనుండు సంభావనచేసి పా లొసఁగుపాడియ
కల్గిన బాల్యమాదిగా నేవిధి నైననుకొ జెరుప నింతలు
పాపము లాచరించునే” అని యుద్ధము నూదించు
చున్నను, తుదకు ధీముని పురికొల్పునపుడు ద్రౌపది
నోదార్చునపుడు కుంతికి ధైర్యము చెప్పునప్పుడునయినను
శ్రీకృష్ణుఁడు దూరాలోచనఁ గలిగిన రాజ్యతంత్రజ్ఞుని
వలెఁ గానవచ్చుచున్నాఁడేకాని యుద్ధాతురుఁడైనట్లుగ
మన కెంతమాత్రము స్ఫురించుటలేదు. తన కత్యంతతంత
రంగికుండయిన విదురునితోఁగూడ

చుట్టుములలోన నొప్పమి పుట్టినప్పు
డడ్డపడి వారితోడఁగోట్లాడియైన
దాని యుడుపంగఁజొరకున్న వానిఁ గూర
కర్ముడని చెప్పుదురు కర్మకాండవిమలు.

అని ధర్మానురక్తుని తటస్థభావమునే బ్రకటించు
చున్నాడు. బహిరంగసభలోదుర్యోధనాదులకుయుద్ధము
మానవలసినదని జంకించియు, భంగించియు, ధిక్కరించి
యు, తృణీకరించియు తనవాక్పాతుర్యమంతయు విని
యోగించి ఎన్నో విధముల నుపన్యసించినాడు. ఋషులచే
జెప్పించినాడు. ఇంక నేమియు నుపాయము లేక విశ్వ
రూపమునుమాడఁ జూపినాడు. బాహ్యకభీష్మద్రోణాది
విశిష్టజనంబులయొడుట ధృతరాష్ట్రుఁడు తా నేమియు
చేయఁజాలనని చెప్పుగా

ఇప్పు డీసభఁబుట్టినయంతకట్టు
మీకుఁ డెల్లంబుగాదె యీ మేది నీది

భండు దా నేమిటికిని ముఖ్యుండఁగాను

తప్పు తనదెస లేచని చెప్పిరికిచె.

అని విన్నవైపఱచుకొని మార్గతయెల్లను దుర్యోగనాడుల
మీఁదనే నిలుచునట్లును, తొందరపడినట్టివోషము నివ్వరి
ముల్లంతయైన తనమీఁద నిలువకుండునట్లును శ్రీకృష్ణుడు
వర్తించినాడు. ఈఘట్టముల నెంతజాగ్రత్తగఁ బఠించిన
చనునరియైన ధర్మరాజుతోఁబాటు “ఇతం మ ధర్మా
ధర్మవిదులకు నురుండు కార్యాకార్యనిరూపకులకు శిక్ష
కుండు ఉచితానుచితజ్ఞులకు ప్రదర్శకుండు” అని
కృష్ణుని మగ్ధస్థభావమును స్తుతించకమానడు. కాని
ఏమయినను తుదికు శ్రీకృష్ణుని హృదయాంతరాళమున
నున్న సంకల్పమే నెఱవేటి యుద్ధము సిద్ధమయినది. ఇట్లు
సంధికిని బదులుదేరినశ్రీకృష్ణుడు చూచిరమ్మనిన కాల్చి
వచ్చినాఁడను రీతిగ యుద్ధము నసందిగ్ధముచేసికొని వచ్చి
నాఁడు. కాని యుద్ధముప్రారంభమయినవెనుక శ్రీకృష్ణుని
నాటకము సా?నది కాదు. తన కత్యంతా ప్రుఁడగు ఆర్జును
నితో తానే ఈయుద్ధమునకంతకు మూలకారణుండనని
పరిస్పష్టముగ వెల్లడించివైచినాడు. భీష్మపర్వము
మొదలుకొని శ్రీపర్వమువఱకు నున్నకథాభాగములో
మహాకవిచాతుర్య మేమోకాని కవి ప్రశ్నోక్తముగ
వర్ణించిమాప నక్కరలేకుండ శ్రీకృష్ణుఁ డెక్కడఁ
జూచిన నక్కడనే తానుగ నిమగ్ననిమగ్నమునకుఁ బ్రత్యక్ష
మగుచున్నాడు. నేనానాయక నిర్ణయముమొదలుకొని
ఉపపాండవమరణాంతమున సౌప్తికవృత్తాంతమువఱకు
శ్రీకృష్ణునికి రాత్రులుపవలలు విక్రాంతి యనుమాట
లేదు.

ఒకచోట యుద్ధముచేయనని గాండీవమువిడిచిపెట్టిన
యర్జునుని యుద్ధసన్నద్ధుని గావించుటకై విశ్వరూపము
జూపుచున్నాడు. ఇంకొకచోట పాండవనైస్యమును మా
డ్చినైచుచు విజృంభించు భీష్మునిపైకి చక్రమునుచేతఁ
బూని విజృంభించుచున్నాడు. వేరొకచోట భగదత్తుడు
ప్రయోగించు వైష్ణవాస్త్రమును పుష్పమాలికగా స్వీక
రించుచున్నాడు. సైంధవవధప్రతిజ్ఞకు ప్రోద్బలముగ
మొట్టుమొదట పాంచజన్యము నూడినది యాతఁడు.
కార్యభారముమీడిదింతచే రాత్రియెల్ల నిద్రపట్టక దారు

కునితో మంతనము లాడునది యాతఁడు. ప్రాద్దుస్రంకు
చున్నదని సూర్యబింబమునకు చక్ర మడ్డువేయునది
యాతఁడు. శిఖండిని ముందుచుకొని భీష్మునిఁజంపుట
కర్జునునిచే నొప్పించినది యాతఁడు. ద్రోణునివధించు
నిమిత్తము ధర్మరాజు నబద్ధమాడుమని ప్రోత్సహించు
నది యాతఁడు. క్రుంగినచక్రమును పైకెత్తుటకు దిగిన కర్జుని
అన్యాయముగఁ జంపించినది యాతఁడు. అహంభావ
స్వామియగు భీమునిచే నారాయణాస్త్రమునకుఁ మొక్కిం
చుచు, దుర్యోగనుఁ డిచ్చు చీవాట్లవాయనము నందు
కొనుచు, ఘటోత్కచవధను విని తాండవించుచు,
ఎక్కడఁజూచిన తానయై దుర్మురీక్ష్య లేజముతో వెలిగి
పోవుచున్నాఁడు. ఇట్లాదినుండి యంతమువఱకు కారవ
పాండవపక్షములకు రెండింటికిఁ గల రణోత్సాహభార
మంతయు శ్రీకృష్ణునిమొగమున తాండవించుచున్నది.
ఒకపక్షమునిన నాతనికి దయయు లేదు. ఇంకొకపక్ష
మునిన విరోధము లేదు. పాండవపక్షపాతియని కృష్ణుని
గూర్చి మనము సాధారణముగా భ్రమపడుచుండుము.
కాని వారిపక్షమున నుండి యాతఁడు వారికి చేసినమే
లేమున్నది? అభిమన్యునివధను విని అర్జునున క్షది
యెఱుంగఁజెప్పకుండ మోసమువహించుటయు, ఘటో
త్కచునిమరణమును విని తాండవించుటయునా? అత్య
థామబారినుండి పాండవులను రక్షించినవాడు ఉప
పాండవులను రక్షించుకొనలేకపోయెనా?

ఇంతమహాభారమును వహించి ప్రళయరుద్రునివలె
యుద్ధరంగమున తాండవించు శ్రీకృష్ణుడు ఎంతసామ్య
కారమును ధరించినాడు? అంభోజమాలికను మెడను
దాల్చి చేత నాయుధలేతమైనను దాల్చక మునికోలను
వహించి ఏమియు నెఱుంగని నిరపరాధివలె గుఱ్ఱములను
కల్లెమువదలి చల్లగాఁ బోనిచ్చుచున్నాడు. తనసంకల్ప
మనెడి ఈసుడిగాలిని తప్పించుకొనఁజాలక పరిభ్రమిం
చుచు బంధుమిత్రుల మరణములను చూచిమాచి భరత
వంశీయులు విలపించుచుండఁగా వారియజ్ఞానమున కీతఁడు
“కలకలనవ్వుచున్నాడు.” శృగానవాటికవలె నున్న కురు
క్షేత్రమును జూచి కడుపు దహించుకొనిపోయి గాంధారి

యిచ్చుకీ ప్రకాపమును భక్తుఁ డర్పించు పుష్పపహారమును స్వీకరించునట్లు చిటునవ్వుతో స్వీకరించుచున్నాఁడు.

అని ఘోరంబుగఁ బలికిన
విని విపులమనస్కుఁడైన విష్ణుఁడు చిటున
వ్వున నానన మొప్పుఁగ న
వ్యనితకు నిట్లనియె గౌరవస్తుత్యముగఁ :

మున్న కాదె యాదవులకు మునివరేణ్య
కలితదారుణకాపంబు కలదు నీకు
నేల చర్చితచర్మణ మిట్లు నేయ
దీన నీ వేమిత్రవ్యతి దానిఁ జెపుము.

యనునంశజాతులకు ద
ప్పుడు నాశము వారి కురలు బహిర్యగ లే
రదికారణముగఁ దె
గుడు రొండొరుచేత రణముఘోరత్వమునఁ.

మరణవార్త లాతనిచెవులకు సరససంగీతము
కాఁబోలును. ఇదివఱకు సంభవించిన కురుపాండవవీరుల
మరణములకే సంతాపించుచున్న ధర్మరాజాదిపాండ
వులకు గాంధారికాపవ్యాజమున. యాదవవంశనాశము

కూడ నున్నదని యింకొకసరిక్రొత్తవార్తను చెప్పు
చున్నాఁడు. అది తనకు పూర్వపరిచితమే కావున
దాని నిష్ఠుడు మరల గాంధారివోట వినినప్పు డాతనికి
పూర్వపరిచితులను గలసికొనునప్పు డుదయించునట్లుగ
చిటున వ్వుడయించినది కాని తొట్టుపా టించుకయు
లేదు. ఆహ! నీమి ఈకృష్ణనిష్ఠయాపము. భూమినిదున్ని
విత్తనములు చల్లి పంటకువచ్చినచేలను కోసికొని
గాదిలోఁ బోసికొని యానందించుకర్షకునివలె ఒక
రాజవంశము తరువాత నింకొక రాజవంశమును నాశనము
చేసి యానందించుచున్నాఁడు. మహాభారతవీరు లొకరి
నొకరు నఱకుకొని మరణించునట్లుగా ప్రేరేపించునది
తానే. అఘోరదర్శనమును చూచి యానందించునది
తానే. భారతరణరంగమునఁ బ్రత్యక్షమైన కర్మశక్తి
యంతయు నీతనిలో మూర్తీభవించియున్నది. కాని
దానిచే నెక్కడను మనస్సమాధానమునకు భంగము
రాకుండ నానందించుయోగశక్తికూడ నీతనియందే
మూర్తీభవించియున్నది. అందువలననే కవి యాతనిని
“యోగేశ్వరేశ్వరఁడని” పిలచియున్నాఁడు.

నెఱ్ఱూ ని వే ది క

(ఆంధ్రానువాదము)

‘నెఱ్ఱూ కమిటి’ వారు తయారుచేసిన నూతన రాజ్యాంగవిధానమును తెలిసికొన
గోరు ప్రతి ఆంధ్రుడును దీనిని చదివితిరవలెను. శైలిసులభము. కొలదిప్రతులుమాత్రమే
మిగిలియున్నవి.

మెల ౦-౮-౦ మాత్రమే.

నందనారుచరిత్రము, మెల రూ. ౦-౮-౦

ఆత్మచరిత్రము రాయసం వెంకటశివుడు మెల ౧-౦-౦

ఆంధ్రపత్రిక, తపాలుపెట్టె 212, మద్రాసు,

బాల క్రీడలు

మంగిపూడి వేంకటేశ్వర

3౧. కుందేలు

ఒక బాలిక పెండేసి పెద్దగా నేర్పడి అందరిని చూచి “అబ్బ! అరటిపండు ఎవరోయి” అని కేక వేయవలయును. “నాకోయి” అని అడిగిన బాలికకు కన్నులుమూసి ఇంకొక బాలికను ఎక్కడనైన చాటున దాగియుండుముని పంపి ఆ బాలిక యొక్కడ దాగినదో చూచిరమ్మని ఆమెనెనుకనే మరియొక బాలికను పంప వలయును. వెనుకవెల్లిన బాలిక ఆస్థలమును చూచివచ్చి యొకచోట కూర్చుండవలయునుగాని యొక్కడ దాగి యున్నదియు ఎవరికిని చెప్పకూడదు. తరువాత కన్నుల మూసిన బాలికను వదలిపెట్టి దాగియున్న బాలికను కను గొనిరమ్మని పంపవలెను. ఆ బాలిక పోయి వెదకి కను గొని తీసుకొని రావలయును. అట్లు కనుగొన్నయెడల కనుగొనబడిన బాలికను ఒకచోట కూర్చుండ బెట్ట వలయును. అనగా ఆ బాలిక అయిపోయినట్లు తెలుసు కోవలయును. కనుగొన్న బాలిక పండినట్లు. కనుక ఆ బాలికనుకూడ వేరొకచోట వేరుగా కూర్చుండబెట్టవల యును. తరువాత మరియొక బాలికకు కన్నులుమూసి యింకొక బాలికను దాగుకొమ్మని పంపవలెను. ఇట్లు దాగుకొను బాలికలపేరు “కుందేలు” అని చెప్పుదురు. తరువాత మొదటివలెనే ఒక బాలికను కుందేలు ఎక్కడ దాగుకొన్నదో చూచిరమ్మని పంపవలయును. ఒకవేళ కుందేలును ఎవరైనా చాలనేపటివరకు కనుగొనలేని యెడల అది ఆలస్యమగును. అప్పుడు కుందేలును ఇతరులు కనుగొనుటకైన కష్టమే యగును. కనుక ప్రతి పర్యాయమును ఒక బాలిక కుందేలు దాగినచోటుచూచి వచ్చుచుండవలయును. ఇట్లు ఎప్పుడైనా, ఏ బాలికయైనా కుందేలును కనుగొనలేకపోయినపుడు ఆ బాలిక అయి పోయినట్లును. కావున ఆ బాలిక ఓడిపోయినబాలిక

లలో కూర్చుండవలయును. అట్లు కనుగొనబడని కుం దేలు పండినట్లును. కనుక ఆ కుందేలు పండినవారిలో కూర్చుండవలయును. ఇట్లు అబంతా అయినతర్వాత ఓడిపోయిన బాలికలందరును చాటునకు పోయి ఏవైన పేరులు చెప్పుకొని రావలయును. అనగా ఒక్కొక్కరి కొక్కొక్క పువ్వుపేరుగాని, నగపేరుగాని, ఇతరవస్తువు పేరుగాని వెనుకటి అబలలోవలెనే పెట్టుకొనిరావల యును. అప్పుడు అబపెద్ద వారినిచూచి “మీ రెండుకు వచ్చినా”రని అడుగవలయును. “బిడ్డలను అమ్ముకొనుటకై వచ్చినాము” అని వారు చెప్పవలయును. “మీ బిడ్డలపేరు లేమి?” అని మరల అడుగవలయును. అప్పుడు వారు అందరు పెట్టుకొన్నపేర్లు చెప్పవలయును. (ఫలానివారిపేరు ఫలానా అని చెప్పకూడదు.) అప్పుడు అబపెద్ద ఏపేరుగల బాలికను కోరునో ఆ బాలికకు తరువాత కనులు మూయవలెను. ఈ ప్రకారము అడు చుండవలయును. ఈ ఆటకు ఎందరున్నను సరే.

3౨. గుడుగుడు కుంచము

బాలికలందరును కూర్చుండి రెండుచేతులును పిడికిళ్లుపట్టి యొకరిపిడికిలిమీద నింకనొకరి పిడికిలి (గుప్పికి) యుంచవలెను. అప్పుడు అబపెద్ద ముందుగా వైసున్న పిడికిలిలోనికి (ప్రక్కనుండి) తనచేతి తర్జని న్నెలునుంచి యాదించుచు (తర్జనీనెలు అనగా చూపు థునెలు) “గుడుగుడుగుంచం, గుండారాగం, పాముల పట్టం, పడగారాగం,” అని పాడి. “కత్తి వెయ్యనా బద్దవెయ్యనా, రోలువెయ్యనా రోకోలివెయ్యనా, నేన్నీళ్లుపొయ్యనా చన్నీళ్లుపొయ్యనా” అని అడుగవల యును. వైన పిడికిలిగల బాలిక అబపెద్ద అడిగిన వానిలో తన కిష్టమైనదానిని దేనినైన వెయ్యమని కోర వలయును. అప్పుడు అబపెద్ద తనతర్జనీనెలతోనే ఆ

బాలికపిడికిలిమీద కత్తివెయ్యమని అడిగినయెడల కత్తి తో, చరుకునట్లుగను బద్దవెయ్యమని అడిగినయెడల బద్దతో కొట్టినట్లును కొట్టవలయును. రోలు వెయ్యమన్న యెడల తనపిడికిటితో మెల్లగా కొట్టవలయును. రోకలి వెయ్యమన్నయెడల తన వ్రేలితో నిలువున కొట్టవలెను. వేన్నీళ్లు పోయ్యమన్నయెడల కొంచెము గట్టిగాను

(నొప్పికలుగకుండునట్లే), చన్నీళ్లు పోయ్యమన్నయెడల మిక్కిలి మెల్లగాను పిడికిలిమీద గిల్లవలయును. అనంతరమున ఆబాలిక తనచేయి ముద్దుపెట్టుకొని వెనుక ప్రక్క నుంచుకొవలయును. తరువాత ఆబాలికయొక్క రెండవ(చేతి) పిడికిలిమీదను ఇట్లే ఆడవలయును. ఇట్లే అందరు బాలికలకును క్రమముగా ఆడవలయును. తరువాత ఆటపెద్ద ఆబాలికల నందరిం జూచి “మీ చేతు రేమెపోయినవి” అని అడుగవలయును. ఆబాలిక “పిల్లి యెత్తుకపోయింది” అని చెప్పవలెను. మళ్లీ ఆట పెద్ద “పిల్లి నెక్కడదాకా తరిమినావు?” అని అడుగవలయును. “గోలకొండదాకా తరిమినాను” అని చెప్పవలయును. “గోలకొండ యేమిచ్చినది?” అని అడుగవలయును. “నడ్డిగవ్వనిచ్చినది” అని చెప్పవలయును. “నడ్డిగవ్వ నేమిచేసినావు?” అని అడుగవలయును. “కుమ్మరివాడి కిచ్చాను” అనవలెను. “కుమ్మరివాడేమి చ్చాడు?” అని అడుగవలయును. “కుండయిచ్చినాడు” అనవలెను. “కుండ యేమిచేసినావు?” అని అడుగవలెను. “పువ్వులచెట్లకీ, కాయలచెట్లకీ నీళ్లుపోసినాము” అనవలెను. “పువ్వులచెట్లు, కాయలచెట్లు ఏమిచ్చినవి?” అని అడుగవలెను. “పువ్వులు, కాయలు ఇచ్చినవి” అనవలెను. పువ్వులు కాయలు ఏమిచేసినావు” అని అడుగవలయును. “పువ్వులు కొప్పులలో పెట్టుకున్నాను. కాయలు కప్పుకొనిన్నాను” అనవలెను. “కొప్పేమిచ్చినది?” అని అడుగవలయును. “పేను ఇచ్చినది” అని

చెప్పవలెను. “పేనేమిచేసినావు?” అని అడుగవలెను. “గడపమీదవేసి కుక్కినాను” అనవలెను. “గడపయేమి యిచ్చినది?” అని అడుగవలయును. “పేడిచ్చినది” అని చెప్పవలయును. “పేడేమిచేసినావు?” అని అడుగవలెను. “ప్రాయిలో పెట్టినాను” అనవలెను. “ప్రాయి యేమి యిచ్చినది?” అని అడుగవలెను. “బూడిదయిచ్చినది” అనవలెను. “బూడిదయేమిచేసినది?” అని అడుగవలెను. “పెంటమీద పోసినది” అనవలెను. “పెంటయేమి యిచ్చినది?” అని అడుగవలెను. “గడ్డియిచ్చినది” అనవలెను. “గడ్డిమిచేశావు?” అని అడుగవలెను. “ఆవులకు, కేడలకు వేసినాను” అనవలెను. “ఆవులు, కేడలు ఏమి చ్చాయి?” అని అడుగవలెను. “పాలిచ్చాయి” అనవలెను. “పాలేమిచేశావు?” అని అడుగవలెను. “పరమాన్నము చేసుకున్నాను” అనవలెను. “పరమాన్నము నాకు కాస్త పెడతావా?” అని అడుగవలెను. “పెడతాము” అని చెప్పవలెను. “మొగము కడుగుకొనుటకు పుడక యి” మృతవలెను. అప్పుడు చూలాలు పెట్టి పళ్లు తోముకొనుమనియు, వాసాలుపెట్టి నాలుక గీచుకొమ్మనియు చెప్పవలెను. తరువాత ఆటపెద్ద ఆటయిచ్చేయునట్లు అభినయించుచు చూలాలుపెట్టుకొని పండ్లుతోముకొని, వాసాలుపెట్టుకొని నాలుక గీచుకొని అనిచెప్పచూ చేసి నీళ్లుయిచ్చుని అడుగవలయును. అప్పు డాబాలిక దోసిలిలో నీళ్లుపోయవలయును. ఆట పెద్ద “ఆనీళ్లు మంచివికావు; ఉప్పునీళ్లు” అని చెప్పి పారబోయవలెను. ఆబాలిక మరల నీళ్లుపోయను. తరువాత మొగముకడుగుకొని “పాశముపెట్టు”మని అడుగవలెను. అప్పుడు ఆబాలిక విస్తరివేసి “పాశము చూచినస్తా”నని చెప్పి చూచినచ్చి “అయ్యో ప్రాయ దగ్గర కొంచెముండగా మాతాత చుట్టకాల్చుకోవడముకు వెళ్లి; అది తినేశాడు. అటికమీద దాచితే అల్లుడెత్తుకపోయినాడు. చిన్నయింట్లోపెట్టితే చిన్నన్న తినివేశాడు. పెద్దయింట్లో పెట్టితే పెద్దన్న తినివేశాడు. పెట్టికిందపెట్టితే పిల్లెత్తుకపోయింది. ఇంటిమీదపెట్టితే గద్దెత్తుకుపోయింది.” అని చెప్పవలెను. అప్పుడు ఆటపెద్ద ఆబాలిక లందరికి చక్కిలిగింతపెట్టును. ఇంతటితో ఆట ఆగురు. దీనికి ఇందరుండవలయునను నియమములేదు. “మేనేగుట్టం పెల్లికిపోతే అప్పారాయుడుగుట్టం ఆటకుపోతే, నీగుట్టం నీళ్లుకుపోతే, నాగుట్టం పాలకుపోతే పాశంవెయ్యమన్నయెడల లోడు పాశంతోడు తోడితే నాచెయ్యివేడి” అందురు.

33. జో జో

అందరు బాలికలును వలయముగా కూర్చుండి ఒకరిమీఁజేరిమీద నొకరిమీఁజేయి యుంచవలయును. అనగా ముందుగా ఒకరు తమచేతిని నేలమీద బోర గించి యుంచవలయును. తక్కినవారి చేతులన్నియు దానిమీద ఒకదానిపై నొకటి యుంచవలయును. అప్పు డాహుర్చుండినవారిలో నొకబాలిక (ఆటపెద్ద) ఆచే తులదొంతరమీద తనచేతిని తిరుగబోరగిలనేయుచు “అప్పట తప్పటతాళం, చెవులోబుడి” అని పాడవలెను. అట్లు పాడినతరువాత ఆబాలిక తనచేతితో తనదగ్గర నున్న స్త్రీయొక్క చెవి పట్టుకోవలెను. తరువాత ఆ ఆటపెద్ద క్రమముగా అందరిచేతులమీదను ఇట్లే ఆడవలెను. అందరును తమతమ ప్రక్కలనున్న పిల్లలచేతులు రెండు చేతులతోను పట్టుకోవలెను. ఆటపెద్దహాడ తనచేతిని నేలపైని తిరుగ బోరగిలనేయుచు పాటపాడుచూ ఆడు కొని తానును తనప్రక్క బాలికలచేతులు పట్టుకొనవలెను. తరువాత అందరు బాలికలును “జో జో జో జో” అని ఆనందముతో పాడుచూ ముందుకు వెనుకకు కొంచెమునేపు డిగురురు. దీనిని కొందరు అప్పట తప్పట తాళం ఆట టందురు.

34. కట్టగానుగు

ఒక పాడుగుపాటి గట్టికట్టి తెచ్చి వీధిలో నొకచోట దానిమొదలు క్రిందనుంచి ఆమొదలునకు బానెడు దూరముగా నొకబాలిక ఆకట్టపై పాదములు నిల్పి పడ కుండ్లకట్టి సాయముననే హుర్చుండవలయును. తక్కిన బాలిక లాకట్ట చివరభాగమున పట్టుకొని గానుగవలె

గిరగిర చుట్టును త్రిప్పుదురు. అనగా హుర్చున్న బాలిక గానుగఆడువానివలెను, త్రిప్పుడువారు ఎద్దులుగానుండి ఆడవలెను. కొంతసేపైన తరువాత గానుగుమీదిబాలిక యెద్దులలోనికి రావలెను. ఎద్దులలోని బాలిక లొకరి తరువాత నొకరు గానుగాడవలెను.

35. అగీరనగింజలు

చింతగింజలను దెచ్చి బాలికలందరును సమముగా పంచుకొని యుంచుకొని వానిలో తమయిష్టమువచ్చి నన్నిపుంజీలు ఒక్కొక్కరిగింజలలోనుండి తీసి నేల మీద పెద్దసున్నవలె గుండ్రముగా సుద్దతోగాని, పెంకు ముక్కతోగాని ఆనవాలు కన్నడునట్లు గీచి ముందుగా ఆడుటకు నిశ్చయించినబాలిక ఆగింజల నన్నిటిని దోసి లిలోగాని, దోసిలికి చాలనియెడల చేరలోగాని పోసి కొలి కన్నులు మూసికొని ఆపెద్దసున్న ముగ్ధమున మెల్ల గా పోయవలయును. అట్లుపోయునపుడు గింజలు గీతమీదకుగాని, గీతదాటి యివలెలికిగాని రాహుడదు. వచ్చినయెడల ఆబాలిక అయిపోయినట్లు. అనగా ఆటపోయిన టైంనబడి మరియొకబాలిక పోయవలయును. ఇట్లు ఆడున్నలో గింజలు పోసినతరువాత గింజలు పోసినబాలిక కుడిచేతి రెండవవ్రేలితో (తర్జని వ్రేలితో) ఒక్కొక్కగింజచూపున తీసికొనవలయును. అనగా గింజను వ్రేలితో నొక్కి తనముందరప్రక్కకు లాగుకొనవలయును. అట్లు లాగునపుడు యెడమచేయ్యి యొక్క గుత్తి తనముందర ఆనుకొని వ్రేళ్లు యెత్తి ఆ చేతిలోనికి వచ్చునట్లు తీసుకొనుచుండవచ్చును. అట్లు చేసినయెడల గింజలు నలుప్రక్కలకు చెదరిపోకుండ సులభముగా ప్రోసుపడుచుండును. బరిలోపలినుండి వ్రేలితో గింజలు తీసికొనునప్పుడు వ్రేలు ఆనినగింజ గాక దానిదగ్గరనున్న యేగింజకైనను ఆవ్రేలుతగిలినను, లేక గింజ బరిదాటిరాక బరిలోనే యుండినను, బరి మీద నుండినను ఆట అయిపోయినట్లు అగును. కనుక బాగ్రతగా తీసికొనవలెను. గింజలు అనగా కాయలు అని గూడ అందురు. కాయతీసికొనునప్పుడు వ్రేలు మరియొక గింజకు తగులుట, అనగా కంగుట అనివాడు దురు. అనగా ఈకాయ కంగినది, ఆగింజ కంగినది, అని చెప్పుదురు. ఒకబాలిక ఆటతప్పినయెడల తరువాతి బాలిక గింజలను తీసికోవలయును. ఆమె ఆటపోయిన యెడల మరియొకబాలిక ఆడవలయును. ఇట్లు అందరును ఆడినవెనుక ఇంకను గింజలున్నయెడల మరల

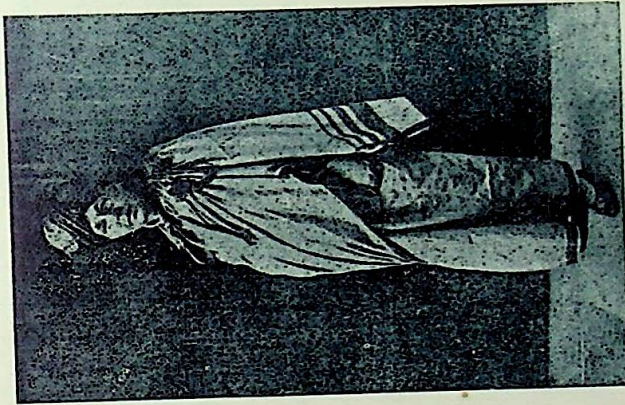
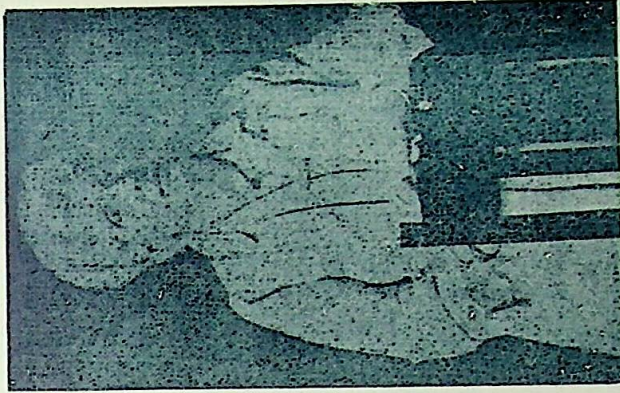
మొదట అయిపోయిన బాలిక ఆడవచ్చును. ఇట్లు క్రమముగా అందరును ఆడవచ్చును. ఇట్లు బరిలోని గింజలన్నియు తీసికొన్న తరువాత తమవగ్గర మిగిలిన గింజలుపూడ పోసి ఆడుకొనవలయును. అనగా ఆటలో సంపాదించుకున్న గింజలుగాక మొదట తెచ్చుకొన్న గింజలలో మొదటియాటకు పోయ్యగా మిగిలినగింజలని తెలిసికోవలెను. ఇట్లు పోసి ఆగింజలుపూడ మొదటి వలెనే అందరును క్రమముగా ఆడినతరువాత యెవరు తీసుకొన్న కాయలు వారు లెక్క పెట్టుకొని మొదట తాము తెచ్చుకొన్న గింజలకంటె లాభమువచ్చినదో, నష్టము వచ్చినదో, యెంతో తెలిసికొనవలయును. ఈ యాటలో ఒకరికన్న నొక రుత్సాహముతో యెక్కువ గింజలను గెలుచుకోవలయునని ప్రయత్నించవలయును. ఈయాటలో గింజలను లెక్కించునప్పుడు గింజలు పుంజెను లేక కుచ్చెండు, ౨ గింజలు కచ్చటము, ౩ కచ్చటములు గుట్టము, ౪ గుట్టములు యెనున అని ఈమానము ప్రకారము వాడుకొని ప్రోగులు పోసికొందురు. ఈయాట కింతమందియని నియమము లేదు. ఈయాట చింతగింజలు లేనియెడల నీతాళగింజలు, బీరగింజలు, ఆనపగింజలు, అనపగింజలు మొదలగు వానితో ఆడవచ్చును.

3౬. కాలికంచము.

మెత్తని పొడిదుమ్ముగల చోటగాని, యిసుకగల చోటగాని, బూడిదనేలయందుగాని బాలికలందరును ఎవరికివారు కొంతకొంత ప్రదేశము నాక్రమించుకొని (అనగా ఇక్కడినుండి యిక్కడివరకుగల స్థలము నాడి, ఇది నాదియని అందరును కొంతకొంత చోటునకు హద్దులేర్పరచుకొని) నిలిచియుండి ఒకకాలిమడము యొకచోట నిల్చి మడమును కదలనియ్యకుండగనే పాదము నేలకు కొంచెము తగులునట్లుగా నుంచి రెండవ కాలి సహాయమున, అనగా రెండవకాలు తనయిష్టము వచ్చినట్లు జరుపుకొనుచూ గుండ్రముగా రెండుమాడు చుట్టులు తిరుగవలయును. అట్లు తిరిగినయెడల మడము మోపినచోట కొంచెము లోతుగల గుండ్రని గుంటగాను, పాదము తగిలినందువల్ల పాదమునకు తగిలిన యిసుక (యిసుకగాని, బూడిదగాని, దుమ్ముగాని) పాదమున కవతలచుట్టును పడి కొంచెము ఎత్తుగా అంచువలె నుండుటచేతను, మడము నిల్చినచోట అంతలోను కొంచెము పల్లముగా నుండుటచేతను కంచమువలె ఏర్పడును. ఇట్టికంచములు ఎవరిస్థలములో వారు ఒకరికన్న

ఒకరు త్వరగానూ, ఎక్కువ సంఖ్యయగునట్లుగను, అందముగానూ చేయుదురు. కాలితో కంచములు చేయుట చేత ఈయాటకు కాలికంచమని పేరు. బూడిదగాని, దుమ్ముగాని గలచోట్లకంటె ఇసుక ప్రదేశము లీయాటకు లెగినవి. అనగా బట్టలు ఒడలు బాడిగాక దులిసి నంతనే రాలిపోవును. ప్రతిబాలికచక్రములు రమారమి రెండేసి బెత్తెడులు పరిమాణముగల తాటియాకుముక్కలను బెచ్చుకొని ఆముక్కలలో నొకదానిమధ్యభాగమున ఆయాకునకుగలయంతవెడల్పున క్రిందిప్రక్కను, మీది ప్రక్కను మెల్లగా చీల్చి ఆచీలికలలోనుండి రెండవ ముక్కను దీసి చక్రాకారముగా వచ్చునట్లు చేయవలెను. అనగా నాలుగువైపులను తాటిఆకులు సమానమైన కొలత గలవిగా నుండునట్లు చేయవలెను. తరువాత ఆచక్రమునకు మధ్యభాగమున నూడితో రంగ్రముచేసి ఆరంగ్రములో నూడిగాని, తుమ్మ మొదలైనవాని ముల్లుగాని స్రుచ్చి దాని ఆముంటిమొన నొక చీపురుపుడకనుగాని, మరియొకపుడకనుగాని స్రుచ్చి ఆపుల్లను చేతితో పట్టుకొని గాలికెదురుగా నిల్చియుండవలెను. అప్పుడాచక్రము గాలికిగిరిగిరితిరుగుచుఅందముగాను, చిత్రముగాను నుండి ఆనందము కల్గును. గాలికి ఎదురుగా పరుగెత్తినయెడల చక్రము మరింతవడిగా తిరుగును. గాలి లేనపుడు చక్రము తిరుగనియెడల భరుగెత్తినయెడల వేగవశమున గాలిపుట్టి చక్రము తిరుగును. చక్రమధ్యమున స్రుచ్చెడుముల్లు ఒంటిదైన యెడల చక్రము జారిపోవును. కనుక జంటముల్లు తెచ్చి ఒకముల్లుమొదలు మాత్రముంచితిక్కినది విరుగదీసిరెండవముల్లుంతయుపూడ నుంచి ఆముల్లు స్రుచ్చవలయును. ఈయాట చిన్న బాలిక లాడుకొనవలయును. బాలురును ఆడుకొనవచ్చును.

కీ. శే. పటేలు
(మరణయ్యపైనున్న నాటి చిత్రము)

రోగవారసత్వమును గూర్చి మనలో చాలా తప్పు అభిప్రాయాలు వ్యాపించి ఉన్నవి. ముఖ్యముగా వాటిని పోగొట్టుటకే ఈ వ్యాసము ఉద్దేశింపబడినది.

రోగములను రెండుభాగాలులక్రింద విభజింపవచ్చును :

౧. బీజసంబంధమైన లోపములవలన వచ్చినవి;

౨. బీజము (Germinal Matter) నం దెట్టి లోపమును లేక బయటినుండి మనకు వ్యాపించినవి.

తల్లిదండ్రులలో నెవరికైనను ఉన్న రోగమే వారి సంతానమునందుకూడ నున్న దనుకొందము. అందుచే వ్యాధి తప్పక వారినుండియే సంక్రమించిన దనుకొనరాదు. అది రోగవారసత్వము కాదు. ఏ అనారోగ్యపరిసరములు మొదట నావ్యాధిని తల్లిదండ్రుల యందు కలుగజేసినవో ఆ అనారోగ్యపరిసరములే యింకను వారి సంతానమునుకూడ చుట్టుకొనియుండుటచే నారోగము వచ్చియుండును. ఒకడు అనారోగ్యప్రదేశములలో నివసించుచుండుటచే త్వరవ్యాధి వచ్చె ననుకొందము. ఆతని పిల్లలుకూడ నాప్రదేశముననే యున్న వారికికూడ నావ్యాధి రావచ్చును. అందుచే తండ్రినుండియే ఆ వ్యాధి బిడ్డలకు వారసత్వముగా వచ్చె ననుకొనుట తప్పు.

కొందరిశరీరములు కొన్నికొన్ని వ్యాధులు సులభముగా బయలుదేరుట కనుకూలముగా నుండును. దీనిని Predisposition to a disease అందురు. ఈ Predisposition, అనగా రోగానుకూలపూర్వస్థితి బీజము (Germinal Matter) నం దున్న ఏదో వింత మార్పుగాని లోపమునుగానిబట్టి ఉండును. ఇది ఒక్కొక్కరికిని ఏదో ఒకప్రత్యేకమైన వ్యాధివిషయ

మైతే ఉండునుగాని అన్ని వ్యాధులవిషయమై ఉండును. ఒకని బీజస్థితి త్వరరోగానుకూలముగా నున్నయెడల మరొకనిది పరివారమున కనుకూలముగా నుండవచ్చును. రోగమునకు దేహమునం దనుకూలస్థితి యున్నప్పటికిని, యది బహిర్గతము కాకపోవచ్చును. రోగము బహిర్గతముగుటయు, లేనిదియు దానికివచ్చు పోషణ (Nurture)ను బట్టి యుండును. శరీరప్రకృతి వ్యాధి బహిర్గతముగుట కనుకూలముగ లేనిచో నది అంతర్గతముగానే యుండువచ్చును. ఈ రోగానుకూలపూర్వస్థితులు బీజస్థమైన వగుటచే నివి వారసత్వమువలె సంక్రమించవచ్చును.

రోగమువేటు; రోగానుకూలపూర్వస్థితి వేటు. అట్లే రోగవారసత్వము వేటు, రోగానుకూలపూర్వస్థితి యొక్కవారసత్వము వేటు. ఈపూర్వస్థితి బహిర్గతమైనచో రోగమునబడును. బీజమునందుండునది రోగానుకూలపూర్వస్థితిమాత్రమే. వారసత్వముక్రింద సంక్రమించునవి యీ అనుకూలపూర్వస్థితులుగాని రోగములు గావు. (Diseases cannot be transmitted. What is inherited is a predisposition to a disease due to a germinal defect, which, under appropriate stimulating conditions, gives rise to a disease.)

అట్లు అంతస్థితమైన లోపములు రోగములవలె బహిర్గతముగుటయు లేకుండుటయు వాటికి గలుగు పోషణనుబట్టి యుండునని ఇదివఱకే తెల్పితిని. దేహప్రకృతి రోగోద్రేకమును కలిగించునదిగా నున్నతప్పు వ్యాధి బయల్పడనేరదు. బీజస్థలోపము లాకతరమునుండి మరొకతరమునకు రావచ్చును గనుక శరీరప్రకృతియు, పోషణయు వాటి కనుకూలముగా లేకుండుటచే నొకతరమునందు వ్యాధి బహిర్గతము కాకపోయినప్పటికిని, మరొకతరమునందు కావచ్చును.

ఒక్కొక్కప్పుడు రోగానుమాలబీజస్థితులు పూర్తిగా పోవచ్చును. దీనినే Racial cure of a disease అందురు. అంతస్థితిమైనవి తప్ప వైనుంశివచ్చినవ్యాధులెన్నడును తరతరముల సంక్రమింపనేరవు. సూక్ష్మక్రిమి సంబంధమైన వ్యాధులనిషయమైహూడ నింతే.

రోగము తల్లిదండ్రులనుండి బిడ్డలకు రాకపోయినప్పటికిని రోగము నాధారపడియున్నవియు, దానికి సంబంధించినవియు వైసఫలితము లెవ్వయైన వ్యాఙ్గింపవచ్చును. రోగవారసత్వము నిదియు నొకటి కాదు.

వ్యాధివలె బహిర్గతము కానివియు, శరీరమునకు సంబంధించిన అంతఃస్థిత-అసాధారణత్వము లెవ్వయైన (ముఖ్యముగా మనస్సంబంధమైనవి) తరతరముల సంక్రమింపవచ్చును.

కొన్ని తెగలమనుష్యుల కెన్నడును Yellow fever అనువ్యాధి రానేరనట్లు శాస్త్రజ్ఞులు తెల్పుచున్నారు. ఈరోగనిరోధకశక్తి స్వాభావికమైనదియు, బీజసమైనదియు నగుటచే నిది వారసత్వమువల్ల పొందబడుచున్నది. స్వాభావికమైన నిరోధకశక్తి (Natural Immunity) యేగాని యితరవిధముల వచ్చిన నిరోధకశక్తి ముందుతరములకు సంక్రమింపదు.

ఉపేక్షితము

కొంపెల్ల జనార్దనరావు

ఒక ముసలిదోనె యిది; పడియున్న దిచట,
ఉడిగమునేత నత్తువ లుడిగి యుడిగి;
తనకుఁదా మృతస్మృతులు కల్పనమునేసి
కొనుచు, తనపయిఁ దా జాలిగొనుచు నిట్లు.
అఖిలజనకవాత్స్యసహృద్ధి యగుట
తలఁపఁడు; స్వకీయసౌఖ్యసంధాయి యగుట
అరయఁడు నరుండు-కట్టికొన్నాఁడు, తరువు
నఱకి, కంకాళమయ మొకనావ తనకు.
కుపితజలరాశిఁ, — బ్రకృతిసంకులవిఘట్ట
నములఁదన కంగరక్షగా నవయఁజేసె,
స్వార్థసంపాదనములకై యడఁచి దీని:
ఘూచి యూర్జుండు, — చూడనేచూడఁ డిపుడు.

నిరతయాత్రామిశ్రత్కాలచరణబహుళ
చిహ్నజీర్ణితనత్త్వ మీసికతరేణు
సముదయమునఁ గాయార్థదఘ్నుముగ నిలిచి
నేర్చుచున్నది యిది ధ్యాననిరతితాల్పు.
వాయువులువీన గుప్తభావములు చదువ
గొడఁగుచున్నవి; చెడిన ప్రాగూటిసాదలు
పోసికొనియేడ్చుచున్న దీపులుఁగు;—జలము
లశ్రువులు చిందుకెలన, చిరానురక్తి.
గతకథాగళసారిగార్గదికమాధు
రీగరిమ లోనడఁచుకొన్న పృథులశాంతి
అణు వణువునందు నాల్కవిప్పారి, స్వాగ
తము విరాలించి యడుగు, లైన్యము వరించి.

దృష్టినిచూచినను డా. ఆనీబెసంటు ఆధునికయుగమున నొకగొప్పవ్యక్తి. కొందరు గొప్పవ్యక్తులవలె బెసంటు ఇంటను, బయటను తీవ్రములగు కష్టములకు పాలయినది; అట్లే జీవితమును ఉత్తమముగ గడపినది.

ఆమె అసంఖ్యాక గ్రంథరచయిత్రి; వక్త్రీ శిరోమణి; మనలో దారవిద్యాప్రచారశీల. చిన్న పంచముల పాఠశాల మొదలుకొని పెంట్రిల్ హిందూకళాశాల, పృథులతరములగు తియ సాఫికల్ ఎడ్యుకేషనల్ ట్రస్టు, నేషనల్ విశ్వ విద్యాలయమువరకు గల విద్యాసంస్థ లన్నియు నాయమ నెలకొలిపినవి.

భారతమును బోలిన దేశమున యూనివర్సిటీలమాట కలనయిన తలపజాలినవ్యక్తి. అందును జీవితసూత్రములయం దొరులతో నెప్పుడు వైకమత్యము కుదురనిదయ్యును తాను మొదలిడినకార్యముల నన్నిటిని నిర్వహించుటకు కావలసినధనమున నొక్కొక్క కణమునకును ఒరులే గతిగా నుండిన బెసంటును బోలినవ్యక్తి — ఇంకొకరు ఊహకు తగులరు.

ఆమె రాజకీయజీవితము భారతరాజకీయరంగమున కుత్తమరూపమును నిర్మించి యచటను ఉత్తమస్థానమున నిలిచినది. ఆయమ కావించిన నిఖిలప్రపంచసంచారములూ అతిమాత్రములు! అవియు నెన్నిమారులు!! ఒకమారుకన్న నింకొకమారు శీఘ్రగమనము

గల యానములయందే - విమానములుసహా - ఆమెప్రయాణము. కార్యనిర్మాణవైపుణ్యమున నామెనుమించినచేయి లేదు. ఆమెవలె ప్రజల కడనుండి ధనమును సమకూర్చి యుత్తమ కార్యములకు వ్యయించినవ్యక్తి యింకొకరు 'నాస్తి'.

తియసాఫికల్ సొసైటీవంటి నిఖిలప్రపంచ ప్రసిద్ధసంస్థ కాధిపత్యము వహించి దానిని నిర్వహింప నికనొకరికి సాధ్యము కాగలదని తలంపనైన నగునా? నిరంతరము నామెనే వరించుచుండిన తదాధిపత్యమునకు మరణమే స్వస్తి చెప్పగలిగినది. అల్పాల్పవిషయముల సయితము కడుజాగ్రత్త గలిగియుండుట కామె కామెయే సాటి. ఆమె ప్రయాణములయందు కాఫీని సొంతముగ తయారుచేసికొనెడిది. కాఫీని మిక్కిలిరుచిగా నుండునట్లు తయారు చేయునేర్పు ఆమెకు గలదు.

ఎల్లచోటుల నామెకే మొదటియాతిథ్యము. ఆమెయొసంగు నాతిథ్యము సత్యుత్తమము.

ఊహకందని కడగండ్లను గడచిన దామె. అట్లే విజయషరంషరలను షడసిన యదృష్టవతి. ఆమెవలె వందలకొలది కార్యములను తలపెట్టి గౌరవప్రతిష్ఠలతో వానిని కొనసాగించినవ్యక్తి యింకొక రుండబోరు.

ఒక్కటినిగాని, పెక్కిటినిగాని ప్రజా హితకార్యములను సాధించి పేరెన్నిక కెక్కిన

వా రనేకులుకలరుగాని బెసంటువలె నిన్ని కార్యములను సాధించి విశ్వవిఖ్యాతిని వరియించినవ్యక్తి శ్రీపురుషులయం దొక్కరేనిలేరు. అన్నింటిని మిగిలినవిషయము : ప్రపంచమునకు కృష్ణాజీని ప్రసాదించినది.

తొలుత మదనపల్లెయం దామె స్వీకరించినపుడు కృష్ణమూర్తి పదునొకండేండ్ల బాలుడు; కృశించిన పలుచని శరీరముగల యొకసామాన్యుడగు పిరికికుర్రవానివలె మనకానాడు పొడగట్టినాడు.

బెసంటు కాతనియం దానాడే ప్రపంచ గురువు గోచరించెను. తనకు గోచరించిన సత్యము నామె ప్రపంచమునకు నాడే చాటినది. దీనివలన నామెకుగల యుత్తరపాదిత యొక్క పరిమితి వేరుగ నిట వేరుకొనబనిలేదు. ఆకృష్ణమూర్తి కామె ఉత్తమమగు విద్యను, ప్రపంచజ్ఞానమును, మిత్రములని ప్రసాదించినది. నేడు కృష్ణాజీ తాను ప్రపంచగురువునని అంగీకరించడు. కాని తనకు ప్రబోధము కలిగెనని చెప్పును. అనేకులు దానిని విశ్వసింతురు. వివిధజీవితపథగాములగు మహాత్ములెల్లరు ఆయన వర్తమానయుగమునకు జేరిన గొప్పవేత్తయని నిశ్చయించిరి. ఆయనతో నైకమత్యము కుమరనివారు సైతము నాయన వేత్తృత్వను, వాక్ శక్తిని అంగీకరింతురు.

పది, పదునొకండేండ్లవయసునాటికృష్ణాజీ తాహతు ఎట్టిది? నేటితాహతు ఎట్టిది? ఆయనవిజ్ఞానవికాసములకు సముచితావకాశ

ముల నొసగినవా రెవ్వరు? కృష్ణాజీని అద్భుతశక్తిసంపన్నుని గావించిన అద్భుతశక్తి బెసంటు.

బెసంటు శరీరబలశక్తిసంపన్నురాలు; విచిత్రమగు మనశ్శక్తికలయామె; ప్రతిలేని భావవైలక్షణ్యము గల యామె; అద్వితీయమగు నాధ్యాత్మికప్రజ్ఞగలయామె. ఆమె యొక అపూర్వవ్యక్తి. ఆమెయే యొకసంస్థ. తాను మొదలిడిన కార్యముల నప్రయత్నముగ కొనసాగించినది. ఆమె స్వయముగ లబ్ధప్రతిష్ఠయయినది; పలువురను లబ్ధప్రతిష్ఠులనుగావించినది. నిశ్చయబుద్ధి కల దేని మనము నట్టియున్న ఓని పొందగలుగుదుము.

ఈయమజీవితమున గొన్నిముఖ్యములైన సందర్భములు :

౧౮౭౭ అక్టోబరు ౧. జననము.

౧౮౮౭ రెవరెండు ఫ్రాంకు బెసంటుగారితో పాణి గ్రహణము; నేపనల్ సెక్యూలర్ సొసైటీలో చేరుట.

౧౮౭౩ విదాకులు.

౧౮౮౭-౯౦ ఛార్లెస్ బ్రాడ్ లాఫరుగారితో ప్రపంచమున కాదర్శప్రాయములైన సంభాషణలు.

౧౮౮౯ దివ్యజ్ఞానసమాజమున ప్రవేశము.

౧౮౯౦ కాశీలో కేంద్రహిందూకళాశాలను స్థాపించుట, ౧౯౦౪ కేంద్రహిందూబాలికాపాఠశాల; డాక్టరు ఆఫ్ లిటరేచర్.

౧౯౦౭, -౧౪, -౨౧, -౨౮ దివ్యజ్ఞానసమాజాధ్యక్షత.

౧౯౧౭-౧౮ అఖిలభారత జాతీయమహాసభ కధ్యక్షత; 'ధియాసస్తిష్టు', 'న్యూ ఇండియా' పత్రికల ప్రకటన.

౧౯౩౩ సెప్టెంబరు ౨౦. మరణము.

నక్షత్ర మండలము

గొబ్బూరు వేంకటానంద రాఘవరావు (కవితాసమితి)

కార్తిక, మార్గశిర మాసములు : (నవంబరు 1933)

ఉత్తరము

నక్షత్రము

[ఈ పటము శిరస్సుమీదను ఆయాదిక్కులు నవంబరు ౧౫ లేదని గం. ౮-౨౪ నకు నవంబరు ౨౨ సరిగా కనబడునట్లు పట్టుకొని చూడవలెను. ఇందు లేదని గం. ౭-౫౭ కును, నవంబరు ౩౦ లేదని గం. స్పష్టము నవంబరు ౮ లేదని ౮ గం. ౫౭ ని. రాత్రికిని, ౭-౨౫ కును కనబడును.]

౮౦౯

1933 నవంబరు 8 మొదలు డిసెంబరు 8 వరకు

ఈమాసములో క్షీరవాహిని (Milky way) మండలాకారముగా తూర్పునుండి పడమటకు వ్యాపించి యున్నది. ఈశాన్యదిశను చీలిపోవును. తూర్పునుండి వరుసగా మిగున, వృషభ, సారథి, భృగుపరశు, అపసరస, ఇంద్రమద, రాజహంస, గరుడమండలములవీధులుండికాని, సమీపమునుండికాని పడమటకు వ్యాపించి యున్నది.

తేజోవంతములైన నక్షత్రములు

(First magnitude stars)

మిక్కిలితేజోవంతములైన నక్షత్రములు ఈమాసపురాత్రితోలిజామున ఎనిమిది కనబడుచున్నవి.

అవియేవియనగా:—

1. ఓణామండలము (Lyra) లోని బ్రహ్మ.
2. గరుడమండలము (Aquila) లో శ్రవణము.
3. ఇంద్రద్యుమ్నుడు (Fourabhand).
4. బ్రహ్మహృదయము (Copella) (Auriga సారథిమండలము)
5. రోహిణి (Aldebaran)
6. ఆర్ద్ర (Betelgeuse)
7. ఒరయన్ మండలములో యమునసమీపమున Rigel.
8. ఆగ్నేయాకాశమున శంతనుడు

గ్రహములు

శని శ్రవణముదిగువనే ఉన్నాడు. అంగారకుడు ఈమాసారంభమున ధనుస్సులో ప్రవేశించి నెలాఖరు వరకు ఆరాశిలోనే కనబడును. గురుడు చిత్రలో నుండుటచే రాత్రితోలిజామున కనబడడు. శుక్రుడు ఈమాసములో ధనుస్సులోనుండి మకరమున ప్రవేశించి మకరరాశి గడచుచుండును. సూర్యోద్ధమానము కాగానే పడమట చంద్రుడున్న దినములలో ఆసమీపమునందు శుక్రాంగారకగ్రహములు కనుపడుచున్నదృశ్య మెంతో మనోహరముగా నుండును.

ఉత్తర నక్షత్రములు

లఘు ఋతుపుచ్చాగ్రమున గ్రువుడును, పుచ్చము నందు అగ్నిమహేంద్ర కశ్యపులును కనపడుచున్నారు. చిన్నయెలుగు ఇంకను పశ్చిమముఖముగానే ఉన్నది. గ్రువునకు కొంచెము ప్రక్కగా ఎడమపాదముతోసహా ఊరువు ఉన్నది. పురూరవసు డాదినవను క్షీరవాహినిలో నున్నాడు. సప్తఋషులు కనబడరు. నరకుడు పశ్చిమశిరస్కుడై బ్రహ్మ కనతిదూరమున కానగుచున్నాడు.

పడమట శ్రీ మహావిష్ణుస్వరూపము పూర్తిగా నప్తమిచినది. బ్రహ్మయు, అతనివాహనమైన రాజహంసయు ఇక నప్తమింపజేయున్నారు. ఈసందర్భములో నన్నయభట్టు వర్ణించిన శరత్కాలవర్ణనము స్ఫురణకు రాకమానదు:

ఉ. భూసతికిఁ దివంబునకు పాల్యేసంగం శరత్తు మాగమం, బాసకల ప్రమోదకరమై విలసిల్లె మహర్షిమండలో, పాశితరాజహంసిగతి భౌతి ప్రసన్న సరస్వతీక మ, జ్ఞాన సదృశంబగును నబ్జ యనముతో సమానమై.

ద్యావాప్యభివీ సమాగము, శరత్కాలపు ధావశ్యము, బ్రహ్మ సరస్వతీ సమాగమును, రాజహంస ధావశ్యము, ఇవి నేటి పశ్చిమాకాశమున నద్భుతదృశ్యములు; అత్యనందదాయకములు. నైగతిదిగ్భాగమున ధన్విహడ త్వరలో నప్తమింపజేయున్నాడు. ధన్వి యనగా మన్మథుడు బ్రహ్మసోదరుడు, విష్ణుపుత్రుడు నైన సంగతి ఈసందర్భమున మటువహడదు.

దక్షిణాకాశము

దక్షిణమునందు నాశికజంఘబకము ప్రావారకర్ణఘాతము, యుగంధరకమృతము, వీటితో కూడిన ఇంద్ర ద్యుమ్నుడే ముఖ్యముగా కనబడును. ఆగ్నేయమున యమునానది పలువంపులు తిరిగితిరిగి శంతనుని చేరుచున్నది.

తూర్పున

ఒరయన్ యోగుడు ఉదయించుచున్నాడు. వాని పటకా-అనగా మనవారు గొల్లకావిడిచుక్క లని చెప్పు మాడుచుక్కలును ఉదయించినవి. ఒరయన్ చతురస్ర ములోని నాలుగు మంచపుశ్లోలో మాడుమాత్రము కనబడుచున్నవి. ఆగ్నేయభాగముననున్న రిగెల్ (Rigel) చుక్క సమీపమునందే యమున పుట్టుచున్నది.

ఈశాన్యము

ఊర్వశిపురూరవసులకు ఒక ప్రక్కను అప్పర సలు ఆకాశ మధ్యభాగమును చేరుకొనుచున్నారు. సారథిమండలము బాగుగా ఉదయించినది. అజశాబక్ ములతో బ్రహ్మసౌందర్యము మిక్కిలి కాంతితో మెరియుచున్నది. వాయవ్య దిగ్భాగమున బ్రహ్మయు, ఈశాన్యమున బ్రహ్మసౌందర్యమును ఒకదానితో నొకటి తులతూపుచు తెల్లని కేజముతో ప్రకాశించు చున్నారు. సారథికి దిగువ భృగు పరశుమండలమును ఆదిరవను స్రుష్టు మిటకరించుకొనుచు పులోముడును కనబడుచున్నారు.

మధ్యనక్షత్రములలో

శ్రవణమునకు తూర్పుగా అష్టవసుదేవతాకమైన ధనిష్ఠయు, ధనిష్ఠకు తూర్పున పెగసస్ (Pegasus) చతురస్రములోని పూర్వాభాద్ర, ఉత్తరాభాద్రలును మెరియుచున్నవి ధనిష్ఠదిగువను శతభిషమును కుంభ రాశియు మెరియుచున్నవి. కుంభరాశికి తూర్పున, యుగంధరకమతముపైన శింశుమారముకలదు. ఉత్తరాభాద్రకు తూర్పున శింశుమారముపైన రేవతి యున్నది. రేవతికిమీరుగా ఇంద్రమదయు, ప్రక్కగా అశ్వినులు నున్నారు. చ్యవను డశ్వినుల ప్రక్కనే కలదు. అశ్వి నులకివల భరణికిక్రిక్కిలు మెరియుచున్నవి. మృగశిరార్ధమువఱకు గల వృషభమును, రేవతిదిగువ శింశుమార మును రథమునకు పూర్పుకొని వెడలు అశ్వినిదేవతల దివ్యరూపము ఇపు డాకాశమున స్వచ్ఛముగా తెలి యుననుచున్నది.

విశేషవిషయములు

ఇంద్రద్యుమ్నునినుండి మనకు వెలుతురు చేరు సరికి ౨౫ సంవత్సరములు పట్టును. అనగా ౧౯౦౮-వ సంవత్సరమునాటి ఇంద్రద్యుమ్నుడు నేడు మన కగ పడుచున్నాడు. ఇట్లే శంరసునినుండి మనకు వెలుగు చేరుసరికి ముప్పదిసంవత్సరములు పట్టుచున్నది.

క్షీరోదధ్రువములు

క్షీరోదదక్షిణధ్రువము యుగంధరకమతమున నున్నది. ఉత్తరధ్రువము నరకుని సమీపమున నున్నది. నరకుడు అవృశ్యకు కానున్నాడు.

రాసులు

పశ్చిమసమీపముననున్న నైరృతి దిగ్భాగము నుండి, తూర్పుసమీపమున నున్న ఈశాన్యమునకు వరు సగా ధనుస్సు, మకరము, కుంభము, మిషము, మేషము, వృషభము - ఇవి కనపడుచున్నవి. మన్మథుడు - ధన్వి అస్తమింపగానే మిథునము బాగుగా వెడలును.

ఉల్కాపాతములు

౧. సింహరాశిలో ఈ నవంబరునెల ౧౩ ము దలు ౧౬-వ లేదీ వఱకు ముఖ్యమైన ఉల్కాపాతము కనబడును. ౧౪-వ లేదీని చాల ఎక్కువగా కనబడును. ఉల్కలు విశేషముగా జారుప్రదేశము మనవారు పల్లకీబొంగు అనుచోటనుండి. దానినే పాశ్చాత్యులు కొడవలివంపు అని చెప్పుదురు. ఈయుల్కలు చూచి యానందింపదగియుండును. బహువేగముగల మెఱుపు లట్లు ఇవి వేనేగ జారి పడుచుండును.

౨. తరువాత కేర్కొనదగిన ఉల్కాపాతము ఇంద్రమదప్రాంతములందు కనబడును. ఇది యీనవం బరు ౧౩ మొదలు ౨౩ వఱకు ఉజ్జ్వలముగా కన బడును. ఇవి మెల్లగా పడుచుండును. వీటి కంత తొందర లేదు.

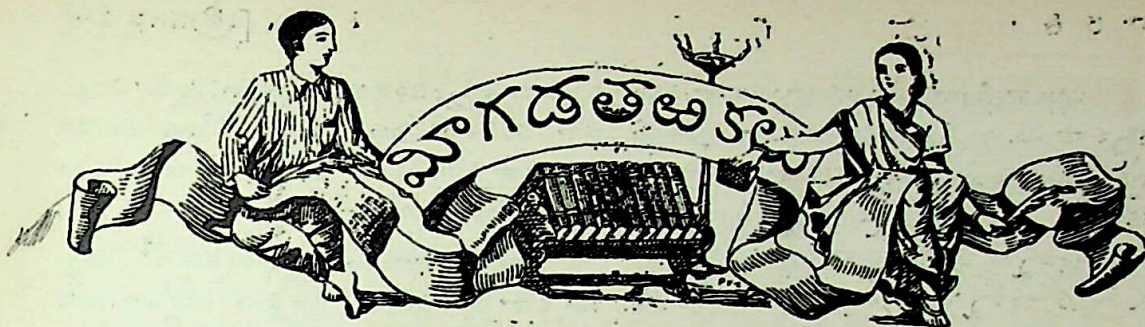
చిన్న ఉల్కలు

౬-వ లేదీని భృగుపరశుమండలములో చిన్న ఉల్కాపాతము. ౧౫-౨౬ లేదీలను వృషభరాశిలో చిన్న ఉల్కాపాతములు. ఈ యుల్కలు పూర్వపు తొకచుక్కల తునకలు.

కేదారగారివ్రతము

—యస్. దుర్గారావు.

షష్ఠి పూర్తి

శతావధాని చెల్లెళ్ళ వేంకటశాస్త్రిగారికి అరవై యేండ్లు నింకినవట. ఇది అరువదినాల్గవసంవత్సరముని శాస్త్రిగారే చెప్పినారు.

కాని వారిమాత్రిని జూచిన "ఇది నిజమా?" అనిపించును. వారియుత్సాహమును జూచిన "పారపా లేమో" అనిపించును. వారియుద్రేకమును జూచిన "రక్క తప్పినది" అని దృఢనిశ్చయము కలుగును.

అరవై యేండ్లైన ఈకాలమున మధ్యవయస్సయిన గాదు; కాని తికరణయా కవిత సుసానించువారి కుండెడి నిత్యయావసము శాస్త్రిగారికి ముమ్మరముగనే యున్నది.

అవధానము లనిన ఇప్పుడు జనసామాన్యమునకు మోజు చాలవరకు తగ్గిపోయినది; గాని చూచువారుంకిన శాస్త్రిగారికి మాత్రము వెనుకంజ లేదు.

రసికులకుగూడ కవిత్వావినోదములయొడల ఉత్తం త చాలనితోజు లివి. అయినా సమయము చిక్కిన శాస్త్రిగారు వేదికమీద సింగపుగొడమవలె అకాంక్ష తాండ్లవము నేయుదురు.

శాస్త్రిగారికి ఏప్రభువును తనపేరొగమున నిత్యకవితావినోదానందము చేహర్చలేకపోయినాడు; కాని శాస్త్రిగారే ప్రజలలో సొంతముగా నిండు కొలువు కల్పించుకొనినారు.

శాస్త్రిగారు మాట్లాడెదరనిన పండితులు కూడు దురు; రసికులు మూగుదురు; యువకులు విద్యార్థులు విరుచుకొనిపడుదురు. ఏల ?

శాస్త్రిగారు సాహిత్యాచార్యులు; ప్రబంధ పరమేశ్వరులు; నాటకప్రణేతలు; వాదప్రవీణులు; విమర్శకప్రముఖులు; సువక్తలు; హృదయము నుట్టుత లూచు పాఠకులు.

ఇట్లు శాస్త్రిగారి తేజస్సు అపారమైనదే; కాని దానికి అట్టిదే క్రీనీడగూడ ఉన్నది.

శాస్త్రిగారు కలహప్రియులు; పరుషభాషులు; శిఘ్రోక్తులు; ధార్త్యమునకు వెనుదీయరు. చిత్తు అగు దురు; కాని బుకాయించురు.

అయితే, యిది శాస్త్రిగారియందే గలలోపమా? ప్రాయికముగా ఆంధ్రకవీశ్వరులకు ఉండు ప్రత్యేక లక్షణమా?

ఇది చాలజటిలమైనప్రశ్న; కాని దీనికి ఇది తగినస్థలము కాదు.

కవు లనేకులు పాఠశాలలయందు, కళాశాలల యందు సుపాధ్యాయులైనవారున్నారు. రికామీగా ఉండియు అనేకులకు పాఠములు చెప్పెడివారున్నారు. తమ్యాలమున వారికి శిష్యులును అసంఖ్యాకులే యు న్నారు; కాని యీవిషయమున శాస్త్రిగారివిశిష్టత యేమిటంటే? శాస్త్రిగారి శిష్యులలో అనేకులు కవులు.

ఇంకొకటి : ప్రత్యక్షసంబంధము లేకపోయినా నేడు పద్యము లల్లువారిలో అనేకులు శాస్త్రిగారు తమకు గురువులని చెప్పుకొనుచు మురిసిపోవుచున్నారు.

ఆంధ్రకవులచరిత్రమున ఇది ప్రత్యేకముగ గుర్తిం పవలసినవిషయము. ఏకాలమునందును, ఏప్రాంతము నందును ఇందరు కవిశిష్యులుగలకవి మ రియొకడు లేడు,

ఇట్లు శాస్త్రీగారి శిష్యుల సంఖ్యాకులనిమాత్రమే చెప్పిన చాలదు. శాస్త్రీగారి శిష్యులలో శివరామశాస్త్రీగారివంటిపండితులున్నారు; ప్రభాకరశాస్త్రీగారివంటి పరిశోధకులున్నారు. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రీగారివంటి బోధకులున్నారు; పట్టాభిరామశాస్త్రీగారివంటిపత్రికా సంపాదకులున్నారు; లక్ష్మీకాంతముగారివంటికవులున్నారు.

ఇంకా అలాంటి—అలాంటివారు ఎందరో ఉన్నారు.

వాస్తవముగా ఆంధ్రకవులచరిత్ర కిది, ఏభాషా కవులచరిత్రకును లేదని చెప్పదగిన విశిష్టత.

నిజమే. ఈసంఘటన మహార్యమే.

అయితే, గురుకు అధ్యక్షుడుగను, శిష్యులు పారి వదులుగనుఉండి ఒకపరిష్కరూపమున అపూర్వవాఙ్మయ నిర్మాణము చేయవలసినగురుకుల మిది; కాని ఆంధ్ర వాఙ్మయచరిత్రకు అట్టిఅమూల్యాలంకార మేర్పడలేదు.

గురువులెన్నైన గురువు, శిష్యులెన్నైన శిష్యులు గ్రంథములు, పరిశోధనములు, చర్చలు, విమర్శనములు—ఇంక నిట్టివి చేసి తమసామర్థ్యమును, తమప్రతిభను ప్రకటించుచున్నారు.

వ్యక్త్యేక్షయా యీవ్యవసాయము వారికిని ఘనతహార్పించున్నది; వాఙ్మయమునకును పుష్టికలిగించుచున్నది; కాని అందరును ఒకవర్గముగ, ఒక సంఘముగ కూడి పనిచేసిన ఆయందము వేరు; ఆప్రయోజనమున్న వేరు.

ఏతావతా: శాస్త్రీగారు భాషకు పదుగురు పండితులు కలిగింపగల ఉన్నతికంటె ఎక్కువకలిగించినారు; వాఙ్మయమునకు నూర్చురుకవులు సమహర్షుల వికాసముకంటె అధికముగ సమహర్షినారు.

నవీనకవులలో శాస్త్రీగారికంటె ఎక్కువగా దేశములు తిరిగినవారు, శాస్త్రీగారికంటె ఎక్కువగా

రాజులను మెప్పించినవారు, శాస్త్రీగారికంటె ఎక్కువగా పండితులతోడను, కవీంద్రులతోడను డీకొనినవారు, శాస్త్రీగారికంటె ఎక్కువగా అనుభవములు పొందినవారు మరియొకరు లేరు.

ఇట్లు “దేశాటనం పండితమిత్రతాచ” అన్న నూత్తి శాస్త్రీగారియెడల పూర్తిగా అన్వయించినది; సార్థకమున్న అయినది.

వాస్తవమే; కాని యీసంఘటనములవలన కలిగిన ప్రజ్ఞాపరిణతిని, ఒకవివచాతుర్యమును శాస్త్రీగారు వాఙ్మయమున పూర్తిగా నిక్షిప్తము చేయలేదు.

నానారాజసంవర్ధనము శాస్త్రీగారు పశిన పాట్లను, కొట్టినచెట్లను ప్రకటించుచున్నదే; కాని తత్ఫలితమును గాదు. గీతతమున్న శాస్త్రీగారి వీర విహారమునకు సినీమా ఫీలుము కావచ్చునే కాని మహోన్నతయశోబింబమునకు వాఙ్మయాదర్శము కాదు.

అయినా శాస్త్రీగారు ఇంతవరకును చూపిన పురుషకారము వారికి జీవితసాఫల్యమును ఒనగూర్చుచున్నది.

బందరుపౌరులు శాస్త్రీగారికి చేసినపూజ ఆంధ్ర జాతికి నవశక్తిని సంఘటించుచున్నది.

ఇక నొక్కసంగతిమాత్రమున్నది.

ఈషష్టిపూర్తిమహోత్సవము శాస్త్రీగారికి ఆట విడుపు కాదు—చేయవలసిన దింకను కలవసు శంఖారావము; విశ్రాంతికి అనుజ్ఞయు కాదు—మరల నడుము కట్టవలసిన దను సింహనాదము.

మహాకవి చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రీగారు ఈయింగితమును గుర్తించి, బహుముఖముల చెదరియున్న తమ శక్తి నేకముఖము గావించుకొని, క్రొత్తమార్గమున, నవీనశైలిలో మరికొన్ని ఉద్ధృంశములను రచించి, మరల—షష్టిపూర్తికి, కాదు కనకాభిషేకమునకు ఆవశ్యకమును కలిగించుకొందురుగాక!

—శాస్త్రీ.

ఆంధ్రవిశ్వకలాపరిషత్తువారి

దేశభాషాపరీక్షలు

తెలుగునాడన్నా, తెలుగునాడన్నా, ఉరూ షేరూ లేకుండాపోయి చాలాకాల మయింది. అయినా కీడులో మేలు అన్నట్లుగా తెలుగుమంత్రి పానగల్లు రాజాగారిభాగ్యాన “ఆంధ్రవిశ్వకలాపరిషత్తు ఏర్పడింది. అదీ దెబ్బలు తినితని అనంతపురంమూలనుంచి వాల్తేరు పరుగెత్తింది. పోనీ దానికే మనుకుంటే షేరు మట్టుకే ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయం కాని అందులో ఆంధ్రత్వంమట్టుకు శూన్యం అవుతోంది. అధికారవర్గానికి ఆంగ్లేయాభిమానం- ఆశ్రయవర్గానికి సంస్కృతాభిమానం. ఇక తెలుగుమా టేమిటి? “ఉద్ధతులమగ్ధు షేవల కుండదరమే” అనుకొంటూ పరుగెత్తవలసిందేనా?

అసలుకళలూ శాస్త్రములూ దేశభాషలో నేర్చువలెనే ఉద్యమం సాగినప్పుడు ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయం ఉంటే అది సాధ్యపడుతుంది అని వ్యాసాలు వ్రాస్తుండేవారు తెలుగువారు. విశ్వవిద్యాలయం వచ్చినతరువాత ఈకలియుగం వుండగా అట్టిభుభదినాలు రావడం దుర్ఘటమని తెలిసింది.

అన్నీ అలాగున్నా ప్రాచ్యభాషాపరీక్షల్లోనైనా ఆంధ్రం నిలుస్తుందని నేటివరమా జనాభిప్రాయం. ఆ ఆశమాడా పడవద్దంటోంది విశ్వకలాపరిషత్తు నేడు.

బి. ఎ. క్లాసులో ప్రశ్నోక్తపు తెలుగుభాగం ఏర్పాటుచేస్తూ ప్రాచ్యపరీక్షలకు ఎ, బి, సి-లనే గుర్తులతో అనగా ఎ. సంస్కృత ప్రాధాన్యం; బి. తెలుగుప్రాధాన్యం జేస్తూ తెలుగుకు అవసరమైన సంస్కృతంతో కలపడం; సి. తెలుగుమాత్రమే, గలిగిన పరీక్షలుమాడా నిర్మించి మొదట కొంత ఆంధ్రత్వం చూపింది ఈకళాపరిషత్తు.

ఈనాటికి విశ్వకలాపరిషత్తువారికి గల్గిన అనుభవాన్ని బట్టి మూడూ కోసేవేసి నాటిస్తానే “ఆంధ్రవిద్యాప్రసంగ” షేరుపెట్టి సంస్కృతంవిధి చేసిన పరీక్ష ఏర్పాటు చేయదలంచుచున్నారని వినికిడి.

సంస్కృతంవస్తే తెలుగువచ్చినట్లే అని అభిప్రాయపడ్డారా? అందుకు “సంస్కృతారణ్యసంచారి విద్యవస్తేభశృంఖిలమ్” అన్నసామెత సమాధానం.

సంస్కృతసాహిత్యసంబంధం లేకుండా తెలుగు ఆనర్పుపరీక్ష ఒకటి ఉండనేఉందిగనుక ఓరియంటల్ డిగ్రీ సంస్కృతప్రాధాన్యం చేస్తే మంచిదని అభిప్రాయపడ్డారా? వ్యక్తులు వేరయినప్పుడు వారితెనుగు, వీరిసంస్కృతమూ మేళగించడ మెట్లా సాధ్యపడుతుంది?

అదికాదు; తెలుగు చెప్పడానికి ఆనర్పువారూ, సంస్కృతం చెప్పడానికి ఆంధ్రభాషాప్రవీణులూ పనికివస్తారు దేశానికి అంటారా? ఆడిగ్రీ ‘గీర్వాణప్రవీణ’ అంటే బాగుండదా?

ఇన్నిపట్టి లెందుకు? ఉన్నది ఉన్నట్లుంటే ఏమివద్దం వచ్చింది అని ఈమార్పు తీసుకురావాలి? అది లోకానికి అర్థం కావడం లేదు.

ఆంధ్రమునకు సంస్కృతం అవసరమని ఆంధ్రరూ ఒప్పుకొంటారు గాని ఆంధ్రమును ప్రధానం చేయక పోవుట అసంగత మంటారు. ఇంతకంటే ఈపరీక్షలు అసలే తీసివేస్తే బాగావుంటుంది. దేశంలో ఆంధ్రభాషకు జీవం పోయాయన్న పండితులూ, కవులూ విశ్వవిద్యాలయంవారి డిగ్రీలు పుచ్చుకొన్నవారేకారు. పాండిత్యమూ, షేరూ సంపాదించి వాఙ్మయంలో స్థానం సంపాదించుకొన్నవారిని ఇదివరకు కలాశాలలూ పాశశాలలూ పండితులుగా స్వీకరించడం జరుగుచున్నపనే. వీరు పెట్టినపరీక్షలవల్ల తెలుగుకు వచ్చేబలుపు ఏమి?

ఈచీదర మాని ఉన్నపరీక్ష లున్నట్లుంచి తెలుగుకు ప్రశ్నోక్తగౌరవం లేవడానికి విశ్వవిద్యాలయం వారు ప్రయత్నిస్తే దేశసాభాగ్యానికి హోడ్పడినవారవుతారు.

ఆంధ్రాసకు ప్రశ్నోక్తత్వం లేవడానకు సంకల్పించిన చాళుక్యరాజరాజునా డారంభించినవ్యాకరణమీమాంస పూర్తిచేయించాలి. దేశ్యపదజాలము నేర్పి మార్చిన తిక్కనగారిప్రయత్నంలో ఉన్నరహస్యం కనిపెట్టి ఆకవిబ్రహ్మ పోసుచేసినపదజాలం నికరం తేల్చు

కుని ఈకాలంలోని దేశ్యపదాలుమాడా సంగ్రహించి సంస్కరించాలి. అక్కడకు సంపూర్ణవ్యాకరణమూ, సంపూర్ణకోశమూ తయారయితే ఆంధ్రం మాటే ఏదో నిర్ణయమాతుంది. అప్పుడు ఏపరీక్షలు ఎట్లా నిర్ణయించాలో ఆలోచిస్తే అందమూ చందమూను.

ఇందుకు కొన్నిలక్ష లవుతుంది, ఉచ్చేది అంటే, డబ్బు ఖర్చులేదుగనుక బాగా ఆలోచించి పరీక్షలు తలక్రిందులు చేయడ మెందుకు?

ప్రకృతిశాస్త్రాలకు జయపురప్రభు విచ్చిన్నశాఖాపలకుమాత్రం ఏసర్వాత్మకడైనా దానం చేయకపోతాడా ప్రయత్నిస్తే.

రాజరాజు విద్యాపరిషత్తుదారితీస్తే మనుమ సిద్ధిరాజధానిలో మహిమ గన్పించింది. విద్యాసగరాళ కళామయమైనదేకాని ప్రత్యేకాదర్శం త్రొక్కలేదు. రాసురాసు తెలుగుతల్లికి విద్యాకేంద్రమూ రాజకీయ కేంద్రమూ లేకుండాపోవడంచేతనూ, చిన్నరాజ్యా లేర్పడడంచేతనూ భాషావిషయం వెనుక పట్టింది. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమే ఆంధ్రవాణికి ముఖ్యకేంద్రం చేయాలంటే నన్నయ తిక్కనలు చూపించినదారిని స్వతంత్రం సమహర్షి ఆసిమృత తెలుగులో పరీక్షలు నిర్ణయించడానికి, తెలుగులో శాస్త్రములూ, కళలూ నిర్మించి, కలాశాలలు నడపడానికి సాధ్య పడుతుంది. ఆమహాప్రయత్నం సాగించడానికి తగ్గమనః ఘ్యలను తయారుచేయడానికే ఈపరీక్ష లిట్లా మార్పు చున్నామంటారా? విద్యాసముద్రులూ దేశ, భాషా, సంప్రదాయజ్ఞానాలుకలపంజితులూ నేడుండనేఉన్నా

రు పనిచేయిస్తే; ఇప్పుడు నిర్ణయించబోయేనూత్నవిధానం ప్రకారం పరీక్షలలో ఉత్తీర్ణులయినంతమాత్రంచేత ఆంధ్రానికి స్వతంత్రవ్యక్తిత్వం ఇచ్చేటంతపూర్ణలు కాలేరు. అందుకు అనుభవంకావాలి.

ఆంధ్రభాషనూ ఆంధ్రవిజ్ఞానాన్నీ వృద్ధిలోనికి తెచ్చేతలంపుతోటే ప్రత్యేకవిశ్వకలాపరిషత్తుకోసం అప్తకష్టాలూ పడింది ఆంధ్రదేశం.

అన్నీ ఆంగ్లంలోనూ, గీర్వాణంలోనూ చెలాయిస్తూ “ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయం” అనేపేరుమాత్రం స్మారకచిహ్నంగా ధరించడానికి కాదుగదా?

“స్వదత్తా ద్ద్విగుణం పుణ్యం పరదత్తానుపాలనం” అన్నారు. ఒకపుష్కరం ఆంధ్రదేశం ఆందోళనచేసి సంపాదించుకొన్న విశ్వకలాపరిషత్తులో తెలుగు తనాన్ని చంపవద్దనియే ప్రార్థన.

౧. భాషాపదకోశము, పాభాషికపదకోశము.రి

౨. సమగ్రవ్యాకరణము.

౩. భాషానిర్మాణచరిత్రము.

౪. వాఙ్మయపరిణామచరిత్రము.

మొదలగునవి తయారుచేయించి తెలుగు స్వతంత్ర భాష కాగలదో లేదో ఆలోచించడం న్యాయం.

గీర్వాణభాష ఆభ్యసించదగినదే భారతీయునకు. దేశభాషకుమాత్రం విజయం రావాలి.అదే ఆంధ్రలోకం యొక్క ఆదర్శం అని విశ్వవిద్యాలయపాలకవర్గానికి జోహారు జేసి విన్నవించుచున్నాను.

—తు. వెంకటరామయ్య.

నాగార్జునుడు మహాత్ముడు; బౌద్ధసన్న్యాసి. ఇతని పేరుతో నాగార్జునశకము ఉన్నదని వాడుక. నాగార్జునకొండ ఈ యోగినివాసము. శాతవాహనుడనే రాజు నాగార్జునిని సమకాలికుడని హఠాత్తనియ్యాంగు వ్రాసియున్నాడు. హఠాత్తనియ్యాంగు తీర్థవాసి, చీనా దేశస్థుడు. భారతదేశానికి యాత్రార్థమై వచ్చిన అన్య దేశీయులలో ఇతడు ముఖ్యుడు. ఆసేతుహిమాచల పర్యంతమా సంచరించి, తన అనుభవాలు, అప్పటి హిందూదేశపు పరిస్థితులు ఒక గ్రంథముగా వ్రాసినాడు. బౌద్ధమహాయుగపు చరిత్రసమహర్షుటలో ఈ గ్రంథము చాలామహాయపడినది.

శాతవాహనుడు నాగార్జునిని మిత్రుడు, పోషకుడు అని; ఈయోగి నివసించడానికి పర్యతప్రాంతములో గుహలయము నిర్మించినాడని హఠాత్తనియ్యాంగు వ్రాసినాడు. నాగార్జునుడు రాళ్లను బంగారుగా మార్చి, మిత్రుడు, శిష్యుడు అను శాతవాహనుని కిచ్చినాడట. ఇతని పేరుతో నాగార్జునకొండ అనే పెద్ద పట్టణం ఉండేది. రాజు తన ప్రజలతో నివసించడానికి ఒక దుర్గం, బౌద్ధభిక్షువులు నివసించడానికి ఒక చక్కని విహారం ఉండేవి. ఈనగరవాసులు బహు నాగరికులు.

ఈకొద్దివిషయములు తప్ప ఈనాగార్జునుణ్ణి గురించిగాని, ఆనగరాన్ని గురించిగాని ఎవరికీ తెలియదు. ఈపట్టణం ఎక్కడో, ఏమూలో, వెనుకవలెనని మహా పండితులు ప్రయత్నించారు. ఆచోకి చిక్క లేదు.

ప్రాచీనభారతీయులు చరిత్రకారకులేగాని రచయితలు గారు. తత్కారణంగా మనదేశచరిత్ర అన్య దేశాలనుండి గ్రహించవలసివచ్చినది. అన్యదేశీయులే ఈవిషయంలో మనకంటె ఎక్కువకృషి చేసినారు. హఠాత్తనియ్యాంగు పొరబాటున ఈసంగతి వ్రాయక పోతే బౌద్ధమహాయుగంలో ఒకశకం, హిందూదేశచరి

త్రలో ఒక అధ్యాయం శాశ్వతంగా అంతరించిఉండేది. అటువంటినాగార్జునకొండ ఎక్కడో ఈనాటికిమాడా చాలామందికి తెలియదు.

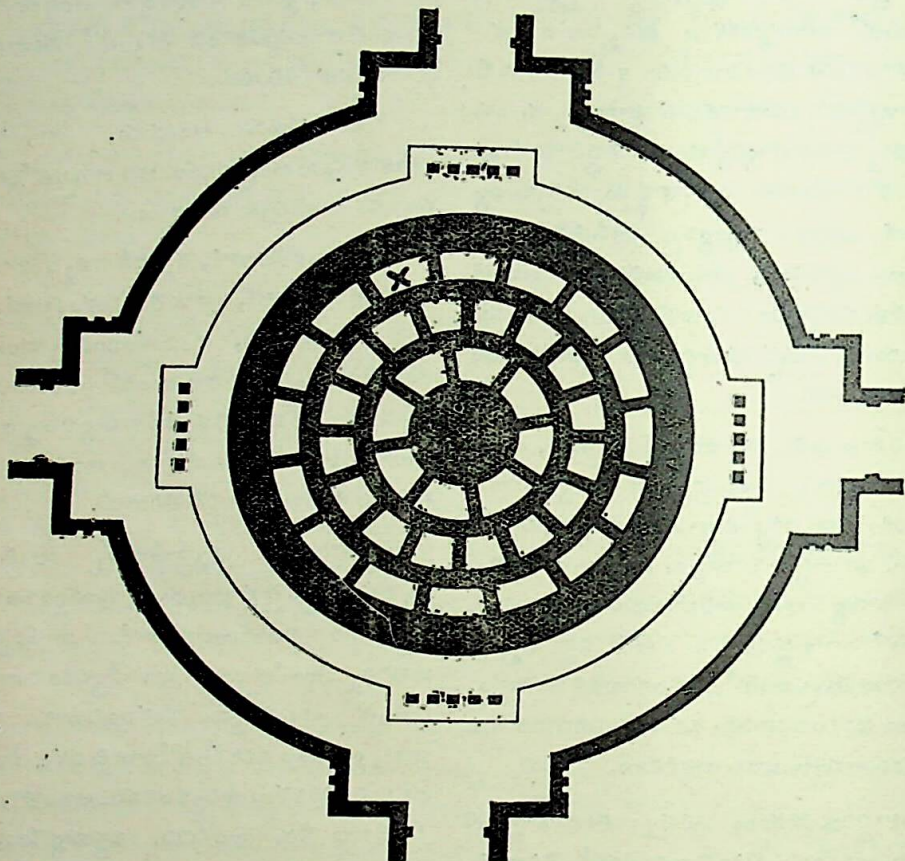
నాగార్జునుడు ఆంగ్రుడు, నాగార్జునకొండ ఒకానొకప్పుడు ఆంగ్రనగరం. అవి ఆంగ్రజ్యోతి తక్కిన దేశాలకు వెలుగిచ్చిన సుదినాలు.

పల్నాటిసీమలో, కృష్ణాతీరాన్న, కొండలలో, కీకారణ్యమధ్యంలో, నాగజెముకుకంపలలో, ఎండకు ఎండి, వానకు తడిసి, రెండువేలసంవత్సరాలాగా కాల దేవతను ధిక్కరించి పౌరుషంతో నిలువబడ్డ రెండు మాడుశిలాస్తంభాలు తప్పవేరే బాహ్యచిహ్నం లేకుండా నాగార్జునకొండ అనే మహానగరం అంతస్థమై ఉన్నదని ఈవరకు "నరమానవులకి" తెలియదు.

బౌద్ధమతం కృష్ణాతీరాన్న ఆశ్రయించినది. ఉద్రేకపూరితులైన ఆంగ్రులు పూర్వంనుంచీ నూతన త్వంకోసం తనతనహలాడేవారే. నూతనమైన బౌద్ధ మతాన్ని ఆరోజులలో వీరు స్వీకరించినారు; బౌద్ధ మతంలో ఆంగ్రత్వము మేళవించినారు. శూన్యమైన సన్న్యాసమతం నవశలతో రాజ్యచిహ్నమైనవాద్యయం, చక్కనిలలితకళలు ఉద్భవించినవి. అజంతా, అమరావతి దేశదేశాల పేరు గాంచినవి. జగ్గయ్యపేట, బెజవాడ, ఉండవల్లి, ఘంటసాల, గుడివాడ, భట్టిప్రోలు, ఈ ప్రదేశాలన్నిటిలోగూడా స్తూపములు, బౌద్ధమతచిహ్నములు దొరికినవి. ఈక్షేత్రాలన్నిటికీ మకుటం నాగార్జునకొండ, అన్నిటికిపైగా "ఉత్తమం పర్యతాగ్రేషు" అన్నట్టు కొండమీద కృష్ణాతీరాన ఉన్నది. గుంటూరు జిల్లా, పల్నాడుతాలూకా మాచెర్ల గ్రామానికి పదహారు మైళ్లదూరంలో నాగరికులకు చాలామారంగా ఉంటుంది. నాలుగైదుసంవత్సరాలక్రితంవరకు నవనాగరికతాచిహ్నములైన మోటారుబూరాలు, రైలుబండిహుళలు, ఈ

ప్రాంతములలో వినబడలేదు. సుడిమూలలలో సుష్ట, గూబలు, రాచనగళ్లలో వన్యమృగములు నివసిస్తున్నవి. ఇప్పటికికూడా రెండెడ్లబండిమీద రెండామడప్రయాణం చేస్తేనేగాని మానవత్వంలో పడడం కష్టం. దుర్భే

విలువ ఇంతని నిర్ణయించరాని జాడస్తూపములు, చైత్యములు, విహారములు, శాసనములు, శిల్పకళ ఈ ప్రదేశంలో దొరికినవి. గ్రీసు, చీనా, కాశ్మీరము, తిబెత్తు, గాంధారము, తూసలి, అపరాంత, వంగ, వన

కొలతలు ఫీట్లలో 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 Feet

నాగార్జునకొండ జాడస్తూపము నమునా. X సార్లుగలచోట బుద్ధనిశేల్యములున్న బరణి దొరికినది.

ద్యమైన ఆప్రదేశాన్ని త్రవ్వి పైకితీసినవాడు ఒకతెల్ల వాసి, తామ్రపర్ణి, సిలోను మొదలుగాగల సమస్త దొర, దక్షిణహిందూదేశపు ఆర్యులజికలు డిపార్టు మెంటు అసిస్టెంటునూపర్మెంటు, ఎ. హెచ్. లాంసెట్, హార్డుగారు. దేశములలోను ప్రఖ్యాతిగాంచిన ఈ మహాపట్టణం, సర్వవిధాలంకృతమై కొన్ని వేలసంవత్సరాలక్రిందరాజిల్లి నది. సర్వదేశాలనుంచి యాత్రికులు, పండితులు,

కళోపాసకులు, మతాచార్యులు, ప్రస్తుతం నిర్జనా రణ్యంకిందవున్న ఈనగరానికి తండ్రిపతండాలుగా వచ్చినట్లు తార్కాణ దొరికినది. ఇప్పటివరకే పూర్వం కూడా ఈప్రదేశానికి భూమిమీద ప్రయాణం చెయ్యడానికి పీలున్నట్లు లేదు. నేలమార్గం ఏమీ కనజడ లేదు. సముద్రంమీదుగా వచ్చి కృష్ణాముఖద్వారంతో నుంచి నావ ప్రయాణం చేసి ఈపట్నం చేరివుంటారు. లాంగుహర్ష్యుగారు నగరంలోనుంచి నదిలోకి ఉన్న ఒక కాలువజూడ తీసినారు. అది ఆంగ్రనావికులు సముద్రాలు ఏలినరోజులు కావచ్చును. ఇప్పుడు లంకలు గట్టి మేటవేసినందుచును కృష్ణవేణుమట్టి ఆకోజులలో వీరినావలకు ఆశ్రయం ఇచ్చిందన్నమాట. బోడిరాళ్లలో బోర్లపడుతూ చిందులుతోక్క కృష్ణవేణిపార్శ్వంలో, వృక్షజాతి వంతులువేసుకుని ఆకాశాన్ని అంటుకుంటూన్న వనమధ్యంలో, అరుల కభేద్యమైన పర్వతాగ్రములలో, యోగిపుంగవులకు, భిక్షువులకు హృదయ శాంతి, రాజాధిరాజులకు, వారిప్రజలకు నైరిహారు లేకుండా సర్వశాంతి హర్షివది ఈనాగార్జునకొండ. శిథిల విహారములతోపాటు ఒకశిథిలమర్గంకూడా ఇక్కడ చూడవచ్చును.

మతస్థాపకుడు, అవతారపురుషుడు, గౌతమబుద్ధుని స్మారకంగా లోకందాచుకున్న కొద్దిశతాబ్దములలో ఒకటి ఈనగరంలో ఉన్నస్తూపములో రహస్యముగా దాచబడినది.

హిమాచలప్రాంతములనుండి వెతుక్కుంటూ దక్షిణాపగంజేరి, ఇక్కడ ఆశ్రయం ఏర్పరుచుకుని, ఒకరోజు కాలము పూజింపబడి, కానిరోజులక్ష్మములు భరించి తిరిగి రెండువేలసంవత్సరాలకు మళ్లీ ఉత్తరదేశం చేరుకున్న దీఅమూల్యశత్రుము. వెనకటి కెప్పుడో ఉత్తర హిందూస్థానంలో వున్న ఈస్మారకచిహ్నములకు వైరి మతస్థులవల్ల అపాయం వచ్చిందనీ, ఒకరాజు ఆదిహ్నములు తనకొమార్తె కిచ్చి నావ యెక్కించినాడనీ, ఆసె కృష్ణాతీరాన అమరావతి చేరి అక్కడ రాజుల సహాయమువల్ల స్థాపించి స్తూపములు నిర్మించినదనీ,

కళ ఏక్కడో విన్నట్లు జ్ఞాపకము. అందులో ఈ నాగార్జునకొండలో ఉన్నచిహ్నం ఒకటి కావచ్చు. అంత అమూల్యంగా దాచబడి దేశదేశాలు ప్రయాణం చేసిన ఈ చిహ్నం మళ్లీ ఈనాటికి ప్రయాణం సాగించింది. మహాబోధిసత్వసంఘంవారు అనాగరికధమ్మ పాలుడనే సుప్రసిద్ధబౌద్ధాచార్యుని ఆధిపత్యంకింద, వారణాసికి సమీపంలో, సిద్ధార్థుడు ప్రళయోపన్యాసం చేసినచోట, సారనాథులో మూలగంధకుటీ విహారమును వేరిట దివ్యమైనబౌద్ధాలయం నిర్మించినారు. (క్రీ. శ. ౧౯౩౨ డిశంబరు ౨౭-వ తారీఖున ఈ ఆలయానికి శంకుస్థాపన మహోత్సవము జరిగినది. ఆశుభసమయంలో నాగార్జునకొండవద్ద దొరికినబౌద్ధచిహ్నము ఇండియా ప్రభుత్వముతరపున రాయబహుమార్ లాలవయారామ సాహిని గారు (డైరెక్టరు జనరలు ఆఫ్ ఆర్కియాలజీ) బోధిసత్వ సంఘానికి కానుకగా సమర్పించినారు.

వేనకువేలు జనం బౌద్ధులు, తదితరమతస్థులు బుద్ధదేవుని పాంచభౌతికదేహములో భాగమైన ఈ అమూల్యశత్రున్ని దర్శించుకోడానికి అక్కడ మూసినారు. తిలెత్తు జవామలనుండి యాత్రికులు వచ్చినారు. ఆనాడుమొదలు ఈదివ్యచిహ్నము తిరిగి పూజింపబడుచున్నది. బౌద్ధమతానికి జన్మశత్రులలో పునర్జీవనం కలుగజేయడానికి ఇన్నాళ్లుగా ఈమూల్యం నాగార్జునకొండలో తలదాచుకున్నది.

నాగార్జునకొండ శ్రవ్యనష్టము స్తూపంలో మారుమూల రహస్యంగా భద్రపరిచిన ఒకచిన్నబరిణ దొరికినది. స్తూపాకారంగా చెక్కబడిన ఈబరిణ రెండున్నర అంగుళముల ఎత్తుగలిగి అనేకామూల్యవస్తులతో నిండిఉన్నది. సువర్ణపుష్పములు, ముత్యములు, అనేకములయిన ఇతరమనురాళ్లు, ముఖ్యమున బౌద్ధశత్రుము ఇందులో దొరికినవి. బటాణీగింజకంటె చిన్నదిగా ఉన్న ఈశత్రుము ఎంతఆప్యాయంగా వారు దాచుకొన్నారో ఊహ్యము.

ఈ ప్రదేశంలో త్రవ్వబడిన ఆలయములలో మహా చైత్యము ముఖ్యమైనది. సిలోనులో అనూరాధపురంలో తప్ప ఇంత మహోన్నతమైన శాస్త్రాలయం మరెక్కడా కానరాలేదన్నారు. భిక్షులు నివసించే విహారమంతా పైకి తీయబడినది. పురానికి సంబంధంలేకుండా విహారము కొండమీదినిర్మించబడినది. ఈ ప్రదేశంలోనే మాడడానికి వచ్చినవారు విశ్రాంతి తీసుకునేటందుకు ప్రస్తుతం సర్కారువారు ఒకచిన్న మందిరం నిర్మించినారు. విహారము పునాదులవరకు త్రవ్వగా చిన్న చిన్న గుహలవలె ఉన్న నిర్మాణములు బహిర్గతమైనవి. బహుశః అవి భిక్షుల నివాసము లైయుండవచ్చును. ఆవరణంలో మగ్గ నలుచదరంగా కట్టిన ఉన్నత ప్రదేశం ఉన్నది. ఇది ప్రార్థనామంటపము. సింహళదీప్తవాసులైన భిక్షులకు ప్రత్యేకనివాసము లున్నట్లు కనబడును. విహారానికి తూర్పుగా పర్వతంమీద మహాచైత్యాలయం ఉన్నది. దీని మొదట్లో అనేక శిల్పములు దొరికినవి. చైత్యము చుట్టూ చలువరాతి పలకలమీద శిల్పనశిల్పముల అలంకారములున్నవి. ఈ పలకలమీద మ్తాపపునమూనాలుచిన్నవిగా చెక్కబడినవి. మ్తాపపు అసలు ఆకారం భావించుకోవడానికి ఈ నమూనాలు సహాయపడును. ఇవి నూత్నంగా ఉన్నప్పటికీ అసామాన్యమైన శిల్పకళ ప్రదర్శిస్తున్నవి. హిందూదేశం అంతలోనూ ఇటువంటి అమూల్యమైన శిల్పకళ దొరకలే దన్నారు, లాంగుహార్డుగారు. ఇవి ప్రత్యేకతరగతికి సంబంధించినవని. దంతపునగిషీకి సరిపోల్చదగిన ఈ శిల్పకళలో, స్త్రీ పురుషుల శరీర సౌష్ఠవమే కాకుండా, వివిధరీతులైన మనోవైచిత్ర్యములుమాడా అద్భుతంగా నిరూపించబడినవి.

గౌతమబుద్ధుని జీవితకథలే వీరిశిల్పకళకు ప్రధాన విషయము. కాని, ముఖ్యశిల్పానికి ఇరుపక్కలామాడా ఆంగ్రుడు శృంగారం వొలకపోసినాడు. హిందువుల గుడిమీదిబొమ్మలే ఈ శాస్త్రాంతాపాన్నిమాడా అలంకరించినవి. ఇది శాస్త్రమతానికి కొత్తదైనా ఒక ప్రాచీన ఆంధ్ర సంప్రదాయమై ఉండవచ్చు. ఇదేకాక బుద్ధదేవుని జీవితకథలలో మాడా కొన్ని మార్పులు, మూతనవిష

యములు కనబడును. కథలకుమాడా దేశకాలపాత్రలను అనుసరించి మార్పులు కలుగుతూఉంటవి. అందువల్ల ఈ మూతనవిషయాలు స్థానిక సంప్రదాయములను అనుసరించివచ్చినవని తోస్తుంది. ఈకొత్తసంగతులవల్ల చిత్రించిన శిల్పాలలో కథను గుర్తించి నిరూపించడం కొంచెం కష్టంగా ఉన్నది.

వీటిలో ఇంద్రుడు బుద్ధుడిమీద వజ్రాయుధం ప్రయోగించడం, ఒకరాజపురుషుని ఒకచోలో ముడుచుకుని మార్పున్న గొర్రెపిల్ల, హనుమంతుడు ముగ్గురు వ్యక్తుల్ని మోసుకుపోవడం ముఖ్యమైనవి. అకస్మాత్తుగా చూస్తే ఈ కళలో, హిందూ, శాస్త్ర, క్రైస్తవ సంప్రదాయములు ఉన్నవనిపిస్తున్నది కాని కాలనిర్ణయాన్ని బట్టి చూస్తే క్రైస్తవ సంప్రదాయాలు రావడానికి వీలు కనబడదు.

ఇక్కడి ముఖ్యశిల్పముల కథలలో ఛందోతబాతకము, శశబాతకము, వెస్సంతరబాతకము, కవిబాతకము, నందకుమారుని మతశీకారము, దేవదత్తుడు నలగిరి అనే ఏనుగును బుద్ధునిమీదికి తరుముట, మారుడు అనే నీచదేవతతో బుద్ధుడు పడ్డ ఆవస్థలు కొన్ని. ఒక శిల్పకారము రోమదేశపుయోధునివలె ఉన్నది. ఈ దృశ్యమే చాల ఆశ్చర్యంగా ఉన్నది. దీనితోడు కొన్ని రోమీయనాటకములుమాడా ఇక్కడ దొరికినవి. ఆనాడు ఆంగ్రులకు రోముతో రాకపోకలుండిఉండవచ్చు. గ్రీకు దేశపు సంప్రదాయములుమాడా ఉన్నవని శాస్త్రజ్ఞులు అభిప్రాయపడుతున్నారు. పాశ్చాత్యపండితులవాదన ప్రకారం మనకళలలో గ్రీకు రోమనుచిహ్నము లున్నవని కొందరివిశ్వాసం. కాని సాంఘీకమూలమీద తమ అభిప్రాయం తెలియజేస్తూ మహాపండితులు, మొహంజోదారో పైకి తీసినవారు అను సర్ జాన్ మార్షలు దొరవారు. ఈ పాశ్చాత్యవాదన ఆట్టే దూరం తీసుకువెళ్లడం పొరబాటని చెప్పినారు. రోమనుపద్ధతిని వస్త్రముధరించిన శాస్త్రగ్రహము ఈ వివరీతవాదుల ప్రధానాంశము. కాని ఈనాటికి ఉత్తరహిందూస్థానంలో వస్త్రం ఆవిధంగా ధరించడం ఉన్నది. ఈ

ఆచారము రోమునుండి ఇండియాకు వచ్చి ఇక్కడ నిల్చిపోయినవనేకంటే ఇక్కడమాడా ఉండే దనపం ఎక్కువసమంజసంగా ఉంటుంది. నాగార్జునకొండలో అనేకమృగముల శల్యములుమాడా కుండలలో దాచబడి ఉన్నవి. ముఖ్యంగా కుండలు, ఎద్దు ఎముక లున్న వట. బుద్ధనేవుని శల్యములేకాక ఆయనపూర్వవతార ములోని మృగములశల్యములుమాడా భక్తులైనభిక్షులు దాచుకుని పూజించి ఉంటారు.

ఇక్కడ బహిర్గతమైన కాసనములు అలంకార యుతమైన బ్రాహ్మిలిపిలో ఉన్నవి. వీటిలో ఆస్రాంతాల రాజ్యమేలిన రాజకుటుంబముల కథలు కొన్ని ఉన్నవి. వీనిలో చాంతిక్రి అనేరాచకుమారి నామము చాలసాగ్గు వచ్చినది. ఈమె ప్రోద్బలమువల్లనే మహా చైత్యాలయము నిర్మించినట్లు తెలుస్తుంది. నూతనమైన బౌద్ధమతము, నాగార్జునముఖంగా, అంతఃపురస్త్రీలు ఎక్కువ ఉత్సాహంతో స్వీకరించారని పండితాభిప్రాయము. చాంతిక్రి వీరపురుషుడనే రాజేంద్రుడిఁగు వట. ఈకుటుంబంలో చివరివాడు బాహుబలుడనేరాజుని మాడా తెలుస్తుంది.

అన్నాళ్లు ఆంధ్రదేశాన్ని ఆశ్రయించినబౌద్ధ మతం శంకరాచార్యుడు విసరిన హిందూప్రచారం అనే తుపానుతో ధ్వంసమయిపోయినది. శంకరస్వామి రాకతో ఆంధ్రబుద్ధు డంతరించినాడు. బౌద్ధతీర్థము లన్నీ హిందూక్షేత్రములుగా మారిపోయినవి. అమరావతిలో అమరేశ్వరస్వామి వెలసినాడు. ఉండవల్లి గుహ లయంలో విక్రాంతి తీసుకున్నబుద్ధుడు అనంత పద్మనాభస్వామిగా మారిపోయినాడు. వాటితోనేపోయినది ఆంధ్రులశిల్పకళ. అజంతా, అమరావతి, నాగార్జున కొండ నిర్మించిన ఆంధ్రుల శిల్పచాతుర్యం, భాగవతం ఆంధ్రీకరించిన పోతరాజుకవిత్వమాధుర్యం, రామాయణం కృతులుగా పాడినత్యాగరాజుసంగీత నైపుణ్యం తెనుగువారి కిప్పుడు కథలు. అవి వెనుకటి రోజులు.

* * * *

[భారతపురాతన వస్తుపరిశోధనశాఖవారు ప్రకటించిన వార్షికనివేదిక (౧౯౨౮-౨౯) నుండి మరి కొన్ని విషయములు ఇట్లు తెలియవచ్చుచున్నవి:

—సం. భా.]

ఇటుక సున్నములతో నిర్మింపబడి యం నాకార ముననున్న యామహాచైత్యము ఆయదశుగుల యెత్తును, నూటరెండశుగుల వ్యాసమును గల యొకపీఠముపై నాని యున్నది. కలశపు పైభాగమంతయు శిథిలమయినది. దీనిచుట్టును ప్రదక్షిణపథమును చుట్టి యొక యిటుక గోడ గలదు. ఈ ప్రదక్షిణపథము పదునూడశుగుల విశాలము (చిత్రము ౧). నాలుగుప్రక్కల నాలుగు ద్వారములు. చైత్యమువలెనే గోడయు, ద్వారము లునుగూడ ఇటుకసున్నములవే. చైత్యముక్రింది పీఠము నకు ఏడశుగుల వెడలుపుగల తలము గలదు. నాలుగు ప్రక్కల ద్వారములకెదురుగ నీపీఠము విషమచతురస్ర ముగ ముందుకుబికినది. ఈ నాలుగు వేదికలందును ఒక్కొక్కటికి అయిదుచొప్పున ఇరువది పెద్ద గచ్చు స్తంభములు గలవు. ఈ స్తంభముల ప్రకాండపుటకును భాగములందే ౧౯౨౬ లో కొన్ని ఇర్ష్యాకవంశేశాసనములు ముఖ్యమైనవి దొరకినవి.

చైత్యము బౌద్ధుల చిహ్నమును ధర్మ చక్రము నాకారమున నిర్మింప బడినది. దానిలోని ఇటుక గోడలన్నియు ఆ చక్రముయొక్క ఆకులు. గోడల నడిమిభాగమంతయు మట్టి నింపబడినది. ఇట్టి చక్రాకారపు స్తూపములు ఒక్క దక్షిణదేశముననే కానవచ్చుచున్నవి. ఉత్తరదేశమున, స్తూపములన్నియు రాతితోనో, ఇటుకతోనో, పూర్ణగర్భముగ నిర్మించుట అలవాటు. గోడలనడిమిప్రదేశములనున్న మట్టినంతయు ప్రయాసపడి బయటికి తోడివేయగా ఒక మట్టికుండ యందు కొన్ని అవశేషములు దొరకినవి. కుండనిండ ఎఱ్ఱమట్టియు, అందుకు చేరువగ కొన్ని తెల్లపూసలు నుండినవి. (చిత్రము ౧౦) ఈ అవశేషములన్నియుబుద్ధునివి గానే పరిశోధకు లూహించిరి. ౪౪ అంగుళము వ్యాసము గల యొక బంగారు బరిణాలో బతాణిసింజపరిమాణముతో

నొక అస్థిక అగుచినది. ఈ బరిణయు, మరికొన్ని బంగారుపూలు, ముత్యములును చేర్చి యొక వెండి డబ్బీలో పెట్టబడినవి (చిత్రము ౧౩).

చైత్ర్యములోని శాసనములు సుమారు క్రీ. శ. మాడవశతకము నాటివి. శాసనముల లిపి బ్రాహ్మి.

ఇవి, మరికొన్ని ఆధారములవలన దీనిలోనివి బుద్ధుని ధాతుశేషములనియు, దీనిని క్రీ. శ. రెండు మాడు శతకములలో ఆంధ్రదేశమునేలిన ఇశ్వోరు వంశమునకుచేరిన శాంతిశ్రీయసునామె స్థాపించెననియు ఊహించిరి. ఇటువంటివే బుద్ధధాతుశేషములు కొన్ని భట్టిప్రోలు స్తూపములోగూడ చిక్కినవి.

ఇదిమీదిగ జరిగిన పరిశోధనలవలన మాడు సంఘారామములు, ఆరు దేవాలయములు, పెక్కుస్తూపములు బయలుపడినవి. ఈస్తూపములలో చాలవాటి యందు ఆయకస్తంభములని కొన్నిస్తంభములు గలవు. ఈ మహాచైత్ర్యమునకు దక్షిణపశ్చిమమున, అనతిదూరమున గల యొక చిన్నస్తూపమున ౨-వ చిత్రములో చూపిన స్తంభమువంటివి, నాలుగు దొరికినవి. అందులో నొకదాన బుద్ధుని నిర్మాణము స్తూపరూపమున చిత్రంపబడినది. స్తంభశీతమున బుద్ధుని ప్రళయప్రవచనము చిత్రంపబడినది.

ఆ మాడు సంఘారామములలోను మొదటి రెండును నాహరల్లబోడు అను కొండపై గలవు; మాడవది యాకొండకు పడమటనున్న యొక గుట్టపై గలదు. మొదటి సంఘారామమున ౬౪ అడుగుల చదరపుబయలు గలదు. దానిచుట్టును ౨౪ గుహలు బౌద్ధబిక్షువుల నివాసములు గలవు. గుహలన్నియు ౮ అడుగుల చదరముగలిగి యిటుకలతో నిర్మింపబడినవి.

రెండవ సంఘారామముగూడ పైదానినే పోలి యున్నది. కాని చాలా యిమిడికయైనది. మధ్య ఆవరణములో నలువదియడుగుల చదరపు ఒక గుహలు. దానికి మాడుప్రక్కల పదునొకండు గుహలు: నాలుగువనైపు రెండు చైత్ర్యములు, ఒకటికొకటి ఎదురెదురుగచిత్రఫలకములు మాడున్నవి.

నున్నవి. పడమరగనుండుదానిలో బుద్ధుని శిలావిగ్రహ మొకటి విరిగినది కలదు. దీనితోపాటు మరిరెండు బుద్ధ ప్రతిమలును, మాడవశతకము నాటివి, ఆంధ్రరాజుల సీసపు నాణెములు పెక్కులు దొరికినవి. దీనికి చేరువనే మరియొక చిన్నస్తూపమున కొన్ని అవశేషములును, ఒక డజను మట్టిపాత్రలును దొరికినవి.

మాడవ సంఘారామము కొట్టంపలుగుబోడు అను గుట్టపై గలదు. నివేశనముంతయు ౧౨౪ అడుగుల చదరము. మామూలుగ దీనిమధ్య నొకచవికెయు, చుట్టు ౨౦ గదులును ఉన్నవి. చవికె చదరము ౬౧ అడుగులు. ఈచవికెకు ౩౬ గచ్చుకంబములును, పైన కట్టికప్పును గలదు. సున్నము దుబ్బుట కుపయోగించు చుండిన యొక రాతితిరుగలితప్పు ఈ నివేశనమున మరేమియు చిక్కలేదు.

గుట్టచివర, సంఘారామమున కెగువ శిథిలముల యిన రెండుస్తూపములు గలవు. అందు చిన్నదానియందు రాతి యవశేషపేటిక యొకటి దొరికినది. అది స్తూపాకారమున ౧౪ అడుగుల ఎత్తుగలిగినది. దానిలో అట్టిదే ౬ అంగుళముల యెత్తుది మరియొక పెట్టె. దీనిలో మరియొకటి రాగిది ౪ అంగుళముల యెత్తుది. దానిలో ౨ అంగుళముల యెత్తులో నొక వెండి డబ్బీ. దానిలో మరల నొక బంగారు బరిణ. దానియెత్తు ౧౪ అంగుళము. అందులో నొక అస్థికయు, మామూలు ఆభరణములును ఉండినవి. నాగాననకొండలో దొరికినవానిలోకెల్ల ఈస్తూపమున దొరికిన యీ పేటికలే చక్కనివి.

ఈసంచికయందు ప్రకటితములయిన చిత్రములలో కొన్నింటికి వివరణము:

౩. స్తూపప్రతికృతి: ఇందు బుద్ధుడు ముచుళింద నాగముపడిగల నీడను కూర్చునియున్నాడు. ఎగువ మాడు సూక్ష్మశిల్పచిత్రరంగము లున్నవి.

౪. స్తూపప్రతికృతి: ఇందు బుద్ధు డభయ ముద్రాధారియై పద్మముపయ నిలుచుకొనియున్నాడు. ఎగువ బుద్ధునిజీవితవిశేషములను డెలుపు సూక్ష్మశిల్పములున్నవి.

౫. బుద్ధజననము : ఎడమవైపున మాయాదేవి లంబినీవనమున వంగిన చెట్టుకొమ్మను పట్టుకొని నిలిచి యున్నది. బుద్ధునిప్రతికృతి యిందు కేదు. ఆయన యునికిని ఛత్రమును, రెండుచామరములును సూచించును. లోకపాలురు నలువురు పట్టుకొనియున్న వస్త్రముపయి ఏడు అడుగులముద్ర లున్నవి. అవి బుద్ధునిసప్తపదములను సూచించును.

౬. జాతకలేఖనము : శుద్ధోదనుడు సింహాసనాసీనుడయ్యున్నాడు. అతనికుడివైపున నొకింత క్రింది భాగమున నలంకృతమున గద్దియపై నాతనిసతి కూర్చుని యున్నది. జ్యోతిషికులు ఎదుట వేదికపయి నున్నారు. వారియెదుర వేత్రపీఠములపయి రాజదత్తములగు పారి తోషికము లున్నవి.

౭. ప్రలోభనము : ఎడమవైపున మారుడు గజము నెక్కి పుత్రికలతో, నేనలతో వచ్చుచున్నాడు. అభయముద్రాధారియయి బుద్ధుడు బోధివృక్షముక్రింద నున్నాడు. ప్రలోభకబృందము నమ్రభావముతో వెనుకడుగిడినట్లు లున్నారు. గాంధారశిల్పమున అభయముద్రకు మారుగ భూమిస్పర్శముద్ర యుండుట విశేషము.

౮. శిశుసమర్పణము : కుడిప్రక్క సింహాసనమున శుద్ధోదనుడు జటాధారియగు అసితుని ఒడిలో అడుగుల

ముద్రలు రెండుగల వస్త్ర మున్నది. ఆముద్రలు బుద్ధ సాన్నిధ్యసూచకములు. ఎడమవైపున బోధిసత్త్వని దేవకులయాత్ర కలదు. లలితవిస్తరమున (అధ్యా. ౮) వర్ణితమయిన రీతిని దేవునెదురనున్న వస్త్రమునం దంకి తములగు పాదచిహ్నములచేత బోధిసత్త్వని సాన్నిధ్య మాహ్యము. దేవుడు బోధిసత్త్వనియొడ భక్తితో ప్రత్యుత్థాన మొనర్చుచున్నట్లున్నది.

౯. బుద్ధునిప్రథమప్రవచనము: సింహాసనముపయి నున్న ధర్మచక్రమును పూజించుటయే ప్రథమప్రవచన మనబడును.

౧౦. మహాభిన్మమణము : బోధిసత్త్వుడు కంటకనామకాశ్వము నధిరోహించి పోవుచున్నాడు. చండకుడు బోధిసత్త్వనికి గొడుగును పట్టుకొని అనుగమించుచున్నాడు. లోకపాలకు లశ్వపాదములను బట్టుకొనియున్నారు.

౧౧. ప్రలోభనము : ఎడమప్రక్క మారుడును, తత్పుత్రికలును బుద్ధుని ప్రలోభింపజేయుచున్నారు. ఓటమిని గాంచిన మారుడు, వింటిని, పూవుటమ్ములను బట్టి పుత్రికాసమేతుడయి కుడిప్రక్క నున్నాడు.

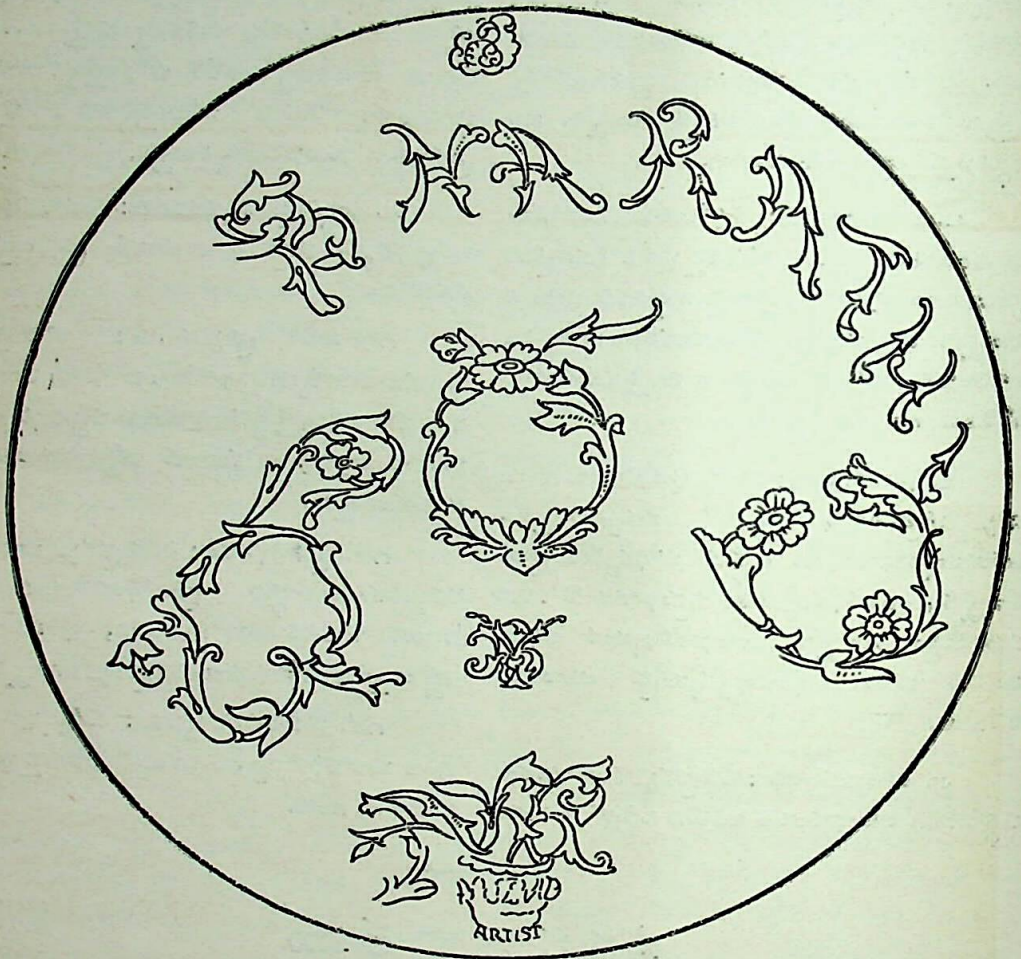
౧౨. మహాపరినిర్వాణము : కుడివైపున చైత్య పూజ మహాపరినిర్వాణసూచకము. ఎడమవైపున నాగ దంపతులు గలరు.

జీవనప్రభాతము

అనువాదకులు: శ్రీ పోలవరపు రామబ్రహ్మముగారు B. A., Murugan the Tiller (మరుగన్ ది టిల్లరు) అను పేరున శ్రీ కే. యస్. వెంకటరమణిగారు ఆంగ్ల భాషను రచించిన సుప్రసిద్ధనవల కిది యనువాదము. ఇది రమణీయమయిన సాంఘిక నవల. సాశ్వాత్య విద్యావిధానము, పాశ్చాత్య సంస్కారము, పాశ్చాత్యాదర్శములు మొదలగువానివలన గలుగు కష్టములు ఇందు చక్కగ వర్ణితములయినవి. ఆంధ్రవాద్యయమున నిట్టి కథావిధానము గల యీ నవల క్రొత్తది. ఆంధ్రులెల్లరు చదునవలసినది. క్రాసు రకెల పుటలు. వెల రు. ౧—౮—౦ మాత్రము.

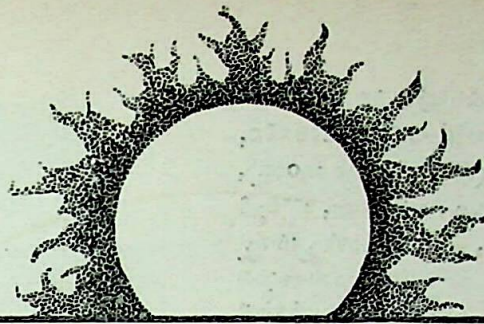
తపాలా ఖర్చు ప్రశ్నేకము.

మేనేజరు, ఆంధ్రగ్రంథమాల, 7, తంబుశెట్టి వీధి, మద్రాసు.

ఆశ్వయుజమాస భారతి సంచిక (౨౭౮ పు.) యందు ప్రకటిత మయిన
వర్ణచిత్రమునందలి వర్ణములు

వర్ణచిత్రరచయిత : అయ్యగారి వెంకటగోపాలకృష్ణరావు, నూజివీడు.

ఆంధ్రాభ్యుదయము

శ్రీయుత చంద్రుపట్ల రామరావుగారు

[గ. మేడపాడు, తూర్పుగోదావరిజిల్లా]

ఆంధ్రమాత ప్రసవించిన శిల్పకుమారులలో శ్రీ చంద్రుపట్ల బాపిరాజు రామరావు సోదరులు కవల బిడ్డలు. సుప్రసిద్ధవంగీయచిత్రకారులగు శ్రీ ప్రహేద

శ్రీయుత చంద్రుపట్ల రామరావుగారు

కుమార చట్టోపాధ్యాయులకడ కళాశిక్షణము వడసి గుమారు పదిరెండువత్సరములనుండి వీరు కళోపాసన

గావించుచున్నారు. ఏలూరులో వీరిచే సంస్థాపితమైన ఆంధ్రచిత్రకళాపరిషత్తు మహాస్థనియాశిస్సులను గడించి నది. వీరిచిత్రకాలను మహాత్ముడు స్వయముగా తిలకించి “ I wish every success to this effort. All of the Paintings are really good ” అనియోగ్య తాపత్రిక నొసంగిరి.

శ్రీ బాపిరాజు రామరాయ సోదరులు అసహా యోద్యమసందర్భమున కారాగారమున కేగుటచే వీరి కళోద్ధరణోద్యమము ఆర్థిక, రాజకీయసంక్షోభములకు నురియై కుంటువడినది. కాని ఆచిరకాలములో శ్రీ ఆంధ్ర చిత్రకళాపరిషత్తును పునరుద్ధారణగావించి భారతీయ చిత్రకళను ప్రచారము కావింపగలరు.

వీరిచిత్తరువులు వివిధప్రదర్శనములలో ఆదరింప బడి నైనూరు, పాటియాలా, తిరువాంకూరు, చల్ల పల్లి మున్నగుసంస్థానాధీశులకు విక్రేతము లైనవి.

మహాత్మాగాంధీ, డాక్టరుయూంజీ, అనిబిసెంటు, సర్. సి. పి. రామస్వామయ్యగారు మున్నగుభారతీయ నాయకులయొక్కయు, దేశోద్ధారకునివంటి ఆంధ్ర నాయకశిఖామణులయొక్కయు ప్రశంసలకు వీరిచిత్త రువులు పాత్రములైనవి. హిందు, స్వరాజ్య, ఆంధ్ర, భారతి మున్నగుపత్రికలు వీరిరచనలగుర్చి వేనోళ్ల కొని యాడినవి.

ప్రత్యేకముగా శ్రీరామరావుగారిచిత్తరువులలో సతీశివ, బుద్ధ, ఝాన్సీరాణి, అభిసారిక, ముకుతితనని, చంద్రబింబమున రెండుపిట్టలు (Birds in the moon), హంతకుడు, పుట్టింటికి, ఉపస్థుని, అశ్వత్థామ, బొబ్బిలి బెబ్బులి, అనార్కలిసృత్యము, డూడూవెంకన్నమున్నగునవి ప్రత్యేకప్రశంసకు పాత్రములైనవి. ఇందు బుద్ధుని చిత్తరువు మహాత్మునికి సమర్పింపబడినది. “సతీశివ” చిత్తరువునకు శ్రీచల్లపల్లి రాజావారు నూటపదారులు పారితోషిక మొసగియున్నారు. ఝాన్సీరాణి, పుట్టింటికి, అశ్వత్థామ భారతిలో ప్రకటింపబడినవి. బొబ్బిలి బెబ్బులి ఆంగీరసఆంధ్రపత్రిక ఉగాదిసంచికలో ముద్రితమైనది. ఇట్టి అమూల్యములగు చిత్తరువులను ప్రకటించుచు ఆంధ్రుల చిత్రకళోద్యమమునకు తోడుపడుచున్న భారతిపత్రికాధిపతులు వందనార్హులు.

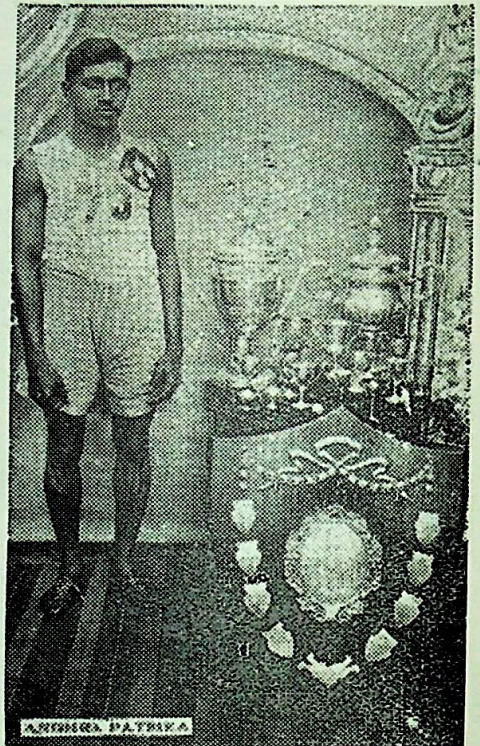
యువకులగు శ్రీరామరావుగారు ఇట్టిఅమూల్య చిత్రకళోపాసనకు తమదీవితమును ధారపోయుచున్నందులకు ఆంధ్రులు గర్వింపుచున్నారు. వీరికి పరమేశ్వరుడు ఆయురారోగ్యైశ్వర్యముల నొసగుగాక!

—మా రత్న పూడి పుత్రసత్యశర్మ

యం. రామచంద్రరావుగారు

చెన్నపురి ఆంధ్రమహాసభకు కార్యదర్శిగ నాలుగవమారు ఎన్నుకొనబడిరి.

శ్రీ బుంగా అప్పారావు దేవుగారు

రాజమండ్రిపురవాస్తవ్యులు, ఆదిక్షత్రియకుల నాయకులు నగు వెంకటప్పయ్య దేవుగారి కుమారులు; ఇరువదేండ్ల ప్రాయము. నాలుగేండ్లనుండి పరుగుపందెము లందు పాల్గొని, గెలుపొంది ముప్పదియారు రజతపాత్రలును, అనేకయోగ్యతాపత్రికలను బడసిరి.

నీలంరాజు వెంకటశేషయ్యగారు

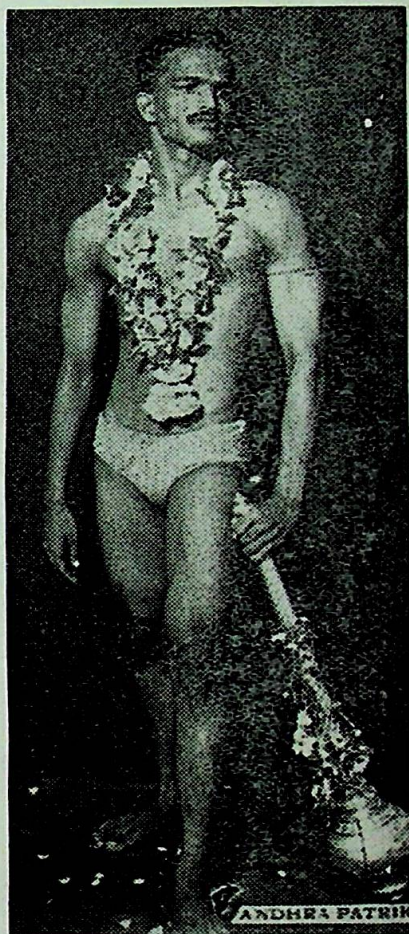
చెన్నపురి ఆంధ్రమహాసభా నాటకశాఖకు
కార్యదర్శిగా మాడవారు ఎన్నుకొనబడిరి.

ప్రొ. నెహ్రూ అల్లూరి నరసింహారాజుగారు

వీరిది రాజమహేంద్రవరము కాపురము. ఇంద్ర
జాల ప్రదర్శనములందు సిద్ధహస్తులు. పలువురు! ప్రము

ఖలు వీరి నైపుణిని మెచ్చి సర్కరించినారు. భారతీ
తీర్థమువారు వీరికి 'పండ్లజాలికభూషణ' యను బిరు
డము నొసగినారు. ఇటీవల చెన్నపురియందును కొన్ని
ప్రదర్శనములను జరిపి, గోరూపిర ఆపూర్వ, ఆద్యుర
కల్పనలు వెలయించి ప్రముఖుల ప్రశంసకు పాత్రు
లయిరి.

శ్రీ మోచర్ల శ్రీహరి రావుగారు

ఏలూరునందలి వేంకటనారాయణ మెమోరి
యలు వ్యాయామపు పోటీలయందు మల్లయుద్ధమునందు
విజయమునంది వెండిగదను బహుమతిగా పొందిరి.

శ్రీ వై. ఎ. శ్రీరాములుగారి భావచిత్రములు (పైనుండి ప్రదక్షిణముగా)
 ౧. భక్తి, ౨. ఆలోచన, ౩. క్రుద్ధప్రతిజ్ఞ, ౪. ఉత్సాహము, ౫. స్వసంతృప్తి,
 ౬. భయము, ౭. విచారము, ౮. కపటాలోచన.

గ్రంథ స్వీకారము

సంగీత నాపసాని

గ్రంథకర్త: పున్నవ లక్ష్మీనారాయణగారు, గుంటూరు.

‘కవిత్కనయొక్క మాతరు గాయత్రీదేవి. ఈమెకు నాగసానియని ముద్దుపేరు. ఈమెకుగల యద్భుతసంగీతజ్ఞానముచే సంగీతనాపసానియని మారు పేరు వచ్చినది. ఈమెకు బంగారువంటి దేహచ్ఛాయ గలదు గనుక కడాని అనికూడ పేరుగలదు. ఈమెతల్లి పేరు సీతమ్మ. ఈమెబాల్యచరితములు కొన్ని యిందు వర్ణింపబడినవి. ఇది తిక్కనయను నవలనుండి కృత్తీకరిం పబడినది.’ క్రాను నైజున ౧౯ పుటలు. వెల రు. ౦-౨-౦.

ముగ్ధప్రణయము (ఒకేల్లో)

గ్రంథకర్త: కర్లపాలెము లక్ష్మీనరసింహారావు గారు, శ్రీముఖాశ్రయము, పూర్ణానందంపేట, బెజవాడ. క్రానునైజున ౧౮౬ పుటలు. వెల రు. ౦-౧౨-౦.

విశ్వామిత్ర మహర్షి

గ్రంథకర్త: కనుపర్తి వరలక్ష్మమ్మగారు, భాపట్ల. క్రాను ౧౨౧ పుటలు. వెల రు. ౦-౮-౦

శ్రీ లక్ష్మీనారసింహప్రభు శతకము

గ్రంథకర్త: పాలపర్తి నూర్యనారాయణగారు, చాగలమట్టి, (కర్నూలు) క్రాను ౧౮ పుటలు. వెల రు. ౦-౨-౦.

శ్రీ భక్తరత్నామణి శతకము

గ్రంథకర్త: సోంపల్లె కృష్ణమూర్తిగారు, అనంత పురము. క్రాను ౨౨ పుటలు. వెల రు. ౦-౨-౦.

బాలకృష్ణ శతకము

గ్రంథకర్త: ధ. పట్టాభిరామయ్యగారు, యం ఏ., యల్. టి., రాజమహేంద్రవరము. క్రాను ౩౬ పుటలు. వెల రు. ౦-౪-౦.

సిద్ధివినాయక చరిత్ర (హరికథ)

గ్రంథకర్త: ధ. పట్టాభిరామయ్యగారు, యం. ఏ., యల్. టి., రాజమహేంద్రవరము. క్రాను ౪౬ పుటలు. వెల రు. ౦-౪-౦.

మ న వి మా ట లు

ఆంధ్రకవుల ఛాయాచిత్రప్రదర్శనము :

కవులు సృష్టికర్తలు : వారి సృష్టిబ్రహ్మ సృష్టిని మించినది. తమ యిచ్చవచ్చినట్లు సృష్టినిచేయగల, మార్పగల నేర్పు వారికి గలదు. వారు నిరంకుశులు. లోకహితము వారి పరమార్థము. వారిరచనలు నాపరమార్థమునే లోగొనియుండును. అవియే కావ్యములు. వారు వానిలో నెన్నియోయర్థములను మనకు దాచినారు. వారు మనకు త్రికరణముల, త్రికాలముల పూజింపదగినవారు.

కాని మనకవుల రూపచిత్రములు ఇదివరకు లేవు. కావ్యములందు ఛాయామాత్రముగ ప్రతిబింబితములయిన వారి నిశిష్ట గుణాదులను భావించుకొనవలసినదే. భావనకన్న రూపణ పటిష్ఠము. గతకాలమువారి రూపణకు రూపచిత్రము లవసరము. కనుకనే విగ్రహములని యేర్పడినవి. విగ్రహములుగూడ రూపచిత్రములే. అవి శిల్పరూపములు. మహనీయుల రూపచిత్రములు సహృదయుల కుత్సాహవేశములను గలిగించును. వాటి కాశక్తి గలదు. అందువలననే మహనీయుల రూపచిత్రములను మన మాదరించుచున్నాము.

ఈ రూపచిత్రరచన ప్రాచీనకాలము నుండియు నున్నది. కాని అప్పటిది శిల్పరూపము : ఛాయారూపము కాదు. ఆ చిత్రములుగూడ దేవతలకు, మతప్రవక్తలకు, దేవాలయాదినిర్మాతలకుమాత్రమే వెలసినవి. కవుల కానాడు రూపచిత్రములు లేవు. వారు

వాఙ్మయప్రతిబింబములే చాలుననుకొన్నారు. వారి కీయావేదనయే లేదు. ఆరోజులు వేరు. ఈరోజులు వేరు.

నాడు మతమున కెక్కుడు ప్రచారముండినది. నేడు సాహిత్యమునకు ప్రచారమెక్కువయినది. దానికొలది కవుల రూపచిత్రముల యావశ్యకత గోచరించినది. సహృదయుల కావేదనపుట్టినది. కడచిన దానికిని వారుమాత్ర మేమిచేయగలరు? లేని కవుల చిత్రములు లేక నేపోయినవి. ఉన్నకవుల వైనను నేకరించి పదిలపరచి యుగాంతరము వారికిని తోడుపడవచ్చునని కవితాసమితివారి ప్రయత్నమునకు పూనినారు. చాలా నేకరించి ప్రదర్శించినారు. సాహిత్యవికాసమున కిది యొక మెట్టు.

కవితాసమితియుద్యమము : క్రొత్తది, మెచ్చదగినది.

ఐతలభాయపటేలు నిర్వాణము :

గోరుచుట్టుపై రోకటిపోటు! ఒకవంక జతీంద్రమోహనుని గోల్పోయిన యావేదన, మరియొకవంక ఆనీబెసంటుమరణమునయిన సంతాపము ఇంకను ఆరీ ఆరకముందే యీ చావుకబురు చల్లగ వినవచ్చి భారతజాతి హృదయముల నారాటపెట్టినది. కాలవైషరీత్యము! తరుణమున, వెంటవెంటనే, యిట్టి వారి మరణములవలన హృదయములు తరుగు కొనిపోయి, ఊరటకేనియు వీలుచిక్కకున్నది.

పటేలు అత్యంతప్రతిభాశాలి. ఈడు లేని రాజ్యతంత్రజ్ఞుడు. ధైర్యసాహసములకు

నిధి. పరాజయమును, పారతంత్ర్యమును నహించని యభిమాని. భారిష్టగువృత్తియందుండి లక్షలార్జింపజాలియు, దేశమునకై దానిని తృణప్రాయముగ నెంచిన త్యాగి. ఆపదలకు జంకడు. స్వార్థ మాయనకు గిట్టదు. మాతృదేశదాగ్యవిముక్తియే యాయనపరమ లక్ష్యము. దానికయి, తన భోగభాగ్యములు వదలుకొని, అహోరాత్రములు పాటుపడి నాడు. అవసానసమయమునగూడ సత్వర స్వరాజ్యసిద్ధి నాకాంక్షించుచు ప్రాణములను విడచినాడు. స్వతంత్రభారతదేశమును కన్నులార చూడనయితినేయను కొరతతోనే తనుచు చాలించినాడు. తనకళేబరము మాతృభూమినే చేర్చుగోరినాడు. ఆయన దేశాభిమానమట్టిది.

తనకు న్యాయమని, యుక్తమని తోచిననేకాని యేకార్యమునకు బూనడు. పూనిన పనిని సాధించిగాని నిద్రింపడు. భారతశాసన సభకు తోలునొల్లగ నధ్యక్షుడై అప్రతిమధీనంపత్తితో, అచంచలమగు పట్టుదలతో కార్యములనిర్వహించి, జాతీయుల విజాతీయుల మన్ననలుపడసి యాపదవికి, భారత జాతికిని గౌరవప్రతిష్ఠలు గడించెరి. ఆపదవియందుండి యాయన చేసినపని తరువాతివారికి మార్గదర్శకమయినది. ఆపదవిలో నున్నంతకాలము ఈయనయనిన ప్రభుత్వమునకు నయితము గుండెబెడరే. కొంతకాలము బొంబాయి కార్పొరేషను అధ్యక్షులుగ నుండి యా పట్టణమును చాలా అభివృద్ధిపరచెరి. గొప్ప

గొప్పపదవులయందుండియు వ్యామోహమును నది యాయన నంటలేదు. భారతశాసనసభ కధ్యక్షుడుగ నుండినప్పుడు తన కిచ్చుచుండిన నాలుగువేలజీతములో ఒకవేయి తన కుంచుకొని తక్కినమూడువేలను ఖద్దరుఉద్యమమునకై మహాత్మునకు సంపుచుండిరి. ప్రజాహితకార్యములనిన యాయన కుత్సాహ మతిశయము.

ఇట్లు మాతృదేశమును గాఢముగ ప్రేమించి, దేశమునకై తనసర్వస్వమును ధారపోసిన పటేలు మాతృదేశమున మరణించుటకు నోచుకొనలేదు. సత్యాగ్రహోద్యమమున నిర్బంధింపబడి చెరసాలలో ఆరోగ్యమును కోలుపోయిరి అదికారణముగ ప్రభుత్వమువారు వీరిని విడిచిపెట్టిరి. వెంటనే వీరు ఆరోగ్య సంపాదనకై విదేశముల కేగిరి. అక్కడను వీరికి దేశస్వాతంత్ర్య విచారమే. ఆరోగ్యము నానాటికి క్షీణింప జొచ్చెను. సమదూకుడగు సుభాషబాబు వీరిపరిచర్యకు బూనెను. ఎందరో, ఎన్నివిధములనో చికిత్స చేసిరి. కాని దైవ మన్యథా తలచినది, పరిణామ మిట్లయినది.

వగచిలాభములేదు. ఏలక్ష్యమును సాధించునిమిత్తము వీరు ఎడతెగనికృషి నలిపిరో, ఏయుత్కృష్టాశయములతో వీరు ప్రాణములను వదలిరో ఆలక్ష్యమును, ఆయాశయములను సత్వరముగ సాధించి వారియాత్మకు శాంతిగూర్చుట మనవిధి. అప్పుడే వారి యాత్మకు సంతృప్తి గలుగును.

సాభిషాయ

విశేషములు

ప్రపంచపరిణామమునందు కర్మపరిణామము పరమగుహ్యము. గీతాశాస్త్రమునందు గహనమైన కర్మయోగమతభావగతిరూపములను శ్రీ కృష్ణుడు మహాయోగరూపమునను పలువిధభావరూపములను ౧౮ అధ్యాయములందు బోధించినను ఎప్పటికప్పుడు కర్మతత్త్వమును, సిద్ధియును, జ్ఞానమును తెలిసీ తెలియనివిషయములు. కర్మయోగము వేదాంతమువలెను వినుటకు బాగుండినను చేయుట కడుగడుగునకును సంశయములు, మాటమాటకు ప్రజ్ఞావాదములు గలుగుచుండును. పరిపూర్ణమైన బ్రహ్మజ్ఞానమునకు బ్రహ్మత్వమువలెను, కర్మయోగమునకును కర్మత్వమే సాధనము. సాధకసాధనసాధ్యము లేకములైనపుడు సాంఖ్యయోగములు భిన్నాంతములుగాక ఏకాంతములగుచున్నవి. కర్మబ్రహ్మోద్భవము. సర్వగతమైన బ్రహ్మ నిత్యయజ్ఞపురుషుడు. ఏకాంతములైన నిత్యకర్మానుష్ఠానము యజ్ఞపురుషుడు భిన్నాంతములైన పరమార్థమునకుబదులు పరమానర్థములను గలుగజేయుచున్నవి. సాధకుడు సాధనకును, సాధన సాధ్యమునకు వలెను, కర్మధర్మమునకును, ధర్మము బ్రహ్మమునకును పరమార్థములు. ఏతత్పరమార్థము గీతాశాస్త్రమునందు తెలిపినటు లజ్ఞాతముగ నున్నది.

ఆశ్చర్యవత్ తత్త్వశ్రీ కృష్ణ దేవ
మాశ్చర్యవత్ ద్వంద్వి తత్త్వైవ చాన్యః,
ఆశ్చర్యవత్ చైవ మన్యః శ్రుణోతి
శ్రుణ్వన్ స్వేనం వేద స చైవ కశ్చిత్.

గీ. అ. ౨. శ్లో. ౨౯.

చూచువానికిని, చెప్పువానికిని, వినువానికిని నాశ్చర్యమును గలుగజేయుచు తెలియకున్నది. చేయువానికిమాత్రము తెలియుచున్నది. కర్మయోగము స్వల్పమైనను భయమునుండి కాపాడును. కర్మయోగమున కనురూపమైన ఫలము గలుగుచున్నది; వ్యర్థముకాదు. వర్తమానకాలమునందు కర్మయోగపరిజ్ఞానములేని జగచ్చక్రభ్రమణము నిశ్చేష్టతకును, విఠితచేష్టతకును సాధనముగ నున్నది. ప్రాచ్యుల నిశ్చేష్టతయును, పాశ్చాత్యుల విఠితచేష్టతయును అజ్ఞానసమ్మోహసంజాతములు. సందేహసమ్మోహములను విడిచి కర్మయోగాభ్యాసము చేయుట వ్యక్తులకు, సంఘములకు, జాతులకు శ్రేయోదాయకము.

* * * *

విసరీతచేష్టత

పాశ్చాత్యదేశముల కున్మాదమునుగలుగజేయుచున్న విఠితచేష్టత భయంకరముగ

నున్నది. జర్మనియందు హిట్లరుగారు నాజీ ధ్వజారోహణమును జేసి మహాసంతోషమును గలుగజేయుచున్నారు. ప్రజలు నాజీజ్వరా వేశమును బొంది ప్రళయతాండవమును జేయుచున్నారు. ఈమాసమునందు జరుగనున్న యెన్నికలఫలము భావిప్రపంచస్థితియందు భయంకరపర్వముగను పరిణమించ గలదు. యూధుల పీడనము, కార్మికులదండనము, సాంఘికుల నిర్బంధము, జాతీయదురభిమానము పరమానర్థములకు సాధన మగుచున్నది. జర్మని ఆయుధవిస్త్రనమహాసభను విస్తరించినది; నానాజాతీసమితిని నిరాకరించినది; ఆర్థిక మహాసభను పరిహరించినది; ప్రపంచధిక్కారమును పూనినది. నాజీల కోపావేశములు ప్రపంచమునం దంతటను, ముఖ్యముగను ప్రాన్సునందు భయభ్రాంతులను గలుగజేయుచున్నవి. ప్రాన్సునకు నాజీచర్యలు సహజముగను సంగ్రామభయోత్పాతమును గలుగజేయుచున్నవి. ప్రాన్సునందు క్రొత్తప్రభుత్వ మేర్పడినది. సర్రాటుగారు మంత్రియై కర్తవ్యాకర్తవ్యములను నిర్ణయించుచున్నారు. అపారమైన ధనసంచయము, సంగ్రామసన్నాహములు ప్రాన్సున కపూర్వమైన ఆత్మవిశ్వాసమును గలుగజేయుచున్నవి. ఇటలీయందు ఫాసెటువిధానము వివాహసంతర్పణలను జేయుచున్నది. ఏకకాలప్రదేశమునందు ౨౦౦౦ వివాహములు జరిగిన యుదంతము ప్రపంచేతిహాసములం దపూర్వము. ఇటలీయందు వివాహసంతర్పణలకును సంగ్రామసన్నిపాతము మూలముగ నున్నది.

అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రములందు ధన పితాచము బీభత్సతాండవము చేయుచున్నది. దేశవ్యాపారక్షైణ్యము స్వదేశపరిశ్రమ సంపదలను ఊణింప జేసినది. దేశమునందు నిర్వాహము, నిరాశ వ్యాప్తమై మహాద్రోగము వ్యాప్తమైనది. జాతీయ పునరుద్ధరణోద్యమము నిరంకుశరాజ్యమును చేయుచున్నది. స్థిరమైన ఆర్థికవ్యవస్థ లస్థిరము లగుచున్నవి. పంటలు, పరిశ్రమలు, ధరలు, వ్యాపారము, ధనాగారములు నిర్బంధనియమితము లగుచున్నవి. రూజు వెల్టుగారు, వారిమంత్రులు నిర్ణయించిన జోన్యము సఫలముగాకున్నది. ధరప్రతులు హెచ్చినను తరణోపాయ మగోచరముగ నున్నది. షోలరుబంగారుప్రమాణము పెరిగినను షోలరు మారకపు ధర పడిపోవుచున్నది. షోలరు మారకపుధరను నిలునబెట్టుటకు అమెరికా స్వదేశవిదేశములందు బంగారమును కొనుట నిర్ణయించినది. ప్రపంచమునం దంతటను బంగారుధర పెరుగుచున్నది. దారిద్ర్యగ్రస్తమైన హిందూస్థానమునుండి బంగారమంతయు ఎగుమతియగుచున్నది. ఇంతవరకును ౧౭౦ కోట్లరూప్యములబంగార మెగుమతియైనది. నిరుపేదలు పుస్తాపుడక నమ్మి పన్నులను చెల్లించుచున్నారు. కోట్లబంగారము ధనాగారములం దగ్నిమాంద్యమువలన నిరర్థకముగ నున్నను అమెరికాధనజలోదరమునకు సంతృప్తి గలుగలేదు. అమెరికావ్యాపారమునకు చీనాప్రాంతములందును, జర్మనిక్రేటుబిటనులందును ప్రతిరోధము గలిగినది. జపాను సామ్రాజ్యధ్వజ

మును, వ్యాపారధ్వజమును ప్రాచ్యఖండము నుండి క్రమముగను పాశ్చాత్యఖండమునకు వ్యాప్తమగుచున్నది. జపాను మంచూరియూ యందు స్థిరాసనము నేర్పరచుకొనినది. ఇరువ డేండ్లకు పూర్వమారంభమైన ఆసియాప్రబోధ విజయములను జపాను క్రమముగను సార్థ కముచేయుచున్నది. రుష్యావిజయధ్వజ మాసి యానుండి యూరపునకు మరలినది. శ్వేత జాతుల పరాక్రమప్రతిష్ఠ, వ్యాపారపరిశ్రమ ప్రతిష్ఠ, మంత్రాంగకౌశలము పటాపంచలైనవి. చీనా మెల్ల మెల్లగ తనశక్తిని బడయుచున్నది. శ్వేతజాతులకును, పాశ్చాత్యరాజ్యములకును ప్రపంచమునందంతటను ప్రతిష్ఠంభనము గలిగి నది. పరస్పరభేదములు, స్వాధారాధనము వినాశకారణములుగను బరిణమించినవి. పదేం డ్లక్రితము బహిష్కరింపబడిన రుష్యామీదను తిరిగి ప్రాన్సులమెరికారాజ్యములు తమ చూపులను ప్రసరింపజేసినవి. మానవస్వాతంత్ర్యధ్వజమును స్థాపింప సమకట్టిన రుష్యా రాజ్యము ధనస్వాములకు తిరిగి శరణ్యమగు చున్నది. ధర్మమే జయించుననుటకు సోవి యటు రుష్యాయుదంతము పరమప్రమాణముగ నున్నది. పదేండ్లక్రిందట సోవియటుప్రభుత్వ మును బహిష్కరించిన ప్రభుత్వములు వర్త మానకాలమునందు రుష్యానిత్రత్వము నభిల షించుచున్నవి. ఫ్రెంచిప్రభుత్వ మమెరికా ప్రభుత్వమును రుష్యాతో సంధిని జేసికొను చున్నది. ప్రపంచమునందు ధర్మపరివర్తన మొకవైపునను, సంగ్రామప్రయత్నము లొక

వైపునను జగుగు చున్నవి. సందిగ్ధసమయము నందు మహాసామ్రాజ్యాధిపత్యమును వహించుచున్న బ్రిటిషుసామ్రాజ్యస్థితి విషాదకర ముగ నున్నది.

గ్రేటుబ్రిటను సహజమైన సాహసధైర్య ములను విడిచి సంశయాత్మత్యమును బూనుట విచారకరము. ఆర్థికపారిశ్రామికరాజకీయ రంగములందు గ్రేటుబ్రిటనుకు ప్రోక్షకూల వాతావరణ మేర్పడుచున్నది. ప్రపంచము నందంతటను బయలుదేరిన ప్రతికూలవాతా వరణమునకు తోడుగ ప్రాచ్యసాహచర్యము బ్రిటిషువీర్యమును నిర్విర్యముచేయుచున్నది. బ్రిటిషుప్రభుత్వము నిర్వహింపదలచిన ఆయుధ వినర్జనసభ, ఆర్థికమహాసభ మొదలగుసభలు నిగర్థకములైనవి. సకలజాతులును ఆత్మసం రక్షణముకొరకు రాజకీయార్థిక జాతీయపరణ ములను కల్పించి పరాధీన జాతులను, దుర్బలజాతులను నిర్బంధములపాలు చేయు చున్నారు. అయినను మహాప్రభుత్వముల స్థితియును దుఃఖికరముగ నున్నది. బ్రిటిషు ప్రభుత్వపరిస్థితు లిటులుండగను పరాధీనస్థితి యందున్న హిందూస్థానాదిదేశముల స్థితి గతులు దుర్భరముగ నున్నవి.

* * * *

హిందూస్థానము

ప్రకృతియందు మృగశిరకార్తికి రోహిణి కార్తియును, వర్ష పాతమునకు కారుమబ్బులు, మెరుపులు, ఉరుములును నవసరమైనటులు శాంతియుగమునకును మహాసంగ్రామములు,

దుర్భిక్షములు, దుఃఖానుభవమును సహజములు. ప్రపంచావృత్తిమైన విషాదఽరిష్టితులందు నిస్సహాయస్థితియందున్న దేశములస్థితి ముఖ్యముగను హిందూస్థానస్థితి దుఃఖమయముగ నున్నది. అంతర్భేదములు, స్వార్థపరత్వము, పారతంత్ర్యము దేశమును కీలాభీలము చేయుచున్నవి ఆశాపిశాచము, శక్తిలేకపోయినను, ప్రపంచమునందంతటను వలెను హిందూస్థానమునందును ప్రళయతాండవమును జేయుచున్నది. ప్రజలన్నాతురులై పరితపించుచున్నారు. వ్యాపారము క్షీణించుచున్నది. ధరలు పడిపోయినవి. మిల్లుల యజమానులు నాయకత్వమునుబూని దుర్భిక్షము సభివృద్ధిచేయుచున్నారు. లంకామైరు జపాను వర్తకులకును బాంబాయిమిల్లు యజమానులకును కుదిరిన వర్తకసంధి ప్రజాక్షేమమునకు ప్రతికూలముగ నున్నది. మిల్లుల యధికారులవలెను కేంద్రాధికారులును స్వార్థపరాయణులై మహాసంతోభమును గలుగజేయుచున్నారు. దేశావృత్తిమైన యసంతృప్తి సర్వత్ర ప్రత్యక్ష మగుచున్నది. అసంతృప్తి బలావేశమునకు బదులు దుర్బలవిషాదమునకును, నిరాశకును గారణంబగుచున్నది. దేశమునందు శల్యగతమైన నిరాశ అవ్యవసాయమునకును, ప్రజ్ఞావాదమునకును మూలమై కైబ్యమును, నిశ్చేష్టతను గలుగజేయుచున్నది. నిశ్చేష్టత సమ్మోహమును గలుగజేయుచు నాత్మశక్తిని స్తంభింపజేయుచున్నది. ఈమహోపద్రవమునుండి దేశమును రక్షించు

నది గీతోపదేశమునకు హృదయమైన “స్వల్పమస్యస్యధర్మస్యత్రాయతేమహతోభయాత్” పరమార్థము. ధర్మమునకు గొప్ప చిన్న భేదములు లేవు. భక్తిపూర్వకముగ స్వల్పధర్మమును నేనించినను మహత్తరమైన ఫలము గలుగుచున్నది. ధర్మసందేహములను గలిగి కర్మవిమూఢత్వమును పోగొట్టుటకు కర్మయోగము సాధనముగాని వ్యాఖ్యానములు సాధనములుగావు. కురుక్షేత్రమునందు విజయమువలెను సకలజనులును కర్మయోగులు కాగలరు.

సప్త మోహ సుత్రుతి ర్లభా
త్వత్ప్రసాదా నృయాఽచ్యుత,
స్థితోఽస్మి గతసందేహః
కరిష్యే వచనం తవ.

గీ. అ. గా. క్లో. ౭౩.

సకలజనులును మోహమును విడిచి జ్ఞానమునుపొంది కర్మనిరతులయి కామితార్థములను బడయుదురు. స్వకర్మనిరతులు ధర్మనిరతులై పురుషార్థమును సాధించవలసిన యవసరము దేశావృత్తిమైన నిరాశ విశేషము చేయుచున్నది. గాంధీమహాత్ముని కర్మయోగాచరణము ధీమంతులకు ధర్మయోగానుష్ఠానవిధానమును విశేషముచేయుచున్నది.

* * * *

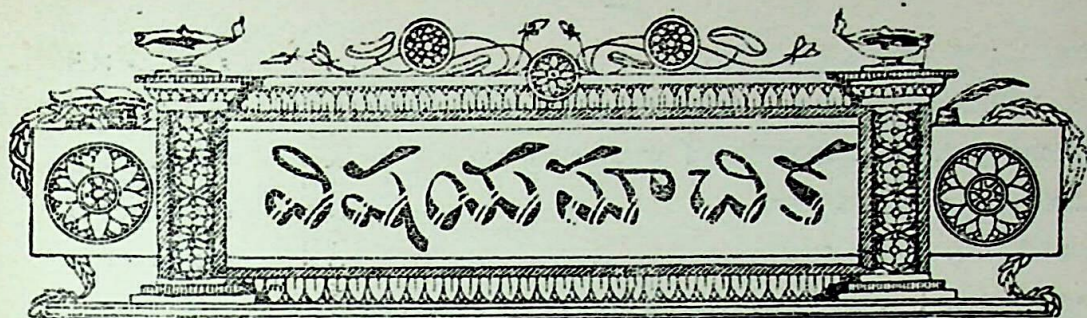
పూర్ణయోగము

పూర్ణయోగము సకలజనులకును సాధ్యముగాకపోయినను కర్మయోగము సాధ్యము. కర్మమయమైన విశ్వమునందు సకలజనులకును

కర్మాచరణమున కవకాశములు గలవు. కర్మ ప్రాశస్త్యమునకు మమకారాహంకారములు కారణములుగాని కర్మ కారణముగాదు. గాంధీ మహాత్ముడు శాసనోల్లంఘనము నవలంబించినను, హరిజన సేవను బూనినను, ఉపవాస దీక్షను వహించినను ధర్మపరమై పూర్ణయోగ రూపమును దాల్చుచున్నది. పూర్ణయోగము త్యాగాధీనము, ఫలరహితము. సామా

న్యులకు ఫలరహితమైన పూర్ణయోగ మసాధ్యమైనను ఫలరహితమైన కర్మయోగము సాధ్యము. వర్తమానసందిగ్ధావస్థయందు ప్రజానాయకులు గాంధీమహాత్మునివలెను లాభనష్టములను, జయపరాజయములను, రాగద్వేషములను విడిచి నియతకర్మలనుజేసి కృతార్థులగుట ధర్మము, క్షేమకరము.

177

నేను—మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారు	౮౩౭-౮౩౮
భోజని శృంగారప్రకాశము ౨—మా. రాధాకాంతయ్యగారు	౮౩౯-౮౪౯
బ్రహ్మణములప్రశంస—మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు	౮౪౦-౮౪౧
సాంప్రదాయికవిజ్ఞానం—ఊకుమళ్ల కామేశ్వరరావుగారు	౮౪౨-౮౪౯
ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రము: యుగవిభజనము—కోరాడరామకృష్ణయ్యగారు	౮౬౦-౮౬౫
సింహావలోకనం—కొల్లూరు ధర్మారాయకవిగారు	౮౬౬-౮౭౦
ప్రేమపాశం—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	౮౭౧-౮౯౦
దార్శన్యం—ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రిగారు	౮౯౧-౮౯౬
“తప్పంతానాదేనా?”—బుర్రా అప్పారావుగారు	౮౯౭-౯౧౩
శ్రీకృష్ణ సవరత్న గీతులు—(శ్రీ) విక్రమ దేవవర్మగారు	౯౧౪
వివోదశిబ్ధము: తెరచాపలు—కొ. నరసింహాచారిగారు	౯౧౫-౯౧౬
బిచ్చము—ఏలేశ్వరపు కృష్ణమూర్తిగారు	౯౧౭-౯౨౨
గర్వభంగము—కీ. శే. కొడాలి వెంకటసుబ్బారావుగారు	౯౨౨
తెలుగుటాకీలు: ఆంధ్రులపరిశ్రమ—ఏ. వి. సీతారామయ్యగారు	౯౨౩-౯౨౪
శరదృతువు—వడ్డేది సుబ్బారాయడుగారు	౯౨౫-౯౨౬
భారత దేశము—నానాజాతినమితి—లంకనత్యంగారు	౯౨౭-౯౩౦
జాతీయత్వము—అంతర్జాతీయత్వము—జొన్న లగడై సత్యనారాయణ మూర్తిగారు	౯౩౧-౯౩౪
మీగడతఱకలు: సారస్వతము—సర్కారు—కర్ల పాలెం కృష్ణరావుగారు	౯౩౬-౯౩౭
వచనవాఙ్మయము—శాస్త్రి	౯౩౭-౯౩౮
నక్షత్రమండలము: (మార్గశిర పుష్యమాసములు) —గొబ్బూరు వేంకటానంద రాఘవరావుగారు	౯౩౯-౯౪౨
బాలక్రీడలు—మంగిపూడి వేంకటశర్మగారు	౯౪౩-౯౪౦

నేటిరమ్య—నార్ల వెంకటేశ్వరరావుగారు	౯౫౧-౯౫౩
భారతము : పరమార్థప్రదర్శనము—నంజూరి బంగారయ్యగారు	౯౫౪-౯౫౮
భారతీయవిద్యాచరిత్రము—మారేమండ రామారావుగారు	౯౫౯-౯౬౭
ఒట్టు—కనుపర్తి వరలక్ష్మమ్మగారు	౯౬౮-౯౮౦
శృశాసనవాటి—జి. జాషువగారు	౯౮౧-౯౮౨
ఆంధ్రభ్యదయము : పొట్లూరు హనుమంతరావుగారు ; వడితాండ				
లక్ష్మీనారాయణ నాయుడుగారు	౯౮౩-౯౮౪
కలగూరగంప : నాలందాపురాతన నిర్మాణములు ; కుమారిజయంతిదేవి ; సన్నీచారికస్య				౯౮౫-౯౮౭
విమర్శనము
మనవిమాటలు : తెనుగున తెనుగుదనము ; వావిళ్ల వారికి సమ్మానము ;				౯౮౯-౯౯౦
ఆంధ్రదేశము - పరిశ్రమలు ; భారతమహిళాసంఘము	౯౯౧-౯౯౮
సాభిప్రాయ విశేషములు	౯౯౯-౧౦౦౨

చిత్రములు

త్రివర్ణ చిత్రములు : ఫడిసెల; ఊర్వశి

సాధారణ చిత్రములు : నాలందాపురాతన నిర్మాణ చిత్రములు ; నిజాం సాగర చిత్రములు ; కొండక్రింద ; గొల్లవాడు ; అభిసారిక ; మోట ; నాడతీత ; ఇతర చిత్రములును.

‘వ డి నె ల’

—శ్రీ సునంద వేంకటాచార్య.

సంపు. ౧౦ శ్రీముఖ సంవత్సరము, మార్గశీర్ష మాసము (డిసెంబరు ౧౯౩౩) సంఖ్య ౧౨

నే ను

మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి

(తేనెపట్టునుండి)

తేటిబిడ్డను నేను !—

తేనెపట్ల

కులముఁబోషించుటే కులవృత్తి మాకు.

* * * *

దారితెన్నులు లేని, దరిదాపు లేని,
యడవిలోఁ గాఁపురం బలవడు మాకు—

పెక్కు బుట్టువులందుఁ బెంపొందుచున్న
తపముకల్మినిఁ జెట్లు తమకింపుగాఁగ
లోకాని కింపుగా, లోకనాథునకు
నింపుగాఁ బూచి, యర్పించినపూలు,—
చెట్టుచెట్టుకుఁబోయి చెలిమికావించి
రంగురంగుల పూలు, రాణిరచుపూలు,—
యాపూవులను జూచి యందంబుమీరఁ,
దేనియ సమకూర్చి, తేకువఁ బేర్చి,

యొక్కతావుకుఁ జేర్చి, యోషికఁ దార్చి

పట్టుగా నల్లి, యీశ్వరుప్రీతిగాఁగ

లోకాని కర్పించి, లోకమును సేవఁ

గులముపోషించుటే కులవృత్తి మాకు.

* * * *

తాతలు, తండ్రులు, తండ్రీతాతలుగఁ

దరతరంబులనుండి, తప్పకెప్పుడును

నీకులవృత్తి జీవించుచున్నాము—

కాలభేదాన, దేశాలభేదాన,

నించుకించుకొత్త యేర్పడునేమొ,

కాని, తొల్లింటిదే యశాను మాత్రోవ—

బలముచాలక, తపోబలము చాలకయుఁ

బెద్ద త్రోవలఁ బోవఁ బెద్దలరీతి

నేనుసాల్చదు గాని, మాచెట్లు కలుగుఁ

గులవృత్తి జీవించి దలంచువారలకు?—

రంగురంగులపూల, రాణించుపూల
చెలిమి స్వయం ప్రేమకలిమియేకాని,
రంగులు మాకేల, రాణ మాకేల,
రంగురాణల మించి రాజిల్లుచున్న
యమృతమంతయుఁగూర్చి, యమరించుచుంటు
యుగ్మతోఁబోసిన యుచితంపువిద్య—
మప్పితం బదిలేక, మర్యాదలేక,
ఊయన్న, ఆయన్న, నులికి పైబడుచు,
నేడ్చుచు గఱచుచు, నేవలంగనెడు
కందురీగలపుట్ట కాదు మాపట్టు.—

* * * *

పంజరంబుననుండి, పైవారు తమకు
జెప్పినచదువుల నొప్ప జెప్పచును,
స్వార్థంబు పరమార్థ మరయఁగాలేని
చిలుకలుగారు మాకొలమునవారు.

* * * *

బిడ్డల బెంచెడు విధులు గైకొనక,
పాడుచు గేరుచు బాటులాడుచును,
నిల్లువాకిలి లేక, యేడనో తిరుగు
పరభృతంబులుగారు పరగ మావారు.

* * * *

అడవుల గల చెట్టు లన్నియు వెదకి,
పూవుపూవున జేరి పొదలు తేనియను
గ్రహించి దాని సంగ్రహముగావించి
యీశ్వరార్పణముగా నీలోక సేవ
చేసిమెప్పుడుటే చిరవృత్తి మాకు.

ఎంచెందు దిరిగిన, నెండుఁ జూయినను,
నింటిపట్టుకు జేరి, యింపుగా నుండు

మెపుడు బిడ్డలకు మా యింటివిద్దియల
నేర్చినంతకు నేర్చి, తీర్చిదిద్దెదము.

పెద్దలేగినత్రోవ విడనాడలేము.

క్రొత్తత్రోవలఁబోవఁగోర మెన్నఁడును.

భావమే యను డహంభావమే యనుడు—

ఏమన్న ననుడు మాకేల యాచింత.

* * * *

కులవృత్తి విడలేక, కూర్చి మీరంగ,

నీతేనెపట్టి యిందు నిల్పితిని—

కడుఁజిన్నదంచు జీకాకు నొందకుండు.

కల దిందు చేనె;—

యావలుకు నిక్కంబు—

తారతమ్యము లెంచ దరమే నాబోటి

కెక్కువతక్కువ లేల లెక్కింప?—

కూర్చుట మావని—

కులవిద్య యదియు

అనుభవించుట మీకు బని—

మీకు మాకు

సన్మోన్య బాంధవం బమరు నీరీతి—

తేనెద్రావుండు మీరు తృప్తితీరంగ,

మమ్ము దీవింపుండు, మము మన్నుండు;

మాపెద్ద లేగిన మంచిత్రోవలనె,

మాబిడ్డలందఱు మఱిమఱి బోయి,

మాకు, లోకానికి, మీకు, దేవునకు

నానంద మొనఁగూర్చునట్లు నిత్యంబు,

మమ్ము దీవింపుండు మహితాత్ములార,

మము మననిండు, ప్రేమనిధానులార.

* * * *

* * * *

భోజుని బ్రశంసించినవారిలోఁ గొందఱిఁ జేర్చొంటిమికదా. ఒకానొక కవి తచ్చాఘనే చిత్రముగాఁ గావ్యరూపమున సూచించుట మఱియొక్కటియుదాహరించెదము. లాటదేశాధీశ్వరుఁ డగు వత్సరాజు శ్రీ. శ. ౧౦౨౬ నుండి ౧౦౫౦ వఱకు రాజ్యము చేసెను. అతనియూసానములో నుండిన సోఘలుఁ డనుకవి చిత్ర మగుగద్యకావ్యము నుదయసుందరీకథ యనునామముతో రచించెను. దానిలో గ్రంథాంతమునఁ గవి తాను నిద్రించుచుండఁగాఁ గలలో విక్రమాదిత్య శ్రీహర్ష ముంజభోజ దేవాదిఘాపాలకులతో సామంతరాజులగు వాక్పతిరాజమాయురాజవిశాఖదేవప్రభృతులచేతను, మహాకవు లగు కాళిదాసాదులచేతను సమలంకృతంబై బాణభట్టుచే నధ్యాసిత మగు కవిబృందసభాప్రదేశమును జూచెనట. ఇందు సోఘలుఁడు విక్రమాదిత్య శ్రీహర్షాదులతో భోజుని సమానునిగాఁ జెప్పెను. సోఘలుఁడు భోజుని సమకాలికుఁడు. ఇతరరాజాశ్రీతులగు సమకాలికవులచే నిట్టిప్రశస్తి సామాన్యముగా నితరరాజు లనుభవించినవారు కారు.

“ ఏకత్ర సరస్వతీభవనసోత్పన్న మణ్డపే మిలీత మేవ బాణభట్టాధ్యాసిత మధిష్ఠితం చ కాళిదాసాదిమహాకవిభిః కవీంద్రైశ్చ విక్రమాదిత్య శ్రీహర్ష ముంజభోజ దేవాదిఘాపాలైః సామంతైశ్చ నాక్పతిరాజ మాయురాజవిశాఖదేవప్రభృతిభిః సమంతాదలంకృతం కవీనాం బృందమారబ్ధ వివిధకావ్యగోష్ఠీనివృణ్ణ మద్రాక్షమ్”

—ఉదయసుందరీ ఆశ్వా ౮.

ఇంతవఱకు భోజునికాలనిర్ణయము సుమారు పది వందలనుండి పదివందలయలువదివఱ కని యూహించితిమి. మనయుద్దేశానుసార మతని శృంగార ప్రకాశమును గూర్చి విచారితము. ఆ రాజేంద్రుఁ డలంకారశాస్త్ర

మున సరస్వతీకంఠాభరణమును, శృంగార ప్రకాశమును విరచించె నని చెప్పితిమి. ఏకవిషయమున గ్రంథద్వయ మేల యని మొదట సం దేహింపవలసియున్నది. ఈ విచారమునకు మునుపే (౧) భోజుఁడు శృంగారప్రకాశమును రచించె నన్న నిదర్శన మేమి? (౨) ఎవ్వరైన నా గ్రంథమును జేర్చొనిరా? (౩) అది యెట్టిపాటిగ్రంథము? (౪) అతివిస్తర మైనచో సామాన్యగ్రంథములకు లభించినవ్యాప్తి యట్టియుద్దగ్రంథమున కేల కలుగలేదు? (౫) ఇక నాగ్రంథములోని ముఖ్యాంశము లేవి? విషయ విభాగము లెట్టివి? అవాంతర భేదము లేవైనఁ గలవా? (౬) ఇతఁ డీగ్రంథమునఁ బ్రాచీనమతముల ఖండించెనా? లేక వేనినైన సంగీకరించెనా? (౭) ఇతఁడు నూతన శక్తిని సృజించినచో దాని నెంతవఱకు విద్వాంసు లాదరించిరి, లేక దూషించిరి? అన్నవిషయములు ఈవ్యాసములో యథాశక్తి, యథావకాశము, యథోచితముగా విస్తరింపఁబడును. ఈగ్రంథమును ప్రాచీనులు పెక్కుం డ్రుదాహరించిరి.

౧. శారదాతనయ విరచిత మగు భావప్రకాశములో నాటకసంఘంకములఁ జెప్పి తల్లక్షణమును గడపట నీక్రిందివాక్యముతో ముగించెను:

“ ఉక్తాంగానాం చతుష్షష్టిః
షోఢా వైషాం ప్రయోజనమ్,
ఏతాన్యక్తాని శృంగార
ప్రకాశే భోజఘాఘజా. ”

(అఱువదినాల్గు సంఘంకములఁ జెప్పితిమి. వాని ప్రయోజన మాఱువిధములుగా నుండును. ఇవియన్నియు భోజునిచే శృంగారప్రకాశమునఁ జెప్పఁబడినవి.)

౨. దైవవ్యాకరణమున 'మిల శ్లేషణే' యనుధాతువిషయము చర్చించునప్పుడు తద్వ్యాఖ్యాత యగు కృష్ణలీలాశుకుండు,

“శృంగారప్రకాశే తు మిల స్త్యాకాసు జీమూతా ఇత్యపతితధాతుషు మిలతిః ప్రదర్శితః” యని భోజుని మతభేదమును చదివెను. ఈ పంక్తి శృంగారప్రకాశములోఁ గలదు.

౩. ఏకావలి యనుగ్రంథమున విద్యాధరుండు శృంగారప్రకాశములోని ముఖ్యమతమైన “శృంగార ఏక ఏవరసః” — శృంగార మొక్కటియే రసము — అనుమతమునే ఖండించెను.

౪. ప్రతాపరుద్రీయ వ్యాఖ్యాత కుమారస్వామి రసప్రకరణమున రసావస్థానమును వివరించుచు “శృంగార ఏక ఏవ రసః ఇతి శృంగారప్రకాశకారః” యని మతమును జెప్పెను.

౫. అమరవ్యాఖ్యాత యగు సర్వానందుఁ డుద్గమనీయశబ్దముక్రింద “సా మంగళస్నాన విశుద్ధగాత్రీ గృహీతప్రత్యుద్గమనీయవస్తా” యను కుమారసంభవశ్లోకభాగము నుదాహరించి యందు ‘త’ కారము సంయుక్తాక్షరపూర్వముగ నుండియు గురువు కాక పోవుట కాధారముగా —

“తథా చ శృంగారప్రకాశే-

యదా తీప్రప్రయత్నేన
సంయోగాదే రగారవమ్,
నచ్చందోభంగమేవాహు
స్తదదోషాయ సూరయః.

యథా —

నిర్ద్యోవ్యో హియమేతి ప్రాపరిగతః
ప్రభ్రశ్యతే లేజసః

ఇతి ‘తి’ శబ్దస్య లఘుత్వ మేవంభూతం” అని సమర్థించెను. ఇట్లే సుభూతిచంద్రుండును, విద్యావినోదియు, క్షీరస్వామియు శృంగారప్రకాశములో నుండి వ్యాకరణాంశము లుదాహరించిరి.

౬. తాహిత్యభట్టగోపాలుండు కావ్యప్రకాశ వ్యాఖ్యానమున నాలంకారికప్రశస్తిలో భోజునిగుఱించి యిట్లు చెప్పెను :

‘పక్షపాతేన రమతే
రాజహంసో వివేకవాన్,
మహతాం మానసామ్నోజే
భోజః కీర్త్యా విశుద్ధయా’

అని భోజుండు శృంగారప్రకాశములోఁ జూపిన పదార్థవివేచనాశక్తి గొనియాడెను. సాశువనరసింహ రాయలు రచించిన రామాభ్యుపయమునఁ బ్రాచీనకవిస్తుతిలో

“యః శృంగారప్రకాశేన
రసాద్వైత మదర్శయత్,
స నీవ భోజః సాహిత్య
సామ్రాజ్యానుభవే కృత్తి.”

అని రసబాహుళ్యము నిరాకరించి భోజుఁ డేకరసత్వప్రతిపాదనము చేసె నని కొనియాడెను. సింగభూపాలుండు రచించిన రసార్ణవముధాకరమున నిపుణముగా విభాగించిన రసభావనాటకధర్మము లన్నియు నభినవగుప్త మమ్మటూదుల గ్రంథానికి కనుగాక భోజుని శృంగారప్రకాశములే యనుసరించియున్నవి. ముంజేతికంకణముల కద్ద మేల? గ్రంథము లభించుచున్నది. చదివెడుగదనములు కలరేని దానిస్వరస్యమును దప్పక గుర్తెఱుంగఁగలరు.

దీనిలో ౩౬ ప్రకాశములు గలవు. మొదటి ౮ ప్రకాశములలో శబ్దార్థస్వరూపమును, ౯ నుండి ౧౨ వఱకు గుణదోషాలంకారశ్రేణ్య దృశ్యకావ్య నిరూపణంబును, ౧౨ నుండి ౧౫ పర్యంతము విభావస్వరూపంబును, ౧౬ లో నుద్దీపనవిభావస్వరూపంబును, ౧౭ ట ననుభావలక్షణమును, ౧౮ మొదలు ౨౧ వఱకుఁ గ్రమముగా ధర్మార్థకామమోక్షశృంగారముల నిరూపణంబును, ౨౨లో ననురాగస్థాపనమును, ౨౩ లో సంభోగ విప్రలంభభేదద్వయ నిరూపణంబును, ౨౪ లో విప్రలంభశబ్దార్థవివృత్తియు, ౨౫ నుండి ౨౭ వఱకు సాధ

రత్నవైభవముల విప్రలంభస్వరూపంబును, ౨౮, ౨౯ లలో దూతభేదములును, దత్తవృత్తమును, ౩౦ లో మానస్వరూపమును, ౩౧ లో ప్రవాసావస్థానమును, ౩౨ లో కరుణావిప్రలంభమును, ౩౩ లో సంభోగశబ్దనిర్వచనమును భుజిభాగ్యార్థ నిరూపణమును, ౩౪ లో ప్రథమానురాగ విలసనంబును, ౩౫ లో ప్రవాసకరుణమానానంతర భోగావస్థానంబును, ౩౬లో నాయికానాయకధర్మ ప్రేమరాగభేద కథనంబును విస్తరింపఁబడియె.

గ్రంథము సుమారు ఏబది వేల యనుష్టుప్ శ్లోకముల పరిమితి కలది. గురుకులక్లిప్తలై చదువుశీష్యులు బహుగుణభోజితము లగు లఘుగ్రంథముల గురుముఖమునఁ జదువుదురు కాని దురభ్యేయము లగు విస్తరగ్రంథములు పఠనీయములు కాకపోగాఁ గాలాంతరమున నాత్మవిరోధార్థము చదువుకొందురు. సాధారణముగాఁ బఠనపాఠనములలో నుండినవి మాత్రరూపము లగు గ్రంథములే. కావున నతివిస్తృతము లగు గ్రంథములు పఠనములో, లేక రాజసభలలో శాస్త్రవిచారకాలములయందే యుపయోగపడుటచే నట్టివానికి బహుమాతృకలు లోకములో నిలుచుట కవకాశము లేక యున్న కొన్నియు జీర్ణపత్రము లగునప్పు డుద్ధారము చేయుటకు సులభముగాక నష్ట మగుచుండును. అప్రస్తుత మైనను విస్తృతము లగుగ్రంథములు నిరకాల ముండ వనుటకు నందికేశ్వర రచితలఘోద్ధాయక మగు కామశాస్త్ర మేమయ్యె? వ్యాపి రచించిన వ్యాకరణసంగ్రహ మను లక్ష శ్లోక పరిమితగ్రంథము నష్టమయ్యె. మహాభాష్యమునైత మట్లే నష్ట ము కాగాఁ గాశ్మీరరాజు దేశముల వెదకించి తుదకు శ్రీపర్వతమున నతిదోషదుష్ట మగు మాతృకను సాధించి దానిఁ జంద్రాచార్యప్రభృతులచే స్థిరీకరించెను. ఇట్లే రాజనీతియందును “లఘోద్ధాయక” జగోబ్రహ్మ రాజశాస్త్రీ మహామతిః,.....త్రీణ్యధ్యాయ సహస్రాణి బృహస్పతిరువాచ హ, కావ్యస్తు తత్సమాలోడ్య చక్ర్యేఽధ్యాయ సహస్రకమ్” అనునట్లు మహాగ్రంథములు నిత్యపాఠనములలో లేక నశించిపోవు

ననుట కిది యొకదృష్టాంతము. ఈబ్రహ్మ, బృహస్పతి రచితము లగు సర్వశాస్త్రగ్రంథములు నశించినవి. ఇట్లే ముప్పదిరెండు యామశతంత్రములు సుమారు ౪౦ లక్షల గ్రంథము కలవి లోకములో నష్టమయ్యె. శృంగారప్రకాశము గాక భోజుఁ డలంకారశాస్త్రమున సరస్వతీకంఠాభరణమును మఱియొక గ్రంథము రచించెను. ఒక్కఁ డేశశాస్త్రమున రెండుగ్రంథములు రచింపఁ బని యేమి? అని మొదట సందేహము కలుగును. దానికిఁ బరిహార మిట్లు తోచుచున్నది. శృంగారప్రకాశములో ౮ ప్రకాశములలో వాక్యార్థవిచారము, తరువాత నాలుగుప్రకాశములలో గుణదోష కావ్యలక్షణముల బీజభూతములగు చమత్కారమును శిష్యులబెసినవి. ౧౩-౩౬వఱకు ఒక్కటియేయగు శృంగార రసస్వరూపమును దానిలో ధర్మార్థ కామమోక్ష విభాగమును సాధర్మ్య వైధర్మ్య లక్షణములచే ననురాగస్థాపనమును సంభోగవిప్రలంభ తదనాంతరభేదములచే రసోత్కర్షము వర్ణింపబెసినవి కదా. అనఁగా శబ్దార్థవిచారమును దొలగించి చూడఁగాఁ గేవలము రసభావ నిరూపణమే గ్రంథములోఁగల వస్తువు.

సరస్వతీకంఠాభరణమున భామహాలంకార, కావ్యాచర్య, కావ్యప్రకాశాదులవలె శబ్దార్థాలంకార ధ్వని గుణ దోష పరిచ్ఛేదములు మాత్రమే కలవు. ఐదవ పరిచ్ఛేదమున మాత్రము రసలక్షణము మితముగానూచింపఁబడినది. ఈరెండు గ్రంథములలో వస్తువులో భేదము గలదు. కంఠాభరణమున రచనాప్రధానమును కావ్యలక్షణము ప్రతిపాదించఁబడియె. శృంగారప్రకాశమునఁ గావ్యజీవిత మగు రసభావ నిరూపణము చేయఁబడియె. కావున రెండు నలంకారశాస్త్రములే యైనను శరీరమున బహిరంగవృత్తియు, అంతరంగవృత్తియు ననుభేదము తెల్లుగలవో యట్లే కావ్యరచనాస్వరూపమును, రసస్వరూపమును భేదిల్లుచున్నవి. పరస్పరసంబంధము గలిగినను రెండును భిన్నగుణము లనియే గ్రహింపఁదగు. ఈవిభాగము మఱికొన్ని గ్రంథములయందేకకర్తృకములయంద గవడుచున్నది. రుద్రటుని కావ్యాలంకారము రచనాప్రధాన మైనది. ఆతని శృంగారతిలకము

రసప్రధానమైనది. * అనగా విభావమునకు ముఖ్యకారణము లగు నాయకనాయకాస్వరూపములు నిరూపింపఁబడినవి. ఇట్లే రసార్థవసుధాకరము రసప్రధానము

* కొండలు కావ్యాలంకారము వ్రాసిన రుద్రటుడు, శృంగారతిలకము రచించిన రుద్రుఁ డనువాడు నొక్కఁడుగాఁ డందురు. ఏల యనగా మొదటి నామమున 'ట' కారము హెచ్చుగా నున్నదని చెప్పుదురు. ఇద్దఱు నొక్కఁడె యనువా రిట్లు చెప్పుచున్నారు. మమృట కయ్యట రుద్రటాదిశబ్దములయందు 'ట' కారము భట్ట శబ్దవికారము. ఎట్లనగా భట్టశబ్దము ప్రాకృతమున హట్ట యని యగుచున్నది. 'హ' కార మర్ధాక్షర మగుటచే వ్యంజనము లోపించును. రుద్రభట్ట రుద్రహట్ట రుద్రట్ట రుద్రట యనురూపము లేర్పడును. అన్నాంబ, అన్న ఆమ్మ, అన్నమ్మ అన్నమ యను వికృతి పరంపర చెందినట్లే. — అన్నమ్మకుం గొమ్మన మంత్రికి సుతుడ—నిర్వచ—ఆత్వాసము గ. మఱి కొందరు రుద్రటాచార్యుఁడు తన కవసరనిమిత్తమై రుద్రభట్టు అని తనపేరిలోని భకారమును వేయు బంగారుటంకములకుఁ గొడవ పెట్టి రుద్రట యనునస్వ్యానామముతోఁ జిరకాలము వ్యవహరింపఁ బడుచుండెనని క్రి. శ. ౧౧౫౦ లో లిఖింపఁబడిన శిలాశాసనములోఁ గలదు. ఎట్లున్నను శృంగారతిలకమును రచించినవానిని రుద్రటుఁ డని పెక్కండ్రు గ్రంథకర్తలు చెప్పుచున్నారు. శారదాతనయుఁడు భావప్రకాశమున సామాన్యనాయకయందు రాగానుభవము గలదా లేదా యని చర్చించుచు

“శృంగారాభాస ఏవ స్యాత్ న శృంగారకదా చ న,
ఇతిద్విపక్షమద్విశ్య ప్రాహ శ్రీరుద్రటః కవిః.

రాగశృంగారనిర్మల
ఇతిస్యుగళికాః స్వతః,
యోషితామన్యతో బాతః
స్మరః కిం భక్షితో బక్తః.

కిం తు తాసాం కలాకేళి
భుశలానాం మనోరమమ్

కాఁగాచమత్కరచంద్రిక రచనాప్రధానమగుచున్నది. కావ్యప్రకాశము కావ్యరచనాప్రతిపాదకము కాగా నతనిభావప్రకాశము రసభావప్రకాశ మగుచున్నది. †

విస్మరితాపరస్త్రికం
సురతంబాయతే నృణామ్.
ఈర్ష్యా కులస్త్రీషు న నాయకస్య
నిశ్చంకశ్చిన్ద పరాంగనాన,
వేశ్యాసు వైతద్విత్తయం ప్రయాథం
సర్వస్వమేతాన్తదహో స్మరస్య.”

అని రుద్రటునికేర నుదాహరించిన మూఁడు శ్లోకములు శృంగారతిలకములోనే కలవు. ఈశ్లోకము లనే, యిట్టిఘట్టముననే వర్ణించుచు బహురూపమిశ్రుడు దశరూపవ్యాఖ్యానమున, “ఉక్తం చాశ్చయ్యక్తసార్వభౌమేన రుద్రటాచార్యేణ” యని పై శ్లోకము లుదాహరించెను. సింగభూపాలుఁడు రసార్థవసుధాకరమున వేశ్యానాయకావ్రశంసలో తదనురాగముగూర్చి యిట్లు చెప్పెను:

“తస్మాత్ సాధారణస్త్రీణాం
సుతాలిని నాయకే,
భావానుబంధః స్యాదేవ
రుద్రటస్యాపి భాషణాత్.”

‘తథాహ రుద్రటః’ అని ‘ఈర్ష్యాకులస్త్రీషు’ అను పైశ్లోకము నుదాహరించెను. లాహిత్యభట్టగోపాలుఁడు శ్లోక్తిగా

“అతిలోకసులంకారమాభిభవమృతసుత్రం,
ఆర్యానురాగీ సర్వజ్ఞః సత్యంరుద్రః సరుద్రటః”
అనివిచిత్రముగా రుద్రరుద్రతైక్యమునువర్ణించెను.

† కావ్యప్రకాశకారకుఁ డగుమమ్మటుండే శారదా తనయనామము గలవాఁ డనియు, నతఁడే భావప్రకాశమును రచించె ననియు తద్వ్యాఖ్యాత యభిప్రాయము. అట్లుండవచ్చు నని వారికాలనిర్ణయమును బట్టియు, గ్రంథపరిశోధనము బట్టియు దోచుచున్నది. వ్యాఖ్యాత యిట్లు చెప్పుచున్నాడు:

శృంగారప్రకాశమున జీవాతు వసు సూత్రము
“శృంగార ఏక ఏవ రసః”—శృంగారమొక్కటియే
రస మనుటయే. తద్రస సంబంధము లగు జన్మానుబంధ
ప్రకర్షాద్యవస్థలు విరివిగా నీగ్రంథమునఁ జెప్పఁబడినవి.
శృంగారప్రకాశములో మూలభూతము లగు రసపరశ్లోక
ముల నీక్రిందఁబొందుపఱచుచున్నారము. వానివ్యాఖ్యా
నము పైవ్యాసములో విచారితము.

“ఆత్మస్థితం గుణవిశేష మహంకృతస్య
శృంగారమాహు రిహ జీవిత మాత్మయోనేః,
తస్మాత్కృతక్రిరసనీయతయా రసస్య
యుక్తస్య యేన రసిక్ఃఽయమితి ప్రవాదః. ౧
సత్త్వాత్మనామలభరమృతేషజన్మా
జన్మంతరానుభవనిర్మితవాసనోల్లేః,
సర్వాత్మసంపదయాతిశయైకహేతు
బాఁగర్తి కోపి హృదిమానమయో వికారః. ౨
తాత్పర్యమేవ వచసి ధ్వనిరేవ కావ్యే
సాభాగ్యమేవ గుణసంపది వల్లభస్య,
లావణ్యమేవ వపుషి స్వదతోఽంగనాయాః
శృంగార ఏవ హృదిమానవతో జనస్య. ౩
శృంగారవీరకరుణాద్భుతకౌద్రహాస్య
బీభత్సవత్సలభయానకశాంతనామ్నః,
ఆస్నాసిషు ర్దశ రసాన్ సుధియో వయస్తు
శృంగారమేవ రసనాద్రసమామనామః. ౪
వీరాద్భుతాదిషు చ యేహ రసప్రసిద్ధిః
సిద్ధా కుతోఽపి వటుక్షవ దావిభాతి,
లోకే గతాసుగతికత్వవశామపేతా
మేతాం నివర్తయితుమేష. పరిశ్రమా నః. ౫

“అథ తత్రభవాత్ శారదారసయో నామ
విద్యాత్ శారదాదేవీప్రసాదాత్ కృతసకలకాస్త్రపరి
శ్రవః స్వపరిశీలిత సర్వకాస్త్రప్రాధిం లోకస్య దర్శ
యితుం కావ్యమిమాంసాం, సంగీతమిమాంసాం చ
కావ్యప్రకాశే శారదీయాభ్యే ప్రబంధే చ నిస్పంద
విపర్యయం విచార్య రసాన్ భావాంశ్చ మిమాంస

అప్రాతిహతికలయా మనసో ముదాదేః
యః సంవిదోఽనుభవహేతు రహాభిమానః,
జ్ఞేయో రసః సరసనీయత యాత్మశక్తేః
రత్యాదిభూమని పునర్వితథా రసోక్తిః. ౬

రత్యాదయోఽర్థశర మేకవివర్జితా హి
భావాః పృథగ్వివిధభావభువో భవన్తి,
శృంగారతస్తమిహ తే పరివారయన్తః
సప్రాప్తిషం ద్యుతివయా ఇవ వర్ణయన్తి. ౭

ఆభావనోదయమనన్యధియా జనేన
యో భావ్యతే మనసి భావనయా స భావః,
యో భావనాపథ మతీత్య వివర్తమానః
సాహంకృతౌ హృది పరం స్వదతే రసోఽపౌ. ౮

రత్యాదయో యది రసాః స్యు రతిప్రకర్షే
హర్షాదిభిః కిమపరాధమతఃస్వభిన్నైః,
యే స్థాయినస్త ఇతి చే ద్భయహాసశోక
క్రోధాదయో వద కియచ్చిర ముల్లసంతి. ౯

స్థాయిత్యమత్ర విషయాతిశయాన్మతశ్చే
చ్చింతాదయః కుత ఉత ప్రకృతేర్వశేన,
తుల్యైవ సాత్మని భవే దశ వాసనాయాః
సందీపనాత్ తదుభయత్ర సమానమేవ. ౧౦

అను పైశ్లోకములే భోజని రసస్వరూపసిద్ధాంత
మునకు మూలసూత్రములు. వీనిని స్పష్టపఱచుటకే
సీతికాబంధముగా కొంత సామాన్యరససిద్ధాంతమును
సంతేషించి చెప్పవలసియున్నది. తదనంతర మీ శ్లోక
ములయర్థమును, భోజనిసిద్ధాంతమునుబరిశీలించిచూతము.
మొదలు శృంగారమున నేమి? రస మన నేమి?
భోజాదు శృంగారరసశబ్దముల నెట్లు నిర్వచించెను? ప్రా

యితుం భావప్రకాశకాగ్రం నాట్యప్రకరణం చిక్షిః
చిక్షిరీతస్య ప్రకరణస్య నిరంతరాయపరిపూర్తయే ప్రచ
యగమనాయ చ శిష్టాచారపరంపరాప్రాప్తం మంగళ
మాచరణ సర్వమంగళానందనిధానం గజాననం నాట్య
గతపదార్థరూపైరేవ విశేషజైరభిష్టైశ్చ” అని.

మాజికు లగు నితరగ్రంథకర్తలు రసస్వరూప మెట్లు నిర్ధారించిరి? భరతుడు రసము లేనిమిదిని చెప్పెను; కోహనుడు తొమ్మిది యని చెప్పెను. వాత్సల్య ప్రేమాదులతోఁ బది యనియు, పదునొకం డనియు రససంఖ్యను బలువురు పలువిధములుగాఁ జెప్పుచున్నారు. ఈవిషయమై కొంత వస్తువిచారము చేయకున్నయెడల శృంగారప్రకాశముతో భోజుడు చెప్పబోవునట్టి యవాంతరభేదములఁ జక్కఁగా గ్రహించుటకు సామాన్యజనులకు సాధ్యము గాదు. విద్వాంసులకు మాయనువాదముతోడనే యవసరము లేదు. కావునఁ బీఠబంధముగా రసస్వరూపము కొంత విచారితము.

ప్రప్రథమమున రస మనునది యానందావస్థ యని యూహించుకొని యది యెవ్వనియందుఁ గలుగుచున్నదో విచారింపవలయు. ఆలంకారికులమతమున రసము దృశ్యకావ్యగిషయమున సామాజికులయందును (నాటకముచూచెడివారియందు), శ్రవ్యకావ్యవిషయమున శ్రోతలయందును (గావ్యమును వినువారియందు) గలుగుచున్న దని సిద్ధాంతము. ఈరసము లోకనిష్ఠ మగు సుఖదుఃఖవిశేషమా, లేక కృత్రిమరూప మగుసుఖదుఃఖవిశేషమా? అని సందేహము కలుగును. నాటకము చూచునప్పుడు హరిశ్చంద్రాదులు పశినయవస్థలు చూచినను తుదకు నాటకదర్శనమువలన నానందమే కలుగుచున్నది. సామాన్యముగా వీధిలో నడచిపోవునప్పు డొక్కఁడు మఱియొకనిఁ గొట్టఁగా వాడు

* “యత్తు దశరూపకం, తస్య యోగైర్ధస్తదేవ నాట్యమ్. యద్యక్ష్యతే “నాట్యస్యైష తనూ” రితి. తస్య హృదయసంవాదతారతమ్యాపేక్షయా శ్రోతృ ప్రతిపత్తృ స్ఫురణం స్ఫుటాస్ఫుటత్వే నాతివిచిత్రమ్. తత్ర యే స్వభావతో నిర్మలముకురహృదయాస్త ఏవ సంసారోచితక్రోధమోహోభిలాషపరవశమనసోన భవన్తి. తేషాం తథావిధదశరూపకాకర్షణసమయే సాధారణరస నాత్మకచర్యణగ్రాహ్యోరససంచయోనాట్యలక్షణస్ఫుట ఏవ. యే త్వతథాభూతా స్తేషాం ప్రత్యక్షోచితతథా విధచర్యణాలాభాయ నటాదిప్రక్రియా, స్వగతక్రోధ

క్రిందఁబడి ప్రాణములు తన్నుకొనుచుండఁగా మనకుఁ గ్రోధకోకరోహవేశములు సాక్షాత్తుగాఁ గలుగుచుండును. కాని యతి యానందము నొసంగజాలవు. ధర్మకారుణ్య భావములే మనహృదయము తత్తరపడుచుండును. కాని సుఖదుఃఖసమాధిని బొందజాలదు. అట్టిచేష్టయే నాటకమునఁ బ్రదర్శింపఁబడునప్పుడు శోకక్రోధరోషము లుత్కలికలవలెఁ జైపయి మనది త్తమును గలగించినను పరమార్థమున నానందము గలిగింది ధర్మాదిపురుషార్థ తత్త్వమును హృదయమునకుఁ బ్రబోధింపఁజేయును. కావునఁ గావ్యరసము నతౌకిక మని యాలంకారికులు చెప్పుదురు. * అయినను దానివలనఁ గలిగెడు ధర్మాది బోధక మగు ఫలంపవత్తిమాత్రము తౌకికవస్తుదర్శనము కంటె నతౌకిక మైన నాట్యప్రదర్శనముచేత మఱింత బలీయముగా నేర్పడుచున్న దని పండితులు చెప్పుదురు. ఈరసస్ఫూర్తి సామజికని, యనఁగా ద్రవ్యశ్రోతల యందే కలుగుచున్న దని వారియభిప్రాయము. ఈ విషయమునఁ బ్రాచీనమతములను జక్కఁగాఁ బరిశీలించి యభినవగుప్తాచార్యుడు సామాజికులే రసమున కాశ్రయు లని నిరూపించినను దత్పూర్వాచార్యులలోఁ గొందఱుమత మున నునిష్ఠ మనియు, రసము రామాది నిష్ఠమనియుఁ దదర్వాచీన గ్రంథకర్తలలోహృదయ సిద్ధాంత భేదము కలదు. రసకళిక యగుగ్రంథమును ముగించుచు తత్కర్త యిట్లు చెప్పుచున్నాడు: “అత్రేతే రసాః కిమాశ్రయా ఇతి నిరూప్యన్తే. తత్ర నాయకనటసామాజికాశ్రయా ఇత్యేకే. అన్యేషు నటస్యామకరణమాత్ర

శోకాదిసంకటహృదయగ్రాధిభంజనాయ గీతాదిప్రక్రియా చ మునినా విరచితా, సర్వాస్యగ్రాహకం హి శాస్త్రమితి న్యాయాత్తేన నాట్యసేవ రసా న లోక ఇత్యర్థః” అభినవభారతి - పుట ౨౯౨ మఱియొకయాలంకారికుఁ డిట్లు చెప్పుచున్నాడు:

“తత్ప్రేక్షం పశ్యతాం శ్రావ్యం
సమ్యగ్భావయతాం హృది,
అతౌకిక సుఖాస్వాదో
రస ఇత్యభిధీయతే.”

పరతయానుభావకత్వం భావకత్వే వా సామాజికాస్తర్గతత్వమితి నాయకసామాజికాశ్రయత్వం మన్యంకే. స చ సామాజికేష్యేవ భావకరసికాదిపద ప్రయోగాత్ తస్మాత్త్రాశ్రయత్వమాశంకసియమ్. అనుభవవిరోధాత్. నాయకస్య రసానాశ్రయత్వే విగతరసభావనతయా కుతో రసావిష్కరః సామాజికానాం నిరవలంబనో రసః కథం ప్రవర్తతే న చ మాలత్యాదేరే వాలంబనత్వం, అనాచిత్యాత్.

అత్ర కేచిత్సమాధానమాచూః, మాలత్యాదితేజాః యోషిన్మాత్రోద్భృతకాః, రావణాదితేజాః శత్రుమాత్రస్యేతి. తేన సామాన్యేన స్మృత్యాఽయాశో యోషిదాదిః సామాజికానామాలంబనత్వం ధజతే. న చ విశేషప్రతిపత్తిదోషాః, దృష్టౌ దేవదత్తః కీడ్వగ్గుణ ఇతి, న జ్ఞాయత ఇతి స్మరణదర్శనాత్.

నచైవం కరుణాదే ద్దుఃఖాత్మకతయా తత్ప్రధానానాం ప్రబంధానా మనుపాదేయత్వం సర్వస్యాపి రసస్య సామాజికేషు ఆనందరూపతయా పర్యవసానాత్. న చైవం మూర్ఖోద్వేగాదే రసపపత్తిః, తస్యోపక్రమగోచరత్వాత్.

అస్యే త్వన్యథా సమాధానమాచూః, వాసనారూపేణ సామాజికానాం చేతసి రసః ప్రవర్తతే తేనాలంబనాద్యనశేషే. యథా ప్రసిద్ధాలంబన ఏవ రసః స్వాస్యసంబంధితయా నిర్వికల్పేన గృహ్యతే. అనుమితో వా భావనయా సాక్షాత్ప్రియతే. తేన నానాచిత్త్యమ్. స్థాయిత్వేనానవభాసనాత్. అతాట్యం అప్యదీయత్వేనానాకలనాత్. కరుణామయానా మప్యపాదేయత్వం సామాజికానాం రసస్య సుఖదుఃఖాత్మకతయా తదుభయలక్షణత్వేనోపపద్యతే. అత ఏవ తదుభయజనకత్వమ్. ఏవంవిగతస్యాప్యపాదేయత్వం అన్వయవ్యతిరేకగమ్యత్వమితి. రసాః నాయకాశ్రితా ఏవ సామాజికైర్నటచేష్టయా కావ్యశ్రవణేనచ సాక్షాద్భావ్యతే సమమభావ్యమానాస్తం త మనుభవం జనయన్తి పరగతరససమ్యగ్భావనయాన్వయవ్యతిరేకాభ్యాంనిరతిశయానన్దజనకత్వమితి. తత్రప్రవృత్తిరపి ఘటత ఇతిసర్వంరమణీయమితి.

ఈరసము సామాజికునిహృదయములోఁ గలుగుచున్న దంటిమి. అది యెట్లు కలుగుచున్నది? రామాదులచరితము నేర్పిననటుండు పురాణశ్రవణజ్ఞానము చేతను, లోకవృత్తజ్ఞానముచేతను క్రమశిక్షాభ్యాసవశమున మనోభావములను రామాద్యనుకారముచే సామాజికునకుఁ దనయందు రామాదిబుద్ధిని జనింపఁజేసి తాను అంగముచేతను, వాక్కుచేతను, వేషముచేతను రామాదులకుఁ గలుగురసభావములను సామాజికుని హృదయములో జనించునట్లు నటించి చూపును. ప్రథమమున, ననఁగా, శిక్షాభ్యాసకాలమున నటుండును రామాద్యవస్థావిశేషమును భావనాశక్తిచేఁ దనయం దారోపించుకొనుచు రామాదితస్మయత్వము చెంది యానందపరవశుఁ డగుచుండును. కాని సామాజికులకొఱకుఁ దాను నటించి చూపునపుడు శిక్షాభ్యాసవశమున నట్టియానందమును జెందక వేలము నాట్లుసిద్ధియు, సామాజికులకు రససిద్ధియు కలుగునట్లు కేవలము ధనకీర్తికాముండై ప్రవర్తించును. కావున సామాజికునకుఁ గలుగునానందమునకు, రామాద్యనుకారమున నటునకుఁ గలుగునానందమునకును వస్తువునఁ దారతమ్యము గలదు. అందుచేతనే సామాజికునకుఁగా రసమును గొనిపోవునట్టిపాత్ర మని నటునకు నభిధానము చేసిరి. ఈవిషయమై నాట్లుకాస్త్రవ్యాఖ్యానమున నభినవసుప్రతి డిట్లు చెప్పెను: “అతఏవ చ నశే న రసః, కుత్ర తస్మా విస్మృతకీలో న బోధ్యతే, ఉక్తం హి దేశకాలప్రమాత్మభేదానియన్త్రితో రస ఇతి కేయమాశక్త్యా, నశే తస్మా కిమాస్వాదనోపాయః ఆతఏవ చ పాత్రమిక్యవ్యతే. నహి పాత్రే మద్యాస్వాదః అపి తు తదుపాయకః. స్నేహప్రముఖమాత్రే న బోధయోగ ఇత్యలమ్.”

నటుండు సామాజికున కెట్లు రామాదులయవస్థావిశేషముల రసభావముల సుత్పాదంపఁజేయును? నాల్గు విధము లగు నభినయములచేతనే. అభినయ మనఁగా నెదురుగాఁ గొనిపోవుట. రామాద్యనుకారముచే సామాజికుల హృదయమునకు దత్సఖదుఃఖవిశేషములు కొనిపోవు ప్రక్రియకే యభినయ మనిపేరు. దాని నాల్గువిధములు గాఁ జేర్చొందురు. ౧. ఆహార్యాభినయము ౨. వాచి

కాభినయము, 3. అంగికాభినయము, 4. సాత్త్వికాభినయము అని. ౧. ఆహార్యమనగా వేషముచేతను, అలంకారముచేతను, ఆసనాదిపరికర సన్నివేశముచేతను రామాదులయవస్థావిశేషమును సామాజికులహృదయములకు వర్షింపఁజేయుట. నేటికాలమున రంగస్థలమునఁ జూపఁబడునట్టి యరణ్యాకాశయానరభయసభవనకల్యాంతర సౌధాంతర ప్రదేశాదు లాహార్యపరికరములే. ఇది లేక కేవలము వాచికాంగాభినయములచే సామాజికులకు రసబోధ సులభము గానేరదు. భరతుఁ డాహార్యాభినయప్రాధాన్యము నిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు: “ఆహార్యాభినయం విప్రాః ప్రవక్ష్యమ్యనుపూర్వశః, యస్మాత్ ప్రయోగః సర్వోయమాహార్యాభినయే స్థితిః. నానావస్థాప్రకృతయః పూర్వం నైవభ్యసూచితాః, అంగాదిభిరభివ్యక్తిముప గచ్ఛన్త్యయత్నైతః, ఆహార్యాభినయో నామ జ్ఞేయో నైవభ్యజ్ఞో విధిః” చక్షుస్సనకుఁ గల శక్తి శ్రోత్రమున కింత బలిష్ఠముగా నుండుఁజాలదు.

౨. వాచికాభినయ మనగా రంగస్థలమునవాగ్రూపముగా నడపించునట్టి సర్వవ్యాపారము, సామాజికుని హృదయమునకు రామాద్యవస్థలు తోఁపఁజేయుప్రక్రియయే. ఇది గీతరూపము, పద్యరూపము, గద్యరూపము. కేవలమవ్యక్తశబ్దరూపము మొదలుగా నేర్పఁగినైనను వాచికమే యగుచున్నది. నాటకములో సల్లాపసంభాషణవిలాపానులాపాదులు సర్వము వాచికాభినయమే. ఇది శ్రోత్రములముగా సామాజికునిహృదయమున నభిధావ్యంజనావ్యాపారములచేరామాదినిష్ఠములగురసభావములుద్బోధింపఁజేయును.

౩. అంగికము-అంగాభినయము తక్కిన యభినయప్రక్రియకంటె సామాజికుల మనస్సునకు రామాదుల తాదాత్మ్యమును జక్షురిం ద్రియమాలముగా నతిబలీయముగాఁ గలుగఁజేయును. అంగాభినయము లోకస్థిద్ధమైనదే కాని కేవలము నాట్యగర్భము గాదు. ‘మావక్కిలు బల్లపై నెట్లు చేతులు కొట్టి వాదించెను, చూచితిరా?’ అని శ్లాఘించునప్పుడు చేతులుకొట్టుట యాంగికాభినయము. కోపము వచ్చునప్పుడు యజమానుఁడు కాగితములను గాని, పాత్రములఁగాని విసరి

నేయుటయు నాంగికమే. ప్రతివక్త చెప్పునిషయమును వినకొల్లనివాఁడు ముఖము ద్రిష్టుకొని చెవులుమాసికొని విననేరనివానివలె నటించుటయు నాంగికమే. అంగికము కేవలము లోకధర్మ మగుటచేతను, రసభావముల స్ఫురింపఁజేయు సాత్త్వికాభినయముసహితమాంగికమునందే పర్యవసించుటచేతను నాలు గభినయములలో నాంగికమే ప్రధానతమ మనియు, సుత్రప్రప్తమనియుఁ బండితుల యభిప్రాయము. ఈయంశమునఁ గుంభకర్ణఁ డిట్లుసంగీత మీమాంసలలోఁ జెప్పుచున్నాఁడు:

“ఇదమత్ర తు తాత్పర్యం
యే భావా నాట్యగమినః,
కుర్వంతి సుఖదుఃఖే యే
తథా యేభినయంతి తే.

బాహ్యపయస్తు తే కారా
యథా నో శంకితాస్తథా,
బాహ్యసూమాదిహేతూత్థా
దుఃఖజై రాంతరాల్లికైః.

బాహ్యదిభి స్తుల్యరూపా
నాట్యగర్భ ప్రయోజితాః,
నిర్ణయంతే ప్రేక్షకైశ్చ
సత్యత్వే నాంతరాలికాః

* * * *

* * * *

ముఖ్యత్వమాంగిక నైగ్రహ యదారా దుపకారకమ్,

* * * *

అసాదయో బాహ్యసూమకీతాదికనిమిత్తకాః
వ్యజనగ్రహణాద్యేనాభినయేనోపలక్షితాః.

* * * *

* * * *

సాత్త్వికా ఆంగికేషేవ పర్యవస్యంతి తత్త్వతః,
నటస్యాత్మస్వరూపస్య
కింతాదాత్మ్యమతో నహి,
స్తంభాదీనాం సాత్త్వికత్వం
కేవలనామిహోదితమ్.

ఈ యాంగికాభినయక్రియావిశేషములకే యనుభావము లని నాట్యపరిభాష.

ఉదాహరణముగా, శంకను (సంజేహముతోఁ గూడినభీతి) నూచించునప్పుడు మాటిమాటికి డిక్కులు చూచుట, ముసుగు పెట్టుకొనుట, ముఖము తెల్లఁబడుట, నాలుకతో పెలపులునాకుట, ముఖవర్ణము మారుట, శరీరము కంపించుట, పెదవు లెండుట, పన్ను తీకపడుట మొదలగునవి యనుభావములు.* ఇవి యంగాభినయముచేతనే చూపఁబడును. దీనిలో ముఖవర్ణభేద మనునది సాత్త్వికాభినయము.

౪. సాత్త్వికాభినయము:—సత్త్వబలముచే మహాప్రయత్నముతో నటుఁడు సామాజికుని మనస్సునకు రసభావము తోచునట్లు చేయుప్రక్రియ. ఇది సామాజికుని హృదయములో భావములు పుట్టునట్లు నటుఁడనుభావములతో రామాద్యవర్ణల నటించి చూపునపుడు సామాజికునకు నంతఃకరణవృత్తిలో భావము పుట్టి, యనఁగా సంతరంగములో వికారము జనించి బహిరంగమునఁ దత్సంబంధి యైన యంగవ్యాపారము లోచించుచుండును. సత్త్వ మనఁగా తామసరాజససాత్త్వికధర్మములలో మూఁడవయది. సాధారణముగా సత్త్వశబ్దమునకు మనోబుద్ధివ్యాపారముచే నొకకార్యమును జరుపుటకు గాని, దాని నుపరోధించుటకుఁ గాని చేయుప్రయత్న శక్తి యందురు. అట్టిప్రయత్నరూపము సత్త్వముచే నటుఁడు సామాజికునకు సంతరంగబహిరంగవికారము లగుభావముల జనింపఁజేయును. భావ మనఁగా నిశ్చలమై యవికల్పకమైన హృదయమున నెట్టిచలనము (వికారము అనఁగా పరిస్పందము) కలుగుట.

“భావః స్వాత్ భవనం భూతి
రథ భావయతీతి వా,
పదార్థో హి క్రియాసత్తా
వికారో మానసోఽశవా.”

అని భావశబ్దమును నిర్వచించిరి. అనఁగా దేని చేతఁ బుట్టుచున్నదో, యేది పుట్టుచున్నదో యితరత్ర పుట్టుబడుచున్నదో పుట్టునట్టిక్రియ యేదిగలదో వీని కన్నిటికి క్రియారూపముగాని, పదార్థముయొక్కయుని కిగాని వికారము (మార్పు) కలిగినప్పు డట్టిమార్పునకు భావ మని పేరు. ఇది మనోరూపముగను, శారీరకముగాను గలుగవచ్చును. నటుని యనుకరణముచే సామాజికునిహృదయమునందు భావరూప మైనవికారము గలిగి తద్వికారమున కనుగుణమై పుట్టుచున్న బహిరంగవికారములునైతము భావశబ్దములోఁ జేరుచుండును. అట్టివి కలిగినప్పుడే నటునియనుకరణముచేత నుకర్యమునకు సిద్ధి గలిగిన దని చెప్పుదురు. ఇట్టియంతరంగబహిరంగ రూపము లగువ్యాపారములు సామాజికునియందుఁ గలిగించునట్లు నటుఁడు సత్త్వప్రయత్నముచే నేప్రక్రియను గూర్చునో దానికే సాత్త్వికాభినయ మని పేరు. స్తంభమున నచలితరూపము, వైవర్ణ్యమున ముఖవర్ణము మాటి పోవుచుండు, ప్రశయముమందు మూర్ఖావస్థను బలిష్ఠముగాఁ జూపుచుండు మొదలగునవి సత్త్వప్రయత్నముచేఁ జూపఁబడును. అప్పుడు నటుఁడు రామాదుల యవస్థను బూర్ణముగా మనస్సుతో ననుభవించుచు, వాస్తవముగా నుభయములను లనుష్ఠించిననేకాని ముఖవైవర్ణ్యములను దాను బొంది సామాజికునకుఁ బొందింపనేరదు. సాత్త్వికాభినయమునందును జెనుట గలిగినప్పుడు విసరుకొనుటయుఁ గన్నీ రభిరయించునప్పుడు కన్నులు తుడుచుకొనుటయు మొదలగునంగాభినయము చేసియే తీరవలయును. కావుననే సాత్త్వికమునకుఁగూడ సంగాభినయమే ముఖ్యమని పెద్దలయభిప్రాయము.

భావములలో, రసము నుద్ద్యోగించునట్టి విభావము, సంచారిభావము స్థాయిభావములోఁ గలసి రసమును బుట్టించును. ఎట్లు? అనుభావములచేత. కావున భరతనాట్రమన విభావానుభావసంచారి సంయోగముచే స్థాయిభావమున రసనిష్పత్తి కలుగు నని చెప్పఁబడినది.

* శంకనామ—సా చ ముహూర్తము రవళోక నావనృత ముఖశోషణ జహ్వపరిలేహన ముఖవర్ణభేద వేపగుళుషోష్ణకంఠావసాదాదిభిరనుభావైరభినయేత్.

(నాట్యకాస్త్రం - అధ్యాయ ౭.)

విభావము లనునది రసము పుట్టుటకు మూలకారణము లనియు, వాని నుద్దీపింపఁ జేయునది యనియు రెండు తెఱంగుల నొప్పును. అనుభావము కన్నీళ్లు తుడుచు కొనుట, శరీరము వడఁకించుట, స్తంభమువలె నిలబడుట మొదలగు సంగక్రియలు. సంచారిభావము లనగా పైప యిన పుట్టి యల్పకాలము నిలిచి మఱిపోవునట్టి భావ ములు. స్థాయిభావ మనగా వాసనాబలముచే సహజ న్యమై చిరకాలము మనస్సులో నిలిచి సంచార్యాదిభావ ములచే ప్రకర్షావస్థ చెంది శృంగారాదిరసరూపమున మనస్సున నభివ్యక్తమై యానంద మిచ్చు భావ విశేషము. రతి, హాసము, శోకము మొదలగునవి స్థాయిభావములు. సాత్త్వికభావము లను పేరితో మనోదేహవికారరూప ములై యతిప్రయత్నముచే జూపబడుభావము లెనిమిది గలవు. రసోద్ద్యోతమునకుఁ గావలసిన సమస్తభావముల నుద్ద్యోతంపఁజేయు ప్రయత్నమునకే సాత్త్వికాభినయ మని పేరు. కేవల మెనిమిది సాత్త్వికభావములై కాక ముప్పదిమాఁడు సంచారిభావములు మొదలగునవియు సాత్త్వికాభినయ మగును. అభినయక్రియలే యనుభా వము లని చెప్పితిమి.

కాబట్టి సామాజికనకు భావరసము లుద్ద్యో తింపఁ జేయుప్రక్రియ అభినయము. అది నాలుగువిధ ముల నొప్పును. మతభేదముచే సర్వాభినయము లాంగి కాభినయమునందే పర్యవసానము చెందు నంటిమి. అయి నను సాత్త్వికాభినయమే రసనిష్పత్తికి ముఖ్యము. ఎందు కనఁగా భావరసములు దానివలనఁ గలుగుచుం డును. నటుఁడు పాత్రము, రస మాస్వాద్యము, నటుని యనుకరణ వ్యాపార మగునభినయము, నాస్వాదసము చేయుటకు పాత్రను గైకొనుట యనుప్రక్రియ - అని యింతవఱకుఁ దేలినది.

ఇక నాస్వాదకుని స్వరూపధర్మముల విచారంతము. ఆస్వాదకుఁ డన రసమనుభవించెడివాఁడు. శ్రవ్యకావ్యమునఁ గావ్యము వినెడివాఁడు దృశ్యకావ్య విషయమున ప్రదర్శనము చూచెడివాఁడు. — అనఁగా

* శ్రవ్యకావ్యముకంటెను నాటకమే రసపత్ర మందురు. “సందర్శ్య య దశరూపకం శ్రేయః” అని వామనునిచే, “కావ్యేషు నాటకం రమ్యమ్” అని పండితులచేతను రూపకోత్యైకత ప్రకటింపఁ బడియె.

సామాజికనకు. సామాజికశబ్ద మేయుభయకావ్యపక్షములఁ బ్రయోగింపఁబడును. * సామాజికనకు నెట్టిగుణము లుండిన నటకరమందు లోపము లేనిపక్షమున సంపూర్ణ రసానుభవము చెందును? అనగా నీరసుఁ డగువాఁడు రసవంత మైనవస్తువును జూచి యానందింపఁగలుగునా? విరక్తుఁడు రక్తిమత్పదార్థముల నాదరము చూపునా? ఆశ్రమస్థు లగువార లాశ్రమాంతరధర్మముల ననుష్ఠింపఁగలరా? అనఁగా సన్యాసి భాణప్రహసనాదులఁ గల శృంగార శృంగారాభాసధర్మముల ననుభవించి యానందము పడ యఁజాలునా? లేక పరిపూర్ణ సంస్కారము లేనివాఁడు ఆత్మసంస్కారముగాని, విద్యాసంస్కారముగాని, నాగరికతాసంస్కారముగాని లేనివాఁడు ప్రేక్షించువస్తువు లను జూచి పూర్ణముగా ననుమోదింపఁజాలునా? అను నట్టిప్రశ్న లెన్నియో పుట్టుచుండును. వీనికిసమాధాన మేమనఁగా, నాటకప్రదర్శితవస్తువున కనుగుణముగా సామాజికని హృదయము తగినసంస్కారముఁ బొంది యుండవలయు. అప్పుడే సామాజికని సహృదయుఁ డని చెప్పుదురు. సహృదయుఁ డనఁగా సమానహృదయము గలవాఁడు. ఇట్టి సహృదయత్వము ప్రేక్షకుల కెట్లు సిద్ధించును? అనునది రెండవప్రశ్నము. ఇది సహజ ముగా జన్మబలముచేతను, విద్యాబలముచేతను, లోకానుభవముచేతను గలుగుచుండును. దీనికి కొంతవఱకు వాసనాబల మని చెప్పుదురు. ఈ కర్మవాసన సామాజికనకు లేనియెడల నెట్టిభావమును గాని చూచి యభినందింప నేరఁడు. తనకుఁ గలిగెడుభావముల ననుభవింపక యుపేక్షించును. లేదా భావముల విషయమునఁ దటస్థుడై యుండును. కావున సామాజికనకు వాసనారూప మగు మనస్సంస్కారమో, ధర్మమో యుండి తీరవలయును. అప్పుడే రసానుభవము కలుగును. పాదతాడితక మను భాణమున వైదికశిఖామణి యగు నొక బ్రాహ్మణుఁడు వేశ్యాపాదముచే వాసభవనమున శిరస్తాపితుడై ధర్మ సభలో వృషలీపాదసూతమునకు ప్రాయశ్చిత్తము లభింపక విటసభలో ప్రాయశ్చిత్తము నన్వేషించునట్టి కథా

సంపర్కము గలదు. ఈభాగప్రారంభమున సూత్రధారుఁ డిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు :

“నిర్దమ్యతాం బకవిలాససమప్రచారై
రాజైశ్చ రాజసవిదైః శమవృత్తిభిశ్చ,
తిష్ఠన్తు డిండికివి సర్వకలావిదగా
నిర్మక్షికం మధు పిపాసతి ధూర్తగోష్ఠీ. ౪

కుతః—నప్రాప్తువంతి యతయో రుదితేన మోక్షం
స్వగ్దాయతం న పరిహాసకథా రుద్ధి,
తస్మాత్ప్రతీతమనసా హాసితవ్యమేవ
వృత్తిం బుధేన ఖలు కారుకుచిం విహాయ. ౫

ఇందు మొదటిపద్యమున డాంబికులును, ప్రకాంత చిత్తులును రాజభర్తృముచే ద్యూతాదిగోష్ఠులఁ బరి హరించు నియోగభర్తృముగలవారు నీసభ విడిచి లేచి పొందు—అనఁగా మేము ప్రదర్శింపఁబోవు హాస్యరస పర్యవసాన మగు శృంగారాభాసము ననుభవించునేరని వా రీసభలో నుండుట కసర్దు లని తాత్పర్యము. ఇక రెండవశ్లోకమున శృంగారహాస్యాదిరసములు పరమరస మగు శాంతరసమును కలుగఁ జేయుటకు ప్రతిబంధకములు గావు: కావున లోకతత్త్వమును ప్రేక్షించి ధర్మార్థ కామస్వరూపమును గుర్తించి మోక్షనందమును బడయఁ జాలినవారి కీహాస్యరసప్రదర్శనమును జూచుటచే మతి చెడిపోవఁజాలను—అని తాత్పర్యము. అనఁగా కావ్యము చే ధర్మార్థాదిపురుషార్థోపదేశము రంగస్థలమునఁ జూపఁ బడు లోకతత్త్వానుభవము నీక్షించుటచే జ్ఞానోదయము కలుగు నని పరమార్థము లేలుచున్నది. ఎట్లయినను సామాజికునకు వాసనాసంస్కారములు లేనిచో బ్రద ర్శనానందమును సంపూర్ణముగా ననుభవించఁజాలఁడు. విద్యానివాదియును నటు లాడి చూపునపుడు పండితునకు నుంచియుద్బోధము గలుగును. వీరరసము పుట్టించు హస్త లాఘవాదిక్రియలు చూపునపుడు మైత్రధర్మి యగు వాఁడు వాని మిక్కిలి క్లాఘించును. ప్రణయమానోపశ మనక్రియలు నాయకుఁడు చూపునపుడు తచ్చాతుర్య మును శృంగారభావవిశేషముల వాసనగలవాఁడు వానిఁ జూచి యానందించును. తదితరులకుఁ దత్తదంశముల సంపూర్ణానుభావము కలుగనేరదు. కావున వాసనా ధూప మగు నహంకారము లేక యభిమానము, లేక

యాత్మసంస్కారము ఎవ్వని కుండునో వానికి రస సంపత్తి కలుగును. భట్టనాయకాభినవసుప్తాదు లీరస స్వరూపమును సామాజికునియందుఁ గలుగు ప్రక్రియను నిర్ధారించిరి. భోజుఁడు సామాజికుని వాసనావిశేష మును రసరూపముగా విభజించి దానిని విస్తరించి శృంగారప్రకాశమునుగ్రంథరూపముగా నిరూపించెను. రసానుభవమునఁ గలికోత్కలికలుగాఁ గలుగుభావము లచే స్థిరమై వాసనారూప మగు శృంగారాదిరసాంకుర స్వరూపమున నభినవసుప్తాదులు రసత త్వనిరూపణమునఁ దెలుపుచు విస్తరించి చెప్పిరి. భోజుఁడు సామాజికుని హృదయమున వాసనగాఁ గాని, సంస్కారముగాఁ గాని యేర్పడియున్న అభిమానవిశేషమును విస్తరించి రసాభి వ్యక్తిని నిరూపించెను. ఈభేదము మొట్టమొదట దెలుప వున్నయెడల శృంగారప్రకాశములోని వాక్యార్థతత్త్వము చక్కఁగా బోధపడదని యీషితబంధ మింతవిరిగిగాఁ జెప్పవలసివచ్చెను. వైవాక్యములలో ననేకస్థలములఁ బునరుక్తి కలుగునట్లు చెప్పినదానినే మరల మరలఁ బర్యాయపదజుష్టముగాఁ జెప్పితిమి. దానికిఁ గారణము సంస్కృతభాషాపరిచయము లేని సామాన్యజనులకు మా యభిప్రాయమును దెలిపింపఁగోరియే కాని కేవలము సూత్రరూపముననే విషయసర్వస్వగ్రహణము చేయఁ జాలుపండితులకుఁ దెలుపఁగోరి కాదు. కావున విషయ మెఱింగినవారు మాపానరుక్త్యమును తీమింపనర్హులు. రసచర్చణ మననేమియో, దానిస్ఫుటప్రతీతి కేవేలి ప్రతి బంధకములో యని మున్నుండు విచారింపఁబడును. భోజునికాలమునకు రసస్వరూప మెట్లుదృఢానంద వర్ధనలొల్ల టుశంకుకభట్టనాయకాభినవసుప్తాదులచే నిరూ పింపఁబడి భోజునిచే నాజ్ఞానపరికర మెట్లు గ్రహింపఁ బడి రసతత్త్వసాధము నిర్మింపఁబడియెనో తెలుపుటయే శృంగారప్రకాశపరికిలనమునకు ముఖ్యము కావున నతని కాలమువఱకు నెగడినప్రాచీనమతములనే యవలంబించి మైయంశములు వ్రాసుఁబడినవి. వడ్డెర్నసీసంస్కార పరిపూత మగు పండితరాయాదికృతరసపరిష్కారము నాశ్రయించుట భోజాదిప్రాచీనమతము ననువదించుట గాక దానిసంస్కరించునట్లుగును. కావున నిందుఁ బూర్వమతములే చూపఁబడవలసియున్నవి.

మంత్రమునకు వ్యాఖ్యానరూపమైన గ్రంథము బ్రాహ్మణ మనఁబడును. బ్రహ్మ మనఁగా వేదము. దానికి సంబంధించినది బ్రాహ్మణము. ప్రతివేదమునకును బ్రాహ్మణ భాగము కొంత గలదు. అది సంహితల లోని యెల్లమంత్రములను యజ్ఞక్రియలకు సమన్వయింపఁజేయును. వివిధములైన క్రతువులు విస్తరించినకాలమందు బ్రాహ్మణములు ప్రబలి యజమానకుల మాశ్రయముగాఁ బ్రతిష్ఠగాంచినవి. సాధారణముగా బ్రాహ్మణములందు విధి, అర్థవాదము, ఉపనిషత్తులను మూఁడుభాగము లుండును. కర్మ ప్రతిపాదకములు, కర్మవిధాయకములు, కర్మస్వరూపబోధకములు నగు వాక్యములు విధులు. కర్మప్రరోచనావరములయిన వాక్యము లర్థవాదములు. ఇతిహాసరూపములు, సంవాదాత్మకములు, తత్త్వవిచారవరములు, బ్రహ్మప్రతిపాదకములు నగు భాగము లుపనిషత్తులు. బ్రాహ్మణములలోనే యారణ్యకము లనుభాగము లిమిడియున్నవి. బ్రాహ్మణములందలి పైభాగము లన్నియు సమకాలికములు కావు. ధర్మజిజ్ఞాస పెచ్చుపెరిగినకాలమున, సంహితల యర్థము విస్పష్టముగాఁ దెలియరానికాలమున విధ్యర్థవాదరూపములయిన బ్రాహ్మణములు వెడలియుండును. బ్రహ్మజిజ్ఞాస యంకురించిన

కాలమునందును, అది యభివృద్ధిచెందిన సమయమందును ఉపనిషత్భాగ మువిర్భవించియుండును. ఉపనిషత్తులకు వేదాంతములను పేరు గలదు. అనఁగా నవి వేదముల తుదిభాగములనుట. ఈకాలమున నుపనిషత్తుల సంఖ్యాకములు కనవచ్చుచున్నవిగాని యివి యన్నియుఁ బూర్వకాలమున వేదాంతసంజ్ఞ చెందినవి కావు. మతాభిమాన మధికమైన కొలఁదిని భిన్న భిన్న రూపములయిన యుపనిషత్తుల వరిమితముగా నుదయించినవి. అయినను, ఈశకేనకతాదిదశోపనిషత్తులుమాత్రము ప్రాచీనములని పూర్వాచార్యులు గణించి వానికిమాత్రమే భాష్యములు వ్రాసిరి.

ఇట్లు త్రివిధభాగసమన్వితములయిన బ్రాహ్మణములు మంత్రములకుఁ గర్మవరముగా నర్థము వినరించి సమన్వయింపఁజేయుటయేకాక తరువాత వెలువడిన వివిధములయిన ధర్మబ్రహ్మసూత్రముల యుత్పత్తికి మార్గదర్శకములుగూడ నయిన వనుట సత్యము. తైత్తిరీయబ్రాహ్మణాదులలో నందం దర్వాచీనకాలసూచకములయిన వాక్యము లుండుటంబట్టి యవి యర్వాచీనము లని యూహింపవలసివచ్చినను, కర్మబ్రహ్మప్రతిపాదకమైన యందలి విజ్ఞానముమాత్రము సంహితలనాఁటిదై ఋషివరంపరనుండి క్రమముగా వచ్చినదేకాని నవీనము కాదు. సంఖ్యా

తలలోఁ గనవచ్చునట్టి విజ్ఞానమును బ్రాహ్మణములు విస్తరింపఁజేసి వివరించినవి కాని, దానిని గ్రొత్తగా సృజింపలేదని సంహితలలో నందందుఁ గనవచ్చు ధర్మబ్రహ్మప్రతిపాదకములయిన మంత్రములే చెప్పక చెప్పుచున్నవి. అయినను గర్మకాండ మతిశయించినకొలఁదిఁ గొంత నూతనవిజ్ఞానబోధకమగు గ్రంథముగూడ బ్రాహ్మణములలో నవతరింపకపోలేదు. ఈవిషయమును “పురాణప్రోక్షేషు బ్రాహ్మణకల్పేషు” అను పాణిని సూత్రముగూడ బలపఱచుచున్నది. పాణిని నాఁటికిఁగూడ బహుపురాతన బ్రాహ్మణములని కొన్నిటికిని, అర్వాచీనబ్రాహ్మణములని కొన్నిటికిని వాడుక కలదు గావుననే యతఁడు ‘పురాతనమహర్షిప్రోక్షము లగు బ్రాహ్మణము’ అని ప్రత్యేకముగా వక్కాణింపవలసివచ్చినది. దీనినిబట్టి సంహితల కాలముననే వెలసిన బ్రాహ్మణములు కొన్ని గలవనుట స్పష్టము. కాని ప్రాచీనబ్రాహ్మణములలోఁగూడ నర్వాచీనబ్రాహ్మణ గ్రంథము కొంతకొంత కలసియుండుటచే బ్రాహ్మణము లన్నియు నర్వాచీనములే యని కొందఱు భ్రాంతిపడుచున్నారు. అయినను బ్రాహ్మణములందలి విధివాక్యములు ముం

దును, అర్థవాదములు వానిపిదపను, యజ్ఞకర్తలగాథలు, యాగశ్రోచనాశరములగు నితిహాసములు మొదలయినవి వానితరువాతను బయలువెడలినవని యాయాభాగముల విషయములనుబట్టి గ్రహింపవచ్చును. మఱియు మనోరంజకములయిన యుపాఖ్యానములు బ్రాహ్మణములలో సర్వత్ర కనిపించును. అవియన్నియు నర్వాచీనములే. ఉపనిషత్తులు పురాతన బ్రాహ్మణముల తరువాతివని వాని వేదాంతసంజ్ఞయే చెప్పుచున్నది. కర్మాచరణమందు భేదభావమును సూచించు చర్చలును, తమతమ మతములను స్థాపింపఁజేయు వాదప్రతివాదములును బ్రాహ్మణముల నందందు గనవచ్చును. అట్టి గ్రంథమంతయు నర్వాచీనమనుట విదితము.

బ్రాహ్మణములు కేవలము కర్మోపయోగులై మంత్రభావమును దెలుపునవేయైనను, అవి తత్తత్కాలములందలి మతధర్మములను, వర్ణవ్యవస్థలను, సాంఘికాచారములను, వేయేల, నాఁటి భరతఖండచరితమును గ్రహింప సహాయపడుచున్నవనుట నిర్వివాదము. అయినను బ్రాహ్మణములకును యాగములకును అంగాంగిభావము సిద్ధము.

సాంప్రదాయక విజ్ఞానం

ఊకుమల్ల కామేశ్వరరావు

ఇప్పటి నాగరిక జాతులన్నీ కూడా ఒకప్పుడు బహు అనాగరికంగా వుండేవి. ఆ అనాగరికస్థితిలో అవి కొంతజ్ఞానం సంపాదించేయి. ఆజ్ఞానం ఒకతరం నాగరికమంది మరొకతరంవారు సేర్పుకొంటూవచ్చినందు వల్ల అది యిప్పటికీ నిలచివుంది. ఈజ్ఞానానికే అటు తర్వాతినారుకూడా కొంతకొంత చేరుస్తూవచ్చేరు. మొత్తంమీద యీజ్ఞానానికి సాంప్రదాయకవిజ్ఞానం (Folk Lore) అని పేరు.

సంఘంయొక్క శైశవస్థితిలో ఆర్జించిన యీ జ్ఞానంలో సవ్యమైన కార్యకారణసంబంధం వుండును, ఒక్క వాడొకరూపం తప్పవిడిచి. ప్రకృతిశాస్త్రాదుల విషయమై వారికి కల జ్ఞానం బహుస్వల్పం. అలాకే కాకుండా ఆవున్న కాస్తజ్ఞానమైనా ప్రకృత్యతీతకారణాలతో నిండివుంటుంది.

ఈసాంప్రదాయకవిజ్ఞానం నాగరికజాతులలో యింకాకూడా నిలచివుంది. దానికి కారణం జాతిఅంతా నాగరికం కాకుండా కొంతభాగంమూత్రమే నాగరిక మనడం. తక్కిన అనాగరికభాగంకూడా క్రమేపీ నాగరికమనడంతోపే యీవిజ్ఞానం సంఘంలో మచ్చు కేనా లేకుండాపోతుంది.

సంఘంయొక్క శైశవస్థితిలో పుట్టిన యీ జ్ఞానాన్ని యించుమించుగా అజ్ఞానమనే చెప్పవచ్చు. అటువంటి అజ్ఞానం క్రమేపీ నశించిపోతూన్నందుకు మనము విచారించాలా అంటే - నిజంగా మనం యేమాత్రమూ విచారించనవసరంలేదు. సంఘం క్రమేపీ నాగరిక మవుతూన్నందుకు మనమంతా సంతోషించ వలసిందే. కాని నాగరికస్థితిఅంటే వెనకటి మనసంగతులన్నీ మరచిపోవడంకాదు. అలా మరచిపోవడమే మరొక రకమైన అనాగరికత అని అనుకోవచ్చు. అలాగుగాక అప్పటి మనస్థితి అంతా పరిపూర్ణంగా తెలిసికొని

మన పూర్వీకులు యేమోస్తరుగా వుండేవారో, సంఘం మల్లా వెనకటిదేశకు పోకుండా వుండాలంటే యెటు వంటి జ్ఞానం విస్తరింపజేసుకోవాలో, మొదలైన సంగతులకోసం యీవిజ్ఞానాన్ని బాగ్రత్తపెట్టుకోవలసివుంది. ఇంతేకాదు, మరొక ఉపయోగంకోసంకూడా దీన్ని బాగ్రత్త పెట్టుకోవలసివుంది. అదేదంటే - శాస్త్రజ్ఞులు యీవిజ్ఞానాన్ని పరీక్షించి యేయేజాతులు యేయేదేశాలనుండి వచ్చేయో, యేయేజాతులు యేయేజాతులనుండి యేర్పడాయో మొదలైనవన్నీ తెలియజేస్తున్నారు. ఈరకమైన జ్ఞానంకోసంకూడా యీవిజ్ఞానాన్ని బాగ్రత్త పెట్టుకోవలసివుంది.

ఈవిజ్ఞానాన్ని అనేకజాతులు భద్రపరచుకొన్నాయి. పాశ్చాత్యదేశాలు యీవిజ్ఞానాన్ని నశించి పోకుండా నిలబెట్టుకొన్నాయి. ఇంగ్లాండులో ౧౮౭౦-వ సంవత్సరంలో సాంప్రదాయకవిజ్ఞానసంపాదనా సంఘం(Folk Lore Society) మునుపేరున ఒక సంఘమేర్పడి దేశంలోగల యీవిజ్ఞానాన్ని సేకరించి దీనికోసం ప్రత్యేకంగా ఒక పత్రిక యేర్పరచి ముద్రించి యీవిజ్ఞానాన్ని బాగ్రత్తపెట్టుకుంది.

మన తెలుగుదేశంలో అప్పుడప్పుడు యీవిజ్ఞానానికి సంబంధించిన పుస్తకాలు ప్రకటించబడుతున్నాయి. ఈప్రకటించబడ్డభాగం చాలా స్వల్పం. ఆకాస్తఅయినా క్రమరీతిగా చెయ్యబడలేదు. అందుచేత తెలుగుదేశంలో చెయ్యవలసిన పనిఅంతా యింకా ముందే వుందని చెప్పవచ్చు. తక్కినదేశాలలోలాగే మనంకూడా మనదేశంలోని సాంప్రదాయకవిజ్ఞానాన్ని క్రమరీతిగా సేకరించుకుని రక్షించుకోవలసివుంది.

ఇంగ్లాండులో యేర్పడ్డ సాంప్రదాయకవిజ్ఞాన సంపాదనాసంఘం యేమోస్తరుగా పనిచేసిందంటే - ఈసంఘం మొక పత్రికను యేర్పరచి ఆపత్రికలో

దేశంయొక్క వివిధభాగాలలో వున్న సాంప్రదాయక విజ్ఞానాన్ని సేకరించి ప్రచురించింది. అటుతర్వాత మరికొందరు చేరి ఆపత్రికలో ప్రకటించబడ్డ వస్తువుని తాలూకాలవారీగా విభజించి ఒక్కొక్కతాలూకాలో సేకరించినదానిలోనుంచి మచ్చుకు కొంతకొంత తీసి ఒక్కొక్కసంపుటంకింద ప్రకటించేరు. ఈమోస్తరుగా అనేకసంపుటాలు ప్రకటించబడ్డాయి. ఒక్కొక్కసంపుటంలో ప్రకటించబడ్డ తీరు యేమిటంటే తాలూకాలో దొరికిన సాంప్రదాయకవిజ్ఞానమంతా కొన్ని శాఖలుకింద విభజించబడింది. ఒక్కొక్క శాఖకింద దొరికిన వస్తువులంతా - ఊళ్లన్నీ అకారాదిగా రాయబడి - యేపూర్లో సేకరించబడిన వస్తువు ఆపూరికింద రాయబడింది. అంతేకాదు, ఆ విజ్ఞానంలో ఒకపూరికి మరొకపూరికి గల భేదాలు కూడా తెలియచెయ్యబడ్డాయి. ఈమోస్తరుగా యెంతోకష్టపడి క్రమరీతిగా ప్రకటించబడి యీ విజ్ఞానం ప్రజ కుపయోగకరంగా చెయ్యబడింది. పై మోస్తరుగా ఆంగ్లేయులు తమ సాంప్రదాయకవిజ్ఞానాన్ని తక్కినదేశములలాగే జాగ్రత్తపెట్టుకున్నారు.

సాంప్రదాయకవిజ్ఞానాన్ని సేకరించడంకోసం మనరాష్ట్రంలోకూడా ఒకసంఘం యేర్పడాలి. ఆ సంఘం ఒకపత్రికను ప్రచురించి ఆపత్రికలో తాము సేకరించిన సాంప్రదాయక విజ్ఞానాన్ని ప్రకటించాలి. ఒకసంఘం చెయ్యవలసిన పని ఒకవ్యక్తి చెయ్యడం కష్టం. అయినా ఒకవ్యక్తే తాను చెయ్యగలిగినంత పని చెయ్యవచ్చు. ఒకతాలూకాలోనో, లేక కొన్నితాలూకాలలోనో వుండే విజ్ఞానాన్ని తాను అందుకోసమే ప్రకటించే ఒకపత్రికలో ప్రచురించి కొంతవరకూ విజ్ఞానసేవ చెయ్యవచ్చు.

సాంప్రదాయకవిజ్ఞానమంతా ఒకేమోస్తరు వస్తువు కాదు. దానిలో అనేకవిషయా లున్నాయి. మొత్తంమీద దీన్ని మూడువర్గాలకింద విభజించవచ్చు:

౧. నమ్మకాలు, ఆచారాలు.

౨. కళనం, ఉత్తులు.

౩. కళ.

౧. నమ్మకాలు, ఆచారాలలో యీకిందిశాఖలున్నాయి:

(అ) మూఢవిశ్వాసాలు, అజ్ఞానపు అలవాట్లు. ఈశాఖలో తిరిగి ఉపశాఖలున్నాయి. అవేవంటే:

౧. జడప్రకృతికి సంబంధించినది.

ఉదా:—హంపిలో ఒక బండరాతిమీద సీతా అమ్మవారు తన చీర ఆరవేసుకుంటే ఆమచ్చ ఆబండ మీద వుంది.

సప్తసాగరయాత్రలు చేస్తే స్త్రీలు గర్భిణు లవుతారు.

లోకచుక్క వస్తే యెవడో వొక గొప్పవాడు మరణిస్తాడు.

మూర్ఖగ్రహణం వెళ్లేక వారంరోజులవరకూ యేకార్యం చెయ్యకూడదు.

(రత్నశాస్త్రంలో రత్నాలకు సంబంధించిన మూఢవిశ్వాసాలు దొరుకుతాయి.)

అమావాశ్యనాడు బచ్చలిహార కొయ్యకూడదు.

అమావాశ్యనాడు పుడిచే దొంగఅవుతాడు.

మూలానక్షత్రాన్ని జన్మించకూడదు.

ద్వాదశి దగ్ధయోగం.

స్వాతివానకు ముత్యాలు తయారవుతాయి.

అర్జునుడి పదిపేర్లు వర్షిస్తే పిడుగుపడదు.

మేఘగర్జనం యింద్రుడి రథధ్వని.

పైనమ్మకాలలో కొన్నిటికి జ్యోతిశ్శాస్త్రం కారణం.

౨. చెట్లు, మొక్కలకి సంబంధించినది.

ఉదా:—రావిచెట్టుకు ప్రదక్షిణాలు చేస్తే స్త్రీలు గర్భిణు లవుతారు.

చింతచెట్టుమీద దయ్యా లంటాయి.

తులసిచెట్టుకు పూజచేస్తే కోరికలు సిద్ధిస్తాయి.

(ఉత్త కొబ్బరికాయకి దయ్యంతిన్న కాయని పేరు.)

ఏపాదుకైనా పురుగుపడితే శ్రీవత్సగోత్రీకులు కుమ్మరిబుగ్గిని తీసి 'శ్రీవత్సగోత్రపు సింహా లాచ్చయి, పుచ్చపురుగుల్లాల్లా విచ్చిపాండి' అని ఆబుగ్గి చల్లితే ఆపురుగులు నాశనమైపోతాయి.

ఇంటిలో మొండిచెయ్యిమొలిస్తే యిల్లు విడిచి పెట్టాలి.

3. జంతువులు, జీవులకు సంబంధించినది.

ఉదా:—ఇంట్లో రోగి వుండగా పులుగుపిట్ట ఆరుస్తే రోగికి చావుతప్పదు.

కాకి యింట్లోంచి యెగిరితే యిల్లు విడిచి పెట్టాలి.

గద్ద యింటిమీద వాలితే యిల్లు విడిచిపెట్టాలి.

కాకి ఆరుస్తే యింటికి బంధు వస్తాడు.

కామల మైగునం చూస్తే తను చచ్చినట్టు తన బంధువులికి ఉత్తరంరాయాలి.

పొద్దున్నే పిల్లిని చూడకూడదు.

(బల్లిపతనంవల్ల కలిగే లాభనష్టాలు పంచాంగం చూస్తే తెలుస్తాయి.)

తూనీగలు యెగిరితే వాన కురుస్తుంది.

పాలపిట్టదర్శనమైతే పరమాన్నం దొరుకుతుంది.

ఏదుపందిముల్లు యెవరిదగ్గర వుంటే వారికి దెబ్బలాటలు వస్తాయి.

(అశ్వలక్షణశాస్త్రంలో అశ్వాలకు సంబంధించిన విశ్వాసాలన్నీ చెప్పబడివున్నాయి.)

౪. భూతాలు.

ఉదా:—దయ్యానికి మణమలు ముందుకి, వేళ్లు కెనక్కి వుంటాయి.

దయ్యం తోలుముక్క అవుతుంది.

(ఊరూర దయ్యాలబావులుంటూనేవుంటాయి.)

౫. నూయ.

ప్రయోగం, శాతబడి, దిప్తి మొదలైనవి యీ శాఖలోనే వస్తాయి.

౬. మంత్రాలు, తంత్రాలు.

పాముకాటు, లేలుకాటు, చప్పి, ఇరుకు, ఎక్కిళ్లు మొదలైనవాటి మంత్రాలు, ప్రయోగాలకు విరుగుళ్లు మొదలైనవి, రక్షలు, తాయత్తులు మొదలైనవి యిందులో చెప్పబడుతాయి.

ఉదా:—మునగవేరు తూర్పునకు పారినదానిని త్రవ్వితెచ్చి ఆరోజుననే తాయతులో వేసివుంచుకుంటే కోల తప్పిపోవును.

పచ్చిపసుపు, కన్నెకోమలి, తెల్లజిల్లేడు మొగ్గలు, నల్లవుమ్మిత్తవేరు, నిద్రగన్నేరు ఆకులు, మంచిగంగము, రాజపగడము నూరి వుండలుచేసి మధు రావేళలో పెట్టిగయిస్తే వశ్యమగును స్త్రీపురుషులెవరైనా సరే.

౭. గారడి, భవిష్యత్ సూచన.

ఈ శాఖలో శోది, పూనడాలు, కలలు, శకున శాస్త్రం, శకునాలు మొదలైనవి వస్తాయి.

ఉదా:—తెల్ల నారగట్ట వచ్చిన కల సమృద్ధిని సది.

కలలో మామిడిపళ్లు, ముత్తెడు మొదలైనవి వస్తే మంచిది; శవం, వితంతువు మొదలైనవి వస్తే కీడు.

పిల్లి యెదురురాకూడదు.

(బల్లిపతనఫలాలు పంచాంగం చూస్తే తెలుస్తుంది.)

తుమ్మిలే యేపనీ చెయ్యకూడదు.

౮. స్వర్గం, నరకం, పుణ్యపాపాలుగురించి యీ శాఖలో వుంటుంది.

౯. ఇతరమూఢ విశ్వాసాలు, ఆచారాలు.

నేను నీకరించినది కొన్ని యిక్కడ ప్రకటిస్తాను:
గడపమీద మార్పుని తుమ్మహడదు: తుమ్మితే
గడపనిగండ్రాలు.

తుమ్మితే చిరం కీగి, శతాయుస్సు, నూర్కండేయు
లంత ఆయుస్సు అనాలి.

రాత్రిపూట తుమ్మితే నెత్తిమీద నీళ్లుచల్లించు
కొని యేపూర్లో పుట్టిందీ చెప్పాలి.

ఒకతుమ్మకంటే యెక్కువ తుమ్మితే తప్పలేదు.

రాత్రిపూట ఉప్పు అని అనహడదు.

రాత్రిపూట ఉప్పు దీపానికి మాపిస్తేగాని
వెయ్యహడదు.

నివర్తనా, యెక్కడికైనా వెళుతూవుంటే
యెక్కడికి వెళుతున్నావని అడగహడదు.

రాత్రిపూట ఊరమునూట యెత్తహడదు.

(తిథివారనక్షత్రాలు చూసి ఊరంచేయించు
గోవాలి. ఇది పంచాంగసంబంధం.)

రోలుమీద మార్చహడదు.

వాల్చిన రోకలి కాటహడదు.

మునిపల్ల మునివల్ల కొరకహడదు.

చెల్లెల్ని కాలితో తన్నహడదు.

నడుస్తూ పళ్లతో ముకుంటే అంతమేరా చెరువు
తగ్గించాలి.

గడప మహాలక్ష్మి.

శుక్రవారంనాడు తువరంచేయించుకుంటే ఆడ
పడుచుకు అనర్థం.

లక్ష్మీవారంనాడు కొత్తవ్యవహారా లేపి మాట్లాడ
హడదు.

కొత్తనుడ్లకు పసుపుపెడితేగాని కట్టహడదు.

మంగళ ఆది సోమవారాలలో కొత్తనుడ్ల కడితే
అది తొందరగా కాలిపోయి చిరిగిపోతుంది.

దీపం పెడితేనేగాని మంచినీళ్లు తాగహడదు.

శెరిని మంగళవారంనాడు చంపహడదు.

ఒక్కటే పిల్లను పెతుకుంది కాబట్టి శెరిని
చంపహడదు.

పీటమీద పడుకోహడదు.

చేబతో నిసురుకోహడదు.

మేకలమంద మధ్యనుంచి వెళ్లహడదు.

(తలగతుగుకు పూర్వం పెద్దల ఆశీర్వాచన.)

కాలినపంచ చాకలివాడికి వెయ్యందే కట్ట
హడదు.

ఇద్దరినూటలు వొకటైతే యింటికి బంధు
వొస్తాడు.

బియ్యం కొలుస్తూన్నప్పుడు తవ్వ తిరగపడితే
యింటికి బంధు వొస్తాడు.

పొయ్యి ఆరుస్తే యెవరో బంధు వొస్తాడు.

ఆరికాలు నురదపెడితే దెబ్బలాట వస్తుంది.

నిస్తరాకు జరిగితే ప్రయాణం సిద్ధం.

పీటలు గోడకు అడ్డంగా చేరవెయ్యాలికాని నిలు
వుగా చేరవెయ్యహడదు.

ఆడది జడవేసుకుని చెంపలు దువ్వకోపాతే
ముసిలిమొగుడు వస్తాడు.

రాత్రిపూట యీలవేస్తే సాము లొస్తాయి.

రాత్రిపూట అద్దంచూసుకుంటే ముందుజన్మలో
బోగందై పుడతారు.

తేనెపట్టు పట్టినయింటిని ఆరునెల్లు విడిచెయ్యాలి.

ఆదివారంనాడు పునీరికపచ్చడిముట్టుగోహడదు.

తలంటుకొన్నరోజున కాటుకపెట్టుకుంటే కలి
గినవారియింట్లో పుడతారు.

మోకాళ్లమీద తలవంచుకుపోహడదు.

భోంచేస్తాన్నప్పుడు యెడమపాదం పట్టుకుంటే దరిద్రం.

కాళ్ళకడుక్కునేటప్పుడు మణులు తడియకపోతే దరిద్రం.

కొత్తగిన్నెకు పసుపురాసి కొంచెం పాలచుక్కపోస్తేగాని నాడమాడదు.

కోతిఅంటే పిల్లలు మరింక యెవరు.

మంగళవారంనాడు కొత్తచీపురుకట్ట మాడదు.

ఉప్పు చేతిలో వేస్తే కయ్య మొస్తుంది.

ఉత్తడయ్యల వ్రాపితే చంటిబిడ్డకి కడుపునొప్పి వస్తుంది.

ఇద్దరి చంటిపిల్లల్ని ఒకరిమొసా మొకరికి చూపిస్తే మూగినా శ్లవుతారు.

చంటిబిడ్డకి అద్దం చూపిస్తే మూగిదవుతుంది, లేక పైపళ్లు వస్తాయి.

పుష్కరం వెళ్ళేక రెండున్నరయేళ్లవరకూ యే శుభకార్యం చెయ్యకూడదు.

శివదృష్టి, విష్ణుపృష్ఠము పనికిరాదు.

ఉల్లో ఒక్కమేడ వుండకూడదు.

(అ)ఆచారాలు. దీనిలోని ఉపశాఖలు-

౧. కొన్నికొన్ని పండుగలు కొన్నికొన్ని రోజుల్లోగాని, కొన్ని ఋతువుల్లోగాని వస్తాయి.

ఉదా:-కృష్ణజయంతికి ఉట్టపండగ.

(అమృతార్ణవజాతర్లు కొన్నిరోజుల్లో వస్తాయి.)

వేసంకాలంలో వసంతోత్సవం వస్తుంది.

౨. పుట్టుకకు, వివాహానికి, మరణానికి సంబంధించినవి. ఇవన్నీ చాలామట్టుకు ఆచారకర్మకాండలలోనే వున్నాయి. అలాగులేనివికూడా కొన్ని వున్నాయి.

ఉదా:-బిడ్డకనక బొడ్డుతాడు మెడకిచుట్టు పిట్టపందాలు, పావురంపందాలు మొదలైనవి, గవ్వకుని పుడితే కిందటిజన్మలో ఉరిపోసుకున్నట్టు అర్థం. లాటలు మొదలైనవి.

పురిటిదినాల్లో యెన్నెమ్మకథ చెప్పుకోవాలి. (పుత్రోత్సవమేకాని పుత్రికోత్సవం లేదు.)

పగటిపూట పుట్టినవాళ్లు పగలు నిద్రపోతారు. రాత్రిపూటపుట్టినవాళ్లు రాత్రి నిద్రపోతారు.

ఎడపిల్లకికీచంటి లేకపోతే మొగపిల్లాడు పుడతాడు.

బిడ్డకి మొదట పైపళ్లు వస్తే మేనమామకి అపాయం.

పిల్లాడు పాలుతాగేక ముద్దుపెట్టుకుంటే ఆబలమంతా నునకి వచ్చేస్తుంది.

స్నానీపాకం నందిమొహంనాడు వంకాయ వండకూడదు.

(పెళ్లిలాంఛనాలు ఒక్కొక్కస్థలంలో ఒక్కొక్కమాదిరిగా వుంటాయి.)

బహిష్టతయి స్నానంచేసేక నోట్లో యేమీ వేసుకోందీ చంటిపిల్లల్ని చూడకూడదు.

మనిషి చనిపోయినప్పుడు గట్టిగా యేడుస్తే స్వర్గంలేవులు విడతాయి.

(కొన్నిమతాలవాళ్లను దహనంచేస్తారు, కొన్ని మతాలవాళ్లను పాతిపెడతారు.)

(తెద్దినాడు కొన్నికొన్ని కూరలు వండకూడదు.)

3. ఆటలు.

పాటలున్న ఆటలు కొన్ని, పాటలులేని ఆటలు కొన్ని. చిన్నపిల్లలు ఆడుకునే ఆటలు కొన్ని, పెద్దవాళ్లు ఆడుకునేవి కొన్ని. ఆటలలో అనేకవిధులున్నాయి. ఈవిధులు ఒకస్థలంనుంచి మరొకస్థలానికి భేదిస్తాయి.

ఉదా:-కోడిపందాలు, గొర్రెపందాలు, పికిలి

భారతిలో కొన్ని సంవత్సరాలకిందట వేటూరి ప్రభాకరకాశ్రిగారు పిల్లల ఆటలను గురించి ఒక వ్యాసం రాసేరు. ఈ మధ్య మంగిపూడి వేంకటేశ్వరగారు భారతిలో 'బాలక్రిడలు' అన్న పేరున కొన్ని ప్రకటించేరు. గృహలక్ష్మిలో తరచుగా ఆటలను గురించి ప్రకటించ బడుతూవుంటుంది.

౪. అనేకరకాలైన స్థానిక ఆచారాలు. ఇవి గ్రామపరిపాలనకి, శిష్టుల వసూళ్లకి, మామూళ్లకి సంబంధించివుంటాయి.

ఉదా:—ఒక ఊళ్లో వుండే ఆచార మేమిటంటే ఆవుల్లో యెవరైనా యేకాత్తవస్తువైనా తెచ్చు గుంటే అదంతా పూరికం తహసీదా పంచిపెట్టాలి.

కొన్ని ఊళ్లలో ఊరికంతా వోక్రోలు వుంటుంది.

కొన్ని ఊళ్లలో కొన్ని సంతలు, జాతర్లు, ఉత్సవాలు, కొన్ని ప్రత్యేక పండుగలు జరుగుతాయి.

సశువులకి పెట్టే పేర్లు కూడా యీ వుపశాఖలోనే చేరుతాయి.

౨. కళనం, ఉత్తులు.

(అ) ౧. జరిగేయని చెప్పే కళలు.

తేకుమళ్ల రాజగోపాలరావుగారు ఆంధ్రదేశీయ కథావళి అని మామ చిన్న సంపుటలు ప్రకటించేరు. తెలుగుకవుల కథలూ, స్థానికచరిత్రలలోని కథలూ కొన్నీ, తెనాలిరామలింగమ, తాతాచార్యులు, మర్యాద రామన్న, పరమానందయ్య, రేచుక్క పగటిచుక్క మొదలైనవారి కథలు యీ శాఖలోనే చేరుతాయి.

౨. శిశుకథలు.

తల్లి పిల్లలకు దేవతలు, రాక్షసులు, ధూతాలు గురించి చెప్పే కథలూ: ఈగ, నక్క మొదలైన కథలూ యీ శాఖలో చేరుతాయి.

౩. కల్పనాకథలు.

ప్రకృత్యతీతాంశాలతో కలసి జరగనివి జరిగినట్లుగా కనబడే కథలూ; పిట్టకథలూ యీ శాఖలో జేరుతాయి. ఈ పిట్టకథలు భారతిలోనూ, గృహలక్ష్మిలోనూ ప్రకటించబడుతున్నాయి. ఈ మధ్య భారతివారు పిట్టకథలను యిక ప్రకటించమని రాసేరు. దీనివల్ల సాంప్రదాయక విజ్ఞానానికి చాలానష్టం కలిగిందని చెప్పకలేవుదు. భారతివారు పిట్టకథలు అనేకం సేకరించ నవకాశమిచ్చేరు. వీరు మరల వీటిని తమ పత్రికలో ప్రకటించి సాంప్రదాయక విజ్ఞానానికి ఉపకారం చేస్తారని నమ్ముతున్నాను.

౪. వినోదాలు, నీతికథలు, పెరిగేకథలు.

ఈ వినోదకథలు అనేకమంది ప్రకటించేరు. చిలకమర్తివారు 'వినోదములు' అని ౨౭౦ కథలను ప్రకటించేరు. నాచ్యగిరీ కూడా యించుమించుగా అన్ని కథలున్నాయి.

నీతికథలు కొందరిచేత ప్రకటించబడ్డాయి.

పెరిగేకథలంటే - ఈవిధమైన కథలకు పరిమితి లేదు. మొదట వాటి పరిమాణానికి యిప్పుటి స్థితికి యెంతో భేద ముంటుంది. మొదట ఆకథ చాలా చిన్నదిగా వుండి క్రమేపీ లోకుల కల్పనలతో పెద్ద కథ అవుతూవుంటుంది. కాశీమిర్జీలు, గొల్లపెద్దులు యిటువంటివే.

౫. స్థలమాహాత్మ్యములు.

ఇవి కూడా మనదేశంలో చాలా వున్నాయి.

ఉదా:—గోవుపాదాలు, కోటిలింగాలు, గోస్తనది మొదలైనవాటిని గురించి వున్న పురాణాలు.

౬. స్థానిక కథలు.

ఇటువంటికథలు మనకు స్థానికచరిత్రలలో దొరుకుతాయి. ప్రతాపచరిత్రం, రాయవాచకం వంటి వాటిలో కూడా దొరుకుతాయి.

(ఆ) పదములు, పాటలు (కళకింద రానటువంటివి.)

ఉదా:—బొబ్బిలిరాజుకథ, కామమృకథ, దే
సింహరాజుకథ, కాంభోజరాజుకథ, కుచ్చలకథ, చిన్న
మృకథ, కీర్తనలు, తత్వాలు, తరంగాలు, ఆడవాళ్ళ
పాటలు మొదలైనవి.

(ఇ) పాఠపాటలు మొదలైనవి.

దీని ఉపాఖ్యలు—

౧. పాఠపాటలు.

ఇవి ముఖ్యంగా పిల్లలని నిద్రపెట్టడానికి పాడ
బడుతున్నాయి. వీటిని మొత్తంమీద జోలపాటలని
అంటున్నారు. కాని దీనిలో ఒక్కజోలపాటలే కా
కుండా పదతిపాటలు మొదలైనవి కూడా వున్నాయి.
ఇవేవల యిది యెక్కువగా నేకరించబడుతున్నాయి.
నాలుగేళ్ళకిందట వీటిని కొన్నిటిని పాఠపాటలన్న
పేరున నేను భారతిలో ప్రకటించేను. అప్పటినుంచి
అనేకమంది యీ పాఠపాటలను నేకరించి భారతిలోను,
గృహలక్ష్మిలోను ప్రకటిస్తున్నారు. ఈమధ్య భారతి
వారు యీ పాటలను భారతిలో ప్రకటించడం మానే
సేరు. దీనివల్ల సాంప్రదాయిక విజ్ఞానానికి కలిగిన నష్ట
మింతలని చెప్పలేము. భారతివారు తిరిగి వీటిని ప్రక
టించి భాషానీవ చేస్తారని నమ్ముతున్నాను.

౨. కట్టుకథలు లేక పాడుపుకథలు, అర్థవిహీ
నపు పాటలు.

ఉదా:—వంకరటింకరళో, వాని తమ్ముడు అ,

నల్లగుడ్డ మి, నాలుగుకాళ్ళ మే

మాతాత రెండెడ్లను తెచ్చేడు, ఒకయెద్దు తిరుగు
తుంది, ఒకయెద్దు తిరగదు.

ముద్దులుముద్దులు ముచ్చికాయల్లు

అమ్మయిముద్దులు గచ్చికాయల్లు.

౩. సామెతలు.

ప్రాపంచికోక్తులుకూడ యీశాఖలోనే చేరు
తాయి.

ఉదా:—కుక్కను చంపితే గుడికట్టాలి.

ఇంట్లో యీగల మోత బైట పల్లకిల మోత.

కొయ్యతోటహార కొయ్యక చెడెను.

కొండుతకాపురం కొండేల చెడెను.

కొడుకుల కననివాళ్ళ కడు పేమి కడుపు

కులముద్గరించని కొడు పేమికొడుకు.

సామెతలు అనేకమంది నేకరించి ప్రకటిం
చేరు. ఒకరు నేకరించినవే మరొకరుమాడా నేకరించి
ప్రకటించేరు. దీనికి కారణం, ఎవ రేని ప్రకటించేరో
తెలియకపోవడమే. పోనీ యితరులు ప్రకటించనటువంటి
వాటినే ప్రకటిద్దామని అనుకొన్నప్పటికీ యెన్నిపుస్త
కాలని సరిమాడగలరు. అంచేత యెవరు నేకరించిన
వాటిని వారు యిది కొత్తనా, పాతనా అని యోచన
చెయ్యకుండా ప్రకటిస్తున్నారు. దీనివల్ల తెలుగుదేశం
లో మొత్తంమీద యెన్ని కొత్తసామెతలు చేరేయో
తెలియకుండా వుంది. కొత్తగా నేకరించినవాళ్ళకి,
యితరులు నేకరించినవే మల్లా నేకరిస్తున్నామేమోఅని
అనిపిస్తుంది. అందుచేత యిప్పటివరకూ నేకరించబడ్డ
సామెతలను సంపుటాలకింద ప్రకటించవలసివుంది. దీని
వల్ల యితరవరకూ నేకరించబడ్డ సామెతలన్నీ ఒకచోట
వుండవచ్చును. కొత్తసామెతలను చేర్చడానికి అవ
కాశం కలుగుతుంది. కొన్నాళ్ళకిందటివరకూ ప్రకటించ
బడ్డ సామెతల పుస్తకాలన్నిటినీ పరిశీలించి శ్రీనాథం
కృష్ణారావుగారు ఆసామెతల నన్నిటినీ అకారాధిగా
రాసేరు. వాస్తవ్యాఖ్యలాపాలు సహాయంచేసి యీగ్రం
థాన్ని ప్రకటిస్తే వాఙ్మయాని కెంతేనా వుపకారంగా
వుంటుంది. ఇప్పటివరకూ నేకరించబడ్డ సామెతలు
నశించిపోకుండా వుంటాయి. కొత్తసామెతలు ప్రక
టించడానికి వీలవుతుంది.

౪. వినోదపు పేర్లు లేక ఉడుకుపేర్లు.

ఉదా:—ఆకాశరామన్న, వల్లకాటి రామ
నాథయ్య, ఆడారిఅచ్చన్న.

౫. స్థలసంబంధమైన పాటలు.

ఉదా:—అత్తపోసిన గంజి సత్తువ లేదు
అల్లుడు సిరిపురపు గట్టెక్క లేడు.

కాకినాడనకట్టు కాలికింద తొక్కి పెట్టు
మాటలకు మామిడాడ ఊసులకు వుల్లి పాడు
దొంగలకు ద్వారపూడి ముండలకు మురమండ
రంగులకు రాజమండ్రీ ముక్తులకు తిరుపతి
యుక్తులకు నెల్లూరు శక్తులకు నుంటూరు.

౬. పామరుల శబ్దప్రస్థితి.

ఉదా:—కాళేరుఅన్న పూరువర్గిర సారంగ
ధరుని పాళేరు. ఈపాళేరు అన్నమాట క్రమేపీ
కాళేరుఅయింది.

పల్లంకుర్రు. ఈఊరుగల ప్రదేశం మొదట చనిటి
నేల. అక్కడ బ్రహ్మ యజ్ఞంచేసి 'ఫలంకురు' అని
ఆశీర్వదించి సారవంతమైన నేలగా చేసేడు. ఈ 'ఫలం
కురు' యిప్పుడు పల్లంకుర్రు అయింది.

కేశనకుర్రు. ఈఊరివర్గిర గోదావరి కొంత ఉత్త
రంగా ప్రవహిస్తుంది. కాశీవర్గిర గంగ ఉత్తరంగా
ప్రవహిస్తుంది. కాశీలాగే యీపూరుకూడా గొప్పక్షేత్ర
మయిపోతుందని దేవతలువెల్లి బ్రహ్మవర్గిరమొరపెట్టేరు.
అప్పుడు బ్రహ్మ 'కాశీం నకురు' అని అన్నాడు. ఆనెం

టనే గోదావరి మళ్లా దక్షిణంగా మళ్లింది. 'కాశీం
నకురు' కేశనకుర్రు అయిపోయింది.

౩. కళ.

దీనిలోని కాణులు.

౧. పదములు పాటలలోని సంగీతం. అంటే
యావదములు పాటలలోని గణాలు, యతిస్థానాలు,
స్వరం, రాగముంటే రాగం, తాళం, పల్లవి, అను
పల్లవి మొదలైనవాటినిగురించి. పదములు పాటలకి, కళ
పాటలకి (Art Songs) ఉండే పోలికలా భేదాలూ
మాడా యిందులోనే తెలుపబడతాయి.

౨. పామరుల నాటకాలు.

యక్షగానాలు, తోలుబొమ్మలు, కొయ్య
బొమ్మలు, భాగోతాలు, హాస్యం యిందులోనే వస్తాయి.

పైన చెప్పినవిధంగా సాంప్రదాయిక విజ్ఞానం
నేకరించుకోవలసివుంది. దీని విలువ యెంతేనా వుంది.
ఇదిచరిత్రపరిశోధకులకు, శాస్త్రజ్ఞులకు, వాఙ్మయాభిలా
షులకుకూడా చాలా అవసరం. ఇప్పటివరకూ దేశంలో
అక్కడక్కడ కాస్తకాస్త ప్రయత్నంమాత్రమే జరి
గింది. కాని క్రమరీతిగా పనిచేస్తేనేగాని యీపని లాభ
కరంగాను, సంపూర్ణంగాను జరగదు.

భారతి

సచిత్ర మాసపత్రిక - ప్రతి నెల 7-వ తేదీని ప్రచురింపబడును

ప్రతిసంచికయందును ౨, 3 వర్ణచిత్రములు ఇతర చిత్రములు నుండును

చందా సం॥ ౧-కి రూ. 6-0-0

విడిపత్రిక రూ. 0-8-0

మాందరిపత్రిక తెప్పించుకొన్న తర్వాత చందాదార్లుగ చేరువారు ఆ సొమ్మును మినహా
యిచ్చుకొని తక్కినసొమ్ము మాత్రము పంపవచ్చును. స్టాంపులను పంపిన నే పంపబడును.

మేనేజరు, భారతి,

నెం. 7, తంబుసెట్టి వీధి, మదరాసు.

ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రము : యుగవిభజనము

కోరాడ రామకృష్ణయ్య, యం. ఏ.,

ఆంధ్ర వాఙ్మయచరిత్రమును దెలుపుగ్రంథము లిది వఱకే కొన్ని బయలుదేరియున్నవి. వానిని రచించినవారిలో పలువు రావాఙ్మయమును వారివారి యుద్దేశములనుబట్టి, సౌకర్యమునుబట్టి పలువిధములుగ విభజించి దాని చరిత్రను దెలుపదొడంగిరి. ఈకారణముచే నాంధ్రవాఙ్మయమునందలి యుగవిభజనవిషయమున నభిప్రాయభేదము లేర్ప పుటయు తటస్థించినది. కావున నీ వాఙ్మయమున యుగవిభజనము చేయుచితినిగూర్చి యిందుక సరిశీలించెము.

మొట్టమొదట నీభాషలో బయలుదేరినవి కవుల చరిత్రలేగాని వాఙ్మయచరిత్రలు కావు. వీనికైనను మొదట దారితీసినవారు కందుకూరివీరేశలింగం పంతులు గారు. ఈయన రచించిన గ్రంథమునకు 'ఆంధ్రకవుల చరిత్ర'యని నామకరణముచేసెను. ఆనామమున కనుగుణముగా నది ఆంధ్రకవుల చరిత్రమని చెప్పవలయుండే నేగాని ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రమని చెప్పవగదు. అందాయన సాధ్యమైనంతవఱకు కాలానుగుణముగా నొక్కొక కవినె గ్రహించి యాతని పుట్టుపూర్వోత్తరములను దెలుపుచు, నాతడు రచించిన గ్రంథములనుబట్టి, దానిని కృతినొందిన రాజులు, మంత్రులు మొదలగువారిని బట్టి, యితరకవులు వీనినిగూర్చి చేసిన ప్రశంసాదికమును బట్టి, ఇంకను దొరకినపుడెల్ల శాసనాదుల సాక్ష్యమును బట్టియు నాయాకవుల కాలమును నిర్ణయమునుసలుపుచు, నాకవి రచించిన గ్రంథములనుబట్టి యాతని కవిత్వావిశేషములను దెలుపుచు, నింక వారినిగూర్చిన చారిత్రకవిషయములను, వాడుకకథలు మొదలగు వానిని జేర్చి, కవులను వారిచరిత్రమునె ప్రధానముగ దన దృష్టిపథమున బెట్టుకొని యాగ్రంథమును రచించెను. అట్లు రచించి సిద్ధమైనంతవఱకు గ్రంథమును ప్రచురించుటకు వీలుగా నాత

డాకవులను, తన గ్రంథమునుగూడ మూడుభాగములుగ జేసెను. కావున సాచీనకవులు, మధ్యయుగపు కవులు, ఆధునికకవులు నని కవులు మూడుతెగలైరి; గ్రంథమును మూడుభాగములు గల దయ్యెను. కావున నీవిభాగము కవులనుబట్టియు, వారి చరిత్రను రచించువాని సౌకర్యమున కనుకూలముగను నేర్పడిన విభాగముగాని వాఙ్మయచరిత్రకు సంబంధించిన విభాగముకాదు.

'కవిజీవితము'లను రచించిన శ్రీ సురుజుడ శ్రీరామ మూర్తిపంతులుగారు మఱియొకపద్ధతి నవలంబించిరి. వీరు కవుల కాలమునుబట్టియైనను విభాగమును జేయ దలంపలేదు. వారు రచించిన గ్రంథములనుబట్టి భారత కవులని, రామాయణకవులని, ప్రబంధకవులనియు నీరీతి విభాగమును జేసిరి. ఈ విభాగముగూడ కవులనుబట్టి చేసినదేగాని, విశేష మేమనగా నిది కవుల కాలమునుబట్టియైన నేర్పడిన విభాగముకాక యేవోకొన్ని సంస్కృత గ్రంథముల నాంధ్రీకరించిన కవుల నొక్కొకగుంపుగా జేర్చుటచే నేర్పడిన విభాగము. ఇట్టికవిచరిత్ర కవిజీవిత కారుల దృష్టిని గాఢముగ నాకర్షించినది ఆంధ్రకవులు గాని, యాంధ్రవాఙ్మయముకాదు. కావుననే యీవిభాగము లాంధ్రవాఙ్మయ పరిణామమునందలి, లేవావాఙ్మయచరిత్రమునందలి దృష్టితో జేయబడినవి కాకపోవుట తటస్థించినది. అయితే ఆంధ్రకవుల జీవితచరిత్రము వారు రచించిన గ్రంథములను గూర్చిన విమర్శనముగల గ్రంథములే ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రము కావన్నచో నాంధ్రవాఙ్మయచరిత్ర మనున దింకేమిటి? వీనికంటె నది భిన్నమైయుండునా యనుప్రశ్న గలుగకమానదు. కవులచరిత్రముగాని, కవుల జీవితచరిత్రముగాని వాఙ్మయచరిత్రమునకు సహాయకారులేగాని, వాఙ్మయచరిత్ర మెన్నటికి గావనుటయే దానికి సమాధానము. అయితే

కవుల చరిత్రము, వారి గ్రంథములను గూర్చిన విమర్శనము లేనిదే నాఙ్మయచరిత్ర మనున దొకటి స్వయముగ సృష్టింపబడుచున్నదని దీని యర్థము కాదు. సజీవంబగుటచే నాయాకాలములందు కలుగు మార్పులకు లోపై కాలక్రమమున నభివృద్ధి నొందుచున్న యొక జీవదృశ్యము, ఆయాకాలములందు దేర్పడిన వ్యాకరణము లాభాషాచరిత్రము లెఱుఘుట కెట్లు సాహిత్యకారు లగుచుండునో, అట్లే యాయాకాలములందలి కవులయొక్కయు, వారి గ్రంథములయొక్కయు చరిత్రము లానాఙ్మయ చరిత్రరచనమునకు దోడ్పడుచుండును. ఒక్కొక్కకాలమునం దొకభాషలో కవులు రచించిన కావ్యములే యాభాషానాఙ్మయకథాసౌధమునకు ప్రధానపరికరములు. ఈపరికరములు లేకయే యాసౌధనిర్మాణము సాధ్యము కాదనుట స్పష్టమే. కాని యాపరికరములలో నొక్కొకదానిని గ్రహించి దాని సౌందర్యము, దాని సౌప్తవము, దాని నిర్మాణ పద్ధతిని గూర్చి పరిశీలించి యానందించుట యనున దొక పద్ధతి ఆ యాపరికరములలో నాసౌధమును నిర్మాణము చేసి, యేది యెట్లెచ్చుట నమరినదో, దానివలన నాసౌధమున కెట్టి సౌంధ్య సంపాదంపబడినదో, దాని యం దనుగుటంజేసి దీనిసహజగుణం బెట్లు ప్రకాశించుచున్నదో, ప్రత్యేక మొక్కొకటిగా గ్రహించి పరిశీలించినప్పటికంటె, నింక పెక్కులను సమగ్ర వస్తువులతో జేర్చి యాసౌధంబున నర్హస్థానంబు నమరి యున్నయప్పు డాయానస్తువుల రానుదీయకంబు, నందలి తారతమ్యము నెట్లు వ్యక్తంబగుచుండునో, ఒకయంతస్తుపై ముఱియొకయంత స్తేవిగముగా కట్టబడి నిలిచియున్నదో, పైదానికి క్రింది దెంతవఱకు మూలకము, పోషకము ననుచున్నదో, పైకి పోయినకొలది క్రొత్త క్రొత్త వింత వింత నగిషీలు, చమత్కారపు చెక్కడములు, కన్నుల మిఱుమిట్లు గొల్పు మెఱుంగుపూతలు నెట్లుగా బయలుదేరి మాపరుల నాశ్చర్యమిప్పులను జేయుచుండునో అను విషయములు గమనించుట, అనగా ముఖ్యముగా విడివిడిగా దెచ్చి పెట్టబడిన యాపరికరములకును, వానిచే కట్టబడి వెలసిన యారమ్యసౌధమునకు గల సం

బంధం బెట్టికో కనిపెట్టుట రెండవపద్ధతి. అట్టి మహాసౌధమును కొద్దిమారమున నిలువంబడి క్రిందినుండి పైవఱకు పాఠజూచి దాని యచ్ఛుతరామణీయకంబునకు నిచ్చెఱపాటు జెందవచ్చును, లేదా లోన బ్రవేశించి క్రిందియంతరపునుండి క్రమక్రమముగా నమర్చబడిన మెట్లమూలమున కుదినఱకు బ్రతియంతస్తు నెక్కి యుండుమర్చబడిన వస్తుసౌభాగ్యము పరిశీలించి పరమానందపరవశులు గావచ్చును. మొదటిదానికంటెను రెండవది, అనగా నాసౌధనిర్మాణమునకు గా దెచ్చి పెట్టిన పరికరముల పరిశీలించి యానందించుటకంటెను, వానిచే నిర్మింపబడిన యాసౌధసౌభాగ్యమును దిలకించి యానందించుట పరమోత్తమ మనుటకు సందేహము లేదుగదా.

ఆంధ్రకవుల జీవితములు, వారి కాలనిర్ణయమును గూర్చిన చర్చలు, ప్రత్యేక గ్రంథములనుగూర్చిన విమర్శనములు మొదలగునవన్నియు నాంధ్రవాఙ్మయసౌధ నిర్మాణమునకు వలయు పరికరములే. అవిలేక సౌధ నిర్మాణము సాగదు. ఈసౌధము సులభముగా చూలమును త్రవ్వితీయుట కలవవని కొండప్రదేశముపై వేయబడినపునాదిపై గట్టబడినదికాక సంస్కృతవాఙ్మయంబును సమప్రదేశమున దీర్చి త్రవ్వ చక్కగా గట్టబడిన పునాదిపై నిర్మింపబడినది. కావుననే తీర్చి సమముగ జెక్కబడి యమర్చబడిన పలుకురాళ్లు పునాదినుండియు మన కగపడుచుండుట. ఈ పునాదిక్రింద ప్రాచీనకాలపు మూలకట్టడం బేమైన నున్నదేమో, యేప్రక్కనుండి యైనను పురాణవస్తు తత్వోధ్యక్షులు త్రవ్వించి తెలిసికొనవలసినదేగాని, బయటినుండి తెలిసికొనగలిగినంత వఱకేమి యగపడుటలేదు. పునాదియేగాక యావాఙ్మయసౌధముయొక్క తొలిగృహమంతయుగూడ నా సంస్కృత వాఙ్మయ సౌధమునుండి యేరితెచ్చి పైని కొంతన. పీఠనిమాత్రము చేయబడిన రాళ్లతోడనే కట్టబడినదని చెప్పక తప్పదు. ఈనగిషీపనిమూలముగా నీ క్రింది గృహమందైనను నతిరమ్యములగు నద్భుతకాలులు కొన్ని యేర్పడి యే యున్నవి. ఇట్టిచరిత్రకాలలో నొకదానినుండి వేయబడిన సోపాన మార్గ మొకటి పైయంతస్తులోనికి మనలను దీసికొని

పోవును. ఇచ్చటనే యాంధ్రకవితా శిల్పముయొక్క స్వతంత్రవ్యక్తిత్వమును, నద్భుతరామణీయమును బ్రకటింపగలిగిన ప్రబంధశిఖరముకంటి వెలయుచు, దూరము నుండి చూచువారి కన్నుల మిఱుమిట్లు గొల్పుచుండును. వెనుక భాగమున డీని సంఘియే కొన్ని గద్యగృహములు, నాటకకాలలు నిర్మింపబడియున్నవి. దీనిపై మఱియొక యంతస్తు సూతనముగా కట్టబడుచున్నది. అందు విచిత్రకాల లనేకములు గలవుగాని శిఖరము లింక తీర్చి కట్టబడి యుండలేదు. సగిషీపని యంతయు తయారు కాలేదు. పనిపూర్తియగునప్పటి కీయంతస్తు వెనుకటిదానికంటె సత్యంతశోభాయమానంబై దివ్య లేజంబుతో వెలుంగుచుండు ననుటకు సందేహము లేదు. క్రిందిదానికంటె నిది మిగుల నెత్తయినదే గాక దీనిని జేర్చు మెట్లు క్రిందిదాని మెట్లవలె తీర్చి కట్టబడినవిగాక, యయోమయములై వలయాకారమున మాటిగ బైకి పోవున నైయున్నవి.

ఇట్టి కూంఢవాఙ్మయసౌగంధమును దిలకించినచో రెండు పై యంతస్తులు, నొక క్రిందిగృహము, నొకదాని నుండి మఱియొకదానికి గొనిపోవు రెండు సోపానమార్గములు నగనడుచున్నట్లున్నది. దీనినిబట్టియే వాఙ్మయ యుగములనుగూడ మనము విభజింపవచ్చునని తోచక పోదు. అట్లు చేసినచో ప్రధానములగు వాఙ్మయ యుగములు మూడే కనబడుచున్నవనియు, వీనిమధ్య సోపానమార్గములవంటి సందియముగలుగు రెంటిని జేర్చిన జేర్చుకొనవచ్చు ననియు చెప్పవచ్చును. దీనినిబట్టియే కూంఢవాఙ్మయయుగములను మన మేర్పఱచుకొన్నచో నవి పంచసంఖ్యాకము లైయుండునని తోచును.

అయితే యీ వాఙ్మయము నన్నపార్యుడు భారతము నాంధ్రీకరించుటతోగదా ప్రారంభింపబడినట్లు గ్రహింపబడుచున్నది. ఈతనికిబూర్వ మద్దాని స్థితి సులభముగ పైకేమియు గోచరించుట లేదనియు, వలసినచో పునాదిక్రిందిభాగమున నచ్చులచ్చుట త్రవ్వించుచు దాని స్థితి గనిపెట్టవలసియుండుటచే, నీవా

ఙ్మయముయొక్క ప్రాథమికావస్థను దెలుపు కాలమును మఱియొకయుగముగా గ్రహింపవచ్చును. అప్పు డారు యుగము లగును. ఈతొలియుగమునుగూర్చి మన కిప్పటి కంతవిశేషముగా దెలియదుగావున దీనికి 'అజ్ఞాతయుగము' అని నామకరణము చేయవచ్చును—లేదా "ప్రాబ్ధిన్న పార్యయుగ" మనియు జెప్పవచ్చును. ఇకనన్న గూడులు రచించిన భారతభాగవతరామాయణాదు లాంధ్రమున బయలుదేరిన యుగము నేపేరున బిలువవలయునని ప్రశ్న. ఈయుగమును బురాణయుగమని కొందఱు జేర్చి నియుండిరిగదా. వారట్లు చేయుటకు గాగణ మేమైయుండుననగా నిం దేవోకొన్ని ప్రసిద్ధములగు పురాణములు తెలుగులో రచింపబడియుండుటయే గావచ్చును. ప్రబంధయుగమని నిష్కర్ష గా జెప్పదగి యున్న తరువాతి ప్రధానయుగమునందుగూడ నేవో కొన్ని పురాణములు తెనిగింపబడియుండెనే; యిహికల మూడ మరొకొన్ని తెనిగింపబడుచు నే యున్నవే; అట్టి సందర్భములో తొలియుగమునే పురాణయుగమనుట యేల, అది యెట్లు సమంజసముననని కొంద రనవచ్చును. ఏ యుగమునకుగాని మనము నేగుపెట్టునపుడు దాని యందలి ప్రధానలక్షణములను గమనించియే పెట్టుమును గావున 'ఛత్రిణో గచ్ఛంతి' యనుదానివలె లక్షణచే గ్రహింపదగునేగాని, యంతముత్రమున ఇతరవిశేష లక్షణము లేమియు లేవని చెప్పుట యని తలంపరాడగు గదా. ఆకారణముచే తొలి యుగమున నొకటి రెండు ప్రబంధములుగాని, శతకములుగాని రచింపబడియున్నను, మలియుగమున నొకటి రెండు పురాణములు భాషాంత రీకరింపబడియున్నను, మన పూర్వసంకేత నామములను మార్చవలసిన యావశ్యకత యేర్పడదు. ఆయాకాలము లందు సాహిత్యసంచలన మెద్దానియందు కేంద్రీకృతం బగుచుండునో దానినిబట్టి యుగనామ మేర్పడుట న్యాయము. కాని యీ యుగముల కీ నామములు సార్థకములైయుండెనా యనువిషయమున నభిప్రాయ భేదము గలుగవచ్చును. పురాణయుగమున కాపేరి వాఙ్మయమున నది ప్రాచీనమైనదనుటచే గలిగెనా, లేదా పురాణము లాకాలమున రచింపబడుటచే గలిగెనా

యను సంవేదము కలుగవచ్చును. ప్రాచీనయుగ మను నర్థమున నెవ్వరును బ్రచోదింపి యుండరనియే నా తలంపు. పురాణములు రచింప బడుటను బట్టియే యాపేరు దానికి గలిగిన దనుట నిశ్చయము. ఆకాలమున నె మరెన్ని యితహాసములు, కొన్ని కావ్యములు, కొన్ని శాస్త్రగ్రంథములు మొదలగునవి గూడ నాంధ్రమున వెలసినను, వీనిలో బ్రధానములుగా గ్రహింపబడినవి పురాణములు గావున నె యాయుగమున కాపేరు వచ్చినదని చెప్పినను చెప్పవచ్చును. కాని యాంధ్రవాఙ్మయమునందలి యాయుగమును పురాణ యుగ మనుటకంటె భాషాంతరీకరణయుగ మనుట సమంజసమని తోచెడిది. ఏలయునగా నీయుగ మున నీభాషలో రచింపబడిన గ్రంథముఃన్నియు - నవి యితహాసములుగానీ, పురాణములుగానీ, కావ్యములుగానీ, యేలైనను సంస్కృతగ్రంథముల పరివర్తనములే. ఇందుత్కృష్టమున స్థానమును వహించిన భారత మితహాసము. భాస్కరతిక్కనాదుల రచనలకు నూలంబు రామాదులు మాదికావ్యము. మంచనకేయూరభాషు చరిత్రమునకు నూలంబు 'విద్యపాలభంజిక' యొక నాటకము. కేతన దశకుమారచరిత్రమునకు నూల మొక గద్య కావ్యము. ఇవియన్నియు దక్కిన భాగవతనృసింహ పురాణాదులవలె భాషాంతరీకరణములే యగుటచే, వీని యన్నిటియందునను వర్తించు శబ్దముచేతనే యాయుగ మును బేర్కొనుట యుక్తము. ఈసంకేతమును దాటి పోవు గ్రంథములును లేకపోలేదు. కాని యవి యొకటి రెండుమాత్రమే. ఆరూఢ గద్యపద్యాదిప్రబంధపూరిత సంస్కృతభూయిష్ఠరచన, మానుగా సర్వసామాన్యంబు గావించుటచేతను, బానుదెనుగు ప్రసన్నతకువి శేషంబగుట చేతను, బానుదెనుగు దేశీయచ్ఛందములను ద్విపదాదులలో దేశికవిత రచింపవలయునని వాదించిన పాలకునికి సోమనాదుల కృతులకు బసవపురాణపండితారాధ్యచరిత్రాదులుండిన నుండుగాక. వారివాదము చెనుకటి జీర్ణపద్ధతిని నూదించుచు నీకాలమున సరణ్యుడొద న్నమే యైనది. సంస్కృతగ్రంథముల పరివర్తనములుగాక సంస్కృత వాఙ్మయసంబంధముగాని, సంస్కృతవస్తు

సంబంధముగాని విశేషముగా లేకయే రచింపబడిన యాంధ్రకృతులు తరువాతి ప్రబంధ యుగమునగూడ నంతగా గానరావు. కావున నీయుగసామాన్యలక్షణములకు లొంగని విశేషకృతులనుగా వీనిని గ్రహించి పరిశీలించవలసినదే. ఇట్టి వాచాన్యముగములందు కొన్ని బహుబిరుదులందులయు గలను. ప్రబంధయుగమునందలి పింగళి నూరనాథుని 'కభాషాన్వోదయ' కృతియు నాయుగమునంద సాధారణమైన రచనంబనియే చెప్పవలసియున్నదిగాదా. కాని సోమనాథుడుమాత్రము తన గ్రంథములలో నొకదాని కాయుగధర్మము నతిక్రమింప లేక గాబోలు పురాణంబనియే నామకరణ మొనరించి నాడు. సామాన్యముగా నెవ్వడు నసమానప్రతిభావంతు డగుటచేతనో, లేదా ప్రత్యేకకారణము లేవో కలిగిననోకాని, తనపరిసరపరిస్థితులను, యుగధర్మములను నతిక్రమించి ప్రవర్తింపగలిగియుండును. అట్టి ప్రతిభావంతు డొక్కొక్కప్పుడు నూతనయుగకర్తగాగూడ బరిగణింపబడుచుండును. మొత్తముపై పురాణయుగమని చెప్పబడుచున్న యారెండవయుగమునందు తెనుగుచేయబడినవి. నృసింహపురాణము, హరివంశము, మార్కండేయ పురాణము, పద్మపురాణము, భాగవతము అయి దారు పురాణములుమాత్రమే కనబడుచుండుటచేతను, పురాణశబ్దవాచ్యములుకాని తక్కిన యుద్ధాంశములు వీనితో సమానమైనవిగానే యుండుటంజేసియు, నివి యన్నియుగూడ పరివర్తనములని చెప్పట కభ్యంతరమేమియు లేకుండుటవలనను, ఈ యుగమును భాషాంతరీకరణయుగమనుటయే యుక్తముగా గనబడుచున్నది. మఱియు నీగ్రంథము లీభాషలోగూడ సంస్కృతభాషలో రచింపబడినప్పటి నామములతోడనే వ్యవహరింపబడుచుండెనుగాని నామమాత్రవిషయమునైన భేదమేమియు లేదుగాదా. భాషాంతరీకృత గ్రంథములన్నియు నట్లు వాని తొలి నామములతోడ వ్యవహరింపదగినవేయై యుండును. భారతము, రామాదులు, దశకుమారచరిత్రము, హరివంశము మొదలగు గ్రంథములపేర్లుచెప్పినంతనే, యవి సంస్కృతగ్రంథములనియే మొదట స్ఫురించునుగాని, భాషాంతరీకృత గ్రంథములని ప్రత్యేకముగా

స్థావరకసంవర్ధము లేమైన నున్నగాని, మనము తలంచుట కవకాశము లేదు. పరివర్తితగ్రంథముని నూచించుటకుగా నాంగ్రభారతమునియో, ఆంగ్రంశకుమారచరితమునియో చెప్పవలసియుండును. అట్లు చెప్పినను మూలము తెలుగుగాదనియు, నిది కేవలభాషాంతరీకృతగ్రంథమేయనియు స్పష్టమగుచునే యుండును. ఇట్లు వీనిని స్వతంత్రములగు నాంగ్రగ్రంథములనుట కిట్టి చిక్కులుండుటచే నట్టి గ్రంథములు బయలుదేరిన కాలమును భాషాంతరీకరణముగనుటయే లెస్స.

అయితే యివి భాషాంతరీకరణము లనినంత మాత్రమున వీనియందలి విశేషగుణములను గమనింపక మఱుగుపఱచుచున్నామని తలంపరాదు. భాషాంతరీకరణ మనునది ఈయుగధర్మముయొక్క సామాన్యచిహ్నమని నూచించుటయే దీని కిట్లు నామకరణము చేయుటలో గల విశేషము. ఇక తరువాత చేయవలసిన పని యేమనగా నాయాకాల పరిస్థితులనుబట్టి భాషాంతరీకరణముమాత్రముతో బ్రారంభింపబడినదని చెప్పబడుచున్న యాయాంగ్రవాఙ్మయమున నెట్లెప్పుడేవిధముగా నాంగ్రత్వమును, నాంగ్రవృత్తిత్వమును బయలుపఱచు స్వతంత్ర గ్రంథములు బయలుదేరినవి, అవి యెట్లుగా నాఙ్మయపోషకములై దానిని నిలువబెట్టినవి, ఈ భాషాంతరీకరణము లెట్లుగా నాస్వతంత్రాంగ్రగ్రంథరూప వాఙ్మయప్రాదుర్భావమునకు దారితీసి తోడ్పడినవియును విషయములను బరిశీలించి నిర్ణయించుటయే యైయున్నది. పేరుకొఱకా యిత పీఠలూచుని యాక్షేపింపవచ్చును. కాని దశకుమారచరితము, విక్రమార్కచరితము, భారతము, హరివంశము అనుటలోడనే, తెలుగా, సంస్కృతమా యని పొడము సందేహము, హరవిలాసము, మనుచరిత్ర, ఆముక్తమాల్యద, ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము, పారిజాతాపహరణము, కళాపూర్ణోదయము అనువానిని బేర్కొనినప్పుడు కలుగుట కవకాశము లేదుగదా. వీనియందలి కథలన్నియునుగూడ సంస్కృత పురాణములనుండియో, కావ్యములనుండియో గ్రహింపబడినవై యైయుండవచ్చును. కథలే యననేల, భావ

ములు, వర్ణనలుగూడగ్రహింపబడియు యుండును. విషయ ఆకళలనే, ఆభావములనే యాకళులు చేపట్టి తీర్చినరీతిలోనే, ఆసన్నివేశకల్పనము(Setting)లోనేవీరి యాంగ్రత్వము, వృత్తిత్వము వెల్లడియైనవనుటకు సందేహము లేదుగదా. కావుననే యీ యాంగ్రప్రబంధ మనునది భాషాంతరీకరణముగ మహావృక్షముయొక్క నాగు ఫలమని చెప్పక తప్పకున్నది. ఈ కారణముచే నీ నాఙ్మయమందలి తరువాతి ప్రధానముగము ప్రబంధ యుగమని తనంతన యేర్పరుచునేయున్నదిగదా.

అయితే యీ భాషాంతరీకరణవృక్ష మెట్లుగా పెరిగి పరిణమించి యీ ప్రబంధఫలమును గన్నదో, యద్దాని పరిణామక్రమ మెట్టిదో తెలిసికొనవలయునన్నచో, కేవల భాషాంతరీకరణస్థితిని, పరిణతప్రబంధస్థితిని గల యనాంతరసంబంధమును పరిశీలింపవలసియుండును. అట్టి పరిశీలన కనుచువచ్చుటగా నీపరిణామక్రమమును నూచించుకాలము నీ రెంటినడుమ నున్నయొక సంధియుగముగా గ్రహించినచో నాఙ్మయపరిణామక్రమపరిశోధకు సౌకర్యం బలవడును. దీనిని సంధియుగమునుబట్టి యుక్తంబైనను ఈ నాఙ్మయ పరిణామక్రమమును పెంపొందించిన శ్రీనాథకవి యాకాలమున వశ్యంతప్రసిద్ధుడై యాంగ్రవాఙ్మయ ప్రపంచము సర్వము దానయైనట్లు నెగడిన మహాపురుషుడగుటచే నీసంధియుగము నాతనిపేర శ్రీనాథయుగమనియు జెప్పినను చెప్పవచ్చును.

వాఙ్మయముగమును తత్పరిణామక్రమమునందలి విశేషగుణములనేకాక, ఆయాకాలములం దాపరిణామమునకు దోడ్పడుచు బ్రసిద్ధులై యుగపురుషులవడిన మహాకవులు నామములచేగూడ చెప్పుచుండుటయు గలదు. కావుననే ఆంగ్రవాఙ్మయమున ఛాసర్ యుగమనియు, షేక్స్పియర్ యుగమనియు, టెనిస్ యుగమనియు వాఙ్మయముగము లేర్పటుపబడియున్నవి. ఇదియు నొక పద్ధతియై యున్నది. ఈపద్ధతి ననుసరించి భాషాంతరీకరణయుగమును కవిత్వయుగమునియు జెప్పిన జెప్పవచ్చును. నన్నపాఠ్యుడు ప్రారంభించిన భారతేతిహాస

మూలకమున భాషాంతరీ కరణోద్యమమును తిక్కనార్యుడు తన నిర్వచనరచనచేతన, ప్రబంధమండలీ బంధంబులచేతన, ప్రబంధపరమేశ్వరుడు తనయుక్తివైచిత్ర్యంబులను, నాచనసోముడు పురాణభాగములందు చేసిన తన నవీనగుణప్రదర్శనముచేతన, మలచనజక్కనాదులు సంస్కృత నాటకాదులయందలి కథల నాంధ్రకావ్యముగ రచించుటచేతన, గౌరన ప్రత్యేకపారాణికచారిత్రకకథలను ద్విపదముల నడిపించుటచేతన, శ్రీనాథుడు తన భండకావ్యములచేతనేకాక హరవిలాసాదులందు జూపిన మూలకారిప్రజ్ఞావిశేషము చేతను తరువాతిప్రబంధయుగమునకు దారితీసి, వాఙ్మయ పరిణామమునకు ఎట్లుతోడ్పడినో, భాషాంతరీకరణోద్యమము స్వతంత్రాంధ్రప్రబంధనిర్మాణమున కెట్లు దారితీసినదో యనువిషయములు సంధియుగంబున శ్రీనాథయుగచరిత్రము మనకు దెలుపవలసియున్నది. నాల్గవదియవ శతాబ్దంబుయుగమును రాయలయుగమని చెప్పినను చెప్పవచ్చును. తాను స్వతంత్రముగ ప్రబంధరచనమునకు దారితీసి యనేకకవుల నట్టి రచనలకు ప్రోత్సహించి భాషాప్రవృత్తుండనాత డాయుగకర్తయనుటకు సందేహము లేదు. ఆతనితరువాత నిరీవలీకాలము వఱకుమాడ నా ప్రబంధరచన గతానుగతియుగ సేదోవిధముగ సాగుచునే యుండుటచే ౧౬-వ శతాబ్దినుండి ౨౦-వ శతాబ్దిరంభమువఱకు ప్రబంధయుగము ప్రబలుచునేయున్నదని చెప్పవచ్చును. ఈయిరువదవశతాబ్దినుండి యాధునికయుగము ప్రారంభమైన దనవచ్చును. దీనినిబట్టి యావాఙ్మయపరిణామము నైదుయుగములుగా విభాగింపదగియున్నదని తెలియవచ్చుచున్నది. కాని మఱొక్క విషయము గమనింపదగియున్నది. ఈ ప్రబంధయుగ కాలములో, నీయాంధ్రదేశమునకు సంబంధ మేమి లేక, సామాన్య ప్రబంధలక్షణములతో గూడినదే యైనను, మఱికొన్ని విశేషలక్షణములు గలదై మధుర తంజావూరు ప్రాంతపు దక్షిణదేశమున బయలుదేరిన వాఙ్మ

యము కొంత గలను. ఇంపలి కొన్ని విశేషలక్షణములు నూతనయుగలక్షణములను దలపించుచున్నవి. ఆ కారణముచే వాస్తవముగ సాహిత్యసంబంధ మేమియు లేకున్నను దీనియందె నూతనయుగచిహ్నములు కనబడుటజేసి దీనిని ప్రబంధాధునికయుగములనడుమ వెలసిన యొక సంధియుగమని తలంపవచ్చును. ఈ సంధియుగమును దక్షిణదేశవాఙ్మయయుగమని నామకరణము చేయుదుము. ఈరీతి నాంధ్రవాఙ్మయ పరిణామక్రమమునుబట్టి దాని చరిత్రను, యుగములుగా విభజింపదలచినచో నారుయుగములు పొడకట్టుచున్న వనవచ్చును. అవి,

౧. అజ్ఞాతయుగము - లేదా, ప్రాజ్ఞాన్నపార్యయుగము—క్రీ. శ. ౧౦౦౦.

౨. భాషాంతరీకరణ యుగము - లేదా, కవిత్రయయుగము—క్రీ. శ. ౧౦౦౦-౧౩౫౦.

౩. సంధియుగము - లేదా, శ్రీనాథయుగము—౧౩౫౦-౧౫౦౦.

౪. ప్రబంధయుగము—౧౫౦౦ - ౧౬౦౦.

౫. దక్షిణదేశ వాఙ్మయయుగము—౧౬౦౦ - ౧౭౦౦.

౬. ఆధునికయుగము—౧౭౦౦.

ఆంధ్రవాఙ్మయము నిట్లారుయుగములుగా విభాగించుటవలన గలుగు విశేషఫల మేమో, అసలు వాఙ్మయస్వరూపం బెట్టిదో, దాని చరిత్రయన నేమో, దానియందు మన కట్టియాదరము గలుగుటకు గల కారణము లెవ్వయో, యొక కావ్యపఠనముకంటె వాఙ్మయ పఠన మెట్లు భిన్నం బవుచున్నదో, సామాన్యకావ్య పఠనమునకును, కావ్యానుశీలనము (Study of Poetry) నకును గలభేదమేమో, అట్టి కావ్యానుశీలన రీతులు వాఙ్మయానుశీలనపద్ధతులు ఎట్టివో యనువిషయములను గూర్చి మఱియొకవ్యాసమున పరిశీలించుముగాక.

క విత్వంయొక్క ఉపయోగం వినడం చదవడమే కాని, వాచోపవాదాలకికాదు : అనుభవించి ఆనందించుటకేగాని, వెల నిర్ణయించి తీర్మానించుటకు గాదు. విమర్శ అనేపదం ఒకమనిషివర్తనకుగాని, ఒకబహువువస్తువుగాని అన్వయించినట్లు సారస్వత విషయంలో అన్వయించదు. కళావిషయం ఆనంద నిష్పత్తి క్లుప్త కారణమాత్రాంతో నిరూపించడమే విమర్శయొక్క మహదాశయం.

కవిత్వంగూర్చి పాశ్చాత్యభాషలో వున్న గ్రంథాలు బట్టిమీచల్చుకు. దేశీయచరిత్రలో ఒక భాగంగా కవిత్వాన్నిభావించి వ్రాసేరు కొందరు. ఉహాప్రపంచపరిణామంగా కొందరు విశ్లేషించేరు మహాపురుషజీవితసంపుటికింద కొందరు మార్చేరు. కళోపాసనగా కొందరు కనుగొన్నారు. సృష్టిరహస్యోద్ఘాటనసాధనంగా మరికొందరు విమర్శించేరు. పుట్టవెల్వడినకవిసాటినుండి నేటివరకు గల కవిత్వం ఒకమానవచేష్టావిశేషంగా కొందరు గ్రహించేరు.

మొత్తంమీద కవిత్వంయొక్క నిజలక్షణాన్ని నిర్వచించడంలో అనేకమైన Schools of thought బైలుదేరేయి. ఆయా అభిప్రాయభేదాల కనుగుణ్యంగా రకరకాల గ్రంథాలుద్భవించేయి.

సారస్వతపరిణామంలో ఆట్టి అవాంతరాలు సహజంగా వస్తాయి. అందువిషయమై ఏయొక్కయుగంనాటివారైనా దిగులాందలపలసిన పనిలేదు ; దిగులాంది లాభంలేదు. దేశకాలానుసరణంగా వ్యక్తులు తమ అభిప్రాయాలు మార్చుకొనడం నాగరకలక్షణం. కవుల్ని ఒకప్పుడు చూపించింది లోకం : ఒకప్పుడు దైవసమానంగా భూషించింది. మళ్ళీ ఆంత అకారణంగా వాళ్ళపై విముఖత్వం చూపింది. ఎందుచేత? ఈ అవస్థాభేదాలకి ప్రపంచం చెప్పే సమాధానమేమంటే,

“బాగున్న నాడు పూజించేం, దినుసుచెకినప్పుడు వినర్జించేం” అని. కవులేమంటారు? “లోకం చంచల మనస్కం” అంటారు.

మాతృభాషయే రాజభాషయైయుండే స్వతంత్ర జేశాల్లో సారస్వతసమన్వయం సంపూర్ణమైన వికాసనం కలిగి, ప్రజలకు అందుగూర్చి ఉద్బోధలభ్యమాతుంది. ప్రస్తుత పరిస్థితులలో మన తెలుగు భాష కట్టి అవకాశములు తక్కువ. తెలుగు కవిత్వాని కిది యొక సంధియుగం. కవిత్వంయొక్క తత్వ మిట్లా వుండాలి అని నిర్ణీతం కాలేదు. ఈసందిగ్ధావస్థ చరిత్రయే కారణం.

ప్రబంధ నిర్మాణపు Slave Mentality యంత అభివృద్ధి గాంచెనో నిదర్శనము మనకు పినపీఠ భద్రకవియే. మహాకవియొక్క శాసనాలనాటక వస్తువుమైకొని ప్రబంధము వ్రాయుటకన్న కా? దాసునకు కలిగింపగల మహాపచారము లేదని నా నమ్మకము. అయితే నేమి? రాజానుమోదమే ప్రజానుమోద మానాడు. కాలచక్రము గిరున తిరిగింది. కవులే ప్రభులకు కుడి బుజమై, గంటమే కదనాయుధమై రాజ్యా లేలిన రోజులు గతించేయి. కళలన్నిటికీ ముఖమూల్యం మందగించింది. కవనవిశ్రేణిల వ్యాపారం ఒక్కసారి దివాళాతీసింది. ప్రబంధాలఫలసాయం కొట్టోదాచ నలిసిందే కాని కొనడాని కెవరికీ నచ్చలేదు. కృష్ణ రాయలు లేక అష్టదిగ్గజాలూ అడవులుపట్టి పోయేయి.

ప్రబంధపు రైలుపట్టాలమీదుగా సుమారుపాతిక సంవత్సరముల క్రిందటి దాకా వెళుతూన్న బండిని సాహసించి కీ. శే. ఓరేళింగంపంతులుగారు derail చేసేరు. పంతులుగారు సర్వనిగమలూ సంస్కర్త. Western Culture యావత్తూ ఆంధ్రీకరించి మన

సామ్యుగా చేసుకుంటే గాని సంఘానికి దేశానికి మోక్షం లేవనే నమ్మకం గలవారు. అప్పటి కప్పుడే నవీన యుగారంభం మూచించే వేరుజాక్క తూర్పున ఆనందగజపతి ప్రభువుల ఆస్థానంలో ఉదయించింది. అప్పకవిసంకల్పలో వైదుషివున్న కవితాకన్యను విడిపించి, ముత్యాలనరంతో విజయనాచకంగా అలంకరించేరు గురజాడవారు. అభినవభోజిని శిరః కంపనం ఆమెను ఆశీర్వదించింది.

వీరేశలింగం పంతులుగారు Reformer. ఆయన దేశకాల పరిస్థితుల ననుసరించి బహుభాగరూకతతో మార్పులను తెచ్చుటకు ప్రయత్నించువాడు. అప్పారాయకవి Revolutionary. అతిస్వతంత్రుడు. తన మార్గమును “మెచ్చకుంటే మానిపోయే” నని కాలమునే తృణీకరించినాడు. ఆత్మనిశ్వాస మవేలము. కవిత్యంయొక్క ఆశయం హృదయాన్ని రంజింపజేసి ఆందోళన (Emotion) కలిగించుటేకాని, బుద్ధికి, పాండిత్యప్రకర్షకు పరిశ్రమ నిచ్చుటకాదని చాటించినాడు. ఎన్నో శతాబ్దములనుంచి విరహిణుల దూషణలకు మాత్రమే పాల్పెనవంద్రుడు “తాటి: నముననాగి” సామధూతితో భౌతికవిషయాలకు “చెరియొగ్గ”బతోనే తెలుసుకవిత్యం కేవలం పద్దెనిమిది బందుకబ్బతో వుండే “కొయ్యబొమ్మ” కావనిన్నీ, యుగయుగాలదాక హృదయములలో మారుమోగే శక్తిగలవనిన్నీ ఆంధ్రావనికి విశేషమైంది.

తూర్పునపుట్టిన యీ Revolution తెలుగు సారస్వతానికి యాదవముసలం అనే నమ్మకంతో నెలువజ్జడి ఆంధ్రసాహిత్యపరివత్తు. వైయాకరణశాసనోల్లంఘనమునుండి, నూతనత్యమునుండి భాషను సంరక్షించి ఉద్ధరించాలని పరివత్తు పూనుకొన్నది. దేశమంతటా గ్రామ్యగ్రామికవాదాలు చెలరేగేయి. గిడుగు వారి సింహగర్జన ఆంధ్రదేశమంతటా ప్రతిస్పందించింది. సారస్వతమంటే Philological Research మాత్రమే మో అన్నట్లు నిరూపణ అయింది. Canvas మీది చిత్రకళతోలికి పోకుండా గుడ్డయొక్క పడుగుపేకల పరిశీలన ప్రాధాన్యము వహించింది. పరివక్షివితం

నేటిదాకా యిట్టిచర్చలతోను, నన్నయభట్టు నియోగి యా వైదికియా అనీ, పోతనది ఒంటిమిట్టా ఓరుగల్లా అనీ మొదలైన, యెన్నటికీ సమాధానం లేలని శుష్క వివాదములతోను, అయిదితమైన మరెకొన్ని దిరిమిలా ప్రబంధాలు ముద్రించుటతోను సాగుతూంది. సారస్వతసంస్కరణం యువకులలో కలగకుండా ఉండే బట్టు Text Book కమిటీలు పాటుపడుతున్నాయి. క్రొత్తమార్గాలలో వ్రాసిన పుస్తకాలు Literary sedition గా భావించి, వాటిని విద్యార్థులందరికి రానీయకుండా బాగ్రత్తపడుతున్నాయి.

ఇన్ని ఆవాంతరాలలోనూ, తూర్పునవాటిన మొలక నశించకుండా గుంటూరులో రేకెత్తింది. వైసర్రిక పరిణామముయొక్క శక్తి అట్టిది కాబోలు. శ్రీ శివశంకరశాస్త్రి Leigh Hunt లాగ కళోపాసకులందరినీ ఒకచోట మార్చేడు. ఈసంధియుగంలో అప్పారాయకవితరువాత ఈయనయే సాహసుడని చెప్పదగును. ఇంతకాలమునుండి పరివత్సభ సారస్వతమున కియ్యని ఉత్తేజమును సాహితీసమితి స్వల్పకాలంలో యిచ్చింది.

పరివద్దొప్పికి భావకవిత్యమనేది ఛాందస బ్రాహ్మణునికి Cosmopolitan Dinner లాంటిది; కేవలము మలినము, మాలహాడు. దాని ఊసు రేల పెట్టుట, అందు విషయమై శాంతముగా చర్చించుట పరివత్తునకు వోఘాయిత్యము. భావకవిత్యమునెడల సత్యాగ్రహం వహించి దాన్ని నశింపజేయాలని వారి అభిప్రాయం కాబోలు. కడదిన ఒకటి రెండు పరివద్వాన్నిక సభ లిందుకు నిదర్శనము. ఇక, మన ప్రధాన విద్యాసంస్థయైన యూనివర్సిటీ తన అంతేవాసుల చిత్తవృత్తిని నూతనకవిత్యమార్గమునుండి కాపాడుట కేదైన ఉపాయము దొరకిన చాలునని చూచుచున్నది. నవకవిత్యమున్న ఏమింపు కల్లు నట్లు నేటి విద్యార్థుల నుద్బోధించినట్లయితే ముమ్మందు భాషకు ప్రమాదము తప్పనని యూహ కానోపును.

కాకతాలియంగా శుక్లపక్షమనే ఒక నూతన కావ్యం ఆంగ్లలోకంలో యీ యేడుమనే ప్రచురితమైంది. ఏతత్కర్తలు మాకు మిత్రులును, విద్యార్థులును అగు శ్రీ అనంత పంతుల రామలింగస్వామిగారు; “సహజీవీ” క్రితీయాలను వెంకటేశ్వర్లుగారి క్షేప్తభావ. ఆధునిక భావకవిసాదరులవలెనే పత్రికలలో అప్పటప్పట ప్రకటించిన కృతులన్నీ పోగుజేసి శుక్ల పక్షమనే పేరుతో ప్రసాదించిరి. విద్యార్థుల విశ్రేణి ఇందుపై యొసగిన అభిప్రాయసంపుటి, శిశువునకు బుగ్గబొట్టువలె కావ్యమున కొక అంగరక్షగా నున్నది. రసాయన శాస్త్రాధ్యాపకులన యం.వి.నరసింహస్వామిగారు కవిత్వ తత్త్వము గూర్చి విపులముగా చేసిన analysis ముఖపీఠము నలంకరించినది. ఇట్టి సిద్ధాంతము లభించుటే తడవుగా, సారస్వతముగూర్చి స్వతంత్రాభిప్రాయ ముండుటకు వయస్సైన చాలని, ఇంటర్మీడియేటు విద్యార్థులపై ప్రయోగింపబడెను.

ఈ “శుక్ల పక్షం” లో కవిగారు తమకు భావకవులమీదను, భావకవిత్వంమీదను గల అభిప్రాయము లిట్లు వెల్లడి చేసిరి:—భావకవుల భావ ఆంగ్రవైశాచి భావ యనియు, హూణకావ్యములనుంచి భావచార్యం చేస్తూ ఆ దొంగతనం దాస్తున్నారనియు, ఎంత గనినను పద్యాలలో భావ మొకటియు బయలుపడదనియు, ఆవేశంకొద్దీ వ్రాసినవాటికి తరువాత అర్థం వారే చెప్ప లేమంటారనియు, ప్రభువులగూర్చి, భగవంతుని గూర్చి కవితావలుమాని, జీవితేశ్వరి, పసుల కాపరులు, తృణకణములు- ఇట్టివి కవితావస్తువులుగా చేసినవియు, సోదరకవులకే అంకిత మిస్తారనియు- ఇత్యాది.

ఇందులో “భావకవి” అనే వ్యాసంలో కేవలం సాహితీసమితినే కవిగారు వారికంటికి గోచరించినట్లు చిత్రించేరు. వ్యక్తినిరసన మీగ్రంథములో లేదని అభిప్రాయదాతలలో కొందరు ధైర్యము చెప్పినను, శ్రీకృష్ణశాస్త్రి, కృష్ణపక్షము ఇందుకు గురిగా నున్నట్లు పసిపాపకైన విదితము.

పునరవలోకనముచేసి వీరి అభిప్రాయము లేపాటి రూఢియైనవో చూడാം.

భావకవులభావ ఆంగ్రవైశాచిభావ అనడంలో వున్న “వేదాకోళం” అటుంచి, అభిప్రాయం మాత్రమే గ్రహిస్తే, అది సుబోధంగా లేదని. “గమి కర్మీకృత నైక నీవుతు” ఉన్నది అచ్చాంగ్రపంశితుడికి సుబోధం అవుతుందా, సాంస్కృతికపరిభాష సంపూర్ణంగా అలవర్చుకుంటే గాని? అట్లాగే “భావ” గీతా లర్థంచేసుకుందికి, ఏతాదృశమైన Western సారస్వతాన్ని ముందు అర్థంచేసుకోవాలి; అర్థంచేసుకుని, అట్టి రీతులు తెలుగులో అలవర్చుకొనుటకు చేయు ప్రయత్నమే యీ Renaissance అని గ్రహించాలి. ఇట్టి సంధియుగాల్లో జరిగే ప్రయత్నాలన్నీ బాగుండుక పోవచ్చును. ఉత్తమతరగతిలోని భావకవుల కావ్యములు సుబోధంగా వున్నవే. కృష్ణ శాస్త్రి వీరి కర్తముకాకపోవుట మిక్కిలి శోచనీయము.

ఆంగ్లమునుండి భావచార్య మున్నదని మరి యొక నేరం. స్త్రీముఖాన్ని చంద్రునితో పోల్చిన కవులదినుంచీ వున్నార; అందుచేత ఆదికవితరు వాతివారందరూ వోరులేనా? చార్యంవల్ల లభ్యమయే భావం నీరసిస్తుంది. “చంద్రవదన” అంటే చివరకి అసల్గం స్ఫురించడం మానేసి రూఢంగా స్త్రీ అనే తడుతూంది. చార్యంచేసినభావం, చెరుకుముక్కనమిలి తినిపించినట్లుండును. అందులో రస ముండదు. ఇందుకుదాహరణ మీ కావ్యమునందే యున్నది. “కవిరాజు” అను వ్యాసములో శ్రీనాథుడు రాజసభలో “అను సుపన్యాసము” నుండి ఒకవాక్యము:—“మాతయగు నవసరము నిర్మాణమునకు” అని. ఇది Necessity is the mother of Invention అనే ఇంగ్లీషు నుండి “భావచార్యం”. శ్రీనాథునిచేత అట్లనిపించడంలో వున్న anachronism మాట అటుండగా, ఈ చార్యం దాపరికంచెయ్యడానికేమో అన్నట్లు కవిగారు Invention కి నిర్మాణం అని అనువదించేరు. నిర్మాణం అంటే Construction అనుకుంటాను. ఏదైనా Invent చెయ్యవచ్చు; ఇంకా నిర్మింపక పోవచ్చు.

తెలుగులో Emotion విరివిగా ప్రదర్శించినది సాహితీసమితియే. Emotion చార్వం చెయ్యడం ఎట్లు కళకామాయనో తెలియదు. కృష్ణకామ్రీ ప్రభువులలో Emotion లేదని కాని, లేదా శ్రోత్రియమైన ప్రబంధ యుగమునాడు Emotion ఎరుగుదుమని కాని కవి గారు విశ్వసింపగలరా?

భావకవిత్వపుటల నధిక్షేపించిరి. జీవి తేజ్వరి, తృణకణము, పసులకాపరి మొదలగునవి కావ్యా నర్హములా? అట్టివి పూర్వము లేవు గనుక యెన్నటికి నుండరాదనికాబోలు! హృదయంగమముగా చిత్రించిన పటము ప్రభువుడైన నేమి, పసులకాపరిడైన నేమి? ఈ Literary Orthodoxy యొక్క చిత్తవృత్తి అది యెట్టిదోకాని, ఉత్త అతిని, అగమ్యం.

సోదరకవికి అంకిత మివ్వడమని ఒక దెప్పి పొడుపు. అందువలన భావకు జరిగే మహాపచార మేమో తెలియరాదు!

ఈశుకపక్షం చూచువాండుగా తోచిన కొన్ని సందేహాలు వివరిస్తున్నాను:—

“నీవెంచుం బదార్థంబు” నిర్దుష్టం కాదేమో.

“స్యాత్కావాస మునర్బుచుండ” ఎరిగి యుంకగా అనడానికి చేసిన ఛాందసపు డొంకతిరుగుడు కాబోలు.

“జారిణీకాంత”! జారిణి అంటే పురుషులపరమైన అర్థం రాదే?

“నాథాయమె నన్ సుకవీ యటంచు నీ

వాడు? యంత పెద్ద బిరుదావళికి...” సుకవీ అనేది ఒక్కటే బిరుదం, బిరుదావళికాదు. మరి “పెద్ద” అనేదానికి దేనితో అన్వయమో?

“అని యాతడు నవ్వింపగ” అని వ్రాయడంలో Sense of Humour create చెయ్యడానికి కితకితలు పెట్టినట్లుంది. అట్లనడంలో, ఒకవేళ నవ్వలేని అరసికు డెవడేనా పాశులలో వుంటే, “నవ్వుకపోతే

యెలాగునాయనా” అని stage-direction లాంటి దనుకుంటాను. మనకంటే ముందుగా హాస్యగాడే నవ్వుడం vulgar గా ఉంటుంది.

“నన్ను కవిసింహుడూ యని యెన్ని తుదకు పరిహసించువుగా పశుప్రాయునట్లు”.

సింహాలని పశువులంటారా అని సందేహం. కవివుపభం, కామధేనువు అనే Coarse wit పూర్వం నుంచి వున్నా, అందులో Coarseness నిలబెట్టి wit ని బైటికి గేంటేరు కవిగా రిందులో. ఇది చూస్తూ వుంటే, వెనకటికి పానుగంటిగారిపాలబడ్డ “నఖశల్య పరీక్ష” స్ఫురణ కొస్తుంది. ఇలాంటి wit కి నవ్వు గలవారు నేనున్నారా అనిసందేహం.

“ఎంతో క్రోధతామ్రాక్షుడై”. మొదటి వ్యస్త పదానికి అన్వయం “క్రోధం” తో అని విశదం. అట్లుండడం నిర్దుష్టం కాదేమో.

“కవికాకవి భేదం బిక

చెవులారగ వినుము నేవచించెద”.

ఈ ద్విత్వీయచరణ భాగము ఆరవవ్రేలువలె నిరర్థకము. అయితే నేమి, పూర్వ కవిత్య సంతప్రదాయ సమృతము!

ఇట్టివి పెక్కులు.

మొత్తంమీద యీ కావ్యమందలి పరిహాసము, హేళనము “సరసము” గా లేకపోవుటయే కాక, నిష్పాక్షికముగ విమర్శించునెడల వాంఛనీయ మని తోచు సారస్వతసంస్థల నిరసించుటచే, వాఙ్మయ పురోభివృద్ధికి భంగకరముగాపూడ నున్నది. “లేత తెనుగు పాపల” హృదయములలో ఇట్టి Prejudices నాటుకొనునట్లు యూనివర్సిటీ అవకాశ మేర్పరచుట యెంతయు శోచనీయము.

అందుచేత నమస్కార పురస్కరమైన నా మనవి యేమంటే:—

గతించిన యిరవై సంవత్సరముల నడుమము మొత్తముపై హిందూదేశమునకు కలిగిన ఉద్బోధచే ఆంగ్లములు

మాదా రాజకీయ సాంఘికాదిసమస్యలందు Tolerance, Free thinking మొదలగు నాగరకరీతు లెట్లవర్చు కున్నారో, అట్లే సారస్వతమునకుమాదా గుఱుగుడు కుంచము లాడక ముంచంజ వేయవలసింది. అట్టి పురోగాముల నాశీర్వాదింపవలసిన విద్యాకేంద్రములైన యూనివర్సిటీయు, పరిషత్సభయు నవకవులతో సంప్రతించి, సర్వజనానుమోదమున సారస్వత ప్రణాళిక నొకటి వెలువరించి, బహుధా భిన్నములైన సాహిత్య రీతులను కేంద్రీకరించి, ప్రపంచభాషలలో తెలుగునకు గూడ నానురూపము లేర్పాటు చేసి, అవ్యాజమున సారస్వతనేవ చేయవలెను. ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తున కొక ప్రత్యేక విజ్ఞప్తి:—చేశకాలానుసరణంగా వస్తూన్న యీ మార్పులను గుర్తించి, లేదా గుర్తించుట కైన ప్రయత్నించి, ఒక Common platform మీద

నిష్పక్షికంగా నేటి సారస్వతస్థితిని గూర్చి అంగీకారమునకు వచ్చుట పారిషదులకు విధియైయున్నది. శ్రీ ఉమాకాంత విద్యాకేభరులు ఎంత లేదని చెప్పినా, నేటి తెలుగుకవిత్వంలో నూతనత్వం వారికి గోచరించి ఉండకపోదు. వారు ఎత్తిమాసిన శబ్ద వాచ్యతాది దోషములు దోషములే అయినా, భావకవిత్వ మనే దుగ్రహస్థు పేరుతో బయలుదేరిన సారస్వత సుగ్రమే మంచిది కావనుట న్యాయమారము. సారస్వతాభిరుచి గల యువకులును, సాహిత్యప్రకాంతులైన పరిషత్సభ్యులును పరస్పరము మనసిచ్చి మాటాడుకొని, అభిప్రాయములు కలియబోసుకుని, నిర్వాజముగా భాషానేవచేయుటకు ఈ ఇరువదన శతాబ్దమున అదను దొరకకుండుట, ఆంగ్లం సంఘభావమునకు మాయని మచ్చ!

ఆంధ్ర విజ్ఞాన సర్వస్వము

(రెండవ ముద్రణము) మొదటి సంపుటము

ఇందు చరిత్రలు, ప్రకృతిశాస్త్రములు, జీవితములు, నీతి, మత, సాంఘిక, నైద్య, రాజకీయాది విషయములు, ధర్మగోళము, న్యాయము, శిల్పము, బోధిత్విము మొదలగు సమస్తవిషయములు చర్చింపబడును.

ఈ సంపుటమున 'అ' నుండి 'అగ్యవ్యర్థ' వఱకు గల నాలుగువందల పదములకు సంబంధించిన విషయములు చక్కగా వివరింపబడినవి. అందుముగ ముద్రితములయిన రంగుల బొమ్మలు ఎనిమిది, సాదాబొమ్మలు ౧౨౫ ఉన్నవి.

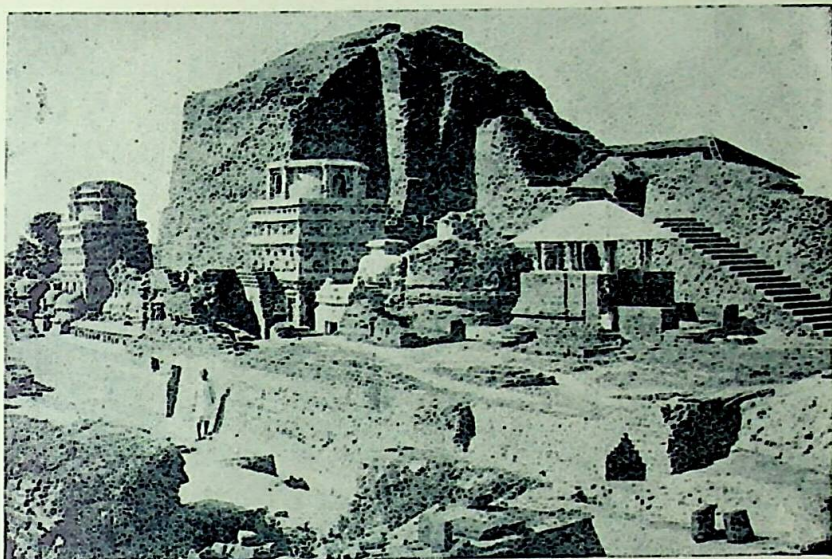
డెమ్మి నాలుగుపుటలపైజూన ౬౦౦ పుటలు, మేలైనకాగితము. బంగారురేకు చెక్కడపు అచ్చుకట్టు, పేరు మొదలయినవి కల చక్కని స్వదేశీపు తోలుబైండు. వెల పది రూపాయలు మాత్రము. తపాలు లేక, రైలు ఖర్చులు ప్రత్యేకము.

తపాలు వ్యయము ఒకటిన్నర రూపాయ. రైలుద్వారా అయిన, ఖర్చు దూరమునుబట్టి ఎచ్చును, తగ్గను వచ్చును. రు. ౧౧-౨-౦ మణిఆర్డరుద్వారా పంపినవారికి పుస్తకము రిజిస్టరు తపాలుద్వారా పంపబడును. వి. పి. గా పంపగోరువారు అయిదు రూపాయలు అడ్వాన్సు పంపవలెను. చిరునామా (అడ్రెసు) స్పష్టముగా వ్రాయవలెను. రైలుద్వారా పంపగోరువారు తమ గ్రామమునకు దగ్గరనుండు స్టేషన్ పేరు తెలుపవలెను.

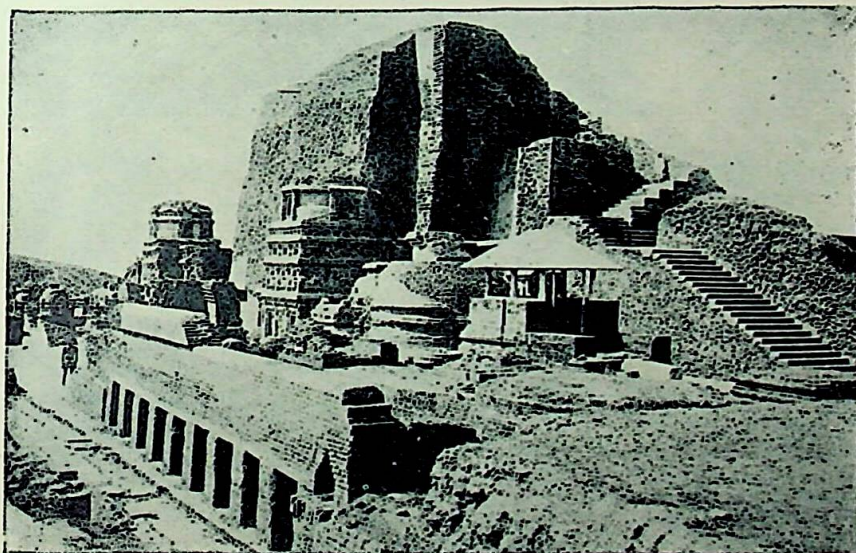
కొలదిప్రతులే నిలువయున్నవి. త్వరపడవలయును. రెండవసంపుటము త్వరలో వెలువడునున్నది.

మేనేజరు, ఆంధ్రవిజ్ఞానసర్వస్వ కార్యాలయము,
నెంబరు ౭, తంబుకెట్టివీధి, మదరాసు.

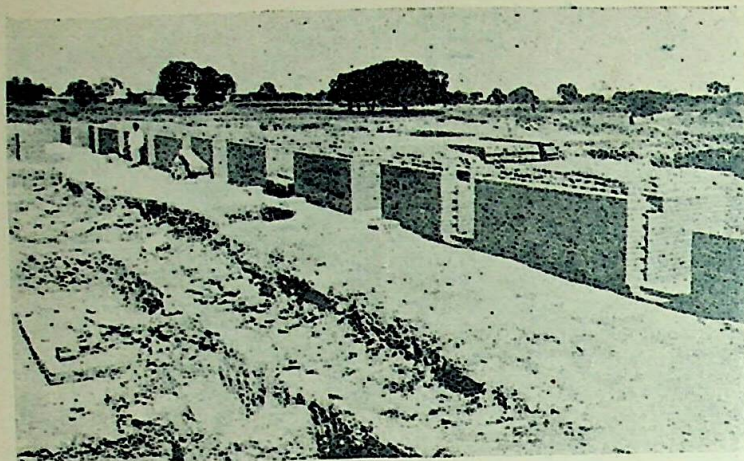
నాలందా పురాతన నిర్మాణములు

౧. నాలందా స్తూపము (చక్క-బరచునప్పడు)

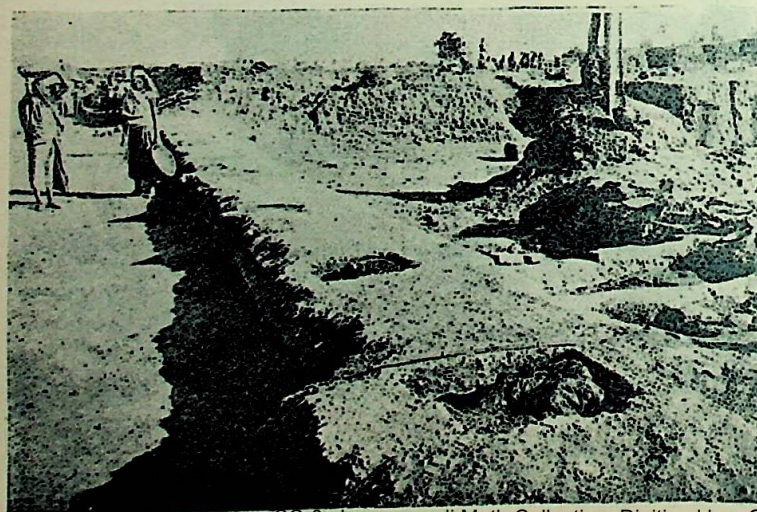
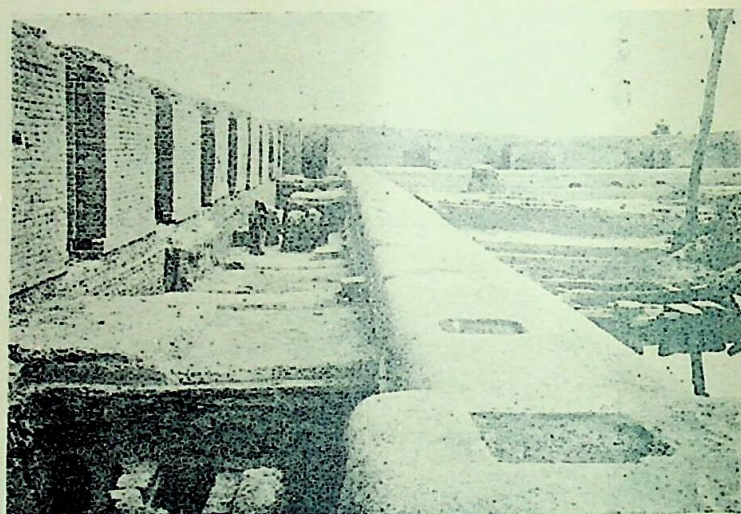

౨. నాలందా స్తూపము (చక్క-బరచినతరువాత)

3. ఒక సంఘారామము
(పైట్టములోని పరాండా, గదులు
బాగుచేయక పూర్వము)

౪. మరియొక సంఘారామము
(ఉత్తరపుప్రక్క పరాండా,
సిల్ల గోడవగైరాలు
బాగుచేసినతరువాత)

౫. పైట్టములే
బాగుచేయక పూర్వము

ప్రేమపాశం

(అనువృత్తము)

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

మూడోరంగం

[కాంతమృ యిల్లు. ఎక్కడికో వెళ్లడానికి పేరుభట్టు, భద్రయ్య గుమ్మం దిగుతారు.]

పేరుభట్టు—వోళ్లివోడుబుకోరుసుమా, నీదీ.

భద్రయ్య—నీం ?

పేరుభట్టు—చూస్తూ చూస్తూ సుబాలకిసుబాలు ముంచేస్తావు సువ్య.

భద్రయ్య—ఏమిటోయి నీ గండరగోళం?

పేరుభట్టు—ఎన్నిమాట్లు చెప్పినా సువ్య కాస్తే నా వోషిక పట్టలేవు.

భద్రయ్య—ఓషిక యెందుకు పట్టారీ? ఇది దొంగతనమా, లంజతనమా?

పేరుభట్టు—కాకపోతే మాత్రం డప్పునాయిం చాలా యేమిటి? మరుగంటూ లేమా?

భద్రయ్య—నీ వుద్దేశం యేమిటో నాకు మొద ల్లాంచీ బోధపడ్డం లేమా.

పేరుభట్టు—అలా అని పూరుకున్నావా మరీ?

భద్రయ్య—నే నిప్పుడు రాయడతో అన్న మాటలో తప్పేంవుందో చెప్పు నింపాదిగానూ.

పేరుభట్టు—బంగారంకోసం రాయడూ, మా పిన్నీ గంపెడు ఆశతో—పంగిడీ యెత్తులన్నీ వేస్తున్నారూ.

భద్రయ్య—అవును.....అయితే?

పేరుభట్టు—ఆ బంగారం నాకు నిశ్చయం అయిందంటే.

భద్రయ్య—ఏమస్తాడు...మనకేం?

పేరుభట్టు—శుభమల్లేనాకు పెళ్లిప్రయత్నాలు—

భద్రయ్య—పెళ్లిపను లనవోయ్! ఇంకా ప్రయత్నం లేమిటి?

పేరుభట్టు—ఇలాంటి సమయంలో నా పెళ్లి కోసం వాళ్లేడవడం—

భద్రయ్య—ఆ!...ఆ! ...ఏమిటి?... తప్పే సుమా. తోచిందికాదు చూడాలా? తుమించు. (రెండు చేతులూ పట్టుకొంటాడు)

పేరుభట్టు—ఇంకెందుకూ? నడు. (అడుగు వేస్తాడు.)

భద్రయ్య—తీరా నోరుజారేసి తరవాత నాలుక కరుచుకుంటూవుంటాను నేను. ఒకణ్ణి తన్నబోయి నేనే బోర్ల పడ్డట్లుంది నాపని. బుద్ధి వచ్చింది. ఇంకెప్పుడూ అధిక ప్రసంగం చెయ్యను పడ.

(ఇద్దరూ వెళ్లిపోతారు. గుడ్లనీళ్లు కక్కుకొంటూ రాయడు)

రాయడు—(చెయ్యివిడుపుకొంటూ) చచ్చాను. (అరుగుమీద కూలబడి) దాటిపోయింది బంగారం! ఎంత వుబూటపడ్డానురా దైవమా! దోరికినట్టే దోరికి పిట్ట తుర్రుమని యెగిరిపోయినట్లయింది నాబతుకు. అత్త ఆశపెడుతూనే వచ్చింది; కాని యిలా మారిపోయింది చిరకి. ముప్పిరీనుసలూగ టుంయీ టుంయీ మంటూ తాంబరా వాయించుకొనినాణ్ణి నమ్మి ఆవిడ మోస పోయింది. కాకిముక్కుకు కట్టిన దొండపం డయిపోయింది బంగారం. సెంటుధూమిమాడా మిగలను పేరి గాడికి. ఈమేడా, ఆస్తీ వాడి వైపోతాయికాబోలు. ఇవంతా వాడి తెలివితేటలవల్లే యిలా జరిగిం దను కోనా? (ఆలోచించి, చెయ్యిబాడిస్తూ) అదిగదీ! ఇం

కేం? ఉన్నాడుకాదూ శకునపక్షి? ఈ కుట్రంతా ప్రకాశానిది. సందేహం లేదు. వా డే మాత్రమో మేకాడు పేరిగాడిదగ్గర. తోచిందికాదు నాకు. ఒక్కపాతికరూపాయలు మొగాన కొడితే వాడు భృత్యుడై వుండును. మనకి... ఇంతకీ, ఈపాపంఅంతా మా నాన్నది. మా అమ్మ యెంతపోరినా నన్ను రాజ మహేంద్రవరం లో ప్రవేశించనిచ్చాడు కాదు. ఏదో వంక పెట్టి ఇక్కడే మకాంవేసివుంటే ఇలా జరగ నిస్తునా నేను?... ఇప్పుడయితే మాత్రం మించిపోయిందేమిటి? దొడ్డమ్మ, నూరన్నా యీసమ్మంధం వొప్పు కోరు. మనంకూడా వొకసమిధ పడేద్దాం. బంగారం యెలా దాటిపోతుందో యిక చూస్తాను. చివరికి నాకు లాభం లేకపోయినా వాడికి తప్పిపోతే అదే పదివేలు.

(వెళ్లిపోతాడు.)

నాలుగోరంగం

[కాంతమ్మ యిల్లు. దక్షిణపు దొడ్లో క్రొత్తగా వేసిన పందిట్లో ప్రకాశమూ, పేరుభట్టు మతేమంచం మీద కూచుని వుంటారు. కాంతమ్మ, ఆమె వెనక్కాల బంగారమ్మ వసారాలో కూచుని వుంటారు. ప్రకాశం చేతిలో వొక వుత్తరం. వొకపందిరిస్తంభంవగ్గర ఉత్తరం తెచ్చిన మంగలి కూచునివుంటాడు. ఒంటి గంట అయివుంటుంది.]

ప్రకాశం—రాత నూరన్న గారిదే.

పేరుభట్టు—మా అమ్మవుద్దేశం కొంతా, మా చిన్నాడివుక్రొవంకొంతా కలిసి వుత్తరంపూర్తిఅయింది.

కాంతమ్మ—ఏమనిరాశా డన్నయ్యగారూ?

ప్రకాశం—మాలో మేం చదువుకోడానికే సిగ్గు పడుతున్నాం. నువ్వు చదివి మీ అమ్మకి చెబుతావా కోడలా?

బంగారమ్మ—నే నా వెధవవుత్తరం ముట్టుకోను.

కాంతమ్మ—తప్పమ్మా!

ప్రకాశం—కాదుకాదు. బంగారం తగినమాటే అంది. అక్కయ్యగారూ! ఈవుత్తరాని కదే తగిన

గౌరవం. మాకు తోచిందికాదు. ఏమంటారు పేరుభట్టు గారూ?

పేరుభట్టు—బంగారం తూచినట్లు మాట్లాడింది.

కాంతమ్మ—అంతచెడ్డవుత్తరం చగవడం యెందు కు, మనస్సు పాడుచేసుకోడం యెందుకు? చింపెయ్యం డన్నయ్యగారూ!

పేరుభట్టు—వద్దవద్దు. ముందుముందు దాని అవసరం వస్తుంది. (పుచ్చుకొని జేబులో పెట్టుకొంటాడు.)

మంగలి—బాబయ్యా! నేను నాకరీహణ్ణంకి మీ అన్నయ్యగారు తోందరపెడితే పట్టుకొచ్చావండీ (నమస్కారం చేస్తాడు.)

పేరుభట్టు—నీత స్పేం వుందీ యిందులోనూ?

మంగలి—చిత్తం బాబయ్యా! మీ అన్నయ్య గారు చెప్పినమాటలవల్ల నాకు అనుమానం కలిగినమాట నీసలేకానండి, లోపల యేం రాశాలో తెలవక తెన్నా నండి.

పేరుభట్టు—మానా డే మన్నా డేమిటి?

మంగలి—కా-బ-య్య! (చేతులు నలుపుకొంటాడు.)

పేరుభట్టు—సందేహించకు. నీకేం బాధా?

ప్రకాశం—ఏమన్నాలో చెప్పు. ఉత్తరంలో రాసినమాటలకంటే చెడుమాట లుండవులే.

మంగలి—అలాగేకానండి, మరేం లేదుబాబయ్యా ఈమాటలు నేనిక్కడ—

పేరుభట్టు—వాడివగ్గర — అసలు వాడితో మాట్లాడంకూడానా యింకానూ?

మంగలి—అయితే ఆలకించండిబాబయ్యా! మీ అన్నయ్యగారివగ్గర వున్న చదువులిబట్టి మేనమామగారి అమ్మాయిని చేసుకోడాని కింత ఆలోచన యెందుకండీ అని అడిగానండి నేను.

పేరుభట్టు—ఊహూ.

మంగలి—మీ పెద్దన్నయ్యగారికి అత్తోరివల్ల చాలా మర్యాదలు జరుగుతున్నాయిటండి.

శేరుభట్టు—సరే.

మంగలి—ఈసమయమున అయితే మీకు జమీదార్లను చూచుట తీరతాయిటండి బాబయ్యా!

శేరుభట్టు—అదీ వాడి యేడుపు. విన్నారా బాబుగారూ?

మంగలి—మీ చిన్నన్నయ్యగారి అత్తోరు చీదవారుటండి. పైగా వారికి మర్యాద లేమీ తెలవవు టండి.

శేరుభట్టు—అయితే?

మంగలి—మీ యిద్దరిమధ్యా తమకి తలవంతు తాతాయిటండి.

ప్రకాశం—ఇదిహూడానా? బాగుంది.

కాంతమ్మ—యెంత కడుపుమంటో మాశారా అన్నయ్యగారూ?

ప్రకాశం—తనకి లేదని యేడిస్తే వొకకన్ను, యెడటివాడికుండిపోయిందని యేడిస్తే రెండోకన్ను పోయాయిట వెనకటి కొక పెద్దన్నయ్యకి. అలావుంది సూరన్నగారి యేడుపు.

(తెరలో)

శేరుభట్టుగారూ!

శేరుభట్టు—వుత్తరం వచ్చిఉట్టుంది చూసిరారా.

మంగలి—చిత్తం బాబయ్యా! (వెడతాడు)

కాంతమ్మ—తనకిగిరే కోడలికం వెలిగిస్తే నా బిడ్డని బతకనిస్తుందా అన్నయ్యగారూ, మాచిన్న వొదినా?

శేరుభట్టు—వాళ్ళూ, నేనూ యింకా కలియడం కూడానా?

ప్రకాశం—తీరేపోయింది...కాని నిజం అంతే.

(మంగలి వచ్చి శేరుభట్టుకి వొకకవ రిస్తాడు.)

శేరుభట్టు—(వుత్తరం విప్పి) మా పెద్దన్నయ్య రాశాడు. "మీవొదినకి రేపు స్నానం. రేపు మధ్యాహ్నం బండిమీద వస్తున్నాం."

కాంతమ్మ—ఇనాశ రారూ? పోనీ లేండి. ఇదే బాగుంది. అంతటికీ వారినే నమ్మకున్నందుకు పెద్దమ్మయ్యకి యిక బెంగలేదు.

శేరుభట్టు— "అమ్మ ప్రోత్సహించిన సూరన్న నీకు చాలా అసందర్భపువుత్తరం రాశాడని తెలిసింది. వాళ్ళు పెళ్లికిహూడా రారమకుంటాను. వస్తే పెళ్లిలో నానా అల్లరి చేస్తారు. అంతకంటే రాక పోలేనే మంచి దనుకుంటాను."

కాంతమ్మ—అప్పుడేనా సుఖంగా బతకనివ్వ నప్పు డింకెందుకూ అన్నయ్యగారూ?

ప్రకాశం—అవునవును.

శేరుభట్టు—"మటుంబానికంతా పెద్దనై నందుకు నీపెళ్లి నాచేతిమీద జరగవలసిందే. అత్తకి మనకిహూడా ఆధారం ప్రకాశంబాబుగారున్నారు. భారం అంతా వారిదే."

ప్రకాశం—మొదలూ.

కాంతమ్మ—అలా అంటారేం అన్నయ్యగారూ? నాకు దిక్కెవ్వరున్నారూ యింకా? నాకూతురికి పెళ్లి చెయ్యడానికి మీకంటే నాకు ఆధారం యేదీ?

ప్రకాశం—శేరుభట్టుగారిలాంటి పెళ్లికొడుక్కి కాళ్ళకడిగే అచ్చివ్తం వోపట్టనపట్టుదు. నిజమే. కాని—

శేరుభట్టు—ఇంకేం? బాణాలు ఎప్పటికప్పుడు మామీదకే తిప్పేస్తూవుంటారుగా చివరికి?

ప్రకాశం—లేకపోలే నేను భరించగలనా మహా నుభావా?

(భద్రయ్య వస్తాడు. ఆత సేం చెబుతాడో అని అంతా నిరీక్షిస్తూవుంటారు. వారెవ్వరూ మాట్లాడనం దుకు భద్రయ్య గాభరాపడతాడు.)

శేరుభట్టు—రా, కూవో. దిక్కులుచూస్తానేం?

భద్రయ్య—పూరికేనే...దిక్కులుమాడ్డంచేమిటి?

పేరుభట్టు—అయితేలే. ఏం జరిగింది?

భద్రయ్య—మనం అనుకొన్నట్లే అయింది.

పేరుభట్టు—సరే. అదిమాత్రం సామ్యకామా?

((ప్రకాశంతో)) నాళం రాజేంద్ర నారాయణగుప్తగారి నెరుగుదురా బాబుగారూ?

ప్రకాశం—ఆ!

పేరుభట్టు—వారి మూడో అమ్మాయికి రెండేళ్ల నుంచి నేను ఫీడేబు నేర్పుతున్నాను. వారు నాకు చేస్తానన్న సాయం—చెప్పవోయ్.

భద్రయ్య—ఆయన సింగరుపైకి లిస్తామన్నారు.

పేరుభట్టు—నాలుగేళ్లయింది నేను పైకిలెక్కడం నేర్చుకొనీ. అప్పట్నుండి పైకిలు కొనకుండానే కాలం గడుపుతున్నాను.

ప్రకాశం—పైకిలైతే వారికళ్లయెడట చాలా కాలం వాడుకొంటారు మీరు. రొక్కం అయితే—

పేరుభట్టు—నిజమే.

కాంతమ్మ—ఎవరి సరదా వారిది. అంతసామ్యముట్టచెప్పటప్పుడువారలానిశ్చయించుకోడంసర్థంగానే వుంది. ఏమంటా రన్నయ్యగారూ?

ప్రకాశం—ఇంతకీ, పేరుభట్టుగారు పనిలేనివారు కూడా కారాయె. రోజుకి సూరుసూర్య లెక్కాలిదిగాలి.

పేరుభట్టు—నేనేనా వొక్కమాటే అన్నాను రొక్కంమాట. తరవాత మీచిత్తమనే చెప్పాను.

ప్రకాశం—మీకు వొక్కళ్లు చెప్పాలా యేమిటి?

భద్రయ్య—సాయంత్రం షాఫుకీ వచ్చి పైకిలు పట్టుకొని వెళ్లమన్నారు నిన్ను.

పేరుభట్టు—ఇంతకంటేనా?...ఇంకేమిటి?

భద్రయ్య—దేవరకొండ అఖిలాండ కోటి బ్రహ్మాండనాయకులుగారి యింటో భోజనాలదగ్గర గమ్మత్తు నిశ్చయం జరిగింది.

పేరుభట్టు—((ప్రకాశంతో)) వారి రెండో అమ్మాయికి రెండేళ్లు గాత్రపాట చెప్పాను. ఇప్పుడు మూడో అమ్మాయికి మురళి నేర్పుతున్నాను. వర్ణాలు కావచ్చాయి. నాయకులుగారి నెరుగుదురా మీరూ?

ప్రకాశం—నిరుడేకామా వారియింటో కార్తిక మాహాత్యం చెప్పించారు మీ మామయ్యగారు నా చేతా? వారి బహుమతీ చాలా హెచ్చుగానే వుంటుంది. అందులోనూ శ్యామలాంబగారి యెత్తులన్నీ చాలా చమత్కారంగా వుంటాయి.

కాంతమ్మ—నిరుడు మీమామయ్యకి వెండిపారి వాణమూ, గళానూ, వుద్ధరికా యిచ్చారు, ఆవిడేనా శ్యామలాంబగా రంటేనూ?

పేరుభట్టు—మరేమరే.

ప్రకాశం—ఆవిడచేతి అన్నం తింటే మగ్గ మగ్గ వుపవాసాలు చెయ్యాలి. తినగలగో లేదో అని మాడ్డంలే దిక. “ఈకాస్తే, ఈకాస్తే” అంటూనే— ఆవిడ వంట చేస్తే అమ్మలంలాగకూడా వుంటుంది. కనక భోజనానికి మాచున్నవారుకూడా మోతాగుగా లేవలేరు. తాంబూలం యిస్తే అరమోద తమలపాకులూ, అరపంపు వక్కలూ, చిల్లరసామాను మరో అరపంపూ—పూర్వ జన్మలో పెట్టిపుట్టారు. ఇప్పుడు కావలసినంత వుంది. ముందుజన్మకోసం పందిపెడుతున్నారీప్పుడు. ఆదంపతు లకి ప్రదక్షిణం చేస్తే చాలు భూప్రదక్షిణం చెయ్య నక్కరలే దిక.

పేరుభట్టు—నాయకులుగారేమన్నారు? శ్యామ లాంబగా రేమన్నారు?

భద్రయ్య—పెళ్లి రెండోనాడు బంతులాటవేళ వారు ఇంటిల్లపాదీ వస్తారుట—

కాంతమ్మ—వారిని పిలవడం మరిచిపోకండేం అన్నయ్యగారూ!

ప్రకాశం—మరిచిపోతానా? జ్ఞాపకంవుంటుంది కాదా భద్రయ్యగారూ, మీక్కూడానూ?

భద్రయ్య—అలాగే...బంతులాట ముగిశాక సంగీతకచేరీలు. అంటే, పెళ్లి మాతురు వాకటూ రెండో వర్ణాలూ, కృష్ణలూ పాడితే పెళ్లికొడుకు ఫిడేలు వాయించాలిట. తరవాత పెళ్లికొడుకు అలాగే పాడితే పెళ్లి మాతురు ఫిడేలు వాయించాలిట. తరవాత వారు బహుమతీ చేసి, రాత్రి భోజనంకూడా చేసి—

కాంతమ్మ—రెండోనాడు జిలేబీ చేయించం డేం అన్నయ్యగారూ!

ప్రకాశం—తప్పకుండానూ.

పేరుభట్టు—ఎవరి పురమాయింపోయ్ యిదీ?

భద్రయ్య—శ్యామలంబగారిదే.

ప్రకాశం—భేష్! నేను చెప్పలేమా?

కాంతమ్మ—ఏం సరదా అండీ ఆతల్లిదీ?

పేరుభట్టు—నాయకులుగా రేమన్నారోయ్?

భద్రయ్య—అదంతా క్రమంగా జరిగి తీరవలసిందే అన్నారు.

పేరుభట్టు—మీరేమంటారు బాబుగారూ?

ప్రకాశం—ఇంకా ఆలోచన ఎందుకూ? ఏమంటారు అక్కయ్యగారూ?

కాంతమ్మ—నిజేపంలా వుంది. (బంగారమ్మతో) వినపడిందా తల్లీ?

బంగారమ్మ—(సిగ్గుపడి వెళ్లిపోబోతుంది.)

కాంతమ్మ—(పట్టుకొని వాళ్ళో మాన్ పట్టుకొని) తప్పుకాదు తల్లీ? అప్పుడుకూడా యిలా చేస్తే బాగుండదు సుమా!

ప్రకాశం—మీకేమీ బెంక అక్కలేదు. సమయానికి ధైర్యం తెచ్చుకుంటుంది కోడలు.

(తెర లో)

కాంతమ్మగారండీ!

కాంతమ్మ—వీరచార్లు పిలుస్తున్నాడు. నగలు తెచ్చినట్టున్నాడు.

ప్రకాశం—అంతా హాయిలోనే కూచుందాం పదండి. పదవమ్మా కోడలా! మీఅత్తని నువ్వు పిలుచుకొనివస్తావా, నేను వెళ్లనా?

కాంతమ్మ—వెళ్లుతల్లీ!

బంగారమ్మ—(వెడుతుంది.)

(అందరూ వెళ్లిపోతారు.)

ఏదో అంకం

మొదటి రంగం

[ప్రకాశం యిల్లు. దక్షిణపువసారాలో రాయడు నిరుత్సాహంగా కూచుని వుంటాడు. రత్నమ్మ దగ్గిరగా నుంచుని వుంటుంది. సమయం, పొద్దున్న తొమ్మిది గంటలికి.]

రత్నమ్మ—కాస్తసేపటికి స్నాతకం అయిపోతుంది. తెల్లవారగట్ల పెళ్లి. ఎంత తల్లికిందులై పోయిందిరా నాయనా, మన ఆశ అంతానూ?

రాయడు—నాకు ప్రపంచకం యేమీ కనపడడం లేదు. నాపక్కని పెళ్లి పీటమీద కూచునివున్న బంగారాన్ని పేరిగాడు రెక్కపట్టుకొని లాక్కొని పోతూ వున్నంత గాభరా పడిపోతోంది నామనస్సు. నువ్వు బలవంతపెట్టడంవల్ల వచ్చానుగానీ—

రత్నమ్మ—రాకపోతే ఆదోఘోరం. మామయ్య చచ్చిపోయినందుకు మనంకూడా రాకపోతే లోకులు గుడ్లు పీకెయ్యరూ? మన కష్టసుఖాలు లోకుల కేం తెలుస్తాయీ? పేరిగాడుమాత్రం మేనల్లుడు కాడా అని అడుగుతారు ప్రజలు. ఎవరి కెంత ఆస్తి వుందో, యెవరి తాహ తెలాంటిదో యెవరు చూస్తారూ?

రాయడు—(నిట్టూర్పు విడుస్తాడు.)

రత్నమ్మ—అయితే అయింది, బెంక పెట్టుకోకమ్మా! ఇదే పిల్లా యేమిటి? దీని నెత్తిమీద యెగిరి పోయావాళ్లున్నారు. దీనిమీద ఆశపెట్టుకొని యిది వరకి పూరుకున్నాను; గాని యిక చూడోరోజుకి చేసేస్తాను నీకు పెళ్లి.

రాయడు—మామయ్య బతికి వుండగా నేను రాజమహేంద్రవరం ప్రవేశించివుంటే యిదిలా జరుగునా?

రత్తమ్మ—నే నందుకోసమే దేవుణ్ణాడాను.

రాయడు—నాన్న నాకొంప తీశాడు. ఇంకేమునుకుంటే యేం లాభం?

రత్తమ్మ—అదీ కొంత నిజమే; గాని—ఇంతకీ యోగం లేకపోయింది. ఘటన లేదని నిశ్చయించుకోవాలి. పేరిగాడికి ఘటన వుండమట్టే సూరిగా డెంత తిడుతూ వుత్తరంరాసినా, చివరికి మాచిన్నక్క రాకపోయినా, లెక్కకి వొక్క ఆడపడుచు, అదిహూడా రాకపోయినా డిప్విడిప్విమంటూ పెల్లి అయిపోతోంది. అయినా ఏమందంటే. మాడుముట్లూ పడగానే సరా? అత్తతమ్ములు వొక్కడుమాడా రాలేదుగదా! ఇక రాత్రిమాత్రం వస్తారని నమ్మకం యేమిటి? వచ్చినా ప్రకాశంగారుట కన్యధారపోయ్యడం. ఏం బాగుంది నాయనా? మేడ వుండన్నమాటేగాని ముచ్చట్లో? ఇల్లరికంకూడా వుండాలిట. పోనిద్దు నాయనా!

రాయడు—కాకపోతేమాత్రం యిక చేసే దేం వుందీ?...చూడుముట్లూ పడగానే వెళ్లిపోతాను నేను. కల్లారా చూసి నేను భరించలేను అయినరోజులూనూ.

(కోటమ్మ వస్తుంది. రత్తమ్మ తెల్లపోతుంది.

రాయడు కడుపు పిసుకుంటూడు.)

కోటమ్మ—ఏమిటమ్మా భరించలే నంటున్నాడు నీకొడుమా?

రత్తమ్మ—ఏమిటో!.....రాయడు కడుపు బ్బరంతో బాధపడుతున్నాడు. ఏమీ తోచడంలేదు.

కోటమ్మ—మేం యెరగంసుమా యీ కడుపుబ్బు లెప్పుడూనూ...అయితే రత్తీ! మనలో మన మాటగానీ, మీరుగూడా దాటిపోనిచ్చా రేమే?

రత్తమ్మ—పేరిగాడుమాత్రం మేనల్లుడు కాడా యేమిటి? ఎంతమంది కని యిస్తుందీ కాంతమ్మ మాత్రం?

కోటమ్మ—అయితే, మానెంకడికోసం నే నడుగుతూ వుండగా యెందుకు ప్రయత్నించేశాను? మీరూ? మావాడుమాత్రం మేనల్లుడు కాడా యేమిటి?

రత్తమ్మ—నీకంటే ముందే అడగడం మొదలు పెట్టాం మేము. బంగారానికి అన్నం ముట్టించినప్పుడు నేను వెండిగిన్నె యెందుకిచ్చానో యెరుగునుమా నువ్వు?

కోటమ్మ—బారసాలనాడు వెండి వున్నగిన్నె నే నెంచుకిచ్చానో నువ్వెరుగునుమా?

రత్తమ్మ—కిందటి పుష్కరానికి వచ్చినప్పుడు పాంకేబుపట్టిలు కొనియిచ్చాను నేను, నువ్వు చూశావా?

కోటమ్మ—ముందుముందు నే నింకా యేం పెట్టదలుచుకొన్నానో నీకు తెలుసా?

రత్తమ్మ—అదా యేమిటి లెక్క? కాకపోయినా, తమ్ము డెంతనేపూ “చురువు, చురు” వనీవాడు. నీ ఆశేగాని మీనెంకడి కొలాగా యివ్వరూ బంగారాన్ని.

కోటమ్మ—నీకొడుక్కిమాత్రం యిచ్చారా యేమిటిస్సా? ఇంతకీ: మావాడికంటే మీవాడి యెక్కువేమిటమ్మా చదువులోనూ?

రత్తమ్మ—మావాడు చదువుపాఠం చదివాడు. మీవాడి చదువు వొకచదువేనా యేమిటి?

కోటమ్మ—చదివాడు చదివా డన్నమాటే గాని యెంత గింజుకున్నా నీకొడుక్కి యిప్పుటికేనా నొకరి దొరకదాయె. ఏంలాభమమ్మా?

రాయడు—అవును దొడ్డమ్మా! నేను శుద్ధ అప్రయోజకుణ్ణి. సరేనా? నువ్వు పూర్వకో అమ్మా!

రత్తమ్మ—బాగాచెప్పావు. ఇంకాచెప్పాలా సమాధానం?

కోటమ్మ—పెద్దపెద్దపరిశ్రమిస్తే యిక ధూమ్మిదే వుండకపోదురు తల్లీ కొడుకునూ. ఎగిపెగిసిపడే నాళ్ళని దేవుడు ఆడిచివెయ్యడూ? నాకొడుకు నంటే నే నూరుకుంటానే? మాబాగా జరిగింది. మావాడి కివ్వకపోయినా నాకు సంతోషమే. వీళ్లంతా కేరన్న ముందు దిగదుడుపే. (వెళ్లిపోతుంది.)

రత్నమ్మ—చూశావా? గిల్లి కజ్జా పెడుతుంది దీ నిల్లు వల్ల కాదుగానూ. నోరు విప్పితే యిక మాత పడ్డంతటా లేదు. ఒక్కమాటేనా తిన్న గారాదు.

రాయడు—అక్క డేం అంటిస్తుందో?

రత్నమ్మ—అంటిస్తే మొగం సేలబెట్టి యీడ్చే య్యనూ? పూరుకుంటానే? అబ్బో! మహామహాకరణం పెట్లా మే ఆగ లేకపోయింది నాదగ్గర. వీలు తప్పితే ధోరణి కనిపెట్టి ముం చదే యేడివిందని నేనే అందు కుంటాను. మాట్లాడక పడుకో. (నెల్లి పోతుంది)

రాయడు—శ్రీహరీ! స్నాతకప్పటికి బదులు తాటాకుచాపా రాసింది నాకు?

(తెరదించాలి.)

రెండో రంగం

[కాంతమ్మ యింటిముంగు పెల్లి పందిట్లో ప్రకాశమూ, శేషయ్య సుంచునివుంటారు. వేళ మధ్యాహ్నం నాలుగున్నర.]

శేషయ్య—ఇం కీ నాలుగు రోజులూ మన మామాట యెత్తుకోవద్దు. వాడిబతు కెప్పుడూ అంతే. మా అమ్మ వాడి మాటమీద నడుస్తోంది.

ప్రకాశం—అయినా, కన్న కొడుకుపెల్లికి రాకపోవడం—

శేషయ్య—తల్లి అక్కడక్కడమాడా రాక పోవడం వుంసకదా? మా అమ్మవిషయం మనం యిలా సమాధానం చెప్పుకొందాం.

ప్రకాశం—పైసాల్లయితే మీరన్నమాటే; కాని తమ్ముడియింటికి రావడానిక్కడా ఆలోచనే?

(నెంకన్న తమలపాకులు వికారంగా నమలుతూ రభసంగా వస్తాడు.)

నెంకన్న—భోగంవా ల్లింకా వచ్చారు కాశం పెద్దన్నయ్యా?

శేషయ్య—బొనురోయ్! నాకు తోచిందే కామా. మాసలివాళ్లం మాపని యెప్పుడూ యింతే

గాని, యీ నాలుగురోజులూ బోగంవాళ్ల మీద పెత్తనం నువ్వు చెయ్యా. కుర్రకారునేగాని మమ్మల్ని లక్ష్య పెట్టరు వాళ్లు.

నెంకన్న—(వికారంగా నవ్వుతూవికటంగాతూ లుతూ) నువ్వు మహామంచివాడవు పెద్దన్నయ్యా! (అటూ యిటూమాసి) కాకర్లు వొక్కడూ కనపడే? పిలకపట్టు కొని లాక్కువస్తాను లాం-జుకొడుకుల్ని. (వెడతాడు.)

(ప్రకాశమూ, శేషయ్యా వొకళ్లని మాసి వొకళ్లు ఫక్కున నవ్వుకొంటారు.)

శేషయ్య—మాదొడ్డమ్మ వీడికోసం—

ప్రకాశం—అవునవును. అదో విచిత్ర గాథ. పోకుండలు—(నవ్వి) కాని, కాలేవని బెంగలేదు ఆబ్బా యికి. రాయడిలా కాదు. అటమటించిపోతున్నాడు.

శేషయ్య—అలాగే?

ప్రకాశం—మీ నూరన్న గారికి, రాయడుకి వుజ్జీ సరిపోతుంది. మీ రత్నమ్మపిన్ని గారుమాడా చాలా లోక్కురాలే.

శేషయ్య—మావాళ్ల లోకల్లా ఆవిడే గడుసు దండీ.

ప్రకాశం—సందేహమా?

(ఒకయువకుడు ఉరకలు వేసుకొంటూ వచ్చి పైకిలు అడ్డనిడ్డంగా స్తంభానికి చేరుస్తాడు. ప్రకాశం వులిక్కిపడిమాస్తాడు. యువకుడు “బాబయ్యగారండి, బాబయ్యగారండి” అంటూ ప్రకాశంముందు హలబడతాడు. ప్రకాశమూ, శేషయ్యా తెల్ల పోతారు.)

యువకుడు—నేను చెప్పలేను బాబయ్యా! నాకు నోరు రావడంలేదు పంతులుగారూ! అయ్యో! పేరుంబొట్టు బాబయ్యగారూ! (నీడుస్తాడు.)

ప్రకాశం—నీమిటోయి సంగతి?

శేషయ్య—పేరుభట్టు అంటాడేమిటి బాబు గారూ యితనూ?

యువకుడు—ఇంకేం వుంది బాబయ్యగారూ?
ఏం చెప్పను నాయనగారూ?

ప్రకాశం—పేరుభట్టుగారి కేం?

యువకుడు—పేగుంబొట్టు బాబయ్యగారు మోటారుకింద పడిపోయారండి బాబయ్యాయ్!

శేషయ్య—తమ్ముడికి చెబుతగల్గేదేదా?

యువకుడు—మున్సిపాల్టీవారి తుక్కుమోటారు పేగుంబొట్టుబాబయ్యగారిని తొక్కినంది పంతులుగారూ! వోకాలూ, వోచెయ్యో వూడిపోయాయి. తల నిండా గాయాలు, చూడలేకపోయాను బాబయ్యాయ్! (ఏనుస్తాడు.)

ప్రకాశం—ఇప్పుడెక్కడున్నారా?

యువకుడు—పేగుంబొట్టు బాబయ్య గారిని కారుమీద పెద్దాసుపత్రికి తీసుకెళ్లారు బాబయ్య!

ప్రకాశం—శ్రీహరీ! (తలతిరగగా స్తంభానికి జేరబడతాడు.)

శేషయ్య—తమ్ముడేమైపోతాడు బాబుగారూ? చూస్తారేం బాబుగారూ? (వొణుకుతాడు)

ప్రకాశం—శ్రీరామచంద్రా! (తెప్పిరిల్లి యువకుడితో) వెంటనే రెండుజుట్కాలు తీసుకురా నాయనా! రండి శేషయ్యగారూ యింట్లోకి.

(ఇద్దరూ లోపలికి వెడతారు.)

యువకుడు—(నింపాదిగా లేచి సైకిలుతీసి) పేగుంబొట్టు బాబయ్యగారండోయ్! నన్నిడిచి పెట్టి వెళ్లిపోతారా బాబయ్యాయ్!

(సైకిలెక్కి వెళ్లిపోతాడు.)

మూడో రంగం

[ప్రకాశంయింట్లో దక్షిణపువసారా. రాయడు చాపమీద పడుకొని దొర్లుతూవుంటాడు. రత్తమ్మ ఆత్రంతోటి, సంతోషంతోటి వస్తుంది.]

రత్తమ్మ—పేరిగాడు మోటారుకింద పడిపోయాడుట్రా!

రాయడు—(పులిక్కిపడి) ఏమిటి?

రత్తమ్మ—వొక చెయ్యో, వొక కాలూ ముక్కా చెక్కాకింద యెగిరిపోయాయిట. తలా, పీపూ గాయాలుట, బతకట్ట.

రాయడు—రాసురామా!

రత్తమ్మ—లేమ్మో, ఇదెందుకు జరిగిందో ఇలాగ.

రాయడు—చూశావా? పొద్దున్న పేరిగాడు స్నాతకప్రీతిమీద కూచున్నది మొదలు నేనుపడ్డ యాతన భగవంతుడికి తెలుసు. నువ్వొదాకా ఘటన ఘటన అన్నావు జ్ఞాపకం వుందా? (లేచి నుంచుంటాడు.)

రత్తమ్మ—ఇప్పుడేమీ మాట్లాడవద్దు. అందరి కంటే యెక్కువగా విచారించినట్లు కనబడాలి మనం. తొరగా చొక్కా తొడుక్కుని రా అమ్మా!

రాయడు—క్షణం. (చిలకొక్కయ్య నున్న చొక్కా తీసి తొడుక్కొంటాడు.)

రత్తమ్మ—జుట్కాలు వెళ్లిపోతాయి. మందు నేను వెతుక్తూవుంటాను, నువ్వు వెనక్కాల రా. (వెళ్లిపోతుంది.)

రాయడు—(పైకి చూసి, నమస్కారం చేస్తూ) శ్రీకృష్ణా! ద్వారకావాసా! అంతా నీదేభారం.

(రాయడు వెళ్లిపోతాడు. వడివడిగా కోటమ్మ వస్తుంది.)

కోటమ్మ—ఒనేవ్ రత్తీ? (చూసి) యేదీ? రాయడూ! ఇద్దరూ వెళ్లినట్లున్నారప్పుడే. నేనే వెనక పడ్డట్లున్నాను. పోవాలి. (రెండడుగులు వేసి) ఎవళ్లే మయినా సరే, కాంతమ్మని విడిచివుండను నేను. (వెళ్లిపోతుంది.)

నాలుగో రంగం

[పెద్దఆస్పత్రిలో చిరగిరిబంగళా. ఎక్కడచూసి నా యిసకవేస్తే రాలనంతజనం. లోపల ఆపరేషను టేబిలుమీద పేరుభట్టు. ప్రకాశమూ, కాంతమ్మ, బంగా

రమ్య, శేషగ్య, భద్రయ్య చుట్టూ వుంటారు. రత్నమ్మ, రాయమా, కోటమ్మ, వెంకన్న సంసుల్ల వుంటారు. అందరూ దుఃఖిస్తూవుంటారు. భద్రయ్య పేరుభట్టుకి విసురుతూ వుంటాడు.]

పేరుభట్టు—బాబుగారూ! అన్నయ్యా!

ప్రకాశం—ఏంబాబూ?

శేషయ్య—ఏమోయ్?

పేరుభట్టు—న నోమాటు అత్తపాదాలమీద పడేయ్యగలరా?

కాంతమ్మ—(ఏమిస్తూ) నావంతు వచ్చిందా నాయనా యిప్పుడూ? నన్నింత బూడిద చేస్తా వనుకో గా నా గొంతుకోగ్రస్తున్నావా పేరుభట్టు?

పేరుభట్టు—నామాట వినిపించుకోవూ?

ప్రకాశం—అక్కయ్యగారూ! వొక్కమాటు, వొక్కక్షణం, పేరుభట్టుగా లేదో చెబుతున్నాడు, వినాలి.

కాంతమ్మ—ఏం నాయనా? నాకు అప్పగిం తలు తరవాయా? అయ్యో! భరించలేనోయ్!

పేరుభట్టు—అనుభవించక యేం చేస్తామా? “అవశ్య మనుభోక్తవ్యం” అత్త! నమస్కారం చేద్దామంటే చేతులేవు. నేను మహాపాపాత్ముణ్ణి, పూర్వ జన్మలో తరగని పాపం చేశాను. అదంతా యిప్పు డనుభవానికి వచ్చింది... ఇన్స్! తెల్లనారగట్ట పెళ్లనగా సాయంత్రం—నా మూలాన్ని మీకుగూడా కష్టం వచ్చింది. ఉద్ధరిస్తానని నన్ను చేరదీశావు. కాని మం చేస్తున్నాను..... ఏం చెప్పనూ? నన్ను మరిచిపో.

కాంతమ్మ—నా తరమా నాయనా? నువ్వు తప్ప మా కింకేం వుంది నాతండ్రి? నామాతురుకోసం ఆశపడకపోతే నీ కీగతి రాకపోవునేమోకదా బాబూ?

పేరుభట్టు—నీమాతుర్ని నాకిస్తానన్నావుకనకనే —అంతాసిద్ధమయింది కనకనే—తుదకేమయినా యిప్పు డీబాధ అంతమరచిపోగలుగుతున్నాను. వైగా కానున్న

దానికోసంఅనందంలో యెదురుమాస్తున్నాను. బంగారం నాసాత్తయిదనేమాటే పుట్టకపోతే నాజీవితంలో యిక మంచి యొక్కనుందీ? అవృష్టం యేం వుందీ? అనం దం యేం వుందీ?... సుఖం యేం వుందీ? నాజీవితాని కల్లా... సాఫల్యం కలిగించినటువలన యిది వొక్కటే. ఇంతేదాని... కాని... చెప్పడాని కేమీలేదు. పేరుభట్టు లేడనుకో. పుట్టనే లేవనుకో. ఇవంతా కల అనుకో.

కాంతమ్మ—నాయనా! నువ్వు మానుమ్యంలో అడుగుపెట్టావు. మాయింటికి కళ్ళ వచ్చింది. మాకు ఆధారం దొరికింది. ఇప్పుడు అంతా అస్తవ్యస్తమై పోతోంది. నిన్ను మరిచిపోడం యెందుకోయ్?

పేరుభట్టు—నీరుమ్యంలో అడుగు పెట్టడాని కెంత యోగ్యతవుండాలి అత్తా?... ఏంలాభం? కాని వొక... చిన్న కోరిక. ఏమంత విశేషంలేదు; గాని అయినా ఎక్కడికక్కడికే సంతృప్తి. చెప్పవచ్చిందేమీ... లేదు. నగలు—ఏమున్నాయి? ఏదోపేరు. అయినా వున్న మట్టుకు బంగారంకోసం చేయించాను. అవి దానివే.

కాంతమ్మ—నగలదెంగ పట్టుకుందా నాయనా నీహ? నీకంటే మాకు నగ లెక్కువటోయీ!

ప్రకాశం—నాట్లకోసం యింకెవ రాశపడు తారు బాబూ?

శేషయ్య—నువ్వుదెంగ పెట్టుకోవద్దుతమ్ముడూ!

పేరుభట్టు—బాబు గారూ! అన్నయ్యా! మీకు తెలవం దేం వుందీ? జాగ్రత్త. అయ్యా! యిక్కడున్నవారంతా వినండి. నేను మామామయ్య మాతురుకోసం... కొన్ని... న - గ - లు... చేయించాను. కొంత రొక్కంపూడా చేర్చాను. అవి నా సొంతం. కష్టపడి, చెమటవోడ్చి, రసికుల మనస్సు కరిగించి సంపాదించాను అవి నాబంగారాని కిచ్చేశాను. వాటి కోసం యెవరూ ఆశపడగూడదు. ఎవరూ పేచీలు పెట్టగూడదు. మీరంతా సాక్ష్యం.

రత్నమ్మ—బోలెడుసొమ్ము కష్టపడి సంపా దించాడమ్మ మాతండ్రి. అవి బంగారం అనుభవిస్తే వాడికి ఆనందమూ, శాంతినీ.

రాయడు—(తనలో) ఇంతమందిలో యింత వివరంగా చెప్పాడుకనక యిక నూరిగాడి పప్పుడకదు. బంగారానికి నగల లోటూ వుండరా.

పేరుభట్టు—అత్తా!

కాంతమ్మ—ఏం నాయనా?

పేరుభట్టు—నాబంగారాన్ని...వొకమాటు... నాకళ్ల బెట్టవూ?

(‘బావా బావా’ అని యేడుస్తూ బంగారమ్మ దగ్గిరికి వచ్చి చేతులు చాపుకుంది. బల్ల యెత్తు కావడంచేత అందకపోగా ప్రకాశం ఆమెని పేరుభట్టుపక్కని బల్ల మీద కూర్చోపెడతాడు.)

కాంతమ్మ—ఎంతగురదృష్టవంతురాలినే తల్లీ?

బంగారమ్మ—బావా, బావా! (ఆతనినిదపడి యేడుస్తుంది.)

పేరుభట్టు—నాబంగారం! ఏడవకు. నా—మా—ట వివరమా? ఆయాసం...ఎక్కువైతోంది. నా కేసి...వొక—మా—టు...చూడవూ?

(కాంతమ్మ, ప్రకాశమూ, శేషయ్య ‘అయ్యో అయ్యో’ అని యేడుస్తారు.)

బంగారమ్మ—నాగొంతు కోస్తానా బావా! నేను నీకు పనికివచ్చాను కానూ బావా? (మీదపడి యేడుస్తుంది.)

పేరుభట్టు—నువ్వునాకు పనికిరాకపోవడంకాదు, నీకు నేను పనికివచ్చానుకాను. నన్ను పెళ్లి చేసుకోడానికి నాకు అర్హత లేదు. బండ కెత్తి సిద్ధపడ్డంచేతనే దేవతలు నా కిలాంటి—క్ష...ఇలాంటిప్రా-ము-త్తి-త్తం...విధించారు. తెలిసిందా? అయితే చేసిన తప్పు యెలాగా చేశాను. కనక వొక్కమాటు-నిన్ను-గట్టిగా—(పున్న కుడిచేత్తో ఆమెని మీదకి లాక్కుని గట్టిగా అదిమిపట్టుకొని) పూరుకో. నాబంగారం! నా జీవమా? నా ఆనందమా! ఏడుస్తావా?

బంగారమ్మ—నా కింక గతి యేమిటి బావా?

పేరుభట్టు—నేను చెప్పాలా? నీకు తెలవంది యేమేనా వుందా? నీవల్ల తెలివితేటలు వృద్ధి చేసుకుందా మనుకున్నాను నేను. నీదగ్గర మంచినకాలు—నేర్చుకుందా మనుకున్నాను. నీకు నేనేమి చెప్పగలనూ?

బంగారమ్మ—నా మూలాన్ని నీకు చాపు వచ్చింది. నేను నీపాలిటి మృత్యువేసతని. బావా! నిన్ను చేతులారా నేను చంపుకున్నాను.

పేరుభట్టు—వెరిపిల్లా! బావని పొగడితే యింకేం లాభమూ? పగిలిపోయిన కుండ. అంతా...అ-యి-పో-యి-ంది. ఇంకో మాటు-నీ-మొ-గం...కళ్లతో చూసుకోనియ్యి. (ఆమె మొగం పైకెత్తి చూసి) నా పాపం అంతమైపోయింది. నేను తరించాను...నా-వం-శం-తరించింది. (మళ్లీ ఆమెని తన వక్షస్థలంమీద అనుకుంటూ) కృష్ణా! పార్థపార్థ! సుభద్రాభద్రదాతా! ఆపనూధారకా! నాబంగారాన్ని...నాచైతన్యాన్ని...రక్షించు.

(అంతా ఆయిపోయింది. అంతా గొల్లుమంటారు.)

అయిదో రంగం

[కాంతమ్మయిటో వొకగది. బంగారమ్మ కళ్లు మూసుకొని మంచంమీద పడుకొని వుంటుంది. కాంతమ్మ కలిపిన అన్నం పెండ్లికంచంతో పట్టుకొని మంచందగ్గర ముక్కులిపిటమీద కూచుని వుంటుంది. రత్తమ్మ తలుపుదగ్గిరా, రాయడు కాళ్లకడకిట్ట నా మంచునివుంటారు.]

కాంతమ్మ—చూ అమ్మవు కామా? మాతల్లివి కామా? వొక్కమాటు...వొక్కముద్ద తినమ్మా.

బంగారమ్మ—(పలకదు.)

రత్తమ్మ—(బంగారమ్మ మొగందగ్గర మొగం పెట్టి) నేను చిన్నత్తయ్యని కామా? నా మాట వివరమా? లేమ్మా! పోనీ, నే నెత్తుకు తినిపించనా?

రాయడు—కాస్త మజ్జిగా అన్నమేనా తిను బంగారం! నాలుగు రోజులయింది అన్నం మట్టు

కొనీ. చిక్కిపోయావు. నీరసంకామా? నామాట
కొట్టేస్తావా?

కాంతమ్మ — నే నెత్తుకు తినిపిస్తాను రా
మామ్మా! (మీద చెయ్యివేసి) ఇదేమిటి వొల్లింత
పెచ్చగా వుండే వొడినా?

రాయడు — (బంగారమ్మని తాకి) ఎంత
పెచ్చగా వుందో?

రత్తమ్మ — రెండో మడికట్టి లేదు. అయినా
ముట్టుకోనా?

కాంతమ్మ — (బంగారమ్మపైపు నిమరుతూ)
నువ్వు మైలపడకు వొడినా! జ్వరంచేతనే కాబోలు
మాట్లాడకుండా పడివుంటోంది. ఇక మెతుకేం తిం
టుంది మతల్లి?

రత్తమ్మ — ఏదేనా మాత్ర వేయించాలే.
ప్రకాశంగార్ని తీసుకురా నాయనా!

రాయడు — అరిగో, బాబుగారే వచ్చారు.

(ప్రకాశం వస్తాడు.)

ప్రకాశం — ఏమిటదీ?

కాంతమ్మ — నాచిట్టితల్లివొళ్లు సలసల కాగి
పోతోం దన్నయ్యగారూ!

ప్రకాశం — (మంచంమీద కూచుని) జ్వరమా,
వుడుకా యిది?...కోడలా?

కాంతమ్మ — మామయ్య గారు పిలుస్తున్నారు
చూడు తల్లీ!

బంగారమ్మ — (కళ్లుచూసుకునే వుండి) మామ
య్యగారండీ!

ప్రకాశం — ఏం తల్లీ?

బంగారమ్మ — మీకు డబ్బం.

ప్రకాశం — ఏం చెయ్యమంటా వమ్మా?

బంగారమ్మ — నన్నేడిపించకండి.

ప్రకాశం — నువ్వు పస్తుపడివుంటే చూస్తూ
వుారుకోగలమా కోడలా?

కాంతమ్మ — మామయ్యగారిచేత బతిమాలింను
కోడం తప్పుకామా బంగారం?

బంగారమ్మ — అమ్మా!

కాంతమ్మ — ఏం మామ్మా?

బంగారమ్మ — ఆకలిగా వుంటే తినకుండా
వుండగలనుటమ్మా?

కాంతమ్మ — నాలుగు రోజు లయింది, పచ్చి
మంచినీళ్లుతప్ప మరేమీ యెరగవు. ఆకలిలేకపోవడం
యేమిటి నాతల్లీ?

బంగారమ్మ — పిండివంటలతో ఇప్పుడు తిన్న
ట్లుంది కడుపు.

కాంతమ్మ — (కడుపుమీద చెయ్యివేసి) కడుపు
అక్కలించుకుపోయివుంది, చూసుకో తల్లీ.

బంగారమ్మ — లేనువులు వస్తున్నాయమ్మా!

కాంతమ్మ — అదేమిటన్నయ్యగారూ?

ప్రకాశం — నాకేమీ బోధపడడం లేదు. వెళ్లి
డాక్టరుగారిని తీసుకువస్తాను, మీరంతా భోజనంచేసి
రండి.

కాంతమ్మ — నువ్వు వెళ్లి అన్నంతిని రా
వొడినా! నువ్వుమాడా వెళ్లు రాయడూ!

రత్తమ్మ — నువ్వుగూడా రా అమ్మా! ప్రకా
శంగా రుంటారుకామా?

కాంతమ్మ — నన్ను బతిమాలాలా వొడినా?

రత్తమ్మ — నాకుమాత్రం ఆకలి లేదేసిందా
యేమిటి?

రాయడు — మద్ది నోటికి పోదు. ఏదో, గడ్డి
తిన్నట్లు కళ్లుచూసుకు మింగాలి.

రత్తమ్మ — రారా నాయనా!

రాయడు — ఏం తప్పినా యిది తప్పదు. పద.

(ఇద్దరూ వెళ్లిపోతారు)

కాంతమ్మ—ఏమిటి గతి అన్నయ్యగారూ?

ప్రకాశం—(నిట్టూర్పు విడుస్తాడు)

కాంతమ్మ—నా బిడ్డని నాకు తక్కించం
డన్నయ్యగారూ! (చేతులు జోడించి దుఃఖిస్తుంది.)

ప్రకాశం—ఇదా సమయం అక్కయ్యగారూ?

కాంతమ్మ—నాకు మతిపోతోందండీ.

ప్రకాశం—నాకుమాత్రం మనస్సు మనస్సులో
వుందా? నేను పైకి యేడవడం లేదు. ఆంజీ, పేరు
భట్టగారు నాకొడుకులాగ ప్రవర్తించారు. సంతానం
కలక్కపోయినా పుత్రశోకం అనుభవిస్తున్నాను నేను.
(భద్రయ్య వస్తాడు.)

భద్రయ్య—ఇవాళేనా కాస్త ధారకం పుచ్చు
కున్నట్టా?

కాంతమ్మ—ఇవాళ మరీగోరం. పచ్చి మంచి
నీళ్లేనా మట్టుకోలే దింకానూ.

భద్రయ్య—శ్రీహరీ!.....అయితే యెలాగండి
బాబుగారూ?

ప్రకాశం—(పైకి చూపుతూ) శ్రీహరే ఉద్ధ
రించాలి. మనవల్ల యేమానుంది?

కాంతమ్మ—జ్వరమో యేమిటో వొళ్లు వెచ్చగా
కూడా వుంది.

ప్రకాశం—పేరుభట్టగారు పోయిన మర్నాడు
పుచ్చకుండా కోడలు, వారి ఫోటో గ్రాఫు పోరీ. అదిగో
పక్కలోను. ఫిడేలు అలా బల్లమీద వుండాలి. కళ్లు
విప్పడమే వస్తే ఫోటో చూస్తుంది. ఫిడేలేనా చూ
స్తుంది. మరోవస్తువు చూడదు. ఏమీ అక్కరలేను.

భద్రయ్య—గంధాల్లో కూడా యిలాంటి మమత
కనపడనండీ బాబుగారూ!

ప్రకాశం—నిజమే ; కాని మీరోమాటు రామ
కృష్ణశాస్త్రిలుగారిని తీసుకురావాలండీ. నేను పం
పించానంటే ఆయన తప్పకుండా వస్తారు. ఆయన
వచ్చారంటే యేదో సాధనం చేసి కోడల్ని బతికిస్తారు.

భద్రయ్య — అలాగే వెడతాను.....మీతో
వొక సంగతి చెప్పాలి, వొకమాటిలా వస్తారా?

ప్రకాశం—పదండి.

(ఇద్దరూ వెడతారు)

కాంతమ్మ—అమ్మా! నాకేసి వొక్కమాటు
చూడవూ?

బంగారమ్మ—అస్తమానూ చూడమనవుకదా?

కాంతమ్మ—నువ్వు నాకేసి చూడకపోతే నే
నిక బతగ్గలనా తల్లీ?

బంగారమ్మ — నిన్నూ, మామయ్యగారిని
చూస్తాను. అంతే.

కాంతమ్మ—చూయిద్దర్నీ చూడమ్మా.

బంగారమ్మ — రాయ డస్తమానూ యెవలు
నుంచుంటాడు. రత్తమ్మత్త మొగమీద మొగంపెట్టి
మాట్లాడుతుంది. నాకు వొళ్లు మండిపోతుం దలాం
టప్పడు

కాంతమ్మ — ఇక అలా చెయ్యి నివ్వమలే
అమ్మా!

బంగారమ్మ—ఇష్టా డిక్క డెవరూ లేరు
కదా?

కాంతమ్మ—లేరమ్మా!

బంగారమ్మ—(చూసి) వొక్కమాటు కాగి
లించుకోనియ్యి. (చేతులు చాపుతుంది.)

కాంతమ్మ — (ఆమెని గట్టిగా అడిమిపట్టి)
మాపే, మాతల్లీ! కంపయిపోయావే మామ్మా! కాస్త
ధారకం పుచ్చుకోవూ నాకూనా?

బంగారమ్మ—ఇందాకా చెప్పానుకాదుటమ్మా!

కాంతమ్మ—నిన్ను చూస్తే నాకడుపు తరుక్కు
పోతోందే మామ్మా!

బంగారమ్మ—ని స్నేహించడానికే పుట్టాను
నేను. నిన్నుయమయాతన పెట్టడానికే నీ కడుపున
పడ్డాను. ఏంచెయ్యను?

కాంతమ్మ—నా గతేమి తల్లి?

బంగారమ్మ—అమ్మా!

కాంతమ్మ—మామ్మ.

బంగారమ్మ—నిన్ను చూడకుండా వుండలేకున్నాను. అస్తమానా యిక్కడ యెవరో మాచంటూనే వున్నారు.

కాంతమ్మ—చెల్లి పొమ్మంటే బాగుంటుందా అమ్మా?

బంగారమ్మ—తప్పకామా? కాని యెవరూ లేనప్పుడు లేరని చెబుతూ వుండు.

కాంతమ్మ—అలాగేనమ్మా! నీవుద్దేశం తెలికాక నీకు అడ్డు చెబుతానా నాకొండా?

బంగారమ్మ—కసిన్ని మంచిని లియ్యి.

(బంగారమ్మ లేచిపోగా కాంతమ్మ గొంతు నోటి కందిస్తుంది. బంగారమ్మ నీళ్లుతాగేసి పక్క గులుపుకొని మళ్ళీ పడుకొంటుంది.)

బంగారమ్మ—నువ్వెప్పుడూ నామీద చెయ్యి వేసుకూర్చో.

కాంతమ్మ—అలాగేనమ్మా!

బంగారమ్మ—నువ్వనతికి వెడితే నామీద మరెవరూ చెయ్యి వెయ్యకూడదు.

కాంతమ్మ—అలాగే చూస్తూవుంటానమ్మా! (చెవిలో) మామయ్యగారు వస్తున్నారు.

బంగారమ్మ—రానియ్యి.

(ప్రకాశం వచ్చి మళ్ళీ మంచంమీద కూచుంటాడు.)

బంగారమ్మ—అమ్మా!

కాంతమ్మ—మామ్మ!

బంగారమ్మ—మామయ్యగారితో చెప్పు.

కాంతమ్మ—నా చిట్టితల్లి నన్నూ, మిమ్మల్నీ తప్ప యింకెవర్నీ చూడకుంటా! తిన్నట్టే.

ప్రకాశం—అలాగే చెయ్యవచ్చు.

బంగారమ్మ—మామయ్యగారండీ!

ప్రకాశం—నీమమ్మా?

బంగారమ్మ—నివరూ లేనపుడు లేరని చెబుతూ వుండండి.

ప్రకాశం—అలాగే ఊడలా!

(రత్నమ్మ వస్తుంది. బంగారమ్మ కళ్లు మూసుకుంటుంది.)

రత్నమ్మ—నీమిటి చెబుతోంది బంగారం?

కాంతమ్మ—ఆకల్లేగుట వొదినా! అయినప్పుడు అడిగి తింటుంది.

రత్నమ్మ—వైద్యుడికోసం కలురంపారా?

ప్రకాశం—భద్రయ్యగారు వెళ్లారు.

రత్నమ్మ—నువ్వు రామరదలా, కాస్త యెంగిలి పడుదువుగానీ.

కాంతమ్మ—చెల్లి వొడ్డించు వొదినా!

రత్నమ్మ—లిమివం. (చెల్లిపోతుంది)

కాంతమ్మ—కూచంటారా అన్నయ్యగారా?

ప్రకాశం—చెల్లిరండి.

కాంతమ్మ—రాయడు మంచందగ్గిరికి రావడం చిట్టితల్లి కిష్టంలేదు. రానివ్వకండి?

ప్రకాశం—అతగాణ్ణి చూస్తే కోడలికేగాదు, యెవరికీ యిష్టంవుండదు. లేదుమాదానూ.

కాంతమ్మ—అసలు నేనతన్ని బజారుకి పంపించే మడికట్టుకుంటాను లెండి. (మంచుకు అడుగు వేస్తుంది.)

బంగారమ్మ—అమ్మా!

కాంతమ్మ—(చెనక్కి వచ్చి) మామ్మ!

బంగారమ్మ—కడుపునిండా తినాలి.

కాంతమ్మ—నాడే నిండిపోయింది కడుపు.

బంగారమ్మ—లేకపోతే నన్ను చంపుకొని తిన్నట్టే.

కాంతమ్మ—తంటనమ్మా, ఏమీ తక్కువ చేసుకోను. నీమాటకంటే నా కింకం కావాలి తల్లీ? (నెడుతుంది.)

(తెర దించాలి.)

ఆరో రంగం

[కాంతమ్మయింట్లో హాలు. ప్రకాశం ఒక్క మిచ కూచునివుంటాడు. భద్రయ్య యెవట సంచుని వుంటాడు.]

ప్రకాశం—అది సంగీలో చేరుకుందా అని సందేహం. అయినా కాకపోయినా చాలా గడ్డుగా మాత్రం వుంది.

భద్రయ్య—ఏమవుతుందంటారు బాబుగారూ?

ప్రకాశం—ఎవరు చెప్పగలరూ?...ఎటయినా చిక్కు లేవున్నాయి.

భద్రయ్య—ఏమిట?

ప్రకాశం—కీ డెండుహా, మేలే యెంచుదాం. బంగారం బతికి బట్టకడితే యింతల్లో మల్లీ పెల్లి ప్రయత్నాలు చెయ్యలేము. పెల్లి చెయ్యకపోతే రెండుమాడుమాసాల్లో రజస్వల అవుతుంది.

భద్రయ్య—ఇది మరి ఘట్టిచిక్కే.

ప్రకాశం—ఏమనుకున్నారు మరి? ఇంతకీ—

భద్రయ్య—అయితేనా!.....బాబుగారూ! కాంతమ్మగారి వాలకం అలా వుండేమండీ?

ప్రకాశం—ఎలా వుందీ?

భద్రయ్య—అన్నింటికీ ఆశ వసులుకొన్నట్టు.

ప్రకాశం—తమకి వచ్చినవిచారం యింకా మళ్లీ కుండానే శుభకార్యం తలపెట్టడం, అది యిలా భంగ మయిపోవడం, పైగా బంగారం అటాయితా అనే సిద్ధి లో వుండవం-చూశారా? అక్కయ్యగారికి స్త్రీమితం యెలా వుంటుందీ? ఉత్సాహం యెక్కణ్ణంది వస్తుందీ?

భద్రయ్య—అదీ నిజమే; కాని యిదంతా జయంతి రామచంద్రయ్యగారివల్ల—

ప్రకాశం—ఆయన నిమిత్తమాత్రంగాని మరేమీ లేదు. ఈశ్వరనిర్ణయం యిలా వుండి. వొకళ్ల ననడం యెందుహా?

భద్రయ్య—కాని పట్టంఅంతా ఆయన్ని దు మ్మెత్తిపోస్తోంది. ఇచ్చినా మానినా ఆయన ఇస్తా నన్నవి పాతికరూపాయలు. ఎన్నిమాట్లు తిప్పారండీ మహానుభావులూ?

ప్రకాశం—ఇవ్వాలని వుంది. చేతిలో లేదు.

భద్రయ్య—తొలినాటిరాత్రి వెడితే మర్నాడు పొద్దున్న రమ్మన్నారు. అక్కడికి పదోవాయిదా అది. మర్నాడు పొద్దున్న స్నాతకంతోందెళ్లొ వుంటామంటే పోనీ సాయంత్రం రండన్నారు. సరే అని వెళ్లగా ముహూర్త సమయంలో తెచ్చి కట్నం చదివిస్తానని వొకమాటు, ఆయిదుగోజుల్లోనూ—చివరికి మనుగుడు పులు దాటనివ్వనని వొకమాటు, ఎందుకువచ్చిన యీవండీ బాబుగారూ అదీ?

ప్రకాశం—నిజానికి పేరుభట్టుగారు అప్పుడు ఇల్లు కదలగూడదు. నిజమే. ఇంతకీ—ఇక అది లాభం లేందీ. మన మిప్పుడు బంగారాన్ని కనిపెట్టాలి. రామ కృష్ణశాస్త్రిగారు రింకా వచ్చారు కారు. తీసుకురావాలి మీరు వెళ్లి.

భద్రయ్య—ఇదిగో నెడుతున్నాను. (ఎడుగు వేస్తాను.)

ప్రకాశం—చూడండి!

భద్రయ్య—(వెనక్కివస్తూ) ఏం సెలవు?

ప్రకాశం—రాత్రి పరాకుమాటల సంగతి—

భద్రయ్య—తప్పకుండా చెబుతాను. నెడుతున్నాను.

(నెడతాడు.)

ప్రకాశం—(తనలో) వేంకటశాస్త్రి గారి కుటుంబం యేమయిపోతుంది?.....బతకడమేవస్తే బంగారం యింకొకణ్ణి పెల్లాడుతుందా? లేకపోతే యేమిటి చెయ్యడం?

(రత్తమ్మ వస్తుంది.)

రత్నమ్మ—చచ్చారా? వైద్యుడింకా రాతే నట్టుంది తెల్లవాచక?

ప్రకాశం—భద్రయ్యగా రిప్పుడే వెళ్లారు మళ్ళీనీ.

రత్నమ్మ—ఇంకా సభ్యానికి వచ్చింది కాదండీ.

ప్రకాశం—రాతేను కనకనే పిల్ల నలిగిపో తోంది.

రత్నమ్మ—నురేనండీ. వెన్నుపైలూ పెరిగిన పిల్లండీ బంగారం! దానికి జబ్బుచెయ్యడం నేనెప్పుడూ యెరగనండీ. సిసింద్రీ కాదుటండీ? కాంతమ్మ కెన్ని కష్టాలు వచ్చాయండీ?

ప్రకాశం—నింపాదిగా అంటున్నారా?

రత్నమ్మ—అపత్తు మానాళ్ల దీ, కష్టం మీదీనీ. ధర్మాశ్రమం కనక బరిమానుకుని మాచున్నాడు మీరు.

ప్రకాశం—మీమాట చెప్పండి. నోజులు మీ ధర్మమా అని వెదుతున్నాయి.

రత్నమ్మ—కాంతమ్మా అలాగే అంది రాత్రి. “వోదినా! భారం అంతా నీదీ” అంటూ రెండు చేతులూ పట్టుకొని బరిమానిదిమాడానూ. కాకపోయినా కష్టాలు వచ్చినప్పుడు కాకపోతే చుట్టాలు సుఖాలు వచ్చినప్పుట్టండీ? మాశారుకాదూ మాపెద్దక్కనిన్ని విధాల నేను చెప్పినా గిజా అందిగాని వుండలేక పోయిందీ?

ప్రకాశం—మాటతక్కి యోగం మీకుంది కాంతమ్మగారు మీరుగారి తీర్పుకోలేరు. మీఅబ్బాయి మాట యిక చెప్పనేఅక్కర్లేదు. బంగారంతో సమంగా నిద్రాహారాలు విడిచిపెట్టా డెతగాడు.

రత్నమ్మ—అదంటే ప్రాణమండీ మావాడికీ. చూస్తారుకాదూ బంగారం లేచి తిరిగిదాకా మావాడెంత అటమటించి పోతాడోనూ?

ప్రకాశం—నేను మొదటే కనిపెట్టా నాసంగతి. కాని యింకా వచ్చాడు కాదు.

రత్నమ్మ—ఈబండిమీద తప్పకుండా వస్తాడండీ. బండి వచ్చేసిందో, వెస్తోందో.

ప్రకాశం—సరే...బంగారం దగ్గరే మాచుంటే మంచిదికాదా?

రత్నమ్మ—పదండి నాయనా! ఇక నేను మడికట్టుకోవాలిగూడానూ.

(ప్రకాశం లోపలికి వెడతాడు.)

రత్నమ్మ—రైలు ఆలస్యం అయిందా యేమిటివా?

(రాయడు వస్తాడు.)

రత్నమ్మ—మాటలో వచ్చావురా నాయనా! మీనాన్నా, అక్కా బాగా వున్నారా?

రాయడు—అ! ఇక్కడెలా వుందీ?

రత్నమ్మ—అలాగే వుంది. మెచ్చుగా లేదు. తగ్గమొగమీదే వుండమకోవచ్చు. కాని నిన్నరాత్రి అత్తయ్య “వోదినా! యిక భారం అంతా నీదీ” అంటూ రెండుచేతులూ పట్టుకుంది.

రాయడు—(చెయ్యి బాడిస్తూ) అందీ?

రత్నమ్మ—నీంచేస్తుందిరా ఆనకా? పైవాళ్ల కోసం మాస్తే యెన్నిచిక్కులున్నాయిరా?

రాయడు—కాని బంగారం యింకా అన్నం మాట తలపెట్టడంలేదుకదా, యేందారీ?

రత్నమ్మ—జ్వరంమాడా పట్టుకుంది గామా? కాకపోయినా జ్ఞానంవచ్చిన పిల్ల. పెద్దలక్కల్లోదిగాని అల్లాటప్పా మనిషికాదు. మొగుడంటేనూ, ప్రేమ అంటేనూ బాగా యెరుగును. కొత్త ఆశ కాదుట్రా పాపం? వోపట్టిన మళ్లుకుందా?

రాయడు—అత్త వోప్పకున్నా మనకి లాభం వుండదేమో. అంటే బంగారానికి నామీద యిష్టం కలుగుతుందో కలగదో?

రత్నమ్మ—కలక్క యేం చేస్తుందీ? కాస్త నింపాదిగా వుండగానే పెళ్లికాకపోతే చిక్కుందిరా. రెండు మూడు మాసాల్లో సమర్థాడుతుంది తప్పకుండా.

డానూ. ఇక ఆపడానికి వీలులేదు. మళ్ళీ పెళ్లిప్రయత్నంబూ మొదలుపెట్టినప్పుడు నిన్ను తప్పిస్తే నలుగురిలోనూ నేను తగువుపెట్టనూ? అసలు నిన్నురాత్రి ఆమాట అని తరవాత యెలా తప్పిస్తుంది అత్తమాత్రం?

రాయడు—సరే. మనబాగ్రత్తలోమనంవుందాం.

రత్నమ్మ—ప్రకాశంమాడా నిన్ను మెచ్చుకున్నాడురా.

రాయడు—అ!...నిప్పుమా?

రత్నమ్మ—ఇప్పిడిప్పుమా. ఆయన అలా లోపలికి వెళ్లాడు, నువ్వు నచ్చావు. అంతే.

రాయడు—(వొక్కమాటు పైకి చూసి తల వూపి) సంగ కేమిటో కనిపెట్టావా?

రత్నమ్మ—ఏమిటది నాయనా?

రాయడు—ఏదో మాటమీద అత్తై, ప్రకాశమా ఆలోచించుకొని వుంటారు. లేకపోతే అత్తై అలా అనడూ, ప్రకాశమా ఇలా అనడూ.

రత్నమ్మ—అవునోయ్! నిజమే. వాళ్లు నిన్ను నిశ్చయించుకొన్నారన్నమాటే.

రాయడు—(ఒకకాలూ, వొకచెయ్యిజాడిస్తూ) కోటలో పాగా వేసేశాం. ఇక చూసుకో నాతెలివి తేటలూ, చురుకుదనమూనూ.

రత్నమ్మ—బంగారానికి తొరగా నింపాదిగా వుంటే పెళ్లికాగానే అన్నవరంకొండకి వెళ్లి సత్యనారాయణవ్రతం చేసుకుందాం. ఏం?

రాయడు—తప్పకుండానూ. పెద్దతిరపతిమాడా వెడితే మరీమంచిది.

రత్నమ్మ—తీరామాట అనేకావుకనక అలాగే వెడదాం. వందరూపాయ లయితే అవుతాయి. ఇంత అస్త్రీ కలికాటప్పు డాఖర్చు వొకలెక్కా యేమిటి?

రాయడు—ఈమేడ చాలదుటమ్మా యెంత కేనానూ?

రత్నమ్మ—మరేరా. ముద్దోస్తోందిరా మేడా. ఈమేడ విడిచిరావాలనిలేదురా నాహా?

రాయడు—కావరం అంతా యిక్కడే పెట్టేస్తే సరే.

రత్నమ్మ—మరే, మీనాన్న వొప్పుకోకపోయినా మానం. అవునా?

రాయడు—వొప్పుకోడూ? ఇదివరకే వ్యవహారం పాడుచేశాడు. ఇప్పుడూనా?...సాగనివ్వను.

రత్నమ్మ—అలాగే నాయనా! ఇక నేను మడికట్టుకుంటాను. నువ్వు బాగ్రత్తగా వుండేం? ప్రకాశం మాడామాడా తిరుగుతూవుండు. అస్తమానూ ఆడాళ్ల దగ్గర మామంటే బాసుండను నాయనా!

రాయడు—అవును. మరి నువ్వు వెళ్లు.

రత్నమ్మ—గంటలో చేసేద్యనూ వంటా? (వెళ్లిపోతుంది.)

రాయడు—(తనలో) అదృష్టం అంటే యిదీ. నాకు అడ్డువచ్చాడు, ప్రాణాలు విడిచిపెట్టుకున్నాడు. ఏం మిగిలింది పేరిగాడికి?...బంగారం పళ్ళం పుచ్చుకునేదాకా ఆంజనేయదండకం మాడుపూట్లా పారాయణచేస్తాను. ఆనేళ పుష్పగిరిచేవులో వున్న ఆంజనేయస్వామికి నూటపదకొండు కొబ్బరికాయలు కొడతాను.

(రథసంగా లోపలికి వెళ్లిపోతాడు.)

ఏడోరంగం

[కాంతమ్మయింటో నూతిదగ్గర. రత్నమ్మ, రాయడూ నుంచునివుంటారు.]

రత్నమ్మ—మనపని యెంటూకాకుండా పోయిందిరా నాయనా!

రాయడు—ఏమంటావు?

రత్నమ్మ—బతకదు.

రాయడు—(కళ్లల్లో నీళ్లు పెట్టుకుంటాడు.)

రత్నమ్మ—అదేమిట్రా? ఛా! దానికోసం యేడు పెండుకూ? ఆకాశాన్నుంచి వూడిపడిందా యేమిటది?

రాయడు—(మాట్లాడలేదు. పెదిమలు వొణికి పోతూ వుంటాయి.)

రత్నమ్మ—తండ్రిగండన పుట్టి, మొగుడన్న పేరిగాణ్ణి కూడా మింగేసింది. అదేపిల్లరా దరిద్రగొట్టు పిల్లా? దానిమీద ఆశ వొడుకుకోమ్మా! దానిమాపు పడ్డ చోటు—మన కొద్దది. మనస్సు తిప్పేసుకో. అది వచ్చినా వొకటే, బతికినా వొకటే. పూరుకోమ్మా!

రాయడు—పేరిగాడు పోతే పొంగిపోయాను. మొదటికే వచ్చింది మోసం!

రత్నమ్మ—వాడికి తగ్గదదీ, దానికి తగ్గవాడు వాడూనూ. ఎన్నిమాట్లో వాడి వొళ్లో హమం దది. ఎన్నిమాట్లో దా న్నెత్తుకొని వాడు ముద్దులాడాడుట. ఛీ ఛీ! అదెందుకూ మనకి? మనం యిక్కడ చిక్కడి పోయాంకనక యిదేదో అయిపోయాదాకా తప్పుదు. తరవాత క్షణం వుండం యిక్కడ.

రాయడు—బతక దంటావా? ఇక ఆశలేమా?

రత్నమ్మ—బతకదురా. “బావోయ్! బావోయ్!” అన్న పేలాపనికి విధి విరామం లేదు. చూపు చెడింది. మనస్లోరణి యేమీ లేదు. లేకపోతే నిజానికి చేసుకో తగ్గ పిల్లే. సందేహం లేదు. బోలెడు ఆస్తి—

రాయడు—కొత్తవైద్యుణ్ణి తీసుకు వచ్చారుట కాదా?

రత్నమ్మ—అవును. గట్టివాడేట. చెండువంద లిస్తే నాది పూచీ అంటూ బిరుసుకట్టుకొని వచ్చాడుట. సత్యనారాయణయ్యారీ, వెంకన్నబాబూ తిన్నగా చూస్తే—పైకి ఏమీ అనవద్దు. మాస్తావుందాం. బతు కుతుందా పైకి పోనియ్యను. లేమా,.....ఏం?

రాయడు—పద.

(ఇద్దరూ వెళ్లిపోతారు.)

(తెరదించాలి.)

ఎనిమిదోరంగం

[కాంతమ్మయిల్లు. దక్షిణపువేపు వసారాలో బంగారమ్మ మంచమీద పడుకొనివుంటుంది. కాంతమ్మ బంగారమ్మమీద చెయ్యివేసుకొని మంచంపగ్గిర కింద కూచునివుంటుంది. రత్నమ్మ, మరిముగ్గురు స్త్రీలూ

తల్లింపుదిక్కున వుంటారు. భద్రయ్య, ప్రకాశమూ కార్లకాడ దిక్కున వుంటారు. కామమూ, మరోనలు గురు పురుషులూ గదిలో వుంటారు. వైద్యుడు సాన మీద తేనెతో వొక ఔషధం అరగదీస్తావుంటాడు.]

కాంతమ్మ—అన్నయ్యగారూ!

ప్రకాశం—ఏం అక్కయ్యగారూ?

కాంతమ్మ—మందు మీరు నాకించండి.

ప్రకాశం—అలాగేనమ్మా!

వైద్యుడు—అయింది, రండి.

(ప్రకాశం సానమీది మందు అనామికతో తీసి మంచంపగ్గిరికి వెళ్లి బంగారమ్మకి నాకించపోతాడు.)

బంగారమ్మ—(తూతూ అని మందు ఉమ్మి వేస్తూ) నేనూ వస్తున్నా మండు బావోయ్!

కాంతమ్మ—ఇంకెక్కడి బావ మాతల్లీ?

ప్రకాశం—ఔషధం కాస్తేనా లోపలికి వెళ్ల లేదు, ఏమిటి చెయ్యడం?

వైద్యుడు—ఎలాగో వెళ్లేటట్టు చెయ్యాలి. కం తం దిగిందా, యిక పరవా లేదు. మళ్లీ అరగదీస్తాను. ఏం చెయ్యను మరీ.

రత్నమ్మ—బంగారం తెలిసే మందు మింగడం లేదంటారా ప్రకాశంగారూ?

ప్రకాశం—కోడలు మనలో లేండే. వున్నంత నేనూ మింగలేమా? పోనీ, మళ్లీ యింకెక్కువ చేయిద్దా మంటే—

వైద్యుడు—సన్నిపాతానికి యింగ్లీషులో మందదీ?

భద్రయ్య—పోనీ, మీ రిచ్చేమండే యింకెక్కువ చేయిస్తేనో?

వైద్యుడు—అది బాగుంది. కాని నూదితో పొడవడం నాకు చేతగాదు. చేతనైనవారి నెవరినైనా తీసుకురండి.

ప్రకాశం—భద్రయ్యగారూ! మీరువెళ్లి రామ నాథశాస్త్రిగారి నోమాటు సాధనాలతో రమ్మని తీసుకురావాలండి.

భద్రయ్య—నిమిషం. (లేస్తాడు.)

ప్రకాశం—ఆయన దొరక్కపోతే?

భద్రయ్య—వెంకన్న నాయకుగారిని తీసుకు వస్తే?

ప్రకాశం—సందేహ మేం?.....తొరగా రావాలి.

భద్రయ్య—ఇక్కడున్నట్టు రానూ? (నెడతాడు.)

వైద్యుడు—ఈలోపుగా మళ్ళీ యింకోమాటు ప్రయత్నంచేద్దామా మననూ?

ప్రకాశం—అపశ్యమూ చేద్దాం. అరగదియ్యండి.

బంగారమ్మ—నువ్వు పువ్వులరథం యెక్కావు. నేను నడివి నిన్నందుకోగలనా బావా?

కాంతమ్మ—(కుమిలికుమిలి దుఃఖిస్తుంది.)

రత్నమ్మ—పేరన్నతప్ప మరేమా కనపడ్డం లేదు బంగారానికి. చూశారా ప్రకాశంగారూ?

ప్రకాశం—అవును.

కాంతమ్మ—తెలివి ఉన్నప్పుడూ అదే చూపు నాతల్లికి, యిప్పుడూ అదేచూపూ. అతను బతికివుంటే మా అమ్మ క్షణమేనా విడిచివుండలేకపోవును.

రాయడు—(తనలో) ఎంతగా తిప్పేసుకున్నాడూ పేరిగాడు తనమీదకి బంగారంమనన్నూ? బంగారం బతక్కపోవడం అంటూ వస్తే దానిక్కారణం ఆరాక్షసుడే. సందేహంలేదు. వాడు బ్రహ్మరాక్షసు డవుతాడు తప్పకుండానూ. కావాలి శాస్త్రి.

బంగారమ్మ—నేను చిన్నపిల్లనికానూ? నాకు కాళ్లు లాగుతున్నాయి బావా? వోమాటు ఆపమనవూ బండబిసీ?

రత్నమ్మ—బంగారంచూపు పేరన్నమీదనుంచి మళ్లాలండి. దానికి తగ్గసాధనం చేయించండి ప్రకాశం గారూ!

కాంతమ్మ—(ఉలిక్కిపడి ప్రకాశంకేసి చూస్తుంది.)

ప్రకాశం—బ్రహ్మదేవుడుకూడా చెయ్యలే దా పని.

రాయడు—విషమించకుండా యీ మందు పడవలసింది. మనం ఆరాక్షసుడుకొడుకు జోగారావుని నమ్ముకొని మోకపూటల్లా చెడ్డాం.

బంగారమ్మ—వుండవూ? వుండవూ? నేను పరిగెత్తలేను బావా? మోక్కమాటు ఆపమను బావా! పోనీ, నింపాదిగా నడిపించమను, యెగిరి రథమీద పడతాను నేను.

ప్రకాశం—యేమి తడేకదృష్టం? పతివ్రత అంటే యంతకంటే యెవరు వైద్యమహాశయా?

వైద్యుడు—ఇలాంటి పతివ్రత లుండబట్టే ప్రపంచకం యింకా నిలిచివుంది.

రత్నమ్మ—(తనలో) పెళ్లికాందే పతివ్రత అంటారేమిటమ్మా పిళ్లూ?

రాయడు—(తనలో)మోక్కొక్కప్పుడు ప్రకాశంగాణ్ణి చూస్తే వొళ్లు మండిపోతుంది. ఈయంటికి శనిగాడులాగ దాపరించాడు పిడు. పతివ్రతట. పిడి శ్రాద్ధంకాదూ?

బంగారమ్మ—నుంచోవూ?నుంచోవూ? అయితే నువ్వుచేయించిన నగలు నాకక్కరలేదు. ఇదిగో నువ్వు పుచ్చేసుకో. అంతేమరి. లేకపోతే నుంచోకపోవడమేం?

కాంతమ్మ—అతను యెదురుగుండా వున్నట్టు మాట్లాడుతోంది. అలా కనపడుతున్నాడుకాబోలు నాతల్లికి? ఏమం డన్నయ్యగారూ?

ప్రకాశం—కనపడ్డమేకాదు, ఇక్కడే వుంటాడు పేరుభట్టుగారు. ఆయనమాత్రం బంగారాన్ని విడిచిపెట్టివుండగలరా?

కాంతమ్మ—యెలాంటి వాళ్లని విడతీశాడండీ
దేవునా?

రత్నమ్మ—నువ్వు అలా అనకు మరదలా!
కాస్త నింపాదిగా వుండీదాకా దాని బుద్ధి మల్లించాలి
మనం.

కాంతమ్మ—మనమాట దానికి తెలిస్తేనా?

ప్రకాశం—ఇంకా కాలేమా అరగదియ్యడం?

వైద్యుడు—కావచ్చింది. ఇది నవరత్న చింతామ
ణండీ. పెద్దాపురంసంస్థానంలో బుచ్చిసీతమ్మదేవిగారి
పైములో లక్ష్మయ్యగారు వేలరూపాయలు ఖర్చుపెట్టి
తయారుచేయించింది. వొక్క అరతులం సంపాదించారు
మాముల్తాలేగారు. ఇంకా పదితరాలదాకా వుం
టుంది. చేతులు నొప్పి పట్టాలిగాని అరగడమే? యెన్ని
తిప్పలు తిప్పకున్నానోమాస్తున్నారూ కాదా? మీమాట
తీసెయ్యలేక బేరంచెయ్యలేదు; గాని తిప్పకి రూపా
యికి తక్కువవుచున్నోను నే నెక్కడానూ?

రత్నమ్మ—మా బంగారాన్ని మాకిస్తారా తిప్పకి
రూపాయికాదు రెండు పుచ్చుకున్నా యిబ్బందిలేదు.
ఇలాంటిప్పుడు డబ్బుకి మొగం చూసుకుంటామా
మేమా? ఏమండీ ప్రకాశంగారూ?

ప్రకాశం—సందేహమే? (వైద్యుడుకేసితిరిగి)
బంగారాన్ని బతికిస్తే మీరు కోరినంత కాంతమ్మగారు
యివ్వడమేకాదు, రత్నమ్మగారు సొంతంగాకూడా
బహుమతీ చేస్తారు మీకు. ఆవిడ మూడోమేనల్ల.
ప్రాణాలన్నీ బంగారమ్మమీద పెట్టుకొనివున్నారావిడ.

రాయడు—(తనలో) నాచేతినున్న రిప్టువాచీ
యిచ్చేస్తాను నేను. నెల్లొళ్లయిందిలాటరీలో వచ్చి నాకిది.

బంగారమ్మ—ఎవర్రా మీరూ? నెడవల్లారా
మీదకి వస్తారేం? నేను బ్రాహ్మణపిల్లని, కనపడమా?
పోతారా, పోరా అలాగ? ముట్టుకుంటారా యేమి
టర్రా?

కాంతమ్మ—(నెత్తిబాదుకుంటూ) అయ్యో,
యములాళ్లు కనబడుతున్నారు నాకిల్లకి. రామా,
రామా!

ప్రకాశం—అక్కయ్యగారూ! మీరుకూడానా!
ఇంక మేమేంచెయ్యగలమా?

వైద్యుడు—అయింది. రండి శాస్త్రులుగారూ!

ప్రకాశం—(అనామికతో మండు తీసుకొని)
“బౌద్ధం బాహ్మ పీతోయం వైద్యో నారాయణో
హరిః” (అంటూ మంచందగ్గరికి వెడతాడు.)

బంగారమ్మ—(గభీమని లేచి మాచుని కాగి
లింపుకోపోయేటట్టు చేతులు చాపుతూ) యెంతకష్ట
పెట్టావు బావా! వాళ్లీ మాచోనియ్యి. (ప్రక్కకి
వాలుతుంది.)

ప్రకాశం—పట్టుకోండి, పట్టుకోండి, రత్నమ్మ
గారూ! బంగారాన్ని, పడకుండా. (తనచేతులమీద
ఆపి) చూస్తూ రేమండీ?

(స్త్రీలూ, పురుషులూ చుట్టూ మూసుతారు.
కాంతమ్మ యీసందట్లో తప్పించుకొని దొడ్లోకి
వెడుతుంది. అది యెవరూ చూడరు.)

రత్నమ్మ—(బంగారమ్మని సందిట పట్టుకొని)
నాకించండి నాకించండి. చూస్తారేం ప్రకాశంగారూ?

ప్రకాశం—అందరూ—నాకు సందేదీ?

బంగారమ్మ—మా అమ్మకూడా వస్తానంది; కాని
వచ్చిందికాదు. ఏంచెయ్యం బావా?
(తెరలో)

“నేనూ వస్తున్నాను మాతల్లోయ్! వొక్కమాటు
వుండండి మామ్మాయ్!” అని రోదనమూ, భట్లమని
చప్పడూ వినపడతాయి.

ప్రకాశం—అయ్యో, అయ్యో! అక్కయ్య
గారు—ఎందుకు వెళ్లనిచ్చారూ ఆవిణ్ణి? చూసిరా
రాయడూ!

రాయడు—ఎవరేనా యింకొకరు కూడా రండి.
(వెడతాడు.)

వైద్యుడు—అవిడసంగతి తరవాత చూద్దాం.
ఇక్కడ అంతా ఆయిపోయింది; యిక మండు నా
కించనక్కరలేదు. కిందకి దింపండి తొరగా.

ప్రకాశం—క్రిహరీ! (కొయ్య అయిపోతాడు.)
(రత్నమ్మ, మగోకావిడా బంగారాన్ని కిందకి
దింపుతారు.)

రాయడు—(వొణుకుతూ వచ్చి) రుబ్బురోటి
పాత్రంతో తల బద్దలు కొట్టుకొని అత్త పడిపోయింది.
చచ్చిపోయిందికూడానూ. (బంగారాన్ని చూసి) ఇదే
మిటి? బంగారం! బంగారం! (నీడుస్తాడు.)

(స్త్రీలంతా గోలపెడతారు. పురుషులు యెడ
తెరిసిలేకుండా తలోమాటా అంటూవుంటారు. అప్పుడు

రోజుకుంటూ భద్రయ్య వస్తాడు. ప్రకాశం స్తంభా
న్నాని కూచుని భద్రయ్యకేసి చూస్తాడు.)

భద్రయ్య—రామనాథశాస్త్రి గారు వచ్చారు.
ఇదేమిటి కిందా?

నైడ్యుడు—అంతా అయిపోయింది. ఇంకెం
దుకూ? తల్లీ, మామయ్యా కూడా వొక్కమాటే—

భద్రయ్య—నీమిటి? (వెరిమాపు చూస్తాడు.)

(తెర దించాలి.)

సంపూర్ణము.

ఆంధ్రవాఙ్మయ సూచిక

(ముద్రితాముద్రితగ్రంథముల పట్టికలు)

ఈ పుస్తకమున ౧౯౨౭-వ సంవత్సరము చివరవరకు అచ్చయిన తెలుగుపుస్తకములపట్టిక ఒకటి, ఆపుస్తక
ములను వ్రాసినవారి పట్టిక ఒకటి, విషయమునుబట్టి విభాగించి ఆయా విభాగములక్రింద వచ్చిన పుస్తకముల పట్టి
కలు, ఇంకా కాకినాడ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు లైబ్రరీలోను, తంజావూరు సరస్వతీ లైబ్రరీలోను, చెన్న
పురమున ఓరియంటల్ లైబ్రరీలోను ఉండే వ్రాతపుస్తకములలో ఇప్పటికి అచ్చుకాకుండా ఉన్న తెలుగు
పుస్తకముల పట్టికలును, ప్రత్యేకము అకారాదిగా ఉన్నవి. ఆంధ్రవాఙ్మయవిమర్శనరూపమయిన ప్రకాశకుల
పీఠిక ౧౦౮ పుటల పరిమితిగలది యీ పుస్తకమున ఉన్నది.

తెలుగుభాషలో పుట్టిన పుస్తకములను, వానిలో, ఈపుస్తకము ముగియునప్పటికి అచ్చయినవానినీ, కాని
వానినీ తెలిసికొనుటకు ఈ నూచిక చాల ఉపయోగకరము.

భారతీనైజా పుస్తకము, పుటలు ౬౨౦, మంచికాగితములు వెల రు. ౧-౦-౦ మాత్రమే.

మేనేజరు, ఆంధ్రగ్రంథమాల, నెం. 7, తంబుశెటివీధి, మద్రాసు.

“ఎక్కణ్ణించి?”

“విశాఖపట్నం నించి.”

“?”

“.....”

“యోగానందదగ్గరనించా?”

(నవ్వి) “కాదు.”

“చిన్న మామయ్య.”

“ఉహు..”

“జనార్దనం.”

“అబ్బే!”

(విసుక్కుంటూ)

“వెట్టాస్పత్రిలో ఉన్న ఓ వెట్టి వెనక దగ్గరనుంచి - ఎవరిదగ్గరనుంచైతే ఎవడి క్కావాళి?”

“అట్లా ఊరుకోరాదూ? ఎందుకూ ఈపరీక్షలన్నీని-సీకొచ్చిన ఉత్తరాలగురించి ఇంత నిర్బంధంగా అడుగుతున్నానా?”

“మాకు లక్షచోట్లనించి వస్తాయి, వెడతాయి. వాటిగురించి ఆడపినుగులు అడగడాని కధికారం లేదు.”

(గంభీరంగా) “మాకు వచ్చినవాటిని గురించి నిలవీసి కనుక్కోమని శ్రీమగవారి కధికారం ఇచ్చిన దెవరు?”

“భగవంతుడు.”

“కాదు.”

“ఎవరు?”

“దౌర్జన్యం.”

“ ! ”

* * * *

మేడమీద—పలచని పైరుగాలి—

అలకలు ఎదురీత నేర్పుగుంటున్నాయి. కిటికీకి అడ్డంగా ఉన్న ఆకుపచ్చపూల కర్టెన్ కొంచెం తొలగించింది. శూన్యంగా చూస్తున్నది. కన్నులు—ఆలోచనాలసములు—చేతులు వణకినవి—కవరు కిందపడింది. తనలో—నేను తప్పుచేస్తున్నానా? కాదని తల ఊగింది. కన్నులు మూసుకున్నవి.

జనరల్ హాస్పటలు-ఇసక కొండమీద—ఆనాలుగోరోజుని-అతడు ఇంకొకరు కృష్ణయ్యను హాస్పటలు చేర్చారు. మామయ్య మంచంపక్కనే అతని మంచం. కాలేజినించి వచ్చి విద్యార్థులు చూసి వెడుతున్నారు. ఏం నయంలేదు. ఆనాడు మామకి ఒకటే వాంతులు, తలనొప్పి. బాధపడిపడి సామ్మసిలి నిద్రపోయింది. నామనస్సు చాలా వికలమయింది. నిద్రపట్టడం చూసి అతని పక్కమించి లేచి సముద్రపుగాలి పీల్చుకుంటున్న కిటికీదగ్గర నిలుచున్నాను.

అంతమంది చూడ్డానికి వచ్చినా కృష్ణ య్యకి అతన్ని చూస్తేనేగాని తోచదు. ఆ జాలితో నిండిన కళ్లు, ప్రసన్నసున్నిగ్ధమయిన ముఖం—అతని చల్లని మెత్తనిచేయి కృష్ణ య్యకి అమృతప్రాయం.

అతడు నేను చూస్తుండగా అన్నం తిన లేదు. అలాగే కనిపెట్టుకుని చూస్తుండేవాడు పాపం! అతడుగూడ చాలా నలిగిపోయాడు. కాని గంభీరమైన ముఖం—“అబ్బా” అని కృష్ణయ్య ఏబాధతోనో అరిస్తే—అంత మనోజ్ఞంగా మెరిసేకళ్లు—నీళ్లతో నిండి అతనివైపు తిరిగేవి. ఆసంవిధానం చూస్తే కడుపు చెక్కలయ్యేది.

సముద్రపుగాలికి ఇటూ అటూ తిరుగు తున్నాను. కృష్ణయ్య కళ్లుమూసుకున్నాడు. పక్కని-అతడు-అక్కడ లేడు. ఎప్పటిదో “శారద” ఉంది. ఏం తోచక అది తీర్దామా అనిపించింది. ఏమనుకుంటాడో? అంత మంచివాడు - ఏమనుకుంటాడు. తీసి రెండు పుటలు తిరగేశాను. రెండో పుటమీద Viraja అని ఉంది. అది అతని పేరు గాబోలు-వింతగా ఉంది.

అతడు వచ్చాడు. అక్కడ పెట్ట బోయాను. తప్పలేదు, చూడండి అన్నాడు.

ఏం తోచనప్పుడు-ఏదో మాట్లాడుకు నేవాళ్లం - అప్పుడప్పుడు. ప్రసన్నంగాను, స్నిగ్ధంగాను ఉండేది మాప్రసంగం.

ఆ రుజాపరిక్లిన్నహృదయాలు రెంటికి మానవత్వవాసన తగ్గింది. మాపవిత్రస్నేహం వాటి కళ్లకి అసహ్యంగా తోచలేదు.

యేసుక్రీస్తు కరుణవలన మాకృష్ణ య్యకి ఆరోగ్యం కలగాలి—అన్నాడు, ఒక ప్రసంగంలో—అదరిపడ్డాను. ఇతడు కిరస్తానీ, ముట్టుకుంటున్నాను. శుద్ధమైన వైదికకుటుం బం—పైగా... .. తల తిరిగింది. “మంచి అన్నది మాలఅయితే మాలనే అగుదున్” న్యుమోనియాజ్వరం కృష్ణయ్యను తినేసింది. మలేరియాజ్వరం మామామను తేల్చింది.

* * * *

“గోహరు.”

“కాదు సులోచన.”

“ఏమైనా విశల్.”

“అందుకే నేను రాను.”

“పోనీ టాకీకి.”

“ఏమిటి?”

“ఇంద్రసభ.”

“ఏడిసిన ట్టుంటుంది.”

“పోనీ—ప్రహ్లాద.”

“కడుంగడు.”

“ఉన్-ఏమి టాగొడవ - మొగాళ్లతో అన్నిటికీ సిద్ధం, తనూ ఓమనిషిలాగ.”

“... ..”

“... ..”

“హరీ!”

“ఓయ్.”

“ఎక్కడికేమిటి ప్రయాణిస్తావా?”

“ఎక్కడికీ లేదు.”

“మరేమిటి?”

“అక్క ఏదో అడుగుతున్నది. చెబుతున్నాను.”

“ఏడిశారు-పడుకొండి-లవలీ!”

“ఆఁ.”

“కుర్రాడితో సమంగా ఏమిటావాదం? అమ్మ ఒక్కలా దేవులాడుతోంది. కాస్త భాగవతం చదివి వినిపించరాదూ, మాలసినీ మాల కెళ్లి మతిపోగొట్టుకొనకన్న?”

“కళను ఆరాధిస్తే మతిపోతుందా?”

“ఓ మహారాజులాగ—అవీకాక ఆడబాతికి—కళను ఆరాధించడం ఎవడు చెప్పాడు, ఏదో పెద్దల ఆచారంలో నడిచిపోయి—రామా కృష్ణా అనుకోక—”

“పచ్చికాయదెచ్చి పడవేయ ఫల వహనె?”

* * * *

“అక్కా! ‘యడవిల్లి’ ‘పెర్సనాలిటీ’ చూశావా?”

“దానికి తగిన కళాభిజ్ఞత ఉంది.”

“సంస్కృతం వచ్చునుకుంటా.”

“దర్బాంకురేణ—ఎంత బాగుంది!”

“కాని—”

“ఏం?”

“సాండు బాగా ప్రాజ్యుసవడంలేదు.”

(నవ్వుతూ) “నూతన తెలుగుటాకీ.”

“లవలీ! లవలీ!”

“?”

“.....”

“అబ్బ! విరజానంద—ఎన్నాళ్లకి—”

“నిన్న సాయంత్రం మెయిల్లో వచ్చాను.”

“ఉత్తరం అందింది.”

“సాహసం.”

“నీమొహం - నిన్న మాయింటికి రాలేదే?”

“ఒకటే ఆవేదనపడ్డాను, నిన్ను చూద్దామని. కాని అశరిచితులలో ఉన్న యువతిని చూడ్డానికి ఎట్లా సాహసించేది?”

“మొగజాతిలో ఉన్న దౌర్బల్యమేలది.”

“సంఘం—బ్రాహ్మలు కోనేస్తారు.”

“స్నేహం సాంఘికభౌతికనియమాలను తొక్కి నడుస్తుంది. అడ్డువస్తే తన్నిపారేస్తుంది.”

వెన్నెల్లో నడుస్తున్నారు. ముఖాలు తళతళ మెరుస్తున్నాయి. లవలీ రేగిన జుట్టును వెనక్కి తోసుకుంటూ—(ఆదరంగా) “విరజా, ఎన్నాళ్లకి కనిపించావోయి! నేను నీనీమాకి రాకపోతే అసలే కనిపించవన్నమాట.”

గోదావరిగాలి విశరీతంగా విసురుతున్నది. లవలీలకలు జీబుగా చెదురు

తున్నాయి. విరజ తన మెత్తని వేళ్లతో
సర్దుతూ—

“అంతే”

హరికి అసహ్యం—కోపం—“ఎవడితను,
అక్కని ముట్టుకుంటాడు. అందుకే అన్నయ్య
వెధవసినీమాలకి వెళ్లొద్దంటాడు.”

* * * *

“మొండిపట్టు పట్టకు, కోపం వస్తుంది
నాకు. ‘హరి’ పరీక్షలు అయితే ఆదివారం
వాడు వస్తాడు.”

“అన్నయ్యా! ఏం భయం? ఇక్కడ
కూచుంటాను. అక్కడ దిగుతాను. ఈ
మాత్రం వ్యక్తిత్వమేనా మాకు చ
గూడదూ. గాలిగూడా దగ్గరుంచే పీల్చిస్తా
నంటావే?”

“తిన్నగా ఎక్కగలవా, దిగగలవా?
ఎవడేనా కాస్త హాట్ అంటే హాడిలి చక్కా
పోవలసిందే. ఈమధ్య ఇదోటి నేర్చారు.
అయిదవ మహిళాసభ, ఆరవమహిళా సభ
అని పెద్దపెద్ద జాపితాలు ప్రకటించడం, నేలం
చీరలు, సిల్కుచీరలు కట్టుకుని తలనిండా
పూలు పెట్టుకొని తిప్పుకుంటూ, తీసుకుంటూ
సభలో కెళ్లి గోదావరివరదల సంగతి, కొత్తా
వకాయఘాటుసంగతి చెప్పుకుంటూ, చెప్పింది
విసకుండా చేతులెత్తి వచ్చేస్తీరత్నాలికి
స్వేచ్ఛకావాలి! స్వయంగాపీలుస్తారుగాలి!”

ఈవాగుడికి లవలికి కోపం, నవ్వు
వచ్చాయి. ఆపుకొని

“వీళ్ల నిట్లా తయారుచేసిం దెవరు?”

“వాళ్లభర్తం.”

“కాదు, మీఱుములు చెప్పినభర్తం.”

“ఇంకేం?”

“నెడతాను..”

“నద్దు.”

“నెడితే?”

“శిక్ష.”

“చూద్దాం.”

* * * *

వాల్తేరుప్రేమను.

విరజానంద ప్లాట్ ఫారంమీద తిరు

గుతూ

“ఉత్తరాన్ని బట్టి ఈవేళ రావాలి”

లవలి రాత్రి 9 గంటల పాసింజరు దిగి

ఇటూ అటూ చూస్తూ

“ఇదిగో! ఇక్కడ వ్రేవారు సన్నిధి
సాయించారు!”

“ఈఉపోలక్ష్మికోసం.”

“మావదినకి కొంచెం సుస్తీగా ఉందిట.
చూడ్డానికి వచ్చాను.”

“కాదు—ఒకశిశిరహృదయానికి వసం
తమాధుర్యం ధారపోయడానికి.”

“ఇప్పు డెక్కడికి?”

“బీచికి.”

“వాల్లింటికో?”

“తరవాత.”

నముద్రం చంద్రుణ్ణి చూసి పొంగి పోతున్నది. హోరుమని పెద్దపెద్ద కొండంత తరంగాలు ఒకటికొకటి కొట్టుకొని ఘోష పెడుతున్నాయి.

నముద్రానికిదగ్గరగా, ఇనకమీద నడుస్తో విరజ-“కొంచెంనడుద్దామా? ఇక్కడకూచుం దామా?”

“కూచుందాం.”

కూర్చున్నారు. కెరటాల్లోంచి ఎగిరి చిన్నచిన్న తుంపురులు మొహంమీద పడు తున్నాయి. ఇనక గుప్పిటతో తీసిచిమ్ముతూ విరజ, “చూడు లవలీ, ఈవెన్నెల్లో నీమొ హం ఎంతమెరుస్తోందనుకున్నావు! ఇంకో రెండుమల్లెపూలు పెడితే ఏం ఆజడలో?”

“అమ్మా! ఎంతాశ!”

పాలపిట్టరంగు సిల్కు-చీర - మెడకింద నలుపలకలుగా-చేతులు పొట్టిగా కత్తిరించిన పట్టు కాఫీరంగు సిల్కు-బాడీ - లేడీరబ్బరు బూటు-బర్తాజడ-దానిలో పరిమితంగా మల్లె పూలు, ఆగుండ్రతనంలో - కోలతనం ఉన్న ముఖం, ఇంకీవర సాకుమార్యాన్ని చిమ్ము తున్న కళ్ల మెరుపు-ముఖం ఎటుతిప్పితే అటు అందం కదులుతున్నది. చామనచాయ. ఆ నందవివశుడై విరజ—

“ఎనకజల్మములోన ఎవరమోనంటి.”

“అదొద్దు-‘ఉత్తమాయిల్లాలు’ పాడు.”

“నన్ను సురుపెడితే దోసమోయి.”

“మొగాళ్ల హృదయంలాగే గొంతు కూడా.”

విరజ దీనంగా

“పాటలకు నోచుకొనని నిర్భాగ్య గళము.”

“అబ్బ! నిన్ను కాదోయి మిగిలిన మొ గాళ్లని...” (నవ్వుతూ)

“ఏదీ! నువ్వు పాడు లవలీ! ఆడ గొంతులో యెంకిపాట లెలా ఉంటాయో?”

“యెన్నెలంటే పాట కెంత మను సాతాదా పాటసాగేతలికి పయనమేమవుతాదా ఆపలేనే యెంకి ఈపడవయిసురూ”

కోకిల ‘కూ’ అంటే చాలు గుండె దడట్టుకుంటుంది.

విరజ ఉన్నత్తుడై వెన్నెల్లో ఆడిపో యాడు. ఏదో ఆవేశంతో లవలిని గట్టిగా హృదయానికి అదుముకోబోయాడు. లవలి పాట ఆపింది. కొంచెం వెనక్కితగ్గి—

“విరజా, పశుత్వానికి దగ్గర అవుతున్నావు”.

“.....”

“గులాబిని చూసి సంతోషించు. నలిపి వాసనచూడబోకు. కావలిస్తే కరివే పాకును అట్లా చెయ్యి.”

“హృదయం బద్దలైపోతున్నది.”

“పుం స్వం రాక్షసత్వానికి దగ్గరా?”

“ఏమో?”

“నేను నీకు బానిసనుగాను—న్నేహి తురాలిని.”

“ఏమో?”

* * * *

“గుమ్మంలో కాలుపెట్టడానికి వీలు లేదు”.

“కారణం?”

“తెలిసింది.”

“ఏం చేశాను?”

“తలవంపులు.”

“ఎట్లా?”

“మామయ్యగారింటి కెడతానని అడ్డమైన మాలపీనుగులుతోటి తిరిగి జాతి, నీతి లేక ఇంకా ‘ఎట్లా,’ సిగ్గులేదూ?”

“తప్పుచేస్తే సిగ్గుపడాలి — న్నేహం హృదయానికి సంబంధించినది. దానికి జాతి తో నియమంలేదు. నీతంలే మినిర్వచనం వేరు; మానిర్వచనం వేరు. నీతికి కాల పరిణతినిబట్టి నిర్వచనాలున్నాయి. ఒకప్పుడు నీతిఅయినది ఇంకోఅప్పుడు అవినీతి కావచ్చు. అదీ కాక జాతిజా తంటావు—

నిజం ఆలోచిస్తే ఇన్నిజాతు లేమిటి? వాళ్ల తలకాయ!

‘మంచిచెడ్డలు మనుజులందున ఎంచి చూడగ రెండేకలుములు.’

“ఓహో! ఏం మెట్టవేదాంతమండీ! పాలవంటి వైదికకుటుంబాన్ని బుగ్గిగలపదల చావు. నీతో మాటలాడితే సచేలస్నానం చెయ్యాలి. ఇంక దయచెయ్యి నీయిష్టం వచ్చినదగ్గరకి. దేవతార్చనవేళయింది, నే నెళ్లాలి.”

“మనుష్యులంటేఇంతదయా, సానుభూతి చూపుతున్నావు—ఇంక దేవతలు తక్కువ. అయితే—నాన్నకట్టించినఈదివ్యభవనంమీద అతని అపత్యానికి హక్కు సమానం. దీనికి నీపెత్తన మేమిటి?”

“పిట్టకూతపట్టింది. ఇన్నిమాటలు నా తోలేవు. దిక్కున్నచోట చెప్పకో. తలుపు వేస్తున్నా.”

లవలి తలడోగించి

“యథా శ్రీణాం తథా వాచాం సాధు త్వే దుర్జనో జనః.”

“తప్పంతానాదేనా?”

బుర్రా అప్పారావు

౧

స్వస్థలం మొదట పల్లెటూరైనా, మానాన్నకు చిన్నప్పటినుంచి పట్టువాసం కాపురమే.

అక్కడనే చదువుకొన్నాడు. అతనికి నగరులో కిల్లాదారుపని. శేషగిరిరావుగారంటే మంచి పలుకుబడి.

మామోలుగానే ఆరోజున బకివిడిచిపెట్టిన అర్థ గంటకల్లా నే నింటికి చేరుకొన్నాను. నాతో మాపారు గమ్మాయి కమలహాడా, యింటివద్ద చేయవలసిన హోం వర్క్ (Home work) ర్కండా చేసుకోవటానికి మాయింటికి వచ్చింది. నాస్టడీస్ (Studies) గదిలో మే మిద్దరం కూచుని, ఉపక్రమించాం కార్యక్రమానికి.

“లక్ష్మీ, అల్లుడు పరీక్ష ఫస్టుక్లాసులో నెగ్గాడు సుమా!” అన్నాడు కచేరీనుండి వస్తూ మానాన్న, యింకా తలపాగాఅయినా తీయకుండానే.

ఈమాటలు చెనినిపడగానే దిగ్గన తలపైకెత్తి మానాన్నకేసి చూచాను. మేం మాచున్న గది కెదురుగానే మానాన్నగది. ఒక కార్డుత్తరం అతనిచేతిలో కిందుమీదు లాతో కనబడ్డది.

“ఏమిటేమి?” అంటూ వంటయింటిలోనుండి ఊడిపడ్డది ససంభ్రమంగా మాఅమ్మ.

“అల్లుడు ఫస్టుక్లాసులో నెగ్గాడు. ఉత్తరం వచ్చింది.”

నా కానందం కలిగింది. కాని సంభ్రమపడుతో వున్నట్టు రూపించుపూడదని నాపనిమీద నేనున్నట్టు తలదించాను. నాధ్యానంమాత్రం వారి సంభాషణపైనే వుంది.

“చూచారా? నేనంటే మీరు కాసింతన్నా రెక్కచేశారుకారు. నాకు మొదటినుంచీ నమ్మకమే, మీరుమాత్రం యేదో తుంటరికుర్రా డంటూవచ్చారు గాని” అన్నది మాఅమ్మ.

“నాకుమాత్రం తెలీమా, మనవాళ్లను మనం పొగడుకోమాడదనిగాని?”

“బాబు మొగా క్లేష్టుమా యిట్లాగే అంటారు. సరికాని, ఇప్పటికి బి. ఏ. అయిందికదా, యికపై నేం జేస్తాడో యేమన్నా వ్రాశాడా?”

“సీమనెల్లి బారిష్టరుపరీక్షకి చదవటానికి కోరిక వున్నట్టు తెలియపర్చాడు. ఇందుకు మన సమ్మతిహడా వెంటనే తెలియపర్చాలిందిని వ్రాశాడు.”

“సీమనెల్లిటమే!” అన్నది మాఅమ్మ అత్యాశ్చర్యంగా.

“ఏం?”

“సీమనెల్లినవాళ్లు తిన్నగా తిరిగివస్తారా యింటికి? వస్తేమాత్రం సంఘంలోంచి బహిష్కరించేయరూ అంతానూ?”

“వాళ్ల క్రాధం బహిష్కరిస్తారు. ఇదే ఆడ వాళ్ల తెలివితక్కువ. మొన్న ఆచంటవారి అబ్బాయి ఐ. సి. యస్. పరీక్షల్లో తిరిగివస్తే యేం బహిష్కరించారు? మహారాజులాగ సబుకలెక్టరీ చేస్తో హాయిగా వున్నాడు. మన్ని వాళ్లు బహిష్కరిస్తే వాళ్ల నందరినీ మనం బహిష్కరించేద్దాం. ఇట్లాంటి పట్టుదలలుపట్టి మాచుంటే కోరిక లెట్లా ఫలిస్తాయి? కార్యా లెట్లా సానుతాయి? నా అభిప్రాయంమాత్రం అల్లుడు సీమనెల్లాలనే.”

“ఏమో నాకు తెలీదు. మీవుద్దేశాలు మీవి. అయితే మీయిష్టమే కాసింది. నాకేం? మీరూ మీహతురున్నా. ఇంతమా యెంతకాలం పడుతుం జేమిటి తిరిగివచ్చేసరికి?”

“మాడునాలుగేళ్లు కావచ్చు.”

“ఓయబో! నాలుగేళ్లే! ఇప్పటికే అమ్మాయికి కార్యంచేయలేదని అంటేవున్నా రమ్మలక్క

లంతాను. ఇంకా నాలుగేళ్ల వరకూ యెదిగినపిల్లని యింట్లో బెట్టుకొంటే—మీకోసం? మీరు ముగ్ధులు— నలుగురూ నానోట్లో గడ్డెట్టరూ?”

“ఎవరో జ్ఞానకూస్య లేమో అనుకొంటారని ముందుకురాబోయేవాళ్ల కభ్యంతరం కలగజేయటం నాకేమీ యిష్టం లేదు.”

“ఓనాను. మీ కెట్లా యిష్టమాతుంది? పోనీ అట్లాగే కానీండి. అల్లుణ్ణి యేదొరసానిముండుచేతుల్లోనో పెట్టేసి ఆనందించండి. నాకోసం? ఇంతకూ దాన్నే నా అడుగుతారా? ఎదిగినపిల్ల. మీరూ నామాకంటే దాని కెక్కువ సంబంధం వుంది యీ విషయంలో. ఆమాత్రం జ్ఞానం తెలియకపోదు.”

“అట్లాగే. దాన్నే అడుగుతారే—లలితా! ఇట్లారా అమ్మా ఓసారి” అని పిలచాను నన్ను మానాన్న.

ఏమీ తెలియనట్టుగానే, మామోలుప్రకారం, ఒక్కసారిగ పరుగెత్తిపోయి, వాలుకుర్చీలో మాచున్న మానాన్న ఒడిలో హలబడ్డాను. ఆతడూ నన్ను చెన్ను తట్టి, ముంగురులు సర్దుతో, నామొగంకేసి అదేపనిగా ప్రేమఉట్టిపడే చూపులు ప్రసరింపజేశాడు.

“అమ్మా, మీయాయన ఫస్టుక్లాసులో ప్యాస యాడు పరీక్ష. బారిష్టరుపరీక్షకోసం లండనువెళ్లే వుద్దేశం వున్నట్టు వ్రాశాడు. ఇదిగో వుత్తరం. నీయభిప్రాయ మేమిటో చెప్పు.”

ఈమాట పూర్తిగా ముగియకమునుపే మాఅమ్మ “అమ్మాయి, మీయాయన—బారిష్టరుకోసం కాదు— దొరసానమ్మల కాగిళ్లకోసం పోతోవుంటు. తెలిసిందా? నీమవల్లెనవాళ్లు తిన్నగా తిరిగివస్తారన్నమాట కల్ల. ఎంతమందిని చూడలేదు మనం? ఒకవేళ వాళ్ల బంధుల లోనుంచి రాగలిగినా నాలుగేళ్లకు తక్కువకాదు. అప్పటికి నీకెట్లా లేదన్నా పద్ధతిమిదేళ్లు నిండుతాయి. ఆలోచించుకో. నీమొగుణ్ణి చేతులారా వదులుకోగలిగితే చూడు” అన్నది.

నేను వుత్తరం చదువుతోనే యీమాటలన్నీ విన్నా.

“అమ్మాయి! ఒక్కమాట చెప్పు. నీకింకా చదువుకొనే అభిలాష వున్నదా?” అని అడిగాడు మానాన్న.

నాకు నిజంగా చదువుకోవటమంటే యిష్టమే. అందుచేత అంగీకారమాచకంగా తలకా యూపాను.

“ఓనా? ఇప్పుడు ఒకవేళ పోడే అనుకో మీయాయన; నీ చదువుకి నీళ్లు ధారవదులుకోవలసిందే కదా! ఏమి?”

నా కోవిగమైన అర్థం స్ఫురించి సిగ్గుచేత తలదించాను.

“ఆపైన, ఎవరో ఒకరిద్దరు పాడయితే, మీ అమ్మ చెప్పినట్టు, అంచరూ ఆలాగే తయారౌతారన్నమాట వట్టి తెలివితక్కువ. తిరిగివచ్చి ముఖంగావున్న వాల్లెండరిని మనం చూడటంలేదు? అందుచేత నీ భర్త యొక్క సౌఖ్యమే నువ్వు ప్రధానంగా గణించినట్టు యితే, నీసమ్యక్తిమాడా తెలియజేస్తూ నేనానీ వుత్తరంతో జతపర్చి పంపు. మీయాయన తిరిగివచ్చేవరకు మూగ్లుపైసలువరకన్నా నీ చదువు సాంతమాతుంది.” అన్నాడు.

నామనసులో అనేకాలోచనలు పరువెత్తాయి. భర్త పెద్దచదువు చదివి నలుగురిలో పేరుగడించుకోవటం నాకూ యిష్టమే. ఆపైన నాచదువుమాడా సాంతమాతుంది. కాని మా అమ్మ చెప్పిన మాటలయొక్క కర్మ కంటికికట్టినట్టుగా కనబడి భయం కలిగింది. ఏమి సమాధానం చెప్పటానికీ తోచక మానముద్ర వహించాను. మానాన్న అది యావత్తూ గ్రహించి—

“లలితా, నాకేసి చూడు. మీయాయన పరకాంతల చేతులలో పడిపోతాడేమోనని భయపడుతోవున్నావా? అయ్యో చెట్టితల్లీ! నీసంగతి నీకింకా తెలీదుగాని, నీవంటి దివ్యసుందరవిగ్రహాన్ని భార్యగా కలిగి యేమూర్ఖుడు పరకాంతలకోసం పలవరిస్తాడు? నువ్వాభయ మేమీ పడకు” అని నామొగంకేసి తడేక దృష్టితో చూస్తూ ముద్దెట్టుకొన్నాడు. “ఆపైన నువ్వు పప్పుడు కాసింత స్వార్థపరత్వం వహించావా అంటే

మీ భావిజీవితాని కవకారం చేసుకొన్నదానిని కాగలవు. కాబట్టి ఆలోచించి చెప్పు” అన్నాడు.

ఆమాటల్లోనూ కొంత యథార్థ మున్నట్టు స్ఫురించి “అంతవనికాగలదా” అనుకొన్నా మనసులో.

మళ్లా అడిగాడు మానాన్న. ఆ ప్రయత్నంగా “సరే” అన్నాను నేను. అతడు నన్ను అక్కన జేర్చి ముద్దెట్టుకొన్నాడు. మా ఆమ్మ చద్రన వెనుదిరిగి చర చరా నడిచింది వంటియింటికేసి.

ఆనాడే యీక్రిందివిధంగా వ్రాసి మానాన్న బాలుతో జతపర్చి పంపేశాను:

“ప్రాణనాథుని పాదపద్మస్పర్శి—

మహాభాగా,

మీ పరీక్షా ఫలితము తెలిసినప్పటి నాయానంద మునకు మేరలేదు. మీయింట్లాంటి ప్రయాణ మునుగూర్చి మాయంగీకారమును తెలియపర్చ వలసినదని వ్రాసినారు. మనోహరా, త్వరలో మీ పాదపరిచర్యాభాగ్యము లభింపగలదని సంత సించితిని. కాని మీ పురోభివృద్ధికారకు సహాయ పడుబాధ్యత నాయం దెంతవరకు గలవో గ్రహించి వేరేయాలోచనల నెడమచేసి, మీ పయనమునకు నా సంపూర్ణాంగీకారము నొసరుచున్నాను.

కాని యొకవిన్నపము: కంటికి ప్రధానాకర్షణము చాయయే అని పెద్ద లందురు. అట్టిలాభ మును ప్రకృతిస్థముగ గలిగిన శ్వేతవాసు లతో—స్త్రీలతోగూడ—చనవుగా మెలగు నావశ్యకత మీకు గలుగవచ్చును. కావున నెట్టి సమయమునందును ఈ వివాహ సేవకురాలి రూప మును మీ హృదయఫలకమునుండి నేరుచేయకుం దురుగాకయని మిమ్ము గోరుచున్నాను. అట్టి భాగ్యమును నా కనుగ్రహింప నిత్యము నాభగ వంతుని బ్రార్థించుచు, మీతిరుగురాక కెదురు చూచుచు, దినములు లెక్కిండుకొనుచుందును.

ఇట్లు

మీ పాదదాసి,

లలిత.”

౨

మాడుసంవత్సరాలు తిరిగాయి. చదువుమీది నిమగ్నత చాలవరకు ఆక్రమించటంచేత యీమాడేళ్లా సులభంగానే జరిగిపోయాయి. నే నిప్పుడు స్కూలు వైసలుపరీక్షకు చదువుతోవున్నాను. మాయిద్దరి మధ్య నూ — అనగా నేను, నాభర్త—నెల కొక్కటికి తక్కువకాకుండా ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలు ప్రీతంగా నడిచాయి. ఈలేఖలు మాపనిత్రప్రణయంకు రానికి దోహదంచేసి, నీరుపోసి, పెంచి పెద్దచేసినయి.

మా ఆమ్మకు నాన్నకు నేనే తొలిసంతానం. నాతరవాతే మిగిలిన యిద్దరప్పచెల్లెళ్లా, తమ్మునాను. నేనంటే నాళ్లకు తగనిముద్దు. ఒకటిరెండుసార్లు డబ్బుకు ఒడుదుడుకు కలిగినప్పుడు నాభర్త నాజేర వ్రాస్తే మానాయనకు చూపించాను. ఆతమా యేమాత్ర మున్నా వెనుదీయక కావలసినదబ్బు వెంటనే పంపాడు.

నేనే కాకుండా మరినలుగులైదుగురు ఆడవాళ్లు చదువుతోవుండేవారు నాక్లాసులో. స్త్రీలకు ప్రత్యేక స్థలం. నాదృష్టికి సరాసరిని ఒక్కచదువే సరికావటం చేత క్లాసులో మంచి బ్రిలియంట్లుష్టాడెంట్లు (Brilliant Students)లో లెక్కపెట్టబడేదాన్ని. విశ్వనాథం మొగాళ్లలోను, నే నాడవాళ్లలోను ఉన్నాను. ఒకప్పు డాతడు, మరొకప్పుడు నేను ఉన్నాగా నిలబడేవాళ్లం క్లాసులో. ప్రతిరోజూ లేడీస్టూడెంట్లు (Lady students) లో యెవరో ఒకరిద్దరు స్కూలుకుపోయేమందు మాయింటికి వచ్చేవారు. నాళ్లతో కలిసిపోయేదాన్ని. వచ్చినప్పుడుమాడా అగమం కమలన్నా నాతోవుండేది. మేము స్కూలుకు వస్తాపోతోవుండేటప్పుడు దోవలో తరుచు “అదిగో! ఆపోతోవున్నమ్మాయే, చూడు, సాందర్యం మూర్తీభవించినట్టుంది. ఈమెమొగుడే సీమ వ్లాడు.” (ఆరోజుల్లో సీమవెళ్లటమంటే బహుఅక్క జంగావుండేది.) అనేమాటలు స్త్రీపురుషుల నోటినుండి మాచెవిని పడేవి. తుంటరిపోకరుల మాట చెప్పునే అక్కరలేదనుకోండి.

ఈవిధంగా మార్చినెల వచ్చేసింది. పరీక్ష యిచ్చాను. నెగ్గలనని నాకు మొదటినుండి ధైర్యమే. అయినప్పటికిన్నీ జూనునెల కడపట పరీక్షాఫలితాలను ప్రచుర పరచగా, ఫస్టుక్లాసులిస్టులో నాపేరు కనపడినప్పుడు పట్టరాని ఆనందం కలిగింది నాకు. ఈవార్తావిశేషం నా భర్తగారి కంఠవేగం అందచేయుదునా అనిపించింది. ఇది వరకే ఆయన వ్రాసిన ఓజాబులో ఆసంవత్సరం నెట్టైం బరునెలలో తిరిగి యిండియాకు వచ్చేస్తావున్నట్టు తెలియ పర్చబడింది. సమయం వుండికదా అని ఫలితాలు తెలిసిననాడే ఓలేఖ వ్రాసి పడ్యుంచేశాను పోస్టులో. అందులో, ఆయనతిరుపదల కత్యంతం యెదురుమాస్తా వున్నట్టుగాను, యింకవేవో విషయాలతోను ప్రణయ గర్భితవాక్యాలు యిమిడ్చేశాను.

ఆగస్టునెల యావత్తూ జవాబుకోసం యెదురు చూచాను. రాలేదు. పోనీ, నెట్టైంబరులో యెట్లాగా వచ్చేస్తావున్నారకదా అనుకొన్నాను. నెట్టైంబరునెల ప్రవేశించింది. ఒకటవలేదీ, రెండవలేదీ, మూడు, నాలుగు, ఐదు.....పది.....ఇరవయి.....చుప్పయి; నెలంతా గడిచింది.

ఏరైలుబండి నిరీక్షించకుండాపోలేదు. ఏనాడూ మనుష్యులు స్టేషనుకెళ్లటం మానలేదు. ఏటసామాదా అత్యాచారంతో చూడబడకుండా వుండలేదు. వృథా, జాబూలేదు, మనిషీరాలేదు. ఇంకా నిరీక్షించాను. క్యాటం డరుకాగితాలుతిరగబడ్డాయి. అక్టోబరు, ...నవంబరు, ...డిశంబరు, గుండెలో దిగులుపుట్టింది. ప్రతిదినమానిరీక్షించటమే. ప్రతిదినమా ఆశావిచ్ఛేదనమే. ఈయాశచేత యీ మధ్య లేఖన్నా వ్రాయలేదు. మా అత్తవారింటికి వ్రాసి కనుకొంటే అక్కడాయదే అపథగావున్నట్టుజవాబు. ఎట్టికేలకు గత్యంతరం లేక వ్రాశా నొకజాబు డిశంబరులో. కాని మెయిలునిరీక్షించటం మానలేదు. జనవరి, ...ఫిబ్రవరి, ...జూబులేదు. మళ్లా వ్రాశాను. మే నెలవరకు వృథాగా యెదురుచూచాను, జాబన్నా వస్తుందేమానని. ఏమీ తోచక యెదో వున్నట్టు సదా క్యాటండుకునే చూడటం; అప్పటప్పటా కన్నీరు కార్చటం.

మేనెల పదిహేడవలేదీ వచ్చింది. సాయం కాలము అయిదుగంట లయింది. మానా స్నింకా కచేరీ నుండి యింటికి రాలేదు. టపావచ్చింది. యథాప్రకారం ఆతురతతో నేనే అందుకొన్నా. లండనుముద్రలో ఓ కవరు. అది చూచి అంత ఆనందిం యిముడ్చుకో లేక నాకల్లు బాష్పలద్యారా వెడలగ్రక్కాయి. ఆకవరుచ్చుకొని ఒక్కసారిగ వంటయింటిలోవున్న మా అమ్మవగ్గరకు పోయి చూపించాను. “ఏస్పి చూచావా” అని అడిగింది మాఅమ్మ. “లే డింకా” అంటే కవరు చించి ఉత్తరం బయటికి తీశాను. ఇంగ్లీషు. నాభర్త వద్దనుండేకాని స్వహస్తలిఖితం కాదు.

“ప్రియా !

ఇంతకాలమునకైనను జాబొకటి వ్రాయజాలిన స్థితి కలిగినందులకు మిక్కిలి సంతసించుచున్నాను. నే నిదివరలో క్రిందటి నెట్టైంబరుమాసమునకు తిరిగి వచ్చినే సెదనని వ్రాసియుంటిని. కాని యింతవరకును రాక, జాబునైనను వ్రాయజాలక, మిమ్ముల నందరిని సంశయపరచున మంచవలసివచ్చినందులకు నిచారించుచున్నాను. కాని నే నేమి చేయగలను? దైవ మన్యుధా తలంచినాడు. నేను క్రిందటి ఆగస్టు నెలనుండియు దుర్భరవ్యాధిగ్రస్తుడనై యుంటిని. జాత్యధివరములు తెలిసి మిమ్ము కలతపరచుట కిష్టము క మానినాను. ఇంతకాలమును ఆసుపత్రి లోనే యుంటిని నాన్నేహితు డొకడు నాకు చేదోడుగ నుండకపోయినచో ఈసరికి నే నీలోక మును వీడి యుండవలసినదనియే చెప్పవచ్చును. దైవానుగ్రహమున ప్రమాదకరమైన స్థితి దాటి నదని డాక్టరు తెల్పుచున్నాడు. ఇప్పుడిప్పుడే లోకము నెరుగుచున్నాను. కాని యింక నొక వత్సరమువరకు సముద్రప్రయాణమునకు దగ నని చెప్పుటచే నెనుమాచు భాగ్యము సంతపర కును దూరముచేయవలసివచ్చినదని చాల విచారించుచున్నాను. ఇంతకును బ్రదికియున్న నేమైనను చేయవచ్చును.

కాని యొక రహస్యము. నేను ఇన్ని నాళ్లును నాయన్న సప్తాదులకుగూడ నాన్నే హితుని కరుణా కటాక్షముపై నాధారపడియుంటిని. నా కొంత మాత్రము నది యిట్టములేదు. కాని విధితేకవచ్చినది. ఈవేళనే మాతండ్రిగారికి డబ్బు సంపాదనవని బాబు వ్రాసినాను. అచ్చటి పరిస్థితు లెట్లున్నవో, యెంతవరకు సంపాదనలో తెలియను. అంతవరకు నే

స్థితి నోర్వబాలను. కావున నేను నిన్ను కోరున దేమన నీవు మీ నాయనగారితో జెప్పి—ఇదివరకే వారు నా కొనర్చిన మహాపాపకారమునకు వారికి గృతజ్ఞతను—యెట్లయిననోక వెయ్యిరూపాయలకు చక్కువకాకుండా సంపించి నన్నీ విషమపరిస్థితుల నుండి కాపాడగలినవో నీవు నాభాగ్యదేవత వను కొందును.

అన్నట్లు మరచితిని. చదువు పూర్తి యై పట్టాసంపాదించినాను. ఈసంగతి మీవారిలో జెప్పవలెను.

సర్వదా నీరూపమును మనోనేత్ర ములయెదుట నుంచుకొని, నీదర్శన భాగ్యమున కత్యంతము నెదురుచూచు నీ ప్రేమాభిలాషి, కె. లక్ష్మణరావు.”

ఓవంక ఆనందం, ఓవంక విచారం కలిసి బాష్పధారారూపంగా బైటకు వచ్చాయి నాకు.

“ఏదవకు నాతల్లీ! యేదవకు.” అంటే మా ఆమ్మ తన పైటచెరసతో నాకళ్ల నడ్డుతోనే తానూ కన్నీరుకార్చింది. సంతోష సమయంలోనే యింతవరకు ఘనీభవించిన దుఃఖముంతా బైట కుట్టి పోతుంది.

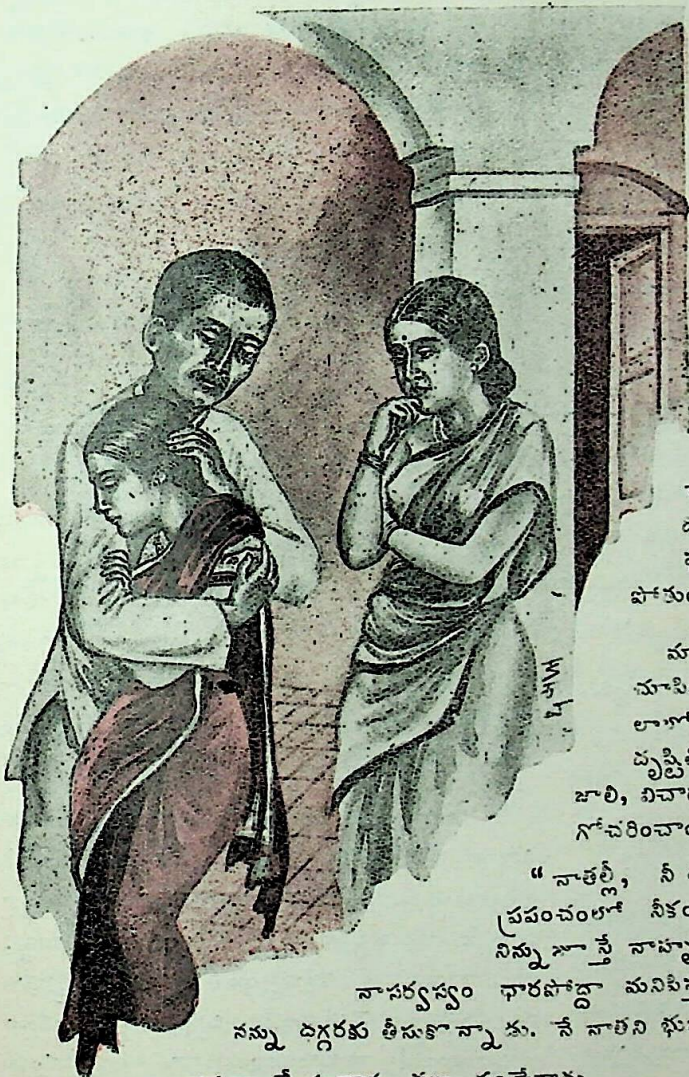
మా నాన్న కూడా వచ్చాడు. ఉత్తరం చూపించాడు. చదువుకొన్నాడు. రెండునిమిషాలాలోంచి నాకేసి మొగందిప్పాడు. అనిమిష దృష్టితో తేరిచూచాడు. ఆ గభీరదృష్టిలో జాలి, విచారం, ప్రేమ మొదలైన పరిత్రభావాలన్నీ గోచరించాయి.

“నాతల్లీ, నీ దివ్యకేజంలో యేంవున్నవోగాని నా కే ప్రపంచంలో నీకంటే ఆకర్షణీయమైన వస్తువు కనబడదు. నిన్నున్నాడే నా హృదయం నీరైపోతోంది. నీసౌఖ్యంకోసం

నా సర్వస్వం ధారపోద్దా మనివిస్తుంది. అమ్మా, నే నెనుదీయను.” అని నన్ను దగ్గరకు తీసుకొన్నాడు. నే నాతని భుజంతిడిచేకాను కన్నీటితో.

ఆమర్నాడే మానాన్న డబ్బు పంపేశాడు.

“...అని నన్ను దగ్గరకు తీసుకొన్నాడు.” ౯౦౯

మల్లా ఓసంవత్సరం గడిచింది. ఇప్పటికి నాకు రమారమి యిరవయ్యేళ్లవయస్సు. ఈసంవత్సరంలోను, నావుత్తరాలకు ప్రత్యుత్తరాలు వస్తూనే ఉండేవి, అంత తరుచుగా లేకపోయినప్పటికీన్ని. ఆఖరు త్తరంలో — అక్టోబరులో అందింది — డాక్టరు మరి ఆరు నెలలవరకు ఓడప్రయాణం వద్దని చెప్పినాడనీ, తా నిదివరలో వ్రాసిన ప్రకారం నవంబరు నెలలో రావటానికి వీలు లేకపోయినందుకు విచారిస్తోవున్నాననీ, మే నెలలో రాగలననీ వ్రాయబడింది. అది నాభర్త స్వహస్తపులిఖితమే. నామొగం వికాసహీనమైపోయింది. కాని గత్యంతర మేముంది?

ఎదురుచూడగా చూడగా ౧౯౧౨-వ సంవత్సరం ఏప్రిల్ నెల వచ్చింది. ఓరోజున టిపావచ్చింది. అందులో నాభర్త వద్దనుండి ఓజాబు. తనకు స్వస్థత చాలవరకు చేరువైనదనీ, కాని జర్మనుయుద్ధం అతి భయంకరంగా జరుగుతోవున్నందున ప్రయాణస్థుల స్థితి కడుప్రమాదకరంగా వున్నదనీ, యిట్టి సందర్భంలో బయలుదేరిరావటం అత్యంత సాహసమనిన్నీ వ్రాయబడిన దా జాబులో. రామరామా! నాకిదేమిగతి? దైవాన్ని దిట్టాను. ఏడ్చాను. ఏమిలాభం? మా నాన్న మనసుచివుక్కుమన్నది. అతఁడూ నాతో సూడా విచారించాడు. ఎవరుమాత్రం యేం జేయగలరు, దైవయోగానికి తలకాయొగ్గుటందప్ప?

సంవత్సరాలు తిరగబడ్డాయి. పందొమ్మిది... యిరవయ్యే... యిరవై వొకటి... నాకిరవై నాలుగవ యేడిప్పుడు. ఈలోగా జాబులు గాకపోలేదు. కాని చాలఅరుదుగా వచ్చేవి. జర్మనుయుద్ధం ముగిసింది. చాలవర కరికట్టబడిన ప్రమాణికుల రాకపోకలు కడు రభసంగా సాగటం మొదలైట్టాయి. ఇప్పటికారు నెలలయింది నాభర్త వద్దనుండి ఆఖరు త్తరంవచ్చి. నేను మరల మరలా వ్రాశాను. జవాబు లేదు. ౧౯౨౧-వ సంవత్సరం చివర ఓజాబు వచ్చింది. దాని తెలుగుతర్జుమా యీక్రిందపొందుపరిచాను :

“ప్రియా,

నే సతీదీనావస్థ నున్నాను. అస్థులపాలైతిని. ఇంకీయాకు తిరిగి వచ్చివేయుదమన్న, యాయప్పుల నాండ్లు వదలకున్నారు. మాతండ్రికి వ్రాయగా అతనియశక్తి నెరుకపరచుచు రూ. ౫౦౦/- పంపినాడు. ఇంకను బంపుటకు చాలకాలమనునని వ్రాసినాడు. రూ. ౨౦౦౦కు తక్కువకాకుండ చెల్లించవలసియున్నది. నాకేమియును తోచకున్నది. నిను జూచు ననేక్షుచే కనులు కాయలుకాచినవి. విధిలేక మరియొకసారి మీతండ్రిగారి కరుణపై నాధారపడవలసినయోగముతటస్థించినందులకు సగము చచ్చిపోవుచున్నాను. ఎట్లైనను మరి రూ. ౧౫౦౦ పంపించి నీయాదానుని విముక్తుని గావించుకొందువు గాకయని కోరుచున్నాను.

ఇట్లు

నీ ప్రణయదాసుడూ, కె. లక్ష్మీనారాయణువు”

మానాన్నతో పోరి డబ్బు పంపించా నామరు నాడే. నెంటనే వెల్లిపోరావాలినిండ్ని ఓజాబుకూడా వ్రాశాను.

మరో ఆరు నెలలు. ఓడకర్వులకు డబ్బులేదనీ, ఎంతకీఘంగా పంపితే అంతవేగం వచ్చేస్తోవున్నాననీ మల్లా ఓవుత్తరం వచ్చింది. మల్లా మానాన్నతో పోరి రూ. ౬౦౦ పంపించాను. మరోసంవత్సరం గడిచింది. జాబూలేదు, మనిషీ రాలేదు. చాలా వుత్తరాలు వ్రాశాను. జవాబు లేదు. నాదుఃఖమంతా హృదయంలోనే ఘనీభవించేసింది, అలనాటుపడ్డకారణంచాత.

కార్యాలమా కథలమా తప్ప అనవసరవిహారాలకు గూడా వీధులలోనికి పోవటం నాకు మొదటినుంచీ అలవాటులేదు. అదిగాక యాపరినీతులలో అట్లా పోవటం అమర్యాదగానూడా తోచింది. ఎప్పుడన్నా, యేకార్యానికన్నా వెల్లినట్టయితే అక్కడి స్త్రీపురుషుల దృష్టులు నాపైనేవుండేవి. ఒక్కనాథితే కారణం కాదునుండీ! నాసౌందర్యంనూడా. అప్పుడప్పుడు స్త్రీపురుషులనోటినుండి “ఔరా! ఇంతటి సౌందర్య

నిశి అడవిగాసిన వెన్నెలచందం గావలసినదేనా?” అనే మాటలు నాచెరిని పడేరి. నాకనులవెంబడి నీటిచుక్కలు జలజల రాలేవి. తలదించుకొనేదాన్ని.

మరి నాలుగునెలలు తిరిగాయి. నాభర్త దగ్గర నుండి బాబులేదని మరి మీకు చెప్పదలచుకోలేదు అది మార్చినెల; ౧౯౨౯-వ సంవత్సరం. ఆవేళ మాచిన్ని చెల్లాయి రుక్మిణిశోభనం. రావలసిన బంధువులల్లా వచ్చారు. ఇల్లు కలకలలాడుతోవుంది. నాచేతులతో అన్నీ అమర్చాను. కాని ఆదంపతు లనుభవించబోయే సౌఖ్యం నే నోర్వలేకపోయాను. రాత్రి పదిగంట లయింది. ఇంకా నేను పడకచేరలేదు. మా అమ్మ మెల్లగా నావద్దకు వచ్చి “అమ్మాయీ!” అని పిలిచింది.

“ఆఁ!”

“తాతావారి సూర్యనారాయణ వచ్చాడు, చూచావా?”

“ఆఁ.”

“అతడు మీనాన్న యిప్పుడు మాట్లాడుతో వుంటే వున్నాను. ఆత డీమధ్య లండను వెళ్లాడు. అక్కడేమో నీభర్తను చూచాట్ట.”

“ఆఁ. నిజంగానే? ఏంజేస్తావుండగా? వస్తానని చెప్పారా యితడితో? ఇంకేం అన్నా రేమిటి? మాట్లాడవే?” అని అతిసంభ్రమంతో ప్రశ్నమీద ప్రశ్న గుప్పేశాను.

“నాతల్లీ! నీ కావార్త అతి దుర్భరమైనది. అయినా చెప్ప కేంజేస్తాను?”

ఓపికబిగబట్టి “చెప్పు చెప్పు. దాచకు. దాచి ప్రయోజనం లేదు” అన్నా.

“నే ననుకొన్నంతా అయింది. ఓ యింగ్లీషు పిల్లను పెళ్లాడి పిల్లలను కంటోవున్నాడు నీభర్త” అంది.

“ఆఁ! నిజంగా? అతడు చూచాడా?”

“నాతల్లీ! నీతో అబద్ధమా? చూచాననే అన్నాడు.”

అది భయమో, దుఃఖమో తెలిసిందికాదు. ఆసం దర్భంలో నాస్థితి వ్రాయడంకంటే ఊహించడమే సులభం. అప్రయత్నంగా “సరే” అని వెనుకచూడ కుండా నాగదిలోనికి చరచరా పోయి, నా శూన్య పర్యంకంపై హిలబడ్డాను. నాపృథ్వీపాదపదచెప్పలేను. నాకన్నీరు కాల్యలుగట్టి చెక్కులమీదుగా శయ్యపై బడి తడిపేసింది.

“ఓ లోకరక్షకా, కొందరిని కేవలం దుఃఖా ర్థమే సృష్టించావా? ఒకేయింటిలో ఓగదిలో భార్య భర్త లిద్దరు సరససల్లాపాలతో ఆనందిస్తా వున్నారు. ఓగదిలో నేను భర్తృనిరాదరణకై పెల్లుగ రోదనం చేస్తావున్నాను. వాళ్లుచేసిన పుణ్య మేమిటి? నాపాప మేమిటి?”

నెక్కినెక్కి యేడ్చాను. ఆసంతాప సముద్రం లో తెంతో భగవంతుడికి తెలియాలి. ఇంతకాలం వున్న ఆకొద్ది ఆశా పోయింది.

ఏడ్వగా, ఏడ్వగా కొంతనేపటికి దుఃఖం ఉపశా మిల్లింది. కన్నీరుకట్టింది. చిహ్నాలమాత్రం మొగముపై కనబడుతోవున్నాయి. లేచి నుంచున్నాను. సాయం కాలం కట్టుకొన్న బనారసుచీరే యింకా శరీరాన్ని వుంది. ఎదురుగా నిలుపుబద్దం. అందులో నా ప్రతి బింబాన్ని చూచాను. కొన్ని కొన్ని యాపాలకు దుఃఖం, సౌందర్యాన్ని యనుమడించవచ్చుంది.

ఆరాజలక్షణలక్షితమైన విగ్రహం, ఆపచ్చని మిసిమిచాయ, ఆతీర్చి దిద్దిన ఆవయవాలు—నిదానంగా ఆసౌందర్యాన్ని తిలకించాను. నక్షత్రాల్లోని చందమా మని, మల్లెలలోని గులాబిలని, సౌందర్యలక్ష్మితని పొగడ బడిన యీవిగ్రహంసౌందర్యం యెందుకోసం? నిగనిగ లాడుతోవున్న యీనవయోవసం యెవ రనుభవించ టానికి? అడవిలోని గులాబిలాగ వాడిపోవాలిందేనా? కాదుకాదు—ముం దేదో వుంది—ఏంవుంది? ఎటు చూచినా కాయచీకటి—అంధకారమయమైన భావి జీవితం. మళ్లా దుఃఖం పొంగిపారలింది. మరి ఆగలేక

పోయాను. అట్లాగే మళ్ళీ శయ్యపై బడ్డాను. ప్రక్కంతా తడినేకాను కన్నీటితో.

ఈయేనుపంతా మా కెందు కంటారా? అదికాదు నావుద్దేశం యిది వ్రాయటంలో. నాయట్టి యభాగినులు పరకాంతాలోలురైన భర్తలచే విడువబడి దుఃఖిస్తావున్నవారు—యెందరో వున్నారు. వాళ్ల గతి యేమి? ఏద్యవలసిందేనా జీవితకాలమంతానూ? ఏమంటారో, యిప్పటి సంఘసంస్కర్తల నడుగుతా నీమూట.

3

అబాలికరంగా- నిజమన్నా తెలుసుందేమో నని, ఓ వుత్తరం వ్రాశా నామరునాడే. ఉచేకపూరితమైన మనసు భావాలను లేఖమూలంగా వ్యక్తపర్చలేక పోయినా, కన్నీటిచేత తడవబడి చెరిసిపోయిన ఆఅక్షరాల నడిగితే చెబుతాయి నామనోవేదన...నిష్ఫలం.

కాలక్రమేణా యెంతటి గంభీరభావోద్రేకాని కన్నా వసివాడటం స్వభావం. వాలూటలిఖిత మనుకొన్నాను, నాదీరువాలోని పుస్తకాలే నాన్నేహితులు. కాని యేనిర్మలప్రణయప్రధానచరిత్ర చదివినా, యేపరిత్రదంపతుల ప్రణయానందాన్ని చూచినా, హృదయాన్ని బ్రద్దలుచేసుకొని ఒక్కసారిగ దుఃఖం బయట కుబికింది.

నీత, సావిత్రి మొదలైన పరమపతివ్రతాశిరోమణులతో సమంగా తిన్నగ తిండితినటం మానేశాననిగాని, శుభ్రమైన బట్టకట్టటం యెరగననిగాని, తలదువ్వుకొనేదాన్ని కాదనిగాని నేను చెప్పను. కాని చేతికి గాజులు, మెడలోని కోగొలుసుతప్ప మిగతా నానగలన్నీమాత్రం పెట్టెచేరాయి.

సుందరమైన మార్పిసెలలో ఓచక్కని వెన్నెల రాత్రి. ఉత్తరహిందూస్థానంనుంచీ మహారాణీపుట్టినింటివారు యెవరో పరివారంతోగూడ రావటంచేత కలకత్తానుండి కొరింథియాథియేటరువారిని రప్పించి “లాయిలానున్నా” అనేనాటకాన్ని ఆరోజున నగదులో ప్రదర్శింపిస్తావున్నారు. సంస్థానోద్యోగు లందరికీ,

ఆపైని పట్టణంలోని పలుకుబడిగల పెద్దమనుష్యులకీ ఆహ్వానాలు పంపబడ్డాయి, మానాన్న యాజమాన్యంక్రిందనే జరుగుతోంది అంతాను. స్త్రీలకోసమని రెండుపల్లకీలు మాయింటిమందుకు వచ్చిఆసనయి. అప్పటికింటిలో నేను, మాఅమ్మ—మే మిద్దరమే స్త్రీలం. మాచెల్లాయి లిద్దరూ అత్తవారింట వున్నారు. నేను పోవటాని కిష్టపడలేదు మొదట. కాని మాఅమ్మ బలవంతం మీద యెట్టకేలకు సమ్మతించి బయలుదేరాను.

స్త్రీలకు బాల్కనీ (Balcony) వుంది. మితు మిట్టుగాలిపే రకరకాల దుస్తులు, మేలిముసుగులూ కలిగిన వుత్తరహిందూస్థాన స్త్రీలతోనూ, పట్టణంలోని భాగ్యవంతుల స్త్రీలతోనూ నిండి ఆహ్వానోహోకంలా వుండేదాబాల్కనీ.

మహారాజా, రాణీ అంతా వచ్చారు నాటకానికి. నాటకం సరిగా తొమ్మిదిన్నరగంటలకు ప్రారంభించారు. స్త్రీపాత్రలు స్త్రీలే ధరించారు. నాకిదే మొదటిసారి యాచిగంగా నాటకందూడటం. లాయిలా కన్యహిత్రధారి చక్కని యువతి. నాటకం కట్టుగా జరుగుతోంది. మాటమాత్రం తెలీ దనుకోండి. ఉత్తరం నుండి వచ్చినవాళ్లుమాత్రం స్త్రీపురుషులంతా “వహ్వ” అంటో వున్నారు. ఆపుణ్యదంపతుల ప్రణయప్రారంభంలోనే నాకు కంట నీరుతిరిగి పైటచెరసతో అడ్డుకొన్నాను. కారణం నాకే తెలుసు.

“అమ్మా, ఏమిస్తావున్నారేం ఆనందఘట్టంలో?” అనేమాటలు మెల్లగా నాకుడిచెవిని పడ్డాయి.

ప్రక్కకు చూచాను. ఒక ఉత్తరహిందూస్థాన యువతి, పాతికముప్పయియేళ్ల వయస్సుంటుంది. మాట మాత్రం స్వచ్ఛమైన తెలుగు. ఈవివర్యయ సంబంధం చూచి నా కాశ్చర్యం కలిగింది. ఈమె యెవరాఅన్నట్టు తేరిచూచాను. ఆమె నాఅవస్థ గ్రహించికాబోలు “మీరాశ్చర్యపడుతోవున్నారు. డౌను నిజమే. నేను చాల కాలం లాహోరులో వున్నాను. నాభర్తగారికి అక్కడ పని. అక్కడే ఆచారాలు, కట్టుబాటులు మాళ్లు చాల వరకు వచ్చిపోయినయి. కారణంతరాలచేత నేను, నా

భర్త యీవూరు వచ్చి కొద్దిరోజులాయె, యిక్కడనే వున్నాను.” అన్నది.

రోజుబలంచేత కాబోలు ఆమెది బలిష్ఠమైన శరీరం. మాచున్నప్పటికినీ ఆజానులంబితమైన విగ్రహంలా తెలుస్తోవుంది. ఆనల్లని కనుబొమలు, ఆవిశాలమైన కళ్లు, తీర్చిదిద్దినట్టున్న ముక్కు, యెఱ్ఱని పెదవులు, ఆకర్షణీయమైన మెయిచాయ- అన్నీ ఓనిగమైన అంపం కూరుస్తో, కొద్దిగ మృదుత్వభావమైన శరీరమల్ల తోచినప్పటికీ, సాంవర్యవతిఅని చెప్పలేనట్టు చేశాయి. చెప్పకే? ఆమెయందు మంచి భావమే కుదిరింది నాకు మాచీ మాడటంబోనే. క్రొత్త వాళ్లతో ప్రసంగం పెద్దచేయటం భావ్యంకాకపోయి నప్పటికీ, ప్రస్తుతపు మర్యాదయెరిగిన మనిషిలా కనబడటంచేత జూత్తుగా ప్రోసేయటాని కిష్టంలేక “అట్లా గనా? సంతోషం. మీపరిచయం కలిగినందుకు చాల ఆనందిస్తోవున్నాను. మీబస యొక్కడో నే నడగవచ్చునా?”

“తప్పకుండా, మాబస క్రొత్తపేటలో. నిజంగా మీకేసి మాడటంతోనే, మీరు నేరువిధంగా భావించరని నమ్ముతాను-మీసాంవర్యమే కారణంగా నా కోవిగమైన లక్ష్యం కుదిరింది. ఇంతలో మీరు కన్నీరు కార్చటం చూచి, నాకు బాలికలిగి మీతో మాటాడే వరకు తోచిందికాదు. మీరెవరో దయచేసి చెబుతారని నమ్ముతాను” అని అడిగిం గామె.

నేను మానాన్న పురోగం, అడ్రసు విశేషపరిచాను.

“మీభర్తగారి విషయం అడగవచ్చునా?”

నానునను కలవరపడ్డది. ఏమిసమాధానం చెప్పటానికి తోచలేదు. ఒక్కనిట్టూర్పుమాత్రం పుచ్చానప్రయత్నంగా.

“మీకు శరీరంలో యేదోభాదగా వున్నట్టున్నది. అన్న దామె.

ఏవిధంగానన్నా తప్పింనుకొందామని “జేను; కొద్దిగ. మనము తరవాత మాటాడుకొందాము. దయచేసి మరోవిధంగా భావించరనుకొంటాను” అని కొంచెం మొగంతిప్పాను.

“మీభాద నాకు తెలుస్తోవుందిలేండి, అది శారీరకంగాదు. ఇంతమా మిమ్మాట్టే యిబ్బందిపెట్టి నిష్పడు. దానికి మరోసమయం చూస్తారేండి” అన్నదామె చిన్ననవ్వుతో.

ఇదేమిరా పిలువనిపేరంటుమల్లె యిట్లా వచ్చిందనుకొన్నా. పోనీ తప్పిందే చాలని పూరుకొన్నాను.

నాబకం త్వరత్వరగా జరిగిపోతోంది. కాని నాచుట్టి దానిమీద లేదు. నా ఆలోచనలలో నేను ములిగిపోయాను. అప్పుడప్పు డానూతనయువతికేసి చూచేదాన్ని. ఆమెమాడ అంతవరకు నాకేసి నిదానంగా చూచి, నేనుమాడగానే చిరునవ్వుతో మొగం తిప్పుకొనేది. అవృష్టులలో ఓనిగమైన చాంచల్యం కనుపించింది. అప్పుడప్పుడు నాచీరగాని, ముంసురులుగాని సవరిస్తోవుండేది ప్రేమసూచకంగా.

నాబకం ముగిసింది. ఎవరియిళ్లకు వాళ్లు పోతోవున్నారు. మేంమాడా లేచాం. మాతో నా ప్రక్కయువతీలేచి—

“మీరు పోతో ఉన్నట్టున్నారు. దయచేసి నన్ను మరచిపోరని నమ్ముతాను” అన్నది.

“ఎంతమాట?”

“అన్నట్టుమగమరచాను; మీపేరు?”

“లలిత. మీపేరో?”

“విశ్వభారతి. మీన్నేహం యింకాసంపాదించటానికి ప్రయత్నిస్తాను. ఇంకా కొంతకాలం మే మిక్కడ వుండటం తటస్థించవచ్చును లేండి.”

“నాకోరికహడ అదే.”

ఇంతలో పల్లకిలు సిద్ధంగా వున్నట్టు కబురు వచ్చింది.

“మరి నేను సెలవుతీసుకొంటాను” అన్నాను.

“మంచిది. త్వరలో మీదర్శనం చేయడానికి ప్రయత్నిస్తాను.” అంటే నా అరచేయి పట్టుకొని పెన వేసి అతి ఆహ్లాదంగా నులిమిం దామె.

మేం కూచున్నాం. పల్లకీలు కదిలిపోయాయి.

౪

కామరాజుగారు, సంపన్నగృహస్థు కాకపోయినా, సాధారణస్థితిలో ఉన్న చెప్పనచ్చు. ఆయన మాకొక దూరపుబంధువు. మానెనుకవీధి నే వారియిల్లు. కారణాంతరాలచేత మానాన్నకు, ఆయనకు మనస్ఫర్థలు కలిగి ఎనిమిదేళ్లయ్యె. మాయింటికి వారుగాని, వారింటికి మేంగాని రాకపోకలు లేవు. ఆయన కోకొడుమూ ఓహతురుచ్చు. హతురు తలచెడ్డది. కాని పాతకాలపు వితంతువుకాదు. కేశకుంఠన లేదు, చీర కట్టుకుంది, అన్నీ వున్నాయి. కొడుకుపేరు విశ్వనాథం. ఇతడు నాక్లాసు సహాధ్యాయుడని యిదివరకే నాకాను. అతనిదీ, నాదీ యిరువండుగా ఒకేయీలు. మే మిద్దరనూ స్కూలు ఫైనలుపరీక్ష ఫస్టుక్లాసులో పాసయిన తర్వాత, నేను స్కూలుమానేకాను; అతడు మాత్రం జాగ్రత్తగా చదువుకొంటే మంచిమార్కులతో బి. ఏ. పూర్తిచేశా డాకటరీలోనే. నేను స్కూలు విడిచిపెట్టిన తర్వాత ఒకటి రెండుసార్లు, ఏకార్యాల సందర్భం లో నోరేపప్ప నే నాతడిని తరుచుగా చూడలేదు. ఆపైని రెండుమూడేళ్లయ్యె, నేను వీధిగుమ్మమే దాటి యెరగక పోవటంచాత బొత్తుగా చూడలేదు. అతడు బి. ఏ. పాసయిన తరువాత ఓసారి చూచాను. చూడ ముచ్చటగావుండే బాలకుడు సుందరపురుషుడుగా మారాడు. కాని బాలికాబాలకులు యువతీయువకులుగా మారటం చూత దూరమారంగా తొలగిపోవలసి వచ్చింది. అదే ఆఖరు నే నాతడిని చూడటం.

రమారమి రెండేళ్ల యిది కామరాజుగారు పరమ పదించారు. విశ్వనాథం అప్పటికి చెన్నపట్టణంలో బి. యల్. పరీక్షకు చదువుతో వున్నాడు. తల్లి చిన్న

తనంలోనే చనిపోవటంచాత, తండ్రిమరణంతో తానే స్వార్థపతీ అయినా డింటికి.

తండ్రి బ్రతికివున్నప్పుడే యెన్నో సంబంధాలు వస్తే విశ్వనాథం నిరాకరించేశాడు. అసలు వివాహమే వద్దని అతనిపట్టుదల. ఆపైని చదువుతో చెన్నపట్టణం లోనే వుండటంచేత ఆతరువాతమాడా అవసరం లేక పోయింది. మొత్తంమీద వివాహమాత్రం కాలే దాతనికీ. న్యాయవాదిపరీక్ష పాసయి, సంవత్సరమై మాఫూల్లోనే వున్నాడు. ఇంకా ప్రాక్టీసుమాత్రం మొదలెట్టలేదు యెందుచేతనోగాని.

ఈసంవత్సరంలోనుమాడా రెండుమూడు సంబంధాలు వచ్చినా, అతడు నిరాకరించేశాడు. అతనికి సంరక్షణార్థం తన వితంతుసోదరిమాత్రమే వుంది.

౫

నాటకం అయిన మూడోనాటిగాత్ర రమారమి తొమ్మిదిగంటలు కావచ్చింది. అప్పటికి మాయింటో అందరి భోజనాలూ అయిపోయాయి. మా నాన్న ఆఫీసుగదిలో మాచని యేవో కాగితాలు చూచుకొంటో వున్నాడు. మా అమ్మా, తమ్ములూ ప్రక్కలుచేరారు. నేనూ నాపడకగదిలోకి పోయి మేనువాల్యాను. అప్రియమైన తలపులు తలలోనికి రావటంతోనే యిది కాదని బీరువాలోని ఓయింగ్లీ ఘృతస్తకం దీశాను, యిట్లాగన్నా నిద్రవస్తుండేమోనని. పక్కమీద పండు కొనే చదవటం మొదలెట్టాను. ఒకటిరెండుపేజీలవరకు వెళ్లి, ఆతర్వాత క్రమంగా విశ్వభారతిమీదికి ములింది బుద్ధి. నవనాగరికపద్ధతి నాడిన ఆమెమాటలు జ్ఞాపకం వచ్చాయి.

ఈఅభాగిని చరిత్రంలో యీమె కేమన్నా సంబంధం వున్నదా అని ప్రశ్నించుకొన్నాను నాలో నేనే. తరచితరచి చూడగా మంచిజ్ఞానవంతురాలైన యువతిలా తోచింది. కారణంమాత్రం దుర్భాగ్యం గాని, ఆమెతోడి సహవాసం అపేక్షించతగినదే అని పించింది. ఎప్పుడన్నా మరలా కలుసుకొందామన్న వుద్దేశంమాడా కలిగింది.

ఇంతలో మెల్లగా వీధిలోనుంచి తట్టినట్టుంది. విని, మామూలు ప్రకారం యెవరన్నా తీస్తారని నేను నాతలపులుతో పడ్డాను. మళ్లా తట్టినచప్పుడు. నేను లేచిపోయాను. ఇంతలో తలుపు తెరిచినచప్పుడు కావటం తోనే యథాస్థితికి దిగి పుస్తకం చూడటం మొదలెట్టాను.

“అగడే, రాంజి” అన్న మాట మృదువుగా విని బడ్డాయి.

ఎవరంటేనీ నేను లేచి పక్కమీద కూచున్నాను. ఇంతలో మా అమ్మ ముందు, ఆచనక ఓ అవకాశం వస్తే ప్రవేశించారు నాగడిలోనికి. ఆగంభీరవికాలనిగ్రహం విశ్వభారతిలా తోచి దిగిన మంచం దిగాను. లోనికి ప్రవేశించిన తరువాత మా అమ్మ గది విడిచిపోయింది. అప్పుడా ఆమె యింతవరకును మొగాన్ని గప్పిన ముసుగు తొలగించటం మొదలెట్టింది.

“తలవనితలంపుగా వచ్చారు. నే నిప్పుడే పుస్తకం దీసి, మీమాటే అనుకొంటావున్నాను. నాకు చాల ఆనందం కలిగింది. దయచేయండి” అంటే నేను కుప్పి దగ్గర కీడ్చాను.

ఆమె ఆసీన అవుతో “మీసన్నిధి వలలేక” అన్నది. ఆ సందర్భాన్ని మంచహాసచంద్రికలను వెన జల్లింది.

“మీదయ కలుగబట్టి, కాని యింతరాత్రివేళ రావడానికి కారణం?”

“మాకు రాత్రులేగాని పగలు నడివీధిలోనికి పోవటం అలవాటులేదు. రాత్రులే మాకు బంధువులు, అక్కడ. ఉత్తరహిందూస్థానంలో రాత్రివేళ ముసుగు స్త్రీలతో నిండువుంటుంది వీధులన్నీను.

“అట్లాగానా?” అని నే నని, ప్రసంగం ఆగ కుండావుండటంకోసమని అక్కడి మనుష్యుల ఆచార వ్యవహారాలు, కట్టుబాటులు మొదలైనవి వివరించు గురించి అడిగాను. ఆమె మాడా విసుగునలలేకుండా యేవేవో చెప్పింది. మధ్యమధ్య యింగ్లీషు మాటలు— పదాలే కాకుండా నాకాలుమాట—వోర్డింగ్ చేసి

ప్రసంగవశాన్ని. ఇంగ్లీషు చదువుకొన్నదేమోనని నే నడిగాను. తాను యింగ్లీషు నేర్చుకొన్నదనీ, తనభర్తకు మిలిటరీవుద్యోగం కావటం చాల యింగ్లీషువని తలతో తరుచు మెలగవలసివచ్చేదనీ, అందుచాల బాగా మాట్లాడటంకూడ నేర్చుకొన్నదనీ చెప్పింది.

ఎట్లా అబ్బింవోగాని ఆమె ప్రసంగవిధానం అత్యద్భుతంగానూ, మనోహరంగానూ వుండేది. ఎంతసేపు మాటాడినా విందామనే వుండేది. ఈవిధంగా ఆ మాటాడిన కొద్దికాలంలో ఆమె నామనసును పూర్తిగా ఆకర్షించేసింది.

కొంతసేపైన తర్వాత నాచరిత్రను గురించి తా నడిసింది. మొదట నా కిష్టం లేకపోయినా, ఆమె బల వంతంమీద చెప్పటం మొదలెట్టాను నావిషాదచరిత్రం గాను. ఆమె జాగ్రత్తగా విన్నది. నాతో మాట విచారించింది. మధ్యమధ్య నాకంటేనుండి నీరు వచ్చినప్పుడు ఆమె మాడా కన్నీరు కార్చినట్టు నాకు తోచింది, మొగం ప్రక్కకు తిప్పేసినప్పటికినీ.

ఇంతలో పదకొండుగుంటు విసబడ్డాయి. ఆమె హఠానంట్లో లేచింది.

“మల్లా మీదర్సన మెప్పుడో!” అన్నాను.

“మీ యాజ్ఞాసారమే” అన్నది నవ్వుతో.

“నేను మీయింటికి రానా రేపు?” అన్నాను మర్యాద ననుసరించి, పైకి పోవటం నిజంగా యిష్టం లేకపోయినప్పటికినీ.

“అక్కరలేదు. మీ కంతశ్రమ నే నివ్వను. నేనే మల్లా విస్తారం కి రేపురాత్రి” అన్నది.

మాట్లాడుతోనే వీధిమధ్యముదగ్గరికి వచ్చేకాం. వీధిలో ఓ బట్కాబండి వుంది. ఆమె బండియెక్కింది. నేను వెలపుచీనుకొని యింటిలోనికి పోయాను. ఆ రాత్రి ఆమె నాకల్లోనే వుంది.

తన వాదానం ప్రకారం ఆమెన్నాడు మల్లా నవ్వింది. ఈవేళంతా సారస్వతాన్ని గురించి ముచ్చ

టించాం. షేక్స్పియరు (Shakespeare) మహాకవిలాకు కొన్ని నాటకాలను పొగడుకొన్నాం. ఆమె కున్న ప్రపంచజ్ఞానాన్ని చూచి నా కత్యేశ్వర్యంకలిగింది. ఆమె కొన్నికొన్ని విషయాలను- నాకు తెలియని నాటిని-బోధపర్చింది. ఈవిధంగా కాలంగడిపి పదకొండు కొట్టేసరికి ఆమె బయలుదేరిపోయింది.

మర్నా వచ్చిం దామన్నాడు.....ఆమన్నామా.....ఆమన్నామామాడ. ఈవిధంగా రోజూ రావటం మొదలెట్టింది. వచ్చి పదకొండుగంటలతర్వాత పోయేది సాధారణంగా. నా కామెనన్నిధిని వున్నప్పుడు, యితవరకు దీర్ఘంగా వుండేకాలం అతిసులభంగా పోయేటట్టు కనుపించేది. ఎప్పుడు సాయంత్రంపడునా, యెప్పుడామె వచ్చునాఅని యెదురుమాచే దాన్ని. ఒకరిముగం ఒకరు చూచుకొన్న వేదాంతమేమో గాని, అంత గట్టిసంబంధం యేర్పడ్డది మాయిద్దరికిన్నీ. ఆమెమాడా నన్ను విడిచివుండలే ననేది. నాప్రార్థనానికి విచారించేది. కాని నన్నుమాత్రం విచారంగా వుండనిచ్చే దికాదు. శరీరంబిషయంలో గాని, గృహాలంకారవిషయంలో గాని నే నేమాత్రం అశ్రద్ధగా వున్నట్టు కన బడ్డా ఒప్పుకొనేదికాదు. శుభ్రమైన బట్ట కట్టకపోతే పొట్లాడి కట్టించేసి.

“విశ్వభారతి నాకేసి నిదానంగా చూచింది.”

నాసౌందర్యాన్ని తేరిపారచూచి కన్నీరునించేది. ఈవిధంగా అన్నివిధాలా ఆత్మంతఆత్మరాలిలాగ మెలిగేది. అంతకంతకు మే మిద్దరం, వృథామర్యాదలు విడిచిపెట్టి, సువ్రస వ్యవస్థితికి వచ్చాం.

చదువులోనన్నా, జ్ఞానంలోనన్నా పెద్ద కావటంచాత ప్రతివిషయంలోనూ తాను ప్రేచేయితిసుకొని నన్ను మాటాడనిచ్చేదికాదు. తా నేంజేయమంటే అది నేను చేయవలసివచ్చేదేకాని, నా కా అవకాశం తా

నిచ్చేదికాదు. అట్లాగని, నా కప్పుడూ యీర్ష్యగాని మత్సరంగాని కలగనిచ్చేది కాదు సుమండీ!

కాని ఒక్కటిమాత్రం నా కామెలో కనబడ్డది. ఒక్కొక్కప్పుడామె, మాటాడుతో మాటాడుతో మానేసి, యేదోఅలోచిస్తోవుండేది. ఆ ఆలోచనలలో పెద్దనిట్టూర్పులు వినవచ్చేవి. కారణంమాత్రం చెప్పేది కాదు, యెంత నేనడిగినామాడ, అడగగాఅడగగా మెల్లగ “సరే” అని ఒకనిట్టూర్పుపుచ్చి మామూలరస్తాలోనికి వచ్చేది. నాకంతా చిత్రంగా వుండేది.

ఈవిధంగా మొత్తంమీద పదిరోజులు గడిచాయి. ఆనేక ద్వంద్వ, విశ్వభారతి మామూలుప్రకారం రమారమి తోమృదిగంటలకు నిరీక్షించగా, నిరీక్షించగా వచ్చింది. ఆ రోజున ఆమె తన మామూలుచురుకు

చినట్లు వున్నట్టులేదు. ఏదో మాట్లాడిందిగాని, యిదివరకంటే రుచికరంగా లేవామంటారు. తానేదో గంభీరంగా ఆలోచిస్తోవున్నట్టున్నా, మానసికమైన నేడన అనుభవిస్తోవున్నట్టుగాను తోచింది. నేను సుచ్చిరుచ్చి అడిగాను, కారణం. ఆనేకవిధాల బ్రతి మాటాను. ఒక పెద్దనిట్టూర్పుపుచ్చి, తటాలున తెలివి వచ్చినట్టు నాకేసిచూచి “ఔను సుఖ్యవేళ మాసిన పాత కట్టావే?” అన్నది.

“రేజీ! మడతచీరే యిది.”

“ఏమో నా కంటికి నచ్చులా యారంసు. అసహ్యంగా వుంది.”

“మరేది కట్టుకోవంటావు?” అన్నాను చిన్ననవ్వుతో.

“ను వ్యవేళ మాసిన, రేతనీలిరంసునిల్కు చీరే” అన్నది మందహాసచంద్రిలు ప్రసరింపజేస్తూ.

“అబ్బే! అబెందుమా? అది సదావాడటానికి పనికిరాజే! అది కట్టుకొంటే శరీరం అంతా కనపడు నుంది. ఏపవిత్రకార్యంకోసం వృథాగా యింతకాలం నిరీక్షించానో, ఏది నా కీజన్మలో అందినిద్రాని పంజో దానికోసం కొన్న దాచీరే. ఇంతవరకు నే నెప్పుడూ కట్టలేదు.” అన్నాను. బాష్పబిందువులు రాలాయి నాకళ్ళనుండి.

“అదిగో! అప్పుడే? ఇదే నీతో చిక్కు. ఆ చీరకట్టుకొంటే నువ్వెట్లావుంటావో చూద్దామని సర దాకరిగి అన్నాను. ను వ్విట్లాగోతావని తెలిస్తే అడుగు తానా?” అంటూ తనపైబెచెరుతో నాకళ్ళ నద్దింది.

అప్పుటికి పదకొండు కావచ్చింది. నాదుఃఖం ఆగింది. “పోనీ, నీకంతసరదాగా వుంటే నే వద్దనను. కట్టుకొంటారే. కాని అలవాటులేక నా కాచీర కట్టు కోవటానికి మొగమాటం వేస్తుంది.”

“మొగమాటాని కిక్కడమొగాల్లేవరూ లేరుగా?” అన్నది సాఫ్తిప్రాయంగా నవ్వుతో.

నేను పెట్టె తెరచి చీరతీకాను. తీసి దాన్ని ధరించాను. ఎదురుగానే నిలువుబద్దంవుంది. దానిలో నాప్రతి బింబాన్ని చూచాను. నేనువృథావ్యక్తినని మీరనుకోకుండావుంటేచెయితాను—నిత్యం మాస్తోవున్న రూపమైనా, ఆకలినువలన కట్టబంతోనే “నీ కిలోకంలూ సౌఖ్యం లేదు; నాలోకంలూనికి వెల్లి పో రా”మని భగవంతుడు నన్నో ఆపురసలామార్చేసేదా అనిపించింది. మళ్లాచూచు కొంటే నేనూ నాగడి. విశ్వభారతి నాకేసి నిదానంగా

చూచింది. ఆదృష్టులలో ఆనందం, ప్రేమ, ఉద్రేకం, జాలి, ఆఖరికి విచారం అన్నీ వున్నాయి. ఆభావార్థం ఆమెకే తెలియాలి. చూచిచూచి తలకాయదించేసింది. ఒకపెద్దనిట్టూర్పు విడిచినట్టు విసిరింది నాకు. ఏమి చెపుచూ అని మళ్లా ఆమెవద్దకు వెళ్లి మొగం పైకెత్తాను. అందులో విచారం కనుపించింది: జాలికలిగింది నాకు. మళ్లా అడిగాను కారణం చెప్పమని. చేతులలో తల పెట్టుకొన్న దామె.

“నాయం దామాత్రం నమృతం కేమా? ఇద్దరం సోదరులలాగ మెలగుతోవున్నామే! ఆమాత్రం రహస్యం చెప్పరాదో నాతో! నీయిష్టమే నాయిష్టమని, నీసౌఖ్యమే నాసౌఖ్యమని భావించేంత చూపుగా వున్నామే! నీయిష్టప్రకారం యిదిగో చీరకట్టుకొన్నా చూడు. కాబట్టి చెప్పకతప్పదు. ఈవేళేమన్నాసరే నువ్వు చెప్పేవరకు ని న్నీ సమ్మతం దాటనిచ్చేదిలేదు.” అన్నాను.

“ఆ! వద్దవద్దు. నే పోతాను.” అని నడవ పోయింది సమ్మతంకేసి.

నే నామెచేయిపట్టుకొని లాగుతో “ఏమన్నా చెప్పినవరకు ని న్నీ వేళ వదలను.”

“లలితా, నాడుఁగు నన్నే అనుభవించనీ. నీకు చెప్పి నీకుమాడా వ్యభిచరించటం నా కిష్టం లేదు.” అని చేయిలాక్కోబోయింది. నేను వదలలేదు.

“నాకు వ్యభిచరగదు. కలిగినప్పటికీ, నీనిమిత్తమై యెంతటివ్యభిచరన్నా సహించి సహాయంచేయటానికి సిద్ధంగావున్నాను.”

“వద్దవద్దు. నామాట విను. నన్ను పోనియ్యి.”

“వీలులేదు. ఎటువంటిసంగతికానీ; చెప్పితీరాలి సిందే.”

“నన్ను చాలయిబ్బందిచేస్తావున్నావు.”

“లేదు.”

“అయితే, ఒకవేళ నేచెబుతాననుకో నీనిర్బంధంచాత; రహస్యంగా వుంచుతావా?”

“ఆహా! తప్పకుండా. అంతేకాదు; చేతనైన సహాయంమాడా చేస్తాను.”

“చేతిలో చేయివెయ్యి.”

నే నలాచేశాను. ఆమె మెల్లగ వెళ్లి కుర్చీపై కూచున్నది. నేను యెదురుగావున్న పంచెరమంచాని కానుకొని నుంచున్నాను. ఆమె తనచేతుల్లోతలపెట్టుకొన్నది మళ్లా. ఒకటిరెండునిమిషాలు నిశ్శబ్దం. నేను మళ్లా అడిగాను.

“లలితా,—”

“చెప్పు. భయంలేదు. నావాదానం తప్పను.”

“లలితా!—లలితా!—నే ననేకవిధాల ఆలోచించాను. చాలకాలం నిరీక్షించాను. అణుచుకోవటాని కొంతకాలమో ప్రయత్నించాను. మనస్సుర్తిగా ప్రయత్నించాను. ఏవిధంగామాడా లాభంలేకపోయింది. ఆగలేకపోయాను. నీకు భావ్యంగా తోచకపోయినప్పటికీ, నాకు తీరకవచ్చింది. నే నేం చేయగలను? లలితా! నేను—విశ్వభారతనికాను—విశ్వనాథాన్ని.”

“ఆ!!!” నాకు తల తిరిగింది. వైతన్యమే తప్పిపోయిందో, నిశ్చేష్టతే కలిగిందో తెలీదు. అనుకొన్నదాన్ని అట్లాగే మంచంమీద పడ్డాను. నాతల నాచేతుల్లో వుంది. ఏవోమాటలు వినిపిస్తున్నాయి.

“.....నీకోసమే యెటువంటి సంబంధాలనన్నా నిరాకరించాను. తొండరపడి నిన్ను పాడుచేతామని నాకెప్పుడూ లేదు. నీధర్మ రాకకోసం నీలాగే నేనుమాడా వేచాను. నిరీక్షించాను. అతని ప్రస్తుతపుస్థితిమాడా కనుకొన్నాను. అతడు రాడని తెలిసి యిక ఆగలేకపోయాను. మా తండ్రికీ, మీ తండ్రికీ వుండిన స్పృహలేత మీయింటికన్నా రావటానికి వీలులేకపోయింది. ఏదారీ తోచక నేనూ యేడ్చాను నిజంగా. ఆఖరుకు, గత్యంతరంలేక, కావలసినవిషయాలన్నీ మాసాలకొద్దీ అభ్యసించి యీ వేషం ధరించి నీసన్నిధిని పొందగలిగాను. ను వ్యసుగ్ర

హించకపోతే నాకు నిజంగా చావేగతి. నీకోసం యెంతత్యాగం చేశానో నీ కిప్పుడు తెలుసును. నన్ను కటాక్షించు.....”

నాకు చైతన్యం కలిగి లేని నుంచుని చూచాను. ఆ చక్కగా అమర్చబడిన విగ్ధలేదు, ఆమేలిముసుగు లేదు, ఆ అలంకారాలు లేవు, ఆచీర లేదు, బాకెట్టూ లేదు. అవన్నీ కుప్పీనివా వున్నాయి. పంచ, లాల్మీ, మా సూలుస్లి పురు డోమా, క్రాగ్రా గలిగిన నాటి సుందరపురుషుడు విశ్వనాథం నాపాదాలవద్దర ప్రత్యక్షం. నాశరీరాన్ని ఆచీరే వున్నది. నా కేవల తోచిందికాదు. హృదయం కలవరపడిపోయింది, చలించింది.

“విశ్వనాథం!—విశ్వనాథం—నిన్ను—నిన్నే మని పిలవాలి?”

“‘విశ్వనాథం’ అన్నావే; అదిచాలు. లేదా ‘మనోహరా’ అను. వేరనకు. నిన్ను వేమకొంటాను.”

“లేదు లేదు—అబ్బ—కాదు. విశ్వ—ఆహ— కాదుకాదు—మనోహరా! నేను నీసామ్యు.” అని అప్రయత్నంగా చేయూత యిచ్చా నతనికి లేవటానికి.

మరుక్షణం—నానడుము రెండుచేతులలో బిగిసి పోయింది; నాహృదయం మరొకహృదయానికి హత్తుకు పోయింది; నాపెదవులకు వూపిరాడిందికాదు. నాకు మరి తెలివిలేదు.....

౬

అయ్యయ్యో! జగదీశ్వరా! సర్వస్వమునకన్న నేది స్త్రీజాతి కత్యంతసమాదరణీయమో—అయ్యది హిందూసతీ గర్వకారణమో—ఒక్కసారి పోయిన నెయ్యది ప్రాణమిచ్చియైనను తిరిగి గడింపరానినో— ఏప్రవిచులూపర్యమును నే నాకర్షణీయములను ననేకాన కాశములనుండి యింతవర కతిభద్రముగ గాపాడు కొంటినో—ఏపవిత్రనామము సుచ్చరించుటకైనను నే నిప్పు డనర్హునో—అట్టి—అట్టి నా మానమర్యాద— అయ్యయ్యో!—మాసిపోయినది.

ఆంధ్రమాలబారా, సతీమతల్లులారా! నన్ను తిట్టకండి. నాగతి బాగా తిలకించారు. నాబాధ కన్నారు. నాయేడుపు విన్నారు. నాతోమాడ గేదాబారు. మరొక్కసారి మనసుంచి బాగా ఆలో చించండి. అప్పుడు మీరు నన్ను తిట్టబానికబదులు కనికరిస్తారు. అందరూ సీతాసానిత్రులుకారే! అందరూ ననుయంతులుకారే!—చారికన్నా కొన్ని ఆశలు, ధై ర్యాలు వుండేవి—నాస్థితిలో మీరున్నట్టు భావించండి. నాదుర్భర సంతాపాంధకారంలో మీరుండటానికి ప్రయత్నించండి. ఎంతభయంకరంగా వుండో! ఎటు చూచినా ఆంధకారబంధురం. ఎటుచూచినా ఘోర శీమూలసమూహం. విాస్థితిలోనే నేనూ వుంటే నా కీబాధ లేదు. నేనూ మీలాంటిదాన్నే; పతివ్రతనే. ఎంతకాలం ఓర్చాను? ఎంతకాలం ఆశించి నిరీక్షించాను నాభర్తకోసం? ఆశించి ఆశించి నిరాశచెందిన పిమ్మట, ఒకానొకచిత్రసంవర్సంలో, ఆకస్మికమహా ద్రేకం కారణంగా, మనసుచలించి, బుద్ధిమాంద్యం వహించి, దారితప్పిపోతే తప్పంతా నాదేనా? భావిసౌఖ్యం నిరాశఅయితే బ్రతు కెవరికి కావాలి? అడగం డొక బాలవలెంతువుని. లేక నావంటిదురదృష్ట వతులైన స్త్రీలెందరో వున్నా రీవిశాలభారతదేశంలో; వాళ్ల నడగండి. వాళ్లందరిగతి యేమికావాలి? మ్రగ్ధిమ్ర గ్ధి చావలసిందేనా? ఓసంఘ సంస్కర్తలారా, మీ రేమార్గం చూపిస్తారు మాకు?

రాత్రి— లేకవుదయం— రమారమి నూడు గంటలకు విశ్వనాథం మాయిల్లువిడిచిపెట్టాడు. నాకు చాలనేపటివరకు నిద్రరాలేదు. లేచేసరికి చాల ఆలస్య మైంది, బహలికకారణంగా. తొమ్మిది గంట లప్పుడే కొట్టారు.

నే నింతకాలం కడుబాగ్రతగా కాపాడుకొన్న మానసనం పోయింది. ఇప్పు డేదో ఒకటి కావాలి. విశ్వనాథం నే నేపంటే అది చేస్తానని వాగ్దానం యిచ్చాడు. రాత్రే ఆలోచించాం అంతాను. త్వరగా కాలకృత్యాలు నిర్వర్తించుకొని, మానాన్న పడకగదిలో

వుంటే వెళ్లా సరేనివద్దకి. నిజంగా నే నామొగం చూడ లేకపోయాను. కాని మొండిదైర్యం తెచ్చుకొన్నాను.

“నాన్నగారూ, మీతో ఒకముఖ్యవిషయాన్ని గూర్చి మాట్లాడాలి.”

“ఏమమ్మా! ఏమి? రా మానో.”

“ఈవేళ మీ మిల్మిలాగున స్థిరలేక అడుగుతో వున్నానని అనుకోకండి. విధిలేకవచ్చింది. నాప్రస్తుత దీనావస్థ చూచారా?”

“నాకల్లీ! చూచాను. అందుకు నాహృదయం చూడు, యెంతదుఃఖిస్తోవుందో.”

“నాకు తెలుసును. నాభర్త యిక తిరిగరాక పోవటం నిశ్చయమేఅని; మీకు తెలుసునుకదా?”

“అమ్మా! తెలియకేం? అందుకేగా యీబాధం తాను?”

“సరి, ఇప్పుడు నాగతి యేమిటి?”

“కల్లీ! న న్నేమిచేయమన్నావు? నీమీద ప్రేమచేత నీభర్త కెంతడబ్బో పంపాను. నీసాధ్యమే ప్రధానంగా నే నెప్పుడూ గణించాను. ఎంతడబ్బు కన్నా వెనుదీయను. కోరు. నీ కేంకావాలి? నాచేతిలో వున్న పని తప్పకుండా చేస్తాను.”

“నేను పునర్వివాహం చేసుకొంటాను.”

“పునర్వివాహమా?” అని నోరు తెరిచాడు భయా శ్చర్యరూపంగా.

“ఔను.”

“ఎట్లా? భర్త వుండగానే?”

“ఆహా, వుండగానే. తిరిగిరాని భర్త వుంటేనేం, లేకపోతేనేం?”

“అది శాస్త్రసమ్మతం కాదే! ఆపైన చట్టం కూడా ఒప్పుకోదు.”

“ఏచట్టంలోనూ, ఏమతంలోనూకూడ లేదా?”

“అది నాకు తెలీదు. ఉన్నా వివాహమాడే దెవరు?”

“అహా! ఎవరన్నా వుంటే.”

“నేను చెప్పలేను—లేదు.”

“ఆహా! సరే.”

ఏచట్టం ప్రకారమన్నా, ఏమతప్రకారమన్నా విలుంటుందేమో!

నేను వెనకతిరిగి వచ్చేకా నీవలికి. ఆతడు నిచ్చల పోయాడు. పాపం! ఆచంద్రశిరస్సులో యెన్ని భావాలు నిండివున్నయో! ఎంతవేదన అణిసివుందో!

రాత్రి పన్నెండుగంటలు, వీశిలకుపువ్వుద జాగ్రత్తగావుంటారని నేను మొదటనే అనుకొన్నాను. రెండు చీరలూ, నానగలపెట్టి, — విశ్వనాథంవద్దంటోవున్నా అప్పటికి నాదగ్గరవున్న య. ౧౨౦౦ల నోట్లు పట్టుకొని దొడ్డిలో, నియమితమైన స్థలానికి వెళ్లాను. అక్కడ విశ్వనాథం వున్నాడు. గోడగంధి ఆవలికి దిగాం. కొన్నిగజాల కక్కడ ఓజబ్బాబండి వుంది. మేంస్తేమ నుకు చేరినవెంటనే కలకత్తాపోయే బండి వచ్చింది. కలకత్తాకు టిక్కెట్లు తీసుకొని, సెకండుక్లాసులో కూచున్నాం. బండి బయలుదేరింది. సుమారు అయిదుగంటల వరకు నాకు నిద్రరాలేదు. అంతకు కొంచెంముందు గానే విశ్వనాథంకూడా నిద్రపోయాడు.

ఎవరో తట్టిలేపగా నాకు మెలకువ వచ్చింది. రమారమి వుదయం ౪దిగంటలు కావచ్చింది. ఇంకా విశ్వనాథం నిద్రపోతోనే వున్నాడు. ఎదురుగా చూచాను, శరీరం నిలుపునా నీరైంది. మాపెదనాన్న! ఆతడు బరంపురంలో నుగ్గులుమాప్తరు. రెండు ప్రక్కలా చూచేసరికి బరంపురంస్తేమనులో బండి ఆసివుంది.

“ఎక్కడకమ్మా ప్రయాణం?”

నాకు నోట మాటరాలేదు.

“బండిదిను. సామా నెక్కడ?”

“కాదు — పనిమీద కలకత్తా వెళుతో వున్నాను” అన్నాను కొంచెందైర్యం తెచ్చుకొని.

“నీమి టాసని? ఈయ నెవడు?” అని విశ్వ నాథాన్ని చూపించాడు. ఇంతలో విశ్వనాథుడూడా లేచి సంగతి యావత్తూ గాభరాగా చూడటం మొదలెట్టాడు. నేను బాగా ధైర్యం తెచ్చుకొన్నాను.

“వివాహంనిమిత్తం వెళుతున్నాను కలకత్తా. ఈయననే పెండ్లాడేది.”

“తప్పు తప్పు. అట్టిమాట లాడకు. వెంటనే దిగిరా. ఆలస్యం లేదు.”

“నేను రాను.” అన్నాను మొండిగా.

“అట్లా అయితే యిదిచూడు.” అని ఒక టెలి గ్రాం చూపించాడు. అది మానాన్న వద్దనుండి వచ్చినాను.

“లలిత పారి పోవుచున్నది—సుమారు రూ. 10000/- నగలు వెంటదీసుకొన్నది—కావకు డెవరో తెలియదు—ఆ త్రోవను వచ్చినయెడల పట్టుకొన వలయును” అని వుంది.

ఆలోచించాను.

“నాకు మీడబ్బక్క లేదు. తీసుకోవచ్చు.” అన్నాను.

“పనికిరాదు. ఇక టైములేదు; తిన్నగా వస్తావా, దొంగతనంక్రింద పోలీసు కప్పగించ మన్నావా మీయిద్దరినీ? నీవిధంగానన్నా నీవుద్దేశం కొనసాగదు. నామాటని రా చల్లగా.....అదిగో టైమైపోతుంది. చచ్చన” అని గద్దించాడు.

నా కేమీ తోచలేదు. దైవాన్ని తిట్టాను. ఏమిస్తో, విశ్వనాథంకేసి చూస్తో బుడిదిగాను. నగల

పెట్టె మాపెదనాన్న పట్టుకొన్నాడు. విశ్వనాథం నీటు కానుకొని నిశ్చేష్టు డైపోయాడు. బండి కదిలింది. మామాపులు మారమైపోయినయి.

2

ఇక ఆట్టే మిమ్మిబ్బందిపెట్టెను. సాధ్యమైనంత త్వరలో సాంతం కానిచ్చేస్తాను. నాకు బలవంతంగా కేళింపడన చేయించి నన్నీ పల్లెలో పడేశారు. నానగలన్నీ నట్టడలిలో కలిసిపోయాయి. నానన్న చీరలు చల్లారిపోయాయి. నాచదువు చట్టుబండ్లయింది. నా సౌందర్యం చచ్చిపోయింది. ఇప్పుడు నేను లలితకుమారి యొక్క శల్యపంజరాన్ని. నేనూ, నానైనురుడ్డ—దాన్ని చూచి నేను, నన్ను చూచి అదీ, యేడుస్తోవుంటాం. ఇప్పటికీ నాకు మామేసాకాపు. ఒక్కొక్కప్పుడు చస్తే బాగేమో అనిపిస్తుంది. దానికి అడ్డంకు లేర్పరిచారు. పోనీ, యీ నావిషాదమంతా ప్రపంచానికి వెళ్లబోసుకొని మరోసారి పెద్దపెట్టున రోదనంచేదామని, దీన్నతివొంగతనంగా వ్రాసి పంపాను, అట్లాగన్నా నా ఆత్మకి శాంతి కాస్త కలుగుతుండేమోనని. నాచరిత్ర సమంగాయెరిగినవాళ్లు యెడ్చినది నే నెరుగుదును, విశ్వనాథం యిప్పు డెక్కడ వున్నాడో యెవరికి తెలీదట.

“నవనవలాడే అడవికలాచీ నలిగిపోయింది. శరచ్చంద్రిక కిణిలమైపోయింది. ఆమెతో ఆపట్నానికే కాకుండా—ఆమట్టు ప్రక్కలకంతటికీ సౌందర్యలక్ష్మి స్వస్తిచెప్పేసింది” అని ప్రజలంతావుంటారని వింటాను.

అన్నట్టు మరచాను. ఇప్పటికన్నా వచ్చిందేమోనని అనుకొంటారేమో—నీడెనిమిదేళ్లయిందా—మరి వర్తమానంలేదు సుమండ్రి నాభర్తనుండి!

శ్రీ కృష్ణనవరత్న గీతులు

శ్రీ విక్రమదేవవర్మ

౧

వినతపద్మ, రాగధనులును ద్వేషయు
క్తులును నిన్నుఁ జెలియఁగలరె? యోగి
మానసాంబుజాతమందీర—మాధవ—
విక్రమేశ్వరమనితకృష్ణ.

౨

త్వచ్ఛరణరజంబు దగిలినయంతనె
గౌతముని పడంతి పాతకములు
బాసి ముక్త యయ్యెఁ బరమపావననామ—
విక్రమేశ్వరమనితకృష్ణ.

౩

స్మరనాశతుల్యసుకుమార హా నీదు
పదయుగంబు నాత్మహృదయమందుఁ
దాల్చి గోపికాళి దనివినొందెనుగాదె?
విక్రమేశ్వరమనితకృష్ణ.

౪

నెదురుగొట్ట మూఁది వేడుకగనువాఁడ—
పసపుపచ్చచాయవలువదాల్ప,
మోసగించితిగద ముక్కుంటి నతివనై
విక్రమేశ్వరమనితకృష్ణ.

౫

పుష్పరాగకలితపుష్పలిహము పుష్ప
కొఱకు నెమకుమాడ్కిఁ గోవిదుండు

నిన్ను నెల్లచోట్ల నెమకెడు సర్వదా
విక్రమేశ్వరమనితకృష్ణ.

౬

నిన్ను వ్రజహస్తుఁ డెన్నక గర్వియై
పరిభవింపఁబూని భంగపడుచు
నిన్ను వేడి నీదు మన్ననఁగనె దొల్లి
విక్రమేశ్వరమనితకృష్ణ.

౭

నిఖిలదేవవంద్య, నీలలితాకృతి
నొక్కమాటు నాకు నొసరఁజూపు
మంత్రేచాలు; నింక నన్యంబు నడుగను.
విక్రమేశ్వరమనిత కృష్ణ.

౮

కుదురుబత్తిలేని గోమేధహయమేధ
కర్తలైనను నినుఁ గలియలేరు;
భక్తియొండె నిన్నుఁ బడయుసాధన హాను.
విక్రమేశ్వరమనితకృష్ణ.

౯

ఘోరపాపచయవిదూర—జనార్దన—
రాధికామనోహరా—ముకుంద,
యనుచు నాదునాల్క నినుఁ బిలువఁగనిమ్ము
విక్రమేశ్వరమనితకృష్ణ.

తెరచాపలు

కొ. సరసింహాచారి

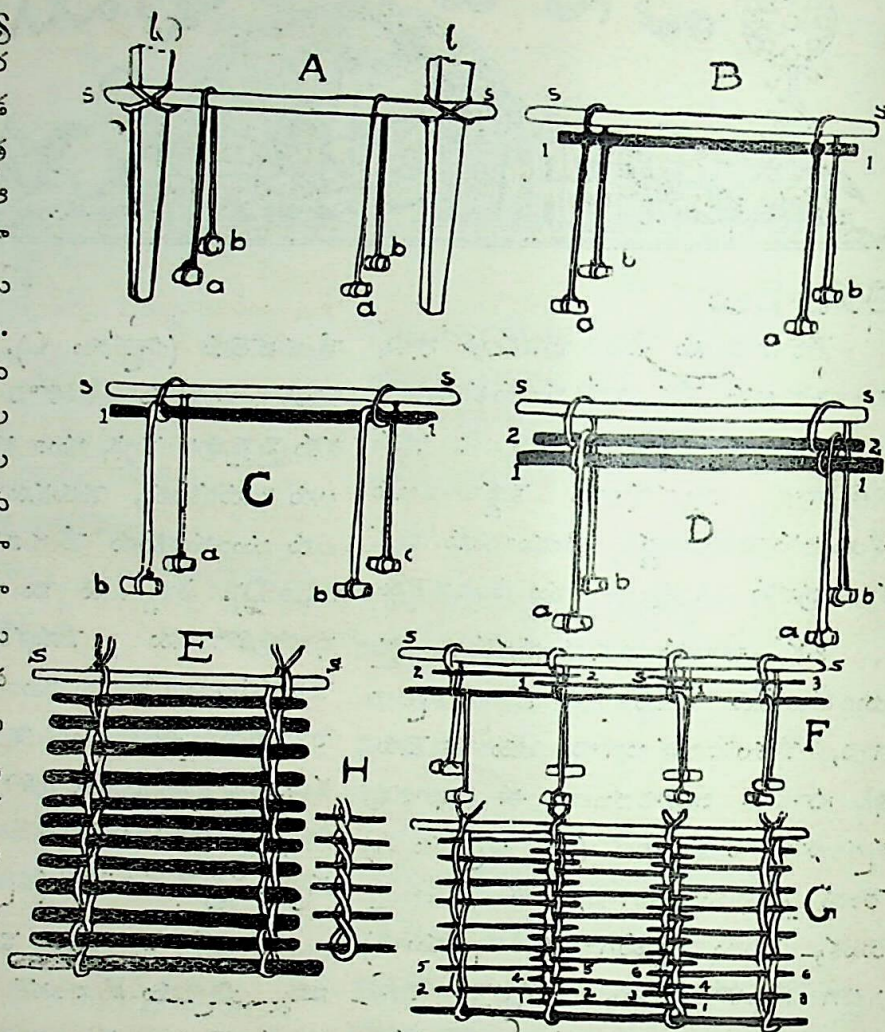
తెరచాపలను చీపురుపుడకలతోగాని, టెంకాయకాయకు, లేక తాటియాకుకునెలతోగాని, నన్నని బద్దలుగా చీల్చబడిన వెదురుతోగాని అల్లవచ్చును. పెద్దచాపలను చేయుటకు వెదురుబద్దలే తగియుండును. పుడకలలావునకు తగినట్లు దారము ఉండవలెను.

ఒక చాపకు అడుగంచునకును, పైయంచునకును రెండు గట్టి వెదురు కర్రలుగాని, పేముతునుకలుగాని యుండవలెను. ఇవి చాపకు ఆధారములు. ఈ ఆధారపు కర్రలలో నొకదానిని (ss చిత్రము A) రెండు స్తంభములకుగాని, లేక మేజుబల్లు యొక్క రెండుకాళ్లకుగాని (ll చిత్రము A) గట్టిగా కట్టుకొనవలెను. ఆ కర్రపై రెండు దారములను రెండుచోట్ల దండగావేసి వాటి కొనలకు బరువునకుగాను రాళ్లను కట్టవలెను (a b, a b). పిమ్మట చాపకుగాను సిద్ధపరచుకొన్న పుడకలలో నొకదానిని దారములపై నుంచి పట్టుకొని (1, 1 చిత్రము B) a, a అనుకొనలను s, s, అను ఆధారపు కర్రకు వెనుకక్రక్కకును, వెనుక నుండు b, b అను కొనలను ముందు క్రక్కకును

వేయవలెను (చిత్రము C). పిమ్మట మరి యొక పుడకను తీసికొని మొదటి పుడకకు పైవైపున పెట్టి, ముందుండు b b కొనలను వెనుకకును, వెనుకనుండు a a కొనలను ముందునకును వేయవలెను (చిత్రము 2, 2 D). ఎప్పుడును మొదట ముందుండు దారపుకొనలను వెనుకకువేసి తర్వాత వెనుకనుండు కొనలను ముందునకు వేయుచు రావలెను. ఈవిధముగ కావలసినన్ని పుడకలనుకట్టికడపట దారపుకొనలందలి రాళ్లను విప్పివేసి ఆకొనలను SS అను ఆధారపు కర్రకు కట్టివేయవలెను (చిత్రము E).

ఇట్టి చాపలను పెద్దవిగా అల్లవలె నన్న చిత్రము F నందలి విధముగా ఆధారపుకర్రపై నాలుగు దారములను వేసి చాప అల్లవచ్చును. దారములమధ్యగల దూరము పుడకలపొడవుకన్న తక్కువగా నుండవలెను. మొదట పొడవగు రెండవ ఆధారపుకర్రను దీసికొని, చిత్రము B యందలి విధముననే నాలుగుదారములపై నుంచి, వాటిముందుకొనలను వెనుకకును, వెనుకటి కొనలను ముందునకును మార్చివేయవలెను.

పిమ్మట మధ్య గల రెండు దారములపై నొకపుడకను (చిత్రము F) ఉంచి ఆ రెండు దారపుకొనలను మాత్రము మార్చవలెను. తర్వాత ఎడమ ప్రక్కను గల రెండు దారములపై ౨, ౨ అను పుడకనుపెట్టి వాటికొనలను మార్చవలెను. అటు పిమ్మట కుడి ప్రక్కనుగల రెండు దారములపై ౩, ౩ అను పుడకనుంచి దారపుకొనలను మార్చవలెను. ఈరీతిగ పుడకలను కట్టుచువచ్చినయెడల

చిత్రము G యందలివిధముగ చాపపర్చుడును, పుడకలకుబదులుగా మధ్య మధ్య వట్టివేరును గూడ పెట్టుచువచ్చినయెడల వట్టివేరుచాపపర్చుడును.

ఒక్కొక్కదారమును ఆధారపుకర్రపై సగము ముందుప్రక్కకును, సగమువెనుక ప్రక్కకును ఉండును. అల్లికయందు ఒకకొన

ఒకమారు కుడిప్రక్కగావచ్చినయెడల దానిని రెండవమారు ఎడమప్రక్కగా వచ్చునట్లు వేసిన అల్లిక యూడిరాక గట్టిగా నుండును (చిత్రము H). అపుడు దారపుతీరు మెలికలు తిరిగిన ట్లుండును. పుడక లన్నియు కట్టిన తర్వాత వాటిపై మనయిష్టానుసారము చిత్రములనుగూడ కూచెత్తో వేయవచ్చును.

(All rights reserved)

అన్నమైన దోయమైన ద్రవ్యం బైన
కాకమైన దనకు జరుగుకొలది
నతిథిజనుల కడ్డమాడక యివరేని
లేనివారు పుడమి లేనివారు.

అనేది చాలా గొప్పనాక్యం. వరచేలములో, మాడలో, స్థలములో, వన్యంబులో, గోవులో, నాడులో, రత్నములో, రక్తములో, విశిష్టారంబులో, కన్యలో, కరులో, కాంచనమో, నికేతనములో, గ్రామంబులో, భూములో, ధరణీఖండమో—ఇంద ఇందుగో అని నిగ్రహదలి నోరునిప్పుగానే చేతులో పెట్టి నీళ్లువదిలే దాతలు లేరు. కృతయుగంలోను అప్పుకు లేదనేముక్క లేదు. ప్రతియింటా పచ్చతోరణం. లేదంటే బిచ్చం పుట్టేది. ఇంత పెట్టేవారు. ఇప్పుడో! పెట్టేవారు ఏమూలేనా కనబడడం తడుపుగా, లేదని చెయ్యి చాచేవారు ప్రబలుతున్నారు. కాలం మారింది. రాజ్యాంగాన్ని బట్టి సంఘం మారినది సంఘాన్ని బట్టి రాజ్యాంగం మారినది. ఎన్ని మార్పు లొచ్చినా, రాకున్నా ఏరాజ్యాంగంలోను, ఏసంఘం లోను, ఏ సంస్థలోనుమాడా కుడేరులు, కోటిశ్వరులు తక్కువ. ఉన్నా కర్ణభోకడు, అర. సామాన్యపౌరు లలో బీదలెక్కువ. నోటి ముక్క అనేది విశేషంగా పున్నా చేత కానీలేనివారున్నారు.

బిచ్చంలో యాచకుడు, దాత స్థలంచేసికొని సర్దుకొని ఒకరినొకరు కాగలించుకొని మార్చున్నారు. యాచకునికి అడగడం పని. దాతకు యివ్వడం పని. ఇష్టారములు యిచ్చినవి కటాక్షించి, తిరగగొట్టకుండా యాచకుడు పుచ్చుకోడం కేవలం సంత్కృష్టి అని మనం అనకూడదు. భిక్షుగమనానికి ముఖ్యం సేదరికం అన్నా కొంచెం నిదానించాలి. యాచకుడంటే పరియాచకం ఎప్పుడు కలిసిరాదు. కవిసార్వభౌముడన్నట్లు, తిరిపేమున కిద్దరాండ్రా అనవలసిన శివులు

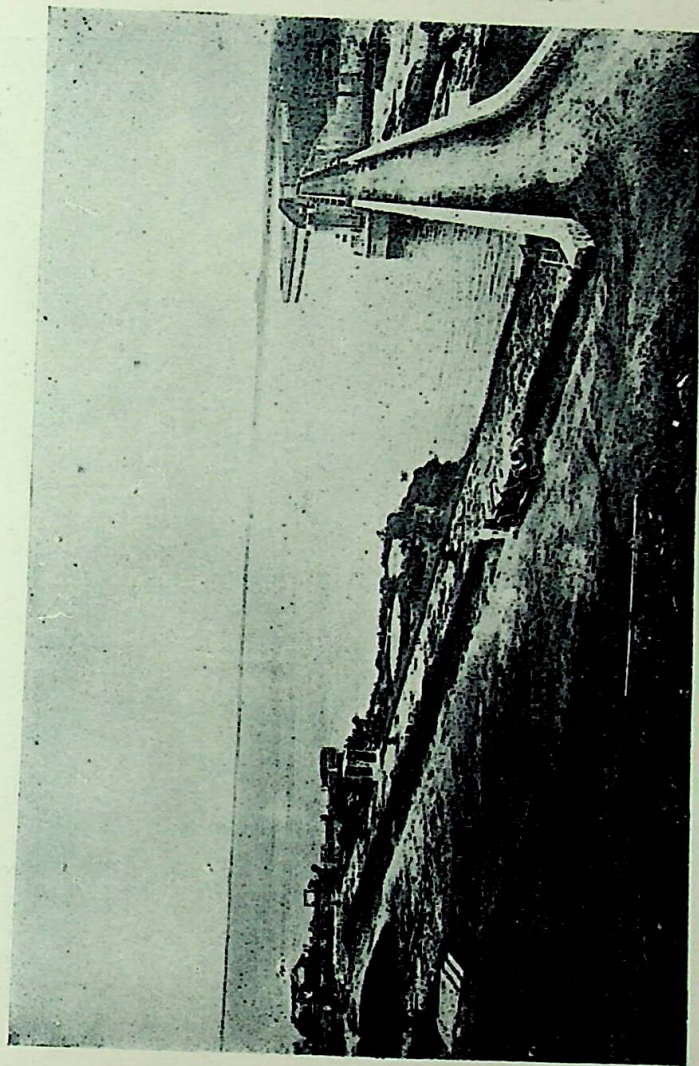
శంకరులు వుంటారు. ఇంతకు దాత కలవాడవాలి. అతడికి ఇచ్చేస్వభావం ఉండాలి. ఎప్పుడు దాత పెంపుసాంపు తలవంచే లొందరగా యాచకుడు పయన మవకూడదు. దాత రాజాధిరాజైనా నిభిలం అడగడం తగువు కాదు. తనకు లేనిదాని యాచకుడవుతాడు. దాతలు పొడగట్టుకే, దానం చేస్తే దేవలోకం వస్తుందని హెచ్చరించాలి. కొందరిని వేదాలి. మరికొందరికి స్తుతి దివ్యోపగం. కొందరికి మాత్ర లేదిరింపు. సాష్టాంగంగా పడితే ఒక్కొక్కదాత యిష్టపడతాడు. ఈత పండిచ్చి తాటిపండు లాగే దాతలు ముందరినుంచీ జాగ్రత్తపడతారు. ఇంటి గల ధనము నైదుభాగములు చేసి కామానికి, అర్థానికి, ధర్మానికి, యశమునకు, ఆశ్రితబృందానికి యివ్వాలని శాస్త్రకారుడు వ్రాశాడంటే వాడిచా మేం పోయింది? అదాయచ్చేవాడు, నేనా అని ఓదాతగారు వాదించారు. ఆయన్ని సంతోషపెట్టడానికి యాకాలంలో అది ఆచరణే యముకాదని, స్మరణేహంబాడా కాదని యాచకుడు మాటమల్లించేసరికి దాతమనసు కుదుటపడింది. అందుచేత దానము అయితే యివ్వలేను, దండగైతే పెట్టుగలనన్న పట్టింపే మిగిలింది. దాత యిచ్చి చెడ తాడు, యాచకుడు తెచ్చి చెడజేసి మూత్రమైంది. 'కొరతచేయక నిచ్చుపురుషుడు చెడకుండు' ననే ఆర్యోక్తి అంతా ఆమోదిస్తారు. కొన్ని వేళలు పెట్టు కున్నారు కొందరుదాతలు. అర్థిని పొమ్మనరా దని కొందరి దాతల నియమము. కొన్ని మిషలు చెపు లేనే కొందరుదాతలకి నచ్చుతుంది. కొందరు దాతలకి "ప్రదానం ప్రచ్ఛన్నం గృహ ముపగతే సంధ్రమవిధిః ప్రియం కృత్వా మానం." అనేది పరమప్రమాణం. దాతలలో యిచ్చి లేదనేవారు, యివ్వక లేదనేవారు, యిచ్చిచెప్పుకొనేవారు, చెప్పకుండా యిచ్చేవారున్నారు. ఇవ్వకుండా చెప్పకునేవారు గలరు. మరచిపోలేదు విాసంగతి, మంగళవారం మల్లీ కనపడం డానేవారున్నారు

రు. ఇచ్చెదను, యివ్వను అనేనిషయం పెట్టిలో పెట్టి పెద్దతాళం వేసి, కాంతియుతంగా కడకు రాజీపడేవాళ్లున్నారు. దొంగదాతలు, దొంగయాచకులు పిల్లిమీద ఎలుక, ఎలుకమీద పిల్లిలాగు క్రింద మీద పడుతూంటారు. బ్రతికివుంటే బయటకు నీరుకుతించాం అని వీరి చెలగాటం. చూస్తూచూస్తూ చిన్నవిషయాలి ఉర్రట్టుకోరుగా బీదలు భాగ్యవంతులు. “దానం భోగో నాశ స్త్రీస్త్రో గతమో భవంతి రిత్యస్య” అనేముక్తులు లోకానభవంతో అన్న ముక్తులు. గనం యితరులకి యివ్వడమేనా వుండాలి, లేకపోతే తను అనుభవించ నేనా అనుభవించాలి. లేకుంటే “తస్య తృప్తియాగతి ర్భవతి” అన్నారు. ఇహానికి పరానికి పరోపకారపరాయణత వుండడం మంచిది. దాతకు యివ్వడమే తీరి.

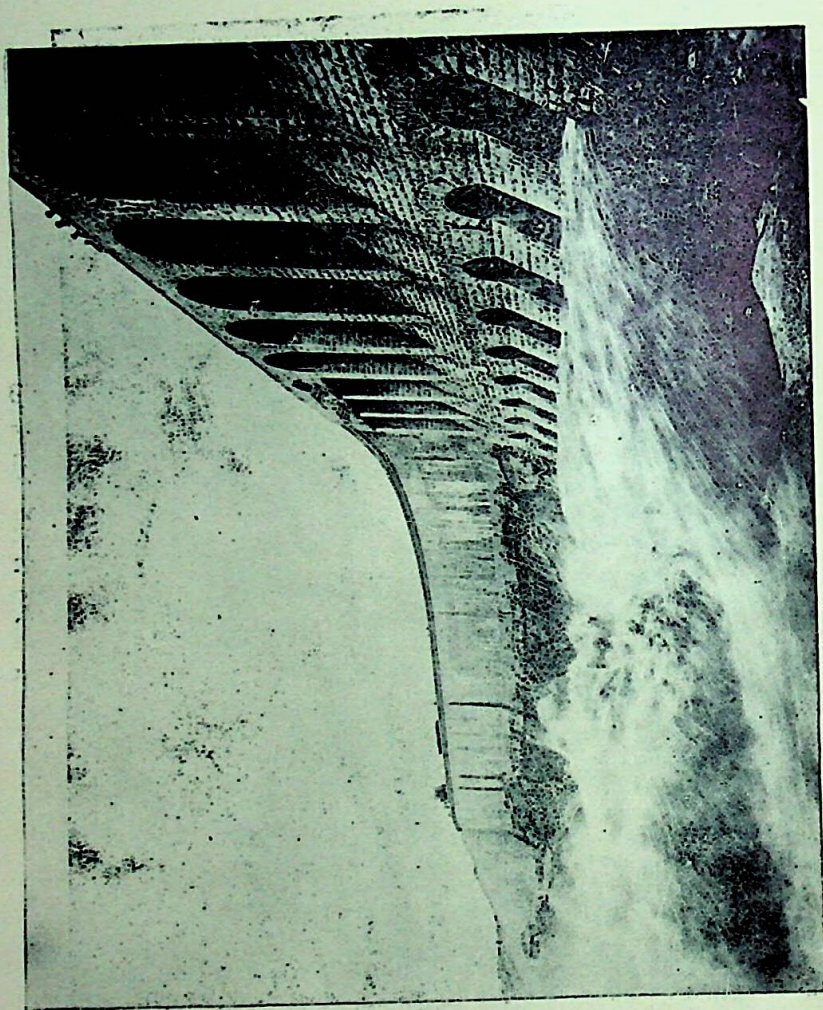
భిక్షుకుడికి కావలసినది ఓసిక, పట్టుదల. కొందరు వినయం వుంటే రాజీస్తుండన్నారు; మరి కొందరు వినయం గినయం లేనిది ఎరువు తెచ్చుకోము అని ఆచరణరూపేణ చూపారు. దేహీఅని అడగడానికి పూనుకున్నప్పుడు లజ్జకి నెలవుచెప్పడం మొదటి కర్తవ్యం, కార్యక్రమంలో. కఠినోక్తులు చెలితాకనట్లు పూరుకోడం ఆత్మనిగ్రహం. లోలోన వీడుకాకపోతే మరి దాతలు లేరా అని నిరసించి సంతృప్తిపడడం, పైకి మాత్రం చిరునవ్వుప్రకటించడం, ఇచ్చినాసరే, లేకున్నా సరే మనం తెచ్చిందేదీ లేదు, తీసుకొనిపోయే దేదీ లేదు అని గుండెనిబ్బరంగా ప్రవర్తించడం తత్త్వం. కాని ప్రతియాచకుడు యితరుల వుంటాడా? మనిషి కోతెనులు. కొన్ని వోట్ల బిక్కముఖం చూపుడం. వేరొకచో తండ్రి చిన్నతనమండే పోయాడని తప్పు మాటాడడం. తల్లి లేని తొలిబాలుడ నని చెప్పుటకు తరి ఫీడుకావడం. బిచ్చం పుట్టేందుకు బ్రతికివున్న తాతని రోజు తొంభైమాట్లు చంపడం. కంట తడిపెట్టడం. ఇంతో అంతో తెలివివుంటే “అమరా నిర్జరా దేవా” అని అమరం ఏకరుచెట్టడం. కరెంటుపాటు పాడి కానీడబ్బు లాగడం. ఎల్లానైనా కరుణపుట్టించేందుకు భావప్రకటనచేయడం మామూలు. ఇంకా గంగి రెద్దును గ్రామాలలో త్రిప్పడం, గారిడీచేయడం,

గడకరెక్కి గంతులెయ్యడం అడగంటలేదు. తద్ద రోజుల్లో త్రోవనడ్డగించడం. కొందరు గౌరికళ్యాణం పాడుతు గావురుకేక లేస్తారు. కొందరు శ్రీభగవన్నామ సంకీర్తనం అని గజ్జకట్టుకుని ఆడతారు. కొందరు చిర తలు చెవులు తడకలుకట్టేట్టు వాయిస్తారు. మాగ నోముపట్టి నోరుతెరువని యాచకు లున్నారు. వారు జేగంట వాయించి జరూరుగా వారిరాక వెలిగించెదరు. కాలో చెయ్యో తెలిందని పాతగానను విననివాడికల్లా భుజుపట్టుకు మాలేసి వినిపించేవారు కొందరు. రైలులో ‘రామనామ సుంతోరుదిరా’ అనో, ‘రామ నీసమాన మేవరనో’ పెట్టెచుట్టూ ప్రదక్షిణం చేస్తారు. భజ గోవిందశ్లోకాలు బజాయస్తారు యాత్రస్థలాలని కాది యుంటారు. యమకింకరునిలా వడలక భల్లూకపుష్పట్టు పడతాడు. మనము యింతనిస్సహాయులమా అని విసుగు, కోపం. ఆశ్చర్యం, ఒకేమాట వుడతాయి. మధుని వాడైతే కర్ర చేతబట్టి చెముడు నటించుతాడు; గడ గడ వటుకుతాడు. ఇవి సామాన్యం. ఏవిధంగానో ఓ విధంగా దాతని కనుకోగడమే యాచకుని స్వయం కృషి. ఒకరి కుందనీ, తమకు లేదనే భావం లేకపోతే యాచన బయలుదేరదు. అతుకులమారి బొంతను కప్పు కోడం. చింకీరిబట్టల ధరించడం. జోలి భుజాన వేసు కోడం. అక్షయపాత్రం చేత బూనడం. పట్టెవర్ధనాలు వీలైతే పాడుగ్గా తీర్చిపెట్టడం. ముందంజవేసి దానం యిచ్చేందుకు తగినకారణం దాతకుండు పా: వేయడం. దాత పెంకిజవాబు లిస్తే చాలుచాలు మాకు మరో రున్నారు అనడం. ఇస్తే, యిచ్చారన్న కృతజ్ఞత లేక పోడం. నిన్ను నిచ్చారు కనుక యివ్వాలి పారవేయిం చాలి అని యాచకుడు అనడం. ఇవ్వాలి పెట్టిం చారు మిథ్యారాన రేపుమాడా దొరుకుతుందని ముం దాకట్టుకోడం. పిడికెడు పడ్డాక పీడెవరో మన మెవరమో అన్నముఖం పెట్టి గడప దాటడం. సంతో పికి ఎప్పుడు సుఖమే జరుగుతుంది. సంతృప్తిదే మాడు జగల పూజ్యుడు. ప్రాప్తమైన లేకమైనా పదివేలని తృప్తిచెందనివాడు సప్తద్విపములనైనా చక్కబడడని వాడుక. కాని లోకంలో పెడిలేనే పెల్లి. లేకపోతే

నిజాం సాగర తటాక చిత్రములు
(H. P. P. S.)

౧. నిజాం సాగర తటాకము

౨. తోటకొండ పువ్వులు

పెటాకులు. ఇస్తే దీపనలు, లేకుంటే తిట్లు. బిచ్చానికి పోయినా బిసపు తప్పదు. దాత యిచ్చింది యాచకుడు అనుకున్నది, ఆశపడ్డది కాకపోతే ధర్మాన్ని గురించి పెంతురైకేట్టు చర్చ జరుగుతుంది. ధర్మం ఎల్లా చెయ్యాలి, ఏమి చెయ్యాలి దాతకి ప్రపదేశం జరుగుతుంది. మరీ ముక్కోపిఁగంటి యాచకుడు దాతనెత్తిని వేసిన రవన్న బియ్యం రాలిస్తాడు. బిచ్చం ఎత్తడంతో అవృష్టం కూడా నడుస్తుంది. ఒకడి ముఖం చూస్తే యివ్వనివాడు కూడా రెండుగింజ లేస్తాడు. ఇంకొకడికి మెతుకు పుట్టదు.

ఆదినీ శిష్యులు గురువుగారికి కాళ్లు స్రుద్ది, మధు కరవృత్తిచే జీవింది, జీవితమందలి సుఖపుబరువులను, రహస్యాలను తెలుసుకునేవారు. భిక్షుటనం చేస్తే కష్టం ఒంటికి నాటి రెండుముక్క లంటుతాయి అనేది పాఠంచదువు. ఎవరిడబ్బెట్టి వారు మార్పుకు తినడం కొత్త చదువు.

ముష్టి అనేది అభినయ హస్తవిశేషం. మరేమీ లేదు. దాత యాచకునికోసం వెతకడు; యాచకుడు దాతని వెంబడించును. దాతది ధనము; యాచకునిది ఆశ్రయింపు. దాతది పేరు; యాచకునిది పేదరికం. దాతది ఆర్జన; యాచకుడిది సోమరితనం. దాతదీనేవ; యాచకునిది స్వతంత్రజీవనం. దాత కొకయిల్లు; యాచకునికి అన్నీ యిల్లే. దాతకు లోకజ్ఞానం లేదు; కూచున్నచోటనుంచి లేవలేదు. యాచకుడో! దూరని యిల్లు లేదు. తిరుగని పీఠి లేదు. చూడనిపట్నం లేదు. బోల్తా కొట్టించని ప్రభువు లేదు. పిల్లిమంత్రములతో క్రిందకు దొర్లని దాత లేదు. యాచకు డందరి నెరుగును; అందరి నెరుగడు. అందరు ఆవులే. అందరు శత్రువులే. నీచవృత్తి అని గిట్టనిప్రపంచం అనుకుంటుంది. కాకిమాక! ఒట్టి దయార్థిహృదయం వుంటే యాచకుడు మెచ్చనిమాట నిజమే. ఓత్పణం ఇయ్యాలి.

నిష్కామకర్మచెయ్యడం అంటే ఏమన్నమాట, ముళ్లదారిని అడుగులేట్టా మన్నమాట. అల్లాటి కర్మ

చేయడం ఆరుదు. మంచిచేసి, ఆమంచికి రెట్టింపుగా రాబట్టాలనేదే దాతకు కోరిక. యాచకునికి లేనిది పోగు జేసుకుందాం అనికోరిక. దాతకి కొంచెం ఎక్కువ అడుగులే కోపం. పదిమాట్లడిసినా కోపం. ఇక కొంచెం యిస్తే ఏంకొంప మునిగింది, యింత ఎల్లాగు యిచ్చాడని యాచకునికి కోపం. మోహాన్ని దాత, యాచకుడు తొలగించుకోలేరు. దాతకు లోభత్యం అంటే, యాచకులూ—పరమలోభులు. దాతకు యాచకుడు గర్వంలా తీసిపోడు. ఇస్తినమ్మా అంటే ప్రచ్ఛకొంటి నమ్మా అంటారు. దాతకు దాతని చూస్తే ద్వేషం. వాడిముఖం వాడుకూడా ధర్మమా, పిల్లికి బిచ్చం పెట్టని పలుగాకివెధవ అని ప్రచారంచేసుకుంటారు! యాచకుడికి యాచకుడికి వస్తావ్వకం, ఒకరికంటే ఒకరు ఎక్కువ బావుకుంటున్నారని. మొత్తంమీద దాత, యాచకుడు అరిషడ్వర్గాలలో పడి యీదు తున్నారు. తలచిచూస్తే ప్రతివాడు లోకంలో దాత కాలేదు; యాచకుడు కాలేదు. స్వలాభం వదులుకోడం కొటి కొకరు. అందుకనే ధర్మసత్రాలు కొందరిపేరట వెలసినవి. పూర్వ పశాన్లు కొందరికొరకే వినియోగ పడుతున్నాయి. బీదతనం అనేదానికి నిరూపణ లే దెక్కడ. నిదర్శనాలున్నాయి. నాగరికం అనేది నాయరూపం అవడంబట్టి ఎవరు కలవారో కనుక్కోడం పటాటోపంమూలాన్ని పైకిలేలదు. అంతా శ్రీమంతులులాగే అగపపతారు. కారు నడుపుతారు. కోర్టు కెడతారు. కలెక్టరీలు చేస్తారు. ఇట్టిదాత లుండడం ముప్పని మీరు భేదపడ నక్కరలేదు. యాచకులలోను గొప్పయాచకు లున్నారు. ఈకాలంలో గృహయజమానికి వూపిరిపీల్చేందుకైనా తీరుబడి లేదు. అందుకనే వారు చాలాకాలం బ్రతకడం లేదు. బ్రతికినా దానంధర్మం చేయడానికి తన తరపున యితరులను నియమించి మరీ చేయిస్తాడు, పుణ్యం ఎల్లాగు వస్తుంది కదా అనే నిబ్బరంమీద. పోనీ సుశీలయగు గృహిణి చేయూడదా అంటే ఆపెరు జనరల్ ఎలెక్షనుమీద, జాయింటుకమిటీరిపోర్టుమీద మోకెక్కువ. అందు చేత ధనికులిగ్గల్లో పనిచేసే వంటవాడే బిచ్చగానికి

దాత. నాకిట్లో జవానూ దాతే. దాత లోభి అని యాచకుడు తిడితే అవి ప్రత్యక్షంగా పొందేవారు యింటిని కాచుకొనియుండు బల్లెగాళ్లు.

భిక్షకుని కార్తమూరంగానే వుంచమని కామ శాస్త్రంలో వుంది. కాటిల్లుని శాస్త్రంలో రాజుకి బుద్ధి చెప్పాడు, బిచ్చగానివేషం తరుచు వేసేవేయించి, రాజ్యంలో ఆనుపాను తెలిసికొని మెలకువగా పని చేయమని.

ఏకాకిముండావాడై పోయి ఏమాత్రం ఆసరా లేకుండా ఎత్తేముష్టి ఒకటి. తాత్కాలికంగా ఏదో మిషమీద స్వలాభాపేక్షతో వేసే యాచకుడివేషం ఒకటి. రాత్రిముష్టిలో విశేషం అని కొందరు బయలు దేరారు. తెల్లవారగట్ల కొందరు. దీపాలవేళ, పశువు లింటికి వచ్చేసమయం కొందరు పాటించెదరు. బిచ్చ గాడు కాలచక్రాన్ని చేతులో పెట్టుకుంటాడు. కథ మారుస్తాడు. బాబ్బిలిపాట దివ్యంగాపనిచేయగల దను కుంటే గొంతుక సవరించుకొంటాడు! యాచకుడికి శత్రువర్గం, అనగా వుండకూడనివి రెండున్నాయి: ఆత్మ స్తుతి, పరనిందా. ఆత్మస్తుతి కొంచెంవుంటేగాని కటికి దాతని గెలవడం కష్టం. ముఖ్యంగా భిక్షుదొరికేదాకా పరనిందమాత్రం ఏకాకిన వుండకూడదు. బిచ్చానికివెడితే పిడికె డిచ్చి పామ్మసువారు, పట్టెడెట్టి పామ్మసువారు, కసిరి పామ్మసువారు, కర్రపుచ్చుకునేవారు, నీరు కాలు గ్రుడ్డా, కన్నుగ్రుడ్డా కరువుకాలం పో అనేవారు, చెయ్యి వూరుకోలేదు నడవం డనేవారు, భోజనాలవేళ వస్తావు బుద్ధిలేదా అనేవారు, గుమ్మంఅవతలకి గెంటే వారు, వాకిట కుక్కను వూసుకొలిపేవారు, మాటా మంతి చెప్పకుండా నిలవేనేవారు, కానీ గిరగిరత్తిప్పి ముఖమీద విసిరేవారు, హిందీలో ప్రవేశమున్నట్టు జాప్ ప్రయోగంచేసేవారు, కూలినాలి చేసుకోఅబ్బాయి అనేవారు, తోచినట్టు చేతితోను, నోటితోను చెప్పి పంపిస్తాను. వీటికి పాటించనివాడు బిచ్చగాడు. నాకు లేదనేభావం యాచకుడికి దాతకుకూడా వుండకూడదు.

యాచకవృత్తిలో కొన్ని సుగువు లుండబట్టి దీనికి కొందరు ప్రజలు సమ్మతంగా పూసుకుంటు

న్నారు. బిచ్చగాడంటే అందరికీ నిరసన; అందుచేత ఎవరు చూడరు. కనుక్కోరు. నెంబరు టూ ఏమిటంటే, వేషంవేయడం సుగువు. ప్రతిబిచ్చగాడు సేరస్తుడని అందుచేత నిరూపణచేయకూడదు. ప్రతిబిచ్చగాడిని పిలిచి, కాచుకో క్రిమినల్ ప్రాసీజర్ కోడు నీమీద ప్రయోగిస్తున్నాం, నీవు నీపాట్ల బోసుకుంటున్నట్టు న్యాయంగా చూపెట్టమంటే వాడితరంకాదు. పాపం ముష్టివెధవ అని దారేపోనిస్తే సేరస్తులందరికీ అభయ మిచ్చి, ముష్టివేషం వేయండోయని హుకుం అందజేసినట్టవుతుంది. సేరంలోను చదువు లున్నాయి. పాతా లున్నాయి. దొంగల గుంపులలో అబద్ధం ఆడడం అనేది రోజూ పనిజేసుకొని చిన్న పిల్లలకి తల్లి, తండ్రి సేర్వు తారు. కోడిపెట్టనో, కానిడబ్బునో లాక్కరావడానికి మార్గాలు నూరిపోస్తారు. బాలురు బాగా పనిచేస్తే బహుమతు లిస్తారు. అన్నిటికి అభ్యాసం కావండీ మూలం! గుంటడని మనం పూరుకుంటే, గొంతుకకోత దాక చేయగలడు. సేరస్తులకి భిక్షుటనంకూడా అభి మానశాస్త్రమే. సేరానికి వీళ్లు, పునాది, రంగస్థలం, పాత్రపోషణలు నిర్ణయించుకోడానికి యాచన సమ్మోహనాస్త్రం. కాని ప్రతిసేరస్తుడు ముష్టిఎత్తుకునేందుకు సిద్ధపడనక్కరలేదు. అయినా బిచ్చగాడు కంటపడి నపుడు 'కపటవేషధారి వీడు' అని పరిశోధకులు లోలోన విమర్శించుకుంటాడు. ఒక్కొక్కవ్యక్తికి ఒక్కొక్క సేరంమీదే మనసుపోతుంది. ఒకరకం సేరం రుచిమర గడంచేతను, ఇంకోవిధమైన సేరానికి వేరే కృషి కావ లసివుండడంబట్టి, సాధారణంగా సేరం మార్చుడు. ఎన్నోరకాల సేరాలల్లో బుర్రదోపి, వాటిల్లో పట్ట భద్రులైనవారు కలరు. ఎల్లాగైతే బిచ్చమెత్తడం, దొంగతనం బాగా మిలితమవుతాయి.

దొంగిలించడం రెండుముక్కల్లో చెప్పాలంటే చోరీ అనాలి. ముందుగా ఓ ఆసామాకి చరాస్త్రీ అనేది స్వాధీనంలోవుందందాం. ఆచరాస్త్రీ అనేదితోలుకుపోయే గొడ్డోగేదో, తెగగొట్టుకుపోయే చెట్టో చామో, లాక్క పోయే బండీయో పత్రమో, తినే కూడో, వాయించు కునే గంటో, తొడుక్కనేంటి చొక్కాయో, పెట్టు

కునేంటి కుండనాల జోడో, గృహిణి వంటిసగో
అవచ్చును. మరోరికి యీచరాస్తి మనపాలు జేసుకో
వాలనేకడుపుబ్బ పూర్ణంగా కలగాలి. ఆస్తి స్వాధీ
నజ్జి, అడగడం నుడవడం లేకుండా తోసి రాజనాలి.
ఉన్నపుడేకాన్ని ఏమాత్రంఅయినాకర్తరూపేణచూపాలి.
మనస్సులో దాచుకుమార్చుంటే పుడేకాన్ని దూరిమనం
చూడలేము. కనుక యీసూచన. ఇంతకు కర్తచోరు
డవుతాడు. కాజేయడం అనేది క్రియ. వస్తువు పోయిన
వాడిది కర్మం. చోరత్వాన్ని బంధుత్వం అనేది
మాదా అడ్డలేదు.

దొంగకి ఎవరిస్వాధీనంలో ఏమున్నది తెలి
యాలి. మనిషిలోలోపాలు తెలియాలి. ఇంటిలో
లోపాలు తెలియాలి. హక్కుదారుడు వెర్రిముఖం
వేసేసమయం ఆకట్టాలి. ఏదేది ఎల్లా లాగాలో కాం
లేంగా పురమాయించుకోవాలి. లాభం నష్టం తూచాలి.
దొంగిలించేదాకా అదోకాండ. చిక్కుకుంటే చావు
పర్యంతంచేస్తారుగామరి, అందుచేత. విఘ్నలోపాములాడు
నాగస్వరం వూదుతూంటే మనం తలుపుతీసుకు చూ
స్తున్నట్టే వుంటుంది. పెరటిదారమ్మట బంగారపు
పటేడ అప్పుడే పరుగురెత్తిపోతూంటుంది. ముష్టికొచ్చి
ముంగిట నిలిచినట్టే వుంటుంది, చేతికందినది అవలెలకు
జేరుతుంది. సోదచెప్పిసోలెడుబియ్యమడిగినట్టేవుంటుంది,
యింటిగుట్టు యిల్లాలిలోబుట్టుట దొంగలకు జారి
చూపుతుంది. సేవకుడు చాలా నమ్మకంగా వున్నా
డని పొగిడినట్టే వుంటుంది, యింటో డబ్బుపెట్టెకి
రెక్క లాస్తాయి. తుర్రు మంటుంది. సేవకా
అంటే పలుకువా రుండరు. కొట్టి లాక్కోడం
దొంగకి పరువునష్టం. తెలివిలేటలుకామా చూపవలసి
నవి! దొంగ, ఎవరైనా గుమ్మం ఎక్కేటపుడు కనబడితే
వేసునికి తగినట్టు భావ మారుస్తాడు. లేకపోతే దొరికిం
దాంతో దొడుతీస్తాడు. మన తత్త్వం సేరగానికి
ముందు తెలుస్తుంది. వాని తత్త్వం మనకు వాడు పెల్లి
పోయాక తెలుస్తుంది. కావలసినవన్నీ వచ్చాక స్కీము
తయారవుతుంది. బుడబుడక్కలవాని వేషంతో పుట్టె
ముంచుతాడు. ఘోరువేషంతో పన్నుగడ సాగుతుంది.

పైగా బిచ్చగాడంటే కరగని పృథ్వీయం లేదు. ధర్మం
యివ్వలేదంటే అది వేరేసంగతి. తలుపులు, గొళ్లలు,
రాకకు పోకకువీళ్లు, యింటిహంగు, సరిహద్దులు, యింటో
ఏముందో, ఎవరున్నారో, ఎవరి కెవ రేమవుతారో,
ఏవీఘ్నో ఆస్తిపరు లున్నారో, ఏయింట ఖాతరీ
లేదో, ఏమాల మంచాలు అమర్చారో, ఏపంచని
చేతిగడియారాలు పడివుంటాయో, ఏపట్టుఖండా
ఎక్క డుందో. నిలబడ్డనిమిషమూ ఒళ్లంతా కళ్లుచేసు
కొని చూస్తాడు. చిన్నపిల్లలుంటే చెవిపోగులు కాపాడు
తాడు. నోరెప్పుడు అరుస్తాడు. ఎంతసేపు నిలబడడం
సమంజసమో అంతసేపు కాలకడపడు. అనుమానం
ఎంతమాత్రం యితరులలో కలిగించడు. సేవకులు సత్య
సంగులు కాకపోతే వారి కోతృణం యిచ్చి రాసి
పూర్ణంగా పడతాడు. అందుకనే ముష్టివాడిని యిచ్చో
యివ్వకో వెంటనే పొమ్మనాలి. అందుకనే యాచకుని
గుమ్మంఅవలె నిలవమని పెద్దలు హెచ్చరిస్తారు. లోప
లకి రానివ్వకపోయినా సేరం జరుగుతే అదోగమ్మత్తు.
పెన్నీయలో కాబోలును, ఆలిబాబాగారి యింటికి
దొంగ లొచ్చి సుద్దముక్కతో తలుపుమీద గుర్తుపెట్టు
కున్నారు. ఈ విషయం చిన్నపుడే చెపుతే గుండెదడ
పిల్లలకి పుడుతుందని పెద్దక్కాసులదాకా డేకేస్తున్నారు
స్కూల్లోచెప్పకుండా. బిచ్చాని కొచ్చి బొగ్గుముక్కతో
గొల్లెంలోపలుంటే దానికి సరీగ్గా పైన గీతగీసుకుపోయే
వారున్నారు. కొక్కిరిగీతలూ పెట్టిపోతారు ఏమూలో
కనీకనబడనట్టు. ఎరగనిపిల్లలు, అల్లరి అని మనంఅనుకుం
టాం. బిచ్చం వేసి పెరటితోవని వుంటాము, స్వర్ణానికి
దారిచక్కగాచేసుకుంటున్నామని. స్వర్ణంమనకివచ్చినా
సేరం ఆగదు. యూరప్ లోను అక్కడా జిన్నీలు
సిరస్వభావం లేక డేశ్ ద్రిమ్మరులై యాచన వృత్తిగా
కలిగి మోసం, దొంగతనం చేయడం చరిత్రాత్మకము.
వారిలో వారికి తెలిసేందుకు యింటిని గురించి యిళ్లకి
గుర్తు లేమూలో పెట్టుకు పోయేవారు. రెండు గుర్తులు
మచ్చుకి చూడండి. సంజ్ఞార్థములు బోధపడతాయి :

ఈ గృహస్థ మంచితాత. ఇటు
దానం నాణెపూర్వకంగావుంటుంది.
చిల్లిగవ్వ చెదరనివ్వరు. ఛీ ఛీ
పొవ్వుంటారు.
అన్నప్రదాతలు మాత్రమే. ధన
మొసగజాలరు.

9 71

27 2

= ఈ గురుతున్న చోటునకు ఎడమవైపున
27, 2 అంకాలు గల వసతి గృహములందును, కుడి
ప్రక్క 9, 71 నెంబర్లు గల చోట్లను విచ్చవిడుదురు.

చెంచువారికి ఎటుకలవారికి, సోదచెప్పేవారికి
ఈగుణాలు కొన్ని అలవడవచ్చును. కాని దొంగతనం

ఒక్కదాసరివాని సాముకాదు. దొంగతనములో
నున్నది పరధనాపేక్ష, స్వార్థపరత్వం. వీటికి లోబడని
పౌరుడేదీ? దొంగాడు స్వాహాచేయడానికి యాచ
కుడి వేషం వేశాడంటే తుదకు సంకల్పపడ్డా సంత
సిస్తాడు. భిక్షుకి శిక్షుకి నేరముడు సిద్ధం. మొండివాడు
రాజుకన్న బలవంతుడైనా, రాజుకి రుప్తశిక్షణ విధి.
రాజే న్యాయానికి నిధి. మనకు లోకాభిరామాయణం
చాలు.

ఏకాక్షి నిస్సృహ శ్వాంతః

పాణిపాత్రో దిగమ్బరః,

కదా శమ్నా, భవిష్యామి

కర్మ నిర్మూలన తమః.

అనేవైరాగ్యంతో విచ్చమెత్తడం పూజనీయము.

అంతా యాదార్శిత్రోక్తిలే యితలోకం ఏంకాను?

గర్వభంగము

నేను నీకోస మేగుచున్నాను : మధ్య
దారిలో నెవ్వరో చెప్పినారు “నీవు
ఆశ్రితుం డెవ్వనినో చూడ నరిగితి” నని
నేనుగా కాత డెవ్వ డన్నాను కినిసి.

వార్త చెప్పినవారు నా వైఖరి గని
ఇత డహంకారిరా యని యీసడించి
పోయినా; రేను నింటికి పోవ, చెప్పి
రాదెనకు నీవు రానెరాలే దటంచు.

కీ. శే. కొడాలి వేంకటసుబ్బారావు, బి. ఏ.,

సిగ్గుపడి నిన్ను వెదుకజొచ్చితిని కంటి
నీటి బా ట్లడ్డమై చూపు మాటుపరుప
ఇంతలో “దేవ బ్రతికితి మేమికోదవ
తమరు దయచూప” నన్న వాక్యములు వింటి.
ధ్యాన మరుదెంచుమార్గము తవలిపోయి
మొదట నీవార్త తెల్పు సమూహమధ్య
మం దనంత తేజస్సువై యలరు నిన్ను
చూచుకొన్నాను - గర్వమార్పుకొనిపోయె.

* * * *

తెలుగుటాకీలు: ఆంధ్రుల పరిశ్రమ ఏ. వి. సీతారామయ్య, యం. ఏ.,

మిస్. మేయో హిందువులనుగురించి వ్రాసిన పుస్తకం ప్రచురించేటప్పటికి జనమంతా గగ్గోలుచేశారు; జవాబులు వ్రాశారు. ఆ మెజస్ట్రేట్‌గానైనా అమెరికాను గురించి మళ్ళీ అడేవిధంగా 'కుక్క కాటుకు చెప్పబెట్ట' అన్నట్లు పుస్తకాలు వ్రాశారు. ఆ మెజస్ట్రేట్‌గానైనా యీ సదిక్తా నానాగంధర్వగోళం చేస్తూ తమకున్న మాతృదేశంమీది అభిమానం కనపరచారు. మంచిదే. కాని అంతటితో వూరుకుంటే లాభం లేదు ఎప్పుడూ మాడా. ఎందువల్లనంటే మనకున్న అభిమానం, ఉత్సాహం కార్యరూపంగా పరిణమిస్తేగాని అవి రాణించవు. ఈవిషయం మన ఆంధ్రులు ముఖ్యంగా గమనించాలి. చేతుల్లో పనులే సరిగా చేసుకోలేకపోతే మనకుమించిన పనులన్నీ చేయటానికి సిద్ధపడితే నలుగురూ నవ్వుతారు. ఆంధ్రదేశానికంతా నూలకండంగా వక్కబట్టబెట్టు పెట్టే అదికాస్తా నుజరాతీనేట్టిల కప్ప జెప్పాల్సివచ్చింది. కాగితాలకర్మాగారం నానాఅవకతవకగా వున్నట్లు వింటున్నాము. పరిశ్రమలవిషయంలో మనదేశం మరీ అధోగతిలో వుంది. ఎంతసేపటికీ యితరరాష్ట్రాలమీద ఆధారపడివుండవలసినదేనా? మనలో తెలివిగలవాళ్లు లేకనా? ధనవంతులు లేకనా?

ప్రస్తుతం హిందూదేశంలో ముఖ్యంగా మన రాష్ట్రంలో మిక్కిలిలాభకరమైన పరిశ్రమ 'సినిమా పరిశ్రమ'. టాకీలు తీయడం కనిపెట్టబడి దానికిసంబంధించిన యంత్రసామగ్రిలు హిందూదేశంలోనికి దిగుసుతి కాగానే వక్కచూరుగా 'ఫిలిం స్టూడియోలు' (Film Studios) ఇదివరకు 'నిశబ్దచిత్రములను' (Silent Pictures) తయారుచేశేవి, 'శబ్దచలనచిత్రములను' తయారుచేశేవిగా తయారయిపోయినయి. దీనికి కారణం

శబ్దచలనచిత్రములలో, అనగా టాకీలలో ప్రజలకుకలిగిన ఆధిరుదయే. బొంబాయి పూనా కలకత్తానగరములలో ఈ 'టాకీ స్టూడియోలు' యిటీవల విపరీతంగా వెలసినవి, మన దేశంలో బెజవాడతెనాలికం పెనీలగా. మనవాళ్లు కంపెనీలు పెట్టివున్నదంతా వూడ్చివేసుకుంటుంటే వాళ్లు స్టూడియోలు పెట్టి మనవద్దనుంచి మిగిలినదేమైనా వుంటే కాస్తా దోచేస్తున్నారు.

ఇతరరాష్ట్రాలలోనివాళ్లు తమ మాతృభాషలలోనేకాక ఆర్థికలాభములను బట్టి యితరదేశీయభాషలలోగూడ టాకీలను తీసి ఆయా రాష్ట్రాలకు పంపి ప్రదర్శించి మిక్కిలమైన ధనార్జన చేస్తున్నారు. సాధారణంగా టాకీ తయారుచేయడంలో నూటికి ౨౫ రూపాయలు నటుల కిప్పుడానికి ఖర్చుచేస్తారు. ఇది హోలివుడ్ వంటి సుప్రసిద్ధ స్టూడియోలలోని లెక్క. ఆవిధంగా చూచుకున్నా ఇంతవరకు మన తెలుగుభాషలో తయారు చేయబడిన టాకీలు సగటున దాదాపు రూ. ౨౦,౦౦౦ ల కంటే ఎక్కువ ఖర్చిదై వుండవు. కొన్ని టాకీలలో ప్రదర్శించిన మననటులకిచ్చిన ధనమూ, మర్యాద, దానికి ప్రతిఫలంగా టాకీలుతీసిన పెట్టుబడిదారులు పొందిన విపరీత లాభములు గనుక తెలిసికొంటే ప్రతి ఆంధ్రుడికీ విచారం కలగకమానదు. 'సాగర్ మువీటౌన్' వారి షాదుకా పట్టాభిషేకంలో దశరథపాత్రధరించిన నాగరాజురావు గారు తాము ఆ టాకీలో పనిచేయుటకు వెల్లినసందర్భంలో తమకుజరిగిన అనుభవములనుగూర్చి 'ఆంధ్ర పత్రిక'లో వ్రాశారు. ఆవ్యాసం చదివినవారికి స్టూడియోలవారు మననటులకు కలుగచే శీలాభాలూ, మర్యాదలూ అన్నీ బోధపడ్డయి. రూ. ౨౦,౦౦౦ ల కంటే హెచ్చుగా ఖర్చుపడని కొన్ని తెలుగు టాకీలవలన ఇతర

* టాకీ (Talkie) అనగా శబ్దముతో కూడిన చలనచిత్రము (Film). అందువలన వీటిని "శబ్దచలనచిత్రములు" అని వ్యవహరిస్తున్నారు. 'టాకీ'లన్నీ అందరికీ తేలికగానే తెలుస్తుంది గనక యీ వ్యాసంలో ఆ పదమే వాడుతున్నా.

రాష్ట్రపుపెట్టుబడిదారులు కొన్నిలక్షలార్జించారు, ఆర్జిస్తున్నారు, అంటే నమ్మండి. 'పాదుక', 'సావిత్రి', 'ప్రహ్లాద' మొదలయినటాకీలు మనపట్టణాలలో ఎన్నెన్ని మార్లు ప్రదర్శించారో, ఏవిధంగా జనులు డబ్బు దర్శించుకొని చూశారో మనకందరికీ తెలుసు. ఫిల్ముల తయారయినతర్వాత ప్రదర్శకుల(Exhibitors)వద్దనుంచినూటికి ౬౦ వంతున కొన్ని సమయాల్లో నూటికి ౭౦ వంతున అద్దె వసూలుచేసుకుంటున్నారు. ఒకరాష్ట్రంలోని ప్రదర్శకుల కందరికీ ఫిల్మును పంపించగల అధికారం కొందరు కొనుక్కుంటారు, అసలుఫిల్ముతీసినవారి వద్దనుంచి. వీళ్ళనే 'డిస్ట్రిబ్యూటర్లు' (Distributors) అనగా ఫిల్మును కావలసినవారికి పంచేవాళ్లు అంటారు. వీళ్లు స్టూడియో స్వంతదారులనుంచి వకరాష్ట్రములో ప్రదర్శనహక్కులను Provincial Exhibition rights కొంతఖరీదుకు కొని తాము తిరిగీ ప్రదర్శకులవద్దనుంచి అద్దె తీసుకుంటారు. ఆ అద్దె మిక్కుటంగా వుండటం చేతనే ప్రదర్శకులు 'తక్కువరేట్లు' జనబాహుళ్యానికి వీలుగా ఏర్పాటుచేయలేకున్నారు. ఎక్కువ అద్దె వున్న కోకపోతే రాష్ట్రీయహక్కుదారులకు ఎక్కువలాభం వుండదు. అందువలన సారాంశం ఏమి కేల్తుందంటే లాభంతా ఇతరరాష్ట్రాలవాళ్ళది. నష్టమంతా మన ప్రేక్షకులది. ఫిల్ములను తయారుచేయడానికి ఇతర రాష్ట్రాల ధనవంతులమీద ఆధారపడినన్నాళ్లు మన కీ నష్టం తప్పదు. వాళ్లు లాభంపొందకమానరు. ఇతరులు మనకథలను తయారుచేయడంవలన ఆర్థికంగానేకాక కళాదృష్టిలో మనకు తీరనినష్టం కలిగిస్తున్నారని యింతవరకు తయారయిన తెలుగుటాకీలు చూచినవాళ్ళందరికీ

విశదమే. ఆవిషయాన్ని గురించి మరియొకవ్యాసంలో ముచ్చటించుకుంటా.

అందువలన మనయొక్క కళాసాభాగ్యం నాశనమైపోకముందే, ఒకముఖ్యపరిశ్రమలో మనం యితర రాష్ట్రాలవాళ్ళ చేతుల్లో కీలుబొమ్మలమైపోయి నష్టపడకముందే, మనం మేల్కొని మనరాష్ట్రంలో ఒక 'ఫిలిం స్టూడియో' (Film studio) టాకీ చిత్రములను తయారుచేయటానికి ఏర్పాటు చేయడం మంచిది. కాలం గడచినతరువాత చింతించి లాభం లేదు. ఆంధ్రదేశంలో ధనవంతులు లేకనా? ఇంతకన్నా అల్పవిషయాలలో లక్షలు ఖర్చుచేస్తున్నవాళ్లు మనలో యెందరు లేరు? ఇటీవల వొకజమీందారు స్థానిక సంస్థలలోని వకస్థానానికి దాదాపు ఏడులక్షలు ఖర్చుచేశాడట! టాకీ చిత్రకాలకు ఒకరెండులక్షలుంటే చాలు. అటువంటిపరిశ్రమవలన ఎటువంటిలాభమున్నదీ యితరముఖ్యపట్టణములలోని స్టూడియాల సంఖ్యవలన మనం గుర్తించవచ్చు. వర్తకవ్యవహారములలో బొంబాయిపెట్టుబడిదారులు ఆదర్శప్రాయులుగదా. అక్కడ కొత్తగా యిన్ని స్టూడియోలు నెలకొల్పబడుతున్నవీ అంటే అదేచాలు, ఈ పరిశ్రమలోనిలాభాలు తెలియబలకటానికి. అందువలన ఆంగ్లులు ఈవిషయం గమనించి వెంటనే ఒకరుగాని, లేక కొందరుగాని కలిసి ఒకలిమి టెండ్ర్ కంపెనీగా కాని, ఒకటాకీ స్టూడియోనుగాని నిర్మించి ఇతరరాష్ట్రములకు పోవుచున్న ధనప్రవాహాన్ని ఆపి మనరాష్ట్రంలోని నిరుద్యోగసమస్యను కొంతవరకైనా తొలగించి వక గొప్పపరిశ్రమను పెంపొందింపజేసుకొని లాభంపొందుదురుగాక అని కోరుతూ విరమిస్తున్నా.

శ్రీ పతి నిద్రమేలుకొనె క్షీరపయోనిని శేషశయ్యపై;
 జోషగ నోపి రిద్దు శశిసూర్యులు రేపవ, లాకసంబునన్
 రూపతెఱ గాటుమబ్బులు, సరోవరరాజికి రాజహంసరా
 జీవునరాగమోత్సవము చేకుటెఱ, దేతె నదుల్ శరత్తునన్.
 సాసలఁ దీరు క్రొమ్మెఱుఁగు సాయకముల్ దలపించె వాఁడిమిన్
 భానుమయాఖిముల్ వెయిపవల్, జలరాశి నిశాటకోటికిన్
 హానిగ నాచమించిన మహామునియుద్ధతి సిఘరాట్పురం
 ధ్రీనివహంబు కశ్యపము రేదొలఁచెన్ శరదాగమంబునన్.
 వ్యోమము నిద్దమయ్యె; విమలోదకతన్ ప్రాద మద్దమయ్యె; మిన్
 యామినిఁ దాల్చెఁ దారమణిహారములన్; ప్రాద మూనెఁ గల్వపూ
 దామములన్; శరత్తున ప్రాదంబునఁ బూ లుడుబింబశంక, త
 ద్వ్యోమమనం దుడుల్ గలువపువ్వుల నీడల భ్రాంతి గొల్పెడున్.
 శరదము లాకసంబునను; సైకతముల్ సరిదంతరంబులన్;
 శరవణమున్ నదీతటులఁ; జారుమరాళతతుల్ ప్రాదంబులన్;
 సరసులఁ బుండరీకములు; సాంద్రమనోహర చంద్రచంద్రికా
 చ్చరుచులు రోదసిన్; నెరసె శారదసంపద శారదాకృతిన్.
 శారదచంద్రచంద్రికలు సాంద్రత రోదసి నాక్రమింప, నీ
 హారధరాధరేంద్రతనయామణి నిగిని బొంగి గంగ, త
 ద్వారి దిశావకాశము లుదారతమైఁ గబళించెనా, ముదం
 బారఁగ నప్పరొంగనలయ ట్లొనరింతటఁ గేళి బాలికల్.
 పవళులయందుఁ దృప్తిగను బద్మవనంబులయందు మాపులం
 గునలయవాటులందు ననుకూలత విందుల నారగించు చి
 ట్లవి శశిదర్శనంబు గఱవౌ తొలుకారునఁ గూటిపేద లై
 నవసిన తుమ్మెదల్ బలిసి నలైన శారదవేళఁ ద్రిమ్మరున్.
 కోరిక నిండుఁ బున్నమఁ జకోరులు శారదరాత్రిఁ జంద్రికా
 పూరపు మాహిషంపుదధిబువ్వ మెనంగుచు, సంజుకొంట కం

గారము లన్నభ్రాంతిఁ గొలుకఁ దివిచుక్కల సూదిముక్కులఁ
జాలుచిదుర్పలో యన నెసఁగు మిడుంగుఁబుద్ధు లత్తటిఁ.

బాలురు కైవిలంబులను బట్టి చఱితురు జేయటంచు; బే
తాళుని నిల్పివీధి నొకతావునఁ గొల్తురు బ్రాహ్మణేశ్వరుల్;
స్త్రీలును బూరుషుల్ ద్వీజులు దేవి భజితురు; గుర్తు లాదిభూ
పాలుర జైత్రయాత్రలకు భవ్యశరన్నవరాత్ర కృత్యముల్.

ప్రౌఢప్రవతంపుభామలకు భుక్తి లభించెను రెండు పూటలఁ;
బెద్దలుఁ బిన్న లుల్కిపడు భీకరగర్జితముల్ గలిగెఁ;
న్నద్దములట్లు దోచె బుర దాటినదారులు బాటసారికిం;
దద్దయుఁ బాఁడిపంటలను ధాత్రి దనరై శరత్సమాగతిఁ.

జనములు కార్తికంబునను సల్పుటకుఁ వసభోజనంబులం
బొనరుచు పెద్దవంటలను బట్టి కడల్కొను భూమపుంజము
గనఁ, బసరాకుమ్రాఁకులను గార్కొను తోఁపుల మెచ్చి వచ్చె, బై
ల నిలక నీలమేఘపటలం బట కంచు స్ఫురించు నెమ్మదిఁ.

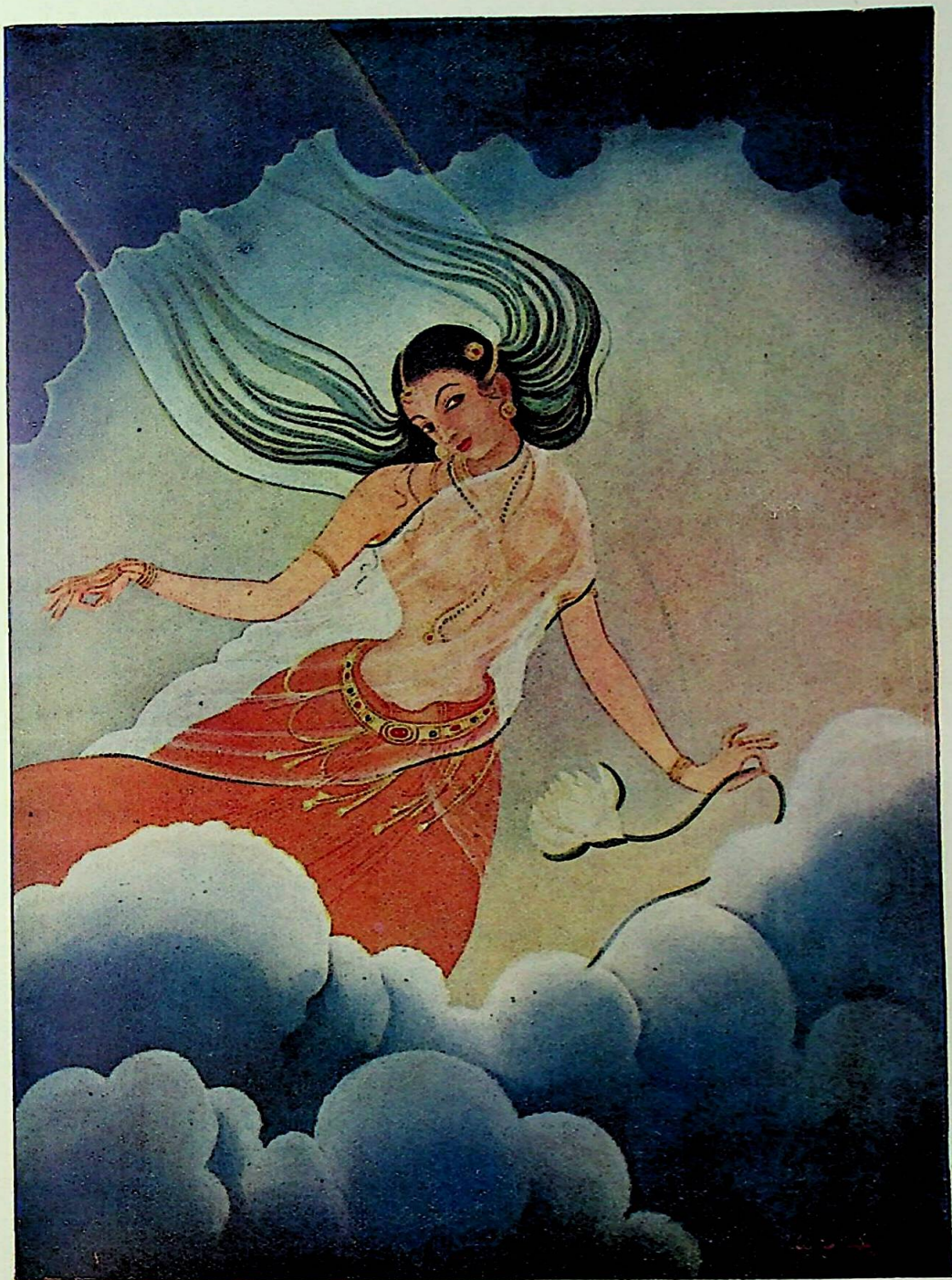
రమణులు రంగవల్లులను రమ్యముగా రచియించి, బృందగం
దమున సుమాక్షతాదుల నొనర్చి సమర్చిత, నాకసంపు దీ
పముల సరంధ్రపుం బరణిపాత్రల నెత్త, నభంబు పెక్కుచూ
పముల ధరించినట్లు లవి భాసిలుఁ జుక్కలఁబోలు వెల్లులఁ.

కలిమిగలట్టివాళ్లఁ గడు గౌరవముం బొనరించి, లేమిలోఁ
జులుకగఁ జూడఁబోరునుమి శుద్ధమనంబుగలారు పూజ్యులం;
జలపరిపూర్ణసంపదను శారదవేళను బాయు గౌతమిఁ
దెలతెలవాటకుండఁ జని దీవియ లుంచి భజింతుగా సతుల్.

యామినినిమాత్రమేగద-యేమాసమునం దమాస యెసఁగించు నిరుల్;
శ్రీ]ముఖ నది కార్తికమున-గాములదొరకాంతిగూడఁ గబళించెఁ గటా.

శ్రీ]ముఖ యర్థద్వయి గల;-దామోదకరంబూ యిది యనర్థకరంబో;
యే మొకమొకాని దీనిది;-భూమికి మునుమున్న వటదమునుకఘటించెఁ.

దామోదరుఁ డురుకరుణను-త్రైమము డామరము మొదలుగా నేసిలుఁగుల్
భూమికిఁ గలుగఁగనీయక-శ్రీ]ముఖ త్రైమమున ముగియఁజేయుంగాతఁ.

దేవీ రత్న శి

౧౯౧౪-౧౫ ప్రపంచసంగ్రామము, దానివలన ప్రపంచమునకు గలిగిన నష్టమునుగురించి మనకు తెలిసియేయున్నది. మానవజాతికి సంభవించిన విపత్తుకు ప్రపంచరాష్ట్రములన్నియు తారుమాగయిపోయినవి. మరియుయుద్ధము సంభవించినయెడల మానవజీవితము, నాగరికత నాశనమగునని ప్రజలకు గోచరించెను. ప్రపంచమునందు యుద్ధము లేకుండజేయుటకు ప్రపంచరాష్ట్రములన్నియు కలసి ప్రయత్నించవలసిన కర్తవ్యము నవి గ్రహించినవి. యుద్ధమువారినండి ప్రపంచమును విముక్తిచేయుటకు సాధన మేమనిన అంతర్జాతీయ సంఘమునమే యని రూఢియయ్యెను. కనుక చిల్కన్, స్కట్లెన్, క్లిమెన్సో, లాయడుబార్డి మొదలుగాగల రాజ్యాంగవేత్తలు యుద్ధము నాపుటకు అంతర్జాతీయ సహకారముచేర్చి మరేమియు మార్గము లేదని ౧౯౧౫-వ సంవత్సరము యుద్ధానంతరమున వర్సెల్స్ సంధి గురిసినప్పు డంతర్జాతీయసంఘము నొకదానిని స్థాపింపవలెనని సంకల్పించిరి. వారి సంకల్పము ఫలించి నానాజాతిసమితి యుద్ధానించినది.

యుద్ధాంతమున సంధి జరుగకపూర్వమే ౨౮ ఏప్రిల్, ౧౯౧౫ న ఇంగ్లండు, ఫ్రాంసు, ఇటలీ, జపాను, అమెరికాలయొక్క ప్రతినిధులు పారిస్ నగరమున కలసికొని యొకపత్రము నామోదించిరి. దానిలో నానాజాతిసమితియొక్క యుద్దేశ్యములను, విధానమును గూర్చి చర్చింపబడెను. దానినే మనము “లీగుకవి నెంటు” అని వాడుచున్నాము. ఆపత్రము వారిచే నామోదింపబడినతరువాత రెండుమాసములకు సంధి జరిగెను. ౧౯౧౫-వ సం. జూన్ ౨౮ న యుద్ధమున పాల్గొనిన దేశములు సంధిపరతుల నొప్పుకొనినతరువాత నాపత్రము సంధిపత్రములో నొకభాగముగ పరిగణింపబడెను. ౧౯౨౦-వ సం. ౧౦ జనవరినాడు కవి నెంటుపత్రము మరియుసంధిపత్రముగా నొప్పుకొనబడెను. ఆరోజున సాయంత్రము ౪-౧౫ ని. కు అంత

ర్జాతీయసమితి యంతర్జాతీయసంస్థ యయ్యెను. ఆపత్ర మిరువదినాల్గవ్యాయములుగ విభజింపబడి యున్నది. దానియందు నానాజాతిసమితియొక్క యుద్దేశ్యములను, విధానమును, సంఘసభ్యత్వమును, అంతర్జాతీయవివాదములను పరిష్కరించు మార్గములను గురించి వివేచన చేయబడినది. మానవజాతిని ప్రేమించి, మానవసేవయే తమ జన్మకర్తవ్యమని భావించు తత్త్వజ్ఞులయొక్క పద్ధతులనే ఈపత్రము స్వీకరించినది. ఈనానాజాతీయ సంస్థయొక్క ముఖ్యోద్దేశ్యములు ప్రపంచరాష్ట్రములను కొన్నిటిని యంతర్జాతీయన్యాయశాసనములకు బద్ధములుగా చేసి ప్రపంచమున శాంతి నెలకొల్పుట, ముందు రాబోవు యుద్ధముల నాపుట యైయున్నవి.

యుద్ధానంతరమున సంధిపరతులను ౨౯ రాష్ట్రము లామోదించి పత్రముపై సంతకముచేసినవి. వాటిలో భరతవర్ష మొకటి. ఈసంధిపరతులు చర్చింపబడుచుండగానే ఇ. యస్. మాంటెగు (సెక్రటరీ ఆఫ్ స్టేటు) మహారాజా సర్ గంగాసింగు బహమారు, (బికనీరు సంస్థానాధీశ్వరులు) మాడ నాచర్యలో పాల్గొనిరి. కావున ఇండియా మిగిలినరాష్ట్రములతోపాటు మూలసభ్యత్వమును బడసెను. కాని ఇండియామూలసభ్యత్వమును బడయుటకు కవినెంటుపత్రమున వీలులేదు. ఎందుకన ఒకటవ ఆర్టికిల్, రెండవక్లాజుప్రకారము, పూర్ణస్వాతంత్ర్యము గల్గినదేశము, ఆధినివేశప్రభుత్వము, వలసరాజ్యము - వీనికిమాత్రము సమితిసభ్యత్వమున కర్హత గలదు. ఇండియా పైమదాహరింపబడిన రాజ్యాంగవిధానములలో వేటికిని చెందదు. కనుక సభ్యత్వమును బడయుటకు వీలులేదు. కాని యాకాలమున జరుగుచున్న రాజ్యాంగపు మార్పులలో ఇండియాకు ఆధినివేశప్రభుత్వము సమకూర్చెదమని బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు మాచించిరి. చిల్కన్ రాజ్యాంగవేత్త ఇండియాకు సభ్యత్వమును సమకూర్చవలెనని చాలప్రయత్నములు చేసెను. చాలరాష్ట్రములనా రెండు కొప్పుకొన

లేదు. ప్రాంసు డొమినియనులకుమాడ సభ్యత్వము నివ్వమాడవని పట్టుపట్టెను. కాని చివరకు భారతదేశము నకు సమితిలో సభ్యత్వము నిచ్చిరి.

భారతదేశపు టంతర్జాతీయస్థితి చాలయసందర్భముగా నున్నది. కావుననే నానాజాతిసమితిసభ్యత్వము కొరకు పోరాడవలసినచెను. తుదకు సభ్యత్వము సమకూరినను, దేశమునకు స్వతంత్రపరిపాలనము లేదు కావున దేశస్థితియసంభావ్యముగ నున్నది. డేవిడ్ హంటరు మిల్లరుగా రిట్లుచెప్పిరి: "హిందూదేశమునకు కనడావలె నన్నివిధములను స్వతంత్రపరిపాలనము కలదని ప్రపంచజ్ఞానమున్న మనుజుడు చెప్పజాలను. కాని ౩౫ కోట్ల జనము కలిగినభారతదేశమునకు సమితిలో సభ్యత్వము లేదనుట చాలశోచనీయము. ఈవిషయమును మిగిలిన దేశీయప్రతినిధులు గమనించిరో లేదో కాని ఇండియా యుద్ధములో చేసినసహాయము, త్యాగముమాత్రము వారి నాకర్షించి, ఇండియాకు న్యాయము కలుగజేయవలయునని వారికితోచిన ట్లగపడును. మొత్తముమీద ఇండియాకు నానాజాతిసమితిసభ్యత్వము లభించెను. కాని ఇప్పటికిని ఇండియా యొక్క యంతర్జాతీయస్థితి చాల దుర్బలమైయున్నది. మొదటికారణము ప్రజాహితప్రభుత్వము లేకపోవుటయే. ప్రస్తుతము రాజ్యాంగవిధానమున మార్పులు జరుగబోవుచున్నవి. కాని యీపరిస్థితి మారునేమో మన మూహింపజాలము. ఈయసందర్భస్థితికి రెండవకారణము భారతసామ్రాజ్యమున నుండిన స్వతంత్రరాష్ట్రములమూలమున కలిగినది. భారత సామ్రాజ్యమున ౫౬౨ స్వతంత్రరాష్ట్రములు చేరియున్నవి. ఇవి సామ్రాజ్యాధిపతికి లోబడియున్నవి. సంస్థానములలో సంస్థానాధీశ్వరులు నిరంకుశాధికారులై కాని వారియొక్కవిదేశవ్యవహారములను, రక్షణను బ్రతిఘటవర్న మెంటువారికి ఒప్పగించిరి. బయట దేశములు దండెత్తుటమొదలుగాగల యపాయములనుండి ప్రభుత్వమువారు సంస్థానములను కాపాడుదురు. సంస్థానములలో నరాజకము లేకుండమాడ బ్రతిఘప్రభుత్వము తగుసేర్పాటులు చేసినది. నిజముగా నన్ని విషయములలోను యీసంస్థానములు స్వాతంత్ర్యముననుభ

వించుచున్నవి. కనుక వీనిని స్వతంత్రరాష్ట్రములుగాపరిగణింపవచ్చును. కాని యంతర్జాతీయవ్యవహారములోమాత్రమువాటికియోగ్యత లేదు. దీనివలననే ఇండియా యొక్క యంతర్జాతీయస్థితికి లోపము గలిగినది. కనుకనే మిల్లరు గారు వారి "ప్రాప్తింసు ఆఫ్ ది కనినెంటు" అనుపుస్తకమున హిందూదేశముయొక్క అంతర్జాతీయస్థితియసందర్భములలో నసమంజసమయియున్నదని చెప్పిరి. ఆయసందర్భస్థితి చక్కబడిన హిందూదేశమునకు, నానాజాతిసమితికిమాడ శ్రేయస్కరము.

ఇక సమితిసభలలో పాల్గొనుప్రాతినిధ్యమును గూర్చి కొంతవిచారితము. నానాజాతిసమితిసభలకు ఇండియాతరపున యన్నిరాష్ట్రములతరపునవలెనే ప్రతిసంవత్సరము ముగ్గురప్రతినిధులు పోవుచున్నారు. కాని వారు ప్రజాబాహుళ్యముచే నెన్నుకొనబడినవారు కారు. ఇండియాగవర్న మెంటు వారిని ఎన్నుకొనును. కావున వారు ప్రజలయజ్ఞలను శిరసావహించు వారు గాక గవర్నరుజనరలుగారి యజ్ఞప్రకారము నడచుకొనువారై యుందురు. ప్రతిసంవత్సరము సంస్థానములతరపున నొకసంస్థానాధీశ్వరుడు గవర్న మెంటు వారిచే పంపబడుచున్నాడు. ఇండియాప్రాతినిధ్యమును చాలకాలము సెక్రటరీ ఆఫ్ స్టేట్ గారే నడపుచుండెడివారు. కాని ౧౯౨౯-వ సంవత్సరమునుండి భారతీయుడే భారతప్రతినిధివర్గమునకు నాయకుడై ప్రతినిధివర్గమును నడపుచున్నాడు. సర్ మహామృదు హబిబుల్లా గారు మొదటినాయకుడుగా నుండిరి. ౧౯౩౦లో బిక్ నీరుసంస్థానాధీశ్వరులు, ౧౯౩౧లో సర్. బి. యల్. మిత్తరుగారు, ౧౯౩౨ లో ఆగాఖానుగారు నాయకులుగానుండిరి. ఈసంవత్సరము మరల సర్. బి. యల్. మిత్తరుగారు నాయకులై సభకు వెళ్లి కొలదిరోజుల క్రిందటనే తిరిగివచ్చిరి.

హిందూదేశపుప్రతినిధివర్గము ఇండియాగవర్న మెంటుచే నెన్నుకొనబడినదని నేను పైన చెప్పియుంటిని. కనుక సమితిసభలలో భారతప్రతినిధులు బ్రిటుతోకపట్టుకొని బ్రిటుతోకవనే త్రొక్కుచున్నారని

కొందరియభిప్రాయము. కాని పదునార్గేండ్లు సమితి చరిత్ర చదివినచో నిట్టియుద్దేశ్యము మారిపోవును. ఇండియాకు లీనఅసెంబ్లీలో చాలపలుకుబడి కలదు. మొట్టమొదటినుండియు ఇండియా సమితిలో స్వతంత్ర భావముతో పనిచేయుచున్నది. ౧౯౨౧-వ సంవత్సరము సమితిసభలో ఇండియా స్వతంత్రభావముతో పనిచేయున్నట్లు చెప్పబడియున్నది. ఇండియా ప్రవర్తనకు బ్రిటిషుప్రవర్తనతో సంబంధ మేమియులేదు. ౧౯౨౩-వ సంవత్సరములో ఇండియాప్రతినిధులు వారి యొక్కయవసరమునుబట్టి వారు నడచుకొందుమని చెప్పియున్నారు. ౧౯౨౪ లో హూడ నల్లే వెలిపుచ్చియున్నారు. ౧౯౨౯ లో రామ్ సే మాక్స్ నాల్లుగారు నిదేశభావమును వెలిపుచ్చిరి. దీనినిబట్టి భారతప్రతినిధులు వారిమర్యాదను, దేశమర్యాదనుమాడ కాపాడుచున్నట్లగుచును. తరువాత భారతదేశము ప్రపంచమునంతకును తనకు స్వరాజ్యము నింగ్లండు ఇయ్యవలసిన యవసరము కలదని చూపగలదు. భారతదేశము ప్రజాప్రభుత్వమున కర్హమయినదిగాదని ఇంగ్లండు చెప్పజాలదు. చెప్పటకు సాహసంపనుజాలదు. ఎందుకన, భారతవర్షము సమితివ్యవహారములలో తనపనులను మెలకువతో నెరవేర్చుకొనుచున్నది. కనుక హిందూదేశము త్రిబుసునకు విరుద్ధముగ ప్రపంచాభిప్రాయమును కలుగజేయగలదు. దీనికి కారణము నానాజాతినమితిసభ్యత్వమేయని వేరుగ చెప్ప సక్కరలేదు.

ప్రతిసంవత్సరము హిందూదేశముతరపున నొక సంస్థానాధీశ్వరుడు సభ్యవర్గమున పాల్గొనుచున్నట్లు మైనదాహరింపబడెను. కావున ఇండియాప్రతినిధివర్గము ఇండియాసామ్రాజ్యప్రతినిధివర్గ మయినది. వీలయిన సంస్థానాధీశ్వరుడు తనసంస్థానమునకుగాని, అన్ని సంస్థానములకుగాని ప్రతినిధిగా పోవుట లేదు. సంస్థానాధీశ్వరులందరుకలిసి వాని నెన్నుకొనుటయిన లేదు. సంస్థానాధీశ్వరునిభుర్బులుహూడ ఇండియాగవర్నమెంటువారే భరించుచున్నారు. కావున అంతర్జాతీయ వ్యవహారములందు ఇండియాయంతయు ఏకముగనే పరిగణింపబడవచ్చును. కాని ప్రభువులసభఅయినా వాని నెన్నుకొనక

పోవుటవలన ఇండియాతరపున నాసంస్థానాధీశ్వరుడు ఇతరప్రతినిధులతో కలిసి సమితిచట్టములపై సంతకము పెట్టినను ఆచట్టములను “ఇండియన్ ఇండియా” లో నమలులో పెట్టుటకు వీలుపడదు. “పారమవుంటు పవరు” అయినా యొకఅంతర్జాతీయశాసనము నమలులో పెట్టమని యొకసంస్థానము నిర్బంధపెట్టలేదు. పెట్టుటకు వీలులేదు. అంతర్జాతీయకార్యకచట్టముల విషయములో నిట్టి పరిస్థితులు సంభవించుచుండెను. కావున ౧౯౨౩లో బర్మెన్ హౌడ్ ప్రభువు లీనసెక్రటరీజనరలుకు అంతర్జాతీయకార్యకచట్టములు సంస్థానములకు చెందవని దృఢపరచెను. అంతర్జాతీయకార్యకశాసనములు ఇండియాప్రతినిధులసంతకములు పెట్టినతరువాత బ్రిటిషుఇండియాకే వర్తించునుగాని, ఇండియన్ ఇండియాకు వర్తించవు. కాని యిష్టమయినచో సంస్థానములు కొన్నిచట్టముల నమలులో పెట్టుకొనవచ్చును. ఇట్టియసందర్భపుచిహ్నములు ఘోషరలు విధానముతో చాలవరకు పోవునని నానమ్మకము.

ఇండియా నానాజాతినమితికార్యక్రమములో ముఖ్యమైనపాత్రను భరించుచున్నది. అంతర్జాతీయకార్యకసంఘములో హూడ సభ్యత్వము సంపాదించినది. కాని యాసభ్యత్వముకొరకు మామసంవత్సరములు పోరాడవలసివచ్చెను. మొదట కార్యకసభలోను, తరువాత గవర్నింగుబాడీలోను ప్రాతినిధ్యము సంపాదించెను. ౧౯౨౨-వ సం.కు చివ్వునుగర్హప్రభువు ఇండియాకు అంతర్జాతీయ కార్యకసంఘమున నొప్పపదవి సమూహ్యెను.

౧౯౨౨ సం. ౩౦ అక్టోబరునాడు ఇండియన్ ప్రతినిధి గవర్నింగుబాడీలో మార్పొనగలిగెను. అంతర్జాతీయకార్యకసభతో సంబంధమువలన ఇండియాకు చాలమేలు కలిగెను. కార్యకసంఘముతో ఇండియా చాలస్నేహభావము చూపుచున్నది. అంతర్జాతీయకార్యకచట్టములను చాలభాగము ఇండియా అమలులో నుంచెను. అంతర్జాతీయకార్యకసభ సుమారు ౪౦ చట్టములను గడచిన పదునాల్గుసంవత్సరములలోను తయారుచేసెను. ఇండియా సుమారు ౩౫% చట్టముల

నములులో నుంచెను. వీటివలన కార్మికవ్యవహారములో ఇండియాకు మిక్కిలిమేలు సమకూరెను. ౧౯౧౯ తరువాత ఇండియాలో జరిగిన కార్మికశాసన నిర్మాణమునకంతయు అంతర్జాతీయకార్మికసంఘసభ్యత్వమే కారణము.

నానాజాతి-నల్లమందు, మత్తుపదార్థముల సంఘముతోకూడ ఇండియా కలసి పనిచేయుచున్నది. ౧౯౨౭-వ సం. ఇండియాగవర్నమెంటుయొక్కరిపొర్టుచూచినయెడల గవర్నమెంటెట్లు నల్లమందువ్యాపారము నాపుటకు ప్రయత్నించుచున్నదో తెలియగలదు. ఇట్టివిషయములలోనానాజాతిసమితి తీసుకొనుశ్రద్ధవలన ప్రపంచమునకు చాలమేలు కలుగును. ఇండియాకూడ నిట్టిపనులలో శ్రద్ధవహించు తెంతయు శ్రేయస్కరము.

సమితి యారోగ్యసంఘముతోకూడ నిండియా కలసి పనిచేయుచున్నది. సమితియారోగ్యసంఘము ఇండియాకు వచ్చి మలేరియా, కలరా మొదలుగాగల వ్యాధులను రూపుమాపుటకు ప్రయత్నించుచున్నది. ఇండియా ఇట్టిసంఘముతో కలసిపనిచేయుటవలన బెంగాలుదేశములో కొంతవర కాయాధులు నశించినవి. సింగపూర్ నందు సమితి యారోగ్యసంఘముతో ఇండియా సంబంధము కలిగియున్నది. ౧౯౨౭ లో దూరప్రాచ్యబౌద్ధసంఘముయొక్క యేడవకాంగ్రెస్ కలకత్తాలో కలిసికొనెను. ఇదియు ఇండియాకు ఆరోగ్య విషయములలో మేలుచేసెను.

ఇండియా సమితిఖర్చులకు ౮,౦౦,౦౦౦ రూపాయలు ప్రతిసంవత్సరము చందా నిచ్చుచున్నది. ౯౮౬ యూనిట్లలో ఇండియా ౫౬ యూనిట్లసాము నిచ్చుచున్నది. అనగా భారతదేశము ఖర్చువిషయములో నయివపన్నాన మలంకరించుచున్నది. కాని డబ్బుకు తగినంతమేలు సమకూరుట లేదు.

భారతదేశమున కింతవరకును సమితికవున్ సిల్ లో ఖాయపుసభ్యత్వము సమకూరలేదు. వట్టి సభ్యత్వమునకు కొన్ని దేశములకంటె ఇండియా కెక్కువ అర్హతగలదు. కావున నిట్టిసభ్యత్వము త్వరలో సమకూరవలయును. ఈవిషయమునుగూర్చి రాధాకృష్ణ పండితుడు కొలది నెలలక్రిందట జినీవాలో ముచ్చటించెను. అట్టిపదవి భారతదేశమునకు సమకూరుగాక! సమితియొక్క intellectual committee తో ఇండియాకలసి పనిచేయుచున్నది. జగదీశచంద్రబోసు, రాధాకృష్ణ ను వంటి ప్రపంచోపదేశకులు భారతదేశపు ప్రతినిధులుగా పోవుచున్నారు. ప్రపంచరాష్ట్రములకు సంబంధబాంధవ్యములు చక్కగా నుండుటకు తనప్రయత్నములు చేయుచున్నారు. ఇట్టిప్రపంచోపదేశకుల బోధనలవలననే ప్రపంచజాతు లొకరినొకరు సమానభావముతోగ్రహించగలరు. దానివలన ప్రపంచమున శాంతి స్థాపితమగును. ౧౯౨౭లో సర్ అతుల్ చంద్రఫుల్లీ అంతర్జాతీయకార్మిక సభ కధ్యక్షుడయ్యెను. ౧౯౩౨ లో సర్ అతులుడు అంతర్జాతీయకార్మికసంఘపు గవర్నింగుబాడీ అధ్యక్ష పదవి నలంకరించెను. ఇట్లు భారతమాతపుత్రు లంతర్జాతీయసభలందు భరతమాతగౌరవమును, ప్రతిభను నిలబెట్టుచున్నారు. భారతదేశపురాజ్యాంగనిధానమున మార్పులు కలిగి దేశపు అంతర్జాతీయస్థితి హెచ్చి, దేశమున శాంతిప్రతిష్ఠింపబడినచో, ప్రపంచశాంతిహాడ నెలకొల్పబడినట్లే యగును. ప్రొఫెసరు ఎ. ఇ. జిమ్మర్న్ చెప్పినట్లు భారతదేశము ప్రపంచరాజ్యాంగ వ్యవహారముల కాయువుపట్టయి యున్నది. కావున ప్రపంచశాంతి భారతదేశపుశాంతిపై నాధారపడి యున్నది. సమితితో సంబంధ మున్నంతకాలము భారతదేశము ప్రపంచవ్యవహారముల కాయువుపట్టుగా నుండును. శాంతిని ప్రపంచమున నెలకొల్పును.

జాతీయత్వము-అంతర్జాతీయత్వము

జాన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి, యం. ఏ., బి. యల్.,

క. తరణిశకాంకులలేజ

స్వరణము లేకున్నయట్లు భూజనములు ని
ర్భరదురితతఁ జేడ్పడుదురు
నరపాలక విహితపాలనము లేకున్నన్.

—భార. శాంతిపర్వము.

శ్లో. ఆహింసా సత్య మక్రోధ
స్త్రాగ శాంతి రపైకునమ్,
దయా ధూతే వ్యూలత్వం
మార్దవం హీ రచాపలన్.

శ్లో. లేజః క్షమా ధృతి శ్శాన
మద్రోహో నాభిమానితా,
భవన్తి సంపదం దైవీ
మభిజాతస్య భారత.

—భగవద్గీత.

దైనికాచారములందును, వేషభాషలందును, మతభావములందును భేదరహితులై, యొకరాష్ట్రమున వసించువారిసమూహముజాతినాబరగునని ధర్మశాస్త్రము (Jurisprudence) తెలుపుచున్నది. ఈమడి ననుసరించియే, బహుళమత, ప్రథా, భాషాయుతమైన భారతమందు జాతీయత్వముండనేరదని పల్కుదు పాశ్చాత్య విద్యాధికులు వాక్రుచ్చిరి. హిందూదేశమున పెక్కు భాషలును, మతములును ఉండుట నిక్కమే! కాని సంస్కృతము రమారమి అన్ని భాషలకును మార్మక యగుటచే భారతభాషలన్నిటియందును నొకే భావతైవలని ప్రవహించుచున్నది. వేదములును, పురాణములును ఆంగ్రున కెట్లు ప్రియములొ, వంగదేశీయునకును, సాంచాలసీమస్థునకును నట్లే ప్రియములు కాశ్మీరసీమ యందుగాని, కన్యాకుమారిఆగ్రమునగాని భగవద్గీతను మస్తకమున దాల్చి భారతీయులు లేరు. ముక్తాహార మందలి సూత్రమునకువున నన్ని మతములందును ప్రధానముగు మానవకల్యాణభావ ముండుటచే భారతధర్మమున

విరుద్ధము లేమియు లేవు. భేదముం దేకత యుండుట సృష్టినియమమేకదా! హిందువులందును, ముసల్మానులందును, సిక్కులందును. బౌద్ధులందును, పారసీకులందును, క్రైస్తవులందును భారతవిజ్ఞానమును, భారత పూర్వోన్నత్యమును గుఱులించి గర్వింపనివారు లేరు. దానంతేసి జాతీయత్వము భరతఖండమున మృగ్యమునుట మిగిలి.

ప్రజల యార్థిక, మత, సాంఘిక, వైతిక, రాజకీయస్థితికుద్వయలపై మహాత్మ జాతీయత్వముహాసాధము నిలిచియున్నది. ఈమహోన్నతపార్శ్వము బలయుటమై చిరస్థాయిగ నుండుటకు దీనిభిత్తికలు దృఢములై యుండుట ముఖ్యము.

తొలినుండియు భారతీయు లాధ్యాత్మికైశ్వర్యముపై విశేషదృష్టి పఱపినను, ఇహజీవన సాధనమున నర్థమునెడ విముఖులై యుండలేదు. ఋగ్వేదమందు దోచు రత్నఖచితస్వర్ణసింహాసనవర్ణన, ధర్మమందర్థము రంగారు అలంకారమై ప్రాచీనభారతమున వరలియుండెడిదని తెలుపుటలేదా! ప్రాచీనభారతీయులు సముద్రయానము చేసియు, వివిధదేశీయుల గలిసియు తమవాణి జ్యమును బెంపొందించిరి. కొలంబసుసకుముందు భారతీయు లమెరికాను కనుగొనిరి మెక్సికోయందు చూపట్టిన బుద్ధిగ్రహములు తెలుపుచుండుటలేదా! అన్యఖండస్థ దేవాలయములందు భారతధనము విరాజిల్ల లేదా? ఉన్నత మహీగ్రములకును, దీర్ఘయురులకును, విశాలకాసారములకును, విస్తృతధూభాగములకును తావయి సుజలయుతమై, సుఫలసమన్వితమై, సస్యశ్యామలమై, భూతలస్వర్గమై అన్యదేశీయులకేకాక భరతఖండ మనిమిమలకు గూడ లీలాధూమియైనది. పృథ్వీముఖమున రతనపుతల కమలీల శోభిల్లిన భారతమునెడ నన్యరాష్ట్రీయుల లోలుపదృష్టులుపఱుతెంచినవి. భారతమాణిక్యములును,

రత్నకంబళులును, పట్టుదువ్వలువలును, సుగంధద్రవ్యములును, దంతపదార్థములును పాశ్చాత్యరాజప్రాసాదములను, పర్షియా షా (Shah of Persia) మహాలులును, వాణిజ్యస్థానములను ఆలంకరించినవి. దానం జేసియే గ్రీకులును, ఆరబ్బులును, డచ్చి, పోర్చుగీసు, ఫ్రెంచి, ఆంగ్లజాతులవారును భారతవిషయము నేరుటకు పెక్కుపాట్లు పడి కృతకృత్యులైరి. యవనులును, మేచ్చులును భారతమున కొనరించిన యెద్దగాని, లద్దగాని వ్యాపని ప్రరభితిచే నిండు దెలుపను. కాని ప్రాచీనభారతము సకలైశ్వర్యములతో దులదూగి, పాశ్చాత్యులు బట్టకట్టు పెటుగక, వన్యపశువులట్లు మనలచు, రాలియుగమందును, లోహయుగమందును నజ్ఞానసంతమసమున మునిగియుండ విజ్ఞానాలోకమున బ్రపంచదిగ్విలయమున వెలుగొండెడి దనిమాత్రము తెలుపుచుంటిని. కాని భారతభాగ్యప్రదీపము పడమటిగాలితాకుమన నిర్వాణ మైపోయినది. భారతమాత రెండుశతాబ్దములకుఁబుగనే పూర్వవిభూతి బాసి, నూతనవిభూతి దాల్చినది. సర్వాంగ సుందరియైన భారతాంబ దారిద్ర్యదుష్పీడనములచే గృహించి మలీమసయై యున్నది. భారతీయుని దైనికాదాయము రెండణాలకు దక్కునయని ఆర్థశాస్త్ర నిపుణులగు సర్. ఆర్థర్ లేమన్ మున్నగు పాశ్చాత్యులే వాక్రచ్చిరి. కట్ట బట్టయు, దిన తిండియు లేక భారతీయులు నే డల్లాడుచున్నారు. భూతలనాకము నేడు భూతలనిరయమైనది. విశ్వర్యమును గోలుపడిన భారతీయు లాత్మగౌరవమునకు దిలోదకముల నిడిరి. స్వీయశక్తిపై గల విశ్వాసమును హైందవులు కోలుపడిరి. అనుదినము కట్టుపుట్టములకై మాంచిప్తరు, లివరుపూలుల యాదార్యముపై నాధారపడుచుండిరి. ప్రాతఃకాలాగ్నిహోత్రమునకు స్వీడణ, నార్వేలు సాయపడినగాని హైందవులకు గతి లేకపోవుచున్నది. చెప్పవలె? భారతీయులకు వలయు యజ్ఞోపవీతములను, మంగళ సూత్రములను పవిత్రచరిత్రులగు నీమ బ్రాహ్మణోత్తములే తయారొనరించి పంపుచుండుట నితీవల గాంచుచునేయున్నారము. నాటి డక్కా

మస్తినులు నేడు మటుమాయమైనవి. నాటి మృదుల కాటులునే డంతరించెను. నాటి గృహపరిశ్రమలు నేడదృశ్యమాయెను. నేతగాండ్ర వ్రేళ్లతో భారతమాం గల్యమాల్పము తెగిపడినది! ఆర్థికముగ భారతజాతీయత్వ మడుగంటినది!

శరీరమందలి అంగప్రత్యంగములట్లు ఆర్థిక, సాంఘిక, నైతిక, రాజకీయ సమస్యలు పరస్పరసంబంధము గలిగియున్నవి. ఆర్థికస్థితి యెట్లు మాతీనదో, భారత సాంఘికస్థితి యట్లే తేలినది. బలయుతమైన హిందూ సంఘము రోగసిడితమైయున్నది. దుస్సహకాశివ్యమును, దురంతశత్రువును, గుర్దాంత దురాచారములును హిందూసంఘమున దలయెత్తినవి. బాల్యనివాహములును, నిర్బంధవైధవ్యమును, కన్యాశుల్కవరకుల్కములును, అవిద్యాస్పృశ్యతాదోషములును పూతననాతనమతమునకు సుడువరాని కలంకము నాపాదించుచున్నవి. భిన్నజాతులవారు పారపాశ్చ్యములతో గాలముపుచ్చుచుండిరి. భిన్నమతస్థు లాంజోరుల కుత్తుకల నుత్తరించుకొన జూచుచుండిరి. సాంఘికముగగూడ జాతీయత్వము తూలిపోవుచున్నది.

నిగమ మహాశాస్త్రనిధానమై, విజ్ఞానధన నిక్షేపమైన భారతదేశమున విద్య నేడు కొఱవడినది; తక్షణిల, నవదీప్తి, నలందాల యాన్నత్యము విస్మృతీయండు మునిగినది. ప్రతిహాలసంప్రదాయములు దేశముపై దాడివెడలినవి. మాతృభాషలు మూలబడినవి. బూరుక పుగాళ్లు పతనార్హములైనవి. శివాజీ కొండయెలుకయనియు, లక్ష్మీభాయి హూరమానిసియనియు, క్లెవు మహాపురుషుడనియు, వారణాసి హేష్టింగ్స్ ప్రజాభిలాషి యనియు నేటివిద్యార్థులు చదువలసినగతి పట్టినది. రాజా ప్రతాపుని యకుంతి తవీర్యము గాని, రాజసింహ, భీమసింహుల యవక్రపరాక్రమముగాని, దుర్గాదాసునిరుపమాన స్వార్థత్యాగము గాని, మానసి, మహామాయ, కల్యాణి, సత్యవతి, పద్మిమల యనిర్వచనీయపాతివ్రత్యముగాని ప్రస్తుతవిద్యార్థులలో నెంద తెలుగుదురు? ఆధునికవిద్యానిధానమముకతన విద్యార్థులమనసు

మరుఘామి యగుచున్నది. ఈమరుఘామియందు మహా త్రైరాశీయము లెట్లు మొలకలెత్తును? వేదసారమునుగాని, గీతారహస్యమును గాని యెఱిగిన హిందూబాలకు లెందఱున్నారో? నీతిజ్ఞానము గాని, ఆత్మగౌరవము గాని, ఆత్మోన్నతిగాని, ఆధ్యాత్మిక పరిజ్ఞానముగాని పడయు విద్యార్థు లెందఱున్నారో? మానవహృదయము వికాల మగుకొంటు కఱవబడు విద్య యేది? విజ్ఞానముకొఱ కీయబడు విద్య యేది? విద్యోగికు నొసగబడు విద్య యేది? దాస్యమునుగాక స్వాతంత్ర్యమును బోధించు విశ్వవిద్యాలయములు భరతఖండమున నెన్ని కలవు? ఆసుతోష పెట్టిన బొబ్బ లరణ్య రోదనము కాలేదా? భారతీయుని యాధిక సమస్యలు పరిష్కరించుటకు వలయు పరిజ్ఞాన మొసగు విశ్వవిద్యాలయములు హిందూదేశమున నెన్ని కలవు? భూధవులైనను, భూతలకుజేరులైనను సేదపండితునకు బ్రణమిల్లి, ప్రాచీనవిశ్వవిద్యాలయములందు జనసామాన్యము గలిసి విద్యాభ్యాస మొనర్చెడివారని విందును. నేటి విద్యాలయములం దీభావము, నీ సౌహార్దము, నీ నైతికపటుత్వము గోచరించుచున్నదా? విశ్వవిద్యాలయములకు ధనదార్ధ్యములను ధారపోసి నెల్వడు విద్యార్థులు కాష్టపుత్రులకల్లు కృపించిత్వగస్థిమాత్రావశిష్టులై, నిర్ధనలై, నిరుత్సాహులై, నిర్భాగ్యులై మహానగరపీఠులం దల్లాడుచుండుట జూచి కన్నీరు వీడువా రెందఱున్నారో?

ఇక స్త్రీవిద్యనుగూడ యేమి తెలుపుదును? పురుషులసీతికంటె స్త్రీలసీతి మఱింత దుఃఖకరముగ నున్నదికదా! స్త్రీబ్రహ్మ మేదస్సు కలవారనియు, వారికిని హృదయమున్నదనియు, వారుమాడ మానవజాతి లోనివారే యనియు, ప్రభాకరునకును మయూఖమునకును, ప్రసూనమునకును సౌరభమునకును, సురావగకును పూలేగుడుమునకును, గల సంబంధముట్లు స్త్రీపురుషులసంబంధ మభేద్యమైనదనియు మఱియితి. వనితలకు విద్యాబుద్ధులు కఱవక మూలగూర్చుండబెట్టి మనశరీరమందలి సగపాలును పక్షవాతరోగమునకు గుఱి గావించితిమి. స్త్రీలను నికృష్టస్థితియందుంచి, ఉత్కృష్టదశనుండి

మనము నేలగూలితిమి. దానంటేసి విద్యా, నైతిక, మత పరిస్థితులందు గూడ జాతీయత్వము కుంటుపడినదికదా!

ఇక రాజకీయముగ భారతస్థితి నెఱుగని భారతీయులు లేరు. స్వాతంత్ర్యములేని మానవుడు మానము గోలుపడిన అధముడు! ప్రాణరహితుడైన శత్రువునైన గౌరవ ముండును; కాని మానరహితుడైన మిత్రునైన నభిమాన ముండదు. ఏనాడు మనదేశము స్వాతంత్ర్యము గోలుపడినదో ఆనాడే భారతవిద్యా, నైతిక, ఆర్థిక, సాంఘికపరిస్థితులు పాడుపడినవి. స్వాతంత్ర్యకాంక్ష మహాపరాధ మని యొరులు తలచిన తలపవచ్చును. స్వాతంత్ర్యదీక్ష రాజద్రోహమని యన్య లూహించిన నూహింపవచ్చును. స్వాతంత్ర్యవ్రత మన్య లనుష్ఠింప రానిదని లాతివారు యోచించిన యోచింపవచ్చును. జాతీయత్వమునకు స్వాతంత్ర్యమే యుత్తమాంగము. పునర్జీవితులగుటకు భారతీయులకు స్వాతంత్ర్యసంజీవి యవసరము. దీనిని బడయుటకు భారతరాజకీయవేత్త లనేకమార్గములు సూచించిరి. వైవశీతిగల భారతీయునకు దౌర్జన్యమందు నమ్మకము లేదు. శాంతియే దౌర్జన్యమును మాన్గెనుటకు వలయు ప్రధానసాధన మని యేసునకు మున్నే బుద్ధుడు సూచించి యుండెను. దౌర్జన్యప్రహరములకు సహనకవచము నొడ్డుడనియే సబ రత్వతీసంయమిప్రబోధము. ఈప్రబోధమును మది నిలిపి, భారతాంబ పాంచజన్యధావనమునకు జెని యొగ్గి, యుత్సాహపూరితులై దేశకల్యాణవ్రతదీక్షకు గడగి కృత కృత్యులగువో భారతీయులు పూర్వోన్నత్య మందజాలుదురు. హైందవులు తమ్ముదాము పాలించు టెఱుగరని శ్వేతముఖులతలంపు. భారతీయులసమగ్గులకారు. ఆర్థికముగను, రాజకీయముగను హిందస్థితిలోనున్నను, అనిర్వాచ్యములైన అరిష్టకాదంబినిపంక్తులనుండి విజ్ఞానసప్తాశ్వుడు భారతవిహారమున తనదివ్య కేశమును చిలుకుచునే యుండెను. రామును రాధాకృష్ణులును, జగదీశ మేఘనాథ ప్రఫుల్లచంద్రులును, రవీంద్రనాథ సరోజినులును, గాంధీ అశ్వమేధయతీంద్రనాథపంగీ విజయాది మహాపురుషులునుగా విజ్ఞానమున భారతము మహాన్నతమై యుండ భావదార్ధ్యమును, రాజకీయపరిజ్ఞానమును,

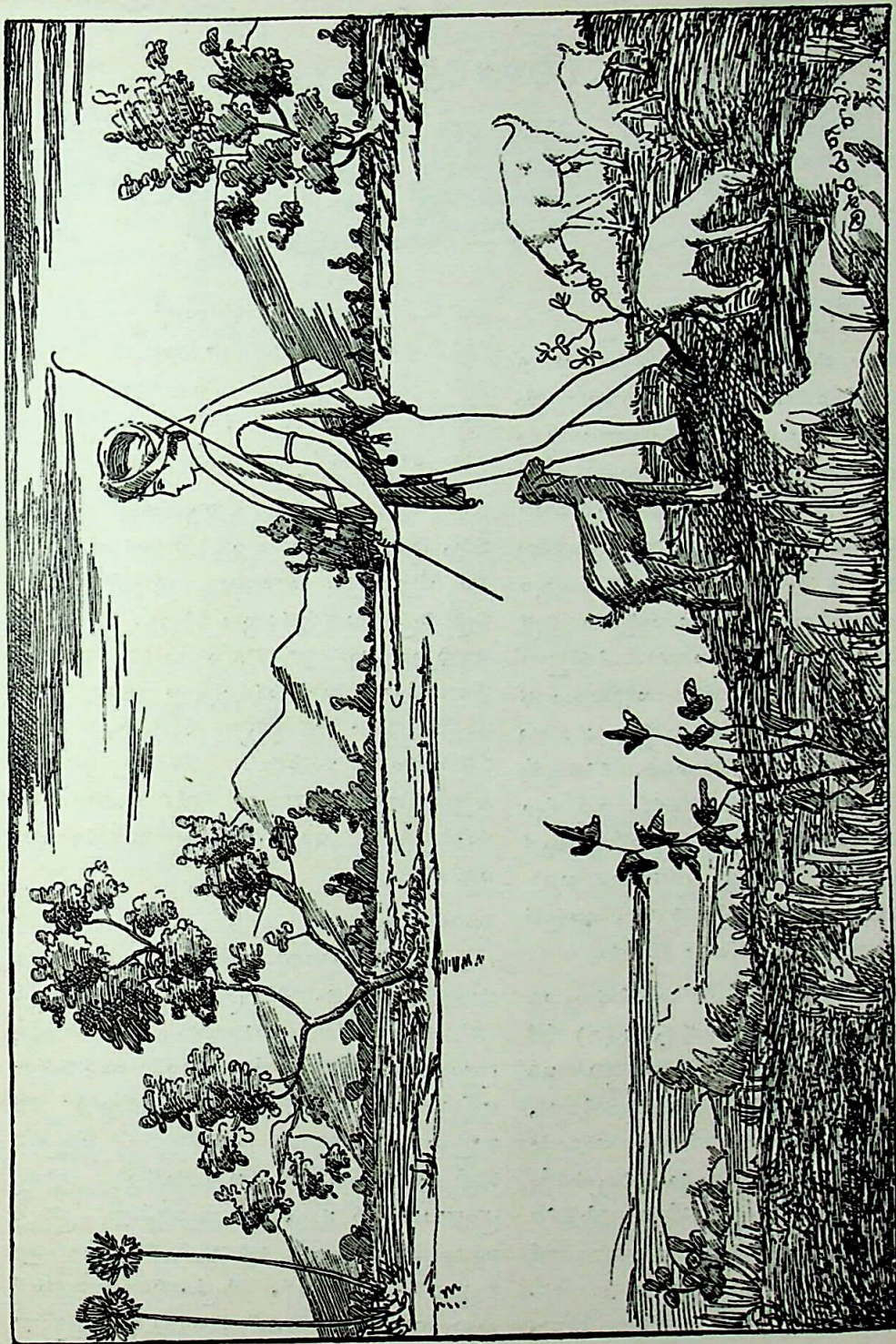
నిర్వాణకాశల్యమును, స్వపరిపాలనా సామర్థ్యమును భరతఖండమున గొఱవడెనని తలచుట దుర్మయము!

స్వాతంత్ర్య, బాధ్యతలు భేదభావమును మాపు చేసి సంఘభావమును బెంపొందించును. స్వాతంత్ర్యము బడసిననాడే హిందూముసల్మానులు సురభిసాయము నలట్లు కలియుదురు. స్వాతంత్ర్యము బడసిననాడే బ్రహ్మ క్షత్రియ వైశ్య శూద్ర పంచములు పాంచాల ప్రపంతిపంచకమట్లు సంఘభావసింగువున గలియుదురు!! స్వాతంత్ర్యము బడసిననాడే మైత్రేయిగార్గి లనుబోలి భారతసీమంతినులు జ్ఞానశమంతకములై వెలుగొందుదురు!!! స్వాతంత్ర్యము బడసిననాడే యరాతి కుతంత్రకుఢరమును స్వయంశక్తి, స్వయంనిర్ణయస్వయం విశ్వాస కుటిశాయుధములచే ఛేదించబాలుదుము!!! స్వాతంత్ర్యము బడసిననాడే పాశ్చాత్యవణిక్సంఘముల స్వాధీనతతని స్వీయబలనిత్రముచే ద్రుంపివేయబాలుదుము!!! స్వాతంత్ర్యములవడిననాడే సంఘస్థ దురాచార కీటుము లగ్నిబడి బుగ్గి యగు శలభముల ట్లంతమగును!!! స్వాతంత్ర్యముచేకుటిననాడే జాతీయత్వముపుంజ్ఞ విత్తమై శాస్త్రవసంపన్నమై, సర్వాంగసుందర మగును!!!! ఆర్థిక సాంఘిక, నైతిక, రాజకీయభిత్తికలు బలయుతములై, జాతీయత్వ మహాసాధము స్థిరమై, ఉన్నతమై యుండుటకు స్వాతంత్ర్యమాలబంధముస్పృహమైయుండుటనివార్యము. ఈదివ్యహర్యనిర్మాణమునకై భారత సోదరసోదరీమణులు నడుముగట్టుట ముదావహము.

జాతీయత్వముకంటె నంతర్జాతీయత్వము మహత్తరమైనది. కాని, యిదిరెండును పరస్పరవిరుద్ధములుకాక పరస్పరబలదాయకములు. విదుజాతులవారికలయిక హైందవుల కెట్లు కల్యాణసంధాయకమో, యైదుగుండముల వారి సమ్మేళనము ప్రపంచమున కట్లే సుఖదాయకము. భారతీయుడును, నైరోహివాసియు, నమెరికాసీమస్థుడు నొకేభగవంతుని యనుంగువుత్రులు. అనుంగుసోదరులందనోన్యభావ మవసరము. నాగరికత యధికమగుకొలది పృథ్వీభాగములకు పరస్పరసంబంధము లలవడి క్రమక్రమముగ బలవత్తరమగుచున్నవి. ఏదేశముగాని యెంబరి జీవనము గడపుట నూతనయుగమున ససాధ్యము. పరస్పర

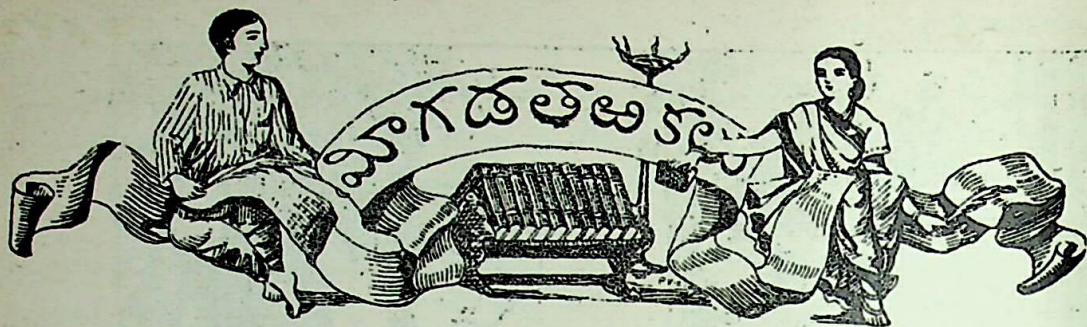
కల్యాణమే అంతర్జాతీయత్వసిద్ధి. ఈసిద్ధిచేపడుటకు జగముందలిజాతులన్నియు స్వార్థమునుమాపుచేసి, సమరమును దుడుముట్టించి, సహనశాంతిసుఖములు నెలకొల్పవలెను. ఈమహత్తరోద్దేశమును బూర్ణ మొనరించుటకు నైరోహి మహాసంగ్రామము కడచినపిదప జాతీయమైశ్రీన (League of Nations) మొకటి నెలకొలుపబడినది. ఏబదిసార్లు జాతులనా రిందిపును సభ్యులుగనున్నారు. దీనినిగుఱించి పాశ్చాత్యులు రేబవలు కీర్తించుచున్నారు. శాంతిస్థాపనమునకై నెలకొలుపబడిన యామహాసంఘమున కింకను శాంతి దృగ్దోచరమగుచుండుట లేదు. ప్రపంచమందంతలను దుర్గయ దుర్బిక్ష దురహంకార దౌష్ట్యములు తల యెత్తుచునే యున్నవి. ఇందులకు హేతు విమహాసంఘ సభ్యు లింకను, సర్వసమత్వభావమును గుర్తింపకుండుటే. భారతసీమపై రాబొందులట్లు వ్రాలుట కింకను నన్య జాతీయులు విరమించుటలేదు. రుధిరలోలుపశ్వానములట్లు పరదేశీయులు భారతముపైబడి హైందవాధమును గొల్లగొట్టుచున్నారు. భారతీయులు నేను దురంతపీడనమునకు గుఱియగుచుండ, నంతర్జాతీయత్వ శరీరమున నొక్కడ నలిగి మంటలు పుట్టుచుండ, మానవజాతికి సుఖశాంతు లె ట్లలవడును? మహత్తరమగు నంతర్జాతీయత్వ మలవడుటకు ముందు ప్రధానముగ జాతీయత్వము చేకుటవలెను. కవీంద్రుడగు రవీంద్రునివలె, సంయమింద్రుడగు గాంధీ విశ్వమానవకల్యాణ మపేక్షించుచున్నను, ప్రస్తుతము జాతీయత్వముమీదనే తనదృష్టిని కేంద్రించుట కిదియే కారణము.

మానవసమత్వమును, మానవ భ్రాతృత్వమును, మానవ సౌహార్దమును నింకను భావప్రపంచమందే ప్రకాశించుచున్నవి. అచిరములో నీయుత్కృష్టాదర్శము సఫలీకృత మగుగాక! యుగాదినుండి కవులును, సంయములను గాంచు దివ్యస్వప్నము సత్యరూపమునందుగాక!! పృథ్వీతలముశాంతిధామమై, సుఖనిధానమై, మహత్తరమై, మహిమోపేతమై, మధ్యమలోకస్వర్గమగుగాక!!! జాతి, మత, వర్ణ, భాష భేదములుముఱచి మానవజాతి పనిత్రమైత్రీసంశ్లేషమున గలిసి, నవగ్రహగానకుల్యమగురమంజులప్రణయగీతము నేకకంఠమునబాడి, సృష్టిమహిమ గీర్తించుచు, సచ్చిదానందము నందుదురుగాక. !!!!

శి
శి
శి
శి

—యస్. పురాణం—

సారస్వతము - సర్కారు

ఒకప్పుడు మనదేశంలో, లలితకళలు, నాగరికత, ప్రఖ్యాతిపొందినవంటే, అప్పటి రాజాదరణమే కారణము. హిందూరాజులు మతసంప్రదాయసిద్ధములగు ఆచారవ్యవహారాలను యెంతభక్తిశ్రద్ధలతో కాపాడారో, అంత శ్రద్ధాభక్తులతో లలితకళలనుగూడ నారాధించి, దేశగౌరవమునకును, సంఘాన్నత్యమునకును కారణభూతులైనారు. రాసురాసు మనమరదృష్టంవల్ల, విదేశీయులపరిపాలనలో, మనవృత్తులను చిత్రకళలను పోషించేవారు లేకపోయినారు. ఎవరికైనా స్వవిషయాల్లో వున్నంతజాగ్రత్త, యితరులసంబంధములో వుండదు. కాకిండ్ల కాకికి మద్దుగా నుండుట సహజమేకదా? ఆరణ్య లేకపోయినను, కొన్నాళ్ల క్రిందటివరకు, యిట్టివిషయాల్లో అనవసరంగా జోక్యం కలిగించుకొనేవారు గారు. ఇది కొంతమేరే అప్పటి నుండి వీటిని కాపాడేభారము ప్రజలమీద బడ్డది. పెద్దలంతా పూనుకొని యథాశక్తిని నేర్పూ, యిప్పటి వరకు యితరదేశాలకు తీసిపోకుండా నిలిపారు.

అన్నివిధాల - దేశము మరీ దుస్థితికి వచ్చుటకు ప్రస్తుతం రెండుకారణాలు కనుపడుతున్నవి: (1) నేటి విద్యానిధానము, (2) స్థానికపరిపాలనాపద్ధతి. ఇది అందరికీ తెలిసినవాస్తవమే యైనప్పటికీ, యెవరికివారు, యేవోసాకులు చెబుతూ యెవరికివారే, యమునా తీరే" అన్నట్లుగా సంచరిస్తున్నారు. చిన్నఉద్యోగస్థులు చేతగాకనో, మరేకారణముచేతనో యేతెలివి తక్కువపనిచేసినా, అందలిఫలితమును జవాబుదారి వహించిన పెద్దయుద్యోగి అనుభవించవలసివుంటుంది. అధికారవర్గంలో, యేకాభివారు యేలోపము జేసినా,

చివరకు "ఫలానావారిప్రభుత్వంలో యీపని జరిగింది" అనేఅప్రతిష్ట కాయంగా వుంటుంది. సర్కారు వారు మనసారస్వతములో నేలు పెట్టుతున్నారా? దానివల్ల లాభమా? నష్టమా? అనేది ముఖ్యమగువిషయము కాబట్టి, ఉన్నదున్నట్లు చర్చించుట అవసరము.

కొందఱుయువకులు ఉత్సాహముతో ముందుకు వచ్చి, గ్రంథాలయోద్యమవ్యాప్తికి పాటుపడుచు భాషా సేవ చేస్తున్నారు. కొందఱు సారస్వతోపాసకులు చిత్రవిచిత్రకళల గద్యపద్యాలు నిర్మించి, తెలుగుతల్లిని ఆరాధిస్తున్నారు. భావిభాగ్యోదయానికి ఈరెండఱు పునాదులేకాని, మన దురదృష్టంవల్ల ఫలితానికివచ్చిన పండ్లను ఉడతలు కొడుతున్నవి. స్వేచ్ఛగా, నిర్భీతితో రచియింపబడి, సంఘమును, దేశమును ఉద్ధరించే ఉత్తమగ్రంథాల ప్రచారానికి అనేక అంతరాయాలు సంభవిస్తున్నవి. ఇవి ప్రస్తుతము రెండురకాలుగా బయలుదేరినవి:

మొదటివిభము:—

కొందరు గ్రంథాలయాధికారులలో, లేక, యజమానులలో, సర్కారువారికి, గ్రాంటు యిప్పించవలసిందని దరఖాస్తులు పెట్టుకొన్నారు. అందుమీదట, గ్రాంటుయిప్పించేటట్లుగానే, డిప్యూటీ యినస్పెక్టరు ఆఫ్ స్కూల్సు నో, లేక, మరో ఉద్యోగినో దరఖాస్తులు పెట్టుకొన్న గ్రంథాలయాన్ని తనిఖీ చేయమందురు! ఆ యుద్యోగి కొన్ని గ్రంథాలయాలకు వచ్చి, యిష్టమువచ్చినట్లు ప్రశ్నల వర్షము గురిపించి, ఉన్న అధికారమంతా చలాయిస్తూ "ప్రణయపాంచల్యము", "ప్రణయసామ్రాజ్యము" మున్ను గాగల "ప్రణయము" అనుమాట యున్నగ్రంథ

లను “ గాంధీశీతము ” (ఆత్మకళ), “ తిలగుగారి ఉపన్యాసములు ” మున్ను గాగల దేశనాయకులపేర్లు గల గ్రంథాలున్న తక్షణం లైబ్రరీలోనుంచి తీసివేయ మనిచెప్పి వెళ్లను. దీన్ని బట్టి మాస్తే మన గ్రంథాల యాల్లో “ కృపారవాచకాలు”, “ పాణివాచకాలు”, “ పెద్దబాలశిశు ” మున్ను గునవిమాత్రమే వుండాలన్నమాట. సర్కారు యావిధంగా మనసారస్వతముమీదికి దాడి వెయిలే ఉత్తమగ్రంథాలకు తానేది?

చెండ్లొలిగింపు:—

టెక్స్టుబుక్ కమిటీవారు. అప్రూవ్ చేసిన గ్రంథాలు మాత్రమే పఠనీయములకదా? మొన్న మొన్నటివఱకు మేచెత్తగ్రంథమైనా సరే అప్రూవ్ అయిపోయేది. ఆకారణముచేత ఉత్తమగ్రంథాలు రావడానికి విశేషముగా అవకాశము లేకపోయింది. ఇప్పుడిప్పుడు ఆపద్ధతి మారి కొత్తదారి దొక్కారు. ఏపుస్తకమునైనా శృంగారమనేమాటగాని, రాజకీయపువాసనగాని కనుపడితే, ఆగ్రంథము అప్రూవ్ గాదు. ఈమధ్య నామిత్రులొకరు “ శ్రీకృష్ణలీలాస్మృతి ” అనే గ్రంథాన్ని కమిటీవారికి బంపారు. పేరుమబట్టే ఆగ్రంథము భక్తిరస ప్రధానమైనదని తెలుస్తుందికదా? కమిటీవారు ఆగ్రంథములో “ లావణ్యానుపమాంగియై, విశము నల్లం జమ్మలం దాల్చి ” అనేపద్యంలో “ చమ్మలు ” అనేమాట యున్నదిగనుక అప్రూవ్ చేయుటకు వీలుగాదని గ్రంథకర్తకు జవాబు యిచ్చారు. మఱొకమిత్రులు “ దైవమాడా మణి ” అనే గ్రంథం పంపితే, దానికిగూడ యిట్లాంటి జవాబే వచ్చింది. దీనినిబట్టి మాస్తే పాఠనగారి “ భాగవతము ” అసలే చూడగూడ దనుకోవలెనా?

భారత, రామాయణాది పౌరాణికగ్రంథములు, కళాపూర్ణోదయము మున్ను గాగల ప్రబంధాలు యేమికావలెను? శృంగారరసప్రధానములై యుండి, చరిత్రాత్మకములును, సాంఘికములును అగు ఉత్తమగ్రంథాలగతి యేమిటి? “ అప్రూవుడ్ ఫర్ లైబ్రరీ యూస్ ” అని టెక్స్టుబుక్ కమిటీవారి రసకపోతే యీ గ్రంథాలు వుండగూడదుగదా? ఈవిషయం ప్రాజ్ఞులు చక్కగా ఆలోచించుకోవాలి. సారస్వతముమీద సర్కారువారు తమ

ఆధికారాన్ని యంతవరకు చలాయించాలెనో, విద్యాధికులు నిర్ణయించి, అవసరమనుచున్న జరుగుబడు, అధికారవర్గమువారికి మనవిచేసుకొనుట మేలని విన్నవించుచున్నాను.

—కర్లపాలెము కృష్ణరావు.

వచనవాఙ్మయము

సంస్కృతమున పద్యరచనమే కవిత్వము. వచనము బలాదురు.

అందుకాస్త్రీయగ్రంథములును పద్యాత్మకములే. తుదికు నిఘంటువులును పద్యాత్మకములే.

సంస్కృతపండితులు, సంస్కృతకవులు వచనమును సకలవిధములను ద్వేషించి బహిష్కరించినారు.

అయితే : కవిత్వమునకు ఒముననది, సహజమైనది వచనము ; కాని, పద్యముకాదు.

పద్యము గానమునకు సంబంధించినది.

పద్యమున లయ, స్వరము ప్రధానములు. కవిత్వము వాటి తరువాతిది.

శిశువులు, పశువులు, పాములు పద్యములు, పాటలు విని తలలూపును. పరిణతచిత్తులగు విద్వాంసులును అన్యభాషాశ్లిష్టగీతము విని ఉప్పొంగుదురు.

కారణము...?

గానము శ్రవణసుఖము నొడగూర్చును.

పద్యము, పాట విని యెట్టిపామరుడును ఆపందించుట భావము తెలిసికాదు. అందలిభావము— కవిత్వము రుచిమాపుటకు చతురుడగు పండితుడు చాల శ్రమపడవలయును.

కావుననే గాన మాపాఠమధురమని నిర్వచనము.

పద్యమున కవిత్వమునకు పారతంత్ర్యమే ; కాని స్వాతంత్ర్యములేదు.

వచనమున కవిత్వమునకు మరే సంస్కర్తమును లేదు. అంతయు స్వస్వరూపము.

వచనము చదివితెలిసికొనగలుగు అక్షరజ్ఞాని పద్యము చదివి తెలిసికొనలేడు.

ఏల? పద్యమున తిక్కుమకలెక్కువ. వచనమున సారశ్యమెక్కువ.

పద్యమున వాక్యనిర్మాణము లయ ననుసరించి నడచును. వచనమున స్వతంత్రముగ, నూటిగ నడచును.

పద్యము కవిత్వములేకున్నను విన సాంపుగ నుండును. వచనము కవిత్వములేకున్నమాటలప్రాస. అంగే.

కావుననే వచనము కవులకు నికమము.

పద్యములనే ప్రేమించిన సంస్కృతకవులలో ఈనూత్రము నెరిగినవారు లేకపోలేదు.

కొందరు పద్యములను పూర్తిగా విడువలేక చంపువులు రచించినారు.

బాణుడు, దండి మున్నగువారు నలుగురై దుగురు కేవలవచనమునే ప్రేమించినారు; కాని వారి గ్రంథములయందలి వాక్యము లన్నియు గణయతి ప్రాసలులేని పద్యములు.

పద్యముల ప్రభావము వారి కవితాశక్తి నట్లు కొంచెపరిచినది.

పద్యములనే చూచి, చదివి, రచించి ఉండిన వారు ఆమెట్టునకైన దిగియుండుట ప్రశంసాపాత్రమే.

వారి యడుగులలో అడుగులువేసిన ఆంధ్ర కవులు అంతమాత్రపు పరిణతిని పొందలేదు.

ఆంధ్రమున అట్టి నారీకేళిపాకపు వచనమైన లేదు.

అయితే: ఒకవిశేషము మాత్రమున్నది.

సంస్కృతకవుల ఒరవడి, సాహచర్యము— వీటివలననే ఆంధ్రకవుల కిట్టి పద్యప్రీతి యేర్పడినా, కాలము వారిలో కొంతమార్పు తెచ్చిపెట్టినది.

ఆంధ్రప్రబంధము లన్నియు చంపువులు. నాలు గైదుమాత్రమే నిర్వచనములు.

పరిణామనూత్రము మరికొంతకాలమునకు మన వారికి వచనప్రీతి కలిగించియుండవలసినది; కాని అనుకరణపరాయణత పురోగమనము లేకుండజేసినది.

ఇంతేగాదు. తిర్మగ్గమనమునూడ ప్రారంభమైనది.

మనవారు చిత్రకవిత్వమును, బంధకవిత్వమును ప్రారంభించినారు. శ్లేషకవిత్వమున మునిగిపోయినారు. రానురాను తమ పూర్వులపోకడలను, ఎత్తు గడలను, కల్పనములను కొంతమార్చి, వారిభావములను తమ మాటలతో ఛందోబద్ధము కావించినారు.

అక్కడక్కడ ఒకరిద్దరు వచనము వ్రాసినా అది పైకి రాలేదు. జనసామాన్యమునకు రుచించలేదు.

మహమ్మదీయుల ప్రభుత్వము మనకు చిరకాల మనుభూత మయినా వారి వాఙ్మయము మనకు కొత్త రుచి కలిగింపలేకపోయినది.

ఆంగ్ల వాఙ్మయపరిచితి కలుగునంతవరకును మనవాఙ్మయమున కీర్వరము విడువలేదు.

ఎందొమ్మిదవ శతాబ్దియొక్క ఉత్తరార్ధమున మన వాఙ్మయమున ఆంగ్లవాఙ్మయచ్ఛాయ సాంద్రముగా అంకితమైనది.

దీనితో ప్రబంధనిర్మాణము సన్నగిల్లి, నాటకరచనము ప్రారంభమై, వచనవాఙ్మయము పెరుగసాగినది.

కుంటివానికి కాళ్లు వచ్చినట్లు, గ్రుడ్డివానికి కండ్లు వచ్చినట్లు, బభిరునకు చెవి వచ్చినట్లు, మూగవానికి నోరువచ్చినట్లు అయినది. ఆంధ్రవాఙ్మయము నకు వెలుగువచ్చినది.

ఇటీవల పద్యవ్యాసములు—ఖండకావ్యములు రచింపబడుచున్నవి. ఈరకమున సంఖ్యకు తగినంతవిశిష్టతలేదు. అయితే: వీటివల్ల కీడులేదు. మేలును తక్కువ.

కాగా, మనకవులు ఇప్పుడు దృఢదీక్షతో చేయవలసినది వచనరచన. వచనరచనవలన వాఙ్మయమునకు విజ్ఞానమబ్బును. పుష్టికలుగును.

వచనవాఙ్మయమువలన మనజాతి ఉద్బుద్ధమగును. మనదేశము వీర్యవంత మగును.

అప్పుడు భారతదేశపుటాకాశమున ఆంధ్రుడు నిండుచంద్రునివలె సాక్షాత్కరించును.

—శాస్త్రి

నక్షత్రమండలము

గొబ్బారు వేంకటానంద రాఘవరావు (కవితాసమితి)

మార్గశిర, పుష్యమాసములు : (డిసెంబరు 1933)

ఉత్తరము

దక్షిణము

[ఈపటము ఆచూచిక్కులు సరిగాచూపునట్లు తలమీదుగా పెట్టి చూడవలెను. ఇందున్నట్లు నక్షత్రాదులు
 డిసెంబరు 8 లేదని రాత్రి 8-10 గంటలకును, డిసెంబరు 22 లేదని రాత్రి 7-9 గంటలకును } కనబడును.
 ,, 15 ,, ,, 8-22 ,, ,, 29 ,, ,, 7-28 ,,

౧౯౩౩ డిసెంబరు ౮ మొదలు ౧౯౩౪ జనవరి ౮ వరకు సూర్యుని తీర్థాటమున నగపుడు గ్రహ, నక్షత్రములను తెలిసికొందము.

క్షీరవాహిని (Milky way)

ఈ మాసములో క్షీరవాహిని తూర్పు సమీపముందున్న అగ్నేయదిశనుండి, పశ్చిమ సమీపమున నున్న వాయవ్యదిశవరకు మండలఖండాకారమున (like the segment of a circle) వ్యాపించి యున్నది. అది శ్వాన, పూర్వశ్వాన, వృశ్చ, మిథున, వృషభ, సారథి, భృగు, పరశు, ఆపురస, రాజహంస, ధనిష్ఠ లనబడు నక్షత్రసమూహములచేతగాని, సమీపమునుండిగాని వ్యాపించి యున్నది.

షరమక్షయ దినము (Winter solstice)

సంవత్సర మంతటినో అల్పతమప్రమాణము గలదినము (shortest day of the year) ఈ మాసము నందే వచ్చుచున్నది. మనవారు ఈ దినమును షరమక్షయదిన మందురు (డిసెంబరు ౨౧-వ తేదీ).

శీతకాలపు నక్షత్రములు

Winter constellations-శీతకాలపునక్షత్రములగుంపులు ఆనబడు మేష, వృషభ, మిథున రాశులు ఈ మాసమునందు రాత్రి తొలిజామున తూర్పున నెంతో రమ్యముగా కనబడుచుండును.

మిక్కిలి తేజోవంతములైన నక్షత్రములు (First Magnitude stars)

మంచి సాగనైపుణ్యము, మిక్కిలి తేజోవంతములైన పట్టియు నక్షత్రములు ఈ మాసపు తొలిజామున తొమ్మిది కనబడుచున్నవి. అవియేవనగా:-

౧. శ్రవణము. ఇది త్వరలో అస్తమించుచున్నది.

౨. ఇంద్రద్యుమ్నుడు. (Fomalhaut)

౩. శిశుకుడు. (Achernar)

౪. రోహిణి. (Aldebaran)

౫. రిగెల్. (Rigel)

౬. ఆరుద్ర. (Betelgeaux)

౭. బ్రహ్మహృదయము. (Capella in Auriga)

౮. మృగశ్యామి. (Sirius in Canis Major.)

౯. పూర్వశ్వానము. (Procyon in Canis Minor)

ఉత్తరనక్షత్రములు

ఈ మాసపు సరిగా నేటి మధ్యకాలమున నున్నాడు. చిన్నయెలుగు ప్రభుని దిరువ నేలబడినట్లున్నది. బృహద్రక్షుడు ఉత్తరసమీపముననున్న ఈశాన్యమున నిక ఉదయమునుకాని ఇంకను ఉదయముకాలేదు. విశ్వేశ్వరుడును, అతని సూక్ష్మకమును ఇప్పుడే తొంగిచూచుచున్నారు. ఉత్తరసమీపమున వాయవ్యదిశను నడుచు అస్తమించినాడు.

తూర్పునక్షత్రములు

షరకాలమునాడు వృశ్చుడనియు, పాశ్చాత్యులచే ఒరయన్. (Orion) యొగుననియు చెప్పుటకు ఓరునిరూపము తూర్పున చక్కగా కనబడుచున్నది. మనవారు గొల్లకానిడిచుక్కలని చూపు మాడుచుక్కలును, వాటికి నాలుగు ప్రక్కలను బాహువనబడు ఆర్ధ్రియు, పాదమనదగు రిగెల్ (Rigel) నక్షత్రమును, రిగెల్ తూర్పుగా నొకటియు, ఉత్తరమున అనగా, ఆర్ధ్రి, రోహిణిలమధ్య తేజోవంతముగు Bellatrix నక్షత్రమును నాలుగుమంచపు కోశ్లవలె నగపడుచున్నవి. రిగెల్ నక్షత్రములో పచ్చనిరంగుల చుక్కల జంట ఉన్నది. గొల్లకానిడి చుక్కలు విషువరేఖ (Equator) వెంబడివి కొంచెము దక్షిణముగా పోవుచున్నట్లు కనబడును. రిగెల్ చుక్కకు ఉత్తరమున యమునపుట్టినట్లు కనబడును. రిగెల్ దిగువనే శశకమున్నది. చిన్నదైనను శశకము చూపుట

కేంద్రో రమ్యముగా నగపడుచున్నది. దానికి కొంచెము దిగువనే కపోతమున్నది.

శ్వానములు=మృగవ్యాధుడు (Sirius)

ఇది ఇంత లేజన్యతో ప్రకాశించునక్షత్రరాజము మృత్యుకాటి ఆకాశముం దగపడుదు. ఇంచుమించుగా నీ నక్షత్రము నంటియున్న ఆకాశగంగకావల ఉత్తరముగా శ్వానములోని Procyon చుక్క-ఇదే పూర్వ శ్వానము-మెరియుచున్నది. పాశ్చాత్య లీ కుక్కలు ఒడయన్ వేలుకాని వెంటిని పోవు వేలుకుక్కలందురు. వీటికి నెనువను, అనగా తూర్పుసమీపమునయున్న ఈశాన్యమునందు మిథునరాశిలోని పునర్వసుచుక్కలు చక్కగా ఉదయించి మెరియుచున్నవి.

రోహిణి వృషభరాశిలోని వృషభమునకు నేత్రమునంటిది. ఎద్దుకన్నువలె ఎత్తిగా మెరియుచుండును. రోహిణికి ఉత్తరభాగముందు తెల్లని లేజన్యతో బ్రహ్మ హృదయము మెరియుచున్నది ఈరెంటికినిమధ్య అగ్ని నక్షత్రము చూడనగును. నభోమధ్యరేఖకు తూర్పునను, సారథి అజాబకములవలమధ్యగుపరశుమండల మున్నది. అందుజ్యేష్ఠ, జమదగ్ని, రుచీకాదులు మెరియుచున్నారు. ఆదిగున ప్రద్రు మిలకరించుకొనుచు పులముడున్నాడు. పులోమునిసమీపమున, క్షీరవాహినిలో, స్వల్పములై కనపడునక్షత్రకొలుచే నచ్చటియాకాశము ధవళమై తోచుచున్నది.

మధ్యనక్షత్రములు

పిల్లలకోడి భృగుపరశుమండలముదిగువను లేజరిల్లుచున్నది. వెండి యుత్తరీయమున చిక్కకొనిన మిణుగురుపురుపులట్లు ఇది చక్కగా మెరియుచున్నది. యంత్రసహాయములేక ఇంపనినక్షత్రము లారు కనబడుచున్నవి. అశ్విని నభోమధ్యరేఖపైనున్నది.

శిశుమారము అశ్వినికి రేవతికి దిగువనేఉన్నది. అందులోని మైరానక్షత్రము ఒకప్పుడు సప్తబుధులంత లేజోవంతమైయుండి మరియొకప్పుడు, కంటికి కానరానంత లేజోహీనముగా నుండును.

దక్షిణ నక్షత్రములు

శిశుమారమునకు దిగువ ఇంద్రద్యుమ్నుడును, ఆతనికిభతో సంబంధముగల వాశిక జంఘ బకము, ప్రావారకర్ణ ఘూకము, యుగంధరకమతమును కాన బడుచున్నారు. ఆగ్నేయాకాశమున వసుచరిత్ర కథను స్ఫురింపజేయు నక్షత్రములున్నవి. ఉపరిచరచసువును, అతని యమోఘవీర్యమునకై పోరాడిన పక్షులును, ఆవీర్యమును మ్రింగిన ఆశైకయు, అద్రీక పడినవలయు; దానిగర్భమున జనించిన సత్యవతి. యోజనగంధీయు, ఆమెను వివాహమాడిన శంకరుడును ఆప్రాంతములందే కాన నగుచున్నారు.

శిశుమారము దిగువనే సముద్రవాలుకాపులిన తలమున ధుంధును ఘోరాగ్ని జ్వాలలతో Chemical Furnace లై చూడనగును.

పశ్చిమమున

ప్రేమోహముంచుచున్నది. చాయాపగమును, శ్యామసీమలును త్వరలో నస్తమింపజేయున్నవి. ధనిష్ఠయు వెంటో నీపుండు. శ్యామసీమల కావల ఊర్వశిపురూరవసులును, దిగువ పూర్వాభాద్ర, ఉత్తరాభాద్రలును, ఆదిగువ కుంభ, మిసరాసులును కాననగుచున్నవి.

అపసరసలు

ఊర్వశిపురూరవసుల కావల, నభోమధ్యరేఖ సమీపమున, కుంభ, మిసరా, ప్రాదేచక్షుస్, గ్రంధిసీ, చరాఖ్య మునగు నపసరసలు మెరియుచున్నారు. ఈచుక్కలన్నిటిలో రంభ 'చక్కనిచుక్క' యను నామ్యము మరువరాదు.

ఇంద్రమద

అపసరసలదిగువను పులోమరక్కసునిచే బాధిత యైన ఇంద్రమదయును, ఆమెగర్భమృశుడైన చ్యవను డును కాననగుచున్నారు. చ్యవనుడు రేవతికావల, అశ్విని సమీపమునందు చూడనగుచున్నాడు.

శ్రీరోదధ్రువములు

శ్రీరోద దక్షిణధ్రువము— యుగంధరకమతము
సభోమధ్యమును గడచి పడమటకు వ్రాలినది. ఉత్తరధ్రువ
మింకను కానరాదు.

గ్రహములు

సూర్యాస్తమయమైనవెనుక భృగ్విమాకాశమున
శుక్రడు మంచికాంతితో ప్రకాశించుచున్నాడు. శ్రవ
ణముదిగవ శని కొంతకాలము కనబడును. అంగారకుడు
మకరమందే కానవచ్చుచున్నాడు. మాఘమాసములో
కాని కుంభములోనికిరాడు. రాత్రి 9 గంటలపుడు కన
బడకున్నను, ఈగ్రహములు మూడును, సూర్యాస్తమ

యముకాగానే కొంతవఱకు పశ్చిమాకాశమున చూడ
వగును. వాటిస్థానములు పటములో చూప లేదు.

ఉల్కాపాతములు

ఈమాసములో 15 డిసెంబరువఱకు, మిథున
రాశిలో, పునర్వసుసమీపమున హ్రస్వములు, శుక్ర
వంతములు నైన ఉల్కాపాతములు కానవగును.

చిన్న ఉల్కలు

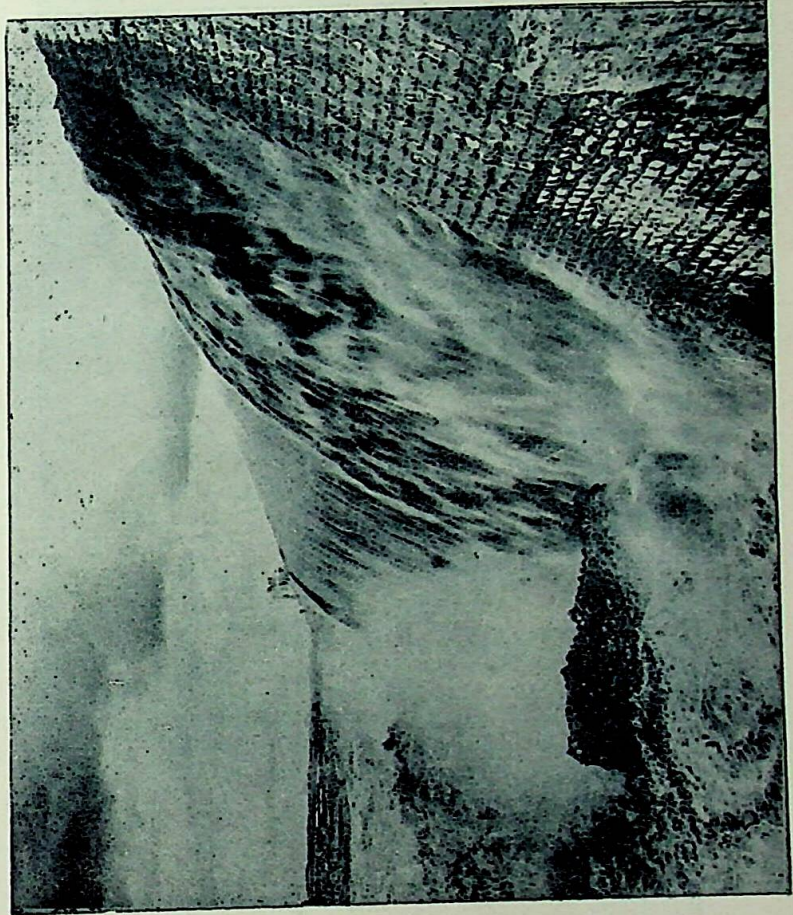
పునర్వసులో 15 లేదీవఱకును, సప్తముషి
మండలములో 19-22 లేదీలను, నరకునిలో 19 మొ
దలు 29 లేదీవఱకును చిన్న చిన్న ఉల్కలు పడును.

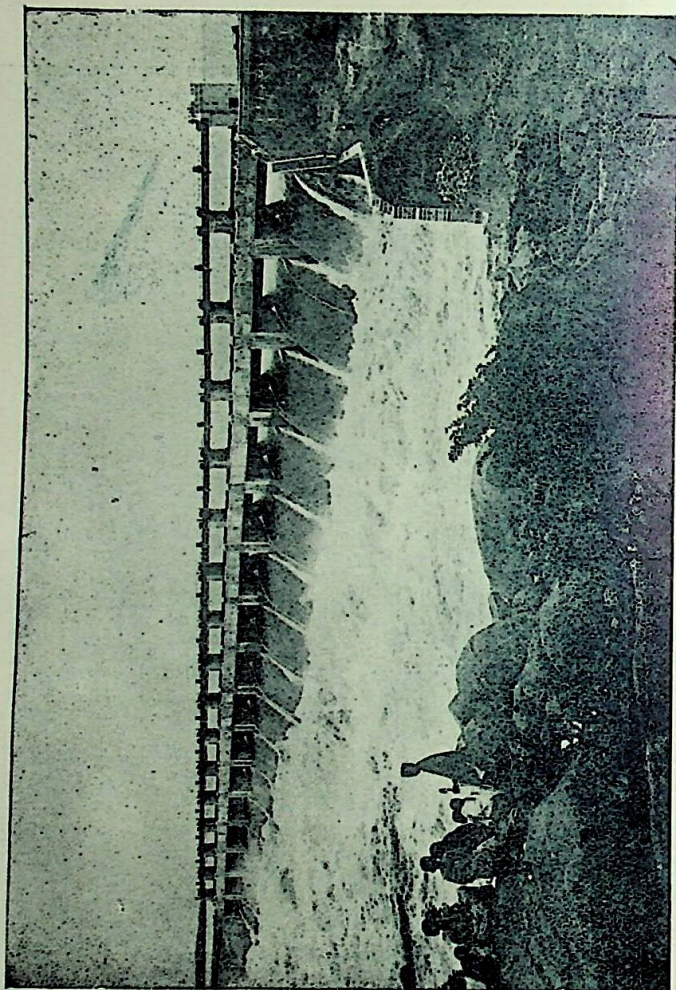
అభినాదిక

(అంధ్రజాతీయకళాశాలా చిత్రసంచయమునండి)

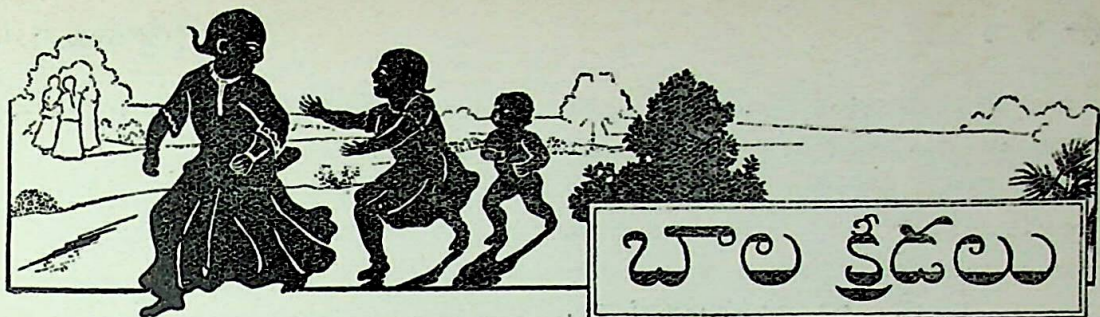
—యస్. వి. యస్. రామారావు.

3. జలపాతము

ప. శ్రీమంతన ప్రేరచుకొను అలుగులు

బాల క్రీడలు

మంగిపూడి వేంకటశర్మ

32. ఓమనగుంటలు - ఆవు ఆవు

ఒకగుంటకు ఒకటియెదురుగా నుండులూనన రెండువరుసలుగా వరుసకు ఏడేసిగుంటలు చేయవలయును. ఈగుంటలు బల్లలమీద చెక్కించుకొన్న యెడల సులభముగా నుండును. కనుక చాలమంది మంచి సరదాగా చేపలుమొదలైనవాని యాకారముగా నుండునట్లు చక్కగా కర్రలు చెక్కించి చేయించుకొందురు. ఈయాట ఒకయాటకు ఒక్కరును, ఒక్కయాటకు ముగ్గురును, చూడటలకు యిద్దరును ఆడుటకు బాలిక లుండువలయును. ఈయాటలో కాళీవచ్చిన గుంటపేరు కుట్లగుంట, లేక మురికిగుంటయనియు, దానితరువాత గుంటలలోని కాయలు తీసికొనుటపేరు నాకివేయుట అనియు అందురు. గుంటఒక్కటికి ఆయి డేసికాయలుచొప్పున పడునట్లుగుంటలలోను వేసి, ఇద్దరిలోను ముందుగా నెవరోయొకరు తమమందర నున్న యేదోయొక గుంటలోని కాయలు చేతిలోనికి తీసికొని, తీసినగుంటకు పైనున్న గుంటమొదలుకొని గుంటకు ఒక్కొక్కకాయచొప్పున అయిదుగుంటలలోను వేయవలెను. తరువాత ఆరవగుంటలోని కాయలైతి మళ్లీ ఆలాసననే ఆడవలెను.

ఇట్లు తన గుంటలలోగాని, రెండవవారి గుంటలలోగాని యేదైననొక గుంటగాని, రెండుగుంటలుగాని కాళీవచ్చువరకు ఆడుచుండువలెను. ఒక్కగుంట కాళీవచ్చినయెడల కాళీగానున్న గుంటతరువాత గుంటలోని కాయలును, దానియెదురునున్న గుంటలోని కాయలును ఆడుచున్న బాలిక 7లిచిన క్లెంచుకొని తీసికోవలెను.

ఎమటిగుంటలో కాయలు లేనియెడల ఒకగుంటలోని కాయలే తీసుకోవలెను. మరలగా రెండుగుంటలు కాళీయైనయెడల కాయ లేవియు రావు. ఇట్లు కాయలు గెల్చినను గెలువకపోయినను కాళీవచ్చినతరువాత ఆట రెండవవా రాడవలయునుగాని మొదటివా రాడమాడను. ఇట్లుకరితరువాత నొకరు అన్నిగుంటలలోను కాయలన్నియు అనునందాక ఆడుచుండువలయును. ఇట్లుచుండుగా ఆటకై కాయలైతిన గుంటలలో మిగత గుంటలలోని కాయలతో ఆడుచుండుగా ఏవ రాడునున్నను ఎవరిప్రక్క గుంటలలోనికి నాలుగుకాయలు చేరినయెడల వారు వారి గుంటలలోని కాయలు యెత్తుకొని గెల్చుకాయలలో కల్పికోవలయును. అట్టికాయకు ఆవు అని పేరు. ఇట్లు ఆడుచూరాగా ఓకిపోయినవారికి కొన్ని గింజలు మొదటివారు తగ్గిపోవును. కనుక రెండవఆటకు ఓకిపోయినవారికి యెండుగుంటలలోనికి సరిపడుకాయ లుండువు. అట్లుండకపోయినను ఎవరివద్దర నున్న కాయలు వారువారు పెట్టి ఆడవలెను. అనగా ఓకిపోయినవారివద్దర ఒకగుంటలోనికి సరిపడు కాయలన్నను 7ల్చినవారు ఏడుగుంటలలోను కాయలుపోసి ఆడవలయును. కాని ఓకిపోయినవారిప్రక్కను గింజలు లేనియెడల కాళీగానున్న గుంటలలోమాత్రము ఆడక కాయలున్నగుంటలలో మాత్రమే యిద్దరును ఆడవలయును. ఇట్లు ఎవరోయొకరు పూర్తిగా ఓకిపోవువరకు ఆడవలెను.

33. వంగకట (కట్టుకట)

ఈయాటకు గుంటఒక్కటికి యేడేసికాయలుండువలయును. ఎవరోయొకరు యేదోయొకమూల

గుంటలోనుండి యారంభించి ఆశవలయును. (లేని యెడల ఆట సరిగా నడువక చాలాఆలస్యముగా ముగియును.) అట్లు ఆడునపుడు తనకుప్రక్కనున్న మూలగుంటలోనుండి ఆరంభించవలెను. కాని యెడల మూలగుంటనుండి ఆరంభించినయెడల కాయలు విస్తారము గెలుపురావు. ఇవి జ్ఞాపకముంచుకోవలెను. ఈయాటకు మొదటియాటవలెగాక యేగుంటలోనికి కాయలు సరిపోవునో ఆగుంటలోని కాయలే యెత్తి ఆడుచుండవలయును. ఇట్లు ఆడుచుండగా ఏమూలగుంటలోని కాయలైనను ఆగుంట యెత్తుటచేత కాశీయైనతరువాత ఆగుంటలో మాడుకాయ లుండి నాల్గవకాయ పడునప్పటికి చేతిలోని కాయలు సరిపోయినయెడల దానికి (ఆగుంటకు) వంగ అనిపేరు. ఆనాల్గవకాయ గుర్తునిమిత్తము ఆగుంటప్రక్కను నిల్పవలెను. ఎవరిప్రక్కమూలగుంట వంగ (కట్టు) అయినదో ఆగుంటలోని కాయలు వారు గెల్చినట్లు అగును. కనుక ఆగుంటలోని కాయలన్నియు ఒక్కమారుగాని, అనేకపర్యాయములుగాని ఎవరవో వారు తీసికొవలెను. ఒకరు ఆడుచున్నప్పుడు యెదుటివారి గుంటలన్నిటిలోను కాయలువేయవచ్చునుగానియెదుటివారికివచ్చినకట్టు అనగా వంగఅయిన గుంటలోమాత్రము కాయలు వేయరాదు—అనగా ఆడరాదు. ఇట్లు ఆడునప్పుడు యేగుంటయైనను యెన్నిగుంటలైనను కాశీలుకావచ్చును. అట్లు కాశీయైనగుంటలోనికి (ఆడుకవచ్చుకాయలు అనగా చేతిలోనికాయలు సరిపోయి) ఒక్కకాయ మిగిలియుండినయెడల ఆకాయ దానిలో వేసిన తరువాత తనఆట అయినట్లు తలచి రెండవవారు ఆడవలెను. వంగవచ్చినను తరువాత రెండవ యాట యియ్యవలెను. వంగగుంటలో ఎక్కువలాభము వచ్చినవా రెవరోయొకరుందురుగనుక రెండవమారు ఆడెడుఆటకు ఒకరికెక్కువగాను ఒకరికి తక్కువగాను గింజలుండును. కనుక ఆవుల ఆటవలెనే యెవరి దగ్గరనున్న గింజలన్నియు వారువారు వేసి ఆడవలెను. కాని ఓడిపోయినవారిప్రక్క కొన్నిగుంటలు కాశీయుండునుగనుక కాయలున్న మొదటిగుంటనే మూల

యని భావింపవలెను. ఇట్లు ఎవరోయొక రోడిపోవు వరకు ఆడవలెను.

3౯. అత్తకోడల్ల ఆట

ఈ యాటకు గుంట ఒకటికి పన్నెండేసికాయలు పోయవలయును. ఇది ముగ్గురు ఆడవలయును. ముగ్గురిలోను ఇద్దరు కోడల్లనియు, ఒకతె అత్తయనియు పేరులు పెట్టుకొనవలెను. పదునాల్గుగుంటలలోను (ఈ గుంటలను గదులనియు, ఇండ్లనియు వాడుదురు.) కుడి యెడమప్రక్కల నున్న నాలుగేసియిండ్లు చేరి యొక్క ప్రక్కవి చేరియొకకోడలును, మఱ్యనున్న ఆరుగుంటలను అత్తయను తమవని భావింపవలయును. ఆవుల యాటవలెనే దీనికిని ఆడెడుకాయలు ఏగుంటలోనికి సరిపోవునో దానిప్రక్కగుంటలోని కాయ లెత్తిఆడవలయును. కాని సరిపోయినగుంటలోని కాయ లెత్తియాడ గూడదు. ఈ యాటకును ఆవులను విగాని ఆవులనగా ఆరేసికాయ లుండవలెను. ఈ యాట మొదట అత్త ఆరంభించవలెనుగాని కోడండ్రు ఆరంభింప కూడదు. అత్త గెల్చినను, ఓడినను రెండవ ఆటమొదలుకొని మాడుఆటలవరకు ఆటబొక్కొక్కటికి ఒక్కకాయ చొప్పున కోడల్లిద్దరికి చెరియొకటి యిచ్చుచుండవలయును. ఇట్లు ఇచ్చుటపేరు కోడల్లకు అత్త గంకి పోయుటఅనియు, మాడుమారులనగా మాడేండ్లనియు చెప్పుదురు. అయిదవయాటమొదలుకొని అత్తవలెనే ఓడిపోయినను, గెల్చినను ఆటలన్నియు అయిపోయి మనివేయువరకును ఆటప్రతియాటకును ఆటఒక్కటికి ఒక్కొక్కకాయచొప్పున కోడల్లిద్దరును చెరియొక కాయ అత్తకు యిచ్చుచుండవలెను. కోడల్లు కొత్తగా కాపురమునకు వచ్చుటచేత కొంతకాలమువరకు అత్త పెత్తనమనియు, తరువాత యెల్లకాలము కోడల్ల పెత్తనమనియు దీనికి పేరు. ఈయాటకుకూడ ఆవులఆటలో వలెనే ఆడుచుండగా కాశీవచ్చినగుంటప్రక్కనున్న యెదురుగుంటల రెంటిలోని కాయలును యెవరికి వచ్చినవి వారు తీసికొనిపోవచ్చును.

౪౦. కాశఆట

ఈయాట యిద్ద రాడవలయును. దీనికి గుంటకు పండ్రెండేసి కాయ లుండవలయును. ఈఆటయంతయు ఆవులఆటవలెనే ఆడవలయును. కాని యీయాటకు అవులు లేవు. మరియు యీయాట ఆడునపుడు మధ్యనున్న రెండుగుంటలలోని కాయలును యెత్తియాడ గూడదు. కాని ఆగుంటలలో తక్కినగుంటలలోవలె ఆటఆడునపుడు కాయలు వేయుచుండవలయును గాని మానరాదు. మధ్యగుంటలు రెండునుగాక తక్కిన గుంటలప్రక్క గుంటలేవైన కాళీలు వచ్చినపుడు ఆవులఆటలోవలె యెవరికి వచ్చినకాయలు వారు తీసికోవలెను. మధ్యగుంటలప్రక్క కాళీలు వచ్చిన యెడల ఆగుంటలలోని కాయలు (అనగా మధ్యగుంట లోనివి) మొదట యెవరికైన రావలసివచ్చినయెడల వారు తీసుకోక ఆటయంతయు ఆఖరగుదాక అట్టే యుంచవలయును. ఏలయనగా ఈగుంటలలోని కాయలు ఎవరిప్రక్కనున్నవి వారికిగాక రెండవవారికిగూడ అధికారము గలదు గనుక ఆగుంటలయందలి కాయలు ఎవరి కెన్నిమారులు రావలసివచ్చినవో లెక్కించు కొని ఆవరుసప్రకారము ఇద్దరును పంచుకోవలెను. ఒక్కొక్కయాటకు ఆట్టికాళీ (మధ్యగుంట ప్రక్క గుంటకు) రానియెడల ఆయాట అయిపోయినను ఆ కాయ లట్టే యుంచి రెండవయాట ఆడుచూ ఆయా టలో ఎవరికి వచ్చునో వారు పుచ్చుకోవలెను. ఈ యాటలో మధ్యగుంటకు కాశ అనిపేరు. అందువల్ల నే యీయాటకు కాశఆట యనిపేరు.

౪౧. సీతాదేవిఆట

ఈయాట ఒక్కరికంటె యెక్కువమంది ఆడు టకు వీలులేదు. ఏలయనగా లంకలో సీతాదేవి రెండవవారి ముఖము చూడకుండ ఒక్కతెయును ఈయాట ఆడుకొన్నదని చెప్పుదురు. అందువల్ల నే దీనికి సీతాదేవియాట యని పేరువచ్చినది. ఈయాటకు క్రమముగా రెండుప్రక్కలను ఒకగుంటలో ఒక్క కాయయు, రెండవగుంటలో రెండును, మూడవ

గుంటలో మూడును, నాల్గవగుంటలో నాల్గును, అయిదవగుంటలో నైదును, ఆరవగుంటలో నారును, ఏడవగుంటలో నేడునుగా కుడిప్రక్కనుండి ఎడ మకు పోసికొనిరావలయును. తరువాత ఆట ఆరం భించవలెను. ఈ యాటకు ఎక్కడ యారం భించినను సరేకాని యేగుంటలో కాయవేయుట తోడ అయిపోవునో ఆగుంటలోనే వేసినను దానిలో నివే యెత్తి ఆడుచుండవలయును. ఈయాటకు కాళీలు వచ్చుటయు, గుంటలలోనికాయలుగెల్పుక్రిందతీసికొనుట యును లేవు. ఈయాట కెప్పుడును కాళీలు రాగూడదు. ఆలూన వచ్చినయెడల ఆట తప్పుఆడినట్లు గ్రహించ వలెను. ఇట్లు ఆడుచుండగా తప్పినయెడల మరల మొద టినుండియు ఆడుకోవలెను. ఇట్లు ఆడగాఆడగా అన్ని గుంటలలోను మొదట యేగుంటలో యెన్నెన్నికాయలు వేసినాలో, అన్ని సరిగా యెప్పుడు వచ్చునో అప్పటికి యీయాట ముగిసిన ట్లెంచవలయును.

౪౨. సరిబేసులు

అంకెలలో మొదటియంకెయగు ఒకటిమొదలు కొని యొకసంఖ్య విడిచి యొకసంఖ్య చొప్పున అనగా ఒకటి, మూడు, అయిదు మొదలగు నంకెలన్నియు బేసి సంఖ్యలును, రెండుమొదలుకొని యొకటివిడిచి యొకటి యనగా రెండు, నాలుగు, ఆరు, యెనిమిది మొదలగు సంఖ్య లన్నియు సరిసంఖ్యలనియు నందరికిని తెలియును కదా! ఇద్దరుబాలికలు సమానసంఖ్యగల గవ్వలుగాని, చింతగింజలు మొదలగు గింజలుగాని తెచ్చుకొని యొడిలో పోసికొని యొకబాలిక తనయొడినుండి కొన్ని కాయలు దీసి (కాయలుఅనగా గవ్వలుగాని, గింజలు గాని అని తెలిసికోవలెను) రెండుచేతులతోను గిలకరించి కుడిచేతిలోనికి వచ్చినన్ని కాయలు తీసి ఆకాయలు కన్నడకుండ మూసి సరియా, బేసియా చెప్పుమని రెం డవవారి నడుగవలయును. ఆచేతిలోని కాయలను ఇన్ని యని సరిగా రెండవవారు చెప్పినయెడల ఆకాయలను వారి కిచ్చివేయవలయును. చెప్పలేనియెడల చేతిలోని కాయ లెన్నో అన్ని రెండవవారివద్దనుండి పుచ్చు

కోవలెను. ఇట్లు ఇద్దరిలో ఎవరోయొకరు అన్ని కాయలును గెల్పువరకు నాడుకోవచ్చును. లేదా కొంతవరకైనను ఆడవచ్చును. కొంతవరకు ఆడి మానివేసిన యెడల మొదట తాము తెచ్చుకొన్న కాయ లేన్నియో, గెల్పుకొన్న కాయ లేన్నియో లెక్కించిమానుకొని సంతోషించవచ్చును. ఈయంటి యెందరు బాలికలైనను ఆడుకోవచ్చును. అనగా ఒక బాలిక కాయలు గిలుకరించి నరులూ, బేసులాయని అందరిని ఆడి నప్పుడు ఒక్కొక్కరే క్రమముగా నరులూ బేసులాయని తమకు వోచినట్లు చెప్పవచ్చును. అట్లు చెప్పిన యెడల అందరిలోను ఓ కిషోయనయందరినగ్గరను కాయలు పుచ్చుకోవచ్చును. గెల్చిన బాలికల కందరికిని ఆడిన బాలిక యియ్యవచ్చును. ఇట్లు చేసినయెడల ఒక్కొక్కపర్యాయమే చాలకాయలు ఓ కిషోపునుండుటయు, గెల్పుచుండుటయు గూడ సంభవించును. లేనియెడల అందరిని అడుగక అందరిలోను ఒక్కొక్కమా రొక్కొక్కరి నడిగి గెల్చినయెడల ఆమెయొక్కరి దగ్గరనే కాయలు తీసికొని తాను ఓ కిషయెడల ఆమెకే కాయ లియ్యవచ్చును. ఇట్లు కొంతసేపు ఒకరు అడిగెడువారుగాను (ఆడెకివారు), మరికొంతసేపు మరియొకరు ఆడెకివారు (అడిగెడువారు) గాను ఉండువలయును. లేదా యెల్లప్పుడు నొక్కమాదిరిగానే నను ఉండువచ్చును.

ర 3. కుచ్చిట్లు

ఈయంటి యిద్దరుగాని, పైగా మరికొందరుగాని యుండి ఆడవచ్చును. కాని నలుగురైదుగురుకంటె ఎక్కువమంది ఆడినయెడల గింజ లెక్కువకావలసి వచ్చును. ఆటకు స్థలము ఎక్కువ ఆక్రమించుకొనును. చాలనేపటిదాక ఆట ముగియక వినుసువచ్చును. ఈ యాటకు చింతగింజలేకాని సీతాఫలగింజలు మొదలయిన వంతగా యుపయోగముగా నుండవు. (ఎట్టులేని వసుటచే చేతికి దొరుకవు) కావున చింతగింజలే ముఖ్యము. కుంకుమగింజలు, కలంటుకాయలలోని గింజలు మొదలయినవిగూడ పనికివచ్చును. చింతగింజలను దెచ్చి ఆడవచ్చిన బాలికలందరును సమముగా పంచుకొని

యొడిలో ఉంచుకొని అందరును సమముగా, కొన్ని గింజలను దీసి అందరిగింజలును కలియబోసి ముందుగా ఆడుటకు నిశ్చయించిన బాలికచేతి కియ

వలయును. ఆ బాలిక యాగింజలన్నియు తనకు కి చేతిలో, అనగా అరచేయి చాచి బానిలో పోసి కొని ఆగింజలను కొంచెము యెత్తునకు యెగురవేసి (అంసుళము, అరఅంసుళమునకంటె యెత్తుగా యెగురవేయనక్కర లేదు) కుకిచేయి వెంటనే తిరుగవేసి ఆగింజలు కుకిచేతివేల్చిమీద నిలుచునట్లు చేయవలయును. (ఎగురవేసిన గింజలు తిరుగవేసిన కుకిచేతి వేల్చిమీద నిలువవలయును. కనుక ఎక్కువయెత్తునకు గింజలు యెగురవేయరాదనియు, వేల్చు ఒకదానికొకటి యెడముగా నుంచరాదనియు తెలిసికోవలయును) కొందరు అరచేతిలోని గింజలను మీతీతిమీదికి దెచ్చుకొని నిల్పుటలో యెడముచేతితో సహాయము చేసికొనుచుందురు. ఇట్లు తిరుగవేసిన చేతిమీద నిల్చిన గింజలను కొంచెమునకు యెగురవైచి అరచేతితో పట్టుకొనవలయును. ఇట్లు యెగురవేయునప్పుడుగాని, అరచేతితో పట్టుకొనునప్పుడుగాని యొక్కగింజయైనను బారి క్రిందపడరాదు. అట్లు గింజలు ఒక్కటిగాని, ఎక్కువగాని బారిగాని, చెదరిగాని క్రిందపడ్డయెడల ఆయంటి తాను ఓ కిషయైచి మరియొక బాలికను ఆడుమని ఆగింజలన్నియు నీయవలెను. కనుక మీచేతిపై నుంచుకొని యెగురవేసి పట్టుకొనబోవు గింజలు చేరెడుకంటె చాలతక్కువగా నుండుట మంచిది. అనగా నలుగురైదుగురు బాలికలు కలిసి యాడునప్పుడు ఒక్కొక్క బాలిక పదేసి పదునైదేసి కుచ్చిట్లు పోసినను నలుబది యేబది పుంజెములు

గింజలనుకదా! ఆ గింజలన్నియు భోజితోలోగాని, మీజేతిమీదగాని నిలువనేరవుకదా! కనుక అరచేతిలో పట్టినిన్ని గింజలుమాత్రమే యుంచుకొని తక్కినవి క్రింద విడిచినను విడువవచ్చును. మరియు రెండుచేతులును దోసిలిపట్టి దోసిలికి మించిన గింజలు క్రిందవిడిచి మీజేతిమీద యెడమచేతిసాయమున బోసికొనునప్పుడు భూషణేరెను గింజలుమాత్ర ముంచుకొని తక్కినవిక్రిందికి వదిలివేయవచ్చును. మరియు చేరెడుకన్న తక్కువ గింజలే మీజేతిమీద నిల్పుకోవచ్చును. అనగా యెడమ చేతి సహాయములేకుండ యెన్నిగింజలు మీజేతిమీద నుండి యెరురవేసి పట్టుకొనగల్గునో అన్నిగింజలనే యెరురవేయువచ్చుటికి మీజేతివ్రేళ్ల మీదఉంచుకోవలెను. అరచేయి తిరుగవేసి వ్రేళ్లు దగ్గరగా పట్టి బాగుగా చాచి మీదిభాగమున నుంచవచ్చుచట్టు, అనగా పల్లముగానుండు నట్లు వ్రేళ్లు వంచినయెడల కొంచెము ఎక్కువగింజలు చేతిపైని నిల్చును. ఇట్లు మీజేతిమీది గింజలు యెరుర వేసి పట్టుకొని అగింజలు కుచ్చెకు (నాలుగేసి) చొప్పున యెడమచేతిలోనికి పడునట్లు మెల్లగా యెరురవేసి పట్టుకోవలెను. కుడిచేతిలో చాలింజలుండునుగనుక వ్రేళ్లు నుప్పికిగా బట్టి నాలుగింజలుమాత్రము వ్రేళ్ల యివరటికి గంటి యెడమచేతినేర చాచి నుంచవలె నుండునట్లు వ్రేళ్లు వంచి ఆరుంబలో పడునట్లు మెల్లగా యెరురవేయవలయును. అట్లు యెరురవేయుచుండగా కుడిచేతిలోనుండిగాని, యెడమచేతిలోపడి నిలువక చెదరిగాని క్రింద గింజలు ఒకటిగానీ, ఒకటికంటె యెక్కువగాని పడినయెడల ఆ పోయిన క్లైంచవల యును. నాలుగుగింజలకంటె యెక్కువ యెడమచేతి లోనికి తీసికొన్నను ఆటపోవును. కనుక జాగ్రత్తగా తీసుకోవలయును. ఇట్లు యెడమచేతిలోకి తీసుకొన్న గింజలు కుచ్చెకుకుచ్చెకుచొప్పునగాని, కచ్చుటము చొప్పునగాని క్రింద బెట్టుకొని యెక్కువకాయలు వచ్చినతరువాత నుట్టుములుగాను, ఏనుగులుగాను ప్రోసు పోసుకోవలయును. కుడిచేతిలో ఒక్కగింజయైన లేకుండ అన్నియు యెడమచేతిలోనికి తీసుకోరాదు. నాలుగింటికి లోపల యుండునట్లుంచుకోవలెను.

అనగా ఒక్కటి యున్నను చాలును. ఆమిగిలినకాయ గాని, రెండుమాడు కాయలుగాని ఒక్కమారుగా కొంచెముపైకి యెరురవేసి క్రిందనున్న గింజలు ఒక్కొక్కటిచొప్పున గాని, రెండేసిమాడేసినాలుగేసిచొప్పున గాని మునివ్రేళ్లతో చాతుర్యముగా దీసుకోవలయును. మాడునాలుగుకన్న యెక్కువగానైనను నేర్పుగల నారు వేసుకోవచ్చును. కాని క్రిందనున్న గింజలందు కొన బోవునప్పుడు అందు కొన బోయిన గింజగాక మరి యొకగింజకు చేయిగాని, వ్రేలు గాని తగిలినయెడలగాని, రెండుమాడు గింజ లొక్క మారుగా అందుకొనబోవునప్పుడు కొన్నిగింజలు చేతికి రాక చెదరిపోయినప్పుడుగాని ఆటపోయిన క్లైంచవల యును. కుడిచేతిలోనుండి యెడమచేతిలోనికి తీసికొను నప్పుడు పొరపాటున యెడమచేతిలో అయిదుకాయలు పడినయెడల తన కుడిచేతిప్రక్కను గూర్చున్నవారిని "ఆటకావలయు నా నూటకావలయు నా" అని అడుగవలయును. (ఈ ఆటయిద్దరి కన్న యెక్కువమంది ఆడినయెడల క్రమముగా కుడిచేతిప్రక్కను గూర్చున్నవారికి ఆటవీలవచ్చును. అని తెలిసికోవలెను) ఆట కావలెనని యన్నయెడల ఎక్కువపడిన అయిదవకాయ కలిపి అప్పటికి కుడిచేతిలో మిగిలియున్న కాయలనోసహా ఆటయడిగిన బాలిక కిచ్చివేయవలెను. నూట కావలెనన్నయెడల ఎడమచేతి లోకి అప్పుడు తీసికొన్న అయిదుకాయలును తీసియియ్య వలెను. అడుగువలసిన బాలిక ఆటపుచ్చుకొన్నయెడల ఆకాయలు పైనిచెప్పినట్లు కుచ్చెకుచొప్పున యెడమ చేతిలోనికి తీసికొని తాను ఆడవలయును. నూట అడిగి పుచ్చుకొన్నయెడల అదివరకు ఆడుచున్న బాలికయే ఆడవలయును. ఇట్లు క్రమముగా క్రిందిగింజలన్నియు ఎవరికోయొకరికి వచ్చుపర్యంతము ఆడవలయును. ఆడిన తరువాత యెవరి కెన్ని గెల్పుటకులు వచ్చినవో చూచు కోవలెను. ఈయాటలో క్రిందనున్న గింజలు తీసికొను నప్పుడు మరియొకగింజకు చేయిగాని, వ్రేలుగాని తగి లిన దానికి కంసుట యనిపేరు. కంసుటయనగా కదలుట యని యర్థము. నేర్పుగలిగినయెడల ఒక్కొక్కమారు

పోగుగానున్న గింజ లెన్నింటినైనను తీసికోవచ్చును. అట్లు తీయుటపేరు సుష్టుటగనుక అట్లు తరుచుగా దీని కొనుటపేరు సుష్టుటఅని వాడుదురు.

౪౪. కుం ది క ట్టు

అలంకితలంకితవలెనే సలుగురు మనుష్యులు కాళ్లు లంకెలువేసుకొని చెనుకకు తిరిగి ఒంటికాలిమీద నిల్చి ఒకరిచేతు లొకరు పట్టుకొని సుంద్రముగా తిరుగ వలయును. ఈయాట ఆరుగురు బాలికలుమాడ ఆడ వచ్చును. ఆమనస్సుకు గిరగిర తిరుగునప్పుడు “సిరసిర బండ్రి సిరాయిబండ్రి” అని పాడుచుండురు. ఈయాటకు “రేసిరసిరబండ్రి” అనిమాడ అందురు.

౪౫. వెన్నెలాట

బాలికలందరును వెన్నెలలో నిలిచియుండ వలయును. ఒకబాలికమాత్రము వారికి ఎదురుగా నిల్చియుండవలెను. ఆనిల్చియున్నవారిలో నెవరు (కొంచెమైనను) కదలినను వారు అయిపోయినట్లు ఎంచవలయును. కనుక ఎదురుగా నిల్చియుండిన బాలిక అందరిని చూచుచు తానును కదలక మెదలక యుండవలెను. అట్లు నిల్చియున్నవారిలో యెవరైన కదలినయెడల ఆబాలికను ఆమకరమ్మని తక్కినబాలిక లందరును యేగోడనీడకైనను, యేయింటినీడకైనను పోయి నిల్చియుండి ఒక్కొక్కప్పుడు వెన్నెలలోనికి వచ్చుచుండురు. కదలిన బాలిక తక్కినబాలికలలో యెవరనీడనైనను వెన్నెలలో నుండగా త్రొక్కివలెను. అట్లు త్రొక్కినయెడల యెవరనీడత్రొక్కునో ఆబాలిక ఆమకొనిరావలయును. ఎవరనీడను త్రొక్కినియెడల ఆబాలికయే ఆమకొనిరావలయును. కనుక వెన్నెలలో చాలనేపు నిలువక దూరదూరముగా నుండవలయును. ఒకమా రిద్దరైనయెడల షేర్లు చెప్పుకొనిరావలెను.

౪౬. కుప్పఆట

చీకటిమాతలవలె ముగ్గురేసి బాలికలు చేతులలో చేతులు వేసికొని ఓడిపోయినవా రెవ్వరో నిశ్చయించుకో

వలయును. తరువాత ఒకచోట యిసుక కుప్పగా పోసి ఒక చిన్న కాగితపుముక్కను ఆముసుకలో లోతుగా పూడ్చియుంచవలయును. తరువాత ఆకుప్పచుట్టును ఒకబరి (బద్దె లేకగీత) గీచి అయి పోయిన బాలిక దానిచుట్టును తిరుగుచుండవలయును. తక్కినబాలిక లందరును తిరుగుచున్న బాలిక తమ్ము

ముట్టుకొనకుండ కాచుకొనుచు ఆకుప్పను తన్ను చుండవలయును. ఇట్లు తన్నునప్పుడు తిరుగుచున్న బాలిక తన్నినబాలికకాలిని తనకాలితో తాకినయెడల అయిపోయి తానే కాచుకొనవలసివచ్చునుగనుక పదిల ముగా తన్నుచుండవలయును. ఇట్లు తన్నునప్పుడు కుప్పలలోని కాగిత మెప్పుడైన బయటపడినయెడల (అనగా పైకి కన్నడిగయెడల) తిరుగుచున్న బాలిక అదివరకే తల్లియని యేర్పరచుకొన్న బాలికనుగాని, అరుగు, గోడ మొదలగు ప్రదేశములనుగాని త్వరగాబోయి ముట్టుకొనిరావలయును. లేనియెడల ఆటబాలికలంద రును ఆబాలికను తల్లి ని ముట్టుకొనువరకు చెబ్బలుకొట్టు ఁరు. ముట్టుకొనివచ్చినతరువాతమాడ ఎవగిన్నె న తాను ముట్టుకొనునందాక ఆబాలికయే ఆమకరావలెను. ఆ బాలిక యెవరిని ముట్టుకొన్న వారు ఆమకవచ్చుచుండ వలయును.

౪౭. సన్నికల్లు పొత్తరము

ఇద్దరు బాలికలు ఎదురుగా నిల్చియుండి ఒకరి చేతు లొకరు పట్టుకొని “సన్నికల్లుపొత్తరము సరి

జోడు మా అక్క మట్టెలు ఘులుఘులు " అని పాడుతూ తమ చేతులు క్రిందికి వంచుచు మరల యెత్తును ఈవల ప్రక్కకును ఆవల ప్రక్కకును త్రిప్పుచు వినోదముగా ఆడుదురు. రెండు చేతులును దగ్గరగా బట్టి ఈ ప్రక్క సన్నికట్లు యెత్తి ఆ ప్రక్కను, ఆ ప్రక్కది యీ ప్రక్కను పెట్టిన ట్లుండునుగాన దీని కీ పేరువచ్చియున్నది.

ర౮. దూదుంబుల్లు

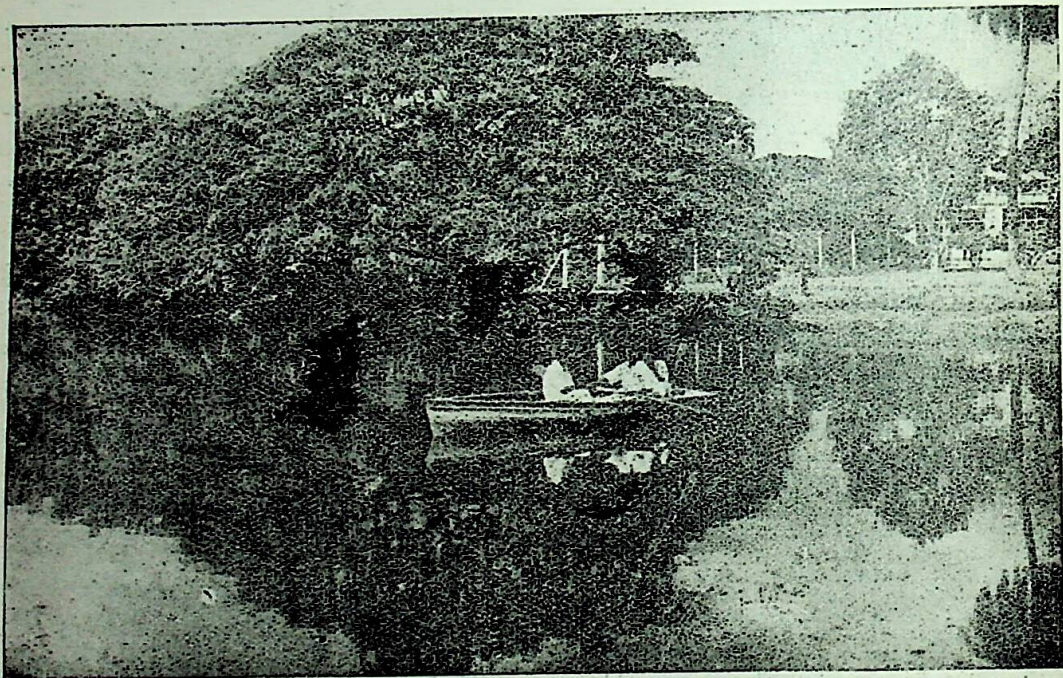
ఇద్దరు బాలిక లొకచోట నొకరి కొకరెదురుగా కూర్చుండి యిసుకను ప్రోసుచేసి రహరమి అంసుళము పాడుగుగల పుల్లయొకటి దెచ్చి ముందుగా ఆడదలచిన వారు ఆ పుల్లను చేతిలో నుంచుకొని ఆయిసుకను రెండు చేతులతోనూ కర్రవలె కోలగా చేయుచూ రెండవ వారికి తెలియకుండ చేతిలోని పుల్లను ఆయిసుకలో యొక్కడనో యొకచోటను మెల్లగా జారవిడువవలెను. తరువాత రెండవ బాలిక ఆయిసుకలో పుల్ల యొక్కడ

యుండునని తోచునో అక్కడ తన రెండు చేతుల వ్రేళ్లును ఒకచేతి వ్రేళ్ల ననుమ కొకచేతి వ్రేళ్లు పోనిచ్చి రెండు చేతుల వ్రేళ్ల మధ్య గ్రాగమును ఆ పుల్లపై పడునట్లు ఇసుకమీద చేతులువే గట్టిగా నొక్కి యుండవలెను. అప్పుడు మొట్టమొదట ఆడిన బాలిక రెండవ బాలిక యొక్క చేతుల క్రిందమాత్రముగాక చేతి వ్రేళ్ల ప్రక్కలను యీవలవలను గల ఇసుకయందును తాను పెట్టిన పుల్లను వెదకుకొనును. అట్లు వెదకగా తన పుల్ల తనకే దొరకినయెడల ఒకమారు తాను గెలిచినట్లుగును. రెండవ బాలిక చేతి క్రింద నున్నయెడల రెండవ బాలిక గెల్చినట్లు గును. ఇట్లు ఆ పుల్ల ఎవరికో యొకరికి దొరకినతరువాత దొరికినవారు తనవైపున నొకచోట " నాకోడి లేచి యిల్లుతుడిచినది " అని చెప్పచూ తుడిచినట్లు బాగుచేయ

వలెను. (ఈయనచో ఆ పుల్ల పేరు కోడియందురు) తరువాత పుల్ల దొరికినవారే మళ్లీ ఆడవలయును. మొదటి బాలికయే రెండవమారును, మూడవమారును యిట్లు క్రమముగా చాలపర్యాయములును గెల్చినయెడల " నాకోడి యిల్లు అలికినది " అని యొకమారును, " నాకోడి మ్రుగ్గు పెట్టిన " దని యొకమారును చెప్పచూ అట్లు యిసుకలో చేయుచుండవలెను. ఒకమా గోకరును, రెండవమారు రెండవవారును మరికొన్ని మారులు పీరును, కొన్ని సార్లులు వారును గెల్చుచువచ్చినయెడల యెవరు గెల్చినప్పుడు వారు క్రమముగా పైని చెప్పినట్లు చేసికొనవచ్చునుగాని క్రమముగా అన్ని మారులును ఒక్కరే గెల్చినవచ్చుర లేదు. పైన వ్రాసిన ప్రకారము మ్రుగ్గు పెట్టుటవరకును ఆడినతరువాత గెల్చినయెడల (అనగా యిద్దరును సమముగా గెల్చువరకును ముందు గెల్చినవారు ఆగనవచ్చుర లేదు. ముందువారు గుండు పండిపోవచ్చును.) నాకోడి స్రుగ్గు పెట్టినది అని చెప్పచూ మ్రుగ్గు పెట్టిన తనచోటిలో యిసుకతోనే స్రుగ్గువలె చేయవలయును. ఇట్లు అయిదు స్రుగ్గు పెట్టుట వరకును ఆడవలయును. ఒకరికోడి ఆయిదవ స్రుగ్గు పెట్టు నప్పటికి ఒకరికోడి నాలుగు స్రుగ్గు పెట్టి ఆయిదవది పెట్టుటకు సిద్ధముగా నున్నను మొదట అయిదు స్రుగ్గును పెట్టినకోడియే పండినట్లు తెలిసికోవలయును. ఇట్లు పండిన (కోడిగల) బాలిక ఓకిపోయిన బాలిక యొక్కచోటి నిండ యిసుకపోసి దానిలో ఆట కుపయోగించిన పుల్ల స్రుచ్చి ఆ బాలికకు కన్నులు మూసి యొకచోటికి తీసికొనిపోయి అక్కడ ఆయిసుక (పుల్ల సహితముగా) పోయించి మరల ఆట ప్రదేశమునకు ఆ బాలికను తీసికొని వచ్చి కన్నులు వదలివేయవలయును. తరువాత ఓకిపోయిన బాలిక తాను యిసుక యొక్కడ పోసినచో ఊహించి తెలిసికొని అక్కడికి త్వరగా బోయి ఆ పుల్లను వెదకి తీసుకొనిరావలయును. వచ్చునప్పటికి పండిన బాలిక తన స్రుగ్గును తానే త్రొక్కి పాడుచేయవలెను. అట్లు పాడుచేయనియెడల ఓకిపోయిన పిల్ల వచ్చి గెల్చిన బాలిక యొక్క స్రుగ్గు త్రొక్కినయెడల పండిన బాలికయే యోడిపోయిన దగును. మరియు పుల్ల వెదకుటకు వెళ్లిన ఓకిపోయిన పిల్ల ఆ పుల్లను తెచ్చినయెడల

రెండవవారు ముందుగా తాను ఆశుకొనవచ్చును. తన స్రుష్టను తాను త్రొక్కివేయనియెడల ఓశిపోయిన శనియెడల మొదట పండిన బాలికయే ఆశుకొనిరావ బాలిక వచ్చి త్రొక్కినట్లయ్యెనా తరువాత ఆ లయును. ఒక బాలిక ముందు తాను పండినను రెండవ పండిన బాలికయొక్క స్రుష్ట త్రొక్కిన (ఓశిపోయిన) బాలికకోడిని (అనగా పుల్లను) వెదకి తెచ్చులోపల బాలికయే ఆశుకొనిరావలయును.

ప్రతిబింబములు

—వి. యస్. గోపాల దేశికాచార్యులు.

బాలబాలికలు

నేటి బాలబాలికలే తేటి దేశనిర్మాతలు. ఈసత్యమును రష్యా పరిపూర్ణముగ నవగాహ మొనర్చుకొనినది. అందుచేతనే సోవియటుప్రభుత్వము ప్రారంభమునుండియు బాలబాలికలవిషయమై పూర్తిగ శ్రద్ధ వహించుచున్నది. ఇంతటి శ్రద్ధను ప్రస్తుతము మరేదేశమును వహించుట లేదని నుడువుటహడ సత్యమారము కాదేమో!

శిశువు ధూమిపై పడకపూర్వమునుండియు దాని విషయమై జాగ్రత్తహింపబడుచున్నది. ఇది కేవలము అతిశయోక్తియని కొందరు భావింపవచ్చును. కాని యట్టివారు గర్భవతులను కార్మికురాండ్రకై కల్పింపబడినట్టి విశ్రాంతి, నెలవు మున్నగు ప్రత్యేక సౌకర్యములను గమనించినచో పైవిషయములో నీ షణ్మాత్రమైనను అతిశయోక్తి లేదని వారికే తెలియగలదు.

ఇక శిశువు జననమందినపిదప దానివిషయమై కైకొనబడు శ్రద్ధ అపారము. తల్లులు యంత్రాలయమునందుగాని, పొలముపైనుగాని పనిచేసుకొనుచున్నప్పుడు శిశువుల లాలసపాలన గావించునిమిత్తము పెక్కువేల శిశుసంరక్షణాలయములు (nurseries) స్థాపింపబడినవి. ముఖ్యముగ ప్రతిఫ్యాక్టరీలో నిట్టి శిశుసంరక్షణశాల యొకటి తప్పకనుండును. ఇది ఉదయము ౭ గంటలమొదలు సాయంత్రము ౫ గంటలవరకు తెరువబడియుండును. ప్రతిశిశుసంరక్షణాలయములోను మూడుశాఖలుండును. వీనిలో మొదటిది రెండుమొదలు తొమ్మిది నెలలవరకు వయస్సుగల శిశువులకు. రెండవది ౯ మొదలు ౧౨ మాసముల వయస్సుగలవారికి. ఇక మూడవది ౧౨ మాసములమొదలు ౩ సంవత్సరముల ప్రాయముగలవారికి. ప్రథమశాఖలో శిశువులు నిద్రించు

నిమిత్తము చిన్నపక్కలుండును. అవియన్నియు కడు శుభ్రముగ నుంచబడును. పసిపిల్లలకు చక్కగ గాలి తగులునిమిత్తము వారికి దుస్తుల నేనియు తొడుగుదురు. ఒక చిన్నగుడ్డనుమాత్రము కప్పుదురు. వారికి పరిశుభ్రమైన పాల నొసగుదురు. ఒక్కొక్క గదిలో సగటున నలుగురు శిశువులను పరుండబెట్టుదురు. ఒక్కొక్కదిలో నేసందర్శనమందును పదిమందికి మించి పసిపాపల నుంచరు. గదిలోని రెప్పుడును తెరువబడియుండును. ఈగలు, దోమలు మున్నగునవి లోనికి రాకుండునట్లు కిటికీలకు తెరలు కట్టబడును. ద్వితీయాశాఖలో శిశువులు ప్రాకుట, తప్పటడుగులువేయుట నేర్చుకొందురు. తృతీయాశాఖలో మాటలు, ఆటపాటలు ఆభ్యసింతురు. ఈపద్ధతిప్రకారమే మూగ, కుంటి, స్రుడ్డి, చెవిటి, లేక అవిటిశిశువులకుసహితము ప్రత్యేకముగ శిశుసంరక్షణాలయములు నెలకొల్పబడినవి. వీనిలో వారికి సాధ్యమైనట్టి వైద్యసహాయమంతయు నొసగబడును.

మూడువత్సరములప్రాయము దాటినపిదప బాలబాలికలు “కిండర్ గార్టెన్” పాఠశాలల కరుగుదురు. ౭ వత్సరముల వయస్సు వచ్చువరకు వీరి కిచ్చట విద్య గరపబడును. ౧౯౩౨-వ సం. ములో ౬౦ లక్షలమంది శిశువులు పైమదాహరింపబడినట్టి పాఠశాలలో గలరని అంచనావేయబడినది.

తదుపరి బాలబాలికలు (రష్యాలో బాలబాలికలకు ప్రత్యేక ప్రత్యేకపాఠశాలలు లేవు.) ప్రాథమికపాఠశాలలో బ్రవేశించురు. ఇక్కడ వారికి వ్యాయము, సంగీతము తక్కి తక్కినవిషయములన్నియు బోధింపబడును. ఈపాఠశాలలు దినమునకు ౪ గంటలు పనిచేయును. ప్రాథమికవిద్య ముగిసినపిదప వారు సెకండరీపాఠశాలల కేగుదురు. ఇవి దినమునకు ౬ గంటలు పనిచేయును. వీనిలో బాలబాలికల ప్రత్యేకాభిరుచి ననుసరించి వారికి విద్య యొసగబడును. సాధ్య

మైనంతవరకు పాఠశాల లన్నియును యంత్రాలయముల సమీపమున నెలకొల్పబడును. వీలైనప్పుడెల్ల విద్యార్థులను యంత్రాలయమునకు గైకొనివెళ్లి, వస్తువుల యుత్పత్తి క్రమమును బోధించుటయే ఇట్లు పాఠశాలలను స్థాపించుటలో గల ప్రధానోద్దేశ్యము. దీనివలన బాల బాలికలు కార్మికులయొక్క దృక్పథమును పరిపూర్ణముగ నవగాహన మొనర్చుకొనుటకు సహితము వీలుకలుగును.

“కిండర్ గార్డెను” పాఠశాలలలోనే బాలబాలికలకు కర్మగౌరవము (Dignity of labour) మున్నగు సద్గుణముల నలవరచుటకు ప్రయత్నింపబడును. వీనిలో చెక్కిరింటియందు ఆటక్రింద బాలబాలికలచే పేల్లను వేయించుట, బట్టల నుతికించుట మొదలగు పనులు చేయింపబడుచుండును. కర్మగౌరవమును హృద్గత మొనర్చు నుద్దేశ్యముతో నీమధ్యనే సోవియటుప్రభుత్వము ప్రతిపాఠశాలలోను తోట, కోళ్లగూడు (poultry) మున్నగునవి యుండవలెనని నిబంధన కావించెను.

కర్మగౌరవముతోపాటు సహకారబుద్ధినిహూడ పెంపొందించుటకు ప్రయత్నింపబడును. “కిండర్ గార్డెన్” పాఠశాలలలోని బాలబాలికలకు పెద్దపెద్ద ఆట వస్తువు లివ్వబడును. వీని నొకబాలుడుగాని, బాలికగాని కడుపజాలరు. అందుచే వాటితో నాడుకొని దలచినచో నలుగురైదుగురు తప్పక కలియవలెను. దీనివలన క్రమక్రమముగ సహకారబుద్ధి కలిగి తీరును.

ఇట్లు సాధారణవిద్యాక్రమమునకు కొన్ని క్రొత్త విషయములను కలుపుటతో సంత్ృప్తిపొందక, సోవియటుప్రభుత్వమువారు దానినుండి కూడవనితోచిన కొన్ని భాగములను తొలగించిరిహూడ. పాఠశాలలో మతవిద్యను గరపరాదు. దేవదానవుల కథలనుగాని, భూతపిశాచముల కథలనుగాని బాలబాలికలకు చెప్పరాదు. వీటివలన వారు శుష్కలోచనపరులగుదురనియు, కార్యశూరత నశించుననియు సోవియటుప్రభుత్వపు వాదన.

బాలబాలికల విద్యవిషయమై సోవియటుప్రభుత్వ మెంతశ్రద్ధ వహించునో వారి స్వాస్థ్యరక్ష

ణకుసహిత మంతశ్రద్ధ గైకొనును. ఏప్పుడై నను కరవు వచ్చినచో ప్రప్రథమమున బాలబాలికలకు భోజనసదుపాయ మొనర్ప యత్నింపబడును. అందుచేతనే రష్యాలోని బాలబాలికలకలె దార్శ్యము గలవారు మరెచ్చటను కానరాని పెక్కుండు పలుకుచుందురు.

వేసవికాలము నాలుగుమాసములును పాఠశాలలు మూసివేయబడును. అప్పుడు విద్యార్థులందరూను వేసవి విశ్రమస్థానములకు పంపబడుచుండురు. ఇట్లు పంపుట కను ఖర్చులలో మూడువంతులను కార్మికసంఘము (Trade union) భరించును. నాల్గవంతునుమాత్రమే తల్లిదండ్రులు భరింపవలెను. వా రొనాల్గవంతును సహితముభరింప లేనప్పుడు సోవియటుప్రభుత్వపుఆరోగ్య శాఖ దానిని చెల్లించుచుండును. ౧౯౩౨-వ సం. లో మొత్తము ౧౫ లక్షలవంది బాలబాలికలు వేసవిని విశ్రమస్థానములలో గడపిరి.

బాలబాలికల కొట్లై మరి పెక్కు సౌకర్యము లేర్పరుపబడినవి. నేను రష్యాలో పిన్నవయస్కుల నిమిత్తము ప్రత్యేకముగ నిర్మింపబడిన నాటకశాలలు ౬౫ కలవు. ఒక్క మాస్కోనగరములోనే యిట్టివి ౬ నాటకశాలలు కలవు. ప్రభుత్వపు విద్యాశాఖయు, కార్మికజనసంఘములును వీనిని పోషించుచుండును. మాస్కోలోను, లెనిన్ గ్రాడ్ లోను గల బాలబాలికల నాటకశాలల కొక్కొక్కదానికిని సాలీనా ౫ లక్షలరుబుల్ను గ్రాంటు యివ్వబడును. వీనిలో ప్రదర్శనములు లేబ్రాయమువారందరికిని సామాన్యముగ నుచితముగనే చూపబడును. కొన్ని చోట్లమాత్రము “టికెట్లు” పద్ధతియుండును. కానిటికెట్లు ఖరీదు నామమాత్రముగ నుండును. వీనిలో ప్రదర్శింపబడు నాటకములన్నియు వినూత్నగతిని వ్రాయబడినవి. కేవలము నటులేకాక ప్రేక్షకులుసహితము నాటక ప్రదర్శనమునందు పాల్గొనుచుండురు. ఇంతేకాక ప్రదర్శన మారంభింపకపూర్వమును, ప్రదర్శనము ముగిసిన వెనుకను నాటకమునుగూర్చి చర్చ జరుగును. ఈ పద్ధతి వలన బాలబాలికలకు చక్కని విమర్శనాజ్ఞాన ముల వడును.

బాలబాలికల వినోదార్థము తోలుబొమ్మల ప్రదర్శనశాలలు (Marionette Theatres) సహిత మేర్పాటు గావింపబడినవి. వీటిలో కల్ల పెద్దదను ప్రదర్శనశాల మాస్కోనగరమున గలదు. ప్రతిదినమును రెండుగంటలసేపు దీనిలో తోలుబొమ్మలు ఆడింప బడును. ఇట్టి ప్రదర్శనశాలలలో సంచార మొనర్చునవి ౧౪ కలవు. వీనికి ప్రభుత్వపు పుస్తకప్రచురణశాఖ గ్రాంటు నిచ్చుచుండును. ఇవి బాలబాలికల కుపయుక్త మగు గ్రంథములనుగూర్చి ప్రచారమొనర్చుచు విద్యా న్యాప్తికి విశేషముగ దోహదించుచున్నవి.

ప్రత్యేకముగ బాలబాలికలకై నిర్మింపబడిన సినిమాప్రదర్శనశాలలు ప్రస్తుతము ౧౫ మాత్రమే కలవు. కాని ప్రభుత్వపుటుత్తరువు ననుసరించి ప్రతిసినిమా ప్రదర్శనశాలయు అప్పుడప్పుడు బాలబాలికల కుపయుక్తముగ ఫీల్డులను ప్రదర్శించుచుండవలెను. మొత్తము ౪౩,౦౦౦ పాఠశాలలో చిన్నచిన్న సినిమా యంత్రములు కలవు.

బాలబాలికల కిన్ని ప్రత్యేకసౌకర్యము లేర్ప రుపబడినప్పుడు వారినిమిత్రమై క్లబ్బులు, పార్కులు, లైబ్రరీలు ఏర్పరుపబడినవని వేరుగ చెప్పవలసిన యగ త్యములేదు. మాస్కోనగరమున వీరికై నిర్మింపబడిన ప్రత్యేకపు పార్కులో నొక చిన్నగ్రామము గలదు. అక్కడ ప్రతిబాలుడును, బాలికయు సెలవుదినమును హాయిగ గడుపువచ్చును. స్నానాదికముల గావించుట కిక్కడ నొకసరస్సు గలదు. అన్నిటికన్న విశేషమేమన ఇక్కడ చిన్నరైలుమార్గమును, చిన్నచిన్నస్టేషనులును కలవు. దీనిలో ప్రయాణమొనర్చుచు బాలబాలిక లెంత ఆమోదప్రమోదములనై నను బొందవచ్చును.

సోవియటుచట్టముకూడ బాలబాలికల కను కూలముగ చేయబడినది. బిడ్డలపై రెండ్రెక్కాక తల్లికి సహితము ఆధికారము గలదు. కాని వారిద్దరును బిడ్డల శ్రేయోభివృద్ధి కనుగుణముగనే తమ యధికారములను వినియోగింపవలెను. ఇందుకు భిన్నముగ జరిగినచో కోర్టువారు జోక్యముకలిగించుకొని వారి యధికారము లను తొలగింపవచ్చును. తల్లిదండ్రులు తమఆస్తి ౧౮ సంవత్సరములకు లోబడినట్టి బిడ్డలకు సంక్రమింపగూడ దని యేపర్సన్లులలోను “విల్లు” వ్రాయుటకు వీలులేదు. ౧౮ సంవత్సరముల ప్రాయము దాటిన బిడ్డలకు సంక్ర మింపరాదని “విల్లు” వ్రాయబడినప్పుడుమాత్రము ప్రభుత్వము జోక్యముకలిగించుకొనదు. దంపతులు డైవోర్సుగావించుకొనినప్పుడు బిడ్డల పోషణార్థము ఏర్పాటుగావింపవలెను. అట్లు గావించనిచో వారికి కారాగారవాసశిక్ష సహితము విధింపబడవచ్చును. ప్రతి బాలబాలికయు ౧౪ సం. ములప్రాయము వచ్చినవెనుక తనయిచ్చవచ్చిన కేరు పెట్టకొనవచ్చును. తనయిచ్చాను సారమే మతమునుసహితము నిర్ణయించుకొనవచ్చును. అంతదనుక తల్లిదండ్రులే బిడ్డలనామమును, మతమును నిర్ణయింతురు. నిర్ణయములో తల్లిదండ్రులకు భేదాభి ప్రాయము కలిగిన కోర్టువారు జోక్యముకలిగించు కొందురు. ఇట్లే మరిపెక్కువిధముల చట్టము బాల బాలికల యధికారములను రక్షించుచుండును.

బాలబాలికలవిషయమై యింతటిశ్రద్ధ మరేదేశ మందైనను గైకొనబడుచున్నదా? లేదు; ముమ్మాటికిని లేదు.

భారతము - పరమార్థప్రదర్శనము

(అనువృత్తము)

నండూరి బంగారయ్య

నిర్వికార కృష్ణుడు

ఈ దండ్యభావములతో భారతము ముగిసినచో నొక చిక్కున్నది. చరాచరాత్మకమున ప్రకృతియంతయు నన్యోన్యహింసాప్రవర్తకమయి సుందరోద్యానమువలె నున్న భూమిని కనాదుడుకాదు చేయుచుండగా భగవంతుడు దావ్యాపారము ప్రోత్సహించుచుచూచి యానందించుచున్నాడా? ఇది యొక్కడి న్యాయము? అట్లయినచో శ్రూరాశిశ్రూరులని పేరు వడసిన తై మూర్లంగు, చేంగీసుఖాసు మున్నగు లోక కంటకులకంటె భగవంతుడు నిరంకుశుడును, శ్రూరుడునుగా గాన్పించుచున్నాడే అని యొక సందేహము గోచరించును.

గుణాత్మకములగు ద్వైతభావములను దాటు సంతపజకు భగవంతునిపై నీయపనిండు యు తప్పదు; మన మనస్సున ఘోరవిషాదమును తప్పదు. ఎవరిని ఎవరు హింసించుచున్నారు? ఒకరినొకరు హింసించుకొనుచుండగా చూచి యానందించుచున్న ఆయింకొకరెవరు? చంపించువాడు, చంపువాడు, చంపిన చూచి యానందించువాడు మువ్వరునొక్కటేయైనచో మన కేయిబ్బందియు లేదుకదా! తన్నుతాను తనయిష్టము వచ్చినట్లు చేసికొనవచ్చునని భగవంతుని కనుజ్ఞయిచ్చుటకు మన కేమియాటంకము?

భారతకవి యిచ్చిన ప్రత్యుత్తర మీమివ్వరు నొక్కటే యనుటతో ముగియలేదు. ఆతడు దాభావమునుమాడ నతిక్రమించినాడు. సత్యవృష్టితో చూచినచో చంపుట, చంపించుట, చంపిన చూచి యానందించుట-ఈమూడునుమాడ అబద్ధములేయని యాతని యభిప్రాయము. నూర్మూడుభూమిచుట్టు తిరుగుచున్నాడని జను లనుకొనుచున్నారు. భూమియే నూర్మూనిచుట్టు తిరుగుచున్నదని యథార్థమును దర్శింపఁగలిగిన శాస్త్ర

జ్ఞులు నిర్ణయించుచున్నారు. సరిగా భారతకారుని దృష్టికి మనదృష్టికి నిట్టి భేదమే యున్నది. ఆతని దివ్యదృష్టిముందు మన కింత నిశ్చలములుగా గాన్పించు సమస్తబ్రహ్మాండములు నీటిపై బుడగలవలె నిమగ్నములమాయమగుచున్నవి. ఇక్కడనే భారతకవియొక్క లోకాతీత బుద్ధిప్రభావ మున్నది. సుఖదుఃఖాది దండ్యస్వరూపమున జగత్తునెల్లను కన్నులకుగట్టినట్లు చిత్రించి నాడు. తుదకు దీనినెల్లను ఒక్కతన్నుతో నిర్మూలము చేసి అంతయు మిశ్రయని నవ్వుచు తన యాత్మ సామ్రాజ్యమునుండి యొక్క మెట్టియినను దిగకుండ తీర సముద్రమున వటుప్రతాపియగు విష్ణుమాత్రుల విహరించుచున్నాడు. సామ్యాగ్నేయస్వరూపియగు కృష్ణుని కతీతుండై వెలుంగుచున్న నిర్వికారకృష్ణుడు అర్జునుని యజ్ఞానమును చూచి నవ్వుచు

“పురుషుడు పెడుననువాడును

పురుషుడు పెరచునని పలుకు పురుషుడును నయ్యిరువురు నవివేకుల య పురుషుడు చెరుపండు చెడడు భుజపీర్వనిధి!

పురుషుడన వేరొకండే

పురుషోత్తముడైన యేన పురుషోత్తమతా

స్ఫురణకు పురుషత్వంబను

మెర మెరగల దదియకాదె మెయి కొను క్రియకున్.”

అని తత్త్వోపదేశము చేయుచున్నాడు. కార్యకారణ స్వరూపమున ప్రకృతియు, ఆనందమయమున నిర్వికార పరబ్రహ్మమును వేరుగా గాన్పించుట దర్శనభేదము చేతనేకాని యథార్థస్థితిచే కాదు. భారతము ప్రతిష్ఠించు ఈ సత్యమును మనస్సున నుంచుకొనియే తిక్కన కృత్యానినిగల దైవప్రార్థన పవ్యముల సామ్యాగ్నేయ స్వరూపులగు శివకేశవుల కభేదము చెప్పుచు ఇరువురకు నతీతమును పరతత్త్వమును గొల్చుచున్నాడు. ఇంతే

కాక ఆశ్వాసాదిని, ఆశ్వాసాంతమందు నున్న పరస్పర విరుద్ధభావముతోఁ గూడిన ఈ శ్వర సంబోధనములు మాడ ఈయంశమునే సూచించుచున్నవి. “సాత్త్వికేజ వాఙ్మయవిశాల గృహస్ఫురితప్రదీపిక”ను తిక్కన ఈవిధముగ సంబోధించియున్నాఁడు:

మాలిని. నిరుపమగురూపీ నిర్గుణత్వప్రకాశీ
భరితభవనకార్యా భవ్యనైష్కర్మ్యగురూ
విరతినిరతభార్యా విశ్వలోకైకసేవ్యా
స్ఫురితబహుశరీరా శుద్ధనైరూప్యసారా.

సృష్టికి మహాభారతకవి చెప్పునర్థ మిది: “పరస్పర విరుద్ధస్వరూపముగల యీజగత్తును చూచి ధర్మ సమూహచేతస్కులము గావలసినపని లేదు. ఈవిశ్వము నంతయు ప్రశస్తపక్షమున నడపించు భారమును వహించిన శక్తి యొకటి యున్నది. అది పైకి ఘోరముగకానవచ్చినను మూత్కముగఁ జూచినచో నానందమయము. దానిని సృష్టినుండి విడదీసి చూచునంతకాలము మానవునకు మనోవేదన తప్పదు. తత్త్వవేత్త లదియే ఈశరీరిభాహుశ్యమునందంతటను అంతిర్యామియైనట్లు చూచుచున్నారు. అంతేకాదు. సమాధిస్థితులకు నిర్గుణ మయముగ నద్వైతతేజము తప్ప వేరేదియు కానరాదు.” హోమైటువహించిన ధర్మసమూహచేతస్కతతో బయలుదేరి అక్కడనుండి లీలాస్వరూపమువలకును, లీలాస్వరూపమునుండి నిర్గుణతత్త్వమువలకును మూడు గంతులతోఁ బోయి వామనమూర్తివలె మహాభారత కారుఁడు త్రిభువనాతీతుఁడై వెలుంగుచున్నాఁడు. ఈయద్వైతభావమే భారతమున కంతర్భోతి.

కాని ఈఅద్వైతభావము మాటలలో సిద్ధించు నదికాదనిమాడ ఆతఁడే విస్పష్టపఱచినాఁడు. నిష్పాక్షిక స్వభావయు, మహాపతివ్రతయు, తపస్వినియు నగు గాంధారికి యుద్ధభూమిని చూచి దుఃఖింపక తప్పినది కాదు. భీష్మునిచే నెంతవేదాంతము విన్నను వియద్గంగా వగాహనముతో మానుషభావము నశించువఱకు తన చరిత్రము హింసాకళంకిత మయ్యెనే యనుబాధ ధర్మ రాజునకు తప్పినదికాదు. జగద్గురుఁడగు శ్రీకృష్ణునిచే

గీతలనువినిన యర్జునునికిఁ బుత్రశోకము తప్పినదికాదు. లోకోత్తరపురుషులగు పీరి సంగతియే యిట్లుండ నింక సామాన్యులమాట వేఱుగ వివరింపవలెనా? ఈకృష్ణలీలను చూచి మొదటినుండియు ఆనందింపఁగలిగినవారు భీష్మాదిరాజులు, వ్యాసాదిబ్రహ్మర్షులు. అట్టివారికి మాత్ర మియద్వైతభావ మనుసంధానమునకు వచ్చుచున్నది.

ఈసందర్భమునందు మహాద్ధ ప్రతిష్ఠాపనమునకును తత్త్వబోధనమునకును గల తారతమ్యమును మనము జాగరూకతతో గమనింపవలయును. అద్వైతతత్త్వబోధనమే ప్రధానాశయ మునడల సీతారామాంశనేయమును, పంచదశీయును భారతముకంటె ప్రశస్తకావ్యములు కావలసియున్నది. కావ్యదృష్టితోఁ జూచినచో వేదాంతోపన్యాసములు కావ్యమునకు నీరసపేతువులుకాని స్వారస్యము నుద్భవింపఁజేయవు. కేవలము నీతినిగూర్చి, ధర్మములనుగూర్చి, యాధ్యాత్మికవిషయములనుగూర్చి దీర్ఘోపన్యాసములొనర్చు శాంత్యానుశాసనికపర్వములు భారతమునుండి తొలగించియుండినచో కావ్యమున కింతకంటె నెక్కుడుపుష్టియు, స్వరూప సౌష్ఠవమును లభించియుండెడివి. అయితే తిక్కన ఒక్కమహాపకారముమాత్ర మొనర్చియున్నాఁడు. కావ్యసౌలయముగు విరాటపర్వముమొదలుకొని శ్రీ పర్వమువఱకు నున్న భారతభాగమునమాత్రము వేదాంత ఘట్టములను ఒకచో పూర్ణముగ విసర్జించియు, మఱి యొకచో రసానుగుణముగ సంగ్రహించియు కావ్యమునకు పుష్టిఁజెచ్చినాఁడు. భగవద్గీతకు విపులమైన భాషాంతరీకరణ మొనర్చునందులకు తిక్కనను కొందఱు మహాపరాధిగా పరిగణించుచున్నారు. కాని కళా దృష్టిమై కావ్యమున కిది యెంతయు తేజము నొనర్చినదో వారు గ్రహింప లేకుండ నున్నారు. నాథులలో రక్తము ప్రవహించినట్లు, శరీరమునఁ బ్రాణవాయువు సంచరించు నట్లుమహాధమునది కావ్యరసముతో లీనమై దానికి పుష్టి, దార్ధ్యము, తేజము కలిగింపవలెను. దేహికి ప్రాణ ప్రతిష్ఠ యొనర్చుట యెంతకష్టసాధ్యమో కావ్యమున మహాద్ధ ప్రతిపాదన మొనర్చుటయు నంత కష్టసాధ్యమే.

ఎక్కడనోయున్న వేదాంతార్థమును గైకొనివచ్చి కథతో నతుకుపెట్టినచో నట్టికావ్యము allegory వలె నిర్జీవముగను. ప్రబోధచంద్రోదయనాటకమును దిలకించి నచో మన కీవనియము లేటలేల్లముగను. భరతపీఠల చరిత్రమున సహజముగ నంతర్భూతమైయున్న మహార్థమును కవి తన యోగచక్షువుచే సందర్శించి మనకు ప్రదర్శించుచున్నాడే కాని యోగకాస్త్రములనుండి వేదాంతమును కావ్యములోనికి దిగుమనిచేయుట లేదు. ఈసత్య మాతని కనుభవసిద్ధమగుటచే సకీవమై యలరారు చున్నది.

మఱియు భారత మద్వైతసత్యమును ప్రతిష్ఠాపనమొనర్చుచున్నచనఁగానే ఇది ద్వైతమతమునకు, విశిష్టాద్వైతమతమునకు వ్యతిరేకభావమును పూనియున్నదని యూహింపరాదు. ఈవ్యాసమునందలి యద్వైత సత్యమునకును ద్వైతాద్వైత విశిష్టాద్వైతమతములకును ఎట్టి సంబంధమును లేదు. త్రిమతములును వేదములపైనను, పురాణములపైనను ఆధారపడియున్నవి. త్రిమతములకు భారతాదీతిహాసములయందును, పురాణములందును స్థాన మేర్పడుచున్నది. వివేకానందస్వామి, శ్రీరామకృష్ణ పరమహంస చెప్పినట్లుగ ఈత్రిమతములును ఒకదాని కొకటి సాహాయ్య మొనర్చుకొనుచున్నవికాని ప్రజాసామాన్య మెంచుచున్నట్లుగ నానికి పరస్పరవైషమ్య మెద్దియును లేదు. కాని హిందూదేశము ప్రపంచమునకుఁ బెట్టిన భిక్షయేమియనుప్రశ్న వచ్చినచో “ఏకమ్ సత్, విప్రా బహుధా వదంతి.” (ఉన్నదొక్కటే, పండితులు దానినే పలువిధములఁ జేర్కొనుచున్నారు) అనుసత్యమును బోధించుటయే. దీనినే యీవ్యాస మద్వైతసత్యమని పేర్కొనుచున్నది. పైని పేర్కొనఁబడిన ఋక్కు త్రిమతములకును సమ్యక్తమగుటయేకాక ఆరాధ్యముకూడ నగుచున్నది.

అనవరతప్రత్యక్షమును, నతిపురాతనమును నగు నీయద్వైతసత్యమును చిత్రించుటకు భారతకారుఁ డొక యద్భుతమును (miracle) సాధించినాఁడు. నాటకీయము (Dramatic art), పౌరాణికము (epic

art) అని కళాకాశల్యము ద్వవిధము. తమపుస్తకమున. కొకరు నాటకమని పేరుపెట్టుకొన్నను అది తత్త్వమునుబట్టి పురాణమే కావచ్చును. గ్రంథమునకు పురాణమేయని పేరుపెట్టుకొన్నను కళాకాశల్యమునుబట్టి అది నాటకమే కావచ్చును. నాటకీయకళ తలపెట్టునది ప్రత్యక్షప్రదర్శనము. పౌరాణికకళ తలపెట్టునది పరోక్షకథనము. నాటకీయకళకు గమ్యస్థానము చదువరిని తన్మయుని కావించుట. పౌరాణికకళ కాదర్శము అద్భుతభావసంచరణ మొనర్చుట. పింగళిసూరన నాటకములు వ్రాయకపోయినను ఆతని కళాకాశల్యము నాటకీయము. వర్ణితవిషయములెదుట ప్రత్యక్షమగుచుండును. సంభాషణలమూలముగ కథ పెరుగుచుండును. నన్నయభట్టుకళాకాశల్యము పౌరాణికము. దుష్యంతుఁడు, శకుంతల, నలుఁడు, దమయంతి మున్నగు పీఠలయొక్కయు, వీరవనితలయొక్కయు చరిత్రముల పరోక్షకథనమున వర్ణించి వస్తువునందు మన కతిపవిత్రమగు గౌరవము కలుగఁజేయుటలో నీమహాకవి యద్వితీయుఁడు. తిక్కనభారతమం దీరెండు కళలును సమేళన మొందియున్నవి. ఇది కళాప్రపంచమున నపూర్వము; అద్భుతావహము. విరాటోద్యోగ పర్వములందు నాటకకళ ప్రధానము. పౌరాణికకళ అంతర్వాహినియై ప్రవహించుచున్నది. యుద్ధపంథకమున పౌరాణికకళ ప్రధానము. నాటకకళ అంతర్వాహినియై ప్రవహించుచున్నది.

సూర్యమండలము మేఘములచే పిహితమైనట్లు అలంకారబాహుళ్యమున మహార్థము సంభవ్యమగును. అందువలన విరాటపర్వములో పూర్వజన్మవాసనవలె కొలదిగ నలంకారవిన్యాసము గానవచ్చినను ఉద్యోగాదులనుండి నిరలంకారమును, నిరాడంబరమును అగు శైలి యుపయోగింపఁబడినది. ఇది మహార్థప్రతిపాదనమున కెంతయు సహకారి.

మఱియు తిక్కనకడ నిగ్రహమును నొక గొప్ప గుణ మున్నది. ఈగుణముకూడ మహార్థ ప్రదర్శనమునకు విక్కిలి తోడ్పడుచున్నది. నిగ్రహమననేమో, అది

మహార్థప్రకటనమున కెట్లు తోడ్పడుచున్నదో యిందుక వివరించుట యావశ్యకము. తిక్కన రసాతీతుడుగాని రసభోలుడుకాడు. ఏఘట్టమునుగాని, ఏసన్నివేశమును గాని ఆతఁ డతిగా వర్ణించుట గానము. ఒక్క రేఖ చేతనే ఎంతో సౌందర్యమును సురింపజేయఁగల చిత్ర కారునివలె ఒక్కొక్కమాటచేతనే వర్ణితవిషయమును బ్రత్యక్షమునేయఁగల క్షేత్ర తిక్కనకడ నున్నది. తక్కిన కవులు పదిపద్యములు, పదునైదుపద్యములు చెప్పి వర్ణించువిషయమును తిక్కన ఒక్కపద్యములోనో, ఒక్క పద్యపాదములోనో వర్ణింపఁగలఁడు. తనకెంతో యభిమానాస్పదములు కాదగిన శ్రీకృష్ణుని కారవ సభాప్రవేశము మున్నగు ఘట్టములందుమాడ కవి యా నిగ్రహమును జూపించినాఁడు. ఇందుల కొకటి రెండుదాహరణములు. ధర్మరాజు శ్రీకృష్ణుని రాయబారమునిమిత్తము కారవసభకుఁ బోవుని ప్రార్థించు సందర్భమున,

“ఆపద గడవంబెట్లఁగ

నోపి శుభంబైనదాని నొడఁగూర్చఁగ మా

కీపుట్టువునకు పాండు

ద్యౌపాలుఁడు నిన్ను జూపి చనియె మహాత్మా!

* * * * *

వ. నీకు మేము ప్రద్యుహ్నుది కుమారులతోడి వారము” అని వచించినాఁడు. ఈపద్యమున నెన్నెన్నియుత్యక్తభావము లిమిడియున్నవి. మఱియొకవియైనచో ఇక్కడ శ్రీకృష్ణుని పదియవతారములకు ప్రసక్తిలేకుండ విడిచిపెట్టెడు. ఈపద్యముతో యుధిష్ఠిరకృష్ణులు మనయెదుట నిలువఁబడినారు. ధర్మరాజు కృష్ణుని గడ్డముపట్టుకొని యీపద్యమును జెప్పుచు న్నాఁడు. కృష్ణుఁడు మందహాస మొనర్చుచున్నాఁడు. శ్రీకృష్ణుని చారిత్రమును, మాహాత్మ్యమును దలచిన కొలది ఆతనిపై తానొక పెద్దటికము వహించి యాతని నొక కార్యముచేసికొనిరావలసినదని యాజ్ఞాపించుటా యను ననాచిత్యము ధర్మరాజునకు పొడకట్టుచున్నది. కాని ప్రస్తుతము లోకధర్మమునుబట్టి చూడఁగా వయసు

నకుఁ దా నాతనికంటె బెద్దవాఁడు. ఆతఁడుతప్ప ఈ కార్యమును నిర్వహించుకొనిరాదగిన సమర్థుఁడు వేటొకఁడు లేడు. అందుచే వినయము, భక్తి, అనురాగము, అనునయము, చనవు మున్నగు భావములెన్నో ముప్పిరిగియున్న యీవాక్యములను కవి ధర్మరాజుచే జెప్పించినాఁడు. ఇట్లే రాయబారసందర్భమున శ్రీకృష్ణుని కారవ సభాప్రవేశమును వర్ణించుచు,

“ఎదురువచ్చిన విదురుని యిచ్చుకరముఁ,

దమ్ముచేయును రెండు హస్తములఁ బట్టి

నడచె ముందట గదియు సందడి గడంగి

కర్ణదుర్యోధనులు దొలఁగంగ జడియ.

వ. కృతవర్మాదియాదవులు లోనుగాఁగల యభ్యంతరులైన బలుమానుసులు పొదివికొనిపోవఁ...దేజోరాశియగు రాశీవాత్సండు....”

ఇక్కడ కవి సభాసదుల నొకటిరెండు పద్యములలో వర్ణించి పరిసరవర్ణనము(atmosphere)ను బట్టి ప్రధాన వస్తువును జిత్రించినాఁడు. శ్రీకృష్ణుని ప్రవేశ మైనంతనే సభాసదు లాతనియెడఁ జూపిన భయభక్తివినయసంభ్రమములనుబట్టి యాతని మాహాత్మ్యము మనకుఁ బ్రత్యక్షమునచున్నది. కృష్ణుఁడు సభలో నడుగుపెట్టి నంతనే విదురుఁ డెదురువచ్చి చేయూత నిచ్చినాఁడట! దుర్యోధనాదులకు లోలోపల తాము రారాజులమని యెంతగర్వమున్నను “లేజోరాశియగు రాశీవాత్సని” చేయిపట్టుకొనుటకు తగినంతశక్తి వారికి లేకపోయినది. చోపుదార్ల వలె మాఁగుచున్న జనసమూహము నొత్తి గింది దారిచేయుచున్నాఁడు. ఇక్కడ నితరకవులు కృష్ణుని ప్రతియవయవమునకు ఒక్కొక్కపద్యము చొప్పున వ్రాసియున్నను మొత్తముమీద నింతరస సంచారము గలిగింపలేదు. తుడ కొక్క సీసపద్యమైన నిక్కడ వ్రాయక “లేజోరాశియగు రాశీవాత్సండు” అను నొక్కమాటతో కవిసంతుష్టిపడుచున్నాఁడు! ఉదాహరణము లీయ మొదలిడినచో నిట్టి వసంఖ్యాకములుగ నున్నవి. ప్రకృతవిషయమున కివి చాలును. ఇట్టి నిగ్రహమువలన కావ్యమునకు సిద్ధించిన గుణము

ధ్వని. భారతము చదివినకొలది చవులూరుట కిదియే కారణము. ధ్వని ప్రధానముగా మహార్థమును ప్రతిపాదించుటవలన కవిబ్రహ్మ మహార్థముతో చదువరులను దోబూచులాడించుచున్నాడు. మేలిముసుగు మటుంగున నున్న ముద్దుమొగమువలె ఈనిగ్రహగుణమువలన తిలకించినకొలది కావ్యార్థము నూతనరామణీయకముతో నలరారుచుండును.

మహాకావ్యమునకు సంగీతము (melody) కూడ ఒక ప్రధానాంగము. శాస్త్రసంగీతము (Technical music) నకును కావ్యసంగీతమునకు (Poetic melody) ను భేద మున్నది. ఈసంగీతమాధుర్యము కొన్నికొన్ని శబ్దముల సమ్మేళనమున నుప్పతిల్లుచున్నది. తనకావ్యార్థ ప్రతిపాదనమునకు తగిన సంగీతమును తిక్కన యలవఱచుకొన్నాడు. భారత మేర్పఱచుకొనిన సమయము నుబట్టి ఏతన్మహార్థమును ప్రతిపాదించుటకు ప్రసన్నతయే ప్రధానముగ సంగీత మొక్కటే చాలదు. చంద్రజ్యోత్స్నను సూర్యకేజముతో మేళగించినట్లు ప్రసన్నతాగుణమును లేజోగుణముతో మేళగింపవలెను. అందుచేత తన కవిత్వమున వచనమున కుండవలసిన స్వాతంత్ర్యమును, పద్యముల కుండఁదగిన స్వారస్యమును ఏకీభవింపఁజేసినాడు భారతపద్యము లెక్కడఁజూచినను యతులకొఱకుఁగాని, ప్రాసములకొఱకుఁగాని ఆఁగక అఖండముగఁ బ్రవహించుచున్నవి. యతులును, ప్రాసములును వినయముతో చేతులుజోడించుకొని వచ్చి

వానిస్థానమున నవి నిలువఁబడవలసినచోకాని వానికి వేరే యాహ్వానము లేదు. భారతమును వ్రాయుటకు పూర్వము తిక్కన నేదమునందలి స్వరమాధుర్యమును బాగుగ ననుసంధించియుండును. ఒక యాశ్వాసాంతపద్యమున “వీణా నావప్రతిమ నిగమావిర్భవత్సరపుణ్యక్రేణి సంపాదిత” (స్త్రీపర్వము. ద్వి. ఆ. ౧౮౪) యని హరిహరవాగ్ధుని సంబోధించియున్నాడు. సరిగా ఇట్టిసంగీతమునే తన కావ్యమునఁగూడ అలఱఱుచుకొనుటకై తిక్కన ప్రయత్నించి కృతార్థుఁ డైనాడు. భారతసంగీతము వేణు నాదమువలె సర్వజన సమ్మోహనకరము కాకపోయినను రసాస్వాదనాచణమున కర్ణమునకుమాత్రము దానిని తరచినకొలది ఆనంద ముప్పతిల్లుచుండును. సహజముగ లేనెలూరు తెనుగుభాషకు తన యఖండప్రజ్ఞచే నూత్నవైభవమును గల్పించిన తిక్కన మనపాలిటి భాగ్యదేవత. ప్రబంధపరమేశ్వరుడని పేరుగాంచిన ఎఱ్ఱప్రెగ్గడ ఆతని నీవిధముగ స్తుతించియున్నాడు :

తనకావించిన సృష్టి తక్కురులచే
తంగాదు నా నేముఖం
బున తాఁబల్కిన పల్కు లాగముములై
పొల్పొందునా, వాణి న
త్తనునీతం డొకరుండనాఁజనుమనా
త్వాప్తిం “గవిబ్రహ్మ” నా
వినుతింతుం గవితిక్కయజ్ఞానభిలా
ర్యదేవతాభ్యర్చితున్.

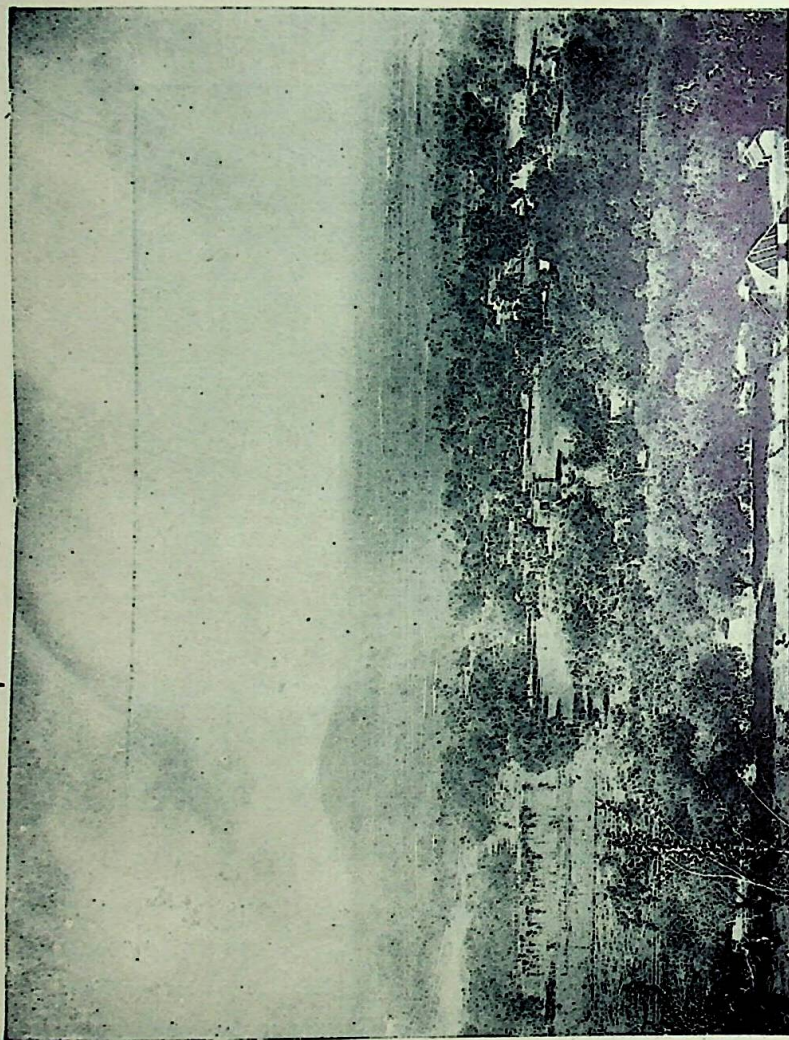
దిద్దుపాటు:

మొన్నటి భారతిలో నేను వ్రాసిన ‘వేణీసంహారము-ద్రౌపది’ అను వ్యాసములో మొదటి పేరాలో వీరరాద్రములనుటకు వీరకరుణములను పొరపాటు పడినది. పాఠకులు దిద్దుకొన గోరెదను. —క. కృ.

గి. నవాబు ఆలీ నవాజుజంగు బహద్దరుగారు

ఈ తటాకమునకు స్థానువేసిన ముఖ్య-ఇంజనీయరు. వైజామురాష్ట్రములోని మంజ్రానది కడ్డముగా ఈ తటాకమును నిర్మించిరి. దీని వైశాల్యము 60 చదరపుమైళ్లు. ఇది సుమారు 29,700,000,000 ఘనపుడుకులనీటిని నిలువచేయును. దీని పొడుదలక్రింద సుమారు 1,75,000 ఎకరములభూమి సాగుబడి యగును. దీని నిర్మాణమునకు 41 కోట్ల రూపాయలు వెచ్చించిరి. ఇరువదివేల పనివాండ్లు సమయగ పనిచేసిరి.

కొండ్రక్కింద

—పి. రాఘవరావు.

భారతీయవిద్యాచరిత్రము

(అనువృత్తము)

మారేమండ రామారావు, బి. ఏ., (ఆనర్సు) బి. ఇడి.,

ఆరవ అధ్యాయము

[ఆధారములు

Mahmood—History of English Education in India.

Mayhew—The Education of India.

Satyanadhan—History of Education in the Madras Presidency.

Trevelyan—Education of the people of India.

Bureau of Education, India—Selections from Educational Records, 2 Pts.

Report of the Calcutta university Commission quinquennial reports on Indian Education Report of the Indian Education Commission, 1883.]

బ్రిటిష్ పరిపాలనము

క్రీ. శ. ౧౭౦౭ లో ఔరంగజేబుమరణమువరకును గల విద్యాచరిత్రమును వెనుకటి ప్రకరణములో వర్ణించియుంటిమి. అప్పటినుండి క్రీ. శ. ౧౮౧౩ వరకును భారతదేశచరిత్రము వివిధపరివర్తనముల నందినది. ఈకాలమున ఢిల్లీ సింహాసనము నధిష్టించిన మొగలు చక్రవర్తు లండనును దుర్బలులును, నప్రయోజకులును నగుటచే నరాజకము చెలరేగి, నూతనరాజవంశములు బయల్పడెదలినవి. పంజాబులో సిక్కులును, డక్కనులో మహారాష్ట్రీలును విజృంభించిరి. దక్షిణమున మైసూరు, నైజాంరాజ్యములు బయల్పడెదలినవి. మహారాష్ట్రీలు త్తరదక్షిణముల ననేకవిజయముల నంది యేక

చ్ఛత్రాధిపత్యమును వహింపనుకొలమున బహిష్కరము నుండి అహమ్మద్ షా దురానీ భారతదేశముపై దండెత్తి వచ్చెను. ౧౭౬౧లో పానిపట్టువద్ద నోకగొప్ప యుద్ధము జరగి యందు మహారాష్ట్ర లోడిపోయిరి. అనతికాలమునకే దురానీ స్వదేశమునకు మరలెను. అప్పుడు భారతదేశము దిక్కులేనిదివాఢమువలె నుండెను. ఈక్లిష్టసమయమున వర్తకులుగ నీదేశమున బ్రవేశించి క్రమక్రమముగ రాజకీయముల జోక్యము గల్గించుకొనుచుండిన యాంగ్లేయులు విజృంభించిరి.

క్రీ. శ. ౧౮-వ శతాబ్దిలోనే పాశ్చాత్యుల దేశమున కేతెంచిరి. మొగలుచక్రవర్తులకాలమున వారు వివిధభాగములలో పసతుల నేర్పరచుకొని ప్రబలుచుండిరి. పోర్చుగల్, హోలండు, ఫ్రాంసు, ఇంగ్లండు మున్నగుదేశములనుండి యిరుక్కువచ్చిన యీ విదేశీయులు తరచుగా దమలోతాము పోరాడుచుండిరి. ౧౭-వ శతాబ్దమున నింగ్లీషువారును, ఫ్రెంచివారును బ్రతిపక్షులుగ నుండిరి. వర్తకసంబంధములగు తాత్కాలికకారణములనుబట్టియు, మాతృదేశములలో జరుగుచుండిన పోరాటములనుబట్టియు, నీదేశమునగూడ నీయిర్వురకును యుద్ధములు జరగుచుండినవి. ఇంతియ కాక ఈపాశ్చాత్యులు దేశీయపాలకుల వ్యవహారములలో గల్పించుకొని తన్మూలమున గొంతలాభమును బొందుచుండిరి. ౧౭౬౧ నాటికి బెంగాలులోను, దక్షిణముననుగూడ నాంగ్లేయులు ఫ్రెంచివారి నణగ వ్రొక్కిరి. ౧౭౬౩ లో జరగిన బక్సరుయ్యుద్ధములో విజయమునందుటతోడనే వారును భారతదేశరాజకీయధికారమునకు ముఖ్యప్రత్యర్థులుగ నిలచిరి. అనతికాలమునకే వీరిపరిపాలనలోనుండినభాగములకొరకై యొక ప్రత్యేకపరిపాలనావిధాన (Regulating Act) మేర్పరుపబడినది. ౧౮౦౦ నాటికి దక్షిణమున

మహారాష్ట్రలు, నుత్తరమున సిక్కులునుదప్ప నాంగ్లేయులకు శత్రువు లెవరును లేకుండిరి. మొదట వీ రీదేశమున వర్తకముజేసికొనుటకై వారియేలికవద్దనుండి యొకయాజ్ఞాపత్రమును బడసి East India Company అనుపేర నొకవర్తకసంఘముగ నీదేశమున కేతెంచిరి. అప్పుడప్పు డీపత్రము సంస్కరింపబడుచుండినది, ౧౮-వ శతాబ్దమున నాంగ్లేయుల రాజకీయాధికారము వృద్ధిజెందినప్పటినుండియు మాతృదేశమునుండి యొకగవర్నరుజనరలు బంపబడుచుండెను. ౧౮౧౫ నాటికి మైసూరురాజ్యమును, మహారాష్ట్రలునుగూడ నాంగ్లేయులకు లొంగుటయు, కంపెనీవారు బలాత్కారముగ గొన్నిరాజ్యముల నాక్రమించుటయు జరగినవి. ఇంతటితో వీరు భారతభూమి కేలికలైరి. ఇట్లనుండి ౧౮౫౭ వరకును కంపెనీవారి యభ్యుదయ మప్రతిపాతముగ నడచినది. ఆ సంవత్సరమున “సిపాయిలవిద్రోహ” మని ప్రఖ్యాతిగాంచిన మహావిప్లవము బయల్పడతి దేశమునందెల్లెడల నల్లకల్లోలము గావించినది. తుదకు కంపెనీవారు దీనిలో జయమునందినను, ఆంగ్ల దేశప్రభుత్వమువారు భారతదేశప్రభుత్వము కంపెనీవారికి తలకుమించినపనియని నిశ్చయించి, దానిని దామే నిర్వహింపనమకట్టిరి. విక్టోరియామహారాజ్ఞాప్రకటనతో ౧౮౫౮-వ సంవత్సరమున భారతదేశమునం దాంగ్లరాజుల పరిపాలన మారంభమయ్యెను.

(౧) ౧౮౩౩ వరకు — కంపెనీవారి పరిపాలన కాలమున విద్యావ్యాపనమునకై చేయబడినమొదటి ప్రయత్నములలో మతప్రచారము చేయుమద్దేశ్యము కన్పించుచున్నది. వీరికి ముందుగానే యిచ్చటికిజేరిన క్రైస్తవమతస్థులు దేశీయులు కొందరికి రోమనుకాథలిక్ దీక్ష నొసంగిరి. వీరిని, మరియితరులను స్వీయముగ ప్రోత్సహింపటమతమునకు మార్చుటయే కంపెనీవారి ప్రథమోద్దేశ్యము. ౧౮౭౩ లో మదరాసులోని సెంటు జార్జికోటయందలి బాలబాలికల విద్యాభ్యాసమునకై లూయిస్ అనునతడు రెండుపాఠశాలలను స్థాపించెను. తేజ అనునతడు ఎగ్మూరులో నింకొకవిద్యాలయము నెల

కొల్పెను. త్వరలోనే క్రైస్తవమతప్రచారకులయాజమాన్యమున కడలూరు, తిరుచునాపల్లి, తంజావూరులలో పాఠశాలలు బయల్పడెదలినవి. అప్పటియధికారులకు దేశీయు లాంగ్ల విద్యను నేర్చినచో తెలివిమిరి తమయధికారమును ధిక్కరింతురనుభయముగూడ నుండినది.

కొంతకాలమునకుబిమ్మట ననగా ౧౮-వ శతాబ్దాంత్యభాగమునకు దమవ్యవహారములను నిర్వహింపగల దేశీయు లవసరమైరి. అప్పుడు వారు విధిలేక ౧౭౮౧ లో కలకత్తాలోను ౧౭౯౧ లో కాశీలోను, ౧౮౨౧ లో పూనాలోను విద్యాశాలలను నిర్మించి, వానికై యొకలక్షరూపాయలను వ్యయపరచుటకై నిశ్చయించిరి.

ఈకాలమున మహానీయులుకొందరు విద్యావిషయమున గృహిచేసిరి. అట్టివారిలో సుప్రసిద్ధదేశభక్తుడగు రాజారామమోహనరాయ లగ్రగణ్యుడు. ఈస్ట్ అను నాంగ్లేయుని తోడ్పాటుతో నాయన పంగదేశమున ౧౮౧౬ లో Central Hindu College ని స్థాపింపజేసెను. ౧౮౫౦ ప్రాంతమున మదరాసులో పచ్చయప్పపాఠశాలలు నెలకొల్పబడినవి.

(౨) ౧౮౩౩-౫౩ — ౧౮౩౩ లో కంపెనీవారి కొసంగబడినకొత్తయాజ్ఞాపత్రమున, భారతీయవిద్యాభివృద్ధికై పదిలక్షలరూపాయలనువినియోగింపవలసినదనిశాసించబడినది. అంతట దేశీయులకు నేర్పవలసినవిద్య యెట్టిదిగ నుండవలె ననుసమస్య యేర్పడి, వాదోపవాదములు బయల్పడెదలినవి. ఇందు దేశీయులు కాంగ్ల విద్యను నేర్పవలెనా, దేశీయవిద్యను నేర్పవలెనా? అట్టివిద్య యాంగ్ల భాషలో బోధింపబడవలెనా, లేక దేశభాషలలోనా? దేశభాషలకు ప్రభుత్వము ప్రోత్సాహ మొసంగవలెనా? అనునవి ముఖ్యాంశములు. ఈవిషయమునచర్చ సుమారు పండ్రెండుసంవత్సరములకాలము జరగి తుదకు ౧౮౫౫ లో ముగిసినది. ఈచర్చలలో బాల్గానినగారిని రెండు తెగలుగ విభజింపవచ్చును. — (౧) ప్రాచ్యవిద్యావాదులు, (౨) పాశ్చాత్యవిద్యావాదులు.

ప్రాచ్యవిద్యావాదులలో హెచ్. హెచ్. విల్సన్ అనునతడు ప్రముఖుడు. “ఆంగ్ల భాషావాదులకు

దేశీయులకుగల యవసరావసరములు దెలియవు. వారి నిత్యకృత్యములలో నాంగ్ల భాష యవసరము. వారికి గావలసినవి దేశభాషలు, న్యాయశాస్త్రము, వ్యవహారము మాత్రమే. ఇట్టివారి కాంగ్ల భాషను నేర్పినచో బాహ్యత్యవిద్యార్థులను క్రొత్తవర్గ మొకటి యేర్పడును. వీరి కితరదేశీయులయెడ సానుభూతి యుండజాలదు. అదియునుగాక ప్రజాసామాన్యమున కీవిద్య చుట్ల భయమును, ఏజాతికైనను స్వభావలోదప్ప నితర భాషలలో విద్య నేర్పటకు పిలువడదు." అనునవి యాతని ముఖ్యాభిప్రాయములు.

పాశ్చాత్యవిద్యావాదులు పలువురుండిరి. వారిలో కొందఱుండిమాత్రము దేశీయులపురోభివృద్ధికై యావిద్య గావలె ననిరి. ఇతరులు స్వార్థమును బురస్కరించుకొని యట్లులు వాదించిరి. ఈయిరు తెగలవారి యభిప్రాయములు నిట్లుండినవి:

“యువకులను దమజీవితమునం దమూల్యముగ పంజ్రించుసంవత్సరముల కాలమును సంస్కృత వ్యాకరణ సాహిత్యములను జనువుచు, వ్యర్థపరచుడనుటవలన బ్రయోజనము లేదు. పాలితుల యభివృద్ధియే ప్రభుత్వాదర్శము. అందువలన గణితము, వేదాంతము, రసాయనశాస్త్రము మున్నగు వివిధవిషయములు దేశీయులకు నేర్పబడవలెను. ఇది యాంగ్ల విద్యమాలముననే సాధ్యమగును.”—రాజారామమోహనరాయలు.

“విజ్ఞానమును విరజిమ్ముట మనధర్మము. దానిఫలితముతో మనకు సంబంధములేదు. పాలితులసౌఖ్యమభివృద్ధిపరచిననే మనము పరిపాలనమున కర్హులము. భావికాలమున నేమో యాపదగల్గినని నేడు విద్యను నిరాకరించుటచే మన కపకీర్తి రాగలదు”—అని బెంటింకునకుపేజిమట్ట ౧౮౩౫ లో గవర్నరుజనరలుగ నుండిన సర్. చార్లెస్ మెట్కాల్ఫ్ అభిప్రాయము. రెండవ తెగవారు భారతదేశమునం దాంగ్లేయులపాలనమును స్థిరీకరించునద్దేశ్యముతో నాంగ్ల విద్యను బ్రతిపాదించిరి. సర్. చార్లెస్ ఫ్రెవరియన్ అనునతడు “మహమ్మదీయులు ప్రపంచమంతయు తమస్వామ్య

మనియు, నితరమతస్థుల కందు తావు లేదనియు నమ్ముదురు. హిందువు లితరులను స్లేచ్చులుగ బరిగణించి, వారికి బరిపాలనార్హత లేదని తలంతురు. అశేవికు సంస్కృతవాఙ్మయముల జనువుటచే గల్గునభిప్రాయము లిట్టివే. కాన వీనిని వదలి యాంగ్ల సంపర్కాభ్యుదయములకు దోడ్పడు నాంగ్ల విద్యనే దేశీయులకు నేర్పవలె” నని వాదించెను. సుప్రసిద్ధాంగ్ల పండితుడగు మెకాలే యాకాలమున గవర్నరుజనరలునాలోచనాసంఘమున సభ్యుడుగానుండి యాంగ్ల విద్యావాదమున కెక్కుడు ప్రోద్బల మొసగెను. అప్పటిగవర్నరుజనరలుగ బెంటింకు ప్రభువు కేవలమును రాజకీయోద్దేశ్యములతోడనే యీ వాదమును ప్రోత్సహించెను. ఆంగ్ల విద్యను నేర్పినచో దేశీయులు వేషభాషలయందును, ప్రవర్తనయందును, నాదర్శములందునుగూడ నాంగ్లేయులనే యనుకరింతురనియు, దన్మాతమున వారిజాతీయభావములు నూతన మార్గములను బట్టగలవనియు నీతిడు దలంచెను.

పైచర్రనుండి, యాంగ్ల విద్య కావలెననినవారిలో పెక్కుమంది స్వార్థమును రక్షించుకొనుటకును, దేశీయులు దమపూర్వపుష్కన్త్యమును దలంచుకొని తత్ప్రతిష్ఠాపనార్థమై తిరిగి ప్రయత్నించుచేసి, యాంగ్ల పాలనమున కుపద్రవము గలుగజేయకుండునట్లు లొనర్చుటకునై యట్లు వాదించిరిని స్పష్టమగుచున్నది. ఈయాశయములే బ్రిటిష్ పరిపాలన కాలమునందలి విద్యాచరిత్రమునకు మూలాధారములు.

(3) వుడ్ ప్రణాళిక (Wood's Dispatch)

౧౮౬౪:—పైవిద్యావిషయకమునచర్ర ౧౮౬౩ నాటికి ముగిసినది. మరుసటిసంవత్సరమున వుడ్ అనునతడు గవర్నరుజనరలున కొకవిద్యాప్రణాళికను బంపెను. అందు దేశీయులకాంగ్ల భాషను, ఆంగ్ల విద్యను గరపుట యత్యవసరమనియు, దన్మాతమున గాలక్రమమున ప్రభుత్వమున కెక్కుడులాభము గలుగుననియు, బ్రజాసామాన్య విద్యకై యొక ప్రత్యేకవిద్యాశాఖను నిర్మింపవలెననియు, ఉన్నతవిద్యకై కళాశాలలను స్థాపింపవలెననియు,

ప్రత్యేకపాఠశాలలకు (Private Schools) ద్రవ్య సహాయము చేయవలెననియు అన్ని ప్రణాళికలో వివరింపబడియుండెను. వృత్తివిద్యనుగూర్చియు, పరిశ్రమలనుగూర్చియు, స్త్రీవిద్యనుగూర్చియు నిండే ప్రశంసయు జేయబడియుండలేదు. కంపెనీవారిపరిపాలనమునకు గావలసినకార్యములను నిర్వహింపగల యాంగ్ల వాసనగల దేశీయలేఖకులను తయారుచేయుటయే పై ప్రణాళికకు బరమావధి. దీనికి ఫలితముగ బొంబాయి, కలకత్తా, మదరాసు, ఆలహాబాదు, లాహోరులలో విశ్వవిద్యాలయములు నెలకొల్పబడినవి. వీనికి గృహాల లను నెలకొల్పి యందలి విద్యావిధానమును సరిచూచుచా ద్యత యొసంగబడినది.

(౪) ౧౮౫౪-౧౮౮౨:—౧౮౫౪ నుండియు వుడ్ ప్రణాళిక యందలి నూచనలన్నియు నాచరణలోనికి వచ్చినవి. ఉన్నతవిద్యను నేర్పినవారలు తమంతటదామె యితరులకు విద్య నేర్పుదురనునభిప్రాయముతో బ్రభుత్వ ధనమంతయు రాజకీయవిద్యాలయములకొరకే వెచ్చింపబడుచుండినది. రాజకీయోద్యోగముల కాంగ్ల భాషాజ్ఞాన మవసరమగుటయు, విశ్వవిద్యాలయపట్టముల నందు కుతూహలము పెచ్చుటయు గారణములుగా ప్రత్యేక పాఠశాలలసంఖ్య పెచ్చినది. ౧౮౭౧ నుండియు ప్రభుత్వాదాయము తగ్గి వారిసహాయము ప్రాథమికవిద్యకే వినియోగింపబడుచుండినది. సహాయవిరాళములు (Grants-in-aid) బిగింపబడినవి. అయినను పాఠశాలలలో బ్రవేశింపగోరువారిసంఖ్య దరుగకుండుటచే వానికి లోటు గలుగలేదు. అధికసంఖ్యాకులకు స్థాన మిచ్చి తమయూర్ధ్వస్థి నభివృద్ధిచేసికొని యీపాఠశాలానిర్వాహకులు ప్రభుత్వవిరాళమును లక్ష్యముచేయక, పట్టపరీక్షలపైనే తమవృష్టిని గేంద్రీకరించి విద్యార్థులను తయారుచేయుచుండిరి.

విశ్వవిద్యాలయములు స్థాపింపబడినమాత్రమున గృహాలల వైదుష్యమునం దెట్టిమార్పును గలుగలేదు. విశ్వవిద్యాలయసంఘములలో (Senate) రాజకీయ వేత్తలు మున్నగునుపాధ్యాయేతరు లెక్కువగ నుండిరి. అందుచే విద్యావిషయములన్నియు జడీకృతములయ

నవి. కళాశాలలకు సోపానములగు నున్నతవిద్యాలయములును బైయవస్థనే యనుభవించుచుండినవి. వీనిపై నపు డిర్వ్యయజనును లభికారమునేయుచుండిరి. పరీక్షలవిషయమున విశ్వవిద్యాలయములును, ద్రవ్యవిషయముల బ్రభుత్వవిద్యాకాఖయు పాఠశాలాధికారులపై దరచుగా దండెత్తుచుండినవి. రాజాదరణ మక్కరలేనివారు విశ్వవిద్యాలయనియమములను, విద్యాకాఖానియమములనుగూడ లక్ష్యమునేయకుండిరి.

(౫) హంటరువిద్యాసంఘము, ౧౮౮౨:—ఇట్టి విద్యావిధానమును సంస్కరించుమార్గముల నేర్పరచుటకై ప్రభుత్వమువారిసంఘమును నియమించిరి. ఇందీరు వదియొక్కరు సభ్యులుండిరి. వీరికి గొన్నినూచనలు చేయబడినవి. ఇది వానిసారాంశము: (౧) ప్రాథమిక విద్య ప్రజాసహాయమున కుపయోగించునదిగావున దానికి ప్రాముఖ్యమొసంగవలెను. (౨) పాఠశాలలకు స్థానికసంఘములు గొంతవరకును సాయము చేయవలెను. (౩) శ్రీమంతులు బీదవిద్యార్థుల కుచిత వేతనముల సీయవలెను. (౪) దేశీయవిద్యాలయముల నభివృద్ధిపరచవలెను. (౫) పాఠశాలాపరీక్షావిధానమునందలి లోటుపాటులు చక్కపడవలెను. (౬) విశ్వవిద్యాలయములలో నీసంఘములకు సంబంధములేదు.

ఇట్టినూచనలను ౧౯౦౩ వ్యక్తులను, సంఘములను బరిశీలించి హంటరుసంఘమువారు కొన్నితీర్మానములను గావించిరి:

(౧) పండితులతోడను, మాల్వీలతోడను సంప్రతించి ప్రభుత్వమువారు దేశీయవిద్యాలయములకు సాయపడవలెను. ఇందలి యుపాధ్యాయులు శిక్షణమునందుట (Training) మంచిది. వీనిపోషణమును ముఖ్యముగ స్థానికసంఘములు వహింపవలెను.

(౨) ప్రారంభవిద్యాశాలలకు బ్రభుత్వమువారిసంగువిరాళములు, పరిష్కారితములను బట్టి నిర్ణయింపబడవలెను. గణితము, ప్రకృతిభౌతికశాస్త్రములు, వ్యవసాయము, పరిశ్రమలు మున్నగునవిగూడ వీనిలో

నేర్పబడవలెను. అధికారులు బాలరశీలముపై నొక కన్నుంచవలెను.

(3) ఉన్నత విద్యాలయములలో విశ్వవిద్యాలయ ప్రవేశమునకు పనికివచ్చున దొకటియు, వెంటనే వృత్తివీధునను బ్రవేశించుట కుపయోగపడునదొకటియు రెండుతరగతు లుండవలెను. గ్రంథాలయములను, బల్లలు కుర్చీలు మున్నగువానిని సంపాదించుటకై పాఠశాలలకు సాంవత్సరికవిరాళము లొసంగబడవలెను. స్థానికులసహకారము నన్నివిధముల బ్రోత్సహించు టావశ్యకము.

(౪) విద్యాశాఖాధికారియు, బరీక్షకవర్గమును దరచు కలసికొనవలెను. రివిన్యూయంద్వోగులు దమవరిసముల నుండుపాఠశాలలను బరీక్షించి విద్యాశాఖకు దెలియజేయవలెను. పక్షనీయగ్రంథసమితులను నెలకొల్పుటత్యావశ్యకము.

(౫) మహమ్మదీయులకొరకును, స్త్రీలకొరకును బ్రత్యేకములగు నేర్పాటులను గావించి, స్త్రీలు విశేషముగ నుపాధ్యాయులుగ వచ్చునట్లు సరింపవలెను.

(౬) ప్రతిపాఠశాలయు విద్యార్థుల సౌకర్యమునకై వసతిగృహముల నేర్పరుపవలెను.

(౭) ౧౮౮౨-౧౮౮౬:—ఇది పైహంటరుసంఘ తీర్మానము లాచరణలోనికి వచ్చినకాలము. స్థానికసంఘముల కీయబడిన స్వాతంత్ర్యమువలన బ్రయోజనమేమియు లేకుండినది. ప్రాథమికపాఠశాలసంఖ్య తగ్గెను. ఉన్నతవిద్యయే ప్రధానమగుటచే మాధ్యమికపాఠశాలలు (Middle Schools) గూడ క్షీణించినవి. తాత్కాలికగౌరవమునుబట్టియు, ద్రవ్యము నార్జింప నెంచియు యావృద్ధికపాఠశాల (Venture Schools) లెన్నియో బయల్పడలినవి. శిక్షకులగు బోధకులును, చక్కనివేతనములును, తగినస్థలమును వీనియందరుదుగ నుండినవి. విశ్వవిద్యాలయములును, విద్యాశాఖయు వీనిని నియమింపజాలకుండినవి.

హంటరుసంఘమునకు విశ్వ విద్యాలయములలో నేవిధమగుబోధకమును లేకుండుటచే నయ్యవి యథా

పూర్వముగ నుండినవి. వీనిసంఘములలో ననర్హులెందరో యుండిరి. కళాశాలలపై వీని కధికారము లేకుండెను. ప్రారంభవ్యయమునుండి నిర్వాహకులు జంకుటచేతను, విద్యార్థులలో బీదరికమును, మతాచారవ్యత్యాసమును విశేషముగ నుండుటవలనను వసతిగృహములు నిర్మింపబడలేదు.

ప్రారంభవిద్యమాత్ర మించుక యభివృద్ధిసండుచుండెను. ప్రభుత్వవిరాళములు సక్రమముగ వ్యయమగుచుండినవి. ఉపాధ్యాయశిక్షణార్థమై మదరాసులో నొకకళాశాల యేర్పరుపబడినది. మహమ్మదీయులను ప్రవేశపెట్టుకొను విద్యాలయములకు నూటికి ౨౫ వంతున విరాళము హెచ్చింపబడినది.

(౮) ౧౮౮౭-౧౮౯౨:—ఈ యైదు సంవత్సరములలోని విద్యాచరిత్రము నావనివేదికనుండి తెలియుచున్నది. విద్యాశాఖలో గొన్ని సంస్కరణములు జరగినవి. ఉపపరీక్షకులసంఖ్య హెచ్చింపబడి విద్యా శాఖాధికారుల కర్తవ్యములను దెల్పు “విద్యాసృష్టి” (Education Code) నిర్మింపబడెను. స్థానికసంఘములు ప్రారంభవిద్యకును, పురపాలకసంఘములు మాధ్యమికపాఠశాలకును, రాష్ట్రీయకోశము లున్నత విద్యాశాలకును సాహాయ్యము చేయవలెనను సిద్ధాంత మికాలమునం దేర్పడెను. ఉన్నతవిద్యను మాతృభాషలో గరుపవలెనా, యాంగ్లమున జెప్పవలెనా యనుసమస్య యీసమయమున బయల్పడలినది. ౧౮౯౦ లో మిడిల్ నూల్-పరీక్ష తీసివేయబడి “లోయర్ సెకండరీ” పద్ధతి ప్రవేశపెట్టబడినది. దీనికి లైగా “అప్పరు సెకండరీపరీక్ష” యుండినది. విద్యార్థులందరును వ్యాఘ్రమునున బాల్సానవలెనని శాసింపబడెను. బాలరశీలమునకు బ్రాముఖ్యము హెచ్చెను. ఇందులకై ప్రత్యేకముగ పుస్తకము లేర్పరుపబడినవి.

(౯) ౧౮౯౨-౧౮౯౭:—కాటన్ నివేదికనుండి యీకాలపు పరిస్థితులు దెలియనగుచున్నవి. విశ్వవిద్యాలయములు స్వయంపోషకములుగ నుండినవి. మెట్రిక్యులేషనుపరీక్ష కాంగ్ల పక్షనీయగ్రంథములు దీసివేయ

బడినవి. అప్పర్ సెకండరీ పరీక్ష నిష్ఫలముగుటచే దానిని తీసివేసిరి. ఉత్తర సర్కారుల లోని యుపాధ్యాయుల సౌకర్యమునకై రాజమహేంద్రవరమున బోధనాభ్యసనకళాశాల నెలకొల్పబడెను. ౧౯౦౩ లో బంచములవిద్యకై ప్రభుత్వమువారు సౌకర్యముల నొసగుచున్నారు. పాఠశాలలో బ్రవేశింపదలచువారు శీలపత్రములను (Conduct Certificate) జూపింపవలసియుండెను.

(౯) ౧౯౦౨-౧౯౦౩:—పాఠశాలల కొనంగు విరాళములు కేవలమును బరిశోధనములనుబట్టియేకాక వేతనములనుబట్టియు, కాశ్యతనిధినిబట్టియు గూడ నిర్ణయింపబడవలెనని యీకాలమున దీర్ఘానింపబడెను. ఆంగ్ల పతనీయగ్రంథములయవశ్యకతనుగూర్చియు చర్చలు జరిగినవి. గుడ్డి, యాగ మున్నగువారలకై క్రైస్తవ మత ప్రచారకులు తిరునెల్వేలీ, పాలంకోటలలో ప్రత్యేక పాఠశాలల నేర్పరచిరి.

(౧౦) ౧౯౦౨ నాటి విద్యాసంఘము:—ఇది వరలో నియమింపబడిన హంటరుసంఘము విశ్వవిద్యాలయంకకు బోలేడు. ఇందులకై ౧౯౦౨ లో నొకసంఘ మేర్పరపబడెను. దీనిఫలితములుగ (౧) విశ్వవిద్యాలయసంఘములు సంస్కరింపబడవలెను. (౨) కళాశాలల సామర్థ్యమును నిర్ణయింప వీని కధికారమియవలెను. (౩) ఇయ్యవి బోధనవిధినిగూడ నిర్వహించవలెను అనునీమాడునిధాంతము లేర్పడినవి.

౧౯౦౪ నాటి విద్యా-నట్టము—పై విద్యాసంఘముయొక్క తీర్మానముల నావేదించి ప్రభుత్వము వారు ౧౯౦౪ లో నొక విద్యాచట్టమును నిర్మించిరి. అది చక్కనియభ్యుదయమును సూచించునది. అందలి విషయములలో నీక్రిందివి ముఖ్యములు: (౧) ప్రభుత్వము వారు సాధ్యమగునంతవరకును విద్యాలయనిర్మాణమునకై స్థానికులను ప్రేరేపింపవలెను. వా రాదర్శపూర్వకములగు కొన్నిటినిమాత్రమే నిర్వహించి యితరవిద్యాలయములను దమయధికారులు బరిక్షించునటులు చేయవలెను. (౨) స్థానిక సంఘముల విద్యావ్యయపట్టిక (Edu-

cational Budget) విద్యాశాఖవారి యనుమతిని బడయవలెను. (౩) ఆర్థిక సైర్యము, సామర్థ్యము నుండినగాని యున్నతపాఠశాలలకు విరాళము లొసంగబడవు. పాఠశాలాంత్యవిభాగమువరకును మాతృభాషాపరిచయముండి తీరవలెను. (౪) స్త్రీవిద్య జాతీయాభ్యుదయమునకు మూలము. వారికై ప్రత్యేకపాఠశాలలు నెలకొల్పబడినవి. (౫) విదేశములకేగి విద్య నభ్యసించువారికి సౌకర్యములు గావింపబడినవి. పారిశ్రామిక, వాణిజ్య, కర్షక విద్యాశాలలను స్థాపించుటకై ప్రయత్నము చేయబడుచున్నది. (౬) విద్యాసామర్థ్యమున కుపాధ్యాయశిక్షణము మూలాధారము. ఈవిషయమును, పాఠశాలలందలి విద్యాప్రణాళికనుగూడ విద్యాశాఖ శ్రద్ధగా బరిశీలింపవలెను. (౭) ఈ సంస్కరణముల కన్నిటికినై పది లక్షలరూపాయలు ప్రత్యేకింపబడినవి.

(౧౧) ౧౯౧౩ నాటి విద్యావిషయక తీర్మానము:—గవర్నరు జనరలుసభలో గావింపబడిన యీ తీర్మానము మిగుల ముఖ్యమయినది. అందలి ముఖ్యాంశముల నిట్లు పేర్కొనవచ్చును: (౧) విద్యార్థుల జ్ఞానమేకాక నడవడిపూడ సరిచేయబడవలెను. వసతి గృహము లీవిషయమున ముఖ్యసాధనములుగ నుండగలవు. (౨) ప్రారంభవిద్య సాధారణముగ స్థానిక సంఘములచే నిర్వహింపబడవలెను. ప్రత్యేకసంఘము (Private Associations) లున్నతవిద్యకై పాటుపడవలెను. (౩) విద్యాశాఖవారు కేవలము పరీక్షకులుగనే యుండక, తరచుగా విద్యావిషయకసభలను గావించి, పాఠశాలానిర్వాహకులకు సలహాల నొసంగుచుండవలెను. ఇందులకై మండలవిద్యాసభలు (District Educational Conferences) స్థాపింపబడవలెను.

ఈ తీర్మానమునుండి మాడు ముఖ్యాంశములు లేటపడుచున్నవి: (౧) విద్యాశాఖాధికారులు సమర్థులును, బుద్ధిమంతులును, అనుభవజ్ఞులును, సానుభూతిగలవారును నైయుండవలెను. (౨) జాతీయవిద్య యొక భాగస్వామ్యము. ఇందు ప్రభుత్వమును, స్థానికసంఘ

ములును, ప్రజాసంఘములును సభ్యులు. (3) పైవిద్యా విధానమున కుపాధ్యాయులు ముఖ్యులు. వారికి తగినంత ప్రోత్సాహ మొసంగబడినచో వారు తమధర్మమును సీతితో నెరవేర్తురు.

(౧౨) ౧౯౧౭-౧౯౨౨:—భారతీయ విద్యా చరిత్రమున కీయొగుసంవత్సరములకాలమును మిక్కిలి ముఖ్యమైనది. ఆరీకరాజకీయపరిణామము లెన్నియో యీకాలమున విద్యాప్రపంచమును గలంచినవి. ౧౯౧౭ లో ఇండియామంత్రి క్రమపరిణామముగ స్వపరిపాలనమే (Gradual Self Government) భారతదేశమునకు పరమావధి యని చెప్పెను. దీనికి ఫలితముగ దేశమునం దొకప్రబోధము గల్గెను. జాతీయ భావము ప్రబలకపోవుటకు దేశమునందలి యజ్ఞానమే కారణమని స్పష్టపడెను. అందువలన బ్రజాసామాన్య విద్యావిషయకములగు ప్రయత్నములు చేయబడినవి. ౧౯౧౧ లో గోపాలకృష్ణగోక్షాగారు ప్రాథమికవిద్యా-చట్టమును సామ్రాజ్యశాసనసభలో నుపపాదించిరి. రాష్ట్రములలోగూడ నిట్టియత్నములు జరగినవి.

౧౯౨౦-వ సంవత్సరమున జాతీయమహాసభవారసహాయోద్యమమును ప్రారంభించిరి. పట్టములను మాత్రము లభింపజేయు నీవిద్య నిరుపయోగ మను భావము ప్రబలినది. విద్యాలయ బహిష్కరణ మియుద్యమమునందలి యొక ముఖ్యాంశము. ఆంగ్లవిద్యాలయములలోని సంఖ్య చాలవరకు తగ్గినది. కొన్ని మూయబడినవి. పరీక్ష లుపసంహరింపబడినవి. ఎన్నియో విద్యాసంఘములును, విద్యానివేదికలును గల్గింపజాలని విద్యాభిమానము నీయుద్యమము బ్రజలలో నతిసులభముగ గల్గించినది. ప్రభుత్వసహకారాపేక్ష లేని జాతీయవిద్యాలయము లెన్నియో బయల్పడలినవి.

ఇదేకాలమున జరగిన విశ్వసంఘోభకరమున నైరో పాసంగ్రామముగూడ దాతృత్వవిద్యాప్రపంచమును గలత పెట్టినది. భూభావముచే ముఖ్యసంగ్రహము లుపసంహరింపబడినవి. విద్యాశాఖోద్యోగు లెందరో యుద్ధభూమి కేగిరి. విద్యాలయములకు వలయు బోధన

సామగ్రి విదేశములనుండి వచ్చుటకు వీలుగాకుండెను. అయినను విద్యాసంస్థ లీయుద్ధమున గొంతయుపకారమును జేసినవి. విశ్వవిద్యాలయములలో సంరక్షకసంఘములును (Red Cross Societies), భారతీయరక్షకబలములును (Indian Defensive Forces) స్థాపింపబడినవి.

ఈకాలమునందలి విద్యాచరిత్రమును షార్పు అనునతడు వ్రాసిన నివేదిక తెలుపుచున్నది. కళాకాలలలోనివిద్య పూర్తిగా గ్రాంథికమును, సారస్వతాత్మకమును నై యుండినది. ఉద్యోగములను సంపాదించుటయే దీనియుపయోగము. భారతీయవిద్యావిధానము “తలబరువు” గలదిగ నుండెను. ఈదేశమున పురుషులలో నూటి కయిదుమంది విద్యావంతులును, పదిమంది యక్షరజ్ఞానము గలవారును, స్త్రీలలో నూటికి ౧౫ మంది విద్య నేర్చినవారు, నొక్కరుమాత్ర మక్షరజ్ఞానము గలవారు నైయున్నారు. ధనమంతయు కొలదిమంది విద్యాధికులను దయారచేయుటకేవినియోగపడుచున్నది. ఉపాధ్యాయులలో శుశిక్షితులైనవారు కొలదిమంది. వారివేతనములును, దానినుండి బోధనమును గూడ నసంతృప్తికరములు. పరీక్షలు విషమములుగ నుండినవి. వీని నేవిధముననైన దాటుట విద్యార్థులకును, దాటించుటపాఠ్యాయులకును ముఖ్యాదర్శము.

(౧౩) సాక్షరవిద్యాసంఘము, ౧౯౧౭-౧౯౧౯:—కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయసంగ్రహార్థమై గవర్నరు జనర లీసంఘమును నియమించెను. పాశ్చాత్యదేశములందలి యాధునికవిద్యాపరివర్తనముల నెరిగినవారు నల్వరును, భారతదేశపరిస్థితులు డెలిసినవారు మువ్వురును ఇందు సభ్యులు. ౧౯౧౯ లో వీరు ప్రమరించిన నివేదిక యన్నివిద్యాలయములకును వర్తించును. అందలి ముఖ్యాంశములనుమాత్ర మిచట గమనింపవలసియున్నది.

ప్రస్తుత విశ్వవిద్యాలయవిద్య నిష్ఫలమగుచున్నది. ఇందు బ్రవేశించినప్రతివారు నోకేవిధముగ శిక్షణము నంది, బయటపడినతోడనే నిరుద్యోగసంఘమున జేరుచున్నారు. దినదినప్రవర్ధమానమును నిట్టి విద్యాధికులగు

నిరుద్యోగనలనూహము దేశమునకు బ్రమాదకరము. విద్యాశాలలలో సంఖ్య యెక్కువ, పాఠ్యవిషయములు తక్కువ, వైదుర్య మొకస్వప్నవార్త. విద్యార్థులశీలములవిషయమై శ్రద్ధతీసికొనబడుట లేదు. విశ్వవిద్యాలయప్రవేశపరీక్షన, ఇంటరుమీడియేటుపరీక్షను నిర్ణయించుట కొకప్రత్యేకసంఘ ముండవలెను. ఇంటరునకు విమర్శించి విద్యాభ్యాసమును మానివేయువారికి జీవనోపాధిని గల్పించు విషయములను గణాశాలలలో బ్రవేశపెట్టవలసి యున్నది. విశ్వవిద్యాలయముల సంఖ్య తక్కువగ నుండుటచే సమర్థ మెక్కువగ నున్నది.

(౧౪) ౧౯౨౦ నాటి మదరాసు ప్రారంభవిద్యాచట్టము:—దేశమునందలి రాజకీయాందోళనమునకును, శాడ్రుసంఘ తీర్మానములకును ఫలితముగ వివిధ రాష్ట్రములలో ప్రారంభవిద్యాచట్టములు ప్రవేశపెట్టబడినవి. అందు మదరాసుచట్టమును సంక్షేపముగ నీ దిగువ నుదాహరించుచున్నాము:

(౧) ఈచట్టమువలన మండలవిద్యాసమితులు (Educational Councils) శాశ్వతముగ స్థాపింపబడినవి. ఇందు స్థానికసంఘములయొక్కయు, నితరవిద్యావ్యాపకోద్యమముల యొక్కయు బ్రతినిధులుండురు. అచ్చటచ్చట నుండుపరిశీలకులను బరిశీలించి సహాయవిరాళములకొరకు చేయబడు సభ్యులసమితులను విచారించి, ఉపాధ్యాయుల బాగోగులను గనిపెట్టుట పీఠికర్తవ్యము. ప్రభుత్వవిరాళముల నుదాహరణ నితరులొసగు ద్రవ్యమును గలసి సమితినిధి (Council Fund) యగును. స్థానికసంఘములచే విధింపబడు చదువు పన్నును, పాఠశాలల జీతములను జేరి ప్రాథమికవిద్యానిధి (Elementary Education Fund) అగును. ఈరెంటిపైను విద్యాసమితికి అధికారముగలదు.

(౨) స్థానికసంఘములందలి సభ్యులలో ౩౩ మంది నిర్బంధవిద్య యావశ్యకమని తలచినచో నావిధముగ నొకతీర్మానమును జేసి, మండలవిద్యాసమితులద్వారా ప్రభుత్వమునకు బంపవలెను. వారంగీకరించినచో నయ్యది యాచరణలోనికి వచ్చును.

(౩) ప్రభుత్వపాఠశాలలలో నేవిధముగు మతబోధయు చేయబడదు. ఇతరవిద్యాలయములలో నది చేసినను జేయకుండినను వారికి జోక్యము లేదు.

(౧౫) మాన్ ట్యుషర్ల సంస్కరణములు, ౧౯౨౧:—ఈసంస్కరణములు భారతీయులకు గొంతవరకును స్వపరిపాలనాధికారము నొసంగుట కేర్పడినవి. శాసనసభాసభ్యత్వము సంస్కరింపబడి, యాసభికులలోనుండి నిర్ణయింపబడిన మంత్రివర్గమునకు గొంత యధికార మొసంగబడినది. ఈసందర్భమున విద్యాశాఖ యొక మంత్రియాజమాన్యమునకు వచ్చినది. ప్రభుత్వమువారి విద్యాశాఖాధికారి యీ మంత్రికి బ్రధానసహాయ్యుడు. మంత్రి శాసనసభ కుత్తరవాదిగ నుండి, విద్యావ్యయపట్టిక నందు ప్రవేశపెట్టవలసియుండెను.

ఇంతకుముందే రాష్ట్రీయప్రభుత్వముల కున్నత విద్యకొరకు గావలసిన ద్రవ్యమును సంపాదించి వ్యయపరచుట, ప్రారంభవిద్య నుచితముగ నేర్పించుట మున్నగు విషయములలో స్వాతంత్ర్య ముండినది. విశేషవ్యయములగు కార్యములకుమాత్రమే వారు కేంద్రప్రభుత్వమువారి యనుమతిని బడయుచుండిరి. ఈ సంస్కరణములమూలమున ద్రవ్యవిషయములలో వారికి పరిపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము లభించెను.

పై సంస్కరణములయొక్క మరియొకఫలితము కేంద్రమాంత్రికసంఘము (Central Advisory Board) స్థాపింపబడుట. విశ్వవిద్యాలయముల కన్నిటికిని ప్రేక్షకుడు (Visitor) గ నుండు గవర్నరుజనరలునకు విద్యావిషయములనుగూర్చి సలహానిచ్చుటయే దీనికర్తవ్యము. ఇందు విశ్వవిద్యాలయోపాధ్యక్షులును, యిర్వరు కళాశాలాధ్యక్షులును, నల్లగు విద్యాశాఖాధికారులును, విద్యాభిమానులగు మరినల్లగును సభ్యులు. దీనికి కేంద్రప్రభుత్వమువారి విద్యాశాఖాధికారి యధ్యక్షుడు.

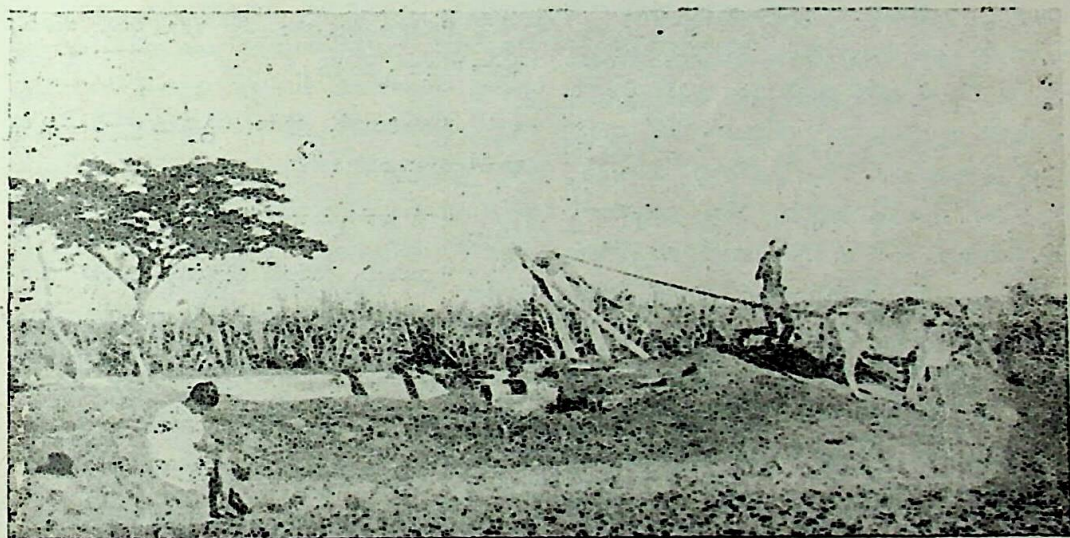
(౧౬) ౧౯౨౨-౧౯౨౩:—ఈ యొద్దుసంవత్సరములకాలమునను విద్య చక్కని యభివృద్ధిని గాంచినది. ఐరోపాసంగ్రామఫలితమున వార్షికబాధ తగ్గినది. అసహాయోద్యమమునందలి ధాటి తగ్గుటచే విద్యాలయముల

యంనలి గౌరవము హెచ్చి, చాలమంది తిరిగి వానిని బ్రవేశించిరి. స్థానికసంఘము లెన్నియో ప్రజావిద్య, స్త్రీవిద్య, వ్యాపారము మున్నగువానియం దభిరుచిని జూపినవి. గ్రామపాఠశాలలసంఖ్య నృద్ధిచెందినది.

మాన్ టుఫర్డు సంస్కరణములనూలమున గల్గిన రాష్ట్రీయ పాఠశాలత్వము మంచిదేయైనను, రాష్ట్రములలో నన్యోన్యసంబంధము తగ్గినది. ఈలోటును దీర్చుటకై ౧౯౨౮ లో నొకవిశ్వవిద్యాలయసభ జరిగినది. దీనిఫలితముగ నొక యంతర్విశ్వవిద్యాలయ సంఘము (Inter University Board) నెలకొల్పబడినది. ఉపాధ్యాయుల నొకచోటినుండి మరియొకచోటికి మార్పుట, భారతీయవిద్యాలయపట్టముల నితరదేశవిద్యా

లయములవా రంగీకరించునట్లునర్చుట, సామాజ్య సభలకు, సంకల్పాతీయసభలకు, సమావేశములకును భారతీయప్రతినిధులను బంపుట మున్నగునవి యీసంఘమునకు ముఖ్యకర్తవ్యములు.

౧౯౨౨-౨౩ ల నడుమ కొన్ని నూతన విద్యా సంస్థలు బయల్పెడినవి. ౧౯౨౩ లో నాగపుర విశ్వవిద్యాలయమును, ౧౯౨౬ లో నాంగ్రెజ్ శ్వవిద్యాలయమును నెలకొల్పబడినవి. ౧౯౨౦ లో ప్రభుత్వమువారి యొక చట్టము ననుసరించి విశ్వవిద్యాలయములలో నైనికసంఘములు (University Training Corps) స్థాపింపబడినవి.

‘మోట’

—మార్గ.

౧

బండరులో క్రొత్తగా యేర్పడిన నాట్యకళో

ధారకసమితివారు ఒకనాడు సమావేశమై తమ సమితిపతన యికముందు ఆపబడే నాటకాల్లో స్త్రీల స్త్రీపాత్ర ధరించాలనని తీర్మానించారు. ఈతీర్మానం మొట్టమొదట ధైర్యంతో ప్రవేశపెట్టి అడ్డుప్రశ్నలన్నిటికీ సమాధానాలు చెప్పి నెగ్గునట్లు చేసినవాడు జగన్నాథం. జగన్నాథం ప్రతిపాదన నెగ్గగానే శర్మ మణిబిక వేడివేడి తీర్మానం ఉపపాదించాడు. ఏమనీ? స్త్రీలు అభినయించాలె అనడం వట్టితీర్మానమేగాకుండా క్రియారూపంగా చూపుటే సమితివారి ముఖ్యాశయం గనుక మూడుమాసాల్లో సమితిసభ్యులు యావన్మంది తమ స్త్రీలచే నాటకభాగాలు వల్లింపజేసి వచ్చేవేనని

తప్పకుండా మూడునాటకాలు ఆడితీరాలె;

అని. ఈతీర్మానం గెలవడానికి పెటపెటలైంది. నా భార్య పసిబిడ్డతల్లి అనీ, నాభార్య పురిటికల్లిందనీ, మా ఆవిడకు ఒంట్లోనున్నీగా ఉంటున్నదనీ, ఇంట్లో ఆడవారే అభిప్రాయం కనుక్కోకుండా యిటువంటి తీర్మానాలు చేయడం తప్పనీ, నేను ఒప్పుకున్నా పెద్దలు మానాన్నగా రున్నారు వారు ఒప్పుకోరనీ, మాకు ఘోషా అనీ, మా ఆడవారల్లకు చదువు రాదనీ, యేవేనో కారణాలతో చాలామంది వ్యతిరేకించారు. పోలుతీసుకుంటే అనుమాలురు, ప్రతిహాలురు సమానమైనారు. అధ్యక్షపీఠం వహించిన అనంతాచార్యుల వారి తలయూపుతో తీర్మానం నెగ్గింది. కర్తవ్యం యేమిటని మనస్సుల్లో వితర్కించుకుంటూ సభ్యులు యిండ్లకు చేరుకున్నారు.

౨

ఆనాటిరాత్రి సమితిసభ్యులు తమతమయిండ్లలో భార్యలతో యీవిషయం ప్రస్తావించారు. నడుకేయివల

కూ యింటింటావాదోపవాదాలు జరిగినవి. రెండవతీర్మానం ప్రవేశపెట్టిన శర్మ భార్య యీవిషయంలో భర్తను పూర్తిగా తిరస్కరించింది. “కళోద్ధారణ మంటూ ఉద్యోగం సద్యోగం మానుకొని యింట్లో భార్యా బిడ్డలను యేడ్పించి మీరు తిరుగుతున్నదిగాక యింకా నన్నుగూడా నాటకాలాడడానికి రమ్మంటున్నారా? ఏమైనాసరే, ఆవేషాలూ గీషాలూ నాచేతగావు. మగ వాళ్లు భార్యభర్తలుగా గూడి ఆడుతుంటేనే నాకు సిగ్గుగా ఉంటుంది. అటువంటిది నేనా వేషమేయడం? అయినా ఈనలుగురుబిడ్డల్ని యెవరిపరం చేసి వెళ్లేది? ఒకపిల్ల మంచినీళ్లంటూ నిశితాత్రివేళ లేస్తుంది. ఒక పిల్ల వాకిట్లోకి పోతానంటుంది. ఈపసివాడికి తెల్ల వారేలోపల రెండుమాట్లా పాలుగలిపి పోయాల్సే” అన్నది భార్య.

“పిల్లల విషయం నీ కక్కలేదు. మనిషిని పెద్దా” నన్నాడు శర్మ.

“మాలిమనిషి మనం దగ్గరలేకపోతే పిల్లల్ని బాగా చూస్తుందా?”

“నే నున్నానుగా?”

“మిమ్మల్ని బిడ్డలను చూడమని యింట్లో ఉంచి నే నెవడితోనో జతగూడి నాటకాలాడేది. ఎంత ముచ్చటగా ఉందండీ మీమాట!”

“అయితే ఏమి చేయమంటావు?”

“ఆసమితిసభ్యత్వము వదులుకోండి.”

“అంతకంటే శిరచ్ఛేదం లేదు.”

“మగవారల్లతో వేషాలేయడం నాకూ శిరచ్ఛేదమే.”

“అయితే నామాట వినవూ?”

“నన్ను క్షమించండి. విషంపుచ్చుకొని ప్రాణాలు విడువమంటే విడుస్తా. కాని అనాటకాల్లో వేమలేయ లేను. నన్నెందుకు దుఃఖపెడ్డారు.” అని పెనిమిటి పాదాలమీద బడి భోరున యేడ్చింది ఆమె. శర్మ తెల్ల బోయినాడు.

3

నాయుడుగూడా తన భార్యతో యీవిషయం ప్రస్తావించాడు. “ఇప్పటికే మన కులంవాళ్లు మనకు ఘోష లేదనీ, నాటకాలమా సభలమా పోతుంటామనీ, నూటీలుపోటీలు అంటున్నారు. ఇక దీనిలో గూడా దిగితిమా నలుపురిలో తలెత్తలేము. ఆడపిల్లలు కలవాళ్లం, ప్రతిదానిలో విచ్చలవిడిగా జొరబడితే పిల్లలకు సంబంధాలు రావు. అయినా నా వానాకాలపు చదువు మీ తెలుగుదూ? పాడియక్కలే. మార్చి చదువ లేను; నాటకపద్యాలు నావశమా?” అన్నది నాయుడు భార్య. నాయుడు ఊరుకున్నాడు. ఇంటింటా ఇట్లాగే మగవాళ్లు అడగడం, ఆడవాళ్లు “మావల్లగా”దనడం జరిగిపోయింది. మొత్తంమీద ఏసభ్యుని భార్య ఈవిషయం ఆమెదించలేదు. జగన్నాథం మతో యెత్తేశాడు. ఏమంటే అసలుసంగతి భార్యయైన జానకితో ముందుగా చెప్పలేదు. రాత్రిభోజనాలైనతరువాత ఆమెయిల్లు సద్దుకొని పక్కలువగై రాలు చూచుకొని స్తిమితంగా తమలపాకులపాందాను దగ్గిఱ పెట్టుకొని కొంచెం వక్కపాడి పెనిమిటికిచ్చి కొంచెం తాను నోట్లో వేసుకొని ఒక ఆకుకు సున్నం రాచి పెనిమిటికిస్తూ, ఒక ఆకు తాను వేసుకుంటూఉల్లాసంగా ఏమిటో ముచ్చటిస్తూ ఉండగా, జగన్నాథం

“జానకి, నే నోపని చెప్పతాను చేస్తావా?” అన్నాడు.

“ఏపని?”

“ఏదోపనీ, చేస్తావా?”

“చేస్తామలే చెప్పండి.”

“లే, అంటున్నావే; చెయ్యవేమా?”

“చేస్తానంటినిగా సంగతి చెప్పండి శంకిస్తే ఎట్లా?”

“శంకగా పలికితే శంకించాను.”

“శంకా లేదు, గింకా లేదు తప్పకుండా చేస్తాను. మీరేమంత చేయరానిపని చేయమనరుగదా.”

“.....”

“ఎప్పుడైనా మీ ఆజ్ఞ అతిక్రమించానా, ఇప్పుడు అతిక్రమించడానికి?”

“అయితే ఒప్పుతా?”

“ఏం ఒప్పు?”

“నన్ను చంపుకున్నట్టేనా?”

“అబ్బా! అబ్బా! ఏమిటండీ మీ మాటలు? ఒట్టుపెట్టుకోడానికి యింతకన్నా ఏమీ దొరకలేదు.” జానకికన్నుల్లో నీళ్లు గిట్టిన దిరిగాయి.

“.....”

“ఏమీ మీ కింకా నమ్మకం కలుగలేమా? ఈశ్వరసాక్షిగా చేస్తా. ప్రమాదపూరికా చెప్పుతున్నా. ఎంతకష్టమైనా దీనికి తప్పను సరేగదా.”

“.....”

“ఏదీ మీచెయ్యి యిట్లా చాపండి.” అని జానకి లేచి పడక కుర్చీలో హర్సాని ఒకటిలో చేతులు పెట్టుకొని యున్న భర్తచేరిని తానే అందుకొని “మీరు చెప్పినట్లు చేస్తాను.” అని చేతిలో చెయ్యేసి “ఏమీ మీశంక యిక తీరిందా? ఇక యేమిచెయ్యి మంటాలో చెప్పండి” అని పెనిమిటివంక చూచినవిందీ.

జగన్నాథానికి నోట మాటరాలేదు. సుప్రసన్నమైన అతని ముఖం దీనాతిదీనంగా అయిపోయింది. “ఎంత విశ్వాసమును, ఎంత ప్రేమను వెల్లడింపజేస్తున్నవి జానకిమాటలు. దానికి ప్రతిగా ఆమెయెవ నేను ఇటువంటి వంచనకు పూనుకొని ఈవిశుద్ధప్రేమ మయిని ఎంతమోసం చేస్తున్నాను. నేను చెప్పబోవు

సమాచార మామె కంఠ హృదయభేదికమొగదా. ముందుగానే ఆమె స్వేచ్ఛకు శృంఖలులు తగిలించితిని గదా. ద్రోహిని; సతీద్రోహిని." అనితలచి లజ్జకుడై దుఃఖితుడై కుప్పలుపూలినట్లయి బానకి జబాబుచెప్ప కుండానే కుప్పికి చేరగిలబడ్డాడు జగన్నాథం. పెని

యిట్లా ఉన్నా"రే మని ఆదుర్దాగా అడిగింది. ఈలో పల జగన్నాథంబోగూడా కొంతమార్పు గలిగింది. "ప్రారంభవిద్యమొదలుకొని ప్రణయవ్యవహారాలవఱకు శ్రీలకు స్వాతంత్ర్యం చనిమాపాలనే మతంవాడిని గదా నేను. ఈమాత్రపు సంస్కారానికే యింత బేలతనం

మాపితే యెట్లా? ముందుగా చెప్పే యే శ్రీగూడా ఒప్పుకోదు. కాబట్టి కొంత మోసం, కొంతఆధికారం ప్రయోగించినా నాల్గకు స్వేచ్ఛ నేర్పాలె. ఇందులో ఆక్రమం లేదు." అని అతనికి తోచింది. కొంచెం వైర్యం తెచ్చు కున్నాను; కంఠం సవరించుకొన్నాను; 'బానకి' అన్నాను.

"ఆఁ."

"ఈరోజున మా సమితిలో ఒక తీర్మానం పాఠ్యమవుతుంది."

"ఏమనీ?"

"ఇక ముందు మా సమితిసమీప ఆస బడి నాటకాల్లో శ్రీపాత్రను శ్రీలే ఆభిషేకించాలననీ, మునుముందు సమితి సభ్యులే తమ శ్రీలచేత యాసంస్కారం ఆరంభింపజేయాలననీ, వచ్చేవేసరి సెలవు లలో మాడునాటకా వీట్టిరి ఆదాల ననీ."

"అయితే?"

"ఆ తీర్మానం ప్రకారం నాభార్య వైన నీవు నాటకభాగాలు వల్లించి నాటకభేలనంబో పాల్గొనాలె."

"ఇటువంటి అసభ్యులు తీర్మా నాలు చేస్తుంటే ఆ సమితిలో సంబంధం వదులుకోకపోయినారా?"

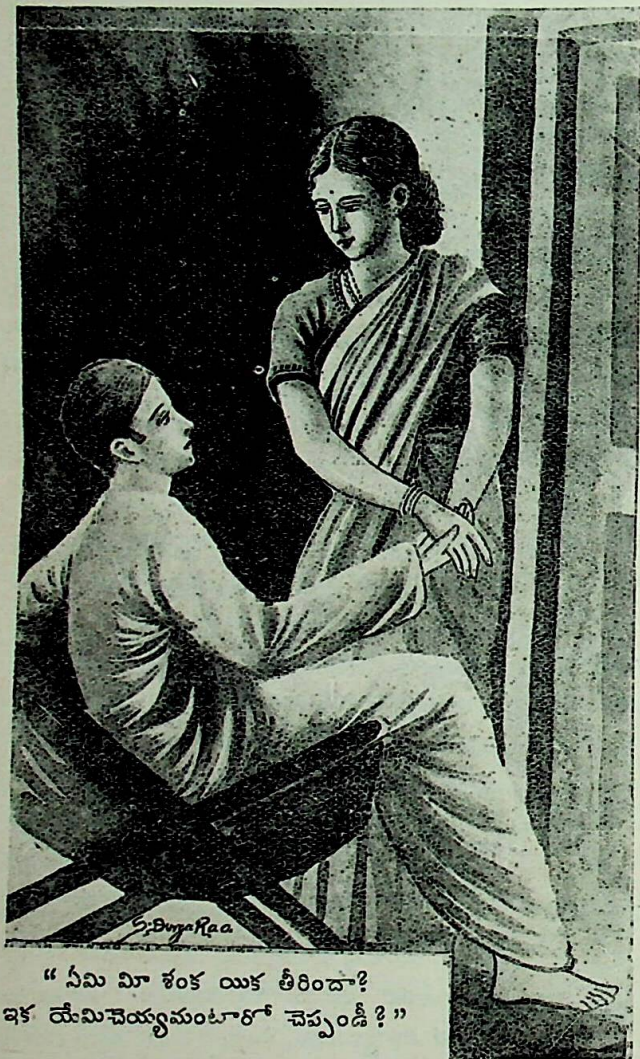
"అసలు యీ తీర్మానం ప్రవేశ పెట్టినవాడనే నేను."

"వీ ఉద్దేశం?"

"కళాప్రేమ."

"అయినా పాత్రధారణ బద్ధికమేగా! ఇష్టం లేనివాళ్లును బాధించదుగదా!"

"బద్ధికమనడానికి నీలులేదు."

"నీమిమి శంక యిక తీరిందా? ఇక యేమిచెయ్యమంటారో చెప్పండి?"

మిటిముఖవైవర్యం బానకికి ఫీతిగొలిపింది. గడగడ వడికిపోయింది. కన్నులు చెమ్మగిల్లినాయి. అతని ముఖంబో ముఖం బెట్టి తటాలున వంగి చూచి "నీమి

“అయితే మీరు నాకు ముందే చెప్పలేదేమి?”

“నీవు ఆమోదించవసే.”

“అయితే నన్ను మోసంచేశారు.”

“నిజమేకాని దురుద్దేశంతో గాదు, కళాభిమానంతో.”

“సరేగాని నాయకపాత్రం మీరు ధరిస్తారా?”

“నాకు కంఠపారస్యం లేదు. నాయకపాత్ర ధారణకు తగినది. నీవు మృదుమధురగాత్రపు. నీవాకావ్యమనూ, నీకంఠమధురమనూ, నిన్ను ఉత్తమనాయకా పాత్రకు అర్హురాలనిగా జేయును. కాబట్టి ఆపాత్రకు అర్హుడను నాయకునితో కలిసి నీవు అభినయించాలి.”

“ఏమిటి, పరపురుషునితోనా?”

“అవును.”

“అయ్యో ఎంతమోసం చేశారండీ.” అని బానకి నుండేకొట్టుకున్నది.

“అయితే అభినయించవూ?”

“ఎట్లా అభినయించకమాననూ? ఆటట్టూ, యీ ఒట్టుగాడే, మీ ప్రాణంమీదనేఒట్టుపెట్టారుగా! మీకంటే నా కధిక మేమున్నది?”

బానకి కళ్లవెంట నీళ్లుచ్చాయి. పమిలచెఱుగుతో తుకుచుకొని తలవంచుకొని క్రిందు చూస్తూ ఉండిపోయింది. తన మోసకృత్యానికి తనలోతానే కుమిలిపోయివట్టయినాడు జగన్నాథం. నాలుగైదునిమిషాలు నిశ్శబ్దంగా గడచిపోయినాయి.

“అయితే పిల్లగ” అంటున్నది బానకి దుఃఖంతో, పెనిమిటివంక చూస్తూ.

“నాళ్ల సంగతి నేను చూచుకుంటా” నన్నాడు జగన్నాథం తలవంచుకునే.

బానకి పెద్దనిట్టూర్పు విడిచి “అయినదేమో అయింది. నేను మీఒట్టులో కట్టుబడ్డాను. మీరు నాకు మూడువరా లివ్వాలి.”

“ఏమిటని?”

“రిహార్సల్సుకు రాను. ఈకొట్లో అభినయించను. మీరూ, పిల్లలూ వెంటరాకుండా పొరుగుాళ్లు పోను.”

“సరే.”

౪

సమితివారి మఱునాటిసభలో సభ్యులెల్లరు తమభార్యలు రామన్నారనీ, వాళ్లు రావడం తప్పని సరైతే తాము సభ్యత్వమే వదులుకుంటామనీ, తమ అసమర్థతను వెల్లడించారు. జగన్నాథం ఒక్కడే తాను చేసిన ద్రోహం చెప్పకుండా తనభార్య పాత్రధారణ చేయడానికి ఒప్పుకున్నదని చెప్పి మిఠుల అభినందనాలందుకున్నాడు. నాయకపాత్రధారణ చేయగల యువ తీమణి దొరికింది. దనగానే సభ్యులలో నవ్వుత్యాహం ఉత్పన్నమైంది. మొదట తామనుకున్న ప్రకారం సావిత్రి, పాదుకాపట్టాభిషేకమూ, పారంగధరూ అనే మూడునాటకాలు వరుసగా బెజవాడలో, ఏలూరు, రాజమండ్రిపట్టణములలో ప్రదర్శించుటకు తీర్మానించుకున్నారు. ఆమఱునాడే నాటకంపాఠ్యులు బానకిసన్నిధికి చేరినవి. “నాభర్త ఆజ్ఞ నాకు శిరోధార్యం. పతి వ్రతాతిలకమను సుమతి కృష్ణారోసియను పెనిమిటిని శిశువున నిడుకొని వేశ్యాంగనాగృహమునకు గొని పోయినదట. అట్లాగే నేనుగూడా నాభర్త ఆజ్ఞను నిర్వహిస్తాను” అని బానకి మనస్సులో దృఢనిశ్చయం చేసుకొని నాటకభాగా లందుకున్నది. తన ఆశ్చర్యం నెరవేర్చడానికి భార్య అంగీకరించినందుకు మహా సంతోషించాడు ప్రాఫెసర్ జగన్నాథం, యం. ఏ., యల్. టి.

౫

వేసవి సెలవులు యివ్వగానే సమితివారు నాటకాలాటకానికి తట్టబుట్టా కట్టుకొని బయలుదేరారు. వారితోబాటు సకుటుంబంగా జగన్నాథంగూడా బయలుదేరాడు.

బెజవాడలో యేర్పాట్లన్నీ జరిగాయి. నాల్గోంటిను లంటించారు. కొట్లో మేళతాళాలతో కాకితాలు పంచారు. తనకేయా, భార్యకేయా, చేర్చి

పెద్దపెద్దఅక్షురాలతో ముదించబడిన నోటిసులు చూచి జగన్నాథం ఏమమకున్నాడోగాని జానకి చాలా మనస్తాపం చెందింది. ఎచ్చటనో ఉన్న చోటు యెటుక బడకుండా ఉండే తన్ను యీవిధంగా గోడలమీదా, గొల్లెలమీదా, జట్కాబండ్లమీదా, రోడ్డుపక్కనున్న చెట్లమీదా ప్రకటనచేయిస్తున్న తన భర్త యొక్క ఉద్దేశ మేమిటో ఆమె తెలుసుకోలేక పోయింది. కాని తనభర్త నావిషయమై యేమీ అడగలేదు.

రాత్రి యేనిమిదిగంటలయ్యేటప్పటికి టిఫిన్ క్యారియరుతో అన్నం వచ్చింది. పెనిమిటికీ, బిడ్డకూ అన్నంబెట్టి తానుగూడా తిని పిల్లవాడి నెత్తుకొనే అచ్చికిగూడా అన్నంపెట్టింది. బాబు అప్పటికే నిద్రబోతున్నాడు. అన్నం పెట్టగానే లీలగూడా నిద్రబోయింది. తనపనులన్నీ అయినతరువాత జానకి బాబును లేపి పాలిచ్చింది. పిల్లవాడిని యెత్తుకునే అచ్చితో “అచ్చీ! అబ్బాయి లేస్తే లేచి వలకయ్యాల్సా పడుకోబెట్టి ఉండు” అని చెప్పింది. “అమ్మాయి లేచి యేడిస్తే బిస్కట్లు బ్యాగ్ లో ఉన్నాయి యివ్వండి. వేకినీళ్లు ప్లాస్కలో ఉంచాను. పిల్లవాడు లేచి పాల కేడిస్తే ఆవేకినీళ్లతో కలిసిపట్టండి మంచిపోయి చన్నీళ్లలో కలిపేరుసుమండీ! బిడ్డకు జబ్బుచేస్తుంది. అసలే వాడికి పోతపాలు అలవాటు లేదు. ఏమితాగుతాడో యేమో” అన్నది భర్తతో. భార్యచెప్పిన పాలడబ్బీలు బిస్కట్లు వైరాలు యొక్క డెక్కడ ఉన్నవో చూచుకుంటున్నాడు జగన్నాథం. ఇంతలో వాకిట్లోకి కారువచ్చిన శబ్దం, తోడనే హారన్ మ్రోగించిన ధ్వని వినబడ్డది. జానకిని పిలుచుకొనిపోవడానికి కారు వచ్చిందికాబోలు ననుకొని జగన్నాథం కొంచెం చకితుడై నిలబడ్డాడు. ఒకమనిషి కారుదిగివచ్చి “నాటకం ఆరంభించపోతున్నారు. అమ్మగారిని పిలుచుకరమ్మన్నా” రన్నాడు జగన్నాథంతో. జానకి అవతలగదిలో పిల్లవాడిపక్క చూస్తున్నది. జగన్నాథం భార్యవద్దకు బోయి “జానకి, కారువచ్చింది. సిద్ధంగా ఉన్నావా?” అన్నాడు.

జానకి సిద్ధమే అనలేదు. కాని యిట్లా జబాబిచ్చింది. “మాంత్రికుడు సర్పమును కట్టుకట్టి నిల్పినట్లు నన్ను మీబట్టుతో బంధించారు. మనమిరువురమూ నాయికానాయకులంగా అభినయించే భాగ్యం కలిగినట్లయితే నాకీవిలేతయూనత్తూనట్లువకలైగా గడపమన్నా చింతలేకుండా గడిపేదాన్నే. భగవంతుడు అటువంటి అనుకూల్యం కల్పించాడుగాదు. ఇతరుని భర్తగాభావించి అభినయించడమనేది మగనాలికి సామాన్యకష్టంగాదు. అదే నామనస్సులో ఉన్న బాధ. అయినా మీ ఆజ్ఞను పాలించడం నాకర్తవ్యం. సమస్కారం. చెళ్లుకున్నా, బిడ్డలు జాగ్ర.....” అని జానకి బయలుదేరింది. వెలవెలబోవుచున్న ముఖంమీద వికృతంగా కనబడుచున్న తెచ్చికోలునవ్వుతో భార్యకు వీడ్కోలిస్తూ వరాండాలో నిలబడ్డాడు జగన్నాథం. జానకి గేటుదాటి రోడ్డుమీది కెళ్లి కారుయెక్కింది.

౬

విగ్గులు కట్టుకోవలెనా? రంగులు పూసుకోకోవలెనా? పూలు ముడుచుకోవలెనా, సాములు పెట్టుకోవలెనా, చీర సింగారించుకోవలెనా? మగవానికైతే యీపాట్లు. వచ్చేరావడంతోనే జానకి రంగస్థలాన మెటుపులాగ పాడనూపింది. అటు పాత్రపోషణగా, ఇటు సాధ్వీధర్మానికి భంగంలేకుండా నెమ్మదిగా అభినయించడం ఆరంభించింది. నాయక పాత్రధారిగూడా ఆమెచిత్త మెటీగి ప్ర్రీవేషధారులైన పురుషులతో వ్యవహరించినట్లు విచ్చలవిడిగా ప్రవర్తింపక మెలకువగా ప్రవర్తించడం మొదలుపెట్టాడు. వారిరువురి ప్రవర్తనా ప్రేక్షకులలోకాన్ని రంజింపజేసింది. అయితే నాటకమంతటా ఒక్కనిధంగా అంటిముట్టకుండా ఉండటానికి సాధ్యమా? సత్యవంతుడు అడవిలో చెట్టుకొట్టాడు. పడిపోతున్నాడు. అతనిని తనకోమలకరాజ్జాలతో పట్టుకొని తోడమీద పడుకో పెట్టుకోవాలె. జానకిబడలు జలదరించింది. ఏకోగొప్ప తప్పుపని చేయబోయే దానివలె అలమటించింది. ఒళ్లు ముచ్చెముటలు పోసినవి. “నా పెనిమిటి సుఖంగా

ఉండగా, నేనీతన్ని తొడలమీద పడుకోబెట్టుకొని మొగుడుపోయిన మనులగా ఏడవాలెకాబోలు" అని కన్నీరునించింది. "పురుషశాసనం రాజశాసనంకంటే కఠినమైంది. లేకపోలే నన్నీరంగస్థలంమీద అభినయించి తీరాలెనని నాభర్త శాసించడ మేమిటి? నేను రావడ మేమిటి? ఏమి టీసబబు? దుశ్శాసనాలుగూడా అనుల్లంఘనీయాలేనా? వీటిని అతిక్రమించినా సాధ్యమర్హానికి లోపమేనా? ఇంతమా ఒట్టు నన్ను బంధించింది. అదైనా యితరమైంది కాదు. తనప్రాణంమీదనే పెట్టుకొన్నాడు. వారి ప్రాణంకంటే నాకెక్కువైందేమిటి? అందుకే యానీచక్కత్యాని కొప్పుకున్నా. ఈశ్వరుడు నాపతికి దీర్ఘాయు విచ్చుగాక. ఈ ఓగా యిత్యం నన్నంటకుండునుగాక." అని అనుకుంటూ, ఆశువులు విడుస్తూ విధిలేక బానకి అంటే సావిత్రి సత్యవంతుణ్ణి తన తొడలపై చేర్చుకున్నది. ఆసమయంలో ప్రేక్షకులకు కావాలనిదేమిటి? బాగా యేడవడమే. ఏకారణంచేతనైతేనేమి ఆదుఃఖరసం బాగా పోషించి ప్రేక్షకుల మెప్పుపొందింది బానకి. ఇంతలో యముడు వచ్చాడు. సత్యవంతుని నెమ్మదిగా ఊరు పులమిదినుంచి దిగిచి యముడికి నమస్కారంచేసింది సావిత్రి. ఆపై సావిత్రియముల సంభాషణ ప్రేక్షకుల నత్యంతంగా ఆకర్షించింది. తన కళావైద్యమంతా గుప్పించింది బానకి యీరంగంలో.

2

బానకి నాటకాలకు వెళ్లిన కొంచెంసేపటికే బాబు లేచాడు. తల్లికోసం నాల్గువైపులా చూచాడు. తల్లి కన్నడలేదు. ఏడాచాడు. ఆసక్తుకు ఉయ్యాల కిందనే పడుకున్న అచ్చికి మెలకువ రాలేదుగాని ఆందోళనగా పడుకున్న జగన్నాథానికి చప్పున మెలకువ వచ్చింది. చివాలన లేని బిడ్డను చేతికి తీసుకున్నాడు. "బాబూ, ఏడువకు" అని బుజ్జగిస్తూ బుజాన వేసుకున్నాడు. కానీ తలవంచి బుజాన పడుకోలేదు బాబు. పాముపడిగలాగా తలెత్తి నాల్గువంకలా చూస్తాడు; నాన్నవంక చూస్తాడు; ఏడు

స్తాడు. ఎన్నివిధాల ఊరడించినా బాబు యేడ్పుచూసలేదు. ఇక ఓచార్పడం చేతగాక జగన్నాథం అచ్చిని లేపాడు. అదీ కృష్ణదే. ఒకగంటసేపు లేపగా లేపగా కళ్లుమలుముకుంటూ లేచి పిల్లవాణ్ణి యెత్తుకున్నది; చల్లగాలిలో ఆటాయిటూ తిప్పింది. ఆటవస్తువులు చూపించింది; ఉయ్యాలలో వేసి ఉపించి; ఏంకేసినా బాబు యేడ్పుచూసలేదు. "పోనీ, పాలుపోస్తాను ఉండవే; ఆకలై యేడుస్తున్నాడేమో" నని జగన్నాథం గ్లాస్ డబ్బీ, వేడినీళ్లనీసా, వెంకినీ, చెంచా, కొమ్ము చెంబూ అన్నీ పోగేసుకుని కూర్చున్నాడు. కాని యెంతపిండో, ఎన్నినీళ్లో, ఎట్లా కలపాలో, ఏమీ తెలియదు. ఒకమాటు కలిపాడు. పాలు నీళ్లలాగున్నాయి. నీళ్లెక్కువైనాయి అనుకున్నాడు. ఇంకా కొంచెం పిండిపోశాడు. "అయ్యో! ఈమాటు పాలు చిక్కనైనాయే" అనుకున్నాడు. మళ్లీ కొంచెంనీళ్లు పోశాడు. మళ్లీ కొంచెం పిండి వేశాడు. అటుచేసి, యిటుచేసి పెద్దగిన్నెడుపాలై నాయిగాని మనస్సుకు సమాధానంలేదు. మనసులో యేదో ఆందోళనా, అవతల పిల్లవాడి యేడుపు, పాలు యేతీరున కలపాలో తెలియకపోవడం—ఏదో కంగారుపడుతూ చెరిసగంపాలు క్రిందపోస్తూ పాలుతయారుచేశాడు జగన్నాథం. కాని పోయడమెట్లా? తల్లిపాలకు ఆలనాటుపడ్డ పిల్లలు డబ్బీ పాలు చూచాస్తారా? బాబును తొడమీద కూర్చోబెట్టుకొని కొమ్ముచెంబులో పాలుపోసి కొమ్ముకు పీకబెట్టి నోట్లో బెట్టి త్రాగించబోయినాడు. వాటిముఖం ఎప్పుడూ చూడని బాబు నోరు గట్టిగా మూసుకొని కొమ్ముచెంబు చేత్తో తోకేసి పెద్దగా యేడవడం మొదలుపెట్టాడు. పోనీ పీకతో త్రాగడేమోనని గిన్నెలో పోసి యిచ్చాడు. అవీ నెట్టేశాడు. "ఇదిగాచు త్రోవ. కార్లమీదవేసుకొని పోస్తా ఉండూ" అని జగన్నాథం పిల్లవాడిని కార్లమీద వేసుకొని మూవతో పాలు నోట్లో పోయబోయినాడు. కార్లుచేతులూచిసుకుంటూ గిరిగిలా కొట్టుకొని నోట్లో పోసిన పాలు తెనుడచేసి కక్కడం మొదలుపెట్టాడు బాబు. చేతితో తోసేవెయ్యడంచేత గిన్నె, చెంచా అంతమారాన

పోయి పడ్డాయి. కాలివిసురుకు ధర్మానుష్ఠాసుకు నేలబడి ముక్కలుముక్కలు లైపోయింది. జగన్నాథానికి పట్టరాని కోపం వచ్చింది; సహనం కోల్పోయినాడు. 'పసివాడే తాళుతాడా' అనుకోకుండా చెట్లన పీచువీడ ఒకదెబ్బ వేశాడు బాబును. ఆదెబ్బకు బాబు కేరుమని ఒక్కబొప్పి పెట్టి నెత్తు విల్లువంపుగా వంచుకొని యెడ్చి యెటుచూచినా తల్లి కనిపించకపోవడం చేత మళ్ళీ తండ్రికాళ్ళకే చుట్టుకున్నాడు. ఆపిల్లవాడిని చూచేపప్పటికి జగన్నాథంకడుపు తరుక్కుపోయింది. కన్నులవెంట నీళ్లు జొటజొటా వచ్చాయి. బిడ్డను ఛప్పున చేతులకు తీసుకొని "నాయనా, ఎంత దుర్మార్గుణ్ణిరా, ఈపాడుచేతులతో యెంతదెబ్బ కొట్టానురా." అని గుండెలకు అదుముకున్నాడు. "నీ తల్లి నీసాత్తు నీతల్లి దగ్గర నీవు పాలుత్రాగడం నీజన్మహక్కు. నీహక్కును నేను భంగపుచ్చినప్పుడు నీ వీమాత్రం పోరాడడం తప్పా? బాబూ, తప్పుచేశాను. ఏడవకు, నాన్నా! ఏడవకు. అదిగో రెండుగంటలైంది. మీ అమ్మ వస్తుంది. బొజ్జనిండా పాలిస్తుంది" అని బుజ్జగిస్తూ పిల్లవాణ్ణి బుజాన వేసుకొని వరాండాలో పచారు చేయడం మొదలుపెట్టాడు. ఎన్నడూ యెటుగని అయ్యగారికోపం, చీకాహూ, గడబిడా చూచి హాడిలి పోయి అచ్చి గోడ కంటుకుంది.

౮

పసిబిడ్డతల్లికి తలమునకలపనిలో ఉన్నా బిడ్డ మీదనే కన్ను. ఉత్సవానికి పోనీ, ఊరేగింపుకు పోనీ, పెత్తనానికి పోనీ, కేరంటానికి పోనీ, కూలికి పోనీ, కూటికి పోనీ, ఒక్కక్షణం నిలువదు. 'పాలుత్రాగే బిడ్డను వదిలివచ్చాను యింట్లో. ఒక్కక్షణం నిలవడానికి లేదు పోవాలె, పోవాలె. బిడ్డ కక్కటిల్లిపోతుండానె, గొం తెండిపోతుందేమో, ఇదే ఆత్రం. జానకి ప్రాణంగూడా యిట్లాగే తపించిపోతున్నది. ఆమె ప్రాణమంతా బాబువద్దా, బొందిమాత్రం రంగస్థలంలో. నాటకం యెట్లాగో ముగించేసి మంగళగీతం పాడుతుండగానే కారెక్కి వచ్చేసింది జానకి. జగన్నాథం యింకా

పిల్లవాణ్ణి బుజాన వేసుకొని చిచ్చికొద్దూ పచారుచేస్తునే ఈన్నాడు. జానకి భర్తను చూడగానే "ఏమి? యెత్తుకొని తిప్పుకున్నారే? ఏడుస్తున్నారా?" అంటూ బిడ్డను చేతికి తీసుకున్నది. "అనుకుంటూనే ఉన్నా, పిల్లవాడు కీచి యేడుస్తున్నాడేమో, వేసంకాలమే, గొం తెండుతుందే అని. తొందరతొందరగా వద్దామన్నా పీలుకాలేదు. ఏమిబాబూ, అర్ధరాత్రివేళ నాన్నగారిని వేధిస్తున్నావా?" అని యేమేమో బుజ్జింపు మాటలాడుతూ పిల్లవాడికి పాలివ్వడం మొదలుపెట్టింది జానకి. ఆయేడుపూ, ఆయెక్కు, ఆపెంకెతనం అంతా ఏమై పోయిందో కిటికీ నపు కంటూ కాళ్ళూచేతులూ ఆడించుకుంటూ మహాసంతోషంతో పాలుత్రాగడం ఆరంభించాడుబాబు. ఆమాతాశువుల, అవిచ్ఛేద్యమైనసంబంధం, ఆతల్లియొక్క ఆత్రం, ఆ బిడ్డయొక్క ఆనందం చూచి 'సంసారంలో అనుభవపూర్వకంగా నేర్చుకోవలసింది చాలా వుంది. ఊహాప్రపంచంలో సులభంగా యేర్పాటుచుకొన్న యేర్పాట్లు క్రియాప్రపంచంలోకి లేవడం సామాన్యకార్యం గాదు' అనుకున్నాడు జగన్నాథం.

బిడ్డకు పాలిచ్చుకుంటూ అకల్మషురాలన జానకి "బాబు నేను వెళ్లంగానే లేచాడా? పాలుపోశారా? త్రాగాడా? ఏమి నిద్రపోలేమా?" అంటూ పెనిమిటిని యెన్నోప్రశ్నలు వేసింది. విసుగునో, సిగ్గునో జగన్నాథం సరిగా జబాబుచెప్పలేదు. కాని జానకి యింట్లోకి వెళ్లంగానే కలిసినపాలగన్నెలూ, బలికిన పాలూ, పగిలిన వేడినీళ్ల నీసా, మొదలైన వన్నీ బాబుచేసిన అల్లరి, పెనిమిటిబిడ్డ పాట్లూ చెప్పకుండా చెప్పినవి. తనభర్త చాలా శ్రమపడ్డాడుకాబోలునని విచారించింది జానకి.

౯

మఱునాడు కళాసంఘంవారు తమ యేర్పాటు ప్రకారం యేలూరు వెళ్లారు. పాడుకాపట్టాభిషేక ప్రదర్శనానికి సర్వసన్నాహాలూ పూరితయినాయి. దానిలో జానకి కైకవేదం నెయ్యాలె. కాళ్ళతంకా లోకనిందకు పాత్రలైన స్త్రీలలో కైక అగ్రగణ్య

రాలు. సరళస్వభావమును జానకికి కైకాపాత్రధారణం దుస్సహమనిపించింది. అయినా తప్పే దేమున్నది? తన ప్రాణేశ్వరుని కొసగిన వాగ్దానం చెల్లించుకోవాలేగాదా. ఆక్రిందటిరాత్రి బాబుతో పడ్డ కష్టం తలచి జగన్నాథం భార్యను నాటకానికి పంపడమంటే భయపడ్డానుకాని కాదంటే సమితివారిచే మాటవస్తుందనీ, మిత్రులు అపహాస్యం చేస్తారనీ అనుకొని మాట్లాడకుండా పూరుకున్నాడు. మామూలుగా తొమ్మిదిగంటలకు జానకి నాటకశాలకు వెళ్లింది. హోటలునుంచి అన్నంరావడం ఆలస్యమైనందున అన్నంతినకుండానే నిద్రపోయిన లీల తల్లి అట్లా వెళ్లగానే నిద్రలేచి “నాన్నా, మాఅమ్మేదీ” అన్నది.

“అట్లా వెళ్లింది. వస్తుంది. ఏమి ఆకలేస్తున్నదా? అన్నం పెట్టనా” అన్నాడు తండ్రి.

“అమ్మచేత పెట్టించుకుంటా.”

“అమ్మ యిప్పుడు రాదు.”

“అమ్మదగ్గరికి పోతా.”

“అమ్మ దొడ్లోకి వెళ్లింది.”

“నానూ దొడ్డికి వస్తున్నది.”

“వస్తే అచ్చి అరుగుక్రిందికి తీసుకుపోతుంది పో.”

“అయితే రాటంలే; మాఅమ్మేదీ?”

“నీ అమ్మ యెక్కడికో పోయింది.”

“అయితే నాకు బువ్వ యెవరు పెట్టుతారు?”

“నేను.”

“ఛీ! నాన్నలు బువ్వ పెట్టారా, ఎక్కడన్నా?”

“పెట్టారులే, రా”

“ఊ! హూ.. నాకు అమ్మే కావాలి.”

లీల సన్నగా యేడ్చుసాగించింది. ఆసక్తికి బాబుగూడా లేచి యేడ్చుసాగిస్తాడేమోనని భయపడి జగన్నాథం లీలకు రెండుచేతుల్లో రెండు బిస్కట్లు పెట్టి, వేడిపాలలో కొంచెం కలకండపాడి వేసి త్రా

గించి ఎత్తుకొనితిరిగడం ప్రారంభించాడు. బాబు చేసినంత ఆగం చేయకపోయినా లీల మాటిమాటికి “మాఅమ్మేదీ?” “మాఅమ్మేదీ” అని అడుగుతూ యేవేవో ప్రశ్నలు వేస్తూ తండ్రిని విసిగించి వదిలి పెట్టింది. లీలతోనే విసుగుతూఉండగా ఒంటిగంట అయ్యేసరికి బాబుగూడా నిద్రలేచాడు. లేచాడా అంటే, తారాజువ్వ; చంకకు రాడు; చేతిలో ఉండడు; ఉయ్యబ్బో పండుకోడు; పాలుపట్టితే త్రాగడు. జగన్నాథం లీలను దించి బాబును యెత్తుకున్నాడు. అది వఱకే వీడవటానికి చూస్తున్న లీల తండ్రి క్రిందికి దించిన అవకాశం చూచుకొని బ్యారముని యేడవటం మొదలుపెట్టింది. పోరుపెట్టి యేడవటంలో పూర్ణప్రజ్ఞ ఉండినచుకున్న బాబు అక్కకు సాయమైనాడు. ఒక్క సేరస్తుణ్ణి యిద్ద అధికారులు ఒక్కమాటే శిక్షించడానికి పూనుకున్నప్పుడు పాపం, ఎంతసహనంగల ఆపరాధిఅయినా ఏమిచేస్తాడు? పాపం, యేడ్చేసిల్ల రిద్దటి మధ్యా జగన్నాథం నిర్వికారంగా నిలబడ్డాడు. వాళ్లను యెట్లా ఓదార్చాలో ఆతనికి తెలియలేదు. ‘ఒక్కొక్క తల్లి అయిదాటుగురు బిడ్డలను సులభంగా సమదా యించుకుంటుంది. ఆహా! మర్యాదార్థియం దెట్టి సహనసామర్థ్యాలు గర్భితమై యున్నవో! ఆశ్చర్యం! పురుషు డీవిషయంలో ప్రశంసపాత్రమైనా వల్లించి ఉండలేడు.’ అని యేవేవో భావాలు అతని హృదయాకాశాన బ్యోతిష్మతీలకలవరై మె అ వ డ ం మొదలుపెట్టినాయి. కాని మాతాపితల సామర్థ్యాసామర్థ్యాలు విచారించి చర్చించి పర్యవసానం తేల్చుకోడాని కది సమయమా? తండ్రి యెత్తుకున్నా నిలనకుండా బాబు యేడుస్తుంటే “నన్ను కూడా యెత్తుకో” మని కాళ్లకు చేతులు మెలివేసి నిలబెట్టింది లీల. లీల చేస్తున్న మంకుతనానికి ఒక్కచెబ్బ వేద్దామా అని పించింది జగన్నాథానికి. కాని ఆక్రిందటిరోజున బాబును కొట్టినందుకే పశ్చాత్తాపపడుతున్నాడుగనుక లీలను కొట్టటానికి చెయ్యరాలేదు. వాళ్ల తల్లిని వాళ్లదగ్గర తీసుకొచ్చేసిన దోషం తనదైనప్పుడు ఎట్లా కొద్దాడు?

“నానీ! నిన్ను అప్పి యెత్తుకుంటుంది. ఏడవకు. నామాట వినవూ? నీకు బొమ్మలూ, మితాయిలూ కొనిపెట్టవద్దా?”

“కొత్తచాక్కలూ?”

“ఆ, కొత్తచాక్కలూనూ?”

“బొమ్మలబొక్కో?”

“అదిగూడా. అన్నీ కొనిపెట్టా, ఏడవకుండా ఉంటే.”

“ఏడవను, అమ్మను చూపించు.”

“అదిగో రెండుగంటలైంది. మీ అమ్మ కారెక్కి వస్తుంది.”

“ఎక్కడకు పోయిందీ?”

“బజారుకి.”

“నన్ను తీసుకుపోలే దేం?”

“తమ్మకూ, నీవూ దోబూచులాడుకోండి.”

కేటువద్ద హీరన్ స్వని వినపడ్డది. “నాన్నా, కారొచ్చింది. అమ్మ రాలేదేం?”

“అదిగో వస్తున్నది చూచూ.”

“ఆ, ఆ, అదిగో, అదిగో అమ్మ వస్తున్నది. అమ్మ వస్తున్నది.” అని లీల చప్పట్లుకొట్టుతున్నది. బాబు ఏడుపంతా మాని కిలకిలా నవ్వుతూ అక్కతో బాటు చప్పట్లుకొట్టుకున్నాడు. మహాల్లాసంతో బిడ్డ లిద్దరూ స్వాగతమిస్తూ ఉండగా జానకి వరండాచీడ్చి లెక్కింది బాబు చేతుల్లోకి దూకాడు. జానకి అక్కడే గోడనానుకొని కూర్చున్నది. తల్లి మెడలోని స్వర్ణహారాలు చేతులతో లాగుతూ కాళ్ళూపుతూ బాబు పాలు త్రాగుతుంటే “నన్ను తీసుకపోకుండా నీ వెండుకు బజారుకు పోయినావు, చెప్తూ” అని మారాముచేస్తూ ప్రక్కనుంచీ తల్లిబుజముపై తలమోపి రుద్దుతున్నది లీల. జగన్నాథం ఆవిచిత్రం చూస్తూ తెల్లబోయి నిలబడ్డాడు.

౧౦

మూడవఅటకు నాటకసంఘంవారు రాజమండ్రీ చేరారు. జమిందారుగారి బంగారాలో వారి విడిది. ఆనాటి నాటకం సారంగధర. జానకి ఆనాడు చిత్రాంగి వేషం వేయాలి. సారంగధరనాటకం చూచే ప్రతి వారికీ తప్పెవరి దసేసందేహం తప్పకుండా కలిగితిరుతుంది. న్యాయం, రాజరాజనరేంద్రుడిదే ముమ్మాటికీ తప్పంటుంది. నీతి చిత్రాంగిదే తప్పంటుంది. అయితే కొడుకుపటం చూపి తాను పెండ్లాడిన రాజరాజనరేంద్రుని దుష్కృత్యాన్ని ఎవరూ అనుకోరు. తాను రూపపటమందు చూచిన యువకునియందే ఆనురాగం కలిగిఉండిన చిత్రాంగిని దూషిస్తుంది లోకం. మానవ జీవితంలో నీతి అతిప్రాముఖ్యమైన విషయం. నీతిని విడనాడి ఎవరు ఎంతటివారు లోకంలో మంచివా రనుసించుకోలేరు. మానవుల జీవితోన్నతీ నీతిమాత్రంచేత నిబద్ధమైఉన్నది. అది ఒక్కొక్కపట్టులో అవలంబించడానికికష్టమైనప్పటికీ విడవడానికి వీలుగానిది. కాబట్టే చిత్రాంగి లోకదూషణకు గురైంది. “రాజరాజనరేంద్రుడు చేసింది తప్పే అనుకో, అయిందేమో అయింది, తాను నీతిగా ఉండరాదా,” చిత్రాంగిని లోకం మందలించే దిందుకు. కనుక లోకంలో పవిత్రమైన నీతికి ప్రాముఖ్యత ఉన్నన్నాళ్ళూ చిత్రాంగి ముగిసినబడదు. అందులో గోరంతలుకొండంతలుగా వ్రాసిన నలవాటు పడ్డ మనకవులు తమ వెట్టిమొట్టివర్ణనలతో చిత్రాంగికి మఱీమూలిన్యం కలిగించారు. కాబట్టే లోకంలో విలాసాతివిలాసంగా తిరిగే దుర్జాతి స్త్రీలను అదొక చిత్రాంగి అనడం లోకసాధారణం అయిపోయింది. శ్రవ్యకావ్యాల్లో చిత్రాంగిదోష్ట్యం ఎంత హద్దుమీరినా భయం లేదుకాని దృశ్యకావ్యాల్లో చిత్రాంగిమోహవ్యవహారం హద్దుమీరించడం నటకులకు ప్రాణకంటకం. అందులో ఒక కులాంగన ఆపాత్రధారణంచెయ్యాలంటే అదిసామాన్యమైన కష్టంగాదు. చిత్రాంగిపార్టు వల్లించిందేగాని దానిని అభినయించడం మెల్లగాని జానకి లోలోపల ఖోభిల్లి పోతున్నది. పరమసాధుశిలుడగు నొకపురుషుని తానే ప్రణయవ్యవహారాలకు ప్రేరేపించుతూ నానా అసభ్య

క్రియలూ చెయ్యాలి. ఒక సూనవతి యీపాత్రధారణం చెయ్యడ మెట్లా? సారంగధరలో ఆశయా రంగంలోని ప్రతిపదమూ జానకిప్రాణాన్ని ఆర్పి వేస్తున్నది. తుభితసాగరంవలె ఉన్న హృదయంతో “ఆయనవద్ద అనేకమింక నేనీ సీతకృత్యం చేయకలప్పుడు. నే నేమి చేయను? ఆ ఒట్టు నన్ను కట్టివేసింది. ఇది నాపతివ్రతాధర్మాల్లో ఒకధర్మాచరణం. దీనివల్ల నా నిర్మలశీలానికి యెద్ద రాకుండుగాక. నా సర్వస్వం భర్తకు సమర్పించాను. ఈశరీరం ఆయనదికాని నాది కాదు. కాబట్టి యీతనపును ఆయన యెన్నెన్నివిధాల వినియోగించుకొని ఆనందించాలంటే అన్నన్నివిధాలా వినియోగపడి ఆయనను సంతోషపెట్టడమే నాధర్మం” అని తాము బసచేసిన బంగాళావరండాలో కూర్చుని ఆలోచిస్తున్నది జానకి.

జగన్నాథంగూడా ఆవరండాలోనే జానకికి సమీపం గానే పవారుచేస్తున్నాడు. అతనూ భార్యవంక చూస్తున్నాడు; యేమో ఆలోచిస్తున్నాడు; జానకి మామూలుగా లేదని తెలుసుకున్నాడు; బహుశా నాటి చిత్రాంగి పాత్రాభినయమే ఆమెను కలవరపెట్టు తున్నట్టుందనిగూడా గ్రహించాడు. “జానకి చాలా మనోవ్యక్త కలిగిస్తున్నా”ననిగూడా అతనికి తోచింది. తన్ను సర్వవిధాలా పోషించి రక్షిస్తాడనేగదా స్త్రీ తన్ను పురుషునికి సమర్పించుకుంటుంది. ఆవిధంగా తన్నే నమ్ముతున్న సతిని పురుషు డిట్టి అనుచితకార్య ములకు వినియోగింపవచ్చునా? ఇది పురుషుడు తన భర్తృత్వాధికారం దుర్వినియోగం చేయడంకాదా? అయిందేమో అయింది. ఇంతటితో మాన్పిస్తే ఏమి? తీర్మానం తెచ్చింది తాను; నెగించింది తాను; ఆచరణలో పెట్టిందితాను; ఇప్పుడు వెనకతీసిందిగూడా తానేఅయితే నల్లరూ నవ్వరూ? కాని “వాళ్ల నవ్వుకోసం నాభార్య నిట్లా యెంతాకాలం హింసించేది? బిడ్డల నెన్నాళ్లు అల్లాడపెట్టేది? నే నెన్నాళ్లు అవస్థపడేది? అబ్బా! ఓక్కొక్కరాత్రి వేగించేటప్పటికి తలప్రాణం తోకకు వస్తున్నదే! పిల్లలు చెకిపొయ్యేటట్లున్నారే! జానకి గూడా నిద్ర లేకపోవడంచేత కాబోలు, శిరోవేదనతో

బాధపడుతున్నదే! ఏమిటిఘోరం! నాకళోన్మాదానికి నాభార్యబిడ్డలను బలిపెట్టినా?” అని యోచిస్తున్నాడు జగన్నాథం. ఇంతలో “అబ్బాయిగా లేడుస్తున్నారండీ; ఎంత ఊరుకోపెట్టినా ఊరుకోడం లేదండీ; ఒళ్లుగూడా వెచ్చగా ఉందండీ,” అంటూ అచ్చి పిల్లవాడిని జానకి వద్దకు తీసుకవస్తూ అన్నమాట జానకిజగన్నాథులచే వుల్లో ఒక్కమాటుగా చుటుక్కున తగిలింది. “ఏమే, ఒళ్లు వెచ్చబడదా?” అంటూ ఆత్రంతో బిడ్డను చేతికి తీసుకుంది జానకి. జగన్నాథం జానకి బిడ్డను చేతికి తీసుకుంటూ ఉండగానే తటాలన వచ్చి పిల్లవాని ఒంటిపై చెయ్యిపెట్టి చూచి “ఆ, జ్వరమే. ఒళ్లు బాగా వెచ్చగా ఉంది.” అన్నాడునెమ్మదిగా దిగులుతో.

“ఎండలూ, ప్రమాణం, ఊరి ఊరి నీళ్లు త్రాగడం; పిల్లవాడికి జబ్బుచేస్తుందని అనుకుంటూనే ఉన్నా. అట్లాగే జరిగింది.”

“రాత్రిళ్లు నిద్రగూడా లేదు.”

“నిజమే.”

“రాత్రికి నీవు ఆటకు వెళ్లాలిగా?”

“నెల్లొద్దా?”

“పిల్లవాడిని వట్టుకోడం కష్టమేమో?”

“ఆ, కష్టమే.”

“అయితే ఈమ్రాట ఆటకు వెళ్లడం మానితే సరి.”

“సర్వ సన్నాహాలు చేసుకొని ఊరంతా ప్రకటనప్రత్రాలు పంచి మూడురోజులనుండీ టిక్కెట్లు అమ్ముతూ ఇప్పుడు మానితే బాగుంటుందా? ఎంత గోల అవుతుంది?”

చిన్నబోయిన ముఖంతో ఆకాశంవంక చూస్తూ “ఇది మాడో ఆట” అన్నాడు జగన్నాథం భారంగా.

“అవును, ఈరాత్రి ఎట్లాగో గడిపితే” అన్నది జానకి.

౧౧

రాత్రి, తొమ్మిదిన్నరగంటలకు యథాప్రకారంగా జానకిని నాటకశాలకు తీసుకపోవడానికి కారు వచ్చింది. ఎంతదైర్యం తెచ్చుకున్నా జానకికి నాటకశాలకు పోవడానికి కాల్లాడలేదు. ముమ్మారు లోపలికి పోయి, ముమ్మారు బయటికి వచ్చింది. పిల్లవాడిని పట్టి పట్టి చూచింది. బిడ్డ ఉలిక్కిఉలిక్కి పడుతున్నాడు. కలవరిస్తున్నాడు. “జ్వరం నీవ్రంగా ఉన్నది. ఎట్లా వదిలిపెట్టిపోను” అనుకున్నది. కన్నులు తడితాయిలే పైబుచ్చెరుగుతో తుడుచుకున్నది. పెనిమిటివంకచూచింది. “ఎందుకు ఆలస్యం చేస్తావు?” అన్నాడు జగన్నాథం.

“ఏమీలేదు. కాక తగిలితే పిల్లలు ఆదమబిది నిద్ర పోరు. పోరుపెట్టి యేడుస్తారు. మీరు యెట్లా ఓదా అని సందేహిస్తున్నా.”

“భయంలేదు. ఏదోవిధంగా చూస్తా పో.”

“ఈరాత్రి కారు యిక్కడేఉంటుంది. బాబు లేచి ఏడిస్తే కారు పంపించండి, తక్షణంవస్తా.”

“అప్పుడు నీవు రాజరాజ సరేంద్రుడిమహులులో ఉంటావేమో.”

“ఆమహులకు పంపించింది మీరేగా? మీబట్టే నాకు చరణశృంఖల కాకపోతే నాచిన్నిబాబును ఈ సమయంలో విడవమన్నా విడుతునా? నాబిడ్డను మాచుకోడంకంటే నాబ్రృరంగం నా కెక్కువగాదు. ఈబొంది యెక్కడ ఉన్నా సేమ మీఅంతరంగంలో సే” అన్నది జానకి. జగన్నాథం స్వీగతో మారుమాట్లాడ కుండా తల నేలకు వంచుకున్నాడు. జానకి వెళ్లి కారు యెక్కింది.

౧౨

నాటకశాలకు వచ్చిందన్నమాటేగాని జానకికి మనసులోమనసు లేదు. తన ప్రియపుత్రుడైన బాబుకు జ్వరంరావడం, తాను దుష్టమైన చిత్రాంగిపాత్రధారణ చేయవలసియుండడం, రెండు రెండు అంపాలలాగా ఆమెహృదయాన్ని కోసివేస్తున్నది. సారంగధరనాటకం

లోని ఆవలపుగీతాలు, ఆవిరహనాక్యాలు తలుచుకుంటే ఆమెకు శరీరం కంపరమై తిపోతున్నది; అవయవాలు పట్టుతప్పిపోతున్నవి. ఎట్లాఉన్నా కర్తవ్యంఒకటి ముందుకు నెట్టడంచేత ఎలాగో కాళ్లునిలవత్తోక్కుకొని స్త్రీ మీది కొచ్చింది. పద్మంవంతు వచ్చింది. ఆరంభించింది.

చ. అనదవిధంబు వాటిలె

ననంగునిబారి.....కి...నో.....జాలనీ

యెనిమిది నాళ్లు నొక్కగతి

నేచ్చుచు బాపితి నింక దా.....నా

మనసిజరూపవైభవుని

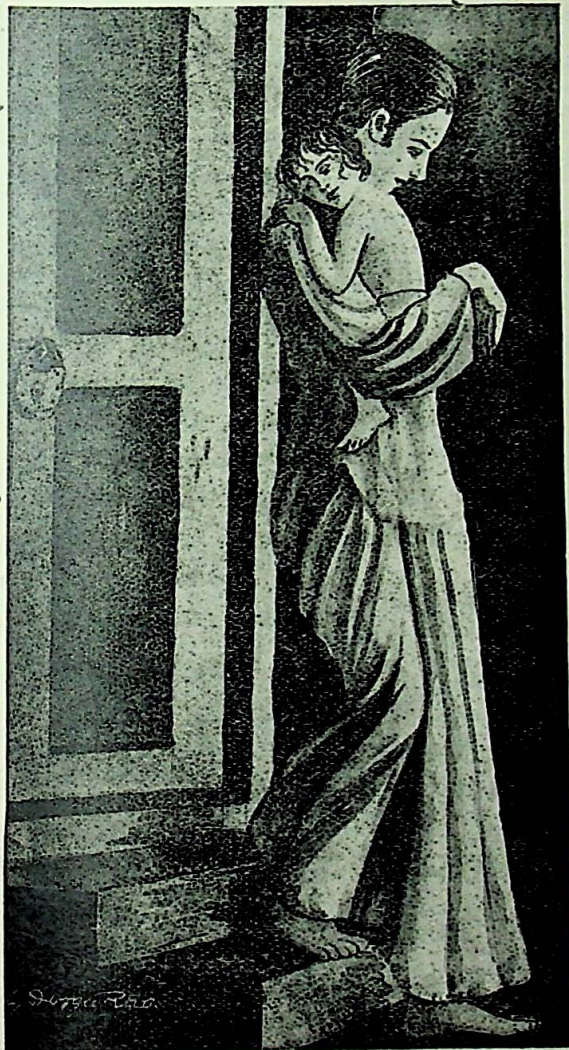
మానవతీనవమోహనాంగుని

దినకరలేజానిక విభవ

దివ్యబిహజానిగూ.....

అనిపాడింది. సాధ్వీధర్మానికి కళంకంధచ్చే ప్రత్యక్షరం జానకినోట వెలువడక అప్రయత్నంగా లుప్తమైపోయింది. జానకి పద్మవహనావైభురి ప్రేక్షకులకు అసహ్యమైపోయింది. “ఇంత తెత్తెత్తే అసేదానవు రంగాని కెందు కొచ్చావు? ఏ” అని అరుస్తూ జనమంతా గొల్లున గోలెత్తి చప్పట్లుకొట్టారు. జానకి తలపై పిడుగుపడ్డట్టయింది. నిర్భాంతపోయి నిశ్చేష్టప్రతిమలాగా అయిపోయింది. కొంతసేపటికిగాని కళ్ల వెంటనై నా నీళ్లురాలేదు. తల నేలకు వంచుకుంది. కన్నీళ్లు జొటజొట నేలమీద పడుతున్నాయి. తిన్నగా నేపథ్యంలోకి వెళ్లి పోయింది. “వారంరోజులు సుంచీ పత్రికలు ఈమె అభినయాన్ని గురించి పడ వ్రాస్తుంటే వచ్చావు. ఆవ్రాసినవాళ్లెవరూ ఈమె అభినయం చూచినట్టులేదు. అయ్యో? అర్ధరూపాయి దండుగ రూపాయి నష్టం. మూడురూపాయలు పాడు. ఇవ్వాలే మాకుటుంబానికంతా మొత్తం టికెట్లుక్రింద ఇరవైరూపాయలు మసి” అని యెవరుపెట్టిన దండుగ నాళ్లు ఏకరువు పెట్టుకుంటున్నారు; ఈలలు వేస్తున్నారు; చప్పట్లు కొట్టుతున్నారు. “అబ్బ ఆశేశారా! అయితే మాడబ్బు పారేయం” డంటున్నారు. తక్కువ రకం టికెట్లు కొన్నవాళ్లే ఎక్కువ అల్లరి చేస్తున్నారు.

“నాంగట్లో అన్నం పెట్టుకొని వెండ్రుకలు వచ్చి నాయని అసహ్యపడితే ప్రయోజన మేమిటి” అనుకొని ప్రేక్షకుల అల్లరిచే కడు నొచ్చిపోయిన జానకి ఎట్లాగో కొంచెం దైర్యం తెచ్చుకొని మళ్ళీ ప్రేక్షిమిదికొచ్చింది. కాని ఆ అసభ్యపదా లుచ్చరింపలేక మాటిమాటికి నాలుక యెదురు తిరుగుతునే ఉన్నది. ఆశీయస్సు అల్లరిచేస్తునేఉన్నారు.

౧౩

బాబుకు నిద్రలేదు. తనతనానికి జ్వరం హెచ్చిపోతున్నది. కొలిమితిత్తుల్లోంచి వచ్చినట్లు ముక్కుల్లోంచి వెచ్చని క్వాస వస్తున్నది. “ఊఁ ఊఁ” అని పెద్దవాళ్లు మూలినట్లు మూలుగుతున్నాడు; నడుమ నడుమ ఉలికిపడుతున్నాడు; ఏడుస్తున్నాడు; జగ న్నాథంగుండె లనిసిపోతున్నాని. ఆశిల్లవాడి బాధ

చూడలేకుండా ఉన్నాడు. బాబుకుయెదురుగా కుర్చీవేసుకొని కూర్చోడానికిగూడా ఆతనికి భయమేసింది. “తల్లి దగ్గరఉంటే యేమిచేశేదో! డాక్టరును పిలుచుకొస్తామన్నా పిల్లవాడివద్ద ఉండేనా ల్లెవరూ లేరు. ఏమిటి కర్తవ్యం?” అని తన మాటోచించాడు జగన్నాథం. జానకి పిల్లవాడు యెప్పుడు యేడిస్తే అప్పుడు తీసుక రమ్మన్నదికదా. ఏమైతే అదేఅవుతుంది. పిల్ల వాడిని తీసుకొని అక్కడికే పోదా మను కున్నాడు.

అచ్చీ, లీలా లోపల నిద్రబోతున్నారు. అచ్చిని లేపితే లీలగూడా లేస్తుందేమా నని భయం. అందువల్ల అచ్చినిగూడా లేపకుండా పిల్లవాడిని బుజాన పడుకో బెట్టుకొని మెల్లగా బయటికి వచ్చి తలుపులువేసి తాళం నొక్కి కారులో నిద్రబోతున్న డ్రైవరును లేపి ‘కారు సిద్ధంచేయవోయి’ అన్నాడు జగన్నాథం. క్రళ్లు నులుముకుంటూ రేచి “సిద్ధంగానే ఉన్నది మహారాజ్, దయచేయం” డన్నాడు డ్రైవరు కానీమ్. పదినిముసాలలో కారు నాటకకాల చేరింది. ఇంతలో బాబు కొంచెం మార్కడం చేత పిల్లవాడిని కారులో మెత్తమీద పడుకోబెట్టి “కానీమ్, అబ్బాయిని చూస్తూఉంచూ. లోపలికి పోయి పరిస్థితు లెట్లా ఉన్నాయో చూస్తూ” నన్నాడు జగన్నాథం. “చిత్ర” మన్నాడు కానీమ్. జగన్నాథం లోపలికి పోయినాడు. నాటకంచూడడానికే ప్రాఫెసర్ గారు వచ్చా

“మెల్లగా బయటికివచ్చి...నిద్రపోతున్న డ్రైవరును లేపి...” రనుకొని “రండి, రండి,” అని స్వాగత

మిచ్చారు సమితి పెద్దలందఱూ. కాని జగన్నాథం వారి స్వాగతం యేమీ అందుకోకుండానే సరాసరి వెల్లిట్టేకీ సమీపంగా ఉండే కుర్చీలవద్ద నిలబడ్డాడు. అప్పుడు చిత్రాంగీ సారంగధరులకు శయ్యాగృహంలో వాచిత్రత వాదాలు జరుగుతున్నవి. సారంగధరుడు “శివ, శివా” అని తొలుసుతూ ఉంటే “ప్రాణవల్ల భా!” “యవనీ మననా!” “మనో రమణా” అంటూ అతని వెంట నంటి తిరుగుతున్నది చిత్రాంగి. ఆవృత్త్యం చూచేటప్పటికి జగన్నాథాని కేమో ఒంటిమీద కేళ్ళూ కెట్టులూ ప్రాకినట్లయింది; మనస్సు మనస్సులోలేదు; ముఖంమీద కళ తొలిగింది; కన్నుల్లో కేట పోయింది. వెజ్జిమాపు, వికృతాకారం అయిపోయి నిలుచున్నాడు. “సారంగా! కోమలమరు నీ శరీరము, కోమలాతి కోమలమరు నీమధురూటలు! అట్టి నీ కీవజ్రహృదయ మెట్లు గలిగి? శూలమలబోలు నీమాటలు నాయెద నాట నుద్యమించియు నదేమిదై వాయుత్తమో కందుక మలబోరె నీ యొద్దకే యెదురేనున్నవి. నీమాన... నాయానన.....ఆ.....మ.....నా న ని ను మాన జాల. నీ.....యా.....క్లే.....” అని యేమేమో అంటున్నది. జగన్నాథం నిబ్బరించుకోలేక పోయి నాడు. చిత్రం వశం లేప్పిపోయింది. “ఆఁ, ఆఁ, జానకీ! ఎంత సాహసాని కొడిగట్టావు!” అని పెద్దబొబ్బలు పెట్టుకుంటూ అమాంతంగా స్త్రీకీమీదకు పరుగెత్తాడు.

హృదయవిధారకమైన ఆపలుకులు విని జానకీ క్రుంగి పోయింది. కనులవెంట నీళ్లు జోట జోట కారుస్తూ నుండేమీన చేయిపెట్టుకొని “నేనా యీసాహసానికి ఒకిగట్టింది. నిజంచెప్పండి? ఒట్టుపెట్టి వందించి బుద్ధి పూర్వకంగా నన్నీ అన్ని నుంవంట్లో త్రోసింది మీరు కామా” అన్నది దీనంగా. జగన్నాథం నీమంటాడు? నేరం ఋజువైన అపరాధిలాగా అయిపోయాడు.

* * * *
* * * *

కథ కంగారుగా ముగియాలి అపినేసి భార్యభర్త లిద్దఱూ పూర్వోత్తరగాలన్నీ చెప్పుకుంటూఉంటే చూస్తూ మూర్ఖత్వానికి ప్రేక్షకులు బొమ్మగాల్లా? రేపలతో గట్టిన నాటకకాల శివావర్ణంతో భణభణా మన్నది! చెప్పలు, చేతికెట్టులూ రెక్కలువచ్చినట్లు యెరిగినాయి. ఈలలూ, చప్పట్లూ, కేకలూ—ఒక టేబిటి నానాభీత్యం! ఈ ప్రజాదౌర్జన్యానికి ఓపలేక సమితివారు టిక్కెట్లగుము ఆడియన్సుకు వాపస్ చేసి ప్రాణాదక్కించుకున్నారు. ఈమహాగండరగోళం లో జగన్నాథం యెట్లా బయటపడ్డాడో తెలియదు. కాని “పెల్లాంచేత నాటకాలాశించడానికి వచ్చిన ఆ ప్రాఫెసర్ గారు సమితితో విడమలుపుచ్చుకొని రాత్రే సకుటుంబంగా బండియెక్కాడుటోయి” అని తెల్లవారేటప్పటికి ఊరంతా గుప్తమన్నది.

ఆంధ్రగ్రంథమాల నూతన కుసుమము

ఆంధ్ర ఋతుసంహారము

(కాళిదాసుకృతికి అనువాదము)

అనువాదకులు: గుఱ్ఱం వేంకట సుబ్రహ్మణ్యంగారు, బి. ఎ.,

ఆంధ్రగ్రంథమాల, తపాలాపెట్టె 212, మదరాసు.

ఎన్నోయేండ్లు గతించిపోయినవి, గానీ, యీశ్వరశాసనస్థలి
గన్నుల్ మూసిన మందభాగ్యుఁ డొకఁడైనా లేచిరాఁ డక్కటా !
యెన్నా ల్లీ చలనంబులేని శయనం బేతల్లు లల్లాడిరో
కన్నీటం బడి, క్రూరిపోయినవి ని క్కం బింధుఁ బాపాణముల్.

ఆకాశంబును కాటుమబ్బుగము లాహరించె, దయ్యలతో
ఘూకంబుల్ జెరలాడ సాగినవి, వ్యాఘ్రాపించె నద్దిక్కులన్
గాకోలంబులు, గుండెఘుల్లుమనుచున్న జూడఁ నిక్కాటిలో
నాకల్లాడిన జాడలే దిచట సౌఖ్యం బెంత క్రీడించునో !

ఇచ్చోటనే సత్క వీంద్రుని కమ్మని కలము నిష్ఠలలోనఁ గఱఁగిపోయె
నిచ్చోటనే భూము లేలు రాజన్యని యధికారముద్రక లంతరించె
ఇచ్చోటనే లేత యిల్లాలి నల్లపూసలసౌరు గంగలోఁ గలసిపోయె
నిచ్చోట నెవని పే రెన్నికం గనుఁగొన్న చిత్రలేఖనము నశించిపోయె
ఇది పిశాచులతో నిటాలేక్షణుండు - గజ్జెగదలిండ్ యాడు రంగస్థలంబు
ఇది మరణదూత తీక్షణమా దృష్టు లొలయ - నవనిఁ బాలించు భస్మసింహాననంబు.

ముదురుతమస్సులో మునిగిపోయిన చిన్నిసమాధిమీఁదఁ బై
బాదలు మిఁగురుంబురుఁగుపోలిక వెల్గుచునున్న దివ్య, ఆ
ముద ముడివోయినా సమసి పోవుటలే దది దీపమందుమా ?
హృదయముసుమ్మి, నిల్పిచనియెన్, గతపుత్రక, యేయభాగ్యయో !

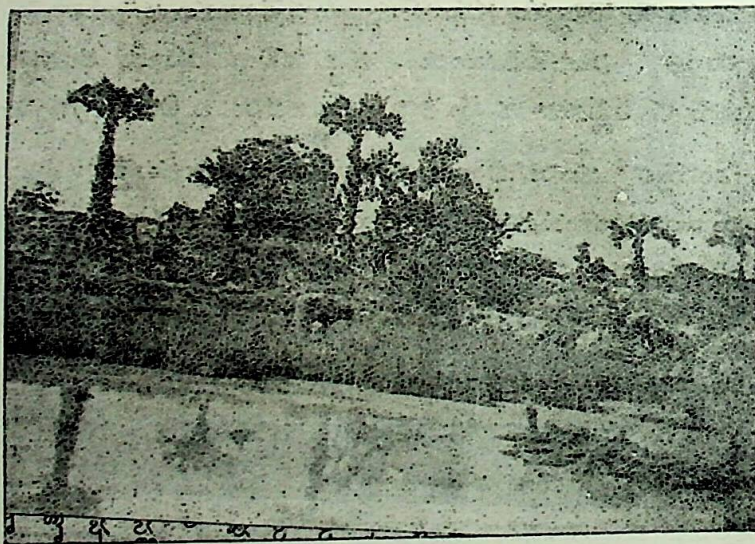
ఆలోకించిన గుండియ గ్గఱఁగునా యాప్లిగోరీలలో
నే లేబుగ్గలసౌరు రూపజీయనో ! యేముద్దు నిదించెనో !
యే లీలావతి గర్భగోళమున వహ్నిజ్వాల జీవించునో !
యీలోకంబున వృద్ధిగాఁదగిన యే యేవిద్య లల్లాడునో !

వాకొనరాని గొప్పధనవంతుని యద్దపుఁ దెల్లతాతి గో
రీకడఁ బారవేయఁబడి ప్రేలికలం బడియున్న ప్రేతమే

యాకటిచిచ్చున గుమిలి యార్చి, గతించిన పేదవాని దా
నో కద, వానికై వగవ డొక్కడు, దాచదు కాటినేలయున్.

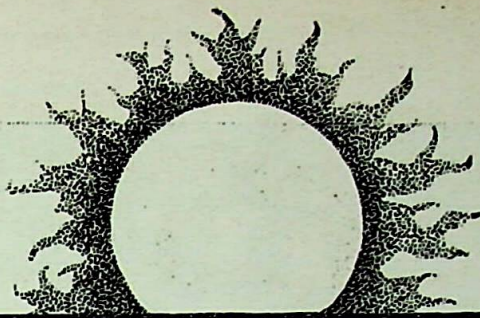
కవుల కలాలు, గాయకుల కమ్మనికంతము లీ శృణానపుం
గవునులఁ ద్రొక్కిచూచెడి నొకానొకనాఁ డల కాళిదాస భా
రవుల శరీరముల్ ప్రకృతిరంగమునం దిపు డెంతలేసి రే
ణువులయి, మృత్తిక గలిసెనొకద కుమ్మరవాని సారెపై?

ఇట నస్పృశ్యత సంచరించుటకు తావే లేదు, విశ్వంభరా
నటనంబున్ గబళించి, గర్భమున విన్యస్తంబుగావించి, యు
త్కటపుం బెబ్బలితొడ మేక నొకప్రక్క జేర్చి, జోకొట్టి, యూ
రట గల్పించు నభేదభావమును ధర్మం బిందుఁ గారాడెడిన్.

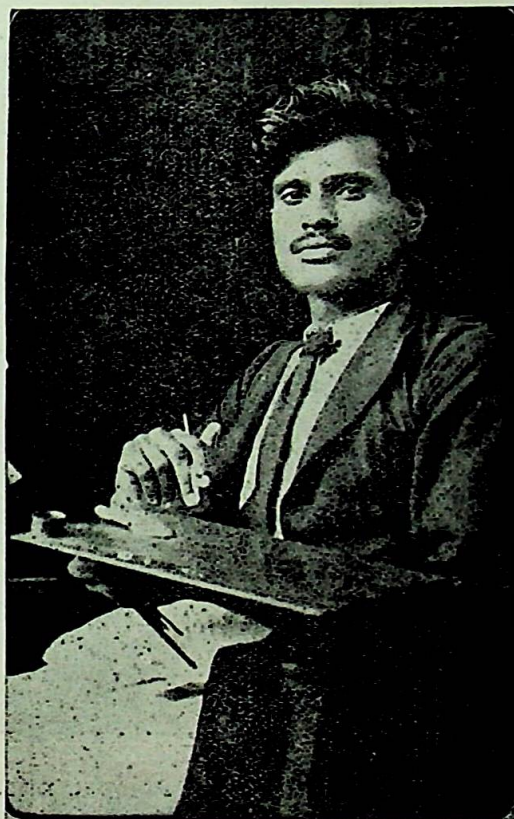

నారుతీత

—యస్. శంకరసుబ్రహ్మణ్యము.

ఆంధ్రభ్యుదయము

(శ్రీ) పొట్లూరు హనుమంతరావుగారు

బండరు జాతీయకళాశాలలోని హనుమంతరాయ చిత్రకళామందిరమున ఓరియంటల్ ఆర్ట్స్ చేరి రోమేండ్రనాథ్ చక్రవర్తిగారి శిష్యత్వమున చిత్రకళ నభ్యసించిరి. వీరి చిత్రములు, అనేకచిత్రకళా ప్రదర్శనముల బహుమానముల గడించినవి. వీరి చిత్రములు తరుచు భారతీయందు ప్రకటితము లగుచున్నవి.

10.

12-

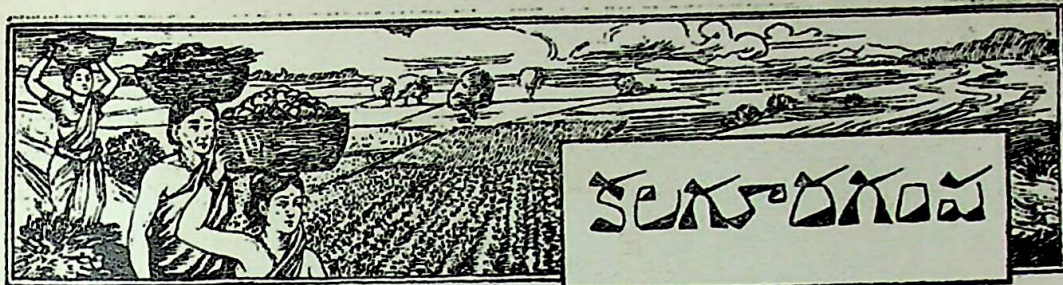
19

౯౮౩

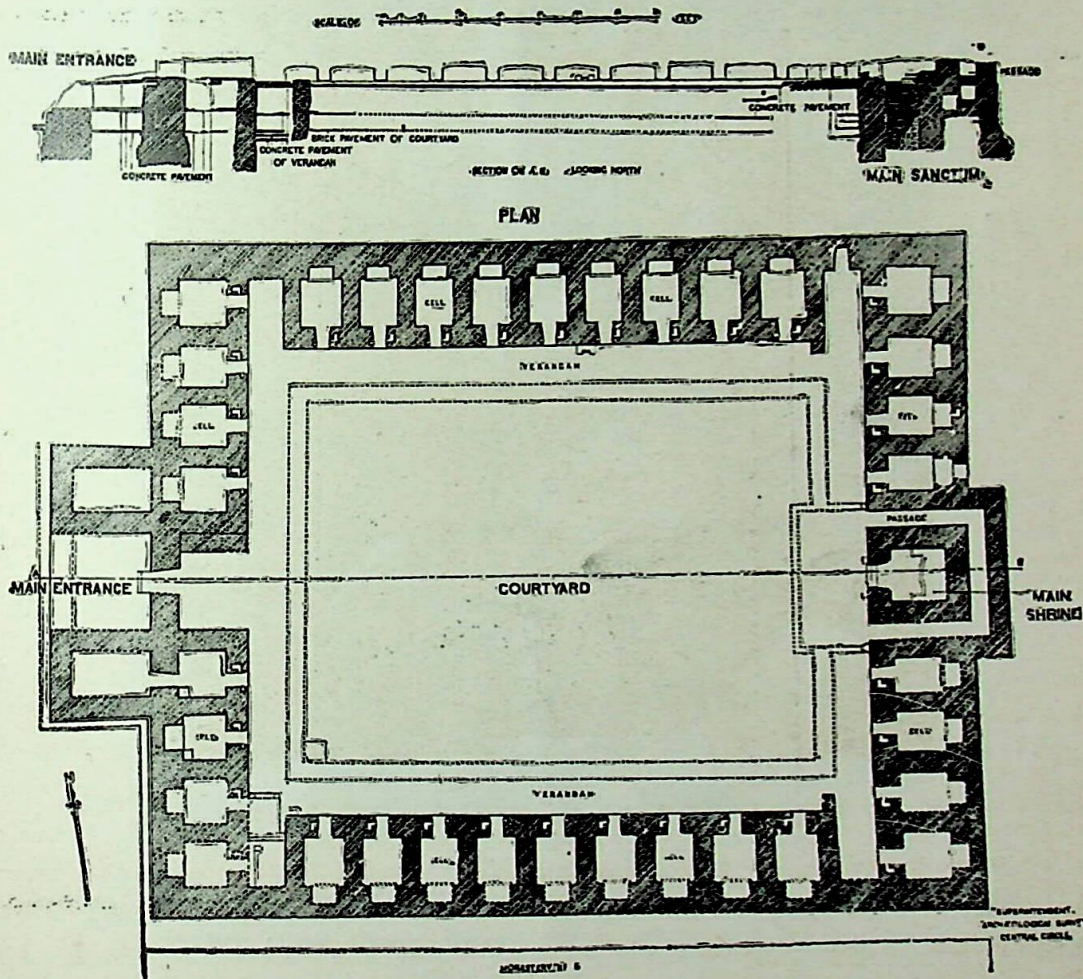

ప్రాథేసరు వడితాండ్ర లక్ష్మీనారాయణనాయుడుగారు

ప్రాథేసరు కోడి రామమూర్తిగారి శిష్యులు. బలప్రదర్శనమునందు అనేక బహుమతులును బహు ౧౯౨౯ సం. కలకత్తా కాంగ్రెసుసమయమున ప్రపంచపుపోటీయందు కొందరు విదేశపు శాండ్వోలనుగూడ ఓడించి ప్రథమబహుమతి బహుసరి. నైజాము ప్రభుత్వమువారు వీరికి ఒక కత్తిని బహుమతిగా నొసంగిరి. వీరు ప్రస్తుతము మదరాసులో నున్నారు. జనవరివరకు నుండి తరువాత తిరువాంతురునకు బోవనున్నారు. మదరాసులో కొన్ని ప్రదర్శనములు గావింపనున్నారు.

నాలందా పురాతన నిర్మాణములు

సంఘారామముల నమూనా

ఈ శిథిలములు ఆరవ పండ్రెండవశతాబ్దాల నడిమిభాగమునకు చెందినవి. సన్నివేశమునకు తూర్పున సంఘారామములవరుసయు, పడమట భగ్గుస్తూపముల క్రేణియు, దక్షిణమున మరిచెండు సంఘారామములునుగలవు.

౯-౮౫

ఆరవసంఘారామమునకు నడుమ నొక ముంగిలి కలదు. అదియంతయు ఇటుకలుపరచినది. వసారాలును, గడులును మాత్రము కంకరపరచినవి. ఈ ముంగిలిలో ప్రధానగర్భస్థామమునకు ఎదురుగ, పొట్టి, విశాలము నగు నొక చబుత్ర శిథిలములు బయలుపడినవి. పొట్టిగోత చేరుడుకంటములు దాని అడుగునను, బోదెకును నడుమ వరుసగ నుండినవి. చబుత్రకు మధ్యగ విశాలమైన పెట్టు కట్టబడినవి. ఈ ముంగిలికి నడుమ ఉత్తరపు సిల్లగోడ నానుకొని యొకవిగ్రహముపూజ కనుపించినది. దానికెదురుగ నొక చిన్న చబుత్ర. దేవపాలసంఘారామ నిర్మాణానంతరము ఇదే శిథిలములపైన ఇట్టిదే మరియొక చిన్న విగ్రహము నిర్మింపబడినది. ముంగిలికి పశ్చిమోత్తరమున నొకబావి, ఒక చిన్న చబుత్ర బయలుపడినవి.

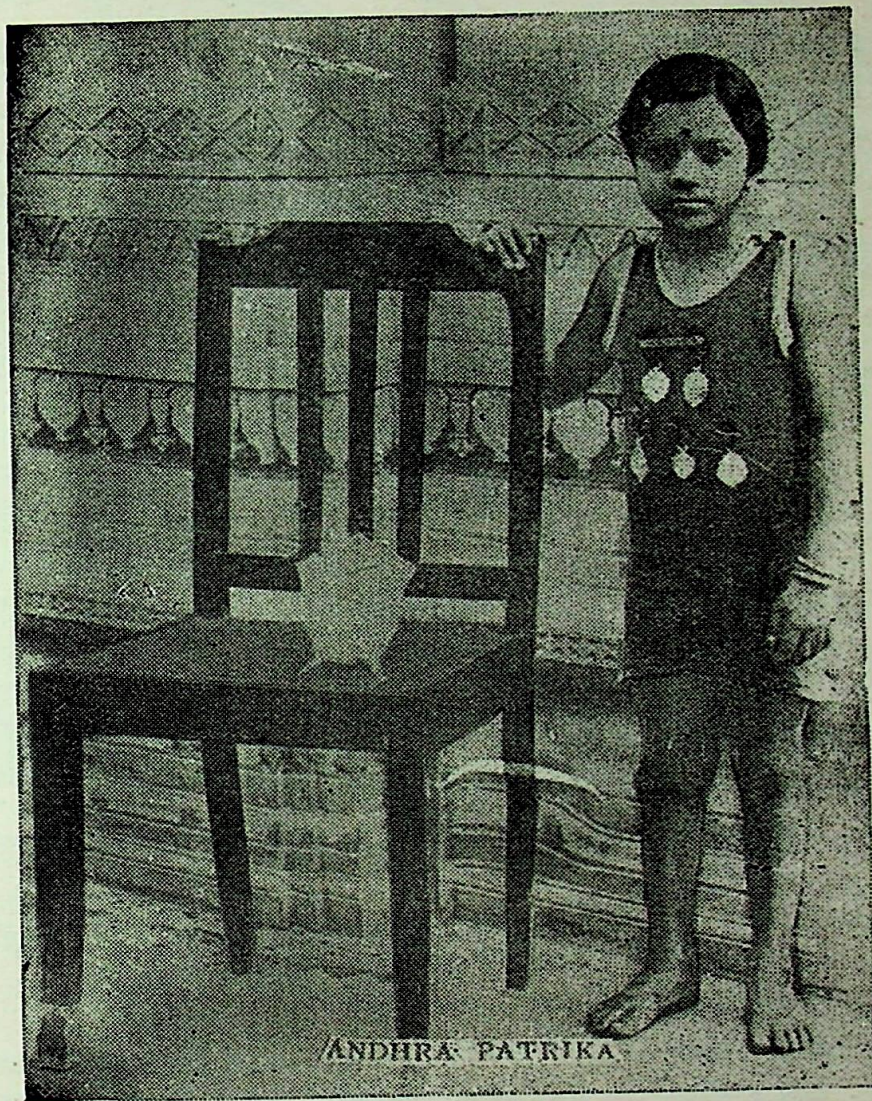
ఏడవసంఘారామమున మాడు ముఖ్యమైన కట్టకములు గలవు. ఈ మాటిలోను నడుమది దేవపాలమట్టమును పోలియున్నది.

[భారత పురాతన వస్తుపరిశోధన శాఖవారి నివేదికనుండి]

ఈ త క త్రే

సన్నీ తారీ కన్య. ఇంగ్లీషు యువతి. ఈమె ప్రాప్నబిడ్డల ఇంగ్లీషువానలు (కాలవ)లో దిగి ఈదుచు ౧౫ ఫు. ౪౦ ని. లకు ఇంగ్లండు బిడ్డ చేరినది. ౧౯౩౦ తరువాత ఈమెయే మొదట దాటినది.

కుమారి జయంతి దేవి

ఈబాలిక ౭ సం. వయస్సుగలది. ఈమధ్య అలహాబాదులో జరిగిన ఓరియంటలు క్లబ్బు ఈశ్వరదేవులందు పాల్గొని యమునానదిని రెండుసార్లు విరామము లేక యీదెను. చేతులు కాళ్లు కట్టివేసి ౧౨ అడుగుల ఎత్తునుండి నీటి దుమికి యీదెను. బంగారుపతకమును, వెండిగిన్నెలను బహునుతి బహుసెను. గంగానదిని ఇవతలి ఒడ్డునుండి అవతలి ఒడ్డునకు ఈదగలెను. ఈమె కాశీనివాసులగు బాబు కాశీనాథుగారి కొమార్త.

కవితాసమితి వార్షికోత్సవమునాటి ఆంధ్రకవుల ఛాయాచిత్రప్రదర్శనము (విశాఖపట్టణము)

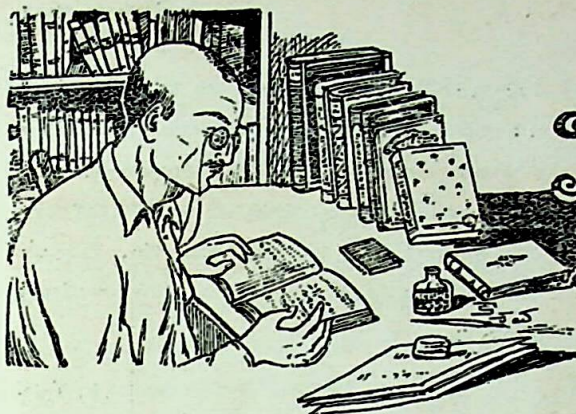
క్రింద:—పట్టిసభ క్రీడామూర్తి, శ్రీరంగం నారాయణబాబు, పూడిపెద్ది వేంకటరమణయ్య, ముద్దా విశ్వనాథము.

కుప్పిలబో:—ఇచ్చాపురపు యజ్ఞనారాయణ, తెన్నేటి విశ్వనాథము, పురిపండా అప్పలస్వామి, వల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ (ప్రదర్శన ప్రారంభకులు.), గిడుగు వేంకటరామమూర్తి, మారేపల్లి రామచంద్ర శాస్త్రి, సబ్బివీడు సత్యకేశవరావు, గొబ్బూరు వేంకటానందరాఘవరావు, కేతవరపు వేంకటశాస్త్రి.

నిలువబడినవారు—గ-వ వరుస:—చెలికాని సత్యనారాయణ, తెన్నేటి వేంకటరామమూర్తి, గొడవంటి బ్రహ్మకీరావు, సున్నం వీరరాజు, గిడుగు సీతాపతి, నిడుదవోలు వేంకటరావు, వెంపటి సత్యనారాయణ, డా. సుబ్బారావు.

అ-వ వరుస:—శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు, కాశూరి వేంకటనరసింహరావు, తురగా వేంకటరామయ్య, మల్లిమడుగుల జగన్నాథరావు, యామిజాల రామనరసింహము, మొసలికంటి సంజీవరావు, నిర్మల రామమూర్తి శాస్త్రి.

—౨౭-౧౦-౧౯౩౩.

విమర్శనలు

నందనారు చరితము

ఇయ్యది ఆంధ్రగ్రంథమాలయందలి ౨౧-వ ప్రచురణము; శ్రీకృష్ణ కాంక్షివ్యవహారమును నెనిమిదంకములనాటకము. ఇందు సుప్రసిద్ధభక్తుడగు నందనారుస్వామియొక్క చరిత్రము వర్ణింపబడియున్నది.

నందనారుస్వామి పరిపక్వభక్తియుక్తుడై చిదంబరక్షేత్రమందలి నటరాజలింగముతో వైకృతము పొందిన యాదీద్రావిడుడు. అతనికాలము సరిగఁ దెలియరాదు; కాని క్రీ. శ. ౮-వ శతాబ్దమున రచియింపఁబడిన యొక గ్రంథమున నతనిచరిత్ర కొంచెము నూచింపఁబడుటచే నందనారు క్రీ. శ. ౮-వ శతాబ్దము కంటెఁ బ్రాచీనుడని చెప్పవచ్చును.

ఈచరిత్రము పెక్కుగ్రంథములలోఁ బెక్కురీతులఁ గన్పడుచున్నది:

౧. సుందరస్వామి యనునతఁడు క్రీ. శ. ౮-వ శతాబ్దమున “తేవారమ్” అనునొక గ్రంథమును రచించియున్నాఁడు. అందలి “తిరుత్తోండత్తోనై” అనుభాగమునఁ గొందఱు లింగైక్యము చెందినమహాభక్తుల కేరులు కలవు. అందు ఆదీద్రావిడుడగు “తిరునాళైప్పవార్” మాడఁ జేర్కొనఁబడియున్నాఁడు. నందనారునకే “తిరునాళైప్పవార్” అను నామాంతరమున్నట్లందఱు సంగీకరించుచున్నారు. “నాళైప్పవార్” అనగా “తేవు పోవువాడు” అని యర్థము. “తిరు” అనుపదము “శ్రీ” అను నర్థమునఁ దమిళమున నుపయోగింపఁ బడుచున్నది.

పరమభక్తుడగు నందనారు తన్ను తనమిత్రులు చిదంబర ప్రయాణమును గూర్చి ప్రశ్నించునపుడు “తేవు పోయెదను; తేవు పోయెదను,” అని జబాబు చెప్పెడివాడట! అక్కారణముననే అతనికి “నాళైప్పవార్” అను నామముకలిగిన దట! సంస్కృతమునఁగల “శ్లోగంతృచరితము” న మీఁదిపదమునకే “శ్లోగంతా” అను ప్రతిపదము వాడఁబడియున్నది.

మీఁది “తేవారము” న నితనినామమే-అన్యత్ముగనే-కలదుగాని చరిత్ర కన్పింపదు.

౨. క్రీ. శ. ౧౦-వ శతాబ్దమున “నందియాందార్ నంది” యనునతఁడు “తిరుత్తోండర్ తిరువందాది” అను గ్రంథమును రచించెను. అందును “తిరునాళైప్పవార్” కేర్కొనఁబడియున్నాఁడు. అతని యభిధానమును “నందనారు” ఇందును గానరాదు. “నాళైప్పవార్” మాలదాసరియైనను, చిదంబరము నందలి దీక్షితులందఱు నతనికి నమ్రులై నమస్కరించి రనియిందుఁ జెప్పఁబడినది. “తేవారము”న కంటె నిందుఁగలవిశేష మిదియే.

౩. క్రీ. శ. ౧౧-వ శతాబ్దమున “కేక్కిడర్” అనునతఁడు “పెటియపురాణము” ను వ్రాసెను. అందు గూడ నీనందనారుచరిత్రము కలదు. “నాళైప్పవార్” అనునతఁడే నందనారుని యిందుఁ జెప్పఁబడినది. మీఁది గ్రంథములరీతిగాక యిందు నందనారుచరిత్రము పూర్తిగ వివరింపఁబడినది.

నందనారు పంచమభక్తుడు; అదనూర్ గ్రామ నివాసి. దేవాలయములందలివాద్యముల కయి హంగళ్లకుఁ దోల్లిచ్చుట, తటాకములను త్రవ్వించుట మొదలగునవి యితనిపనులు. అదనూరు సమీపమున గల “తిరుప్పవ్ గూరు” నందలి శివుని దర్శించుటకాతఁ డెన్నియోసారులు ప్రయత్నించెను. కాని యచ్చటి దీక్షితులతనిని దేవాలయమువరినైనఁ జేరనీయరైరి. తుదకు శివునికే దయకలిగినది. రాతినంది కదలినది. నందనారు నకు దేవదర్శనభాగ్యము లభించినది. పిదప నితఁడు నటరాజస్వామిని దర్శింపఁ జిదంబరమున కేగెను. అచటి దీక్షితు లితనిని దేవాలయము చేరనీయలేదు. నటరాజ స్వామి దీక్షితులకు స్వప్నమునఁ గన్పించినందనారు అన్నిచే బుద్ధుఁడై తన్ను దర్శింపవచ్చునని చెప్పెను. కట్టియన్ను పరీక్షించి నటరాజస్వామిని దర్శించి వెంటనే-అచటనే లింగైక్యముఁ జెందెను.

ఈ పెజియపురాణకథకు “తిరుత్తోండర్ తిరు వందాది” కథ యుపకారము కావచ్చును.

౪. ఏబది యఱువది ఏండ్లక్రిందట గోసాల భారతి యనునతఁడు వ్రాసిన “నందనారుచరిత్రము” న మఱికొంత విశేషము కలదు.

నందనారు అదనూరునందలి యొక బ్రాహ్మణునికీ పాలేరు; అతనిని భుక్త మిగుల హింసించెడివాఁడు. ఇదివఱలోఁ జెప్పఁబడినవే కాక మద్యపాన నిషేధ ప్రబోధముహడ నందుని పనులలో ముఖ్యమైనది. నందుఁడు తనస్వామిని చిదంబరము పోవుట కనుజ్ఞ వేడఁగా చేసుకొని, కుప్పపెట్టిన పిదపఁ బోవచ్చునని యతఁడనెను. నందుఁడు కొలఁదిమంది సహాయమున నిన్నురైకముల పైరు నొక్కదినముననే గోపి దిబ్బ వైచెను. ఆశ్చర్యమున్నుండై స్వామి ఆనతీయఁగాఁ జిదంబరము పోయి లింగైక్యముఁ జెందెను.

ఈతర్వాత రచింపఁబడిన నందనారుచరిత్రముల కన్నింటికిని నిదియే మార్గదర్శకము.

౫. సంస్కృతమునఁగల “ఉపమన్యులిలాసము” నందలి “శివరహస్యమాహాత్మ్య ఖండము” న “శ్లో

గంత్యచరిత ” మనుషేర నీ నందనారు చరిత్రము వర్ణింప బడి యున్నది. అందు నందనారు నందుఁడు; శ్లోగంత యను క్షేర్రవో వ్యవహరింపఁబడి యున్నాఁడు. ఇట్లే అదనూరు నకు ఆసనపురమనియు, తిరుప్పవ్ గూరునకు శ్రీకరంజపురమనియు, చిదంబర మునకుఁ దిల్లపురమనియు నందు షేర్లు వాడఁబడి యున్నవి.

ఇట్లు సుప్రసిద్ధులగు నీచరిత్రమును శ్రీ కృష్ణ కాంధిమ్యుఁడు కొలఁదిమార్పులతో నాటకరూప ముగ వ్రాయుట యెంతయు సుచితము. ఒక్క నంద నారుపాత్రము తప్ప, తక్కినపాత్రములు అన్నియు నిందుఁగలి కల్పితములే. మూలమునఁగల తిరుప్పవ్ గూరు వృత్తాంతముహడ నిందు విమలఁబడి, నందికదలుట చిదంబరముననే జరిగెనని యిందుమార్పఁబడినది. ఆ “తిరుప్పవ్ గూరు”వృత్తాంతమును విమలములతోఁ బ్రయోజనము తెలియఁపన్నది.

ఇందలి వచనరచన నాటక మున కుచితముగు రీతినున్నది; కాని పద్యములు ప్రబంధమార్గము ననుసరించుచు సరళములు గాక యున్నవి. పద్యములు సర్వ జన వేద్యములగురీతి నున్నచో నాటకమునకు శోభ ఎక్కువయ్యెడిది.

ఇందుఁ బ్రహంకముయొక్క స్థలనిర్దేశము లేదు. రెండవయంకమును, మూడవయంకమును జేర్చి యొక్క టేయంకముగఁగూర్చిన బాగుండెడిది.

ద్వితీయాంకాదిని ఆవేశముతో నున్న దాసరిచే (పంక్తిర) “అలివిగావి పెళయం ఒచ్చింది” అని చెప్పించుట ప్రకృతరసభంజకము. అది భక్తులు తమలో ననుకొనవలసినమాట.

సప్తమాంక ద్వితీయస్థలకమున నందుఁడు తన్ను గూర్చి “అదనూర్ వాసిని, మాల, దెచ్చితివహో! యర్థములందిత్తువో!” అనిచెప్పికొనుచుండ, అచటనే యున్న యొకఁడు “ఎవరు రా ఈయన, మాచుటకు మాల వలె నున్నాఁడు” అనియనుట ఎంతయు నన్యచిత్రము.

ఇట్లు మాతృప్రసాదంబరికిలించిన లెక్కకుఁగొన్ని దొసంగు లిందుఁ గన్పించును. పద్మకవిత్వముపట్టునఁగాక విషయాంతరమున నిది ప్రశస్తమైనదనియే చెప్పవచ్చును.

నేటికాలమున భారతదేశముయొక్కయు, భారతీయులయొక్కయు తత్వమునకు అంతరానితనము కంటకమని, అద్దానిని రూపుమాపుటకుఁ గొంతలు మహాత్ములు పాటుపడుచున్నారు. ఈనాటికే మాయుష్షము మునకు మిగుల నుపకరించును. కావున శ్రీకృష్ణకాండి న్యుని యీ ప్రయత్నము మిగుల ప్రశంసనీయమైనది.

—బులుసు వేంకటరమణయ్య.

ఆంధ్రవిశ్వకళా పరిషత్తుల శాల
తెనుగుసంఘపత్రిక (దసరాసంచిక)

సంపాదకులు: పింగళి లక్ష్మీకాంతముగారు

ఈపత్రిక సంవత్సరమునకు మానుషరాయములు వెలువడుచున్నది. ఈసంచికతో రెండవయేడారంభము. నూతనవత్సరారంభమున, అనుంగు సోదరికి 'చిరాయుష్యమస్తు' అని భారతి యాశాించుచున్నది.

పత్రిక సర్వవిధముల నభివృద్ధితో వెలువడుచుండుట పోషకుల, పాఠకుల ఆదరమునకు నిదర్శనము. యథాపూర్వము ఈ దసరాసంచికయందును చక్కని వ్యాసములు గలవు. ఏడాదిచందా గరు. విడిపత్రిక అతాళు.

అనంతపురము రాజకీయమహిళాపాఠశాల

వార్షికసంచిక

సంపాదకులు: ఎ. శంకరరావుగారు

ఇది ఆంధ్రాంధ్రముల రెండుభాగములుగ నున్నది. ఇంగ్లీషు, తెలుగువ్యాసములన్నియు చాలవరకు పై పాఠశాల విద్యార్థినులు వ్రాసినవే. వ్యాసములన్నియు విద్యార్థినుల వాఙ్మయ వికాసాభ్యుదయములను చాటుచున్నవి. ప్రతిపాఠశాల కిట్టి పత్రిక యొకటి యుండుట బాలబాలికల వ్యాసరచన శిక్షణకు చాలగ నుపకరింపగలదు. మునుముం దీపత్రిక సంవత్సరమునకు రెండు

పర్యాయములైన వెలువడిన, విద్యార్థినులకు మరికొంచె మవకాశము చిక్కును.

గ్రంథస్వీకారము

నారాజు (నవల)

గ్రంథకర్త: తాళ్లూరి సుబ్బారావుగారు, ఏలూరు
క్రొను ౧౨౮ పుటలు. వెల రు. ౦-౧౦-౦.

విహారలిల (నాటకము)

(Twelfth Night)

గ్రంథకర్త: డి. గోపాలకృష్ణరావుగారు, బి.ఏ.,
కాకినాడ. డెమ్మి ౫౯ పుటలు, వెల రు. ౦-౧౨-౦

శ్రీ ముకుంద స్తవరాజము

గ్రంథకర్త: ఆలపాటి కామేశ్వరరాయకవిగారు,
విజయనగరము, ౧౬ పుటలు, వెల రు. ౦-3-౦.

సంస్కృత వాఙ్మయచరిత్రము

(ప్రథమసంపుటము-వైదికవాఙ్మయము)

ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తువారి ప్రచురణము.

గ్రంథకర్త: మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి
గారు, ప్రధానపండితులు, 'ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు' శాల, వాల్తేరు. వెల మాడు రూపాయలు.

పంచానన

సంపాదకుడు: డి. యల్. ఆచార్యులుగారు,

పంచానన ముద్రాక్షరశాల, సోంపేట.

"ఆంధ్రవిశ్వబ్రాహ్మణాభ్యుదయార్థపక్షపత్రిక."

ప్రాథమికపాఠశాల

(విద్యార్థిమయకమాసపత్రిక)

సంపాదకులు: అయినంపూడి గురునాథరావు
గారు, ఘంటశాల P. O. కృష్ణాజిల్లా.

మ న వి మా టు లు

తెనుగున తెనుగుదనము

తెనుగుతల్లిబ్రదుకు, అదియేమికర్మమో కాని, మొదటినుండియు షరత్తంత్రమయి పోయినది. సంస్కృతము చలాయించునధికారముక్రింద లోనికి గ్రుక్కబడిన తడీయ పదార్థములమూలమున నామె బలియజొచ్చినది. ఆబలుపు రానురాను ఆమె సత్త్వమును, సౌందర్యమును సమయజేయునని యొకదూర దర్శి తెలిసికొని వాపోయినాడు; కూడినంత వరకు సంస్కృతపదార్థనిషేధమే తన్ని వానకు పథ్యమని నిర్ణయించినాడు; అట్లు చేయుడని 'శత'పోరినాడు; తా నాతీరున నాచరించి యామెకు జానయినరూపమునుకొంతకు కొంత సమకూర్చి మార్గ దర్శియయినాడు. కాని ఏమిలాభము? తలకెక్కినపారతంత్ర్యముబలువును తొలచుట సులువయిన డనికాదు. ఆతనిమాట అడుగున పడి పోయినది.

నాడునాటికి తెలుగుతల్లి పారతంత్ర్యము బలకొనినది. ఆమెకు స్వరూపమునను, స్వభావమునను మార్పు గలిగినది. గుణములు, రీతులు, వృత్తులు, నడతలు, సకల లక్షణములును 'అక్షరాలా' సంస్కృతమువే అబ్బినవి. అలంకారములుకూడ సంస్కృతమువే గతిఅయినవి. సంస్కృతముచేయితప్పిన యెడల నామెయునికి నే సంశయింపవలసినంత వరకు వచ్చినది. సంస్కృతముదాస్యమువలన

తెనుగుతల్లి యిట్లు వీధినాటకమునందలి పాత్రగా తయారయినది.

చిరకాలముననుండి దాస్యశృంఖలములలో దగులుకొనియున్నను సంస్కృతము పరోక్షమున తెనుగుతల్లి స్వతంత్రముగ నప్పుడప్పుడు నందచందములుగులుక కొన్నితప్పుటడుగుల నిడుచుండినది; కాని, సరళముగ నెడతెగక నడచుటకామెకు కైదండ మృగ్యమైనది. ఇదియంతయు కనియే యామె బ్రదుకు 'అయోమయ' మని కొండొక్కరు పరిపాసించిరి. 'తెనుగుకూడ ఒక్కభాషఅని చదువవలసినదేనా' అన్న వాచును గలరు.

తెనుగుతల్లిదగు నీపారతంత్ర్య మినాటిది కాదు. దానిని తొలగింపవలసినవారు తెనుగుబిడ్డలు - ఆంధ్రశబ్దవాచ్యులు. వారూరకచూచుచునుండ పెక్కునూరులపడులు కడచనినవి. వారేమిచేయగలరు? వారును షరత్తంత్రులే. ఆంధ్ర, అంధశబ్దములు సమానార్థకములను కొందరు చరిత్రకారుల సిద్ధాంతముతత్త్వము వారియెడ చరితార్థమయి యొప్పినది. వారు వాక్సాత్రమున స్వతంత్రులు! కార్యసాధనమున కేవలము షరత్తంత్రులు!! ఇంకను తెనుగుతల్లిని సంస్కృతభాషాదాస్యముననుండి తప్పింపవలయునని ఒకవంక నేకొందరో బాబ్బలిడుచున్న యీ నాడును ఆమెశరీరమునిలువున సూదిమోపనేని తావులేకుండ సంస్కృతపదార్థమునే

“ఇంజెక్టు” చేయుచు మురిసిపోవుచున్నారు పలువురు తెనుగువిజ్ఞులు; ఎంత యవివేకులు! ఎట్లయిన నేమి? మనము తెనుగునుకొనినది తెనుగుకాక సంస్కృతప్రాయ మయి నిలిచినది. అందు తెనుగుదనము లేదు. ఆ తెనుగు నందుకొనుట కెటుచూచినను సంస్కృతము నాశ్రయ మావశ్యక మయినది. ఇక సంస్కృతము వలదనిన తెనుగువారికి తెను గెట్లు వచ్చును? రాబోదు.

తెనుగుగతి యింతేనా? ఇది ఏర్పడిన ప్రశ్న. ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు దీనికి కార్య రూపమున సమాధాన మీయవలసినది. తెనుగునకు ప్రాధాన్య మీయవలసినదియు, స్వాతంత్ర్యమును గడించవలసినదియునగు ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు జన్మమెత్తి ఆరేడేడు లయినది. తెనుగునకేమిచేసినది? ఎట్టిప్రాధాన్య మిచ్చినది? స్వాతంత్ర్యసంపాదనమునకయి ఏపరికరములను కల్పించినది? వీనికి సమాధానముమాట యటుండుగాక! ప్రత్యేకము తెనుగుచదువుటకుగూడ, దానికంటె నధికముగ, సంస్కృతమును చదువవలెనని శాసించినది. నానాటికి సంస్కృతముతో సంబంధమును తగ్గించి తెనుగునకు స్వతంత్రస్థితిని సమకూర్చుటకు తగినమార్గము నరయవలసిన ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు దానికి మరింత పారతంత్ర్యమును కలిగించు నియమములను శాసించుట అనాలోచితకార్యమే. కాని సంస్కృతమయమయియున్న యాంధ్రమునకు సంస్కృతసాహచర్య మనివార్యమే.

సంస్కృతప్రాబల్యమును సాధ్యమయినంతవరకు తగ్గించుచు తెనుగున నూతనముగ వాఙ్మయమును సృష్టించుటయే దీనికి తరణోపాయము. స్వాతంత్ర్యప్రియులు, విద్యాధికులు నగు తెనుగువారును, తెనుగువారికొరకు పుట్టిన విశ్వకళాపరిషత్తును ఈయూపాయమునకు రూపము నొసగ వెంటనే దీక్షతో పూనుకోవలెను.

తెనుగు తెనుగుదనముకలిగి స్వతంత్రమయివెలయుట కిదియే మార్గము. ఉన్న యునికిని, సంస్కృతమును నిషేధించవలెనని మొట్టవెట్టుట కేవలము వెట్టితనము.

వావిళ్ల వారికి సమ్మానము

ఆంధ్రులువావిళ్ల వారిని సమ్మానింపతలపెట్టియున్నారు. వావిళ్ల వారాంధ్రుల సమ్మానమున కత్యంతము నర్హులు. వావిళ్ల వారిని సమ్మానించుట ఆంధ్రుల కవశ్యకరత్వము. ఈసమ్మానము సకలాంధ్రప్రపంచమునకు సమ్మోదమును గూర్చునది.

వాఙ్మయసంపన్నముకాని దేశము, మతిమంతుడుకాని మనుజుడు ఒక్కయెత్తు. దేశవాఙ్మయము దేశీయుల దీక్షక్రిని ప్రకటించును. వాఙ్మయాభ్యుదయము దేశాభ్యుదయమున కుపలక్షణము. కావున నేదేశమువారేని పూర్వవాఙ్మయసంరక్షణమును, నూతన వాఙ్మయసంస్కృతిని నిరంతరము కావించుకొనుచుండ వలెను. అట్టులయిన

వాఙ్మయము శాఖోపశాఖాసమంచితమయి
అను దినాభివృద్ధి నొందుచు చిరంజీవమయి
వెలయగలదు.

పూర్వకాలమున వాఙ్మయాభిమానులు
నెలలకొలది కష్టించి గ్రంథములకు ప్రతు
లను స్వయముగ వ్రాసికొనవలసినవారు;
శ్రీమంతు లగుదురేని, సామ్మిచ్చి యెరు
లచే వ్రాయించుకొనెడివారు. ఇట్లు వ్రాత
వ్యయప్రయాససాధ్యమగుటచేతనే యాకాల
మున గ్రంథములకు ప్రతు లనేకములు పుట్టు
నవి కావు. వ్రాసికొనుట కాకాలమున
తాటాకులే గతి. వానిబ్రదు కపాయముల
పుట్ట. వానిని భద్రపరుచుట తేలికపనికాదు.
ఎంతగా కన్ను పెట్టి కాపాడుచుండినను
లెక్కలేని సంపుటము లెట్టులో రూపుమాసి
పోయినవి. వానితోకూడ వానియందు
కాపురమున్న వాఙ్మయమును. భారతదేశ
మున నన్ని వాఙ్మయములకును ప్రథమావస్థ
ఇట్టిదే. ఆంధ్రవాఙ్మయమునను పేరుగల
ప్రాచీనగ్రంథము లెన్నియో పైన పేర్కొ
నిన యలజదుల దగులుకొని నశించినవి.
అచ్చునకు సాకర్యములు కుదిరినపిదపగూడ
ఇంకను కొన్ని నష్టములయినవి.

తెనుగునను అచ్చుతలపడి వ్యాప్తిని
గాంచినది. చదువుచదివె నెరుగని వార
లొకకొందరు పుస్తకముల నచ్చొత్తింపమొద
లిడిరి. ప్రాచీనగ్రంథములను పెక్కిటిని చెత్త
కాగితములపయి తప్పులకుప్పలుగా నచ్చొ

త్తించి చొకగా నమ్ముచుండిరి. తాటాకుల
సంపుటములలో నరకొరయూపిరితో నిలిచి
యున్న పుస్తకముల నుద్ధరించుట కాదు వారి
లక్ష్యము; ధనసంపాదనము. కావుననే భార
తాది ప్రామాణికగ్రంథములుగూడ సంస్కా
రవిహీనములయి మాతృకయందలి వ్రాత
తప్పులతోను, వానినిమించిన అచ్చుతప్పుల
తోను నిండి పనికిరానివిగ తయారయినవి.
కాని, చొకవెలలవగుటచే దేశమున బాగుగా
వ్యాపించినవి.

ఈవగను పూర్వగ్రంథములు, కొన్ని
విగతరూపములు, కొన్ని విరూపములు
కాగా, ఇక కొన్ని ధనసంపాదనానక్తులగు
ప్రకాశకుల దృష్టి నాకర్షింపజాలక, తాటా
కులయు, తరువాత తరువాత తలపడిన
ముదుకకాగితములయు శిథిలసంపుటముల
లో జీర్ణప్రాయములుగ నుండిపోయినవి.

ఇంచుమించుగ నర్థశతాబ్దికిపూర్వము,
ఆంధ్రవాఙ్మయమునందలి యునికి యిట్లు
దీనాతిదీన మయియుండ, వావిల్ల వా రాంధ్ర
గ్రంథముద్రణము నారంభించిరి. వారిప్రాపున
కృశించుచున్న ప్రాచీనాంధ్రవాఙ్మయమునకు
కొంతపుష్టి చేకూరినది.

ఈతీరున ఆంధ్రవాఙ్మయోద్ధరణమును
తొలుదొల్తప్రారంభించిన సుకృతికీర్తిమూర్తి
యగు శ్రీవావిల్ల రామస్వామిశాస్త్రి గారు.
వీరుపండితులు, వాఙ్మయాభిమానులు. తప్పు
లు కుప్పలుగ నచ్చయినవియు, అచ్చున

లేనివియు నగు గ్రంథములను సంస్కరించి ముద్రించి, కొన్నిటికి వ్యాఖ్యానముల రచించి ప్రకటించిరి. భారత రామాయణాదులగు సంస్కృత గ్రంథములనుకూడ తెలుగులిపిని నిర్దుష్టముగా ముద్రించిరి. ఆంధ్రవాఙ్మయమున కలంకారము లయిన ప్రాచీనాంధ్ర గ్రంథము లనేకములు వీరికాలమున నచ్చున కెక్కి దేశమునలువైపులకు వ్యాపించినవి.

వీరియనంతరము, వీరికుమారులు శ్రీ వేంకటేశ్వర శాస్త్రిగారు తండ్రి యడుగుల జాడల నడచుచు 'తండ్రిని మిగిలినకొడు' కనిపించినారు. వాఙ్మయాభిమానము, కార్యదీక్ష, కార్యనిర్వహణకౌశలము ఒకదాని నొకటి మించి వీరియం దమరినవి. వ్యాపారరహస్యములన్నియు వీరికి కరతలామలకములు. వ్యాపారాభివృద్ధి కాయువుపట్టులగు కార్యములను నేటికిని వీరుస్వయముగ చక్కపెట్టుకొనుచుందురు. వీరు కావించుచున్న వాఙ్మయోద్ధరణము నిరంతరాయముగ కొనసాగుచుండుటకు వీరియందలి యుత్తమగుణములే కారణము.

వేంకటేశ్వరశాస్త్రిగారు వందలకొలది పూర్వాంధ్రగ్రంథముల నేకరించి చక్క

ద్దిద్దించి ప్రకటించినారు. సంస్కృతగ్రంథములను, పురాణేతిహాసాదులయు, వేదవాఙ్మయగ్రంథములయు ననువాదములను, ఆంధ్రవాఙ్మయాభ్యుదయ సంపాదకములగు నూతనగ్రంథములను లెక్కకుమిక్కిలిగ ముద్రించినారు. వ్యాఖ్యానములను పెక్కిటిని వెలయించినారు. గ్రంథపరిష్కర్తలను, అనువాదకులను, వ్యాఖ్యాతలను, నూతనగ్రంథరచయితలను యథోచితరీతిని ధనమునొసంగి సత్కరించినారు. ఈతీరున గ్రంథప్రకటనమును, పండితపోషణమును ఏకధాటిని నేటికిని సాగించుచున్నారు. వావిల్లవారు సుందరముగ ముద్రించి ప్రకటించిన గ్రంథములు వారి కీర్తితోపాటు దేశమున మూలఘోషలకు నెగబ్రాకినవి. ఆంధ్రదేశమున వారిగ్రంథములులేని యూరును, వానిని గాంచని యక్షరాస్యుడును ఉండునేని వింతలలో వింతయనవలెను. వీరి యాలంబనమున జీర్ణప్రాయమైయుండిన పూర్వాంధ్రవాఙ్మయమున నధికాంశము చిరంజీవమయినది. నూతనాంధ్రవాఙ్మయము మొలకెత్తుచున్నది. *

విలుస్తముకానున్న ఆంధ్రుల వాఙ్మయ సంపదను ఇట్లు కాపాడుచున్న వావిల్లవారు

* వావిల్లవారి పుస్తకములు దోషజుష్టములని కొంద రనుచున్నారు. అమాట కొంతసత్యమే. దానికి ప్రకాశకులకంటె గ్రంథపరిష్కర్తలే యెక్కువ బాధ్యులు. ఆయ్యది పరిష్కర్తలగు వాంఛల పాండిత్య పాటనమునకును, సంస్కరణసామర్థ్యమునకును ప్రబలనిదర్శనము. కాని ప్రకాశకు లికముందు, సమర్థుల పరిష్కరణమున, గ్రంథములను నిర్దుష్టములుగ రాయారచేయుట భావ్యము.

వారి గ్రంథములకు వెలులు అధిక మని మరికొంద రందురు. అది యాలోచనలేని మాట. పుస్తకముల వ్యాపారమునుట్టుపట్టులను తెలిసినవా రట్లన సాహసించరు. ఒక వేయిప్రతులయిన నమ్ముడువోపుటకు ఎన్నియో

ఆంధ్రులు కారు; ద్రావిడులు. వారు మాటాడునది అరవము. వారు వ్యవహారమునకు మాత్ర మాంధ్రమును యోగితురు. వారు ఆంధ్రులవాఙ్మయమునకు చిరంజీవితను కల్పించిన మహోదారులు! ఆంధ్రుల నంటజెట్టుకొనియున్న పరాశ్రయణదోషమునకు ఇదియు నొక గొప్పనిదర్శనము.

ఈవిధమున తమవాఙ్మయము నుద్ధరించియుంచిన యీవావిళ్లవారినే యిపుడాంధ్రులు సమ్మానింప తలపెట్టియుండునది.

నాంధ్రులు, తమకు వావిళ్లవారొనరించిన మహోపకారమును, లేకముగనేని గుర్తింపగలిగిరని తేలినది. ఇంతకే కొండంత సంత సమగుచున్నది. సమ్మాన మెట్టివైనను వావిళ్లవారొనరించిన యుపకారమునకు ఈడుకాజాలదు. కాని 'కొండంత దేవుడికి కొండంతపత్రి' ఎవరు తేగలరు?

మరియు ఈ సమ్మానమహోత్సవమును ఎవరికివారు వేరువేరుగా చేయక, అందరును

ఏండ్లు పట్టు మనదేశమున, అధికవ్యయముతో తయారుచేసిన గ్రంథములను చౌకగా అమ్మి మొదలిడినచో మొదలునకే మోసము రాగలదు. మరునా డట్టివారు తలగోకికొనుచు హరుచుండవలసినదే.

వావిళ్లవారు ముద్రించినగ్రంథము లన్నిటికి వేలకొలదిగ నిలువయున్న ప్రతులు అమ్ముకువోవుటకు ఎన్ని యోఏండ్లు అనును. అంతవరకు వానిని కాపాడుమాట, వానికయి వ్యయించిన సామ్యుమాట ఏమి? సామ్యులేక తరువాతికార్యము సాగుట ఎట్లు? అస లన్నియు నమ్ముకువోవు ననునిశ్చయ మెక్కడ? ఆదియానుగాక, సుందరమున సంపుటికరణమును, ముచ్చటలు గూర్చు అచ్చును పరికించినచో, లోని యమూల్యగ్రంథముమాట యటుండ, వానికి వారు నిర్ణయించిన వేల లభికమని తలచుట కవకాశము కానరాదు.

పాశ్చాత్యకాలకాని యనేకు లీకాలమున పనికిమాలినపుస్తకములను తయారుచేసి, కాసయినచేయనివయినను, అత్యల్పకాలముననే నియతముగ నమ్ముకువోవునవయినను, వానికి మిక్కిలి ఎక్కువవెలుపెట్టి దేశీయులసామ్యును నిలుపున నోచుకొనుచున్నారు! దాని కేమందురు? నిక్కముగ రూపుమాపవలసినది యాదోషిడి? అందుకయి యాంధ్రులు ప్రయత్నింపవలెను.

కలిసి యొక్కమారుగ నొనరించుట యుక్తము వివేకమును.

ఆంధ్రదేశము - పరిశ్రమలు

ప్రపంచమునందలి నిఖిలదేశములును బహువిధములగు పరిశ్రమలతో పర్యాప్తములయియున్నయీకాలమున ఆంధ్రరాష్ట్రము పరిశ్రమలయందును, వర్తకవ్యాపారములయందును భారతదేశమునందలి యితర రాష్ట్రములకంటెను చాల వెనుకబడియున్నది. పెద్దపరిశ్రమలు లేకపోయిన పోవుగాక, చిన్నచిన్నవానికి గూడ అచట గతి లేకపోయినది. తనకు విశేషప్రఖ్యాతిని సంపాదించిన చేతిపనులు, గృహపరిశ్రమలు నయితము సన్నగిల్లినవి. ఒకటిరెండువేని మొలకలెత్తినను అవి గుంటపూలు పూచిపోయినవి. ఇట్లు పరిశ్రమలు లేనిదేశమున వర్తకవ్యాపారముల కవకాశము లేకపోవుట వింతకాదు. సర్వసామాన్యముగ ననుదినము వాడు

కొనుట కత్యావశ్యకములగు చిల్లరవస్తువులనుగూడ దేశాంతరములనుండి తెప్పించుకొని తనయల్పమాత్రాదాయమును వానికి కొల్లయిచ్చుచున్నది. పరిశ్రమలను, వర్తకవ్యాపారములను అభివృద్ధిపరుచుకొననిదేశమెన్నడును ధనవంతము కాజాలదు. సాటిదేశములు దానిని సరకుగొనవు. ఆదేశమున ప్రజలు సుఖిదూరులయి నిరంతరము నిడుమలగుడుచుచుందురు. “రూకలేనివారు పోకకు గొరగారు.”

స్వతంత్రములయ్యును, మొనమొన్నటివరకు పేరుపెంపులు లేకుండిన చీనాజపానుదేశములు నేడు ప్రపంచమాన్యము లగుటకు కారణమేమి? వివిధపరిశ్రమలను, వర్తకవ్యాపారములను నితాంతము సభివృద్ధిచేసికొని తద్వారమున సఖింజైశ్వర్యమండితములగుటయేకదా! “ధన మూలమిదం జగత్” అన్నది సూక్తి.

ఆంధ్రరాష్ట్రము సబ్బులు, దువ్వెనలు, తైలములు, ముఖచూర్ణములు (Face Powders), కత్తులు, కలములు, రొక్కపు సంచులు (Money Purses), వివిధములగు పిల్లల ఆటవస్తువులు మొదలగు చిల్లరవస్తువులను కూడ తయారుచేసికొనజాలకున్నది. ఈదేశ మిట్లుగుట పెల్లుమీరిన యలసతమూలమునగాని, పెద్దపరిశ్రమలను సాగించుచున్న ఇతరభారతీయరాష్ట్రముల కుండుసౌకర్యములు లేక కాదు. ఇట్లుండిపోయిన నీదేశము ధనసంపన్న

మగుట యెట్లు? ధనాభావముచేత నేకదావిశ్వకళాపరిషత్తు వెనుకబడియుండునది! ఆంధ్రరాష్ట్రప్రాప్తి సంశయగ్రస్త మయియుండునది!! అభ్యుదయహేతువు లగు నితరకార్యము లెన్నియో అడుగంటియుండునవి!!! ఆంధ్రులికనయిన సస్థిగతమయియున్న బద్ధకమును వెడలనడిచి ఉత్సాహవంతులు, కార్యశూరులు నయి పరిశ్రమలను, వర్తకవ్యాపారములను తామరతంపరగా నెలయించి సిరిసంపదలతో దులదూగుచు తమదేశమున కభ్యున్నతిని సమకూర్చుకొనదగుదురు.

ప్రకృతము రాజమహేంద్రవరమున అజంతాకంపెనీవారు కొమ్ముచువ్వెనల పరిశ్రమ నారంభించి సాగించుచు తదితరులకు మార్గదర్శకు లయినారు. స్వప్రసిద్ధదేశాభిమానులు శ్రీపండిరి మల్లికార్జునరావుగారు దీని కధిపతులు. ఈదువ్వెనలపరిశ్రమకు ముడివస్తువు-కొమ్ము-ఆంధ్రదేశమునందలిది; వీనిని తయారుచేయుపనివారు పనితనమున చేయితిరిగిన ఆంధ్రులు. ఇది యంత్రసహాయమావశ్యకముకాని గృహపరిశ్రమ. ఇది పేదలగు పలువురాంధ్రులకు జీవికను కల్పించినది. ఇట్టిపరిశ్రమ సంపూర్ణముగ నాంధ్రత్వమున విరాజిల్లినది.

పరిశ్రమ మొనమొన్ననే ప్రారంభమయినదయ్యును, అందమమరిన వింతవింతమాదిరుల దువ్వెనలను—ముప్పదియైదురకములవానిని—తయారుచేసినది. పనితనమున,

గట్టిదనమున నవి యితర దేశములవానిని మిక్కిలి క్రిందుపరచున నయినను వాని నెల మాత్రము చాలసరసముగా నున్నది. ఇది యంతయు పరిశ్రమాధిపతుల కార్యనిర్వహణ కౌశలమును వ్యక్తపరుచుచున్నది. కాగితములకోతకు, నాలుకగీతకు, మందులు కలుపుటకుకూడ కొమ్ముబద్దలను వీరు తయారు చేయుచున్నారు.

దువ్వెనల యుపయోగమును ఈ కాలమువారు చక్కగా నెరుగుదురు. వీని యెడ నాదరమును చూపి సర్వాంగీణముగ నాంధ్రమైన యీ పరిశ్రమ నాంధ్రులు పోషించుట ధర్మము. మరియు నిట్టి యితరచిన్న పరిశ్రమలను పెక్కింటి నారంభించి యాంధ్రులు పడగుదురు; తమకును, తమదేశమునకును పేరుప్రతిష్ఠల నార్జింపదగుదురు.

భారతమహిళా సంఘము

(పదియారవ వార్షిక నివేదిక, 1982-1993)

శ్రీమతి డోరతీజినరాజదాసగా రీసంఘమును ౧౯౮౭ మేనెల ౮-వ తేదిన స్థాపించిరి. శ్రీజనార్ధ్యదయము పీరిముఖ్యోద్యోగము. రాజకీయ, సాంఘికాది విషయములందు పురుషులకుపలెనే శ్రీలకును సమాన

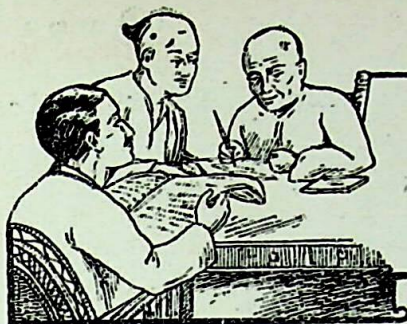
ములగు హక్కులను సంపాదించుకొనుట కీసంఘమువారింతయు పాటుపడుచున్నారు. బాలబాలికలకు నిర్బంధప్రారంభవిద్య యుంపవలయునని వీరివాదము. చాల కాలమునుండి హిందూసంఘమున నాటుకొనియున్న కొన్ని దురాచారములు, బాల్యవివాహములు, అస్పృశ్యత మొదలగువానిని రూపుమాపుటకై వీరు కఠినము కట్టిరి.

ఈ సంఘమునకు సంబంధించిన యువసంఘముల నేకములు దేశమంతయు నెలకొనియున్నవి. సభ్యత్వము విషయమున వీరు, జాతి, మత, వర్ణ భేదములను బాటించుట లేదు.

ఈసంఘమువారిచే 'స్త్రీధర్మ' యనుమాస పత్రికయొకటి ప్రకటింపబడుచున్నది. శ్రీజనమున కుపయక్తములగు వ్యాసములందు ఇంగ్లీషునను, హిందీయందును, అరవమునందును, తెలుగునందును ప్రచురింపబడుచున్నవి. ఈపత్రికయొక్క చందాదారులు జపాను, చైనా, ఆఫ్రికా, బ్రిటిషుదీవులు, ఈజిప్టు, ఫ్రాన్సు, ఇటలీ, జర్మనీ, అమెరికా మొదలగుదేశములందున్నారు. ఈసంఘమువారిప్రచారము ఈ పత్రికమూలమున విశ్వమంతయు వ్యాపించుచున్నది.

స్త్రీలకు సంబంధించిన రాజకీయవిషయములందు ప్రభుత్వమువారు ఈసంఘమువారియొక్క ఆభిప్రాయములను సలహాలను గోరుచున్నారు.

దేశనాయకులు నీ మనదేశస్త్రీలయువ్యమును ప్రోత్సహింపరచి స్త్రీ పురుషులకు సమానములగు హక్కుల నేర్పరచవలయును.

సాభిషాయ

విశేషములు

శ్లో. యదా యదా హి ధర్మస్య ద్వాని ర్భవతీ భారత, అభ్యుత్థాన మధర్మస్య తదాఽఽత్మానం సృజామ్యహమ్.
పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయచ దుష్కృతామ్, ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగేయుగే.

ప్రపంచము వర్తమానయుగమునందు

మానవధర్మోదయమునకు దుఃఖయాతన సనుభవించుచున్నది. రాజ్యాంగవేత్తలు, కళాభిమానులు, సాహిత్యోపాసకులు, శాస్త్రకోవిదులు, సంఘారాధకులు, అర్థకాములు, శాంతిప్రియులు, ధర్మాత్ములు, తత్వజ్ఞులు, మతాభిమానులు విషాదయోగము సనుభవించుచున్నారు. ప్రపంచమునందంతటను ధన మీమాంస, కర్మమీమాంస, ధర్మమీమాంస, బ్రహ్మజిజ్ఞాస సంభవించుచున్నవి. ఆచారపాశబద్ధమైన ప్రపంచవ్యవహారములందు జిజ్ఞాస ధర్మోదయమునకు సాధనంబుగ నున్న భావిపరిణామము భయంకరముగ నున్నది. ప్రపంచవ్యాప్తమైన స్వాభిమానము, స్వార్థపరత్వము కర్మయోగమును, ధర్మోదయమును దుర్లభము చేయుచు విషాదయోగమును గలుగజేయుచున్నవి. ప్రపంచావృతమైన విషాదయోగము సర్వత్రగోచరంబగుచున్నను ప్రాచీన సంస్కారము కర్తవ్యమును దుస్తరము చేయుచున్నది. ఐరోపామహాసంగ్రామానంతరము గలిగిన స్వస్తివాచకములు, ధర్మనిర్ణయములు ధర్మోదయాంకురములను గలిగియున్నను సంగ్రామక్షేత్ర

ములందు సఫలముగాకున్నవి. ప్రపంచశాంతికిని, యోగక్షేమములకును, ధర్మోదయమునకును స్థాపితము లైన నానాజాతీసమితియును, ఆయుధవిసర్జనసభయును, ఆర్థికసభయును నిరర్థకములైనవి. సకల రాజ్యములును ఆయుధధారణమును జేయుచు సంగ్రామానలమును ప్రజ్వలంపజేయుచున్నవి. ప్రపంచవ్యాప్తమైన విషాదయోగావస్థయందును ప్రపంచావృతమైన మహాప్రళయమును ధర్మోదయమునకు శుభచిహ్నము. ప్రపంచవ్యాప్తమైన విషాదావస్థయందు జనీవాక్షేత్రము శాంతిస్థాపనమునకు వర్తమానసమయమునందు నిరర్థకమైనను కాలక్రమమునను సార్థకము గాగలదు.

* * * *

నానాజాతీ సమితి

జనీవాయందు నిర్మితమైన శాంతిభవనము, ప్రపంచవ్యాప్తమైన గిర రాజ్యములును విశ్వమానవధర్మస్వాతంత్ర్యమును స్థాపించుటకు జేసిన మహాసంకల్పమును ప్రత్యక్షము చేయుచున్నది. మహాసంగ్రామక్షేత్రములు సంగ్రామసస్యములతో శాంతిసస్యములను సమకూర్చుచున్నవి. ప్రతిసంగ్రామమును భావిసంగ్రామమును భయంకరతరము చేయుచు శాంతిబీజములను వీర్య

వంతము చేయుచున్నది. ఆయుధవిసర్జన మహాసభను జపాను విడిచి సంగ్రామసన్నాహములను జేయుచున్నను, నాజీపక్షము హిట్లరుగారి యాదేశము ననుసరించి సంగ్రామప్రచారమును జేయుచున్నను, ప్రాన్సు భయభ్రాంతులను గలిగి సంగ్రామప్రయత్నములను చేయుచున్నను, వివిధరాజ్యములును సంగ్రామ సమ్మోహమును బడసి భయకంపములను పొందుచున్నను జిసీవా ట్లేత్రము శాంతిప్రస్థానమునకు ధ్రువమండలముగ నుండగలదు. నాజీపక్షవిజయము జరగనుప్రజలను సంగ్రామోన్మాదులను జేసిననునితరరాజ్యములు-ముఖ్యముగను ప్రాన్సు-ము-భయభ్రాంతులనువిడిచి ప్రపంచము టప్రాన్సు ట్లేత్రమునకును, ప్రపంచ శాంతికినిసాధనము. ప్రాన్సుమంత్రి హిట్లరు గారి తో ప్రశాంతముగను సంప్రతిపులును జరుపుట సముచితముగనున్నది.

నాజీపక్ష విజయము నిరాశాపూరితమైన జరగనుప్రజాహృదయమునం దాత్మవిశ్వాసమునుగలుగజేసినను దురాశాప్రకర్షణమును, దురాక్రమణమునుజరగనులకుసాధ్యముగాదు. ముస్సోలినిగారాయుధవిసర్జనమహాసభ మ్మతకళేబర మనిచెప్పినను వారిలక్ష్యమునకును జిసీవా శరణ్యముగనున్నది. ఆంగ్లమంత్రి బాల్బినినుగారును, ఫ్రెంచిమంత్రిచాటంసుగారును, రుష్యా ఇటలీ మంత్రులునువారిలక్ష్యమును జిసీవాకు మరల్చుచున్నవిధమును ఆర్థర్ హౌడర్సనుగారి ప్రయాణములు విశదము చేయుచున్నవి. సంగ్రామ గళగ్రాహు లన్ని రాజ్యములందును సంగ్రామానలబీజములను స్థాపించుచున్నను శాంతికాముల స్థిరసంక

ల్పము సంగ్రామానల బీజములను శాంతింపజేయగలదు.

* * * *

శాంతి సన్నాహములు

సంగ్రామ సన్నాహములందును నిత్యమైన శాంతిబీజములు వర్ధిల్లుట ప్రకృతి ధర్మము. యూరపురాజ్యముల నిందలకును, ప్రపంచనిందలకును పాలైనసోవియటురుష్యా శాంతిప్రయోజనముల కనుకూలపడుట ప్రపంచ వ్యవహారములందు శాంతిపర్యము. రూజువెల్టుగారు సోవిటు రుష్యాతో సంధిని జేసికొని ప్రపంచమునందంతటను శాంతి వాతావరణమును వ్యాపింపజేయ గలిగిరి. ప్రాచ్యదేశములందు జపానురాజ్యమును, పాశ్చాత్య రాజ్యములందు జర్మను రాజ్యమును ఆత్మపరిశోధనను చేసికొనవలసినయవసరముగలిగినది. సోవియటురుష్యాకుగలిగిన ఆత్మవిశ్వాసబలములు సకల రాజ్యములకును ఆత్మ సంస్మరణమున కవకాశములను గలుగజేసినవి. యూరపురాజ్యము లవలంబించిన రుష్యా బహిష్కారప్రస్థానము నిరర్థకమైనది. ఇటలీ, ప్రాన్సు, తుర్కీ మొదలగు రాజ్యములు రుష్యారాజ్యముతో నార్థికసంధిని జేసుకొనుట కుపక్రమించినవి. నాజీజర్మనికిని నీమార్గము శరణ్యముగ నున్నది. గ్రేటు బ్రిటనుకును నీ మార్గము శరణ్యముగ నున్నది. సకలరాజ్యములకును వాని లక్ష్యమును శాంతి ట్లేత్రమైన జిసీవా ట్లేత్రమునకుమరల్పవలసిన యవసరము గోచరమైనది. ఈ సందిగ్ధ సమయమునందు శాంతికాములు సకలరాజ్యములందును శాంతి సంకల్పమును జేయవలసిన యవసరమును సకలరాజ్యముల

యుదంతమును, ముఖ్యముగను గ్రేటుబ్రటను
యుదంతము వెల్లడి చేయుచున్నది.

* * * *

గ్రేటుబ్రటను

గ్రేటుబ్రటను ప్రపంచమునందు శాంతి
స్థాపనమున కుపక్రమించుట పుణ్యము,
పురుషార్థము. ప్రపంచ వ్యాప్తమైనమహా
ప్రబోధ సమయమునందు బ్రిటిషుసామ్రా
జ్యంతర్భాగములు ప్రత్యభిజ్ఞానమును
గలిగి వ్యక్తిత్వమును బడయగోరుట
ప్రకృతిధర్మము. సామ్రాజ్యంతర్భాగములు
రాజకీయార్థికసాంఘిక స్వాతంత్ర్యప్రత్యభి
జ్ఞానమును గోరుట సామ్రాజ్యంతర్భాగ
ములకును, సామ్రాజ్యమునకును, ప్రపంచ
మునకును యోగక్షేమకరమైనను సామ్రా
జ్యాభిమానులకు కంటకముగనున్నది. దీవె
లిరాగా రయిల్లాండు రిపబ్లికును జేయనమ
కట్టుట సామ్రాజ్యాభిమానులకు కోపావేశ
ములను గలుగజేయుచున్నది. పూర్వ
మిట్టిప్రతిఘటనము సంగ్రామమును గలుగ
జేసియుండును, కాని వర్తమానకాలము
నందు ప్రపంచవ్యాప్తమైన ధర్మబలమును,
జినీవాక్షేత్రమును సంగ్రామమును దుర్ల
భము చేసినవి. గ్రేటుబ్రటను సామ్రాజ్య
బహిష్కారాయుధమును ప్రయోగించి వ్యవ
హారములను సాధింపదలచినవిధమును థామ
సుగారు విశదముచేసిరి. ఇంతవరకును గ్రేటు
బ్రటను అయిల్లాండుపట్ల నవలంబించిన
చతుర్విధోపాయములును నిరర్థకములైనవి.
ఇంతవరకును నిరర్థకములైన యుపాయములు
ముందు సార్థకములు కాజాలవు. బ్రిటిషు
ప్రభుత్వము సామ్రాజ్యంతర్భాగములపట్ల

నవలంబింపవలసిన రాజ్యసీతినీ అయి
ల్లాండుచరిత్రము విశదముచేసినది. సమీప
మునందుగల చిన్ని అయిల్లాండుపట్లను
సాధ్యముకాని రాజ్యసీతి దూరమునం
దున్న పెద్దదైన హిందూస్థానముపట్లను
సాధ్యముగాదని ప్రపంచవ్యవహారములును,
బ్రిటిషు సామ్రాజ్యవ్యవహారములును హిం
దూస్థానవ్యవహారములును కరతలామలకము
చేయుచున్నను బ్రిటిషుజాతీయప్రభుత్వ
మునకు పరిపాటియైన దానదండోపాయ
ముల నవలంబించుట ప్రపంచము నావ
రించిన దురదృష్టయోగము.

* * * *

హిందూస్థానము

హిందూస్థానము ప్రపంచావృత్తమైన
ప్రబోధావస్థలయందు మహాదూషివేదన నను
భవించుచున్న విధమును దేశావృత్తమైన
విషాదయోగము వ్యక్తము చేయుచున్నది.
దేశము నావరించిన పరావలంబన దశయందు
రాజ్యాంగములు, సాంఘికార్థిక వ్యవస్థలు
వ్యాపారపరిశ్రమ విధానములు, విద్యాకళా
పరిశోధనలు దేశయోగక్షేమములకు నిరర్థక
ములుగ నున్నవి. నారిమనుగారు కాంగ్రెసా
నీగతి యేమనియును, భాయి పరమానందు
గారు హిందూసంఘమా నీగతియేమనియును,
పశాలానాగారు మహమ్మదీయ సంఘమా నీ
గతి యేమనియును, సంస్థానాధీశులు సంస్థా
నములా మీగతి యేమనియును, సనాత
తులు సనాతనమా నీగతి యేమనియును,
నవజీవనులు నవజీవనమా నీగతి యేమని
యును, పండిత జవాహరిలాలు నైహుగారు
హిందూస్థానమా నీగతి యేమనియును,

గాంధీమహాత్ముడు ధర్మమా నీ గతి యేమని యను నాయకులును, ప్రజలును నాక్రొశము చేయుచున్నారు. ప్రజానాయకుల లక్ష్యమా త్మోద్ధరణమునకు శరణ్యమైన స్వదేశస్వధర్మములను వదలి విదేశ పరధర్మములమీదను ప్రసరించుచున్నది. నాయకప్రజాలక్ష్యము శ్వేతప్రతముమీదను, శ్వేతభవనముమీదను లగ్నమైనది. స్వదేశమునందు స్వభూమైన సాంఘిక ప్రయోజనములు విదేశములందు పరాశ్రము ధర్మస్వాతంత్ర్యములకు శరణ్యములైనవి. పార్లమెంటు జాయింటు కమిటీ నిర్ణయములు నిరాశాపూరితములైనను నాయకుల లక్ష్యము పార్లమెంటు జాయింటు కమిటీయందు లగ్నమైనది. పార్లమెంటు జాయింటు కమిటీ తిరిగి నిర్మితమైనది. కమిటీనిచారణను ముగించి బిల్లును తయారుచేయుట కొక సంవత్సరమైనను కావలయునని అనుభవజ్ఞులు తెలుపుచున్నారు. నాయకులు ప్రజాలక్ష్యమును కార్యవిధానమునుండి ప్రజ్ఞావాదములకు మరల్చుట దేశము నావరించిన దురదృష్టము. దేశావృతమైన విపాదావస్థయందును గాంధీమహాత్ముడు పూనిన హరిజనయోత్ర ధర్మోదయమునకు శుభచిహ్నముగనున్నది.

* * * *

గాంధీమహాత్ముడు-హరిజనయోత్ర

ప్రపంచ పరిణామమునందు ధర్మపరిణామ మొకయద్యుతాధ్యాయము. ప్రపంచాభ్యుదయమునకు వినియోగపడిన రాజ్యధర్మము, మతధర్మము, సంఘధర్మము, బలధర్మము, ధనధర్మము ప్రపంచపీడకును వినియోగపడినవి. ధర్మదేవత నామమునను ధర్మాభిమానులు గలుగజేసిన మహాపరాధ

ములు వర్ణనాతీతములు. మానవధర్మాభ్యుదయమునకు సకలవ్యవస్థలును సాధనములు. ప్రత్యేక వ్యవస్థలు ప్రతిబంధకములు. వర్ణమాన యగమునందు ప్రజాలక్ష్యము బాహ్య పరమైన రాజ్యాంగములందు లగ్నమైనను ధర్మలక్ష్యము బాహ్యసాధనాతీతమైన ఆత్మలక్ష్యమునకు మరలుచున్నది. స్వాభిమానము, స్వార్థారాధనము ధర్మోదయమును దుర్లభము చేసినవి. ధర్మోదయమున కఖండమైన త్యాగయోగము సాధనముగ నున్న విధమును గాంధీమహాత్ముని ధర్మప్రస్థానములు వెల్లడిచేయుచున్నవి. త్యాగపరాయణమైన ధర్మప్రస్థానము రాజకీయమైనను, సాంఘికమైనను, మతవిషయకమైనను సమాప్రయోజనమును గలుగ జేయుచున్నది. ప్రజ్ఞావాదుల మతఘోషలు, సంఘఘోషలు, రాజ్యాంగఘోషలు, నిత్యమైన ధర్మోదయమునకు నిరుపయోగములు. ప్రవృత్తియందు గుణదోషములు సాపేక్షములు కాని నిరపేక్షములు కావు. త్యాగయోగమునందు సకలవ్యవస్థలును, కర్మలును, ధర్మములును నిరపేక్షసిత్తిని పొందుచున్నవి. గాంధీమహాత్ముడు చేయుచున్న హరిజనయోత్రయును త్యాగయోగప్రభావమునకు నిదర్శనము. గాంధీమహాత్ముడు డిశంబరు 16-వ తేదీనుండి జనవరి 3-వ తేదీ వరకును ఆంధ్రదేశమునందు హరిజనసేవాయోత్రను చేయుట తటస్థించుచున్నది. ఆ పుణ్యసమయమునం దాంధ్రమహాజనులు త్యాగపరాయణులై మహాత్ముని హరిజనసేవాయోత్రను, వారిసంకల్పమును సఫలము చేసి కృతార్థులగుదురు గాత!

SRI JAGADGURU VISHWARADHYA

JANA SIMHASAN INANAMANDIR

Printed and Published by C. Seshagiri Rao, B. A., at the Andhra Patrika Press, No. 7, Channarayana Chetty St., Madras

CC-0. Janamawadi Math, Varnagasi

LIBRARY

Janamawadi Math, Varnagasi

Acc. No.

7628

అ మృతాంజనము

వనమూలికలచే తయారైనవాడు, ఎట్టి బాధల నైనను తొలగజేయగలడు, కంటి కందమగు డబ్బీలో నుండగలడు, వెలుపలికి వచ్చిన వెంటనే ఉపచరింపగలడు, అన్ని చోట్లను దొరకగలడు. చక్కని డబ్బీతో సహా సీసా 1-కి అ. 8.

తామరతైలము

త్రివర్ణము గల “సూర్యోదయము” గుర్తు గల తామరతైలము పూతినాశకములగు చాల మంచి మందులతో తయారుచేయబడి ప్రఖ్యాతిగాంచినది. డబ్బీ 1-కి అణాలు 6.

మోహానితైలము

స్త్రీ, పురుషులు వాడుటకు యోగ్యమైనది. మెదడునకు, కంటికి చలువయిచ్చి సౌందర్యమును తెంపొందించి కురులను బెంచును. సువాసన గలిగించి మనోహరముగా నుండును. సుఖసిద్ధ, విశ్రాంతిల నిచ్చును. సీసా 1-కి అణాలు 12.

దంతచూర్ణము

పంకిపోటును బాపి, నోటి దుర్గంధమును బోగొట్టి పండ్లు తోమటకు బాగుండును. చిగుళ్లనుండి రక్తము కారకుండజేయును. డబ్బీ 1-కి అణాలు 2.

గజ్జికీతైలము

గజ్జి, చీడ శరీరమంతట వ్యాపించి ముఖ్యముగ చిన్న పిల్లలకు విశేష బాధను గలిగించుచున్నవి. ఈ తైలమును నాలుగుపూటలు రాచిన గజ్జి, చీడ, చిలుము, జిల మొదలగునవి నశించును. తప్పక పనిచేయును. డబ్బీ 1-కి వెల. అ. 4.

తేలుమందు

కుట్టినచోట కొంచెము మందు పోసిన, బాధ మాయమగును. మందును గలిగియున్న, తాము బాధపడక ఇతరులకిచ్చి పుణ్యము గట్టు కొనవచ్చును. ప్రతి యింట నుండదగినది. సీసా 1-కి వెల అ. 8.

అమృతాంజనం డిపో.

బొంబాయి, మదరాసు, కలకత్తా, రంగూను.

AMRUTANJAN

అమృతాంజనేయ

అమృతాంజనేయ

అమృతాంజనేయ

అమృతాంజనేయ

అమృతాంజనేయ

